A e, 5c

Dstat. f 8.

Nr inw. Dp [illegible] / 63 / 34

Bibliotheca Seminarii Vilnensis
EX LIBRIS
Nr
Olstini

E-18,288

D. STANISLAI HOSII CARDINALIS,

EPISCOPI VARMIENSIS IN CONCILIO TRIDENTINO PRAESIDIS, OPERA QVAE HACTENVS EXTITERVNT OMNIA, INPRIMIS PIA ET ERVDITA, ATQVE IN VNVM CORPVS IAM PRIMVM COLLECTA ET EXCVSA, QVORVM CATALOGVM PAGELLA SEQVENS INDICABIT.

Bibliothecae Seminarii Varmiensis
EX LIBRIS
Nr. Dp 3071
Olstini

OPVS HOC NVNC POSTREMO AB AVCTORE *recognitum, & innumeris supra omnes editiones auctũ, cura & opera integerrimi viri D. doctoris Henrici Dunghen Canonici Antuerpiensis.*

Saluo per omnia iudicio S. sedis Apostolicæ.

Florianus Franciscus Bratkowski S. T. D. Parochus Freudenbon nunc Archipresbyter Parochus Rosselicz post Canon. Guttst. mpa nunc Decanus Sambiensis mpa

Nunc persolutis flor. 8 possidet hunc librum Franciscus Ignatius Herr. Decanus Samb. Par. Regiom.

Inscriptus Bibliothecæ Vicariæ Herrianæ Anno 1744 â me Franc. Ign. Herr Pto Can. Guttst.

BIBLIOTHECAE HERRIANAE GUTSTADII.

ANTVERPIAE.
In Ædibus Viduæ & Hæredum Ioannis Stelsij.
1566.

CVM GRATIA ET PRIVILEGIO.

CONTENTA.

Confeſsio Catholicæ fidei Chriſtiana, a patribus in Synodo prouinciali habita Petricouiæ anno 1551. menſe Mayo congregatis. Folio 1

Propugnatio veræ, Chriſtianæ, Catholicæq; doctrinæ, aduerſus Ioannem Brentiũ pro Petro Soto elegantiſsimè conſcripta. 205

De expreſſo Dei verbo Libellus, his temporibus maximè neceſſarius. 320

Dialogus de eo, num calicem laicis, & vxores ſacerdotibus permitti, ac diuina officia vulgari lingua peragi fas ſit. 341

Epiſtola D. Staniſlai Hoſij Cardinalis Varmien. ad illuſtriſ. Brunſuici Ducem Henricum. 356

Epiſtola D. Martini Cromeri, ad Regem, Proceres, Equiteſque Polonos, in comitijs Varshauienſibus congregatos. 359

PRIVILEGII SENTENTIA.

Regio edicto cautum eſt, ne quis alius, præter Viduam & Hæredes Ioannis Stelſij, opera omnia D. Staniſlai Hoſij, ante quadriennium imprimat, aut alibi impreſſa diſtrahat, ſub pœnis in diplomate Regio contentis, ſubſ.

I. de Perre.

Nr. inv.: Op IVI 63/94

Bibliotheca Seminarii Varmiensis EX LIBRIS Nr Dp 397/1

ANnus iam quintusdecimus agitur, cum in Synodo prouinciali Petricouien. cui præsedit Nicolaus Dziergouuski Archiepiscopus Gnesnensis, certa quædã doctrinæ capita proposita fuerunt, vt suam de illis sententiam Episcopi iurati decerent. Quoniam verò nudè proferebantur, postulatũ à me fuit, vt ea paucis verbis explicarem & illustriora redderem, ac scripto mandata Patribus traderem, quò melius intelligere possent, quid illud foret, de quo iureiurando interposito, sententiam suam essent dicturi. Quod à me pro eo, vt angustiæ temporis ferebant, curatũ est diligenter, conatusq; sum illa doctrinæ capita in ordinem redacta, scripturarũ & Patrũ testimonijs, ac probabilioribus etiam rationibus confirmare, quò facilius ad ea calculo suo comprobanda patres adducerentur. Neq; prorsus irritus cecidit labor hic meus: Nam simul vt lecta fuerunt, quæ conscripseram doctrinæ capita, iurarunt in ea statim omnes, qui tũ præsentes aderant Episcopi, & libello, quem produxeram manibus suis subscripserunt, quin etiam, vt is typis mandaretur decreuerunt. Quoniam verò quatuor tantũ dierũ spatiũ ad scribendũ mihi datũ fuerat, & res grauis, atque ardua tractabatur, ne quid festinantius Patres de scripto illo statuerent. Petiui: simul me facturũ recepi, vt intra paucos menses, ea, quæ scripseram, accuratius expenderem, ac perpolirem, augerem etiam & locupletarem. Assensi sunt non grauatim. Ego verò cũ Archiep. vehementer vrgeret, ac editionem maturari postularet, inter varias curas quibus tum distringebar. post vnum & alterũ mensem priorem tantũ partem absolui, in qua de fide deque spe tractabatur. Et est ea Crouiæ typis excusa. Cũ autem Romam liber perlatus fuisset, Theologorũ iudicio probabatur, Otto verò Truchses Cardinalis Augustanus, cuius insignis pietas, & in sana Ecclesiæ doctrina tuenda, & conseruanda zelus quidã ardens orbi testatus est vniuerso, sic labores hos nostros complexus est, vt librũ dignũ duceret: quem in opido suo Dilingensi semel & iterũ typis mandandũ curaret, quod etiã diligenter ab eo posteà curatũ fuit. Postulauit etiã idem à me, quem auctorem huius libri fuisse cognouerat, vt quod reliquũ erat operis ad se perferendũ curarẽ, quo possit integrũ excudi. Quod & Archiep. Salisburgensis Michaël ante tres annos hos in Christo defunctus, cuius & ipsius ingens fuit studiũ in ea doctrina, quæ cũ Euangelio Christi consentit propaganda suis à me literis contendebat. Quoniã verò iam data per me fuerat Archiep. Gnesnensi reliqua libri pars, qui denuo Moguntiæ totũ opus excudendũ curabat, vt inde peterent, rescripsi. Sed in eo castigando non ea fuit cura, quã oportuit, adhibita. Prodijt igitur liber valde mẽdosus, ac vbi tractatur de cæremonijs à tempore sumptis, ternio totus in eo desiderabatur. Prodijt autem sicut in prioribus editionibus, sic & in hac, auctoris nomine suppresso, neque factũ est quicquã propius, quam vt eũ in terras Inferioris Germaniæ Theologi Louanienses importari prohiberẽt. Quem tamen statim vt legerant approbarunt, ac importandi facultatem Bibliopolis concesserunt. Insignis autem ille Theologus Roardus Tapper admonere me curauit, vt si quid scripturus essem deinceps, aut denuo scripta mea sub incudem daturus meũ nomen edere non dubitarem. Nam in terras Catholicorũ libros, qui nomen auctoris præfixũ non haberent, importari minimè licere. Quãuis autem facti mei ratio mihi constiterat: cũ tamen ab alijs etiã pluribus, vt nomen meum adscribi facerẽ admonerer, nõ grauatim id fieri passus sum, posteaquã Viennensis Typographus eũ denuo recudendi laborẽ suscepisset, Cunctatus autem is est in editione sua diutius aliquanto, ex quo factũ est, vt ex illo Moguntino exemplari, quod pluribus mendis fuit refertũ, prius opus hoc Antuerpiæ, quã Viennæ excuderetur. Ea res animo nostro, non parũ attulit molestiæ. Quæ magis etiã est aucta, posteaquã idem Parisijs quoq; bis eodem anno factũ esse cognouimus, & ab Angelo Doëno Paruo, & à Iacobo Puteano. Quamuis posterior hic, cũ iterũ eundem librũ ante biennium sub incudem dedisset, secũdam editionem Viennensem secutus, multò castigatiorem eum in lucem emisit. Ter enim Viennæ liber hic est typis excusus. Hæc autem est Antuerpien. quoq; quarta iã editio, quã fore multò castigatiorem confidimus. Nam & Calcographus, cuius industria nobis est plurimũ commendata, nihil studij, curæ, laboris, diligẽtiæ prætermissurũ se recepit, vt quã emendatissimus liber hic in lucẽ prodire possit: & qui pro sua erga Deũ pietate & erga nos amore, corrigẽdi libri curã non grauatim nostra causa suscepit, vir venerabilis Henricus Zibertus Dunghen S. Theol. Doctor, Canonicus Antuerp. & Pœnitentiarius Apostol. proculdubiò non patietur in hoc munere suam à nobis fidem & diligentiam requiri. Hoc quidem certò possumus

affirmare, quod plurimis est accessionibus locupletata vltra omnes alias priores etiã illam vltimam Rom. editionem: quãdoquidẽ ex nonnullis vetustissimis auctoribus, quos antè videre nobis non contigerat, nõ pauca adiecimus, ad eorũ dogmatũ confirmationẽ, de quibus nunc à nonnullis ambigi videmus. Ioannes enim Stelsius ter opus hoc nostrũ prælis mandauit, quartũ autem gener hic eius, anno proximo superiore. In posteriore verò Stelsij editione, plæraq; sed non ita multa præter voluntatem nostram addita fuisse comperimus, ex quibus tamen, quod magnopere nos offenderet, non erat ferè, præter id, quod vbi tractamus de impedimentis matrimonij, sunt addita non solum præter, verum & contra voluntatem nostram, quædam verba post Cypriani sententiam à nobis excusam, de virginibus Deo dicatis continere nolentibus. Hucusq; enim verba nostra sunt. Nil itaq; suffragatur istis Cypriani testimonium. Qui verò postea fuerunt interiecti septem ferè versus, eos pro nostris non agnoscimus, quemadmodum, nec illa quæ in margine sunt annotata. Ac admonitus à nobis correxit quidem errorem hunc gener Stelsij. Sed priusquàm id ab eo factum esset, quater vno anno liber hic Lutetiæ typis fuit mandatus. Et à Iacobo quidem Puteano nil tale commissum animaduertimus. Verũ Ægidius Gorbinus, Guilielmus Desboïs, Sebastianus Niuellius in libro suo, quem ante biennium ediderunt, secundæ editionis Antuerpiensis errorem sunt secuti. Excuderunt autem hi Typographi tres vno anno, charactere satis eleganti non solum opus hoc nostrũ Confessionis, verũ & alia, quæ scripsimus in hunc vsq; diem omnia, magna cura, vt benè castigata prodijsse videantur. Cæterum in Dialogo, quem nouissimo loco posuerunt, secuti videntur exemplar valdè mendosum, atque ita scriptum, vt plærisque in locis, contrarias in illo sententias videre liceat, his, quæ nos scripsimus. Quod etiam factum animaduertimus in aliis Dialogis, qui in manus nostras inciderunt, ibidem Lutetiæ cum libello nostro de expresso Dei verbo editis forma minore vulgò vocant in sedecimo, cùm tamen hic ipse libellus noster Dilingæ multò castigatior in lucem prodierit, verùm nunc Domini Henrici Dunghen cuius antè mentionem fecimus libellus hic, de expresso verbo Dei ad exemplar Romæ impressum collatus & adiutus fuit. Vidimus autem hanc ipsam Confessionem nostram Lugduni quoque editam proximo anno superiore, opera Guilielmi Rouillij, iuxta exemplar, quod à nobis, cum Romæ fuissemus, datum fuerat, viro illi, excellenti pietate, admirabili prudentia, zelo tuendæ religionis incredibili prædito, Francisco Turnonio, qui tertio ab hinc anno in Christo obdormiuit, cum principem inter Cardinales locum obtinuisset. Vidimus eandem in Germanicam linguam versam Ingolstadij typis excusam ante biennium ferè, & anno 66. in Gallicam quoque linguam conuersam reperiri audiuimus, eodemque anno hanc quoque vltimam editionem iam in Flandricam transferri linguam breui ad nos Dominus Henricus Dunghen scripsit. Verum id valde cuperemus, vt omnes versiones denuo cum hoc Petri Belleri exemplari, quod omniũ vltimũ est, quo meliores & conueniẽtiores in lucẽ prodirẽt, cõferantur. Quominus tibi Lector contemnendus videri debet labor hic noster, cũ opus hoc intra decem plus minus annos, quod quidem ipsis nobis oculis nostris cernere licuit, octies & decies typis mandatum fuerit. Quod & in Hispaniis & in Lusitania, & à reliquis Catholicorum in Anglia cupidè legi, multorumque teri manibus, à viris grauibus & fide dignis accepimus. Nobis quidem hoc labore nostro nil quæsitum est aliud, quàm vt, qui varijs & peregrinis hæreticorum doctrinis in patria nostra abducti, à via aberrauerunt, eos in viam reducere, vacillantes autem in prisca religione continere posemus. Quod si sumus aliqua ex parte consecuti, abundè magnum laborum nostrorum fructum tulisse nobis videmur. Abs te verò pie Lector petimus, si quem & ipse fructum legendis his nostris cœperis, vt nos orationibus tuis Deo commendes, atq; diligenter illi supplices, quandoquidem præter spem & expectationem nostram, ad munus hoc graue nimis & arduum, ab eo vocati sumus, vt nobis gratiam suam impartiat, quo pro sui nominis gloria & Ecclesiasticæ vtilitate, sic illud geramus, vt ingentium laborum, curarum, ac solicitudinum nostrarum, quibus grauiter premimur, is, quem optant pij omnes, fructus apparere queat.

Vale.

Scopus huius operis & confessionis.

SERENISSIMO ET CHRISTIANISSIMO PRINCIPI ET DOMINO, DOMINO SIGISMVNDO AVGVSTO DEI GRATIA REGI POLONIAE, MAGNO DVCI LITVANIAE RVSSIAE, *Prussiæ, Masouiæ, Samogitiæ, &cæt. Domino & hæredi, Domino suo Clementissimo, Nicolaus Dziergouuski Archiepiscopus Gnesnensis, Legatus natus & primas, orationes & obsequia sua reuerenter commendat.*

***

SI qua gens alia, nostra præ cæteris habere videtur, quod in Domino gloriari, de quo Deo, cuius hoc solius est beneficium, meritò gratias agere possit, ac debeat, quod cùm aliæ pleræque post agnitam veritatem, & receptum semel Christi Euangelium transferri se in aliud cuiusuis potiùs, quàm Christi Euangelium passę sint, nostra hæc (quod illi perpetuum, cuius hoc inspiratione factum est, Deus esse velit) quod audiuit ab initio, in eo permansit, neque commisit, vt doctrinis varijs & peregrinis abduceretur. Verùm quod Timotheum, ac verum veri Dei cultorem vnumquenque Paulus admonet, depositum fideliter custodiuit, deuitans profanas vocum nouitates, & oppositiones falsi nominis scientiæ, quas quidam promittentes, circa fidem exciderunt. Sed hanc illa tantum constantiæ laudem, eripere conatur totius humani generis hostis ille capitalis, quo nihil est ad nostram perniciem instructius, neque vigilantius: Circumit enim semper tanquam Leo rugiens, quærens, quem deuoret. Neque vero non reperit, quòd quærere nunquàm intermittit. Magnam (proh dolor) orbis Christiani partem suis insidijs à Christi corpore, quæ est Ecclesia, segregatam immanis illa bestia iam deuorauit, ac quod malum non pro nostris meritis, sed pro sua gratuita bonitate & misericordia, procul à nostris finibus arcere Deus velit, ad nos quoque deglutiendos animum adiecit. Neque verò nunc alijs artibus vtitur Satanas atte, quàm quibus & ab initio semper, & nostro etiam hoc infelici æuo, in finitimis nobis populis irretiendis vsus est. Facilè perspicit, vt est non minus callidus, quàm truculentus, aperto Marte si congredi velit, nihil se proficere posse. Quamobrem longè alia se forma exhibet, quã ea, quę est ipsius propria, quã si cernere liceret, auerterentur, eueſtigiò mẽtes omniũ, ac simul vt vidissent monstrũ horrendũ ingens, non modò vocẽ non audirent, sed nec aspectũ eius ferre possent. Verum transfigurat se in Angelum lucis: Quibus armis olim

1. Cor. 1.

Galat. 1.

1. Ioan. 2. Heb. 13.

1. Tim. 6.

1. Pet. 5.

Diaboli in decipiendo industria.

olim caput noſtrum, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, in deſerto cùm eſſet, aggreſſus eſt, ijſdem membra nunc quoque illius appetit, ſub vmbraculis diuinę legis decipere conatur incautos, ac ſuæ fraudi ſacræ ſcripturæ prætendit auctoritatem, quodq; à ſanctiſsimo quodam doctiſsimoque viro ſcriptum eſt: *Per verba legis, legem impugnat*: Nam proprium ſenſum verbis abſtruit legis, vt ſuæ mentis prauitatem, legis auctoritate commendet. Sciens enim impietas multùm auctoritatem valere, fallaciam ſub eius nomine componit, vt quia res mala per ſemetipſam acceptabilis eſſe non poteſt, bono nomine commendetur. Hac arte nimiò plus in hac quoq; gente noſtra iam profecit, ac ſub ſpecioſo verbi Dei titulo plurimos decepit, periculum vt ſit, niſi Deus oculis miſericordiæ ſuæ nos aſpexerit, ac ab illius inſidijs protexerit, ne deteriore ſint loco res apud nos, quàm apud finitimos hactenus fuiſſe videntur. Qui cuùm iam bona ex parte ad mentem ſaniorem reuerſi ſint, ad nos lues hæc ſerpere cœpit: ac videre licet pleroſque tam cæca mente præditos, vt quùm non ignorent, qui fuerint aliorum exitus, qui ſub obtentu Euangelij ſacra profanis, imaque ſummis miſcere conati ſunt, haud aliter tamen, quàm ſi ne tenui quidem auditione quicquam ea de re percepiſſent, obfirmato animo in eo pertẽdunt, quod ſemel prauum in animum induxerunt. Tum autem vident eos, qui à Chriſti corpore diuulſi, de Chriſti Euangelio, deque puritate verbi ſe iactant, in tot ſectas miſerè diſſectos, ipſos inter ſe digladiari, ipſos inuicem ſibi hæreticos eſſe, neque tamen vel hoc eorũ diſsidio adduci poſſunt, vt in viam redeant, vnde aberraſſe videntur. Quin eò iam res redijt (quæ res vna omnium maximè eſt deploranda) quod ſuis quiſque capitis ſomnia, Dei verbum vocari, & fidem Catholicam haberi vult, ac quantò quiſque indoctior eſt, tantò ſibi plus arrogat, tantoq; maiore audacia de rebus non intellectis temerè affirmat, Ante hos triginta annos vna tantùm fuit in Chriſtiano fides, quę nec dici poteſt fides, niſi vna ſit, quum quicquid præter vnam fidem eſt, perfidiam, non fidem eſſe dicat Hilarius, nunc iſti fidium ex ea ludum fecerunt: ex quo fit, vt quibus in rebus agitur ſalus noſtra, in ijs iam ludatur, neq; ſolidi ferè quicquam à multis credatur, dum quouis vento doctrinæ circumlatæ, paulò momento huc illuc mentes eorum impelluntur. Quoniam verò noſtrum Epiſcoporum officium hac in re nonnulli requirebant, qui nos vel hac ex cauſa non eſſe immunes à culpa dicerent, quòd nullam certam paſtoribus docendi formam præſcriberemus, in qua acquieſcere poſſent: quamuis ea pridem à ſanctis Patribus præſcripta eſt,

Nota.

Hilarius ad Conſtantium Auguſtum. Ephe. 4.

pta est, nec est quòd quisquam à nobis aliquid noui expectet, quum vitare nouitates Paulus iusserit: Né tamen videri cuiquam possemus nolle gregis nostri saluti prospicere, conuocauimus ea de re Synodum, in qua cùm esset de tuenda religione, deliberatio suscepta, in eam sententiam itum est ab omnibus, vt certi quidam articuli scriberentur, de quibus singuli Episcopi suo quisque loco sententiam rogati dicerent, iurisiurandi etiam religione interposita, quod non secus dicat quisque quàm sentiat. Eò enim iam audaciæ atq; amentiæ progressos pleroſque cernimus ex ijs, quibus recepta fides Ecclesiæ non probatur, vt Catholicos etiam viros insimulare audeant, quasi eiusdem sint secum sententiæ. Deinde si quem vident Catholicum recta sentientem, qui doctrinæ alicuius opinionem habeat, non dubitent illi vnum omnium maximè horrendum crimen impingere, quasi aliud in lingua promptum, aliud in pectore clausum habeat, ac quod hæreticos aliquãdo, nunquàm autem Catholicos fecisse legimus, temporis causa ita sentire se fingat: Sic illi ex sua improbitate probos etiam viros metiuntur. Hos itaque articulos vno ore ab Episcopis prouinciæ meæ omnibus iuratis, qui tum præsentes aderant, ab eorum verò, qui legitimis de causis abfuerunt, legatis comprobatos, & manu singulorum subscriptos, in ordinem posteà digestos, ac nonnihil expolitos, atque in iustum volumen redactos, visum est tuo, Christianissime rex, nomini dedicare. Cui enim dicarem rectius, quàm orthodoxæ fidei nostrę propugnatori? quem sancta maiorum vestigia persequentem, diuinitùs datum esse nobis videmus, cuius auctoritate conatus istorum impij sedari possint, qui ad religionem Christianam euertendam conspirasse videntur. Quos, quùm Dei metus in officio continere non possit, continet tamen in officio Maiestas tua, pro ea, quæ tibi à Deo concessa est, ad Ecclesiam ipsius defendendam, potestate. Quod vt perpetuò facias, vtque diu te nobis incolumen & felicem conseruet idem ille, qui tibi tam pias istas cogitationes inspirauit Dominus noster Iesus Christus. vna cum clero vniuerso totius prouinciæ meæ supplex precari nunquam intermitto.

Vide August. ad Vincentium Epistolam.

AVCTO-

AVCTORVM NOMINA QVORVM IN HOC VOLVMINE PRÆCIPVA FIT MENTIO.

Abbas Panormitanus.
Abdias Babylonius.
Adalbertus Archiepiſcopus Gneſnenſis.
Adelhelmus.
Agatho.
Albertus magnus.
Albertus Pighius.
Alexander..iiij.
Alexander.v.
Alexander de Ales.
Algerus.
Aloiſius Lipomanus.
Amalarius Treueren. Archiepiſc.
Ambroſius.
Anacletus.
Anaſtaſius Papa.
Anaſtaſius Patriarcha.
Anthiochenus.
Annales Polonorum.
Andreas Hieroſolymitanus.
Angelomus.
Angelus Politianus.
Anianus interpres Chryſoſtomi.
Anſelmus.
Anſelmus Hauesburgen. Epiſcop⁹.
Anthonius Epiſcopus Conſtantienſis.
Antonius Archiepiſcop⁹ Florẽtinus.
Aponius.
Ariſtoteles.
Arnobius.
Athanaſius.
Auguſtinus.
Baſilius Magnus.
Beda.
Benedictus. Bernardus.
Bertramus.
Bonauentura.
Burchardus epiſcopus Vormatien.
Caius Papa martyr.
Calixtus papa.
Caſsiodorus.
Celerinus.
Cæſarius Arelatenſis epiſcopus.
Claudianus.
Clemens epiſcopus Romanus D. Petri ſucceſſor.
Clemens Alexandrinus.
Chriſtianus Drutmarus.
Chromatius.
Cœleſtinus papa.
Conciliorum liber.
Cyprianus.
Cirillus Alexandrinus.
Cyrillus Hieroſolymitanu.
Damaſcenus.
Decreta. Decretales.
Dionyſius Areopagita.
Dionyſius Carthuſianus.
Dorotheus.
Dydimus.
Epiphanius.
Ephrem Ediſſenæ eccleſiæ diacon.
Eraſmus Roterodamus.
Euagrius. Euariſtus.
Eucherius.
Euſebius, Emiſſenus.
Euthimius.
Fabianus.
Fauſtinus. Franciſcus Torenſis.
Fulgentius Epiſcopus Maſsilienſis.
Gabriel Biel. Gaudentius.
Gelaſius.
Gennadius.
Germanus Patriarcha, Conſtantinopolitanus.
Gratianus.
Gregorius magnus.
Gregorius Nazianzenus.
Gregorius Niſſenus.
Guilhelmus Durandi.
Guilhelmus Epiſcopus Pariſienſis.
Guilhelmus Bibliothecarius Malmesberienſis.
Guimundus Epiſcopus Auerſanus.
Haimo.
Hieronymus.
Higinus. Hilarius.
Hildelbertus Cænomanenſis Epiſcopus.
Hippolitus. Horatius.
Hormiſda.
Hortulus animæ.
Hugo de S. Victore.
Hugo Cardinalis.
Hugo de Prato.
Idacius Clarus.
Ignatius.
Ioännes Chryſoſtomus.
Ioännes Gerſon.
Ioännes Epiſcopus Romanus.
Ioännes Scotus.
Ioännes Caſsianus.
Ioännes Cochleus.
Ionas Aurelianenſis Epiſcopus.
Ioſephus.
Iræneus.
Iſidorus.
Iſichius.
Innocentius.iij.
Iulius.
Iuo epiſcopus Carnotenſis.
Iuſtinus Philoſophus martyr.
Lactantius Firmianus.
Lantfranc⁹ epiſcopus Cantuariẽſis.
Leo magnus.
Leontius Epiſc. Neapol. inſulæ Cypri.
Liberatus.
Macarius Epiſcopus.
Macarius Monachus.
Marcus Eremita.
Martianus.
Martialis Lemouicenſis epiſcopus.
Maxentius.
Maximus Taurinenſis epiſcopus.
Maximus Tyrius.
Michaël epiſcopus Merſpurgenſis.
Nicephorus.
Nicolaus Papa.
Nicolaus Lyra.
Nicolaus Cabaſilas.
Oecumenius.
Optatus.
Origenes.
Oſius epiſc. Cordubenſis.
Pacianus.
Palladius.
Pamphilus martyr.
Paſchaſius.
Paulus Nolanus
Paulinus Aquileienſis epiſcopus.
Petrus Chryſologus.
Petrus de Aliaco.
Petrus Lombardus.
Petrus abbas Cluniacenſis.
Philaſter.
Philo.
Photius.
Plato. Plutarchus.
Poſsidonius.
Primaſius.
Proclus Cõſtantinopolitanus Epiſcopus.
Proſper Aquitanicus.
Prudentius.
Rabanus.
Rabbi Samuel.
Rabini.
Raynerius.
Remigius Antiſiodorenſis epiſcopus.
Ricardus de Prato.
Ricardus de media villa.
Ruffinus.
Ruſticus diaconus.
Rupertus abbas Tuitienſis.
Sacerdotale Romanum.
Saluianus. Serenus.
Satyrus. Seneca.
Sidonius Aruernus.
Simeon Metaphraſtes.
Sixtus papa.
Socrates.
Soter. Sozimus.
Sozomenes.
Staniſlaus epiſcopus Cracouiẽſis.
Stephanus papa.
Stephanus epiſcopus Boſtrorum.
Stephanus Brulepher.
Suetonius.
Sulpitius Seuerus.
Syritius.
Taraſius. Terentius.
Tertullianus.
Teleſphorus.
Theodoretus.
Theodorus.
Theonas.
Theophilactus.
Theophilus Alexandrinus.
Thomas de Aquino.
Thomas Vvaldenſis.
Vergilius.
Victor.
Vigilius epiſcopns Tridentinus.
Victorinus.
Vincentius Lyrinenſis.
Vincentius Beluacenſis.
Vrbanus papa.
Xiſtus.
Zepherinus.

INDEX

INDEX CAPITVLORVM HV-
IVS OPERIS, CVIVS PRIOR PARS, CAPITIS, POSTERIOR FOLII NVME-
RVM CONTINET.

Quod fides fundamentum sit religionis Christianæ. 1.
Quod fides mediatoris post lapsum primi hominis fuerit, & est omnibus ad salutem necessaria, neque potuerit aut possit quisquã absque illa saluari. 1.
Quod ecclesia omnia, quæ ad fidem mediatoris pertinent, non modo scriptis & sermonibus, verum & certorum dierum obseruationibus, & signis, & imaginibus, & habitu, & gestu, & variis Cæremonis mentibus fidelium imprimere conata est. Ac primum de anno in certa tempora distributo, deque beneficio Christi incarnationis. 2.
De beneficio redemptionis per crucem & mortem Christi factæ. 2.
Quod in die parasceues rectè deploratur Christi passio. 3.
De gaudio dominicæ resurrectionis. 4.
De ascensione Christi, deque extremo iudicio. 4.
De Spiritusancto, deque Trinitate. 5.
Quod dictum Apostoli, dies obseruatis & menses, nihil aduersetur obseruationi Dierum, quæ fit in Ecclesia. 6.
Quomodo præcipuè Christi passionis beneficia variis modis Ecclesia rudibus inculcare conata est, ac primum de signo Crucis. 6.
De crucifixi simulachro. 8.
Quomodo Sacerdotes & episcopos ad cõtemplandum perpetuo crucis & mortis Christi beneficium excitare mater Ecclesia conata est. 9.
Quod falso quidam de obscuratis Christi beneficijs, quum per ipsos potius obscurentur, & omnis eorum memoria extinguatur. 9.
Quæ sit vis huius articuli, credo sanctam Ecclesiam Catholicam. 10.
Scripturæ ne magis, an ecclesiæ testimonio sit credendum. 11.
Quod euangelio credimus, nõ tanquã hominis testimonio, sed tanquam intus loquẽtis Dei voci. 12.
Quod scriptura nihil est certius, quodque certus ex ea sensus elici possit. 12.
Quod non liceat ad suam cuique mentem, scripturam accommodare. 12.
Non propterea non esse consensum patrum in scripturis interpretãdis sequendum, quod vnus aliquis aliquando certauerit. 13.
Descriptio Ecclesiæ, quodque sibi nomen eius et auctoritatem vsurpant etiam hæretici. 14.
Quod quatuor sunt ecclesiæ notæ, prima est, quod sit sancta. 14
Altera nota ecclesiæ, quod sit Catholica. 15.
Quomodo dignosci possit homo catholicus, exẽplis illustratur. 16.
Quod concilium œcumenicum ecclesiam Catholicam representat. 17.
Tertia nota ecclesiæ, q̃ sit vna. 24.
Quod aliter vnitas retineri nõ potest, quam si vnus aliquis præsit ecclesiæ, cui pareant omnes. 25.
Quarta ecclesiæ nota, quod sit apostolica. 26.
Quod ibi legitima Episcoporum successio est, ibi doctrina Apostolorum, ibi vera est vna, sancta, Catholica, apostolica ecclesia. 27.
Quod fides ecclesię propterea deserenda non sit quòd præsident illi quandoque, qui vitæ non omnino sunt inculpatæ. 29.
Quæ sit sanctorum communio. 31.
Qui sint extra sanctorum communionem. 32.
De Sacramentis. 32.
De numero Sacramentorum. 33.
De baptismo. 33.
De susciptentibus baptismum. 36.
De ministro huius sacramenti. 37.
De ritibus & Cæremonijs baptismi. 39.
De Sacramento confirmationis. 40.
De Sacramento Eucharistiæ. 41.
De materia huius Sacramenti. 48.
Quod hoc sacramentum recte dicatur sacrificium. 52.
De effectu Sacramenti Eucharistiæ. 65.
Quemadmodũ affectos ad hoc Sacramentũ accedere oporteat. 68.
De Sacramento pœnitentiæ. 69.
De materia & forma huius Sacramenti. 69.
De contritione. 69.
De confessione, & quæ illi respondet absolutione. 71.
De satisfactione. 72.
De Sacramento extremæ vnctionis. 78.
De Sacramento ordinis. 78.
De distinctione ordinum. 79.
De Sacris ordinis, qui maiores vocantur. 80.
De sacerdotio. 80.
De ministro huius Sacramenti. 84.
De Sacramento Matrimonij. 89.
De impedimentis matrimonij. 91.
De iis, quæ restant ex symbolo peccatorum remissione, carnis resurrectione, & vita æterna. 104.
De spe. 104.
Expositio Dominicæ orationis auctore D. Cypriano. 112.
Explicatio Salutationis Angelicæ. 116.
Quod Iustitia nostra non sit sola fides. 118.
Quod peccato quolibet mortali fides non amittatur. 118.
Quod fides à spe & charitate non modo vocabulo, verumetiam rationabili differentia destinguatur. 119.
Quod fidei vt prodesse queat, spem & charitatẽ iungi necesse est. 119.
Quod nihil impossibile Deus præceperit. 120.
Quod non tam natura mandatorũ, quam nostra fiat ignauia, vt impleri mandata nõ possumus cum quæ timori grauia sint, leuia sunt amori. 121.
Quod operatur bona Deus in nobis, non ipsis nihil agentibus, verum consentiẽtibus & simul operantibus nobis. 122.
Quod semel iustificatum gratia sua Deus nõ deserat, si nõ ab eo deseratur, quodq; charitati non modo non impossibile, verum nec difficile quidem quicquam est. 123.
Quod Christiana iustitia charitas est ex corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. 124.
Quod per fidem, spem & charitatẽ, quæ propemodũ obsoleuerat in nobis, imago Dei restauratur. 126.
Quod Iustitia Dei iusti sumus, non qua Deus ipse Iustus est, sed qua nos iustos facit. 126.
Quod non sola Iustitiæ Christi imputatione sed verè & realiter inhærente nobis iustitia iusti sumus. 130.
Eorum confutatio, quæ contra verè & realiter inhærentẽ nobis iustitam à quibusdam proferuntur. 133.
Quod præceptum Charitatis, quæ est iustitia nostra in hac vita expleri potest. 143.
Explicatio præcepti de diligendo Deo & proximo fol. 146.
De præceptis decalogi. 147.
De primo præcepto. 148.
De secundo præcepto. 149.
De tertio præcepto. ibid.
De quarto præcepto. 151.
De quinto præcepto. 152.
De sexto præcepto. 153.
De septimo præcepto. 155.
De octauo præcepto. 155.
De nono & decimo præceptis. 156.
De externo cultu. 158.
Cæremoniarum diuisio. 159.
De Cæremoniis, quæ sumuntur à personis. 159.
De Cæremoniis, quæ sumuntur à rebus. 160.
De Cæremoniis, quæ sumuntur à loco. 164.
De Cæremonis, quæ sumuntur à tempore. 169.
De traditionibus humanis. 186
Parœnesis cum totius operis peroratione. 197.

CONFESSIO CATHOLICAE FIDEI CHRISTIANA, PETRI=COVIENSIS SYNODI NOMINE A R. D. STANISLAO HOSIO CARDINALE EPISCOPO *Varmienſi conſcripta.*

PROOEMIVM.

Lactan. li. 3. inſti. ca. 10. Hominis differentia & proprietas.

QVAE propria ſemper hominis exiſtimata ſunt, non defuêre, qui cum cæteris animantibus ea nobis eſſe communia putarent, Nam ſiue ſermone maxime differimus ab ijs, quæ bruta vocantur, præterquàm quòd aues humana verba ſonantes audire licet, quando ſuas voces cætera viuentia proprijs inter ſe notis decernunt atque dinoſcunt, nõne mutuos inter ſe miſcere ſermones videntur? ſiue quis ridere ſic homini proprium eſſe dicat, vt & omni homini, & ſoli, & ſemper inſit, an non apparet in quadrupedibus nonnullis ridendi quædam ratio, quando demulſis auribus, cõtractoqúe rictu, & oculis in laſciuiam reſolutis, aut homini alludunt, aut ſuis quiſque proprijs fœtibus? Iam & prouidentia non carent bruta, quando ſibi proſpiciunt in futurum, ac cibos olim ſumẽdos reponunt. Qua in re adeò non ſunt quibuſdam etiam hominibus inferiora, vt pigriorem quendã ad formicam ire ſapiens iuſſerit, vt eius vias conſideraret, ac ſapientiam diſceret, quæ quùm nõ habeat ducem, non præceptorem, nõ principem, parat æſtate ſibi cibum, & in meſſe congregat, quòd hyeme comedat.

Ratio quomodo brutis cõpetat.

Prou. 6.

Rationis in ſigna in brutis.

Rationis vero, qua ſola maximè nos à reliquis animantibus differre perſuaſum habemus, nónne ſigna in multis deprehenduntur? Nam quando vtilia ſibi appetunt, cauent ab ijs, quæ ſunt noxia, quando pericula fugiunt, quãdo latibula ſibi parãt in plures exitus diſparẽtia, intelligere certè aliquid videntur. Poterit autem aliquis rationẽ illis ineſſe, negare, cùm ipſum etiam hominem ſæpe deludant? Poterit ea eſſe ratione deſtituta affirmare, à quibus vt ſapientiam diſcamus, quorum vt prudentiam imitemur, non mortalium aliquis, verùm ipſe nos Deus admonet immortalis? Cuius enim niſi Dei vox eſt, vt diſcamus à formica ſapientiã? cuius niſi Dei vox eſt, Eſtote prudentes ſicut ſerpentes? Citat etiam Ambroſius quandam Scripturam: Vade ad apem & vide quomodo operaria eſt.

Matt. 10. Baſil. Homil. 7. 8. 9.

Deum itaque ſequutus auctorem, fecit ſanctus pater Baſilius, cum quintæ Diei opera in ijs libris, quos Hexameron inſcripſit, enarraret, vt ad quorundam aquatilium, volatilium, & quadrupedum imitationem oratione ſua mentes hominum inflammaret. Quod modò non totidem verbis poſteà factum eſt ab Ambroſio, cùm idem argumenti genus pertractaret, Sed & B. Ephrem admonet nos: vt apem imitemur.

De compunctione cordis. lib. 1 cap. 8. Amb. li. 5. Hexameron. cap. 21.

Non omnino vana, vt eorum opinio fuiſſe videatur, qui, quæ nos bruta vocamus animantia, rationis expertia prorſus eſſe negauerunt, Grauis apud Græcos auctor Plutarchus, librum etiam ea de re conſcripſit, in quo quendam e ſocijs Vlyſsis, Circes veneficijs in ſuem conuerſum, illum perſuadere conantem inducit, quod cùm ratione, tum pleriſque mortalibus etiam virtutibus, non exæquent homines modò ea, quæ à nobis bruta dicuntur, verùmetiam longo poſt ſe interuallo relinquant. Quin & Arnobius multa in illis conſpici dicit rationis & ſapientiæ ſimulachra.

Arn. lib. 2. contra gentes.

Ex ijs videre licet, quod quæcunque tandem ea ſunt, quibus placet ſibi genus hominum, ac reliquis animantibus anteponi, ſeque diſcerni ab illis vult,

ea non

ea non minima ex parte cum illis habet communia. Quid igitur esse dicemus, quo maxime discerni possint homines à pecoribus? Non ratio, non oratio, non prudentia, non alia quæcunque, sed sola est religio, quæ nos ab illis discernit. Hoc adeo ipsa etiam figura & status hominis indicat, qui cùm cætera animalia prona terram spectẽt, solus ex omnibus est vultu in cœlum erecto, vt vel ex hoc admoneatur homo, quò vultum, eo & mentem spectare debere, non vt, quod Anaxagoræ visum fuit aliquando, solem & lunam, verùm vt à quo sol & luna, à quo etiam ipse homo, à quo cuncta, quæ vel sub aspectum hominis cadunt, vel solo intellectu comprehendi possunt, condita sunt & creata, eum vt contempletur, eum vt cognoscere, cognitum amare, & eo qui diuinitati propriè debetur, cultu prosequi studeat. Hoc est igitur in homine eximium, hoc est, quo vel solo vel certe maximè differt humanum genus à cæteris viuentibus. Ex quorum tot generibus, quemadmodum à M. Tullio scriptum legimus, nullum est animal præter hominem, quod habeat notitiam aliquam Dei. Quamobrem apud Plutarchum etiam Vlysses non habuit, quo Grilli refelleret argumenta, quibus ille rationem inesse brutis probare contendebat, præter vnum hoc, quod graue diceret esse, rationẽ ijs cõcedere, quibus Dei cognitio non sit ingenita. Quæ cùm ita se res habeat, quid est aliud, in quo magis elaborare mortales omnes oporteat, quàm vt ad agnitionem Dei peruenire liceat? ad quem contemplandum nati esse videmur? vt nisi fecerit quis id, cuius causa productus in hanc lucem esse videtur, rectè de illo dici queat: Homo cùm in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipiẽtibus, & similis factus est illis. Neque enim iam fere quicquã est in homine, quo dignosci possit à iumentis, si sit agnitione Dei destitutus. Deinde verò affluat aliquis omnibus ijs, quæ bona vocantur & sunt: sit iustitiæ, sit continentiæ laudibus insignis, sit omni virtutum genere perpolitus, sit Aristide, sit Catone, sit Phocione sanctior, nisi veri Dei veram agnitionem habuerit, superuacanea illi fuerint hæc omnia: frustra in illis assequendis laborauerit. Omnis eius iustitia, sicut à Lactantio præclare scriptum est, similis erit humano corpori caput non habenti: in quo tametsi membra omnia & locis suis constent, & figura, & habitudine: tamen quoniam deest id, quod est omnium principale, & vita sensu caret. Itaque membra illa formam tantum modo membrorum habent, vsum non habent: tam scilicet, quàm caput sine corpore. Cuius gerit similitudinem, qui cum Deum non ignoret, viuit iniuste. Id enim solum habet, quod est summum: sed frustra: quoniam virtutibus tanquã membris caret. Itaque vt sit viuum & sensibile corpus, & agnitio Dei necessaria est, quasi caput, & omnes virtutes quasi corpus: ita fiet homo perfectus ac viuus. Summa tamẽ omnis in capite est, quod quamuis constare non possit sine mẽbris omnibus, sine quibusdã tamen potest. Et erit quidẽ animal vicioſum ac debile, sed viuet tamen: sicut & is qui Deũ nouit, & in aliqua re peccat: dat enim veniam peccatis Deus. Quamobrẽ sine mẽbris aliquis viuere potest, sine capite nullo modo. Hæc res efficit, vt etiamsi natura boni sint philosophi, nihil tamen sciant, nihil sapiant. Omnis doctrina & virtus eorum sine capite est, quia Deum nesciunt, qui virtutis & doctrinæ caput est: quẽ qui non cognoscit, licet videat, cæcus est, licet audiat, surdus, licet loquatur, elinguis est. Cum verò conditorem parentemqúe rerum cognouerit, tunc & videbit, & audiet, & loquetur: Habere enim caput cœpit, in quo sunt sensus omnes collocati: hoc est, oculi, aures, & lingua. Caput igitur teneamus, Deũ cognoscere studeamus, etiam atq; etiam omni ope connitamur omnes, vt quo vultus nostros conuersos esse videmus, eò mentes, etiam nostras erectas habere queamus, atque in illius, per quem conditi sumus & redempti, contem-

Religio sola Dei notitia à brutis hominem prius distinguit.

Homo nascitur ad Dei contemplationem. Psal. 49.

Lactantius li. 6. cap. 9.

Iustitia sine Dei cognitione similis est corpori humano sine capite.

platione

platione versemur, ne simus corpus sine capite, neque simus ij, in quos recte quadrare possit, quod in Psalmis scriptum legimus. Os habent & non loquẽtur, oculos habent & non videbunt, aures habent & non audient. Ad hanc agnitionem contemplationemque Dei optimi maximi pios omnes, vt inuitaremus, hæc scribendi labor à nobis est susceptus, quæ quidem vno verbo religio siue pietas dici potest: Religio quidem, quòd ea tanquam vinculo quodam obstricti Deo sumus & religati: Pietas autem, quod non aliter pios esse licet, quàm Deum rite colendo. Hac itaque de re dicere nobis nunc est propositum, quæ sit pie colendi Deum ratio, de qua non leues hoc infelici æuo nostro controuersias excitatas esse videmus. Supplices eum precamur, quem nosse vita est æterna, Dominum nostrum Iesum Christum, vt qui via nobis factus est, pro bonitate sua nobis concedat, sic vt de eo, quod nobis institutum est, disseramus, vt non declinemus neque ad dextram, neque ad sinistram: sed via regia incedentes, nihil proferamus, quod non ad ipsius gloriam, quam alteri non dat, proprie pertinere videatur: cui soli studere ipso inspirante, quam solam, pro eo vt vires nobis fuerint suppeditare dignatus, propagare deliberatum habemus. Quoniam itaque spiritus Deus est, indubitatum illud erit, quod in spiritu adorari, spiritu coli, spiritualibus exercitijs venerari maxime vult: cuius generis sunt, fides non ficta, spes firma, & charitas de corde puro profecta: Tribus ijs, qui proprie debetur Deo cultus absoluitur. Ac si non constaret homo nisi spiritu solo, nihil ab eo præterea requiretur ad pure Deum colendum. Quoniam verò corporis quoque mole premitur, æquum esse videtur, vt non hæc modo quæ iam cõmemorauimus, interiora, verùm etiam externa quoque ad colendum Deum adferat. Colat Dominum humana mens, fide, spe & charitate: colat dominum corpus hominis externis & corporeis rebus, quibus tanquàm signis quibusdam suam erga Deum fidem, spem, & charitatem ostendat: vt sic totus homo dicere possit cum Propheta:

Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum: ac quemadmodum corpus ordinatur ad Deum per animam, sic exterior cultus ad interiorem referatur: sine quo frustrà Deus quibuscunque tandem externis ritibus colitur. Priore itaque loco de interno: posteriore de externo Dei cultu verba faciemus: nihil in medium allaturi, nisi quod verbo Dei consentaneum est futurum.

Psal. 113. Scopus huius libri est pios ad Dei agnitionem & contẽplationem perducere.

Religio siue pietas quid.

Ioan. 17. Ioan. 14. Deut. 28. Esaiæ. 20. Ioan. 4.

Cultus diuinus seu religio propriè fide, spe, & charitate interius constat exterius verò paucis ceremonijs per corpus exercendis.

Psal. 8.

Causa ordinis tractandorum in hoc opere.

QVOD FIDES FVNDAMENTVM SIT RELIGIONIS CHRISTIANÆ.

CAPVT I.

QVI fidem sanctissimæ religionis, doctrinæque Christianæ fundamentum, simul ianuam & viam in vitam, ac recursum quendam atque reductionem à corruptione ad incorruptionem immortalitatemque esse dixerunt, ij verè vim eius expressisse videntur. Nam per hanc accessum habemus ad patrem, qui vitæ nobis & immortalitatis auctor est. Credere enim oportet accedentem ad Deum. Accedit ad Deum, qui inuocat eum. Quomodo autē inuocabunt, dicit Apostolus, in quem non crediderūt? Fides itaque cùmprimis est necessaria, sine qua impossibile est placere Deo: Quam qui non habet, frustra accedit ad Deum, frustra loquitur, frustrà inuocat Deum. Intelexit hoc Propheta, cùm dixit: Credidi propter quod loquutus sum. Quin & Apostolus: Et nos, inquit, credimus, propter quod & loquimur. Prima ergo vox eius, qui se Christianum profitetur, est, Credo. Hinc est, quòd non Sophi, non Philosophi, sed fideles appellamur.

Chrysost. homi. de fide Abrahā & immolatiõe Isaac Tomo 1. et tomo. 4.

Homi. de fide, spe, & charitate.

Cyril. li. 4. super Ioan. ca. 9.

Rom. 5.

Heb. 11.

Rom. 10.

Hebr. 11.

Psal. 115.

2. Cor. 4.

Verùm quid tandem illud est, quod credere nos oportet? nihil aliud quàm Iesum Christum, & hunc crucifixum. Hæc est fidei nostræ summa, vt credamus, nos, qui primorum parentum nostrorum culpa facti eramus filij iræ, filij gehennæ, rei mortis æternæ, non potuisse, neque posse à morte liberari, nisi per vnum mediatorem Dei & hominum, hominem Christum Iesum, qui dedit semetipsum redemptionem pro omnibus: qui factus est propitiatio pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantum, verū & totius mundi: qui lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo: Qui cùm inimici fuissemus, reconciliauit nos Deo patri. Quomodo autem reconciliauit? Vt sicut per inobedientiam vnius hominis peccatores constituti fuimus multi: sic per vnius obedientiam iusti constitueremur multi. Factus est enim obediens patri vsque ad mortem, mortem autem crucis, quò sic lueret inobedientiæ peccatum, per primos parentes nostros admissum, & nos ex impijs iustos factos, per obedientiam suam, quam in perferenda morte crucis ostendit, cum patre suo cœlesti in gratiam reduceret. Hoc qui corde credit, sufficit illi ad iustitiam: qui verò confitetur insuper ore, consequitur salutem. Hoc solū scire se Paulus gloriabatur, scribens ad Corinthios: Cùm veniissem, inquit, ad vos fratres, veni non in sublimitate sermonis aut sapientiæ, annuncians vobis testimonium Christi. Non enim iudicaui me scire aliquid inter vos, nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum. Non veni, inquit, syllogismorum captiones, non sophismata, non aliud quippiam huiusmodi vobis afferens: verùm sme vobis exhibui, quasi nihil aliud scirem, præter crucem Christi.

Christiani prima vox credo.

Fidei Christianæ summa.

Ephe. 2.

1. Tim. 2.

1. Ioan. 2.

Apoc. 1.

Rom. 5.

Inobedientia primum Adæ peccatum.

Philip. 2.

Rom. 10.

1. Cor. 2.

In hac sola gloriabatur Paulus, hanc solam se nosse profitebatur, & præ se ferebat: Ab ijs verò vehementer animus eius abhorrebat, & eorum consuetudine interdicebat, qui superbi, nihil scientes, languebant circa quęstiones & pugnas verborum, ex quibus oriuntur inuidiæ, contentiones, blasphemiæ, suspiciones malę: cùm seruum domini non oporteat litigare, sed esse mãsuetum ad omnes, docibilem, patientē, &c. vide Orig. Homil. 2. in Cantico. Aug. ad Dardanum Epist. 57. ad Hilarium 89. ad Innocentium 95. ad Optatum 157. de Peccato originali contra Pelagianos cap. 27. & in psalm. 77. Hieron. in cap. 2. & 4. epistolæ ad Galatas.

Gal. 6.

2. Tim. 6.

2. Tim. 2.

Quod fides mediatoris, post lapsum primi hominis, fuerit, & est omnibus ad salutem necessaria, neque potuerit, aut possit quisquam absque illa saluari.

CAPVT II.

HÆc est igitur fides nostra, in cuius virtute regnum est Dei, non in cõtentione sermonis: vt credamus & confiteamur, quòd non est aliud nomen sub cœlo datum hominibus, in quo saluū quenquam factū, aut fieri oporteret, præter nomen illius, qui propterea vocari voluit Iesus, quòd saluū esset facturus populū suum

1. Cor. 4.

Ambro. li. 1. c. 3. de fide.

Actor. 4.

Mat. 1.

Filius hominis cur Iesus vocetur.

tur, & in mundum venerit. 1 Tim. 1.

suum à peccatis eorum. Ac fides quidem hęc, ante lapsum primi hominis minimè fuit necessaria. Neque enim alia causa fuit quamobrem veniret in mundum Iesus Christus, quàm vt peccatores salvos faceret. Non illum de cœlo ad terram merita nostra bona, sed peccata traxerunt. Tolle morbos, tolle vulnera, dicit Augustinus, & nulla est causa medicinæ. Sufficiebat igitur primis parentibus nostris priusquam prolapsi fuissent, credere, quòd Deus est, & quod inquirentibus se remunerator est.

Fidei gradus. Aug. ser. 8. & 9. de verbis Apostoli.

Heb. 13.

Post admissum verò per illos peccatum, iam illud credere nequaquàm sufficiebat: necessaria fuit prætereà fides mediatoris, quem cùm ipsi, tum liberi eorum, & posteri, sancti Patriarchæ & Prophetæ magno desiderio venturum expectabant, certa spe, & fiducia futurum, vt per eum Deo patri reconciliarentur, & de diaboli potestate eriperentur.

Quis autem futurus esset mediator ille, Deine filius, an angelus, an alius quispiam, de eo certi aliquid persuasum habere non fuit omnibus necesse: satis erat ad salutem in genere credere, quòd rationem Deus esset initurus, & viam aliquam humanæ redemptionis inventurus. Ad explicatius verò & distinctius de mediatore singula credenda, tenebantur ij soli, quibus hoc fuit à Deo revelatum, qui maiores vocantur, sancti Patriarchæ, & Prophetæ, simul sacerdotes, & pontifices, quibus populi docendi munus incumbebat, qui & ante legem obscurius, & post datam à Mose legem apertius, quibusdam sacrificijs & cæremonijs venturum Christum mediatorem adumbrabant. Quorum significationem intelligebant ipsi quidem apertius maiores (quāuis aliter Montano videtur) quibus revelatum erat, futurum, vt virgo conciperet, & pareret filium, qui passione, cruce, & morte sua pro peccatis hominum satisfaceret, qui tertia die à mortuis resurgeret, deinde verò in cœlos ascenderet, inde venturus iudicare viuos & mortuos: In maiorum autem fide saluabantur minores, qui sub velamine quodam obscurius cognoscebant, ac fide apprehendebāt venturum mediatorē, per quem essent à morte liberandi: cuius venturi fides illustrior fuit sub lege, quàm ante legem.

Legalia vmbræ Christi.

Esai. 7. 1. Cor. 15. Act. 1. 2. Tim. 4.

Posteaquàm verò venit tempus illud acceptabile, venerunt dies salutis, posteaquā apparuit gratia saluatoris nostri omnibus hominibus, qui dedit semetipsum pro nobis: vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum, tum verò fides mediatoris Christi, qui pacificauit per sanguinē crucis suæ, siue quæ in terris, siue quæ in cœlis sunt, sicut clarior & apertior, ita magis esse cœpit necessaria, vt iam non adumbratè sicut sub lege, vel ante legem, neque sub velamine (quandoquidem Christo mortuo velum templi scissum est) sed clarè, dilucidè, atque apertè crederent, & confiterentur omnes, quòd venerit iam is, qui finis est legis Christus ad iustitiam omni credenti: cui testimonium perhibent omnes Prophetæ, remissionem peccatorum accipere per nomen eius omnes, qui credunt in eum: cuius diem Abraham videre gestiebat, ac vidit, attestante ipso Christo, & gauisus est: vidit autem non carnis, verùm fidei oculis, quibus multò certius videtur. Pro quo mittendo Moses orauit dicens: Obsecro domine, mitte quem missurus es. Orauit Dauid: cùm alijs in locis, tum ter in vno Psalmo repetens: Ostende faciem tuam, & salui erimus, Orauit Esaias, cum desiderio clamans: Emitte Domine agnum dominatorem terræ. Vtinam dirumperes cœlos & descenderes. Orauit in Canticis Ecclesia dicens: Osculetur me osculo oris sui: sonet vox tua in auribus meis. Quid enim aliud ijs verbis à sponso suo Christo petit? quàm vt qui loqueretur iam in patribus & prophetis, idem ore proprio tandem aliquando loquatur in carne assumpta.

2. Cor. 6. Tit. 2. Col. 1.

Credendum quid? Luc. 23. Rom. 10. Act. 10

Ioan. 8.

Exod. 4. Psalm. 79. Esai. 16. Esai. 64. Cant. 1.

Heb. 1.

Neque verò satis est credere, quòd venit in hunc mundum, sed & illud fideles omnes tenere memoria necesse est, quòd conceptus est de Spiritu sancto, quòd natus est ex Maria virgine, quòd traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram, quòd ascendit ad cœlos, sedet ad dexteram patris, inde venturus iudicare viuos & mortuos.

Luc. 1. Mat. 1. Rom. 4.

Mar. 16. Act. 10. Ephe. 4.

Quoniam verò qui virginis filius, idem est & Dei filius, in patrem quoque omnipotentem credere necesse est, creatorem cœli & terræ: simul & in Spiritum sanctum, ex quo conceptus est. Vt in tribus personis credatur vnus Deus. Distinctionem verò personarum, & vnitatem substantiæ, si qui sunt rudiores, quàm vt comprehendere possint, non est adeò necessarium ad salutem, omnibus explicatè credere, vt si quis minus hæc fuerit assequutus, de eius salute dubitandum sit.

Quod Ecclesia, omnia, quæ ad fidem mediatoris pertinent, non modo scriptis & sermonibus, verùm & certorum dierum obseruationibus, & signis, & imaginibus, & habitu, & gestu, & variis cæremonijs, mentibus fidelium imprimere conata est. Ac primum de anno in certa tempora distributo, deq; beneficio Christi incarnationis.

CAPVT III.

VErùm videre licet admirabilem quandam curam, & solicitudinem sanctæ matris Ecclesiæ, quæ non contenta vel scripto, vel verbo singula tradidisse, quæ necessariò credenda sunt ad salutem, diligenter vias & rationes omnes persecuta est, quibus ea quàm maximè clara, & manifesta redderet omnibus. Itaque totum anni tempus ita distribuit, certos vt dies institueret, quibus eorum, quæ credere nos oportet, si modo salui esse volumus, ita admoneremur, nunquàm vt elabi è memoria nostra, possent. *Eccle. solicitudo in articulis fidei inculcandis.* *Dierum ratio.*

Quoniam verò primùm inter ea locum obtinet incarnatio Christi, non vtcunq; ad celebrandam huius tanti beneficij memoriam accedere liberos suos voluit, verùm tribus & ampliùs etiam hebdomadis, vt se præparent instituit, ad mediatorem, redemptoremque suum, eo quo par est honore, excipiendum. Quod quidem tempus vocauit Aduentum: in quo sanctorum patrum desiderium nobis repræsentat, qui sedentes in tenebris & in vmbra mortis, incredibili quodam animorum ardore, venturum in carne iustitiæ solem, dominum nostrum Iesum Christum, expectantes, continuis & flebilibus modis clamabant, dicentes: Rorate cœli desuper, & nubes pluant iustum, aperiatur terra, & germinet Saluatorem. Quæ verba & in primis vesperis primæ Dominicæ, & per totum aduentum singulis diebus in Missa beatæ virginis cantantur: Ad quam diluculo surgunt homines, tanquàm vigilantes, atque sui saluatoris aduentum expectantes. Qui verò maiore feruntur erga Christum charitate, carnem etiam suam per omne id tempus ieiunio macerant, quo domitis illius cupiditatibus, tanto magis expediti esse queant ad illum venientem excipiendũ, debitoque honore prosequendum, quem tanto studio præstolati fuerunt. Cuius posteaquàm diu multũq; expectatus ille dies incarnationis, & natiuitatis aduenit, quãta est, per Deũ immortalem, omnium lætitia! quàm profusum gaudiũ! quàm incredibilis exultatio! quod venerit tandem ille tantoperè desideratus, qui dissolueret iugũ nostrę captiuitatis, & nos à graui seruitute, qua diabolo mãcipati fueramus, in libertatem assereret. Surgitur nocte media, qua natum nobis puerum hunc admirabilem, ex historia didicimus Euangelica: Curritur ab omnibus ad videndum, ad amplexandũ, ad exosculandum nostræ salutis auctorẽ. Illucescente verò sole, posteaquã solenni cũ gaudio perfecta sunt in tẽplo omnia, quæ ad diẽ hunc tam festũ iusta celebritate peragendum pertinere videntur, nequaquàm ijs finibus gaudium, & exultatio piorũ continetur: verùm in priuatis etiam cuiusque ædibus, non ab adultis modo, verũ & à pueris, ac tantum nõ ab ipsis lactantibus atq; infantibus, natus nobis puerulus, datus nobis filius, decãtatur. Cursitatur per vicos & plateas, in singulis ædibus annunciatur cum iubilo gaudium illud magnum, quod natus est nobis hodie Saluator, qui est Christus dominus. *Christi incarnatio.* *Aduentus quid.* *Luc. 1.* *Mal. 4.* *Esaiæ. 45.* *Rorate quid.* *Ieiunium in aduentu.* *Natalis Christi gaudia.* *Gen. 49.* *Agg. 2.* *Hebreor. 2.* *Luc. 2.* *Esaiæ 9.* *Colenda vulgo* *Luc. 2.* *Ephes. 2.* *Gal. 4.*

Quoniam verò summa tum apparuit liberalitas Dei patris, qui cũ sit diues in misericordia, propter nimiã charitatem suã qua dilexit nos, misit filiũ suum factũ ex mulière, qui mortẽ nostram moriendo destrueret, & vitã resurgendo repararet, inuitantur à tenuioribus locupletiores, vt & ipsi quà possint cõmunis omniũ tã benigni patroni, vel patris potius liberalitatẽ imitẽtur, atq; è suis copijs egẽtiũ subleuẽt inopiã. *Strenæ.*

Hac ratione mater Ecclesia, quæ in symbolo primo loco de Christo nato continẽtur, in pectoribus liberorum suorum defigenda curauit, vt ne facile excidere possent. Addidit ijs etiam ea, quæ non continentur in symbolo. Nam octauo die pòst, circũcisi: quatuor deinde diebus interiectis, à Magis adorati: quadragesimo die post natalem, in templo oblati pueri Iesu memoriam recolit. *Ephe. 4.* *Luc. 2.* *Matth. 2.* *Luc. 2.*

De beneficio Redemptionis per crucem & mortem Christi factæ.

CAPVT IIII.

PRiusquàm verò ad ea veniat, quæ deinceps habentur in symbolo, de eo, quomodo passus est sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus, descendit ad inferos, tertia die resurrexit: quoniam inter omnia Christi bene-

ficia,crucis hoc & mortis eius,vnum omnium præ cæteris est insigne maximè,neque enim nascendo,sed moriendo pro nobis,nos à morte redemit:non in cunis iacendo, sed in cruce spiritum exhalãdo,pro peccatis nostris satisfaciens,nos cœlesti patri suo reconciliauit:cruci peccatorum nostrorum chirographum affigens, tulit ipsum de medio ac prorsus de rerum natura sustulit.

Col.2.

Quoniam itaque salus hæc est, & redemptio nostra, quoniam gloria nostra crux Christi est,triumphus noster crux Christi est,spes omnis,& fiducia nostra, sola crux est Domini nostri Iesu Christi,ad tantũ hoc crucis & mortis beneficium commemorandũ,sancta mater Ecclesia non vtcunq;, verùm diligenter pręparatis fidelibus suis, accedẽdum esse putauit. Atq; illud imprimis ęquũ esse duxit, vt socij Christi passionũ essę conaremur,si volumus esse socij cõsolationis, quã cum illo resurgentes,& in cœlum ascedentes accepturi sumus. Nam nisi commortui fuerimus,non cõuiuemus: nisi sustinuerimus,non cõregnabimus. Cõpati necesse est, si quis conglorificari vult. Nã & Christum pati priùs oportuit,atq; ita intrare in gloriam suam. At rectè quidẽ communicare Christi passionibus intelligitur, qui pro nomine illius quoslibet crucia tus,deniq; mortem ipsam perferre,si res ita postulet animo prõpto semper est,& parato. Rectè prætereà compati & commori ille dicitur, qui desijt à peccatis, vt iã non desiderijs hominum,sed voluntate Dei,quod reliquũ est in carne viuat temporis.

Gal.6.

Societas passionum Christi.
2.Tim.2.
Rom 8.
Luc.24.

Communicare passionibus Christi quid sit.
2.Cor.1.
Philip.3.
1.Pet.4.

Cęterum ad hæc perficienda,impedimento plerumq; caro est maximè, quę spiritui aduersatur,vt non quæ volumus,illa faciamus:Hæc itaq; domanda est abstinẽtia, quò facilius crucifigi possit cum suis vitijs & concupiscentijs. Nam sicut equis ferocientibus,& sessori minus iã obtemperantibus,pabulũ subducitur,& pro auena fœnũ datur:ita carni nostræ,ob succi et spirituũ abundantiã spiritui rebellãti subduci alimoniam,& eiusmodi suppeditari ciborũ genº expedit, vnde quàm minimũ animo sessori suo recalcitret:vt castigato corpore,& in seruitutẽ redacto,vegetior ac liberior animº diuinis laudibº insistat,diuinæq; voluntati se tantò facilius attẽperet. Cùm eñ qui foris est noster homo corrumpitur, tum is,qui intus est,renouatur de die in diẽ: quantò plus conficitur quotidianis laboribus & ieiunijs exterior nostri pars corpus,tantò interior nostri pars,& ea potior animus, deficiente corpore graui suo aduersario vegetior,ac valentior,& aptior efficitur ad hoc,vt Deo vacare,& illius volũtati obsecũdare queat. His itaq; causis adducta mater Ecclesia,quò,quæ nobis in mora plerunque sunt,carnis desiderijs vacui,vacare melius tanti beneficij contẽplationi possimus quadraginta dierũ ieiunium instituit. Neq; id sine exemplo seruatoris nostri Christi,qui & ipse quadraginta dies in deserto ieiunasse legitur:vt obiter etiam illud in memoriã nobis reuocet,quomodo ille,cuius beneficio nobis cõtigit, vt explere famem,vt saturi esse queamus,nostra causa esurire dignatus est.

1.Cor.9.
2.Cor.4.

Sap.9.

Mat.4.
Hebdomadæ sanctæ obseruatio & enconiũ. vide apud Chrysost. hom. 30. in Genes.
Cor.6.

Posteaquàm verò ventum est ad finem quadragesimæ,ad hebdomadam illam,quã iure merito sanctam vocamus,quod in ea repręsentatur nobis Christi passionis mysterium,per quã abluti,sanctificati,iustificati sumus,tũ vero maiore studio in eas res omnes incumbi voluit, quas ad frenãda desideria,atq; ad auertendũ animum ab omni rerum terrenarum cura pertinere putauit. Hinc ille mos quondam à plurimis,nũc vero à paucis,quorũ ardẽtior est pietas, obseruatus quẽ etiã sua ætate scribit obseruatũ fuisse Epiphanius:quod humi cubabatur,quod afflictiões tolerabãtur,quod ficca dũtaxat edebãtur,quod precationes,vigilæ,ieiunia seruabãtur,atq; oẽs animarũ salutes per sanctas afflictiões exquirebãtur. Vacabatur ab omnibº sęculi negocijs,ne, neque alia in re per totam illam hebdomadã,quàm in contemplatione summi illius beneficij,quod nobis in ara crucis dominus noster IESVS Christus,idem & sacerdos & sacrificium,conferre dignatus est, mentes & cogitationes hominum defixæ fuerunt,quo singulari & inæstimabili beneficio,quoniam peccatorum remissionem,fuso pro nobis Christi sanguine, consequuti sumus, tum vero sedulo facere omnes omnia iusit Ecclesia, quo tanti beneficij fructum consequi possent: quem quoniam adipisci non licet,nisi ijs,qui peccata sua,quæ tantis Christi cruciatibus causam dederunt, in amaritudine mentis suę recogitant,qui detestati ea,odium eorum concipiunt, ac iusto propterea dolore affecti,profusis lachrymis ea sacerdoti Dei ministro,cui ligandi,soluendiq; potestas à Deo data est,enumerando recẽsent, eiusq; ministerio, virtute vero ac merito passionis & mortis Christi ab illis absolui,ac Deo patri,quem toties tam grauiter offenderunt, reconciliari ea qua par est animorum submissione petunt,vt hoc quoque sub id tempus à fidelibus fieret,instituit:quo cõmonefa-

Epiph.li.3.hæresi.75.
Esus siccorum.

Confessio auricularis.
Esai.38.
Mat.18.
Ioan.20
Absolutio à quo & cuius virtute fiat.

nefaceret illos,non nisi passionis & mortis Christi merito peccata remitti.

Hoc non contenta,simul statuit,vt huius peccatorum remissionis,& cum Deo patre reconciliationis pignus acciperent, quò tanto magis certi de ea reddi possent:ad viuum & viuificum Christi corpus & sanguinem sumendum, & posteaquam peccata sua confessi,atque ab eorum nexu soluti essent, accederent: quò sicut ipse vna caro nobiscum, ita nos vicissim caro vna,& spiritus vnus cum ipso efficimur,atque illius corpori coniungimur. *Communio seu sacra Synaxis.*

Quoniam vero & in sacramento hoc, & quoties memoria dominicæ passionis recolitur,sicut sæpè iam anteà commemorauimus,reconciliationis illius admonemur in cruce peractæ,qua nos, qui inimici eramus,per mortem suã Deo patri Christus reconciliauit,fas non esse putauit mater Ecclesia, qui reconciliationis huius memoriam agerent,vt ij simultates aliquas gererent,ac odijs inter se mutuis flagrarent. Quamobrem & illud instituit,vt in hac præcipuè sancta hebdomada,priusquam ad sumendam salutarem illum cibum fideles accederent, qui Sacramentum est pietatis, mysterium pacis,signum vnitatis,vinculum charitatis,confiterentur alterutrum peccata sua,simul veniam peterent,darentque vicissim. Quod qui secus facerent, quique implacabile odium erga proximum retinerent, ij grauius etiam quam ipsi Iudæi flagitium designarent,rursus crucifigentes sibimetipsis filium Dei,& ostentui habẽtes, vt merito à sacris arcendi,quin etiam è piorum cœtu homines impij,neque digni,qui Christianorum appellatione gaudeant,exterminandi sint. *1.Corint.6. Reconciliatio inimicorum. Rom.5. Iacob.5. Hebræor.6.*

Et quoniam duplex est pœnitentia,priuata vna, publica altera,sicut suo loco fusius dicetur:illam quidem quocunque die fieri permittit Ecclesia, hanc autem alterã statam solennem non existimauit, nisi feria quinta sanctæ hebdomadæ peragi oportere. Est quidem ita,quod omni tempore fungi debent Episcopi legatione ad reconciliandos peccatores de qua loquens Apostolus,cum dixisset, Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, non reputans illis delicta ipsorum,& posuit in nobis verbum reconciliationis: protinus adiũxit:pro Christo ergo legatione fungimur, tanquàm Deo exhortante per nos. Obsecramus pro Christo,reconciliamini Deo,visum est tamen,vt isto potissimum die legationis hoc munere fungerentur, quò summus pontifex noster Iesus Christus astitit vultui Dei pro nobis in multitudine misericordiæ suæ,& semel Sacerdotij secundùm ordinem Melchisedech officio perfunctus,cũ sacrificium incruentum corporis & sanguinis sui sub panis & vini speciebus in vltima illa cœna Deo patri obtulisset, ac eiusdem corporis & sanguinis Sacramentum sub ijsdem speciebus post factã oblationem suis discipulis tradidisset, paulo post vt sacerdotio secundum Aaron finem imponeret, posteaquam nouum illud instituerat,sacrificium pro nobis cruentum factus est, semetipsum tradens oblationem & hostiam Deo in odorem suauitatis:capi se,ligari,conspui,flagellari,varijs probris affici,ac post multos grauissimos cruciatus sibi illatos,tãdem se in crucẽ agi passus, atque ibi pro nobis iustus pro iniustis mori dignatus est. Quam autem ob causam ligata est misericordia? nisi vt miseros peccatores à nexu peccatorum suorum solueret pœnitẽtes. Quam ob causam vita mori pro impijs,& mortis æternæ reis dignata est? nisi vt,sicut iam toties dictum est, propitium nobis & placatum patrem suum redderet,apud quem propitiator nobis factus est Christus in sanguine suo. *Pœnitentia duplex publica & priuata. Episcopi & sacerdotes Christi legati. 2.Cor. 5. Hebreor.9. Psalm.109. Matth.26. Ephe.5. 1.Pet.3. Rom.3.*

Quamuis igitur à diuitijs bonitatis Dei nullum tempus vacat,hoc tamen tempus ad reconciliandos grauioribus flagitijs obrutos, visum est maximè accommodum, quo semotis alijs curis omnibus,ac postpositis quibuscunq; seculi cogitationis per Christum in cruce factæ contemplationi vacatur, quo remissionis peccatorum nobis per mortis illius meritum obtentæ memoria refricatur: nulli vt iam quamlibet grauibus presso criminibus dubitare fas sit,quin qui proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum,is nũquam sit cõmissurus,quin simul cum illo sit nobis donaturus omnia,sit concessurus veniam & indulgentiam peccatorum nostrorum omnium:cùm præsertim ob hoc ipsum,eum tradiderit. Quandoquidẽ per prophetam testatur,quod non ob aliam causam nisi propter scelus populi sui percusserit eum. *Rom.8. Esai.53.*

Hinc perspicuum cuiuis esse potest,quod non satis habuit Ecclesia commonefeciſſe nos,passi, crucifixi,mortui Christi,sed simul indicare voluit, quem essemus fructum ex hac illius passione & morte consequuti, nimirum peccatorum remissionẽ, & cum Deo patre cœlesti reconciliationem. *Passionis Christi fructus.*

Quod in die Parasceues rectè deploraretur Christi passio.

CAPVT. V.

QVA quidem ex re, & si gaudere nos æquum est & exultare, quod in cruce salutem nostram operatus est CHRISTVS, non sine caussa tamen gaudium istud in aliud tempus differendum, sanctam verò hebdomadam hanc omnem, præcipuè verò diem Parasceues in mœrore, luctu, lachrymis consumendam esse censuit Ecclesia. Gloriari quidem nos oportet in cruce domini nostri Iesu Christi, atque ingentem ex eo consolationẽ accipere, quòd nos dignos iudicauerit, quos non corruptibilibus auro & argento, sed præcioso sanguine suo redimeret: Verum sunt, quæ nos impediunt, quò minus, quo die redemptionis hoc nostræ mysterium celebramus, gaudere & exultare queamus. Vetat enim hoc nostræ culpæ conscientia. Nos enim sumus qui passioni, qui cruci, qui morti eius causam dedimus, nos illius plaga doloris, nos illius culpa sumus occisionis: Nam ille, quę nõ rapuit, exoluit. Traditus est propter delicta nostra: Vulneratus est propter iniquitates nostras: attritus est propter scelera nostra. Nõ ille sua, quę nulla habuit, sed nostra peccata pertulit in corpore suo super lignum. Meritò itaque gemitus edimus, meritò lachrymas fundimus propter peccata nostra, quę tam grauia fuerunt, vt nisi morte Christi expiari non potuerint. Tum autem ipse Christus noluisse videtur eo die nos gaudere, quo cruciatus hos nostra causa pertulit. Sic enim dixit: Amen amen dico vobis, quia plorabitis & flebitis vos, mũdus autem gaudebit: vos autẽ contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium. Quin etiam exemplo probabili confirmat, huic tantę rei tristitiam cõuenire. Mulier, inquit: cùm parit, tristitiam habet, quia venit hora eius: cùm autem peperit puerum, iam non meminit pressuræ, propter gaudium quia natus est homo in mundnm. Mulieri comparat Ecclesiam suam, quę quia Christum diligit, quem ex Deo patre genitum in nostram naturam suscepit, rectè hoc die Parasceues moriente illo, & per mortem quasi per partum in vitam æternam & in immortalitatis gloriam exeunte, tristitiam habet, & dolet, vt in vtero habens, & clamat parturiens, Quoniam verò postquàm resurrexit æterno suo regno natus, gauisi sunt discipuli viso domino, sicut ipse dixerat: Iterũ autẽ videbo vos, & gaudebit cor vestrũ, & gaudiũ vestrum nemo tollet à vobis, perpulchrè perfecta est mulieris, quę pręmissa fuerat, similitudo, quæ postquàm peperit, iam non meminit pressuræ propter gaudium, quia natus est homo in mundum.

paraſceues luctus.

Gal. 6.

1. Pet. 2.

Mortis Christi quo ad nos causa.

Psalm. 68.
Rom. 4.
Esai. 53.
1. Pet. 2.

Ioan. 16.

2. Thess. 2.
Apoc. 12.

Ioan. 20.
Ioan. 16.

Quare nõ sunt audiendi, qui Christi mortẽ lugubrẽ esse nolunt, & eam deplorari vetãt. Nam etsi præcioſam illã & glorioſam esse libenter confitemur, vt quæ mortẽ, & mortis destruxit auctorem, non continuo tamen non est ipsa lugubris & fidelibus deflenda, pro quorum salute spontè Christus illã exhibuit: Alioqui periculum est, ne de nobis quoq; per prophetam suam Christus cõqueri videatur: Sustinui, qui simul cõtristaretur, & nõ fuit, & qui cõsolaretur, nõ inueni. Cùm præsertim per Zachariam prædictũ sit, quòd dolebũt super eũ, sicut doleri solet in morte primogeniti. Nõ gaudeamus itaq; tũ, quãdo mũdus gaudebat, quando Christũ Iudæi crucifigẽtes exultabant: & morienti insultabant. Non vociferemur cum insanis illis & odio furentibus, crucifige crucifige illum: sed cũ Maria matre Iesu, cuius tũ animã doloris gladius pertransiuit, cumque sanctis Apostolis, quorum ingens luctus mentes occupauerat, diem, quo Christi crucifixi fit memoria, in fletu & planctu transigamus: gaudium verò nostrum in id vsque tempus differamus, quo ipsi quoque gauisi sunt discipuli viso domino: Differamus lætitiam nostram in perendinum diem, quo Christus deuicta morte resurrexit propter iustificationem nostram. Tempus flendi, dicit Sapiens, & tempus ridendi: tempus plangendi, & tempus saltandi. prius flendum est, vt exultare posteà liceat. Euntes ibant & flebant, dicit propheta, mittentes semina sua: venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos suos. Beati flentes, ait Christus, quoniam ipsi ridebunt. Quando cantantur nobis lugubria, plangamus, vt cùm tibijs cantatum fuerit, exultemus. Fleamus cum flentibus Apostolis, & cum ijsdem gaudentibus gaudeamus: neque cum perfidis Iudæis commune quicquam habeamus, Christo passo exultantibus, atque illi acerbè insultantibus. Hunc morẽ iam inde ab ipsis Apostolorum temporibus semper obseruauit sancta mater Ecclesia, simul docens fideles suos, quòd per luctum peruenitur ad gaudium, quod per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei.

1. Corint. 15.
Hebreor 2.
Isaiæ 53.
Ioan. 10.

Psalmus 68.
Zach. 12.

Luc. 23.
Luc. 2.

Ioan. 20.

Rom. 4.
Eccles. 3.

Psalm. 125.
Matthe 5.
Luce. 7.
Rom. 12.

Actor. 14.

Vidimus

Vidimus libellum quendam, qui inscribitur: Fragmenta Caroli Magni, in quo inter cætera est etiam fragmẽtum quoddam incerti auctoris. Ibi tractatur hæc quæstio: Cur sanctorum dies, quibus de hoc sæculo migrauerunt, solenniter & cum magna exultatione celebremus, adeo vt in ipsis, abstinentiæ aliquanto rigore laxato, paulo remissius viuamus, diem verò passionis Christi, quo de hoc mundo per mortem trã sijt, in magna afflictione & carnis maceratione, cordisque contritione iubeamur celebrare, quem oporteret tanto festiuius atque alacrius coli, quanto constat Christum sanctorum omnium meritum transcendere.

De gaudio dominicæ resurrectionis.

CAP. VI.

QVamobrem ad iucundam illam resurrectionis Christi solennitatem prius nos, peruenire noluit, quàm essemus conuersi ad Dominum in toto corde nostro in ieiunio, & fletu, & planctu. Etiam carnalibus hac in parte prouisum esse cupiebat, qui cùm non facilè possint mentis oculos ad ea videnda, quæ sunt spiritus, attollere, nisi vi maiore corporaliter accidentium causarum excitentur, causas, quibus id perfici posset, perquisiuit. *Resurrectio Christi.* *Ioël. 2.*

Quare ieiunium quadraginta dierũ, quod pro decimis anni totius offertur Deo, sic disposuit, vt ante sacratissimam Paschatis noctem nullo modo rumperetur à pijs. Ita fit, dum per abstinentiam corpus atteritur, nec aliũdè laxatio, nisi ab hac Paschali nocte speratur, vt hæc beata nox etiam à carnalibus tanto maiore cum expectatione & gaudio excipiatur, & antequam veniat sic omnes quadragesimæ dies, qui sunt interiecti, tanquàm diurna viatoris itinera, magno cum desyderio ad constitutum locum properantis, quotidie penè diligenter computentur. *Quadragesimæ.*

Hac ratione dulcis omnibus hæc solennitas, chara omnibus, desyderabilis cunctis efficitur, Sicut lux in tenebris ambulantibus, sicut fons de petra salientis aquæ, sitientibus, sicut quòd fixit Deus tabernaculum peregrinantibus. Hic igitur tempus iã est lætitiæ, hic exultamus omnes gaudio, memoria nobiscũ repetentes, quantũ pro nobis preciũ Christus persoluerit, per quod peccatorũ nostrorum remissionem cõsequuti & à durissima captiuitate redempti sumus. *Ioan. 1.* *Ioan. 4.* *Heb. 8.*

Quo magis autem absolutũ sit gaudium nostrum, passioni & morti Christi resurrectionem quoque semper adiungimus, quæ nostræ causa est iustificationis. Nam sicut traditus est Christus propter delicta nostra, ita resurrexit propter iustificationem nostram. Vnde colligere licet, quòd qui iustificationem nihil aliud esse volunt, quàm peccatorum remissionem, & cum Deo patre reconciliationem, ij toto (quod aiunt) cœlo errant. Neque enim in hac sola re cõsistit iustificatio, si vetus homo noster exuatur, necesse est insuper indui nouum, qui secundum Deum creatus est in sanctitate & iustitia veritatis. Non satis est veterem Adam eiecisse, nouum etiam Adam præterea Christum complecti necesse est: Non tantùm peccato moriẽdum, sed viuendum est etiam Deo in Christo Iesu. Non sufficit à peccato liberari, seruos etiã oportet fieri iustitiæ, non commori tantũ, hoc est, defungi peccatis, verùm & resurgere cum Christo opus est. Istud itaque merito Christi passionis nobis obtigit, quòd sumus mortui peccatis, quòd vetus noster homo crucifixus est, vt destruatur corpus peccati, vt vltrà non seruiamus peccato. Verùm hoc satis nõ est: Necesse est præterea, vt quomodo Christus surrexit à mortuis per gloriam patris, ita & nos fide accensi, simul cũ eo resurgentes, in nouitate vitæ ambulemus, parati omnia & facere & pati pro ea fide, quam ipse tradidit, quam in symbolo postea comprehenderunt Apostoli. Quòd certi simus, tametsi propter eam fidem corpus nostrum occisum fuerit, nihilominus facturum Deũ, vt suis promissis maneat, vtque excitet & nos, sicut excitauit Christum in vitam æternam. Atq; hoc est, quod vocat Paulus iustificari, post adeptam peccatorum remissionem, in eiusmodi vitæ nouitate ambulare. Crucifixus itaque Christus est, vt in cruce veteris hominis occasum ostenderet. Resurrexit autem, vt in vita sua vitæ nostræ nouitatem demonstraret. Duplicatur itaque gaudium hoc die nostrum, quòd non solùm abolita sunt peccata nostra per mortem Christi, verumetiam illius resurrectio documento nobis est & exemplo, quomodo mortui per illum pristinis culpis mox vnà cum illo & per illum in nouam vitam resuscitati, deinceps iustitiæ viuamus, quam illius beneficio consecuti sumus. *Iustificatio quæ includit.* *Ephe. 4.* *Rom. 6.* *Rom. 6.* *Spes resurrectionis nostræ.* *Iustificari apud Paulum quid sit.*

Hæc itaque duo sancta mater Ecclesia præ cæteris inculcanda suis fidelibus, nec ferè abinuicem separanda esse duxit, tanquàm ad salutem apprimè necessaria. Nam cũ & illud credere necessarium sit ad salutem, Christum & verum hominem & verum Deum fuisse: verum hominem declarat passio & mors, neque enim potuit pati & mori: nisi homo, verum Deum declarat resurrectio: neque enim potuit sua ipsius virtute à mortuis resurgere, nisi Deus. Quamobrem non satis habuit in die Parasceues mortis, in die Paschæ resurrectionis Christi memoriam celebrasse, quin per totũ annum vertentem vtriusq; nobis memoriam singulis hebdomadis renouet. Nã quod à Christianis feria quarta & sexta ieiunatur, illam rationẽ reddi scribit Augustinus, quòd considerato Euangelio, ipsa quarta sabbati, quam vulgò quartã feriam vocant, consilium reperiuntur ad occidendum Dominum fecisse Iudæi, die autẽ vno interiecto, cuius vespere Dominus Pascha cũ discipulis manducauit, qui finis fuit eius diei, quam vocamus quintã sabbati, deinde traditus est ea nocte, quæ iam ad sextã sabbati, feriam sextam vulgò vocant, qui dies passionis eius manifestus est, pertinebat. Tertius autem dies pòst resurrectioni dicatus est, qui propterea dominicus etiã vocatur, quòd in eo Dominus à mortuis resurgens, verè se Deum & Dominũ esse declarauit. Quare non solo die Paschatis, verùm singulis dominicis diebus processionem peragi videmus, qua repræsentatur Apostolorum processio, qui iuxta Christi præceptum iuerunt in Galilæam, vt ibi viderent Dominum à mortuis resurgentem & Hierosolymam inde postea redierunt. Sic ergò duos articulos hos docuit nos Ecclesia, vnum de passo crucifixo, mortuo, & sepulto Christo, alterum de eo, quo modo tertia die resurrexit, qui quo magis infigerentur memoriæ nostræ, singulis hebdomadis eorum commemorationem sextis ferijs, & diebus dominicis renouari voluit.

Ieiunium quartæ & sextæ feriæ Augustinus ad Casulanum epistola. 86.

Mat. 26.

Processio dominicalis quid significet.

Dominicus dies vnde dictus. Matth. 28.

De Ascensione Christi, deq; extremo iudicio.

CAP. VII.

Sicut autem quadraginta dies ante dominicam resurrectionis in omni abstinentiæ, continentiæque genere traducendos, ita deinceps iam quinquaginta diebus ieiunia censuit esse relaxanda: vt ad festum vsque Pentecostes non ieiunaretur à cibis, quod est mœrentiũ: sed in Domino gauderetur. Illud etiam subiecit quasi sub oculos nostros, quomodo quadraginta dies cum suis discipulis versatus est, quibuscũ etiã cibum interdum capere visus est dominus noster Iesus Christus, quo magis fidem faceret suæ resurrectionis, postea videntibus illis eleuatus, & in cœlũ assumptus est. Poterat quidem celerius in cœlum ascendere, sed quoniam non quæ sua, sed quæ nostra sunt, quæsitum venerat (descenderat enim propter nos homines, & propter nostram salutem) quo magis claram testatamque cunctis resurrectionem suam redderet, atque omnem ex omnium animis de ea dubitationem tolleret, tanti sperin terris commorari, ascensionisque suæ gloriam in quadragesimum diem differre dignatus est.

Inter Paschæ & Pentecosten nõ ieiunatur.

Ascensio Christi

Actor. 1.

Nulla autem res æquè spem nostram erigit, atque glorioſa hæc Christi ascensio. Nam passio illius charitatem in nobis accendit, quam cùm ille summã erga nos declarauerit (nam dilectionẽ hac maiorem habere potest nemo, quàm vt animã suam ponat quis pro amicis suis, qua tamen maiorem habuit ille, qui posuit pro inimicis) fieri non potest, quin mutuo illius amore inflammemur, qui prior nos tantoperè dilexit. Resurrectio vero Christi, non modo de diuinitate ipsius, verum & de nostræ carnis resurrectione fidem nostram confirmat, & roborat. Sic enim credimus, quod Iesus mortuus est & resurrexit, ita & Deus eos, qui dormierunt, per Iesum adducet cũ eo. Ascensio porro spem lætificat, quam firmam habemus & indubitatam, quo caput nostrum præcesserit, eo nos, qui sumus ipsius membra, sequuturos: cùm præsertim promissum eius habeamus, qui fallere nescit, vbi fuerit ipse, ibi futurum & ministrum.

Ioan. 15. 1. Ioan. 3. Passio Christi charitatem in nobis accendit.

Resurrectio fidẽ confirmat.

1. Thes. 4. Ascensio spem lætificat.

Sed ita nos in spẽ erigit ascensio, ne prorsus tamen securos & oscitantes esse permittat. Nam eodem ipso die nobis in memoriam reuocatur, quomodo qui ascendit ad cœlos, & sedet ad dextram patris, inde venturus sit iudicare viuos & mortuos. Cantatur enim in missæ introitu: Viri Galilæi, quid admiramini aspicientes in cœlũ? Hic Iesus, qui assumptus est à vobis in cœlum, ita veniet, quemadmodum vidistis eũ euntem in cœlum. Vnde docemur venturum eum eadem forma hominis, in corpore glorificato, quod in cœlum secum detulit, ad iudicandum viuos & mortuos. Cantatur & illud ex Psalmo: Ascendit Deus in iubilo, & dominus in voce tubæ. Atqui in eius-

Ioan. 12.

Iudicij diuini commemoratio

Actor. 1.

in eiusdem voce tubæ nouissimæ resurgent omnes incorrupti, sententiam iudicis audituri: qui, quos à sinistris collocauerit, eos ad supplicium ignis æterni condemnabit, quos autem à dextris posuerit, eos ire iubebit in regnum suum cœleste. Propterea & in Prosa canitur illud: Iudex cum veneris iudicare seculum, da nobis quæsumus sempiternam requiem in sanctorum gloria. *Psal.46. 1.Cor.15. Matth.25.*

Sic ergo gaudio, quod ex ascensione Christi capimus, quæ nos in spem erigit, futurum vt ipsi quoque simus, vbi caput nostrum est, miscere voluit Ecclesia solicitudinẽ, quam simul nobis adfert expectatio terribilis illius iudicij, quò & hunc articulũ, qui extremus est de Christo, ne ignorare possemus. Cuius etiam cõmonefacit nos secunda dominica Aduentus. Nam cùm in prima nos amabilis illius admonuisset, quo venit mansuetus, non vt perderet animas hominum, sed vt saluaret, non vt iudicaret mundum, sed vt mundus per ipsum saluus fieret, in secunda dominica, meminit illius aduentus horrendi, quo qui diuitias bonitatis eius contempserunt, quem recipere redemptorem noluerunt, eum seuerum & inexorabilem iudicem experientur. Atque ita non tam scribendo aut prædicando, quàm oculis quasi rem subijciendo, per certorum dierum obseruationes, absoluit omnia mater Ecclesia, quæ de Christo credere necessarium est ad salutem. *Heb.10. Prima & secunda dominica Aduentus cuius rei nos admoneant. Zach.9. Luc.9. Ioan.3. Rom.2.*

De Spiritu sancto, de sancta Trinitate, de festo corporis Christi, deq; pompa siue processione, quæ solennis in eo quotannis haberi consueuit.

CAP. VIII.

SED nec eum articulum prætereundum putauit, quo nos in Spiritum quoque sanctum credere profitemur. Nam & is quemadmodũ dudum promissus Apostolis, tandem sit missus quinquagesimo die post quàm Christus resurrexit, festiua solennitate, magnaque cunctorũ hilaritate repræsentat, nunc indicans illud impletum esse, quod à Propheta dictum est de Christo: Ascendẽs in altũ, captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. *Pentecoste sancti spiritus festum. Psal.64. Ephes.4.*

Quoniam verò & illud credere necessarium est ei, qui saluus esse velit, tres personas vnum esse Deum, sanctissimæ quoque Trinitati festum diem dicauit, quò non solum admoneri populus eius rei, verumetiam è superiori loco doceri posset. Rectè autem octauo die post, quàm Spiritus sanctus esse missus recolitur, festum hoc instituit. Nam antequàm datus esset Spiritus sanctus, confessio Trinitatis celebrata non est, quòd sine dono sancti Spiritus fides illius haberi non potest. Quamuis sanctos Patriarchas & Prophetas Spiritu sancto afflatos, non omnino latuisse mysteriũ hoc Trinitatis, è multis scripturæ locis manifestum est. *Trinitatis sanctissimæ festũ.*

Quò magis autem illud imprimeretur mentibus hominum, ita vt elabi facilè non posset, instituit fideles Ecclesia iam inde à pueris, simul vt essent è somno expergefacti, vt surgentes è lecto, se cruce signarent, ac verba hæc proferrent, In nomine patris, & filij, & spiritus sancti, quod ipsum similiter facerent cubitum euntes. Cùm dicerent: In nomine, non autẽ in nominibus, admonerentur vnius Dei, qui quamuis trinus in personis, vnus tamen est in substantia, simul & eius rei cõmonefierent, quòd salutem nostram, quæ crucis beneficio nobis obtigit, tota Trinitas est operata. Nam inseparabilia sunt opera Trinitatis. Pater filio, sicut & ipse filius testatur, calicem passionis dedit: & ipse filius animæ suæ in potestate sua propinauit, sicut ipse ait: Potestatem habeo ponendi animam meam. Oblatus est enim, quia ipse voluit, & Spiritus sanctus illi propinari fecit, Apostolo teste, qui dicit: quod Christus per Spiritũ sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo. *Crucis signatio quando faciẽda. Ioan.18. Ioan.10. Esa.53. Hebræ.9.*

Posteaquàm singula Christi beneficia, quorum in Symbolo fit mentio, diligenter Ecclesia mater nostra statis diebus ad memoriam eorum recolendã instituendis, oculis nostris repræsentauit, visum est etiam illi sacratissimo Christi corporis & sanguinis mysterio celebrando, diem aliquem festum instituere, qui non propterea minore nobis veneratione prosequendus est, quod recentius institutus esse videtur. Vixdum enim anni trecenti intercesserunt, cum Spiritui sancto visum est, Vrbano quarto Ecclesiæ præsidente, dies vt hic festus in orbe ageretur vniuerso, ad eorum fidem illustrãdam, qui sub specie panis, verum corpus & sanguinẽ Christi contineri, profiteri non erubescunt. Constat enim, quod non ita multis ante annis, fuit Berengarius, fuit Petrus Adelhardus, quorum tamen vterque suum hunc errorem reuocauit, fuerunt Hẽriciani & Petrobrusiani, qui de veritate corporis & sanguinis Christi in venerabili Eucharistiæ sacramento, cuius certa semper & indubitata fuit anteà fides in Ecclesia primi *Eucharistiæ sacramento celebrando festum diem Vrbanus 4. instituit.*

primi dubitationem quandam iniecerunt. Quæ vt omnis ex animis hominum tolleretur, & ne quisquam esset, qui de veritate Christi corporis & sanguinis ambigeret, diem hunc festum instituit, in quo solemnem processionem proxima feria quinta post festum sanctæ Trinitatis, fieri quotannis præcepit, qua testatum fieret omnibus, quotquot sumus fideles & orthodoxi, quod non solùm erubescimus veritatem hanc, quam à Christo docti sumus profiteri, verùm etiam de hoc Euangelio, hoc est, de Christi crucis & mortis annunciatione, præcipuè gloriamur, deq; eo maximè gaudemus & triumphamus. In cuius rei signum, sub visibili panis specie, corpus illud, quod pro nobis in crucem actum, & in mortem traditum est, publica cũ lætitia per forum, perque plateas maximo cum honore circumferimus, ac eam, quæ Christi corpori debetur adorationem præstantes, credere nos Christo dicenti profitemur, hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur, nec Euangeliũ illud erubescere, quo nobis hæc tam gloriosa crux illius & mors annunciatur.

Matth. 26.

Euangeliorum initia cur in festo corporis Christi decantentur.

Obseruamus autem hoc in prouincia nostra, quod in hac processione, quatuor Euangeliorum initia decantantur ad quatuor mundi partes, vt palàm fiat hoc Euangelium crucis & mortis Christi: in omnibus mundi partibus ab Apostolis & eorũ successoribus fuisse prædicatum.

Marc. 14.

Corporis Christi festum cur cum gaudio celebretur.

Ac fit quidem huius ipsius rei commemoratio, eo ipso die, quì propriè dies cœnæ Domini dicitur. Sed quoniam sub idem tempus, sicut paulò ante fuit à nobis demõstratum, tristis erat anima Dei & seruatoris nostri vsque ad mortem, plorabat mater eius Maria, flebant sancti eius Apostoli, mundus verò gaudebat, non visum est satis esse conueniens, vt eo tempore, cum gaudio crucis illius & mortis memoriam celebraremus, quo Christum Iudæi crucifigentes exultabant, & morienti insultabãt, sed cùm ipsius Christi, tum sanctæ matris eius, cuius animam doloris gladius pertransiuerat,, & Apostolorũ eius luctũ ac tristitiã exprimeremus, in mœrore & plãctu dies illos transigẽtes, quibus tam crudeliter in Christi corpus est sæuitum. Itaq; gaudium

Ioan. 16.

Luc. 2.

Ioan. 20.

hoc in illud tẽpus quo gauisi sunt etiam ipsi discipuli viso Domino, differendum esse censuit Ecclesia, vt posteaquàm illa pressura præterijt, posteaquàm à mortuis Christus resurrexit, in cœlos ascendit, & promissum Spiritũ suum sanctum Ecclesiæ misit, quo docente, & sanctæ Trinitatis mysterium, & huius venerabilis sacramenti arcanum, intelligere nobis datum est, tum demum summa cum exultatione, crucis hoc & mortis Christi beneficium recoleremus, deque fructu, quem nobis attulit gaudium nostrum orbi testatum faceremus vniuerso.

Processio in festo corporis Christi quid.

Quamobrem nihil est aliud hæc processio, quàm gloriosa quædã Christi crucis & mortis prædicatio, deque superato per crucem diabolo, de morte nostra per mortem Christi deuicta, de remissione peccatorum conciliata, de regni cœlestis hæreditate nobis parta, triumphus quidam & exultatio. Quid autem aliud, quàm hoc est Euangelium nostrum, quod nos non erubescere, cum Paulo profiteri debemus? ac non modò nõ erubescamus, verumetiam cum eodem dicat quisque nostrum: Mihi autẽ absit gloriari, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi. Nihil aliud scire, nihil aliud prædicare nos profiteamur, quàm Iesum Christum & hunc crucifixum, Iudæis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam, ipsis verò vocatis Iudæis, atque Græcis, Christum, Dei virtutem, & Dei sapientiam. Quia quod stultum est Dei, sapientius est hominibus, & quod infirmum est Dei, fortius est hominibus.

Rom. 1.

Gal. 6.

2. Cor. 1. & 2.

Vtinam autem non deessent etiam hoc infelici nostro sæculo, quibus Christi crux & mors (in cuius memoriam diem hunc tam festum agimus, corpus illius pro nobis cruci affixum, & morti traditum circumferentes, & quod nos non pudeat Christi crucifixi, palàm orbi ostentantes) vtinam non deessent, inquam, quibus ea res non esset scandalum, quibus non stultitia quædam videretur, qui veritatem de sui corporis veritate dicentem: Hoc est corpus meum, arguere mendacij non verentur, realem illius præsentiã in hoc venerabili sacramento negantes. Sed ea res nos deterrere non debet, quominus liberè fidem nostram profiteamur.

Sathanæ studiũ in abolẽdis Christi beneficijs.

Semper hoc fuit Satanæ studium, cùm non aliundè salutem nostram pendere videret, quã ex hac iugi Christi crucis & mortis recordatione, vt eam omni studio vellet extinctam, & ex animis mortalium euulsam. Quod ille quantò laborat diligentius, tantò nobis viriliùs illi resistendum, tantò magis immensum hoc Christi beneficium, præ nobis est ferendum. Ac si quis ex nobis quæsierit: Quid est, quod hodie tam festum diem agitis? quòd Eucharistiã ita per forum & plateas circumfertis? quòd

cereo-

cereorum tantam vim accenditis? quòd humana voce psallere non contenti, & cymbalis & tubis, & omni musicorum instrumentorum genere lætitiam quandam ingentem præ vobis fertis? huic respondebimus. Hoc est Euangelium nostrum, quod nos non erubescere, in quo nos etiam gloriari cum Paulo profitemur. Christus in nouissima cœna, sui corporis & sanguinis sacramentum nobis vtendum dedit, vt siue manducantes illud ore, & bibentes, siue etiam intuentes & fide percipiētes, meminissemus hoc esse corpus illud, quod pro nobis in mortem traditum, hunc esse sanguinē illum, qui in peccatorum nostrorum remissionem fusus est. Huius itaque Christi crucifixi pro nobis & mortui corpus, sub illa specie, qua suis illud Apostolis in cœna nouissima dedit, omnibus ostētamus, illud quàm maximè veneramur & adoramus, in eo & de eo gloriari nos profitemur: de morte deuicta, deque diabolo superato triumphum agimus, ac Deo patri cœlesti gratiam habemus, qui per crucem & mortē filij sui, remissionem nobis peccatorum nostrorum, in filios suos adoptionem, & regni cœlestis hæreditatem contulerit. Quorum omnium beneficiorum memoriam, quanto maiore studio per membra sua Satanas abolere conatur, tanto nos diligētius eam, & dierum obseruationibus, & signis, ac imaginibus, & gestu, & habitu, & omni cæremoniarum genere, repræsentari cupimus: hunc verò diem, propriè tanto beneficio, cum lætitia & triumpho celebrando, consecratum habemus.

Ad hunc modum si quis nos interrogauerit, respondebimus, simul fratres nostros admonebimus, vt ostendant, se non erubescere Euangelium, se non erubescere crucē & mortem Christi, cuius memoria, cum gaudio & triumpho celebratur in hac solenni pompa. Nam quem huius Euāgelij, quem crucis & mortis Christi pudet, is quidquis potius, quàm Christianus dici meretur, nec est, quod se peruenturū ad ea præmia speret, quæ Christus non alijs promisit, quàm his, qui suam omnem fiduciam in crucis & mortis ipsius merito collocatam habent. Qui me erubuerit, dicit Christus, hūc filius hominis erubescet cùm venerit in maiestate sua. Omnis autem qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo, qui in cœlis est. Confiteamur itaque Christum, non sola fide, verùm & ore, hoc est, externis istis ritibus & cæremonijs, quibus maximè fides illius illustratur, & crucis hoc illius & mortis beneficium, summa cum animi deuotione, veraque cordium lætitia celebremus. *Rom.10.*

Hæc est fides Catholica, quam, vt paulò ante diximus, non scribendo neque prædicando modò, verumetiam annum vertentem ita distribuendo, dies vt certi cōstituerentur, quibus quasi ordine singuli articuli eorum præcipuè, quæ de Christo cognoscenda sunt, non tam auribus, quàm oculis fidelium exponerentur, sitiens nostræ salutis mater Ecclesia, nos fideliter docere semper est conata, quod in eo salutem nostram agi, sciret.

Quod dictum Apostoli, dies obseruatis & menses, nihil aduersatur obseruationi dierum, quæ fit in Ecclesia.

CAP. IX.

NEque verò defuerunt, qui sanctæ matris nostræ sanctum hoc institutum reprehenderent, quod Iudaicas quasdam obseruationes amplexos esse fideles dicerent. Obiectum est etiam ante mille ducentos annos, quod nunc ab ijs, qui pridem sopitas hæreses suscitauerunt, obijci nobis audimus: Dies obseruatis & menses, & tempora, & annos. Sed ijs iam pridem ab Origene, atq; Epiphanio Græcis, ac Hieronymo, atque Augustino Latinis, ita responsum est, satis vt esse confutati videantur. Neque enim existimandum est, ignorasse matrem Ecclesiam, vel nunc etiā ignorare, quod omnes dies æquales sint, quodq; non die Parasceues crucifigitur, neque die dominico resurgit Christus, quodque nullus dies atque adeo nulla sit hora, qua non rectè passionis illius & resurrectionis, ac aliorum quorumcunque beneficiorum fiat recordatio. Quamobrem receptus Ecclesiæ mos, quo singulis Christi beneficijs recolendis, certos dies instituit, nihil habet cum Iudęorum superstitione cōmune. Nam illis non est fas quouis tempore ieiunare, agnum immolare, Pentecosten agere, tabernacula figere: nobis verò quotidie ieiunare, quotidie agnum immaculatum & offerre Deo patri, & oblatum manducare, quotidie licet simul omnia Christi beneficia repræsentare. *Dierum obseruatio. Con. Celsum li. 8. Epipha. hær. 75. Hiero. in 4. cap. ad Galat. epist. 119. cap. 7*

Quoniam verò sæculi curis nimiò plus plerique omnes immersi sumus, neque aut orationibus, aut gratiarū actionibus, Deique beneficijs recolēdis, perinde vt oportet vacamus, quid faceret sitiēs nostræ salutis mater Ecclesia? permitterétne tantorum

Chri-

Christi beneficiorum interire memoriam? quæ quamuis in Ecclesijs prædicatur è superiore loco, tamen verbi Dei semen à spinis nō rarò suffocatur. Non potuerunt hoc ferre plena charitatis illius erga nos viscera, cùm præsertim salutem in eo nostram agi videret. Cùm itaque cerneret adduci non posse liberos suos, vt quotidie ieiunarent, quotidie orarent, quotidie Christi corporis & sanguinis communionem perciperēt, ac in iugi beneficiorum eius meditatione versarentur, fecit illa, Deo & piorum omnium consensu approbante, fecit autem sancti Spiritus docta magisterio, certos vt dies institueret, qui præ cæteris tantorum cōmemoratione beneficiorum essent insignes, quibus ad officium fideles reuocarentur, ac munere suo curis alijs vacui diligentius fungerentur: non aliud spectans hac dierum præscriptione, quàm vt & admonerentur eorum, quæ Deus pro sua ineffabili bonitate, tam plena manu cōferre dignatus est, & sepositum tamen tempus aliquod haberent, quo diligentius eorum contēplationi vacare liceret. Sic illa à Paulo edocta, omnibus facta est omnia, vt omnes lucrifaceret, & qui non possent adhuc solidum cibum capere, quod is perfectorum est, eos minimè negligēdos, verùm tanquàm paruulis lac eis potum dandū esse putauit.

Matth. 13.

Dierum obseruationis causa apud vulgum.

1. Cor. 9. Heb. 5. 1. Cor. 1.

Quò manifestius autem fiat omnibus, quòd Ecclesia nullum nouit dierum discrimen, vel ex tremendo sacrificio (quam Missam vocamus) cuiuis id colligere licebit, in qua natiuitatis, passionis, mortis, resurrectionis, in cœlum ascensionis, & Spiritus sancti missionis beneficia, nullo non die simul omnia celebrātur per totum terrarū orbem, quàm latè patet Christiana religio, nulla prorsus varietate. Etsi enim verba mutari videmus, idque in ijs tantùm, quibus ad sacrificium hoc mentes præparantur, cuius generis sunt, Introitus, Collectæ, Epistola, Graduale, Euangelium, Offerenda, Communio, significationes tamen manent eædem. Quæ verò liturgiæ potissima pars est, & in quo vis tota consistit, Canon, idem perpetuò legitur: vbi ad eundē semper modum præcipuorum Christi beneficiorum simul omnium fit commemoratio, nihil vt ab Euangelio Missa differre videatur: quin ipsum potius Euangeliū & breuis quædam credendorum omnium non tā explicatio, quàm quasi sub oculos subiectio, ac fidelium ad recollendum præcipuè passionis illud immensum beneficium sit excitatio. Quod ita repræsentatur in hoc sacro: vt rectè à Cypriano dictum sit, passionem esse Dominī, sacrificium quod offerimus.

Missæ ratio semper eadem.

Missa ab Euangelio nihil differt.

Cyp. lib. 2. epist. 3.

Ex ijs itaque, quæ peraguntur in hoc sacro, facilè cuiuis perspicuum esse potest, quòd quotidie Christi natalem, quotidie Parasceuen, quotidie Pascha, quotidie in cœlum ascensionem, quotidie Pentecosten celebrat Ecclesia. Sed quoniam hæc nō ita attenduntur ab omnibus, rudioribus præsertim, qui minores etiam vocantur ad eorum quoque captum cōmunis nostra mater Ecclesia demittere se dignata est, certis diebus instituendis, quibus eorum attentionem excitaret. Quare nihil est, quòd nobis Iudaismum quisquam obijciat, qui non aliud hac dierum obseruatione, quàm Christi beneficiorum conseruare memoriā, & ea rudibus etiam inculcare conamur, nemo vt sit, qui ignorantiam prætendere queat.

Quomodo præcipuè Christi passionis beneficia varijs modis Ecclesia rudibus inculcare conata est, ac primum de signo Crucis.

CAP. X.

NEque verò finibus ijs circumscripta fuit anxia de salute nostra matris Ecclesiæ cura & solicitudo: non contenta fuit scriptis consignasse, verbis prædicasse, certis diebus instituendis inculcasse, quæ de Christo credenda sunt, maximè verò, quæ summa credendorum est omnium, ineffabile Christi passionis mysterium: etiam signis id repræsentare voluit oculis fideliū, vt nemo tam esset rudis, quin illud cognoscere posset.

Hinc est ille cruce signandi mos, quem ex Apostolica traditione peruenisse ad nos vel ex eo satis apertè colligere licet, quod ipsos etiam Apostolos illo crebrius vsos, qui fuit æqualis ipsorum, Abdias res eorum gestas scribens testatur. Meminit & Dionysius Pauli discipulus moris huius cruce signandi, signique vitalis vocat impressionem. Clemens verò pontifex inquit: Tropheo crucis consignans in fronte dicat, &c. Quin & Martialis Lemouicensis Episcopus, quem vnum è septuaginta Christi discipulis esse volunt, monet Burdegalenses, vt crucem Domini semper in mente, in ore, in signo teneant. Crux enim Domini, inquit, armatura nostra inuicta contra Sathanam est. Et qui non multum fuit à temporibus Apostolorum remotus Tertullianus. Ad omnem, inquit, progressum atque promotum, ad omnem aditum & exitum

Dyonis. de cœlesti Hierarchia parte 2. ca. 2. Lib. 8. cap. 13. constitutio. apost. Martia. in epist. ad Burd. cap 8. Tertull. Crucis signatio vbique adhibenda.

tum,ad veſtitum & calceatum,ad lauacra,ad mẽſas,ad lumina,ad cubilia,ad ſedilia,quæcunque nos conuerſatio exercet,frontem Crucis ſignaculo terimus. Ex quibus veriſimũ eſſe conſtat,quod apud Baſilium legimus, Apoſtolicam hanc eſſe traditionem. Quem ſecutus beat⁹ Ephrem cùm admonuiſſet ſuos fratres, vt poſtes ſuos precioſa ac viuifica cruce coronarent. Pingamus,inquit,in ianuis,atque in frontibus noſtris, & in ore,& in pectore,atque in membris omnibus viuificum ſignũ crucis,armemur inſuperabili hac Chriſtianorum armatura. Ea enim victrix eſt mortis,fidelium ſpes, lux orbis terræ,paradiſi reſeratrix,hæreſium profligatrix,dęmonum expultrix,Monachorum adminiculum,firmamentum fidei, magna ſalutariſque cuſtodia & gloria perpetua Orthodoxorum in æternum. Hanc ò Chriſtiane armaturam diebus ſingulis & noctibus, horis atque momentis in omni loco circumferre non deſinas,nihilque ſine ipſa perficias. Et in eo,qui proximè ſequitur libro: Scuti vice crucis ſigno teipſum muni, ſignans ex eo membra omnia & cor tuum. Validiſſima quippe armatura hæc eſt, nullusq; vnquam tibi nocere poterit, ſi hac ſeptus fueris. Cyrillus verò: Non pudeat nos,inquit,crucis Chriſti. Quòd ſi aliquis id occultet,tu manifeſtè ſigna te cruce in fronte, vt dæmones ſignũ Regis videntes, tremẽtes procul fugiant. Fac autẽ hoc ſignum & mãducans,& bibens,& ſedẽs,& ſtans,& loquẽs, & ambulãs: in ſumma, in omni tuo negotio. Et alio loco: Accipe arma cõtra aduerſarios huius crucis. Trophæum ſtatuas fidem crucis aduerſus contradicentes. Cùm enim de dominio,cruceque contra infideles quæſtio tibi erit, prius ſtatue manu tua ſignum: & obmuteſcet contradicens. Non pudeat crucem Chriſti confiteri, Angeli enim gloriantur,dicentes: Ieſum crucifixum quæritis. Non potuiſti dicere ô Angele, Scio quẽ quæritis meũ dominum,ſed confidẽter dicis: Scio quod crucifixum. Corona enim eſt crux & nõ ignominia. Et nonnullis interiectis. Non pudeat igitur nos crucifixum confiteri,ſed in fronte confidenter ſignaculum crucis digitis imprimatur, & in alijs omnibus crux fiat,in panibus comedendis,& in poculis bibendis,& in egreſſu, & in ingreſſu,ante ſomnum, recumbendo,& ſurgendo,eundo,& quieſcẽdo. Magna hæc eſt cuſtodia, quæ propter pauperes gratis datur,ſine labore propter infirmos, cùm à Deo ſit hæc gratia, ſignum fideliũ, & timor dæmonum. Triumphauit enim de illis in hoc ſigno, oſtentat illud audacter, quãdo enim viderint crucem,recordantur crucifixi. Metuunt eũ,qui cõtriuit capita draconis. Neque propterea quod eſt gratuitum contẽnas hoc ſignaculum,ſed ideo magis venerare benefactorem. Et Hieronymus: Claudas cubiculũ pectoris, & crebro ſignaculo crucis munias frontem tuam,ne exterminator Ægypti in te locum reperiat. Et alibi. Ad omnem actum, ad omnem inceſſum manus pingat crucem. Et ante eum Prudentius.

Cum vocante ſomno caſtum petis cubile,
Frontem,locumq́, cordis crucis figura ſignet.
Reges, Prophetæ, Iudicesq́, & Principes,
Virtute,bello,cultibus ſacris ſtylo,
Non deſiterunt formam pingere crucis.

Et alio loco.

Quod verò de Regibus narrat Prudentius, primùm hoc feciſſe conſtat Imperatorẽ Conſtantinum,quem non in fronte modo ſua deſignaſſe,verùm & in vexillis & in manu geſtaſſe,& numiſmatibus etiam inſculpi,ſignum crucis feciſſe, victorias ſuas ac triumphos omnes acceptos illi tuliſſe,qui temporis illius hiſtoriam ſcripſerunt,Euſebius, Socrates, Zoſomenus,Nicephorus memoriæ prodiderunt. De Theodoſio quoque Imperatore,ſcribit Nicephorus,quòd is armatura crucis fretus, intrepidus contra Eugeniũ progrediebatur. De Alexãdrinis quoq; refert Ruffinus,quòd crucis dominicæ ſignũ vnuſquiſq; in poſtibus,in ingreſſibus,in feneſtris,in parietibus,colũnisq́; depingeret. Quod ipſum Chryſoſtomus nõ tãtùm apud Alexandriã,verùm & alibi paſſim ita factitatũ eſſe teſtatur: Crucem,inquit,vbiq; celebrari videre licet,in domibus,in foro,in ſolitudine, in vijs,in montibus,in collibus,in vallibus,in mari,in nauigijs,& inſulis, in veſtibus,in armis, in thalamis,in ſympoſijs,in vaſis argenteis, in aureis,in margaritis,in murorum picturis &c. Ac paulò ante. Reges poſitis diadematis crucem ſuſcipiunt mortis ſymbolum.

Baſil.lib.de Spiritu ſancto cap. 27.
Ephrem de vera pœnitentia.
De armatura ſpirituali,ca. 2.
Hieron ad Demetrium.
Ad Euſtochiũ de cuſtodia virgini.
Pruden.in hymno ante ſomnũ
Vbi Romani martyris ſupplicium deſcribit.
Cyrill.Catecheſi.4.
Crux quando & vbi facienda & eius efficacia.
Catech.13.
Euſeb.lib.1.ca. 9.ac li.5.& 3. de vita Conſtãtini.
Socrates lib.1. cap.2.
Zoſo.lib.1.ca.8.
Nice.li.7.ca.37 & 46.
Nice.lib.12.ca. 39.
Ruffin.lib.2. cap.29.
Chry.in demonſtratione aduerſus gẽtiles quod Chriſtus ſit Deus.
Homilia.55.in Matthæum.

In purpuris crux,in diadematis crux, in precibus crux,in armis crux, in menſa ſacra crux,& in toto orbe crux,& ſuper ſolem fulget crux, quam omnes prius abhorrebant, eius figuram tãtoperè quærunt vbique,ea inuenitur apud principes,apud ſubditos,apud mulieres,apud viros,apud virgines,apud nuptas,apud ſeruos, apud liberos,ſubinde omnes ea ſe ſignãt, inſcribendo in nobiliſsimum membrum noſtrum,in fronte enim noſtra quaſi in colũna quotidie figuratur. Sic in ſacra mẽſa, ſic in ſacerdotũ ordinationib⁹, ſic iterum cũ corpore in myſticis cœnis fulget. Et alio loco. Omnia quæ ad ſalutẽ noſtrã conducũt,per crucem conſumãtur. Nã cùm regeneramur,crux Dñi adeſt,cũ ſacratiſsimo alimur cibo,cùm in ordinẽ conſecrãdi ſtatuimur, vbiq; ac ſemper id victoriæ inſigne nobis adſi-

ſtit. Quapropter & in penetralibus, & in parietibus, & in feneſtris, & in frõte quoq; ac
1. Corin. 6. mente, magno ſtudio crucem inſeramus. Et adferens illud ex Paulo: Pretio empti eſtis. Pretium, inquit, hic crucem appellauit, quam non ſimpliciter digito in corpore, ſed magna fide in mente formare oportet. Nam ſi hoc modo eam impreſſeris, nullus ſceleſtorũ dæmonum cùm haſtam videat, qua lætale vulnus ſuſcepit, congredi tecum audebit.

Ex his Chryſoſtomi verbis, tum aliorum ſanctorum Doctorum videre licet, quàm creber vſus illo tẽpore fuerit ſigni crucis, quo perſuaſum erat dæmones etiam ipſos fugari,
Damaſ. in vita Barlaam & Ioſaphat. quos, etiam vel inuitos confeſſos aliquando fuiſſe (ſcribit Ioãnes Damaſcenus) dominicæ Crucis vexillum ſe ſuſtinere non poſſe. Qua de re multa ſcribit Lactantius quoque,
Lactan. lib. 4. cap. 27. quanto terrori ſit dæmonibus hoc ſignum, cuius rei documenta etiam aliquot profert.
Greg. Naz. in priore contra Iulianum oratione. Clariſsimum autem documentum fuit illud, quod adfert Gregorius Nazianzenus, & eum ſecuti Theodoritus, Zozomenus, & Nicephorus, quod cùm Iulianus apoſtata, qui
The. lib. 3. cap. 3. Eccleſ. hiſto. Sozo. li. 5. ca. 2 Nice. lib. 10. cap. 3. fidẽ Chriſti deſeruerat, ex cõſuetudine priſtina crucis hoc ſignũ ingruẽtibus dæmonũ terroribus, fronti impreſsiſſet, ſtatim omni timore liberatus eſt, procul dæmonibus fugatis.

Quamobrem etiam in ſacris operationibus magnus ſemper fuit crucis vſus, quem ex
Aug. tractatu 118. in Ioannẽ. his, quę citata ſunt ex Chryſoſtomo videre licet, à quo non diſſentit etiam Auguſtinus, cùm dicit: Niſi crucis ſignum adhibeatur, ſiue frõtibus credentium, ſiue ipſi aquę, qua regenerantur, ſiue oleo, quo Chriſmate vnguntur, ſiue ſacrificio, quo aluntur, nihil eorum ritè perficitur. Et alio loco. Hoc ſigno, inquit, crucis, conſecratur corpus dominicum, ſanAuguſt. ſermone. 181. ctificatur fons Baptiſmatis, initiantur presbyteri, & cæteri gradus eccleſiaſtici, omnia quæcunque ſanctificantur, hoc ſigno dominicæ crucis conſecrantur. Et iterum: Huius
Auguſt. ſermo. 19. de Sanctis. crucis miniſterio, rudes catechiſantur, eodem myſterio regenerationis conſecratur eiuſdem crucis ſigno per manus impoſitionem, dona gratiarum accipiunt. Cum eiuſdem crucis charactere Baſilicæ dedicantur, Altaria conſecrantur, Altaris ſacramenta cum interpoſitione dominicorum verborum conficiuntur: Sacerdotes & Leuitæ per hoc idem ad ſacros ordines promouentur. Et vniuerſaliter omnia Eccleſiaſtica Sacramẽta in huius virCypri. ſerm. de paſsiõe Chriſti. tute perficiuntur. Ante vtrũque verò Cyprianus: Quicunque ſint ſacramentorũ miniſtri, qualeſcũque ſint manus, quæ vel mergunt accedentes ad baptiſmũ, vel vngunt qualecunque pectus, de quo ſacra exeũt verba, operationis auctoritas in figura crucis omnibus ſacramentis largitur effectum, & cuncta peragit nomen, quod omnibus nominibus eminet, à ſacramentorum vicarijs inuocatum. Quamobrem, quæ tanto conſenſu Patres ferè omnes affirmant, diuinam eſſe traditionem dubitandum non eſt.

Videtur autem totius fidei noſtræ compendium in hac vna cruce ſignandi ratione con
Inno. lib. 2. ca. 24. de altaris ſacramento. tineri. Signum crucis tribus digitis exprimendum eſſe docet Innocentius, ad ſignificandum Trinitatis myſterium. Quod etiam non tacuiſſe videtur Propheta, cùm dixit:
Crucis ſignum tribus primis digitis faciendum. Eſa. 40. Quis appendit tribus digitis molem terræ? Ducitur autem primum à vertice capitis ſiue frontis, vſque ad vmbilicum: vt indicetur, de ſummo cœlo egreſſum in viſcera matris deſcendiſſe Dei filium: atque ex puriſsimis illius ſanguinibus carnem noſtram ſuſcepiſſe. Deinde à ſiniſtro brachio ad dextrum, vbi cauſa ſimul incarnationis exprimitur.
Hiere. 12. Nam propterea deſcendit de cœlo in terram, propterea reliquit domum ſuam, dimiſit hæreditatem ſuam, dedit dilectam animam ſuam in manus inimicorum ſuorum: vt nos, qui eramus à ſiniſtris inter hœdos collocandi, transferret ad dextram inter oues ſuas, vbi
Matth. 25. vocem illam deſideratam audire nobis liceret: Venite benedicti patris mei, poſsidete paratum vobis regnum à conſtitutione mundi.

Myſteria fidei in cruce ſignatione quanta. Ecce quãta fidei noſtra myſteria vnica ſignãdi nos cruce forma, nos mater Eccleſia docuit, vt ſi nihil præterea ſciret rudis homo, qui ſatis aſſequi cętera nõ poſſet, vel hoc prope ſolùm ad ſalutẽ illi ſufficere queat. Hic incarnatio, hic paſsio Chriſti, hic cauſa paſsionis, hic ſimul extremũ illud iudicium, & ſpes noſtræ vocationis, hic myſterium trinitatis, per quã redempti ſumus vnica ſignatione crucis exprimitur, quandoquidẽ adiungũtur hæc verba: In nomine patris, & filij, & Spiritus ſancti. De qua nos propterea paulò fuſius in hac nouiſsima editione noſtra, nobis agendum eſſe duximus, quod exiſtere quoſdã hoc infelici ſæculo noſtro videmus, qui non dubitent affirmare, magiã exerceri, quãdo fideles
Caluiniſtæ notantur. vt ſe cruce ſignant, docentur, qui Iulianum etiã apoſtatam impietate ſua ſuperare videntur, qui tanquã probrum obijciebat Chriſtianis, quod crucis lignũ adorarent, imaginem illius in fronte & ante domos pingentes. Cuius picturæ cauſas, hæc illius impia verba refellens profert Cyrillus.
Cyrill. lib. 6. contra Iul.

Crucis ſigna cõculcanda hæretici quædam docent. Quin etiam eo progreſsi ſunt audaciæ, atque amentiæ quidam, quos deflet Apoſtolus, inimici crucis Chriſti, vt non modò non venerandã atque adorandã, verumetiã confringendã & conculcandã eſſe crucẽ doceant, & ſtrenuè quod doceãt exequãtur, Hẽricianorum & Petrobuſianorũ impietatẽ referentes, quos ante quadringẽtos annos præclara

quadam

quadam Epistola Petrus Clumiacensis confutauit, & quæ sit signo crucis veneratio tribuenda, piè diserteque docuit. Quid autem non audent homines hoc infelici nostro sæculo: non dubitauit quidam dicere, fidem Asinariam eum profiteri, qui prædicat Iesum Christum & hunc crucifixum, idque signo crucis fronti impresso testatur. An autem hoc multum est ab eo diuersum, quod olim Christianos asinarios esse vocatos Tertullianus scribit, & eum secutus Arnobius, cum illis caput asininum, & cætera quædam insignia obijcerentur. Quid autem aliud per hos ministros suos molitur Satanas, quam vt sublato signo crucis, nulla crucifixi mentio remaneat, sublato crucifixi vocabulo, mortis & passionis Christi recordatio sit ablata. Extincta passionis memoria nulla redemptæ salutis spes, euacuato redemptionis præcio superfit. Sed nos cætera persequamur.

Christiani asinarij vocati. Tert. in apologetico cap. 16. Lib. 2. contra gentes.

De Crucifixi simulachro.

CAPVT XI.

AD hunc signandi nos cruce morem adiecta præterea sunt Christi crucifixi simulachra, quæ præferuntur, quoties fiunt supplicationes (quas processiones vulgò vocant) vnà cum vexillis, quæ sunt Christi triumphantis, & in cœlum scandentis insignia, in quibus & ipse Christus ferè depingitur siue sculpitur cruci affixus. Præferuntur autem hæc ideò, vt indicetur nobis atq; ante oculos nostros, ponatur, in quo gloriari, in quo spem nostram habere nos defixam oportet. Per crucis enim vexillum fortior armatus dominus noster Iesus Christus morte mortem superauit, & effractis inferorum portis, aditum in cœlos pijs omnibus patefecit. Absit igitur nobis gloriari, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi: absit in alio quoquã fiduciã nostram collocare, quàm in hac, quæ salus est & redemptio nostra. Nam quæ potest maior esse nobis gloriandi materia? quàm quòd rex ille regum & dominus dominantium, cui donatum est nomen, quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorum, quòd ille Dei filius, Deus ipse, relicto excelso solio, regni sui cœlestis, dignatus est in hanc lachrymarum vallem descendere, & eousque se deijcere, vt serui speciem in se susciperet, & quidem serui nocentis, cum ipsa esset innocentia: dignatus est ceu facinorosus aliquis capi, alligari, flagris cædi, conspui, probris innumeris affici dignatus est, quod vnum omnium & probrosissimum fuit: & atrocissimum supplicij genus, morte crucis ad extremum condemnari: dignatus autem est hæc omnia tam dura perferre propter nos, qui serui, qui peccatores, qui inimici, qui impij eramus, oblitus suæ dignitatis, neque nostræ memor indignitatis, dignatus est adeò nos diligere, vt semetipsum traderet pro nobis. Nunquid hæc non est iustissima gloriandi causa? Serui cùm ab heris laudantur, qui tamen eiusdem naturæ, ex eodem luto confecti, ijsdem sunt fortunæ casibus obnoxij, placent sibi tamen vehementer hoc nomine. Nos non multò magis nobis placebimus, non multò magis de eo gloriabimur, quòd ille dominus, qui solus est verus Deus, quem laudant angeli, adorant dominationes, tremunt potestates, non est dedignatus nostra causa nostram carnem indutus, horrendos in ea sustinere cruciatus, ad extremum verò morte turpissima condemnatus, per crucis crudele supplicium vitam pro nobis profundere? Quis hoc amicus amici causa faceret? quis pater propter vnigenitum filium tanta pateretur, quanta dominus pro seruis pati dignatus est? Quam autem aliam ob causam? nisi vt è seruis liberos, ex inimicis Dei, filios Dei faceret: filios quidem Dei patris, fratres autem suos: hæredes Dei patris, cohæredes autem suos. Nulla potest esse mundi tanta gloria, quæ cum hac vel minima in patre comparari queat. Est ergo quòd gloriemur in cruce Domini nostri Iesu Christi: est quòd firmam præterea spem & fiduciam collocemus. Quid enim non certo nobis de tam benefici, tamque indulgentis, non domini, sed plus quàm patris misericordia polliceri possumus & debemus? Quid ille non dabit petentibus, qui semet tradidit in mortem? Quid est, quod negare queat rogatus, qui tot & tanta beneficia contulit vltrò, non modò non rogatus, verumetiam grauissimis iniurijs multum prouocatus?

Crucifixi imagines, & vexilla. Crux in supplicationibus cur præferatur. Galat. 6. Apocalyp. 19. Philip. 2. Rom. 5. Ephes. 5. Rom. 8.

Hæc est itaque causa, quamobrem in supplicationibus siue processionibus crux præfertur, vt in illa gloriari nos, in illa spem nostram omnem defixam habere, illius fiducia nihil non à Deo petentes impetrare posse, palàm omnibus faciamus.

Neque verò præferri tantùm crucem instituit Ecclesia, verùm & in medio templi cuiusque, in eminentiori loco, vt ab omnibus conspici possit, & crucis signum altissimis in turribus imposuit, & Christi crucifixi statuam erexit, quò sicut in serpentem æneum quem in deserto Moyses exaltauit, qui morsi à serpentibus intuebantur, sanabantur, sic qui vellent à morsibus peccatorum sanari, quos intulit serpens Diabolus, in eum intuerentur, qui pro nobis in cruce pendens mori dignatus est, certa cum spe remissionis peccatorum illius merito consequendæ.

Crucifixi imago in medio templi & crucis signum in turribus cur ponatur Num. 21. Crucifixi imago in vijs.

Ac non in tẽplis modò, verùm in ijs etiã, & cõpitis Christi crucifixi signum istud erigendum putauit. Fuit hoc priscis illis temporibus apud nonnullos in more positum, priusquam ad agnitionem veri Dei peruenissent, vt Mercurij statuas in vijs collocarent, quod hunc Deum itineribus præesse persuasum haberent. Posteaquam verò depulsis errorum tenebris, Euangelij noua lux affulsit, deiectæ sunt statuæ Mercuriales, quæ viarum indices fuerant, & earum in locum erectæ sunt statuæ Christi crucifixi: vt ne viatores quidem aliud agentes, tanti beneficij possent obliuisci. Qui simul etiam obiter admonebantur, quandoquidem aduenæ sumus omnes & peregrini, neque manentem hic habemus ciuitatem, sed futuram inquirimus cœlestem illam Hierusalem: quam ingredi viam oporteret ad eam anhelantibus. Via enim nostra Christus est, is qui dixit: Ego sum via, veritas, & vita. Huius vestigijs incedamus necesse est, si volumus ad cœlestem patriam peruenire, ad quam nisi per crucem aditus non patet, ipso etiam Iesu Christo attestante, qui dixit: Qui non accipit crucem suam, & sequitur me, non est me dignus.

1. Pet. 2. Heb. 13. Ioan. 14.

Matth. 10.

Crucifixi imago moriturus ostenditur, & morte plectendis præfertur.

Sic igitur & ingredientium & egredientium templum, & in viam sedantium oculis, Christi crucifixi simulachrum obiectum semper esse voluit Ecclesia: multò maximè verò eorum, qui ex huius vitæ diuersorio æternam illam in domum migraturi, præ cæteris consolationis plurimum indigent, quò suæ redemptionis præcium agnoscerent, ac tanto æquiore animo corpus mortis huius relinquerent, indubitata spe cœlestis patris hæredes futuros, cui per Christum cruci affixum abundè pro peccatis omnibus est satisfactum. Quod in ijs maiore etiam cura obseruari voluit, qui propter aliquod patratum ad extremum supplicium ducerentur. Quorum quo magis perterritas esse conscientias oportet, hoc maiore studio solicita de salute eorũ mater Ecclesia, succurrendum eis esse duxit, ne magnitudine flagitiorũ deterriti, consequendæ veniæ spem abijcerent. Eius itaque factum est institutione, vt cùm ad supplicij locum fontes ducerentur, sacerdotes eos comitaretur, Christi crucifixi signum præferret, plectendorum oculis illud ingereret, atque in cruce domini nostri Iesu Christi spem suam omnem eos collocare iuberet, de qua cantat Ecclesia: O crux aue, spes vnica. Crux enim est meritum nostrum, crux est refugium nostrum, crux est vita salus, & resurrectio nostra. Quamobrem hortatur sacerdos ad mortis supplicium condemnatos, quandoquidem sua non possunt, vt Christi crucifixi merita ad Deum patrem allegent. Quid est omne meritum cuiuscunque hominis, nisi miseratio domini? Quamobrem ne se crederent inopes esse meritorum, quandiu miserationum ille dominus non defuerit, cuius si multæ sunt misericordiæ, multa etiam esse merita sua confiderent: quæ non aliundè quàm ex sola Dei pendent misericordia. Illius ergo satisfactioni inniterentur, illius passionem crucem & mortem Deo patri ante oculos proponerent, cuius vel vna gutta sanguinis ad abluenda totius orbis peccata cumulatè satisfecit. Propterea damnatus est ille, vt liberaret damnatos: propterea doluit, vt sanaret infirmos: propterea timuit, vt securos faceret, propterea deputatus est inter latrones, quorum alter assumptus, alter est reprobatus, vt exemplum & forma daretur, indissolubilis manens in posteros, quia nec in vltimis Dei clementia pœnitentes excludit, nec vlla hora ferè est, cui compunctio districta occurrit, nec eos, qui vitæ suæ quocunque temporis articulo veri sunt iudices, iterum iudicari. Neque enim bis in idipsum Deus iudicat, cùm & Paulus dicat: Quòd si nos ipsos iudicaremus, non vtique iudicaremur. Impœnitentes itaque Deus iudicat & damnat: pœnitentes verò quia suscipit à seipsis iudicatos, absoluit: neque iudicio, quod humanæ pœnitentiæ seueritas protulit, aliquid iustitia cœlestis apponit. Iudicati sunt Ægyptij, cùm redeuntibus super se maris fluctibus inuoluerentur. Iudicati Sodomitæ, cùm subuersis vrbibus eorum sulfureis flammis cremarentur: sed si in eisdem subuersionibus gemerent, pœnitentes, temporali pœnæ non succederet æterna: sed esset illis pro remedio supplicium, & pro absolutione tormentum, neque corde contritos æternum contereret & aggrauaret iudicium. Sic in cruce latro confitens non tantùm indulgentiam meruit, sed etiam Christi familiaris effectus, præmissus est in paradysum, & regni factus est particeps. Ad hunc modum etiam eos, quorum omnis vita in omni flagitiorum genere volutata est, noluit mater Ecclesia de peccatis suis desperare, sed concepto de illis iusto dolore, ad crucis Christi remedium confugere, atque inde salutem expectare iusit, nullum vt genus hominum fuerit, cui non maximè, cùm alia omnia, tum hoc præsertim crucis & mortis Christi beneficium sit manifestare conata.

Chrys. homil. aduersus gentes quod Christus est Deus.

2. Reg. 24.

Esa. 53. Matth. 27. Luc. 23.

Naum. 1. 1. Cor. 11. Si nos ipsos iudicaremus, &c.

Exod. 14.

Quomodo

Quomodo Sacerdotes & Episcopos ad contemplandum perpetuò crucis & mortis Christi beneficium excitare mater Ecclesia conata est.

CAPVT XII.

QVod quoniam populo frequenter inculcare, proprium sacerdotum est munus, hos verò non alia in re dies noctesque, quàm in eius assidua meditatione versari voluit, ex eo natæ sunt preces, quas vocant horas canonicas, vt septies in die laudem Deo dicerent sacerdotes, quò sic implerent illud, quod ab Apostolo scriptum est: Sine intermissione orate, simul illius immensi Christi beneficij recordarentur, per vulgò notos omni b⁹ rhythmos: Patris sapiẽtia, veritas diuina: quid matutina: quid prima: quid tertia: quid sexta: quid nona: quid vespertina: quid hora completorij de Christo factum sit, per singula supliciorum genera, cum grati animi significatione recolentes, omne vt vitæ suæ tempus in vna cogitatione traducere sacerdotes voluerit. Porrò quoties Missæ peragunt sanctum sacrificium, tum verò, sicut antea mentio facta est, quicquid est in Euangelio, quod scire omnium interest ad salutem, id non verbis explicant modò, verùm & habitu, & gestu, & signis, & cæremonijs sub aspectum populi subijciunt: illud præ cæteris inenarrabile passi, crucifixi, mortui Christi beneficium, non auribus magis, quàm oculis hominum inculcantes. Inde signa crucis tam crebra, cùm singulæ crucis singula tormentorum genera designant, quæ propter nos nocentes, innocens agnus ille, cuius sanguine redempti sumus, perferre dignatus est.

Horæ Canonicæ. *Psalm.118.* *1.Thessa.5.* *Missæ ritus.*

Iam ad quorum officium pertinet non modò sacrificium offerre pro populo, verum etiam sacrificatibus præesse, & eos gubernare, atque vniuerso gregi attendere, cuius generis sunt Episcopi, nequaquàm satis illis esse iudicauit, vel cùm sacris operarentur, vel cùm precum suarum pẽsum absoluerent, Christi crucis meminisse, quin punctum temporis nullum propè prætermitti voluit, præcipuè quoties domo prodeundũ eis foret, quò crucis beneficium non recolerent. Hinc ille mos, quòd pendentem de collo crucem gestant Episcopi, non ob id modò, ne parùm aliquando sint memores beneficij per crucem accepti, verùmetiam vt admoneantur, quò crucifixi vestigiis incedãt, vt sicut ille verè bonus pastor posuit animam suã pro ouibus suis, ita & ipsi à bono pastore pastores ouiũ eius constituti, ne dubitarent, si res ita ferret, exẽplo domini sui ponere animas suas pro ouibus suis, & quamlibet acerba supplicia in ipsius præsidio fiducia collocata, sustinere. Hoc enim est quod à suis exigit Christus, cùm tollere crucẽ suã iubet, qui sequi se vult. Quin etiam quò se cunctis crucis esse ministros declarent, cùm aliàs, tum præcipuè quoties primùm in suæ diœceseos ciuitates ingrediuntur, cruce signant obuios quosque, idque magis maioreque solennitate quadam, cùm sacris operantur, signo crucis benedicunt hominibus: simul illud in memoriam eis reuocantes, quod per crucem peccatorum remissio nobis obtenta est, neque fructus huius tanti beneficij nisi per crucis memoriam, perq; fiduciam in illa collocatam ad nos redundare queat.

Hebræ.5. *Crucem cur gerant Episcopi.* *1.Ioan.3.* *Benedictio Epi scoporum.* *Matth.16.*

Cæterùm Archiepiscopo vltra crucem decollo pendentem præfertur etiam crux, quoties in publicum prodit, quò nunquàm non ante oculos ipsius versetur, vt quemadmodum princeps est Episcoporum, ita se principem esse debere meminerit ad quæuis adeũda pericula pro fide & Ecclesia Christi, proque salute concrediti sibi gregis conseruãda, quin & ad mortem ipsam, si qua id necessitas postulet, oppetendam.

Crux cur præferatur Archiepiscopis.

Potuítne amplius aliquid facere mater Ecclesia, quàm quod fecit, ad mediatoris fidẽ illustrandã, & quàm maximè propagandã, atque ad redemptionis nostræ mysterium non auribus modò, verùm & oculis fidelium ingerendũ? Quod tãto studio fecisse videtur, vt si qui ratione aut memoria cõprehendere non possent, vel oculis aspicere, ac modò non manibus eis contrectare liceret: adeò se demisit ad captũ omnium, vt ne quem lateret ea, sine quorũ fide saluus esse nemo potest. Non illa scriptis modò, non viua voce tantùm è superiore templi loco, verùm & certis diebus instituẽdis, & signis, & imaginibus, & habitu, & gestu, & varijs cæremonijs, & quascunq; vias & rationes ad eam rẽ accõmodatas diuini numinis afflatu excogitare potuit, omnibus ijs in mentibus fideliũ imprimere conata est, cùm alia omnia quæ in symbolo cõtinentur, quæ breuis est credendorum collectio, tum præcipuè mediatorẽ Dei & hominũ hominem Iesum Christũ, & hunc crucifixũ, vt ex illo penderẽt omnes, in illo prorã, quod aiunt, & puppim suę salutis collocarẽt.

Symbolũ quid.

Quod falso quidam hoc æuo nostro calumniantur Ecclesiam de obscuratis Christi beneficijs, cùm per ipsos potius obscurentur, & omnis eorum memoria extinguatur.

CAPVT XIII.

ET sunt interea filij desertores, qui ab omni pietate alieni, ab omni veritate remoti, perfricta, quod aiunt, fronte, omni pudore prorsus absterso, matrem suam audent insimulare, quod parum in ijs, quæ ad salutem nostram pertinent, docendis,

Esa.30.

officio suo functa fuerit. Comminiscũtur homines audaces & impudẽtes, quòd iã inde à quadringẽtis & amplius annis, ignotus orbi Christiano Dei & hominũ mediator Christus, quòd eius beneficia obscurata, quòd Euangeliũ absconsum, quòd quiduis aliud potius, quàm Christus in Ecclesia fuerit annunciatus, verùm his tandem triginta annis per ipsos mentibus hominũ Euangelij noua lux affulserit. Quæ est, si non hæc est summa impudentia, atque vna omnium grauissima minimeque ferenda calumnia? Legantur Theologorum libri, qui sunt his quadringentis annis cõscripti, reperire licebit, quòd non aliã pleriq; theologiæ materiã esse voluerint, quàm reparationẽ hominis lapsi per Christũ seruatorẽ. Notũ est autẽ illud, quod à Petro Lombardo diligenter tractatur axioma, quòd sine fide mediatoris Christi nullus mortalium vel ante legem, vel sub lege, vel sub tempore gratiæ saluus factus sit, aut saluus aliquando fieri possit. In quo explicando ita versantur sancti doctores omnes, vt non aliunde salutem nostram pendere doceant, quàm ex cruce & morte Christi: quam nisi quis expresse crediderit, maximè post peractum iam in cruce redemptionis mysterium, nisi spem omnem in ea defixam habuerit, eum ad vitã æternã peruenire non posse: cùm tamen implicita mediatoris huius fides ante Christum natum ad salutem suffecerit.

Patres docuisse rectam fidem.
Fides mediatoris.
Lib. 3. sentent. distin. 25.

Neque verò scripta magis doctorum ætatis illius, impudens hoc eorum commentum refellunt, quàm ea quæ non semel iam commemorata, iterum atq; iterum repetẽda sunt, quò magis planum omnibus fieri possit, quàm falso hæc à filijs desertoribus Ecclesiæ impingantur. Quid enim, ita sapienter annus ab ipso Spiritusancto distributus, nullus vt sit propemodum articulus fidei, cui non summa cum celebritate recolẽdo dies aliquis sit dicatus? quid signa, quid simulachra? quid habitus? quid gestus Sacerdotum, præcipuè sacris operantium? quid varij ritus & cæremoniæ? quid omnia illa, quæ geri cernimus in Ecclesia? quid sibi volunt? quid, nisi quòd modò non edita voce clamant, quòd sicut scriptis & sermonibus, ita dierum obseruationibus, signis, & omni cæremoniarũ genere nihil aliud grandi cum fiducia prædicamus, nihil aliud scire nos iudicamus, quàm Iesum Christum, & hunc crucifixum: quod in hoc solo, in solo passionis, crucis, & mortis eius merito, spem omnem & fiduciam defigendam esse docemus. Hic est scopus, ad quem hæc omnia referuntur.

1. Cor. 2.

Ex quo liquidò perspicueque cognosci potest, quod licet non omnes fortassis ex ijs, qui per quadringẽtos hos annos scripserunt, aurum, argentum, lapides preciosos, verùm alij lignum etiam & stipulam ædificauerint, tamen fundamentum, super quod ædificauerunt, nemo posuerit aliud, præter id, quod positum est, quod est Christus Iesus, Dei & hominum mediator, qui factus est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantùm, sed etiã totius mundi. Quòd si vnquàm aliâs, hoc vel maximè tempore videtur mater Ecclesia verbis illis rectè conqueri posse, quæ legũtur in Cãticis: Filij matris meæ pugnauerunt contra me. Qui sunt enim illi qui per grauem calumniam ab ea, quæ Christi corpus est, quàmplurimos auellere laborant? qui ignorati Christi, neque agniti Euangelij matrem Ecclesiam arguunt? qui non verentur etiam horrendum idololatriæ crimẽ impingere? quinam alij? quàm filij quondam eius, fratres non ita pridem nostri: recte vt de illis dici possit: Inimici hominis, domestici eius: & quod ab alio Propheta scriptũ est: Homo pacis meę, qui edebat panes meos, magnificauit super me supplantationẽ, quodq; apud eundem in alio Psalmo reperitur: Si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem vtique, & si is qui oderat me, super me maligna loquutus fuisset, abscondissem me forsitã ab eo. Tu verò homo vnanimis, dux meus & notus meus, qui simul mecum dulces capiebas cibos: in domo Dei ambulauimus cum cõsensu. Ante triginta hos annos ambulauimus cum consensu in illa domo Dei, in qua nõ facit habitare Deus, nisi vnanimes. Fuit vna fides, vnum baptisma, terra fuit vnius labij, multitudinis credentium erat cor vnum, & anima vna. Ad quod faciendum iterùm atque iterùm repetendo atque obsecrãdo nos Paulus admonet. Idipsum dicebamus, idipsum sentiebamus, idem sapiebamus, vno ore honorificabamus omnes Deum & patrem domini nostri Iesu Christi. Sed non potuit ferre Satanas cõsensum hunc piorum, qui cùm sit mendax & mendacij pater, hæc tam apertè falsa de matre Ecclesia confinxit, quòd alia ratione se gregem domini dispergere posse non videbat. Verùm quid in eo ipso loco subiungit scriptura de ijs, qui cõsensum hunc piorum & vnanimitatem rumpunt? Veniat, inquit, mors super illos, & descendant in infernum viuentes. Legimus hoc euenisse Chore, Dathan, Abiron, qui schismatis auctores facti, quoniam seorsim à Moyse sacrificare volebant, viui descenderunt in infernum, operti humo. Verùm & ijs, qui nostro hoc æuo segregauerunt semetipsos, idẽ propemodũ hoc accidere videmus. Etsi enim terra illis non dehiscit, tamen, quod est in prouerbio, viui videntesque pereunt. Neque enim illi non intelligunt vana esse, de quibus

1. Cor. 3.
1. Ioan. 2.
Ecclesiæ querela contra hæreticos. Cant. 1.
Micheæ. 7.
Psalm. 40.
Psalm. 54.
Schisma nouũ. Psalm. 67. Ephes. 4. Genes. 11. Actor. 4. Philip. 3. 1. Cor. 1. Rom. 15. Ioan. 18.
Schismatis pœna. Num. 16.
Hæreticorum malignitas.

Ecclesiam

Ecclesiam insimulant, sed studio contentionis eò progrediuntur, vt videntes non videãt, audientes non audiant, neque intelligant. Quin quod nobis impingunt, id, in reprobum dati sensum, ipsi faciunt. Quæcunque enim Spiritui sancto per os Ecclesiæ statuere visum est, ad illustrandam mediatoris Christi fidem, & ad eius beneficia omnibus inculcanda, hæc isti prosus euertere sunt conati. Nam obseruationem dierum, quæ non ex Iudaica superstitione inducta est, verùm vt quorum mentes terrenis adhuc desiderijs implicantur, & sæculi curis impediuntur, vel ex interuallo tamen ad diuinorum beneficiorũ contẽplationem respirent, ieiuniorumque tempora, præcipuè sextæ feriæ quãdo Christi passionis admonemur, & illi nos quasi cõpati velle declaramus, risu & cachinnis omnia prosequuntur. Porrò simulachra crucifixi, quæ terrori sunt dæmonibus, ne quid esset, quod eorum oculos offenderet, quibus cum nõ vnum se salis modium comedisse gloriantur, non è vijs & compitis modò, verùm, etiam è templis ipsis eiecerunt, vt ne qua tãti benefici memoria superesset. Benedictionum vsum, quæ per signum crucis fiunt, quò nos per crucem à maledicto liberatos palàm facimus, habent ludibrio, neque ferre possunt, vt per verbum Dei signo crucis vlla creatura sanctificetur. Pensum quoq; precum, quas horas canonicas vocant, sustulerunt: Et quæ res in terris est vna omnium sacratissima, maximè venerandum illud sacrificium, quod Missam vocamus, vbi summa cum pietate simul omnia Christi beneficia recoluntur, & sub aspectum eorum, qui intersunt, fidelium subijciuntur, diabolo suggerente, quòd ipsi apertè profitentur, & præ se ferunt, abrogarunt: neque metuunt idololatriam pronunciare, si quis ei sacrificio, quod in ara crucis pro nobis Christus obtulit, cuius in Missa memoria quædam fit & repræsentatio, remissionem peccatorum acceptam ferat, ac vt fructum illius ad se redundare faciat, Deũ patrem per ipsum, qui pro nobis factus est sacrificium, filium deprecetur. Adeò quicquid ad crucem pertinet, id eorum oculi ferre non possunt. Neq; mirum, cùm non aliud sit scutum, in quo maligni sagittas extinguere liceat, præter signum crucis: quo cùm semel victi sint per eum, qui pro nobis in cruce pependit, horrent illud dæmones, & eo viso statim in fugam conuertuntur: quorum instinctu fieri ab istis hæc omnia, & euacuetur crux Christi, manifestius est quàm vt dubitari queat.

Esa.6. Matth.13. Hæretici obscuram fidem & beneficia Christi. Dierum obseruationis causa. Lutherus. 2.Tim.4. Ephe.5.

Hic homo Christianus expendat ipse, atque intra se tacitus conferat, quæ tot sæculis ab Ecclesia facta sint, vt non scriptis & sermonibus modò, verùmetiam dierum obseruationibus, signis, imaginibus, gestu, habitu, varioque ritu & cæremonijs, Christi beneficia quamlibet etiam rudium pectoribus imprimerentur, atque ea, quæ credere necesse est ad salutem, quasi præmansus ori cibus insererentur: quæ contrà facta sint hoc infelici æuo nostro ad illa omnia subuertenda, & eorum memoriam ex animis hominum prorsus euellendam: non modo falsa esse intelliget, quæ tam impudenter isti de Ecclesia commẽti sunt, verùm in eos ipsos multò verius retorqueri posse cognoscet. Sed nos querimoniã hanc missam faciamus, & eò, vnde deflexit oratio, redeamus, Hoc igitur constitutum iam sit, quod à matre nostra Ecclesia docti sumus, vnum esse mediatorem Dei & hominum, hominem Iesum Christum, extra cuius fidem, neque fuerit adhuc salutem quisquam cõsequutus, neque consequetur deinceps vnquàm. Nam sicut qui præcesserunt Christi passionem, non nisi per illius futuræ, ita qui secuti sunt, non nisi per illius præteritæ fidem salui facti sunt, & fient. Huc pertinent omnia illa, quæ in symbolo continentur, breuibus per nos, iuxta dictum anni vertentis obseruationem commemorata.

Fides sub lege & sub gratia.

Quæ sit vis huius articuli, Credo sanctam Ecclesiam Catholicam.

CAPVT XIIII.

SEd nunquid hæc ita credere satis est? an alia præterea requiruntur, quæ nisi quis crediderit, saluus esse non possit? Est vnus articulus in symbolo cumprimis necessarius, quem qui credit, iam cuncta credit ad salutem necessaria. Hic ille est, quo nos credere profitemur, sanctam Ecclesiam Catholicam: quam ex nostris animabus constructam domum esse dicit Chrysostomus. Hanc qui credit non hoc solùm credit, esse Ecclesiam, quod credunt hæretici quoque & schismatici: sed simul credit, extra illam, sicut olim extra arcam Noë, salutem non esse: credit vera esse omnia, quæ in scripturis omnibus Canonicis ab illa receptis scripta continentur: credit illam Spiritu sancto congregatam per eundem conseruari, & gubernari. Quo duce cùm regatur, credit simul eam errare non posse. Quamobrem sanctissimam hanc parentem suam ea, qua decet pietate veneratur, illi se permittit, illi credit, illam audit, illam secundùm Deum ipsum veretur, quæ de diuinis rebus ipsa sentit, sentienda, quæ de humanis præscribit, facienda, quæ prohibet, fugienda esse sine vlla dubitatione censet. Huius articuli tanta vis est, vt si quis hebetioris ingenij cætera non possit assequi, verùm hoc tantum cum Paulo profiteatur, se scire Iesum Christum, & hunc crucifixum, deinde se credere sanctam Ecclesiam Catholicam, vel hoc ad

Ecclesia vnde constructa. Chry. Hom. 10. in Epist. ad Ephes. Gene. 7. Fides præfertur scientiæ. 1 Co. 8

salutem illi sufficere queat. Neque enim qui doctrina, sed qui pietate cæteris præstat, is est regno cœlorum propinquior. Ignorare pleraque melius est, sicut præclarè scripsit Tertullianus, ne quid, quod nõ debeas, noris, quia quod debeas, nosti. Fides tua, dicit Christ⁹, te saluũ fecit, nõ exercitatio scripturarũ. Nihil scire, omnia scire est. Et eius æqualis Clemens presbyter Alexandrinus: Fides, inquit, non sapientum secundùm mundum, sed eorum, qui secundùm Deum sunt sapientes, est possessio. Illa autem etiam absque literis discitur. Eius autem scriptum, quod ad rudes ignarosque homines pertinet, & est diuinum, vocatum est Charitas, quæ est decretũ spirituale. Et eos sequutus Hilarius: Habet, inquit, non tam veniam, quàm præmium ignorare quod credas: quia maximus fidei stipendium est sperare, quæ nescias, & Cyrillus, Hierosol. Catacheſi sexta in his, inquit, quæ de Deo dicuntur, hæc maxima est scientia, ignorantiam fateri. Ante quos etiam Irenæus: Melius est, inquit, nihil omninò scientem quẽpiam credere Deo, & perseuerare in eius dilectione, quæ hominem viuificat, nec aliud inquirere ad scientiam, nisi Iesum Christum filium Dei, qui pro nobis crucifixus est, quàm per quæstionum subtilitates & multiloquium in impietatem cadere. Et alio loco: Qui relinquunt præconium Ecclesiæ, imperitiam sanctorum presbyterorum arguunt, non, contemplantes, quanto pluris sit idiota religiosus, à blasphemo & impudente sophista. Huc etiam spectare videntur illa Philonis verba, qui fuit omnibus his antiquior: Omnis motus absque diuino fauore damnosus est. Et præstat hic manere oberrando inter mortales, sicut magna pars humani generis, quàm ad cœlum à seipsis elatos subuerti per arrogantiam, sicut plurimis sophistis contigit, ratis sapiẽtiam inueniri per rationes probabiles, & non per fidem in rebus certissimam. Non ergo qui quàm plurima memoriter è scripturis, plerunque etiam Pythaci more non intellecta recitat, sed qui quæscripta sunt opere complere studet, is est, de cuius salute sperandum est maximè: cùm pietas diuina non attendat, quanta cognitione credatur, sed magis quãta deuotione quod creditur diligatur: sicut ab Hugone scriptum legimus. Quem sequutus Ioannes Gerson: In die, inquit, examinis nouissimi, non interrogabimur, quantum fuerit intellectus noster acutus & eruditus, sed qualis fuerit affectus noster ad Dominum Deum nostrum, hoc est, quam simplex, quàm rectus, quàm pius, humilis & deuotus, quãque spontaneus & fidelis in Dei seruitio. Ante quem Augustinus. In die iudicij non dam nor, quia dicam nescíri naturam creatoris mei: Si autem aliquid temere dixero, temeritas pœnam habet, ignorantia veniam promeretur. Et alio loco. Melior est fidelis ignorantia, dicit Augustinus, quàm temeraria scientia. Scientia enim inflat, charitas ædificat. Surgunt indocti, dicit idem alio loco, & rapiunt cœlum, & nos cum doctrinis nostris sine corde, ecce vbi volutamur in carne & sanguine.

Tert. li. de præscriptionib. aduersus hæreticos.
Clem. lib. 3. pædagogi. c. 11.
Hilar. li. 8. de trinitate.
Iren. li. 2. c. 43.
Lib. 5.
In li. de migratiõe Abrahami.
Deus quid in nobis attendat.
Hugo li. 1. parte 10. cap. 6. de Sacramentis.
Gerson in libello, An Monachus pro studio possit negligere diuina Consideratione. 9.
In die Trinitat. serm. 1.
August. de verbis Apostoli sermo. 20.
1. Cor. 8.
Idem li. 3. confes. cap. 8.

Quapropter ei, qui est ex minoribus, hoc est, cui munus alios docendi non incumbit, posteaquàm ea crediderit, quæ de Patre, quæ de Filio, quæ de Spiritu sancto nudis verbis in symbolo sunt expressa, satis est, si de reliquis ea se credere profiteatur, quæ credit sancta Ecclesia Catholica, etiam si nullam de illis explicitam fidem habeat. Atque hic est articulus, quo præcipuè discernuntur à Catholicis hæretici & schismatici, qui si crederẽt sanctam Ecclesiam Catholicam, nulla hæresis, nullum esset schima. Crediderunt omnia Nouatiani, quæ in symbolo, quæque in scripturis Canonicis continentur: crediderunt Pelagiani: crediderunt Donatistæ: crediderunt & alij multi hæretici: neque cũ illis aut de symbolo, aut de scripturis vlla fuit Catholicis controuersia: sed quia sanctam Ecclesiam Catholicã nõ crediderũt, inde tot hæreses, tot schismata, tot sectæ tam dissectę, nõ prioribus modò sęculis, verũ & hoc nostro cõflatę sunt. Nã si crederetur sancta Ecclesia Catholica, nõ ab ea discederetur, neq; sibi quisquã sumeret, vt suo potius priuato, quã illius spiritu, scripturas interpretari vellet. Hãc igitur mordicus teneamus, quodq; ab ipsis Apostolorũ tẽporibus vnanimiter ab omnibus obseruatũ esse summo Christianorũ omniũ cõsensu cõstiterit, de eo dubitare nefas esse putemus. Neque nos vlla ratione de eo deduci patiamur, etiam si, quemadmodum ipse per se Christo quondam, ita per sua membra Satanas millies nobis dicat: Scriptum est enim. Non illi se transfiguranti in angelum lucis, atque ouium vestimentis induto, verùm Ecclesię credamus, quæ nunquam sancti Spiritus magisterio destituitur: quem se missurũ illi Christus promisit, qui suggereret illi, qui doceret illam omnem veritatem, qui cum illa maneret in æternum. Suus quemq; priuatus spiritus fallere potest, cùm scriptum sit: Væ Prophetis insipientibus, qui sequuntur spiritum suum, & nihil vident: Ecclesiæ spiritus nunquàm fallere potest. Illius itaque definitionibus pareamus: illius, non priuato nostro spiritu scripturas esse nobis interpretandas existimemus. De quibus nobis, qui per Dei gratiam Catholici sumus, qui cum Cypriano gloriari possumus, quòd non nos ab illis, sed illi recesserunt à nobis, nulla est cum nouatoribus huius temporis controuersia: De intelligentia hęresis est, non de scriptura: Sen-

Hæresium fons. Catholicos ab hæret. quid discernat.
Matth. 4.
2. Cor. 11.
Matth. 7.
Ioan. 14.
Ioan. 16.
Ezech. 14.
Cypria. de simplicitate prælatorum.

sus,

sus, vt est apud Hilarium, non sermo sit crimen. Neque in legendo, sicut scribit Hieronymus, sed in intelligendo scripturæ consistunt. Non in scripturarum verbis Euangelium est, sed in sensu: non in superficie, sed in medulla: non in sermonum folijs, sed in radice rationis. *Hilari. li. 2. de Trinitat. Hiero. con. Luciferia: Idem in 1. cap. ad Galatas. 2. Tim. 3.*

Quamobrem æquum non est, quod priuato suo iudicio rectum sentit aliquis, id totius vt Ecclesiæ sensui & consensui anteponat: & quæ sunt in œcumenicis Concilijs rectè constituta, ea in dubium reuocari velit. Quin ea nos mente potius esse præditi debemus, vt in ijs, quæ didicimus, permanendum nobis esse putemus. Didicimus enim ab ea, quæ firmamentum est & columna veritatis, Ecclesia: in illius interpretatione diffinitioneque nos acquiescere, neque fluctuare, atque omni doctrinę vento circumferri oportet. Quod Paulus Timotheum hortatus est, id sibi quisque nostrum dictum existimet, quicunque veri Dei verus cultor censeri vult: depositum vt custodiamus, ac deuitemus profanas vocum nouitates, quas vniuersitati, quas antiquitati, quas consensui sanctæ Catholicæ Ecclesiæ contrarias esse constat: quæ si reciperentur, necesse foret, vt fides beatorum patrum, aut tota, aut certè magna ex parte violaretur: vt omnes omnium ætatum fideles, omnes sancti, omnes casti, continentes, virgines, omnes clerici, leuitæ, sacerdotes, tot confessorum milia, tantus martyrum exercitus, tanta vrbium, tanta populorũ celebritas & multitudo, tot insulæ, prouinciæ, reges gẽtes, regna, nationes, totus postremò iã penè terrarum orbis, Christo capiti per Catholicam fidem incorporatus, tanto seculorũ tractu ignorasse, errasse, blasphemasse, quid crederet nescisse, quodque dictu est abominabile, idola coluisse pronunciaretur. Quod credere, quid aliud fuerit, quàm euacuare crucẽ Christi? quàm abolere, obliterare, irritum reddere beneficium illud immensum passionis & mortis Christi? Quid enim? an non iure merito nobis quoque dicere liceret, quod Galatis quondam dixit Paulus: Si seipsum tradidit Christus pro Ecclesia, neque tamen sanctificauit illam, neque sanguis illius eam ab operibus mortuis, præcipuè verò ab idololatria emundauit, ergo gratis Christus est mortuus? Quis enim incarnationis, quis crucis, quis mortis illius fructus est, si cuius causa tulit hæc omnia, sponsa ipsius Ecclesia, mater omnium fidelium, in idolorum cultu perstat nihilominus? si versatur adhuc in ignorantiæ tenebris? Vbi illa Christi promissa? Ego vobiscum sum vsque ad consummationem sæculi. Rogabo patrẽ, & alium Paracletum dabit vobis, vt maneat vobiscum in æternũ, Spiritum veritatis: falsum est, quod mentita est iniquitas sibi. Nõ destituit corpus suum Ecclesiam caput ipsius Christus, nec aut defuit illi, aut deest, aut deerit vnquàm sanctus Spiritus, qui viuificet, qui vegetet, qui doceat illam omnem veritatem, qui regat & gubernet, nullum vt in errorem aliquando labi potuerit, aut possit. Præclara sunt Ambrosij verba. Nouerimus quia non sine discrimine de religionis veritate dubitamus, quàm tantorum sanguine confirmatam videmus. Magni periculi res est, si post prophetarum oracula, post Apostolorum testimonia, post martyrum vulnera, veterem fidem quasi nouellam discutere præsumas, & post tam manifestos duces in errore permaneas, & post morientiũ sudores ociosa disputatione contendas. *Galat. 2. Matth. 28. Ioan. 14. Psalm. 26. Amb. ser. 92.*

Scripturæne magis, an Ecclesiæ testimonio sit credendum.

CAPVT XV.

SEd hic dicet aliquis extenuari Dei verbum, eius auctoritati detrahi, maiestatemque diuinorum oraculorum obscurari, cùm tantum Ecclesiæ tribuitur. Vocatur in disceptationem hoc tempore, scripturæne magis, an Ecclesiæ testimonio sit credendum. Quæ planè videtur inutilis esse contentio. Nam hoc quærere, quid aliud est, quàm quærere, magisne credendum sit Spiritui sancto loquẽti per os Ecclesiæ, an eidem Spiritui sancto loquendi in scripturis per literas amanuensium suorum Prophetarum & Apostolorum? Omnis veritas à Spiritu sancto est. Ille est enim qui docet omnem veritatem. Vt rectè dictum sit à S. Marco Eremita, Quod veritas non loquentis, sed operantis Dei est. Cùm autem Ecclesia sit columna & firmamentum veritatis, æquè à Spiritu sancto illius atque scripturarum est veritas: cum præsertim, qui docet illam omnem veritatem, vel ipsa veritate attestante, sit Spiritus sanctus. *Ioan. 16. 1. Tim. 3.*

Quin tamen auctoritas Ecclesiæ, quàm scripturæ, negari non potest. Multis ante seculis, quàm hæc verba scripta fuerunt, dic Ecclesiæ, qui non audierit Ecclesiam, sit tibi tanquàm ethnicus & publicanus: non fuit obscura Ecclesię & natura, & auctoritas, quæ cum fuerit antiquior quàm vniuersa non modò noui, verum & veteris testamenti scriptura, creditum est illi sine omni scripturarum præsidio. Apud quoscunque fuit fides mediatoris, apud eos Ecclesiam fuisse, quatenus ab illa se non præciderunt, dubium non est. Constat autem Adam, Abel, Seth, Enoch, & cæteros deinceps Patriarchas ac Prophetas fidem habuisse mediatoris, quem signis etiam, sacrificijs, cæremonijs adumbrabant. Ex illo ita- *De lege Spirituali cap. 168. Ecclesia prior quam scriptura. Matth. 18.*

que tempore cœpit Ecclesia, quæ nunquàm vna & eadem esse desijt, iuxta seriem successionis, continuata ab orbe condito vsque ad nos, vsque ad sæculi consummationem duratura. Scriptura verò multis fuit sæculis posterior, quam ante Moysen nullam fuisse palàm est, inter quem & primum hominem creatum, annorum duo millia trecenti septuaginta tres interceſisse putantur. Nouæ quoque legis scripturam, ea, quæ Christum passum & mortuum est consequuta, præcessit Ecclesia. Quin & inter alia visum est inter legem veterem & Euangelicam hoc interesse, quod illam in tabulis lapideis Moyses consignauit hãc verò Christus in animis hominum, in visceribus, & in cordibus eorum, sicut ab Hieremia prædictum erat, inscripsit. Nemini obscurum est, Christum nihil ipsum scripsisse, sed neque scribendum quicquã Apostolis præcepisse. Nam vt euntes docerent omnes gentes, vt prædicarent Euangelium omni creaturæ, mandasse Christum legimus: vt autem scriberent, mandatum nullum inuenimus. Quin etiam hęc ipsa vox Euangelium, traditionis est, non scripturæ. Quid enim aliud significat Euangelium, quàm lętum & bonum, optatumque nuncium? nimirum redemptionis nostræ peccatorum remissionis, & obtentę salutis æternæ, quæ passim annunciabatur & prædicabatur omnibus: neque tamen vlla ea de re scriptura extabat totis annis octo post Christi in cœlos ascensum. Qui cùm interfessi essent, tum primum, quæ de Christo Matthæus tradiderat, scripto mandasse legitur: quemadmodum ex Eusebij Chronicis colligere licet. Quem posteà sequuti sunt Marcus, & Lucas, quorum neuter Christum vidisse, sed Marcus ea, quæ de Christo Petrus viua voce prædicauerat scriptis consignasse, Lucas autem Euangelium suum ex ore Pauli scripsisse dicitur. Ioannes vero per annos sexaginta quinque à Christo mortuo Dei verbum, sicut Augustinus testis est, absque adminiculo scribendi vsque ad vltima Domitiani tempora prædicauit.

Scriptura à Moyse sumpsit exordium.
Moysi ætas.
Legis veteris & nouæ discrimen.
Exod. 34.
Hier. 31.
Matth. 28.
Marc. 16.
Euãgeliũ quid.
Euangelia quã do scripta.
Euse. li. 3. c. 24.
Iren. li. 3. ca. 1.
Com. Valen.
Aug. in prolo. Euangelij secũdum Ioan.
Marc. 14.

Ex quo satis liquet, quòd prior est Ecclesia, prior ex illius traditio, prius est Euangeliũ, quàm scriptura. Dixerat Christus: Amen dico vobis, vbicunque prædicatum fuerit hoc Euangelium in toto mundo, & quod fecit hæc narrabitur in memoriam eius: At quo tẽpore dixerat hæc Christus, de scribendo Euangelio ne cogitasse quidẽ videtur Matthæus, aut quispiam Euangelistarum. Habuit nihilominus auctoritatem suam illius temporis Ecclesia, non à scripto, sed à viuo Euangelio, hoc est, viua voce tradito & prædicato. Sed nos tamen libenter assentimur, eius temporis Ecclesiam, quæ scripturam est sequuta, ab eadem scriptura suam auctoritatem habuisse, & habere. Illa enim nos docet, quòd instruatur à Spiritu sancto: illa nos docet, quòd sit columna & firmamentum veritatis, & quòd etiam inferorum portæ non præualebunt aduersus eam: Illa nos docet, quòd qui non audierit Ecclesiam, sit habendus tanquàm ethnicus & publicanus. Sed videant interim, qui nomen Ecclesiæ ferre non possunt, qui tantoperè cupiunt auctoritatem eius eleuatam, ne, qua ratione constitutam volunt scripturarum auctoritatem, ea in contrarium illis recidat, atque magis ad euertendam, quàm ad stabiliendam illam pertinere videatur. Quantum enim de Ecclesiæ fide imminuerint, tantum de ipsorum Euangeliorum auctoritate detractum iri dubium non est. Nam vnde illi scrire possunt Euangelij scripturã hanc esse Matthæi, aut Marci, aut Lucæ, aut Ioannis? Certè non aliundè, nisi ex Ecclesiæ testimonio: cui si non sua tribuetur auctoritas, nulla erit eorum, quæ scripta sunt ab Euangelistis, auctoritas. Illa enim nos docuit, vera esse quatuor hæc Euangelia: Nam hoc scriptura nulla probatur, sed sola Ecclesiæ traditione: cui tantum tribuit Augustinus, vt non dubitanter diceret: Euangelio non crederem, nisi me commoueret auctoritas Ecclesiæ. Hæc est enim, quæ nos inter scripturas iudicare, quæ canonicam à non canonica discernere docuit. Marcus Christum non vidit, vidit Nicodemus: Ecclesiæ tamen auctoritate commoti, atque ab illa edocti, recipimus Marci, reijcimus Euangelium Nicodemi. Quid igitur aliud agitur extenuanda Ecclesiæ auctoritate quàm quòd maiestas diuinorum oraculorum obscuratur, quodque auctoritas omnis illis detrahitur? Sed libet hac de re, Ioannis Gersonis, viri cùm docti, tum pij sententiam adscribere, Scripsit is libellum cum primis lectu dignum, de examinatione doctrinarum: in eo tractans materiam hanc, Durandum à Sancto Portiano sequutus auctorem sic loquitur: Quamuis ab initio militantis Ecclesiæ, quæ componebatur ex Apostolis & immediatis successoribus, nouiter & certitudinaliter à Christo doctis, de multis, quæ non sunt scripta, plus esset credendum auctoritati talis Ecclesiæ, quàm Euangelio cuicunque, priusquam esset ab ea receptum vel auctorizatum: Nihilominus post approbationem & auctorizationem quatuor Euãgeliorum per dictam Ecclesiam, plus esset credendum Euangelio, quàm alteri cuicunque humanę auctoritati. Non dicitur quàm totius Ecclesię, quoniam illa est auctoritas Dei & Euangelij, nec potest errare in fide, lege stante.

Ecclesiæ & scripturæ auctoritas.
Ioan. 16.
1. Tim. 3.
Matth. 16.
Matth. 18.
Euangelia ex Ecclesiæ testimonio.
Aug. tomo. 6. contra Epist. fũdamenti cap. 5
Gers. Par. 1. consi. 5.
Durand. in 3. sent. dist. 14. q. 1.

Quod Euangelio credimus, non tanquam hominis testimonio, sed tanquam intus loquentis Dei voci.

CAPVT XVI.

SEd hic iterùm dicet aliquis: Ergo tu me iubes Euangelio credere tanquàm hominis testimonio, & non tanquàm intus loquentis Dei voci: vis vt accipiam Dei verbum ex humana traditione, & non ex infusa desuper fide? Atqui contrarium me docet Paulus, cum dicit: Gratia saluati estis per fidem, & hoc non ex vobis: Dei enim donum est. Sed & Christus ad Petrum: Beatus es, inquit, Simon Bar-Iona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui in cœlis est. Iterum Paulus gloriatur, quòd nõ ab homine acceperit Euangelium, sed ex reuelatione Iesu Christi. Nos verò libenter concedimus accipienda esse Euangelia, vt verba Dei intus docentis & reuelantis, neque credendum illis esse, nisi propter Dei vocem intus loquentis. Sed illud intereà scire oportet, ne quis erret, quòd Deus multifariam, multisque modis loquutus est olim patribus, ac nunc etiam loquitur filijs: Loquutus est per Prophetas, quemadmodum vnus ex illis testatur, dicens: Lingua mea calamus scribæ, velociter scribentis: loquutus est per angelos, sicut in Genesi, apud Zachariam, & in Euãgelio videre licet: loquutus est per filiũ suũ incarnatũ: loquutus est per Apostolos: loquutus est & loquitur etiã nunc per Ecclesiã cui dixit Christus: Non vos estis qui loquimini, sed Spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis.

Euangelium verbum Dei.

Ephes. 2.

Matth. 16.

Gala. 1.

Heb. 1.

Psal. 44.

Gene. 18.

Zach. 2.

Luc. 2.

Matth. 10.

Quando igitur scripturam hanc esse reuelatam à Deo, nos adductos Ecclesiæ auctoritate credere profitemur, hoc affirmare videmur, quòd Spiritus sanctus, qui docet Ecclesiam, qui loquitur per os eius, docet nos, quod scriptum est à Matthæo, non esse vocem hominis, verùm intus loquentis Dei: Contra, quod scriptum est à Nicodemo, non Dei, sed hominis vocem esse. Atque ita omnis auctoritas & scripturarum & Ecclesiæ non est aliundè, nisi à Spiritu sancto, à quo etiam est veritas omnis: par vt sit auctoritas vtriusq;. Scriptura sortitur auctoritatem ab Ecclesia, quatenus ab illa planum fit omnibus, hanc & non aliam esse scripturam canonicam. Rursus, Ecclesia accipit auctoritatem à scriptura, quatenus illa testificatur, quod suggerit illi Spiritus sactus, quòd docet illam omnẽ veritatem, quòd nũquam illam destituet, sed manebit cum illa in æternum, quòd portę inferi non præualebunt aduersus eam: Quo nomine vocat etiam eam columnam & firmamentum veritatis: & qui non audierit illam, eum haberi vult pro ethnico & publicano.

Scripturæ & Ecclesiæ par auctoritas.

Ioan. 14.

Ioan. 16

Matth. 16

1. Tim. 3.

Matth. 18.

Quod scriptura nihil est certius, quodq; certus ex ea sensus elici possit.

CAPVT XVII.

QVod verò certi aliquid è Scripturis elici non possit, hoc nemo dixit vnquàm Christianus: quin illud etiam in dubitatum habet Ecclesia, nihil esset scriptura certius. Est enim diuinitùs inspirata, neque voluntate humana allata est aliquando Prophetia, sed Spiritu sancto inspirati loquuti sunt sancti Dei homines. Quamobrem adeò firmiter habuit persuasum semper Ecclesia, nihil scriptura neque verius esse, neque certius: vt & quæ auribus audiuntur, & quæ oculis videntur, & quæ manibus contrectantur, ea non æquè certa iudicet, atque illa, quę in scripturis continentur. Hinc est, quòd in venerabili Eucharistiæ sacramento non oculis fidelium quisquam, non gustui, non tactui credit, sed credit verbo Dei dicentis: Hoc est corpus meum. Dicat Zuinglius, dicat Oecolampadius, dicat Caluinus hoc significat corpus meum, aut hæc est figura corporis mei, non credit Ecclesia, nisi Christo in Euangelio dicenti, hoc est corpus meum, Tanta est apud illam scripturæ certitudo: Cœlum & terram trãsitura citiùs crediderit, quàm vt vel hæc, vel alia quæuis illius verba pessum ire queant.

Scripturæ certè Inde.

2. Tim. 3.

2. Pet. 1.

Matth. 26.

Luc. 22.

Sed quin è scriptura, quæ ipsa vera est & certa, falsus elici sensus queat, quis est, qui ire inficias audeat? cũ de ijs ipsis tribus verbis hoc ipsum factũ esse infelici hoc æuo nostro videamus. Nam cùm planam, apertã, & omnibus expositam scripturam esse velint, sicut certè in ijs verbis vel ipsa luce clarior est, modò captiuet aliquis intellectum suum in obsequium Christi, tamen inter ipsos etiam Zuinglianos decem sectas de tribus his verbis natas esse, testatur nostri temporis hæreseon architectus. Non quòd certum sensum ex eis pridem Ecclesia non elicuerit, sed quòd non defuerint, quibus non placerent, nisi singulares intellectus. Sic à Cyrillo quoque scriptum legimus, quòd omnes hæretici de scriptura diuinitus inspirata sui colligunt erroris occasiones, ea quæ à Spiritu sancto rectè dicta sunt, sua malitia corrumpentes, & super sua capita flammam in extinguibilem haurientes.

Scripturæ sensus ab hæreticis depranatur.

2. Cor. 10.

Lut. li. 1. contra Zuinglium.

Cyril. epist. 28.

Hila. com. Cõst.

Epiph. in epist. ad Ioan. Hieros.

de Origene Et in ca. 23. Hieri.

Ioan. 14.

Sic ex alijs Christi verbis, Pater maior est me, certum sensum elicuit Ecclesia: quæ, quatenus exinaniuit semetipsum Christus, formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo, maiorem eo patrem fuisse confitetur, quatenus autem in forma Dei est, Deus ipse & Dei filius, æqualem eum esse patri asseuerat. Verum

Philip. 2.

Hæretici ex scripturis colligunt sui erroris occasiones.

rùm Arrio non satisfecit hæc Ecclesiæ sensus, singularem suum intellectum attulit, ac per omnia patrem esse filio maiorem asseuerauit. Si quis explicare conat⁹ esset, qua parte inferior, qua parte filius esset æqualis patri, tanquam humanas traditiones afferentem prorsus eum respuebat, neque audiendum esse putabat: non aliò semper, quàm ad scripturas prouocabat, subinde & ipse vociferans, verbum domini, verbum domini: Euangelium, Euangelium. Ostendi sibi ab Athanasio postulabat, vbi scripta vox hæc Homousios in Euangelio reperiretur, quòd extra scripturas nihil esse recipiendum diceret. Sic Eutyches in Chalcedonensi concilio solas se scripturas scrutari profitebatur, tanquam firmiores patrum expositionibus: Et quærebat, In qua scriptura iacent duæ naturæ? A quo vicissim quæsitum est, quæ scriptura diceret Homousion. Cumque ille diceret. Ego à sanctis scripturis non didici de duabus naturis, dixit Mamas vicissim. Neque de Homousio à sanctis scripturis edocti sumus, sed à sanctis patribus, qui scripturas & piè intellexerunt, & fideliter exposuerunt. Non ergo nulla est in scripturis certitudo, sed verum est, quod ab Hilario dictum est: Forma fidei certa est, sed quantum ad hæreticos, omnis sensus incertus est.

Athan. in disputatione cum Arrio corã Probo iudice habita. Actione. 1.

Lib. 2. de trinit.

Scripturarũ certus sensus tantum in Eccle.

Certus est ergo scripturarum sensus in Ecclesia, sed priuati hominis intellectu tantò minor est certitudo, quantò suæ magis innitens prudentiæ, suum admirans ingenium, atque ideo semetipsum segregans, non Ecclesiæ, sed suum spiritum sequitur, dum singulare aliquem intellectum anteà in Ecclesia non auditum adferre conatur: Quod faciunt homines audaces, sibi placentes, qui sectas non metuunt introducere, dum nihil eis placet, quod receptum, & quod est Ecclesiæ iudicio comprobatum. Non itaque nutat verbũ Dei in Ecclesia, neque nihil è scripturis elici certi potest, sed quod de Paulinis epistolis dicit Petrus, esse in eis quædã intellectu difficilia, quæ indocti & instabiles deprauant, sicut & cæteras scripturas, ad suam ipsorũ perditionẽ: hoc de cæteris quoq; scripturis rectè dici posse manifestũ est. Neque propterea dubitationis & fluctuationis aculeus animis fideliũ infigitur, quòd è scripturis protulit sententias Arrius, quas ipse iudicauit inexpugnabiles, cùm tamen Ecclesiæ auctoritate sint expugnatæ: sed ex eo potius discitur, in scripturis interpretandis non debere quenquam ingenio suo fidere, non debere suum priuatum & singularem: sed Ecclesiæ sensum & consensum sequi.

2. Pet. 2.

3. Pet. 3.

Quòd non liceat ad suam cuique mentem scripturam accommodare.

CAPVT XVIII.

Hæretici ad suã mentem scripturas accommodari volunt.

In Lib. hexameron. Homilia. 2.

VErùm hic iterum quiritabuntur Martini, verbum nos ad Ecclesiam accommodare velle, cùm Ecclesiam ad verbum accommodari potiùs oporteat. Nos verò non hoc volumus: quin rem indignam esse iudicamus, ad Martinorum sensum accommodari verbum, & secundùm eorum dogmata scripturas torqueri, tantumque trĩbui suo iudicio velle Martinos, vt id Ecclesiæ totius iudicio anteponant. Vetus est hæc Basilij quoque querela, quòd veritatis deprauatores non suam scripturæ mentẽ accõmodant, sed ad suam voluntatem mentẽ scripturarum trahunt. Hoc nos minimè ferendum existimamus, neque fas esse cuiquam putamus, secundùm spiritum suum, aut, secundùm sensum humanum scripturas intelligere, cùm, quo spiritu factæ sunt, eo legi desiderent, eo & intelligi velint. Quare cùm humanum esse constet Martinorum spiritum, fas non esse putamus, vt ad eorum sensum scripturæ torqueantur, verùm illum sensum retinendum esse censemus potiùs, quem tot seculis Ecclesiam tenuisse videmus. Glorientur Martinĩ quantum volent de spiritu, quòd certò sciant se eum habere: glorientur ad eundem modum & Anabaptistæ, & Sacramentarij, & Suermeri: Quin & nobis dubiũ non est, quòd sicut illi, sic & Martini spiritum habent, sed eum, de quo alter eorum non obscurè fert, quòd non vnum salis modium cum illo comederit: Hunc spiritum, dolenter quidem, sed concedimus illis tamen: verùm absit, quòd secundùm illum iterpretari scripturas velimus. Ecclesiæ sanctum spiritum esse promissum, & missum certò scimus, quo nunquàm destituitur, sed eo afflatur, fouetur, vegetatur. Quare cùm illius mentem sequimur, non hominis, sed Dei mentem sequimur, neque iuxta hominis, sed iuxta Dei sensum, per os Ecclesiæ loquentis, Dei verbum interpretamur.

Lutherus.

Patrum interpretationes & Conciliorum definitiones retinendæ. Prouerb. 3.

Elaborandũ est omnibus, vt scripturas eodẽ spiritu, quo scriptæ sunt, intelligere queant: sed nõ ideò spretis Patrum interpretationibus, aut Conciliorũ definitionibus, quod ab hæreticis factitatum semper legimus, & nũc etiam fieri videmus, suæ quisq; debet inniti prudentiæ: cùm scriptum sit: Ne innitaris prudẽtię tuæ, ne sis sapiens apud temetipsum. Spiritus veritatis olim Ecclesiæ datus manens cũ eadem vsq; ad consummationẽ seculi, cùm sit spiritus humilitatis, charitatis, vnionis, & pacis, nõ suggerit, vt reiectis Patrũ interpretationibus, innitamur prudẽtię nostræ, neq; vt sepositis sacris literis, solis hominũ cõmentarijs inhæream⁹, sed suggerit, vt intellectũ scripturarũ & è scripturis apertioribus,

bus, & à sacris interpretibus, & ex antiquis Ecclesiæ traditionibus addiscere studeamus.

Scripturæ sensus vnde petendus & quomodo.

Quare qui verum è scripturis elicere sensum conatur, ei cauendum est inprimis, ne velit esse prudens apud semetipsum. Non alta sapientes, dicit Paulus, verùm humilibus consentientes. Noli altum sapere, sed time. Grauiter enim talibus per Prophetam comminatur Deus, dicens: Væ qui sapientes estis in oculis vestris, & coram vobis metipsis prudentes: Abhorret ab huiusmodi sanctus spiritus, qui non requiescit nisi super humilem, & quietum, & trementem sermones suos. Quamobrem illud seruari oportet, quod beatus Clemens Petri successor admonet: vt cum lex Dei legitur, non secundum ingenij proprij intelligentiam legatur seu doceatur: Sunt enim multa in scripturis diuinis, quę possunt ad eum sensum trahi, quem vnusquisque sibi præsumit. Et ideò scripturarum intelligentiam oportet ab eo discere, qui eam à maioribus secundum veritatem sibi traditam seruat. Quem sequutus Ireneus. Vbi charismata, inquit, domini posita sunt, ibi discere oportet veritatem, apud quos est ea, quæ est ab Apostolis Ecclesiæ successio, & id quod est sanum & irreprobabile sermonis constat. Hi enim & eam quæ est in vnum Deum fidem nostram custodiunt, & scripturas sine periculo nobis exponunt.

Rom.12
Rom.11.
Esa.5.
Esa.66.
Li.10. recognitionum, & epistol.5.
Lib.4.cap.45.

Hoc ipsum factum legimus à Gregorio Naziãzeno, & Basilio magno, præcipuis Græcorũ theologis: de quibus in Ecclesiastica historia scribit Ruffinus, quòd cum omnibus Græcorum secularium libris remotis, solis diuinæ scripturæ voluminibus operam dedissent, eorum intelligentiam non ex propria præsumptione, sed ex maiorum scriptis & auctoritate sequebantur, quos & ipsos ex Apostolica successione regulam intelligendi suscepisse cõstabat. Hoc à reliquis quoque sanctis patribus obseruatum fuisse videmus, quoties illis cum hereticis congrediendum esset: qui cùm sub vnius vmbra scripturæ versarentur, & in hac sola tanquam in cardine quodam, omnem suæ disputationis vim constituerent, non ad confirmationem veritatis, verùm ad perfugium erroris, cui non potuit honestius magisque populare patrocinium inueniri: scripturas Patres reuerenter accipiebant, sed qui sensus ab hæreticis allatus esset, eum productis maiorum interprætationibus refellebant, simul Ecclesiasticam sæpè traditionem opponebant. Non satis esse putabant, si veræ, si salutares, si diuinę scripturæ esse crederentur, & dicerentur (credunt enim hoc & Iudæi, totius legis & Prophetarum scripturas esse verissimas, esse salutares, esse diuinas) sed sicut illi nos falsò, sic nos verè vicissim illos malè intelligere scripturas, & secùs interpretari arguimus. Credunt & hæretici magna ex parte, verissima & certissima esse omnia, quę in scripturis cõtinentur, nihil nõ salutare, nihil nõ planè diuinũ in illis haberi, qui subinde etiã contra catholicos & orthodoxos illos illud proferebant: Scrutamini scripturas: Quærite, & inuenietis: quemadmodum ex Tertulliani libro contrà hæreticos scripto videre licet: Verùm id nunquàm sufficere visum est catholicis & orthodoxis. Illud prætereà necessarium esse iudicauerunt, vt quis in captiuitatem redigeret intellectum suum in obsequium fidei: scripturasque veras esse crederet, non secundum suum sensum, quem sibi præsumpsisset: multò minus autem secundum adulterinas interpretationes eorum, qui segregauerunt semetipsos, sed secundum antiquam Ecclesiæ traditionem exposítas: quam sancti Patres tanti fecerunt, vt non alia machina contra suorum temporũ hæreticos vsi magis fuerint. Hac vsus est antiquissimus Ireneus contra Valentinũ hæreticũ: hac Tertullianus contra Marcionem: hac Origenes contra Celsum: hac Niceńum concilium contra Arrium: hac Basilius contra Eunomium & contra Pneumatomachos ad Amphilochium scribens: hac Hieronymus contra Vigilantium, Iouinianum & Luciferianum: hac Cyrillus Alexandrinus contra Nestorium: & ad Armenios scribens Proclus Constantinopolitanus Episcopus: hac Theodoritus in Polymorpho contra sui temporis hæreticos: hac Augustinus contra Donatistas & Iulianum: hac Leo, Gelasius & Ioannes Romani pontifices & Vigilius Episcopus Tridentinus contra Eutychen & Nestorium: hac Fulgentius contra Arrianos: hac Maxentius in libello fidei, quem sedi Apostolicæ legatis obtulit, contra diuersos hæreticos: hac sexta Synodus contra Monothelitas: hac septima contra Iconomachos: hac Beda venerabilis, vbi de diuersitate lunaris discursus agit, hac Petrus Cluniacensis contra Henritianos & Petrobrusianos: hac æqualis eius Bernardus contra Petrum Habailardum: hac Euthymius contra varios multorum tẽporum hæreticos: hac reliqui sancti Patres ad hæc vsque nostra tempora contra diuersi generis hæreticos vsi sunt.

Ad scripturarũ intelligentiam quid requiratur.
Ioan.5.
Matth.7.
2.Cor.10.
Ecclesiasticæ traditionis vis.
Lib.1.&2.
De natura rerũ cap.42.

Non propterea non esse consensum Patrum in scripturis interpretandis sequendum quod vnus aliquis aliquando errauerit.

CAPVT XIX.

SEd hic iterum nobis obstrepũt Martini, sanctos Patres hoíes fuisse, atq; ideò errare potuisse, quin & erasse nõnullos. Obijcitur sanctissimi Cypriani martyris, obijcitur

Origenis, obijcitur & Tertulliani error. Atqui hoc ipsum plus facit, ad corroboranda, quam ad infirmãda ea, quæ per nos asserũtur. Qui enim factum est, vt erraret Cyprianus? Non illi tantus his error obrepsit aliundè, quàm quod aliter sentiebat, quàm Ecclesiæ Romanæ consuetudo tulisset: vt iure optimo huic errori illius intercedens Papa Stephanus, nihil nouãdum esse, verum id, quod fuit traditum, obseruari debere sanciuerit: quod intelligebat vir sanctus & prudẽs, rationem pietatis aliud nõ admittere, quã vt omnia quæ fide susceptæ forent à patribus, eadẽ fide filijs consignarentur: nosq; religionem non quæ vellemus ducere, sed qua duceret illa, sequi oportere: idq; proprium esse Christianæ grauitatis & modestiæ, nõ sua tradere maioribus, verùm à maioribus accepta seruare: ac iuxta Pauli præceptũ, depositum custodire, profanasq; vocũ nouitates deuitare. Retẽta est itaq; auctore Stephano antiquitas, exposa nouitas.

Cyprianus cur errarit.

1. Tim. 6.

Neq; verò existimãdũ est nouitiæ adinuẽtioni de rebaptizãdis hęreticis scripturarũ patrocinia defuisse: imò verò tãta vis adfuit ingenij, dicit Vicẽtius Lirinẽsis, tãta fuerũt eloquẽtiæ flumina, tãtus assertorũ numer⁹, tãta veri similitudo, tãta diuinę legis oracula, sed planè nouo ac malo more intellecta, vt oĩs illa cõspiratio nullo modo destrui potuisse videretur, nisi sola tãti moliminis causa, ipsa illa susceptа, ipsa defensa, ipsa laudata nouitatis professio destituisset. Ex his perspicuum est non propterea Cyprianum errauisse, quòd eum defecerint in eo, quod asserebat, diuinę legis oracula, quibus abundabat, sed quòd ea suo, non Ecclesiæ sensu interpretari conabatur. Hoc est, quod dicit de eo Augustinus: Non accipimus quod de rebaptizandis hęreticis Cyprianus scripsit, quia hoc Ecclesia nõ accepit, pro qua Cyprianus sanguinẽ suum fudit. Non dixit Augustinus: Nõ recipimus, quia diuinæ legis oraculis non probauit, quę diceret, (ijs enim, verũ prauè intellectis minimè destitutus fuerat Cyprianus) verũ nõ recipimus, inquit, quia Ecclesia nõ recepit. Idẽ de Origene, deq; Tertulliano dici potest, qui cũ ingenio suo nimiũ indulgerẽt, sibiq; plus satis fiderẽt, cùm antiquã religionis Christianę simplicitatẽ parui penderent, cũ se sapere plus cęteris existimarẽt, cũ Ecclesiasticas traditiones veterũq; magisteria contẽnerent, scripturas nouo morẽ quodã interpretati, in absurdas opiniones inciderũt, atq; documẽto nobis fuerũt, vt nõ credamus vni alicui, quãtalibet doctrina & eloquẽtia polleat, quãtacunq; etiã sanctitate & auctoritate sit prędituscõtra communẽ totius Ecclesię sensum & cõsensum aliquid adferẽti: etiã si quã plurima diuinæ legis oracula proferat, etiãsi nihil nisi scripturas, nisi verbũ Dei, nisi Euangeliũ crepet. Illũ verò solum verè catholicũ & orthodoxũ existimemus, qui veritatẽ Dei, qui Ecclesiã, qui Christi corpus diligit, qui diuinæ religioni, qui catholicæ fidei nihil anteponit: nõ hominis cuiuspiã auctoritatẽ, non amorẽ, non ingeniũ, nõ eloquentiã, nõ doctrinam, sed hæc omnia pro nihilo habens, in fide verò fixus & stabilis permanent, quicquid vniuersaliter antiquitus Ecclesiã catholicã docuisse cognouerit, id solũ sibi tenendũ credendũq; esse firmiter deliberatũ habet. Quicquid verò ab aliquo deinceps vno præter oẽs vel cõtra omnes potius, nouum & inauditum ante hac adferri senserit, non ad religionem, sed ad sui potius tentationem id intelligat pertinere: sibiq; dictum illud existimet: Si surrexerit in medio tui propheta, & prædixerit signum atque portentum, & venerit quod loquutus est, & dixerit tibi: Eamus & sequamur Deos alienos, hoc est, extraneas quasdam opiniones, quæ ab Ecclesiæ traditione sunt alienæ, quas propterea deos vocat Propheta, quòd haud aliter eas colunt & obseruant hæretici, quàm suos deos ethnici: Nõ audies, inquit, verba phophetæ illius, quia tentat vos dominus Deus vester, vt palàm fiat, vtrum diligatis eum, an non, in toto corde, & in tota anima vestra.

Errorum causæ.

Contrà Crescon. lib. 2. c. 32.

Deut. 13. Dij alieni qui?

Quæ ergo de Cypriano, de magistro eius Tertuliano, deque Origene proferuntur, pro nobis magis, quàm contra nos faciunt: Nos enim sumus ij, qui dicimus, nõ esse cuipiam alicuius quamlibet docti, quamlibet etiam sancti viri singularem opinionem sequendã, etiam si scripturarum examen protulerit: atque in scripturis interpretandis non vnius alicuius, verùm Ecclesiæ iudicio standum esse: Neque fuit quisquam aliquando catholicus, qui parem esse censeret canonicarum scripturarum, & vnius alicuius quãlibet excellentis doctoris auctoritatẽ: sed eãdem Ecclesiæ totius, quæ nequaquàm in vno aliquo cõsistit, cùm nomen Ecclesiæ, sicut etiam à Chrysostomo traditum est, nomen sit multitudinis, & iustæ iam ac absolutæ congregationis. Eãdem igitur Ecclesiæ & scripturæ canonicæ veritatem esse, ab eodem auctore spiritusancto profectam, nemo catholicus dubitauit vnquàm. Libenter & nos cum Augustino solis scripturarum libris, qui Canonici vocantur, timorem hũc honoremq; deferimus, vt nullum eorum auctorem aliquid errasse scribendo firmissimè credamus: alios autem ita legimus, vt quantalibet sanctitate doctrinaq; præpolleãt, nõ ideò verũ putem⁹, quod ipsi ita senserũt, sed quia nobis vel per illos auctores canonicos, vel probabili ratione, quòd à vero nõ abhorreat, persuadere potuerũt. Atque

Opinioni singulari alicuius docti & sancti nõ est standum, sed ecclesiæ iudicio.

Ecclesia est multitudinis nomẽ. Homil. 1. in 1. ad Tess.

Ad Hieronymũ epist. 19.

que ita non solùm quæ scripturis probauerint, sed etiam quæ probabili ratione persuaserint, ea nobis iuxta Augustini sententiam amplectenda putamus. *Ratio probabilis quæ.*

Probabilem autem rationem eam intelligimus, quæ tot seculis vniuersæ Ecclesiæ probata, atque illius iudicio semper fuit recepta. Si quæ verò magni alicuius doctoris sententia ab vniuersa Ecclesia reiecta est & explosa, qualis est illa Cypriani de rebaptizandis hæreticis, quamlibet multis diuinæ legis oraculis nixa sit, eam nihilominus non modò non sequendam, verumetiam prorsus esse fugiendam existimamus. Qua verò de re ita ab vno aliquo scriptum est, priuata vt eius opinio esse videatur, non esse nefas arbitramur de ea nonnunquam dubitare: quinetiam examinare ac excutere diligentius, &, si qua nos ratio probabilis moueat, contrarium sentire licet. Sicubi verò idem sentiunt omnes, ita vt quod scriptum est à Tertulliano & Augustino in Africa, idem visum fuerit Hilario in Gallia, Ambrosio, Leoni, Gregorio in Italia, Ioanni Chrysostomo in Thracia, Theophilacto in Mœsia, Ioanni Ephrem, Ioanni Damasceno & Hieronymo in Syria, Basilio in Cappadocia, Origeni, Cyrillo & Athanasio in Ægypto: & qui ad hæc vsq; nostra tempora istos sequuti sunt in diuersis orbis regionibus cõmorati, idẽ & ipsi tanto locorũ & seculorum interuallo disiuncti senserint, sicuti de baptismo paruulorum: de tremendo mediatoris Christi sacrificio, quod offertur in altari: de veritate corporis & sanguinis eius: de sanctorum inuocatione: de oratione pro defunctis: de statis ieiuniorum diebus: de sacerdotum cœlibatu: de votis monasticis: deque alijs multis factum esse videmus. Vbi tantus est omnium consensus, minimè dubitare debemus non hominum hanc, verùm Dei vocem esse, per membra sua loquentis: atque ideò qui contradicit huic Dei voci, eum iure meritò tanquàm ethnicum habemus & publicanum. *Singulares sensus & opiniones examinandæ, vniuersales verò amplectendæ.*

Sed hæc iam dicta sufficiant ad ostendendum parem esse scripturarum & Ecclesiæ auctoritatẽ: quandoquidem vtriusq; veritas à Spiritusancto est, quo regebantur amanuenses illius, cùm ea, quæ nobis reliquerunt scripto, consignarent: quo regitur etiam nunc Ecclesia, nec ab ea quicquàm decernitur, nisi quod visum est Spiritui sancto.

Descriptio Ecclesiæ, quodq; sibi nomen eius & auctoritatem vsurpant etiam hæretici.

CAPVT XX.

QVoniam verò fieri videmus, quòd sicut scripturas & earum verum intellectum sibi falsò arrogant hæretici, ita & Ecclesiæ nomen, cuius auctoritate se premi vident, sibi temerè & impudenter vsurpant: ac sicut scripturarũ possessione, in qua pridem præscriptum est à catholicis, à quibus eas habere se negare non possunt: ita piorum cœtu homines impij pios omnes, et in Christiana fide religioneq; fixos & immobiles permanentes, excludunt: illud nobis docendum restat, quibus notis Ecclesia, quæ domus est Dei viui, ab ea, quam odiuit Deus, Ecclesia malignantium discerni rectè possit.

Neq; verò nouum hoc est, quòd qui hostes Ecclesiæ sunt, ipsi dici & videri volũt Ecclesia: Et Irenæi, & Tertulliani temporibus factitatum hoc legimus. Sic enim de sui temporis hæreticis scribit Tertullianus: Faciunt fauos & vespæ, faciunt Ecclesias & Marcionitæ. Lactantius quoque scribit, quod singuli quique cœtus hæreticorum, se potissimum Christianos, & suam esse catholicam Ecclesiam putant. Et ante eum Cyprianus de Nouitiano memoriæ prodidit, quòd more simiarum, quæ cùm homines non sint, homines imitantur, cùm ipse in Ecclesia non esset, imò adhuc insuper contra Ecclesiam rebellis extitisset, hoc sibi vendicabat, vt apud se Ecclesiam esse diceret, ac nos hæreticos faceret. Et qui sequutus vtrunque videtur: Hilarius, narrat de Antichristi synagoga, quòd se Christi esse Ecclesiam mentiebatur. Idem faciebant Augustini temporibus Donatistæ. Suo quoque seculo fuisse scribit Barnardus quosdam, qui se vocabant Apostolicos, qui se Ecclesiam esse dicebant, sed contra dicebant ei, qui dixit: Non potest abscondi ciuitas supra montẽ posita. Quorum temeritatem imitati sunt proximis superioribus seculis pauperes de Lugduno, siue Picardi, Vicleffistæ, & alij id genus hæretici: qui & ipsi sibi sicut sanam doctrinam, ita Ecclesiæ auctoritatem impudenter arrogant. Quamobrem vt ne quis dubitet, vbi sit vera Ecclesia, quæ sint illius notæ breuiter accipiat.

Psal. 25. Lib. 5. contra Valentinum. Li. 4. c. 30. diuinarum institutionum In li. ad Luualanum. Li. 4 contra Martionem. Li. ad Constantinum. Aug. Ser. 66. in Cãt. Aug de vnitate Ecclesiæ cap. 12 De pastoribus cap. 14. Matth. 5.

Sunt qui duas tantũ esse velint Ecclesiæ notas, sanã doctrinã, & legitimũ Sacramentorũ vsum. Quę quin Ecclesiæ notę sint, negari nõ põt: Certũ est em, quòd verbũ Dei, quòd sanus illi⁹ intellectus quòd Sacramentorũ ver⁹ vsus, nusquã est alibi, quã in Ecclesia catholica. Sed facit hæreticorũ audacia, difficulter, vt his notis à quibus uis agnosci possit Ecclesia, quib⁹ iã inde à multis seculis nulli fuerũt in eis sibi vsurpãdis pertinaciores. Nã sicut nũc sunt qui magis Euãgelici dici gaudẽt, quã Christiani, vel, hac ratione palã faciẽtes omnibus, quòd à Christo & eius corpore, extra quòd haud dubiè nullũ est Euangeliũ se diuulserint: propterea verò sibi nomẽ hoc arrogãt, quòd se solos Euangeliũ, vt ipsi cõminiscũtur, multis iam seculis absconditum, è densissimis tenebris eruisse, ac in lucẽ protu-

lisse, se solos verum illius intellectum inuenisse, persuasum rudibus esse volunt. Sic & olim fuerũt, qui Gnostici, quòd se solos sapere, se solos omnia scire, & intelligere iactarẽt: fuerunt qui Apostolici, quòd Apostolorũ & doctrinam & vitã imitari se solos gloriarẽtur, appellari vellẽt: Christianorum nomen tanquàm tritum & vulgare aspernãtes, quòd simplicatatẽ quandã columbinam redoleret, atq; ideò cõgregatione magis, quàm diuisione, aut singularitate gauderet. Iam inter istos ipsos, qui se vocat Euangelicos, varias sectas reperire licet: sunt Lutherani, sunt Sacramẽtarij, sunt Anabaptistæ, quorũ singuli ita duas has notas Ecclesiæ suę proprias esse cõtendunt sibiq;, pugnãtes inter se, verbi puritatẽ, & verũ sacramentorũ vsum ita arrogant, vt neutri alteris eas cõcedant. Quare quęrẽdæ sunt præter has certiores aliæ notæ, quibus omnis de Ecclesia, penes quos ea sit, dubitatio tolli possit. Vnde autẽ eas petemus, nisi è symbolo? partim eo, quod Apostoli conscripserunt, partim eo, quod à Patribus conditũ est in Cõcilio Constantinopolitano. In illo duas notas reperimus: appellatur enim sancta & catholica Ecclesia: in hoc adduntur aliæ præterea duæ, quòd sit vna, & Apostolica. Hæ quatuor ita sunt Ecclesiæ propriæ notę, vt eas vsurpare sibi nequaquàm possint hæretici.

Hæretici Gnostici & Apostolici vocari volunt.

Euangelicorum istorum variæ sectæ.

Ecclesiæ veræ notæ vnde petendæ.

Vt autem qua de re agatur intelligi possit, scire oportet, quòd sicut videmus in vno homine esse vnum animum & vnum corpus, & tamen esse diuersa membra ipsius: ita Ecclesia catholica est vnum corpus, & habet diuersa membra, sicut etiam Paulus meminit: anima autem, quæ corpus hoc viuificat, est Spiritus sanctus, caput verò illius est Christus.

Rom. 12.
1. Cor. 12.

Quod quatuor sint Ecclesiæ notæ, Prima est, quod sit sancta.

CAPVT XXI.

QVatuor autem habet notas, quibus agnosci possit, & ab Ecclesia malignantium discerni. Est enim sancta, est catholica, est vna, est Apostolica. Primò dicitur Ecclesia sancta, non quòd in ea soli iusti sint & sancti: Cùm enim à vocatione nomen ducat, multíque sint vocati, pauci verò electi, certum est plures in ea, peccatores, quàm iustos, plures esse malos, quàm bonos. Quamobrem designatur in scripturis nomine areæ, in qua sicut est triticum, ita sunt & paleæ: vocatur ager, in quo cum tritico crescunt & zizania: vocatur sagena, in qua congregantur boni pisces & mali: vocatur vinea, in qua sunt palmites proferentes vuas, sunt etiam qui labruscas producant: sunt qui aliquem tamen, sunt qui nullũ fructum ferunt: confertur gregi, in quo sunt & hœdi & oues: sunt & arietes & hirci: confertur domui, in qua sunt vasa aurea & argentea, sunt etiam lignea & fictilia: quædam in honorem, quædam verò in cõtumeliam: comparatur decem virginibus, quarum quinque sunt fatuæ, & quinque prudentes.

Ecclesiæ vere quatuor notæ.
Mali in Ecclesia.
Matth. 22.
Luc. 3.
Matth. 13.
Esai. 5.
Ioan. 15.
Matth. 25.
Ezech. 34.
1. Tim. 2. 4
Matth. 25.

Quamobrẽ permixti sunt mali bonis in hac ecclesia, quę militãs dicitur. Nã soli boni sunt in cœlo, quæ est ecclesia triũphantiũ, idem nobiscũ corpus: soli mali sunt in inferno qui ad corpus hoc nostrũ, quod idẽ Christi corpus est, nõ pertinẽt. Hæc autẽ nostra ecclesia, quę est sup terrã, in qua perpetua quædã est militia, habet p Dei gratiã electos, quos cœlo Deus dignatur: habet alios etiã vocatos quidẽ Dei misericordia, sed sua posteà culpa reiectos, quos iure suo sibi vẽdicat infernus. Quarè nõ ideò sancta dicitur Ecclesia, quòd non sint in ea reiecti quoq; & reprobi, putrida quadam huius corporis mẽbra: sed quòd quicunq; sancti sunt, nõ nisi in hac ecclesia sancti sunt: extra quã species sanctitatis esse potest, vera sanctitas esse nõ potest. A meliore itaq; sui parte sancta dicitur, sicut regnũ quoque cœlorũ sæpè vocatur à Christo, quòd nõ nisi intra ipsius septa continẽtur, quibus potiri datum est regno cœlorum. Dicitur etiam sancta, quasi Christi sanguine tincta: Christus enim eã lauit à peccatis suis in sanguine suo, qui sic eã dilexit, vt seipsum traderet pro illa, vt eã sanctificaret, atq; ab operibus mortuis emũdaret sanguine suo. Hac ratiõe, sicut etiã Augustinus testis est, fideles oẽs olim sancti vocabantur. Qua ratione & ab Optato dictum est: Ecclesia vna est, cuius sanctitas de sacramẽtis colligitur, non de superbia personarum ponderatur.

Mali in inferno ad Christi corpus nõ pertinẽt.
Iob. 7.

Sancta Ecclesia dicitur à meliore sui parte.
Matth. 13.
Matth. 25.
Apoc. 1.
Ephe. 5.
Heb. 9.

Aug. in Psal. 85
Sãcti olim qui.
Sanctum quid.
Lib. 2. contra Parmenianum.

Sunt & alię causæ quamobrem sancta dicitur, sed ijs prætermissis, ad eam significationem veniamus, quæ propriam & peculiarem Ecclesiæ catholicę notam adfert. Apud eos, qui latinè scripserunt, sanctum dici legimus, quod firmum est & munitum, vt violari facilè non possit, neque debeat: Sic muros leges vocant sanctos, sic tribunos sanctos, sic ærarium quoque sanctius appellatum legimus. Hac ratione quoque vocatur Ecclesia sancta, qua nihil firmius, nihil est fortius, vel quia Christo dicata est, cui quod dedit pater, nemo potest eripere, vel quia super petram ædificata est, ita vt neque pluuiæ, neque flumina, neque venti irruentes eam subuertere possint, atque adeò ne portas quidem inferorum aduersus eam prævalituras dixit Christus. Habet enim firmum & stabile fundamentum, de quo dicit Apostolus: Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id, quod positũ est, quod est Christus Iesus. Huic fundamẽto cùm innitatur, nulla est,

Ioan 17.
Matth. 7.
Ecclesiæ soliditas & robur firmissimum.
Matth. 16.
1. Cor. 3.

neque

neque fuit,neque erit vis vnquàm tanta , qua ſuperari poſsit. Ideò Chryſoſtomus fortiorem eam terra,imò fortiorem eſſe dicit ipſo cœlo , vbi radices eam fixas habere affirmat,non in terra,ſolem vt extingui ſit facilius, quàm Eccleſiam obſcurari . Hæc eſt illa terra,quam fundauit Deus in ſæcula,de qua dicit idem Propheta:Fundaſti eam ſuper ſtabilitatem ſuam,non inclinabitur in ſæculum ſæculi.Hoc eſt illud regnum , de quo ſcriptum eſt: Regnum ipſius omnibus dominabitur:de quo & alius Propheta dixit:Gens & regnum,quod non ſeruierit tibi,peribit:Quod ita factum videmus de omnibus ijs gentibus,& regnis,quæ ab hac Eccleſia diſciuerunt.Hæc eſt illa , quàm ſponſus in Canticis terribilem eſſe dicit , vt caſtrorum aciem ordinatam. Caſtra Dei ſunt ſancti Dei, charitate ordinati,quibus tanquàm Chriſti militib⁹ & fidei propugnatoribus munitur,protegitur , & defenditur Eccleſia Dei : de quibus apud Zachariam dicit Dominus: Circumdabo domum meam (Eccleſiam intellige) ex ijs qui militant mihi.Sunt autem qui militant,doctores,antiſtites,& principes Eccleſiæ:qualis fuit Timotheus,cui dicit Apoſtolus: Labora ſicut bonus miles Ieſu Chriſti: quales fuerunt innumeri martyres, qui vſque ad ſanguinem,quin ad mortem vſque reſiſtentes vitam etiam ſuam pro fide Chriſti certando profuderunt . Hanc aciem perrumpere conati ſunt pagani , omni ſupplicio-rum genere de pijs ſumendo:conati ſunt tyranni,libertatem eripiendo : conati ſunt falſi fratres,charitatẽ exterminando:conati ſunt Iudæi,fidem impugnando:conati ſunt ſchiſmatici,obedientiam tollendo,& eius vnitatem ſcindendo:conati ſunt hæretici, ſcripturas adulterando, veritatem earum obſcurando, praueque eas interpretando: Sed fuit hęc acies terribilis omnibus:vicit,fudit,fugauit omnes:vicit paganos,pro Chriſti fide vitam cum ſanguine profundendo tanto animi robore,tanta conſtantia,tanta alacritate,vt gauderent etiam cum digni eſſent habiti, qui pro Chriſti nomine contumeliam aut ſupplicium aliquod perferrent:magisque tortores cruciando,quàm Eccleſiæ filij cruciatus perferendo fatigarentur:vicit tyrannos,in Deo ſpem ac fiduciam omnem collocando,ac pro ſe perſequentibus illum deprecando:vicit falſos fratres, tolerando:vicit chiſmaticos, ordinem retinendo,& vnius ductum ſequendo, vt de illa quoque dici rectè poſſet:Egreſsi ſunt omnes filij Iſraël,& pariter congregati quaſi vir vnus.Erat namque multitudinis credentium cor vnum,& anima vna: vicit Iudæos & Hæreticos, verùm ſcripturarum ſenſum,ab illis non intellectum, ab ijs prauè detortum aperiendo : Nam Eccleſiæ ſuæ dixit Chriſtus:Ego dabo vobis os & ſapientiam,cui non poterunt reſiſtere & contradicere omnes aduerſarij veſtri.Neque dixit magis,quàm præſtitit. Quoties enim Eccleſiæ fuit cũ Iudæis & hæreticis de ſcripturis concertatio, dedit ei hoc os, dedit hanc ſapientiam, cui nequaquàm reſiſtere & contradicere potuerunt.

Tomo.3. Homil.de expulſione ſancti Chryſoſto.
Pſalm.77.
Pſalm. 120.
Eſai.60.
Acies caſtrorum eccleſiæ quæ?
Cant.6.
Caſtra Dei.
Zach.9.
2.Tim.2.
Eccleſiæ hoſtes varij fortiter ſuperati.
Act.5.
1.Reg.11.
Act.4.
Luc.21.

Eſt ergo verè ſancta,inuicta,& inexpugnabilis Eccleſia,quæ tot tantiſque grauiſsimorum hoſtium oppugnationibus,non modò fracta non eſt & debilitata,verùm confirmata magis & corroborata, rectè vt verus Iſraël noſter verba illa Prophetæ vſurpare ſibi queat:Sæpè expugnauerunt me à iuuentute mea, etenim non potuerunt mihi. Cui proprium hoc etiam ſemper fuiſſe videtur,magis vt impugnationibus creſceret. Qua de re ſic aliquando ſcripſit Clemens presbyter Alexandrinus:Et Græcam quidem Philoſophiam ſi quiuis magiſtratus prohibuerit,ea ſtatim perit: noſtram autem doctrinam à prima vſque prædicatione prohibent ſimul & reges & tyranni: & ſinguli duces & magiſtratus, cum vniuerſis ſatellitibus & innumerabilibus etiam hominibus,in nos belligerantes,& nos pro viribus excindere conantes:illa autem magis etiam floret.Non enim emoritur,vt doctrina humana,neq; flacceſsit vt donum imbecillum . Nullũ enim Dei donũ eſt imbecillum, manet autẽ eiuſmodi,vt prohiberi nequeat.Et ęquales eius Tertulianus de Chriſtianis loquẽs.Nõ deficiet,inquit,hæc ſecta,quàm tũc magis ædificari ſcias , cùm cædi videtur.Quiſq; enim tantâ tolerantiâ ſpectãs,vt aliquo ſcrupulo percuſſus,& inquirere accẽditur,quid ſit in cauſa,& vbi cognouerit veritatẽ,& ipſe ſtatim ſequitur. Et poſt eum Hilarius ita de Eccleſia loquitur:Dum perſequitur,floret:dum opprimitur,creſcit: dum contemnitur,proficit:dum lędituꝛ,vicit:dum arguitur,intelligit: tunc ſtat cùm ſuperari videtur.Gregorius quoque Nazianzenus,Chriſtianiſmum honoratiorem quàm imbecilliorem perſecutionibus redditum eſſe ſcribit, quoniam his animæ magis in pietate ſunt obfirmatæ & per diſcrimina tanquàm ferrũ candens aquæ vi temperatæ ac ſolidiores redditæ. Solet enim generoſa prudẽtia pertinaciùs violẽtiæ reſiſtere,nõ ſecus ac flamma ventis agitata,tantò plus accenditur,quantò vehementiùs inflatur.Et eius diſcipulus Hieronymus dicit,Eccleſiam perſequutionibus inflammari & ardere, ſicut olim rubum Moyſi,verùm loquente in illa domino,non perire,neque conſumi . Sed & Ambroſius. Vt vinea dum iugatur, inquit, erigitur, & reciſa non minuitur, ſed augetur : ſic Eccleſia dum ligatur, exuitur : dum humiliatur , attollitur : dum reciditur , coronatur.

Doctrina Dei prohibitione magis creſcit : contra doctrina humana.
Pſalm.128.
Eccleſia inexpugnabilis aduerſitatib. creſcit.
Lib.6.Stromatum.
ad Scapulam.
Lib.7.de trinit.
Orat.1. contra Iulian.
Ad Fabiolam manſione.8.
Lib.9.in c.20. Luc. Iuſt. in colloquio cum Tryphone.

Qui videtur hæc mutuatus ex Iustino philosopho & martyre, sic scribente: Quantò magis in nos sæuitur, tantò plures pietatem fidemque per nomen Iesu profitentur: haud secus quàm si quis vitem putatione prouocet ad vbertatem fructuum. Nam vitis à Deo & seruatore Christo plantata est eius populus. Quanti initio oppugnarunt Ecclesiam, ait Chrysostomus, cùm fidei semina iacerentur, & arma contra eam commota sunt? sed quantò magis impugnabatur, tantò clarior reddebatur. Quos omnes sequutus Leo Pontifex: Non minuitur, inquit, persequutionibus Ecclesia, sed augetur, & semper dominicus ager segete ditiore vestitur, dum grana, quæ singula cadunt, multiplicata nascuntur. Hæc nota ita est Ecclesiæ propria, vt eam hæretici sibi nulla ratione queant vsurpare. Stat enim fides & doctrina Ecclesiæ, ac quantò grauioribus machinis ab hęreticis oppugnatur, sibi sanam doctrinam, sibi Ecclesiæ auctoritatem falsò arrogantibus, tantò fit clarior omnibus & illustrior. Contrà verò hæreticorum dagmata diuturnitatem non habuerunt, cùm & ea quæ nunc è tenebris eruuntur, & sub Euangelij specioso titulo, populo venditantur, iam inde à mille & ampliùs annis confutata, abolita, antiquata, calcata sint: sicut paulò pòst clarius indicabimus. Habemus ergo iam Ecclesiæ notam vnam, quam vsurpare sibi Satanæ synagoga non potest.

In serm. de Pentecoste.

In sermo. de festo sanctorum Apostolorum Petri & Pauli.

Hæreticorum dogmata diuturnitatem non habent.

Secunda nota Ecclesiæ, quod sit Catholica.

CAPVT XXII.

Secunda nota est in eodem symbolo Apostolico expressa, quòd vocatur catholica: quod nomen explicans Augustinus: Cacholicam, inquit, dicit toto orbe diffusam, quia diuersorum hæreticorum Ecclesię ideo catholicæ non dicuntur, quia per loca atque per suas quasque prouincias continentur: Hæc verò à solis ortu vsque ad occasum vnius fidei splendore diffunditur. Omnes enim Ecclesiæ per orbẽ, sicut apud Bedã scriptum legimus, vnam catholicam faciunt, vt rectè dictum sit ab Origene. Catholici dicimur, quia sentimus idem quod vniuersus mũdus. Optatus quoq; lib. 4. ab episcopis diffinitũ fuisse scribit: Eã dici Catholicã, quæ esset in toto orbe diffusa terrarũ. Quã Græci vocãt catholicã, eã latinè licet dicere vniuersalẽ: pertinet enim ad vniuersa loca, pertinet ad vniuersa tẽpora, pertinet ad vniuersa hominũ genera, pertinet ad nationes vniuersas.

Ser. 131. & 181. de tempore. Catholica Ecclesia quid.

Lib. 5. hist. Anglica. De recta in Deum fide. Vniuersalis quo modo.

Quòd ad omnia loca pertineat, docet scriptura, quæ dicit: In omnem terram exiuit sonus eorũ, & in fines orbis terræ verba eorum. Apostoli enim in mundum vniuersum ire iussi sunt, & prædicare Euãgelium omni creaturæ: quod etiam ita fecerũt. Hinc est, quòd commendans Romanos Paulus: Fides, inquit, vestra annunciatur in vniuerso mundo.

Psalm. 18. Mar. vlt.

Quòd pertineat ad vniuersa tempora, ex ijs, quæ superiùs dicta sunt, facilè perspici potest, cùm demonstratum est, ab Adam cœpisse Ecclesiam, atque ad nos vsque peruenisse: ita vt cùm ortu, tum diuturnitate par ipsi mundo sit & æqualis: neque vt reliqui conuentus hominum, murorum ambitu quodam circumscribatur, ac ne regionis quidem alicuius finibus terminetur, sed ab ortu solis vsque ad occasum sit laudabile nomen Domini. Sumpsit igitur initium simul cum orbe condito, duratura vsque ad finem orbis eiusdem. Fundauit enim eam Deus in æternum, qui dixit: Ego vobiscum sum vsque ad consummationẽ seculi. Et alio loco: Amen dico vobis, nõ prętеribit generatio hęc, donec oia fiãt.

Rom. 1.

Psalm. 112.

Psalm. 47. Matth. 28. Luc. 21.

Quòd pertineat ad omnia hominũ genera, cuiuscunq; status, conditionis, ætatis, sexus, gentis etiam fuerint, testis est Paulus dicens: Non est in ea distinctio Iudæi & Græci: non est in ea circuncisio & præputium: non barbarus & Scytha: non seruus & liber: non masculus neque fœmina: sed omnia in omnibus Christus: idem dominus omnium, diues in omnes, qui inuocant eum. Omnis enim qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit:

Rom. 10. Colos. 3. Gal. 3.

Ioel. 2. Apoc. 5. Actor. 10.

Quòd pertineat ad vniuersas nationes, indicat ille locus ex Apocalypsi: Redemisti nos Deus in sanguine tuo ex omni tribu, lingua, populo, ac natione, & fecisti nos Deo nostro regnum. Quodque dicit Petrus: In veritate comperi, quia non est personarum acceptor Deus, sed in omni gente, qui timet eum, & qui operatur iustitiam acceptus est illi. Si ergo per omnia loca, per omnia tempora, per omnes hominum status, & conditiones, per omnes gentes & nationes dispersa est & diffusa Ecclesia, vbi sunt, qui triginta his annis nati, cum Donatistis de sua paucitate gloriantur? Christi regis nostri dignitati, sicut Augustinus alicubi queritur, ea re detrahentes, cùm scriptũ sit: In multitudine populi dignitas regis, & in paucitate plebis ignominia principis. Habet, & semper habebit integram Christus hæreditatẽ suam, & possessionem suam terminos terræ. Se potius subtrahunt huic magnæ hæreditati, qui Christo illã conantur subtrahere. Non reliquet dominus plebem suam, quæ est sicut arena maris: nec contentus erit paucitate hæreticorum, qui omnes redemit. Neque enim parua, sed planè copiosa apud eum redemptio.

Hæretici paucitate gloriantur.

Lib. 2. contra Epist. Parmeniani. cap. 191. Et lib. 2. contra literas Petiliani cap. 84. Psalm. 85. Prou. 14. Psalm. 2. Psalm. 129. Hæreticorum paucitas.

Quantus verò numerus istorum ad magnitudinem pretij? Etiam Eunomium hoc aliquãdo postulasse legimus, vt ne maiori parti néue antiquioribus plus tribuerent: Sed eũ

Basilius

Basilius audiendum non esse putauit: cui visum est indignum non plus aliquid antiquitati dare, non reuereri multitudinem Christianorum, tam eorum qui sunt, quàm eorum qui fuerunt ex eo tempore, quo prædicari cœptum est Euãgelium. Vbi sunt, qui tenebras imperitis offundere conantur? dum talem Ecclesiam depingunt, quæ ignoretur, atque aspectum ac sensum omnem effugiat. Cùm tamen Ecclesiam audiri, atque ad illam fratris delinquentis nomen deferri Christus iusserit: cùm Ecclesiæ Dei, quæ est Corinthi, Ecclesiæ Thessalonicensium scribat Paulus, quas vtique sub aspectum hominum cadere oportuit, si denunciari frater, si reddi literæ debuerunt. Christus verò tabernaculum suũ, hoc est Ecclesiam suam, in sole posuisse legitur, vt eam claram, manifestam, & illustrem omnibus faceret. Qua etiá de causa vocat eam ciuitatem in monte positam, quæ non potest abscondi. Posita est autem supra eum montem, de quo & Esaias & Michæas prædixerunt. Erit in nouissimis diebus præparatus mons domus domini in vertice montium, & super colles eleuabitur, & fluent ad eum omnes gentes, & ibunt populi multi. Hic est ille mõs quem vidit rex Nabuchodonosor ex lapide sine manibus excisõ creuisse in montem magnum, & orbem vniuersum impleuisse: in quo comminutis regnis alijs vniuersis, iuxta Danielis interpretationem, Deus cœli suscitauit regnum, quod in æternum non dissipabitur, & alteri populo non tradetur. Hunc Danielis locum adducens Bernardus contra sui temporis hæreticos: Itaque, inquit, lapidem de monte abscissum sine manibus, montem factum & implentem mundum, vestris creditis intrusum antris? De hoc monte nemo se Christianus deturbari patiatur. Quòd si quis dixerit homini Christiano, sicut Satanas olim dixit Christo: Si filius Dei es, mitte te deorsum, quamlibet multa diuinæ legis oracula produxerit, non committat vnquam, vt ei parere animũ inducat. Si quis dixerit: Ecce hic est Christus, ecce illic: monet nos ipse Christus, nolite credere. Si dixerint vobis, ecce in deserto est, nolite exire: ecce in penetralibus, nolite credere. Pulchrè hac de re scribit Augustinus: Non audiantur illi, qui ad religionum scissuras traducunt, dicẽtes: Ecce hic est Christus, ecce illic. Partes enim ostendunt dicentes: Ecce hic, ecce illic. Cùm illa ciuitas super montem sit, quem montem nisi eum qui secundùm prophetiam Danielis, ex paruulo lapide creuit, & factus est mons magnus, ita vt impleret vniuersum orbem. Nec illi audiantur, qui nomine secretæ & apocryphæ veritatis, & hominũm paucitatis dicunt. Ecce in cubiculis, ecce in deserto, quia nõ potest abscondi ciuitas super montem cõstituta, quia sedes gloriæ exaltata est sanctificatio nostra. Non est caput nisi in corpore suo: non est Christus nisi in sua sancta catholica Ecclesia. Ecclesia porrò catholica ibi est, vbi est fides catholica. Fides autem catholica ea est, quæ per orbem vniuersum iuxta Christi præceptum, eadem semper annunciatur: nec vel tempore, vel locis vnquam variatur: à qua si quis dissentiat, is catholicus non est, quòd singularem quandam opinionem, non vnam communem omnium fidem complecti videtur.

Basil. lib. 1. contra Eunomium

Ecclesia visibilis.

Matth. 18.

Psalm. 18.

Matth. 5.

Esa. 2.

Michæ. 4.

Dan. 2.

Bernar. sermo. 66. in Cant.

Matth. 4.

Matth. 24.

August. contra Faustum Manichæum lib. 13. cap. 13.

Quomodo dignosci possit catholicus, exemplis illustratur.

CAPVT XXIII.

QVoniam verò sicut Ecclesia, sic fides etiá catholica dicitur, & homo catholicus: quo magis dignoscere catholicũ à singulari siue schismatico aut hæretico liceat, exemplis id planum facere conabimur.

Dicit aliquis, absoluta necessitate euenire omnia: non esse liberum, sed seruum hominis arbitrium: non est catholicus. Quid ita? quia doctrinam hanc non recipit Ecclesia catholica. Cuius primus auctor cùm fuisse videatur Simon Magus, à Petro Apostolo legitur esse confutatus, sicut à successore ipsius Clemente memoriæ proditum est. Simonem posteà sequuti fuerunt in hac hæresi pertinaciter tuenda, Marcion & Manichæus: à Tertulliano & Augustino: Petrus Habailardus ab Anselmo, Bernardo & Thoma confutati: Ioannes Vicleff in Constantiensi primùm, deinde & in Basiliensi Concilio condẽnatus. Ab ijs maioribus prodierunt, qui nostro hoc æuo Euangelici, quàm Christiani dici malunt. Ac rectè quidem: Hoc enim Euangelium, si modò tam impiam, tamque absurdam doctrinam, tam præclaro nomine dici fas est, è densissimis, vt gloriantur, tenebris erutum atque in lucem prolatum, non à Christo, non à quoquã Apostolorum, sed à Simone Mago sibi per manus traditum acceperunt.

Arbitrium seruum & non liberum.

Clemen. lib. 3. recog.

Epist. 190.

Euangelici nostri temporis.

Dicit aliquis: Christianos omnes esse sacerdotes, æquè mulierem, aut puerum, vt Papã absoluere, non est catholicus. Quid ita? Quia doctrinam hanc non recipit Ecclesia catholica. Vetus est hæresis hæc Quintilianorum, apud quos episcoporum & sacerdotum officio fœminæ fungebantur, sicut auctores sunt Epiphanius & Augustinus. Quem errorem sequuti sunt ante trecentos triginta annos pauperes de Lugduno, qui & Valdenses vocantur: centum verò & octoginta pòst annis Ioannes Vicleff hãc hæresim sopitam resuscitauit. Atque ij sunt Apostoli, à quibus hoc Euangelium ad nostri temporis pseudoeuange-

Omnes esse sacerdotes & fœminam & puerum eorum officio fungi. Hære. 49. Hære. 27.

licos manauit. Hæresim hanc suo quoque tempore fuisse Tertulianus indicat in libro de præscriptionibus contra hæreticos.

Fides sine operibus. 2. Pet. vltimo. August. de hæresibus, hæresi. 54.

Dicit aliquis: Fidem solam ad salutem sufficere, neque prodesse quicquam opera: non est catholicus. Quid ita? Quia hanc doctrinam non recipit Ecclesia catholica. Sumpsit error hic originem ex Pauli scriptis malè intellectis, ipso adhuc Paulo superstite, sicut indicare nonnihil videtur Petrus. Quæ res, vt Augustinus testatur, adegisse videtur Iacobum ad epistolam suam scribendam. Posteà, sicut idem tradidit, per Eunomium quendam error hic fuit renouatus: quē ipse refellit in libro, quē inscripsit de fide & operibus.

De fide & operib. cap. 14.

Virginitatis meritum. August. lib. 3. de peccatorum meritis & remissione cap. 7. 2. Pet. 2. 1. Tim. 5.

Dicit aliquis: omnia opera esse æqualia, neque ieiunium vllius, neque virginitatem esse meriti maioris, quàm coniugiū: esse virginitati pares nuptias: non est catholicus. Quid ita? Quia non recipit doctrinam hanc Ecclesia catholica, quæ profecta est ab auctore Iouiniano, qui cùm esset monachus, sicut apud Augustinum legimus, relicto monachatu, velut canis ad vomitum est reuersus: cuius errore seductę sanctæ virgines, irritam faciētes primam fidem, nūpserunt. Quem duobus libris iugulauit Hieronymus.

Sanctorum inuocatio & reliquiæ.

Dicit aliquis: Non esse sanctos inuocandos, nec haberi reliquijs eorum honorē oportere: non est catholicus. Quid ita? Quia non recipit doctrinam hanc Ecclesia catholica, cuius primus auctor fuisse videtur Eustathius, in Concilio Gangrensi damnatus, quem sequutus est posteà Vigilantius, per Hieronymum erroris conuictus.

Missa sacrificiū.

Dicit aliquis, Missam non esse sacrificium, non est catholicus. Quid ita? Quia doctrinam hāc non recipit Ecclesia catholica. Fuit error hic impius Petrobrusianorum, quos ante quadringentos annos confutauit, vir doctus & pius, Petrus venerabilis Abbas Cluniacensis.

Ciborū ac dierū delectus.

Dicit aliquis, In ieiunando neque ciborum delectum, neque dierum discrimen vllum habendum esse, quouis tempore cibos quoslibet, etiam si secùs Ecclesiæ constitutionibus cautum sit, rectè sumi: non esse pro mortuis Deum orandum, aut mediatoris sacrificium offerendum: non est catholicus. Quid ita? Quia doctrinā hanc non recipit Ecclesia catholica, quæ videtur auctores habuisse Iouinianum & Aërium, sicut Philaster, Epiphanius, Hieronymus, Augustinus testantur, ante mille ducentos propè annos hæreseos dānatos.

Pro mortuis orandum.

Epipha. hære. 57. Lib. de hæresibus.

Hæresi. 53.

Dicit aliquis, Christi & sanctorum eius imaginibus non modò nullum habendū honorem, verùmetiam è templis eas eijciendas esse, non est catholicus. Quid ita? Quia doctrinam hanc non recipit Ecclesia catholica. Huius hæreseos auctor fuisse dicitur Felix, à quo etiam hæresis hæc vocata est Feliciana: cuius causa Frācfordiæ ad Mœnum ante annos septingentos quinquaginta sex Concilium fuit congregatum. Cæterùm in septima synodo Oecumenica, quæ Niceæ fuit iterùm habita centum annis ante, dixit Tharasius: Inuenimus & Manichęos respuisse imagines, sed & præter hos Marcionistas, & illos quī confundunt naturas Christi, quorum princeps Petrus Fullo: prætereà Xeneum Hieropolitanum, sed & Seuerum, aliosque hæreticos. Interiectum autem fuit inter hæc duo tertium, per Gregorium tertium Romæ congregatum: ad quod cùm propè mille Episcopī conuenissent, veneratione imaginū confirmata, cùm perstaret in sua pertinacia Leo tertius Imperator, qui demolitus erat altaria, & imagines exuri fecerat, & imperio, & communione fidelium fuit priuatus. Quāuis extat ad Serenum epistola Gregorij primi, qui fuisse videtur in ea hæresi, vt imagines confringendas censeret ante annos propè mille.

Imagines sanctorum honorandæ.

Actione. 2.

Greg. lib. 7. Epi. 1091. & lib 9. epistol. 9.

Dicit aliquis: vxores ducendas esse sacerdotibus: non est catholicus. Quid ita? Quia doctrinam hanc non recipit Ecclesia catholica, quæ cum Paulo dicit: Si quis contentiosus esse velit, nos consuetudinem hanc non habemus. Hæc hæresis ad auctorem Iouinianum referri potest. Quamuis Epiphanius eam ad Nicolaum qui fuit Apostolorum temporibus referre videatur: Nūquam in Ecclesia catholica fuit sacerdotibus licitū vxores ducere, quamuis fas aliquando fuerit, quas duxissent ante sacerdotium, deinceps retinere. Sed alio loco fortasis ea de re fusiùs dicetur.

Sacerdotum coniugia. 1. Cor. 11. Hære. 25.

Catholicus quis Singularis schismaticus & hæreticus est.

Verùm quid est necesse singulos hæreticorum errores, quos pridem sopitos videmus hoc tempore resuscitatos, enumerando recensere? Vno verbo rem omnem complecti licet. Quisquis Oecumenico concilio legitimè congregato non credit, neque decretis eius paret, sed suum iudicium totius orbis iudicio præfert, non catholicus, verùm singularis est: hoc est, schismaticus & hæreticus. Rectè enim à diuo Bernardo dictum est, quòd omnibus vna intentio semper fuit hæreticis, captare gloriam de singularitate scientiæ. Quod ante Bernardum quoque seculis aliquot his verbis è Gregorio scriptum legimus. Cōmunem scientiam habere refugiunt, ne cæteris æquales æstimentur: occulta & noua semper exquirunt, quæ dum alij nesciunt, apud imperitorum mentes ipsi de scientiæ singularitate gloriantur. Atque ideò nisi quod ipsi sentiunt, rectum putant nihil. Catholicus, sicut antè dictum est, idem est, quod vniuersalis. Nam quod vniuersis probatur, in eo facilè acquiescit.

Bernard. in cant. Ser. 65. Iren. li. 3. cap. 2. Hiero. in ca. 19. Esaiæ. Greg. lib 4. moral. cap. 18.

quiescit. Qui verò de singularitate scientiæ captat gloriam, existimans se esse aliquid, cùm nihil sit: atque inflatus sensu carnis suæ, & nõ tenens caput, ex quo totum corpus per nexus & coniunctiones subministratum & constructum crescit in augmentum Dei: non quod vniuersis, verùm quod sibi soli placet, id solùm recipit: omnes desipere, se solùm sapere persuasum habet: atque ita quoniam segregat semetipsum ab vniuersitate, neque rectum esse quicquam putat, nisi quod ipse intelligit, singularis est, hæreticus est, schismaticus est: non est catholicus, neque pertinet ad Ecclesiam catholicam, verùm ad Satanæ Synagogam. Nihil autem potest hac singularitate Ecclesiæ Dei esse pernicio sius: quod etiã Propheta indicat, cùm de vinea Domini, quæ est Ecclesia eius, loquitur, quòd singularis ferus depastus est eam. Quem locum enarrans Augustinus: Singularis ait, quia superbus. Hoc enim dicit omnis superbus: Ego sum, ego sum, & nemo: sicut etiam apud Isaiam scriptum legimus: Sapientia tua & scientia tua deceperunt te, & dixisti in corde tuo: ego sum, & præter me non est amplius.

Galat.6. Galat.2.

Singularitate nihil pernicio-sius Ecclesiæ. Psalm.79. Isa.47.

Quod Concilium Oecumenicum Ecclesiam catholicam repræsentat.

CAPVT XXIIII.

NEque verò dubitare debet quisquam Christianus, quin Cõcilium Oecumenicũ legitimè congregatum Ecclesiam catholicam repræsentet. Quamobrem quod ab illo statuitur, ab Ecclesia sancta catholica statuitur. Quod etiam Augustinus indicat, cùm plenarij concilij sententiam totius Ecclesiæ consentionem vocat. Et ante eum Athanasius: Ea, inquit, causa fuit, cur vniuersus orbis in concilium coiret. Vniuersum orbem vocat trecentos decem & octo patres in concilio Nicæno congregatos. Et in octaua synodo, quæ quarta fuit Constantinopolitana, Bahanis Photium sic alloquutus legitur: Loquere domine Photi, totus mundus hic est. Totum mundum vocauit synodum Oecumenicam.

Concilium genẽrale Ecclesiam Catholicam repræsentat. August. lib.1. cap.18. de bapt. par. cont. Donatist. In epist. de synodis Arimini & Seleuciæ congregatis. Actione.5.

Quoniam igitur Ecclesia Spiritusancto regitur, in his quæ pertinent ad fidem, errare nullo modo potest. Qui itaque non credit Oecumenico concilio, qui nõ acquiescit in eo, quod ab illo definitum est, sed in dubium reuocare conatur, denuoq; disceptari vult de his, quæ semel illius iudicio terminata, rectèque constituta sunt, non credit sanctam Ecclesiam catholicam: Spiritui sancto per os illius loquenti repugnat: atque ideò catholicus aut Christianus dici non meretur: sed habendus est, iuxta Christi præceptum, tanquam ethnicus & publicanus. Præclarè Leo pontifex: Quæ patefacta sunt quærere, quæ perfecta sunt retractare, & quæ sunt definita conuellere, quid aliud est, quàm de adeptis gratiam non referre? & ad interdictæ arboris cibũ improbos appetitus mortiferæ cupiditatis extendere? Quamobrem non sunt audiendi, qui denuò de his referri volunt, de quibus decreta conciliorum interceserunt. Quid enim? Superiorum conciliorum actis rescissis, an non ingens disciplinæ, religionis, & institutorum perturbatio, neq; mediocris rerum diuinarum & humanarum omnium esset confusio sequutura? Quid fide nostra incertius? quid institutis mutabilius? quid Ecclesiæ statu futurũ esset perturbatius? Quis tandem quærendi? quis disputandi finis esset expectandus?

Concilij generá lis decretis qui non credit, non credit Ecclesiam Catholicam. Matth.18. Leo epi.78.

A concilijs definita, non esse reuocanda in dubium.

Exoptatur concilium ab omnibus. Quis autem erit eius vsus? si posteaquàm decretũ in eo quicquam fuerit, post aliquod temporis interuallum de eo, quod semel est decretũ, disputare, atque illud rescindere, vel saltem in dubium reuocare licebit? Quid aliud hoc fuerit, quàm efficere, vt semper fluctuent hominũ cõscientiæ, si nihil pro certo & indubitato habuerint? vt possit Paulinum illud dici: Semper discentes, & nunquàm ad scientiã veritatis peruenientes. Postulabatur hoc priscis etiam temporibus ab Arrianis, vt quibus de rebus Nicænæ synodi decretũ intercesserat, de his denuò disceptare liceret: verùm decretum est à pijs, sufficere debere Nicænæ synodi decreta: nec in illis quicquàm deinceps curiosè diuexandum esse. Cumque nouam quandam scripturam de fide (quam nunc vocant confessionem) Valens & Vrsatius produxissent: iussit synodus & aliarum hæresum & Niceni quoque concilij expositionem legi, vt alijs hæresibus damnatis, Nicænis decretis consentirent: & in posterum nemo de istis conquereretur, aut synodum efflagitaret, sed præteritis contentus esset. Absurdum enim esse, quasi iam primùm credere incipientes talia conscribere, & præcedentium temporum traditionem traducere, qua vsi tam ipsi, quàm maiores, Ecclesijs præfuissent. In Chalcedonensi verò concilio non permissum est itidem in decreta Nicænæ synodi inquiri: quin clamauit sancta synodus: Si quis retractat, anathema sit. Si quis super ista inquirit, anathema sit. Maledictus qui addit. Maledictus qui aufert. Maledictus qui innouat. Ibidẽ cùm esset proposita Leonis epistola, nihil aliud quæsitũ est, quàm illud: Num expositionibus trecentorum octodecim sanctorũ patrum, & centum quinquaginta apud Constantinopolim, & in Ephesino Concilio à sanctissimo episcopo Cyrillo expositæ fidei concordaret. Cumque omnes Episcopi cõcordate dixis-

2. Tim.3. Socr. lib.2. cap. 20. eccle. hist.

Zozom. lib.4. cap.17.

re dixissent,ita statim recepta est,vt qui contrà sentirẽt,pro hæreticis habẽrẽtur.Hoc est, quod ab Athanasio quoq; scriptum legimus: Quæ nunc à tot ac talibus Episcopis proba ta sunt ac decreta,clareq; demõstrata,superuacaneũ esse denuò reuocare in iudiciũ,nemo non confitebitur,ne si nunc quoque examinentur,& denuò iudicẽtur, ac rursus examinentur,atq; iterũ,in infinitum exeat ista curiositas. Leo quoque pontifex: Quotiescũque diuina gratia administrãte,illos qui foris sunt, fonte doctrinæ aut submergimus aut pur gamus,in nullo ab illis,quas Spiritussancti diuinitas in Chalcedonensi Concilio protulit,fidei regulis recedẽtes,inter vtrumque hostẽ nouellæ perfidię sermonem nostrum cum omni cautela libremus: non iam,quod absit,tanquàm de dubijs differentes, sed auctoritate sua,quæ bene definita sunt,adstruentes. Et iterum: Prænoscat,inquit, pietas vestra venerabilis Imperaror,hos quos spondeo dirigendos,non ad confligendum cum hostibus fidei,nec ad certandum contra illos, à sede apostolica profecturos: quia de rebus & apud Nicæam & apud Chalcedonam sicut Deo placuit definitis, nullum audemus inire tractatum,tanquàm dubia & infirma sint,quæ tanta per Spiritumsanctũ fixit auctoritas.

Athanas. Apolog.2.

Leo epi.6.

Idem epi.78.

Chalce.syn. Actione.3.

Extat Valentiniani Imperatoris, simul & ipsius collegæ Martiani edictũ,in quo decre ta synodi Chalcedonẽsis rata ab omnibus haberi volunt: vbi his verbis vtũtur. Cesset igi tur iã prophana contentio. Nã verè impius atque sacrilegus est,qui post tot sacerdotum sententiam, opinioni suæ aliquid tractandum relinquit. Extremæ quippè dementiæ est,in medio & perspicuo die cõmentitium lumen inquirere. Quisquis enim post verita tem repertã aliquid vlterius discutit,mendacium quærit. Nemo itaq; vel clericus,vel mili taris,vel alterius cuiuslibet conditionis de fide Christiana publicè turbis adunatis & aduenientibus tractare conetur in posterum,ex hoc tumultus & perfidiæ occasionẽ requirens. Nam iniuriam facit iudicio religiosissimæ synodi,si quis semel iudicata ac rectè dispositа reuoluere,& publicè disputare contendit,cùm ea,quæ nunc de fide Christiana stа tuta sunt,iuxta apostolicas expositiones,& statuta sanctorum patrũ trecẽtorum decẽ & octo,& cẽtum quinquaginta,definita esse noscũtur. Nã in contẽptores huius legis pœna non deerit,quia nõ solùm contra fidẽ bene compositam veniunt, sed etiã cum Iudæis & Paganis ex huiusmodi certamine prophanant venerãda mysteria. Quibus verbis etiã ad Palladiũ scribẽs Martian⁹ vsus fuisse videtur,sicut in codicẽ Iustiniani relatũ esse legimus.

Non disputãdũ de ijs quæ semel statuta sunt.

Est & aliud edictum Martiani ad Constãtinopolitanos,vbi dicit: Admonuimus vniuersos,vt de religione disputare desinerent,quoniam vnus & alter tanta secreta inuenire non potest,maximè cũ summo labore & amplissimis orationibus tot venerabiles sacerdotes,nisi Deo,vt credẽdum est,auctore,ad indaginẽ veritatis nõ potuerint peruenire. Et Leonẽ sequutus Gelasius: Patres,inquit,nostri catholici,docti pontifices in vna quaq; hę resi: quolibet tẽpore suscitata,quicquid pro fide,pro veritate, pro communione catholica atque apostolica secundũ scripturarum tramitẽ, prędicationemq; maiorum, facta semel cõgregatione sanxerunt: inconuulsum voluerunt deinceps firmumq; cõstare; nec in eadẽ hac causa denuò,quę præfixa fuerant,retractari qualibet recentiori præsumptionę permi serunt,sapiẽtissimè prouidentes: quoniã si decreta salubriter,cuiquã liceret iterare, nullũ prorsus cõtra singulos errores stabile persisteret Ecclesiæ cõstitutum,ac semper ijsdẽ furoribus recidiuis omnis integra definitio turbaretur. Neq; dissimilia leguntur apud Symmachũ ad clerum Dardaniæ, & apud successorẽ eius Hormisdã ad Epiphaniũ scribentẽ. Quos sequutus Gregorius,quatuor Cõcilia,quæ suam ætatem præcesserant,sicuti sancti Euangelij quatuor libros se susciperе & venerari fatetur,quorum fidei si quis addere vel adimere aliquid præsumpserit, eum anathemate ferit. Cunctas,inquit,personas,quas illa respuunt,respuo: quas venerãtur,amplector. Quia dum vniuersali sunt cõsensu constitu ta,se & non illa destruit,quisquis præsumit aut soluere,quos ligant, aut ligare,quos soluunt. In quam sententiam ab Agathone quoque nonnulla scripta sunt ad Constãtinum Imperatorem,sicut in actione quarta sextæ synodi Constantinopolitanæ legitur.

Gelasius in epi sto. ad Episcopos Dardaniæ.

Grego. in regi- stro lib.1.ca.24 et lib.2.ca.49. & lib.3.cap.33

Quatenus liciũ sit disputare de ijs,quæ semel in Concilijs sunt decreta, vide 2 epistolam synodalem concilij Basilien.

Vidisti istud putant,quod de Dialecticis suis & Rhetoricis, quodq; de locis cõmunibus faciunt: vt quotãnis propè scripta sua mutẽt,idẽ in tam serio fidei catholicæ negocio facere licere. Sed alia est catholicæ,alia singularis & priuatæ fidei ratio. In illa est constans & perpetua volũtas: in hac & ritus,& doctrina mutatur in annos,ac modò nõ in dies singulos,sicut scriptum est: Stultus vt luna mutatur. De regis hominis decreto, posteaquàm semel pronunciatũ est,disputare fas nõ est,sed ei parẽre necesse est: & fas erit de Spiritus sancti decreto per os Ecclesiæ loquentis disceptare,atque illud in dubium reuocare? Absit à piorũ cordibus hæc tam impia cogitatio. Libet autem etiam eius ea de re sentẽtiam adscribere,qui fuit nostri tẽporis hæreseon architectus. Is Psalmum 82. enarrans. Legimus, inquit, quid sancti patres in Concilio Nicæno fecerint, simulvt Arrianorum doctrinam legi audiuerunt, exhibilarunt eam vnanimiter,neq; dignati sunt eam audire, nec

Lutherus.

passi

passi sunt vt eam defenderent: sed condemnarunt eos euestigiò absque vlla disputatione, tanquàm manifestos blasphematores. Moyses etiam in sua lege præcepit, vt tales falsi doctores lapidentur. Ad eundem modum & hic non est multum disputandum, sed inauditi atque inaudita causa condemnandi sunt tales manifesti blasphematores. Sicut etiam præcipit Paulus ad Titum 3. Debere hæreticum vitari post vnam atque alteram admonitionem. Et Timotheo prohibet contentiones & disputationes, quæ nihil aliud efficiunt, quàm quòd auditores perturbant. Nam tales cõmunes articuli totius Christianitatis, sicut iam satis auditi, declarati & concluſi, scripto & confessione totius cõmunis Christianitatis: sunt multis miraculis confirmati: sunt multo sanguine sanctorum martyrum consignati: sunt omnium doctorum libris defensi: neque deinceps vllius indigent magisterio aut artificio. Deindè verò angularium prædicatorum nequitia est cohibenda, qui non vocati, neque missi, repunt in domos, & venenum suum effundunt, priusquàm parochi aut magistratus rescisci possint. Hi sunt fures & latrones, de quibus loquitur apud Ioãnem Christus, qui in alienas Ecclesias irruunt, & alienum officium sibi vsurpãt, quod eis non commissum, sed prohibitum est.

Deut. 13.

Tit. 3.

Prædicatores angulares.

Lib. 2. cont. Donatistas cap. 3.

Sed scriptum est, aiunt, ab Augustino, etiam ipsa plenaria Concilia, sæpe priora posterioribus emendari, Scriptum est: sed non eo sensu, quasi quod semel in causa fidei statutum est in vno aliquo plenario Cõcilio, id in altero retractari posteà liceat. Vel vnũ Concilium aliquod plenarium legitimè congregatum proferatur, in quo prioribus plenarijs Cõcilijs itidem legitimè congregatis, cõtrarium sit aliquid cõstitutum in his, quæ ad fidẽ pertinẽt: proferri proculdubiò nullum poterit. Nã si quis vel Ariminẽse, vel Syrmiẽse, vel Antiochenum, vel Ephesinum secundum, aut si quæ fuerunt alia eiusdem generis Concilia congregata protulerit, quandoquidem auctoritate Romani pontificis vel congregata, vel comprobata iuxta canones Nicæni Concilij non sunt, legitimè congregata Concilia nequaquam dici possunt, sed conuenticula potiùs & conciliabula. Est quidem ita, quòd in his quæ facti sunt, fieri potest, vt fallatur aliquando plenarium Concilium, non autem in his, quæ fidei. Quo respexisse Augustinum, cùm diceret, plenaria Concilia priora, posterioribus emendari, vel ea, quæ statim sequuntur verba, planum faciunt. Subiũgit enim euestigiò: Cum aliquo experimento rerum aperitur, quod clausum erat, & cognoscitur quod latebat. Quamobrem in his, quæ sunt iuris positiui, quæ vel ad externum aliquem ritum, vel ad ecclesiasticam pertinent disciplinam, quoniam pro personarum, locorũ, & temporum circunstantia, mutationem aliquando requirunt, fit nonnunquàm, vt priora Concilia posterioribus emendentur: quòd quædam superioribus seculis quadrare potuerant, quæ posterioribus minimè conuenire, vel ipsa magistra rerum experientia compertum est. Itaque cùm longè sint omnium vetustissimi canones, qui vocantur Apostolorũ, quoniam tamen in eorum plerisque nimio plus inerat sæueritatis, quam posteriora secula ferre non posse videbantur: factum est, vt posterioribus Concilijs emendarentur mitigarenturque. Est canon Apostolicus: deponi debere presbyterum fornicantem: quem in Concilio Gangrensi, sicut à Gratiano citatur, legimus emendatum, pœnamque mitigatã: Sic in Concilio Nicæno constitutum fuit, vt Alexandrinus Patriarcha proximum à Romano pontifice locum teneret, cui non ita multo pòst in Constantinopolitana synodo prælatus est Constantinopolitanus. Adeò verum est, quod Isidori, Gregorij, Hieronymique productis sententijs ostendit Gratianus, in plerisque decernendis, causam, locũ, tempus, personas considerari oportere: quæ quoniam perpetua nõ sunt, fit vt in eiusmodi, etiam plenariorum conciliorum decreta nonnunquàm priora posterioribus emẽdentur, quæ tamen in his, quæ pertinent ad fidem, fixa & immobilia esse oportet, ac sempiterno tempore duratura.

Concilia priora à posterioribus quomodo corrigantur.

Can. 75. dist. 82 cap. presbyter. Cap. 6. Cap. 5.

Dist. 29. cap. 3.

Neque verò propterea Concilium Oecumenicum non repræsentat Ecclesiam catholicam, quòd non omnes è vulgo ad illud conuocantur, eique intersunt. Nam nec fieri id vlla ratione potest: etsi maximè fieri posset, quid tamen aliud turba, quàm turbationem esset allatura? Præclarè dictum est à Ioanne Chrysostomo, quòd multitudo est mater seditionis & contumaciæ, paucitas verò magistra disciplinæ. Neque sine causa multitudo belua multorum capitum à quodam poëta vocatur. Patres liberorum suorum saluti & tranquillitati prospicere tenentur: patrum autem locum in Ecclesia tenent Episcopi. Satis itaque semper fuit existimatum, si quos oportet de salute liberorum esse sollicitos, ad quos ea cura propriè pertinet, hi ex vniuerso orbe Christiano ad Concilium essent cõuocati. Cùm de seculi rebus agitur, cumque de his, quæ ad secularem rempublicã pertinent, habetur consultatio, fieri videmus, vt non omnes accersantur vndique, quòd ea res magis ad excitandum tumultum, quàm ad aliquid ex vsu reipublicæ statuendum pertinere. Sed conueniunt senatores, optimates, ac primarij terræ cuiusq; viri, qui posteaquàm venerunt,

Concilia generalia repræsentant vniuersam Ecclesiam. Chry. Hom. 1. in Matth. operis imperfecti.

nerunt, regnum vniuersum aut respublica conuenisse dicitur, & quæ fiunt in eiusmodi conuentu constitutiones, regni constitutiones vocantur. Sic Leo magnus, canonũ Niceæ habitorum decreta, quò trecenti tantùm decem & octo conuenerant Episcopi, à totius mundi sacerdotibus dicit esse constituta. Quò magis autem intelligi queat, ita se rem habere, manifestum id è scripturis faciemus. Post descriptam illam magnifici templi à Salomone fabricationem, dicit scriptura: Tum congregati sunt omnes maiores natu Israël ad regem Salomonem in Hierusalem, vt deferrent arcam fœderis domini de ciuitate Dauid. Ac paulò post: Conuertitque rex faciem suam, & benedixit omni Ecclesiæ. Omnis enim Ecclesia Israël stabat. Omni Ecclesiæ benedictum: omnem Ecclesiam Israël stetisse dicit: cùm anteà maiores natu tantùm principes tribuum, & duces familiarum cõmemorasset. Quid aliud his verbis indicãs, quàm quòd illi repræsentabant omnẽ Ecclesiam? Nam reliquus ferè cœtus omnis, à primarijs pendere consueuit. Apostolorum temporibus Concilium Hierosolymis legimus esse celebratum, quod Lucas describens: Conuenerunt, inquit, Apostoli, & seniores, qui Græcè presbyteri vocantur, videre de verbo hoc. Conuenerunt, ait, non fœminæ, nõ iuuenes, nõ laici, sed Apostoli & presbyteri. Mox inducit Petrũ loquentẽ: quem rectè scribit Hieronymus, principem in eo Concilio lati decreti fuisse. Post cuius orationem, tacuit, inquit, omnis multitudo: & audiebant Barnabã ac Paulum narrantes, quanta Deus fecit signa & prodigia in gentibus per eos. Et postquàm tacuerũt, respondit Iacobus, &c. Hi sunt omnes, quos dixisse sententiam scribit Lucas: Petrus primo loco, tum Bernabas, Paulus, Iacobus. Omnis, inquit, reliqua multitudo tacuit. Quod verò subiungitur: Tum placuit Apostolis & senioribus, cum omni Ecclesia: nequaquàm ex eo colligi rectè potest, præter Apostolos quenquam alium dixisse sententiam, cùm disertè scripserit Lucas, multitudinem omnem tacuisse. Quoniam verò Apostolorum decreto libenter pro eo vt debuit, paruit omnis multitudo, nec ab eo dissentire sibi quisquam fas esse putauit, quod fuit ab Apostolis decretum: omnibus placuisse, omnes in eo scribitur acquieuisse, & omnium nomine epistola mittitur.

Leo epist. 24. & 26.

3 Reg. 8.

Actor. 15.

Hieron. in epist. ad August.

Placuit Apostolis & senioribus, &c.

Concilia Episcoporum sunt. Aug. epist. 119. cap. 19. & 152. Cant. Donast. post collationem cap. 15. Et de bapt. cõt. Donast. lib. 6. ca. 35. Et in breuiculo collationum diei tertiæ. Marcel. epist. 2. Leo epis. 153. 16. 17. 88. 23. 53 82. 91.

Neque verò necesse est hac de re multa verba facere. Quotquot habita sunt deinceps Concilia, non ab alijs, quàm Episcopis habita esse, qui libros Conciliorum legerit, cognoscet. Itaque & Augustinus vocat non semel Concilia Episcoporum: ante quẽ Papa Marcellus, synodum vniuersalem, synodum Episcoporum nominauit. Leo quoque Papa frequenter in epistolis suis vocat episcopale Concilium. Itidem & Flauianus in epistola ad Theodosium, quæ est inter epistolas Leonis nona. Extat epistola Pulcheriæ Augustæ inter præambulares epistolas in synodum Chalcedonensem, qua monet Bythiniæ Strategum, vt clericos, monachos, laicos, quos nulla ratio ad Concilium vocat, omnino de ciuitate, deque locis ipsis vbi Concilium haberetur expelleret. Si quis autem propterea edictum hoc putat auctoritatem non habere, quòd à fœmina profectum est, is, si fortè ignorat, discat, hanc Deo dicatam virginem, cùm ad fratrem eius Theodosium recens ablactatum orbis terrarum imperium esset deuolutum, & fratris, & imperij procuratricem à Deo fuisse constitutam, cumque de ipsius sententia Martianus fuisset mortuo fratre, Imperator designatus, imperij nihilominus consortem fuisse, ac vna cum illo Chalcedonensi Concilio interfuisse. De qua scribit Sozomenus, quòd nondum quintumdecimum ætatis annum egressa, supra ætatem sapientissimum ac diuinum spiritum accepit: eiusque studio & sapientia perfectum esse narrat, vt suis temporibus hæreses nõ obtinerent. Quam & Leo pontifex ille, quem ter sanctum & Oecumenicum Patriarcham, sancta synodus Chalcedonensis appellauit, scriptis ad eam epistolis aliquot, magnis effert laudibus. Quin & in octaua synodo cùm pro more laudare vellent Eudoxiam Augustam, vocauerunt eam nouam Iudith, nouam Helenam, nouam Pulcheriam. Adeò celebre fuit Pulcheriæ nomen etiam sexcentis pòst annis, quàm fuisset mortua. Sed & in actis cõcilij Chalcedonensis semel & iterum has voces emissas legimus: Synodus Episcoporum est, non clericorum: superfluos foras mitte: vt quod à Pulcheria præceptum, id auctoritate synodi confirmatum esse videamus. Ibidem etiam scriptum reperimus, quòd cùm ad Martinum Archimandritã directa fuisset chartula, vt subscriberet, nõ acquieuerit, dicẽs: Nõ est meũ subscribere: Episcoporum tãtùm est. Vidit hoc Theodosius Imperator, qui sanctæ synodo scribens Ephesinæ primæ: Illicitum est, inquit, eum, qui non sit ex ordine sanctorum Episcoporum, Ecclesiasticis immiscerì tractatibus. Et in epistola ad Cyrillum quæ habetur in operum eius Tomo quarto. Nos sanè non patiemur, inquit, vt simul & vrbes & Ecclesiæ turbentur, neque vt inexcussa nobis sit ea doctrina, cui dijudicãdæ præfici oportet eos, qui circumquaque sacerdotio præsident, & per quos in sententia veritatis firmiores sumus, & posthac erimus. Vidit & Valentinianus, qui cùm per Episcopum Hypatianum verbis episcoporum per Hellespontum & Bythiniam agentium, fuisset rogatus

Actione. 1.

Sozo. lib. 9. cap. 1. eccles. hist.

Fidei tractatio est episcoporum

Epist. 4.

gatus

gatus,vt ipsis ad corrigendum dogma conuenire permitteret, sic eum respondisse narrat Sozomenus: Mihi qui in sorte sum plebis,fas non est talia curiosius perscrutari:Sacerdotes,quibus ista curæ sunt,inter seipsos quocũque loco voluerint,conueniant. De Constãtino quoque scribit Augustinus,quòd cùm ad eum causam Ceciliani schismatici detulissent,non est ausus de causa Episcopi iudicare,sed eam discutiendam atque finiendã Episcopis delegauit,quod & factum est in vrbe Roma,præsidẽte Melchiade Episcopo illius Ecclesiæ,cum multis coliegis suis. Epistola Constantini ad Melchiadem ea de re scripta extat apud Eusebium: Quinetiam cùm iudicium à se peteretur,ijs enim verbis respondisse scribit Optatus: Petitis à me in seculo iudicium, cùm egoipse Christi iudicium expectem. Ac rectè quidem Constantinus. Nam sicut legimus in Actis Apost. solos Episcopos posuit Deus regere Ecclesiam suam:illis dictum est: Pascite, qui in vobis est, gregem. Et per Hieremiã Dominus, Dabo,inquit, pastores,qui pascant vos scientia & doctrina. Et ad Timotheum ac Titum scribens Apostolus,quem Episcopum,eundem & doctorem esse vult. Pastorum est, gregis curam habere pascendo iubendoque ducere : Ouium est discendo & obtemperando sequi.

Sozomen.lib.6. cap.7.eccl.histõ.

Aug. epistolæ 68.& 166.162

Euse.li.10.cã.5 Lib.1. Actor.10. 1.Pet.5.

Hierem.cap.3. Timoth.3. Tit.3. Pastorum regere,& ouium obedire.

Sed nescis,dicit quidam, ex ouibus pastores esse solere? Scio. Verùm & illud scio, priusquam id sint assequutæ, priusquàm legitimè sint ad hoc munus vocatæ, pastorum eis officio fungi non licere,cùm scriptum sit: Nec quisquam sibi sumat honorem,sed qui vocatur à Deo, tanquam Aaron. Expectent igitur dum vocentur, dum pastores fiant, neque se prius,quàm factæ fuerint, ad munus pastorum ingerant. Quamobrem semper hoc à sancta catholica Ecclesia fuit obseruatum, vt ad iudicandum de his, quæ ad fidem catholicam, sanamque doctrinam pertinerent, non admitterentur nisi catholici Episcopi,etiamsi ad Concilium communicandum ex ordine quoque sacerdotum viri doctrina excellentes adhiberi consueuerunt.

Heb.5.

Quòd autẽ reges & imperatores interfuisse quãdoq; legimus,nõ ob eam rẽ adfuisse credendi sunt,vt aliquid ipsi statuerent de rebus ad fidẽ pertinentibus,vtq; sibi earũ cognitionem aut iudiciũ vsurparent,verùm vt auctoritatẽ,vnitatem,& cõcordiam Cõcilij tuerentur,& quæ salubriter essent in ea cõstituta,ea vt seruarentur ab omnibus,prouiderẽt. Sed hic Varemundus, & hi qui sunt in eadẽ hæresi, Nicolai põtificis auctoritatem nobis obijciũt,cuius verba Gratianus in eum librũ retulit,quẽ ipse decretorũ inscripsit,ex quibus probare conantur,etiã laicis vel sententiæ dicendæ,vel iudicandi de cõtrouersijs concedi potestatẽ oportere. Quid autẽ? an non rectè de istis dicere possumus,quod in eadem illa epistola scriptum à Gelasio profert idem Nicolaus: Nobis, inquit, opponunt Canones,dum nesciunt quid loquantur. Nisi fortè scire quid loquantur existimãdi sunt, qui ipsi tela contra se ministrant, qui pro suã sententia tuenda, testimonium ex illa Nicolai pontificis epistola producunt, in qua nihil aliud per põtificem agitur, quàm quod etiam Imperatoris Theodosij scripto,cuius paulò antè meminimus,prolato, tractatibus Ecclesiasticis eos immiscere se,qui non sint ex ordine sanctorum Episcoporum, illicitum essse docetur. Quæ nanque res alia causam Nicolao dedit eius epistolæ cõscribendæ? quàm quòd Michaël Imperator Constantinopolitanus ad votum secularium, quorum numerosa millia collegerat, congregato Concilio præsularem cathedram ascendit, & aduersus Ignatium Patriarcham Constantinopolitanum sacerdotalis officium arripuit ministerij, quem de sede sua deiecit,& in eius locũ Photium quendã suffecit, qui postea per Adrianum, Nicolai successorem ,congregata etiam Synodo Constantinopoli,quæ dicitur octaua,legitimè depositus,& in sedem suam Ignatius restitutus est. Hunc igitur Michaëlẽ aloquitur pontifex his verbis: Dicite,quæsumus, vbi legistis, Imperatores antecessores vestros in synodalibus cõuentibus interfuisse, nisi fortè in quibus de fide tractatũ est, quæ vniuersalis est,quæ omnium cõmunis est,quæ nõ solùm ad clericos, verumetiã ad laicos, & ad omnes omninò pertinet Christianos? Quid aliud hæc verba sibi volunt,nisi quòd quoties de Domini sacerdotib⁹ erat iudicium, nemo Imperatorum Synodo interfuerit, cui nec Valentinianus Augustus interesse voluisse in eadem epistola cõmemoratur, cùm Sixto Põtifici quædam crimina fuissent obiecta:sed surgens à Cõcilio, dedit in arbitrio Sixti Episcopi,vt iudicaret iudicium suum:cùm autem de fide tractatum est, Imperatores nonnunquàm interfuisse? Nunquid autem quoniam interfuerunt,ideò statim, quod propriũ munus est Episcoporum,sententias dixerunt? de fidei cõtrouersijs iudicauerũt? Minimè gentiũ: Verùm ad hoc tantùm interfuerunt, vt pacem,tranquillitatem,& cõcordiam tuerentur, quodq; de sententia patrũ in Concilio statutum esset,id firmum & ratum esse iuberent,edictisque propositis,inuiolatè ab omnibus obseruari præciperent.

Imperatorum & regum officium in cõcilijs

Gratianus.96. dist. vbi nam.

In epistola ad Faustum Magistrum.

Verùm vniuersalis est,inquit Nicolaus,fides,cõmunis est omnium, non solùm ad clericos,verùm & ad laicos, & ad omnes omninò pertinet Christianos. Quid igitur ex eo colligis?

Fides vniuersalis.

colligis? Pertinet ad omnes fides, ergò pertinet ad omnes iudicium de fide? Quin tu eadem ratione colligis, vniuersalis est iustitia, communis est omnium: quid enim sunt regna remota iustitia, nisi mera latrocinia? pertinet ad omnes vt ius suum cuique tribuatur, pertinet igitur ad omnes ius dicere? neque soli reges aut principes, aut quibus hæc ab illis est mandata iurisdictio, de causis ciuilibus vel criminalibus iudicandi potestatem habebũt? Quid est hoc aliud, quàm ordinẽ ex rebus tollere, quàm sursum & deorsum omnia miscere? quam dum à tyrannide metuis, anarchiã quãdam inducere velle? Profertur & alia Gratiani sententia. Episcoporum Concilia sunt inualida ad definiẽdum, atq; ita, si dijs placet, argumentatur homo Dialecticus: Nihil quod est inualidum ad definiendum, est Concilium generale: Concilia Episcoporum sunt inualida ad definiendum, Cõcilia igitur Episcoporum non sunt Concilia generalia. Quid huic homini facias tam Dialecticõ? qui tanquam Psittacus verba profert non intellecta? Scilicet de generalibus Cõcilijs legitimè congregatis ibi loquitur Gratianus? Verba Gratiani sunt: Episcoporum Concilia, vt ex præmissis apparet, sunt inualida ad definiendum, ad constituendum, non autem ad corrigendum. Quod si præmissa legisset hic homo, nunquam sententiæ Gratiani contrarium syllogismum produxisset. Quid enim est in præmissis? Legatur tota distinctio, quæ præcessit, nihil aliud in ea reperietur, quàm quòd Marcelli, Iulij, Damasi, Gregorij, Pelagij, Symmachi sententijs probatur, Concilia Episcoporum quæ præsentiã Papæ non habent, aut eius authoritate congregata non sunt, ad definiendum & constituendum aliquid, nihil roboris habere. Saltem glossam legisset subtilis iste disputator, si præmissa legere non vacabat: de prouincialibus Concilijs loqui Gratianum didicisset, quod in eis nihil generaliter constitui potest. Quamobrem non contra alios magis hæc verba faciunt, quàm contra eos, qui nationale Concilium expetunt, in quo de fidei controuersijs constituatur aliquid. Huius generis Concilia planè sunt inualida, & cõuenticula potiùs conciliabula, quàm Concilia dici merentur. Siquidem fides, quã profitemur, Catholica est, & dicitur, nec ad vnam gẽtem aliquã, sed ad omnes & vniuersos pertinet, qui Christiani censeri volunt, in quacũque tandem orbis parte sint constituti. Quamobrem seorsum aliquid in gente quapiam à reliquo Christiano populo cõstituere velle, quid fuerit aliud, quàm ab Ecclesia, fideque catholica se velle segregare? Huc itaq; respexit Gratianus, cùm dixit, Episcoporum Concilia ad definiendum esse inualida, non quod non aliquid in illis definiri & constitui possit, sed quòd iuxta morem in Ecclesia Dei, iam inde à temporibus Apostolorum semper obseruatum, de maioribus causis, fidei præsertim, ad sedem Apostolicam, aut ad Cõcilium Oecumenicum illius auctoritate congregatũ, referre sit necesse. Scripsit de Vandalica persequutione tres libros Victor, Augustini propemodum æqualis in eorũ altero, crudelẽ illum tyrannum Hunericũ Vandalorum regẽ edixisse narrat catholicis, vt ad certũ diem Carthaginẽ venirent, de fidei ratione cũ suis Episcopis conflictum inituri. Sed quid ad hæc Eugenius Episcopus catholicorũ nomine? Agnoscat, inquit, rex, nos disputationẽ legis, cum adiutorio Dei nullatenus declinare vel fugere, sed sine vniuersitatis assensu, nos non debere asserendę fidei nostræ causas assumere: debere etiã transmarinarum omniũ partium, qui nobis sunt in vna religione vel communione consortes, agnoscere, quod totius mundi causa agitur, non specialis prouinciarum Africanarũ tãtummodò. Cũque per Obadum præpositũ regni sui dici rex iussisset. Subde mihi vniuersum orbem terrarum, vt sub potestatem meam totus mundus redigatur, & facio ô Eugeni quod dicis. Respondit Eugenius: Quod rationẽ non habet, dici nõ debuit: sic est hoc, quomodo si dicatur homini, vt per aëra feratur & volitet, quod moris nõ est humanæ naturæ: Dixi enim, si nostram fidẽ, quæ vna & vera est, potestas regia cognoscere desiderat, mittat ad amicos suos, scribam & ego fratribus meis vt veniãt coëpiscopi mei, qui vobis nobiscum communem fidem nostram valeant demonstrare, & ptæcipuè Ecclesia Romana, quæ caput est omnium Ecclesiarum. Sensit igitur hoc ipsum Eugenius apud Victorem, quod Gratianus, in vna aliqua prouincia siue natione, de fide, quæ catholica est, & ad vniuersos pertinet, nihil ita cõstitui posse, vt ratũ ab omnibus haberi sit necesse, nisi fortè sanctæ sedis Apostolicæ subsequuta sit approbatio. Quamobrẽ hæc Gratiani sententia non contra nos facit, sed contra eos potiùs, à quibus tãto studio nationale Concilium expeti videmus.

Dist. 18. cap. 1.

Gratianus.

Concilia episcoporum quomodo inualida.

Concilia Nationalia.

Victor in Vandolica persecut.

Ecclesia Romana omnium ecclesiarum caput est.

Sed inueniũtur inter laicos, dicis, multi doctrinis varijs perpoliti, in theologia etiã exercitatiores, quàm sunt multi Episcoporũ. Fac ita esse, nunquid ideò tollem⁹ ordinẽ ex rebus? & non illud studebimus potius vt in eligendis Episcopis Pauli præscriptum Canonumq; decreta seruentur? Reperiuntur etiã de populo priuati multi, quibus maior inest iurisprudentia, quã nõnullis ex his, qui cum potestate versantur, siue regib⁹, siue principibus, siue iudicib⁹, siue quibuscũq; tandẽ alijs, quibus iuris dicẽdi potestas est permissa, nũ igitur

Laici docti an in Concilijs locum habeant. Potestas spiritualis seculari potestate est superior & dignior.

igitur tu,quia cautus & prudens tibi videris,ac præ cæteris iurisconsultus,regẽ aut principem de suo solio deturbabis?ac tibi ipsi dicendi iuris auctoritatem à nemine cõcessam vsurpabis? Potéstne cogitari vel dici quicquam absurdius,& ad seditionem in populo cõtra legitimã potestatem excitandam aptius? Habet autem,vt ne sis nescius,suos etiã principes Ecclesia,de quib° per Prophetã dictũ est: Cõstitues eos principes super omnẽ terrã. *Psalm.44.* Hos,inquit Clemens Romanus,Principes vobis,& Reges,præesse putate,ac tributa, sicut Regibus pendite,à vobis enim & ipsos & familiares ipsorũ ali oportet,quemadmodum Samuël præcepit populo de Rege, & mos est de Sacerdotibus in Leuitico, sic & nos vobis de Episcopis præcipimus. Nam si ibi multitudo pro rata portione tantò Regi munera præstabat, quantò magis & nunc Episcopus accipere debet à nobis, quæ sunt à Deo sibi constituta ad sustentationem suam,& eorum qui sunt cum ipso Clericorum. Quod si verò aliquid etiam huic orationi addi oportet,plus hic accipiat,quàm ille quõdam. Nam ille tantùm ea,quæ pertinent ad militiã administrat, belli pacisque moderator,ad tuenda corpora. Hic verò Dei Sacerdotium administrat,corpus & animam liberans à periculis. Quanto igitur anima à corpore præstãtior,tãto sacerdotiũ regno sublimius. Ligat enim Sacerdotiũ & soluit eos,qui vel pœna vel venia digni sunt. Itaq; Episcopũ amare debetis vt patrẽ,timere vt regẽ,honorare vt Dominũ. Fructus vestros,& opera manuũ vestrarum in benedictionẽ vestram offerentes illi primitias vestras,& decimas vestras,partes vestras, & munera vestra dantes ipsi, tanquam Sacerdoti Dei, primitias frumenti,vini,olei,fructuum, & omniũ quæcunq; vnus Deus suppeditat vobis, & erit tibi oblatio tua accepta in odorẽ suauitatis domino Deo tuo. Et benedicet Dominus opera manuũ tuarum,& multiplicabit bona terræ tuæ,quandoquidẽ benedictio super caput largientis. Oportet autem vos nosse, quòd quamuis liberauerit vos dominus à seruitute vinculorũ, quæ fuerunt inducta super vos, & deduxerit vos in locum refrigerij, nec amplius permisit vos sacrificare ratione carentia animalia pro peccatis, liberauerit etiam vos illis expiationibus ab hircis emissarijs, à lauacris continuis, & aspersionibus, non tamen ab oblationibus vos liberauit, quas debetis sacerdotibus,neque ab ea,quam debetis egẽtibus,beneficentia. Dicit enim dominus vobis: Nisi abundauerit vestra iustitia plusquàm Scribarũ & Pharisæorum,non intrabitis in Regnum cœlorum. Sic autem abundabit iustitia vestra,si maiorem curam habueritis Sacerdotum,orphanorum, & viduarũ, sicut scriptum est: Dispersit,dedit pauperibus,iustitia eius manet in secula. Et iterum: Per misericordiam & fidem purgantur peccata. Et rursus: Anima benedicta omnis simplex. Sic itaque facies tu, sicut Dominus ordinauit, & dabis Sacerdoti ea, quæ debentur ei, primitias, & decimas, area & torcularia pro peccatis tanquam mediatori inter Deum & eos, qui purgationis indigent & venia. Te nanque dare conuenit, illum autem dispensare tanquam œconomum, & administratorem Ecclesiasticarum rerum. Neque verò discuties tuum Episcopum, nec obseruabis dispensationem illius, quemadmodum in ea se gerat,quando cum quibus, vbi, benè vel malè,vel conuenienter. Habet enim, iudicem Deum, qui in eius manus dispensationem commisit, & dignum eum effecit Sacerdotio tanti loci. Hactenus ille Clemens libro secundo Constitut. Apost. cap. 37. & 38. 39.

Episcopis et clericis fructus & primitiæ soluendæ.

Episcopi regibus & principibus præferẽdi

Cap.39.

Sacerdotibus quæ dari debent.

Episcopus Ecclesiasticarum rerum dispensator ex Dei commissione.

Qui eorũ principatus tãto est omni regno excellentior, sicut à Chrysostomo & Gregorio Nazianzeno in oratione,quã de Hieremiæ dictis,præsente Imperatore habuit,scriptũ legimus, quantũ inter spiritum & carnem, inter cœlum & terrã,inter diuina & humana, discrimen & interuallum esse potest. Enarrans illum Psalmi locum Augustinus, Pro patribus tuis nati sunt tibi filij. Quid est, inquit, pro patribus tuis tibi sunt nati filij? patres missi sunt Apostoli,pro Apostolis filij nati sunt tibi,constituti sunt Episcopi. Hodie enim Episcopi, qui sunt per totum mundum, vnde nati sunt? ipsa Ecclesia patres illos appellat,ipsa illos genuit,& ipsa illos constituit in sedibus patrum. Non ergò te putes desertam,quia non vides Petrum, non vides Paulum, quia non vides eos, per quos nata es: de prole tua tibi creuit paternitas: pro patribus tuis tibi sunt nati filij, constitues eos principes super omnem terram. Hæc est Ecclesia catholica, filij eius constituti sunt principes super omnem terram,filij eius constituti sunt pro patribus. Agnoscãt qui præcisi sunt,veniant ad vnitatem, adducantur ad templum regis,&c. His igitur principibus, non his qui sibi docti præ cæteris videntur, & ad hoc munus vocati non sunt, Ecclesias regendi,ligandi,soluendi,deque fidei causis cognoscendi potestas est concessa.

Chrysost.lib.3. de Sacerdotio. Et de verbis Esæ.Hom.4. Pro patribus tuis nati sunt tibi filij,&c. explicatur.

Sed libet hic Catholici cuiusdã Imperatoris verba adscribere,ex octaua Synodo Cõstantinopolitana, quam in Ecclesiæ cathedralis Varmiensis Bibliotheca pulchris characteribus in charta pecorina scriptam reperimus. Is absoluta iam Synodo,oratione quadam ad omnes,qui tum præsentes aderant,vsus, his tandem verbis laicos alloquitur: De vobis autẽ laicis,tam qui in dignitatibus,quàm qui absolutè cõuersamini,quid amplius

Imperatoris in octaua Synodo Cõstantinopol. verba.

dicam non habeo, quàm quòd nullo modo vobis licet de Ecclesiasticis causis sermonem mouere, neque penitus resistere integritati Ecclesiæ, & vniuersali synodo aduersari. Hoc enim inuestigare & quærere, Patriarcharum, Pontificum, & sacerdotum est, qui regiminis officium sortiti sunt, qui sanctificandi, qui soluendi, & ligandi potestatem habent, qui Ecclesiasticas ac cœlestes adepti sunt claues, non nostrum qui pasci debemus, qui sanctificati, qui ligari, vel à ligamento solui egemus. Quantæcunque enim religionis & sapiẽtiæ laicus existat, vel etiam si vniuersa virtute interius polleat, donec laicus est, ouis vocari non desinet. Rursusque: Quantumcunque Episcopus sit irreuerentia plenus, & nudus omni virtute, donec Antistes est, & veritatis verbum rectè prædicauerit, pastoris nominis & dignitatis damna non patietur. Quæ ergo ratio est, in ordine ouium cõstitutis pastores verborũ subtilitate discutiẽdi, & ea quæ super nos sunt quærendi & ambiendi? Oportet ergo nos cũ timore & fide syncera hos audire, & à facie eorũ vereri, cùm sint ministri domini omnipotẽtis, & huius formã possideant, & nihil amplius, quàm ea, quę nostri ordinis sunt, requirere. Nunc autẽ vt videmus, adeò multos malitia in insaniã accẽdit, vt obliuiscẽtes proprij ordinis, & quod pedes sint minimè cogitantes, legẽ ponere velint oculis. Oculos vocare Basilius videtur Episcopos: quos Ambrosius oculorum in Ecclesia fungi scribit officio. De quibus etiã in octauo Concilio Toletano legitur, dũ secundum carnis assumptæ mysteriũ Ecclesiæ suę fuerit dignatus caput existere Christus, meritò in mẽbris eius intentio Episcoporũ officia cernitur peragere oculorũ. Sic & Augustin⁹ sanctos Apostolos vocat oculos. Quãtacunq; religione sit & sapiẽtia laicus, etiamsi vniuersa virtute polleat, fas tamẽ nõ esse cẽset Basilius illi de Ecclesiasticis causis sermonẽ mouere, quod proprium hoc sit Episcopi munus, etiãsi multo sit is in virtute sapiẽtiaq; inferior: idq; Gregorij, quẽ Theologum Græci vocãt, sententiam sequutus, qui in oratione sexta, qua se excusat, cur tam diu à functione abstinuerit Ecclesiastica, sic populum affatur: Vos oues, nolite pascere pastores, neq; super terminos eorum eleuemini, satis enim vobis est, si rectè pascimini: nolite iudicare iudices, nec legẽ feratis legislatoribus. Deus enim nequaquã Deus est seditionis & cõfusionis, sed ordinis & pacis. Nemo igitur caput sit, qui vix manus aut pes esse possit, siue membrum aliud corporis honorabilius. Sed vnusquisq; fratres in eo ordine, in quo vocatus est, permaneat, licet etiã dignior existat: in illoque magis præsentẽ amet claritatẽ, quàm vt eã, quã nõ accepit, quęrat. Nemo q sine periculo subesse potest, imperare desideret: nec subiectiõis lex soluatur, qua tã terrestria quàm cœlestia sunt colligata: neq; dominationẽ multiplicẽ sine dominatiõe faciamus. Hæc Gregorius.

Episcoporum diginitas.

Nota. Ecclesiasticas causas laicæ potestati discutere & iudicare nõ licet.

Oculi Ecclesiæ Episcopi Basil. epi. 4.

Amb. de dignitate sacerdo. cap. 6.

In sua vocatione cuique perseuerandum.

Intereà tamen illud non cõcedimus, inueniri multos laicos, multis etiam Episcopis in Theologia magis exercitatos: Neque enim si quis cõmunes alicuius locos legit diligentiùs, ideò statim in Theologia dici debet exercitatior, quàm Episcopus. Ac fieri quidẽ potest, vt reperiatur nõnunquam Episcopus minus in scripturis versatus, quàm exigere videtur ea persona, quam sustinet, num idem propterea de omnibus iudicium esse debet? Nulla est prouincia, in qua non reperire tamen aliquos liceat, minimè vulgari doctrina præditos. Certè non in Cõcilio, quod proximis superioribus annis Tridẽti fuit inchoatũ, etsi cœtus ingẽs fuisse dicitur inferioris ordinis virorũ, qui doctrina præstare multùm existimarentur, nõ alij tamen excellere magis visi sunt, quàm Episcopi, à quibus pleraque sunt animaduersa, quę inferioris ordinis viri docti minimè cõsideassent. Sed nouũ non est, quod ab hæreticis Episcopi catholici pri⁹ omnia & facere & pati parati, quàm vt scindi Christi tunicam inconsutilẽ permitterent, stupidi, bardi, trunci iudicantur. Sic Arrius hæreticus, vir dialecticarũ nugarum non imperitus, in quadã epistola, quam historiæ suæ Theodoritus inseruit eos Episcopos, qui sententiæ suæ sunt aduersati, nõ ineruditos modò, verũ & hæreticos, hæreticus ipse vocat. Sic de Sabino narrat Socrates, quòd is Nicęnę synodi patres tanquã simplices & idiotas perstrinxerit, quibus tamen hoc elogiũ tribuit Eusebius, quod eorũ alij celebres erant verbo sapientiæ, alij firmitudine & tolerãtia continentiæ, alij medio modo ornati. Semper enim quæ præclara, rara sunt, neque fieri potest, vbi maior est aliqua congregatio, vt excellẽter omnes docti sint. Sunt alij mediocres, sunt & infra mediocritatẽ constituti: qui sicubi tumor abest & arrogantia, quæ solet eos ferè comitari, qui sunt aliqua doctrinæ opinione inflati, doctiorum sententiam non inuiti sequuntur. Et certè præstat in eiusmodi cœtu esse aliquẽ non doctissimum, qui cùm se videre minus intelligat, in eorum, quos plus videre persuasum habet, sententia lubẽs acquiescit, vt sit non inter alta sapientes, verùm humilibus consentientes, quàm tales multos, quales describit sapiens: Vidisti'n' hominem, qui sibi sapiens esse videtur? spes est de stulto, quàm de eo multo maior: Nam qui sunt præfracto animo, nihil vt nisi quod ipsi intelligunt, rectum esse putent, quamuis ad rem potiùs quàm ad componenda dogmatum in Ecclesia dissidia idonei esse videntur. Quam in sententiam etiam à Ioanne Chrysostomo

Episcoporum doctrinæ.

Lib. 1. cap. 9.

Soc. lib. 1. cap. 8.

Euf. lib. 3. de vita Constantini.

Roma. 12. Prouerb. 26.

Chry. Hom. 76. in Matth.

ſtomo ſcriptum legimus: Præſtat proba ignoratione detineri, quàm falſa opinione mãcipari. Nã qui neſcit, facilè ratiõe ducitur: qui verò ſcire credit cùm neſciat, nõ poteſt facilè veritatem ſuſcipere, ſed maiori ſudore opus eſt, vt antequã vera inculcentur, falſa ex animo eius ejciantur. Nam & in charta vbi nihil ſcriptum eſt, facilimè ſcribitur, literis verò plena, nõ ſimiliter: neceſſe enim eſt priora deleri. Et terra faciliùs aratro proſcinditur, quę nihil habet, quàm quæ vepribus eſt referta. Nihil igitur impedit, quominus eſſe Cõcilia dicantur Epiſcoporum, etiam ſi non ita, vt deberent, in ſacris literis omnes Epiſcopi ſint verſati, cùm præſertim neq; fuerit, neq; futurum ſit Concilium vllum tam Oecumenicũ, vt omnes ad illud orbis Chriſtiani totius Epiſcopi conueniant: neque mitti ferè conſueuerunt ex vnaquaque prouincia, niſi de quibus eſt opinio doctrinæ ſingularis.

Ignorare quàm falſa noſſe præſtat.

Verùm interfuerunt Imperatores & Reges Cõcilijs. Quis negat interfuiſſe? cũ eos etiã noſtro tempore literis põtificijs ad Cõcilium inuitari, nemini ſit obſcurũ. Quod verò de cauſa fidei iudicauerint, hoc eſt, quod conſtanter negamus. Euoluantur omnia Concilia, quæ à nato Chriſto habita ſunt ad hęc vſq; noſtra tempora, nullum reperietur, in quo ſibi quiſquã Imperatorum de fidei cauſa iudicium arrogauerit. Longum autem eſſet enumerare omnia, præſertim prouincialia, quæ rectè Gratianus ad definiendum & conſtituẽdum inualida eſſe docet, de quibus etiam Canonem quendam legimus octauæ Synodi generalis, in quo hæc verba reperiuntur. Illud autem tanquàm peroſum quiddam ab auribus noſtris repulimus, quod à quibuſdam imperitis dicitur, nõ poſſe Synodum abſque principali præſentia celebrari, cùm nuſquam ſacri Canones conuenire ſeculares principes in Concilijs ſanxerint, ſed ſolos antiſtites. Vnde nec interfuiſſe illos Synodis, exceptis Concilijs vniuerſalibus inueniemus. Neque enim fas eſt ſeculares principes ſpectatores fieri rerum, quæ ſacerdotibus Dei nonnunquàm eueniunt.

Concilijs generalibus Imperatores & reges ſolum interfuerũt, nõ vt de fidei cauſa ſententias dicant aut iudicent.

Actione. 10.

Concilijs prouincialibus principibus ſecularibus intereſſe nõ licet Diſtinct. 16.

Cæterùm recenſet idem Gratianus octo Synodos œcumenicas: quarum prima Nicæę habita eſt anno à Chriſto nato trecenteſimo triceſimo plus minus: in qua qui Chriſtum creaturam eſſe aſſerebat, & eiuſdem cum patre ſubſtantiæ negabat, Arrij hæreſis eſt extirpata. Secunda quinquaginta ſex annis, poſt Cõſtantinopoli: in qua Macedonius eſt damnatus, qui Spiritum ſanctum eſſe Deum inficiabatur, ſimul & Apolinarius, qui Chriſtũ, ipſe demens, eſſe ſine mente blaſphemabat. Tertia quadraginta annis interiectis, Epheſi: in qua Neſtorius eſt anathemate redditus execrabilis, qui propria ſtultitia ſeductus, aliũ ante ſecula Deum verbum, alium verò ex virgine pro noſtra ſalute incarnatum nugatus eſt. Quarta poſt interuallum annorum triginta Chalcedone: in qua Eutyches vnà cum Dioſcoro, qui duas in vno Chriſto naturas incõmutabiliter vnitas negauerat, vnã autem naturam ex duabus fuiſſe compoſitam prodigioſè pronunciauerat, infinitis execrationibus eſt deuotus. Quinta centum & duobus annis pòſt, iterùm Conſtantinopoli: in qua Origenes, Euagrius, Didymus proprer falſa quædam & peregrina dogmata ſunt dãnati. Sexta poſteaquàm centum vigintinouem anni interceſſerunt, tertium Conſtantinopoli: in qua Sergius, Pyrrhus, Petrus, Polychronius, qui vnam tantùm in Chriſto voluntatem & operationem eſſe contendebant, è cœtu piorum eiecti, & anathemate ſunt percuſſi. Septima ſexaginta pòſt annis iterùm Nicææ: in qua qui demoliti fuerant imagines, & eas idola vocabant, Baſilius, Theodoſius, Siſinius, & alij nonnulli ſunt hæretici pronunciati. Octauap, oſt centum plus minus annorum interuallam, quartùm Conſtantinopoli in qua Photius, qui per vim de ſede ſua deturbato Ignatio Conſtantinopolitano Patriarcha in locum eius inuaſerat, legitimè de eo deiectus, & tanquàm nouus Dioſcorus, & qui cum Iconomachis facere videretur, anathema pronunciatus eſt.

Concilia œcumenica, & quid in ijs actum.

Hæretici in Cõcilijs generalibus damnati.

In Concilijs fuerunt integratores.

Interfuit Nicęnæ Synodo Conſtantinus Imperator, ſed quomodo interfuit? Cum paucis poſtremus omnium ingreſſus, poſita modica quadam ſede, nõ prius conſedit, quàm annuiſſent Epiſcopi: cumque de concordia & pace pleraque diſſeruiſſet, diligentiorem dogmatum inquiſitionem ipſorum ſententiæ permiſit, ſicut in hiſtorijs ſuis Euſebius, Socrates, Theodoritus, memoriæ prodiderunt. Itaque trecentos decem & octo Epiſcopos in eo Concilio ſubſcripſiſſe legimus, Conſtantinum ſubſcripſiſſe nõ legimus. Quin illud de eo tradit Zozomenus, quod cùm ipſi fidei ſcripturam artificioſè conſtructam Arrius obtuliſſet, arbitratus fuit Imperator eum conformia cum illis ſentire, de quibus in Nicæna Synodo conuenerat: quo nomine gauiſus quidem eſt, verùm tantùm ipſe ſibi non permiſit, vt eos ad communionem reciperet in iudicium, & cognitionem eorum, quibus ſecundum Eccleſiæ legem de huiuſmodi cognoſcendi poteſtas erat concredita. Mittit igitur ad Epiſcopos Hieroſolymis tum temporis congregatos. Ex quibus verbis manifeſtè conſtat, quod ſecundum Eccleſiæ legem de rebus fidei non licebat alijs cognoſcere, præter Epiſcopos.

Conſtantini imperatoris in Cõcilijs modeſtia.

Euſeb. lib. 3. de vita Conſtantini. So. lib. 1. cap. 8. Theodor. lib. 1. cap. 7. Zozom. lib. 2. cap. 27.

Interfuit Cõſtantinopolitanæ Synodo Theodoſius. Nunquid ſubſcripſit? Solos Epi-

Theodoſius.

Ad concilium legatus Theodosij cur missus.

scopos centum quinquaginta subscripsisse legimus. Tertiæ Synodo, quæ fuit Ephesi habita, ducentorum Episcoporum, non quidem interfuit Imperator, sed misit loco suo Cãdidianum. Scribit autem ipse ad Synodum, qua cum potestate miserit, his vrbis: Deputatus est, inquit, Candidianus magnificentissimus comes strenuorum domesticorum transire vsque ad sanctissimam Synodum vestram, & in nullo quidem quæ faciendę sunt de pijs dogmatibus quæstiones communicare: Illicitum nanque est eum, qui non sit ex ordine sanctissimorum Episcoporum Ecclesiasticis immiscerì tractatibus. Ac miserat idem ad eam, quæ iterum fuit Ephesi congregata, Synodum, quæ tamen inter approbatas non numeratur, Elpidium comitem & Eulogium tribunum, non vt de causa fidei iudicaret: sed valẽtes, inquit, nostris iussionibus ministrare de his, quæ in Epheso à sancta Synodo fuerint cõstituta, & nullum fieri tumultũ permittere: Sed & si quem videritis conturbationibus & tumultui studentẽ ad læsionẽ sanctæ fidei, hunc custodiæ mancipare. In quã sententiam etiã ad Proclum Asiæ proconsulem scripta eiusdẽ Imperatoris extat epistola.

Actione. 1. Synodi Chalcedonensis.

Martianus.

Cap. 3.

Interfuit Chalcedonensi Martianus, sed à legatis Leonis Papæ petitus, vt sui præsentiã præstaret Concilio, quòd ipso absente, se ad Concilium non occursuros dicerent, sicut in Breuiario suo testatur Liberatus. Quam autem ad rem interfuit? Narrat hoc ipse dicẽs: Ad confirmandam fidem, non ad ostendendam virtutem, vt nunc per hanc sanctam Synodum deposita nebula, quæ nunc in his paucis annis ex prauitate quorundam & auaritia visa est exoriri, semper seruẽtur quæ statuta sunt. Sexcentos triginta Episcopos subscripsisse legimus, Martianum subscripsisse non legimus. In quinta, quæ est Constantinopolitana secunda, nec Imperator, nec ab eo missus, quisquã interfuisse videtur, soli cẽtum sexaginta quinque Episcopi & sententias dixerunt, & subscripserunt.

Constantinus. In Concilijs iudices de fidei causa non iudicant, & cur intersint.

In sexta, quæ fuit Constantinopolitana tertia, & Imperator Constantinus interfuit, & multi cum eo viri illustres, qui etiam gloriosissimi iudices vocantur, itidẽ vt in Chalcedonensi Synodo fuerant vocati. Sed nec Imperator, nec quisquam eorum, qui vocantur iudices, hoc sibi arrogauit, vt de fidei causa iudicaret. Sicut autem in Chalcedonensi, ita in hac sexta Synodo Constantinopolitana non aliam ob rem & Imperatorem & iudices istos interfuisse liquet, quàm vt ordine omnia agi procurarent, ne quid per vim aut per tumultum fieret, vt libera cuique potestas dicendi daretur. Si quid per vim aut tumultum factum esset, de eo cognoscerent, ac de sontibus pœnas debitas sumerent. Atque ad hanc, non ad aliam rem iudices constituti fuisse videntur, quod ex actis vtriusque Synodi, & quartæ Chalcedonẽsis, & sextæ Constãtinopolitanæ videre licet. Quid enim aliud ibi iudices, aut etiam Imperator ipse, quàm legi preces, quæ acta essent recitari, authẽtica monumenta proferri, ad obiecta respondẽri, si qui cupiebant audiri, eos intromitti mandabant: vociferationes prohibebant, si qua vis illata, si quid per tumultum factum esset, cognoscebant: vbi de fide agebatur, Synodo iudicium permittebant. Quod vel illa verba indicant in actione prima Chalcedonensi, vbi iudices & Senatus dixerunt. Dicat sancta Synodus, si canonicis epistolis sanctæ memoriæ Cyrilli consonat interloquutio Eustathij reuerendi Episcopi. Et in octaua actione ijdem Iudices. Omnis iam dubitatio de Theodoreto reuerendo est soluta, quippe & Nestorium coram nobis anathematizauit, & à sanctissimo Leone susceptus est, & definitionem fidei suscepit, & epistolæ sanctissimi Leonis subscripsit. Deest igitur vt sententia à Deo amabilitate vestra proferatur, vt Ecclesiam suam recipiat, sicut & sanctissimus Leo iudicauit. Qua sententia per Episcopos lata, dixerunt iudices, vt secundum decretum sancti Concilij (non suum aut Imperatoris) Theodoretus Ecclesiam reciperet. Similiter & de Iba factum est, & de alijs nõnullis. Ad eundem modum in sexta quoque Synodo Imperator, & sanctum Concilium dixisse legũtur. Discurrat Georgius codices, proueniat lectio, fiat lectio, alter liber relegatur. Itidẽ & gloriosissimi Iudices nunc hũc, nunc illum intromitti iusserunt. Posteaquàm verò ventum est ad sententiam contra Macarium ferendam, iam nec Imperator loquitur, nec Iudices, sed sola sancta Synodus, quemadmodum ex duodecima & sedecima actiõe videre licet. Sed & in actione decima octaua, posteaquã subscripsissent trecenti quinquaginta Episcopi, in ipso fine subscripsisse legitur Imperator in hęc verba: Et subscriptio pijssimi & Christo dilecti Cõstantini imperatoris, legimus & cõsensimus. Ac mox: Cõstantinus pijssimus Imperator dixit: Edicat sanctum & vniuersale Cõcilium, si cum cõsensu omnium Episcoporũ promulgata est definitio, quæ ad præsens celebrata est. Cũq; sanctũ Concilium exclamasset: Omnes ita credimus, edictũ scribi fecit Imperator, vt quod fuit à Cõcilio definitũ, id omnes firmiter obseruarẽt. Ac primus fuit hic, qui subscripsisse Cõcilij definitioni videtur, sed nõ iudicans, verũ consentiens tantùm: quod factũ etiã à quibusdã in Cõcilio Arausicano viris illustribus eadem forma legimus. Quamuis in octaua Synodo generali, cùm postularetur à Basilio Imperatore, vt primus ipse subscriberet Cõcilij

Actio. 10.

Constantini Imper. subscriptio.

Basilij Imper. modestia.

cilij decretis,respõdisse legitur. Tranquillissimũ imperium nostrũ sequutum præcedentes & iustissimos Imperatores, Constantinum videlicet magnum, & Theodosium ac Martianum, ac cæteros, vult subscribere post subscriptionem omnium Deo amabilium Episcoporum: sed quoniam postulat præferri nos sanctitas vestra,subscribam post subscriptionem omnium sanctissimorum vicariorum: Edocti enim sumus à Christo vero Deo nostro,habere exaltantem humilitatem. *Act.10.*

Ex quibus verbis colligitur, subscripsisse quidem imperatores in alijs cõcilijs œcumenicis,verùm in his actis,quæ habemus, præterquam in sexta & octaua Synodo nullius Imperatoris subscriptionem reperire licuit. In Chalcedonensi verò concilio Episcopi subscripserunt hac forma:Flauius episcopus Constantinopolitanus iudicans. Et alio quodam loco,definiens subscripsi:Presbyteri verò simpliciter:Eusebius presbyter subscripsi. Quæ forma etiam in quinta Synodo inter Episcopos & presbyteros fuit obseruata, vt Episcopi subscriberent,definiui & subscripsi: Presbyteri sequendo, definita subscripsi. In septima Synodo,quę est secunda Nicæna,interfuerunt quidem duo Senatores,sed inti ò pauca loquuti,perpetuò posteà tacuerunt:Episcopi, qui numero fuerũt trecenti quinquaginta,decreuerunt & subscripserunt,prætereà nemo. In octaua Synodo,quæ fuit Cõstantinopolitana quarta,interfuit quidem Basilius imperator & subscripsit,sed quàm ab eo fuerit alienus,vt aliquas in iudicando sibi partes de fidei negocio sumeret,ex his quæ superius scripta sunt,cognoscere licet:Primo loco subscripserunt legati, quos Adrianus pontifex Romanus miserat,hac forma:Ego Donatus Dei gratia Episcopus sanctæ Ostiẽsis Ecclesiæ,locum obtinens domini mei Adriani summi pontificis & vniuersalis Papæ, omnia quæ superius leguntur,huic sanctæ & vniuersali Synodo præsidens,atque ad voluntatem eiusdem eximij præsulis promulgaui,& manu propria subscripsi. Qua forma & collegę eius duo vsi sunt. Ignatius verò hac forma subscripsit: Ignatius misericordia Dei Episcopus Constantinopoleos nouæ Romæ, sanctam hanc vniuersalem Synodum susçipiens,& omnibus,quę ab ea iudicata & scripta sunt,concordans & definiens subscripsit manu propria. Quam eandem formam in subscribendo sequuti sunt Ioseph vices agens Patriarchæ Alexandrini, Thomas Antiocheni, Helias Hierosolymitani. Post quos tandem subscripserunt Imperatores hac forma:Basilius,Constantinus & Leo perpetui Augusti in Christo Deo fideles,Principes Romanorum:& magni Imperatores,sanctam hanc & vniuersalem Synodum susçipientes, & omnibus, quæ ab ipsa definita & scripta sunt,concordantes, subscribimus manu propria. Ex eo videre licet, quod Imperatores,vel quicunque alij non Episcopi,etiam in subscriptionibus suis diligenter cauerunt,ne quid tanquàm iudicantes in fidei aut quacunque tandem Ecclesiastica causa fecisse viderentur.

In Concilio quibusdam imperatorum subscriptiones reperiũtur.

Concilijs Episcoporum & presbyterorũ subscriptiones.

In cõcilijs Principum laicorum subscriptiones.

Simul & illud notatu dignum est, quod in Oecumenicis Concilijs pręsidebant Romani pontificis legati. Extat in bibliotheca Vaticana Vigilij libellus manuscriptus, nec adhuc quod sciamus in lucem editus,in quo inserta est professio Mennæ Patriarchæ Cõstantinopolitani. In ea quatuor synodis œcumenicis enumeratis sic loquitur Mennas. In quib⁹ iuxta tẽpora sua prædecessores Sãctitatis vestrę beatissimi papę senioris Romę ipsis synodis præsederũt. In Chalcedonẽsi quoq; synodo sic legitur. Paschasius & Lucẽsius Reuerẽdiss. episcopi, & Bonifacius presbyter tenentes locũ sedis Apostolicæ,quia missi apostolici semper in synodis prius loqui & cõfirmare soliti sunt,perPaschasiũ dixerunt. Et aliquanto superiùs:Paruitatem nostram pontifex huic sancto Concilio pro se pręsidere præcepit. Ideoque necessarium est hæc,quæ in medium proferuntur per nostrã interlocutionem disceptari.

Vigilius.

In Concilijs generalibus pontifices Romani legati præsidebãt.

Act.10.

Act.3.

Vsque eo autem Imperatores catholici iudicium in causa fidei sibi non arrogarunt, vt ne hæretici quidem id fecisse videantur. Hunericus Arrianus quamlibet sęuus tyrannus,non ipse tamen iudicium de fide sibi sumpsit, sed Patriarcham Cyrillum iudicem esse permisit. Theodoricus itidem Arrianus ad iudicium Ecclesiasticum vocatus,in Synodali arbitrio esse dixit,in tanto negocio sequenda pręscribere, nec aliquid ad se præter reuerentiam de Ecclesiasticis negocijs pertinere. Quid autem? quod vix hæreticorum aliquem fecisse quisquam reperiet,id facturum quenquam putamus,qui vel micam in se Christiani pectoris habeat,quique catholicus & orthodoxus dici & esse velit? Nihil est quòd in priscis illis commemorandis longiores simus,nostri etiam seculi principes non minori præditos religione videre licuit.

Hæretici principes recusarunt iudicium in causa fidei ferre.

Victor. lib. 2. de persecutiõe Vãdal. in 4. Synodo Ro. sub Symmacho Papa.

Anni iam triginta & amplius interceserunt,cùm noua quædam & peregrina dogmata sparsit in vulgus Martinus Lutherus,qui princeps fuit & auctor sectarum,quibus miserandum in modum Germaniam dissectam esse videmus: Quas quę clades,quæ sint calamitates cõsequutę,quis est qui sine lachrymis commemorare queat? Si Turcarum ipse

Lutheranæ hæreseos ortus.

tyrannus cum quamlibet numeroso exercitu Germaniam peragrasset, maiore illam clade vix afficere potuisset. Hunc itaque Martinum Lutherum tot sectarum totque cladiū auctorem, paternè monuerat initiò Leo pontifex, vt errores suos reuocaret, atque ad sanam aliquando mentem rediret: Sed cùm nihil paternis adhortationibus suis profecisset, de Concilio patrum amplissimorum, & eorum qui doctrina sacrarum literarum præstabant, Martinum hæreticum pronunciauit, ac misso ad vnum omnium Christianissimum Imperatorem, vereque catholicum Regem Carolum eius nominis quintum, qui feliciter adhuc imperat legato, postulauit ab eo, tanquàm primario Ecclesiæ filio & aduocato, vt sententiam sedis Apostolicæ sequutus, pœnas contra eum decerneret, quibus hæretici condemnari consueuerunt, iuxta morem à veteribus Christianis & orthodoxis imperatoribus obseruari solitum. Neque enim nouum hoc est, quod Episcoporum sententiam Imperatores & reges exequutioni mandare consueuerunt: Sic namque Constantinum, sic Valentinianum & Theodosium, sic Arcadium & Honorium & Martianū, & alios fecisse legimus. Et extat in Synodo quinta Constantinopolitana constitutio Iustiniani imperatoris contra Anthimum, Seuerum, Petrum, & Zoaram, in qua his verbis vtitur: Rem non insolitam imperio & nos facientes ad præsentem venimus legem. Quoties enim sacerdotum sententia quosdam indignos sacerdotio de sacris sedibus deposuit, quēadmodum Nestorium, Eutychen, Arrium, Macedonium, Eunomium & quosdam alios, ad iniquitatem non minores illis, toties imperium eiusdem sententiæ & ordinationis cum sacerdotum auctoritate fuit. Horum igitur exemplum sequutus Carolus quintus imperator, puri Dei verbi propugnator acerrimus, non grauatim se facturum ostendit, quod à primario Ecclesiæ filio & aduocato factum oportebat. Quoniam verò vehementer instabant nonnulli, vt prius hominem ad se vocaret, quàm ad exequutionem decreti à sede Apostolica lati processisset: cùm illis negare non potuisset, ne quis factum hoc illius secùs interpretari possit, in edicto suo, quod promulgari fecit, causam cur eum accersiri fecerit, his verbis adscripsit: Non vt nos, inquit, de hoc negocio iudicaremus aut cognosceremus, cùm id proculdubiò ad Romanum pontificem & sedem apostolicam pertineat: neque vt res sacrosanctę fidei nostrę nunc tandem post tot secula per nouas altercationes, cum magno fidelium scandalo & perturbatione, ac infidelium derisione, in controuersiam vocari pateremur: sed vt cum vulgi & plurimorum ita petentium satisfactione, hominis animum percontantes, eum bonis monitionibus ac suasionibus ad rectam semitam, si fieri posset, reduceremus. Nunquid & hic obscurè tulit, minimè suarum esse partium de fidei causa cognoscere? Quod clarius etiam ostendit postea, cum postulantibus id à se nonnullis, non velle se quicquam determinare, neque posse concludere de negocio religionis, respondit: sed apud pontificem Romanum pro officio suo diligenter se daturum operam de congregando Concilio generali: sicut in Augustanæ confessionis exordio legitur.

Decretorum ecclesiasticorum principes executores.

Act. 1.

Caroli 5. Imp. factum præclarum & laus.

Carolus 5. Imp. fidei & religionis causam & negociū cognoscere et iudicare non ad se sed ad Romanum pontificem & sedem Apostolicam pertinere dixit.

Sed iam ad reges nostros veniamus, qui, ex qua Carolus imperator paternum, ex eadem clarissima Austriæ familia maternum suum genus ducunt. Et sanctus ille rex Sigismundus, eius nominis primus, qui ante annos non ita multos in Christo obdormiuit, cùm alijs heroicis virtutibus multis clarus, tùm in tuenda fide catholica constantia quadam & animi robore singulari præditus: & qui libenter vestigijs eius incedit serenissimus filius hic eius, eiusdem nominis secundus, quem vtinam paterna felicitate paternos annos assequutum, regni huius gubernacula longissimo tempore tenentem videamus, nunquid non & ipsi non eodem animo, eadem sententia, eademque religione fuerunt? Postularunt ab vtroque nonnulli (quibus rectè dici potuit, nescitis quid petatis) vt purum Euangelium in regno suo prædicari permitterent: Respondit diuus pater: sui non esse muneris de puritate verbi cognoscere, ad Episcoporum id officium pertinere, quorum quidem hac de re iudicio se etiam ipsum libenter maiestas eius submitteret, eorumque iurisdictionem saluam in omnibus esse vellet. Respondit ijsdem propè verbis serenissimus filius eius. Neq; dubitandum est, quin quotquot sunt catholici reges & principes, si quis eis iudicium de causis fidei delatum vellet, idem omnes vno sint ore responsuri. Quòd si maximè secus aliquis feciſſe reperiretur, nec allegandus tamen est error, nec defendendus, & verum est quod prouerbio dicitur: vna hirundo nō facit ver.

Sigismundi primi regis Pol. pietas & constantia.

Sigismundi Augusti reg. Pol. pietas.

Mat 20.

De fidei, & religionis causis cognoscere & iudicare non ad se, sed ad episcopos pertinere dixerunt reges.

Ausus est & re & nomine Basiliscus Imperator circulares dare literas, quib⁹ Chalcedonense Conciliū, & Leonis libellum per anathema damnaret: Quod tamen ipsum fecit episcoporū suorum sententiam sequutus, qui circularibus eiusmodi literis etiam subscripserunt, vt magis exequutoris, quàm iudicis officio functus videri queat. Sed has tamen ipsas circulares literas nō ita multò pòst aboleri, & eis contrarias scribi iussit, sicut apud Euagriū, Liberatū, Nicephorū scriptū reperimus. Ausus fuit & Leo Imperator imagines demoliri

Basiliscus Imp. acceptus ab Episcopis.

Euag. li. 3. c. 4. Lib. cap. 16. in breuiar.

demoliri,& sanctorum veneratioi detrahere,sed aduersus eum in hæc verba scripsit Ioannes Damascenus: Non approbo Imperatorem, qui rapta & inuecta tyrannide inuadit sacerdotij dignitatem. Non Imperatores potestatem acceperunt ligandi atque soluendi. Ac paucis interiectis: Non consentio vt Ecclesia paciscatur se exequuturam imperialis edicti formulam:imò vt mordicus tueatur traditiones à patribus acceptas, siue scripto proditas,siue citra scripturam vsu Ecclesię comprobatas. Magis autem placidè simul & festiuè Eulogius presbyter, quem cùm Barses Valentis Imperatoris præfect⁹ hortaretur,vt in doctrina fidei se cum Imperatore coniungeret. Nunquid, ait, vnà cum Imperio etiã ille Pontificatũ est cõsequutus? Nam & Pastorem habemus,& nutus illius sequimur.

Niceph.li.16.c. 3 eccle.hist.

Episcopi iudicant de principibus in causis ecclesiasticis.

Theodor.li.7. ca.8. Eccl.hist. Theod. l.4.c.18 hist.eccle.

Sed & ante hos Constantius Imperator in Arrianorum gratiam plus in catholicos episcopos,quàm ei competeret sibi iuris vendicabat. Ad quem scribens Osius episcopus Cordubensis hortatus est eum, vt ne suos comites ad synodos mitteret: Quid enim tale, inquit,à Constante actum est? Aut quis ibi Episcopus relegatus? aut quando iudicijs ecclesiasticis interfuit? aut quis ipsius palatinus vim adhibuit, vt contra aliquem subscriptio fieret? Desine quæso,& memineris te mortalem esse, reformida diem iudicij: serua te in illam diem purum,ne te misceas ecclesiasticis,neque nobis in hoc genere præcipe, sed potius ea à nobis disce. Tibi Deus imperium commisit,nobis,quæ sunt ecclesiæ, concredidit. Et quemadmodum qui tuum imperium oculis malignis carpit,contradicit ordinationi diuinæ,ita & tu caue,ne quæ sunt ecclesiæ ad te trahens, magno crimini fias obnoxius. Date,scriptum est,quæ sunt Cæsaris,Cęsari,& quæ sunt Dei,Deo. Neque igitur fas est nobis in terris imperium tenere: neque tu thymiamatum & sacrorum potestatem habes Imperator. Hæc illius epistolæ verba in sua quadam ad solitariam vitam agentes epistola inserit Athanasius:qui nõnullis interiectis: Istud est,inquit,iudicium episcoporum. Quid cum eo commune habet Imperator? Sin contrà,istã minis Cæsaris conflantur,quid opus est hominibus titulo Episcopis? Quando à condito æuo auditum est? quãdo iudicium ecclesiæ ab Imperatore auctoritatem suam accepit? aut quando vnquàm hoc pro iudicio agnitum est? Plurimæ ante hac synodi fuerunt, multa iudicia ecclesiæ habita sunt,sed neque patres istiusmodi res principi persuadere conati sunt: nec princeps in rebus ecclesiasticis curiosum se præbuit. Paulus Apostolus habebat amicos in Cæsaris familia,& per eos in literis salutabat Philippenses,non tamen eos in iudicio socios assumpsit. Nunc autem nouum quoddam ab Arriana hæresi spectaculum editur: conuenerunt in vnum hæretici,& imperator Constantius, vt ille quidem sub prætextu Episcoporum sua potestate aduersus eos,quos velit vtatur,& tamen in persequutione mouenda persequutor non appelletur, illi verò succincti principis potestate insidias faciunt, quibus volunt.

Osij Episcopi adhortatio ad Constantium.

Imperator Constantius, ne fidei & religionis causis se immisceat hortatur.

Athana.

Post quem Valentinianus Imperator iunior,Iustinę matris impulsu, cùm puer adhuc esset propemodum,sibi de fide iudicium vsurpare conatus est. Cęterum his ad eum verbis Ambrosium scripsisse legimus: Dalmatius me tribunus & notarius mandato,vt allegauit,clementiæ conuenit tuæ,postulans vt ipse iudices legerem,sicut legisset Auxentius, nec tamen expressit eorum nomina,qui fuerant postulati,sed id addidit,quod in cõsisto rio esset futura contentio,arbitro pietatis iudicio tuę. Cui rei respondeo,vt arbitror,cõpetenter,nec quisquam contumacem iudicare me debet, cum hoc asseram,quod augustæ memoriæ pater tuus,non solum sermone respondit,sed etiam legibus sanxit suis. In causa fidei vel ecclesiastici alicuius ordinis eum iudicare debere, qui nec munere impar sit, nec iure dissimilis (hęc enim verba rescripti sunt) hoc est, sacerdotes de sacerdotibus voluit iudicare. Quinetiam si aliàs quoque argueretur Episcopus,& morum esset examinãda causa,etiam hanc voluit ad episcopale iudicium pertinere. Quis igitur contumaciter respondit clementiæ tuæ? ille qui te patri similem esse desiderat, an qui vult esse dissimilem? nisi fortè vilis quibusdam tanti imperatoris existimatur sententia,cuius & fides,cõfessionis constantia probata est,& sapientia, melioratæ reipublicæ profectibus prędicatur. Quando audisti clementissime imperator, in causa fidei laicos de Episcopo iudicasse? Ita ergo quadam adulatione curabimur, vt sacerdotalis iuris simus immemores, & quod Deus donauit mihi,hoc ipse alijs putem esse credendum? Si docendus est Episcopus à laico,quid sequitur? Laicus ergo disputet,& Episcopus audiat? Episcopus discat à laico? At certè si vel scripturarum seriem diuinarum, vel vetera tempora retractemus, quis est,qui abnuat,in causa fidei,in causa, inquam,fidei,Episcopos solere de imperatoribus Christianis, non Imperatores de Episcopis iudicare? Eris Deo fauente etiam senectutis maturitate prouectior,& tunc de hoc censebis, qualis ille Episcopus sit,qui laicis ius sacerdotale substernit. Pater tuus,Deo fauente,vir maturioris qui dicebat,nõ est meũ iudicare inter Episcopos,tua nunc dicit clementia,ego debeo iudicare. Neque verò scri-

Valentiniani audacia.

Epist.32. Imperator Valent. se ecclesiasticis rebus immiscens ab Ambro. valde reprehenditur.

Theodosij rescriptum de iudicio in fide.

Episcopi de imperatoribus & laicis in causa fidei iudicant, non laici de episcopis.

pſit

Epist.33. pſit hęc modo, verùm & dixit Ambroſius, quemadmodum ad ſororem ſcribens ipſe narrat: Noli te grauare, inquit, Imperator, vt putes te in ea, quæ diuina ſunt, imperiale aliquod ius habere, noli te extollere. Eſto Deo ſubditus: Scriptum eſt: Quæ Dei, Deo, quæ Cæſaris, Cæſari. Ad imperatorem palatia pertinent, ad ſacerdotem eccleſię: Publicorum tibi mœnium ius commiſſum eſt, non ſacrorum. Atque hæc quidem contra Valentinianum Ambroſius. Qui cùm Aquileiēſi Cōcilio interfuiſſet, in quo quidam Arrij ſectator Palladius, ităidem vt noſtri temporis hęretici, iudicium Epiſcoporum fugiebat, ac alios quoſdam ex vtraque parte auditores venire volebat. Quos quæris auditores? inquit Ambroſius: Sacerdotes de laicis iudicare debent, non laici de ſacerdotibus. Ac paulò poſt: Etſi in multis impietatibus deprehenſus ſit Palladius, erubeſcimus tamen, vt videatur qui ſacerdotium ſibi vendicat à laicis eſſe damnatus, qui & in hoc ipſo damnandus eſt, quod laicorum expectat ſententiam, cùm magis de laicis ſacerdotes debeant iudicare.

Matt.22.

Varemundus valde confutatur.

Epiſcopi nomine indignus qui laicis ſacerdotale ius ſubſternit.

Ambroſij Elogia.

Audin'tu Varemunde quid dicat Ambroſius? In cauſa fidei negat laicos vnquàm de Epiſcopo iudicaſſe: in cauſa fidei Epiſcopos de Imperatoribus, non Imperatores de Epiſcopis iudicare dicit ſolere: nec eſſe dignum cenſet, Epiſcopi nomine, qui laicis ius ſacerdotale ſubſternit: Palladium autem vel hoc ipſo nomine damnandum iudicat, quòd laicorum expectat ſententiam, cùm magis de laicis ſacerdotes debeant iudicare. Quod ſi tyrannicum eſſe putas affirmare, ad iudicium de rebus religionis ſolos Epiſcopos in concilium admittendos, nónne tyrannum apertè vocas Ambroſium, cuius hæc eſt ſentētia? qui mortem prius appetere, quàm laicis ius ſacerdotale ſubſternere fuit paratus: At quē tu virum inſimulare tanti criminis audes? eum cuius iam inde à mille ducētis annis ſemper in Eccleſia Dei ſacroſancta fuit apud omnes memoria: quem Ruffinus eccleſię murum & turrim validiſsimam: quem Auguſtinus ab illo baptizatus, in optimis notum eſſe ſcribit orbi terræ, & pium Dei cultorem appellat: quem epiſtola quadā Baſilius celebrat: Cui Pelagius quoque quamuis hæreticus hoc elogium tribuit, quod in eius prę cipuè libris Romana fides eluceat, qui ſcriptorum inter Latinos flos quidam ſpecioſus enituerit: cuius fidem & puriſsimum in ſcripturis ſenſum, ne inimicus quidem auſus ſit reprehendere: quem denique tanta fuiſſe vitæ ſanctimonia narrat Auguſtinus, vt eum vi uum adhuc etiam dæmones confiterentur, atque vt ſibi parceret, obſecrarent. Hunc tu talem virum, cui non catholici modò, verumetiam veritatis hoſtes hęretici, quin & dæmones ipſi, fidei, doctrinæ, ſanctimoniæ, tam illuſtre teſtimonium tribuerunt, vocare tyrannum, & hanc ei tam turpem notam inurere audebis? Sed non eſt tyrannus Varemunde, qui ius ſuum tuetur: ſed Epiſcopi nomine dignus non eſt, qui laicis ius ſacerdotale ſubſternit. Quin tu potius Varemunde glariatorio quodam animo viam ad tyrannidem affectare videris, qui paſtores loco ſubmoues, qui per vim Epiſcopos iure ſuo ſpoliare, & in ordinem cogere, qui quæ propria eſt eorum iuriſdictio, eam laicis mandare conten dis. Fecit quidem hoc Valentinianus quondam Imperator, vt virum hunc ſanctiſsimum, epiſcopale ſuum ius pro eo vt debuit viriliter tuentem, tyrannum & pluſquam tyrannum appellaret, ſed fecit puer, fecit à matre deceptus, & eum facti non ita multò pòſt pœnituit: informatusque fide ac inſtitutis catholici principis Theodoſij, tanto in Ambroſiū affectu pòſt incubuit, vt quem anteà perſequebatur, eum diligeret: quem antè vt aduerſarium repellebat, eum vt parentem putaret. Quinetiam cum iudicium à ſe peteretur, ijs eū verbis reſpondiſſe ſcribit Optatus: Petitis à me in ſeculo iudicium, cum ego ipſe Chriſti iudicium expectem. Pientiſsimus autem imperator Theodoſius, quamuis propter patratam cædem eccleſię primum ingreſſu per Ambroſium prohibitus, deinde iam reconcilia tus, cancellos egredi iuſſus eſſet, intra quos myſteria peragebātur, quod Imperatores pura faceret, ſacerdotes non faceret, non modò tyrannidis ei probrum non obiecit, verumetiam hac ipſa de cauſa præ cæteris eum epiſcopi nomine dignum eſſe iudicauit, neque ſe noſſe quenquam affirmauit, qui ſciret Epiſcopum agere, præter vnum Ambroſiū. Da Chriſte tales tyrannos Eccleſiæ tuæ multos, qualis vel Ambroſius hic fuit, vel ante eū Babilas à Chryſoſtomo celebratus, vel poſterioribus ſeculis Thomas Cantuarienſis Archiepiſcopus in Anglia, Staniſlaus Cracouienſis Epiſcopus in Polonia. Tales, quos tu tyrannos, Chriſtus autem bonos paſtores vocat, ſi nunc haberet multos Eccleſia, qui, laicis ius ſacerdotale non ſubſternerent, qui aſcenderent ex aduerſo, qui murum ſe pro domo Iſraël opponerent, ac ſtarent in prælio in die domini, parati ſemper animas ponere pro ouibus ſuis, neque tibi viam ad tyrannidem affectare liceret, neque tot lupi graſſarentur in ouili Chriſti, neq; tam diu tam fœdè ſciſſam incōſutilem Chriſti tunicam videremus.

Ruff.li.2.ca.15. eccle.hiſt.

Au.li.5.cōf.ca. 13.

Baſili.ep.55.

Aug.de nup.et concupiſ.lib. 1. cap.35.

Idē de cura pro mortuis.ca.17.

Amb.epiſt.34.

Theo.l.5.ca.18. eccl.hiſt.

Lib.1. Theod pietas et patientia.

Et in Ambroſ. amor.

Epiſcopi pro eccle. iuribus zelo ſi referuntur.

Quid autem dicis Varemunde? ſi quod tu tyrannicum eſſe vis, id iuſtum & legitimū eſſe iudicauerint etiam hi, quorum te partis eſſe non obſcurè fers: qui confeſsionis Auguſtanæ, quàm Chriſtianæ cenſeri malunt? Tanta eſt vis veritatis, vt etiam per hoſtium veritatis

ritatis iugula nonnunquàm erumpat. Nunquid non hęc verba sunt vestræ confessionis Augustanę? Secundùm Euangelium, seu, vt loquuntur, de iure diuino, nulla iurisdictio competit Episcopis, hoc est, his, quibus est commissum ministerium verbi & sacramentorum, nisi remittere peccata: item cognoscere doctrinam, & doctrinam dissentientem ab Euangelio reijcere, & impios, quorum nota est impietas, excludere à communione Ecclesiæ. Audin' tu Varemunde, quid illi ipsi confiteantur, quorum tu partis es? Cognoscere doctrinam, & doctrinam ab Euangelio dissentientem reijcere, nulla circuitione vsi, dicunt verbis iurisdictionis Episcoporum esse dicunt, atque hac in parte cum catholicis consentiunt. Cur igitur tu, quod in eadem illa confessione, quam es amplexus, prohibetur, commiscs potestates, ecclesiasticam & ciuilem? cur laicos irrumpere iubes in alienũ officium? *Confess. Augustana concedit iudicium episcopis in causa fidei.*

Sed in re vel meridiana luce clariore confirmanda, quam etiam ipsi concedere coguntur aduersarij, longiores esse nolumus, cum præsertim instituti nostri non fuerit hoc loco de iurisdictione Episcoporum disserere: sed illud modò propositum habuimus, quæ sit Ecclesia catholica, demonstrare: quo nomine non pars, neque enim sunt partes in Ecclesia, verùm totum quiddam significatur. Docet hoc Augustinus, explicans illud ex Psalmo: Iubilate Deo omnis terra. Nemo, inquit, in parte iubilet, omnis terra iubilet, catholica iubilet. Catholica totum tenet, quicũq; partem tenet, à toto præcisus est, vlulare vult, non iubilare. Non sunt ergo partes in Ecclesia, quæ totum tenet, in qua idipsum dicunt omnes, vt rectè de ea propheta scripserit: Hierusalem quæ ędificatur vt ciuitas, cuius participatio in idipsum. Odosium est partis nomen. Siquidem de parte dici volunt, ait Augustinus, qui in vnitate non sunt, de altera parte sunt, & de ipsa parte ascendunt, id est, extolluntur, & volunt tollere oues. Et alio loco: Væ illis, qui oderunt vnitatem Ecclesiæ, partes sibi faciunt in hominibus. Et iterum: Omnes hæretici in paucis & in parte sunt. Et ad Seuerinum scribens. Catholica græcè appellatur, quòd per totum orbem terrarũ diffuntur, hanc ignorare nulli licet, ideò secundum verbum domini nostri Iesu Christi abscondi non potest. Pars autẽ Donati in solis Aphris calumniatur orbi terrarum. Et de baptismo contra Donatistas: Induentes lupos suos pellibus ouium, dicunt, Ecce hic est Christus, ecce illic, & ab vniuersitate ciuitatis super montem constituręs, ad particulas insidiarum suarum multos separant, & iugulatos absumunt. Apud eos itaque partes sunt, qui se pręciderunt à catholica, de quibus dicit Iudas, quod segregauerunt semetipsos. Quomodo autem segregauerunt? Segragauerunt se suo quodam singulari iudicio, sua quadam solitaria opinione. Nam cum idem anteà sensissent quod nos, ac quod vniuersa sentit, ac semper sensit Ecclesia, ab eo postea recesserunt, atque ita singulares quosdam suos intellectus, solitarias suas opiniones sequuti, in varias partes dissecti sunt. Sic à Cypriano dicitur pars Nouati: & in octaua synodo Oecumenica pars Photij: ab Augustino pars Maximiniani, pars Primiani, pars Donati sexcentis in locis. Et ferè videre licet Augustinum catholicam, siue orbem terrarum, aut totum, Donati parti opponere. Sic ad Honoratum scribens: Ecclesia catholica, inquit, est etiam in Aphrica, quia per omnes teras eam Deus esse voluit, & prædixit: pars autem vestra, quę Donati dicitur, non est in omnibus illis locis, in quibus & literæ, & sermo, & facta apostolica cucurrerũt. Et ad Donatum: Vtrum nobiscum in Christi pace, in Ecclesiæ catholicæ vnitate, in fraterna charitate gaudere, an pro nefaria dissensione, pro Donati parte, pro sacrilegâ diuisione, importunitatem, nostræ circa se dilectionis diutius sustinere. Et ad Celerem: Nullam fuisse iustam causam, cur ab orbe terrarum, quo Ecclesia catholica diffunditur, se pars Donati Dirimeret. Et ad Generosum: Si tibi angelus de cœlo diceret: Dimitte Christianitatem orbis terrę, & tene partem Donati, cuius ordo tibi exponitur in epistola Episcopi tuæ ciuitatis, anathema esse deberet: quia te à toto præcidere & in partem contrudere conaretur, & alienare à promissis Dei. Si enim ordo Episcoporum sibi succedentium considerandus est, quantò certius & verè salubriter ab ipso Petro numeramus? cui totius Ecclesiæ figuram gerenti, Dominus ait: Super hanc petram ędificabo Ecclesiam meam, & portæ inferorum non vincent eam. Petro enim successit Linus, Lino Clemens, Clementi Anacletus, Anacleto Euaristus, &c. In hoc ordine successionis nullꝰ Donatista Episcopus inuenitur. Et alio loco. Vtrum sicut à catholicis videbat, ita etiam in parte Donati electi essent. Et in eodem libro: Quicunque recitabantur catholici Episcopi ex his locis, vbi non erat pars Donati. Et in Psalmos scribens: Ponite ante oculos vnitatem orbis terrarum, vnde se isti diuiserunt, ponite & partem Donati. Et in alium Psalmum scribens. Tu qui dimisisti vnitatem omnium gentium, & in parte remansisti, polluisti testamentum Christi. Et iterum in alium Psalmum. Qualem vesaniam patiantur hæretici, quæso vt attendatis. Illi pręcisi à compagine ecclesiæ Christi, & partem tenentes, totum omittentes, nolunt

Partes non esse in Ecclesia sed apud hæreticos.

Psal. 65.

Psal. 121.

Aug. de verbis domini sermo. 49.

Idem tract. 12. in Ioan.

In Psalm. 31. Epist. 170.

Matt. 5.

Lib. 1. cap. 4.

Hæretici quomodo segregant semetipsos.

Cypr. li. 1. epist. 3

Au. epist. 162.

Epist. 104.

In appendice epistolarum.

Epist. 8.

Psalm. 166.

Psalm. 56.

In Breuiculo collationum primi diei. cap. 8.

Cap. 12.

Psalm. 54.

Psalm. 54.

In Psalm. 56.

lunt communicare orbi terrarum, quo diffusa est gloria Christi. Nos autem catholici in omni terra sumus, quia omni terræ communicamus, quacunque gloria Christi diffusa

Ser. 31. de verbis Apostoli. est. Et de verbis Apostoli: Si tu dicis, Christus est sponsus partis Donati, ego tabulas lego, & inuenio esse Christum sponsum Ecclesiæ diffusæ toto orbe terrarum. Et contra Cresconium. Non inuidemus in parte Donati pacem damnatorum, sic & Christi pacem

Lib. 4. cap. 64. Cap. 4. non respuant in orbem terrarum. Et de vnitate Ecclesiæ. A Christi corpore, quod est Ecclesia, ita dissentiunt, vt eorum communio non sit cum toto quacunque diffunditur, sed in alia parte separata inueniatur. Quod genus loquendi etiam in Concilio Aphricano vsurpatum videmus: Vbicunque catholica fuit, & pars Donati. Et iterum: Si fortè

Cap. 84. Cap. 85. Cap. 86. antiqui catholici suum Episcopum voluerint, & illi suum, qui ex Donati parte conuersi sunt. Et paulò pòst: Si fuerit Episcopus ad catholicam ex Donati parte conuersus. Op-

Lib. 2. contra Parmenianum. tatus grauiter insectatur Parmenianum, quod is dixerit duas Ecclesias, duas, inquit, ecclesias comparare voluisti, quasi sola Aphrica habeat populos Christianos, in qua vitio vestro duę videntur partes effectæ. Et dum immemor factus es Christi dicentis: Vnam esse sponsam suã. Tu in Aphrica non dixisti duas esse partes, sed duas Ecclesias: Certè vna est, quæ ex voce Christi meruit iudicari. Qui, ait, vna est Columba mea, vna sponsa mea. Et paucis interiectis, vt ostendam partem vestram cunctis morsibus pastam. Et iterum nonnullis interiectis: Gaudet totus orbis de vnitate Catholica prętер partem Aphricæ, & in eodem libro scribit: Cum veniret aliquis Donatista, solitum esse dicere. Quid apud vos agitur de parte mea? Quasi iam populum cum Deo diuideret, vt intrepide suam diceret partem. Et interrogati apud iudicem. Dixerunt se esse de parte Donati, de Christo tacuerunt. Sic nostra ætate rectè dicitur pars Lutheri, pars Caluini, siue magistri illius Zuinglij, pars Balthasaris Anabaptistæ, & aliorum, qui cum sint à toto præcisi, Ecclesia &

Chry. Homil. in epist. ad Gala. in Ecclesia esse desierunt, cum Ecclesiæ nomen, sicut etiam à Chrysostomo traditum legimus, consensus concordiæque nomen sit: vt qui dissecti sunt in varias partes, nequaquàm possint appellari hoc cognomine. Nam nisi vna sit, vnam fidem, vnam spem, vnã

1. Cor. 1. Ephes. 4. 1. Tim. 3. charitatem retinendo, Ecclesia dici & esse non potest. Sicut Christus diuisus non est, ita neque corpus eius Ecclesia: vnus dominus, vna fides, vnum baptisma, vnus Deus & pater omnium, vna est domus Dei viui, sancta catholica Ecclesia.

Tertia nota Ecclesiæ quod sit vna.

CAPVT XXV.

Ecclesia vna. ATQVE hæc tertia est Ecclesiæ nota, qua dignosci possit ab ijs, qui vel præcisi sunt ab ea: cuius generis sunt, quibus interdictum est piorum cœtu, quos vocamus ex communicatos, vel qui ipsi se vltro præciderunt: quales sunt hęretici & schismatici. Quos cum in tot sectas misere dissectos videamus, manet nihilominus Ecclesia nostra catholica vna de qua sponsus in Canticis clamat: Vna est columba mea, perfecta mea, vna est matri suæ. Hanc illius vnitatem significauit inconsutilis illa Christi tu-

Cant. 6. Ioan. 19. nica, quam qui Christum crucifixerunt milites, non scindendam, sed iuxta id quod prædixerat propheta, sortem super eam mittendam esse censuerunt. Hanc significauit vna illa domus, in qua comedebatur agnus, qui figura fuit agni illius incontaminati Christi ab

Psalm. 21. Exod. 12. Apoc. 13. Ephes. 4. Vnitas Eccle. origine mundi occisi. Hanc expressit Apostolus cùm dixit: Vnum corpus, vnus spiritus, sicut vocati estis in vna spe vocationis vestræ. Visibilibus illa rebus, nimirum sacramentis, fidei confessione, bonis operibus, publicis orationibus, in locum etiam sæpè visibilẽ, quæ domus orationis dicitur, congregatur. Et propterea vocat eam Apostolus vnum corpus, quod ex multis visibilibus membris constet, ne quis commentitiam aliquam esse dicat, quę sub hominis aspectum non cadat. Porrò, qui congregat eam, qui vitam huic prę-

Rom. 5. Rom. 15. Gen. 11. Actor. 4. Lib. 8. de Trini. Beda in secundam epist. Ioã. stat corpori, Spiritus sanctus est: Propterea spiritum etiam vnum appellat, quòd per eam in cordibus hominum diffusa charitate retinetur vnitas in vinculo pacis, vt idipsum dicant, idipsum sentiant, idem sapiant omnes, atque vnanimes vno ore honorificent Deum & patrem domini nostri Iesu Christi.

Sola ergo sancta catholica Ecclesia vna est, terra est vnius labij, vnus in ea Christus adoratur, vna regula veritatis obseruatur, denique multitudinis credentium est cor vnũ, & anima vna. Non concordia & voluntate, sed secundũ naturam fidei, quæ vna est, quẽadmodum Hilarius interpretatur. Quod etiam Beda testatur his verbis: Reuera omnes per orbẽ catholici vnã veritatis regulam sequuntur, non autẽ omnes hæretici & infideles vnanimo errori consentiunt, verùm non minus semet alterutrum, quàm ipsam veritatis viam impugnant. Videre autem licet admirabilem curam illius & solicitudinem in vnitate spiritus retinenda. Cùm enim ex multis cõstet Ecclesijs, quæ tamen omnes vna sunt Ecclesia, cum per orbẽ vniuersum longè lateque diffusa, linguarumque & morum in ea sit magna diuersitas, eosdem tamen ritus, easdem vbique seruat cæremonias, quin & lin-

gua

gua non nisi vna & eadem nimirùm Latina sacrificia peragit, laudesque Deo decantat, ea præsertim, quæ est occidentis & septentrionis Ecclesia, vt si quis etiam ab extremo orbe veniat homo Christianus, esse ibi cor vnum, animam vnam, spiritum vnum intelligat.

Hæreticorum dissensiones.

Nunc tu mihi omnes circumspice, qui nomen Euangelij prætendentes, vt erroris in eo sui latebras constituant, se ab vna hac sancta catholica Ecclesia segregauerunt, quot homines, tot esse propè de dogmatibus fidei sententias, neque nobiscum magis, quàm ipsos inter se digladiari & dissidere videbis, vt nullum adferri certius erroris eorum argumentum possit. In vna domo duos aliquando reperire vix licet, qui sibi inuicem ex omni parte consentiant: quodque maiore etiam dignum est admiratione, aliud eos ijsdem de rebus hodie, cras aliud sentire videas. Hinc illud præclarè dictum à Christiano & catholico principe Georgio quondam Saxoniæ duce cõmemoratur: Nam scire se quidem dicebat, quid hoc anno crederent vicini sui VVittembergenses: quid verò proximè in sequenti anno crediturí essent, se nescire, quòd subindè dogmata sua variarent. Indicant hoc non modò libelli eorum, verùm & ritus toties correcti & mutati. Conati sunt illi alta sapiendo, & humilibus non consentiendo, turrim Babel extruere. Ecce autem, quomodo depressit Deus eorum arrogantiam. Quæ fuit aliquando terra vnius labij, tantam in ea nunc linguarum confusionem factam esse cernimus, vt non modò motuò se, verumetiam ipsi se non intelligant. Sic vbi fuit non ita pridem sancta ciuitas Hierusalem, cuius participatio in idipsum, ibi nunc facta est Babylon mater fornicationum, & abominationum, terra facta est habitatio dæmoniorum, & custodia omnis spiritus immundi. De vtraque ciuitate sic scribit venerabilis Beda. Benè in Babylonis constructione linguarum vnitas per spiritum superbiæ scissa, in Hierosolyma est per gratiam sancti Spiritus linguarum varietas adunata: & illa confusio, hæc visio pacis interpretatur, quia videlicet electos in pluribus linguis & gentibus, vna fides ac pietas toto orbe pacificandos confirmat, reprobos autem plures sectæ quàm linguæ dissociando confundunt. Quis autem alius exitus est expectandus, nisi quem prædixit propheta? Diuisum est, inquit, cor eorum, nunc interibunt: cum præsertim à Christo quoque dictum sit, quod omne regnum in seipsum diuisum desolabitur. Bellum hæreticorũ pax est Ecclesiæ: Fidem illi nostram, sicut ab Hilario scriptum est, dum sibi aduersantur, confirmant. Neque verò nostrotantùm hoc æuo sic accidisse putandum est: Iampridem hoc ita futurum propheta prædixit. Et concurrere, inquit, faciam Ægyptios aduersus Ægyptios. Scripsit etiam antiquissimus Tertullianus de sui temporis hæreticis, quod etiam à regulis ipsi suis variant inter se, dum suo proindè modulatur vnusquisque arbitrio, quæ accepit, quemadmodum de arbitrio suo ea composuit ille, qui tradidit. Suo quoque de seculo scribit Hilarius: Periculosum nobis admodum atque etiam miserabile est, tot nunc fides existere, quot voluntates: & tot nobis doctrinas esse, quot mores: & tot causas blasphemiarum pullulare, quot vitia sunt, dum aut ita fides scribuntur, vt volumus, aut ita, vt volumus, intelliguntur. Et cùm secundùm vnum Deum & vnum dominum, & vnum baptisma, etiam fides vna sit, excedimus ab ea fide, quæ sola est, & dum plures fiunt, ad id cœperunt esse, ne vlla sit. Et in confutatione Synodi, quæ falso septima dicta est, Epiphanius: Hunc morem habent hæretici, quoties vno verbo pietatem contempserint, & à via veritatis aberrauerint, in multos & varios errores labi, vniformis enim res veritas, mendacium autem in varia distrahitur. Et Nicephorus in sua Ecclesiastica historia sic scribit: Sed non diu hæreticos tulit, qui salutis nostræ curam gerit Deus. Nam adulterina Ecclesiæ dogmata, quæ paulatim emicuerãt, breui sunt extincta: ita seipsis inter se abolita, cùm alij super alios nouis rebus studerent, atque inter se conflictarentur, non aliter quàm fluctuum commotiones insurgentes subinde atque decidentes in varias multiplicesque abeunt formas, & postremò vt nihil eorum appareat, euanescunt. Contra veritatis ipsius causa tũ incrementa sua capiebat, magisq; indies augebatur, accessionẽ quandã & robur certum ex hæreticorum insultu sumens. Semper enim sibi constabat Ecclesię catholicæ splendor & status, & grauitas eius, modestia, libertas, diuinus vitæ, morumque diuersorum ordo, doctrinæque synceritas apud Græcos simul & barbaros mirificè relucere cernebatur.

Georgij Saxoniæ ducis dictum.

Rom. 11.

Gen. 11.

In cap. 5. Marci.

Oseæ. 10.

Hæreticorũ bellum pax est ecclesiæ.

Luc. 11.

Lib. 7. de trinitate.

Esai. 29.

De præscriptione aduersus hæreticos.

Hæreticorum mos & ab inuicem semper dissideant.

In li. ad Constãtium Augustũ.

Actio. 6.

secundæ Nicænæ Synodi.

Veritas mendacium.

Lib. 4 cap. 5.

Quoties hæresis exorta est in Ecclesia, nõ ferè sola exorta est. Nolo hic cõmemorare Arrios, Eunomios, Macedonios, Marciones, Seueros, quorũ sectę iã sunt obsoletę, quos in partes aliquot fuisse diuisos Ambrosius, Epiphanius, Ruffinus, Socrates, Theodoritus, Sozomenus, Theodorus in sua Isagoge ad Anastasinm, Nicephorꝰ, ac qui præcessit hos omnes Eusebius, memoriæ prodiderunt, ita vt cum eorum essent plura nomina, vna tamen esset perfidia, impietate non dissonans, communione discordans, nõ dissimuli frau-

De fide lib. 1. c. 4

Hæresi. 73.

Lib. 1. cap. 25.

Li. 5. c. 23 & 24.

Hæresis nunquam sola.

Lib. 2. cap. 29.

Lib. 8. cap. 1.

Lib. 4. cap. 7.

Nice. li. 12. cap. 29. 30. 31 & 32. eccle. hist.

de,sed cogitatione discreta. Neq; dicam de ijs, quibus æuo suo ante quadringẽtos annos idem accidisse scribit Bernardus. Patrum aut certè auorum nostrorum memoria secta quædam in Boëmia & Morauia nata est eorum, qui vtramque speciem eucharistiæ necessariò sumi à Christianis omnibus debere contenderent. Nunquid ea sola fuit? minimè gentium. Simul vt ab ecclesiæ consensu semel discessum est, ita variè sunt & multæ ex vna hac hæreses propagatæ, vt, quod omnibus in confesso est, qui per eas prouincias iter faciũt, intra vnius oppidi mœnia sex aut septẽ etiã sectas reperire liceat, raraq; domus est, in qua nõ aliud maritus, aliud vxor, aliud liberi, aliud credat familia. Sic fit, vbi ab vno, vbi à verò, vbi ab vnius sanctæ catholicæ ecclesiæ cõsensu discedit ur: Veritas em̃ haud quaquã esse multiplex potest: sed vt spiritus diuinus vnicus est, ita verũ, quod illo docẽte cognoscitur, nõ nisi vnũ est. Atq; ea demũ vera doctrina est, et hoc veros doctores arguit, quẽadmodum à maioribus traditũ esse refert Athanasius, vt eadẽ inter sese profiteantur, neque diuersa sentiant, vel inter ipsos, vel à suis maioribus dissidentes. Etenim qui in hunc modum affecti non sunt, improbi potiùs quàm veri doctores dicendi sunt. Quãobrem euenit eiusmodi, quod viatoribus vsu venire solet: si quãdo à recto itinere aberrarunt: Vt enim illi alias ex alijs semitas ingredientes vagantur & errant, nullum peritum regionum ducem sequuti, sic isti duce carentes Ecclesia, quam reliquerunt, cùm de rectè fidei religionisque curriculo deflexerint, alia ex alijs impietatis diuerticula sunt ingressi, capitibusque dissecti, cauda verò colligati, in sola vnius sanctæ catholicæ Ecclesię sententia oppugnanda sunt concordes, haud aliter, quàm olim Herodes & Pilatus inter se paulò antè dissidentes, in domini passione fuerunt amicitia fœderati. Huius rei figuram fuisse putat Augustinus, quod Sampson vulpium caudas colligasse legitur: Vulpes enim insidiosos maximè hæreticos significant, dolosos, fraudulentos, cauernosis anfractibus latentes & decipientes, de quibus etiam in Canticis dicitur: Capite nobis vulpeculas exterminantes vineas. De ijs intelligi vult Rupertus, quod in Apocalypsi scriptum est: Cõmanducauerunt linguas suas. Quomodo, inquit, commanducauerunt? nimirum contra semetipsos sentiendo. Nam contra catholicam quidem Ecclesiam pari & quasi concordi malignitatis spiritu depuguant, sed contra semetipsos discorditer confligendo, hæreses multifidas fecerunt, & ita suas quisque partes defendendo, contendendo atque rixando, linguas suas commanducant.

Bern.ser. 66.in Cant.

Veritatem doctrinæ probat cõcordia & consensus docentiũ. Li. de decretis Nicænæ synodi cont. Eusebium.

Hæretici in quibus conueniãt.

Ioan.19.

Vulpes hæretic. significant & In Psal.80 & 61.

Chryso. in psal. 96.

Hiero.in 13. ca. Ezechiel.

Bern.in Cãt. homil.65.

Cant.2.

Rupertus lib.9. in Apocal.

Quod aliter vnitas retineri non potest, quàm si vnus aliquis præsit Ecclesiæ, cui pareant omnes.

CAPVT XXVI.

QVam autem causam esse dicemus, quod cum perpetuo sibi cõstet Ecclesia, sitque admirabilis quædam in ea fidei dogmatum consensio, qui semel ab ea desciuerunt, tanta est eorum inter se distractio, & opinionum varietas? Quam aliam? nisi quod qui permanent in Ecclesia, fas eis non est, vt ambulẽt inflati sensu carnis suæ, vt suos aliquos intellectus adferant singulares, quos mordicus posteà tueãtur & defendant: sed cùm sint vnius corporis mẽbra, cuius caput Christus est, necesse est, vt caput suum teneant, atque in illius obsequium intellectum suum captiuent.

Colos.2.

2.Cor.10.

Porrò qui caput est Ecclesię Christus, ad patrem suum cœlestem ex hoc mundo migraturus, atque ita facturus, vt genus humanum corporali sua præsentia destitueret, cùm sub suæ tempus passionis orasset patrem, vt eos, quos dederat sibi, seruaret, vt essent vnũ sicut ipse cum patre vnum est, quò facilius vnitas hæc sempiternis temporibus retineri posset, ascensurus ad patrem, vni curam Ecclesiæ suæ mandauit, vni Petro pascendas oues suas commisit, vnum illum principem designauit multis argumentis: vt ipse quidem in cœlis auctor esset vnitatis perpetuę, Petrus autem, & quisquis ei successisset, eiusdem retinendæ dux & princeps in terris haberetur.

Vnitatis ecclẽsiasticæ causa.

Ioan.18.

Ioan.21.

Vnitatis itaque constituendæ principium Christus, & retinendæ per eundem Christum Petrus, & eius successor statuitur. Hoc vniuersa credidit antiquitas: Hoc sacrosanctum Nicænum Concilium confessum esse legimus: Hoc modo non ædita voce clamat ipsa natura, quòd non potest aliter ordo consistere, non potest aliter vnitas in ecclesia retineri, quàm si præsit vnus. Hoc in apibus, hoc in gruibus, hoc in alijs etiam plerisque brutis animantibus videre licet. Habent caput vnum, ducem vnum, quem sequuntur: Sic in arboribus videmus multos ramusculos ad virgã, multas virgas ad ramũ, multos ramos ad stipitem, multos stipites ad radicem vnam infigi, vt omnia socia fiant, & succum, qui est in radice, participẽt: sicut à Paulo dicitur: Socius radicis & pinguedinis factus es. Quòd si in naturis rerũ, multo magis idẽ fieri necesse est in humana societate, quæ nisi ab vno aliquo gubernetur, stare nõ pot. Propterea dicit dominus per prophetã: Suscitabo

Vnitas ecclesiæ etiam naturalibus rationibus ostenditur.

Vnitas retineri non potest nisi per vnum.

Rom.11.

Ezech.34.

tabo super eos pastorem vnum. Et rursus: Pastor erit vnus omnium eorum. Et in Euangelio: Erit vnus pastor & vnum ouile. Quem vnum & solum bonum pastorem libenter Christum agnoscimus, libenter eum esse caput & fundamentum ecclesiæ profitemur. Quin & illud non obscurè ferimus, nos credere, quòd solus ille sufficiat ad Ecclesiam suã regendam, gubernandam, & in vnitate conseruandam. Cæterùm sicut ipse est, qui sacramenta perficit omnia, ipse est, qui baptizat, ipse est, qui peccata dimittit, ipse est verus sacerdos, qui cùm semetipsum semel obtulerit in ara crucis, sua virtute corpus suum & sanguinem ex eo, quod panis erat & vinum conficit, vt iterùm offeratur non in mortem, sed in mortis recordationem: & tamen quia cum suis fidelibus non erat in corpore permãsurus, ministros elegit, quibus in sacramentis administrandis vteretur: Sic ipse caput, ipse gubernator est ecclesiæ suæ, ipse ordinem in ea simul & vnitatem conseruat.

Ezech. 37.
Ioan. 10.
Vnus pastor Christus.

Quoniam verò præsentiam sui corporalem & visibilem Ecclesiæ subtracturus erat, vnius vti ministerio voluit, per quem vnitas hæc retineretur, cui præ cæteris oues loco sui pascendas commisit, ac à seipso petitum cognomen tribuit. Nam cùm petram esse Christum dicat Apostolus, cum Petro in consortium indiuiduæ vnitatis assumpto, nomen hoc communicare dignatus est: Tu es, inquit, Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Quibus verbis cum vno ore à sanctis Patribus tam Græcis quàm Latinis Ecclesia super Petrum ædificata dicitur, tantum abest, vt quicquam ea re Christi gloriæ detractum existimari possit, magis vt etiam illustrata videatur. Neque enim quisquam est, qui eat inficias: quin illud vniuersa prædicat Ecclesia, Christum esse petram illam inuiolabilem, esse lapidem illum angularem, qui fecit vtraque vnum, esse fundamentum, præter quod nemo potest aliud ponere. Sed cùm verùm sit illud, quod à diuo Dionysio scriptum est: Bonum esse sui ipsius maximè diffusiuum & communicatiuum, quid magis facere potuit ad gloriam illustrandam, ad incredibilem sui bonitatem toti mũdo manifestandã, quàm si quod ipsi potestate proprium est, id participatione quadã esse sibi cum homine commune voluisse diceretur? Nunquid non solus ipse est lux inaccessibilis, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum? & tamen Apostolis dixisse legitur: Vos estis lux mundi. Nunquid non ipse solus bonus est? nam nemo bonus nisi Deus: Sunt & hæc tamen illius verba: Bonus homo de thesauro cordis sui profert bona. Nunquid non solus ipse peccata remittit? nam hoc non est nisi Dei proprium: eandem tamen potestatem sacerdotibus quoque concesit, dicens: Quorum remiseritis peccata, remittentur eis. Sed quid opus est hæc enumerando recensere? Potestne quicquam esse gloriosius, quàm & dici, & esse Dei filium? Hanc quoque gloriam adeò non inuidit mortaliũ generi summa illa bonitas, vt quòd solus ipse natura est, nos quoque per adoptionis gratiam Dei patris filios & hæredes, fratres autem suos & cohæredes esse vellet. Et non intelligunt spiritus isti fanatici, iusto Dei iudicio in reprobum sensum dati, se esse potius, qui Christi gloriam obscurent, dum de illius bonitate detrahunt, qua ille tanta est, vt cum semetipsum tradiderit, cum sanguinem suum pro nobis fuderit, verisimile non sit, esse quicquam, quod communicare nobiscum paratus non sit: cùm præsertim ista causa fuerit, quamobrem Dei filius hominis filius fieri dignatus est, vt hominum filijs Dei filijs esse liceret. Adducens hunc Euangelij locum Basilius de pœnitentia: Etiamsi petra est, inquit, non vt Christus petra est, sed vt Petrus petra. Christus enim reuera petra est immobilis & inconcussa, Petrus verò propter hanc petram. Largitur enim Deus suas dignitates, non euacuans se, sed habens dat. Lux est, vos estis, inquit, lux mũdi: Sacerdos est, sacerdotes facit. Quis est, ecce, inquit, mitto vos tanquam oues in medio luporum. Petra est, petram facit, & quæ propria sunt illius largitur seruis. Hoc signum est aliquem esse diuitem, habere & largiri. At nostri diuites quando largiuntur, imminuũt aliquid ex ijs, quæ habent, non enim verè sunt diuites, aliena sunt, quæ possidemus: hic verò sic diues, vt quantumcunque largiatur, nihilominus eque diues maneat, tanquam fons quidam perennis, quantumcunque ex eo hauseris, fluxus non imminuitur. Cui non dissimilia scribit, qui libenter eum imitatur, Ambrosius. Et æqualis eius Paulinus. Enumeratis multis nominibus, quæ nobiscum Christus communicauit, inter quę recenset etiam hoc ipsum petræ nomen, cuius gratiam discipulo suo non negauit. Sed quid miramur, inquit, eũ famulis suis indulsisse sua nomina, quibus & patrem suum participat & regnum? Dedit enim potestatem excipientibus se filios Dei fieri, & quantum in ipso est omnibus dixit hominibus, Dij estis & filij excelsi omnes.

Vnius pastoris Christi decedentis vnus in terra vicarius pastor constituitur.
Ioan. 21.
1. Cor. 10.
Matth. 16.
Ecclesia super Petrum ædificata.
Ephes. 2.
1. Cor. 3.
De diuinis nominibus cap. 4.
Christus sua naturalia bona dignitatesq; suas nobis communicat.
Ioan. 8.
Matt. 6.
Matth. 19.
Luc. 5.
Ioan. 20.
Rom. 8.
Diuitis signum.
Basilius.
Amb. in Luc. cap. 9.
Epi. 4 ad Seuerum.
Ioan. 1.
Psal. 81.

Cõtinet itaq; virtute sua molẽ Ecclesię Christus, ac inuisibiliter eã gubernat: sed quẽadmodũ in Sacramentis cũ ipse solus inuisibiliter operetur omnia, ministerio tamẽ vtitur visibiliũ sacerdotum: sic visibilẽ in terris elegit ministrum, per quem Ecclesię molem hanc sustineret, per quem gregem suum visibilẽ inuisibilis ipse gubernaret. Est igitur pe-

Petra est Christus, & fides de Christo & Petrus ipse.

tra Christus, est petra fides de Christo, quam confessus est Petrus: est petra Petrus ipse cõfitens Christum. Hęc adeò sibi non aduersantur, vt nisi credas Ecclesiam super Petrum confitentem Christum ædificatam esse, nihil credas, nec vbi sit Ecclesia scire queas. Nam si petram nolis nisi Christum ipsum intelligere, quod futurum Christus prædixit, dicet Lutherus. Ecce hic est Christus: dicet Zuinglius, siue Caluinus, ecce hic est: Anabaptistæ contrà, apud neutrum esse dicent, sed sibi solis eum vendicabunt: idem Adamitæ facient, idem Iconomachi. Quid ergo aliud, quàm commentitia erit Ecclesia, cuius nec fundamentum, nec ædificium agnosci poterit? Si verò petram interpreteris fidem, quam confessus est Petrus, idem illud eueniet. Nam & hanc isti certatim ad se rapient, sibiq; singuli certatim vsurpabunt.

Quamobrem si talem esse volumus Ecclesiam, quæ videri & agnosci possit, necesse est, vt visibilem esse petram statuamus, super quam illa sit visibilis ædificata, vt petræ nomine, Petrum Petriq́ue successorem confitentem Christum intelligi velimus. Hoc est, quod dicit Hieronymus: Super Petrum fundatur Ecclesia, licet idipsum in alio loco super omnes Apostolos fiat, & cuncti claues regni cœlorũ accipiant, vt ex æquo super eos Ecclesiæ fortitudo solidetur, tamẽ propterea inter duodecim vnus eligitur, vt capite cõsti tuto, schismatis tollatur occasio. Quod ante illum scriptum erat etiam à Cypriano. Hoc erant vtique cæteri, inquit, Apostoli, quod fuit Petrus, pari consortio prædíti honoris & potestatis, sed exordium ab vnitate proficiscitur, vt Ecclesia vna monstretur. Sed & ante hunc Anacletus, qui vixit Apostolorum temporibus: Licet omnes, inquit, pares essent Apostoli, Petro tamen à Domino est concessum, & ipsi inter se idipsum voluerunt, vt reliquis omnibus præesset Apostolis, & Cephas, id est, caput & principium teneret Apostolorum.

Lib. 1. contra Iouinianum.

De vnitate Ecclesiæ.

Epist. 3.

Quoniam itaque vna est Ecclesia, super vnum, qui claues eius accepit voce domini fundata est, per quem fit, vt Episcopatus etiam vnus sit multorum Episcoporum concordi numerositate diffusus: sicut ad Iubaianum, & ad Antonianum scribens Testatur Cyprianus. Ambrosius explicans illum Pauli locum: vt scias quemadmodum te oporteat in Dei domo conuersari, quæ est ecclesia Dei viui, columna & firmamentum veritatis. Cum totus, inquit, mundus Dei sit ecclesia, tamen domus eius dicitur, cuius hodie rector est Damasus. Et eum secutus Augustinus. Contra sedentem, inquit, in cathedra, cui tutus orbis Christianus in transmarinis & lõge remotis terris, & in ipsis Aphricanis grauioribus, & aduersus eiusmodi fallacias robustioribus communicaret ecclesijs, episcopum alterum ordinauerunt. Hieronymus quoque salutem ecclesiæ dicit à summi sacerdotis dignitate pendere, cui si non exors quædam, & ab omnibus eminens detur potestas, tot in ecclesijs efficientur schismata, quot sacerdotes. Neque enim aliunde schismata & hæreses obortæ sunt, quàm inde, quòd sacerdoti Dei non optemperatur, dum Episcopus, qui vnus est, & ecclesię præest, superba quorundam præsumptione contemnitur, & homo dignatione Dei honoratus, ab indignis hominibus iudicatur: quemadmodum ad Florentium Pupianum, & ad Cornelium scribens testatur sanctus ille martyr Cyprianus. Vnum itaque toti præesse ecclesię vsque eo necessarium est, vt absque hoc ecclesia vna esse non possit. Vnus autem hic Petri Apostoli successor sit oportet: atque inde est, quòd ecclesia nostra, quemadmodum vna, ita etiam Apostolica dicitur.

Ambro. in epist. Pauli. 1. ad Tim. 3.

Aug. cont. Parmenianum li. 1 cap. 3.

Lib. 4. ep. 2. Hier. contr. Luciferan.

Hæreseon & schrism. ortus.

Lib. 4. ep. 9.

Lib. 1. ep. 3.

Quarta ecclesiæ nota, quod sit Apostolica.

CAPVT XXVII.

ET hæc quarta iam est Ecclesiæ nota. Cùm autem vocamus eam Apostolicam, non excludimus Patriarchas & Prophetas. Neque enim ab Apostolis, quemadmodum anteà dictum est, verùm ab ipso Adam, siue filio eius Abel exordium sumpsit Ecclesia, quæ ædificata est super fundamentum Apostolorum & Prophetarum. Nam quod Apostoli factum esse prædicauerunt, id Prophetæ futurum prędixerunt. Qua de re sic aliquando scripsit Origenes: Non ex aduentu Saluatoris in carne sponsam dici, aut Ecclesiam putes, sed ab initio humani generis, & ab ipsa constitutione mundi. Ac paucis interiectis: prima fundamenta congregationis Ecclesiæ statim ab initio sunt posita, vnde & Apostolus dicit: AEdificari Ecclesiam non solum super Apostolorum fundamentum, sed etiam Prophetarum: inter Prophetas autem numeratur & Adam, quia magnum mysterium prophetauit in Christo, & in Ecclesiam, dicens: Propter hoc relinquet homo patrem suum. Dicitur itaq; Ecclesia Apostolica, in qua & doctrina Apostolorum, & legitima est Episcoporũ successio,

Ephes. 2.

In Cantica Canticorum hom. 2

Ecclesiæ initiũ in Adã et Eua.

Gen. cap. 2.

sio,à temporibus Apostolorum ad hæc vsque nostra deducta. Porrò doctrina Apostolorum non scripto tantùm,verùm & traditione constat:quos,quæ ad constituendam Ecclesiam,quæ ad fidem,quæ ad religionem,quæ ad ritus & cæremonias pertinent, multa docuisse dubium non est,quæ nusquam scripta reperiuntur. Scribens ad Thessalonicenses Apostolus dicit, State & tenete traditiones, quas didicistis, siue per sermonem,siue per epistolam nostram. Quibus verbis palàm indicat, præter ea,quæ scripserat, se non minus præclara,quin & preclariora solo sermone docuisse,cùm sermonem prius, quàm epistolam nominat. Id quod vel inde magis etiam liquet,quòd qua ratione cœnæ dominicæ memoria celebrari debeat,verbo tradidisse videtur. Ita enim dicit scribens ad Corinthios: Cætera (nimirum de Sacramento Eucharistiæ)cùm venero,disponam. Ex quo loco scribens ad Ianuarium colligit Augustinus, à Paulo totum illum ordinem agendi, quem vniuersa per orbem ecclesia tenet, institutum esse, quod nulla morum diuersitate varietur. Alio quoque loco dicit Paulus:Laudo vos fratres,quòd per omnia mei memores estis, & sicut tradidi vobis præcepta mea tenetis. Rursus Timotheo scribens: Quę audisti,inquit,à me per multos testes, hæc commenda fidelibus hominibus,qui idonei erunt & alios docere. Quibus ex verbis illud intelligere licet, quod etiam ab Ireneo scriptum est:de multis rebus,quæ literis mandatę non erant, edoctam ab Apostolis recentem illam ecclesiam fuisse, quę successores Apostolorum Episcopi sibi per manus ab illis tradita,suis vicissim ipsi successoribus,ecclesięque tradiderunt.

Apostolica Ecc. Apostolica doctrina.

3.Thess.2. Traditio. Apost.

1.Cor.11. Epist.118. c.6. Ordo circa Eucharistiam à Paulo institut. 1.Cor.11. 2.Tim.2.

Lib.3.cap.4.

Quamobrem quisquis Apostolicam ecclesiam credere se profitetur, eum non modò, quæ scripta,verumetiam quæ viua voce tradita sunt per Apostolos,tenere oportet: Quę nisi recepta fuerint,de summa fidei nostræ periclitabimur. Neque enim alia re magis differre visi sunt à catholicis hęretici pleriąque, quàm quòd hi solas recipiebant scripturas, illi verò traditionibus etiã ecclesiasticis inhærendũ esse censebant. Sic de Montano scribit Eusebius. Quod is insolita non contra scripturas, sed contra traditionem & consuetudinem antiquæ successionis, sub specie prophetiæ loqui cœperit. Sic Hilarius,suo quoque tempore cum dixisset quidam: Nolo verba, quę non scripta sunt dici. Dic, inquit, prius si rectè dici putas:Nolo aduersus noua venena nouas medicamentorum comparationes,nolo aduersus nouos hostes noua bella: nolo aduersus nouas insidias Concilia recentia. Athanasij verba sunt hæc cum ex Theognosto,Dionysio Alexandrino, & Origene probasset,filium eiusdem esse cum patre essentiæ. Ecce, inquit,nos quidem ex patribus ad patres,per manus traditam fuisse hãc sententiã demõstrauimus. Vos autẽ o noui Iudęi & Caiphę discipuli,quos tandẽ nominũ vestrorũ potestis ostẽdere progenitores?

Catholicorũ & hæreticorũ discrimen. Lib.5.hist.c.16

In li.ad Constãtium. Augustam. Hæretici traditionib.cõuicti. In li.de decretis Nicænæ Synodi cont. Eus.

Sed ducis,inquit,Homousion nominari non debere, quia in Scripturis diuinis non cõtineatur. Quęro & ego homo,qui hoc prohibes,si ideo nominari nõ debet, quia scriptum non est, an ideo quia ita credi non liceat. Quòd si ita credendum est, cur non ita profitendum? Corde enim, inquit Apostolus, creditur ad iustitiam, ore autem fit confessio ad salutem. Et paucis interiectis:Si enim Substantiæ vocabulum inde times dicere:quia scriptum non est, timere identidem debes Deum ex Deo, lumen ex lumine profiteri.

Li.de fide cont. Arrianos.ca.3.

Hoc est,quod apud Theodoritum legimus,ex non scriptis sermonibus,piè tamen intellectis Arrianos esse damnatos. Nam cùm reijcerent illi vocem Homousij, propterea quòd nusquàm in scripturis reperiretur, Athanasius & qui cum eo faciebant Episcopi catholici,testimonio patrum,qui doctrinã hanc ab Apostolis receperant,eos refellebant, Nam Apostolorum esse traditionem,quòd filius eiusdem cum patre sit substantiæ,Felix Pontifex ad Benignum scribens testatur. E scripturis Eluidius Mariæ perpetuam virginitatem: è scripturis Donatistæ paruulorum baptismum impugnabant. Sed sicut illum Hieronymus,ita hos Augustinus Ecclesiæ traditione refellit: Cuius tantã esse vim Paulus voluit,vt nõ dubitanter diceret:Etiamsi nos,aut angelus ne cœlo euangelizet vobis præterquã quod euangelizauimus vobis,anathema sit:Sicut prædiximus, & nunc iterùm dico. Si quis vobis euãgelizauerit præter id,quod accepistis, anathema sit. Nõ dixit,si quis vos docuerit aliter,quàm scripsit Matthæus aut Marcus,aut Lucas,aut Iohannes, aut quã ipsi scripsimus,sed præter id,quod euangelizauimus,hoc est,prædicauimus vobis, præter id quod ipsi coràm docuimus,& concionando tradidimus vobis, præter id,quod accepistis,hoc est,audiuistis,& corã didicistis à nobis quatuor esse Euangelia,quæ scriptura nobis prodit? & tamen si quis ea non credat,hæreticus est. Credimus igitur,nõ quia scriptũ est,sed quia sic ab Apostolis legitima Episcoporum & sacerdotũ successione per manus nobis traditũ est. Ad eundẽ modũ,tres personas Deum vnũ esse,nulla nobis expresse tradit scriptura,atque adeò ne reperitur quidẽ personæ nomẽ in scripturis de Deo dictũ,sicut nec Trinitatis:nos tamẽ tres personas dicimꝰ,nõ quia scriptura dici,inquit, Au-

Galat.1.

Quæ scripta non sint credantur tamen. Aug.Lib.7.de trinitate ca.4. Dion.ca.7. ecc. Hierar. Orig.li. 5.in ep.ad Ro.

gustinus, sed quia scriptura non contradicit, & quia sic ab Apostolis & eorum successori bus traditum accepimus: quorum etiam esse traditionem, vt paruuli baptizentur, Diony sius & Origenes testantur. Sed & quòd in Missæ sacrificio pro defunctis oratur, Aposto lorum esse traditionem narrat Chrysostomus. Quod de maioribus Ecclesiæ causis ad se dem Apostolicam sit referendum, Apostolos instituisse scribit Zepherinus pontifex & martyr: quamuis ante eum, alij quoque nonnulli Symbolum quod vocant Apostolicũ, ab Apostolis confectum esse narrant Clemens, Cyprianus vel potiùs Ruffinus: illius e nim videtur esse symboli explicatio, quæ Cypriano quoq; inscribitur, Hieronymus, Au gustinus, Leo pontifex, & alij. Neq; tamen vel in actis Apostolorum, vel in reliqua noui Testamenti scriptura vniuersa, vlla fit eius rei mentio.

Chrys. homil. 3. ep. ad Philip. Clem. in ep. ad Iacobum fratrẽ Domini. Hieron. ad Pãmachium aduersus hæreses Ioan. Hierosolimita. August. ser. 115. & 181. de tempore Leo epist. 24. & 13. Iust. Quæst. 115. & 118. ad orthodoxos. Orig. hom. 5. in Numeros. Tertul. de corona militis. Athan. in li. de variis quæsti. Basil li. de spiritu sancto ca. 28. 29. Hieron. con. Luciferanum. Aug. de bapt. paul. li. 2. c. 7.

Sed quorsum attinet singulas Apostolorum traditiones enumerare, quarum bonam partem inuenire licet apud Iustinum, Origenem, Tertullianum, Athanasium, Basilium, Hieronymum. Multa esse refert Augustinus, quę neque in literis Apostolorum, neq; in Concilijs posteriorum reperiuntur, & tamen quia per vniuersam custodiuntur Ecclesiã, non nisi ab ipsis Apostolis tradita & commendata creduntur.

Quòd vbi Legitima Episcoporum successio est, ibi doctrina Apostolorum, ibi vera est vna, sancta, catholica, Apostolica Ecclesia.

CAPVT XXVIII.

Ecclesia vera vbi sit.

DIdicimus ergò iam, ibi esse Apostolicam ecclesiam, vbi est doctrina Apostolorũ, Porrò doctrina Apostolorum ibi est, vbi est legitima Episcoporum successio, à temporibus Apostolorum ad hæc vsque nostra: quæ successio vbi non est, ibi non est Ecclesia Christi, sed Satanæ Synagoga. Hanc Ecclesiæ notam quia non habent, non agnoscunt hęretici: nam neque traditiones Apostolicas admittunt, cum Arrianis atque alijs hæreticis nihil præter scripturas recipientes: neque ferre possunt aures eorum, vt de legitima Episcoporum successione quicquam dicatur. Nobis verò tantò maiore alacritate excipienda est nota hęc, quantò magis abhorrere ab illa hæreticos & schismaticos videmus, quandoquidem non fuit ferè quisquam sanctorum patrum, qui non eam inter præcipuas Ecclesiæ notas numerauerit: Irenæus Apostolorum temporibus fuit proximus, eius hæc verba sunt: Agnitio vera, est Apostolorum doctrina, & antiquus Ecclesiæ status in vniuerso mundo, secundum successiones Episcoporum, quibus illi eam, quæ in vnoquoque loco est, Ecclesiam tradiderunt, quæ peruenit vsque ad nos custodita. Et alio loco ijs tantum Episcopis obedire iubet, qui successionem habent ab Apostolis, qui cum successione Episcopatus chrisma veritatis certum acceperunt: Reliquos verò, qui absistunt, à principali successione quocunq; loco colligantur, suspectos haberi vult. Neque multò posterior Tertullianus, vbi de hæreticis ait: Cupio, inquit, ostendant mihi, ex qua auctoritate prodierint: edant origines Ecclesiarum suarum, euoluant ordinẽ Episcoporum suorum ita per successiones ab initio decurrentem, vt primus ille Episcopus, aliquem ex Apostolis vel Apostolicis viris, qui tamen cum Apostolis perseuerauerit, habuerit auctorem & antecessorem. Hoc enim modo Ecclesię Apostolicæ cẽsus suos deferunt, sicut Ecclesia Smyrneorum Polycarpum à Ioanne collocatum refert, sicut Romanorum Clementem, à Petro ordinatum edit, proinde vtique & cæterę exhibent, quos ab Apostolis in Episcopatu constitutos Apostolici seminis traduces habeant. Confingãt tale aliquid hæretici. Qui verò fuit propemodum æqualis eius Origenes: Cùm, inquit, multi sint, qui se putent sentire, quæ Christi sunt, & nonnulli eorum diuersa à prioribus sentiant, seruetur verò Ecclesiastica prędicatio, per successionis ordinem ab Apostolis tradita, & vsque ad præsens in Ecclesijs permanens: Illa sola credenda est veritas, quæ in nullo ab Ecclesiastica discordat traditione.

De præscri. aduersus hæretic.

In præmio li. 1. Periarchon.

Porrò Cyprianus tantum huic notæ tribuit, vt Ecclesiam esse dicat, plebem sacerdoti suo adunatam, & pastori suo gregem adhærentem. Adducens verba illa Petri: Domine ad quem ibimus, verba vitæ æternæ habes: Loquitur, inquit, ibi Petrus, super quem ędificanda erat Ecclesia, docens, etsi contumax & superba audire nolentium multitudo discedat, quòd Ecclesia tamen Christianorum non recedit. Ad extremum scire debes, inquit, Episcopum in Ecclesia esse, & Ecclesiam in Episcopo, etsi qui cum Episcopo non sint, in Ecclesia non esse, & frustrà sibi blandiri eos, qui pacem cum sacerdotibus Dei non habentes, obrepunt, cùm Ecclesia, quæ catholica vna est, scissa non sit, neque diuisa, sed sit vtique connexa, & cohærentium sibi inuicem sacerdotum glutino copulata, Ac rursus ad Magnum scribens: Ecclesia, inquit, vna est, quæ vna intus esse & foris non potest. Si enim apud Nouatianum est, apud Cornelium non fuit: si verò apud Cornelium fuit: qui Episcopo Fabiano legitima ordinatione successit, Nouatianus in ecclesia non est. Ibi indicauit ecclesiam esse Cyprianus, vbi fuisset Papa Cornelius. Qui alio loco, cum

Lib. 4. Ep. 9.

Ioan. 6.

Lib. 1. ep. 6. Ecclesia ibi. vbi Papa.

Lib. 4. ep. 2.

Cornelio

Cornelio esse, idem esse scribit, quod cum catholica Ecclesia communicare.

Neque dissimiliter Hieronymus, qui scribés ad Damasum: Faceſſat, inquit, inuidia Romani culminis, recedat ambitio, cum ſucceſſore piſcatoris à diſcipulo crucis loquor. Ego nullum primum niſi Chriſtum ſequens, beatitudini tuæ, id eſt, cathedræ Petri communione conſocior, ſuper illam petram ædificatam Eccleſiam ſcio: Quicunque extra hanc domum agnum comederit, profanus eſt: Si quis in arca Noë non fuerit, peribit regnante diluuio. Ac paulò pòſt: Non noui, inquit, Vitalem, Meletium reſpuo, ignoro Paulinum: quicunque tecum non colligit, ſpargit: qui Chriſti non eſt, Antichriſti eſt. Sic ille vir ſanctiſsimus iuxtà, ac doctiſsimus, quicunque cum ſucceſſore piſcatoris Damaſo Papa non colligerent, Sataniſtas & Antichriſtos eos haberi voluit: ita nihil habere cum illis cõmune volebat. Quod apertius etiã in proximè inſequenti ſcribit epiſtola: In tres, inquit, partes ſciſſa, Eccleſia, ad ſe rapere me feſtinat: Ego interim clamito, Si quis cathedræ Petri iungitur, meus eſt. Meletius, Vitalis, atque Paulinus tibi hærere ſe dicũt: poſſem credere, ſi hoc vnus aſſereret: nunc aut duo mentiuntur, aut omnes. Tanta fuit Apoſtolicæ ſedis auctoritas, vt illi ſe hærere etiam hæretici fingerent, cui qui non eſſet iunctus, eum pro ſuo non habebat Hieronymus. Qui quòd eo loco ſcribit, idẽ etiam Theodoritus teſtatur de Paulino, deque Apollinare quod aſſeuerabat vterque ſe cũ Damaſo ſentire, quò facilius morbum ſuum tegere poſſet. Sic de Eutichete ſcribit Leo Pontifex, quòd ſententiam ipſius per omnia ſe ſecuturum ſpoponderit. De Anthemio verò legitur in ſententia Synodi Cõſtantinopolitanæ ſecundæ, quòd is ad Patriarchas ſcripſerit, ſe per omnia ſequi Apoſtolicam ſedem. Iuſtinianus verò Imperator in epiſtola ad Epiphanium, quæ eſt in ſexta Synodo: Quia ſæpenumerò, inquit, Hæretici in his locis extiterunt, qui iudicio illius venerandæ ſedis ſublati ſunt, licet nobis dicere ac pronũciare omnes eos, qui habere illam pro capite noluerint, non eſſe Dei ſacerdotes, neque fideles ſeruos.

Hier. in epiſt. ad Damaſum.

Geneſ. 7.

Hæretici etiam fingebant ſe cũ Rom. Pont. ſentire. Lib. 5. cap. 3. Epiſt. 14.

Acti. 4. Synodi 5.

Auguſtinus in pluribus locis notam hanc agnoſcit: qui diſertis etiam verbis extra Eccleſiam eſſe pronunciat, qui relicto Epiſcopo, Dei ordinatione ſuccedánea prę ſidente, aut ſibimetipſis, aut ſemetipſos cõſtituunt Epiſcopos, Præpoſitos, Primates. Cuius hæc etiam verba leguntur. Multa ſunt, quæ me in Eccleſiæ gremio iuſtiſsimè tenent. Tenet conſenſio populorum, atque gentium, tenet auctoritas miraculis inchoata, ſpe nutrita, charitate aucta, vetuſtate firmata, tenet ad ipſa ſede Apoſtoli Petri, cui paſcẽdas oues ſuas Dominus poſt reſurrectionem ſuam commendauit, vſque ad præſentem Epiſcopatum ſacerdotum ſucceſsio: tenet poſtremò ipſum catholicæ nomen, quod non ſinè cauſa inter tã multas hæreſes ſic iſta ſola Eccleſia obtinuit, vt cùm omnes hæretici ſe catholicos dici velint, quærenti tamen peregrino alicui, vbi ad catholicam conueniatur? nullus hęreticorum vel baſilicam ſuam, vel domum audeat oſtendere. Rurſus in Pſalmo contra partem Donati: Numerate, inquit, ſacerdotes vel ab ipſa Petri ſede, & in ordine illo Patrum quis cui ſucceſsit videte: ipſa eſt petra, quam non vincunt ſuperbæ inferorum portæ: Quod autem in eo Pſalmo ſcripſit, in epiſtola ad Generoſum ipſe fecit, ac Romanos Epiſcopos inuicẽ ſibi ſuccedentes enumerauit à Petro vſque ad Anaſtaſium: Quibus enumeratis, In hoc ordine, inquit, ſucceſsiõis nullus Donatiſta Epiſcopus inuenitur. Quod idẽ ab Optato quoque, qui fuit æqualis Auguſtini, factum legimus. Is contra Parmenianũ ſcribens, eum ſcire dicit Petro primo cathedram Epiſcopalem eſſe collatam, in qua ſederit omnium Apoſtolorum caput Petrus, inde Cephas appellatus, in quo vno cathedræ vnitas ab omnibus ſeruaretur, vt iam ſchiſmaticus eſſet, qui contra ſingularem cathedram alteram collocaret. Ergò cathedra vnica, quæ eſt prima, ſedet prior Petrus, cui ſucceſsit Linus, ac enumeratis vſque ad Syricium, qui tum in cathedra ſedebat, Romanis Pontificibus: Veſtræ, inquit, cathedræ vos originem reddite, qui vobis vultis ſanctam Eccleſiam vendicare. Simili enumeratione ſucceſsionis Põtificum Romanorum, vſus eſt antiquiſsimus Irenæus. Quo in loco ſimul illud aſſeuerat, quòd ad Romanam Eccleſiam, propter potentiorem principalitatem, neceſſe eſt omnem conuenire Eccleſiam, hoc eſt, eos, qui ſunt vndique fideles, in qua ſemper conſeruata eſt ea, quæ eſt ab Apoſtolis, traditio, Enumerationem autem Irenæi tranſcripſit in Eccleſiaſticam ſuam hiſtoriam Euſebius.

In Eccleſia aliquem retinent. Aug. contra Epiſt. Manichæi. cap. 4. Explicationem huius ſentẽtiæ Auguſtini vide folio 423. Idem in principio Tomi. 7.

Epiſt. 165.

Lib. 2. contra Donatiſtas. A Beato Petro Apoſtolo epiſcopo primario epiſcoporum huc vſque ſucceſsio in vera Eccleſia eſt & non apud hæreticos. Lib. 3. cap. 3.

Lib. 5. cap. 6. Eccleſ. hiſt.

Longum eſſet ſingulos enumerando recenſere, qui ex hac nota ſucceſsionis Apoſtolicæ, Eccleſiam agnoſcendam eſſe putauerunt. Qua in ſententia cùm fuerint antiquiſsimi, Irenæus, Tertullianus, Cyprianus, Hieronymus, Auguſtinus, Optatus, nota hæc Eccleſiæ, quam ſancti Patres agnoſcunt, vna omnium clariſsima, maximeque Eccleſiæ propria eſt habenda, quantumlibet reclamantibus hæreticis, qui eam ſibi nulla ratione poſſunt arrogare. Quibus & nos cum Tertulliano & Optato dicere poſſumus: Oſtendant ex qua auctoritate prodierunt: edant origines Eccleſiarum ſuarum, euoluant ordinem Epiſcoporũ ſuorum: reddant originem cathedræ ſuæ: confingant ſaltem aliquid de ſucceſsione legitima: ſed

ma: sed neque quod confingant habent. Nam illud in confesso est, non modò nullam esse apud illos sacerdotum & Episcoporum successionem, qui ante triginta hos annos nati sunt, verumetiam eorum Ecclesias nunc quoq; sacerdotibus & Episcopis legitimè ordinatis, præterquàm si qui à catholica defecerunt, prorsus carere. Quamobrem apud eos templa videre licet, sicut sacrificio, ita & sacerdotio destituta, in horrea nonnulla, pleraque in stabula vel in caulas conuersa. Egregia verò Ecclesia, in qua nullus Episcopus, nullus sacerdos, nullum est sacrificium: in qua cuiuis de fæce vulgi prorsus illotis, quod aiũt, manibus, & ad Sacramentorum, & ad verbi ministerium, citra vocationem vllam legitimam, accedere licet. Quare cùm ipsi in Ecclesia non sint, illud omni ope contendunt & elaborant, vt ne vlla sit Ecclesia. Cùm enim nisi vna sit, vlla esse non possit, vna autem esse nequeat, nisi ex vno pendeat, qui præsit omnibus, ad vnum hunc expugnãdum suas omnes machinas conuertunt. Quod ideò per membra sua facit Satanas, sicut à Cypriano scriptũ est, ideò præpositum Ecclesiæ sua infestatione persequitur, vt gubernatore sublato, atrocius atque violentius circa Ecclesiæ naufragia grassetur.

Apud hæreticos successio episcoporum nulla.

Hæreticorum templa.

Hæreticorum studium in euertendo Papatu. Lib. 1. epi. 3.

Itaque Satanistarum non est maius aliud studium, quàm, vt quem Christi vicarium, quem Petri successorem esse vident, cuius ministerio fieri perspiciunt, vt in Ecclesia spiritus vnitas in vinculo pacis retineatur, eius auctoritati detrahant, eum inuisum & exosum reddant omnibus: Aliter enim dispergere cũ Satana non possunt, nisi quo ministro Christus vtitur in colligendo grege suo, quem precioso sanguine suo redimere dignatus est, ab eo quàm fieri possit, maximè voluntates hominum auersas reddant. Quemadmodum qui vult regnum euersum, aut aliquam in eo seditionẽ concitatam, caput regni petit imprimis, illud famosis libellis proscindit, & quibuscunque potest artibus in odium & cõtemptum omnium adducere conatur: Sic illi, dum hoc vnum student, vt Ecclesiam perturbent, vt illius vnitatem scindant, caput Ecclesiæ sub Christo capite, quibus modis possunt, etiam confictis criminationibus oppugnant. Intelligit Satanas, quod etiã à Cypriano scriptum est, concordiam simul iunctam omninò vinci non posse. Quamobrem sicut lupus ouem à grege secernere, sicut accipiter columbam ab agmine volantium separare, sic ille, cùm sibi satis aduersùs omnes virium non esse videat, circumuenire quærit solicitudinem singulorum, ac per quem fieri videt, vt simul iungãtur omnes, eũ omni ratione cupit euersum. Sed eæ Satanæ insidiæ cauẽdæ sunt pijs omnibus, tantoque maiore studio enitendum illis est, vt in vna, sancta, catholica, Apostolica Ecclesia perseuerent, quemque illi præsidere suo loco Christus voluit, ei dicto sint audientes, ad eum, si qua sit de fidei dogmatibus dubitatio exorta, referant. Nam hoc ita fieri oportere, ab ipsis Apostolis institutum est, neque secus fuit vnquàm in Ecclesia catholica obseruatum.

Lib. 1. epi. 1.

Habentur libri Conciliorum, in quos non modò acta Synodorum, verùmetiam epistolæ multorum sanctorum pontificum & martyrum sunt relatæ. Legat qui volet Anacleti, Euaristi, Alexandri, Zepherini, Marcellini, Cornelij, Lutij, Melchiadis, Marci, Iulij, Innocentij, Damasi, Leonis, Agathonis, Gelasij, Hormisdæ epistolas, non aliter se rem habere perspiciet. Verùm & ex quatuor illis Concilijs, quæ haud aliter atque quatuor Euangelia recipiuntur ab omnibus ijs, qui Christiani censeri volunt, idipsum cognoscet. Neque diuersum reperiet in Ecclesiastica historia, vbi commemoratur Concilium quoddã Antiochiæ celebratum, auctoritatem vel hoc nomine non habuisse, quod ei nec Iulius interfuit maximæ Romæ Episcopus, nec in locum suum aliquem destinauit, cùm vtique regula Ecclesiastica iubeat, non oportere præter sententiã Romani Pontificis Cõcilia celebrari. Extat inter Augustini epistolas vna patrũ Concilij Carthaginensis: in qua petunt ab Innocentio Papa, vt Concilij sui statutis Apostolicæ sedis adhibeatur actoritas. Ad Demetriadem quoque scribens hortatur, vt sancti Innocẽtij, qui Apostolicæ cathedræ successor est, fidem teneat, nec peregrinam doctrinam recipiat. Extat & alia eiusdem argumẽti, ab Augustino & cæteris Episcopis in Concilio Mileuitano congregatis scripta. Cui respondens Innocentius: Diligenter, inquit, & congruè Apostolico cõsulitis honori: honori, inquam, illius, quem solicitudo manet omnium Ecclesiarum, super anxijs rebus, quæ sit tenenda sententia, antiquæ scilicet regulæ formam sequuti, quam toto semper ab orbe mecum nouistis esse seruatam. Ac paulò post: Scientes quòd per omnes prouincias, de Apostolico fonte petentibus responsa semper emanant, præsertim quoties fidei ratio ventilatur, arbitror omnes fratres & Episcopos nostros non nisi ad Petrum, id est, sui nominis & honoris auctorem referre debere. Quod autem à patribus in Aphricano & Mileuitano Concilio congregatis, idem cùm ab alijs quibusdam orientalibus Episcopis ad Symmachum scribentibus, tum ab his, qui cum Athanasio conuenerant Alexandriæ, factum esse legimus. Quin & Synodi magnæ & vniuersalis Chalcedonensis ad Leonem extat epistola, qua petunt, vt suis decretis eorum honoret iudicium. Extat & Ambrosij epistola,

Synodorum sententia de auctoritate Roman. Ponti. Socra. li. 2. ca. 8 Eccles. hist.

Epist. 90. Lib. de virginitate. Cathedram pontificis Rom. in causis fidei & religionis consulunt aliæ ecclesiæ.

Actio. 3. Ambro. epi. 78.

qua Theo-

qua Theophilum admonet, vt de causa inter Euagrium & Flauianum ad Romanæ sacerdotem Ecclesiæ referat.

Sed quid catholicos commemoramus? quorum nemo fuit vnquam, qui de fidei causis, si quid esset in dubium vocatum, nõ ad sedem Apostolicam referendum esse putaret? Etiam hæreticos id fecisse Ecclesiastica docet historia, vbi legitur Eusebius Constantinopolitanus Episcopus ad Pontificẽ Romanũ Iulium misisse, atq; ab eo petiuisse, vt in causa Athanasij iudex esse vellet. Quod etiã fatetur Athanasius in secũda sua apologia. Quin tota illa Synodus Episcoporum, quæ fuit Antiochiæ cum Eusebio cõgregata, acta sua eiusdem Pontificis iudicio cõprobari petiuit. Hanc autem de Eusebio historiam diligenter perscripsit Athanasius in epistola quadam ad solitariam vitã agentes, vbi narrat, quod cùm Eusebiani Romam contra Athanasium scripsissent: Episcopus Romanus Synodum fieri iussit, ac presbyteros suos cum literis ad Eusebianos misit, certum diem definiens, vt aut præsentes se sisterent, aut cognoscerent se omnibus modis suspectos haberi. De Fortunato pseudoëpiscopo ab hæreticis constituto, deq; Basilide, quod ad Petri cathedram appellauerint, memoriæ prodidit Cyprianus. Fecit idem Petrus Habailardus Bernardi tẽporibus. De Pelagio scribit Augustinus, quòd is literas, quibus se purgaret, libellumq; fidei suæ Romam ad Papam Innocentium miserit, narrat idem de Celestio, quòd is beati Papæ Innocentij literis non est ausus obsistere, imò se omnia, quæ sedes illa damnauerat, damnaturum esse promisit. Eutichen etiam libellum Leoni misisse, deq; iniusta damnatione questum esse patet ex ijs, quæ scripsit Leo Pontifex ad Theodosium & ad Flauianum. Flauianus quoque cur eum excommunicauerit, eidem Leoni causam reddit: & approbat eius hoc factum Leo. Protereus etiam Episcopus Alexandrinus in suspicionem hæreseos vocatus apud eundem Leonem se purgat, quem postea Leo catholicũ esse Martiano Imperatori indicat. De Pyrrho quoque narrat Zonaras, quod cùm ad sedem suam Constantinopolitanam redire cuperet, se deseruisse monothelitarum hæresim simulat, libellumq; de fide sua Papæ offert, à quo approbatus est. Inde clàm Rauennam digressus hæresim celare non potuit. Quo comperto, Papa conuocatis suis Episcopis, eum penitus condemnat. Idem hoc factum est à nostri temporis hæresiarcha, cuius hæc verba sunt ad Leonem decimum: Beatissime Papa, prostratum me pedibus tuæ beatitudinis offero, cũ omnibus, quæ sum & habeo: viuifica, occide, voca, reuoca, approba, reproba, vt placuerit: vocẽ tuam, vocem Christi in te præsidentis & loquentis agnoscam. Quamuis hæc illius hypocrisis non diutius, quàm illa Celestij durauerit.

Hæretici ad iudicũ prouocauerunt Roma. Pont.
Socr. li. 2. ca. 11
Li. 1. epist. 3. 4.
In epist. ad solitariam vitam agentes.
Bernar. epi. 109
Aug. de gratia Christi contra Pela. lib. 1. ca. 3. & de peccato originali. lib. 2. cap. 7.
Leo epi. 7.
Epist. 10.
Protereus ep. 68
Leo epi. 69.
In vita Constantis nepotis Heraclij.
Lutherus Leoni papæ se & sua submittit.

Neq; verò sine causa tãta fuit semper Romanæ ecclesiæ auctoritas, in qua sicut scribit Augustinus, Apostolicæ cathedræ semper viguit principatus. Ná cùm aliæ omnes ecclesiæ, quibus Apostoli præfuerunt, à fide defecerint, sola hæc sancta & Apostolica, mater omniũ ecclesiarum, Christi ecclesia, per omnipotentis Dei gratiam à tramite Apostolicæ prædicationis nunquàm erraſſe, nec hæreticis nouitatibus deprauanda succubuisse probatur: sed quam ab exordio fidei Christianę normam ab ipsis Apostolis accepit, in ea semper illibata permansit. Defecit Hierosolymitana ecclesia, cui præsedit Iacobus: defecit Achaia, vbi Andreas: defecit Asia, vbi Ioannes: defecit India, vbi Thomas: defecit Persis, vbi Iudas: defecit Æthiopia, vbi Matthæus: defecit Phrygia, vbi Philippus: defecit Græcia, vbi Paulus: Sola fuit & est ecclesia Romana, ad quam, sicut præclarè scribit Cyprianus, nunquàm accessum habere potuit perfidia. De qua Theodoritus ad Renatum presbyterum ex collegio Cardinalium scribens: Tenet enim, inquit, sancta ista sedes gubernacula gerendarũ cuncti orbis ecclesiarum, cùm propter alia, tum quia semper hæretici fœtoris expers permansit, neque vllus vnquam, qui contraria sentiret in ea sedit: quin potius Apostolicam gratiam in uiolatam custodiuit. Et ad Ruffinum Hieronymus: Scio, inquit, Romanam fidem, Apostolica voce laudatam, istiusmodi præstigias non recipere, etiamsi Angelus aliter annunciet, quàm semel prædicatum est, Pauli auctoritate munitam non posse mutari. Ad Damasum quoque scribens, apud solos Romanos incorruptam seruari dicit patrũ auctoritatem. Quodam etiam loco Romanam fidem, eandem esse vult fidem catholicam. Fidem suam, inquit, quam vocat? eámne qua Romana pollet Ecclesia, an illam, quæ in Origenis voluminibus continetur? Si Romanam responderit, ergo catholici sumus. Rursus ad Pammachium, & Oceanum scribens: Quisquis es, inquit, assertor nouorum dogmatũ, quæso te, vt parcas Romanis auribus, parcas fidei, quæ Apostolico ore laudata est. Cur post quadringentos annos docere nos niteris, quòd antè nescisti? cur profers in medium quod Petrus & Paulus edere noluerunt? vsque ad hunc diem sine ista doctrina mũdus Christianus fuit. Illam senex tenebo fidem, in qua puer natus sum. Ambrosius verò: Percontatus est, inquit, ab Episcopo, vtrum nam cum Episcopis catholicis, hoc est, cũ Romana Ecclesia conueniret? Qui etiam alio loco se cupere scribit in omnibus Romanã Ecclesiam

Romanæ Ecclesiæ quæ à fide nunquam defecit prærogatiua. August. 162.
Ecclesiæ prouinciales à fide defecerunt.
Cypr. lib. 1. epist. 3.
Hiero. lib. 3.
Galat. 1.
Rom. fides catholica & inuiolata.
Idem lib. 1. cõt. Ruffi.
In oratione funebri de obitu fratris.
Sozo. li. 7. ca. 4.
Lib. 3. de Sacramen. cap. 3.

cleſiam ſequi. Vſque adeò autem Romana fides catholica ſemper fides eſt habita, vt Gratianus Imperator, quo imperãte vixit Hieronymus, noluerit de fide diſputari: verùm edictum fecerit, vt cuncti ſubditi eam religionem retinerent, quam vertex Apoſtolorum Petrus initio tradidiſſet, ac tum Damaſus Romanus Epiſcopus cuſtodiret: Quod nõ modò in Eccleſiaſtica legitur Hiſtoria, verùmetiam edictum ipſum in codicem Imperatoris Iuſtiniani relatum eſt. In Chalcedonenſi quoque Cõcilio legimus acclamatum: Omnes ita credimus. Papa Leo ſic credit. Cyrillus ita credit. Papa Leo ita interpretatus eſt. Et iterùm: Omnes ſic credimus, Papa Leo ſic credit. Anathema ei qui partit, & ei qui diuidit. Hæc fides Leonis Archiepiſcopi: Leo ſic credit. Leo & Anatholius ſic credũt. Et iterùm: Petrus per Leonem ita loquutus eſt, Apoſtoli ita docuerunt, piè & verè Leo docuit. Ac paulò poſt: Omnes ita credimus: ſicut Leo ita credimus? in ſexta quoque Cõſtantinopolitana Synodo, cùm itidem legeretur, Pontificis Agathonis epiſtola, quæ ſcripta fuerunt ab illo tanquam à Spiritu ſancto dictata, ac per os ſancti ac beati principis Apoſtolorum Petri, ſtatim receperunt, & amplexi ſunt omnes, ac in prophetico ſermone dictum fuit. Charta & atramentum videbatur, & per Agathonem Petrus loquebatur. Et in ſeptima Synodo, quæ fuit iterum habita Nicææ, cùm lectæ fuiſſent epiſtolæ duæ pontificis Adriani, ad Imperatorem vna, ad Patriarcham Taraſium altera, acclamauerunt Patres, Vniuerſa ſancta Synodus ſic credit, & ſic docet. Ac ſinguli poſtea ſic ſe credere, ſic ſentire, ſic tenere, ſic docere, ſic in toto corde confiteri profeſsi ſunt.

C. de ſumma tri. L. cunctos populos. Actio. 2.

Ad Eccleſiam Rom. de fidei cauſis ſemper referebatur. Actione. 2.

Ex his omnibus perſpicuum cuiuis eſſe poteſt, ex eo tempore, quo Chriſtus in cœlum aſcendit, quãtum fuerit Apoſtolicæ, hoc eſt, Romanæ ſemper Eccleſiæ tributum, ad quam de fidei cauſis referebatur, quod ibi potiſsimum ſarcita iri damna fidei ſpes eſſet, vbi nõ poſſet fides ſentire defectum: Quam ſolius ſedis huius prærogatiuã eſſe dicit Bernardus. Et ſunt intereà, qui neſcio cuius VVittembergenſis, heri, quod aiunt, & nudiuſtertius natæ Eccleſiæ iudicio, ſcripta ſua ſubijcere malunt, quàm illius omnium antiquiſsimæ, ſanctiſsimęque Eccleſiæ, cuí totam doctrinam Apoſtoli cum ſanguine ſuo profuderunt, cui Euangelium ſuum Petrus & Paulus ſanguine quoque ſuo ſignatũ reliquerunt: quæ mille iam quingentis & ampliùs annis ita eſt catholica ſemper & Apoſtolica habita, nunquã vt vlla fuerit hæreſeos labe maculata: in qua videre etiamnũ licet viros & vitæ ſanctimonia & doctrina præſtantiſsimos. Neque enim exiſtimandum eſt, ſi quando ad Petri cathedram de cauſis maioribus refertur, ſolum eſſe Paulum aut Iulium pontificem, qui de illis iudicet. Habet ille lateri ſuo aſsidentes totius orbis viros doctiſsimos, quibus ipſe minimè doctrina ſecundus præſidet, de quorum conſilio de rebus grauioribus pronunciat. Quamobrem ferendi non ſunt, qui Pontifici ſe dicto audientes fore profitentur, non autem Paulo aut Iulio, ſibique hoc arrogant, ſuum vt eſſe velint iudicium, quando vt Pontifex, quando vt Iulius decernat. Quæ ſi ſemel admiſſæ fuerint captiones, omnis erit è terris obedientia ſublata: Cur enim non eadem ratione ſibi ſumat quiſquam, vt de regis ſententia iudicet, quod Sigiſmundum, non autem regem pronunciaſſe dicat? Nihil captione hac pernicioſius cogitari poteſt.

Epiſt. 190.

Eccleſia Rom. nulla vnquam hæreſi maculata.

Quod fides Eccleſiæ propterea deſerenda non ſit, quod præſident illi quandoque, qui vitæ non omninò ſunt inculpatæ.

CAPVT XXIX.

Epiſt. 157.

CÆterùm verum eſſe illud cõperimus, quod ab Auguſtino ſcriptũ eſt, quòd cùm non habeant hæretici quod in cauſa ſuæ diuiſionis defendant, nõ niſi hominum crimina colligere affectant, & ea ipſa plura falſiſsimè iactant, vt quia ipſam diuinæ ſcripturæ veritatem, qua vbique diffuſa Chriſti Eccleſia commendatur, criminari & obſcurare non poſſunt, homines per quos prædicatur, adducant in odium, de quibus fingere quicquid in mentem venerit, poſsint. Nunquã enim ib ab vllis hæreticis tam eſt impudenter factum, quàm hoc infelici noſtro ſęculo fieri videmus. Cùm enim ſe malam habere cauſam intelligant, ad eas ſe artes conuertunt, quibus vti cõſueuerunt ij, qui malas cauſas defendendas ſuſceperunt. Cumque ſint in Rhetorum præceptis diligenter exercitati, non alia in re magis laborant, quàm vt odio, inuidia, & huiuſmodi motibus animorum excitandis, hominibus imperitis errorem obijcere queant. Quamobrem Eccleſię præſides, præcipuè verò Chriſti vicarium, Petriq; ſucceſſorem falſis etiam criminationibus in odium & contemptum omnium adducere conantur. Quæ eſt autem iſta tam inſana maledicendi rabies? aut à quo alio quàm à Satana auctore profecta? facilè vt Satanã ſtam agnoſcere liceat. Certè Dei præceptum eſt: Principi plebis tuæ non maledices. Dei digito ſcriptum eſt: Maledici regnum Dei non conſequentur. Atqui ex iſtorum libris ſi quis maledicta & conuitia, ſi falſas criminationes auferre velit, chartas propemodũ omnes vacuas reliquerit. Is demùm Euangelij propugnator habetur acerrimus, qui Pontificem Ro-

Hæretici criminatores.

Exod. 22. 1. Cor. 6.

cem Romanum & reliquos Episcopos omni conuitiorum genere quàm acerbissimè fuerit insectatus. Et quod suo quoque tempore queritur euenisse Basilius, vt quisque lingua est ad maledicendum & blasphemandum procacissima, ita prę cæteris maximè iudicatur idoneus, qui verbi ministerio fungatur. *Basil. epi. 69.*

Ac demus hoc illis: deflexisse aut deflectere quandoque de recto vitæ curriculo Pontificem: nunquid ideò fides in Christum, quam ille docet, abijcienda est? Præclarè dictum est à Tertulliano: ex personis probamus fidem, an ex fide personas? Dummodo ille recta doceat, quemadmodum recta docere certum est, quid mea refert, qua sit ille vita? Deindè verò, quis ego sum, qui sedentem in Petri cathedra seruũ iudicem alienum? Domino suo ille stat aut cadit, vni illi vitæ suæ, commissique Pontificatus rationem redditurus. Cùm ventum erit ad Christi tribunal, ante quod omnes nos oportet manifestari, nõ quæretur à nobis, quid Pontifex fecerit: non illius, sed nostræ à nobis vitæ ratio reposcetur: referet vnusquisq; propria corporis, prout ipse gesserit, siue bonum, siue malum: Prout ipse (inquit) non prout Pontifex gesserit. Quamobrem non sibi sumat ouis, vt à quo venit ipsa iudicanda, pastorem suum iudicet, neque qua sit illa vita, quicquam ad salutem suã interesse putet. Securum te Christus in hac parte fecit, dicens: Quæ dicunt facite, quæ autem faciunt, facere nolite: Dicunt enim, & non faciunt: Dicunt quæ Dei sunt, faciunt quæ sua sunt: Dicunt bona ex cathedra Moysi, faciunt mala ex pestilentia sua. *Fides ex personis non probanda. Ter. de præscriptionibus aduersus hæreticos. Rom. 14. 2. Cor. 5. Matth. 23.*

Non est itaque deserenda sanctitas cathedræ: neque propter pastores malos, gregis est vnitas diuidenda. Præclarè Augustinus: Si omnes per totum orbem tales essent, quales vaniſsimè criminaris, cathedra tibi quid fecit Ecclesiæ Romanæ, in qua Petrus sedit? & in qua hodie Anastasius sedet? vel Ecclesiæ Hierosolymitanæ, in qua Iacobus sedit, & in qua hodie Ioannes sedet, quibus nos in catholica vnitate connectimur, & à quibus vos nefario furore separastis? Quare appellas cathedram pestilentiæ cathedram Apostolicam? si propter homines, quos putas legem loqui & non facere, nunquid dominus Iesus Christus propter Pharisæos, de quibus ait, dicunt enim, & non faciunt, cathedræ, in qua sedebant vllam fecit iniuriam? Nonne illam cathedram Mosi commendauit, & illos seruato cathedræ honore redarguit? Ait enim super cathedram Moysi sedent, quæ dicunt facite, quæ autem faciunt, facere nolite, dicunt enim, & non faciunt. Hæc si cogitaretis, nõ propter homines, quos infamatis, blasphemaretis Cathedram apostolicam, cui non communicatis. Sed quid est aliud quàm nescire dicere, & tamen non posse nisi maledicere. Monet Iacobus, ne Christi fidem in acceptione personarum habeamus, quandoquidem personarum respectus, vt est apud Augustinum, erroris est mater, qui etiam à perfido fidem percipi posse docet. Per asinam loqui dominus dignatus est, qui minus loquatur per hominem quãuis grauibus flagitijs coopertum? Spiritus vbi vult spirat, etiamsi voluntati eius is, qui loquitur, non conueniat. Balaam precio conductus vt populo Dei malediceret, profectus fuerat, contra tamen atque animo destinauerat, simul ac in conspectum populi venit, ei benedixit. Saul rex ad occidendum Dauidem properauerat, cuius posteaquàm potestas erat facta, contra quam propõsuerat, veniens ad cuneum Prophetarum, in quo fuerat Dauid, prophetauit & ipse coram Samuële cum cæteris, cùm factus esset super eum spiritus Domini. Quis ignorat quales fuerint sacerdotum Principes & Scribæ temporibus Herodis? qui tamen vbi nasceretur Christus interrogati, semota quauis cunctatione dixerunt: In Bethleem Iudæ. Caipha quid esse potuit nequius? qui quem sceleratè nactus erat pontificatum precio redemptum gessit etiam sceleratius: & tamẽ is cùm diceret, expedit vobis, vt vnus moriatur pro populo, & nõ tota gens pereat, nõ à semetipso hoc dixit, quemadmodũ Ioannes testatur, sed cùm esset pontifex anni illius, prophetauit. Si non destituebatur dono prophetiæ, quamlibet esset impius, qui sedebat in Moysi cathedra, certè multò minùs eo destitui credendus est, qui sedet in cathedra Petri, super quẽ Christus ædificauit Ecclesiam suam, cuius à domino cura suscipitur specialis, pro cuius fide propriè supplicatur, tanquàm aliorum status certior sit futurus, si mens Principis victa non fuerit: aduersus quem nunquàm esse portas inferi prævalituras promisit is, qui mentiri & fallere nescit. *Contra literas Petil. lib. 2. cap. 51. Personarum respectus in fide periculosus. Iacob. 2. Cont. literas Petiliani lib. 1. cap. 2. Num. 22. Per malos quoque agit & loquitur Deus. 2. Reg. 19. Matth. 2. Ioan. 11. Matth. 23. Matth. 16.*

Numerentur omnes Pontifices à Petro ad hunc vsque Iulium tertium, nullus in ista cathedra sedit Arrianus, nullus Donatista, nullus Pelagianus, nullus Lutheranus, nullus qui hæresim aliquam professus esset. Non absre autẽ fuerit: quæ scripta sunt in annalibus de Vigilio Papa, breuibus commemorare. Cùm is per scelus ad pontificatum peruenisset, nã Siluerium Papam, cuius erat Diaconus, instigante Augusta de sede sua deturbandum atque in exilium deportandum curauerat, quòd is omnia se prius & facere & pati paratũ diceret, quàm vt, quod Augusta tanto studio postulabat, Anthemium, qui propter Eutychetis hæresim de sede Constantinopolitana per Agapetum antecessorem suum deiectus fuerat, *Romanæ cathedræ prærogatiua. Vigilij Papæ factum memorabile.*

fuerat, in sedem illam restitueret: posteaquã in locum Siluerij opera Augustæ suffectus, ac Pontifex Romanus designatus est, ea lege, vt quod Siluerius constanter facere detracta bat, id ipse facturũ se, atq; Anthemiũ restituturũ ad Ecclesiam Constantinopolitanã promitteret, res est admiratione digna, statim vt Petri cathedrã ascendit, idem illi quod Saul euenit: nam super eum quoque factus est spiritus domini, cumque longè alio animo ad Ecclesiæ gubernacula accessisset, admonitus ab Augusta promissi, prius extrema quæque se passurum respondit, quàm vt hæreticum in sedem, ex qua merito suo deturbatus fuerat, restitueret: Cumque multa probra, multos etiam graues cruciatus, famemque diuturnam in carcere pertulisset, tulit omnia forti animo, quòd multo se grauiora supplicia cõ meritum diceret, qui malis artibus pontificatum assequutus, horrendum facinus contra sanctum pontificem Siluerium designasset. Non fuit hic pontifex in primo suo ingressu Caiphæ dissimilis, effecit tamen sedis huius priuilegium, vt à fide aberrare non potuerit, quodque impiè promiserat, id piè posteà negauit, ac eo, quod decebat animo Christia num pontificem, tulit omnia potiùs fortiter quamlibet acerba, quàm vt aliquid indignũ Petri successore de religione statueret.

Ex quo videre licet quãtum sit Romanæ sedis priuilegium. Nam vt ab alijs peccatis nõ semper immunes fuerint Romani Pontifices, obtinuit tamen hoc venerabilis & efficax oratio Christi, quemadmodũ scribit sanctus Leo, quòd hactenus fides Petri non defecit, nec defectura creditur in throno illius in seculum. Quæ propriæ sunt inferorum portæ, nunquã aduersus hanc sedem hæreses vllæ præualuerunt, nec deinceps etiam per Dei misericordiã præualebunt. Quare meritò sanctissimi vocantur, qui sedent in illa cathedra. Quãuis enim non omnes habeant vitæ sanctitatem, quam habere sine innocentia nemo potest, est tamen, sicut ab Augustino memoriæ proditum legimus, quædam vnctionis: est quædam Sacramenti quoque sanctitas, qua carere nunquàm possunt. Quamobrem nihil pios mouere debet, si fortè ij præsunt aliquando in Ecclesia, qui non sunt sine crimine. Quin & illud potius reputare secum debet homo Christianus: quòd non sine iusto Dei iudicio dantur Ecclesiæ præsides. Nónne duo passeres asse veneunt, dicit Christus, & neuter eorum cadit in terram sine patris vestri voluntate? Cùm ille nec minima fieri sine voluntate Dei dicat, existimat aliquis summa & magna aut non sciente, aut non permittente Deo in Ecclesia fieri? & sacerdotes & dispensatores eius non de eius sententia ordinari? Hoc est, dicit Cyprianus, fidem non habere, qua viuimus, hoc est, Deo honorem non dare, cuius nutu & arbitrio regi omnia & gubernari scimus & credimus. Ex quibus Cypriani verbis illud discimus, quòd certò nobis persuasum esse debet, Dei iudicio fieri sacerdotes, Episcopos, & Ecclesiæ præsides, & eos aut sciente, aut permittẽte Deo ordinari. Scit autem Deus quos probat, nescit quos reprobat. Sic enim ait Paulus de ijs, qui probati sunt: Nouit dominus qui sunt eius. Reprobis verò dicit ipse dominus in Euangelio: Nescio vos vnde scitis. Sic & fatuis virginibus: Amen dico vobis, nescio vos. Sciente ergo Deo fiunt probati sacerdotes & Pontifices, permittente autem Deo fiunt ij, qui sunt minus probati. Nam facit quandoque Deus hypocritam regnare propter pec cata populi, vt sit sicut populus ita & Sacerdos: Qui si malus est, sibi malus est, neque tibi quicquam eius improbitas officit, si factis eius malis non communicas. Tibi mandatum est, non vt in vitam illius inquiras, sed vt, quæ dixerit, facias, cùm præsertim ex ea dicat ca thedra, cuius, quemadmodum anteà dictum est, cura Deo est specialis. Explicans illa verba diuus Hieronymus, qui recipit Prophetam in nomine Prophetæ, mercedem Prophetæ accipiet: Præmiserat, inquit, qui recipit vos, me recipit, & qui me recipit, recipit eum, qui me misit. Ad susceptionem magistrorum discipulos prouocauerat. Poterat occulta esse credentiũ respõsio, ergo & Pseudoprophetas, & Iudam proditorẽ debemus recipere, & illis alimoniam ministrare? Hoc dominus antea procurans dicit, non personas susciendas esse, sed nomina: & mercedem non perdere suscipientes, licet indignus fuerit, qui susceptus sit. Non personas itaque Christus, sed nomina suscipi vult, hoc est, non vult attendi, qualis persona sit, quóue vitæ merito, cuius ministerio Deus vtitur, siue in Ecclesia sua gubernanda, siue in doctrina propaganda, siue in Sacramentis administrandis: Iudas ne sit, an Petrus, an Paulus, attendi non vult, sed solum hoc quòd sedet in cathedra Petri, quòd Apostolus, quòd Christi legatus, quòd sacerdos, quòd Episcopus, quòd Angelus est domini exercituum, de cuius ore legem Dei requirere iussus es, hoc solum spectari vult. Si Iudas est, quandoquidem Apostolus est, & pro Christo legatione fungitur, nihil te moueat, quòd fur est. Audi nihilomiùs reuerenter, audi diligenter, audi legationem eius obedienter: Quæ dixerit facito, quæ fecerit, facere nolito. Non ad ipsum refer animum, verùm ad illum, cuius nomen gerit. Euangelium dicit Augustinus, fur quoque Iudas sine detrimento fidelium prædicauit, ac quicunque non recepit illum,

Pontifices Rom. cur sanctissimi.

Contra literas Petiliani lib. 2. cap. 40.

Præsides Ecclesiæ non sine voluntate Dei fiunt. Matth. 10. Lib. 1. epist. 3.

Scire & nescire Dei quid sit.

2. Tim. 2. Luc. 13. Matth. 25.

Præfecti mali propter populi peccata.

Iob. 34. Esa. 24.

Sacerdotes mali audiendi. Matth. 10.

Malach. 2.

Lib. 2. cont. epi. Parmenianic. 11. Ioan. 12.

Christum

Christum ipsum non recepit, qui æquè Iudæ dixerat atque Petro vel Ioanni: Qui vos reijcit, me reijcit. Si verò Petrus est, aut Ioannes, qui eadem legatione fungitur, & dictis pareto, & facta imitare. Incerta erit salus nostra, si ex sanctitate pendebit docẽtium, aut Sacramenta ministrantium. Prauum est & inscrutabile cor hominis, vt qui sanctus, quiue minus sanctus sit, non possit nisi solus ille scire, qui scrutatur corda & renes. Itaque fit nõ rarò, sanctus vt esse videatur, qui non est, quique persequutor est, aut publicanus hodie, cras fiat Apostolus. Quamobrem rectè à Propheta dictum est: Maledictus homo, qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suum. Etiam si quis certò sciat, iustum aliquem & innocentem esse, atque omni prorsus macula carere, tamen si in illius sanctitate spem suam collocat, si salutem ab illo expectat, maledictus est. Nam domini est salus, &: Vana salus hominis. Pridem hæretici sunt habiti, & Augustini seculo Donatistæ, & Bernardi æuo, qui se vocabant Apostolicos, qui vtrique noluerunt ibi esse Ecclesiam Apostolicam, vbi non esset vita Apostolica, & Sacramentorum dignitatem ex ministrorum virtute metiebantur.

Hiere.17. *Hiere.17.* *Psalm.3.* *Psalm.53.* *Bernar.ser.66 in Cant.*

Quamobrem procul absit à mentibus plorum error hic, quin ij potius cùm audiunt eos, qui præsident, aliquorum criminum insimulari, ac eos infamiæ nota aspersos per hominum ora traduci, meminerint scriptũ esse: Qui citò credit, leuis est corde: ac Sem & Iaphet imitẽtur potius laudatos Noë filios, qui tegere sunt & cooperire conati, quàm impium illum Cham, cui meritò posteà pater maledixit, qui verenda patris nudare ausus est. Certùm est, multa crimina falsa contra eos, qui sedent in cathedra Petri, à sataniſtis cõfingi: & euenire ferè solet ijs, qui summa cum potestate versantur, etiam si nulla in re ab officij sui religione declinauerint, vt voculas tamen hominum eorumque reprehensionem quandoque non effugiant: vt non sine causa dictum illud celebretur, Regium est male audire, cùm benefeceris. Tutiùs fuerit in hanc partem peccare, si conuitijs istorum & impudentibus nonnunquam calumnijs non modò fides non habeatur, verùm ne aures quidem accommodẽtur: si modò peccatum dici potest, quod in laude potius poni debet. Ingentem gloriam ex hac sua Christiana pietate & modestia Christianissimus Imperator Constantinus cõsequutus est, cui cùm essent oblati libelli, in quibus crimina quædam sacerdotum & Episcoporum continebantur, non satis habuit, quòd eos exuri fecit, cùm se ab illis, non illos à se iudicari oportere diceret, verùm & hoc insuper adiecisse legitur, si fortè suis oculis turpè facinus aliquod Episcopum designantem conspexisset, obtecturus id fuerit paludamento suo, ne cuius oculi ea re offenderentur.

Ecclę.19. *Genes.9.* *Constantini M. reuerentia erga sacerdotes* *Libelli crimina si contra sacerdotes ab Imp. Constantino combusti.* *Theodo.lib.1. cap.11.*

Sed hic dicet aliquis, quid autem si testatiora sunt non vnius alicuius, verùmetiã multorum oculis, quæ ab ijs, qui præsident, nefaria patrantur: si non eam quam oporteret Ecclesiæ curam gerere, ac quibusuis alijs in rebus potiùs, quàm in ijs, quæ propriè ad ipsorum officium pertinent, mentes occupatas habere videntur? Quid aliud quàm illud faciendum est, quod fecisse discipulos legimus, cùm dormiente Christo nauiculam fluctibus operiri vidissent, excitarunt enim eum dormientem, dicentes: Domine salua nos, perimus. Hoc discipulorum exemplum, quicunque pij sunt, imitari debent. Vident nauiculam, in quam ascendit Christus, hoc est, vnam, sanctam, Catholicam, Apostolicam Ecclesiam, ita procellis ac tempestatibus iactari atque agitari, vt mergenda iamiam esse videatur: Simul & hoc intelligunt, tempestatis huius non postremam esse causam, quod in vicarijs suis obdormiuit Christus, qui commodis huius mundi deliniti, profundo somno ita sunt consopiti, vt quamlibet vellices, quamlibet inclames, non queant expergisci: Confugiant ad summum nauclerum Christum: accedant ad ipsum nihil in fide hæsitantes: eum in vicarijs suis dormientem excitent, ac supplici voce precantes, exclament: Domine salua nos, perimus. Expergiscere in ijs, quibus in gubernanda Ecclesiæ tuæ naui vices tuas commitere dignatus es. Excitet eos è profundo somno spiritus timoris tui, ac per eos iam experrectos impera ventis & mari, quò tandem aliquando sedatis tempestatibus, ab omnibus exoptata tranquillitas consequatur, vt videntes homines mirentur, & glorificent te, dicentes: Qualis est hic, quia etiam ministris eius venti & mare obediunt?

Præsidentibus malis quid agendum. *Matth.8.*

Hæc est ratio, qua succurri possit malis præsentibus, vt vita nostra in melius commutata supplices Deum vno ore cuncti precemur, si fortè per eos stat, qui præsunt, quo minùs Ecclesiæ periclitanti succurratur, quandoquidem in ipsius manu corda sunt Principum, vt ipse inclinet ea ad illa consilia capienda, quibus diu desiderata pax & tranquillitas Ecclesiæ Dei restitui tandẽ possit. Quã enim Sataniſtæ rationem sequũtur, vt siue declament de loco superiore, siue scribãt aliquid, non alia in re plus tẽporis consumãt, quàm in Pontificibus maledictis incessendis, in fama eorũ multis etiã confictis criminibus lacerandis, magis id adeò ad maiorem etiã excitandam tẽpestatem, quàm tranquillandã facere

Malis præsentibus qua ratione succurri possit. *Proverb.2.*

videtur. Sed hæc tandem dicta sufficiant, quò ad explicationem huius articuli, quo nos credere sanctam Ecclesiam Catholicam profitemur.

Quæ sit Sanctorum communio.

CAP. XXX.

VIsum est autem operæpretium, aliquid etiam de sanctorum communione dicere. Sunt qui putent ijs verbis Ecclesiam definiri, quòd ea sit quasi communio quædam, hoc est, societas sanctorum. Quorum nos hanc sententiam non reijcimus, modò ne solos iustos intelligi sanctos velint. Primis illis Ecclesiæ temporibus, sicut superius etiam à nobis dictum est, vocabantur sancti fideles omnes, quicũq; Christo nomen dedissent & eius Ecclesiæ asscripti essent, etiamsi minus sanctè atq; integrè vixissent. Horum communionem, hoc est, societatem quandam, Ecclesiam esse libenter cõcedimus. Est enim Ecclesia fidelium congregatio, est corpus vnum ex multis membris compactũ, cuius caput est Christus: ipsum enim Deus dedit caput super omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius. Sicut in vno corpore multra membra habemus, omnia autem membra nõ eundem actum habent, ita multi vnũ corpus sumus in Christo, singuli autẽ alter alterius membra. Qualis itaque membrorũ inter se societas est, vt operatio cuiusq; membri cadat in commodum totius corporis, talis est inter Ecclesiæ membra, qui sunt fideles, bonorũ operum quædam cõmunio, non solùm eorum, quæ fecit Christus caput huius corporis, ex quo manat in reliquũ corpus omne, & in singula eius mẽbra quicquid est boni, quicquid est meriti: verùm & piorũ hominum omniũ qui sunt, quiq; fuerunt ab initio mundi, nobis vt eorum benefacta subueniant, nos iuuent, nos ædificent, vt bonorũ omnium spiritualium, quæ fiunt, & quæ facta sunt olim in Ecclesia, quoad illius esse membra non desierimus, participes efficiamur. Hoc est, quod à Propheta dicitur: Particeps ego sum omnium timentium te, & custodientium mandata tua. Hoc est, quod Christus nos orare docens, iubet non sibi quemque peculiariter petere, sed velut vnius corporis membra, eodem animata spiritu, quod in communi cunctis expediat, à communi omnium patre postulare, dicendo: Da nobis, dimitte nobis: libera nos, ita vt alter alterius onera portemus, & sic legem Christi adimpleamus. Hoc est, quod in Euangelio legimus: Qui recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet. Et qui recipit iustum in nomine iusti, mercedem iusti accipiet. Hoc est, quod in Genesi quoque scribitur: Si decẽ iusti Sodomis reperti fuissent, quod propter eos non fuerit Deus ciuitatẽ deleturus. Neque verò eorum tantùm, qui nobiscum in hac vita degunt, verùm & illorum, qui multò felicius cum Christo viuunt, nobis & orationes patrocinantur, & merita suffragantur. Hoc est, quod de tribus pueris dicit Ioannes Chrysostomus: Quoniam seipsos ad impetrandam populo veniam sufficere non credunt, ad patrum merita confugiunt, ipsi verò nihil se amplius profitentur adferre, quàm humiliatum spiritum, ac dolore contritum. Et apertius adhuc in Genesim scribens: Sæpè quando non est inuentus iustus in præsenti vita, propter defunctorum virtutem, viuentium Deus miseretur, & curã habet, vnde clamat, dicens: Protegam ciuitatem hanc propter me, & propter Dauid puerum meũ. Quasi diceret, licet ipsi indigni sint, & nullam salutis habeant occasionem, verùm quia solitus sum misericorditer agere, & ad misericordiam promptus sum, propter meipsum faciã, & propter puerum meum Dauid, qui ante hos annos è vita migrauit: Hic erit auctor salutis ijs, quia sua sese perdiderunt desidia. Vidisti domini misericordiam? quomodo eos, qui virtute pollent, toti multitudini opponit, & rependit. Rursus explicans Psalmum quinquagesimũ. Hic, inquit, sanctus Dauid, non solùm cùm esset in corpore, placuit Deo, sed & post mortẽ suam viuis grande præstitisse solatium inuenitur. Contingit nãq; Ezechiæ regi inimicas in temporibus Iudæorũ gentes Hierosolymã circumuallasse, & cũ esset Ezechias iustus vir, rogauit Deum, & prostratus lachrymis deprecabatur vltionẽ de aduersarijs postulans: Venit ad eũ Esaias Propheta, & dicit: Ne putaret ille, quia iustitia sua exauditus est: & certè iã defecerat Dauid, & habebat multos annos requiescens: Quid ergo dicit ei? Protegam hanc ciuitatem propter me, & Propter Dauid seruũ meum. Dauid mortuus est, & merita eius vigent. O rem admirandam, ô ineffabilis clementia Dei: Homo mortuus viuo patrocinatur. Et rursus alio loco. Adeò post illa vulnera Dauid refulsit, sic se à maculis abluit, ita mundum effecit animũ, vt vel mortuus precantibus succurreret. Et quod de Abraham, id de Dauid quoque Deum dixisse scriptura testatur, imò verò multò magis de Dauid: De Abraham enim scriptum est: Recordatus sum testamenti mei, quod erat ad Abraham: hic verò non dicit testamenti, sed propter Dauid seruũ meũ protegam ciuitatem hanc. Repetit idem breuiter scribens in epistolam ad Philippenses, Gregorius quoq; magnus: Aliorum, inquit, bono opere alij adiuuãtur, sicut ad peccãtem regẽ Salomonẽ à domino dicitur: Quia non custodisti præcepta mea, disrumpẽs scindam

regnum

Sãcti olim qui.

Ecclesia quid. *Ephe. 5.* *Rom. 12.* *1. Cor. 12.*

Communio bonorum in Ecclesia.

Psalm. 118.

Matth. 6. *Galat. 6.*

Matth. 10.

Genes. 18. *Sanctorũ merita alios adiuuãt etiam post mortem.* *Hom. 4. in Matthæ.* *Hom. 41.*

Esa. 37. *4. Reg. 19.*

Homil. 2.

Homil. 27. in Matth. *Ser. 3. & 77. ad populũ Anti. & lib. 3. adu. vituperatores vitæ monasticæ.*

Greg. lib. 5. in 1. Regum ca. 4

regnum tuum, & dabo illud seruo tuo, veruntamen in diebus tuis, non faciam, propter Dauid patrem tuum, neque est qui squam ferè sanctorum, qui nõ eiusdem sit sententiæ.

Hæc itaque sanctorum est intelligenda communio: quòd merita sanctorum omnia, tã eorum, qui militant adhuc nobiscum in terris, quàm illorũ, qui posteaquàm certauerunt bonũ certamen, & coronã gloriæ consequuti sunt, iam triũphant in cœlis, nobis cõmuni cantur, nobis suffragãtur, nos adiuuant. Hoc est, quod contra Faustũ scribens dicit Augustinus: Populus Christianus memorias martyrũ religiosa solẽnitate cõcelebrat, & ad excitandã imitationem, & vt meritis eorũ consocietur, & orationibus adiuuetur. Cæterũ, est sanctus sanctorũ dominus noster Iesus Christus, cuius sanctitate sanctus est, quicunque sanctus est: cuius iustitia iustus est, quicũq; iustus est: cuius nisi crux intercessisset, nulla esset sanctitas, nulla esset iustitia, nulla essent merita cuiusquã. Quid enim aliud est hominis meritũ, nisi, quemadmodum superiùs dictum est, miseratio domini? nisi mors illa crucis acerba, quam ille, misertus generis nostri, nostra causa subire dignatus est? Hanc si sustuleris, quid erunt aliud vniuersæ iustitiæ nostræ, nisi pãnus menstruatæ? quæ erunt alia merita nostra, nisi ignis gehennæ? Hic itaque sanctus sanctorũ, quem dedit Deus caput super omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius, merita sua omnia, præcipuè verò passionis & mortis suæ meritum, cum membris suis communicat. Fit autẽ ista communicatio per Ecclesiæ Sacramenta, quæ vocantur sancta, quorum & ipsorum est in Ecclesia communio quædam & societas, quemadmodũ Paulus dicit: Vnus panis & vnum corpus multi sumus, qui de vno pane participamus. Quamobrem vbi ijsdem sanctis, hoc est, communibus Sacramentis vtuntur omnes, per quæ Christi meritorũ facti participes, vnũ cum illo capite suo corpus efficiuntur: vbi prętereà societas quędã est & communio bonorũ operum omniũ, quęcunq; vel faciunt, qui versantur adhuc in hoc seculo, vel fecerũt, qui iam recepti sunt in sedes beatorum, ibi rectè sanctorum esse communionem intelligimus.

Festiuitates sanctorum cur institutæ.

Lib. 20. ca. 21.

Merita sanctorum vnde sint.

Esa. 64.

Sacramenta sancta.

1. Cor. 10.

Qui sint extra Sanctorum communionem.

CAPVT XXXI.

EXtra communionem hanc sanctorum sunt infideles omnes, quos ethnicos siue Paganos vocamus, qui nunquàm in Ecclesia, sed foris fuerunt semper: Quod Paulus indicat, dicens: Quid enim mihi de ijs, qui foris sunt, iudicare? Sunt extra eam, qui prodierunt ex illa, sed segregauerunt semetipsos, vt dicit Iudas, animales, spiritũ non habentes, hæretici & schismatici: de quibus dicit Ioannes: Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis: nam si fuissent ex nobis, permansissent vtique nobiscum: qui non satis habent segregasse semetipsos, verùm seducunt prætereà multos, dicentes: Ecce hic est Christus, ecce illic: ecce in deserto, ecce in penetralibus. Quos non audiri iubet Christus, quos post vnam atque alteram correptionem vitare præcipit Apostolus, tanquam viperam & basiliscum: quibus etiam aue dici prohibet Ioannes: qui tantùm abest vt in Ecclesia communicandum cum illis putauerit, vt ne balneum quidem ingredi voluerit, in quo Cherinthum viderat veritatis inimicum lauantem. Sunt denique extra eam, qui non sua spõte exierunt, sed tanquàm putrida membra ab eius corpore sunt resecti, proque ea potestate ligandi & soluendi, quæ data est Apostolis & eorum successoribus, declarati, vt pro Ethnicis & publicanis, iuxta Christi præceptum haberentur, atque à communione fidelium reijcerentur: vnde etiam excommunicati dicuntur, quòd neque Christi, neque sanctorum cum eis vlla merita communicantur. Quamobrem & à Sacramentis arcentur, & eorum consuetudine pijs omnibus interdicitur. Quòd, si quis rectè expendat, incomparabile damnum est: traduntur enim eiusmodi Satanæ, qui cum & Christi meritis, & Ecclesiæ sint suffragijs destituti: plenam in eos accipit potestatem. Hoc nunc agit in Ecclesia, dicit Augustinus, excommunicatio, quod agebat in veteri Testamento interfectio. Tunc, vt est apud Cyprianum, gladio occidebantur, quando adhuc & circuncisio carnalis manebat: nunc autem quia circuncisio spiritualis esse ad fideles Dei seruos cœpit, spirituali gladio superbi & contumaces necantur, dum ab Ecclesia eijciuntur: neque enim viuere foris possunt, cùm domus Dei vna sit, & nemini salus esse nisi in Ecclesia posit. Indisciplinatos autem perire, dum nonaudiunt, nec obtemperant consilijs salubribus, testatur scriptura, quæ dicit: Non diligit indisciplinatus castigantem se, qui autem oderunt correptionem, consumentur turpiter. Quamobrem nihil æquè formidandum est homini Christiano, quã à Christi corpore, quæ est Ecclesia, separari. Si quis enim ab ea separatur, iam non est membrum Christi, non vegetatur Spiritu Christi: à communione sanctorum, hoc est, à participatione sacramẽtorum, & ab Ecclesiæ suffragijs excluditur. Et fit tanquam Ethnicus & publicanus: quod multo grauius esse scribit Augustinus, quàm si gladio feriretur, si flamma absumeretur, si feris subijceretur.

Ethnici, hæretici & schismatici extra Ecclesiam.

1. Cor. 5.

1. Ioan. 2.

Matth. 24.

Tit. 2.

2. Ioan. 1.

Excommunicati.

Matth. 18.

Excommunicationis vis.

Excommunicatio in nouo testamento & in veteri inter sectio fuit.

In Deut. cap. 37. & 39.

Lib. 1. epist. 11. Hier. ad Heliodorum.

Excommunicatio maximè formidanda.

August. contra aduersarium legis & prophet. cap. 17.

Quamuis autem hæc sit pœnarum grauissima, quoniam tamen, sicut à quodam huius se-

ius seculi sapienti scriptum est, medicinæ quoque pœnæ sunt medicinæ causa debet adhiberi. Neque propterea nobis hoc animaduersionis genere vtendum est, vt quem è cœtu piorum eijcimus, eum perpetuò iam condemnatum, ac gehennæ supplicijs traditum velimus: verùm illud magis propositum esse nobis debet, vt qui castigatur ad hunc modum, is ad mentem aliquando sanam redeat, atque ab eo, quo ligatus est vinculo absolui petat. Hoc à Paulo ita faciendum esse discamus licet: is enim ad Corinthios scribens, Iudicaui, inquit, tradere huiusmodi hominem Satanæ in interitum carnis, vt spiritus saluus sit. Non ad spiritus, sed ad carnis interitum tradidit eum Satanæ, hoc est, vt libido, vt tumor, superbia, contumacia, & si quæ sunt alia carnis opera, ea domarentur, ac planè mortificarentur, quo domitis ijs, tanto minore negocio spiritus saluus fieri possit. Ad Thessalonicenses quoque scribens: Quod si quis, inquit, non obedierit verbo nostro, per epistolam hunc notate, & non commisceamini cum illo, vt confundatur: & no lite quasi inimicum existimare, sed corripite vt fratrem. A quo separationem indixit, dilectionem non præcidit, in hoc modo vitari eum volens, vt erubescat, & ad mentem sanam redeat. Quod si pudore correptus non fuerit, tum ipse sibi causa est mortis, non is, qui sanatum eum hoc remedij genere cupiebat. Docet Augustinus corripiendo nihil aliud agere nos debere, nisi vt ab ista pace, quæ est ad Deum, non recedatur, aut ad eum qui recesserat, reuertatur.

Aristo. 10. Ethicorum. Excommunicatione primũ vtendum. *1. Cor. 5.* *2. Thess. 3.* *Aug. de corrept. et gratia. ca. 15*

Quod autem excommunicatio mortem & quidem æternam adferat, præter multos alios, docet etiam is, qui pro Christi fide sanguinẽ suum profudit, sanctus ille põtifex Vrbanus: Qui prohibens ne facultates Ecclesiæ raperentur in alios vsus cõuertendæ, vnicuique diripienti excommunicationem minatus: Hæc, inquit, fratres, valde cauenda sunt & timenda, quia res Ecclesiæ non quasi propriæ, sed vt communes & domino oblatæ, cum summo timore non in alios, quàm in prefatos vsus fideliter sunt dispensandæ, ne sacrilegij reatum incurrant, qui eas indè abstrahunt, vbi traditę sunt: ne pœnam & mortẽ Ananiæ & Saphirę incurrant, & quod peius est, anathema maranatha fiãt, & si non corpore, vt Ananias & Saphira mortui ceciderint, anima tamen, quæ potior est corpore, mortua, & à consortio fidelium alienata cadat, & in profundum baratri labatur. Vnde attendendum est omnibus, & fideliter custodiendum, & vsurpationis illius contumelia depellenda, ne prædia vsibus sacrorum cœlestium dedicata, à quibusdam irruentibus vexentur. Quod si quis fecerit, post debitæ vltionis acrimoniam, quæ erga sacrilegos iure promenda est, perpetua damnetur infamia, & carceri tradatur, aut exilio perpetuæ deportationis seruetur: quoniam iuxta Apostolum tradere oportet hominem huiusmodi Satanæ. Hæc sanctus ille martyr, ante mille trecentos & amplius annos.

Excommunicatio mortem æternam affert. Ecclesiæ bona in prophanos vsus & propios expendentes excommunicatur. *Actor. 5.* *1. Cor. vlt.*

DE SACRAMENTIS.

CAP. XXXII.

Sacramenta signa efficacia Signum quid. Lib. 2. de doct. Christ. cap. 1.

QVoniam verò sancta Sacramenta, per quæ sanctificamur, & sanctorũ cõmunionem, sacramentorum participationem significari diximus, horum quoque nobis ratio venit explicanda. Sunt autem sacramenta signa quædam. Porrò signum, vt est apud Augustinum, est quod præter speciem quam ingerit sensibus, facit aliquid aliud in cognitionem venire: Sicut vestigio viso, transisse animal, cuius vestigium est, cogitamus: & fumo viso, ignem subesse cognoscimus: & voce animantis audita, affectionem animi eiusdem aduertimus: & tuba sonante, milites vel progredi, vel regredi, & si quid aliud pugna postulat, oportere nouerunt. Sic circũcisio fuit signum, per quod veniebatur in agnitionem, eum, qui circuncisus esset, esse Iudæum. Sic baptismus, Eucharistia, & alia Sacramenta sunt signa, quę præter speciem, quam ingerunt sensibus, faciunt in agnitionem venire, qui vtuntur illis, eos esse Christianos.

Lib. 16. contra Faust. cap. 11. Sacramenta quarum rerum signa sint.

Sunt igitur Sacramenta signa quędam siue symbola, aut notę, quibus Christiani à nõ Christianis discernuntur, qualia signa quęuis vt habeat congregatio, necesse est. Nam sicut ab eodem Augustino scriptum est, in nullum nomen aut verum; aut falsum, coagulari possunt homines, nisi signaculorum vel sacramentorum visibilium aliquo consortio colligentur. Neque verò huius tantùm generis signa sunt sacramenta, sed sunt signa sacræ rei, nimirùm inuisibilis gratię, quę in visibili elemento cõfertur. Neq; qualiacunq; signa, sed efficacia, vt quę & continẽt ipsa gratiã, & eius causa sunt, atq; id quod signant, efficiunt. Sunt signa, quibus & pręteritorũ admonemur, & præsentium, & futurorũ. Admonemur eius, quæ præterijt, Christi passionis, ex qua virtutẽ habẽt omnia sacramenta: admonemur præsentis gratiæ, quæ nobis confertur sacramenta sumẽtibus: admonemur futurę glorię, cuius quasi pignora quædam sunt, quòd per illa nos ad illam peruenturos certam spem concipimus. Exempli gratia: Cùm baptizamur, admonemur Christi passionis & mortis, quæ iam præterijt: consepelimur enim cum illo per baptismũ in mortẽ,

Rom. 6.

& in

& in morte ipsius baptizamur, ipsam in nobis repræsentantes. Admonemur prætereà gratiæ, quæ nobis confertur in Baptismo, nimirum peccatorum remissionis, à quibus ita cor emundatur, dum aqua corpus tangitur, quemadmodum sordes corporis per aquam ablui consueuerunt. Admonemur postremò vitæ illius & gloriæ æternæ, ad quam nobis aditus patet per baptismum, quam nos consequuturos hoc quasi pignore dato certos Christus reddidit, si in ea puritate, quam nobis baptismus attulit, permanserimus. Ex quo videre licet, nõ vnius rei signum esse sacramentũ, sicut baptismus passionis Christi, quæ præterijt, signum est rememoratiuum, præsentis gratiæ demonstratiuum, futuræ gloriæ prognosticon. Signa autẽ hæc eiusmodi sunt, quæ sub sensum cadere, quæ videri possint, sub quorum tegumento diuina virtus secretiùs operatur salutem.

Cur in visibilibus signis Deus virtutem suam operari voluit. Chrysost. hom. 83. in Matth. Aristo. 2. Posteriorum & 2. de anima. Rom. 1.

Propterea autem virtutem suam in visibilibus eiusmodi signis operari voluit, vt nostræ se imbecillitati diuina maiestas accommodaret. Si tu incorporeus esses, dicit Chrysostomus, nuda ipsa bona incorporea tradidisset tibi: Quoniam verò corpori coniuncta est anima tua, in sensibilibus intelligenda tibi traduntur. Ita autem natura comparatum est, vt ad eorum, quæ intelligenda sunt agnitionem, non ferè, nisi per ea, quæ sensu percipiuntur, peruenire possimus. Quod non ab huius modò seculi sapiente traditum est, qui dixit: principium nostræ cognitionis esse à sensu, & nihil esse in intellectu, quod non prius fuerit in sensu: verùm ab illo quoque, qui plenus cœlesti sapientia, scriptum reliquit, quòd inuisibilia Dei à creatura mũdi, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciũtur. Quo facilius itaque secretior operatio Dei mente comprehendi possit, signis quibusdam visibilibus id demonstrari Deus voluit: cuius etiam sapientiæ congruebat, vt sicut à visibilibus lapsus occasio sumpta fuit, sic in eisdem visibilibus remedium inueniret. Signa autem hæc, elementa quoque licet appellare, ad quę simul vt accesserit verbum, iam erũt sacramenta. Quæ cùm esse medicinæ quædam videantur homini adhibendæ, qui ex corpore constat & anima. Quam etiã ob causam ab Ambrosio remedia peccantium vocantur, ad vtrunque eas accommodari oportuit, vt esset quod corpus tangeret, esset prætereà quod animum afficeret. Corpus tangit elementum, animam afficit verbum, quod illa cùm audit, credit, credendo verò munda fit, & sanatur à lepra peccatorum, sicut dicit Christus: Iam vos mundi estis propter sermonem. Quem locum explicans Augustinus: Quare non ait, mundi estis propter baptismum, quo loti estis, sed ait, propter sermonem quem loquutus sum vobis? nisi quia & in aqua verbum mundat: Detrahe verbum, & quid est aqua, nisi aqua? Accedit verbum ad elementum, & fit sacramentum, etiam ipsum visibile verbum. Ac paulò post. Vnde ista tanta virtus aquæ, vt corpus tangat & cor abluat, nisi faciente verbo? non quia dicitur, sed quia creditur. Hinc est, quod in actis Apostolorum legimus, Fide purificans corda. Fides autem ex auditu, auditus per verbum Dei. Ante quem etiam Chrysostomus: Aqua primatum tenet in elementis, sed cùm istud elementum acceperit Spiritum sanctum, fit sacramentum, & iam non erit aqua potationis, sed sanctificationis, non erit aqua communis, sed refectionis. Certũ autem est, quod non prius accepit Spiritum sanctum, quàm verbum accesserit. Est itaque signum vel elementum in sacramento instar materiæ: verbum verò instar formæ.

Sacramenta corporibus & animis accommodata. Ambros. lib. 2. cap. 9. de pœnitent. Ioan. 15. August. tract. 80. in Ioan. Omnis virtus aquæ in baptismo est à verbo. Actor. 15. Rom. 10. Chrysost. in Psalm. 22.

Neque verò eiusmodi signa sunt sacramenta nouæ legis, qualia fuerunt sacramenta veteris legis: Cùm præclarè scriptum sit ab Eusebio Emiseno, non enim sacramenta Ecclesiæ, sicut sacramenta synagogæ, medicinam docent & ostendunt, sed ipsa potius sunt medicina, & remissio peccatorum. Hoc est, quod ab Augustino quoque scriptum legimus, sacramenta noui Testamenti dant salutem: sacramenta veteris legis promiserunt Saluatorem. Illa nihil aliud quàm significabant, hæc verò quòd significant, & continent in se, & efficiũt. Continẽt enim in se gratiam, & propterea à vocantur vasa gratię: & sunt causa illius: non quod in eis gratia substantialiter contineatur, vel causaliter efficiatur, cùm receptaculum gratię sit anima, sed quod ipsa significãt gratiam, quę in ipsis inuenitur & semper confertur. Deinde verò sicut quod est in vase, non est de ipso, nec ex ipso, sed ab ipso hauritur: sic gratia non est à sacramentis, nec de sacramentis, sed hauritur à fonte æterno, & ab illo hauritur, ab ipsa anima, de ipsis sacramentis. Et sicut quis recurrit ad vas, cùm requirit liquorem, sic quærenti gratię liquorem & non habenti, recurrendum est ad ipsa sacramenta, per quę tanquàm instrumenta quędam & vasa, gratiam curationis à summo medico Christo haurire oportet: qui tamen haud ita gratiam suam sacramentis alligasse credendus est, vt non per alias quoque vias quando vult, eam conferre queat.

Sacramentorũ veteris & nouæ legis discrimen. Euseb. in Hom. sabbati post primam de quadrage. In Psalm. 73. Infra Cap. 34. 35. 38. & 39. Sacramẽta vasa gratiæ quomodo.

Sacramentis Deus non alligauit virtutem suam.

Quò melius autem res intelligi possit, exemplo siue similitudine quadam illustrabimus. Quis non intelligit in curatione morbi, quo corpus afficitur, solum esse Deum, qui virtute potestateque sua pulso morbo sanitatem restituit? Sanare tamen dicitur nihilo-

minus medicina, quòd subtracta materia, quæ peccabat, sanitatẽ efficit: sanare dicitur dieta, quòd hominem in sanitate conseruat: sanare dicitur vas, in quo medicina continetur, quod ex illo hauritur: postremò sanare dicitur medicus, tanquam minister & instrumentũ Dei. Sic in curatione morbi spiritualis, quæ nil aliud quàm sanctificatio, sanctificat solus Deus auctoritate sua: sanctificat gratia formaliter expellendo morbum, hoc est, peccatum: sanctificat impletio mandatorum vt dieta: sanctificát sacramenta, tanquàm vasa medicinalia, in quibus confertur gratia: sanctificat sacerdos tanquam minister. Atque hæc quidem de vi sacramentorum dicta sufficiant.

Sanctificationis causæ multæ. Infra cap. 39.

De numero Sacramentorum.

CAPVT XXXIII.

QVod ad numerum sacramentorum attinet, sunt qui iam olim receptum & vetustate consecratum, parum prudenter, minus ipsi prudentes institutum fuisse dicunt, atque ideò ad examen eum reuocare conantur. Quod quid aliud est, quàm velle populo persuadere, non satis tuta esse ac firma fidei nostræ fundamenta? Quid autem habet ea res reprehensionis, si maioribus nostris visum fuit, sacramenta nouæ legis eo numero complecti, qui sacris literis admodum est familiaris? præsertim cùm non eandem neque vim neque necessitatem tribuant omnibus. Quid hic vel Euangelicæ doctrinæ aduersatur, vel eam obscurat, si qui Spiritui sancto familiaris est numerus, eo sacramenta cõprehendi voluit Ecclesia? cùm etiam dona Spiritus sancti septem recensentur: cum septem sigillis, quibus fuit veteris testamenti pagina signata, quæ agnus, qui habet clauem Dauid, qui aperit, & nemo claudit, reserauit, septem tubis, quibus Angeli cecinerunt, septem stellis, quas habebat similis filio hominis in dextra sua, septem panibus, quibus dominus turbas pauit, septem oculis super vnum lapidem, septem lucernis tabernaculi super vnum candelabrum positis, septem lotionibus Naaman, ea adumbrata esse existimentur: cùm ad septem etiam virtutes animos hominum præparare videantur. Baptismus enim est sacramentum fidei: confirmatio spei: Eucharistia charitatis: pœnitentia iustitiæ: extrema vnctio perseuerantiæ, quæ perfectio quædam est fortitudinis: ordo, prudentiæ: matrimonium temperantiæ. Ad septem etiam hominum genera accommodentur. Baptismus enim est intrantium in vitam: confirmatio pugnantium: Eucharistia vires resumentium: pœnitentia de lapsu resurgentium: extrema vnctio ex hac vita exeuntium: ordo ministrantium: matrimoninm nouos milites introducentium. Per baptismum enim spiritualiter renascimur, ac in nouam vitam ingredimur: per confirmationem augemur in gratia, & roboramur in fide: renati autem & corroborati, nutrimur diuina Eucharistiæ alimonia: quòd si per peccatum in ægritudinem animæ inciderimus, præstò est pœnitentiæ remedium, quo spiritualiter sanamur. Porrò extrema vnctione, non solùm spiritualiter, verumetiam pro eo vt animæ expedit, corporaliter sanamur: per ordinem autem Ecclesia gubernatur, & multiplicatur spiritualiter: per matrimonium augetur corporaliter.

Sacramentorum septenarius numerus. Esa. 11. Apocalyp. 5. Apocalyp. 8. Apocalyp. 2. Matth. 15. Zach. 3. Zach. 4. 4. Reg. 5. Sacramenta præparant homines ad septẽ virtutes. Quomodo accõmodentur ad septem hominum genera.

Summa itaque ratione factum est, vt septenario numero sacramenta comprehenderentur: Ad quæ ritè perficienda tria requiruntur: res, tanquàm materia: verba, tanquam forma: & ministri sacramentum conferentis persona, cum intentione faciendi, quòd facit Ecclesia. Horum trium si desit aliquid, non perficitur sacramentum. Tria autem sunt sacramenta, quæ characterem imprimunt in anima, hoc est, spirituale quoddam signum à cæteris distinctum, indelibile: Baptismus, confirmatio & ordo, propterea iterari nõ possunt: reliqua verò quatuor, quoniam characterem non imprimunt, iterantur.

In sacramentis requiruntur tria.

Sacramẽta characterem imprimenta. Character quid

DE BAPTISMO.

CAP. XXXIIII.

AC primum quidem locum inter sacramenta baptismus obtinet, quem fidei sacramentum esse diximus, quòd in eo Christianam fidem profitemur: qua etiam ex causa fidei sigillũ ac tessera quædã Christiani militis vocatur à Basilio. Et auctor operis imperfecti in Matth. baptismũ vocat signaculum fidei. Hæc est ianua sacramẽtorum omnium, in quorum communionem non admittuntur nisi baptizati: Hoc est nostræ iustificationis exterius ac visibile principium. Nam per baptismum incipimus esse membra Christi & corporis eius Ecclesiæ, quæ est congregatio fidelium: & illius virtute primò fides datur omnibus. Est in hoc sacramento visibile signum, aqua materiæ locum obtinens: quòd accedente verbo, Ego te baptizo in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti, quod verbum forma est huius sacramenti, fit signum sacræ rei, hoc est, inuisibilis gratiæ, quæ non modò significatur, verùmetiam confertur multiplex per aquam baptismi, sicut etiam varia est & multiplex aquæ proprietas.

Lib. 3. contra Euno. & in exhortat. ad baptis. & Hom. 3. in cap. 4. Matth.

Ac pri-

Ac prima quidem gratia, quæ & confertur & significatur per aquam baptismi est hęc, quòd qui nati eramus mundo, renascimur cœlo: qui nati eramus serui peccati, renascimur liberi iustitiæ: qui nati eramus filij iræ, filij diaboli, filij gehennæ, renascimur filij gratiæ, filij Dei, hæredes regni cœlorum. Hoc est, quod Paulus baptismum vocat lauacrum regenerationis dicens: Non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, sed secundum misericordiam suam saluos nos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritussancti, quem effudit in nos abundè, per Iesum Christum dominum nostrum: vt iustificati gratia ipsius, hæredes simus secundum spem vitæ æternæ. Quibus verbis indicat simul Paulus & causam nostræ salutis, & ratione, & modum, & finem. Causam esse dicit Spiritum sanctum, cui regenerationem hanc attribuit: sic enim edoctus erat a Christo, qui dixit: nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritusancto, non introibit in regnum Dei. Quẽ locũ explicans Cyrillus Alexãdrinus Gregorij Nazianzeni & Nisseni & Cyrilli Hierosolymitani sententiã sequutus: Cùm non simplex, inquit, sit homo, sed compositus ex corpore sensibili & intellectuali anima, duplici quodam ad generationem indiget modo, qui duplicitate sua ad vtrumque possit accommodari. Spiritu enim sancto spiritus hominis, aqua verò corpus sanctificatur. Quemadmodum enim viribus ignis intensius aqua calefacta, non aliter quàm ignis vrit, sic Spiritussancti operatione ad diuinam aquę reformantur virtutem, qua baptizati corpus abstergunt.

Baptismi gratiæ multæ.
Regeneratio
Rom.6.
Ephes.2.
1.Petri 3.
Tit.3.
Salutis humanæ ratio.
Ioan.3.
Cyril.lib. 2. in Ioan.cap. 42.
Naz. in ser. de baptis.
Cyril.Cathe.3.

Ambrosius. Cùm ex duabus naturis homo, id est, ex anima subsistat & corpore: visibile per visibile, inuisibile per inuisibile mysterium consecratur. Aqua enim corpus abluitur, spiritu animæ delicta mundantur.

Ambro.lib.2. in cap. Lucæ.3.

Et alio loco. Impossibile, inquit, videbatur, vt peccatũ ablueret aqua, sed quod impossibile erat, fecit Deus possibile esse: qui tantam nobis donauit gratiam. Chrysostomus, Quemadmodum aquæ natura, quæ fuit in probatica piscina per se non sanabat, sed duntaxat cum ab Angelo mouebatur: Ita & in nobis non simplex aqua operatur, sed cum spiritus gratiam accipit, omnia abluit peccata, De Syluestro papa scribit Nicephorus, quod baptizaturus Imperatorem Constantinum, sic eum fuerit allocutus: Hæc imperator aqua diuina virtute per inuocationem viuificæ Trinitatis concepta, sicuti extra corpus hominis abluit: ita etiam animam intra à sorde & inquinatione omni mundificans, splendidiorem solaribus radijs efficit.

Amb.li.2.de pœnitentia.
Chrys.hom.35. in Ioan.
Niceph. lib.7. Cap.33.
Vis aquæ baptismi.

Quæ ergo gratia est in aqua, non ex natura est aquæ, sed ex præsentia Spiritussancti: qui tamen non ita causa est regenerationis & renouationis nostræ, vt non simul causa sit eius & pater & filius, cùm inseparabilia sint opera trinitatis. Et ideò tres personas hoc loco ponit Apostolus, in quarum vno nomine baptizat sacerdos: Non enim dicit in nominibus, sed in nomine patris, & filij, & spiritussancti: vt quorum vna est diuinitas, vna est largitio, nomenque trinitatis, vnus esse Deus intelligatur: tres enim personæ Deus vnus est. Ac singulis quidem personis sua quasi propria tribuuntur: aliter enim causa est pater, aliter filius, aliter spiritussanctus, Pater est causa efficiens principalis, qui saluos nos fecit: filius meritoria, nã per sanguinis ac mortis eius meritũ saluos nos fecit: per eũ spiritũsanctum in nos effudit, misit eũ in corda nostra, clamantẽ Abba pater. Huic ergo Paulus tribuit regenerationis & renouationis beneficium, cuius causa est spiritussanctus, ex quo & ex aqua renascimur. Deus itaque trinus & vnus, ipse est, qui saluos nos fecit. Quibus autem rationibus adductus est, vt saluos nos faceret? Non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, dicit Paulus, sed secundùm misericordiam suam saluos nos fecit. Sed & ad Israël dixit Moyses: Scito quòd non propter iustitias tuas Dominus Deus tuus dederit tibi terram hanc: Quid enim opera, quæ fidem præcesserunt, nisi pœnas ignis æterni merebantur? Facti eramus vt immundi omnes nós, & quasi pannus menstruatæ vniuersæ iustitiæ nostræ, vt rectè cum propheta nobis dicere licuerit: Misericordię domini, quia nõ sumus consumpti: quia non defecerunt misericordiæ eius. Verùm qui dives est in misericordia, propter nimiam charitatem, qua dilexit nos, misit Deus filium suum vnigenitum, vt sicut per Moysen exaltatus est in deserto serpens, sic ille exaltaretur in cruce, vt omnis qui credit in ipso non pereat, sed habeat vitam æternam.

In nomine Patris & filij & spiritussancti, et nõ in nominibus patris & filij & spiritussancti dicendũ est.
Rom.8.
Gal.4.
Tit.3.
Deut.9.
Esai.64.
Threnorum.3.
Ephes.2.
Ioan.3.

Neque tamen satis esse voluit credere: sed adipiscendæ salutis, & ad vitam æternã perueniendi, ac in Dei regnum introëundi nobis modum hunc præscripsit, vt fide suscepta renascamur ex aqua & spiritu. Regenerationis itaque nostrę causam instrumentalem aquam esse baptismi voluit, quòd ad illam repræsentandam nihil aptius aqua reperiri potuit, cui generandi vis conuenire maximè videtur. Nam & semina ex quibus generantur omnia, non ipsa magis animantia quam plantæ, humida sunt & ad aquam pertinẽt. Qua etiam ex causa non defuerunt Philosophi quidam, qui rerum omnium principiũ aquam esse dicerent. Quare cùm aqua baptizatur homo, non modò significatur, verùm

In baptismo cur aqua adhibetur.

etiam confertur ei regenerationis gratia: vt qui natus fuerat filius iræ, ex aqua & spiritu renascatur filius gratiæ.

Aquæ virtus purgãdi vnde. Aug. Ser. 29. et 36. de tempore. Beda. li. 1. cap. 10. in Lucam.

Vim autem hanc regeneratiuam & purgatiuam aquis tactu suæ mundissimę carnis Christum contulisse, testatur Augustinus, & eum sequutus Beda Saluatoris enim baptismo purgata sunt potius fluenta, quàm vt ipsa purgarent: ac nouo sanctificationis genere Christum non tam lauit vnda, quàm lota est: atque ex quo tempore se in aquam mersit, ex eo gurgitum omnium tractus, cunctorumque fontium venas mysterio baptismatis consecrauit, vitalemque gratiam non corpus ex flumine, sed flumen mutuatũ est ex corpore. Et qui præcesserunt Bedam. Gregor. Nazianzenus in oratione quam habuit in Theophania. Videbis, inquit, Iesum in Iordane meam expurgare purificationem, vel potius purificatione aquas sanctificantem, Idem repetit in ea, quæ sequitur homilia. Et auctor operis imperfecti in Mattheum, quod Chrysostomo tribuitur. Venit, inquit, Iesus ad baptismum, non vt ipse remissionem peccatorum acciperet per baptismum, sed vt sanctificatas aquas relinqueret postmodum baptizãdis. Optatus quoque: Caro Christi ipso Iordane sanctior inuenitur, vt magis aquam ipsam discensu suo mundauerit, quàm ipsa mundata sit. Et Apponius miratur, inquit, Ioannes, cum videt Christum propter aquarum sanctificationem ad baptismum veniẽtem. Et Bernardus baptizatus: Nõ te in aquis, sed aquas in te sanctificas, vt per eas sanctificares nos. Qua de re sic ab Eusebio Emisseno scriptum legimus: In Iordanis alueo aquas omnibus gentibus ad salutem humani generis suo baptismate consecrauit, eas enim ille omnibus aquis purior, non tã sanctificandus quàm sanctificaturus intrauit. Quem secutus Leo pontifex ait: Terra carnis humanæ, quæ in primo fuerat præuaricatore maledicta, in solo beatæ virginis partu germen edidit benedictum, & à vitio suæ stirpis alienum: cuius originem spiritualẽ in regeneratione quisque consequitur, & omni homini renascenti aqua baptismatis instar est vteri virginalis, eodem Spiritusancto replẽte fontem, qui repleuit & virginem, vt peccatum quod ibi vacuauit sacra conceptio, hic mystica tollat ablutio. Et proximè in sequenti sermone: Nisi verbum Dei caro fieret & habitaret in nobis, nisi in communionem creaturę creator ipse descenderet, & vetustatem humanam ad nouum principium sua natiuitate reuocaret, regnaret mors ab Adam vsque in finem, & super homines insolubilis condemnatio permaneret, cùm de sola conditione nascendi vna cunctis esset causa pereundi. Solus itaque inter filios hominum dominus Iesus innocens natus, quia solus sine carnalis concupiscentiæ pollutione susceptus, factus est homo nostri generis, vt nos diuinæ naturæ possemus esse consortes. Originem quam sumpsit in vtero virginis, posuit in fonte baptismatis: dedit aquę, quod dedit matri: virtus enim altissimi, & obumbratio Spiritussancti, quę fecit vt Maria pareret saluatorem, eadem fecit vt regeneret vnda credentem.

Aqua Christi baptismo sanctificata sanctificat. In oratione in Theophania. Hom. in 22. psalm. Hom. 4. in ca. Matth. 3. Baptizatus cur sit Christus. Lib. 1. Appo. in cõmẽtarijs in Cantic. Berna. in serm. de paßione domini. Hom. 1. de Epiphanio. Serm. 4. de natiuit. domini. Gen. 3.

Ioan. 1.

Hæc est itaque prima gratia, cuius signum efficax est, quamque nobis re ipsa confert aqua baptismatis, regeneratio spiritualis, qua iustificati hæredes efficimur secundùm spẽ vitæ æternæ, qui finis est regenerationis huius, quam præcedit ablutio peccatorum, quæ & ipsa est inuisibilis gratia, cuius visibile signum, & quidem efficax, est baptismus: Propterea vocatur à Paulo lauacrum, non hoc tantùm loco, quem nunc explicauimus, verùm etiam cùm ad Ephesios scribens dicit de Ecclesia, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ. Hæc est aqua illa, de qua Propheta prædixit: Effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamẽtis vestris. Hic est ille fons, de quo narrat alius Propheta: In die illa, erit fons patens domui Dauid in ablutionem peccatoris & menstruatæ. Huic ablutioni significandæ quid esse potuit magis accommodum, quàm aqua, per quam sordes corporis abluuntur?

Ablutio peccatorum. Ephes. 5. Ezech. 36.

Zach. 13. Baptismi effecta.

Datur itaque baptismus in ablutionem, remissionem, & indulgentiam omnium peccatorum. Quod ita intelligi vult Augustinus, vt auferre credatur crimina nõ radere. Nec vt omnium peccatorum radices in mala carne teneantur, quasi, rasorum in capite capillorum vnde crescant iterum resecanda peccata. Cæterum quamuis, vt idem ait Augustinus, omnia peccata baptismus abluat, & quidem prorsus omnia, dictorum, factorum, cogitatorum, siue originalia, siue addita, siue quæ ignoranter, siue quę scienter admissa sunt, non tamen aufert infirmitatem, cui regeneratus resistit, quamdiu bonum certamen certat: consentit autem, quando sicut homo in aliquo delicto præoccupatur. Deleta est igitur per baptismum iniquitas, sed manet infirmitas. Porrò infirmitas hæc, est concupiscentia carnis, quę dimittitur quidem in baptismo, verùm non ita vt non sit, sed vt in peccatum non imputetur. Nam cùm sine aduersario marcescat virtus, in hoc relinquitur, vt habeat homo baptizatus materiam, virtutem suam exercendi. In huius figura dictum est in libro Iudicum: Hę sunt gentes, quas dominus dereliquit, vt erudiret in eis Israëlem,

Contra duas epist. Pelag. li. 1. ca. 12. & li. 3 cap. 3. 2. Tit. 4. Galat. 6. Baptismo infirmitas non tollitur. Concupiscentia manens post baptismũ, peccatum figurat & vocatur, sed nõ est.

& postea

& posteà discerent filij eorum certare cum hostibus,& haberent consuetudinẽ præliãdi.

Vocatur autem hæc concupiscentia peccatum,non vtique quia peccatum est, sed quia peccato primi hominis facta est: sicut scriptura manus cuiusque dicitur, quòd manus eâ fecerit: siue etiam quòd peccandi delectatione moueatur,etsi ei vincente delectatione iustitię non consentiatur. Quamobrem & Paulus de hoc peccato scribens non dixit, non sit, sed non regnet peccatum in vestro mortali corpore. Quia quamdiu corpus nostrum mortale,hoc est, necessitati mortis addictum est, fieri non potest, quin sit in illo fomes concupiscentiæ,qui minus quidem propriè,sed peccatum tamen vocatur.

Quoniam verò per baptismum,in quo vetus homo noster simul crucifixus est,vt destruatur corpus peccati,virtus peccati,sic est debilitata,regnum vt illius prorsus esse sublatum videatur,monet Paulus,vt omni cura prouideamus,ne quod semel amisit, regnum recuperet. Nam quò habemus concupiscentiam,nihil ex eo nobis damnationis est: cęterum si seruiamus illi,si regnum illius feramus, ea demum res reos nos facit ęternæ damnationis. Quamobrem haud aliter se habet baptismus ad refrigerandum æstum concupiscentiæ,quàm se habet aqua ad calorem nimium temperandum: vt aptè admodum & appositè huius quoque rei sacrę,hoc est,inuisibilis gratię visibile signum aqua baptismi dicatur,& quidem signum efficax.

Remissis autem peccatis, à quibus abluimur per aquam baptismi, consequens est simul vt remittatur pœna,quæ peccatis debetur: quod & ipsum fit per aquam baptismi. Sicut enim elementum aquæ flammas huius ignis temporalis extinguit,sic & illa delet incendium ignis æterni. Hoc enim persuasum esse debet omnibus in Christum credentibus,quod à Paulo scriptum est: In baptismo Christo nos commori,atque haud aliter passionis eius & mortis participes fieri,quàm si passi ipsi & mortui essemus. Quoniam verò passione sua Christus pro peccatis totius mundi satisfecit, posteaquàm per baptismum ipsius membra facti sumus, haud aliter magis etiam hac satisfactione Christi liberamur à pœnis omnibus, quę peccatis nostris debebantur, quàm si ipsi pœnas easdem sustinendo pro illis satisfeciſſemus. Quod tamen de solis æternis pœnis intelligi debet: has enim & non alias morte sua Christus aboleuit. Famem autem,sitim,& alia corporis incommoda,quin & mortem ipsam, qua separatur à corpore anima, minimè sustuliſſe morte sua Christus credendus est: Nam post acceptum etiam baptismum, æquè sumus ijs malis obnoxij,atque antea fuimus.

Habet hoc quoque natura aquæ,clara vt sit & perspicua. Qua ratione cumprimis est idonea ad significãdum splendorem iustitiæ,qui baptizatis infunditur: eius iustitiæ,quæ virtutes in se continet omnes,qua renouatur homo,non vt iam idem sit, qui prius fuit, verùm à sordibus peccatorum ablutus, omnium virtutum splendore fiat illustris: quod quidem fit dono Spiritussancti,quem gratiarum & virtutum omnium largitorem accipimus in baptismo,remissionem peccatorum consequuti. Quod illa Petri verba indicant dicentis: Baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum,& accipietis donum Spiritussancti.

Confertur & hæc in baptismo gratia,quòd qui de eo egreditur, illi ianua regni cœlestis aperitur. Applicatur enim baptizato virtus passionis Christi,per quam,quæ fuit anteà clausa,cunctis fidelibus ianua regni cœlestis est aperta. Huic virtuti Christi passionis impiè detrahunt,qui non dubitant affirmare, etiam post passum Christum & mortuũ, non peruenisse quenquam sanctorum ad regnum cœlorum. Quòd si concedi debeat,nihil nobis fructus attulisse videbitur Christi passio, si non meliore nunc sumus cõditione post profusum illius sanguinem, quàm fuerunt sancti Patriarchæ & prophetæ, qui passionem illius & mortem præcesserunt.

Habemus ergo iam quàm varia sit & multiplex gratia, cuius aqua baptismi signum est,& quidem efficax: verùm quo nobis hæc ordine conferantur, breuiter explicemus. Primò,quoniam iniquitates nostræ sunt, quæ diuidunt inter nos & Deum, quæ nos ab illo separant & elongant (Nam odio Deus habet impium & impietatem eius) reconciliari cum eo necesse habemus. Quod fit,quando pro foribus templi stantes,neque nos illius ingressu dignos iudicantes,abrenunciamus Satanæ,operibus eius,atque nos in Christum credere, in illo fiduciam nostram omnem collocare, illi tota mente nos adhærere velle profitemur. Qua professione facta,quo planum fiat omnibus reconciliatum nobis esse Deum,accedimus ad aquam baptismi: qua cum abluimur, indubitatum signum accipimus,nos cum Deo patre per mortem filij eius reconciliatos, atq; haud aliter à peccatis omnibus ablutos,quàm ab inquinamentis ablui corpus aqua consueuit: neque secus per baptismum ignis æterni pœnas, quæ peccatis nostris debebantur,esse deletas, quàm extingui flammarum incendia per aquam videmus,ita vt plenè iam simus & culpæ & pœnæ remiss-

Rom.6.

Rom.6.

Concupiscentiæ refrigeratio.

Pœnæ æternæ remissio per baptism.

Comparatio elegans. Rom.6.

Pœnas æternas & non temporales morte sua Christus aboleuit.

Iustitiæ quæ virtutes in se continet omnes fusio.

Actor.2.

Cœli apertio. Ephes.4.

Sancti post mortem in cœlo sunt.

Gratiarũ quæ in baptismo cõferuntur, ordo & ratio. Esai.59.

næ remissionem consequuti.

Neque verò finibus his clauditur diuina in nos misericordia. Non satis habet post factam reconciliationem nos à peccatis mundasse, & ea nobis vnà cum pœnis illis debitis clementer condonasse, verùm omne gratiarum genus nobis infundens, quo possimus in conspectu illius grati esse, induit eum, qui baptizatur, nouum hominem, qui secundum Deum creatus est in iustitia & sanctitate. Nouus hic homo Christus est, de quo Paulus ait: Induimini dominum Iesum Christum. Hunc induimus in baptismo, sicut idem testatur, dicens: Quicunque in Christo baptizati estis, Christum induistis. Quid hoc est, Christum induistis? Facti estis hoc, quod Christus est. Quid est Christus? Est filius Dei: Quod ille natura est, hoc vos per gratiam adoptionis facti estis filij Dei. Christus est hæres regni cœlorum, vos quoque non vestro, sed illius merito facti estis hæredes regni cœlorum. Qui veste aliqua induitur, protegitur & contegitur ea, & apparet sub colore vestis eius, occultato colore proprio: Ad eundē modū, qui Christū induitur, protegitur, & cōtegitur à Christo, neq; iā apparet in eo peccatū, quod fuit antè, sed sola iustitia & innocentia Christi. Et sicut lignum accensum induitur ignem & virtutis eius fit particeps, ita baptizatus in Christo, Christum induitur, & virtutum eius fit particeps. Non amplius dicitur filius Adam, neque reus est deinceps peccati eius, verùm dicitur filius Dei, frater Christi: dicitur hæres Dei, cohæres Christi: dicitur sanctus, innocens, immaculatus, non suam, sed Christi iustitiam indutus, hoc est, non quam à seipso habet quámue suo merito consequutus, sed quam à Christo acceptam illius meritis est adeptus. Neque enim audiendi sunt, qui nos ea iustitia, qua Christus ipse iustus est, iustos dici volunt: Quin illud potius modis omnibus est tenendum, Christi quidem iustitia nos iustos esse, verùm nō ea, qua ipse iustus est, sed ea, quam nobis impertit, qua nos ipse iustos facit, qua donati ab eo, renouamur spiritu mentis nostræ, ac non modo reputamur, sed verè iusti nominamur & sumus. Neque enim existimandum est, nihil aliud nos in baptismo quàm remissionem peccatorum consequi: renouamur præterea, atque vt Paulus vocat, noua quædā creatura efficimur.

Induere nouū hominem & Christum quid. *Ephes.4.* *Rom.13.* *Gala.3.*

Comparatio.

Iustitia Christi, quam nobis impertit, iusti sumus. nō Christi iustitia, quæ ipse iustus est.

Ephes.4.

Noua creatura quid. *Gala.6.* *Cypri.lib.2. epist.2.* *Optat.lib.5. Ad Seuerum epist.32.*

Neque verò aliud est noua creatura, quàm fides charitate formata, quæ cùm baptizamur, per Spiritum sanctum, qui datur omnibus renatis, diffunditur in cordibus nostris, & nobis inhæret. Quamobrem à Cypriano & qui eum secutus est, Optato, baptismus non modo mors criminum, verumetiam vita vocatur virtutum, quòd in eo iustitia, quę virtutes in se continet omnes baptizatis infunditur. Quod eleganti quodam carmine sic expressit Paulinus. Culpa perit, sed vita redit, vetus interit Adam, & nouus æternis nascitur imperijs. Manet quidem post baptismum eadem compago corporis, quæ fuit antè, sed sepulta peccatorum vetustate mens hominis renouatur, & ad integritatem naturæ quodammodo reditur. Itaq; non dubitauit Chrysostomus affirmare, quem abluit baptismus solis radijs eum habere mentem puriorem, & qualis erat iam olim dum conderetur: imò hac illustriorem, quod per illud etiam radicale peccatum euelli patet, vt tu ferrum aurumue recoquēdo purum nouūq; facis: ita Spiritus ille sanctus in baptismo velut in fornace recoquit mentem & peccatum consumendo quolibet auro purius splendentē reddit. Propterea Paulus hoc sacramentū vocat lauacrū regenerationis, & renouatiōis, in quo adeò mutamur ab illis, qui fuimus antè, vt veterē hominē cum suis actibus expoliantes, diuinę naturę cōsortes efficiamur, filijque Dei nominemur & simus: Si autē filij, & hęredes: hæredes quidem Dei, cohęredes autem Christi: si tamen compatimur, vt & cōglorificemur. Posteaquā enim in baptismo Christū induimus, debemus sicut ipse ambulauit, & nos ambulare: & cum illum oportuerit pati prius, & ita intrare in gloriam suam, non debemus meliore conditione esse velle, quàm fuerit ille, qui principalis est hæres, cuius merito factum est, vt & nobis eiusdem regni cœlestis hæredibus esse liceret, vt sine vllis operibus, sine vllo labore nostro aut molestia, hæreditatem hanc assequi nos posse credamus. Præclarè Paulinus. Tolle crucem, si vis auferre coronam. Si quid autem aut facere nobis, aut pati prò Christi nomine cōtigerit, nemini dubium esse debet, quin id nobis iam regeneratis & renouatis, iam Christi corpori insitis, iam in Dei filios adoptatis, ad promerendam hæreditatem illius æternæ gloriæ sit vel maximè profuturum.

Tit.3. *Col.3.* *2.Pet.1.* *1.Ioan.3.* *Luc.24.*

Merita nostra.

Rom.8.

2.Cor.4.

Est quidem ita, quòd non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, sed nihilominus, quod in præsenti momentaneum est & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur. Tolle sublimitatē hāc, ad quam nos Deus benignitate sua prouehere dignatus est, qui nos in filiorum suorum numerum adoptauit, qui dignos nos fecit in partem sortis sactorum, qui diuinę suæ naturæ consortes reddidit: quis ambiget, quin omnes labores, omnes passiones & tribulationes nostræ, quoniam sunt huius temporis, leues & momentaneæ, neque ad futuram

Col.1.

gloriam

gloriam,quæ ſempiterna eſt,ſint condignæ?

Meritorum cõpenſandi ratio duplex.

Cæterum duplici ratione meritis operum, quæ fiunt à regeneratis & renouatis,debe ri cœleſtia præmia dicimus: primum ex Dei promiſſo liberali, qui fallere neſcit: deindè ex ea dignitate,quam regeneratis nobis prꝛeter omne meritum noſtrum conferre dignatus eſt. Chriſtum enim induimus in baptiſmo: quod ille natura eſt per adoptionis gratiam filij Dei facti ſumus. Quare ſi Chriſtum induimus, quæ proficiſcuntur à nobis opera,tanquàm Chriſti opera placere Deo, neque ſecus ab illo acceptari perſuaſum habere debemus. Et ſicut Paulus dicit: Viuo autem iam non ego, viuit verò in me Chriſtus:ita & nos poſt acceptam regenerationis gratiam dicere poſſumus: Operor autẽ iam nõ ego, operatur verò in me Chriſtus,mereor iam non ego,meretur in me Chriſtus: ſatisfacio iã non ego,ſatisfacit in me Chriſtus. Huius enim vita viuimus,huius merito meremur.

Operum noſtrorum dignitas.

Gala.2.

Ex quo videre licet,quemadmodum Chriſti Gloriam obſcurare, crucem euacuare,& ſanguinis eius precium imminuere conantur, qui vitæ, qua viuit Chriſtus in nobis, qui meritis operum,quę operatur in nobis,omnem dignitatem atque omne præmium adẽptũ cupiũt. Reuera,ſi ipſa opera ex ſe metiare,momẽtanea ſunt,leuia ſunt,nõ ſunt condigna ad futurã gloriã,quæ æterna eſt: Rectè enim illud dictum eſt, quod finiti ad infinitum nulla eſt proportio: Sed ſi conſideres immenſum illud precium ſanguinis Chriſti, quo reſperſa ſunt,ex quo meritum habent omne, illius dignitati derogaueris,quantum operibus dorogaueris. Si ſpectes etiam ea tanquàm ab Adæ filio profecta, in quo mortui ſumus omnes,quamlibet iuſta,quamlibet in ſpeciem ſancta videantur,haud aliter tamen apparebunt in conſpectu Dei, quàm pannus menſtruatę. Si verò contempleris ea tanquàm à filio Dei,tanquàm ab eo profecta,qui Chriſtum induit, in quo Chriſtus viuit,in quo Chriſtus operatur,non iam hominis,verùm Chriſti meritis detraxeris,ſi nullum eorum eſſe meritum dixeris.

Hęc nos ideo fuſius aliquantò duximus explicanda, planum vt omnibus faceremus, quantum ſit diſcrimẽ inter opera regeneratorum,qui Chriſtum induti ſunt, & eius corpori inſiti,atq; infideliũ,qui ſunt adhuc filij irę, filij diaboli. Illis Deũ diligentibus,omnia etiam peccata cooperãtur in bonũ: Cum enim ceciderit iuſtus,non collidetur, quia dominus ſupponit manum ſuam: his contrà,etiam quę rectè facta videbuntur,magis adeò ad damnationem,quàm ad gloriam æternam profecerint. Nulla enim iuſtitia extra Chriſtum,nulla ſunt extra fidem eius rectè facta: abominatio ſunt apud Deum,quęcunque fiunt ab ijs,qui non credunt in eum. Quamobrem non mediocria bona ſunt,quę nobis baptiſmus affert. Per illum reconciliamur cum Deo: reconciliatis & culpa & pœna omnis peccatis debita remittitur: poſtquã remiſſa ſunt nobis peccata,regeneramur & renouamur infuſa nobis fide,ſpe,& charitate,quæ dicitur iuſtitia Chriſtiana, neq; iã dein ceps filij Adæ,ſed filij Dei nominamur & ſumus: Si filij & hæredes,hæredes autẽ ſecundũ ſpẽ vitę æternæ,quã nos aſſequuturos certò perſuaſum habemus, ſi vel baptizati ſtatim ex hac vita exceſſerimus,vel poſt baptiſmũ ambulauerimus dignè Deo, Deo per omnia placentes: & abũdauerimus in omni opere bono: ſcientes quod labor noſter non eſt inanis in domino,cum bonorum laborum glorioſus ſit fructus, neq; iniuſtus eſt Deus, vt obliuiſcatur operis noſtri & dilectionis,quam oſtenderimus in nomine ipſius.

Baptiſmi bonorum epilogus.

Rom.8.

Rom.8.

Coloſ.1.
1.Cor.15.
Sapien.3.
Hebr.6.

Cyrillus recenſens ea bona,quæ nobis adfert baptiſmus,vocat eum captiuitatis liberationem,peccatorum remiſſionem,mortem peccati,animę regenerationem,veſtimentum candidum,ſignaculum ſanctum,& indelebile,currum ad cœlum, delicias paradiſi, regni cœleſtis conciliationem,chariſmaque adoptionis filiorum.

In procatecheſi Catecheſeon.

Baptiſmi nomina diuerſa.

Atq; hæc quidem de eo,cuius inuiſibilis gratiæ viſibile ſignum ſit baptiſmus,dicta ſufficiant. Nunc dẽ ſuſcipientibus baptiſmum paucis diſſeramus.

De operibus fidem præcedentibus.

Viſum eſt autem, quandoquidem offenduntur fortaſſe nonnulli verbis illis noſtris. Quid enim opera, quæ fidem præceſſerunt,niſi pœnas ignis æterni merebantur? quo ſenſu producta ſunt à nobis explicare. Fortaſsis enim ſic accipiuntur à nonnullis: quaſi nos omnia opera, quæ facta ſunt ante fidem, quamlibet ea ſint laudabilia, peccati rationem habere doceamus: & quidem talis peccati, quod hominem æterni ſupplicij reum faciat. Cum tamen conſtet,eſſe quędam opera fidem prꝛecedentia eius generis,vt prꝛæparent ac diſponant hominem ad gratiam: qualia Cornelij fuiſſe creduntur. Quod nobis negare,cum hęc ſcriberemus,nunquàm in mentem venit,cum in capite 73. & ſequenti,copioſius etiam de illis tractauerimus. Concedimus itaque libenter, etiam ante fidem eſſe quędam opera, quę prꝛæparant hominem & diſponunt ad gratiam: ſed ea tamen eius generis eſſe non concedimus,vt mereantur gratiam: multominus, vt mereantur eam,quę & ipſa gratia eſt, vitam æternam: vt ex eo ſatis liquere poſsit,quod ante fidem, nullum eſt meritum (de merito loquimur mercedis æternæ) niſi ſupplicij.

Actor.10.
Infra. cap. 73.

Non

Non quod non sint opera quædam ante fidem, quæ scholastici vocant ciuiliter bona, quæ nonnunquàm disponunt ad gratiam: sed quod infidelitatis peccatum tantum est, vt sub hoc vno quasi generali nomine, putet Augustinus omnia peccata contineri: vsque eo etiam, vt quæ bona videntur opera, si fiant ab infideli, peccata esse doceat: quod omnis infidelium vita peccatum sit. Porrò stipendium peccati mors: vt non possit non esse verum, quod ante fidem, nullum sit nisi supplicij meritum. Et hoc est, quod ab Augustino scriptum legimus: Quæ sua merita iactaturus esset liberatus, cui si digna suis meritis redderentur, non esset nisi damnatus? Et iterum. Quid merebaris peccator? Contemptor Dei, quid merebaris? Vide si occurrit tibi nisi pœna, si occurrit tibi nisi supplicium. Et iterum alio loco: Vna erat massa perditionis ante fidē, cui non nisi supplicium debebatur. Et paucis interiectis. Si dominus retribuere vellet, nihil nisi pœnā debitam retribuisset. Et alio loco: Attenduntur opera tua, & inueniuntur mala. Si quod debetur istis operibus, Deus redderet, vtique damnaret. Itaque neque Catonis, neque Photionis, neque Aristidis, quamlibet ij fuerint iustitiæ laude celebres, eius generis opera fuerunt, vt illis ex hac vita migrantibus aliud deberetur, quàm æternum supplicium. Cum certissimum sit illud axioma, quod sine fide mediatoris Christi, nullus mortalium vel ante legem, vel sub lege, vel sub tempore gratiæ, saluus factus sit, aut saluus aliquando fieri possit. Hæc fuit & est sententia nostra. Libenter enim confitemur, quicquid est in nobis meriti, quod id non aliunde sit, quàm ex Christi crucis & mortis merito. Itaque si quis in Christum pro nobis crucifixū & mortuū non credit, si quis in illo fiduciam suam omnē collocatā non habet, indubitanter asserimus, quod is æternum supplicium mereri potest, æternam gloriā mereri non potest, cū Christi meritum sit omne meritū nostrū: Illius enim crucis & mortis merito, meremur quicquid meremur. Quē cum semel induerimus in baptismo, ipse est, qui viuit in nobis, ipse est, qui operatur in nobis, ipse est, qui meretur in nobis. Tolle crucis & mortis eius meritum ex operibus nostris, quid aliud erunt omnes iustitiæ nostræ, nisi pannus menstruatæ? Quamobrem, sicut ante fidem nullum esse tale meritum persuasum habemus, cui merces æterna debeatur: sic eorum cæcitatem satis mirari non possumus, qui regeneratorum & fidelium operibus, meritum omne detrahere conantur. Videntur enim ij non intelligere, se non hominum, sed Christi, quem induimus in baptismo, viuentis & operantis & merentis in fidelibus, meritis detrahere, & quantum in ipsis est, crucem eius & mortem euacuare.

Tract. 89. in Ioan. & contra duas epist. Pelag. li. 3. c. 3. Li. contra Iulia. cap. 3. Rom. 6.

In Psalm. De verbis Apost. serm. 11. In prologo Psalm. 31.

Petrus Lōbar. li. 3. sen. dist. 25

Esai. 64.

De Suscipientibus baptismum.

CAPVT XXXV.

Baptismi necessitas. Ioan. 3.

EX omnibus Ecclesiæ Sacramentis nullum est æquè cunctis necessarium atque baptismus, sine quo aut eius voto nihil est, quod quisquam salutem se consequi posse speret. Clara enim sunt & aperta Christi verba dicentis: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritusancto, non potest introire in regnum Dei. Cuius hæreditatem quisquis adire cupit, necesse est, vt ab eo statu, in quo natus est filius primi Adæ transferatur in statum gratiæ & adoptionis filiorum Dei, per secundum Adam Iesum Christum saluatorem nostrum. Quæ translatio, quoniam, vt diximus, in baptismo fit, ad assequendam illam æternam gloriam apprimè cunctis est necessaria. Quamobrem ferendus non est error hic nostri seculi Pelagianorū, qui contra clarū & apertum Dei verbū, contra cōmunem totius Ecclesiæ sensum & consensum asseuerare non dubitant, paruulos fideliū hoc solo, quòd filij sunt fideliū, regnum cœlorum consequi. Contra quorum errorem sic iam inde à multis seculis ab Augustino scriptum est: Quisquis dixerit, quòd in Christo viuificabuntur etiam paruuli, qui sine sacramenti eius participatione de vita exeunt, hic profecto & contra Apostolicam prædicationem venit, & totam condemnat Ecclesiam: vbi propterea cum baptizandis paruulis festinatur & curritur, quia sine dubio creditur, aliter eos in Christo viuificari omninò non posse. Verùm idem illi contra sanctorū patrum omnium & Ecclesię totius receptū sensum, nō verētur illa Christi verba. Nisi quis renatus fuerit ex aqua, non de aquę elemento, verùm de mortificatione accipi debere, affirmare. Huc audaciæ atque amentię progressi sunt homines inflati sensu carnis suę, & non tenentes caput, dum sibi licere volunt iuxta priuatum spiritū suū scripturas interpretari. Sed nos repudiatis horū tam crassis erroribus, cū Christo capite nostro, & cum eius corpore Ecclesia dicamus & sentiamus, quod nisi quis renatus fuerit ex aqua visibili, & spiritu inuisibili, non potest introire in regnū Dei. Qua tamen de re sentiendū est & illud, quod ab Augustino scriptum est: Baptismi vicem, inquit, aliquando implere passionem, de latrone illo, cui non baptizato dictum est: Hodie mecum eris in paradiso, nō leue documentū beatus Cyprianus assumit. Quod etiam atq; etiā considerans inuenio, non

Epist. 28.

Ioan. 3.

Lib. 4. de baptismo cont. Donat. cap. 23. Luc. 23. Cypr. serm. de cœna domini.

non tantũ passionem pro nomine Christi, id quod ex baptismo deerat, posse supplere, sed etiam fidem conuersionemque cordis, si fortè ad celebrandum mysterium baptismi in angustijs temporum succurri non potest. Neq; enim latro ille pro Christi nomine crucifixus est, sed pro meritis facinorum suorum: nec quia credidit passus est, sed dũ patitur credidit: Quantum itaque valeat etiam sine visibili sacramento baptismi, quod ait Apostolus: Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem, in illo latrone declaratum est. Sed tunc impletur inuisibiliter, cum mysterium baptismi, non contemptus religionis, sed articulus necessitatis excludit. *Rom.10.*

Ex quibus Augustini verbis triplicem esse baptismum patres nostri collegerunt, flaminis, fluminis, & sanguinis: quem vltimum eminentiorem esse docet Origenes, eo, qui per aquã traditur. Quo baptismo baptizatã Emerentianã fuisse scribit Ambrosius. Qua de re Clemens quoq; scribit his verbis: Qui martyriũ cõsequi meruit gaudeat in Domino, quod tantã Coronã est adeptus & per confessionẽ diem clausit extremũ: ac quãuis fuerit Catechumenus, lætus discedat, passio enim quam pro Christo sustinet, cedet ei in veriorem baptismum, quoniam reipsa commoritur Christo, alij in figura. Et hunc secutus Gregorius Nazianzenus ait: Est & quartum baptisma, quod per martyrium & sanguinem fit, quo Christus ipse baptizatus est, longè reliquis venerabilius: quoniam ita baptizati, secundis sordibus haud inquinantur. Ac paruulos quidem non saluari persuasum habuerunt, nisi aut aqua, aut quod de innocentibus illis Herodis iussu trucidatis factum legimus, sanguine suo fuissent baptizati. Quæ etiam res in causa est, quòd fœminis baptizandi quoque potestas conceditur, si periculum sit, ne prius infans moriatur, quàm copia sacerdotis haberi queat. Cæterùm si quis ex adultis, nec opinata morte præuentus cùm cuperet maximè, sacerdotis tamen baptizantis potestatem habere non potuit, fit illud, quod ab Augustino scriptum est: Coronat Deus intus voluntarem, cùm non inuenit facultatem: Si enim voluntas prompta est, secundùm id, quod habet, accepta est, non secundùm id, quod non habet. Affectum Deus pensat, non effectum: Voluntas pro facto reputatur, vbi factum necessitas excludit. Quod etiam exemplo Valentiniani comprobatur, qui quamuis ex aqua & spiritu renatus non esset, quia tamen popposcit, eo ipso quod popposcit, quam desiderauit gratiam, eum accepisse scribit Ambrosius. Fuit Bernardi temporibus, qui diceret absque actuali baptismo saluari posse neminem. Cuius errorem ad Hugonem scribens grauiter confutauit.

Baptismus triplex.
Hom.7. in lib. Iudicum Serm. 90.
Lib.5. cap.7. Constit. Apost.
Oratione 2. de Theophania.
Matth.6.
Baptizandi potestas fœminis permissa.
Affectũ Deus pensat.
Aug. in psal. 103. concione 1.
2. Cor.8.
Amb. in orat. funeb. de obitu Valentiniani.
Bern. epist.77.

Est itaque baptismus omnibus ad salutem necessarius, quem nisi re paruuli receperint, ab ingressu regni cœlorum arcentur. In adultis tamen (modò contemptus absit) si baptizantis potestas non datur, voluntas prompta sufficit. Indulgentius autem agitur in eo cum paruulis, quàm cum adultis, quod illis hoc regenerationis beneficium non solum non libentibus, verumetiam reluctantibus quandoque datur, nec fides in eis propria requiritur, sed satis ad salutem esse fides Ecclesiæ creditur. Nam quod asserunt quidam, propria fide, quam ex auditu verborum formę baptismatis concipiunt, iustificari paruulos, commentum id absurdius est, quam vt refelli oporteat: quandoquidem sensus etiam ipse communis satis refellere videtur: ac verisimum illud esse constat, quod ab Augustino scriptum est: Eius muneris meritò iustificari paruulos, quod eis cum profuit nescierunt. Vsque adeò autem nescierunt, vt vocibus etiam quibus possent, & motibus reluctari visi fuerint. Quam etiam causam esse scribit idem quod eis non imputatur, atque omnis hic eorum renisus nihil penditur, donec in eis sacramenta peragantur, quibus id, quod de originali damnatione tractum est, expietur. In tantum enim nesciunt quid faciunt, vt nec facere iudicentur.

Infantes sine baptismo moriẽtes à cœlo arcẽtur.
Infantium fides, est ecclesiæ fides.
Epist.106.
Epist.57.

Quamobrem cum fides in intellectu & voluntate sit, paruuli autem rationis & voluntatis arbitrio non vtantur, portentosum quiddam esse videtur, fidem illis, quæ ex auditu est, tribuere, cum quęcunque fiunt in paruulis, in Ecclesiæ, non in eorum propria fide fiant. Mater enim Ecclesia, cuius brachijs ad baptismum feruntur infantes, cor maternum, vt est apud Augustinum, eis præstat, vt sacris mysterijs imbuantur: quia nondum possunt corde suo proprio credere ad iustitiam, nec ore proprio confiteri ad salutem. Sicut autem cor ad credendum, ita aures ad audiendum, intellectum ad capiendum, linguam accommodat ad confitendum. Neque verò id rationi & æquitati consentaneum non est. Nam cùm aliena præuaricatione peccatum paruuli contraxerint, vt iræ filij nascerentur, non iniquum visum est, vt aliena quoque fide intercedente mundarentur, quò filij gratiæ regenerarentur. Credit infans in altero, dicit Augustinus, quia peccauit in altero. Et paucis interiectis. Credunt, inquit, & infantes, quomodo credunt? fide parentum, si fide parentum purgantur peccata: peccato parentum polluti sunt, corpus

De peccatorum meritis & remissione lib.1. cap.25.
Ephe.2.
De verbis Apostol. serm.14.

mortis in primis parentibus eos generauit peccatores, spiritus vitæ in posterioribus parentibus regenerauit eos fideles.

Amb. de vocatione gentiũ li. 2. cap. 5.

Nec ita solus sentit Augustinus: Nam & Ambrosius aliena confessione credere paruulos docet. Et qui seculis aliquot eos præcessit Iustinus Apostolorum temporibus propinquior, sermonem de pueris faciens, digni, inquit, habentur ijs bonis, quæ baptismus adfert eorum fide, qui baptismo illos offerunt. Et qui fuit adhuc Iustino vetustior Dionysius Areopagita, in eadem est sententia. Enarrans illum locum Euangelistæ Beda venerabilis, vbi dixit Christus mulieri Cananitidi: Propter hunc sermonem vade: exijt dæmonium à filia tua. Propter humilem, inquit, matris fidelemq; sermonem, filiam deseruit dæmonium. Vbi datur exemplum catechisandi & baptizandi infantes, qui videlicet per fidem & confessionem parentum in baptismo liberantur à diabolo paruuli, qui necdum per se sapere, aut aliquid agere possũt boni aut mali. Bernardus, Nemo mihi dicat, quod nõ habet fidẽ infans, cui mater impertit suam, inuoluẽs illi in sacramento, quousq; idoneꝰ fiat proprio non tantum sensu, sed assensu, euolutam, puramque percipere. At in adultis & propria fides requiritur, & ea pœnitentię pars, cuius causa fides est, quam contritionẽ vocamus. Nam per baptismum veteri vitæ peccati moritur homo, & nouam vitam inchoat: Consepulti enim sumus Christo per baptismum in mortem, vt quomodo Christus resurrexit à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitę ambulemus. Is autem veteri vitæ peccati mori dicitur, quem illius pœnitet, quique deinceps à peccatis abstinere deliberatum habet: neque ad nouam vitam, cuius principium est ipsa baptismi susceptio, nisi per veteris vitæ pœnitentiam cuiquam ingressus patet. Hoc est quod ab Augustino dictum est. Nullus voluntatis suæ arbiter constitutus potest nouam vitam inchoare, nisi eum veteris vitæ pœniteat. Propterea Petrum admouisse baptizandos legimus, priùs vt pœnitentiam agerent. Quod etiam ab Augustino in catechisando factum esse diligenter videmus. Hæc autem pœnitentia quæ requiritur in adulto baptizando, nihil est aliud quàm odium & detestatio vitæ prioris. Neque verò si quis eam aut fidem aut pœnitentiam, quam oportet, non adferat, ideo non valebit baptismus, cùm verè scriptum sit ab Augustino, quod non interest cùm de sacramenti integritate & sanctitate tractatur, quid credat, & quali fide imbutus sit ille, qui accepit Sacramentum: Interest quidem plurimum ad salutis viam, sed ad Sacramenti quæstionem nihil interest. Fieri enim potest, vt homo integrum habeat Sacramentum & peruersam fidem, sicut fieri potest vt integra teneat verba Symboli, & tamen non rectè credat. Et alio loco. Non si vnus bonus, alius malus sit, in malo malus est baptismus, & in bono bonus, sed in vtroque bonus. Sicut lumen solis vel etiam lucernæ, non vtique deterius est in oculis deterioribus, quàm in melioribus. Sed idem in vtrisque, quamuis eos diuerse pro illorum diuersitate, vel lętificet vel excruciet. Et alio loco. Quibusdã baptismus est odor mortis in mortem, quibusdã verò odor vitę in vitam. Sicut enim qui manducat & bibit sanguinem domini indignè, iudiciũ sibi manducat & bibit: sic & qui accipit indignè baptisma, iudicium accipit, non salutẽ. Nam & Iudas proditor bonum corpus, & Simon Magus bonum baptisma Christi percepit. Sed quia bono benè non vsi sunt, mali malè vtendo deleti sunt. Bonum est baptisma, bonum est Christi sanguis & corpus, bona est & lex: sed si quis ea legitimè vtatur. Neq; enim & quia foris est, diuina non est, aut quia ab alienis habetur, aliena putabitur, aut quia à malis iniustè tractatur, à nobis iustè damnabitur. Atq; hæc quidem de susciptentibus baptismi sacramentum.

Inst. responsiorum lib. quæst. 56.

Dion. in fine eccl. hierarchiæ Marc. 7.

Hom. 66. in Cantica.

Pœnitentia in bap. adultorum necessaria.

Rom. 6.

Mori peccato quid sit.

In tract. de vtilitate pœnitẽtiæ.

Actor. 2.

In eodem quo supra libro.

Aug. li. 3. c. 14 de baptismo cont. Donatist.

Lib. 4. c. 20. cõtra Donatistas.

Cont. Fulgentium cap. 6.

De ministro huius Sacramenti.

CAPVT XXXVI.

Baptismi minister propriè sacerdos.

In Psalm. 67.

Quis baptizet.

1. Cor. 3.

Ioan. 1.

Ephe. 5.

In prologo librorum de Spiritusancto.

Baptizantis dignitas non attendenda.

In oratione in sanctũ lauacrũ

QVod autem ad ministrum attinet, proprius est huius sacramenti minister sacerdos, nisi necessitas aliud postulauerit, quo tempore cuiuis baptizare licet. Hinc est, quod de Eunucho scribit Hilarius, quod sacramentum baptismi adeò impatientis cupiditate desiderij præuenerit, vt à diacono ministerium Apostolici officij salutis suæ cupidus exigeret. Baptismum Apostolici, hoc est, sacerdotalis officij ministerium vocat. Neq; verò ad integritatem baptismi quicquam refert, qua vita sit præditus, qui baptizat: Nam neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. Hic est, qui baptizat. Huius instrumentum est sacerdos. Cæterùm qui sanctificat, qui mundat lauacro aquę in verbo vitæ (vbi minister videtur corporaliter operari) non nisi Christus est. Præclara sunt Ambrosij verba: Non mundauit Petrus, non mundauit Ambrosius, non mundauit Gregorius, nostra enim seruitia, sed tua sunt sacramenta. Neque enim humani operis est diuina conferre, tuum domine munus & patris est, qui loquutus est per Prophetas, dicens: Effundam de spiritu meo super omnem carnẽ. Et libro tertio de Spiritusancto Cap. 19. Homines in remissionem peccatorum ministerium suum adhibent,

adhibent,non ius alicuius potestatis exercent,neque enim in suo,sed in Patris & Filij & Spiritussancti nomine peccata dimittũtur.Isti rogant,diuinitas donat: humanum enim obsequium,sed munificentia supernæ est potestatis. Et qui fuit æqualis Ambrosij Gregorius Nazianzenus:Ita considera,inquit,sint annuli duo:aureus hic, ferreus alius,vterque eadem regia imagine sculptus,ceræ ambo imprimantur,quid inter signum hoc & illud intererit?nihil.Discerne materiam in cera,etiam si sapientissimus existas, dic quodnam ferri,quódue sit auri signaculum? Sed quo pacto vnum est,quia inter materiam,nõ characterẽ est diuersitas:ita & tibi sit omnis baptizatur,qui tametsi cõditione excellat,æqualis tamẽ baptismatis vis est,ac vnusquisq;tibi æqualis sit expurgator,qui fide eadẽ est formatus. Ante quos etiã Cyprianus. Si in Petri vel Pauli nomine baptismi gratia donaretur,posset alius alio videri sublimior,& secundũ ministrorũ merita hęc singularis gratia æstimari,vt melior esset baptismus eius,qui sanctior videretur,& indignior esset,qui ab eo acciperetur,quẽ nõ amplior æstimatio cõmendaret. Hęc & in alia sacramẽta transferretur iniuria,vt nõ in eis vnitas, sed diuersitas haberetur , si cenſerentur à melioribus fieri meliora,& minus haberent vtilitatis & ponderis,quæ fierent ab indignis. Sic eucharistia vna alia melior, & baptismus pro ministerio vel melior, vel deterior crederetur. Absit hoc à fide catholica,absit in religione Christiana tãtæ corruptionis fermentũ. Vna nobis fides,vnus dominus,vnum baptisma:quod si ab indigno forte fuerit consecratum nõ audet iustus iterare vel corrigere quod semel est factũ,quia per quẽcunq; fiat, idẽ est: nec hoc priuilegiũ meritis est datum,sed gratię,& propterea sibi omnipotentia Dei retinet hunc effectum. Quẽ secutus Ioannes Chrysostom. Nunquid homo est qui baptizat? Homo dexterã peragit,sed Deus manũ gubernat. Noli de gratia dubitare,charissimè,quia donum Dei est. Attende diligenter, quæ dicuntur, si fortè aliqua causa sacra explicanda est,cùm obtuleris preces,& susceptã acceperis sacram,non requiris,quali calamo subscripserit Rex, neque in quali charta,neq; quali quoue attramento, sed vnum solummodo quæris, si Rex subscripserit,sic & in baptismo,charta conscientia est,calamus lingua Sacerdotis.manus gratia est Spiritussancti. Siue ergo per me, siue per illũ qui officio fungitur Sacerdotis,ipsa manus scribit,nos ministri sumus nõ authores. Scripserat Cresconius. Sicut qui plantat & rigat nõ nisi colonus fidelis & diligens quæritur: Sic etiã in Sacramẽto baptismatis nõ nisi fidelis & iustissimus operarius adhibetur. Cui respõdet Augustinus. Quasi verò quod infidelis colonus plantauerit propter eius infidelitatẽ non germinet: vis seminis ac fœcunditas terræ:cœliq́ue tẽperies,hanc efficaciã diuinitus acceperunt, vt ad propagandos fructus plantatorem vel rigatorem operarium tantumodo expectẽt qua mente operetur, qua laboret intentione non curent, vtrum dominum agri fideliter diligat, an sua non illius lucra conquirat . Idem alibi: Dispensator fidelis mercedem accipiet vitam æternam . Dispensator autem infidelis cum cibaria dominica distribuit conseruis , absit vt per suam infidelitatem cibaria inutilia faciat . Idem cum diceretur ibi esse verum baptisma, vbi est vera fides : fieri potest,inquit, vt aliqui verum habeant baptismum & non habeant veram fidem , sicut fieri potest, vt habeant verum Euangelium , quod non recte intelligendo,falsi aliquid credant de Deo . Nunquid propter ipsam fidei falsitatem etiam Euangelium , quod verum apud eos inuenitur , detestandum aut emendandum putabimus . Idem alio loco: Sacramenta si eadem sunt, vbique integra sunt , etiam si prauè intelliguntur & discordioſe tractantur sicut scriptura ipsius Euangelij , si eadem ipsa est , vbique integra est , etiam si innumerabili falsarum opinionum varietate asseratur . Et paulò superius . Baptismus Christi verbis Euangelicis consecratus,& per adulteros & in adulteris sanctus est,quamuis illi sint impudici & immundi,quia ipsa eius sanctitas pollui non potest . Et in Sacramento suo diuina virtus assistit. Siue ad salutẽ benè vtentiũ siue ad pernicẽ malè vtentiũ. An verò Solis vel etiã lucernæ lux cũ per cœnosa diffunditur,nihil inde sordiũ contrahit, & Baptismus Christi potest cuiusquã sceleribus inquinari? Quẽ locũ imitatus ad Anastasiũ Augustũ scribẽs Anastasius Papa. Baptismũ,quod procul sit ab Ecclesia,siue ab adultero, siue à fure fuerit datũ ad percipientẽ mun⁹ peruenit illibatũ, quia vox illa quæ per columbã sonuit,omnẽ maculã humanę pollutiõis excludit,qua declaratur,& dicitur,hic est qui baptizat. Nã si visibilis solis istius radij,cùm per loca fœtidissima trãseunt , nulla contactus inquinatiõe maculãtur,multo magis illius,qui istũ visibilẽ fecit,virtus nulla ministri indignitate cõstringitur: Siquidẽ oẽs qui baptizãt, quẽadmodũ rectè dictũ est ab Optato, operarij sunt,nõ domini,& Sacramẽta per se sunt sancta,nõ per hoies,nã Deus lauat,nõ homo,iuxta illud,Lauabis me & super niuẽ dealbabor,operãtib⁹ cũctis humana sũt opera,sed Dei sunt munera. Quãobrẽ siue à fideli,siue à perfido dispẽsatore baptismi sacramẽtũ aliquis perceperit,spes ei ois in Christo esse debet,cuius baptismũ percipit,nõ in homine à quo

In oratione de baptismo Christi.

Baptismi virtus à ministri virtute,sed à Dei omnipotẽtia & gratia pendet.

De passione Domini.

Tom.5.hom.de in regressu ex Asia.

Aug.cont.Cres. lib.3.cap.8.

Lib.3.cap.49. contra literas Petiliani.

Idem de vnica baptismo ca.11.

Lib.3.de bapt. cap.15.& 10.

Cap.10.

Anastasius.

Optat.lib.5.

ne à quo percipit. Nam maledictus homo, qui spem suam ponit in homine, & ponit carnem brachiũ suũ. Benedictus vir, qui confidit in domino, & erit dominus fiducia eius. Quid Ioanne Baptista fuit sanctius? cui propter singularem virtutem & sanctimoniam hoc a Christo tributum elogium legimus, quod inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista: Quid contrà Iuda proditore sceleratius? Et tamen post Ioannis baptismum, quod baptizauerit Paulus, scribitur: post Iudæ baptismum baptizasse quenquã non comperimus. Quid ita? Quoniam ille baptismus hominis erat Ioannis: per hominem autem gratia remissionis peccatorum & renouationis, quod Christi munus est proprium, conferri non potuit. Quo verò baptizauit Iudas, fuit baptismus Christi, agni illius immaculati, qui tollit peccata mundi.

Actor. 9.
Vide Au. ep. 48.
De baptismo contra Donatistas li. 5. ca. 9.
De vnitate Ecclesiæ. cap. 18.
Tractatu. 5. in Ioannem.
Tertull. oratione de baptismo Christi.

Non Iudam Ioanni, dicit Augustinus, sed baptismum Christi etiam per manus Iudæ datũ, Baptismo Ioãnis etiã per manus Ioannis dato rectè prẽponimus. Præclarè verò discrimen inter Ioannis & Christi baptismũ Tertullianus describit, cũ ait: Nihil eũ cœleste præstitisse, sed cœlestibus præministrasse. Quod prædicabat, inquit, baptismũ pœnitentiæ in remissionẽ peccatorum, in futuram remissionem enunciatum est. Siquidem pœnitentia antecedit, remissio subsequitur, & hoc est viam prẽparare: qui autem præparat, non idem ipse perficit, sed alij perficiendum procurat. Ipse profitetur sua non esse cœlestia, sed Christi, dicendo. Qui de terra est, de terra loquitur: qui de supernis venit, super omnes est. Item sola se pœnitentia tingere, venturum mox qui tingeret in spiritu & igne.

Ioan. 1.
Baptizati ab hæreticis non rebaptizandi, Baptismus extra Ecclesiam non prodest.
Lib. 4. de vnico baptis. ca. 1.

Porrò Christi baptismũ cuiuscunq; tandẽ ministerio semel datum iterari fas nõ fuit, adeò vt etiam si ab hæretico datus esset, eũ repeti non liceret: Quodq; maius est, etiam si non baptizatus baptizasset, modò formam debitam obseruasset, valere baptismum, nec eum iterandum esse visum est.

Gen. 2.

Verùm illud intereà scire oportet, baptismum esse quidem extra Ecclesiam posse, prodesse non posse. Ecclesia enim paradiso comparata, sicut ab Augustino scriptum est, indicat nobis, posse quidem eius baptismum homines etiam foris accipere, sed salutem beatitudinis extra eam neminem vel percipere, vel tenere. Nam & flumina de fonte Paradisi, sicut scriptura testatur, etiam foras largiter manauerunt: nominatim quippe commemorantur per quas terras fluant, & quia extra Paradisum constituta sunt, omnibus notũ est: Nec tamen in Mesopotamia, vel in Ægypto, quò illa flumina peruenerunt, est felicitas vitæ, quæ in Paradiso cõmemoratur: ita fit, vt cùm Paradisi aqua sit extra Paradisum, beatitudo tamen non sit nisi intra Paradisum. Sic ergo baptismus Ecclesiæ potest esse extra Ecclesiam, munus autem beatæ vitæ non nisi intra Ecclesiam. Et sicut in Arca Noë, quæ & ipsa figura est Ecclesiæ, non alia, sed eadem aqua in arca positos saluos fecit & extra arcam positos interemit: sic non alio, sed eodem baptismo & boni catholici salui fiunt, & mali catholici vel hęretici pereunt. Communis itaq; nobis est cũ hæreticis baptismus, sicut & Euangeliũ cum illis est cõmune, verũ illis extra arcã positis, & Euangelium, & baptismus in damnationẽ, nobis verò vtrũq; est in salutem. Quamobrẽ redeuntes ad Ecclesiam hæretici rebaptizandi non sunt, verùm post abiuratam hæresim, per manuum impositionem suscipiendi, vt quod acceperant ad perniciem, habere iam accipiant ad salutem, sicut copiosè de eo contra Donatistas scribens multis in locis differit Augustinus.

Gen. 7.

Hæretici abiurata hæresi in ecclesiam recipiendi.

Contra Lucifer vianos.

Quod autem diximus baptisma Ioannis gratiam remissionis peccatorum non contulisse, vetus est hæc orthodoxorum sententia: sic enim scribit Hieronym. Sicut Ioannes præcursor domini, sic & baptismus eius præuius dominici baptismatis fuit. Ego baptizo vos in aqua, ille vos in spiritu baptizabit. Si autem Ioannes vt confessus est ipse, non baptizauit in spiritu, consequenter neq; peccata dimisit, quia nulli sine spiritu sancto peccata dimittũtur. Chrysostomus quoq; Baptisma Ioannis, alteri⁹, id est, Christi baptismatis præparationẽ esse dicit, quod remissionẽ habuisse negat. Hoc em̃, inquit, munus illud baptismatis erat, quod postea Christ⁹ instituit. In hoc em̃ vetus homo noster crucifixus est ac sepult⁹, et ante crucẽ nusquã prorsus remissio extitit pectatorũ, siquidẽ vbiq; ipsi⁹ hoc sanguini deputatur. Idẽ enim istud Paulus affirmãs inquit: Sed emũdati estis, sed sanctificati estis, nõ per baptisma Ioãnis, sed in nomine domini nostri Iesu Christi, & Spiritu Dei nostri. Et alibi ipse dicit. Ioãnes quidẽ prædicauit baptismũ pœnitẽtiæ, & nõ ait remissionis, sed vt crederẽt in aduenientẽ post eũ. Cũ enim nondũ pro peccatis mũdi hostia fuisset oblata, cum necdũ Spiritus sanctus descẽdisset, nec peccatũ esset solutũ, nec inter dominum atq; homines inimicitia sublata, nec maledictio expũcta, quomodo remissio peccatorũ facta dicitur? Et nõ multo pòst. Sanctispiritus gratia in Christi baptismate est, Ioannis verò baptisma hac donatione priuatur. Et alibi sub ipsius Ioannis baptistæ persona loquens. Non alia, inquit, ratione lauacrum illud est institutum, quàm vt viam reliquis ad Christi fidem præberet. Nõ enim vt ablutos baptismate mundẽ, neq; vt

Chrys. hom. 10. in Matthæum.

1. Corin. 6.

Act. 1.

Homil. 12.
Hom. 16. in Ioan.
Hom. 14. de principio Euan.

à pec-

à peccatis liberem ad baptizandum veni, sed vt manifestetur in Israël. Et iterum: Sicut Ioannes baptista præcursor fuit domini saluatoris, sic & Baptisma Ioannis præcursor fuit Domini saluatoris. Illud datum est in pœnitentia, hoc in gratia. Itidem & Augustinus. Nō renascebātur, inquit, qui baptismate Ioānis baptizabantur, à quo & ipse baptizatus est, sed quodā præcursorio illius ministerio, qui dicebat: Parate viā domino, huic cui in quo solo renasci poterāt, parabantur. Huius em̄ baptismus est nos in aqua tantū, sicut fuit Ioannis, verumetiā in Spiritusancto, vt de illo Spiritu regeneretur, quisquis in Christum credidit: de quo Christus generatus, regeneratione non eguit. Et Cyrillus. Ego præparando aqua inquinatos peccatis lauo, vt initium pœnitentię, & hoc pacto ab his minoribus ad sublimiora vos præparabo. Idem sensit aliquot seculis ante Iustinus. Qui & ipse præludium quoddam Ioannis baptismum fuisse docet Euangelij gratia. Ex quibus omnibus cuiuis perspicuum esse potest, quod qui baptismo Ioannis remissionem peccatorum tribuunt, euacuant crucem Christi, iuxta Chrysostomi sententiam, & mortis illius beneficium extenuant, cum ante Christi crucem non fuerit remissio pectatorū, quæ sanguini ipsius deputatur.

gelij, secundū Marcum.

Augu. in Enchirid. cap. 49.

Cyril. li. 1. cap. vlt.

In li. respōsionum de necessarijs quibusdam quæstionibus quæst. 37.

De Ritibus & Cæremonijs baptismi.

CAPVT XXXVII.

ADhibentur autem huic sacramento quædam cæremoniæ, non ille quidem adeò necessariæ, vt sine illis baptismus perfici non possit, sed quas tamen peccet si quis nulla vrgente necessitate, solo contemptu prętermittat, cum earum vsum antiquissimum esse constet: vt si quis ab ipsis Apostolis per longam Episcoporum & sacerdotum successionem nobis per manus esse traditas affirmauerit, minime à vero aberrasse videatur. Meminerunt enim earum antiquissimi quiq; scriptores.

Baptismis cæremoniæ cur adhibendæ.

Adhibentur autem ij ritus, maioris cuiusdam solennitatis & decoris gratia, tribus potissimum ex causis: Primò vt tanto maiore pietate ac reuerentia ad sacramentum hoc accedatur, néue communis ablutio quędam esse putetur, si citra solennitatem vllam fiat, atque ita sacramentum hoc contemni incipiat. Deinde, vt per benedictiones, orationes, & alia id genus, vis dæmonis arceatur, qui nihil non facit, vt impediat, quo minus fructum huius sacramenti baptizandus percipiat. Postremò, quo per hęc exteriora, qui sunt ex fidelibus rudiores, diligentius instruantur, aut saltem excitentur ad hoc, vt instrui desiderent, quid sibi ritus isti velint, atque ita quæ gerantur in baptismo cognoscant: nihil enim eorum vacat mysterio singulari. Quamuis autem hæc pluribus persequi non est præsentis instituti, quoniam tamen instigante Satana factum videmus, vt & cæremoniæ vetustate consecratæ à plerisque contemnantur, breuiter quid sibi nonnullæ earum velint explicabimus.

Baptismi cæremoniarum expositio.

Principio non statim baptizandus templum ingreditur: neque enim se dignum iudicat, qui domum illam ingrediatur, quam decet sanctitudo, cum non modo sit expers omnis sanctitatis, verùm adhuc diaboli potestati subiectus, omni sit spurcitia plenus. In hūc proforibus templi constitutum insufflat sacerdos: neque id sine exemplo Christi, cuius personam gerit, cuius virtute sacramentum id confert: qui & ipse insufflasse in discipulos legitur, Spiritumsanctum eis daturus. Propterea autem exufflantur paruuli & exorcisantur, dicit Augustinus, vt pellatur ab eis diaboli potestas inimica, quæ decepit hominem, vt possideret homines. Quam alio loco priscam esse traditionem scribit: Ac rectè: cum & Dionysius Areopagita Pauli discipulus, exufflationis & exorcismi meminerit.

Statio ante fores templi. Psalm. 2.

Insufflatio. Ioan. 20.

Aug. de symb. ad catechumenos lib. 1. cap. 1.

Aug. de gratia & peccato originali cap. 60.

Dion. eccl. hier. cap. 1.

Insufflatione facta, sacerdos exorcisat: cuius moris meminit etiam Chrysostomus. Est autem exorcisare, nihil aliud, quàm per diuina verba spiritum immundum adiurando expellere: quod Apostolorum quoque temporibus factitatum legimus. Qua de re sic aliquando scripsit Optatus. Neminem fugit, quod omnis homo, qui nascitur, quamuis de parentibus Christianis nascatur, sine spiritu mundus esse non potest, quem necesse sit ante salutare lauacrum ab homine excludi & separari. Hoc exorcismus operatur, per quem spiritus immundus depellitur.

Exufflare exorcisare quid.

In Hom. de Adam & Eua.

Lib. 4. contra Parmenianum

Dum exorcisatur baptizandus, signat eum sacerdos signo sanctæ crucis in fronte primùm, vbi sedes est pudoris: deindè in pectore, vt intelligat diabolus, expelli se virtute eius, qui in cruce pependit, vnde suam virtutem crux contra eum accepit: neque impedimento sit, quo minus, qui baptizatur, & corde credat ad iustitiam, & ore confiteatur ad salutem. Quantum autem exorcismo & catechismo, qui baptismum pręcedunt, sancti patres tribuerint, vel ex eo Chrysostomi loco perspicuum esse cuiuis potest: vbi quę prędūt baptismū, vocat arcana verba & metuēda, ac horribiles canones dogmatū de cœlo transmissorū. Talia visa sunt priscis tēporibus viris grauissimis: Nūc nō desunt homines impij, qui cachinnis etiā ea prosequi nō verentur. Gregorius quoq; Naziāzenus hortatur

Crucis signatio.

Hom. 40. in epist. ad Corinthios.

baptizandum, vt ne ægrè ferat exorciſmi culturam longiorem, neque ob ipſius prolixitatem defatigetur. Ea enim, inquit, ritè, quæ ad gratiam ſpectant, peragantur.

In oratione in ſanctum lauacrum.

Poſt exorciſmũ leguntur ſuper baptizandũ orationes, vt fiat catechumenus, hoc eſt, vt edoceri poſsit myſterium ſacræ fidei, quæ cùm Dei ſolius donum ſit, ab illo petendam eã eſſe docemur, qui & adiuuat incredulitatem noſtram, & fidem adauget: qui niſi docuerit intus, fruſtrà vox hominis docentis foris perſtrepit. Rectè autem atque ordine fit, quòd præcedit catechiſmũ exorciſmus: priùs enim eripi vaſa neceſsè fuit iniuſto poſſeſſori diabolo, ac ita demum in poſsionem victoris illius transferri, qui captiuam duxit captiuitatem.

Marc. 9.
Luc. 17.
Pſalm. 67.

Sal & lutum.

Quod verò ſal in os infantis imponit ſacerdos, quòd aures & narres poſteà ſputo linit: aurium linitio ſignificat receptionem doctrinæ fidei: narium, approbationem: ſal miſſum in os, confeſsionem. Aperiuntur aures ad audienda mandata Dei, nares ad percipiendum odorem notitiæ eius, labia ad reſpondendum ſacerdoti de fide interroganti. Facit autem & hęc ſacerdos ad imitationem Chriſti, quem legimus liniuiſſe lutum ſuper oculos cœci, & iuſsiſſe abire vt ablueret: miſiſſe deinde digitos in auriculas ſurdi, dixiſſeq; Epheta, quod eſt, ad aperire: expuentem etiam tetigiſſe linguam muti. Huius autẽ linitionis minimè recentem vſum eſſe, vel ex Ambroſij ſcriptis videre licet.

Ioan. 9.
Marc. 7.

De ſacra. lib. 1. cap. 1.

Legitur autem dum catechiſatur baptizandus, Euangelium, admonentur poſteà ſuſceptores ſiue patrini, vt manus imponant capiti paruuli baptizandi, ac eius nomine profiteantur ſymbolum & orationem dominicam. Tenentur autem ſuſceptores dare operam, vt inſtruantur paruuli, cùm ad vſum rationis peruenerint, de ijs, quæ ad fidem pertinent. Quos & Auguſtinus in ſermone quodam admonuit his verbis: Admoneo fratres chariſsimi, quicunque viri, quęcunque mulieres de ſacro fonte filios ſpiritaliter excepe-

Euangelij lectio.

Suſceptorũ officium, vt fide inſtruantur baptizati.

ſerm. 163. de tempore.

runt, agnoſcant ſe pro ipſis fideiuſſores apud Deum extitiſſe, & ideò ſemper illis ſolicitudinem veræ charitatis impendant.

Benedictio & manuum impoſitio.

Quod autem benedictiones cum impoſitione manuũ inter catechiſandum fiunt, cauſa hęc eſt, vt qui ſemel per exorciſmum pulſus iàm eſt diabolus, ei reditus præcludatur.

Abrenunciatio.

Introducitur poſteà baptizandus in Eccleſiam, ac interrogatus à ſacerdote, reſpondet per ſuſceptores ſuos (niſi forte ſit adultus, tum enim ipſe loquatur neceſsè eſt) abrenunciare ſe Satanæ, & omnibus operibus eius, & omnibus pompis eius, ac Chriſto ſe coniungi velle: in cuius etiam rei ſignum, ſingulos articulos fidei, de quibus interrogatur per ſacerdotem, credere ſe reſpondet. De hac abrenunciatione ita ſcribit Auguſtinus. In veritate & non in falſitate poteſtas diabolica exorciſatur in paruulis, eiq́ue renunciant, quia per ſua non poſſunt, per corda & ora geſtantium, vt eruti à poteſtate tenebrarum, in regnum ſui domini transferantur. Idem ad Valerium ſcribens, antiquiſsimam Eccleſię traditionem eſſe dicit, qua exorciſantur & ſufflantur paruuli. Ioannes Chryſoſtomus nihil hac voce ſcribit eſſe tutius: Abrenuncio tibi Satana, ſi ipſam per opera exhibeamus. Hæc enim, inquit, vox, confœderatio cum domino eſt, & ſicut nos ſeruos ementes, ipſos qui venduntur prius interrogamus, an nobis ſeruire velint, ita facit & Chriſtus, quando debet te in ſeruitutem capere, prius interrogat, an velis illum crudelem tyrannum dimittere & immitem, & à te fœdera ſuſcipit. Non enim coactum eſt ipſius imperium. Hortatur itaque non modo cùm in forum prodimus, verumetiam cùm fuerimus egreſsi ianuæ veſtibulum, ijs priùs verbis vtamur. Abrenuncio tibi Satana, & coniungor tibi Chriſte: nec vnquàm abſque hac voce exeamus. Hæc ſit nobis baculus, hæc armatura, hæc turris inexpugnabilis. De hac abrenunciatione, ſic ab Hieronymo quoque ſcriptum legimus, in myſterijs primum renunciamus ei, qui in occidente eſt, nobiſq́ue moritur cum peccatis, & ſic verſi ad orientem pactum inimus cum ſole Iuſtitiæ, & ei ſeruitores nos eſſe promittimus.

De nupt. & concup. lib. 1. cap. 20.

De nupt. & cõcup. li. 2. c. 29.

Hom. 21. ad populũ Antioch.

In Amos. c. 6.

Vnctio pectoris & ſcapularũ.

Ephe. 6.

Tract. 33. in Ioan.

Lib. 1. ep. 12.

Dion. eccl. hier. cap. 7.

Tert. de baptiſmo.

Poſteaquàm abrenunciauerunt diabolo, & Chriſto nomen dederunt, vngit eos ſacerdos oleo, more athletarum, qui ſtadium iam ingreſſuri ſunt, vt futuri iam Chriſti athletæ deſignentur, quibus collactatio futura eſt, non aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus principes & poteſtates, aduerſus mundi rectores tenebrarum harum, contra ſpiritualia nequitiæ in cœleſtibus. Qua de re ita ſcribit Auguſtinus: Chriſti nomen à Chriſmate dictum eſt: Chriſma autem græcè, latinè vnctio nominatur. Ideò autem nos vnxit, quia luctatores contra diabolum fecit. Sed & ante eum Cyprianus: Vngi quoque neceſsè eſt eum, qui ſit baptizatus, vt accepto Chriſmate & vnctione, eſſe vnctus Dei, & habere in ſe gratiam Chriſti poſsit. Quin & vetuſtiſsimi Dionyſius & Tertullianus vnctionis meminerunt. Vngitur autem & in pectore, vt intrepidus diabolo reſiſtat charitate erga Deum inflammatus, cui nihil eſt difficile & inter ſcapulas, vt ad ſuaue iugum domini ferendum tantò fiat robuſtior.

Vnctione

Vnctione facta baptizatur, ac ter immergitur: quæ trina immersio, vt est apud Damascenum, tres dominicæ dies sepulturæ repræsentat, vel etiam trinitatem personarum. Ante Damascenum autem idem à Leone quoque pontifice annotatum est. Sepulturam, inquit, triduanã imitatur trina demersio: & ab aquis eleuatio, resurgentis ad instar est de sepulchro. Et ante vtrumque Athanasius quod infantem in aquã ter immergimus, mortem & triduanam Christi resurrectionem significat. Et Gregorius Nissenus: In terra quidem non sepelimur, sed ad terræ cognatum elementum aquam venientes, in illa sicut Seruator in terra, nos abscondimus. Idque cùm ter simul facimus, triduò peractam nobis resurrectionis gratiam effingimus.

Matth.12.
Immersio trina quid.
Damas. lib. 4. cap. 10.
Epist. 4. cap. 3.
Quæst. 124.

Neque verò id ita fieri necesse est, vt non vna immersione baptismus absolui possit, qua & vnum esse Deum, qui trinus est in personis, & semel tantùm mortuum, nec deinceps amplius moriturum significetur. Quod etiam in Concilio quodam Toletano in detestationem erroris cuiusdam ita constitutum esse legimus, vt vna tantùm fieret immersio. Quin & ipsa immersio prætermitti rectè potest, ac vel sola aspersio, vel perfusio, qua multi nunc vtuntur, sufficit, quemadmodum Cyprianus etiam testis est. Porro aquã qua baptisabatur, consecrari prius consueuisse tradit Basilius ad Amphilochium scribens, & Ambrosius de Sacramentis.

In lib. de S. baptismate.
In baptismo perfusio & aspersio.
Baptismi aquæ consecratur.

Baptizatum puerum signat cruce, cum Chrismate in vertice capitis sacerdos super cerebrum, vt hoc signo illum admoneat, quandoquidẽ vetus homo crucifixus in illo est, atq; cũ Christo consurrexit, vt in nouitate vitæ ambulet, quæ sursum sunt quærat, vbi Christus est in gloria Dei sedens, quæ sursum sunt sapiat, non quæ super terram: quandoquidẽ exterreno cœlestis, ex Adæ filio, Dei filius factus est, vt iam non ad aliam illi magis, quàm ad cœlestem hæreditatem aspirare fas sit.

Lib. 4. epist. 7.
Ambro. lib. 2. cap. 5.
Chrismatis linitio.
Coloss. 3.

Postea dat illi vestem candidam, vt sit iudicium, quemadmodum scribit Ambrosius, quod exuerit inuolucrum peccatorum, & induerit innocentiæ casta velamina. Meminit etiam Socrates post Dionysium in ecclesiastica historia candidæ vestis huius, quæ dabatur baptizatis. Quin & adhuc durat nomen dominicæ in albis. Nam in primitiua Ecclesia fuit mos, vt non baptizarentur nisi in vigilia Paschæ, & Pentecostes. Qui itaque baptizabantur in vigilia Paschæ, incedebant veste candida inducti per octo dies, ac vocabãtur albati, atque octauo demùm die vestem albam deponebant: vnde tractum nomẽ dominicæ in albis.

In baptismo vestis candida.
Ambros. lib. de ijs, qui initiantur mysterijs cap. 7.
Socra. lib. 7. cap. 7.
Dionys. eccles. hist. cap. 2.
Albati.
Dominica in albis cur dicta.

Quod autem Susceptores, quos Patrinos vocant, adhibẽtur in baptismo, qui quasi spõsores paruulorum voluntatis esse videntur, atque instruere baptizatos de ijs, quæ ad fidẽ pertinent, obstricti sunt: est & hoc, sicut Dionysius testatur, Apostolicæ traditionis. Contrahi autem cognationem ex baptismo, recens non est. Antiquissimus Origenes huius cognationis meminit, explicans illum Pauli locum: Lucius & Iason, & Sosipater, cognati mei: Hanc, inquit, cognationem vel consanguinitatem, arbitror esse ex baptismo contractam.

Susceptores.
Eccle. hist. lib. 7.
Cognatio spiritualis.
Rom. 6.

Datur extremò baptizato cereus ardens, vt meminerit, quãdoquidem sponsauit eum sibi Christus in fide, cùm venerit sponsus ad nuptias, quo se præparet ad occurrendum ei cum lampade non extincta, sicut fatuæ illæ virgines, sed ardente, hoc est, cum fide, non illa mortua, sed quæ igne charitatis accensa, ociosa esse non potest.

In baptismo Cereus ardens.
Oseæ. 2.
Matth. 25.

Hic perspicere licet, quàm nihil non sacrum, nihil non veneratione dignum sit in his cæremonijs, in quibus recondita sunt mysteria multa homini Christiano cognitu cũprimis necessaria, quæ vt scrutetur diligentius, per exteriora hæc excitari videtur. Non sunt itaque temerè prætermittendæ, quas ipsis etiam Apostolorum temporibus obseruatas, ac deinceps longo seculorum tractu nunquàm intermissas, ad hæc vsque nostra tempora ex vetustissimis quibusque scriptoribus abundè liquere potest. Inter quos Cyrillus Hierosolymitanus diligenter cæremonias omnes in baptismo solitas obseruari, persequitur. Præ cæteris verò Clemens Petri successor, baptismi rationem explicans, his verbis vtitur: Datur, inquit, baptismus in mortem Iesu, aqua pro sepultura: signatio, pro cruce: vnguentum est confirmatio professionis. Mentio fit Patris, vt causæ, & mittentis Spiritus sancti, vti testis: Demersio significat, quod commorimur, emersio quod resurgimus. Et alio loco: Baptizare debes in nomine Patris, qui misit, Christi, qui venit, Paracleti, qui testimonium dedit: Vnges autem prius oleo sancto, deinde baptizabis aqua, postremo cõsignabis vnguento, vt vnctio sit participatio Sanctispiritus, aqua sit Symbolum mortis, vnguentum sigillum pactionum. Si desit oleum, vel vnguẽtum, sufficit aqua, & ad vnctionem, & ad sigillum, & ad promissionem morientis, vel potius commorientis. Et aliquot capitibus interiectis, de abrenunciatione, de mystici olei, & mysticæ aquæ, & vnguenti mystici benedictione, pluribus verbis tractat. Verùm nos reliqua persequamur.

In tribus primis Catechesibus Mystagogicis.
Lib. 3. cap. 17. constitut. Apostol.
Baptismi Cæremoniarum significationes & in ijs ordo.
Lib. 7. cap. 23. const. Apost.
Cap. 41. 42. 43. & 44.

De sacramento Confirmationis.

CAP. XXXVIII.

BAptismus infantium est, vt diximus: confirmatio verò pugnantium. In baptismo Christo nomen damus, & eius milites efficimur, atq; ad ineundum prælium cum aduersarijs potestatibus præparamur, coronam accepturi, si victores euaserimus: Neque enim coronabitur quisquam, nisi qui legitimè certauerit. Est quidem ita, quòd si qui baptizatur, paruulus præsertim, ex hac vita statim vt baptismum accepit, migrauerit, citra vllam dubitationem, non suis, verùm Christi, quem induit, cuius corpori insitus est, meritis, coronam gloriæ consequitur. Sed cui iam vsum rationis adepto, post acceptũ baptismum vitam Deus in hoc seculo propagare dignatur, non est quòd existimet is, nihil aliud sibi restare post baptismũ, quàm vt credat ocioſus: Imò persuasum sibi hoc habere debet, se ad graue certamen vocari. Quod nisi certauerit bonũ hoc certamẽ, cursumq; consummauerit, nihil est quòd se iustitiæ coronã, quæ non est reposita nisi legitimè certantibus, assequi posse speret. Neq; enim perinde oppugnat homines ante baptismũ Satanas, atq; post: Nã qui non sunt baptizati, eos pro suis habet, & omnẽ in eos tãquàm sibi subiectos, potestatẽ exercet: Qui verò castra sua deseruerunt, atque ad Christi vexillũ cõfugerunt, eos è potestate sua ereptos dolet, atque omni insidiarum genere pertrahere rursus in eam, in qua fuerunt ante captiuitatem conatur. Ipse etiam Christus documento nobis esse potest, quẽ non prius aggressus est tentare Satanas, quàm fuisset à Ioanne baptizatus.

2. Tim. 2.

Confirmationis causa & necessitas.

Iob.

Ephes. 6.

2. Tim. 4.

Nondum baptizatos pro sibi subiectis habet diabolus.

Matth. 12.

Luc. 11.

Matth. 4.

Quamobrem cùm in baptismo non ad fidem ocioſam, sed ad pugnã periculosam vocati simus, ad quam rectè gerendam vires nostræ sufficere nequaquàm possunt, dare nobis remedium dignatus est Christus in sacramento confirmationis, in quo confertur nobis is, cuius ope adiuti, facilè possumus & carnem & mundum, & eum cui semel in baptismo renunciauimus, diabolum superare. Is est Spiritussanctus, qui adiuuat infirmitatem nostrã: qui nisi præsto nobis adesset, turpiter nos ex acie fugere, atque hostibus nostris terga dare oporteret, quorum maior est vis, quàm vt solis humanis viribus ei resistere queamus. Quamobrem sicut in baptismo Spiritumsanctum accepimus in remissionẽ peccatorum, ita in confirmatione datur nobis idem Spiritussanctus in robur contra hostes nostros, quo adiuti atque animati facilius impetum eorum propulsare queamus.

Iob cap. 41.

Confirmationis antiquitas.

Epistol. 3.

Sacramenti huius meminit Petri successor Clemens, ac absque eo negat aliquem perfectum Christianum esse, aut sedem habere inter perfectos posse, si non necessitate, sed incuria aut voluntate remãserit. (His enim ille verbis vtitur.) Ac mox subdit: Quod à Petro, inquit, accepimus, ac cæteri sancti Apostoli præcipiẽte domino docuerunt. Sententiæ Clementis Cornelius quoque subscribere videtur pontifex & martyr, ad Fabiũ scribens, cùm de Nouato, qui iam baptizatus fuerat, dicit: Nec reliqua consequutus est post morbum, quæ iuxta Ecclesiæ canonem consequi debebat, obsignationẽ videlicet ab Episcopo collatam. Cùm autem illa potitus non sit, quomodo Spiritumsanctum est consequutus? Quæ epistolæ illius verba in libris Ecclesiasticæ historiæ Eusebij legere licet.

Obsignatio.

Materia huius sacramenti est Chrisma ex oleo oliuarum & balsamo confectum. Forma est hæc, quòd præmisso nomine eius, qui confirmatur, dicit Episcopus: Signo te signo crucis, & confirmo te Chrismate salutis, in nomine patris, & filij, & Spiritussancti, vt replearis eodem Spiritusancto, & habeas vitam æternam. Simul vt ad signum & elementum visibile vnctionis, quæ fit in fronte Chrismate, verbum accesserit, fit sacramentũ, hoc est, sacræ rei, nimirum inuisibilis gratiæ, qua confertur spiritussanctus, signum visibile. Simul enim vt prolatis verbis vnctus fuerit confirmandus, euestigio datur ei Spiritussanctus, qui tueatur eum aduersus insidias Diaboli, qui vires & robur suppeditet ad omnes aduersarias potestates debellandas. Cùm itaque tam sacræ rei signum sit confirmatio, & quidem efficax, nihil est quòd quisquam dubitare queat, ei sacramenti nomen tribuere cùm ab ipsis Apostolorum temporibus ad hæc vsque nostra fuerit inter sacramenta numerata. Certè Augustinus vocat sacramentum Chrismatis: quod quidem, inquit, in genere signaculorum sacrosanctum est, sicut ipse baptismus. Non minus id quàm ipsum baptismum sacrosanctum esse vult.

Lib. 6. cap. 43.

Materia.

Forma.

Confirmatio sacramentũ est.

Lib. 2. contra literas Petil. cap. 104.

Quod autem in hoc sacramento Spiritussanctus conferatur, aperta sunt scripturæ testimonia. Legimus in actis de Petro & Ioanne, quòd imponebant manus super illos, qui Dei verbum in Samaria receperant, & erant baptizati in nomine domini Iesu, & accipiebant Spiritumsactum. Ac rursus alio loco de Paulo: Quo facto imposuit illis manus. Hoc ex actis priore loco producto Cyprianus. Quod, inquit, nunc quoque apud nos geritur, vt qui in Ecclesia baptizantur, per præpositos Ecclesiæ offerantur, & per nostrã orationem, ac manus impositionem Spiritumsanctum consequantur, & signaculo dominico consumentur.

Actor. 8.

In confirmatione cõfertur Spiritussanctus vires contra diaboli potestates suppeditatus.

Actor. 19.

Cypria. de hæreticis.

Neque

Neque verò quia Chrismatis mentio non fit, ideò putandum est eius vsum non fuisse temporibus Apostolorum. Extat inter alia in libro Cõciliorum epistola sancti Fabiani pontificis & martyris, qui fuit à Petro decimus octauus, quam scripsit ad Episcopos orientales, in qua disertis verbis testatur, quòd postquàm cœnauit dominus cum discipulis suis, & lauit eorum pedes, Chrisma conficere docuit, Sicut, inquit, à sanctis Apostolis præcessores nostri acceperunt, nobisque reliquerunt. Et subdit: Ipsa enim lotio pedum, nostrum significat baptismum, quando sancti Chrismatis vnctione perficitur atque confirmatur. Hæc ille ante mille trecentos annos. Et eius æqualis Cyprianus librum etiã edidit de Chrismate. Quod etiam in ampulla seculo suo consecrari solitum fuisse meminit Optatus. Sed & vtroque vetustior Dionysius Areopagita copiosè de eo multa scripsit, sanctique doctores passim in multis locis meminerunt. Ante mille centũ annos in Carthaginensi tertio & quarto, & Toletano primo concilijs, posteà verò in Anthisiodorensi & Bracarensi fuit constitutum, vt ne quisquam alius præter Episcopũ Chrisma cõsecrare auderet. Quod etiam à Leone põtifice cautum est, dũ ad Germaniæ & Galliæ scribit Episcopos. Est autem materia Chrismatis cumprimis idonea ad exprimendam significationem eius rei, quæ non modò significatur, verùmetiam confertur in hoc sacramento. Datur enim in hoc sacramento plenitudo Sanctispiritus ad robur spirituale, quod perfectę iam ætati conuenit, ad quã cùm peruenit homo, incipit actiones suas ad alios quoq; communicare, cùm anteà sibi soli viueret. Gratia itaque Sanctispiritus designatur oleo. Vnde & Christus dicitur vnctus esse oleo lætitiæ, propter plenitudinem Sanctispiritus, quã habuit. Admiscetur autem balsamum, propter fragrantiam odoris, quæ redundat ad alios. Hoc est, quod dicit Apostolus: Christi bonus odor sumus. Quamobrem non quia nõ est expressè quicquam in scripturis de eo traditum, idcirco vsum eius fuisse negandum est. Rectè enim ab Augustino scriptum est: Non omnia, quæ facta sunt ab Apostolis, etiã scripta inueniuntur, verũtamen facta esse ex cæteris documentis probantur. Fit autẽ vnctio in fronte Chrismate signo crucis, quod nisi adhibeatur, siue frontibus credentiũ, siue ipsi aquæ qua regenerãtur, siue oleo, quo Chrismate vnguntur, nihil eorum ritè perficitur, dicit Augustinus. Fit itaque ideò in frõte tanquam in sede pudoris, ne Christi opprobrio Christianus erubescat: quin illud potius præ se ferat: de illo glorietur, in illo fidat: ex illo animum sumat viriliter contra hostes pugnandi.

Fabianus in epist.

Ioan.13.

Chrismatis antiquitas & cõsecratio.

Optat. lib.2.

Cap.4 eccle. hierar.

Epist 88.

Chrismatis materia.

Psalm.44.

Balsamum cur misceatur oleo.

2.Cor.2.

August. epist. 108.

Chrismate cur in fronte vngantur fideles.

Tract.118.in Ioan.

August. in Psalm.30. concione 2.

Institutum autem est hoc sacramentum à Christo, non exhibendo, sed promittendo: Promisit enim ille, cum dixit: Ego mittam promissum patris in vos. Item: Paracletus autẽ Spiritussanctus, quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia: Non ille per se, sed per Apostolorum ora sacramentum hoc patefacere nobis voluit, neque id sine causa. Nam cùm sacramentum hoc contineat in se plenitudinem Sanctispiritus, quæ conferatur omnibus, qui Chrismate consignantur, quamdiu Christus in hoc seculo versabatur, hæc plenitudo Sanctispiritus dari non debuit. Sic enim ille dixerat: Si non abiero, Paracletus non veniet ad vos: si autem abiero, mittam eum ad vos. Quamobrem antequàm in cœlum Christus ascendisset, dari plenitudo sanctispiritus non debuit: quod etiam ille locus indicat: Nondum erat Spiritussanctus datus, quia Iesus nõdum erat glorificatus. Neque verò propterea minoris auctoritatis esse debet hoc sacramentũ, quòd à Christo promissum tantùm, ab Apostolis verò est exhibitum. Nam nõ minus ratum est, dicit Cyprianus, quod dictante Spiritusancto Apostoli tradiderunt, quàm quòd ipse Christus tradidit, & in sui commemorationem fieri præcepit.

Confirmatio à quo instituta.

Luc.24.

Ioan.14.

Ioan.16.

Ioan.7.

In sermo. de ablat. ped. confirmare est solius Episcopi.

Minister autem huius sacramenti, quod vocat sacramentum manuũ impositionis Eusebius pontifex, non est nisi Episcopus, quòd præter Apostolos nemo sacramentum hoc contulisse legitur: quemadmodum etiam ab Vrbano, Damaso, Innocentio, & Leone sanctissimis pontificibus traditum est. Quin & in Aurelianensi & Meldensi Concilijs idem est constitutum.

Euseb. epist. 88

Epist.4.

Epist.1.cap.2.

Leo epist.88.

Quò magis autem vis huius sacramenti cognosci possit, visum est adscribere quædam ex epistola Melchiadis Papæ, quam ille ante mille ducentos annos ad Episcopos Hispaniæ conscripsit. De ijs verò, inquit: super quibus rogitastis vos informari, id est, vtrũ maius esset sacramentum manus impositio Episcoporũ, aut baptismus, scitote vtrũque magnum esse sacramentũ: Et sicut vnum à maioribus fit, id est, à summis pontificibus, quod à minoribus perfici non potest, ita & maiori veneratione venerandum & tenendum est. Sed ita coniuncta sunt hæc duo sacramenta, vt ab inuicem, nisi morte præueniente, nullatenus possint segregari, & vnum sine altero ritè perfici non potest. Nam vnum præueniente morte saluare sine altero potest, aliud autem non potest. Vnde scriptum est: In diebus illis, dicit dominus: Effundam de spiritu meo super omnẽ carnem. Aduertam⁹ summas diuitias bonitatis Dei, quòd in confirmandis Neophytis manus impositio tribuit singulis

Confirmationis varij fructus et effecta.

Ioël.2.

singulis, hoc tũc Spiritus sancti descẽsio in credentiũ populos donauit vniuersis. Sed quia diximus, quòd manus impositio & cõfirmatio ad baptismi perfectionẽ pertineãt, & qui iã regeneratus in Christo est, cõfirmare aliquid possit, fortè cogitat sibi aliquis: Quid mihi prodest post mysteriũ baptismatis, mysteriũ confirmationis? Aut quantũ video, non totũ de fonte suscepimus, si post fontẽ adiectiõe noui generis indigemus. Nõ ita, dilectissimi. Attendat charitas vestra. Sicut exigit militaris ordo, vt cùm imperator quemcunq; in militum receperit numerũ, non solùm signet receptũ, sed etiã armis competẽtibus instruat pugnaturũ: ita in baptizato benedictio illa munitio est. Dedisti militẽ, da ei adiumentum militiæ. Nunquid prodest, si quisquã parentum magnã pupillo conferat facultatẽ, nisi prouidere studeat & tutorem? Itaq; paracletus regeneratis in Christo, custos & consolator, & tutor est. Ideò dicit sermo diuinus: Nisi Dominus custodierit ciuitatẽ, frustra vigilat, qui custodit eã. Ergo Spiritus sanctus qui super aquas baptismi salutifero descẽdit illapsu in fonte plenitudinẽ tribuit ad innocentiã: in confirmatione augmentum præstat ad gratiã. Et quia, in hoc mundo tota ætate victuris, inter inuisibiles hostes & pericula gradiendũ est, in baptismo regeneramur ad vitam, post baptismum confirmamur ad pugnã: in baptismo abluimur, post baptismum roboramur. At si continuò transituris sufficiant regenerationis beneficia, victuris tamen necessaria sunt confirmationis auxilia. Regeneratio per se saluat, mox in pace beati seculi recipiendos: cõfirmatio aũt armat & instruit, ad agones mundi huius & prælia, reseruandos. Qui autem post baptismum, cum acquisita innocentia, immaculatus peruenit ad mortem, confirmatur morte, quia non potest peccare post mortem. Hic si fortè illud etiam requirere velimus, post passionem & resurrectionem Christi, quid Apostolis profuerit aduẽtus Spiritus sancti, ipse dominus eis euidenter exponit: Quæ dico (inquit) vobis, non potestis ea portare modò. Cùm autem venerit ille Spiritus veritatis, ipse docebit vos omnem veritatem. Vides, quia cùm Spiritus sanctus infunditur, cor fidele ad prudentiam & constantiam dilatatur. Itaque ante descensionem Spiritus sancti, vsq; ad negationẽ Apostoli deterrentur: post visitationem verò eius, vsque ad martyrium contemptu salutis armantur. Secundũ hoc per Christum redimimur, per Spiritum verò sanctum dono sapientiæ spiritualis illuminamur, ædificamur, erudimur, instruimur, consummamur, vt illam Sancti spiritus vocem audire possimus: Intellectum tibi dabo, & instruam te in via hac, qua gradieris. De Spiritu sancto accipimus, vt spirituales efficiamur, quia animalis homo non percipit ea quæ sunt spiritus Dei. De Spiritu sancto accipimus, vt sapiamus inter bonum malumq́ue discernere, iusta diligere, iniusta respuere, vt malitiæ ac superbiæ repugnemus, vt luxuriæ ac diuersis illecebris & fœdis indignisq; cupiditatibus resistamus. De Spiritu sancto accipimus vitæ amorem, & gloriæ ardorem, vt succensi diuinitùs erigere à terrenis mẽtem ad superna & diuina valeamus. Hæc ideò visum est ex epistola sancti Pontificis adscribere, vt & dignitas & effectus huius sacramenti iuxta eam doctrinam, quæ fuit ante tot secula, cognosci posset. Cæterùm non esse dissimulandum putauimus, quod vidimus homilias quasdam editas Lutetiæ ante annos sexdecim, in quarum vna, quæ est in die Pentecostes, omnia hæc, quæ Melchiadi Pontifici tribuuntur, ad verbum descripta sunt ab eo loco incipiendo. In diebus illis. &c.

Psalm. 126.

Ioan. 16.

Psalm. 31.

1. Cor. 2.

Cyrillus.

Porro quæ ad chrismatis rationem pertinent, accuratius ea persequitur in tertia sua mystagogica Catechesi Cyrillus. Quo etiam in loco non dubitauit ijs verbis vti. ὥσπερ γὰρ ἄρτος τῆς εὐχαριστίας, μετὰ τὴν ἐπίκλησιν τοῦ ἁγίου πνεύματος οὐκ ἔτι ἄρτος λιτὸς, ἀλλὰ σῶμα χριστοῦ, οὕτω καὶ τὸ ἅγιον τοῦτο μύρον οὐκέτι ἐστὶ ψιλὸν, οὐδὲ ὡς ἂν εἴποι τις, κοινὸν μετ' ἐπίκλησιν, ἀλλὰ χριστοῦ χάρισμα, καὶ πνεύματος ἁγίου παρουσίας τῇ αὐτοῦ θεότητος ἐνεργητικὸν γινόμενον. Quemadmodum panis Eucharistiæ post Sancti spiritus inuocationem, non amplius est panis communis, sed est corpus Christi: sic & sanctum hoc vnguentum non amplius est vnguentum nudum, neq; (si quis ita appellare malit) commune, postquam iam consecratum est: sed est charisma, quod Christi & Spiritus sancti, id est, diuinitatis eius præsentiam efficit. Persequitur autem idem Cyrillus diligenter omnes ritus & cæremonias quibus vtimur in baptismo, & hac, & duabus præcedentibus catechesibus.

De Sacramento Eucharistiæ.

CAP. XXXIX.

Eucharistiæ effecta.

PEr baptismum exuto veteri homine nouã quandã vitã ingredimur, & Christi militiæ adscribimur. Quò fortius dutẽ ac virilius hostiũ impetũ propulsare queamus, in scramẽto confirmationis chrismate vngimur: in quo nobis datur Spiritus sanctus, qui & fiduciã ad pugandũ, & robur præstet ad hostes superãdos. Cæterùm cui non modò viuendũ, verùmetiam pugnãdum est, is alimonia si destituatur, neque viuere diu, neque vires ad resistendũ habere potest. Quare cum & vita, quam ingressi sumus baptizati, &

ti,&pugna,quam gerimus chrismatis vnctione confirmati,vtraq; sit spiritualis:pater ille misericordiarũ,&Deus totiº cõsolationis,vt ne vires nostrę deficerẽt, de spirituali nobis alimonia prouidendum esse putauit. Qua in re singularem suam erga nos charitatem,ma ioremque,quàm vt vlla vis orationis eam satis explicare queat,nobis declarauit. Neque enim vulgari aliquo & vsitato cibi genere,sed sui sanctissimi corporis, sui preciosissimi sanguinis alimento nos reficiendos esse putauit:quod angeli videntes tremunt,nec absq; pauore propter fulgorem,qui inde resilit,aspicere possunt, eo vt aleremur nos dignos iudicauit: quò sic in vnam cum illo massam reduceremur: vnum Christi corpus omnes, vna Christi caro effecti. Quis loquetur potentias domini? auditas faciet omnes laudes eius? Quis pastor vnquàm suis mẽbris oues suas nutriuit? Quàm multas matres videmus, quæ non suis vberibus,quos pepererunt infantes lactauerunt,sed eos nutricibus alendos dederunt! At non ita dominus noster Iesus Christus. Nulla dilectio nõ dicam verbis explicari,sed neque cogitatione concipi tanta potest,quæ sit cum hac illius dilectione conferenda.Proprio ille corpore suo,proprio sanguine suo nos alere,sibique coniungere & conglutinare dignatus est. Illud ipsum corpus, quod pro nobis in cruce pependit, illum ipsum sanguinem, qui fusus est in remissionem peccatorum nostrorum, nobis in cibũ & potum dedit.Ipsum quidem,sed non eo ipso modo,quo fuit in cruce. Nam neq; sub illa specie visibili,qua pependit in cruce:sed ipsum quidem inuisibile sub visibilibus panis & vini speciebus: neque quale fuit tum, quum esset cruci affixũ, corruptioni & morti obnoxium,sed prorsus incorruptibile iã & immortale. Christus enim resurgẽs à mortuis,iam non moritur,mors illi amplius non dominabitur. Illud corpus nobis manducandum dedit,quod per clausum virginis vterum transiuit, quod clauso tumulo resurrexit,quòd per clausas ianuas in eum locum vbi erant Apostoli, ingressum est:corpus spirituale,corpus incorruptibile,corpus glorificatum.

Eucharistia cibus est.

Psal.109.

Matres ne nutricibus proles nutriendas dẽt admonentur.

In Eucharistia quale corpus Christi.

Rom.6.

Ioan.20.

Aliud est igitur in hoc sacramento quod oculis cernitur, aliud quod sola fide comprehenditur. Et propterea vocatur sacramentum:sacræ rei signum,& quidem efficax. Sacra res,cuius est signum hoc sacramentum,est viuum & verum corpus:est viuus & verus sanguis domini nostri Iesu Christi:quod ita per species istas visibiles panis & vini significatur,vt simul sub illis re ipsa,quamuis inuisibiliter contineatur.Est præterea signum inuisibilis gratiæ,quæ cõfertur dignè accedẽtibus sub istis panis & vini visibilibus speciebus: qua de re posteà disseremus. Nam illud admonendum prius duximus, esse quoddam discrimen inter hoc sacramentum,& alia,quæ & ipsa materiam habent sensibilem. Nã Eucharistia cõtinet in se rem sacram absolutè, nimirum Christum ipsum, quo nihil magis est sacrosanctum:aqua verò baptismi continet rem sacram, quatenus ad alium illa refertur,& alij communicatur:continet enim virtutem ad abluendum, ad sanctificandum,ad iustificandum.Eadem est & chrismatis,& similium ratio:Quamobrem sacramentum Eucharistiæ perficitur in ipsa materiæ consecratione,alia verò non perficiuntur nisi in applicatione materiæ ad hominem sanctificãdum. Exempli gratia: Si benedicatur aqua baptismi,manet nihilominus aqua:Neque enim fit vlla ipsius transmutatio:neq; sacramẽtum dicitur,nisi cùm homo abluitur. At in hoc sacramento simul vt ad elementum panis & vini,verbum accesserit,fit sacramentum:fit, vt Chrysostomus dicit, transmutatio , vel vt Theophilactus transelementatio,vel vt in magno illo Concilio Lateranensi , in quo & Constantinopolitanus & Hierosolymitanus Patriarchæ præsentes adfuerunt, definitum est,fit transubstantiatio panis & vini in corpus & sanguinẽ domini nostri Iesu Christi.

Sacramentum quid.

Inter Eucharistiam & alia sacramenta discrimen.

Transsubstantiatio.

Transelementatio.

Chrysost.in Missa.

Theoph.in cap.14. Marc.

Quamobrem audiendi non sunt,qui negãt esse Christi corpus,nisi cùm sumitur. Fuit hic error etiam Cyrilli temporibus (cuius etiam Thomas meminit)qui scribens ad Calosirium Episcopũ Arsinoitẽ, his verbis vtitur. Libet enim ea Græca adscribere: ἀκούωδε ὅτι εἰς ἁγιασμὸν ἄτρακτον φασὶν τὸ μυστικὸν εὐλογίαν,εἰ ἀτομείνοι τὰ λείψανα αὐτῆς εἰς ἑτέραν ἡμέραν μὴ γνῶνται,ὃ ταῦτα λέγοντες.οὐ γὰρ ἀλλοιῶται χριστὸς,οὐδὲ τὸ ἅγιον αὐτοῦ σῶμα μεταβληθήσεται , ἀλλ' ἡ τῆς εὐλογίας δύναμις ζωοποιὸς,χάρις δὲ ἰλαστικὴς ἐστὶν ἐν αὐτῷ .i. Audio, inquit, quòd dicant, mysticam benedictionem si ex ea remanserint in sequentem diem reliquiæ, ad sanctificationem inutilem esse: Sed insaniunt hæc dicentes. Non enim alius est Christus,neque sanctum eius corpus immutabitur, sed benedictionis virtus & viuifica gratia perpetuò manet in illa.Hæc ille ante mille ducentos annos.

In Eucharistia Christum non esse nisi in vsu tantum dum sumitur,error est qui reselliturTho mas parte 3.quæst. 76.

Quæ autem per Deum immortalem hæc est audacia atque amentia, Christi præsentiã in sacramento temporibus & momentis circumscribere velle ? denique tanquam finium regundorum sis arbiter constitutus, inter sacramentum & nõ sacramentum fines & terminos distinguere? Verbi gratia: Si sumpserit communicaturus,sit ita demùm sacramentum:ne sit autem,si non sumpserit. Quid si eo animo communicaturus accedat,vt statim sumat:quoniam verò nõ temerè dictum est illud, Multa cadunt inter calicem supremaq; labra,

labra, subito ac repentino casu aliquo ne sumat impediatur, aut animi passus deliquium, aut comitiali morbo correptus, aut quicquid tandem eiusmodi euenerit, quod impedimento sit, quò minùs sumere queat, quid dicent isti finium regundorum arbitri à Satana constituti? Continuone Christũ à Sacramento discedere, an expectare paulisper dum ad se redeat cõmunicaturus, dum respiret, dum vires colligat ad sumendum? Quòd si pro sua benignitate Christus expectet aliquãtisper, scilicet isti præscribent moræ terminum? vt vnam horam, mediam, aut quartam cõmunicaturum impeditum expectet, duásne expectet. Quis est qui statuere possit, absurdáne magis an impia sint hæc Sataniſtarum commenta, quæ nõ modò cũ verbo Dei, verũetiam cum ipso cõmuni sensu pugnare videtur?

Ecquam scripturã proferunt isti, qui scripturas erroribus suis libenter obtendunt, ex qua possint ostendere, non esse sub speciebus istis corpus Christi, nisi cũ sumitur sacramẽtum. Dixit Christus, Hoc est corpus meũ. Nunquid addidit quando sumitur? quod certè addidisset ille, qui tantopere fuit salutis nostræ sitiens, nec nos reos idololatriæ fieri passus esset, si extra sumptionem Christum in hoc sacramẽto adoraremus. Indicare videtur Gregorius quoque Nisenus, Basilij magni frater, errorem hunc suo tẽpore fuisse, cũ dicit *ὁ ὄρτος καθὼς φησὶν ὁ ἀπόστολος, ἁγιάζεται διὰ λόγου θεοῦ καὶ ἐντεύξεως, οὐ διὰ βρώσεως προϊὼν εἰς τὸ σῶμα γίνεσθαι τοῦ λόγου, ἀλλ' εὐθὺς πρὸς τὸ σῶμα. διὰ τοῦ λόγου μεταποιούμενος καθὼς εἴρηται ὑπὸ τοῦ λόγου, ὅτι τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου*, Panis, vt inquit Apostolus, sanctificatur per verbum Dei & orationem, non per manducationem eò progressus, vt corpus fiat verbi, sed statim in corpus per verbũ trãsmutatus: quemadmodũ dictum est à verbo, quod hoc est corpus meũ. Cap. 37. sermonis catechetici.

Posset his rectè dici, quod illi populo dictũ est quondã ab Elia: Vsquequo claudicatis in duas partes? si dominus est Deus, sequimini eum: si autem Baal, sequimini illum. Si Christum Deum agnoscitis, sequimini illũ: credite illi dicenti: Hoc est corpus meum: nõ solùm cùm sumitur, sed statim etiã vt verbo Dei consecratur: cuius verbi Dei, non sumptionis meæ aut alterius virtute, quod erat ante cõsecrationẽ panis, fit corpus Christi. Neq; enim mãducatio mea, sed sermo Christi, panis & vini substantiã cõuertit in substantiã corporis & sanguinis Christi. Sin autẽ non creditis Christo dicenti, hoc est corpus meũ, quod reuera facitis, cur id obscurè fertis? cur nõ apertè cõfitemini vos Baal sequi, & illius prophetis credere, qui dicunt: hoc non est corpus meũ: non est verũ quod dixit Christus: non est corpus, sed significat corpus: non est corpus, sed est figura corporis Christi. Si sic detecta persona rẽ ageretis, quis non statim agnosceret angelos Satanæ? quis nõ quo summo posset studio ab illis sibicaueret? Sed verũ est quod dicit scriptura: Erat serpẽs callidior cũctis animantibus: Nulla est astutia, quæ cũ illius astutia possit cõparari. Intelligit ille, qui non aliundè constat nisi ex dolo & fallacijs, si se subitò talẽ exhiberet qualis reuera est, nihil se profecturum. Nã si statim prorumperet per mẽbra sua, & diceret: Nõ est corpus Christi, sicut ipse dixit, sed significat modò corpus: est figura corporis: quis esset, qui quos tam impiam vocem proferre audiuisset, eos ferendos, ac non auferendos potius, atq; extremis supplicijs afficiendos censeret? Quamobrem pedetentim callidissima bestia in mentes hominum illabendum, ac per gradus quosdã ad extremam hanc impietatem eos adducẽdos esse putauit. Principio verbi Dei specie prætexens (neque enim ad homines decipiendos alia magis apta & expedita via est) de speciebus huius sacramenti disceptationem induxit, vt sic, cuius rei symbolũ est hoc sacramentum, charitatem ex animis hominum tolleret, vnanimitatẽque scinderet. Deinde corpus exangue dari nobis ad manducandũ, neq; verum sanguinẽ, sed cruorem dari bibẽdum persuadere conatus est, affirmãdo quòd sub specie panis corpus tantùm sine sanguine, sub specie vini sanguis tantùm sit sine corpore. Hac ille arte cùm effecisset, minus vt iam reuerenter ad hoc sacramentum homines accederent, quod frustra ab eo vita expectetur, in quo vita non est, progressus est vlterius: Neq; tamẽ statim negauit esse corpus Christi, sed panẽ in sacramento simul esse cũ corpore Christi docuit, iã pridem sopitam Ioan. Vicleffi. & Ioannis Husi hæresim renouans: cùm tamen Christus non dixerit, hic panis est corpus meum, sed, hoc est corpus meum.

Genes. 3. *In hæreticis diabole astutia ad Eucharistiæ sacramentũ abolendum.*

Panis & vinũ in Eucharistia in Christi Corpus verum & sanguinem.

Explicans Augustinus illã inscriptionem Psalmi: Psalmus Dauid, cùm mutaret vultũ coram Abimelec, & dimisit eum & abijt: ac locũ illum ex libris Regum, secũdum editionem septuaginta, pertractãs, Ferebatur in manibus suis: Hoc verò fratres, inquit, quomodo possit fieri in homine, quis intelligat? quis enim portatur in manibus suis? Manibus aliorum portari potest homo, suis manibus nemo portatur. Quomodo intelligatur in ipso Dauid secundum literã non inuenimus, in Christo autẽ inuenimus. Ferebatur enim Christus in manibus suis, quando commendans ipsum corpus suum ait: Hoc est corpus meum, Ferebat enim illud corpus in manibus suis. Seipsum itaque ferebat Christus in manibus suis, quãdo dixit, hoc est corpus meũ, non panẽ cum corpore, quod nunc per mẽbra sua falso docet Satanas: Qui posteaquã id persuasit hominibus, manere panem cum

Aug. in Psalm. 30.

1. Reg. 21.

Christi

Christi corpore, neq; parum venerationis huic venerabili sacramẽto falsa hac doctrina sua detraxit, serpit bestia lõgius. Neq; tamẽ adhuc audet profiteri quod sentit, verùm cõcedit esse ibi corpus Christi, sed nõ alio tamẽ tẽpore, quàm quo sumitur: qui verò extra sumptionem adorauerit, eũ idololatriæ reum pronunciat. Hoc posito & cõcesso, tollit sacerdotiũ, tollit sacrificium, omnẽ Christi beneficiorum memoriã prorsus obliterare conatur, atq; omni ratione diligẽter cauet, ne qua in Ecclesia Dei summi illius & immensi beneficij, quo semetipsum Christus dedit redemptionẽ pro nobis, fiat repræsentatio. His ex animi sui sentẽtia confectis, tum demũ eò peruenit, quò tendebat initio, vt dicat impius, dicat insipiens in corde suo, nõ est Deus. Nõ est Deus in hoc sacramento, non est in eo corpus Christi, merus est panis pistorius, cui diuinos honores tribuere, est idololatriã esse. Hoc si callida & truculenta illa bestia statim initio per mẽbra sua dixisset, nullo negocio semota quauis cunctatione fuisset obstructum os loquentium iniqua, neque facilè quenquam in nassam suam pertraxisset, vt tam impiè voci auscultaret, eique fidem haberet. Verùm, vt dictum est, paulatim irrependum in animos hominum atque ijs gradibus, qui iam enumerati sunt, incedendum esse putauit, quod sciret extremè impiam doctrinam non ita subitò Christiano homini persuaderi posse. *Psal.13.& 52.*

Quamobrẽ quicũq; catholicã & orthodoxam fidẽ amplectitur, diligenter sibi caueat ab his serpẽtis insidijs, qui nunquã calcaneo nostro insidiari cessat. Cauẽdi aũt hæc est ratio, si omnẽ disputationẽ fugerit de hoc sacramento, in quo stultã Deus fecit sapientiam huius mundi. Nusquàm enim Dei maior est tentatio, quàm in hoc sacramẽto, in quo tẽtat nos Deus, vtrũ credamus illi. Noluit Adam credere Deo, dicenti: In quacũque die comederitis ex hoc ligno, morte moriemini: credidit serpenti decipienti, cùm diceret: Aperientur oculi vestri, & eritis sicut Dij. Credidit quod nõ videbat: nam in illo fructu ligni virtutẽ tantæ rei effectiuam, quã serpens promisit, oculis nõ cernebat. Credidit serpẽti diabolo, nõ credidit creatori suo Deo, quo illius peccato facti sumus omnes rei mortis æternæ. Sacrilegiũ illud per istud eucharistiæ sacramentũ emendari Deus voluit, vt sine vlla dubitatione crederemus filio, dicenti: Accipite & comedite, hoc est corpus meum: non autẽ crederemus serpẽti decipiẽti, hoc nõ est corpus Christi, sed figura eius. Sicut cibum à Deo vetitũ Adam gustando è vita beata excidit, sic nos, quẽ Christus præcepit cibũ manducãtes, & verbo eius credentes, ad vitam per illum amissam redire oportet. *De Eucharistia Disputatio fugienda. 1.Cor.1. Fides probatur in Eucharistia. Genes.2. Corpus & sanguinem Christi verè esse in Eucharistia.*

Quamobrem nõ querat homo Christianus cũ Capharnaitis: Quomodo hic potest nobis carnẽ suam dare ad manducandũ, sed captiuet intellectum suum in obsequiũ Christi: Dicat quicquid velit omnis homo mẽdax, nos credamus ei, qui solus est verax, Deo. Ipse dixit & facta sunt. Ipse dixit, hoc est corpus meum: ipse dixit: Panis quẽ ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Credamus veritati de veritate sui corporis nos admonenti, nec deinceps quæramus, quomodo. Nõ est impossibile apud Deum omne verbum. Etiam si angelus de cœlo nobis aliud annunciaret, quàm quod Christum Dei filium dicentẽ audimus, anathema sit, nõ ei credamus. Nõ potest mentiri veritas. Verbum Domini manet in æternum. Sensus nostri falli possunt, Christus, qui est veritas, neque falli potest, neque fallere. Viderat Petrus Christum in monte transfiguratum, audiuerat vocem de cœlo allatam: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene placui, ipsum audite: & tamen habemus, inquit, firmiorem propheticum sermonem. Certius illi visum est & firmius, quod à propheta scriptum legerat, quàm vox de cœlo allata, quam auribus audierat. Si propheticus sermo tam illi certus visus est, quantò nobis certior videri debet Christi sermo, qui prophetas inspirauit? Qua de re sic aliquando scripsit Ambrosius. Sermo Christi confecit hoc sacramentum. Quis sermo Christi? Nempè is, quo facta sunt omnia. Iussit Dominus; & factum est cœlum. Iussit Dominus, & facta est terra. Iussit dominus, & facta sunt maria. Iussit Dominus, & omnis creatura generata est. Vides ergo quàm operatorius sit sermo Christi. Si ergo tanta vis est in sermone domini Iesu, vt inciperent esse, quæ non erant: quantò magis operatorius est, vt sint quæ erant, & in aliud commutentur? Cœlum nõ erat, mare non erat, terra nõ erat. Sed audi dicentem: Ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit; & creata sunt. Ergo tibi vt respõdeam, non erat corpus Christi ante consecrationẽ, sed post consecrationem dico tibi, quòd iam corpus est Christi. Ipse dixit, & factum est: ipse mandauit, & creatum est. Et alio loco: Fortè dicas: Aliud video, quomodo tu mihi asseris, quòd Christi corpus accipiam? Et hoc nobis adhuc supereſt, vt probemus. Quãtis igitur vtimur exemplis, vt probemus nõ hoc esse quod natura formauit, sed quod benedictio cõsecrauit, maioréque vim esse benedictionis, quàm naturæ, quia benedictione etiam natura ipsa mutatur. Virgã tenebat Moyses, proiecit eã, & facta est serpens. Rursus apprehendit caudã serpentis, & in virgæ naturam reuertitur. Vides igitur prophetica gratia bis mutatam esse naturam, & serpẽtis & virgæ? Ac post multa alia exẽpla eius generis *Lib.4.de sacramento cap.4. Sermo Christi operatorius est. Psalm.148. De ijs, qui initiantur mysterijs cap.9. Benedictionis maior vis quã naturæ. Exod.4.*

ex veteri Testamento producta, subiungit. Quòd si tantũ valuit humana benedictio, vt naturam conuerteret: quid dicimus de ipsa consecratione diuina, vbi verba ipsa domini saluatoris operantur? Nam sacramentum istud quod accipis, Christi sermone conficitur.

4. Reg. 1. Quod si tantùm valuit sermo Eliæ, vt ignẽ de cœlo deponeret: nõ valebit Christi sermo, vt species mutet elementorũ? De totius mundi operibus legisti. Quia ipse dixit, & facta sunt, ipse mandauit, & creata sunt. Sermo ergo Christi, qui potuit ex nihilo facere, quod non erat, non potest ea, quæ sunt, in id mutare, quod non erant? Non enim minus est nouas rebus dare, quàm mutare naturas. Sed quid argumentis vtimur? Suis vtamur exemplis, incarnationisque exemplo astruamus mysterij veritatem. Nũquid naturæ vsus præcessit cùm Iesus dominus ex Maria nasceretur? Si ordinem quærimus, viro mixta fœmina generare cõsueuit. Liquet igitur, quòd præter naturæ ordinẽ virgo generauit, & hoc, quod conficimus corpus, ex virgine est. Quid hic quæris naturæ ordinem in Christi corpore, cùm præter naturam sit ipse dominus Iesus partus ex virgine. Eusebius quoq; Emisenus, inquit: Sicut quicunque ad fidem veniẽs ante verba baptismi adhuc in vinculo est veteris debiti, his verò cõmemoratis, mox exuitur omni fæce peccati: ita quãdo benedicẽdæ verbis cœlestis creaturæ sacris altaribus imponuntur, antequam inuocatione summi numinis consecrentur, substantia illic est vini: post verba autem Christi corpus, & sanguis est Christi. Quid mirum autem est, si ea, quæ verbo creare potuit, possit creata conuertere? imò iam minoris videtur esse miraculi, si id, quod ex nihilo agnoscitur condidisse, iam conditum in melius valeat commutare. Require quid ei possit esse difficile, cui facile fuit visibilia & inuisibilia voluntatis imperio suscitare: cui facilè fuit hominem de limi materia figuratum, imaginem etiam suæ diuinitatis induere: cui promptum est eum rursum reuocare de inferis, restituere de perditione, reparare de puluere, de terra in cœlũ leuare, de homine angelum facere: corpus humanum conforme corpori claritatis suæ reddere, & figmentum suum in Regni sui consortio sublimare, vt qui corpus nostræ fragilitatis assumpserat, nos in corpus suæ immortalitatis assumat. Ad quam gloriosam resurrectionem pijs vos operibus præparare dignetur, qui regnat in secula seculorum, Amen. Hæc Eusebius Emissenus hom. quinta de Paschate.

Panis & vini in Consecratione in Corpus verum Christi & sanguinẽ trãssubstantiatio.

Cap. 14. Neque dissimilia his apud Ioannem Damascenum in quarto libro de fide orthodoxa reperire licet.

Cyrillus Hierosolymitanus.

Cyrillus quoque Hierosolymitanus Græcus (cuius catecheses communicauerat nobiscum, Romæ cùm essemus, Guilhelmus Scirletus Protonotarius Apostolicus, vir pius & doctus, neque mediocri trium linguarum peritia præditus) in quarta sua catechesi, quam de hoc sacramento conscripsit, ijs verbis vtitur: Καὶ αὐτὴ τῆ μαχαρίᾳ Παύλου ἡ διδασκαλία ἱκανὴ κατέδειξεν ὑμᾶς περὶ τῶν θείων μυςηρίων ὧν κατηξιωθέντες, σώσωμοι καὶ σώαιμοι ἔ Χριςοῦ γεγόναθε. αὐτὸς γὰρ ἄρτος ἔφωα, ὅπ ἐν τῆ νυκτὶ ἢ παρεδίδετο ὁ κύριος ἡμῶν Ιησοῦς Χριςὸς, λαβῶν ἄρτον, καὶ εὐχαριςήσας, ἔκλασε καὶ ἔδωκε τοῖς ἑαυτῆ μαθηταῖς, λέγων. λάβετε φάγετε, τῆτό μου ἔςι τὸ σῶμα, καὶ λαβὼν τὸ ποτήριον καὶ εὐχαριςήσας, εἶπε λαβετε, πίετε τοῦτό μου ἔςι τὸ αἷμα, οὐτῆ ὅπω ἀποφθαμένου, καὶ εἰπόντος περὶ τῆ ἄρτε, τῆτό μου ἔςι τὸ σῶμα, τὶς τολμήσει ἀμφιβάλλειν λοιπὸν; καὶ αὐτῆ τῆτο διαβεβαιωσαμένου, καὶ εἰπόντος, τῆτό μου ἔςι τὸ αἷμα, τὶς ἐνδυάσει ποτὲ, λέγων μὴ εἶναι αὐτοῦ αἷμα; τὸ ὕδωρ, ποτὲ εἰς οἶνον μεταβέβληκεν, οἰκεῖον ἅμαπ ἐν Καναῖ τῆς Γαλιλαίας, καὶ ὀκ ἀξιόπιςός ἐςιν οἶνον μεταβαλλὼν εἰς αἷμα; εἰς γαμὸν σωμαπικὸν κληθεὶς, τῆτῳ ἐδαυματούργησι τῷ παραδοξοποίαν, καὶ τοῖς ὑοῖς ἔ νυμφῶνος, οὐ πολὺ μᾶλλον τῷ ἀπόλαυσιν ἔ σώματος αὐτῆ καὶ τῆ αἵματος δωρησάμενος ὁμολογηθήσεται, ὥστε μετὰ πάσης πληροφορίας, ὡς σώματος καὶ αἵματος μεταλαμβάνωμεν. Χριςοῦ, ἐν τύπῳ γὰρ ἄρτου δίδοταί σι τὸ σῶμα, καὶ ἐν τύπῳ οἴνου, δίδοταί σι τὸ αἷμα. ἵνα γένῃ μεταλαβὼν σώματος καὶ αἵματος Χριςοῦ, σύσσωμος καὶ σύναιμος αὐτοῦ, ὅυτω γὰρ καὶ χριςοφόροι γινόμεθα τῆ σώματος αὐτῆ καὶ τῆ αἵματος, εἰς τὰ ἡμέτερα ἀναδεδεγμένοι μέλη. οὕτω, κατὰ τὸν μακάριον Πέτρον, θείας κοινωνοὶ φύσεως γινόμεθα. ποτὲ Χριςὸς τοῖς ἰουδαίοις διαλεγόμενος ἔλεγεν, ἐὰν μὴ φάγετέ μου τῆ σάρκα, καὶ πίητέ μου τὸ αἷμα, ὀκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς, ἐκεῖνοι μὴ ἀκηκοόες πνευματικῶς τῶν λεγομένων, σκανδαλιζόμενοι ἀπῆλθον εἰς τὰ ὀπίσω, νομίζοντες, ὅπ ἐπι σαρκοφαγίαν αὐτοὺς προτρέπεται. ἦσαν καὶ ἐν παλαιᾷ διαθήκη ἄρτοι προθέσεως, ἀλλ' ἐκεῖνοι παλαιᾶς ὄντες διαθήκης, τέλος εἰλήφασιν. ἐν δὲ τῇ καινῇ διαθήκῃ, ἄρτος ὐρανιος. καὶ τὸ ποτήριον σωτηρίου, φύχιν καὶ σῶμα ἁγιάζοντα. ὥσπερ ὁ ἄρτος σώματι προσάλληλος, οὕτω καὶ ὁ λόγος τῇ ψυχῇ ἁρμόδιος. μὴ πρόσεχε οὖν ὡς ψιλοῖς τῷ ἄρτῳ καὶ τῷ οἴνῳ σῶμά γὰρ καὶ αἷμα τῆ Χριςοῦ, εἰ γὰρ καὶ ἡ αἴσθησις σι τῆτο ὑποβάλλει, ἀλλὰ πίςις σε βεβαιοῦτω. μὴ ἀπὸ τῆς γεύσεως κρίνης τὸ πρᾶγμα ἀλλὰ ἀπὸ τῆς πίςεως πληροφορῶν ἀνενδοιάςως, σώματος καὶ αἵματος Χριςοῦ κατηξιῶσθαι, καὶ ὑπαγορεύει σι Δαβὶδ τῷ δύναμιν, λέγων ἡτοίμασας ἐνώπιόν μου τράπεζαν, ἐξεναντίας τῶν θλιβόντων με. ὅδε λέγει, τοιοῦτόν ἐςι. πρὸ τῆς σῆς παρουσίας, τράπεζαν σι δαίμονες τοῖς ἀνθρώποις ἡτοίμαζον, ἠλλυομένοις καὶ μεμιασμένοις καὶ διαβολικῆς πεπληρομένοις δυνάμεως, ἀλλὰ μετὰ τῆν παρουσίαν ὦ δέσποτα, ἡτοίμασας ἐνωπίον μου τράπεζαν. ὅταν

ἄνθρωπος

ἄνθρωπος λέγα θεῷ, ἡτοίμασας ἐνώπιον μου τράπεσαν, τὶ ἄλλο σημαίνει, ἢ τὴν τράπεζαν, ἣν ὁ θεὸς ἡμῖν ἡτοίμασεν ξεναντίας, ἀντὶ τοῦ, ἐκ τοῦ ἐναντίου ἀντικειμένων τοῖς δαίμοσι, καὶ μάλα εἰκότως. Ἐκείνη μὲν γὰρ κοινωνίαν εἶχε δαιμόνων. αὕτη δὲ κοινωνίαν θεοῦ. ἐλίπανας ἐν ἐλαίῳ τὴν κεφαλήν μου, ἐλίπανέ σου τὴν κεφαλὴν ὅτι μετώπου, διὰ τὴν σφράγιδα ἣν ἔχεις τοῦ θεοῦ, ἵνα γένησαι εἰς τύπωμα σφραγίδος ἁγάσματος θεοῦ. καὶ τὸ ποτήριόν σου μεθύσκον με ὡσεὶ κράτιστον. ὁρᾷς ἐνταῦθα ποτήριον λεγόμενον, ὃ λαβὼν Ἰησοῦς μετὰ χεῖρας, καὶ εὐχαριστήσας, εἶπε, τοῦτό μου ἐστὶ τὸ αἷμα τὸ ὑπὲρ πολλῶν ἐκχυνόμενον, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, διὰ τοῦτο καὶ σολομὼν ταύτην ἀνιπόμενος τὴν χάριν ἔν τῷ ἐκκλησαστῇ, λέγει. δεῦρο φάγε ἐν εὐφροσύνῃ τὸν ἄρτον σου τὸν πνευματικὸν δεῦρο καλεῖ, καὶ εἰς τὴν σωτήριον καὶ μακάριστοιὸν κλῆσιν. καὶ πίε τὸν οἶνον σου τὸν πνευματικόν, οἶνος καὶ ἔλαιον ὑπὲρ κεφαλὴν ἐστὶ τοῦ ἐκείνου. ὁρᾷς αὐτὸν καὶ τὸ μυστικὸν ἀνιπόμενον χρῖσμα. καὶ διαπαντός ἔστω σου τὰ ἱμάτια λευκά, ὅτι εὐδόκησε κύριος τὰ ποιήματά σου ἀποδυσάμενος τὰ καλαὰ ἱμάτια καὶ ἐνδυσάμενος τὰ πνευματικὰ λευκά, χρὴ λευσχειμονεῖν διὰ παντὸς οὐ πάντως τοῦτο λεγομὲν ὅτι σε δεῖ λευκὰ ἱμάτια περιβεβλῆσθαι ἀεί, ἀλλὰ τὰ οὕτως λαμπρὰ καὶ λευκὰ ἀναγκαῖον ἐστὶ περιβεβλῆσθαι. ἵνα λέγῃς κατὰ τὸν μακάριον ἡσαΐαν, ἀγαλλιάσθω ἡ ψυχή μουσῶν τῷ κυρίῳ, ἐνέδυσε γὰρ με ἱμάτιον σωτηρίου, καὶ χιτῶνα εὐφροσύνης περιέβηκέ με. ταῦτα μαθὼν, καὶ πληροφορηθεὶς, ὡς ὁ φαινόμενος ἄρτος, οὐκ ἄρτος ἐστὶν εἰ καὶ τῇ γεύσει ἀσθετός, ἀλλὰ σῶμα Χριστοῦ. καὶ ὀφαινόμενος οἶνος, οὐκ οἴνός ἐστιν. εἰ καὶ ἡ γεύσις τοῦτο βούλεται, ἀλλὰ αἷμα Χριστοῦ, καὶ ὅτι περὶ τούτου ἔλεγεν ὁ Δαβὶδ, ψάλλων. καὶ ἄρτος καρδίαν ἀνθρώπου στηρίζει. τοῦ ἱλαρυῦσαι πρόσωπον ἐν ἐλαίῳ. στηρίζου τὴν καρδίαν, μεταλαμβάνων αὐτοῦ ὡς πνευματικοῦ, καὶ ἱλαρυύου τὸ τῆς ψυχῆς σου πρόσωπον, ὁ γένοιτοσε ἀνακεχαλυμμένον ἔχοντα. ἐν καθαρᾷ συνειδήσει θεᾶσθαι αὐτοῦ τὴν δόξαν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ΑΜΗΝ. Quæ nos ita in Latinam linguam conuertimus. Vel ipsa beati Pauli doctrina abundè sufficere videtur, vt certam vobis de diuinis mysterijs fidem faciat, quibus digni redditi, concorpores, ita vt dicam, & consanguinei Christi facti estis. Ipse enim nuper clamauit, quòd in nocte, qua tradebatur Dominus noster Iesus Christus, accipiens panem, & gratias agens fregit & dedit discipulis suis, dicens: Accipite & manducate, hoc est corpus meum. Et accipiens calicem, & gratias agēs, dixit: Accipite & bibite, hic est sanguis meus. Cùm igitur ipse de pane pronunciauerit ac dixerit, hoc est corpus meum, quis audebit deinceps ambigere? Et cùm idem ipse tam asseueranter dixerit, hic est sanguis meus, quis vnquam dubitauerit, vt dicat non esse eius sanguinem? Aquam olim in vinum conuertit in Cana Galilææ, quod cùm quandam habeat cum sanguine propinquitatem, facilè in illum transmutatur. Et eum parum dignum existimabimus cui credamus, quod vinum in sanguinem transmutet? Ad eas nuptias, quibus corpora copulantur vocatus, præter opinionem omnium hoc fecit miraculum: Et non multò magis sic eum corpus & sanguinem suum fruenda nobis donasse, persuasum firmiter habebimus, vt ea cum omni certitudine tāquàm corpus ipsius & sanguinem sumamus? Nam in specie panis dat nobis corpus, & in specie vini dat nobis sanguinem: vt cùm sumpseris, gustes corpus & sanguinem Christi, factus eiusdem corporis & sanguinis particeps. Sic enim efficimur Christophori, hoc est, Christum in corporibus nostris ferentes, cùm corpus eius & sanguinem in membra nostra recipimus: sic secundùm diuum Petrum diuinæ naturæ consortes reddimur. Olim cum Iudæis Christus disserens: Nisi manducaueritis, inquit, carnem meam, & biberitis meum sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Cùm autem illi, quæ dicta fuerant, non spiritualiter accepissent, offensi abierunt retrò: putabant enim, quòd eos ad manducandas carnes hortaretur. Erant & in veteri testamento panes propositionis, verùm illi cùm fuerint veteris testamenti, finem iam acceperunt. In nouo verò testamento, panis est cœlestis & calix salutaris, quæ & animam & corpus sanctificant: Quemadmodum panis corpori congruit, sic sermo hic animæ competit. Quamobrem, non sic hæc attendas velim, tanquàm sint nudus & simplex panis, nudum & simplex vinum: corpus enim sunt & sanguis Christi. Nam etiamsi sensus illud tibi renunciat, fides tamen te confirmet. Ne iudices rem ex gustu: sed te citra vllam dubitationem fides certum reddat, quod sis dignus factus, qui corporis & sanguinis Christi particeps fieres. Cuius rei quæ sit vis, explicat tibi Dauid, dicens: Parasti in cōspectu meo mensam, aduersus eos, qui tribulant me. Hoc est autem quod dicere vult: Ante aduentum tuum mensam dæmones hominibus parauerāt plenam doloris, pollutam, & refertam omni potentia diabolica: sed posteaquàm tu aduenisti ô domine, parasti in conspectu meo mensam. Quando dicit homo, parasti in conspectu meo mensam, quid aliud significat, quàm mysticam illam mēsam, quam nobis Deus præparauit ex aduerso? hoc est, quæ planè sit aduersa & opposita dæmonibus. Et rectè id quidem: illa enim communionem habebat cum dæmonibus, hæc verò communionem habet cum Deo. Inpinguasti in oleo caput meū. Inpinguauit caput tuum in fronte per signaculū quod habes Dei, vt per illud efficiare vas sanctificatū Deo. Et calix tuus inebriās quàm

Cyrilli Hieros. catheches. quarta.

1. Corinth. 11.

Matth. 26.

Ioan. 2.

Corpus Christi verum sub panis & sanguinem Christi verum sub specie vini nobis dari, clare exponit.

2. Pet. 1.

Ioan. 6.

Exod. 25.

Psalm. 22.

Matth.26. quàm præclarus est. Vides hic calicem vocari, quem cùm accepisset Iesus in manus suas, & gratias egisset, dixit: Hic est sanguis meus, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Propterea Salomon quoque cùm gratiam hanc in Ecclesiaste significare vellet: Vade, inquit, comede in lætitia panem tuum spiritualem, veni ad salutarē, & quæ te beatum reddere possit vocationem, & bibe vinum tuum spirituale, vinum & oleum super caput tuū effundātur: (Vides quemadmodū alludat ad mysticum chrisma) & omni tēpore vestimēta tua sint candida, quia Deo placent opera tua. Posteaquā semel exuisti vetera vestimēta, & induisti alba spiritualia, semper te candidis vestitū esse oportet. Non hoc dicimus, vt quoquo modo vestimentis albis induare semper, sed quæ verè nitida sunt & alba, ea te induere oportet: vt cum beato Esaia dicere queas: Exultet anima mea in domino. Hæc cùm didiceris, & cùm certò persuasum tibi fuerit, quod qui videtur panis, non panis est, quamuis talis gustui videatur, sed corpus Christi: & quod videtur vinum, non vinum est, quamuis ita gustus censeat, sed sanguis Christi. Et quoniam de hoc dixit Da-

Psalm.103. uid psallens: Et panis cor hominis confirmat, vt exhilaret faciem in oleo, confirma cor tuum, cùm illum sumpseris tanquàm spiritualem cibum, & exhilara animæ tuæ faciem. Vtinam autem hac facie reuelata, cum pura conscientia videre tibi contingat ipsius gloriam, in Christo Iesu domino nostro, cui gloria in secula seculorum, Amen.

Animaduerte lector diligenter, quòd nō dicit in pane, vel sub pane, vel cū pane, sed ἐν τύπῳ, hoc est in specie vel sub specie panis, dat nobis corpus. Nō dicit in vino vel sub vino, vel cū vino, sed ἐν τύπῳ, hoc est in specie vel sub specie vini, dat nobis sanguinē. Verùm & illud accuratius expende quod dicit. Qui videtur panis, non panis est, quamuis talis gustui videatur, sed corpus Christi. Et quod videtur vinum, non vinum est, quamuis ita gustus censeat, sed sanguis Christi. Quasi diceret: Est quidem ibi species panis & vini, sed res ipsa non est. Manente enim specie, res ipsa, hoc est panis, in substantiam corporis, & vinum in substantiam Christi sanguinis transformatur vel transelementatur.

August. ad Neophitos. Sed & Augustinus in sermone quodam. Hoc accipietis, inquit, in pane, quod pependit in cruce: & hoc accipietis in calice, quod effusum est de Christi latere. Erit enim illi mors & non vita, qui mendacem putauerit vitam. Neque multò secus Ioannes Chry-

Hom. de Eucharist. in Encenijs sostomus, qui fuit Augustini æqualis. Num vides, inquit, panem? Num vinum? Num sicut reliqui cibi in secessum vadunt? Absit. Ne sic cogites. Quemadmodum enim, si cera igni adhibita illi assimilatur, nihil substantiæ remanet, nihil superfluit: sic & hic pu-

Lib.4.cap.14. ta mysteria consumi corporis substantia. Atque Ioannes Damascenus cum pleraque scripsisset in eandem sententiam, sicut ex Ambrosio citauimus, subiungit postea: Non est figura, panis & vinum, corporis & sanguinis Christi: absit enim hoc: sed est

Matth.26. Ioan.6. ipsum corpus domini deificatum: ipso domino dicente: HOC EST MEVM (non figura corporis) sed corpus: & non figura sanguinis, sed sanguis. Et ante hoc ipsis Iudæis: Quoniam nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam æternam. Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est

In cap.6.Ioan. potus. Et rursus: Qui manducat me, viuet. Ac Damasceno posterior Theophylactus: Attende, inquit, quod panis, qui à nobis in mysterijs manducatur, non est tantùm figuratio quædam carnis domini, sed ipsa caro domini. Non enim dixit, panis quem ego da-

In cap.6.Ioan. bo, figura est carnis: sed caro mea est. Trāsformatur enim arcanis verbis panis ille per mysticam benedictionem, & accessionem Sancti spiritus, in carnem domini. Qui verò multò fuit vetustior Eusebius Emissenus verba cœnæ domini exponens. Exponit, inquit,

Euseb. Hom. in dominica palmarum. Dominus in hoc loco quod significaret cùm alibi diceret: Nisi manducaueritis carnem filij hominis & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Ecce sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech. Panem & vinum virtute ineffabili in sui corporis & sanguinis substantiam conuertit. Sicut enim Dominus & viuebat & loquebatur, & tamen à discipulis suis comedebatur & bibebatur, ita modò integer & incorruptus manet, & à fidelibus suis in panis & vini Sacramento quotidie bibitur & manducatur. Nisi enim panis & vinum in eius carnem & sanguinem verterentur, nunquàm ipse corporaliter manducaretur & biberetur. Mutantur enim ista in illis, comeduntur & bibuntur illa in istis: quod qualiter fiat ipse solus nouit, qui omnia potest & omnia nouit. Dixit enim tunc per se, dicit & modò per suos ministros. Hoc est corpus meum. Et tanta est eius verbi virtus & efficacia, vt statim fiat quod dicitur.

Rupertus. Apoc. vlt. Et hoc aliquot seculis posterior vir doctissimus Rupertus abbas Tuitiēsis, qui vixit ante annos quadringēros. Nónne hic idē Euāgelista Ioannes dicit in Apocalypsi? Si quis apposuerit ad hæc, apponat super illū Deus plagas scriptas in libro isto. Et si quis diminuerit de verbis prophetiæ libri huius, auferat Deus partem eius de libro vitæ. Nunquid verò minus timenda est hic illa maledictio, vt nō detrahamus vel apponamus quicquam

verbis

verbis dicentis,hoc est corpus meum,quod pro vobis tradetur?Hic est sanguis meus?Cũ enim illedicente,hoc est corpus meum,nos subauditionem apposuerimus,dicentes figuratiuum,vel per similitudinem dictum,cùm,inquam,illo dicente,hoc est corpus,nos dixerimus,hoc significat corpus,nònne multum est,quod apponimus, vel parua de mutatione derahimus, & sensum generamus, quem tantus auctor Deus & homo nunquam est loquutus,nec ascendit vnquàm in cor eius? Nempè cùm obijcit quis, suisque scriptitat in schedulis,quòd itidem dixerit eadem veritas: Ego sum vitis, tam audacter quàm imperitè in argumentum mendosum illud attrahit:cùm statim subsequentia verba dicentis,sicut palmes non potest fructum ferre à semetipso,nisi manserit in vite,sic nec vos,nisi in me manseritis,manifestè per similitudinem dictum compellant intelligi,præsertim cũ non signanter dixerit,ego sum hæc vitis, sicut signanter dixit, hoc est corpus meum, hic est sanguis meus, apposita protinus descriptione veræ proprietatis de corpore inquiens, quod pro vobis tradetur,de sanguine autem,qui pro multis effundetur. Igitur ne veniat super nos plagæ nouissimę,neque apponimus,neque diminuimus quicquã diuinæ definitioni vel descriptioni,quam incarnatum verbum ore proprio deprompsit. Imò quia perfecta charitas foras mittit timorem, non tam plagarum timore, quàm veritatis amore confitemur,quòd panis iste corporeus postquàm signauerit eũ pater, & vinũ hoc expressum acinis prę sentibus, mox vt eodẽ signo signatum est per manus Ecclesiæ dicentis, vt nobis corpus & sanguis fiat dilectissimi filij tui domini nostri Iesu Christi: vsque in mei memoriam facietis,corpus & sanguis eius,qui huius traditionis auctor est,& hoc sacrificiũ ipse Christus est:cuius passiõis,vt sacrificium fieret à Deo parte in veritate signatum est. Docet idẽ,tres modos esse essentiæ,quibus Christi corpus est in Eucharistia,quarto autem differre.Est enim nomine,re,atq; effectu. Est nomine, quia summus cœlorum põtifex,qui cũ sit ipsa veritas,nomina nõ vana rebus imponere solet,adeò fortiter hoc nomen impressit,vt non solũ diceret,hoc vocetur corpus meum, hic vocetur sanguis meus, sed hoc est,inquit,corpus meũ:hic est sanguis meus.Est etiã re,quia nimirũ sanctum sanctorũ est,quia verè in illa specie,qua traditus & lanceatus est,ipse sanctus sanctorum est. Est nihilominus effectu,quia quã verè in illa specie,qua pependit in cruce, remissionem peccatorũ operatus est omnibus,qui illã expectabant ab origine mundi cũ fide,sine legalibus fidei sacramẽtis à iusto Abel vsq; ad latronẽ, quem in cruce confitentẽ suscepit,tam verè in ijsdẽ speciebus panis & vini eandẽ remissionem operatur omnibus, qui sunt ingressi,vel ingrediuntur ad eam fidẽ,postquàm illa species hinc transiuit,& in cœlum sese recepit. Quartò idem specie differt,quod & plurimũ prodest: nõ modò ne color & sapor humani sanguinis horrorem sumentibus illum faciat, sed vt competenti antidoto nimia parentum nostrorũ curetur credulitas. Crediderunt enim deceptori diabolo in eo,quod non videbant,videlicet quod illi signo consequendæ diuinitatis effectiua virtus inesset, & comedentes mortui sunt. Credamus econtrà fideli saluatori Deo, in eo quod non videmus, scilicet panem & vinum in veram corporis & sanguinis transiuisse substantiam: vt comedentes atque bibentes viuamus in æternum.

Obiectio.

Ioan.15.

Solutio.

1.Ioan.4.

In Canone Missæ.

Corpus Christi in Eucharist. quomodo sit et tribus modis in ea esse docetur.

Ac reperiuntur quidem veteres,figuram,signum, similitudinem, exemplar, sacramentum hoc appellasse: verùm non ita, vt ideò veritatem in eo corporis & sanguinis Christi negarent. Nam & Paulus quod Christus à morte ad vitam resurrexit, nostri à morte peccati,ad vitam gratiæ resuscitationis similitudinem esse vult. Nunquid ideò veram fuisse mortem,veram Christi resurrectionem negauit? Dicit idem Paulus de Christo, quod sit in similitudinem hominum factus,num ideò nõ eum verum hominem esse dicimus? Vocat idem Christum imaginem inuisibilem Dei,& figuram substãtiæ patris, erit aũt quisquã tam excors,vt propterea Christum Deum inuisibilem & eiusdem esse cũ patre substantiæ negare audeat? Itaque nihil impedit,quò minus idem mysterium & sit veritas,& figura dicatur. Quemadmodum pluribus id verbis Rabanus in suo libro,quem de sacramento Eucharistiæ inscripsit,ostendere conatur.Proferunt Augustini verba Petrus Lombardus,& frater eius Gratianus, & Algerus:corpus Christi & veritas figura est: Veritas, dum corpus Christi & sanguis virtute spiritus in verbo ipsius ex panis vinique substantia efficitur.Figura verò,quod exterius sentitur.

Eucharist.nõ-nunquam figura, signum, similitudo, & exemplar dicitur & explicatur.

Rom.6.

Coloss.1.

Heb.1.

Cap.12.

Ex quibus Augustini verbis apertè videre licet id, quod ipsi quoque sensus nobis renunciant,aliud esse quod videtur,aliud quod intelligitur. Neq; enim quæ videtur species panis & vini,sunt ipsum Christi corpus,quod sub illis realiter continetur, sed rectè dici possunt figuræ quædam,siue exemplaria Christi corporis. Repræsentant enim nobis illud Christi corpus exangue,quod in cruce pro nobis pependit: simul & sanguinẽ,qui fusus est ibidẽ in remissionẽ peccatorum nostrorũ,quòd exãgue corpus,& cruor ab illo separatus,nequaquã sub istis speciebus cõtinetur,sed est ibi verus & integer Christus,cum

In Eucharistia species quid repræsentent.

carne, sanguine, anima, & diuinitate sua, qualis à Thoma post resurrectionem visus fuit & palpatus. Repræsentant prætereà istæ species mysticum Christi corpus, quæ est colligatio Christianorum ad inuicem, velut membrorum sub vno capite. Vocauit etiam Damascenus hæc mysteria exẽplaria futurorum, verùm quo sensu, ipse interpretatur, licẽs: Nõ quòd non verè existant corpus & sanguis Christi, sed quòd nunc quidem per ipsa participes reddimur Christi diuinitatis, tunc autem videbimus eum sicuti est, facie ad faciem. Hoc & Cyprianus indicat, dicens: Panem angelorum sub sacramento manducamus in terris, eundem sine sacramento manifestius edemus in cœlis, non ministerio corporali, sæpè repetitis actionibus ad eundem reuertentes, sed consummato sacerdotio nostro, erit & permanebit perpetua & stabilis, implens & reficiens nos sufficientia, qua præferet se palàm, absque vllis integumentis, omnibus conspicabilis, summi præsentia sacerdotis.

Lib. 4. cap. 14.

In sermo. de cœna domini.

Itaque ante quadringentos etiam annos illa fuerunt Augustini verba catholicis obiecta, quæ ex libro sententiarum Prosperi citant ijdem illi, quorum supra meminimus. Sicut ergo cœlestis panis, qui verè Christi caro est, suo modo vocatur corpus Christi, cũ re vera sit sacramentum corporis Christi, illius videlicet, quod visibile, palpabile, mortale in cruce positum est, vocaturque ipsa carnis immolatio, quæ Sacerdotis manibus fit, Christi passio, mors, crucifixio, non in rei veritate, sed significante mysterio: Sic sacramentum fidei, quo babtisma intelligitur, fides est. Vnde idem beatus Augustinus ad Bonifaciũ: Nõne semel immolatus est Christus in seipso, & tamen in sacramento, nõ solùm per omnes Paschæ solẽnitates, sed omni etiam die pro populo immolatur, nec vtique mentitur, qui interrogatus, eum responderit immolari. Si enim Sacramenta quandã similitudinem earum rerum, quarum sacramenta sunt, non haberent, omninò sacramenta non essent. Ex hac autem similitudine, pleraq; etiam ipsarum rerum nomina accipiunt. Sicut enim secundum quendam modum sacramentum corporis Christi, corpus Christi est, sacramentum sanguinis Christi, sanguis Christi est, ita sacramentum fidei fides est. Quod ibi dicit Augustinus, secundum quendam modum, nõ excludit præsentiam realẽ corporis Christi, sed singulari modo quodam ibi veritatem adesse declarat. Quem alio quodam loco explicat, id est, non vt videatur, quia non hoc corpus, inquit, quod videtis comesturi estis, sed spirituali modo, non sensibus exposito, nec illo manifesto modo, quomodo in cœlo contemplabimur.

Aug. ad Bonifacium.

Sacramentum corporis Christi Corpus Christi est.

Fdei sacramentum fides est.

Sed audiamus, quid ijs olim respoderit Algerus. Notandum, inquit, est, immolationẽ, quã non rei veritate dixit fieri, sola similitudine sacramẽti verã immolationẽ Christi repræsentantis mortẽ, passionẽ, crucifixionẽ ipso mysterio significãte debere intelligi: sicq; baptisma quod est sacramentum fidei, non in rei veritate, sed sola similitudine fidẽ dici. Quod verò veram carnẽ Christi suo modo corpus Christi dixit vocari, cùm re vera sui ipsius sacramẽtum sit, non ita intelligendum, quasi non verè dicatur corpus Christi, sed suo modo, id est, sibi singulariter proprio: quia cũ omne corpus sit visibile atq; palpabile, solum corpus Christi post resurrectionem mutata natura non substantia, non est corporale, sed spiritale, inuisibile, vt dictũ est superius. Quòd verò dixit ad Bonifacium, sicut sacramẽtum corporis Christi secundum quendã modum corpus Christi est, ita sacramentum fidei fides est, intelligendum est de forma panis & vini, quæ non verè, sed figuratè & nuncupatiuè dicitur corpus Christi. Quia igitur Augustinus ad comprobandum, quod sacramentum fidei, fides diceretur, duas similitudines dedit, vna actualis sacramenti, immolationis scilicet imaginariæ: altera verò realis, formæ scilicet panis & vini, vt sicut immolatio imaginaria figuratè vocatur mors, crucifixio Christi, & sicut forma panis & vini figuratè vocatur corpus Christi, sic sacramẽtum fidei, scilicet baptisma figuratè vocatur fides: Notandum, quòd in altera harum similitudinum, cœlestem panẽ, qui verè Christi caro est, non communi, sed suo & quasi proprio modo corpus Christi vocari dixit: Quia scilicet corpus illud non corporale sed spiritale & diuinum præ omnibus corporibus singulariter vidit: In altera autem sacramentum corporis Christi, id est, formam panis, absolutè secundùm quendã modum corpus Christi dixit, quia communi figura non existentium, quod dicuntur, illud dici corpus Christi notauit. Quod autẽ inuisibile corpus Christi sacramentum visibilis corporis Christi dixit, intelligibiliter tantùm per exteriorem aliquam actionem, & non sensualiter accipiendum est. Quomodo enim more cæterorum sacramentorum visibilium, id quod videri non potest rei visibilis esse poterit signum, nisi exterioris alicuius actionis circa se imaginem habuerit? Hæc Algerus.

Algerus Lib. 3. de sacrament. eucbar. cap. 18.

Guimundus verò eadem Augustini verba adferens: Hoc, inquit, libera facultate intelligere possumus dictũ esse de manna, vel de pane vel vino Melchisedech, vel de aliquo veterum sacrificiorum, quæ sacramenta corporis & sanguinis Christi fuerũt. Possunt enim quodammodo per figuram corporis & sanguinis Christi appellari, sicut petra vocatur Christus.

Guimundus cõtra Berengariũ lib. 2.

Christus. Et ideo non satis attendit homo quid apponat. Nam si ex abundantia de sacramentis quoque altaris nostri id velimus accipere, fidelis & facilis intelligentia patet. Cũ enim sacramenta nostra sint substantiuè corpus illud quod est filij Dei proprium, sunt quodammodo per figuram ipsum corpus Christi, cuius sacramenta sunt, id est, Ecclesia. Quod in expositione super Ioannem confirmat Augustinus his verbis: Hunc itaque cibum & potum societatem vult intelligi corporis & membrorum suorum, quod est Ecclesia. Huius rei sacramentum, id est, vnitatis corporis & sanguinis Christi alicubi quotidie, alicubi certis interuallis dierum in dominica mensa præparatur, & de dominica mensa sumitur. Idem in quodam sermone de sacramentis. Quia passus est, inquit, pro nobis, commendauit nobis in isto sacramento sanguinem suum & corpus, quod etiam fecit & nos ipsos: nam & nos ipsius corpus facti sumus per misericordiam ipsius, & quod accepimus nos sumus. Ecce quomodo cibum & potum altaris, dixit esse quodammodo societatem corporis, quod est Ecclesia: Non quod ipse cibus & potus sit ipsa societas, sed ipsius societatis sacramentum: Et hoc quod accepimus dixit quodammodo esse nos, quia nostri sacramentum. Ita ergo corpus Christi proprium est quodammodo per figuram illud corpus Christi, cuius est sacramentum, quod est Ecclesia: Nec mirum, cùm ipse dominus per Prophetam dicit: Indumento iustitiæ circundedit me, quasi sponsum decoratum corona, & quasi sponsam ornatam monilibus suis. Se dicit sponsum, quia ipse sponsus est, se dicit sponsam, quia ipse est quodammodo illud corpus suum, quod est Ecclesia, cuius ipse est sacramentum. Hanc intelligentiam nobis aptissimè similitudo sequuta commendat. Sicut enim dicimus proprium corpus domini, alterius sui corporis, quod est Ecclesia, sacramentum, sic baptismum visibilem, visibilis alterius inuisibilis, scilicet baptismi cognoscimus sacramentum. Est namque baptismus exterior, aqua visibilis carnem abluens: est baptismus interior, fides inuisibilis animam simili modo purificans, teste beato Apostolo, qui ait: Fide mundans corda eorum. Et iterum: Sic & nos saluos facit baptisma, non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio in Deum. Proinde satis conuenienti & sana fide intelligere possumus dixisse Augustinum, sicut sacramentum corporis Christi, id est, sicut illud proprium filij Dei corpus, quod est sacramentum corporis Christi, quæ est Ecclesia, secundùm quendam modum corpus Christi est, illud scilicet cuius est sacramentum, id est Ecclesia: ipsa enim sponsus: ipse secundùm quendam modum & sponsa: ita sacramentum fidei, id est, exterior baptismus pro eo quòd fidei signum est, secundum quendam modum fides est.

Esai. 61.

Actor. 15.
1. Pet. 3.

Ex his patrum sententijs cuiuis perspicuum esse potest, quæ fuerit Ecclesiæ catholicæ per vniuersum orbem diffusæ iam inde ab Apostolorum temporibus ad hæc vsque nostra tempora constans fides de veritate corporis & sanguinis Christi: Itaque totis mille & amplius annis inconcussa stetisse videtur Ecclesiæ fides de præsentia Christi corporis & Sanguinis in venerabili Eucharistiæ Sacramento. Quod etiam confessus est ipse Ioannes Vicleff, quemadmodum à Thoma Valdensi citatur. Anselmus quoque testatur his verbis. Inter omnes inquiens hæresium diuersitates, quæ singulę suo tempore impugnauerunt petram super Petrum ædificatam, & quæ in soliditate sua permanente petra collisæ in illa, vt lutea vasa, sunt confractæ: huius quęstionis nec mentio facta est, nisi in Nestoriana hæresi sola. In qua assertores eius, in persona Christi diuina ab humanis penitus separantes. Mariam Theotocon, id est, Dei genitricem penitus negantes, sed solius hominis matrem esse affirmantes. Cũ requireretur: Corpus quod de mensa Domini sumimus, cuius esse profiterentur? hæretica prauitate vel temeritate ad suum errorem detorquebãt verba domini dicentis: Nisi manducaueritis carnem filij hominis. Et ex his verbis astruere conabantur, quod ibi sumimus carnem esse tantum filij hominis, ne si illud corpus domini esse confiterentur, contra se loquerentur, consentientes in Christo Deo & homine esse vnitatem personę. Hęc Anselmus. Cæterum ante septingentos plus minus annos dubitari nonnihil ea de re cœptum est. Quam etiam ob causam à Carolo Caluo Rege iussus presbyter quidam Bertramus librum scripsit, in quo quale corpus in Eucharistia contineretur, explicare conatus est, atque ita per plexè materiam hanc tractauit, vt quid senserit intelligi vix queat: ac magis in eorum sententiam propendere, sit visus, qui præsentiam Christi corporis in hoc Sacramento negant. Nihil tamen is egit ea de re pertinaciter. Quin suam insciti am propemodum confessus libellum suum his verbis clausit: si hæc minus placuerint, id nostræ deputetur insipientiæ, quæ quod optauit, minus efficaciter valuit explicare. Pertinacior autem paulò fuit in ea sententia Ioannes Scotus Monachus Benedictinus æqualis Bertrami. Cuius librum ea de re scriptum nobis videre non contigit. Verùm adeò non fuit hæc illius opinio recepta, vt cùm eam in auditorio publicè defendere conaretur, graphijs discipulorum prius excæcatus, deinde confixus iustam im-

De Sacram. Corporis Christi cap. 18.
Cap. 18. de sacram.

Bertramus.

Ioan. Scotus.

Paschasius de Eucharistia scripsit.

piæ suæ doctrinæ mercedem acceperit. Quoniam autem vixit eodem illo seculo Paschasius, librum & ipse scripsit de corpore & sanguine domini in Sacramento Eucharistiæ, quo quę minus Catholicè dicta fuerant à Bertramo & Scoto confutauit.

Berengarij hæresis vndè.

Et huius autem Scoti libris hæresim suam hausisse Berengarium narrat Lantfrancus, primus vt ille fuisse videatur, qui manifestè Christo aduersari non dubitaret dicēti. Hoc est corpus meum, ac figuram significationemque corporis esse affirmaret. Quam etiā ob causam à Leone Nono Pontifice Romæ Concilio congregato, communione sanctæ Ecclesię fuit priuatus. Quoniam autem id absente Berengario factū erat, & adfuturus propediem sperabatur eodem anno, Vercellēse Concilium fuit indictum. Ad quod ipse quidem non venit, duo tamen Clerici, qui se legatos eius dixere, præsto fuerunt. Qui cū defendere Berengarium, & eius errorem tueri vellent, primo statim congressu victi sunt. Itaque post exactā de veritate Christi corporis & sanguinis in Eucharistia disquisitionē. Berengarius perpetuo anathemate, nisi recipiscēret, damnatus est. Mortuo verò Leone,

De Cons. dist. 2. cap. ergo. Berengarius errorem reuocauit, & abiurauit & Christi carnem vere et sanguinē, in sacrificio domini fieri sacramento confirmauit.

cùm nōdum prorsus malum esset sopitum, Victor secundus Papa Cōcilium Turonis cōgregauit, in quo tū pręsidebat illius nomine Hildebrandus, qui postea Papa factus, Gregorius septimus fuit appellatus. Coram hoc Berengarius panem & vinum in Sacrificio domini nō vmbraticè, sed verè Christi carnem & sanguinem fieri, dato propria manu Sacramento cōfirmauit. Sed accidit illi, quod est in prouerbio. Canis ad suum vomitū reuersus est: & sus lota in volutabro cœni. Quapropter mortuo Victore, Nicolaus secundus Romæ Concilium iterum celebrauit, vbi rationibus apertissimis conuictus Berengarius, coram Pontifice & vniuersa synodo centum tredecim Episcoporum errorem suū anathematizauit, & confessionem bonam (libet enim Guimundi verbis vti) quam Turonis fecerat, præbito itentidem propriæ manus Sacramento, renouauit illis verbis, quæ in decretorum & sententiarum libris videre licet. Mortuo verò Nicolao, tertium in eūdem errorem recidit. Quamobrem denuo Romam accersitus est, anno millesimo septuagesimo nono, mensæ Febr. Pōtificatus Gregorij septimi anno sexto, vbi cum ipsius causa toto biduo diligenter examinata fuisset, errorem suum tertio die cōfessus, coram vniuerso Cōcilio, tertiò palinodiam cecinit & abiurata hęresi, veniam nihilominus impetrauit. Nec ex eo tempore fuisse relapsus legitur. Quin illud potius de eo scribit ęqualis eius Guilhelmus Bibliothecarius Malmesberiensis, quod cum in Epiphaniarum die mortem instare sibi videret, producto gemitu, recordatus quot miseros, quōdam adolescens, primo erroris calore, secta infecerit. Hodie, inquit, in die apparitiōis suæ apparebit mihi Dominus meus Iesus Christus: propter pœnitentiam vt spero, ad gloriam: vel propter alios, vti timeo, ad pœnam. Sic ille nō mediocrem dolorem ostendit, quod multos mortalium in hunc tam impium errorem adduxisset.

Berengarius tertio hæresin reuocauit.

Berengarius de suæ multorūq; seductione dolebabat moriturus cont. Berengarium scriptorem.

Oppugnauerunt autē Berengariū strenuè, Landtfrancus & Anselmus Cantuariensis: Guimūdus Auersanus: Fulbertus Carnotēsis: Hugo Lingoniēsis: Adelmanus Brixiensis, Episcopi. Hildebertus Archiepiscopus Turonēsis, & Algerus Monachus Cluniacēsis. Primus igitur hæresis huius auctor Berengarius, fuisse videtur, cū ante illū nemo tam apertè dogma ecclesiæ de Eucharistia oppugnauerit, quem tamen illius ex animo pœnituisse, non obscuris cōiecturis colligere licet. Itaq; cum, ipso palinodiam canente, fuisset extincta, nōdum anni centum interceserant, cum per Petrum à Brugis fuit renouata. De quo scribit Petrus Cluniacensis, quòd zelus fidelium apud sanctum Ægidium, flammas dominicæ crucis ab eo successensas eum cōcremando vltus est: atque ita impius ille de igne ad ignem: de transeunte ad æternum transitum fecit, hęrede nequitię suę relicto quodam Henrico. Vtriusque autem impia dogmata non dissimilia his, quæ nunc sparguntur, grauiter admodum, idem Petrus Cluniacensis in eadem illa Epistola cōfutat. Et ab hoc Petro à Brugis atque Henrico videntur originem traxisse Valdenses, quos etiam Pauperes de Lugduno siue Picardos vocant, cum sub illud ipsum tempus hęc secta exorta fuisse credatur. Vixit autem sub idem tempus Petrus Abelardus quoque: Cui & ipsi Bernardus impingit, quod de Sacramento altaris parum rectè senserit. Verum & hic suos errores omnes recātauit, ac pœnitentiā acturus, vltro sibi Cluniacū elegit, vbi reliquū vitę suæ tēpus degeret, ac seculi curis omnib⁹ relictis, Deo soli contēplādo vacaret, assentiēte cōiuge sua quę & ipsa monasteriū virginū ingressa, facta fuit Abbatissa. Ad quam extat Epistola Petri Cluniacēsis, qua miris laudib⁹ Petri huius Abelhardi sanctimoniā extollit.

Epist. 1. Petrus à Brugis.

Henricus.

Valdenses seu Picardi.

In vita Bernardi lib. 3. cap. 5.

Lib. 5 epist. 20.

Sub idem tempus fuisse nonnulli volunt Almericum quoq; qui docuerit. Non aliter esse Christi corpus in Eucharistia, quam in alio quopiam pane, sed inter errores eius ab Innocentio tertio in Concilio Lateranensi damnatos hic non reperitur.

Quod autem in Oriente quoque secta Sacramentariorum aliquando floruerit, non ita facilè reperiri posse putamus. Quamuis in sancta Nicæna Synodo cuiusdam erroris

circa

circa sacramentum Euchariſtiæ Iconomachos arguere videtur Epiphanius. *Epipha. act.6.*

Ducentis plus minus poſt Berengarium annis, hiſtoriam quandam ſcripſit Nicœtas, in qua narrat, quod cum dogma de diuinis myſterijs vulgatum fuiſſet, in contrarias factiones Chriſtianos diuiſerit. Palàm igitur, inquit, in foro & in triuijs, ab vnoquoque res veneratione & ſilentio dignę, in contemptum adducebantur. Nam poſt Georgium Xiphilinum, qui ſeptem annis Eccleſiam gubernauit, Ioannes Camaterus Patriarchalem ſedem ſuſcepit, quem cùm oportuiſſet, quod Xiphilini tempore dogma pullulare cœperat, radicitùs extirpare, & ſubijcere quidem anathemati, qui fuit author illius pſendomonachum Siciditam tanquàm hęreſiarcham, & noua introducentem dogmata, & alijs ipſius exemplo ſilentium imponere, vt myſterium rurſus eſſet myſterium: nihil tale fecit. Verùm differendi quadam arte, & demonſtrationibus vſus eſt, quibus adduci poſſent ad conſentiendum contradicentes: in his, quę humani ingenij captum excederent, nec vllius artificij indigerent: quin & catecheticas quaſdam orationes compoſuit, quibus ieiuniorum dies inſtare nunciaret, vt ad ſpirituale certamen ſeſe inſtruerent: ac ex parte dogmatis huius meminit, vnde ortum habuerit, & quæ ſibi de illo viderentur. Quæ verò dicerent qui contra ſentiunt, ſilentio prętereijt: puto propterea, quod eſſet refutationem veritus. Cumque in dogma tractandum incubuiſſet: ea obijciebat tanquam à contraria ſentientibus dicta, quæ neq; norant, neq; cogitarant vnquàm. Nã cùm in quęſtionẽ vocaretur, vtrum quod percipitur à nobis ſanctum Chriſti corpus, incorruptibile ſit, quale fuit poſt paſsionem & reſurrectionem, an corruptibile: quale fuit ante paſsionem, Orthodoxi quidem dicebant incorruptibile, cùm diuinorum myſteriorum perceptio, confeſsio quædam ſit & recordatio, quemadmodum pro nobis mortuus ſit & reſurrexerit dominus ſicut magnus ille Cyrillus in Theologia tradit: & quod ſi quis particulam acceperit, totum eum Chriſtum acceperit, quem Thomas palpauit: & quod manducat eũ qualis fuit poſt reſurrectionem: vt Ioannes Chryſoſtomus affirmat ijs verbis. O rem admirandam, qui ſedet ad dexteram patris, in manibus noſtrum peccatorum inuenitur. Et iterum. Floruit in lege, adoleuit in Prophetis, maturuit in cruce, manducatur poſt reſurrectionẽ. Et paulò pòſt. Nihil aliud id eſt quod percipitur, quàm illud corpus, quod morte ſuperata, vitæ noſtræ fuit exordium. Vt enim modicum fermentum, ſicut ait Apoſtolus, totam maſſam ſibi reddit ſimilem, ſic immortale factum dei corpus, cùm in corpore noſtro fuerit, totum id in ſe commutat & transfert. Illa quoque producta fuerunt Eccleſię luminaris Eutichij: Totum igitur ſacroſanctum Chriſti corpus & ſanguinem accipit homo, etiamſi particulam aliquam acceperit. Diſtribuitur enim indiuiſibiliter inter omnes propter immixtionem. Quemadmodum ſigillum vnũ, omnes imagines ſuas & formas omni materiæ, cui imprimitur, impartit, & nihilominus manet vnum poſt factam communicationem: non imminutum nec mutatum, propter ea, in quibus expreſſum eſt, etiam ſi numero plura ſint. Itidem, quemadmodum vna vox ab vno aliquo prolata, & in aëre diffuſa, & in eo qui protulit eam tota manet, & per aërem diffuſa tota ad aures omnium perfertur, nemine auditorũ plus aut minus percipiente: verùm tota eſt indiuiſibilis & integra apud omnes, quamuis ij, qui audiunt decem millium numerum ſuperent: cum tamen & ipſa ſit corpus. Nihil enim aliud eſt vox, quàm ictus aër. Nullus itaque dubitet, poſt myſticum ſacrificium & ſanctam reſurrectionem, incorruptibile & immortale ſanctum & viuificum corpus & ſanguinem Domini, quod exemplaribus per ſacerdotes imprimitur, non minus, quàm prædicta exempla, ſuas vires integras conſeruare, & totum in totis inueniri. Ponit poſteà Nicœtas diuerſam Hęreticorum opinionẽ, quàm adſcribere longum eſſet.

Nicœtas. Lib.3. de rebus geſtis Alexij Angli.

Corpus Chriſti totum, quomodo ſimul multi ſumunt, declaratur.

Ex quo colligere licet, quod etiam illo tempore fuerit de hoc ſacramẽto nõ leuis diſceptatio. Quæ tamen citò fuit ſopita. Nondum autem interceſſerunt anni ducenti, cùm ſicut Berengarius in Gallia, ſic extitit in Anglia Ioannes Vicleff. qui cùm de venerabili Euchariſtiæ Sacramẽto nõ diuerſum à Berengario ſentiret, quoniã tamẽ, quã fuiſſet error illius omnibus deteſtabilis nõ ignorabat, minimè fuit auſus id præ ſe ferre, ſed ſicut narrat de eo Thomas Valdẽſis, qui pluribus voluminibus impios eius errores cõfutauit, ſe nobiſcum eſſe ſimulabat, cum non eſſet: volens videri Catholicus, & æmulus ſcripturarũ in vultu, plenus Berengarius in fructu: dãnat eum, inquit, in verbis, honorat & ſalutat in ſententijs. Præter hos vix fuit alius quiſquam, qui palàm hoc tam impium dogma pertinaciter tueri conaretur. Oriens præſertim, intactus ab hac peſte fuiſſe videtur: cum præter Neſtorium, de quo ſupra meminimus ex Anſelmo, nemo ſecus de Sacramẽto hoc ſenſiſſe credatur. Porrò Berengarij ſæculo Galliam ſolam & eam non totam, lues hęc fuit peruagata, nuſquã extra fines Galliæ progreſſa. Similiter & Vicleffi doctrina, trecentis plus minus annis pòſt, non ferè ſpargebatur, niſi in certis quibuſdam Angliæ locis.

Cæterum

Cæterum hoc infœlici æuo nostro, posteaquam non infœliciter audacia sua Luthero cessit,& eius verbum apud multos,tanquam Dei verbum adorari cœpit. Andreas Carolstadius,qui Lutheri fidus Achates initio fuerat,suum & ipse nomen ad posteros illustre transmittere cupiens,Berengarij veterem hæresim renouauit, ac primus ætate nostra sectæ Sacramentariæ fuit auctor. Cuius ingenium non dissimile Berengarij fuisse narratur.Nam sicut Berengarius fuisse scribitur stupidus & arrogans,ac leuissimis moribus præditus,non aliter à Melanchtone depingitur Carolstadius. Sic enim de eo loquitur, vbi agit de causa Sacramentaria.Carolstadius primus excitauit hunc tumultum,homo ferus,sine ingenio,sine doctrina,sine sensu communi,quem nullum vnquam humanitatis officium aut intelligere,aut facere animaduertimus, tantum abest, vt in eo manifestatio aliqua Spiritussancti animaduersa sit. Addit autem & hoc alio quodam loco. Quod sicut Lutherus Papæ,sic ille vicissim odio Lutheri non aliqua pietatis opinione, controuersiam hanc de cœna domini mouerit. Ab his itaque Ducibus Sacramentariorum hæresis est profecta, Berengario & Carolstadio,qui stupidissimi fuisse feruntur. Carolstadium porrò,quandoquidem impunè quiduis audendi cuique licentia fuit permissa, sequuti sunt Zuinglius,Oecolampadius, Caluinus,per quos tam longè,tamque latè hæresis hæc spurcissima propagata nunc est, vt Lutherana iam extincta propemodum esse videatur. Qua de re gloriantur etiam Sacramentarij, quorum vnus libellum ædidit, cuius hæc est inscriptio. Victoria veritatis & ruina Papatus Saxonici. Constat autem, etiam ipsi Luthero, sectam hanc tantę semper abominationi fuisse,nihil vt sit visus magis execrari. Itaque propagatores illius vocat Sathanę ministros,mędaces,imò mendacium ipsum. Et monet omnes, vt haud aliter sibi caueant à Zuinglio,quàm à Satanæ veneno. Scribit & hoc in quodam libro suo nunquam se legisse turpiorem hęresim , quæ statim initio tot inter se capita,tot sectas habuerit,etiamsi in principali causa, vtpote in persequendo Christum vnanimes existant. Huius igitur exemplo,qui sunt hodie veri Lutherani,sectā hanc sic execrantur,vt aqua & igni illis interdicāt,nec in suis terris Zuingliano,aut Caluiniano cuiquam receptum impunè dari permittant. Quis autem vnquam futurum inītio putasset,qua secta non Catholicis magis,quàm ipsis etiam hęreticis tam est detestabilis,eam intra paucos annos tam longè tamque latè propagatam iri? sed verum est, quod scribit ille, quāuis ethnic⁹ ἕνος ἀτόπως δοθέντος,τ' ἄλλα συμβάνεσθαι. Licere sibi voluit Luthe rus,in pluribus Ecclesiasticę doctrinę capitibus, Ecclesiæ iudicio , suum iudicium anteponere,veteres ritus & cæremonias abolere,nouos instituere, sacramentorum numerū imminuere, Sacerdotium & sacrificium abrogare, atq; ita Deum in ordinem quodammodo cogere,cui soli propriè debita seruitus est sacrificium . Plus aliquid permitti sibi voluerunt Zuinglius & Caluinus,& quæ duo Lutherus reliqua fecerat Sacramēta,reiecerunt. Quin & Christum ipsum ex Eucharistia sustulerunt, neque mendacij veritatem arguere veriti sunt, de veritate , deque prȩsentia sui corporis dicentem . Hoc est corpus meum. Quo magis autem blasphemam hanc suam opinionem confirmare queant,negāt Christum in natiuitate sua transiuisse per clausum virginis vterum,negant,cum à mortuis resurgeret, clauso monumento exiuisse, negant à resurrectione per ostia clausa ad discipulos intrasse.

Andr. Carolstadius sacramentariam hæresim renouauit.

In epist. ad Fredericum Niconium.

Sacramentanā hæresim Lutherus & Lutherani abominantur.

In epistola ad Albertum Marchionē in Prussia ducem.

In confess. de cœna domini.

Contra Zuinglium, & Caluin. & alios nouos Vicleffistas.

Arist. li. 2. phy sicorum.

Sacramentariæ hæresis propagatio, & blasphemia.

Quorsum autem rem ad extremum euasuram putamus? Quod si non est verum,quod ipsa dixit veritas,accepto pane & vino,Hoc est corpus meum,hic est sanguis meus, iuxta receptum tot seculis in Ecclesia sensum,quid impediet,quo minus eadem hac ratione verum esse negetur,iuxta sensum eiusdem Ecclesiæ tot seculis approbatum,quod veritatis dixit discipulus, Verbum caro factum est? Si nihil, nisi quod rationi consentaneum est,credere nos oportet,certè non minus abhorret à ratione,neq; minus cum ea pugnat, eum,qui natura Deus est, carnem nostram indutum, tot & tantis calamitatibus subiectum,tot probris affectum,tot supplicijs excruciatum, mortem ad extremum, & quidē non magis acerbam,quàm ignominiosam crucis mortem oppetiuisse,quàm quod idem Deus,panem in corpus,& vinū in sanguinem suum conuerterit. An autem desunt hoc infœlici nostro seculo, qui sicut illud,Hoc est corpus meum,sic & hoc negare non dubitent,Verbum caro factum est? Et fertur quidam, cùm opinionem suam cōfirmare conaretur , non esse prȩsens in Eucharistiæ sacramento Christi corpus: hanc rationem produxisse,quod nullam de virgine carnem Christus vnquam sumpserit,sed haud aliter,atque sol pertransit per aquam,nec humoris ex ea quicquam contrahit,sic illum per vterū virginis transiuisse.

Quis autem pius non obturauerit aures suas ad has tantas blasphemias? Quis cum illo sancto viro non exclamauerit,bone Deus,in quæ tempora me seruasti? Sed quod suo tempore dixit Basilius,resolutam esse quamuis blasphemam linguam, id hac ætate nostra,

Nota.

Basilius.

ſtra,non minus verè dici poteſt. Nulla eſt enim tanta blaſphemia, quam vel eorum linguæ proferre non audeant,qui dum Eccleſiæ iudicio ſuum iudicium anteponunt, contra ſenſum & conſenſum illius venire nihil dubitant: vel eorum aures ferre non poſſint,qui magiſtros hos ſequuti,ſemel ab Eccleſia Dei voluntarij ſe præciderunt. Huc demum redacta res eſt,poſteaquam ſibi quiſque licere voluit, quamlibet occulta fidei myſteria pertractare,ac ore in cœlum poſito,ſecreta cœleſtia ſic rimari, nihil vt ſuo non tribuat,nihil Eccleſię iudicio non deroget. Non poteſt hac vna re quicquam eſſe perniciosius. Si quidem homini Chriſtiano credendum eſt. Non diſputandum, non diſcutiendũ,non quærendum,quomodo. Iuſtus ex fide viuit, dicit ſcriptura, non ex argumentis, aut rationibus. Cœleſtibus myſterijs fidem adhibendo, fit, vt ad fidei prędmia perueniamus,ſicut ſcriptum eſt: Credite & intelligetis. Fide autem omiſſa in ratione comprehendendis ijs,quæ ſenſum omnem & intellectum humanum ſuperant, fruſtra laboramus. Hoc eſt,quod ſapiens nos admonet: Altiora te ne quæſieris, & fortiora te ne ſcrutatus fueris:ſed quæ tibi præcepit Deus,ea cogita ſemper,& in pluribus operibus eius, ne fueris curioſus. Non eſt enim tibi neceſſarium ea, quæ ſunt abſcondita, videre oculis tuis. Scrutator maieſtatis opprimetur à gloria. Præclarè dictum eſt ab Euſebio Emiſſeno. Non cogites nec intra te dicas:quomodo aut quo ordine hoc fieri potuit? Diuina opera non diſcutienda ſunt,ſed credenda. Non te confundat,nec trepidum faciat rerum nouitas. Sed ſufficiat tibi omnipotens auctoritas: Sed ſit pro luce rationis magnipotentiæ conditoris. Non cauſeris, ſi non ſubiaceat ſenſui tuo ordinationum cœleſtium magnitudo:excedit diuini opificij dignitas,humanæ mentis anguſtias. Quid ſibi ſpeciale, quid proprium reſeruaret incomprehenſibilis illa maieſtas, ſi ſemper comprehendere poſſit ſapientia hominum,altitudines cœleſtium ſecretorum? Quiſquis ergo ille es qui obſcurorum profunda,non fide,ſed curioſitate rimaris,hoc potius inſinua cordi tuo, vt diuinas diſpenſationes,quanto difficilius inueſtigare videris, tanto reuerentius admireris. Quid haberent ſuperna pretioſum,ſi noſtræ familiariter ſcientiæ ſubiacerent:Et ideo quanto minus capis operis intellectum,tanto magis diſpenſatoris mirare conſilium. Et iterum:Ne dicas,illud poſsibile eſt,illud fieri non poteſt, quia qui te magna credere iuſſit,omnipotens eſt. Diuinis rebus admiratio adhibenda eſt, non credulitas abneganda. In omnipotentem te credere confirmas,ſed ſi de factis eius dubitas,imbecillitatem omnipotentis accuſas.

Abac.2.

Eſai.7.

Eccle.3.

De Symbolo. Hom.1. Opera diuina credenda,ſed non diſcutiẽda.

Homi. proximè ſequenti.

Hæc de veritate corporis & ſanguinis Chriſti in ſacramento Euchariſtiæ dicta ſufficiant.

Euch.materia.

De Materia huius Sacramenti.

CAPVT XL.

MAteria huius Sacramenti panis eſt,& vinum aqua mixtum. Neque enim aliter illud conficere licet,cum ita ſit inſtitutum à Chriſto, cuius inſtitutionem ab homine violari fas non eſt. Quam etiam ita firmiter obſeruauit ſemper,& obſeruat etiamnum Eccleſia Dei, nunquam vt ab ea ſibi diſcedendum eſſe putauerit. Quamobrem nec licuit per eam aliquando, nec licebit cuiquam aliter aut conſecrare, aut poſt conſecrationem offerre,aut oblatione facta ſumere:nihil vt ſit, quod arguere quiſquam Eccleſiam inſtitutionis Chriſti violatæ iurè poſsit.

Verum hic videre licet miram ſerpentis calliditatem: qui cum intelligat inuictam eſſe rem concordiam ſimul iunctam, omnia facit vt illam rumpat, vt vnitatem ſcindat, vt coniunctos diuidat ac ſeparet,quod non aliter ſuis inſidijs eos oportunos fore perſpicit. Nam caſtrorum hanc aciem ordinatam perrumpere nulla ratione, poteſt: ſed qui deſeruerint ordines, in his debellandis nihil eſt ei negocij. Huc ergo vt adducat homines, quo ſegregent ſemetipſos,nihil curæ,diligentiæ, ac laboris prætermittit. Quamobrem non ſtatim orditur ab eo,quod ſolum habet maximè propoſitum, vt Chriſtum tollat ex Euchariſtiæ ſacramento, vt corporis eius & ſanguinis veritatem negare doceat: neque enim non intelligit verſipellis iſta beſtia, quod hac ratione facilè deterreret omnes. Quamobrem captat initio beneuolentiam, cum ſit in artis Rethoricæ præceptis diligenter exercitatus: fingit ſe Chriſti cauſam agere, illius iniuriam dolere: quęritur huc audacię progreſſos homines,vt illius inſtitutioni derogare, vt contra illam plebi calicem adimere veriti non ſint:Eſſe diſerta Chriſti verba,Bibite ex hoc omnes: contra hæc ventum eſſe,cum populo calix eſt ſubtractus. Non eſſe ferendam tyrannidem hanc Pontificum, qui tantùm ſibi licere volunt, vt Chriſti etiam inſtitutionem violent. Vides lupum,à quo vt caueremus monuit Chriſtus, veſtimentis ouium indutum? vides Satanam in angelum lucis transfiguratum? Dolet ſcilicet iniuriam Chriſti, qui ſtudium ſuum omne in hac vna re conſumit, vt Chriſtum tollat non ex hoc modò ſacramento,ve-

Satanæ fraudes in decipiendis fidelibus.

Cant.6.

Matt.26.

Hæretici lupi dæmoniaci. 2.Cor.11.

to, verùm ex omni etiam hominum memoria. Quid nos ad hęc? Vellera, quibus obuoluit se lupus, hoc est, è lege Dei prolatam sententiam, libenter amplectimur: grata nobis est lanarum hęc mollities, verùm intereà cauendum nobis est ab aculeis dentium lupi ferocis. Diximus hac de re non pauca, cùm de Ecclesia sermo nobis esset. Quoniam verò temporum horum peruersitas hoc imprimis postulare videtur, inculcandum est etiam diligentius.

Hæretici scripturam & verbum Dei præte xunt suis dogmatibus.

Ioan.10.

2. Cor.11.

Scripturæ non in legendo, sed in intelligendo sunt.

Hilarius in lib. ad Constantiũ.

Libet autem hic adscribere grauissimi doctissimiq́ue viri, cui perpetuum fuit cum hęreticis certamen, sententia. Memento, inquit, neminem hæreticorum esse, qui se nuncnõ secundùm scripturas prædicare ea, quę blasphemat, mentiatur. Hinc enim Marcion, verbum Dei cùm legit, nescit: hinc Photinus hominem Iesum Christum cùm loquitur, ignorat: hinc & Sabellius, dum: Quòd ego & pater vnum sumus, non intelligit, sine Deo patre, & sine Deo filio est: hinc & Montanus per insanas fœminas suas Paracletum aliũ defendit: hinc & Manichæus & Marcion legem odit, quia litera occidit, & mundi princeps diabolus est. Omnes scripturas sine sensu loquuntur, & fidem sine fide prætendunt. Scripturæ enim non in legendo sunt, sed in intelligendo: non in præuaricatione sunt, sed in charitate. Ex his Hilarij verbis illud discimus, vt non statim quicquid verbum esse Dei prætenditur, id verbum esse Dei credamus. Non enim quod scriptum in libris Canonicis reperitur, sed quod sanè in illis intellectũ est, hoc verbum Dei cẽsendum est. Diximus de Arrio, quòd scripturã protulit; Pater maior est me: Sed quo sensu ille protulit, non erat verbum Dei. Neque verò solus id Arrius. Omnes propemodũ hæretici scripturarum testimonijs ad errores suos confirmandos vsi sunt. Nulla enim est ad fallendum via facilior quàm si vbi nefarij erroris subinducitur fraudulentia, ibi diuinorũ verborũ prætẽdatur auctoritas.

Ioan.14.

Ex Euseb. Emis. hom.3. de Epiph.

Hæretici comparantur pharmacopolis.

Quomodo solẽt qui mortiferos herbarũ tẽperãt succos, incõdito, aut in aliquo mellito poculo, nesciẽtibus propinare, quod gustus mẽtita suauitate cõponunt virus amaritudinis, obscurant fraude dulcedinis. Prouocat prius odor poculi, sed præfocat infusus sapor in venis, mel est quod ascendit in labia, fel est, quod descendit in viscera: Sic isti sub speciosо scripturæ & Euangelij titulo, suum legentibus virus, & fel propinant. Mel est, quod ascendit in labia, scriptum & Euangelij nomen: Fel & virus pestilens est, quod in viscera descendit, scripturę prauus intellectus.

Heb.6.

Scripturam proferebat Nouatus. Impossibile est eos, qui semel sunt illuminati, gustauerunt etiam donum cœleste, & participes facti sunt Spiritussancti & prolapsi sunt, rursus renouari ad pœnitentiam: Si hoc sensu protulisset, negari vt diceret per hæc verba secundum baptismum, quod, sicut ab Ambrosio, & Augustino animaduersum est, ipsum etiam renouationis verbum satis indicat, quę in baptismi, non in pœnitentiæ Sacramento confertur. Dei verbum erat, neque fas esset cuiquam homini Christiano contradicere. Quoniam verò non secundum baptismum per hęc verba, sed lapsis negari pœnitentiam intelligi voluit, tuum hoc verbum erat o Satana per Nouatum loquentis, non erat Dei verbũ. Nunquàm enim, quod dictante scripsit hęc Apostolus, Spiritussanctus, qui summa bonitas est, qui spem in nobis erigit, hoc sensu verba hęc accipi voluit, vt omnẽ veniæ spem pręcideret, si post baptismum in peccatum prolapsi essemus.

Amb. lib. 2. de pœnitent. ca. 2.

Aug. in ep. ad Rom.

Marc. vlt.

Matt. vlt.

Hebr.1.

Baptismus parvulorum.

1. Tim.2.

Heb.2.

Paruuli baptizandi ex scriptura.

Matt.16.

Matt.18.

Vide hic Clem. Hom.d.6.c.15. Constant. Apostolic.

Profertur & nunc scriptura. Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos, &c. Si hoc sensu profertur, vt quicunque rationis compos est, cùm ad baptismum accesserit, fidem adferat, sine qua impossibile est placere Deo, quam nisi attulerit salutem consequuturus non sit, Dei verbum est omni veneratione amplectendum: Sin autem per hæc verba paruulos à baptismi Sacramento velis excludos, quod ij fidem non habent, quæ est ex auditu, tuum est hoc verbum Sanata, qui saluti mortalium inuides, & quibus potes modis etiam impedire conaris, non est verbũ Dei. Nam qui vult omnes homines saluos fieri, qui gustauit mortem pro omnibus, qui sanguinem suum æquè pro paruulis fudit atque pro adultis, nunquàm eos excluſos à regno suo voluit, ad quod extra baptismum aut baptismi votum aditus mortalium patet nulli: cùm præsertim etiam in terris versatus, testatam omnibus voluntatem ea de re suam fecerit, dicens: Sinite paruulos venire ad me. Et nisi conuersi fueritis, & efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum cœlorum. Quamuis illi suam fidem propriam ad baptismum non afferant, sufficere tamen illis voluit benignus & misericors dominus Ecclesię fidem, in qua, cùm baptizantur (quoniam fidei sacramẽtum baptismus est) habitum in eo fidei consequuntur, & iam deinceps fideles vocantur & sunt: vt si eo ipso momento, quo baptizati sunt, decesserint, in fide & confessione Christi nominis decessisse credãtur. Nam etsi propter defectum rationis actu fidem adhuc exercere non possunt, si tamẽ vita suppeditauerit, cùm ad vsum rationis peruenerint, exercebunt.

Heb.9.

Profertur ab alijs quoq; scriptura. Non in manu facta sancta Iesus introiuit exẽplaria verorum:

verorum: sed in ipsum cœlum, vt appareat nunc vultui Dei pro nobis. Neque vt sæpè offerat semetipsum, quemadmodum Pontifex intrat in sancta per singulos annos, in sanguine alieno (alioqui oportebat eum frequenter pati ab origine mundi.) Nunc autem semel in consummatione seculorum ad destitutionem peccati per hostiam suam apparuit. Et quemadmodum statutum est hominibus semel mori, post hoc autem iudicium: sic & Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata. Et iterùm: Hic autem vnam pro peccatis offerens hostiam, in sempiternum sedet in dextra Dei: de cætero expectans, donec ponantur inimici eius scabellum pedum eius. Vna enim oblatione cõ summauit in sempiternum sanctificatos. Si quæ scripta sunt ab Apostolo sic accipiantur, vt visibiliter & sensibiliter semel tantum Christi corpus in ara crucis oblatum fuisse dicatur, eo genere oblationis, quo inspectante populo vniuerso mortem pro nobis oppetere dignatus est, quodque deinceps eiusdem generis alia oblatio non sit expectanda (nam neque necessaria est, cùm ad redimendum genus humanum vniuersum, ad abluendos omnes à peccatis, ad sanctificandos, ad iustificandos omnes, vna illa hostia abundè suffecerit) Dei verbum est: Certum enim est & indubitatum, quòd Christus resurgens à mortuis, iam nõ moritur, mors illi vltrà non dominabitur. Quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel. Sed si ita hæc verba interpreteris, vt incruentum illud sacrificiũ (sic enim non à Gregorio modò Nazianzeno, verùm & patribus in sacrosancto Cõcilio Ephesino congregatis appellari legimus) in quo memoria fit & repræsentatio sacrificij pro nobis in cruce peracti per Pontificem nostrum dominum Iesum Christum, vt illud in Ecclesia deinceps ampliùs non esse celebrandum existimes: tuum hoc est verbum ô Satana, qui per impium Caluinum, & eiusdem farinæ non paucos alios id populo persuadere conaris: non est Dei verbum. Nunquàm enim Spiritus sanctus, quo suggerente Paulus hęc scripsit, sic ea verba intelligi voluit. Cuius rei, ne cæteros cõmemorem, vel solus Ioannes Chrysostomus, Pauli germanus interpres, locuples testis esse potest: qui scribens in illud caput ad Hebræos: Quid ergo nos, inquit? Nonne per singulos dies offerimus? Offerimus quidem, sed ad recordationem facientes mortis eius: Et vna hæc est hostia, nõ multæ. Quomodo vna est & nõ multæ? Quia semel oblata est, oblata est in sancta sanctorũ: hoc aut sacrificiũ, exemplar est illius: id ipsum semper offerimus. Nec nunc quidem alium agnum, crastina alium, sed semper eundem ipsum. Proindè vnum est hoc sacrificium, hac ratione. Alioquin quoniam in multis locis offertur, multi Christi sunt? Nequaquam: sed vnus vbiq; Christus, & hic plenus existẽs, & illic plenus, vnum corpus. Sicut enim qui vbique offertur, vnum corpus est, & non multa corpora: ita etiam & vnum sacrificium. Pontifex autem noster ille est, qui hostiam mundantem nos obtulit: ipsam offerimus & nunc, quę tunc oblata quidem consumi non potest. Hoc autem quod facimus, in commemorationem quidem fit eius quod factum est. Hoc enim facite, inquit, in meam commemorationem. Non aliud sacrificium, sicut Pontifex, sed id ipsum semper facimus: magis autem recordationem sacrificij operamur.

Heb. 10.

Sacrificiũ missæ à Paulo nouitol litur.

Rom. 6.

In libris carmi num.

Hom. 17. Sacrificiũ Christi & nostrum idem & vnum vbique offertur.

Luc. 22. 1. Corint. 11.

Quid dici potuit clarius ad quotidiani sacrificij nostri rationem explicandam? & ad Pauli vel Spiritus sancti potiùs per Paulum loquentis sententiam explanandã? Primùm discrimen ostendit inter se sacrificium quod offertur à nobis in altari quotidie, & quod in cruce semel est oblatum à Christo, nunquàm ad eundem modum ampliùs offerendum: quod illud in mortem oblatum sit, hoc fiat in mortis recordationem. Deindè eandem hanc & illam hostiam esse demonstrat: idem enim verum & viuum corpus immolatur in altari, quod semel in ara crucis fuit immolatum, quamuis immolationis eadem ratio nõ est. Propterea sacrificium hoc vocat exemplar illius, quod in cruce peractum est. Ibi enim verè oblatus, verè passus, verè mortuus est Christus: hic eorum, quæ ibi acta sunt, fit repræsentatio. Docet ad extremum, quicquid eius facit Ecclesia, eam ex Christi præcepto facere, qui, quod ipse corpus suum in mortem semel obtulit, à nobis in suę mortis recordationẽ iugiter offerri iusserit. Verùm hac de re paulò pòst pluribus disseremus, nam nunc ideò tantùm ista commemorare visum est, planum vt omnibus faceremus, non esse statim tanquàm Dei verbum accipiendum, quicquid è scripturis in prauum aliquem sensum detortis, profertur.

Sacrificij Christi in cruce oblati à Missæ sacrificio discrimen.

Scriptura fuit ea quoque, quam contra Christum ipsum tentans eum Satanas adduxit: Angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus vijs tuis. In manibus portabunt te, ne fortè offendas ad lapidẽ pedẽ tuum. Sed quo ipse sensu produxit, non Dei, sed ipsius fuit Satanæ verbum, qui si se transfigurat in angelum lucis, non est magnum, si ministri eius tranfigurentur velut ministri iustitiæ: Non est magnum si fuerunt semper & sunt etiã nunc pseudoapostoli & operarij subdoli, transfigurãtes se in Apostolos Christi. Etiam antè natũ Christum nõ nisi sub verbi Dei prætextu Satanas per

Psal. 90. & Matth. 4. 2. Cor. 11. Satanas per pseudoapostolos olim populũ se ducebat. Hie. 23. 24. 27. & 29.

pseudoprophetas populum seducebat. Quoties enim id apud Prophetas legimus de illis dictum: quòd currebant, cum eos non misisset dominus: quòd subindè vociferabantur, verbum domini: os domini loquutum est: Hæc dicit dominus: cum tamen hæc dominus loquutus non esset, quæ ipsi dicerent. Iam qui Galatis aliud annunciabant, quàm quod à Paulo acceperant, sub Euangelij titulo doctrinam suam populo venditabãt. Sic enim ad eos Paulus loquitur: Miror quòd sic tam citò transferimini ab eo, qui vos vocauit in gratiam Christi, in aliud Euangelium: quod non est aliud, nisi sunt aliqui, qui vos conturbant, & volunt conuertere Euangelium Christi. Quem locum enarrans Ioannes Chrysostomus: Huiusmodi, inquit, diaboli fraus est, haud quaquam nudos proponere laqueos, quibus venetur homines. Etenim si dixissent Desciscite à Christo Galatæ, vitassent eos velut impostores & corruptores: Nunc verò, sinentes eos in fide manere, & interim fraudi prætexentes Euangelij nomen impunè, summaque audacia perfodiebãt dominum, videlicet ijs, quæ dixi, obtentis velamentis, per hæc nomina cælantibus parietũ perfossores. Quoniam igitur illi suam impostura appellabant Euangelium, ipse etiam aduersus nomen repugnat, &c. Quid? an tibi non videtur his verbis eos graphicè depingere, qui Euangelium, qui Dei verbum nostro seculo sic sibi solis arrogauerunt, vt eius possessione Christianos omnes excluderent? adeò, vt nisi Lutheri quis amplectatur impostura (hanc enim bona pars eorum, qui discesserunt ab Ecclesia, vocat Euangelũ) Christianum censeri nolint, quamlibet is Christi se doctrinam & eius Apostolorum sequi profiteatur, & præ se ferat. Quibus nos rectè cũ Paulo dicere possumus: An à vobis Dei verbum processit, aut in vos solos peruenit?

Galat. 1.

1. Cor. 14. & 11. Laicis sub vna ne, an sub vtra que specie communicandum.

Sed expendamus nunc & hanc scripturam, cuius gratia iam alias aliquot excusimus. Scriptum esse aiunt: Bibite ex hoc omnes.

Bibite ex hoc omnes quid sit. Matt. 26.

Quibus autem verbis rectius istis respondebimus, quam quibus non dissimili Arrianorum insaniæ respondit olim Ambrosius. Scriptum est, inquiunt: Nemo bonus nisi vnus Deus. Scriptum est, agnosco, sed litera errorem non habet, vtinam Arriana interpretatio non haberet. Apices sine crimine sunt, sensus sine crimine. Dictum Domini Saluatoris agnosco, sed consideremus quando dicat, cui dicat, qua circumspectione dicat.

De fide li. 2. c. 1. In scriptura exponenda considerandæ circunstantiæ.

Hũc si sensum esse vis, vt quibus hoc dictũ est, nõ licere putes sacerdotibus aut cõficere aut offerre, aut oblatiõe facta Christi corpus & sanguinẽ sumere, nisi sub vtraq; specie, Dei verbum est: quod obuijs, quod aiunt, vlnis reuerenter amplectimur. Sic enim Christus instituit, sic vna, sancta, catholica, Apostolica semper obseruauit Ecclesia, neq; faciet vnquàm, vt istud Christi mutet institutum. Sin autẽ illud ex his verbis colligere conaris, quod eis tanquàm Christi præcepto cuncti compellantur ad vtriusque speciei cõmunionem, quod aliter saluo esse nemini liceat, tuum est hoc verbum ô Satana, qui per hanc viam & opinionum, & animorum in Ecclesia Dei dissidiũ excitare conaris: non est verbum Dei. Legantur, quæ præcedunt verba: totus ille locus accuratiùs expendatur, cuiuis erit perspicuum, cùm in domo, vt Pascha cum discipulis suis Christus manducauit, quã fuisse, Mariæ donum, quæ fuit Marci mater, scribit Alexander monachus in laudatione, quam edidit in Apostolum Barnabam, vt habetur in septimo tomo vitarum Lipomani: alij quoque nonnulli fuerint, neminem tamen in illa cœna præsentem adfuisse præter duodecim Apostolos. Quod etiam à Symeone Metaphraste memoriæ traditum accepimus, qui scribit, quod cùm traderet mysteria dominus, discipulos quidem vna habuit accumbentes, matrem autem iussit curam gerere mulierum, quæ ministrabant. In oratione de vita & dormitione sanctissimæ Deiparæ, quæ habetur inter tomos vitarum, quas in vnum collegit Aloysius Lypomanus Episcopus Veronensis, tomo 6. Clarius autem id à Clemente demonstratur libro vltimo Constit. Apostolicarum, & à Iustino in Apologetico. Itaque solis Apostolis accumbentibus hæc verba dicta esse videntur. Dicit Matthæus: Vespere autem facto, discumbebat cum duodecim discipulis. Dicit Marcus: Vespere autem facto, venit cum duodecim. Dicit Lucas; Et cùm facta esset hora, discubuit: & duodecim Apostoli cum eo. Putásne temere factum esse, quòd numerus iste duodecim ita diligenter ab omnibus Euangelistis expressus est? Præuidebant illi Spiritusancto pleni, futuros nouissimis temporibus, qui ex verbis ipsorum, tanquàm à Christo præceptum esse defenderent, quod ab ipso præceptum est nunquàm: atque ideò in exprimendo numero tam cauti fuerunt & diligentes, ad solos vt duodecim Apostolos, quos etiam tum sacerdotes instituit Christus, verba hęc pertinere demonstrarent: vt illi necessariò sumerent sacris operantes: cęteri verò, quin & illi ipsi extra sacrificium, Eucharistiam sub vtraque specie sumendi, nulla essent necessitate adstricti.

Cœna domini in domo Mariæ matris Marci, solis Apostolis præsentibus.

Cap. vlt.

Matt. 26. Marc. 14. Luc. 22.

In Cœna Apostolos sacerdotes instituit.

Quamobrem

Quamobrem nihil adferunt isti ad institutum suum probandum, ex eo loco, vbi cœna domini describitur. Nam quod præceperat Christus, id ab Apostolis factum est, attestante Marco, quòd biberunt ex eo omnes, & fit etiam nunc ab ijs, qui sacris operantur. Intellexerunt hoc, qui ante centum annos vetustum Ecclesiæ morem, quo sub altera tantùm specie communicatur, mutantes priuata sua auctoritate sibi calicem vsurparant, ex his verbis, Bibite ex hoc omnes, errorem suum confirmari non posse: quamobrem ad adstruendum illum, verba potius Christi, quæ sunt apud Ioannem, producenda putauerunt: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis sanguinem eius, non habebitis vitam in vobis: Quæ tamen verba, qui triginta his annis prodierunt, de spirituali non de sacramentali manducatione intelligi volunt: Quæ etiam si de sacramentali manducatione accipiantur (sicut accipi rectè possunt de vtraque) tamen in toto illo capite, neque calicis, neque vini fit vlla mentio, magis vt ad receptum Ecclesiæ morem, quàm ad istorũ errorem probandum, facere videantur. Quamobrem non modò præceptum vbi dari iusserit, sed nec exemplum vbi dederit sub vtraque specie Christus alijs, quã Apostolis quisquam in scripturis reperiet, cùm ostendi contrà possit à nobis, qui non erant ex Apostolorum numero, duobus illis in Emaus euntibus, hoc sacramentum sub altera tãtùm specie datum esse. Nam quem illis fregerat panem Christus, non simplicem panem, sed sacramentum fuisse corporis & sanguinis Christi testantur vno ore Chrysostomus, Augustinus, Beda, Theophilactus. Quin & Hierosolymis vnius tantum speciei communionem in vsu fuisse, ex his, quæ de fractione panis in actis Apostolorum scripsit Lucas, discimus. Totum præterea Ioannis caput sextum, sicut paulò antè commemorauimus, nullam neque calicis, neque vini facit mentionem, nec obscurè indicat, sufficere solam speciem panis, cùm dicit: Qui manducat hunc panem, viuet in æternum. Quod si spectes figuras, quibus hoc sacramentum in lege fuit prefignatum, agnum illum Paschalem, & manna quod de cœlo Iudeis fuit suppeditatum, figuram illius gessisse reperies: De ijs comedebant omnes, de liquore verbum nullum. Quin illud in Leuitico potius legitur, quæ libamina iuxta ritum illius temporis oblata, consistebant in liquidis, in vsum sacerdotum omninò cessisse, neque sibi portionem eorum aliquam offerentes laicos vsurpasse: vt hæc quoque figura ad eum, quem retinet Ecclesia catholica, morem confirmandum pertinere videatur. Ad quem abrogandum non modò nihil profertur è scripturis, verùmetiam ex ijs sanè intellectis cuiuis perspicuum esse potest, vtramque speciem ab ijs tantum, qui sacris operantur, alteram extra sacrificium ab omnibus rectè sumi.

Ioan. 6. *Communio sub vna specie.* *Luc. 24.* *Chrys. homi. 17 in Matthæum* *Aug. li. 3. de cõsensu Euangelistarum cap. 25.* *Beda in Lucã. lib. 6.* *Theophi. in Lucam.* *Actor. 2.* *Exod. 12.* *Exod. 16.* *Leuit. 46. & 16.* *Communio sub vtraq; specie Laicis neq; præcepta, neq; necessaria.*

Quid ergò quiritaris o Satana præceptum Christi violàri, quod hac quidem de re nullum esse constat? Quid si ille ipse, quo tu quasi flabello quodam vsus es ad istos in Ecclesia Dei ventos & tempestates excitandas, cuius opera tam multos à Christo, & à corpore eius Ecclesia segregasti, testimonium contra te feret, nihil esse de vtraque specie sumenda à Christo præceptum? Lege quę scripserit ad Boëmos nondum in reprobum sensum datus: hæc illius verba reperies. Quoniam pulchrum quidem esset vtraque specie Eucharistiæ vti, & Christus hac in re nihil tanquàm necessarium præcepit, præstaret pacem & vnitatem, quam vbique Christus pręcepit, sectari, quàm de speciebus sacramenti contendere: Lege quę scripsit idem in Eucharistiæ declaratione. Non dixi, inquit, neque consului, neque est intentio mea, vt vnus, aut aliquot Episcopi propria auctoritate alicui inciant vtramque speciem porrigere, nisi ita constitueretur & mandaretur in Concilio generali. Sic ille non prorsus adhuc odio erga catholicam Ecclesiam excœcatus. Sed & postquàm argumenta illi per te Satana suppeditata sunt, quibus sacrosactum Missæ sacrificiũ euertere, atque ita redemptionis nostræ per Christum in cruce factę memoriam omnem abolere penitus conaretur, scripsit his verbis in libro, qui de formula Missę inscribitur: Si quo casu Cõcilium statueret, minimè omnium nos vellemus vtraque potiri: imò tum primùm in despectum Concilij vellemus aut vna, aut neutra, & nequaquàm vtraq; potiri, & planè eos anathema habere, quicunque auctoritate talis Concilij potirentur vtraque. Hæc iuratus ille tuus, œstro tuo percitus: in cuius scriptis, vt facilè mendacem agnoscere liceat, vix vlla pagina reperitur, in qua secum ipse non pugnet.

Luth. ad Boëmos.

Cum itaque scripturæ, pro recepto magis Ecclesiæ more, quàm contra illum facere videantur, causæ nihil est, quamobrem tanta contentione calix nunc exigatur. Sed fuit, aiunt, eius vsus in primitiua Ecclesia. Fuit, sed non in vniuersa. Didit vtramque speciem Corinthijs Paulus: dedit alteram tantum Hierosolymitanis Iacobus. Quã de re nullum extabat Christi præceptum, abundabat vnusquisque in sensu suo. Etiam infantulis mox vt lauacro regenerationis sanctificati sunt, Eucharistia dabatur in Ecclesia primitiua, sicut ex Dionysio Areopagita, Cypriano, Augustino, Innocentio, & Sozimo Põti ficibus abundè liquet. Neque id sine obtentu verbi Dei fiebat. Nã siue illud proferas: Bibite

Communicandi mos vetus. *Infantibus data olim Eucharistia.* *Dion. eccl. hierar. cap. 7.* *Cyp. tract. de lapsis. 5.* *Aug. epist. 107*

Et de peccat. merit. & remiſſ.li.1.ca.20. Et cont. Iulia. li.3.cap.11. Et cont. Pelagianos, Hipognoſticon. lib.5. Innoc. epi.26.

bite ex hoc omnes,ſi ad alios etiam,quàm ad quos dictum eſt Apoſtolos,referendũ exiſtimas:ſiue illud, niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis ſanguinem eius non habebitis vitam in vobis, vtrunque æquè ad paruulos atque ad adultos pertinere videtur. Nam qui dicit omnes, neminem excludit:excluſi ſunt nihilominus infantes ab vtriuſque ſpecie, vel potius ab ipſius corporis & ſanguinis Chriſti ſacramentali participatione,neque tamen quiſquam eſt ex nouatoribus iſtis, qui propterea cœlũ terræ miſcendum putet.

Actor.4.

Quid autem cauſæ eſt, quamobrem,qua auctoritate fecit Eccleſia, vt ab omni ſacramentali Chriſti corporis manducatione paruulos excluderet,eadem auctoritate non liceat illi iuſtis & grauibus ex cauſis,non ab ipſius Chriſti corporis & ſanguinis,ſed à ſpeciei tantum alterius vſu,eos, qui ſacris non operantur,arcere,cùm ſub vna æquè ſit integer Chriſtus,atque ſub vtraque?neque ſit in ſpecie ſalus, ſed in eo, qui ſub ſpecie continetur,domino noſtro Ieſu Chriſto,extra cuius nomen aliud non eſt, in quo nos fieri ſaluos oporteat,neque vel de altera,vel de vtraque ſpecie extra ſacrificium ſumenda, Chriſti præceptum extet vllum,verùm Eccleſiæ poteſtas conceſſa ſit,quod ratio temporis poſtularet,ea de re ſtatuendi. Quanquàm & eius rei licet exempla proferre, vbi cùm ratio poſtulabat,non modò ventum eſt ſine peccato contra Dei præceptum, verùmetiam illud ipſum ſine expreſſo Dei mandato eſt abrogatum, Circunciſio & ſabbatum, quin à Deo præcepta ſint,inficias ire poteſt nemo:& tamen etiam ſub lege & circunciſio in deſerto,& ſabbati ſanctifitatio bello ingruente ſine peccato fuit à Machabæis intermiſſa: Quin etiam vtrunque poſteaquàm Chriſtus morte ſua, quod illa figurabãt, impleuerat, ab eccleſiæ conſuetudine remotum & prorſus fuit abrogatum. Non quòd vtrumq; obſeruare malum eſſet,ſed quòd ſolicita de ſalute noſtra mater Eccleſia,nihil nobis cum Iudæis eſſe commune voluit. Sed ad noſtra ſacramenta veniamus. Nonne Chriſtus formã baptizandi præſcripſit?In nomine patris,& filij, & ſpiritusſancti. Formam tamen hanc Apoſtolos non obſeruaſſe legimus, quos in ſolius Ieſu nomine baptizaſſe ſcribit Lucas, neque tamen vociferabatur quiſpiam Chriſti inſtitutionem violari, contraque præceptum eius veniri. Quod apertius certè eſt de hoc ſacramento quàm de Euchariſtia ſub vtraque ſumenda ſpecie. Poſtulabat hoc illorum temporum ratio, vt Ieſu nomen & eius virtus quàm maximè inculcaretur fidelium mentibus:tum & illud intelligebatur,quòd ſolius huius nominis appellatio,totius eſſet deitatis confeſsio, ſicut à Baſilio ſcriptum, & ab Ambroſio legimus repetitum. Quare non hoc ipſum cogitatur in alterius ſpeciei ademptione?quandoquidem vnius ſumptio,totius eſt Chriſti communicatio. Factum eſt tamen poſteà,vt quam Chriſtus præſcripſit formam,ad eam Eccleſiam redeundum eſſe putaret. Deinde verò,Nonne præceptum à Chriſto videtur,prius vt doceantur, qui baptizandi ſunt?Euntes,inquit,docete omnes gentes,baptizantes eos. Et alio loco:Qui crediderit & baptizatus fuerit,ſaluus erit. Velle videtur,vt fides, quæ ex auditu eſt, baptiſmum præcedat. His ſcripturæ locis vrgent maximè Anabaptiſtę,clamant & ipſi, violari præceptum Chriſti baptizandis paruulis,qui doceri non poſſunt: Et tamen ab ijs, qui malunt Euangelici quàm Chriſtiani vocari,quòd cuiuſuis potiùs,quàm Chriſti Euangelium amplectuntur, illi ipſi Anabaptiſtæ pro hęreticis habentur. Neque videtur eis(& quidem rectè,nam hac in parte cum Eccleſia ſentiunt)quicquam fieri contra Chriſti præceptum baptizandis paruulis,cùm ad ſolos adultos hæc verba pertineant. Iam verò quid eſt baptizare? Nonne immergere,& in aquam deprimere? Quem immergendi ritum religioſè tenuit,& ad poſteros etiam tranſmiſit Eccleſia primitiua, neque tamen continuauit poſteritas. Quanta autem religione mos hic in Eccleſia primitiua fuerit obſeruatus, vel ex eo colligi poteſt, quòd cum clinici,hoc eſt, in lecto propter ægritudinem decumbentes,aſpergi ſiue perfundi cœpiſſent,dubitatum eſt de perfuſione illa,quę nunc etiam in vſu eſt,vtrum pro baptizatis habendi eſſent, qui perfuſi tantùm ſiue aſperſi fuiſſent. Quam dubitationem diſcutiens Cyprianus nihil referre ſcripſit, perfunderenturne, an mergerentur:quòd in Sacramentis ſalutaribus neceſsitate cogente, & Deo ſuam indulgentiam largiente,totum credentibus conferunt diuina compendia. Non putauit ille diuinam benignitatem externis rebus alligatam eſſe,ſed fide potius excipi cœleſtem munificentiam. Ecce in vno baptiſmi ſacramento quàm multa mutata ſunt, non dicam contra præceptum Chriſti,ſed quod negari certè non poteſt,contra ſcripturæ verba: nullos tamen ea res in Eccleſia Dei motus peperit,neque eſt aliquis, qui tria verba cum quoquã hoc nomine commutanda eſſe putet.

Præcepta Dei mutata. Gen.17. Exod.20. Ioſue.1. 1.Mach.2.

Matth.vlt.

Actor.8.

Chriſti nomen. Baſil.ad Amphilochiũ c.12. Ambr.li.1.de ſpirituſſan.c.3.

Baptizare quid ſit.

Aſperſio Clinicorum efficax.

Lib.4.epi.7.

Quæ, malùm,eſt hæc amentia?quod de ſpeciebus,ex quibus non eſt ſalus, tanta eſt altercatio, cùm tamen neque recens, neque perpetuum ſit hoc Eccleſiæ de vtraque ſpecie ſumenda interdictum?Non deſunt etiam ex eorũ numero qui ſegregauerunt ſemetipſos,

ipsos,qui ante mille & centum annos in Ephesino Concilio, quod est vnum ex quatuor illis,quæ tanquam quatuor Euangelia à Christianis omnibus recipiuntur, fuisse scribũt decretum, vt sub specie panis tantum à laicis Eucharistia sumeretur. Inde traxisse putatur à nonnullis nomen,laica cõmunio,cuius in Sardicensis,& in Agathensis Concilij decretis fit mentio. Decretum autem illud fuisse creditur propter abolendam hæresim Nestorij,qui sub specie panis carnem sine sanguine,hoc est cadauer: sub specie vini sanguinem absque carne,hoc est cruorem,contineri blasphemabat. Hic error durat etiam nũc, Scimus enim vtriusque speciei vsum permissum fuisse alicubi quibusdam, cætera catholicis,hac verò sola in re ab Ecclesia segregatis,modò confiterentur, sub specie panis corpus & sanguinem,sub specie vini sanguinem & corpus contineri. Quorum sacerdotes cùm deliberandi spacium sibi dari petiuissent,postridiè in templis populum è superiore loco admonuerunt: dixisse Christum, accepto pane,hoc est corpus meum non addidisse & sanguis: accepto verò calice,hic est sanguis meus, non addidisse & corpus; hominem verò velle, vt dicatur, hoc est corpus & sanguis: hic est sanguis & corpus. Quæsiuerunt deinde, vtri magis credendum sit, Christo ne Deo, Deique filio, an homini? magnosque motus excitarunt, atque irritos Pontificis conatus in reducendis illis ad vnitatem Ecclesiæ fecerunt. Non videtur autem hic error esse dissimilis errori Lucianistarum, simul & Apollinaristarum, sicut legitur apud Augustinum. Qui cùm legerent, verbum caro factum est, negabant animam in Christo fuisse, quod nudè scriptum esset, verbum caro, non autem, caro & anima factum est. Quos reprehendens Epiphanius: Ecce, inquit, dicit scriptura, Formauit Deus hominem: & non dixit, fecit ipsi epar, aut pulmonem, aut cor, aut venas, aut neruos, aut alia quę sunt in corpore. Per hoc intelligimus, vnum quid esse ex toto fabrefactum hominem ipsum, eò quòd non particulatim compositionem totius animalis scriptura explicat.

Vrbanus Regius in prioribus locis communibus.

Communio laica sub panis specie tantum in Ephesino Concil. decreta.

Aug. de anima & eius orig. li. 1. cap. 18.

Epiph. in Anchorat.

Quæ fuerit igitur causa secundùm quosdam interdicendi speciei alterius vsum, iam diximus. Porrò sublata causa, non multo pòst cessauit hoc interdictum, & vtraque species vsurpari rursus cœpit. Qua tamen in re non idem apud omnes mos obseruabatur, quòd apud alios vtriusque, apud alios alterius tantùm speciei fuit vsus, donec ad Gregorij tertij Pontificis Romani tempora ventum est: Quo ad Ecclesiæ gubernacula sedente, Germania Christi recepit Euangelium: ac ducentis pòst annis Polonia, & succedente tempore nonnullæ septentrionales aliæ nationes, apud quas vini vsus prorsus fuit incognitus. Nam & in Germania non multò amplius quam trecenti anni interceſſerunt, cùm excoli vineæ cœptæ sunt, quæ tamen & ipsa non vbique vini ferax est. Apud nos verò nunc quidem frequentior, parentum verò nostrorum & auorum memoria, rarus & perexiguus vini fuit vsus, ac minor etiam, quo tempore primum nostris maioribus Euangelij lumẽ affulsit. Hoc itaque Gregorio tertio Ecclesiæ vniuersali præsidente ante octingentos plus minus annos tacito quodam populorum omnium consensu vtriusque speciei communio videtur abrogata. Nam qui vino abundabant, cùm alios nuper ad Christi fidem cõuersos propter vini penuriam vtraque specie vti non posse viderent, ne quid ea res pareret offendiculi, quòd non vnus & idem apud omnes ritus obseruaretur in hoc præsertim Sacramento, quod propriè symbolum est vnitatis, ab vtriusque speciei vsu abstinendum sibi esse putauerunt, altera tantùm contenti.

Speciei alterius vsus quando inoleuerit.

Germania fidẽ tempore Gregorij recepit.

Deinde. 200. annis post, Polonia.

Ac durauit hæc sub vna tantùm specie communicandi consuetudo sine cuiusquam interpellatione vsque ad tempora Concilij Constantiensis, quod fuit habitum ante annos centum triginta sex: in quo etiam præsentes adfuerũt ex prouincia nostra, Nicolaus Archiepiscopus Gnesnensis, Andreas Posnaniensis, & Nicolaus Plocensis Episcopus, qui fuit iudex commissarius ad audiendas omnes causas nomine nationis Germanicæ constitutus: ex terris Prussię, Ioannes Varmiensis, Procurator Pomesaniẽsis, Culmẽsis, & Sambiensis Episcoporum. Ibi primum exorti sunt qui dicerent, populum sub vtraque specie, etiam sumpto prandio, vel cœna, suscipere Eucharistiam debere. Qua de re, cùm esset ad patres concilij relatum, qui ex toto orbe conuenerant viri sacrarum literarũ peritissimi, post maturam deliberationem habitam decretum est, quod consuetudo ab Ecclesia & sanctis Patribus rationabiliter introducta communicandi populum sub vna specie tantum, & diutissimè obseruata, habenda est pro lege, quam non licet reprobare, nec sine Ecclesię auctoritate pro libito mutare: quodq; dicere quod hãc consuetudinẽ obseruare sit sacrilegum aut illicitum, censeri debeat erroneum, & pertinaciter asserentes oppositum, tanquàm hæretici sint arcendi. Decem & septẽ annis post habitum est aliud concilium Basileæ, cui & ipsi Andreas Posnaniẽsis Episcopus, tunc à sacro concilio nationis Germanicæ præsidẽs designatus, & Frãciscus Episcopus Varmiẽsis interfuerunt. In quo cùm itidem de vtraque specie disceptaretur, decretum est & declaratũ, quod fideles laici communicantes

Concilio Const. qui Episcopi Poloni interfuerunt.

Sessione.

Communio sub panis specie ex cõcil. probata.

Communionẽ sub altera specie consuetudinem sacrilegã esse asserentes pertinaciter tãquam hæretici arcendi.

Sessione.

municantes & non conficientes, non astringantur ex precepto domini ad susci-
piendam Eucharistiam sub vtraque specie: sed Ecclesia, quæ regitur spiritu veritatis, & cum qua
Matt. 28. Christus est vsque ad consummationem seculi, ordinare habet, quomodo ipsis non con-
ficientibus ministretur: prout pro reuerentia ipsius sacramenti & salute fidelium viderit
expedire. Siue autem sub vna specie, siue sub duplici quis communicet (secundùm ordi-
nationem seu obseruantiam Ecclesię) proficit dignè communicantibus ad salutem. Nec
vllatenus ambigendum est, quòd non sub specie panis caro tantùm, nec sub specie vini
sanguis tantùm, sed sub qualibet specie est integrè totus Christus. Laudabilis quoq; con
suetudo, communicandi laicum populum sub vna specie ab ecclesia & sanctis patribus
rationabiliter introducta, & hactenus diutissimè obseruata, & à doctorib⁹ diuinę legis,
sacrarum scripturarum ac canonum multam peritiam habentibus, iam à longæuo tẽpo-
re commendata, pro lege habenda est, nec alicui licitum est eam reprobare, aut sine auc-
toritate Ecclesiæ ipsam immutare. Ecce duorũ Conciliorũ decreta, quibus vsus hic Ecclesiæ
sub vna specie communicandi confirmatus est: in quibus præsentes etiã adfuerunt ex hac
prouincia nostra Episcopi, à rege missi, qui regni totius nomine ad ea, quæ sunt in illis
constituta, suum assensum præbuerunt.

Fingamus autem controuersum adhuc esse, num adstringamur ex præcepto domini
ad Eucharistiam sub vtraque specie susci piendam. Tibi sic, mihi secus videbitur: quis e-
rit contentionis huius nostræ finis? Iudex vt sit aliquis oportet. Postulari nunc à multis
audimus Concilium, atque id liberum: Quæ potuerunt autem esse Concilia magis libe-
ra, quàm hęc duo fuerunt in Germania congregata, in quibus ipsos etiam Pontifices lo-
co suo motos legimus?

Vt admiranda sit eorum vel inscitia, vel impudens cõminiscendi quiduis audacia, qui
pontificia tyrannide calicem ademptum populo vociferantur, cum non modò nullũ o-
stendere queant Pontificis alicuius de eo abrogando decretum, verùm contrarium à no-
bis doceri possit. Nam post Ephesinum Concilium, cùm interdicti causa cessasse videre-
Ser. 4. in Quadrage. tur, ad intermissum sub vtraq; specie communicandi morem à Leone Pontifice populus
inuitatus fuisse videtur. Sed isti verum an falsum dicant, nihil sua referre putant, dũ Pon
tifices quibuscunq; cõfictis criminationibus exosos populo reddant. Intelligit enim Sa-
Lib. 1. epist. 3. tanas, quod à Cypriano scriptum anteà commemorauimus, gubernatore sublato facilius
circa Ecclesię naufragia se grassari posse. Quamobrem hoc laborat per membra sua, vt il-
lius auctoritatem eleuet, vt ab illius obedientia homines abstrahat.

Cæterùm quę tyrannis est tueri Concilij decreta, neque permittere quæ sunt Ecclesiæ
totius auctoritate constituta, vt absque eiusdem auctoritate obrogentur? Si quę per prin
cipem in comitijs de cunctorum regni ordinum assensu constituta sunt, contra eorum
aliquid princeps ipse venerit, quàm durum id multis videtur? Si verò contraria constitu-
tione aliqua, quod in maioribus regni comitijs summa voluntate omnium sancitũ est,
id extra comitia solus ipse, paucis in Consilium adhibitis, antiquare conaretur, qui non
ederentur clamores? qui motus non excitarentur? Et quod principi licere nolunt, id lice
bit monacho apostatæ, vt excœcatus erga monacham libidine, ac propterea sursum ac de-
orsum miscere volens omnia, tyrannidem hanc sibi vsurpet, vt quę non de vnius ali-
cuius regni, aut prouinciæ, sed de totius orbis Christiani, de tot regnorum prouincia-
rum, populorum, nationum assensu, doctissimis, grauissimis, sanctissimis viris in con-
silium adhibitis, in generali Concilio, & eo quidem duplici constituta sunt, ea priuata
sua auctoritate, quid dicam auctoritate, quam nullam habet, quin potius affectata ty-
rannide quadam abrogare conetur? Si quæ paulò grauior est caussa dicitur hic esse comi-
tialis articulus: neque principi fas esse putatur, extra comitia quicquam de ea decernere:
Et de Eucharistia statuere articulus est monachalis, vt ipse cum sua Nonna decernat,
num Constantiensis & Basiliensis Concilij decreta rectè se habeant, nécne? Quæ est, si
non hæc est extrema dementia, tantam aut monacho apostatæ, aut Rhetorculo alicui
tyrannidem permittere, vt is mihi de Conciliorum decretis, déue sanctorum patrum
scriptis ferat sententiam? vt hoc rectum, illud minus rectum: hoc amplectendum, illud
reijciendum esse pronunciet? Certè si quis hoc de regni comitiorum statutis facere ten-
taret, aut pro insano haberetur, aut sibi debitas pœnas non effugeret. Quid autem causæ
Non iudicandũ de decretis maiorum priuatis hominibus sed obediendum. est, cur sanctior esse debeat comitiorum, quàm Conciliorum auctoritas? Cur non liceat
in illa, quod licere volunt in hoc? Dicat quispiam, Legem in comitijs non rectè latam es-
se, ac suum iudicium omnium eorum, qui legem hanc sciuerunt in comitijs, iudicio an-
teponendum (neque enim deerunt illi rationes, modò non prorsus ingenio sit desti-
tutus, quibus eam infirmare conetur) fortasis etiam contra vitam & mores eorum, qui
legem sanxerunt, declamabit: verè, an falsò, non multum sua interesse existimans.

(Neque

(Neque enim fuit maior vnquàm nō modò dicēdi, verùmetiā mentiendi quiduis impunitas & licentia, quàm ſub iſto Euangelio) atque ita ſeditionem concitet, num ferendus videbitur? Scilicet, quod contra terræ alicuius comitia factum fuerit, nemo tolerandum putabit: quod verò contra totius orbis comitia factum erit, id ferri poterit? Meritò commendatur ab Euſebio præclara Platonis illa ſententia. Vobis quidem, inquit, ſi rectè cōſtitutæ ſunt leges, vna certè lex erit præclariſsima, quæ iubeat, ne quis iuuenū quærere audeat, recténe an cōtrà, ſe leges habeāt: ſed vno omnium ore, vnaque voce, rectè tanquàm à dijs poſitas cōcedi præcipiat: nec vllo modo aliter pati quicquam à iuuenibus cogitari. Senem autē, ſi quid excogitarit, principibus & æqualibus, nemine iuuenū audiente, referre. Ne quęrere quidē vir ille ſapientiſsimus adoleſcentibus permittit, num Laconum, aut Cretenſium lex rectè ſe an contrà habeat. Seni verò non plus concedit, quàm vt principibus referat: quò ſi iuſtas & graues aliquas cauſas attulerit per quos cōdita lex eſt, per eos aut declaretur, aut mutetur, aut prorſus abrogetur. Vult autē id à ſene fieri, nemine iuuenū audiente, quòd hæc ætas affectionibus magis, quàm rationis magiſterio gubernari cō ſueuerit. Quām etiā ob cauſam Ariſtoteles, humanæ quoq; Philoſophiæ minus eos idoneos auditores eſſe cēſet. Notū eſt illud quoq; ex Nauij ludo: Percunctantibus enim, cedo, qui veſtram rempublicam tantam amiſiſtis tam citò? reſpondetur: Prouenie bant oratores noui, ſtulti, adoleſcentuli. Temerjtas videlicet eſt florentis ætatis, prudentia ſenectutis. Nunc non alij de Conciliorū decretis iudicant audaciúsne dicā an impudētiùs, quàm oratores noui, ſtulti, adoleſcentuli: qui ſimul vt audacius locos communes perlegerint, ſtatim ſe Theologos profitentur: ac eiuſmodi Theologos, vt non illud modo, Super ſenes intellexi: verùm & id quod proximè præcedit, ſuper omnes docentes me intellexi, ſibi arrogare audeant. Adeò verum eſt quod prouerbio dicitur: Inſcitia confidentiam, erudition cunctationem parit. Dicit ſcriptura: Interroga patrem tuum, & annunciabit tibi, maiores tuos, & dicent tibi. Et alio loco de Chriſti præcurſore, Helia Propheta: Conuertet cor patrū ad filios. Nunc à filijs diſcunt parentes malè credere, aut nihil credere: illos interrogant, ab illis docentur, & per Antichriſti præcurſorem corda filiorum in patres, non patrum in filios conuertuntur: vt non hoc filij, quod patres quōdam eorum, ſed hoc credant ſuperſtites patres, quod ab imperitis ſæpè adoleſcentulis filijs ſuis docētur. Quid eſſe poteſt magis abſurdū ac præpoſterum? Laconum aut Cretenſium leges haberi Plato vult tanquam à Deo ſancitas, vt neque mutire quiſquam contra eos audeat: & quæ citra omnem dubitationem à Spiritu ſancto latæ ſunt, qui Concilijs præſidet, afflatuque ſuo fouet ac vegetat Eccleſiam, nec eam in errorem vllum labi permittit, non modo quærere de ijs, verumetiam eas conuellere & labefactare velle, rerum imperito adoleſcenti licebit? Atqui in temporalibus etiam legibus, dicit Auguſtinus, quanquam de ijs homines iudicant cùm eas inſtituunt, tamen cùm fuerint inſtitutæ & confirmatæ, non licebit iudici de ipſis iudicare, ſed ſecundum ipſas. Quantò magis obſeruandum eſt in legibus diuinis, hoc eſt, auctore Spiritu ſancto latis, cuius generis ſunt, quæ feruntur in generali Concilio legitimè congregato, vt ne cuiquam de illis iudicium permittatur. Atque hæc quidem de vtraque ſpecie.

Iuuenes de legib. non iudicent.
Plato lib. 1. de legibus.
Euſeb. lib. 12. de præparatione Euangelica. cap. 1.
Lib. 1. Ethicorum.
Rempub. Adoleſcentium temeritas perdit.
Pſalm. 118.
Deut. 32.
Luc. 1.
Aug. de vera religione ca. 31. De legibus iā conſtitutis non eſt iudicandū.

Hortamur autem, oramus, & per viſcera miſericordiæ Dei obſecramus fideles omnes in prouincia noſtra conſtitutos, quandoquidem in hoc ſacramēto varia eſt & multiplex Satanæ tentatio, fortiter vt illi reſiſtant. Neq; enim aliud ille agit, quàm vt hac de ſpecie bus altercatione à Chriſto & ab eius corpore Eccleſia ſegreget homines, quod ſegregatis facilè ſe cætera, quæ velit omnia perſuadere poſſe credit. Decet autem fideles omnes expendere, quod ſicut in hoc ſacramento verum eſt & viuum Chriſti corpus, ſic qui volūt illud ſumere ad vitam æternam, & non ad mortem æternā, eos & ipſos oportet eſſe Chriſti corpus. Conſiderent quid ſit quod agatur in hoc ſacramento. Quid enim aliud, niſi quod dicit Paulus, mors domini annunciatur? Quare autem mortuus eſt? Vt filios Iſrael qui erant diſperſi, congregaret in vnum. Ipſe mortuus eſt ideò, vt cōgregaret, tu propterea ſub vtraque ſpecie ſumendum aſſeris, vt ſegreges, vt diuidas, vt diſpergas, quod ille precioſo ſanguine ſuo collegit? Quid eſt, ſi hoc non eſt Antichriſtum eſſe? Quid hic eſt niſi ſacramentum pietatis, niſi ſignum vnitatis, niſi vinculum charitatis? Qua tu fronte audes illud facere cauſam diſſidij, materiam diuiſionis, fomitem odij? Saltem ſigna ipſa attende, neque aliud eſſe velis, quàm quod per illa notatur. Neque enim ſine cauſa Chriſtus in ſpecie panis hoc ſacramentum eſſe voluit: Vnus enim panis, & vnum corpus multi ſumus, qui de vno pane participamus. Nos ergo deſignauit in hoc ſacramento dominus, nos ad ſe pertinere voluit, myſterium pacis & vnitatis in hac menſa conſecrauit. Qui accipit myſterium vnitatis, & non tenet vinculum pacis, non pro ſe myſterium, ſed contra ſe teſtimonium accipit: indignè enim ſumit, ac reus erit corporis, & ſanguinis domini: occiſor

Concordia in hoc ſacramento potiſsimum ſeruanda.
Mortis Chriſti cauſa. 1. Cor. 11. Ioan. 11.
Euchariſtiæ ſacramentū Chriſtus cur in panis & vini ſpecie inſtituerit. 1. Cor. 10.
1. Cor. 11.

Christi reputabitur: nec minus peccabit, quàm si Christum ipsum crucifixissēt, si sanguinem eius fudissēt. Ex multis granis vnus efficitur panis: & nos ex multis membris efficimur vnū corpus: corpus autē Christi. Hoc ergo corpus si lanias, si diuidis, quid aliud, quā denuò flagellas, denuò crucifigis, denuò Christum interficis? Qua crudelitate quæ potest maior excogitari? Quamobrem iterùm atque iterùm obtestamur per eùm ipsum, cuius viuum corpus in hoc Sacramēto cōtinetur, vt ab hac tanta crudelitate sibi temperēt, quin potius, quod mortis Christi beneficio facti sumus omnes, id esse & permanere velint. Fecit ille nos corpus suum, tradito pro nobis in mortem corpore suo, simus & permaneamus huius, & quidem vnius corporis membra. Erimus autem vnius corporis mēbra sub Christo capite, si nos ab Ecclesiastici ædificij compage auelli non permiserimus: si id ipsum omnes dixerimus: si nō fuerint in nobis schismata: si in eadē fidei regula permāserimus: si cum alijs de rebus ad fidem pertinentibus, tum de hoc venerabili Sacramento vnanimes idem omnes senserimus. Quamobrē non contendamus de speciebus, in quibus nihil est, quod aliquid fiduciæ quisquam collocet, in illo solo spes nobis est omnis defigenda, qui sub speciebus istis visibilibus inuisibilis ipse latet, vereque cōtinetur. Neque enim quod videmus, salutem nobis adfert, sed quē oculis carnis huius cernere non possumus, quem sola fide comprehendere licet, Dominus noster Iesus Christus, qui sub his, quæ videntur, speciebus inuisibilis ipse & immortalis verè cōtinetur, ipse est & non alius, in cuius nomine nos omnes fieri saluos oportet. Qui cùm æquè sit integer sub vna, atque sub vtraque specie, quorsum attinet de speciebus disceptare, ex quibus non est salus? Etiam atque etiam nobiscum reputemus, quid alijs acciderit, qui cùm de vtraq; specie primum inter se cōtendissent, Christum ex vtraque paulò pòst amiserunt. Neq; enim credit iam bona pars eorum quicquam in hoc sacramento, nisi merum panem, & merum esse vinum. Quæ quàm sit horrenda blasphemia, quis non intelligit homo Christianus? Verum est, quod dixit quidam, quamuis ethnicus: Nimium altercādo veritas amittitur. Amiserunt illi veritatem, amiserunt Christum de hoc sacramento, dum altercationi studentes magis quàm dilectioni mutuæ, nō credūt veritati, de veritate sui corporis disertè dicēti, hoc est corpus meum. Huc perduxit miseros priuatus spiritus, cui plus fidendum esse putauerunt, quàm ei, qui publicè promissus & missus est Ecclesiæ vniuersæ. Posuerunt in cœlum os suum, & lingua eorum transiuit in terra.

De speciebus non contendendum.

Actor. 4.

Veritas nimiū altercando amittitur.

Matth. 26.

Epilogus.

Quamobrem cùm nullum Christi institutum, nullum præceptum videamus de calice cuiquam extra Missæ sacrificium dando, cùm Christum etiā ipsum & Apostolos absque calice sub specie panis tantùm Eucharistiam dedisse legamus: cùm certò nobis persuasum sit, nihilo plus sub vtraque, quàm sub vna specie contineri, sub qua æquè vt sub vtraque integer Christus accipitur, ac eadē gratia confertur: non altercemur cum inimicis crucis Christi: qui quæ pacificauit ille per sanguinem crucis, quæ per mortem suam cōgregauit, ea spargere conantur: non contendamus de speciebus, ne quod illis accidit, & ipsi Christum amittamus, verùm ad quod peruenimus, iuxta Pauli consilium, in eo permanē tes, idem sapiamus omnes. Ita futurum est, vt ipsi facti corpus Christi mysticum, non ad mortem æternam corpus Christi verum sumamus, sed ad vitam æternam. Verùm ad reliqua pergamus.

Col. 1.

Phil. 3.

Quod hoc Sacramentum rectè dicatur sacrificium.

CAP. XLI.

Eucharistiæ excellentia. Eccles. Hier. lib. 3.

INter omnia Sacramenta nullum est hoc vno Eucharistiæ Sacramento excellentius: quam etiam ob causam à Dionysio sacramentum sacramentorum, & hostia vocatur hostiarum. Nam cùm tria sint, quibus ritè Deus colitur, fides, spes, & charitas, baptismus fidei: ab eo enim fideles appellamur: confirmatio spei, per illud enim erigitur spes nostra, tutore nobis dato Spiritu sancto: Eucharistia verò charitatis est Sacramentū: quòd in eo recolimus, quanta fuerit charitas Dei & domini nostri Iesu Christi erga nos, qui dilectam animam suam dedit in manus inimicorum suorum, ac semetipsum tradidit oblationem & hostiam Deo patri pro nobis, vt sanguine suo nos emūdaret ab operibus mortuis, ac vicissim charitate erga tam pium & beneficum seruatorem nostrum accendimur, omnia & facere, & pati parati, dum gratos nos & memores tanti beneficij præstare possimus. Quare quanto est excellentior charitas, quàm sit fides & spes, tanto præstat hoc sacramentum alijs omnibus, quòd non modò significat & confert gratiam sicut alia sacramenta, sed eum ipsum, qui fons est & largitor omnis gratiæ verè in se cōtinet dominum nostrum Iesum Christum.

Hier. 12.

Heb. 9.

In Eucharistia abolenda Sathanæ conatus

Intelligit hoc Satanas, quòd nullius sacramenti dignitas maior est vel vtilitas, proinde nusquam etiam grauius quàm in hoc sacramento fideles tentat, quod aut sublatum ex omni hominum memoria, aut certè debito honore spoliatum ac prorsus contemptum

esse

esse cupit. Qua tamen in re, vt paulò ante diximus, nihil agit festinanter, sed illud molitur ante omnia, vt à Christo, & ab eius corpore Ecclesia segreget homines, quò segregatos facilius, eò quò cogitat, perducat. Itaque primùm inijcit altercationem de speciebus, vt persuadeat hominibus, non hoc amplectendum esse, quod visum est Ecclesiæ vniuersæ, neque illius, sed priuato sensu scripturas interpretari oportere: Quod posteaquã obtinuit, iam reliqua minore negocio persuadet. Nihil autem æquè conatibus eius obstat, atq; iugis recordatio sacrificij illius, quo semetipsum patri suo cœlesti Christus in ara crucis hostiam obtulit pro peccatis nostris: videt illius virtuti se resistere nequaquàm posse: quamobrem illud oppugnat maximè: Neque tamen apertè, verùm astutè prorsus & callidè. Prædicationem illius permittit, à repræsentatione tamẽ abstineri prorsus vult, quod ea sublata, fore intelligit, vt prædicatio quoq; succedẽte tẽpore langueſcat. Quamobrẽ hic neruos suos omnes exerit: neq; satis habet omnia dixisse, quibus persuadeat non esse à Christo aut sacerdotium, aut sacrificium vllum institutum, verùm affingit Ecclesiæ multa, quasi ea sentiat & doceat de hoc tremendo sacrificio, quæ ne cogitare quidem illi in mentem venit vnquàm. Quare quæ sit Ecclesiæ hac de re sententia, & quàm multa, quàm falso illi per membra sua Satanas impingat, de eo nonnihil differendum esse putauimus.

Illud itaque scire imprimis oportet, quòd cùm diuersæ sint res, quarum per hoc sacramentum admonemur, diuersæ sunt etiam illius appellationes. Nam quorum admonemur, partim præterita sunt, partim præsentia, partim futura. Admonemur præteritæ Christi passionis, quæ fuit lõgè gratissimum Deo sacrificium, quo nos ille Deo patri suo reconciliauit, pro peccatis nostris morte sua satisfecit, ac nõ modò remissionem peccatorum nostrorum nobis meruit, verùmetiam dignos nos fecit in partem sortis sanctorum, dignos fecit, qui in filios eius & hæredes adoptaremur. Atque hac ratione vocatur hoc sacramentum sacrificium. Sic enim à Cypriano dictum est. Passio Christi, est sacrificium quod offerimus. Vocatur etiam Eucharistia, hoc est gratiarum actio, quòd in hoc sacrificio grata quadã recordatione prosequimur, cùm alia omnia, tum præsertim immensum illud redemptionis nostræ beneficium. Admonemur præsentis vnitatis, quam hoc sacramentum efficit, atque ita vocatur Synaxis græcè, latinè communio, quod per illud, sicut à Damasceno traditum est, Christo communicamus, carnis eius & diuinitatis participes efficimur, ac sicut cum illo, ita ipsi etiam inter nos vnum reddimur, vt simus omnes vnũ corpus sub vno capite Christo, iuxta illud quod à Paulo dictum est: Vnum corpus, vnus panis multi sumus, qui de vno pane participamus. Admonemur postremò eius quod futurũ est, quod sicut in hoc sacramento Christo coniungimur & eo fruimur, non in sua, sed in panis & vini specie, ita posteaquam qui nõ habemus hic manentem ciuitatem, verùm aduenæ sumus & peregrini, ex huius vitæ diuersorio in cœlestem illam patriam, ad quam anhelamus, peruenerimus, non iam amplius per speculum & in ænigmate, sed facie ad faciem videbimus eum sicuti est, atque illius aspectu satiabimur, iuxta illud quod scriptum est, Satiabor cum apparuerit gloria tua. Hac ratiõe vocatur viaticum, quod viã nobis præbet eò perueniendi, quandoquidem in se verè continet eum, qui via nostra est, dominum nostrum Iesum Christum: Qui etiam est ostium illud, per quod solum, & nõ per aliud, ad cœlestem illam gloriam ingressus nobis patet.

Eucharist. appellationes de quibus nos admonent. Col. 1.
Sacrificiũ quid operetur. Lib. 2. epist. 3.
Eucharistia quid.
Synaxis seu cõmunio. Lib. 4. cap. 14.
1. Cor. 10.
Hebr. 13.
1. Pet. 2.
1. Cor. 13.
1. Ioan. 3.
Psam. 60.
Viaticum quid
Ioan. 24.
Ioan. 10.

Vt autem intelligi possit, qua ratione sacrificium vocetur, paucis non capitis nostri somnia, neque cordis nostri visiones, verùm quæ doctissimis grauissimisq; viris iam inde à tot seculis ea de re visa sunt, enarrabimus. Inter quos cùm principem locum teneat Augustinus, is vbi sacrificium definit, in hęc verba scribit: Sacrificium visibile, inuisibilis sacrificij Sacramentum, ist est, sacrum signum est. Quoniam verò erant ipsius quoque seculo, qui nullum externum & visibile sacrificium esse oportere in Ecclesia Dei dicerent, contra hos quoque his verbis loquitur. Qui verò putant hæc visibilia sacrificia dijs alijs congruere, illi verò tanquàm inuisibili inuisibilia, & maiori maiora, melioriq; meliora qualia sunt puræ mentis & bonę voluntatis officia: profectò nescium hæc ita esse signa illorum, sicut verba sonantia signa sunt rerum. Quocirca sicut orantes atque laudantes, ad eum dirigimus significantes voces, cui res ipsas in corde, quas significamus, offerimus: ita sacrificantes non alteri visibile sacrificium offerendum esse nouerimus, quàm illi, cuius in cordibus nostris inuisibile sacrificium nos ipsi esse debemus. Ac paulò pòst, de nostro sacrificio mentionem faciens. Verus, inquit, ille mediator (in quantum formam serui accipiens mediator effectus est Dei & hominum homo Christus Iesus) cùm in forma Dei sacrificium cum patre sumat, cum quo & vnus Deus est, tamen in forma serui sacrificium maluit esse, quàm sumere: per hoc & sacerdos est, ipse offerens, ipse & oblatio: cuius rei sacramentum esse voluit quotidianum Ecclesiæ sacrificium: cùm ipsius corporis ipse sit caput, & ipsius capitis ipsa sit corpus,

Sacrificij ratio.
Lib. 10. de ciuita. Dei cap. 5.
Sacrificiũ quid.
1. Cor. 9.
Vocis officium est mentis conceptum significare.
Cap. 20.

tam

Sacrificij altaris varia signa erant.

tam ipsa per ipsum,quàm ipse per ipsam suetus offerri. Huius veri sacrificij multiplicia variaque signa erant sacrificia prisca sanctorum,cùm hoc vnum per multa figuraretur,tãquàm multis verbis res vna diceretur,vt sine fastidio multum cõmendaretur. Huic summo veroque sacrificio,cuncta sacrificia falsa cesserunt.

Contra Faustũ lib.20.cap. 18.

Ex his Augustini verbis docemur,quale sit hoc Ecclesiæ sacrificium, de quo nunc disserimus. Est enim sacramentum,hoc est sacrum signum,illius nunc quidem nobis inuisibilis sacrificij,quo Christus in cruce semetipsum visibiliter obtulit hostiam Deo in odorem suauitatis. Hoc est quod apertius alio loco scribit idem Augustinus. Hebræi,inquit,in victimis pecorum,quas offerebant Deo,multis & varijs modis, sicut re tanta dignum erat,prophetiam celebrabant futuræ victimæ, quam Christus obtulit: vnde iam Christiani peracti eiusdem sacrificij memoriam celebrant,sacrosancta oblatione & participatione corporis & sanguinis Christi. Ac apertius etiam paulò pòst discrimen ostendit inter sacrificia Iudæorum,& quod in cruce Christus obtulit, & quod ex illius institutione nunc offertur in Ecclesia,Loquens enim de eo:Huius,inquit,sacrificij caro & sanguis ante aduentum Christi per victimas similitudinum promittebatur, in passione Christi per ipsam veritatem reddebatur,post ascensum Christi per sacramentum memoriæ celebratur. Quod ergo per figuras fuit significatum,& promissum & naturæ & legis tempore,hoc in cruce redditum in altari nunc repræsentatur, & oculis nostris subijcitur,vt iugis tanti beneficij sit memoria. Sacrificia priscorum, figura tantum fuerunt & adumbratio quædam:in cruce verè fuit in mortem oblata pro nobis victima nostra, dominus noster Iesus Christus:qui posteaquàm in cœlum ascendit, nihil nunc aliud fit in Ecclesia,quàm illius oblationis, quæ in cruce facta est, memoria quædam & repræsentatio.

Cap.21. Sacrificia Iudæorum à Christi & ecclesiæ sacrificio varie differunt.

Hinc intelligimus quale sit sacrificium hoc,de quo nunc agimus. Est enim sacrum signum,quo admonemur illius sacrificij,quod non videmus,quod in cruce pro nobis peractum est. Docemur præterea ex his,quæ ex Augustino adduximus,quod ita demum sacrificium hoc visibile rectè Deo offertur,cùm illius in cordibus nostris inuisibile sacrificium ipsi facti fuerimus. Qua de re,qui fuit quadringentis plus minus annis Augustino posterior, Amalarius Treuerensis Archiepiscopus,his verbis admonet:Illud intendendũ est,inquit,in omnibus officijs immolationis,tali nomine censendum esse visibile altare, quale est cor offerentium. Quare falsum est, quod finguntinimici crucis Christi, docere Ecclesiã,quod cæremonia Missæ ex opere operato sine fide nos Deo reconciliat. Quin quod à Bucero scriptum fuit aliquando priusquàm segregasset semetipsum, id docuit, docet,& docebit semper Ecclesia,quod Missa ex opere operato,id est,ex eo quod institutum domini est,id quod geritur,non ex opere operãtis,hoc est,ex merito ministri prodest:sed his,qui in illa communicant per fidem & charitatem. Hoc est quod ex Augustino adduximus: Sacramentum in cruce peracti sacrificij,esse quotidianum sacrificium ecclesiæ,cum ipsius corporis ipse sit caput Christus,& ipsius capitis ipsa sit corpus,tam ipsa per ipsum,quam ipse per ipsam consuetus offerri. Quo in loco non obscurè illud indicat,& ecclesiam per Christum,& Christũ offerri per Ecclesiam: quæ nisi capiti suo Christo fide sit & charitate connexa, ex ea oblatione,cuius repræsentatio sit in altari,fructus percipi potest nullus. Hoc est etiam,quod à Bonauentura traditũ legimus: quod virtus sacrificij dicitur ipsa fides,quæ faciebat sacrificium valere:vel dicitur interna mentis contritio,quæ faciebat externum sacrificium virtuosum.

Sacrificiũ missæ quando Deo rectè offertur.

Amalarius.

Opus operans & operatum quid.

Missa quomodo prodest.

In 4.li sentẽt. dist.1.

Sacrificium itaque nostrum non est aliud, quàm illud, de quo dicit Paulus: Pascha nostrum immolatus est Christus. Nam quod Paschæ nomine non solum illa diei solennitas,verùm & agnus ille significatus fuerit, qui tùm iuxta ritum legis immolabatur, & immolatus manducabatur, indicare videtur ille Marci locus: Vbi vis eamus & paremus,vt mãduces pascha?Et alius apud Lucã,Venit dies azimorũ, in quo necesse erat occidi pascha. Pascha itaq; nostrũ est ipsemet Dei filius:Hic est ille agnus,de quo dixerat Hieremias:Ego quasi agnus mansuetus ,qui portatur ad victimam:de quo prædixerat Esaias:sicut ouis ad occisionem ducetur,& sicut agnus coram tondente se obmutescet,& nõ aperiet os suum:Hic est ille agnus, quem venientem ad se quasi digito Ioannss Baptista demonstrabat dicens:Ecce agnus Dei,ecce qui tollit peccata mundi: Hic est ille agnus immaculatus,cuius precioso sanguine nos redẽptos esse scribit Petrus:quem in Apocalypsi ab origine mundi occisum esse legimus. Quotquot enim ab origine mundi salutem consequuti sunt,quotquot deinceps etiam ad finem vsque seculi salutem consequentur,non per alium consequuti sunt & consequentur,quàm per agnum hunc pro nobis immolatum,qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum. Agnus innocens pro nocentibus, iustus pro iniustis fudit sanguinem suum, crudelemque & ignominiosam

1.Cor.5. Paschæ nomine quid intelligendum.

Marc.14. Luc.22. Hier.15. Esai.53.

Ioan.11. 1.Pet.2. Apoc.13.

1.Pet.2. 1.Pet.3.

crucis

crucis mortem obiuit,atque isto corporis & sanguinis sui sacrificio mundum Deo recõciliauit. Hoc est illud sacrificium, illud, inquam, vnicum & singulare sacrificium,quod adumbrabant,cuius figuram gerebant varia illa patrum sacrificia, quę & naturæ, & legis tempore fuerunt,incipiendo ab Abel iusto,deinde per Noë,Melchisedech,Abraham, ad sacrificia legalia Aaron & filiorum eius transeundo: quibus non aliud actum est, quàm vt fixum hoc in hominum memoria permaneret,quòd à mundi exordio nulli salus aliter,quam per huius hostiæ,quam illa sacrificia figurabant fiduciam,contigerit. Sicut autem illa sacrificia Deus patribus tradiderat, vt per ea magni huius, quod futurum expectabant,sacrificij memoriam in animis suis renouarent,fidem confirmarent, & credendo atque orando fructum eius in se transferrent, ac per eorum oblationem Dei beneficia grata recordatione prosequerentur:sic ecclesiæ suæ Christus mundã & salutarem sui corporis & sanguinis oblationem sub speciebus panis & vini commendauit, qua corporis eius in cruce pro nobis appensi & effusi sanguinis memoriam in animis nostris subinde renouaremus,& fructu illius oblationis in cruce factæ perciperemus,eam nobis applicantes.

Sacrificia cur data patribus.

Oblatio corporis & sanguinis Domini cur nõ bis relicta.

Cæterùm quod obijcitur ab inimicis crucis Christi,nusquàm præcepisse Christum offerri,sed manducari tantùm carnem,& bibi sanguinem suum iussisse,ac idololatriam esse extra verbum & sine verbo cultus instituere. Si verum est quod ab illis dicitur, ergo idololatra fuit Abel. Quod enim præceptum habuit de suis primogenitis & eorum adipibus offerendis? & tamen dicit scriptura, Quod respexit Deus ad Abel & ad munera eius. Idololatra fuit Noë: Nã & ille quod præceptum,aut quod habuit Dei verbum de altari ædificando,& holocaustis in eo offerendis? Idololatra fuit Abraham: idololatra fuit Iob:idololatræ fuerunt & alij nonnulli,quos obtulisse Deo sacrificia, atque ea illi grata & accepta fuisse legimus. Quod dicere quàm sit absurdum,quis non intelligat?

Obiectiones hæreticorum.

Cultus Dei sine verbo Dei.

Gene.4.

Gene.8.

Gene.12.

Iob.1.

Quàm falsum autem est,idololatram & impium atque ingratum Deo cultum esse,qui sine certò & expresso Dei mandato sit institutus,tam falsum est,eum cultum,quem vocamus Missę sacrificium,sine verbo Dei & citra mandatum eius institutum esse: Clarum enim est & apertum Dei verbum,Hoc facite in meam commemorationem:quo non illud modo præcipit Deus, vt distribuatur sacramentum corporis & sanguinis eius,verũ etiam vt benedicatur siue consecretur,ac deinde immoletur,immolatum verò manducetur. Habet autem hoc Hebræorum idioma, vt facere pro offerre dicat: sicut etiam à Marone legimus vsurpatum. Sic facere agnos anniculos in Exodo: facere hircum pro peccato in Liuitico: facere turtures in Numeris: facere hœdum in libro Iudicum: facere holocaustum in libris Regum: facere septẽ arietes & septem vitulos in Ezechiele: legimus. Quod vsque eò non eunt inficias illi ipsi,qui Missam sacrificium esse negant, vt cùm aliter elabi se non posse videant,hoc genere cauilli vtantur. Esse quidem apud Hebræos idem facere quod offerre: sed cum additamento,sicut dictum est, facere holocaustum: facere hircum: facere hœdum: Quasi verò non legatur apud Lucam: vt facerent pro eo iuxta legis præscriptum, sine additamẽto. Et ex Leuitico citat Hieronymus iuxta interpretationem septuaginta. Accede ad altare,& fac pro peccato tuo: ac paulò post. Descenditque,cùm fecit pro peccato. Quæ postea idem vertit ex Hebræo. Accede ad altare & immola pro peccato tuo. Et rursus: Completis hostijs pro peccato descẽdit. Vnde perspicuum cuiuis esse potest,quod facere etiam absque additamento nihil aliud sit, quàm immolare & hostias offerre. Sed demus hoc illis,quod non aliter apud Hebræos facere significet offerre, quàm cum additamento. Quid hoc ad eam rem facit, de qua nunc est sermo? Nunquid hic additamentum non est cùm dicitur? Hoc facite. Præmiserat: Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur, subiunxit euestigio: Hoc facite, corpus meum offerte: Qua de re ergo quiritaris? cùm additamentum videas.

Sacrificiũ Christianum esse ex verbo Dei.

Luc 22.

1. Cor. 11.

Facere pro offerre.

In Bucol. Eclog. 16.

Exod. 20.

Leuit. 23.

Num. 6.

Iudi. 6.

3. Reg. 8.

Ezech. 45. & 43.

Luc. 2.

Leuit. 9.

Hier. li. 1 cont. Pelagianum.

Vide Thomam in 3. partem quæst. 22. ad sextum.

Hoc facite.

Porrò nemini dubium est,fuisse Christum sacerdotem secundùm ordinem Melchisedech, quod & Paulus testatur, & ante illum Propheta dicens, Tu es sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech. Vbi autem hoc sacerdotio fructus sit, in Euangelio nusquàm reperimus, præterquàm in nouissima illa cœna. Nam quale fuit sacerdotium, quale sacrificium Melchisedech? Scribitur in Genesi: quòd panem & vinum obtulerit. Erat enim sacerdos Dei altissimi. Nonne Melchisedech Christum sacerdotem adũbrabat? qui & ipse sub speciebus panis & vini corpus & sanguinem suum obtulit: in qua oblatione se sacerdotem esse secundùm ordinem Melchisedech declarauit. Nã in ea oblatione, quæ facta est in ara crucis, magis expressa fuisse videtur figura sacerdotij secundùm ordinem Aaron, quàm secundùm ordinem Melchisedech. Ibi enim cruentam victimam obtulit, & semetipsum verè morti tradidit: Tales autem victimas offerebant sacerdotes secundùm ordinẽ Aaron. At in nouissima cœna eandem illã hostiã corporis sui & sanguinis

Christũ sacrificasse in vltima cœna.

Heb. 7.

Psalm 109.

Gene. 14.

guinis obtulit, sed sub ijs, quæ Melchisedech obtulerat anteà, panis & vini speciebus. Nihil aliud Melchisedech, quàm panem ipsum & vinum: at Christus corpus & sanguinẽ suũ sub panis & vini speciebus obtulit. Et sicut in ara crucis, qui finis legis est Christus, sacrificijs, quæ sacerdotes Aaronitæ offerebant, finem imposuit, ita in nouissima cœna nouum sacerdotium, nouum sacrificium instituit secundùm ordinem Melchisedech. Constat etiam, quòd in illa cœna pascha cum suis discipulis mãducabat: Pascha autẽ non veruecinum, sed multò præstantissimum. Quemadmodum etiam Tertullianus testatur, dicens: Professus, inquit, Christus se concupiscentia concupisse edere pascha vt suum, indignum enim vt quid alienum concupisceret Deus: Acceptum panem & distributum discipulis, corpus suum illum fecit. Si autem (quod in confesso est) pascha cum suis discipulis celebrabat, proculdubio, qui non venerat soluere legem sed implere, iuxta ritũ legis celebrabat, iuxta quem immolabatur prius agnus, deinde comedebatur. Quare vt figuræ veritas responderet, necesse fuit, vt quod pascha cũ discipulis suis mãducaret Christus, prius offerret corpus suũ & sanguinem Deo patri, posteà verò manducandum traderet, Nam & illud certum est & indubitatum, quod agnus ille paschalis in veteri lege figura fuit agni incontaminati domini nostri Iesu Christi: qui semetipsum in ara crucis oblaturus erat hostiam Deo patri. Atqui ea figura non omni ex parte respondet rei gestæ in ara crucis, sed magis ei quæ gesta est in cœna. Nam agnum ab Hebræis immolatum legimus in recordationem eius beneficij, quo liberatus erat populus Israel de seruitute Pharaonis, & eductus de Ægypto: At immolatio agni immaculati, qua semetipsum obtulit hostiam pro nobis in ara crucis, non fuit facta in recordationem alicuius beneficij, sed fuit ipsum beneficium: fuit ipsa liberatio à peccatis: fuit ipsa redemptio de durissimo iugo diabolicæ captiuitatis. Quamobrem necesse fuit, vt per illam immolationem agni paschalis, alia quædam præter illam in cruce peractam immolatio significaretur, quæ per Christum in nouissima cœna facta est: quam etiam à sacerdotibus fieri deinceps in suam commemorationem, in passionis & mortis recordationem instituit. Præcepit Deus, cùm essent agnum illum immolaturi Iudæi, filios vt suos docerent, quid sibi vellet hæc immolatio. Cum dixerint, inquit, vobis filij vestri, quæ est illa religio? Dicetis eis: Victima transitus domini est, quando transiuit super domos filiorũ Israël in Ægypto, percutiens Ægyptios, & domos nostras liberãs, Huius beneficij sui perpetuam memoriam in immolatione illa celebrari Deus voluit. Non dissimule quiddam fit in hoc altaris sacrificio. Nam & hic si interrogentur filij Israel (non secundũ carnem, sed secundũ promissionem) quænam est ista religio? quid sibi vult quòd sacro sanctum corpus & sanguis Christi sub panis & vini speciebus offertur in Missa? Rectè respondere possunt, Grata quædam fit commemoratio immensi illius beneficij, quo Dei filius homo factus, corpus suum ex virgine assumptum pro nobis in mortem tradidit, sanguinem suũ in cruce fudit, vt mundum vniuersum à peccato, & ab æterna damnatione liberaret.

Hic videre licet agni immolationem magis repræsentare eam, quæ fit in altari, quàm quæ facta est in cruce. Nam sicut in Paschate Iudæorum, ita & hic præteritæ redemptionis fit recordatio, in cruce autem ipsa præsens fuit redemptio. Quod etiã Chrysostomus indicat, enarrans illa verba: Hoc facite in meam commemorationem. Vides, inquit, quomodo ab Iudaicis abducit & auocat moribus? Nam sicut illud in rememorationem miraculorum, quæ in Ægypto patres vestri viderunt, faciebatis, sic & hoc in meam facite commemorationem. Quamobrem cùm & mandatum Christi habeamus dicentis, hoc facite in meã commemorationem, & constet Christum sacerdotem fuisse secundùm ordinem Melchisedech, neq; reperiatur in scripturis, vbi sit functus hoc sacerdotio, præterquàm in cœna: illud præterea manifestum sit, quod in illa cœna Pascha cum discipulis mãducauerit, quod offerri priusquã mãducari iuxta ritum Iudæorum consueuerat, quis est qui dicere iam audeat, sine Dei verbo cultum hunc institutum esse? quem non his modò scripturæ testimonijs, verùmetiam Prophetarum oraculis astrui legimus. Apud Malachiam Prophetam ad sacerdotes Iudæorum loquitur dominus: Non est mihi voluntas in vobis, & munus non suscipiam de manu vestra: Ab ortu enim solis vsque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus: & in omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda. Quibus in verbis tria nobis consideranda veniunt. Primùm, quòd abolitum Deus voluerit vetus illud sacerdotium, quod erat secundùm ordinẽ Aaron, quo solus vtebatur populus Israel. Deindè, quod illi succedere voluerit nouum & æternum sacerdotium secundùm ordinem Melchisedech, non ex vna Aaron familia, sed ex omnibus gentibus eligendum. Tertiò, quòd oblatio per sacerdotes nouos offerenda, futura erat munda, & quæ in omni orbis totius loco offerretur. Si quis prophetæ locum hunc ad eam, quæ in cruce facta est, oblationem referre velit, constat, nec inter gentes,

nec

Rom.10. *Christus in cruce finẽ imposuit sacrificijs Aaronitici.*

Li.4. aduersus Marcionem. *Matt.26.* *Matt.5.* *Exod.12.*

Agnus paschalis figura Christi immolatus.

Exod.14.

Exod.12.

Oblatio corporis & sanguinis Christi sub panis & vini speciebus in missa quid.

Homil.13. in Matth.

Luce.22. *1.Cor.11.*

Malach.1. locus explicatur.

Oblatio munda in omni loco.

nec in omni orbis loco, sed in vna Iudæa Christum in mortem semetipsum obtulisse: vt hic sensus ei propheræ loco quadrare non possit. Si autem de contriti & humiliati cordis sacrificio, deque puræ mentis & bonæ voluntatis officijs intelligendum existimet, quæ in omni orbis loco offerri Deo dubium non est: ne id quidem procedet. Etsi enim dubium non est, huius generis sacrificia Deo accepta esse, quis tamen erit, qui gloriari possit se mundum cor habere, atque illius oblationem mundam esse? cùm omnes iustitias nostras esse dixerit alius propheta, velut pannum menstruatæ, nulla vt alia munda oblatio rectè intelligi possit, præter illam quæ semel in cruce oblata est, cuius in Ecclesia iugis sit commemoratio. Deinde cordis contriti sacrificium non magis huius Ecclesiæ, quę sequuta est Christi passionem & mortem, quàm illius quæ præcesserit, propriũ esse videtur, vt æquè in lege atque nunc offerri potuerit. Quinetiam non ad sacerdotes magis eiusmodi oblatio pertinet, quàm ad alios cuiuscunque tandem ordinis fideles. Iam & iuge sacrificium illud, quod nouissimis temporibus per Antichristum sublatum iri Daniel prædixit, quid aliud intelligi rectè potest, quã istud Christi corporis & sanguinis sub speciebus panis & vini sacrificium? quod vsque ad consummationem seculi duraturum esse, dubitandum non est, quantumlibet nunc etiam illud per suos præcursores oppugnare conatur Antichristus. Sed & simila, quæ pro mundatis à lepra solebat offerri ex more, quemadmodum à Iustino scriptum legimus, figuratè significabat panem Eucharistiæ, quem in memoriam passionis suæ purgantis ab omni peccato animas hominum, Iesus Christus dominus noster tradidit posteris, vt interim gratias agamus Deo cùm pro mundo propter hominem creato, tum cæteris, quę hoc continentur, tum pro redemptione, qua liberati sumus à peccatis, principatibus ac potestatibus in vniuersum debellatis iuxta diuinum consilium.

Prouer.30.
Esaiæ.64.
Sacrificium iuge est Missa.
Daniel.8.
Leuit.14.
Simila quid significabat.
In colloquio quod habuit cũ Triphone Iudæo

Habemus itaque iam ita clara & aperta scripturæ testimonia, de quotidiano hoc Christi corporis & sanguinis sub panis & vini specieb⁹ Ecclesiæ sacrificio, nihil vt magis perspicuè dici scribiue potuerit. Facit nihilominus omnia Satanas, vt clarum etiam scripturarum intellectum obscuret, ac pretium redemptionis nostræ ex omni hominum memoria deleat. Ac primùm quidem, quod ad Melchisedech attinet, aiunt ministri Satanę, Apostolum, vbi de sacerdotio illius tractat, singula accuratè ac propemodum scrupulosè excutere: nomen hominis: sedem regni: perpetuitatem vitæ: ius decimarum: benedictionem persequi, in quibus omnibus minus momenti sit, quàm in oblatione panis & vini, de qua tamen verbum nullum fecerit. Nunquid existimandum sit obliuione lapsum esse Dei spiritum, vt dum rebus minutis immoratur, quod erat præcipuum, & ad causam maximè valebat, id omiserit? Quàm ineptum autem hoc est argumentandi genus, non scripsit Paulus, ergo non est? Non scripsit in tota illa epistola esse Christum conceptum de Spiritusancto, esse natum ex Maria virgine, nunquid ideo negabimus ita esse? Nõ est obliuione lapsus Dei spiritus o Satana, quin eo potius vsus est consilio, quo Christus olim, cùm diceret: Adhuc multa habeo vobis dicere, sed nõ potestis ea portare modò. Clarè hoc ipsa Pauli verba indicant, statim enim vt fecit Melchisedech mentionem: De quo nobis, inquit, grandis sermo, & in interpretabilis ad dicendũ, quoniam imbecilles facti estis ad audiendum. Illorum itaque imbecillitas in causa fuit, quod lacte adhuc opus habebant, nec solido cibo vti poterant, quod nõ omnia, ea præsertim, quæ captum illorum excedebant, de Melchisedech Apostolus fuit persequutus. Quod etiam testatur his verbis Hieronymus: Super quo multus nobis sermo est & in interpretabilis: Non quia Apostolus non potuerit id interpretari, sed quia illius temporis non fuerit. Hebræis enim, id est, Iudæis persuadebat, non iam fidelibus, quibus passim proderet sacramentum. Verumetiam, si vas electionis stupet ad mysterium, & de quo disputat ineffabile confitetur, quãtò magis nos vermiculi & culices, solam debemus scientiam insciticę confiteri, & amplissimam domum paruo quasi foramine ostendere: vt dicamus duo sacerdotia inter se ab Apostolo comparari, prioris populi, & posterioris, & hoc agit tota disputatione, vt ante Leui & Aaron sacerdos fuerit Melchisedech ex gentibus, cuius tantùm prædicat meritum, vt futuris sacerdotibus Iudæorum in lumbis benediceret Abraham, totumq; quod sequitur in laudes Melchisedech ad Christi typum referri, cuius profectus Ecclesię sacramenta sunt.

Sacrificiũ Melchisedech.
Ioan.16.
Hebr.5.
Ad Euagrium Tomo.3.
Sacerdotia prioris & posterioris populi inter se comparãtur.

Extat oratio Gregorij Nazianzeni digna, quæ teratur manibus omnium, in qua præclarè de eo disserit, quod non omnia, nec omnibus, nec ab omnibus, nec omni loco & tẽpore dici oporteat. Tum enim vnaquęque res bona dicitur, si benè fiat. Neque tam est rectum aliquid, quod si desit prudentia, non æquè pernicioſum euadat, atque sapienter administratum futurum fuerat salutare. Docere nos hoc vel Christi potest exemplum: qui de sua morte, qua vna re nihil esse potuit humano generi vniuerso salubri⁹, verba fa-

De Theologia lib.3.

cturus,eam cum discipulis tãtum seorsum cõmunicandam esse putauit, quod vulgo mysterium hoc rectè committi non possit. Permultum in eo positum est, quàm opportuno loco & tempore fiat aliquid,cum etiam Deum ipsum, si quis consideret diligentius, opportunitatem quandoque spectasse videamus, præsertim dum se mortalibus aperire, dum luce suę veritatis mentes eorum illustrare conatur. Nonne vetus Testamentum patrem apertè prædicauit, de filio verò loquutum est obscuris? At noua lex Deum filium palàm est professa: sancti verò Spiritus diuinitatem non ita latè patentibus argumentis explicauit: quæ posteà tamen intellecta & ipsa est. Neque verò non maxima ratione id ita factum est: sicut à Gregorio quoque Nazianzeno legimus annotatum. Nam nondũ patris diuinitate confessa, manifestè filium Deũ prædicare: ac rursus nõdum Deo filio declarato, Spiritui sancto diuinitatem apertè tribuere, quid futurum erat aliud, quàm infantibus lacte alendis solidum cibum manducandum dare? Fecit itaque Paulus, quod propheta faciendum admonet, disposuit sermones suos in iudicio, vt ea tantùm proferret, quæ profutura putaret, cætera quamuis cognitu dignissima atque adeò necessaria, in tempus aliud magis opportunum reseruaret. Quod idem fecisse legitur, cùm sermonem apud Athenienses habuisset. Neque enim statim à primo destruendas putauit cæremonias idolorum: Statim nanque sermonem eius aures gentilium respuissent: verùm ab vno Deo operatore mundi incipit dicens: Deus qui fecit mundum, & cuncta quæ sunt in eo. Negare non potuerant vnum operatorem esse mundi, vnum Deum, vnum omnium creatorem. Adiunxit eo quòd cœli & terrę dominus in manufactis non dignetur habitare. Deinde quòd intra auri argẽtiq; cassam materiã nequaquã verisimile sit artificio hominis vim diuinitatis includi: erroris remediũ docens esse studiũ pœnitẽdi. Tũc venit ad Christum, nec tamen Deum maluit quàm hominem nuncupare, dicens: In viro quo definierit omnibus fidem, suscitãs eum ab inferis. Qui enim tractat, inquit, Ambrosius, debet audientium considerare personas, ne prius irrideatur quàm audiatur. Quando enim Athenienses crederent, quia verbum caro factum est, & de spititu virgo concepit, qui irridebant, quia resurrectionem audierant mortuorum? Tamen & Dionysius Areopagites credidit, & alij crediderunt in virum, vt in Deum crederent. Quid interest, quo quisque credat ordine? Non in principijs perfecta quæruntur, sed de principijs ad ea quæ perfecta sunt, peruenitur.

Matt.20.
Deus in aperiẽ do se hominib. oportunitatem spectasse videtur.
Li.5.Theologię
Psalm.111.
Actor.17.
Auditorum rã tio habenda. Li.6.in Lucã.

Neque verò Paulus modò, verùm & alij Apostoli, sicut à Basilio scriptum legimus, mysteriorum reuerentiam & auctoritatem silentio conseruandam esse putauerunt, ne si vulgo essent omnibus cognita, in contemptum venirent. Inde etiam vocata sunt mysteria, quod ea occulta esse, neque in vulgus prodi oporteret. Quæ etiam causa fuit, quod literis non mandabantur, sed per manus tantùm tradebantur: Sicut de hoc ipso sacrificio loquens dicit Basilius. Inuocationis, inquit, verba, dum Eucharistię panis ostenditur, & poculum benedictionis, quis sanctorum scripto nobis reliquit? Quin etiam illum locum explicans. Tu es sacerdos in æternum, Augustinus: Vident Iudæi perijsse iam sacerdotium secundùm ordinem Aaron, & non agnoscunt sacerdotium secundùm ordinem Melchisedech. Tu es sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech. Fidelibus loquor, si qui non intelligunt cathecumeni, auferant pigritiam, festinent ad notitiam. Non ergo opus est mysteria promere: scripturę vobis intiment, quid est sacrificium secundùm ordinem Melchisedech. Si Augustinus non putauit omnibus prodenda mysteria, quo tempore terrarum orbis magna ex parte Christum agnoscebat, quantò minus id factum oportuit à Paulo, cùm ad eos, qui recens ad fidem Christi conuersi fuerant, neque tanta mysteria capere adhuc poterant, scriberet. Non rectè itaque colligitur, non meminit sacrificij panis & vini Paulus, malè igitur ad Christi sacrificium refertur.

Lib.de spiritusancto cap 27. Mysteria in silentio tradita obscurè.
De spiritusan. cap.27.
Psalm.109.

Quod verò dicunt, Melchisedech panem & vinum obtulisse non Deo, sed Abraham, & comitibus eius ad eos reficiendos, Hebræorũ opinionem sequuti: Si fidem illis habendam putant potius, quàm toti cœtui sanctorum Ecclesię doctorum, qui Deo dicunt oblatum in sacrificium, non Abrahæ in refectionem: credant eisdem affirmãtibus, quòd Abraham susceperit à Melchisedech decimas diuitiarum eius, non Melchidedech ab Abraham decimas spoliorũ: & incogitantię damnent Dei spiritum, à quo nõ fuit hoc animaduersum: Saltem verisimile aliquid comminiscerentur. Nam quod aut Abraham post dẽuictos hostes & opima spolia deportata necesse habuerit vinum & panem mendicare, vt se suosq; reficeret, aut sacerdos Melchisedech tantùm panis & vini in promptu habuerit, quantùm ad alendos trecentos decem & octo sufficere posset, nullam habet verisimilitudinem. Quamobrem commentum hoc non succedit: Quemadmodum nec illud, quod

Cont. sacrificiũ obiectionum solutiones.

quod adferunt ex epistola ad Hebræos. Neque vt sæpè offerat semetipsum. Alioqui oportebat eum frequenter dati: Semel oblatus est ad exhaurienda multorum peccata: Vna oblatione consummauit in æternum sanctificatos. Nã quod à Paulo dictum est libẽter aicipimus: Quod verò per hęc verba Satanas intelligi vult, reijciendum esse putamus. Quotquot enim sanctificati & iustificati sunt aut erunt, per vnam oblationem illam in ara crucis factam, sanctificatos non obscurè ferimus. *Hebr.9. Heb.10.*

Præclarè dictum est à Bernardo. Christus pro salute mundi semel factus est hostia salutaris, rei reconciliatio generalis, omnibus sacramentis, tam præcedentibus, quam subsequentibus virtutem dedit & efficatiam, vt tanta & tali hostia sanctificarentur omnes liberandi per illam, vnde legitur. Quia Agnus occisus est ab initio seculi, ijs videlicet, qui fuerunt ab initio, ita vt per hoc, quod dicitur, ab initio, determinet, non tempus occisionis, sed salutis. Prius enim mors eius profuit, quam suis. Prius promissio, ac deinde exhibitio. Ab initio ergo seculi occisus est. Ex his cuiuis perspicuum esse potest, ab origine mundi, nullum vnquam iustificatum, & sanctificatum esse, nisi per vnam illam oblationem, in ara crucis, vel præuisam, vel exhibitam. Sed nec deinceps quenquam iustificatum & sanctificatum iri, nisi per vnam illam oblationem, iam exhibitam. Cæterùm sicut oblatione illa præuisa, non fuere sublata, quæ pro peccatis offerebantur, vel ante legem vel sub lege sacrificia, quin ea Deo grata potius accidere, quatenus ad præuisum illud in ara crucis, quod præfigurabant, Christi sacrificium referebantur: sic per eandem oblationem exhibitam, non tollitur quotidianum hoc quod Ecclesia frequentat sacrificium, sed est. Deo tanto magis acceptum, quanto crebrius, & religiosius, per id oblationis in cruce facta memoria repræsentatur. Cum ergo dicit Apostolus: semel oblatus est, ad exhaurienda multorum peccata, vna oblatione consummauit in æternum sanctificatos. Hoc dicere videtur, quod nulla fuit, nec est, nec erit vnquàm oblatio, qua sint exhausta peccata, vel exhauriantur, qua fuerunt homines sanctificati, vel sanctificarentur, præter vnam illam in ara crucis factam. Quæ tam accepta Deo fuit, vt propria sua virtute, ac merito sanctificet, quotquot Deo patri reconciliantur, & reconciliando sanctificantur. Quotquot autem alia sacrificia pro peccatis offerebantur, exhauriendi peccata, & sanctificandi vim, ab hoc vno mutuabantur, huius vnius virtute, ac merito sanctificabantur, quatenus ad hoc vnum referebantur. Huic igitur vnico sacrificio veterum omnia sacrificia cessisse, quæ typum huius immolationis gesserunt, & vmbram eius fuisse ab Ecclesia docti confitemur.

Ser.2. de cœna domini. Oblatio Christi virtutem & efficatiam omnibus sacramentis dedit.

Christus ab initio sæculi occisus.

Sacrificia vetera ob promissi sacrificij in cruce offerendi relationem exercebantur ita sacrificium nouũ ad memoriam illius in cruce iã oblati sacrificij quotidie Deo patri offertur.

Siquidem oblatione, hoc est, morte sua, Christus illud ipsum perfecit, & consummauit, quod hostiæ, victimæ, sacrificia veterum promittebant. Promittebant autem fore, vt aliquando Dei filius in assumpta carne morte sua, & profuso præcioso sanguine suo genus humanum redimeret. Quod illa vna oblatione perfectum est, cuius oblationis futuræ fide, Deo reconciliati sunt, & sanctificati, quotquot reconciliati sunt & iustificati. Nec alia fuit vnquam, nec est, nec erit reconciliandi ratio. Quamobrem adueniente veritate cesserunt figuræ, adueniente luce cessit vmbra, nec deinceps adumbratum illud amplius oportuit, quod iam exhibitum est, & omnibus reuelatum. Sed non propterea tanti beneficij iam nobis reipsa præstiti memoria debuit intermitti. Hoc vero cum illa pugnaret Euangelij voce. Hoc facite ad meam commemorationem, oblationis illius in cruce factæ memoriam, hoc quotidiano sacrificio perpetuò Deus in Ecclesia sua cælebrari voluit, nec vmquam ante consummationem sæculi intermitti, vt iugiter coleretur per mysterium, quod semel offerebatur in pretium, & illa perennis victima, viueret in memoria, & præsens esset semper in gratia. Et sicut priorum temporum oblationes, ad exhibendum olim Christi sacrificium in cruce, sic nouæ legis hoc sacrificium ad exhibitum iam refertur. In carnalibus illis victimis figuratio fuit carnis Christi, quam pro peccatis nostris, ipse sine peccato fuerat oblaturus & sanguinis, quem erat effusurus in remissionem peccatorum. In hoc sacrificio præsens adest caro Christi, quam pro nobis obtulit, & sanguis quem pro nobis effudit. In sacrificijs illis, quid nobis donandum esset, figurate significabatur: in hoc, quid iam donatum sit euidenter ostenditur. In illis prænunciabatur Dei filius, pro impijs occidendus, in hoc autem occisus annunciatur. Et sicut illa non propterea non fuerunt vera sacrificia, quia signa fuerunt veri sacrificij, quod erat in cruce peragendum, sic & hoc non propterea, non est verum sacrificium, quia signum est, eiusdem veri sacrificij, quo semetipsum ara in crucis pro nobis Christus obtulit. Nisi quis forte sic insaniat

Veritate & luce præsente cessit quidem vmbra, tamen veritatis seu tanti exhibiti beneficij memoria ob id intermitti non debuit.

vt magis ad rationem ſacrificij pertinere putet, quod rem faciendam ſignificet, quàm, quod rem iam factam commemoret. Certè ſicut cœna noſtra non eſſet commemoratio cœnę dominicę, immagoque illius & exemplar, niſi vere manducaremus, ita nec Euchariſtia noſtra, verum exemplar, & imago foret ſacrificij, quod in cruce Chriſtus obtulit, niſi verè ſacrificaremus. Cuius autem rei apud S. Patres mentionem fieri legimus crebriorem quàm huius, quæ fit à ſacerdotibus Chriſti corporis & ſanguinis oblationis. Quod ſi Chriſti ſanguis offertur in hoc myſterio, quis iam negare poterit, quin id vere ſit ſacrificium, etiamſi nihilominus exemplar ſit illius hoſtiæ cruentæ, cùm in pretium redemptionis noſtræ profuſus Chriſti ſanguis in ara crucis offerebatur. Quapropter meritò quoſdam ridet Innocentius Pontifex, qui crederent in Euchariſtiæ Sacramento, non eſſe Chriſti corporis, & ſanguinis veritatem, ex eo, quod non raro myſterium, imaginem, & exemplum id vocari legimus. Quorum errorem refellens. Si quia figura, inquit, eſt ſacramentum altaris veritas eſſe negatur, ergo nec mors, nec reſurrexio Chriſti veritas eſt, ſi quidem eas imaginem, & ſimilitudinem eſſe tradit Apoſtolus, quin & Petrus, exemplum in ſua paſsione Chriſtum nobis reliquiſſe ſcribit. Nihil igitur impedit, quominus in externo ſacrificio forma ſit, ſpecies imago, & exemplar ſacrificij crucis, in corpore vero & ſanguine quæ ſunt res intus incluſæ veritas exiſtat eiuſdem ſacrificij. Sed quoniam in cruce palam, & ſine myſterio fuit hoſtia cruenta, in altari verò occultè, & myſticè abſcondita, ne nos eodem, quo Chriſtus modo ſacrificare putaremur, cum ſuo Theophilacto, rectè Chryſoſtomus admonuit. Nos non immolare Chriſtū, ſicut ſeipſe in cruce immolauit, ſed illius in cruce facti ſacrificij recordationem facere. Quæ tamen recordatio, ſiue commemoratio, non eſt ocioſa, nec vmbratilis, verùm efficit, quod ſignificat. Nam & ſi Chriſtū denuò non occidimus, qui reſurgens ex mortuis iam non moritur, mortem tamen illius haud aliter, quàm ſi nunc eam oppetijſſet, applicamus, nec ſola fide, nec ſolis verbis, verùm & Symbolis id facimus. Quæ non minorem habent vim, quàm ipſe res haberent, ſi, cum earum commemoratio fit, vere patrarentur. In cruēto ſacrificio crucis, mors quoq; cruēta fuit, in hoc incruēto mors etiā eſt myſtica & incruenta, hoc eſt, effectus mortis, haud aliter, quàm ſi præſens nunc adeſſet. Sic enim in hoc myſterio Chriſti mors, & eius fructus nunc applicatur, ac ſi nunc ille moreretur: Ex quo facilè perſpicere quiuis poteſt, quicquid fuit propitiationis, vel in veteris legis ſacrificijs, quę ſigna fuerunt futuræ, vel in hoc noſtro quod præteritæ mortis Chriſti ſignum eſt, id omne tribui ei, quæ facta eſt in cruce oblationi, quæ licet ſemel peracta, ſemper tamen viget, adeoque perpetua eſt, quoad efficaciam. Atque illius virtute, quod nunquam excidit æternum Chriſti ſacerdotium, quò miniſtros etiam ſuos fungi voluit fulcitor. Cyrillus Hieroſolymitanus, de Miſſa verba faciens, vocat illam. Τὴν πνευματικὴν θυσείαν, τὴν ἀναίμακτον λατρείαν, hoc eſt ſpirituale ſacrificium & incruentum cultum. Chriſti verò corpus, quod præſens adeſt in altari, vocat ibidem, τὴν θυσείαν ἱλασμοῦ, hoc eſt hoſtiam propitiationis. Non obſcure indicans quicquid eſt propitiationis, non tam actioni ſacerdotis, quàm illi hoſtiæ deberi, quæ pro nobis oblata eſt in ara crucis, propter quam vocatur Miſſa, propitiatorium ſacrificium, quandoquidem præſens adeſt, in altari corpus illius & ſanguis, qui factus eſt propiciatio pro peccatis noſtris, domini noſtri Ieſu Chriſti. In cuius præſentia, ſicut verè dictum eſt à Cypriano, non ſuperuacuę mendicant lachrymæ veniam, nec vnquam patitur contriti cordis holocauſtum repulſam. Quam etiam ob cauſſam Hermanus Patriarcha Conſtantinopolitanus, θυσιαστηριον, hoc eſt altare, vocat ἱλαστηριον id eſt propiciatoriū, propter præſentiam illius in ipſo, qui eſt propiciatio noſtra. Nec Alexander modo, verùm & Iulius Pontifex, omnia crimina, & peccata deleri dicunt hoc Sacrificio: per quod etiam Cyprianus. Athanaſius, & Damaſcenus, omnes expiari ſordes affirmat. Euſebius vocat redemptionis oblationem. Chryſoſtomus, & eum ſecutus Theophilactus, remiſsionem ei peccatorum tribuere videntur, vt non temere ſacrificium hoc, non Euchariſticum tantum, verùm & propiciatorio eſſe dictum intelligas, propter eam, quę præſens adeſt in altari propiciationem noſtram. Quamobrem cum Ioanne Chryſoſtomo vnam hanc eſſe dicimus hoſtiam cum illa, quæ in cruce peracta eſt: vnum ſacrificium & non aliud, niſi quòd offerendi modus non eſt idem. Ibi facta eſt oblatio in mortem, hic fit in mortis recordationem: illa fuit immolatio ſanguinea, hæc verò eſt incruenta: Sic enim appellatur non modò à Gregorio Nazianzeno Cyrillo, Euſebio, Athanaſio, verumetiam à patribus in ſacroſancto Cōcilio Epheſino, congregatis, tum ab Iſchirione Diacono in Chalcedonenſi Cōcilio. Et Epiphanio in ſecunda Nicæna Synodo. Cuius verba ſunt hæc. Nemo enim vnquam ſanctorum Apoſto

Sacrificiū quotidianum eſt veri ſacrificij imago & verū ſacrificium in quo verum corpus & ſanguis Chriſti offertur & ſumitur.

Lib. 4. Myſteriorum Euangelicæ legit.

Theo. in ca. 10. ad Hebræos.

Chryſ. hom. 17. ad Hebræos.

In ſacrificio cruento mors cruēta, in ſacrificio incruento mors incruenta & myſtica.

Catecheſi myſtagog. 5.

Ser. de cœna domini.

Dam. li. 4. par. 14.

Hom. 5. de Paſchate.

Sacrificio miſſæ omnium peccatorum remiſſionem tribuunt doctores.

Hoſtiniadem diuerſo modo oblata.

Hom. 17. in ep. ad Hebræos.

Hoſtia incruenta. Greg. Naz. in li. car. & orat. cont.

rum,

rum,qui tubæ sunt Spiritussancti aut glorioſorum Patrum noſtrorum,incruentum noſtrum ſacrificium in memoriam paſsionis Chriſti domini Dei noſtri,& totius ſuæ diſpenſationis factum imaginem corporis illius dixerit. Quo loco pluribus verbis Epiphanius Iconomachos inſectatur, qui negabant veritatem Chriſti corporis in Euchariſtia, ſed imaginem tantum & figuram vocabant,quos poſteaquam conuincit multis locis ex ſcriptura prolatis, tandem his verbis vtitur. Legas quouſque voles, nunquam inuenies, neque Dominum,neque Apoſtolos,neque Patres,incruentum illud ſacrificium, quod à Sacerdote offertur imaginem dixiſſe,verum ipſum corpus & ipſum ſanguinem. Attamẽ ante ſanctificationis conſecrationem, quibuſdam Patribus piè ſanè viſum eſt ἀντίτυπον hoc eſt,exemplar ſimilis formæ nominare, quorum de numero Euſtathius, conſtans is propugnator orthodoxæ fidei & Arrianicę inſaniæ expugnator clarus, item Baſilius eiuſdem ſuperſtitionis auerruncator,quorum verbis recitatis, ante ſanctificationem, inquit, ἀντίτυπα vocauerunt,poſt conſecrationem autem corpus & ſanguinem Domini. Athanaſij verba citantur hæc à Ioanne Damaſceno ex quodam ſermone de ijs qui obdormiuerunt: Si quis,inquit,diem obierit,licet in aëre deponatur inhumatus, ne omiſeris oleum,& cerã inuocato Chriſto Deo ad ſepulchrũ accendere,accepta enim Deo ſunt,plurimaq; ſecũ referunt retributionẽ. Oleũ enim & cera holocauſtũ eſt: incruentæ autẽ hoſtię oblatio,propitiatio eſt. Sed & ante hos omnes Clemẽs Petri ſucceſſor ita loquitur de ſacerdotib⁹ aſsiſtentibus ad altare Dei προσαγοντες αὐτῷ γον τὰς λογικας, καὶ ἀναιμάκτες θυσιας διὰ Ιησοῦ τοῦ μεγάλου ἀρχιερέως. hoc eſt,offerentes ei rationales & incruẽtas hoſtias per Ieſum magnum pontificem. Et alio loco: Pro ſacrificio cruento λογικὴν, καὶ ἀναίμακτον, καὶ τῶν μυϛικῶν, hoc eſt, rationale & incruentum ac myſticum ſacrificium inſtituit, quod in mortem domini per ſymbola corporis & ſanguinis ſui celebratur. Et iterum. Offerentem tibi καθαραν, καὶ ἀναίμακτον θυσίαν, hoc eſt puram & incruentam hoſtiam, quã per Chriſtum inſtituiſti myſterium noui teſtamenti. Cruentum igitur ſacrificium ſemel eſt oblatum in cruce,ſed incruentum offertur quotidie. Sic ab Auguſtino dictũ eſt: Sæpè ita loquimur, vt paſcha propinquante dicamus, craſtinam vel perendinam eſſe domini paſsionem, cùm ille ante tam multos annos paſſus eſt, nec omninò niſi ſemel illa paſsio facta ſit. Nempe ipſo die dominico dicimus: Hodie dominus reſurrexit: cùm ex quo reſurrexit,tot anni tranſierint. Cur nemo tam ineptus eſt, vt nos ita loquentes arguat eſſe mentitos? niſi quia iſtos dies ſecundum illorum quibus hæc geſta ſunt, ſimilitudinem nuncupamus, vt dicatur ipſe dies,qui non eſt ipſe,ſed reuolutione temporis ſimilis eius: & dicatur illo die fieri propter ſacramenti celebrationem, quod non illo die, ſed iam olim factum eſt. Nonne ſemel immolatus eſt Chriſtus in ſeipſo? & tamen in ſacramento non ſolùm per omnes paſchæ ſolennitates, ſed omni die populis immolatur. Nec vtique mentitur,qui interrogatus reſponderit eum immolari. Paſcaſius,inquit: Iteratur autem hæc oblatio in conſpectu patris, interceſsione pro peccatis noſtris filij eius,ſummi ac veri pontificis,quotidie: licet Chriſtus ſemel paſſus in carne, per vnam eandem mortis paſsionem ſemel ſaluauerit mundum, ex qua morte idem reſurgens ad vitam,iam non moritur, mors illi vltrà non dominabitur. Quia profectò ſapientia Dei patris pro multis cauſis neceſſarium hoc prouidit. Gregorius. Debemus quotidiana Deo lachrymarum ſacrificia, quotidianas carnis eius & ſanguinis hoſtias immolare. Hæc namque ſingulariter victima ab æterno interitu animam ſaluat, quę illam nobis mortem vnigeniti per myſterium reparat, qui licet reſurgens à mortuis, iam non moritur,& mors ei vltra non dominabitur: tamen in ſeipſo immortaliter atque incorruptibiliter viuens pro nobis iterum in hoc myſterio ſacræ oblationis immolatur. Eius quippe ibi corpus ſumitur: eius caro in populi ſalutem patitur,eius ſanguinis non iam in manus infidelium,ſed in ora fidelium funditur. Hinc ergo penſemus, quale ſit pro nobis hoc ſacrificium,quod pro abſolutione noſtra paſsionem vnigeniti filij ſemper imitatur. Quis enim fidelium habere dubium poſsit in ipſa immolationis hora ad ſacerdotis vocem cœlos aperiri in illo Ieſu Chriſti myſterio angelorum choros adeſſe ſummis ima ſociari,terrena cœleſtibus iungi: vnum quoque ex viſibilibus atque inuiſibilibus fieri? & alio loco. Singulariter namque ad abſolutionem noſtram oblata cum lachrymis & benignitate mentis ſacri altaris hoſtia ſuffragatur,quia is,qui in ſe reſurgens à mortuis iam non moritur, adhuc per hanc in ſuo myſterio pro nobis iterum patitur. Nam quoties ei hoſtiam ſuæ paſsionis offerimus,toties nobis ad abſolutionem noſtrã paſsionem illius reperamus.

Sacrificium incruẽtum quod à ſacerdote offertur nuſquam imago dicitur.

Cyril. in interpret. anathematiſmt. Et alibi cõt. Neſt. ſcribẽs Euſeb. lib. 10. cap. 4. Eccle. & in vitã Conſtantini l. 4. cle. l. 2. ca. 29.

Lib. 6. cap. 23.

Lib. 8. cap. 3.

Damaſc. in oratione quam inſcripſit: Quod qui nuda in fide migrarũt, eos liturgiæ viuorũ beneficia iuuẽt.

De ſacrificio altaris cap. 9.

Greg. li. 4. dialog. cap. 58.

Hom. 37.

Adferuntur etiam cauſę à ſolitario quodã in eo libro,quem inſcripſit gemmã animæ. cùm Chriſtus ſemel, inquit,ſua morte credentes redemerit,hoc tamen ſacramentũ quotidie ob tres cauſas Eccleſia neceſſario repetit. Vna eſt cauſa, vt in vinea laborantes quotidie

Cap. 30. Oblationis quotidianæ cauſæ tres.

2 tidie eo reficiantur. Alia, vt hi, qui numero fidelium quotidie associantur per illud Chri
3 sto incorporentur. Tertia vt memoria passionis Christi quotidie mentibus fidelium ad imitationem inculcetur. Est & alius liber venerandæ vetustatis, quem & ipsum sicut priorem hunc in lucem produxit vir bene meritus de Ecclesia Dei Ioannes Cochleus, qui inscribitur Expositio Missę, in quo proposita quæstione cur quotidie iteratur ista oblatio, cùm Christus saluauit mundum per vnã passionẽ suam, & mors illi vltra non domi netur. Respondetur, quod pro multis causis. Prima quia peccamus quotidie. Secunda eò quòd corpus Christi pœnitentibus post peccata offerri iubeatur, vt salutem per corpus Christi inueniant, atque exeant post pœnitentiam. Tertia, vt magnum beneficium passionis domini obliuioni non tradatur. Quarta, vt simulet in Ecclesia diem iudicij, in quo iusti ab iniustis separabuntur. Scripsit ante annos quingentos versus quosdàm de concordia veteris & noui sacrificij Cænomanensis Episcopus Hildelbertus: inter alios etiam leguntur hi versus.

Ioan. Cochleus. 4. causas assignat.

Mortuus ille semel, licet, vltrò non moriatur:
Idem quotidie sine vulnere sacrificatur.
Nam quia peccantes medicina semper egemus,
Hanc pro peccatis medicinam semper habemus.

Cap. 22. de sacramentis alteris li. 1. cap. 16.

In eandem sententiam scripsit propemodum æqualis Pascasij, vel qui paulò eum præcessit Rabanus, quique subsequutus est posteà Algerus.

Ex eo facilè colligimus, quale sit hoc sacrificium, de quo tractamus. Est enim idem cũ eo, quod in cruce peractum est, nisi quòd non eodem modo fit: In cruce cruento modo oblatus est dominus noster Iesus Christus, in altari incruento. Ibi passibilis & mortalis, hic impassibilis & immortalis: ibi visibilis, hic inuisibilis: ibi in humana specie, hic sub speciebus panis & vini: ibi oblatus, credẽtibus omnibus remissionem peccatorum, & plenam redemptionem obtinuit, hic non vt peccatorum remissionem, & animarum salutem iamprimum ex eo quod per sacerdotem fit, promeriamur, sed vt pridem promeritam, per Christum in cruce pendentem, per hoc sacrificium, quod passionem & mortem eius repręsentat, ac memoriam eius nobis refricat, fide & deuotione nobis applicemus. Quamobrem externo hoc, quod in Ecclesia celebratur sacrificio, non modò non obscuratur illud, quod in cruce peractum est, verumetiam illustratur magis. Neque enim aliò confugimus, quàm ad vnicum illud, quò defunctus est Pontifex noster Christus in cruce, quò corpus suum tradidit in mortem, per quam nos, qui inimici eramus, Deo patri suo reconciliauit: quò sanguinem suum fudit in remissionem peccatorum nostrorum.

Rom. 5. Matth. 16.

Semel reconciliati an opus habeant alia reconciliatione.

Hic iterum obganniunt isti: Si credis te reconciliatum, peccataque tibi per sacrificium in cruce peractum esse remissa, quid ergo denuò te reconciliari, peccataque tibi remitti postulas, ac Deum iratum fingis, quem credere potius oportuit filij morte placatum? An illa tibi parum sufficiens videtur oblatio: aut de promissis Christi dubitas? Minimè verò dubitamus: quin illud potius libenter cum Paulo confitemur, quod omnis homo mendax, Deus autem verax, atque adeò veritas ipsa. Neque potest quicquam esse certius, quàm quod ab illo dictum aut promissum est. Cæterùm qui dixit, hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur, nimirum in redemptionem vestram: idem dixit, Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Quoniam verò conscij nobis sumus nos ea sæpè transgressos esse, à facie peccatorum nostrorum non est nobis pax, & à facie iræ eius spiritum timoris concipimus, & cum propheta à iudicijs eius timentes, qui reddit vnicuique iuxta opera sua, etiam de verbo otioso rationem exacturus, illi reconciliari postulamus per Iesum Christum, quem posuit propiciatorem pro peccatis nostris per fidem, in sanguine eius. Quamobrem profusi sanguinis illius & corporis pro nobis traditi memoriam subinde renouamus, ac quam ille obtulit in cruce hostiam, eam patri sistimus, supplices orãtes, vt illius contẽplatione nobis placat⁹ & propitius esse, suæq; promissionis, ac fructus illius quem illa mundo attulit vniuersо, nos participes esse velit. Scilicet ignorabat Christus remissionem omnium totius mundi peccatorũ sacrificium illud crucis allaturum? & tamen, etiã post obtentã illam suæ mortis beneficio, cunctos orare docuit, Dimitte nobis debita nostra. Quod quorsum attinebat petere secundũ istos, quandoquidẽ semel iã per sacrificium crucis remissio nobis est obtenta? Deinde verò, ignorabat Paulus per sacrificium illud in ara crucis oblatum, esse mundum Deo reconciliatum? & tamen clamat ad Corinthios: Obsecramus pro Christo, reronciliamini Deo. An ille parum illi in cruce factæ reconciliationi fidebat? Imò verò fidebat plurimum: sicut & nos omnem spem & fiduciam nostram non alia in re, quàm in vnica illa oblatione collocamus, per quam Deo mundum Christus recõciliauit. Cæterùm intelligebat ille spiritu Dei plenus, adferri ali-

Ro. 3. et Psa. 115

Matth. 19.

Psalm. 37. Esa. 26. Psal. 118. Psal. 16. Matth. 12. Rom. 3.

2. Cor. 5.

ri aliquid à nobis oportere, quo fructum illius consequi possemus. Quamobrem non sunt audiendi, qui dicunt: oblatus est semel Christus ad exhaurienda peccata nostra, & fuit illa oblatio sufficiens pretium redemptionis nostræ, non est igitur vlla in ecclesia deinceps oblatio facienda. Nam ad eundem modum argumentari licebit: Orauit pro nobis Christus, & fuit eius oratio sufficiens ad obtinenda omnia ad salutem nobis necessaria, nam exauditus est pro sua reuerentia, nihil itaque necesse est nos orare: tulit crucem Christus pro nobis, nihil opus est vt nos crucem feramus: Quæ quàm sit absurda collectio, quis non intelligit? *Heb. 5.*

Verùm vt planum fiat omnibus, quid illi semel in cruce peracto, quid huic quotidiano sacrificio tribuat Ecclesia, paucis de eo disseremus: Sic enim rem accipi volumus. In Christi latere, quod in cruce pro nobis apertum est, fontem esse aquæ vitalis salientis in vitam æternam. Ex hoc fonte quisquis haurit, quisquis aqua illius abluitur, ab omnibus iniquitatibus suis mundatur: Per hunc enim fontem abluti, per hunc sanctificati, per hunc redempti, per hunc vitam æternam sumus consequuti. Cæterùm qui vult hoc fonte irrigari, & quæ salus ex eo permanat ad omnes, eius particeps fieri, ad eum accedat necesse est. Patet hic quidem fons omnibus, & est ita copiosus, vt ad abluendas sordes omnium, ad salutem omnibus conferendam abundè sufficiat. Sed nisi accedas ad illum, nisi haurias ex illo, nihil est, quod alicui vsui fore tibi speres. Quàm multi sunt Turcæ, quàm multi hæretici & infideles, quàm multi mali Christiani, quos neque abluit fons iste, neque salutem illis adfert. Atqui apertus est omnibus: Gustauit enim Christus mortem pro omnibus: dedit redemptionem semetipsum pro omnibus: factus est saluator omnium, factus est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantùm, sed etiam pro totius mundi: Interea tamen pereunt multi, non solùm infideles, verùm etiam mali fideles, qui confitentur quidem se nosse Deum, sed factis abnegant. Vident mensam apparatam: vident delicatissimis epulis instructam: vident fontem aquæ salientis in vitam æternam, fame nihilominus & siti moriuntur. Quam eius rei causam esse dicemus? quam aliam? Nisi quòd non attingunt id, quod vident, non eo fruuntur. Quamobrem confitemur, & quidem libenter cum ecclesia Dei cõfitemur, quòd solus Christus per illud in ara crucis oblatum sacrificium Deo patri suo cumulatè satisfecit: peccatorũ nostrorum remissionem, cum Deo patre reconciliationem, filiorum eius adoptionem, regni cœlestis hæreditatem nobis sufficienter promeruit. Addimus & hoc, quòd ad hæc omnia denuò promerenda, nullis sacramentis, nullis sacrificijs, nullis operibus nostris opus nobis est: quod hæc omnia, tradens semetipsum pro nobis hostiam & oblationem Deo in odorem suauitatis, abundè nobis Christus promeruit. Hæc est clara & aperta confessio nostra. *Heb. 2. 1. Tim 2. & 4. 1. Ioan. 2. Tit. 1.* *Sacrificij vtriusque effectus.* *Ioan. 4.* *Sacrificij in cruce peracti fructus.*

Dicet hic aliquis è satanæ ministris, Ergo tu sententiam nostram confirmas: neque vlla est eius pro quo tantopere pugnas sacrificij vtilitas. Absit à nobis vt impiam satanæ & ministrorum eius sententiam confirmemus: verùm hoc dicimus, non in hoc, aut sacramentis, aut hoc tremendo sacrificio nos vti, quod noui aliquid nos denuò promereri per hunc vsum persuasum habeamus: verùm vt quod pridem promeruit Christus in ara crucis, id in nos transferre, & eius fructum nobis applicare possimus. Hanc ad rem opus est nobis operibus: opus est nobis sacramentis: opus est nobis quotidiano sacrificio, quod in Ecclesia celebratur.

Quo magis autem intelligi possit, quod dicimus, exemplo id illustrabimus. Est fons in medio ciuitatis collocatus, omnibus expositus, à quo nemo arcetur, quin eo liberè vti possit: tam est autem copiosus & redundans, vt ad sordes omnium abluendas, ad sitim omnium sedandam, ad reliquas necessitates omnes omnium explendas, abundè sufficiat. Num ideò tu sitim tuam expleuisti, aut sordes abluisti, quòd hic fons est in medio omnibus expositus tam copiosus? Certè nisi ad eum accesseris, nisi ex eo hauseris, neque sordes ablueris, neque sitim sedaueris, neque vllum ex eo fructum perceperis, quamlibet sit copiosus & redundans. Proinde qui vult ex eo fonte fructum capere, non spectat illum ociosus, ac illius tantùm copiam & abundantiam admiratur: verùm illud agit, vt quod videt omnibus communicatum, eius ad se quoque partem aliquam deriuet: fistulas admouet, siue tubos aut canales, per quos communem aquam in suum quoque priuatum & proprium vsum transferat. Non dissimilis est ratio fontis huius vitæ perennis, qui in latere Christi in cruce pendentis apertus est. Est fons perennis, fons copiosus & redundans, qui ad abluenda totius mundi peccata, ad salutem omnibus mortalibus conferendam prorsus sufficit. Sed si vis vsum aliquem huius fontis habere, si vis fructũ ex eo consequi, necesse est, vt ad Christi latus in cruce pendentis fistulam applices, & per eam, qui solus peccata nostra abluit salutemque nobis confert, Christi sanguinem ad te de- *Sacrificij Christi sufficientia exemplo ostenditur.* *Sacrificij & sacramenti vsus.*

deriues atque attrahas: vt per eum ablutus & sanctificatus, æternam beatitudinem adipiſci queas: non ipſius fiſtulæ ſiue canalis, verùm Chriſti ſanguinis te per canalem irrigantis, virtute.

Hinc videre licet, quod omnia quæcunque ad ſalutem noſtram pertinent, non niſi illi ſoli ſacrificio in cruce peracto, non niſi fonti, qui apertus eſt in Chriſti latere, tribuuntur: verùm fructum ex illo fonte capere non poſſumus, niſi qui fuſus eſt ex Chriſti latere, ſacroſanctus Chriſti ſanguis, eum per inſtrumenta, & quaſi canales quoſdam ad nos deriuemus. Eiuſmodi canalis eſt baptiſmus: eiuſmodi canalis eſt quotidianum hoc ſacrificium, quam vocamus Miſſam, per quam illius in cruce peracti ſacrificij, & fuſi pro nobis precioſi ſanguinis, fructum in nos transferimus, nobis applicamus & appropriamus. Falſò itaque nobis impingunt ſatanæ miniſtri, quod per quotidianum hoc ſacrificium, illud in cruce peractum obſcuretur, cum illuſtretur magis. An non abſurdè facere cenſeretur, ſi quis baptizare ſe volentem inſimularet, quod is per baptiſmum obſcurare velit redemptionis beneficium in cruce nobis obtentæ? & redemptionem ſuam in aqua baptiſmi collocare potius, quàm in Chriſti ſanguine, quo ſolo redempti ſumus? cùm baptiſmo nihil aliud agatur, quàm vt redemptionis in cruce nobis obtentæ particeps fieri, qui baptizatur, & eius fructum in ſe transferre queat. Atqui non minus abſurdè faciunt, qui nobis obijciunt, quod per quotidianum iſtud ſacrificium, illud quod in ara crucis peractum eſt, obſcuremus, & eius dignitati ac merito detrahamus: cùm nihil aliud agatur, nihil aliud quæratur à nobis in hoc quotidiano ſacrificio, quàm vt quòd Chriſtus nobis promeruit vnica illa oblatione in cruce facta, id in nos transferre, & eo ad ſalutem noſtram vti queamus.

Sacrificium Miſſæ.

Cæterùm ne quis exiſtimet nos cordis noſtri viſiones loqui, quæ fuerit patrum de hoc ſacrificio ſententia, paucis adſcribendum eſſe putauimus. Ac primùm quidem, quòd his verbis, hoc facite in meam commemorationem, Chriſtus hoc in Eccleſia fieri ſacrificium

Chryſoſt. homil. 17.

præceperit, teſtatur Ioannes Chryſoſtomus, epiſtolam ad Hebræos enarrans, quemadmodum anteà commemorauimus. Qui etiam illa verba Apoſtoli explicans. Calix cui

Hom. 3. in epi. ad Epheſ.

benedicimus, nónne communicatio ſanguinis Chriſti eſt? In veteri quidem teſtamento, inquit, cùm imperfectiores eſſent, quem idolis offerebant ſanguinem, eum ipſe accipere voluit, vt ab idolis eos auerteret, quod etiam inenarrabilis amoris ſignum erat: hic autem multò admirabilius & magnificentius ſacrificium præparauit, cùm ſacrificium ipſum commutaret, & pro brutorum cæde ſeipſum offerendum præciperet. Ac vetuſtior etiam illo Cyprianus. Si Ieſus Chriſtus, inquit, dominus & Deus noſter ipſe eſt

Cyp. li. 2. epi. 3.

ſummus ſacerdos Dei patris, & ſacrificium Deo patri ipſe primùm obtulit, & hoc fieri in ſui commemorationem præcepit, vtique ille ſacerdos vice Chriſti verè fungitur, qui id quod Chriſtus fecit, imitatur. Et ſacrificium verum & plenum tunc offert in Eccleſia Deo patri, ſi ſic incipiat offerre, ſecundùm quod ipſum Chriſtum videat obtuliſſe. Ac vtroque vetuſtior Irenæus. Suis, inquit, diſcipulis dans conſilium, primitias Deo offerre

Irenæ. lib. 4. cap. 32. & 34. in fine.

ex ſuis creaturis, non quaſi indigenti, ſed vt ipſi nec infructuoſi, nec ingrati ſint, eum qui ex creatura panis eſt accepit, & gratias egit dicens, hoc eſt meum corpus: & calicem ſimiliter, qui eſt ex ea creatura, quæ eſt ſecundùm nos, ſuum ſanguinem confeſſus eſt, & noui Teſtamenti nouam docuit oblationem, quam Eccleſia ab Apoſtolis accipiens, in vniuerſo mundo offert Deo, ei qui alimenta nobis præſtat primitias ſuorum munerum in nouo Teſtamento: de quo in duodecim prophetis Malachias ſic præſignificauit: Non eſt mihi voluntas in vobis, dicit dominus omnipotens, & ſacrificium non accipiam de manibus veſtris: Quoniam ab ortu ſolis vſque ad occaſum nomen meum glorificatur inter gentes, & in omni loco incenſum offertur nomini meo, & ſacrificium purum: quoniam magnum eſt nomen meum in gentibus, dicit dominus omnipotens: Manifeſtiſſimè ſignificans per hæc, quoniam prior quidem populus ceſſauit offerre Deo: omni autem loco ſacrificium offertur ei, & hoc purum. Euſebius quoque. Poſt omnia quaſi mi-

Euſeb. li. 1. demonſtra euangelicæ cap. 10.

rabilem quandam victimam ſacrificiumque eximium patri ſuo operatus, pro noſtra omnium ſalute obtulit, eiuſque rei memoriam vt nos ipſi Deo pro ſacrificio offerremus, inſtituit, Itidem & Ambroſius Deum alloquens. Accedo, inquit, ad altare tuum, vt offeram tibi ſacrificium, quod tu inſtituiſti & offerri præcepiſti in commemorationem tui

Amb. in orat. præparatoria ad Miſſam.

pro ſalute noſtra. Et æqualis eius Gaudentius. Et ideo diſcipulis fidelibus mandat, quos primos Eccleſiæ ſuæ conſtituit ſacerdotes, vt indeſinenter iſta vitæ æternæ myſteria exercerent, quæ neceſſe eſt à cunctis ſacerdotibus, per ſingulas totius orbis Eccleſias celebrari, vſque quo Chriſtus iterum de cœlis adueniat, quo & ipſi ſacerdotes, & omnes pariter fidelium populi exemplar paſſionis Chriſti ante oculos habentes, quotidie & gerentes in manibus, ore etiam ſumentes, ac pectore redemptionis noſtræ, incredibilem

Gaudentius ſerm. 2.

memo-

memoriam teneamus, & contra venena diaboli dulcem medicinam sempiterni tutaminis consequamur. Et qui fuit proximus Apostolorum temporibus Dionysius Areopagita. Ipse, inquit, noster primus & Augustissimus Pontifex, discipulos ad sacerdotalem functionem promouens, quamuis esset tanquam Deus, mysteriorum Princeps, ad patrẽ tamen sanctissimum diuinumque spiritum, huiusmodi consummationis officium refert, discipulos vt legimus admonens, ne ab Hierusalem discederẽt, sed expectarent promissionem patris. Quibus verbis docet, in nouissima cœna, promouisse quidem Christum Apostolos ad sacerdotalem functionem, quam τελείωσιν vocat, Cæterũ τελεσιουργίαν quod vertit interpres consummationis officium, clarius autem explicabitur, si quis exercitium dicat sacerdotalis functionis, id in illud vsque tempus reiecit, dum acciperent promissum Spiritum sanctum. Primus igitur natura Pontifex & vnigenitus Christus, qui non sibi ipsi honorem arripuit, sed constitutus fuit à patre, qui propter nos factus homo & spirituale sacrificium offerens Deo & patri suo ante passionem nobis solis præcepit hoc facere, quanquam præsentes essent nobiscum alij, qui in ipsum crediderunt. Sed non omnino omnis, qui credit continuo sacerdos est, & pontificium consequitur honorem, post autem assumptionem ipsius nos oblato secundum eius ordinationem sacrificio puro & incruento, constituimus episcopos, presbyteros & diaconos numero septem, è quorum numero erat Stephanus, Iustinus quoque, Apostoli enim in Commentarijs suis, quæ Euangelia dicuntur, ita sibi Iesum præcepisse tradiderunt, cum accepto pane cum gratias egisset, dixisse: Hoc facite in mei memoriam, hoc est corpus meum, dixisse etiam accepto poculo cum gratias egisset, hic est sanguis meus, sibique solis dedisse. His autem omnibus posterior Leo: Iesus, inquit, discumbentibus secum discipulis ad edendam mysticam cœnam corporis & sanguinis sui ordinans sacramentum, docebat qualis hostia deberet offerri Deo. Bernardus sacerdotes alloquens: Audite modo & obstupescentes admiramini: Nulli angelorum, nullis spiritibus supernis, sed hominibus: nec tamen omnibus, sed ordini vestro tantum, mandatam esse tanti sacramenti celebrationem in altari, quod Christus fecit manibus suis in cœna paschali. Expositis igitur forma & efficacia sacramenti, restat dicendum, quibus in verbis mandauerit Christus illud celebrandum: Hoc facite, ait, in meam commemorationem. O verba nimis affectuosa, o verba pungitiua & penetratiua vsque ad animam. Hoc facite, inquit, in meam commemorationem. Propheta etiam dixit: Memoriam abundantiæ suauitatis tuæ eructabunt. O summè pia & verè suauis memoria, annunciare mortem domini, donec veniat. Gregorius verò Nissenus docet, quod in illa cœna nouissima se obtulerit his verbis. Qui pro dominica potestate & auctoritate administrat omnia, non expectat vel ex proditione necessitatem, vel Iudæos grassantes, vel iniquum Pilati iudicium, vt illorum scelus acmalitia principium & causa communis hominum salutis esset. Verùm præoccupat Oeconomia quadam violentum impetum, & iuxta quendam ineffabilem sacrificij modum, & qui ab hominibus cerni nequit, seipsum offert oblationem & hostiam pro nobis, idem simul & sacerdos & agnus Dei, qui tollit peccatum mundi. Quando autem id fecit? Quando tale suum corpus effecit, vt manducari, talem sanguinem, vt potari posset à suis familiaribus. Qui igitur dedit discipulis suis corpus suum ad manducandum, manifestè demonstrat, iam perfectam & absolutam esse factam agni immolationem. Neque enim fuisset corpus victimæ, vt manducari posset idoneum, quamdiu animatum esset. Itaque quando prebuit discipulis manducandum corpus & sanguinem ad bibendum, iam latenter pro potestate mysterium hoc administrantis, ineffabiliter & inuisibiliter corpus immolatum erat, & anima ibi erat, vbi eam potestas administrantis collocauerat, permixta sibi diuina virtute locum illum in corde terræ peragrans. Quamobrem, ex quo tempore oblatum est Deo sacrificium à magno Pontifice, qui suum agnum pro communi peccato ineffabiliter & inuisibiliter obtulit, si quis ex eo tempore tempus immorationis in corde terræ numerauerit à veritate nõ aberrauerit. Ex quo Gregorij Nisseni loco verba quædam in suos Matthæi commentarios Theophilactus quoque transtulit. Indicat autem ex his vterque Christum in cœna sacerdotio secundum ordinem Melchisedech functum fuisse? Testatur autem & hoc Hieronymus dicens: Postquàm typicum pascha fuerat impletum, & agni carnes cum Apostolis comederat, assumit panem, qui confortat cor hominis, & ad verum Paschæ transgreditur Sacramentum: vt quomodo in præfiguratione eius Melchisedech summi Dei sacerdos, panem & vinum offerens fecerat, ipse quoque veritatem sui corporis & sanguinis repræsentaret. Et in Epistola quadam Paulæ & Eustochij nomine scripsit ad Marcellam. Melchisedech, inquit, in typo Christi panem & vinum obtulit, & mysterium Christianum in saluatoris sanguine & corpore dedicauit. Testatur Ambrosius, vbi docet anteriora esse mysteria

Dionys. de Ecclesiast. Hier. cap. 5. parte 3.

Cœna vltima Apostolos ad sacerdotalem functionem Christus promouit.

Clemens. lib. 8. Const. Aposto. cap. vltimo.

In Apologia secunda.

Leo serm. 7. de pass. Serm. 2. de cœna Domini.

Luce. 22. Psal. 144. Greg. Niss. de S. festo Paschæ Orat. prima.

Hier. in ca. 27. Matth.

Amb.li.4.ca. 3. de Sacramentis. Et de his qui initiantur cap.8.

ria Christianorum,quam Iudæorum,& diuiniora Sacramenta.Ibi,inquit, sacramentorum horum figura præcesſit,quando Abraham victor venit, occurrit illi Melchisedech sacerdos,& obtulit illi panem & vinum.Ipse ergo author sacramentorum. Quis est Melchisedech?Rex iustitiæ,rex pacis.Quis ergo Rex iustitiæ nisi iustitia Dei, qui est Dei pax, dei sapientia,qui potuit dicere: Pacem meam do vobis. Testatur & Eucherius dicens: Christus non ex tribu Leui,sed ex tribu Iuda ortus est,ex qua tribu nihil de sacerdotali

Euch.li.2.in Genesim.

præcepto accepit,vtique propter mysterium sacramenti,quod Christianis celebrare præceptum est,vt non secundum Aaron pecudum victimas, sed oblationem panis & vini, id est,corporis & sanguinis eius,sacramentum in sacrificiũ offeramus,ibi primùm quippe apparuit sacrificium, quod nunc à Christianis offertur Deo toto orbe terrarum. Testatur Augustinus,cùm ait: Tunc benedictus est à Melchisedech, qui erat sacerdos Dei

Aug.lib.16. de ciuitate Dei cap.22.

excelsi,de quo in epistola,quæ inscribitur ad Hebræos, multa & magna conscripta sunt. Ibi quippè primùm apparuit sacrificium,quod nunc à Christianis offertur Deo toto orbe terrarum:impleturque illud, quod longè post hoc factum per prophetam dicitur ad Christum,qui fuerat venturus in carnem: Tu es sacerdos in æternum, secundùm ordinem Melchisedech:non scilicet secundùm ordinem Aaron, qui ordo fuerat auferendus,

Aug. lib.7. de ciuitate Dei,ca. 17.& 20. Epi.95.in Psa. 33.& 106. Euseb.li. 5.demonstra Euan. cap.3.

illucescentibus rebus, quæ illis vmbris prænotabantur. Complura sunt autem Augustini loca,in quibus figuram fuisse docet Melchisedech sacrificium eius,quod nunc offertur in Ecclesia. Verùm adducere singula longum foret,neque necessarium. Et his omnibus vetustior Eusebius:Et sanè oraculi exitus admirabilis, ei qui contempletur, quemadmodum saluator noster Iesus,qui est Christus Dei, ipsius Melchisedech ritu ea, quæ ad sacerdotium in hominibus gerendum spectant, per suos ministros perficiat. Nam quemadmodum ille, qui sacerdos gentium erat, nusquàm videtur sacrificijs corporalibus functus,sed vino solo & pane,dum ipsi Abraham benedicit:ita sanè primus ipse saluator ac dominus noster, deinde qui ab ipso profecti sunt sacerdotes in omnibus gentibus,spirituale secundùm Ecclesiasticas sanctiones sacerdotij munus obeuntes, vino ac pane & corporis illius,& salutaris sanguinis mysteria repræsentant: quæ sanè mysteria Melchisedech tanto antè spiritu diuino cognouerat,& rerum futurarum imaginibus vsus fuerat,sicut etiam Moysi scriptura testificatur,vbi ait. Et Melchisedech rex Salē protulit panem & vinum:Erat autem sacerdos Dei altissimi.Vide eundem libro octauo,ca

Epiph.li.2.contra hære. Hære.55.

pite secundò.Epiphanius.Visum est,vt in veteri sacerdotio sacerdotalis dignitas ne cõstituatur,verùm ad id,quod ante Leuij, & ante Aaron fuit secundùm ordinem Melchisedech sacerdotium transferatur: quod sanè nunc in ecclesia viget à Christo & hucusq;:

Chrys.oratio.4. contra Iudæos. Damas.lib. 4. cap.4.14.

Ioannes quoque Chrysostomus Melchisedech typũ gessisse scribit nostri sacerdotij. Ioannes Damascenus: Pane & vino suscepit Melchisedech Abraham ex cæde alienigenarum reuertentem, qui erat sacerdos Dei altissimi:illa mẽsa hanc mysticam præfigurauit mensam: Sacerdos ille, Christi veri sacerdotis figuram præ se ferebat & imaginem. Tu

Arnobius in psalm.

es,inquit,sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech. Arnobius ante mille trecentos annos,explicans illum locum: Tu es sacerdos in æternum, ita de Christo loquitur. Hic qui per mysterium panis ac vini sacerdos factus est in æternum secundùm ordinem Melchisedech,qui panem & vinum solus obtulit in sacerdotibus, dum Abraham victor reuertetur de prælio. Qui verò præcesſit hos omnes Cyprianus: Significata,

Cyp.serm.de cœna domini. Rupert. lib. 5. de trini.cap.12.

inquit,olim à tempore Melchisedech prodeunt sacramenta, & filijs Abrahæ facientibus opera eius,summus sacerdos panem profert & vinum.Hoc est,inquit,corpus meum.Ex recentioribus Rupertus: At verò Christus rex Salem,id est pacis, rex inquam idemque pontifex magnus, illorum talium hominum diebus natus, sacerdotio suo functus est secundùm ordinem Melchisedech: protulit enim panem & vinum dicens, hoc est corpus meum, hic est sanguis meus:& sic obtulit semetipsum pro fideli Abraham verùm sacrificium. Eusebius Emissenus inquit, Melchisedech fuit Sacerdos Dei summi

Melchisedech sacerdos.

dum à præputio,id est à gentili circumcisio futura benedicitur, Ecclesiæ gloria prædicatur,& Synagogæ infideli plebis ex gentibus acquisita præponitur. Hic ergo Melchisedech,cuius genealogia vel origo notitiam illius temporis latuit, oblatione panis & vini hoc Christi sacrificium præsignauit.De quo Propheta prænunciat. Tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.Hæc ille Homil. 5.de Paschate.

Ac ne Iudæorum quoque testimonia deesse putentur. Ante quingentos quinpuaginta annos,scripsit Rabbi Samuel ad Isaac in hæc verba: Secundum quod Dauid dicit de

Rab.Samuel.

eo (Christum intelligit) ipse est ille, cuius sacerdotium in æternum erit secundum ordinem Melchisedech,qui fuit rex & sacerdos Dei altissimi ante Aaron.Et attende domine mi,quanta sit differentia inter sacerdotium Aaron, & domini iusti illius. Dixit dominus domino meo,tu es sacerdos in æternum. Sacrificium Aaron fuerunt carnes: & sacrifi-

crificium istius iusti domini, fuit panis & vinum, quod est secundum ordinem Melchisedech. In quibus verbis Deus per Prophetam manifestè ostendit, quod sacrificium finiretur, quando inciperet istud sacrificium in æternum: & ordinatio sacrificandi secundùm ordinem Aarō ex toto cessaret, quando inciperet sacrificium in pane & vino æternaliter duraturum.

Malachiæ quoque locum, quem adduximus de hoc sacrificio interpretatur, præter antiquissimum Irenæum, Augustinus his verbis. Hæc quippè Ecclesia est Israël secundùm spiritum, à quo distinguitur ille Israel secundùm carnem, qui seruiebat in vmbris sacrificiorum, quibus significabatur singulare sacrificium, quod nunc offert Israel secundùm spiritum, cui dictum atque prædictum est: Audi populus meus, & loquar tibi, Israel, & testificabor tibi: & cætera, quæ iam suprà commemoraui. De huius enim domo non accipit vitulos, neque de gregibus eius hircos. Iste immolat Deo sacrificium laudis non secundùm ordinem Aaron, sed secundùm ordinem Melchisedech. De eo enim dictum est: Iurauit dominus, & non pœnitebit eum, tu es sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech. Nouerunt, qui legunt, quid protulerit Melchisedech, quando benedixit Abraham, & si iam sunt participes eius, vident tale sacrificium nunc offerri Deo toto orbe terrarum. Dei autem iuratio, incredulorum est increpatio, & quod Deum non pœnitebit, significatio est, quia hoc sacerdotium non mutabit. Mutauit quippè sacerdotium secundū ordinē Aaron: Vnde alius Propheta dicit ad eū, qui carnaliter est Israel, Non est mihi voluntas in vobis, dicit dominus omnipotēs & hostiā non accipiā de manibus vestris. Ecce quod est secundū ordinē Aaron. Cur autē hoc accipiat, addit & dicit: quia ab ortu solis ad occasum glorificatū est nomen meū in gētibus, & in omni loco offertur incensum nomini meo, & hostia pura. Ecce quod est secūdùm ordinē Melchisedech. Eusebius. Hæc omnia quę ab initio diuinitus prædicta sunt in præsenti tempore per Euangelicā Saluatoris nostri doctrinā, ab omnibus gētibus celebrātur, propheticæ voci testimonium afferente veritate, per quam vocem Deus Mosaicis reiectis sacrificijs, quod futurum erat, nostrum ipsorum institutum nunciat dicens: Quoniam ab ortu solis vsque ad occasum nomen meum glorificatum est in gentibus, & in omni loco offertur incensum nomini meo, & hostia munda. Sacrificamus igitur Deo altissimo sacrificiū laudis: sacrificamus Deo plenum, & odorē afferens, & sacrosanctū sacrificium: sacrificamus nouo more secundùm nouum Testamētum, hostiam mundā. Ac paulò pòst: Sacrificamus & incendimus alias quidem memoriam magni illius sacrificij, secundùm ea, quæ ab ipso tradita sunt mysteria celebrantes, & gratias Deo pro salute nostra agentes. Quemadmodum Melchisedech, qui sacerdos gentium erat nusquam videtur sacrificijs corporalibus functus, sed vino solo & pane, dum ipsi Abraham benedicit: ita sanè primus ipse saluator ac Dominus noster, deinde qui ab ipso profecti sunt Sacerdotes in omnibus gentibus spirituale secundùm Ecclesiasticas sanctiones Sacerdotij munus obeuntes, vino ac pane & corporis illius & salutaris sanguinis mysteria repræsentant.

Mal cap. 11.
Aug. cont. aduers. legis & prophet. lib. 1. cap. 20.
Malachiæ locus de hostia munda explicatur.
Iuratio Dei incredulorum increpatio.
Euseb. lib. 1. demonstra. Euang. cap. 10.
Sacrificijs corporalibus Melchisedech non fuit vsus, sed pane & vino.

Ioannes quoque Chrysostomus hunc ipsum Malachiæ locum adferens: Vides quàm luculenter, quamque dilucidè mysticam interpretatus est mensam, quæ est incruenta hostia. Ac paulò pòst: Vides quòd vbique concessum est angelicum illud sacrificium inclarescere: vides nullis finibus circumscriptum, neque altare, neque canticum: in omni loco thymiama offertur nomini meo. Est igitur hostia pura prima quidem mystica mensa, cœleste summeque venerādum sacrificium. Copiosius etiam ac magis diserè in secunda contra Iudæos oratione, cùm eundem prophetæ locum adduxisset. Quando, inquit, hæc euenerunt Iudæe? Quando in omni loco incēsum oblatum est Deo? Quando sacrificiū purum? Non possis aliud tempus proferre, quàm hoc, posteaquàm Christus aduenit. Quod nisi de hoc tempore prædixit, nisi de nostro sacrificio vaticinatus est, sed de Iudaico: etiam legi repugnat prophetia. Nam cùm Moses vetet vllo alio in loco sacrificium fieri, præterquam quem elegit dominus Deus, quumque ille in vnum locum sacrificia illa concluserit: nimirum propheta dicens, quòd in omni loco incensum adolendum sit, ac sacrificium purum, aduersatur ac repugnat Moysi. Verùm nulla est inter eos pugna, neque dissensio. Ille de alio loquutus est sacrificio, & hic de alio pòst vaticinatus est. Vnde hoc declaratur? Tum ex his quæ dicta sunt, tum ex alijs plurimis signis. Ac primum ex ipso loco. Non enim in vna ciuitate, quemadmodum sub Iudæis, sed ab exortu solis ex ipso loco. Non enim in vna ciuitate, quemadmodum sub Iudæis, sed ab exortu solis vsque ad occasum prædixit hanc culturam esse celebrandam. Præterea ex sacrificij modo, siquidem puram illam appellans, declarauit de qua loqueretur. Denique à personis offerentium. Non enim dixit, in Israel, sed in gentibus. Ac ne putares, quòd in vna, duabusue aut tribus ciuitatibus hoc culturæ genus instaurandū esset, non simpliciter dixit in omni loco: sed ab ortu solis vsque ad occasum: demonstrans, quòd quantum sol terræ aspicit,

Chrysost. in Psal. 115.

cit,tantundem Euangelium esset occupaturum. Purum autē dicit sacrificium,quasi prius illud fuisset impurum, non quidem suapte natura, sed iuxta voluntatem offerētium. Et ideò dixit:Incēsum abominatio est mihi: Quanquàm & alioqui si quis ipsum hoc sacrificium conferat cum illo,ingens discrimen inueniet,vt iuxta comparationis rationem solùm hoc purum dici mereatur. Quodque de lege & gratia dixit Paulus, ne glorificatum quidem fuit,quod erat glorificatùm, propter eminentem gloriam. Idem & hic iure diximus,videlicet quòd hoc sacrificium cum illo collatum solùm dici debeat purum. Non enim per fumum ac nidorem, non per sanguinem ac redemptionis pretia, sed per spiritus gratiam offertur.

In Malach. Remigius Antisiodorensis Episcopus ante septingentos propè annos locum hunc explicans: Mundam oblationem esse dixit sacrificium, quod nunc frequentat Ecclesia. Rupertus similiter eum locum enarrans. Et offerent,inquit,nomini meo oblationem mundam,oblationem panis & vini,sacramentum corporis & sanguinis redēptoris sui. Hæc oblatio sic est munda,vt exteriùs nullum habeat cruoris horrorem,& interiùs siue inuisibiliter mundet cruentam omnis peccati pollutionem. Itaque in gentibus talem oblationem offerentibus mganum est nomen meum,&c. Et qui præcesit hos omnes longè vetustissimus Iustinus philosophus & martyr, de sacrificio quod offertur in omni loco à nobis gentibus interpretatur Eucharistiæ,tum pane,tum poculo,quo nos clarificare nomen Dei,quod à Iudæis profanatur,docet. Rabbi Samuel ad Isaac scribens capite vigesimo: Timeo domine mi,quod Deus elongauit nos à se,& sacrificium nostrum:sed & acceptauit sacrificium gentium, sicut ipse dicit per os Malachiæ Prophetæ: Non est mihi voluntas in vobis dicit Deus,neque recipiam sacrificium vestrum, quoniam ab ortu solis vsque ad occasum eius, magnum est nomen meum in gentibus,quæ offerunt nomini meo sacrificium mundum. Ergo apud Deum sacrificium gentium est mundius,quàm sacrificium nostrum. Et insuper quia Deus priuauit nos omni sacrificio, & mundo sacrificio, vt alios doceret Christianos,vt ipsi vitarent nos,vt non contaminarentur,sicut nos vitauimus gentes omni tempore, quo sacrificium nostrum fuit mūdum apud Deum & acceptum. Quod verò produximus ex Daniele de iugi sacrificio, vetustissimus auctor Hippolitus de Missa,quam Græci Liturgiam vocant, rectè intelligi posse docet,cùm de consummatione mundi,deque Antichristo scribens his verbis vtitur: Lugebunt Ecclesiæ luctum magnum:quia nec oblatio,nec suffitus fiat,nec cultus Deo gratus. Sed Ecclesiarum ædes sacræ tugurij instar erunt, preciosumq; corpus & sanguis Christi nō extabit in diebus illis,liturgia extinguetur,psalmorum decantatio cessabit. Et paucis interiectis: Venite Pontifices,qui purè mihi sacrificium die nocteque obtulistis, ac preciosum corpus & sanguinem meum immolastis quotidie. Et qui sequutus est eum Chrysostomus,aut quicunque fuit auctor operis imperfecti. In dimidio hebdomadis, hoc est tribus annis, & sex mensibus, hoc sacrificium Christianum tollendum est ab Antichristo, confugientibus Christianis ante eum per loca deserta, non erit qui aut in Ecclesiam intret, aut oblationem offerat Deo.

In colloquio quod habuit cū Triphone Iudæo. *R. Isaac.*

Hippolitus de Antichristo.

Hom. 49. in 24. cap. Matth.

Sed quid opus est omnium ea de re sententias adferre? cùm veterum scriptorum plenę sint omnes paginæ. In sacrosancto Nicæno Concilio simul & in Ephesino, quæ nō minoris auctoritatis habita sunt,quàm ipsa Euangelia,fieri sacrificij huius mentionē legimus. In illo enim hæc verba reperiuntur: Peruenit ad sanctum Concilium,quòd in locis quibusdam & ciuitatibus presbyteris sacramenta diaconi porrigant. Hoc neque regula,neq; consuetudo tradidit, vt ij, qui offerendi sacrificij non habent potestatem,his qui offerūt, corpus Christi porrigant. Ex Ephesino verò scribunt ad Nestorium patres Concilij, annunciantes ei: Sicut secundum carnem mortem vnigeniti filij Dei, id est, Iesu Christi, & resurrectionem eius,& in cœlos ascensionem pariter confitentes,incruentam celebramus in Ecclesijs sacrificij seruitutem:sic etiam ad mysticas benedictiones accedimus & sanctificamur,participes sancti corporis & precioſi sanguinis Christi,omnium nostrum redēptoris,effecti.

Sacrificij Missæ in Nicæno & Ephesino Concilijs quomodo fiat mentio.

Augustī. lib. 10. de ciuitate Dei, cap. 9. Fuerunt Augustini temporibus, qui non putarent visibilia Deo sacrificia offerenda. Centum annis pòst fuerunt hærecici, qui sacrificium hoc corporis & sanguinis Christi, quod in Ecclesia celebratur,soli patri immolandum existimarent. Quorum sententiā ad Monimum scribens grauiter Fulgentius confutauit. Et qui videtur eum præcessisse Idacius Clarus aduersus Varimadum Arrianum scribens: vbi docet, quod sicut patri,ita etiā filio non solùm Christianis temporibus, verùmetiam à prisci tēporis sacerdotibus mulgelio Matthæi testimonijs,tandem ita concludit. Sacrificium itaque quod à Christianis sacris altaribus admouetur,non solùm Deo patri,sed etiam filio communi deuotione offertur,

Fulg. lib. 2. Idacium.

fertur,quoniam nec patri sine filio potest offerri,nec filio sine patre sanciri. Omnia autem,quæ scribit in eo loco Idacius,reperiuntur ijsdem verbis in Epistola Marcellini Pōtificis ad Salomonem,quæ habetur in primo Conciliorum tomo. Sed Augustinus docet filio vnà cum Patre & Spiritusancto sacrificium panis & vini, in sancta Ecclesia Catholica per vniuersum orbē terrarū offerri. August. de fide ad Petrum diaconū,Cap.19.

Ante quadringentos verò annos,fuerunt,quemadmodū antea meminimus, Hēricianī & Petrobrusiani,qui & veritatē corporis & sanguinis Christi in Eucharistia negarēt, & Missam nihil esse,nec celebrari debere cōcenderent. Cōtra quos,quæ scripta sunt à Petro Abbate Cluniacensi,viro & eruditione,& vitæ sanctimonia præstāti,quoniā digna sunt, quæ legantur ab omnibus,visum est paulò altius repetita inferere. Loquens enim de sacrificio in cruce peracto: Hoc est,inquit,nostrum sacrificiū,hoc legis Euangelicæ,hoc noui Testamēti, hoc noui populi holocaustum,quod tunc semel in cruce à Dei & hominis filio Deo oblatū est,& quod semper in altari ab ipsius populo offerendū,ab eodem præceptum & institutū est. Nō enim aliud tunc oblatum, aliud nunc offertur: Sed quod (vt dictum est) semel Christus obtulit,hoc semper Ecclesiæ suæ offerendum reliquit. Et quia iam expeditior via se præbuit,per quam liberior sermo ad ostendendū & confutandum stultissimum errorē decurrat: audite,nō me,sed dominū: non Christianū, sed Christum: non hominem tātùm,sed Deum,audite eum, quem qui non audierit, exterminabitur de populo suo. Dic domine Iesu Deus noster,saluator noster, sacerdos noster, hostia nostra, dic: respondeaduersarijs Testamenti tui,qui volunt rescindere, quod statuisti, eradicare, quod plantasti, destruere quod constituisti, Dic: forsan acquiescent tibi, qui Ecclesiæ tuæ resistunt, verebuntur faciem tuam,qui tuis irreuerenter obuiant mandatis,& si oues tuæ sunt,vocem tuam audient. Ignosce & mihi præsumptuosè interroganti,sed tamen pro ecclesia tua,columba tua,sponsa tua, quam isti violare conantur zelanti. Planè isti redemptorem te negant,qui pretium redemptionis humanæ, quod nobis & pro nobis dedisti (corpus dico tuum) redemptis auferre contendunt. Volunt rursum vincire à te olim solutum nodū captiuitatis, dum largitorē respuunt libertatis. Dic ergo domine,testator noui & æterni Testamenti, vtrum Testamentum hoc vnius diei, sicut isti dicunt, esse volueris,an potius æternum esse decreueris. Audiant isti, non me, sed te, vt conuertantur non ad me,sed ad te. Quid ergo? In cœna vltima,quam cum discipulis tuis vetus pascha nouo commutans celebrasti,accepisti panem,gratias egisti,fregisti, dedisti discipulis tuis. Sed quid dixisti? Accipite,hoc est corpus meum,quod pro vobis tradetur. Et quid addidisti? Hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem postquàm cœnasti,dicens: Hic est sanguis meus noui Testamēti,qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Audistis? Nolite fieri simulachra,quæ oculos habent,& non vident,aures habent,& non audiūt. Auditis hæc nō à quolibet doctore,sed ab illo, de quo pater clamans præcipit: ipsum audite: Auditis eundem dantem corpus. Sed quod corpus? Sunt enim corpora cœlestia & terrestria,& quicquid visui,auditui,olfactui,gustui,tactui hic subiacet,corpus est. Vnde ne quis putaret animalis cuiuslibet, aut hominis cuiuslibet hoc esse corpus, ad excludendū omne aliud sensibile vel insensibile corpus, postquā dixit,accipite,hoc est corpus,adiunxit,meum. Suum ergo, nō alterius corpus discipulis dedit. Rursum, ne fortè alicui cogitatio occulta subreperet: Potuisse creare in manibus corpus,quod suū quidē esset,sed tamē quod ipse erat nō esset,addidit, quod pro vobis tradetur: Ac si diceret. Nolite dubitare, nolite hoc vel illud vobis fingere,nolite aliud & aliud cogitare: quia hoc est corpus,nō alterū,non alterius,sed meū, non permutatum vel nouiter creatum, sed quod pro vobis tradetur,pro vobis crucifigetur,pro vobis morietur. Sic & de calice: Hic est,ait,sanguis, nō bouis aut arietis,non agni aut cuiuslibet hominis, sed meus: non alius,vel noua creatione productus,sed qui pro vobis fundetur, flagellis prouocatus,clauis extortus,lancea excussus. Quid ad demonstrandā veritatē corporis & sanguinis domini dici potuit clarius,lucidius,manifestius? Nonne & longè ante passionem cōmendans magnificum & salutare sacramentum discipulis & Iudæis, sæpe dicebat: Nisi manducaueritis carnem filij hominis,& biberitis eius sanguinē, non habebitis vitam in vobis? Et: Panis quē ego dabo,caro mea est? Et: Caro mea verè est cibus,& sanguis meus verè est potus. Hoc quare? Vt dum nomine corporis circa diuersa corpora cogitando vagaris,audito carnis nomine,ab innumera corporum multiplicitate reuoceris: Rursum audito nomine filij hominis,nō alterius alicuius carnem existimes,nisi illius, qui cùm esset Dei filius,singulari gratia, solitaria operatiōe factus est hominis filius. Vnde quia tenacissimè recolendū,quia vnicè cōplectendum est tantum tantæ misericordiæ opus,tacito sæpe nomine filij Dei, quod pro se est, nomē filij hominis frequētat,quod pro nobis est, Idcircò vocat carnem,ne quodlibet corpus putetur: idcirco filij hominis, ne alterius quàm

Petrus Abbas Cluniacens. Epist.1.

Deut.19. Contra sacramentarios admonitio grauissima. Ioan.10.

Matth.26. Luc.22. Hoc est corpus meum bene explicatur.

Psalm.113. Matth.17.

Corpus suum non alterius discipulis suis Christus dedit.

Ioan.6.

sua existimetur. Ac paginis aliquot interiectis, quibus transubstãtiationem probat, quòd panis in carnem, vinum cõmutetur in sanguinẽ, postquàm de iugi quoq; sacrificio multa præclara dixerat, de iteratione illius his verbis vtitur. Iam illud quod nõ modò ab incredulis opponitur, sed à fidelibus quæritur, cur hoc sacrificium toties iteratur, cùm Christus semel in cruce oblatus ad tollenda totius mundi peccata sufficiat? maximè cùm non hic aliud, & ibi aliud, sed hic & ibi idem prorsus sacrificium, hoc est, idem Christus offeratur, videdum est: Si enim illud in cruce sufficit, superfluum hoc in altari videtur. Sed non est superfluum: quia certa de causa à Dei filio, qui est iuxta Apostolum Dei sapientia, factum & traditum est: quæ sapientia quia summè rationabilis, imò totius rationis fons & perfectio est, nihil agere, nihil iubere irrationabiliter potuit. Vnde cùm hoc dixit, cùm hoc sacramentum suis tradidit, non absque certa ratione, vt certum est, fecit, quæ sola omnibus ratio satisfacit, quicunque Christum huius sacramenti auctorem Deum & Dei esse sapientiã credunt. Placuit tamẽ largitori tãti muneris causam reddere tantæ largitionis, quàm causam dando ipsum sacramentum aperuit. Nam postquàm dixit: Hoc facite, statim addidit, in meam commemorationem. Hæc est ergo causa sacramenti commemoratio Christi. Nouerat saluator quid fecerat, quid facturus erat propter hominẽ: nouerat singulare opus quod gesserat induendo hominem: nouerat stupendum quod gesturus erat moriendo propter hominem. Sciebat se hoc opere saluaturum hominem, sed absque huius operis dilectione nullũ saluari posse hominem. Sciebat quia humanitatis & mortis suæ opus, sicut super omnia opera sua summè celebratum, sic mortalibus pro quibus fiebat, summè erat commendandum. Commendandum erat, vtpote cuius caro pro illis torquebatur, cuius anima pro istis tristabatur, cuius nouissimè mors illorum vitæ ministrabatur. Hoc certè solenniter commendandum erat, vt Christus diligeretur, dilectus haberetur, habitus nunquam perderetur. Sed hæc eius dilectio ab hominibus seruari non poterat, memoria pereunte, nec fugax memoria diu retineri valebat, nisi signo congruo apparente. Ne igitur à corde fugeret, quod maximè cordi inesse oportebat, signo rei congruente, veluti fune insolubili, colligata est cordi memoria, qua fortiter vinciente, semper redemptus redemptionis pretium cogitare, indeque redemptori agẽs gratias, fide, quæ per dilectionem operatur, nequaquàm se ingratum tantæ gratiæ demonstraret. Et posset quidem mentibus humanis huius rei vtcunque absque signo visibili inesse memoria, sicut multarum rerum tam diuinarum quàm humanarũ recordatio, fama, lectione, doctrina in eis aut gignitur, aut conseruatur: sed quia iuxta quendam:

Segnius irritant animos demissa per aurem,
Quàm quæ sunt oculis subiecta fidelibus: —

Et res tanta erat, vt & ad eam cogitandam, amandam, amplectandam, non segniter, sed insigniter humani animi mouendi essent, dignum & iustum fuit, vt humanitatis & mortis Christi memoria non tãtùm auditu per aures, sed etiam visu per oculos iuuaretur. Ea de causa signum hoc à Christo propositum est, quod ita signum est, vt sit tamen idem quod signat. Hoc autẽ contra veteris sacrificij multiplicitatem, quæ in nullo erat idem quod signabat, præter hoc, quod, hoc illud sacrificiũ erat, & istud sacrificiũ est: & illud Deo offerebatur, & istud eidẽ Deo offertur: Signabat verò (addo illud) hoc, nostrũ nostri temporis sacrificium, sed non erat hoc, quod istud: quia illud vmbra, hoc corpus: illud figura, hoc veritas: illud de cadaueribus & cruore animalium, hoc de corpore & sanguine filij Dei. Idcircò non erat idem quod signabat: sed istud nostri sacrificij signum nõ aliud, sed ipsum est quod signat. Ita verò est ei eidem quòd signat, vt quantum ad corpus, id est, ad veritatem carnis & sanguinis Christi pertinet, sit idem quod signat. Neque enim ibi Christus, vt olim dolorem & mortem patitur, cùm tamen immolari dicatur. Dicitur autem immolari, cùm, licet inuiolabiliter in altari frãgitur, diuiditur, comeditur: cum ijs, & quibusdam alijs signis, in quantum fieri potest, mors domini maximè repręsentatur. Vnde, sicut dixi, quantũ ad veritatem corporis & sanguinis Christi pertinet, est idẽ quod signat, quã tamen maximè signat, maximè autem dixi, quia hoc apertissimè Apostolus dicit in versu, quẽ supra cõmemoraui: Quotiescũq;, ait, manducabitis panẽ hunc, & calicẽ bibetis, mortẽ domini annunciabitis. Quare hoc? Quare nõ similiter ô Apostole Dei dixisti, incarnationẽ domini, natiuitatẽ domini, circũcisionem domini, baptismũ domini, vel quod magis videretur resurrectionẽ dñi, ascẽsionẽ domini? Quare dixisti mortẽ dñi quare illa, quæ gloriosa videtur, dimisisti, & quod erat ignominiosi⁹ elegisti? Vt, inquit, ostenderẽ, in morte dñi singulariter constare salutẽ mundi: vt ostenderẽ istud opus eius præponderare omnibus operibus eius: vt ostenderẽ tormẽto illo requiẽ, ignominia illa gloriam, morte illa mortuis redditã vitam. Ita planè & iuxtà Apostolũ, quando mãducatur panis domini, hoc est corpus dñi: quando bibitur calix domini, id est, sanguis domini, an-

Sacrificiũ corporis & sanguinis Christi quare toties iteratur.

1. Corinth. 11.

Missæ sacrificio memoria Christi beneficiorum in nobis excitatur.

Horatius in arte poëtica.

Sacrificij veteris & noui signa differunt.

Christus quomodo in altari dicatur immolari.

1. Corinth. 11.

Mortem domini annunciabitis quid.

ni annunciatur, hoc est, repræsentatur mors domini, quam passus est in cruce, nõ alia, sed eadem quæ est præsens, caro domini: qua fusus est, non alius, sed idem qui sumitur sanguis domini. Quòd cùm fit, ad hoc vtique fit, vt mens longè vehementius excitata corporis domini susceptione, quã possit excitari verbi domini admonitione in amorem eius, quem non tantùm audit, sed etiam videt & suscipit, inardescat: & videns verbum carnem factum vt habitaret in nobis, habitans etiam corporaliter, & in se obliuiscì iam nullatenus posset, quem fide credit, amore amplectitur, manu contrectat, ore suscipit: quẽ quondam pro se mortuum ipsa susceptione recolens, & morte illa vitã sibi paratam agnoscens à mortis operibus abstineat, & sic eidem Christo domino suo immortaliter iã viuenti in sempiternum conuiuat. Hoc igitur Ecclesiæ sacramentum, quoniam sic assidua sui repræsentatione memoriam innouat, fidem auget, spem roborat, charitatem confirmat, non superfluum, sed valde necessarium est. Ea propter vt dictum est, dominus hoc in sui commemorationem fieri iussit, ea de causa mortem domini isto sacramento denunciari Apostolus docuit: vt Christi & mortis eius memoria auelli de cordibus humanis nulla mundi inquietudine, nulla temporum prolixitate valeret. Quæ memoria amorem excitans, de animi recessibus mala omnia effugaret, virtutibus vniuersa repleret, sicq; quotidie per hoc sacramentum innouans redemptionem, quotidianam pœnitentibus peccatorum gigneret remissionem. Soluit quidem, & plenè tollit peccata mundi agnus Dei in cruce immolatus, nec tamen idcircò, vt dixi, superfluus est in altari oblatus. Et vt in te ipso, à te ipso, hoc discas, aduerte quicunque hæc legis, teque ipsum interroga, quando magis mouearis (si tamen quod profiteris firmiter credis) vtrum quando dicitur: Christus olim inter homines apparuit: aut quando dicitur: Christus nunc inter homines cõuersatur? quando dicitur: Olim in cruce pependit: an quando dicitur: nunc in altari offertur? Vtrum, inquam, te magis moueat, & ad admirandum, & amandum accendat, eius prædicata absentia, an demõstrata præsentia? Sed scio, quia nõ differis, quod verum est, magis humana corda moueri præsentibus, quàm absentibus rebus, mouetur igitur magis ad præsentem quàm ad absentem: mouetur magis ad visum, quàm auditum Christum: mouetur ad admirandum: mouetur ad amandum, quo amore amanti generatur remissio peccatorum. Cui quantus erga Christum amor est, tanta est & indulgentia, ipso domino attestante, qui de peccatrice Maria sic ait: Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Et cùm rursus scriptum sit: Charitas operit multitudinem peccatorum. Quantam multitudinem peccatorum operit charitas in Christum, si tantũ operit charitas in proximũ? Non est ergo, vt dictum est, superfluum CHRISTI corporis & sanguinis sacramentum, quo viuacior memoria excitatur, quo feruenrior dilectio prouocatur, quo plenior peccatorum remissio comparatur. Non est superfluum: quia non tantùm per id, quòd Deus est, sed etiam per id, quòd homo est, nobiscum est vsque ad consummationem seculi. Non est superfluum, quia qui per corpus suum redemit nos, per idem corpus suum reficit nos, vt redempti per corpus eius, & refecti corpore eius, nutriamur & pascamur humanitate eius, donec satiemur deitate & gloria eius. Hactenus Petrus Cluniacensis.

Ioan. 1.

Mortis domini quotidianacõmemoratio quid nobis dat

Luc. 7.
1. Pet. 4.

Missæ sacrificij quotidiani effecta.

Quid autem dici potuit magis piè, magis religiosè, magis etiam disertè, vel ad rationem huius sacramenti & sacrificij explicandam, vel ad immensum illud redẽptionis nostræ beneficium illustrandum, vel ad mentes hominum amore tam benefici redemptoris inflãmandas, quàm quòd ab hoc venerabili patre spiritu Dei pleno dictum est? Ex cuius nos libello propterea tã multa describẽda, atq; huic loco inserẽda curauimus, vt quę fuerit Ecclesiæ fides de hoc sacramento ante quadringẽtos annos, planũ omnibus fieret: simul intelligi posset, quàm impudẽs commentũ sit eorũ, qui quadringẽtis his & amplius annis extinctã Euangelij lucem in Ecclesia Dei, Christiq; beneficia omnia obscurata esse, literarum monumentis prodere veriti nõ sunt. Cùm si vnquàm anteà, illo tẽpore vel maximè clara, aperta, testataq; fuerint omnibus: Quẽadmodum ex eorũ scriptis videre licet, qui vixerunt illo seculo, quod ferax doctissimorũ hominum fuisse cõstat. Nam intra cẽtum annorũ spacium tulit ætas illa viros insignes, Anselmũ & Lantfrancum Canthuariẽses Archiepiscopos, Guimundum Episcopum Auersanum, Algerum presbyterum & Petrũ Abbatem in monasterio Cluniacensi, Bernardum Claræuallensem, Hugonem de sancto Victore, Richardũ de sancto Victore, Petrum Lombardum, fratrem eius Gratianũ, & alios nõnullos nõ doctrina magis, quàm vitę sanctitate claros & illustres. Atqui horũ omniũ, & cũ ea, quę præcesit, quæ fuit ab ipsis Apostolis, & eorũ successoribus, & cũ ea, quæ sequuta est Ecclesia, vsq; ad hęc nostra tẽpora, cũ de rebus alijs omnib⁹, tũ de iugi hoc sacrificio mirus cõcentus, & incredibilis quædã est cõsensio. Nã quod Arnobio, Cypriano, Augustino, Fulgentio in Aphrica, idem visum fuit Irenæo, Remigio, Antisiodorensi,

De sacrificio missæ patrum consensus.

& Petro Cluniacensi in Gallia: idem patribus in sacrosanctis Nicæno, & Ephesino Cõcilijs, ex toto orbe Christiano congregatis, idẽ Ambrosio in Italia, Chrysostomo in Thracia, Theophylacto in Mœsia, Hieronymo & Ioanni Damasceno in Syria, Cyrillo in Ægypto, Eusebio in Palæstina, Lantfranco in Anglia, Epiphanio in Cypro, Amalario, Rabano, & Ruperto Tuitiensi in Germania, Adalberto Gnesnensi Archiepiscopo, & Stanislao Cracouiensi Episcopo, qui nostræ gentis Apostoli fuerunt in Polonia: qui Euangelium sanguine suo signatum nobis reliquerunt. Quod ergo isti omnes, & qui eos vsque ad hæc nostra tempora sequuti sunt, vnanimiter senserunt, prædicauerunt, literis etiam consignauerunt, atque ad nos transmiserunt, vicissim à nobis ad posteros nostros transmittendum: isti, inquam, omnes, in tam diuersis regionibus commorati, tãto & locorum & seculorum interuallo disiuncti, quòd nos tanto consensu docuerunt, non hominum hanc magis quàm Dei per os Ecclesiæ suæ loquẽtis, doctrinam existimare debemus. Quo minùs ferendus est inflatus ille sensu carnis suæ, qui nihil morari se scribit, quid tãto cõ
1. Reg. 17. 1. Tim. 3. sensu loquãtur vetusti scriptores. Sicilicet tu ille es incircũcisus Philistęus, qui exprobrare audes aciei Dei viuentis? qui Ecclesiam vniuersam, quæ colũna & firmamentum veritatis, erroris arguere: qui grauissimum etiam idololatriæ crimen illi impingere non vereris? Sed qua alia ratione agnosci posset illius minister, qui dixit: In cœlum cõscendam,
Esai. 14. super astra Dei exaltabo solium meum, ascendam super altitudinem nubium, & ero similis altissimo: Qui posteà ad infernum detractus est in profundum laci. Nisi quòd impius hic non vult esse similis altissimo, sed vult esse supra altissimum. Altissimus enim promisit se missurum Spiritum suum, qui doceret Ecclesiam suam, & cum ea maneret in æternum: & iste nescio quis Sataniſta audet altissimum arguere mẽdacij, cùm tot seculis
Sacrificium iuge per omnes mundi partes celebrari. Ecclesiã Spiritu Dei destitutã, ac in idololatria versatã esse impudẽter asserit. Percurre Ecclesiam totius orbis vniuersam: Italiam, Hispaniam, Galliam, Germaniam, Poloniam, Vngariam, Boëmiam, Insulas in mari Oceano, Angliam, Scotiam, Hiberniam, Suetiam, Norwegiam, deinde quæ sunt mediterranei maris, Siciliam, Cretam, Cyprum, Rhodum, Sardiniam, Corsicam: Adde Græcos, Ruthenos, Moschos, tametsi iam schismaticos: adde quotquot in Syria & Armenia Christi nomen profitentur: adde postremò numerosissimos Indiæ populos, toto propemodum orbe à nobis disiunctos: in omnibus his regnis & prouincijs (præterquàm si qui alicubi se viginti aut triginta his annis à Christo & ab eius corpore segregauerũt) iuge hoc sacrificium corporis & sanguinis Christi, & nunc sacerdotes celebrare, & ex quo tempore omnes isti populi Christum cognouerunt, nunquàm celebrare intermisisse reperies: Quod à Christo vt diximus institutum, ab eius Apostolis per longam successionem sacerdotum & Episcoporũ per manus traditum, & obseruatum in Ecclesia fuit ad hæc vsque tempora, & non prius intermittetur, quàm finis mundi aduenerit. Et huic totius orbis Christiani consensui vnius alicuius hominis fanatici, nihil sibi nõ arrogantis, omnia sanctis patribus detrahentis, omnẽ omnium
Vnius hominis fanatici sensum totius Ecclesiæ sensui & consensui anteponendum nõ esse Conciliorum auctoritatem eleuantis, sensum anteponemus? O Christe, qui es via nostra, veritas nostra, vita nostra, prius fortunas nostras omnes, prius vitam hanc nostrã mortalem, prius omnia, quæ sunt in hoc seculo mortalibus charissima, nobis eripe, quàm in hãc nos mentẽ impelli patiaris. Nullũ est discrimen tantũ, quod nõ alacriter subire: nulla tãta difficultas, quam inconstanter perferre: nullum tantùm certamen, cui non intrepidè nos prius offerre sumus, & esse parati debemus, etiam si eundem illum gustare nos calicem oporteat, quem tu pro nobis amarissimum bibere dignatus es, te vires suppeditante nõ modò non fugiendum nobis, verùmetiam expetendum esse putamus, priusquam id fa-
In missæ sacrificio euertendo Sathanæ astutia. ciamus, quod nos impij isti facere iubent, vt te redemptorem negemus, vt redemptionis nostræ pretium sacrosancti corporis & sanguinis tui iuge sacrificium per Satanam & ministros eius auferri nobis patiamur.

Verùm, quòd sæpe monuimus, nihil est hoc virulento serpente callidius. Nam verbo quidem ille redẽptionis nostræ pretium auferre se negat, quin illud potius prædicari velle simulat, cùm tamen re ipsa nihil agat aliud, neq; alià in re curas suas & cogitationes cõsumat omnes, quàm vt omnẽ tanti beneficij memoriã sempiterna quadam obliuiõe prorsus obruat. Contendere quidem primùm illud modò videtur, vt ne sit externum vllum
Heb. 9. sacrificium. Scriptum est enim: Vna oblatione cõsummauit in æternum sanctificatos. Verùm posteaquã hoc obtinuerit, serpet euestigiò longiùs, simul & prædicationem externã
Heb. 8. Hier. 9. abolendam esse docebit. Scriptum est enim in eadem epistola, & ex Propheta citatũ: Nõ docebit vnusquisque proximum suum, & vnusquisque fratrem suum, dicens: Cognosce dominum: quoniam omnes scient me, à minore vsque ad maiorem. Sed fanatici tibi videntur, qui per hunc scripturæ locum externum verbi ministerium abolere conãtur? Atqui eadem hoc auctoritate, qua tu, faciunt, & æquè tu fanaticus videri debes, qui per ea,

quæ

quæ & in hoc, & in proximè insequenti capite scripta sunt, & sacerdotium, & sacrificiũ externum abrogare niteris: vnde occasionem isti sumpserunt, idem de externa, quam vos in Ecclesia solam esse vultis, prædicatione sentiendi. Qui magis autem vobis vestro, quàm illis, quos meritò fanaticos vocatis, suo iudicio scripturas interpretari licebit? Estis autẽ vtrique fanatici, qui vos à Christo, & ab eius corpore Ecclesia segregastis, atque ideò tanta errorum caligine oppressi estis. Verum est enim, quod vt diceres, dum fanaticos istos insectaris, ipsa abs te inuito veritas extorsit, sanæ intelligẽtiæ lucem Ecclesiæ promitti. Ac rectè admones, peculiariter id notandum esse. Nõ est enim extra illam sanæ intelligẽtiæ scripturarũ lux, cui promissus & missus est Spiritus sanctus, à qua, cùm vltrò ipse te præcideris, mirandum nõ est, si sanæ intelligentiæ lux à te recesserit. Scit Satanas, quemadmodum ab Augustino quoque scriptum legimus, externum sacrificium Deo deberi, atque hoc vno signo diuinam seruitutem ab humanis obsequijs discerni. Nam obsequia cætera, quæ diuinitati debentur, ausi sunt sibi etiam superbiæ fastu homines arrogare: Rarissimi autem commemorantur, qui sibi, vt sacrificaretur cũ regia potestate possent, ausi fuerint imperare: Quicũque tamen ausi sunt, per hoc se deos haberi voluerunt. Quamobrem vt ne quod esset discrimen inter diuinam maiestatẽ, & inter mundi principes, vt nullus peculiaris illi cultus tribueretur, hoc summo studio cõtendit & elaborat, vt externũ tollat sacrificium, quo nulla vnquàm ætas ab orbe condito caruit, etiamsi nunc apud plures, nũc apud pauciores vsus eius fuerit: quò sic tandem dicat impius, dicat insipiens in corde suo, nõ est Deus. Hic est scopus, ad quẽ tendit Satanas, cuius si nouam hanc doctrinã de externo sacrificio abrogando (quod pro sua misericordia procul Deus auertere dignabitur) mundus exaudiat, faciet, quod nunquàm fecerat, & more captiuati illius populi sedebit absque lege, absque rege, absq; sacerdotio, absq; Ephot & Teraphin: cumque Deo sacrificare cessauerit, & ipse Dei esse cessabit. Erit his temporibus gratiæ, quod nunquàm fuit nec tempore iræ, vt Christianis Deo sacrificare cessantibus, cultus qui semper in mundo fuerat, omninò de mundo pereat: & qui Deũ ritu suo colens, Deo subditus esse probatur, cultum eius abijciens absque aliquo Deo prorsus esse videatur.

Intelligentiæ sanæ lux Ecclesiæ promissa.

Lib. 1. contra aduersarium legis & Prophetarum cap. 18. & de ciuit. Dei li. 10. ca 4

Oseæ. 3.

Cùm itaque detectæ iam sint Satanæ fraudes, cùm quorsum tendat serpens hic astutus, planum & manifestum factum sit (neque enim aliud illi propositum est externo sacrificio abolendo, quàm vt redemptorem, vt redemptionis nostræ pretiũ auferat: deniq; vt nos sine Deo esse faciat) viriliter illius conatibus resistamus, ac quãtò magis ille cultum hunc Deo debitum, & ab ipso Deo institutum oppugnare fuerit adortus, tãtò nos eũ maiore pietate frequentemus, tãtò crebrius iuge sacrificium hoc, per quod reconciliationem in cruce factam, & peccatorum nostrorum remissionem ibidem nobis obtentam, in nos transferre conamur, in Ecclesia celebremus. Neque moueat quenquam, quòd non ea lingua peragatur, quæ ab omnibus intelligi possit. Iam enim anteà satis docuisse videmur, non in eo quantum intelligamus, sed in eo quàm piè Deum colamus, salutem nostram positam esse. An existimandum est, intellexisse pueros Hebræorum, quid agerent, cùm in templo clamarent: Osanna filio Dauid? Atqui adeò non fuit hæc eorum quamlibet imperitorum pietas ingrata CHRISTO, adeò non aspernatus est non intelligentium laudem, vt cùm principes Sacerdotum & Scribæ indignati dixissent, Audis quid isti dicunt? non obscurè tulerit, se laude eorum delectari, ac iam pridem à Propheta fuisse prædictum admonuerit: Ex ore infantium & lactentium perfeciſti laudem. Qui vel solus scripturæ locus docere nos potest, non quæ ab eorum supercilio proficiscitur qui sibi nihil non arrogant, sed infantium & lactentium laudem gratam esse Deo.

In sacrificio abolendo Sathanæ studium & scopus.

Sacra an peragenda sint lingua cuiusque vernacula. Matth. 21. Cantare vel legere diuinã scripturam nõ intellectam Deo etiam acceptũ esse ostenditur. Psalm. 8.

Iam verò quotusquisq; fuit in populo Israël, qui quid sibi vellẽt ritus, cæremoniæ, sacrificia veteris legis, perspectũ haberet? Certè præter Sacerdotes, Scribas, & Pharisæos, vix millesimus quisq;, quid ea sibi vellẽt, assequebatur, vt nõ temerè dictũ fuerit à Pharisæis: Turba hæc, quæ non nouit legẽ, maledicti sunt. Et tamen ex hac turba, quæ legem ignorare visa est, nõ ex sapientibus secũdum carnẽ, elegit Christus, per quos Euangelij sui luce mundũ illustraret: cùm interea qui de verbo Dei, de scripturarũ, de legis peritia tantopere gloriabãtur, & sibi solis earum intelligentiam arrogabant, sibi cum sua arrogantia relicti, filij gehennæ facti sint. Non scisciţabantur curiosè qui fuerant è turba, quid in sacrificijs istis fieret: illud scire cõtenti erant, venturum aliquando mediatorem, per quem salutem ipsis consequi liceret: illum expectabant, illum colebant, & adumbrati sacrificijs istis persuasum habebant. In cæteris omnibus, maiorum suorum, hoc est eorum, ex quorũ ore legem requirere iussi fuerant, fidem sequebantur, in qua non pauciores procul dubiò ex imperita multitudine & simplici plebecula, quàm ex illis, qui diuinæ legis præ cæteris esse periti videbãtur, salui facti sunt. Nõ alia ratio existimanda est eorum, qui Christum sequuti sunt. Etiam si non omnia vulgus intelligat, quæ geruntur in hoc altaris sacrificio,

Ioan. 8.

Fidem maiorũ suorum sequatur vulgus. legis & mysteriorum secreta non scrutetur. Malach. 2.

saltem nouerit Iesum Christum, & hunc crucifixum, atque illud sacrificium quo semetipsum in cruce Christus obtulit hostiam Deo in odorem suauitatis, in altari repræsentari intelligat, tam facilè, ac facilius etiam in hac sua simplici fide saluari poterit, quàm qui anxiè disputant, vtrum ea iustitia, qua Christus ipse iustus est, an ea, quam nobiscum communicat, & suo modo nostram facit, nobis eam imputans, an (quæ est Ecclesiæ sana doctrina) ea quæ Christi meritò nobis communicata nobis inhæret, iusti efficiamur.

Hom. 20. in Iosue.

Cùm locum illum produxisset Origenes ex Paulo, in quo spiritum in nobis ita orare docet, vt sensus sine fructu sit: Intellige, inquit, ex hoc, quia fit aliquando noster quidem sensus sine fructu: Spiritus autem, id est, virtutes illæ, quæ animæ nostræ in adiutoriũ datæ sunt, pascuntur & reficiuntur ex auditu animæ sanctæ, velut ex diuinis & rationabilibus cibis. Quid dico? quia diuinæ virtutes pascantur & epulentur in nobis? Si nos verba diuinæ scripturæ proferamus ex ore, ipse dominus noster Iesus Christus si nos inueniat his vacantes, nõ solùm pasci & refici dignatur in nobis, verùmetiã si has epulas apud nos viderit apparatas, patrem secum dignatur adducere. Ac paucis interiectis, etiam malignarum virtutum insidias effugari sermonibus eiusmodi docet, haud aliter atque precationibus sopitus serpens portatur in manibus. Si legis, inquit, scripturam quam nõ intelligis, interim hanc primam suscipe vtilitatem, quòd solo auditu velut incãtatione quadam noxiarum virtutum, quæ tibi insidiantur, virtus depellitur. Et iterum post pauca: Hæc id circo diximus, ne fastidium capiamus audientes scripturas, etiam si non intelligimus: sed fiat nobis secundum fidem nostram credentibus, quia omnis scriptura diuinitus inspirata vtilis est, etiam si non sentiamus vtilitatem, credere tamen debemus, quia vtilis est. Solent medici præbere interdum cibum aliquem vel potũ (verbi gratia) ad discutiendũ caliginem visus: nec tamen in edendo siue potando sentimus, quia vtile est & prodest oculis, sed cùm transierit visum cibi illius aut potus virtus, paulatim purgat aspectum, & tum demùm sentire incipimus, quia cibus ille aut potus profuit oculis. Hoc ergo modo credẽ dum est etiam de scriptura sancta, quia vtilis est, & animæ prodest, etiam si sensus noster ad præsens intelligentiam non capit: quoniam vt diximus, & bonæ virtutes reficiuntur, & malæ torpescunt & effugantur.

Eucharist. Eleuatio quare fit, & quid inter eleuandũ meditari debeat. Leuit. 23.

Quamobrem rectè populum institutum fuisse videmus à maioribus nostris, cùm Eucharistiam sacerdos eleuat, quod est sacrificij signum (nam & in lege quæcunque sacrificabantur, eleuari consueuisse docemur ex Leuitico) vt in genua procidentes, Christum in Eucharistia præsentem adorent: simul in memoriam redeãt illius sacrificij, quo ille in crucem sublatus, se pro nobis hostiam obtulit Deo. Recogitent etiam secum, quàm acerbos cruciatus, quàm ignominiosam mortem sustinuit, quodque his illius tam grauibus supplicijs non nisi peccata nostra causam dederunt. Quare iustum de commissis illis dolorẽ concipiant, atque modis omnibus ea sibi odio esse, seque vel maximè ea detestari declarent, & pectorum tonsionibus, & quibuscunq; rebus alijs externis. Quoniam verò tam preciosa morte sua pro peccatis nostris omnibus Christus planè satisfecit, nulla vt esse possint flagitia tanta, quæ per illam abolita non sint, concepta inde fiducia, adeãt ad thronum gratiæ Dei, & cùm nostra merita non habeamus, quæ allegare possimus, allegẽt Christi merita, hoc ipsum corpus, quod pro nobis in cruce pependit, hunc ipsum sanguinem, qui fusus est in remissionem peccatorum nostrorum, Deo patri sistentes: ac supplices illũ precentur, qui protector noster est, vt auertat faciem suam à peccatis ipsorum, & respiciat in faciem Christi filij sui vnigeniti: qui cùm esset speciosus forma præ filijs hominum, factus est nostra causa despectus, & nouissimus virorum, vir dolorum, & sciens infirmitatem, & quasi absconditus vultus eius & despectus: Ipse languores nostros tulit, & ipse dolores nostros portauit: ipse vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra: ipse oblatus est, quia ipse voluit, & non aperuit os suum: Sicut ouis ad occisionem ductus est, & quasi agnus coram tondente se obmutuit. In huius itaque faciem respiciat, huius merito peccata remittat: atque concedat, vt quem fructum crucis illud sacrificium quod in altari repræsentatur, toti mundo attulit, eũ in se transferre queant. Sic à maioribus nostris vulgus fuit institutum. Quòd si nihil præterea de hoc sacrificio intelligeret, vel hoc solùm intellexisse satis illi foret ad salutem.

Heb. 4.

Psalm. 36.

Psalm. 44.

Esa. 53.

Quoniam tamen id horum temporum ratio postulat, dabitur à nobis opera, vt è superiore loco doceatur populus de omnibus his, quæ ad Missæ sacrificium pertinere videbũtur. De quo conscripti sunt sermones aliquot viri cum primis docti & pij, vereque catholici Michaëlis Episcopi Mersburgensis, quos interim omnibus commendatos esse, atque manibus omnium teri cuperemus, quòd pro eo, vt hæc tempora postulabant, nemo diligentius est omnia, quæ ad hoc argumenti genus pertinent, persequutus.

Michaëlis Episcopi Mersburgensis de Missa sermones.

Neque tamen existimet aliquis temerè ac sine causa factum esse, quòd vna & sola Latina

tina lingua in occidentali Ecclesia sacra peraguntur, in qua sicut vna est fides, ita visum est æquum, vt vna esset quasi catholica lingua communis omnium gentium & nationum, qua res diuina fieret, per quam vnitas etiam fidei retineretur. Non est in orbe Christiano gens vlla, in qua non multos reperire liceat, ex ijs præsertim, qui sunt liberalius educati: qui linguam latinam si minus exactè, vtcunque tamen calliant. Ac si qua gens alia, nostra præcipuè permultos habet eius linguæ non omninò rudes: cùm etiam colonos & agricolas reperire liceat in Ecclesia laudes Deo decantantes, ac verba latina vtcunq; sonantes, eaq; præsertim, quę cantantur in Missæ sacrificio intelligentes. Quàm pulchrũ autẽ & decorum est, cùm peregrinus venerit aliquis, si ea lingua sacra peragi audiat, cuius & ipse rudis non sit? cùm ea quasi propria sit gentis Christianæ: si vnanimes, vno ore, vna etiam lingua glorificantes omnes Deum & patrem domini nostri Iesu Christi, si eosdem ritus, easdem cæremonias obseruantes videat: vt vel ea res documento esse queat, totius quæ est in orbe Christiano multitudinis credentium esse cor vnum, & animam vnam: Cùm longè diuersum cernere liceat apud eos, qui ab Ecclesia discesserũt, apud quos sicut fides instabilis est neq; vna, sic ritus quoque & cæremoniæ, quæ cum doctrina simul quotannis variantur. Neque tamen suis locis & temporibus etiam in templis vernacula lingua cantari prohibuit Ecclesia. Iam anteà commemorauimus, quemadmodum etiam vulgaribus cantilenis quam maximè voluerit inculcata nobis Christi beneficia sitiens nostræ salutis mater Ecclesia: quod in festis Christi natalitijs, festis etiam Paschæ, & Pentecostes dudum recepto more fieri videmus, vt hac quasi nouitate mentes hominum magis etiam excitentur ad spiritualem lætitiam, & cuius beneficij fit in Ecclesia commemoratio, eius memoria tenacius eorum animis infigatur. Cæterùm illud ferendum non est, priuatus vt aliquis, cui nulla mandata est auctoritas, quin decet eum potius, ei qui potestatem hanc à Deo concessam habet in omnibus dicto esse audientem, is hoc sibi sumat, aliquid vt in Ecclesia suo iudicio mutare, aut ritus nouos, nouas etiam cantilenas inducere licere sibi putet, cùm ne ipsis quidem Episcopis eius rei plena potestas concessa sit. Vel Ozæ regis exemplum deterrere prophanos debet, ne, quid eiusmodi sibi arrogent. Longum autem foret omnia persequi, quæ ad Missæ sacrificium explicandum pertinere videntur, neque est hoc præsentis instituti. Quamobrem hic finem faciemus.

Sacra in occidẽtali eccle. peraguntur sola lingua latina.

Poloni studiosi latinæ linguæ.

Rom. 15.

Act. 4.

Linguæ vernaculæ vsus in templis carissimus.

2. Reg. 11.

Missane, an concio præstet.

Quoniam verò quærunt hoc tempore multi, num Dei verbum è superiore loco prędicantem, an sacris operantem sacerdotem audire præstet: vicissim ab illis rectè quęri potest, Scire ne præstet an facere voluntatem domini? Non auditores, dicit Paulus, sed facto res legis iustificabuntur. Seruus qui cognouit voluntatem domini sui, dicit Christus, & non fecit secundùm voluntatem eius, vapulabit plagis multis, qui autem non cognouit, & fecit digna plagis, vapulabit paucis. Porrò cùm sacerdotem audis è superiore loco scripturas enarrantem, fit vt intelligas, quę sit voluntas domini, vt autem facias, id ab eo præstari non potest, qui prædicat: sed neque tu quicquam potes viribus tuis solis: opus est eius auxilio, à quo tanquam à fonte quodam perenni manat, quicquid est rerum bonarum. Nam neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat: sed qui incrementum dat Deus: hoc est quod ille dixit sapiens: Vt sciui, quoniam aliter non possem esse continens, nisi Deus det, & hoc ipsum erat summa sapientia, scire cuius esset hoc donum, adij dominum & deprecatus sum illum. Huius exemplum diuinitus inspirata sequi nos docuit Ecclesia, simul vt cognouissemus è superiore loco voluntatem domini, statim vt adiremus ad dominum, ac deprecaremur illum, quo tempore illius in cruce factæ oblationis fit repręsentatio, vt eam explendi facultatem nobis concederet: cùm Augustino dicentes, Da quod iubes, & iube quod vis: Da, non nostro merito, sed eius qui corpus suum pro nobis tradere, qui sanguinem suum pro nobis fundere dignatus est, cuius rei nunc repręsentatio fit in altari: Huius meritis concede nobis, vt iuxta voluntatem tuam, quam è sacerdote verbum tuum annunciante cognouimus, vitam nostram instituere, & quem factum acerba mors tua toti mundo attulit, eius participes esse queamus. Sic olim factitatum est in Ecclesia Dei, non vt hoc infelici seculo nostro: quo simul vt audita est concio, statim proruunt omnes è templo, quasi vel sufficiat nosse voluntatem Dei, neq; facere sit necesse, vel si necesse sit facere, quasi ipse ex se satis virium habeat homo ad faciendum, nec opem diuinam implorare oporteat.

Rom. 2.
Luc. 12.
1. Cor. 3.
Sap. 8.
Missa post concionem.
Lib. 10. confess. cap. 31. & 39.

Libet hic adscribere verba, quæ fecit ad populum hac de re Ioannes Chrysostomus. Ingentem, ait, & penè inauditam hanc populi multitudinem, quę modo affluxit, tantaque cum attentione sermonem audit meum, sæpenumero tempore illo perhorrendo requisiui, & tamen nunquàm videre potui, atque ita me vehemens cepit suspirium, quòd cũ ego disputo vester conseruus, studiũ adhibetis & ingeniũ, contenditis animũ, alter alterũ impellit & iactat, vt ipse propius adsit, frequentes ad finem vsq; dicendi patientissimè

De incomprehẽsibili Dei natura cont. Anomæos, homil. 3.

Adhortatio Chrysostomi elegans.

tissimè perseueratis. Cùm autem ipse Christus communis magister & dominus, semet in sacris mysterijs ostensurus est vacua desertaque Ecclesia redditur. Proh fidem hominum Christianorum, quo pacto isthæc veniam consequantur? Facit profectò vestra ista siue desidia, siue negligentia, vt laudem studij auscultandi illius omnem amittatis. Quis enim non tam vos, quàm me damnet ac reprobet, cùm fructum omnem audienti delapsum cernat & vanidum? Nam si cum diligentia his quæ docuissem attenderetis, facto palàm studium faceretis vestrum non verbis tenus, corde habere monstraretis. Sed quod statim cùm audistis, discedit is, & fugam, quasi vos hostis insectaretur, arripitis, cõiectari omninò licet, nihil vos recepisse & recondidisse animo vtilitatis. Nam si quę proposita sunt, recondita in animis vestris seruarentur, prorsus vos illa in templo tenerent, & ad rem horribilem maiore cum deuotione hortarentur & mouerent. Nunc verò quasi fidicinam audiretis aliquam, sic omni vtilitate vacui, simul ac factus finis dicendi est, discedit is. Sed o frigidam excusandi rationem, quam à compluribus reddi audio: Orare vel domi possumus, dicunt, sed homiliam doctrinamque audire non nisi in Ecclesia possumus. Te homo decipis, & magno in errore versaris. Nam si & domi quoque datur orandi facultas, tamen fieri non potest, vt domi tam benè ores, quàm in Ecclesia, vbi tot patres, vbi clamor felici societate excitus, ad Deum immortalem refertur, non pariter exoras cum solus dominum obsecras, atq; tuis cum fratribus. Est enim in hoc plus aliquid, videlicet concordia, conspiratio, copula amoris & charitatis, sacerdotum clamores: præsunt enim ob eam rem sacerdotes, vt populi orationes, quę infirmiores per se sunt, validiores illas complexæ simul in cœlum euehantur. Adde quòd nihil fructus capi ex homilia potest, nisi oratio adiungatur. Porrò sermoni oratio debet anteire, Sic Apostoli dicunt: Nos in oratione & sermonis doctrina perseuerabimus. Sic Paulus facit, cùm in exordijs suarum epistolarum orat, vt perinde quasi lumen lucernæ, lux ipsa orationis regat sermonem ac dirigat. Profectò si orare cum diligentia insuescas, nihil est, quòd doctrinam tui conserui desideres, cùm ipse Deus sine vllo interprete mentem tuam abunde luce afficiat. Quòd si omnis oratio tantam vim habeat, longè magis eam, quæ ore multorum proueniat valere consentaneum est. Plus enim neruorum in ea est, & multò audientia maior, quàm in domestica illa & priuata. Vnde id constat? Paulum ipsum dicentem audi: Qui ex tantis periculis eripuit nos, & eruit, etiam speramus quòd adhuc eripiet, vobis quoque in oratione pro nobis subueniẽtibus, vt dono in vos collato, à multis personis gratiæ agantur pro nobis. Sic etiam Petrus carcerem euasit. Oratio enim pro eo ab Ecclesia sedulò agebatur ad Deum. Quòd si Petro oratio Ecclesiæ profuit, & colũnam illam ac stabilimen nostrę religionis carcere liberauit, cur eius vim tu cõtemnis & negligis? Qua te possis purgare ratione? Deum quoque dicentem audi, quàm populo cum beneuolentia inuocante placetur, & parcat. Quippe qui se excusans apud Ionam Prophetam, fruticis argumento cucurbitæ, verba ad hunc modum faciat: Tu doles super cucurbita, in qua non laborasti, neque fecisti vt cresceret. Ego nõ parcam Niniuæ ciuitati meæ magnæ, in qua habitant plures quàm centum viginti millia hominum? Non sine re amplum populi numerum proponit, sed vt intelligas plurimùm eam pollere orationem, quæ cum consensu agitur, & iugi concordia plurium hominum. Quod exemplo quoq; rei humanæ libet explanare. Nam ante hos annos capti nõnulli sunt, tyrannidem appetentes: cuius rei vos etiam meminisse arbitror. Fuit inter eos quidam, dignitate ac principatu præditus, qui cùm damnatus capite ad supplicium duceretur, populus motus misericordia, vniuersus prætorem adijt, & deprecandi communi opera efficere potuit, vt reus ille venia nulla dignus, liberarétur ab ira imperatoris. Quod si cum iram terreni imperatoris velitis extinguere, vniuersi cum liberis & vxoribus festinatis, cur quoties ad cœlestem illum imperatorem placandum, reddendumque propitium ire pergitis, vt eius iræ eximatis non vnum, vt tunc, nec duos, aut tres, aut centum, sed omnes orbis terrarum peccatores, omnes dæmone agitatos à flagello liberetis diaboli, foris sedetis, non vniuersi concurritis, & ecclesiam penetraris, vt Deus vestram reueritus atque exosculatus concordiam, & illis pœnam dimittat, & vobis peccata absoluat? Si in negocijs necessarijs non omni leone vehementius disruptis omnibus vinculis curriculo is, & te confers ad supplicationem communem, quam spem habere possis salutis, ni ita facias? Tempore illo mi frater charissimè, non solùm homines clamorem illum horribilem reddunt, sed etiam angeli domino genu flectunt, & archangeli rogant. Habent sibi tempus ad id idoneum, habent sacram illam oblationem in fauore. Itaque vt homines ramos olearum gerentes mouere Reges consueuerunt, eoque arboris genere misericordiam commemorant & humanitatem: sic angeli tunc pro ramis oleaginis, corpus domini ipsum protendentes, rogant pro genere humano; Quasi dicant: Pro his Domine rogamus,

In ecclesia efficatius oratur quã in domo.

Actor. 1. & 2.

1. Cor. 5.

Actor. 12.

Ionæ. vlt.

In Niniue plus. quàm centum viginti milia hominum habitabant.

Oratio multorũ cũ concordia animorũ efficacissima.

Angeli orant pro nobis.

rogamus,quos tu adeò dilexisti,vt pro eorum salute mortẽ obires,animam in cruce afflares: pro his supplicamus,pro quibus ipse tuum largitus es sanguinem: pro his oramus,pro quibus hoc corpus immolasti. Agitatos quoque ob eam rem Diaconus tempore illo adducit,& iubet caput inclinare. Cùm eos vnà cum fratribus orare non liceat,adducit eos, vt miseratus, & quia tam acerbè vexantur, & quia vocem reddere nequeunt, tua facultate ad eorum vtaris defensionem & auxilium. Et alio loco. Hęc ego dixerim ad eos,inquit, qui sanctorum communionem & congregationem relinquunt,& sub horam terribilis mysticæ mensæ in vaniloquentiæ conuenticulis occupati sunt. Quid facis homo? Non promisisti sacerdoti qui dixit: Sursum mentem & corda, Et dixisti, Habemus ad dominum? Non reuereris & erubescis? Et illa ipsa hora mendax inueneris, papè, mensa mysterijs instructa est,& agnus Dei pro te immolatur: Sacerdos pro te auditur: sanguis spiritualis ex sacra mensa refluit: Seraphin adstant sex alis faciem tegentia: omnes incorporeæ virtutes pro te cum sacerdote intercedunt: ignis spiritualis de cœlo descẽdit: sanguis in cratere in tuã purificationẽ ex immaculato latere haustus est: & nõ erubescis? nõ reuereris? nõ cõfunderis? neq; Deum tibi propitiũ facis? non cõscientia tua te iudicat o homo? Centũ sexaginta horas habẽte hebdomada,vnã & solã horã sibiipsi segregauit Deus,& hanc in operã secularia,& in ridicula,& in cõuenticulã insumis: cũ qua posteà fiducia ad mysteria accedes? o quã polluta cõscientia. Et paulò pòst. Quocirca fratres oro vos & obsecro,ne absim⁹ ab Ecclesijs,neq; in alijs colloquijs occupati simus. Stemus trementes & timidi,demissis oculis,renata autẽ anima,gemẽtes sine voce,iubilantes corde. Itidem & Cęsarius. Rogo vos fratres Charissimi & paterna pietate commoneo,vt quotiens aut in die Dominico, aut alijs maioribus festiuitatibus missæ fiunt, nullus de Ecclesia discedat,donec diuina mysteria compleantur. Et quamuis multi sunt, de quorũ fide & deuotione gaudeamus, sunt tamen plures, minus de salute animę suæ cogitantes, qui lectis diuinis lectionibus,statim de Ecclesia foris exeunt, cum tamen etiam dum ipsæ lectiones leguntur, aliqui ex illis ita otiosis & secularibus fabulis occupentur, vt eas nec ipsi audiant,nec alios audire permittant. Isti tales,minus à nobis culparentur,si ad Ecclesiam non venirent. Quia ibi probantur amplius Dominum lædere, vbi peccatorum potuerunt indulgentiam promereri. Vnde rogo vos fratres,vt humilitatis nostrę suggestionem,non solùm patienter,sed etiam libentet accipiatis. Si enim diligenter attenditis, cognoscetis quia non tunc fiunt missæ, quando diuinæ lectiones in Ecclesia recitantur: sed quando munera offeruntur, & corpus vel sanguis Domini consecratur. Nam lectiones siue Propheticas,siue Apostolicas,siue Euangelicas,etiam in domibus vestris,aut ipsi legere, aut alios legentes audire potestis. Consecrationem verò corporis & sanguinis Christi non alibi nisi in domo Dei audire vel videre poteritis. Ideo qui vult missas ad integrum cum lucro animæ suæ celebrare vsquequò oratio Dominica dicatur, & benedictio populo detur, humiliato corpore cõpunctoque corde debet se in Ecclesia cõtinere. Cùm enim maxima pars populi, imò quod peius est,penè omnes, recitatis lectionibus exeunt de Ecclesia. Cui dicturus est Sacerdos. Sursum corda? Nunquid respõdere possunt,quando deorsum in plateis & corpore simul & corde discedunt? Vel qualiter cũ tremore simul & gaudio clamabunt,Sanctus,Sanctus,Sanctus, Benedictus qui venit in nomine Domini? Aut quando oratio Dominica dicetur, quis est qui humiliter & veraciter clamet: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris? Cum enim etiam illi,qui se in Ecclesia continent, si non dimiserint debita debitoribus, ad iudicium magis,quàm ad remedium orationem Dominicam proferunt ex ore,quam implere nõ probantur in opere,& sine causa dicunt,libera nos à malo,quando ipsi non desinũt reddere malum pro malo: Si ergo etiam illi periclitantur,qui intus sunt, si implere noluerint, quod promittunt, quid de se cogitant illi, quos aut insatiabilis cupiditas, aut amor seculi istius, ita detinet implicatos, vt eos vnius horæ momento, stare in Ecclesia non permittant? Quibus non sufficit, quòd per totam hebdomadam aut pro necessitate,aut fortè (quod verius est) pro cupiditate iugiter occupantur: adhuc insuper post vnius aut duarum horarum spatium, quo videntur magis corpore quàm corde ad Ecclesiã cõuenire,mittentes dorsa sacrificijs,vel Sacerdotibus Dei, ad amplexãdam voluntatem seculi huius sine mora aliqua reuertuntur,non agnoscẽtes quid expetant,quid relinquant,sequuntur tenebras,& deserunt lucem: amplectuntur vmbram & despiciunt veritatem: dimittunt dulcedinem Christi,& requirunt amaritudinem mũdi: diligentes vanitatem,& quærentes mendacium: Verè ignorat,quantum boni in celebrandis missis agitur,qui de Ecclesia festinus egreditur: Cùm tamen istos tales,si aut Rex,aut aliqua potens persona vocasset ad prandium, velim scire si præsumerent discedere, nisi prius totum prandium compleretur? Etiamsi persona non teneret,gula teneretur. Quare de con-

Chry.tomo.3. ser.de Euchar.

Obambulones in templo grauiter reprehenduntur.

Ante benedictionem sacerdotis non discedẽdum è templo. Homil.5.

Missa celebranda in ecclesia & non alibi quomodo ea audiri debeat fructuose.

de conuiuio hominis nisi prius expeditum fuerit, non discedimus? Nisi quia & ventrem fortè plus quàm expedit implere volumus, & hominem lædere formidamus. Quare de spirituali & diuino conuiuio citò discedimus? Timeo dicere, ne fortè aliqui irascantur, sed tamen tàm propter meum, quàm propter vestrum periculum, dicturus sum. Hoc ideo facimus, quia nec de cibo animæ curamus, nec Dominum timemus, nec hominem reueremur. Et quia Deo propitio, nō sunt toti in hac parte culpabiles, sed multi inueniuntur, qui vsque quo benedictio super populum detur, de Ecclesia non discedunt, & humiliter orare non solum pro se, sed & pro alijs non desistunt. Illis quibus tantam compunctionem Deus dedit, vt in Ecclesia perseuerent, retribuet mercedem: eos verò, qui negligentes sunt, iusto iudicio damnabit. Et ideo fratres, monete eos, qui nec Orationem Dominicam dicere, nec benedictionem accipere volunt, & non definite castigare, dicentes eis, & infiniti simè comminantes, quia nihil eis prodest quod lectiones diuinas audiūt, si antequam diuina mysteria compleantur, abscedunt. Illis tamen qui in publicis necessitatibus occupantur, & eis qui aliqua infirmitate prohibente expectare non possunt, imputare non possumus, nec debemus. Ipsi tamen videant in conscientia sua, vtrum eos necessitas retrahat, an voluntas. Vnde iterum atque iterum rogo, pariter & contestor, vt omni die Dominica, & præcipuè in maioribus festiuitatibus, donec mysteria diuina compleantur, nullus ab Ecclesia abscedat, nisi fortè (de quibus supra diximus) quos aut grauis infirmitas, aut publica necessitas, stare diutius non permittit. Verè dico fratres, satis durum & prope nimis impium est, vt Christiani non habeant reuerentiam diei Domini eo, quàm Iudæi obseruare videntur in Sabbato. Cùm enim ipsi infœlices ità Sabbatum obseruent, vt in eo nihil terreni operis exercere præsumant, quantò magis illi, qui non argento, neque auro, sed pretioso sanguine Christi redempti sunt, debent attendere pretiū suum, & resurrectionis die orationi vacare, & de salute animæ suæ attentius cogitare? Ad extremum, si toto die dominico lectioni insistere, & Deo supplicare negligentes, non leuiter in Deum peccamus, quantum mali est, si vel vnius vel duarum horarum spatio, cū diuina mysteria celebrantur in Ecclesia, standi patientiam non habeamus? Sed quod peius est, ita nos amor seculi huius inebriat, vt nos vmbra volaticę falsitatis, ad vana & falsa gaudia, quæ veros dolores pariunt, hoc est, voluptas mundi atque cupiditas iugiter trahat. Vnde iterum atque iterum rogo, vt nullus ex vobis de Ecclesia discedat, nisi cùm diuina mysteria ad integrum fuerint celebrata. Et ita vos in Ecclesia continete, vt nullus ex vobis, otiosis aut terrenis se fabulis studeat occupare. Ego quod & mihi expedit dicere, & vobis audire, humiliter admoneo, pariter & contestor. Qui contemnit præconem, sentiet iudicem. Ille autem qui me libenter audierit, & quod supplicaui implere contenderit, credo in Dei misericordia, quod illi & in hoc seculo, & in futuro repensabuntur præmia glorioſa. Ille verò qui contemnere voluerit, non se poterit ante tribunal Christi excusare, dicendo, se nec à malis prohibitum, nec ad ea, quæ sunt sancta, & Deo placita, admonitione assidua vocatum. Sed credimus, de Dei misericordia, quòd non de contemptu incursuri æstus iudicium, sed magis pro benigna obedientia, peruenietis ad regnum, Præstet qui cum Patre & Spiritu sancto viuit & regnat in secula seculorum Amen.

Concil. Agath. Canon. 47. Ante mille & centum annos in Agathensi Concilio fuit sancitum, vt Missas die Dominico seculares audirent, & ante benedictionem sacerdotis egredi populus ne præsumeret: Quod si fecissent, ab Episcopo publicè confunderentur. Quod ipsum etiam in *Conci. Aurelia. Canone. 28.* Aurelianensi Concilio tertio paulò pòst fuit repetitum. Ac fuerunt illo tempore & auditores & factores legis plurimi: nunc auditores multos, factores raros admodum videre licet, quod ad eum non confugitur, qui solus faciendi, quod audimus, vires suppeditat. Verùm de his satis.

De effectu Sacramenti Eucharistiæ.

CAPVT XLII.

CVm esu ligni vetiti parens noster prolapsus esset in mortem, quàm vnà cum peccato propagauit ad vniuersum genus humanum, seipsum Christus in nouissima cœna cibum fidelibus instituit, per quem in vitam resurgere, & illam amissam recuperare liceret, vt quemadmodum per vetitum cibum lethaliter sumus sauciati, ita per hunc nobis præceptum sanaremur: & vnde vulnus est ortum, inde medicina prodiret: vnde subrepsit mors, inde vita veniret. De illius cibi gustu dicitur: Quacunque *Gen. 3.* die comederitis, morte moriemini: Contrà verò de hoc: Si quis comederit ex hoc pane, *Ioan. 9.* viuet in æternum. Hoc ergo primùm nobis præstat hoc sacramentum, vt viuamus. Vita porrò duplex est. Est enim vita gratiæ, quæ nobis re ipsa confertur Eucharistiam sumentibus: est vita glorię, quam spe quidem consequitur manducantes corpus & sanguinem

nem domini, reipsa verò non prius adipiscemur, quàm corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem. De vita gratiæ dicit Christus: Qui manducat me, viuet propter me. De vita gloriæ: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam. Tanta est igitur huius cibi vis, vt si quis eũ dignè manducauerit, non spirituali modò coniunctione, verumetiam naturali quadam & ea arctissima Christo copuletur, particeps effectus verè viuificatricis, quę verbi propria facta est, carnis, & pretiosi sanguinis Christi. Quæ sumpta faciunt, vt & Christus in nobis sit, & nos in Christo, non animum tantùm reformante, sed carnem etiam nostram ad vitam, incorruptionem, & immortalitatem præparante: sicut & ab Hilario, & à Cyrillo ante mille ducentos annos traditum legimus. Hæc ergo prior est vita, quam qui vita nostra est Christus, qui præsens adest in hoc sacramento, sub alia quidem forma, sed in propria tamen substantia, nobis confert, cùm corpus illius & sanguinem dignè sumpserimus, vt iam viuamus propter Christum, hoc est, vt mortui peccatis, viuamus deinceps iustitię, quę Christus est: vt cum Paulo dicere possit vnusquisque nostrum, Mihi quidem viuere Christus est, mori autem lucrum. Viuo autem iam non ego, viuit verò in me Christus. Hanc vitam posteaquàm consequuti fuerimus per Dei gratiam (illius enim donum est) fieri non potest, quin qui viuit in nobis Christus, cuius spiritu agimur, posteaquàm bonum certamen in hoc seculo certauerimus, cursum consummauerimus, fidem seruauerimus, concedat nobis coronę loco vitam glorię, vt quę ipsi tanquàm ei, qui natura est filius Dei, regni cœlestis hęreditas debetur, eam nos ex huius vitæ diuersorio migrantes, per adoptionis gratiam consequamur. Atque hic primus est effectus huius sacramenti.

Vita duplex per Eucharistiam. 1. Cor. 15.

Eucharistiæ sacramenti efficacia.

Hil. l. 8. de triuitate. *Cyril. lib. 10 in Ioan. cap. 13.* 1. Pet. 2.

Phil. 1. *Galat. 2.* 2. Tim. 2.

Quoniam verò cùm illud sumimus, Christi passionis & mortis recordari iussi sumus, fit vt quem illa toti mundo fructum attulit, eius per sumptionem Eucharistiæ participes efficiamur. Fusus enim est de Christi latere in cruce pendentis sanguis in remissionem peccatorum nostrorum. Hanc nobis confert istud sacramentum. Quamobrem enarrans illum locum Ioannes Chrysostomus, Et continuò exiuit sanguis & aqua. Sciunt, inquit, hoc initiati, per aquam enim regenerati, sanguine & carne nutriti: hinc mysteria ortũ habuerunt, vt quoties ad admirandum calicem accedis, tanquàm ab ipso latere hauriens accedas. Neque tamen, quod de remissione peccatorum diximus, id ita accipi velimus quasi eundem effectum Eucharistiæ, quem baptismi & pœnitentiæ sacramento, tribuamus. Remittuntur quidem in eo peccata, sed venialia tantùm. Cùm enim in hoc sacramento insignis illà Christi charitas ante oculos nostros subijciatur, qua adductus semet ipsum redemptionem dedit pro nobis, fit vt vicissim erga illum charitate inflammemur, quæ operit multitudinem peccatorum. Charitas autem cum peccato mortali consistere non potest. Quamobrem prius id expiatum oportet per pœnitentię sacramentum, quàm ad mensam hanc terribilem accedatur: ad quam si quis venerit criminis alicuius capitalis reus, non vitam, sed mortem habebit æternam: reus erit, vt dicit Apostolus, corporis & sanguinis domini. Quare monet ille, vt probet seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit, non dijudicans corpus domini.

Remissio. peccatorum.

Chrys. hom. 84. Ioan. 19.

Eucharistiã digne sumenti, venialia peccata remittuntur. 1. Pet. 4.

1. Corint. 11.

Ex his Pauli verbis non obscurè colligi potest, quod non omnes, qui Sacramentum accipiunt, rem accipiunt Sacramenti, posterius enim hoc non accipiunt nisi pij: cum illud prius commune sit pijs cum impijs. Sacramentum autẽ vocant hoc loco Theologi proprium Christi corpus de virgine natum: rem verò sacrãmẽti spiritualem Christi carnem. Bonus igitur vtramque Christi carnem accipit, malus autem tantùm Sacramẽtum, id est, corpus Christi sub sacramento & non rem spiritualem, hoc est, non accipit effectum salutaris sacramenti: non enim efficitur membrum corporis Christi, quam Augustinus vocat rem siue virtutem sacramenti non consequitur effectum siue fructum Sacramenti, quamuis verum & proprium Christi corpus manducet. Quod ab indignis quoque mã ducari, docemur his Pauli verbis, & sic habet Ecclesiæ traditio. Itaque verè dixit ille: Sumunt boni, sumunt mali, sorte tamen inæquali, vitæ vel interitus. Mors est malis, vita bonis, vide paris sumptionis, quam sit dispar exitus. Ipsum quidem sacramentum nihil est aliud, quàm vita, quàm etiam ob causam à Punicis Eucharistiam vitam appellari solere scribit Augustinus. Sed præclarè dictum est ab eodem. Mutet vitam, si quis vult accipere vitam. Nam si non mutet vitam, ad iudicium accipiet vitam, & magis ex ipsa corrumpitur, quàm sanatur, magis occiditur, quàm viuificatur. Constat in nouissima cœna, Christum discubuisse cum duodecim, inter quos & Iudas fuit ille proditor, qui factus est & ipse particeps corporis & sanguinis domini, sicut apertè docent Chrysostomus, Augustinus, Theodoritus, & alij nonnulli. Sed quoniam non mutauit vitam, ad iudiciũ accepit

Sacramentũ & sacramenti res quid.

Aug. ser. 1. de tẽpore. Cœnam domini Petrus & Iudas à domino acceperunt. Chrys. Ho. 28. in Mat. Et in hom. 29. quod nemo lędatur, nisi à seipso.

Et ea quæ proximè sequitur in dictũ Aposto. oportet hæreses esse.

pit vitam & magis occisus est ex illa, quã viuificatus. Sicut Iudas, inquit, Augustinus, cui buccellam tradidit dominus, non malum accipiendo, sed malè accipiendo, locum in se diabolo præbuit: Sic indignè quisque sumens dominicum sacramentum, non efficit, vt quia ille malus est, malum sit, aut quia non ad salutem accepit, nihil acceperit, corpus enim Domini, & sanguis Domini nihilominus sunt etiam illis, de quibus dicebat Apostolus: Qui manducat indignè, &c. Et alio loco: De ipso pane, & de ipsa dominica manu & Iudas partem & Petrus accepit, & tamen quæ societas, quæ consonantia, quæ pars Petro cum Iuda? Et iterum alio loco. Ex vna re sancta, Iudas sibi sumebat iudicium, Petrus salutem: Et aliquantò antè et Cyprianus Christũ alloquens ad mensæ tuę participationem, inquit, Iudas est admissus. Quẽ sequutus Anselmus in libro, quem inscripsit de corpore & sanguine Domini. Sicut sol vno radij sui calore, hinc ceram soluit, inde lutum strin-

Au. epi. 162. & sequẽti in ps. 10 Ser. de ablutione pedum.

Et ser. 11. de verbis domini.

Aug. de bapt. cont. Donatistas li. 5. cap. 8.

Cont. Donatist. post. collat. ca. 8.

Anselm. ca. 9. de Sacramento corporis Christi.

git, & non diuersus in se, diuersa operatur in rebus, vtens earum materijs, sicut eas inuenit: sic Christi gratia, quantum in ipsa est, vno modo se in omnes effundit, sed diuersos inueniens animos, diuerse in eis operatur: hunc in amorem sui misericorditer emolliens, illũ iustè non miserendo indurans. Nam cui vult, miseretur, & quem vult indurat. Talis fuit Iudas in conuiuio saluatoris, cui fuit venenum buccella dominica, quam de manu eius susceperit. Quam cum susceperit, inimicus in eum intrauit. Non quia malum, sed quia bonum malus malè accepit. De vno enim pane, & Iudas accepit & Petrus: sed tamen quę pars fideli cum infideli? Petrus enim accepit ad vitam. Iudas ad mortem. Quæ postrema verba mutuatus est Anselmus ab Augustino, cuius diligens admodum sectator fuisse videtur. Et qui fuit propemodum Anselmi æqualis Bernardus, adducẽs illa Christi verba.

Bern. in 2. ser. de cœna domini Ioan. 6.

Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo. De bonis, inquit, & dignè sumentibus hoc sentiendum est, non de flagitiosis & pessimis. Sanè in mẽsa vna in cœna Domini, de vno pane cõsecrato, Petrus & Iudas accepit, bonus in vitam, pessimus in pœnam. Bonus in beneficium, pessimus in testimonium. Bonus in salutem, pessimus in mortem. Quod totum vsque adhuc in Ecclesia completur in sacramento altaris: bonis quidem in bonum sumentibus, canibus verò, & immundis, nõ sic. Canes sunt qui irreuerenter accedunt, & ideo iudicati abscedunt. Qui enim secundùm carnem viuũt, & post carnalia euagantur, catena vitiorum compediti, cum Iuda proditore venenum accipiunt, spiritualis suspendij laqueum incurrunt, grauissimè damnandi: tum pro multiplici reatu, tum pro Sacramenti contemptu, quod reuera accipiunt, sed essentia, non salubri efficacia.

Et paucis interiectis. Tria in sacramento altaris attendere debes, speciem panis, veritatem carnis, virtutem gratiæ spiritualis. Vsque ad speciem panis, sensus pertingit exterior, ad veritatem carnis fides interior, ad virtutem gratiæ spiritualis, charitas superior. Speciẽ panis, rodit aliquãdo sorex paruissimus, veritatem carnis, Christianus etiam recipit pessimus, virtutem gratiæ spiritualis, non nisi prædestinatus accipit. Quod itaque videmus,

Panis speciem rodimus, sed nõ Christi carnem

species est panis & vini. Quod autem sub specie illa credimus, verum corpus est, & verus Christi sanguis, quod pependit in cruce, & qui fluxit de latere. Comestio itaque Sacramentalis, quantum ad visibilem speciem, & quantum ad corporis Christi veritatem, conuenit bonis & malis communiter. Sed est alia comestio, sicut iam diximus, bonorum solummodo, quam per Dei gratiam, & per fidem ex dilectione operantẽ, vitæ meritum efficit, & affectus mentium in cordibus percipiẽtium vel ministrantiũ intercedente spirituali & subtiliori quadam vnione capitis & membrorũ. Vnde est illud. Vt nobis fiat corpus & sanguis filij tui. Nobis, inquit, fiat. Fit enim proculdubio corpus Domini in mensa altaris semper, cum solẽne illud celebratur mysterium, ritu debito: Sed non semper eis fit per quos fit. Vnde illud itẽ in Canone. Vt quotquot ex hac altaris participatione Sacramentum filij tui sumpserimus, omni benedictione cœlesti & gratia repleamur. Nõ e-

Christo capiti membra eucharistiæ sumptiõe vniuntur.

nim omnes qui corpus Domini sumũt, ex participatione altaris spiritualiter illa benedictione cœlesti & gratia replentur. Vnde est illud. Vt quod temporaliter gerimus, æternis gaudijs consequamur. Item. Vt quæ visibilibus mysterijs sumendo percepimus, inuisibili consequamur effectu.

Ex his quoque Bernardi verbis perspicuum fit, quod multi sumunt sacramentum corporis & sanguinis Christi: rem verò sacramenti siue fructus eius & effectus nõ ita multi. Inter quos effectus, est & hic non postremus, quòd sumentes verum & viuũ Christi corpus, efficimur & ipsi corpus Christi mysticũ, de quo dicit Paulus: Vos estis corpus Christi, & membra de membro. Ac significantius alio loco: Vnus panis & vnum corpus multi sumus, qui de vno pane participamus. Huius rei quædam iudicia sunt species illæ, sub quibus latet hoc sacramentum, sicut & ab Augustino, & ante eum à Cyprianò scriptum legimus. Nam dominus noster corpus & sanguinem suum in ijs rebus cõmendauit, quæ

Corpus Christi efficimur. 1. Cor. 11. 2. Cor. 10.

ad vnum

ad vnum aliquid rediguntur. Nam panis ex multis granis in vnum constat, & vinum ex multis racemis in vnum confluit, vt vel ex hoc, quid significet hoc sacramentum, admoneri possimus. Significat enim, quod & nos ad eundem modum cum simus multi, vnum tamen corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra. Similiter Eusebius Emissenus. Homil. 5. de Paschate. Etiam in hoc ipso, inquit, quod numerosis tritici granis confici nouimus, vnitatem constat assignari populorum. Sicut enim frumentum, quod solita purgantis solicitudine præparatum in candidam speciem molarum labore perficitur, ac per aquam & ignem in vnius panis substantiam congregatur: sic variæ gentes, diuersæque nationes in vnam fidem conuenientes, vnum de se Christi corpus efficiunt: & Christianus populus quasi tritici innumerabilia grana, à sacrilegis nationibus fide purgante atque cribrante discernitur: & in vnum quasi infidelium lolio pertranseunte colligitur: & duorum testamentorum institutione, velut frumentum gemino molarum opere curatum, nitescit: & in illam primæ originis dignitatem natiuo candore mutatur: ac per aquam baptismi, vel per ignem Spiritus sancti, æterni illius panis corpus efficitur. Sicut ergo separari grana ab illius confecti panis adunatione non possunt, & sicut aqua ad propriam redire substantiam vino permixta iam non potest: sic & fideles quique, atque sapientes, qui redemptos se Christi sanguine & passione cognoscunt, ita debent quasi inseparabilia membra capiti suo fidei conseruatione, & ardentissima religione sociari: vt ab eo non voluntate, non necessitate seiungi, non vlla terrenæ spei ambitione, non denique ipsa possint morte auelli. Nec dubitet quisquam, primarias creaturas, nutu potentiæ, præsentia maiestatis, in dominici corporis transire posse naturam, cùm ipsum hominem videat, artificio cœlestis misericordiæ Christi corpus effectum. Ex quibus verbis colligitur, quod sacramentum hoc non significat magis, quàm efficit hanc vnitatem. Neque verò significat magis, quàm efficit hoc ipsum. Hæc est enim huius sacramenti virtus & efficacia, si dignè sumptum à nobis fuerit, vt vnum cum capite nostro Christo, vnum etiam ipsi inter nos efficiamur. Quòd enim ex hoc mundo migraturus patrem suum cœlestem precatus est Christus, vt quos dederat sibi, eos seruaret, vt omnes vnum essent, sicut pater in ipso, & ipse in patre, vt & ipsi in vtroque vnum essent, hoc perficitur in hoc sacramento. Vnum enim efficimur cũ Deo patre, cui voluntate adhæremus: vnum cum Christo, cui tanquàm vnius corporis membra capiti connectimur. Ipsum enim dedit Deus caput super omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius. Vnum etiam ipsi inter nos, cùm simus membra multa, quæ corpus vnum efficiunt, cuius caput est Christus.

Au. Tract. 6. in Ioan.
Cyp. li. 1. epi. 6.
Rom. 12.
Panis mystici interpretatio.
Ioan. 17.
Ephe. 1.

Ad hoc autem Christi corpus non ij modò pertinent, qui sunt in hac vita superstites, verùm & pij omnes, qui cœlestibus iam gaudijs perfruuntur, & ij simul, qui felicitatem quidem eandem expectant, sed quoniam purgationis indigent, abditis adhuc receptaculis continentur, ex quibus nisi purgatis illis egredi, regnique cœlestis, quo nihil coinquinatum introibit, potiri non licet. Quæ causa est, quòd cùm tremendum illud corporis & sanguinis Christi sacrificium peragitur, quò facilius obtineri possit, quod illius immolationis merito, quæ in cruce facta est, cõcedi nobis petimus, corpus hoc vniuersum simul quasi congregatur. Adest enim in eo caput huius corporis Christus, vnum cum illo manens cui offertur, vnum ipse faciẽs eos, pro quibus offertur, vnus ipse, qui offert & quod offertur: ipse & sacerdos & sacrificium, cuius passio & mors in altari repræsentatur, quã ille propterea dignatus est oppetere, vt filios Dei, qui erant dispersi, cõgregaret in vnum. Est itaque inter alios fructus, quos nobis attulit Christi mors, etiam hic, quòd per illam congregamur in vnum. Quamobrem congregantur in hoc sacrificio, non modò qui corporibus præsentes adsunt, & hac vita mortali fruuntur, verùm & ij, qui iam in cœlis cum Christo triumphant, & qui purgatione adhuc opus habent, superstitum precibus adiuuantur, quò celerius ad illorum societatem peruenire possint.

Ad Christi corpus pertinent etiã defuncti.
Ioan. 11.
Mortuorũ memoria in sacrificio.

Terribilis est hæc quasi castrorũ acies ordinata Satanę. Videt enim præsentẽ in altari Christũ cum omnibus corporis sui mẽbris, cuius ipse caput est: Quare cũ aperto Marte nihil sibi profici posse intelligat, quibuscunque potest artibus & insidijs, vel solui possit hæc acies cõtendit & elaborat. Ac primùm quidẽ caput ipsum petit: quod quãuis adesse in altari nõ ignoret, aliud tamen persuadere mẽbris suis conatur, vt aut esse omnino neget, aut nõ alio tempore, quã quò manducatur, esse cõcedat: oblationis etiã nomẽ ipsum ferre non potest. Deinde verò nec membris parcit, quæ & ipsa grauiter oppugnat. Diximus hoc anteà quoque, quod nihil obstat æquè conatibus eius, atque vnitas. Quare sicut Christus omnia fecit, ac mortem etiam acerbam & ignominiosam oppetijt, vt congregaret dispersos: sic iste contrà nihil non facit, vt congregatos dispergat. Vult ab isto corpore, quod in terris adhuc militat, diuisos & segregatos eos, qui cũ & ipsi mẽbra sint eiusdẽ

corporis, deuictis hostibus nostris sempiternis, carne, mundo, & diabolo, iam cum Christo triumphant in cœlis. Vult & eorum memoriam prorsus abolitam, qui quamuis in fide & confessione Christi nominis obdormiuerint, non ita tamen in hoc seculo vixerunt, vt statim ex eo migrantes, ad sedes beatorum recipi mererentur. Atqui non heri, quod aiunt, & nudiustertius, sed iam inde ab ipsis Apostolorum temporibus, vt & sanctorum martyrum, & aliorum in Christo defunctorum in sacrificio Missæ fieret memoria, per manus nobis traditum accepimus. Meminit huius consuetudinis Augustinus his verbis: Habet Ecclesiastica disciplina, quod fideles nouerunt, cùm martyres eo loco recitantur ad altare Dei, vt non pro ipsis oretur, pro cæteris autem commemoratis defunctis oretur. Iniuria est enim pro martyre orare, cuius nos debemus orationibus commendari. Et rursus alio loco: Ideò quippè ad ipsam mensam non sic eos commemoramus, quēadmodum alios, qui in pace requiescunt, vt etiam pro eis oremus: sed magis vt ipsi orent pro nobis, vt eorū vestigijs adhęreamus, quia impleuerunt ipsi charitatem, qua dominus dixit non posse esse maiorem. Et clarius etiam contra Faustum scribens: Populus, inquit, Christianus memorias martyrum religiosa solennitate concelebrat, & ad excitandam imitationē, & vt meritis eorū consocietur, atque orationibus adiuuetur: ita tamen vt nulli martyrū, sed ipsi Deo martyrum, quamuis in memorias martyrum constituamus altaria. Quis enim antistitum in locis sanctorum corporum assistens altari, aliquando dixit: Offerimus tibi Petre, aut Paule, aut Cypriane? Sed quod offertur, offertur Deo, qui martyres coronauit apud memorias eorum, quos coronauit: vt ex ipsorum locorum admonitione maior affectus exurgat ad acuendam charitatem, & in illos quos imitari possumus, & in illū quo adiuuante possumus. Colimus ergo martyres eo cultu dilectionis & societatis, quo in hac vita coluntur sancti Dei homines, quorū cor ad talem pro Euangelica veritate passionem paratum esse sentimus. Sed illos tantò deuotius, quantò securius post incerta omnia superata: quantò etiam fidentiore laude prædicamus, iam in vita feliciore victores, quàm in ista adhuc vsque pugnantes. At illo cultu, qui Græcè latria dicitur, Latinè vno verbo dici non potest, cùm sit quædā diuinitati propriè debita seruitus, nec columus, nec colendū docemus, nisi vnum Deum. Cùm autem ad hunc cultum pertineat oblatio sacrificij, vnde idololatria dicitur eorum qui hoc etiā idolis exhibent, nullo modo tale aliquid offerimus, aut offerendum præcipimus, vel cuiquam martyri, vel cuiquam sanctæ animæ, vel cuiquam angelo. Neque dissimilia scribit in libris de ciuitate Dei. Atque his verbis abundè declarat, quod sit discrimen inter cultum, qui sanctis tribuitur, & eum qui Deo soli debetur. Illos enim vt pro nobis intercedāt orare possumus & debemus, sacrificium autem præterquàm soli Deo offerre fas nos est. Quod propterea tantopere cupit abrogatum Satanas, vt ne sit aliquod discrimen inter Deum & homines, quo sine Deo nos esse faciat. Neque verò solus Augustinus, verùm & ante eū Cyprianus commemorationis huius sanctorum, quæ fit ad altare per sacerdotem, mentionē facit, vt longè vetustissimum morē hunc fuisse facilè cuiuis conijcere liceat. Quēadmodū & illū quo cæterorum quoque, qui in Christo defuncti sunt, fit memoria, de quo & ipse his verbis meminit Augustinus: Neque enim piorum animę mortuorū separantur ab Ecclesia, quæ etiam nunc est regnū Christi: alioqui nec ad altare Dei fieret eorum memoria in communione corporis Christi. Et alio loco, cùm protulisset illud ex Machabęorum libris, de oblato pro mortuis sacrificio: Sed etsi, inquit, nusquàm in scripturis veteribus omninò legeretur, nō parua est vniuersæ Ecclesiæ, quæ in hac consuetudine claret auctoritas, vbi in precibus sacerdotis, quę domino Deo ad eius altare funduntur, locum suum habet etiam commendatio mortuorum. Chrysostomus verò Apostolicū hoc esse institutum asserit dicens: Non frustra ab Apostolis sancitum est, vt in celebratione venerandorū mysteriorum memoria fiat eorū, qui hinc discesserunt. Nouerunt illis multum hinc emolumenti fieri, multum vtilitatis. Stante siquidem vniuerso populo, manus in cœlos extendente, cœtu item sacerdotali, verendoque posito sacrificio, quomodo Deum nō placaremus pro istis orantes? Verùm istud quidem de illis dicimus, qui in fide abscesserunt. Eadem repetit in Homilijs ad populum Antiochenum scriptis. Sed & ante illum idem proditum est memoriæ per Dionysium Areopagitam, qui & ipse commemorationem defunctorum in Missæ sacrificio, Apostolicam vult esse traditionem. Quod vel inde certius cognosci potest, quod à Petri quoque successore Clemente scriptum legimus in hæc verba: Conuenite, inquit, in cœmiteria, sacros libros in his legentes & psallentes pro his qui dormierunt, martyribus atque animabus sanctis, qui à seculo fuerunt, proque fratribus nostris, qui in Domino obierunt, & antytipon regalis corporis Christi, acceptabilemque Eucharistiam offerte in ecclesijs & cœmiterijs vestris, atque in exitu mortuorum psallentes eos deducite si fideles fuerint in domino. Ioannes verò Damascenus vtroque

Aug. Hom. 17. de verbis Apo. *Sanctorum inuocatio.* *Tract. 84. in Ioan. Ioan. 15.* *Lib. 20. cap. 21.* *Latria vno verbo proprie reddi non potest.* *Deo soli & non ipsis sancti sacrificiū & altaria fiunt.* *Li. 8. c. 27 & li. 22. ca. 10 & Ho. 71. de verbis Apo. & tract. 84. in Io.* *Cultus duplex alter Dei, alter verò creaturæ.* *Cyp. li. 3. epi. 6. & li. 4. epi. 5.* *Au. li. 20. de ciuitate Dei c. 9.* *In li. de cura pro mortuis geren. cap. 5.* *1. Mach. 12.* *Chry. in epist. ad Philippens. hom. 3.* *Defunctorū memoria & sepultura in Cœmeterijs cū cantu. Hom 69. & in 1. ad Cor. ca. 15. Ho. 41. In epist. ad Heb ho. 32. In act. Apost. Hom. 21. In Matt. 32. Hom. 1.* *Eccl. Hier. c. 7. Li. 6. cap. 10. constit. Apostol.*

troque posterior,librum etiam scripsit de ijs,qui in fide hinc migrarunt,quòd sacris oblationibus & viuorum orationibus multum iuuentur, quem Ioannes Oecolampadius cum adhuc esset catholicus,in latinam linguam transtulit.In eo, illud ipsum quod Chrysostomus,attestatur his verbis:Diui autem Apostoli discipuli saluatoris,qui totum mundi circuitum viuum cepere prædicando verbum,quod suis oculis viderant, in tremendis vitalibusque sacramentis memoriam eorum, qui fideliter obdormierunt, habendam edixerunt. Idem ante Ioánem Damascenum testatur Isidorus dicens: Sacrificium pro defunctorum requie offerri,quia per totum hoc orbem custoditur,credimus quod ab ipsis Apostolis traditum sit.Extat missa D.Iacobi cum præfatione Procli Archiepiscopi Constantinopolitani,qua testatur eam ipsius esse.Extat & Æthiopum missa.In vtraque fit& sanctę Mariæ virginis,& aliorum multorum sanctorum commemoratio. In posteriore verò formulam hanc videre licet Latinis inusitatam. Per Stephanum prothomartyrem. Zachariam sacerdotem,Ioannem Baptistam,& per omnes sanctos martyres &c. Itē per preces & intercessionem quam pro nobis facit domina nostra sancta & immaculata virgo Maria, & per preces maiorum Angelorū, &c. Fit etiam dormientiū & quiescentium in fide Christi memoria.Extat Missa Basilij:extat & Chrysostomi:extat vtriusque in libro sacerdotali Græco explicatio. Similiter in vtraque sanctissimæ & intemeratę, super omnes benedictæ dominatricis nostræ Dei genetricis & semper virginis Mariæ sancti Ioannis præcursoris & Baptistæ,sancti etiam, cuius dies celebratur, & omnium sanctorum simul & dormientium in spe resurrectionis vitæ æternæ,fit memoria. Legimus autem & Liturgiam quandam Diui Clementis, in qua itidem precationes fiunt,& pro viuis,& pro mortuis.Vtitur autē his verbis. Offerimus tibi pro omnibus,qui à seculo placuerūt tibi,sanctis patriarchis,prophetis,iustis,Apostolis,martyribus,&c.Et paulò pòst pro Regibus & his, qui in sublimitate sunt constituti, oremus vt in pace per ipsos viuamus, vt quietam & tranquillam vitam agentes, versemur in omni pietate & sanctitate. Sanctorum martyrum memoriam colamus, vt, qui participes certaminum, quæ ipsi pertulerunt,digni efficiamur.Pro his qui in fide quieuerunt oremus.Quod verò dicit Clemens. Offerimus pro sanctis patriarchis &c. non sic accipiendum est, quasi precibus & oblationibus nostris ipsi indigeant, sed magis offerimus in gratiarū actionem. Certum est,quod sancti martyres simul vt occisi fuerint pro nomine Christi, cœleste regnum sine vlla cunctatione retinent:quemadmodum ijs ipsis verbis scribit etiam Cyprianus:Et tamen idem de martyribus loquens: Sacrificia, inquit, pro eis semper offerimus. Quod non ita accipiendum est,quasi ipsi indigeant,sed magis,vt gratias agamus Deo de victoria illorū,& vt ipsi intercedāt pro nobis.Quod etiā indicat Cyrillus Hierosolymitanus cum ita loquitur. Hoc sacrificium tibi offerimus, vt memores simus etiam eorum, qui obdormierunt,primum patriarcharum, prophetarum, Apostolorum, Martyrum,vt Deus orationibus & intercessionibus eorum, suscipiat nostram deprecationem.Deinde etiam pro defunctis sanctis patribus,& Episcopis,denique pro omnibus, qui nos præcesserunt, magnā vtilitatē credentes accessurā eorū animabus,pro quibus offertur deprecatio, præsente sancto & tremendo sacrificio. Et volo vobis id exemplo demonstrare. Scio enim multos hoc dicere, quid inde capit emolumēti anima,si postquam in peccatis migrauerit ex hoc seculo,in precibus quæ funduntur ad altare,earum fiat memoria. Age igitur, si Rex quispiam, eos, à quibus offensus est mittat in exilium,deinde qui sunt illi necessitudine coniuncti,corona contexta pro his,qui sunt ea pœna mulctati,eam ipsi offerant,an illis nō remittat aliquid de pœna cōstituta?ad eundem modum & nos pro his, qui obdormierunt,Deo preces offerentes,etiamsi peccatores sint,non coronam contexiimus, sed Christum immolatum pro nostris peccatis offerimus, deprecantes pro ipsis, & pro nobis benignum Dominum.His verbis Cyrillus,quorum postremam partem à Dionysio Areopagita mutuatus videtur, non obscurè significat,in memoriam martyrum offerri sacrificia: non quod nos oremus pro ipsis, sed vt ipsorum potius precibus & meritis iuuemur. Cur autem ea fiat rationem reddit Nicolaus Cabasilas in eo libro, quem de diuino altaris sacrificio inscripsit: Vbi simul & illud ostendit, plus ad sanctificationem prodesse sacrificium hoc animabus, quæ sunt solutæ corporibus, quàm ijs, quę viuunt in corporibus:quòd expurgantur, & peccatorum remissionem accipiunt per orationes sacerdotis & donorum intercessionem,nihil minus quàm eorum,qui viuunt. In eo autem sunt meliorè conditione, quòd non peccant ampliùs, nec noua veteribus crimina adijciunt, sicut faciunt vt plurimum viuentium animæ. Hactenus de sacramenti huius effectu.

Isidor. lib.1 de officijs cap.18.

Li.8.ca.18.Constitutionum.

Pro defunctorū animabus missæ celebrantur.

Pro martyribus & alijs sanctis quomodo celebretur.

Li.4.epist.5.li.5. epist.12. Catechesi vlt. mystagogica.

Pro animabus in peccatis hinc discedētibus cur celebretur.

Cap.33.44.47 & sequentibus.

Quemadmodum affectos ad hoc Sacramentum accedere oporteat.

CAPVT XLIII.

1. Cor. 11. *Eucharistiam sumpturus quomodo se probet.*

QValiter autem affectum esse oporteat, qui dignè manducare corpus, & bibere vult Christi sanguinem, indicat Paulus cùm dicit: Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit. Quòd si in veteri lege, vbi figura tantùm fuit non permittebatur accedere ad altare, qui maculam haberet, quantò minus illud licere debet in hoc sacramento, in quo verum corpus, & verus est Christi sanguis? Quamobrem suam quisque conscientiam diligenter examinet, priusquàm ad hanc mensam accedat, ne quod bonum est malè malus accipiat. Hoc est, quod fideles admonet Augustinus: Videte, inquit, fratres, panem cœlestem spiritualiter manducate, innocentiam ad altare apportate, peccata etsi sunt quotidiana, vel non sint mortifera. Antequàm ad altare accedatis attendite quod dicitis: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Si dimittis, dimittetur tibi, securus accede, panis est non venenum: sed vide si dimittis: Nam si non dimittis, mentiris, & ei mentiris, quem non fallis. Mentiri Deo potes: Deum fallere non potes. Nouit ille quid agas, intus te videt, intus te examinat, intus inspicit, intus iudicat, intus aut damnat, aut coronat. Et alio loco, indignè dicit eum accipere, si eo tempore accipiat, quo debet agere pœnitentiam. In summa, quisquis ad salutem vult accipere corpus & sanguinem Christi, hoc inprimis eum contendere & elaborare oportet, vt sit membrum Christi, hoc est, vt per fidem & charitatem Christo adhæreat. Nescitis, dicit Paulus, quoniam corpora vestra membra sunt Christi? Tollens ergo membra Christi, faciam membra meretricis? Absit. An nescitis, quoniam qui adhæret meretrici, vnum corpus efficitur. Erunt enim (inquit) duo in carne vna. Qui autem adhæret domino, vnus spiritus est.

Tract. 26. in Ioan.

Epist. 118. ca. 3.

1. Cor. 6.

Ex hoc Pauli loco discimus, eius quēq; membrū esse, cui adhæret. Qui adhęret Christo, membrū est Christi: qui adhæret meretrici, membrū est meretricis: qui adhæret Satanæ, membrū est Satanæ. Quamobrem nisi quis hoc egerit, vt sit membrum Christi, nihil est quod communicet corpori & sanguini Christi. Quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate? aut quæ societas luci ad tenebras? quę autem conuentio Christi ad Belial? Non est autem Christi membrum, qui plus diligit creaturam, & ei magis adhæret, quàm creatori redemptoriq; suo Christo. Non est membrum Christi, qui fratrem ad Christi corpus pertinentem odio habet. Non est menbrum Christi, qui segregat semetipsum à corpore Christi. Denique quicunque criminis alicuius capitalis reus est, non est membrum Christi. Quamobrem si quis eius rei sibi conscius est non prius ad sumendum viuum & verum Christi corpus accedat, quàm corporis eius mystici membrum factus fuerit, atque vnde auulsus est peccatis suis, Christi corpori se rursus inseri curauerit. Quod ita demum futurum est, si & cum Deo, & cum proximo, qui eiusdem corporis membrum est, reconciliari studuerit, & offensam ipse remittens, & remitti sibi vicissim postulans. Nam cùm omni immunditia atque omni crimine vacare oporteat ad mensam hanc accessurum, nihil tamen æquè illi aduersatur, atque diuisio, atque voluntatis alienatio, atque ira, odium, æmulatio. Rectè enim vocatur hoc ab Augustino sacramentum pietatis, signum vnitatis, vinculum charitatis. Rectè idem admonet, quòd qui accipit mysterium vnitatis, & non seruat vinculum pacis, non mysterium accipit pro se, sed testimonium contra se. Annunciatur in hoc sacramento Christi mors, dicit Paulus. Porrò Christus mortuus est, vt morte sua nos Deo patri suo cœlesti reconciliaret, vt reconciliatos vnum cum illo, vnum secum, vnum nosipsos inter nos faceret. Quisquis igitur hanc vnitatem rumpit, & vel à Christo se lethaliter peccando separauit, vel ab eius corpore, quæ est Ecclesia, suo plus quàm illius iudicio tribuendo, segregauit, vel à quocunque eiusdem corporis membro per odium & maleuolentiam se diuisit, quid aliud quàm rursus crucifigit sibimetipsi filium Dei, & ostentui habet? dum eadem illa designat, propter quæ Christus crucifigi & mori dignatus est: quem peccata nostra de cœlo detraxerunt, ac tam acerbis illius cruciatibus causam dederunt. Atque ita fit, vt non ad vitam, sed ad mortem sumat vitam. Reus enim efficitur corporis & sanguinis domini. Quapropter quisquis vel Deum, vel proximum se offendisse sibi conscius est, non priùs ad hanc mensam accedat, quàm reconciliatus fuerit: ne illud ei eueniat, quod à Prophęta dictum est: Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum, & in retributionem, & in scandalum. Qua de causa monet Athanasius, vt omnes qui pacem amant, inter se concilientur, ac deinde vbi conciliati fuerint, Synaxis celebretur. Narrat idem fuisse morem tunc obseruatum, vt in orationibus peruigilarent & in vigilijs pernoctarent Synaxim celebraturi. Quoniam verò reconciliatio eiusmodi, fit per pœnitentię sacramentum, de eo nobis dicendum deinceps restat.

Ho. 6. in Ioan.

2. Cor. 6.

2. Cor. 11. *Eucharistiam qui indignè accipiunt infirmi fiunt & dormiunt multi.* *Heb. 6.*

1. Cor. 11.

Psal 68. Athan. in epist. ad Antiochenos In Apologia ad Constantiū, & in ea, quæ sequitur de fuga sua.

De

De Sacramento Pœnitentiæ.

CAPVT XLIIII.

PER lauacrum regenerationis nouam quandam vitam ingredimur. Nam in eo vetus homo noſter crucifigitur, neque viuit iam in nobis, niſi is qui propter nos & propter noſtram ſalutem homo fieri dignatus eſt, Deus & dominus noſter Ieſus Chriſtus, quem Baptizati induimus. Ingredimur autem in hanc vitam, non vt ocio vacemus & delicijs, ſed vt contra mundum, carnem, & diabolum in acie ſemper ſtemus. Ad quos hoſtes noſtros ſuperandos, datur nobis in ſacramento confirmationis adiutor ſanctus ſpiritus, cuius virtute facilius impetum eorum propulſare poſsimus. Datur etiam ad ſuſtentandos nos in Euchariſtia, non quiuis cibus, ſed pretioſi corporis & ſanguinis domini noſtri Ieſu Chriſti. Fit nihilominus, quod in prælijs vſu venire ſolet, vt ſæpè grauiter ab hoſtibus noſtris ſauciati corruamus, & quam per lauacrum regenerationis adepti vitam fueramus, eam morte commutemus. Sed ne ſic quidem oblitus eſt miſericordiæ ſuæ pater ille miſericordiarum, & Deus totius conſolationis. Ipſe enim eſt, qui alleuat omnes qui corruunt, & erigit omnes eliſos: Cuius tanta eſt benignitas & clementia, omnem vt humanam affectionem longo interuallo ſuperet. Magna eſt matris erga puerum ſuum infantem benignitas, ſed hanc ſuperat patris noſtri cœleſtis bonitas. Quod hæc ipſius per Prophetam loquentis verba teſtantur: Nunquid obliuiſci, inquit, poterit mulier infantem ſuum, vt non reminiſcatur filij vteri ſui? etſi illa oblita fuerit, ego tamen, inquit, non obliuiſcar tui. Non vult ille benignus & miſericors, patiens & multæ miſericordiæ, & præſtabilis ſuper malitia, quenquam de venia lapſum deſperare, ſed huic quoque rei remedium inſtituit, pœnitentiæ ſacramentum, per quod lapſo reſurgere liceret. Quamobrem ſicut baptiſmus intrantium, confirmatio pugnantium, Euchariſtia vires reſumentium: ſic hoc reſurgentium ſacramentum eſſe dicitur, cuius virtute fit, vt cùm corruerimus, eleuemur, vt ſi in iſta colluctatione, quæ nobis eſt aduerſus principatus & poteſtates tenebrarum harum, nos proſterni contigerit, nõ propterea ſtatim animum abijcere, verùm ad hoc pœnitentiæ remedium confugere nos oporteat, per quod erigi proſtrati, ac vires ad pugnandum recuperare poſsimus. Nam qui non venit vocare iuſtos, ſed peccatores ad pœnitentiam, non vult mortem impij, ſed magis vt conuertatur & viuat. Sic enim per Prophetam loquitur: Nunquid voluntatis meæ eſt mors impij, & non vt conuertatur à vijs ſuis, & viuat? Ac paulò pòſt: Conuertimini & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus veſtris, & non erit vobis in ruinam iniquitas. Proijcite à vobis omnes præuaricationes veſtras, in quibus præuaricati eſtis, facite vobis cor nouum & ſpiritum nouum. Et quare moriemini domus Iſraël? quia nolo mortem morientis dicit dominus Deus, reuertimini & viuite. Adeò ipſe nos inuitat pius & miſericors pater, vt reuertamur potius & viuamus, quàm vt in peccata prolapſi, de illius benignitate deſperemus. Pronior eſt ad miſerendum, quàm nos ad miſericordiam ab eo petendam. Iucundius enim dat Deus, ait Gregorius Nazianzenus, quàm alij accipiant: vt rectè dictum eſt ab Anſelmo, cùm Deum alloquitur, ex naturali bonitate tua in infinitum pronior es ad exaudiendum quantum in te eſt, quàm nos auidi ad rogandum. Simul vt dereliquerit impius viam ſuam, ac vir iniquus cogitationes ſuas, ac ad dominum conuerſus fuerit, obuijs, quod aiunt, manibus eum ad ſe reuertentem excipit. Eſtque magis gaudium in cœlo ſuper vno peccatore pœnitentiam agente, quàm ſuper nõaginta nouem iuſtis.

Ephe. 6.

2. Cor. 1.

Pſal. 144.

Eſai. 39.

Ioel. 2.

Sacramentorũ in ordine vires.

Ephe. 6.

Matt. 9.

Ezech. 18.

In oratione in ſanctũ lauacrũ.

In li. de menſuratione crucis.

Eſai. 55.

De materia & forma huius Sacramenti.

CAPVT. XLV.

NEque verò dubitandum eſt, quin hoc ipſum Pœnitentiæ ſacramentum ab ipſo Chriſto fuerit inſtitutum: cuius hæc clariſsima verba ſunt ad Petrum: Dabo tibi claues regni cęlorum, & quodcunque ligaueris ſuper terram, erit ligatum in cœlis: Tum & ad reliquos Apoſtolos: Amen dico vobis, quæcunque alligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in cœlo, & quęcunque ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cœlo. Ac poſt reſurrectionem ad eoſdem: Accipite Spiritum ſanctum, quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta ſunt. Quibus verbis & materiam & formam huius ſacramenti ſatis expreſsiſſe videtur. Eſt autem duplex materia, propinqua & remota. Sicut ſtatuæ propinqua materia eſt metallum, remota verò aqua: ſic & in hoc ſacramẽto, remota materia ſunt peccata, nõ quatenus amplectenda, ſed quatenus deteſtãda, ac quá longiſsimè propulſanda ſint, quorum fit à Chriſto mentio. Proxima autẽ materia, ſunt actus ipſius pœnitentis. Cũ enim aliquis iuſto dolore concepto de peccatis admiſsis firmo etiã propoſito nõ modò cauẽdi deinceps, verumetiã ſatisfaciẽdi pro illis, ea facer-

Pœnit. à Chriſto inſtituta. 1 2 3

Matt. 16.

Matt 18. Ioan. 20.

Pœnitentiæ materia duplex.

ea sacerdoti confessus fuerit,hæc ipsa confesio ad hunc modum facta,signum est visibi le sacræ rei,hoc est,inuisibilis gratiæ,qua sic confesso peccata remittuntur: & quidem effi cax signum. Nam simul vt ad confessionem huiusmodi verbũ accesserit à sacerdote pro latum,ego te absoluo,statim peccata omnia contrito & confesso remittuntur.

Pœnitentiæ & aliorũ sacramẽ torum materiæ diuersitas.

Est autem in huius & aliorum sacramentorum materia,nonnullum discrimen. Nam in alijs substantię quædam exteriores materię locum obtinent, sicut in baptismo aqua, in confirmatione chrisma,in Eucharistia panis & vinum, in extrema vnctione,& in ordine, vnguentum olei: in hoc ipsa hominis actio materiæ loco est, quodque fieri videmus in medicinis,quibus corpus curatur,idem etiam vsu venit in sacramentis, quæ medicinæ quædam sunt animarum.Sicut enim quędã sunt medicinæ,quę in sola illius,qui curatur passione consistũt,cuius generis est sectio vulneris: quædã verò in actiõe, cuiusmodi est exercitatio corporis: Sic in sacramẽtis cernere licet alia,quæ cõsistunt in eius pas siõe,qui sanctificatur,& nõ actione nisi per accidẽs,vt illa quinq;,quorũ anteà meminimus:alia verò in actu eius qui sanctificatur,cuiusmodi sunt hoc pœnitẽtiæ,matrimonijque sacramentũ. Quamobrem actus isti,materiæ locum obtinẽt, qui sunt tres, contritio, confessio,satisfactio:formæ autem absolutio. Neque verò propterea reijci debet ea forma absolutionis,qua vtitur Ecclesia, quòd ea à Christo instituta aut præcepta esse non legitur:Nam eadem ratione baptismi quoq; formam reijciendam esse dixerimus. Neq; enim alia auctoritate dicit sacerdos:Ego te absoluo,quã qua dicit: Ego te baptizo. Sicut baptizandi formam ex Christi verbis mutuatur,Euntes docete omnes gentes,baptizãtes eos &c.sic &absoluendi formam ex eiusdem Christi verbis mutuatur,dicentis ad Petrũ: Quodcunq; solueris super terram,erit solutum & in cœlis.Et ad Apostolos omnes: Quorum remiseritis peccata.

Sacramenta quinque in passione,& duo in actione cõsistunt.

Pœnitentiæ actus tres,materia,absolutio,pœnitẽtiæ forma. Matt. vlt.

Matt.16. Ioan.20.

Greg.li.6.ca.1. in primũ Reg. Pœnitentiæ tres partes.

Cæterùm in pœnitente veraciter tria considerari scribit oportere Gregorius:cõuersionem mentis, confessionem oris & vindictam peccati: quæ vulgo vocant contritionem, confessionem,& satisfactionem.De singulis ordine differemus:ac primùm de contritione,siue conuersione mentis.

DE CONTRITIONE.

CAPVT XLVI.

Contritio quid. Gene 4. secundum lxx. Esai.55. Esai.1.

COntritionem rectè dixerimus iustum esse dolorem de peccatis conceptum,cum eorum detestatione. Dolere autem de peccatis nemo potest, nisi prius ab illis cessauerit. Propterea monet scriptura:Peccasti,quiesce. Et in alia scriptura prius illud legitur:Derelinquat impius vias,& vir iniquus cogitationes suas:Posteà adijcitur & reuertatur ad dominum. Atque apud eundem Prophetam:Quiescite agere peruersè:deinde: Discite benefacere. Paulus etiam cùm esset hortatus Romanos vt induerent arma lucis,priùs admonuit,abijcerent opera tenebrarum.Et Ephesios prius deponere iussit secundùm pristinam conuersationem veterem hominem:deinde dixit. Renouamini spiritu mentis vestræ,& induite nouum hominem. Qui recõciliari vult amico,quibus eum ante hac iniurijs afficiebat,ab eis deinceps iam abstinet,quò facilius redire possit in gratiam. Quæ autem est alia pœnitentię ratio,quàm vt reconciliemur Deo,remissione peccatorum nostrorum impetrata ? Cessemus itaque à peccatis necesse est, in quibus quàm diu perstat aliquis, dolere de illis, eaque ex animo detestari non potest. Primùm itaque cessandum est à peccatis:quod tamen solũ non sufficit.Doleamus insuper oportet,quòd ea patrauerimus aliquando: ac sicut ea placuerunt anteà, sic deinceps detestemur & odio habeamus.

Rom.13. Ephe.4.

Au.li.de vtilitate pœnitentiæ cap.1.

Est quidem ita, quod optima pœnitentia est, noua vita: verùm & illud verum est, quod ab Augustino dictum existimatur.Neminem nouam vitam inchoare, quem veteris non pœnituerit. Quî namq; fieri potest,vt proponat deinceps aliquis,nihil se nisi benefacere velle,cui,quæ præterierunt malefacta,non displicuerint? Quam Latini pœnitentiam,eam Græci vocant Metanœan,quæ latinè dici potest mentis mutatio,siue resipiscentia:ipso etiam Tertulliano teste,qui scribit in Græco sono pœnitentiæ nomen non ex delicti confessione,sed ex animi demutatione compositum esse. Quæ autem esse potest animi demutatio, vbi quæ prius placuerunt, ea deinceps non displicẽt? Quomodo mutasse priorem affectionem animi dici poterit,cui placet aliena rapuisse, verùm in posterum nihil eiusmodi patrare deliberatum habet? Quamobrem vel communis ipse sensus indicat, ad nouam vitam inchoandam,opus esse detestatione vitæ prioris & displicentia. Etiam homini si quis reconciliari vult, ostendit sibi displicere, quòd eum aliquãdo offenderit. Quòd si delectari se offensionibus istis indicauerit,atque eo nomine sibi placuerit,tantũ abest,vt in gratiam redeundi potestas illi fiat, maiore etiam vt iram sibi cumulet. Si ad hũc modum agi par est cũ homine,æquè vt nos mortali,quo ore ad Deũ accedemus? qua

Tertul.li.2.cõt. Marcionem.

fronte

fronte ei reconciliari postulabimus, nullum de eo quod ostenderimus, quodque iustam illius contra nos iram prouocauerimus, dolorem præ nobis ferentes?

Quamuis autem ineptum sit ad hunc modum colligere: Non est scriptum, ergo approbandum non est: tamen & res & nomen ipsum contritionis è scripturis ostendi potest. Nam quod vnus ex Prophetis auersionis ab impietate meminit, quid aliud significare vult hoc nomine, quàm odium eorum & displicentiam, quæ prius placuerunt? Nã quem odimus, ab eo libenter nos auertimus. Iam verò ille locus: Postquàm conuertisti me, egi pœnitentiam, & postquàm ostendisti mihi, percussi cor meum: confusus sum, & erubui, quoniam sustinui opprobrium adolescentiæ meæ, nónne apertè vim contritionis demõstrat? in quo conteritur & percutitur cor, fitque vt confundamur & erubescamus de his, quæ patrata sunt per nos. De hoc genere confusionis dicit Augustinus: Est quædã confusio temporalis, vtilis perturbatio animi respicientis peccata sua, respectione perhorrentis, horrore erubescentis, erubescentia corrigentis. Vnde dicit Apostolus. Quam enim gloriam habuistis tunc in ijs, in quibus nunc erubescitis? Ergo erubescere eos dicit iam fideles, non de præsentibus donis, sed de præteritis peccatis. Hanc confusionem nõ formidet Christianus, imò si hanc non habuerit, æternam habebit. Quàm in sentẽtiam scribit etiã auctor operis imperfecti in Matthæum, his verbis: Nunquid nescimus, quia cõfessio peccatorum habet pudorem? & quia hoc ipsum erubescere pœna est grauis? Sed ideò magis iubet nos Deus confiteri peccata nostra, vt verecũdiam patiamur pro pœna. Nam & hoc ipsum pars est iudicij. Et Cæsarius: Erubescimus modo paruo tẽpore pœnitentiam agere, & non timemus sine vllo termino æterna supplicia sustinere! O infelix homo, de ipso vulnere non erubescis, & de ligaturis vulneris erubescis? Peccatum enim vulnus est, pœnitentia ligatura vulneris est. Tu qui pœnitentiam non vis agere, sine dubio dissimulas medicamenta tuis vulneribus adhibere, & non agnoscis, quia plus factum est, & maiorẽ horrorem vulnus generat deopertum, quàm si esset medicamentis appositis inuolutum. Neque minus clarus & manifestus est ille locus, quo dominus non contentus dixisse: Cõuertimini ad me in toto corde vestro: addit insuper, in ieiunio, in fletu, in planctu, & scindite corda vestra, & non vestimenta vestra. Quando flere, quando plangere, quando scindere cor iubet, quid aliud quàm contritionem præcipit, sine qua in toto corde nostro cõuerti ad Deum non posse videmur? Sed non hoc modo quod significatur eo nomine, verùm ipsum etiam contritionis nomen in scripturis reperire licet. Quod apertè illa verba indicant: Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritũ & humiliatum Deus non despicies. Et illa alterius Prophetæ: Ad quem respiciam, nisi ad pauperculum & contritum spiritu, & trementem sermones meos? Et apud eundem alio loco: Euangelizare pauperibus misit me, sanare cõtritos corde. Ex quo vel solo discere possumus, qui sanari vult per pœnitentiam, eum contrito corde esse oportere.

Contriti oin scripturis ostenditur.
Ezech.18.et 33.
Hier.31.
Aug. Concione 1.in Psalm.30.
Rom.6.
Homil.3.
Homil.6.
Ioël.2.
Psalm.50.
Esai.60.

Sanctorum verò doctorum vix quisquam est, qui ad cõtritionem compunctionẽque cordis non inuitet. Inter Augustini opuscula, etiam vnum illi inscriptum videre licet, de contritione cordis. Certè Cyprianus grauiter eos obiurgat, qui pœnitentiæ partem hanc sublatam voluerunt: Agite, inquit, pœnitentiam plenã doloris, ac lamentantis animi probate mœstitiam. Neque vos quorundam moueat aut error improuidus, aut stupor vanus, qui cùm teneantur in tam grandi crimine, percussi sunt animi cæcitate, vt neque intelligant delicta, neque plãgant. Ac aliquanto pòst: Qui pœnitentiam criminis tollunt, satisfactioni viam præcludunt: ita fit, vt dum temeritate quorũdam promittitur salus falsa, vel creditur, spes veræ salutis adimatur. Sed & vetustior Cypriano Tertullianus scripsit librum de pœnitentia: in quo inter cætera de exomologesi in hunc modũ loquitur: Exomologesis prosternendi & humilificandi hominis disciplina est, conuersationem iniungens misericordiæ ilicem: de ipso quoque habitu atque victu mandat: Sacco & cinere incubare, corpus sordibus obscurare, animũ mœroribus deijcere, illa quæ peccauit tristi tractatione mutare. Cæterùm pastum & potum pura nosse, non ventris scilicet, sed animæ causa. Plerunque verò ieiunijs preces alere, ingemiscere, lachrymari, & mugire dies noctesque ad dominum Deum tuum, presbyteris aduolui, & aris Dei adgeniculari. Scripsit Ambrosius quoque de pœnitentia libros duos. Et inter Augustini libros recẽsentur vnus de vtilitate pœnitentiæ, alius de medicina pœnitẽtiæ. Chrysostomi verò complures de ea sunt Homiliæ: de compunctione verò cordis libri duo: ac totidem etiam eadem de re libri beati patris Ephrem: quem ad tantam venisse claritudinem scribit Hieronymus, vt post lectionem scripturarum, publicè in quibusdam Ecclesijs eius scripta recitarentur: qui de pœnitentia quoque libros duos, & sermonẽ vnum conscripsit: neq; alia in re magis occupatur, quàm in mentibus hominum ad compunctionem excitandis. Cuius etiam hæc verba sunt: Proijce abs te onera peccatorum, offer munera obsecrationum, sup-

Cyp. sermo.5. de lapsis.
Tertullia. in li. de pœnitentia.
Pœnitentiæ conditiones.
Ephrem in primitiua ecclesia auctoritas.
Hier. de viris illust.
Confessarij est

ad compunctionem mentem excitare. Ephrem de pœnitentia, cap. 1.

pone lachrymas in putredine vulnerum. Intantum enim cœlestis medicus bonus est, vt lachrymis & gemitibus donet vulneribus sanitatem. Accede peccator, & procidens huic benignissimo medico offer lachrymas, quæ ad huiusmodi medicamentū proficiunt. Sic enim vult cœlestis medicus sanare vnumquenque, medicamentum diligens lachrymarū. Nihil est enim, quod non cedat & sanetur medicamento pœnitentiæ. Hoc enim medicamentum non vsquequaque detinet ægrotū, sed statim sanat. Expectat ergo medicus videre lachrymas tuas: accede, noli timere. Ostende ei vulnus, & offer medicamentum lachrymarum & fletum. Ecce enim apertum est ostium pœnitētiæ. Festina peccator, priusquàm claudatur. Et alio loco: Beatus homo qui habet compunctionem iugiter secūdùm Deum. Compunctio fratres sanitas animæ est, illuminatio mentis est: compūctio fratres remissionem delictorum nobis conquirit: cōpunctio fratres, Iesum vnigenitum facit in nobis habitare, cùm eum desideramus & quærimus. Volo vobis fratres enarrare potentiā lachrymarum: Anna per lachrymas à Deo Samuēlem Prophetam accepit, ad sublimitatē & gloriationem animæ suæ. Mulieris etiam peccatricis debita in domo Simonis à Christo domino dimissa sunt, quæ lachrymis pedes eius rigabat, & crine tergebat. Grādis virtus est lachrymarum, multumque prævalent lachrymæ, quæ secundum Deum sunt. Fiduciam domini semper acquirunt lachrymæ, sordidas cogitationes expellunt, nec proximare eas permittunt animæ cōpunctionem cordis habenti. In quam sententiā pleraque scribuntur etiam à Macario. Gregorius quoque Nazianzenus vocat pœnitentiam baptismū lachrymarum. Sic Abdias quoque de quodam: Vberrimis, inquit, lachrymarum suarum fontibus iterum baptizatur. Sic & Gregorius Nissenus: Lachrymarum, inquit, effusio, baptismi vim habet: gemitusque reducit gratiam, quæ paulisper excesserat.

De extremo iudicio, cap. 5. Compunctionis effecta.

1. Regum 1. Lucæ 7.

Homil. 25. Nazian. in ser. de sanct. luminibus: Epipha. lib. 5. Gre. in hom. ad eos, qui durius alios iudicant. Pœnitentiæ tempus definire nō hominis esse videtur. Leo epi. 89. ad Theod. Ezech. 18. Esai. 43. Psalm. 129. Cœlest. ad Episcop. Gall: ep. 2. ca. 2. Lucæ 23. Isidorus de pœnitentibus cap. 16. August. serm. 66. de tempore

Quamobrem & è scripturis, & ex consensu doctorum omnium Ecclesiæ, pars hæc pœnitentiæ probari potest. Quantum autem temporis ad eam requiratur, nō videtur hominis esse definire. Præclarè enim scripsit Leo Pontifex, quòd misericordię Dei nec mēsuras possumus ponere, nec tempora definire, apud quē nullas patitur venire moras cōuersio, dicente spiritu Dei per Prophetam: Cùm cōuersus ingemueris, tunc saluus eris. Et alibi: Dic tu iniquitates tuas, vt iustificeris. Et iterū: Quia apud dominum misericordia est, & copiosa apud eum redēptio. Sed & ante eum Cœlestinus Papa: Salutem, inquit, homini adimit, quisquis mortis tempore pœnitentiam denegauerit, & desperat de clemētia Dei, qui eum ad subueniendum morienti sufficere, vel in momento posse non credit. Perdidisset latro in cruce præmium ad Christi dexteram pendens, si illum vnius horæ pœnitentia non iuuisset. Cùm esset in pœna, promittit: & per vnius sermonis promissionem, habitaculum Paradisi promeruit. Post quem etiam Isidorus: Lachrymæ, inquit, pœnitentiam apud Deum pro baptismate reputantur. Vera ergo ad Deum conuersio in vltimis positorum, mente potius est æstimanda, quàm tempore: Propheta hoc taliter asserente: Cùm conuersus ingemueris, tunc saluus eris. Et æqualis eius Augustinus: Pœnitentia quamuis sit exigui temporis, si intima cordis amaritudine agitur, non despicitur apud iustum iudicem iustum Deum, qui cordis secreta considerat. Non enim longitudinem tēporis tantùm requirit Deus, quantum affectum synceritatis pœnitentis pēsat. Et qui præcessit hos Ioannes Chrysostomus, cùm esset hortatus populum, vt ablueret peccata, tùm maximè, cùm adhuc relicta esset quadragesimæ pars, subdit: Hoc autem dixi, non quòd solùm tanto tempore opus habet peccatorum correctio, sed quia dominum habemus misericordem & benignum, & non indigent magno tempore, tantùm magno feruore & sobrieta te ad ipsum accedamus, reiectis secularibus curis omnibus, & supernæ gratiæ innitamur. Nam & Niniuitæ tanta peccatorum multitudine aggrauati, quia magnam & veram pœnitentiam egerunt, non indigebant ampliori quàm trium dierum tempore ad prouocandam Dei bonitatem, & irritandam, quæ aduersus se lata erat, sententiam. Et quid dico Niniuitas? Latro in cruce neque vno die opus habebat: Et quid dico die vno? neque breuī hora. Tanta est erga nos Dei misericordia. Nam vbi viderit volūtatis nostræ firmū propositum, & feruenti nos desiderio ad se accedere, non retardat, neque differt, sed accelerat, suamque solitam liberalitatem exhibens, dicit: Adhuc loquente te dicam, Ecce adsum. Ac qui fuit omnibus his vetustior Cyprianus: Sed & in eodem articulo temporis cùm iam anima festinet ad exitum, & egrediens ad labia expirantis emerserit, pœnitentiam clemētissimi Dei benignitas nō aspernatur, nec serum est quod verum, nec irremissibile, quod voluntarium, & quæcunque necessitas cogat ad pœnitudinem, nec quātitas criminis, nec breuitas temporis, nec horæ extremitas, nec vitæ enormitas, si vera contritio, si pura fuerit voluptatum mutatio, excludit à venia, sed in amplitudine sinus sui, mater charitas prodigos suscipit reuertentes, & velit nolit Nouatus hæreticus, omni tempore Dei gratia recipit pœnitentes. Ac latronis mentionem faciens: Latrocinium, inquit, damnationem me-

Pœnitentis affectus, potius quā longum tempus considerat Deus. Chry. hom. 27. in cap. Gene. 8. Ionæ Cap. 3.

Cyp. sermo. de cœna domini.

Pœnitentes gratia Dei omni tē pore recipit.

ruerat

ruerat & supplicium, sed cor contritum pœnam mutauit in martyrium, & sanguinem in baptismum. In momento impietas religionem, crudelitas induit pietatem, & statim consummatus ciuis sanctorum & domesticus Dei permissus est in regnum. Quos omnes secutus Isidorus. In actione, inquit, pœnitentis, non tam consideranda est mensura tẽporis, quàm doloris, si quis circa finem suum per pœnitentiam desinat esse malus, non ideò debet desperare, quod in termino est vltimæ vitæ: quoniam Deus non respicit quales antea fuimus, sed quales circa finem vitæ existamus. Ex fine enim suo vnumquenque aut iustificat aut condemnat. Sicut scriptum est: Ipse iudicat extrema terræ. Et alibi: Vniuersorum finem ipse considerat.

Isid. de pœnitentibus capit. 16.

1. Regum 2. Iob 28.

De Confessione, & quæ illi respondet, Absolutione.

CAPVT XLVII.

CÆterùm in pœnitentia hominis Christiani post lapsum, nõ solùm à peccatis cessatio continetur, & eorum detestatio, aut cor contritum & humiliatum, verùm etiam eorundem sacramentalis confessio, saltem in voto, suo tempore facienda: & sacerdotalis absolutio. Nam cùm sacramentũ hoc medicina sit à summo medico Christo instituta, qui sanitatem quidem ipse confert, sed in ea conferẽda sacerdotis vtitur ministerio, quemadmodum etiam Origenes admonet, oportet nos morbum nostrum corã eo, quo ministro Deus in curando eo vtitur, non celare. Forasis enim, inquit, sicut ij qui habent intus inclusam escam indigestam, aut humores, vel phlegmata, stomacho grauiter & molestè imminentia, si vomuerint, releuantur: ita etiam ij, qui peccauerunt, siquidem occultant & retinent intrà se peccatum, intrinsecus vrgentur, & propemodum suffocantur à phlegmate vel humore peccati. Si autem ipse sui accusator fiat, dum accusat semetipsum & confitetur, simul euomit & delictum, atque omnem morbi digerit causam.

Confessio.

Homil. 2. in Psalm. 37.

Ac ne quis hoc de ea accusatione confessioneque dictum interpretetur, quæ corã Deo fit, subdit mox, tantummodo circumspice diligentius, cui debeas confiteri peccatũ tuũ. Proba prius medicum, cui debeas causam languoris exponere: qui sciat infirmari cum infirmante, flere cum flente: qui & condolendi & compatiendi nouerit disciplinam, vt ita demùm, si quid ille dixerit, qui se prius & eruditum medicum ostenderit, & misericordem, si quid consilij dederit, facias & sequaris. Si intellexerit & prouiderit talem esse languorem tuum, qui in conuentu totius Ecclesiæ exponi debeat & curari, ex quo fortasis & cæteri ædificari poterint, & tu ipse facilè sanari, multa hoc deliberatione, & satis perito medici illius consilio procurandum est. Quem sequutus Pacianus: Rogo vos, inquit, fratres, per illum dominum, quem occulta non fallunt, desinite vulneratam tegere cõscientiam. Prudentes ægri medicos non verentur, ne in occultis quidem corporum partibus, etiam secaturos, etiam perusturos. Meminimus quosdam, remota etiam & verecundia membrorum, non erubescentes, in ferro & cauterio, & grauissima illa pulueris mordacitate, durasse: Et quantum est illud, quod homines præstiterunt? Peccator timebit? peccator erubescet perpetuam vitam præsenti pudore mercari? & offereti manus domino vulnera malè tecta subducet? Et habet aliquid quod illo erubescat, qui dominum læsit. An sic illi melius est perire, ne tu pudore timidus sine pudore moriãris, non faciens pudori locũ, plus de detrimento eius acquiras, cui pro te melius est perire? Quod si fratrum oculos erubescitis, consortes casuum vestrorũ timere nolite. Auctor operis imperfecti in Matthæũ, Confessio peccatorum est testimonium conscientiæ timentis Deum. Qui enim timet iudicium Dei, peccata sua non erubescit cõfiteri: qui autem erubescit, non timet. Perfectus enim timor foluit omnem pudorem. Illic enim turpitudo cõfessionis aspicitur, vbi futuri iudicij pœna non creditur. Nunquid nescimus, quod cõfessio peccatorum habet pudorem, & quia hoc ipsum erubescere pœna est grauis? Sed ideo magis nos iubet Deus cõfiteri peccata nostra: vt verecundiam patiamur prò pœna. Nam & hoc ipsum pars est iudicij: ô misericordia Dei, quem toties ad iracundiam excitauimus, sufficit ei solus pudor pro pœna.

Confessio cui sacerdoti facienda.

In paræneſi ad pœnitentiam.

Lib. 2. de Pœnitent. cap. 8.

Confessio peccatorum est testimonium conscientiæ Deum timentis.

In cap. Matth. 3 Homil. cap. 3.

Sic & Ambrosius: Ostende medico vulnus tuum, vt sanari possis & si nõ monstrauerris: nouit. Sed à te expetit audire vocem tuam. Neque dissimilia sunt, quæ scribit Hieronymus, illud enarrans ex Ecclesiaste: Si momorderit serpens in silentio, nõ est amplius habenti linguam. Si quem, inquit, serpens Diabolus occultè momorderit, & nullo conscio eum peccati veneno infecerit, si tacuerit, qui percussus est, & nõ egerit pœnitentiam, nec vulnus suum fratri & magistro voluerit cõfiteri, magister, qui linguam habet ad curandũ, facilè ei prodesse nõ poterit. Si enim erubescat ægrotus vulnus medico cõfiteri, quod ignorat medicina non curat. Et æqualis eius Augustinus: Quomodo potest medicus vulnus sanare, quod ægrotus ostendere erubescit? Deus cõfessionem nostrã desiderat, vt iustã habeat cognoscendi causam. Ante quẽ etiam Basilius: Cõfessio, inquit, peccatorum hanc habet

Hieron. in Eccle. 10.

Aug. serm. 66. de tempore.

Basil. in regula Monach. ca. 98.

habet rationem, quã habet vulnus aliquod corporis vel passio, quæ medico demõstranda est. Si ergo non omnibus, qui vitia vel vulnera corporis sui reuelat, nec quibuslibet, sed ijs tantũmodo, qui summæ peritiæ testimonium habent, & curæ ac medelæ disciplinam, ita cõfessio peccatorum fieri debet apud eos tantummodò, qui curare hæc prævalent, & emendare secundum quod scriptum est: Vos qui fortiores estis, infirmitatem infirmorũ portate, hoc est, auferte & exportate per curationem. Et in eodẽ libro aliquanto antè. Necessarium, inquit, videtur ijs, quibus dispensatio mysteriorum Dei cõmissa est, confitẽda esse peccata. Sic enim & ij, qui antiquitùs pœnitebant, inueniuntur apud sanctos, cõfessi esse peccata sua. Scriptum est in Euangelio: Quia Ioanni Baptistæ confitebantur populi peccata sua: & in Actis Apostolorum Apostolis ij, qui baptizabantur.

Et in quæst. compendiosis. 288. quæst. Confessarius peritus quærendus.
Rom. 15. Cap. 21.
Matth. 3. Act. 19.

Ex quibus verbis colligere licet, quãta sit cõfessionis antiquitas, quàm à domino institutã esse scribit Tertullianus, vt Ecclesiæ cõsensus obtinet. Videtur autẽ illis verbis instituta, quibus Petro cæterisque Apostolis ligandi soluendique, remittendi, retinendique peccata, potestas à Christo concessa est. Qua vti quemadmodum potuerint Apostoli, vel etiã nunc possint eorũ successores, intelligi non potest, nisi prius cognouerint, cuius generis ea peccata sint, & quæ medicina sit illis adhibenda. Rectè dicitur à Sapiente: Qui iudicat quod nouit, iustitiæ iudex est. Verum est & illud, quod ex Hieronymo proximè citauimus, quod ignorat medicina, non curat. Cùm itaque sacerdos, & iudex vice Christi sit, & medicus ab ipso constitutus, quomodo aut iudicabit de incognitis, aut morbum, quem cuiusmodi sit ignorat, curabit? Deinde verò non sola remittendi, verumetiam retinendi, neque sola soluendi, verùmetiam ligandi potestas illi data est. Quid autem retinere, quid remittere, quid ligare, quid soluere debeat, quis scire poterit, si non fuerit illi vulnus, indicatum, si peccatum non fuerit manifestatum? Ac fatendum quidem est, quòd ab ignotis etiam nonnunquàm sacerdos absoluit, sed nõ ab his tamen, quæ sciẽs aliquis proferre nolit, verùm ab ijs, quæ vel peccata esse nescit, vel eorum reminisci non potest. Verum est enim quod ait propheta: Delicta quis intelligit? Neq; rarò fit, vt etiam grauia peccata per ignorantiã cõmittantur. Quin & illud ab eodem propheta nõ sine causa dictum est: Ab occultis meis munda me. Quamobrem ad ea manifestãda, quæ vel esse peccata nescimus, vel memoria non tenemus, nemo fuit vnquam obligatus.

Tert. lib. 1. de trinitate.
Confessio instituta à Christo.
Matth. 16.
Matth. 18.
Ioan. 20.
Prouerb. 12.
Absolutio ignorum peccatorum.
Psalm. 18.
Psalm. eodem.

Non est itaque dubitandum, quin sicut absolutio à Deo est instituta, ita & confessio, quæ fit per peccatorum enumerationem Dei ministro sacerdoti factam. Quæ duo ita sibi mutuò respondent, vt vbi non est confessio, ibi nulla esse possit absolutio. Sed si quis alium scripturarum locum à nobis exegerit, vbi Christus confessionem præceperit, præterea, quæ per nos adducta sunt, ad Petrum & ad reliquos Apostolos dicta, ab eo vicissim exigere licebit, vt & ipse locum ostendat, vbi primùm Ecclesia confessionem præceperit. Quod cùm graue multis onus videatur, certè nemine præcipiente susceptum à fidelibus vltrò fuisse, verisimile non est. Quin & illud difficile est creditu, hominis alicuius auctoritate ad hanc rem tam grauem fideles, adigi potuisse. Atqui ostendi non potest, quòd ea fuerit ab Ecclesia instituta, cùm ab ipsis Apostolorum temporibus adhæc vsque nostra in vsu semper fuerit. Ex quo colligere licet, quòd viua voce proculdubiò fuerit à Christo tradita, cuius multò maxima dictorum & factorum pars mandata scripturis nõ est. Clemens Petri successor hanc Petri doctrinã fuisse refert, quam illũ à magistro suo Christo accepisse dubiũ nõ est, vt si fortè alicuius cor vel liuor, vel infidelitas, vel aliquod malum latenter irrepserit, non erubescat, qui animæ suæ curam gerit, confiteri hæc ei, qui præest, vt ab ipso per verbum Dei, & consilium salubre curetur. Quo facilius autem perspici possit, eum de occultis peccatis loqui, subiungit hæc verba. Abijcienda prorsus è corde est omnis intrinsecus latens amaritudo peccati, si qua fortè ex desiderijs iniquis, velut ex cibis noxijs, congregata est.

Clemens epist. 1

Iam illis verbis: Confitemini alterutrum peccata vestra: non tam institutam à Iacobo & præceptam sacramentalem confessionem, quàm eã, quæ pridẽ instituta esset & præcepta, promulgatam, rectè viri quidam pij & docti existimauerunt. Neque mouere quenquã debet vox hæc alterutrũ, vt putet eam ad sacramentalẽ confessionẽ, quæ sacerdoti fit, referri non posse. Vir fuit excellens & doctrina & vitæ sanctimonia Hugo de sancto Victore, Bernardi æqualis: is cùm adduxisset hunc Iacobi locũ: Quid est, inquit, alterutrũ? Ac mox respondet: non solùm homo Deo, sed inter vos alter alteri, homines hominibus, oues pastoribus, subiecti prælatis, ij qui peccata habẽt, ijs qui peccata dimittere potestatẽ habent. Et certè cõmunis hoc loquendi mos obtinet, vt dicatur aliquando ab Episcopo, siue eius Vicario: Cõfiteare cui vis. Quæ tamẽ verba nõ ita accipiũtur, quasi nõ sacerdotibus etiã cõfitendi potestas permissa sit: verùm illud cõcedi verbis ijs videtur, vt non proprio sacerdoti, cui iure tenetur, verũ cuicũq; velit alij, modo sacerdoti, cõfiteri possit.

Iacob. 5.
Locus de confess. explicatur.
Hugo lib. 2. de sacramentis, par. 14. cap. 1.

Constat

Constat hoc, Iacobum nõ prius hæc verba protulisse, Cõfiteamini alterutrum, quàm presbyterorum fecisset mentionem, vt ex vi cuiusdã consequentiæ de illis dicta videantur. Inter opuscula quæ adscribuntur Augustino, extant etiam duo de visitatione infirmorũ: In eorum altero scribit his verbis: Sunt quidam, qui sufficere sibi ad salutem autumant, si soli Deo, cui nihil occultum est, quem nullius latet cõscientia, sua confiteantur crimina. Nolunt enim aut erubescunt siue dedignantur ostendere se sacerdotibus, quos tamẽ inter lepram, & lepram discernere per legislatorẽ constituit dominus. Sed nolo, vt ipsa deci piaris opinione, quatenus cõfundaris confiteri coram domini vicario, tabescẽs præ rubore, vel ceruicosus præ indignatione. Nam ipsius humiliter subeundum est iudiciũ, quem dominus sibi nõ dedignatur vicarium. Ergo ad te venire roges sacerdotem, & fac ipsum conscientiarum tuarum penitus participem. Nolo seducat te somniantiũ illa superstitio, quæ in visitando confirmat, quia saluat, sacerdote inconsulto, ad Deum peccatorum confessio. Nos autem non denegamus, quin sit ad Deum frequenter cõferenda peccatorum confessio. Beatus enim qui tenebit & allidet paruulos suos ad petram, petra autem Christus est: Sed testamur, & testatur illud sana doctrina: Ne tibi applaudentium faueas auribus, quoniam prius eges sacerdotis, qui mediator sit ad Deum tuũ salubri iudicio. Alioqui & sub lege & sub gratia, Ite, & ostendite vos sacerdotibus, responsum domini quomodo consummaretur? Confitemini alterutrum peccata vestra, quomodo compleretur? Ergo cicatricum tuarum arbiter, Dei vice presbyter adhibeatur, & reuela ei vias tuas, & ipse tibi exhibebit antidotum reconciliationis. Beda quoque diligẽs Augustini sectator, verba hæc Iacobi itidem de sacramentali confessione interpretatur, quam esse necessariam cùm alio quodã in loco, tum in libro quinquãginta homiliarum, testatur Augustinus, dicens: Qui post vxores vestras vos illicito concubitu maculastis, si præter vxores vestras cũ aliqua concubuistis, agite pœnitentiam, qualis agitur in Ecclesia. Nemo sibi dicat, occultè ago, apud Deũ ago, nouit Deus, qui mihi ignoscit, quia in corde ago: Ergo sine causa dictũ est: Quæ solueris in terra, soluta erunt in cœlo? ergo sine causa sunt claues datæ Ecclesiæ Dei? Frustramus Euangeliũ Dei, frustramus verba Christi, promittimus vobis quod ille negat, nónne vos decipimus. Sed hæc de necessitate, vtilitateque cõfessionis, aut re, aut saltem voto, deque eo quod à Christo sit instituta, dicta sufficiant.

Augustin. cap. 4.

Deutero. 17.

Psalm. 136.

1. Corinth. 10.

Lucæ 17.

Iacob 5.

Beda in Iacobum.

Augustin. homil. 49.

Mar. 19.

Matth. 26.

Cæterùm confessioni respondet absolutio. Ac illa quidem præcepta est omnibus, siue ij è clero sint, siue è populo. Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei. Ius autem ligandi & soluendi, sicut ab Ambrosio quoque scriptum legimus, permissum est solis sacerdotibus. Quamobrem crassus est error eorum, qui dicunt non magis absoluere sacerdotem, aut episcopum, aut Papam, quàm vel mulierem, vel puerũ (addere debebant psitacũ quoq;, nã & is æquè vt puer aut mulier doceri potest vt dicat, ego te absoluo) At nõ ita Ioannes Chrysostomus, vir non doctrina magis, quàm vitæ sanctitate cõspicuus, qui vel hoc nomine sacerdotij dignitatem cuiuis alteri anteferendam esse censet, quòd terrestres dignitates habent quidem vinculi potestatem, sed in corpora tantùm: At sacerdotũ vinculum ipsam etiam animam attingit, atque ad cœlos vsque peruadit, vsque adeò, vt quæcunque inferne sacerdotes confecerint, illa eadem Deus supernè rata habeat, ac seruorum sententiam dominus confirmet. Quam potestatem non modò nullis regibus & principibus, verùm ne ipsis quidem angelis, aut archangelis datã esse dicit. De qua Hilarius quoq; Petrum alloquens ita dicit: O in nuncupatione noui nominis felix Ecclesiæ fundamentum, dignaq; ædificatione illius petra, quæ infernas leges & tartari portas, & omnia mortis claustra dissolueret: ô beatus cœli ianitor, cuius arbitrio claues æterni aditus tradũtur, cuius terrestre iudicium præiudicata auctoritas fit in cœlo, vt quæ in terris, aut ligata sint aut soluta, statuti eiusdem conditionem obtineant & in cœlo.

Absolutio peccatorum solius sacerdotis & non laici est. Rom. 3.

Ambros. lib. 1. de pœnit. cap. 2.

Chrys. lib. 1. de sacerdotio.

Sacerdotalis dignitas, quæ animam etiam attingit, secularibus dignitatibus præfertur.

Canone 16. in Matth.

Ex quibus verbis illud simul discere possumus, quæ sit absolutionis vis, neque enim hoc est absoluere, quod nonnulli somniant, absolutum ostendere, sed quod dixit Christus peccata remittere simul etiam à pœnis, quæ illis debentur soluere. Quod prius in terris, quàm in cœlis fieri etiam Cyprianus indicat, dicens: Cùm permiserit ipse, qui legem dedit, vt ligata in terris etiam in cœlis ligata essent, solui autem possent illic, quæ hic prius in Ecclesia soluerentur. Quos sequutus Bernardus, de Petro scribens, ait, quòd claues regni cœlorum tam singulariter accepit, vt præcedat sententia Petri, sententiam cœli. Ac ipse quidem hoc auctoritate sua Deus efficit, sed in ea tamen re ministerio sacerdotis vtitur. Itaque quicquid eius sacerdos facit, non sua propria, sed à Deo sibi concessa potestate facit. Hunc errorem notasse videtur Ioannes Chrysostomus, his verbis: Corporis leprã purgare, seu verius dicam non purgare quidem, sed purgatos probare, Iudæorum sacerdotibus solis licebat: Neque nescis quanta cum ambitione, quanto cum studio ac cõcertatione sacerdotalis dignitas id temporis acquirebatur. At verò nostris sacerdotibus non corporis

Absolutionis vis quæ sit.

Cyp. lib. 1. epist. 2. ad Cornelium.

Bernar. serm. 1. in die Petri & Pauli.

Chrys. lib. 3. de sacerdotio.

poris lepram, verùm animæ sordes, non dico purgatas probare, sed purgare prorsùs concessum est.

Absoluere non est absolutos ostendere. Hugo lib. 3. de sacramentis par. 14. cap. 8.

Ante quadringentos plus minus annos fuerunt, qui absoluere interpretarentur, absolutos ostendere. Sed eos viri pij & docti, Hugo, & Richardus de sancto Victore grauiter admodum reprehendunt. Ille quidem his verbis: Non dicit quodcunque solueris, hoc est, vt illi aiunt, solutum ostenderis, fuit solutum, sed erit solutum: quia sententiã Petri non præcedit, sed subsequitur sententia cœli. Ac interiectis nonnullis, de eo quod cõmune fuerit hoc omnibus Apostolis & eorum successoribus, quoniam omnibus ipsis dictum est: Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis, &c. continenter subdit: Vbi dixit: Si ostenderitis fuit: Nusquam dixit hoc: sed dixit: Si feceritis, erit. Richardus autẽ etiã acrius: Extat, inquit, quorundam de potestate ligandi atque soluendi sententia, vt ridẽda videatur potius, quàm refellenda. Putant enim & prædicant, sacerdotes non habere potestatem soluendi & ligandi, sed ostendendi homines esse solutos siue ligatos. Sed nũquid dominus dicit: Quodcunque ligatum ostenderis, erit ligatum, & quodcunque solutum ostenderis, erit solutum? Non ostendendi aliquem ligatum aut solutum, sed ipsa ligandi soluendiq́ue potestas sacerdotibus à Christo data est, quæ clauium nomine appellatur. Scimus autem, quòd clauis instrumentum est, quo ostium aperitur & clauditur. Regni autem cœlorum ostium per peccatum clauditur, & quo ad maculam, & quo ad pœnæ reatum. Clauium itaque nomine potestas significatur, qua obstaculum eiusmodi remouetur. Hæc potestas est in summa trinitate per auctoritatem, vt rectè penes illam dicatur esse clauis auctoritatis: in Christo homine fuit hæc potestas ad remouendum prædictum obstaculum per meritum passionis, quæ etiam dicitur ianuam aperire, & ideò dicitur à quibusdam habere claues excellentiæ: Quoniam verò ex latere Christi dormientis in cruce sacramenta fluxerunt, quibus Ecclesia fabricata est, ideò in sacramentis Ecclesiæ manet efficacia passionis: propterea ministris etiam Ecclesiæ, qui sunt dispensatores sacramentorum aliqua potestas ad prædictum obstaculum remouendum est collata, non propria, sed diuina virtute, & merito passionis Christi, & hæc potestas metaphoricè clauis Ecclesiæ dicitur, quæ est clauis ministerij. Clauis auctoritatis est penes Deum trinum & vnum: clauis excellentiæ penes Christum hominem, cuius passionis merito, quæ clausa fuerat anteà, nobis ianua regni cœlestis est aperta. Clauis ministerij est penes sacerdotes, qui potestate vtuntur ligandi & soluendi sibi à Christo concessa. Sed hac de re satis.

Claues regni cœl.

Regnum cœlorũ clauditur per peccatum.

Clauis Ecclesiæ triplex.

De Satisfactione.

CAPVT XLVIII.

Tert. in lib. de pœnitentia, Satisfactio etiã sequela dicitur Satisfactionis opera & efficacia.

TErtia pœnitentiæ pars est ea, quam Tertullianus confessione disponi scribit, Satisfactio quam si quis malit sequelam appellare, nulla est litigandi causa. Nã quæ præcedebat olim absolutionem, nunc sequi plerunque cõsueuit. Fit autem satisfactio per ieiunia, eleemosynas, orationes, & alia pia spiritualis vitæ exercitia. Quod etiã indicat Chrysostomus, cùm ait: Si oraueris & ieiunaueris, & eleemosynam iustè feceris, complesti pretium, redemisti peccata tua, remissa sunt crimina, reparata est vita tua: non quidem pro pœna æterna, quæ vel sacramento, vel sacramenti voto vnà cum culpa remittitur, verùm pro pœna temporali, quæ vt sacræ literæ docent, nõ tota semper (vt in baptismo fit) dimittitur illis, quæ gratiæ Dei, quam acceperunt, ingrati, Spiritum sanctum contristauerunt, & templum Dei violare non sunt veriti.

Chrys. in Serm. de pœnitentia Tom. 5.

Diximus initio cùm de sacramentis agere cœpissemus, quod baptismus fidei, confirmatio spei, Eucharistia charitatis est sacramentum, pœnitentia verò refertur ad iustitiam, maximè in ea parte quæ dicitur satisfactio, quæ videtur iniuriæ illatæ quædam esse recõpensatio. Iam enim baptisatis non perinde facilis, neque tam liberalis & gratuita via patet ad misericordiam diuinam, quàm fuit ipsis baptismus, quem qui suscipiunt, nulla requiritur ab eis satisfactio. Sic enim scriptum est ab Ambrosio: Gratia Dei in baptismate nõ quærit gemitum, aut planctum, aut opus aliquod, nisi solam ex corde professionem, verùm quia grauiter deliquerant non recipiẽdo promissum Dei: & quia, quæ grauiter peccantur, non nisi fletu & gemitu ad veniam pertingunt, ne ideò, illos non posse iam accipere misericordiam putarent, quia dolere illos non videbant. Ostendit hoc inter primordia fidei non requiri. Donum enim Dei gratis donat peccata in baptismo. Et ante eũ Arnobius Nouatianum alloquens: Tu dicis, inquit, qui adhuc non sunt redempti, ipsi possunt ad indulgentiam per pœnitentiam peruenire. Nos dicimus, illi per fidem solam ad Indulgentiam attingunt. Isti autem qui iam redempti sunt non per fidem solam, quia iã crediderunt. Sed per pœnitentiam peruenerunt ad misericordiam saluatoris. Cõtra igitur est in hoc pœnitentiæ sacramento. Quantò enim grauius peccat homo fidelis per baptismum Christo semel incorporatus, tantò maior illi difficultas impendet in misericordia di-

Amb. in cap. 11. ad Rom.

Arnob. in Psal. 106.

dia diuina impetranda: Vt iure merito Ioānes Damascenus verè laboriosum baptismū pœnitentiam appellauerit. Iustum itaque est, vt ipse à se peccati pœnas exigat, vt illud impleatur quod scriptum est: Pro mensura peccati erit plagarum modus. Et alio loco: Quātùm se glorificauit & in delicijs fuit, tantùm date ei tormētum & luctum. Si magnus est lapsus tuus, dicit Chrysost. maior sit lachrymarū tuarum torrens. Grādi plaga, dicit Ambrosius, alta & prolixa opus est medicina. Et æqualis eius Eusebius Emissenus: Non putemus tam facilè remitti posse inusta semel crimina, & profundo vulnere in animæ ipsius impressa visceribus. Multo opus est fletu, multo gemitu, multo dolore cordis, ad sanādos ipsius cordis dolores. Tota insistendū est spiritus cōtritione, vt vetusta mala, tāquā sagittę de cōscientia euellantur. Nō sufficit summis labijs dicere: Peccaui: pacre, remitte. Saul dicebat: Peccaui, sed non obtinuit illā veniā, quā Dauid vna pœnitētiæ voce promeruit. Et hoc quare? Quia confessionē nuda magis verba, quàm veri gemitus exprimebant. Quia non cōpensabat magnitudinē criminis lenta humiliatio supplicantis. Nō leui agēdum est cōritione, vt debita illa redimātur, quibus mors æterna debetur. Nec trāsitoria opus est satisfactione pro malis illis, propter quæ paratus est ignis æternus. Quæ omnia verba repetit Cæsarius in suis Homilijs. Et iterum Homilia decima: Ieiunia ac vigiliæ, ac sanctæ afflictiones, humiliata corda macerant, sed maculata corda purificant, membris subtrahunt fortitudinem, sed conscientijs addunt nitorem. Nihilominus de cōtritione animi reddimuntur crimina voluptatum. Per duræ crucis exercitia, decepta dudum carnis gaudia puniuntur. Ac sic mortificatione præsenti, futuræ mortis sententia præuenitur, & dum culpæ auctor humiliatur, culpa consumitur, dumque exterior afflictio voluntariæ districtionis infertur, tremendi iudicij offensa sedatur, & ingentia debita labor soluit exiguus, quæ vix consumpturus erat ignis æternus. Tractantes ergo cau sam salutis nostræ, faciamus intra nos, quod circa nos facere solent medici, si læsura aliqua vel querela in prima corporis cute sentitur, curatio medicamenti blandioris apponitur: si verò in ossibus vulnus absconditū, aut in viscera profunda immersum est, austeriorem & fortiorem poscit vis occulta medicinā, vt vlceris magnitudo aut sectione, aut exustione supercuretur, & dolor dolore pellatur. Similis ratio est in ægritudine hominis interioris adhibenda, si leuia sunt fortasse delicta. Verbi gratia: Si homo vel in sermone, vel in aliqua reprehensibili voluptate, si oculo peccauit, aut corde, verborum & cogitationum maculæ quotidiana oratione curandæ, & priuata cōpunctione tergendæ sunt. Si verò quisquam conscientiā suam intus interrogans, facinus aliquod capitale commisserit, aut si fidem suam falso testimonio expugnauerit, ac sacrum veritatis nomen periurij temeritate violauerit: Si veram baptismi tunicam cœno commaculati pudoris infecerit, si in seipso nouum hominem nece hominis occiderit, si per augures & diuinos atque incantatores captiuum se diabolo tradiderit: hæc atque huiusmodi commissa expiari penitus communi & mediocri, vel secreta satisfactione non possunt, sed graues causæ, grauiores & acriores publicas curas requirunt, vt qui cum plurimorum destructione se perdidit, cum plurimorum ædificatione se redimat. Homo enim seipsum decipit, si quum in medulis feruere sibi sentiat morbum, per superficiem corporis molle deducat vnguentum. Sic & Theodoritus in præclaro illo libello, quem inscripsit diuinorum Decretorum epitome. Sunt ergo medicabilia etiam, quæ post baptismum fiunt vulnera, medicabilia autē non, vt olim per solam fidem data remissione, sed per multas lachrymas, & fletus, & luctus, & ieiunium, & orationem, & laborem, facti peccati quantitati commoderatum. Qui enim non sic affecti sunt, eos nec admittere quidem didicimus, nec diuina, sunt eis manu impartienda. Nolite, inquit, sanctum dare canibus, nec margaritas porcis.

Pœnitentia laboriosus baptismus. Damasc. Lib. 4. cap. 10. suæ Theol.

Ad virginem lapsam cap. 8. Deut. 25. Apocal. 18. Chrys. Homil. 22. ad populum Antiochen. Euseb. hom. 5. ad monachos.

Homil. 25.

Hominem interiorē & exteriorem similis curandi ratio.

Theodo. cap. de pœniteni.

Absolui qui nō possunt. Matth. 7. 1. Ioan. 2.

Et aliquot seculis ante Clemens. Quod eum qui deliquit, oportet proprij delicti pudore affici, satis demōstrat sermo Moysis pro Maria dictus, quando rogabat, vt ei peccatum remitteretur, ait enim Deus Moysi: Si pater eius fuisset in faciem illius, nonne verecundia affecta esset? septem dies ei ieiatur extra castra, & postea ingrediatur, idem nos facere debemus, & eos qui se peccatorum pœnitere dicunt, segregare per certum tempus secundùm proportionem peccati, deinde pœnitentia peracta recipere, tanquàm patres filios. Et post aliqua interiecta. Nolite pro omni peccato eandem sententiam ferre, sed vnicuique propriam pœnam statuite cum multa prudentia, iudicantes singula delicta parua ac magna, atque aliter quidem æstimabitis peccatum operis, vel sermonis, aliter propositi vel conuicij vel suspitionis. Atq; alios quidem minis subijcies, alios subsidijs paupertum, alios ieiunijs affliges, alios segregabis pro delicti magnitudine. Nā lex quoque non omnibus delictis eandem pœnam decreuit, sed aliter puniebat: quæ in Deū, &

Lib. 2. cap. 19. Cōst. Apostolic.

Peccati proprij pudore affici oportet.

Satisfactiones pœnitentia cuipis qualis imponenda.

quæ in sacerdotẽ, & in sacrum, & in hostiam cõmittebantur: aliter quæ in Regẽ & Principem, atq; ea quæ in militem, & in subditum æqualem, siue quæ in seruũ, vel in bona, vel in bruta delinquebãtur. Et rursum nõ erat eadem ratio peccati in parentes, atque cõsanguineos, & non eodem modo vindicabantur, quæ ex proposito fiebant, & quæ casu, atque illis quidem mors per crucem, vel per lapides pœna statuebatur, ijs multa vel verbera vel talionis pœna. Quare vos quoq; diuersis delictis, diuersas pœnas imponatis, ne fortè aliqua iniuria interueniẽs, prouocet Deum ad iram. Nam si quod iniustum iudicium exercebitis, eius à Deo mercedem capietis, sicuti enim iudicio iudicatis, iudicabimini.

Satisfactio duplex.

Fit autem eiusmodi satisfactio non ad culpam vel pœnam æternam expiandam, hæc enim satisfactio soli Christo tribuenda est. Solus ille factus est propitiatio pro peccatis nostris, nõ pro nostris tantùm, verùm & totius mundi. Solus ille mortẽ moriẽdo destruxit, per eã pro peccatis nostris abundè satisfecit, per eã patri suo cœlesti nos reconciliauit. Non de hac itaque satisfactione nunc loquimur, sed de ea quæ in ijs maximè pœnitẽtiæ

Matth. 6.

fructibus consistit, quos iustitiæ nomine Christus dignatur, in ieiunio, oratione, & eleemosyna, siue à nobis ea suscepta, siue per parochos nostros sacramentorumque dispensatores nobis iniuncta sit: quæ cùm ex fide & charitate peragitur, peccatorum causas excindit, peccati reliquijs medetur, ac temporalem pœnam vel tollit, vel mitigat: denique & in exemplum adhibetur.

Satisfactionis vsus.

Est quidem ita, quòd Christus pro peccatis nostris abũdè satisfecit, pro nobis tot cruciatus, ac mortẽ etiam ipsam perferendo: sed nũ ideò passus est? nũ ideò satisfecit, vt nos nihil iã patiamur, nihil faciamus, pro peccatis nostris, posteaquã semel à gratia illa excide

1. Pet. 2.

rimus, quã, illi commortui, per baptismũ consequuti fueramus? Quin ille nobis exẽplum dedit potiùs, vt eius vestigia sequamur: vt sicut ipse tulit crucẽ suam, carnem nostram indutus, verùm ab omni peccato prorsus immunis, ita & nos tot peccatis cõtaminati, tol-

Matth. 16.

lamus & ipsi crucẽ nostram. Hoc est quod nos admonet, dicens: Si quis vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Explicans illa verba Samuẽlis ad Saulem Gregorius: Ecce quod remansi, pone ante te. Remansit quidẽ, inquit, quia non omnia nostra Christus expleuit. Per crucẽ quidem suã omnes redemit: sed remansit, vt qui redemi & regnare cum eo nititur, crucifigatur. Hoc profectò residuũ viderat qui dicebat: Si cõpatimur, & conregnabimus. Quasi dicat: quod expleuit Christus, non valet, nisi ei, qui id quod remãsit, adimplet. Hinc beatus Petrus Apostolus dicit: Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius. Hinc Paulus ait: Adimpleo ea, quæ desunt passionum Christi in corpore meo.

Greg. Lib. 4. in librum Regum cap. 4.
1. Regum 9.
Rom. 8.
Colos. 1.

Dicit hic aliquis: Quid ergo mihi contulit crux Christi, si nihilominus opus est assiduè portare me crucem propriã, quasi illa non suffecerit? Multũ adeò contulit. Nullus enim esset nostræ crucis vsus, neq; fructũ ex ea caperemus vllũ, nisi Christi crux præcessisset, cuius merito valet nostra crux, quicquid valet. Ad eundẽ modũ & satisfactionis nostræ pro peccatis nulla esset prorsus vtilitas, nisi Christi satisfactio præcessisset, per cuius mortẽ & sanguinẽ efficacia redditur, & Deo grata, quæ fiunt à nobis in satisfactionẽ pro peccatis nostris. Quòd ergo prodest nobis nostra satisfactio, nõ aliter prodest, nisi virtute, merito, & efficacia Christi passiõis, quæ fons & fundamentũ est omniũ bonorũ operũ nostrorũ: quæ iã nõ nostra magis sunt, quã eius qui viuit in nobis, qui operatur in nobis Chri-

Satisfactionis vis à Christo.

Esa. 26.

sti. De quo dicit Propheta: Dñe, omnia opera nostra operatus es in nobis. Hunc itaque passionis, crucis & sanguinis Christi fructũ habemus, quòd quæ opera nostra quãlibet in speciẽ bona, nihil antea fuerãt profutura, ea posteaquam Christi sanguine tincta sunt, prodesse nobis incipiunt ad placandam iram Dei, & ad satisfaciendum pro peccatis nostris. Noluit Christus passionem & mortem suam operculum esse turpitudinis & asylum iniquitatis nostræ, vt quoniã ille satisfecit pro nobis, licere nobis existimemus, vt deinceps ventri iam liberè seruiamus, in omni peccatorum cœno volutemur, atque omnia quæ libido nostra fert, faciamus. Non propterea passus est, non propterea satisfecit pro

1. Pet. 2.

nobis: sed sicut Petrus docet, ideò peccata nostra, hoc est, pœnam nobis pro peccatis nostris debitam, ipse pertulit in corpore suo, super lignum crucis, vt peccatis mortui, non

Roma. 6.

modò non peccemus deinceps, verùmetiam iustitiæ viuamus, & exhibeamus nos Deo, tanquàm ex mortuis viuentes, vt sicut exhibuimus antea membra nostra seruire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem, ita deinceps exhibeamus membra nostra seruire iustitiæ in sanctificationem, ne tanti redemptoris mortem & sanguinem, quo sumus à peccatis nostris abluti, pro nihilo habuisse videamur.

Satisfactio vera.

Ex hoc, quod nos satisfactionẽ vocamus, exhibere mẽbra nostra seruire iustitiæ in sanctificationem, sicut anteà exhibuimus ea seruire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatẽ: vt fiat illud quod est apud Prophetã: Sicut fuit sensus vester vt erraretis à Deo: decies

Baruch 4.

tantùm

tantum iterum cõuertentes requiretis eũ. Hoc est enim satisfacere, quantum offendisti Deum peccãdo, tantũ dare operam, vt eum tibi placatum reddas, nõ tãtùm à peccatis abstinendo, verùmetiã indebita quædam bona opera faciẽdo: vt quo ad eius fieri posit, infectum reddere coneris, quod perperam factum est, & præcedentis vitæ studia in diuersum mutes. Qui furabatur, iam non furetur, dicit Paulus, magis autem laboret operando manibus, quod bonum est, vt habeat vnde tribuat necessitatem patienti. Non furari eũ, qui furatus anteà fuerat, sed honestis operibus se alere, est resipiscentiæ: suis verò laboribus etiam indigenti victum parare, satisfactionis est: non illius, qua dominis ablata restituuntur, nam hæc restitutio vocari propriè consueuit, sed huius, quam veræ pœnitentiæ partem esse dicimus. Quamobrem Christianus homo non solùm aliena non tollere iubetur, sed & de labore suo penuriã patientibus subministrare, vt bonis operibus deditus, rependat quæ prius abstulerat, & de cætero thesauriset sibi in futurũ. Quid enim magnum, aut cuius meriti est ab alienis temperare? Faciunt hoc etiam ethnici viri boni: illud verò ad meritum proficit, cùm quis de proprio tribuit egenis. Talis fuit satisfactio Zachæi, qui verè, & ex animo pœnitens, dixit: Ecce dimidium bonorum meorũ Domine, do pauperibus, & si quid aliquem defraudaui, reddo quadruplum: Quæ tã grata Christo fuit, vt mox ei diceret: Hodie salus huic domui facta est. Ad talẽ satisfactionem inuitat nos Ambrosius, dicens: Nos quoq; si tam graue peccatũ fuerit, vt minimè solis fletibus abluatur, addamus misericordiæ oleum, acrimoniamque ieiunij. Nullum enim tam graue delictũ est, quod non purgetur abstinẽtia, eleemosynis extinguatur. Ait enim sanctus Prophera: Sicut aqua extinguit ignẽ, ita eleemosyna extinguit peccata. Magna est ergo eleemosyna, quæ ardẽtium criminũ globos, beneuolẽtiæ suæ fonte refrigerat, & quodã irriguo largitatis obruit incẽdia delictorum, vt quamuis offensus Deus, quãuis criminibus prouocat⁹, cogatur liberare eleemosynis, quẽ dispositurat punire peccatis. Cogitur enim à nobis quodãmodo, dum cõpellitur pro actibus nostris mutare sententiam, & in vno eodẽq; homine nunc seueritate iudicis permoueri, nunc patris pietate blandiri. Pater enim nobis Deus est, cùm benè agimus, iudex noster est, cùm peccamus. Cõpellitur ergo operibus nostris dominus, vt nobis misericordiam suam largiatur: atque ideò ipse in Euangelio sancto dicit: A diebus Ioannis Baptistæ regnum cœlorum cogitur.

Satisfacere quid.

Ephes. 4.

Luc. 9. Satisfactio Zachæi.

Ambro. ser. 15.

Eccles. 3.

Deus cogitur à nobis quomodo

Matth. 11.

Hinc perspicuum cuiuis esse potest, quantum ei satisfactioni tribuat Ambrosius, quæ fit per ieiunium & eleemosynam. Neque verò solus ille. Nam & Basilius, per ieiunium, inquit, satisfacite Deo. Et Eusebius Emissenus: Omnia, inquit, quæ illic finiri non potuerunt, hic redimi possunt per emendationem prioris vitæ, per eleemosynas, per lachrymas, per humilitatem cordis, per corporis castitatem, per exercitia iustitiæ & misericordiæ. Nullus est sanctorum, qui non idem cum ipso sentiat.

Basil. in 1. oratione de laudibus ieiunij.

Est autem admirabilis eorum cœcitas, qui non verentur affirmare, per hæc opera satisfactoria meritis & satisfactionis Christi derogari. Nónne sicut ille pro peccatis nostris copiosè satisfecit, ita copiosè quoq; nos ab illis redemit, perfectè nos patri suo recõciliauit, omnia peccata nostra pertulit in corpore suo, ac ex condigno meruit omnibus vitam æternã? Atqui non obstantibus ijs, fatentur isti, qui nihil iudicio suo nõ tribuunt, atq; illud Ecclesiæ totius iudicio anteponunt, nasci nihilominus paruulos iræ filios, & nisi baptizati fuerint, condemnari: quin & adultos vt iustificentur, & fide & baptismo opus habere: iustificatis idem, præcepta decalogi, lapsis pœnitentiam interiorem esse necessariam. Si nihil derogat plenissimæ Christi satisfactioni fides, si nihil derogat baptismus, si nihil derogat interior pœnitentia, cur secus iudicant de exteriore pœnitentia, quæ interioris index est, deque ijs operibus, quæ Christus ipse, qui est iustitia nostra, iustitiæ nomine dignatur, quibus etiam mercedem pollicetur? quæ tamẽ & ipsa, quod iam toties admonuimus, non aliundè pretium habent, quàm ex Christi sanguine, quo respersa sunt: ad quem si referantur, non possunt Deo grata non esse. Quemadmodum rursus si quis aliò referat, nihil aliud sunt omnes iustitiæ nostræ, quàm pannus menstruatæ.

Matth. 6.

Esa. 64.

Verùm & illud ineptum est, quòd propterea satisfactionem reijciendam putant, quòd nomen hoc in scripturis non reperiri dicant. Non dissimili ratione reijciebant vocem homousion Arriani, quòd eam in scripturis non reperiri dicerent. Ac fuit hoc proprium & perpetuũ hæreticorum, vt nihil reciperent, quod in scripturis nõ esset, quẽadmodum fusius à nobis anteà scriptum est. Quasi verò de nomine magis, quàm de re laborandum sit. Atqui reperitur ipsa res. Quid enim aliud sibi volunt digni fructus pœnitentiæ, ad quos faciẽdos hortatur Ioãnes? Quid aliud sibi vult, quod annũciabat Paulus, vt pœnitentiã ageret, & conuerterentur ad Deũ, digna pœnitentiæ opera facientes? Quid aliud hæc significant, quàm eã, de qua nũc loquimur, satisfactionẽ? Dignos fructus pœnitẽtiæ facimus, dicit Chrysost. siue quisquis ille fuit auctor operis imperfecti in Matthæũ

Satisfactio an in scriptura fundamentum habeat. Hæreticorum mos.

Matth. 3. Pœnitentiæ dignos fructus facere quid sit.

Chrys. Hom. 10. operis imperfecti

Pœnitentiæ opera.

cùm cõmissis peccatis aduersa facimus. Aliena rapuisti, incipe donare propria: longo tẽpore fornicatus es, à legitimo quoq; cõiugij vsu suspẽdere, ac perpetuã cõtinentiã pauco rũ dierũ castitate sæpius meditare: iniuria vel opere quenquã vel sermone affecisti, refer benedictionis verba: cõuicijs te percutientẽ, nunc officijs, nũc beneficijs placare contẽde. (Neq; enim vulnerato sufficit ad salutẽ spicula de corpore euellere, sed etiã remedia vulneribus oportet adhibere.) Delicijs anteà & temulẽtia diffluebas, ieiunio & aquæ potu vtrũq; cõpensa, vt famẽ superes imminẽtẽ: Vidisti impudicis alienũ decorẽ oculis, fœminã omninò iã non videas, maiore tactus cautione post vulnera. Similiter & Basilius explicãs illa Psalm. 32. verba: In psalterio decachordo psallã tibi. Quandoquidẽ in corpore peccauimus, inquit, cũ mẽbra nostra ad iniquitatẽ exhibuimus, corpore etiam confiteamur, eodẽ instrumento vtentes ad peccati dissolutionẽ. Cõuiciatus es, benedicito: Plus quàm oportet accepisti, reddito: ebrius fuisti, ieiunato: arrogãs fuisti, humiliare: inuidisti, consolare: occidisti, martyriũ pro gratia subi, vel quod par est, martyrio per tuã exemologesin propriũ corpus affligẽ: & tunc post confessionem dignus es psallere Deo psalteriũ decem chordarũ. Medicina, inquit, sanat peccata magna, ieiuniũ ebrietatẽ curet, psalmus turpem cantũ, lachryma sit risus medicina, pro saltatione genu Deo flectatur, pro tripudio pectus pulsetur, pro vestiũ ornatu succedat humilitas: super omnia aũt eleemosyna redimat te à peccato: Redẽptio enim viri diuitiæ eius. Cyrillus verò Hierosolymitanus, dignos pœnitẽtiæ fructus intelligi vult illud, quod ab eodẽ Ioanne Baptista dicitur: Qui habet duas tunicas, det nõ habẽti: & qui habet escas, similiter faciat. Vis, inquit, fieri particeps gratiæ spiritussancti, & nõ dignaris cibo sensibili pauperes? Magna petis, parua cõmunicare nõ vis. Quã illius interpreterationẽ sequitur etiã Augustinus. Præclarè Gregorius Nissenus, peccatorẽ pœnitentẽ cũ ægroto morbo suo remediũ adhibente cõparat. Non est consentaneũ, inquit, vt qui se ægrotare confitetur, eadẽ victus ratione vtatur, qua vtuntur illi, qui prospera sunt valetudine. Quòd cùm pluribus verbis demõstrasset, tandẽ ad peccatorẽ cõuersus: Tu verò, inquit, cuius animus æger est, cur non ad medicũ properas? cur nõ ei confitendo morbũ ostendis tuũ? Quid pateris, vt depascatur, vt serpat, vt inflãmetur? Tandem aliquando resipisce, & teipsum nosce. Deũ offendisti: Procuratorẽ tuũ irritasti: eũ qui & præsentis vitæ potestatẽ habet, & futuræ dominus ac iudex est. Delicijs indulgens in morbũ delapsus es, eũ inedia & ieiunijs cura. Animus laborat incõtinentia, adhibeatur tẽperantiæ medicamentũ. Multiplici ac nimia pecuniæ cupiditate in febrẽ incidisti, liberalitate & eleemosyna depellatur: hæc enim est nimium expletæ mentis curatio. Lęsit te rerũ alienarũ direptio, quæ rapta sunt ad proprios dominos reuertantur: mendaciũ te proximè duxit ad interitum, veritatis studio periculũ euitetur. Quid autẽ aliud est satisfacere, quàm quòd his verbis exprimitur, quodq;, Ioannes admonuit, dignos pœnitentiæ fructus facere? Quem locum de hoc genere satisfactionis rectè intelligi non modò Ioannes Chrysostomus, verùmetiã Basilius, Augustinus, Gregorius, Isichius, Christianus Druthmarus, & alij scriptum reliquerunt. Irenæus de primo parente nostro scribit in hunc modum: Per succinctoriũ in facto ostendit suã pœnitentiam, folijs ficulneis semetipsum cõtegens, existentibus, & alijs folijs multis, quæ minus corpus eius vexare potuissent: condignũ tamen inobedientiæ amictũ fecit, conterritus amore Dei, & retundens petulãtem carnis impetum: velut tale quid significans, quoniã quam habui à spiritu sanctitatis stolam, amisi per inobedientiam, & nunc cognosco, quoniam sum dignus tali tegumento, quod delectationẽ quidem nullam præstat, mordet autem & pungit corpus. Ex quo loco licet illud colligere, etiam in paradiso quodam genere satisfactionis primũ parentem nostrũ vsum esse. Cyprianus quoq; lapsos ad satisfactionẽ inuitat, his verbis: Ne cesset, inquit, in agẽda pœnitentia atq; in dñi misericordia deprecãda, ne quod minꝰ esse in qualitate delicti videtur, in neglecta satisfactione cumuletur. Cõfiteantur singuli quæso fratres delictũ suũ, dũ adhuc qui deliquit, in seculo est, dũ admitti cõfessio eius potest, dũ satisfactio & remissio facta per sacerdotẽ, apud dñm grata est. Cõuertamur ad dominũ tota mẽte, & pœnitentiã criminis veris doloribꝰ exprimẽtes, Dei misericordiã deprecemur: illi se anima prosternat, &c. modumq; satisfaciendi pluribus verbis posteà persequitur.

Basil. in Psal. 32. homil. contra ebriosos.

In Homilia cõtra ebriosos.

Prouerb. 13.

In Catec. 4.

Serm. 50. de tempore.

Gre. in orat. ad eos, qui durius alios iudicant.

Hom. 41. & 80. ad populũ Antiochenum.

Basil. in ebrietis, & in regulis contractiorib. quæst. 287

August. lib. 21. de ciuit. Dei, cap. 27. & Ier. 50. cap. 66.

Greg. Hom. 20

Isichius lib. 4. cap. 14. Leuit.

Druthmar. in cap. 3. Matth.

Irenæus lib. 3. cap. 35.

Cyp. tract. 5. de lapsis.

Quòd autem semel & iterum admonuimus, satisfactionem hanc non ita velimus accipi, quasi culpæ propitiatoria, & æternæ pœnæ sit abolitoria: soli Christo tribuendum est hoc, solus est ille qui delet iniquitates nostras, solus est ille qui factus est propitiatio pro peccatis nostris, solus est ille, qui mortem æternam moriẽdo destruxit. Sed solet Deus in hac vita, temporariam pœnam, æternæ loco, peccatis nostris infligere. Sic enim ait per Prophetam: Visitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum, misericordiam autem meam non dispergam ab eis. Qui locus non obscurè indicat, quam pœnam comminatus est dominus, ea nõ ad internecionem, sed ad correptionem vti voluerit.

Esa. 53.

1. Ioan. 2.

Pœnam nõ semper cum culpa simul remitti.

Psalm. 88.

rit. Multa in scripturis eius rei exempla reperire licet. Remissum est peccatum diffidentiæ Moysi & Aaron, nõ tamen est remissa pœna temporaria: neq; enim ingressi sunt in terram promissionis. Hoc de reliquo populo Israël: hoc de Dauid rege factum legimus: quibus omnibus remissis peccatis, non sunt remissæ pœnæ temporariæ: quas effugere nobis licet, quando ieiunio, oratione, eleemosyna Deum nobis placatum reddere conamur, sicut Niniuitas, sicut Ezechiam, sicut Achab, & alios fecisse legimus. Hoc est quod à Paulino dictum est. Niniuitæ probant, quantum apud diuinam clementiam peccatori remedium sit, ne sibi ipse non parcat, quandoquidem suffragio pœnitentiæ reconciliati Deo, meruerunt denunciatum euadere excidium, quia se spõtaneis luctibus cruciando, diuinam sententiam præuenerunt sua. Hoc est, quod ab Eucherio Lugdunẽsi Episcopo scriptũ est: Si peccatum Dauid tam detestabile dominus trãstulit, quid est quòd omnia, quæ de eodem peccato, per Prophetam, ei à Domino dicta sunt, postmodum tolerauit? sed procùl dubiò dominus delet illud: sed sine vltione non deserit: Aut enim ipse hoc homo in se pœnitens punit, aut hoc Deus cum homine vindicans percutit. Nequaquàm igitur peccato parcit, quod nullatenus sine vindicta dimittit. Sic enim Dauid audire post conuersionem meruit: Dominus transtulit peccatum tuum: tamen & multis post cruciatibus afflictus, ac fugiens, reatum quem perpetrauerat, exoluit. Sic nos salutis vnda à culpa primi parentis absoluit, sed tamen reatum eiusdem culpę diluentes, absoluti quoque, adhuc carnaliter obimus: quia delicta nostra, siue per nos, siue per seipsum resecat, etiam cùm relaxat. Ab electis enim suis iniquitatum maculas studet temporali afflictione tergere, quas in eis in perpetuum non vult vindicare. Quod ijsdem propè verbis in Moralibus à Gregorio scriptum legimus, qui fuisse videtur ducẽtis plus minus annis posterior. Itidem & ab Angelomo in his commentarijs, quos in libros Regum scripsit, vbi Dauidis hanc historiam tractat.

Num.11. *Num.14.* *Num.20.* *1.Reg.12.* *Ionæ.3.* *Esa.28.* *3.Reg.2.* *Ad Seue.epist.* 10. *Euc.in lib.* *2.Reg.cap.8.* *2.Reg.12.* *Greg.lib.9.* *cap.27.* *Lib.2.*

Qui verò fuit proximus Apostolorum temporibus Iustinus Philosophus, quærit: Cùm omnium regum Israëlitarũ & Iudæorũ ardentissimũ religionis studium præstiterit Iosias, quî factũ sit, quòd gẽtili gladio vitã violenter posuerit? Ac respondet, hoc ideò factũ esse, quia non obtẽperauit Hieremiæ præcepto, qui denunciauerat ei iussu Dei, ne exiret obuiam Ægypti in prælium, Vt igitur eum purũ à peccatis ex vita reciperet dominus Deus, propterea permisit eum gentili gladio dare pœnas huius inobedientiæ, ad docendum in posterum homines, ne Prophetis non obediant: tum etiam ad docendum quid sit illud: si iustus ægrè seruatur, improbus & impius vbi cõparebit? Verùm & Augustinus contrà Faustum scribens, in eadem est sententia: Qui rectè colligit, si dimissa culpa nullus reliquus esset ad pœnam reatus, quòd neque mortuus Adam, neque fuisset alijs miserijs, & huius vitæ calamitatibus obnoxius futurus, posteaquàm, teste Salomone, eduxit eum Deus à delicto suo. Quin & nos morti & multis alijs ærumnis huius vitæ subiecti non essemus, posteaquàm originale peccatum nobis in baptismo remissum est, si omnes in vniuersum, pœnæ inflictæ pro peccatis, simul cum culpa delerentur.

Iustin.in quæst. ad orthodoxos quæst.79. *August. de pec. mer. & remiss. lib.2.cap.34.* *Sapient.10.*

Cæterùm videre licet, quòd ipsi sibi non cõstant, quodque ipsi secum pugnãt, qui volunt dimissa culpa, simul dimitti pœnam omnem, etiam temporariam. Cùm enim agunt de peccato originali, quod aliena voluntate cõtraximus, sic nobis illud remitti per baptismum asseuerant, vt concupiscentia carnis, quæ pœna ipsius est, semper nihilominus in nobis maneat, neque vlla satisfactione, etiam Christi, possit impediri, quominus propriè sit peccatum. Intereà tamen illi ipsi ex his sceleribus & flagitijs, quæ re ipsa voluntariè patrantur, nullum sequi reatum contendunt, qui non simul cum ipsis per satisfactionem Christi deleatur, vno actu fidei peccatoribus applicatæ. Quid autem hoc est aliud, quàm peccatum originis grauius facere, quàm actuale? & pœnitentiam vel fidem magis efficax remedium ad abolenda peccata existimare, quàm baptismum? Quæ quàm sint absurda, quis est qui non videat? Indicat hoc etiam ille Pauli locus: Quòd si nosmetipsos dijudicaremus, non vtique iudicaremur, ita demùm fore, sicut etiam ab Ambrosio traditum est, vt nobis parcat Deus, si nobis ipsi non pepercerimus. Hoc Tertullianus quoque testatur, dicens: Inquantum non peperceris tibi, intantũ tibi Deus (crede) parcet. Quẽ sequutus Pacianus: Rogo vos, inquit, per fidẽ Ecclesiæ, fratres, per solicitudinem meã, per communes omnium animas obtestor & deprecor, ne pudeat in hoc opere, ne pigeat oportuna quam primùm remedia salutis inuadere: dejicere mœroribus animum, sacco corpus inuoluere, cinere perfundere, macerare ieiunio, mœrore cõficere, multorũ precibus adiuuare. Inquãtùm pœnæ vestræ nõ peperceritis, intantũ vobis Deus parcet. Et qui fuit Tertulliani propemodum æqualis Origenes: Non expectes, inquit, vt humiliet te Chusarsaton, & inuito necessitas extorqueat pœnitentiã, sed ipse præueni tortoris manus: quia si te ipse emẽdaueris, si te ipse correxeris, pius est Deus & misericors, qui vindictam temperet ab eo, qui

Culpa dimissa an remittatur pœna simul tota. *Si nosmetipsos dijudicaremus explicatur. 1.Corinth.11.* *Ad virg.lapsam, cap.8.* *Lib.de pœnit.* *In Parœn. ad pœnitentiam.* *Homil.3.in lib. Iudicum.*

Augustin. de pœnitentiæ medicina cap. 2.

illam pœnitendo præuenit. Ac qui fuit eiusdem cum Tertulliano gentis Augustinus: In hac, inquit, pœnitentia maiorem in se seueritatem vnusquisque debet exercere, vt à seipso iudicatus, non iudicetur à Deo: sicut Apostolus ait: Si enim nos iudicaremus, à domino nõ iudicaremnr. Ioannes quoque Chrysostomus eundem illum locum adferens, Si nos ipsos dijudicaremus, nõ vtiq; iudicaremur: Vides, inquit, quomodo hic inflicta pœna, liberat à pœna, quæ illic est. Et in ea Homilia, quæ proximè sequitur, post adducta eadẽ illa verba: Vt igitur, inquit, neque puniamur, neque pœnas demus, in suam quisque conscientiam ingrediatur, vitáque explicet, cunctisque cõmissis diligenter excussis, condemnet animam, quæ hic peccauit, puniatque cogitationem, affligat, crucietque suam ipsius mentem, suppliciumque à seipso exigat pro peccatis, per condemnationem, per diligẽter actam pœnitentiam, per lachrymas, per confessionem, per ieiunium, per eleemosynã, per continentiam & charitatem, vt possimus omnes, omni modo hic depositis peccatis, multa cum fiducia illuc proficisci. Sic & Cæsarius: Omne peccatum, quod in hoc mũdo non corrigitur, in futuro seculo punietur. Cyprianus. Nec eos qui vitæ suæ quocunq; articulo temporis veri sunt iudices iterum iudicari: quia cum iudicis & tortoris vices nõ parcens, peccator assumit, semetipsum persequens dum Confessionem confusione honorat. Holocausti huius incensio in conspectu Dei veniam impetrat. Neq; enim bis in idipsum iudicat Deus, sed impœnitentes ipse iudicat & damnat: Pœnitentes verò quia à seipsis suscipit iudicatos, absoluit: Maximus: Omne peccatum committitur propter aliquam voluptatẽ, quæ extinguitur aut ἀσκησεῖ, id est, dura quapiã exercitatione corporali, aut dolore voluntario per pœnitentiam, aut œconomicè illata aliqua calamitate. Si enim non dijudicaremus, non vtique iudicaremur à domino. Cæsarius: Si enim, inquit, nosmetipsos propria seueritate distinguimus, sententiam futuri iudicis, Qui enim pro peccatis sibiipsi nõ parcit, Deus citò illi indulgentiã tribuit. Eusebius quoque Emissenus ait: Qui placiturus est Deo, ipsi sibi displicet, ipsi sibi quodam modo sub priuata cognitionis sententia, & testis, & accusator, & iudex est. Ad tales meritò ipsi dominus loquitur: Non iudicabo bis in idipsum, id est, quod tu in te seuerus agnoscis, ego propitius ignoscam: quòd tu tristis accusas, ego lætus absoluam: quod tu recordaris in publicum, ego obliuiscar in æternum. Et quia per pœnitentiam tuam, præueneisti sententiam meam, recondam gladiũ meum: ac me tibi ad remunerationem tempora reseruabo. Ergo charissimi, vnusquisque respiciens se arguat intra se gesta improba, & ante se constituat peccata sua, pronuncians cum Propheta: Et delictum meum contra me est semper. Ante vos sit, vt contra vos esse non possit. Ita illud: conuersatio obliuiscatur, vt compunctio recordetur: Ita illud, reatus cõfessionis ostendat, vt virtus satisfactionis abscondat: Ita viuant in conscientia, vt moriatur in vita. Bernardus quoque: Vnum est, inquit, si nosmetipsos iudicauerimus, non vtique iudicabimur. Bonum iudiciũ, quod me illi districto diuinoq; iudicio subducit & abscondit: prorsus horreo incidere in manus Dei viuentis: volo vultui iræ iudicatus præsentari, non iudicandus: Spiritalis homo omnia dijudicat, & ipse à nemine iudicatur. Iudicabo proinde mala mea, iudicabo & bona mala melioribus curabo corrigere actibus, diluere lachrymis, punire ieiunijs, cæterisque sanctæ laboribus disciplinæ: In bonis de me humiliter sentiam, & iuxta præceptum Domini, seruum me inutilẽ reputabo, qui quod facere debui tantùm feci. Dabo operam, nec loliã pro grãis, nec paleas cum granis offerre. Scrutabor ego vias meas & studia mea, quo is qui scrutaturus est Hierusalẽ in lucernis, nihil inscrutatum in me siue indiscussum inueniat: neq; enim iudicaturus est bis in idipsum. Ex his, & alijs multis, quorum verba longum foret recensere, colligere licet, remissa culpa superesse adhuc reatum ad pœnam temporariam. Quamobrem rectè Sapiens admonuit: Fili peccasti, ne adijcias iterum. Et ne hoc solo securum se quisquam esse putaret: & de pristinis, inquit, deprecare, vt tibi dimittantur: parum esse iudicans recedere à peccatis, si præterita curare neglexerimus.

Bernar. ser. 55. in Cant.

Heb. 10. 1. Corinth. 2.

Vitam hic corrigendam esse ostenditur. Lucæ 17. Sophon. 1.

Naum. 1.

Eccle. 21.

Culpã non statim pœnitus aboleri per pœnitentiam. 2. Regum 12. Psalm. 50.

Neque verò pœna tantùm remanet dimissa culpa, verùm & ipsa culpa non ita per pœnitentiam aboletur, vt non illius aliquæ maneant reliquiæ, quibus pœna debetur. Hoc Dauid exemplo discimus, cui dixerat quidem Nathan, Dominus transtulit peccatum tuum, sed quia remisso peccato reliquiæ peccati remanserant, orat nihilominus Deum Dauid, vt secundùm multitudinem miserationum suarum deleat iniquitatem eius, atque amplius lauet eum ab iniquitate, & à peccato mundet. Non satis habet curatum esse vulnus (ait Chrysostomus) etiam cicatricem sanari, pristinum etiam decorẽ restitui petit. Quod fieri videmus in baptismo, vt remissio originalis peccati reatu, reliquiæ tamen eius maneãt, fomes ille cõcupiscentiæ, quẽ tota vita pijs exercitijs oportet mortificare: hoc & in pœnitẽtiæ sacramẽto euenit. Manent, quasi fomes quidã, quædã reliquiæ peccati, quas purgare satisfactiõe salubri necesse est: Cũ præsertim præteritũ peccatũ in cõ

Chrys. de Lazaro concione 3.

Homil. 28. Cyp. in serm. de passione.

Maxi. in. 2. Hecatõtade ca. 41.

Homil. 6. Homil. de pœnit. Niniuitarũ.

Chrys. Hom. 2. in Psalmũ 50. Peccati reliquias pijs exercitijs semper mortificare debemus.

suetudi-

suetudinē abijt, quod quātò fixerat radices altius, tātò maiore & lōgiore purgatiōe opus habet. Nā lauari quidem citò possumus, dicit Bernardus, ad sanandū verò opus est curatione multa. Has peccati reliquias pulchrè describit Chrysostomus his verbis: Non in hoc solum lædimur à peccato quod peccamus, sed & aliud grauat, quod anima recipit habitum: sicut in corpore per exemplum manifestius videre licet. Sicut enim qui febre laborat, non in hoc solùm lęditur, quod ægrotat, sed etiam quòd post morbum infirmior fit, licet à morbo diutino ad bonam valetudinem redeat. Ita sanè & de peccato dicendū, licet sanemur, adhuc tamen egemus magna fortitudine. Vidē enim, quæso, quendam qui contumelia affecit, & non supplicio affectum: non propter hoc solùm debet lachrymari, quia non contumeliæ dat pœnam, sed etiam propter aliam causam, vt lugeat dignum. Et qualis hęc? Quia impudentior facta est anima. Nam vnumquodque peccatum, vbi patratum fuerit, & ad finem peruenerit, relinquit in animo venenum. Non audis quosdam dicentes, quando à morbo confirmati fuerint: Non ausim aquam bibere? quamuis sanus sit, sed ita morbus læsit. Athanasius hoc interesse scribit inter baptismum & pœnitentiam. Quòd cùm pœnitet homo, cessat quidem à peccando, sed habet vulnerum cicatrices: Cæterùm qui baptizatur, veterē quidem hominē exuit, renouatur autē vt denuò renatus per spiritus gratiam. Et Basilius in Homilia de pœnitentia: Est spes etiam post peccatum, est sanatio etiam post vlcus, sed manet cicatrix. Et frater eius Gregorius Nissenus, Si quó perturbationum impetus duxerit, bestiarumque pellem, ad vitia ministram & adiutricem habebit, aliud ei deinde ineundum erit cōsilium, vt ad bonum perueniat: cùm è corpore egressus, cognita quæ inter virtutem & vitium est differentia, non poterit diuinitatis particeps fieri, nisi maculas animo immixtas, purgatorius ignis abstulerit. Ac paucis interiectis. Alijs autē post hanc vitam purgatorio igne materiæ labes & propensionem ad malum abstergentibus, & ad gratiam initio naturæ concessam, voluntaria bonorum cupiditate redeuntibus. Et his omnibus vetustior Origenes: Transi hunc ab ista legis vmbra ad veritatem eius, & intuêre quomodo anima, quæ peccati vulnus accepit, etiam si curetur, tamen habet in loco cicatricem vulneris residentem, quæ cicatrix nō solùm à Deo videtur, sed ab ijs, qui acceperint ab eo gratiam, per quàm videre possint animæ languores, & discernere, quæ sit anima ita curata, vt omni genere vestigium illati vulneris abiecerit & quę curata sit quidem, sed ferat adhuc veteris morbi ipso vestigio cicatricis indicia. Et Cyprianus: Quàm necessaria, quam benigna est diuina clementia, quæ cū sciat nō deesse sanitatis quædam postmodum vulnera, dedit curandis sanandisq; denuò remedia salutaria. Gregorius Nazianzenus, in oration. qua ad baptismum cohortatur: Præsertim cum alia non detur regeneratio neque refectio, neque pristinum in statum restitutio, licet ea maximis gemitibus & lachrymis, ex quibus, vt ego quidem sentio atque statuo, vix cicatricis obductio sequitur, inquiramus. Et his omnib⁹ vetustior Philo Iudæus: Manēt nihilominus in animis cicatrices quædā & vestigia nequitiæ pristinæ.

Neque verò tantùm in viuentibus, verùmetiam in vita functis manent & cicatrices quædam, ac maculæ peccatorum per ignem purgandæ, & pœnæ per quas pro peccatis satis fit, venialibus tantùm, pro quibus debita pœnitentia in hoc seculo peracta non est. Quorum vtrumque necessariò credi oportere, grauissimis rationibus discimus. Primùm enim illud constat, quòd illa cum Christo triumphantium ecclesia, sicut Apostolus testatur, sine macula est & ruga: de qua scriptum etiam legimus, quod non intrabit, in eam aliquid coinquinatum. Nam & illud ad eam referri potest, quod via sancta vocabitur, nec transibit per eam pollutus. Quamobrem purgari necesse est cicatrices & maculas peccatorum, priusquàm ad Ecclesiam illā, quæ est sine macula & rūga, peruenire liceat. Quod ex illo Esaiæ liquet loco: Abluet dominus sordes filiarum Syon, & sanguinem Hierusalem lauabit de medio eius, in spiritu iudicij & spiritu ardoris. Et ex altero Malachię loco, Ecce venit, dicit dominus omnipotēs, & quis sustinebit diem introitus eius? aut quis ferre poterit vt aspiciat eum? ipse enim quasi ignis conflans, & quasi herba fullonum, & sedebit quasi conflans & emundans argentum, & purgabit filios Leui, & colabit eos, quasi aurum & quasi argentum, & erunt domino offerentes sacrificia in iustitia. Ex vtroque hoc loco rectè id colligit Augustinus. Qui simul ex illis verbis, vbi dicitur, peccatum in Spiritum sanctum non dimitti, neque in hoc seculo, neque in futuro, docet esse quędam peccata, quæ si non in isto, tamen remittantur in futuro seculo. Quod non tam de pœna peccati, quàm de ipso peccato rectè intelligi, cùm ipse Augustinus, tum sequuti illum Gregorius, Beda, & Bernardus, atque alij complures, auctores sunt. Deinde verò ita misericors est Deus, vt sit iustus nihilominus: neque boni quicquam est, quod non remuneretur, neque mali, quod pœnā aliqua non prosequatur. Remittit itaque pœnam æternam pro sua misericordia, sed exigit nihilominus temporalem pro sua iustitia, ne sit

Ber. in ser. de cena domini.
Chrys. in acta Apost. ho. 41.
Peccatum relinquit in anima venenum.
Anima impudentior per peccata efficitur & infirmior.
Atha. in lib. de blasph. in spirit. sanct.
In oration. non esse dolendum ob eorū obitū, qui in fide decesserunt.
Purgatorius ignis.
Orig. Hom. 8. in Leuiticum.
Cyp. ser. 1. de elemosyna.
Philo lib. 2. de monarchia.
Purgatorij post hanc vitam.
Ephe. 5.
Apoc. 21.
Esai. 35.
Esai. 4.
Malach. 3.
Au. li. 20. de ciuitate Dei. c. 25
Matt. 12.
Au. li. 21. c. 24. de ciuitate Dei.
Gre. li. dial. 4. cap. 39.
Beda in cap. 3. Marci.
Ber. Ho. 66. in Cant.

1.Cor.3. malum prorsus impunitum. Quamobrem certò persuasum esse debet pijs omnibus, restare post hanc vitam pœnas ignis purgatorij, quibus expiantur leuiora peccata eorum, qui dum viuerent, ipsi pœnas de illis sumere conati non sunt. Hic est ille ignis, de quo dixisse Apostolum: Saluus erit tanquàm per ignem: vetustissimus Origenes, & eum sequuti, Hieronymus, Augustinus, Sedulius, Gregorius, Cæsarius, Anselmus memoriæ prodiderunt: Sed libet Augustini verba adscribere. Dicitur, inquit, Saluus erit, sic tamen quasi per ignem: & quia dicitur Saluus erit, contemnitur iste ignis. Ita planè quamuis salui per ignem: grauior tamen erit iste ignis, quàm quicquid potest homo pati in hac vita. Hunc esse carcerem, de quo Christus loquitur: Non exibis inde donec reddas nouissimũ quadrantem, intelligi vult Ambrosius. Iam illa Apostoli verba: Vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorum: Et illa rursus ex Apocalypsi: Quòd nemo inuentus est, nec in cœlo, nec in terra, nec subtus terram, qui dignus esset aperire librum: nunquid non apertè purgatorium indicant? Cui enim dubium esse potest, qui subtus terram in gehenna sunt, eos in Iesu nomine genua non flectere, quem iugiter potius blasphemant? Sed nec aperiendi libri vlla de eis est probabilitas, vt non de alijs intelligi locus hic possit rectius, quàm de ijs, quorum in purgatorio delicta expiantur. Sed & ex illo Machabæorum libri loco: Sancta & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccacis soluantur: rectè colligi potest, esse quædam abdita receptacula, in quibus eorum animæ detinentur, qui cum signo fidei in confessione Christi nominis ex hac vita decesserunt. Nã pro his qui sunt in cœlo nihil attinet Deum precari, qui cum summa beatitudine perfruantur, gratiæ potius agendæ sunt Deo, qui tantæ beatitudinis eos participes facere dignatus est, quàm, vt orare pro illis necesse sit. Iniuriam facit martyri, dicit Augustinus, qui pro illo orat. Qui verò sunt ignis æterni supplicijs destinati, pro eis superuacanea est omnis oratio. Nam in inferno nulla est redemptio. Si itaque salubris est cogitatio pro defunctis exorare, neque necesse est orare pro ijs, qui sunt in cœlo, quò nulli patet aditus, nisi prius omni peccati reatu sit solutus, superuacaneum autem sit pro ijs orare, qui sunt in gehenna, quid restat aliud nisi tertium esse locum aliquem, in quo pœna quadam temporaria purgentur ij, qui non satis purgati ex hac vita migrauerunt? Legimus in Genesi, flammeum gladium atque versatilem ante paradisum esse collocatum. Quid autem sibi vult flammeus iste gladius? nisi quòd quicunque deinceps admittendi sunt, illos trãsire per examinatoriũ ignem oporteat, sicut Ambrosius, & eum sequutus Rupertus, locũ hunc interpretantur. Scribit Gregorius Nissenus de gladio hoc, quod non semper ingredientibus, ex aduerso eum stantem scriptura demõstrat: Verumetiam verti fingit, vt indignis quidem aduersus appareat, dignis verò versus à tergo existat, expeditum eis aditum patefaciens ad vitam, intra quam illi fiducia certaminum, illæsi flammam transgressi penetrarunt, qua etiam nos intrepide superata, intra Paradisum perueniamus per illorum intercessionem confirmati ad bonam Confessionem in Domini nostri IESV CHRISTI: Quem secutus Ambrosius, plura genera baptismatum enumerat. Est etiam baptismum, inquit, in Paradisi vestibulo, quod antea non erat, sed posteaquã peccator exclusus est, cœpit esse: Romphea ignea, quã posuit Deus, quæ ante nõ erat quando peccatum non fuit: culpa cœpit, & baptismũ cœpit quo purificentur, qui in Paradisum redire cupiebant, vt regressi dicerent: Transiuimꝰ per ignem & aquã. Hic per aquam, illic per ignem: Per aquam, vt abluantur peccata: per ignem, vt exurãtur. Et paucis interiectis. Et si aliquis vt Petrus sit, vt Ioãnes, baptizatur hoc igni: Veniet ergo baptista magnus, mouebit Rompheam versatilem, dicet his qui à dextris sunt, non habentibus grauia peccata. Intrate qui præsumitis, qui ignem nõ timetis. Et aliquanto post in eundum Psal. scribens: Omnes oportet per ignem probari, quicunq; ad Paradisum redire desiderãt. Non enim otiosè scriptum est. Quod eiectus Adã & Eua de Paradisi sede, posuit Deus in exitu Paradisi gladium igneum versatilem. Omnes oportet transire per flammas: Siue ille Ioannes Euangelista sit, quem ita dilexit dominus, vt de eo diceret ad Petrum: Sic eum volo manere, quid ad te, tu me sequere. De morte eius aliqui dubitauerunt, de transitu per ignem non possumus dubitare, quia in Paradiso est, nec separatur à CHRISTO: Siue ille sit Petrus qui claues accepit regni cœlorum, qui supra mare ambulauit oportet dicat. Transiuimus per ignem & aquam, induxisti nos in refrigerium. Sed Ioanni citò versabitur igneus gladius, quia non inuenitur in eo iniquitas, quem dilexit æquitas. Sed si quid in eo fuit humani vitij, charitas diuina decoxit. Alæ enim eius, sicut alæ ignis. Qui habuerit hic charitatis ignem, illic ignem gladij timere non poterit. Ipsi Petro qui mortem suam toties pro Christo obtulit, dicet: Transi, recumbe, sed ille dicit, igne nos examinabit, sicut examinauit argentum. Etenim in quo aqua multa excludere non potuit charitatem,

Orige. Ho. 6. in Exod. & 8. in Leuitic. & super Hier. ho. 12. Tom. 8. in psal. 37.

Hier. in fine cõment. super Es. Au. li. 21. c. 26. de ciuit. Dei, et in Psal. 37. ser. 38. & 41. de sanctis.

In Enchir. & hom. 16. in l. 50 homil.

Gre. lib. dia. 4. cap. 7.

Amb. in ca. 12. Luc. lib. 7. Philip. 2. Apoc. 5. 2. Mach. 12.

Ho. 71. de verbis Apostoli.

Gen. 4.

Gladius flammeus & versatilis quid sit prolixè exponitur.

Amb. in Psam. 118. serm. 20.

Rupe. li. ca. 32. in Genesim.

Oratio. 2. in 40 Martyres.

In psa. 111. ser. 3

Sermo. 20.

tem quomodo eam ignis excludet? Sed ille examinabitur vt argentum, ego examinabor vt plumbum, donec plumbum tabescat, ardebo, si nihil argenti in me inuentum fuerit, heu me! in vltima inferni detrudar aut vt stipula totus exurar.

Quod si scripturis etiam probari purgatorium non posset, cùm tamen vnanimes, vno ore sancti doctores omnes à Christo nato ad hæc vsque nostra tempora, vel pœnarum ignis purgatorij, vel orationum & sacrificiorum pro defunctis meminerint, cùm plerique eorum, nominatim verò Augustinus & Ioannes Damascenus etiam libros de cura pro mortuis gerenda conscripserint, quis est, qui dubitare queat Apostolicam hanc esse traditionem, quæ tanto omnium consensu, tot seculis in Ecclesia semper fuit obseruata? Cui qui contradixit Aërius ante mille ducentos annos, pro hæretico habitus est, quòd superuacaneas esse diceret orationes & oblationes pro defunctis, sicut apud Philastrium, Epiphanium, Augustinum legimus. Ante quadringentos etiam annos fuerunt Henriciani quidam & Petrobrusiani: qui cùm ad eundem lapidem offendissent, per Petrum Cluniacensem, & Bernardum Abbatem Clareuallensem cõfutati sunt. Libet autem vnicum hic Augustini locum adscribere: Hi qui temporalibus pœnis, inquit, digna gesserunt, de quibus Apostolus dicit. Si cuius opus arserit, detrimentum patietur, ipse tamen saluus erit, sic tamen quasi per ignem: per fluuium igneum, de quo propheticus sermo commemorat: Et fluuius igneus currebat ante eum: per fluuium igneum & vada feruẽtibus globis horrenda transibunt. Quanta fuerit peccati materia, tanta & pertranseundi mora: Quantum exegerit culpa, tantum sibi ex homine vendicabit quædam flammæ rationabilis disciplina: Et quantum stulta iniquitas suggesserit, tantum sapiens pœna deseuiet. Et quia sermo diuinus quodam loco æneę ollę comparat dicens: Pone ollam super prunas vacuam, donec incalescat æs eius, & stagnum eius defluat: illic sermones ociosi, & cogitationes iniquæ vel sordidæ, illic multitudo leuium peccatorum, quæ puritatem nobilis naturæ infecerant exudabunt: illic stagnum vel plumbum diuersarum passionum, quæ aurum diuinæ imaginis adulterauerant, consumentur. Quæ omnia hic ab anima separari per Eleemosynas & lachrymas compendiosa transactione potuissent: Quæ eadem ad verbum ferè reperiuntur apud Eusebium Emissenum. Qua de re qui volet plura legere, poterit apud Lactantium lib. 7. institutionum cap. 21. Prudentium in Hamartigenia, Hieronymum cap. 20. in fine commentariorum in Esaiam, Et Gregorium Nissenum in disputatione de anima & resurrectione cum sorore Macrina: Nam nobis hoc loco propositũ non est, hoc argumenti genus tractare, obiter tantùm illud significandum esse duximus: Si volumus pœnas effugere temporarias, vel in hoc, vel in futuro seculo pro peccatis nostris nobis infligendas, opus esse, vt ipsi nos iudicemus, vt ipsi supplicium de nobis sumamus, vt per ieiunium, orationem, & eleemosynam peccata nostra expiantes, Deum nobis placatum reddamus, vt cùm ipsi nobis non pepercerimus, parcat ille nobis, atq; à pœnis quas longè grauiores eramus commeriti, nos liberet.

Aerii error.

Lib. 50. Homiliarum. Ho. 16.

Ho. 3. Epiphan.

Atque hęc est satisfactionis ratio, quæ inter partes siue actus pœnitentię tertio loco numeratur, quæ tollitur tamen nonunquàm per indulgentias, quæ & ipsæ valent ad peccatorũ remissionẽ. Quo magis autẽ intelligi possit, quæ sit indulgẽtiarum vis, sic accipi rẽ oportet. Dominus noster Iesus Christus, sicut ab Augustino traditum legimus, vnus est homo cum capite & corpore suo, saluator corporis & membrorum corporis, duo in carne vna, & in voce vna, & in passione vna, & cùm transierit iniquitas in requie vna. Passiones itaque Christi non in solo Christo, imò passiones Christi, non nisi in Christo. Si enim Christum intelligas caput & corpus, passiones Christi non nisi in Christo: Si autẽ Christum intelligas caput tãtùm, passiones Christi non in solo Christo. Si enim passiones Christi in solo Christo, siue in solo capite, vnde dicit quoddam membrum eius Paulus Apostolus, vt suppleam, quę desunt passionum Christi in carne mea? Nunquid aliquid passionum deerat in Christo capite? an non passus est, quicquid pati debuit? Nonne ipse dixit, Consummatum est? Quibus verbis significauit iam de mensura passionum suarum nihil deesse, quia omnia, quę dicta de se fuerant, completa essent. Nihil ergo deerat passionibus Christi, quatenus caput est, sed restabãt adhuc, & restant Christi passiones in corpore, in eo corpore, de quo dixit alibi Paulus: Vos estis corpus Christi, & mẽbra de mẽbro. In huius ergo corporis mẽbris, hoc est, in pijs hominibus, qui tanquã caput semel passus est, passus est sæpè, & patitur Christus. Nam vnusquisq; piorum pro modulo suo exoluit, quod debet, & pro posse virium suarum quasi canonem passionum infert quarum non erit finis, nisi cùm seculum finitum fuerit, Sic patiebatur Christus à Saulo, quando dixit illi: Saule, Saule, quid me persequeris? Membra persequebatur, & tamen se in membris suis pati Christus interpretabatur. Quomodo solet lingua dicere calcato pede calcas me: Linguam nullus tetigit: compassionę clamat, non attritione: Ita Christus, si quis

Satisfactio tollitur indulgẽtia.

Indulgentiarũ vis.

Au. in Psal. 61. & 86.

Christi duplex acceptio.

Coloss. 1.

Ioan. 19.

Christi passiones in corpore complentur.

1. Cor. 12.

Actor. 9.

quis membro suo faciat iniuriã, si quis illud persequatur, sibi fieri quicquid illi fit, imputat. Hanc qui capitis cum corpore coniunctionem intelligit, facilè perspicere potest, quæ sint Christi capitis, quę sint corporis & membrorum eius merita. Nam sicut viuit Christus in membris suis, ita patitur in membris suis, ita satisfacit in membris suis. Hoc est, quod dicit Paulus, adimplere se quæ desunt Christi pasionum in carne sua. Non quòd congeries Christi pasionum, quas tanquàm caput pertulit, non fuerit sufficiens ad exolutionem pœnarum, quæ totius Ecclesię peccatis debebantur: sed quòd multa pars passionum eius adhuc corpori eius, quæ est Ecclesia, deest, priusquam persequutionũ Christi sit finis: quia vsque in finem seculi patitur Christus in suis membris.

Christi pasiones adimplere.

Meritum pãssionis ac mortis Christi & sanctorum eius superat multò omnia flagitia totius orbis.

Hinc colligere licet, quòd meritum pasionis & mortis Christi, ac sanctorum eius, in quibus patitur & patietur Christus vsque ad consummationem seculi, multò fuerit & sit abundantius, quàm fuerint & sint & esse possint omnia totius orbis flagitia, ad illa abluenda, pro quibus vel vna gutta sanguinis sui satisfacere poterat. Nam si potuit dicere beatus Iob: Vtinam appenderentur peccata mea, quibus iram merui, & calamitas, quã patior, in statera: quasi arena maris grauior hæc appareret: certè multò rectius de Christo dici potest, quòd calamitas, quàm pertulit iustus pro iniustis, multò grauior est si in statera appendatur, quàm sint omnia peccata in vnum collecta, non vnius, verumetiam si dici possit multorum mũdorum, pro quibus eam sustinere dignatus est: meritum vt illius infinitis partibus omnes iniquitates & scelera totius orbis superare videatur. Ex hac itaque superabundantia meritorum & satisfactionum Christi & sanctorum eius, hoc est, capitis & corporis, pendet & constat indulgentiarum thesaurus: cuius dispensatio cùm ad alios Episcopos, tum ad summum Pontificem pręcipuè pertinet, qui totius Ecclesiæ sub Christo capite caput est: cui Christus ipse peculiariter claues regni cœlorum commisit. Hoc est, quod dicit Apostolus: Sic nos existimet homo, vt ministros Christi & dispẽsatores mysteriorum Dei. Et iterum: Dispensatio mihi credita est. Et rursus alio loco: Cui donastis aliquid, & ego. Nam & ego quod donaui, si quid donaui, propter vos in persona Christi. Effectus ergo siue fructus indulgentiarum hic est, quòd per eas illius, quæ fit per opera pœnitentiæ, & per sacerdotem alicui in sacramento pœnitentię iniungitur & præcipitur, satisfactionis fit remissio siue condonatio. Quoniam verò per iniũctam satisfactionem, quam verè pœnitens exequitur, soluitur & aufertur pœna temporalis, quę peccato, quod patratum est, ex iustitia diuina debetur: consequens est per indulgentias veluti satisfactorias pœnas (tantùm enim valent, modò dignè ac rectè administrentur & acquirantur) tantundem remitti pœnæ temporalis apud iustitiam diuinam, quantum apud eam ipsæ, quas aliquis accipit, valent indulgentiæ.

Matt. 16.
1. Cor. 4.
1. Cor. 9.
2. Cor. 2.
Indulgẽtiarum fructus & effectus.

Sanctorum merita, ad remissionem peccatorũ valẽt ex scripturis probatur.
Orig. Hom. 10. in Num.
2. Cor. 12.
2. Tim. 4.

Ac ne cui nouum videatur, quòd etiam sanctorum pasiones & merita valere dicimus ad remissionem peccatorũ, libet hic adscribere, quid ea de re vetustissmus & idem doctissimus vir senserit Origenes. Quod dominus noster Iesus Christus venerit, vt tolleret peccatum mundi, & morte sua peccata nostra deleret, nullus qui Christo credit, ignorat. Quomodo autem & filij eius auferant peccata sanctorum, id est Apostoli & martyres, si poterimus ex scripturis diuinis probare tentabimus. Audi primùm Paulum dicentem: Libenter enim, inquit, expendam & expendar pro animabus vestris. Et in alio loco: Ego enim iam immolor, & tempus regressionis siue resolutionis meę instat. Pro his ergo quibus scribebat, expendi se & immolari dicit Apostolus. Hostia autem cùm immolatur, ad hoc immolatur, vt eorum pro quibus iugulatur peccata purgentur. De martyribus autem scribit Ioannes Apostolus in Apocalypsi: Quia animæ eorum, qui iugulati sunt propter nomen domini Iesu, adsistant altari: qui autem assistit altari, ostenditur fungi sacerdotis officio. Sacerdotis autem officium est, pro populi supplicare peccatis. Et in eodem libro: Vide, inquit, ne fortè sicut dominus & saluator noster quasi agnus ad occisionem ductus, & in sacrificium altaris oblatus peccatorum remissionem vniuerso præstitit mundo: ita fortassis cæterorum sanctorum ac iustorum sanguis fusus est, ad expiandum pro parte aliqua populum. Ac interiectis nonnullis, posteaquàm docuit, quod etiã Paulus hostiam se obtulerit iugulandam, similiter & alij sancti: Sed in his omnibus, inquit, vnus est agnus, qui totius mundi potuit auferre peccatum: & ideò cessauerunt cæteræ hostiæ, quia talis hæc fuit hostia, vt vna sola sufficeret pro totius mundi salute. Cæteri enim precibus peccata, hic solus potestate dimisit. Dicebat enim: Fili remissa sunt tibi peccata tua. Detrahere itaque meritis sanctorum, nihil est aliud, quàm detrahere meritis Christi. Christus est enim qui viuit in illis: Christus est qui patitur in illis: Christus est qui meretur in illis: cuius fuso pretioso sanguine fit, vt illorum quoq; fusus pro Christo sanguis valeat nobis ad remissionem peccatorum, quamuis hæc remissio non per aliũ detur, quàm per Christum.

Homil. 24. in Numer.
Sacerdotis officium est in altari pro populi peccatis supplicare.

Sed

Sed hæc obiter de sanctorum meritis, quę miro quodam consensu semper fuerunt ab omnibus & doctrina & pietate viris præstantibus, omnibus seculis in ecclesia celebrata, deq; pœnitentia & eius partibus dicta sufficiant. Nunc de sacramento extremę Vnctionis dicendum nobis restat.

De Sacramento extremæ Vnctionis.

CAPVT XLIX.

MEdiator Dei & hominum, qui cùm venisset saluum facere quod perierat, dedit semetipsum redemptionem pro omnibus, non solùm Iesus, verumetiam Christus vocari voluit. At illud quidem nomen inde sortitus est, Matthæo etiam Euangelista teste, quòd ipse saluum facturus esset populum à peccatis eorum. Neque enim est nomen aliud sub cœlo datum hominibus, in quo nos fieri saluos oporteat, præter nomen Iesu. Christus verò ex eo appellatus est, quòd cùm regia simul & sacerdotali dignitate fungeretur, vnctus erat non ab hominibus, verùm ab ipso Deo: non confecto oleo, sed diuino spiritu. Sic enim dicit de eo Propheta: Spiritus domini vnxit me. Neque verò propterea tantùm Christus nominari voluit, quòd vnctus ipse, verumetiam quòd vnctionis gratiam in alios diffusurus esset.

1. Tim. 2. Luc. 19. Iesus. Matt. 1. Actor. 4. Christus dicitur quod spiritu sancto vnctus sit, & in alios vnctionis suæ gratiã diffundat. Esai. 61.

Legimus Dauid regem tribus vicibus vnctum esse. Primùm in domo patris sui. Hæc vnctio significabat illam, quæ fit in baptismo, quę & ipsa signũ est, futuros nos regni illius participes quod expectamus, regni sempiterni, regni cuius non erit finis, regni quod parauit nobis Deus à cõstitutione mundi. Secundò vnctus est in Hebron, vt regnaret super domũ Iuda, post quam vnctionem mala & aduersa multa passus est. Hæc significabat vnctionem in sacramento confirmationis, per quam nobis cõfertur Spiritus sanctus ad resistendum diaboli tentationibus, qui nos per omne vitę nostræ tempus grauiter oppugnare nunquam intermittit, nihil vt aliud sit vita hominis super terram, quàm militia. Tertiò iterum vnctus est in regem super omnem Israël. Post hanc vnctionem in pace regnauit. Hęc significabat vnctionem istam extremam de qua nobis nunc sermo est. Post hanc enim superatis hostibus diuino beneficio nobis datur, vt in regno illo, ad quod in baptismo inuncti sumus & inaugurati, pace fruamur sempiterna.

Vnctio triplex. Dauid rex ter vnctus, & quid designet. 1. Reg. 16. Vnctio duplex. Luc. 1. 2. Reg. 2. Vnctio confirmationis. Iob. 7

Quemadmodum autem baptismus est intrantium, sic hoc extremæ vnctionis sacramentum est ex hac vita mortali exeuntium. Nam cum calcaneo nostro serpens callidissimus insidietur maximè, neque vllo alio tempore nos oppugnet grauius, quàm cùm ex hac vita migrandũ est, quod eam etiã ob causam agon vocatur, quòd tum pugna validissima, tum certamen instat grauissimum, noluit Christus in extremo periculo nostro sua nos ope destituros esse, verùm sacramentum hoc extremæ vnctionis instituit, per quod non solum ad sustinendos, verumetiam ad propellendos dæmonis impetus firmiores efficeremur. Quamobrem sicut pœnitentia ad iustitiam, sic hoc extremæ vnctionis sacramentum ad fortitudinem refertur, quòd in eo & animę & corporis robur nobis confertur: Nam vtriusque morbus propulsatur, animæ cùm peccata remittuntur, quibus nulli possunt esse morbi grauiores: corporis cùm alleuiatur homo: quod tamen non semper euenit. Rectè igitur inter sacramenta hoc quoque extremæ vnctionis numeratur. Est enim sacræ rei signum efficax: est visibile signum inuisibilis gratiæ, nimirùm peccatorum remissionis, quæ confertur in hoc sacramento: cuius principalis iste fructus est, vt aufera tur peccatum eius, qui sacro oleo inungitur: Secundarius autem est corporis quoque sanitas. Legimus apud Marcum, quòd exeuntes discipuli prædicabant, vt pœnitentiam agerent, & dæmonia multa eijciebant, & vngebant oleo multos ægros, & sanabantur. Quem locum explicans Beda, adducto Iacobi quoque ea de re testimonio: Vnde patet, inquit, ab ipsis Apostolis hunc sanctæ Ecclesiæ morem esse traditum, vt energumeni, vel alij quilibet ægroti, vngantur oleo pontificali benedictione consecrato. Theophilactus quoque locum eundem enarrãs: Quòd vnxerant, inquit, oleo Apostoli, solus Marcus narrat. Quod & frater domini Iacobus in Catholica epistola dicit. Infirmatur quis inter vos, inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super illum, vngentes eum oleo. Est igitur oleũ & ad labores vtile, & lucis fomentum, & hilaritatis effectiuum, significatque Dei misericordiam, per quam à labore liberamur, & lucem ac gaudium, ac hilaritatem spiritualem accipimus. Expressius autem Iacobus effectum huius sacramenti demonstrat: Cuius hæc verba sunt: Infirmatur quis in vobis, indicat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum vngentes eum oleo in nomine domini, & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum dominus, & si in peccatis sit, remittentur ei. Ex quibus Iacobi verbis discimus, nihil extremæ vnctioni deesse, quod ad sacramenti rationem pertinet. Est enim elementum siue signum visibile, quod materię locum obtinet, oleum pontificali benedictione consecratũ, valdè accommodatum ad demõstrandum id, quod perspicitur in hoc sacramento. Quod enim

2. Reg. 5. Vnctio extremæ

Agon mortis vnde dictus.

Vnctionis extremæ effectus duplex.

Esaiæ. 27.

Marci. 6.

Vnguntur energumeni & ægroti.

Iacob. 5.

Oleum quid conferat.

Infirmatur quis in vobis explicatur.

Vnctionis extremæ materia.

enim olei natura præ se fert, hoc in huius sacramenti dispensatione in homine ęgroto diuina virtute per fidei efficaciam efficitur. Nam sicut oleum conducit ad labores, & lucis fomentum, & hilaritatem, ita extrema vnctio conducit ad liberandum hominem à labore corporis, ex morbo, & animæ, ex peccatis contracto, lucemque, gaudium, & spiritualem hilaritatem confert, modò fides ægrotantis accedat. Ad hoc olei elementum, cùm accedit verbum, fit sacramentum: Verbum autem est oratio fidei, quando presbyter vngẽs dicit: In nomine patris, & filij, & spiritussancti, adiunctis pijs & succinctis precationibus, ab Ambrosio & Gregorio compositis, vt quicquid illicito visu, auditu, cæterisque sensibus ægrotus deliquit, per huius olei vnctionem expietur, cum inprecatione pacis. Atque hęc est gratia quæ confertur accedente verbo ad elementum, expiatio remissioq; peccatorum. Qui verò secundarius est effectus huius sacramenti, eum quod non semper ęgrotus consequitur, vel ideò fit, quòd animæ non semper expedit, vel quòd oratio non ex firma fide proficiscitur. Vbi enim fides magna est & ardens, facile quiduis à Deo impetrat, vbi verò modica fides est aut nulla, nihil obtinet. Legim⁹ quòd in sua patria Christus nullam potuit facere virtutem, propter incrudelitatem eorum. Quamobrem non quęuis oratio, sed fidei oratio, quando quis orat in fide, nihil hæsitans, ea demum quiduis obtinet. Vbi ergo est oratio fidei, modò ne quid ea res ægrotantis animę saluti officiat, nihil dubitandum est, quin corporis quoque sanitatem per vnctionem hanc sit adepturus. Scribit Sulpitius Seuerus in vita sancti Martini, quòd oleo sanctificato puellam quandam dira paralysis ægritudine correptam, vt iam nullo ad humanos vsus corporis officio fungeretur, sanitati restituit. Commemorat Ruffinus quoque non dissimilia de discipulis Antonij, quòd multos infirmos oleo perunctos curabant. Meminit huius sacramenti Chrysostomus, vbi tractat de sacerdotio. Meminerunt Hieronymus quoq; ad Rusticum scribens, & Augustinus in locis aliquot: & eius synchronus Innocentius epistola prima, quam scripsit ad Decentium capite octauo, vbi inter cætera scribit: Pœnitentibus istud fundi non potest, quia genus est sacramenti. Nam quibus reliqua sacramenta negantur, quomodo genus vnũ putatur posse concedi? Sed iam ad sacramentum Ordinis accedamus.

Quare non semper post vnctionem conualescit ægrotus.
Fidei oratio efficax.
Matt. 13.
Iacob. 1.
Sulp. cap. 21.
Ruff. li. 2. ca. 4. Eccl. Hist.
Chrys. lib. 3. Au. de visita. infir. li. 2. ca. 4. et de rectitudine Cathol. conuersationis.

De Sacramento Ordinis.

CAPVT. L.

Rom. 13.
Ordo in ecclesia necessarius.

CVm quæ sunt à Deo, ordinata sint, non alibi magis requiri videtur, vt sint ordinata omnia, quàm in Ecclesia: quam à Deo esse, dubium non est. Ipse enim Deus & dominus noster Iesus Christus collegit eam, & ædificauit sanguine suo, qui propterea mori dignatus est, vt filios Israël, qui erant dispersi, congregaret in vnum, vt esset vnus pastor, & vnum ouile. Quamobrem rectè in Canticis castrorum acies ordinata vocari legitur: Neque alia magis re est aduersarijs potestatibus terribilis, quàm eo ipso, quòd est ordinata. Est igitur ordo cum primis in ea necessarius, de quo præclarè scriptũ est ab Augustino. Ordo est quem si tenuerimus in vita, perducet ad Deum, & quem nisi tenuerimus in vita, non peruenietmus ad Deum. Si ergo non peruenitur ad Deum, nisi sit ordo retentus, omnia prius & facere & pati nos oportet, quàm vt eum deseramus, ne si deseruerimus, eò (quod absit) nos venire contingat, vbi vmbra mortis & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat.

Ioan. 11.
Ioan. 10.
Can. 6.
Lib. 1. de ordine cap. 9.
Iob. 10.

Rectè autem ordinem, quatenus est Ecclesiæ sacramentum, de quo nunc à nobis oratio suscepta est, signaculum Ecclesiæ quoddam esse dicimus, per quod spiritualis potestas traditur ordinato, ad quam exercendam non licet cuiquam seipsum ingerere, verùm vocationẽ expectare necesse est, quæ nihil aliud esse videtur, quàm ordinatio. Hoc est quod Paulus admonet: Ne quisquam sibi sumat honorem, sed qui vocatur à Deo tanquã Aaron. Et rursus alio loco: Quomodo inuocabunt in quem non crediderunt? aut quomodo credent ei, quem non audierunt? quomodo autem audient sine prædicante? quomodo verò prædicabunt, nisi mittantur?

Ordo sacer sacramentũ esse probatur.
Hebr. 6.
Rom. 10.

Quòd autem ordo, vel quòd rectius dici potest, ordinatio sit sacramentum, vel ex eo liquet, quod est sacræ rei signum efficax. Est enim visibile signum, siue forma visibilis inuisibilis gratiæ, quæ multiplex in hoc sacramento confertur, cùm etiam ipse sit ordo multiplex, quemadmodum paulò pòst docebimus. Signum seu elementum huius sacramenti, siue quis materiam vocare malit, est in sacerdotibus vnctio, siue manuum impositio, in reliquis attactus eorum, quæ tangenda sunt. Ad quod elementum, cùm accedit verbum, fit sacramentum. Nam non significatur modò, verumetiam reipsa confertur inuisibilis gratia, per quam fit vt tradita sibi spirituali potestate rectè fungi possit ordinatus. Quòd autem conferatur in hoc sacramento gratia, testis est Paulus, cùm Timotheum suum his verbis alloquitur: Noli negligere gratiam quę in te est, quę data est tibi per prophetiam,

Ordinis seu ordinationis materia.
Gratia confertur in hoc sacramento.
1. Tim. 4.

phetiam,cum impositione manuum presbyterij. Et iterum ad eũdem dicens: Admoneo te,vt resuscites,gratiam Dei,quæ in te est per impositionem manuum mearum. Meminit hoc loco Paulus elementi visibilis manuum impositionis: meminit simul inuisibilis gratiæ: quæ per eam confertur. Quisquis enim eo, quo debet, affectu ad hoc sacramentum percipiẽdum accedit,is virtute diuina ad ardui muneris,quod ei mandatur, exequutionem præparatur & instruitur,simul etiam datur ei diuinitus auctoritas & potestas,rata vt sint & efficacia,quæcunque sic ordinatus in eo,quod suscepit,officio,iuxta Christi capitis & eius corporis Ecclesię institutionem, ritè gesserit. Non enim persona sacerdotis attendi debet,qui eadem est qua cæteri infirmitate præditus,verùm eius à quo missus est potestas,eius qui dixit: Sicut misit me pater,& ego mitto vos: qui baptizandi,qui ligandi & soluendi,qui consecrandæ,distribuendę,& offerendę Eucharistiæ, quique cæterorum mysteriorum suorum dispensandorum potestatem tradidit. Rectè itaq; inter sacramenta ordo numeratur. Quod nomẽ illi ab Augustino quoq; tribui legimus,cuius hæc verba sunt. Nam illud quod quidam eorum veritate conuicti dicere cœperant, baptismum quidem non amittit,qui recedit ab Ecclesia,sed ius tamen dandi amittit: multis modis apparet frustra & inaniter dici. Primò,quia nulla ostenditur causa,cur ille qui ipsum baptismum amittere non potest,ius dandi amittere possit. Vtrunq; enim sacramentum est,& quadam consecratione vtrumq; homini datur,illud cũ baptizatur,illud cùm ordinatur: ideoq; in catholica vtrumq; non licet iterari. Nam si quando ex ipsa parte venientes,etiam præpositi, pro bono pacis correcto schismatis errore suscepti sunt: & si visum est opus esse,vt eadem officia gererent,quæ gerebant, non sunt rursus ordinandi, sed sicũt baptismus in eis,ita ordinatio manſit integra,quia in præcisione fuerat vitium,quod vnitatis pace correctum est,non in sacramentis, quæ vbicunque sunt, ipsa vera sunt. Et cùm expedire hoc videatur Ecclesiæ,vt præpositi eorum venientes ad catholicam societatem,honores suos ibi non administrent: non eis tamen ipsa ordinationis sacramenta detrahũtur,sed manent super eos. Ideoq; nõ eis in populo manus imponitur,ne nõ homini,sed ipsi sacramento fiat iniuria. Et in libro de bono cõiugali,vocat itidem sacramentũ ordinationis, cap. 24. Similiter & de baptismo scribens cõtra Donatistas, vbi vocat etiã illud Sacramentum dandi baptisma. Sic enim loquitur: Sacramẽtum baptismi est,quod habet quæ baptizatur. Et Sacramentum dandi baptismi est, quod habet, qui ordinatur.

Ordinationis effectus si rectè suscipiatur.

Heb.5.

Ioan.20.

Au.li.cont.epi. Parmenia.c.13.

Ordinatio & baptismus non iterantur.

Au.li.1.ca.1.

Ex quibus locis,illud discimus,æquè ordinationem sacramentum esse vt baptismum. Et sicut baptismus non iteratur, ita neque ordinatio, quod æquè in illa atque in baptismo character siue signum imprimitur, quo discernuntur fideles ab infidelibus, sic in ordinatione character imprimitur, quo discernuntur clerici à laicis. Leo quoque pontifex primus eius nominis,sacramenti nomen tribuit ordinationi,dicens: Præter auctoritatem consuetudinis,quàm ex Apostolica nouimus venire doctrina,etiam sacra scriptura manifestat,quòd cùm Apostoli Paulum & Barnabam ex præcepto Spiritussancti ad Euangelium gentibus mitterent prædicandum,ieiunantes & orantes imposuerũt eis manus,vt intelligamus,quanta & dantium & accipientium deuotione curandum sit: ne tantæ benedictionis sacramentum negligenter videatur impletum. His verbis docemur, non modò sacramentum esse ordinationem, verumetiam gratiam in ea conferri. Quid enim opus esset ieiunio, oratione, tantaque deuotione dantium & accipientium, nisi gratia conferretur? Inde illud institutum videmus, quod non ordinantur sacerdotes, nisi precedente ieiunio,vel quadragesimæ,vel eo quod vocatur quatuor temporũ: quod ea etiam ex causa institutum esse videtur,vt vno animo vnoque consensu,placato per ieiunium & eleemosynas domino precentur Deum omnes, quo dignos operarios mittat in messem suam.

Character in baptismo & ordinatione indelebilis imprimitur.

Leo epi.81.

Ordinatio sanctè & deuotè fiat.

Actor.13.

Ordinationes sacræ cur tempore ieiunij conferantur.

Ieiunium quatuor temporum

Luc.10.

De distinctione Ordinum.

CAPVT. LI.

Ordinationes duplices minores quatuor, & maiores tres.

Diuiduntur autem ordines in minores & maiores. Minores quatuor nominantur: Ostiarij siue Ianitores, Lectores, Exorcistæ, Acolythi. Maiores tres: Subdiaconi, Diaconi, Sacerdotes. Præcedit autem hos omnes prima tonsura, quæ non est ordo, sed magis dispositio quædam ad suscipiendos ordines. In qua quod capillorum in modum coronæ quædam fit resectio, illud significat, eum cui capilli resecantur, in illius ministerium assumi,cui seruire regnare est,atque in regnum quoddam spirituale transferri.

Tonsura prima

Ostiarij.

Ianitorũ siue Ostiariorũ officiũ est, stare ad ostia templi, quos dignos esse sciũt admittere: quos indignos nouerint, eos repellere. Hos Ignatiꝰ custodes appellat sanctarũ portarũ. Censebãtur autem indigni pagani siue ethnici, catechumeni, hæretici, excõmunicati, energumeni, flagitiosi, pœnitentes, qui excludebantur ab adytis templorum: sicut apud

Ignatius epi.8. & 12.

Chryſoſtomum & Ambroſium videre licet. Videtur hic ordo etiam Apoſtolorum temporibus fuiſſe, & ab ipſis inſtitutus eſſe: quandoquidem ſynchronus Apoſtolorum Dionyſius, & qui nō magno interuallo eos ſequuti ſunt, Ignatius & Tertullianus huius ordinis meminerunt. Dantur oſtiario cùm ordinatur, claues Eccleſiæ: ſimul admonetur ab Epiſcopo, ſic agat quaſi rationem Deo redditurus de rebus, quæ clauibus ijs recluduntur. Officium hoc expreſsiſſe videtur Seruator noſter, quando flagello de funiculis facto ementes & vendētes eiecit de templo: Qui etiam oſtium ſeipſum appellare dignatus eſt. Per me, inquit, ſi quis introierit, ſaluabitur.

Chryſ. hom. 60 & 41. ad pop. Antiochen.
Amb. epiſt. 33.
Dion. ca. 3. Eccl. hierarch.
Ignat. epiſt. 8.
Tertul. aduerſus hæreticos.
Matt. 11.
Ioan. 10.

Ex hoc ordine prouehitur ordinandus ad officium Lectoris, vt ex Eccleſię traditione, legat in ea Prophetias & lectiones Apoſtolicas. In cuius rei ſignum traditur illi codex diuinarum ſcripturarum, ſimul admonetur ab Epiſcopo, vt accipiat, & ſit verbi Dei relator: habiturus, ſi officiū ſuū impleuerit, partem cum ijs, qui benè miniſtrauerunt. Quod officiū exhibuit dominus noſter in propria perſona, quando in medio ſeniorū librū Eſaiæ aperuit atq; in eo legit: Spiritus domini ſuper me, &c. Functos officio lectorum legimus apud Cyprianum, Aurelium, Celerinum, & Satyrum: apud Gregorium Nazianzenum, Baſilium, apud Socratem in Eccleſiaſtica hiſtoria, Ioannem Chryſoſtomum.

Lectores.
Luc. 4.
Eſai. 61.
Cyp. li. 2. epi. 5.
Lib. 4. epiſt. 5.
Lib. 3. epiſt. 22.
Nazian. li. 6. c. 3. in monodia in Baſilium.

Tertius eſt exorciſtarum ordo, cuius eſt officium eijcere dæmones, & dicere populo, vt qui nō communicat, det locum: ac aquam in miniſterio fundere. Datur huic per Epiſcopum codex, in quo ſcripti ſunt exorciſmi. Dicitur illi, vt accipiat & commendet memoriæ, & habeat poteſtatem imponendi manus ſuper energumenos, ſiue baptizatos, ſiue catechumenos. Hoc officio ſæpè Chriſtum & Apoſtolos eius functos eſſe legimus, quando dæmonia ex obſeſsis corporibus eiecerunt.

Exorciſtæ ordo quid.

Acolythi latinè ceroferarij
Cerei in templo accenduntur.
Matt. 5.

Quarto loco ordinantur Acyolthi, qui latinè vocantur ceroferarij, quòd accenſos cereos ferunt, cùm legitur Euangelium, vel cùm offertur ſacrificium: non vt propellant tenebras has viſibiles, ſed vt ſicut lumen viſibile geſtant manibus, quo noctis tenebrę propulſantur, ſic luceat lux illorū coram hominibus, vt videant opera illorum bona, & glorificent patrem noſtrum, qui in cœlis eſt. Hi cùm ordinantur, accipiunt ab Epiſcopo candelabrum cum cereo: Simul ab eo audiunt, vt accipiant ceroferarium cum cereo, & ſciāt ſe ad accedenda Eccleſiæ luminaria mancipatos in nomine domini. Accipiunt ſimul vrceum ad ſuggerendū vinum & aquam in Euchariſtiam ſanguinis Chriſti. Hoc officium ſe teſtatur habere dominus dicens: Ego ſum lux mundi, qui ſequitur me, non ambulat in tenebris. Huius officij formam illi gerebant in veteri Teſtamento, qui lucernas candelabri componebant, & accendebant igne cœleſti ad illuminandas tenebras aquilonares. In argumento vtriuſque epiſtolæ ad Theſſalonicenſes ſit Oneſimi Acolythi mentio. Vnde colligi poteſt fuiſſe hūc ordinem, ſicuti de alijs quoq; rectè creditur, Apoſtolorū tēporibus. Extat Epiſtola Caij Papæ & martyris, qui vixit Diocletiani temporibus: In qua monet, ne aliter ordinandi ad ordines Eccleſiaſticos accedant, quàm vt ſit aliquis primò Oſtiarius, deinde Lector, poſtea Exorciſta, inde ſacretur Acolythus, demùm Subdiaconus, deinde Diaconus, & poſtea Presbyter, & exinde ſi meretur, Epiſcopus ordinetur. Sic gradatim ad Epiſcopi dignitatem perueniendum eſſe decreuit. Quæ etiam ratio eſt, quòd ſacramentum hoc ordo vocatur. Æquum enim eſſe viſum eſt, quod in gubernatore nauis obſeruatur, vt id multò diligentius obſeruetur in Eccleſiæ naui gubernanda. Sicut enim in illa non ſtatim alicui gubernacula creduntur, ſed primùm adhibetur ad remos, poſtea in proram deducitur, inde paulatim ad vlteriora procedit, ac vbi multam rerum maritimarum experientiam conſequutus eſt, tandem ad gubernacula admittitur. Sicut etiam in rebus bellicis, militis primùm officio fungitur aliquis, poſteà decurio fit, deinde centurio, ac poſteaquàm ordines duxit aliquandiu, tādem ſi ſit repertus idoneus, dux & imperator militum deſignatur: Ita fieri oportet in Eccleſia, vt ne quis ad ſummū gradum ſubitò proſiliat, verùm in minoribus aliquandiu ſe exerceat, ac pedetentim ad maiores progrediatur. Quòd etiam ita fieri oportere in Monodia Baſilij docet Gregorius Nazianzenus. Et eius diſcipulus Hieronymus ad Pammachium ſcribens de erroribus Ioannis Hieroſolymitani. Quin & ita factum eſſe narrat à Nepotiano, itidem & à Cornelio Cyprianus, & à Chryſoſtomo Leo imperator qui vitam illius conſcripſit. Sozimus verò Pontifex, qui fuiſſe videtur Auguſtini ſynchronus, etiam interuallum temporis deſcribit inter vnumquenque gradum, ita vt inter lectores ſiue exorciſtas quinquennio teneatur, exinde Acolythus vel ſubdiaconus quatuor annis, & ſic ad benedictionem Diaconatus ſi meretur accedat, in quo ordine quinque annis ſi inculpatè ſe geſſerit, hærere debebit: exinde ſuffragantibus ſtipendijs per tot gradus datis propriæ fidei documentis, presbyteri ſacerdotium poterit promereri. De quo loco ſi eum exactior ad bonos mores vita perduxerit, ſummum pontificatum ſperare debebit.

Caius pap. ordinandorū ordo.
Nauis materialis gubernationis cum ſpirituali naui comparatio.
Hier. in epiſt. ad Heliod. in Epitaph. Nepotiani.
Cyp. l. 4. epi. 2.
Sozim. ad Iſichium cap. 3.
In ordinationibus faciendum interuallum.

Hinc

Hinc videre licet, quòd suo quisq; fungebatur ordine in primitiua Ecclesia, & erãt certo numero ex vno quoq; ordine constituti: Sicut etiam ab Eusebio scriptum legimus, vbi recensẽt Episcopum vnum, Presbyteros quadraginta sex, Diaconos septẽ, Subdiaconos septem, Acolythos quadraginta & duos, exorcistas & lectores cũ ostiarijs quinquaginta & duos. Epiphanius, vbi ordines enumerat, meminit episcopi primo loco, deinde Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi, Lectorum, Laboratorum, & Ianitorum. Ignatius verò salutari iubet primùm Presbyterum, deinde Diaconos, mox Subdiaconos, Lectores, Cãtores, Ostiarios, Laborantes, Exorcistas, atque Confessores, extremo verò loco custodes sanctarum portarũ. Clemens ita recensẽt ordines, Episcopi sunt Pontifices vestri, Sacerdotes vestri sunt presbyteri, Leuitæ vestri sunt, qui nũc Diaconi vocantur, Lectores, Cantores, Ostiarij. Meminit autem & Hypodiaconorum, quos manere iubet, ad mulierũ, Diaconos verò ad virorũ portas. Tradit etiam formulam Hypodiaconos ordinandi. Cęterùm ordines ij minores inter sacros non numerabantur, sed hi tres tantùm ad sacros ordines pertinere creduntur, Subdiaconatus, Diaconatus, & Sacerdotium.

Euseb. li. 6. ca. 20. Eccle. histo.

Epiph. in fine l° sui de hæresib.

Epist. 8.

Li. 2. ca. 29. constitut. Apost.

Li. 8. c. 15. c. 28

De sacris ordinibus, qui maiores vocantur.

CAPVT LII.

Subdiaconi officium.

INter sacros ordines qui maiores appellantur, primum locum obtinet Subdiaconatus. Est autem officium Subdiaconi, aquam ad ministerium altaris præparare, ac tantùm de oblationibus in altari ponere, quantùm sufficere possit populo Dei, tum epistolam cantare: In cuius rei signum accipit patenam & calicem vacuum de manu Episcopi, & admonetur vt videat cuiusmodi ministerium sibi tradatur, atque ideò ita se exhibeat, vt Deo placere possit. Datur etiam liber epistolarum, diciturque ei ab Episcopo, vt eum accipiat, & habeat potestatem legendi eas in Ecclesia sancta Dei, tam pro viuis, quàm pro defunctis, in nomine patris & filij & Spiritussancti. Hoc officio dominus vsus est, quãdo facta cœna cũ discipulis linteo se præcinxit, & mittẽs aquã in peluim, pedes discipulorum lauit & linteo extersit. Qui suscipit hunc ordinẽ, ei continentiæ lex indicitur, vt impleatur illud quod à Propheta dictum est, Mundamini qui fertis vasa Domini. Æquum enim est vt seipsos exhibeant vasa in honorem non in contumeliam, atque ab omni carnis inquinamento se contineant, qui altari appropinquantes vasa illa ferunt, in quibus corpus & sanguis domini conficitur. Meminit Cyprianus, qui fuerunt in Ecclesia Carthaginensi, Subdiaconorum, Mesiæ, & Clementis, per quos ad Cornelium Papam literas dedit. Quin ipsum Cyprianum ordinasse legimus subdiaconum Optatum. Meminit etiam Philomeni Hypodiaconi.

Ioan. 13.

Subdiacono continentiæ lex indicitur.

Esai. 52.

Cyp. li. 2. epi. 10

Lib. 3. epist. 21.

Lib. 3. epist. 22.

Lib. 5. epist. 3.

Hunc ordinem sequitur ordo Diaconorum, qui latinè possunt dici ministri. Hic ordo Leuitarum appellabatur in veteri Testamento. Præceperat enim dominus Moysi, vt post ordinationẽ Aaron & filiorum eius, tribus Leui ad diuini cultus ministerium ordinaretur & consecraretur domino, & seruirent pro Israël in tabernaculo Dei coram Aaron & filijs eius. Legimus in Actis Apostolorum, septem viros boni testimonij Spiritu sancto plenos ad hoc officium electos, & oratione præmissa, manus eis impositas esse. Fuit inter eos Stephanus protomartyr, fuit & Nicolaus auctor sectę vnius omnium flagitiosissimæ. Inde mos inoleuit, quin etiam decretum intercesit, vt in omni matrice Ecclesiæ, septem Diaconi circa Christi aram, sublimiori gradu, tanquam columnę septem, Episcopo assistãt: habitiq; sunt Diaconi tanquam oculi Episcopi, oberrantes & circumlustrantes cũ verecundia actus totius Ecclesiæ: perscrutãtes diligentius, si quẽ videant vicinum fieri præcipitio & proximum esse peccato, vt referant hæc ad Episcopum, vt cõmonefieri ab eo possit, sicut à Clemente scriptum est. Qui etiã alio loco: Esto, inquit, Diaconus Episcopi auditus, os, cor, anima. Ac plura de ea re scribit libro sequenti cap. 19. Erat autẽ & hoc Diaconorum officiũ, quod custodiebant Episcopũ à maleuolis hominibus, & cõsensum eius præbebant sacrificio. Origenes autem Sacerdotes mauult oculos Ecclesiæ dici: quòd speculatores vocentur: Diaconos autem cæterosque ministros mauult existimari manus quoniam per eos opera spiritualia vniuersa gerũtur: populum verò pedes. Temporibus Apostolorum, sicut in Actis legimus, mensis ministrabant, hoc est pecuniam dispensabant, quę dabatur Apostolis, & in pauperum vsus conuertebant: sicut ex eodem Origene, Chrysostomo, &, qui præcesit eum, Cypriano discimus. Ordinantur autem per manuum impositionem, daturque illis Euangeliorum liber, & potestas legendi illud conceditur: Neque legendi modò, verumetiam prædicandi: Quamuis æuo suo scribat Ambrosius prædicandi pótestatem Diaconis ademptam fuisse. Hos Apostolus vult esse pudicos, non bilingues, non multo vino deditos, non turpe lucrum sectantes, habentes mysterium fidei in conscientia pura: quos primùm etiam probare iubet, & sic ministrare, nullum crimen habentes. Officio Diaconi functus existimatur Christus,

Actor. 6.

Diaconi septem in ecclesia & eorum officia.

Clem. epi. 1. ad Iacob. frat. domini.

Orig. tract. 5. in Matt.

Act. 6.

Diaconi eleemosynarij dispẽsatores.

Orig. tract. 15. in Matt.

Chrys. hom. contra cõcubinarios

cyp. li 2. epi. 8.

Amb. in 4. ca. ad Eph.

1. Tim. 3.

Matth.26. Ibidem.

quando post cœnam proprio ore & proprijs manibus sacramenta confecta dispensauit, & quando dormientes Apostolos ad orationem inuitauit dicens: Vigilate & orate, vt nõ intretis in tentationem.

De Sacerdotio.

CAPVT LIII.

Sacerdotis officium.

VNus autem omnium excellentissimus est ordo sacerdotum, cui reliqui omnes subseruiunt. Versatur eius officium circa corpus Christi. Est autem corpus Christi duplex: Verum, quod à sacerdote consecratum offertur in altari, ac sume re volentibus distribuitur: Mysticum, est Ecclesia, sicut iam antea non vno loco copiosè

1.Cor.10.

disseruimus. Vnus enim panis, vnũ corpus multi sumus, qui de vno pane participamus.

Sacerdotibus multiplex data potestas.

Circa vtrunque versatur sacerdotis officium, cui varia & multiplex potestas conceditur. Nam quod attinet ad verum & viuum Christi corpus, datur illi potestas consecrandi, of ferendi, & ijs qui sumere voluerint distribuendi: idq; ex institutione Christi, qui in cœna illa nouissima sacerdotes instituens secundùm ordinẽ Melchisedech, ac dicens: Hoc fa cite in meam cõmemorationem: potestatem hãc illis largitus est, quemadmodum vbi de

Luc.22. Corint.11.

sacrificio Missæ sermo nobis fuit, pluribus verbis testimonio sanctorum patrum confirmauimus. Quod verò attinet ad mysticum Christi corpus Ecclesiam, datur illis potestas

Marc.16.

baptizandi: Sic enim Christus dixit Apostolis: Eũtes docete omnes gentes, baptizantes

Ioan.20. Matt.18.

eos in nomine patris & filij & Spiritussancti: Datur potestas absoluendi, quod illa Chri

1.Cor.4.

sti verba indicant. Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: Datur potestas prædican

2.Cor.5.

di: Dicit enim idem Christus: Euntes in mundum vniuersum, prędicate Euangelium om ni creaturæ. Paulus Apostolus vocat sacerdotes ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei. Quale sit autem sacerdotis ministerium, docet idem alio loco, cùm dicit: Quòd Deus nos reconciliauit sibi per Christum, & dedit nobis ministeriũ reconciliami

Sacerdos nihil aliud quã Christi legatus minister dispẽsator.

tionis, quoniam quidem Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, & non reputãs illis delicta ipsorum: & posuit in nobis verbum reconciliationis. Pro Christo ergo lega-

Ioan.20.

tione fungimur: tanquã Deo exhortãte per nos. Obsecramus pro Christo, reconciliami-

Pax repetita quid significet.

ni Deo. Hoc legationis munus tunc mandauit Christus Apostolis & eorum successoribus, cùm post iteratã salutationem, Pax vobis: Sicut me misit pater, inquit, & ego mitto vos. Quomodo enim, vel ad quid misit filium pater, nisi vt inter Deum & homines pacẽ faceret? Ad hoc igitur ipsum suos in vniuersum orbem filius misit sacerdotes & Episcopos, vt eorũ ministerio reconciliarentur Deo, si qui se ab illo disiunxissent, peccatisq; suis eum offendissent. Quod ergo dixit Christus: Misit me pater, idem est cum eo quod dicit Apostolus: Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi. Quod verò subiungit, Ita & ego mitto vos: idem est cum eo quod idem dicit Apostolus, posuit in nobis verbum reconciliationis: Pro Christo legatione fungimur: Et: Obsecramus pro Christo, reconcilia-

Malach.2.

mini Deo. Quamobrem non contentus semel dicere, repetita vice dixit: Pax vobis: vt insinuaret, & pacem se fecisse illis, & pacem se per illos mittere nobis.

Ex quo loco colligitur, sacerdotem nihil aliud esse, quàm Christi legatum, qua etiam ex causa dictus est à Propheta angelus Domini exercituum. Quando autem Christi lega tum dicimus esse sacerdotem, & capitis & corporis intelligi volumus. Totus enim Chri stus, & caput est & corpus. Pro Christo capite legatione fungitur sacerdos, quando ex lo co superiore verba facit ad populum, & voluntatem eius explicat, simul obsecrat nomine Christi, vt vitia sua detestati, atque ab illis auersi Deo reconciliẽtur. Pro Christi corpo re, hoc est Ecclesia legatione fungitur, quando stans ad altare, eam quæ, per fusum pro no bis Christi sanguinem, in cruce facta est reconciliationem, Deo patri offerens, atque il lius eum commonefaciens, supplex rogat in persona totius Ecclesiæ, vt illius reconcilia tionis virtute, populo suo propitius esse, ac fructum illius ad ipsum redundare velit. Hoc

Hier.42.

est quod apud Hieremiam legimus, quod missus fuerit ab vniuerso populo, vt oraret pro illis ad dominũ Deũ suũ. Et dixerunt ad Hieremiã: Sit dominus inter nos testis veritatis & fidei, si non iuxta omne verbũ in quo miserit te dominus Deus tuus ad nos, sic facie-

Lib.2. de monarchia.

mus. Voci domini dei nostri ad quẽ mittimus te, obediemus: Sic ille deferebat preces ad Deũ & vicissim populo Dei voluntatẽ annunciabat. Et apud Philonẽ. Postulat enim in Sacerdote lex præstantiorem homine indolẽ, quippè qui Deo sit familiaris præ cæteris, situs in quodam diuinæ humanæque naturę (si verum fateri licet) confinio, vt hoc media tore, Deus propicietur hominibus, eiusdem ministerio, porrigat eis largiaturque suam gratiam. Hoc est quod Hieronymus sacerdotem Dei vocat sequestrum & hominum.

Hier. in cap.1. Malach. Chrys. de verbis Esai. Hom.

Hoc est, quod Chrysostomus medium stare dicit sacerdotem inter Deum & humanam naturam, illinc venientia beneficia ad nos deferentem, & nostras petitiones illuc perferentem, dominum iratum vtrique naturæ reconciliantem, & nos qui offendi-

mus

mus ex illius manibus eripientem. Hoc est, quod idem alio loco, Sacerdotem pro vniuerso terrarum orbe legatum intercedere, deprecatoremque esse apud Deum dicit, vt hominum omnium non viuentium modò, sed etiam mortuorum peccatis propitius fiat: itaque quasi mundus vniuersus illi concreditus, atque omnium sit pater, sic ipsum ad Deum accedere. Ac paulò pòst: Cùm autem ille & Spiritum sanctum, inquit, inuocauerit, sacrificiumque illud horrore ac reuerentia plenissimum perfecerit, communi omnium domino manibus assiduè pertractato, quæro ex te, quoto illum in ordine collocabimus? Per id tempus & angeli sacerdoti assident, & cœlestium potestatum vniuersus ordo clamores excitat, & locus altari vicinus in illius honorem, qui immolatur, angelorum choris plenus est. Et idem alibi Hieremiam, inquit, mediatorem Deus facit. Hoc est, quod Ambrosius quoque Iesum alloquens: Quoniam (inquit) me peccatorem inter te & eundem populum medium esse voluisti, licet in me boni operis testimonium non agnoscas, officium dispensationis creditæ non recuses, nec per me indignum famulum tuum eorum salutis pereat pretium, pro quibus victima factus, salutaris dignatus es esse redemptio. Hoc est, quod Gregorius quoque Nazianzenus scribit, esse speciale sacerdotis officium populi mediatorem apud Deum effici. Qui & Basilium vocat mediatorem inter Deum & hominem. Et eius cognominis Gregorius Romanus pontifex: Quid antistes, inquit, ad dominum, nisi pro delictis populi intercessor eligitur. Et qui fuit his omnibus vetustior, quartus à Petro pontifex Romanus Anacletus: Sicut, inquit, ipse filius Dei mediator fuit Dei & hominum, ita & vos eius vice in Ecclesia estis constituti, vt inter Deum & homines legatione fungamini. Hæc ille scribens ad Episcopos per diuersas regiones cõstitutos. Hoc est, quòd à Cœlestino quoq; primo scribitur: Cùm sanctarum plebium præsules mandata sibi legatione funguntur, apud diuinam clementiam humani generis agunt causam, & tota secum congemiscente Ecclesia postulant & precantur, vt infidelibus donetur fides &c. Et qui vixit eodem sæculo Augustinus. Tunc, inquit, Antistites velut aduocati susceptos suos, per manus impositionem, misericordissimæ offerunt potestati. Et à Cypriano multò ante scriptum est: Sacerdotibus maior labor incunbit in asserenda, propitianda, & procuranda Dei maiestate. Sacerdos igitur nihil aliud esse videtur, quàm, sicut Paulus dicit, reconciliationis minister. Et qui præcessit hos omnes. Clemens Petri successor. Vos o Episcopi, inquit, quibus cum versamini Laicis, estis eis Prophetæ, principes, duces, Reges ὁμιστίας, θεοῦ, καὶ τῶν πιστῶν αὐτοῦ, hoc est, mediatores inter Deum & fideles eius, receptores verbi & annunciatores, periti scripturarum & vocum Dei, & testes voluntatis eius, qui omnium peccata portatis, & de omnibus rationem reddituri estis. Ac quibusdam interiectis. Episcopus ipse est verbi minister, legis custos, μεσίτης θεοῦ, καὶ ὑμῶν, id est, mediator inter Deum, & vos, in eo, qui præstatur Deo cultu: ipse est doctor pietatis, ipse est secundùm Deum pater vester, qui per aquam & Spiritum sanctum regenerauit vos in adoptionem filiorum Dei, ipse princeps, & dux vester, ipse vester Rex, & potestatem in vos habens, ipse vester terrestris Deus secundũ Deum, qui debet apud vos in honore haberi. Nã de eo dixit Deus: Ego dixit dij estis & filij altissimi, Et Dijs non detrahes. Fungitur autem hoc ministerio, primum quando annunciat populo per Christum in cruce pro nobis mortuum remissionem peccatorum nobis obtentam, ac Deo patri nos esse reconciliatos: Deinde cùm eum admonet, quandoquidem facta iam sunt per Christum omnia, quę ad reconciliandum Deo patri genus humanum pertinerent, nihil vt ex illius parte desit hominibus ad salutem consequendam, vt ne sibi deesse ipsi velint, sed pro se quisque reconciliari Deo conetur. Neque enim existimare quenquam oportere, quòd hoc solùm sufficiat scire & credere, quòd cùm inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filij eius: Verũ necesse est, vt ipsi quoque adferamus aliquid ad recõciliationis illi⁹ in cruce factæ fructum in nos transferendum, vt peccata detestemur, quæ diuiserunt inter nos, & inter dominum Deum nostrum, quæ nobis illum offensum reddiderunt, atque ab illis auersi, conuertamur ad dominum Deum nostrum in toto corde nostro illi nos credamus, in illo spem & fiduciam nostram omnem collocemus, illius amore inflammemur, ac per fidem viuam, & per sacramentorum susceptionem, quæ ab illo sunt instituta, tanquam instrumenta quędam salutis nostræ, denique per orationem ardentem, ac passionis & mortis illius iugem commemorationem, cuius in altari per sacerdotem sacris operantem repręsentatio fit, illud efficere conemur, vt quem fructum vniuerso mundo mors Christi attulit, eius participes esse queamus. Quamobrem non solùm, cũ prędicat Euangelium sacerdos, minister est reconciliationis, verumetiam cùm baptizat, cùm pœnitentem absoluit, cùm Eucharistię sacramentum porrigit, cùm orat pro peccatis populi, cum corporis & sanguinis Christi sacrificium offert, in omnibus his nihil aliud est,

Chry. lib. 6. de sacerdotio.

Hom. de Adam & Sodomitis.

Amb. in oratione priore præparatoria ad missam.

Greg. Naz. in apologetica.

Ad Simplicianã hæreticam epi. 88.

Greg. li. 1. epistolarum, epist. 24

Cœlest. epistola. 1. cap. 11.

Au. epist. 89. ad Paulinũ respondens quinta quæstioni.

Cyp. li. 1. epist. 3.

Li. 2. const. Apostolic. cap. 30. Episcoporum functiones.

Li. 2. const. Apostolic. cap. 29.

Reconciliandi cum Deo quid facere debeant. Iohel. 2.

quàm reconciliationis minister,quem non modò verbis prædicat,verumetiam habitu& actione repręsentat,ac quemadmodum ea facta sit in cruce, sub aspectum astantis populi subijcit, atque omnia facit, vt fidei suæ commissus populus, reconciliationis in cruce factę fructum consequi possit. Quam ad rem non alio vtitur mediatore,quàm ipso Christo illius enim corpus,illius sanguinem offert Deo patri, ac tanti pretij, quo redemptus & reconciliatus est ei mũdus,ipsum commonefacit,Ecclesiæq; totius nomine supplex petit,vt propter fusum filij sui sanguinem, cuius rei commemoratio fit in altari, oculis clementiæ suæ eam respicere,atque reconciliationis in cruce factæ fructum ad eam redũdadare velit. Quà tamen in re nihil aliud, quàm minister est sacerdos. Nam verus sacerdos, verus mediator & reconciliator non est,nisi ille, cui dictum est: Tu es sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech: ille de quo scriptum est, quòd factus est propitiatio pro peccatis nostris. Ille est qui baptizat, ille est qui peccata remittit, ille est qui reconciliat,ille est qui interpellat pro nobis,ille est qui docet, ille est qui consecrat Euchari stiam, ille est qui porrigit sumere volentibus, ille est qui offert corporis & sanguinis sui sacrificium in altari,ipse & sacerdos & sacrificium,vnum cum eo cui offertur, vnum cum ijs pro quibus offertur. Minimè vt diuersum sit illius à nostro sacerdotium, & sacrificium. Sed sicut Episcopi,& eius vicarij vnum esse tribunal dicitur,sic omnium sacerdotum & Christi,vnum est sacerdotium,& sacrificium: Sicut igitur in prædicando Euangelio non est sacerdotis nisi ministerium: non enim sacerdos est qui loquitur, sed spiritus patris cœlestis qui loquitur in illo: Quod etiã testatur Paulus dicens: An experimentũ quæritis eius,qui loquitur in me,Christi. Testatur etiam eius discipulus Clemẽs, cũ docet honorare nos debere per eos,qui præsunt dominũ Deum,existimãs quod os Dei sint Episcopi. Sicut in baptizando nõ est sacerdotis nisi ministerium: solus enim verè baptizat,& à sordibus abluit peccatorum,de quo dictũ est in Euangelio,Hic est qui baptizat, dominus noster Iesus Christus: quod & Paulus indicat, cùm reprehendit eos qui baptismum ex ministrorum dignitate metiebantur,dicentes: Ego quidem sum Pauli: alius autem,Ego Apollo: Quid igitur est,inquit,Apollo? quid verò Paulus? Ac mox subdit: Ministri eius,cui credidistis,& vnicuiq; sicut dominus dedit. Ego plantaui,Apollo rigauit, sed Deus incrementũ dedit. Itaq; neq; qui plãtat,est aliquid,neq; qui rigat,sed qui incrementũ dat Deus. Sicut in remittẽdis peccatis,non est sacerdotis nisi ministeriũ: Rectè eẽ illi dixerũt, Quis potest dimittere peccata nisi solus Deus? Sicut in alijs quoq; functionibus nõ est sacerdotis nisi ministerium: nam quod virtutis est & efficaciæ,non præstat nisi solus Deus: sic in consecratione,sic in oblatione,sic in Eucharistiæ distributione, nõ est sacerdotis nisi ministerium. Testatur hoc Chrysostomus quoque,qui posteaquam duriter eos increpauerat,qui post admissa peccata nõ contriti, neq; confessi ad Eucharistiam accedebant (quod tamen ita faciendum esse docẽt nostri temporis hęretici) cùm illa verba dixisset, Dæmonium patiente peior est, qui postquàm peccauit accedit: Verùm & tu laice,inquit,cùm sacerdotem videris offerentem, ne tu sacerdotem esse putes hoc facientem,sed Christi manum inuisibiliter extensam. Sicut enim cùm baptizaris ipse te nõ baptizat,sed Deus est qui tuum caput inuisibili potentia cõtinet,& nec angelus, nec archangelus, nec vllus alius accedere & tangere audet,ita nunc quoq;. Ac alio loco: Nõ sunt humanę virtutis hæc opera. Qui tunc in illa cœna cõfecit,ipse nunc quoq; operatur,ipse perficit: ministrorum nos ordinem tenemus: qui verò hæc sanctificat & transmutat,ipse est. Ac rursus in suis in Paulum commentarijs: Sacra ipsa oblatio siue illam Petrus,siue illam Paulus,siue cuiusuis meriti sacerdos offerat,eadem est,quam dedit Christus ipse discipulis,quamque sacerdotes modò quoque conficiunt. Nihil habet ista quàm illa minus. Cur id? Quia non hanc sanctificant homines,sed Christus,qui illam anteà sacrauerat. Quemadmodum enim verba,quæ loquutus est Christus,eadem sunt quę sacerdotes nunc quoque pronũciant,ita & oblatio eadem est. Oecumenius, qui vixit ante nongentos annos, enarrans illum Pauli locum: Tu es sacerdos in æternũ secundùm ordinẽ Melchisedech: Significat,inquit,sermo,quòd licet Christus non obtulerit carentem sanguine hostiã,siquidem suum ipsius corpus obtulit,attamen qui ab ipso fungentur sacerdotio,quorum Deus põtifex esse dignatus est,sine sanguine offerent,nã hoc significat,in æternũ. Neque enim de ea,quæ semel à Deo facta est oblatio & hostia,dixisset in ęternum,sed respiciens ad præsentes sacrificos,per quos medios Christus sacrificat & sacrificatur,qui etiã in mystica cœna modum illis tradidit huiusmodi sacrificij.

Hinc vel cœco perspicuũ esse potest,quàm sit eorum sacrilega audacia, qui sacerdotiũ, qui sacrificium ex Ecclesia sublatum esse volunt. Quid enim aliud illi,quàm Christi sacerdotium,Christi sacrificium ex ea tollere, ac redemptionis nostræ pretiũ nobis auferre conãtur? Manus quidem mortalis,lingua mortalis ministeriũ hominis est mortalis, verùm conse-

Christus ferè per sacerdotem qui eius in terra legatus est omnia facit.
Psalm.109.
1.Ioan.2.

Sacerdotiũ & sacrificiũ Christi vnum & idem quod omnium sacerdotum.
Matt.10.
1.Cor.13.
Lib.2.constit. apostolicarum cap.32.
Ioan.1.
1.Cor.3.

Chry.Ho.60. ad populũ Antioch.& in Matt.51.
Euch.in peccatis sumẽs dæmoniaco peior est.

Ho.83.in Matthæum.

In 2.ad Timot. epist. Hom.2.

Sacrificiũ & sacerdotium in Eccl.necessariũ

consecratio, verùm oblatio non est nisi æterni sacerdotis illius & immortalis, domini nostri Iesu Christi. Quemadmodum autem non propterea non rectè dicitur baptizare minister, quia Christus ipse est qui baptizat: non propterea non rectè dicitur peccata remittere minister, quia Christus ipse est, qui peccata remittit: non propterea nō rectè dicitur docere minister, quia Christus ipse est vnus magister noster, qui docet nos: nō propterea non rectè dicitur interpellare minister, quia Christus ipse est, cuius sanguis interpellat pro nobis: ita non propterea non rectè dicitur sacerdotio fungi minister, quia sacerdotio fungitur in altari Christus, quia seipsum hostiam offert Deo patri, sacerdos ille nunc quidem nobis inuisibilis, & immortalis, secundum ordinem Melchisedech. *Sacerdotis actio virtuti Christi nihil detrahit.*

Neque iustior est causa externum in sacrificando, quàm in prædicando verbo ministerium abrogandi. Nam plures magistros fieri prohibet scriptura: sacrificare non modò nō prohibuit vnquàm, verumetiam præcepit Christus dicens, Hoc facite in meam commemorationem. Quo minus etiam ferendi sunt, qui sacrificandi, quàm qui prædicādi Euangelij ministerium externum abolitum cupiunt. Habent enim ij, quas errori suo prætendant scripturas. Nolite plures magistri fieri, vnus est enim magister vester. Non necesse habetis, vt aliquis doceat vos: vnctio eius docet vos. Nō docebit vnusquisque proximū suum, & vnusquisque fratrem suum, dicens, cognosce dominum, quia omnes scient me à minore vsque ad maiorem. Has illi cùm scripturas proferant tam apertas, habere tamē videntur aliquem erroris sui prætextum, cùm & illud præ se ferant, pati se non posse, vt obscuretur Christi gloria, vt illius qui verus est magister noster dignitati derogetur, quasi parum idoneus ille sit ad docendos nos, neque citra ministerium hominis id præstare queat. Isti verò quā scripturam proferunt, qua sit sacrificium abrogatum? Certè Paulus non sublatum, sed translatum esse dicit sacerdotium. Sic enim loquitur: Translato sacerdotio, necesse est vt & legis translatio fiat. Christus autem dicit, se nō venisse legem soluere, sed adimplere. Ad eundem modum, non venit sacerdotium abrogare, sed consummare: Venit quod erat imperfectum perficere. Quid enim fuit sacerdotium Iudæorum? quid aliud quàm vmbra quædam & figura? Quid autem Christi sacerdotium secundùm ordinem Melchisedech, quo nunc illo fungitur in Ecclesia, sacerdos æternus & immortalis per ministros suos mortales? quid nisi corpus ipsum & veritas? Vmbræ corpus, figuræ successit veritas. In vmbratico illo sacerdotio & sacrificio, fusus victimarum sanguis, fundendum pro nobis Christi sanguinem in ara crucis significabat. In hoc autem vero sacerdotio & sacrificio, verum corpus & sanguis Christi fidelium oculis sub panis & vini speciebus exhibetur, ac quemadmodum corpus illud in crucem actum, quemadmodū de pendentis latere sanguis in remissionem peccatorum nostrorū fusus fuerit, repræsentatur. Non igitur sublatum sacerdotium, sed translatum, non abrogatum, sed consummatum, sed in aliud multò augustius & excellētius est mutatum: crassa vt sit eorum insscitia, & magna quædā impudētia, qui ex Apostoli verbis illud abrogatum esse colligere conātur: ac omne sacerdotium & sacrificium funditùs ac radicitùs euersum & euulsum cupiunt, nullum vt inter laicos & sacerdotes discrimen esse velint: quòd quicunque in Christo baptizati sunt, eos esse sacerdotes dicant. Qua de re sic aliquando scripsit Cyrillus in epistola ad Atticum, quā inseruit in suos libros Ecclesiasticæ historiæ Nicephorus. Professione nostra indignum est, vt sacerdotij nomen nihil esse, & rem ipsam communem omnibus esse, quæ tamen eis solis, qui ad eam vocati sunt asseruata esse dicamus. *Iacob 3.* *Lucæ 22.* *1. Corinth. 11.* *Suintfeldianorum error.* *Iacob 3.* *Matth. 23.* *1. Ioan. 2.* *Hebræ. 8. & Hier. 31.* *Hebræ. 7.* *Matth. 5.* *Sacrificium Iudæorum vmbraticum.* *Hæreticorum assertiones de redacto in ordinem sacerdotio.* *Niceph. li. 14. cap. 27. eccles. histor.*

Neque verò desunt illis diuinæ legis oracula. Scriptum est enim, aiunt, & ad omnes in Christo credentes dictum: Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis. Et rursus: Qui dilexit nos & lauit nos à peccatis nostris in sangui ne suo, & fecit nos regnum & sacerdotes Deo. Et iterùm apud eundem: Redemisti nos in sanguine tuo, ex omni tribu, lingua, & populo, natione, & fecisti nos Deo nostro regnum, & sacerdotes, & regnabimus super terram. Adeò non desunt Sathanæ diuinæ legis oracula, non tam de abrogato, quàm de exæquato & profanato ac in ordinem redacto sacerdotio, quibus in prauum sensum detortis, tenebras offundit imperitis, vt in errorem inducat, si fieri possit, etiam electos. Sed nunquid in veteri quoque lege scriptum non est, & ad filios Israël dictum: Vos eritis mihi regnum sacerdotale, & gēs sancta? At non est, & ad filios Israël dictum: Vos eritis mihi regnum sacerdotale, & gēs sancta? Atnum ideò nullū fuit qui num ideò nullum fuit sacerdotium secundùm ordinem Aaron? inter plebem & sacerdotes discrimen? Quamobrem sancta quidem sunt scripturæ verba, quæ adferunt: nihil eis certius, nihil est eis verius: Cœlum & terra prius pessum ierint, quàm vel apex vnus ex illis pereat: Sed si hoc ex illis colligere vis, ex æquo sacerdotes esse omnes, æquè baptizare, æquè prædicare, æquè absoluere posse mulieres, pueros, adde etiam psitacos & graculos; atque pontificem quemuis aut sacerdotem: tuum est hoc verbum ô Sathana, non est Dei verbum. Tu enim ille es, qui diuina cum humanis confundere, *1. Pet. 2.* *Apoc. 1.* *Apoc. 5.* *Matth. 24.* *Exod. 19.*

dere,qui cœlum terrę,qui sacra profanis,qui sursum & deorsum miscere conaris omnia.

Cant.6. Quoniã verò conatibus hisce tuis opponit se castrorũ acies ordinata, quæ nõ alio nomine tibi magis terribilis est,quàm quòd est ordinata,in hoc totus es,in hoc omnes curę & cogitationes tuæ consumuntur, vt ordinem ex ea tollere possis,vt ne sit illud,quod Pau

1.Cor.14. lus præcepit,omnia honestè & secundùm ordinem fiant in vobis. Atqui non hoc per Petrum,non hoc loquitur per Ioannem Spiritussanctus,quod tu vis:non hoc dicit, quod cuiuis de fęce vulgi,quod cuiuis baiulo,zonario, quinetiam carnifici(quod apud istos, qui hæc à te docti tradiderunt,vsu veniisse scimus)prædicare,consecrare,baptizare,absoluere,sacris operari,& quocunque alio reconciliationis ministerio fungi liceat,verùm illud ijs verbis significare voluit,qui Christo nomen dederunt,atque illius corpori per baptismum insiti sunt,eos rectius vocari genus electum,& regale sacerdotium,quàm Hebræos,qui non aliundè magis gloriari solebant,quàm quod secundum carnem ex Abraham essent propagati, qui neque rex fuit, neque sacerdos, cùm nos in Christum credentes,qui & sacerdos iuxta ordinem Melchisedech dictus est, & rex mansuetus, iustus & saluos faciens,multò rectius id nobis vendicare possimus, sacerdotis illius & regis membra facti,quando per lauacrum regenerationis corpori eius sumus insiti. Sic Didymus, sic Basilius,sic Oecumenius,sic Augustinus,sic qui libenter eum sequitur Beda,sic qui nõ multò fuit illo posterior Rabanus,scripturarum hæc loca interpretantur. Ac libet Augustini verba adscribere: sic enim scribit. Quod autẽ enim cùm dixisset:in istis secũda mors non habet potestatẽ, adiunxit atq; ait: Sed erunt sacerdotes Dei & Christi,& regnabũt cum eo mille annis : non vtique de solis Episcopis & presbyteris dictũ est, qui propriè iam vocãtur in Ecclesia sacerdotes,sed sicut omnes Christianos dicimus propter mysticũ chrisma, sic omnes sacerdotes,quoniam membra sunt vnius sacerdotis: de quibus Apostolus Petrus,plebs, inquit,sancta regale sacerdotium.

Sacerdotes & sacerdotium regale. *Psalm.109.* *Zach.9.* *Basi ser.2.de baptismo.ca.8.* *Aug.li.20.de ciui.Dei,ca.10.* *Raba.c.24. de sacram.alt.* *Apoc.20.* *1.Pet.2.*

Quibus in verbis duo nobis consideranda veniunt:primùm,quòd cùm vocat nos Petrus regale sacerdotium, non hoc vult quòd omnibus reconciliationis ministerijs æquè cuiuis è plebe fungi liceat,atque ijs,qui legitimè sunt ad eã rem ordinati,sed illud modò indicat,omnes in Christum credentes fieri per baptismum vnius sacerdotis Christi mẽbra: deindè quòd non alij propriè vocentur sacerdotes, quàm Episcopi & presbyteri,ad quos propriè ministeria reconciliationis pertinent,cùm alijs è vulgo hæc appellatio non conueniat,nisi per metaphoram quandam. Docet Epiphanius, quòd cùm sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech sit dominus Iesus Christus,idem & rex,oportebat eum simul cum lege transferre tum sacerdotij tum regni ordinem. Nam regnum eius non erat terrenum. Manet autem thronus ipsius,& regni illius non erit finis,& sedet super thronum Dauid: hoc vtique regnum Dauid simul cum pontificatu largitus est ecclesiæ suæ,hoc est seruis suis pontificibus ecclesiæ catholicæ,translato in eos throno Dauid non deficiente in ęternũ. Tractat hac de re Hieronymus quoq; contra Luciferianos scribẽs,quærit enim,quare laicũ venientẽ ab Arrianis recipiat,Episcopũ nõ recipiat? Respondet Luciferianus. Recipio laicũ,quia errasse se confitetur. Hieronymus contra. Recipe & Episcopũ,quia errasse se confitetur. Ad hæc Luciferianus: Si errasse se confitetur,cur Episcopus perseuerat? deponat sacerdotiũ,cõcedo veniã petenti. Hieronymus verò: Respondebo tibi,inquit,& ego sermonibus tuis. Si laicus errasse se confitetur, quomodo laicus perseuerat ? deponat sacerdotium laici,id est, baptismum, & ego do veniam pœnitenti. Scriptum est enim: Regnum quippè nos & sacerdotes Deo patri suo fecit,Et iterũ: Gentem sanctam,regale sacerdotium,populum acquisitum. Hic quoque non obscurè significat. Hieronimus : Quod ipsum etiam Chrysostomus explicat, in illum locum : Cum offers munus tuum ad altare.

Hæresi.29. *Sacerdotio translato,transfertur regnum.* *Hie.cõt. Lucif.* *Sacerdotium duplex.* *Apoc.1.* *1.Pet.2.* *Hom.16.in Matth.*

Longè diuersum esse sacerdotiũ,de quo Petrus & Ioannes loquuntur,ab eo,quo presbyteri funguntur & Episcopi: Loquuntur enim illi de sacerdotio laico,quod est baptismus. Nam simul vt quisq; baptizatus est,ex iræ filio, Dei filius efficitur, inde fiduciam accipit orandi,ac leuandi puras manus ad Deum,vt præceptis salutaribus monitus,ac diuina institutione formatus dicat confidenter,Pater noster,qui es in cœlis, ac exhibeat corpus suum hostiam viuentem,sanctam,Deo placentem,in odorem suauitatis. Atque hoc est sacerdotiũ laici,non autẽ prædicare,baptizare, absoluere,consecrare, & sacris operari, quæ ad solos pertinẽt Episcopos & presbyteros. Quod etiã testatur Clemẽs,cùm ait, Sed neq; Laicos concedimus aliquod sacerdotale munus exercere,veluti sacrificium, baptismum manus impositionem vel benedictionem, Non enim sibi quis sumit honorem, sed qui vocatur à Deo,Nã per Episcopi manus,datur hæc dignitas. Qui verò ad eam promotus non est sed eam sibi vsurpat,Oziæ pœnam sustinebit.

Sacerdotiũ laicum baptismus est. *Matt.6.* *Laicus diuina exercens.* *Rom.12.* *Clem.li.2. cap. 10. Const. Apostolic.*

Ausus fuit Ischyras,quemadmodum in historia sua Ecclesiastica scribit Socrates, faci-

nus

nus patrare multis mortis generibus dignũ. Cùm enim nunquã esset sacerdotiũ sortitus, impositio sibi ipsi presbyterij nomine, quæ sunt sacerdotis obiuit. Tractat eandẽ historiã quoq; Theodoretus, & eũ carceri fuisse propterea inclusum narrat Sozomen⁹. Et extat epistola Synodi Alexãdrinæ in secũda Apologia Athanasij, in qua negatur fuisse presbyter Ischyras, quòd nec ab Ecclesia electus, nec ab Episcopo esset ordinatus. At quo tandẽ, inquiũt, auctore cõstitutus est? nũquid à Colytho? atqui Colythum in gradu presbyterij mortuũ, omnẽq; eius manuũ impositione rescissam, omnesq; ab eo cõstitutos, in laicorũ ordinẽ redactos esse, & sub nomine Laicorũ ad Synaxim admissos: adeò apud omnes cõstat, vt nemo ea de re dubitandũ putet. Hic multa sunt notatu digna: Primũ quod carceri bus mancipatũ fuisse tradit Sozomenus: Deinde, quod facinus hoc multis mortis generibus dignũ esse dicit Socrates. Tertiò, quòd Presbyteri, nullã habeãt presbyteros ordinãdi potestatẽ, quæ penes solos est Episcopos, quod verba Synodi Alexandrinæ planum faciunt. Epiphanius quoque reprehẽdit Zacheum quendam, quòd audenter sacra mysteria contrectabat, & sacrificia cùm laicus esset, impudenter tractabat.

Socrates lib. 1. cap. 27. Eccle. historiæ.

Laicus missam celebrans.

Theodoretus li. 2. cap. 8.

Sozomenus lib. 2. cap. 25.

ordinati ab eo qui non est episcopus.

Laicus diuinæ contrectans.

Epipha. contra hæreses. Tom. 1. lib. 3. in compẽdiaria fidei doctrina.

Cæterùm quis est, qui non intelligit, si ita sint accipienda scripturarum ista verba, vt quotquot baptizati fuerint, veri sacerdotes censeri debeant omne, futurum, vt illud necessariò sequatur, reges quoque vt sint omnes. Nam qui dicti sunt sacerdotes, idẽ & regnum, & regnaturi dicuntur. Erunt itaque reges omnes, neque subiectum esse quenquã cuiquam oportebit. Hoc est, quòd maximè laborat Satanas, vt sublato ordine, quàm maximè fieri possit perturbet omnia. Neque verò non pulchrè illi processerunt consilia sua apud vicinos nostros: quibus simul vt persuasit, nihil pontifici, nihil Episcopis & sacerdotibus esse tribuendũ, quòd omnes regale sumus sacerdotium, excusso iugo pontificis & episcoporum, quandoquidem non sacerdotes modò, verùm reges esse omnes eadem scriptura docet, facilè persuasit, vt principum quoque legitimæq; suæ potestatis iugũ excuterẽt, seruili bello concitato, neque multò pòst, eò quoque perduxit amentiæ miseros, vt Christianissimi Imperatoris iugum excutere molirentur, quem iam scriptis suis de Imperio deturbatum, non amplius Imperatorem, verùm Carolum à Gandauo appellare ausi sunt. Sic illi nihilo fuerunt mitiores erga legitimum dominum suum, virum inter alias heroicas virtutes, quibus excellit, incredibili simul erga Deum pietate religioneque præditum, verbique illius propugnatorem acerrimum, quàm anteà fuerant erga Romanum pontificem, cæterosque Episcopos & sacerdotes. Adeò videre licet, quod mutuò sibi cohæret vtraque dignitas, Regalis & sacerdotalis, ruere vt altera non possit, quin eodem motu labefactata concidat altera. Neque alios in Regum & principum famam libellis, quos famosos vocant, proscindendis magis audaces esse, quàm qui prius in laceranda pontificum & sacerdotum existimatione calamos suos & linguas exacuerunt, dubiũ erit nemini, si modò rem diligẽtius explorare velit. Hi sunt præclari scilicet fructus istius, quemadmodum ipsi vocant, Euangelij. Si Turcæ Germaniam, quamlibet numeroso exercitu peruasissent, maiorem cladem & exitium adferre non potuissent, quàm quantum cacangelium istud attulisse videmus. Cognitos habebat istorum mores Erasmus Rotodamus, vt qui complures annos inter eos fuerat cõmoratus. Is in libro, quem scripsit in hos pseudeuangelicos, hoc de illis præbet testimonium. At iste, inquit, populus tam Euãgelicus, etiam Turcarum principi dicitur detestabilis, quem ait seditioni natũ: Quos subinde tumultus excitat? quoties quàm leuib⁹ de causis procurrit ad arma? ne suis quidem Ecclesiastis satis obtemperans, nisi dicant blanda auribus: profligandi etiam, si libeat in vitam eorum inuehantur, aut ab opinione dissentiant. Initio tantùm non Deus erat illis Lutherus, nunc ijsdem prorsus delirat, quòd nouum de Eucharistia dogma non recipiat. Nouam verò libertatem Euangelicam, impunè facere sentire quod cuiq; libitũ est. Huc nimirum tendunt artes Satanæ, vt rupta acie ordinata perturbationẽ inducat, vt fiat illud, quod scriptũ est in libro Iudicum: In diebus illis nõ erat rex in Israël, sed vnusquisque, quod sibi rectum videbatur, hoc faciebat. Vult vt simus sine lege, siue rege, sine sacerdotio, sine sacrificio: quod cùm perfecerit, simul & illud nullo negocio perfecerit, vt simus sine Deo. Nam vbi non est sacerdos & sacrificium, ibi nullus Deus agnoscitur: sicut anteà quoque copiosius de eo disseruimus.

Carolus V. Imperator.

Potestas secularis & dignitas pereunt sine sacerdotali dignitate.

Dignitas secularis & sacerdotalis mutuo cohærent.

Germania per pseudeuangelicos infinita damna passa fuit.

Erasmi testimonium de pseudoeuangelistis.

Ac satis iam planum fecisse videmur, quandoquidem est Dei cultus in Ecclesia, esse in ea sacerdotium, esse & sacrificium. Quòd verò isti dicunt, nusquam reconciliationis ministros in libris noui Testamenti sacerdotes appellari, sed presbyteros tantùm, demus hoc illis. Fieri enim potest, quamdiu durauit sacerdotium Iudæorum, vt ne quid cum illis habere commune Christiani viderentur, quòd suos appellari sacerdotes noluerint, sed presbyteros, hoc est, antiquiores, siue digniores, vt augustius quoddam Christianorum quàm Iudæorum sacerdotium esse demonstrarent, & cuius maiorem haberi rationem æquum

Sacerdos & sacrificium vbi non sunt ibi nõ agnoscitur De⁹.

Reconciliationis minister nusquam in nouo testamento sacerdos vocatur, sed presbyter quare id factum sit.

æquũ foret. Hoc enim Græci πρεσβύτερον, Latini vocãt antiquius. Quòd autẽ hoc est collectionis genus? ministros reconciliationis siue presbyteros non reperimus in nouo Testamẽto vocari sacerdotes, ergo nõ sunt sacerdotes? Nónne ad eundẽ modũ argumẽtari vicissim licebit? Nomẽ personæ nõ modò in noui, sed ne in veteris quidẽ Testamẽti libris de Deo dictum reperimus, non sunt ergo tres personæ Deus vnus: Quin & ipsum trinitatis nomen in scripturis nusquam inuenitur, non est ergo sancta Trinitas? Quis non videt, quàm hæc absurda sint? Sit ita, non fuerit appellatio sacerdotum inter Christianos ante euersam Hierosolymam, & prorsus abolitum Iudæorum sacerdotium: At simul vt illud est deletum, statim à Clemente Petri successore, à Dionysio Areopagita Pauli discipulo, ab Ignatio, & deinceps ab omnibus alijs ad hæc vsque nostra tempora sacerdotum nomen in Ecclesia frequentari cœpit. Cùm autem Esaias futurum prædixit, vt ex gẽtibus assumeret dominus sacerdotes & Leuitas, qui quomodo solebant filij Israël, dũ eorum staret religio, & templi cæremoniæ seruarentur, offerrent victimas cum psalmis in domo domini, nónne clarè de Christi sacerdotibus est loquutus? Verùm quorsum attinet de vocula disceptare? Vbi fuit sacrificium, ibi sacerdotium quoque fuisse nemo sanus dubitat. Nam hæc duo sic inter se coniuncta sunt, vt ab inuicem separari non possint: Neq; sacerdos sine sacrificio, neque sacrificium esse potest sine sacerdote.

Sacerdotum nomen in ecclesia quando frequentari cœpit.

Esa.66.

Iudic.17.

Sacerdos & sacrificium coniuncta.

Fuisse autem sacrificium Apostolorum temporibus si quis ambigit, vel ille in actis locus omnem illi dubitationem ademerit, vbi scribitur: Sacrificantibus illis domino & ieiunantibus, dixit illis Spiritussanctus, &cætera. Quamuis enim vulgata interpretatio habeat ministrantibus, Erasmus tamen quod est in Græco λειτουργούντων significantius vertit, cùm sacrificarent. Siquidem λειτουργὸς non simpliciter sonat ministrum, sed plerunque sacrorum ministrum, & qui fungitur officio sacerdotis pro alijs: & λειτουργεῖν non simpliciter ministrare, sed sacrum ministerium peragere, sacris operari siue sacrificare: & λειτουργία nõ quoduis ministerium, verùm illud vocatur, quod nos Missam vocamus. Hinc est, quod Basilius & Chrysostomus Missas suas inscripserunt λειτουργίας, Sic autem appellatur Missa κατ' ἐξοχὴν, tanquam vnum omnium excellentissimum, Deoque gratissimum ministerium, qua ratione Tullius orator, Aristoteles Philosophus, Paulus vocatur Apostolus: Ad hunc modum sacerdos quoque minister: & sacrificium, quod offert, vocatur ministerium: Non quod alij quoque non rectè ministri dicantur, nam & principes Dei sunt & Ecclesiæ ministri: Sic enim de illis Paulus loquitur: λειτουργοὶ γὰρ θεοῦ εἰσὶν εἰς αὐτὸ τοῦτο προσκαρτεροῦντες, hoc est, ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum seruientes, sed quòd illud longè præstantissimũ omniũ est ministeriũ, quo funguntur sacerdotes. Quod autem λειτουργία sacrum ministerium siue sacrificium significet, indicat ille locus apud Lucã: ὡς ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τῆς λειτουργίας αὐτοῦ, hoc est, vt impleti sunt dies officij eius. Λειτουργίαν transtulit interpres officium, nihil aliud intelligere volens, quàm sacrificium: Loquitur enim de Zachariæ sacerdotis officio. Pontifices autem & sacerdotes ex hominibus assumptos pro hominibus constitutos veteri lege fuisse in his quæ sunt ad Deum, vt offerrent dona & sacrificia pro peccatis, cùm à Paulo scriptum sit, nemo est tam proteruè improbus, qui negare audeat (quanquam illud temerè nonnulli negant) ad nostri quoque temporis sacerdotes hæc Pauli verba rectè referri posse.

Sacrificium tẽpore Apostol. Actor.13. λειτουργὸς.

λειτουργεῖν quid.

Missa appellatur liturgiæ per Antonomasiã.

Luc.1.

Hebræ.8.

Cæterùm aptè atque appositè admodum etiam nũc sacrificium vocatur officium. Sic enim dici solet, celebratur nunc officium. Nam cùm officium rectè factum dicatur, nos autẽ nulla rectè facta proferre possimus, quæ quatenus nostro sunt, ad iram Dei placandam, & remissionem peccatorum obtinendam sufficere nobis queãt, proferimus illud, quod omium rectissimè factum est à saluatore nostro pro peccatis nostris abolẽdis, proferimus corpus illius & sanguinem, qui factus est nobis iustitia & sanctificatio, & redẽptio, factus pro nobis obediens patri vsque ad mortem, mortem autem crucis: simul supplices deprecamur, vt auertat faciem suam à peccatis nostris, & respiciat in faciem Christi sui, pro nobis in cruce pendentis & morientis: vt non faciat nobis secundùm peccata nostra, non iudicet nos secundùm actus nostros, non retribuat nobis secundùm iniquitates nostras, sed faciat nobis, iudicet nos, retribuat nobis secundùm iustitiam filij sui, quam ille luens obedientia sua, peccatum inobedientiæ nostræ, pro sua ineffabili misericordia nobiscum communicare, nobis impartiri, & nostram facere dignatus est, posteaquàm semel ipsum per fidem & baptismum induti sumus. Estne quod officij nomine rectius appellari queat, quàm vnum hoc? Quæ enim sunt officia? quæ sunt rectè facta nostra? quæ coram oculis Dei & domini nostri proferre, quibus illum, qui iustè peccatis nostris irascitur, propitium nobis & placatum reddere possimus? Certè nisi vni illi officio, quòd ille nobis pro sua immensa bonitate, in cruce moriens, præstitit, innitantur, nulla sunt. Qui igitur sunt isti tam impij, tam à Christo auersi, qui nobis hoc quod solum verè

Sacrificium vocatur officium.

1.Corinth.1. Philip.2. Psalm.50. Psalm.84.

dici

dici meretur officium, eripere conantur? Qui alij, quàm iurati Satanæ ministri, quorum omne studium vna hac in re consumitur, vt immensum illud redemptionis nostræ beneficium, in quo solo confidimus, in quo solo gloriamur, sempiterna quadam obliuione obruatur? Nobis verò extrema quæque perferre prius contingat, quàm vt tantum hoc flagitium patrari permittamus, quod ne sol quidem ipse æquis oculis aspicere possit.

Verùm iusto dolore commoti ab instituto sumus nonnihil digressi. Nunc eò vnde cœpit redeat oratio. Illud enim orsi eramus dicere, quandoquidem sacrificasse constat Apostolos, quemadmodum clare liber Actorum docet, sacerdotes re ipsa fuisse, etiam si detur illud, quod propter discrimen sacerdotum legis, ante euersam Hierosolymam & extinctum Iudæorum sacerdotium, presbyteri, quàm sacerdotes appellari maluerint. Obiter autem explicauimus, quid sibi velit Liturgię nomen: Significare enim ministerium siue officium per excellentiam quãdam, id quod nos Missam vocamus, siue sacrificium, vnde & sacerdotes alicubi vocari officiantes audimus, quod illorum proprium est munus & officium sacris operari, hoc est missas celebrare, quod ante mille quoque trecentos annos his verbis testatur Fabianus martyr & Pontifex: Sacerdotes dominus sibi elegit vt sacrificent ei & offerant oblationes domino. In quam sententiam scripsit etiã pleraque Chrysostomus, epistolam ad Corinthios explicans. Nam & si prædicare quoque præclarum sit, ac Deo maximè gratum officium, non tamen hoc sacerdotum quondam proprium fuisse videtur: quòd ex Possidonio colligi potest: qui cùm fuisset auditor Augustini, vitam illius conscripsit. Narrat is, Valerium Hipponensem Episcopum, ordinato in presbyterum Augustino, exultasse & Deo gratias egisse, suas exauditas à Domino fuisse preces, quas frequentissimè fuderat, vt sibi diuinitus homo concederetur talis, qui posset verbo Dei & doctrina salubri Ecclesiam Dei ædificare, cui rei se, homo natura Græcus, minusque Latina lingua & literis instructus, minus vtilem præuidebat. Dedit igitur potestatem eidem Augustino presbytero coram se in Ecclesia Euangelium prædicandi ac frequentissimè tractandi, contra vsum quidem & consuetudinem Aphricanarum Ecclesiarum, vnde etiam ei nonnulli Episcopi detrahebant. Clarius etiam hoc indicat Socrates in sua Ecclesiastica historia, causam etiam explicans, quamobrem verbi ministerio presbyteris fungi non liceret: Presbytero, inquit, Alexandriæ non committitur verbi ministerium, quod ab eo tempore cœpit, quo Arrius Ecclesiam turbauit.

Sacerdotes officiantes.

Fab. epi. 2. ad orientales Episc.

Chrys. in 2. ad Corint. Ho. 13.

Prædicare cuius sit officiũ.

Possid. c. 5. de vita Augustinĩ

Socr. l. 5. ca. 22.

Ex his Possidonij & Socratis verbis cernere licet, quàm crassa sit istorum inscitia, qui putant ad hoc ordinari potissimum presbyteros, vt sint verbi ministri, cùm verbi ministerium proprium olim fuerit in multis Ecclesijs Episcoporum, ad quod sacerdotibus aspirare non licuerit: nõ quod maior in eo sit dignitas, quàm in altaris ministerio, quod omnia alia excellere, satis iam docuisse videmur: verùm quod ad prædicandi munus nõ æquè quiuis est idoneus, atque ad sacrificandum. Nam in ordinando Sacerdote nõ tam spectabatur excellens doctrina, quàm pietas & vitę sanctimonia. In eligendo autem Episcopo minimè sufficere visum est, si vitæ esset inculpatæ, si ætatem suam omnem sine crimine transegisset: sed requirebatur præterea, potens vt esset exhortari in sana doctrina, & eos qui contradicunt arguere. Sed hæc de proprio Sacerdotum officio dicta sufficiant.

In eligendo sacerdote, vel Episcopo quid spectabatur.

1. Tim. 3.

Quòd autem ordo Sacerdotij Sacramentum sit, vel ex eo cuiuis perspicuum esse potest, quòd quę requiruntur ad Sacramenti rationem, eorum ipsi deest nihil. Est enim sacrę rei signum, & quidem efficax: est visibile signum inuisibilis gratiæ. Signum aut elementum visibile, siue quis materiam dicere malit, est manuum impositio. Neque tamen ea sola: præcedit enim illam benedictio & inunctio, sequitur autem calicis porrectio. Præcipuum tamen in hoc Sacramẽto signum est, manuum impositio: Nam per benedictionem ordinandus diuinis officijs mancipatur: per vnctionem ad Christi corpus tangendum idoneus redditur: per calicis Porrectionem officij ministerijque sui admonetur: per impositionẽ verò manuũ, omnis ei gratiæ plenitudo confertur, accedẽte verbo, quod profertur ab Episcopo ordinante, quæ est forma huius Sacramenti. Nam simul vt accedit verbum ad elementum, fit Sacramentum, ac omnis ordinando gratiæ plenitudo confertur, vt quæcũque pertinent ad officium Sacerdotis, ea efficaciter exequi possit omnia. Hinc est, quod non in conferendis modò Sacramẽtis efficax est Sacerdotis ministerium, verùmetiam si quis præoccupatus in delictis fuerit, oratio tamen eius magis efficax esse creditur, quàm cuiusuis alterius non Sacerdotis, quantalibet is fuerit vitæ integritate præditus.

Sacerdotij ordinem sacramentum esse.

Ordinationis sacræ materia & forma.

Sacerdotis oratio magis efficax.

Etsi autem nulla sit in libris noui Testamẽti inunctionis mentio, sed solius manuum impositionis, non ideò tamen existimandum est recens hoc inuentum esse, vt ordinandi

Vnctio sacerdotum.

Sacerdo-

Anacl.epi.2. Ordinatio sacerdotum quomodo celebrãda

Sacerdotes oleo inungantur. Apostolorum hanc esse non scriptam traditionem testis est Anacletus Petri successor. Ordinationes, inquit, Episcoporum auctoritate Apostolica ab omnibus, qui in eadem prouincia fuerint Episcopis sunt celebrandæ, qui simul conuenientes, scrutinium diligenter agant, ieiuniumque cum omnibus celebrent precibus, & manus cum sanctis Euangelijs, quæ prædicaturi sint imponentes, dominica die hora tertia orantes, sacraque vnctione, exemplo Prophetarum & regum capita eorum, more Apostolorum & Moysi vngentes, quia omnis sanctificatio constat in Spiritusancto, cuius virtus inuisibilis sancto Chrismati est permixta: & hoc ritu solennem celebrent ordinationem.

Clem.epi. 2. ad Iaco.frat.dom. Episc.obidiendũ

Clemens quoq;: Omnis, inquit, pontifex sacro chrismate perunctus, & in ciuitate constitutus, scripturis sacris eruditus, charus & pretiosus homi nibus oppidò esse debet: quem quasi Christi locum tenentem honorare omnes debent, eique seruire, & obedientes ad salutem suam fideliter existere: scientes, quòd siue honor, siue iniuria, quæ ei defertur, in Christum redundet, & à Christo in Deum.

Luc.10. Dion.eccl.Hier. cap.4.

Scripsit de eo copiose Pauli discipulus Dionysius Areopagita: Scripsit & Cyprianus in libello

Tertul. de carnis resurrectio.

de chrismate edito: meminit Tertullianus. Neque quisquam est veterum penè scriptorum, qui non cum quadam etiam honoris præfatione meminerit. Quominus ferendi sunt, qui nostro hoc æuo sine quadam subsannatione sacri huius vnguenti meminisse

Manuum impositio.

non possunt. Quòd si propterea putant esse reijciendum, quòd Iudæorum quondam fuerit cæremonia genus hoc vngendi, reijciant & manuum impositionem, quæ & ipsa traxisse videtur ab Hebræis originem, quibus admodum ea fuit familiaris, cùm aliquid

Gen.48. Lenit.1.3.4.8. Num.27. Marc.10.

commendabatur, aut offerebatur Deo. Sic Iacob imponit manus duobus filijs Ioseph. Eodem ritu Moyses ordinat Iosue ad populi Dei gubernationem. Numero: 27. Eodem ritu Christus benedicit pueris Mar. 10. Ad eundem modum & super caput hostiæ immolandæ manus ponebatur.

Verùm hæc de sacramento ordinis dicta sufficiant, quod ministrantium est, nam pertinet ad ministerium reconciliationis. Quatenus autem hæc reconciliatio docendo sit aut prædicando, rectè referri posse videtur ad eam virtutem, quæ prudentia dicitur: quan

Malach.2.

doquidem scriptum est, quòd labia sacerdotis custodient scientiam, & legem ex ore eius requirent: quem etiam in Euangelio vocat dominus seruum fidelem & prudentem,

Matt.24. Dion.eccle. Hiera.cap.5.

quem constituit dominus suus super familiam suam, vt det illis cibum in tempore. Hoc est, quòd Dionysius quoque sacerdotum ordinem vocat illuminatiuum & luciducum, quòd eorum proprium est munus luce doctrinæ per salutis iter ducere proximos. Et in

2.Par.cap.29.

libris Paralipomenon legitur: Applicuerunt hircos pro peccato, imposueruntque manus super eos, & immolauerunt eos sacerdotes.

De ministro Huius Sacramenti.

CAPVT LIIII.

Episcopatus nõ est ordo.

Minister huius sacramenti est Episcopus: cuius hoc solius proprium est munus ordinare. Est autem Episcopatus non ordinis nomen, quatenus ordo sacramentũ est, verùm dignitatis & officij. Nam quemadmodum paulò ante commemoraui mus: ex presbyteris, qui multi erant in vna aliqua Ecclesia, vnus eligebatur, qui non re-

Episcopi officia.

liqui magis gregis totius, quàm ipsorum etiam presbyterorum curam gereret. Ac in sacramentis quidem conficiendis & ministrandis, excepta ordinatione & confirmatione nihilo maior est Episcopi, quàm sacerdotis auctoritas, nisi quòd ligandi soluendique potestas tantò maior est penes Episcopum, quantò plus ad eam rem doctrinæ iudicij que requiritur: quibus præ cæteris Episcopum abundare præsumitur, qui vel ipsa reliquis rebus ijs præstat, vel adiunctos habet saltem lateri suo viros eruditione iudicioque præstãtes, vt, quòd vulgus sacerdotum de grauioribus peccatis perinde facere non potest, quid

Casuũ reseruatio vnde.

ligandum quidue soluendum sit, facilè discernere queat. Inde est illa casuum, vt vocant, reseruatio: quorum nonnulli ad ordinarij cuiusuis, alij verò, qui sunt grauiores, non nisi

Exod.18.

ad summi pontificis indicium spectant. Neque verò non iuxta scripturarum auctoritatem, in quibus Iethro Moysi consilium dedisse legitur, vt partiretur in alios iudicandi onus. Quicquid maius, inquit, fuerit, referant ad te, & ipsi minora tantùm iudicent. Hoc igitur exemplo videmus in Ecclesia Dei constitutum, vt grauiores casus Episcopi, grauissimi Pontificis Max. iudicio reseruarentur. Interest autem Ecclesiæ, vt non omnes ab omnibus peccatis absoluendi potestatem habeant, cùm difficultas absolutionis peccandi sæpè frenum inijciat. Quanquam vbi mortis periculum imminet, à quibusuis quamlibet enormibus peccatis absoluendi cuilibet sacerdoti potestas est concessa. Sic igitur in auctoritate ligandi atque soluendi maior penes episcopum, quàm sacerdotem,

Tertul.li. de pœnitentia.

maxima penes pontificem est potestas, cùm illi præ cæteris dictum sit: Tibi dabo claues regni cœlorum. Quæ verba sic Tertullianus interpretatur, vt per ea soluendi & alligandi

potesta-

poteſtatem, perſonaliter Petro collatam eſſe dicat, non Eccleſiæ. Quod ad reliqua attinet, æquè baptizat, æquè conſecrat, æquè ſacerdos abſoluit vt Epiſcopus: In hoc ergo pares ſunt Epiſcopus & Sacerdos. Cæterùm quòd in humano corpore fieri videmus, vt ſit corpus quidem vnum, membra verò multa, omnia autem non eundē actum habeant, idem & in Chriſti corpore, quæ eſt Eccleſia, cernere licet. Multi namq; corpus vnum ſumus in Chriſto, ſinguli autē alter alterius mēbra. Hęc cōnexio totius corporis vnanimitatē requirit, ſed prȩcipuè concordiā exigit ſacerdotū, quibus, vt à Leone pōtifice vere maximo ſcriptū eſt, etſi dignitas non eſt communis, eſt tamen ordo generalis: Quoniam & inter beatiſsimos Apoſtolos, in ſimilitudine honoris, fuit quędam diſcretio poteſtatis: & cùm electio par eſſet omnium, vni tamen datum eſt, vt cæteris præemineret: De qua forma Epiſcoporum quoque eſt orta diſtinctio, & magna diſpoſitione prouiſum eſt, ne omnes ſibi omnia vendicarent, ſed eſſent in ſingulis prouincijs ſinguli, quorum inter fratres haberetur prima ſententia: & rurſus quidam in maioribus vrbibus conſtituti, ſolicitudinem ſuſciperent ampliorem, per quos ad vnam Petri ſedem vniuerſalis Eccleſiæ cura confluaret, & nihil vnquàm à ſuo capite diſſideret. Ex quibus verbis, quæ apud Iulium quoque Papam in Epiſtola ad Orientales ſcripta reperiuntur, illud diſcimus, qui non diſſenſionis, verùm pacis & dilectionis Deus eſt, eum vt pax & vnitas in Eccleſia ſua retineri poſsit, hanc rationem conſtituiſſe, vt non modò diſcretus eſſet ordo ſacerdotum ab ordine laicorum, verùm & inter ipſos etiam ſacerdotes & Epiſcopos, quamuis ordo generalis non eſſet, tamen dignitas communis. Non eſt enim alius Epiſcoporum, quàm ſacerdotum ordo, verùm dignitas maior eſt Epiſcoporum. Inter Epiſcopos autem honoris quidem eſt ſimilitudo, verùm diſcretio poteſtatis. Idem honos, eadem eſt dignitas Epiſcopi, qui infimo loco ſedet, atque vel Archiepiſcopi, vel Patriarchæ, vel ſummi etiam Pontificis, qui Papa, hoc eſt pater patrum appellatur, qui non magis eſt Epiſcopus, quàm quiuis alius ex alijs, qui ſunt extremo loco: Apud Hieronymum ſcriptum legimus. Peſsimæ conſuetudinis eſt, inquit, in quibuſdam eccleſijs, tacere preſbyteros, & præſentibus Epiſcopis non loqui. Hoc tantùm differt ab alijs quòd illi in partem ſunt vocati ſolicitudinis, penes hunc verò eſt plenitudo poteſtatis. Nā ſi ex ęquo poſſent omnes omnia: retineri vnitas non poſſet. Quare, ſicut antea docuimus, à Chriſto fuit inſtitutū, vt de maioribus fidei præſertim cauſis, ad vnū illum, qui ſedet in Petri cathedra, pontificem Romanum referretur, quod ab Apoſtolorum temporibus ad hæc vſque noſtra ſemper quidem à Catholicis, ſæpè etiam fuit ab hæreticis obſeruatum.

Rom. 12.

Epiſt. 14. Epiſcoporū ordo

Papæ ſeu pontificis max. eminentia.

Sacerdotes ab Epiſcopis in quo diſtinguantur.

Ad Nepotianū de vita clericorum.

Papa pater patrum penes hūc poteſtatis plenitudo.

De maioribus fidei cauſis ad pont. Rom. referendum.

Si quis autem ſecum diligentius expendat, quàm admirabili conſilio hic in Eccleſia ſit ordo conſtitutus, facere nō poterit, quin dicat, A domino factū eſt iſtud. Neq; enim humani ingenij, verùm diuinę res eſt ſapientiæ. Principio, nemo illud ibit inficias, res ſacras non oportere niſi reuerenter tractari. Quæ autem adhiberi poterit reuerentia, ſi promiſcuè cuiuis è fęce vulgi ad tractandas illas aditus patebit? ſi baiulis & zonarijs, ſi carnificibus etiam, quod apud iſtos factum videmus, qui volunt ordinem ex Eccleſia ſublatum, ſi deniq; fœminis, quas ne loqui quidem in Eccleſia permittit Apoſtolus, verbū Dei prędicare, baptizare, abſoluere, conſecrare licebit? De Marcione ſcribit Epiphanius, quòd is mulieribus fecerit poteſtatem baptizandi: mox ſubdit: Apud ipſos enim omnia ſunt ludibrio plena, & nihil aliud. Reuera nihil aliud ſunt apud iſtos, quàm ludibria ſacramenta omnia, diuinaque omnia dum ita perūlgantur, ac profanantur, quæ non niſi maxima cum reuerentia tractari oportebat. Ac rectè de hoc genus hæreticis ſcripſit Tertullianus. Ipſæ mulieres hæreticæ quàm procaces? quæ audeāt docere, contēdere, exorciſmos agere, curationes repromittere, forſitan & tingere. Ordinationes eorū temerariæ, leues, inconſtantes. Nunc neophitos collocant, nunc ſeculo obſtrictos, nunc apoſtatas noſtros, vt gloria eos obligent, quia veritate nō poſſunt. Nuſquàm facilius proficitur, quàm in caſtris rebellium, vbi ipſum eſſe illic, promereri eſt, & laicis ſacerdotalia munera iniungunt. Quamobrem ſumma quadam, neq; humana, ſed diuina ratione inſtitutū eſt, vt Eccleſiæ miniſtrorum ordo diſtinctus eſſet à laicis.

1. Cor. 14.
1. Tim. 2.

Epiph. li. 3. contra hæreſ. Hareſi. 42.

Mulierum hæreticarum procacitas. Tertul. præſcri. aduer. hæret.

Iam inter ipſos Eccleſiæ miniſtros & hoc prudenter admodum eſt excogitatum, vt ne derepentè cuiuis ad ſacerdotij gradum proſilire liceret: Prius in minoribus exercebatur, ad oſtia ſtabat aliquandiu, quo munere cum rectè functus eſſet, dabatur ei poteſtas legendi prophetias, ac paulò poſt dæmonia expellendi. In quibus officijs cùm diligenter verſatus fuiſſet, iam admittebatur intra cancellos vbi myſteria peragebantur non excludebatur cum cæteris: quin Epiſcopis & presbyteris præſto ſemper aderat, & eos continuè ſequebatur, qua etiam ex cauſa acolythos dictos exiſtimant. Poſteaquàm verò ex diuturna cum ſacerdotibus conſuetudine, ritum ſacrorum peragendorum aliqua ex parte cognouiſſe viſus eſt, tū primùm ad ordines, qui ſacri vocantur, promoue

In ordinationibus ſubordinata progreſſio eſt, pacis & unitatis retinaculum

P ri licē-

ri licebat. Neque sic tamen statim sacerdos ordinabatur, verùm Subdiacono facto, dabatur ei tantum potestas vasa sacra, calicem, & patenam contrectandi, & ad sacerdotis vsum ferendi, ac epistolam cantandi. Ad Euangelium verò cantandum & prædicandum non admittebatur, nisi prius Diaconus esset ordinatus. Cùm verò Lector in scriptis Prophetarum, Subdiaconus in epistolis Apostolorum, Diaconus autem in Euangelijs legendis iustum tempus posuisset, ac per supràscriptos gradus omnes, ritum omnem sacrorum peragendorum diligenter inspexisset, tum primum ad conficiendum & offerendũ Christi corpus & sanguinem, ad verbum eius annunciandum, & ad sacramenta fidelibus ministranda admittebatur.

Hæreticorum dissidia.

Atque ita omni ex parte perfectus tandem est ordo, quatenus est sacramentum, nondum tamen perfectus est, quatenus facit ad vnitatem Ecclesiæ tuendam & conseruandã, quæ sine ordine constare non potest. Nam si par esset sacerdotum omnium auctoritas & potestas, effugere schisma nõ liceret: Futurum enim esset, quod hoc infelici seculo nostro euenisse videmus apud eos, qui semetipsos segregantes, Euangelici quam Christiani dici maluerunt, vt secundùm suum quisque sensum scripturas interpretaretur, suo quisq; iudicio atq; arbitrio sacrorum peragendorum ritus veteres abrogaret, ac nouos institueret, at

Genes. 11.

que ita non esset iam Ecclesia terra vnius labij & sermonum eorundẽ, sed futura esset Babylon quædam, confusis prædicantium linguis, vt non audiat vnusquisq; vocem proximi sui, qualis reuera est apud eos, apud quos omnis Episcoporum iurisdictio & auctoritas est abrogata. Miserandam ibi videre licet Ecclesiæ faciem, non solùm quòd secus in vna ciuitate docetur quàm in alia, quodque fidibus luditur, non fides vna retinetur, verumetiam quod in vna & eadem ciuitate aliud hic in templo, aliud ille è loco superiore detonat: Huic ille Suermerus, ille contrà huic hæreticus est: atque ita præclarum istud, si dijs placet, Euangelium secum ipsum pugnat. Intereà verò, scinditur incertum studia in

1. Cor. 1.

contraria vulgus: Hic dicit, ego sum sancti Lutheri: alius, ego verò sancti Zuinglij: alius, ego verò sancti Caluini: alius ego verò sancti Balthasaris Anabaptistæ: alius, ego verò sancti Schuenckfeldij: alius, ego verò sanctorum omnium Suermerorum. Sic huic sanctum videtur quod Lutherus: illi, quod Caluinus, vel alius quisquam hæreticorum scripsit, neque minus habere id vult auctoritatis, quàm ipsum Apostolorum symbolũ: neque iam scripturarum canonicarum, sed alicuius ex hęreticis auctoritate sententiam suam confirmare conatur. Quid hic aliud expectandum est in hac ipsorum inter se, qui se à Christi

Luc. 11. Oseæ. 10. Episcoporum in eccle. necessitas.

corpore auulserunt, dimicatione? quàm quod à Propheta dictum est? Diuisum est cor eorum, nunc interibunt. Vtinam autem saluis ijs, qui errauerunt, primo quoq; tempore error ipse intereat. Huius itaque generis schismata ne orirentur in Ecclesia, aut si quæ orta essent, vt priusquam radices altius agere cœpissent, extirpari tempore possent, prouidere volens Spiritussanctus, posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo: qui ex eo nomen sortiti sunt, quòd omnes inspiciant, cunctaq; speculentur, ac diligenter attendant, non modo de populo, verumetiam de clero, quomodo vitam quisq; suam instituat: ac inprimis de doctrina cuiusq; accuratius inquirant, quæ si sana non sit, nihil vita proderit quamlibet laudata. Nam sicubi fidei firmum & stabile fundamentũ iactum non est quicquid superstruxeris, corruet.

Actor 20. Episcopi vnde dicti

Vita bona sine doctrina bona proderit nihil.

Episcoporum munus.

Quamobrem hæc prima & præcipua Episcoporum cura est & esse debet, sana vt in ecclesia doctrina conseruetur, neque fas cuiquam sit somnia sui capitis pro Euangelio populo venditare. Planum id anteà fecimus, verbi ministerium peculiariter ad Episcopos pertinere, quare non est cuiquam licitum illud sibi sumere, nisi mandatum ab Episcopo fuerit. Neque enim alicuius profani magistratus munus est, arbitratu suo verbi sacrorumque ministros instituere, multò minus autem vulgi: de quo præclarè scripsit quidam, quòd non est in eo consilium, non ratio, non discrimen, non diligentia: semperque

Cicero pro Plãcio vulgus quid.

Hom. 2. in ca. 1. Ioan.

sapientes ea, quæ fecisset populus ferenda, non semper laudanda duxerunt. De quo sic scribit Chrysostomus. Quod si quid sit populus, percontaberis. Est quiddam tumultus perturbationisq; plenum: Est stultitia maiori ex parte constans, atq; compositum, temere per maris fluctus, varia & pugnãte sententia sæpenumero iactatũ. Ad solos Episcopos ea cura propriè pertinet. Legimus Timotheum & Titum à Paulo constitutos Episcopos. Tito verò mandatum ab illo fuisse, vt ipse, non vt populus, qui docendus, non sequẽdus

Titum. 1. Episcoporũ aut sacerdotũ laicis non conuenit institutio.

est, aut profanus magistratus aliquis cõstitueret per ciuitates presbyteros. Legat qui volet & acta, & epistolas Apostolorum omnium, nusquam reperiet quòd quicquam in hac parte sibi iuris vel populus, vel profanus magistratus vsurpauerit.

Episcoporũ electio laicis non conuenit.

Sed fuit aliquando penes populum electio. Fuerit: verùm hoc nunquàm fuit, vt ipse sibi constitueret sacerdotem aut Episcopum: ostendebat quidem quem sibi dari vellet, verùm institutio sacerdotis nõ fuit nisi penes Episcopum, Episcopi verò penes Romanũ

ponti-

pontificem. Meminit Chrysostomus electionis, quæ fiebat per populum, verùm ita, minimè vt laudandam, quin reprehendendam potius existimet: his enim verbis vtitur: Ito iam hinc, ac publica festa spectato, ea dico, in quibus dignitatum Ecclesiasticarum electiones de more fiunt, & tam multis videbis ibi criminationibus lacerari Episcopum, quanta est tota illa subditorum multitudo, quibus eligendi potestas concessa est. Hos omnes tam in multas factiones scindi, neque inter se consentire, neque cum eo, cui sorte Episcopatus delatus est, conuenire videas: sed vnusquisque à suis vnius partibus stat, alius hunc, alius illum eligens: cuius rei causa hæc est, quòd idipsum non spectant, quod solum spectandum fuerat, nempè animi virtutem, sed aliæ sunt causæ quibus honoris conciliatur. Verbi gratia: Hic quòd claro genere natus sit, in Episcopatus, inquit, ordinem cooptetur: ille quòd opibus abunder, neque indigeat alimentis ex Ecclesiæ prouentibus quæsitis: alius quòd ab aduersarijs ad nos transfugerit: alius sibi genere propinquum ac necessarium, alius adulatorem cæteris anteponere maunlt: Nemo est qui eum qui idoneus sit spectare velit, aut animi partes explorare curet. Hæc fuit apud orientales eligendi per populum ratio Chrysostomi temporibus. A qua non diuersa fuit ea, de qua scribit Hieronymus cùm dicit. Nonnunquam errat, inquit, plebis vulgíque iudicium, & in sacerdotibus comprobandis, vnusquisque suis moribus fauet, vt non tam bonum quàm sui similem quærat præpositum. Non dissimilia in laudatione Basilij & Athanasij scribit Gregorius Nazianzenus. Et in libro de sacerdotali dignitate Ambrosius cap. 5. Similiter errabatur & in Aphrica: Qua etiam ex causa faciendum putauit Augustinus, vt quemadmodum ipse non successerat, sed accesserat Valerio, sic viuens Ecclesiæ suæ, de successore prouideret, quòd sciret per ambitiosos & cõtentiosos homines, Ecclesias perturbari solere. Neque verò fecit hoc sine exemplo. Nam & Alexander Alexandrinus Episcopus Athanasium, sicut Epiphanius, & ex Apollinario Sozomenus, & Athanasius Petrum sibi successorem delegit, sicut Ruffinus & Theodoritus tradiderunt. Idem Alexandrum Constantinopolitanum, de Paulo Sozomenus, & aliquanto ante Theotecnũ Cæsariensem, de Anatalio feciſſe scribit Eusebius. Quin & eadem ex causa constitutum fuisse videtur sub idem tempus in Laodicensi Synodo. Non esse permittendum turbis, electiones eorum facere, qui sunt ad sacerdotium promouendi. Quod idem in capitulis Græcarum Synodorum, repetitum postea legimus, & in 8. Synodo Constantinopolitana. In quadam ad Cornelium epistola Cyprianus de Episcopi electione mentionem faciens, diuini primùm iudicij, deinde populi suffragij, postremò coepiscoporum consensus meminit. In ea verò quę proximè sequitur, de vniuersæ fraternitatis suffragio, deque Episcoporum qui in præsentia conuenerant iudicio, Sabino delatum Episcopatum scribit. Extat apud Theodoritum Epistola Petri Alexãdrini de Lucio, qui mercatus erat Episcopatum. Non hunc, inquit, constituerat conuentus orthodoxorum Episcoporum, non verorum clericorum suffragia, non populi postulatio, quemadmodum Ecclesiasticis iubetur sanctionibus. Contra verò in secunda Athanasij Apologia, extat epistola Synodi Alexandrinæ, in qua testimonium hoc datur Athanasio, quod omnis multitudo, populusque Catholicæ Ecclesiæ in vnũ coactus, quasi in speciem vnius corporis, & animæ, clamoribus, vociferationibusque postulauerit Athanasium Ecclesię Episcopum dari, atque vt id facerent Episcopi, qui tum ibi fuerant cõgregati, per multos dies ac noctes obtestati fuerint, cum interea, nec ipsi ab Ecclesia discederent, nec Episcopis discedendi facultatem permitterent.

Chry. li. 3. de sacerdotio. *Electionem populatem reprehendit Chry.*

Nota.

Lib. 2 contra Iouinianum.

Aug. epist. 110. *Ambitiosi perturbant ecclesiã*

Hæresi. 68. *Lib. 2. cap. 17.* *Lib. 2. cap. 3.* *Lib. 4. cap. 2.* *Lib. 3. cap. 3.* *Lib. 7. cap. 32.* *Cap. 13.* *Cap. 1.*

Cyp. li. 1. epi. 3.

Lib. 2. cap. 22.

Athanasius.

Neque dubium est, quin quo tempore vigebat persequutio Christianorum, cùm episcopatum desiderare nihil tum fuerit aliud, quàm velle martyrem fieri, & ambitio minor, & in eligendo maior fuerit populi grauitas & constantia. Posteaquàm verò secundis Christianorum rebus paulatim irrepsit ambitio, corrupto iã Ecclesię statu, cõmutata fuit ea ratio, ita vt sacerdotum quidem electio, fidelis verò populi consensus tantum adhiberetur, quemadmodnm ex Stephani, & Nicolai pontificum epistolis docemur, ita tamen, vt penes Pontificẽ Romanum aut certè Metropolitanũ, cõstituendi episcopũ potestas esset: qui nisi quid impediret, nõ inuitus cleri, plebisq; cõsensum & desiderium sequebatur. Morem hunc describit Leo Põtifex his verbis: Vota, inquit, ciuium testimonia populorũ, honoratorum arbitrium, electio clericorum in ordinationibus sacerdotũ constituantur. Origenes requiri scribit in ordinando sacerdote & præsentiam populi, vt sciãt omnes & certi sint, quia qui præstãtior est ex omni populo, qui doctior, sanctior, qui in omni virtute eminentior, ille eligitur ad sacerdotium, & hoc astãte populo, ne qua postmodum retractatio cuiquam, ne quis scrupulus resideret. Sic in veteri quoque lege coram omni synagoga iubet Deus constitui sacerdotem. Hoc, inquit, Cyprianus, instituit & ostendit, ordinationes sacerdotales nõ nisi sub populi assistẽtis cõscientia fieri oportere,

Ambitio minor in primitiua ecclesia. *Steph. ad Rom. Archiep. Rauc.* *Nicol. ad Ioan. Rauenn. Archi.*

Leo epi. 84.

Orig. hom. 6. in Leuit.

Num. 8. *Cyp. epi. 4. li. 1.*

vt plebe præsenti vel detegantur malorum crimina, vel bonorum merita prædicentur, & sit ordinatio iusta & legitima.

Ordinandorum ad sacerdotium electio populo præsente.

Quamuis autem hoc nostrum seculum sit longè corruptissimum, obseruari tamen etiam nunc videmus, vt ordinationes fiant præsente populo, cuius & si suffragia non requiruntur, admonetur tamen is, vt si quid habeat quod obijcere possit contra ordinandum, dicat intrepidus: Quod si tacuerint, omnes consensisse iam in inordinandum videntur. Quod autem attinet ad aliquem huic vel illi Ecclesiæ præficiendum, non tam imperitę multitudinis, quàm patronorum voluntatis & desiderij ratio nunc habetur: Hi quem dignum esse censuerint ad gerendum in Ecclesia sacerdotium, offerunt Episcopo, qui si cognouerit idoneum, nihil iam impedit quominus ipsius auctoritate Ecclesiæ illius ministerio fungatur. Sic fieri videmus, vt de minoribus Ecclesię ministris penes Episcopos, de Episcopis verò constituendis iudicium & potestas penes eum sit, qui pater est patrum, Romanum pontificem: Sic vnitas in ecclesia retinetur: sic schismatibus obuiam itur: sic vt idipsum sapiant, idipsum dicant, idem sentiant omnes, prouidetur: dum vnius diœceseos vnus est Episcopus, cui tanquam patri, non reliquus modò grex à Deo ipsi concreditus, verùm & sacerdotes omnes dicto sunt audientes. Omnium autem Episcoporum in omnibus totius orbis Christiani prouincijs, vnus tanquàm communis pater est Romanus Pontifex, ex quo pendent, cuius auctoritatę sequuntur, ad quem de causis maioribus omnibus referunt omnes. Hac ratione visum est Spiritui sancto concordem in Ecclesia Dei doctrinam conseruare. Nam si vel magistratui, vel populo cuiuscunque ciuitatis aut oppidi, iudicio suo, non relata prius re ad Episcopum, citra ipsius auctoritatem constituere sibi presbyteros liceret, tot essent schismata, quot sacerdotes: ad sua quisque desideria coaceruarent sibi magistros prurientes auribus: cùm præsertim idem nunc de plerisque in prouincia hac nostra dici possit, quod de Athenien-sibus in Actis Apostolorum scriptum legimus, quòd ad nihil aliud vacant, quàm aut dicere, aut audire aliquid noui. Iudicium itaque de verbi ministris deque doctrina eorum, non aliorum esse quàm episcoporum adeò certum est & indubitatum, vt illi ipsi, qui non tam eorum, quàm Christi suaue iugum per eos ecclesiam suam regentis excusserunt, in confessione sua Augustana disertè scripserint. Hanc Episcoporum esse iurisdictionem de doctrina cognoscere, & doctrinam ab Euangelio dissentientem reijcere, simul etiam impios, quorum nota est impietas, excludere à communione ecclesię. Tanta est vis veritatis, vt vel inuitis etiam & repugnantibus ijs, qui eam oppressam cupiunt, per ipsorum nihilominus iugulum erumpat. Quamobrem verissimè scriptū fuit à Clemente Petri successore, quod solis Sacerdotibus concessum est vt iudicent, quoniam dictum est eis, Iustum iudiciū iudicate. Et rursum: Estote trapezitæ probati, vobis enim Laicis permissum non est, imò contrà, ijs, qui iudicandi potestate carent, dictum est, Nolite iudicare, & non iudicabimini.

Pontifex Rom. omnium Episcoporum in omnibus prouincijs tanquam vnus communis pater est.

2. Tim. 4.

Actor. 17.

Episcoporum iurisdictio secundū Protestātes.

Clem. li. 2. c. 40 constit. Apost.

Cont. eos qui causantur imperitiam Episcoporum.

Verùm hic isti causificantur, esse plerosque indoctos Episcopos, vt de sana doctrina iudicare non possint. Quid si causificatores isti nihil non suo iudicio tribuentes, multò ipsi sint indoctiores? Neque enim nescimus, qui sint isti, qui res nouas in hac prouincia moliuntur, adeò literarum omnium rudes plerique omnes, vt vix etiam paulùm aliquid vltra prima elementa progressi videantur. Est autem Deo gratia, cuius hoc est solius beneficium, quod nullum fuit vnquàm tempus, ex quo lux Euangelij nobis affulsit, quo nō habuerit Episcopos hæc nostra prouincia viros & prudentia, & doctrina insignes. Verùm demus hoc illis, reperiri nonnunquam inter eos aliquem non doctissimū: atqui prouidit huic quoque rei Spiritus sanctus: Magna enim ex parte ita videre licet Ecclesias dotatas, vt minimè desint Episcopis facultates, quibus viros doctos in comitatu suo alere queant. Deinde verò sunt in vnaquaque Cathedrali ecclesia sacerdotum collegia constituta, quos Canonicos vocant, qui sunt à consilijs Episcoporum, in quibus & ipsis reperiuntur sępè non pauci doctrina prędantes. Quamobrem sicut Moyses cùm solus haberet potestatem prędesse populo, septuaginta presbyteros elegit, quibuscum populum iudicaret: sic Episcopus quamuis principem in Ecclesia locum teneat, adsciscit tamen & ipse presbyteros, quoties de re aliqua grauiore suscipi deliberationem oportet, sine quorum consilio etiam nihil agi fuisse solitum in ecclesia scribit Ambrosius. Sed tanta nunc est morum in quibusdam peruersitas, vt cuiusuis potius, quàm Episcopi sui iudicium de doctrina requirant. Aquæ furtinæ dulciores, & panis absconditus illis est suauior. Sit alius quispiam neque doctus, neque virtute vlla prædituś, quin ex omni vitiorum genere conflatus, modò noui proferat aliquid, quod cum sanctæ catholicæ Ecclesiæ recepta doctrina pugnet, statim audiunt, & in oculis ferunt, quamlibet improbum & indoctum. Atqui non hoc habet Augustana confessio, quā isti se tanquā Christianā amplecti

Canonicorum officium. Exod. 18.

Amb. in c. 5. ep. ad Timoth.

Prou. 9.

amplecti non obscurè ferunt,& in eam se nonnulli conceptis verbis iurasse profitentur: quæ certè iurisdictionem concedit Episcopis de doctrina cognoscendi, & doctrinam ab Euangelio dissidentem reijciendi. Atq; hic necessariò & iure diuino debere dicit eis Ecclesias præstare obedientiam, iuxta illud: Qui vos audit,me audit. *Augusta. confessio concedit iurisdictionem Episcopis.*

Verùm dissidet,aiunt,Episcoporum doctrina ab Euangelio. Quam autem sibi isti nõ constant,quamque secum ipsi pugnant.Docent Episcopis iurisdictionem competere de doctrina cognoscendi, & interea doctrinam eorum, tanquàm ab Euangelio dissidentem,reijciunt & condemnant.Est ne hoc de doctrina iudicium Episcopis permittere,ac non tibi potius hanc auctoritatem arrogare, tu vt iudices illum, cuius te iudicio subiectum, quem haud aliter quàm seipsum te Deus audire voluit? Inde autem schismata & hæreses obortæ sunt & oriuntur,dicit Cyprianus,dum Episcopus,qui vnus est,& ecclesiæ præest, superba quorundam præsumptione contemnitur, & homo dignatione Dei honoratus, ab indignis hominibus iudicatur. Quis enim hic est superbiæ tumor, quæ arrogantia animi, quæ mentis inflatio, ad cognitionem suam præpositos & sacerdotes vocare: ac nisi apud te purgati fuerimus, & sententia tua absoluti, per te iam sex annis nec fraternitas habuerit Episcopum, nec plebs præpositum, nec grex pastorem, nec ecclesia gubernatorem,nec Christus antistitem, nec Deus sacerdotem. Subueniat Puppianus & sententiam dicat: & iudicium Dei & Christi in apertum referat, ne tantus fidelium numerus, qui sub nobis accersitus est, sine spe salutis & pacis exisse videatur,ne nouus credentium populus nullam per nos consecutus esse baptismi & Spiritussancti gratiam iudicetur: ne tot lapsis & pœnitentibus pax data,& communicatio nostra tui examinatione concessa iudicij auctoritate soluatur. Annue aliquando & dignare pronunciare de nobis, & Episcopatum nostrum cognitionis tuę vigore firmare: vt Deus & Christus eius agere tibi gratias possint,quòd per te sit antistes & rector altari eorum paritèr & plebi restitutus. Apes habent regem, & ducem pecudes, & fidem seruant latrones mancipi, cui obsequio plenæ humilitatis obtẽperant. Quanto simpliciores & meliores vobis sunt brutæ pecudes,& mutæ animalia & cruenti licet ac furentes inter gladios atq; inter arma prædones? Præpositus illic agno scitur & timetur; quem non sententia diuina constituit, sed in quem factio perdita & nocens caterua consensit. *Episcopalis iurisdictionis est de doctrina cognoscere & ab euangelio dissidentem reijcere Luc.10. Schismata & hæreses vnde. Cyp.li.4.epi.9.*

Quod Puppiano sanctus pontifex & martyr Cyprianus,hoc sibi quoque dictum isti putent,in quibus tantus est superbiæ tumor, tanta animi arrogantia, tanta mentis inflatio,vt ad cognitionem suam Episcopos vocare audeant,ac nisi apud eos purgati,ac eorũ sententia sint absoluti, non sex, quemadmodum scribit Cyprianus, sed sexcentis annis, neq; sacerdotes, neque Episcopos, neq; sanam Euangelij doctrinam Polonia habuerit, neque Christum vnquam agnouerit. Non fuerit Episcopus Adalbertus, non fuerit Stanislaus,qui Christi Euangelium sanguine suo signatũ nobis reliquerunt. Quid autem aliud illi docuerunt? quàm quod successores eorum docuerunt, quod nunc etiam docent illi,qui loca eorum tenent,nimirùm de quo initio scripsimus, Iesum Christum, & hunc crucifixum? Hunc non modò sermonibus & scriptis,verùm & certorum dierum obseruationibus,& signis,& imaginibus,& habitu,& gestu,& actione, variisq; cæremonijs, deniq; omni quacunq; fieri potuit ratione, nõ tantùm animis fidelium infigere,verùm & rudium oculis ingerere conati sunt, vt si quis mente comprehendere nõ posset,vel manibus ei contrectare liceret. Istorúmne doctrina dissidet ab Euãgelio,ac non vestra potius? qui,sicut anteà per nos fuit demonstratum,Christi crucifixi memoriam omnem ex omniũ animis euellere, sempiternaq; obliuione obruere nixi estis, externis illis signis,quib? ea rudiorum animis insculpebatur,abolendis: Vnde etiam ansa data est alijs, quandoquidem externa omnia in contemptum adduxistis, externum etiam verbi ministerium abrogandi. Quid autem aliud est ab Episcopo se segregare,nouamq; sibi cathedrã constituere,quàm à Christi corpore, quæ est Ecclesia separari? Rectè enim præclarus idem Pontifex & martyr Cyprianus: Illi sunt,inquit,ecclesia,plebs sacerdoti adunata,& pastori suo grex adhærens. Vnde scire debes,Episcopum in Ecclesia esse,& ecclesiam in Episcopo,& si qui cum Episcopo non sint,in Ecclesia non esse. *Polonia quàm diu Christiana fuerit. Adalbertus & Stanislaus Episcopi sancti. 1.Cor.1. Ab episcopo se segregare, est à Christi corpore separari. Cyp.li.4.epi.9 Episcopus in ecclesia,& ecclesia in Episcopo. Schismatis criminis gratitas qualis. Cyp.tract.8. vnit.ecclesiæ. Tit.3. Rom.13.*

Cæterùm quàm graue sit crimen ab Episcopo se velle secernere, docet idem alio loco Cyprianus. (Libenter enim sanctissimi martyris vtimur testimonio) cuius hæc verba sunt: Auersandus talis,inquit, atque fugiendus,quisquis fuerit ab ecclesia separatus. Peruersus est huiusmodi,& peccat,& à semetipso damnatus. An esse sibi cum Christo videtur,qui aduersus sacerdotes Christi facit? qui se à cleri eius,& plebis societate secernit? Arma ille contra ecclesiam portat,contra Dei dispensationẽ repugnat: Hostis altaris aduersus sacrificium Christi rebellis,pro fide perfidus,pro religione sacrilegus,inobsequens seruus, filius impius, frater inimicus, contemptis Episcopis & Dei sacerdotibus dereli-

ctis constituere audet aliud altare, precem alteram illicitis vocibus facere, dominicæ hostiæ veritatem per falsa sacrificia profanare, nec scire, quoniam qui contra ordinationem Dei nititur, ob temeritatis audaciam diuina animaduersione punitur. Sic Chore & Dathan & Abiron, qui sibi contra Moysen & Aaron sacerdotem sacrificandi licentiam vẽdicare conati sunt, pœnas statim pro suis conatibus pependerunt. Terra compagibus ruptis in profundum sinum patuit, stantes atque viuentes recedentis soli hiatus absorbuit. Nec tãtum eos qui auctores fuerant, Dei indignantis ira percussit, sed & cæteros ducentos quinquaginta participes eiusdem furoris & criminis: qui coagulati cum ijsdem simul ad audaciam fuerant, exiens à domino ignis properata vltione consumpsit, admonens scilicet & ostendens contra Deum fieri, quicquid improbi fuerint ad destruendam ordinationẽ Dei humana volũtate conati. Sic & Ozias rex, cùm thuribulũ ferens, & contra legem Dei sacrificium sibi violenter assumens, resistente sibi Azaria sacerdote, obtemperare nollet & cedere, diuina indignatione confusus, & lepræ varietate in fronte maculatus est, ea parte corporis notatus, offenso domino, vbi signantur, qui dominum promerentur. Augustinus grauius esse censet schismatis quàm idololatriæ crimen: inde argumẽto sumpto, quòd multò de schismatis sumptum est supplicium atrocius, quàm de quibuscunque alijs, quibuscunque tandẽ flagitijs & sceleribus coopertis. Tempore, inquit, illo, quo dominus priora delicta recentibus pœnarum exemplis cauenda monstrauit, & idolum fabricatum atque adoratum est, & propheticus liber, ira regis contemptoris incensus, & schisma tentatum, Et idololatria gladio punita est, exustio libri bellica cæde, & peregrina captiuitate schisma hiatu terræ, sepultis auctoribus viuis, & cæteris cœlesti igne comsumptis. Quis iam dubitauerit hoc esse sceleratius commissum, quod est grauius vindicatum? Vel hinc discant, quanto se scelere obstringant, quamque grauiorum supplĩciorum se debitores constituant, qui discessione facta à pastore suo, & à reliquo grege illi adhærente, altare contra altare erigere, nouamque sibi cathedram constituere conantur.

Schismatis pœna. Num. 16.

2. Para. 26. 4. Reg. 15.

Schismatis crimen grauius, quã idololatriæ. Aug. de baptismo cont. Donat. lib. 2. cap. 6. Exod. 32. Hierem. 36. Num. 16.

Episcopus quid si erret.

Verùm hic decet aliquis. Quid tu? Nunquid Episcopos non esse putas homines, qui & errare possint, & docere nonnunquam, quę cum Euangelio palàm pugnare videantur? Quàm multos autem non tantùm Episcopos, verùm & primi nominis patriarchas commemorare licet, qui in hæresim lapsi discesserunt à fide? Nónne hoc Constantinopolitano, nónne Hierosolymitano, nonne Antiocheno, nonne Alexandrino patriarchis euenisse legimus? Num igitur si quis talis contingat Episcopus, eius mihi nihilominus error sequendus, num eius doctrinæ adhærendum est? Est ita vt dicis, homo est Episcopus, eadẽ infirmitate qua cæteri mortales præditus, vt & errare ipse, & alios in errorem inducere possit. Ac vidimus nostra quoque ætate quosdam Episcopos à fide discessisse: Verũ, quod anteà demonstrauimus, non sine causa constituta sunt collegia sacerdotum, ad quæ de doctrina, si quæ parum sana propagari videtur, referre licet, quæ videmus alicubi puram Euangelij doctrinam retinuisse, quam Episcopus fraudibus hæreticorum seductus deseruerat. Deinde sunt synodi diœcesanæ, est Metropolitanus Episcopus, quẽ Archiepiscopum vocant, sunt synodi prouinciales, est postremò pater patrum omnium Romanus pontifex, sunt concilia Oecumenica: adeò multa remedia Deus instituit ad quæ confugere liceret, si doctrina Episcopi alicuius suspecta haberetur. Cæterum vt tu ad cognitionẽ tuam voces Episcopum, vt de doctrina illius iudices, vt eam priuato tuo iudicio condẽnes, teque ab illo propria tua auctoritate segreges, sacrilegæ cuiusdam temeritatis insolẽtissimæque ac minimè ferendæ est insaniæ.

Sacerdotũ praui mores.

Sed hic iterùm vsitata illa cãtilena nobis occinitur: Non fungi officio suo Episcopos, & sacerdotes: esse mores illorum perditos: esse vitam omni viciorum genere contaminatam. Atque vtinam quam est vsitata, tam esset falsa cantilena hæc, verùm, pròh dolor, veriora sunt & omnium oculis testatiora in plerisque, quàm vt negari possit. Declinatum est ab officij religione, deflexũ est de recto vitæ curriculo. Omnes declinauimus & inutiles facti sumus: Deque eo ordine, qui vnus est omnium nobilissimus atque excellentissimus, rectè dici potest, Homo cùm in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus. Neque tamen hæc iusta causa est, sicut anteà docuimus, propter vitia eorum, qui præsident, ecclesiæ communionem deserere velle. Ac responsum quidem est his, vbi de Ecclesia tractauimus: Verùm hic quoque non nostris, sed vetustissimorum eorũque & doctrina & pietate excellentissimorum virorum, Origenis & Ioannis Chrysostomi verbis respondere visum est. Quorum ille in Ezechielem scribens ita loquitur, explicans illum locum: Accepisti vestimenta varia & operuisti illa. Varia vestis, inquit, est & hic vnus in scripturis locus, quo induimur assumentes viscera misericordię, benignitatis, mansuetudinis, longanimitatis ad sufferendum inuicem. Has varias vestes & pulchros

Psalm. 13. Psalm. 48.

Ecclesiæ cõmunio non deserẽda propter vitia præsidum.

Ezech. 16. Orig. hom. 7.

chros amictus, quos nobis largitus est Deus, si laceramus atque conscindimus ac circundamus falsæ doctrinæ ad deceptionem hominum, non dubium est, quin varijs vestibus operiamus idola. Intelliges autem hoc quod dicitur, si rem ipsam manifestius describamus. Vide mihi aliquem Marcionistam, siue discipulum Valentini, aut certè cuiuslibet hæresis defensorem, & considera, quomodo idola sua, id est, figmenta quæ ipse composuit, mansuetudine & castitate vestiat, vt in aures audientium facilius ex vitæ bonitate ornatus sermo subrepat: & cùm hoc fecerit, intellige eum assumpsisse vestem variam morum, & conuersationis optimæ, & idolis subiecisse, quæ ipse construxit. Ac iuxta mei quidem animi sensum, multò nocentior est hæreticus bonæ vitæ, & plus in doctrina sua habet auctoritatis, eo qui doctrinam conuersatione maculat. Qui enim vitę pessimæ est, nõ facilè homines ad falsum dogma sollicitat, nec potest per vmbram sanctitatis audientiũ decipere simplicitatem: qui verò sermone peruersus est, & disciplinis saluti contrarius, mores autem compositos & ornatos habet, nihil facit aliud, nisi accipit indumenta varia instituti boni & conuersationis quietę, & circumdat ea idolis suis, vt magis decipiat audientes. Idcircò solicitè caueamus hęreticos, qui conuersationis optimæ sunt, quorũ fortè vitam non tam Deus, quàm diabolus instruxit. Nam quomodo quasdã illecebras escarum accupes proponunt, vt facilius aues capiant per oblectamentum gulæ, sic, vt audaucius dicam, est quædam castitas diaboli, id est, decipula humanæ animæ, vt per istiusmodi castitatem & mansuetudinem, & iustitiam, possit facilius capere, & falsis sermonibus ir retire. Diuersis diabolus pugnat insidijs, vt miserum perdat hominem, & bonam malis tribuit vitam ad decipiendos videntes, & malam bonis induit conscientiam. Mihi ipsi qui in Ecclesia prædico laqueos sæpè tendit, vt totam Ecclesiam ex mea conuersatione cõfundat: & ideò plus ij, qui sunt in medio oppugnantur ab inimico, vt per ruinam vnius hominis, quæ celari non potest, omnibus scandalum fiat, & impediatur fides per conuersationem pessimam clericorum. Omnia vt diximus diabolus operatur, & ea quæ videntur esse bona nec sunt, & ea quę per naturam suam mala sunt, omnia aduersus humanã commentatur animam. Vnde qui curam habet vitæ suæ, neque mansuetudine hæreticorum capitur ad consentiendum doctrinæ eorum, neque meis delictis, qui videor in Ecclesia prædicare, scandalizabitur, sed ipsum dogma considerans, & pertractans Ecclesiæ fidem, me quidem auersabitur, doctrinam verò suscipiet, secundùm præceptum domini, qui ait: Super cathedram Moysi sederunt scribæ & pharisæi: Omnia quecunque vobis dicunt, audite & facite, iuxta opera autem illorum nolite facere: dicunt quippè, & non faciunt. Iste sermo de me est, qui bona doceo, & contraria gero, & sum sedens super cathedram Moysi quasi scriba & Pharisæus. Præceptum tibi est ô populę, si non habueris accusationem doctrinæ pessimæ, & alienorum ab Ecclesia dogmatum, conspexeris verò meã culpabilem vitam atque peccata, vt non habeas iuxta docentis vitam tuam instituere, sed ea facere, quæ loquor. Nullum imitemur, & si volumus imitari quempiam, propositus est nobis ad imitandum Christus Iesus, descripti sunt actus Apostolorum, & Prophetarum gesta de sacris voluminibus agnoscimus: illud exemplar firmum est, illud propositum solidum quod qui sequi cupit, securus ingreditur. Si verò quærimus nobis culpabiles ad æmulandum, vt cùm dicamus ille docet, & ijs quæ docet facit ipse contraria, aduersus præceptum domini facimus, qui mandauit doctrinas magistrorum magis considerari debere, quàm vitas.

Hæretici quandoque turpitudinem doctrinæ palliant honestate vitæ.

Hæreticus bonæ vitæ periculosissimus.

Castitas diaboli

Matth. 23.

Ioannes verò Chrysostomus alteram ad Timotheum epistolam enarrans: Hoc nempè, inquit, est malorum omnium causa, quòd rectorum auctoritas perijt, nulla illis reuerentia habetur, nullus honor, nullus metus. Obedite, inquit, præpositis vestris, & subditi estote illis. At nunc peruersa confusa sunt omnia. Neque hæc præpositorum gratia dico. Quid enim illi de nostro honore lucrantur, nisi inquantum obtemperantes habebũt, idque pro vtilitate nostra: Hi enim licet honorentur, nihil ex eo honore in futurum lucrantur, maioremque damnationem inde suscipiunt. Et si patiantur iniurias, nihil ex eis detrimenti in futurum acquirunt: imò & meritorum illis accedit cumulus, atque defensio. Nostri denique causa cuncta illi faciunt. Nam siue honorantur à subditis, & hoc illis fieri iubet, quemadmodum dicebat Heli: Assumpsit te de domo patris tui: siue iniurijs afficiantur hoc in se Deus ipse petitur, sicut ad Samuelem ait: Non te spreuerunt, sed me. Itaque illis contumelia lucrum, honor verò onus est. Non ergo hæc illorum gratia, sed vestri causa dico. Qui honorat sacerdotem, Deum quoque honorat: qui verò sacerdotem spernit, ad id sensim prolabitur, vt in Deum ipsum aliquando contumelioſus eua dat. Qui vos, inquit, suscipit, me suscipit. Et sacerdotes, ait, eius in honore habete. Hinc Iudæi Deum aspernari didicerunt, quia Mosen contempsere, quia lapidibus illum impetebant. Nam qui pie sacerdoti afficitur, longè maiori pietate Deũ reuerebitur. Etsi enim

Chryſ. Hom. 2.

Heb. 13.

Sacerdotes contemnere quàm periculosum.

1. Reg. 2.

1. Reg. 8.

Honor sacerdotis, honor Dei.

Matth. 10.

Num. 11. & 16.

Sacerdos indignus etiam honorandus. Matth. 10.

malus fuerit sacerdos quispiam, attēdit Deus, quòd sui causa illum etiam, qui dignus honore non est, obsequijs foues, ipseque tibi præmia exoluet. Si enim qui prophetā in nomine propheræ susciput, mercedem prophetæ, accipiet: profectò & qui cedit & obtemperat sacerdoti, mercede sua non destituetur. Nam si vbi de hospitalitate agitur tantùm, vbi quem susciпis ignoras, tantùm præmiorum accipis: si ei subijciaris, cui imperat Deus, nō multò magis mercede donaberis? Super cathedram, inquit, Mosi sederunt scribæ & pharisæi: omnia ergo quæcunque dixerint vobis facere, facite, secundùm autem opera eorū ne faciatis. An ignoras quid sit sacerdos? Angelus vtique domini est. Non ex seipso loquitur. Si despicis, non illum despicis, sed Deum, qui illum ordinauit. Sed vnde, inquies, constat, Deum fuisse illius ordinationis auctorem? Nempè nisi tu hanc habeas opinionem, spes tua inanis facta est. Nam si nihil per illum operatur Deus, neque lauacrum habes, neque mysteriorum particeps es, neque benedictionibus frueris. Non ergo Christianus es. Quid ergo? Deus omnes ordinat, etiam indignos? Non omnes quidem ille ordinat, per omnes tamen ipse operatur, salutem populi moliens, non illorum intuens merita. Nam si per asinæ os, si per Balaam scelestum hominem populi causa loquutus est: multò magis loquitur per sacerdotem, plebis suæ gratia. Quid enim non agit Deus salutis nostræ causa? quid non loquitur? per quem non operatur? Si enim per Iudam operatus est, & per prophetas, quibus dicturus est: Non noui vos, discedite à me, qui operamini iniquitatem: perque illos, qui dæmones in nomine suo eiecerunt: non magis per sacerdotes diuino ministerio famulantes operabitur? Namque si præpositorum vitas discutere pergimus, ipsi doctores nostros ordinare contendimus, peruersoq; ordine naturali, quæ suprà sunt, infrà esse volumus, vt superius pedes, inferius verò sit caput: Audi quid Paulus dicat: Mihi autem pro minimo est, vt à vobis iudicer aut ab humano die. Et iterùm: Tu quid iudicas fratrem tuum? Si fratrem iudicare non expedit, quantò minus magistrum? Nam siquidem hoc statuit Deus, benè facis, peccasque ni facias: sin verò contraria præcipit, noli præsumere, neque ea coneris, quæ suprà te sunt. Insurrexerunt aduersus Aaron, post vituli formatam effigiem, Core, Dathan, & Abiron. Quid ergo? Nónne illi periêre? Et ab vrsis duobus 42. pueri, Prophetæ Eliseo illudentes, Deo vindice laceranur. Quilibet, quæ ad se pertinent solicitè curet. Nam siquidem fidei dogma peruertat, etiam si angelus sit, obaudire noli: sin verò recta docet, noli vitæ, sed verbis intendere. Habes Paulum verbis te operibusque moderantem. Non distribuit pauperibus, inquies, non benè dispensat Ecclesiæ res. Vnde tibi id constat? Noli illum culpare antequam discas. Reatum caue. Plurima quippè ex simplici suspicione iudicantur: Imitare Deum tuum, audi ipsum dicentem: Descendam & videbo, vtrum clamorem, qui venit ad me, opere compleuerint, an non est ita vt sciam. Quod etsi didicisti, & examinasti, & vidisti, iudicem sustine. Noli præripere Christi iudicis ordinem, illius est munus ista discutere, non tuum. Tu seruus vltimus, non dominus es. Quis ipse es, pastorem noli curiosè discutere, ne eius quoque criminis reus tenearis, quod illum accusare præsumis. Et quomodo, inquies, id mihi dicit, quod ipse non facit? Non tibi ipse dicit: Nā si illi obtēperas, mercede priuaris. Christus hæc admonet. Plus aliquid dicam: ne Paulo quidē obedire oportet, si quid dixerit proprium, si quid humanum, sed Apostolo Christum in se loquentem circumferenti. Non igitur aliena iudicemus: sua quisq; discutiat, vitāq; dijudicet suam. At debet ille, inquies, melior esse, quàm ego. Cur obsecro? Quia sacerdos est. Et quid non habet ille amplius quàm tu? Non labores, non angores, non ærumnas? Debet esse te melior? Quid ergo? Nisi sit melior, te ipsum perdis ac perimis. Sunt verba ista plena arrogantiæ. Vnde enim nosti illum te nō esse meliorem? Furatur inquies, & sacrilegus est. Vnde hoc nosti ô homo? Cur teipsum per præcipitia impellis? Nepè si quis dixerit, ille purpurā habet, quamuis id scias, aurē obruis: & si arguere possis, protinus resilis, teq; scire dissimulas, nolēs gratis subire periculū. Quid ergo hoc in loco periculū minimè necessariū suscipis? Nō carēt reatu hæc verba. Audi quid dixerit Christus: Dico autē vobis, quòd omne verbū ociosum, quodcūq; loquuti fuerint homines, reddēt rationē de eo in die iudicij. Cur teipsum quouis arbitraris esse meliorē? Cur non ingemiscis magis ac pectus tundis, atq; in humum respicis, imitando fœlicem publicanū? Etsi enim melior sis, tamē hæc fœda existimatione tua cuncta perdidisti, Melior es, tace, vt persistas esse melior: Quòd si loquaris, omnia exinanisti. Si te putas esse, desisti: si non putas, multum sanè profecisti. Si enim qui peccator aduenerat vbi confessus est, iustificatus descendere meruit, qui peccator non est & esse se putat, quid orò non lucrabitur? quantum ex ea humilitate suis adijciet commodis? Vitam tuam diligentius discute. Fur non es? at rapis, at violas, at innumera eiusmodi perpetras, Neque id, vt furtū probem, dixerim. Absit: imò illud valde execror, & eum qui est eiusmodi defleo: Nam dici non potest quam

Sacerdos est angelus domini. Malach. 2.

Num. 22.

Matth. 7.

Sacerdotes non iudicandi. 1. Corinth. 4.

Rom. 14.

Exod. 32. Num. 16. 4. Reg. 2. Galat. 1.

Genes. 18.

Sacerdoti obtēperandum veluti Christo. 1. Corinth. 7. 2. Corinth. 13.

Matth. 12.

Lucæ 18.

sit sa-

sit sacrilegium malum: sed vobis parco. Nolo enim virtutem vestram alios accusando minuere. Quid, oro, publicano deterius? At cùm esset innumeris peccatis obnoxius, Phariseusque id solum diceret. Non sum sicut publicanus iste, omnia perdidit: tu de sacerdote dicis, non sum sicut iste sacrilegus, & non omnia prorsus amittes? Ista necessariò dicere, ac plurimis verbis prosequi cogor, non sacerdotum tantùm gratia, sed vestri. Nam vereor ne hac elatione virtus exhauriatur vestra, in iudiciumque decidatis. Audi denique quid dicat admonens Paulus: Opus autem suum probet vnusquisque, & tunc in semetipso tantùm habebit gloriam, & non in altero. Nã, dic oro, si saucius proficiscaris ad medicum, num omissa cura vulneris tui, studiosè medicum percunctaris, vulnus ille habeat necne? An verò etsi ille sit saucius, vulnus tuum idcircò non curas, dicisque sanum illum esse oportuit medicus cùm sit? Quando verò sanus medicus non est, abscedo, vulnus meũ insanabile referens. Nunquid enim si sacerdos malus sit, inde solatium capiet subditus? Nihil minus. Cæterùm dabit ille quidem scelerum suorum debitas pœnas: dabis etiam & tu tuorum criminum pœnas. Etenim magister solum iam ordinem implet: Erunt enim, inquit, omnes docibiles Dei: neq; dicent, Agnosce dominũ: Omnes enim agnoscet me à minimo vsque ad maximum eorum. Cuius ergo rei gratia, inquies, præsidet? cur præpositus est? Ne quæso, doctores nostros maledictis impetamus, vt ne nosmetipsos lædamus. Nostra, vt dixi, omnia discutiamus, & neminem penitus maledicemus. Reuereamur diem illam, qua illuminati ab illis sumus. Patrem qui habet, etsi mille patiatur incõmoda, omnia patris reuerentia conteget. Noli enim, inquiunt, gloriari in ignominia patris tui: neque enim tibi tam gloria, quàm probrum est: Etsi sensum amiserit, veniam habe: Longè hæc magis in patre spirituali dicenda sunt. Reuerere illum quòd tibi diebus singulis diuina ministrat, scripturas relegi facit, tui gratia exornat domum, propter te vigilat, propter te vota persoluit, pro te Deum precaturus adstat, tui causa preces exoluit, pro te apud illum religio, cultusque & obsequium est, pro te ista omnia. Reuerere hæc ergo, atque consydera, accede ad ea summa cum reuerentia. At malus ille est. Et hoc ad te quid? Nunquid enim qui malus non est, ipse tibi magna ista & diuina largitur? Absit. Fides enim tua ad omnia valet: neque tibi iustus quispiam proderit, nisi ipse fidelis sis: neque nocebit malus, si fueris ipse fidelis. Per vaccas in arca operatus est Deus, cùm populũ saluare vellet: num enim sacerdotis vita, num virtus tantùm conferre potuisset? Nõ possunt quæ Deus ipse largitur, veluti sacerdotali virtute perfici: omnia quippè diuinæ sunt gratiæ. Huius tantùm munus est aperire os, cæterùm Deus cuncta operatur: symbolũ iste tantummodo implet. Intuere quantum inter Ioannem & Iesum intereſt, & audi dicentem Ioannem. Ego opus habeo à te baptizari. Et, non sum dignus soluere ipsius corrigiã calciamenti. Sed tamen cùm tantum intereſt, descendit spiritus, quem non habebat Ioannes (de plenitudine enim, inquit, ipsius nos omnes accepimus) prius tamen quàm baptizaretur, non ille descendit, neque Ioannes ipsum descendere fecit. Cur ergo istud fit? Vt scias, sacerdotem symbolum implere tantummodo. Nemo homo tantum distat ab homine, quantum à Christo Ioannes. Descendit tamen spiritus, vt discas Deum omnia operari, Deum omnia facere. Volo quiddam adijcere planè mirabile, & nolite mirari, neque turbemini. Quid verò istud est? Sacra ipsa oblatio, siue illam Petrus, siue illam Paulus, siue cuiusuis meriti sacerdos offerat, eadem est quam dedit Christus ipse discipulis, quamque sacerdotes modò quoque conficiũt. Nihil habet ista, quàm illa minus. Cur id? Quia non hanc sanctificant homines, sed Christus, qui illam antè sacrauerat. Quemadmodum enim verba quæ loquutus est Christus, eadem sunt, quæ sacerdotes nunc quoq; pronuntiãt: ita & oblatio eadem est, eademque baptismi ratio est, adeò omnia in fide consistũt. Cornelium spiritus repentè repleuit, quia prius ipse alacritatem voluntatis ostenderat, si demque plenissimæ deuotionis obtulerat. Et hoc igitur Christi corpus, & illud est: Qui autem hoc illo minus aliquid habere putat, ignorat Christum esse, qui nunc etiam adest atque operatur. Ista vobis non absque certa ratione diximus, sed vt sententiam vestram sensumque corrigamus, cautioresque in posterum faciamus.

Galat. 6.

Ioan. 16.
Ier. 3.
Nosce teipsum.
Eccles. 3.
Sacerdotis munus.
2. Cor. 16.
1. Reg. 6.
Sacerdotis est ministerium tantum.
Matth. 3.
Ioan. 1.
Sacerdotis & Christi oblatio eadem est.
Actor. 10.

His Origenis & Chrysostomi verbis abũdè responsum esse videtur ijs, qui cùm aliud non habeant, quod obijcere possint, plaustris quibusdam conuiciorum in vitam & mores sacerdotum & Episcoporum inuehuntur: quorum vesana rabies pios mouere non debet, etiam si vera essent, quæ ab illis dicuntur, quæ tamen ex magna parte ficta sunt & commentitia. Parendum est nihilominus etiam ijs præpositis, quos iratus Deus dedit, ita populi peccatis exigentibus. Nam contemnendis illis Deus ipse contemnitur, audiendis illis Deus ipse auditur. Si mali sunt præpositi, non vita, sed doctrina eorum est amplectenda, de qua nihil est quod arroget sibi priuatus aliquis cognoscendi potestatem, quæ propria est Episcoporum. Vna est in vnaquaque diœcesi Christi cathedra, vnde etiã Eccle-

Osee. 13.
Iob 34.
Luc. 16.

sia

Cathedralis ecclesia ab vna cathedra Christi in vnaquaq; diœcesi dicitur. Num. 6.

clesia cathedralis dicitur: Ex ea cathedra quod docetur, id reuerenter & obedienter audiendum est. Contra hanc si quis nouam sibi cathedram constituere sit conatus, etiam atque etiam videat, ne quæ Core, Dathan, & Abiron, eadem illum grauia & inusitata supplicia maneant. Nullum enim facinus æquè Deus vlciscẽdum putauit vnquàm, atq; hoc, quod est vnum omnium atrocissimum. Sed nos reliqua iam persequamur.

De Sacramento matrimonij.

CAPVT LV.

Sacramentorũ anacephaleosis. Galat. 2. Galat. 3. Galat. 2. Baptismus sacramentũ fidei.

DIximus iam quemadmodũ nati mundo, per lauacrũ regenerationis felicius Christo renascimur in vitã quandã nouã, qua nõ iam ipsi viuimus, verũ viuit in nobis Christus, quem in baptismo sumus induti. Quod autẽ viuimus deinceps in carne, in fide viuimus filij Dei, qui dilexit nos & tradidit semetipsum pro nobis: qua etiam de causa, fidei sacramentum baptismus vocatur. Simul & illud docuimus, posteaquam in baptismo semel Christo desponsi sumus, non ad fidem ociosam, sed ad pugnam periculosam nos vocatos esse. Dolet enim Satanas ereptum sibi bolum è faucibus, quamobrem omni telorum genere nos oppugnat, vt à sponso nostro, cuius pretioso sanguine

1. Pet. 2.

subarrati sumus, abstractos, in suam nos rursus redigat potestatem. Contra quem cùm

Iob. 7.

perpetuò nos in acie stare oporteat: neque enim frustra scriptum est, Militia est vita hominis super terram: quò simus in prælio gerendo fortiores, signamur in fronte signo crucis, & vngimur chrismate salutis: quo signo datur nobis Spiritus sanctus, qui præsto nobis adsit: pugnantibus robur præstet, fiduciamq; resistendi suppeditet. Itaque vocatur

Confirmatio sacramentũ spei.

confirmatio spei sacramentum, quòd per illud in bonam spem erigimur ex hostibus victoriæ deportandæ. Ostendimus posteà, quandoquidem qui non modò viuũt, verumetiam pugnant, alimoniæ indigere videntur, quòd alioqui vires non essent sufficturæ, de hac quoq; prouidisse nobis patrem misericordiarum Deum. Qualis vita, qualis pugna,

2. Cor. 1. Ioan. 6.

talis & alimonia. Nihil in ijs omnibus non est spirituale. Spiritus enim est qui viuificat: caro nõ prodest quicquã. Quamobrẽ nõ ea carne, quę videri, quæ tãgi, quæue sensu aliquo cõprehẽdi possit, sed ea quã fide sola cõplecti licet, sua ipsius vera, & viua carne, suo

Eucharistia sacramentum charitatis. 1. Ioan. 4.

ipsius vero & viuo sanguine nos reficere dignatur. Qua in re cũ maximè sit illustris illius in nos charitas, qua nos vicissim ad amandũ illũ inflãmamur, qui prior dilexit nos: rectè dicitur Eucharistia sacramẽtum charitatis, per quod vnũ cum Christo capite, vnũ etiam ipsi inter nos corpus efficimur. Illud quoque demonstrauimus, quandoquidem nostra culpa fit, vt cum hostibus dimicantes aliquando succumb[illegible], grauiterq; sauciati prosternamur, hac quoque in parte de remedio nobis patrem nostrum cœlestem pro sua ineffabili bonitate prospexisse: pœnitentiæque medicinam concessisse, qua sanati resurgere possemus. Quoniam verò non nisi nostra culpa fit, vt victi in nostri hostis potestatem recidamus, meritò nobis Deus irascitur, cui per hoc pœnitentiæ sacramentum reconciliamur: Neque tamen iam omnino gratis sicut in baptismo, sed requiritur deinceps à nobis, si redire cum Deo velimus in gratiam, vt à peccatis cessemus, vt ea detestemur, & odio

Psalm. 50. Isa. 38. 2. Cor. 3.

habeamus: vt corde contrito & humiliato, quod Deus non despicit, non solùm recogitemus in amaritudine peccata nostra, verumetiam ministro reconciliationis sacerdoti ea confiteamur, & absolutionis ab eo beneficium petamus: denique vt per ieiunia, orationes, eleemosynas, & alia pia vitæ spiritualis exercitia, digna pœnitentiæ opera satisfaciamus: non quidem pro pœna æterna, quæ merito Christi passionis & mortis per sacramẽtum vel sacramenti votum vnà cum culpa nobis remittitur, sed pro pœna tẽporaria, quæ

Pœnitent. sacr. iustitiæ. Eph. 4. 2. Cor. 3.

non tota semper vt in baptismo fit, remittitur. Quare sacramentum hoc ad eam virtutem refertur, quam iustitiam vocamus: iustum enim est, vt qui gratiæ, quam acceperat, ingratus, Spiritum sanctum contristauit, & templũ Dei violare non est veritus, non sine aliqua satisfactione reconcilietur. Illud præterea planum fecimus, quòd non alio tempore grauius & periculosius certamen instat, quàm cum graui morbo conflictatis ex hac vita mi-

Extrema vnct. sacr. fortitudinis.

grandum est: quodq; ne tum quidem deesse nobis dignata est Dei benignitas: deditq; sacramentum vnctionis, quam extremam vocant, quò vires tam corporis, quàm animi refocillari possint, vt ad congrediendum cum tam potenti aduersario illius gratia adiuti non omninò impares esse possemus. Hoc sacramentum ad fortitudinem refertur, cuius

Ephe. 6.

pars est perseuerantia, quam huius vnctionis beneficio cõsequimur, fortes in pugna perseuerantes, ac sumpto scuto fidei, omnia tela nequissimi ignea extinguentes. Declaratum est & illud, quando sine ministris vita constare non potest, etiam de illis Deum Ecclesiæ suæ prouidere voluisse, non sine quodam ordine, qui non solum ad decorem facit plurimum, verumetiam ad concordiam & vnitatem retinendam. Dedisse minores quosdam,

Chry. in epi. ad Ephe. hom. 20.

Ostiarios, Lectores, Exorcistas, Acolythos, Dedisse maiores quoque ministros, Subdiaconos, Diaconos, Sacerdotes. Quia verò, sicut præclarè dictum est à Chrysostomo, vbi

hono-

honoris est æqualitas,aut omnes principatum gerunt,ibi nũquam poterit esse pax, quòd ista verbotenus æqualitas,sicut anteà quoque fuit à Philone scriptum,inęqualitatem rerum pariat. Nam æqualia dignitate imparibus tribuere, est inæqualitas: inæqualitas verò fons malorum:dedisse quosdam etiam qui cùm quadam in ecclesia potestate versarẽtur,non solùm cognoscendi de ijs,quæ ad forum Ecclesiasticum pertinent, præcipuè verò de doctrinæ genere,verumetiam flagitiosos coërcendi,&eos, qui doctrinam impiam sectarentur,ab Ecclésiæ sepris arcendi,ac ex piorum cœtu exterminandi. Hos ordines per Paulum significatos putat Ambrosius,cùm dicit:Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos,quosdam autem prophetas,alios verò Euangelistas,quosdam verò pastores & magistros ad cõsummationem sanctorum in opus ministerij. Apostoli,inquit,Episcopi sunt: Prophetæ verò explanatores sunt scripturarum. Euangelistæ Diaconi sunt, sicut fuit Philippus:quamuis non sint sacerdotes, Euangelizare tamen possunt sine cathedra: pastores sunt lectores, qui lectionibus saginent populum audientem : magistri verò exorcistæ sunt,quia in ecclesia ipsi compescunt & verberant inquietos. Refertur autem hoc sacramentum ad prudentiam : quandoquidem fidelem esse seruum & prudentem oportet, quem constituit dominus super familiam suam,vt det illis cibum in tempore. Atque hęc quidem dicta iam à nobis sunt. Quoniam verò, cùm vnius hominis ætas longa non sit, breui defuturi erant,qui per baptismum renati,Christi se militiæ adscriberent, etiã huic rei Deus remedium prospexit,ac matrimonij sacramentum in ipso paradiso instituit, ex quo noui Christi milites conscriberentur: si modò,quod fieri dubitandum non est, non alia volunrate liberos parentes procrearent, quàm vt per baptismum ex membris primi hominis in membra Christi translati in eiusdem Christi militum album referrentur, atque ijs qui vita functi essent,noui semper succederent. De hoc itaque sacramento nobis nunc dicendum est,quod antequam peccasset Adam,in officium tantùm & ministerium post admissum verò peccatum,iam non in officium tantùm, verumetiam in remedium est institutum. Quapropter ad eam virtutem refertur, quæ tẽperantia dicitur, vt esset incontinentiæ remedium. De hoc sacramento sic scribit Paulus: Mulieres viris suis subditæ sint sicut domino: quoniam vir caput est mulieris , sicut & Christus caput Ecclesiæ: Ipse est saluator corporis eius. Sed vt ecclesia subiecta est Christo, ita & mulieres viris suis in omnibus. Viri diligite vxores vestras:sicut & Christus dilexit ecclesiam,& seipsum tradi dit pro ea,vt eam sanctificaret,mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ: vt exhiberet ip se sibi gloriosam ecclesiam,non habentem maculam, aut rugam,aut aliquid huiusmodi: sed vt sit sancta & immaculata: Ita & viri debent diligere vxores suas vt corpora sua. Qui suam vxorem diligit, seipsum diligit. Nemo enim vnquam carnem suam odio habuit: sed nutrit & fouet eam,sicut & Christus ecclesiam: quia membra sumus corporis eius,& de ossibus eius. Propter hoc reliquet homo patrem & matrem suam , & adhærebit vxori suæ:& erunt duo in carne vna. Sacramentum hoc magnum est:ego autem dico in Christo , & in Ecclesia . Verùmtamen & vos singuli vnusquisque vxorem suam sicut seipsum diligat: vxor autem timeat virum suum.

Phil.li.2.de monarchia.
Inæqualitas malorum fons.
Amb.in epi.ad Ephe.cap.4.
Actor.8.21.
Ordo sacramentum prudentiæ.
Matt.24.
Gene.1.2.
Matrimonij causæ.
Matrimonium sacramentum temperantiæ.
Ephe.5.

Nullũ est è septẽ,de quibus nobis nũc sermo est,cui sacramẽti nomẽ in scripturis Canonicis tribui legamus,præter vnũ hoc:quòd nõ modò sacramentũ,verũetiam magnũ sacramentũ vocat Paulus. Neq; desunt tamẽ,qui inter sacramẽta matrimoniũ numerari nolũt. Nã à Paulo,qui Græcè scripsit,non sacramentũ,sed mysterium vocari dicunt. Quasi verò aliud sonet Græcis mysterium,quàm quod Latini vocant sacramẽtum. Cyprianus, Cyrillus,Chrysostomus,Eucharistiam sæpè vocant mysterium,nunquid ideò sacramentum non est? Ac latè quidem patet mysterij nomen,sicut & sacramenti,verùm &ea signi ficatione,qua nunc vtimur, sacramentum appellari matrimonium à Paulo dubitandum non est,quandoquidem ita multis & disertis verbis omnia illi competere ostendit,quæcunque ad sacramenti rationem (quomodo nunc de eo loquimur) pertinent. Quid est enim aliud sacramentum, nisi sacræ rei signum? Docuimus autem anteà tria esse signorũ genera: Nam & præteritarũ,& præsentium & futurarum rerũ per ea admonemur. Omnium harum rerum nos admonet signum huius sacramenti , siue quis materiam aut elementum vocare malit:quæ est visibilis illa coniunctio,quę fit stipulatione verborum,data arra,iunctis dextris,alijsque solennibus cæremonijs. Primùm admonet præteritæ mysticæ conglutinationis diuinæ & humanæ naturæ , Christi sponsi & Ecclesiæ sponsæ: quomodo dominus noster Iesus Christus reliquit quodammodò patrem suum Deum, posteaquàm exinaniuit semetipsum formam serui accipiens: reliquit matrem suam synagogam, ex qua secundum carnem natus est : reliquit domum suam dimisit hæreditatem suam: dedit dilectam animam suam in manus inimicorum suorum. Quam tandem ob causam ? Vt adhæreret vxori suæ Ecclesiæ , quàm ex gentibus sibi copulauerat: vt quam fœdam

Matrimonij sacramentum.
Mysterium idẽ quòd sacramentum.
Signorum tria genera.
Matrimonij significationes.
Ioan.16.
Philip.2.
Hierem.12.

fœdam inuenerat ac omni turpitudinis genere pollutam, eam sanguine suo ablutam sanctificaret, ac exhiberet sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, neque rugam. Ephe. 5. Huius præteritæ rei, futuros coniuges, primùm admonet signum istud visibile. Admonet autem non in hoc tantùm vt mœrentur, verumetiam vt imitentur: vt viri diligant vxores suas, sicut & Christus dilexit Ecclesiã: vt neq; patris neq; matris amorẽ illius amori anteponendũ esse putẽt: vt sicut Christus tradidit semetipsum pro sponsa sua Ecclesia, ita vir pro vita, pudicitia, fama vxoris suæ, non dubitet vitæ quoduis discrimen adire. Sicut Christus adamauit immundam, & acerbissima quæque passus est, vt mundam & incontaminatam redderet: sic & vir si non vsquequaque munda sit vxor, si qua sit vel corporis vel animi infirmitate prædita, non statim abijciendam existimet, verùm infirmus infirmam toleret, atque omnia prius & facere & pati in animum inducat, quo vel corporis vel animi illius morbo mederi possit. Huius rei, coniunctionis Christi sponsi cum sponsa ecclesia, sic signum est visibilis coniunctio viri cum fœmina, vt eius admoneat tantùm, non autem eam efficiat: Cæterùm admonet prætereà præsentis rei, præsentis gratiæ, quam in hoc sacramento confert Deus: qui quod iubet non modò verbo, verumetiam exemplo, idem etiam dat pro sua bonitate. Siquidem visibilis ista copulatio, quæ fit datis arris, iunctis dextris, admonet inuisibilis gratiæ quam largitur Deus. Nam simul vt ad elementum visibile accesserint verba, quæ præeunte sacerdote profert vterque coniunx, fit sacramentum, per quod peculiare donum spiritus infunditur: quò & firmiores reddun

Præsentis significatio.

Matrimonium recte suscipientibus infunditur Spiritus sanc. donũ & gratia. Gene. 2.

tur ad perpetuam concordiam, & robustiores ad pariter toleranda huius vitæ incommoda, & instructiores ad sobolem pijs moribus educandam. Quod quidem donum sic demùm infunditur, si quemadmodum oportet, ita sacramentum hoc susceptum fuerit. Nã si secus factum sit, sicut in alijs sacramentis, ita & in hoc ira paratur pro gratia. Infunditur autem hoc donum ex pacto diuino, qui promisit hoc ita futurum, dicẽs: Propter hoc relinquet homo patrem & matrem suam, & adhærebit vxori suę. Quod sacramentum & si in viro quoque & in muliere esse dicit Paulus, maius tamen esse vult in Christo & in Ecclesia. Quòd autem ad virum quoque & mulierem pertineat mysterium hoc siue sacramentum, testatur Chrysostomus, eum locum enarrans, his verbis: Reuera nanque, reuera, inquam, mysterium est, & magnum mysterium relicto parẽte, eo qui genuit, eo qui aluit, etiam ea quæ peperit, quæ miserè & cum labore parturijt, illis videlicet desertis, qui tanta beneficia præstiterunt, quibus cùm consuetudo tracta est, adhærere virum illi, quæ antea neque visa sit, neque aliquid commercij cum illa habuerit, atque hanc etiam omnibus præferre. Verè mysterium est. Et parentes etiam, cum ista fiunt, non offenduntur, sed magis offenduntur ac dolent cùm non fiunt, expensis quoque pecunijs ac sumptu facto lætantur. Magnum reuera mysterium & ineffabilem quandam sapientiam habens. Istud supra præfatus dixit, in Christo & in Ecclesia. Veruntamen non propter ipsum solum ita dictum est. Sed quid? Vt vxorem scilicet tãquàm propriam carnem foueat, quẽadmodum & Christus Ecclesiam: vxor verò vt reuereatur virum. Et in Genesim scribẽs:

Chrys. ser. 20.

Hom. 56. Aug. de nuptijs & concupiscentia, li. 1 ca. 10.

An non audis, inquit, Paulum dicentem, quod sacramentum sunt nuptiæ & imago dilectionis Christi, quam erga ecclesiã declarauit. Neque dissimilia scribit Augustinus quoque: cuius hæc sunt verba. Quoniam non tantùm fœcunditas, cuius fructus in prole est, nec tãtùm pudicitia, cuius vinculum est fides, verumetiam quoddam sacramentum nuptiarum commendatur fidelibus coniugatis, vnde dicit Apostolus, Viri diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam: huius proculdubio sacramenti res est, vt mas & fœmina connubio copulati, quamdiu viuunt, inseparabiliter perseuerent, nec liceat exceptа causa fornicationis, à coniuge coniugem dirimi: Hoc enim custoditur in Christo & Ecclesia, vt viuens cum viuente in æternum nullo diuortio separetur. Cuius sacramenti tanta obseruatio est in ciuitate Dei nostri, hoc est, in Ecclesia Christi, quibusq; fidelibus coniugatis, qui sine dubio membra sunt Christi, vt cùm filiorum procreandorum causa vel nubant fœminæ, vel ducantur vxores, nec sterilem coniugem fas sit relinquere, vt alia fœcunda ducatur. Quòd si quisquam fecerit, non lege huius seculi, vbi interueniente repudio sine crimine conceditur cum alijs alia copulare connubia, quod etiam sanctum Moysen Dominus propter duritiam cordis eorum, Israëlitis permisisse testatur: sed lege Euangelij reus est adulterij: sicut etiam illa, si alteri nupsit: Et vsque adeò manent inter viuentes semel inita iura nuptiarum, vt potius sint inter se coniuges, qui ab alterutro seba, relinquet homo patrem & matrem. Quod magnum Sacramentum dicit Apostolus in Christo & in Ecclesia. Quod ergo est in Christo & in Ecclesia magnum, hoc in singulis quibusque viris atque vxoribus minimum, sed tamen coniunctionis inseparabilis sacramentum. Ad eundem modum scripserunt Ambrosius quoque, Theophilactus, Leo põ-

Ephe. 5. Matrimonij inseparabilitas. Matt. 5. 19. Psal. 47. Matt. 19. Deu. 24. Thori separatio non soluit coniugij vinculum Cap. 21. Gene. 2. Ephe. 5. Amb. in epist. ad Ephe.

tifex,

tifex,& alij nonnulli,qui omnes eadem ratione,qua ſeptem reliquis,huic quoque ſacramenti nomen tribuunt. Duplicis itaque rei ſignum eſſe docuimus hoc ſacramentum,præteritæ coniunctionis Chriſti cum Eccleſia,& præſentis gratiæ quæ nobis confertur:cuius non admonet modò, verùmetiam cauſa illius eſt,& eam efficit hoc ſacramentum. Eſt etiam tertiæ rei ſignum: Admonet enim iſta coniunctio viſibilis matrimonio copulãdos futuræ coniunctionis cum ſponſo noſtro Chriſto, quandoquidem per vas ſuum electum loquutus eſt Spiritusſanctus,quod ſaluabitur mulier per generationem filiorum,ſi permanſerit in fide & dilectione & ſanctificatione cum ſobrietate.

Theod. ibidem Leo epi. 92. Matrimonium triplicis rei ſpiritalis ſignum eſt.

1. Tim. 2.

Fuerunt apud gentes quoque matrimonia, qui lege quadam naturæ menti diuinitus inſita ſanctam eſſe rem matrimonium & magis quiddam,quàm vt humanum inuẽtum exiſtimari poſſet,intelligebant, atque ideò vagos concubitus arcebant, ac de ijs,qui ſtuprum aut adulterium commiſiſſent, pœnas capitis legibus ſumebant, matrimonij tamen ſacramentum apud eos non fuit, cùm liceret eis etiam nulla cauſa matrimonium reſcindere. Sed neque apud Iudæos, apud quos maior etiam fuit matrimonij ſanctitas, fuit matrimonij ſacramentum,eadem illa ratione,qua apud nos ſacramentum eſt,quibus & ipſis ob duritiam cordis permiſſum erat vxores dimittere,quamuis leuem ob cauſam. Solùm ergo Chriſtianum matrimonium ſacramentum rectè dicitur, & eſt: Cuius cum tria bona recenſeat Auguſtinus: primum dicit eſſe fidem,ſecundum prolem,tertium ſacramẽtũ. In fide attenditur ne prẽter vinculũ cõiugale cũ altero vel altera concũbatur. Vxor enim non habet poteſtãtem ſui corporis,ſed vir: Similiter & vir non habet poteſtatem ſui corporis,ſed mulier. In prole vt amanter ſuſcipiatur, benignè nutriatur, religioſè educetur: Huius enim potiſsimum gratia contrahi debet matrimonium: Ita enim dicit Apoſtolus: Volo iuniores nubere,filios procreare, matresfamiliãs eſſe. In ſacramento autem, vt coniugium ne ſeparetur, & dimiſſus aut dimiſſa ne prolis cauſa alteri coniungatur. Hoc enim eſt Chriſti verbum: Dictum eſt,quicunque dimiſerit vxorem ſuam,det illi libellum repudij. Ego autem dico vobis,quia omnis qui dimiſerit vxorem, excepta fornicationis cauſa,facit eam mœchari,& qui dimiſſam duxerit,adulterat. Et rurſus: Quod Deus coniunxit,homo nõ ſeparet. Et ſequutus magiſtrum ſuum Paulus: His, inquit,qui matrimonio iuncti ſunt,præcipio, non ego, ſed dominus: vxorem à viro non diſcedere: quòd ſi diſceſſerit,manere innuptam,aut viro ſuo reconciliari. Quæ & Chriſti & Apoſtoli verba, non alio ſenſu acceperunt, Ambroſius, Hieronymus, Auguſtinus, & ante eos Origenes & Chryſoſtomus, ac qui ſectator ipſius eſt Theophilactus, alijque ſancti doctores, quàm quòd per ea ſignificari exiſtimarent tanti ſacramenti rem eſſe fœdus illud initum nuptiale, vt nec ipſa ſeparatione irritum fiat: quandoquidem viuente viro, à quo relicta eſt, mœchatur ſi alteri nupſerit. Neque diſpar eſt cauſa viri, quem non oportet eſſe meliore conditione,quàm ſit mulier.

Aug. de gene. li. 9. cap. 7. De bono coniug. cap. 24. & de pec. origina. cont. Pelag. l. 2 cap. 34.

1. Cor. 7.

1. Tim. 5.

Matt. 19.

1. Cor. 7.

Amb. in 1. Cor. 7 & lib. 8. in Lucam. Hier. ad quæſt. Amãdi presbyteri & in epitaphio Fabiolæ Aug. de conjugali. cap. 7. Orig. in Matt. hom. 7. Chryſ. hom. 17. in ca. 5. Mati. Tob. 3.

Magna itaque eſt firmitas vinculi coniugalis, quam non deſignat modò, verùmetiam efficit accedente verbo, viſibilis illa, quæ fit per ſacerdotem, copulatio. Confertur enim per illam donum perſeuerantiæ peculiare, modò quis animum præbeat capacem, & eo quo debet affectu ad ſacramentum hoc accedat. Qui qualis eſſe debeat, docet nos oratio Saræ filiæ Raguelis, quæ matrimonium ſuſceptura ſic orauit: Tu ſcis domine, quia nunquam concupiui virum, & mundam ſeruaui animam meam ab omni concubitu. Nunquam cum ludentibus miſcui me, neque cum his qui in leuitate ambulant me participem præbui. Virum autem cum timore tuo non cum libidine mea conſenſi ſuſcipere. Contracturus matrimonium concipere debet animo, quantum ſit hoc ſacramentum, nẽpe quòd Deo auctore copulatur, neque aliter affectus eſſe, quàm ſi præſentem Deum videat, vxorem ſibi copulantem. Miniſterium enim ſacerdotis eſt, Deus autem eſt, qui nexu quodam inſolubili coniungit, iuxta illud quod dictum eſt: Quod Deus coniunxit, homo non ſeparet. Debet etiam animo ſecum reputare,quanta ſit ſigni maieſtas quod ſimilitudinem refert coniũctionis Chriſti ſponſi cum Eccleſia ſua ſponſa. Hoc affectu qui acceſſerit, dubitare non debet, quin gratiæ, quæ confertur in hoc ſacramento, ſit particeps futurus. Qui verò prophano affectu ſacramentũ hoc percipiunt, tantùm abſunt à gratia percipienda, vt iram etiam ſibi theſauriſent in die iræ. Neque enim alijs ex cauſis contrahendum eſt matrimonium, quàm propter ſanctam ſocietatem, religioſæ poſteritatis amorem, ac fornicationis odium ac deteſtationem: vt dicere poſsit vxorem ducturus cum ſancto Tobia: Domine tu ſcis, quia non luxuriæ cauſa accipio coniugem, ſed ſola poſteritatis dilectione, in qua benedicatur nomen tuum in ſecula ſeculorum amen. Nam ſi qui coniugium ita ſuſcipiunt, vt Deum à ſe & à ſua mente excludant, & ſuæ libidini ita vacent, ſicut equus & mulus, quibus non eſt intellectus, habet poteſtatem dæmonium ſuper eos, ac formidare debent, ne idem illis eueniat, quod ſeptem illis viris, qui cùm luxuriæ cauſa Saram vxorem ducere voluiſſent, ordine omnes

Matrimonium ſuſcipientes quomodo affectos eſſe oportet

Matt. 19.

Rom. 2. Cauſæ contrahendi matrimonij. Tobiæ. 8. Tobiæ. 6. Matrimonium ſolum libid. gratia ſuſcipientibus dominatur dæmonium. Pſalm. 31.

prima ſtatim nocte propter incontinentiam ſuam à dæmonio ſunt ſuffocati.

Epiſt. 1. Libet hic adſcribere ſancti põtificis & martyris Euariſti verba, de eo, quo ritu legitimũ matrimoniũ cõtrahi oporteat. Legitimũ, inquit, vt à patribus accepimus, & ſanctis Apoſtolis eorũq; ſucceſſoribus, nõ eſt matrimoniũ, niſi ab his qui ſuper ipſam fœminã

Matrimonium legitimum quo modo contrahitur. dominationẽ habere videtur, & à quibus cuſtoditur, vxor petatur, & à parẽtibus, propinquioribus ſpõſetur, & legibus dotetur, & ſuo tẽpore ſacerdotaliter, vt mos eſt, cũ precib⁹ & oblationibus à ſacerdote benedicatur, & à paranymphis, vt cõſuetudo docet, cuſtodita & ſociata à proximis, tẽpore cõgruo, petita legibus detur, & ſolẽniter accipiatur, & biduo vel triduo orationib⁹ vacẽt, & caſtitatẽ cuſtodiãt, vt bonæ ſoboles generẽtur, & dño

Tob. 6. ſuis in actib⁹ placeãt. Taliter em̃ placebũt, & filios nõ ſpurios, ſed legitimos atq; hęreditabiles generabũt. Et paulò pòſt, Aliter pręſumpta, nõ cõiugia, ſed adulteria, aut cõtubernia, aut ſtupra vel fornicationes potius quã legitima cõiugia eſſe dicit: niſi propria volũtas ſuf

Tert. li. de pudicitia. fragata fuerit, & vota ſuccurrerint legitima. Quã Euariſti ſententiã Tertullianus quoque ſecutus videtur, cũ ait: Occultæ cõiunctiones, id eſt, nõ prius apud eccleſiã profeſſæ, iuxta mœchiã & fornicationẽ iudicari periclitãtur. Hoc fuit vtriuſq; de Clãdeſtinis iudicium.

Lib. 2. De legitimis verò, ſcribẽs ad vxorẽ: Vnde ſufficiã, inquit, ad enarrandã fœlicitatẽ eius matrimonij, quod Eccleſia cõciliat, & cõfirmat oblatio, & obſignatũ angeli renũciant, pater

Oblatio pro miſſa ponitur. ratũ habet. Oblationis nomine ſacrum intelligit, quã vulgo Miſſã vocãt. Ad hãc ſpõſus & ſpõſa cõueniebãt, ibi per Eccleſiã, hoc eſt, per ſacerdotẽ eccleſię miniſtrũ reconciliabatur matrimoniũ, & obſignabatur oblatione facta. Frequẽs eſt autẽ apud Tertullianũ obſignãdi verbũ, quoties de ſacramẽtis agit. Videtur autẽ vterq; tã Euariſtus, quã Tertullia

Amb. epi. 70. nus miniſteriũ ſacerdotis in hoc ſacramẽto requirere. Nec diuerſum ab illis Ambr. quoque ſentire videtur, cũ oportere dicit coniugiũ velamine & benedictione ſacerdotali ſanctificari. Idẽ vult etiam Chryſoſto. vbi de nuptijs Iſaac & Rebeccæ tractat. Vt nõ temerè

Chry. Hom. 48. in Geneſ. Gerſon part. 2. ca. 9. quæſt. 10. dixiſſe videatur vir pius & doctus Guilielmus Pariſien. Epiſcopus propoſita quæſtiõe: Vtrũ ſacramentũ veri nominis, & ſacramẽtalis virtutis matrimonium ſit, ſi præter nuptia

Benedictio nuptialis an ſit neceſſaria. lẽ benedictionẽ & orationẽ, quãdo haberi poteſt cõtrahatur: Reſpondit, verũ: certũ eſt, quia & ſacrũ ſignũ eſt, & ſacrãs ſiue ſanctificãs virtute eſſentiali ſiue cõtrarietatis, & forſitan merito dummodo nuptialis benedictio non contemnatur, ſed virtutem ſacramentalem omninò non habet, nec veri nominis eſt ſacramentum, niſi ſicut diximus.

De Impedimentis Matrimonij.

CAPVT. LVI.

SVnt quædam de eſſẽtia matrimonij, ſunt alia quæ ſicut in cæteris ſacramẽtis, ita & in hoc magis ad ſolẽnitatẽ quandã pertinẽt. Quæ ſunt poſterioris generis, contrahẽdum quidẽ impediũt matrimonium, ſed nõ dirimunt contractũ: Quæ verò prioris, non ſolũ impediunt contrahendũ, verumetiã dirimunt contractum: De vtriuſq;, quò facilius memoriæ commendãri poſſent, hos verſiculos, ante aliquot ſecula conſcriptos legimus.

In 4. Sent. diſt. 34.

Eccleſiæ vetitum, nec non tempus feriatum
Impediunt fieri, permittunt iuncta teneri.
Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus diſparitas, vis, ordo, legamen, honeſtas,
Si ſis affinis, ſi fortè coire nequibis:
Hæc ſocianda vetant connubia, facta retractant.

Nobis de duobus tantùm dicere nunc eſt propoſitum, de quibus hoc tempore controuerti maximè videmus, de voto & de ordine.

Venus. Venerem notæ fuiſſe incontinentiæ fœminam, adeò, peruulgatum eſt apud omnes, vt inde nomen etiam traxerit omnis obſcœnitas & libido. Hæc prima fuiſſe dicitur in

Lib. 1. cap. 17. Cypro auctor mulieribus, vt vulgo quæſtum corpore facerent. Quòd ideò ſcribit eam

Lactan. Lib. 1. cap. 19. imperaſſe Lactantius Firmianus, ne ſola præter alias mulieres impudica, & virorum appetens videretur, quam tamen inter numina ſua gentes retulerunt. Huius exemplo duo

Lutheri & Buceri conſilium. Martini, quò & ipſi poſſent inter hæreticorum numina referri, numinis huius œſtro perciti, violato iureiurando quod præſtiterunt, vt incœſtam libidinẽ ſuã explerent, non quibuſuis mulieribus, verùm eiuſdem, cuius & ipſi fuerant ordinis, hoc eſt, Nonnis: ſiue quis Sanctimoniales appellare malit, quaſi matrimonio coniuncti, auctores fuerunt omnibus, qui corpora ſua domino conſecraſſent, & perpetuam profeſſi continentiam, ſe voto caſtitatis obſtrinxiſſent, quo & ipſi contra iuriſiurandi ſui religionem perfractis pudoris repagulis, ac ruptis pudicitiæ clauſtris, eadem ſe nefaria turpitudine con-

Soc. li. 4. ca. 31. Valentiniani factum. taminarent. Quamuis autem non par crimen, non omninò tamen diſſimilis cauſa fuiſſe videtur imperatoris Valentiniani: qui cùm alterã vxorem duxiſſet priore ſuperſtite, nec repudiata, quò leuius videri poſſet facinus à ſe patratum, ſi plures eiuſdem culpæ affines facti eſſent, legẽ tuliſſe, ac eam promulgari paſsim iuſsiſſe legitur, per quam cuiuis ſimul

duas

duas vxores habere liceret. Martinorum itaque sacrilega audacia factum est, vt in dubiũ illud reuocari cœptum sit, liceat ne voto se castitatis obstringere, aut si quis obstrinxisset se, matrimonium nihilominus contrahere. Quamuis autem nemini, qui catholicæ fidei est, dubium sit, quin & licitum sit vouere castitatem aut continentiam, & quod semel quis vouerit, id ab eo præstari oporteat, quò tamen magis id persuasum esse queat etiam his, qui vacillare non nihil videntur, paucis de eo disserendum esse putauimus.

Vouere pium, & præstare necessarium.

Quòd & vouere pium, & quod voueris, præstare necessarium sit, apertiora sunt scripturæ testimonia, quàm vt negari possit. Sic enim per prophetã Deus loquitur: Vouete & reddite domino Deo vestro. Et iterum: Cùm votum voueris domino Deo tuo, non tardabis reddere. Quòd autem cœlibatus votum, pium Deoq; gratum sit, vel ex eo cuiuis perspicuum esse potest, quod & à Christo laudantur eunuchi, qui se propter Dei regnum castrauerunt. Et apud Esaiam sempiternum se illis daturum nomen Deus promisit, quod non peribit. Et de virginibus consilium dat Paulus: qui simul iudicat ad Timotheum scribens, quod quæ viduæ ex Ecclesiæ stipe alebantur, voto se perpetuæ continentiæ obstringebant. Et Philo testatur (quanquàm Iudæus) qui fuit Apostolorum æqualis, fuisse tum inter Christianos, qui suam Deo castitatem desponderent. Quamobrem quod asserunt castitatis hostes & continentiæ, votum cœlibatus fieri contra mandatum Dei, tam apertè vanum est, vt refellere necesse non sit. Nullum enim Dei mandatum proferre possunt, de non vouendo continẽtiam, quam Deo gratam & acceptam esse, tot locis non obscurè scriptura testatur.

Psalm. 75.
Deutero 23.
Cœlibatus votum pium.
Matth. 19.
Esa. 56.
1. Corinth. 7.
1. Timoth. 5.
In libro de viris Apostolicis.
Continentiam & castitatem seruari posse.

Sed hîc illi aliam æquè friuolam rationem adferunt, qua votum cœlibatus parum esse pium demonstrent. Displicere, aiunt, Deo infidelem & stultam promissionem: esse autẽ infidelem & stultam promissionem, vouere quod præstare non possis: cuius generis esse volunt continentiam: De qua non dubitauit alter ex eis dicere, eque non esse arbitrij sui, vt se à fœminæ commixtione seruaret, quã non arbitrij sui, mas sit an fœmina. Adeò nihil puduit impudens istud os, orbi toti suam incontinentiã testatam facere. Quis autem non videt, si nihil vouendum sit, quod à nobis tanquã à nobis præstari non possit, omnẽ iam vouendi rationem prorsus esse sublatam? Nam non modò facere, verùm ne cogitare quidẽ aliquid ex nobis tanquam ex nobis, idonei sumus, vt rectè in altero Concilio Arausicano ante mille & centũ annos habito scriptũ sit: Nemo quicquã domino rectè vouerit, nisi ab ipso acceperit, sicut legitur: Quæ de manu tua accepimus, damus tibi. Quod si quia periculum est in vouendo, vouendum non est, ergo nemo militet, inquit, Ambrosius, ne aliquando vincatur, nec pedis vtatur obsequio, qui gradiendi periculum reformidat, nec oculi intendat officio qui concupiscentiæ timet lapsum. Locum illum ex Psalmis enarrans Augustinus, Vouete & reddite: monet vt quisque quod potest voueat & reddat. Non sitis, inquit, pigri ad vouendũ, non enim viribus vestris implebitis: deficietis, si de vobis præsumetis, si autem de illo cui vouetis, vouete securi, reddetis. Quo in loco cũ de alijs votis, tum de voto castitatis & continẽtiæ, tanquã pio, Deoq; grato copiosè disserit. Quod etiã ad Pollentiũ scribens inter ea numerat, quæ rectissimè vouẽtur. Ac inter cætera: Non eos, inquit, terreat sarcina continentiæ. Leuis erit si Christi erit. Christi erit si fides aderit, quæ impetrat à iubente, quod iusserit. Nõ eos frãgat quòd videtur eorum continentia necessitatis esse, non voluntatis, quia & illi qui eam voluntatem delegerunt, fecerunt eam esse necessitatis, quoniã vani sine damnatione ab ea deuiare non possunt, & qui in eam necessitatẽ contrusi sunt, faciunt eam esse voluntatis, si non de seipsis, sed de illo, à quo est bonum omne confidunt. Qui etiam in confessionum libris ad Deũ orationem conuertens, ait: Tota spes mea in magna valdè miseratione tua: Da quod iubes, & iube quod vis. Imperas nobis continentiam. Et cùm scirem, ait quidam, quia nemo potest esse continens nisi Deus det, & hoc ipsum erat sapientiæ scire cuius esset hoc donum, alij dominum & deprecatus sum illum.

Eccles. 5.
Lutheri impudentia.
1. Corinth. 3. Cap. 11.
1. Par. 19.
Ambros. de viduis.
Psalm. 75.
Aug. lib. 1. cap. 24. de adulterinis coniugijs.
Matth. 11.
Iaco. 1.
Lib. 1. cap. 19. Sapien. 8.

Quamobrem non modò non impossibile, verumetiam facile, iucundum, suaue nobis futurum est continere, illo adiuuante qui dixit: Iugum meum suaue est, & onus meũ leue. Verum est quod dixit Comicus: Nihil est tam facile, quin difficile fiat, si inuitus facias. Sed & illud verum est, quod à Ioanne Chrysostomo scriptum est: Nihil est quod nõ superet amor cum desiderio: neque potest tam esse quicquam difficile, tam durum, tam molestum, quod non facile, iucundum, & suaue sit amanti. Sicubi vera est fides, non illa sola, quæ triginta his annis prædicari cœpta est, quam Iacobus vocat mortuam: sed illa de qua dicit Paulus, quæ per charitatem operatur, nihil credenti & amanti difficile, atque adeò nihil non erit cùm primis leue & suaue. Qui Pythia cantat, scripsit quidam, abstinuit Venere & Baccho. Deinde verò, qui ferarum capiendarum desyderio tenentur, eorũ quanta sæpè sit abstinentia, vel Hyppoliti docemur exẽplo. Posteà verò, quàm ijdẽ in fri-

Amanti nihil difficile.
Chrys. hom. 64 ad populũ Antiochenum.
Iacobi. 2.
Galat. 5.

Venatorum & mercatorum abstinentia.

gore & æstu perferendo patientes sunt, quæ non adeunt vitæ pericula? Ab equis, à fossis, à præcipitijs, à fluminibus, à feris, quibus aliquando temerè sese committentes, immaturam quandoque mortem obeunt, nullam tamem ex eo sentiunt molestiam, quin magis voluptatem maximam. Quem verò faciendę rei tenet studium, dum

Impiger extremos currit mercator ad Indos
Per mare pauperiem fugiens, per saxa, per ignes.

Nónne & illius videre sæpè licet abstinentiam singularem? qui plurimis prætereà vitam suam exponit periculis & molestijs.

Si tantùm potest amor & desiderium ferarum capiendarum, si tantùm potest amor & desiderium pecuniæ cumulandæ, quam tamẽ relinquat homo necesse est, cùm ex hac vita migrauerit, sicut scriptum est: Dormierunt somnum suum, & nihil inuenerunt viri diuitiarum in manibus suis: non multò poterit amplius amor & desiderium illius, qui vita nostra est, & quidem vita sine fine beata. Itaque verè dictum est ab Augustino, Nihil est tam durum atque ferreum, quod non amoris igne vincatur. Quo cùm se anima rapit in Deum, super omnem carnificinam libera & admiranda volitabit pennis pulcherrimis & integerrimis, quibus ad Dei complexum amor castus innititur. Nisi verò amatores auri, amatores laudis, amatores fœminarum, amatoribus suis Deus sinat esse fortiores, cùm ille non amor, sed congruentius cupiditas vel libidò nominetur. In qua tamen apparet quantus sit impetus animi ad ea, quæ diliguntur indeflexo cursu per immania quæque tendentis, argumentoque nobis est, quam sint omnia perferenda ne deseramus Deum, si tanta illi vt deserant perferunt. Huius igitur amoris igne inflammati sancti Apostoli & martyres, non ab vxorum complexu tantùm abstinuerunt, verumetiam cùm cæsi essent, ibant gaudentes à conspectu concilij, quia digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Quibus vsque eo durum non fuit, aut, quod isti volunt, impossibile, suaue iugum Christi in continendo, vt non modò carnis cõcupiscentias frenarent, verumetiam vltrò pro Christo mori expeterent. Sic Andreas cùm crucem sibi paratam esse conspicatus exclamasse legitur: O bona crux diu desiderata, & iam concupiscenti animo præparata, securus & gaudens venio ad te, ita & tu exultans suscipe me, discipulum eius qui pependit in te. Sic Laurentius vltrò Sixto commori cupiens: Quò progrederis, inquit, sine filio pater? quò sacerdos sine ministro properas? cumque extrinsecus arderet beatus martyr in craticula positus tyranni sæuiẽtis incendijs, maior eum intrinsecus Christi amoris flamma torrebat: & quamuis rex improbus ligna subijceret, ac grauioribus incendijs cruciaret, tamen sanctus Laurentius has flammas si dei calore non sensit, & dum Christi præcepta cogitat, frigidum est ei omne quod patitur. Sic Paulus cùm quinquies quadragenas à Iudæis accepisset, ter virgis cæsus, semel lapidatus esset: Quis ergo nos, inquit, separabit à charitate Christi? tribulatio, an angustia, an fames, an nuditas, an periculum, an persecutio, an gladius, Sicut scriptum est, quia propter te mortificamur tota die, æstimati sumus sicut oues occisionis: Sed in his omnibus superamus propter eum, qui dilexit nos. Certus sum enim, quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu domino nostro.

Psalm.75.

De moribus eccle. cathol. li.1. cap.22.

Amoris vis.

Ioan.14. Col.3. Apostolorum et martyrum abstinentia. Actor.5. Matt.11.

2.Cor.11. Rom.8.

Psal.43.

Voluptatẽ, quã mortem vincere facilius.

Hic mihi respondeant isti delicati martyres, qui siue animi, siue corporis aliquo morbo laborent, nullum sciunt aliud remedium, præter fœmineas carnes, aut quadrupedum & volatilium: utrum sit difficilius, vtrum ab homine præstari minus queat, carnis vt stimulis resistat, an imminentis mortis terrorem superet, ac illos cruciatus non difficulter ferat, quos tot millia sanctorum martyrum, etiam ex fragili fœmineo sexu tanta animorum alacritate legimus pertulisse? Certè cessare stimulos carnis fateamur necesse est, vbi vel metus tantùm grauioris alicuius periculi impendet: adeò motus huius est & impulsio vehementior. Et tamen potuerunt illi, quæ sunt multò grauiora, potuerunt non solùm viri, verumetiam fœminæ & sexus & ætatis tenerioris: potuerunt autem in illo, qui confortat omnes in se sperantes, Christo. Qui cùm viuat in nobis, cùm operetur in nobis & velle & perspicere, quid est quod illo faciente, vt faciamus, facere non possimus? Ipse enim est qui in pugna nostra congreditur. Cõsidera, inquit, Chrysostomus, præsente Deo te cũ hoste pugnare: fauet ille vt vincas, fauet vt obtineas, ac paulò post: In tua pugna dominus cõgreditur, dominus dimicat, dominus pręliatur, & victoria tibi adscribitur: certamen tuũ, Dei certamen est: pręliũ tuũ, Christi prælium est, Quid trepidas? Quid formidas? quasi tua virtute deuincas. Prehẽde arma, procede in bellũ, fortiter dimica, vt dimicanti adsit ille qui vinci non potest. Quem sequutus Augustinus: Non enim, inquit, nõ habes vnde pugnes, Deus tuus in te est, spiritus bonus datus est tibi: spiritus Dei est,

Christus vincit in nobis. Phil.4. Philip.2.

Chry.tom.3.in serm. de mart. Exod.14.

Hom.43.de verbis domini Luc.11.

qui

qui pugnat in te, aduersus te, aduersus illud quod est in te, cõtra te. Hoc est quod de Antonio scribit Athanasius: Adiuuabat seruum suum dominus, qui nostri gratia carnẽ suscipiens, victoriam corpori contra diabolum largitus est, vt singulis ita certantibus, apostolicum liceret proferre sermonem: Non ego autem, sed gratia Dei mecum. Hanc igitur cùm habeamus quæ adiuuet infirmitatem nostrã, confidenter dicat quilibet homo Christianus, claraq; voce pronunciet: Omnia possum in eo, qui me confortat. Continentiam iubes Christe? da quod iubes, & iube quod vis. Iubes vt non modò carnis, verumetiã oculorum cõcupiscentiam superẽ? da quod iubes, & iube quod vis. Iubes vt à fastu quoq; me contineam? da quod iubes & iube quod vis. Iubes vt cruciatus pro tuo nomine perferam, vt vitam etiam cum sanguine profundam? da quod iubes, & iube quod vis: Pone me iuxta te, & cuiusuis manus pugnet contra me. Si consistãt aduersum me castra, nõ timebit cor meum. Si exurgat aduersum me prælium, in hoc ego sperabo. Omnia possum in te, qui confortas me. Si dicat, sic faciat strenuus Christi miles: neque cùm in acie fuerit contra hostem collocatus, simul vt leuis aliqua impressio facta fuerit, abiecto fidei scuto, statim fugiat & clamet: Non possum, non habeo Dei donum. Mulier quædam filium in prælium euntem, dato illi clypeo, sic adhortata legitur: Fili, aut hunc, aut super hunc. Laconica breuitate filium instruens, ita rem in bello gerendam, vt aut victor clypeum referret, aut mortuus in eo domum reportaretur. Hoc sibi quoq; Christi miles, contra carnẽ, contra mundum, contra diabolum prælium initurus, dictum existimare debet, vt aut cum fidei scuto vincat hostes, aut in fide moriatur intrepidus: neque dicat, non possum, sed Christo dicenti credat, omnia possibilia sunt credenti: & iterum atque iterum repetendo dicat cum Paulo, claraque voce pronunciet, omnia possum in eo, qui me confortat. Neque dispiciat in qua re confortetur à Deo, qua non impium est hoc de Deo cogitare, quod aut nolit is, qui fons est totius bonitatis & liberalitatis, omnes in omnibus æquè confortare, aut non possit, quem omnipotentem in fidei nostræ symbolo profitemur. Omnibus ad omnia semper præstò adest gratia Dei Saluatoris nostri, qui dat donum castitatis coniugibus, qui confortat eos, vt quo se sacramento inuicem obstrinxerunt, id inuiolatum obseruent, etiamsi vel per absentiam, vel per aduersam valetudinem alter alterius corporis potestatem habere non possit: idem & cœlibatum professis continentiæ donum dat, & aduersus carnem pugnantes confortat, modò postulent ab eo, qui dat omnibus affluenter: postulent autem in fide nihil hæsitantes. Quòd si non impetrant, non Deo culpam assignent, quasi vel noluerit is, vel non potuerit, cùm & velit omnia nostra causa, & possit omnia, sed sẽ potius, non eam fidem ad apostulandum attulisse putẽt, quæ potuerit impetrare.

In vita eius.

1. Cor. 15.
Rom. 8.
Phil. 4.

Matt. 5.

Iob. 17.
Psal. 26.
Phil. 4.

Ephe. 6.

Plutarchus in Apophthegma. Laconicis.

Mar. 9.

Phil. 4.
Deus præstò adest semper.

1. Cor. 7.

Iacob. 1.

Paulus cùm hanc materiam tractaret, noluit dicere: Qui non possunt continere nubãt, sed qui non continent: idq; Christi exemplo, qui & ipse non dixit: non omnes possunt capere: ne quis fati rem esse putaret, sicut Origenem secuti, Hieronymus & Chrysostomus annotarũt: Sed non omnes capiũt verbum hoc. Possumus enim in eo qui nos cõfortat, sed non volumus omnes: non adhibemus illud studium quod oportet, non accedimus ea fide qua oportet, ad eum precandum, cuius hoc misericordia possumus. Non enim sumus sub lege bonum quidem iubente, non tamen dante, sed sumus sub gratia, quæ id quod lex iubet faciẽs nos amare, potest liberis imperare. Gregorius Nazianzenus explicans illum locum, Non omnes capiunt verbum hoc, sed quibus datũ est. Cum audis, inquit, quibus datum est, adde, datum quidem his qui volunt & qui assentiuntur. Quem præceptorẽ suum secutus Hieronymus, datum est, inquit, his qui petierunt, qui voluerunt, qui vt acciperẽt, laborauerunt. Omni enim petenti dabitur, & quærens inueniet, & pulsanti aperietur. Omni, inquit, petenti non coniugato tantùm, sed & cœlibi cuiuscunq; sexus, cuiuscunque sit ordinis, omni petenti dabitur. Ac ne quis putaret hoc aut illud petenti datũ iri, dicit alio loco: Quodcunq; volueritis petetis, & fiet vobis, Quodcũque petieritis patrẽ in nomine meo, dabit vobis. Omnia quæcunq; orantes petitis, credite quia accipietis, & euenient vobis: nihil prorsus excludendo, cũ omnia quę habemus dona sint illius, neq; boni quicquam nisi dono illius habere possimus. Ioannes Chrysostomus, Non dixit, si quadam libidinis vi cogantur, si transuersè agantur, si non possunt. Nihil omninò posuit eiusmodi, quod aut vim allatam ostendat, aut venia dignum sit. Verùm quid is, inquit: Si verò sẽ non continent, nubant: quod eorũ voluntati tribuendum est, qui propter pigritiam nolunt elaborare. Demonstrat enim, ipsos rei facultatem habẽtes, ob id minus eam perficere, quod laborem defugiunt. Etiam pudicitiam coniugalem Dei donum esse beatissimus Paulus ostendit, vbi de hac re loquens, ait: Volo autem omnes homines esse sicut meipsum, sed vnusquisque proprium donum habet ex Deo, alius quidẽ sic, alius verò sic. Ecce & hoc, inquit, Augustinus, donum esse dixit à Deo, & si infe-

1. Cor. 7.

Matt. 19.
Ori. tract. 7. in Matt.
Hie. l. 3. in Mat.
Chryl. hom. 63. in Matt.
Aug. de continentia cap. 3.
Naz. oratione. 31.
Rom. 6.
Matth. 19.

Matth. 7.

Ioan. 15.

Marc. 11.

De virginitate cap. 39.
1. Cor. 7.
Pudicitia coniugalis Dei donũ.
1. Cor. 7.
Aug. de nuptijs & cõcupiscentia ad Valeriũ lib. 1.

rius quàm illa continentia, in qua volebat omnes esse sicut seipsum, tamẽ donum à Deo. Vnde intelligimus, cùm hæc præcipiuntur vt fiant, nihil aliud ostendi, quàm inesse nobis oporteret ad hæc accipienda & habenda, etiam propriam voluntatem. Non solùm carnis desideria frænare, sed oculorum etiam concupiscentiam domare, fastum quoq; calcare, deniq; à quocunque alio crimine abstinere Dei donum est.

Et de bono perseuerantiæ c. 14

Quid ergo? non posse me dicam, quia non est mihi datum? Non ergo penes me culpa erit, sed penes Deum, qui mihi donum hoc non est impartiri dignatus. Huc tandem impietatis prolapsi sunt isti, vt Deum malorum auctorem, quin etiam impulsorem facere non dubitent: dum nihilo plus in nobis libertatis esse asserunt, quàm in stipite vel in trunco: Quorum etiam hæc est blasphema vox: Non minus proprium opus esse Dei Iudę proditionem, quàm Pauli vocationem. Sic error alius ex alio gignitur, & illa vet⁹ ac pridem iam sopita Simonis hæresis & Manichæi resuscitatur. Intereà tamen qui hæc tam impia dicere veriti non sunt, tanquàm idola quædam coluntur à multis, & quod scriptum ab illis est, quamlibet pugnet cum Euangelio, Dei tamen verbum & Euangelium vocatur: neque alio iam loco, quàm quo scriptura Canonica habetur: Adeò sunt, proh dolor, mentes hominum excæcatæ. At non ita nos docet Chrysostomus. Omnium, inquit, facilima virtus est, si velimus & in cœlum ascendere, velle tantùm oportet, & omnia sequentur. Neque enim cuique dicere fas est, non possum & conditorem accusare. Nam si tales nos creauit, vt non possemus, & deinde præcipit, ipsius est hæc accusatio. Sed qui fit, ais, quod multi non possunt, quia multi nolunt: Nam si voluerint, omnes poterunt. Propterea quod Paulus dixit, volò omnes homines esse sicut me ipsum. Quandoquidem sciebat quod omnes poterant esse sicut ipse. Neque enim ita dixisset, si foret hoc impossibile, vis fieri sicut fuit Paulus, incipe modò, & opus ipsum aggredere. Dic mihi si quam artem assequi cupimus, num nobis velle sufficit, an rem etiam ipsam aggredimur? ac nonnullis interiectis: sic & in omnibus alijs, non sufficit velle tantùm, sed oportet opus ipsum aggredi. Cum enim cœlum ingredi velis, nihil aliud quàm velle te dicis. At, inquis, paulò ante dixeras, quod sufficit velle: sufficit, inquam, velle, sed cum opere quando quis laborat vt rem ipsam aggrediatur. Habemus quippe adiutorem & cooperatorem Deum, modò vt rem aggrediamur, modò ad opus accedamus, modò soliciti simus, modò animum aduertamus, & omnia sequentur. Si verò dormierimus, & stertentes putauerimus nos ingredi cœlum, nunquam regni cœlestis hæreditatem assequi poterimus. In tè est vt possis, quia in te est vt velis. Quia Zachæus idcirco potuit, quia voluit: & alius idcirco nõ potuit, quia noluit. Ita enim velle efficit posse, vt efficit nolle nõ posse. Magna enim vis est volũtatis, quę nos efficit posse quod volumus, & nõ posse illa quę nolumus. Et ex volũtate nostra diuinitus celebratur indicium, vt homo quicquid non voluerit eligat, & quod elegerit ex eo ipso iudicio cœlesti subiaceat. Nec enim quisquã poterit excusari quasi voluerit, & nõ potuerit, cum constet eum idcirco non potuisse quia noluit, & nolens volentis exemplo damnetur, & volens voluntate propria quia impleuit quę voluit muneretur. Sed nos ad institutum redeamus.

Blasphemia Phil.

Chrys. hom. 16. ca. 9. ad Hebr.

Chrys. hom. de Zachæo.

Planum iam feciſſe videmur, neque aduersari Dei mandato votum cœlibatus, nec esse eiusmodi, quod homo Deo fretus præstare non possit. Est quidem ita, si nostras ipsorum spectemus vires, nos non posse: sed possumus, si fiduciam omnem in illo collocemus, qui paratior est ad præstandum, quàm simus nos ad petendum cum vera fide. Quem autem offendit, quod continere facile, iucundum, & suaue esse dixerimus Deo adiuuante, quid is diceret, si Chrysostomi locum illum inspexisset, vbi contra eos declamans, qui similiter concubitum, voluptatis quiddam habere, continentem autem voluptatem habere non posse: vt qui bellum cum naturæ tyrannide sine intermissione gereret, vociferabantur. Imò contrà, inquit, res est, violentia, nanque & turba penes impuros est maior, tumultus ingens & qualibet tempestate sæuior: sic ille habet, vt nunquam ad cupiditatis congressum consistat, victus assiduè cadat, quemadmodum dęmoniaci malignis spiritibus agitati. Continens autem ille, prælio victor, hanc assiduè prosternit, nobilissima & infinities præstantiore voluptate potitur, simul ipsa victoria & conscientia bona & splendidissimis trophæis perpetuo fulgens. Itaque dici non potest, quanta continentium hominum voluptas sit, vt qui coronam sibiipsis concinnent, & præmia consuetudinem angelorum, & toto orbe terrarum prędonium, libertatem, spem certam & immortalem. Certè quod cum tanta voluptate coniunctum est, id non potest esse non facile, iucundum & suaue. Quid diceret si Basilium legisset his verbis ea de re disserentem? Ne dixeris, quomodo ascendam in cœlum, vt virginitatis meæ integritatem inde deducam: aut quomodo descendam in abyssum, vt eam dudum à Diabolo corruptam mihi ipsi recuperem? Sed quid? propè te est, inquit, & secundùm naturam tibi ingene-

In priorem ad Corint. hom. 37.

Continentiæ voluptas.

Basi. in li. de vera virginitate. Rom. 10.

ingeneratur virginitas: Neque igitur maria transfretare, vt eam acquiras tibi opus est, neque aërem immensum peruolare, neque terrarum tractus hanc inuestigando circuire, aut è terris euolare, cœlumque pro ea inuenienda lustrare: sed omissa cura superflua locorum spacia & interualla peragrandi, teipsam vt te habeas diligentius inspice, atq; hanc in te per naturam opertam abditamque reperies. Quod secundum naturam est, sicut scribit Basilius, quid in eo difficultatis, quid esse potest laboris & molestiæ? quid non voluptatis potius? Quid diceret? si Theodoretum legisset: qui vitam describēs Domninæ, quæ trigesimum in religiosa historia locum obtinet: cùm innumeras fuisse virginum & continentium scholas dixisset, non in sua tantùm regione, sed in toto oriente, quod earum & Palæstina & Ægyptus, & Asia, Pontus & tota demum Europa plena esset: causam reddere volens, cur genus hoc vitæ plurimi turmatim sequerentur. Ex quo enim, inquit, Christus Dominus honorauit virginitatem, vt qui natus sit ex virginitate, prata virginitatis natura germinauit, & hos suaue olentes & qui non marcescunt, flores offert creatori. Nos tamen quicquid esse facilitatis in ea re diximus, illius gratiç tribuimus, qui adiuuat infirmitatem nostram: qui simul vt sui charitatem diffuderit in cordibus nostris, nihil potest esse tam difficile, quod nō facile etiam statim fiat, iucundum & suaue. Quod ipsum facit idem ille Theodoretus, cuius paulò ante meminimus: qui sanctorum certamina descripturus, quomodo mundum, diabolum, & carnem vicerunt: Eis autem, inquit, præbuit victoriam non natura, ea enim est mortalis, & innumerabilibus plena affectionibus, sed mens, quæ diuinam attrahebat gratiam. Nam cùm diuinæ pulchritudinis essent ardentes amatores, & pro eo quem amabant, omnia lubenter & agere & pati statuissent, forti quidem & generoso animo tulerunt affectionum perturbationumque impetus: Diaboli autem procellas strenuè repulerunt. Hæc Theodoretus in historiæ suæ religiosæ præfatione. Quem librum concludens: Nullus, inquit, ex his, qui sunt extra horū Philosophiam, horum ostendit tolerantiam. Si autem nullus ex alijs hominibus potest talibus resistere laboribus, clarum est, quod amor in Deū efficit, vt naturę terminos transilirent, & superna flamma accensi, libenter ferunt impetum frigoris, & qui à superis descendit rore flammam radiorum mitigant.

Rom. 8. 5.

Theodor. in Theophili.

Theodoretus in præfatione hist. religiosæ.

Quam facilitatem qui nondum est consequutus, extat apud Cassianum Ioānis Chrysostomi discipulum, Cheremonis consilium, quemadmodum ad eam peruenire possit: id sequatur licebit. Interrogatus Cheremon, quanto tempore possit acquiri & perfici castitas? Temerarium est, inquit, super consummatione castitatis, in tanta præsertim vel voluptatum diuersitate vel virium, certam temporis definire mensuram, rationem tamen obseruanti & temporis modum quomodo eius possibilitas agnoscatur, constantissimè possumus præfinire. Quisquis abstractus à cunctis ociosis confabulationibus, & mortificatus, ab omni solicitudine, curaque mundana, duobus tantùm paximacijs fuerit quotidiana refectione contentus, & aquæ sacietate subtracta, quietem somni trium, vel vt alij statuerunt, quatuor horarum spacio terminauerit, nec tamen laborum aut continentiæ huius merito, sed miseratione domini eam se crediderit adepturum, quia sine hac fide vana est omnis laboris humani intentio, non amplius quàm sex mensibus perfectionem ipsius impossibilem sibi esse cognoscat. Sed & ante Cheremonem Origenes: Nutrimenta spiritus sunt, diuina lectio, orationes assiduæ, sermo doctrinæ: his alitur cibis, his conualescit, his victor efficitur. Quod quia non facitis, nolite queri de infirmitate carnis: nolite dicere quia volumus, sed non possumus: volumus continenter viuere, sed carnis fragilitate decipimur, & impugnamur stimulis eius. Tu das stimulos carni tuæ: tu eam aduersus spiritum tuum armas, & potentem facis, cùm eam carnibus satias, vino nimio inundas, omni mollicie palpas & ad illecebras nutris.

Cass. in collationibus patrū col. 12. cap. 15. Continentia seu Castitas quanto tēpore acquiri & perfici possit.

Continentiæ nutrimenta & remedia. Orig. homil. in Leuit. Galat. 5.

Verùm adduci multi creduntur, vt se voto cœlibatus implicent, non vt quod vouerint præstent, sed vt, cuius rei causa vouerint, honoribus & opibus potiantur, Sed hac de re solius Dei iudicium est, qui scrutatur corda & renes. Vtinam autem non multi sint, de quibus id non verius quàm Ecclesiæ expedit, existimari possit. Vetus est autē illa Dei querela, quòd nemo vel ostia claudat, vel incendat altare gratuito: Quin & quo tempore quo Episcopi & presbyteri, tot fuerunt propè martyres, à Paulo scriptum ad Philippenses legimus his verbis: Spero, inquit, Timotheum me cito mittere ad vos, vt & ego bono animo cognitis quæ circa vos sunt: neminem enim habeo tam vnanimem, qui sincera affectione pro vobis solicitus sit. Omnes enim quæ sua sunt quærunt, non quæ Iesu Christi. Quòd si verè dictum est illo tempore, nostro seculo multò verius dici potest, quo mercenarios multos, raros admodum pastores videre licet. Apud eos etiam, qui Euangelici malunt appellari, quàm Christiani, quotumquemque reperire licet, qui gratis prædicet Euangelium? Quorundam ex his tāta fuisse fertur cupiditas, vt expleri nō pos-

Cœlibatus voto cur se implicent nonnulli. Hier. 17. Malach. 1.

Philip. 2.

Ioan. 10.

Euangelicorū cupiditas.

Matrimonia cur interdicta sacerdotibus.

set,quam inflammauit magis vxorum, & qui sunt ex incœsto coniugio procreati liberorum frequentia, vt inter alias causas,quamobrem interdicta sunt sacerdotibus matrimonia, videri possit hæc non postrema,ne magis etiam accenderetur auaritia. Cæterum quo quis animo sacerdos fieri velit,aut voto se cœlibatus obstringat, Dei solius est iudicium, cuius oculis nuda & aperta sunt omnia:homo videre non potest,nisi ea quæ patent,dominus autem intuetur cor.

Hebr.4.
1.Reg16.
Votum cœlibatus an sit relaxandum.

Verùm vt demus hoc,Esse non neminem, qui dum furijs ambitionis actus ad sacerdotium aspirat,hac sola de causa cœlibatum vouerit, num ideò tollendus est cœlibatus? Etiam ad matrimonium accedunt multi longè alia affectione, quàm qua suscipi tantum hoc sacramentum oporteret : Nam quotumquemque reperire licet, qui illud spectet in matrimonio contrahendo, quod spectari solum debet, ac non ad dotem, ad formam, aut alio quocunque potius respiciat:num ideò dicemus, ne sit matrimonium?

Mar.9.
Philip.4.

Sed nequit,aiunt, præstare quod vouit.Hoc dicere,Simonis est,& Marcionis,ac Manichæi hæresim profiteri,Christiano dicere fas non est,nisi quod dixit Christus:omnia possibilia sunt credenti:quod dixit imitator eius Paulus,omnia possum in eo,qui me cõfortat:quod dixit Augustinus,leuis erit sarcina continentiæ, si Christi erit: Christi erit si fides aderit,quæ impetrat à iubente quod iusserit.

Rom.10.

Verùm non præstant multi,Nunquid in baptismo quoque Satanæ &pompis eius nõ abrenunciamus?Præstatur ne id ab omnibus? an ideò abroganda erit hæc Apostolorum traditio, qui mille quingentis annis in Ecclesia durasse videtur? Moysi legem nunquid omnes obseruabant Iudæi?num ideò fuit abroganda,quia præuaricatores eius erant plurimi,priusquãveniisset finis legis Christus?An ideò tollemus præceptum de nõ concupiscendo, quod magis videtur accendere concupiscentiam quàm extinguere, si Dei simus auxilio destituti?Non ita nos Paulus docuit.Lex quidem, inquit,sancta, & mandatum sanctum,& iustum,& bonum:Sic & cœlibatus lex sancta est, iusta est, bona est, etiam si neque sancti,neque iusti,neque boni sunt,qui professi cœlibatum,ventri nihilominus& libidini seruiunt : Præclarè scriptum est ab Hilario . Male sanctis rebus præiudicatur, si quia non sancti à quibusdam habentur, esse non debeant . Nec minus præclarè dictum est à Ioanne Chrysostomo:Calumniantur,inquit,ebriosi fructum à Deo factum, dicentes:non sit vinum.At nos ipsis dicamus:non sit ebrietas.Vinum enim Dei, ebrietas autẽ Diaboli opus est.Non vinum ebrietatem facit,ne Dei creaturam accuses,sed conserui insaniam argue.Totidem verbis respondere licet his qui dicunt: non sit votum cœlibatus, vt dicamus illis:nõ sit scortatio,nõ sint incœstæ nuptiæ:Votũ enim cœlibatus,Dei:scortatio & incœstæ nuptiæ,Diaboli opus est.Non votũ cœlibatus scortationẽ facit, ne quod à Deo laudatum est,accuses: verùm illius insaniam argue, qui quod promisit non præstat, non quia non potuit,sed quia noluit,quia non ea qua oportuit fide Deum precatus est, vt sibi continentiæ donum impartiret. De quo Paulus quoque testatur: Quòd fidelis est Deus qui non patietur nos tentari supra id quod possumus , sed faciet etiam cum tentatione prouentum,vt possimus sustinere.

Exod.20.
Rom.7.
Rom.16.
Philip.3.
Chry.hom.1. et 71. ad populum Antiochenum. Et hom.58.in Matth.
1.Cor.10.

Votum temerè non est faciendũ
2.Pet.2.
1.Tim.5.
Luc.5.
Actor.9.
Luc.7.
Luc.23.
Psalm.79.
1.Tim.3.
Tit.3.
1.Corit.13.
Cicer.epi.1.ad Qu.fratrem.
Naz. in orat.funebri in Athanasium.
Eccl.10.
Hom.5.cap.4. Matth.
Suetonius in Nerone.

Non sunt laudandi qui se temerè votis obstringunt, præstat enim longè non vouere, quàm quod semel voueris,in eo non persistere:sed cum animi cuiusq; coniectura sit difficilis,etiam si quis anteacto vitæ suæ tempore parum sit continenter vixisse visus(quam uis haberi delectum oporteat,vt ne citò manus cuiuis imponatur, ne peccatis alienis cõmunicetur) prohiberi tamen vix poterit quò minus quod sanctum est voueat, nescit enim tarda molimina Spiritussancti gratia. Vno momento ex publicano, Euangelistam: ex persecutore, Apostolum:ex meretrice,vas electum: ex latrone, paradisi ciuem factum esse legimus.Hæc est mutatio dextræ excelsi.Optandum tamen foret, vt quæ regula præscripta est ab Apostolo in cõstituendis Episcopis &presbyteris,ea seruaretur. Est autem Christianæ charitatis,nõ cogitare malum , nec temerè secus aliquid de proximo suspicari. Verè dictum est,à quodam ethnico , & à Gregorio Nazianzeno repetitum : quod vt quisque optimus est,ita difficillimè alium improbum esse suspicarur . Cõtrà verò scriptum à Spaiente legimus:In via stultus ambulans,cùm ipse insipiens sit, omnes stultos æstimat.In vtranq; verò partem sic ab auctore operis imperfecti scriptũ est. Sicut difficile aliquẽ suspicatur malũ,qui ipse bonus est, sic difficile aliquẽ suspicatur bonum,qui ipse malus est.Ex suis quisq; moribus libenter fingit alios. Sic Nero scribitur, cùm vnus esset omnium impurissimus , animum inducere nõ potuisse , vt quemquam pudicum esse crederet . Verùm vtcunque res se habeat , reperiri videmus non paucos , qui cùm se voto cœlibatus obligauerint, non præstent tamen. In hos iuxta Canonum præcepta potius animaduertendum foret,quàm vt sancta lex propter homines non sanctos antiquaretur.

Sed

Sed hic à Bucero Cypriani nobis auctoritas obijcitur, qui scriptum alicubi reliquerit, cùm de virginibus Deo dicatis loqueretur: Si perseuerare nolunt aut non possunt, melius est vt nubant. Fingamus hoc, sicut isti volunt, sensisse Cyprianum. Quod autem est istud singularitatis studium, velle solitariam alicuius opinionem sequi potius, quàm totius Ecclesiæ catholicę sensum & consensum? Congregatum fuit vnius omnium sanctissimi, doctissimi, grauissimique pontificis Leonis auctoritate Chalcedonense Concilium, sexcentorum triginta Episcoporum, aliquanto post, quàm ad Christum Cyprianus migrauerat, quod inter quatuor illa numeratur, quæ nec ab ipsis nostri temporis hæreticis reijciuntur, à catholicis verò non aliter quàm sicut quatuor Euangelia recipiuntur: in eo disertis verbis contrarium est sancitum. Nonne totius orbis Christiani potius quàm vnius alicuius sequi sententiam oporteret? Quem tamen & ipsum existimandum nō est, id sensisse, quod isti volunt, vt quæ votum continentiæ solenniter esset professa, Deo dicatæ virgini nubere licitum existimaret. Sed scripsit is de Deo dicata. Scripsit: Sed quo sensu scripserit videamus. Postulauerat à Cypriano Pomponius, vt sibi rescriberet, quid ei de virginibus his videretur, quæ cùm semel statum suum continenter & firmiter tenere decreuerint, detectæ sunt posteà in eodem lecto pariter mansisse cum masculis, ex quibus vnus fuerit diaconus. Quid huic rescribens Cyprianus, nunquid ait nubant? Nihil minus: verùm consultè fecisti, inquit, abstinendo diaconum: virgines autem inspiciantur ab obstetricibus diligenter, & si virgines inuentæ fuerit, accepta communicatione ad Ecclesiam admittantur: si autem de his aliquæ corruptæ fuerint deprehensæ, agant pœnitentiam plenam, quia quæ hoc crimen admisit, non mariti, sed Christi adultera est, & ideò æstimato iusto tempore, posteà exomologesi facta, ad ecclesiam redeant. Quòd si obstinatè perseuerant, nec se ab inuicem separant, sciant secum hac sua impudica obstinatione nunquàm à nobis admitti in ecclesiam posse. Hoc est rescriptum Cypriani. Quæ verò interiecta sunt, doctrinam quandam in se continent, quemadmodum asseruari virgines oporteat: ibi inter cætera verba sunt hæc: Si perseuerare nolunt, vel non possunt, melius est vt nubant. Quæ nequaquàm ita accipienda sunt, tanquàm eis posteaquàm se semel Deo despondissent, nubere licere vellet: sed retrò potius trahenda ad id tempus quo nondum se Deo dicauerant, vt idem dixisse videatur Cyprianus, quòd post eum scripsit Hieron. Rectius fuerat homini subijsse coniugium, ambulasse per plana, quàm ad altiora tendentem in profundum infetni cadere. Vt hic sit sensus verborum Cypriani: Si dicauerunt se Christo, perseuerent, & resistant fortiter libidini. Si verò non habent animum perseuerandi, non dicent se, sed nubant potius. Non enim vetabantur nubere, si se continere nō poterant. Quod vel sequentia quæ iam commembrauimus eius verba manifestè declarant, vbi Christi sponsam Deo dicatam virginem, si cum viro reperta fuerit, non hominis mariti, sed Christi vocat adulterā. Est ne autē credibile in hūc errorē tā impiū lapsum esse Cyprianum, vt virgini Deo dicatæ permittendum adulterium esse censeret? Deinde verò si quæ nupsit homini marito, fas non est vt alij nubat: quomodo fas esse poterit ei cum aliquo mortalium nuptias cōtrahere, quæ semel Deo nupsit immortali? Certè prius illud Augustinus non matrimonium quod est cum altero superstite priore marito contractum, sed adulterium appellat, sicut à nobis paulò antè commemoratum est, quantò magis adulterium dici meretur, & quidem longè grauissimum adulterium, quòd à Christi sponsa committitur, vbi non homini mortali, sed Deo data fides immortali, violatur? Quamobrem longè ab ea sententia Cyprianus abfuit, vt virginibus Deo dicatis nubere, licitum esse vellet. Quin ille potius non diuersum ea de re sensisse credendus est ab eo, quòd Hieronymum & Ambrosium Latinos, Basilium & Chrysostomum Græcos, aliosque, qui secuti sunt eum, sanctos doctores scripsisse legimus: qui, quæ virgines post consecrationem nupsissent, eas non vxores legitimè iūctas, verùm adulteras & incœstas esse dixerunt. Paulus viduas continentiam professas, quæ tantummodò vellent nubere, damnationem habere scribit: & est verisimile Cyprianum cōtra Pauli doctrinam hanc, Deo dicatis virginibus nuptias ad æternam earum damnationem permittere voluisse? Nihil itaque suffragatur istis Cypriani quod adferunt testimonium.

Lib. 1. epist. 11. Incontinentibus an post vō tū nubere liceat Cypriani locus expenditur.

Chalc. concil. act. 14. cap. 16.

Hier. ad Eustochium de custodia virginum.

2. Cor. 11.

Matrimonium alterō coniuge viuente cum altero contractum, adulterium est. Au. de nuptijs & concupiscenti. lib. 1. cap. 10.

Post continentiæ votum contrahentes matrimonium, adulteri & incæstuosi sunt.

1. Tim. 5.

Vtrum autē dispensari possit votum cœlibatus nec ne, nihil est quòd in præsentia verba multa faciamus. Thomæ quidem Aquinatis, quem pro sua sententia confirmanda testem citant nonnulli, verba sunt hæc: In voto solennisato per professionem religionis, non potest per Ecclesiam dispēsari. Et rationem assignat decretalis, quia castitas est annexa regulæ monachali. Atqui tale est votum virginū solenniter Deo dicatarum. Sed nō est præsentis instituti, possit nec ne dispensari, de eo disserere: Satis fuerit illud scire, quòd per se licitum est, dispensationis non egere. Verùm hæc de voto dicta sufficiant.

Votum cœlibatus dispensationem non admittit.

22. quæst. 88. artic. 11.

Quod autem ad ordidem attinet, eum non repugnare matrimonio, quatenus vtrunq; sacra-

Ordo & matri-

sacramentum est, à sanctis patribus didicimus: Cæterum quę fiunt à matrimonio iunctis, quæ citra ruborem nominari non possunt, ea cum sacerdotio pugnare vehementer, ab Origene, Ambrosio, Hieronymo, Beda, cæterisque viris non doctrina magis quàm pietate præditis excellenti, docemur. Neque verò mirùm id alicubi videri debet, si matrimonij siue nuptiarum bonum à malo concupiscentiæ discernimus: quod aliquando fecisse Augustinum Pelagius, Iulianus, Cælestius hæretici reprehendebant: Cæterum is, non solùm ratione subtili, verumetiam vulgatissimo iudicio naturali, quod in primis illis hominibus apparuit, hodieque tenetur etiam ab hominibus coniugatis, illud discerni docuit. Quod enim, inquit, illi postea propagatione fecerunt, hoc est connubij bonũ: quòd verò prius confusione texerunt, hoc est concupiscentiæ malum. Proinde nuptiæ quia etiã de illo malo aliquid boni faciunt, gloriantur: quia verò sine illo fieri non potest, erubescunt, Tanquàm si quispiam pede viciato ad aliquod bonum etiam claudicans perueniat: nec propter claudicationis malum, mala est illa peruentio, nec propter illius peruentionis bonum, bona est claudicatio, ita nec propter libidinis malum nuptias condemnare, nec propter nuptiarum bonum, libidinem laudare debemus. Bonæ sunt itaque nuptiæ, sed sine qua bonum nuptiarum fieri non potest, mala est libido. Atque hæc est, cui repugna ordo, quæ tam turpis est, vt eam etiam ipsi turpes, turpitudinem vocent? cuius licet sint amatores, ostentatores esse non audent. Cuius tanta est fœditas, vt etiam copulatio coniugalis, quæ secundum matrimonialium præscripta tabularum, procreandorum fit causa liberorum, latebras ad subterfugiendum hominum conspectum, & remotum ab arbitris cubile conquirat. Certè non qui benè, sed qui malè agit, odit lucem, dicit Christus: Omnia verò rectè facta in luce collocari volunt. Hæc igitur opera tenebrarum pugnant cũ sacerdotio maximè, cuius opera in luce collocari volunt. Quòd si illa sic exercerí possent, quemadmodũ ante peccatum ea primi nostri parentes exercuissent in paradiso, nihil vt aliud quàm liberorum procreatio spectaretur, cum sacerdotio non pugnarẽt. Nunc illorum peccato factum est, vt sine peccato (quod tamen nisi modum excedat non imputatur) opera nuptiarum exercere non liceat. Et hoc est illud peccatum quod vocatur originis: de quo dixit etiam Propheta: Ecce in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea. Qui verò sequutus est Augustinum Faustus: Ordinatio nuptialis, inquit, ex benedictione cœpit. Interim nuptiarũ munus adhuc in paradiso à creatore concessum, & earum vsus extra paradisum iam sumpsit exordium. Peccatum in medio fuit igitur generationem & concupiscentiam: Quicquid præceptio diuina constituit, hoc laudo: quicquid humana præuaricatio adiecit, hoc reprobo. Quomodo si aliquis atro inquinamento cãdorem vestis aspergat, non displicet factura, sed macula, vestimentĩ non amisit vsum, & si perdidit dignitatem: futura enim erat indubitanter casta & syncera generatio, si non intercessisset inimica transgressio. Sed immaculatos thoros caro maledictioni addicta maculauit, & per superbiæ spiritum, simplicem corrupit affectum: & sicut immortalitatis priuilegium, ita donum perdidit puritatis. Non in querelam vocatur nuptialis gratia, sed obscœnæ passionis iniuria. Non aurum in culpam venit, sed quicquid auro obrizo adulterinum fraus iniquitatis admiscuit. Ante vtrunque verò Ambrosius. Non habebant, inquit, parentes nostri in paradiso quo cõfunderentur. At nunc licet bona sint coniugia, tamen habent quod inter se ipsi coniuges erubescant. Quęsierat autem Augustinus à Gregorio potifice, qui miserat eum in Angliam. An vir suæ coniugi permixtus, antequam aqua lauaretur, Ecclesiam intrare posset, vel ad mysterium sacrę communionis accedere? Cui post alia multa sic respondet Gregorius. Romanorum semper ab antiquioribus vsus fuit, post admixtionem propriæ coniugis, & lauacri purificationem quærere, & ab ingressu Ecclesiæ paululum reuerenter abstinere. Nec hæc dicẽtes deputamus, culpam esse coniugium, sed quia ipsa licita admistio coniugum sine voluptate carnis fieri non potest, à sacri loci ingressu abstinendum est, quia voluptas ipsa esse sine culpa nullatenus potest. Non enim de adulterio vel fornicatione, sed de legitimo cõiugio natus fuerat, qui dicebat: Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea. Qui enim in iniquitatibus conceptum se nouerat, in delicto se natum gemebat, quia portat arbor in ramo humorem vitij, quem traxit ex radice. In quibus verbis non ipsam admistionem coniugum iniquitatem nominat: sed voluptatem admistionis. Sunt enim multa licita, ac legitima, & tamen in eorum actu aliquatenus fœdamur, sicut sæpè irascẽdo culpas insequimur, & tranquillitatem animi in nobis perturbamus. Et cum rectũ sit quod agitur, hoc est tamen improbabile, quod in eo animus perturbatur. Contra quippe vitia delinquentium iratus fuerat qui dicebat: Turbatus est à furore oculus meus. Quia enim non valet nisi tranquilla mens in contemplationis lucem se suspendere, in ira suum oculum turbatum dolebat, quia dum malè acta deor-

sum

monium an pugnent inter se.

Aug. de nup. & concupisc. ad Valerium. li. 1. cap. 7.

Nuptiæ bonæ sunt, sed libido mala est & cũ ord. sacro pugnat.

Ioan. 3.

Peccatum orig. Psalm. 50.

Li. 1. de libero arbitrio. cap. 2.

Hebr. 13.

Coniugum cõmistio sine voluptate fieri nõ potest, ideo culpa non caret. Interrogationũ cap. 19.

sum insequitur,confundi atque turbari à seniorum contemplatione cogebatur. Et laudabilis,ergo est ira contra vitium,& tamen molesta, quia turbatum se reatum aliquem incurrisse æstimabat.

Quòd si sacerdotem esse, nihil esset aliud quàm prophetam esse, verbiq; ministerio fungi,ne sic quidem licitum illi futurum existimat Epiphanius, vt mariti officio fungatur:sic enim ille scribit:Nunquid inhonestæ sunt nuptiæ?num impurum cubile?at à prophetis & põtificibus prohibẽtur propter maius ministerium. Nã postquam prophetauit Moyses,nõ amplius vxori coniũctus est,nõ amplius liberos genuit,nõ amplius gignit talis:habet em̃ vitã domino vacantẽ:Vacare autẽ domino nõ potest, qui mariti officio fungitur.Multò min⁹ licitũ esse videtur ei,qui sacrificiũ indesinẽs oblaturus est,quod impediri certũ esse scribit Origenes his,qui coniugalibus necessitatibus seruiũt. Ac videtur ei quòd illius solius est offerre sacrificium indesinens, qui indesinenti & perpetuæ se deuouerit castitati.Si laicus & quicunque fidelis,dicit Hieronymus, orare non potest, nisi careat officio coniugali : sacerdoti cui semper pro populo offerenda sunt sacrificia, semper orandum est:ergo semper carendum matrimonio.Nam & in veteri lege, qui pro populo hostias offerebant,non solum in domibus suis non erant,sed purificabantur ad tẽpus ab vxoribus separati:& vinum & siceram non bibebant,quæ solent libidinem prouocare.Et alio loco . Quod si indignè,inquit,accipiunt mariti, non mihi irascantur, sed scripturis sanctis, imò Episcopis,presbyteris, & diaconis, & vniuerso choro sacerdotali & leuitico, qui se nouerunt hostias offerre non posse, si operi seruiant coniugali. Sic & Ambrosius enarrans illa verba: Diaconi sint vnius vxoris viri. Veteribus idcircò concessum est leuitis aut sacerdotibus vxores ad vsum habere,quia multum temporis ocio vacabant à ministerio aut sacerdotio: multitudo enim erat sacerdotum, & vnusquisq; certo tempore seruiebat diuinis cæremonijs. Nunc autem septem diaconos esse oportet,ali quantos presbyteros, vt bini sint per Ecclesias, & vnus in ciuitate Episcopus: ac per hoc omnes à conuentu fœminæ abstinere debere: quia necesse est eos quotidie præstò esse in Ecclesia,omni enim hebdomada offerendum est,etiam si non quotidie peregrinis,incolis tamen vel bis in hebdomada.Si plebeis hominibus orationis causa abstinere se præcipit,vt vacent orationi : quantò magis Leuitis aut sacerdotibus, quos die noctęque pro plebe sibi commissa oportet orare?Mundiores ergo esse debent cæteris, quia actores Dei sunt. Eadem in fine primi lib.officiorum repetit.In eandem sententiam scribit, qui eius fuit æqualis Syritius epistola.4.cap.9.Beda quoque venerabilis:Vicis suæ tempore pontifices templi tantùm officijs mancipati,non solùm à complexu vxorum,sed ab ipso quoque domorum suorum abstinebant ingressu: vbi nostri temporis sacerdotibus, quibus semper altari seruire iubetur,perpetuò seruandæ castitatis exemplũ datur. Quia enim tũ sacerdotalis ex stirpe Aaron successio quærebatur,necessariò tempus substituendæ soboli procurabatur:at quia nunc non carnalis successio, sed perfectio spiritualis inquiritur, consequenter sacerdotibus, vt semper queant altari assistere, semper ab vxoribus continendum, semper castitas obseruanda præcipitur.

Epiph. hær.78. cont. Antidicomarianitas.

Amb. in exhortatione ad virgines.

Ori. hom. 23. in Num.

Hier. cont. Iou. lib.1.

1.Cor.7.

Leui.10.

Ezech.44.

Num.6.

Hier. in apolog. pro libris aduersus Iouin. scrip.

Amb. in epist. ad Tit. cap.1. Diaconi septem sacerdotes bini per ecclesias, & episcopus in ciuitate vnus quid facere debeant.

Non pugnat igitur esse maritum & sacerdotem : sed pugnat inter quotidianos vxoris amplexus versari,& cœlestia mysteria tractare:cùm præsertim sui corporis maritus potestatem non habeat,sed vxor:quam quoties id exigit,ei fraudare fas non est.Porrò diuina mysteria liberum hominem requirunt, qui suæ sit, non alienæ potestatis. Quamobrem non apud orientales modò,verùm & in nostra hac occidẽtali ecclesia nihil impedit,quominus qui maritus est,fiat idem sacerdos : modò consentiente vxore, ac se quoque ipsa Deo deuouente,quæ mariti sunt,ea præstare desinat : His enim præstandis ita totus animus & corpus impenditur,vt submergi mens, & caro tota fieri videatur: sicut ab Augustino quoque legimus annotatum, Corpus autem Christi quod sacerdos cõficit,cum sit spirituale,nihil est quòd magis refugiat quàm carnem . Quod vel illa Dei verba satis indicant:Non permanebit spiritus meus in hominibus istis, quoniam caro sunt. Qui semel vxorẽ duxit, quoad illa vixerit, etiã si diuortiũ factũ sit, maritus tamẽ illius esse nũquam desinit:Caro viri,caro semper vxoris est:caro vxoris,caro viri est:neutri⁹ vt potestate tertius aliquis habere possit.Sed si cesserit vltrò cõiunx iure suo,quod habet in viri carnẽ,ac suã quoque Deo carnem consecrauerit,iam & marito licebit ad eundem modum se Deo dicare,sacerdotioq; fungi.Sic Petro non fuit vxor impedimento,quò minus Christi sie ret Apostolus:sed quòd eam tamen reliquerit Christum secutus, vel hæc ipsius verba testantur,cùm dicit:Ecce nos reliquimus omnia,& secuti sumus te: quid ergo erit nobis? Clarius autem id ex responso Christi colligitur: Omnis, inquit, qui reliquerit domum, vel fratres, vel sorores,aut patrem,aut matrem,aut vxorem propter nomen meum,centuplum accipiet.An autem reliqui Apostoli coniuges habuerint,quoniam hoc de illis relatum non est,videtur Hieronymo verisimilius esse quòd non habuerit.

1.Cor.7.

Mysteria diuina liberum hominẽ requirunt

Aug. l.4.cõt. Iulian. ca.14. & de ciuit. Dei Li.14.ca.16.

Gene.6.

Apostoli Christũ sequentes reliquerũt vxores Matt.19.

Apostol. reliqui à Petro an vxores habuerint.

Quod

Hiero li.1.cont. Iouinianum.

Quod autem est nouum hoc Apostolorum genus, qui cùm veri Christi Apostoli ductas vxores reliquerint, Euangelij studio, nec duxerint, cùm nulli fuerit interdictum: nō putant se suum Euangelium profiteri posse, nisi contra ecclesiæ interdictum vxores duxerint? Inter septuaginta discipulos, maritos fuisse nonnullos credibile est, quos tamen & ipsos posteaquàm Christi discipuli facti sunt, Petri exemplo, cum vxoribus comercij deinceps nihil habuisse dubitandum non est. Ea res occasionem dedit Corinthijs ex Paulo sciscitandi, quandoquidem videbant Christi discipulos vxores suas relinquere, neq; deerant, qui id ab omnibus in Christum credentibus fieri oportere dicerent, num sibi quoque relinquendę vxores essent posteaquàm semel in Christum credere cœpissent. Inter cætera dicit Hieronymus, Cotinthij per literas quæsiuerant, vtrum post fidem Christi cœlibes esse deberent, & continentiæ causa vxores, quas habebant dimitterent, an se virgines credidisset, inirēt matrimoniū. Quibus respōdēs Paulus. De quib⁹, inquit, scripsistis mihi, quęrētes an ad fidē cōuersis cū vxorib⁹ cōmerciū habere maritis liceret: bonū est homini mulierē nō tangere, hoc est, ab vxore abstinere: propter fornicationē autē vnusquisque habeat vxorem suam, & vnaquæque virum suum. Non dixit, ait Hieronymus, vnusquisque ducat, sed vnusquisque habeat vxorem suam: suam, inquit, habeat, sua vtatur, quam habebat antequàm crederet. Neque solus Hieronymus, verùm & ante eum, Tertullianus, & æquales Hieronymi, Ambrosius & Augustinus, & qui secuti sunt vno & altero post seculo, Gregorius & Fulgentius latini: tum autem Clemens Alexandrinus, Ioannes Chrysostomus, Epiphanius, Theodoritus, Oecumenius, Theophilactus græci, Pauli locum hunc de coniugatis intelligunt. Libet autem adscribere verba Sixti, in libro de castitate, quemadmodum à Francisco Torrense in secundo libro dogmaticorum characterum verbi Dei, hoc ipso anno 61. ab illo ædito, producuntur. Is itaque cùm adduceret illa verba: Bonum est homini mulierem non tangere: Sed de qua, inquit, muliere illud dixisse credendum est: De aliena: Non puto. Neque enim Corinthij tam vecordes erant, vt hoc Apostolum interrogarent, an aliena eis liceret matrimonia violare: quod citra vllius disciplinæ interdictum, etiam ipsa natura damnabat. Deinde subiungit, quasi in Euangelicos istos, & in eorum similes intuens: Hoc propter eos dixi, qui nimio ardore libidinis, scripturarum veritatem, peruersa nituntur interpretatione subuertere. Si ergo ratio non concedit, vt de aliena dixerit, restat vt de propria dixisse credatur. Quod inde etiam probatur, quòd in secunda parte ait: Dico autem non nuptis & viduis. Quibus si iam superiùs fuerat locutus, superuacaneum fuit iterare sermonem. In tertia autem de virginibus. Deinde subiungit. Sed reuertamur ad primam, in qua non viduis & virginibus, vt quidam imperiti existimant, sed matrimonio iūctis propriè scripsisse manifestum est: Bonum est homini mulierem non tangere. Non dixit: Bonum est homini non ducere, qui de ijs qui iam duxerant disputabat. Hactenus Sixtus.

Quæstio Corinthiorum.

1.Cor.7.

Hier.li.1.cont. Ionn. Tertul.in li. de monoga. Amb.in Paulū Aug.in ep.100 & in li.1.de serm.domin. in monte. Greg.li 6. ca.1. in li.Reg. 1. Cle.li.3. strom. Chys.in commentarijs. Epip. Hær.78. Theod.in Epit. decret. Oecum. in commentarijs. Theoph. ibidem Fulge.epist.2. ad Gallam de statu vid. Et ad Probam de virginit.

Sed momenta rationum, ait quidā, pluris facimus in disputando, quàm auctoritates. Quasi verò fuerint ista tot tam præclara totius orbis Christiani lumina rationibus destituta: ac solus tu sis, qui momenta rationum adferas. Quis est hic superbiæ tumor: quæ arrogantia animi? quæ mentis inflatio? Sed ipsum verba sua Paulum explicantem audiamus. Cùm enim dixisset, propter fornicationem vnusquisq; habeat vxorem suam, & vnaquæque suum virum habeat: vt ne cui dubium esse posset quid sibi vellet dicens, habeat vxorem, habeat virum: statim subiungit: Vxori vir debitum reddat, similiter autem & vxor viro. Quasi diceret: si non intelligis quid sit, habeat vir vxorem, habeat vxor virum: ecce dicam clarius, vxori vir debitum reddat, & vxor viro. Quòminus autem ambigi queat de quo debito dicat, subdit euestigio: Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir: similiter & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier. Nolite fraudare inuicem. Dic cedo quisquis es, qui te solum sapere, te solum videre putas, cælebs habeat sui corporis potestatem nec ne? Tum autem, quem fraudet cœlebs, si non faciat alteri sui corporis potestatem, cùm eius rei nemini sit debitor? Vel cœco appareat, non de alijs hæc verba dici quàm de coniugibus? hic vt sit germanus Pauli verborum sensus: Cōmodum quidem illud foret, quandoquidem tempus breue est, neque procul iam dies ille supremus abest, vt aut relinqueretis vxores Apostolorum exemplo, aut eas haberetis tanquàm non habentes, nec alio quàm quo sorores essent apud vos loco: ita vt in totum ab earum carnali commercio vobis temperaretis: Quoniam verò periculum est, ne quadetur occasio fornicandi, vnusquisque maritus habeat, hoc est, retineat vxorem suam, nō dimittat illam, vtatur ea, reddat ei quod ex lege coniugij debet: neque enim hactenus est sui corporis dominus, vt quod ad vsum coniugalem attinet, eius copia frandare possit vxorem. Ad eundem modum vnaquæque vxor habeat, hoc est, retineat virum suum, nō discedat ab eo, quin reddat potius quod illi debet ex iure matrimonij. Nam quod ad v-

1.Cor.7. Vnusquisque vxorem suam habeat, explicatur.

sum

sum pertinet matrimonij, ius vxorij corporis penes maritum est, non penes vxorem, quę sui copiam negare marito non debet.

Ex eo videre licet, quanta sit illorum cæcitas, qui ex his Pauli verbis longè diuersam sententiam colligere conantur, quasi præcipiat is omnibus, qui sunt cœlibes, vt vxores ducant: cùm tamen etiam Erasmus ipse Roterodamus, quamuis cùm primis iniquus cœlibatui, paraphrasi locum hunc explicans, de coniugatis eum interpretetur? Sic enim scribit: Ad quęstiones de quibus me per literas consuluistis, paucis respondebo, quid faciendum ijs qui matrimonio sunt irretiti: quid ijs qui in cœlibatu degunt, & viduis, item quid ijs, qui matrimonio sunt molesto aut impari impliciti: postremò quid virginibus elocandis aut non elocandis. Quamobrem, quo quasi fortissimo telo vsi sunt rerum nouandarum cupidi, ad cœlibatum oppugnandum, id magis adeò contra ipsos facere manifestum est. Tantum enim abest, vt his Pauli verbis vocentur cœlibes ad nuptias, vt ne ijs quidem, qui matrimonio iam irretiti sunt, vsquequaque libetum esse velit Paulus quouis tempore præstare, quę debent inuicem ex lege matrimonij: seque magis indulgere quàm præcipere scribat, vt mutuum sibi præstent debitum. Sic enim loquitur: Nolite fraudare inuicem, nisi fortè ex consensu ad tempus, vt vacetis orationi, & iterùm reuertimini in idipsum, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram: Hoc autem dico secundùm indulgentiam, non secundùm imperium. Quæ verba non ita sunt intelligenda, quasi permittat, vt ne precum tempore sese coniuges attingant, sicut quidam somniat, non intelligens neque quæ loquatur, neque de quibus affirmet: Sed hoc (ait) dico per indulgentiam, vt exacto precum tempore, ne fraudetis deinceps inuicem, sed ad intermissum vsum coniugij reuertamini. Non hoc dico præscribens aut præcipiens, cùm aut carere vos prorsus vxoribus, aut eas loco sororum habere cupiam: sed dico hoc infirmitati vestræ condescendens. Quamobrem ex his verbis colligit Hieronymus, nuptias indulgentiam vocari debere, non præceptum. Augustinus verò: Posset, inquit, putari, non esse peccatum misceri coniugi non filiorum procreandorum caussa, sed carnalis etiam voluptatis, nisi addidisset: hoc autem dico secundùm veniam, non secundùm imperium. Quis autem iam esse peccatum neget, cum dari veniam facientibus, Apostolica auctoritas fateatur? Et in alio quodam libro dicit idem Augustinus, Pauli locum hunc adducens: Euidenter dum tribuit veniam, denotat culpam. Et cõtra Iulianum ijsdem verbis citatis, Notatur, inquit, in ijs, etsi ignoscitur culpa. Et contra eundem scribens: Apostolus tempora præscribit orandi temperantiæ coniugali, & secundùm veniam concedit non vtique illum prolis, sed qui fit voluptatis intentione concubitum. Hunc audiant fideles Christi, qui sunt connubio alligati, vt ex consensu temperent, quo vacent orationi, & cùm ad idipsum redeunt propter intemperantiam suam, nouerint etiam inde dicere Deo, Dimitte nobis debita nostra. Quod enim secundum veniam non secundum imperium à tanto doctore dicitur, vtique ignoscitur, non iubetur. Et vtroque vetustior Tertullianus, eundem Pauli locum enarrans: Ostendit, inquit, fuisse, qui in matrimonio à fide deprehẽsi verebãtur, ne non liceret eis matrimonio suo exinde vti, quia in carnẽ sanctam Christi credidissent. Et tamen secundũ veniam cõcedit, non secundum imperium: id est, indulgens nõ præcipiens ita fieri. Cæterùm malebat omnes id esse, quod & ipse. Proinde & de repudio rescribens demonstrat quosdam de isto quoque cogitasse: vel maximè, quia & in ethnicis matrimonijs non putabant post fidẽ perseuerandum. Nec diuersum eorum verborum sensum adferunt Oecumenius & Theophilactus. Anselmus verò: Dico, inquit, vt in idipsum reuertamini, sed hoc secundum indulgentiam, non secundum imperium. Quia hoc nobis indulgetur non præcipitur, & ideo non peccat qui aliter agit, imò peccat qui sic agit, sed leuius, non enim sine vitio est, quod ignoscitur, & non præcipitur, sed cùm in dubijs constringimur, vtiliter in minimis subdimur, ne in magnis peccemus. Culpa quippe esse innuitur, quod indulgeri perhibetur, sed quæ tanto citius relaxatur, quanto non per hanc illicitum quid agitur. Si hoc quod est licitum sub moderamine non tenetur, Tunc enim solum coniuges sine culpa sunt in admistione, cum non pro explenda libidine, sed pro susципienda prole mittentur. Sed tamen & alia commistio quæ fit pro sola voluptate veniam accipit propter nuptias. Qui verò præcesit hos duos Gregorius pontifex ad interrogationem quandam Augustini, qui fuit in Angliam ab eo missus, respondens. Cum, inquit, non amor procreandæ sobolis, sed voluptas dominatur in corpore commistionis, habent coniuges etiam de sua commistione quod defleant. Hoc enim eis concedit sancta prædicatio, & tamen de ipsa concessione metu animũ cõcutit. Nam cum Paulus Apostolus diceret: Qui se continere non potest, habeat vxorem suam: statim subiungere curauit: Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium. Non enim indulgetur

Erasmus in paraphr.

Cœlibes ad matrimonia nõ inuitantur.

1. Cor. 7.

1. Tim. 1.

Hier. li. 1. contr. Iouinianum.

Aug. in Euchyridio. cap. 78.

De peccato originali cont. Pel. & Cœlestium lib. 2. cap. 38.

Lib. 2.

Lib. 5. cap. 7.

Tertul. de Monogamia.

Matrimonij vsus pro prole susципienda sine culpa exercetur

Greg. ad interrogat. Augustí. Cap. 10.

1. Cor. 7.

getur quod licet & iustum est. Quod enim indulgeri dixit, culpam esse monstrauit. Sed nemo nodum hunc melius explicat, quàm Thomas Aquinas. Dico, inquit, quod iterum post continentiam determinati temporis reuertamini in idipsum. Hoc autem dico secundùm indulgentiam, id est, parcens infirmitati vestræ, non secundùm imperium. Sed videtur, inquit Apostolus, inconuenienter loqui. Indulgentia enim non est, nisi de peccato. Per hoc ergo quod Apostolus secundùm indulgentiam se dicit matrimonium concessisse, videtur exprimere quod matrimonium sit peccatum. Sed ad hoc potest responderi dupliciter. Vno modo vt indulgentia sumatur hic pro permissione. Est autem duplex permissio. Vna quidem de minus malo sicut Moyses permisit Iudæis dare libellum repudij ad vitandum vxoricidium ad quod erant proni. Talis permissio non fit in nouo testamento propter sui perfectionem. Alia est permissio de minus bono, cùm homo præcepto non cogitur ad maius bonum. Et hoc modo Apostolus hic indulget, hoc est, permittit matrimonium, quod est minus bonum quàm continentia, quæ nõ præcipitur, quæ est maius bonum. Alio modò potest accipi indulgentia prout respicit culpam, & secundùm hoc indulgentia refertur ad actum cõiugalem, secundũ quod habet annexã culpam, venialem tamen propter bona matrimonij, sine quibus esset mortalis. Persequitur hæc posteà pluribus verbis, quæ ne lõgiores essemus prætermittenda putauimus.

Qui verò præcessit. Thomas in epi. Pauli ad Corin. cap. 5.

Permissio duplex.

Ex his omnibus liquere satis potest quod his verbis. Hoc autem dico secundùm indulgentiam datur venia reddendi debitum non abstinendi. Quamuis enim vel prolis procreandæ, vel stupri vitandi causa rectum sit vxorem ducere, & ea vti, rectius tamen est, sine periculo peccati grauioris vel relinqui vxorem, vel cum ea tanquàm sorore habitare. Et hoc est quod monet Paulus cùm dicit: Tempus breue est: reliquum est, vt qui habent vxores tanquàm non habentes sint: Nam & absque vsu coniugali constare posse matrimonium, non solùm Ambrosius & Chrysostomus Christiani, verumetiam Ethnici docuerunt. Non enim defloratio virginitatis facit coniugium, sed pactio coniugalis: Denique cùm iungitur puella coniugium est, non cum virili admistione cognoscitur, Nisi forte non fuit inter Mariam & Ioseph coniugium, vbi nihil interceſsisse carnalis commercij certum est. Negabat quidem coniugium id fuisse Pelagij sectator Iulianus, sed eum veritatis Euangelicæ apertissimo testimonio confutauit Augustinus. Qui non dubitauit etiam dicere, quod beatiora coniugia iudicanda sunt, quæ siue filijs procreandis, siue etiam ista terrena prole contempta, continentiam inter se pari consensu seruare potuerint: quòd neque contra illud præceptum fit, quo dominus dimitti cõiugem vetat: Non enim dimittit, qui cum ea non carnaliter, sed spiritualiter viuit: & illud seruatur, quod per Apostolum dicitur: Reliquum est, vt qui habent vxores, quasi nõ habentes sint. Ad huiusmodi ergo coniugia maritos inuitat Paulus, quoad per vxores liceuerit: quibus vt reddatur debitum permittit, maioris peccati vitandi causa. Verùm vt vn de deflexit eò redeat oratio.

1. Cor. 7. Matrimonium consensus facit non concubitus.

Li. 5. cont. Iuli. cap 8. De ser. dom. in monte lib. 1. Matt. 19.

1. Cor. 7.

Non esse pugnantia docuimus matrimonium & sacerdotium: sed esse pugnantia reddere debitum vxori, & reddere debitum Deo, iuge sacrificium offerendo. Quare cui debitum hoc per vxorem fuerit remissum, ei & fuisse semper & esse nunc etiam licitum non in orientali modò, verùm & in hac ecclesia nostra sacerdotio fungi. Obseruatum autem hoc fuisse legimus & in orientali ecclesia, vt maritus cùm sacerdos esset factus, assentiente vxore, mariti officium facere desineret: adeò visum id est ex diametro, quod aiunt, cum sacerdotis officio pugnare. Quòd hoc ita sit, docet Hieronymus, cùm de Vigilantio loquitur, his verbis: Proh nefas, Episcopos dicitur sui sceleris habere consortes: si tamen Episcopi nominandi sunt, qui non ordinant Diaconos nisi primùm vxores duxerint, nulli cœlibi credentes pudicitiam: imò ostendentes quàm sanctè viuant, qui malè de omnibus suspicantur: & nisi prægnantes vxores viderint clericorum infantesque de vlnis eorum vagientes, Christi sacramenta nõ tribuunt. Quid facient oriẽtis Ecclesiæ? quid Ægypti, aut sedis Apostolicæ? quæ aut virgines clericos accipiunt aut cõtinentes, aut si vxores habuerint, mariti esse desinunt. Hoc docuit Dormitantius, libidini frena permittens, & naturalem carnis ardorem, qui in adolescentia plerunque feruescit, suis hortatibus duplicans, imò extinguens coitu fœminarum, vt nihil sit quo differamus à porcis, quo differamus à brutis animantibus, quo ab equis, de quibus scriptum est: Equi insanientes in fœminas facti sunt mihi. Docet, qui videtur æqualis Hieronymi fuisse, Socrates quoque Græcus: Si quis, inquit, in Thessalia clericus factus cũ vxore quã ante clericatũ legitimè duxit, dormierit: abdicator, cùm omnes qui præclari sunt in oriente abstineant: præcipuè verò in Thessalia, Macedonia, & Hellade, Cui suffragatur ad Anastasium Thessalonicensem Episcopum scribens Leo põtifex: Cùm extra clericorum, inquit, ordinem constitutus nuptiarum societati & procreatione filiorum studere sit liberum: ad exhibendã tamẽ

Reddere debitũ vxori, & reddere debitum Deo, pugnantia sunt

Hierem. 5. Socrat. li. 5. ca. 12. eccl. hist.

Leo epi. 84. & in epist. 92. ad Narboneum Episcopum.

perfectæ

perfectæ continentiæ puritatem, ne subdiaconibus quidem carnale connubium conceditur: vt & qui habent sint tanquàm non habentes, & qui non habent permaneant singulares. Quòd, si in hoc ordine, qui quartus à capite est, dignum est custodiri: quantò magis in primo, ac secundo, aut tertio seruandum est: ne aut leuitico ministerio, aut presbyterali honore, aut episcopali excellentia quisquam idoneus existimetur, qui se à voluptate vxoria necdum frenasse detegitur. Clarius autem Epiphanius Constantiæ Cypri Episcopus: qui adducto eo loco: Oportet Episcopum irreprehensibilem esse, vnius vxoris virum. Reuera, inquit, non suscipit sancta Dei prædicatio post Christi aduentum eos, qui à nuptijs mortua ipsorum vxore secundis nuptijs coniuncti sunt: & hoc certè sancta Dei Ecclesia cùm synceritate obseruat. Sed & adhuc viuentẽ & liberos gignentem vnius vxoris virum non suscipit: sed eum qui se ab vna continuit, aut in viduitate vixit, diaconum & presbyterum, & episcopum, & hypodiaconum: maximè vbi synceri sunt canones ecclesiastici. At dicis mihi: Omninò in quibusdam locis adhuc liberos gignere presbyteros, diaconos, & hypodiaconos: At hoc non est iuxta Canonem, sed iuxta hominum mentem, quæ per tempus elanguit. Quamobrem etiam apud orientales, vbi synceri fuerũt Canones ecclesiastici, fuisse legimus obseruatum, vt sacerdotes mariti deinceps à maritorum officijs abstinerent.

Epiph. hær. 59.

1. Tim. 3.

Stephani papæ sententia expenditur.

Quod verò scripsit alicubi Stephanus Papa, orientalium sacerdotes matrimonio copulari, id ibi factum intelligi debet, vbi synceri Canones non sunt. Et quamuis rideat Philippus glossatorem, quòd is interpretetur copulantur, id est, copulato vtuntur, hunc tamen, quem glossator vult, Stephani verborum sensum esse, certum est & indubitatum. Quamuis enim cuius Papæ Stephani verba sint hæc, quæ in Decretorum librum retulit Gratianus, non satis liqueat (nouem enim eius nominis fuisse constat) neque reperiuntur inter decreta Stephani Papæ, cuius epistola libris Conciliorum est inserta, nequaquã tamen credendum est, quicunque tandem fuerit iste Papa Stephanus, adeò rudem eum & rerum omnium imperitum fuisse, vt illud ignoraret, in nulla vnquam orbis Christiani parte matrimonia contrahere sacerdotibus licuisse. Ac ex alijs nonnullis locis, quæ per Gratianum proferuntur, cuius manifestum esse potest, copulantur, hoc loco aliter accipi non posse, quàm sicut intellectum est à glossatore, nimirum copulato vtuntur: ac lege matrimonij, quod pridem initum est, carnaliter commiscentur. Adfertur ab eodem Gratiano rescriptum Nicolai pontificis ad Salonitanum Episcopum: cuius hæc verba sunt: Nosse desideras, vtrum mulier, quæ viri filium ex alia fœmina genitum de sacro fonte leuauit, postmodum possit cum eodem viro copulari. Quis non videt, copulari hoc loco, non pro eo accipi, quod est matrimonio iungi, quod iampridem factum fuisse verborũ sequentium contextus indicat: sed carnaliter misceri. Qua significatione vsus etiam est verbo copulationis Augustinus dicens: Copulatio maris & fœminæ generandi causa bonum est naturale nuptiarũ: sed isto bono malè vtitur, qui bestialiter vtitur, vt sit eius intentio in voluptate libidinis, non in voluntate propaginis. Et eum secutus Gregorius: Postquàm copulatione coniugij viri atque mulieris vnum corpus efficitur, non potest ex parte conuerti & ex parte manere in seculo. Et alio loco: Dum vnum vtrorumque corpus coniugij sit factum copulatione, incongruum est partem conuerti, & partem in seculo remanere. Ad eundem modum Anianus interpres Chrysostomi: Habitare cum sponsis nondum sibi copulatis lege coniugij. Certè copulatio & copulari, in his locis non cõtractum, sed vsum significant matrimonij: Quod etiam illa verba Concilij Aurelian. declarant, vbi vis dictionis eius, copuletur, sic est explicata: Nec ipsi adultero vnquàm in coniugio copuletur: hoc est, ne propriæ vxori sibi licet reddere debitum, quam sibi reddit illicitam, sororem eius cognoscendo. Nonne manifestè hic ostenditur, coniugio copulari non aliud esse, quã reddere debitum? Sed fit non rarò, quòd quæ non intelligunt, rident imperiti. Hic itaque germanus est verborum Stephani sensus, quòd orientalium sacerdotes maritorum officijs funguntur, & præstant vxoribus ea quæ debent ex lege matrimonij: occidentalium verò, nequaquam: verùm si qui sint etiam, quos vxores habere contingat, sunt iuxta Pauli consilium tanquam non habentes, neque deinceps quicquã eis cum vxoribus est commercij. Quod illis verbis indicatur, Occidentalium sacerdotũ nullus licentiam habet coniugium, sortiendi. Nam coniugium eo loco significat coniunctionem carnalem, quam vulgo copulam vocant, quemadmodum in Synodo Turonensi secunda: Quosdam dicit canon, inhibita coniugia, id est, coniunctiones corporum veritas repetijsse comperimus. Non habet itaque licentiam coniugium sortiendi, idem est, ac si diceret. Non habet licentiam carnalem cum ea consuetudinem habendi, nec aliter sacerdotio officio fungi potest, quàm si Deo continentiam illa suam vouerit, & in monasterio reliquum vitæ tempus transegit.

20. quæst. 1. Nosse. Copulari pro carnaliter misceri.

Aug. de nupt. et concup. li. 1. c. 4.

Greg. l. 9. epist. 44.

1. Cor. 6.

Idem li. 5. epist. 149.

Anian. in hom. 4. in Matt.

27. quæst. 2. Qui dormierit.

1. Cor. 7.

Canon. 12.

Hic sanus cùm sit Stephani verborum intellectus, facilè apparet, quã nihil Philippũ hic locus adiuuet, quo probare nititur, sacerdotibus aliquando matrimonium contrahere licuisse, cùm etiam Apostolorum canonibus id vetitum esse legamus, extat enim inter alios hic quoque. Qui cùm cœlibes essent clerici facti sunt, ex his solis lectoribus & cantoribus, si modò sic eis visum sit, matrimonium contrahere licere volumus. Quo canone quid aliud statuitur, quam quòd hypodiaconis, diaconis, & presbyteris posteaquàm ordinati fuerint, vxorem ducere fas non est? Tales enim nuptias, vocant patres sub Iustiniano Imperatore in Trullo regij palatij Constantinopoli congregati ducenti viginti septem, illegitimas, & illegitimum eiusmodi contubernium solui iubent. Qua synodo ante annos propè noningentos habita, cùm posterior fuisse videatur Stephanus hic pontifex, quicunque tandem is fuerit (nam primùm nõ fuisse liquet) est ne verisimile eũ aut canonem Apostolicum, aut istorum patrũ decretum ignorasse? Quorum synodum, sextam quidem synodum vocat Gratianus, cùm eius decreta nonnulla producit, sed ex Nicæna secunda synodo, tum ex actis quoque Florentini concilij, & ex prefatione Anastasij Abbatis in octauam synodum, liquere potest, quod quatuor aut quinque post annis fuerit congregata. Quam cùm præcesserint aliquanto interuallo Socrates, Hieronymus, Epiphanius, Leo, qui non vxores modò ducere, verumetiam cum his, quas duxissent ante susceptos sacros ordines, rem habere sacerdotibus etiam orientalibus licitum non esse scripserũt: non potest ostẽdi tẽpus vllum, quo vel orientaliũ, vel quarumcunq; aliarũ ecclesiarum sacerdotibus matrimoniũ inire fas fuerit: ficulneum vt planè sit præsidium hoc Philippi, quo nititur ad incœstas magistri sui nuptias defendendas.

Canon. 25.

Const ant. syn. Canon. 3.

Dist. 28. c. presbyterum & 31. Quoniam & 32 Dist. ca. Si quis, Nicæ. 2. syn. Actio. 6. tomo. 1. Florent. concil. Sessione. 5. Sacerdotib. matrimonium licuisse inire ostẽdi non potest.

Iam illud quàm ridiculum, quàm ineptum, quàm prorsus puerile, quod adfertur ex Nicolao Papa de matricida quodam: cui dum pœnitentia præscribitur, à propria & legitima coniuge non separari iubetur: quem fuisse sacerdotem ex eo colligere volunt, quod oblationes facere prohibetur. Quasi verò soli sint sacerdotes, qui oblationes offerant: aut quasi non sit alia oblatio præter eam, de qua superius scripsimus, qua semetipsum in ara crucis Christus obtulit, cuius repræsentatio fit per sacerdotẽ in altari. Poterat iste Theologus, iuris vtriusque consultus, Grammaticus, Rhetor, Medicus, Geometer, Aliptes, Augur, Schœnobates, & quid non? poterat ex illo ipso decretorum libro, in quo tam diligenter versatus esse videri vult, hoc quoque legisse, quod profert Gratianus ex Gregorio: Quod omnis Christianus procuret ad Missarum solennia aliquid Deo offerre, & ducere ad memoriã quod Deus per Mosen dixit: Nõ apparebis in conspectu meo vacuus: atq; inde discere, suas etiam laicos oblationes habere, quas offerant ad altare: quas etiam apud Catholicos nunc offerri videmus, & fuit hic vsus offerendi antiquissimus. Quod etiam canones Apostolorum indicant. Ab hoc genus oblationibus offerendis, repellebãtur pœnitentes, qualis fuit iste matricida: repellebantur, ex decreto Concilij Carthaginensis quarti. capite 93. fratres dissidentes, tum qui pauperem oppressissent, qui sacrilegium commisissent, & vi seruum suum ad ecclesiam profugum extraxissent: raptores, vsurarij, meretrices, & aliorum atrocium criminum affines quemadmodum X C. distinctione, multis canonibus allegatis, glossator indicat. Apparet etiam ex Clemente, qui negat à certis hominibus, oblationes aliquas accipiendas esse. Non ergo statim sacerdos est, si quis oblationem offert, quòd nõ viris magis, quàm fœminis licet, modò ne sint ex earum numero, quarum oblationes recipere vetitum est.

33. quæst. 2. latorem.

Laicorum oblationes.

De conse. di. 1. Omnis. Exod. 34. Cap. 4. Offerre quidam prohibentur. Deut. 23. Conc Carth. 4. cap. 93. Cap. Oblatiões. Clem. const apostol. li. 3. cap. 8. & l. 4. ca. 6. et sequentibus. 1. Cor. 7. 1. Tim. 3. Vnius vxoris vir. Tertul. li. priore ad vxorem de exhort castitatis; & de monogamia. Orig. hom. 17. in Luc. Chrys. hom. 10. ad Tim. & Titũ Epiph. hære 59 Hier. li. 1. cont. Iouin. & ad Titum. Amb. li. 1. de officijs cap. 50. & epist. 82. Leo epist. 45. & 49. Theoph. in 1. Tim. 3.

Hinc videre licet quàm anxiè quærendo, quàm nihil inuenire possint nouatores isti, quo demonstrent, aliquando sacerdotibus matrimonia contrahere licuisse. Quanta est autem ista temeritas, quod per mille quingentos annos nunquam in ecclesia catholica licuisse legitur, id nunc demùm licitum vt sit sacerdotibus, contendere? cùm tempus multò iam sit breuius, quàm fuit illud, quo Paulus etiam eos qui haberẽt vxores voluit esse tanquàm non habentes. Manifestum ergo iam est, sacerdotibus in ecclesia catholica neq; licuisse vnquam, neque nunc etiam licere matrimonia contrahere.

Quod verò adfertur ex Paulo oportet Episcopum vnius vxoris esse virum, id ad excludendos bigamos à sacerdotio, dictum esse sancti patres omnes vno ore testantur: quemadmodum apud Tertullianum, Origenem, Chrysostomum, Epiphanium, Hieronymum, Ambrosium, Augustinum, Leonem, Theophilactum, & alios videre licet. Illud autẽ per ridiculũ, quod ex his Pauli verbis colligere volũt, non fuisse, sed esse oportere Episcopum vnius vxoris virum, atq; eum liberos etiam actu habentem, vt nisi sẽ strenuum vereque masculum in illis procreandis præstiterit, parùm sit idoneus qui Episcopi munus obeat. Quorum si sententiã recipimus, non erit sacerdos & Episcopus Christus, non Paulus ipse qui hæc scripsit, non Ioannes Euangelista, de quo indubitatum est virginem fuisse, non alij quidam Apostoli, qui cœlibes fuisse leguntur, non Titus, nõ Timotheus,

motheus, non Dionysius, non Ignacius, non Basilius, non Chrysostomus, non innumeri alij sacerdotes & Episcopi, quos omnes, vt aliarum virtutum, ita castitatis & continentiæ laude cum primis celebres fuisse legimus. Quid hac vna re dici potest absurdius? Reclamant huic sententiæ, omnes omnium ætatum viri doctissimi sanctissimique, non Latini magis quàm ipsi Græci. Ac primùm Eusebius: Oportet enim, dicit sermo diuinus, Episcopum vnius vxoris virum esse: Veruntamen eos qui sacrati sunt, atque in Dei ministerio occupati, continere deinceps seipsos ab vxoris commercio decet. Epiphanius contra Montanistas scribens: Vnas, inquit, nuptias honorat Ecclesia, etiamsi maximè sacerdotij dona per eos, qui ab vnis etiam nuptijs se continuerunt, & in virginitate vitam degunt, se ornasse præexpresit, velut etiam Apostoli ipsius ecclesiasticam sacerdotij regulam ordinatè ac sanctè constituerunt. Et alio loco: Vertex autem horum omnium aut mater, vt ita dicam, est sanctum sacerdotium, ex virginibus quidem vt plurimum procedens si verò non ex virginibus, ad solitariam vitam degentibus si verò non sufficerint ad ministerium solitariam vitam degentes de his qui continent à proprijs vxoribus, aut ab vnis nuptijs viduitatem seruantibus: nam eum qui secundas nuptias contraxit, non licet ad sacerdotium suscipere. Ioannes Chrysostomus: Tito dicit Paulus, constitue Episcopos, sicut ego disposui tibi: si quis est sine crimine, & vnius vxoris vir: non ea ratione quòd id nunc in Ecclesia obseruetur: oportet enim omni prorsus castitate sacerdotem ornatum esse. Idem in epistolam ad Timotheum: Non hoc velut sanciens dicit Apostolus, quasi non liceat absque vxore Episcopum fieri, sed rei modum constituens. In eandem sententiam Græcus ille scoliastes: vnius vxoris virum. Non de hoc legem fert, vt vxorem omninò habeat Episcopus: sed si sit, inquit, ex mundanis, ne sit tamen is, qui secundis se nuptijs implicauerit, vel vt nouerit vnam vxorem esse legitimam ad ea præstanda, quæ debent inuicem coniuges iure matrimonij. Posteaquàm verò vocatus ad Episcopatum fuerit, illud impleat quod à Paulo scriptum est, vt sint qui habent vxores tanquàm non habentes. Et Volo omnes esse sicut & ego. Neque dissidet ab his Theophilactus. Quinetiam ducenti viginti septem patres, de quibus paulò antè meminimus, qui in Trullo regij palacij sub Iustiniano conuenientes, Canones ediderunt, inter cæteros, hunc etiam cõscripserunt: Vxor eius qui ad episcopalem dignitatem promotus est, simul vt is electus & consecratus fuerit communi sui viri consensu prius separata, postquàm in Episcopum ordinatus est ac cõsecratus, monasteriũ ingrediatur, quod ab ædibus Episcopi procul absit. Quid hi tot sancti patres, tam excellenti doctrina præditi, nunquid Pauli locũ hunc, de eo quod Episcopus vnius vxoris vir sit, non intellexisse iudicandi sunt? per quos nulli vnquàm Episcopo esse licuit nisi aut virgini: aut cuius vxor communi consensu Deo continentiam suam dicasset: quod etiamnum apud Græcos & Ruthenos obseruari videmus, qui quamuis plus aliquid sacerdotibus permittant, neque eos ab vxoribus suis separent, quas ante sacerdotium duxerunt, tamen Episcopos non ordinant, nisi vel virgines, vel continentes.

Euseb. Demõst. Euan. li. 1. ca. 9
Epiph. Hær. 48
In compendiaria doctrina de fide catholica.
Chrys. hom. 2. de patien. 1. 12.
Idem hom. 10. 1. Tim. 3.
1. Cor. 7.
Const. conc. ca. no. 48.

Quorsum autem attinet Latinorum quoque super hunc Pauli locum interpretationes adducere: quos nunquam eum aliter intellexisse recepta totius Ecclesiæ consuetudo manifestum facit. Ne quis tamen de eo ambigat, ex multis paucorum testimonia proferemus. Extat epistola Syritij, ante annos mille ducentos propè scripta, cuius hæc verba sunt: Fortè quæritur, quia scriptum est vnius vxoris virum: non permanenti in concupiscentia generandi dixit, sed propter continentiã futuram: neque enim integros nõ admisit qui ait, vellem autem omnes sic esse sicut & ego. Quæ verba repetit ad Exuperium scribens, qui post Anastasium Syritio successit Innocentius. Hieronymus quoque: Non dicit Apostolus Paulus, Eligatur Episcopus qui ducat vnam vxorem & filios faciat, sed qui vnam habuerit vxorem. Et aliquantò post: Vnius vxoris virum, qui vnam vxorem habuerit, non habeat. Et Ambrosius ad Vercellensem scribens Ecclesiam: Vnius vxoris virum esse præcipit Episcopum, non quo exortem excludat coniugij, nam hoc supra legem præcepti est, sed vt coniugali castimonia seruet ablutionis suæ gratiam, neque iterũ vt filios in sacerdotio creare Apostolica inuitetur auctoritate, habentem enim dixit filios, non facientem. Ex eo apparet, Apostolicam hanc esse traditionem, continentes vt sint sacerdotes, præsertim autem Episcopi: ac totis mille quingentis annis nunquam aliter in vniuersa totius orbis Christiani Ecclesia obseruatum fuisse. Quis igitur dubitauit, qui quidem sanæ sit mentis, quin totius Ecclesiæ sensum & consensum sequatur potius, quàm vt Martinos audiat, ventris & Veneris impudentissimos patronos? qui dum suos incœstos ac nefarios concubitus, omni religione spreta & conculcata, defendere moliuntur, ne ipsi impietatem peccasse videantur, in idem in quod se præcipitauerunt im-

Syr. epist. 4.
1. Tim. 3.
1. Cor. 7.
Innoc. epist. 3.
Hier. li. 1. cont. Iouinianum.
Ambro. epi. 22.
1. Tim. 3.

pietatis baratrum, reliquos etiam quos possunt omnes remis, velis, manibus ac pedibus obnixè pertrahere conantur.

Qui non continent, nubant. 1.Cor.7.

Verùm adfertur aliud ex Paulo telum: Qui non continent nubant: melius est enim nubere quàm vri. Sed hoc quoque, modo sanus adsit verborum intellectus, facile retũditur. Proferebat enim idem ante mille ducentos annos monachus quidam. Ad quem scribens beatus Ephrem, sicut citatur à Francisco Torrensi in secundo libro eorum quos inscripsit de dogmaticis characteribus verbi Dei: Audi, inquit, Apostolum dicentem: Volo omnes homines esse sicut ego sum. Sed vnusquisque proprium donum habet à Deo: alius quidem sic, alius verò sic, Scilicet distinxit duos ordines hominũ βιωτικοῦς καὶ ἀποταχτικοῦς, id est, seculares & renunciantes, cùm dixit vnusquisque proprium donum habet à Deo, alius quidem sic, alius verò sic, βιωτικοῖς quidem, id est, secularibus, permisit, quod ait, Propter fornicationem autem vnusquisque vxorem suam habeat. Et rursus: Honorabile coniugium & thorus immaculatus, ἀποταχτικοῖς verò, id est, renũcianti-

Hebr.13. 1.Cor.9.

bus mandat illud. Omnis qui in agone contẽdit, ab omnibus se abstinet: Ac paulò post. Secularibus quidem permittit nubere legitimè, renunciantibus verò mandat continere. Duos itaque ordines demonstrauit Apostolus, tu autem monache, vide in vtro sis positus, & quod signũ aut notã indueris, quæ vota feceris, quę pacta cũ deo cõstitueris. Secundũ enim pactiones & spõsiones, rationem reposcet deus, sicut ipse dixit: Ex ore tuo te iudicabo. Deindè subiungit. Quod si omnibus permisisset illud: Melius est nubere quàm vri, nemo vnquàm virtutem castitatis coluisset. Non Elias, non Eliseus, non Ioannes, non cæteri omnes, qui se castrauerunt propter regnum cælorum: neque Apostolus continens fuisset, nisi in præmium aspexisset. Ambrosius verò: Hoc dictum ad non pollicitam pertinet ad nondum velatam: Cæterùm quę se spopondit Christo, & sanctũ velamen assumpsit, iam nupsit, iam immortali iuncta est viro, & iam si voluerit nubere communi lege coniugij, adulterium perpetrat, ancilla mortis efficitur. Chrysostomus autem. Viduæ omninò si voluerit, potestatem nubendi facit: At eam quæ coniuge mortuo se in reliquum tempus Deo castam fore promiserit, si posteà nupserit, vehementer accusat, vt quæ fidem quam Deo dedisset, fefellerit. Non ijs ergo, sed illis dixit, si se non continent, nubant: melius est enim nubere quàm viri. Extat historia quædam cumprimis pia de Barlaam Zosemita, & Iosaphat Indiarum rege. In ea scribitur quemadmodũ satanas sub specie pulcherrimę mulieris persuadere conatus fuerit Iosaphat, vt matrimonio sibi iungi vellet: sic enim futurum, vt cùm esset idololatra, ad Christianam fidem cõuerteretur. Iosaphat autem: Frustra petis, inquit, mulier hæc à me, ego nanque licet magnam salutis tuæ solicitudinem geram, deque profundo perditionis eripere te cupiam, inquinare tamen corpus meum per turpem coniunctionem mihi graue est, & omninò impossibile. Mulier contra vel satanas potius in humana specie: Vt quid, inquit, pollutam rem & turpem vocasti commistionem. Nonne scriptum est in quodam librorum vestrorum: Honorabiles nuptiæ & thorus immaculatus. Et: Melius est nubere quàm vri. Et: Quod Deꝰ cõiunxit, homo nõ separet. An nõ oẽs antiquos iustos Patriarchas, sed & Prophetas vxores habuisse docent vestræ scripturæ? Nonne Petrũ illũ, quem principẽ Apostolorum dicis fuisse, coniugem scriptum est habuisse? Quibus igitur auctoritatibus fultus, nuptias pollutionem audes appellare? Valde mihi videris à veritate dogmatũ vestrorum errare. Cui ille respondit: Etiam mulier, sic se habenti ista quemadmodum dixisti. Nam permittitur volentibus vxores ducere, sed non eis qui semel promiserunt Christo virginitatem illibatam seruare. Ego enim ex quo lauacro purificatus sum, diuĩ ni baptismatis à iuuentutis & ignorantiæ meæ delictis me mundum seruare Christo spopondi: Et qua ratione quod Deo promisi violare potero? Itidem & Cæsarius: Ego hodie, qui videor esse monachus, si rupero propositum meum, Christum negaui. Et paucis interiectis, Denique & Apostolus, quid loquitur de viduis: quæ secundos duxerunt maritos? Quid dicit? Habẽtes damnatiõnem, quia primam fidem irritam fecerunt. Viduę quid dicit? O vidua, antequam mihi promitteres, quod esses vidua, in tua erat potestate, vt nuberes. Ex quo tempore confessa es: quod mihi permaneres, ex eo tempore mea esse cœpisti: Si volueris secundum maritum ducere me contempsisti. Sic & tu monache, antequam mihi promitteres, in tua volũtate erat facere, quod velles: vox tua ligauit te mihi. Nunquid te cõpuli? Nunquid ex necessitate fecisti? Nonne liber eras? in tua fuit potestate promittere. Promisisti, & meus esse cœpisti. Meum nolo dimittas. Non tibi licet ea licentia dimittere, quia mecum habes causam. Promittere tuum fuit, dimittere non est tuum. Si dimiseris, non te habeo in illo gradu, in quo te prius habui. Primum liber eras. Eras quidem de familia mea, non eras ante oculos meos, non eras de ministris meis: tamen eras de familia mea: Non eras mecum, sed tamen creatura mea eras. Ex quo militare cœpi-

Matrimonium monacho suadet diabolus.

Hom.21.

1.Timoth.5.

Post continẽtiæ votum coniugio vti nemo potest.

sti, si

sti,si recesseris,non te habeo de familia,sed certè fugitiuum & præuaricatorẽ. Non enim inuenies vbi me possis fugere. Ideo hoc totum dico, quia in nostra est potestate Deo promittere,non est in nostra potestate dimittere. Promisisti,præmium habebis: Negasti, pœnam habebis. Vtrunque propter confusionem est. Dicimus iterum atq; iterum dicimus. Ecce ante oculos tuos via mortis,& via vitæ,elige quod volueris. Hoc totum dico (fratres charissimi)ne quis de vobis putet,se habere liberam potestatẽ discedere, & perdescẽdere cum Diabolo in infernũ. Ergo ego,qui sum monachus,qui desij esse secularis, & factus sum monachus, aut monachus saluor,aut aliter non saluor.

Votum cõtinentiæ relinquentes damnantur

Photius enarrans illud: Si nupserit virgo non peccat. Virginem, inquit,hic intelligit, non illam Deo consecratam,sed innuptam puellam: illa enim quæ Deo iam consecrata sit,si nupserit,adulterum introducit Christo cui nupta est. Ad eũdem modum hæc Pauli verba interpretati sunt ante Photium Epiphanius Græcus, & Hieronymus atque Augustinus, Sedulius & Anselmus Latini, vt ad sacerdotes, & eos, qui continentiam suam Deo vouerunt minimè referri possint. Cùm dixisset,inquit,Augustinus, quòd si se non continet,nubat: melius est enim nubere quàm vri: non dixit, melius est mœchari, quàm vri. Mœchatur autem, quisquis post votum factum continentię ducit vxorem.

Aug. l. 2. adul. coniugijs. ca. 12

Quamobrem necesse est, vt alia quærant remedia,nimirum ea quibus vsus est Paulus, qui castigauit corpus suum,& in seruitutem redegit, necesse est vt occasiones omnes fugiant, vt vigilijs,ieiunijs,laboribus carnem atterant. Postquàm verò fecerint omnia,quæ ad frenandà carnis desideria pertinere visa fuerint, nihil sibi tribuant,verùm omnem de suis viribus fiduciam prorsus abijcientes,in eo solo spem suam positam & defixam habeãt,cuius hoc donũ est,de quo cùm scripsit Propheta: Quod propè est omnibus inuocãtibus se,cùm ipse etiam dixerit: Petite & dabitur vobis: omnis qui petit accipit: quoniam impossibile est mentiri Deum, accedant cum fiducia ad thronum gratiæ eius, precentur eũ supplices in fide nihil hęsitates,facere non poterit benignus & misericors Deus,quin ita precantes exaudiat. Sic fecisse Paulũ legimus,cui & ipsi cum datus esset stimulus carnis,qui eum colaphizaret, non ad nuptiarum remedium sibi confugiendũ esse putauit, sed cùm ter esset dominum deprecatus,posteaquàm audiuit,sufficit tibi gratia mea,nam virtus in infirmitate perficitur: illius gratia fretus fortiter contra stimulum carnis pugnauit,& in ea pugna superior euasit. Sic Hieronymum, sic Benedictum, sic Bernardum,sic sexcentos alios, quos enumerare longum foret,fecisse nobis narrant historiæ.

Remedia fugiẽdi libidinem. 1. Cor. 9.

Psalm. 144. Luc. 11. Hie. 6. He. 4. Iacob. 1. 2. Cor. 12.

Quamobrem non hoc solum remedium datum est his, qui tentantur libidine, statim vt vxores ducant. Quid enim si quam semel duxerunt,eius propter diuturnam & insanabilem ægritudinem nullus sit vsus? Quid si longius maritus abesse cogatur, vel quòd legatione fungatur,vel militiæ,vel mercatus gratia,vel captiuitate separatus,vel quacunque tandem alia ex causa,num statim sibi dictum putabit,melius est nubere quàm vri, & ad quãcunque ciuitatem peruenerit,aliam atq; aliam vxorem ducet? Quid si illicita animositate vxor continere voluerit, qualem fuisse scribit Augustinus Maximillam regis Egerij vxorem,nunquid erunt admittenda incontinentium murmura, & permittenda adulteria? Scimus hoc permissum ab istis incœstarum nuptiarum auctoribus,& propugnatoribus,à quibus etiam libelli scripti sunt,polygamiam approbantes. Verùm ea res in Ecclesia Christi magnæ semper fuit abominationi. Cęterùm quorum Deus vẽter est,& qui diligenter colunt,quę sub ventre sunt,nihil pensi habent: non eos religio,non eos honestatis publicæ ratio mouet quicquam,dummodo libidinẽ suam incœstam expleant. Fuerunt Augustini temporibus qui dicerent: Si qui dimisisset vxorem causa fornicationis, licere sibi superstite illa,aliam ducere,quod melius foret nubere quàm vri. Cæterum Augustinus nequaquàm id licere contendit,& eiusmodi non esse coniugia,sed adulteria dicit. Quamobrem non vult, vt nuptijs incontinentiæ suæ medeantur,sed suadet, vt voto potius continentiæ,facto supplicent Deo,quò donum eis præstet continentię. Neq; carnalis infirmitatis excusationem admittit,sed muliebrem illis castitatem imitandam proponit, quæ cùm æquè carnem habeant vt viri, tale tamen aliquid illis viri licere nolunt. Cùm,inquit,à fœminis vtiq; carnem habentibus tantam flagitant castitatem,vt quando ab vxoribus diutissimè peregrinantur,velint eas ab adulterino concubitu in contaminatas,feruorem transire iuuenturis, & plurimæ pudicissimæ transigunt, & maximè Syræ, quarum mariti negociandi quęstibus occupati, iuuenes adolescentulas deserunt, & vix aliquando senes ad aniculas reuertuntur: eo ipso euidentius conuincunt,non esse impossibile, quod se non posse causantur. Si enim hoc non posset infirmitas virorum, multò minus id posset sexus infirmior fœminarum: Vndè istos, qui virilẽ excellentiá non putant nisi peccandi licentiá,quando terremus ne adulterinis coniugijs hęrendo pereant in æternum,solemus eis proponere etiam continentiam clericorum,qui plerunq; ad eandẽ

De fide contra Manium c. 25.

Phil. 3.

Aug. li. 2. ad Pollentium de adult. coniugijs cap. vltimo.

Vxore adultera viua cum alia marito contrahere non licet.

Syrarum mulierum continẽtia

sarcinam subeundam capiuntur inuiti, eamq; susceptam vsq; ad debitum finem domino adiuuante perducunt. Dicimus ergo eis: Quid si & vos ad hoc subeundum populorum violentia caperemini? nónne susceptum casti custodiretis officium?

Scortarine an matrimonium contrahere tolerabilius sit voto obligatis.

Sed hic quæritur ab istis, vtrum sit melius, alligatum voto continentiæ fornicari, an matrimonium contrahere: Quasi verò vbi vtrumq; malum est, ibi possit alterutrum esse melius, aut quasi non multos videre liceat, qui cùm alligati voto continentiæ matrimonium contraxissent, nihilo continentiores fuerunt, quales videre nõnullos licet, in catholica cœlibatũ professos: Posemus nos quoque non pauca istorum incontinentiæ exempla producere: sed qui vixit inter eos, Erasmi Roterodami testimoniũ adferre malumus: Sic enim ille loquitur scribens ad fratres inferioris Germaniæ. Efferunt honorabile coniugium & thorum immaculatum, sed innui nonnullos Euangelicos (nam in genere loquutus sum) nihilo castius colere coniugium quàm catholicos. Iubent me proferre fabulas. Quid attinet, cùm vulgo narrentur. Negat esse notissima cùm falsa sint, & tamen ipse fatetur de duobus. Ego noui monachum qui pro vna duxerit tres: noui sacrificum, virũ alioqui probum, qui duxit vxorem, quàm post cõperit alteri nupsisse. Similia permulta de monachorũ & monacharũ coniugijs referũtur, qui ductas repudiarũt eodẽ iure quo duxerant. Iã an inter Euangelicos minus indulgeatur libidini, an minus sit adulteriorũ? Quid Argentorati fiat nescio: quid alibi compertum sit, mecum nouit populus. Iam vt donemus istis Euangelij præconibus, esse fas vxores ducere, quis non iure admiretur oviculas mactationi destinatas, nihil in hoc mundo quærentes præter Christi gloriam, tot curis districtos, tot afflictionibus obnoxios, quibus accedit & paupertas, onus tũ miserum, tum graue, non posse viuere sine vxoribus, quas tam multi ob leuiores causas aut non ducunt, aut ductas nollent. At istis omnis tragœdia exit in catastrophen comicam: Vbi contigit vxor, occinitur, valete & plaudite. Quæ malum est ista tanta salacitas, quam tot mala non possunt excutere? Vndè tanta rebellio in his, qui se iactant agi spiritu Christi? Hæc Erasmus.

Erasmi testimonium de incontinentia ministrorum Euangelicorum.

Sacerdos fornicans minus peccat, quam contrahens.

Pighius defenditur.

Reprehenditur à Philippo Pighius, qui non verè magis quàm piè scriptum reliquit: Minus peccare sacerdotem, qui ex infirmitate carnis in fornicationem sit prolapsus, quã qui nuptias cõtraxit. Turpis illi videtur hæc oratio: contrà catholicis honestissima. Probat autẽ hoc Pighius verbis his à simili: Tu vide, inquit, quis peior seruus est, an qui grauatus seruitio fortasse negligentius aut incautius agens cadit sub onere, an qui iugum in totum proijcit? Quis peior discipulus, an qui ex præscripto ediscit non quidem vniuersum, quòd fortè potuisset, nisi crapulæ & somno securius indulsisset, tamẽ partẽ: an qui scholam prorsus deserit? Quid in hac oratione turpe? quid non pium potius & honestum? Non dicit Pighius, Bonum est fornicari: Quod si diceret, turpis esset oratio: sed dicit, minus malum esse, quàm spreta & conculcata iurisiurãdi religione nubere. Quod nõ modò Pighio, sed Paulo etiam Apostolo tam graue visum est flagitium, vt nõ modò nubere, verùm & velle nubere voto obligatis damnabile esse diceret. Quid restat igitur aliud, quàm vt Pauli orationem turpem esse dicat Philippus, qui, quod isti fingunt, prohibendo nubere, doctrinas dæmoniorum docuerit, docens non modò nubere, verùmetiã velle nubere contra fidem iureiurando interpositam, esse damnabile?

1. Tim. 5.

1. Tim. 4.

Sed quid in re sit de qua agitur, videamus. Quærunt, plus ne mali sit in nuptijs, an in fornicatione eorum, qui se voto continentiæ alligarunt? An istis non rectè Comici verbis responderi poterit? Quas credis esse has, non sunt veræ nuptiæ: Sunt incœsta adulteria. Sic à Cypriano, sic ab Hieronymo, sic ab Ambrosio, sic à Basilio, Chrysostomo, Photio, sic ab alijs viris pijs & doctis vocari legimus. Quam igitur boni rationem habere potest incœstum adulterium? Contrahat nuptias qui nulla est voti religione obstrictus, libenter cum Paulo dicemus, honorabile connubium & thorus immaculatus: Sed si contrahat sacerdos aut monachus, quid aliud rectè dicere possumus, quàm abominabile adulterium, & thorus incœstu contaminatus? sic enim appelant eiusmodi nuptias sancti doctores, quorum supra meminimus. Ac ne quis de eo dubitet, libet etiam eorum verba subscribere. Ac Cypriani quidem, Ambrosij, Photij, iam commemorauimus: Hieronymi verò verba sunt hæc: Virgines quæ post consecrationes nupserunt, non tam adulteræ sunt, quàm incœstæ. Basilius verò pluribus ea de re verbis disserit, quæ vel ob hanc causam huic libro visum est inserere, vt planum omnibus fieret, quod fuerit sanctorum patrum de Martinorum nuptijs iudicium. Horrẽdum vocat ille sacrilegium, si quis sub ministri nomine & habitu, Christi sponsæ adulter efficitur. Cùm enim, inquit, virginitatem domino professæ sint, carnali postmodum voluptate malè blanda delinitæ ac deuictæ, stupri scelus honesto coniugij nomine obtegere cupiunt. Non ignorant huiusmodi, quæ sponsi dextram & fœdera præuaricata sit, eam nec illius vltrà esse sponsam, quem nequi-

Hebræ 13.

Sacerdos vel monachus matrimonium cõtrahẽs Christi adulter est.

Hier. lib. 1. cont. Iouinianum.

Basil. de vera virginitate.

nequitiæ dans manus dereliquit, neque eius vxorem per vllas leges dici posse, cui se deserto sponso libidine incitata coniunxit. Ac paulò post: Non se fallat, inquit, qui à virginitatis curriculo ad carnis vitia deflexit, cõiugium quippè illi in peccatum reputabitur: primùm quidem, quia pessimum huius coniunctionis fundamentum voluptatem iecit præuaricationisque malum: deinde, quia causa non est libera, neq; est enim mortuus vir eius vt cuiuis nubat, viuente immortali viro, meritò censetur adultera, quæ mortalẽ hominem ob carnis vitia domini thalamis intulit. Nam quòd solenne legitimumque connubium sponsus ille occuparit, & virginitatis habitus, & fœdera, & conuenta cum illo, & præterea processus ipse testatur, huiusmodi quippè nobilitata viro processit in publicum. Porrò si connubium istud & processu, & testibus, cunctis denique iudicijs illustre & apertum est, nec est vir eius mortuus, mœchatur, quæ huiusmodi admittit scelus, viuẽte viro semper adultera. Nec sanè video qua ratione, imò quo sacrilegio ipsa pro immortali viro Dei filio mortalem hominem in malum suum ambire præsumat, ante viri oculos in ipsum impuris ac nequissimis semper amplexibus impia: quo item furore homo ille cubile domini conscendere, ac uiolare non metuat: Nempe ex rebus humanis eorũ, qui sic delinquunt, pœnas coniectare possumus. Quæso, quo cruciatu digna censeretur mulier, quæ nobili coniuncta viro, seruo suo seipsam violandam impudicè substerneret, ac seruum insidiosè nequiterque domini thoris inueheret? Qua verò pœna dignus est seruus, qui in dominam suam dominique cubile seipsum petulanter immisit? Sed enim vafræ istæ quid faciunt, quæ tantum impietatis cõtra seipsas per carnis flagitia admittere non metuerunt. Non modò non lachrymantur, aut ingemiscunt, vt vel lachrymis remittant peccatum suum leuioresq; suscipiant pœnas, verùm virginitatem insuper, quam anteà professæ fuerant, abnegant, quippe virginitatis limites trãsgredi, vt voluptatibus inseruiatur, turpissimum esse, plenumque dedecoris non ignorantes huiusmodi negatione, maiore scilicet scelere, virginitatem solari sese arbitrantur amissam, homines miserè & infeliciter eligunt, sub quibus ad excusationem præuaricationis abnegẽt, quod fuerant antè pollicitæ, nec dominum metuunt, cum quo fœdera castitatis inierant, cuiq; dederant dextras, eo quòd in malorum profunda deciderint. Ignorãt miseræ, quia apud Deum & apud homines contra se crimen exaggerant, cùm hi quidem ex præcedente, cũctisque cognito virginitatis instituto, quòd se illæ professas esse negant, vesaniam summamque impudentiam auersentur, atque oderint? Christus verò præter violata virginitatis fœdera huiusmodi negationem, quàm vice pœnitentiæ patrocinium criminis sumũt, acrius ac seuerius suo illo iudicio vindicet. Itaque ne specioso charitatis nomine virgo in hoc peccati baratrum corruat, charitatem puram omnique mortali affectione liberam sumat. Neque enim prolapsæ ad voluptatem, quicquam ad excusationem proderit vmbra solatiumque connubij, neque viuentem virum sub prætextu coniugij non soluta circumuenire aut fallere poterit, cui mortalem hominem post eximios illos, quos ab illo perceperat honores, impiè per adulterij nefas in honore prætulerit. Nec sanè incongruè his qui sunt eiusmodi illud apostolicum aptari potest: Quoniam cùm fornicatæ à Christo fuerint, nubere volunt, habentes damnationem, quoniam primam fidem irritam fecerunt: non coniugium, sed adulterium malè consummantes. Nullus itaque seruus ad id impietatis erumpat, vt sponsam domini contingere audeat: nullus adeò insanus ac sacrilegus sit, vt immaculatam hostiam impudicis manibus tractet: nemo in tantùm audacię temeritatisque prosiliat, vt eiusmodi vltionem sacrilegis impendere consideranś, non vasa inanima ex auri argentique materia elaborata, sed animata ipsa & viua donaria latronis more profanis manibus temerare atque incœstare præsumat, imò verò nullus adeò impius, atrox, impurusque sit, vt non inanimata templi vasa, sed ipsum domini templum, virgineum scilicet corpus, ipsamque omnium præciosissimam animam in templo Dei sacratissimi donarij vice locatum, libidinis facibus barbarica immanitate succendat. Verùm & si sponte sua se virgo sponsi fœdera transgressa substernat, cunctaque simul & templum, & donaria, & charitatem sponsi, communionemque ac societatem regni, pernicioſæ voluptatis gratia confundere atque calcare nitatur, noli huiusmodi ad scelus vti neque te peccati communione commacules. Quòd si te renuente alij se virgo in matrimonij consortium tradiderit, ille pœnas sceleris luat, tu te mundum atque integrum serua, ne sceleris impij in dominum particeps fias. Oportet, inquit, filium hominis tradi: Væ autẽ illi per quem tradetur, vtile illi esset si natus non fuisset. Nonne de illa pari ratione iudicabitur, quæ virginitatem antè professa, postmodum pœnitens, fruendæ voluptatis gratia mortali se viro immunda coniunxit? Et si dixerit oportet me viro coniungi in matrimonium, quemadmodum oportebat filium hominis tradi, verùm væ illi per quem illa sponsi fœdera transgressa, suã impleuerit impura libidinem: vtilius fuerat (audeo dicere)

Prou. 18.

1. Tim. 5.

Matt. 26.

homini

homini illi non esse natum, quàm socium tanti in dominum flagitij damnari. Non audis, quoniam qui dimissam duxerit, mœchatur. Etsi enim, inquit, pro culpa dimissa est, viuit tamen vir eius. Quid ergo dimissam perturbas? cur illi spacium non das, vt & de his agat pœnitentiam, quorum gratia dimissa est, & vir à se dimissæ pœnam emendationemque miseratus, ad se rursus proprium reuocet membrum? Quid emendandi se spacium præripis viuente viro sic dimissam ducens? Permitte aut ad viuentem virum remeare meliorem factam mulierem, aut certè cùm neque vidua, neque vxor sit, pro remissione culpæ qua peccauit in virum, semper pœnas dare. Tu cur antequàm peccatum suum, pro quo dimissa est, planè intelligere possit, eam ad coniugium rapiens, impudentiorem ad scelera deinceps facis? Nempe viuente viro alienam adulteras coniugem, facilemque illi ad nequitiam reditum per connubium pandis. Si autem qui dimissam à mortali viro ducit, adulter atque impius est, qui immortalis viri sponsam nunquam dimissam violare præsumit, multò profectò funestius adulter atque impius erit.

Matt. 19.

Hæc aduersus Martinos Basilius, ac plura etiam, nisi quòd longum esset omnia adscribere quæ ideò pluribus verbis in hunc locum transcribenda duximus, vt quæ fuerit sanctorum patrum de incœstis eiusmodi nuptijs sententia, cunctis constaret: simul illud planum omnibus fieri posset, non primum fuisse Pighium, qui tolerabilius esse peccatum dixerit, voto obligatum ex infirmitate carnis cadere, quàm nuptias contrahere: cùm hoc expressis verbis à Basilio dictum videamus, qui maius esse scelus dicit, negationem virginitatis, nuptiasque contractas, quàm lapsum virginis. Editæ sunt nuper Venetijs 24. homiliæ Basilij: inter quas, quæ quartum locum obtinet, eiusdem ferè argumenti est. Nam cum vxorem duxisset monachus quidam, vocat id adulterium, & ad pœnitentiam inuitat. Sed Ioannem quoque Chrysostomum eadem de re differentem audiamus: Bonum quidem, inquit, nuptias & ipse confiteor. Honorabiles nuptiæ & cubile immaculatum, fornicatores autem & adulteros iudicat Deus. Sed te iam seruare non conuenit priuilegia nuptiarum, Angelorum enim societate semel iunctum, illud relinquere, & vxoris laqueis implicari, adulterij crimen incurrere est? quamuis frequenter hoc ipsum nuptias voces, ego tamen & adulterio illud tanto peius affirmor, quanto maior ac melior mortalibus angelus. Neque vllus tibi fortè persuaserit dicens, nihil de non accipienda vxore dominus præcepit. Nec me ignorare confiteor, quòd adulterium interdixit, non nuptias vetuit: verùm in te adulterij nomen accipiet, si volueris vnquam, quod absit, nuptias cogitare. Et quid mirum si nuptiæ tales, quibus offenditur Deus, adulterio comparantur? maius longè audies. Homicida iustorum laude donatur: & misericors, plusquam homicida punitur: quoniam hoc vetante fit domino, illud volente. Et Phinees quidem ad iustitiam reputatum est, quòd impudicum cum turpi fœmina virum vno gladio percussisset: Saulem autem Samuel sanctus Dei, in luctibus, lachrymis, precibusque pernoctans, damnatione, cui illum addixerat Deus, liberare non potuit, quando hostium duci, quem debuerat trucidare, inuito parcendum credidit Deo. Cùm hæc ita sint, stupre desiste si nuptiæ peiores adulterio iudicantur, quoties Christus offenditur. Hæc Chrysostomus ad Theodorum scribens, qui monachus cum esset, cuidam se fœminæ copulauerat, quam copulam, matrimonium videri voluit. Sed ijdem posteaquàm hanc legit epistolam Chrysostomi, nuptijs valedixit, deque suo peccato pœnitentiam egit, quemadmodum à Zosome no scriptum est & habetur in bibliotheca Vaticana epistola, qua Chrysostomo respondet, deque admonitione gratias agit. Sic Apostolus Matthæus Apud Abdiam, cum de laudibus matrimonij multa dixisset, tandem conuersus ad Hirtacum regem qui cupiebat virginem à se velatam Iphigeniam vxorem ducere: Si hodie, inquit, desponsatam regi, seruus regis vsurpare audeat: non solùm offensam, sed etiam crimen tam grande incurrisse dignoscitur, vt meritò viuens tradatur flammarum incendijs: non ideò quidem quia duxerit vxorem, sed quia sponsam sui regis accepit. Ita etiam tu fili, sciens Iphigeniam filiam regis decessoris tui, sponsam regis cœlestis effectam & sacro velamine consecratam esse, quomodo quæso poteris sponsam potentioris tollere, & eam tuo matrimonio copulare?

Chry. ep. 6. ad Theodorum monach.

Heb. 13.

Num. 25.

1. Reg. 15. et 16.

Zosim. li. 8. ca. 2. eccl. hist.

Abd. de vitis Apost. li. 7.

Obiectio ex Augustino.

Sed Augustinus, aiunt, vitæ sanctitate & doctrina istis minimè inferior, nec adulteros vocari vult, qui post votum nupserint, & qui tales diuidant grauiter peccare asserit. Cuius hæc verba proferuntur non sicut ab illo scripta, sed sicut à Gratiano sunt in decretorum librum relata: qui citat hæc verba ex Augustino de bono coniugali: Quidam nubentes post votum asserunt adulteros esse: Ego autem dico vobis, quod grauiter peccãt, qui tales diuidunt. Quid si in eo libro scripta non reperiuntur? Quid si ne in libro quidem de bono viduitatis his verbis? Quid si is liber de bono viduitatis Augustini non est, verùm Iuliani potius, quemadmodum annotatum ab Erasmo legimus? Quid si palam

27. distinct. Quidam. Liber de bono viduitatis, potius Iuliani quàm Aug. est.

Augu

Augustini sententiæ aduersatur locus hic? cuius hæc verba alibi leguntur: Virgo quæ si nu beret non peccaret, sanctimonialis si nupserit, Christi adultera reputabitur. Nunquid ip se sibi contradicit Augustinus? nunquid vnius huius quam omnium aliorum, quã etiam sua ipsius alio in loco plus valere debet auctoritas? Sed nos tamen dabimus hoc Gratia- no, cuiuscunque sit auctoris liber hic, vt parem tamen, ac si ab Augustino scriptus esset, au ctoritatem & pondus habeat, modò vt verba illius non truncatim excerpta, sed quò me lius cognosci sententia possit, paulò altius repetita diligentius excutiantur. Dixerat is in præcedenti capite: Quæ se non continent, nubant, antequàm continentiam profitean- tur, antequam Deo voueant, quod nisi reddant, iure damnantur. Alio quippe loco de ta- libus dicit: cùm enim in delicijs egerint, in Christo nubere volunt, habentes damnatio- nem, quoniam primã fidem irritam fecerunt, id est, voluntatem ad nuptias à proposito continentiæ deflexerunt. Irritam quippe fecerunt fidem, quam prius vouerãt, quod per- seuerantia implere noluerunt. Mox paucis interiectis in proximè sequenti capite: Quo- niam, inquit, sicut ait dominus, non omnes capiunt verbum hoc: quæ potest ergo cape- re, capiat: quæ se non continet, nubat: quæ non cœpit, deliberet: quæ aggressa est, perseue- ret: nulla aduersario detur occasio, nulla Christo subtrahatur oblatio. In coniugali quip- pe vinculo si pudicitia conseruatur, damnatio non timetur. Sed in viduali & virginali continentia muneris amplioris expetitur, qua expetita & electa & voti debito oblata, iã non solũ non capessere nuptias, sed etiã si nõ nubatur, nubere velle dãnabile est. Nã vt hoc demõstraret Apostolus, nõ ait, cùm in delicijs egerint in Christo nubũt, sed nubere volunt, habẽtes, inquit, dãnationem, quoniã primã fidẽ irritã fecerunt, etsi non nubẽdo, tamẽ volẽdo, non quia ipsæ nuptiæ, vel taliũ damnandæ iudicãtur, sed dãnatur propositi fraus, dãnatur fracta voti fides, dãnatur nõ susceptio à bono inferiori, sed ruina ex bono superiori. Postremò damnãtur tales, non quia coniugalem fidem posterius inierunt, sed quia continentiæ primam fidem irritam fecerunt: Quod vt breuiter insinuaret Apostolus, noluit eas dicere habere damnationem, quæ post amplioris sanctitatis propositum nubunt, non quia non damnentur, sed ne in eis ipsæ nuptiæ damnari putarentur: Sed cùm dixisset, nubere volunt, continuò addidit habentes damnationem, & dixit quare: Quoniam primam fidem irritam fecerunt, vt voluntatem, quæ à proposito cecidit, appa- reat esse damnatam, siue subsequantur nuptiæ, siue desint. At paucis interiectis: Quapro- ter non possum quidem dicere à proposito meliore lapsas fœminas, si nupserint, adulte- ria esse, non coniugia: sed planè non dubitauerim dicere, lapsus & ruinas à castitate san- ctiore, quæ vouetur Deo, adulterijs esse peiores. Si enim, quod nullo modo dubitandũ est, ad offensionem Christi pertinet, cùm membrum eius fidem non seruat marito, quan to grauius offenditur in eo, quod exigit oblatum, qui non exegerat offerendum? Nun- quid autem hæc cuiuscunque tandem scriptoris verba pro te faciunt? qui falli putat eos, qui talium nuptias non esse nuptias, sed potius adulteria dicunt, & fieri per opinionem hanc non paruum malum, vt à maritis seperarentur vxores. Demus hoc Gratiano, vt quã- uis hæc Iuliani potius, Pelagij sectatoris, contra quem scripsit Augustinus, quam Augu stini censeri possint, non minus tamen auctoritatis habere patiamur, quàm si citra du- bitationem vllam ab ipso Augustino essent prolata. Da tu vicissim eidem Gratiano, quẽ toties in libro tuo testem citas, vt quo ille sensu hæc dixisse vult Augustinum, eo accipi velis, & erit omnis controuersia sublata. Sic autem prolatis in vtranque partem auctori tatibus nonnullis loquitur Gratianus: Hic distinguendum est quod vouẽtium alij sunt simpliciter vouentes, de quibus Augustinus & Theodorus loquuti sunt: alij sunt, qui- bus post votum benedictio accedit consecrationis, vel propositum religionis, de quibus Hieronymus, Nicolaus, & Calixtus scripserunt. Neque verò solus Gratianus, verùm & Petrus Lombardus, quem omnis posteà Theologorum est schola sequuta, hoc inter sim plex siue priuatum, & solenne votum discrimen posuerunt, vt hoc matrimonium con- tractum dirimeret, illud verò non. Vides igitur, quòd qua tu vis ex parte, nihil hæc ver- ba pro te faciunt? Vbi verò dicitur, lapsus & ruinas eiusmodi esse adulterijs peiores, aper tè Pighij sententia confirmatur. In quem dum tu facis impetum, clarissima Dei ciuitatis lumina, sub illius nomine lacerare, & quæ sectari fideliter debebas, ea non dubitas hosti- liter insectari, dum non contentus cum Philippo turpem hanc esse Pighij orationem di- cere, minus malum esse si fornicetur alligatus voto continentiæ, quàm si nuptias contra- hat, blasphemam insuper vocas. Scilicet, blasphemi sunt Cyprianus, Hieronymus, Am- brosius, Augustinus, Basilius, Chrysostomus, de quibus non doctrinæ magis, quam san- ctimoniæ tã excellens est apud omnes opinio, quàm latè patet orbis Christianus? His tu talibus viris ore blasphemo tam horribile crimen obijcere audes? Fortasse vim vocis hu- ius ignoras? Si scholam Xenocratis, sicut Polemo, ex antelucano conuiuio temulentus intras-

In Psalm. 83.

Cap. 8.

1. Tim. 5.

1. Cor. 7.

Matt. 19.

1. Tim. 5. Presbyter vel monachus contrahens cur dãnatur.

Cap. 11.

Dist. 27 Presb.

Lib. 4. sen. dist. 38. cap. 1. Votum duplex, simplex & solenne.

intrasses,non tanta,quanta in isto cœtu tot sanctorum deberes verecundia coërceri. Hic enim certè tantò maior debet esse verecundia,quantò verior addiscitur sapientia. Tantò amplius reuerendi sunt tot venerabilium Episcoporum, quàm vnius Xenocratis vultus,quantò Platone Xenocratis doctore,doctor istorum maior est Christus. Nunc tu vide,quam illis reuerentiam tribuas,qui non tam antelucano conuiuio temulẽtus, quàm insano conuicio turbulentus eos blasphemos vocare non vereris, in quibus Christum ipsum loqui dubitandum non est: Neque enim Pighij,verùm istorum est,quàm tu blasphemam vocas, sententia, qui iam inde à mille & amplius annis pro columnis Ecclesiæ sunt habiti: ipsi sunt qui nuptias eorum,qui continentiæ voto sunt alligati, & adulteria vocant,& adulterijs esse peiores affirmant.

Nuptiæ sacerdotum & monachorum peiores adulterijs sunt.

Quis autem est qui non grauius esse crimẽ iudicet adulterij,quàm fornicationis? Sed fac vtrumque esse adulterium, siue ducat vxorem alligatus voto continentiæ,siue fornicetur. Nunquid non grauius est quod quis ex proposito,dataque opera committit, quã in quod ex humana sit infirmitate prolapsus? Nunquid quod perpetuũ, quàm quod intermittitur tamen,magis flagitiosum non est? Non sumus hi,qui sacerdotum & monachorum incontinentiæ patrocinari velimus: Procul à nobis absit hæc tam impura cogitatio: Quin eos disciplina seueriore iuxta sanctorum Canonum sanctiones coërcendos esse censemus. Quæ quidem disciplina,per istud nuper natum Euangelium sic est multis in locis abolita,vix vt vllum iam illius vestigium appareat. Quamobrem clara voce pronunciamus, ingens esse flagitium & graui animaduersione puniẽdum,fornicationes & concubinatus sacerdotum & monachorum: Sed intereà tamen,non possumus Augustini,Basilij,Chrysostomi,ac aliorum sanctorum doctorum sententias nõ probare,qui nuptias istorum esse multò sceleratiores affirmant. Nam qui peccat ex prolapsione carnis, agnoscit persæpè peccatũ suum,& eius admissi pœnitet, quo fit, vt à patre misericordiarum,qui non vult mortem peccatoris, sed magis vt conuertatur & viuat,facilius misericordiam impetrare possit. At qui ducit vxorem,tantùm abest, vt se peccasse confiteatur, vt aliquem ex eo dolorem animo concipiat, vt etiam tanquam Sodoma prædicet peccatum suum,vt glorietur in malitia qui potens est in iniquitate,vt virtutis etiã nomine palliare conetur. Nisi fortè non palliat suum flagitium virtutis nomine, qui, quòd præclara illa ciuitatis Dei lumina non modò adulterium, verùm & incœstũ & sacrilegium appellarunt, id honorabile connubium & thorum immaculatum dicere non pertimescunt. Quid est hoc aliud,quàm cum his,quibus Propheta væ sempiternum comminatur,dicere malum bonum, & ponere tenebras lucem? Quid est hoc aliud, quàm in spiritum sanctum peccare,quod peccatum etiam ipse Christus tam graue esse dicit, vt nec in hoc,nec in futuro seculo remittatur. Sed excutiamus adhuc rem diligentius.

Peccatum deliberatum grauius quam casuale.

Ezech.18.

Esa.3.

Psalm.51.

Esa.5.

Matth.12.

Quærunt quid mali sit in nuptijs, quibus ipse Christus etiam interesse, & eas primo edito miraculo honestare dignatus est, quibus tot tam Præclara Paulus tribuit elogia? Vicissim ab eis quæramus licet: Quid est mali in salutando? cùm hic communis vsus sit gratiæ,& tamen dixit Christus: Neminem salutaueritis in via. Nõ hic salutationis officium & sedulitas aufertur,inquit Ambrosius,sed obstaculum impediendæ deuotionis amouetur,vt quando diuina mandantur, paulisper sequestrẽtur humana. Pulchra est salutatio, sed pulchrior quo maturior diuinorum exequutio, quæ per morã sæpè traxit offensam. Ideò autem & honesta prohibentur, ne solennis gratia obrepat officij, & impediat ministerium,cuius mora culpa sit. Quod de salutatione dixit Ambrosius,hoc totidem verbis de nuptijs dici potest. De quibus ita loquitur Augustinus: Si licet,& bonum est nubere, cur sacerdotibus non licet vxores habere: id est, vt ordinatis iam non liceat conuenire? Quis nesciat vnumquodque suam legem habere? Est enim quod omninò generaliter omnibus non licet,est item quod alijs licet,& alijs non licet,& est quod aliquando licet,& aliquando non licet. Fornicari omnibus semper non licet: negociari verò aliquando licet,aliquando non licet. Antequam enim Ecclesiasticus quis sit,licet ei negociari: facto iam,non licet. Et Christiano cum vxore sua conuenire aliquando licet,aliquando verò non licet. Propter dies enim processionis aliquando nõ licet conuenire: quia etiam à licitis abstinendum est,vt facilius impetrari possit quod postulatur. Vnde Apost. Ex cõsensu,ait,abstinendum ad tempus,vt vocetur orationi. Nam secundum legem in ieiunio cædi & iurgari nõ licet, posteà licet: quia maior reuerentia debetur Dei causis. Nunquid omne,quod ante cæteros licet,ante Imperatorem licet? Quantò magis in Dei causis? Ac per hoc antistitem eius puriorem cæteris esse oportet, ipsius enim personam habere videtur: est enim vicarius eius,vt quod cæteris licet,illi non liceat: quia necesse habet quotidie Christi vicem agere,aut orare pro populo aut offerre,aut tingere. Et non solũ huic concubitus non licet, verùmetiam & ministro eius: quia ipse mũdior debet esse,quia sancta sunt,

Bonæ res malæ fiunt, si non ritè fiant. Luc.10.

Lib.7.in Luc.

Salutare in via cur prohibuit Christus.

Aug.de quæstionibus noui & veteris testamen.quæst. vltima.

Dei causæ & negotia omnibus præferenda 2.Corinth.5.

cta sunt,quæ ministrat.Nam sicut ad comparationem lucernæ,tenebræ non tantùm obscuræ,sed etiam sordidæ sunt, ad comparationem autem stellarum, lucerna caligo est: ad solis verò cõparationẽ stellæ nebulosæ sunt:ad Dei aũt claritatẽ,sol nox est:Ita & quæ ad nos et licita & mũda sunt, ad Dei dignitatẽ quasi illicita &immũda sunt:quanquã enim bona sunt,Dei tamẽ personæ non competunt. Nunquid non tunica mediocris hominis, quãuis munda,imperatori tamen sordida &illicita est. Ac per hoc antistites Dei puriores esse debent,quàm cæteri: quia & Christi habent personã,& ministros Dei mundiores esse oportet.Nemo enim imperatori ministrat, nisi vestimentis claris & mundis indutus: Deus autem quia natura clarissimus est,ministros eius natura magis,quàm vestibus mũdos esse oportet.Hæcille.

Quæramus adhuc ex illis, quid mali fuit in arca sustentãda, quæ minari ruinã visa est: an nõ pietatis id potius videri poterat? & tamẽ qui sustentauerat Oza indignante domino mulctatus est.Sic quod natura sua piũ erat,ratione personæ factũ est impium. Quid mali est in adolẽdo incẽso? Certè scribẽs ad Demophilũ Dionysius,nihil inconueniẽs fecisse regẽ existimat,& tamen qui facere id aggressus erat Osias rex, cùm quod sacerdotũ munus erat propriũ,id vsurpare sibi conaretur,lepra percussus moritur. Quid mali est in sacrificãdo? Proprius hic est Dei cultus,& illi soli debitus: Chore tamẽ,Dathã,& Abiron, cũ id facere seorsum tentassent,dirupta est terra sub pedibus eorũ,& aperiẽs os suũ deuorauit eos cum tabernaculis suis,& vniuersa substãtia eorum,descenderũtq; viui in infernum operti humo:quin & ignis egressus à domino interfecit ducẽtos quinquaginta viros,qui offerebãt incensum. Qua de re sic aliquando scripsit Basilius:Fieri potest,vt sit aliquid propria sua ratione,& voluntas Dei, & bonum:quando verò præter personæ vel tẽporis rationẽ vsurpatur,iam Deo acceptũ non sit. Vt exempli gratia: Volũtas Dei erat, & bonum erat,incensum offerre Deo:Verùm acceptum illi nõ erat, cùm fieret à Dathan & Abiron. Nihil igitur in arca sustentanda,nihil in adolendo incenso, nihil in sacrificando mali fuit,sed quoniam nõ ab his fiebat,à quibus factum oportuit,quoniam in diuisione fiebat,quæ per se bona; quæ sancta fuit res, quia non benè facta est, mala facta est, & in perniciem cessit his,à quibus fiebat. Sic & nuptiæ bonæ sunt, sed bonum quoque malum fit,si non benè fiat,si fiat ab his, à quibus fieri non oportet. Quòd si verum est, quòd à Gregorio scriptum legitur, quòd peccata carnalia, maioris quidem infamiæ, sed minoris culpæ sunt,quàm spiritualia,quod adeò verum esse credit Augustinus,vt audeat dicere,quod superbis cõtinentibns expedit cadere,vt in eo ipso, in quo se extollũt humilientur. Quod pluribus etiam verbis prosequitur Angelomus in suis commentarijs in lib.Regum vbi de casu Dauidis loquitur. Chrysostomus autem inuidum scortatore, furе, homicida deteriorem esse scribit: simulatorem & inuidum furioso & iracũdo tantò deteriorẽ esse dicit,quãtò ocultum malum aperto alterius est. Super illud:Beati pacifici: quis dubitabit affirmare,plus in nuptijs eorũ esse culpę,qui voto continẽtiæ sunt alligati, quã in fornicatione? Hoc enim carnis tantũ est vitiũ: ibi verò carnis vitio simul adiunctũ est illud,quòd è spiritus vitijs vnũ est omnium grauissimũ,nimirũ arrogantia, Siquidem abominatio domino est omnis arrogans. Quæ maior aũtẽ esse potest arrogãtia, quã si quis hoc ipse sibi tribuat, vt se plus intelligere putet, quàm omnes omnium ætatũ homines,qui fuerunt ex eo tẽpore,quo Christus homo fieri dignitus est, quibus visum est vnanimiter omnibus, neq; licere sacerdotibus vxores ducere,neque deesse alia præter nuptias incontinentię remedia? Hæc arrogãtia vna omniũ maximè est Deo abominabilis, hæc primũ hominem de paradiso deiecit:neq; enim gustando pomo grauissimè peccauerat,sed in hoc erat crimen maximum, quod contra Dei præceptum venerat,quòd esse sicut Deus volebat,quòd serpentis concilium sequutus quid è re sua foret,se melius quàm Deum intelligere sibi persuadebat. Hæc Luciferum quoque de cœlo deturbauit. Neque enim ob scortationem, aut adulterium, aut furtum deiectus est de cœlo, sed superbia illum indè præcipitauit infra ipsam abyssum, cuius hæc verba sunt : Ascendam & ponam solium è regione Dei,& ero æqualis altissimo.Et ob hæc verba deiectus est, inquit Athanasius,ignisque æternus eius hæreditas & portio factus est. Hæc est quæ schismata semper generauit & nunc generat. Huius fons est cæcus amor sui, quando quis ita se,ita sua idola, hoc est, commenta suarum opinionum amat, ita sibiipsi placet, vt contemptis patrum sanctorum theorematis, sua illis theoremata non dubitanter anteponat.Hinc hæreses & schismata oriri Petrus etiam indicat,cùm dicit eos esse maximè cruciãdos,qui post carnẽ in concupiscẽtia immundiciæ ambulãt,dominationemq; siue potestatẽ contẽnunt,audaces,inquit,sibi placentes,sectas nõ metuunt introducere. Cùm enim sibi placeant,cùm adeò seipsos amẽt,vt nihil nisi quod ipsi sentiunt rectũ esse putẽt, ita fiunt in sententia sua pertinaces & præfracti, vt ab eo quod semel in animum induxerunt,

2.Reg.6. Peccatum fit, si fiat ab eo,à quo non oportet. Epist.8. 2.Para.26.

Num.16.

Basilius in reg. contract.q.176.

Nota.

Superbis continentibus cadere expedit. Aug.ser.52 de verbis domini. Chrys.Hom.36 in Ioan.lib.2. Prouer.16. Greg.Nissenus.

Genes.3. Arrogantia crimen grauissimũ

Esai.14.

Athan.in li.de virginit. Amor sui quid efficiat.

2.Pet.2.

xerunt,nulla ratione deduci posse videantur. Hinc existunt posteà sectæ: Sequuntur enim qui sunt hoc ingenio præditi,non quod vniuersæ Ecclesiæ, sed quod suo capiti videtur. Hinc ædificatur Babylon,quàm ædificat,sicut ab Augustino scriptum est,amor sui. Nam dum quisque opinionem suam solitariam amat, & eam tuetur mordicus, nec dimoueri se de ea patitur,fit Babylon: fit confusio linguarum & opinionum tanta quantã nunc videre licet in ea Babylonẽ,cuius primus architectus fuit Lutherus. Quando igitur quæritur plus ne vitij sit in nuptijs, an in fornicatione voto continentiæ alligatorũ, illud in quæstionem venire videtur, maior ne sit schismatis, an fornicationis culpa, neq; dubitandum est,quin multò maior sit in schismate: quod Cyprianus tam graue crimen esse scribit,vt ne sanguine quidem expietur. Dauid adulterio iunxit homicidium, vtrũque tamẽ crimẽ remissum est illi,simul vt confessus est:De Chore, Dathan, & Abiron,nihil eius generis commemoratur, nullius criminis affines fuisse leguntur, quin vt scribit idem Cyprianus,eundem cum sacerdote Aaron & Mose Deum nouerant pari lege & religione viuẽtes,vnũ & verũ Deũ, qui colendus,atq; inuocãdus fuerat inuocabãt,ob hoc solũ facinus,quòd seorsum sacrificabãt, quodq; loci sui ministeriũ trãsgressi,contra sacerdotem Aaron & Mosen insurgentes,se ab illis segregauerant,diuinitus percussi,pœnas statim pro illicitis conatibus pependerunt.Itaque quod olim Donatistis dixit Augustinus: Non in sacramentis, sed in præcisione vitium est hoc & nos istis rectè dicere possumus: non tantùm in nuptijs voto continentiæ alligatorum, quantùm in separatione crimen esse,quando quis seipsum separat à Christo: Separat autem seipsum à Christo, quisquis ab eius corpore,quæ est Ecclesia,se segregat. Etenim totus Christus, quemadmodum ab eodem Augustino scriptum legimus,caput & corpus est. Caput est vnigenitus Dei filius, corpus eius Ecclesia: sponsus & sponsa, duo in carne vna. Quicunque de ipso capite à scripturis sanctis dissentiunt,etiã si in omnibus locis inueniantur, in quibus Ecclesia designata est,non sunt in Ecclesia.Et rursus: Quicunque de ipso capite scripturis sanctis cõsentiunt,& vnitati Ecclesiæ non communicant,non sunt in Ecclesia: quia de Christi corpore quod est ecclesia,ab ipsius Christi testificatione dissentiunt, Verbi gratia: Qui non credunt Christum in carne venisse de virgine Maria ex semine Dauid,quod apertissimè scriptura Dei loquitur,aut in corpore ipso resurrexisse,in quo crucifixus & sepultus est, etiam si per omnes terras inueniantur, per quas est Ecclesia, non vtique sunt in Ecclesia, quia ipsum caput Ecclesiæ non tenent,quod est Christus Iesus:nec in aliqua diuinarum scripturarum obscuritate falluntur,sed notissimis & apertissimis earum testimonijs contradicunt.Item quicunque credunt quidem quòd Christus Iesus,ita,vt dictum est,in carne venerit,& in eadem carne,in qua natus & passus est,resurrexerit, & ipse sit filius Dei, Deus apud Deum,& cum patre vnum & incommutabile verbum patris,per quod facta sunt omnia, sed tamen ab eius corpore, quod est Ecclesia ita dessentiunt, vt eorum communio non sit cum toto, quacunque diffunditur, sed in aliqua parte separata inueniatur,manifestum est eos non esse in Ecclesia.

Aug.li.14.de ciui.dei ca.vlt.

Schisma crimẽ grauissimum.

Cyp.de vnitat. ecclesiæ.

2.Reg.11.

Num.16.

Idem li.1.ep.6.

Aug.cont.epi. Parmeniani li. 2. cap.13.

Idem de vnit. ecclesiæ.cap. 4.

Ephe.5.

Ecclesiæ vnitate non cõmunicans,Christo nõ communicat.

Ex his Augustini verbis discimus,quòd quisquis vnitati Ecclesiæ nõ cõmunicat, Christo non communicat:quòd à Christo se separat, quisquis ab eius corpore sancta catholica Ecclesia se separat. Nunquid autem is communicat vnitati Ecclesiæ, qui, quod vno ore affirmant omnes iam inde à mille quingentis annis,continẽtiæ voto alligatis nuptias contrahere fas nos esse,contra id venire, & contrarium asserere audet? Nunquid non apertè à Christi corpore se præcidit,qui quòd tam constanter Christi mẽbra sancti Catholici & Orthodoxi doctores omnes tot seculis docuerunt, id oppugnare nõ dubitat? Est non nemo,qui propterea minus peccare putat sacerdotem si ducat vxorem,quòd non in aliud peccet,quàm in legem Ecclesiæ. Et citatur Augustinus,qui dixerit,Gratiano referente:Copulam sacerdotalem vel consanguineorũ,nec legali,nec Euangelica, vel Apostolica auctoritate prohiberi:cùm tamẽ neq; scripserit hoc alicubi Augustinus, neque ex Augustini,verùm ex sua ipsius sententia hæc verba proferat Gratianus. Sed nos,si quis dixerit Ecclesiastica lege copulam sacerdotalem interdici,cum eo tria verba nõ commutabimus. Nunquid autem qui contra legem eiusmodi venit,ideò minus peccat,quia non in aliud, quàm in Ecclesiæ legem peccat? Vis audire quantum committat flagitium? Audi non Augustinum, non Hieronymum, non hominum quemquam,sed ipsum Deum & hominem Christum, huius peccati grauitatem demonstrantem. Si non audierit, inquit,Ecclesiam,sit tibi tanquàm ethnicus & publicanus. Nunquid leue tibi videtur crimen ethnicum esse:nunquid non multò grauius quàm fornicatorem aut adulterũ esse? Quid est autem ethnicum esse,nisi infidelem esse?in Christum non credere? Potest autẽ extra Christum spes esse salutis vlla? Certè peccatum infidelitatis tantùm esse vult Augustinus,

29.quæst.2. Sors.

Matth.18.

Ethnicum esse quid.

Aug.tractat. 89.in Ioan.

vt

vt sub hoc vno, quasi generali nomine, putet peccata omnia contineri. Et sicut cùm dicimus, Apostolus, etiam si non exprimatur quis Apostolus, non intelligitur tamen nisi Paulus, ita cùm dicimus, peccatum, etiamsi non imprimatur quod peccatum, non intelligitur nisi infidelitatis. Quod etiam illa Christi verba videntur indicare, cùm dicit de Spiritusancto: Ipse arguet mundum de peccato. Ac mox quasi exponens: de peccato quidē, quòd non crediderunt in me. Itaque tantùm esse crimen infidelitatis vult Augustinus, vt etiam quæ bona videntur opera, si fiant ab infideli, peccata esse doceat, quòd omnis infidelium vita peccatum sit.

Contra duas ep. pelagianorum lib. 3. cap. 3.
Peccatum infidelitatis omnia reliqua in se includit.
Ioan. 16.
Lib. 4. cont. Iulianum cap. 3.

Quod cùm ita sit, cùm ecclesiam non audire sit ethnicum & infidelem esse, nunquid esse dubium cuiquā poterit, quin multò sit flagitium grauius, in Ecclesiæ contēptum cōtinentiæ voto alligatis nubere quàm vri? Certè nullū est vitiū hęresi, schismate, infidelitate deterius. Congerantur, inquit Erasmus, in vnum sacerdotem, luxus, libido, ambitio, auaritia, & si quid prætereà criminū est, omnem hanc vitiorum lernam vna superat hæresis. Eadem est & schismatis, & infidelitatis ratio. Sed hac de re, cum de traditionibus humanis agemus, dicendi locus erit vberior. Nunc illud scire sufficiat, honorabile connubiū & thorum immaculatum, nos cum Paulo prædicare: sed ecclesiæ cōtemptū, sed schisma, sed infidelitatem siue ethnicismum execrari. Quare, quicunque non ita credit sanctā catholicam Ecclesiam, vt eam tanquàm parentem audiendam, vt eius legibus tanquàm à Spiritusancto latis obtemperandum esse putet, schismaticus est, hæreticus est, ethnicus est & publicanus. Nec est quòd existimet, non in aliud se peccare quàm in legem Ecclesiæ; peccat in Christum ipsum. Neque enim sponsus à sponsa sua, neque caput à corpore suo disiungitur. Qui vos audit, dicit Christus, me audit: qui vos spernit, me spernit. A Christo itaque separatur, quisquis ab eius corpore separatur, & quantumlibet laudabiliter viuere se existimet, hoc solo scelere, quòd à Christi vnitate disiunctus est, non habebit vitam, ait Augustinus, sed ira Dei manet super eum: contra, qui permanet in Ecclesię vnitate, quamlibet grauibus sit flagitijs coopertus, quacūque tamen hora ingemuerit, nihil est quòd dubitet, quin posteaquàm ex animo patratorum criminum eum pœnituerit, remissionem peccatorum consequutus, ad vitam peruenire possit æternam. Neq; enim est alibi remissio peccatorum & æternæ vitæ consequendæ spes, quàm in ea, quæ corpus est Christi, sancta catholica Ecclesia.

Luc. 10.
In schismate nemo saluatur. Epist. 150.

De ijs, quæ restant ex symbolo, Peccatorum remißione; Carnis resurrectione, & vita æterna.

CAPVT LVII.

ATque hæc est causa quamobrem in symbolo, posteaquàm credere nos professi sumus sanctam Ecclesiam catholicam, sanctorum communionem, mox subiungimus, peccatorum remissionem, carnis resurrectionem, & vitam æternam. Nulla est vitæ æternæ spes, nisi remissis peccatis sine quibus nemo nascitur mortalium: Quibus cùm inquinetur anima (nihil autem coinquinatum intrare possit in illàm ciuitatem, in qua est vita æterna) necesse est inquinamentis eiusmodi mundari per peccatorum remissionem, quam assequi non licet, nisi in sancta catholica ecclesia, idque per sanctorum, hoc est sacramentorum communionem. Remissis autem peccatis, non est dubi tandū homini Christiano, quin sit compos futurus vitæ æternæ. Atque hic est scopus ad quem omnes tendimus: hic est finis, propter quem omnia illa credimus, quæ sunt in hoc libro commemorata. Quoniam verò totum Deus hominem saluandum suscepit, constat autem homo ex anima & corpore, ex eo factum est, vt carnis prius, hoc est corporum resurrectionem, posteriore verò loco vitam æternam nos credere profiteamur. Quæ carnis resurrectio cùm in Christo præcesserit, licet sperare corpori, quod præcesserit in capite. Caput Ecclesiæ Christus est, Christi corpus Ecclesia: caput nostrum surrexit, in cœlum ascendit, vbi caput, illic & membra. Carnis autē nomine, corpus humanum: resurrectionis reuiuiscētia intelligitur, de qua nemini Christiano dubitandum est: quandoquidem, vt à Ioāne Chrysostomo scriptum est: qui docēdus est esse resurrectionē, is profectò non est Christianus. Quamobrem inconcussa fide tenenda est: Cuius fidei magna est vtilitas. Nam & pijs in hoc mundo afflictis præcipuum solatium, & impijs terrorē adfert: qui sine modo in omnia collaberētur vitia, si post hanc vitam non sua cuiusq; factis merces tribueretur. Præclarè Cyrillus Hierosolymitanus. Radix omnis bonę operationis, est resurrectionis spes. Nam expectatio retributionis, attrahit mentem hominis ad benè operandum. Paratus est enim omnis operarius ad perferendos labores, cùm perspexerit laborū suorū mercede se fraudatū non iri. Hęc est basis totius fidei nostræ, quam solidā esse oportet: quæ si vacillet, reliqua penè frustra creduntur. Cur autem vacillet causa non est, quādoquidem resurrectionē hanc vel reuiuiscentiā quotidie videmus in seminibus,

Apoc. 21.

Peccatorum remißio extra ecclesiā non est.

Resurrectio carnis spem corroborat.

Carnis & resurrectionis nomine quid intelligendum.
Chrys. homil. 44. in Ioan.
Cathe. vltim.

Resurrectio ex mortuis fidei nostræ basis.

1. Corinth. 15. Resurrectio similitudine seminis reuiuiscentis probatur

quæ spargimus in terram, à quorum similitudine probat etiam Paulus carnis resurrectionem. Sic enim loquitur: Sed dicet aliquis, Quomodo resurgent mortui? Quali autem corpore venient? Insipiens tu, quod seminas, non viuificatur, nisi prius moriatur. Et quid seminas? Non corpus quod futurum est seminas, sed nudum granum, vt puta tritici, aut alicuius cæterorum: Deus autem dat illi corpus sicut vult, & vnicuique seminum proprium corpus. Stultum vocat Paulus eum, qui miretur semel id posse præstare Deũ in resuscitandis corporibus, quod quotidie natura facit in eliciendo semine. Tu, inquit, semen aridum aut mortuum conijcis in terram, ibi rursus putrefactum interijsse videtur, atque ita demùm exiliens è terra velut renascens & reuiuiscens, nec aliter reuiuiscit granum frumenti, nisi cadens in terram mortuum fuerit, ac alia multò specie renascitur, quàm in scrobe conditum, fuerat. Pusillum vile, nigrum, ac siccum granulum infoditur humo, id putrefactum in limo, suo tempore velut reuiuiscens in teneram herbam erumpit, mox culmi, dein aristæ. At nihil horũ apparebat in illo granulo, quod terræ tradidisti. Sua cuique semine vis inest, ea se profert, vbi rursus emerserit, vt iam aliud omninò videatur cũ idem conspicias, sed renatum in meliorem formam. Ex quantulo grano quantam arborem enatam vides? quod stirpis robur? quę radicis ambages? quã latè sparsi rami? quæ pompa frondiũ? quæ florum amœnitas: quæ fœtuum vbertas? Nihil horũ erat cùm tu vile illud ac minutum granum insepelires humo, & tamen hæc omnia audebas sperare naturæ viribus fretus, & non audes idem à Deo sperare fretus illius omnipotentia? Hac similitudine carnis resurrectionem probat Paulus, quæ euidentior est, quàm vt de ea dubitari debeat.

Ioan. 12.

Resurrectio duplex. Ioan. 5. Danie. 12.

Est autem duplex resurrectio: Nam procedent qui bona egerũt in resurrectionem vitæ: qui verò mala fecerunt, in resurrectionem iudicij, id est condẽnationis. Quod & Daniel testatus est dicens: Tunc resurgent qui sunt in terræ puluere, ij quidem in vitam æternam, ij autem in opprobriũ & confusionem sempiternam. Vnde Athanasius ita symbolum suum concludit: Ad cuius aduentum omnes homines resurgere habent cũ corporibus suis, & reddituri sunt de factis proprijs rationẽ: Et qui bona egerunt, ibunt in vitã æternam, qui verò mala, in ignem æternum. In Apostolorum autẽ symbolo neq; ignis, neque opprobrij, neque iudicij fit vlla mentio, sed post carnis resurrectionem mox concluditur, & vitam æternam. Etsi autem animæ impiorum æquè vitam æternam habebũt atque piorum, impiorum tamen immortalitas mors potius æterna, quàm vita æterna in scripturis dicitur. Moriuntur enim vitæ, morti sine fine victuri. Sicut præclarè dictum est ab Eusebio Emisseno, vel si mauis ab Augustino, nam in vtriusque sermone hæc verba reperiuntur. Vnde & Paulus: Stipendia autem peccati mors, gratia autem Dei vita æterna. Neque vnquàm in scripturis vita æterna nisi in bonam partẽ accipitur: in qua quid non sit, quam quid sit dicere faciliùs est. Non est ibi mors, non est ibi luctus, non est lassitudo, non est infirmitas, non est fames, non sitis, non æstus, non corruptio, non indigentia, nõ tristitia. Vis nosse quid ibi sit? Dicit Esaias: Nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Si in cor hominis non ascendit, cor hominis illuc ascendat. Mũdetur cor ab omni immunditia, vt possit eum videre qui est vita æterna. Hæc est autem vita æterna, dicit dominus, vt cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Ea cognitio hic incipit per fidem, ibi consummabitur cùm reuelata facie gloriam domini speculabimur. Quod vt nobis contingat gratia & misericordia domini nostri Iesu Christi dicamus omnes, Amen.

Impiorum immortalis mors est perpetua.

Rom. 8.

Esaiæ 64. 2. Cor. 3.

Ioan. 17.

2. Cor. 3.

De Spe.

CAPVT LVIII.

Fidei obiectum.

POrrò ad Deum piè colendum non est quòd quisquam existimet solã fidem sufficere. Hæc est enim qua credimus. Credimus autem non modò promissionibus, verùmetiam comminationibus Dei. Quoniam verò peccatorum nostrorum nobis conscij sumus, fieri non potest, quin ea nobis timorem incutiant, qui tum salubris est, quando spe misericordiæ sustẽtatur. Hæc igitur indiuidua fidei comes esse debet. Hæc est enim quæ accipit, quod fides credit. Adeò sunt hæc duo sibi inuicẽ cõiuncta, vt altera sine altera stare nõ possit. Nã quemadmodum à Chrysostomo præclarè scriptum est, fides gloriam inchoat, spes sustinendo consummat: Illa fundamentum ponit, hęc ipsum hominem construit. Illa dat principium, hæc Christianum perducit ad summum. Illa initia credulitatis aggreditur, hæc ad cõsummationem virtutis meditatur. Illa quod promittitur, credit: hæc quod sperat iam cernit. Videmus nunc, inquit Apostolus, per speculum & in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Nec enim quisquam poterit fidei fructum percipere, nisi qui spei gloriam voluerit consummare. Vt enim sine fide non habet firmitatem

Fidei & spei comparatio. Chry. tomo 4. iuxta finem. Hom. de fide, spe & charitate.

1. Cor. 3. Spei fructus.

spes,

ſpes,ita ſine ſpe fides non habet mercedem: Itaque ſummam perfectionis eſſe dicit Aponius in Deum ſperare. Qui ſperat,inquit,ipſe credit in Deum, & qui credit omnia quæcũq; promiſit ſiue impijs pœnã,ſiue refrigeria iuſtis reddituro,huic perfecta manet regni cœleſtis dulcedo. Hæc eſt quæ filiũ prodigũ ad pœnitentiã erexit: De hac per Prophetã dicit dominus: Quoniam ſperauit in me,liberabo eum: De hac ſcripſit Paulus: Spe ſalui facti ſumus: Hanc vocat galeam ſalutis: quòd quemadmodum galea præcipuum corporis noſtri membrum tuetur & conſeruat,dum caput circumdat & vndiq; tegit,ita & ſpes cogitationem noſtram non ſinit concidere, ſed capitis inſtar erigit, nihil extraneum in illam incidere permittens. Hanc alibi comparat anchorę,quòd ſicut archora iacta de naui, non permittit eam circumferri, licet innumeri venti cõmoueant, ſed iactam fixam reddit & immobilem,ita ſpes fixam reddit animam in Deo,quãtiſcunque tẽtationum procellis ac tempeſtatibus ea iactetur atque agitetur. Hęc eſt,quæ nos petere facit vt accipiamus. Neque enim ſatis eſt credere daturum Deum quæ promiſit,ſed oratione contendẽdum eſt,vt accipere,quæamus. Orandi autem formulam præſcripſit nobis magiſter noſter,dominus noſter Ieſus Chriſtus: cuius explicationem non ita multò pòſt ex Cypriano ſubiungemus. Verùm ita Deus à nobis orãdus eſt,nihil vt hæſitemus,ac plenam in eo ſpem ac fiduciam collocemus. Cùm enim pater noſter ſit, proculdubiò non committet vnquàm aliquid vt neget à ſe petentibus ijs,quos nimia charitate in filios adoptauit: cũ præſertim Chriſti promiſſum habeamus dicentis: Petite & accipietis, Et: Si quid petieritis patrem in nomine meo,dabit vobis. Impoſsibile autem eſt mentiri Deum,qui veritas eſt: Deinde cùm ſit omnipotens,nihil eſt quòd dubitemus,quin præſtare queat,quæ petiuerimus. Quando itaque certò nobis conſtat, quòd & vult, & poteſt ea præſtare nobis omnia, quæ precati fuerimus, accedendum nobis eſt ad thronum gratiæ & miſericordiæ eius indubitata ſpe certaq; fiducia quæ petiuerimus obtinẽdi. Quò plures autem acceſſerimus,hoc facilius impetrabimus. Verè enim ſcripſit Hieronymus,quòd impoſsibile eſt multorum preces non exaudiri.

Luc.15. *Pſalm.90.* *Rom.8.* *Theſſ.5.* *Heb.6.* *Orandi ratio* *Matt.6.* *Spes orare nos facit.* *Ioann.1.* *Matt.7.* *Ioan.15.* *Hebr.6.* *Ioan.14.* *In Cantica Cãticor.lib.1.* *Heb.4.* *Hier.in cap.18. Matt.*

Quamobrem non ipſi modò Deum deprecemur, verumetiam ſicut Iob admonitum legimus, vt conuerteretur ad aliquem ſanctorum: Sicut Paulum quoque non ſemel feciſſe videmus,vt ſe fratrum orationibus peteret adiuuari: ſic & nos adiuuari nos ſancto rum interceſsionibus poſtulemus: nõ eorũ tantũ qui in hac lachrymarum valle nobiſcũ degunt,ſed magis etiã illorum,qui cum Chriſto feliciſsimè viuunt. Nam qui corpus hoc mortis circumferunt,cùm & ipſi non ſint abſque peccato, vt neceſſe habeant nobiſcum vna dicere. Dimitte nobis dibita noſtra,non poſſunt ipſi de ſe quoque non eſſe ſoliciti. Quare fieri nequit, vt pari ſint erga nos affectione,ſimiliterque res illis noſtræ curæ ſint atque ijs qui cùm ſint abſq; macula iam & ruga, omni cura & ſolicitudine de ſe vacui, ea iam ad quam nos anhelamus cœleſti patria ſunt potiti. Qui cùm fratres noſtri, cũ eiuſdẽ cuius nos corporis membra ſint, atq; ideò nos non diligere non poſsint, cùm præſertim fides & ſpes ceſſatura ſint in patria,charitas autem non modò non ceſſatura,verumetiam tum demùm perfecta ſit futura, facere nulla ratione poterint, vt ſalutis noſtræ cura non tangãtur. Preces autem eorũ tantò plus apud Deum ponderis obtinere dubium non eſt, quantò certius exploratum habemus, eos apud illum gratia valere plurimùm: quod de ijs certò ſciri vix poteſt,qui nondum ſunt de corpore mortis huius liberati.

Iob.5. *Rom.15.* *Coloſſ.4.* *Sanctorum interceſsio & inuocatio.*

Quapropter ferendi non ſunt, qui dicunt cum Vigilantio, pridem eccleſiæ iudicio condemnato,quod dum viuimus, mutuò pro nobis orare poſſumus: poſteaquam verò mortui fuerimus,nullius pro alio exaudienda eſt oratio. Nam ſicut verè ſcriptum eſt ab eo,qui duobus libris errorem hunc illius confutauit,Hieronymo,Si Apoſtoli & martyres adhuc in corpore conſtituti poſſunt orare pro cæteris, quando pro ſe debent adhuc eſſe ſoliciti: quantò magis poſt coronas, victorias & triumphos? Si piè dicebatur Paulo in terris degenti, ora pro me dominum: cur impius habeatur, qui totidem verbis eum nunc appellet in cœlis agentem? Verùm nec eos audiamus qui mortuorum hanc vocant inuocationem: Quin ipſum potius Chriſtum veritatis magiſtrum audiamus dicẽtem: Deus Abraham, Deus Iſaac, non eſt mortuorum Deus, ſed viuorum. Scilicet eos mortuos rectè dicemus, per quos dæmones pelluntur, morbi fugantur,& qui mortui ſunt,vitæ reſtituuntur? Noſtra hæc,mors potius, quàm vita dicenda eſt. Nam quotidie morimur,neque eſt hora vlla,qua non fiat aliqua vitæ noſtræ diminutio: illorum autem vita ſempiterna cùm ſit, nulli iam eſt morti deinceps obnoxia, nos vt præillis verè mortui dici poſsimus. Itaque præclarè dictũ eſt à Petro Chryſologo: Iuſtus tunc inchoat viuere,cũ pro Chriſto meretur occidi: trãsfertur iſta morte vita martyris,nõ aufertur: morte magis claruit,qui ob hoc mortuꝰ eſt,vt viueret in æternũ. Ac mox ad Herodẽ cõuerſus. Ecce tu iaces,inquit,in morte,Ioãnes viuit occiſus. Itidẽ & Euſebiꝰ Emiſſenꝰ in Geneſim ſcribens:

Vigilantij error *Matt.22.* *Sancti viuunt.* *Chryſ.ſer.174.*

scribens: Vitæ, inquit, perēnis initiū de mortis fine sumentes. Et Ambrosius de Petro & Paulo loquens. Non enim mortui sunt, inquit, quorum curamus natalem hodie, sed renati viuunt, quia participes effecti sunt Christi, qui vita est omnium. Quamuis enim corpora passione cæsa sunt, interruptus tamen non est ordo viuentium: Iugiter enim & Deo gratias agunt, & laudes saluatori referunt: nisi quod resoluta membrorum sarcina magis adhærent Christo. Sicut ait Paulus: Dissolui & esse cum Christo quanto melius. Non est ergo dicenda mors, qua interueniente caremus persecutoribus, & Christo connectimur. Non est planè dicenda mors, quę Christo mortuum socians, lucrum efficit morientis: sicut ait beatus Apostolus: Mihi enim viuere Christus est, & mori lucrum. Illa autem vera est mors, quæ etiam hominem viuentem peccatorum morte constringit: qui quamuis viuere videatur, sceleribus tamen suis morti iam videtur addictus: sicut ait Apostolus de illa delicioſa vidua. Hæc autem viuens mortua est.

Amb. ser. 67.

Peccatorū & nō sanctorum propriè mors est.

Phil. 1.

1. Tim. 5.

Iam verò quod dicunt, inuocatione sanctorū Christi gloriam obscurari, tantùm abest vt ita se res habeat, magis etiam vt illustretur, quando non in alium tota fiducia, quàm in Christum transfertur. Nisi fortè si quis parum sibi benè conscius, atque adeò regis conspectum reueritus, deprecatores ad eum allegauerit, quos apud eum esse gratioſos existimet, is quoniam ipse non adijt, regis gloriæ detraxisse sit putandus. Certè & pudor hominis, quò cùm suam indignitatem agnoscit, tum regis magnitudinem reueretur, adeò non offendit regem, vt reddat illum ei commendatiorem. Et fit non raro, vt princeps per alios dare malit quod petitur, nimirum si qui sunt, quibus gratiam & auctoritatem apud populum hoc pacto velit conciliare. Quod facere nonnunquàm ipsum etiam regem regum & dominum dominantium non est incredibile: qui vsqueadeò suæ gloriæ iacturam nihil metuit, vt discipulis suis dicere non dubitauerit: Amen amen dico vobis, qui credit in me, opera quæ ego facio & ipse faciet, & maiora horum faciet. Sic visum est illi gloriam suam communicare cum his, quibus dignatus est communicare regnum suum, quorum non est dedignatus fieri minister, quos vt naturæ suæ diuinæ consortes faceret, ideò non exhorruit formam serui suscipere, carnem nostram indutus. Neque verò non præstitit, quod credentibus in se pollicitus est. Contactu fimbriæ Christi sanata est mulier profluuio laborans. Magnum fuit hoc: Sed maius illud, quod vmbra Petri sanabat ægrotos: quòd sudarijs & semicinctijs, quæ Pauli corpus contigissent, à dæmonijs pleriq; liberabantur. Quæ res tantum abest vt aliquid Christi glorię detraxerit, magis etiam vt illustrem eam reddiderit. Neq; enim ad alium, quàm ad ipsum Christum omnis gloria transferebatur, in cuius nomine hęc ab Apostolis miracula fiebant.

Inuocatione sanctorum non obscuratur gratia Christi.

Glariam suam Christus communicat cum fidelibus.

1. Tim. 6.

Ioan. 14.

2. Pet. 1.

Phil. 2.

Matt. 9.

Actor. 5.

Actor. 19.

Augustinus de Petro loquens, quod solus inter Apostolos meruerit audire: Tu es Petrus & super hanc petrā ædificabo Ecclesiā meā: dignus, qui ædificandis in domo Dei populis, lapis esset ad fundamentum, columna ad sustentaculum, clauis ad regnum. De hoc, inquit, ait sermo diuinus. Et ponebant, inquit, infirmos suos, vt vmbra saltem transeuntis Petri obumbraret eos. Si tunc opem ferre poterat vmbra corporis, quantò magis nūc plenitudo virtutis? Si tunc supplicantibus proderat aura quædam pertranseuntis, quanto magis gratia nunc permanentis? Merito per omnes Christi Ecclesias, auro pretioſius habetur ferrum illud pœnalium vinculorum. Si tam medicabilis fuit obumbratio visitā tis, quantò magis cathena vincientis? vt vmbra, inquam, trāseuntis Petri obumbraret eos. Si inanis quædam species vacuæ imaginis habere potuit in se vim salutis, quantò plus de corpore meruerunt attrahere salubritatis, ferreo pondere sacris impressa membris vincula passionis? Si ad præsidia supplicantium tam potens fuit ante Martyrium, quantò magis efficax post triumphum?

Aug. de Petro & Paulo ser. 5

Reliquiarum Sanctor. virtus.

Sed hic obijcitur nobis Dei verbum. Scriptum est, aiunt, Gloriam meam alteri nō dabo: Soli Deo honor & gloria. Scriptum est: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies: Quamobrem impiè faciunt, qui contra Dei verbum ita clarum & manifestum, Deo debitum cultum in homines transferūt. Scriptum est o Satana: sed non hoc est Dei verbum, quod tu persuadere membris tuis conaris. Neque enim secum ipse pugnat Dei spiritꝰ, qui per Paulum alibi locutus est: Gloria & honor omni operanti bonum, Iudæo primùm & Græco: non enim est acceptio personarum apud Deum. Scriptum est & illud, quòd Iacob adorauit septies obuiantem sibi fratrem: quòd Iudith Holofernem in conopæo sedentem: quòd Nathan, quòd Bersabæa regem Dauid: quòd Nabuchodonosor Danielem: quòd Abraham & Iosue angelos adorauerunt. Audebis ne sanctos hos Patriarchas & Prophetas idololatriæ reos pronunciare? audebis ne, quòd Paulus ipse sibi contraria sit loquutus, affirmare? Qui cum dixerit vno loco, Soli Deo honor & gloria, dixit alio, Gloria & honor omni operanti bonum. Vides igitur non de verbo Dei, non de scriptura controuerti inter nos, sed de eo, quemadmodum quod Dei digito scriptū est, intelligi

Honor Dei & Sanctorum diuersus.

Esai. 42.

1. Tim. 1.

Deutr. 16.

Matt. 4.

Rom. 2.

Genes. 33.

Iud. 10.

1. Reg. 5.

Daniel. 4.

Genes. 19.

Iosue. 5.

Rom. 2.

intelligi oporteat. Abſit opinio ſcientiæ, quæ inflat: adſit charitas, quæ ædificat, non deerit nobis, ſicut aliarum, ſic & harum ſcripturarum ſanus intellectus. Quod ſi verba captiosè ſcrutatus fueris, cùm dicitur: Dominum Deum tuum adorabis & illi ſoli ſeruies, nunquàm ex illis colliges ſolum Deum eſſe adorandum, verùm illud potiùs, ſoli Deo eſſe ſeruiendum. Ex quo conſequens illud erit, hominem homini ſeruire non debere. Nullus ergo ſeruiet alteri, niſi qui velit idololatriæ reus pronunciari. Atqui Paulus adeò nō prohibet hominem homini ſeruire, vt etiam de eo, quemadmodum ſeruire oporteat, præcepta dederit, Serui, inquit, obedite dominis carnalibus cum timore & tremore, in ſimplicitate cordis veſtri, ſicut Chriſto: non ad oculum ſeruientes, quaſi hominibus placentes, ſed vt ſerui Chriſti. Tam longè Paulus ab eo abfuit, vt ſeruire hominibus prohiberet, vt haud aliter etiam ſeruos dominis carnalibus quam ipſi Chriſto voluerit obedire. Quę verba ſi quis inflatus ſenſu carnis ſuæ remota charitate interpretari voluerit, quid aliud ex illis, quàm idololatriam docuiſſe Paulum colliget? qui non alio loco dominos à ſeruis haberi voluerit, quàm quo Chriſtum ipſum. Verba ſunt clara & aperta: Sed nunquā id vel cogitare Paulo in mentem venit, vt diuinum honorem ad homines trāſlatum vellet. Quid igitur dicemus? patiemur ne notam hanc inuri Paulo? patiemur hac eum aſpergi infamia, qua nūc Eccleſiam vniuerſam ab his qui ſegregauerunt ſemetipſos, aſperſam videmus? quæ vel errare cum Paulo ſatius ducit, quàm cum iſtis rectè ſentire, Certa enim eſt, quòd neque Paulus errare, neque poſſunt iſti rectè ſentire, qui ſe à compage Chriſti corporis auulſerunt, atque ita ex membris Chriſti facti ſunt membra diaboli, qui mendax eſt & pater eius. Qui quemadmodum iam antè docuimus, quò facilius incautis obrepat, ſeſe diuinæ legis ſententijs, velut quibuſdam velleribus obuoluit, ſubinde vociferans, ſcriptum eſt enim. Sed de eo quid ſcriptum ſit, non eſt vlla nobis dubitatio, de eo verò, quemadmodum quod ſcriptum eſt, accipi oporteat, controuertitur.

1. Cor. 8.

Paulus ſeruire hominibus iubet Ephe. 6.

Ioan. 8.

Ridet iſti qui nihil ſibi non arrogāt, nihil Eccleſiæ non detrahūt, tanquā à ſcholaſticis Theologis inuentū, quod de duplici cultu, ſiue adoratione, ſeu ſeruitute, traditū ab illis legimus: cū tamen id non trecentis his annis, quod iſti volunt, ab illis excogitatū, ſed ante mille propè ducentos annos ab Auguſtino literis mandatum eſſe legamus. Ac niſi diſtinctionem hanc ad lucem ſcripturis afferendam attulerimus, quemadmodum defendi poſsint, quin ipſæ ſibi contradicant, inueniri ratio vix poterit. In ſcholis itaque Theologorum hæc à priſcis per manus tradita didicimus, neque fuit ferè quiſquam liberalius educatus, cuius aures his vocibus non perſonuerint, eſſe duplicem cultum, adorationem, ſeruitutem: vnam latriæ, duliæ alteram: illam ſoli Deo deberi, hanc etiam hominibus rectè tribui. Hanc ſeruitutem, hunc honorem duliæ Paulus hominibus præſtari voluit, latriæ verò nequaquàm. De quo duplici cultu in ſecunda Nicæna ſynodo multa ſcripta ſunt, vbi inter cætera etiam hæc leguntur: Cum crucem viuificam ſalutamus, conuenienter canimus: Crucem tuam adoramus domine: quæ ſanę adoratio nihil aliud eſt, quàm ſalutatio, ſiue amplexum malis dicere, & eſt vox multæ ſignificationis. Adoratio enim eſt cùm venerationem, deſiderium, & timorem ſignificamus. Ita nos veſtrum victoriosum & placidiſsimum imperium adoramus. Eſt adoratio quæ tantummodò timorem ſignificat, quemadmodum Iacob adorauit Eſau: eſt quæ gratiam notat, quomodo Abraham pro agro, quem accepit à filijs Heth, in ſepulchrum Sarę vxoris ſuæ, adorauit illos. Rurſus qui ſperant beneficium ſe accepturos à potentioribus, eos adorant, quemadmodum Iacob adorauit Pharaonem. Sumitur etiam pro cultu adorationis in ſpiritu, qui Deo tribuitur. Hinc diuina ſcriptura dicens, Deum tuum adorabis, & illi ſoli cultum exhibebis, quòd Græcè eſt latreuſeis, Adorabis, abſolutè ponit, neque adijcit ſoli, vt ſigni ficetur vox diuerſæ notionis & æquiuoca, cultum autē exhibebis ſiue ſeruies, quòd græcè eſt latreuſeis ſoli adijcit, quam ob cauſam latriam ſoli Deo tribuimus, ad illumq; referimus. Et in ſecunda actione: Qualis verò eſt iſte adorationis honor? profectò non alius quàm is, quo nos peccatores quoque inuicem proſequimur, ſalutantes nos inter nos per honorationem & dilectionem. Sunt autem verba Stephani Epiſcopi Boſtrorum. Et in ea epiſtola, quam præpoſuit actis ſynodi Taraſius: Soli Deo latriam exhibentes, poſcimus interceſsionem intemeratæ dominæ noſtræ ſanctæ Deiparæ, ſanctorum item angelorum, omniumque ſanctorum. Extant autem tres libri Ioānis Damaſceni aduerſus eos, qui ſanctis imaginibus & ſanctorum inuocationi detrahunt ſcripti, in quibus adorationis modi diligenter, explicantur: & quæcunque vel contra imaginum, vel contra ſanctorum venerationem obijciuntur, præclarè diluuntur. Libet autem & Euſebij Emiſſe ni ſententiam ea de re adſcribere. Sanctos, inquit, non tam pro Dei parte, quàm pro Dei honore veneramur. Non ſunt ſancti pars illius, ſed ille probatur pars eſſe ſanctorū. Quare? Quia quod ſunt de illuminatione & de ſimilitudine eius accipiunt: In ſanctis autem

Cultus duplex.

Aug. li. 8. de ciuit. Dei. ca. 27. & li. 10. cap. 1. & 3.

In epi. Taraſij & vniuerſæ ſanctæ ſynodi ad Imperatores, quæ eſt in fine 7 actionis.

Aderationis multiplex acceptio.

Ho. de ſymbolo. Dei res & non pars in ſanctis iunt.

res Dei,nõ pars Dei est. Quicquid enim Deo participant, diuinæ est gratiæ, non naturæ. Colamus in sanctis timorem & amorem Dei, nõ diuinitatem Dei. Colamus merita,nõ quæ de proprio habent,sed quæ accipere pro deuotione meruerunt. Dignè itaq; venerãdi sunt,dum Dei nobis cultum, & futuræ vitæ desiderium cõtemptu mortis insinuant.

Parte.4.quæst. 92.Memb.1. arti.4. In quam sententiã scriptum etiam legimus ab Alexandro de Ales. Solus Deus simpliciter est orandus,tãquàm finaliter,à quo est omne bonũ. Sancti autem non simpliciter,sed potius,tanquã mediatores,per quos impetramus,& ideo magis,tenent se ex parte orantium,quasi coadiuuantes quam illius qui oratur.

Sancti inuocandi vt mediatores, Deus autẽ simpliciter & finaliter qui omnia dat.

Ioan.19. Verùm vt res omnis vel cęco perspicua esse quæat, neque sit quisquam, qui non intelligat,quàm falso isti,qui quòd ne milites quidẽ impij,qui Christum in crucem egerunt, facere ausi sunt,Christi tunicam inconsutilem in tot iam particulas consciderunt, vnam, sanctã,catholicã,apostolicam Ecclesiã idololatriæ vnius omniũ grauissimi criminis insimulent,propter eũ,quẽ sanctis tribuendũ esset docet honorẽ,libet de cultu Deo debito,

Cultus Dei Triplex. quatenus is ad homines rectè trãferri queat,paucis differere. Triplicem Deo cultũ deberi,mater nos Ecclesia docuit:imitationem, honorem,& inuocationem. Ex ijs præcipuus & Deo gratissimus cultus est imitatio. Vidit hoc etiam ethnicus ille, qui dixit. Vis Deos

Seneca. Li. 8. De ciuit. Dei cap.17. propiciari,bonus esto:Satis illos coluit,quisquis imitatus est. Augustinus verò summam religionis esse dicit,imitari quem colis. Huc adeò requirit à nobis Deus, vt filium suum vnigenitum de cœlo descendere,& in terris cum hominibus versari voluerit,quò in illo homine facto,quẽadmodum nos imitari Deum oporteret,disceremus. Neq; enim propterea tantùm incarnari Christus voluit,vt esset vita nostra,verumetiam vt esset via, per quam ad vitam peruenire nobis liceret. Non ideò tantùm homo factus est, vt(quod solũ vrgeri videmus hoc tempore) pro peccatis nostris satisfaceret,mortemq; nostram moriẽdo destrueret,verumetiam vt seipsum viam nobis & exemplum viuendi proponeret: vt sicut ipse ambulauit, & nos ambularemus, neque satis esse putaremus, si crederemus quòd vita nostra factus est, quodque satisfaciendo pro peccatis nostris, nos à morte liberauit:atque ita omni cura soluti,in vtranque,quod aiunt,aurem dormientes,ocio iam & voluptati vacaremus: verùm vt aspicientes in auctorem fidei, & consummatorem

Heb.12. Iesum,eadẽ qua ille via incederemus,si veritate cognita vitam consequi vellemus. Cõdiderat Deus hominem ad imaginem & similitudinem suam:hanc ille cùm propemodum amisisset vitio suo, Deus homo fieri dignatus est, vt eam sic deformatam in nobis vt amissa videretur,restauraret. Quantum igitur eum esse cultum existimare debemus, pro-

Genes.2. pter quem Deus de cœlo descẽdere, & in hac lachrymarum valle carnem nostram indu-

Ephes.5. tus cum hominibus versari dignatus est: Ad hunc nos cultum inuitat Paulus, dicens:Estote imitatores Dei,sicut filij charissimi, & ambulate in dilectione, sicut Christus dilexit nos. Inuitat Petrus ita scribens: Christus passus est pro nobis,relinquens vobis exem-

1.Pet.2. plum,vt sequamini vestigia eius. Inuitat Ioannes cùm ait: Qui dicit se in deo manere,de-

1.Ioan.2. bet sicut ipse ambulauit & ille ambulare. Inuitat ille ipse,qui via nostra, qui simul & ostium & ostiarius noster fieri dignatus est, dominus Iesus Christus. Sic enim loquitur.

Ioan.14. Matt.16. Si quis vult post me venire,abneget semetipsum,& tollat crucem suam, & sequatur me.

Ioan.10. Ac rursus alio loco:Ego sum ostium, per me si quis introierit, saluabitur. Quid igitur:

Sanctorum imitatio. Nunquid nefas esse putabimus,præcipuum cultum hunc,propter quem Deus homo fieri,ad quem toties & ipse per se,& per Apostolos suos nos inuitare dignatus est,ad homines trãsferre? Hoc si nefas est,nefarium scelus cõmisit Paulus,qui dixit: Volo autẽ omnes

1.Cor.7. vos esse sicut meipsum. Ac rursus clarius in eadem epistola repetitis vicibus: Imitatores

1.Cor.4. mei estote:Et in alia:Estote sicut ego. Quid ais o Paule,Christus ideò venit in mundum,

Galat.4. vt imaginem & similitudinem Dei, quam in obedientia sua primus parens noster propemodum amiserat,non tuam,aut alicuius alterius hominis, in nobis restauraret, Christus dicit: Ego sum via: ego sum ostium: qui vult venire post me, sequatur me: non Petrum, non Paulum, non Dominicum, non Franciscum: & tu dicis, Estote sicut ego Volo omnes esse sicut me: Imitatores mei estote. Quem temetipsum facis? Nunquid tua in nobis imago restaurari debet? nunquid tu es via nostra, qua nobis incedendum, nunquid tu es ostium nostrum,per quod nobis ad vitam ingrediendum est? Quid est,si hoc non est Dei sibi gloriam vendicare? soli Deo debitum cultum in se transferre velle? qui præcipuus,Deoque multò gratissimus in imitatione consistit. Hic facilè quiuis per-

Imitatio quædam Deo cum hominibus communis. spicit,si quis verbo vrgeat (quod hoc tẽpore fieri,proh dolor, videmus) à nefario scelere defendi Paulũ nõ posse. Sed nõ ita soli Deo debetur imitatio, vt non rectè hominem etiam imitari liceat. Nõ itaq; trãstulit in se Dei gloriam Paulus, neq; soli Deo debitũ sibi cultũ arrogauit,quin potius,quẽadmodũ hanc,ad quã inuitat,imitationẽ sui vellet intelligi,declarauit,cũ post ea verba Imitatores mei estote:statim subiũxit:sicut & ego Christi.

Hacte-

Hactenus imitari se quemque voluit, quatenus ipse Christū imitatus est: non quatenus fuit persequutor, blasphemus, contumeliosus, verùm quatenus misericordiā Dei consequutus: non ipse iam viuebat, sed in ipso Christus, quatenus ipsi mundus, & ipse mundo fuit crucifixus: vt imitari Paulum, nihil aliud fuerit, quàm Christum in Paulo viuentem imitari. Vides igitur quòd rectè cultus hic sanctis tribuitur, quos cùm imitari iubemur, nihil aliud quàm Christum in sanctis imitari iubemur, omnis vt honos ad solum illum, qui via nostra, qui ostium nostrum est, dominum Iesum Christum, redundare videatur. In illo perfectissimum nobis pietatis exemplar editum est. Sed quoniam dicere possit aliquis: Quid est homo, vt possit sequi regem factorem suum? Quomodo præstare possum ego puluis & cinis, vt incedam vestigijs creatoris mei? Vt ne quis existimaret sibi non esse possibile, quod propter nos homini facto Deo fuit possibile, puri proponuntur homines, vt in illis Christum viuentem & operantem imitemur, neque desperemus ea nos præstare posse, quæ eadem, qua nos infirmitate præditi viri sancti quandoq; præstitisse commemorantur. Sic à Basilio scriptum legimus: Respicientes igitur in Christum, animi nostri alacritatem glorioso imitandi studio intendamus, vbi verò sanctos consideramus, docemur studium hoc imitandi Christi non esse impossibile, vt per illorum considerationem alacriores facti, syncerum & immaculatum omne mandatum, Domini ad mortem vsque seruemus, atque ita in vitam æternam ingrediamur, regnum cœlorum hæreditate possideamus, quemadmodum pollicitus est, qui mentiri nescit dominus ac Deus noster Iesus Christus vnigenitus Dei viuentis filius. Nihil ergo detrahitur perfectissimo exemplari, quòd est in Christo Iesu, sanctis imitandis: ac augetur potius illius gloria, quam minuitur. Sed hæc de primo & præcipuo cultus genere dicta sufficiant.

1. Tim. 1. Galat. 2. Galat. 6. Eccl. 2. Genes. 8. Basil. ser. 2. de bapt. c. vltimo.

Veneratio secundus cultus.

Secundum genus in honore consistit ac veneratione. Dicit itaq; Paulus, Soli Deo honor & gloria. Dicit idem alio loco: Gloria & honor omni operanti bonum. Nunquid ipse sibi contradicit? Minimè gentium. Non adeò fuit hebes Paulus, vt ignoraret summum illum cultum & gloriam omnem soli Deo deberi, atque ad solum illum esse referē dum: sed non propterea sua quoque gloria & honore fraudandos esse putabat eos, qui bonum essent operati, per quos nomen Dei sanctificabatur, sicut contrà per eos, qui perperam agunt, quique nequiter viuunt, nomen Dei polluitur & blasphematur. Quid autem aliud honoramus & veneramur in sanctis nisi Dei dona, nisi Christum ipsum viuē tem & operantem in illis? Athanasium laudans, dicit Gregorius Nazianzenus, virtutem laudo: virtutem autem laudans, Deum laudo. Dei namque donum est virtus omnis, à quo proficiscitur omne datum optimum, & omne donum perfectum. Qui honorat Dominum, inquit, Epiphanius, honorat etiam sanctū: qui verò ignominia afficit sanctum, ignominia afficit etiam ipsum Dominum. Ad eundem modum Basilius: Honos erga bonos conseruos (sanctos intelligit vita iam functos) collatus, beneuolentiæ significationē apud communem Dominum habet. Quod totidem propè verbis & à Ioanne Damasceno, & in decretis synodi sanctæ secundæ Nicænæ repetitum legimus. Neque dissimiliter Augustinus: Ostendatur, inquit, mihi Romæ in honore tantò templum Romuli, in quanto ego ibi ostendo memoriam Petri. In Petro quis honoratur? nisi ille defunctus pro nobis: Sumº enim Christiani, nō Petriani. Tolle à Petro, tolle à Paulo, tolle ab Adalberto & Staniſlao, quòd Apostoli, quòd martyres, quòd imitatores Christi fuerunt, non plus illis honoris debetur, quàm vel Aristidi iusto, vel Photioni, vel Zenoni, quorum vitæ sanctimoniam ab his, qui Græcorum historias cōscripserunt, plurimum esse legimus cōmendatam. Christus igitur in sanctis honoratur, ac tantùm abest, vt honorandis illis obscuretur Christi gloria, nihil vt magis ad eam illustrandam pertinere videatur, quàm ea, quæ sanctis præstatur veneratio.

Sanctorum veneratio. *Ezech. 36. & Rom. 1.* *Nazian. in ora. in Athana.* *Iacobi. 1.* *Epiphan. Hæresi. 26.* *Basil. in 40 martyres.* *Damasc. lib. 4. Actione. 4.* *Aug. in Ps. 44.*

Sanctorum inuocatio tertius cultus.

Sed hac de re, dicunt isti, qui segregauerunt semetipsos, nō est nobis vobiscum contro uersia, de inuocatione cōtendimus, quā soli Deo deberi censemus: atque ea, qua iūgimur vsurpata nobis auctoritate, si quis inuocet mortuum, eum idololatriæ reum pronunciamus. Atqui quæ imitationis, quæ venerationis, eadem & inuocationis ratio. Si nullum est crimen in imitandis sanctis, cùm se Christus, nō Petrum, nō Paulum sequi iusserit, se, nō sanctorum aliquem, vitam & ostium esse docuerit: si nullum est crimen in glorificandis illis, cum disertis verbis Deus Dixerit, Gloriam meam alteri nō dabo: quid esse criminis poterit in illis inuocandis? nō tāquàm largitoribus, hoc enim solius Dei propriū est, sed tanquàm deprecatoribus. Cum præsertim inuocandis sanctis ipse Christus inuocetur. Inuocasti martyrem, dicit Ambrosius, vbique te exaudit ille, qui honoratur in martyre. Quomodo inuocabunt, aiunt, in quem nō crediderunt? In sanctos autem nō credimus. Quid si in illos quoq; rectè credi docet Paulus. Verba sunt illius ad Philemonem:

Esai. 42. *Ambr. ser. 92.* *Rom. 10.* *Credere in sanctos.*

Fidem

Fidem quam habes in domino Iesu & in omnes sanctos. Ex quo etiam loco nonnulli colligunt rectè in symbolo dici posse: Credo in sanctam catholicam Ecclesiam. Quo genere loquendi vsus est Hieronymus quoque dicens: Cùm solenne sit in lauacro, post Trinitatis confessionem interrogare, credis in sanctam Ecclesiam? In quam Ecclesiam credidisse eum dicis? In Arrianorum? Sed non habent. In nostram? Sed extra hanc baptizatus non potuit in eam credere, quam nescivit. Qui etiam Pauli locum hunc exponens, adfert illud, quod est in Exodo scriptum: Credidit populus Deo & Moysi seruo eius. Vna, inquit, atque eadem credulitas in Moysen refertur & in Deum: vt populus qui credebat in dominum, æquè credidisse dicatur in seruum. Hoc autem non solum in Moyse, sed in omnibus eius sanctis est, vt quicunque credidit Deo, aliter eius fidem recipere nequeat, nisi credat & in sanctos eius. Non est enim in Deum perfecta dilectio & fides, quæ in ministros eius odio & infidelitate teneatur: Sed & Chrysostomus eundem Exodi locũ adferens, negat imminui Dei dignitatem, quòd ei coniunctus est Moyses: coniunctus est enim, inquit, non vt honore par Deo, sed vt minister Dei. Origenes quoq;, recitante Pamphilo in apologia eius. Est, inquit, fides nostra, primò quidem omnium in dominũ nostrum Iesum Christum: consequenter verò etiam in omnes sanctos Patriarchas, vel Apostolos Christi. Si ergo rectè credimus in sanctos, rectè etiam inuocamus sanctos. Quemadmodum autem aliter in sanctos credimus, quàm Deum, sic aliter etiam eos inuocamus, quàm Deum. Deum inuocantes dicimus, concede quæsumus, da quæsumus, præsta quæsumus, largite quæsumus, tribue quæsumus: Sanctos inuocantes nihil aliud dicimus, quàm, ora pro nobis. Neque plus illis tribuimus inuocatione nostra in cœlis cum Christo triumphantibus, quàm cuiuis è fratribus in terris nobiscum adhuc militantibus: Quæ malum igitur intemperiæ agunt istos, qui soli Deo debitum honorem in mortuos homines à nobis transferri quiritantur? Scilicet ita Deum inuocare fas est, ora pro nobis sancte Dei genite? Est quidem ita, quòd aduocatus noster Christus etiam nunc ad dexteram sedens patris interpellat pro nobis: verùm hoc inuocationis genere nemo pius, nemo catholicus Christum inuocauit vnquàm, ne cum Arrio creaturam esse Christum sentire, aut aliquid eius potestati detrahere videretur, quasi non æquè largitor ipse sit vt pater, aut Spiritussanctus. Etenim quatenus est homo. Pontifex est noster pro nobis interpellans: quatenus autem æqualis est patri, non tam preces fundit, quàm precantes exaudit: Cùm enim sit vnus ex diuersa sustantia, ipse est, inquit Claudianus, qui quodã modo petit, ipse est qui se quodam modo pro nobis exaudit. Quamobrem vt omnibus manifestum faceret mater Ecclesia, nullum se diuinum honorem in sanctos transferre, in illa solenni supplicatione, quam Litaniam vocant, quid creatori, quidque creaturæ tribuendum sit, disertè docet, dum aliter Deum vnum in substantia, trinum in personis, qui creator est omnium: aliter sanctos, qui Dei creaturæ sunt, inuocat. Ad Deum enim ita loquitur: Pater de cœlis Deus, miserere nobis. Fili redemptor mundi Deus, miserere nobis. Spiritussanctæ Deus, miserere nobis. Ad sanctos vbi ventum est, non misericordiam, sed intercessionem tantùm ab illis postulat, sicut ab alijs in hoc seculo nobiscum degentibus. Sic enim illos alloquitur: Sancta Maria, ora pro nobis: Sancte Petre ora pro nobis. Hoc est quod à beato Ephrem scriptum legimus. Sanctorum esse pro peccatoribus intercedere, Dei verò misericordiam impartiri, vbi se ipsum reprehendit & peccata sua confitetur.

Sic in concilio Toletano octauo, quod secundam Nicænam synodum præcesserit, vbi forma præscribitur orandi: Solo Deo, aiunt, creatore suo adorato, inuocet sanctos, vt pro se intercedere apud maiestatem diuinam dignentur. Vides iam quisquis es, qui cum Saulo Christum in membris suis persequi, quàm eorum, quæ pro nobis solicita sunt ad Christum intercessione cum Paulo vti mauis, quod nullus diuinitati proprius honos in litania sanctis tribuitur, nec plus ab illis petitur in beatorum sedes translatis, quàm ab alio quouis adhuc mortis corpus hoc circumferente.

Sed in hoc, ais, Christi glorię derogatur, quòd alius à Christo mediator quæritur, dũ à sanctis intercessio postulatur. Derogabat igitur, Christi gloriæ Paulus, quem toties ad sanctorum intercessionem confugisse legimus. Alios scilicet præter Christum mediatores agnoscebat? Quid magis absurdum dici potest? Sciebat verò Paulus, quòd ab eo docta confitetur Ecclesia, vnum esse mediatorem Dei & hominum hominem Christum Iesum: sed tantùm abfuit, vt propterea sanctorum inuocationem esse putauerit excludẽdam, vt in eo ipso capite, vbi mediatoris vnius facit mentionem, pro regibus & pro omnibus, qui in sublimitate constituti sunt obsecrationes fieri voluerit. Quid est autem obsecrare pro aliquo, nisi mediatorem inter eum esse, quẽ petis, & eum pro quo petis? Qualem se fuisse Moyses testatur inter Deum & populum Israël, cum dicit: Ego medius & sequester fui. Talem vt mediatorem non esse nisi solum Christum diceret, nunquàm, ne

cogitar

Credere in eccle siam.
Hier. Aduersus luciferianos.
Hier. in epi. ad Philemonem.
Exod. 14.
Chrys. Tomo. 3. in ser. de fide & lege naturæ.
Aliter Deum, quam sanctos inuocamus.
Sancti in cœlo & in terra eodem modo inuocantur.
1. Ioan. 2.
Claudia. de sta. animæ l. 1. ca. 3. Litania.
Cap. 7.
Mediatores etiã sancti.
Rom. 15.
2. Cor. 1.
Colos. 4.
2. Thess. 3.
1. Tim. 2.
Deut. 5.

cogitare quidem in mẽtem venit Paulo. Sed audiamus Cyrillũ ea de re loquentem: Mediator, inquit, Dei & hominum, Iesus Christus est, non solùm quia reconciliauit homines Deo, verumetiam quia naturaliter & substantialiter & Deus & homo in vna substantia est. Hoc enim modo naturam nostram sibi Deus reconciliauit: Nam aliter quomodo vnum mediatorem Christum Paulus dixisset: multi enim sanctorum mediationis ministerio vsi sunt, & ipse Paulus clamat: Rogamus pro Christo reconciliamini Deo. Moses quoque mediator fuit, ministrauit enim filijs Israël legem datam à Deo. Mediator etiam fuit beatus Hieremias, præcipuè quando clamabat ad Deum: Recordare mei stantis corã te, ad loquendum pro ipsis bona. Quid multa? singuli Prophetarum mediatores fuerunt, Apostolorum quoque singuli. Quomodo igitur vnicus mediator Dei & hominũ Christus? nisi noua inauditaque in alijs mediatio sua sit. Sed modum quoque perstringere nõ alienum est. Quòd igitur duo quædam sicut medium coniungit, ab vtroque necessario tangitur, & hoc modo diuersa per medium coniunguntur. Hactenus Cyrillus. Bernardus de Petro & Paulo loquens: Hi mihi traditi sunt, inquit, in magistros & in mediatores, quibus me securè committere possim: quia & notas mihi fecerunt vias vitæ, & mediãtibus illis ad illum mediatorem ascendere potero, qui venit pacificare per sanguinem suũ, & quæ in cœlis, & quæ in terris sunt. Idem Sanctum quoque Victorem vocat aduocatum & mediatorem: Est autem Christus mediator Dei & hominũ, quia in eo vno Deus & homo coniungitur. Verùm & ipse Paulus qualem vnum & solum mediatorem Christum intelligi vellet, mox explicauit post ea verba: Vnus est mediator Dei & hominum homo Christus Iesus, mox illa subijciens: qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus. Vides nullam hic intercessionis, verùm solius redẽptionis fieri mentionem. Talis ergo mediator, qui pretioso sanguine suo nos redemerit, non est nisi solus Dominus noster Iesus Christus. Sic enim docti sumus à Leone pontifice, quòd quamuis in conspectu Domini multorum sanctorum pretiosa sit mors, nullius tamen insontis occisio propitiatio fuit mundi. Acceperunt iusti, non dederunt coronas, & de fidelium fortitudine exempla nata sunt patientiæ, non dona iustitiæ: Singulares quippe in singulis mortes fuerunt, nec alterius quisquam debitùm suo funere soluit: cùm inter filios hominum solus dominus noster Iesus extiterit, in quo omnes crucifixi, oẽs mortui, oẽs sepulti, omnes etiã sunt suscitati: de quibus ipse dicebat: Cũ exaltatus fuero, omnia trahã ad meipsum. Sic & à Maximo dictũ legimus. Licet Christi passio nobis sufficiat ad salutẽ, tamẽ etiam horũ martyriũ nobis contulit ad exemplum. Similiter & à Cyrillo sumus instituti, quod vnum mori oportuit, sufficientem pro vita omnium redemptionem, vt & mortuorum & viuorum imperium acciperet, ne quis illud ridiculum verum esse putaret, Apostolorum mortem ad destructionem interitus aliquid contulisse: Cum liberatis enim ab interitu etiam Apostoli iure connumerantur: vnius enim nobiscum illos naturę fuisse constat, in quos imperium mors suum exercuit. Sic æqualis eius Augustinus: Solus Christus pro nobis suscepit sine malis meritis pœnam, vt nos per illum sine bonis meritis consequeremur gratiam. Et rursus: Etsi fratres pro fratribus moriamur, tamen in fraternorum peccatorum remissionem nullius martyris sanguis funditur, quod fecit ille pro nobis.

Cyrill. lib. 12. Thesau. Cap. 10.

2. Cor. 5.

Bernar. de S. Pẽtro & Paulo serm. 1.

Bern. 2. serm. in natali S. Victoris.

Christus mediator redẽptionis.

Leo ser. 12 de passione domin. Epiph. 83. et 34

In natali Apostolorum ser. 5. Cyril. li. 11. in Ioan. cap. 34.

Ad Bonifacium lib. 4. cap. 4. Tract. 84. in Ioan.

Quamuis idem auctor alio loco sic dicat: Quotiescunque Martyrum memorias celebramus, prætermissis omnibus seculi actibus sine aliqua dilatione concurrere debemus ad domum Dei, reddere illis honorificentiam, qui nobis salutem effusione sui sanguinis pepererunt, qui tam sacratam hostiam pro nostra propiciatione domino se obtulerunt, præsertim cùm dicat ad sanctos suos omnipotens Deus: Qui vos honorat, me honorat, & qui vos spernit, me spernit. Quisquis ergo honorat Martyres, honorat & Christũ, & qui spernit sanctos, spernit Christum dominum nostrum. Sed quẽadmodum ea verba velit intelligi de effusione sanguinis, deque propitiatione, mox in eo, qui sequitur sermone, planum facit, cum ait: Cùm dominus Orientis regionem propria illustrauerit passione, Occidentis plagam, ne quid minus esset, vice sui Apostolorum sanguine illuminare dignatus est. Et licet illius passio nobis sufficiat ad salutem, tamen etiam horum martyrium nobis cõtulit ad exemplum. Nisi quis hæc ad Ambrosium auctorem referre malit, aut Maximum, cùm idem hic apud vtrumque sermo reperiatur: Gregorius Nyssenus de Theodoro scribens: Ipse quidem (inquit) igni confici iussus, præclaro itinere abijt ad Deum. Nobis verò memoriam certaminis pro doctrina reliquit, populos congregans, Ecclesiam erudiens, dæmonas arcens & fugans, angelos pacificos reducens, rogans à Deo pro nobis vtilia, variorum morborum medicinæ officinam hunc locum efficiens, portum eorum qui afflictionum tempestatibus iactantur, pauperum abundans & copiosum ærarium, viatorum quietum diuersorium, locum celebrem conuentus ac dies festos continenter agentium. Etsi enim anniuersarijs ferijs hunc diem celebramus: at nunquàm

De S. Petro & Paulo serm. 2.

Amb. ser. 76.

In oratione laudatoria Theodore Martyris. Martyrum pro nobis auxilia.

quàm ceſſat ſtudiosè aduenientiũ multitudo, ac formicarum ſimilitudinẽ ſeruat, ea quæ huc pertinet via publica, quum alij quidem aſcendant, alij verò venientibus cedant.

Cap. 14. in Matth. Sic & qui præceſsit hos Hilarius: Domino, inquit, ſeculi motus tempeſtatesque calcãti, non eſſe quiſquam paſsionis particeps poterat: Solus enim paſſurus pro omnibus, omnium peccata ſoluebat, nec ſocium admittit quicquid vniuerſitati præſtatur ab vno, ita cùm eſſet ipſe redemptio vniuerſorum, erat etiam Petrus ante redimendus ad redemptionis iſtius fidem, cùm in Chriſti martyrem reſeruatur.

Tertul. in lib. de pudicitia. Sic & is, qui fuit magis vicinus Apoſtolorum temporibus Tertullianus: Sufficiat Martyri propria delicta purgaſſe. Ingrati vel ſuperbi eſt: in alios quoq; ſpargere, quod pro magno fuerit conſecutus. Quis alienam mortem ſua ſoluit, niſi ſolus filius Dei?

Lib. 1. Sent. diſt. vlt. Sic poſt hos quoque aliquot ſeculis docuit Petrus Lombardus: quem auctorem quadringentis his annis ſecuti ſunt, quotquot ſacræ Theologiæ profeſſores dici & eſſe voluerunt. Chriſti paſsio cauſa eſt noſtræ ſalutis, quod non eſt paſsio alicuius ſancti, Nullius enim paſsione redempti ſumus niſi Chriſti. Profuerunt quidem non modò ijs, qui paſsi ſunt, verumetiam alijs fidelibus ipſorum paſsiones, veruntamen noſtra redemptio

Amb. in Lucã. non ſunt, hoc enim paſsio illius ſola potuit, qui Deus eſt & homo. Ambroſius libr. 7. in Lucam. Nullius ſanguis profuit, ſicut ſanguis Chriſti, neque enim redimere potuit ſanguis prophetarum. Neque redemit nos Petrus & Paulus. Chriſti ſolius paſsione redempti ſumus, ſolus ille nos redimere morte ſua potuit, qui & Deus eſt & homo: quod qui purus homo fuiſſet, præſtare nunquàm valuiſſet: Vtcunque ſanctorum quoque paſsiones nobis, verùm iam redemptis proſunt. Quamobrem qui redemerit nos, mediatorem eum, nunquam agnouit alium vna, ſancta, catholica, apoſtolica Eccleſia, quàm vnum & ſolum dominum noſtrum Ieſum Chriſtum in cruce pro nobis mortuum: à quo docta, vt in ipſius nomine patrem peteret, ſimul à Paulo admonita, vt per Chriſtum hoſtiã laudis offerret Deo, omnes orationes ſuas, quas collectas vocant, ad patrem ferè dirigens, cũcludit, non per Petrum, neque per Paulum, neque per alium quempiam ſanctorum, ſed per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum: per ſolius illius paſsionis & mortis meritum, qua nos redemit, quæ petit, omnia concedi ſibi poſtulat. Vides ergo Satana, quòd non ignorat mediatorem Chriſtum Eccleſia, quemadmodum tu rudi plebeculæ heu nimium credulæ perſuadere conatus es: quodque iuxta ſanam Pauli doctrinam non alium redemptorem agnoſcit, & confitetur, quàm dominuum noſtrum Ieſum Chriſtum, etiam ſi cũ eodem Paulo ſanctorum ſibi putat interceſsionibus vtendum.

Ioan. 15. Heb. 13.

Sed Paulus, inquit, ad viuorum non mortuorum interceſsiones confugit. Atqui Deo viuunt illi, cuius cõſpectu fruuntur, præ quibus nos rectè mortui eſſe cenſeri poſſumus.

Sancti in cœlũ recepti, inuocãdi Tum autem, vbi Paulus, vbi ſcriptura aliqua, ſanctos cœlo iam potitos inuocare, & eorum interceſsione vti prohibet? Sed nuſquàm id faciendum eſſe præcipit, neque vllum eius rei in ſcripturis extat exemplum. Non præceperit: Verùm ille tamen ſcripturę locus,

Geneſ. 48. quo benedicens Iacob filijs Ioſeph, ait: Inuocetur ſuper eos nomen meum, nomina quoque patrum meorum Abraham & Iſaac: quid aliud quàm ſanctorum, qui de corpore mortis huius liberati iam ſunt, inuocationem corfirmare videtur? A qua non abhorret

Exod. 32. etiam illud, quod à Moſe dictum eſt: Quieſcat ira tua, & eſto placabilis ſuper malitia populi tui. Recordare Abraham, Iſaac, & Iacob, ſeruorũ tuorum, quibus iuraſti per temetipſum dicens, &c. Quodque dixit apud Danielem Azarias: Nec auferas à nobis miſericordiam tuam Domine Deus noſter, propter Abraham dilectum tuum, & Iſaac ſeruum

Daniel. 3. tuum, & Iacob ſanctum tuum. Chryſoſtomus diuinę humanitatis exemplum adducẽs,

Chryſ. Tomo. 5. in hom. de virtutibus & vitijs. Quando, inquit, inter viuos homines, quibus loquendi fiducia ſit, quique peccatores reſtituere poſsit, nullos prorſus inuenerit, tũc verò ad mortuos ille profugiens, per eos, inquit, peccata remitto. Quomodo enim fatur? Hanc ego, inquit, mea ipſe gratia tutor vrbem, Dauid etiam filij mei cauſa, qui ab hac iampridem vita diſceſsit. Aſpice, ſanctorum

4. Reg. 20. quanta ſit virtus. Neque enim ſua verba tantùm aut corpora, ſed ipſa etiam corporum tegmina ſemper omni poſſeſsione ſunt auguſtiora. Heliæ ſiquidem leonina pellis Iordanem diſcindere fecit: Trium puerorum calcei per ignes ambulauerunt, Heliſæi lignum

4. Reg. 2. Daniel. 3. 4. Reg. 7. Exod. 24. Exo. 17. Actor. 19. Actor. 5. 1. Theſſ. 3. potuit vndarum mutare naturam, quas quidem ſuperficie ſua quaſi tergo ferrum ſuſtine re coegit: Moſis virga mare rubrum dehiſcere iuſsit, petram diſrumpere valuit: Pauli veſtes morbos fuderunt: Petri vmbræ mortem fugarunt: ſanctorum martyrum cinis improbos dæmones expulit. Non deſunt itaque ſcripturæ teſtimonia, quibus & intercedere pro nobis ſanctos, & ad eos rectè nos confugere, doceri poſsit.

Verùm fac ita eſſe, quòd nuſquàm id ſcriptum ſit. At ſi nihil niſi quod ſcriptum eſt, recipiendum putaueris, ne Symbolum quidem recipi debebit, quod in ſcripturis nuſquam continetur. Enumerauimus autem iàm anteà pleraque de voce homouſios: de diuinitate

ſancti

ſancti Spiritus: de perpetua Mariæ virginitate: de baptiſmo paruulorum: deque alijs nonnullis, quæ Arrius, Macedonius, Eluidius, Donatus, reijcienda eſſe putauerunt, quod è ſcripturis probari non poſſent. Nunquid igitur eadem hac ratione & nos explodemus hæc omnia? Quin nos potius genus iſtud collectionis. Non eſt ſcriptum, igitur amplectendum non eſt, cum ipſis illius auctoribus hæreticis, quorum ſemper proprium fuiſſe videtur, explodemus, & quod Paulus admonet, non ſcriptas etiam traditiones vetuſtate conſecratas, ac totius Eccleſiæ perpetuo conſenſu comprobatas, mordicus retinebimus.

Teſtimonia ſanctorum patrum de inuocatione ſanctorum.

Non eſt quiſquam ferè ſanctorum Patrum, qui à Chriſto in cœlum tranſlato ad hæc vſque noſtra tempora vixerunt, cuius calculo ſanctorum cum Chriſto triumphantium interceſsio non fuerit approbata. Neque fuit illis inuſitata hæc interpellandi formula, qua nos in litanijs vtimur. Origenem longè vetuſtiſsimum ita legimus orantem: O beate Iob, viuens in perpetuum, & victor permanens in conſpectu regis Domini, ora pro nobis miſeris. Et alio loco: Incipiam me genibus proſternere & inuocare omnes ſanctos, vt mihi, non audenti petere Deum, propter nimietatem peccati, ſuccurrant. O ſancti Dei, vos lachrymis & fletu pleno dolore deprecor, vt procidatis miſericordijs eius pro me miſero. Beatus Ephrem Ediſſenæ Eccleſiæ diaconus, ante mille trecentos annos in ſermone de laudibus ſanctorum martyrum: Precamur, inquit, beatiſsimi martyres, qui pro Domino tormenta ſubijſtis, atque ideò familiarius Domino coniuncti eſtis, vt pro nobis miſeris Dominum interpellare dignemini, &c. Idem in Treno, Mariam alloquens: Eſto, inquit, noſtra conciliatrix & aduocata in hora iudicij, libera nos à futuro igne & tenebris: Tu nanq; es ſpes apud Deum Chriſtianorum. Gregorius quoq; Nazianzenus, quem Theologum Græci vocãt: Tu autem, inquit, Baſili ſacrum ac diuinum caput ex alto nos reſpice, & carnis ſtimulum, inſtructionem noſtram à Deo nobis datam, aut tuis ſiſte precibus, aut fortiter nos ferre perſuade. Et alibi Cyprianum alloquens, Tu nos, inquit, ab alto propitius reſpice, noſtrumque ſermonem ac vitam dirige, & ſanctum ouile hoc paſce aut vna rege. Et Athanaſius, ſi adoras hominem Chriſtum, eo quod tibi inhabitet Dei verbum, vna opera adora quoque ſanctos, ob Deum, qui in illis domicilium habet, De incarnatione verbi Dei. Et Nazianzeni diſcipulus Hieronymus. Vale, inquit, o Paula, & tui cultoris vltimam ſenectutem orationibus iuua. Fides & opera tua Chriſto te ſociant, præſens facilius quod poſtulas impetrabis. Ac ſynchronus huius Auguſtinus: Orate dominum, orate pijſsimi, orate omnia agmina ſanctorum: Et qui ſequũtus Auguſtinum eodem vixit ſeculo, Victor. Deprecamini Patriarchæ, de quorũ ſtirpe nata eſt, quæ nũc laborat in terris Eccleſia, orate ſancti Prophetę cognoſcentes afflictã, quã anteà vaticinante præconio ceciniſtis. Eſtote Apoſtoli ſuffragatores eius, quam vt cõgregaretis, vniuerſum orbem, aſcendente in vobis Domino, velut equi velociſsimi curſitaſtis, præcipuè tu Petre beate, tu ſancte Paule gentiũ magiſter, vniuerſique ingemiſcite ſancti ſimul pro nobis Apoſtoli: Sed ſcimus quia indignum eſt vobis pro nobis orare, quia iſta quæ venerunt nobis, non ad probationem quomodo ſanctis, ſed malis meritis ſupplicia debebantur. Sed & pro malis orate iam filijs, quia & Chriſtus orauit pro inimicis. Iudæis: proſtrati rogamus, vt non ſpernatis veſtros miſeros peccatores, per eum, qui vos ad Apoſtolicum culmen prouexit humiles piſcatores: Et æqualis eius Antonius Epiſcopus Cõſtantienſis ad Arcadium ſcribẽs: Qualis eris, inquit, cùm Petrũ & Paulum, quos rogare ſolebas vt patronos, habebis amicos? Et qui præceſsit hos Prudentius, ad Laurentium verba faciens: O Chriſti decus, inquit, audi poëtam ruſticum, cordis fatentem crimina, & facta prodentem ſua: Indignus agnoſco & ſcio, quem Chriſtus ipſe exaudiat: Sed per patronos martyres, poteſt medelam cõſequi. Et Paulinus Celſum alloquens. Sed tamen & nobis poterit tua gratia longum viuere, ſi noſtri ſis memor ad dominũ. Et paucis interiectis: Celſe iuua fratrem ſocia pietate laborãs, vt veſtra nobis ſit locus in requie. Et Gregorius Niſſenus Theodorum alloquens. Intercede, inquit, ac deprecare pro patria apud cõmunem regẽ & dominum: Nã patria martyris eſt etiã locus paſsionis, ciues item et fratres et cognati, qui et habent eum et tuẽtur, et ornant, atq; honorãt. Timemus afflictiones: expectamus pericula, non longe abſunt ſceleſti Scythę bellum aduerſus nos parturientes. Vt miles, propugna (pro nobis) vt martyr, pro conſeruis vtere libertate loquendi. Etiamſi ſuperaſti ſeculum: at noſti affectus, et vſus neceſsitateſque humanæ conditionis. Pete pacem, vt hi publici conuentus non deſinant: ne debacchetur atque graſſetur aduerſus templa altariaue rabioſus et ſceleratus barbarus: ne conculcet ſancta prophanus et impius. Nos enim, etiam quod incolumes et integri conſeruati ſumus, tibi beneficium acceptum referimus. Petimus etiam futuri temporis præſidium atque ſecuritatem. Quod ſi maiori etiam opus fuerit aduocatione

Ori. li. 2. in beatum Iob.

In lamenta.

Ephrem in ſer. de laudib. martyr.

Naz. in monodia Baſilij.

In orat. in Cyp.

Athanaſ.

Hier. in Epitaphio Paulæ.

Aug. in medit. ap. 23.

Vict. li. 3. de perſequut. Vandalica.

Antonius Epiſcopus Conſtan.

Ode 2. Periſtephanon.

In panegyrico de obitu Celſi.

Gregor. in orat. laudatoria Theodori martyris.

ac deprecatione,fratrum tuorum martyrum coge chorum, & cum omnibus vna deprecare:multorum iustorũ preces multitudinum ac populorum peccata luant. Admone Petrum:excita Paulum,Ioannem item Theologum & discipulum dilectum, vt pro ecclesijs,quas constituerunt,soliciti sint,pro quibus catenas gestauerunt, pro quibus pericula ac mortes tulerunt, ne simulachrorum cultor aduersus nos caput tollat:ne hæreses sicut spinæ vineæ succrescãt:ne Zizanium editum suffocet triticum. Ad eundem modum inuocat, felicem quoque Nolanum & Romanum. Porrò Basilius adeò non reprehendendam putat sanctorum inuocationem, vt scribens de quadraginta martyribus dicat: Qui aliqua premitur angustia ad hos cõfugiat:qui rursus lætatur,hos oret:Ille vt à malis liberetur,hic vt duret in rebus lætis. Quos etiam ipse posteà inuocat. Quẽ imitatus Gaudentius,de ijsdẽ & de alijs nonnullis scribens: Supplices,inquit,ad eorum vestigia concurramus,vt ipsis intercedentibus vniuersa,quæ poscimus, adipisci mereamur. Et Ambrosius:Vt efficax hæc mea sit precatio,beatæ Mariæ virginis suffragia peto, Apostolorum intercessionem imploro,Martyrum preces deprecor, Confessorum oratione expostulo:Talium domineDeus preces nunquàm spernis.Idem in alio quodã libro. Ad medici illius sedem, debile non potest explicare vestigium:obsecrãdi sunt angeli pro nobis, qui nobis ad præsidiũm dati sunt. Martyres obsecrandi,quorum videmur nobis quoddam corporis pignore patrocinium vendicare, possunt pro peccatis rogare nostris, qui propria peccata,etiam si qua habuerunt lauerunt. Isti enim sunt Dei Martyres,nostri præsules,speculatores vitæ,actuumq; nostrorum. Non erubescamus eos intercessores nostræ infirmitatis adhibere,quia ipsi infirmitatem corporis etiam cum vincerent,cognouerũt. Sed & Ioannes Chrysostomus in laudibus ponit imperatoris, quòd is purpura indutus,accedit martyrum sepulchra complexurus, & fastu depositò stat sanctis supplicaturus,vt pro se apud Deum intercedant:& scenarum fabrum, & piscatorem etiã mortuos vt protectores orat,qui diademate redimitus incedit.

Gaudentius. In ser. quem habuit in dedicatione Basilicæ concilij sanctorum.

Amb.in orat. præparatoria ad missam.

Lib.de Viduis.

Chrys.hom.66. ad populum Antioch.

Quid ergo,dicemus idololatras fuisse Origenẽ, Basilium, Gregorium Nazianzenum, Ioannem Chrysostomum,Hieronymum,Augustinum,beatum Ephrẽ,Prudentiũ,Athanasium,Ambrosiũ,Gaudentium,Paulinũ,Antoniũ,Victorẽ, qui ad sanctorum intercessionẽ & confugerũt ipsi,& alijs,vt confugerent,auctores fuerũt? Nos verò multò rectius eos idololatras esse cẽsebimus,qui cõmenta opinionũ suarum sic adorant,& quod semel in animum induxerunt,id mordicus adeò tuentur,vt ecclesiæ totius consensum, quæ columna est & firmamentum veritatis,pro nihilo ducant,& ei sui cordis visiones anteponant:Cui cùm resistunt, non hominibus resistunt,sed ipsi Spitituisancto,qui cum ea manens in æternum, per eam & in ea docet nos omnem veritatem,ac relicto Deo,qui vult in sanctis suis coli,sequuntur Deos alienos:Sic enim in veteri Testamento nouas & peregrinas atque alienas ab Ecclesia doctrinas legimus appellari quòd non secus ab hæreticis ipsorum commenta quàm ab ethnicis dij sui obseruentur.

Hier.3. Oseæ.3.

Reliquiæ sanctorum in summa habitæ veneratione.

Tanta fuit priscis illis seculis sanctorum,& eorum reliquiarũ veneratio, vt ad martyrũ sepulchra non nisi cum tremore quodã & horrore homines accederent. Quẽadmodum cùm alijs in locis, tùm vbi vitã beati Babilæ persequitur, à Chrysostomo memoriæ proditum legimus. Cuius etiã in alio quodam loco verba sunt hæc,loquitur autẽ de sanctis: Qui ducebãtur & circumducebãtur:qui contempti erãt & vincti:qui innumera patiebantur dum viuebant,vbi defuncti sunt,regibus ipsis erant magis venerabiles. Etiam Romæ, quæ vrbiũ est regalissima, relictis omnibus, ad sepulchra piscatoris & pellionis currunt & reges,& præsides,& milites. Et in Cõstantinopoli reges nostri magnam gratiam putant,non si propè Apostolos,sed si vel extra eorũ vestibula corpora sua sepeliantur,fiatq; piscatorũ ostiarij reges:neq; hinc in morte confundũtur,sed honestãtur, & ipsi & eorũ nepotes. Quæ verò de Babyla Chrysostomus:eadẽ de aliorũ sanctorũ sepulchris narrat Gregorius Nissenus. Quomodo pius homo cùm venerit in alicuius martyris ædẽ, illã vt Dei tẽplum admiratur,cupit deinceps etiã ipsi cõditorio appropinquare, sanctificationem ac benedictionem,contrectationem eius esse credens. Quod si quis etiam pulueremq;uo conditorium,vbimartyris corpus quiescit,obsitum est,auferre permittat,pro munere accipitur, ac tanquam res magni pretij condenda terra colligitur. Nam ipsas attingere reliquias, si quando aliqua eiusmodi prospera fortuna contingat, vt id facere liceat, quam id sit multum desiderandum & optandum, ac summarum precum donum,sciunt experti, & eius desiderij compotes facti. Quasi corpus enim per se viuens & florens, qui intuentur,amplectuntur: oculis, ori, auribus, omnibus sensuum instrumentis adhibentes,deinde officij & affectionis lachrymas martyri quasi integer esset & appareret,superfundentes,vt pro ipsis deprecator intercedat, supplices preces afferũt tanquàm satellitem Dei orantes,quasi accipientem dona cum velit, inuocãtes. Ex his

Chry.tomo 3.in demon.aduersus gent.quòd Christus sit Deus.

Greg.Nissenus in oratione laudatoria Theodori martyris.

omnibus

omnibus o populepie, discite, quod pretiosa ac honorata coram domino sit mors sanctorũ eius. Nam vnum quidem & idem corpus omnium hominum est: ex vna massa cõ flatum. Verum id, quod simplici morte dissolutum est, vt res quælibet vilis proijcitur. At quot martyrij affectione gratiosum effectũ est, ita est amabile, iucundum, & à multis desideratum & expeditum, vt superior oratio demonstrauit. De Theodosio narrat Ruffinus, quòd is contra Eugenium prælium initurus, circumibat cum sacerdotibus & populo omnia orationum loca, ante martyrum & Apostolorum thecas iacebat, cilicio prostratus, & auxilia sibi fida sanctorum intercessione poscebat. Se quoque solitum Romę fuisse scribit Hieron. Vna cum cæteris diebus dominicis sepulchra Apostolorum, & martyrum circuire, crebroque Cryptas ingredi, quæ in terrarum profunda defossæ, ex vtraq; parte ingredientem per parietes habent corpora sepultorum. De reliquijs Geruasij, Protasij, ac Stephani martyrum, quantus ad ea fuerit hominum concursus, quot & quanta per eos miracula Deus ediderit, scribit Ambrosius, & eum sequutus Augustinus. Quo etiam in loco moris fuisse scribit, vt recitaretur in templo, quid quisque beneficij accepisset. Quod ipsum innuit Maximus quoq; Taurinen. Episcopus, in sermone quem habuit de S. Eusebio Vexcellensi episcopo. Eusebius verò Emissenus grauiter eos redarguens, quæ negant venerationem deferendam reliquijs martyrum, dum sanctæ Blandinæ historiam persequitur. Subijciuntur, inquit, ignes, sed ad hoc tamen valere cognoscuntur vt consecrent: mitigãtur bestiæ, sed ad prædam suam feritas in pasta miratur. Dilacerata vario tormentorum genere membra, sanctificant flammæ, dum pascere nesciunt, honorant bestiæ, dum sęuire non norunt. Vbi sunt qui dicunt, venerationem sacris martyrum diferẽdam non esse corporibus? Ecce cruentæ feritatis immanitas, quæ religionis non recipit sensum, defert venerationis obsequium, & quæ discretionem rationis ignara non recipit, ad malorum tamen damnationem, quid honoris sanctis debeatur agnoscit: ac sit supplicij ministerium vel instrumentum, miro modo meritorum efficitur testimonium, & dum pietati reuetentiam præstat, profert tacitam de impietate sententiam. Suo quoque tempore factum esse refert, Theodoritus, vt votorum rei dona persoluerent, atq; alij oculorum, alij pedum, alij manuum simulachra suspenderent, ex auro argentoue cõfecta. Denique sub ipsa propemodum Apostolorum tempora tantus fuit honor sanctorum martyrum reliquijs habitus, vt beati Polycarpi corpus Christianis petentibus concedere iudex noluerit, ne defunctum illum pro Deo colerent quemadmodũ ab Eusebio memoriæ proditum legimus. Qui hoc ipsum etiã de corporibus Petri Dorothei, & Gorgonij factum fuisse narrat, quæ cũ iam sepulturæ fuissent mandata, denuo effoderũt impij & in mare proiecerũt, dicẽtes: Ne forte dij efficiantur Christianorũ, & ij, qui Deos adorare nolũt, seruos nostros incipiãt adorare. Putant enim quod diuinus honos apud nos martyribus deferatur. De qua re pulchrè quoq; scribit Basilius. Quando in Iudaismo moriebantur homines, execrãda & detestãda eorum erant cadauera: At nũc si quis mortem Christi causa oppetit, pretioſę sunt sanè illius reliquiæ. Antea quidẽ in mandatis datum erat sacerdotibus & Nazareis, ne se aliquo mortuo inquinarent, & si quis mortuum contigisset, pro immundo habebatur, vestesq; abluebantur. Nunc autem ille, qui contigit ossa martyris, quãdam sanctificationis societatem, & eam gratiam, quæ corpori insidet, assumere putatur. Pretiosa enim est coram domino mors sanctorum eius.

Ruff. li. 2. c. 32. eccle. histo.

Amb. serm. 91 Au. li. 21. de ciui. Dei. ca. 28.

The. l. 8. de curã tio. Græ. affect.

Euse. li 4. c. 15. Eccle. hist.

In orat. 24. dẽ morte.

Itaque non est nouum hoc, quod infelici æuo hoc nostro fieri videmus ab hæreticis, vt qui Christum in sanctis adorant, & eorum precibus adiuuari petunt, idololatriæ insimulentur. Iã inde à multis seculis factitatũ id esse narrat Augustinus, cùm à Fausto Manichæo, tũ à Maximo Madaurensi, tùm ab alijs nonnullis, qui idololatriæ Christianos affines esse dixerint, propter singularẽ cultum, quo sanctos martyres prosequi videbantur. Quis enim antistitũ in locis sanctorum corporum assistens altari aliquando dixit, offerimus tibi Petre, aut Paule, aut Cypriane? Sed quod offertur, offertur Deo, qui martyres coronauit, apud memorias eorum, quos coronauit: vt ex ipsorum locorum admonitione maior affectus exurgat ad acuendam charitatem, & in illos quos imitari possumus, & in illum quo adiuuante possumus, Colimus ergo martyres eo cultu dilectionis & societatis, quo & in hac vita coluntur sancti Dei homines. Sed illos tantò deuotius, quantò securius post incerta omnia superata: quantò etiã fidentiore laude prædicamus, iam in vita feliciore victores, quàm in ista adhuc pugnantes. At illo cultu qui græcè latria dicitur, latinè vno verbo dici nõ potest, cùm sit propriè quædam diuinitati debita seruitus, nec colimus, nec colendum docemus nisi vnum Deum. Cùm autem ad hunc cultum pertineat oblatio sacrificij, vnde idololatria dicitur eorum, qui hoc etiam idolis exhibent, nullo modo talealiquid offerimus, vel offerẽdum præcipimus, vel cuiquam martyri, vel cuiquam sanctæanimæ, vel cuiquam angelo.

Aug. cõt. Faust. li. 21. cap. 21.

Sancti eo cultu, quo boni homines hic colũtur.

Nunquid non perſpicuè ſatis declarauit Auguſtinus hoc loco, qui cultus, quæue ſeruitus propriè diuinitati debeatur, quæ contra mortalibus quoque tribui rectè poſsit. Imitatio, honor, inuocatio, debentur quidem Deo, verùm non ita propriè, vt non etiam ad homines rectè transferri poſsint: Cæterùm offerre ſacrificium ita eſt propriè diuinitati debita ſeruitus, vt qui homini eam tribuerit, idololatriæ crimen effugere nõ poſsit. Sicut etiam ex quarta & ſexta actione ſecundæ Nicænæ Synodi colligere licet. Hic ergo cultus, hęc ſeruitus non tribuitur in Eccleſia niſi ſoli Deo. Imitari verò ſanctos, honorare ſanctos, dicere ſancte Petre ora pro nobis, & licuit in Eccleſia Dei ſemper, & licebit: Neque alij ſunt, qui cultum hunc deberi ſanctis negant, quàm qui ſacrificium propriè diuinitati debitam ſeruitutem ex Eccleſia ſublatum prorſus eſſe cupiunt. Sic ſuum prius miniſtris vel amicis, aut filijs potius Dei honorem auferre conantur, quò facilius poſteà, qui ſoli Deo cultus debetur, ſacroſancti corporis & ſanguinis Chriſti ſacrificium abrogare queant, vt omni ſacrificio atque ſacerdotio ſpoliatos nos abſque Deo eſſe faciant. Et hoc eſt quod paulatim Satanas molitur. Primùm vt amicos filiosq; Dei, & membra Chriſti corporis, deinde vt Deũ ipſum nos contemnere faciat, & omnem beneficiorum eius memoriam ſempiterna quadam obliuione obruat.

Cultus quidam ſic Deo proprius vt alijs non cõueniat, & quidem etiam alijs communis eſt.

Sancti quomodo cognoſcant preces viuentiũ Hier. 17.
4. Reg. 6.
4. Reg. 5.
Actor. 5.
Diuini qui dicti.
Eccle. 48.
Eccle. 49.
Prophetia quid.

Verùm hoc, aiunt, eſt diuinum honorem in homines transferre: quod ſolius Dei propriũ eſſe videtur qui dixit: Ego Dominus ſcrutãs corda, & probãs renes, id hominibus tribuere, quaſi poſsint aut audire ſancti petitiones noſtras, aut motũ cordis eius qui precatur, iudicare. Cæterũ ſi quis nefas eſſe putat hoc homini tribuere, ſcripturã arguat, quæ tribuit Eliſæo, quod is abſens cognouerit, quæ Gieſi diſcipulus eius fecerat, cũ à Naaman Syro munera accepiſſet: quòd omnia verba quæcũq; locutus eſſet in conclaui ſuo Syriæ rex, cognita habuerit: nec illud ignorauerit, miſſum eſſe ab rege Iſraël, qui caput ſuũ præcideret. Tribuit eadem & Petro, quod ſciuerit is Ananiã & Saphirã fraudaſſe de pretio agri. Quod ſi diuini latinè vocantur, qui vel præterita vel futura cognoſcunt, cur hoc diuinitatis genus nõ rectè tribuatur ſanctorũ ſpiritibus, quãdo corpus etiã Eliſęi mortuũ oſſa Ioſeph quæ viſitata fuerant, poſt mortẽ prophetaſſe legimus. Quid autẽ aliud eſt prophetia, quã quod à Caſsiodoro ſcriptũ eſt, inſpiratio ſiue reuelatio diuina? Eſt ne autẽ verisimile, quod pleraq; reuelata ſunt Eliſæi cadaueri, reuelata ſunt oſsibus Ioſeph, reuelata ſunt Eliſæo, reuelata ſunt Petro, reuelata ſunt alijs quoq; ſanctis in terris adhuc agẽtibus & nõ reuelabitur eorundẽ, aut aliorũ etiam ſanctorũ ſpiritibus, in beatorũ ſedes receptis, quid à ſe petant, quæ degunt adhuc in hac vita mẽbra corporis eiuſdẽ, de quorũ ſalute cum primis illos cõſtat eſſe ſolicitos? Sepultus in inferno diues, quid ſui fratres agerẽt, quos in hoc ſeculo reliquerat, nõ ignorabat: & ignorabũt ſpiritus cœleſtes, quid agant, quid à ſe precẽtur fratres corruptibile corpus hoc adhuc circũferentes? eruntq; meliore conditione dæmones, quos non omnino latere cordis noſtri cogitationes, & ſingulari quadam rerum ſcientia pollere (vnde etiam nomen traxerunt) Auguſtinus, & apud Caſſianum Serenus memoriæ prodiderunt, quam animæ beatorum ſuauiſsimo Dei conſpectu fruentium? Ipſam animarum vim ſubtilitate ſua pleraq; præuidere maximè cũ à ſenſibus corporis abſtrahuntur, Gregorius & ante eum Auguſtinus teſtantur: Quantò plura præuiſuros certum eſt, cùm eum videbunt, qui videt omnia, in quo videbũt omnia, quæcunq; Deo viſum fuerit eis reuelare? Quod ſi verum eſt, quod dixit veritas, quæ mentiri neſcit, quod in reſurrectione erimus ſicut angeli in cœlo: angelos autem non modò ſcire quid precentur in hoc ſeculo degentes, verumetiam Deo preces eorum offerre manifeſtè ſcriptura docet, quid eſt quòd iam dubitet quiſquam, quin animæ piorum deſideratiſsimo Dei conſpectu fruentes, non ignorent quid à ſe petant fratres in terris agentes, ſiue reuelantibus angelis, quod Dionyſio viſum eſt: ſiue quod Hieronymo placuit, celeritate quadam percipiendi, cùm ſimiles angelis facti ſint: ſiue quia videntes videntem omnia, in eo & per eum vident omnia. Quid enim eſt, inquit Gregorius, quod ibi ſanctorum animæ neſciant, vbi ſcientem omnia ſciunt? Quis ibi aliquid neſciat, ait ante Gregorium Dionyſius, vbi omnes fontem ſcientiæ Deum vident? Certè qui intus omnipotentis Dei claritatem vident, nullo modo credendum eſt, quia foris aliquid ſit quod ignorẽt: Quærit Athanaſius, An memoriam noſtri habeãt abeuntes animæ? Et reſpondet: Animæ quidem ſanctorum omninò, peccatorum verò, nequaquàm. Et æqualis eius Prudentius, de Hymetrio & Chelydonio martyribus ſcribens. Non ſinunt inane vt vllus voce murmur fuderit. Audiunt, ſtatimque ad aurem regis æterni ferunt.

Luc. 18.
Dæmon vnde dictus.
Au. l. 9. de ciu. Dei c. 20. et 22.
Caſſ. Colla. 7. cap. 1.
Greg. li. 4. dialogo. cap. 25.
Aug. de gen. ad lit. li. 12. c. 26.
Matt. 22.
Zachar. & Tob. 12. & Apoc. 5.
Dion. ca. 4. cœleſt. Hier.
Hier. cõt. Vigil.
Greg. li. 4. dial. ca. 32. & l. 12. moral. cap. 13.
Dion. ca. 11. cœleſt. Hier.
Atha. in quæſt. quæſtio. 32.
Prud. in li. Periſt. Ode. 1.
Sanctos iam eſſe cum Chriſto.

Verũ vt qui ſemel, à via recta deflexerunt, eos in aliũ atq; aliũ errorem incurrere videre licet, ſic in ijs, qui à vero ſemel aberrauerunt, error alius alium trudit: Neq; enim deſunt, qui cũ falſam opinionẽ ſuam de non inuocãdis ſanctis alia ratiõe cõfirmare nõ poſſint, eo tandẽ audaciæ atq; amentiæ prorumpãt, vt aſſeuerare non dubitent, nondũ eſſe

potitos

potitos sanctos eius conspectu suauissimo, in quē angeli prospicere desiderant, sed adhuc in abditis quibusdam receptaculis, extremum expectare generalis iudicij diem: in quo redditurus vnicuique sit Deus iuxta opera sua. Hoc verò est mediatorem Christum negare, hoc est alium cum Iudæis Messiam expectare, qui de nouo quodā limbo defunctorum animas iterum educat: hoc est dicere, Ergo Christus gratis est mortuus. Nam sicut superius à nobis dictum est, quis erit fructus passionis & mortis Christi, si non melior nunc est nostra conditio, quàm fuit patrum qui Christi passionem & mortem præcesserunt? Si æquè vt illis, clausa nobis adhuc est cœli ianua, quam nos illius morte nobis apertam esse persuasum habemus? Quæ autem fuit causa quamobrem vel illi tantopere desiderarent venturi Messiæ incarnationem, vel nos de eo, quòd is tandem aduenerit, vnà cum illis adeò lætaremur, si carendum nihilominus, & illis, & nobis est eius visione, neque prius ea perfruendum, quàm extremus ille generalis iudicij dies aduenerit? Quid autem? nunquid non huic istorum insaniæ manifestè scriptura reclamat & veteris & noui Testamenti, quæ simul vt homo fuerit mortuus, vel pœnas eum debitas persoluere, vel si nihil in eo sit, quod purgandum restet, euestigiò cœlestis regni præmia consequi deceat? Ducūt, inquit, in bonis dies suos, & in puncto ad infernum descendunt. Mortuus est diues, ait Christus, & sepultus est in inferno. Latroni contra in cruce pendenti dicit ipse quoque cruci affixus: Hodie mecum eris in paradiso. Rursus alibi scriptura loquitur: Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod est in paradiso Dei mei. Porrò Paulus cum dixisset: Id quod in præsenti momentaneum est & leue tribulationis nostrę, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis, non contemplantibus nobis quæ videntur, sed quæ nō videtur. Quæ enim videtur temporalia sunt: quæ autem non videntur, ęterna: Subiungit ilicò: Scimus autem quoniam si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, quod ædificationem ex Deo habemus, domum non manu factam, sed æternam in cœlis. Quibus verbis an non clarè indicat, quod simul vt ex diuersorio corporis huius anima migrauerit, ad ęternam illam cœlestem domum euestigiò transfertur? Quòd si quis contenderit, spe tantùm id fieri tum, non autem re, quid aliud ex eo consequetur, quàm quòd nihilo melior futura sit animæ conditio iam à corpore seiunctæ, quam eiusdem adhuc in corpore permanentis? Quorsum igitur attinebat dicere: Si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur: quandoquidem etiam illa nō dissoluta, per æquè sperare nobis donum illam cœlestem licet? qui (quod ab eodem Paulo dictum est alibi) spe salui facti sumus. Verùm & hunc scrupulum exemit nobis Paulus, & omni prorsus nos dubitatione liberauit, cum paucis interiectis, ita loquitur: Audentes igitur semper & scientes quoniā dum sumus in hoc corpore peregrinamur à domino: (Per fidem enim ambulamus, & non per speciem, audemus autem, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari à corpore, & præsentes esse ad dominum. Quid magis dilucidè dici potuit ad id quod volumus ostendendū? Sicut mercenarius præstolatur finem operis sui: sicut desiderat ceruus ad fontes aquarum, sic sitiebat anima Pauli ad Deum fontem viuum, atque ideò cupiebat ab isto corpore peregrinari, vt illius præsentia frui posset, quem tanto ardere videre gestiebat. Hoc est quod alio quoque loco dixit: Habere se desiderium, dissolui & esse cum Christo. Quorsum autem peregrinari à corpore, quorsum dissolui cupiebat, si nihilominus tam desiderato Christi aspectu fruendū illi non erat? si dissolutione facta, fuit nihilominus expectandus extremus generalis iudicij dies, quò primū ei videndi Christi potestas fieret? Quis nō videt quàm inepta, quam absurda sit hæc opinio, etiamsi Græci quidā non ignobiles in ea fuisse videntur. Quamuis Cyrillus contrarium nō obscurè senserit, sic scribens ad Reginas libro secundo de recta fide: Olim, inquit, liberatæ à corporibus animæ hominum in subterranea receptacula demittebantur implentes mortis prōptuaria, vbi autem Christus spiritum suum patri commendauit, etiam hanc nobis præparauit viam: non enim ingredimur in infernum, absit, sequemur autem potius, secundum hoc ipsi & fideli conditori nostras commendatas animas in bona spe, suscitabit enim omnes Christus. Itidē & Basilius: An non extremi stuporis est, inquit, sanctos fateri cum Christo non esse, quandoquidem Paulus peregrinās à corpore præsens est apud dominū, & resolutus iā est cūm Christo: istos verò non cōcedere Spiritui sancto quātū in ipsis est, vt vel eodē modo, quo hoīes cū Christo sit.

1. Pet. 1.

Gala. 2. Obiectio.

Iob. 21.

Luc. 16. Luc. 23. Apoc. 2.

2. Cor. 4.

Rom. 8.

2. Cor. 5.

Iob. 7. Psalm. 41.

Phil. 1.

Sanctos nondū esse cum Christo opinabantur male quidam Græci.

Cyrillus.

Basi. de spir. sancto ad Amphil.

Iudicij generalis vsus.

Verū hic isti quærunt, quis generalis iudicij sit vsus futurus si ante illud mercedē quisque suā recepturus est? Respōdet huic quæstioni Gregorius, quod hoc animab⁹ crescit in iudicio, quod nūc aiarū sola, postmodū verò etiā corporū beatitudine perfruūtur, vt ipsa quoque carne gaudeāt, in qua dolores pro domino cruciat⁹ q; pertulerūt. Pro hac quippè geminata earū gloria scriptū est, in terra sua duplicia possidebūt. Hinc etiā ante resurrectiōis diē de sctōrū aiab⁹ scriptū est: Datæ sunt illis singulæ stolæ albæ, et dictū est illis, vt requiescerēt tēpus adhuc modicum, donec impleretur numerus conseruorum et fratrum

Greg. li. 4. dialog. cap. 24.

Apoc. 6.

eorum. Qui itaque nunc singulas acceperunt, binas in iudicio stolas habituri sunt: quia modò animarum tantùm, tunc autem animarum simul & corporum gloria lætabuntur. Crescit & illud in iudicium, sicut Chrysostomus docet, explicans illum Pauli locum: Nõ acceperunt repromissionem, Deo pro nobis melius aliquid prouidente, vt non sine nobis consummarentur, quod augetur electorum gaudium & glorificatio, cum fratres quo que suos coronari simul vident. Si enim corpus vnum omnes sumus, maior ex hoc efficitur corpori iucunditas, cum simul & communiter coronatur, & non per partes. Quod etiam vberius tractatur ab Origene in Leuiticum scribente, Et à Gregorio Nisseno, vbi de resurrectione tractat, & à Bernardo in libro de diligendo Deo. Extat præclarus quidam sermo Theodoriti, in quo docet: Quandoquidem in certamine quod in hac vita sustinuit anima, socium corpus habuit, non esse rationi consentaneum, vt vel si vicerit, sola coronetur, vel si non sit victoriam consequuta, sola puniatur. In quo sicut animam hominis damnati querentem de carne inducit, cum illius impulsu peccauerit, vt socium illud habeat in cruciatu postulantem: sic vicissim carnem iustum illum iudicem deprecantem: quando quidem illa ministra vsa est anima in ijs omnibus faciendis, quibus æternã beatitudinem est assequuta, vt sicut laborum, sic etiam esse gloriæ particeps. Nec minus eleganter ea de re disserit Eusebius Emissenus ita scribens: Quid necessitatis est, vt quæ nihil per se agere potuit, rursum suscitetur in vitam? videamus charissimi si nihil in hoc seculo egerunt, vel agunt iuncta spiritui suo carnis officia, vtriusque hominis inter se opera conferant, vt dicat fidelis spiritus in die restitutionis auctori & reparatori suo: suscipe Domine geminum animæ carnisque seruitium. Te iubente & adiuuante in illo seculo communem hostem communi intentione deuicimus: habet itaque Domine speciales fructus & fragilitas corporis mei. Ego intellectu, discretione, consilio, spiritualiter cõtra aduersarios steti: caro hęc corporaliter, operis sudore, sobrietate & ieiunijs dimicauit. Ad me pertinuerunt sacrificia & supplicationes: ad hanc studia & merita castitatis. Ego qui dem huic fidem quam dederas tradidi, sed cõtra impugnantia blandimenta, virtutem de eius abstinentia & cõtritione mutuata sum. Dicat adhuc anima ad Deum suũ pro emũdatione carnis suæ: Domine Deus, dignante prouidentia tua, caro hæc per me quidem animata atque vegetata est, sed sola ipsa, pro originali & communi debito, vim mortis experta est: vtriusque transgressio vnius est facta damnatio: pro iure factoris ac reparatoris, ad me viuificatio, ad illam pertinuit correctio. Tu hanc carnem, dum in ea saluti publicæ militas, honorasti: tu quidem intus in anima faciem similitudinis tuæ nobilitate decorasti: sed in huius substantia, fel, acetum, spinas, clauos, lanceam pertulisti. Tu quantum ad conditionem meam spectat, quam ex homine suscepisti in carnis huius vulneribus de Diabolo triumphasti, tu non de mea, sed de eius participatione, sacrum pro hoc mundo sanguinem profudisti. Te in ea Apostolus Thomas perfossum conspiciens, latus, & per clauorum signa carnalia Deum esse testatus est. Tu in Deitate tua, per huius agnitus cicatrices in suo hominem corpore reparandum & instaurandum esse docuisti: ego autem nisi eam te suscitante recuperassem, ex inferis non redissem. In omnibus mandatis tuis ego imperium prætuli, illa famulatum. In commune laborauimus, sit commune quod tribues, quia sine illa non patitur me iustitia tua recipere quod promittis. Agnoscamus ergo fratres, causas quibus anima iam in paradisi beatitudine constituta, resumere proprij corporis desideret indumentum, vt qui simul desudauerunt in seculi huius peregrinatione, simul illic glorificentur in requie.

Chrys. Hom. 28 in epi. ad Hebr.

Orig. hom. 7. Greg. serm. 3. Theo. de prouidẽ tia serm. 9.

Serm. 11. de ascẽ sione.

De gratia & libero arbitrio. cap. 13.

Sed hæc ad probandum sanctorum inuocationem, simul ad ostendendum quod orationes nostras sancti cognoscant, dicta sufficiant. Nunc Cyprianum orationem dominicam explicantem audiamus: cuius hunc librum commendans Augustinus, hortatur vt eum diligenter legant, & quantum dominus adiuuerit intelligant, memoriæque commendent.

Expositio Dominicæ orationis, auctore beato Cypriano martyre, quam ita describi fecimus, quemadmodum in exemplari quodam peruetusto & valde castigato scriptam reperimus, quod communicauerat nobiscum amicus ille noster Gabriel Faernus, vir non magis doctrina quàm probitate insignis.

CAPVT LIX.

Euangelica præcepta quid sint.

EVangelica præcepta, fratres dilectissimi, nihil sunt aliud, quàm magisteria diuina, fundamenta ædificandę spei, firmamenta corroborandæ fidei, nutrimenta fouendi cordis, gubernacula dirigẽdi itineris, præsidia obtinendæ salutis: quæ dum dociles credentium mentes in terris instruunt, ad cœlestia regna perducunt. Multa & per prophetas seruos suos dici Deus voluit & audiri, sed quanto maiora sunt, quæ filius loquitur,

quitur,quæ Dei sermo,qui in Prophetis fuit, propria voce testatur? non iam mandans, vt paretur venienti via,sed ipse veniens, & viam nobis aperiens & ostendens, vt qui in tenebris mortis errantes improuidi & cæci prius fuimus,luce gratiæ illuminati, iter vitæ duce & rectore domino teneremus. Qui inter cætera salutaria sua monita & præcepta diuina quibus populo suo consulit ad salutem, etiam orandi ipse formã dedit, ipse quid precaremur monuit & instruxerit. Qui fecit viuere,docuit & orare, benignitate scilicet, quę & cætera dare & conferre dignatus est,vt dũ prece & oratione ea,quam filius docuit, apud patrem loquimur,facilius audiamur. Iam prædixerat horam venire,quando veri adoratores adorarent patrem in spiritu & veritate,& impleuit quod ante promisit,vt qui spiritum, & veritatem de eius sanctificatione percepimus,de traditione quoque eius verè & spiritaliter adoremus. Quæ enim potest esse magis spiritalis oratio, quàm quæ à Christo nobis data est,à quo nobis & sanctus spiritus missus est. Quæ vera magis apud patrem precatio,quàm quæ à filio, qui est veritas, de eius ore prolata est? vt aliter orare, quàm docuit non ignorantia sola sit,sed & culpa,quando ipse posuerit & dixerit: Reijcitis mandatum Dei,vt traditionem vestram statuatis. Oremus itaque fratres dilectissimi,sicut magister Deus docuit. Amica & familiaris oratio est Deum de suo rogare,ad aures eius ascendere Christi orationem. Agnoscat pater filij sui verba,cùm precem facimus. Qui habitat intus in pectore, ipse sit & in voce. Et cùm ipsum habeamus apud patrem aduocatum pro peccatis nostris,quando peccatores pro delictis nostris,petimus, aduocati nostri verba promamus. Nam cum dicat: Quia quæcunque petierimus à patre,in nomine eius dabit nobis,quantò efficacius impetramus si quod petimus,in Christi nomine petamus eius oratione.

Heb.1.

Oratio domini cæteris anteferenda.

Matt.15.

Ioan.16.

Sit autem orantibus sermo & precatio cum disciplina, quietem continens & pudorem. Cogitemus nos sub conspectu Dei stare. Placendum est diuinis oculis & habitu corporis & modo vocis. Nam vt impudentis est clamoribus strepere, ita contra congruit verecundo modestis precibus orare. Denique magisterio suo dominus secretò nos orare præcepit,in abditis & secretis locis,in cubiculis ipsis, quod magis conuenit fidei,vt sciamus Deum vbique esse præsentem, audire omnes & videre & maiestatis suæ plenitudine abdita quoque & occulta penetrare, sicut scriptum est: Ego deus approximans,& non Deus de longinquo. Si absconditus fuerit homo in absconditis, ego ergo non videbo eum? Nonne cœlum & terram ego impleo? & iterum: In omni loco oculi Dei speculantur bonos & malos. Et quando in vnum cum fratribus conuenimus,& sacrificia diuina cum Dei sacerdote celebramus, verecundiæ & disciplinæ memores esse debemus: Non passim ventilare preces nostras inconditis vocibus,nec petitionem commẽdandam modestè Deo,tumultuosa loquacitate iactare, Quia Deus non vicis, sed cordis auditor est. Nec admonendus est clamoribus,qui cogitationes videt, prouocante domino & dicente: Quid cogitatis nequam in cordibus vestris? & alio loco: Et scient omnes ecclesiæ,quia ego sum scrutator renis & cordis. Quod Anna in primo libro regnorum ecclesiæ typum portans custodit & seruat, quæ Deum non clamosa petitione,sed tacitè & modestè intra ipsas pectoris latebras precabatur. Loquebatur prece occulta, sed manifesta fide: Loquebatur non voce, sed corde, quia sic sciebat Deũ audire, & impetrauit efficaciter quod petijt,quia fideliter postulauit. Declarat scriptura diuina,quę dicit: Loquebatur in corde suo,& labia eius mouebantur, & vox eius non audiebatur, & exaudiuit eam dominus Deus. Item legimus in Psalmis: Dicite in cordibus & in cubilibus vestris & compungimini. Per Hieremiam quoque hæc eadem Spiritussanctus suggerit & docet, dicens: In sensu autem verbi debet adorari dominus.

Oratio qualis.

Orandum etiã in secretis locis, quia Deus vbique audit & videt.

Hier.23.

Prouerb.15.

Sacrificium.

Oratio non clamosa sed quieta esse debet.

Luc.5.

Hier.17.

Anna typus ecclesiæ.

1.Reg.1.

Psalm.4.

Hier.29.

Adorans autem fratres dilectissimi nec illud ignoret, quemadmodum in templo cum Pharisæo & publicanus orauerit: non alleuatis impudenter ad cœlum oculis,nec manibus insolenter erectis, sed pectus suum pulsans, & peccata intus inclusa contestans, diuinæ misericordiæ implorabat auxiliũ: Et cũ sibi Pharisæus placeret,sanctificari hic magis meruit,qui sic rogauit,qui spem salutis non in fiducia innocentiæ suæ posuit,cum innocens nemo sit,sed peccata confessus humiliter orauit & exaudiuit orantem,qui humilibus ignoscit. Quæ dominus in Euangelio suo ponit & dicit: Homines duo ascenderunt in templum orare,vnus Pharisæus & alter Publicanus: Pharisæus autem cùm stetisset,talia apud se precabatur: Deus gratias tibi ago,quia non sum sicut cæteri homines,iniusti,raptores, adulteri,quomodo & publicanus iste: ieiuno bis in sabbato, decimas do omnium quæcunque possideo. Publicanus autem de longinquo stabat, & neque oculos volebat ad cœlum leuare, sed percutiebat pectus suum dicens: Deus propitius esto mihi peccatori. Dico vobis,descendit hic iustificatus magis in domum suam,quam ille Pharisæus. Quia omnis,qui se extollit,humiliabitur,& qui se humiliat,exaltabitur.

Luc.18.

Orandi adorandi q; modus.

Luc.18.

Quæ nos fratres dilectiſsimi de diuina lectione diſcentes, poſtquam cognouimus qua liter ad orationem accedere debeamus, cognoſcamus, docente domino & quid oremus,

Matt. 6. Pater noſter.

Sic, inquit, orate: Pater noſter qui es in cœlis. Sanctificetur nomen tuum. Adueniat regnum tuum. Fiat voluntas tua ſicut in cœlo & in terra. Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie, & remitte nobis debita noſtra, ſicut & nos remittimus debitoribus noſtris, Et ne patiaris induci nos in tentationem, ſed libera nos à malo, Amen.

Ante omnia pacis doctor atque vnitatis magiſter ſingulatim noluit & priuatim precem fieri, vt quis cùm precatur, pro ſe tantùm precetur. Non dicimus, pater meus, qui in cœlis es: nec panem meum da mihi hodie. Nec dimitti ſibi tantùm vnuſquiſque debitum poſtulat, aut vt in tentationem non inducatur, atque à malo liberetur, pro ſe ſolo rogat: Publica eſt nobis & communis oratio: & quando oramus, nō pro vno, ſed pro toto populo oramus, quia totus populus vnum ſumus. Deus pacis, & concordiæ magiſter, qui docuit vnitatem, ſic orare vnum pro omnibus voluit, quomodo in vno omnes ipſe portauit. Hanc orationis legem ſeruauerunt tres pueri in camino ignis incluſi, conſonantes in prece, & ſpiritus conſenſione concordes. Quod declarat ſcripturæ diuinæ fides, & cū docet, quomodo orauerint, tale dat exemplum, quod imitari in precibus debeamus, vt tales eſſe poſsimus. Tunc, illi tres, inquit, quaſi ex vno ore, hymnum canebant, & benedicebant Deum, Loquebantur quaſi ex vno ore, & nōdum illos Chriſtus orare docuerat, & idcircò orantibus fuit impetrabilis & efficax ſermo, quia promerebatur Deum pacifica, & ſimplex, & ſpiritualis oratio: Sic & Apoſtolos cum diſcipulis poſt aſcenſum domini inuenimus oraſſe: Erant, inquit, perſeuerantes omnes vnanimes in oratione cum mulieribus & Maria, quæ fuerat mater Ieſu, & fratribus eius. Perſeuerabant in oratione vnanimes, orationis ſuæ inſtantiam ſimul & concordiam declarantes. Quia Deus qui inhabitare facit vnanimes in domo, nō admittit in diuinam & æternam domum, niſi apud quos eſt vnanimis oratio.

Oratio ſit communis & publica. Daniel. 7.

Act. 1. Pſalm. 67.

Qualia autem ſunt fratres dilectiſsimi orationis dominicæ ſacramenta, quàm multa, quàm magna, quàm breuiter in ſermone collecta, ſed in virtute ſpiritaliter copioſa? vt nihil omnino prætermiſſum ſit, quòd non in precibus atque orationibus noſtris cœleſtis doctrinæ cōpendio comprehendatur. Sic, ait, orate. Pater noſter, qui es in cœlis, Homo nouus renatus, & Deo ſuo per gratiam eius reſtitutus, Pater, primo in loco dicit, quia filius eſſe iam cœpit. In ſua, inquit, propria venit, & ſui eum non receperunt. Quotquot autem eum receperunt, dedit illis poteſtatem, vt filij Dei fierent, ijs qui credunt in nomine eius. Qui ergo credit in nomine eius, & factus eſt Dei filius, hinc iam debet incipere, vt & gratias agat, & profiteatur ſe Dei filium, dum nominat patrem ſibi eſſe in cœlis Deum: conteſtetur quoque inter prima ſtatim natiuitatis ſuæ verba renuuciaſſe ſe terreno & carnali patri, & patrem ſolum noſſe, & habere cœpiſſe, qui ſit in cœlis, ſicut ſcriptum eſt: Qui dicunt patri & matri, Non noui te, & filios ſuos non agnouerunt, hi cuſtodierunt præcepta tua & teſtamentum tuum ſeruauerunt. Item dominus in Euangelio ſuo præcepit, ne vocemus nobis patrem ſuper terram, quod ſcilicet ſit nobis vnus pater, qui eſt in cœlis. Et diſcipulo, qui mentionem defuncti patris fecerat, reſpondit: Sine, vt mortui ſepeliant ſuos mortuos: dixerat enim patrem ſuum mortuum, cùm ſit credentiū pater viuus.

Matt. 6. Ioan. 1. Patrem cur appellamus Deū.

Deut. 33. Matt. 23. Matt. 8.

Nec hoc ſolùm fratres dilectiſsimi animaduertere & intelligere debemus, quod appellemus patrem, qui ſit in cœlis: ſed coniungimus & dicimus: Pater noſter, id eſt, eorū, qui credūt, eorū qui per eū ſanctificati, & gratiæ ſpiritalis natiuitate reparati, filij Dei eſſe cœperunt. Quæ vox etiā Iudæos perſtringit & percutit, qui Chriſtum ſibi per Prophetas annunciatum, & ad ſe prius miſſum non tantùm ſpreuerunt infideliter, ſed & crudeliter necauerunt. Qui iam non poſſunt patrem Deum vocare cùm dominus eos confundat & redarguet, dicens: Vos de diabolo patre eſtis, & concupiſcentias patris veſtri vultis facere. Ille enim homicida fuit ab initio, & in veritate non ſtetit, quia veritas non eſt in illo. Et per Eſaiam Prophetam Deus clamat indignās: Filios genui & exaltaui, ipſi autem me ſpreuerūt. Agnouit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe domini ſui, Iſraël autem me non cognouit, & populus me non intellexit. Væ genti peccatrici, populo pleno peccatis, ſemini nequam, filijs ſine lege. Dereliquiſtis dominum, & in indignationem miſiſtis ſanctum Iſraël. In quorum exprobrationem Chriſtiani, quando oramus, Pater noſter primo in loco dicimus, quia noſter eſſe cœpit, & Iudęorum (qui eum reliquerunt) eſſe deſijt: nec peccator populus poteſt eſſe filius, ſed quibus remiſsio peccatorum datur, eis filiorum nomen aſcribitur, eis ęternitas repromittitur, domino ipſo dicente: Omnis qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati. Seruus autē non manet in domo in æternum, filius manet in ęternum: quanta autem eſt domini benignitas ea, quanta circa nos dignationis eius & bonitatis vbertas, qui ſic nos voluerit orationem celebrare in conſpectu

Noſter.

Iudæi non poſſunt Deum vocare patrem ſuum. Ioan. 8.

Eſai. 1.

Ibidem.

Ioan. 8.

Dei,

Dei,vt dominum Deum patrem vocemus,& vt est Christus Dei filius,sic & nos Dei filij nuncupemur. Quod nomen nemo nostrum in oratione auderet attingere, nisi ipse nobis sic permisisset orare.

Meminisse itaque fratres dilectissimi & scire debemus, quia quando Deum patrem dicimus, quasi filij Dei agere debemus, vt quomodo nos nobis placemus de Deo patre, sic sibi placeat & ille de nobis. Conuersemur quasi Dei templa, vt Deum in nobis constet habitare. Nec sit degener actus noster à spiritu, vt qui spiritales & cœlestes esse cœpimus,nõ nisi spiritalia & cœlestia cogitemus & agamus, quia & ipse Deus dixit. Eos qui clarificant me,clarificabo:& qui me spernit,spernetur. Beatus quoque Apostolus in epistola sua posuit: Non estis vestri, empti enim estis pretio magno, clarificate & portate Deum in corpore vestro. *Viuere debemus vti filij Dei.* *1.Reg.2.* *1.Cor.6.*

Post hoc dicimus: Sanctificetur nomen tuum:non quod optemus Deo,vt sanctificetur orationibus nostris, sed quòd petamus ab eo, vt nomen eius sanctificetur in nobis. Cæterùm à quo Deus sanctificatur,qui ipse sanctificat? Sed quia ipse dixit: Sancti estote,quoniam ego sanctus sum,ideo petimus & rogamus, vt qui in baptismo sanctificati sumus,in eo quod esse cœpimus,perseueremus,& hoc quotidiè deprecamur. Opus est enim nobis quotidiana sanctificatione,vt qui quotidie, delinquimus,delicta nostra sanctificatione assidua repurgemus. Quæ autem sit sanctificatio, quæ nobis de Dei dignatione confertur, Apostolus prædicat,dicens: Neque fornicarij,neque idolis seruiẽtes,neque adulteri,neque molles,neque masculorum appetitores,neque fures,neque fraudulẽti,neque ebriosi,neque maledici,neque raptores regnum Dei consequentur. Et hæc quidem fuistis, sed abluti estis, sed iustificati estis, sed sanctificati estis in nomine domini nostri Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri. Sanctificatos nos dicit in nomine domini Iesu Christi,& in spiritu Dei nostri. Hæc sanctificatio vt in nobis permaneat, oramus. Et quia dominus & iudex noster sanato à se & viuificato comminatur iam non delinquere,ne quid ei deterius fiat,hanc continuis orationibus precem facimus,hoc diebus ac noctibus postulamus, vt sanctificatio & viuificatio, quæ de Dei gratia sumitur, ipsius protectione seruetur. *Sanctificetur nomen tuum.* *Leuit.20.* *Sanctificationẽ quam petamus* *Delinquimus quotidie.* *1.Cor.6.*

Sequitur in oratione (Adueniat regnum tuum) Regnum etiam Dei repræsentari nobis petimus,sicuti & nomen eius,vt in nobis sanctificetur postulamus. Nam Deus quando non regnat, aut apud eum quando incipit,quod & semper fuit, & esse non desinit? Nostrum regnum petimus aduenire à Christo nobis repromissum, Christi sanguine & passione quæsitum,vt qui in seculo antè seruiuimus,postmodum Christo dominante regnemus,sicut & ipse pollicetur & dicit: Venite benedicti patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi. Potest verò fratres dilectissimi & ipse Christus esse regnum Dei,quod venire quotidie cupimus:cuius aduentus vt citò nobis repræsentetur optamus. Nam cùm resurrectio ipse sit,quia in ipso resurgimus, sic & regnum Dei potest ipse intelligi, quia in illo regnaturi sumus. Benè autem regnum Dei petimus, id est,regnum cœleste,quia est & terrestre regnum. Sed qui renunciauit iam seculo,maior est & honoribus eius & regno, & ideò soli se Deo & Christo dicat, non terrena, sed cœlestia regna desiderat. *Adueniat regnum tuum.* *Matth.25.* *Christus regnũ Dei dicitur.* *Regnum cœleste & terrestre.*

Cõtinua autem oratione & prece opus est,ne excidamus à regno cœlesti, sicut Iudæi, quibus hoc promissum prius fuerat,exciderunt,domino manifestante & probante:Multi,inquit, venient ab Oriente & Occidente, & recumbent cum Abraham,Isaac, & Iacob, in regno cœlorum:Filij autem regni expellentur in tenebras exteriores: illic erit ploratio & stridor dentium. Ostenditur quia ante filij regni Iudæi erant, quando & filij Dei esse perseuerabant. Postquàm cessauit circa illos nomen paternũ,cessauit & regnum. Et,ideò nos Christiani qui in oratione appellare patrem Deum cœpimus, & nos vt regnum Dei nobis veniat oramus:addimus quoque & dicimus: (Fiat voluntas tua sicut in cœlo & in terra) non petimus vt Deus faciat quod vult, sed vt nos facere possimus, quod Deus vult. Nam Deo quis obsistit,quò minus quod velit faciat? Sed quia nobis à diabolo obsistitur,quò minus per omnia noster animus atque actus Deo obsequatur, oramus & petimus,vt fiat in nobis voluntas Dei,quæ vt fiat in nobis,opus est Dei voluntate,id est,opere eius & protectione, quia nemo suis viribus fortis est, sed Dei indulgentia & misericordia tutus est. Denique & Deus infirmitatem hominis,quam portabat, ostendens ait: pater,si fieri potest,transeat à me calix iste. Et exemplum discipulis suis tribuens,vt non voluntatem suam,sed Dei faciant, addidit dicens: Veruntamen non quod ego volo, sed quod tu. Et alio loco dicit: Non descendi de cœlo,vt faciam voluntatem meam, sed eius qui me misit. Quod si filius obaudiuit,vt faceret patris voluntatem,quantò magis seruus obaudire debet, vt faciat domini voluntatem? sicut in epistola sua Ioannes quoque ad faciẽ- *Continua prece opus est.* *Matth.8.* *Fiat voluntas tua,&c.* *Rom.9.* *Esa.45.* *Voluntas Dei protectio.* *Matth.20.*

faciendam voluntatem Dei hortatur & instruit dicens: Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. Si quis dilexerit mundum, non est charitas patris in illo, quia omne quod in mundo est, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & ambitio seculi, quæ non est à patre, sed ex concupiscentia mundi: & mundus trãsibit & concupiscentia eius. Qui autem fecerit voluntatem Dei, manet in æternum.

1. Ioan. 2.

Qui in æternum manere volumus, Dei qui æternus est, voluntatem facere debemus. Voluntas autem Dei est, quam Christus & docuit & fecit. Humilitas in conuersatione, stabilitas in fide, verecundia in verbis, in factis iustitia, in operibus misericordia, in moribus disciplina, iniuriam facere nõ nosse, & factam posse tolerare, cum fratribus pacem tenere, Deum toto corde diligere, amare in illo, quòd pater est, timere, quòd dominus, Christò nihil omninò præponere, quia nec nobis ille quicquam præposuit, charitati eius inseparabiliter adhærere, cruci eius fortiter ac fidenter assistere, quãdo de eius nomine & honore certamen est, exhibere in sermone constantiam, qua confitemur, in quæstione fiduciam, qua congredimur, in morte patientiam, qua coronamur: hoc est, cohæredẽ Christi velle esse, hoc est, præceptum Dei facere, hoc voluntatem patris implere. Fieri autem petimus voluntatem Dei, vt in cœlo & in terra, quod vtrunque ad consummationem nostræ incolumitatis pertinet & salutis. Nam cùm corpus è terra, & spiritum possideamus è cœlo, ipsi terra & cœlum sumus, & in vtroq;, id est, & corpore & spiritu, vt Dei voluntas fiat oramus. Est enim inter carnem & spiritum colluctatio, & discordantibus aduersus se inuicem quotidiana congressio, vt non quæ volumus, ipsa faciamus, dum spiritus cœlestia & diuina quærit, caro terrena & secularia cõcupiscit: & ideò petimus inter duo ista ope & auxilio Dei concordiam fieri, vt dum & spiritu & carne voluntas Dei geritur, quę per eum renata est, anima seruetur. Quod apertè atque manifestè Apostolus Paulus sua voce declarat: Caro, inquit concupiscit aduersus spiritũ, & spiritus aduersus carnem. Hæc enim inuicem aduersantur sibi, vt non quæcunque vultis, ipsa faciatis. Manifesta autem sunt facta carnis, quæ sunt adulteria, fornicationes, immunditiæ, spurcitiæ, idolatria, veneficia, homicidia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, animositates, prouocationes, simultates, dissensiones, hæreses, inuidiæ, ebrietates, commessationes, & his similia, quæ prædico vobis, sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt. Fructus autem spiritus est charitas, gaudiũ, pax, bonitas, magnanimitas, fides, mansuetudo, continentia, castitas. Et idcircò quotidianis, imò continuis orationibus hoc precamur, & in cœlo & in terra voluntatem circa nos Dei fieri, quia hæc est voluntas Dei, vt terrena cœlestibus cedant, spiritualia & diuina præualeant.

Voluntas Dei, quæ?

Sicut in cœlo et in terra.

Colluctatio carnis & spiritus.

Opera carnis.

Galat. 5.

Opera spiritus.

Alia interpretatio.

Potest etiam sic intelligi fratres dilectissimi, vt quoniam mandat & monet dominus etiam inimicos diligere, & pro ijs quoque qui nos persequuntur orare, petamus & pro illis qui adhuc in terra sunt, & necdum cœlestes esse cœperunt, vt & circa illos voluntas Dei fiat, quam Christus hominem conseruando & redintegrando perfecit. Nam cũ discipuli ab eo non iam terra appellentur, sed sal terræ, & Apostolus primum hominẽ vocet de terræ limo, secundum verò de cœlo, meritò & nos qui esse debemus patri Deo similes, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos, sic Christo monẽte oramus & petimus, vt precem pro omnium salute faciamus, vt quomodo in cœlo, id est, in nobis per fidem nostram voluntas Dei facta est, vt essemus de cœlo, ita & in terra, hoc est, in illis non credentibus fiat voluntas Dei, vt qui adhuc sunt prima natiuitate terreni incipiant esse cœlestes ex aqua & spiritu nati.

Matth. 5.

1. Corinth. 15.

Procedente oratione postulamus & dicimus: Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Quod potest & spiritaliter & simpliciter intelligi, quia & vterque intellectus vtilitate diuina proficit ad salutem. Nam panis vitæ Christus est, & panis hic omniũ non est, sed noster est: & quomodo dicimus pater noster, quia intelligentium & credentium pater est, sic & panem nostrum vocamus, quia Christus noster, qui corpus eius contingimus, panis est. Hunc autem panem dari nobis quotidie postulamus, ne qui in Christo sumus, & Eucharistiam quotidie cibum salutis accipimus, intercedente aliquo grauiore delicto, dum abstenti & non communicantes à cœlesti pane prohibemur, à Christi corpore seperemur, ipso prædicante & monente: Ego sum panis vitæ, qui de cœlo descendi. Si quis ederit de hoc pane, viuet in æternum. Panis autem, quem ego dedero, caro mea est pro seculi vita. Quando ergo dicit in æternum viuere, si quis ederit de eius pane, vt manifestum est eos viuere, qui corpus eius attingunt, & Eucharistiam iure communicationis accipiunt, ita contrà timendum est & orandum, ne dum quis abstentus separatur à Christi corpore, separatus remaneat à salute, comminante ipso & dicente: Nisi ederitis carnem filij hominis, & biberitis sanguinem eius, non habebitis vitam in vobis. Et ideò panem nostrum, id est, Christum dari nobis quotidie petimus, vt qui in Christo manemus

Panem nostrũ quotidianum.

Ioan. 6.

Ibidem.

Alias Christi carnem.

mus & viuimus,à sanctificatione & corpore eius non recedamus.

Potest verò & sic intelligi,vt qui seculo renunciauimus, & diuitias eius & pompas fi dei gratia spiritalis abiecimus, cibum nobis tantùm petamus & victum,cùm instruat do minus & dicat: Qui non renunciauerit omnibus, quæ sunt eius, non potest meus discipulus esse. Qui autem Christi cœpit esse discipulus,secundùm vocem magistri sui renun cians omnibus, quæ possidet diurnum debet cibum petere, nec in longum desideria petitionis nostræ extendere, ipso iterùm domino præscribente & dicente: Nolite in crastinum cogitare: Crastinus enim dies ipse cogitabit sibi,sufficit diei malitia sua. Meritò ergo Christi discipulus victum sibi in diem postulat, qui de crastino cogitare prohibetur, quia & contrarium nobis est & repugnans, vt quæramus in seculo diu viuere, qui petimus regnum Dei velociter aduenire. Sic & beatus Apostolus monet,formans & corroborans spei nostræ ac fidei firmitatem: Nihil,inquit,intulimus in hunc mũdum, verùm neque auferre quid possumus: Habentes itaque exhibitionem & tegumentum,his contenti simus. Qui autem volunt diuites fieri, incidunt in tentationem & muscipulas diaboli,& desideria multa & nocentia, quæ mergunt hominem in perditionem & in interitum. Radix enim omnium malorum est cupiditas, quam quidam appetentes naufraga uerunt à fide,& inseruerunt se doloribus multis. Docet non tantùm contemnendas, sed & periculosas esse diuitias,illic esse radicem malorum blandientium, cæcitatẽ mentis humanæ occulta deceptione fallentium. Vnde & diuitem stultum seculares copias cogitantem,& se exuberantium fructuũ largitate iactantẽ redarguit Deus dicẽs: Stulte hac nocte expostulatur anima tua: quæ ergo parasti,cuius erunt? Lætabatur stultus in fructibus nocte moriturus,& cui vita iam deerat,victus abundantiam cogitabat. Contrà autẽ dominus perfectum & consummatum docet fieri, qui omnibus suis venditis,atq; in vsum pauperum distributis,thesaurum sibi condit in cœlo. Eum dicit posse se sequi, & gloriã dominicæ passionis imitari,qui expeditus & succinctus, nullis laqueis rei familiaris inuoluitur,sed solutus ac liber, facultates suas ad Deum ante præmissas ipse quoque comitatur. Ad quod vt possit vnusquisque nostrum parare se,sic discit orare, & de orationis lege qualis esse debeat noscere. Neque enim deesse quotidianus cibus potest iusto, cùm scriptum sit: Non occidet dominus fame animam iusti. Et iterùm: Iunior fui & senui,& non vidi iustum derelictum,neque semen eius quærens panem. Item dominus promittat & dicat: Nolite cogitare dicentes, quid edemus, aut quid bibemus, aut quo vestiemur? hæc enim nationes quærunt. Scit pater vester,quia horum omniũ indigetis. Quærite primum regnum & iustitiam Dei,& hæc omnia apponentur vobis. Quærentibus regnum & iustitiam Dei,omnia promittit apponi. Nam cùm Dei sint omnia,habenti dominum nihil deerit,si Deo ipse non desit. Sic Danieli in leonum lacu iussu regis incluso,prandium diuinitus procuratur, & inter feras esurientes & parcentes homo Dei pascitur. Sic alitur Helias in fuga, & in solitudine coruis ministrantibus,& volucribus cibum sibi apportantibus in persecutione nutritur. Atque ô humanæ malitiæ detestanda crudelitas: feræ parcunt,aues pascunt,homines insidiantur & sæuiunt.

Alia interpretatio. *Alias non est spiritalis.* *Luc.14.* *Diurna debet esse petitio nostra.* *Matth.6.* *1.Tim.6.* *Cupiditas malorum radix.* *Luc.12.* *Matth.9.* *Non deerit victus iusto.* *Prouerb.10.* *Psalm.36.* *Matth.6.* *Dan.14.* *3.Reg.17.*

Post hæc & pro peccatis nostris deprecamur dicentes: Et remitte nobis debita nostra, sicut & nos remittimus debitoribus nostris. Post subsidium cibi,petitur et venia delicti, vt qui à Deo pascitur,in Deo viuat,nec tantùm præsenti tẽporali vitæ, sed & æternæ consulatur,ad quam veniri potest,si peccata donentur,quæ debita dominus appellat,sicut in Euangelio suo dicit: Remisi tibi omne debitum,quia me rogasti. Quàm autem necessariè, quàm prouidenter & salubriter admonemur, quòd peccatores sumus, qui pro peccatis rogare compellimur, vt dum indulgentia de Deo petitur, conscientiæ suæ animus recordetur. Ne quis sibi quasi innocens placeat, & se extollendo plus pereat, instruitur & docetur sese peccare quotidie, dum quotidie pro peccatis iubetur orare. Sic denique Ioannes in epistola sua ponit dicens: Si dixerimus, quia peccatum non habemus,nos ipsos decipimus, & veritas in nobis non est. Si autem confessi fuerimus peccata nostra,fidelis & iustus est dominus,qui nobis peccata dimittat. In epistola sua vtrũque complexus est,quòd & rogare pro peccatis debeamus, & impetremus indulgentiã, cùm rogamus. Ideò & fidelem dixit dominum ad dimittẽda peccata, fidem pollicitationis suæ reseruantem. Quia qui orare nos pro debitis & peccatis docuit, paternam misericordiam promisit & veniam secuturam. Adiunxit planè & addidit legem, certa nos conditione & sponsione constringẽs, vt sic nobis dimitti debita postulemus, secundùm quod & ipsi debitoribus nostris dimittimus, scientes impetrari non posse quod pro peccatis petimus,nisi & ipsi circa debitores nostros paria fecerim⁹. Idcircò et alio loco dicit: In qua mẽsura mensi fueritis, in ea remetietur vobis. Et qui seruus post dimissum sibi à domino omne debitum,cõseruo suo noluit ipse dimittere,in carcerẽ relegatur. Quia indulgere

Remitte nobis debita nostra. *Nemo sine peccato.* *1.Ioan.1.* *Matth.7.* *Ibid.18.*

dulgere cõseruo suo noluit, quod sibi à domino indultum fuerat, amisit. Quę adhuc fortius Christus in præceptis suis maiore censurę suæ vigore proponit. Cùm steteritis, inquit, ad orationem remittite, si quid habetis aduersus aliquem, vt & pater vester, qui in cœlis est remittat peccata vobis: si autem vos non remiseritis, neque pater vester, qui in cœlis est, remittet peccata vobis. Excusatio tibi nulla in die iudicij supereſt, cùm secundum tuam sententiam iudiceris: & quod feceris, hoc & ipse patiaris. Pacificos enim & concordes atque vnanimes esse in domo sua Deus præcepit, & quales nos fecit secunda natiuitate, tales vult renatos perseuerare, vt qui filij Dei esse cœpimus, in Dei pace maneamus: & quibus spiritus vnus est, vnus sit animus & sensus. Sic nec sacrificium Deus recipit, dissidentis & ab altari reuertentem prius fratri reconciliari iubet, vt pacificis precibus Deus possit esse placatus. Sacrificium Deo maius est pax nostra, & fraterna concordia, & de vnitate patris & filij & spirituſsancti plebs adunata. Neque enim in sacrificijs, quæ Abel & Cain primi obtulerunt, munera eorum Deus, sed corda intuebatur, vt ille placeret in munere, qui placebat in corde. Abel pacificus & iustus, dum Deo sacrificat innocenter, docuit & cæteros quando ad altare munus offerunt, sic venire cum Dei timore, cum simplici corde, cum lege iustitiæ, cum concordiæ pace. Meritò ille dum in sacrificio Dei talis est ipse postmodum sacrificium Deo factus est, vt martyrium primus ostendens, initiaret & sanguinis sui gloria dominicam passionem, qui & iustitiam domini habuerat, & pacem. Tales denique à domino coronantur, tales in die iudicij à domino vindicabuntur. Cæterùm discordans & dissidens, & pacem cum fratribus non habens, secundum quod beatus Apostolus & scriptura sancta testatur, nec si pro nomine Christi occisus fuerit, crimen dissensionis fraternæ poterit euadere, quia sicut scriptum est: Qui fratrem suum odit, homicida est, nec ad regnum cœlorum peruenit, aut cùm Deo viuat homicida. Non potest esse cum Christo, qui imitator Iudæ maluit esse, quàm Christi: Quale delictũ est, quod nec baptismo sanguinis potest ablui? Quale crimen est, quod martyrio non potest expiari?

Matt. 11.

Pacẽ nos Deus colere vult.

Vindictæ & vltionis appetens remissionis peccatorum capax non est.

Genes. 4.

Ad offerendũ quomodo accedendum.

Alias cum domino iudicabunt.

Dissentio tauenda.

1. Ioan. 3.

Illud quoque necessariò admonet dominus vt in oratione dicamus: Et ne patiaris nos induci in tentationem. Qua in parte ostenditur nihil cõtra nos aduersari posse, nisi Deus antè permiserit, vt omnis timor noster & deuotio atque obsequium ad Deum conuertatur, cùm in tẽtationibus nostris nihil malo liceat, nisi potestas inde tribuatur: probat scriptura diuina, quæ dicit, Venit Nabuchodonosor rex Babyloniæ in Hierusalem, & expugnabat eam, & dedit eam Dominus in manu eius.

Ne nos inducas in tentationem.

4. Reg. 24.

Datur autem potestas aduersus nos malo, secundum nostra peccata, sicut scriptum est: Quis dedit in direptionem Iacob & Israël eis, qui prædantur illum? nónne Deus cui peccauerunt, & nolebant in vijs eius ambulare, neque audire legem eius, & superduxit super eos iram animaduersionis suæ? & iterum: Salomone peccante, & à præceptis & à vijs domini recedente sic positum est: Excitauit dominus Satan ipsi Salomoni. Potestas verò aduersus nos dupliciter datur, vel ad pœnam, cùm delinquimus, vel ad gloriam, cùm probamur: sicuti de Iob factum videmus, manifestante Deo & dicente: Ecce omnia quæcunque habet, in manus tuas do, sed ipsum, taue ne tangas. Et dominus in Euangelio loquitur tempore passionis. Nullam haberes aduersum me potestatem, nisi datum tibi esset desuper.

Esai. 42.

3. Reg. 11.

Tentationis causæ pœna vel probatio.

Iob. 1.

Ioan. 19.

Quando autem rogamus, ne in tentationem incidamus, admonemur infirmitatis & imbecillitatis nostræ, dum sic rogamus, ne quis se insolenter extollat, ne quis sibi superbè atque arroganter aliquid assumat, ne quis aut confessionis, aut passionis gloriam suã ducat, cùm dominus ipse humilitatem docens dixerit: Vigilate & orate, ne veniatis in tentationem. Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma: vt dum præcedit humilis & summissa confessio, & datur totum Deo, quicquid suppliciter cum timore & honore Dei petitur, ipsius pietate præstetur.

Marc. 14.

Post ista omnia in consummatione orationis venit clausula, vniuersas petitiones & preces nostras collecta breuitate concludens. In nouissimo enim ponimus: Sed libera nos à malo: Comprehendens aduersa cuncta, quæ contra nos in hoc mundo molitur inimicus, à quibus potest esse fida & firma tutela, si nos Deus liberet, si deprecantibus atq; implorantibus opem suam præstet. Quãdo autem dicimus: libera nos à malo, nihil remanet, quòd vltrà adhuc debeat postulari, cùm semel protectionem Dei aduersus malum petamus, qua impetrata contra omnia, quę diabolus et mundus operantur, securi stamus et tuti. Quis enim ei de seculo metus est, cui in seculo Deus tutor est?

Sed libera nos à malo.

Per malum quid intelligimus.

Quid mirum, fratres dilectissimi, si oratio talis est, quam Deus docuit, qui magisterio suo omnem precem nostram salutari sermone breuiauit? Hoc iam per Esaiam Prophetam fuerat antè prædictum, cùm plenus Spiritu sancto de Dei maiestate ac pietate loquere-

Esai. 10.

Præcepta Dei breuissima.

queretur: Verbum consummans, inquit, & breuians in iustitia, quoniam sermonẽ breuiatum faciet Deus in toto orbe terræ. Nam cùm Dei sermo dominus noster Iesus Christus omnibus venerit, & colligens doctos pariter & indoctos, omni sexui atque ætati præcepta salutis ediderit, præceptorum suorum fecit grande compendium, vt in discipli na cœlesti discentium memoria non laboraret, sed quod esset simplici fidei necessarium, velociter disceret, quid sit vita æterna, sacramentũ vitæ, magna & diuina breuitate complexus est dicens: Hæc est autem vita æterna, vt cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. *Ioan.17.* Item cùm de lege & Prophetis præcepta prima maiora decerperet: Audi, inquit, Israël, dominus Deus tuus, Deus vnus est, Et diliges dominum Deũ tuũ de toto corde tuo, & de tota anima tua, & de tota virtute tua: hoc est primum: & secundum simile huic: Diliges proximum tuum tãquàm te. *Deut.6.* In his duobus præceptis tota lex pendet & Prophetæ: & iterùm: Quæcunq; volueritis vt faciant vobis homines bona, ita & vos facite illis. Hæc enim lex & Prophetia.

Nec verbis tantùm, sed & factis orare nos dominus docuit ipse orãs frequẽter & deprecans, & quid facere nos oporteret exẽpli sui cõtestatione demonstrans, sicut scriptum est: Ipse autẽ fuit secedens in solitudinem & orans: & iterum: Exiuit in montẽ orare, & fuit pernoctans in oratione Dei. Quòd si ille orabat, qui sine peccato erat, quantò magis peccatores oportet orare? Etsi ille per totã noctẽ iugiter vigilãs, cõtinuis precibus orabat, quãtò nos magis in frequentãda oratiõe debemus nocte vigilare? Orabat autẽ dominus & rogabat non pro se (quid eñ pro se innocẽs precaretur?) sed pro delictis nostris, sicut & ipse declarat, cũ dicit ad Petrum. Ecce Satanas expetiuit, vt vos vexaret quomodo triticum, ego autẽ rogaui pro te, ne deficiat fides tua. Et postmodum pro omnibus patrem deprecatur dicens: Non pro his autem solis rogo, sed & pro illis, qui crediturí sunt per verbum ipsorũ in me, vt omnes vnum sint sicut tu pater in me & ego in te, vt & ipsi in nobis vnum sint. Magna domini propter salutem nostram benignitas pariter & pietas, vt non contentus, quòd nos sanguine suo redimeret, adhuc pro nobis amplius & rogaret. Rogantis autem desiderium videte quod fuerit, vt quo modo vnum sunt pater & filius, sic & nos in ipsa vnitate maneamus, vt hinc quoq; possit intelligi, quantum delinquat, qui vnitatẽ scindit & pacem, cùm pro hoc & rogauerit dominus, volens scilicet plebem suam vnire, cùm sciret ad regnum Dei discordiam non venire.

Matt.7. Verbis & factis orare nos Dominus docuit Luc.9. Matt.14. Mar.6. Orat. Christi fuit pro nobis. Luc.22. Ioan.17.

Quando autem stamus ad orationem, fratres dilectissimi, vigilare, & incumbere ad preces toto corde debemus. Cogitatio omnis secularis & carnalis abscedat, nec quicquam tunc animus, quàm id solum cogitet quod precatur. Ideo & sacerdos ante orationem præfatione prẽmissa, parat fratrum mentes dicendo: Sursum corda, vt dum respondet plebs, habemus ad dominum, admoneatur nihil aliud se quàm dominum cogitare debere. Claudatur contra aduersarium pectus, & soli Deo pateat nec ad se hostem Dei tempore orationis adire patiatur. Obrepit enim frequenter & penetrat, & subtiliter fallens preces nostras à Deo auocat, vt aliud habeamus in corde, aliud in voce, cùm intentione syncera Deum debeat non vocis sonus, sed animus & sensus orare: Quæ autem segnitia est alienari, & capi ineptis cogitationibus & profanis, cùm Deũ deprecaris, quasi sit aliud quod magis debeas cogitare, quàm id quòd cùm Deo loqueris? Quomodo te audiri à Deo postulas, cùm teipsum non audias? Vis esse Deum memorem tui cùm rogas, cùm tu ipse memor tui non sis? hoc est, ab hoste in totum non cauere, hoc est, quando oras Deum, maiestatem Dei negligẽtia orationis offendere, hoc est, vigilare oculis, & corde dormire, cùm debeat Christianus & cùm dormit oculis, corde vigilare. Sicut scriptum est ex persona Ecclesiæ loquentis in Cantico canticorũ. Ego dormio & cor meum vigilat: Quapropter solicitè & cautè Apostolus admonet dicens: Instate orationi vigilantes in ea: docens scilicet & ostendens eos impetrare quod postulãt de Deo posse, quos Deus videat in oratione vigilare.

Præparatio ad orationem qualis esse debeat. Cogitatio carnalis abijcienda. Sursum corda. Oratio debet esse attenta vel intenta. Cant.5. Coloss.4. Matt.3.

Orantes autem non infructuosis nec nudis precibus ad Deum veniãt. Inefficax petitio est, cùm precatur Deum sterilis oratio. Nam cùm omnis arbor non faciens fructum excidatur, & in ignem mittatur, vtiq; & sermo non habẽs fructum, promereri Deũ non potest, qui nulla est operatiõe fœcũdus. Et ideò scriptura diuina instruit dicẽs: Bona est oratio cum ieiunio & eleemosyna. Nã qui in die iudicij præmiũ pro operibus & eleemosynis redditurus est, hodie quoq; ad orationẽ cũ operatiõe veniẽti benignus auditor est. Sic deniq; Corneli⁹ Centurio cũ oraret meruit audiri: Fuit faciens multas eleemosynas in plebẽ, & semper orans Deum: huic circa horã nonã oranti, astitit angelus testimonium reddens sui operis & dicẽs: Corneli orationes tuæ & eleemosynæ ascenderunt ad memoriã coram Deo. Citò orationes ad Deum ascendunt, quas ad Deum merita nostri operis imponunt. Sic & Raphael angelus Tobiæ oranti semper, & semper operanti testis fuit dicens:

Orationis comites ieiunium & eleemosyna Tobiæ.12. Cornelius centurio. Actor.10. Tobiæ.12.

dicens: Opera Dei reuelare & confiteri honorificum est. Nam quando orabas tu & Sara, ego obtuli memoriam orationis vestræ in conspectu claritatis Dei. Et cùm sepelires tu mortuos simpliciter, & quia non es cũctatus exurgere & derelinquere prandiũ tuum, & abijsti & condidisti mortuum, & missus sum tentare te. Et iterum: Me misit Deus curare te, & Saram nurum tuam. Ego enim sum Raphaël vnus è septem angelis iustis, qui assistimus & conuersamur ante claritatem Dei. Per Esaiam quoque dominus admonet & docet similia contestans: Solue, inquit, omnem nodum iniustitiæ, resolue suffocationes impotentium commerciorum, Dimitte quassatos in requiem, & omnem cogitationem iniustam dissipa. Frange esurienti panem tuum, & egenos sine tecto induc in domum tuam. Si videris nudum vesti, & domesticos seminis tui nõ despicies. Tunc erumpet temporaneum lumen tuum, & vestimenta tua citò orientur, & præibit ante te iustitia, & claritas Dei circundabit te. Tunc exclamabis & Deus exaudiet te dum adhuc loqueris, dicet: Ecce adsum. Adesse se repromittit, & audire & protegere se eos dicit, qui iniustitiæ nodos de corde soluentes, & eleemosynas circa domesticos Dei secundùm eius præcepta facientes, dum audiunt quod Deus præcepit fieri, ipsi quoque à Deo merentur audiri. Beatus Apostolus Paulus in necessitate pressuræ adiutus à fratribus, opera quæ fiunt, sacrificia Dei dixit esse. Saturatus sum, inquit, percipiens ab Epaphrodito ea, quæ à vobis missa sunt, odorem suauitatis, sacrificium acceptum & placitum Deo. Nam quando quis miseretur pauperis, Deo fœnerat, & qui dat minimis, Deo donat, spiritaliter Deo suauitatis odorem sacrificat.

Raphael angelus.
Esai. 54.
Esai. 58.
Philip. 4.

Orationis tempora.

In orationibus verò celebrandis inuenimus obseruasse tres cum Daniele pueros, in fide fortes, & in captiuitate victores horam tertiam, sextam, nonam, sacramento scilicet trinitatis, quæ in nouissimis temporibus manifestari habebat. Nam & prima hora in tertiam veniens consummatum numerum trinitatis ostendit. Itemque ad sextã quarta procedens, declarat alteram trinitatem: Et quando à septimâ nona completur per ternas horas trinitas perfecta numeratur, quæ horarum spatia iam pridem spiritaliter determinantes adoratores Dei, statutis & legitimis ad precem temporibus seruabant, & manifestata postmodum res est, sacramentum olim fuisse, quod ante sic iusti precabantur. Nam super discipulos hora tertia descendit Spiritussanctus, qui gratiam dominicæ repromissionis impleuit. Item Petrus hora sexta in tectum superius ascendens signo pariter & voce Dei monentis instructus est, vt omnes ad gratiam salutis admitteret, cùm de emundandis gentibus ante dubitaret. Et Dominus hora sexta crucifixus ad nonam, peccata nostra sanguine suo abluit, & vt redimere & viuificare nos posset, tunc victoriam suam passione perfecit. Sed nobis fratres dilectissimi præter horas antiquitus obseruatas orandi, nũc & spatia & sacramenta creuerunt. Nam & mane orandũ est, vt resurrectio Domini matutina oratione celebretur, quod olim Spiritussanctus designat in Psalmis, dicens: Rex meus & deus meus, quoniam ad tẽ orabo domine manè, & exaudies vocem meam, manè assistam tibi, & contemplabor te. Et iterùm per prophetam loquitur Dominus, Diluculo vigilabunt ad me, dicentes eamus & reuertamur ad dominum Deum nostrum. Recedente item sole ac die cessante, necessario rursus orandum est. Nam quia Christus sol verus est, & dies verus sole ac die seculi recedente, quando oramus & petimus, vt super nos lux denuò veniat, Christi precamur aduentum, lucis æternæ gratiam præbiturum. Christum autem diem dictum, declarat in Psalmis Spiritussanctus: Lapis, inquit, quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli: à domino factum est illud, & est mirabile in oculis nostris. Iste est dies, quem fecit dominus, ambulemus & iocundemur in eo: Item quòd sol appellatus sit, Malachias Propheta testatur, dicens: Vobis autem, qui timetis nomen domini, orietur Sol iustitiæ, & in alis eius curatio est. Quod si in scripturis sanctis sol verus & dies verus est Christus, hora nulla à Christianis excipitur, quòminus frequenter ac semper Deus debeat adorari, vt qui in Christo, hoc est in sole & in die verò sumus, insistamus per totum diem precibus & oremus, & quando mundi lege decurrens vicibus alternis nox reuoluta succedit, nullum de nocturnis tenebris esse orantibus damnum potest, quia filijs lucis & in noctibus dies est. Quando enim sine lumine est, cui lumen in corde est? Aut quando sol ei & dies non est, cui sol & dies Christus est? Qui autem in Christo, hoc est, in lumine semper sumus, nec noctibus ab oratione cessemus. Sic Anna vidua sine intermissione rogans semper & vigilans, perseuerabat in promerendo Deo: sicut in Euangelio scriptum est: Non recedebat, inquit, de templo ieiunijs & orationibus seruiens nocte ac die. Viderint vel gentiles, qui nec dum illuminati sunt: vel Iudæi, qui deserto lumine in tenebris remanserunt.

Orandũ mane.
Psalm. 5.
Orandum vesperi.
Christus verus dies.
Psam 117.
Christus Sol.
Malach. 4.
Luc. 2.
Ambulandum semper in lumine.

Nos verò fratres dilectissimi, qui in domini luce semper sum⁹, qui meminim⁹ & tenemus,

mus,quid esse accepta gratia cœpimus,computemus noctem pro die.Ambulare nos credamus semper in lumine:non impediamur à tenebris, quas euasimus. Nulla sint horis nocturnis precum damna,nulla orationum pigra & ignaua dispendia. Per Dei indulgentiam recreati spiritaliter & renati, imitemur quod futuri sumus, habituri in regno sine interuentu noctis solum diem.Sic nocte quasi in lumine vigilemus,oraturi semper & acturi gratias Deo,hic quoq; orare & gratias agere non desinamus. *Alias:solem & diem.*

Explicatio salutationis Angelicæ.

CAPVT LX.

SIc moribus receptum est in sancta Catholica Ecclesia, neque recens fuisse videtur hoc institutum,vt orationi dominicæ, virginis Mariæ salutatio subiungatur:quam etiam in Liturgia sua Ioannes Chrysostomus, non sine præfatione quadam inserendam esse putauit.His enim verbis Mariam affatur:Vt verè dignum & iustum est,glorificare te Deiparam,& semper beatissimam,& penitùs incontaminatam Dei nostri matrem : honoratiorem Cherubin, & gloriosiorem incomparabiliter Seraphin, quæ citra corruptionem Deum peperisti,verè Deiparam te magnificamus.Aue gratia plena Maria, Dominus tecũ:benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui, quoniam saluatorem animarum nostrarum peperisti. Quidni glorificemus autem?quidni magnificemus eam?quam electam à seculo,quam ab altissimo præcognitam, sibiq; præparatam,quam longè antè patribus nostris cœlitus promissam,quàm typis mysticis adumbratam,quàm prophetarum oraculis videmus esse prenunciatam? Hæc est enim illa, de qua in ipsis adhuc rudis mundi primordijs cõditor ipse primum edidit vaticinium: olim fore mulierem,quæ calcaneo lethiferi serpentis caput protereret: Hæc est noui Adæ noua Eua:nõ nouerca, quòd illa vetus, quæ suos fœtus,prius etiam quàm pararet,extinxit:sed mater:neque mater morientium,quòd illa,sed reuiuiscentium : quæ mysterio quodam ineffabili, quod nulla possit humana mens comprehendere, de cuius osse genita fuerat, eum ipsa de sua carne vicissim genuit,nec ab alio fœcũdata,quàm quem peperit:vt inextricabili quodam ænigmate,simul eadem fuerit,& filia,& sponsa,& mater.Quid autem nobis aliud illa virga sacerdotalis adumbrabat,quæ sine radice germinauit?quàm huius virgineam fœcunditatem,quæ neque mortali manu consita, neque terreno succo irrigata,& cœlitus concipiendo floruit, & sine cruciatu pariendo viuificum fructum edidit. Iam & niueum illud Gedeonis vellus, quod in areæ siccæ medio maduit, cuius alius præfigurabat simulachrum, nisi Mariæ? quæ procul quidem à carnis contagio semota, verùm cœlesti rore ter compluta, trinitatis opificio Deum pura concepit, pura enixa est, pura post editum partum permansit.Cuius obtineat imaginem, nisi Mariæ diuini vatis insignis illa porta,non ad Aquilonem,vnde panditur omne malum,sed ad exortum spectans,vnde sol oritur nouus, & nouator omnium? cuius integritatis claustra Princeps pacis,non modò non violauit,vel ingrediens vel egrediens,verumetiã consecrauit. Verba Prophetæ sunt: Porta quæ prospiciebat ad orientem, clausa erit, & vir non transibit per eam,quoniam Dominus Deus Israël ingressus est per eam:eritq; clausa. Clausa fuit in Maria virginitatis porta,per quam intrauit Dominus Deus Israël, & per ipsam processit,& in æternum porta virginis clausa seruata virginitate permansit.Hanc denotabat signum illud magnum,quod in cœlo scribit apparuisse Ioannes:Mulier amicta sole,& luna sub pedibus eius,& in capite eius corona stellarũ duodecim. Fuit enim reuera Maria amicta lumine tanquã vestimento,fuit induta iustitiæ solẽ,eũ de quo scribit Apostolus: Induimini Dominum Iesum Christum:in illo manebat,& ipse in ea:vestiuit illum,& vestita est ab illo:vestiuit illum substantia suæ carnis,& vestita vicissim est ab eo, gloria maiestatis eius:vestiuit nube solem,& est ipsa vestita sole.Certè signũ hoc magnum est,mulier illæsa manens amicta sole:sed non est hæc mulieris potentia,non modò non humana,verùm ne angelica quidem , sed sublimiore quadam virtute factum est,ea nimirũ de qua dixit angelus:Spiritus sanctus superueniet in te. Quoniam verò poterat respondere: Spiritus Deus est:Deus autem noster ignis consumens est,quasi occurrens ait:virtus non mea, non tua,sed virtus altissimi obũbrabit tibi:Nihil vt sit mirũ, si sub tali vmbraculo, talis à muliere sustineatur amictus,Mysticus quoq; Mosy rubus flagrare visus,prægnantem huius virginitatem portendebat,quæ sola mortalium nomen est puerperæ promeri meruit,cum vxoris officium nunquàm præstitisset:Hanc præludebat & mulier illa Prophetica, quæ nouo quodã & inaudito miraculo, zona sui corporis illibata, virũ circundedit citra virilem operã. Siquidem Iesus Christus,antè Luciferũ genitus, ex hac sumpsit carnis initium,& quem cœli cœlorum non capiunt, qui implens omnia , cùm sit in omnibus,ab ijs tamen non capitur,nec tenetur, is intra virginis huius viscera claudi dignatus est.Reuera nouũ & inauditum ait Cyprianus,quòd in vteri materni angustia circũdedit

Orationi dominicæ salutatio angelica subiungi debet.
Mariæ enim omitt.
Gene.3.
Maria nouæ Eua.
Num.17. Virga sacerdotalis.
Vellus Gedeonis Iudic.6.
Ezech.44. Apoc.21. Esai.9.
Ezech.44. Porta clausa.
Mulier amicta sole.
Apoc.12. Psalm.103. Rom.13.
Luc.1. Ioan.4. Deut.4.
Rubus flagrãs. Exod.3.
Mulier prophetica. Hier.3. Psalm.109. 2.Paral.2.
Cyp.serm.de

natiuitate Christi. intra se fragilis caro virtutem altissimi,& ordinem rerum,cursumque naturæ mutauit sapientia Dei,& vbique est dilatata,plenitudinem sui,vasi infundens exiguo:sic est circundata vtero muliebri, vt tamen vniuersa ambiret, implens omnia,excedens cuncta, intra se omnia continens, extra vniuersa complectens. *Mons magnus. Daniel.2.* Mons etiam ille magnus, quem vidit Daniel,vnde sine manibus excisus est lapis,lapis angularis ille, qui fecit vtraque vnũ, cui nititur omnis ędificatio,non cessura tempestatibus huius seculi, in quem quisquis ceciderit,collidetur:mons,inquam, ille magnus, cuius nisi Mariæ typum gerebat? quam præ cæteris Esaias quoque,nunc de radice Iesse virgam orituram, nunc euidentius virginem parituram esse prædixit. *Esai.11. Esai.7. Prouer.13. Mulier fortis Maria.* Quam & Salomon requirere visus est,cùm diceret: Mulierem fortem quis inueniet? Non ignorabat vir ille sapiens, quanta sexus huius esset imbecillitas,quàm fragile corpus,quàm lubrica mens: Quoniam tamen & Deum promisisse legerat,& ita cõgruere videbat,vt qui per fœminam vicerat per fœminam vinceretur, cum stupore quodam & admiratione prorumpit in hęc verba: Mulierem fortem quis inueniet? quasi diceret:Si de manu fœminæ sic pendet & salus nostra omnium, & innocẽtiæ restitutio,& de hoste victoria,cumprimis esse fortem oportet,quæ tantùm ad opus hoc esse queat idonea. Quam ergo sic & oracula Prophetarum præcinuisse, & mysticæ Synagogæ typicas imagines deliniasse , & facundos Ecclesiæ doctores suis posteà virtutibus exornasse,suisque coloribus depinxisse videmus, quid ni laudes illius decãtemus? quid ni quoties vsus venerit,supplices opem illius imploremus?

Bernardus in sermone de virgine Maria. 2.Cor.3. Genes.2. Quòd si qui sunt,qui nobis obstrepant, dicentes : Nunquid non sufficit vnus Christus? Respõdet illis vnus ex præcipuis huius virginis amatoribus: Sufficere poterat Christus,siquidem omnis sufficientia nostra ex Deo est,sed nobis bonum nõ erat, hominem esse solum:congruum magis vt adesset reparationi nostræ sexus vterque, quoniam corruptioni neuter defuisset:Fidelis planè & potens mediator Dei & hominũ homo Christus Iesus, sed diuinam in eo homines reuerentur maiestatem , Deus autem noster ignis consumens est. *1.Tim.2. Heb.11. Psalm.57.* Quid ni vereatur peccator accedere, ne quemadmodum fluit cera à facie ignis, sic pereat ipse à facie Dei ? Opus est itaque mediatore ad mediatorem istum, nec alius nobis vtilior quàm Maria. *Genes.3.* Crudelis nimirum Eua,per quam serpens antiquus pestiferum etiam ipsi viro virus infudit,sed fidelis Maria , quæ salutis antidotum & viris & mulieribus propinauit. *De natiuitate Mariæ virginis* Illa ministra fuit seductionis , hæc propitiationis : Illa suggessit præuaricationem,hæc iniecit redemptionẽ. Ac in alio sermone. Quicquid illud est,quod offerre Deo paras,Mariæ commendare memento , vt eodem alueo ad largitorem gratiæ gratia redeat,quo influxit. Neque enim impotens erat Deus, & sine hoc aquæ ductu infundere gratiam prout vellet , sed tibi vehiculum voluit prouidere. Forte enim manus tuæ aut sanguine plenæ,aut infectæ muneribus, quòd non eas ab omni munere excussisti,ideò modicum illud,quod offerre desideras gratissimis illis, & omni acceptione dignissimis manibus offerendum tradere cura,si non vis sustinere repulsam. Neque verò solus hoc Bernardus ita sensit. *Maria aduocata & spes. In Thronis.* Nam & multis ante seculis beatus Ephrem Deiparam virginem,conciliatricem,aduocatam,& spem Christianorũ, vocat. *Iren.lib.5.contra hæres.* Andreas quoq; Hierosolymitanus,qui vixit ante annos prope mille,in sermone, quẽ scripsit in hanc ipsam salutationẽ Deiparæ virginis,vocat eam diuinam cum hominibus recõciliationem. Et qui fuit proximus Apostolorum temporibus Irenæus. Quemadmodũ Eua per angelicũ sermonem,inquit, seducta est,vt effugeret Deum,præuaricata verbũ eius ita Maria per angelicũ sermonem euangelizata est,vt portaret Deum,obediens eius verbo. Et sicut illa seducta est,vt effugeret Deũ,sic hæc suasa est,obedire Deo, vti virginis Euæ,virgo Maria fieret aduocata. Et quẽadmodum adstrictũ est morti genus humanum per virginem, soluatur per virginẽ,æqua lance disposita virginalis inobedientiæ per virginalẽ obedientiã . *Lib.1. Inuocatio Mariæ.* Quæ postrema verba citantur etiã ab Augustino contra Iulianũ scribente. Quin & alij pleriq; sancti patres Deiparam virginẽ,& inuocarũt ipsi,& cæteris vt inuocarent auctores fuerũt,quẽadmodum vbi nobis de sanctorũ inuocatiõe sermo fuit,pluribus verbis demonstratum est. *Ath.in Euangelium de sancti. Deipara.* Vnius tantùm Athanasij locũ hic adscribemus,qui sic virginem hãc alloquitur: Ad te clamamus,recordare nostri sanctissima virgo,quæ etiam à partu virgo permansisti , & retribue nobis pro exiguis istis eloquijs magna dona ex diuitijs tuarum gratiarum,tu quæ gratia plena es. Nam ideò his vocibus, vt ex re ipsa desumptis, & natura laudatoris præcipuè in tuum encomium vtimur,si quando hymnus, si quando laus tibi siue à nobis,siue ab vniuersa creatura effertur. Tibi,inquam,gratiosæ dominæ nostræ reginæ,heræ,matri Dei,arcæ sanctuarij. Ac interiectis nõnullis. Ab istis,inquit,hierarchijs cœlestibus , deinde nos hierarchiæ terrestres exaltationes Dei in gutture ferentes, siue quod didicimus , siue quòd mutuò hæc verba sumpserimus, exaltamus te magna & canora voce,dicentes: Aue gratiosa,dominus tecum, intercede hera & domina, & regina,

& mater Dei pro nobis. Cæterùm si quis alius, certè Bernardus is fuisse videtur, qui cùm alijs in rebus, quod illi ipsi confitentur, qui segregauerunt semeipsos, tùm quod ad honores attinet vel Deiparæ virgini, vel sanctis tribuendos, præclaro semper vsus fuerit iudicio. Indicat hoc vel epistola, quam scripsit ad Canonicos Lugdunenses, vel sermones, quos de sanctis non paucos edidit, in quibus omnibus adeò non transfert in homines Dei gloriam, vt minus etiam virgini Deiparæ tribuere videatur, quàm à multis tribui vidimus. Vocauit nihilominus is Mariam virginem, aduocatam vocauit matrem misericordiæ, vocauit reginam cœlorum. Quamobrem nihil est quòd huius auctoritatem quisquam sequi dubitet in re præsertim tam vetusta, receptoque totius Ecclesiæ more confirmata. Si qui diuos colit, Christum in diuis colit: qui sanctos laudat, Christum laudat in sanctis: qui sanctos inuocat, Christi per sanctos auxilium inuocat: qui sanctos imitatur, Christũ imitatur in sanctis: qui sanctos adorat, Dei dona in sanctis adorat: quãto magis idẽ quisq; facere credendus est in ea colenda, laudãda, inuocãda, adoranda, ex cuius vtero processit is, per quem sancti sunt, quotquot sancti sunt. Affectus in matrẽ, pietas est in filium, quandoquidem in matre filium, & matrem ob filium veneramur, vt omnis honos matri præstitus, in ipsum redundet filium. Hic est enim in omnibus & super omnes colendus, glorificandus, imitandus, inuocandus, adorandus. Quæ quidem omnia si suo modo quodam sanctis tribuantur, manet nihilominus Deo sua gloria, nulli communicabilis.

Epist. 172. In vi. serm. de assumptione.

Verùm nos ad salutationem Angelicã, de qua nobis initiò sermo fuit, redeamus: quæ tantò nobis debet esse commendatior, quòd non ab hominis ingenio profecta, verum de cœlo per angeli præconium in terras est delata: tum autem, ita breuis est & succincta, vt in ea ediscenda nihil esse queat negocij: & verborum in ea numerum, sententiarũ superat vbertas. Huc accedit, quòd quoties hac vtimur salutatione, felicis illius horæ statim admonemur, quæ prima post infelicem parentis nostri casum humano generi læta cum primis illuxit, Qua Deus afflictionem populi sui miseratus, misso angelo, fœminam sibi delegit, cuius ministerio, quam per fœminam diabolus inuexerat, mortem aboleret, eamque vita sempiterna commutaret.

Salutationis Angelicæ commendatio.

Sed iam ipsum angelum loquentem audiamus. Is ad Mariam virginem ingressus ait: AVE GRATIA PLENA. Nouã quidem hæc tum fuit salutandi formula, quam in omni scriptura negat Origenes se inuenire potuisse, Græca vox, quæ legitur apud Lucam, non saluere tantùm vel auere, verumetiam gaudere significat & valere. Nec vlla potuit Angelus vti voce magis apta & apposita. Siquidem quæ veræ voluptatis auctorem conceptura, & quem Eua miseris mortalibus mœrorẽ ingentem inuexerat, eum erat sempiterno gaudio commutatura, quonam alio quàm gaudij vocabulo salutatam eam oportuit? Quamobrem rectè Chrysologus: In hac voce, inquit, oblatio est, oblatio muneris, non simplex salutationis officium. Quod munus nato Christo pastoribus obtulerat angelus, dicens: Euangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo, quia natus est vobis hodie Saluator: Idem hoc munus, idem gaudium obtulit tũ virgini Mariæ, cùm ex ea natum iri Saluatorem renunciauit. Legimus autem & de Stephano, quòd fuerit plenus gratia & fortitudine: de Ioanne quoque Baptista: de Elizabeth: de Zacharia: de Apostolis dicit scriptura, quòd repleti fuerunt Spiritusancto: neque tamen propterea credendum est, quòd similiter vt Deipara, gratia vel Spiritusancto repleti fuerint: Nam neque conceperunt illi de Spiritusancto, sicut Maria, nec habitauit in illis plenitudo diuinitatis corporaliter quemadmodum in Maria, cui quæ per partes alijs est præstita singulis, totam se simul infudit gratiæ plenitudo, quæ descendit in eam sicut pluuia in vellus. Vellus cùm sit de corpore, nescit corporis passiones, ita virginitas cùm sit in carne, carnis ignorat vitia. Cœlestis igitur imber in virgineum vellus Mariæ placido se fudit illapsu, & tota diuinitatis vnda bibulo se nostræ carnis celauit in vellere, donec per patibulum crucis expressum, terris omnibus pluuiam salutis effunderet.

Aue. Orig. hom. 6. in Lucam. Chry. ser. 140. Luc. 2. Gratia plena. Actor. 6. Luc. 1. Actor. 2 & 4.

Hac igitur ratiõe, plena gratia dicitur, quod sola est Maria, de qua propter honorẽ domini, nullã prorsus cũ de peccatis agitur, haberi quæstionẽ, nõ modò Augustinus, verũ etiã vniuersa voluit Ecclesia: quod vel indè sciri possit, ad vincendũ ex omni parte peccatũ plus ei gratiæ collatũ esse, quia cõcipere & parere meruit, quẽ cõstat nullũ habuisse peccatum. Etenim hac vna virgine excepta, si sanctos alios omnes & sanctas cùm hic viuerẽt, cõgregarẽ licuisset, & interrogare, num fuerint absq; peccato, quantalibet fuerint in isto corpore excellentia sanctitatis, incunctanter vna voce cuncti clamassent: Si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est: Nec humilius id quàm verius respondissent. Plenior itaq; gratia fuit Maria quã omnes alij, cùm sola sit, quàm omni peccato fuisse vacuã, persuasum habemus. Scriptum autẽ est de

Aug. de natu. et grat. cap. 36. Maria omni peccato vacua. 1. Ioan. 1.

Ioan.1. Christo quoque, quod sit plenus gratia & veritate: verùm ab hac plenitudine tantò longius abfuit Maria, quàm abfuerunt à Mariæ plenitudine sancti reliqui, quantò maius inter creaturam & creatorem, inter hominem mortalem & Deum discrimen est immortalem: Siquidem Christus ipsa est plenitudo, Maria sicut alij sancti, sed plus tamen quàm alij sancti, quicquid habet gratiæ, de Christi plenitudine accepit. Petrus Abbas Cluniacensis, gratiam qua plena fuit Maria, charitatem vult intelligi, qua scribit illam præ cunctis alijs excelluisse.

Lib.5.epist.1.

Dominus tecũ Posteaquã Angelus Mariã gratia plenam salutauit: subdit DOMINVS TECVM. Quid autẽ aliud angelus, quã à domino missus est nũcius? Erat ergò cũ virgine, qui misit ad virginem: præcessit nuncium suum Deus, sed à Deo non recessit. Locis teneri non potest, qui locis habetur in omnibus, & vbique totus est, sine quo nihil totum est. Gedeonem quoque legimus ijsdem verbis ab angelo salutatum: Sic enim est eum alloquutus: Dominus tecum virorum fortissime: verùm aliter cùm Gedeone fuit Dominus, aliter cum virgine Deipara. Gedeonẽ elegit dominus, vt esset saluator Israëlis de manu Madiam: Mariã elegit, vt non Israëli tantùm, verùm orbi saluatorem ederet vniuerso, qui esset propitiatio totius mundi, qui nos morte sua reconciliatos, ac de Satanæ potestate ereptos, ex inimicis amicos, ex iræ filijs, Dei patris sui filios & hæredes faceret. Hunc talem virgo sacratissima virginali vtero suo complexa, cœlo maior, terra fortior, orbe est latior. Quem enim non modò terrarum orbis vniuersus, sed ne cœli quidem cœlorum capiunt, eum sola clausum intra viscera sua gestare meruit. Non dixit autem angelus, Dominus in te: Nam cum in omnibus quæ sunt, quatenus sunt, Dominus sit, soli tamen boni sunt, in quibus ita est dominus, vt etiam cum eis sit propter concordiam voluntatis: Cæterùm cum virgine Deipara, magis peculiari modo quodam fuit, quàm cum sanctis alijs omnibus, cum qua tanta fuit consensio, vt eius non modò voluntatem, verùm & carnem sibi copularet, ac sic de sua, deque virginis substantia Christum vnũ efficeret, vel potius Christus vnus efficeretur, qui etsi nec totus de Deo, nec totus de virgine, totus tamen Dei, & totus virginis esset, nec duo filij, sed vnus vtriusque filius.

Iudic.6.

1.Ioan.2.

Benedicta tu in mulieribus. Subdit angelus, quæ verba repetiuit etiam Elizabeth, eodem Spiritusancto repleta, BENEDICTA TV IN MVLIERIBVS. Quæ verò sequũtur. ET BENEDICTVS FRVCTVS VENTRIS TVI: non iam ab angelo, sed à sola dicta sunt Elizabeth. Non quia tu benedicta, dicit Elizabeth, ideò benedictus fructus ventris tui, sed quoniam ille te præuenit benedictionibus dulcedinis, ideò tu benedicta. Fructus ventris tui verè benedictus, in quo benedictæ sunt omnes gentes, de cuius plenitudine tu quoque benedictionem accepisti cum cæteris. Ac propterea benedicta quidem tu, sed in mulieribus: ille verò benedictus, non in hominibus, non inter angelos, verùm, vt ait Apostolus, super omnia benedictus in secula. Verè itaque benedictus, qui fons est benedictionis, & auctor omnis gratiæ, fructus est ventris tui, qui te suæ benedictionis ita fecit participem, nullus vt mortalium similiter, vt tu fuerit benedictus. Siquidem sola maledictionem illam generalem effugisti, de qua dictũ est: In tristitia paries filios: Et aliam, de qua scriptum est. Maledicta sterilis in Israël: & es benedictionem consequuta singula rem: vt quamuis esse virgo, & propterea sterilis elegeris, salua tamen virginitate, neq; sterilis permaneres, neque cum dolore pareres. Ac non ipsa modò maledictionem effugisti, verùm & à nobis eam repulisti, edito in lucem fructu ventris tui, qui nos redemit à maledicto legis, factus pro nobis maledictum.

Psalm.20.

Gene.22.

Rom.11.

Maria sola effugit maledictionem.

Gene.3.

Fructus autem istius nomen nõ expressit Elizabeth, verùm addidit Ecclesia IESVS CHRISTVS. Iesus quoniam ipse saluum fecit populum suum à peccatis eorũ. Christus quoniam cum sit rex noster & pontifex noster, vnctus est à Deo, nõ oleo communi, sed oleo lætitiæ: nec sicut participes sui, id est, illi, qui in imagine præcesserunt, sed præ participibus suis, virtute spiritus cœlestis consecratus. Cuius vnctionis nos quoque facti participes, à Christo Christiani vocamur. Nam qui rex & sacerdos noster est, qui, quæ nunquàm satis est prædicanda bonitas illius, non sua tantùm omnia nobiscum communicare, sed se etiam ipsum nobis est impendere dignatus, posteaquàm nos redemit in sanguine suo ex omni tribu, & lingua, & populo, & natione, fecit nos quoque regnum & sacerdotes Deo, vt regnantes super terram, & animi nostri cunctis affectionibus imperantes, exhiberemus nosmetipsos hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem in odorem suauitatis, ac nomen illius laudaremus ac glorificaremus in sæcula sæculorũ. Amen.

Cala.3.

Iesus Christus.

Matth.1.

Psalm.44.

Christiani vnde dicti.

Apoc.5.

Regnum & sacerdotium nostrum suale.

Rom.12.

Euse.li.4.c.15. & 16.

Cyrill Catech. 10.

Quòd si diligentius explicatam videre voluerit, horum nominum rationem Iesus Christus, legat Eusebium in libris Euangelicæ demonstrationis, & Cyrillum Hierosolymitanum, qui præ cæteris accurratiùs id fecisse videntur.

DE

De charitate, ac imprimis de eo, quod iustitia nostra non sit sola fides.

CAPVT LXI.

POsteaquàm de fide deque spe satis multa iam à nobis dicta sunt, nunc de charitate dicendum restat. Quæ cùm ad fidem & spem accesserit, iam absoluta esse videtur ea nostra iustitia, qua sola rectè colitur, qui factus est nobis iustitia dominus noster Iesus Christus. Quam qui solam esse fidem arbitrati sunt, eorum ab vna, sancta, Catholica & Apostolica Ecclesia, iampridem est explosa sententia. Si quidem ante mille ducentos plus minus annos fuisse scribuntur Anomœi quidam hæretici, quorum hæretici, quorum participes commemorantur Aëtius & Eunominus: qui nihil aliud à nobis requirere Deum docuerunt, quàm vt ipsum solùm cognosceremus: cuius etiam adeò sibi notitiam arrogarunt, vt non sibi se magis esse notos dicerent, quàm ipsi Dei naturam perspectam, & exploratam haberent: Ac tantùm illi, cuius auctores ipsi fuerunt, fidei tribui volebant, si quis eam esset amplexus, etiam si grauissima quæque scelera patrasset, ac non modò patrare non intermitteret, verùm subindè grauiora patratis adiungeret, nihil ex eo detrimenti foret accepturus: Quemadmodum ab Epiphanio & Augustino memoriæ proditum legimus. De sui quoque temporis hæreticis scribit Hieronymus: Cùm videris aliquos delinquentes, aiunt: Nihil aliud quærit Deus, nisi fidei veritatem, quam si custodieritis, non curat, quid agatis. Et alio scribit loco eos dicere solitos: Non necesse est, vt viuas continenter & sanctè, habeto fidem quam docemus, & omnia promissa domini consequeris.

1. Cor. 1. *Iustitia Christiana.* *Hæretici solam fidem statuentes.* *Epip. l. 3. hær. 36* *Li. 1. in cap. 4. Oseæ.* *In cap. 3. Micheæ.*

Quin multò etiam antè, cum adhuc essent Apostoli superstites, fuisse refert Augustinus, qui non intelligentes, quod ait Apostolus: Arbitramur iustificari hominẽ per fidem sine operibus legis: putauerunt eum dicere, sufficere homini fidem, etiamsi malè viuat, & bona opera non habeat: cùm vt hæc sentiret, ei, qui vas fuit electionis, ne in mentem quidem venerit vnquàm: Qui non aliud his verbis intelligi voluit, quàm vt se per fidem iustificari quisque sciret, etiam si legis opera nulla præcessissent. Hoc est quod alio loco dicit, quod magno cũ applausu audiri à nõnullis videmus: Gratia saluati estis per fidem, & hoc non ex vobis: Dei enim donum est: non ex operibus, vt ne quis glorietur. De quibus nos rectè dicere possumus, quod à Cypriano scriptum legimus: Corruptores Euangelij, atque interpretes falsi, extrema ponunt, & superiora prætereunt: partim memores, & partim subdolè corrũpentes: vt ipsi ab ecclesia scissi sunt, ita capituli vnius sententiam scindũt. Nisi quòd ipsi superiora ponũt, & quæ proximè insequuntur, prætereũt. Nam quemadmodum Augustinus quoque monuit: vidit Apostolus, putare posse homines hoc ita dictum, quasi necessaria non sint opera bona credentibus, sed eis fides sola sufficiat: quod istis tam persuasum est, quàm quod maximè: Quam etiam ob causam, cantando toties illud ingeminant: Non ex nobis: non ex operibus: vt in eam opinionem homines adducant, nullum esse bonorum operum fructum.

Aug. de hær. hære. 54. *Rom. 3.* *De gratia & libero arb. ca. 7. & de fide & operibus. ca. 14.* *Ephes. 2.* *Cyp. de vnitate ecclesiæ.* *Aug. de gratia & libero arbi. cap. 8.*

Vidit hoc Spiritusancto plenus Apostolus: vidit simul & hoc, posse homines de bonis operibus extolli, velut ad ea facienda sibi sufficiant: Itaque mox addit, quod isti silentio prætereunt: Ipsius enim sumus figmentum, creati in operibus bonis, quæ præparauit Deus, vt in illis ambulemus. Quid est hoc, inquit Augustinus, quòd, cùm Dei gratiam commendans dixisset: Non ex operibus, ne fortè quis extollatur, cur hoc dixerit, rationem reddens: Ipsius enim sumus, inquit, figmentum, creati in Christo Iesu, in operibus bonis. Quomodo ergo non ex operibus, ne fortè quis extollatur? Sed audi, inquit, & intellige: Non ex operibus dictũ, tanquàm tuis, ex te ipso tibi existentibus, sed tanquàm ijs, in quibus te Deus finxit, id est, formauit & creauit. Hoc enim ait: Ipsius enim sumus figmentum, creati in Christo Iesu in operibus bonis, non illa creatione, qua homines facti sumus: sed ea, de qua ille dicebat, qui vtique iam homo erat: Cor mundum crea in me Deus: Et de qua dicit Apostolus: Si qua ergò in Christo noua creatura, vetera transierunt, & ecce facta sunt omnia noua. Fingimur ergò, id est, formamur, & creamur in operibus bonis, quæ non præparauimus nos, sed præparauit Deus, vt in illis ambulemus. Ita que, charissimi, vita nostra bona, nihil aliud est, quàm Dei gratia: sine dubio, & vita æterna, quæ bonæ vitæ redditur, Dei gratia est: & ipsa enim gratis datur, quia gratis data est illa, cui datur. Sed illa, cui datur, tantummodo gratia est, hæc autem, quæ illi datur, quoniam præmium eius est, gratia est pro gratia, tanquàm merces pro iustitia: vt verum sit, (quoniam verum est:) Quoniam reddet vnicuique Deus secundum opera eius.

Quæ opera conferant ad iustitiam & quæ non. *Psalm. 50.* *2. Cor. 5.* *Rom. 2.* *Heb. 11.*

Ex his Augustini verbis facilè perspicimus, quæ sint opera, quæ Paulus à iustificatione voluerit excluſa: nimirùm ea, quæ fiunt extra fidem: quæ & si disponere nonnihil ad iustificationis gratiam videntur: quoniam tamen sine fide impossibile est placere Deo, mereri primam gratiam non possunt: quæ propterea gratia vocatur, quia gratis datur,

Rom. 11.

nullis præcedentibus meritis. Si enim gratia, dicit Paulus, iam non ex operibus, alioqui
Psal.50. *2.Corinth.5.* gratia iam non est gratia. Nulla igitur merita nostra præcesserunt, sed sola Dei beneficia
iustificationem nostram præuenerunt, Quamobrem non ad ea opera, quæ præparauit
Deus, vt ambularemus in illis, postquàm cor mundum creauit in nobis, postquàm nouę
creaturæ facti sumus: verùm ad ea, quæ nondum exuto veteri homine fecimus excluden
De fide & operib. cap.14. da, hæc à Paulo dicta interpretatus est Augustinus? Qui etiam ad refellẽdam eorum opi-
nionem, qui bona opera omnia, in quibus creati sumus in Christo Iesu, reijcere voluisse
Paulum existimabant, alios Apostolos, Petrum, Ioannem, Iacobum, Iudam, epistolas suas
2.Pet.3. scripsisse putat: quodque meminit Petrus, esse quædam in epistolis Pauli difficilia intel-
lectu, quæ indocti & instabiles deprauant, sicut & cæteras scripturas, ad suam ipsorum
perditionem: id ad hunc Pauli locum, in quo de fidei iustitia tractat, referendum esse pu
tat: quòd nunquàm ea Pauli mens fuerit, quam isti corruptores Euangelij fuisse volunt,
nihil ad iustitiam, nihil ad salutem consequendam opera bona facere. Sunt enim vel ip-
Rom.8. sa luce clariora, quæ huic errori aduersantur Pauli verba: Quòd compati oportet, si con-
glorificari: commori, si conuiuere: sustinere, si conregnare volumus: quodque non coro-
2.Tim.2. nabitur, nisi qui legitimè certauerit. Declarat autẽ ipse Paulus alio loco, quam fidem in-
Fides iustificãs quæ. telligi velit, qua vel iustificamur, vel coronam illam immarcesibilem assequimur. Nam
Galat.5. ad Galatas scribens, disertis verbis illud planum facit, quòd non de qualicunque fide lo
quatur, qua creditur, peccata nobis propter Christum esse remissa: sed de ea, quæ per dile-
Sola fides non prodest. ctionem operatur. Illam verò solam fidem quam plerique cùm ad iustitiam, tùm ad salu
1.Corinth.13. tem sufficere volunt, adeò nihil prodesse asseuerat, vt non dubitanter dixerit: Si habuero
omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum. In
Iacob.2. quam sententiam à Iacobo quoque dictum est: Quid proderit, fratres mei, si fidem di-
cat quis se habere, opera autem non habeat, nũquid poterit fides saluare eum? Quamob-
rem quàm volent isti sibi placeant, deque sola fide glorientur, quòd ea iustitiam, quòd sa
lutem adferat: nobis illud certum & indubitatum esse debet, quòd per organum suum
1.Corinth.6. spiritussanctus loquitur: Nolite errare, neque fornicatores, neque idolis seruiẽtes, neque
adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque
Hom.5.in Ioã. ebriosi, neque maledici, neque rapaces, regnum Dei possidebunt. Quod à Chrysostomo
quoque dictum est: Quamuis fidem firmissimam, Quamuis scripturarum sensus habe-
remus, à vitæ autem patrocinio & deserti essemus & nudi, Nihil nos à Gehennæ ignibus
eriperet, quin perpetua & inextinguibili flamma consumeremur.

Quod peccato quolibet mortali fides non amittatur.

CAPVT LXII.

Peccatum potest esse cum fide. VErum hic isti, quo rimam habere queant, per quam elabi liceat, fieri posse ne-
Matth.7. gant, vt hæc insint fidem habenti, quam amitti mortali peccato quolibet asseue-
rant. Quòd si ita est, cur igitur operarios iniquitatis vocat Christus eos, qui in
ipsius nomine prophetabant, dæmonia eijciebant, virtutes multas faciebant: quæ tã ex-
Matth.7. *Rom.10.* imia, sine fide certè præstare non poterant. Cur idem viro stulto comparat eum, qui ver-
ba sua audiret, & ea non faceret: cùm fides ex auditu sit? Cur multos ex principibus in
Ioan.12. Christum ait, credidisse, scriptura, verùm eos magis hominum, quàm Dei gloriam dile-
Luc.12. *Iacob.4.* xisse? Cur alio loco dicit: Seruus sciens voluntatem domini, & non faciens, plagis vapu-
labit multis? Cur à Iacobo scriptum est: Scienti igitur bonum facere, & non facienti, pec
catum est illi. Quid autem est aliud scire voluntatem domini, scire bonũ, nisi credere spi-
rituisancto, per amanuenses suos Prophetas, Apostolos, & Euangelistas nos docenti, hãc
esse domini voluntatem. Et cùm hac tamen fide, peccatum dicit esse scriptura, quando nõ
fit, quod creditur. Quare falsum est, quod ab istis asseritur, per peccatum fidem amitti,
aut si remaneat, non esse veram fidem: aut eum, qui fidem habeat sine charitate, non esse
Christianum: Falsum est, quòd solam incredulitatem esse peccatum, solam fidem esse iu-
stitiam, tam peruicaciter asserunt. Nam si nullum est peccatum, nisi incredulitas: si nulla
est iustitia nisi fides: quorsum igitur illud extremum erit iudicium? quod non esse futu-
Ioan.3. *Extremum iudicium erit de operibus.* rum de infidelibus, illa Christi verba non obscurè videntur indicare: Qui non credit, iã
iudicatus est. Futurum est ergò iudicium de fidelibus, quos non ideò collocatos à fini-
stris, incorruptus ille iudex viuorum & mortuorum, in ignem æternum ire iussurus est,
quia non crediderunt, sed quia pietatis opera facere neglexerunt. Hoc est, quod à Sapien
te dictum est: Omnis misericordia faciet locum vnicuique secundùm meritum operum
Matth.25. *Eccles.16.* *Psalm.16.* suorum. Hoc est, quod à regio Propheta scriptum, & est ab Apostolo repetitum: Tu red
des vnicuique secundùm opera sua. Ad Corinthios quoque scribẽs idem Apostolus, ait:
Rom.2. *1.Corinth.5.* Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria
corporis: non dicit, prout credidit, sed prout gessit: siue bonum, siue malum. Sed & in

Apoca-

Apocalypsi legimus: Ego venio citò, & merces mea mecum est: reddere vnicuique secundum opera sua. Quin & ipse Christus: Procedent, inquit, qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ, qui verò malè egerunt, in resurrectionem iudicij. *Apoc.22.* *Ioan.15.*

Plena est scriptura hoc genus sententijs, fururam esse retributionem, futurum esse iudicium, non secundum fidem, sed secundum opera. Quorum autem opera? num infidelium? Minimè gentiũ: nam ij, veritate ipsa attestante, eo ipso, quod nõ credunt, iam iudicati iam condemnati sunt. Fideliũ igitur opera ea sunt, secundum quæ retributio, secundum quę futurum est iudiciũ. Cùm autem fideles dicantur, qui fidẽ habent: infideles, qui non habent. Sicut ab Augustino quoque legimus annotatum. Multos verè fideles reperire licet, variorum criminum etiam capitalium, reos, vel ex eo cõstare cuiuis potest, quod non statim fides amittatur, quando mortale peccatum admittitur. Quamobrem longè alia fidei & spei, alia charitatis, per quã fides operatur, est ratio. Hæc enim indiuidua comes est gratiæ, nec vnquàm ab illa destituitur. Sic enim loquitur patris æterna sapientia: Ego diligentes me diligo. Et alio loco: Qui diligit me, diligetur à patre meo. *Ioan.3.* *Aug. de Trinit. lib.13.cap.2.* *Prouer.8.* *Ioan.14.*

Quamobrem quàm sunt inter se pugnantia, peccatum & gratia, tam pugnant inter se peccatum & charitas: fides autem & spes, etiam ijs ineſſe queunt, qui cum Deo non sunt in gratia. Quemadmodum igitur, si quis furtum admisit, exclusit is quidem charitatem, quæ non modò non concupiscit aliena, verumetiam pro eo, vt benigna est, libenter impertit sua: sed interim nihil impedit, quò minus in eo maneat habitus castitatis: Ita nulla est ratio, quæ impediat, quo minus qui fur est, idem amissa charitate, fidei retineat habitum, & spei, quamuis & fides & spes, quarum vita est charitas, nullum habẽti, fructum sint allaturę, si vita sua fuerint destitutę. Sola igitur est hæresis, aut apostasia, per quã excluditur habitus fidei, ita vt si quis in vno aliquo articulo fidei discrepet ab vnius sanctę catholicæ, apostolicæ Ecclesiæ sensu & consensũ, is habitũ amisisse fidei rectè dici possit. *1.Cor.13.* *Hæresis sola aut apostasia excludit habitum fidei.*

Est igitur vera fides etiam in ijs, qui peccatis aliquibus grauioribus obstricti tenentur, si cùm alios articulos fidei, tùm sanctam credant Ecclesiam catholicam, Neque credendus est Dauid rex postquàm adulterio commisso, cædem quoque patrauit, euestigiò fidem simul amisisse: siue qua reuelatis à Deo credimus, siue qua nobis eum propitium fore propter Christum confidimus, quod tamen alterũ spei magis, quàm fidei esse videtur. Nam nisi credidisset Dauit esse Deum grauem peccatorum vltorem, non ita grauiter animo perculsus fuisset, non tantùm de sceleribus patratis dolorem concepisset. Rursus, nisi benignum eundem & misericordem, patientem & multæ misericordiæ, ac præstabilem esse super malicia persuasum habuisset, nisi certam spem & fiduciam concepisset, fore, vt propter nomen suum, propter vnigenitum filium suum, propitiaretur peccato suo, nunquàm ad cinerem, ad lachrymas, ad ieiunium confugisset, nunquàm supplici prece, placatum eum sibi reddere studuisset. Petrum negasse Christum legimus, non desunt tamen, qui illo ipso passionis tempore, fidem eum in Christum habuisse contendant: propter illa verba Christi potissimum, quæ non multò ante prædixit veritas: Simon Simon, ecce Satanas expetiuit vos, vt cribraret sicut triticum, ego autem rogaui pro te, vt nõ deficiat fides tua. Non excluditur itaq; per mortale peccatum vera fides, etiam si viua fides cum eo consistere non possit: quę non propterea vera non est, quoniam à Iacobo mortua vocatur: cùm qui mortuus est, verus homo dici nequeat. Nam si verba Iacobi diligẽtius expendas, longè diuersum reperies. Non enim dixit Iacobus, sicut homo: sed sicut corpus sine spiritu mortuum est, ita & fides sine operibus mortua est. Est quidem ita, quòd & homo moritur, extincto spiritu, & fides moritur, extincta charitate, per quam, qui vita nostra est, Deꝰ habitat in nobis, quæ ipsa est Deus: verũ fides habet se instar corporis, charitas instar animæ: est enim anima fidei charitas. Quamobrẽ sicut cùm ex corpore migrauerit anima, verùm nihilominus corpus permanet, etiam si spiritu destitutum sit: neque deest illi quicquam, quod ad essentiam spectet corporis & proprietatem: sic amissa charitate, remanet nihilominus vera fides, neque deest illi quicquam eorũ, quæ ad rationem, substantiam, & proprietatem fidei pertinere videntur: nimirùm, vt Dei dictis, & omnibus ab eo reuelatis, assentiatur. Bernardus producto illo Apostoli loco: Habitaturum Christum per fidem in cordibus nostris. Ex eo non incongruè intelligi posse docet tam diu Christum in nobis viuere posse, quàm diu viuit fides. At postquàm, inquit, fides nostra mortua est, quodammodo Christus mortuus est in nobis. Porrò fidei vitam opera attestantur, sicut scriptum est: Opera, quæ dedit mihi pater, ipsa testimonium perhibent de me. Nec discrepare videtur ab hac sententia, qui fidem sine operibus mortuam asserit in semetipsa. Sicut enim corporis huius vitam ex motu suo dignoscimus: ita & fidei vitam ex operibus bonis. Itaque vita quidem corporis est anima per quam mouetur & sentit: vita verò fidei charitas est, quia per illam operatur, sicut in Apostolo legis. Fides quæ *Petrus Christũ negans fidem non amisit.* *Iacob.2.* *Charitas anima fidei.* *Bernar.ser.2. de resurrect. domini.* *Fidei vitam opera attestãtur.*

quæ per dilectionem operatur: vnde & refrigescente charitate fides moritur sicut corpus anima recedente.

Quod Fides à Spe & Charitate, non modo vocabulo, verumetiam rationabili differentia distinguatur.

CAPVT LXIII.

Aug. cap. 8. SVnt igitur distincta inter se fides, spes & charitas, neque ita sibi tres hæ virtutes cohærent, vt ab inuicem separari non possint, quas non modò vocabulo, verumetiam rationabili differentia distingui, in Enchiridio suo docet Augustinus. Verùm *1. Cor. 12.* quis potest huius rei locupletior esse testis, quàm ipse Paulus: qui cùm dixisset: Si habuero omnem fidem, charitatem autem non habuero, nihil sum: nonne videtur apertè fi- *1. Cor. 12.* dem à charitate secreuisse? Nam quòd hæc Pauli verba de fide miraculorum accipienda putant, fidem hanc miraculorum in scripturis nusquàm legimus. Gratia sanitatum, do- *Chry. hom. 29. in 1. & 23. in 2. ad Cor. 13. in epist. ad Ephe. Bernar. in paruis ser. serm. 1.* num linguarum legimus in scripturis: fides sanitatum aut linguarum nusquàm reperimus. Verùm de verbo nihil est quòd disceptemus: Scimus enim vno atque altero loco, signorum atque miraculorum fidei meminisse Ioannem Chrysostomum, & eo multò posteriorem Bernardum.

Sed quæ tandem est ista fides, de qua Paulus loquitur? certè perfectior quàm quæcunque alia: nimirum ea, qua non solùm assentimur omnibus, quæ nobis tradita sunt, ad salutem æternam consequendam, necessaria, quaque certam fiduciam de misericordia Dei, deque promissis eius concipimus: verumetiam qua tanta ferimur in Deum, vt eã etiam *Orig. in tract. 4 in Matt. Basi. in reg. de instit. monachorũ. c. 4. in sche. Matt. 21. Matt. 13.* signa sequantur & miracula. Certè Origenes, Basilius, Gennadius, Theophilactus de perfecta, deque solida atq; integra fide, Pauli verba hæc interpretantur: quæ satis esse queat, etiam ad montes transferendos. De qua etiam dictum est à Christo. Si habueritis fidem, & non hæsitaueritis, etiam si monti huic dixeritis, Tolle & iacta te in mare: fiet. Quam idem Christus alio loco sinapis grano comparauit, non propter exilitatem sui, sed propter vim & acrimoniam, qualem in modico sinapis grano videre licet. Certùm est igitur, ibi Paulum loqui de vera, firma, & nihil hæsitante fide, qua non modò reuelatis à Deo creditur, verumetiam certa fiducia concipitur, quod petitur, eum omnino liberaliter cõcessurum. Cæterum quorsum attinet, qua de fide loquatur Paulus, ambigere? cùm in ex- *Aug. lib. 15. de Trin. ca. 18. & in serm. super gestis cum Emerito. Tract. 6. in Euã gelium Ioãnis.* trema capitis eiusdem parte, tria doceat esse distincta, fidem, spem, & charitatem: maiorem autem horum charitatem. Poteritne cuiquam esse dubium, quin loquatur de charismatibus, deque ea fide, qua Christiani sumus? quæ si sola fuerit, ea quæ vita ipsius est charitate destituta, fructum adferre queat nullum. Quamobrem istorum commentis reiectis, cum Augustino dicamus, quòd sine charitate fides potest quidem esse, sed non & prodesse.

Quod fidei, vt prodesse queat, Spem & Charitatem iungi necesse est.

CAPVT LXIIII.

Spes Christianorum qualis. CÆterùm, quo prodesse queat, spes, vt illi iungatur, necesse est: Quam quidem eiusmodi esse oportet, nihil vt nobis ipsi fidamus, verùm spem omnem & fiduciam nostram in Deo positam habeamus: cuius vnigeniti filij passione & morte acerbissima, peccatorum nostrorum remissionem consecuti sumus. Ad hanc igitur domini nostri Iesu Christi passionem & mortem, quæ prora, quod aiunt, & puppis est salutis nostræ, confugiamus: per hanc remitti nobis peccata nostra, cum Deo patre nos reconciliari: simul æternæ vitæ concedi nobis hæreditatem accedentes ad thronum illius *Spes absq; charitate inutilis.* gratiæ, supplices precemur. Quæ tamen & ipsa spes vana prorsus erit & inutilis, si nõ ad eam opera charitatis accesserit: Nam frustra crediderit aliquis, peccata sibi propter Christum esse remissa, nisi iustum de patratis illis dolorem conceperit: nisi detestatus & con- *Matt. 3.* fessus illa fuerit: nisi dignos fructus, digna opera pœnitentiæ fecerit: Quare coniũcta sint oportet, sperare, & benè agere, vel saltem studium aliquod ingens ad benè viuendum *Psalm. 36. Psalm. 4.* adhibere. Cuius rei, non vno in loco nos admonet sanctus Dauid: Spera, inquit, in domino, & fac bonitatem. Ac rursus: Sacrificate sacrificium iustitiæ, & sperate in domino. Sic demùm spes in domino nobis est profutura, si fecerimus bonitatem, si sacrificauerimus sacrificium iustitiæ, si per charitatem fides in nobis fuerit operata. Sin autem nihil aliud, quàm credere nos & sperare professi, charitatis opera neglexerimus: & à iustitia longè remoti fuerimus, & ad illam vitam nobis aditus non patebit, ad quã si vellemus ingredi, mandata seruare iussi sumus.

Matt. 19. Christus legislator. Esai. 2. Neque enim existimare quisquam debet datum nobis esse à Deo Christum, vt redemptorem tantùm cui fidamus, & non simul vt legislatorem, cui obediamus. Aperta sunt Esaiæ verba dicentis: Ex Syon exibit lex, & sermo domini ex Hierusalem. Quæ in libro, qui inscribitur de cognitione Dei, cuius auctor esse fertur Gregorius Nissæ. pontifex, sic expli-

explicata legimus: Dominus, inquit, noster Iesus Christus, nunc in monte Syon sedens & docens, nunc in ciuitate Hierusalem versans, legem & doctrinam Euangelicam tradidit. Neq; enim de Mosaica lege Propheta nunc loquitur. Quomodo enim id fieri queat, cum ea non in Syon, nec in Hierusalem, sed in monte Synai fuerit data multò antè, quã natus esset Esaias: quemadmodum Euangelica multò pòst ipsum Esaiam tempore promulgata fuit. Quapropter appositè dixit, Exibit: quoniam antiqua lex iam exierat. Alio verò loco Gregorius idem vocat Christum vitæ legislatorem. Apertius autem, idẽ propheta Esaias, alio loco de Christo loquens: Dominus enim iudex noster, dominus legifer noster, dominus rex noster, dominus ipse saluabit nos. Et per alium Prophetam dicit dominus: Dabo legem meã in visceribus eorum, & in corde eorum scribam eam. Quin & Iacobus de Christo, Vnus est, inquit, legislator & iudex, qui potest perdere & liberare. Docet hoc pluribus verbis, vbi de Trinitate scribit Cyrillus, non redemptorem tantùm, verùm & legislatorem esse Christum. Beatus Ephrem in oratione de transfiguratione domini, Iesus est, inquit, dominus, non seruus, dominans, & non parens imperio, legislator, & non is cui lex datur, filius, non verna: natura & non adoptione. Et alio loco. Quisquis reliquerit legislatorem, & ipse nihilominus ab eo relinquitur. Si autem denuò pœnitẽtia ductus, seipsum agnouerit, ita vt legislatori suppliciter procidat & dicat: peccaui quòd te dominum meum & magistrum dereliqui: Protinus legislator cùm sit amator hominum pro sua pietate suscipiet eum, & præstabit ei intellectũ bonũ vt agnoscat infirmitatem & peccata sua. Et eius æqualis Marcus Eremita: Legem, inquit, spiritualem cœlestis legislator Christus per spiritum sanctum inscripsit fidelibus, nõ in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. Lactantius verò: Summus, inquit, Deus cum religionem suam transferre voluisset doctorem iustitiæ misit è cœlo, vt nouis cultoribus nouam legem in eo vel per eũ daret. Et antè eos omnes Clemens Petri successor, Ezechiel, inquit, atque alij deinceps Prophetæ, vbique prædicant hunc esse Christum, Dominum, Regem, Iudicem, Legislatorem, Et in sequenti libro, obtemperemus Christo, vt legi, qui potestatem habet inducendi varias leges, ac tanquam sapiens Legislator nouas ferens, vbique naturalibus, immobilibus conseruatis. Vide eundẽ paulò superius, cap. 23. & lib. 7. cap. 36. Est quidem ita, quod is factus obediens Patri vsque ad mortem, mortem autem crucis, factus est omnibus causa salutis æternæ. Nunquid autem omnibus credentibus tantùm in se? Non hoc dicit Paulus: Verùm omnibus, inquit, obtemperantibus sibi, omnibus legem suam custodientibus: omnibus mãdata sua seruantibus. De ijs verò, qui non obediunt Euãgelio domini nostri Iesu Christi, tantùm abest, vt eis Christũ factum esse dicat causam salutis æternæ, vt non dubitet etiam affirmare, quòd pœnas dabunt in interitu æternas.

In dictũ Euangelij quatenus fecistis vni ex minimis.
Esa.33.
Hier.31.
Iacob 4.
Cyril.lib.3.
Ephrem de compunctione cordis cap.5.
Mar.Ere. In libro de baptismo.
Lactan.lib.4. cap.13.
Philip.2.
Heb.5.
Christus credentibus & obtemperantibus sibi, hoc est salus æterna.

Errat igitur, si quis putat Euangelium esse nudam & absolutam vitæ æternæ promissionem, sine conditione mandatorum obseruationis. Cùm rectè dictum sit ab Eusebio Emisseno, quod conditionaliter sit prædestinatio Dei, nihilque sine aliqua conditione prædestinatum est. Prædestinati sunt omnes boni ad gloriam, ea tamen conditione si fidem tenuerint, si charitatem, si humilitatem, si sapientiam, si misericordiam & pietatem, & his similia habuerint. Quamobrem, qui secus docent, omnes eorum sentẽtiæ scriptura reclamat: Compati nos oportere, si conglorificari: commori, si conuiuere: sustinere, si conregnare volumus monet Paulus: Verùm apertius multò Christus ipse: Si vis ad vitã ingredi, serua mandata. Et alio loco: Si hæc scitis, beati eritis, si feceritis ea. Quod si oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam, multò magis oportet pati nos, vt intremus in alienam, super naturalem videlicet, ac nobis indebitam, & longè meritis nostris imparem. Præclarè vir ille, singulari pietate præditus, nomine tantùm Idiota, regulas quasdam describens, vitam Christianã complectentes, posteaquàm non minus laboriosam viam docuisset, quæ est secundùm mundum, quã sit via virtutis: stultum esse, dicit, credere, ad cœlum posse perueniri, nisi per pugnam aduersus carnem, diabolum & mundum, quandoquidem & caput nostrum Christus non ascendit in cœlum, nisi per crucem, nec debet serui conditio melior esse conditione Domini. Quem sequutus aliquot pòst seculis Bernardus. Nõ recti planè, sed peruersi est animi, antè quærere gloriã, quàm exercere virtutem, & velle coronari, qui legitimè nõ certauerit. Vanum est vobis, inquit, ante lucem surgere. Ita est. Frustrà ad celsitudinem nititur gloriæ, quæ prius non claruit virtute: frustrà fatuæ virgines sponso obuiam surgunt, quarum lampades extinguuntur, & ideò vacuæ, quia vacuis gloriantur lampadibus, virtutis oleum non habentes. Absit mihi gloriari, nisi in gloria illorum, quibus Propheta congratulans, ait: Domine, in lumine vultus tui ambulabunt, & in nomine tuo exultabũt tota die, & in iustitia tua exaltabuntur. Et infert: Quoniã gloria virtutis eorum tu es: pulchrè non eorum, sed virtutis eo-

Euseb.hom.feria.2.post Dominicam 1. Quadragesimæ.
Roma.2.
2.Tim.2.
Matth.19.
Ioan.13.
Luc.24.
Nota. Per pugnam itur ad cœlum.
Bernar.in natali sancti Victoris, sermo.1.
Psalm.88.

Per virtutem itur ad gloriã.

tis eorum gloria commendatur. Quæ enim sine virtute est gloria, profectò indebita venit, præproperè affectatur, periculosè captatur: virtus gradus ad gloriam, virtus mater est gloriæ: Fallax gloria, & vana est pulchritudo, quam illa non parturiuit: sola virtus est, cui iure gloria debetur, & securè impenditur. Sed & Ambrosius, Tenera, inquit, corporis cura, luxuque & lasciuiarum cupiditate mollitos, nequaquàm cœlestis aula suscipit, ad quã duris laboriosæ virtutis gradibus ascẽditur. Hi verò, quibus fluida delicijs membra soluuntur, regni cœlestis extorres, intra mundi huius habitacula consenescunt. Neque minus eleganter Hieronymus, ad Iulianum scribens: Difficilè, imò impossibile est, inquit, vt & præsentibus quis, & futuris fruatur bonis, & hic ventrem, & ibi mentem impleat, vt de delicijs transeat ad delicias. Ante quem etiam Athanasius: Qui habet requiem suã in hoc mundo, ne speret æternam requiem se posse consequi: Regnum enim cœlorũ non eorum est, qui hic ociantur, sed eorum, qui in multa tribulatione & angustia vitam transigunt. Non enim id gratis accipiunt, sed cum ingenti labore & magnificis sudoribus illud adepti sunt, quotquot eo digni habiti sunt. Ad eundem modum Basilius quoque: Quomodo cum vitæ secundùm mandatum Domini instituendæ, eam, quæ voluptatum est præferamus, æternæ vitæ fœlicitatem & conuersationem ei, quæ sanctorum est, conformem, & angelica gaudia in facie Christi nobis pollicemur? Stolidi certè animi sunt talia phantasmata. Quomodo ero cum Iob, qui nec vulgarem quidem afflictionem cũ gratiarum actione complector? Quomodo cum Dauide, qui erga inimicum nullo sum lenitatis affectu præditus? quomodo cum Danièle, qui non assidua continentia & deprecatione sedula Deum quæsiui? quomodo cum singulis sanctis, qui vestigia illorum non sum secutus? Quis athleta ita iudicij expers est, vt ijsdem velit dignari coronis, & victorem, & eum, qui nihil certauit? Quis dux ad parem vnquàm spoliorum partem cum ijs, qui vicerunt, eos vocauit, qui in pugna ne comparuissent quidem? Bonus est Deus, verũ & iustus. Iusti verò est retribuere pro dignitate factorum, sicut scriptum est. Benè fac Domine bonis, Declinantes autem in obliquationes, adducet Dominus cum operantibus iniquitatem. Misericors est: at & iudex, Diligit enim misericordiam, inquit, & iudicium dominus. Quapropter dicit, Misericordiam & iudicium cantabo tibi domine. Similiter & Augustinus, Manducant homines fungum malum, & moriuntur. Ecce in qua fragilitate est vita humana, quam quandoque relicturus es. Noli pro illa sic pugnare, vt tu relinquaris. Vita nostra Christus est. Christum attende, pati venit, sed & glorificari: contemni, sed etiam exaltari: mori, sed etiam resurgere. Opus te terret, mercedem vide. Quare vis peruenire delicatus ad eam rem, ad quã non perducit, nisi labor? Sed times ne perdas argentum tuum, quia ad argentum tuum cum labore magno peruenisti. Si ad argentum tuum, quod quandoque vel moriens amissurus es, non peruenisti sine labore, ad vitam æternam sine labore vis peruenire? Et his omnibus vetustior Origenes. Nemo potest in carne & in spiritu habere delicias, sed si quis in carne deliciatur, sicut ille diues, carebit gremio Abraham, & delicijs: qui verò in præsenti seculo pane afflictionis vescitur, sicut & ille pauper, cùm hinc abscesserit, in delicijs erit.

Ambro. lib. 5. in Luc.

Athanas. de virginitat.

In definitionibus latioribus in proœmio.

Deus bonus & iustus, misericors & iudex. Psalm. 124.

Basil. in oratione. 3. de peccato.

August. serm. 6. de verbis domini.

Origen. in Psalm. 36.

Quod nihil impossibile Deus præceperit.

CAPVT LXV.

Allegare impossibilitatem mandatorum, est Deum crudelem facere. Hæc pulchrè prosequitur Hieronymus vel quisquis est author epistolæ ad Demetriadem de virginitate seruanda.

VErum hic isti, Si nos ad mandata remittis aiunt, vt nisi ea obseruemus, esse iusti non possimus, actum est de nobis: Nam in hac vita, quæ præcepit Deus implere, possibile non est: in qua legi satisfacere nemo potest. Scilicet, si fidem istis habemus, impossibilia præcepit Deus. Potest autẽ dici quicquam, aut cogitari magis blasphemum, quàm hoc sit? Quis præcipiat his, qui sibi subiecti sunt, quod ab eis nullo modo præstari posse videat: nisi aut prorsus insanæ sit mentis, aut ridiculus, aut barbarus alicuius, & immanis tyrannus, qui sibi datam cupiat occasionem, per quam suã in illos crudelitatem expromere queat: Atqui talem isti nobis Deum fingunt, præclari si Dijs placet, gloriæ Dei vindices, quam tot seculis obscuratam, nunc demùm asserere se, rudi plebeculæ persuadere conantur. Quid autem? an non reclamat huic eorum blasphemiæ scriptura? In Euangelio suo dicit Christus: Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos. Tollite iugum meum super vos, & discite à me, quia mitis sum, & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris. Iugum enim meum suaue est, & onus meum leue. In Cacangelio suo dicunt isti: Iugum Christi durum & acerbũ, & onus eius est prorsus importabile. Ad quod ferendum Christus inuitat, ab eo deterrent isti, ne venire quisquam ad Christum audeat: qui legem tulerit, cui satisfacere possit nemo. Dicit Dei spiritus per Ioannem: Mandata Dei grauia non sunt. Dicit Satanæ spiritus per membra sua. Mandata Dei non modò grauia, verùmetiam prorsus ad implendũ impossibilia sunt. Nimirùm hoc est illud purum Euangelium, quod à zonarijs, baiulis, figulis tantope-

Matth. 11.

1. Ioan. 5.

tantoperè videmus expetitum, cùm ex diametro, quod aiunt, cum Euangelio Christi pugnare videatur, quo virtutis omne studiũ eneruatur, omnis faciendi mandata Christi conatus impeditur. At non ita prisci Patres illi sancti, qui, si quis impossibile aliquid homini à Deo præceptum esse blasphemasset, eum anathema pronunciauerunt: quòd impium esse dicerent, affirmare, quæ à spiritu Dei mandata profecta sunt, ea esse credentibus impossibilia. Sic Hieronymus & eum secutus August. Execramur etiam blasphemiã eorum, qui dicunt, impossibile aliquid à Deo hominibus esse præceptum, & mandata Dei non à singulis, sed ab omnibus in cõmune posse seruari. Inter quos Ioannes ille, qui iure merito Chrysostomus appellatur, adeò nihil impossibile mandasse Deũ, affirmat multos vt fuisse dicat, qui plus etiam vltrò præstiterunt, quàm à Christo mandatum est, tantùm abest, vt eius mãdata non impleuerint. Nam cũ neq; virginitatem, neq; paupertatẽ Deus vnquàm mandauerit, minimè tamen defuerunt, qui iniussi, vltrò vtrunq; amplecterentur. Quin & illud non vno in loco persuadere populo conatur, multò grauius esse iugũ seculi, quã sit iugũ Christi: Quod illud iugum est seruitutis, iugum carnis & peccati: hoc verò iugũ est libertatis, iugũ spiritus & gratiæ. Origenes: Qui dicit, implere non possum, quæ mãdantur à Deo, quid tibi videtur aliud, quã inter mulieres, quæ nihil virile possũt, esse numerandus. Gregorius Nissenus. Si natura ita comporatum est, vt solo motu mentis & appetitu à malo alienemur, nihil laboriosum nobis præcipit Euãgelicus sermo: neque enim labor coniunctus est affectioni & ardori mentis. Sed licet nobis absq; vllo negocio quocunq; volumus per cogitationes accedere. Itaque volenti facile est cœlestem vitæ traductionem vel in terra habere, si quemadmodum Euangeliũ præscribit, cœlestia sapiamus, cœlestibus afficiamur. Locum illum enarrãs Hilarius: Latũ mandatũ tuũ nimis. Latum, inquit, mandatum Dei est, & in omnia spei nostræ genera diffunditur, vt nõ difficile sit, si voluntas adsit, præcepto Domini obtemperare: cùm & latum & diffusum sit ad placendum, officiosæ religionis varietate: neque solum latum, sed vehementer latum.

Patres prisci quomodo populum instituerũt.
Hier. ad Damas. in exposi. symboli.
Basi. in verbis Moseos, attende tibi ipsi. Et in ea, quæ proximè sequitur homil.
Chry. hom. 8. de pœnit. serm. de charitate & ho. 19. in epist ad Hebræos.
Hom. 39. in Mat. & hom. 2 ad Phil.
Iugum seculi grauius iugo Christi.
Orig. in Iosue, hom. 9.
Greg. in lib. ad Harmonium.
Quid professio nominis Christiani sibi velit.

Et beatus Ephrem nullam in hac via, quæ ducit ad cœlum, reperies difficultatem. Dominus ipse factus est via vitæ volentibus ad patrem luminum proficisci, vbi beatitudines enumerat. Etiã Prophetis longè grauissimum visum est onus iniquitatis, quàm sedere quidam ait super talentum plumbi: Sub quo gemebat alius quoque dicens: Iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum, & sicut onus graue, grauatæ sunt super me. Quamobrem duriora multò sunt, quemadmodum etiam à Basilio scriptum legimus, quæ vel insanus amor, vel inexplebilis habendi cupiditas, mortalibus impetrat, quàm quæ Christus præscribit. Vt non ineptè dictũ sit à Ioanne Gersone, quòd plures videre licet, qui maiorem pœnam habent ad infernum acquirendum, & ad male agendũ, quàm requiratur pœna ad regnum paradisi lucrandum. Et explicans illa verba Nicolaus de Lyra: Lassati sumus in via iniquitatis & perditiõis, & ambulauimus vias difficiles. Frequenter, inquit, plus laborant homines ad perficiendũ sua peccata, quàm iusti ad iustitiæ opera: sicut patet de fornicatore & adultero, qui maioribus laboribus, & periculis se exponit ad habendũ intentũ, licet frequẽter deficiat, quã bonus religiosus, in surgẽdo ad matutinũ pluribus noctibus, ad Deum laudandũ. Ante quẽ multis seculis Hierony. Quantis, inquit, sudoribꝰ hæreditas cassa cõpetitur. Minori labore margarita Christi emi poterat. Similiter Euseb. Emiss. & Greg. Nissen. Si laboriosum studiũ bonarũ rerũ esse putas, cõ pararẽ cũ vita contrariã, ac reperies quãto malitia nequitiaq; laboriosior & molestior sit.

Iniquitas grauiß. onus.
Zach. 5.
Psalm. 77.
Gers. pars tequarta in ser. de omnibus sanctis.
Hier. ad Nepotianum de vita clericorum.
Eus. Emisse. de Epiphan. ser. 5.
Greg. Nissen. in li. de beatitudinibus super illud. Beati mundo corde.

Non est itaq; Charissimi, cur interdum domini nostri famulatum intollerabile pronunciemus, secundùm vel lenitatem, vel duritiam morum nostrorum. Qualem animum habuerimus, tale super nos iugum domini sentiemus. Nemo itaque dominicum onus ef se intollerabilẽ cõqueratur. Qui duri est animi, qui cordis est asperi, ipse sibi facit durum atque asperum iugum Christi, & verè graui premitur sarcina mens subiugata peccatis: onus verò domini, scit reuelare, nescit opprimere. Siue quis obscœno sit amore captus, siue rei faciendæ studio teneatur immodico, siue misera vexetur ambitione, quas nõ perfert molestias? quæ non adit pericula? quos non tolerat corporis & animi cruciatus, vt non defuerint, qui mortem etiam indubitanter oppeterent, dũ eo, quod amant potiri studeant. At in Deo piè colẽdo, atq; illius contemplationi vacando, quid tandẽ est molestiæ? quid periculi? quid laboris? aut quæ non voluptas Potiùs, cum animi summa tranquillitate coniuncta? Qua fruuntur in cœlis, animæ piorum vita beata, ea degentibus adhuc in terris, atque in fragili corpusculo, repræsentari videtur. Initia fortasis aliquid habẽt difficultatis & molestiæ: Quò longiùs autem progressus fueris, hoc faciliora, incũdiora, suauiora sunt omnia. Ea enim consuetudinis vis est, sicut præclarè scriptum est à Gregorio Nisseno, vt etiam in ijs quæ difficiliora videntur, voluptatẽ quandã assiduò vsu ingeneret: fitq; suaue & iucũdũ per cõsuetudinẽ tẽporis tractu quod ab initio laboriosum est.

Onus dominicũ intollerabile.
In dictum Euãgelij Quatenus fecistis vni ex minimis. &c.

Sic prisci populũ instituebant: sic de superiore loco mentes eorũ ad virtutum studia,

quæ nos amplecti Christus voluit, oratione sua inflammabant. A quibus, quid aliud isti, quã deterrere prorsus videtur? dũ nõ difficilia modò, quod ferri tamen posset, verũetiam protsus impossibilia Deũ præcepisse blasphemãt. Sic Hierony & cũ secutus August. Execramur etiam blasphemiam eorum, qui dicunt, impossibile aliquid à Deo hominibus esse præceptũ, & mãdata Dei non à singulis, sed ab omnibus in cõmune posse seruari.

Aug. de tempore serm. 191.

Ex quorum hac impia doctrina, quàm ipsi nihilominus verbum Dei vocari volunt, hoc esse consecutum cernimus, nullo vt vnquàm tempore quàm hoc, magis refrixerit charitas, magis abundauerit iniquitas. Quis enim adduci facilè possit vt aut eum Deum colat, quem impossibilia præcepisse persuasum habeat, aut ad ea præcepta animum adijciat, quæ impleri non posse credat. Longè diuersum docuit toties à nobis citatus Chrysostomus, dicens: Si in vsum semel bonæ istius philosophiæ transeas, etiamsi postea aliquis tibi torpor obrepat, non tamen facilè poteris horum quidpiam, quæ præcepta sunt transgredi, bona scilicet consuetudine firmitatem iam auctante naturæ. Quam enim facilè est dormire, comedere, bibere, respirare, tam nobis facilia erunt etiam opera virtutis: ex quo etiam capiemus honestissimam voluptatem, quietissimo in portu sedentes, & serenitate continua perfruentes. Quem secutus Cæsarius, de Monachorum institutis scribens: Hæc omnia, inquit, donec in consuetudine mittantur, laboriosa esse videntur, & vt verius dicam tamdiu impossibilia iudicantur, quamdiu humanis viribus obtineri posse putantur. Cùm verò à Deo obtineri & per Dei gratiam impleri posse creduntur, nec dura, nec laboriosa, sed leuia & suauia comprobantur: secundũ quod Dñs dixit: Iugum meum suaue est, & onus meum leue. Post quem etiam Bernardus: Reuera cùm inceperis, inquit, tristitia implebit cor tuum: sed si perseueraueris, tristitia tua cõuertetur in gaudium. Tunc enim purgabitur affectus, & voluntas renouabitur vel potius noua creabitur, vt omnia quæ prius difficilia imò impossibilia videbantur cum multa percurrãtur auiditate & dulcedine. Scripsit Philo Iudæus librum de legibus non scriptis, in quo docet, viros, qui rectè ac sine culpa vixerunt, quorum virtutes publicatæ sunt in sacrarum literarum tabulis, non tantùm ad laudem illorum, verumetiam ad lectores in æmulationem prouocandos: fuisse leges quasdam animatas & rationales, duabus de causis venerabiles: altera, quoniã ostendunt quod præcepta legis à natura non discrepant: altera, quod hinc liquet non esse opus magno labore ad exigendam vitam iuxta legum regulã, quando illi prisci ante leges singillatim proditas, non scripto iure vsi, pari facilitate atque felicitate vixerunt: vt meritò quis discere possit, leges scriptas nihil aliud esse, quàm vitarum patrum commentarios, in quibus eorum dicta factaq; narrantur, nam illi scholas nullas frequentauerant, nullis præceptoribus vsi fuerant, sed à seipsis instituti doctique, ordinem naturæ sunt secuti, quæ lex est dubiò procul antiquissima omnium: quam ipsi ius summum, fasque rati esse, totam vitam suam vltrò ei subdiderunt: fortuitas autem res precibus & supplicationibus commendantes Deo propicio, hac quoque parte vixerunt feliciter, accedente ad promptam rectè agendi voluntatem diuina quoque prouidẽtia. Quã sunt hæc ab illis diuersa, quæ nostro tempore docẽt, qui segregauerũt seipsos.

Hom. 11. in Matt. cap. 3.

Homi. 9.

Sermo. 2. in ascensione.

Leges animatæ, quibus vsi prisci.

Vita ad legum regulam facilè exigenda.

Quod non tam natura mandatorum, quàm nostra fiat ignauia, vt implere mandata non possimus, cum quæ timori grauia sunt, leuia sint amori.

CAPVT LXVI.

Matt. 7.
Obiectio via arcta.
Psalm. 16.
Lex Christi nõ natura sua, sed ignauia nostra grauis est.

Sed hic isti nobis obijciunt: Si tam leuia sunt Christi præcepta, quàm ea, tu videri vis, cur igitur dixit Christus, quòd angusta est porta, & arcta via, quæ ducit ad vitam, & pauci sunt, qui inueniunt eam? Cur vias domini duras appellat Prophata? Nos verò non nostris, verùm eorum, qui totius orbis iudicio grauissimi, doctissimi, sanctissimiq; sunt habiti, verbis, ad hæc respondebimus. Ac primo quidem loco, quòd laboriosa via Dei, quòd eius mandata videntur esse difficilia, dicit Ioannes Chrysostomus, non tam id fieri natuta mandatorum, quàm nostra ignauia. Quid enim esse potest melle dulcius? ægroto tamen amarum persæpè videtur. Num quod natura tale sit? Minimè gentium, sed est id morbi vitium. Ad eundem modum lex onerosa, non tam sua natura, quàm nostra fit pigritia. Ac vt insit etiam aliquid in ipsius legis natura difficultatis & molestiæ, tamen si nautis minaces pelagi fluctus, si tempestates & hyemes agricolis, si vulnera cædesque militibus, si pugilibus ictus plagæque grauissimæ leues adeò videntur & tolerabiles, vt voluntarij magna cum alacritate se discriminibus istis & difficultatibus offerant, spe temporalium commodorum, quæ mox peritura sunt: quantò magis homini Christiano videri leue debet ac tolerabile, si quid etiam aduersi ferendum sit, cui præmium in cœlo positum est, non momentaneum, sed æternum, cùm nec oculus viderit, nec auris audierit, nec in cor hominis ascenderit, quæ præparauit Deus his, qui diligunt eum, vt verè dictum sit à Paulo. Quòd in præsenti momentaneum est & leue tribulationis

Hom. 2. in epi. ad Phil.
Hom. 16. in epi. ad Hebr.
1. Cor. 2.
2. Cor. 4.

bulationis noſtræ,ſupra modum in ſublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis,non contemplantibus nobis,quæ videntur,ſed quæ non videntur,quæ enim videntur,temporalia ſunt,quæ autem non videntur,æterna. Leue Paulus vocat & momentaneum,quod eſt in præſenti tribulationis,at iſti non ſatis habent,ſi dicant eſſe difficile, verùm prorſum impoſsibile, prorſus volunt eſſe onus importabile, cui ferendo nemo ſit mortalium. Intereà tamen purum Dei verbum haberi volunt,quod iſti loquuntur & ſentiunt,quamuis ex diametro,quod aiunt,cum Dei verbo pugnare videatur: Diuus Auguſtinus,cùm & ipſe locum hunc enarraret ex Euangelio: Iugum meum ſuaue eſt, & onus meum leue: pluribus verbis laborioſiorem eſſe docet huius mundi amorem. Et in Pſalmos commentatus. Bonum opus,inquit,non multum laborat, malum opus habet laborem. Ac alio quodam loco,adducens illud ex Pſalmo: Propter verba labiorum tuorum, ego cuſtodiui vias duras: Duræ ſunt,inquit,timori,leues amori. Omnia quippè ſunt facilia charitati,cui vni Chriſti ſarcina leuis eſt: quin ea potius eſt ipſa illa ſarcina, quæ leuis eſt. Itaque quæ dura ſunt laborantibus,eiſdem ipſis miteſcunt amantibus. Nam quæ ſæua ſunt etiam & immania,prorſus facilia & prorſus nulla efficit amor. Et in libro de gratia & libero arbitrio: Sarcina illa,quæ infirmitati grauis eſt, leuis efficitur charitati. Et in libro de perfectione iuſtitiæ: Quis autem neſcit cùm præceptum ſit generale charitas, quia finis præcepti eſt charitas,& plenitudo legis eſt charitas, non eſſe graue, quod diligendo fit,non timendo. Laborant autem in Dei præceptis,qui ea timendo conantur implere. Sed perfecta charitas foras mittit timorem,& facit præcepti ſarcinam leuem ac paucis interiectis,dicit: charitati Dei non eſſe graue mandatum Dei,non humanæ voluntati, cui plus dando quàm oportet, ignoratur iuſtitia Dei. Et explicans, illud ex Pſalmo 30. Statuiſti in loco ſpacioſo pedes meos: Certè anguſta,inquit,eſt via: laboranti anguſta eſt, amanti lata eſt. Eadem quæ anguſta eſt,lata fit. In ſpacioſo,dicit, poſuiſti pedes meos, ne anguſtati pedes mei irent in ſe, & incurrendo in ſe,deijcerent me. Ergo quod ait: Poſuiſti in ſpacioſo pedes meos,plane feciſti mihi facilem iuſtitiam, quæ mihi erat aliquando difficilis. Hoc eſt,Poſuiſti in ſpacioſo pedes meos. Quem ſecutus Gregorius quoque loquens de præcepto dilectionis: Hoc eſt,inquit,præceptum Domini,hoc iugum eſt diuinæ ſuauitatis: Quid em̃ leui⁹,aut vnquã gratius,quã amor,fertur? quid prætereà graue nõ leuiter tolerat,qui am̃at? Quicquid em̃ diligitur,cũ magna deuotiõe portatur: Poteſt hoc amor hui⁹ mũdi,vt etiã quæ videtur difficilia,facilia videri faciat, & nõ poſsit multò magis,quò nihil eſt fortius, amor Chriſti: Quòd ſi ſoli nos eſſemus, ſi noſtris ipſorũ viribus lex nobis implẽda foret, fortaſſe noſtræ nobis imbecillitatis cõſcij, de difficultate atq; adeo impoſsibilitate ipſius nõ immeritò queri poſſemus. Nũc aũt qui viuit in nobis Chriſtus,qui per fidẽ habitat in cordibus noſtris, ipſe eſt, qui operatur oĩa in omnibus: ipſe eſt,qui operatur in nobis & velle & perficere,ipſe eſt,qui facit in nobis,quod placeat coram ſe. Hunc,ſicut ſcribit Petrus Chryſologus,habemus in bonis adiutorem,qui dat poſſe quod iubet, & quæ præcipit,facit ipſe. Quem etiam Bernardus vocat athletam fortiſsimum in ſuis & pro ſuis pugnantem & vincentem,& inde victores coronantem. Hoc eſt, quòd cùm ſcribens ad Corinthios, gloriatus fuiſſet Paulus, quòd plus alijs omnibus laboraſſet,ne ſibi ſuæque virtuti bona tribuere videretur, quę per ipſum Deus operatus fuerat,ſubiunxit eueſtigiò: Non ego autem,ſed gratia Dei mecum. Quæ tamen verba nequaquàm ita ſunt accipienda,quaſi cùm dixerit,non ego autem,hoc intelligi voluerit,nihil ſe laboraſſe,nihil prorſus operatum eſſe: Non enim adieciſſet mecum, ſi pręueniente gratia,ſubſequẽs liberum arbitrium non habuiſſet. Poterat dicere, per me quemadmodum annotatum eſt à Bernardo,ſed quia minus,inquit,erat,maluit dicere,mecum, præſumens ſe non ſolùm operis eſſe miniſtrum per effectum, ſed operantis quodammodò ſocium per conſenſum. Ac ſi diceret,abundantius laboraui,non ego, ſed & ego: In eo enim,quòd ſolo Dei dono prævenitus ſum non ego: in eo autem,quòd donum voluntate ſubſecutus ſum,& ego. Explicans illud ex oratione dominica. Fiat voluntas tua: quiſquis auctor fuit operis in Matthæum imperfecti. Vide, inquit,quam cautè locutus eſt, Non dixit: Pater ſanctifica nomen tuum in nobis: adduc regnum tuum ſuper nos, fac voluntatem tuam in nobis: ne ſeipſum Deus videatur in hominibus ſanctificare,aut regnũ ſuũ ſuper quos vult adducere,aut voluntatẽ ſuã in quibus vult facere,& per hoc inueniatur Deus perſonarũ acceptor. Nec iterũ dixit: Sãctificemus nomẽ tuũ: ſuſcipiam⁹ regnũ tuũ: faciamus voluntatẽ tuã ſicut in cœlo & in terra: ne hominũ tantummodo videatur eſſe quod ſanctificant Deũ, aut quod ſuſcipiunt regnũ eius, aut quod faciunt volũtatem illius,ſed mediè dixit & perſonaliter: ideſt,ſanctificetur: adueniat: fiat: vt vtriuſque perſonæ opus neceſſarium demonſtraret, quia & homo Deum neceſſarium habet, & Deus hominem ad iuſtitiam faciendam. Nam ſicut homo non poteſt facere bonũ, niſi

Aug. li. 5. de Muſi. ca. 14. & ſer. 9. de verbis domini. In Pſalm. 92. De nat. & gratia, cap. penult. & vltimo & ſer. 48. de tẽplo & ſerm. 12. de verbis Apoſtoli. Cap. 7.

Charitate nihil eſt graue.

Anguſta via laboranti in timore, lata amãti.

Greg. li. 9. ca. 2. in primum lib. Reg.

Epheſ. 3. 1. Cor. 12. Philip. 2. Hebr. 13. Chry. ſerm. 11. De paſſione domini. cap. 22. 1. Cor. 15.

Bern. in lib. de gratia & libero arbitrio.

Orationis dominicæ explicatio.

habuerit adiutorium Dei: sic nec Deus bonum operatur in homine, nisi homo voluerit. Sicut nec terra sine semine, nec semen sine terra fructificat: sic nec homo sine Deo, nec Deus sine homine iustitiam operatur in homine. Ac si dicat: Si hæc agitis, hæc oratis, digni filij estis huiusmodi patris.

Quod operatur bona Deus in nobis, non ipsis nihil agentibus, verum consentientibus, & simul operantibus nobis:

CAPVT LXVII.

QVamobrem execrandus est eorum impius error, qui nihilò plus hominem asserunt in bonis agere, quàm agat securis in manu fabri, aut lutum in manu figuli: atque ita Deum per filium suum legem in credentibus implere docent, nihil vt agant ipsi. Quos etiam ad ea blasphemiarum portenta deuenisse tandem videmus, vt eum, qui solus bonus est, de quo dicit Propheta: Non Deus volens iniquitatem, tu es, eum etiam malorum auctorem faciant, neque bona magis, quàm ipsa etiam in nobis operari mala, impudenter affirment: quod haud aliter habere se dicant facinorosos, ad ea quæ patrant crimina, quàm habet se gladius, quo iugulatur proxim⁹. Neque minùs esse proprium opus Dei Dauidis adulterium, aut Iudæ proditionem, quàm Pauli vocationem. Nunquid potuit aliquid dici pestilentius? Quid autem est aliud hoc docere, quàm omnem ordinem, omnem benè agendi curam, omnem solicitudinem, prouidẽtiam, ac industriam, disciplinam omnem euertere, religionem ex mortalium animis radicitùs omnem euellere, denique proscriptam ab hominibus velle vitam humanam, & pro illa pecuniam ac feralem quandam securitatem ac licentiam introductam? Quorsum enim leges? quorsum magistratus? quorsum bonis præmia, malis constituta sunt supplicia? Denique quorsum illud pertinet, quòd Deus etiam ipse mercedem regni cœlestis pijs promittit, gehennæ verò pœnas impijs comminatur, si omnia, siue bona siue mala, sine nobis operatur in nobis? si absoluta necessitate & ineuitabili patimur magis, quàm agimus, aut velut serræ quædam, ab illo acti agimus?

Matt.19.
Psal.5.
Deus non est mali operator.
Blasphem. Phi. Malan.

Sed nobis illud in præsentia refutare propositum non est, à quo non aures modò, verumetiam cogitationes piorum abhorrent omnium, quòd quæ facinorosi patrant scelera, eorum sit auctor Deus. De eo tantùm breuibus differendum esse putauimus, quomodo bona Deus operatur in nobis. Aperta sunt scripturæ verba, quòd à Deo gressus nostri diriguntur, quodq; omnia opera nostra Deus operatur in nobis: qua quidem scriptura nihil est certius. Verùm intereà non minus certũ est & hoc, nos facere cũ facimus, quãuis ille faciat vt faciamus, prębẽdo vires efficaciſsimas volũtati, qui dixit: Faciã vt in iustificationibus meis ambuletis, & iudicia mea obseruetis, & faciatis ea. Quẽ Prophetæ locum adducẽs Augustinus: Cùm dicit, inquit, faciã vt faciatis, quid aliud dicit, nisi auferã à vobis cor lapideũ, vndè non faciebatis, & dabo cor carneum: vndè faciatis? Et hoc quid est? nisi auferã cor durum, vndè non faciebatis, & dabo cor obediẽs, vndè faciatis. Ille facit vt faciamus, cui dicit homo: Pone Domine custodiã ori meo: Quod beneficium Dei iã fuerat consecutus, qui dixit: Posui custodiam ori meo. Quando igitur legimus in scripturis quòd omnia opera nostra operatur Deus in nobis, quod operatur & velle & perficere, quòd operatur omnia in omnibus, quòd facit in nobis, quòd placeat coram se, nequaquàm in eo sensu accipiẽdum est, vt sic agi nos, cùm agimur spiritu Dei putemus, quemadmodum faber agit serram, sed potiùs, quemadmodum sessor agit equum: Operatur quidem in nobis Deus, verùm non ociosis nobis, sed ipsis etiam & voluntatem & conatũ adhibẽtibus. Quamquam vt velimus sine nobis operatur, inquit Augustinus: ab ipso enim præparatur volũtas nostra, cũ autẽ volumus, & sic volumus vt faciamus, nobiscum operatur, sine illo tamen, vel operante vt velimus, vel cooperãte cùm volumus, ad bona pietatis opera nihil valemus. Et alio loco: Non solùm, inquit, Deus posse nostrum donauit atque adiuuat, sed etiam velle & operari operatur in nobis: non quia nos non volumus, aut nos non agimus, sed quia sine ipsius adiutorio nec volumus aliquid boni, nec agimus. Et in Psal. 30. Quicquid Deus operatur per nos, nos videmur operari. Potest ille multũ & totum sine nobis, & nos nihil sine ipso. Et iterum in alio libro, Intelligant, si filij Dei sunt, spiritu Dei se agi, vt quod agendũ est, agãt, & cùm egerint illi, à quo aguntur, gratias agant, agũtur enim vt agãt, nõ vt ipsi nihil agant. Præclarè Guillielmus Parisiẽsis. Opera, inqmit, nostra, opera sunt etiã Dei, quæ ipse operatur in nobis, & etiã per nos. Non quidẽ tanquàm per organa quædam aut instrumẽtum: tunc enim, nec ad laudẽ, nec ad vituperium, nec ad culpam, nec ad meritum imputanda essent nobis opera bona: Sicut citharæ & tibiæ nihil imputatur ad culpam aut meritum de citharizantibus & tibicinantibus. In nobis igitur operatur Deus bona opera sua & nostra, non tam præstando

Ezech.36.
Aug. de gratia & libero arbitrio. cap.16.
Psalm.140.
Psalm.38.
Esai.26.
Philip.2.
1.Cor.12.
Hebr.13.
Malorum auctor Deus non est.
Psalm.36.
Esaiæ.26.
Deus in nobis quomodo operatur.
Vide Aug.3. Hypognosticon.
Aug. de gratia & libero arbit. cap.12.
De grat. Dei cõ. Pelag. & Celest. lib.1.c.25.
De corrupt. & gratia cap.2.
Guil.li.de meritis.
Opera nostra bona, opera sunt Dei.

virtutem,

virtutem, facultatem, & oportunitatem, quàm etiam excitando, & foris doctrinis, & prædicationibus, & beneficiorum consolatione, flagellorum quoque stimulationibus, & interdum compulsionibus, & interiùs inspirationibus, ac reuelationibus, terroribus, & alijs modis multiplicibus, qui sibi soli noti sunt. Æquum est autem vt illius adscribamus omnia diuinæ bonitati, non quòd nihil agamus ipsi, sed quòd nihil possumus, nihil volumus, agimus aut sumus, quòd non illius beneficio possimus, velimus, agamus, aut simus, à quo solo proficiscitur omne datum optimum, & omne donum perfectum. Neque enim sufficientes sumus, vel cogitare saltem aliquid ex nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est. *Iacob. 1. 1. Cor. 3.*

Quemadmodum igitur à Paulo dictum est: Viuo autem iam non ego, viuit autem in me Christus: ita qui cum Paulo per fidem & baptismum eidem Christi corpori sumus insiti, cuius etiam spiritu vegetamur, si, quòd subindè nos monet, imitatores illius facti fuerimus, dicere quisque nostrum cum illo poterit: viuo autem iam nō ego, viuit autem in me Christus: laboro autem iam non ego, laborat autem in me Christus: operor autem iam non ego, operatur autem in me Christus: mereor autem iam nō ego, meretur autem in me Christus: modo sanus adsit horum verborum intellectus. Neque enim ea sic oportet accipi, quasi non viuamus, non laboremus, non operemur, non mereamur ipsi quoq;: quinimò nos sumus qui viuimus, nos sumus qui laboramus, qui operamur, qui meremur: sed vt viuamus, facit vita nostra Christus: vt operemur facit qui & voluntatem inspirat, & vires ad operandum suppeditat adiutor noster Christus: vt mereamur facit, qui merita sua nobiscum communicat, redemptor noster Christus. Sic Augustinus ad Bonifacium scribens: Nos quidem ambulamus, verum est, nos obseruamus, nos facimus, sed ille facit vt ambulemus, obseruemus, vt faciamus. Hæc est gratia Dei, bonos faciens nos, hæc misericordia eius præueniens nos. Et in alio quodam libro: Nos ergo volumus, sed Deus operatur in nobis & velle: nos ergo operamur, sed Deus operatur in nobis & operari pro bona voluntate. Hoc nobis expedit & credere & dicere: hoc est pium, hoc verum, vt sit humilis & submissa confessio, & totum detur Deo. Quando itaque dicit homo Christianus. Viuo autem iam non ego, viuit autem in me Christus: hoc dicere videtur: viuo autem ego: non iam ille, qui conceptus in iniquitatibus ex carnis meæ parentibus, iræ filius natus: verùm qui sum ex aqua & Spiritu sancto Dei filius renatus, qui sum in baptismo veterem exutus, & nouum hominem indutus Dominum nostrum Iesum Christum, in cuius fide viuo, cuius etiam agor spiritu: Hic meam infirmitatem adiuuat: hic ad operandum & voluntatem impellit, & facultatem suggerit: hic efficit pro sua inenarrabili bonitate, vt qui dum natura filius essem iræ, nihil mereri poteram, nisi gehennę supplicia, factus per adoptionis gratiam Dei filius & hæres, frater autem ipsius & cohæres, iam deinceps mereri possim ea, quæ Dei filio & hæredi, quæ Christum induto debentur, vt quicquid mereor, non tam meo, quàm ipsius, quem iudui, Christi merito merear. Meum nanque meritum quatenùs purè meum, extra Christum factum, non erat nisi meritum supplicij: Postquàm autem viuo in fide filij Dei, iam illud qualecunque à me profectum, illius aspersum sanguine pretioso, pretium ex eo mutuatur, vt fiat meritum cœlestis præmij, non sua quidem ipsius, verùm Christi viuentis, operantis, & merentis in me virtute dignitateq;: qui, quæ est illius immēsa benignitas, merita mea, quæ sunt ipsius dona, non tanquā merita mea, sed tanquā dona sua coronat. Nam & ab ipso manāt, & ex ipsius morte pretium acquirūt. Hic sanus est & pius horū verborum intellectus. Nos ergo sumus, qui viuimus: nos sumus, qui operamur: nos sumus, qui viuentes in fide filij Dei, legem implemus, qui, quæ mandata sunt ab eo perficimus: verùm non sine eo, qui dicit: Sine me nihil potestis facere. Illius destituti gratia, nihil possumus: illius adiuti gratia, nihil non possumus: qua fretus, nemo est ex ijs, qui credunt in Christum, qui non cōfidenter dicere queat: Omnia possum in eo, qui me confortat. *Galat. 2. 1. Cor. 4. 11. Viuimus, operamur, meremur in Christo. Aug. cont. duas epist. Pelag. lib. 4. ca. 6. De bono perseuerantiæ c. 13. Viuo iam non ego quomodo intelligendum. Psal. 50. Ioan. 3. Galat. 3. Rom. 8. Meritum extra Christum, est supplicij meritū Ioan. 15. Philip. 4.*

Quod semel Iustificatum gratia sua Deus non deserat, si non ab eo deseratur: quodq; charitati non modò non impossibile, verum nec difficilè quicquam sit.

CAPVT LXVIII.

EST autem, quòd ab Augustino quoque legimus annotatum, Dei tanta bonitas, vt quē semel iustificauit impium, gratia sua nunquam deserat, si non ab ipso deseratur, nihil vt ei desit, quo minus piè semper, iusteq; viuere queat. Quod etiā ab Ambrosio, aut quisquis ille fuit auctor libri, qui inscribitur de vocatione gentiū, animaduersum legimus: Qui certissimū esse vult, nullā fideliū à Deo, non discedentem relinqui, neq; cuiusquam ruinam ex diuina esse dispositione dispositam, sed multis, qui iam iudicio rationis vtuntur, ideò liberum esse discedere, vt non discessisse sit præmium, & vt quod non potest nisi cooperante spiritu Dei fieri, eorum meritis deputetur, quorum *Aug. de natura & gratia ca. 26. & in cō fut. articulorū, falso sibi impositorum art. sept. Et ser. 88. de temp. Amb. vel Prosper. li. 2. ca. 4.*

2.Para.18. id potuit voluntate non fieri. Verùm testatur hoc etiam propheta, dicens: Dominus vobiscum, quia fuistis cum eo: Si quæsieritis eum, inuenietis: si autem dereliqueritis, derelinquet vos. Sic ille fons totius bonitatis & misericordiæ, nunquã nos deserit, nisi prius à nobis deseratur. Pulchra quadam similitudine docuit hoc Barlaam Eremita, vbi cum

Damasc. in vita eius. Iosophat rege loquentem eum inducit Ioannes Damascenus. Sicut, inquit, Sol ad illuminationem omnibus ortus, sine inuidia porrigit radios, cunctosque illuminari permittit:

Lux Christi sicut Sol volentes illuminat, & non cogit, deserentem deserit. Ita & vera sapientia sui appetitores more Solis illuminat & illustrat, & splẽdidos ostendit. Si quidam claudentes oculos fulgorem eius videre nolunt, non idcirco reprehendendus est Sol, vel à cæteris despiciendus, aut gloria sui splendoris per illorum inhonorabitur stultitiam, sed illi potius seipsos lumine eius priuantes, quasi cœci palpabunt parietem, & in multis foueis cadent, pluribusque lacerabuntur facies eorũ spinis. Et quemadmodum Sol in suo splendore permanens illuminat reuelata facie fulgorem suum speculantes, eodem modo & lux Christi splendet quidem omnibus, ditissime eis largiens suam claritatem, Participat verò vnusquisque iuxta quod desiderat & appetit. Neque enim deest alieni volentium se intueri Sol iustitiæ, nequæ tamen cogit sponte suas tenebras eligentes, sed proprio vniuscuiusque relinquitur arbitrio & præelectum quamdiu in hoc seculo est.

Rom.8. Cæterùm, si nobiscum & pro nobis Deus, quis contra nos? quid erit, quod præstare non possimus, illo per fidem in cordibus nostris habitante, illo viuente in nobis, illo operante in nobis, vt velimus, & cooperante, vt quòd rectè volumus, faciamus? Etenim à

Charitatis voluntas maxima. Domino præparatur voluntas nostra, quæ si magna est, charitas vocatur: Nulla namque voluntas maior esse potest, quàm sit voluntas charitatis. Quin ardentem voluntatem ipsam, esse charitatem dicit Petrus Chrysologus, quæ tanta est, nihil vt sit, quod ei resistere queat: quandoquidem non solùm fortis est, vt mors, dilectio, quemadmodum à Sapiente scriptum est: verumetiam fortior ipsa morte: nõ ea re tantũ, quia, quos diuidit mors, non diuidit charitas, verùmetiam quòd, cùm à corpore per mortem anima separatur,

Ser.35.in D. Laurentium. Cant.8. Rom.8. Charitas morte fortior. tùm verò, quæ fuit in corpore mortis huius tantùm inchoata charitas, fit perfecta. Sensit vim huius magnæ voluntatis ille, qui dixit: Quis nos separabit à Charitate Christi? tribulatio? an angustia? an fames? an nuditas? an periculũ? an persecutio? an gladius? Sicut

Psalm.43. scriptum est: Quia propter te mortificamur tota die, æstimati sumus sicut oues occisionis. Sed in his omnib⁹ superamus propter eum, qui dilexit nos. Certus sum enim, quòd neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instãtia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura vlla, poterit nos separare à Charitate Dei, quæ est in Christo Iesu Domino nostro.

Charitas rectè dicitur magna voluntas. Hæc igitur magna voluntas, quæ charitas dicitur, in cuius corde diffusa est per Spiritum sanctum, huic iugum Domini verè suaue, huic onus eius verè leue est. Quamlibet enim asperum aliquid & durum esse videatur, si tamen hæc magna voluntas accesserit, non modò non impossibile, verùm ne difficile quidem, quin potiùs iucundum erit &

Aug.de gratia & li.arbitr. cap.17. suaue. Verùm enim est, quod ab Augustino scriptum est, Sarcina illa, quæ grauis est infirmitati, leuis est charitati. Documento sunt, tot tam sæui terribilesq; cruciatus, quos tot milia sanctorum martyrum, etiam ex fragili, fœmineo sexu, deinde tenerioris etiam ætatis, amore spõsi sui Domini nostri Iesu Christi inflammati, nõ maiore constantia, quàm

Euse.li.6.c.3. Orig. puer martyrium appetiuit. animorum alacritate pertulerunt. Qua in re se tales præstiterunt, minùs vt alacres ad epulas plerique, quàm isti ad vitam suam pro Christi nomine cum sanguine profundendam festinarent. Vt nullam nunc Origenis mentionem faciamus, quem tantò martyrij

Ruff.lib.2.c.5. studio flagrasse puerulum adhuc Ecclesiastica narrat historia, multum vt negotij mater

Lib.2. de virginitate. habuerit in eo domi detinendo, ne vitam suam in apertum discrimen offerret: Vt nihil dicamus de beata Agne, de qua scribit Ambrosius, quod cum 12. annorum existens

Socra.l.4.c.18. Martyrium fecisset. Non sic ad thalamum nupta properaret, vt ad supplicij locum læta successu, gradu festina virgo processit. Deque alia quadam, de qua scribit idem Ambrosius, quamuis nomen subticet. Verùm Theodoram fuisse Simeon Metaphrastes vitam illius describens, indicat, quæ cum Dydimo quodam certabat de nece, prior vt ipsa pro

Theod.l.4.c.17 Martyrij desiderium in muliere Ediſſena. Christo sanguinem funderet, vt multos etiam alios silentio prætereamus, vnum in præsentia recensuisse contenti erimus, quod in eadem historia legitur Ediſſenæ mulieris exemplum. Quæ cùm esset facta certior, ciuitatis Ediſſenæ præfectũ, ad campum, in quem Christiani conuenerant, proficisci, posteaquàm vidit frequentiorem solito Christianorum populum eo tendere, currere præcipites, ac festinare, tanquàm vererentur, ne quis deesset ad mortem, & ipsa suis ex ædibus properè prorupit, cum nec ostium clausisset, nec, vt mulierum habitum decet, se diligentius operuisset, infantem quoque paruulum

secum

secum attrahens, ac rapido cursu, irrupto etiam officij agmine, festinauit. Quam cùm ita festinantem præfectus vidisset, apprehendi, & ad se deduci iussit simul percunctatus est, quònam infelix mulier tam festina properaret. Illa verò, Ad campum, inquit, quo catholicorum populus conuenit. Tum ille, Non audisti, quòd præfectus eò pergit, vt omnes interficiat, quos inuenerit? Audiui, inquit, mulier, & ideò festino, vt ibi inueniar. Et quò, inquit præfectus, paruulum istum trahis? Vt & ipse, ait illa, martyrium consequi mereatur.

Amor Christi fortiss.

Tantum potuit amor Iesu Christi, non solùm apud viros, verùmetiam apud fœminas, vt non modò non cederent periculis, nec infringerentur doloribus, nec formidarẽt res asperas, nec vllos mortis terrores extimescerent, verumetiam quàm natura mortales omnes mortem fugiunt, ea sit illis adeò non fugienda, adeò nõ horrenda visa, vt expetendam etiam vltrò ducerent, nec magis dulce quicquam & iucundum eis accidere posset, quàm, si cuius morte se salutem assecutos, & ab æterna morte liberatos esse meminissent, pro eius nomine mortem vicissim oppetendi facultas & occasio daretur: Cuius amore sic inflammati plerique fuerunt, vt sensum etiam doloris omnem amitterent, & cùm carbonibus incensis, nudis pedibus insistere cogerentur, nihil affirmarent interesse, vtrum per carbones illos, an per humi sparsas rosas sibi esset ambulandum? Cumque flagris & neruis cæderentur, vt triticum, nisi benè exculcatum & purgatum in horreo: sic animam in cœlo, nisi sic excussam & perpurgatam, dignè stare non posse, dictitarent. Scilicet ijs durum fuit aliquid ex ijs, quæ multitudinis iudicio sunt multò durissima, quos ex summis corporis sui cruciatibus voluptatem quandam animi non mediocrem percepisse legimus. Ijs fuit aliquid impossibile, qui plus etiam vltrò præstiterunt, quàm à Deo mandatum fuerat. Nam vt exigat hoc à nobis lex charitatis, qua Deum ex toto corde, ex tota anima, & ex tota mente nostra diligere iubemur, vt cum deprehẽsi fuerimus, mortẽ prius, in eius nominis confessione, simus occumbere parati, quàm vt eum negemus: hoc certè, quod ab istis factum est, non exigit, vt vltrò se discrimini quisquam offerat: quemadmodum ab Athanasio in Apologia ad Constantinum & in ea, quæ proximè sequitur de fuga sua, & à Gregorio Nazianzeno diligenter legimus animaduersum.

Flamma Christi amoris flammas ignis superat, & sensum doloris adiecit.

Deut. 6. Matt. 22.

Morti vt vltro si quis offerat, non exigit Deus

Naz. or. 6. in Monodia Basi.

Quid autem est, quod præcipit nobis Deus? Quid aliud, quàm id, quod ipse est. Deus charitas est, dicit Ioannes. Charitas igitur charitatem nobis præcipit: & quod iubet, ipse nobis præstat Deus charitas. Prior ipse diligit nos, ac ad se diligendum accendit nos: seipsum impertit nobis, mansionẽ facit apud nos, ita vt nos in ipso maneamus, & ipse in nobis. Quamuis autẽ prior diligit, nunquã tamen prior deserit nos, nisi prius deseratur à nobis. Quòd nos deserit, culpa nostra, quòd mansionem in nobis facit, ipsius fit gratia: qui paratior est ad eam nobis impartiẽdam, quam simus nos ad recipiendam: tam est illius obuia bonitas, tam est nostra supina negligentia.

1. Ioan. 4. Vide Petrum Chry. serm. 151. Ioan. 14.

Quod Christiana Iustitia Charitas est, ex corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta.

CAPVT LXIX.

VVrùm, vt vnde cœpit, eò redeat oratio. Non sola fides iustitia nostra est, neque si spes ad eam accesserit, absoluta est iustitia nostra: Dæmones quoque fidem habent, & contremiscunt: Neque enim non credebant, cùm Christum confessi dicerent: Quid nobis est & tibi Iesu fili Dei? Hæretici quoque spem habent & fiduciam, neque soli Lutherani, verùm & reliqua fæx hæreticorum, Sacramentarij, Anabaptistæ, ac quibuscũque alijs nominibus appellantur, se certos esse gloriãtur, sibi propter Christum esse peccata remissa, seque esse apud Deum in gratia, ac citra dubitationem vllam, promissam sibi regni cœlestis hæreditatem consecuturos. Attamen, quamuis habeant fidem dæmones, quamuis habeant inanem fiduciam hæretici, iustitiam tamen habere dici non possunt, quæ extra charitatem haberi nequit. Tribuit Augustinus Donatistis sacramenta, non detrahit Euangelium, non adimit fidem, sed quemadmodum hæc illis inesse posse confitetur, sic prodesse posse negat. Quid ita? Quia sola charitas est, quæ facit, vt hęc prodesse queant: extra quam si quis habeat omnia sacramenta, si prophetiam omnem, si fidem omnem, ita vt montes transferat: si facultates suas omnes in vsum egentium distribuat, si corpus etiam tradat, ita vt ardeat, tantùm abest, vt propterea iustus censeri debeat, vt eum nihil esse Paulus indubitanter affirmet. Quem Pauli locum diligenter in quarto libro stromatum tractat Clemens Alexandrinus. Hac ergò charitate, cùm, sicut omnes alij hæretici & schismatici, destituti fuerint Donatistæ, (nam alioqui non diuisissent vnitatem) negat Augustinus, alia quæ habebãt omnia, quicquam illis vel ad iustitiam vel ad salutem profuisse: Nam cætera frustrà habet omnia, qui vnam charitatem non habet: quicunque totam legem seruauerit, offendit au-

Dæmones habent fidem. Iac. 2. Matt. 8.

Fidem & fiduciam habent hæretici.

Aug. in ser. super gestis cum Emerito, tom. 7

Charitas facit vt fides & sacramenta nobis prosint. 1. Cor. 13. Clem. Alexa.

Iacob. 2. Matt. 12.

dit autem in vno charitatis præcepto, factus est omnium reus, quia contra præceptum il lud facit, in quo pendent omnia. Siquidem hæc est plenitudo legis: hic est finis præcepti: hoc est vinculum perfectionis: hæc via Dei ad homines: hæc via hominum est ad Deum: Per hanc è cœlo descendit Deus in terram: per hanc ex ista valle lachrymarum ascendere nos oportet in cœlum, vbi Christus est in dextra Dei sedens: vt sit, vbi dominus ibi & minister eius. Charitatem habeto, dicit Augustinus, & cuncta habebis: quia sine illa nihil proderit, quicquid habere potueris, extinguit delicta, & ab ea pendent vniuersa. Sola est quæ vincit omnia, & sine qua nihil prosunt omnia, & quæ vbicunque fuerit, ad se trahit omnia. Hæc omnium arx est virtutum: hæc promissio regni: hæc præmium est sanctorum: absq; hac nihil est quòd se quisquam bonum aut iustum fieri posse speret. Hinc est quòd cùm quæritur, vtrum quisquam sit homo bonus, non quæritur, dicit Augustinus, quid credat, aut quid speret, sed quid amet. Nam qui rectè amat, proculdubiò rectè credit & sperat: qui verò non amat, inaniter credit, etiamsi sint vera, quæ credit, inaniter sperat, etiam si ad veram felicitatem doceantur pertinere, quæ sperat. Qui etiam alio loco: Interroget se quisque, inquit, quid amet, & inueniet vnde sit ciuis: verbi gratia. Amat aliquis mundum, & ea quæ sunt in mundo, carnem, pecuniam, honores, ciuis est Babyloniæ, nihil ei cum iustitia commune. Amat aliquis Deum, ciuis est Ierusalem, bonus est, iustus est, neque dubitare debet, quin redditurus illi sit Deus in illa die coronam iustitiæ. Itaque proprio piorum & bonorum virtus est charitas, sine qua cæteræ virtutes & bonis inesse possunt, & malis. Habere baptismum, & malus esse potest, habere prophetiam, & malus esse potest, accipere sacramentum corporis & sanguinis domini, & malus esse potest, habere nomen Christus, id est, Christianus vocari, & malus esse potest, habere sacramenta omnia, & malus esse potest, habere virtutes alias, & malus esse potest. Sola charitas est, quam habere, & malus esse potest nemo. Hæc est proprius & singularis ille fons, cui nemo communicare potest alienus, ad solos hæc virtus pertinet catholicos, quam si habere possent hæretici, hæretici esse non possent, neque enim scinderent vnitatem, cuius vinculum est charitas. Quam Dorotheus testem esse dicit, quod sit absolutio quædam & perfectio virtutum omnium, sicut tectū domus. Et auctor operis imperfecti in Matthæum. Omnis, inquit, species iustitiæ in impostoribus inuenitur, sola autē gratia verę charitatis non inuenitur, nisi in solis seruis Dei. Ideo hanc priuatam speciem charitatis sibi soli seruauit Spiritussanctus, vt per nullius iustitiam & testimoniū sic cognoscatur, vbi est Spiritussanctus, quemadmodum per gratiam charitatis.

Rom. 13. 1. Tim. 1. Colos. 3. Psalm. 83. Ioan. 12. Aug. tract. 32. in Ioan. 1. Pet. 4. Charitatis laudes. Aug. ser. 53. de tempo. in Enchri. cap. 117. Aug. in psa. 64 2. Tim. 4. Aug. tract. 7. in epi. Ioan. Charitate carēt hæretici. Hom. 4. in ca. 3. Matth.

Ex quo facilè perspici potest, falsum esse, quod vulgo nonnulli persuadere conantur hoc tempore, solam fidem iustificare, quam æquè malis atque bonis inesse posse constat. Charitas enim, inquit Augustinus, ea est, qua vna verè iustus est, quicunque iustus est. Et in eodem libro: Charitas, inquit, ea demùm verissima, plenissima perfectissimaque iustitia est: Charitas inchoata, inchoata iustitia est: charitas prouecta, prouecta iustitia est: charitas magna, magna iustitia est: charitas perfecta, perfecta iustitia est. Qui etiam contra duas Epistolas Pelagianorum scribens, negat pium quenquam dubitare, quòd quantò amplius diligimus in hac vita Deum, tantò sumus iustiores, ac tum demùm piam veramque iustitiam perfici, cùm fuerit dilectio Dei perfecta. Similiter & Cæsarius. Ipsa est vera iustitia, quæ pro amore Dei non solùm amicos, sed etiam diligit inimicos. Bernardus: Timore, inquit, vocamur, amore iustificamur. Et paucis interiectis. Sic ad ortum Solis iustitiæ Sacramentum absconditum à seculis de prædestinatis & beatificandis emergere quodammodo incipit ex abysso æternitatis, dum quisque vocatur per timorem, iustificatur per amorem, præsumit se quoque esse de numero beatorum. Audit se vocari, cum timore cōuertitur, sentit & iustificari, cum amore perfunditur. Et post pauca. Si initium sapiētiæ timor domini in quo dicta est esse nostra vocatio, qui nisi prouectus in sapientia est amor Dei, is dūtaxat qui interim ex fide est, ex quo & nostra sit iustificatio. Quod pluribus etiam verbis persequitur in libro de perfectione iustitiæ. Chrysostomus quoque charitatem ipsam caput esse bonorum omnium dicit, & radicem fontem, & parentem, atque ea vna absente, cætera nobis nullum fructum adferre, nullam præstare posse vtilitatem. Hæc enim discipulorum domini est, magnus seruorum Dei character & indicium. In hoc inquit: Omnes cognoscent, quod mei discipuli estis. In quo? Num in eo, vt mortuos suscitent, leprosos purgent, aut dæmonia expellant? Minimè inquit, Sed illa missa faciēs omnia, in hoc vno, inquit, omnes cognoscent, quod mei discipuli estis, si charitatem ad inuicem habueritis. Nam illa vnius supernæ gratiæ munera sunt hoc humani studij est officium, animum autem probum, & generosum, non tā ea mouere, quæ Deus præbuerit munera, quam suorum laborum officia consueuerunt. Quapropter Christus, non signis: sed à charitate suos cognosci discipulos asserit. Hæc enim, si adest, nulla pars

Aug. de natu. & grat. ca. 38. cap. 42. & 70 Idem li. 3. c. 7. Hom. 12. Bern. epist. 107 Charitas iustificat. & sanctificat. Contra Anomæos hom. 1. Charitas aliarum virtutum forma & perfectio est & parens.

deest

deest Philosophiæ,sed integerrima,perfectissimaque virtutis ratio habetur,quemadmodum certè laborum expertem necesse est omnium, cui hæc deest, Omnium namq; summa virtutum, & totius plenitudo iustitiæ de illo nascitur amore, inquit Leo Magnus, quo Deus proximusq; diligitur. Quærit Rupertus, cùm & pater Spiritus,& filius Spiritus,& pater sanctus,& filius sanctus sit,quam ob causam vocabulum hoc, quod est Spiritussanctus, propriè adscribitur personæ huic ? Et mox respondet, nimirùm quia tota personæ huius operatio, nihil aliud,nisi sanctificatio est. Hæc operationum distinctio diligenter animaduertenda,quia Deus pater,omne quod factũ est per filium fecit: & omne quod sanctum est,per Spiritumsanctum sanctificauit. Quid enim est spiritus eius, nisi amor tuus?& quomodo creatura rationalis aliter,nisi amando creatorem,potuit vnquam vel potest sanctificari?Igitur quamuis & pater spiritus, & filius spiritus, & pater sanctus, & filius sanctus sit,rectè tamen hæc sola persona Spiritussanctus debuit nuncupari, cuius operatio propriè creaturæ sanctificatio est: Sine quo nec angelus sanctus, nec homo sanctus est: Quem non habens Angelus, Diabolus est:quem non habens homo,Antichristus est,vel membrum Diaboli est. Hic sanctificationem, quæ eadem iustificatio dici potest,Rupertus tribuit soli charitati.Cuius æqualis Petrus Abbas Cluniacensis:Hæc est,inquit, illa charitas:non tantùm faciens, sed omninò perficiens iustitiam ; ad quam cæteræ virtutes iustitiæ cooperantes,velut ad matrem filiæ respiciunt. De cuius radice exoriuntur, de cuius stipite, velut fructuosissimæ arboris ramorum infinitas , speciosa dependent. Ibi castitas,ibi humilitas,ibi veritas,ibi synceritas,ibi obedientia,ibi omnis iustitia.

Leo in ser. de sanct. Lau.
Rup. lib. 1. in Matth.
Sanctus cur magis Deo Spiritui tribuatur quàm patri & filio.
Ioan. 1.
Spiritussancti operatio propria est sanctificatio.
Lib. 5. epist. 1.

Charitatem autem cùm dicimus,non eam hoc loco volumus intelligi,qua prior Deus perpetuò dilexit nos,& miserãs attraxit nos: quæ causa nostræ iustificationis est efficiẽs. Nos autem nunc de formali loquimur, nimirum de ea, quam Paulus diffusam esse scribit in cordibus nostris per Spiritumsanctum , qui datus est nobis . Datus autem nobis, vt habiret in nobis, tanquam in templis suis,non corporaliter,hoc est,non secundũ substantiam suam: Solus est enim Christus,in quo plenitudo diuinitatis corporaliter inhabitat: verùm per fidem & charitatem,quã diffundit in cordibus nostris. Quemadmodũ etiam Hilarius testatur,dicens:Habitat enim Deus in religiosorum mentibus , non corporali aditu,neque naturæ grauioris ingressu,vt alibi non degens,illic tantùm quò se intulerit insistat: Sed spirituali virtute, in vacua se à terrenis labibus corda permittit, seseq; luminis modò,in patentibus innocentiæ foribus,mentes illuminaturus infundit. Sic & à Cyrillo scriptum est: Etiamsi habitauit in nobis verbum , dictum tamen etiam hoc est, quod in Christo habitet omnis plenitudo diuinitatis corporaliter . Sed cùm sentimus, quod caro factum sit, non eodem modo sicut in sanctis habitare dicitur , & in Christo istam factam esse habitationem definimus: sed quod secundùm naturam vnitum,nõ tamen in carnem conuersum, talem effecerit habitationem , qualem & hominis anima cũ proprio habere dicitur corpore.

Hier. 31.
Roma. 5.
1. Corinth. 3.
Deus quomodo in nobis habitat.
Coloss. 2.
Hilar. in Psal. 131.
Cyril. lib. 10. Ca. 14. in Ioan.
Coloss. 2.
Ioan. 1.

Quamobrẽ cùm in omnibus ijs quæ creata sunt,quatenus & sunt, & creata sunt, per præsentiam,potentiam,& essentiam suam Deus esse dicatur,solæ sunt mentes piorum,in quibus non solùm esse,verùmetiam habitare per gratiam, solus autẽ est Christus,in quo per vnionem substantiæ esse dicitur. Hoc est quod ab Augustino scriptum legimus: Fatendum est, Deum vbique esse per diuinitatis præsentiam , sed non vbique per habitationis gratiam. Deus enim qui vbique æqualiter totus est per suam simplicem substantiã, aliter tamen in rationalibus creaturis est,inquit Bernardus,quàm in cæteris,& ipsarum, aliter in bonis est,quàm in malis,per efficaciam. Ita sanè est in irrationalibus creaturis,vt tamen non capiatur ab ipsis , à rationalibus autem omnibus quidem capi potest per cognitionem, sed à bonis tantùm capitur etiam per amorem . In solis ergo bonis ita est , vt etiam sit cum ipsis propter concordiam voluntatis. Tunc igitur nobis dari Spiritussanctus intelligitur,qui patris amor est & filij,quando sui nos huius amoris reddit participes,vt quemadmodum ipse cum patre & filio vnus est Deus,vna substantia , sic nos adhærentes Deo,vnus cum eo spiritus efficiamur. Atque hoc est, quòd iustificari, quòd iustum fieri dicimus: Neq; enim id aliud esse videtur, quàm quòd à Propheta dictum est: Mihi autem adhærere Deo bonum est,Deus est enim iustitia nostra,ipse iustus , ipse iustificans nos , cui quantò magis adhæserimus, tantò magis participes iustitiæ fuerimus. Hoc est,quod ab Augustino quoq; scriptum legimus:Ea iustitia,quę viuit in seipsa,proculdubiò Deus est. Sicut autem cùm sit in seipsa vita, etiam nobis fit vita, cùm eius efficimur participes,ita cùm in seipsa sit iustitia,etiam nobis fit iustitia,cùm ei cohærẽdo iustè viuimus,& tantò magis minúsve iusti sumus,quantò magis illi,minúsve cohęremus. Adhæremus autem illi charitatis vinculo copulati: Quod etiam Cyrillus testatur his verbis:

Deus quomodo est in rebus creatis.
Aug. epist. 57. ad Darda.
Deus quomodo vbique est.
Ber. ho. 3. super Missus est.
Spiritumsancti nobis dari quid
1. Cor. 6.
Psalm. 72.
Psalm. 118.
Roma. 8.
Aug. epist. 85.
Tit. 2.
Cyril. lib. 10. c. 14. in Ioan.

bis: Voluntaria est nostra cum Christo conglutinatio, & charitate ac fide perficitur. Et fides quidem in animo nostro consistit, veram Dei cognitionem efficiens, charitas verò mandatum eius seruare facit. Qui enim me diligit, is, inquit, mandata mea seruabit. Qui ergò per fidem Christo solummodò coniunguntur, sola illi confessione inhærentes, nec charitatis vimine se colligantes, palmites quidem sunt, sed non fructuosi. Nam fides absque operibus mortua quædam res est. Huiusmodi autem palmites agriculæ falx seuerissimè amputat, & igni tradit. Hoc enim modo de infructuosis arboribus fieri solet.

Ioan.14.

Ioan.15.

Iacob.2.

Si igitur iustitia est, per quam adhæremus Deo: Deo autē per charitatem adhæremus, cui dubium esse potest, quin charitas nostra sit iustitia nostra? quæ quantò perfectior est, tantò perfectior erit iustitia nostra. Qua de re sic à Bernardo quoque scriptum legimus: Quis est, qui perfectè adhæret Deo, nisi qui in Deo manens, tanquàm dilectus à Deo, Deum nihilominus in se traxit, vicissim diligendo? Ergo cùm vndique inhærent sibi homo & Deus, inhærent autem vndique intima mutuaque dilectione inuiscerati alterutrum sibi: per hoc Deum in homine, & hominē in Deo esse, haud dubiè dixerim. Quamobrem diligendo Deum, quodammodo trahimus illum ad nos, vt ipse vicissim diligat nos, qui dixit: Ego diligentes me, diligo. Si quis diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligam eum, manifestabo ei meipsum. Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Porrò vbi mansionem facit Deus, ibi necesse est remissa peccata, quorum charitas multitudinem operit, ibi necesse est iustitiam omnem infusam esse. Quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate? aut quæ societas luci ad tenebras?

Berna. hom. 71. in Cant.

Deum in homine, & hominem in Deo esse, quid.

Prouer.8.

Ioan.14.

1.Pet.4.

2.Cor.6.

Quod autem dicimus diligendo Deum effici, vicissim vt ipse diligat nos nequaquam ita velimus accipi, quasi priores nos dilexerimus Deum, quin cum Ioanne potiùs libenter profitemur, quòd in hoc est charitas, non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos: ipse elegit nos ante mundi constitutionem: ipse misit filium suum propitiationem pro peccatis nostris. Nam nisi prior ille dilexisset nos impios, vt faceret pios: nisi dilexisset iniustos, vt faceret iustos, nisi dilexisset ægrotos, vt faceret sanos, nisi nimia quadam nostri charitate flagrans misisset filium suum propitiationem pro peccatis nostris, qui & immensis beneficijs præstandis nos ad vicissim diligendum excitaret, & verbo doceret, & exemplo nobis præiret, nos eum diligere nequaquàm possemus. Ipsius itaque misericordia fit, vt diligentes vicissim ab eo diligamur. Ipsius misericordia præuenit nos: ipsius misericordia subsequitur nos. Hoc est quod ab Ambrosio quoque scriptum legimus: Qui veniunt, inquit, ad Deum, amore ducuntur: dilecti enim sunt & dilexerunt, quæsiti sunt & quæsiuerunt: & quod eos voluit Deus velle, voluerunt. Præclara sunt ea de re Bernardi verba, quæ visum est adscribere: Nemo se, inquit, amari diffidat, qui iam amat. Libenter Dei amor nostrum, quem præuenit, subsequitur: Nam quomodo redamare pigebit, quos amauit, & necdum amantes? Amauit, inquam, amauit. Habes enim dilectiōis pignus spiritum, habes & testem fidelem Iesum, & hunc crucifixum. O geminum ipsumque firmissimum Dei erga nos amoris argumentum. Christus moritur & meretur amari. Spiritus afficit & facit amari. Ille facit cur ametur, iste, vt ametur: ille suam multam dilectionem in nobis commendat: iste & dat: In illo cernimus quod amemus: ab isto sumimus vndè amemus. Charitatis igitur ab isto occasio, ex isto affectio. Quanta confusio Dei filium ingratis oculis cernere morientem? quod quidem facilè contingit, si desit spiritus. Nunc autem quia charitas diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis, amati amamus, amantes amplius amari meremur.

1.Ioan.4.

Ephe.1.

Rom.3.

1.Ioan.2.

Psalm.58.

Psalm.22.

Amb. de vocatione gentium li.2.ca.9.

Ber. epist.107.

Rom.5.

Est itaque iustitia nostra, quæ legis plenitudo, quæ finis præcepti, quæ vinculum est perfectionis, charitas. Charitas autem non numi, sed Dei, charitas non terræ, non cœli, sed eius, qui fecit cœlum & terram: Charitas vt est apud Paulum, ex corde puro, conscientia bona, & fide non ficta. Quo loco, sicut animaduersum ab Augustino legimus, conscientiam pro spe posuit: Ille enim sperat qui bonam conscientiam gerit: quem verò pungit mala conscientia, retrahit se à spe, & non sibi sperat, nisi damnationem. Hæc igitur vbi adsunt, fides, spes, & charitas, ibi demùm perfecta est & absoluta iustitia. Quod Paulus etiam significare visus est, qui cùm Timotheo suo dixisset: Sectare iustitiam, quasi volens indicare, quibus in rebus iustitia sita sit: subiunxit mox, fidem, spem & charitatem.

Charitas qualis & iustitia nostra.

Rom.13.

1.Tim.1.

Coloss.3.

1.Tim.1.

Aug. in Psal. 31.

Conscientia pro spe à Paulo posita.

2.Tim.2.

Quod

Quod per Fidem, Spem, & Charitatem, quæ propemodùm obsoleuerat in nobis, imago Dei restauratur.

CAPVT LXX.

LEgimus hominem ad imaginem & similitudinem Dei factum esse, Quam quo ad incontaminatam retinuit, iustus erat, Simul vt verò post admissum peccatũ, hæc in eo imago, non quidem prorsus abolita, verùm obsoleta tamen est & deformata, iustus esse desijt, atque suam hanc iniustitiam, ex inobedientia cõtractam, in vniuersam posteritatẽ suam primus parens noster propagauit, ac per eius vnius delictum, diuinum iudicium processit in omnes homines in condemnationem. *Genes.1. Imago Dei per peccatum deformatur in nobis non aboletur.*

Est autem non secundùm formam corporis ad imaginem Dei factus homo, sed secundùm rationem mente præditam. Quod cùm alij plerique omnes, tùm lõgè vetustissimus ille Philo in eo libro, quem scripsit de opificio mundi, pluribus demonstrat. Sed & Clemens presbyter Alexandrinus his verbis indicat: Est enim Dei imago, eius verbum & filius mentis germanum, diuinum illud verbum, lucis lux exemplaris & archetypa: Verbi autem imago est homo, vera mens quæ est in homine: qui ad Dei imaginem & similitudinem propterea factus esse dicitur, quod prudentia quæ est in corde, diuino verbo assimilatur, & ea ratione verbi rationisque particeps dicitur. Verùm indicat hoc etiam ipsa ratio, Nam cùm Deus spiritus sit, non alibi consentaneum est imaginem eius esse, quàm in spiritu hominis. Sed ipsius etiam Apostoli declarat hoc auctoritas, cùm dicit, Renouamini spiritu mentis vestrę, & induite nouum hominem, qui secundùm Deum creatus est. Quòd dixit, Induite nouum hominem, illius videtur explicatio esse, quòd antè dixerat, Renouamini spiritu mentis vestræ, Quod mox addit, Qui secundùm Deum creatus est, id alio loco quasi declarans, dixit, Ad imaginem Dei, quum alijs verbis idipsum præcipiens, Expoliantes vos, inquit, veterem hominem cùm actibus eius & induentes nouum, eum qui renouatur in agnitionem Dei secundùm imaginem eius, qui creauit eum. Ibi secundùm Deum, hic verò secundùm imaginem, inquit, eius, qui creauit eum; vt creatum esse secundùm Deum, nihil aliud intelligi possit, quàm esse creatum secundùm imaginem Dei creatoris, quemadmodum etiam annotatum ab Augustino videmus. *Roma.5. Imago Dei in homine est ratio. Cle. in oratione adhortatoria ad gentes. Ioan.4. Imago Dei in spiritu hominis Ephes.4. Coloss.3.*

Factus est igitur homo ad imaginem Dei in spiritu, quæ mens nostra est: factus est autem ad imaginem totius Trinitatis: quòd ex voce, nostram, colligit Augustinus. Quæ cũ sit pluralis numeri, non rectè diceretur, si homo ad vnius personæ fieret imaginem: siue patris, siue filij, siue Spiritussancti: Habet itaque mens nostra, sicut ab eodem annotatum est, suam quoque Trinitatem: Est enim in ea memoria, est ratio siue intellectus, est & voluntas. Hæc ante peccatum ita fuerant in primo homine sana & integra, vt neque memoriam quicquam impediret, quò minùs in recolenda Dei potentia, sapientia, bonitateque versari semper posset: nec rationi deesset aliquid ad discernendum inter bonum & malum, verum & falsum, commodum & incommodum: nec esset, quòd obstare voluntati, quò minùs quæ sola est Christiana iustitia, per charitatem adhærere Deo posset. Cæterũ post infœlicem eius casum, in contrarium omnia reciderunt: Nam non ipsius magis primi parentis nostri, quã vniuersæ posteritatis eius memoria sic est labefactata, vt in cuiusuis alterius rei cogitatione consumeretur potiùs, quàm cuius gratia à Deo facta fuerat. Ratio verò tanta demersa est caligine, vt vmbras rerum pro rebus ipsis, noxia pro salubribus, falsa pro veris amplecteretur. Voluntas autem vsque eò à creatore suo auersa, & ad omnem vanitatem fuit conuersa, vt non Deo, qui fecit cœlum & terram, sed ipsi tantùm terræ visa sit adhærere: nihil vt aliud propè mens humana tota, quàm terra, quàm caro esse videretur. Hinc illæ Dei voces: Terra es, & in terram ibis. Et alibi. Terra, terra, terra, audi sermonem domini. Non permanebit spiritus meus in homine in æternum, quoniam caro est. Quid multis: eò radacta fuit humana mens, vt in qua fuerit imago Dei, quasi pecudis imaginem in ea cernere liceret. Quod etiam Propheta deplorat, dices: Homo cùm in honore esset, non intellexit: comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. *Homo factus ad imaginem Trinitatis. Aug. lib.12. de Trin. ca 2. & lib.12. cap.16. Lib.12. de Trin. cap.6. lib.14. de Trin. cap.8. & lib.15. ca.20 Imago Dei post lapsum in homine planè deformata. Homo quare terra & caro dicitur. Genes.3. Genes.6. Psalm.48. Imago Dei in homine quomodo restituta. 2. Corinth.1. Luc.11. Acto.15. Homo in tribus vulneratur rursus in tribus renouatur. Roma.5. Luc.11.*

Tantam hanc suæ creaturæ deformitatem, quã pulchram & decorã, nimirùm ad imaginem sui fecerat, ferre non potuit pater ille misericordiarum Deus, qui memor misericordiæ suæ, immemor culpæ nostræ, rationem inuenit, qua sic obsoleta imago Dei in homine renouari posset. Venit igitur à patre Dei filius, verbum caro factum, & fidẽ dedit purificantem corda. Post filium Spiritus quoque sanctus missus est, per quẽ in cordibus nostris charitas est diffusa, quam qui habet, ei munda sunt omnia. Per hæc duo fidem & charitatem, ad patrem redeundi spes facta est: Atque ita per hæc tria, purgata sunt illa tria, quæ fuerant in mente nostra deformata. Fides illuminauit rationem, siue intellectum:

Esa.7.secundũ 70.Interp.

ctum: Credite nanque & intelligetis, dicit Scriptura: Spes erexit memoriã, charitas purgauit affectum, siue voluntatem. Sic imago illa Dei, quæ tam fuerat in nobis obscurata, vix vt vllum iam illius vestigium appareret, renouari cœpta est: quæ renouatio ad iustitiam, quæ nobis datur à Deo, pertinere videtur.

Renouatio nostra quando incipiat. 1.Cor.15. Ephes.4. Roma.13. Galat.6.

Tunc autem renouari dicimur, quando Dei beneficio fit, vt qui prius portaueramus imaginem hominis terreni, portemus deinceps imaginem cœlestis. Nam quemadmodũ anteà quoque dicere nos meminimus, errant, qui iustitiam nostram non aliud esse putant, quàm peccatorum remissionem, quandoquidem non solùm remittũtur nobis peccata, quando iustificamur, sed renouamur præterea spiritu mentis nostræ: induimur nouum hominem, illum, qui de cœlo venit, dominum nostrũ Iesum Christum: in illius imaginem transformamur, & fit in nobis ea, de qua Paulus meminit, noua creatura, quàm alibi dicit esse fidem, quæ per charitatẽ operatur. Nam quòd dixerat, in Christo Iesu, neque circuncisio valet aliquid, neque præputium, sed noua creatura: id in proximè præcedenti capite, totidem propè verbis dixit: In Christo Iesu, neq; circuncisio valet aliquid, neque præputium, sed fides quę per charitatẽ operatur: facilè vt appareat, quòd per nouã creaturam, non aliud intelligi voluerit, quàm fidem non ociosam, non solã, vt nostri temporis cõtendunt hæretici, sed quæ per charitatem operatur, per quã, quæ sic obsoleta fuerat, vt nulla propemodùm esse videretur, imago Dei in nobis reparatur. Præclarè Augustinus. Vbi est fides, vbi est spes vestra, vbi charitas vestra, ibi habet DEVS imaginem suam.

Galat.5.

Creatura noua quid intelligitur à Paulo.

Psalm.48.

Quod Iustitia Dei iusti sumus, non qua Deus iustus est, sed qua nos iustos facit.

CAPVT LXXI.

2.Tim.1.

COnstitutum itaque iam est, quòd iustitia nostra charitas est ex corde puro, conscientia bona, & fide non ficta: per quã quæ deformata fuit in nobis, imago Dei reformatur, per quam etiam in filiorum Dei numerum cooptamur, & à filijs diaboli discernimur. Charitatem autem, Augustinum secuti, non eam intelligi volumus hoc loco, qua nos ipse diligit, sed qua nos facit dilectores sui: qua nos amati à Deo, amamus Deum, & amantes amplius amari meremur, vsque eo verò semper hoc in Ecclesia certũ fuit & indubitatum, vt inter publicas etiam illius preces legatur hæc oratio. Deus quem diligere & amare iustitia est. Quamobrem audiendi non sunt, qui iustitiam nostram esse quidam extra nos affirmant: nihil vt in nobis esse velint, vndè iusti dicamur: sed ea sola iustitia nos iustos esse putent, qua Deus ipse iustus est, non qua nos iustos facit: ea sola charitate nos Deo charos & gratos esse, qua nos ipse charos habet, non qua dilecti ab illo diligimus illum, & diligentes amplius diligi meremur. Quasi dicat aliquis, parietem album esse, non ea quæ ipsi parieti, sed quæ mihi, vel meæ vesti insit, albedine. Aquam feruentem calidã esse, non ea quæ ipsi aquæ, sed quæ igni insit, caliditate. Potéstne dici quicquàm absurdius? Quis vnquàm ita delirantem audiuit aliquem, vt alicuius rei formã esse diceret, quæ ipsi rei non inesset?

1.Ioan.3. Aug.de spiritu & litera.ca.32

In Dominica Palmarum.

Iustitia nostra non est extra nos.

Pugnat itaque cum ipsa ratione, si quis dicat iustitiam Dei, quæ nobis non ineſt, causam esse formalem iustificationis nostræ: Neque minus pugnat cum recepta tot seculis totius Ecclesiæ doctrina: quę docuit nos quidem, quòd iustitia Dei iusti sumus, sed nõ hoc sensu, quasi nihil sit in nobis, quo iusti simus: verùm quòd hoc ipsum, quòd in nobis est, quo iusti sumus, non ex nobis est, verùm Dei donum est. Quod in libro de Spiritu & litera, quem falsò pro se facere nouatores isti contendunt, aliquot in locis inculcat Augustinus. Sed apertius etiam hanc sententiã adstruit, enarrans illud ex Psalmo: In tua iustitia erue me. Est, inquit, iustitia Dei, quæ & nostra fit, cùm donatur nobis. Ideò autem Dei iustitia dicitur, ne homo se putet à seipso habere iustitiam. Et eadẽ verba in alio Psalmo explicans: Cùm ero iustus, inquit, tua Deus iustitia erit, quia iustitia mihi abs te data iustus ero: & sic erit mea, vt tua sit: id est, mihi abs te data. Et alio loco: Dicitur iustitia Dei, non solùm qua ipse iustus est, sed quam dat homini cùm iustificat impium. Et iterũ alibi: Ignorantes Dei iustitiam, id est, quam dat hominibus Deus qui solus est iustus & iustificans: & suam volentes constituere, id est, velut à se sibi paratam, non ab eo impartitam: iustitiæ Dei non sunt subiecti. Et in alio quodam libro, loquens de virga Aaron: Nunc, inquit, virga Dei dicitur, quæ primũ virga dicta est Aaron, posteà verò virga Moysi: Sicut dicitur spiritus Eliæ, qui est spiritus DEI, cuius particeps fuit Elias: sic illa potuit dici.

Ecclesia doctrina de iustitia nostra. Aug.de spiritu & litera.ca.9. 11.18.& 31. Psalm.30.

Psalm.70. Lib.14.de Trinit.cap.12. Roma.10.

Quæst.super Exod.cap.25. Exod.7. 4.Reg.2.

Dicitur etiam Dei iustitia, quæ nostra est, sed donata à Deo: de qua loquens Apostolus Iudæos arguit, dicens: Ignorantes Dei iustitiam, & suam constituere volentes, tanquàm à se sibi paratam: contra quales dicit: Quid enim habes, quod non accepisti? Eundem etiã

Roma.10.

Pauli

Pauli locum explicans alibi: Quid est hoc, inquit, iustitia Dei & iustitia hominis? Iustitia Dei dicitur, non qua iustus est Deus, sed quam dat homini Deus, vt sit iustus homo per Deum. Et ad Bonifacium scribens, Non enim propterea iustitia Dei dicitur, quoniam Deus iustus est, sed quia homini ex Deo est. Et producens illum ex Psalmo locum: Exaudi me Domine in tua iustitia, hoc est, inquit, non in mea. Si diceret, Exaudi me in iustitia mea, tanquàm meritum vocaret. Vocat quidem in nonnullis locis & suam iustitiam, sed sic melius discernit, quia & suam quando dicit, datam dicit, quomodo dicimus panem nostrum quotidianum da nobis hodie, quomodo nostrum, quomodo da. Ne verò posset videri negare merita, post interiecta quædam subiungit, Hinc cùm exieris, recipieris pro meritis, & resurges ad recipienda, quæ egisti, tunc Deus coronabit, non tam merita tua, quàm dona sua. Atque iterùm alio loco. Qui crediderit in eum, non habebit suam iustitiam, quæ ex lege est, quamuis sit bona lex, sed implebit ipsam legem non sua iustitia, sed data ex Deo, ita enim non confundetur. Charitas enim est plenitudo legis. Et vndè ista charitas? Diffusa est in cordibus nostris, non vtique à nobis, sed per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.

1. Cor. 4. Tract. 26. in Ioan. Cont. duas Epi. Pelag. li. 3. c. 7. Serm. 69. de tẽpore. Psalm. 142. Matt. 6.

Hic, quòd alijs quoque locis semel & iterùm fecit, iustitiam nostram vult esse charitatem, non à nobis profectam, sed per Spiritum sanctum in cordibus nostris diffusam, qua legem impleri dicit. Ac paucis interiectis, cùm dixisset, Noli velle habere iustitiam tuam, Iustitia, inquit, sit, sed ex gratia sit, à Deo tibi sit, non tua sit, Sacerdotes, inquit, tui induantur iustitia, Vestis accipitur, non cum capillis nascitur: pecora de suo vestiuntur, Hãc prædicat Apostolus Paulus, A Deo tibi sit, geme vt impetres, plora vt impetres, crede vt impetres. Ac iterùm post pauca, Totum, inquit, ex Deo, non tamen quasi dormientes, non quasi vt non conemur, non quasi vt non velimus, Sine voluntate tua non erit in te iustitia Dei: Voluntas quidem non est nisi tua, iustitia non est nisi Dei, esse potest iustitia Dei sine voluntate tua, sed in te esse non potest, nisi per voluntatem tuam. Demonstratũ est quid agere debeas, iusserit lex, non facias illud, aut illud, fac hoc aut illud: demonstratum est tibi, iussum est tibi, apertum est tibi, si tibi est cor, intellexisti quid facias: rogo vt facias. Et iterùm paucis interiectis, Qui fecit te sine te, nõ te iustificat sine te: Ergo fecit nescientem, iustificat volentem, Tamen ipse iustificat, ne sit iustitia tua, ne redeas ad damna, ad detrimenta, ad stercora. Inueniare in illo non habens iustitiam tuam quæ ex lege est, sed iustitiam per fidem Christi, quæ est ex Deo, iustitiam ex fide, ad cognoscendum eum & virtutem resurrectionis eius & communicationem passionũ eius, & ipsa virtus tua erit, communicatio passionum Christi, virtus tua erit. Quid autem non erit in communicationibus passionum Christi, si charitas non erit? Ac paulò pòst, Non poteris communicare Christi passionibus sine amore: sed quæro, quo amore? Non sit cupiditas, sed sit charitas. Si enim tradidero, inquit, corpus meum vt ardeã, & charitatem non habeam, nihil mihi prodest. Vt prosit tibi communicatio passionum Christi, charitas adsit. Vndè tibi charitas: o mendicissima infirmitas, vnde tibi charitas Dei? Vis ostendi tibi vndè sit tibi? ipsum interroga horrearium dominicum. Si enim fuerit in te charitas Dei, communicabis Christi passionibus, & eris verus martyr, In quo charitas coronatur, ipse erit verus martyr. Vndè ergò tibi? Habemus thesaurum istum in vasis victilibus, ait ipse Apostolus, vt eminẽtia virtutis Dei sit, & non ex nobis. Ergò vndè tibi charitas? nisi quia diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.

Rom. 13. Rom. 5. Serm. de verb. Apostoli. Psalm. 131. Philip. 3. 1. Cor. 13. 2. Cor. 4.

Ex his & alijs plerisque locis hanc Augustini sententiam esse cognoscimus, quòd nostra quidem iustitia iusti sumus, sed ita nostra, donata nobis vt sit à Deo, non à nobis ipsis parata. Neque enim nati, sed facti sumus iusti, facti autem non à nobis, verùm ab eo, qui creauit nos, Ipse fecit nos, & non ipsi nos, vt non minus ipsius opus sit, quòd iusti sumus, quàm quòd homines sumus: Melius enim est iustum esse, quàm hominem esse. Quòd si nos homines facit Deus, & iustos ipsi nos facimus, melius aliquid facimus nos, quàm fecit Deus: Quòd cùm vel cogitare cumprimis absurdum sit, tenendũ est illud firmiter, quemadmodum quòd homines sumus, ita & quòd iusti sumus, Dei donum esse. Ipsius opus est vt credamus: ipsius opus est, vt amemus. Atque hęc est iustitia nostra, fides quæ per charitatẽ opetatur: hæc est renouatio nostra: hæc est imaginis Dei, quæ fuit in nobis obsoleta, restauratio. Hanc & non aliam Augustini de iustificatione nostra sententiam esse, cùm ex his, quæ per nos adducta sunt, tum ex alijs nonnullis locis, manifestius est, quàm vt quisquam iuficias ire queat. Neque diuersum sentire videtur, qui fuit æqualis eius Hieronymus: cuius hæc verba leguntur. Hæc hominis est summa iustitia, quicquid potueris habere virtutis, non tuum esse putare, sed domini, qui largitus est: Quamobrem nemo se palpet, inquit Augustinus, de suo Satanas est, de Deo beatus est. Quid est enim de suo, nisi de peccato suo? Tolle peccatũ, quod est tuum, iustitia, inquit,

Rom. 5. Psalm. 99. Quod homines sumus & quod iusti sumus Dei donum est. Galat. 5. Hier. li. 1. cont. Pelagianos. Aug. tract. 49. in Ioan.

de meo est. Quid enim habes, quod non accepisti?

1. Cor. 4. Nunc videamus, num secus ea de re Græci senserint. Neque verò necessarium esse putamus, omnium proferre sententias. Cyrilli maximè visum est auctoritate niti, viri longè doctissimi, grauissimique, cui cum Arrianis, Eunomianis, Nestorianis perpetua fuit

Cyrilli Encomion. Cyrill. li. 12. Thesaur. cap. 3. Euag. li. 1. c. 7. Eccle. histo. conflictatio, cui tributum etiã hoc elogium ab Euagrio legimus, quod clarissimus præco, & fortis rectorum dogmatum propugnator decantetur atque prædicetur. Is Pauli locum adducens: Eum qui non nouerat peccatum, Deus pro nobis peccatum fecit, vt nos

2. Cor. 5. Rom. 8. efficeremur iustitia Dei: Sicut, inquit, vnigenitus Dei filius in similitudine carnis peccati factus ipse peccatum esse factus dicitur: sic & nos reformati ad ipsum per fidem, iustitia Dei dicimur facti, quę propriè filius est: nos enim naturalium bonorum Christi per Spiritum sanctum participes sumus, ipse autẽ rursus in seipso humana suscipit, ad diuinam

Cap. 5. pulchritudinem, naturam nostram in seipso reducens. Ac non ita multò pòst: Omnia

1. Cor. 4. quæ naturaliter diuinæ insunt naturæ, non possunt naturaliter ac propriè creaturis inesse, sed per gratiã innata sunt. Quid enim habes, quod non accepisti? Paulus clamat. Quare sanctitas quoque soli Deo inest naturaliter, in alijs per gratiam. A Deo enim sanctificata, quasi à fonte sanctificationem accipiunt, & ideò sanctificare non possunt: id autẽ Christus facit: Sanctificauit enim Ecclesiam.

Ephes. 5. Nunquid non pulchrè cum Augustino Latino conuenit Cyrillo Græco? Quid enim hic aliud, quàm negat natura nos esse iustos, negat nasci nos, verùm fieri dicit iustos, atque id non à nobis, verùm ab eo, qui solus iustus est & iustificans: cui quod esse, hoc ipsum est iustũ esse: ab eo qui factus est nobis sapientia, & iustitia, sanctificatio, & redemptio, domino nostro Iesu Christo: in quo plenitudo diuinitatis inhabitat corporaliter:

1. Cor. 1. Colos. 2. Ioan. 1. de cuius plenitudine omnes nos accepimus: de plenitudine misericordiæ eius, de abundantia bonitatis eius. Ipse est em̃ ita bonus, vt sit ipsa bonitas: ipse est ita iustus, vt sit ipsa iustitia. Videtur autem hoc natura boni flagitare, quemadmodum in eodem libro Cyrillus, & ante eum aliquot in locis auctor est Dionysius, vt omnibus se proponat, & frui se

Dion. li. 4. c. 1. cæleſtis Hier. et de diuinis nom. velit omnes, prout singuli possunt, quòd certè facit. Habitaturum enim se in nobis promittit, & nos in filios adoptaturum. Ita ergò clemens & bonus est Deus, vt bonitas suæ

cap. 4. 2. Cor. 6. per filium in Spiritu sancto ad omnes transeat, & nemo à participatione suæ bonitatis

Leuit. 26. Ioan. 14. repellatur. Patris verò participatio per filium in spiritu decenter & propriè fit: nam &

Cyril. lib. 7. Thesau. cap. 4. sole per splendorem, qui ex eo emittitur, nec sine calore participamus, qui operationis Spiritus sancti imaginem gerit. Et iterùm alio loco, Bonus sanctus, cæteraq; huiusmodi de hominibus quandoq; per participationem veri boni & sancti dicuntur.

Ex his & alijs Cyrilli locis nõ dubiè colligitur, quòd nos sumus, qui boni, qui sancti, qui iusti sumus, verum non natura, sed per participationem tãtùm, hoc est, quatenùs Dei

1. Tim. 6. Luc. 1. Ephes. 1. participes efficimur, qui non tam bonus, quàm ipsa bonitas, non tam sanctus, quàm ipsa sanctitas, non tam iustus, quàm ipsa est iustitia. Cæterùm ad hanc participationem Solis illius iustitiæ, qui lucem habitat inaccesibilem, nos qui sedebamus in tenebris, & in vmbra mortis, viribus ipsi nostris peruenire nulla ratione potuimus. Fecit igitur, qui diues

Heb. 1. est in misericordia, dñs Deus noster, non pro meritis nostris, quæ nulla erant nisi mala, & æterno supplicio digna, sed propter nimiam charitatem suam, qua dilexit nos, vt eũ qui

Phil. 2. splendor est ipsius gloriæ filium suum vnigenitum, è sublimi cœlo demitteret, qui carnis nostræ particeps factus, & eam indutus, qua ratione suæ diuinitatis ipso largiente participes fieri possemus, in hac lachrymarũ valle nobiscum versatus, ac per omnia similis nobis factus, illuminans tenebras nostras, ac splendore suæ lucis omnem ex animis nostris

Bar. 3. Hebr. 4. Christus cur in mundum venerit. caliginem depellens, nobis demonstraret.

Neque enim in hunc mundum veniendi sola Christo causa fuit hæc, vt pro peccatis nostræ morte sua satisfaceret, ac nos per hunc modum patri suo cœlesti reconciliaret, verumetiam vt quemadmodum nos iam reconciliatos, in nouitate vitæ ambulare, hoc est,

Rom. 6. Luc. 1. in sanctitate & iustitia omnibus diebus nostris Deo seruire oporteret, in corpore mortis nostræ, se nobis exemplum proponeret. Quod etiam testatur Eusebius Emissenus cum dicit. Ad hoc ad nos è cœlo descendit, vt non solũ nos redimeret mortis pretio, sed etiam

Basi. de vita solitaria. cap. 1. vt vitæ ædificaret exemplo. Propterea corpus peccati gestauit, sicut Basilius quoque scriptum reliquit, vt nos ipsius vitæ conuersationem, quantùm possibile est imitaremur. Præclarè sanctus ille monachus Macarius: Deus cùm sit infinitus, inaccessus, & increatus per infinitam & increatam bonitatem suam seipsum demisit, induitq; membra corporis nostri, atque vt ita dicam, minuit se ab inaccessa illa gloria, ac per clementiam & humanitatem mutata figura seipsum, corporeum reddidit, vt vniri possit creaturis suis visibilibus, nẽpè animis sanctorum atq; angelorũ, vt ita participes esse possent vitæ diuinæ, possẽt in vnitate viuere, vitã mortales sentire, & ad æternam gloriã peruenire.

Factus

Factus homo, inquit Fauſtinus, obſeruare voluit quodcũq; docuiſſet, vt cæteros inuitaret, magis autẽ dixerim, vt cæteros ſubleuaret. Itaq; vita eius nobis viuendi regula, mors à morte fuit redẽptio, Illa vitam inſtruxit, mortẽ iſta deſtruxit. Mors Chriſti, mors fuit mortis noſtræ quoniã ille mortuus eſt, vt nos viueremus. Quẽadmodum autẽ peccatis mortuos, iuſtitiæ nos viuere deinceps oporteret, inter nos aliquandiu verſatus exemplo ſuo nos docuit. Idcircò nanque in carne apparuit, dicit Gregorius, vt non ſolum nos per paſsionem redimeret, verumetiam per conuerſationem doceret exemplum ſe ſequentibus præbens. Et alio loco. Ad hoc Deus apparuit in carne, vt humanam vitam admonendo excitaret, exempla præbendo accenderet, moriendo redimeret, reſurgendo repararet.

Fauſt. in libris de fide contra Arria. cap. 3.
Idem li. 2. mora lium cap. 6.
Oſeæ. 13.
1. Pet. 2.
Greg. Paſtoral. curæ, li. 1. ca. 3.
Lib. 2. cap. 5.
Greg. Niſſe. in li. ad Harmon.
Quid nomen Chriſtianum ſibi velit.

Ante quem etiam Paulinus. Ad hoc venit, inquit, Chriſtus, vt vitam ſuam nobis in formulam & ſpeculum vitæ proponeret. Quod pluribus etiam verbis in lib. diuinarum inſtitutionum demonſtrauit Lactantius.

Paulinus ad Seuerum epiſt. 2.
Lact. li. 4. c. 24.
Chriſtus qualis cauſa iuſtificationis noſtr. Tit. 2.

Quamobrem cauſa meritoria iuſtificationis noſtræ, morte ſua nobis factus eſt Chriſtus: omni autem vitæ ſuæ genere, factus eſt cauſa noſtræ iuſtificationis exemplaris: vt vẽriſsimè dicatur, ipſius nos iuſtitia iuſtos eſſe. Nam ſiue quis meritũm ſpectet, mortis ipſius merito fit, vt iuſti ſimus: Niſi enim dediſſet ſemetipſum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret ſibi populum acceptabilem, ſectatorem bonorum operum, nos iuſti ſectatoreſque bonorum operum nullo modo eſſe potuiſſemus: Siue quis ipſam conſideret iuſtitiam, non eam aliundè, quàm ab ipſo Chriſto habemus: qui niſi factus eſſet nobis iuſtitia, niſi nobis & verbo & exemplo iuſtitiæ viam commonſtraſſet, nobis ad eam aſpirare nunquàm licuiſſet: in tenebris adhuc verſaremur, omniq; prorſus orbi lumine, in via iniquitatis errantes, à via iuſtitiæ procul abeſſemus, niſi nos paternæ ſplendor gloriæ Chriſtus illuminaſſet. Huius itaque ſplendoris, qui Chriſtus eſt, quiſquis particeps eſt, is demùm iuſtus eſt, vt nihil ſit aliud iuſtum eſſe, quàm Chriſti participem eſſe: Quemadmodum etiam à Paulo dictum eſt: Participes Chriſti facti ſumus: ſi tamen initium ſuſtantiæ eius, vſque ad finem firmum retineamus: Quicunque in nouitate vitæ ambulauerit, dicit Hilarium ſecutus Ambroſius, quicunque tramitem iuſtitiæ tenuerit, Chriſti particeps eſt. Chriſti autem participem eſſe, eſt Chriſtianum eſſe: à Chriſti enim participatione Chriſtiani vocamur. Porrò fiunt non naſcuntur Chriſtiani, ſicut à Tertulliano ſcriptum, ab Hilario & Hieronymo legimus repetitum. Quanrò magis autem aliquis Chriſti particeps fuerit, tantò magis Chriſtianus, hoc eſt, iuſtus dici meretur. Præclara ſunt Leonis magni verba: Crux Chriſti quæ ſaluandis eſt impenſa mortalibus, & ſacramentum eſt, & exemplum: Sacramentum, quo virtus impletur diuina: exemplum quo deuotio incitatur humana: Quoniam captiuitatis iugo erutis, etiam hoc præſtat redemptio, vt eam ſequi poſsit imitatio. Nam ſi mundana ſapientia ita in ſuis gloriatur erroribus, vt quem ſibi quiſque ducem elegerit; eius opiniones & mores atque omnia inſtituta ſectetur: quæ nobis erit communio nominis Chriſti? niſi vt ei inſeparabiliter vniamur, qui eſt, vt ipſe inſinuauit, via, veritas, & vita? Via ſcilicet conuerſationis ſanctæ: veritas doctrinę diuinæ, & vita beatitudinis ſempiternæ. Sed & à Saluiano rectè ſcriptum eſt: Nihil prodeſt nomen ſanctum habere, ſine moribus: quia vita à profeſsione diſcordans, abrogat illuſtris tituli honorem, per indignorum actuum vilitatem. Gregorius Niſſenus: Qui Chriſtianiſmum ſimulãt, eos eſſe ſcribit ſimiarũ ſimiles: Si quis, inquit, nomẽ Chriſti ſumat: quæ verò vna cũ hoc nomine cõſiderãtur vita nõ exprimat neq; repræſentet, is nomẽ ementitur, iuxta propoſitã à nobis ſimilitudinẽ perſonã in animã humanæ figurę conformatã & aſsimilatã ſimiæ apponẽs. Et ante eum Cyril. Hieroſo. Nihil eĩm proderit nobis, inquit, Chriſtianorũ poſſediſſe appellationẽ, ſi opera illã nõ ſequãtur. Ne fortè et illud nobis dicatur. Si filij Abrahã eſſetis opera Abrahæ faceretis. Hoc eſt igitur Chriſtianum & iuſtum eſſe, Chriſti participẽ eſſe: Quod tum efficitur quiſque, quando Chriſtum induit. Quid eſt Chriſtianiſmus, quærit Baſilius: ac mox reſpondet: Similitudo Dei, quòad eius humana capax eſt natura: Si Chriſtianiſmum, amplexus es, ſtude ſimilis fieri Deo: indue Chriſtum. Quomodo illum indues? Qui baptiſmum non accepit, quiq́ue veſtem incorruptionis non induit, ſimilitudinem Dei repudiauit. Ac paulò ſuperius: Aſſume viſcera miſerationis, bonitatem & comitatem, ut Chriſtum induas. Quibus enim modis ſympathiam aſſumpſeris, eiſdem & Chriſtum indues, & per Chriſti cognationem Deo quoque coniunctus eris. Quem imitatus frater eius Grego. Niſſenus: Suſcipe, inquit, viſcera miſericordiæ, beneficiũ exerce, vt induas Chriſtũ. Per quos enim miſericors & benignus es, per eos Chriſtũ induis, Chriſtiq; neceſsitudine & coniunctione cum Deo coniungeris & deuinciris. Ac paucis interiectis, Quoniã accepiſti vt eſſes Chriſtianꝰ, operã da, vt ſis Deo ſimilis: indue Chriſtũ.

Iuſtũ eſſe quid. Heb. 2.
In Pſalm. 118. ſerm. 8.
Chriſtianum eſſe quid ſit. Tert. in Apologetico.
Hilar. li. 12. de Trinitat.
Hier. in epi. ad Lætam. ſerm. 2. de reſur. dom.
Ioan. 14.
Sal. li. 3. in fine.
Operandũ bene.
Chriſtianiſmus quid.
Baſi. in Hexameron, hom. 11.
Galat. 3.

Quo autem pacto illum indues? nisi eius signeris nota, nisi baptismum susci-
pias, nisi capias incorruptionis indumentum. Hæc ille, explicans verba illa scripturæ, Faciamus ho-
Basi. cap. 43. Christianismi finis. minem ad imaginem & similitudinem nostram. Et iterùm Basilius in Asceticis: Christia
nismi, inquit, finis hic est, vt Christum pro mensura incarnationis, iuxta quod cuiusq; vo
cationi competit, imitemur. Quod idem pluribus verbis docet frater eius Gregorius Nis
senus, ad Olimpium monachum, perfecti hominis Christiani formam describens: quam
nihil aliud esse vult, quàm Christi imitationem.

Aug. li. 5. de bapt. paruulorum cap. 35. Christū induere Galat. 3. Rom. 13. Ephe. 4. Ephe. 3. Ex quibus Basilij Gregorijque Nisseni scriptis colligere licet, quod ab Augustino quo
que scriptum est: duobus modis nos Christum induere: per baptismi susceptionem, &
per morum eius imitationem. De priore genere dicit Apostolus ad Galatas scribens:
Quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis. De posteriore meminit, cùm
Romanos iam proculdubiò credentes, & per baptismum Christum indutos, hortatur,
vt induantur Dominum nostrum Iesum Christum. Priorem igitur iustitiam, credentes
in baptismo consequimur, vbi complantati facti similitudini mortis Christi, vetere si-
mul homine crucifixo nouum induimus, qui secundùm Deum creatus est in iustitia &
sanctitate. Quo quidem tempore non solùm peccata nobis omnia remittuntur, passio-
nis & mortis Christi merito, quod nobis credentibus in baptismo communicatur, haud
aliter ac magis etiam quàm si eadem ipsi pro peccatis nostris passi, atque ad eundem mo-
dum mortui essemus: verumetiam infunditur omne gratiarum genus, ipso gratiarum lar
gitore Christo per fidem in cordibus nostris habitante: vt si quem, simul atque lauacro
regenerationis ablutus est & sanctificatus, ex hac vita migrare statim contigerit, dubium
esse debeat nemini, quin is Christum indutus, & quod Christus est natura, per adoptio-
nis gratiam filius Dei factus, hæreditatem regni cœlestis euestigiò consequatur: etiam si
non modò nulla bona, verumetiam opera multa mala baptismum eius præcesserint. Cæ
terùm, si posteaquàm fidem est & baptismum consecutus, aliquod ei viuendi spacium
Deus suppeditare sit dignatus, nequaquàm suffecerit, quòd per gratiã adoptionis, quam
1. Ioan. 3. Hebr. 6. Hebr. 10. Ephe. 4. 1. Cor. 3. 2. Pet. 2. adeptus aliquis est, credens & baptizatus, Christum indutus, filiusque Dei factus est. Ne-
que enim sine causa dictum est à Ioanne, Charissimi, filij Dei sumus, & nondum appa-
ruit quid erimus: fieri enim potest, vt qui per baptismum & fidem Christum indutus, fi
lius Dei per adoptionis gratiam factus est, posteaquàm gustauit semel donũ cœleste, par-
ticeps factus est Spiritus sancti, contristet voluntariè peccando Spiritum sanctum, quem
accepit, & quod ipse factus est, templum eius violet, atq; ita duplo quàm anteà gehẽnæ si
1. Ioan. 3. Rom. 8. lius efficiatur: quòd melius illi fuerat nõ cognoscere viã iustitiæ, quàm post agnitionem
retrorsum conuerti. Nescimus igitur, inquit, quid erimus: sed si conformes illi facti fueri
mus, imaginem ipsius hic portando, crucem eius ferendo, membra nostra: quæ super ter-
ram sunt mortificando, cùm apparuerit similes ei erimus in gloria: si compassi illi fueri-
mus, & conregnabimus. Hunc esse Ioannes verborum sensum, vel ex eo colligi potest,
quod statim subiungit: Omnis qui habet hanc spem in eo, sanctificat se, sicut & ille san-
ctus est. Quod verbum diligenter est obseruandum: Neque enim dixit Ioannes: Qui ha
Ephe. 5. bet hanc spem, Deus illum sanctificat, aut pro sancto & iusto habet, nõ imputando ei pec
cata sua, propter fidem & spem: nam nõ loquitur ibi de sanctificatione & iustitia, quàm
supernè accepimus, mundati lauacro aquæ in verbo vitæ: sed de ea, quæ sanctificati iam
& abluti per lauacrum, exercemus nos ad omnem pietatem: & quem induti sumus Chri
stum per sacramenti susceptionem, eum induimus per vitæ ipsius imitationem, vt quem
admodum ei similes esse cupimus in gloria, sic prius ei pro modulo nostro similes esse
Luc. 1. Apoc. 22. Iustus quomodo iustificetur adhuc. contendamus in sanctitate & iustitia, ea iustitia, de qua scribit idem Ioannes alio loco.
Qui iustus est, iustificetur adhuc. Tunc autem iustificatur, qui iustus est, cùm qui per la-
uacrum regenerationis, non ablutus tantùm à sordibus peccatorum suorum, verũetiam
iustificatus est & sanctificatus, aspiciens in auctorem fidei & cõsummatorẽ Iesum, quòd,
1. Cor. 6. Hebr. 12. 1. Ioan. 2. Ephes. 5. cùm baptizaretur professus est, omni genere vitę suæ præstat, sacris Iesu vestigijs incedit,
ac quemadmodum ille ambulauit, ambulat ipse quoque. Quam ad rem hortatur nos
Paulus, cùm dicit, Estote imitatores Dei, sicut filij charissimi, & ambulate in dile-
ctione. Hoc est igitur iustum esse, Christum induere, Deique filium fieri, non mo-
Diony. cap. 1. Eccle. Hier. Deificatio quid. dò per susceptionem sacramenti, verumetiam per imitationem illius vitæ sanctissimæ, ci
tra quam salui esse non possumus. Hoc est quod à Dionysio quoque Areopagita scri-
ptum est: Deus maximè desiderat salutem nostram, quæ nobis nisi deificatis contingere
re non potest. Deificatio autem est ad Deum quantum possibile est, & similitudo & vni-
tas, quæ quidem similitudo, reddit creaturam Deo amabilem & dilectam: Si quidem si-
militudo, causa dilectiõis, sicut cõtra dissimilitudo, causa est displicẽtiæ & disiũctionis.

Itaque

Itaque finem vitę cum virtute degendæ Gregorius Nissenus esse scribit, vt quis numini diuino assimiletur, & Christianismum esse dicit imitationem diuinæ naturæ. *Greg. Nissenus ad Harmonii de professione Christianæ vitæ.*

Quid autem est in quo Christum imitari, in quo nos illi pro nostro modulo esse velle similes oporteat? Nunquid in virtute, quem ostendit in faciendis miraculis? num in sapientia? num in potentia & maiestate? Nihil horum dicit Paulus: verùm quando Dei nos imitatores esse iubet: Ambulare, inquit, in dilectione, sicut & Christus dilexit nos: vt omnis imitatio Dei, hoc est, omnis iustitia nostra non aliud esse videatur, quàm dilectio: Verùm in hac quoque Deum imitari perdifficilè est. Quid est enim homo, vt possit sequi regem factorem suum? Infirmiores reuera sumus, quàm vt exemplo Christi in dilectione ambulare, atque ita iusti esse queamus. Verùm data est tibi diuinitùs potestas, inquit Chrysostomus, imitari Christum pro viribus & similem fieri. Noli expauescere hoc audiens: Timendum enim tibi potiùs est, si similis illi fieri negligas. Adiuuat infirmitatem nostram Christi Spiritus, & ad omnia nos fortes ac validos reddit, simul vt ignem sui amoris in mentibus nostris accenderit. Ex quo videre licet, quàm appositè dictum sit à Cyrillo: quòd iustitia, siue bonitas patris, per filium in Spiritusancto transit ad omnes. Qui etiam alio loco, sanctificationem nostram esse vult in spiritu participationem filij, quòd exemplo quoque planum facit, dicens: Nam & sole per splendorem, qui ex eo emittitur, non sine calore participamus, qui operationis spiritussancti imaginem gerit: Sol iustitiæ Deus pater est, splendor filius, qui tenebras nostras illuminauit, quique nobiscum in terris degens, nam iustitiæ nobis commonstrauit: calor Spiritussanctus: qui simul vt charitatem in cordibus nostris diffuderit, & eius igne mentes nostras inflammauerit, iam sumus iustitiam consequuti. Et Cyrillo vetustior Athanasius in Epistola ad Serapionem de Spiritusancto: Sicut ex patre per filium est gratia, quæ tribuitur, sic largitionis communio in nobis esse non potest, nisi in Spiritusancto. Huius enim compotes, habemus patris charitatem, & filij gratiam, & ipsius Spiritus communionem. *In libello de octo beatitudinibus explanans illud. Beati pauperes spiritu. Christo in quo debemus esse similes. Eccle. 2. Chry. hom. 79. in Matt. Rom. 8. Cyrill. li. 4. Thesauri cap. 5. Idem li. 6. de Trinitat. Rom. 5.*

Ex his cuiuis perspicuum esse potest, quomodo Dei, quomodo Christi, quomodo nostra dicitur esse iustitia: Dei dicitur, quoniam à Deo proficiscitur, à Deo nobis donatur. Deus est enim qui eam efficit, qui eam operatur in nobis, qui gratuitò nos abluit & sanctificat: Christi dicitur, non solùm quia Christi merito fit, vt iusti simus, qui nisi lauisset nos à peccatis nostris in sanguine suo, nisi nos per mortem suam Deo patri suo cœlesti reconciliasset, non modò nulla iustitia, sed mera esset in nobis iniustitia, & omne genus iniquitatis abundaret: verumetiam quia non aliter iusti efficimur, quàm si splendoris illius paternæ gloriæ, qui Christus est participes reddamur. Cuius cùm nobis lux esset inaccessibilis, (quæ bonitas illius est, & misericordia nunquàm satis prædicanda) dignatus est se nobis exhibere verbum in carne, solem in nube, lumen in testa, cereum in laterna quominus difficulter sustinere splendorem lucis illius possemus. Præclarè scriptum est à Cyrillo Hierosolymitano. Cùm nos ita vt ille erat, perspicere aut frui illo non potuimus, Factus est ille, sicut & nos, vt sic illo perfrui possemus. Si em̃ solẽ qui die quarto factus est, perfectè intueri nequimus, quomodo ipsius factorẽ videre poterim⁹? Similiter & Macarius. Si placuisset ei in pura diuinitate descẽdere, quis ferre potuisset: quãobrem ex virgine corpus accepit, & per organũ illius loquutus est hominibus, & in illo quẽadmodum vita nobis instituenda sit, exẽplo nos docuit. Porrò nostra dicitur iustitia, quoniam cùm à Deo nobis donatur, spiritu mentis nostræ renouamur, & non modò reputamur, sed verè iusti nominamur & sumus, iustitiam in nobis accipientes, de plenitudine iustitiæ, quæ Christus est pro modulo nostro, quemadmodum dicit Augustinus, tanquàm particulas nostras: secundùm mensuram, quam Spiritussanctus partitur singulis sicut vult, & secundùm propriam cuiusque dispositionem, & cooperationem, diffusa in cordibus nostris charitate, quæ quantò maior fuerit, tãtò maior erit iustitia nostra. Quæquamuis à Deo nobis infunditur per Christi merita, nostra tamen est, quia nobis inhæret, quia non sine nobis eam Deus operatur in nobis, iam præsertim adultis: quia postea quàm semel abluti, sanctificati, iustificati sumus, nos etiam ipsi deinceps in Deo spem habentes, sanctificamus nos & iustificamus, ambulãtes in dilectione, sicut Christus dilexit nos: in qua qui ambulat, omnem virtutem, omnem est iustitiam consecutus. *2. Cor. 13. Iustitia Dei, Christi, & nostra. Philip. 2. Apoc. 1. Rom. 8. Hebr. 1. 1. Tim. 6. Ioan. 1. Ezech. 32. 2. Cor. 4. Cyril. Hierosol. Catech. 12. Macarius homil. 6. Ephe. 4. Aug. de gratia & libe. arbit. cap. 9. 1. Cor. 12. Rom. 5. 1. Cor. 6. Ephe. 5.*

Nostra ergo est iustitia, non qua Deus iustus est, sed qua nos iustos facit. Neque enim propterea nostra non est, quòd ab illo donata est. Nisi fortè quis dicat & vestem propterea nostram non esse, quòd eam ab amico donatam habemus. Nostrum est, inquit, Augustin. quòd à nobis habetur: nostrũ est & quod nobis donatur. Hoc est quod à Bernardo quoque scriptum legimus: quem nouatores isti secum agere falso gloriantur: Iustũ inquit, *Nostrum quid. Aug. in li. 50. homi. hom. 14. Bern. Epi. 190.*

inquit, me dixero, sed illius iustitia. Quæ nam ipsa? Finis legis Christus, ad iustitiam omni credẽti: Denique qui factus est nobis, inquit, iustitia à Deo patre. Quæ ergo mihi iusti tia facta est, mea non est? Si mea traducta culpa, cur non & mea indulta iustitia? Et sanè multò tutior donata, quàm innata. Nã ista quidem gloriam habet, sed non apud Deum: illa autem cùm sit salutis efficax, materiam gloriandi non habet, nisi in Domino. Nam etsi iustus, inquit, fuero, non leuabo caput, ne videlicet responsum accipiam: Quid enim habes, quod nõ accepisti? Quòd si accepisti, quid gloriaris quasi nõ acceperis? Quid aliud his verbis Bernardus, quàm illud ipsum asserit, quòd ab Augustino, quodque à Cyrillo scriptum anteà retulimus? negat innatam, sed esse nobis donatam dicit iustitiam: negat nasci, sed fieri dicit Christianos, hoc est iustos. Nõ quia factus est mihi iustitia Christus, ideò, inquit, iustitia mea nõ est. Etiam vita factus est nobis Christus, Sic enim loquitur Paulus. Cùm Christus apparuerit vita vestra, Sic loquitur ipse Christus, Ego sum vita & resurrectio, Ego sum via, veritas & vita, nunquid ideò nostra non erit vita? In Deo viuimus, mouemur, & sumus. Nunquid ea vita viuimus, qua viuit Deus? Nunquid eo motu mouemur, quo mouetur Deus? si modò rectè dici potest moueri Deum. Posset ne dici quicquam absurdius? Viuimus igitur vita, quæ est in nobis, verùm quam Deus produxit in nobis. Sicut aër clarus est, non ea luce quæ est in sole, sed ea, quam accepit à sole, Sicut aqua feruet, non eo calore, qui est in igne, sed quem recipit ab igne, & inest illi: sic & nos non ea iustitia iusti sumus, quæ est in sole iustitiæ Deo, sed quam accepimus à sole iu stitiæ Deo, & inest nobis. Qua de re sic à Gregorio quoque scriptum legimus: Iustitia no stra dicitur, non quæ ex nostra est, sed quæ diuina largitate fit nostra, Sicut in Dominica oratione dicimus, Panem nostrum quotidianum da nobis hodie: Ecce, & nostrum di cimus, & tamen vt detur oramus: Noster quippè fit cùm accipitur, & tamen Dei est, quia ab illo datur. Et Dei ergo est ex munere, & noster fit veraciter per acceptionem.

Rom.10. 1.Cor.1.

Rom.4. 2.Cor.10. Iob.10. 1.Cor.10. Coloss.3.

Ioan.11. Ioan.14. Actor.17.

Mal.4. Greg.li.33.moral.cap.2. Matth.6.

Hoc ergò sentiendum est de nostra & de Dei, siue Christi iustitia, quòd nos iustitia iu sti sumus quæ est in nobis, ille verò est ipsa iustitia, nos capaces tantùm iustitiæ sumus, ille, sicut ex Dydimo vertit Hieronymus, nõ capax, verùm capabilis: Nam qua iustitia nos iusti sumus, eam ab illo accepimus: ille contrà à semetipso habet quòd iustus est, & est (quo verbo libenter Victorinus vtitur) fontana quædã iustitia. Quamobrem Christianos Macarius similes aliquatenus esse dicit lucernis habentibus in se oleum, hoc est, fructus iustitiæ ac nisi accẽdantur in eis lucernæ luminis diuini: nihil sunt. Deus, inquit Ambrosius, vniuersitate bonus est, nos ex parte. Deus, inquit Gregorius, est iustitia iustificãs: in nobis est iustitia iustificata. Nos iustitiam similitudine tantùm, Christus æqualitate comprehendit: in illo corporaliter inhabitat plenitudo iustitiæ, nos non plenitudinem, sed gratiæ portionem accepimus: mentes nostræ de plenitudine acceperunt, mens Christi plenitudinem ipsam comprehẽdit: Quin ipse Christus plenitudo est, nam hocei nomen Cyrillum tribuisse legimus. Siquidem homo non est capax omnium, inquit Chrysostomus, ideò dicit Paulus: Num omnes Apostoli? num omnes Prophetæ? num omnes habent dona sanationum? In carne autem Christi omnia dona fuerunt secundùm substantiam carnis. Cuius æqualis Basilius: Filius, inquit, Dei iustitia vocatur, nos verò participatione illius iustitiæ iusti sumus. Et eius frater Gregorius Nissenus: Vna & eadem est, quæ in Christo, & quæ id mentibus nostris conspicitur puritas: Sed illa in fonte nascitur, hæc indè manat, & in nos deriuatur. Quod ante fratres hos sic ab Origene scriptum est: Sicut participatione iustitiæ saluatoris iusti efficimur, & participatione sapientiæ eius sapientes, ita & participatione patientiæ eius patientes efficimur. Est ergò velut fons quidam perennis, de quo haurire possumus & patientiam, & sapientiam, & iustitiam, & omnia quæcunque sunt virtutis bona, si tamen bona, digna, & pura vascula nostra deferamus ad fontem. Et Cyrillus Hierosolymitanus: Verè vnus Deus dicitur sanctus, qui natura sanctus est. Angelomus quoque: Omnibus ergo sapientia veri Salomonis antecellit, quia multum distat inter eos, qui participatione sapientiæ sapientes sunt, & inter illum qui est fons sapientiæ & origo virtutum. Verùm autem Salomonem Christum intelligit. Nos verò sancti, non natura, sed participatione & exercitio, & voto. Et ante hos cùm alibi tùm in libro de diuinis nominibus, idem frequenter inculcat Dionysius. Alio verò loco Basilius: Quemadmodum in igne est caliditas, quæ simul cum ipso igne existit, & quasi consubstantialis illi est, & caliditas, quàm communicat aquæ, & alteri cupiam consimili: sic & Spiritus sanctus, & in se vitã habet, & qui participes ipsius fuerint, vitam agunt Deo dignam, vitam diuinam & cœlestem consequuti. Ac mox virtutes omnes perfectas apud Deum esse docet, nihil in ipso acquisitium, ipsum fontem esse bonorum omnium, spiritum ex Deo promanantem eiusdem cùm eo substantiæ: quæ verò ex spiritu profluunt, ipsius esse operationes. Leo quoque magnus: Nemo hominum veritas, inquit,

Dydi.li.1.de Spiritusanct. Victo.l.1.& 3. cont. Arrium. Amb. li.8. cap. 17. Luc. Greg.li.18.mora.cap.33. Coloss.2. Ioan.1. Ioan.3. Hom.43. Cyril.li.1.ca.3. in Ioannem. Chry.in ho.85. sancto & adorant.spiri.tomo.7. 1.Cor.12. In li.de perfecti Christiani hominis forma. Orig.in Psa.36 homil.2.

Lib.3.cap.4.

In 5.catechesi mystagogica. Et Greg.in Iob. ca.28. Basi.hom.de spiritusanct. In Deo omnia perfecta.

Leo epi.93.c.5

quit,nemo ſapientia,nemo iuſtitia eſt,ſed multi participes ſunt veritatis,& ſapientiæ atque iuſtitiæ: Solus autem Deus nullius participationis indigus eſt: de quo quicquid dignè vtcunque ſentimus,non qualitas eſt, ſed eſſentia:Incommutabili enim nihil accedit, nihil deperit, quia eſſe illi quòd eſt ſempiternũ, ſemper eſt proprium. Ante quẽ Ioannes quoque Chryſoſtomus,explicans illud ex Pſalmo:Bonitatem feciſti cum ſeruo tuo Domine:Non aliundè docet aſcendere virtutes,niſi à bonitate boni, nec aliam vult eſſe bonitatem Chriſtianorum,niſi quàm Deus infundit bonis,vt ex malis eſſent boni.Et ante Chryſoſtomum Origenes:Sola trinitatis ſubſtantia eſt,quæ non extrinſecus accepta ſanctificatiõe,ſed ſui natura ſit ſancta. Omnis verò creatura, vel dignatione ſancti Spiritus, vel meritorum ratione ſanctificata,ſancta dicitur. Sic ergo & ſcriptum legimus: Sancti eſtote,quoniam ego ſanctus ſum:Non continuò ſimilitudo ſanctitatis in Deo atq; hominibus ponenda:de Deo enim dicitur,quia ſanctus eſt: homines autem quaſi qui non ſemper fuerint, iubẽtur vt ſancti fiant. Ac paucis interiectis.Manifeſtum ergò eſt,quòd qui ſanctificat,ſanctus eſt,quia ſemper ſanctus eſt,qui autem ſanctificantur,non ſimpliciter ſancti,ſed ſanctificati,ſancti dicendi ſunt.Proſper etiam Aquitanicus diligens Auguſtini ſectator,Leonis æqualis,vbi de libero arbitrio diſſerit:Virtus, inquit,principaliter Deus eſt,cui non aliud eſt habere virtutem,quàm eſſe virtutem, cuius cùm participes ſumus,habitat Deus in nobis,qui eſt Dei virtus & Dei ſapientia,habitat fides,ſpes,& charitas,continentia,intellectus, conſilium, fortitudo, cæteræque virtutes:cùm verò ab hoc bono recedimus,omnia nobis è contrario oriuntur ex nobis: Diſcedente enim pulchritudine,quid ſuccedat niſi deformitas?abeunte ſapientia,quid reſideat niſi inſipiẽtia? non regnante iuſtitia,quid dominetur niſi iniquitas?Virtutum itaque ſemina,quæ beneficio creatoris inſerta ſunt, præuaricatiõe primi parentis euerſa ſunt:nec haberi queũt,niſi eo reſtituente,qui dedit:Reformabilis enim eſt natura humana formatori ſuo,& eorũ bonorum,quæ habuit,capax eſt,vt per meditatorẽ Dei & hominum Ieſum Chriſtum,in eo ipſo quòd ei remanſit, poſsit recuperare quod perdidit: Remanſit autem ei rationalis animus, qui non virtus,ſed virtutis habitaculum eſt. Ex participatione enim ſapientiæ & iuſtitiæ, & miſericordiæ non ſapientia,neque iuſtitia, neque miſericordia, ſed ſapientes & iuſti & miſericordes ſumus : Quæ bona,quamuis rationale noſtrũ vitijs occupatũ ſit, & prꝛuaricantibus nobis Dei templum ſpiritus immundus inuaſerit,poſſunt tamẽ rurſum in ipſum rationale confluere, per eum qui mundi principem foras mittit, & ligans fortem,vaſa eius rapit,fugatoque mundi huius ſpiritu, dat ſpiritum, qui ex Deo eſt, vt ſciamus quæ à Deo donata ſunt nobis. Et qui videtur non multò fuiſſe poſterior Fauſtus: Cùm Deus,inquit,iuſtus ac iuſtitia,miſericors ac miſericordia,pius & pietas ſit,homo iuſtus eſſe poteſt, iuſtitia eſſe non poteſt:miſericors eſſe poteſt,miſericordia eſſe non poteſt:pius eſſe poteſt,pietas eſſe non poteſt:quia non naturaliter habet iſta,ſed largiter. Verbi gratia:Ille aurum eſt,homo autem deauratũ vas videri poteſt:& in homine gratia eſt,quòd in Deo natura eſt:& in hoc creatum eſt, quòd in illo probatur ingenitum. Ex his omnibus liquet,hoc quod diximus, non ea, nos iuſtitia iuſtos eſſe, qua Deus iuſtus eſt,ſed qua nos iuſtos facit,dum ſuæ iuſtiæ participes reddit.

Pſalm.118.

Orig.hom. 11.in Numeros.

Leuiti.11.

1.Cor.1.

Iſai.11.

Pſalm.103.

Animus rationalis virtutis habitaculum.

1.Tim.2.

Luc.11.

Ioan.12.

1.Cor.24.

Fauſt.li.11.de libero arbit.c. 7.

Quod non ſola iuſtitiæ Chriſti imputatione,ſed verè realiter inhærente nobis iuſtitia iuſti ſumus.

CAPVT LXXII.

VErùm hic alios audire licet,qui nolunt videri ſe prorſus negare,noſtram eſſe iuſtitiam,qua iuſti ſumus: Eſſe enim, aiunt, & Chriſti & noſtram: Chriſti,quòd in ipſo, non in nobis ſita ſit:noſtram autem imputatione fieri, quoniam accepta nobis fertur. Ita non verè nos iuſtos eſſe,ſed imputatione,vel non eſſe iuſtos, ſed pro iuſtis imputatione haberi,quatenùs Chriſti iuſtitiam per fidem Poſsidemus:Hanc enim ſolam eſſe volunt noſtram iuſtitiam, non quatenùs ea nobis à Chriſto communicatur, ſed quatenus in Chriſto ipſo reſidens, poſteaquàm per fidem eam apprehendimus, nobis perindè ac ſi noſtra eſſet, imputatur. Docent igitur nos reputari iuſtos,hoc eſt acceptos,non propter propriam qualitatem,hoc eſt,non propter gratiam,quam de plenitudine Chriſti accepimus,ſed propter aliud extra nos, ſcilicet propter mediatorem filium Dei per miſericordiam.Verùm hæc quoque non minùs quàm illa prior abſurda eſt opinio,& eodem propemodũ recidere videtur. Quid enim aliud affirmant hi quoq;, quàm quòd ea,qua Chriſtus iuſtus eſt,non autem ea,qua nos verè iuſtos facit,iuſtitia iuſti ſumus,quandoquidem extra nos eſſe volunt id,quò iuſti ſumus? Quòd ſi Paulus audiendus eſt, qui prophanas vocum nouitates deuitare iubet, noua certè vox eſt, & his quæ nos preceſſerunt ſeculis inaudita,imputatiuæ iuſtitiæ.Nam reputari nobis fidem ad iutitiam,beatum eſſe,cui non imputauit dominus peccatum:propter Chriſtum non repu-

Dogma de imputatiua iuſtitia.

Ioan.1.

1.Tim.2.

Imputatiuæ iuſtitiæ vox noua

1.Tim.6.

Geneſ.15.

Rom.4.

Pſalm.31.

2.Cor.5.

tare nobis Deum delicta nostra, legimus in scripturis: iustitiam verò Christi nobis ad iustitiam reputari, ac si nostra esset, nec in Canonicis, nec in veterum Orthodoxorum libris temerè quisquam scriptum inueniet. Communicationis, participationis, diffusionis, deriuationis, applicationis, coniunctionis, copulationis nominibus, vsi quandoque patres reperiuntur: verùm imputatiuæ iustitiæ vox, noua est, & catholicorum auribus hactenus inaudita.

Voces quædam patrum veterũ.

Neque verò eunt hoc inficias ipsi nouatores, nouam hanc esse vocem, nec à catholicis vsurpatam. Sed sicut veteres licere sibi voluerunt essentiæ, personæque nominibus vti, quamuis in scripturis ea non legantur, sic isti concedi sibi postulant, vt imputatiuam vocent iustitiam, quamuis ab orbe condito, hoc præsertim sensu, quo ab ipsis profertur, hęc vox nunquàm fuerit à quopiam vsurpata. Vti se dicunt hoc locutionis genere, quo planioribus verbis edisserant ea, quæ captui nostro in scripturis perplexa impeditaq; sunt. Intereà tamen, quam sibi dari postulant, eam catholicis veniam non concedunt, à quibus simul vt aliquid prolatum fuerit, quòd illis ipsis verbis in scripturis non legitur, vsitato hæreticis collectionis genere, quia non est scriptum, reijciendum esse censent: Nostras autem aures, vocis hæc nouitas non offenderet, si quòd isti se facere videri volunt, ad explananda ea, quæ sunt in scripturis abstrusiora, illa vterentur. Verùm tantum abest, vt per has nouas voces edisserantur ea, quæ sunt in literis sacris perplexa, contrarium vt potiùs illis asseratur. Aperta sunt scripturæ verba, per obediẽtiam vnius Christi, iustos constitui multos. An cum hac scriptura non pugnat, qui non constitui, sed reputari tantùm nos iustos asseuerat? Quid autem hoc est aliud, quàm Christi meritis derogare? quàm gloriam illius imminuere velle? Scilicet peccati tanta fuit vis, quòd à primo Adam patratum est, vt verè nos peccatores & iniustos constitueret: vt illius peccato, non solùm per imputationem damnemur, ac si alieni peccati exigeretur à nobis pœna: sed ideò pœnam illius sustineamus quia & culpæ rei sumus. Et non erit secundi Adam Christi iustitiæ tanta vis, vt ea nos verè iustos cõstituat? Vbi est igitur quòd dixit Paulus: Vbi abũdauit delictum, superabundauit & gratia. Et paulò antè. Sed non sicut delictum, ita & donum, Si enim vnius delicto multi mortui sunt, multò magis gratia Dei & donum, in gratia vnius hominis Iesu Christi, in plures abundauit. Quin dicat confidenter homo Christianus, quòd à Bernardo scriptum suprà cõmemorauimus. Si mea traducta culpa, cur non & mea indulta iustitia, Si peccato primi Adæ, non per solam imputationem damnor, ac si alieni peccati à me exigeretur pœna, sed ideò pœnam illius sustineo, quia & culpæ reus sum cur & iustitia secundi Adam, non per solam imputationem iustificor, ac si alienæ iustitiæ merces mihi daretur, sed ideò præmium illius fero, quia iustitiæ particeps sum, quæ mihi non innata, sed per Christi meritum est à Deo donata? Dicat cum eo, qui multis ante sęculis præcessit, Cyrillo. Absurdum est, nos quidem hæredes factos supplicij primi patrẽtis, corruptione per inobedientiã immissa, non autem fieri participes iustitiæ secundi, qui ad vitam nos reuehit, per maximam illius obedientiam.

Rom. 5.

1. Cor. 15.

Rom. 5.

Cyr. li. posteriori ad reginas de recta fide.

Estne autem verisimile, propterea Dei filium de cœlo descendisse, propterea carnem indutum, propterea factum esse patri obedientem vsque ad mortem, mortem autem crucis, vt nos imputatione tantùm, non autem verè iustos faceret? Atqui cùm esset ad mortem iturus, patrem pro suis discipulis, proque omnibus qui essent in se credituri precatus, Pater, inquit, sanctifica illos in veritate, Isti verò non veritate, sed imputatione sancti ficari nos dicunt & iustificari, nõ verè nos iustos esse, & sanctos, sed imputatiuè, vel non iustos esse potius & sanctos, sed pro iustis & sanctis imputatione haberi. Dicit idem Christus, Si vos filius liberauit, verè liberi eritis. At isti, non eritis, aiunt, verè liberi, sed hactenus tantùm eritis à peccatis liberi, quòd ea vobis non imputabuntur. Sic dixit dilectus Christo discipulus: Qui facit iustitiam, iustus est, Isti, si Dijs placet, Euãgelici, non qui facit iustitiam, aiunt, sed cui imputatur Christi iustitia, iustus est. Dixit idem in eodem capite. Videte qualem charitatem dedit nobis Deus: vt filij Dei nominemur & simus, Isti verò, Non est verum, aiunt, quod dicit spiritus Dei per Ioannem, non sumus filij Dei, verùm nominamur tantùm & reputamur. Nisi fortè possunt esse filij Dei, qui iusti non fuerint. Atqui reclamat spiritus Dei per Paulum, dicens: Quæ participatio iustitiæ cum iniquitate? aut quæ societas luci ad tenebras? Quæ autem conuentio Christi ad Belial? Idem Paulus cùm recensuisset fornicarios, idolis seruientes, & alijs id genus crimi nibus infames: Et hæc quidem fuistis, inquit, sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed: iustificati estis: Isti autem fuistis, aiunt, hæc & estis adhuc, nisi quòd nõ imputatur vobis: iustitia autem Christi, imputatur vobis ad iustitiam. Nimirùm hoc est planioribus verbis edisserere, quæ sunt perplexa in scripturis: hoc est purum Euangelium docere, quæ cum

Philip. 2.

Ioan. 17.

Ioan. 8.

1. Ioan. 3.

Ibidem.

2. Cor. 6.

1. Cor. 6.

Chri-

Christi & Apostolorum doctrina pugnant ex diametro, populo persuadere conari: hoc est Christi gloriam propagare, negare tantam fuisse virtutem passionis & mortis eius, vt per eam verè iustificati, verè sanctificati, verè per eam abluti simus, & à peccatis liberati, verè ex filijs iræ filij Dei facti. Deinde verò non intelligunt isti, per quos miro quodam artificio Satanas omnia Christi beneficia non obscurare modò, verumetiam ex omni hominum memoria delere, & sempiterna quadam obliuione conatur obruere: non intelligunt, inquam, isti se pugnantia dicere: Neque enim non legerunt, peccata nostra esse, quæ diuidũt inter nos & Deum: Odio esse Deo impium, & impietatem eius: quî igitur fieri potest, vt non imputet, quod odio habet, cùm ipsum etiam imputationis verbum odium quoddam significare videatur? Quamorem explodenda prorsus est istorum, & de manente quidem in nobis, sed non imputato peccato, & de non inhærente nobis, sed imputata tantùm iustitia, doctrina. Pugnat enim cum verbo Dei: qui non dixit: Ego sum qui non imputo, sed ego sum ipse, qui deleo iniquitates tuas propter me, & peccatorum tuorum non recordabor. Et in Euangelio loquitur de Christo Dei spiritus: Ecce agnus Dei: Ecce qui tollit peccata mundi: qui tollit, inquit, non qui non imputat.

Esai.59. *Sapient.14.* *Esai.43.* *Ioan.1.*

Verùm à sancto Dauid, aiunt, scriptum est: Beatus vir cui nõ imputaui Dominus peccatum. Scriptum est, verùm non eo sensu, quo volunt nouatores isti, neque hoc verbis istis Dauid significare voluit, peccatũ, quod quidem veri peccati rationem habet, quodque sempiternæ mortis reum facit hominem, eatenùs tantùm remitti, vt non imputetur, non autem vt non sit. Longè abfuit ab hac sententia sanctus ille Rex & Propheta: quin illud his verbis exprimere potiùs voluisse videtur: Beatum eum esse, in quo sic peccatum deletur, vt eius etiam omnis memoria prorsus extinguatur, quasi nunquàm admissum fuisset, vt fiat illud, quod per Ezechielem dicit Dominus: omnium iniquitatum, quas operatus est, non recordebor. Iustinus philosophus & martyr, proximus Apostolorum temporibus, cùm hunc ipsum locum adduxisset, quasi perstringens nostri temporis hæreticos: Beatus, inquit, cui non imputabit peccatum Dominus: hoc est, cui pœnitenti peccata Deus remittet. Non sicut prædicatis, vosmetipsi fallentes, & alij quidam vestri similes asseuerant, etiam si peccatores fuerint, modò Deo norint, non imputabit eis peccata Dominus. Videtur autem Propheta quasi gradus quosdam constituere, quiddam vt amplius esse velit tegere peccata, quàm remittere: Rursus maius quiddam non imputare, quàm tegere, quemadmodum à doctissimo Origene, & ab Eutimio legimus annotatũ. Tunc enim non imputari peccatum interpretatur Origenes, quando mens hominis ad perfectum venerit, ita vt omnis malitiæ radix ex ea penitus amputetur, eò vsque, vt nullum in eò vestigium possit reperiri nequitiæ. Hieronymus quoque Psalmum hunc enarrans, remitti dicit peccata per baptismum, tegi per charitatem, de qua scriptum est, quòd operit multitudinem peccatorum, non imputari per martyrium. Quibus verbis non obscurè videtur indicare, maius quiddam significari, cùm non imputari, quam cùm vel remitti, vel tegi peccatum dicitur.

Pſalm.31. *Beatus vir cui non imputauit &c. explicatur.* *Ezech.18.* *Iuſt. in col. cum Tryphone Iudæo* *Diſcrimen inter tegi, remitti, & imputari.* *Li.4. in epi. ad Rom.* *In Pſalm.31.* *Imputari apud veteres quid.* *1.Pet.4.*

Quamobrem cùm legimus, non imputari nobis peccatũ, sic accipere debemus vt cum puluisculo, quod aiunt, ablatum, nec vel vestigium vllũ deinceps eius in nobis reliquum esse factum persuasum habeamus. De iustitia verò, Christo potius & Apostolis eius fidem habeamus, qui verè nos sanctos, verè liberos, verè iustos esse constitutos, ac filios Dei non modò nominari, verumetiam esse dixerunt: quàm nouatoribus istis, per quos non aliam ob causam, hanc de ficta & imputata iustitia, quam ipse commentus est, Satanas doctrinam disseminauit, quam vt homines veræ iustitiæ prorsus expertes faceret. Veniſse nunc reuera tempus illud videtur, de quo scripsit Apostolus, in quod se quoque incidisse questus est olim Hilarius: Erit, inquit Apostolus, tempus, cùm sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desideria, coaceruabunt sibi magistros, prurientes auribus. Quid enim? non videntur nunc quoque dicere: Loquimini nobis placentia, quorum nimis aures delicatæ, ferre non possunt, vt retributio fieri dicatur secundum opera, vt referat vnusquisque propria corporis prout gesserit, siue bonum, siue malum, sed volunt vt retributio fieri dicatur secundum illa, non quæ gesserunt ipsi mala, sed quæ gessit Christus in corpore suo bona, vt si ipsi probi non sunt, sufficiat Christum tamen probum fuisse. Quamuis de recẽs baptizatis, si subitò ex hac vita eos migrare contingat, non absurdè dici queat retributionem futuram, secundùm ea, quæ Christus gessit in corpore suo bona: de his verò nequaquàm, qui post baptismum aliquãdiu superstites, in peccatorum cœno sunt volutati. Fuitne tempus vllum, quo maior esset magistrorum aceruus, auribus hominum seruientium, quàm sit istud, in quo incidit ætas hæc nostra? Nisi fortè non titillat hoc aures nostras non est auditu mortalibus vel maximè gratum & iucũdum, cũ dicitur: nulla nostra, sed sola Christi iustitia nos iustos, sola Christi

Quid ſit non imputari peccatũ. *2.Tim.4.* *Li.10. de Trini.* *Iſa.30.* *2.Cor.5.*

iustitia

iustitia nos saluos esse: quicquid sit de nostris operibus, vnumquemque certum esse debere, quòd gratis propter Christum peccata sibi remissa, quodque Deo acceptus & vitæ sit hæres æternę. Ac videtur hic esse temporũ horũ status, haud facilè vt quisquã statuere possit, in magistris ne linguarum, an in discipulis aurium sit pruritus ardentior: neque enim in his audiendi, quàm in illis placentia loquendi, maius est studium: adeò se vltrò ingerunt auribus etiam auscultare nolentium, vt vel indè facilè quisquam perspiciat, quòd ex eorum numero sunt de quibus Propheta scribit: Non mittebam prophetas, & ipsi currebant, nec loquebar ad eos, & ipsi prophetabant. Et planè impletum est quod ab eodem Propheta scriptum est: Stupor & mirabilia facta sunt in terra: Prophetæ prophetabant mendacium, sacerdotes applaudebant manibus suis, & populus meus dilexit talia. Quem autem fructum attulerit hæc eorum doctrina, quàm isti parum sani, sanam haberi volunt, quamque sub specioso verbi Dei titulo rudi populo venditant, rerum exitus ipse declarat. Non eunt hoc inficias ipsi seruientes auribus magistri, suos vitam agere improbam & contaminatissimam, nihiloque meliores nunc esse quàm ante receptum nouum hoc doctrinæ genus fuerunt, quin etiam maiore audacia sequi mundum, & eius cupiditates, omniaque sibi permittere. Qui bonam vitæ suæ partem inter eos traduxit, qui malunt Euangelici, quàm Christiani vocari, Erasmus Roterodamus: Circumspice mihi, inquit, sodalitatem istam Euangelicam, quot habet adulteros, quot temulentos, quot aleatores, quot decoctores, quot alijs vitijs infames? Ac nonnullis interiectis: Dices, inquit, nihil tam felix vnquàm fuit in rebus humanis, quin malorum admixtu viciaretur. Ad bonos verte oculos. Fieri potest vt mea sit hæc infelicitas: mihi adhuc neminem contigit nosse, qui non videatur seipso factus deterior. Et iterùm paulò pòst: Euangelicapietas à minimis initijs paulatim creuit in maius ac melius, ac optimus quisque se illi iungebat: Hanc doctrinam non ferè nisi leuissimus quisque amplectitur. Et ad fratres inferioris Germaniæ scribens, de quodam sacerdote narrat, qui cùm virgis cæsus, & ex vrbe eiectus esset, & in carcere, & extra portam, cùm à carnifice dimitteretur, publicè testatus est, se posteaquã illi se sectæ addixerat, in omne flagitiorũ genus proruisse. Et in alio quodam libro: adeò per hoc quod ipsi vocant Euangelium, non corrigi scribit homines, vt potiùs videantur deteriores: nec fieri: vt peccare desinant, sed vt peccent impunitius. Ac verè quidem ille. Quis enim non peccet impunitius, cum ab istis hominum sceleribus blandientibus, & seruientibus auribus magistris, non nostris, in immensum exaggerari vim peccati originalis audiuerit: adeò vt etiam renati ex aqua & Spiritusancto, non possimus non peccare: cum cuius impulsu fit vt peccemus, ab istis edoctus, fortiorem esse credit vnum dæmonem, quàm omnes homines. Quasi non contrà fortior sit vnus Deus, quo adiuuante peccatum effugere possumus, quàm omnes dæmones. Cùm verè dictum sit à Cæsario, quod plus valet ad erigendum Christus, quàm ad deprimendum diabolus. Sed est & hæc insignis Cacangelicorũ istorum & horrẽda blasphemia, quod ipsum etiam Deum peccati faciunt auctorem: vt ab eo ad peccatum agi blasphement. Quis non peccet impunitius, cùm nulla sua, sed sola Christi iustitia, se saluum fore persuasum habuerit? Quis non peccet impunitius, si nullum esse meritum bonorum operum arbitretur, etiam eorum, in quibus à Deo creati sumus? quę Deus ipse operatus est in nobis, quæ non aliundè pretium, non aliundè meritum habent, quàm ex pretioso Christi sanguine, quo respersa sunt, quemadmodum à viro quodam docto præclarè scriptũ est, quòd iustitia meritorum Christi fulget in virtutibus sanctorum, sicut sol in gemmis, quæ magis rutilant in præsentia solis, in absentia autem obtenebrantur. Quis non peccet impunitius, cùm omnem iustitiam & sanctitatem nostram, merum esse peccatum & rẽ damnatam crediderit? atq; adeò nihil valere bona opera ad diuinam gratiam demerendam, vt quò quisque turpior est, eò citiùs illi Deus gratiam impartiatur? Sed quorsum attinet aliundè quærere testimonia, modò non edita voce clamat hoc res ipsa, quod ipse quoq; princeps & architectus huius temporis hæreseon fatetur, se corruptiores expertum esse mores Germanorum, posteaquàm, quod ab eo traditum est, quintum Euangelium, acceperunt, quàm fuerint sub regno (sic enim ipse vocat) Romani pontificis, hoc est in Ecclesia Dei, quæ quatuor tantùm recipit Euangelia, quæ tamen quatuor vnũ sunt. Qui etiam alio loco suos increpans, decies eos dicit Sodomitis esse peiores. Intereà tamen, quæ miseranda est istorum hominum cæcitas, Dei verbum vocatur, quod ad omne genus nequitiæ fenestram patefecit, quod ex bonis improbos, ex improbis multò reddit improbissimos. Nos verò aduersus istorum voces, tanquàm Sirenum cãtiones, dulces illas quidem, verùm certam perniciem adferentes, aures nostras obturemus. Nam præterquàm quòd omne studium virtutis eneruant, dum si minus ipsi probi sumus, sufficere docent, quòd

Christus

Aurium pruritus in isto seculo.

Hier. 23.

Hier. 5.

Testimonium. Eras. in epi. cõt. Pseudo Euang. Lutheri doctrina homines fieri deteriores.

Hyperaspiste secundo.

Ioan. 3.

Cæs. Hom. 12.

Ephe. 2. Esai. 26. Alb. Magnus dist. 20. in 3. li. sentent.

Lutheri de suis testimonium.

1. Ioan. 5.

Christus probus fuerit,atque illius nos sola iustitia contentos esse oportere, etiamsi minùs ipsi iustè viuamus,nondum inter ipsos,qui de via regia declinauerunt,hoc est,ab Ecclesiæ sana doctrina aberrarunt,de ratione iustificandi satis conuenit,nec ipsi modò diffident,inter se & inuicem sibi sunt hæretici,seque mutuo iudicio condẽnant,verũetiam secum ipsi non rarò pugnant. Annotauit hoc vir quidam doctus, quamuis ex eorum numero, qui segregauerunt semetipsos, Philippũ Melanchthonem in iustificationis negocio quaterdecies variasse. Sic istorũ oratio,sicut alicubi scribit Basilius, videtur nescio quomodo, cùm semel extra veritatẽ deducta sit, ad multiplicia periculosaque inconuenientia,per quandã seductionis consecutionem efferri. Nã qui semel de rectè fidei, religionisq; curriculo deflexerunt,haud aliter,atq; ij,qui à recto itinere aberrarunt, alias ex alijs semitas ingredientes vagantur & errant,nullũ peritum regionis ducẽ sequuti. Sic isti duce carentes Ecclesia, quã reliquerũt,alia ex alijs erroris & impietatis diuerticula ingressi, nullum errandi finem faciunt. Miscuit enim Deus in medio eorum spiritum vertiginis, & immisit illis operationẽ erroris: Obscuratũ est insipiẽs cor eorũ,vt nõ intelligant, neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant. Sic fit vbi suo quisque præsidit ingenio sibique hoc arrogat, vt proprio suo, non communi totius Ecclesiæ sensu, scripturas interpretetur: vt cæteros omnes, quamlibet pios & doctos viros, talpis fuisse cæciores,se verò solum videre, se solum sapere, persuasum habeat. Quamobrem istos cum imputatiua sua iustitia missos faciamus, & Augustino credere potiùs animum inducamus: qui verè nos & realiter esse iustos docet,cùm per illum,in quo omnes viuificabuntur,præterquàm quòd se ad iustitiam exemplum imitantibus præbuit,dari etiam dicit sui spiritus occultissimam fidelibus gratiam,quam latenter infundit & paruulis:sicut & ille in quo omnes moriuntur, præterquàm quòd eis qui præceptum Domini voluntate transgrediuntur, imitationis exemplum est, occulta etiam tabe carnalis concupiscentiæ suæ tabificauit in se omnes de sua stirpe venientes. Itaque iustificari in Christo qui credunt in eum,dicit Augustinus,propter occultam communicationẽ & inspirationem gratiæ spiritalis,qua quisquis adhæret domino vnus spiritus est. Hæret autẽ quisque domino per charitatem, qua vna,sicut in alio libro dicit idem Augustinus, verè iustus est,quicunque iustus est. Cuius charitatis habitus inest etiam paruulis,vt cùm adulti fuerint,actu eam exercere possint.

Varietas doctrinæ inter hæreticos de iustificatione.
Osiander in Niceorace.
Basil.li.2. cont. Euno.
Esai.19.
2.Thess.2.
Rom.1.
1.Tim.1.
Aug.de peccatorum meritis & remiss. li.1. cap.9.
1.Cor.15.
Ibid.cap.10.
1.Cor.16.
Aug.de natur. & gra.ca.38. Iustitiæ nostræ vis.

Non igitur sola peccatorum remissione,verumetiam,cuius toties Paulus meminit,interioris hominis renouatione,nostra cõstat iustitia: quæ renouatio fit, quemadmodum ex Augustino iam docuimus,per occultam quandam communicationem & inspirationem gratiæ spiritalis. Quam etiam alio loco vocat interioris hominis pulchritudinem, cùm scribit ad Consentium. Quid est aliud iustitia in nobis, quàm interioris hominis pulchritudo? Et alibi volens explicare, quid sit iustificari. Natura, inquit, humana in rebus creatis excellentissima cum à suo creatore ab impietate iustificatur,à deformi forma in formosam transfertur formam. Quibus verbis innuere videtur, quod iustificari sit,à deformi forma in formosam formam transferri,hæc autem formosa forma charitas esse videtur. Neque verò dissidet ab Augustino latino, Græcus auctor Eusebius Cæsariensis Episcopus. Cui quandam homiliam inscriptam vidimus ante annos decem & amplius, annexam Rabani & Bertrami libellis de sacramento altaris, in qua de eodem sacramento tractatur. Et si quæ verba reperiuntur in eo scripto Petrus Lombardus, & frater eius Gratianus, Algerus & alij cõplures tanquàm ab Eusebio Emiss. prolata citant. Valdensis autem ille Thomas, vir non vulgariter doctus ad Isidorum authorem refert,cuius tamen stylum redolere minimè videtur. Sed neque Græcum aliquem auctorem referunt,cum qui scripsit hæc latinus fuisse videatur. Vidimus autem & ante annos quinq; quasdam homilias in Euãgelia, Eusebio Emisseno inscriptas, Antuerpiæ apud Ioannem Stelsium editas anno 1558. in quibus ea verba non reperimus, Hoc ipso vero anno legimus alias impressas Lutetiæ anno 1557. In his inter sermones de Paschate reperimus & hunc de sacramento altaris. In eo docet Eusebius Emissenus,aut quisquis fuit auctor homiliarum illarum: fuit autem dubio procul ex antiquis illis viris doctissimis: quod nemini nouum & imposibile videri debeat,quod in Christi substantiam terrena & mortalia nimirùm panis & vinum commutantur: Te ipsum,inquit,qui iam in Christo renatus es,interroga, dudum alienus à vita, peregrinus à misericordia,à salutis via intrinsecus mortuus exulabas: subitò initiatus Christi legibus & salutaribus mysterijs innouatus,in corpus Ecclesiæ non videndo,sed credendo transisti,& de filio perditionis,adoptiuus Dei fieri occulta puritate meruisti. Quod Augustinus, occultam cõmunicationem & inspirationem gratiæ spiritalis,hoc Eusebius vocat occultam puritatem. Sanctus verò monachus ille Macarius,arcana quædam vestimenta cœlestis pulchritudinis appellat: Ex mox subdit Emissenus.

Lib.4.dist.8. Grat.de conse. dist.2.Quia, cap.9. Valden.de sacramentis.c.67
Hom.5.
Macarius.

In

In mensura visibili permanens, maior factus es teipso inuisibiliter, sine quantitatis augmento: cùm idem atque ipse esses, multò alter fieri fidei processibus meruisti. In exteriore nihil additum est, & totum in interiore mutatum est: ac sic homo Dei filius effectus, & Christus in hominis mente formatus est. Sicut ergò sine corporali sensu, præterita vilitate deposita, subitò nouam indutus es dignitatem: & sicut hæc, quę in te Deus læsa curauit, infesta diluit, maculata detersit, non oculis, sed sensibus sunt credita: ita & cum reuerendum altare cibis satiandus accedis, sacrum Dei tui corpus & sanguinem fide respice, honore mirare, mente continge, cordis manu suscipe, & maximè hausto interiori assume.

Quàm clarè docet hic Eusebius, non imputatione iustitiæ nos iustos, Deique filios nominari & esse, sed occulta quadam puritate, sed mutatione in virum alium. Quemadmodum etiam scriptura dicit, Mutaberis in virum alium. Quæ verba Gregorius explicans: Amor, inquit, electæ mentis quid est aliud, quàm immutatio vetustatis? Natura enim nostra per lapsum primi hominis sic damnata est, vt quotidie labendo deficiat, & deficiendo veteraſcat. Sed qui in nobismetipsis deficimus, cùm in nos ille spiritus insilit, renouamur: quia statim quod non eramus efficimur. Tepidus erat quis, sed repentè visitatus à spiritu feruens efficitur: incipit ardere per deuotionem, fortiter exerceri in bono opere. In virum ergo alium mutatus est, quia esse cœpit, quòd ante insilientem spiritum in se esse non potuit. Extat homilia quædam diui Macarij, qua dicit quàtam in homine Christiano mutationem & renouationem faciat Christus: Quem ideo venisse scribit, vt naturam conuerteret, transmutaret & renouaret, Demum hanc animam propter transgressionem affectionibus inuolutam reformaret, contemperàs eam cum suo spiritu diuino. Venit itaque vt nouam mentem, nouam animam, nouos oculos, nouam linguam, nouas aures spirituales, nouos homines ei credentes efficeret. Quæ pluribus persequutus. Oportet, inquit, animam Christo credentem transferri, mutarique ab hoc statu peruerso in aliũ bonũ statũ, & ab hac abiecta natura in aliã naturã diuinam, ipsam deniq; virtute Spiritussancti nouam effici & hoc pacto poterit ad regnum cœlorum pertingere: nostrũ est autem ista consequi qui credimus, qui verè diligimus illum, & in omnibus sanctis mandatis eius conuersamur: cùm enim tempore Elisei, lignum, quòd est natura leue, missum in aquam extulit ferrum, natura graue: quantò magis dominus mittit huc spiritum suum leuem, subtilem, bonum, & cœlestem, quo animam in profundis aquis nequitiæ immersam extollat, eleuet ac euolare faciat ad alta cœlorum & transmutabit & conuertet eam à sua natura, &c.

1. Reg. 10. Greg. li. 4. c. 4. in li. Reg. Maca. hom. 44.

Vtrum autem præcedat ea gratia, qua quis renouatur, culpæ remissionem, an sequatur, curiosè magis quàm fructuosè quæritur. Scribit quidem Dionysius, quòd quibus insinuat se diuinitas, eorum animos purgat primùm, deinde illuminat, posteà conformat ad Deiformem perfectionem. Cæterùm si quis hæc omnia simul & eodem puncto temporis fieri dixerit, à vero nihil aberrauerit. Nescit enim tarda molimina sancti Spiritus gratia: ac tria hęc non tam re ipsa, quàm ratione distingui videntur. Si quidem vnus & idem actus, quatenùs repurgat mentem hominis ab inquinamentis & peccatis, dicitur purgatio: quatenus eam agnitione veritatis illustrat, vocatur illuminatio: quatenus verò sic amore Dei accendit, vt præ illo terrena contemnat omnia, perfectio nuncupatur. Quanquàm si causa prior est effectu suo, gratiæ communicatio prior esse videtur, quàm sit culpæ remissio. Sic enim Deus per gratiam expellit culpam, sicut sol per suos radios tenebras propulsat. Quamuis itaque natura sit inspiratio gratiæ posterior, ex parte peccatoris iustificati quòd ea locum non habet, nisi propulsa sint peccata: quoniam tamen causa est peccatorũ propulsionis, prior esse dicitur: Sicut infusio radiorum, prior est effugatione tenebrarũ; quamuis non prius incipiunt radij splendescere, quàm tenebræ fuerint propulsatæ.

Dion. Eccle. Hier. cap. 5. Spirituſſa. omnia ſimul iuſtificationis opera conficere poteſt.

Quamobrem anxia disquisitione omissa, præcedatne, an sequatur gratia culpæ remissionem, an quod verisimilius est, simul vtrunque fiat: persuasum illud habeamus, esse in nobis iustitiam. Quemadmodum etiam alio loco scriptum est ab Augustino: Si dixerimus, inquit, quia peccatũ non habemus, nosmetipsos decipimus, & veritas in nobis non est, Item si dixerimus, quia iustitiæ nihil habemus, aduersum Dei dona mentimur. Si enim iustitiæ nihil habemus, nec fidem habemus: Si autem fidem habemus, iam aliquid habemus iustitiæ. Ipsum aliquid vis nosse quãtum est? Iustus ex fide viuit. Et paulò post: Beati prædicti sumus: & de iustitia nihil habem⁹? Venit dominus carnaliter ad Iudæos, & occisus est, non venit ad nos, & acceptus est. Populus quem non cognoui, seruiuit mihi: in auditu auris obediuit mihi: nos sumus, & de iustitia nihil habemus? Omnino habemus, grati simus ex eo, quod habemus, vt addatur quod non habemus, & non perdamus

Aug. ſer. 16. de verb. Apoſtoli. 1. Ioan. 1. Abac. 2. Pſalm. 17. Coloſ. 3.

mus quod habemus. Et iterum paucis interiectis, ne quis eum de sola fide loqui putaret. Ad fidem, inquit, quid pertinet? credere. Sed ait Apostolus Iacobus: Et dæmones credunt & contremiscunt. Si tantùm credis & sine spe viuis, vel dilectionem non habes, & dæmones credunt & contremiscunt. Quid magnum est? Dicis Christum filium Dei: hoc dixit Petrus, & audiuit: Beatus es Simon Bar Iona: hoc dixerunt dæmonia, & audierũt, Obmutescite, Ille beatus, dicitur ei, quia nõ reuelauit tibi caro & sanguis, sed pater meus, qui in cœlis est. Illi autem audiunt, obmutescite, & hoc ipsum dicũt & repelluntur. Vna vox est, sed dominus radicẽ interrogat, non florẽ. Vnde dicitur ad Hæbræos, Ne qua radix amaritudinis sursum germinans molestet, & per illã contaminẽtur multi. Prius ergò discerne fidem tuã à fide dæmonis. Vndè eã discernis? Dæmones hoc dixerunt timendo, Petrus amando. Addè ergò fidei spem, & quæ spes est, nisi de aliqua conscientiæ bonitate? spei q; ipsi adde charitatem. Discernite fidem vestram, iam estis de prædestinatis, vocatis, iustificatis, Paulus Apostolus dicit: Neque circuncisio aliquid valet, neq; præputium, sed fides. Dic adhuc Apostole: adde, discerne, quia & dæmones credunt & contremiscũt. Ergo adde, Dæmones enim credunt, & contremiscunt quod oderunt. Distingue Apostole & circuncide fidem meam, & discerne causam meam de gente non sancta. Planè distinguit, discernit, circuncidit. Sed fides, inquit, quæ per dilectionem operatur. Vnusquisque ergò, fratres mei, inspiciat se intus, appendat se, probet se in omnibus factis suis, bonis operibus suis, quæ faciat cum charitate, non expectans retributionem temporalem, sed promissum Dei, faciem Dei. Fides ergò quæ per dilectionem operatur, si est in vobis, iam pertinetis ad prædestinatos, vocatos, iustificatos. Ergò crescat in vobis. Quibus verbis, quàm his Augustini, potuit apertius, demonstrari, quòd sit in nobis iustitia, quod q; ea iustitia sit fides nostra, non sola, sed quæ per charitatem operatur?

Iacob.2.
Matt.16.
Luc.4.
Heb.12.
1.Tim.1.
Rom.8.
Gala.5.
Psalm.42.

Eorum confutatio, quæ contra verè & realiter inhærentem nobis iustitiam à quibusdã producuntur.

CAPVT LXXIII.

VErùm hic iterùm reclamant isti, qui iusti & salui esse volunt, iustitiam autẽ habere nolunt: Si nos ad nostram remittis iustitiam, quò nos aliò quàm ad gehennæ pœnas remittis? Siquidem non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam. Nos verò cum Propheta libenter profitemur, quòd facti sumus vt immundi omnes, & quasi pannus menstruatæ vniuersæ iustitiæ nostræ, Omnes declinauimus, simul inutiles facti sumus, non est, qui facit bonum, non est vsq; ad vnum. Nam & magister noster nos docuit: Cùm feceritis omnia, quæ præcepi vobis, dicite, Serui inutiles sumus, quod debuimus facere, fecimus. Occinitur hic & illud ex Psalmo: Non intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Producitur & Augustini sententia, qui dixerit alicubi: Væ etiam laudabili vitæ hominum, si remota misericordia discutias eam. Gregorij quoq;, quãuis & Romani põtificis & monachi, hac in parte multùm valet auctoritas, quò tamen Ecclesiæ præsidente, iam indè à mille propemodũ annis extinctam Euangelij lucẽ de vera fide, deque veris cultibus esse volunt, quem etiam, quæ est eorum sacrilega audacia, manifestam ethnicorum idololatriam in ecclesiã introduxisse mẽtiuntur, neq; dubitant ei viro impietatis notam, impij nepharij q; homines inurere, cuius pietas vitæ q; sanctimonia singularis, totius est orbis Christiani testimonio comprobata. Sed hic nihilominus plurimum auctoritatis illi tribuunt, quod scriptum ab eo legatur. Quantalibet iustitia polleant, nequaquàm sibi ad innocentiam vel electi sufficiunt, si in iudicio districtè requirantur. Et alio loco, Omnis humana iustitia, iniustitia esse deprehenditur, si diuinitus districtè iudicetur. Hic & alterius monachi Bernardi vox laudatur, Aeternam vitam nullis potes operibus promereri. Quod ante eum totidem propè verbis ab Augustino scriptum legimus.

Rom.8.
Esai.64.
Psalm.13.
Luc.17.
Psalm.142.
Aug.li.9.conf. cap.13.
Meritorum ad præmiũ comparatio.
Greg.li.8.moral.cap.23.
Li.21.moral. cap.15.
Bern.ser.de annunciatio.

Neque verò noua sunt hæc, quæ ab istis obijciuntur, Suo quoque tempore quæsitum fuisse scribit Algerus, ante quingentos & amplius annos, qui fieret, quòd æternitas felicitatis pœnæ, retribuatur temporalibus meritis, reatus vel iustitię. Ac respondet his verbis, Gregorij & Augustini sententiam secutus: Deus non temporalem actionẽ, sed perpetuam boni vel mali remunerat vel damnat voluntatem, quæ si in æternũ viueret, in æternũ in suo proposito maneret. Ideò iustè æternitatẽ retributionis æternitati volũtatis appendit, Vndè etiã cùm, vt ait Apostolus, passiones huius temporis nõ sunt condignæ ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis: quia si ab initio mundi vsque ad finem, non modò quis pro Deo laboraret, sed & pateretur, non tamen esset condignum, vt hoc temporali commercio æternitatem mercaretur: ne tamen malo diutius liceret peccare ad maiorem sui pœnam: ne etiam bonos in mundi exilio tæderet viuere, si nimia fieret illis dilatio ad gloriam, breuiauit Deus humanæ vitæ dies propter electos: ne prauorum afflictione, vel nimio suo labore deficerent: & ne minutio temporalis laboris, aliquod æterni præmij videretur dispendium. Ipsius præcursoris sui vitam, quo nemo

Algerus li.2.de sacram.Eucharistiæ.cap.7.
Greg.li.4.dial. cap.44.
Aug.epi.44.
Rom.8.
Matt.14.

maior,ipso teste,surrexit,triginta duorum & semis annorum esse voluit:Suam etiam ipsius,qui super omnes est,eodem numero cõsummauit:vt quia Deus non curat,ex quanto tempore,sed ex quanto corde sibi seruiatur: perfectionem meriti non tempori adscriberet, sed virtuti. In quam sententiam præclarè multa scripta sunt à Bernardo quoque ad Abbatem Garinum Alpensem epistola. 253. Ante Algerum verò multis seculis Eusebius Emissenus, Totis licet animę & corporis laboribus desudemus, totis licet obedientiæ viribus exerceamur,nihil tamen condignum merito pro cœlestibus bonis compensare & offerre valebimus: Non valent vitæ præsentis obsequia æternæ vitæ gaudijs comparari. Lassescant licet membra vigilijs: palleſcant licet ora ieiunijs: non erunt tamen condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Pulsemus ergò charissimi in quantum possumus: quia non possumus quantum debemus: futura beatitudo acquiri potest, æstimari non potest. Nisi enim cum auiditate, nisi cum bona voluntate,cum letitia opera Dei egerimus,Deo nos perire nouerimus. Et hoc etiam vetustior Antonius,sicut eius vitam describens narrat Athanasius: cùm hunc ipsum Pauli locum produxisset: Omnis, inquit, terra ad infinitatem comparata cœlorum,breuis ac parua est. Si ergò nec vniuerso orbi renunciantes, dignum aliquid habitaculis possumus compensare cœlestibus,se vnusquisque consideret, & statim intelliget, paruis iugeribus agri & portionibus, vel modica portione auri contempta, nec gloriari se debere quasi magna dimiserit,nec tędere, quasi parua sic recepturus. Vt enim contemnit aliquis vnam æream dragmam ad centum aureas dragmas conquirendas: ita etiam qui totius orbis dominium dereliquit, centuplum de melioribus præmijs in sublimi sede recipiet.

Matt.11.

Emiss.cap.3.

Rom.8.

Voluntatẽ Deus spectat,nõ opus.

Matt.19.

Ex his Eusebij Emissẽi & Algeri verbis facilè quisque perspexerit, in remunerando vel puniendo discutere Deum quid quisque voluerit, non quid potuerit:non attendere facultatem,sed voluntatem. Coronat Deus intus voluntatem, inquit Augustinus, vbi non inuenit facultatem: Sola voluntas est,quod etiam à Bernardo scriptum est, quæ retributionem meretur. Cuius alio quoque loco,digna vox est quę celebretur: Sola voluntas,quoniam pro sui ingenita libertate,aut dissentire sibi, aut præter se in aliquo consentire nulla vi,nulla cogitur necessitate,nõ immeritò iustã vel iniustã beatitudine seu miseria dignam ac capacem creaturã constituit, prout scilicet iustitiæ iniustitiæue consentit. Idem alio loco propriam voluntatem dicit saluationis & condemnationis esse causam.

Aug.in psal.61. & 83. & 103.
Ber.de præcepto & dispensat.
Bernar.de gratia & libero arbit.
In li.de Conscitia.cap.1.

Cuius æqualis etiam Petrus Abbas Cluniacensis: Solus creaturæ rationalis affectus, creatoris gratia adiutus vel desertus, semper aut remuneratur aut condemnatur. Et qui vixit ijsdem temporibus,Anselmus Hauelburgensis Episcopus: Intentio,inquit,bona siue mala,operi nomen imponit,& siue meritum, siue supplicium iustę retributionis acquirit. Augustinus quoque,Voluntas,inquit, omnium factorum meritorumq; mensura est. Ex qualitatibus quippè voluntatem, non ex temporum spacijs siue rectè facta, siue peccata metimur. Alioqui,maius peccatum haberetur arborem deijcere,quàm hominem occidere. Illud enim fit longa mora, actibus multis,hoc vno ictu,breuissimo tẽpore. Pro quo tamen exigui temporis tã grãdi peccato,si perpetua deportatione homo puniretur,etiam mitius cũ illo actũ,quã dignus fuerat,diceretur: quãuis in spacio tẽporali lõgitudo pœnæ cũ breuitate facinoris nullo modo sit comparanda. Et qui præcesserit hos omnes Hilarius: quid dico Hilarius? Vniuersa semper ecclesia docuit vniuscuiusq; aut pœna,aut præmijs affici electionem.

Petrus de venerat.sanctæ crucis.
Anselm.li.1. contrapositio.ca.10.
Epist.49.q.4.

Hil.in psal.118.

Falsò igitur sibi persuadent nouatores, quòd cum illis Bernardus faciat. Quamuis enim dixerit alicubi: Aeternam vitam nullis potes operibus promereri: quo tamen sensu dixerit,ex his quæ proximè citata sunt verbis,liquere cuiuis potest: Non enim opus est, quòd meretur,sed voluntas in credentibus,quæ si mala est,mortem æternam: si bona est, meretur vitam æternam: Non virtus,dicit Augustinus, sed causa virtutis apud Deũ meretur eadem habet. Hoc est quod Hugo quoque dixit,æqualis Bernardi,sententiam Augustini sequutus,in quo tam diligenter versatus est,vt sui seculi Augustinus vocaretur: Totum, inquit,meritum in voluntate est: quantumuis,tantùm mereris. Si ergò magnum habere meritum vis,magnam habe voluntatem,magnam fiduciam. Tantùm mereris,quantùm vis. Possunt esse voluntate pares,qui sunt facultatibus impares. Multum dedit Zachæus, qui diues erat & multum habebat: Vidua illa quæ duo minuta misit, parum habuit, & parum dedit: imò tantùm dedit,quãtùm Zachæus: Minores facultates ferebat,sed parem voluntatem habebat. Si attendas quid dederint, diuersa inuenies: si attendas vndè dederint, paria inuenies. Non autem pensat Deus,quantùm detur,sed ex quantò detur: Si ergò vbi plus datur,& vbi minus, differẽs meritũ non est,si æqualis vtrinq; volũtas habeatur: ergò vbi aliquid datur,& vbi nihil datur,ibi differẽs meritũ esse nõ potest, si æqualis vtrin-

Ber.in psal.118.

Aug. de tempore serm.59.
Hugo li 2.de sacramentis parte 14. cap.6.
Aug.de libero arb.li.1. ca.14.
Et li.50.homil. hom.8.
Luc.19.
Luc.20.

lis vtrinque voluntas habeatur. Ideò dixi tibi, vt non desperes. Si facultas deest, adsit bona voluntas: Quantumuis, tantum mereris. Fac ergò voluntatem magnam, si vis habere meritum magnũ. Benè hoc sciuit peccatrix illa, quæ quia multũ habuit quòd dimitteretur, nõ attulit substantiã magnã, sed dilectionẽ magnã: multũ contra multũ. Si multa pecunia magis, quàm charitate multa, iniquitas multa redimeretur, feliciores diuites essent, quàm pauperes: & securè peccare possent quamdiu vellent, & quantum vellent: in ipsis enim esset redemptio peccatorum suorum: quando vellent, darent pecuniam, & haberent iustitiam. Nunc autem benè fecit Deus, quia in eo posuit redemptionem nostram, vbi nullus, nisi ipse velit, egere potest. Amare possunt æqualiter diues & pauper, etiam si pecuniam æqualiter dare non possunt: Dilige multùm, si vis vt multùm tibi remittatur. Remittuntur, inquit, ei peccata multa, quoniam dilexit multùm. Hactenus Hugo, cuius eadem verba multa apud Bernardum quoque reperire licet. In lib. de Interiori domo. cap. 5. Et ante, multis seculis Ioannes Chrysostomus, explicans illum ex Euangelio locum: Qui dederit calicem aquæ frigidæ, Non quia aliquid est, inquit, quod dat, ideò habet mercedem, sed ob id quia magnus est, propter quem dat, Quid enim si aliquis voluit dare & non potuit, Nunquid iustum est, vt secundùm modicum angustetur larga voluntas? Melius est ergò vt opus extendatur secundùm voluntatem, quàm larga voluntas angustetur secundùm opus. Ex his Hugonis & Chrysostomi quoq; verbis discimus, quòd non tam operi, quàm voluntati merces tribuitur, Quæ si mala est, à nobis est, & stipendium illius mors est, si bona est, à domino præparatur, qui operatur in nobis & velle & perficere: per quem diffunditur in cordibus nostris charitas, atque huic retributio datur æternæ vitæ. Vt rectè Ioannes Gerson admoneat, tenendum esse pro regula, quòd qualis est in cognoscendo & amando Deum Christianus, talis est sibi in retribuendo Deus, Dilectus meus mihi, dicit sponsus, & ego illi, & ad me conuersio eius, Quamobrem nemò dicat, non habeo, non possum, charitas non de sacculo erogatur, dicit Augustinus, quia quicquid dicimus & quicquid diximus, & quicquid dicere poterimus, vel nos, vel post nos, vel qui ante nos, finem non habet, nisi charitatem. Sic à Clemente quoque Alexandrino scriptum est, Quòd eundem honorem consequentur hi, qui voluerunt, cùm ijs qui potuerunt, quorum est voluntas æqualis, & si alij superent facultatibus, Paulinus quoque: Non sacrificia, non munera sumptuosa, non duri labores exiguntur à nobis. In nobis est vndè soluamus. Res enim potestatis nostræ est, noster effectus, Hunc domino impendamus, & soluimus. Denique Dauid liberatus de manu omnium inimicorum suorum, pro salutis suæ plena securitate non regni opibus, sed animi soluens, ait: Diligam te domine virtus mea. Addo etiam amplius, eum qui creditor est debitorem fieri, si illi pretium bonitatis suę, quam nobis indebitam præstat, gratuita diligentes animo pensione soluamus.

Luc.7.

Deus in his redemptionem nostram posuit esse voluit, quæ adsunt omnibus.

Chry.hom. 26. in Mat.ca.10.

Rom.6. Philip.2.

Rom.5.

Gerſ.in Anago de verbo & hymnogloriæ pa ritione.4. Can.2.

Aug.in pſa.103 Clem.li.4.ſtromatum.

Epiſt.4.ad Seuerum.

Pſalm.17.

Quò magis autem intelligi possit, quę de meritis operum, Ecclesiæ doctrina sit, opę pretium nos facturos esse putauimus, si paucis ea de re differeremus. Primùm igitur hoc semper in Ecclesia catholica docebatur, docetur, & docebitur, quod ab Hieronymo quoque legimus annotatum. Priusquàm fidem Christi quis recipiat, & in eo Spiritussancti fundamenta iaciantur, nullum audire posse: Est merces operi tuo: Siue ille Iudęus sit, siue hęreticus, siue gẽtilis, quicquid boni operis fecerit, nisi in nomine Christi fecerit, mercedem eum sui boni operis non habiturum: Posteaquàm verò conuersus ad Christum & templum eius effectus aliquis fueri, tunc eum statim auditurum Apostolum proclamantem: Vnusquisque accipiet propriam mercedem iuxta opus suum. Proindè & illud semper obseruatum, obseruatur etiam nunc, & deinceps obseruabitur, quod Augustinus monuit. Si volumus animos ad rectè viuendum frigidos & pigros Christianis exhortationibus excitare & accendere, primitus exhortemur ad fidem, qua Christiani fiant, & eius nomini subijciantur, sine quo salui esse non possunt. Si autem iam Christiani sunt, & rectè viuere negligunt, verberentur terroribus & præmiorum laudibus erigantur: Ita sanè vt non solùm ad bonas actiones, verumetiam ad pias orationes eos exhortari meminerimus, atque hac instruere sanitate doctrinæ, vt & illi gratias agant, cùm instituerint benè viuere, quòd aliquid sine difficultate fecerint: & vbi difficultatem aliquàm sentiunt, fidelissimis & perseuerantissimis precibus & misericordiæ promptis operibus facilitatem à domino impetrare persistant. Et eum sequutus Faustus, difficultatem, quæ est in Paulinis epistolis, ita demùm tolli posse docet, si personarum vel operum intellecta fuerit distinctio. Ad Iudæos, inquit, dicitur: Non iustificabitur in conspectu eius omnis caro. Ad Christianos autem, iam in Christo renatos ita institutionis sermo dirigitur: Operamini bonum ad omnes. Itaque secus in Ecclesia fidelibus: secus est prædicatũ infidelibus: His nihil est in-

Eccleſiæ doctrina de meritis operum. Hieron.lib.2. In Zacha.ca.8. Opera ſint meritoria quæ. 2.Paral.15. Hier.31. 1.Cor.3.

Docendi ratio in Eccleſia. Aug.de natura & gratia.c.68.

Difficultatem in vita ſentientes pijs precibus auxilium petendum.

Fauſt.li.1. de libero arb.ca.5. Pſalm.142. Gal.6. Hebr.11.

culcatum præter fidem, extra quam impoſsibile eſt placere Deo, quamlibet multa in ſpeciem bona opera feceris: Quare ſi quis eorum quæſiuiſſet: Quid me oportet facere, vt ſaluus fiam? reſpondebatur ei: Crede in dominum Ieſum, et ſaluus eris tu & domus tua. Illi contrà ſunt admoniti, quandoquidem Chriſtianam fidem iam ſemel eſſent profeſsi, vt ſe Chriſtianos eſſe, non tam verbis quàm factis oſtenderent, neque lingua magis quàm moribus & bonis operibus Chriſtum confiterentur, quòd fides ſine operibus mortua ſit. Itaque dicebatur ei: Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Quod verò ad ipſa opera attinet, diſcrimen inter ea factum eſt, quòd quædam eorum præcedant, quædam ſequantur gratiam. Gratiam autem vocare viſum eſt, reconciliationem, ſiue amicitiam cum Deo, quæ fidelibus contingit per baptiſmi vel pœnitentiæ ſacramentum. Hanc gratiam quæcunque præceſsiſſent opera, nullius apud Deum eſſe meriti. Quamobrem ne bona quidem ea vocare dignatur Auguſtinus, quālibet rectè laudabiliterque facta videri poſsint. Quid enim eſt, inquit, boni operis ante fidem? cùm dicat Apoſtolus: Omne quod nō eſt ex fide, peccatum eſt. Et iterùm: Non ſunt bona opera, niſi ex fide: Iuſtus enim ex fide viuit: & omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt: & ſine fide impoſsibile eſt placere Deo. Et alio loco: Nemo computet bona opera ſua ante fidem, vbi fides non erat, bonum opus non erat. Bonum enim opus intentio facit, intentionem fides dirigit. Non valdè attendas, quid homo faciat, ſed quid cùm facit aſpiciat, quò lacertos optimè gubernationis dirigat. Ac paucis interiectis: Crede in eum, qui iuſtificat impium, vt poſsint & bona opera tua, eſſe bona opera, Nam nec bona illa appellauerim quamdiu de radice non bona procedunt. Et iterùm, Per fidem etiam peccata ſoluuntur, quia iuſtus ex fide viuit. Sine ipſa verò etiam quæ videntur bona opera, in peccata vertuntur. Omne enim quod non eſt ex fide, peccatum eſt. Et Ambroſius: Sine cultu veri Dei, etiam quod virtus videtur eſſe peccatum eſt, nec placere Deo ſine Deo poteſt. Qui verò Deo non placet, cui niſi ſibi & diabolo placet? Similiter & Hieronymus: Sciant, inquit, nullum abſque Chriſto viuere, ſine quo omnis virtus in vitio eſt. Et Gregorius: Si non primo in corde fides gignitur, reliqua quæq; eſſe bona non poſſunt, etiāſi bona videantur. Et Auguſtini ſectator Proſper: Non ſunt bona opera, niſi quæ per fidem & dilectionē fiunt. Et Paulinus Aquileienſis Epiſcopus, contra Felicem & Eliphandum ſcribens, Nihil eſſe boni docet omne quod videtur bonum, ni fuerit ſuper fidei fundamentum firmiter radicatum. Et tamen alio loco dicit Auguſtinus: Ad ſalutem æternam nihil proſunt bona opera aliqua impio. Hieronymus quoq;: Abſq; fide, quāuis bona opera ſint, mortua cōputātur.

Quid igitur dicimus: Num inter ſanctos doctores parum hac de re cōuenit? aut num ſecum ipſe pugnat Auguſtinus, qui non diuerſis, verumetiam eodem aliquando in loco, impij, hoc eſt, infidelis, & bona & non bona opera eſſe dicit? Nulla diſſenſio, nulla pugna eſt: verùm quod alicubi dicit Auguſtinus: Vbi fides non erat, bonum opus non fuiſſe: nequaquam ſic intelligere voluiſſe credendus eſt, quaſi quod hęretici noſtri temporis faciunt, opera omnia infidelium eſſe verè peccata iudicauerit. Quos huc etiam dementię prolapſos videmus, vt in omni bono quoque opere iuſtum peccare contenderent. Non hæc fuit Auguſtini ſententia: verùm ipſe declarat, quomodo intelligere voluerit, ea non eſſe bona, cùm ait: Ea ipſa opera, quæ dicuntur, antè fidem, quamuis videantur hominibus laudabilia, inania ſunt. Ita mihi videntur eſſe, vt magnæ vires & curſus celerrimus præter viam. Senſit igitur Auguſtinus, quemadmodum ipſe contra Iulianum ſcribens, pluribus verbis explicat, eſſe quidem ea bona, hoc eſt laudabilia apud homines, non eſſe autem bona, hoc eſt, eſſe inania, cùm neque gratiam ſiue iuſtificationem, neque vitam æternam nobis mereri poſsint. Solum enim hoc affirmat, ſe bonum opus dicere, per quod ſolum homo poteſt ad æternum Dei donum regnumque perduci. Quod eodem Pauli loco allato: Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt, pluribus etiam verbis demōſtrat Origenes, aut quiſquis fuit auctor commentariorum in Iob. Sic & Ioannes Chryſoſtomus, Cornelij opera, bona quidem vocat & admirabilia, ſed mortua tamē, eò quòd fidem non haberent. Mittit igitur Deus, inquit, angelum, operibus ad acquirēda præmia miniſtrantem, ita vt benè certando ob fidem coronari poſsit. Quid dicit ei? Corneli, preces tuæ aſcenderunt in memoriam coram Deo. Si igitur exaudita eſt petitio, & eleēmoſynæ meæ acceptæ ſunt, quid mihi deeſt ad iuſtitiam? Mitte igitur in Ioppen, dicit, & accerſe Simonem, qui agnominatur Petrus, qui vbi venerit, loquetur tibi verba, in quibus ſaluaberis tu, & tota domus tua: Itaq; non poterant opera ſaluare. Nam ſi his, quæ Petrus prædicat, ſaluatur & ipſe & domus ſua, nōdum habuit Cornelius ex operibus ſalutē, donec operibus ſuis fides acquirendum præmium offerret. Quid aliud his verbis Chryſoſtomus quoq; quàm quòd Auguſtinus, ciuiliter quidē bona fuiſſe, dicit, opera, bonitate moris, vt aiunt ſcholaſtici, quæ reprehēdi nō poſſent, quin laudē potius apud homines

mererentur-

Actor. 16.

Iacob. 2.
Matt. 19.
Diſcrimen operum præcedentium & conſequentium gratiam.
Gratia quid.
Aug. tract. 86. in Ioan.
Rom. 14.
De præd. ſanct. cap. 10.
Hebr. 11.
In Pſalm. 31.

Rom. 4.

Abac. 2.
De vocat. Gentium. li. 1. ca. 3.
In epi. ad Gal. cap. 33.
Proſ. in ſentent. ex Aug. collectis.
Aug. de ſpiritu & litera. c. 28.
Opera extra fidem an ſint bona.

Lib. 4. cap. 3.

Rom. 14.
Orig. li. 1. in Iob.
Chry. de fide & lege naturæ.
Actor. 10.

mererentur,quoniam verò fides non aderat,fuisse inania,vt quæ nihil ad salutem & vitam æternam consequendam prodessent. Si quidē vita æterna,gratia,& ex gratia Dei est, hoc est,meritis datur ex gratia Dei profectis:gratiam verò nulla præcedunt merita.

Quoniam verò legitur apud veteres non rarò mereri peccatores iustificationem, mereri peccatorum remissionem:indè natæ sunt illæ scolasticorum distinctiones,de merito congrui,deq; merito condigni,quòd in impijs,hoc est,in ijs,qui nondum per lauacrum regenerationis credentes abluti, vel iam abluti crimine se aliquo capitali contaminassent,meritum esse congrui dicerent,si fecissent quod in se est,hoc est, si nihil eorum prætermisissent,quæ ad conciliandam Dei gratiam pertinere putassent. Non quod eorū opera fidem præcedentia digna essent,quibus Deus placaretur,sed quod congrueret bonitati diuinæ,non prorsus eos aspernari & reijcere,qui tanto studio demereri sibi gratiā eius contendissent. Tale meritum,sunt qui putent etiam in Cornelio fuisse:quam tamen infidelem fuisse nonnulli negant, sed implicitā fidem habuisse nondum manifestata veritate. Quin ab Erasmo quoque contra Lutherum scribente,meritum istud congrui defenditur. Loquitur enim ibi non de piorum,sed de meritis impiorum. Neque tamen defuerunt viri docti, qui meritum hoc,quod congrui vocatur,prorsus reijciendum esse putarent,ne quid habere cum Pelagianis commune videremur. Quod bis iam est inchoatum Tridenti concilium (vtinam perfectum aliquando videamus) in eo disertis verbis illud esse sancitum legimus, iuxta patrum decreta, quod nihil eorum,quæ iustificationē præcedunt,siue fides,siue opera,ipsam iustificationis gratiā promeretur. Verisimū enim est, quod ab Augustino dictum est, Sciat se quisque per fidem iustificari,etiamsi legis opera non præcesserint,sequuntur enim iustificatum,nō præcedunt iustificandum. Quem secutus Bernardus ita Deum alloquitur: Non inuenis merita,sed præuenis. Quamobrē quæ præcedunt iustificationem,opera bona,dispositiones vel præparationes ad gratiā, quam qualiacunque tandem merita patres illi,qui fuerunt in concilio Tridentino congregati, vocare maluerunt,ne quis mereri sibi posse primam gratiam existimaretur, cùm pugnēt inter se gratia & meritum. Sicut Apostolus etiā ait,Si autem gratia,iam nō ex operibus, alioqui gratia iam non est gratia,nō est enim quo intret gratia,vbi meritum iam occupauit. Explodendum igitur nōnullis visum est omne meritum cōgrui, solumq; condigni meritum retinendū, quod iam fidelium est,& eorum,qui crimine nullo capitali cōmisso,Dei voluntatem à se abalienauerunt,quiq; cum eo sunt in gratia constituti,cui gratiæ tribuitur,quicquid est meriti,quod cōdignū vocatur. Hæc enim est iustitię principium, hæc bonorum fons & origo meritorum,hāc si excluseris,nullum erit meritum. Hoc est, quod in Canonibus concilij Arausicani secundi scriptum reperitur, Debetur merces bonis operibus,si fiant,sed gratia,quæ non debetur,præcedit vt fiant. Hoc est,quod Bernardum quoq; dixisse legimus: Nolo meritū,quod gratiam excludit,Horreo quicquid meū est,vt sim meus: Nisi quòd illud magis forsitan meum est,quòd me meum facit. Gratia reddit me mihi iustificatum gratis,& sic liberatum à seruitute peccati. Non igitur excludit meritum gratiam,sed excludit indignitatem,cū gratia sit,quæ dignitatē operibus nostris adfert,quæ in honorem ea adducit, Quorum si naturam spectes, nihil est eo verius quod ait Apostolus: Non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam. Neq; est quòd sibi quisquam hoc arroget miser homuntio, Pauli sententiam hāc vt probabiliter tueri velit. Non opus habet Spiritussanctus, vt quod ipse per Paulum loquutus est,id sibi tuendū homo sumat. Non modò probabili defensione,verumetiam quauis certissima demonstratione certius est & verius,quod ipsa dixit veritas.

Rom.6.11.
Meritum congrui & cōdigni
Acter.10.
Aug.de fide et operibus.ca.14.
Operum iustificationem præcedentium vis.
Epist.146.
Rom.11.
Bern.in ser.67. in Cantica.
Rom.8.

Vndè igitur,dices,est ista condignitas in operibus,siue passionibus nostris? Vbi de baptismo sermo nobis fuit,docere nos meminimus, quòd nō ex operū ipsorū natura, sed primū ex promisso Dei liberali,qui fallere nescit,cuius tāta est bonitas,vt quę natura sua digna non sunt,ea digna iudicet æternæ beatitudinis pręmio,deinde ex ea dignitate,quā regeneratis nobis, præter omne meritū nostrum,conferre dignatus est. Quæ autem est ista dignitas? Quòd Christum induimus,quòd filij Dei facti sumus. Magna reuera dignitas est,esse Christum,esse Dei filium. Nunquid autem illam vlla merita nostra præcesserunt? Præcesserunt,sed merita gehennæ. Quæ enim impiorum alia esse merita potuerūt? Quamobrem quòd per lauacrum regenerationis Christum induimus,quòd filij Dei facti sumus,meræ gratiæ,meræque bonitatis & liberalitatis est diuinæ. Hāc gratiam nulla merita præcesserunt,nisi quis fortè dispositiones & præparationes ad illam vocare merita voluerit. Tolle gratiam hanc,tolle dignitatē, quam ex ea consecuti sumus,nullū opus nostrum, quantacunq; laude & admiratione dignum fuerit, futuræ glorię pręmio dignum iudicabitur. Sed posteaquàm semel gratuita Dei bonitate dignitatem istam consequuti,Christū induti,filij Dei facti sumus,dūmodò,quod sancti sum⁹,esse nō desierim⁹,

Operum dignitas vnde.
Gala.3.
Ioan.1.

iam incipiunt merita noſtra, iam digni cenſemur, qui vocẽ illam omnibus exoptandam
Matt. 5. audiamus, Gaudete & exultate, quoniam merces veſtra copioſa eſt in cœlis. Non quòd quæ facimus opera, quatenus à noſtra voluntate profecta ſunt, tanti ſint, ſed quòd qui vi
Galat. 2. uit in nobis, qui operatur in nobis, qui patitur in nobis, qui meretur in nobis, Dominus
Philip. 2. noſter Ieſus Chriſtus, vnus eſt omnium digniſsimus, cuius operibus tanta merces hæc tribuatur. Cùm præſertim propter hoc ipſum paſſus ſit, & mortuus, vt ea quæ natura ſua tanti non ſunt opera paſsionesque noſtræ, paſsionis & mortis ipſius merito tanti eſſe poſſent.

Operatur Deus & nos opera bona. Matt. 10. 2. Cor. 13. Neque verò quoniam operatur & meretur Chriſtus in nobis, ideò non operamur neq; meremur nos. Dixit Chriſtus, Nõ enim eſtis vos, qui loquimini, ſed ſpiritus patris veſtri, qui loquitur in vobis: Dixit Paulus: An experimentum eius quæritis, qui loquitur in me Chriſtus. De Stephano quoque ſcriptum legimus, quòd qui cùm eo diſputabant, non poterant reſiſtere ſapientiæ & ſpiritui, qui loquebatur: Nunquid quia ſpiritus, quia Chriſtus in Stephano loquebatur, & in Apoſtolis, ideo non ipſi loquebantur?
Actor. 4. Atqui legimus in eodem libro: Tunc repletus Spiritu ſancto Petrus, dixit ad eos: Quin & Stephani, & Pauli, & aliorum Apoſtolorum orationes multas ibidem inſertas videre licet: Quid igitur? Pugnant hæc inter ſe? tu non loqueris, ſed ſpiritus? & Petrus loquutus eſt plenus Spiritu ſancto? Nequaquàm pugnant: Loquebatur enim Spiritus ſanctus

Spiritus S. quomodo in Apoſt. loquutus. in Apoſtolis, verùm ſic, vt ſimul ipſi loquerentur obtemperantes Spiritui. Quos cùm non loqui dixit Chriſtus, non ideò dixit, quòd nihil agerent ipſi, ſed quòd ipſi non fuerint principales ſermonis auctores: quodque quicquid efficaciter & cum audientium
Pſalm. 80. fructu loquebantur, id omne fuit illius qui dixit: Aperi os tuum & ego adimplebo illud: Cuius niſi præſens virtus adfuiſſet, niſi per eorum ora ſpiritus ipſe Chriſti loquutus fuiſſet, nnquàm duodecim homunculi, omni humano præſidio deſtituti, tam breui temporis curriculo, tantam terrarum orbis partem ſub imperium Chriſti ſubiunxiſſent. Sicut igitur non propterea non loquebantur Apoſtoli, quia Chriſtus loquebatur in illis: ita nõ ꝓpterea nõ operamur aut meremur nos quia Chriſtus operatur & meretur in nobis. Alioqui nec viuere diceremur nos, quia Chriſtus viuit in nobis: cũ tamẽ digito Dei
Abac. 2. ſcriptũ ſit: Iuſtus ex fide viuit, Operamur itaq; nos: ſed quòd fructum aliquem operum noſtrorum conſequimur, illo fit operante, illius paſsionis & mortis merito intercedente, qui ſi non operaretur, ſi non mereretur in nobis, opera noſtra, qualiacunque tandem
Rom. 8. eſſent, gehennæ ſtipendio digna eſſe poſſent, ad futuram gloriam condigna eſſe non poſſent. Quamobrem non tam noſtræ, quàm ipſius paſsiones ſunt, quibus in cœlo copioſa
Matt. 5. merces eſt repoſita: vt quod illis detrahitur, ipſi Chriſto detrahi videatur. Ipſe enim eſt,

Chriſtus patitur & coronatur in nobis. 1. Cor. 12. Actor. 9. qui & patitur adhuc & coronatur in nobis, ipſe caput noſtrum eſt, nos mẽbra ſumus eius, ipſe dolet in membris ſuis, ipſe gaudet in mẽbris ſuis. Vis videre, vbi doleat? vbi patiatur in mẽbris ſuis? Quando Saulo dixit Chriſtus: Saule Saule, quid me perſequeris: nunquid non patiebatur tum? nunquid non dolebat in membris ſuis? Neque enim Chriſtum tum perſequebatur Paulus, ſed membra Chriſti: ſe tamen in membris pati Chriſtus interpretabatur. Ipſius ergò paſsiones, ſunt paſsiones noſtræ: quæ tanquàm noſtræ, condignæ non ſunt, tanquàm Chriſti paſsiones condignæ ſunt ad futuram gloriam. Neque quia Chriſti ſunt, propterea noſtræ non ſunt: ſed Chriſti ſunt, quoniam ipſe & præ-

Aug. ad Iul. Epi. 143. parat ad paſsiones voluntatem, & confert illis dignitatem: noſtræ ſunt, quia non fiunt niſi volentibus nobis. Sic Auguſtinus cùm de iuſtitia, continentia, pietate, caſtitate loqueretur: Hæc, inquit, Dei dona ſunt: & veſtra quidem ſunt: ſed non ex vobis: Habetis enim
2. Cor. 4. theſaurum iſtum in terrenis corporibus, & adhuc fragilibus, tanquàm in vaſis fictilibus, vt eminentia virtutis Dei ſit, & non ex vobis. Ne miremini, quia dicimus, & veſtra
Matt. 6. eſſe, & ex vobis non eſſe: Nam & panem quotidianum dicimus noſtrum, ſed tamen addimus, da nobis, ne putetur eſſe ex nobis. Si cui verò reprehendendæ locutiones hoc genus eſſe videntur, Chriſtus viuit, Chriſtus operatur, Chriſtus loquitur in nobis: is quem alium quàm Spiritum ſanctum per Paulum loquentem reprehendit? Nunquid autem ſicut rectè dicimus, viuere Chriſtum, operari, mereri, quin & coronari in nobis: ita rectè dicere queamus, credere Chriſtum, amare Chriſtum in nobis? Scripſit aliquando Auguſtinus: Dicit Apoſtolus: Idem Deus qui operatur omnia in omnibus, nuſquàm autem dictum eſt, Deus credit omnia in omnibus. Quòd ergò credimus, noſtrum eſt: quod autem bonum operamus, illius eſt, qui credentibus in ſe dat ſpiritum ſanctum. Quem lo-

Aug. in expoſitione quarundã propoſitionum in epi. ad Roma. ca. 23 primi li. retract. Ser. 43. de ver. domin. cum retractauit dicens: Profectò, inquit, ſic non dicerem, niſi ſcirem, etiam ipſam fidem inter Dei munera reperiri, quæ dantur in eodem ſpiritu. Et alio loco: Vt ames Deum, habitet in te Deus, & amet ſe de te: id eſt, ad amorem ſuum moneat te, accendat te, illuminet te, excitet te. Similiter Bernardus. Et Deus in ipſo amet vel approbet, quod amare vel ap-

proba-

probare debet, id est, seipsum. Et cap. 7. Deum alloquens, Tu teipsum amas in nobis, & nos in te, cùm te per te amamus, & intantum tibi vnimur, inquantum te amare meremur. *Amb. li. de amore, cap. 4.*

Cæterùm cùm dixit Paulus, Non sunt condignæ passiones, videtur dicere voluisse, quòd non sunt æquales vel comparabiles. Quis autem est, qui hoc ire inficias audeat? inter passiones, siue merita nostra, quatenus nostra sunt, & à libero arbitrio nostro profecta, & futuræ gloriæ præmium, æqualitatem esse nullam? cùm hæ leues & momentaneæ sint: & propterea vocat eas Paulus, huius temporis: illud contrà sit æternum. Cæterùm sicut iustitiam duplicem esse legimus, sic & æqualitatem esse duplicem intelligimus. Et iustitia commutatiua, est & iustitia distributiua. Illa est inter contrahentes, vt emptorem & venditorem: hæc pendent ex liberalitate distribuentis. Illa respicit æqualitatem arithmeticam, quæ est quantitatis: hæc geometricam, quæ est proportionis. Si quis iustitiam spectet commutatiuam, certum est, neque iustum esse, neque dignum, vt pro passionibus huius temporis detur æterna gloria: cùm inter leues & momentaneos labores, & præmium illud æternum nulla sit æqualitas: sitque hoc, quàm illud in finitis partibus maius & præstantius. Si quis verò spectet distributiuam, est aliqua tamen æqualitas, quæ vocatur proportionis, inter opera, quæ charitate sunt informata, & futuram gloriam, quæ merces est charitatis: quæ licet quantitate maius quiddam sit, quàm gratia & charitas, quibus meremur: non est tamen maius virtute. Quod vel exemplo planum facere possumus. Semen arboris multò minus est, quàm sit arbor ipsa, si quantitatem spectes: si virtutem, minus non est: quandoquidem in virtute seminis arbor tota continetur. Ad eundem modum gratia sancti spiritus, quam nunc habemus, quamuis actu vel quantitate non sit æqualis gloriæ, est tamen æqualis virtute: quia sicut in semine tota est arbor virtute, sic in nobis per gratiam Spiritus sanctus, qui causa est efficiens vitæ æternæ, cùm sit fons aquæ salientis in vitam æternam: & ideò vocatur à Paulo pignus hæreditatis nostræ. Summa doctrinæ de operibus hæc in Ecclesia semper fuit, & est, & erit. Quòd si substãtia spectetur operum nostrorum, ac ipsa tantùm in se considerentur, fieri posse mortẽ vt mereantur æternam: vt mereamur vitam æternam, fieri non posse. Quamobrem vt hanc mereri queant, illud requiri necessariò putauerunt, vt & à Christo proficiscerentur, & ad Christũ referrẽtur. Si viuit Christus in nobis (viuere aũt non potest, nisi & operetur in nobis) si nihil ad ostẽtationẽ, si ad illius gloriã referimus oĩa, si illius amore facimus, quicquid facimus: quę ad hũc modũ facimus, nõ possunt nõ esse digna vita æterna: nõ propter ipsorũ operũ, sed propter eius, qui viuit & operatur in nobis dignitatẽ, & propter finẽ, ad quem referuntur, Christum: cùm idem est & effector & finis eorum. Verum est enim, quod ab Augustino scriptum est: Non actibus, sed finibus officia pensati. Et præclarè scriptum est à Maximo, quòd non ad opera, sed ad scopum operum, diuinum iudicium intentos habet oculos, & in omnibus, quæ fiunt à nobis, actionibus, scopus apud Deum quæritur, num propter illum, aut aliud quiddam, quod agimus, faciamus. Itidẽ & à Marco Eremita Deus actiones secundum propositum æstimat: Tribuat enim, inquit, dominus secundùm cor tuum. Quodque scriptum est è Gregorio Nisseno, vt quicquid nõ est ex fide, peccatum Paulus dicit, ita nos eodem modo cogitantes planè possumus affirmare: quæcunque non respiciunt Christum, seu verba, seu opera sint, seu cogitationes, illa omnia ad id omninò spectare, quod Christo aduersarium est.

Non sunt condignæ, ideſt æquales vel comparabiles. 2. Cor. 4.

Iuſtitia & æqualitas duplex

Commutatiua æqualitas.

Diſtributiua.

Operum uis & ratio.

Ioan. 4. Ephe. 1.

Aug. l. 4. cont. Iulia. Max. centuria 2. ca. 37. & cẽturia 3. cap. 48. Mar. Erem. De lege ſpirituale cap. 184. In li. de perfecti hominis Chriſtiani forma. Rom. 14.

Quamobrem admiranda est istorum hominum cæcitas, qui tantoperè bona opera impugnant, qui negant Euangelium pati posse, vt prædicetur de illis: ouiculam Christi horrere, vbi prædicari ea audit: fidem nullum opus bonum posse iuxta se ferre: eos qui bonis operibus cooperti sunt, vix posse cœlum penetrare, quod ea iustificationem etiã consequentia impura sint, cùm opus optimè factum peccatum sit: pestilentes esse magistros & radicem germinantem fel, qui in nouo Testamento operibus conscientias vexant: non esse in Ecclesia simul magistrum fidei, & operum, Deum non respicere opera, nõ curare, non valere, non placere coram Deo opera, nihil ea prodesse, nec amari quenquam à Deo propter ea. Hæc tam absurda qui docent, admirabilis est eorum cæcitas, quandoquidem de Christianorum operibus loquuntur, quod non intelligunt, se non operibus nostris detrahere, sed illi à quo hauriuntur, illi ad quem tanquam ad finem referuntur, domino nostro Iesu Christo: quem si tollas ex operibus nostris, re vera tanquàm pannus menstruatæ sunt, vniuersæ iustitię nostræ. Quandoquidem, sicut ex Alberto paulò antè commemorauimus in sanctorum virtutibus, non fulget nisi meritorum Christi iustitia, sicut sol in gemmis, quæ magis rutilant in præsentia solis, in absentia autem cõtenebrantur. Christus est, qui virtutes in nobis operatur: Christus est qui per eas in nobis coronatur. Sicut explicans illum Zachariæ locum scribit Hieronymus, & eum sequutus Rupertus

Coloſ. 3. 2.

Lutherana dogmata de oper.

Iſa. 64. Alb. in li. 3. ſen. diſt. 20. Zach. 6. Hier. li. 2. in Zacha.

tus: Ab istis sumes argentum & aurum, & facies coronas, & pones in capite Iesu Iosedech sacerdotis magni. Quia videlicet, inquit, per singulas virtutes electorum suorũ dominus coronatur, imò in illis omnibus coronatis saluator in singulis coronam accipit, quia videlicet ipsius gratia, ipsius est opus, omnis omnium sanctorum corona. Quod pluribus etiam verbis confirmat Angelomus in his commentarijs, quos in libros Regum edidit. Et æqualis Ruperti Bernardus: Deus est, inquit, qui operatur in vobis, & velle & perficere: ipse auctor, ipse remunerator operis, ipse remuneratio tota.

Ange. li. 2. c. 12 Ber. de passi. domini. In psal. qui habitat. serm. 9.

Sed cum sola sit Ecclesia catholica, cui sanæ intelligentiæ lux promissa est, non est adeò mirandum, si qui segregauerunt semetipsos ab ea, percussi sunt à Domino amentia & cæcitate, ac furore mentis, vt palpent in meridie, sicut palpare solet cæcus in tenebris, & in summa errorum caligine versentur. Hæc autem eorum improbitas ferenda nõ est, quòd Ecclesiam Dei docuisse fingunt, propter opera nostra, non autem propter Christum remitti nobis peccata: propter opera nostra, non autem propter Christum donari nobis vitam æternam. Nonne videntur isti quoque dicere: Posuimus mendacium spem nostram, & mendacio protecti sumus, qui cùm ista tam apertè falsa comminiscuntur, non aliundè quàm ex mendacijs & calumnijs esse conflati videntur? Vel vnum aliquem proferant ex Ecclesiæ doctoribus, quamlibet etiam recentibus, qui docuerit opera extra Christum facta, aut aliò quàm ad Christum relata, vel remissionẽ peccatorum, vel vitã æternam nobis mereri: extra Christum, inquam, cuius non fuerit inuincibilis ignorantia. Nos contrà vel ex his libellis, qui puerorum manibus aliquando tenebantur, quos hortulos animæ vocant, docere possumus: etiam nouissimis his temporibus, quibus isti extinctam Euangelij lucem fuisse mentiuntur, non aliter in Ecclesia fideles institutos fuisse, quàm quòd ea sola opera prodesse nobis queunt, quorum & initium & finis ad Deum refertur: cætera verò æternæ vitæ retributionem non mereri.

Deut. 28.

Lutheranorum figmentum de falsa ecclesiæ doctrina. Esai. 28.

Est in eo libello, qui hortulus animæ inscribitur, quem pueri legebamus, modus confitendi descriptus: Enumerantur in eo species & filiæ peccati cuiusque mortalis: Superbiæ quatuor species ex Gregorio recensentur: Quarum prima est, si quis à semetipso se bonum habere iactat: secunda, si datum sibi quidem desuper esse credat, pro suis tamen hoc se meritis accepisse putet: Enumerantur & filiæ, inter quas recensentur hypocrisis, & inanis gloria. Quid aliud ex his pueri didicimus? quàm iustitiam, quam habemus, non esse nobis ex nobis, non esse viribus nostris partam, non esse meritis nostris præcedentibus datam, quæ ante fidem nulla esse potuerunt, sed ex mera gratia liberalitateque Dei patris, per Christi meritum nobis communicatam, vt & acceptum referamus Deo quicquid boni agimus, & in agendo nihil aliud, quàm Dei gloriam spectemus. Quòd si secùs à nobis factum sit, ea ipsa quæ bona viderentur, non esse nobis bona futura, ac mortem potius, quàm vitam sempiternam allatura. Nunquid malum est habere bonum? Quis vsque eò est ab omni mente desertus, vt hoc existimet? Et tamen si hoc ipsum, quòd habet, bonum non ad auctorem Deum referas, qui mentem bonam donat vt recta conetur, & vires vt conata perficiat: si nõ Dei gloriã, sed humanã laudẽ vel cõmodũ aliquod ex eo, vitæ degendæ quæsieris: iã hoc ipsum quod habebas bonũ, factũ est tibi malũ, factũ est tibi crimen capitale. His ergò præceptis pueri sumus imbuti: non propter se, sed propter Christum, opera nostra Deo placere: non propter operum nostrorum, quatenus à nobis proficiscuntur, dignitatem, sed propter Christum operibus nostris vitam æternam donari: à quo cum auctore proficiscuntur, cumque non ad alium finem, quàm ad ipsum protendunt, quod leue & momentaneum est tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur. Sic docuit, sic docet, sic docebit semper vna, sancta, Catholica, Apostolica Ecclesia.

Superbiæ quatuor species. Greg. li. 27. moral. cap. 7.

Mat. 5. & 6.

2. Cor. 4.

Sic ab Augustino quoque scriptum legimus, quod vita æterna merces est bonorum operum. Nunquid autem hæc merces propter opera datur? minimè gentium: Datur quidem operibus: verùm propter Christum, qui viuens & habitans in nobis operatur ea: propter Christum, ad quem operantes respicimus: propter Christum, qui dixit: Merces vestra copiosa est in cœlis: procedent qui bona egerunt in resurrectionem vitę: propter Christum, de quo seculis iam aliquot cantatum fuit ab hominibus in Germania, materna gẽtis lingua: Quod nisi prognatus nobis puer ille fuisset, eramus omnes perditi. Nam nisi factus homo, lauisset nos à peccatis nostris in sanguine suo, nisi dedisset semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum, quid alius essent vniuersæ iustitiæ nostræ, nisi pannus menstruatæ? Profitetur hoc etiam Ecclesia, cum hymnum illum Ambrosij quotidie recitans, perennem gloriam, non operũ vocat pręmiũ, sed pręmiũ mortis sacræ: quæ nisi interceßisset, non perennis gloria, sed perenne supplicium operibus nostris deberetur.

Aug. in Enchiridio, cap. 107.

Ioan. 5.

Apocal. 1. Tit. 2.

Quæ

Quæ est igitur istorum hominum audacia? quæ tam perfrictæ frontis impudētia? qui populo persuadere conantur, Ecclesiam tot seculis nunquàm docuisse de fide intuente non nostram dignitatem, sed mediatorem: & accipiente remissionem peccatorum & hæreditatem æternæ vitæ propter Christum, Quod cùm dixerunt, Paulum iustum esse propter suas virtutes & afflatum diuinum nihil addiderunt de mediatore, de promissione siue Euangelio, & de fide seu fiducia mediatoris, Aut isti nunquam Ecclesiæ doctores legerunt, aut ita malitia cor eorum excæcauit, vt videntes non videant, & audientes nō audiant, neque intelligant. Quis enim vnquàm Theologorum, non iam dico veterum, sed eorum qui quadringentis his annis floruerunt, qui sententiarij siue Scholastici vocātur, aliter docuit, quàm quòd illa sola opera Deo placent, solis illis merces datur æterna, quæ in fide mediatoris facta sunt? Nonne pater Scolasticæ Theologię fuisse videtur Petrus Lombardus? Atqui is, vbi de fide tractat, quàm diligenter illud inculcat, & Augustini & Gregorij plerisque sententijs in medium productis, quòd sine fide mediatoris, vel ante vel post aduentum eius nullus mortalium saluus factus fuerit. In quem cùm commentati sunt omnes ferè, qui posteà sequuti sunt Theologi, idem vno ore scripsisse, sensisseque cunctos, nemo qui quenquam eorum legerit, dubitabit: Apud quos etiam Illas distinctiones de explicita, de implicita fide, deque vincibili & inuincibili ignorantia reperire licet. Quodque nullus mortalium remissionem peccatorum salutem & vitam obtinuerit vnquam, aut obtinere possit, nisi per Christi passionem & mortem, aut præuisam, aut exhibitam.

Isa. 64.

Sapient. 2. Esaiæ. 6.

Lib. 3. sent. dist. 25. Epist. 157. Greg. hom. 17. in Ezech.

Sed quò magis omnes intelligant, quanta sit istorum hominum, in his asserendis, temeritas & impudentia, aliquot locos adferemus ex eorum libris tantùm, quos Theologiæ scholasticæ principes fuisse constant, vt quæ fuerit eorum de meritis operum sententia, cuiuis perspicuum esse queat. Ac primo quidem loco, eum qui cum primis celebris habetur, Thomam Aquinatem collocabimus, qui ante annos propè trecentos in hanc sententiam scripsisse legitur. Opera humana possunt considerari dupliciter. Vno modo secundùm substantiam operum, & sic non habent aliquid condignum vt eis merces æternæ gloriæ reddatur. Alio modo possunt cōsiderari secūdū suū principiū, prout scilicet ex impulsu Dei agūtur, secundū ꝓpositū Dei prędestinātis: & secundū hoc eis debetur merces prædicta secundū debitū, quia vt infra ca. 8. dicitur. Qui spiritu Dei aguntur, hi sunt filij Dei. Si autē filij, & hæredes. Et alibi. Opera ēm nō sunt causa, quod aliquis sit iustus apud Deum, sed potius sunt executiōes & manifestatiōes iustitiæ. Nā nullus per opera iustificatur apud deum, sed per habitum fidei, non quidem acquisitum, sed infusum. Et ideò quicunque ex operibus iustificari quærunt, sub maledicto sunt, quia per ea peccata non remouentur, nec aliquis quo ad deum iustificatur, sed per habitum fidei charitate informatum: Hæb. 11. Hi omnes testimonio fidei, &c. Et in Summa: Si consideretur opus hominis meritorium secundùm substantiam operis, & quatenus ex libero proficiscitur arbitrio, vita æterna dignum nōn est: Sin autē spectetur, quatenus procedit ex gratia Spiritussancti, dignum est: non propter suam, sed propter Spiritussancti, dignitatem, mouentis nos in vitam æternam, sicut scriptum est: Erit in eo fons aquæ salientis in vitam æternam: Addit & hoc: Attendi pretium operis secundùm dignitatem gratiæ, per quam homo diuinæ naturæ consors factus, adoptatur in filium Dei: qui debetur hæreditas, ex ipso adoptionis iure: iuxta illud Pauli: Si filij & hæredes. Scribit prætereà: Deū ex promisso debitorem nobis fieri, quòd ipse bene agentibus præmium promisit, vt mereri dicamur, quoniam promisit. Nunquid hic de promissione tacuit, aut de fide intuente non nostram dignitatem, sed mediatoris? Qui cùm reconciliauerit nos Deo patri per mortem suam, factus est primogenitus in multis fratribus: & per eum adoptionē filiorum Dei consecuti, atque ita hæreditate regni cœlestis digni facti sumus. Sed & præceptor eius Albertus Magnus, an oblitus est mediatoris? cùm dixit: Iustitia meritorū Christi fulget in virtutibus sanctorum. Ante quem etiam Innocentius tertius Romanus pontifex: Quatuor, inquit, cruces purpureæ, sunt quatuor virtutes politicæ: iustitia, fortitudo, prudentia, temperantia: quæ nisi crucis Christi sanguine purpurentur, frustra sibi virtutis nomen vsurpant, & ad veram beatitudinis gloriam non perducunt. Æqualis autem Alberti Bonauentura, cùm demonstrare conatur, quòd nobis lapsis incarnato Christo maius gratiæ munus tribuitur, quàm tributum fuisset, si in statu innocentiæ primus homo permansisset: Quia mediator, inquit, & intercessor pro nobis interpellat, quem in omnibus decet exaudiri pro sua reuerentia: vndè cùm appareat vultui Dei semper ad interpellandum pro nobis, & pro nobis oblatus in cruce fuerit, & offeratur quotidie, valdè probabile videtur, quòd maius munus gratiæ tribuatur nobis, quàm si non fuisset incarnatus, vel pro nobis oblatus. Ac præter ea quæ scribit copiosius in vigesimam septimam

Scholast. Theol. sententia de meritis bonorum operum.

Thomas in epi. ad Rom. ca. 4.

Prima secundæ qu. 114. Art. 3.

Ioan. 4. 2. Pet. 1.

Rom. 8.

Tho. quæst. 3. in 27. distinct. Petr. Lomb. sen. lib. 2. Albe. art. 3. q. 2. in 29. dist. Petri Lomb. lib. 2. sentent. Inno. mysteriorum missæ. li. 1 cap. 63.

Bon. art. 3. q. 3. in 29. distinct. Petri Lombar. sent. lib. 2.

Hebr. 5. Hebr. 9.

simam septimam distinctionem secundi libri Petri Lombardi, in eo libro quem inscrisit Compendium Theologicæ veritatis, octo causas enumerat, quamobrem ex condigno mereamur vitam æternam. Prima, inquit, est efficacia doni Spiritussancti cooperantis in meritum. Secunda, veritas Dei promittentis. Tertia, persuasibilitas liberi arbitrij consentientis & finaliter perseuerantis. Quarta difficultas status merendi. Quinta, dignitas Christi nostri capitis interuenientis, quòd glorificari debet in membris suis. Sexta, liberalitas Dei retribuentis, quem non decet parua reddere. Septima, obsequium sibi fideliter obtemperantis. Octaua, nobilitas operis, quod ex charitate procedit: quod tantùm ponderatur in conspectu iudicis, quantùm amor, ex quo procedit, & ideò non potest sufficienter, nisi à summo bono, remunerari. Num & hic nullam Christi mediatoris, nullam promissionis fecit mentionem: Et æqualis horum Guilhelmus Episcopus Parisien sis: Diligens Deum & seruiens ei, Deum sibi facit re vera debitorem: non quidem ex virtute vel bonitate huius amoris vel seruitij, sed magis ex promissione diuina, qua se obligauit benè negotiãtibus in talentis sibi commissis. Ac nonnullis interiectis: Nostris meritis solis Deum nobis in aliquo facere non possumus debitorem, sed meritis nostris, & promissione sua simul. Qui verò centum annis posterior fuisse videtur Guilhelmus Durandi: Quia in iustificatiõe plura & nobiliora sunt à Deo seu à Christo: tum quia etiam illud, quod à nobis est, potius haberet rationem mali quàm boni, nisi quodam modo esset à Deo per gratiam præuenientem elicitum, regulatum, & acceptum. Et eius æqualis Ioannes Scotus, posteaquàm docuit, nullum actum hominis, secundùm strictam iustitiam esse dignum æternæ beatitudinis præmio, extrinseca bonitate, quam habet ex suis principijs: atque ideò rectè dici, quòd Deus semper præmiat vltra meritum condigni, vniuersaliter quidem vltra dignitatem actus qui est meritum: demonstrat simul quomodo actus aliquis condignum meritum censeatur: dicens, quòd ille actus est condignum meritum, hoc est vltra meritum & bonitatem actus intrinsecam, ex mera gratuita diuina acceptatione: ita vt omnis ratio meriti non aliundè magis proficiscatur, quàm ex ordinatione diuinæ voluntatis illius actus ad præmium. Quem secutus Gabriel Biel parentum nostrorum memoria: meritum condigni quiddam in eo, qui operatur, quiddam in ipso opere, quiddam in eo requirere dicit, à quo præmium expectatur. In eo qui operatur, vt sit amicus requiri: nam inimicus non est dignus præmio, sed pœna. Quamobrem quamdiu peccato fuerit aliquis obnoxius, non est quod præmium expectet, sed pœnam: est enim inimicus Dei, cùm scriptum sit, Similiter odio Deo sunt, impius & impietas eius, Fructus impiorum inutiles. In opere requiritur, vt referatur ad honorem Dei: Nam si quis etiam in gratia existens, aliò referat opus, quàm ad honorem Dei, præmium non meretur. In eo qui dat præmium requiritur acceptatio, siue ordinatio actus sic eliciti, vel imperati ad tale præmium: ita vt præmium iustitiæ, in præmiante actum ex gratia procedentem tali præmio ęterno dignum, non innitatur bonitati actus, quam habet ex bonitate intrinseca, & principijs suis naturalibus, sed diuinæ ordinationi: quæ est quædã conuentio siue promissio & pactum: debent autem pacta & promissa seruari.

Bona. li. 5. c. 15. comp. theolog.

Cause octo quã obrem ex condigno mereamur vitam æternã.

Guil. in li. de meritis.

Dur. in ratio. diuinorũ officiorũ. l. 4. c. 38.

Scot. distin. 17. lib. 1. sent.

Gabr. li. 2. distin. 22.

Sapien. 14.

Sap. 4.

Quam Scotus ordinationem diuinæ voluntatis alicuius actus ad præmium, eam exponẽs Gabriel, promissionẽ vocat, siue conuentionẽ & pactũ: vt quod opus ex se dignũ nõ erat æternæ vitæ præmio, dignũ fiat propter promissionẽ Dei, sic illud ex liberalitate sua tanquã dignũ acceptãtis: quemadmodũ in libro Hester legimus: Hoc honore dignus est, quẽcunq; Rex voluerit honorare. Nũquid & hic nullã fecit de promissiõe mentionẽ? Idem Gabriel Biel Missæ Canonem explicans: Nullum, inquit, foret nostrum meritum, si non per Christi meritum fieret præmio dignum. Nunquid hic Christi mediatoris oblitus est? Stephanus Brulepher Scoti sententiam sequutus ponit duas propositiones. Prior est hæc. Nullus actus elicitus ex charitate, & secundum inclinationem charitatis, quantumcunque bonus sit, est dignus vita æterna ex natura rei. Probatur. Non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Item Christus in Euangelio. Cùm feceritis omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite, serui inutiles sumus. Sed si homo faceret actus ex natura rei dignos æterno præmio, nõ esset seruus inutilis. Posterior verò. Omnis actus elicitus ab habente charitatem, & secundùm inclinationem charitatis, solùm est dignus vita æterna propter passiuam acceptationem Dei. Quid sit autem acceptare, Scotus explicat ipse dicens: Acceptare est velle aliquem secundùm dispositionem, quam nunc habet esse dignum tali præmio quem prius non voluit esse dignum. Verbi gratia, sit aliquis grauis peccator, non modo non dignus cœlesti præmio, verumetiã dignissimus, qui sempiterno supplicio afficiatur, cõuertatur is ad Deum, studeat eum placare, ieiunijs, orationibus, eleëmosynis. Quamuis hæc omnia natura sua non sint eiusmodi, vt sint cœlesti præmio digna, tamen secundùm has dispositiones acce-

Hester. 6.

Gab. in canonẽ missæ lect. 86.

Li. 1. dist. 17.

Luc. 17.

Acceptare quid sit.

ptat

ptat Deus hominem ex gratuita sua bonitate, & vult esse dignum tali præmio.

Dionysius verò Carthusiensis, qui non ita multis annis Gabrielem præcessit, his verbis vtitur: Actio virtuosa, ex motione actuali Spiritus sancti, & ex supernaturalibus præstantissimis gratiæ donis, & charitatis procedens, talis est dignitatis, quòd nullum temporale bonum potest esse condigna aut sufficiens merces eius: Ideò secundùm valentiores doctores Scholasticos, Alexandrum, Albertum, Thomam, Bonauenturam & alios: imò & secundùm Augustinum, Gregorium, Bedam & alios sanctos, in omnibus promissionibus Mosaicæ legis, in quibus temporalia bona pro præmio actuum virtuosorum promittuntur, sub promissionibus temporalibus intelliguntur spiritualia gratiæ bona, ac gloriæ dona. Quamuis autem omnia bona quę habemus, sint dona Dei: attamen benè & laudabiliter vti eisdem est meritorium. Et quoniam quæ à Deo sunt, ordinata sunt, & ipse super gloriosissimus Deus omnia in sapientia fecit, atque in cunctis operibus suis misericordiam iustitiamque suam contemperat: ipsemet sic ordinauit, & ita instituit, vt rationalis creatura per viam non solùm misericordiæ, sed etiam iustitiæ ad summam & æternalem illam felicitatem pertingat. Ad incitandum quoque & confirmandum nos in fide, spe & charitate, & ad laborandum idoneè, indefessè, & feruidè, dignatus est hominibus suis dona beatifica ac diuina, non solùm asserendo, sed & promittendo, & iurando prænunciare, sicque se quodammodo ad id agendum constrinxit, & debitorem constituit. Vndè ad Abraham loquebatur: Per memetipsum iuraui, quia fecisti hanc rem, benedicã tibi, Propter quod Zacharias in Cantico suo deprompsit, Iusiurandum quod iurauit ad Abraham patrem nostrum, daturum se nobis. Hinc & Iacobus dixit Apostolus: Beatus vir, qui suffert tentationem, quoniam cùm probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromisit Dominus diligentibus se. Iterumque Apostolus Paulus, Quam promisit, qui non mentitur, Deus. In Ioannis Apocalypsi etiam: Ambulabunt mecum, inquit, in albis, quoniam digni sunt, Sicque de condigno hoc meruerunt, nihilominus totum originaliter, ex mera syncera bonitate & munificentia super beatissimi Dei fluxit Hactenus Dionysius. Nunquid autẽ & hic de promissione tacuit?

Dion. Car. in li. 2. sent. dist. 27. quæst. 2.

Isai. 1.

Rom. 13.

Psalm. 103.

Gen. 22.

Luc. 1.

Iacob. 1

Tit. 1.

Apoc. 3.

Sed quorsum attinet aliorum testimonia producere, quos videre licet, aut Thomam, aut Bonauenturam, siue Scotum esse ferè secutos? vt ab horum sententia minimè discrepare videantur. Libet nihilominus hic adscribere verba Petri Aliaci, & Ioannis Gersonis, qui vixerunt ante centum quadraginta annos. Quorum ille sic scribit, enarrans illa verba: In iustitia tua libera me. Si attendis, inquit, ad iustitiam meam damnas me: ideò in iustitia mea non liberas. Nam iustitia hominis est, quæ suis viribus putat se iustificari, non credens gratis saluari. Absit à me Domine, absit à me hæc iustitia, heu verius iniusti tia, sæuissima contra te ferens arma. Sit, sit in me potius illa humilis confessio: Gratia Dei sum id quod sum. Quare gratia? quia gratis data. Quare gratis data? quia merita mea nõ præcesserunt, sed beneficia tua præuenerũt. Nec inuenit in me gratia tua merita bonorũ quæ coronet, sed demerita malorum quæ damnet. In hac ergo iustitia tua, in hac gratia mihi gratis data libera me: quia hęc sola liberat, dum iustificat impium à sua impietate, & iniustum à sua iniquitate conuertit. Ioannes verò Gerson sic: Spes, inquit, ad certam beatitudinis expectationem sic se habet. Ponit sibi per fidem, quod est aliqua talis beatitudo: iungit, quòd ad illam pura liberalitate & gratia Deus ab ęterno quosdam prædestinat, & eligit: addit, quòd ad consequutionem eiusmodi finalis beatitudinis ordinauit media conuenientia varijs modis, sine numero: inter quę medium pręcipuum est gratia, quæ ideò dicitur vita ęterna, quia pignus est vel arra. Hanc autem gratiam nulli daturus est, nisi per medium mediatoris Dei & hominum. Quam gratiam pro omnibus meruit ad sufficientiam, sed non efficaciam: nisi incorporatis sibi per fidem habitualem, vt in paruulis, vel actualem & habitualem, quæ per dilectionem perseueranter operatur. Quæ fides minus explicita fuit in Prophetis tẽpore legis scriptæ, quàm in Apostolis tempore gratiæ. Et alio loco: Si obsistat fortasis antiquus ille aduersarius, & calumniabitur, iniustum esse vt alienis precibus, & non proprijs operibus quisquam saluetur, ad verbum illud, fateor, expauescerem, nisi magna merita mea recognoscerem. Habeo autem duo merita magna & valida: & meritò pro ijs ingrediar in locum tabernaculi admirabilis, vsq; ad domum Dei. Et primum quidem est Domini mei passio: secundùm verò, mei est & ipsius operatio: etiãsi vel minimum quid operatus fuero, etiamsi vel vnum in fine vitæ gemitum edidero: Quacunque, inquit, hora peccator ingemuerit, saluus erit. Primum opus operatus est Dominus meus pro me, & sine me: & quia merito eius ipse non eguit, mihi dedit. Secundum opus operatur mecum, & in me: & eius meritum mihi totum dat, ac pro eo & præmium dabit, Atque ita verum est, quòd electi Deo dicunt, Omnia enim opera nostra operatus es in nobis. Primùm meritum ianuam mihi regni cœlestis

Pet. de Alia in Psalm. 30.

Rom. 11.

1. Cor. 15.

Gers. de consol. Theologiæ. li. 1. Pros. 4.

Rom. 6.

1. Tim. 2.

Gala. 5.

Idem in serm. de verbis dom. Venite ad me omnes parte. 2.

Psalm. 41.

Merita duplicia

Ezech. 18.

cœlestis referat, secundum in beatitudine sedem collocat. De primo scriptum est, Occisus
Esai.26. Apoc.15. 1.Pet.3. es, & redemisti nos Deo in sanguine tuo, & fecisti nos Deo nostro regnum & sacerdo-
tes, & regnabunt super terram. Item Christus pro peccatis nostris mortuus est, iustus pro
Li.3.sen.dist.18 iniustis, vt nos offerret Deo. Et Magister Petrus Lombardus in sententijs: Non potuit
patefieri regni aditus, & fieri salus, nisi per mortem vnigeniti, cuius tanta fuit humilitas
& patientia, vt merito eius, patuerit in eum credentibus regni aditus. De secundo scri-
1.Cor.2. ptum est: Vnusquisque propriam mercedem accipiet, secundum suum laborem. Et alibi,
Eccle.16. Cuius misericordia locũ vnicuiq; tribuit, secundũ meritũ operum suorũ, & secundũ in-
tellectũ peregrinationis eius. Benè autẽ dicitur, secundũ intellectũ peregrinationis eius,
quia secundũ quod magis aut minus se hic peregrinũ esse quisquã intelligit, & iuxta in-
Matt.10. tellectũ verã patriã inquirit, secundũ hoc maius aut min⁹ in regno claritatis habebit. At-
1.Cor.3. tamẽ qui vel vltimus erit in regno, vtpote, qui illud sibi cõquisierit vno solo gemitu, vel
Gers. de mendicitate spirituali, parte.2. vno aquæ frigidæ potu, scimus quòd tantã gloriã habebit, quantã nec oculus vidit, nec au
ris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Et iterũ alio loco, loquẽs inimicis, animã in des-
Gersonis certamen cum dæmone. perationem inducere volentibus: Nec opus est, inquit, vt mihi mea peccata commemore
tis, inferentes hinc, me cœlestibus prẽmijs esse penitùs indignum: id enim scio: Sed scio,
quòd pius ille meus pater Iesus Christus meum debitum soluit, & mea omnia, quotiescunque mihi displicuerint, delebit peccata, mihique suo pretiosissimo sanguine cœleste
regnum lucrifecit & emit, ex hoc titulo, & nullo alio possessionem eius rei præstolor. Et
paulò pòst ad eosdem. O nequam & desperati, non quidem dico mihi hanc adesse fiduciam, vt absque obseruantia diuinæ legis saluari præsumam, esset hoc indubiè non spes,
sed præsumptuosa temeritas. Huiusmodi sunt quamplures, qui sine pœnitentia & correctione malæ vitæ Deum eos saluaturum arbitrantur, dicentes, non ideò eos Deum feciſse, vt condemnet. Absit vt sic spem meam instituam, Quinimò summè cupio in melius
reformari, & legem totam adimplere, sine qua impossibile esse scio me saluari. Ad id au
tem faciendum mihi confido prẽstari vires à Domino. Sit igitur hæc vobis mea responsio, quòd cœlestium bonorum retributionem peto, sub titulo, & in spe mei glorioſi re-
demptoris Iesu Christi, qui mihi ius in illis vendicauit, & ob id suam mihi impertiri mi
sericordiam precor, qua in primis à peccatis meis & mera sua gratia suam auertat fa-
Psalm.50. ciem, & omnes meas deleat iniquitates, & exindè me faciat suæ legis factricem & man-
Valden.li.1.ca. 9. de sacramentis. datorum eius. Hæc Ioannes Gerson. Et qui fuit æqualis eius Thomas Vualdensis, dicũt,
inquit, quomodo gloria Paradisi datur promerentibus, si ipsam ex libertate arbitrij me-
reri non possumus? aut si totum efficit gratia, vt quid merita requiruntur, quasi non sit
qui respondeat. Si totam hanc domum solus fecit artifex ad quid querebatur securis?
Et si Christus solus totum hominem sanum fecit in sabbato, quid profuit claudo sermo
curantis, sed nouerint vitam æternam dari nobis pro meritis, si eum meritis ipsis nume-
remus & gratiam, sine qua nec ipsa sunt merita, quia nec Dei dona, Ac paulò post produ
cto Augustini loco quodam. Ex hoc, inquit, Augustini loco, secundùm fidem Apostoli, merita nostra non coronat Deus, nisi quia gratiam suam coronat in meritis, & nihil de
suo habent merita, sed ex toto quod sunt, gratia sunt.

Quoniam verò, vt suprà diximus, hoc ferè Scholastici Doctores reliqui secuti sunt,
nec aliud scripserunt, aut senserũt omnes sancti monachi, Dominicani, Franciscani, Carmelitæ, & cuiuscunque tandem alterius ordinis, quin & quotquot alij fuerunt scripto-
res, qui Petrum Lombardum sequuti sunt ad hæc vsque nostra tempora: quis est incir-
1.Rom.12. cuncisus iste Philistæus, qui sic audet aciei Dei viuentis exprobrare, quasi nihil in ea tot
seculis de mediatore, nihil de promissione seu Euangelio, nihil de fide seu fiducia me-
Christi crucifixi simulachrum in templis cur ponatur. diatoris dictum sit? Videtur hic non modò Theologos non legisse vnquàm, sed ne tem
pla quidem Christianorum ingressus aliquando: Vidisset in his Iesu Christi mediatoris
nostri simulachra, per quæ templum ingredientes, vt in hoc vno mediatore spẽ nostram
omnem defixam habeamus, admonemur: & cùm alia pleraque animaduertisset, de qui-
Oration. omnes in Christi nomine concludũtur. 1.Tim.2. bus initio libri huius scriptum est à nobis, tum illud audiuisset, quòd in ijs orationibus,
quæ funduntur ad altare, (vulgò collectas vocant) preces omnes in Deum patrem ferè
dirigimus, neque per alium concedi nobis ea quæ petimus, postulamus, quàm per vni-
cum Dei & hominum mediatorem, Dominum nostrum Iesum Christum, Vt dicere, fuis
se mediatorem orbi Christiano tot seculis ignotum, non sit aliud quàm dicere, Nil intra
est oleam, nil extrà est in nuce duri. Verùm isti qui dici volunt (si dijs placet) Euangelici,
Verum an falsum dicant, nihil sua referre putant: dum quos Christus pretioso sanguine
suo collegit, eos dispergere, & à corpore ipsius, quæ est Ecclesia, segregare, Satanæque lu-
crifacere queant. Quam ad rem cùm non aliam esse viam commodiorem intelligerent,
hoc illis commentum placuit, ignoratum tot seculis fuisse mediatorem Dei & hominum,

huminem

hominem Iesum Christum,qui dedit semetipsum redemptionem pro omnibus,nihil de promissionibus,nihil de beneficijs eius dictũ esse,verùm hoc actum potius,vt ea quàm maximè obscura essent omnibus. Atq; interim hæc ab imperitis nõ leguntur modò magna cum admiratione,verumetiam non minore leuitate creduntur. *1.Tim.2.*

Sed iã quæ sit Ecclesię sentẽtia de meritis operum,& quàm sint ab omni veritate longè remota,quæ matri nostræ per filios desertores affinguntur,satis planũ feciſſe videmur. Ex his autẽ quæ iã dicta sunt,ad ea quæ per istos obijciuntur,facilè fuerit respõdere. Nã & nos cum Paulo nõ inuiti fatemur, quòd nõ sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriã: Quin & illud addimus:& fieri posset,quod à diuo quoq; Macario legimus scriptũ. Vt quis ab eo die,quo conditus est orbis, ad extremũ vsq; iudicij diẽ viueret,ac per omne tempus id nõ modò laboraret,verumetiã extrema quęq; supplicia pro Deo pateretur:nondum essent labores illius & cruciatus digni,quibus æternæ vitæ præmium redderetur. Quamobrẽ ipsa quidẽ operũ natura, siue substantia, digna nõ est,verũ dignus est Deus,qui operatur ea in nobis,digna est Christi passio,per quã, quæ indigna fuerant ex se,digna facta sunt opera nostra æternæ vitæ retributione,digna est denique charitas, quæ diffusa est in cordibus nostris per Spiritumsanctũ, quæ cùm finẽ nesciat,nõ est huius temporis,atque ideò nullum temporale,sed æternum præmium illi pro dignitate tribui potest. Nihil itaque tribuimus operum naturæ siue substantiæ, sed cum S.Marco Eremita dicimus, quod omne opus bonum, quod per nostram naturam operamur,tantùm equidem efficit,vt à contrario malo abstineamus. Cęterùm extra gratiã sanctificationis accessionem nobis ferre non potest. *Isa.30. Ad argumentũ hæreticorum respondetur. Merita bonorũ operum. Rom.8. Macar.ho.15. Phil.2. Rom.5. Macarius Eremita de lege spirituali. cap.23.*

Sed nec illud imus inficias,quod facti sumus vt immundi omnes,& quasi pãnus menstruatæ vniuersæ iustitiæ nostræ. Sed quid si sanguis Iesu Christi emũdauit nos ab omni peccato? si propterea dedit semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mũdaret sibi populũ acceptabilẽ,sectatorẽ bonorũ operũ? nunquid euacuabo crucem eius? nũquid mortis illius beneficiũ abolebo,nunquid nõ agã potius gratias infinitæ bonitati illius & misericordiæ? per quã factum est: quod iustitię meæ, quæ natura sua tanquã pannus mẽstruatę fuerũt, sanguine illius ablutæ,factæ sunt mũdę,factæ sunt acceptæ Deo,factæ sunt per hãc illius acceptationẽ dignæ præmio vitæ æternæ,quòd fulget in illis iustitia meritorum Christi, quæ si nõ adesset,si nõ fulgeret in illis,essent adhuc quales fuerũt,tanquàm pãnus mẽstruatæ. Sic à Ruperto Abbate scriptũ legimus: Quẽ tu erudieris Domine,ille scit,quòd iustitia nulla sit, quod omnis ex operibus iustitia vana sit, nisi testimoniũ habeat ex fide huius filij hominis Iesu Christi, cuius sanguis cũ aqua fluens de latere eius,nisi iustos omnes emũdasset,immũdæ,& sordidæ essent oẽs iustitiæ. Confitemur & illud nõ magis humiliter,quã & veraciter & libẽter, quòd cũ fecerimus omnia,quæ nobis præcepta sunt,serui sumus inutiles, quod debuimus facere, fecimus. Sed quid si ille iam nõ dicit nos seruos,sed amicos? quid si nõ tãtùm amicorũ,sed etiam filiorum suorũ honore nos & appellatione dignatur,quibus omni iure cœlestis regni debetur hæreditas ? quid si tãta liberalitas eius est, qui fons est perẽnis totius bonitatis, vt vltrò se obliget: vt cui nos debitores sumus , ipse se nobis ex promissione debitorẽ cõstituat? Debitor enim factus est,inquit Augustinus,nõ aliquid à nobis accipiẽdo, sed quod ei placuit promittendo. Illo ergò modo possumus exigere Dominũ nostrũ,vt dicamus: Redde quod promisisti,quia fecimus quod iussisti: & hoc tu fecisti,quia laborãtes iuuisti. Quem secutus Cæsarius. Ille qui captiuos,inquit,redimere,& pauperes pascere vel vestire nõ prævalet, cõtra nullũ hominẽ odiũ in corde reseruet,& inimicis suis nõ solũ malũ pro malo nõ reddat,sed etiã diligat,& pro ijs orare nõ desinat,certus de promissione & misericordia dñi sui libera conscięntia ante tribunal Christi dicere poterit: Da domine, quia dedi, dimitte,quia dimisi. Et alio. Eleëmosynã dare festinemus,vt securi in die iudicij dicere possumus: Da domine,quia dedimus. Nos fecim⁹,quod iussisti,tu imple,quod promisisti. Quæ repetit etiam Bernardus cũ illa Christi verba explicaret: Consummatũ est,inquit,hoc est, tuo adiutorio, nõ mea virtute certaui, cursum cõsummaui,fidẽ seruaui. Redde ergò quod legitimè certantibus in agone te ꝓmittẽte propositũ est,scilicet coronam iustitiæ, quã tu iustus iudex reddes in tua die. Alio verò loco Augustinus : Promissor Deus, debitor factus est, bonitate sua, non prærogantia nostra. *Luc.17. Ioan.15. Rom.8. Aug.de verbis Apost.hom.16 & in enarra. Psalm.109. Hom.2. Hom.15. Bern.de posśione Domini.ho. 35.cap.14. Aug.ser.15. In prologo lib. quos ad Monimum scripsit.*

Quem secutus Fulgẽtius, Ecce qualis est,inquit,dñs noster,vt donãdo debeat: & quanto magis donat,tãtò magis eũ debitorẽ esse nõ pigeat. In quantum enim gratis largitur, in tantũ debitor inuenitur,nec eũ potest aliquis debitorẽ habere,nisi in eo,quod ipse dignatus fuerit gratuita largitate conferre. Exponens illa verba Psalmi Basilius: Quid retribuam domino pro omnibus quæ retribuit mihi: Nec hoc, inquit,se tribuisse munificus ille & in dando maximus : Non quasi prior ipse gratiam tribuisset, sed quasi tribuisset ijs qui dederunt . Gratam enim accipientium voluntatem loco beneficij numerat, *Basi.in beatum Iulitam martyrem.*

qui cum ipse tibi dederit opes, petit abs te eleëmosynam per manus pauperũ, & cùm acceperit ea quæ sua sunt, haud aliter quàm si tua dedisses, gratiam tibi reddit.

Psalm.31. 1.Cor.4. 1.Paral.vlt. Phil.li.2. allegoriarum.

Hanc igitur illius inenarrabile beneficentia nũquid nõ obuijs vlnis amplectar potiùs, quã vt parũ illi me gratum præstẽ? Scio quòd bonorũ meorum nõ eget, Scio me nihil habere, quod ab eo non acceperim, scio quod illius sunt omnia, neque possum illi dare quicquam, quod de manu eius nõ acceperim, Scio verissimum esse, quòd à Philone scriptum est. Cùm ne parentibus quidem dignã referre valeamus gratiam, multò minus posse nos Deo vicem reponere mutuam, qui omnia ex nihilo condidit, qui virtutem omnem largitur, Scio quòd illius munera sunt, si quæ sunt merita mea, ac si quid valet opus aliquod meum, Christi passionis & mortis merito valet, quòd iustitia meritorum eius fulget in virtutibus meis, si quæ sunt, omne meritum illius, vt sit proprium, neq; debere mihi quicquam possit. Sed quid faciam illius immensæ bonitati? Nunquid oculus tuus nequam est, quoniã ille bonus est? Agnosco quæ dicis omnia, vera esse confiteor, cùm digito Deĩ scripta sint, Sed quis ego sum, qui modum ponam diuinę benignitati, quæ tanta est, vt etiam pro ijs, quorum nomine ipse debeo, se mihi debitorem Deus constituat, vt suis ipse donis mercedem promittat, vt suis ipse muneribus coronã tribuat: Quæ mihi certè iã debetur non ex operis mei per se considerati dignitate, sed ex immensa promittentis Deĩ liberalitate. Præclarè Chrysostomus. Tanta enim est erga omnis bonitas Dei, vt nostra velit esse merita, quę sunt ipsius dona, & pro his quæ largitus est, æterna præmia sit daturus. Agit quippè in nobis, vt quod vult & velimus & agamus. Quis vnquàm prædicare satis poterit admirandã hãc illius bonitatem? quàm quantò mihi Satan magis inuidet, tantò magis de illa gloriabor, tãtò maiores illius auctori gratias agã, tantò sum in illa perpetuò prædicãda futurus diligẽtior: & cum Propheta dicã: Misericordias domini in æternũ cantabo. Qui cùm & illud canã lubẽs: Non intres in iudicium cũ seruo tuo, quia nõ iustificabitur in conspectu tuo omnis videns. Nam, quẽadmodum etiã Ioannes Gerson admonuit: aliter cum Satana loquimur, si quando ille nos in desperationem adducere, aut si quãdo opera, quæ Deus operatur in nobis, eleuare, ac omnẽ meritum illis detrahere conatur, quò segniores nos ad benè operãdum reddat: aliter agimus cùm sistẽdi sumus in conspectu diuinę maiestatis: Tunc enim nos cum sancto Abrahã cinerem & puluerẽ esse recognoscimus: tunc nos miserrimos peccatores & omni suppliciorum genere dignos profitemur: tunc qua summa possumus animorũ nostrorum submissiõe veniam deprecamur: tum quasi super terram stamus, alas submittentes, quas in altercatione cum diabolo, quasi in cœlo volantes, extensas tenemus: vt semper & erecti corã Diabolo, & humiles coram Deo reperiamur. Quod etiã Bernardũ fecisse scribit Guilhelm⁹, qui cùm extremum iã spiritum trahere videretur, in excessu mentis suæ ante tribunal domini sibĩ visus est præsentari. Affuit autem, inquit, & Satanas ex aduerso, improbis eum accusationibus pulsans. Vbi verò ille omnia fuerat prosecutus, & viro Dei pro sua fuit parte dicendum, nihil territus aut turbatus ait. Fateor, nõ sum dignus ego, nec proprijs possum meritis regnum obtinere cœlorum: Cæterùm duplici iure illud obtinens dominus meus, hæreditate scilicet Patris, & merito passionis, altero ipse contentus, alterum mihi donat: ex cuius dono iure illud mihi vendicans non confundor. In hoc verbo confusus inimicus, conuentus ille solutus, & homo Dei in se reuersus est. Sed & Anselmus Archiepiscopus Cantuarienſis interrogationes quasdam præscripsisse dicitur infirmis in extremis constitutus: inter quas extrema est. Credis te non posse nisi per mortem Christi saluari? Respondet infirmus, Etiam. Tum illi dicitur. Age ergò, dum superest in te anima, in hac sola morte fiduciam tuam constitue: in nulla alia re fiduciam habe: huic morti te totum committe, hac sola te totum contege, totum immisce te in hac morte, totum confige: in hac morte totum inuolue. Et si Dominus Deus voluerit te iudicare, dic: Domine, mortem Domini nostri Iesu Christi obijcio inter me & tuum iudicium: aliter tecum non contendo. Et si tibi dixerit: quia peccator es, dic: Domine, mortem Domini nostri Iesu Christi pono inter te & peccata mea. Si dixerit tibi, quod meruisti damnationem, dic: Domine, mortem Domini nostri Iesu Christi obtendo inter me, & mala merita mea, ipsiusque meritum, offero pro merito, quod ego debuissem habere nec habeo. Si dixerit, quòd tibi est iratus, dic: Domine, mortem Domini nostri Iesu Christi opono inter me & iram tuam. Quamuis aliorum etiam exempla sanctorum commemorare liceat, qui cùm iam essent morti proximi, non omninò suis operibus diffidere visi sunt. Sic Ezechias rex, cùm dixisset illi dominus: Dispone domui tuæ, quia morieris & non viues: conuersa facie sua ad parietem, orauit dominum & dixit: Obsecro domine, memento quæso, quomodo ambulauerim coram te in veritate, & in corde perfecto, & quod bonum est in oculis tuis fecerim. Ac maiore cum fiducia Paulus, cùm deliberaretur, & tempus resolutionis eius iam instaret: Bonum, inquit, certamen certaui, cursum

Chry.hom.de Adam & Eua

Psalm.88. Psalm.142.

Gerſ.ſer.ſuper. verb.Chriſti, Venite ad me omnes.

Gene.18. Cum Deo humiliter, cum dæmone ſuperbè agendum.

Guil.in vita D. Bernardi.c.12. Certamen D. Bernar. cum Satana in agone mortis.

Interrogationes infirmorũ qui in extremis laborant.

Exempla eorum qui in extremis non vſquequaque diffidebnnt operibus ſuis. Eſaiæ.38.

2.Timo.4.

sum consummaui, fidem seruaui: in reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi dominus in illa die, iustus iudex. Quibus verbis etiam cognominem eius Paulum Eremitam, iamiam ex hac vita migraturum, vsum fuisse scribit Hieronymus: Qui de Hilarione quoque narrat, quòd cùm iam modicus calor teperet in corpore, nec præter sensum quicquam viui hominis supereſſet, hæc verba protulerit: Egredere, quid times? egredere anima mea, quid dubitas? septuaginta annis seruiuisti Christo, & mortem times? atque in hæc verba spiritum exhalauit. *Hier. in vitâ eius.*

Sed quorum quenque reperire licet, his præsertim temporibus, quibus abundauit iniquitas, refrixit charitas multorum, qui sic vitam suam transegerit, vt per æquè confidenter, vt isti loqui possit, ex diuersorio corporis huius, æternam illam in domum migraturus? Quamobrem tutiùs fuerit vt cum sancto Iob vereamur omnia opera nostra: cùm nõ sine causa videamus in Ecclesia Catholica semper obseruatum, vt qui morti iam sunt proximi, diligenter admoneantur, etiam simulachro Christi crucifixi ante oculos posito, quò propriæ iustitiæ diffisi, in vna Christi iustitia spem suam & fiduciam omnem habeant collocatam: illam patri cœlesti repræsentent, illi vni innitantur. Sic enim futurum est, vt inanem gloriam fugiamus, dum præcipuum auctorem & consummatorem nostræ iustitiæ Christum profiteamur: & ipsius merita denuò nobis applicari promereamur, ad eas, quæ tunc occurrunt tentationes superandas. Accedit autem, vt cum hæc tertia æditio Antuerpiensis iam esset sub prælo, veniret in manus nostras Hortulus animæ, quẽ pueri legebamus Parisijs ante annos 43. typis excussus, in quo illas ipsas interrogationes, quæ sunt à nobis ex Anselmo paulò ante productæ, vidimus: quas habebãt etiã fratres D. Franciſci de obseruantia, in cœnobio Tridentino in linguã Italicam translatas. Vnde cuiuis perspicere licet, qui mos fuerit in Ecclesia Dei, tùm etiam obseruatus, quodq; morti proximi, non alia in re, quàm in Christi passionis & mortis meritò, suam omnem spem & fiduciam vt collocarent, admonebantur. Videmus autem & Sacerdotale Romanum, in quo & ipso habetur hæc interrogatio. Credis non proprijs meritis: sed passionis Domini nostri Iesu Christi & merito, ad gloriam peruenire? Respondet infirmus. Credo, Iterum Sacerdos, Credis quod Dominus noster Iesus Christus pro nostra salute mortuus sit, & quod ex proprijs meritis vel alio modo nullus possit saluari, nisi in merito passionis eius? Respondet infirmus. Credo: Et in fine dicit Sacerdos. Si dominus Deus voluerit te secundùm peccata tua iudicare, dicas: Domine Deus, ego pono mortem Domini nostri Iesu Christi inter me & iudicium tuum: & quamuis meruerim æternã mortẽ propter peccata mea, interpono meritũ passionis eiusdẽ, loco meriti, quod ego miser deberẽ habere & nõ habeo. Item: Domine pono eandẽ passionẽ & mortẽ dñi mei Iesu Christi inter me & iraˉ tuã, & in manꝰ tuas Domine cõmẽdo spiritũ meũ. *Iob. 9. Mos Christianos circa morituros. Hortulus animæ. Morti proximi de Christi passionis merito, quo spes tota ponenda est admonenda. Sacerdotale Romanorum. Nota.*

Extat Cõfessionis priuatæ formula, quæ beato Bernardo adscribitur, in qua sic Deũ alloquitur: Recordare domine Iesu, quia tuum nõ est perdere quicquam eorũ, quæ pater tuus dedit tibi: quin tibi proprium est misereri semper & parcere, neminem perdere, sed saluare. Nã pater tuus misit te in mundũ, non vt iudices mundũ: sed vt vitam habeamus per te, vt sis propitiatio nostra, & aduocatus noster, nõ contra nos. Quod enim debuimus, tu soluisti, quod peccauimus, tu luisti: quod negleximus, tu suppleſti. Proficiat ergo nunc domine, & in extremis meis plenaria, imò superflua satisfactio, amarissima mors tua, & pretiũ inæstimabile fusi sanguinis tui, cõmemoratio satisfactionis tuæ, venerabile mysteriũ corporis & sanguinis tui, quod tibi quotidie offertur in Ecclesia pro salute fidelium seruorum tuorum, in qua es tu ipse sacerdos & sacrificiũ: ille qui offert pariter, & cui offertur. Sic Laurentium Medicem, cùm esset morti proximus, precantem inducit Angelus Policianus. Obsecro te salutifer Iesu, vt cùm ante tribunal tuum constitero, quo me iam dudũ citari planè sentio non mea fraus, non culpa plectatur. Sed tuæ crucis meritis condonetur. Valeat, valeat in causa mea sanguis ille tuus Iesu pretiosissimus: quẽ pro asserendis in libertatem hominibus, in ara illa sublimi nostræ redemptiõis effudisti. De Ambrosio scribit Possidonius, quod moriturus dixerit: Non sic vixi, vt me pudeat inter vos viuere: sed nec mori timeo, quia bonum dominum habemus. Quæ verba senex Augustinus, tanquam elimata ac librata, sit admiratus, ac vehementer laudauerit. Ideò enim eum dixisse: nec mori timeo, quia bonum dominum habemus: ne crederetur præsidens de suis purgatissimis moribus præsumpsisse. Quòd verò præcesserit: Nõ sic vixi, vt me pudeat inter vos viuere: ad illud respicientẽ dixisse, quod homines de homine nosse poterant. Nam sciens examen æquitatis diuinæ, de bono domino, quàm de meritis, se dicit magis confidere. Vocem autem hanc Ambrosij non solũ admiratus, verũ & imitatus esse videtur Augustinus, cùm contra Cresconium scribens ita loquitur: Ad existimationem humanam magna testium qui me nouerunt suppetit copia, ad Dei verò conspectum sola conscientia: quã contra vestras criminatiões cùm intrepidã geram, non me tamen sub *Matt. 24. Possi. de vita Aug. cap. 27. Aug. cõt. Cresc. lib. 3. cap. 80. Testis apud homines conscientia valet apud Deum.*

oculis omnipotentis iustificare audeo: magisq; ab eo effluentẽ misericordiæ largitatem, quàm iudicij summum examen expecto: cogitans quod scriptum est: Cùm rex iustus sederit in throno, quis gloriabitur castum se habere cor? aut quis gloriabitur mundum se esse à peccato? De Agathone narrat Dorotheus, quod dum esset iam prope moriturus rogatus à quodã cur timeret qui semper Deo seruiuisset, responderit se hactenus mandata Dei pro viribus feciſſe, sed nescire vtrum quod fecit, Deo placuerit. Aliud enim esse iudicium Dei, aliud hominis.

Dorotheus in libro de humilitate.
Prouerb.20.

Psalm.142. Non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens quomodo intelligendum.
2.Cor.5.
Eccle.12.
Rom.3.
Matt.25.
Aug.ser.49. de verbis dom.
Ioan.15.
In oratione de pauperib.amandis.
Greg.Niss.in oratione de Placilla.
Homi.in natali apost.Petri & Pauli.

Quanquàm illa Psalmographi verba, Non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens, non ita doctores sancti accipienda putauerunt, vt negari per ea crederent, iustificari quenquam in extremo iudicio: Certum est enim, quòd omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, quodque iudicium ibi futurum sit de operibus, vt referat vnusquisque propria corporis prout gesit, siue bonum siue malum. Quamobrẽ si nemo tum iustificaretur, si nemo referret propria corporis, prout aliquid boni gesit, neq; glorificaretur quisquã, nec essent quibus rectè dici posset: Venite benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. Quæ verba proferens Augustinus, quærit, Quibus meritis? Et statim subiũgit: Esuriui enim & dedistis mihi manducare, &cæt. Quẽ eundẽ locũ adducens etiã Gregorius Nissenus: Audio, inquit, quid ipsi respondeãt Regi: Denique pro suis quenque meritis ornatum cerno: illis qui boni benigniq; fuerint, atque optimè vitam egerint, summa & perpetua quies tribuitur in regno cœlesti: In humanis autem & improbis supplicium ignis. Et alibi locum eundem explicans: Possidete paratum vobis regnum. Quod à quo paratum? Quod, inquit, vobis ipsi per opera præparauistis. Quomodo? Esuriebam, sitiebam, peregrinus eram, nudus, infirmus, in carcere. Rectè igitur Eusebius Emissenus veras cœlorum claues meritorum dicit esse virtutes: Omnes, inquit, in nobis habere possumus claues regni cœlorum, & quidem duplicem vim gerentes, duplicem habentes effectum. Fides, humilitas, patientia, castitas, quasi bonæ claues aperiunt Dei portam: sed & superbiam, iracundiam, cupiditatem, non immerito claues esse dixerim, nam claudunt regnum cœlorum. Et Augustinus: Ita laboremus, vt nobis bonorum operum clauibus, regni cœlestis ianuam aperire possumus. Sicut enim malis operibus, quasi quibusdam seris, & vectibus, vitæ nobis ianua clauditur: ita absque dubio, bonis operibus, aperitur.

In dedicatione hom.1.

Erit igitur iudicium & retributio secundùm opera: erit iustificatio secundum opera cuiusque. Ibunt qui bona egetunt in resurrectionem vitæ. Quamobrem locum hunc interpretans Hieronymus: Non dixit, inquit, non iustificabitur in conspectu tuo quispiam viuens, Sed omnis viuens, id est, non iustificabuntur omnes: iustificabuntur verò aliqui. Cæterùm expendamus Prophetæ verba diligentius. Non dixit simpliciter: Quia non iustificabitur omnis viuens: verùm addidit, in conspectu tuo. Hoc itaque dixisse videtur, quod in libro Iob scriptum legimus: Nunquid homo, Dei comparatione iustificabitur, aut factore suo purior erit vir? Ecce qui seruiunt ei, non sunt stabiles, & in angelis suis reperit prauitatem: quantò magis hi qui habitant domos luteas qui terrenum habent fundamentum, consumentur velut à tinea. Et alio loco: Verè scio, quòd ita sit, quòd non iustificabitur homo compositus Deo. Et iterùm alio loco: Nunquid iustificari potest homo compositus Deo, aut apparere mundus natus de muliere? Ecce luna etiam non splendet, & stellæ non sunt mundæ in conspectu eius: quantò magis homo putredo & vermis, & filius hominis vermis? Quæ loca enarrans Gregorius: Humana, inquit, iustitia, diuinæ iustitiæ comparata, iniustitia est: quia & lucerna in tenebris lucere cernitur, sed in solis radio posita tenebratur. Et rursus: Homo quippè Deo non compositus, iustitiam percipit, compositus amittit: quia quisquis auctori bonorum se comparat, bono se quod acceperat, priuat. Nunquid negat Gregorius habere nos nostram iustitiam? Percipit, inquit, iustitiam non compositus, amittit compositus Deo. Quid aliud his verbis, quàm hoc indicare videtur, quòd non comparata Deo est aliqua iustitia nostra, comparata illi mera est in iustitia? Sicut est aliquis lucernæ splendor in tenebris: cæterùm si ponatur in solis radio, meræ sunt tenebræ. Ad eundem etiam modum de scientia loquitur idem Gregorius: In comparatione, inquit, Dei, scientia nostra, ignorantia est. Ex Dei namque participatione sapimus, non comparatione. Quod totidem verbis de iustitia quoque dici rectè potest: In comparatione Dei, iustitia nostra, iniustitia est. Ex Dei namque participatione iusti sumus, non comparatione. Quod indicat etiã Origenes, explicãs illud ex Annæ Cantico: Nõ est sanctus, sicut dominus. Si scriptũ esset, inquit, nõ est sanctus nisi dñs, cõsequẽs erat omnes nos renunciare nobismetipsis ab hac spe vt sancti efficeremur: nũc autẽ necessaria distinctiõe vtitur, & dicit: Nõ est sanctus sicut dominus: hoc est: Etsi sint sancti multi, sed

Ioan.5.
Iob.4.
Iob.9.
Iob.25.
Greg.li.4.mora. cap.26.
Idẽ li.9.ca.5.
Lib.16.moral. cap.1.
1.Reg.2.

ti,sed nullus ita sanctus est,vt dominus. Possunt ergò multi sancti fieri:sicut & mandatum Dei dicit:Sancti estote,quoniam & ego sanctus sum : sed quantumcunque quis in sanctitate proficiat,quantumlibet puritatis & synceritatis acquirat, ita esse sanctus homo non potest,sicut dominus: Quia ille largitor sanctitatis est,iste susceptor:Ille sanctitatis fons est, hic autem sancti fontis potator:ille sanctitatis lux est, hic sanctæ lucis inspector,& ideò non est sanctus,sicut dominus. Hoc & ab Hilario dictum aliquot antè seculis his verbis legimus: Quanquàm verò eam esse infirmitatem humanæ naturæ meminerimus,vt ex comparatione diuinę bonitatis bonus nemo sit,sedincomparabilis illa diuinitatis exceptio non intercluſit bonitatis officium,vt secundùm cõparationem hominum inter homines bonus nemo sit. Ad eundẽ modũ Ioannes quoq; Chrysostomus. Quemadmodũ hora vespertina quis stellã alijs comparatam lucidam vocat, quam sole fulgente lucidã nemo diceret,quòd excellens splendor solis,fulgorem stellæ obtegit,ita & hominem veracem ac bonum esse dicimus, quando eum cum alijs hominibus conferimus:cæterùm quando eum cum Deo comparamus, non est verax: Omnis enim homo mendax. Et explicans illud apud Matthæum: Nemo bonus nisi solus Deus, Nullum,inquit, hominem esse bonum annuit, nec tamen omnino genus humanum esse bonitate priuatum affirmat, sed comparatione diuinæ bonitatis,neminem esse bonum asserit. Et iterum alio loco: Sanctus, inquit,& purus erat Esaias, sed si supernæ sanctitati nostram conferamus, immundi profectò sumus. Sancti Angeli sunt,sed huius quoque sanctitatis alia differentia inter nos videlicet & supernas virtutes. Et qui fuit vtroque posterior Beda presbyter explicans locum Euangelij: Vos cùm sitis mali,nostis bona data dare hominibus: Apostoli,inquit, qui electionis merito,bonitatem generis humani multis excesserunt modis supernæ bonitatis intuitu,mali esse dicuntur, quia nihil est per semetipsum stabile, nihil immutabile,nisi bonum,nisi Deitas sola. Omnes verò creaturæ, vt beatitudinem æternitatis vel immutabilitatis obtineant,non hoc per suam naturam,sed per creatoris sui participationem & gratiam consequuntur. Hoc est, quod & Moysen ad Deum dixisse legimus: Nullus apud te per se innocens est.

Leui.11.

Hilarius in psalm.25.

Chryso.in psal. 115.

Hom.64.

Hom.13.in Ioã.

Beda lib.3.cap. 11.Luc.

Exod.34.

Non modò iustitiam nõ habere, sed ne esse quidem dicimur comparati Deo, sicut in libro de diuinis nominibus non vno loco docet Dionysius: & post eum Origenes,explicans illud ex Annæ Cantico: Non est præter te, Sed & Augustinus: Omnia quæ creata sunt:quamuis ea Deus fecerit bona valdè,creatori tamen comparata, nec bona sunt: cui comparata nec sunt. Quẽ qui diligenter secutus in omnibus esse videtur Anselmus: Tu solus,inquit,Domine es quod es:tu es qui es. Extant quinq; libelli Anastasij Patriarchæ Antiocheni,in eorum secundo,qui inscribitur de incircumscripta Dei essentia, pluribus docet,quod solus Deus est Ens propriè sumptum,reliqua verò sunt Entia, participio illius Entis. Ad eundem modum propriè quoq; iustus & bonus est solus Deus, homines verò iusti sunt & boni participatione illius iustitiæ. Qui Prophetæ locũ hunc adducens Augustinus in eodẽ libro: Hoc est,inquit, ne intres in iudiciũ cũ seruo tuo:noli me iudicare secũdũ te,qui es sine peccato:quia nõ iustificabitur in cõspectu tuo omnis viuẽs. Quòd ait,nõ iustificabitur,ad illã perfectionẽ retulit,quæ in hac vita nõ est. Et alio loco,corpus tanquã homo exterior,quãtò est hæc vita diuturnior,tãtò magis magisq; corrũpitur: vel ætate, vel morbo,vel varijs afflictionibus:donec veniat ad vltimã afflictionẽ,quæ ab hominibus mors vocatur, eius autem resurrectio differtur in finem,cùm & ipsa iustificatio nostra perficietur ineffabiliter. Tunc enim similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. Nunc verò quamdiu corpus quod corrumpitur aggrauat animam, & vita humana super terram tota tentatio est, non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens in comparatione iustitiæ, qua æquabimur angelis, & gloriæ quæ reuelabitur in nobis. Neque secus interpretatus est Arnobius, qui centum plus minus annis Augustinũ præcessisse videtur,Nõ intres,inquit, in iudicium cum seruo tuo. Hoc ergo voluisti dicere:iustitia tua est,vt dominus in iudicium intrare cum seruo contemnat: Quis enim ad comparationem tuam iustificabitur homo? quamuis sanctum & electum & mundum,& laudabilem in conspectu tuo, id est, ad comparationem tuam, siue diuina iudicia, siue humana probare non possunt. Omnis enim pulchritudo te præsente deformis, est omnis fortitudo te præsente infirma, omnes diuitiæ te præsente mendicitas, omnis iustitia te præsente iniustitia. Ad eundem modum Euthymius quoque: Non dixit simpliciter, inquit, non iustificabitur, sed in conspectu tuo non iustificabitur, hoc est, si ad summam iustitiam tuam comparetur, & iuxta illa exquiratur. Eandem interpretationem adferunt Bernardus, Hilarius, Hieronymus, Cassiodorus, Remygius & alij Psalmorum interpretes. Libet autem ex alio quodam loco, Bernardi verba adscribere: Quid potest, inquit, esse omnis iustitia nostra coram Deo? Nonne iuxta Prophetam, velut pannus menstruatæ reputabitur? Et si districtè

1.Reg.2.

Aug.de perfectione iusti. Gene.1.

Lib.4. de Trinitate.cap.3.

Arn.in Psalm.

Ber.de verbis Esa.serm.7. Hier.li.1. cont. Pelagianos.

Iustitia Dei, & creaturarum diuersa.

Esaiæ.64.

iudicetur, iniusta inuenietur omnis iustitia nostra, & minus habens? Quid ergò de peccatis erit, quãdo ne ipsa quidem pro se poterit respondere iustitia? Propterea obnixè cum Propheta clamantes: Nõ intres in iudicium tuum cum seruo tuo Domine, tota humilitate ad misericordiam recurramus, quæ sola potest saluare animas nostras. Idem Bernardus, quatuor ponit iustitiarum genera. Primùm vult esse rectam, sed non puram, qualis est in hoc seculo iustitia nostra: De qua non minus vere quàm humiliter, patres nostri dixerunt. Omnes iustitiæ nostræ, tanquàm pannus menstruatæ. Nam quomodo potest esse pura, vbi adhuc non potest deesse culpa? Primi quidem hominis iustitia, fuit & recta & pura. Cæterùm, & hæc, quoniam firma non fuit, & puritatem facilè perdidit, & ne ipsam quidem retinuit rectitudinem suam. Apud angelos verò, iustitia & recta, pura, & firma, sublimis quidem, sed adhuc longè inferior quàm diuina. Non enim innata est eis, sed à Deo collata, vt natura ipsa, quod ex se est, non modò iustitię, sed etiam iniustitiæ capax inueniatur. Nunquid nõ ista est prauitas quædã, quã in angelis suis vera illa iustitia legitur inuenisse? Non enim iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens, ait is qui Dei iustitiam minimè ignorabat. Nec ait omnis homo: sed omnis viuens, fortè vt nec ipsos angelicos eum noueris spiritus excepisse. Viuunt enim & ipsi tantò verius, quantò propius astãt ei, apud quem est fons vitę. Nihilominus etiam iusti sunt, sed ex eo, non coram eo: munere eius, non in eius comparatione. Ipsa enim sibi iustitia est cuius voluntas, non tam æqua, quàm ipsa æquitas: Et vtraque non aliud quàm ipsa substantia est. Illa ergò Iustitia, verisimè sicut mons est, quæ recta est, quæ pura est, quæ firma est: Et vt ita dicam, etiam substantia est. Illa itaque iustitia quæ est Substantia, soli Deo competit. Hieronymus verò, duplicem huius loci interpretationem adfert. Non Iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens, id est, in tota vita sua, in omni quo in mundo isto cõuersatus est tempore. Alteram, non dixit: Non iustificabitur in conspectu tuo quispiam viuens, sed omnis viuens, id est, non iustificabuntur omnes, iustificabuntur verò aliqui.

Hom. de verb. Esai. serm. 5.

In cap. 1. epist. ad Ephesios.

Quò magis autem intelligi queat, ita rem accipiamus. Est iustus Deus, est iustus Dei filius dominus noster Iesus Christus, quatenꝰ homo, sunt iusti Angeli, sunt iusti & alij Spiritus beatorum in cœlis degentium, sunt iusti & homines in terris agentes. Deus ita iustus est vt sit ipsa iustitia, Christus quatenus homo, plenitudo est iustitiæ. In Angelis cæterisque spiritibus beatis est quidem perfecta iustitia, sed quæ longius abest à perfectione, si cum Dei iustitia, comparetur, Nos autem in hac vita degentes de plenitudine Christi, si qui iusti sumus, accepimus omnes pro modulo nostro, tanquàm particulas nostras perexiguas, quę si examinentur, quales ipsæ sunt in se, certum est quòd immundæ sunt, quòd nomen iustitiæ non merentur, quòd æternæ beatitudinis præmio dignæ nõ sunt. Sed quoniam de plenitudine Christi sunt, quoniam opera manuum ipsius sunt, quoniam illius pretioso sanguine conspersa sunt, ex eo fit, quòd acceptantur à Deo, tanquàm ęternæ beatitudinis præmio digna, totum vt sit bonitatis & misericordiæ diuinę, Illa est quæ præuenit nos, illa est quę subsequitur nos, illa est quæ nobis adhæret, siue cùm conuertimur, siue cùm præliamur, siue cùm coronamur, quemadmodum à Dauide scriptum legimus: Misericordia eius præueniet me. Et iterum: Misericordia eius subsequetur me. Pręuenit nos eius misericordia, quando, qui prior dilexit nos, fidem nobis largitur, quæ per charitatem operatur, Subsequitur nos, quando, quæ munera nullis nostris meritis præcedentibus ex mera sua liberalitate largitus est, ea quoniam non sumus aspernati, tanquàm nostra merita coronat. Coronat autem in misericordia & miserationibus. Huc respexisse videtur Gregorius, dicens: Non bonitate nostra, sed Dei fit, vt homo terrenus bonis cœlestibus perfruatur, Donum quippè Dei est, non ex nobis. Et alio loco, illam sanctorum felicitatem misericordiam esse dicit, Quoniam & ex hoc misericordia iure potest, inquit, nominari, quia pro illis operibus datur, quæ sine præuentu diuinæ misericordiæ nemo assequitur, quia quibus misericorditer tribuit, vt in hac vita benè operentur, eis misericordius largitur, vt in æterna beatitudine centuplicato fructu remunerentur. Hæc est gratia quàm pro gratia dandam sanctus Apostolus perhibet, vt quibus in hac vita diuinitus datur gratia sanctificationis, eis in futuro detur gratia æternæ felicitatis. Et tamen hæc ipsa bonitas, hæc ipsa misericordia Dei iustitia est, Iustum est enim quod misericordia motus per Prophetam dixit pater ille misericordiarum, & Deus totius consolationis: In quacunq; hora ingemueris, saluus eris, vt illud præstet, promissique sui memor, vel extremum peccatoris gemitum coronet in misericordia & in miserationibus suis multis. Quod etiã in latrone præstitit, propter facinora sua in crucem acto, Qui simul vt dixit, Memẽto mei Domine, cum veneris in regnum tuum, statim audire meruit: Hodie mecum eris in Paradiso.

Ioan. 1.

Psalm. 78. 58.
Psalm. 22.
1. Ioan. 4.
Gala. 5.

Psalm. 102.
Greg. li. 5. in 1. Reg. cap. 2.
Gregor. in 7. Psal. pœnitentialem.

Matt. 13. 19.
Gratiam pro gratia.
Ioan. 1.
2. Cor. 1.
Ezech. 18.
2. Cor. 1.
Psalm. 102.
Psalm. 142.

Luc. 23.

Atque hoc est fortasis, quod à Propheta scriptum legimus. Exæquabit gratiam

gratiæ

gratiæ eis, hoc est, quod Ioannem quoque dicere voluisse scribit Augustinus, qui postea quam dixit, De plenitudine eius accepimus omnes, mox adiecit, & gratiam pro gratia, Pro gratia fidei, spei & charitatis, in quibus per gratiam eius proficiētes ambulamus, accepimus iam spe, accepturi deinceps etiam re, gratiam illam de qua loquitur Paulus, Gratia autem Dei vita æterna, Quem sequutus Rupertus, Prius, inquit, in hac vita gratiā dat, diuersa credentibus in se tribuens charismata, & post in illo seculo, de quo nunc sermo est, pro gratia benè expensa, retributionis æternę præmia recompensat. Et æqualis Ruperti Bernardus, eadem illa Ioannis verba explicans, Gratiam pro gratia, Triplicem, inquit, gratiam diuinitùs accepimus. Vnam qua conuertimur, aliam qua in tentationibus adiuuamur, tertiam qua probati remuneramur. Et prima quidem beneplacitum est, secunda meritum, tertia præmium, De prima dictum est: De plenitudine eius omnes accepimus, de duabus reliquis dictum est, & gratiam pro gratia, id est, munera gloriæ æternæ pro merito temporalis militię. Et qui fuit eodem illo seculo Petrus Abbas Cluniacensis, Perfacile, inquit, erat gratiam à gratia, laborem à retributione, meritum à beatitudine discreuisse. Quod autem dixi gratiam à gratia, laborem à retributione, meritum à beatitudine, Hæc verba non nunc primùm à me proferuntur, sed in Euangelio Ioannis leguntur. Nos ait omnes de plenitudine eius accepimus, & gratiam pro gratia. Quid est gratiam pro gratia? Accipiunt enim sancti eius, geminam ab ipso gratiam, ita vt ex precedēte gratia, sequatur & alia. Primo enim hic accipiunt gratiam operationis, ac pro ipsa alibi gratiam retributionis. Primo hic accipiunt gratiam sanctificationis, ac pro ipsa alibi gratiam glorificationis.

Exæquabit gratiam gratiæ. Zacha. 4. Aug. tract. 3. in Ioannem. Ioan. 1. Rom. 6. Ruper. li. 12. in Apocal. Ber. ser. 5. de assumptione. Gratia triplex.

Vocatur autem vita æterna gratia, non ob aliud, sicut scribit Augustinus, nisi quòd gratis datur, nec ideò quia meritis non datur, sed quia data sunt & ipsa merita quibus datur, vt cùm Deus coronat merita nostra, nihil aliud coronet, quàm dona sua, quàm ea, quæ non despicit opera manuum suarum. Da veniam Apostole, propria tua non noui nisi mala. Da veniam Apostole, dicimus, quia tu docuisti. Prorsus tua à te tibi parata, non nouimus nisi mala. Cùm ergo Deus coronat merita tua, nihil coronat nisi dona sua. Cuius etiam alio loco verba sunt hæc. Quia & ipsa vita æterna, quam certum est bonis operibus debitam reddi, à tanto Apostolo gratia Dei dicitur, cùm gratia non operibus reddatur, sed gratis detur: sine vlla dubitatione confitendum est, ideò gratiam vitam æternam vocari, quia his meritis redditur, quę gratia contulit homini. Rectè quippè ipsa intelligetur, quæ gratia in Euangelio legitur, gratiam pro gratia, id est, pro his meritis, quæ contulit gratia. Sic à Chrysostomo quoque scriptum legimus: Coronat in nobis Deus non merita nostra, sed dona sua: Tanta est enim, inquit, alibi erga nos bonitas Dei, vt nostra velit esse merita, quæ sunt ipsius dona, & pro his, quæ largitus est, æterna præmia sit daturus. Agit quippe in nobis, vt quod vult & velimus & agamus. Qua de re sicante Augustinum quoque scripsit Basilius: Quis adeò rudis est, vt non audiuerit de bonis quæ Deus præparauit dignis, vt ignoret, quòd corona iustorum est Spiritus sancti donum siue gratia: quæ largior tum ac perfectior exhibebitur, cùm iuxta proportionem rectè factorum spiritualis gloria fuerit vnicuique distributa.

Vita æterna cur vocatur gratia. Aug. ad Sixtū Epist. 150. Psalm. 137. Aug. de corrept. & gratia. c. 13. Tom. 1. hom. in. cap. 9. Esai. & hom. de Adam & Eua. Basi. de Spiritu sancti. ca. 16.

Neque hac vna in re illustris est illius gratia & misericordia, quòd sua dona coronare in nobis dignatur: magis etiam in hoc insignis est, quòd vnigenito suo filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum: Tradidit autem ad illudendum, flagellandum, & morte turpissima condemnandum: vt passionis & mortis illius merito mereri nobis vitam æternam liceret. Atq; hæc illa videtur esse misericordia, de qua dicit Augustinus: Væ etiam laudabili vitæ hominum, si remota misericordia discutias eā. Nam nisi Christi misericordia intercessisset, qui semetipsum tradidit pro nobis, oblationem & hostiam Deo: nisi sanguis eius interpellaret, nisi vultui Dei pro nobis appareret, cicatrices illi suas ostentans: væ foret quamlibet laudabili vitæ nostræ, si remota hac misericordia discutienda veniret. Ad hanc igitur misericordiam confugiamus, secundùm hanc misericordiam iudicari petamus: vt in illa die tremenda, quando cœli mouendi sunt & terra, non iudicentur opera nostra qualia sunt in se: (actum enim erit de illis, si secundùm naturam, siue substantiam ipsorum iudicium factum fuerit) sed iudicentur tanquàm à Deo data, tanquàm opera manuum illius, tanquàm (quæ nunquàm satis est prædicanda bonitas illius & misericordia) Iesu Christi sanguine respersa, & per eum in honorem adducta: vt iam non possint æternæ vitæ præmio digna non censeri. Si quis nos tanquàm Adæ spectet filios, si quis opera nostra tanquàm ex nobis profecta consideret, reuera digni non sumus, quibus tam excellens præmium detur, & sunt omnes iustitiæ nostræ tanquàm pannus menstruatæ. Sed quid si pater ille misericordiarum dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine? quid si propterea filius eius vnigenitus pati,

Rom. 8. Aug. li. 9. cōf. cap. 13. Ephe. 5. Heb. 9. Aug. in li 50. homiliarum hom. 14. Isai. 64. Coloss. 1.

Rom.5. Epheſ.2. 1.Ioan.3. Rom.8. crucifigi, mori dignatus eſt, vt nos qui eramus inimici, & natura filij iræ, efficeremur ciues ſanctorum & domeſtici Dei, efficeremur membra eius, efficeremur nō amici modò, verūetiā filij Dei, ſi filij & hæredes: hæredes quidē Dei, ſtatres autē & cohæredes Chriſti, vt quæ opera noſtra per ſe fuerunt immunda, ea ſanguine ipſius abluta, munda & grata redderentur in conſpectu Dei, æternæque beatitudinis præmio digna. Præclarè Athanaſius, Quemadmodum verbum caro factum eſt, ſic & homo, quæ Dei ſunt per verbum accepit, verbum dicitur accepiſſe, vt quamuis indignus ſit homo, quantùm ad naturam eius pertinet, qui talia acciperet, tamen propter verbum carnem factum accepiſſe monſtretur. Diſcutientur igitur in extremo iudicio opera noſtra, ſed non remota miſericordia Chriſti, qui non ſolùm auctor eorum & effector eſt, verumetiam quæ natura ſua fuerunt immunda, ſanguine ſuo mundare dignatus eſt. Simul illud effecit, vt quod illis deeſt, ſuæ paſsionis & mortis pretio compēſetur, vt rectè cum Bernardo dicere poſsimus, Pauperes ſumus, parum dare poſſumus, attamen reconciliari poſſumus pro paruo illo, ſi volumus: Totum quod dare poſſum, miſerum corpus iſtud eſt, id ſi dedero, ſatis eſt, Si quo minus, addo & corpus ipſius, Nam illud de meo eſt, & meū eſt. Paruulus enim natus eſt nobis, & filius datus eſt mihi, De te Domine ſuppleo, quod minus habeo in me. Cuius alio loco de meritis, hęc eſt ſententia, Sufficit ad meritum, ſcire, quòd non ſufficiant merita, ſed vt ad meritum ſatis eſt, de meritis non præſumere, ſic carere meritis, ſatis ad iudicium eſt: Porrò infantium renatorum neminem carere meritis, ſed Chriſti habere merita, quibus ſe tamen indignos reddunt, ſi ſua iungere non nequiuerint, ſed negle xerint: quod quidem periculum iam adultæ ętatis eſt. Merita proindè habere cures, habita data noueris, fructum ſperaueris Dei miſericordiam: & omne periculum euaſiſti, pau pertatis, ingratitudinis, pręſumptiōis. Periculoſa paupertas penuria meritorum. Pręſumptio autem ſpiritus, fallaces diuitiæ: & ideò, Diuitias & paupertatem ne dederis mihi, ait Sapiens. Felix eccleſia, cui nec merita ſine præſumptione, nec præſumptio abſque meritis deeſt. Habet vnde pręſumat, ſed non merita: habet merita, ſed ad promerendum, non ad pręſumendum: Ipſum non præſumere nonne promereri eſt?

Ber.ſerm.1.in Epiphan. *Eſai.9.* *Ber. in Cantica ſerm.68.* *Prouerb.30.*

Merita alia paruuli, alia adulti. Ex quibus Bernardi verbis colligimus, alia eſſe merita paruuli, ſiue cuiuſcunque tandem alterius recēs baptizati: alia adulti, poſt baptiſmum aliquandiu ſuperſtitis: Ille non habet ſua, ſed ſola Chriſti merita, & ſecundùm illa iudicabitur dignus vita æterna: adultus verò Chriſti meritis iungit ſua quoque, quæ ſi bona ſunt, pronunciabitur & ille dignus in extremo iudicio, qui poſsideat regnum patris ab æterno ſibi præparatum, iuxta merita ſua Chriſti meritis innitentia. Simul & illud perſpicuum eſt ex his Bernardi verbis, quòd non merita, ſicut nouatores contendunt, ſed pręſumptionem de meritis excludere videtur: ſicut & ille qui dixit: Quantùm detrimentum eſt non laborare, tantùm periculi de labore præſumere. Quàm frequens autem illud eſt apud Chryſoſtomum, vt ne alijs in rebus vllis, quàm in bonis operibus confidamus? Sic in Matthæum ſcribens monet, vt vnuſquiſque noſtrum nulla in re ſpem ſuam, niſi poſt Dei miſericordiam, in ſanctitate morum conſtituat. Cuius in his quoq; Commentarijs, quæ in Geneſim edidit, hæc verba ſunt: Habenda eſt ſalutis expectatio in omni virtutis operatione: & neque in appellatione ſublime ſapere, neque in cognatione ſanctorum virorum, neque in aliquo, ſed in fiducia bonorum operum: imò neque in illis multum de ſe ſentire, ſed tunc magis humilem & modeſtum eſſe oportet, cum magnas virtutum diuitias congerere poſſumus: ſic enim & ipſi collectas diuitias cuſtodiemus, & gratiam Dei nobis conciliabimus. Enimuerò propter hoc & Chriſtus diſcipulis ſuis dicebat: Cùm omnia feceritis, dicite: Serui inutiles ſumus. Igitur in omnibus inflationes & faſtus noſtros humiliemus, & diſcamus modeſti eſſe, & non extolli in bonis operibus, & ſcire maximam virtutum eſſe, in bonis operibus modeſtè atque humiliter ſe habere.

Non merita, ſed præſumptio de meritis damnatur. Fauſt.li.1. de libero arb. cap.1. Chry.hom.5.in Matt. Operum fiducia. Chry.hom.21. in Gen. *Sobrie operibus fidendum.*

Non reprehendit hic fiduciam operum Chryſoſtomus, qui ſuper eundem librū commentatus, opera multæ nobis fiducię eſſe fulcimenta ſcribit. Et iterùm: In proprijs bonis operibus cum ſuperna gratia ſpem ſalutis noſtræ habendam docet. Et in alio quodam libro: vnum duntaxat apud Chriſti tribunal patrocinium eſſe dicit operum: quo qui caruerit, aliundè nuſquàm, inquit, ſaluti locus eſt. Et rurſum. In nullo alio niſi in ſolis ſuis virtutibus poſt diuinam gratiam de ſalute cuipiam ſperandum eſt. Et in Paulum ſcribens: Oramus, inquit, vt poſt baptiſmum, etiam vitam honeſtam habeamus: Tu contrà ſtudes, vt hinc migres abſque bona vita: Quid autem refert, ſi iuſtus fias, ſed ſola fide? At nos optamus, vt & ex benefactis habeas fiduciam. Et alio quodam loco: Ingens bonum in tuis ipſius benefactis, collocare ſpem. Et mox in ſequenti homilia: Oportet in proprijs benefactis ſpem ſalutis collocare. Ante quem etiam beatus Ephrem: Nihil nobis prodeſſe poterit in illo extremo iudicij die, niſi conuerſatio ſancta & opera bona,

Chry.hom.1.in Gene. Hom.43.in Ge. Hom.11.in Ioa. Hom.20. Hom.2.in poſteriorē ad Cor.ep. Hom.3.& 4.de Lazaro. *Ephrem de extremo iudicio. cap.1.*

quæ

quæ hinc detulerimus nobiſcum . Non reprehendit igitur ſobriam operum fiduciam Chryſoſtomus: Sed ſicut ab eodem ſcriptum eſt, aut quiſquis ille fuit auctor operis imperfecti: In omni re, ex ipſa re naſcitur, quod exterminet rem: vtputa in ligno, ex ipſo ligno naſcitur vermis, qui exterminat lignum : ex veſtimento naſcitur tinea, quæ comedit veſtimentum: ex oleribus naſcitur vermis, qui olera vniuerſa corrumpit. Sic & in ſpiritualibus, ex ipſo propoſito eorum ſpirituali, accipit occaſionem inimicus, vndè eis retia texit : ita vt cùm cætera vitia tantùm in malefactis valeant, ſola ſuperbia etiam in rectè factis cauēda ſit. Præclara eſt Paulini ſententia, quod per viam qua itur ad vitam, facilius ingreditur humiliata iniquitas, quàm ſuperba iuſtitia. Nec diſsimilis eſt illa Optati: Meliora ſunt peccata cum humilitate, quàm innocentia cum ſuperbia . Scripſit ſermonem de ædificio & congruitate ſine concordia virtutum animæ Dorotheus, in quo cum lapidibus in eo ponendis, deque ligationibus nonnulla dixiſſet . Tectum eius ædificij ſiue domus charitatem eſſe dicit , coronam verò tecti , mentis humilitatem , Hæc enim eſt, inquit, quæ omnes virtutes & coronat, & conſeruat . Et quemadmodum omnis virtus ex humilitate gignitur, & cum humilitate producitur, ita virtutum omnium abſoluta perfectio humilitate completur . Superbiam igitur à nobis amoliri ſtudet his verbis Chryſoſtomus . Quod apertius etiam ab alio loco demonſtrat, dicens: Satis certus theſaurus rectè factorum obliuio . Quia ſicut aurum, veſtemque pretioſam cum in publico ponimus, plurimos ad inſidias prouocamus: ſi verò ea recondamus, atque occultamus domi, in tuto cuncta ſeruabimus, ſic ſunt etiam diuitiæ virtutum, Si eas in memoria, quaſi venales, aſsiduè portemus, armamus hoſtem, irritamus inimicum, & doloſum inuitamus ad furtum , Sin verò nemo alter id ſcieret, niſi quem nulla occulta latere poſſunt, tutiſsimo in loco pretioſa conſiſtent. Et paucis interiectis, Caueamus de nobiſmetipſis dicere gloriosè, Hoc enim nos & hominibus & Deo facit abominabiles. Et idcircò quantò maiora fecerimus bona, tantò de nobis minora dicamus, Hoc enim modo maximam, & coram Deo & coram hominibus gloriā conſequemur, nec ſolùm gloriam, quæ à Deo eſt, verumetiam mercedem retributionemque pleniſsimam . Noli ergò mercedem repoſcere, vt merearis accipere, Tu ſaluari te Dei gratia confitere, vt ſe ille tibi debitorem fateatur, nec modò pro operibus tuis, verumetiam pro hac gratia humilique ſententia. Quando enim aliqua fecerimus, habemus eum proculdubio debitorem, quando verò nihil arbitramur nos operatos, amplius etiam de tali meremur affectu, quam propter opera ipſa, quæ facimus. Minimum itaque de ſe ſenſiſſe, tam magnum eſt, quàm maximas res feciſſe, Quod ſi non adſit, nec illę poterint eſſe laudabiles, Nam nos quoque famulos habentes, tum eos maximè comprobamus, quando cùm bona gratia in omnibus obſequuti, nihil ſe grandè arbitrantur egiſſe. Itaque ſi bona tua magna vis facere, noli ea magna putare, aliter enim magna eſſe non poſſunt. Sic enim Centurio dixit: Non ſum dignus, vt intres ſub tectum meum, & propterea dignus effectus , ſupraque omnes Iudæos iure mirabilis. Sic etiam Paulus ait: Non ſum dignus vocari Apoſtolus, & omnium primus inuentus eſt. Sic & Ioannes: Non ſum, inquit, dignus ſoluere corrigiam calciamenti eius, & idcircò amicus factus eſt, & manum Chriſtus, quæ indignam ſe calciamentis eſſe ducebat, à pedum obſequio ad caput ſuum ſubleuauit. Sic etiam Petrus ait, Exi à me Domine, quia homo peccator ſum , & propterea factus eſt Eccleſiæ fundamentum. Nihil enim ſic eſt amicum Deo, quàm ſi quis ſe minimis annumeret, Hoc eſt enim caput totius Philoſophiæ atque faſtigium . Et iterùm explicans illum locum ex libro Paralipomenon , Elatum eſt cor Oziæ , Nihil, inquit , perindè gignit ſuperbiam, vt bona conſcientia, niſi aduigilemus . Vndè Chriſtus ſciens , quòd poſt benefacta nos hic morbus adoritur, dicebat diſcipulis ſuis : Cùm omnia feceritis , dicite, inutiles ſerui ſumus. Cùm enim hæc noxia beſtia parat inuadere vos, tunc, inquit, per hæc verba fores illi occludite, Neque dixit, cum omnia feceritis, inutiles eſtis, ſed, vos dicite, inutiles ſumus. Dic, ne metuas, non ex tuo iudicio fero ſententiam, Nam ſi tu teipſum dixeris inutilem, ego te vt vtilem coronabo . Et alibi: Audi quomodo Chriſtus præcipit nos obliuioni tradere bona opera . Quando hæc omnia feceritis , dicite quoniam inutiles ſerui ſumus. Ego te non facio inutilem, tu autem ſi confeſſus fueris nullitatem tuam, ego te illuſtrem faciam & coronabo. Et iterùm alio loco , Non igitur in ſuperbiam intumeſcamus, ſed dicamus nos ipſos inutiles, vt in partem vtilium tranſeamus. Si enim te laudandum eſſe dixeris, reprobus effectus es, etiamſi fueras antè laudabilis. Si verò inutilem te eſſe fatearis, factus es vtilis, etiam ſi fueras antè culpabilis. Si quidē ex peccatoribus quoque iuſtos humilitas facit: cùm tamen non ſit illud humilitas, ſed vera confeſsio. Tunc enim iuſti ſumus, ſicut dicit Hieronymus, quando nos peccatores fatemur, dicente ſancta ſcriptura. Iuſtus accuſator ſui eſt. Explicans eundem locum Fauſtus, qui non multò fuit

Hom. 43. in Mat. ope. imp.

Ex re naſci, quod rem ipſam perdat.

Ad Seuerum epiſto. 10. Optat. li. 2. Dorotheus.

Superbia in rectè factis cauenda.

Chry. hom. 3. in Nat. & 38. ad populum Antiochenum.

Humilitas in operibus adhibenda.

Matth. 8. 1. Cor. 15. Ioan. 1.

Luc. 5.

2. Para. 26. Chry. hom. 3.

Chry. hom. 3. in Mat. & 38. ad populū Antiochenum.

In hom de pœnitentia & confeſſione.

Hier. in principio ſerm. in lib. aduerſus Pela. Fauſt. li. 2. de libero arb. ca. 4.

Chry-

Chrysostomo posterior: Aduerte, inquit, quia non exclusit operis studium, sed operantis requirit obsequium: nec laborem seruitutis recusat, sed humilitatem mētis insinuat. Vitium ergò, quòd laborem imperitissimè refugiendum putas, non in opere, sed in corde consistit. Totis ergò viribus laboro, sed quicquid de superna largitate percepero, gratiæ, non industriæ deputabo. Beneficium vocabo, non pretium: donum testabor esse, non meritum: remunerationem, non retributionem.

Merita operum

Ex his Chrysostomi & Fausti locis videre licet, quemadmodum quæ Christi verba nostri temporis hæretici producunt ad extenuanda merita operum, ijs non modo non extenuari, verùm amplificari potius ea sint interpretati, modò vt quæ sequi solet in rectè factis, periculosa vitetur arrogantia. Aliud enim loquitur homo, aliud loquitur Deus. Homo dicit, Seruus sum, & seruus inutilis. Quid Dominus? Euge, inquit, serue bone & fidelis. Et, Iam non dico vos seruos, sed amicos, quin & pro seruis fratres appellat, & qui se vocant seruos inutiles, Deus appellat filios suos, atque ipsi, qui se nūc vocāt seruos inutiles, audiunt à Domino: Venite benedicti patris mei: & audiunt commemorari sua benefacta, quæ ipsi se feciſſe nesciebant. Quamobrem antè Chrysostomum rectè monuit beatus Ephrem, ne laborum tuorum fructus amittas, humilitatē cole, Hanc enim si reieceris inter eos qui frustra laborant, ipse quoque numeraberis. Neque verò solus Chrysostomus, verùmetiam æqualis eius Basilius, vsque eo non reprehendit fiduciam operum, vt disertis etiam verbis scriptum reliquerit, Mulctaris? sed diuitijs celestibus & thesauro, quem per bona opera tibi reposuisti, intende. Et alio loco, Exhibe opera, & tum demùm exige retributionem. Et alio loco. Qualis actio, talis etiam merces pro operibus debetur: Ostende prius opera, & tandem exige mercedem. Iterùm alio loco, hominem saluum fieri dicit per iustitiam operum. Et in homilia, quàm scripsit in initium Prouerbiorum: Omnes, inquit, qui viam Euangelicam incedimus, mercatores sumus per opera mandatorum nobis possessionem cœlestium comparantes. Quo sensu dictum etiam est ab Augustino: Auaritia te ad Indos misit ad deportandum aurum: ego tibi ante ostium Christum posui, à quo emeres regnum cœlorum: Et alio loco. Venale est regnum cœlorum. Dicis illi: Quantùm valet? Pretium ipsius labor est. Et ab Ambrosio: Habemus plura subsidia, quibus peccata nostra redimamus: pecuniam habes, redime peccatum tuum: non venalis est Dominus, sed tu ipse venalis es, peccatis tuis venundatus es: redime te operibus tuis, redime te pecunia tua: Vilis pecunia, sed pretiosa est misericordia: Eleemosyna, inquit, à peccato liberat. Et alibi dicit: Redemptio viri diuitiæ eius. Et in Euangelio Dominus dicit: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis. Et à Prudentio scriptum est: Merce doloris emit spem luminis & diem perennem. Et à Ioanne Chrysostomo: Pretium non appono, ne obijcias inopiam: quāti potes, tanti eme, habes denarium, eme cœlum, non quòd venale sit cœlum, sed quòd clemens est Dominus. Non habes denarium, da calicem aquę frigidæ: Inquit enim: Quicunque dederit vni ex minimis istis calicem aquæ frigidæ propter me, non perdet mercedem suam. Mercatura negotiatioq; cœlum est, atque ipsi pigritamus: Da panē, & accipe Paradisum: parua da, & magna suscipe: da corruptibilia, & incorruptibilia accipe. Et alio loco: Pro paucis iugeribus, & exiguis habitaculis non modò aurum, sed proprium quoque sanguinē frequenter impendimus: vt verò cœlum nobis emamus ipsum, ne hæc quidem, quę nostris vsibus superant, erogamus, & hoc, cùm & exiguo illud pretio emere possimus, & in perpetuum possidere, si semel emerimus. Et iterùm alio loco: Deus tibi pecuniam tradidit, vt cœlum merceris. Et in Homilijs ad populum Antiochenum: Vide quāta sit Deī misericordia, temporalem redimere mortem tibi non concesserit, sed concesserit æternam mortem. Ne breuem, inquit, emas vitam hanc, sed vitam illam æternam, illam tibi vendo, non hanc, non illudo tibi. In fragmento quoq; in euangelium Matthæi, habes nummum, compara cœlum. Et alio loco: Vt per bona opera promereamur Dominū. Et in Ioannem scribens, Nostras in pauperes erogamus facultates, vt cœlum nobis emamus: In quam sentētiam & à Gregorio Nazianzeno, sic scriptum legimus: Negociationem optimā esse, vt pauco sanguine regnum emeretur cœlorum, & gloria sempiterna pro rebus acciperetur temporarijs. Et Petrus Chrysologus, Da pauperi terram, vt accipias cœlum, Da nummum, vt accipias regnum, Da micam, vt accipias totum, Da pauperi, vt det tibi, quia quicquid pauperi dederis, tu habebis: Quod pauperi non dederis, habebit alter. Vocatur etiam ab eodem regnum cœlorum præmium iustorum. Simul etiā apud Cæsariū extat & B. Macarij homilia quædam, in qua docet, quod Christianorum status mercaturę, & fermētationi similis est. Nec dissimilia leguntur apud B. Ephrem, quamuis in eo exemplari, quod est Dilingę impressum anno proximo superiore, secus hic liber inscribitur. Nimirum, capita monitorum. Præclarè autem Chrysostomus: Eme, inquit, cœlum

Mat. 24. 25. Ioan. 15. 20. Ioan. 1.

Matth. 25.

Ephrem. in lib. de recta vitæ ratione cap. 28. Basi. in ser. de gratiarum actione. Basil. in sermo. ad diuites. Idem de spiritu sancto ad Amphi. cap. 24. Au in serm. de verb. Apostol. serm. 22. In Psal. 93. Amb. de Helia & ieiunio c. 20 Rom. 7. Tob. 4.

Prudentius vbi scribit de S. Cypriano. Chr. hom. 9. de pœnitentia. Matt. 10.

Chry. hom. 78. in Mat. Chry. hom. 36. Hom. 10. Hom. 26. Hom. 38. Nazianzenus in oratione de baptismo. Sermo. 8.

Macar. ho. 24. Chry. hom. 8. De compunctione cordis lib. 1. cap. 8.

lum,non quòd venale sit cœlum, sed quòd clemens sit Dominus: Quis enim nescit,quòd non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam? quodque nostris operibus,quatenus nostra tantùm sunt,ea comparari non possit? verùm tanta est Dei clementia,vt quę per se digna non sunt,ea intercedente filij sui sanguine,quo respersa sunt, pro dignis habeat,quibus regni cœlestis præmium largiatur.

Cæterùm numisma nostrum charitas est,quæ pretium imponit actibus nostris : Per quam,sicut à Ioanne Gerſone scriptum legimus,non ex illorum dignitate,sed ex dignissima seu dignatissima condescentione Dei, mereamur cum eodem de regno cœlorum, cum fœnore multo. Et quamuis omnia,quę damus,sint de suo,& suscepimus ea de manu sua,& ita dare propriè nequimus,quid pro quo nihilominus ipse totus desyderabilis acceptat bona nostra valore huiusmodi numismatis, tanquàm nostra essent appropriatè,& nõ sua: reddit quoque absque vlla commutatione ciuili,sed emptione gratuita,vinum cumpunctionis,lac deuotionis,& imo & seipsum,& regnum cœlorũ. De hoc numismate charitatis ita scribit vetutissimus auctor, Origenis præceptor, Clemens presbyter Alexandrinus: Ne si Pactolum quidem,qui totus aureo,vt est in fabulis,fluit fluẽto,quis dederit,pro salute iustum pretium numerauerit. Ne vos ergo laborasse pigeat: licet vobis, si velitis, pretiosissimam salutem emere proprio thesauro, charitate & fide vitæ? quod quidem est iustum pretium. Iustum pretium salutis esse dicit Clemens charitatem.

Numisma nostrum charitas est.

Gerso. de vita spirituali animæ, lectione 3.

Clem. in oratione exhortatoria ad gentes.

Charitas iustum pretium.

Cùm autem dicit Ioannes Gerson,numisma nostrum esse charitatem, cumq; multis ante seculis iustum salutis nostræ pretium eandem charitatem vocat Clemens Alexandrinus,non ita accipi oportet,quasi sola charitate,non autem simul operibus ex illa procedentibus regnum cœlorum nobis comparemus. Cæterum quemadmodum vis comburendi penes ignem quidem est omnis,non tamen effectus ipse combustionis,qui penes ignem est & materiam lignorum,sic habere se videtur charitas,tanquã ignis,quæ radix est merendi,opera verò ex illa procedentia,sunt tanquàm ligna. De quibus & ipsum etiam Augustinum,qui præcipuus gratiæ fuit prædicator,ita differentem audiamus, Nemo,inquit,habitabit in terra viuentium,nisi per opera sua,nemo glorietur se habitaturum ibi,si dicit se seruum Dei,& opera non habet: Non enim habitabunt, nisi filij, Filij tui te deducant ad terram promissionis,terram viuentium,& non morientium. Præcedant filij tui,præcedant te opera tua. Quales filios præmiseris,talis & sequeris. Et Angelomus. Opera iustiæ quorum merito ad regnum cœleste peruenitur, rectè per ostia, per quę in sancta sanctorum pontifex ingrediebatur, possent typicè demonstrari. Audacius autem aliquantò Hieronymus: Dicerem, inquit, vobis quia vado & pręparabo vobis locum, si non mansiones multæ essent apud patrem, hoc est, si non vnusquisque mansionem sibi non ex largitate Dei, sed ex proprijs operibus præpararet, & ideo non est meum parare, sed vestrum, quia & Iudæ nihil profuit paratus locus, quem suo vicio perdidit. Et paulò pòst. Paratæ, inquit, sunt in cœlo diuersæ & plurimæ mansiones,plurimis diuersisque virtutibus, quas non personæ accipiunt, sed opera. Libro. 2. contra Iouinianum. Et iterùm alio quodam loco Augustinus: Nihil te adiuuabit,quod hic non feceris. Vnumquemque opera sua iuuabunt,aut opera sua pressura sunt. Et sermone 25. Da petenti,vt possis accipere, Tribue pauperi, si non vis flammis exuri, Da in terra Christo,vt tibi reddat in cœlo. Et in Psalmum 49. Quid tam vile,quid tam terrenum,quàm frangere panem esurienti. Tanti valet regnum cœlorum. Et paucis interiectis: Tantùm emit vidua duobus minutis, quantùm Petrus relinquens retia, quantùm emit Zachæus dando dimidium patrimonium. Regnum Dei tanti valet, quantùm habueris. Et in Psalmum 110. Quid potentius, inquit,quàm vt regnum cœlorum non solùm Zachæus emat dimidio rerum suarum,sed & vidua duobus minutis: & tandem vterque possideat? Quid potentius, quàm vt idem regnum & thesauris diuiti, & calice aquæ frigidæ pauperi valeat? Qui etiam enarrans illud ex Euangelio: Qui dederit calicem aquæ frigidæ &c. Regnum cœlorum, inquit, venale proposuit, & pretium eius calicem aquæ frigidę esse voluit. Et æqualis eius Paulinus: Salubriter, inquit, præsentium onerum decoctione feciſti fragilis substantiæ pretio, cœlum Christumque mercatus. Et Bernardus: Regnum, inquit, cœlorum paupertate quidem emitur, sed in passione pro Christo absque omni dilatione percipitur. Idem in sententijs: Regnum cœlorum alij violenter rapiunt, vt pauperes spiritu: alij mercantur, vt illi qui faciunt amicos de mammone iniquitatis. Scripsit ante mille & amplius annos, libros quatuor contra auaritiam, quibus magna quadam orationis vehementia mortales ad impartiendam eleëmosynam accendit, Saluianus Episcopus Massilienſis, vbi inter cætera sic loquitur: Si opes non damus ob peccatorum redemptionem, demus saltem ad emendam

In libro Regũ 3. Cap. 6.

Aug. in Psa. 101.

Ser. 21. de verbis Domini.

Aug. in lib. 50. homiliarum hom. 13. Epi. 6. ad Seuerum.

Bern. serm. 1. de omnibus sanctis.

dam beatitudinem: si non damus, ne damnemur, demus saltem vt muneremur: si non habent sancti quæ redimant, habent tamen quæ emant. Atque hæc quidem secundo libro. In eo autem qui præcesit: Neque homo, inquit, Deo præstat beneficium, in his quę dederit, sed Deus in his homini, quæ acceperit, quia etiam quod homo habet, Dei ac domini sui munus est: ac per hoc in his, quæ offeruntur ab homine, homo non suum reddit, Dominus suum recipit. Itaque cum offert Deo quisquam facultates suas, non offerat quasi præsumptione donantis, sed quasi humilitate soluentis: nec absoluere se peccata sua credat, sed abluere: nec offerat cum redemptionis fiducia, sed cum supplicationis officio: nec quasi totum debitum reddens, sed quasi vel paruum de magno reddere cupiens, quia etiam si tradat quod habet pro modo rerum, non reddit quod debet pro magnitudine peccatorum.

Spei definitio. Lib. 3. sentent. dist. 26.

Videmus igitur, quod non fiduciam omnem operum prorsus excludendam, sed arrogantiam repellendam, quæ sequi solet in rectè factis, veteres existimauerunt, qui meritis operum plurimum tribuisse videntur. Quamobrem immeritò reprehenditur à quibusdam Petrus Lombardus, qui dixerit alicubi, Spes certa est expectatio futuræ beatitudinis, veniens ex gratia & meritis præcedentibus. Sine meritis enim sperare, non spes, sed præsumptio dici potest. Quæ tamen spei definitio, non Petri Lombardi, sed Haymonis est, qui Petrum quadringentis & amplius annis præcesit, vir minimè vulgari doctrina præditus. Ante quem etiam his verbis ab Augustino scriptum legimus. Ille sperat, qui bonam conscientiam gerit, quem verò pungit mala conscientia, retrahit se à spe, & non sibi sperat, nisi damnationem. Vt ergo speret regnum, habeat bonam conscientiam, & vt habeat bonam conscientiam, credat & operetur. Quia quod credit, fidei est, quod operatur, charitatis est. Item alio loco: Curramus dum lucem habemus, nec prætereuntia salutis tempora negligamus. Hinc extinguamus mortem moriendo peccatis: hic vitam vita meritis comparemus. Quæ verba etiam apud Eusebium Emissenum reperiuntur, Qui dicit etiam alibi Iusti resurrecturi sunt vt percipiant, quæ meruerunt. Sed ante Augustinum Hilarius, enarrans illud ex Psalmo: Feci iudicium & iustitiã, non tradas me nocentibus me. Fecit, inquit, placentia Deo opera, & quia fecit ne nocentibus se tradatur, orat: opus merẽdi antefertur, & dehinc meriti prẽmium postulatur: fit enim primũ quòd placeat, & tum dignatio eius, cui per opera placetur oratur. Idem in Matthæum scribens: Diuinæ bonitatis præmium atq; honos, prẽsentis, inquit, vitę operibus est merendus: atq; ita per hanc spiritus humilitatem, qua à Deo nobis meminerimus & indulta omnia, & deinceps potiora speranda, regnum cœlorũ erit nostrum. Et in eo qui proximè sequitur, Canone: Regnũ, inquit, Dei, vitę nostrę stipendijs quæramus. Et iterùm: De nostro est beata illa æternitas promerenda. Et iterùm enarrans parabolã de thesauro absconso: Per similitudinem, inquit, thesauri in agro spei nostrę opes intra se positas ostendit, quia Deus in homine sit repertus: in cuius pretium omnes seculi vendendæ sunt facultates, vt vestitu, cibo, potuq; indigentium æternas cœlestis thesauri diuitias cõparemus. Et ante vtrumq; Cyrillus. Poterit sanè aliquis etiam per pecunias iustificari. Esuriui, inquit, & dedistis mihi manducare, Omnino id per pecunias. Et vis nosse, quod bona, opes, possint esse ostium regni cœlorũ? Vende omnia quę habes, inquit, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlis. Et Paulinus: Placet, inquit, Deo talis iniuria, vt vim regno ipsius inferamus, bonis operibus cœli claustra frangentes. Ad eundem modum Ioannes Chrysostomus, aut quisquis fuit auctor operis imperfecti: Sicut oleum, inquit, accendit lumen lucernæ, ita & bona opera excitant fidem cordis, & dant cõfidentiam animæ apud Deum orandi. Et alio loco. Non potest in Deum sperare, nisi qui aliqua bona opera facit: Sed & Ambrosius. Opus est, inquit, vt crescat in nobis fiducia bonis actibus parata. Et Gregorius Nissenus. Primum per opera fiduciã sumamus. Hieronymus, Sicut impietas magni Dei reformidat aduentum, ita secura de opere suo & de fide illum pietas prẽstolatur.

Aug. in præfatione. Psa. 38.

Euseb. Emis. hom. 3. Epiph. Hõ. 2. de Symb.

Psal. 118.

Hilarius Canone 4.

Canone 6.

Canone 13.

Cyril. Catechesi 8.

Iustificari per pecunias.

In epist. de Gazophilatio. Chry. Hom. 15. Hom. 52. in 25. cap. Matth. Greg. Niss. li. de oratione dominica in illud: Et dimitte nobis. Hier. in cap. 2. Epist. ad Titũ.

Basilius episcopus Seleucię Isaurię, in oratione de transfiguratione domini, post factam extremi iudicij mentionem: Huius, inquit, terrorem reputantes mores mutemus, ante id tempus bonis actionibus fiduciam comparemus, & ante tempus iudicij meditemur defensionem. Et beatus Ephrem: Beatus & felix est, quem in extremo iudicio opera bona comitantur, illisque operibus fretus eandem confidentiam habebit cum Martyribus. Itaque non Petrum Lombardum, sed Haymonem, sed Augustinum, sed Ambrosium, sed Hilarium, sed Cyrillum Hierosolymitanum, sed Chrysostomum, sed Basilium, sed B. Ephrem, sed Paulinum, sed reliquum orthodoxorum scriptorum chorum omnem reprehendunt, qui spei definitionem hanc reprehendunt.

In ser. de laude Martyrij.

Quod

Quod præceptum charitatis, quæ est iustitia nostra, in hac vita expleri potest.

CAPVT LXXIIII.

HActenus veterum orthodoxorum testimonijs demonstratum à nobis est, quòd Dei quidem iustitia, sed non ea qua ipse iustus est, verùm qua nos iustos facit, quodque non sola iustitię Christi imputatione, sed verè, & realiter inhærente nobis iustitia iusti sumus, quę quidem iustitia nostra charitas est & dilectio, quam solã præcepisse nobis Christus videtur, ita vt omnia mandata sint vnum charitatis mandatum, Hinc pendet vniuersa lex & Prophetę. Ac hoc vno præcepto dilectionis impleto, vniuersam omninò iustitiam impleri, scribit Augustinus, qui præceptum etiam dilectionis, vocat præceptum iustitię: Cæterùm sunt, qui negant, in hac vita mandatum hoc expleri posse. Quod qui non dubitant affirmare, quid aliud quàm impossibilia Deum pręcepisse blasphemant? Nos verò Christo potius credamus dicenti: Omnia possibilia sunt credenti. Et cum Paulo quisque nostrum glorietur, dicens: Omnia possum in eo, qui me confortat Christo. Incredulis, dubium non est, quin ea, quæ Christus præcepit, factu sint impossibilia: Cæterùm qui fidem habemus in Christum, qui regenerati Spiritum sanctum accepimus, qui adiuuat infirmitatem nostram: dicere, quòd nihilominus expleri Christi præcepta non possumus, quid fuerit aliud quàm Spiritum sanctũ imbecillitatis arguere? quam virtuti passionis & mortis Christi detrahere? quasi parum efficax ea fuerit ad promerendũ nobis vt possimus? Siquidem hoc nobis præstat redemptio ex captiuitatis iugo erutis: quemadmodum à Leone magno scriptum esse iam ante commemorauimus, vt eam sequi posit imitatio. Quamobrem rectè scriptum est à Dorotheo, fides vt à maioribus ac senioribus nostris accepimus, ea comprimit semper & amouet, quę poterunt esse impedimento, & liberam nobis reddit ac facilem operandi viam, quę nos ad perfectam hanc qua de agitur mortificationem adducit.

Mat. 22.
Aug. de spiritu & litera ca. 36
Charitatis mandatum an impleatur.
Mar. 9.
Philip. 4.
Rom. 8.
Leo serm. 2. de resur.
Ber. Serm. 1. de obedientia & submissione.

Præclarè Basilius: Non hoc nobis precepisset bonus ac iustus dominus, nisi simul & vires perficiendi dedisset. Sanctus Marcus Eremita rectè docet, statim à baptismo donari Spiritum sanctum firmiter credentibus, infidelibus autem aut malè credentibus ac non baptizatis non conferri. Et paucis interiectis: A baptismo per Christi beneficentiam plena gratia Dei nobis donata est ad implenda cuncta mandata. Quod reliquum est, quicunque mysticè illam accepit, non tamen facto implet mandata, pro modo defectus torquetur à peccato: quod quidem Adamo non est imputandum, sed negligenti, eo quod consecutus facultatem operandi, opus non peregit. Nec minus præclarè Eusebius Emissenus: Non nimis arduum iudicetur, vt diuina quisque præsumat exempla sectari. Propter hoc Deus homo factus est, vt homo Deum posit imitari.

Marcus Eremi. de baptismo.
Euseb. in serm. ex hortatorio contra diuersã vitia.

Testatur hoc Augustinus quoque, iustitię perfectionem etiam in hac vita esse posse lem: quia omnia possibilia sunt Deo: siue quę facit sola sua voluntate, siue quę cooperantibus creaturæ suæ voluntatibus à se fieri posse constituit.

Aug. de spiritu & litera cap. 5.

Quanquàm illud intereà fateri necesse est, quoddam esse dilectionis genus, quod in hac vita non potest expleri: Verùm non est ita crudelis Deus, vt exigat à nobis quod præstare nequimus: facile in eo acquiescit, si quod facultas nostra fert, faciamus. Est quædam perfectio viæ, est alia perfectio patriæ: Cuius duplicis perfectionis Ambrosius quoque meminit in his libris, quos de officij inscripsit: & eum sequutus Augustinus in libris de doctrina Christiana. Non requirit à nobis Deus in his diebus peregrinationis vitæ nostræ paruis & malis, eam iustitiæ siue charitatis perfectionem, quam habent spiritus beatorum in cœlesti patria degentium, vbi est Ecclesia illa gloriosa, de qua Paulus meminit, sine macula & ruga. Nos quo ad corpus hoc, quod corrumpitur, aggrauat animam, & terrena habitatio deprimit sensus nostros multa cogitantes, non possumus ab officij religione quandoque non declinare, quin sæpè potius in multis offendimus omnes: atque ideò necesse habemus quotidiè dicere, sicut nos magister noster docuit: Dimitte nobis debita nostra. Nam si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, ipsi non seducimus, & veritas in nobis non est. Quamobrem sicut ab Augustino scriptum legimus, etiam perfecta nostra iustitia, imperfecta est: præcipuè, si vel cum Dei, vel cum hominis Christi, vel cum spirituum beatorum in cœlesti patria commorantium iustitia comparetur: Neque tamen propterea iusti non sumus, quòd peccato non caremus. Nullus sanctus & iustus caret peccato, dicit Augustinus: nec tamen ex hoc desinit esse iustus: & sanctus, cum affectu teneat sanctitatem. Siquidem diligentibus Deum, omnia cooperantur in bonum. Vsque adeò prorsus omnia, quemadmodum idem scribit Augustinus, vt etiam si qui horũ deuiẽt & exorbitent,

Perfectio duplex. Am. li. 1. ca. 48. & lib. 3. cap. 2. Au. li. 1 ca. 39. & de spiritu et litera vltimo.
Gene. 47.
Ephes. 5.
Sapien. 9.
Iacob. 3.
Matt. 6.
1. Ioan. 1.
Aug. de peccat. mer. & remiss. lib. 2. cap. 13.
Aug. de Eccles. dogmat. cap. 86.
Rom. 8.
Au. de gra. & correct. cap. 9.

hoc ipsum eis faciat proficere in bonum: quia humiliores redeũt atq; doctiores: Discũt enim, quòd in ipsa vita iusti cum tremore debeant exultare, non sibi arrogando tanquã de sua virtute fiduciam permanendi, nec dicendo in abundãtia sua nõ mouebor in æternum: propter quod eis dicitur: Seruite Domino in timore, & exultate ei cũ tremore: ne quando irascatur Dominus: & pereatis de via iusta. Neq; enim ait: Et ne veniatis ad viã iustam, sed ne pereatis, inquit, de via iusta: quid ostendens, nisi eos esse commonitos, qui iam ambulant in via iusta, vt in timore Deo seruiant? id est, non altũ sapiant, sed timeãt.

Psal.29. *Psalm.2.* *Rom.11.*

Non ergo statim iustus esse desinit, si quis paululum de recto curriculo deflexerit. Sicut de Ezechia scribit Hieronymus: Non ex eo quòd parua peccauit, iustitię nomen amittit: Sed ex eo quod multa bona fecit, iusti vocabulũ possidet: Septies in die cadit iustus dicit scriptura. Iustum vocat etiã, cùm ceciderit, Cùm ceciderit, inquit, iustus, non collidetur: quia Dominus supponit manũ suam. Præclarè Hieronymus: Si cadit, quomodo iustus? si iustus, quomodo cadit? Sed iusti vocabulum, inquit, non amittit, qui per pœnitentiam semper resurgit. Ad eundem modũ Theonas quoq; referente Cassiano: Quid enim aliud est, inquit, cadere quàm peccare? & tamen cùm dicatur septies cadere, nihilominus pronunciatur iustus: nec iustitiæ eius præiudicat lapsus fragilitatis humanę. Vbi posteaquàm quædam interposuit de eo, quantum interssit inter sancti & hominis peccatoris lapsum: subiungit ad extremum: Nec enim sanctus esse desinit post ruinã, qui cùm se fiducia operum suorum iustificari non posse cognoscat, & à tantis peccatorum nexibus credat sola Domini gratia liberandum, cum Apostolo proclamare non desinit, Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum. Gregorius quoque Iustorum casus, quodammodo status eorum est: quia aliquando permittuntur cadere, vt semper valeant fortius stare: permittuntur vt in malis corruant, de summa virtutum dona per elationem perdant: Hi profectò, & si verba Domini quandoque non implent, à Domino non recedunt: quia ad tempus relinquuntur, vt æternaliter teneantur, & in modico desipiunt, sed post modicum resipiscunt. Non igitur omni prorsus iustitia vacui statim sumus, etiam cùm in leuiora peccata prolapsi sumus, modò ne capitalis alicuius criminis affines simus. Quòd si nec illud fortassis effugerimus, modò lapsi per pœnitentiam resurgamus, non ideò statim iusti nomen amittimus, & erit iustitia nostra, si præsertim nullius fuerimus rei criminis capitalis, in suo nihilominus genere perfecta, etiam si collata cum iustitia spirituum beatorum, valdè futura sit imperfecta, cum Dei verò iustitia comparata, mera erit iniustitia, Quod ab Hieronymo quoque contra Pelagianos scribente videre licet annotatum. Vidit hoc ille Propheta, qui dixit, Iudica me Domine secundùm iustitiam meam. Cùm enim intelligeret esse iustitiam Dei, quæ mentem omnem excedit, quam tantum abest, vt vlla creatura possit exequare, vt non modò non imitando, verùm ne cogitando quidem, vim eius comprehendere queat, Esse deinde iustitiam spirituum beatorum, siue ij sint Angeli, siue ex hominum piorum cœtu in sedes beatorum recepti, ad quam & ipsam nulli mortalium ita accedere liceret, vt eam assecutus iudicari possit, noluit neque secundùm priorem illam, neque secundùm posteriorem hanc iudicari, Sed iudica, inquit, me secundùm iustitiam meam, hoc est, secundùm eam iustitiam, quam humana natura per Dei gratiam adiuta, potest apprehendere. Addit deinde. Et secundùm innocentiam meam super me. Innocentiam interpretatur Basilius, Psalmum hunc enarrans, simplicitatem, in experientiam, & ignorantiam eorum, quæ necessaria sunt cognitu, sicut in prouerbijs dicitur, Innocens omni verbo credit. Quoniam itaque nos mortales per ignorantiam & inexperientiam nostram in multis offendimus, rogat Propheta Deum super innocentia veniam, Iudica me, inquit, secundùm iustitiam meam, & secundũ innocentiam meam in me existentem, id est, secundùm iustitiam humanę fragilitatis, & secundùm morum meorum simplicitatem, Quasi diceret, Scio me parum esse consyderatum, neque satis in mundi negotio circumspectum: Quamobrem noli me iudicare secundùm iustitiam tuam, hoc est, qua tu iustus es, Nam si secundùm illam iudicaueris, actum est de me, siquidem omnis humana iustitia, cum tua comparata, mera est iniustitia. Sed neq; iudica me secundũ iustitiam spirituum beatorum, nam & hanc, quo ad corpus hoc mortis circumfert, humana fragilitas assequi non potest, sed iudica me secundùm iustitiam imbecillitatis & ignorantiæ humanę, quæ non potest ab omni prolapsione prorsus esse libera, ita vt sępè cadere, sæpè etiam resurgere necesse habeamus. Sic ferè locum hunc Psalmi Basilius interpretatur. Cum dixisset Dorotheus aliquando. Quantò quis Deo proprius adhæret, quod se tantò magis peccatorem agnoscere. Quidam ex illustribus viris Gazensibus audiens, admiratione quadam & stupore affectus. Quomodo fieri hoc potest inquit? Dorotheus vero. Dic mihi obsecro

Hie.li.2. aduersus Pelagianos. *Prouer.24.* *Psalm.36.* *Hie.in epist. ad Rusticum.* *Hiere.in Amos cap.2.* *Cass. collatione 22.cap.13.* *Rom.7.* *Gre.li.6.ca.2. in.1.Reg.* *Iustos permittit cadere Deus.* *Leuiora peccata nõ auferunt nobis iustitiam* *Lib.1.* *Psal.7.* *Iustitia hominis.* *Psalm.7.* *Innocẽtia apud Dauidem quid.* *Psal.7.* *Prouer.14.* *Doro.Serm.1.*

præ-

prȩclare Domine, quem locum habes in tua ciuitate? Ille verò respondit: Magnum quidem & principem locum teneo in ciuitate mea. Dico illi: Si fortè Cæsaream iueris, quem ibi locum obtinebis? Viliorem, inquit, atque peiorem omnibus qui illic degunt. Tum ego: Si verò, inquam, Antiochiam perrexeris, quem ibi te faceres? Cui ille: Vt rusticum certè me haberem & semipaganũ. Quod si ad regiam ciuitatem, inquam, perrexeris Constantinopolim, quem te ibi putares? Certè, inquit, vt pauperem & mendicum me existimarem. Tum ego illi: Ecce, inquam, ita se habent Sancti viri, quantò propius & vicinius ad Deum accedunt, tantò se viliores aspiciunt & peccatis magis onustos. Cùm Abraham videre Dominum meruisset, terram se vocauit & cinerem. Esaias autem dixit. Miser ego & polutus sum.

Dicitur itaque iustus in hac peregrinatione, non qui comprehendit illam patriȩ iustitiam, quæ verè perfecta est: sed qui quo maximè potest studio contendit & elaborat, vt ad eam quàm proximè accedat. Quemadmodum in libro de perfectione iustitiæ pluribus verbis docet Augustinus: Qui negat etiam alio loco, iustum impedire peccata quædam venialia, sine quibus hæc vita non ducitur, quo minus ad vitam ȩternam peruenire queat. *Iustus in viȩ quis.* *Aug. de spiritu & litera ca. 28.*

Est igitur perfecta iustitia, hoc est, perfecta charitas etiam in hac vita: sed eo perfectionis genere, quod in hac via requiritur. Quam verò perfectionem in cœlesti patria nos consequuturos esse speramus, eam in hac peregrinatione nostra Deus à nobis exigere nõ videtur, est quidem eadem numero viæ charitas, quæ patriȩ: sicut idem numero est homo, qui cùm puer fuerit, factus est posteà vir: neque alius est factus vir, quàm fuit puer: Sic & nos in hac vita degentes paruuli sumus, loquimur vt paruuli, sapimus vt paruuli, cogitamus vt paruuli, diligimus vt paruuli: quando autem facti fuerimus viri, tunc euacuabimus ea, quȩ erãt paruulorũ, & perficietur in nobis, quȩ fuit in hac vita degẽtibus inchoata charitas. Quamobrẽ nihil impossibile pȩcipitur, cùm ex toto corde nostro diligere Deum iubemur: quandoquidem & Propheta dicit: In toto corde exquisiui te, ne repellas me à mandatis tuis: Et Ezechias rex: Memento, inquit, quomodo ambulauerim coram te in corde perfecto. Sic Salomonem quoque dixisse legimus: Domine Deus, qui custodis pactum & misericordiam seruis tuis, qui ambulant coram te in toto corde suo. Si tales nulli sunt, pro quibus orat Salomon? aut nunquid mentitos esse dicimus Dauidem & Ezechiam reges, qui se exquisiuisse Dominum in toto corde, & ambulasse in corde perfecto gloriantur? *Dauid, Ezechias & alij dilexerit Deum ex toto corde. Psal. 118. Esai. 38. 3. Reg. 8.*

Quamobrem in hoc præcepto, quo iubemur diligere Deum ex toto corde nostro, & ex tota anima nostra, est quiddam, quod à nobis rectè perfici potest, etiam in hac via: est aliud, quod non potest, nisi cùm ad patriam cœlestem illam Ierusalem peruenerimus. Nam si quis ita verba hæc accipiat, vt illis præcipi putet, sic Deum vt diligamus & colamus, sic in eo spem & fiduciam nostram omnem collocatam habeamus, vt ne partem vllam cultus & amoris illi soli debiti, in alienos & factitios deos impendamus: quis est, qui non videat hoc nullo negocio ab homine Christiano præstari posse? Atque hunc esse verborum horum sensum, præter alia multa scripturæ loca, vel ex hoc vno satis collegi potest, vbi Samuel populum Israëliticum hortatus fuisse legitur his verbis: Si in toto corde vestro reuertimini ad Dominum, auferte deos alienos de medio vestri. *Ex toto corde. Præceptum charitatis quatenus possibile.* *1. Reg. 7.*

Tunc igitur ex toto corde Deum diligimus, cùm nullam cultus illi debiti partem idolis tribuimus, neque nobis præter vnum Deum alium constituimus vllum, nec in alio quoquam spem nostram defixam habemus. Et hoc esse, quod à nobis hoc prȩcepto Deus exigit, vel ex eo Deuteronomij capite, quod proximè præcesserit, liquere potest, vbi prohibet Deus, ne faciamus nobis Deos alienos, ne adoremus, neúe colamus sculptilia, sed solum illum adoremus, soli illi seruiamus: quod credenti præstare non modò non impossibile, verùm ne difficile quidem esse, quis est qui non intelligat? Cæterùm si quid amplius etiam exigatur hoc præcepto, nimirùm summus amor Dei comparatione rerum cæterarum: vt is diligat Deum ex toto corde, anima & viribus, qui illum anteponat omnibus rebus conditis, etiam vitæ & morti: si casus inciderit, vt aut sit offendendus Deus, aut mors oppetenda: ne sic quidem adhuc impossibile præcipitur aliquid, cùm quod à tot myriadibus martyrum factum esse legimus, fieri adhuc à credentibus & amantibus Deum possit. *Deum ex toto corde quando diligimus.* *Quatenus idem præceptum impossibile. Psal. 30. 1. Cor. 6. Psal. 72.*

Quòd si verò quis hunc esse verborũ horum sensum velit, vt prȩcipi nobis existimet, quo sic amore diuino inebriemur, vt obliti nostri, factiq; nobis ipsis tanquã vas perditũ, toti pergamus in Deum, & inhærentes Deo, vnus cum eo spiritus efficiamur, vt cùm Propheta dicere nobis liceat: Defecit caro mea & cor meum, Deus cordis mei, & pars mea

Deus in æternũ: hoc verò quin arduũ sit & difficilè, negari nõ potest. Te enim quodammodo perdere, tanquã qui nõ sis, & omninò non sentire teipsum, & à temetipso exinaniri, & penè annulari, cœlestis, inquit Bernardus, cõuersationis, nõ humanę res est affectiõis: Videtur enim id esse hominẽ exuere, & Deum induere. Nam quẽadmodum exigua aquę gutta, multo vino infusa, deficere in se tota videtur, dum vini & saporem induit, & colorem: quemadmodum ferrum ignitum & candens, igni simillimum fit, prĩstina propriaque forma exuta: quemadmodum solis luce perfusus aër, in eãdem transformatur luminis claritatem, adeò vt non tàm illuminatus, quàm ipsum lumen esse videatur. Sic in eiusmodi hominibus, humanam affectionem, quodam ineffabili modo necesse est à semetipsa liquescere, atque in Dei penitus transfundi voluntatem: Alioquĩ quomodo omnia in omnibus erit Deus, si in homine de homine quicquam supererit? Quamobrem fateri necesse est, cum primis id esse magni negocij. Neque tamen propterea vel semel in vita præstari non potest. Nisi fortè non fuit ab illo præstitum, qui posteaquàm se Christo confixum esse cruci dixerat, exclamauit: Viuo autem iam non ego, viuit autem in me Christus: Qui propter Christum omnia detrimentum fecit, & arbitratus est vt stercora, vt eum lucrifaceret: qui tanto in eum amore ferebatur, vt desiderium haberet dissolui, & esse cum Christo: Mihi enim, inquit, viuere Christus est, & mori lucrum: qui denique quasi numine correptus, & totus igne diuini flagrans amoris, in has tandem voces prorupit: Quis ergo nos separabit à charitate Christi? tribulatio, an angustia? an fames? an nuditas? an periculum? an persequutio? an gladius? Certus sum, quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu Domino nostro. Nunquid aliquid huic defuit ad iustitię charitatisq; perfectionem, quæ à mortalibus in hac lachrymarum valle peregrinantibus, vel maxima requiri potest? Certè Clemens Alexandrinus, cùm dixisset Paulus, Viuo autem iam non ego, viuit autem in me Christus, hoc eum dicere voluisse scribit: quòd cùm esset in carne, sic viueret, vt in cœlo versari videretur, cœlestemq; vitam in terris adhuc degens repræsentaret. Qua in re ne cę teri quidem Apostoli multò videntur inferiores fuisse, quorum etiam sectatoribus hoc testimonium tribuit Philo Iudæus, quod vsque eo fuerunt diuinarum rerum contemplationi dediti, vt abiecisse curam carnis omnem, ac reficiendi etiã corpusculi per continuos dies aliquot obliti prorsus esse viderentur: vix vt quandoq; sexto aut septimo die cibum caperent. Et quidem ita eos decebat, quos Christus lumina mundi constituerat, quique vniuersum orbem diuinæ sapientię sale condire debebant. Neque verò ipsi soli fuere diuinitatis contemplatores: sed quos in fide Christi instituerant, eos quoque spiritualium donorum speculatores esse cupiebant. Tales etiam suo tempore fuisse monachos narrat Chrysostomus, qui carnis illecebras respuentes, ab omni studio mundanarum rerum auersi, suos amores in cœlestibus optandis, ac in illa cum Deo gratia coniunctioneq; ponentes, nullis vel carnis desiderijs, vel quarumcumq; aliarum affectionum motibus perturbarentur, quę ex mundanis curis excitari solent: sed cœlestium vitam in terra & in fragili adhuc corpore repræsentantes, ad iustitiæ diuinæ similitudinem quàm proximè accederent. Tales nullo vnquàm seculo defuisse, ac ne nunc quidem deesse credendum est.

Verùm hic dixerit aliquis: Si tantam iustitiæ perfectionem Paulo tribuis, cur ergo queritur ille, quòd videat aliam legem in membris suis repugnantem legi mentis suæ, & captiuantem se in lege peccati, quæ est in membris suis? Cur se vocat infelicem, & liberari cupit de corpore mortis huius? Cur alio loco negat se iam accepisse, aut se iam perfectum esse, sed se sequi tantum dicit, si quo modo comprehendat? Quod ad priorem Pauli locum attinet, quid si veteres Orthodoxi complures negent illic eum loquĩ de se, sed sub sua persona de quouis homine, qui victus à concupiscentia, iam seruiat peccatis? Nec enim Apostolus, cùm hęc loqueretur, per legem erat mortuus, nec illi mandatum inuentum est ad mortem, qui legis fuit obseruantissimus: neque carnalis erat: neque venundatus sub peccato, neque malum, quod non volebat, faciebat, neque erat infelix, vt optaret à corpore mortis liberari, per quod cogebatur facere quod nollet, verum docendi gratia, peccatoris in se personam recepit, vt ostenderet à peccatis neminem posse fieri liberum, nisi per gratiam Euangelij. Quid si ijdem veteres non de peccato originis, quod omnes contraximus, sed de consuetudine peccandi, qua deprauatur hominis & ratio & voluntas, verba hæc Pauli interpretantur? aut si quem locum tribuunt peccato naturæ, maximam certè portionem adscribunt assuetudini vitiorum, quam in Paulo fuisse, dici verè non potest: Verùm demus hoc istis, vt à qua sententia nõ abhor-

Bern. in lib. de diligen. Deo.

1. Cor. 15. Coloss. 3. Charitatẽ perfectam habuit Paulus. Galat. 2. Philip. 3.

Philip. 1.

Rom. 8.

Clem. lib. 4. Stromatum. Apostoli diuinarum rerum contemplationi dediti.

Phil. in lib. de vita contemp. siue de supplicibus.

Monachi olim quales. Chry. in ho. 70. & 71. in Mat.

Rom. 7.

Philip. 3. Infelix ego, etc. sub persona peccatoris, non sua loquitur Paulus.

abhorruit Augustinus, sub sua persona Paulus dixisse credatur: Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ: non ideò tamen ab ea perfectione iustitiæ, siue charitatis, remotus fuisse putandus est, quę à nobis in hoc fragili corpore nostro exigitur: quæ certè tanta non exigitur, vt perpetuò simus in solius Dei contemplatione defixi: nihil vt præterea cogitemus vnquàm, nullam vt carnis nostræ, nullam amicorum nostrorum, nullam rerum ad vitam hanc sustentandam pertinentium curam habeamus, nulla rei cuiusquam cupiditate seu desiderio tangamur. Nam etsi dictum est: Non concupisces: quemadmodum tamen intelligi dictum hoc oporteat, docet nos Paulus dicens: Non regnet peccatũ in vestro mortali corpore, vt obediatis concupiscentijs eius. Docet & Sapiens, cùm ait: Post concupiscentias tuas, non eas. Non concupiscere, non est nostræ fragilitatis, qui dum sumus in isto corpore, peregrinamur à domino, sed eorum est, qui cœlesti iam patria potiri, præsentis eius aspectu fruuntur, in quem angeli prospicere desiderant. Cæterum non ire post concupiscentias, non obedire concupiscentijs, nostrum est, & à nobis præstari potest, spiritu nostram infirmitatem adiuuante. Vt non concupiscat aliquis, ad cœlestis patrię perfectionem pertinet, in hac verò lubrica via, quam insistere aut ingredi sine casu aliquo & prolapsione non possumus, non alia perfectio requiritur à nobis, quàm vt non eamus post concupiscentias nostras, vt non obediamus illis. Quam etiam ob causam Paulus, cùm nondum se perfectum esse paulò antè dixisset, subiunxit euestigio: Quicunque ergo perfecti sumus, duplicem nobis perfectionem insinuans, vnam patriæ, quam se nondum accepisse confessus est, alteram vitæ quam sibi cum alijs optimo iure vendicat. Ostendit, inquit Augustinus, secundùm istius vitæ modum esse quandum perfectionem, eiąue perfectioni hoc deputari, si se quisque nouerit nondum perfectum esse. Et in eodem libro: Licet non immeritò in aliquibus iustis pro huius vitæ capacitate iustitia perfecta dicitur, parua tamen est ad illam magnam, quam capit æqualitas Angelorum. Quam quia nondum habebat Paulus, & propter illam, quæ iam inerat, perfectum, & propter istam, quę adhuc deerat, imperfectum se esse dicebat. Ac aliquantò superius in eodem capite: Tunc est secundũ hanc infirmitatem pro suo modulo perfecta ista parua iustitia, quando etiam quid sibi desit, intelligit: Ideoq; Apostolus & imperfectum & perfectum se dicit. Imperfectũ scilicet cogitãdo, quantùm illi ad iustitiam desit, cuius plenitudinem adhuc esurit & sitit: Perfectum autem, quòd & suam imperfectionem confiteri erubescit, & vt perueniat, benè procedit. Et in alio libro: Paulum dicit fuisse perfectum viatorem, & si nondum fuerit ipsius itineris perfectione peruentor. Qui fuit verò diligens sectator Augustini Fulgentius. Nũc enim diuinorum munerum (vt ita dicam) nondum est perfecta perfectio, vtpote, vbi omnis perfectus perfectionis est indigus. Namque ille, qui dixit: Quotquot ergo perfecti sumus, hoc sentiamus, Idem dicit: Non quod iam acceperim, aut iam perfectus sim. Fuit ergo perfectus spe futuræ glorificationis, fuit autem imperfectus onere corruptionis & mortalitatis. Corpus enim quod corrumpitur adgrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem, fuit perfectus expectatione muneris, fuit imperfectus fatigatione certaminis. Fuit perfectus quòd mente seruiebat legi Dei, fuit imperfectus quòd carne seruiebat legi peccati, fuit perfectus, desiderium habens dissolui & esse cum Christo, fuit autem imperfectus, quia quamdiu fuit in corpore, peregrinabatur à Domino. Fuit perfectus, plenissimè sciens, quia Deus, quæcunque promisit, potens est & facere: fuit autem imperfectus, quia Deus in sanctis suis quædam nondum fecit ex omnibus quæ promisit. Scripsit autem Gregorius quoque Nissenus orationem quandam de perfectione hominis Christiani, quam ita concludit: Ea enim vera perfectio est, vt qui augetur in melius, nunquam consistat: nunquàm terminis vllis perfectionem existimet esse conclusam. Sic in Euangelio perfectus dicitur discipulus, si fuerit sicut magister eius: non quòd quisquam par sit Christo, sed quòd in eodem virtutis genere, quamuis longè impari successu, versetur. Ibidem iubemur esse perfecti, sicut pater cœlestis perfectus est: non quòd vllus hominum, aut etiam angelorum ad perfectionem Dei possit accedere, sed quòd in aliquo virtutis genere nihil impedit, quo minus aliqua ex parte referre patrem cœlestem queat: nimirùm in benignè faciendo non amicis modò, verùmetiam inimicis. Clemens quoque presbyter Alexandrinus in Pædagogo suo Pauli locum hunc explicans: Ego me nondũ existimo comprehendisse, &c. Seipsum, inquit, perfectum existimat, quòd à priore vita liberatus sit, meliorem autem persequitur, non tanquam in cognitione perfectus, sed tanquam id quod perfectum, desiderans, & ideò subiungit: quicunq; ergò perfecti, hoc sentimus: perfectionem dicens renunciasse peccatis, & in fidem eius, qui est perfectus, esse regeneratos, posteriorum peccatorũ oblitos. Et iterũ: Solum, inquit, credidisse & regeneratum

Au.cont. duas epist. Pelagianorum ad Bonifacium lib. 1. cap. 10.

Non cõcupisces quomodo intelligitur. Exod. 20. Deut. 5. Rom. 6. Eccle. 18. 2. Cor. 5. 1. Pet. 1.

Perfectio duplex vitæ & patriæ. Philip. 3. Aug. cont. duas epist. Pelag. ad Bonifa. lib. 3. cap. 5. Cap. 7.

Paulus perfectus & imperfectus.

Aug. de peccat. mentis & remiss. li. 2. c. 13. Lib. primo ad Monimum.

Perfectio vera.

Luc. 6.

Estote perfecti sicut pater vester, &c. quomodo.

Cle. li. 1. cap. 6. in fine Phil. 3.

Gre li.5.cap.1. in lib. Reg. Rom.7. Velle adiacet mihi &c.

esse,est in vita perfectio. Libet autem & Gregorij verba adscribere, ex quibus planum fieri possit,quis sit verborum Pauli sensus:Explanans enim illa:Velle adiacet mihi,posse autem bonum non inuenio : non enim quod volo bonum hoc ago, sed quod odi malum,id facio: Quasi dicat, inquit, vellem esse in carne non ea perfectione,qua perfectus in carne perfectus est, sed sicut angeli Dei in cœlo: sed hoc posse non inuenio:quia quamdiu mors quoque peccati, absorpta in futura resurrectione non fuerit,illud quod in me peccatum inhabitat, mouet me contra me. Videtur autem Gregorius Augustini

Pros.sent.313.

sententiam sequutus, quam his verbis recitat Prosper: Iustitia, secundùm quam iustus ex fide viuit, quoniam per spiritum gratiæ homini ex Deo est, vera iustitia est: quæ licet non immeritò in aliquibus iustis pro huius vitæ capacitate perfecta dicatur, parua tamen est ad illam magnam,quam capit æqualitas angelorum. Quam qui nondum habebat,& propter illam,quæ iam inerat, perfectum,& propter istam, quæ adhuc deerat, imperfectum se esse dicebat.Sed planè minor ista iustitia, facit meritum : maior illa, facit præmium. Vndè qui istam non sequitur,illam non assequitur.

Ex his facilè cuius liquere potest,fuisse Paulum perfectum ea perfectione,qua perfectus in carne perfectus est,non autē ea quā desiderabat,qua angeli in cœlo perfecti sunt. Ac vt senserit aliquando Paulus legem in mēbris suis repugnantem legi mentis suæ, dubium tamen non est,quin adeò fuerit ab omni sensu eiusmodi persæpè remotus, vt iam non ipse viueret,sed viueret in ipso Christus,in quem tota mente cunctisq; animi sui viribus ferebatur. Quòd si vel semel ab homine Christiano fieri contingat,iam ad summā præcepti de dilgendo Deo perfectionem peruenisse videtur. Cuius quidem præcepti non continuò transgressor existimandus est,qui non ad plenum forte præstitit, cùm semper augendę dilectioni superesse locus videatur. Quòd si nos,quod in nobis est,præstamus, amplius à nobis Deus non exigit.

Quamobrem audiendi non sunt, qui mandatum hoc dilectionis in hac vita negant expleri posse. Nam quatenus præceptum est,expleri potest, quatenus autem expleri non potest,nobis adhuc à domino peregrinantibus minimè præceptum,verùm quò contendere,quóue currere nos oporteat, via tantùm est commonstrata, quemadmodum in li-

Basi.in psal.44. Amanti nihil difficile.

bro quoque de perfectione iustitiæ docet Augustinus. Certè grauis auctor Basilius, adeò non impossibile putat, vt ne difficilè quidem esse dicat, his qui volunt, suscipere dilectionem erga iustitiam,& odium aduersus impietatem. Omnem,inquit,potentiam Deus animæ rationis participi, sicut amandi, sic odio habendi vtiliter dedit, vt ratione

Basil.in Ascoticis cap.2.

directi,virtutem quidem amemus, odio autem habeamus iniquitatem. Et alio loco, vbi propriè de hoc ipso diligendi Deum præcepto tractat: Qui mandatum,inquit, diligendi Deum accepimus,ijdem statim in prima nostri constitutione,& diligendi facultatem vnà nobis insitam adepti sumus. Vsque eò Basilius non esse difficile vult præceptum hoc, vt naturæ maximè consentaneum, & animis ab illa nostris insitum esse dicat. Quod pluribus verbis in eo loco probare nititur. A cuius sententia nec Hieronymus abhorrere videtur, qui natura omnibus inesse dicit Dei notitiam, nec quenquam

Natura inest omnibus Dei noticia. Hier. in cap. 1. ad Galat.

sine Christo nasci,& non habere semina in se sapientiæ & iustitiæ reliquarumque virtutum. Vndè multi absque fide & Euangelio Christi,vel sapienter faciunt aliqua, vel sanctè: vt parentibus obsequantur, vt inopi manum porrigant, non opprimant vicinos, non aliena diripiant,magisque iudicio Dei obnoxij fiant,quod habentes in se principia virtutum & Dei semina,non credunt sine eo,sine quo esse non possunt. Itidem & Do-

Serm.11. Serm.12. Serm.14.

rotheus: Virtus, inquit, natura inest nobis, quandoquidem virtutis semina haudquaquam deleri possunt:Et alio loco:Naturaliter indidit nobis Deus virtutes, vitia autem & affectus praui præter naturam nobis adsunt: Et alio loco. Non oportet dicere. Magnę atque ingentes,eoque difficiles sunt virtutes,nec ad eas peruenire queo. Hoc enim hominis est, in Dei auxilium spem non habentis, & boni quippiam acquirere detrectantis, pigriterque & ignauiter ad præclara opera se gerentis. Quoniam quamcunque vultis eligere virtutem, si strenuè nos ipsos exercuerimus experimento comperietis in nostra esse potestate rectè & cum virtute agere, modo velimus opitulante Deo, qui nunquàm deest. Ecce scriptura dicit: Dilige proximum tuum sicut teipsum. Noli animum conuertere & considerare quantum à virtute sis absens: vt timere incipias & dicere: Quo pacto meum proximum diligere queo vt meipsum? Quomodo afflictionum & ærumnarum illius anxius & solicitus esse possum vt mearum, præsertim mearum,quæ corde teguntur,quas neque video,neque omnino cognosco vt meas? Ne, te quæso istiusmodi immensam atque adeò excelsam arbitreris virtutem: vt perdifficilè sit aut impossibile illam assequi, sed fretus auxilio diuino incipe forti animo & fide constanti erga Deum. Ostende illi animi tui propositum ac studium,

dium, & adesse tibi proculdubiò senties auxilium illius ad rectè agendum & cum virtute. Nec dissimilia scribit Cyprianus, cum ait: Neque lex tua scripta à lege naturali in aliquo dissonat, sed reprobatio mali, & electio boni sic animæ rationali infixa sunt diuinitus, vt de hoc nemo rectè causetur: quia nulli ad harum rerũ persecutionem deest scientia sine potentia, quia & quod agendum est, scimus: & quod scimus, facere possumus. Quod si impossibilia essent præcepta tua, vel tantis difficultatibus onerata, vel voluntas tua sic abdita, vt non posset intelligi quid à nobis tua expeteret altitudo, licet inuitus nemo peccet, posset tamen ex multis excusare delictum, nisi nobis & moderatio mandati, & veritatis cognitio, & agendorum distinctio, auctoritate cognoscibili prouidissent: & simul se complecterentur possibilitas & facilitas, scientia & potestas. Et paucis interiectis: Quod quæris à me prius ipse donasti. Vetussimus quoque scriptor Iustinus philosophus & martyr: Quid est, inquit, tota legis iustitia? Diligere Deum plusquàm seipsum, & proximum vt seipsum. Quod dicit igitur non iustificari ex lege carnem vllam, non dicit, quia nõ possunt impossibilia, sed quia nolunt possibilia. Voluntate enim ad possibilia vtimur, non ad impossibilia. Et hoc vetustior Philo: Nihil à te Deus exigit graue, multiplex & arduum, sed simplicia quædam & facilia, videlicet vt eum tanquàm benemeritum diligas, si non libet reuereri, vt principem ac dominum, vtq; incedas per vias & placitas, colasque eum non obiter: sed ex tota mente referta pijs opinionibus, tum mandata eius retineas firmiter, & ius diuinum habeas in pretio.

Cyp. de baptismo Christi & manifestatione trinitatis.

Iusti. ad orthodoxos qu. 103.

Phil. in libello de victimas offerentibus.

Quamobrem etiam in hac via præceptum hoc dilectionis perfici posse, persuasum habeamus, quamuis non ita plenè sicut in patria. Siquidem visio, sicut à philosopho quoq; traditum legimus, amoris est causa. Porrò nunc in terris degentes, non videmus nisi per speculum & in ænigmate. Cùm ventum erit ad cœlestem patriam, videbimus facie ad faciem. Quantò tunc eum plenius cognouerimus, tantò plenius & perfectius amabimus. Quamobrem quandiu peregrinamur à domino, imperfecta est dilectionis nostræ perfectio, vt rectè cum Propheta dicere queamus. Imperfectum meum viderunt oculi tui domine. Quamobrem rectè dictum est ab Hieronymo. Quod cunctorum in carne iustorum imperfecta perfectio est. Qui etiam alio loco vniuersam creaturam, quamuis ad perfectionem venerit indigere tamen dicit misericordia Dei, & plenam perfectionem ex gratia non ex meritis possidere: Quem imitatus Bernardus: Nisi enim esset hic quædam, vt ita dixerim, imperfecta perfectis, non diceret Apostolus: Quotquot perfecti sumus idipsum sentiamus. Idipsum profecto, quod præmiserat: non quasi iam acceperim, aut iam perfectus sim. Hoc est, quod à venerabili quoque Beda scriptũ legimus, Hęc est in hominibus sola fidei perfectio, si omnibus, quæ præcepta sunt, impleris, imperfectos esse se nouerint, & quãdiu peregrinãtur à domino, semper inesse sibi mala, quæ defleant, semper meminerint deesse bona, ad quæ gratia eius iuuante proficiant. Videtur autem hæc ab Hieronymo Beda mutuatus, cuius hæc verba sunt: Hæc hominibus sola perfectio, si imperfectos esse se nouerint. Et vos, inquit, cùm omnia feceritis, dicite, serui inutiles sumus, quod debuimus facere fecimus. Si inutilis est qui fecit omnia, quid de eo dicendum, qui explere non potuit.

10. Ethicorum. 1. Cor. 12.

In li. 1. aduersus Pelagium.

Ber. in psa. 90. serm. 10.

In ca. 46. Ezechielis. Psalm. 138. Beda li. 5. in Luc. cap. 17. Hie. aduersus Pelagianos ad Cteſiphontem.

Est igitur quædam etiam imperfecta mandatorum expletio: verbi gratia: Si dux militibus, vt pugnent, imperet: quisquis hostem pugnando vicerit, perfectè ducis imperium expleuit, huc enim spectabat dux, dum inire prælium iuberet, vt pugnando miles vinceret. Itaq; plenè per militem eius est imperio satisfactum. Si verò strenuè quidem pugnauit miles, neque quicquam eorum, quæ sunt artis & disciplinæ militatis prætermisit, non est nihilominus quod cupiebat assecutus, vt hostem prælio superaret, nunquid is non expleſſe ducis mandatum existimandus est? etiamsi per aduersam fortunam, non per aliquam inertiam suam ad optatum illum finem, quem non modò dux, verùm ipse miles etiam sibi propositum habeat, nõ peruenit? Ad eundem modum rectè dici poterit de dilectionis præcepto, quo videtur à nobis exigi, vt vnus cum Deo spiritus efficiamur, quod quoad corpus istud mortis circumferimus, à nobis plenè præstari nequaquàm potest. Nam vt omnib⁹ curis alijs vacui, solius Dei contẽplationi perpetuò vacemus, & in eum hac ratione quodammodo transformati, vnus cum eo spiritus efficiamur, humana fragilitas nostra non permittit. Cæterùm præclare Scriptum est à Bernardo quod indefessum proficiendi studium & iugis conatus ad perfectionem, perfectior reputatur. Hoc igitur studium requirit à nobis, in hoc, vel solo acquieſcit, nec plus quàm facultas nostra tulerit à nobis exigit. Sed si quem summum possumus conatum attulerimus, eum pro eo reputat, ac si perfeciſſemus. Si omnia fecerimus, vt quàm proximè ad istam cum Deo coniunctionem accedamus, iam de diligendo Deo mandatum expleuimus, quatenus expleri potuit in isto corpore. Nam vt verè cum Deo coniungamur, & vnus verè cum eo spiritus

Imperfecta mãdatorum expletio.

Bern. epist. 253. ad Abbatẽ Garimum.

efficiamur, non in hoc, verùm in illo seculo futurum speramus, quando Deus erit omnia
1. Cor. 15. in omnibus: qui tamen interea tolerat infirmos, donec proficiant, & adiuuat proficientes: ac prout quisque profecerit, si eum, posteaquàm ex hac vita migrauerit, coronat in misericordia & miserationibus suis multis.

Explicatio præcepti de diligendo Deo & proximo.

CAPVT LXXV.

Iustitia nostra quæ.

HAbemus ergò iam quæ sit iustitia nostra: Est enim fides, spes, & charitas: aut si quis compendio vti, & vno verbo rem expedire malit, Iustitia nostra est charitas: quę vbi est, quid est, quod possit deesse: vbi non est, quid est, quod possit prodesse. Nam fides haberi potest absque charitate, cùm dæmon credat, nec diligat: venia
Iacob. 2. quoque quamuis frustrà, sperari tamen potest ab eo, qui non diligit: Cæterùm qui ex animo diligit, facere non potest, quin & credat, & spem atque fiduciam suam in eo collocatam habeat quem diligit. Cùm autem iustitiã nostram charitatem esse dicimus, quemadmodũ anteà quoq; semel & iterũ dicere nos meminimus, non eam intelligi volumus, qua Deus diligit nos, sed qua nos amati à Deo vicissim amamus eũ, & amãtes, amplius amari meremur. Illorũ quoque iam est refutata per nos opinio, qui iustitiam hanc, in hac
Rom. 8. vita expleri à nobis posse negant: Siquidem propterea Deus misit filium suum in similitudinem carnis peccati, vt quod legi præstare fuit impossibile, posteaquàm de peccato damnauit peccatum in carne, iustitia legis impleretur in nobis. Quomodo autem impleretur? Impleretur, inquit, in nobis, non secundùm carnem, sed secundùm spiritum ambu
Clem. li. 5. stromatum. lantibus. Hoc est, quod dicit Clemens presbyter Alexandrinus, de Christo scribẽs: Non id quod erat, visus est ijs, qui non potuerant capere propter imbecillitatem carnis. Cùm ergo carnem accepisset sensibilem, venit ostensurus hominibus sufficientes esse eorũ vi-
Lact. l. 4. c. 24 res, vt possint obedire mandatis. Quem sequutus Lactantius, Propterea dicit carne fuisse indutum Christum, vt ostenderet etiam carnem posse capere virtutem. Lex præcipere poterat: cæterùm infirmior erat caro nostra, quàm vt quod ab illa præceptum fuit, præstare posset. Indutus carnem nostram Dei filius, quòd in ea corruptum fuit, reparauit, ac abolito per mortem peccato, nobisq; Deo patri reconciliatis, tulit ea cuncta de medio, quæ impedimento esse possent, quo minus iustitia legis in nobis impleretur, quæ iam in nobis ex aqua & spiritu renatis impletur: Christo non modo & verbis docente, & exemplo nobis præeunte, verumetiam ipso in nobis operante, ipso faciente, vt iustitiam faciamus, ipso diligente nos, vt vicissim eum, ipsius amore prouocati, diligamus. Etenim omnis iustitia legis est vna dilectio, & hoc vno præcepto cõtinetur, quo diligere Deum iubemur ex toto corde nostro, & proximum sicut nos ipsos. Quod præceptum vnum quidem est, sed duo tamen in se complecti videtur, Iubemur enim Deum, iubemur &
Diligere Deum quid. proximum diligere. Deum diligere iubemur ex toto corde, ex tota anima, ex omni mente, ex omnibus viribus, ex omni virtute & fortitudine nostra, ita, vt præ illius amore
Deut. 6. Matt. 22. Marc. 12. Luc. 10: post putemus omnia, neque sit in hoc mundo res vlla, in quam pari nostræ voluntatis inclinatione propendeamus, non honores, non aurum aut argentum, non possessiones aut vineas, non pecora aut mancipia, non vlla vestium ornamenta, nõ amicos, nõ parentes, nõ liberos, denique ne vitam quidem nostram tanti faciamus, vt non & hanc & relĩ qua omnia, simus alacri animo deserturi propter Christum, si forte vsus veniat, quin ea
Philip. 3. potius vt stercora reputemus, modò lucrifacere Deum liceat. Deinde verò non alia vlla in re præsidium nobis constitutum, sed in illo spem & fiduciam nostram omnem positam habeamus. Non speremus in incerto diuitiarum, non in curribus & in equis, nõ in
2. Tim. 6. Psalm. 19. Psalm. 145. filijs hominum, in quibus non est salus, verùm ex Dei solius benignitate toti pendeamus, inde salutem, inde rebus nostris afflictis præsens auxilium expectemus. Postremò, contemplando illi toti vacemus, omnes vt sensus nostri, cogitationesque nostræ nõ aliò
Ex toto corde. referantur, quàm ad illius bonitatem, sapientiam, maiestatem perpetuò contemplãdam. Hoc est, ex toto corde, ex tota anima, ex omni mente, ex omnibus viribus, ex omni virtute & fortitudine Deum diligere.

Sunt qui tunc ex toto corde diligi Deum interpretantur, quando rationem siue intellectum nostrum omnem captiuamus in obsequium Dei: ita vt non quod ratio nostra dictat, non quod intellectus noster assequitur, sed quod in scriptura diuinitus inspirata continetur, id solum verum, id solum rectum esse persuasum habeamus: quamlibet etiam pugnare cum ratiõe siue intellectu nostro videatur. Ex tota verò mente tũ Deum
Ex tota mente. diligi, cùm in memoria nostra non alia res versatur magis, quàm vel Deus ipse, vel quod ad honorem Dei pertinet: ita vt in eius solius meditatione, omnis nostra cogitatio consumatur. Ex tota verò anima, quando sic voluntas nostra omnis citra cõtradictionem
Ex tota anima vllam Deo addicta est, vt summa cum alacritate iussis eius omnibus obtemperet: vt

nec

nec prosperis rebus elata, nec aduersis fracta, committat vnquàm aliquid, quo voluntas eius offendi possit: quin potius in eo tota sit, vt eius mandata pro virili sua expleat. Quæ de re pluribus etiam disserit Aponius in suis commentarijs in Cantica Canticorum, libro primo.

Meminimus in superioribus nos de eo differere, quemadmodum ad imaginem & similitudinem Dei facti simus: quæ quidem imago, cùm peccato primi Adæ deformata fuisset, virtute secundi Adæ rursus est in nobis reparata: vt sicut portaueramus antea imaginem terreni, sic portare deinceps possimus imaginem cœlestis hominis. Hanc autem imaginẽ in anima nostra esse docuimus, ac sicut in Deo: sic in illa quoq; trinitatẽ quandam. Deus vnus est, tres personæ: pater, filius, & Spiritus sanctus. Sic anima cuiusque nostrum vna est, tres autem vires, siue potentiæ: intellectus, memoria, voluntas. Ex patre nascitur filius, ex patre & filio procedit Spiritus sanctus. Ita suo modo ex intellectu nascitur voluntas, & ex his ambobus procedit memoria. Hæc trinitas in homine valde fuit, vt diximus, primi parentis nostri vitio deformata: Nam intellectus & memoria & voluntas, à Deo creatore suo vehementer auersa fuerunt: ad quem vicissim conuertuntur, quando quod nobis præcipit Deus, ex toto corde, ex tota mente, ex tota anima Deum diligimus, ita vt & ratio illi nostra tota subiecta, & memoria in eius contemplatione perpetuò defixa, & voluntas ad omnem illius nutum semper sit conuersa: nihil vt magis ex animo cupiat homo, quàm omnia Dei mandata pro virili sua explere. Hac ratione recuperamus imaginem Dei, quæ fuit in nobis obsoleta, & Deiformes efficimur. Est enim animæ ratione præditæ forma Deus: cui haud aliter eam imprimi oportet, quàm sigillo, quod signatum est, imprimitur. Hæc autem impressio non fit, nisi per charitatem per quam solam Deo similes efficimur. Charitatem autem perfectam erga Deum habere non possumus, nisi collectis in vnum tribus his animæ viribus, & à creatura auersis, in solum autem Deum conuersis. Hæc si videntur apud homines impossibilia, certè apud Deum nihil impossibile: modò prompta voluntas adsit, spemque nostram omnem in Deo positam habuerimus, ac deindè ipsi quoque manum admouerimus, & quod in nobis est, fecerimus: citò sentiemus per gratiam esse facilè, quod per naturam non modo difficile, verumetiam impossibile fore videbatur. Est aliquo prodire tenus, si non datur vltra. Nec ille tantùm perfectus homo dicitur, qui tanta est mole corporis, quanta in homine esse maxima potest: quales aliquando Gigantes fuisse feruntur. Perfectus & ille iudicatur, qui quamuis magnitudine Gigantem æquare non possit, nihil tamen ei deest eorũ, quæ hominis natura requirit. Eadem est & dilectionis ratio: Si non possumus ad eam aspirare, qua Gigantes ardent in cœlo: (nam & caro nostra, cum spiritu nostro, bellum gerit implacabile, vt non quæ volumus, ea faciamus, nec toti Deo dediti esse queamus: in multis offendimus omnes, & seculi domesticarumque rerum curis impediti, cor in solum Deum intentum habere, & actu semper in eum ferri, & quod maximè proprium dilectionis est, vnus cum eo spiritus effici non possumus) si igitur non possumus quod Gigantes in cœlo, faciamus quod vel pumiliones saltem in terris: Quantò minus nobis satisfecerimus, tantò sibi magis ille satisfactũ esse iudicabit: etiã si sit minimè satisfactum.

1. Cor. 15.

Imago Dei in homine.

Forma animæ Deus.

Perfectio multiplex.

Porrò proximum iubemur diligere, tanquã nosipsos: ita vt Dei dilectio superet, proximi autem exæquet nostram ipsorum dilectionem. Proximus autem est omnis homo, fidelis præsertim: qui cùm sit imago Dei, quisquis eum diligit, Deum diligit. Sicut enim rex in imagine sua vel honoratur, vel contemnitur: sic Deus in homine vel diligitur, vel odio habetur. Non potest hominem odisse, qui Deum amat, non potest Deum amare, qui hominem odit: Scriptum est enim: Si quis dixerit, quoniam diligo Deũ, & fratrem suum odit, mendax est. Qui enim non diligit fratrẽ suum quẽ videt, Deum quem non videt quomodo potest diligere? Quis honorat regẽ, & eius contẽnit imaginẽ? aut quis honorat imaginẽ, & auctorẽ contẽnit imaginis? Sic igitur alterũ dilectiõis præceptũ pẽdet ex altero, primũ vt seruare nemo queat, nisi seruet simul & secundũ. Quamobrẽ proximi dilectioni tantùm tribuit Paulus, vt nõ dubitauerit dicere: Qui diligit proximũ, legem impleuit. Et in alia epistola: Omnis lex in vno sermone impletur: Dilige proximũ tuum sicut teipsum: Dixit autem hoc à magistro suo doctus: qui cùm alicubi duobus in mandatis de diligendo Deo & proximo pendere legem vniuersam & Prophetas affirmasset, alio loco quasi explicans, quid sit proximum diligere, ijs verbis vsus est: Omnia quæcunque vultis vt faciãt vobis homines, ita & vos facite illis. Ac mox addit: Hæc est enim lex & Prophetæ: Vbi tantùm tribuere videtur vni huic, quantùm alibi vtrique dilectionis mandato. Siquidem vnum absque altero constare non potest: atque in dilectione proximi haud aliter includitur Dei dilectio, atque causa in suo effectu. Hinc enim appareret, quòd Deum diligas, si propter Deũ proximo benè velis, & in eũ suauiter sis effusis.

Diligere proximum.

Proximus quis. Luc. 10.

1. Ioan. 4.

Dilectioni proximi quantum tribuat Paulus. Rom. 13. Galat. 5. Matth. 22. Matth. 7.

Iube-

Sicut seipsum. Psalm.10.

Iubetur autem quisquis diligere proximum tanquàm seipsum. Porrò qui diligit iniquitatem odit animam suam. Quemadmodum itaque non diligit seipsum, qui diligit iniquitatem, ita non diligit proximum, qui diligit iniquitatem in proximo: Duo igitur cùm sint in proximo, homo & peccator: diligendus est homo, odio habendus est peccator. Si bonus est homo, diligendus est in eo Christus, cuius bonitate bonus est. Si malus est, corripiendus est malus, sed nihilominus diligendus est homo, verùm in hoc tantùm, vt conuertatur ad Christum. Quisquis aliud spectat in proximo, non diligit proximũ, qui tùm rectè diligitur, cũ propter Deũ diligitur: vt in proximo non nisi Deus diligatur, & ad Deum omnis dilectio nostra referatur. Sicut medicus cũ diligit egrum, non morbum diligit, quem venit propulsare, sed salutem, quam cupit reuocare: Sic cùm diligere proximum iubemur, non peccatum diligere iubemur, qui morbus est animi, qui modis omnibus propulsandus nobis est pro virili nostra: sed salutẽ proximi, quam ille tunc adipiscitur, quando Deo, qui salus nostra est, coniungitur.

Diligendus homo, odio habendus peccator.

De Præceptis decalogi.

CAPVT LXXVI.

Decalogi diuisio.

NVnc videamus quomodo lex in duobus his mandatis pendet vniuersa. Duas legis tabulas, digito Dei scriptas Moysi datas esse legimus. Ac Philo quidem in eo libro, quem scripsit de decalogo, & Iosephus, quinque præcepta in vna tabula, quinque in altera conscripta referunt. Origenes autem, cuius hanc sectionem sequutus esse videtur Rupertus Abbas Tuitiensis, quatuor in priore (nam primum præceptum in duo diuidit) sex in posteriore: (nam vltima duo vno comprehendit.) Augustinus verò, quem vt in alijs ferè omnibus, ita in hoc quoque sequitur schola Theologorum, tria vult prioris, septem autem posterioris esse tabulæ præcepta: quæ tamen omnia ad duo, de quibus iam diximus, dilectionis mandata spectant. Nam tria quidem prioris, ad Deĩ, septem verò tabulæ posterioris, ad proximi dilectionem pertinent: quemadmodum Augustinum sequutus Petrus quoque Lombardus annotauit: Qui neque impleri nisi per charitatem, neque ad alium finem præterquàm ad charitatem, ea rectè referri docet.

Ioseph, li. 3. antiquita. ca. 6. Orig. hom. 8. in Exod. Rup. li. 2. in Exod. cap. 32. Aug. super. Exo. quæst. 71.

Li. 3. sent. disti. 37. dist. 36. l. 3.

Quamobrem in vtriusque tabulæ præceptis, non tam quid exterius geratur, quã quid intus fiat, & ex qua radice, quod fit proficiscatur, attenditur. Sunt enim in cordibus hominũ radices duæ: charitatis vna, quã plãtat agricola Christus: cupiditatis altera, quã plantat Diabol⁹. Nihil ex illa mali, nihil ex hac boni nascitur. Hoc docuit, hoc docet, hoc docebit semper sancta catholica Ecclesia. Quæ malũ igitur intẽperiæ istos agitãt? qui eã insimulare audẽt, quòd tot seculis secundã tabulã tantũ & opera politica sit intuita, primam nihil curauerit, quasi nihil pertineret ad rẽ, aut certè tantũ externos cultus requisiuerit, illã æternã legẽ, Diliges dñm Deum tuũ ex toto corde tuo, prorsus nõ cõsiderauerit? Cùm non obscurè falsitatis hos arguat Petri Lombardi, quàm paulò ante commemorauimus, sententia, quem auctorem sequuti videntur Doctores omnes, quos vulgò vocant Scholasticos. Etiam pueri didicimus in Ecclesia, non quid, sed propter quid faciamus aliquid, Deum attendere: adeò, vt si quid ex radice charitatis profectum non sit, nihil sit nobis vtilitatis allaturum. Hanc enim excellentiorem viam esse docet Apostolus, quæ per se ambulantes ducit ad patriam. Et sicut sine via nullus peruenit eò quo tendit, ita sine charitate, non ambulare possunt homines, sed errare. Hæc enim est summa bonarum actionum, salus morum, finis cœlestium prçceptorum, mors criminum, vita virtutum, virtus pugnantium, palma victorum, causa meritorum bonorum, præmium perfectorum. Sine hac nemo Deo placuit: cum hac nec potuit aliquis peccare, nec poterit: quemadmodum diligens Augustini sectator, Prosper Aquitanicus, vbi de laude charitatis tractat, scriptum reliquit. Ad hanc ergo Dei charitatem siue dilectionem referimus cætera præcepta omnia: adeò vt persuasum habeamus, proximos quoque diligendo, nisi propter Deum, & in Deo charos eos hebeamus, non modò nos officio nostro functos non esse, verum etiam peccati grauis reos factos. Hoc est, quod à Thoma quoque Aquinate scriptum legimus: Quod omnium actuum humanorum regula lex est charitatis diuinæ. Sicut enim videmus in artificialibus, quòd vnumquodque opus tunc bonum & rectum dicitur, quando regulæ coæquatur: Sic etiam quodlibet opus humanum tunc rectum est & virtuosum, quando regulæ diuinæ dilectionis concordat: quando verò discordat ab hac regula non est bonum, nec rectum. Præclarè Augustinus: Non fuit charitas in Cain: & nisi esset charitas in Abel, non acciperet Deus sacrificium eius. Cùm enim ambo obtulissent, ille de fructibus terræ, ille de fœtibus ouium: quid putatis fratres, quia Deus fructus terræ neglexit, & fœtus ouium dilexit? Non intendit Deus ad manus, sed in corde vidit. Et quem vidit cum charitate offerre, ipsius sacrificium respexit: quem vidit cum inuidia offerre, ab ipsius sacrificio oculos auertit. Opera ergo bona Abel, non dicit nisi charitatem: opera verò mala Cain, non dicit nisi odium fraternum.

Charitas finis præcepti. Radices duæ in cordibus hominum.

Charitatis laus.

Prosp. li. 3. de vita contemplat. cap. 3.

Thom. opusculo. 4.

Tract. 5. in 1. epist. Ioan.

DC

De primo Præcepto.

CAPVT XXVII.

PRioris tabulæ tria tantùm vt essent præcepta, propterea visum est Augustino congruentius, quòd trinitatem diligenter intuentibus insinuare videntur. Primùm enim quòd Deum vnum colere iubemur, ad patrem: Secundùm de iuramenti veritate, ad filium: Tertium de spirituali vacatione, ad Spiritum sanctum pertinere videtur: ita vt tribus his præceptis tres personas, vnum Deum colere iubeamur. Quoniam verò sicut principes non sunt in terrorem benè operantium, sed malè mittuntur enim ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum: ita lex iusto non est posita, sed iniustis & non subditis, impijs & peccatoribus, sceleratis & contaminatis: est enim posita, propter trãsgressionem: Deus autem quoniam cùm iustum in terris reperiret neminem, & iniustos & omni vitiorum genere contaminatos curandos susceperat: quod facere solet diligens agricola, si malis radicibus terram videt occupatam, primùm vt eas euellat, ad meliorem deindè plantationem terram præparet, hoc sibi quoque faciendum esse putauit, vt non prius charitatem præcipiendo in mentibus hominum insereret, quàm radicitùs extirpasset omnia, quæcũq; videntur impedire, quòminus ea radices agere queat.

Aug. super Exo. quæst. 71.

Ratio trium præceptorum.

Rom. 13.
1. Pet. 2.
1. Tim. 1.

Cùm itaque de diligendo Deo præceptum, tribus modis transgredi nos contingat, corde, ore, & opere, tribus etiam præceptis transgressionem hanc prohibet, Primò eam, quæ fit corde, secũdò quæ fit ore, tertio quæ fit opere. Corde de colendo vno Deo legem transgredimur, si Deos habeamus alienos, si faciamns nobis sculptile, aut similitudinem aliquam. Hæc tria primo præcepto Deus fieri vetat, dicens: Non habebis Deos alienos coram me, non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem, quæ est in cœlo desuper, & quæ in terra deorsum, nec eorum, quæ sunt in aquis sub terra, non adorabis ea neque coles. Cultus quem sibi præstari Deus vult, est illa, de qua iam ita multa dicta sunt à nobis, dilectio, sine qua nullus Deo gratus cultus exhibetur. In hac totum sibi cor hominis vendicat, nullam vt eius partẽ alicuius alterius amor occupet. Est enim dominus Deus noster zelotes: non modò non præferri, sed nec exæquari sibi quicquam in amore patitur. Quod ab Esaia dictum est: Coangustatum est stratum, ita vt alter decidat, & pallium breue vtrunque operire non potest: de cordis humani strato rectè dici potest, quod tam angustum & arctum est, vt ipsum etiam Deum solum, pro eo, vt debet, capere non possit. Quamobrem excidit is eueſtigiò de strato cordis nostri, simul vt alius admissus fuerit. Hoc est, quod Apostolus dicit: non potestis calicem domini bibere, & calicem dæmoniorum: non potestis mensæ domini esse participes, & mensæ idolorum, Quod à Christo quoque dictum est: Non potestis Deo seruire & mammonæ. Atque hac de causa dicit hoc loco Deus: Non habebis Deos alienos, non facies tibi sculptile, aut aliquam similitudinem.

Præceptum dilectionis diuinæ tribus modis transgredimur.

Exod. 20.

Deus non patitur sibi quicquã anteponi.
Esai. 28.

1. Cor. 10.

Matth. 6.

Sunt qui inter Deos alienos & inter sculptile discrimen hoc faciunt, vt spiritualem per illos & internam, per hoc verò crassam & externam idololatriam significare velint. Est enim duplex idololatria, lapidum vna, cordis altera. Cęterùm de vtraque rectè vtraque verba accipi possunt. Nam etiam vitia, siue peccata nostra, nunc Deos alienos, nunc idola vocari, vel ea Pauli loca planum faciunt, vbi de ijs, quorum Deus venter est, vbi de Deo huius seculi, vbi de Dijs, & dominus multis, mentionem facit. Denique vbi auaritiam semel & iterùm idolorum seruitutem vocat. Hinc est, quod ab Hieronymo quoq; scriptum legimus: Vnusquisque adorans vitia sua atque peccata, Deum habere cœpit, à quo victus est: dicente Petro Apostolo: A quo enim quis superatur, huius & seruus est. Auarus aurum, gulosus ventrem, libidinosus penem & Beëlphegor colit: lasciua mulier, quæ cùm sit in delitijs, viuens mortua est, adorat Venereas voluptates. Qui etiam alio loco non ea tantùm, quæ manu fiunt artificis, de quibus scriptum est: Simulachra gentium argentum & aurum, opera manuum hominum, rectè vocari docet idola, verumetiam hæreticorum peruersam doctrinam: quæ quocunque simulauerit, vertit in idolum, & pro Christo facit adorari Antichristum. Illum quoque locum enarrans Esaiæ: Repleta est terra idolis, opera manum suarum adorauerunt, quod fecerunt digiti eorum: & incurua uit se homo, & humiliatus est vir: idola interpretatur, dogmata veritati contraria. Neq; secus intelligi vult, quod ab Ozea scriptum est: Argentum suum & aurum suum fecerũt sibi idolà, vt interirent. Augustinus quoque, posteaquàm de simulachris manufactis pleraque dixerat: Est, inquit, alius deterior, & inferior simulachorum cultus, quo phantasmata sua colunt, & quicquid animo errante, cum superbia & tumore cogitando imaginati fuerint, religionis nomine obseruant. De cuius generis phantasmatibus, illum etiam Iosue locum exponit, Auferte Deos alienos de medio vestri, & inclinate corda vestra ad dominum Deum vestrum. Itidem & illum Ezechiëlis locum: De auro meo & de argento meo

Differentia inter Deos alienos & sculptile.

Philip. 3.
2. Cor. 4.
1. Cor. 8.
Galat. 5.
Ephe. 5.
Hie. in Amos. cap. 2.
2. Pet. 2.
1. Tim. 5.
Hie. in Zach. cap. 13.
Psalm. 113.
Hæreticorum doctrina vocatur idolum.
Esai. 2.
Ozeæ. 8.
Aug. de vera religione cap. 38.

Aug. quæ. 29. super Iosue.
Iosue. 23.

to meo, feciſti tibi imagines. Ad imagines, inquit, phantaſmatum ſuorum, cum quibus carnalis anima volutari delectatur, conuertit omnia ſacramenta, & verba ſanctorum librorum. Nec tamen quia illæ imagines falſæ ſunt, propterea & illa ſacramenta, & illa diuina eloquia ſic exhonoranda ſunt, vt illorum eſſe putentur, cùm Dominus dicat, De auro meo & de argento meo, &c. Vincentius quoque Lyrinenſis aliena ab Eccleſia dogmata, vetus Teſtamentum Deos alienos appellare ſcribit, quòd ab hæreticis ipſorum opiniones haud aliter obſeruentur, quàm à gentilibus Dij ſui, Quod itaque legitur in Deuteromonio: Si ſurrexerit in medio tui Prophetes, & prædixerit ſignum, atque portentum, & euenerit quod locutus eſt, & dixerit tibi, Eamus, & ſequamur Deos alienos, quos ignoras, non audies verba Prophetæ illius: quia tentat vos dominus Deus veſter, vt palàm fiat, vtrum diligatis eum an non, in toto corde, & in tota anima veſtra, per Deos alienos, extraneos errores dicit ſignificari, nouos quoſdam & inauditos, quos propterea ſpargi nonnunquàm patitur Deus, vt probet conſtantiam noſtram in diligendo ſe, & in adhærendo ſanæ doctrinæ. Quemadmodũ etiam à Paulo ſcriptum eſt: Oportet & hæreſes eſſe, vt qui probati ſunt, manifeſti fiant. Ob hoc (ait Vincentius) hæreſeon non ſtatim eradicantur auctores, vt probati manifeſti fiant, id eſt, vt vnuſquiſque quàm tenax & fidelis & fixus Catholicæ fidei ſit amator, appareat. Et reuera cùm quæque nouitas ebullit, ſtatim cernitur frumentorum grauitas, & leuitas palearum, tunc ſine magno molimine excuritur ab aëre, quod nullo pondere intra aream tenebatur. Namque alij prorſus euolant, alij verò tantummodò excuſsi, & perire metuunt, & redire erubeſcunt, ſaucij, ſemineces & ſemiuiui: quippe qui tantam hauſerint veneni quantitatem, quæ nec occidat, nec digeratur, nec mori cogat, nec viuere ſinat.

Aug. li. 3. de Baptiſ. cont. Donatiſtas. ca. vlt.

Deut. 13.

1. Cor. 11. Hæreſes & errores quare patitur Deus.

Ex his perſpicuum eſſe poteſt, quòd non tunc ſolùm peccatur contra præceptum hoc, quando vel planetæ, vel aſtra, vel reliqua gentium dæmonia coluntur, aut cùm adorãtur idola manufacta, verumetiam cùm adorantur idola vitiorum: multoq; deteriorem eſſe ſimulachrorum cultum, quo ſua quis phantaſmata colit, & quo ſuas impoſturas pro verbo Dei populo venditat, quàm ſit is, quem ſuis gentes præſtant ſimulachris. Nã quòd primo hoc præcepto prohiberi quidam putant ſanctorum inuocationem, & imaginum venerationem: quandoquidem non alia ratione ſancti, qui cum Deo viuunt, quàm quaij, qui conſtituti ſunt adhuc in corpore mortis huius, inuocantur, hoc eſt, non tanquàm largitores, ſed tanquàm interceſſores, quemadmodũ vbi de ſpe diſſeruimus, pluribus verbis planum fecimus, deinde verò qui tribuitur honos imagini, nõ alio, quàm ad prototypum refertur, ſicut etiam à Baſilio legimus annotatum, cùm nemo tam ſit lapis, vt lapidibus & lignis ineſſe putet ſenſum, nihil contra præceptum hoc peccatur, ſi ſanctis & eorum imaginibus debita veneratio præſtatur, modò ne in homine, neúe in ſtatua, depicta tabula aliquà, ſed in ſolo Deo ſpes omnis & fiducia collocetur. Vnde ſanctam Synodum ſeptimam exclamaſſe legimus, Quicunq; ſententias ſacræ ſcripturæ de idolis contra venerandas imagines adducũt, anathema. Qui venerandas imagines idola appellant, anathema. Qui dicunt, quòd imagines Chriſtiani vt Deos adorent, anathema. Quod ſimiliter in octaua factum reperitur. Cęterùm hominis alicuius verbum cõtra receptam Eccleſiæ totius doctrinam, pleraque omnia docentis, tanquàm Dei verbum amplecti, & adorare illud, quod ab eo ſcriptum eſt, ſeq; coram eò incuruare: quæ eſt, ſi hæc non eſt ipſiſsima idololatria? Quid enim aliud faciunt hoc genus homines, quàm quod ſcribit Hieronymus, pro Chriſto adorant Antichriſtum? Dicit Lutherus, Quod ego doceo, Dei verbum eſt, & purum Euangelium, ſtatim adorant, & incuruantur coram idolo. Dicunt idem Zuinglius & Caluinus, dicunt Anabaptiſtæ, dicunt alij quoque hæretici, mox hominis, vel Diaboli potius per hominem loquentis verbum, pro Dei verbum, proq; Chriſti Euangelio miſeri amplectuntur, & adorant. Horrenda hæc eſt idololatria, ac velis, quod aiunt, remiſq; fugienda. Quid enim ex eo cõſequitur aliud, quàm cùm vnaquæque ſecta ſuum verbum, verbum Dei eſſe iactet, vt iſti tot Deos habeant, quod ſunt hæreſiarchæ? Quos videre licet, neglectis veterum orthodoxorum ſcriptis, in quibus cum doctrina certabat vitę ſanctimonia, non aliundè iam ferè, quàm ex impuriſsimi alicuius hæretici libris opinionem ſuam confirmare, nec minore auctoritate, quæ ab illo dicta, quàm quæ in Canonicis libris ſcripta ſunt, proferre. Huc idololatrię cæcas hominũ mentes, præſtigijs dęmonum adductas eſſe videmus.

Sanctorum inuocatio.

Baſi. in li. de Spiritu ſan. ad Amphil. ca. 18.

Synod. 7. Actione. 7.

Synod. 8. Actione. 10.

Pſal. 48.

Peccant igitur contra præceptum hoc, qui & colunt ipſi ſua phantaſmata, & coli vo lunt ab alijs, tanquàm idola, & quod ipſi ſentiunt, Dei verbum vocant, & Euangelium, vt ſic eueniat, quod à Propheta ſcriptum eſt, Vocauerunt in terris numina ſua. Haud aliter enim iſti diuinitatis opinionem affectãt, quàm feciſſe ſcribit olim in Lybia Pſaphonam quendã, Tyrius ille Maximus, qui quàm plurimas aues cepiſſe dicitur, vo-

Hæretici diuinitatis nomen affectant.

Max. Tyr. ſer. 19 quis finis philoſophiæ.

cales &

cales & humani sermonis dociles, easq; sonare docuit hæc verba, Magnus Deus Psaphon, atque ita doctas emisit in montes, illæ verò quæ didicerant, canebant, ac reliquas item aues eadem sonare docebant. Portò Lybes cùm ignorarent commentum, credentes id diuinitus accidere, Psaphoni rem diuinam facere decreuerunt, & eum in Deorum numerum retulerũt. Sic isti, cupientes & ipsi in Deorum numerũ referri, verbo suo verbi Dei titulum prætenderunt, atque vt verbum Dei vocaretur à rudibus, perfecerunt, à quibus iam pro Dijs quibusdam eos coli videmus.

Neque verò ipsi tantùm hæretici, sed & qui dogmata eorum recipiunt, atque ea tanquàm Dei verbum amplectuntur, violati præcepti huius rei sunt. Nobis verò propositum non est, omnes modos, quibus contra præceptum hoc venitur, enumerando recensere, quandoquidem non paucorum extant de ea re commentarij, ab illis hæc peti possunt. Verùm hoc tamen silentio prætereundum non esse duximus, grauissimè contra præceptum hoc peccare, qui Missæ sacrificium, propriè diuinitati debitam seruitutem, sicut ex Augustino docuimus, abrogare conantur. Quid enim isti aliud quàm Deum in ordinem cogere volunt? Siquidem omnes alij cultus, siue ij consistent imitatione, siue adoratione, siue inuocatione, non ita Deo propriè debentur, vt non etiam ad homines, quanquam diuerso modo, sicut alibi docuimus, rectè transferri possint: Solus hic est, quo diuina seruitus ab humanis obsequijs discernitur: neque potest alius vllus Deo præstari gratior. Nam quod de Deo ex toto corde, ex tota anima, ex omnibus viribus diligendo præcipitur, id aut hîc, aut nusquam alibi, quatenus in hac peregrinatione fieri potest, perfectè præstatur. Hic enim sacerdos mẽtem ab omnibus alijs cogitationibus abstractam, & in diuinorum beneficiorum contemplatione defixam habens, eorum recordatione prouocatus, tantò erga Deum amore inflammatur, vt sui prorsus oblitus, in illũ totus rapiatur. Ex quo fit, vt cum agendis Deo gratijs pro hac immensa illius beneficentia mentem ad eum cogitationemque tollit, illicò mentis hanc ad Deum sublationem, vultus, oculi, manusque sequantur: vt quod mens cogitat, idem vultus, oculi, manus, totum denique corpus actione repræsentet. Quibus rebus ad idem faciẽdum, qui præsentes adsunt, omnes inuitantur; quo & ipsi cum sacerdote in eorundem beneficiorum cogitatione Deo gratias pro illis agentes versentur, simul patrem illum misericordiarum supplices deprecentur, vt quòd filius eius dilectus pro mundi totius dilectione, sacrosancti corporis & sanguinis sui sacrificium in cruce pendens obtulit, cuius rei sit & alteri repræsentatio, eius in se fructum faciat redundare.

Missam abrogantes grauissimè peccant.

Missam celebraturus quid facere debeat.

Missa quomodo audienda.

Neque minus grauiter contra præceptum hoc peccant, qui bonis operibus Deum colendum esse negant: cum & hic sit cultus Deo longè gratissimus. Non enim qui dicit mihi, domine domine, introibit, inquit, in regnum cœlorum, Sed qui facit voluntatem patris mei, qui in cœlis est, ipse intrabit in regnum cœlorũ. Opera Deus à nobis exigit, non verba. Si filijs Abrahæ, inquit, estis, opera Abrahæ facite. Ac dilectus illi discipulus: Filioli mei, non diligamus verbo, neque lingua, sed opere & veritate. Quamobrem vocẽ Euangelij negant, qui Deum operibus colendum esse negant: cùm à Paulo quoque scriptum legamus: Beneficentiæ & communicationis nolite obliuisci: Talibus enim hostijs promeretur Deus. Etiam ab Ethnico quodam piè dictum est: Vis Deos propitiari? bonus esto. Clamet aliquis ad rauim vsque: Credo in Deum: ac non modò iactet habere se, verùmetiam habeat re ipsa fidem, qua vel montes transferre queat: quin & tantam in Deo fiduciam sibi collocatam esse dicat, quanta maxima haberi potest: nisi dilexerit Deum in proximo suo, nisi dilectionem hanc suam non verbo magis, quã opere declarauerit, inanis erit cultus omnis, quo se Deum prosequi gloriatur.

Operibus bonis Deũ colendum esse negantes peccant.

Matt. 7.
Ioan. 8.
1. Ioan. 3.
Heb. 13.
Seneca.
Matt. 17.
1. Cor. 13.

De secundo Præcepto.

CAPVT LXXVIII.

PRimo loco, corde, secundo prohibemur ore transgredi præceptum de diligendo Deo. Sic igitur dicit dominus: Non assumes nomen Domini Dei tui in vanũ: nec enim habebit insontem Deus eum, qui assumpserit nomẽ domini Dei sui frustrà. Qui diligit & colit aliquem, non meminit illius nisi reuerenter, & cum quadam etiã honoris præfatione. Cùm itaque præ cunctis alijs diligere nos, & colere Deũ oporteat, committere nõ debemus, quin & ipsi summa cũ reuerentia nomẽ eius vsurpemus: neq; id in alios, quàm tantam decet majestatem, vsus cõferamus. Quod faciunt ij, qui necromantijs, incantationibus, sortilegijs, diris & deuotionibus, & id genus alijs rebus impijs Dei nomen, & sanctæ scripturæ verba seruire faciunt: qui per iocum Deũ aliquando nominãt: qui scripturis ioculariter vtuntur: qui mendacij sui testem Deũ nonnunquàm citant. Is autem cum sit veritas, nulla potest ei fieri maior cõtumelia, quàm si quis eum sui mẽdacij

Peccantes in secundum præceptum.

Ioan. 14.

testem inuocet. Quare prohibetur hic omne iusiurandum, quod non vel Dei gloria, vel fratrum vsus necessario postulet.

Iurare quatenus liceat. Hier. 4. Matt. 5.

Peccat igitur contra præceptum hoc, quisquis voluntariè iurat. Nam si quis iuret exigente magistratu, sibique iuramentum deferente, modò id faciat in veritate & in iudicio, & in iustitia, non peccat. Nam quòd prohibuit Deus ne iuretur, illud Augustinus prohibuisse vult intelligi, ne quisquam, sicut bonum, appetat iusiurandum, & assiduita te iurandi ad periurium per consuetudinem delabatur. Quamobrem non est appeten da, sicut bona, iuratio, nec tamen fugienda tanquàm mala, cùm est necessaria. Cùm igitur non in bonis, sed in necessarijs iuratio sit habenda, refrenet se quisque, quantum potest, vt ea non vtatur, nisi cùm necessitas postulauerit: si quando videt difficiles homines ad credẽdum, quòd is expedit credere, nisi quod dicitur, iurando firmetur. Quoties autem vel ad Dei gloriam, vel ad proximi vtilitatem in veritate, iudicio & iustitia iusiurãdum præstatur, non modò contrà præceptum hoc nihil fieri, verùm illud magis impleri cre dendum est, quod in Deuteronomio scribitur: Deum tuum timebis, & illi soli seruies, ac per nomen illius iurabis.

Iusiurandum quale prohibitũ Aug. de menda cio. ca. 15. & de ser. dom. in mõ te lib. 1.

Deut. 6.

De tertio Præcepto.

CAPVT LXXIX.

DIligere Deũ & colere corde, ore, & opere iubemur. Quemadmodũ id corde fiat & ore, quemadmodum etiã vtroque contra præceptum hoc peccetur, paucis iam à nobis demonstratum est: Restat nunc, vt quemadmodũ opere Deus diligẽdus & colendus sit, breuibus de eo disseramus: Hac enim de re, tertium hoc est mandatũ, cuius hæc verba sunt: Memento vt diem Sabbati sanctifices. Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua, septimo verò die Sabbatum domini Dei tui est: Non facies omne opus in eo, tu & filius tuus, & filia tua, seruus tuus, & ancilla tua, iumentum tuum, & aduena, qui est intra portas tuas.

Sabbati præceptum ad cæremonias & ad mores pertinet. Exod. 31.

Est in hoc præcepto quiddam quod ad cæremoniam, est quod ad mores quoque pertinet. Quòd septimus dies vacationi fuit assignatus erat cæremonię: Sic enim loquitur Dominus: Videte vt Sabbatum meum custodiatis, quia signum est inter me & vos in generationibus vestris. Quòd autem in contemplandis Dei beneficijs, in hymnis, præcationibus, & sacrificijs dies ille consumebatur, morale fuit: Sublata cæremonia, remansit quod ad mores pertinet. Nos enim ne offendamus in id, quod vetat Apostolus, ne videa mur obseruare cum Iudęis dies, annos, & tempora, nõ iam ipsa tempora, sed res, quarum illa signa sunt, obseruamus: Repudiamus cum illo temporum obseruationem, intereà ta men temporalium signorum intelligentiam, cum eodem Apostolo, sicut Augustinus quoq; scribit, retinemus.

Galat. 4.

Aug. cont. Adimantum ca. 16.

Sabbati Iudaici significatio.

Triplicem autem habebat Sabbatum Iudæorum significationem: Vnam, quæ ad mores pertinet, cessationẽ à peccatis, & ab ijs omnibus, quæ sunt impedimento, quominus aliquis ex toto corde diligere Deum, & colere possit. Aliam, quæ ad allegoriam: quietem Christi corporis in sepulchro. Tertiam quæ ad anagogen, æternam requiem in cœlo. Ac primum quidem, illud præceptum nobis modis omnibus obseruandum est, vt quiescamus peruersè agere, Secundùm expletum iam est, Christo. Tertium expectatur & spera tur à nobis, vt liberati de corpore mortis huius, ac soluti graui peccatorum onere, quo premimur in hoc mundo, post multas tribulationes & angustias, post varios exantlatos labores, quo caput nostrum Christus præcesserit, ingrediamur & nos in requiem illam, in qua Sabbatum est ex Sabbato, Sabbatum delicatum & sanctum Domino. Cùm igitur figurę successerit veritas, quodque fuerat externa Sabbati obseruatione significatum, Ie sum Christum dominum nostrum, & siti & inedia, & multis molestijs grauissimisque corporis cruciatibus, quos vltrò nostra causa pertulit, vehementer fatigatum, ad extremum acerbissima, turpissimaque morte confectum, die septimo tandem in sepulchro quieturum, id re ipsa sit expletum: nihil fuit necesse figuram deinceps amplius obseruari. Sicut enim adueniente sole cessat vmbra, sic adueniente veritate, cessare debet figura. Itaque septimus dies in octauum est mutatus: Nam pro Sabbato, diem feriarum agimus eum, qui proximè Sabbatum sequitur, Mutatus est autem Apostolorum auctoritate, ne quid habere commune cum Iudæis videremur. Quemadmodum eorundem auctoritate constitutum est, si quis ante æquinoctium vernale sanctę Paschæ diem cum Iudæis celebraret, Episcopus aut presbyter, vt abijceretur. Quin & illud cautũ esse videtur, quamdiu dubitat sacerdotium Iudæorum, vt qui ministerio reconciliationis apostolorũ tem poribus fugebantur, non sacerdotes, verùm presbyteri tantùm vocarentur. Quod etiam deinceps diligenter sancti Patres cauerũt semper, ne quid Christiani Catholici, non mo dò cum Iudæis, sed ne cum hæreticis quidem haberent cõmune: Sic Ioannes Chrysosto-

Esai. 1.

Rom. 7.

Heb. 4. Esai. 66. Esai. 58.

Subbatum mutatum.

Canon. 8.

Paschæ celebratio ab Apostolis

mus,

mus,grauiter eos reprehendit,qui ieiunarẽt ijsdem diebus, quibus à Iudæis solenniter ieiunabatur. Sic in Ephesino Concilio,cùm Nestorius Christotocon,non autem Theotocon esse Mariam virginẽ asseueraret, sub anathematis pœna fuisse legimus interdictum, ne quis eam Christotocon auderet appellare: Nõ quòd hoc nomine rectè vocari nõ potuerit aut posit: sed quòd obuiandum errori putauerũt, quo Nestorius purũ hominem Christum,non autem Deum & hominem peperisse Mariam virginem contendebat. Sic in Toletano quoque quarto, propter vitandũ schismatis scandalum, vel hæretici, dogmatis vsum, decretum est, vt simpla teneretur baptismi mersio: ne viderentur, qui tertiò mergunt, hæreticorum approbare assertionem, dum sequuntur & morem.

Chry. tomo. 3. aduersus Iudæos oration. 1.

Quòd autem in octauum & non in alium, dies hic mutatus est, propterea factum est, quòd is præ cæteris multis est Dei beneficijs insignis: cuius præconia Leo pontifex his verbis recensẽt: Tantis est, inquit, hæc dies diuinarum dispensationum mysterijs consecrata, vt quicquid à domino est insignius institutum, in huius diei dignitate sit gestum. In hac mundus sumpsit exordium, in hac per Christi resurrectionẽ & mors interitum, & vita sumpsit initium: in hac apostoli à domino prædicandi omnibus gentibus euangelij tubam sumunt, & inferendum vniuerso mundo sacramento regenerationis accipiunt: In hac, sicut beatus Ioannes euãgelista testatur, cũ congregatis in vnum discipulis, clausis ianuis ad eos dominus introijsset, insufflauit & dixit: Accipite Spiritũ sanctum. In hac denique promissus à Domino Spiritus sanctus aduenit. Tot igitur beneficia cùm hoc die acceperimus, quem vocant Euangelistæ vnam siue primam Sabbati, meritò recolendis illis diligentius eum assignauit Ecclesia. Magnum fuit beneficium, quòd creati sumus, qui non eramus, sed multò maius illud, quòd restituti sumus, qui perieramus, per eum ipsum, per quem creati sumus, dominũ nostrum Iesum Christũ. Quapropter meritò diẽ hunc celebramus, meritò dominicum appellamus, in quo verè se dominũ Christus declarauit: non solùm quando per eum totus hic orbis ex nihilo creatus est, verùm etiam quando resurgens ex mortuis, manifestum fecit omnibus, quòd potestatem haberet ponendi animam suam, & sumendi eam. Meritò cantat in eo chorus Ecclesiasticus: Hæc est dies, quam fecit Dominus.

Dominicus dies

Leo epi. 81. Dominicæ diei beneficia.

Marc. 16. & Matth. 28.

Ioan. 20. Actor. 2.

Sabbati vna seu prima, est dies resurrectionis Christi.

Sabbatum cur diem dominicũ vocitemus.

Est quidem ita, quod nullo non die, quin potius nulla non hora, nullo non temporis momento vacandum nobis esset tantorum Dei beneficiorum contẽplationi, ad quam ipse non inuitat, dicens: Vacate & videte, quoniam ego sum Deus: vacate à curis & seculi negotijs, & in sancto ocio & quiete videte, quòd ego sum, qui creaui vos: ego sum, qui, cum vitio vestro, quòd eratis per me creati, perdidissetis, dato pro vobis in mortem filio meo, denuò per eum vos quasi creaui, vt iam in filio meo sitis noua creatura: & sicut portastis quondam imaginem terreni, ita nunc portetis imaginem cœlestis hominis, neque sitis iam deinceps Adæ filij, sed sitis mei filij, sitis & vocemini filij Dei, fratres autem & cohæredes Christi, Hæc tanta beneficia, per me vobis multis quidem offensionibus, nullis autem vestris meritis præcedentibus præstita, vobiscum recogitate, & à quo tantopere vos esse dilectos videtis, me vicissim ex toto corde vestro diligite. Quod igitur à nobis exigit ipse Dominus, qui nos etiam laborantes & oneratos ad se venire iubet, quòd in eo simus animabus nostris requiem inuenturi, hoc nobis nunquàm non faciendum, ac ne respirandum quidem toties, quoties illius esset reminiscendum. Nihil aliud mentem nostram cogitare, nihil aliud linguam sonare, non aliò cunctas animi nostri vires, & sensus, nostros omnes oportuit referri, quàm ad videndum & contemplandum Deum tam beneficum, tam liberalem, tam nostri amantem, qui proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Cæterùm tale Sabbatum celebrare, sic totos Dei & beneficiorum eius cõtemplationi vacare, non est huius seculi, non est huius corporis, quod corrumpitur, quod aggrauat animam, quod deprimit sensum, ea quæ sursum sunt cogitare volentem: haud aliter, quàm si quis passerculum pede alligatum in sublime se tollere cupientẽ in terrã funiculo detrahat. Sabbatismus hic, siue vacatio hæc, & requies, nõ huius peregrinationis, sed cœlestis erit illius patriæ. Nam in hac quidem peregrinatione, non est quisquam tanta firmitate animi præditus, tantò virtutis robore munitus, tamq; sibi admirabiliter & inuictè cõstans, qui nõ aliquo lapsu aliquãdo, ali quoq; deflexu ad carnẽ & carnis desideria protrahatur: quẽ nulla vnquã animi affectio, nullus cupiditatum motus perturbet: vt in vna illa Dei consideratione perpetuò consistere humanæ menti datum non sit: quàm sæpè cum Deo rationem omnem habere meditantem, terrenæ istæ induuiæ de cœlo ipso deducunt, atque eijciunt: ac fidei complexu in Christo Iesu hærere cupientem, proturbant indè tamen, druelluntque à beata cura, & ad inquinatas & sordidas cogitationes detrahunt. Cùm nec Cyniphes Aegyptijs perinde molestè fuerint, subitò in oculos eorũ incursantes, & quoties abactæ fuerãt, ite-

Matth. 11.

Rom. 8.

Sapien. 9.

Seculi curæ cyniphibus Aegyptiorum similes.

Exod. 8.

rum atq; iterùm recurrentes, quàm sunt sæpè nobis modestæ seculi curæ, carnisque nostræ desideria, quibus non possumus quandoque non à Dei contemplatione auocari.

Heb. 2. Non ignorauit hoc, qui vt misericors fieret, ac fidelis pro nobis pontifex ad Deum, ad impetrandam delictorum nostrorum veniam, per omnia similis nobis fieri dignatus est, ac omnes infirmitates nostras (quæ modò peccatū non importarent) assumpsit. Quā-

Sabbatum quomodo sanctificandum. obrem quasi digito commonstrare contentus, quo nobis contendendum est, non tam exactè Sabbatum hoc sempiternum, hoc est perpetuam animi tranquillitatem, ac in se, suisq; beneficijs contemplandis vocationem à nobis exigit, vt non auocari nos quandoque ab eo, vel corporis nostri, vel eorum, qui nobis aut genere coniuncti, aut quocunq; tandem alio necessitudinis genere sunt deuincti, cura & solicitudine, sine aliqua sui grauiore offensione patiatur. Quamobrem non imperauit, quod à nobis minimè præstari posse videbat: sed, operandum, inquit, foret, vt ab omni aliarum rerum cura solicitudineq; remoti, soli numinis mei contemplationi vacaretis, in eaq; perpetuò mentē vestram omnem defixam haberetis: Quoniam verò carnem nostram, peccati tamen expertē induxtus, quæ sit illius fragilitas didici, non exigo quod præstare non potestis: Est aliquo prodire tenus, si non datur vltrà: Prima sequentem, etiam in secundis & tertijs consistere honestum est. Non semper vobis est ocium, animum ad ea, quæ sunt pietatis, coligēdi: non potestis hymnis, precationibus, sacræ doctrinæ, sacrificijs, eleëmosynis, & id genus alijs exercita mentis, quæ fidem & charitatem excitant, toti perpetuò vacare, vt sic vos me ex toto corde, ex tota anima, ex omnibus viribus vestris diligere declaretis: saltem quotidie sepositum tempus aliquod ad ista habeatis: Sin & hoc difficile est, saltem septimū quemque diem ijs rebus propriè dicetis. Scio quòd nō omninò est sui iuris maritus, aliquam sui partem debet vxori: non est sui iuris & vxor, aliquam sui partem debet marito: neuter vt vacare mihi semper totus queat, dū in diuersas vterq; curas distrahitur: quomodo socero, socrui, quomodo cæteris affinibus, quomodo coniugi ac liberis satisfaciat: vnde victum indies crescenti familię suppeditet, vnde dotem euincat. Non prohibeo matrimonij legitimum vsum, non piam minimeq; anxiam de seipso cuique, deque liberis ac domesticis sustentandis solicitudinem. Licet vobis qui matrimonio iuncti estis, liberis procreandis operā dare: licet agros licet vineas colere, licet manibus operari, licet artificio victum quærere: nihil ea me res offenderit: nō propterea violatum esse præceptū meum existimabo, de diligendo me ex toto corde, ex tota mēte, ex omnibus viribus vestris: modò ne sic in harum rerum solicitudine toti sitis occupati, vt vos mei, cui debetis omnia, capiat obliuio. Potestis etiam in medijs laboribꝰ vestris mei meminisse: potestis meum, non manuum vestrarum beneficiū agnoscere, si quid rectè processerit: potestis mihi semper gratias agere. Cæterùm ad recolenda diligentius beneficia mea, ad cultum, qui mihi debetur, præstandum, si vacare semper non potestis, tempus tamen aliquod ad eam rem

Sex dies operaberis. sepositum habetote. Sex dies consumatis licet in ijs, quæ ad liberorum procreationem, quæ ad eorum sustentationem, quæ ad rem vestram familiarem tuendam pertinere videbuntur, saltem septimum quemque diem, vel si qui sunt alij non ita multi festi dies, mihi totos dicetis: vt in ijs à mutuo congressu, & ab alijs quibuscunq; curis vobis temperetis: quò magis defecatis animis sacris precibus, ac cœlestium rerum meditationi vacare queatis. Hoc si feceritis, erit mihi satisfactum.

Quamobrem vel ex hoc præcepto satis liquet, quod anteà quoq; dictum est, nihil nobis impossibile Deum præcepisse: nec exigere, vt mandatum de se ex toto corde diligendo ita iugiter impleamus, vt curis omnibus alijs reiectis, in illo contemplando, ac omni pietatis genere colendo, perpetuò mentes cogitationesq; nostras occupatas habeamus: Saltem præstemus aliquando, quod præstari iugiter à fragilitate nostra nō potest: saltem dies, huic rei propter imbecillitatem nostram peculiariter dicatos, obseruemus: Denique vel semel in vita saltem, cōuertamur ad dominum Deum nostrum in toto corde nostro, neque Deum aliquem alienum occupare deinceps cor nostrū patiamur: siue is Deus venter sit, siue Mammona, siue quocunque tandem alio nomine vocetur. Si sic conuersi, nec à Deo nostro post eiusmodi conuersionem auersi posteà, migrauerimus ex hac vita: etiam si per omne vitæ præteritæ tempus Deos alienos coluissemus, si ventri atque ijs, quæ sub ventre sunt, si auaritiæ, si quibuscunque vitijs alijs mancipati fuissemus, nihil nos ea res impediet, quòminus æterna gaudia consequamur: illius gratia & misericordia, qui di-

Ezech. 18. xit: Quacūque hora ingemueris, saluus eris: vel eo ipso tempore ille nos impleuisse interpretabitur, quòd à se de diligendo se mandatum nobis datum est: Vt vel ex hoc perspicuum cuiuis esse queat, falsum esse, quod à blasphemis istis dicitur, præceptum hoc ab homine Christiano expleri non posse. Perpetuum Sabbatū fatendum est à nobis obseruari non posse: verùm vt semel in hebdomada, vel semel in anno, vel semel in vita tātùm

obserue-

obseruemus,adiuuante spiritu infirmitatem nostram non est nobis impossibile. Cæterùm sempiterni iugisq; Sabbati obseruatio non exigitur à nobis in hac peregrinatione nostra:cùm ventum erit ad cœlestem patriam,ad manẽtem illam ciuitatem, quã futuram inquirimus,ibi Sabbatum erit ex Sabbato,ibi requies erit sempiterna,ibi vacabimus,& videbimus,& amabimus:& amabimus & laudabimus absq; vllo fastidio,absq; vlla fatigatione, eũ, qui & legis,& desideriorum nostrorũ finis est Dominum Deum nostrum: vt sit Deus omnia in omnibus, quemadmodum ab Apostolo scriptum est: & inter eos numerabimur, de quibus in Psalmo dicitur: Beati qui habitant in domo tua domine: in secula seculorum laudabunt te. *Heb.13.* *Psal.66.* *Psalm.45.* *1.Cor.15.* *Psal.83.*

Videmus igitur iam,quid sibi velit præceptum hoc de sanctificando Sabbato. Quod expediret quidem iuge vt esset,verùm infirmitati nostræ largitur hoc Deus, vt qui cunctos non posse videmur,certos tamẽ dies abseruemus,quos sanctificemus,hoc est:in sanctis operibus transigamus,nec vllis Deo parum dignis actionibus prophanemus. Quæ autem sint sancta ista opera,in quibus dies festos transigere nos oportet, ex Agathensi concilio discimus:In quo cunctis præcipitur,vt populus Missas die dominico totas audiat,nec ante benedictionem sacerdotis egredi præsumat. Apostolorum quoq; canonibus cautum est, vt communione priuentur, qui solennibus sacris non perseuerauerint in oratione,vsque dum Missa peragitur:quo tempore conuenire etiam ad Ecclesiam,& scripturas apostolorum ac euangelium audire iubentur.Hoc est igitur sanctificare Sabbatum,sacrificijs,concionibus, & alijs diuinis officijs,non corpore magis quàm animo interesse. Nã si mens peregrinata fuerit, nihil profuerit, si quis corpore præsens adsit:illam itaque tunc Deo maximè vacare,beneficia illius recolere,& pro illis gratias agere oportet. Atq; hæc est causa, quamobrem alijs operibus omnibus tum interdicitur: non quòd per se malũ sit arare, seminare, rem familiarem curare: sed quòd quæ potiora sunt, ijs vt rectius vacari queat,ab alijs operibus abstinendum est,ne quid contemplationi nostræ impedimenti adferant. Maximè verò abstinendum tum est ab omni opere seruili. Nulla autem grauior est seruitus,quàm sit peccatum. Quare si quid per dies reliquos peccatum est,recogitare debemus in amaritudine,cùm dies festus aduenerit,& omnia facere,vt reconciliari Deo possimus,atque ab omni deinceps peccato cauere:ita vt neq; ventri seruiamus,neq; mammonæ,neq; cuiquam alij vitio. Nam qualia nunc à multis Sabbata celebrantur, non sanctificari,sed prophanari videntur:Neq; enim ad potationes,ad choreas,ad luxus instituta sunt Sabbata:cùm rectè scriptum sit ab Augustino:Melius est arare,quàm saltare. Cuius etiam alio loco verba sunt hęc: Obserua diem Sabbati nõ carnaliter, non Iudaicis delicijs,qui ocio abutuntur ad nequitiam. Melius vtique tota die foderant,quam tota die saltarent. Nulla sunt opera magis seruilia,quàm sint hæc: Sed vt tantò tranquilliori mente contemplando Deo, & beneficijs eius recolendis vacare queamus. Quamobrem ab ijs,quæ verè seruilia sunt opera,semper abstinere oportet. *Festa quomodo celebranda.* *Peccatum grauiss. seruitus.* *Aug. in psa. 91* *Aug. in psa. 32.*

Cæterùm labores manuum fieri quandoque possunt, etiam die festo, si vel necessitas euidens postulet:sicut Dominum excusasse legimus discipulos euellentes spicas in Sabbato:vel Ecclesiæ commodum:sicut in Euãgelio Sacerdotes feciisse dicuntur omnia, quę erant necessaria in templo, in die Sabbati: vel proximi vtilitas, sicut Dominus curauit in die Sabbati habentem manum aridam,& Iudæos,qui factum id reprehenderant,confutauit exemplo adducto de oue:vel superioris auctoritas: sicut idem præcepit Iudæis, vt circuncciderent in die Sabbati. Extra hos casus si quis manibus laborauerit,transgressi præcepti de sanctificando Sabbato reus erit. *Festis an laborare liceat.* *Matt.12.* *Ibidem.* *Ioan.7.*

Prosper Aquitanicus: Qui votum,inquit,vouentes sese offerunt Deo,eiusq; verbo vacantes spiritale Sabbatum obseruant,vt Maria,quæ meliorem partem eligit:à quo declinantes in strangulatione, dum mundanis curis innodantur, morsu pestifero tertiæ plagæ Ægyptiorum lædunturin anima. Ex quibus verbis etiam illos venire contra præceptũ hoc de Sabbato sanctificãdo manifestũ est,qui cũ semel Deo se deuouerint, primam fidem irritam facientes,matrimonium contrahunt:cuius generis sunt Sacerdotes & monachi:quibus non propterea nuptijs interdictum est,quòd malæ sint nuptiæ, sed quòd cùm perpetuum illis Sabbatum obseruandum, & iuge sacrificium sit offerendum,ac de lege domini die noctęque meditandum,abstinendũ est eis ab ijs omnibus,per quæ possint à continua Sabbati obseruatione auocari. *Prosp. Part.1.de promissis & prædictionibus cap.36.* *Luc.10.* *Sacerdotes vel Monachi matrimonium contrahentes non sanctificant Sabbatum.*

De Quarto Præcepto.

CAPVT LXXX.

EDocti sumus in prima tabula, quemadmodum diligere, pieque colere Deum,& ea fugere,quæ à vero ipsius cultu auocore possent, oporteat: In posteriore, quomodo sit proximus diligendus,docemur. Proximum autem existimare debemus omnem ho- *Proximus quis.*

minem: sicut præter alios à Basilio quoque legimus annotatum. Siquidem omnes inuicē proximi sumus, omnes cognati, fratres omnes, ex eodem patre prognati sumus omnes. Si spiritualem quæris, pater noster ille est, quem vno ore inuocantes dicimus omnes. Pater noster, qui es in cœlis. Sin autem terrenam quæris originem, Pater noster Adam, mater nostra terra est: ex eodem luto fabricati sumus omnes. Itaque natura fratres sumus secundùm carnem: sed & secundùm spiritum fratres nati, vel potius regenerati sumus: eundem à primo homine sanguinem ducimus, eādem à domino gratiā accipimus.

Basi. in psa. 14.

Matt. 6.

Phil. 2.

Quæ cùm ita sint, non ea, quę nostra sunt singuli, sed ea, quæ sunt aliorum considerare: non quòd nobis ipsis, verùm quòd multis est vtile, quærere debemus. Reputet homo secum, nomen suum vnde traxerit: ab humo vtique, quæ nihil cuiquàm accipit, sed omnia largitur omnibus, non hominibus modò, verùm & brutis: dum in vsum omnium animantium diuersos fructus ministrat. Inde appellata humanitas, specialis & domestica virtus: quam vel ipsa nos docere debet nostri corporis forma, membrorumque vsus. Nā & nos omnes vnum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra. Sicut igitur ipsa pro se inuicem solicita sunt membra, ac non modò non lædit vnum alterum, verumetiam pro virili sua succurrere lęso conatur: sic & nos alterum pro altero solicitos esse, ac quoties necessitas postulat, inuicem subuenire oportet.

Homo vnde dictus.

Lact. li. 2. c. 11. de origine erroris.

Humanitas.

1. Cor. 10. 12.

Omnes itaque diligendi sunt: sed quoniam copiæ singulorum paruæ sunt, eorum autem, qui ijs egent, infinita est multitudo, delectus habendus est eorum, quibus benignè facias. Nam vt quisque nobis fuerit coniunctissimus, ita plurimum est in eum benignitatis conferendum. Quapropter hanc probandam esse putat liberalitatem Ambrosius, vt proximos seminis tui ne despicias, si egere cognoscas. Melius est enim, inquit, vt ipse subuenias tuis, quibus pudor est ab alijs sumptum deposcere, aut alicui postulare subsidium necessitati. Paulus quoque. Si quis, inquit, suorum, & maximè domesticorum curam nō habet, fidē negauit, & est infideli deterior. Inter suos autem & domesticos iure suo primum locum sibi parentes vendicant, per quos factum est, vt lucem hanc aspiceremus. In hos ergò cum primis nos esse beneficos oportet, vt gratos nos, quæ ab illis accepimus, beneficiorum esse declaremus. Et hoc est quod præcipit Dominus, dicēs: Honora patrem tuum & matrem tuam, vt sis longæuus super terram, quam dominus Deus dabit tibi. Quo quidem præcepto, non solùm vt parentes debita veneratione prosequamur, & eorum dictis simus audientes, admonemur: verumetiam, si quibus rebus opus habuerint, vt illis benignè suppeditemus, & eos vicissim alamus, quorum cura singulari nutriti sumus & educati, iubemur. Honos enim in scripturis, quod annotauit etiam Hieron. non ille solum intelligitur, qui in salutationibus & officijs deferendis, verùm & ille, qui consistit in eleēmosynis ac munerum oblationibus: vt honorare sit idem, quod liberalitate prosequi. Sic in prouerbijs legimus: Honora dominum de tua substantia: Et apud Tobiam: Cùm ex his quibus honoratus fuerat à rege, habuisset decem talenta. Et apud Paulum: Viduas honora, quæ verè viduæ sunt. Ac paulò pòst: Qui benè præsunt præsbyteri, duplici honore digni habeantur: hoc est, nō solùm illis debita veneratio præstari, verumetiam vitæ necessaria debent suppeditari.

Benignitatis ratio. Amb. li. 1. offic. cap. 30.

1. Tim. 5.

Domesticorū ratio habēda, quique eo nomine intelligantur.

Honos & honorare. Hie. in Mat. ca. 15. & in lib. de monogamia ad Geruntiam. Tob. 1. 1. Tim. 5.

Parentum autem nomine, non ij solùm accipiendi sunt, ex quibus prognati secundùm carnem sumus, verumetiam omnes qui præsunt: siue sint pastores & Episcopi, siue Reges & Principes, aut quæcunque tādem alijs magistratus. Omnis enim potestas à Deo est: & qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Quamobrem vtrique potestati duplex hic honos debetur, & venerationis & subsidij. Cui tributum, tributum, dicit Paulus: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem: nemini quicquam debeatis, nisi vt inuicem diligatis.

Parentes qui.

Rom. 13.

Ibidem.

Peccant igitur contra præceptum hoc, qui vel decimas negant Episcopis & pastoribus, vel tributis & vectigalib⁹ principes suos fraudāt, vel vtrisq; dicto audiētes nō sunt: cùm etiam illis dyscolis obedire Petrus iubeat. Magis etiam peccant, qui non ipsi modò non honorant, verùm & alios ab honorandis illis auocant: dum illos iudicant, à quibus ipsos iudicatos oportuit: dum eorum existimationi detrahūt: dum falsis etiā plerunque criminationibus famā eorū proscindūt & lacerāt: dum quicquid ab illis statuitur, id secus interpretātur, & quæ nō intelligūt, ea sæpè reprehendūt: neq; ferre possunt, si, qui cū potestate versantur, fuerint in aliquo delicto præoccupati: cū si ipsi eodē loco essēt, multò fortasse grauiora patrarēt. Ferēda sunt à subditis, eorū qui præsunt errata: non est ab oue iudicād⁹ pastor: diuino pleraq; iudicio sunt reseruāda, Dns em est, cui stat aut cadit.

1. Pet. 2.

Gala. 6.

Pastor ab oue iudicandus non est.

Rom. 14.

Ecclesiasticorū institutorū contemptores.

Multò grauiśimè verò peccant contra præceptū hoc, qui eos, ex quibus interrogare sunt iussi, de semitis antiquis, cùm ipsi contemnunt, tum in aliorū contemptum adducere conantur, quicquid sancitum ab illis, & tot seculorū vsu in Ecclesia Dei receptū est

& appro-

& approbatũ, id vno traditionũ humanarum nomine reijciendum esse docent, sanctos patres omnes pro nihilo ducũt, sibiipsis nihil nõ tribuunt, illis contrà nihil non detra hunt. Rident ieiunia, rident vota, rident sacrificia, quin & ipsa ludibrio sunt sacramenta. Denique quæcunque mille quingentis annis & deinceps, per Apostolus, & eorum successores, & per œcumenica Concilia piè sunt instituta, cachinnis omnia prosequuntur. Atqui non ita nos docet scriptura, Interroga, inquit, patrem tuum, & annunciabit tibi: maiores tuos, & dicent tibi. Ne transgrediaris terminos, quos posuerunt patres tui. Qui disipat sepem, mordebit eum coluber. Quàm grauiter autem istos momordit coluber, qui disipare sepem, hoc est, omnia Ecclesię dogmata, omnes institutiones, ab Apostolis & Apostolicis viris fundatas, conuellere sunt & labefactare conati, qui pleraque non aliam ob causam contemnunt & reijciunt, quàm quòd ita sunt à sanctis patribus, quamuis summa ratione, constituta, Verbi gratia, Visum est patribus, & ab ipsis etiam Apostolis institutum, vt sextis ferijs à carnibus abstineretur, quò grata fieret eius rei recordatio, quomodo verbum caro pro nobis factum, sexta feria graue crucis pertulit supplicium, & mortem acerbissimam oppetiuit. Illi in contemptum patrum, nulla prorsus necessitate cogente, eo die carnibus vescuntur. Denique quicquid à sanctis patribus, quacunque tandem de re, quamlibet piè constitutum est, contra id omne pedibus & manibus obnixè venire conantur. Quid est, si hoc non est grauissimè contra præceptum istud peccare, quo patrem & matrem honorare iubemur? Audi fili mi, dicit Spiritus Dei, disciplinam patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ.

Deut.32.
Prou.22.
Eccle.10.
Dissipantes sepem mordet coluber.
Ieiunij sextæ feriæ ratio.
Prou.1.

Pater noster Deus est: huius disciplinam vt audiamus præcipit. Sed nunquid hoc satis fuerit, si nos diligere Deum, si præceptis eius obtemperare, si disciplinam eius audire dicamus? Minimè gentium. Mater nostra Ecclesia est: huius legem si dimiserimus, si morem illi nõ gesserimus, si nos ab illius vnitate segregauerimus, frustra nos audiuisse patris disciplinam gloriabimur. Erimus enim ij, quos vocat Propheta filios desertores: de quibus etiam alio loco scriptum est: Filij alieni mentiti sunt mihi. Nam vt alia omnia, sic hoc quoque præclarè Cyprianus: Ecclesia, inquit, est, quæ nos Deo seruat, quæ filios regno, quos generauit assignat, Qui squis ab Ecclesia segregatus adulteræ iungitur, à promissis Ecclesiæ separatur, nec pertinet ad Christi præmia, qui relinquit Ecclesiam Christi, alienus est, prophanus est, hostis est, Habere iam non potest Deum patrem, qui Ecclesiam non habet matrem. Sic igitur patrem nostrum Deum honoremus, vt suo matrem Ecclesiam honore non fraudemus. Sic patris nostri disciplinam audiamus, vt matris quoque legem ne dimittamus, Quam qui non audit, eum Deus haberi vult tanquã Ethnicum & Publicanum, non agnoscit eum pro filio, qui quam sibi sanguine suo mundatam copulauit, sponsæ suę Ecclesię non obtemperat, cuius contempus ad patris contemptum redundat. Sic enim loquitur Deus, Qui vos audit, me audit, qui vos spernit, me spernit. Et ad Samuelem: Non te spreuerunt, sed me, ne regnem super illos. Nunquàm à disciplina patris lex matris, nunquàm à lege matris disciplina patris disidet. Non est Euangelium, vbi non est Ecclesia, Non est Ecclesia, vbi non est Euangelium. Non quòd scriptura non haberi possit extra Ecclesiam, de qua Iudæos gloriatos, cuius testimonio Diabolum & membra eius hæreticos & schismaticos ita frequenter vsos legimus, vt eã eiusque sanum intellectum sibi solis propriè vendicare coniti fuerint, Sed quod viuum Euangelium ipsa est Ecclesia, extra quam pelles haberi, sine chartæ possunt, atramentum haberi potest, literę siue characteres, quibus conscriptum est Euangelium, haberi possunt: cæterùm ipsum Euangelium extra Ecclesiam non habetur, nec haberi potest. Quæ causa est, quòd Apostoli Spiritu sancto pleni, cùm symbolum tradidissent, nusquã proposuerunt: credo sancta Biblia, aut sanctum Euangelium: sed credo, dixerunt, sanctam Ecclesiam. In ea sunt Biblia, in ea est Euangelium, in ea sanus est Euangelij intellectus: quin ipsa potius est Euangelium scriptum non atramento, sed Spiritu Dei viui: non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. Hoc est illud verbum Domini, quod Propheta manere dixit in æternum: de quo Christus loquitur: Cœlum & terra transibunt, verba autẽ mea nõ transibunt: Nam quę calamo sunt in charta scripta, transire possunt, possunt aliquo casu perire: quemadmodũ libros legis Dei cõbustos legimus, quos tamen Esdras postea, qui eodem spiritu, quo antè scripti fuerant, plenus fuit, restituit: sicut Eusebius, Chrysostomus, Augustinus, Beda, & alij memoriæ prodiderunt. Quæ verò scripta sunt Spiritu Dei viui, non in tabulis lapideis, vel in chartis papyraceis, aut pecorinis, verùm in tabulis cordis carnalibus, ea nulla ratione possunt interire. Quamobrem honoremus patrem nostrum Deum, honoremus & matrem nostram Ecclesiam: vtrique morem geramus: vtrique dicto simus audientes. Etenim cum Dei filio, carnem nostram induto, corpus vnum Ecclesiam mater nostra facta est. Quare qui non audit

Pater noster Deus.
Mater Ecclesia.
Ab ea discedentes à Christo discedunt.
Esai.30.
Psal.17.
Cyp. de simplicitate Prælatorũ.
Matt.18.
Luc.10.
1. Reg.8.
Extra ecclesiam scriptura haberi potest, intelligentia eius nõ.
Credo sanctam ecclesiam, docuerũt Apostoli.
2. Cor.3.
Esai.40.
Luc.21.
Libros legis Dei combustos Esdras restituit.
Eusebius in Chronicis.
Chry. in op. imperfect. in Mat. ho.39. et ho.8. in ep. ad Hebr.
Au. de mirabil. sacræ scrip. li.2. cap.33.
Beda de ratione temp. ca.21.
Ephe.5.

dit hanc, Deum non audit: Deo detrahit, quisquis illi detrahit: Si quidem duo sunt in carne vna, Christus & Ecclesia. Mentitur, quisquis audire se patris disciplinam iactat, si matris legem dimittit: nam nisi doctus à matre fuerit Ecclesia, quæ patris disciplina sit, ignorabit. Teneamus igitur illam, quę firmamentum est, & columna veritatis, neque cuiusquam auctoritate nos ab ea auelli patiamur, quamlibet is sibi cautus & prudens videatur, quamlibet etiam multa scripturarum proferat oracula, quæ non in legendo, sed in intelligendo consistunt. Satanę sunt illę voces: Deponite quicquid armaturæ suppeditant orthodoxi veteres Theologorum scholæ, auctoritas conciliorum & pontificum, consensus tot seculorum, ac totius populi Christiani: nihil recipimus, nisi scripturas: sed sic, vt penes nos solos sit certa auctoritas interpretandi. Quod nos interpretamur, hoc sensit Spiritus sanctus: quod adferunt alij quamuis magni, quamuis multi, à spiritu Satanæ & alienata mente profectum est: Quod orthodoxi docuerunt, quod auctoritas Ecclesiæ tradidit, quod populus Christianus amplexus est, quod scholæ defendunt, exitiabile venenum est Satanæ: quod ego doceo spiritus est vitæ. Credite in scripturis nihil prorsus esse obscuritatis, vel quòd egeat iudice: aut vt omnes cæcutiant, ego non cæcutio: nam conscius mihi sum me habere Spiritum Christi, quo possum de omnibus iudicare, nemo de me. Nolo iudicium, sed requiro obsequium. Neque quenquam vel tantillum moueat multitudo, magnitudo, latitudo, profunditas, miracula, sanctitas, Ecclesię sanctorum: Omnes perierunt, si senserunt vt scripserunt: nisi qui forte resipuerunt ante supremum vitæ diem: Qui meis probationibus diffidunt, aut carent sensu communi, aut blasphemiam committunt in Spiritum sanctum. Et tamen per quod idolum hæc Satanas loquutus est, non continua quidem oratione, sed sparsim in multis locis, in illo omni impiæ doctrinæ genere referto libello, De seruo arbitrio, illud nunc pro Deo colit magna pars Germaniæ: Quod ille sentit, Dei verbum & purum Euangelium vocatur.

Lutheri superba verba.

De Quinto Præcepto.

CAPVT LXXXI.

QVemadmodum nihil est magis secundùm naturam, quàm vt homo homini, quicunque sit, ob eam ipsam tamen causam, quòd homo sit, consultum velit: sic è contrario, detrahere aliquid alteri, violare alterum, & hominem hominis incommodo suum augere commodum, magis est contra naturam, quàm mors, quàm paupertas, quàm dolor, quàm cętera quę possint aut corpori accidere, aut rebus externis. Inter omnia autem incommoda, quæ per hominem homini possunt importari, multò grauissimum habetur, & longè facinus atrocissimum existimatur, si quis alicui lucis huius vsuram eripiat: si quem vita priuet. Quemobrem rectè primo loco Deus id prohibet, dicens: Non occides. Quod tamen interdictum non ita latè patet, vt minimè nobis per id licere putemus animalia terræ, volucres cœli, pisces maris, ac quęcunque tandem bruta animãtia, quæ in vsum hominis creata sunt, occidere. Nam si quicquid viuit occidendum non est, viuunt & herbæ, viuunt & plantæ. Non ergo fas fuerit virgultum vellere, aut herbis etiam vesci. Cùm tamen disertis verbis scriptum sit: Omne quod mouetur & viuit, erit vobis in cibum: quasi olera virentia, tradidi vobis omnia: vt feras, & quascunque tandem bestias, & pecora non alio loco habere debeamus, quàm quo vel herbas, vel fructus alios. Cùm præsertim à Paulo quoque scriptum sit: Omne quod in macello venit, manducate. Tantum autem abest, vt bestias & pecora Deus occidi prohibuerit, ipsum etiam vt hominem occidi iusserit: idque in eiusdem libri capite mox sequenti: Qui percusserit, inquit, hominem volens occidere, morte moriatur. Et proximè in sequenti: Maleficos non patieris viuere. Et rursus in Leuitico: Qui percusserit & occiderit hominem, morte moriatur. Et in Deuteronomio: Qui superbierit nolens obedire sacerdoti, ex decreto iudicis moriatur homo ille.

Præceptum Nõ occides, quatenus se extẽdat

Gen. 9.

1. Cor. 10.

Cædes non omnis contra præceptum Dei.

Exod. 21.

Exo. 22.

Leuit. 24.

Deut. 17.

Deut. 13.

Quòd ergò dicit hoc loco: Non occides, ad priuatos homines pertinere voluit. Nam sicut præclarè scriptum est à Clemente, Nõ omnis cædes in malis habenda est, sed solum illa prohibetur, quæ innocenti infertur: iusta verò magistratibus reseruatur. Quare si qui magistratu funguntur, supplicium capitis de nocente sumpserint, non ipsi hoc, sed ille facere videtur, qui dixit: Ego occidam, & viuere faciam. Ipse enim est per quem reges regnant, & legum conditores iusta decernunt. Quid enim aliud est rex, aut iudex quicunque, quàm Dei minister, bonis in bonum? Si autem malum feceris, inquit, Paulus, time: Non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est, & vindex in iram, ei qui malè agit. Ipsius ministerio Deus plectit sontes, quos propterea vult occidi, vt vel metu adactus quisque, quod de non occidendo præceptum est, tantò diligentius obseruet. Quamobrem non modò non peccat iudex, cùm de sonte penas sumit, verùmetiam si id

Lib. 7. cap. 3. constit. apost.

Magistratibus licet occidere.

Deut. 32.

Prouer. 8.

Rom. 13.

Magistratus nõ puniens sontes, homicida est.

facere

facere intermittat,non minus in vitio est,quàm ille ipse qui facinus patrauit,cuius causa mortis reus erat pronunciatus.Homicida est,quisquis iuridictionem sibi datam habēs, homicidam impunitum relinquit:de quo cùm debitas pœnas exegerit, non iam homicida,verùm Dei minister est,vindex in iram ei,qui malè agit.Itaque homicidas, & sacrilegos,& fornicarios punire non est effusio sanguinis,dicit Hieronymus, sed legum ministerium.Præclarè quidem dixit, quamuis Ethnicus: Seuit in bonos,qui parcit malis. Impunitatis enim spes maxima est peccandi illecebra, qua furor hominum alitur effrenatus. Non igitur violati præcepti huius reus est iudex,si hominem occidi faciat,sed qui priuata sua & propria auctoritate occiderit hominem, is demùm violasse mandatum hoc existimandus est,non solùm si manu id faciat,verùm etiam si sit ex eorum numero, de quibus dicit scriptura: Filij hominum, dentes eorum arma & sagittę, & lingua eorum gladius acutus. Quare siue quis consilium det alicui, vt occidat, siue prouocet aliquem ad interficiendum, vel accusando proximum, vel detrahendo, siue quodcunque prętet auxilium aut assensum saltem suum præbeat,reus erit huius præcepti violati. Siquidem digni sunt morte,non solùm qui faciunt,sed etiam qui consentiūt facientibus. Consentire autem videtur & is,qui non obsistit si potest,cùm scriptum sit.Erue eos qui ducuntur ad mortem,& qui trahuntur ad interitum liberare ne cesses. Qui videt igitur fame morientem,neque pascit,ipse occidisse iudicatur.Pasce fame morientem,dicit Ambrosius,Si non paueris,occidisti.

In ca.Hie.22.

Rei huius præcepti.

Psalm.56.

Rom.1.

Prouer.24.

Consentientiin alienum periculum.

Ac peccant quidem grauiter, qui corpus hominis occidunt, sed grauius etiam illi, qui animas in gehennam mittunt.De diabolo dicit Christus,quòd homicida erat ab initio.Atqui ille non gladio armatus,non ferro accinctus ad hominemvenit.Verbum malum seminauit,inquit Augustinus,& occidit.Noli ergò putare te non esse homicidam, quando fratri tuo malè persuades.Graue genus,id est,homicidij,si quis oratione sua hominem ad peccandum inuitat, atque ita gehennæ reum facit, si doctrinis varijs & peregrinis mentem alicuius abducere,& in aliud Euangelium transferre conatur, ab eo,qui vocauit nos in gratiam Christi.

Homicidæ animarum. Ioan.8.

Au.tract. 42. in Ioan.

Graue est & illud homicidij genus,si quis vita sua contaminata corumpit alios, dum sua in eos vitia infundit, ac plus etiam exemplo, quàm peccato nocet, si præsertim sit ex eorum numero,quibus dictum est,Vos estis sal terrę,quòd si sal euanuerit,in quo salietur?Vos estis lux mundi: Si luceat lux vestra coram hominibus,vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum, qui in cœlis est. Qui si prętierint alijs flagitiosè viuendo,tot eos mortibus dignos esse scribit Gregorius,quot ad subditos suos, perditionis exempla transmittunt. Quamobrem tantò diligentius cauere eos oportet,vt nō modò crimine, verùmetiam suspicione criminis vacare queant, quantò pluribus æternæ mortis auctores fiunt,cùm sua in illos vitia infundunt.

Malo exemplo nocere est homicidiam esse. Matt.5.

Greg. in pastorali parte.3.ad monitione.54.

De sexto Præcepto.

CAPVT LXXXII.

GRaue crimen est homicidium, sed non minus graue, quod sexto loco prohibet Deus,Non mechaberis. Quamobrem non Romanorum modò, verùm & Hebræorum & Barbarorum legimus, in adulteros capitis pœna fuit constituta. Furti manifesti reum,quadrupli,nec manifesti,dupli pœna absoluebat, scelus adulterij securis expiabat, Apud Hebræos autem populi manibus lapidabantur, quòd id violasset,sine quo populus non esset. Nec hoc contenta legum seueritas illud etiam permisit, deprehensum adulterum,sine iudicio,sine legibus confodere, nimirùm id maritali dolori, quod grauatim concedit vim à capite propellenti, quasi lædat atrocius, qui coniugem adimit, quàm qui vitam. Nunc,proh dolor, apud Christianos ludus ac iocus est adulterium. Qui semel furtum admisit, non audet faciem attollere, qui multis adulterijs nobilitatus est,principem inter alios sæpè locum obtinet. Atque adeò nō pudet facti plerosque,vt glorientur etiā in malicia sua,lætentur cùm malè fecerint, & exultent in rebus pessimis. Si quis vestem sublegerit, in crucem agitur, si pudicitiam vxoris alienæ furatus omni eam honestare spoliauerit, nō modò nulla pœna,ciuilibus quidem legibus,dignus existimatur,verùmetiam idoneus ducitur, cui honores mandentur. In vxore tantum crimen habetur adulteri, maritus etiam commendatiorem inde se fore persuasum habet. Quem tamen,sicut ab Augustino scriptum legimus,tantò puniri grauius oportuit, quantò magis ad eum pertinet & virtute vincere fœminam, & exemplo moderari. Caput mulieris est vir,itaque ducem illum, vxorem comitem esse decet. Quo diligentius illi cauendum est ne illac eat viuendo,qua timet,ne sequatur vxor imitando. Virum,sunt qui putent à virtute dictum,quòd plus in eo,quàm in fœmina, virtutis insit. Quod si ita est, æquum est, vt virtutis exemplo præeat vxori, neque quod illi nolit, sibi

Adulteriū crimē grauissimū.

Adulteriū quomodo punitum olim,& eius nostro æuo impunitas.

Psalm.51. Prou.2.

Aug.de adulterinis nuptiis lib.2 cap.2.

Peccatum virorum pœna maiore dignum, quàm mulieris.

Vir vnde dictus Lact.de opificio Dei,cap.12.

sibi licere velit: prior ipse præstet, quàm ab illa coniugij fidem exigit.

Mœchia quid. Cæterùm adulterij siue mœchiæ nomen latius patet. Quamobrem omnis illicitus concubitus hoc præcepto prohibetur. Licitus autem censetur solus ille, qui est inter matrimonio iunctos. Ex quo manifestum est eos errare, qui fornicationem eius generis peccatum esse negant, quod æternæ mortis reum hominem faciat. Quamuis enim leuius peccatum sit simplex fornicatio, quàm adulterium, vtrunque tamen coniunxit Apostolus, dicens: Fornicatores & adulteros iudicabit Deus. Et alio loco: Omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, quod est idolorum seruitus, non habet hæreditatem in regno Christi & Dei. Nemo vos seducat inanibus verbis, propter hoc enim venit ira Dei in filios diffidentiæ. Et rursus in alia Epistola, fornicationem inter alia carnis opera recensens: Prædico vobis, inquit, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur. Certè quòd peccatum excludit à regno Dei, mortis æternæ reum facit.

Fornicatio quale crimen.

Ephe.13.
Ephe.5.
Gala.5.

Ridiculum autem est, quod hoc præcepto nonnulli sanciri putant, & confirmari legitimum coniugium. Qui si hoc dicerent, sancire Deum, vt à lege matrimonij coniuges nõ discedant, neue quid indignum committant honestate temperantiaque coniugali, ne illi rectè sentirent. Vult enim Deus, vt coniuges alter alteri cõiugij fidẽ seruent inuiolatam. Cæterùm hoc isti persuadere velle videntur, præceptum hic esse cunctis, vt vxores ducant, quæ scripturę mens nunquàm fuit. Nam quod ait Deus, non mœchaberis, non tam ad eos, qui cœlibem vitam agunt, quàm ad eos, qui matrimonio sunt irretiti, propriè dictum esse videtur. His præcipitur, vt inuicem sibi fidem seruent, vt thorum immaculatum custodiant, neue maritus alicui præterquàm vxori, neue vxor alicui præterquàm marito sui corporis potestatem faciat. Ad vxorem autem ducendam nemo per hoc præceptum adigitur. Est quidem ita, quòd inter alias instituti matrimonij causas, & hæc recensetur: quod hac ratione facilius, & fornicationem & quemuis alium illicitum concubitum effugere liceat. Sed si quis putat, vni cum hoc esse vitandæ fornicationis remedium, is à vero longè aberrat. Multa milia virginum, multæ myriades cõtinentium fuerunt in ecclesia, qui alijs, quàm contrahendi martimonij remedijs vsi, pudicè & castè vitę suę tempus omne transegerunt. Scilicet quòd potuerunt tot seculis tot myriades hominum, hoc nunc vix quemquam posse dicemus? Non est abbreuiata manus domini: idem nunc Deus est, qui fuit semper: neque cœpit vnquàm, nec idem esse desinet: æquè nunc potens, æquè nunc benignus est & misericors: Non exaruit fons ille bonitatis: ęquè nunc etiam copiosus est, & redundans. Quamobrem qui negat rectè dici hodie, nos Dei auxilio adiutos, omnia posse, negat Euangelij vocem: Omnia possibilia sunt credenti: Omnia possum in eo, qui me confortat. Quamobrem sicut nemo prohibetur, ita nemo iubetur hoc præcepto, matrimonium contrahere: neque se subducit vocatione sua contra Dei voluntatem, si quis vitam cœlebem agere firmiter deliberatum habuerit. Quamuis enim, qui matrimonio iungit virginem suam, bene facit: tamen qui non iungit, melius facit. Ad id ergò, quod melius est, vocati sumus omnes: cùm per ipsum Christum dicentem: Qui potest, hoc est, qui vult, capere capiat: tum per Apostolum eius ad Corinthios scribentem: Volo autem omnes esse sicut meipsum: Hoc præcipuè tempore, quod cùm breue sit, etiam qui habent vxores, vult Apostolus eos esse, tanquã non habentes: hoc est, vt neglectim eas habeant, & in Deo piè colendo potius occupati, quàm rei sint vxori mancipati. Quare vocati sumus ad ea, quæ sunt optima. Nam si Ethnicus ille dixit: Optimam vitæ rationem elige, eam tibi iucundam reddet consuetudo: non est veri simile, non multo magis id voluisse Deum: qui nos ad perpetuum quendam sabbatismum vocasse videtur: Sed non ita tamen, vt non fecerit cuique potestatem, si dura illi videtur & difficilis perpetua continentia (sicut natura sua virtus omnis est difficilis) quin quod proximum est sequeretur. Prima sequentem, sicut anteà quoque diximus, honestum est in secundis & tertijs consistere. Quin optima sit virginalis castitas, proxima cœlibum continentia, nemo est tam proteruè improbus, qui negare audeat. Sed si cui vitę genus hoc arduum videtur, bonum est & matrimonium inire: & secundas & tertias & quartas nuptias contrahere, malum non est: verùm ei, qui nulla se voti religione obstrinxit.

Mœchaberis ad quos magis pertinet.

Conscientia an possit seruari.
Esai.59.

Mar.9.
Philip.4.

Cœlibatis præstat coniugio.
1.Cor.7.
Matt.19.
1.Cor.7.

Continentia an contra naturam sit.

Neque propterea Deum tentat, qui Dei fretus auxilio cœlibatum vouet: vt maximè verum sit, contra naturam eum niti. Siquidem si quis naturam spectet corruptam, & vitio primi parentis deprauatam, non modò carnis, verùm & oculorum, & honoris concupiscentia, maximè secundùm naturam est. Omnes enim natura, & voluptate frui, & diuitijs affluere, & honoribus potiri cupiunt. Nunquid igitur non erit nitendum contra corruptam naturam hanc? nunquid Deum tentare putandus est, si quis

fortiter ei fuerit reluctatus? Atqui hæc est militia nostra. Militia enim est vita hominis super terram. Quid aliud in baptismo factum est, quàm quòd Christo nomen dedimus, quàm quòd illi stipendia nos facturos, & contra omnem & carnis, & oculorum, & honoris concupiscentiam fortiter esse pugnaturos nos obstrinximus? Neq; propterea despondere nos animum statim oportet, si victi quandoque fuerimus. Vir fugiens, dixit ille, iterùm pugnabit. Præclarè Basilius: Non angeli sumus, inquit, sed homines: & cadimus & resurgimus, idque sæpè eadem hora. Ambrosius verò contra eos, qui propter infirmitatem non esse putabant vouendam continentiam, ne quis fortè non præstet quod vouisset. Ergò nemo militet, inquit, ne aliquando vincatur: nec pedis vtatur obsequio, qui gradiendi periculum reformidat: nec oculi intendat officio, qui concupiscentiæ timet lapsum. Quid? ipsi coniuges, nunquid omnes castitatem obseruant coniugalem: Etiam in ipso coniugio adulterium committi posse, vel illa Xisti sententia ab Hieronymo & Augustino producta, nos docet: Adulter est in suam vxorẽ amator ardentior. Quam multos autem reperire licet, quibus, quod esse debebat fornicationis remedium, peccati grauioris fit occasio, apud quos adulterium ludus & iocus est, Nunquid ideò malæ sunt nuptiæ? nunquid ab illis abstinendum est propterea, quòd alteruter, aut vterque coniugum non rarò illicito concubitu miscetur? Et certè cùm non dispar sit admissum, non par tamen culpa fuerit adulteri cœlibis, & coniugati. Nam quo sanctior est res coniugium, eo grauioris piaculi reus tenetur, qui rem tam sanctam adulterio temerauerit. Nõ propterea tamen non est honorabile coniugium, & thorus immaculatus: non propterea peccat, si quis fidem suam coniugi obstringit, si corporis sui potestatem penes coniugem tantum fore promittit: etiamsi non paucos reperire liceat, qui quod promiserint nõ præstent. Quòd si difficilius cõtinet, qui coniugis vti cõmertio consueuit, si quo casu longius absit à coniuge, aut si nõ modico temporis interuallo, nullus illius propter diuturnam infirmitatem sit vsus: nunquid credendus erit Deum tentare, qui contra concupiscentiam à natura sibi insitam niti, ac ne quid contra fidem coniugi datam committat sui corporis potestatem alteri facere noluerit? Scilicet si istos audiemus, superstite cõiuge, quandoquidem illius vsus esse non potest, ad secundas ac tertias aut quartas etiam nuptias transibit: ne si continere voluerit, Deum tentare videatur, contra naturam, quæ ab eo nobis indita est, nitendo. Quis nõ videt, quanta sit in his absurditas? Et tamen cati sibi videntur, qui hæc magno cum supercilio pronunciant: seque prudentiores esse deierauerint, quàm vel Apostolos ipsos, qui tam fuerunt rerum omnium imperiti, vt simul atque Christum sequi cœperant, vxores relinquerent, neque sui corporis potestatem deinceps illis vnquàm facerent: vel eos, qui per mille quingentos annos illos sequuti sunt omnes. Verùm huc istos cęcitatis & dementiæ perduxit mœchia spiritualis, quæ multò grauior est, quàm illa carnalis. Despondi vos vni viro virginem castam exhibere Christo, dicit Paulus: Per quem qui loquutus est, idem etiam per Prophetam multò antè dixerat: Et sponsabo te mihi in sempiternum, & sponsabo te mihi in iustitia, & in iudicio, & in misericordia & miserationibus.

Iob. 7.

Basi. in hom. de pœniten.

Ambr. lib. 1. de viduis.

Matrimonium quomodo violetur.

Hier. lib. 1. contra Ioui.

Aug. lib. 2. cont. Iulia.

Adulterium spirituale grauius quàm carnale.

2. Cor. 11.

Osee. 2.

Sumus ergo sponsę Christi: quodque stupendium maximè est, & omnes vna sponsa, & singuli singulæ sponsæ sumus. Hactenus autem singuli Christi sponsæ sumus, quatenus illius vnius sponsę sanctæ Catholicę & Apostolicę Ecclesiæ membra sumus. Spõsus noster ille est, de quo scriptum est: Rex omnis terrę Deus: ipse sponsus noster totam tenet, quia totam emit. Vide autem quanti emerit, vt intelligas quid emerit. Quod prætium dedit? Empti estis, dicit Paulus, pretio magno. Sed quodnam est illud pretium magnum? Ediderit hoc alius Apostolus, dicens: Non corruptibilibus auro & argento redempti estis, sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi. Sanguinem ergo suũ fudit: sanguinis sui pretio nos emit. Vbi fudit sanguinem suum? in passione cruci affixus, quam prædixit Propheta, dicens: Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa mea. Diuiserunt sibi vestimenta mea, & super vestem meam miserũt sortem: Habet ergo vestem sponsus noster. Qualis ea fuerit, docet Ioannes, dicens, quòd erat desuper contexta per totum. Quid ea res nisi charitatem? quid significat nisi vnitatem? Hanc tunicam nõ diuiserunt impij milites, Christi persequutores: interea diuidũt Ecclesiam, qui volunt haberi Christiani, Cæterùm quisquis hanc diuidit, milites, qui Christum in crucem egerunt, impietate sua superat. Quisquis à toto, quisquis à sponsa Christi sancti catholica ecclesia semetipsum segregat, is à sponso quoque Christo, à quo tanto emptus fuit pretio, segregatus est, atque illius esse sponsa desinit, tantoque grauius mœchatur, quàm qui cõiugio irretitus alienum thorum inuadit, quantò maior est Christus, Deus & homo, quàm quiuis alius purus homo. De hoc genere mœchiæ scribit Clemens presbyter Alexandrinus. Est autem adulterium, si quis relicta Ecclesiastica & vera cogni-

Sponsæ Christi sumus quomodo.

Psalm. 46.

1. Cor. 6.

1. Pet. 1.

Psalm. 21.

Ioan. 19.

Vnitas ecclesiæ, Christi inconsutilis tunica significata.

Mœchia spiritualis.

Clem. lib. 6. stromatum.

cognitione,& de Deo persuasione,accedat ad falsam,quæ non conuenit,opinionem. Et eum sequutus Optatus explicans illum locum : Cum Mœchis particulam tuam ponebas, hæreticos dicit mœchos, & mœchas ecclesias illorum, quas aspernatur & repudiat Christus in canticis canticorum. Quasi diceret: Quid mihi colligitis non necessarias? vna est dilecta mea,vna sponsa mea, vna columba mea : Catholica in qua & vos cum esse posſetis, rebaptizando Mœchos particulam habere voluistis : Et æqualis eius Hieronymus Origenis interpretationem secutus Ezechielem enarrans : Est & alia, inquit,fornicatio spiritualis, quando deferentes ecclesiam hæreticis iungimur, & ædificamus lupanar nostrum in capite omnis viæ, Quibus præcipit sermo diuinus, State in vijs & quærite semitas domini sempiternas, & videte quę sit via bona, & ambulate in ea: Moysi videlicet,Iesu,Iudicum,& Regum libris,Esaiaque & Hieremia,& alijs Prophetis. In omnibus viarum principijs fabricatur lupanar suum, qui ad peruersitatem doctinæ testimonijs malè abutitur scripturarum,& dicit: Hæc ait Esaias: hæc dicit Ozea,hoc loquutus est Moyses,hæc Daniel. Et pulchrè, non in medijs vijs, nec in viarum terminis ponit lupanar suum,sed in principio. Si enim ad scientiam & profunda diuinorum vonerit librorum,errare non potest. Et paucis interiectis: Quicquid de Hierusalem diximus, refert ad Ecclesiam animasque credentium, quæ munera maritalia, aurum videlicet in sensu, argentum in eloquio, & vestimenta, quibus fœditas nostra, ac turpitudo velatur, dant amatoribus suis, vel contrarijs fortitudinibus, vel magistris dogmatum peruersorum, quando asserunt nihil nocere luxuriam, cibis omnibus indifferenter vtendum,quia ad hoc facti sunt vt sumantur, & cętera. Hanc fornicationem ita grauem esse dicit Hieronymus, vt exponens illum locum : Et post te non erit fornicatio : collatione illius omnem deinceps fornicationem leuiorem existimari debere dicat. Vocant eiusmodi, Prophetæ, mulieres adulteras, vocant & meretrices, sicut apud Hieremiam legimus. In omni colle sublimi, & sub omni ligno frondoso tu prosternebaris meretrix. Hoc enim ingenio sunt, qui semel à Christo sponso nostro se diuiserunt, & sponsæ ipsius Ecclesię membra esse desierunt, vt quando semel ei fidem datam fefellerunt,eam subinde mutent,ac simul ac viderint collem aliquem sublimem, aut lignum frondosum,hoc est,qui scientiæ habet opinionem,quæ instat,quique verbis orātis & amplius ea,quę praua sentit,edisserere queat,statim illi adhæreant, Ex quo fit, vt nunc huic, nunc illi sectæ se tradant, dum nihil apud eos stabile est & diuturnum. Sed neque apud magistros eorum, sectarumque principes, constans est aliud & perpetuum,cùm quotannis,& ritus & dogmata sua varient. Plæroſque videre licuit,qui cùm nati vel renati potius fuissent Christiani,facti sunt Lutherani,deinde Sacramentarij,posteà temporis causa finxerunt se Lutheri de Eucharistia dogma,quamuis falsum amplecti,vt ne prorsus veritatem Christi corporis ex Eucharistia tollere videantur, ad extremum tamen, mortui sunt Sacramentarij, Alij verò Iconomachi, alij Anabaptistæ facti sunt,& subinde nouum aliquod dogma sequuti, nullus vt apud eos legitimus thorus, sed vagi sint concubitus. Ab hoc mœchiæ genere cum primis cauendum est homini Christiano: cui persuasum esse debet,spem salutis in diuisione nullam esse. Quamobrè prius omnia & facere & pati paratus esse se debet,quàm vt ab Ecclesia, quàm vt sibi sponsam Christus elegit,in cuius communione Christi sponsa & ipse efficitur,se diuelli quacunque tandem ratione patiatur: Quin illud potius contendat & elaboret modis omnibus, ne vnquàm se à sponso Christo separet,& fidem semel illi datam inuiolatam seruet,quo possit ad præmia,quæ sponsis suis Christus pollicitus est,peruenire.

Ne verò durius alicui videatur,quod à nobis dictum est: Qui potest,hoc est,qui vult capere,capiat: veterum orthodoxorum interpretationem hanc esse sciat. Nam & Gregorius Nazianzenus,Ioannes Chrysostomus,sæpè scripturam,posse, pro velle,vsurpari docent. Libet autem Chrysostomi verba adscribere: qui enarrās illum Euangelij locum: Propterea non potuerunt credere: quia dixit Esaias: Non potuerunt,inquit,hoc est: noluerunt. Neque te admiratio capiat. Alibi enim inquit: Qui potest capere,capiat: ita nō nunquàm potestate pro voluntate vtitur. Et iterùm: Non potest mundus vos odio habere: me autem odio habet. Hoc & communi sermone vsurpatum videmus, cùm quis dicit,Non possum asperum hominem diligere: vehementiam voluntatis potestatem appellans. Et iterùm: Non potest ille fieri bonus. Et Propheta: Si mutabit Æthiops pellem suam,& pardus varietatem suam,& populus hic potest benefacere,qui didicit mala. Non dicit, quòd impossibile sit ei bene operari: sed quia nolunt,ideò non possunt. Et in Matthęum: Non omnes capiunt, sed quibus datum est: Vt singulare id esse certamen perdiscas,non vt sorte datam necessitatem suscipiens. His enim datum est,qui sponte id eligūt: Quod ideò dicit,vt ostenderet superiore nobis auxilio opus esse: quod quidem

Lib.4.contra Parmenia.

Hom.7.et.8.in Ezechielem.

Hie.lib.5.ca.6.

Hier.6.

Eze.16.

Quomodo hæretici in principio viarū fabricant lupanar suum.

Hier.2.

Collis sublimis & lignum frondosum quid. Hæreticorū dogmata nō sunt diuturna.

Posse pro velle sæpe in scripturis vsurpatum. Nazian.lib. 4. Theologiæ. Chry.hom. 67. in Ioan.

Hier.3.

Ho.63 in.Mat.

re imperfecto: Non dixit: nõ omnes possunt, sed non omnes capiunt: id est, omnes quidem capere possunt, sed nõ tamen omnes capere volũt. Palma proposita est, Qui cõcupiscit gloriam, non cogitat de labore. Nemo vinceret, si omnes periculum pugnæ timerent. Hieronymus quoque sententiam secutus Origenis, Matthæi locum eundem explicans: Non omnes capiunt verbum istud, Nemo putet sub hoc verbo vel fatum vel fortunam introduci, quòd hi sunt virgines, quibus à Deo datum est, sed his datum est, qui petierunt, qui voluerunt, qui vt acciperent laborauerunt. Omni enim petenti dabitur, & quærens inueniet, & pulsanti aperietur. Ad eundem modum interpretatur & Euthimius, explicans illa verba, qui potest capere, capiat. Relinquit rem, inquit, in hominum voluntate, dicens: qui potest capere hoc, aut peruenire ad hoc, capiat. Neq; diuersa esse videtur interpretatio Theodoriti, qui priusquàm hunc ex Euangelio locum adferret, his verbis vtitur: Dominus Deus, non tulit quidem leges de virginitate, intellexit enim esse rem supra naturam, eam tamen laudibus prosequendo, eos qui vellent ad certamen adhortatus est. Augustinus quoq; eundem, quem Chrysostomus, Ioannis locum explicans: Sic dictum est, non poterant, vbi intelligendum est, quòd nolebant, quemadmodum dictum est, de domino Deo nostro: Negare seipsum non potest. De omnipotente dictum est, non potest. Sicut ergò quòd Dominus seipsum negare nõ potest, laus est voluntatis diuinæ, ita quòd illi non poterant credere, culpa est voluntatis humanæ. Tractans autem eundem locum: Non omnes capiunt verbum hoc, sed quibus datum est. Quibus enim nõ est datum, aut nolunt, aut non implent quod volunt. Quibus autem datum est, sic volunt vt impleant quod volunt. Itaq; vt hoc verbum quod non ab omnibus capitur, ab aliquibus capiatur, & Dei donum est, & liberum arbitrium.

Theo. in Epitome diuinorum decretorũ cap. de virginit.

Aug. Tract. 53. in Ioan.

De gratia & libero arbitrio cap. 5.

De septimo Præcepto.

CAPVT LXXXIII.

QVòd septimo loco ponitur: Non furtum facies, vel hoc nomine non debet alijs leuius videri, quòd cùm absque satisfactione & pœnitentia peccatum non remittatur, de furto difficilior est, quàm de alijs quibuscunque satisfactio. Nam si quis cædem patrauerit, si thorum alienum inuaserit, modò iustum animo dolorem cõcipiat, ieiunio, oratione, eleëmosyna placatum sibi Deum reddere, peccatique sui veniam impetrare potest, Cæterùm si rem alienam contrectauerit, nihil ei ieiunium, nihil orationes, & lachrymæ, nihil profuerint eleëmosynæ, Si non vult quadruplum cum Zachæo restituere, saltem id quod furatus est restituat oportet, ei cui furatus est, ac posteaquam restituerit, tum demùm de suo det pauperibus. Neque enim gratæ Deo sunt eleëmosynę, quę fiunt de alieno. Si verò fiant ex ijs, quæ pauperibus erepta sunt, nihil est quod magis abominetur Deus. Nam qui offert sacrificium ex substantia pauperis, quasi qui victimat filium in conspectu patris sui. Hinc est quod Propheta quidam, ea quę furto sine rapina cõgregata sunt, vocat densum lutum, dicens: Væ ei, qui multiplicat non sua, vsquequo aggrauat contra se densum lutum? Nam & grauant & polluunt vt lutum, & haud aliter morantur ac retardant hominem, quominus euadere possit, quàm profundum lutum eum, qui in ipso hæsit.

De furto difficilior satisfactio.

Restitutio rei alienæ.

Eleëmosynæ ex alieno Deo ingratæ. Eccl. 34.

Abac. 2. Densum lutum furto vel rapina parta.

Non est autem existimandum solum illud furti genus hic prohiberi, quod occultè fit, quin illud multò grauius est, si quis alicui per vim aliquid eripiat. Quamobrem, futri nomine quamuis alienæ rei illicitam vsurpationem intelligi vult Augustinus: Neque putandus est, inquit, rapinam permisisse, qui furtum prohibuit, quin à parte potius totum id significare voluisse videtur, quod illicitè de proximi rebus aufertur. Sed etsi quid inuenisti, inquit, & non reddidisti, rapuisti, quantum potuisti, fecisti: Quia plus non potuisti, ideò non plus fecisti. Qui alienum negat, si posset, & tolleret: Deus cor, nõ manum interrogat. Vsuram etiam si quis accipiat, furti vel rapinæ potius reus est. Quod etiam apud Ethnicos tam graue facinus existimatum est, quàm hominem occidere. Nec is à furto immunis est, qui rerum imperitum aliquem in negocijs & contractibus circumscribit, aut pluris vendendo, aut iusto vilius emendo ab ijs, qui pretia rerum ignorant. Quacunque quis arte fuerit vsus in fallendis hominibus contrahendo, furtum commisit. Qui nouis & insuetis vectigalibus præter necessitatem vllam suos grauant, in eadem causa esse videntur, de quibus dicit Propheta: Principes tui inobedientes, socij furum: qui cùm per rapinas, miserorumque lachrymas diuitias congregent, si minus fures, certè socij furum rectè vocantur. Sunt enim ex eorum numero, de quibus scribitur: Videbas furem, & currebas cum eo: & cum adulteris portionem tuam ponebas. Neque verò si ipsi non rapiant, crimine vacant: sed si non prohibent eiusmodi facinora, eiusdem criminis affines iudicantur. Qui enim prohibere potest eum qui iniuriã facit,

Aug. in quæst. in Exo. cap. 71. Aug. de verbis Apost. hom. 19 Inuentum non restituũ, furtũ.

Vsura.

In contractibus furtum.

In tributis exigendis vel negandis, furtum. Esai. 1.

Psalm. 49.

& non prohibet,is nō minorem,ſcribit Chryſoſtomus,luet pœnam,quàm qui iniuriam fecit. Contrà verò qui dominos ſuos debitis fraudant vectigalibus, & ipſi fures meritò dicuntur. Vix vllum autem crimen eſt,quod latius quàm hoc pateat. Nam & qui mercedem non ſoluit operatio,non eſt alienus ab hoc crimine. Deinde verò,qui non intrant per oſtium in ouile ouium,ſed aſcendunt aliundè,hoceſt,magiſtratus & honores,eccleſiaſticos præſertim,pecunia ſibi comparant, eos fures & latrones ipſe Dominus appellat. Numerant quidam & hęc inter furti genera: Si quis,Eccleſiæ præſertim bonis per luxum abutatur: ſi maiores quàm pro cenſu ſumptus faciat: conſequitur enim neceſſario, vt omnes cōtrahendæ pecuniæ rationes excogitet, non ſine magno eorum quibus præeſt,grauamine.

Chry. in Gene. hom. 33.
Ioan. 10.
Fures ſpirituales.

Cęterùm inter omnia furti genera,multo perniciosiſsimum illud eſt, cuius prophetas quoſdam arguit Dominus,qui furabantur verba ſua. Quem locum enarrans Hieronymus: & ante eum Cyrillus Hieroſolymitanus: Semper,inquit,imitatur mendacium veritatem,& niſi habuerit aliquam ſimilitudinem rectè,decipere non poteſt innocentem. Quomodo igitur in priori populo mentiebantur Prophetę atq; dicebant. Hęc dicit Dominus: Et,vidi Dominum. Et,verbum domini,quod factum eſt ad illum, ſiue illum,ſic hæretici aſſumunt teſtimonia ſcripturarum,de vetere & nouo Teſtamento,& furantur verba Saluatoris,vnuſquiſq; à proximo ſuo,Prophetis & Apoſtolis & Euangeliſtis, & aſſumunt linguas ſuas vt cordis venena ore pronuncient. Neq; enim competit hæreticis ſcripturarum poſſeſsio,quam quoties inuadunt,ſyluam alienam cædunt,fontes alienos tranſuertunt,limites alienos commouent,in alieno ſeminant, & paſcunt,quemadmodū pluribus ea de re verbis Tertullianus diſſerit. Et propterea rectè dicuntur furari verba Dei,quorum poſſeſsio non pertinet niſi ad Catholicos. Hinc etiam eſt,quod ſcriptura doctrinam hæreticorum aquas furtiuas vocat, & panem abſconditum.

Hæretici fures. Hier. 23. Catech 3.
Mendacium imitatur veritatem.
Scripturarū poſſeſsio non competit hæreticis.
Li. de præſcrip. aduerſus hære. Prou. 9.

De Octauo Præcepto.

CAPVT LXXXIIII.

Octauo præcepto prohibetur omne genus mendacij,quemadmodum etiam alio loco dicit ſcriptura: Noli velle mentiri omne mendacium: Aſsiduitas enim illius non eſt bona. Quantum autem ſit crimen mendacium, vel ex eo colligi poteſt, quod ab Auguſtino ſcriptum eſt: Quomodo Deus pater genuit filium veritatem,ſic Diabolus lapſus,genuit quaſi filium mendacium. Quare qui veritatem loquitur,Dei,qui veritas eſt: qui verò mentitur,filius eſt Diaboli: qui ſicut ipſa dicit veritas, mendax eſt,& pater eius: intellige mendacij. Verùm & ſcriptura quàm graue ſit hoc facinus,demōſtrat, dicens: Os, quod mentitur, occidit animam. Et rurſus: Perdes omnes qui loquuntur mendacium. Peccat igitur quicunq; mentitur. Cùm autem tria ſint mendacij genera: pernicioſum quod obeſt: officioſum quod prodeſt: iocoſum quod delectat: peccatur quidem omni genere,ſed eo grauiſsimè quod perniciem adfert proximo: ſiue quis eum doctrinis varijs & peregrinis in aliud Euangelium trāsferre. Dei verbum adulterādo: ſiue capitis aut fortunarum,aut quæ vita charior eſt,exiſtimationis ei periculum creare conetur,falſum contra eum teſtimonium dicendo. Quòd ſi iuſiurandi accedat religio, tunc verò duplicatur peccatum. Nullum enim eſſe poteſt facinus magis capitale,quàm teſtem citare mendacij veritatem.

Mendacij pater diabolus. Eccle. 7. Aug. tract. 42. in Ioan.
Ioan. 8.
Sapien. 1.
Pſalm. 5.
Mendacij tria genera.

Quamobrem cùm graue ſit crimen mendacium,longe grauiſsimum eſt periurium. In veteri lege contra falſum teſtem pœnam hanc fuiſſe conſtitutam legimus: Cùm diligentiſsimè perſcrutantes, inquit, inuenerint falſum teſtem contra fratrem dixiſſe mendacium,reddent ei ſicut fratri facere cogitauit: & auferes malum de medio tui, vt audientes cęteri timorem habeant, & nequaquam talia audeant facere: Non miſereberis eius, ſed animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede exiges. Eadem videtur falſo teſti pœna propoſita, quam aduerſus homicidas in Exodo ſancitam legimus. Neque enim leuius eſt,falſo teſtimonio,quàm ferro, quenquam lædere. Videtur autem ſub hoc falſi teſtimonij titulo contineri noxa omnis, qua proximus per linguam afficitur: quæ nonnunquam eſt omni ferro nocentior. Quamobrem impingunt in hunc ſcopulum detractores. Deo odibiles: qui quod Deus in hominibus amat præcipuè, amorem inter eos, beneuolentiamque mutuam euertere conantur, qui ſimiles eſſe videntur ſerpentibus. Quemadmodum enim illi occultè mordentes venenum inſerunt,ſic iſti clàm detrahentes virus ſui pectoris infundūt in fratrem: cumque lingua hominis ad benedicendum Deum & ad ædificationem hominis ſit creata,iſti eam ſerpenti faciunt ſimilem,dum virtutibus eius in peruerſum abutuntur. Neq; verò modò ipſi qui detrahunt alienæ famæ,verùm & ij qui detrahentibus aurem accommodant,ad eundē lapidem offendunt,quos monet ſcriptura,dicēs: Sepi au-

Falſi teſtis pœna in veteri teſtamento. Deut. 19.
Homicidij & falſi teſtimonij eadem pœna. Exod. 21.
Detractores ſerpentes ſimiles. Rom. 1. Eccle. 10.

tes

res tuas spinis, & linguam nequam noli audire, & ori tuo facito ostia: & seras auribus tuis. Offendunt & susurrones qui seminant discordias inter fratres, qui multos turbant sæpe pacem habentes. Offendunt & palpones, qui laudant peccatores in desiderijs animæ suæ, qui dicunt bonum malum, & malum bonum, dum nihil non loquuntur ad gratiam, contra quos dicit Propheta: Populе meus qui beatum te dicunt, ipsi te decipiunt. Offendũt & murmuratores, quibus nunquàm satisfieri potest. Offendunt, vt vno verbo complectamur omnia, quicunq; vel vitam proximi, vel existimationem, vel fortunas lingua sua vocant in discrimen, quæ sępè muratas etiam diuitum ciuitates destruxit, sicut dicit ille sapiens: & domos magnatorum effodit, virtutes populorum concidit, & gentes fortes dissoluit: plures vt per linguam interijsse, quàm in ore gladij cecidisse videantur, vt rectè eam Iacobus vniuersitatem iniquitatis vocauerit, inquietum malum, plenam veneno mortifero.

Eccle.8.
Susurrones Prou.6.
Palpones. Eccle.28.
Psal.9.
Esai.5.
Esai.3.
Murmuratores. Eccle.28.
Occidit lingua plures quàm gladius. Iacob.3.

De nono & decimo Præcepto.
CAPVT LXXXV.

HVmanarum & diuinarum legum inter alia discrimen & hoc esse putatur, quòd illis aut facta puniuntur, vt furta cædesque: aut dicta, & cõuitia & infidæ aduocationes: aut scripta, vt falsa charta, & famosi libelli: aut cõsilia, vt coniurationes & conscientię latronum. Cęterùm cogitationis pœnam nemo patitur, modò suis terminis ea sit contenta. Deus verò de malis etiam cogitatis pœnas persequitur. Aquod quem sicut scripsit beatus Ephrem cogitata non aliter ac facta censentur, & operis instar consilium est: vbi tractat de linguæ morbo & alijs vitijs. Quem secutus Hieronymus: Non solum enim opus, sed & cogitatio mali operis pœnas luet.

Legum humanarum & diuinarũ discrimen

Hier. lib. 1. cap. 4. Oseæ.

Siquidem homo videt quę foris sunt, atque ea sola punit quæ videt: Deus autem, cuius oculis nuda & aperta sunt omnia, cor intuetur, cor non manum interrogat: Solaque voluntas est, sicut ex Bernardo quoque docuimus anteà, quæ, quoniam pro sui ingenita libertate, aut dissentire sibi, aut prętер se in aliquo consentire nulla vi, nulla cogitur necessitate, non immeritò iustam vel iniustam, beatitudine seu miseria dignam, & capacem creaturam constituit, prout scilicet iustitiæ iniustitiæue consentit. Et alio loco: Quid enim odit, aut punit Deus prætер propriam voluntatem? Cesset voluntas propria, & informis non erit. In quem enim ignis ille desæuiet, nisi in propriam voluntatem. Quamobrem apud Deum, qui hominem occidere disponit antequam occidat, quasi homicida habetur: qui & peierare paratus est, antequàm peieret, iam periurus habetur: & qui adulterium committere nisus est, antequam committat, iam adulter est ante Deum. Deus enim, inquit Ioannes Chrysostomus, non ex operibus iudicat, sed ex cogitationibus cordis. Voluntas est, quę aut remuneratur pro bono, aut condemnatur pro malo: opera autem testimonia sunt voluntatis. Qui etiam alio loco dicit: Bonus Dominus non consueuit attendere ad ea, quæ à nobis fiunt, sed ad internam mentem, à qua vt hæc faciamus, impellimur. Et ad hanc spectans, vel approbat ea quæ à nobis fiunt, vel auersatur. Hanc igitur voluntatem, vt radicitus omne malum ex animis nostris euellat, prohibet Deus extremis duobus his præceptis. Non concupisces domum proximi tui: Non desiderabis vxorem eius: non seruum, non ancillam, non bouem, non asinum, nec omnia quæ illius sunt.

I. Reg. 16. Heb. 4.
Voluntas à Deo iudicatur.

Ho. 46. & ho. 27. in Genes.

Concupiscentia non prohibetur, sed consensus cõcupiscentiæ.

Falluntur autem, qui prauam inclinationem fomitemque peccati, qui primi parentis nostri vitio nobis insitus est, hoc loco prohiberi censent. Nam, sicut anteà quoque fuit à nobis demonstratum, non exigit à nobis Deus, quod in potestate nostra non est. Verùm isti nihil non comminiscuntur, quò possint blasphemam suam sententiam de eo, quòd impossibilia præceperit Deus, confirmare. Nos verò cum Augustino dicamus, quòd nec impossibile aliquid potuit imperare, qui iustus est, nec damnaturus est hominem, pro eo quòd non potuit vitare, qui pius est. Quamobrem primos illos concupiscentiæ motus non prohibuit Deus, cùm diceret: Non concupisces. Fomes iste nobis insitus est à natura, Quę verò sunt à natura, nec laudem, nec vituperationem merentur. Quamobrem ne peccatum quidem est in renatis concupiscentia: Siquidem baptisma, quemadmodum ab Augustino scriptum legimus, dat nobis omnium indulgentiam peccatorum, & aufert crimina, non radit, nec vt omnium peccatorum radices in mala carne teneantur, quasi rasorum in capite capillorum, vnde crescant iterum resecanda peccata.

Aug. ser. 61. de temp.

Concupiscentia remanens post baptismum nõ est peccatum. Aug. cont. duas epist. Pelag. lib. 1. cap. 13. Rom. 7. 2. Cor. 5.

Sed vocat, aiunt, concupiscentiam peccatum Apostolus. Etiam Christum vocat peccatum: Nunquid ideò Christum, aut culpæ alicuius affinem, aut damnationi dicemus obnoxium? Quamobrem quamdiu non consentimus illi, concupiscentia pec-

Peccatū nullum sine voluntate. Au. de duabus animabus contra Manich. Idem de vera religione ca.14. Aug. de nuptijs & concupiscentia lib.1.ca.23.

catum tale non est, quòd nos æternæ damnationis reos faciat. Nam dicere peccare aliquem sine voluntate, magnum esse deliramentum scribit Augustinus, & peccati reum teneri quenquam, quia non fecit quod facere non potuit, summæ iniquitatis esse putat & insaniæ. Vsque adeò enim peccatum, voluntarium esse malum censet, vt nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium. Quòd itaque concupiscentiam peccatum vocat Apostolus, non ideò sic vocat, quòd propriè peccati culpæque alicuius rationem habeat, sed vocatur, inquit, peccatum, quia peccato facta est, cùm iam in regeneratis non sit ipsa peccatum. Sicut vocatur lingua locutio quam lingua facit, & manus vocatur scriptura quam manus facit, itemque sic vocatur peccatum, quia peccatum si vincit, facit. Sicut vocatur frigus pigrum, non quòd à pigris fiat, sed quòd pigros faciat. Nihil igitur aliud damnat hic Deus, quàm vitiosos affectus, ad quos accedit consensus: vt non concupisces, idem esse videatur cum eo, quod alio loco dicit scriptura: Post concupiscentias tuas non eas: quodque dixit alibi idem Apostolus: Non regnet peccatum in vestro mortali corpore, vt obediatis concupiscentijs eius. Ioannes Chrysostomus aliud esse vult concupiscere, aliud velle: Concupiscere, inquit, passionis: velle autem arbitrij est, frequenter enim concupiscimus, etiam quod nolumus. Si ergo concupiscentiæ non consentit voluntas, concupiscentia sola non damnat: magis autem glorioſiorem facit virginitatis coronam. Qui disertis etiam verbis alio loco concupiscentiam non esse peccatum affirmat. Itidem & Gregorius Nissenus, non eum qui aliquo casu concupierit, sed qui cō sultò sibi vitium asciuerit & contraxerit, condemnandum esse ait. Nam vt innascatur aliquando talis appetitus, sæpè infirmitas infita naturæ etiam præter animi sententiam efficit: Verùm non in modum torrentis, impetu perturbationis transuersum rapi, sed viriliter aduersus eiusmodi dispositionem & affectum consistere, & rationibus perturbationem discutere atque, submouere, hoc virtutis est opus.

Ecclc.18. Rom.6. Concupiscere & velle. Chry. hom. 52. oper. imperf. in Matth. Gre. Niss. in lib. de octo beatitudinibus explanans illud: Beati mites.

Quò magis autem intelligi res possit, illud scire oportet. Concupiscentiam nonnunquam habere nomen fomitis, & esse quandam ad malum inclinationem: factum enim est peccato primi parentis nostri, quòd sensus & cogitatio humani cordis in malum prona sunt ab adolescentia sua. Hanc Paulus vocat legem in membris nostris, repugnantem legi mentis nostrę. De hac scribit Iacobus: Vnusquisque tentatur à concupiscentia sua abstractus & illectus. Hæc non solùm peccatum non est, verùmetiam occasio persæpè coronæ. Beatus enim qui suffert tentationem, quoniam cùm probatus fuerit, accipiet coronam vitæ. Porrò concupiscentia hæc cùm conceperit, parit peccatum. Concipit autem delectando, qua quidem re iam offendimus, sed lapsum tamen mortis nondum incurrimus. Est itaque iam hic secundus stimulus, qui & ipse concupiscentia vocatur. Nam primus est, leuis quidam punctus sensuum, & incentiuum vitiorum. Secundus est cogitatio, quæ concepit peccatum delectationis. Hos duos stimulos, quos Græci προπαθειας vocant, scribit Hieronymus Deum nō punire: sine quibus nullum hominum esse posse dicit. Cæterùm peccatum cùm consummatum fuerit, hoc est, cùm quis facere decreuerit cogitata, aut cùm opere perpetrauerit, tum demùm generat mortem. Quos autem stimulos Hieronymus, eas affectiones vocat Prosper Aquitanicus: de quibus ita loquitur: Non has affectiones habendo, sed eis malè vtendo delinquimus. Quia humanorum affectuum proprietas, hominis indicat creaturam, qualitas bonam vel malam significat voluntatem, ac sic motus ij, qui in hominibus affectiones sunt, ijdem ipsi in benè vtentibus virtutes, & malè vtentibus passiones, siue perturbationes, aut, vt quidam volunt, ægritudines fiunt.

Chry. ho. 13. in epist. ad Rom. Concupiscentiæ diuisio. Gene. 8. Rom. 7. Iacob. 1. In cap. 18. Ezc. Prosli. 2. de vita contemplatiua cap. 3.

Scripsit diuus Bernardus sermonem quendam de cute, carne & ossibus animę. Et explicans illud psalmi. Multæ tribulationes iustorum, sed de omnibus his liberabit eos dominus. Custodit dominus omnia ossa eorum, vnum ex his non conteretur. His verbis vtitur: Ponamus velut quandam animæ cutem cogitationem, carnem affectionē, vt consequenter os eius intentionem possimus accipere. Sic enim erit in ossis integritate animę vita, in carnis incorruptione sanitas, in cutis specie pulchritudo. Quę sunt ergo tribulationes iustorum, nisi quod interdū decoloratur cutis, cùm videlicet inutilis cogitatio in corde versatur, nonnunquam verò etiam caro vulneratur, quando scilicet ad hoc vsque cogitatio pernicioſa procedit, vt delectatione corrumpatur affectio. Nam ossa quidem iustorum omnino integra atque illæsa custodiuntur à Domino, vt nunquam frangatur propositum cordis eorum, nunquam salubris intentio conteratur, vt videlicet concupiscentiæ titillanti etiam detur assensus. Sic enim peccati cogitatio decolorat, affectio vulnerat, sic consensus omnino animam necat. Antè quem etiam Gregorius: Tribus, inquit, modis impletur omne peccatum, suggestione, delectatione, & consensu. Suggestio quippe fit per diabolum, delectatio per carnem, consensus per spiritum. Quia

Grego. interrogationū cap. 11.

cum

cum primam culpam serpens suggessit,Eua verò caro delectata est, Adam velut spiritus consensit. Et necessaria est magna discretio, vt inter suggestionem, delectationem & consensum iudex sui animus præsideat. Cùm enim malignus spiritus peccatum suggerit in mente, si nulla peccati delectatio sequatur,peccatum omnino perpetratum non est: Cum verò caro delectari cœperit, tunc peccatum incipit nasci: si autem etiam ad consensionem ex deliberatione descendit, tunc peccatum cognoscitur perfici. In suggestione igitur peccati semen est, in delectatione fit nutrimentum, in consensu perfectio. Et sæpè cõtingit,vt hoc quod malignus spiritus seminat in cogitatione, caro in delectatione trahat, nec tamen animus eidem delectationi consentiat: & cùm caro sine anima dilectari nequeat,ipse tamẽ animus carnis voluptatibus reluctans in delectatione carnali aliquo modo ligatur inuitus, & ei ex ratione contradicat nec consentiat, & tamen delectatione ligatus est,sed ligatum se vehementer ingemiscat. Vnde & ille cœlestis exercitus præcipuus miles gemebat, dicens: Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captiuum me ducentem in legi peccati, quæ est in membris meis. Si autem captiuus erat, minimè pugnabat: igitur legi mentis,lex quæ in membris est repugnabat. Pugnabat autem, quapropter captiuus non erat. Ecce itaq; homo est,vt ita dixerim & captiuus & liber: liber ex iustitia quam diligit, captiuus ex delectatione quam portat inuitus.

Ex quibus omnibus colligere licet,quòd concupiscentia,quatenus vel vrit,vel etiam delectat,nihil aliud quàm bellum, quàm pugna, quàm rixa quædam est: in qua, si quis victor euaserit,æternæ vitæ præmia meretur: Sin autem superatus fuerit, stipendium illius mors erit æterna. Nihil igitur peccati,nihil damnationis est in eo quòd vrimur,quod delectamur,sed si succumbimus delectationi,tùm demùm peccati, tùm æternæ mortis rei efficimur. Caro concupiscit aduersus spiritum,in eo nihil est peccati: nam & spiritus concupiscit aduersus carnem. Suggerit caro, fac adulterium: suggerit spiritus, non fac. Luctam video, dicit Augustinus, victum non video. Non autem certantem,sed victum pœna consequitur,sicut idem alio loco docet. Loquens de hac concupiscentiæ pugna S. Marcus Eremita,sic ait: Oppugnatio non est peccatum aut iustitia, sed argumentum liberę voluntatis nostræ. Quapropter opponere propugnaculum nobis etiam permissum est, Vt ij qui tendunt ad mandatum,velut fideles coronari demonstrentur. Qui verò tendunt ad voluptatem, oppugnari tanquam infideles. Pugna est: concupiscit caro aduersus spiritum,delectat adulterium. Fateor quia delectat: Sed spiritus ex aduerso concupiscit aduersus carnem,delectat & castitas. Ergò vincat spiritus carnem, aut certè non vincatur à carne. Adulterium tenebras quærit, castitas lucem desiderat. Quomodo vis innotescere, sic viue. Quomodo vis hominibus innotescere, etiam præter oculos hominum sic viue: Quoniam qui fecit te, & in tenebris videt te. Quare laudatur castitas publicè ab omnibus? Quare non laudant adulterium nec adulteri? Qui ergò quærit veritatem, venit ad lucem. Sed delectat adulterium: contradicatur, resistatur, repugnetur: Non enim non habes vnde pugnes: Deus tuus in te est, spiritus bonus datus est tibi. Et tamen permittitur ipsa caro concupiscere aduersus spiritum, suggestionibus prauis & delectationibus genuinis. Fiat, quod ait Apostolus: Non regnet peccatum in vestro mortali corpore. Non dixit, Non sit: Iam enim est ibi. Quòd ideò peccatum vocatur, quia merito peccati contigit. Non enim in paradiso caro concupiscebat aduersus spiritum, aut erat ibi ista pugna, vbi pax erat sola, sed facta transgressione, posteaquàm homo noluit seruire Deo, & donatus est sibi, nec sic donatus sibi, vt possit saltem possidere se, sed ab eo possessus à quo deceptus, cœpit caro concupiscere aduersus spiritum. Cęterùm spiritus Dei est, qui pugnat in te aduersus te, aduersus illud quod est in te contra te.

Aug. in cap. 5. in Galat.

Au. hom. 43. de verbis domini. Talis esse qualis videri velis

Ioan. 3.

Concupiscentiæ origo.

Quod autẽ aliud sit cõcupiscere, aliud velle, explicans illa verba Pauli, vt non quęcunq; vultis illa faciatis, docet Augustinus quoq;. Velle enim dicit, hominem castum pacem, vt nulla omnino surgat in membris eius concupiscentia aduersaria castitati. Sed nihilo minus, velimus nolimus, concupiscentia habemus, velimus nolimus, titillant, blandiuntur, stimulant, infestant, neque prius illis liberabimur, quàm cùm corruptibile hoc induerit incorruptionem & mortale hoc induerit immortalitatem. Tunc fiet sermo qui scriptus est. Absorpta est mors in victoria? Tunc audientur voces illæ triumphantium. Vbi est mors continua tua? Vbi est mors aculeus tuus? Percussisti, vulnerasti, deiecisti, sed vulneratus est propter me, qui fecit me. O mors, ò mors, vulneratus est propter me, qui fecit me, & de morte sua vicit te. Voces illæ sunt triumphantium, pugnantium verò vox est: Miserere mei Domine, quoniam infirmus sum, sana me Domine, quoniam conturbata sunt ossa mea, & anima mea turbata est valdè: tu Domine vsquequo? Hanc vocem e-

Aug. de verbis domini ser. 43. vbi supra.

Vox triumphantium.

Vox pugnantium. Psal. 6.

mittebat & Paulus,cui & ipsi,ne magnitudo reuelationum extolleret eum,datus fuerat stimulus carnis,angelus Satanæ,qui eum colaphizaret:Propter quod ter Dominum rogauit,clamans:Et tu Domine vsquequo? Et responsum accepit à Domino : Sufficit tibi gratia mea: virtus in infirmitate perficitur.

Vel ex his verbis perspicuum esse cuius potest, quòd infirmitas hæc, pronitas hæc ad peccatum, non modò peccatum non est, verùmetiam facit ad virtutis perfectionem: quodque ea prohibita non sit: neque enim prohibetur pugna, sed vt ne cedatur in pugna. Non potes efficere,vt omnino nullæ sint in te concupiscentiæ carnis, fac quod potes, vt non regnet peccatum in tuo mortali corpore, ad obediendum desiderijs eius. Ecce quod nolo, mala desideria surgunt: sed noli obedire. Arma te, sume instrumenta bellorum: præcepta Dei, arma tua sunt. Si benè me audis, & eo quod loquor armaris: Non, inquit, regnet peccatum in vestro mortali corpore: Quid est, non regnet? Non obediatis concupiscentijs suis: Si enim cœperitis obedire, regnant. Et quid est obedire? Exhibere membra arma iniquitatis peccato. Nihil hoc doctore præclarius. Quid vis vt exponam tibi? fac quod audisti. Non exhibeas membra tua arma iniquitatis peccato. Dedit tibi Deus potestatem per Spiritum sanctum, vt membra tua teneas: Surgit libido: tene tu membra: noli exhibere membra tua arma iniquitatis peccato. Tene pedes ne eant ad illicita: tene manus ab omni scelere: tene oculos, ne malè attendant: tene aures ne verba libidinis libenter audiant: tene totum corpus: tene latera: tene summa: tene ima. Spiritu ambulate, dicit Paulus, & concupiscentias carnis ne perfeceritis. Quare non dixit concupiscentias carnis ne habueritis? quia necesse est, vt habeamus illas. Quare non dixit, concupiscentias carnis ne feceritis? quia facimus eas, cùm concupiscimus: Ipsum concupiscere facere est. Sed ait Apostolus: Iam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. Ergò quid tibi cauendum est? hoc sine dubio ne perficias. Surrexit libido damnabilis,suggesit,non audiatur: ardet, nõ se compescit,& velles vt non arderet? & vbi est, vt non ea quæ vultis faciatis: Noli dare membra: ardeat sine causa, & consumit se. In te ergò fiunt ipsæ concupiscentię: fatendum est,fiunt:ideò dixit,ne perfeceritis. Decreuisti facere,perfecisti: Perfecisti etenim,si decernas faciendũ esse adulterium,& ideo non facis, quia locus non est inuentus, quia opportunitas non datur, quia fortè illa casta est, de qua videris esse commotus. Ecce iam illa casta est,& tu adulter es. Quare? quia perfecisti concupiscentias. Quid est perfecisti? in animo tuo faciendum esse adulterium decreuisti. Par enim est maleficium, inquit Philo, patrasse cędem, & decreuisse. Et B. Marcus Eremita: Cui,inquit, est animus aliquid faciendi, nec potest, perinde est apud Deum cordis cognitorem, ac si fecisset. Hoc de bonis & malis rebus intelligendum est.

Rom.6. Concupiscentiæ obedire.

Gala.5. Quare prohibet Paulus perficere carnis desideria. Rom.7.

Perficere,quid.

De lege spirituali cap.15. Philo de confusione linguarũ.

Quod pluribus etiam in Homilia quadam persequitur Macarius: Hęc est cõcupiscentia,quæ prohibetur isto præcepto. Si quis vratur,si quis delectetur, non est adhuc reus præcepti huius violati. Siquidem semina ista cupiditatis quemadmodũ à Basilio quoq; scriptum legimus,primo motu cõpesci nequeunt:quin etiam occasio potius & materia ad Dei gratiam promerendam exercendamq; virtutem existunt: vt nõ sine causa dixerit Origenes:Sicut caro,si sale nõ aspergatur,quamuis sit magna & præcipua, corrumpitur: ita & anima nisi tentationibus assiduis quodammodo saliatur, continuò resoluitur ac relaxatur. Si verò blandior aliquantulum in ijs mora fuerit, humana tentatio: Cæterùm si ad extremũ certa ratione deliberationeq; firmentur,etiamsi in actũ nõ prodeant, omninò lætifera iam sunt: Tum enim demùm ventum est cõtra pręceptũ Dei:Nõ cõcupisces. Beatus verò Ephrem consensus,inquit,pro factis iudicatur. Actionis enim vis & caput in ipso consensu,& proposito situm est vbi seipsum reprehendit & peccata sua cõfitetur. Sic & Anselmus exponens illum Pauli locum: Non regnet peccatum,&c. Nõ ait, inquit,non sit,sed,ne regnet. Et si sit peccatum,id est,fomes & dilectatio peccati, tamen non regnet,id est,non faciat,quod illicitè cupit. Inest modò peccatum cùm delectaris, regnat si consenseris. Sed quid Anselmum commemoramus,virum excellenti quidem doctrina prædituṁ,sed qui quingentorum annorum ętatẽ non excesserit? Etiam ante mille prope ducentos annos, sic Pauli locum hunc enarrauerunt ante Augustinum Chrysostomus,& post Augustinum eius discipulus Primasius,& qui promemodum fuit illius ęqualis Petrus Chrysologus: post hunc Theophilactus, atque alij non pauci. Libet autem Petri Chrysologi verba adscribere: Non regnet peccatũ in vestro mortali corpore. Non dixit,inquit,non veniat ad vos:non dicit,nõ prouocet,non titillet,sed non regnet, non dominetur. Confligat,ad vincentis gloriam: dimicet,& decidat ad triumphũ victoris,& tandem se doleat impia peccati dominatio à seruis quondam suis tota securitate calcari:& crudelis tyrannus ingemiscat, subiectum se suorum pedibus captiuorum:

Macar.ho.26.

Basi. in institutione illorũ qui vitã cupiũt ducere perfectam. Orig.hom.27. in Numeros.

Rom.6.

Chry.serm.113. Non regnet peccatum,&c.

&

& ad eorum triumphum, de quibus diu triumphauerat, se veteranus hostis peruenisse deploret. Ad eundem modum Bernardus quoque: Felix anima quæ peccatum sentiens, peccato non consentit, quam & si cogitatio inquinat, ratio lauat pugnans & repugnans legi peccati. Molesta lucta est, sed fructuosa, quia etsi pœnã habet, adhibet & coronam, imò quod sentientem fatigat, vincentem coronat. In hoc enim conflictu, vbi sensus est, non consensus, nihil damnationis est, iuxta Apostolum, His qui sunt in Christo Iesu. *In li. de conscientia, cap. 1.*

Sed & vetustior omnibus his Hilarius, enarrans illud ex Psalmo: Non dominetur mei omnis iniustitia, Non, inquit, vt à se absit, sed ne dominetur sui, orat: Scit per tentationes ad gloriam peruenire. Ac paulò pòst: Dominationem iustitiæ Propheta metuit, tentationem verò eius non recusat. Gregorius verò Pontifex citans hæc eadem apostoli verba: Nequaquam, inquit, peccatum in mortali corpore non esse, sed regnare prohibuit: quia in carne corruptibili non regnare potest, sed non esse non potest. Hoc ipsum namque ei de peccato tẽtari peccatum est, quo quia quandiu viuimus perfectè omnimodo non caremus, sancta prædicatio quoniam hoc explere plenè non potuit ei de nostri cordis habitaculo regnum tulit, vt appetitus illicitus, & si plerunque bonis nostris cogitationibus occultè se quasi fur inserit saltem si ingreditur non dominetur. Dorotheus etiam Abbas: Carere, inquit, omninò affectibus & animi perturbationibus sine passionibus, ferè est impossibile, non operari autem vt illi volunt & imperare, non admodum est difficilè. *In Psalm. 138.* *Greg. li. 21. ca. 3.* *Dorot. ser. 1. de obedientia.*

Quæ malum igitur istos agitant intemperiæ? qui tantò priscorum patrum consensui repugnare, suamque opinionem, illorum sententiæ anteponere audent? Nam quod Augustino & Primasio in Africa, idem Ioanni Chrysostomo in Thracia. Origeni in palestina. Hieronymo & Ephrem in Syria. Macario in Ægypto. Basilio in Capadocia. Gregorio & Petro Chrysologo in Italia. Hilario, Prospero, Aquitanico & Bernardo in Gallia. Theophilacto in Mœsia. Anselmo in Anglia, & qui sequuti hunc sunt, reliquis deinceps omnibus, idem visum est, in varijs orbis Christiani partibus. Sed & ipse sensus communis indicat, non prohiberi à Deo pugnam carnis: in qua si quis strenuè se gesserit, coronam assequitur: sed prohiberi, ne concupiscentiæ carnis assentiamur, ne nos ab ea superari patiamur. Vita nostra militia est: Si premit nos hostis, in eo peccatum nullum est, modò ne opprimi nos ab eo sinamus. *Iob. 7.*

Cùm igitur prohibetur concupiscentia, prohiberi videtur mala dilectio, qua diligitur quod diligi nõ oportet: Vt cum dixit lex: Nõ cõcupisces, hoc velle dicere credẽda sit: non diligas, quod diligi nõ oportet. Nõ oportet autem diligi, quod vel in Dei credit iniuriam, vel in proximi detrimentum. Quamobrem omnis iniustitia prohibetur hoc vno verbo, Nõ cõcupisces: Nã & si bona cõcupiscentia quoque sit, qua spiritus cõcupiscit aduersus carnem, de qua scriptum etiam legimus: Concupiscentia sapientiæ deducit ad regnum, tamen cùm nõ addicitur quid concupiscatur, sed sola ponitur, non nisi mala, sicut ab Augustino traditum est, intelligitur. Itaque non solùm opere, quod nõ oportet si perfeceris, verumetiam animum ad perficiendum si adieceris, contra legem hãc peccatum est. Siquidem non tam operi, quàm volũtati prẹmia sunt à Deo vel supplicia constituta. Ex hac & iustitia nostra & iniustitia pendere videtur. Quòd si voluntas magna est et bona, dilectio vocatur. Diligis quod oportet, iustus es, diligis quod nõ oportet, iniustus es. Dilectio eius quod nõ oportet, vocatur cupiditas, velcõcupiscẽtia, dilectio eius quod oportet, vocatur charitas. Hẹ sunt duæ radices, quas attendit Deus, Radix malorum omnium est cupiditas, radix bonorum omnium est charitas. Ex hac nihil mali, nihil ex illa boni proficiscitur, Hanc in bonorum Christus, illam in malorum cordibus plantat Diabolus, Nõ attendit igitur Deus id, quod foris apparet, verùm radicem intuetur, vtrum ex cupiditate an ex charitate facias, solum id spectandum esse putat. Vsq; eo etiam, vt homicidam laudatum, de eo verò qui misericordia ductus, abstinuisset à cæde, pœnas expetitas esse legamus. Phinees vno pugione duos cõfecerat, commendatus à Domino æterni sacerdotij testamentum accepit, Non quòd ipsum bonum sit per se homicidium, quod lege prohibitum esse scimus, sed quod illud zelando zelum Dei patrauerat. Ita charitas rem per se malam, fecit esse bonam. Contra Saul nõ occidit Agag regem pinguissimum, & optimis gregibus ouium & armentorum, & vestibus, & arietibus, & vniuersis quę pulchra erant, pepercit, nec voluit ea disperdere. At in tam grauem ex ea re Dei indignationem incurrit, vt cùm dies noctesque, precibus & lachrymis iram eius placare conatus fuerit, nihil tamen proficeret, neque pœnam sibi constitutam euadere potuit, non quòd malus esset affectus misericordiæ, sed quòd contra Dei præceptum peperc it, deque rebus Amalec concupiuit, Non est in Phinees, laudatum homicidium, sed charitas, sed zelus. Non est in Saule damnata misericordia, sed concupiscentia, partim laudis, *Non cõcupisces, idest, non diligas quod non oportet.* *Concupiscentia bona. Sapien. 6.* *Aug. in psa. 118* *Radices bonorũ & malorum. 1. Tim. 6.* *Num. 25.* *1. Mach. 2.* *Phinees homicidium cur Deo gratum, & Saulis misericordia ingrata.* *1. Reg. 15.*

dis, partim rerum optimarum Amalec, de quibus prohibuit Deus, ne quid concupisceret, qui radicem, non quod foris apparet, inspicit. Abominatur omne id, quod ex radice cupiditatis proficiscitur, Contrà quicquid ex radice charitatis procedit, qualecunque sit de eo mortalium iudicium, Deus tamen qui cor non manum interrogat, grato cumprimis animo id amplectitur. Porrò charitatis radix in hominis corde plantari non potest, nisi prius eiecta sit radix cupiditatis. Hanc euellit Deus cùm dicit, ne concupiscas, quò facilius inserere possit radicem illam, ex qua nascitur quicquid est rerum bonarum, Cuius meminit Christus dicens, Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota mente tua, & ex omnibus viribus tuis, & proximum tuum sicut teipsum.

Deut. 6. Matt. 22. Marc. 12. Luc. 10.

Ex his colligere licet, quod anteà quoque copiosè per nos demonstratum est, quod sicut iniustitia nostra cupiditas, sic iustitia nostra non est nisi charitas. Quam si iustitiæ nomine non dignantur hæretici, mirandum non est. Quemadmodum enim scientia, sicut à Philosopho scriptum legimus, non habet inimicum nisi ignorantem, sic nō alij magis aduersantur charitati, non alij plus illi modis omnibus detractum cupiunt, quā qui sunt omnis charitatis prorsus expertes, Cuius generis omnes hæreticos & schismaticos esse iam ex Augustino docuimus. Possunt enim hæretici loqui linguis, possunt habere prophetiam, possunt habere mysteria omnia & omnem scientiam, possunt habere fidem, ita vt montes transferant, possunt non modò suas facultates omnes in cibos pauperum distribuere, verumetiam tradere corpora sua ita vt ardeant, Sola est charitas, quam si habere possent, hæretici & schismatici esse non possent, Sola est charitas, quæ sicut Dei filios à diaboli filijs, sic secernit catholicos ab hæreticis, sola est charitas, per quam retinetur spiritus vnitas in vinculo pacis. Hæc enim est quæ non modò non inflatur, verumetiam in mortalium animis eam parit modestiam, vt alteri se præferat nemo: quin alterum se quisque præstantiorem existimet. Hac se destitutos esse negare non possunt, qui posteaquàm segregauerunt semetipsos, inflati sensu carnis suæ, nihil sibi non arrogant, nihil alijs non derogant: sibi lumen & intelligentiam scripturarum, sibi pietatem solis ita vendicant, vt qui tot seculis in sancta catholica Ecclesia magna cum pietatis & constantiæ laude vixerunt, eos aut cæcitatis, aut impietatis condemnent omnes: qui aut nihil viderint in tam clara scripturarum luce, aut agnitam veritatem, (quod extremæ cuiusdam est impietatis) amplecti noluerint. Hoc igitur ingenio præditi qui sunt, nihil ab illo faciunt alienum, si, quo se defici dono charitatis intelligunt, ei iustitiæ nomen tribui, ferre non possunt. Verùm de his hactenus. Nunc quoniam de interno cultu, quantùm præsens tempus postulat, dixisse satis videmur: ad ea quæ de externo cultu dicenda restant, sermonem nostrum conuertamus.

Hæretici charitatis inimici.

Charitas facit Dei filios. Ephes. 4. 1. Cor. 13.

De externo cultu.

CAPVT LXXXVI.

QVod si nuda mens esset nostra, nec vllo membrorum inuolucro irretita, satis iam de ratione colendi Dei dixisse videri poteramus: nec erat quòd plura scribendi laborem caperemus. Quoniam verò iuncta est & implicata cum corpore, ac illius administriculo persæpè mouetur, & nititur ad summum Deum: de eo quoque cultu paucis differendum nobis restat, qui corpore, quique rebus externis exhibetur. Sic enim à Basilio quoque scriptum legimus: Si extra corpus constituti essemus, necessarium esset, ea tantum curare, quę animæ soli optimè conducerent. Quoniam verò geminus est homo, conuenit geminum esse virtutum studium, quod & corporis laboribus, & animæ exercitijs absoluatur.

Basil. de vita solitaria cap. 5.

Ac illud quidem homini Christiano certum & indubitatum esse debet, quòd omnis Dei cultus, omnis veræ pietatis & religionis vis, per quam cum Deo re vera coniungimur, ac illius numini maiestatique dediti sumus, in mente & spiritu, & in ipsa intestina voluntate consistit. Quæ voluntas cùm bona & magna est, charitas vocatur: per quam adhærentes Deo, vnus cum eo spiritus efficimur. Hac sola coli Deus maximè gaudet: qui cùm sit spiritus, in spiritu & veritate vult adorari. Nec in alia causa, quamobrē de sublimi cœlo filium suum in hanc lachrymarum vallem dimittere, & hoc mortis nostræ corpus indutum, in terris versari cum hominibus voluit: quàm, vt sicut ipse nobiscum vna caro, & vnum corpus fieri dignatus est, sic nos vicissim eius, qui prior dilexit nos, & semetipsum tradidit pro nobis, amore inflammati, ex illo toti pendentes, in illo acquiescentes, in illius beneficiorum contemplatione omni mente cogitationeque nostra defixi, voluntates & actiones nostras omnes, ad illum, tanquàm ad vltimum finem referentes, vnus cum eo spiritus efficeremur. Hic est cultus, quem præcipuè Deus à nobis exigit: quem quantùm diligimus, tantùm colimus. Nam sicut ab Augustino quoque scriptum legimus: pietas Dei cultus est; nec colitur ille nisi amando: Cæterùm vbi verus est amor, nequa-

Cultus Dei verus in quo consistit.

2. Cor. 6. Ioan. 4. Christus cur in mundū venerit 1. Ioan. 4. Ephes. 5. Quantum diligimus tantùm colimus Deum. Aug. ep. 120. c. 18. & epi. 26. et de Trinitate. 12. cap. 14.

nequaquam sic in ipsa mente reconditus & abstrusus esse potest, vt non per signa quædam & indicia se foras proferat, ac ad spectantium oculos traducat. Hinc illæ sublationes & deiectiones oculorum, pectorum percussiones, capitum inclinationes, genuum inflectiones, & hoc genus externæ gestiones aliæ, quæ cæremoniæ vocantur: quæ, sicut alia externa omnia, ita demùm ad promerendam gratiam, & misericordiam Dei momenti aliquid adferre videntur, si ex ea, de qua iam diximus, intima erga Deum volũtate proficiscuntur, imitationes vt sint, & simulachra animi varios in se affectus erga Deum suscipientis. Sin autem falsò & per simulationem vsurpata fictaque fuerint & ementita, vix esse potest vlla magis nefaria conscelerataæ mentis improbitas, Cùm in rebus huiusmodi, sicut summum bonum veritas, ita summum sit flagitium simulatio. Rectè enim ab illo dictum est: Simulata æquitas, duplex est iniquitas. Quamobrem talia censentur apud Deum, qui scrutatur corda & renes, cuius oculis nuda & aperta sunt omnia, ista, quæ foris aguntur qualis est intus voluntas hominis. Hanc inspicit iustus ille rerum æstimator, non ea sola, quæ fiant externè: quæ si spiritu sint & veritate dilectionis destituta, plus adeò ad prouocandam, quàm ad placandam iram Dei facere videbuntur: Verùm est enim quod à Propheta scriptum est: Omnis gloria filiæ regis ab intus. Intus videt Christus, intus amat, intº alloquitur: intus, quæ fiũt, vel punit, vel coronat. Extat de eo Homilia diui Macarij: Quod non externa, sed interna promouent, aut lædunt hominem. Editus est etiam nuper libellus Marc. Eremitæ, qui inscribitur, Capitula de ijs qui putant ex operibus se iustificari, in quo docet in rebus externis non bene fiduciam collocari.

Cæremoniarum vis.

Dei cultus quo modo patefiat per exteriora.

Simulatio summũ flagitium. Aug. in psa. 62

Apoc. 3.

Heb. 4.

Psalm. 44.

Macar. hom. 24.

Mar. cap. 1.

Cæremoniarum diuisio.

CAPVT LXXXVII.

EST autem duplex ordo cæremoniarum. Quædam enim è veritate mentis profectæ, in ipso corpore statim, & in ijs quæ vnita sunt corpori, suscipiuntur: cuius generis sunt preces, Deique inuocationes, & ea quæ paulò antè recensuimus: Quædam non magis à veritate proficisci, quàm ad illam aspirare videntur: quales illæ sunt, quæ in templis, ornatibusq; templorum, in varietate ordinum, in ritu quorundã sacrorum, in cantibus, in vestibus, in festorum dierum celebratione sitæ sunt: Quas in sumptu suo instituerunt, si non alia re quàm flagranti Dei amore adducti fecerunt, nec alium, quàm laudem illius & gloriam, finem sibi propositum habuerunt, fieri non potest, quin hæc eorum præclara voluntas, cùm primis Deo grata sit & accepta, ac suam apud illum mercedem habitura: Sin autem alio respexerunt, quadrabit in illos quod de hypocritis dicit Christus: Acceperunt mercedem suam.

Cæremoniæ aliæ proficiscuntur ex animo, aliæ ad animũ erigendũ referuntur.

Matth. 6.

Omnis autem tractatio cæremoniarum harum, ad institutionem populi sumpta præcipuè videtur. Est enim eorum pars multò maxima, qui, cùm sensibus magis, quàm intelligentia, menteque moueantur, suis ipsi cogitationibus ad piè Deum colendum, & eius eximiam benignitatem contemplandam, ac grata quadam recordatione prosequendam, non facilè queunt excitari. Quamobrem fit non rarò, rebus vt his externis, quæ in oculos incurrunt, quæque sensibus offeruntur, pulsari sæpius, & admoniti, curam tandem aliquam & meditationem homine Christiano dignam suscipiant. Horum igitur vtilitati, cæremoniarum hoc genus institutione, prospectum est maximè, Sumuntur autem cæremoniæ à persona, re, loco, & tempore. Et sunt quæ recta ad Deũ ipsum referũtur, cui cultus exhibetur: vt ritus sacrificij: sunt quæ ad hoiẽs Deũ colentes, vt ieiunia, eleẽmosynæ, orationes, & eiusdẽ generis exercitationes aliæ, quibus animus hominis ad colendũ Deum pręparatur: sunt rursus alia, quasi quędam instrumenta diuini cultus: vt sacra vasa, sacræ vestes, chrisma, cereus, luminaria, & id genus alia, Nobis de singulis dicere, rationemue singulorum explicare propositum non est, verùm quæ temporum istorum ratio postulare videbitur, paucis de quibusdam disseremus.

Cæremoniarum instituendarum causa.

Cæremoniæ quædam ad Deum, quædã ad homines pertinent, quædam instrumenta sunt cultus diuini.

De cæremonijs, quæ sumuntur à personis.

CAPVT LXXXVIII.

QVæ sumuntur à personis cæremoniæ, de ijs, quo loco de sacramento ordinis sermo nobis fuit, cùm pleraque dixerimus, tantò nunc futuri sumus breuiores. Neq; enim omnibus in Ecclesia visa sunt omnia conuenire: neque fas esse putatum est, vt sibi quisque, quæ vellet, sumeret, vtque legitimè non vocatus, munus aliquod Ecclesiasticum vsurparet. Verùm, quod Paulus diligeter monuit, omni semper studio laboratum est, vt non solùm ordo, verumetiam ordinis ornandi cura retineretur in Ecclesia, vt quid personas, quid loca, quid tempora deceret, etiam atque etiam circumspiceretur. Non omnes voluit Paulus Apostolos, non omnes Prophetas, non omnes esse doctores, non omnes sacerdotes, non omnes Episcopos: non vt sibi quisquam honorem sumeret, sed vt vocaretur tanquàm Aaron. Neque sufficere existimauit, si quis vocatus esset: manuum impositionem

Non omnibus omnia conueniunt. 1. Cor. 14.

1. Cor. 12. Heb. 5.

Manuum impositio cur ordi

tionem necessariam prætereà iudicauit, de qua & ipsa nihil festinantius, minusque consideratè statui præcepit. Cui verò manus essent impositę, signum id erat, quod non iam vsurpauerit, verùm approbatione Ecclesię, & Spiritusancto auctore delatum sibi publicum in Ecclesia ministrandi munus acceperit. Præcedebant autem impositionem manuum, ieiunia & orationes, quibus placatus Deus, gratiam per ea suam ordinandis largiretur: quem etiam nunc obseruari morem videmus. Neque enim ordines, quos maiores vocant, conferuntur, nisi post triduanum ieiunium: in quorum collatione solennes etiam ritus precationum, chrismatum, prælectionum, examinum, testificationum & indumentorum adhibentur. Quæ si minus eodem omnia modo factitata sunt ab Apostolis, magna tamen ex parte per manus ab illis tradita retinemus. Quòd si successu temporis adiectum est aliquid ad ea, quæ temporibus Apostolorum in vsu fuerunt, factum ideſt, quò religiosiores & angustiores Ecclesiasticæ functiones redderentur: atque vt ordini publico maiestas quædam diuini spiritus adderetur: ne vel ij, qui manus imponũt, parum essent in legendis ministris circumspecti: vel ij quibus imponuntur, cùm se tanta vident obseruatione receptos, donum suum contemnerent, & parui facerent.

Wandis adhibetur. *1. Tim. 5.* *Actor. 13.*

Ordines cur post ieiunium conferuantur.

Cœlibatus sacerdotum non est cultus, sed via expeditior ad cultum Dei. *Matth. 19.*

Quòd verò non admittuntur ad ministerium Ecclesiæ nisi cœlibes, non ideò fit, quòd cœlibatus pro cultu Dei habeatur, sicut quosdam hoc tempore somniare videmus: nam & cœlibes reperirè licet cuiuis potiùs quàm Deo seruientes: sed quòd qui se propter Dei regnum castrauerunt, multo sunt ad colendum eum expeditiores, quàm qui matrimonio sunt irretiti. Quamuis enim non eat quisquam inficias, quin honesta sit res matrimonium: tamen seculi curis, quamlibet nolentem, inuoluit hominem: quibus quantum additur studij, tantùm sacris rebus deciditur. Testatur hoc Apostolus quoque, cùm

1. Cor. 7. *Orationes impediuntur vsu coniugij.*

orationes impediri dicit vsu coniugij. Quamobrem vult omnes esse sine solicitudine. Qui sine vxore est, inquit, solicitus est, quæ domini sunt, quomodo placeat Deo: qui autem cum vxore est, solicitus est quæ sunt mũdi, quomodo placeat vxori: Et diuisus est. Et mulier innupta, & virgo, cogitat quæ domini sunt, vt sit sancta & corpore & spiritu: quæ autẽ nupta est, cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat viro. Quoniã igitur qui sunt matrimonio irretiti, partem eorum occupat mundus, partem Christus dum sic placere Christo satagũt, vt cõiugi quisq; suæ, cui debet obsequium, nõ displiceat, cuius causa mundi curis implicari necesse habet: ideò factum est, vt cœlibes tantùm ad sacerdotium admitterentur, quos nihil impedit, quominus omni studio in eam cogitationem incumbant, quomodo sponso suo Christo placere queant: nec est quicquam quod eos ab ipsius iugi cultu remoretur. Qua de re pluribus etiam verbis in Asceticis differit Basilius: vbi qui Christi militiæ nomen daturus est, eum à matrimonio modis omnibus deterret, ac ad cœlibem vitam amplectendam inuitat. Quo quidem in loco, non modò coniugio interdicit ei, qui Christo stipendia facere decreuerit, verùm & priuatarum facultatum possessionem eum à se relegare, quin & voluntati suæ propriæ renunciare, seque in potestatem alterius tradere vult: vt sic nudus nudum Christum sequatur, ac non modò nullas facultates, sed ne voluntatem quidem propriam habeat, quò sic ab omnibus mundi curis liber, totus Christo sponso suo vacare queat, illiusque potestati se, quantus quantus est, suaque omnia subijciat. Non est itaq; cultus Dei cœlibatus aut monachatus, sed est ad colendum Deum via quædam expeditior.

Perfectionẽ Euãgelicã docet. *Basi. in li. de vita solitaria. c. 1.*

Monachorum eadem religio quam aliorum.

Mar. Carm.

Quamobrem impudens eorum commentum est, qui monachatum, cœlibatum, votaque castitatis, paupertatis, & obedientiæ, ad idololatriam pertinere dicunt: cùm non aliam sequantur colendi Dei rationem monachi, cœlibes, & votis quæ iam recensuimus obstricti, quàm reliqui Christiani omnes. Quod etiam in disputatione illa, quam habuit cum quodam scholastico Marcus exercitor, ab ipso Marco dictum legimus: Monachi, inquit, non sectantur alienam ab ecclesia doctrinam, sed Christi doctrinam tenere conantur per Apostolum dicentis: Hoc sentite in vobis, quod est in Chtisto Iesu, qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse, se æqualem Deo, sed exinaniuit semetipsum. Vna cunctorum est religio, vna fides, eadem fidei sacramenta, eadem spes, eadem beatitudinis expectatio, eadem charitas, eadem orandi regula, idem ministerium, non alius vt sit monachi, & cœlibis cultus, quàm coniugati, nisi quòd magis ille continuus est, & minus habet interpellationis. Nam quacunque tandem in re verum Dei cultum constitueris, non alius monachi quàm laici, non alius erit cultus cælibis quàm coniugati. Quòd si fide, spe, charitate, rectè coli Deum existimaueris, non est alia monachi fides, alia coniugati, eundem Deum colunt, in eundem credunt, ab eodem sperant, eũdem diligunt. Sin autem in contemplando Deo, Psalmis & canticis, hymnis & laudibus prosequendo, si in peccatorum agnitione, in corporis & sanguinis Christi participatione, in eius seruitutis, quæ latria dicitur, exhibitione, cultum Dei situm esse iudicaueris: quicquid

quid tandem illud fuerit, quo verè Deum coli dixeris, commune est monacho & laico, cœlibi & coniugato. Quod verò hic vxoris vsu sibi ipse interdixit, ille verò præter hanc cœlibatus, alias quoque sibi nouas leges adsciuit, in quas voluntaria primùm animi inductione cùm iurasset, earum posteà seruandarum necessitate constringeretur, non aliâ de causa factum est, quàm vt his tãquàm arctioribus vinculis, in studijs pietatis teneretur, atque curis alijs omnibus vacuus, tantò liberior & expeditior debitum Deo cultum præstaret: reiectis omnibus ijs, quibus ab eo retardari possit.

Non est igitur alienus aliquis cultus cœlibatus, aut monachatus: neque peccat contra primum præceptum, quod eos alienos habere prohibemur, si quis aut cœlibatum, aut monasticæ vitæ genus aliquod sit amplexus. Nam hoc asseueranter dicere, quid aliud fuerit, quàm vniuersam Ecclesiam iam inde ab Apostolorum temporibus ad hæc vsque nostra, idololatriæ condemnare? Quis enim fuit ex primis illis Ecclesię luminibus, qui non aut monachus ipse fuerit, aut in summa veneratione monachos non habuerit? Sunt qui ipsos etiam Apostolos cœnobiorum primos auctores fuisse dicant. Certè Cassianus à Marco Euangelista monachos normam suscepisse viuendi scribit. Cuius præceptor Chrysostomus eam ad Ioannem Baptistam refert. Verùm vt nihil dicamus de Apostolis, nihil de ijs, qui in Ægypto, Thebaide, Syria, Scythia ingenti numero fuere monastica professi, nihil de Antonijs, Paulis, Hylarionibus, & multis alijs eorum sectatoribus: certè beatum Ephrem, Basilium, Hieronymum, Augustinum, Gregorium, & quàm plurimos alios, qui non doctrinæ magis, quàm sanctitatis nomine cùm primis in Ecclesia celebres habentur, monachos fuisse dubium est nemini: qui verò alij monachi non fuerũt, monachos nihilominus recepisse, laudasse, suspexisse. Ex quorum numero Athanasius, quemadmodum à Gregorio Nazianzeno memoriæ proditum legimus, operæpretium se facturum esse putauit si vitam Antonij monachi conscriberet, quam nos etiam ab Euagrio quodam presbytero latinitate donatam, & in eorum Athanasij librorum numerum relatam videmus, qui Coloniæ fuerunt impressi in officina Melchioris Nouesiani, anno M. D. XLVIII. Nam inter ea quæ sunt à Nannio versa, non reperitur. Ioannes verò Chrysostomus, præterquàm quòd in quibusdam locis monachorum institutum in cœlum vsque laudibus vexit, ac è superiore templi loco suos, vt eorum insequerentur vestigia, diligenter est hortatus, etiam tres libros aduersus vitæ monasticę vituperatores edidit. Sed & ante Chrysostomum virtutum officinas, monasterium vocauit Ambrosius ac in Monachorum laudem non pauca scripsit. Idem fecit Gregorius quoque Nazianzenus.

Monachatus.

Cass. li. 2. ca. 5. de cœnobiorum institutione.

Hom. 1. in Mar. tom. 2.

In vita eius.

In prin. ca. 2. in hom. 14. & ad popu. Antioch. hom. 56. & tribus sequentibus, & hom. 69. et. 70 in Mat. & in Hom. de compatione regis & monachi.

Quid igitur dicemus? Nunquid omnes hos idololatras pronunciabimus, vt monachos aliquot apostatas nostri temporis, à periurij crimine, cuius rei sunt, propter votum, quo Deo se obstrinxerunt, violatum, liberemus? Nos verò potiùs hæreticos esse censebimus, quos à tam sanctis patribus inflatos sensu carnis suæ, tantopere dissentire videmus: qui suo ipsorum iudicio condemnati, quod ab Ecclesia factum oportuit, vt eos è cœtu piorum eijceret, id priores ipsi fecerunt, seque vltrò à Christi corpore, à sancta Catholica Ecclesia præciderunt. Qui veruersa istorum hominum opiniones, tanquàm Dei verbum suscipiunt & adorant, atque eorum potiùs, qui ipsi inter se dissident, paruum sensum, quàm pium totius Ecclesiæ, tot seculorum consensum sequuntur, quemadmodum ad idololatriæ crimine defendi possint, non videmus. Verùm nos hic monasticæ vitæ propugnationem non suscepimus. Cùm igitur quantum præsens postulat institutum, de cæremonijs, quæ sumuntur à personis, satis multa dixisse videmur, ad alia properabit oratio.

Amb. epist. 82. Greg. in orat. de reconciliatione monachorum.

De Cæremonijs, quæ sumuntur à rebus.

CAPVT LXXXIX.

A Rebus quoq; sumi cæremonias diximus: inter quas principem locum obtinet sacrificiũ: quæ vsque eo propriè Deo debita seruitus est, vt neget esse quẽquam hominum Augustinus, qui dicere audeat, sacrificiũ alij cuiquàm deberi, quàm domino soli. Nam cùm de diuino cultu multa sint vsurpata, quæ honoribus deferũtur humanis, siue humilitate nimia, siue adulatione pestifera: ita tamen, vt quibus ea deferuntur, homines nihilominus habeantur, qui dicũtur colendi & venerandi, si autem eis multũ additur, & adorandi: Quis, ait, vnquam sacrificandũ sensuit, nisi ei, quem Deũ aut sciuit, aut putauit, aut finxit? Proprius igitur & peculiaris Dei cultus est sacrificiũ: Nã quicunq; Deo cultus alij deferũtur, communes illi sunt cũ hominibus. Quæ causa etiam est, quòd eum tantoperè Satanas oppugnat: quòd hac seruitute sublata, sublatum iri quicquid illud est ex rebus ijs, quæ sub aspectum hominũ cadunt, quo propriè Deus colitur intelligit: nullus vt eximius ei præ mortalibus honos habeatur neq; maior illius, quàm aliorum

Sacrificiũ propriè Deo debita seruitus. Aug. li. 10. de ciuitate Dei. ca. 4

Sacrificium externum Satanas cur abrogare conatur.

aliorum quorumcunq;, qui dignitate præstant inter homines, ratio ducatur. Etiam Augustini seculo persuadere per sua membra Satanas hominibus est conatus, visibilia sacrificia ijs alijs congruere: vero autem Deo tanquàm inuisibili inuisibilia, & maiori maiora, melioriq; meliora, qualia sunt puræ mentis & bonæ voluntatis officia.

Aug. li. 10. de ciuit. Dei. ca. 19

Ac verum quidem est, quemadmodum ab Augustino dictum, & ab Algero legimus repetitum, quòd inuisibilia maiora melioraq; sacrificia Deo debentur: sed non propterea visibile sacrificium excludendum est, quòd ita signum est illorum inuisibilium, sicut verba sonantia signa sunt rerum. Sicut enim orantes atque laudantes, ad eum dirigimus significantes voces, cui res ipsas in corde quas significamus offerimus: ita sacrificantes non alteri visibile sacrificium offerendum esse scimus, quàm illi, cuius in cordibus nostris inuisibile sacrificium nos ipsi esse debemus: quod nisi facti fuerimus, nullam nobis quidem ipsis, visibile sacrificium quod offerimus vtilitatem adfert. Est enim verum sacrificium, sicut ab eodem Augustino scriptum legimus, omne opus quod agitur, vt sancta societate inhæreamus Deo. Quicquid igitur non eo animo agitur, vt Deo sancta societate adhæreatur, quantum ad hominem sacrificantem pertinet, verum Deoq; gratum sacrificium non est.

Sacrificium est visibile signum rerũ inuisibiliũ.

Sacrificium verum quod. Aug. li. 10. de ciuita. Dei c. 6.

Cùm autem sacrificia multa sint, quibus hoc agimus, vt, quod sibi solùm Propheta bonum esse dixit, Deo adhærere queamus, nullo magis id efficitur, quàm eo, quod Missæ sacrificium vocatur. In quo cùm exacta fiat, & accurata cumprimis omnium Christi beneficiorum commemoratio, fieri non potest, quin eorum contemplatione mens hominis ardescat, & in eius ineffabilem incorporeumque complexum, sancto desiderio feratur, à quo se tot & tantis beneficijs immerentem, quin extrema quæque supplicia merentem potiùs, affectam esse perspicit.

Psalm. 72. Missæ sacrificio Deo perfectè adhæremus.

Quamobrem, celebraturus hoc sacrificium sacerdos, illud ante omnia curat, vt sedato prorsus animo, cunctis perturbationibus & seculi curis omnibus vacuo, per summam quietem, sabbatum agat spirituale: quo vacare possit, & videre, quoniam Christus est ille Deus, qui oblato in ara crucis pretiosi corporis & sanguinis sui sacrificio, nos cœlesti patri suo per mortem suam reconciliauit, ex impijs pios, ex inimicis amicos, ex iræ filijs Dei filios & hæredes, fratres autem suos & cohæredes effecit. Qua cogitatione accensus, & se, & adstantes omnes, quin & Ecclesiam vniuersam, cuius ad altare stans personam gerit, tam bono, tamque beneficio Deo sacrificium offert: atque vt ab eo tantopere amata, tantisque beneficijs affecta, vicissim illi per dilectionem adhærere, nec vnquam ab eo separari queat, ipsius, qui solus id præstare potest, misericordia perfici petit. Quò magis autem huic cogitationi tota mente vacare, & per eam adhærere Deo possit, membra quoque corporis omnia per id tempus, vt huic vni rei subseruiant, procurat: vt mentis iudicio voluntatique parentia & illius veritatem ac synceritatem consequentia, eodem, quo mentis cogitatio, motu impellantur, mentemque tanquàm dominam comitentur: ita vt mentis morum, motio semper corporis assequatur, vt siue animus peccati & culpæ conscius, prosternat se atque abijciat coram Deo, corpus eundem gestum, eundemque actum subeat, atque conficiat: siue agendis pro acceptis beneficijs gratijs mentem ad Deum cogitationemque sustulerit, eandem ad Deum sublationem, vultus, oculi, manusque sequantur: siue quid quoquo modo studeat animus, atq; decernat, quod quidem ad colendum Deum pertinere videatur, repente tanquàm in speculo, sic in corporis motu, illud intestinum animi consilium voluntasq; cernatur.

Sacerdos quomodo se ad Missam præparare debeat.

Sacerdos ad altare & se & populum offert Deo.

Sicut autem sacerdos ad eundem modum affectus etiam esse debet è populo quiuis, qui præsens adest, quoties tremendum hoc à sacerdote sacrificium peragitur: vt & ipse non alijs rebus vacet, quàm ijs quæ per sacerdotem aguntur contemplandis: atq; illius exemplo omnibus & animi & corporis motibus in Deum feratur: cumq; verba illa dicentem audierit: Sursum corda, non ore magis, quàm intimo corde respondeat: Habemus ad dominum. Admonentur enim his verbis qui præsentes adsunt, vt, quæ sursum sunt, quærant, vbi Christus est ad dextram Dei sedens: quæ sursum sunt sapiant, nõ quæ super terram. Procul itaq; tum facessat ex cordibus hominũ carnalis omnis & secularis cogitatio, & in eo toti sint, ad quod sacerdos inuitat, vt quòd verbo se facturos promittũt, re præstent: ne si quis aliud in lingua prõptum aliud in pectore clausum habuerit: quod Ananiæ dixit Petrus, sibi quoq; dici audiat: Cur tentauit Satanas cor tuũ, mentiri te Spiritui sancto? Non enim est mentitus hominibus, sed Deo, atq; ita magis etiã Deus eum execretur, sicut hypocritas illos de quibus ait: Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longè est à me. Quamobrem quod lingua profitentur, corda re ipsa sursum erigant, vbi Christus est in dextra Dei sedens, ibi mens cuiusq;, ibi fixa sit cuiusq; cogitatio, vt cum Paulo dicere possint. Nostra autem conuersatio in cœlis est, vnde saluatorem

In sacrificio Missæ præsentes, quomodo affecti esse debeat

Sursum corda.

Coloss. 3.

Actor. 5.

Esai. 29.

Philip. 3.

uatorem expectamus dominum Iesum Christum. Censent confabulationes, cessent curæ terrenarum rerum, in eo sint hominum animi defixi, quod à sacerdote posteà geri vident, qui populo ad gratias Deo agendas inuitato, quid sit illud pro quo Deo gratias agere debeamus ostendit, cùm quemadmodum pro nobis passus, in crucem actus, mortuus & sepultus sit, tertia die resurrexerit, in cœlum ascenderit, non verbis magis explicat, quàm totius corporis actione repræsentat, ac sub astantium oculos subijcit. In horum igitur tantorum beneficiorum contemplatione defixas tum esse mentes hominum oportet, vt quod esse dignum & iustum fatemur, Deo pro illis gratias agamus, neq; verbis modò gratam nostram voluntatem declaremus, verumetiam sicut Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis, oblationem & hostiam Deo in odorem suauitatis, ita non eius hac tanta dilectione prouocati, vicissim diligamus eum, & exhibeamus corpora nostra hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem: ea mente, vt sicut ipse posuit animam suam pro nobis, & nos animas nostras pro nomine illius ponere, ac omnia prius & facere & pati parati simus, quàm vt vnquàm ab illius nos dilectione separari permittamus.

Dignum & iustum est. *Ephes. 5.* *Rom. 12.* *Ioan. 10.* *1. Ioan. 3.*

Hoc animo qui præditus est, siue sit sacerdos, siue sit aliquis ex ijs, qui rei diuinæ præsentes interfunt, is demùm in odorem suauitatis hostiam acceptam, Deoque placentem offert. Nam externæ cæremoniæ nullus est eam exercenti vsus, si non sit ex hac intestina voluntate profecta. Falsum est enim, quod filij desertores de matre sua quondam Ecclesia commenti sunt, quasi prædicatum in illa fuerit, valere coram Deo sacrificium sacerdotis ex opere operato, siue bono motu vtentis, Cùm Ecclesiæ doctrina cum isto commento pugnet ex diametro. Nam valere sacrificium sine bono motu vtentis, vel sacerdotis, vel populi, non modò docuit in Ecclesia nemo, verùm illud vno ore potius affirmarunt omnes, nisi quis per fidem, animique deuotionem fructum illius in se transferre conatus esset, exitio potius illi futurum sacrificium, quàm vtilitatis aliquid allaturum. Quorsum autem admoneret populum sacerdos, vt corda sursum erigerent, si valere sacrificium sine bono motu vtentis persuasum haberet? Vt vel hinc perspicuum cuiuis esse queat, quàm sint ab omni veritate auersi, quos ista comminisci non puduit, cùm tamen auctorem huius commenti proferant neminem. At docuerunt scholastici, Missam ex opere operato valere. Docuerunt, verùm illud nusquàm addiderunt, sine bono motu vtentis. Tum autem, longè alio sensu docuerunt, quàm quem isti sibi confixerunt.

Philip. 4. *Sacrificium sine bono motu non valet.*

Quò magis autem dilucidè cognosci res queat, libet planioribus verbis edisserere, quid sit illud quod Scolastici docuerunt, vt sic omnibus istorum impia calumnia detegatur. Scolastici doctores, rerum quàm verborum studiosiores, hoc habuisse propositum videntur, vt orationis ornatu neglecto, quo breuissimo possent verborum compendio rem explicarent. Itaque cùm de eo foret disceptatio, num & mali sacerdotis Missa valeret: quoniam ad rem apertius intelligendam permultum lucis adferre diuisio consueuit: distinguendum inter opus, & opus esse putauerunt: vt aliud esse dicerent opus operans, aliud opus operatum. Opus operans appellare placuit siue sacerdotis actionem, quod Anthisiodorensi visum est: siue sacerdotem ipsum sacris operantem: (sic enim loquitur Innocentius: Non ergò sacerdotis iniquitas effectum impedit sacramenti, sicut nec infirmitas medici virtutem medicinæ corrumpit. Quamuis igitur opus operans aliquando sit immundus, semper tamen opus operatum est mundum.) Opus autem operatum, rem immolatam. Quid igitur docent cùm scribunt, Missam ex opere operato valere? Quid aliud, quàm, non esse personam aut actionem sacerdotis attendendam, verùm ipsam quæ præsens est in altari, rem immolatam: ipsum verùm corpus Christi, quod pro nobis traditum est, ipsum verum sanguinem Christi, qui pro nobis fusus est in remissionem peccatorum nostrorum? Huius enim corporis pro nobis traditi, huius sanguinis pro nobis effusi virtute, non autem merito Sacerdotis, aut actione fieri, vt cum Deo reconciliationem, peccatorum remissionem, & ea quæ petimus omnia consequamur. Quærit alicubi diuus Thomas: Nunquid sacerdos immundus potest mundare. Et respondet quod non, si ageret in propria virtute, sed agit virtute sanguinis Christi, qui est sicut causa prima. Potuit ne dici magis pium aliquid, aut veritati Christianæ magis consentaneum? Quid enim? An non omnem hac ratione fiduciam ab homine transferunt, & in sola Christi passione (hoc enim est sacrificium quod offerimus:) collocari iubent: cum Propheta dicentes: Maledictus homo qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suum: Benedictus vir qui confidit in Domino, & erit Dominus fiducia eius. Nolunt vt quisquam in sanctitate, aut in externo Sacerdotis opere, spem suam omnem defixam

Opus operatum & operans. *Opus operans.* *Anth. 1. in par. summæ.* *Innoc. li. 3. mysteriorum Missæ cap. 5.* *Opus operatum* *In epi. ad Heb. cap. 9. Lect. 3.* *Hier. 17.* *1. Pet. 1.* *Ioan. 1.*

habeat: verùm in agno isto immaculato, cuius pretioso sanguine redempti sumus. Hic
Ioan.5. est, qui tollit peccata mundi: hic est in cuius nomine si quid petierimus patrem, dabit
1.Ioan.3. nobis: hic est vnus aduocatus, mediator & reconciliator noster. Homo sacerdos, minis-
2.Cor.5. ter tantùm est reconciliationis: ministerium enim reconciliationis dedit illi Deus,
Psalm.129. quemadmodum à Paulo scriptum legimus: Vera propitiatio pro peccatis nostris: verus
Heb.5. Sacerdos in æternum, solus sanctus & immaculatus Pontifex, qui & exauditus est, &
Heb.9. exauditur semper pro sua reuerentia, & per quem exaudiuntur quotquot exaudiuntur,
Rom.8. est ille qui per proprium sanguinem introiuit semel in sancta: qui sedens ad dexteram patris, etiam nunc interpellat pro nobis, Dominus noster Iesus Christus. Cuius corpo-
Heb.9. ris & sanguinis Sacramentum cùm præsens adsit in altari: cumque subijciatur sub oculos astantium, quemadmodum ille semel oblatus est ad multorum exhaurienda pecca-
Cyp.8.ser.de cœna domini. ta: in huius sacramenti præsentia, sicut à sancto martyre Cypriano scriptum est, non superuacuè mendicant lachrymæ veniam, nec vnquam patitur contriti cordis holocaustum repulsam.

Hoc sensu dixerunt Scholastici, Missam ex opere operato valere, non propter sanctitatem, aut actionem sacerdotis, sed propter victimam illam salutarem, cuius tum fit immolationis repræsentatio. Quis autem est, qui sensum hunc cumprimis pium esse negare audeat? Ne quis autem ita sensisse Scholasticos dubitare queat, ipsa eorum verba subiungemus. Ac ventilant quidem hanc quæstionem: Vtrum sacerdotis mali Missa tantun
Tho.Parte.3.q.82.art.6. dem valeat, quantum boni: Thomas de Aquino: præceptor eius Albertus, Bonauentura, Ioannes Gerson, Gabriel Biel, & alij nonnulli: Quoniam verò longum esset singulorum verba recensere, breuitati studentes, ex Ioanne tãtùm Scoto quædam adscribemus.
Alb.li.4.sent. dist.13.art.31. *Bon.in 4.sent. dist.13.qu.4.* *Gers.ser.2.de die mortuo.* *Scot.in quodlibet.q.20.in expositione sacri Canonis Missæ. Lectione.26.* Missa non solùm valet, inquit, virtute meriti, siue operis operantis, sed etiam virtute sacrificij & operis operati: vel, non solum valet virtute meriti personalis sacerdotis offerentis, verumetiam virtute meriti generalis Ecclesiæ, in cuius persona per ministrum communem offertur sacrificium. Alioqui, Missa mali sacerdotis, qui in illo actu non meretur personaliter, sed demeretur, nulli valeret in Ecclesia: quod reputatur communiter inconueniens: Et rationaliter: iuxta illud Ioannis: Panis quem ego dabo, caro mea est, pro mundi vita. Quandocunque enim Christus vt summus sacerdos offert, panis quem dat, id est, caro eius, est mundi vita. Hactenus Scotus.

Ioan.6. *Supra.cap.53.* Cùm de sacerdotio sermo nobis esset, docere nos meminimus, quòd sacerdos nihil aliud est, quàm reconciliationis minister: fungitur enim legatione, siue ministerio pro Christo: & capite, & corpore. In consecrando siue sanctificando, offerendo, distribuẽdo, manus, lingua, ministerium hominis est mortalis: verùm ipsa cõsecratio, siue sacrificatio, oblatio, distributio, denique virtus omnis, & efficacia, non est nisi æterni sacerdotis illius & immortalis, Domini nostri Iesu Christi. Hoc igitur in loco Christi capitis ministrum agit. Cùm verò precatur Deum, vt oblationis in cruce factæ, cuius fit in altari repræsentatio, fructum ad fideles omnes redundare faciat, ministrũ agit Christi corporis Ecclesiæ. Scotus igitur hoc dicere videtur ijs verbis, quæ paulò antè per nos adducta sunt: Siue sacerdotem cõsideres, tanquàm Christi capitis, siue tanquàm Christi corporis ministrum, vtroq; modo valet Missa. Nam quòd ad prius illud ministerium attinet, non refert quo sit vitæ merito sacerdos. Christus est enim summus ille Sacerdos, qui semetip sum offert panis quem dat, id est, caro eius, est mundi vita. Quamobrem non hominis Sacerdotis actio, verùm Christi Sacerdotis oblatio, Christi caro, quam semel in ara crucis pro nobis in mortem obtulit, illa est vita mundi, illa est, per quam salutem consequimur: Hominis autem sacerdotis nihil aliud est, quàm ministerium. Virtus omnis penes carnem illam est, quæ cùm propter nostram salutem in cruce pependisset, nunc ad dexte
Aug.tract.5.in Ioannem. ram Dei collocata, pro nobis interpellare nunquam intermittit. Rectè enim ab Augustino dictum est: Qui fuerit superbus minister, cum diabolo computatur, sed non contaminatur donum Christi. Quod per illum fluit purum est, quod per illum transit liquidum, venit ad fertilem terram: Puta quia ipse lapideus est, quia ex aqua fructum ferrè non potest. Per lapideum canalem transit aqua ad areolas: in canali lapideo nihil generãs, sed tamen hortis plurimum fructum adfert. Spiritalis enim virtus sacramenti ita est vt lux: & ab illuminandis pura accipitur, & si per immundos transeat, non inquinatur. Quod verò spectat ad posterius ministerium, quo sacerdos pro Christi corpore fungitur Ecclesia, cum primis id optandum foret, vt quibus illa ministris vtitur ad iram Dei placandam, essent moribus inculpatis: ne, si sicut populus, ita sacerdos quoque factus
Esai.24. *Oseæ.4.* *Esai.59.* sit, rectè ad vtrumque dici posit, quod à Propheta scriptum est: Iniquitates vestræ diuiserunt inter vos & Deum vestrum, & peccata vestra absconderunt faciem eius à vobis, ne exaudiat. Certũ est em̃ quod multũ valet deprecatio iusti: neq; temerè dictũ est ab il

lo cæ-

lo cæco nato, cui Christus oculorum visum restituerat: Deus peccatores nō audit. Cæterum in homine Sacerdote sacris operante, si nulla sunt ipsius ministri merita, nō desunt tamen eius, cuius est minister, Ecclesiæ merita: quæ non à maiori quidem, sed à meliore tamen sui parte, sancta dicitur: & regnum sæpè cœlorum à Christo vocatur. Quare cuius oratio priuata nullum pondus habitura, neq; fructum erat vllum allatura (scriptum est enim: Qui declinat aurem suam, ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis) cùm is orat in Ecclesiæ persona, quæ in potiore sui parte sancta est, non potest eius oratio non ijs, pro quibus orat, esse fructuosa, quamuis ipsi sacrificanti sit perniciosa. Malitia enim ministri non impedit bonitatem, siue bonum opus personæ, quæ bona est: sicut si bonus aliquis dominus per manus famuli sui nequam, eleëmosynam tribuat, non ideò perdit eleëmosynæ suæ meritum. Et hoc est quod orans dicit Sacerdos: Domine Iesu Christe, qui dixisti Apostolis tuis: Pacem meā do vobis, pacem relinquo vobis: quæso, ne respicias peccata mea, sed fidem Ecclesię tuæ. Videntur eiusmodi nō esse dissimile procuratoribus hospitalium aut captiuorum, quibus eorum contemplatione pro quibus petunt, largè datur Eleëmosyna: cùm tamen ipsis pro se petentibus nihil daretur: fortasis etiam turpiter abigerentur: cùm tamen ipsi nihilominus partem distributionis accipiant. Præclarè scriptum est ab Hieronymo. Episcopus, presbyter, diaconus, non sunt meritorum nomina, sed officiorum. Ante quem etiam Cyprianus, Scribæ & Pharisæi in cathedra Mosi sedentes, dum agunt quæ ad cathedram pertinent, per omnia plenitudine potestatis vtuntur, & officium, nō vita, tantis effectibus honoratur. Obediunt dęmones exorcistis. Christum (inquiūt) scimus, & Paulum nouimus, & in nomine Christi quem Paulus prædicat adiurati egredimur: vos autem penitus ignoramus. Ecce in nomine suo quæstuarij nihil peragunt exorcistæ, nec se eis deferre ipsi dæmones profitentur: sed nomen Christi etiam per lucrorum sectatores suæ gloriæ retinet potestatem: & fiunt in talibus causis ministri mercenarij sicut naues onerariæ, quæ per pelagus euehunt institores, quarum rectores potius eorum quos ducunt, pecunijs inhiant, quàm saluti. Et tamen mare seculi huius necessarios habet eiusmodi transuectores: alioqui cessabunt commercia, nec ex transmarinorum copia aliorum inopia habebit subsidium: nec occurrent sibi solatia regionum, si vehicula tollantur de inuio, & pelagus immeabile relinquatur. Bonis quippè sępè malorum ministeria suffragantur. Hæc ille.

Ioan 9.

Ecclesia non à maiori, sed à meliori sui parte sancta dicitur Prouerb. 28.

Her. li. 1. contra Ioannianum. Cyp. in serm. de baptismo Christi

Exorcistæ quæstuarij nihil suo nomine peragunt, sed Christi

Iam ergò quæ Scoti fuerit mens ijs verbis, quæ per nos producta sunt, planum satisfeciisse videmur. Neque verò solùm in hac sententia fuisse Scotum aut Thomam existimandum est. Fuerunt etiam Augustini seculo, qui sacramenta & sacrificia ex dignitate ministrorum esse metienda putarent: quique mali Episcopi, aut sacerdotis preces obesse potius, quàm prodesse, pro quibus fierent, affirmarent. Quos, contra Parmenianum, Cresconium, Gaudentium, contraque Donatistas alios scribens Augustinus, pluribus verbis confutauit. Proferebat Parmenianus locum ex Esaia: Facinorosus qui sacrificat mihi vitulum, quasi qui canem occidat: & qui similaginem, quasi sanguinem porcinum: & qui offert thus, quasi qui benedicat idolo. Sed hæc Augustinus cùm de schismaticis multo congruentius dici docuisset, his deinde verbis vtitur: Si primis temporibus non obfuerunt mali sacerdotes, vel collegis bonis, sicut fuit Zacharias: vel popularibus, sicut fuit Nathanaël, in quo dolus non erat: quantò magis nihil obest in vnitate Christiana Episcopus malus vel Coëpiscopis, vel laicis bonis, cùm iam ille sacerdos in æternum, secundùm ordinem Melchisedech, & pontifex noster, sedens ad dexteram patris interpellat pro nobis. Nec illud bonis obest, sed offerentibus malis, quòd verisimè dictum est, Dona iniquorum non probat altissimus. Ac paulò pòst, cùm obiectum esset ab eodem, Sacrificia impiorum execratio est Domino. Sacrificia, inquit, impiorum eis ipsis oberunt, qui offerunt impiè. Nam vnum atque idem sacrificium, propter nomen Domini quod inuocatur, & semper sanctum est, & tale cūique fit, quali corde ad accipiendum accesserit. Qui enim māducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit. Non ait, alijs, sed sibi. Qui ergò manducat dignè & bibit, gratiam sibi manducat & bibit. Quid aliud his verbis Augustinus innuit, quàm quòd alijs verbis dictum est à scolasticis, ex opere operato, nō ex opere operantis valere sacrificium siue sacramentum. Certum est enim, quòd mali bona administrando, se tantummodo lædunt, sicut fax accensa sibi quidem detrimentum præstat, alijs verò lumen in tenebris administrat, & vnde alijs commodum exhibet, inde sibi dispendium præbet. Cùm verò idem Parmenianus protulisset ex Euangelio, Deus peccatores non audit, An propterea dicunt hoc, inquit, vt intelligatur malus Episcopus non exaudiri, cùm pro populo rogat? Quod & si ita esset, non ideò tamen populus, si bonus atque fidelis est, solicitus esse deberet: Securos enim illos facit illa scriptura: quæ ait: Etsi quis peccauerit,

Sacramenta ex dignitate ministrorum non metienda. Aug. cont. Cresc. li. 3. ca. 6. cont. secundā ep. Gaudentij. l. 2. ca. 9 cont. Dona. li. 2. ca. 4. & sequētibus. Esai. 66. Cont. Parmen. lib. 2. cap. 5. Ioan. 1. Psalm. 109. Prou. 15. Idem cap. 6. Eccle. 34. Idem cap. 8. Ioan. 9.

aduocatum habemus apud patrem Iesum Christum iustum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris. Cumque posuisset de Balaam exemplum: Non mirum est, inquit, si verba bona, quæ pro populo dicuntur in precibus, etiam si à malis dicantur Episcopis, exaudiantur tamen: non pro peruersitate præpositorum, sed pro deuotione populorum. Quid hic aliud dicit, quàm quòd posteà scriptum est alijs verbis à Scoto: Sacrificium siue preces, non solùm valere virtute meriti personalis sacerdotis, verumetiam virtute meriti generalis Ecclesiæ, in cuius persona per ministrum communem offeruntur: cuius fidem, non peccata ministri Deus respicit.

1. Ioan. 2.

Num. 23. Oratio mali sacerdotis pro bono populi exaudiatur.

Habemus igitur iam, quæ sit scholasticorum sententia, cùm ex opere operato valere Missam dicunt: nimirum eadem quæ quondam Augustini: eadem quæ totius Ecclesiæ Catholicæ fuit, est, & erit semper. Qui verò sensum illis contrarium affingunt, aut non intelligunt ipsi, neque quæ dicunt, neque de quibus affirmant, aut extremè sunt improbi: qui dum quàm plurimos à Christi corpore, quæ est Ecclesia, segregare studeant, quod veritate non possunt, eiusmodi conficta calumnia perficere conantur: alienum prorsus & absurdum, ac minimè pium illis sensum affingentes. Verùm hæc est potestas tenebrarum, quibus in hanc cæcitatem adducuntur. Sed & si quis visus est esse de applicatione sacrificij scrupulus, an ea pro alijs fieri possit, per hæc quæ dicta sunt, iam sublatus esse videtur. Cùm enim isti concedant, tamen propitiatorium Christi sacrificium applicari posse pro alijs, hoc est illud, quod in Missa dicimus applicari. Neq; enim sacerdos in Ecclesiæ persona, cuius minister est, suum cuiquam opus applicat, verũ applicat opus Christi: sacrificium illud applicat in ara crucis peractum: passionem applicat & mortẽ Christi, per quam cum patre cœlesti reconciliati, peccatorum nostrorum sumus remissionem consequuti. Huius fructum vt fideles adipiscì, peccatorumque remissionis & salutis in cruce nobis promeritæ participes fieri queant, Deum patrem precatur, per eum ipsum, qui sacrificium pro nobis factus, morte sua nobis hæc promeruit, Dominum nostrum Iesum filium eius vnicum. Atque hoc est, quod applicari dicitur, sacrificium. Applicatur autem non viuis magis, quàm mortuis: neque præsentibus modò, verùm & absentibus: nisi fortè pro viuis tantùm semetipsum Christus obtulit, & pro ijs qui præsentes tum adfuerunt, & non pro mortuis & absentibus quoque. Atqui contradicit scriptura, quæ mundi totius eum asserit propitiationem fuisse: & ex persona Dei Propheta: Ero mors tua, inquit, o mors, & morsus tuus ero inferne. Quid igitur aliud, quàm Euangelij vocem negant, qui cum impio Aërio pro mortuis rectè sacrificium offerri negant? Non enim aliam oblationem, sed eandem quam Christus obtulit, offert in Ecclesiæ persona minister eius sacerdos, neque pro alijs, quàm pro quibus Christus obtulit, & oblatione sua Domini mortem annunciat, qua redempti sunt omnes: cui oblationi participant omnes, qui sunt in vnitate corporis Christi mystici, siue superstites in hac vita, siue iam ex ea migrauerint, siue præsentes, siue sint absentes. Quòd si non redemit Christus morte sua patriarchas, prophetas, & sanctos alios patres in se credentes, qui mortem eius præcesserunt: non rectè dicitur pretium hoc redemptionis pro mortuis offerre sacerdos. Sin autem redemit omnes, quemadmodum certa fides est Ecclesiæ, qui sunt isti, qui cùm eandem se lingua confiteri profiteantur, negare tamen audent, quòd Christus obtulit in omnium redemptionem æquè mortuorum atque viuorum, id rectè mortuis applicari? Sed isti putant suum opus applicare sacerdotem. Videntur Ecclesiæ mysteriorum esse prorsus imperiti, ac vbiuis potius, quàm in Catholica, de ijs quæ pertinent ad fidem Catholicam, instituti. Repetendum est igitur iterùm atque iterùm, & inculcandum, vt ne sint nescij. Non suum opus, non suam oblationem applicat sacerdos: verùm opus Christi, oblationem illam, qua semetipsum obtulit Christus in odorem suauitatis: cuius fructus vt perueniat cùm ad eos, qui nobiscum adhuc in terris degunt, tum ad illos, qui nos præcesserunt cum signo fidei, & dormiunt in somno pacis, Deum patrem per eundem Christum precatur. Quòd verò seorsum huic applicat, aut illi, nec hoc nouum est: quin iam inde ab Apostolorum temporibus vsurpatum. Augustinus oblatum esse scribit pro matre sua sacrificium pretij nostri. Quod etiam pro fratre suo Satyro se narrat Ambrosius obtulisse. Simul & Faustinum quendam hortatur: vt Germanã suam vita functã, non tam deplorandã, quàm prosequendam orationibus existimet, nec mœstificandam lachrymis suis, sed magis oblationibus animam eius Domino commendandam, arbitretur.

1. Tim. 1.

Luc. 22. Applicatio sacrificij.

Missæ sacrificiũ pro mortuis valet.

1. Ioan. 2.

Oze. 13.

Sacerdos non suum opus applicat.

Aug. li. 9. cõfes. cap. 12.

Amb. in orat. funebri de obitu fratris.

Epist. 8.

Cyprianus antiquior Augustino negat offerri pro eo, nec sacrificium pro dormitione eius celebrari debere, qui excedens ad tutelam aut curam clericum nominasset. Vtroque vetustior Tertullianus, etiam aniuersariorum meminit de vxore dicens: Marito superstite pro anima eius oret, & refrigerium interim adpostulet ei, & in prima resurrectione

Cyp. li. 1. ep. 9.

Tertul. de monogamia.

rectione consortium,& offerat annuis diebus dormitionis eius.Et in alio libro:Iam repete apud Deum,pro cuius spiritu postules,pro qua oblatiões annuas reddas. Paulinus verò:Rogat Amandum,vt pro fratre quodam,qui maluit ad dominum debitor transire quàm liber,oret: vt misericors & miserator Deus, qui facit omnia in cœlo & in terra & in mari,& abysis,refrigeret animam eius stillicidijs misericordiæ suæ,per orationem ipsius.Quia sicut ignis,inquit, accensus ab eo ardebit vsque ad inferos deorsum: ita proculdubio,etiam ros indulgentiæ eius,inferna penetrabit:vt roscido pietatis eius lumine in tenebris ardentibus æstuantes,refrigerentur.Ambrosius,& trigesimum & quadragesimum obitus diem obseruari solitum scribit:atque vtramq; obseruationem habere auctoritatem,qua necessarium pietatis impletur officium.Et beatus Ephrem cùm trigesimum diem complesset,sui memoriam fieri petiuit.Et longè vetustissimus omnium Clemens,etiam orationes recitat pro quiescentibus in Christo.Et capite sequenti. Peragatur,inquit,dies tertius mortuorum,in psalmis,in lectionibus,atq; orationibus,propter eum,qui tertia die resurrexit. Item nonus in commemorationem superstitum atq; defunctorum,etiam quadragesimus secũdùm veterem formam. Moysen enim hoc modo populus luxit,nec non anniuersarium pro memoriæ ipsius, deturque de illius facultatibus pauperibus in commemorationem ipsius. Quod igitur tanto consensu, tot seculis, quàm latè patet Christianũ nomẽ,obseruatũ semper vbique locorũ fuisse videmus,quid aliud quàm Apostolorũ hanc esse traditionem existimare fas est? Sicut existimasse iã ante docuimus Dionysium Areopagitam,Ioannem Chrysost. & Ioannem Damascenum.

Tert.de exhortatione castitatis.
Epistola.1.
Amb. de obitu Theodosij.
Ephrem in testamento suo.
Lib.8.cap. 47.
Animarum defunctorum memoriæ.

Verùm hæc de sacrificio dicta nunc sufficiant, quæ est vna omnium præstantissima, Deoque longè gratissima cæremonia:cuius quasi quædam sunt instrumenta,sacra vasa, sacræ vestes,chrisma,cereus,luminaria.Visum est enim, ad honorem huius tanti sacrificij pertinere,vt rei tam sacræ etiam instrumenta sacra essent: quorum quædam non nisi legitimè consecratis attingere liceret. Quod & ipsum nouum non est: quin ipsis etiam Hieronymi temporibus,& multò antè vsitatum. Sic enim ille scribit ad Theophilum Alexandrinum Episcopum: quæ epistola libris eius Paschalibus annexa est, in Latinam linguam ab eo conuersis:Discant qui ignorant,eruditi testimonijs scripturarum,qua debeant veneratione sancta suscipere,& altaris Christi ministerio deseruire:sacrosque calices & sancta velamina & cætera,quæ ad cultum dominicæ passionis pertinent,nõ quasi in anima & sensu carentia sanctimoniam non habere,sed ex consortio corporis & sanguinis Domini eadem,qua corpus eius & sanguis,maiestate veneranda. Quæ tamen verba non ita sunt accipienda, quasi res inanimæ, vasa & vestes, gratiam in se suscipiant: quod in hominibus,qui consecrantur,fieri dubium non est, sed per consecrationem tamen vel benedictionem,illud efficitur, vt magis idonea reddantur ad cultum diuinum in eis peragendum: sanctaque propterea dicuntur, siue sacra, quòd posteaquàm semel Deo dicata, diuinoque cultui destinata sunt, iam deinceps in alios vsus quoscunque ea conuertere non licet. Hieronymi quoque præceptor Gregorius Nazianzenus: Ne ipsa quidem,inquit, indumenta sacerdotalia, vel ministerij vasa, cuilibet contingere saltem aut contrectare fas est.Chrysostomus verò: Etiam priusquam Deo dicarentur sacra vasa,tamen quod in hunc vsum erant confecta,nequaquam,inquit, ea deinceps quasi prophana intuemur, sed tanquàm à Deo facta,nec audent ea temere attingere: Neque verò Hieronymi aut Gregorij seculo primum sacris vasis & vestibus,calici præsertim, patinæ & pallæ hic honor est habitus,propè centum annis antè,Stephanus Papa,idem & martyr,ad quem extant Cypriani quoque martyris scripta, ad Hilarium scribens his verbis vsus legitur: Vestimenta Ecclesiastica,quibus Domino ministratur, cultusque diuinus omni cum honorificentia & honestate à sacerdotibus, reliquisq; ministris celebratur, & sacrata debent esse & honesta, quibus alijs in vsibus,cum Deo eiusq; seruitio consecrata & dedicata sint, nemo debet frui,quàm Ecclesiasticis & Deo dignis officijs, quæ nec ab alijs debent contingi,aut ferri,nisi à sacratis hominibus,ne vltio quæ Baltazar regem percusit,super hæc transgredientes & talia præsumentes veniat diuina,& corruere eos faciat diuinæ vltionis iustum flagellum ad ima.Idem in epistola Soteris ad Episcopos Italiæ multò antè, Idem à Sixto Papa,qui fuit sextus à Petro, scriptum legimus, cuius verba hæc sunt.In hac sancta sede Apostolica à nobis & reliquis Episcopis, cæterisq; Domini sacerdotibus statutum est,vt sacra vasa non ab alijs quàm à sacratis, Dominoque dicatis contrectentur hominibus. Indignum enim valdè est,vt sacra Domini vasa,quæcunque sint,humanis vsibus seruiant,aut ab alijs,quàm à Domino famulantibus,eique dicatis tractentur viris,ne pro talibus præsumptionibus iratus Dominus,plagam imponat populo suo,& ij etiam qui non peccauerunt,mala patiantur & pereant, quia perit iustus sæpissimè pro impio.

Sacrificij instrumenta.
Sacra vasa quare sancta dicuntur.
Naz.in Apologetico.
Pœna sacra vasa temere cõtingentium.
Dan.5.
Soter.epist.2.
Sixt.epist.2.

Cereorum vsus antiquissimus.

Cereorum quoque & luminarum vsus vetustissimus est in Ecclesia. Cùm accenderetur pro martyrum honore cerei, visum est. Vigilantio minimè ferendum, quòd ea res idololatriam quandam resiperet. Contra quem scribens Hieronymus: Cereos, inquit, non clara luce accendimus, sicut frustra calumniaris, sed vt noctis tenebras hoc solatio temperemus, & vigilemus ad lumen, nec cæci tecum dormiamus in tenebris. Quòd si ali qui propter imperitiam & simplicitatem secularium hominum, vel certè religiosarum fœminarum: de quibus verè possumus dicere: Confiteor, zelum Dei habent, sed non secundùm scientiam: hoc pro honore martyrum faciunt, quid inde perdis? Causabantur quondam & Apostoli, quòd periret vnguentum: sed Domini voce correpti sunt. Neque enim Christus indigebat vnguento, nec martyres lumine cereorum: & tamen illa mulier in honorem Christi hoc fecit, deuotioneque eius mentis recipitur: & quicunque accendunt cereos, secundùm fidem suam, habet mercedem: dicente Apostolo: Vnusquisque in suo sensu abundat. Idololatras appellas huiusmodi homines: Non diffiteor omnes nos, qui in Christum credimus, de idololatriæ errore venisse: non enim nascimur, sed renascimur Christiani. Et quia quondam colebamus idola, nunc Deum colere non debemus, ne simili eum videamur honore cum idolis venerari? Illud fiebat idolis, & idcirco detestandum est: hoc fit martyribus, & idcirco recipiendum est. Nam & absque martyrum reliquijs, per totas orientis Ecclesias, quando legendum est Euangelium, accenduntur luminaria iam sole rutilante: non vtique ad fugandas tenebras, sed ad signum lætitiæ demonstrandum. Vnde & virgines illæ Euangelicæ semper habent accensas lampades suas. Et ad Apostolos dicitur: Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris. Et de Ioanne Baptista: Ille erat lucerna ardens & lucens: vt sub typo luminis corporalis, illa lux ostendatur, de qua in psalterio legimus: Lucerna pedibus meis verbum tuum Domine, & lumen semitis meis. Malè facit ergò Romanus Episcopus, qui super mortuorum hominum Petri & Pauli, secundum nos ossa veneranda, secundũ tenuem puluiſculum, offert Domino sacrificia, & tumulos eorum Christi arbitratur altaria? Hactenus Hieronymus. Meminit cereorum & Prudẽtius in Hymno de beato Laurẽtio. De Melano verò scribit Zosomenus, quod inuẽtus fuerit lychnos Ecclesiæ tãquam extremus minister parans lucernasq; portãs. De Narcisso narrat Eusebius, quod cũ aliquãdo solẽnes Paschatis vigiliæ celebrarentur, oleũ ministris defecerit, ob eamq; causam vniuersa multitudine cõtristata, Narcissus luminariũ ministris præceperit, vt aquã è vicino puteo hauſtam ad se deferrẽt. Quo cõfestim facto, super aquã orauerit, illãq; lucernis fide in dominũ syncera infundi iusſit. Sic diuina virtute naturã aquæ in qualitatem olei esse mutatam. Vel ex hac historia liquere potest, quã sit vetustus luminarium vsus in Ecclesia, cum Narcissus vixerit ante annos plus minus mille quadringentos.

Cerei accẽsi cur Euangelij lectioni præferantur.
Matt.25.
Luc.12.
Ioan.5.
Psalm.118.
Sozom.li.6.ca.13.eccle. histor.
Eusſ.li.6.ca.9. eccle.histor.

Aquæ benedictæ vsus.
Alex.ep.1.ad omnes orthodoxos.
Heb.9.
2.Reg.4.
Matth.9.

Aquæ verò benedictæ vsus, ab ipsis Apostolorum tẽporibus ortum habere videtur: Siquidem, qui fuit quintus à Petro pontifex Romanus Alexander, his verbis illius meminit, Aquam sale conspersam populis benedicimus, vt ea cuncti aspersi purificentur & sanctificentur, quod & omnibus sacerdotibus faciendum esse mandamus. Nam si cinis vitulæ aspersus sanguine populum sanctificabat, atque mundabat, multò magis aqua sale aspersa, diuinisque precibus sacrata, populum sanctificat atque mundat. Et si sale aspersо per Elisæum Prophetam sterilitas aquę sanata est, quantò magis diuinis precibus consecrata, sterilitatem rerum aufert humanarum, & coinquinatos sanctificat, atq; mundat & expurgat, & cætera bona multiplicat, & insidias diaboli auertit, & à phantasmatis versutijs homines defendit. Nam si tactu fimbriæ vestimenti saluatoris saluatos infirmos esse non dubitamus, quantò magis virtute sacrorum eius verborum diuinitùs sacrantur elementa, quibus sanitatem corporis & animæ humana percipit fragilitas? Et qui præcessit hunc Pontificem Clemens, formam & aquam & Oleum benedicendi tradidit hanc. Domine Sabaoth Deus virtutum, creator illarum, & dator olei, misericors & benignè, qui dedisti aquam ad potum, & mundiciem, oleum ad exhilarandum faciem in exultationem letitiæ, ipse quoque nunc per Christum sanctifica hanc aquam, & hoc oleum, in nomine eorũ, qui attulerunt, & da virtutem sanctitatis effectricem, ęgritudinum expultricem, Dæmonum fugatricẽ, omnibus insidijs aduersariam, per Christum, qui est spes nostra, quo cum tibi gloria, honor & cultus cum sancto spiritu in secula, Amen. Sed Theodoritus in Ecclesiastica Historia scribit: Apameę aqua benedicta dęmonem esse fugatum. Itidem de Iosepho Scythopolitano scribit Epiphanius, quòd insanum hominem, aqua consperſum ad sanitatem reuocauit.

benedictiones creaturarũ forma.
Lib.5.cap.21. Hære.30.

Sed nobis hoc loco de singulis cæremonijs, quæ sumuntur à rebus, dicere propositum non est: cũ prę sertim copiosè de ijs multa sint ab alijs perscripta. Ante annos centũ propè septuaginta, scripsit octo lib. ea de re Guiliel. Durãdi Episc. Miniacẽsis, quib⁹ titulũ dedit,

dit, Rationale diuinorũ: quem totidẽ annis præcesſit Rupertus Abbas Tuitiẽſis, cuius extant de diuinis officijs libri duodecim. Editus eſt etiam non ita pridem in lucem opera viri pij & docti, Ioannis Cochlæi, liber Amalarij Treuerenſis Archiepiſcopi de officio miſſæ, ante annos ſeptingentos & ampliùs ſcriptus, in quo multa reperire licet, ad hoc argumenti genus pertinentia. Scripſit eadem de re ducentis ante Amalarium annis Iſidorus, cuius & duo libri extant de diuinis officijs. Inter eas autem res, à quibus cæremoniæ ſumũtur, recenſeri poſſunt & ea, quę ad orationes, eleëmoſynas, & ieiunia pertinent. Verùm alio loco ſtrictim ea de re breuiterq; nonnulla dicemus, neque enim huius eſt inſtituti, omnia quę dici poſſunt perſcibere.

De cæremonijs qui ſcripſerunt.

De Cæremonijs, quæ ſumuntur à loco.

CAPVT XC.

A Loco quoque ſumuntur cæremoniæ: Nam oraturi ad templa conueniemus, quæ ſunt ædes, Deo ſolenni ritu conſecratæ. Quin & corpora noſtra, non niſi in templis, aut certè in cœmiterijs, quæ & ipſa conſecrantur, ſepeliri volumus. Præcipuè verò tremendum illud ſacrificium alibi quàm in ęde Domino ſacrata, peragi, per ſanctorum patrum canones non licet. Neq; verò nouum hoc eſt inſtitutum: nam præterquàm quòd in veteri quoq; lege tabernaculi per Moyſen, ac templi per Salomonem conſtructi fuit vſus, etiam Petrum & Ioannem in templum Hieroſolymitanum aſcendiſſe legimus, ad horam orationis nonam. Quibus autem in locis Euangelium Apoſtoli prædicabant, nominatim autem in Aſię, Syriæ, Æthiopiæ & Indiæ ciuitatibus, quin & apud ipſos Antropophagos, Philippũ, Bartholomæũ, Thomam, Matthæũ & Andream, templa & quidem maxima conſtruxiſſe tradit Nicephorus: quos eadem illa conſecraſſe quoque dubium non eſt, vt in alios vſus ea transferri fas non fuerit: Etiam ſi primus Higinus, referente Gratiano, & ante eum Iuone templorum, vel vt ipſe vocat Baſilicarum conſecrationis mentionem facere videatur: qui fuit octauus à Petro Pontifex Romanus, iuxta ſupputationem Euſebij in Chronicorum libro: vt Apoſtolicum hoc inſtitutũ fuiſſe minimè ſit ambigendum. De Conſtantino ſcribit Euſebius quod is templũ ſaluatoris extructum Hieroſolymis, conſecrandum curauit. Cuius rei meminit etiam Athanaſius, in ſecunda Apologia. De Baſiano narrat Ambroſius, quod is idem fecerit de baſilica quã condiderat Apoſtolorũ nomine. De Baſilio Ancyrano refert Zoſomenus, quod conuocaret ad conſecrationem Eccleſiæ quam ædificauerat, multos vicinorum locorum Epiſcopos. Legimus apud Athanaſium quod in Beryto Iudæi conuerſi, rogabant Metropolitanum, vt Synagogam ſuam eccleſiam conſecraret, in honorem ſancti ſaluatoris mundi. Et ex tunc, inquit, per diuerſas orbis nationes, mos inoleuit, vt baſilicas plurimas vel oratoria pontifices in honorem ſancti ſaluatoris condere, & dedicare non deſinat. Quæritur idem Athanaſius, inter alia crimina ſibi obiectum fuiſſe, quod in magna eccleſia Synaxis habita ſit prius, quam dedicaretur, quodque illegitimæ preces ibi fuerint conceptæ. Ex quibus verbis facilè cuiuis perſpicere licet, quæ fuerit opinio priſcis etiam illis temporibus de conſecratione ſiue dedicatione templorum, cùm illegitimæ preces conceptę, putarentur in templis non conſecratis. Philo quoque, qui fuit Apoſtolorum æqualis, ſcribit hoc de viris Apoſtolicis, quòd habuerint ſacra domicilia, quæ ſemina ſiue monaſteria vocabant: in quibus manentes, honeſtæ ac ſanctæ vitę myſteria celebrabant, nihil illo inferentes, nec potum, nec cibum, nec aliud quicquam eorũ, quę ad corporis ſuſtentationem neceſſaria ſunt: ſed leges & oracula Prophetarum & hymnos, ac reliqua eiuſmodi, quibus ſcientia & pietas augeſcunt & conſummantur.

Templa. Sepultura.

Templorũ antiquitas & vſus. Exod. 26. 3. Reg. 6. Actor. 3. Niceph. li. 2. ca. 39. 40. & 41. Eccleſi. hiſt. Grat. de conſecrat. lib. 1. cap. Omnes. Iuon. lib. 2. decret.

Euſeb. lib. 4. de vita Conſtantini. De Baſiano. Am. li. 1. epi. 5. Soſo. lib. 4. ca. 13. eccleſi. hiſto. Atha in lib. de paſſione imaginis domini noſtri Ieſu Chriſti In priore apologia ad Conſtantium.

Vide Euſ. lib. 2. cap. 17. Eccle. hiſt.

Acillud quidem dubium non eſt, quantùm ad ipſum Deum attinet, nihil referre, quo in loco colatur: qui cùm ſit corporis expers, nullis finibus circumſcribitur, nec loco clauditur vllo: Quod nec ille ignorabat, qui templum illi fabricatus: Si cœlum, inquit, & cœli cœlorum te capere non poſſunt, quantò magis domus hæc quam ædificaui tibi? Cæterùm quòd in templis potius orationes, præſertim verò ſacrificia peraguntur, hominum id cauſa conſtitutum eſt, quorum ingenium eſt, eorum præſertim qui ſunt de vulgò, quę peruulgata ſunt, minorem vt eorum rationem habeant: quin ea deſpicatui ducunt. Si quæ verò ſolenni ritu propriæ diuinę rei faciendę dicata ſunt & conſecrata, neſcio quomodo maiore quadam habentur à multis in veneratione. Sic videmus ad regum & principum venerationem permultùm facere, ſi domos habitent, quàm reliqua multitudo, magnificentiores, ſi veſtes etiam induti ſint ſplendidiores. Viſum eſt igitur ad multitudinis maiorem erga Deum reuerentiam excitandam, non parum intereſſe, vt ędes certæ conſtituerentur, in quibus res alia nulla fieret, præterquam quæ ad colendum Deum pertineret, quin & vaſa, quemadmodum anteà commemorauimus, & veſtes, & miniſtri quoq; peculiares ei rei deſignati ſunt. Deindè verò cùm præcipuus Dei cultus, in eo charitate

Templa quare conſtituta. 3. Reg. 8.

ritate prosequendo consistat, (nihil autem amatur, nisi cognitum, sicut ab Augustino quoque scriptum legimus) omni certè studio laboratum oportuit, vt clarum omnibus & illustre Dei nomen redderetur, vt ne quem latere posset, quantis ille beneficijs mortalium genus affecerit, quò sic illis commemorandis, ad colendum, hoc est amandum Deũ, facilius homines accenderentur. Postulabat itaq; ratio, locus vt aliquis designaretur, in quo beneficia Dei quàm maximè clara testataque cunctis reddentur, cui rei non alia domus visa est magis idonea, quàm ea ipsa, quæ rebus diuinis faciendis esse dicata, quarum non postrema pars est verbi Dei prædicatio.

Au. li. 10. de trinitate, cap. 1.

Preces quæ fiũt in templo, sunt Deo gratiores. 3. Reg. 8.

Neque dubitandum est, quin gratiores Deo sint preces, & ad impetrandum quod velis efficatiores, quę fiunt in templo Deo consecrato, non solùm propter loci reuerentiã, Sicut Salomon quoque petiuisse Deum legitur, Sint oculi tui aperti nocte ac die super domum, de qua dixisti: Erit nomen meum ibi, vt exaudias orationem serui tui, & populi tui Israël in loco isto, verùm etiam quòd cùm coijt cœtus omnis, & aggregatur ad Deum, quasi manu facta precationibus ambiunt orantes, grata est hæc vis Deo, sicut scribit Tertullianus, quodque singulis petentibus negaturus fortè fuerat, multorum vnanimitati precantium ferè tribuit. Fieri nanque, dicit Ambrosius, Ecclesiæ cõtemplatione, vt quòd alicui Dominus negare posset, ignoscat, certum vt sit, quòd maiorẽ cum fructu Deo supplicatur in Ecclesia, quàm quouis in alio priuato loco. Quod his etiam verbis testatur Ioannes Chrysostomus: Et domi quidem orari potest, sic autem vt in Ecclesia non potest, vbi tanta patrum multitudo, vbi clamor ad Deum vnanimiter emittitur. Non ita Dominum per te solus orans, audieris, vt cum fratribus tuis. Hic enim maius aliquid est, puta, vnanimitas & consonantia, charitatisque vinculum, & sacerdotum orationes. Propterea namque sacerdotes propositi sunt, vt multitudinis orationes cùm sint infirmiores, hisce potẽtiores adiuugentes, pariter cùm illis in cœlum ascendant. Si namque Petrum Ecclesiæ adiũuit oratio, & illam ex carcere columnam eduxit, quomodo tu ipsius potentiam contemnis? Quin & alio loco, vbi tractat de incomprehensibili Dei natura. Fieri non posse dicit, vt domi tam benè quis oret, quàm in Ecclesia: quod pluribus etiam verbis inibi persuadere conatur. Beatus quoque Basilius æqualis eius, eadem de re differens: Nobis quoque periculum est, inquit, malè obiti mandati, si loci rationem neglexerimus, maximè si sacerdotij mysteria in locis prophanis celebrauerimus: propterea quòd ea res iudicium haberet contemptus in celebrante, offendiculum quoque generaret pro varietate affectionum multifaria, propter variam multorum in rerum diuinarum scientia infirmitatẽ. Si verò quisquam obijciat. Quid igitur est quod Apostolus dixit: Volo viros precari in quouis loco, ob id quòd Dominus ipse potestatem dedit orandi Deum in omni loco, vbi dixit: Neque Hierosolymis post hac, neque in monte isto adorabitur pater: hoc dicendum est, quod illud in omni loco, non comprehendit eos locos, qui humanis vsibus, rebusque immundis & prophanis deputati sunt, sed dilatat ac deducit ad orationem Dei, ab arcto ac Hierosolymæ ambitu, in omnem totius orbis locum.

Chr. ad popul. Antioche. ho. 79.

Act. 12.

Chry. hom. 3.

Basi. de Baptismo ser. 2. ca. 8.

1. Tim. 2.

Ioan. 4. Orare in omni loco quomodo intelligendum.

His verbis indicare Basilius videtur, non sic accipiendum illud esse, quod dicit Paulus in omni loco, quasi passim in prophanis quibusque locis Deus adorandus, Deoque sacrificia sint offerenda, quod tamen vbique mente fieri potest: sed quòd non solùm in templo Hierosolymitano, aut in monte Garizin, verùm in quouis alio loco, ad colendũ Deum propriè designato preces, supplicationes, & sacrificia fieri possint, vt quod à Christo dictum est: Venit hora, quando neque in monte hoc, nec Hierosolymis adorabitis patrem, &: Veri adoratores, adorabunt patrem in spiritu & veritate, nequaquàm per hęc verba templa Deo deprecando dicata, videantur excluſa: sed cùm Iudæi cõtenderent, nusquam adorari Deum oportere præterquam Hierosolymis in templo, quasi Deus alibi non audiret vota deprecantium: contrà Samaritani negarent eum vsquam adorandum nisi in monte Garizin, quòd is locus à Moyse decretus esset, vbi Patriachæ benedicerent populo seruanti mandata Dei, hoc dicere voluisse Christus intelligendus sit: futurum non ita multò post, vt & Samaritanorum impius cultus aboleretur, & Iudæorum carnalis religio transferretur, ac antiquatis vtrisque, pius & verus cultus, nempe spiritualis, in eorum locum succederet, quo non in hoc monte, quasi concluſus in eo credatur, qui nõ solùm huius montis, verumetiam totius orbis Deus est & Dominus: nec Hierosolymis, quasi non alius ad orandum patrem sit locus aptus & idoneus, verùm quàm longè, quamque latè pateat orbis vniuersus, in omnibus terrarum locis templa Deo piè colendo fabricarentur, in quibus ipsi pij templa Deo facti, non iam in externis tantùm ritibus, quemadmodum à Iudæis est factitatum, verùm spiritu Deum & veritate sint adoraturi, nimirùm fide vera, charitateque non ficta: vt quicquid externorum rituum adhi-

Deut. 22.

bitum

bitum fuerit,ij nihil aliud,quàm certa quædam indicia sint huius fidei,charitatisque futuræ. Est quidem ita,quòd in omni loco Deum adorare fas est,qui non locum,sed mentem requirit feruidam: Verè namque dixit Ambrosius: Non locus orationem commendat,sed deuotus animus. Et aliquot seculis ante Clemens Petri successor: Si propter infideles,inquit,ad ecclesiam iri non potest,domi cœtus congregabis ò Episcope,nõ enim locus sanctificat hominem,sed homo locum]. Sic Hieremiam in cœno, sic Danielem in lacu, sic Iob in sterquilinio iacentem,sic Ionam in ventre ceti, sic latronem in cruce pendentem, sic Ezechiam in lectulo decumbentem, sic Paulum in carcere clausum, Deum deprecatos,& ab eo legimus exauditos. Sed si illam ipsam mentem feruidam ad locum sanctum,ad congregationem sanctam attuleris,certum est & indubitatum,quòd ex tali mente profectę preces multorum Deo gratiores,& ad quiduis impetrandum futurę sint efficatiores. Quamobrem facere prorsus oportet hominem non Cyclopicum, vt vel festis saltem diebus templa Deo consecrata ingressus, ad sanctorum se cœtum aggeret, & cum illis puras manus leuet. Deumque cùm sibi,tum Ecclesiæ vniuersæ propitium reddere conetur,ac quę sit illius voluntas,ex ore sacerdotis accipiat. Quam ad rem pluribus hortatur Diuus Clemens Petri successor his verbis: Quomodo non hostis Dei habendus est is,qui in temporibus diu,noctuque est occupatus,æterna verò contemnit? ac balnea quidem, & caducum cibum quotidie frequentat, quæ verò perpetuò manent non curat? Quomodo non dicet dominus huic,Iustificatę sunt gentes supra nos: quemadmodum Israëli improperans dicebat,Iustificata est Sodoma ex te. Nam si gentes de somno quotidie excitatę concurrunt ad Idola,vt illa venerentur,& priusquam opus actionemue aliquam instituant,illis supplicant,& à festis celebritatibusque eorum se non subducunt,sed in ijs sunt intenti non solùm indigenæ, sed etiam qui longè absunt, atque in Theatra tanquam in Synagogas conueniunt. Eodem modo qui frusta Iudæi nominantur,post sex dierum cessationem, septimo die in Synagogam conueniunt, & vacationis Synagogęque suæ rationem habent, (qui tamen in sua infidelitate virtute verbi sunt priuati,prętereà verò ipsius nominis,quo appellantur,vim proprietatemque amiserunt,Iudas enim confessio est, ij autem non sunt confitentes Deo, cum Christi passionem per scelus effecerint,vt per pœnitentiam salutem adipiscantur) si igitur qui non saluantur in ijs,quæ sine fructu faciunt,sunt assidui,tu qua excusatione veteris cum Deo, qui Ecclesiã eius derelinquis,nec genus imitaris,sed eo derelinquis, vel quia te das ignauię, vel quia deficere cogitas,vel alicui malo studes. In eandem sententiam pleraq; dicit & in eo quod præcedit,& in eo quod sequitur capite.

Amb. in 1. cap. ad Rom.
Deus vbique adorari potest.
Lib. 8. cap 40. Const. Apost.
Hier. 38.
Daniel. 6.
Iob. 2.
Ionæ. 2.
Lucæ. 23.
Esai. 38.
Actor. 16.
Lib. 2. cap. 64. constit. Apo.
Diuina temporalibus intenti linquentes reprehenduntur.
Matt. 11.

Neque verò sine causa,loca eiusmodi Deo consecrata, vocantur Ecclesiæ. Etsi enim quę propriè dicitur Ecclesia,constat ex viuis lapidibus,ex hominibus in Deum credentibus (idem enim græcè sonat vox hæc,quod latinè cœtus vocatorum) tamen quoniam in eum locum conueniunt, qui vocati sunt ad spem cœlestis hæreditatis consequendæ, locum ipsum eodem nomine,quo cœtum in eo congregari solitum appellare visum est. Quisquis igitur ex vocatis esse vult: ædes eas,vt frequenter necesse est,in quas conuenire vocatos videt: vt eandem vocationem se quoque pertinere testatum omnibus faciat. Quoniam verò non est,quòd quisquam speret fore, vt inter electos censeatur,qui nõ sit è cœtu vocatorum,vel hoc ipso nomine facere quisque debet,vt libenter in hoc vocatorum cœtu versetur,quo possit in electorum numerum aggregari: cùm præsertim cœtus hic in terris adhuc militantium,ad agendas Deo gratias,& laudes illius prædicandas coactus,imago,quædam sit illius iucundissimæ,& eius quidem sempiternę consolationis beatorum spirituum,in cœlo triumphantium, & absque vlla intermissione Deum laudantium: vt qui ad eam peruenire vult, cœtum hunc in terris agentium frequentare opus habeat,atq; hic illud incipiat meditari,quod erit illic sine fine faciendum.

Loca Deo consecrata, cur vocentur ecclesiæ.
1. Pet. 2.
Templa magis orationi quam prædicationi instituta extructa.
Matth. 21.

Porrò congressus, istos non est existimandum tantum ad Euangelium audiendum fieri oportere, vt eo audito, subitò quisque è templo se proripiat, neque sibi quicquam prætera in eo negocij esse putet: sed sic Euangelium audiendum est,vt simul orationi vacetur: cui rei magis etiam, quàm audiendo Euangelio, templa dicata videntur. Domus mea,dicit dominus,domus orationis vocabitur: nõ prædicationis aut auditionis. Hinc est quod Græci quoque templa vocant, εὐκτήρια siue προσευκτήρια, Latinè dicere possis oratoria,non prædicatoria vel auditoria. Sicut apud Eusebium, Socratem, & Sozomenum videre licet. Non quòd non rectè prædicetur & audiatur in illis Dei verbum, sed quòd orationibus Deo placando propriè sunt destinata. Verùm est,quòd à veritate dictum est, quòd vnus est magister noster in cœlis. Quos enim hic magister Spiritussanctus intus non docet, indocti remanent. Siquidem forinsecus magisteria, sicut ab Augustino scriptum legimus,adiutoria quædam sunt,& admonitiones: cathedram in cœlo habet,

Oratoria.
Euse. li. 7. cap. vltimo. li. 8. ca. 2. et li. 9. ca. 10.
Eccle. histo. & lib. 3. de vita Constantini.
Socra. li. 2. cap. 10. li. 4. cap. 7. lib. 5 cap. 7. & 20. li. 7. ca. 23.
Sozo li. 7. c. 20
Matt. 23.
Aug. in epist. Ioan. hom. 3.

habet, qui corda docet: qui nisi loquatur nobis intus, frustrà foris verba perstrepunt, quæ haud aliter se habent ad mentem hominis, quàm quemadmodum ad arborem agricola. Forinsecus is operatur, adhibet aquam, & culturę diligentiam: verùm adhibeat ille forinsecus quæcunque velit, nunquid poma format? nunquid miditatem lignorum vestit vmbra foliorum? nunquid tale aliquid intrinsecus agit? Sed quis agit hoc? docet nos

1. Cor. 3. Apostolus dicens: Ego plantaui, Apollo rigauit, sed Deus incrementum dedit. Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat, Deus. Cùm itaque sonos tantùm verborum ab homine magistro percipiamus, res autem ipsas veritate intus docente cognoscamus, quid aliud faciendum nobis restat? quàm vt ad illum qui cathedram habet in cœlo, confugiamus, illum, vt nos intus doceat, precibus fatigemus, quò & cognoscere voluntatem illius, & eam cognitam explere simul queamus. Quam autem causam esse dicemus aliam, quamobrem parentum nostrorum memoria multos videre licuerit, non magis ad audiendum promptos, quàm ad obtemperandũ Dei mandatis paratos, cùm nunc auditores plurimi, factores verò propè nulli reperiantur: nisi quòd illi, cùm sonum verborum hominis à superiore loco Dei voluntatem in Ecclesia annuncian tis percepissent, nequaquàm ea vna re contenti fuerunt, verùm, sicut anteà quoque commemoratum à nobis est, ad eum qui cathedram in cœlo collocatam habens intus docet, supplices confugerunt, eiusq; fidem implorarunt, vt & sanum eorum, quæ à ministro verbi dicta essent, intellectum præstaret, & ad explendam Dei voluntatem vires suppedi

Aug. lib. 10. conf. ca. 29. taret, illud quòd ab Augustino in locis aliquot scriptum est, subinde repetentes: Da quod iubes, & iube quod vis.

Fel. in Epist. ad omnes episcopos cap. 1. Missa solùm celebranda in loco consecrato. Atque vt alibi, quàm in templo, preces ad Deum rectè fundi possint, probanda tamen est illa Felicis Papæ sanctio, ante mille annos lata, quòd sicut non alij quàm sacrati domino sacerdotes debent Missas cantare, nec sacrificia super altare offerre, sic nec in alijs, quàm in sacratis locis Missas cantare, aut sacrificia offerre licebit. Ac paulò superius: Satius est, inquit, Missam non cantare, aut non audire, quàm in illis locis vbi fieri non oportet: nisi vt sępè dictum est, pro summa contingat necessitate: quoniam necessitas non habet legem. Vnde scriptum est: Vide ne offeras holocausta tua in omni loco quem

Deut. 12. videris, sed in loco, quem elegerit dominus Deus tuus. Quem qui præcessit eiusdem nominis pontifex propè ducentis annis: Mandamus, inquit, vt super memorias martyrum

Fel. epist. 2. Missę celebrentur, ne memoria eorum à talibus extingui, aut veneratio possit prohiberi. Quod in Concilio quoq; Laodicensi inter hos duos pontifices interiecto, ad eun-

Cap. 58. dem modum constitutum legimus: & posteà in concilio Cabilonensi, vbi eiusdem Laodicensis concilij fit mentio. In suis quoque contractioribus regulis Basilius: Quemad-

Basi. quæst. 310 modum, inquit, ratio non admittit, vt commune vas in sancta loca inferatur: ita neque permittit, vt sacra in prophanis ędibus celebrentur: veteri instrumento apertè ex prępecto Dei nihil tale fieri permittente, dominoque dicente: Templo maius quid est hic. Et Apostolo: An domos non habetis ad manducandum & bibendum? Quid dicam vobis? Laudabo ne vos in hac causa? Non laudabo: & quæ sequuntur. Nec commune conuiuium in ecclesiam inferendum, neque dominicam cœnam in priuatis ędibus contemtui exponendam esse, ex his docemur: nisi quis in articulo necessitatis delegerit puriorem locum, aut do num tempore accommodo.

Missa sine necessitate in locis profanis fieri non debet. Matth. 8. Quamobrem qui nulla necessitate adacti in illis ipsis locis, vbi potatur sæpè, saltatur, pergræcatur, sacrificium hoc tremendum peragi iubent, nulla ratione iustam reprehensionem effugere possunt. Qui si hunc honorem habendum Deo non putant, vt in domum Dei, domum orationis conueniant, quæ non alij rei, quàm Deo placando sacrata est, neque submissum pij Centurionis illius animum imitari volunt, qui se iudicabat indignum, sub cuius rectum Christus intraret, sed quasi pro imperio Christum ad se veni re iubent, multò rectius facerent si ab audienda Missa abstinerent, quę prophanari certè videtur, cùm in prophanis ędibus extra necęssitatẽ celebratur. Excuterent isti pigritiã, fastumque suum abijcerent potius, ac quantacunque dignitate prædi ti sint, ita tamen se superiorem esse Deum sibi persuaderent, vt cum illo comparati ne sint quidem, aut si quid sint, cinis & puluis sint. Qui hanc animi submissionem adorandum Deum non

Mendici apud templa cur assideant & quorum nos admonere debeant. Pallad. in vita Eleemonis monarchi, qui fuit 115. adfert, inane sacrificium, inanis est illius omnis oratio. Ad quam vt inuitarentur homines, illud quoque moribus est receptum: quod suo quoque seculo in omnibus magnis ciuitatibus fieri solitum fuisse scribit Palladius, vt pro foribus templorum eos, qui varijs morbis confecti, membris etiam suis mutilati, ac ad extremam egestatẽ redacti sunt, collocarent, qui quasi communes quidam hominum præceptores essent, per quos vt nec secundis rebus efferrentur, nec aduersis frangerentur, admoneri possent. Nihil æquè Deus odit atque superbiam: quam si secum aliquis, templum ingrediens, adferat, tantum

abęst,

abeſt,vt placatum ſibi Deum reddat,maiorem etiam vt illius indignationem prouocet. Aſsidunt, igitur iſti foribus diuinarum ędium, vt cùm oculos in eos noſtros defixerimus,admoneamur fragilitatis noſtrę:nos ijſdem quibus illos caſibus obnoxios eſſe recordemur. Placet ſibi quiſquam,quòd ætate florenti, quòd forma præſtanti, quòd valetudine ſit firma: cùm in hos aſpexerit in veſtibulis templorum iacentes: fieri non poteſt,quin criſtas demittat ilico: animo ſecum repetens, ex ijs fuiſſe quoſdam, quos cùm æquè Deus ijſdem corporis bonis aliquando cumulauerit, nunc tamen ſqualidi ſint,deformes, & grauibus totius corporis doloribus miſerandum in modum oppreſsi. Tumet aliquis diuitijs & potentia: fortaſſe inter eoſdem reperiet aliquem,qui cùm & ipſe locuples aliquando fuerit,neque ſecundas res moderatè ferre potuerit, eò tandem calamitatis recidit miſer,vt mendicare ſtipem cogatur. Itaque viciſsitudinis rerum humanarum cõmonefactus,de faſtu ſuo permultum remittet, dum quod huic accidit,ſibi quoque euenire poſſe putabit. Atque hæc quidem doctrinæ cuiuſdam ſunt & admonitionis:ſed & conſolationis ex illis plurimum capere licet. Accidit cuipiam præter voluntatem aliquid:ac quàm leue eſt illud, ſi cum iſtius caſu, ſtipem pro foribus templi mendicantis conferatur. Non eſt eo loco quo velis valetudo tua: at huius miſeri morbus prorſus eſt incurabilis. Facultatum tuarum grauem aliquam iacturam feciſti: ac huius eſt multo grauior,qui ne panem quidem habet, quo vitam ſuſtentare queat, niſi tua benignitate ſit adiutus: non murmurat tamen,non maledicit, non aliquod impatientis animi ſignum dat,ſed ęrumnam ſuam æquo fert animo. Nunquid ea res non magnam dolori noſtro leuationem adfert, ſi quem ex rebus contra voluntatem noſtram fluentibus accepimus,ac nos ad agendas Deo gratias excitat? qui quamuis pro parterno ſuo in nos animo caſtigandos nos eſſe putauerit,ſuæ tamen miſericordię non eſt oblitus:neque nos extrema illa calamitate afficere voluerit,quà miſeros iſtos, pro foribus iacentes Eccleſiæ, premi videmus. Admonet præterea nos calamitoſorum hic aſpectus, vt ipſi propenſo ſimus ad miſericordiam animo,& ſingularem Dei miſericordiam & benignitatem admiremur. Nam ſi Deus iſtos non aſpernatur,neque pudet eum ipſorum, quòd ſuæ domus veſtibulis aſsident, multo minus re fas eſt carnem tuam & membra tua deſpicere, neque eis qua poſsis ratione ſubuenire velle. Simul conſidera,quàm ſit longè diuerſa ratio eius,quam poſsidet rex mortalis,& eius aulæ,quam ſibi conſecratam habet immortalis ille rex regum,& dominus dominantium. Illic omnia faſtus,hic humilitas omnia. Non licet illic videre,niſi auro & gemmis ornatos, & pretioſis veſtibus indutos: huius cõtrà aulicui pannoſi ſunt,ſitu,ſqualoreque obducti, quorum ſedes & collectio modò non admonitio quædam eſt ad hominum genus: præclaram illam vocem edens: Nihil humana ſunt omnia,fumus & vmbra ſunt. Si bonũ eſſent diuitiæ, Deus ante veſtibula ſua pauperes non collocaſſet: Quos propter eam cauſam ibi collocaſſe videtur, vt quemadmodum qui ad hominem regem adire vult,prius ſe in alicuius, qui ſit ex illius comitatu,familiaritatem inſinuat,& eum officijs,obſequijs, liberalitateque ſua ſibi demereri conatur,quò per eum & aditus faciles,& aures principis benignas habere queat: ſic qui vult in Dei domum ingredi,ac orationem ab illo ſuam exaudiri,prius aulicos ipſius,qui pro foribus eius aſsident,ſibi conciliet,ac memor illius quod ſcriptum eſt: Non appareбis in cõſpectu meo vacuus:eos muneribus deliniat: certò perſuaſum habens,quod ſibi factum Deus interpretatur, quicquid ex minimis iſtis vni factum fuerit: ac delinitis illis tum primùm accedat cum fiducia ad thronum gratiæ Dei, qui cùm dixerit: Beati miſericordes,quoniam ipſi miſericordiam conſequentur: nõ poteſt quod promiſit non præſtare. Cæterum fruſtrà miſericordiam expectat à Deo, qui prior in proximum vſus ea non fuerit:erga quem qualem ſe quiſque pręſtiterit,talem Deum erga ſe viciſsim experietur: qui miſericordiam ſe velle, non ſacrificium, diſertis verbis pronunciat. Quiſquis igitur quod vult Deus,Deo negat,quod ipſe deſiderat,à Deo ſibi vult negari. Eſt in cœlis miſericordia,quemadmodum à Propheta dictum eſt: Domine in cœlo miſericordia tua:ad hanc non niſi per terrenas miſericordias peruenitur. Vocat igitur Chryſoſtomus eos,qui pro foribus eccleſię ſedent,ſtipem à nobis mendicantes,medicos vulnerum noſtrorum: non ſolùm quòd faſtui plerunque noſtro medentur, quod graue vulnus eſt animæ,quodque ſi quem ex rebus aduerſis dolorem accepimus, ei conſolationem adferunt: verùmetiam quòd per eos peccatorum noſtrorum remiſsionem conſequuti,grauibus eorum morbis liberamur. Verba Chryſoſtomi hæc ſunt: Niſi eſſent pauperes,peccatorum difficilè ſarcinam ponderes:medici illi ſunt vulnerum tuorum,manus eorum tibi medicamenta præſtant. Non ita medicus,vt medicamenta imponat, extendens manum curationem exhibet,ſicut pauper, abs te vt accipiat,porrigens manum. Dediſti pecuniam & peccata ſimul exuiſti. Ad eundem modum Petrus quoque Chryſologus. Manus,

Ex mẽdicorum intuitu,qualis doctrina petenda.

Conſolatio ex mendicis, quæ.

Admonito ex mendicis.

Aulæ Dei & ſeculi differentia.

Aulici Dei pauperes.

Mendici quare ad foris templi poſiti.

Exod.23.
Matt.25.
Heb.4.
Matt.5.
Miſericordiam à nobis poſtulat Deus.

Oſeæ.6.
Matt.9.
Pſalm.35.
Chry. in prima ad Tim.ho.14.
Mendici ſunt medici vulnerum noſtrorum
Eleëmoſyna delet peccata.

Chry.ſer.8.

nus,inquit,pauperis est gazophilacium Christi: quia quicquid pauper accipit, Christus acceptat. Da ergo homo pauperi terrã,vt accipias cœlũ,da nummũ,vt accipias regnũ, da micam,vt accipias totũ. Sed quid horũ opus est proferre testimonia,quibus referti sunt sanctorũ omnium libri? Dixit ipse Christus: Date eleëmosynam,& ecce omnia munda sunt vobis. Omnia,inquit Basilicus,locum hunc enarrans,quæ per rapinã & auaritię stu diũ peccamus,& malè agimus. Addit paulò pòst: Nõ quòd per se ista ad mundationem sufficiant,cùm principaliter opus sit misericordia Dei & sanguine Christi: in quo & aliorum omnium redemptionem habemus, si in vno quoque dignos resipiscentiæ fructus fecerimus. Fructus autem resipiscentiæ dignos intelligi vult idem in eodem libro Basilius,opera iustitiæ,peccato oppositа. Verbi gratia: Rapuisti aliena, non modò rapere deinceps desine,verùm etiam cum Zachæo dic: Ecce dimidium bonorum meorum domine do pauperibus,& si quid aliquem defraudaui,reddo quadruplum. Est igitur eleëmosyna cum primis ad id,quod velis,impetrandum necessaria. Scriptum est enim: Bona est oratio cum ieiunio & eleëmosyna: Oratio pulsat,ieiunium impetrat,eleëmosyna accipit. Hæc tria vnum sunt,ac sibi inuicẽ vitam dant. Orationis anima,ieiunium: ieiunij vita est eleëmosyna siue misericordia: ita sibi connexa hæc sunt,vt rectè separari non possint. Quamobrem reprehendendi meritò sunt,qui, per quos ad misericordiam prouocamur, pauperes & calamitiosos homines,à templi,quæ domus est & aula Dei, foribus,procul arcere conantur: cùm nõ hanc ex illis vtilitatem tantum capiamus,quòd nos ad præstandam misericordiam,quàm præstari nobis à Deo velimus, inuitant: verùm etiam & vicissitudinis rerum humanarũ,casuumq;,quibus subiecti sumus,admonemur, & in rebus aduersis non parum ex eorum aspectu consolationis capimus. Retinendus est igitur laudatus ecclesiæ mos,vt proforibus domus Dei pauperes excubent, atque ibi misericordiam ab ijs,qui Deum sui misereri cupiunt,expectent.

Luc 11.
Bas. in regulis cont. quæst. 27.
Resipiscentiæ fructus, qui. Quæst. 261.
Lucæ. 19.
Tob. 12.
Pauperes à foribus templi procul arcere conãtes reprehendantur.
Orationes in tẽplo efficatiores.

Et quamuis rectè quouis in loco preces ad Denm funduntur,rectè tamen & illud creditur,quòd quæ cum reliquo cœtu piorum in sacris ædibus fiunt orationes, multò sunt efficaciores. Rectè & illud à sanctis patribus constitutum obseruatur,vt tremendum sacrificium nõ alibi,quàm in Deo sacratis templis offeratur: ad quod celebrandum,& homines & vestes & vasa & locus requiritur sacer,vt nihil ibi sit,quòd non verbo Dei sanctificatum sit,quò sic maiore in veneratione sacrificium inter omnia maximè venerandum,à populo haberi possit. Est quidem ita,quòd vbique Deus est: verùm non vbique tamen æqualiter operatur Misericordia domini plena est terra: Sed in scripturis tamen legimus,quòd certa loca suis operationibus delegerit: exauditioni templum Hierosolymitanum: arcam miraculis: piscinam probaticam ægrorum solatio. Templum quidem eo dignatus est honore,vt si quis etiam exul ad illud versa facie oraret, exaudire oraret, exaudiretur: quod priuilegium nulli alij loco concessum esse legimus. Arcę portò tantam virtutẽ esse voluit,vt ea prę sente funderentur hostes,Hiericho corrueret,& Iordanis retrorsum conuerteretur. Piscinæ verò probaticę prærogatiuam hanc fuisse nobis Euangelium indicat,vt qui primus in eam descendisset, quocunq; tandem affectus esset morbo,statim ab eo liberatus discederet. Nunquid parem vim ad sanandũ aliæ quoque vulgares aquæ habuerunt? Sic Deus cuius misericordia pleni cœli,plena est & terra,nullo vt loco circumscribatur,certa tamen loca esse voluit,in quibus manifestius virtutem suam declararet. In templo Deus olim responsa dabat, in templis angelos videre licuit, quos inibi etiam habitare vel illud nobis esse documento potest, quod à Iosepho memoriæ proditum est, cùm iamiam Hierosolymitanum excidium instaret, angelos auditos esse qui dicerent: Recedamus ex his ædibus.

Loca Deus sibi eligit. Psalm. 32.
3. Reg. 8.
Iosuæ. 3.
Ioan, 5.
Templi arcæ et piscinæ prærogatiua.
Iosuæ. 6.
Iosuæ. 4.
Ioan. 5.
Angeli in templis habitant.
Ioseph. de bello Iudaico lib. 7. cap. 12.

Sed hæc dicet aliquis veteristestamenti fuisse, nec ad nouum pertinere quicquam, in quo Samaritanæ disertis verbis dictum legimus: Mulier,crede mihi,veniet hora, quãdo neque in monte hoc,neque Hierosolymis adorabis patrem. Atqui ille ipse qui hæc dixit,noui testamenti mediator & auctor,templo tantùm honoris habuit,vt cùm eijceret ex eo vendentes & ementes,domum illud sui patris vocauerit. Nunquid non totus mũdus domus est illius,qui dixit: Cœlum & terram ego impleo. Cœlum sedes mea,terra autem scabellum pedum meorum? Et tamen domum sui patris peculari modo quodam, templum Christus appellauit. Quin & in ipsis templis arcano quodam & in perscrutabili Dei iudicio fieri videmus hoc ipso gratię tempore, vt terribiliora in vno sint, quàm in alio Dei opera. Sic ab Augustino factum legimus,cùm quidam ex eius sodalitio iuuenis graue quoddam presbytero crimen intentasset,nec res euidentibus argumentis aut refelli posset,aut coargui,quòd iusserit ambos ad locum sanctum (his enim verbis vtitur) peregrinari,nimirùm eum, vbi beati Felicis Nolensis corpus conditum erat, vt ibi ad confessionem,vel pœnę miraculo vel timore compellerentur. Ac mox ea verba

Mait. 21.
Hier. 23.
Esaiæ. 66.
Opera Dei in vno loco quam in alio terribiliora Epi. 137.
Loca dilecta miraculis.

sub-

subijcit Augustinus: Vbiq; quidem Deus est, & nullo continetur vel includitur loco, qui condidit omnia, & eum à veris adoratoribus in spiritu & veritate oportet adorari, vt in occulto exaudiens, in occulto etiam iustificet, & coronet: verùm tamen ad ista quæ hominibus visibiliter nota sunt, quis potest eius consilium perscutari, quare in alijs locis hęc miracula fiãt, in alijs nõ fiant? Multis enim nouissima est sanctitas loci, vbi beati Felicis Nolensis corpus conditum est, &c. Ac paucis interiectis, mentione facta de miraculis, quæ Mediolani fierent apud memoriam sactorum: Nunquid, inquit, non & Africa sanctorum martyrum corporibus plena est? & tamen nusquam hic scimus talia fieri. Sicut enim, quod Apostolus dixit: Non omnes sancti habent dona curationum, nec omnes habent dijudicationem spirituum, ita nec in omnibus memorijs sanctorum ista fieri voluit, qui diuidit vnicuiq; propria prout vult. In vita Hilarionis scribit Hieronymus, certamen inter Palæstinos & Cyprios fuisse, dum hi corpus, illi verò spiritum eius habere se iactarent. Et tamen in vtrisq; locis, inquit, magna quotidie signa fiunt, sed magis in hortulo Cypri: forsitan quia plus illum locum dilexit. *1. Cor. 12.*

Quare minimè nouum, ac iam inde à multis seculis in orbe Christiano receptum est, quòd propter admirabiliores Dei operationes, vnus locus alio sanctior habitus, & à pijs hominibus magis est frequentatus. Qui scripserunt Ecclesiasticam historiam, Eusebius, Socrates, Sozomenus, Theodoritus, & alij ante mille ducentos, quin & ante mille trecentos & amplius annos, & Hierosolymam, & ad martyrum sepulchra, religionis ergò peregrinationes etiam ex voto susceptas esse, memoriæ prodiderunt. Quas adeò non contemnendas putauit Ioannes quoque Chrysostomus, vt diceret, cùm in vinculorum, quibus ligatus erat Paulus, laudem erupisset: Vellem nunc locis in illis versari, quibus vincula illa manent, & cathenas videre, quas timuerunt quidem dæmones, & horrent, & angeli venerantur. Si Ecclesiasticis curis essem vacuus, corpusq; robustum haberem, nequaquam peregrinationem tantam facere recusarem, quò cathenas saltem viderem, & carcerem, quo Paulus vinctus est. Et in Homilia quinta ad populum Antiochenum, scribit in Arabiam quosdam abire solitos fuisse, vt simum, in quo sederat Iob, cernerent, & terram oscularentur, quæ illius victoris certamina & cruorem, omni auro pretiosiorem susceperit. Prudentius de Himetrio & Chelidonio loquens: Illitas, inquit, cruore sacro, nunc arenas incolæ, confrequentant: obsecrantes, voce, votis, munere. Exteri nec non & orbis, huc colonus aduenit. Hieronymus verò: Adorare, vbi steterunt pedes domini, partem fidei esse dicit, & quasi recentia natiuitatis & crucis, ac passionis videre vestigia. Idem Eusebium Cæsariensem secutus de Alexandro Capodociæ Episcopo scribit, quòd sede sua relicta, profectus fuerit Hierosolymam, sacra loca visendi causa. Plura vide in epistola eiusdem ad Marcellum. Et æqualis eius Paulinus, Non aliter, inquit, affectus homines ad Hierosolymam rapit, nisi vt loca, in quibus corporaliter præsens fuit Christus, videant atque contingant, possintq; & de suo fructu dicere: Introiuimus in tabernacula eius, adoramus vbi steterunt pedes eius. Si ergo religiosa cupiditas est loca videre, in quibus Christus ingressus, & passus est, & resurrexit, & vnde conscendit, & aut de ipsis locis exiguum puluerem, aut de ipso crucis ligno, aliquid saltem, festucæ simile sumere & habere benedictio est. Meminit idem semel & iterum peregrinationum & magni concursus hominum, qui fiebat ad sepulchrum sancti martyris Felicis Nolani. De Basilio quoque narrat Amphilochius, quod semel & iterum Hierosolymam orationis gratia fuerit profectus. De Philoromo scribit Palladius, quod is pedestri itinere venit Romam vsque ad orandum in martyrio sanctorum Petri & Pauli. Peruenit autem etiam vsque ad Alexandriam cum vouisset in martyrium venerandi athletæ Marci: ac dignus (inquit ibidem Philocemus) habitus sum, qui voti gratia bis proprijs pedibus veni Hierosolymam ad honoranda loca sancta, & ipse mihi suppetaui impensas. Testatur idem Palladius in vita Ruffini, suo seculo multos voti causa venire solitos Hierosolymam. Simeonem Priscum, qui sextus est eorum patrum, quorum vitam conscripsit Theodoretus sic loquentem inducit: Nos erramus per hanc solicitudinem, in monte Synai cupientes adorare Deum vniuersorum, in quo cum seruo suo Moysi aparuisset, dedit legum tabulas. Non quod existimemus Deum esse loco circunscriptum: audimus enim eum dicentem: Cœlum & terram ego impleo. Sed quoniam ij qui ardenter amant, non solum eos qui amantur desiderant, sed etiam illis loca grata sunt & iucunda, in quibus ij fuerunt præsentes, & in quibus versati sunt. Idem de Petro loquens, quem nonum numerat: Venit, inquit, in Palestinam videndi gratia, vt cum vidisset loca quæ susceperunt salutares passiones, in ijs Deum adoraret, non vt qui loco circumscribatur: sciebat enim eius naturam non posse circumscribi, sed vt pasceret oculos eorum spectaculo, qui desiderantur.

Peregrinationes Deo non ingratæ. Euse. li. 1. ca. 11. Soc. li. 7. ca. 47 Sozo. li. 2. ca. 14 & li 4. cap. 5. Theo. li. 8. de curatione græcarũ affectionum.

Chry. hom. 5. de beato Iob.

Perisiepha non. Ode. 1. Ad desiderium. De viris illustribus. Eusebius.

In epi. ad Macarium.

Amphilochius.

Hier. 23.

His enim qui amore aliquem prosequuntur, est à natura insitum, & non ex solo illius aspectu capiant voluptatem, sed & domum, & vestes, & calceos contemplentur cum magna lætitia.

Ante annos plus minus septingentos, fuit Claudius quidam, qui peregrè proficiscentes ad sepulchra sanctorum martyrum ridebat, eum in eorum, quos de cultu scripsit imaginum libro tertio, grauiter confutauit vir doctus Ionas Episcopus Aurelianensis. Verùm in hoc genere, non tam labor ipse peregrinationis attenditur à Deo, quàm affectus. Quemadmodum dicit ille, affectus tuus operi tuo nomen imponit. Si quis charitate erga sanctum aliquem inflammatus, & virtutum illius amore ardens, visat reliquias illius, & osculetur, non potest hic affectus Deo gratus non esse. Sed hęc obiter.

Au. li. 1. de ciuit. Dei ca. 27. Sozo. eccl. hist. lib. 9. cap. 9. Templa æuo nostro profanata.

De Christianorum templis siue basilicis, refert Augustinus, & in Ecclesiastica quoq; historia scriptum legimus, quod etiam ab immanibus barbaris tantus olim illis honor habitus fuerit, vt quisquis ad ea confugisset, is ab hostium insultu liber esset. Nunc miserandum in modum ea prophanari passim cernimus, nec in horrea modò pleraque commutata, verùm & equorum ex eis stabula facta, & in quoscunq; tandem vsus Deo dicatas domos conuersas: quodq; etiam dictu horrendum est, neq; facile creditura posteritas videatur, in eo ipso loco vbi tremendum Deo sacrificium non ita pridem oblatum fuit, furcam erectam videre licuit, ab ijs qui Euangelici quàm Christiani dici malunt. Hi sunt fructus præclari, si dijs placet istius Euangelij.

Facinus horrendum.

Templa sanctis non erigi Inno de mysterijs Missæ ca. 11

Sed hoc forsasis offendit nonnullos, quòd templa diuis eriguntur. Verùm hi cui templa constituerentur, vel ex Innocentio tertio pontifice Romano discere potuerunt: Cuius hæc verba sunt: Duæ sunt species seruitutis: vna quæ debetur soli Deo creatori, & dicitur latria, & altera, quæ creaturis impenditur, & dicitur dulia. Vtramque speciem determinat dominus, dicens: Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo. Ad latriam pertinet, templa, altaria, sacerdotia, sacrificia, & huiusmodi, quę sunt soli Dei exhibenda, qui glorificatur in concilio sanctorum, magnus & metuendus super omnes, qui in circuitu eius sunt. Non enim sanctis ad honorem Dei, sed Deo potius ad honorem sanctorum, dedicantur templa, consecrantur altaria, sacerdotia statuuntur, sacrificia offeruntur, ne fortè si secus agatur, non theosebia, sed idololatria committatur. Quem qui multis pręcesit seculis Augustinus, cùm ad eundem modum, sicut nunc fieri cernimus, idololatriæ Christianos argui videret, quòd ad monumenta martyrum plerique omnes confugerent maximo concursu, atque illorum intercessione se facilè, quę petiuissent impetraturos à Deo considerent: Nec tamen, inquit, nos eisdem martyribus templa, sacerdotia, sacra, & sacrificia constituimus, quoniam non ipsi, sed eorum Deus, nobis est Deus. Honoramus sanè memorias eorum, tanquàm sanctorum hominum Dei, qui vsque ad mortem suorum corporum pro veritate certarunt, vt innotesceret vera religio, falsis religionibus fictisque conuictis. Itaque videre licet passim apud Augustinum, quòd non alio ferè martyrum templa, quàm memoriarum nomine dignatur, cuius etiam hæc verba leguntur alicubi. Nón ne si templum alicui sancto Angelo excellentissimo de lapidibus & lignis faceremus, anathematizaremur à veritate Christi, & ab Ecclesia Dei? qui creaturæ exhiberemus eam Seruitutem, quæ vni tantum debetur Deo. Sed quòd nimia quadam religione dicere non fuit ausus Augustinus, dixit ante eum Ambrosius, dixit Ioannes Chrysostomus, dixit natu grandior Hieronymus, dixere qui fuerunt eius æquales Socrates Sozomenus, nec ita multò posterior Euagrius, ac alij multi: apud quos templa martyrum, basilicas Apostolorum & martyrum, ecclesiam Apostolorum, ecclesiam in nomine Geruasij & Prothasij, basilicam beatę Agnetis, basilicã Portianam: ecclesiam Theonę, Ecclesiam Dionysi, oratorium Thomę, sacrum Eufemiæ martyris templum, & aliorum sanctorum legere licet.

Psal. 88.

Au. li. 8. de ciuit. Dei ca. 27.

Au. cont. Maximinum lib. 1.

Templa cur sanctorum nominibus vocentur. Chry. ho. 38. ad popu. Antioch. Hier. ad Ripariũ & aduersus Vigilantium.

Quid igitur? num ignorabant isti omnes, quòd ex diuino præcepto sciebat Augustinus, non esse creaturę seruitutem eam exhibendam, quæ soli debetur creatori? Minimè gentium, æquè illi hoc atque Augustinus sciebant, neque secus faciebant: sed in verbo nihil fuisse periculi iudicabant. Quis enim nescit, etiam si templum Petri & Pauli, vel cuiuscunque sancti tandem esse dicatur, non propterea Petro & Paulo, sed soli Deo dicatum esse, soliq; Deo sacrificia in illo offerri, etiã si Petri, vel Pauli, vel alterius cuiusquam sancti fiat in eo memoria, vt rectè Augustinus memorias martyrum, rectè cæteri quoque templa, siue basilicas, aut Ecclesias martyrum eiusmodi loca vocauerint: Nam propriè quidem solius Dei templa sunt: Quoniam verò vel sunt in illis Apostolorum aut martyrum reliquiæ, vel eorum frequens fit commemoratio, rectè martyrum quoque, in quibus Deus habitabat, templa vocantur. Quanquam extat liber de Ecclesiasticis dogma-

Soc. li. 1. c. 16. et vlt. et li. 2. c. 11. Soz. li. 4. ca. 9. & lib. 3. ca. 6. & li. 16. ca. 18 Euag. li. 2. ca. 3

dogmatibus, qui Augustino inscribitur, in quo hæc verba leguntur: Sanctorum corpora, & præcipuè beatorum martyrum reliquias, ac si Christi membra, synceriſsimè honoranda, & basilicas eorum nominibus appellatas velut loca sancta, diuino cultui mancipata, affectu pijsimo, & deuotione fideliſsima adeundas credimus. Si quis contra hanc sententiam venerit, non Christianus, sed Eunomianus & Vigilantianus creditur. Sunt igitur, quemadmodum ex hoc Augustini loco licet colligere, basilicæ, siue templa Dei, sed appellantur tamen sanctorum nominibus, haud aliter, quàm nos fideles, cùm & ipsi templa Dei sumus: suo tamen quisque proprio nomine vocamur. Quanquam in eo quoque libro, qui sine controuersia Augustini est, quem inscripsit de cura pro mortuis gerenda, his ille verbis vtitur: Mater filij defuncti corpus desiderauit in basilicam martyris poni. Fuit ante mille ducentos & amplius annos Eustachius quidam hæreticus, qui loca sanctorum martyrum, vel basilicas contemneret, & omnes qui illuc conuenirent & sacramenta conficerent, reprehenderet. Contra eum in Gangrensi Synodo, quæ fuit Nicænæ proxima, in hæc verba pronunciatum est: Si quis per superbiam, tanquàm perfectum se existimans, conuentus, qui per loca, & basilicas sanctorum martyrum fiunt, vel accusauerit, vel etiam oblationes, quæ ibidem celebrantur, spernandas esse crediderit, memoriasque sanctorum contemnendas, anathema sit. Hic quoque dixere patres, loca & basilicas sanctorum. Similiter Basilius: Paratum hic est Christianis auxilium, Ecclesia videlicet martyrum, Dicatum, inquit, martyribus templum. De Constantino scribit Eusebius, quòd is templum Apostolis dedicauit, credens hanc se memoriam animæ suæ salutarem & vtilem facere. Sozomenus verò etiam ad honorem Stephani protomartyris, & in honorem Thyrsi martyris, & aliorum, ædificatas Ecclesias scribere veritus non est. Non quòd nesciret ad honorem Dei constructas, qui sacrificijs in illis Ecclesijs colebatur, sed quòd suus quoque honos in eis Stephano & Thyrso tribueretur, dum & res ab eis gestę recitantur, & ad eorum imitationem homines accenduntur, & Deo gratiæ aguntur, cuius dona fuerunt ea omnia, quibus in hac vita excelluerunt.

Aug. ca. 73. Reliquiæ sanctorum venerandæ.

Liber de cura pro mortuis agenda est Aug.

Gang. syn. c. 20

Bas. in 40. martyres, & in psal. 114. Eus. li. 4. de vita Constantini. Lib. 8. cap. 24. Eccle. hist. Corporum bonorum honestè sepeliendorũ semper cura fuit.

Neque verò Deo tantum precibus & sacrificijs placando, verùm & corporibus hominum sepeliendis templa sunt & cœmiteria consecrata, quòd qui corpora sua viuentes Deo templa dicassent, eos mortuos, non nisi in sacris locis recondi, æquum est putatum. Ac verum quidem illud est, quòd vbicunque sepeliamur, domini est terra & plenitudo eius, quòdque sepultura optima est, optima vita, sicut à Ioanne Chrysostomo traditum legimus: sed intereà tamen etiam antiquorum iustorum funera, officiosa pietate curata, exequias celebratas, sepulturas prouisas, ipsosque, dum viuerent de sepeliendis, vel etiam transferendis corporibus, suis filijs mandasse legimus. Et Tobias sepeliendo mortuos, Deum promeruisse, teste angelo, commendatur. Ipse quoque dominus die tertio resurrecturus, religiosæ mulieris bonum opus prædicat, prædicandumque commendat, quòd vnguentum pretiosum super membra eius effuderit, atque hoc ad eum sepeliendum fecerit. Et laudabiliter commemorantur in Euangelio, qui corpus eius de cruce acceptum, diligenter atque honorificè tegendum, sepeliendumque curarunt. Ioannes quoque Chysostomus cum laude quadam commemorat, quod Constantinopoli reges magnam gratiam putant, non si propè Apostolos, sed si vel extra eorum vestibula corpora sua sepeliantur: fiantque piscatorum ostiarij reges, neque hic in morte confunduntur, sed honestantur, & ipsi, & eorum nepotes, & pronepotes. Et in alia quadam homilia, cùm docuisset, quomodo ipse, qui purpuram indutus est Imperator, accedit seruorum crucifixi complexurus sepulchra, & fastu deposito stat sanctis supplicaturus, vt pro se apud Deum intercedant: & scenarum fabrum & piscatorem, etiam mortuos vt protectores orat, qui diademate redimitus incedit. Mox subiungit. Audebis igitur quæso eorum dominum appellare mortuum, cuius serui vel mortui terrarũ orbis sunt protectores? Nec hoc tantùm Romæ quis fieri viderit, verùm & Constantinopoli. Nam & hic Constantinum magnum ipsius filius honore magno censuit haberi, si pro foribus piscatoris paternum corpus collocaret, & quod in regijs sunt ianitores regibus, hoc sunt in monumento piscatoribus reges. Neque dissimilia scribit Augustinus ad Madaurenses: Videtis, inquit, simulachrorũ templa, partim sine reparatione collapsa, partim diuturna, partim clausa, partim in vsus alios commutata. Ipsaque simulachra vel confringi, vel incendi, vel includi, vel destrui, atque ipsas huius seculi potestates, quæ aliquando pro simulachris populum Christianum persequebantur, victas & domitas, non à repugnantibus, sed à morientibus Christianis, & contra eadem simulachra pro quibus Christianos occidebant, impetus suos, legesq; vertisse, & Imperij nobilissimi eminentissimum culmen ad sepul-

Chry. tom. 3. ho. quod Christus Deus est aduersus gentes.

Idem. hõ. 66. ad popu. Antioch.

Epist. 42.

Sozo.l.9.ca.2. Eccleſi. hiſt. Au.de cura pro mortuis cap.1. & 4.

chrum piſcatoris Petri,ſubmiſſo diademate,ſupplicare.Sozomenus quoque non reprehendit mulierem quandam Euſebiam,quòd iuxta eum locum,in quo reliquiæ quadraginta militum fuerunt conditæ,iuramenti religione obſtrictis monachis,ſe quoque condi curauerit. A Paulino quoque religioſa quædam vidua Flora petiuiſſe legitur,vt in beatiſsimi Felicis confeſſoris baſilica,defuncti filij eius corpus poneretur,qui cùm ea de re ad Auguſtinum retuliſſet,hoc ab eo reſponſum tulit. Prouiſus ſepeliendis corporibus apud memoriam ſanctorum locus,bonæ affectionis humanę eſt erga funera ſuorũ,quoniam ſi nulla religio eſſet, vt ſepeliantur, non poteſt nulla eſſe, quando vbi ſepeliantur, attenditur.Sed cùm talia viuorum ſolatia requiruntur,quibus eorum pius in ſuos animus appareat,nõ video quæ ſunt adiumenta mortuorum,niſi ad hoc, vt dum recolunt, vbi ſunt poſita eorum,quos diligunt corpora, eiſdem ſanctis illos, tanquam patronis ſuſceptos,apud dominum ad iuuandos orando commendent.Quod quidem facere poſſent,etiamſi talibus locis eos humare non poſſent.

Sepulchra mortuorum cur dicantur monumenta.

Sed non ob aliud vel memorię,vel monumenta dicuntur ea,quę inſignita fiunt ſepulchra mortuorum,niſi quia eos,qui viuentium oculis mortè ſubtracti ſunt,ne obliuione etiam cordibus ſubtrahantur, in memoriam reuocant, & admonendo faciunt cogitari. Cùm itaq; recolit animus, vbi ſepultum ſit chariſsimi corpus, & occurit locus nomine martyris venerabilis,eidem martyri animam dilectam commendat recordantis & precantis affectus: qui cum defunctis à fidelibus chariſsimis exhibetur, cum prodeſſe non dubium eſt ijs,qui cùm in corpore viuerent, talia ſibi poſt hanc vitam prodeſſe meruerunt.Nam quos peccata grauia deprimunt,non ad abſolutionem potiùs,quàm ad maiorem damnationis cumulum eorum corpora in Eccleſis poni, ſcribit Gregorius. Non enim eos ſacra loca liberant, ſed culpa magis temeritatis accuſat: id quod productis etiam exemplis planum facit.Et propterea à ſacris canonibus cautum, & in Eccleſia videmus obſeruatum, quòd qui ſibi ipſi manus intulerunt, qui facultatibus alienis per fœnus expilatis rem ſuam auxerunt, qui ſine pœnitentia ex hac vita exceſſerũt, qui vel cùm graue ſcelus aliquod patraſſent,è cœtu piorum ſententia iudicis eiecti,atq; à Chriſti corpore præciſi ſunt,vel qui ſeipſos vltrò præciderunt,quales ſunt ſchiſmatici & hæretici,eorum corpora in ſacris locis humari non permittuntur:quòd,quemadmodum ad Ruſticum Narbonenſem Epiſcopum ſcribit verè magnus ille pontifex Leo, quibus viuentibus non communicauimus,eis mortuis quoque communicare non poſſumus. Non eſt cum ijs ne mortuis quidem commune quicquam habendum, qui doctrinis varijs & peregrinis abducti,ſuo ipſorum iudicio ſunt condemnati:dum quod iudicis fuerant ſententia paſſuri,id vltrò ipſi fecerunt, ſeque à Chriſti corpore præciderunt & è cœtu fidelium exterminarunt,atque ab eorum communione ſepararunt.Sed hęc de ſepultura,deque ſepulchris dicta ſufficiant: Neque enim omnia nobis perſequi propoſitum eſt,quæ fuſius ab alijs tractata ſunt.

Eccleſiaſtica ſepultura qui arceantur. Greg. 4.dialo. cap.50.& aliquot alijs ſequent.

Epiſt.92.ca.6.

Eſt autem & hoc minimè nouum, quòd in templis altaria conſtituuntur, quorum vſum antiquiſsimum fuiſſe conſtat,non ſolum naturę,& legis, verumetiam gratię tempore. Nam & in Euangelio,& in Paulinis Epiſtolis, & in Apocalypſi, mentionem altaris fieri legimus. Abdias à Matthæo ſcribit altare erectum fuiſſe, in quo Miſſam celebrauit.Lucam quoque templa erexiſſe & altaria ſtabiliuiſſe & cõſecraſſe,tradit Symeon Metaphraſtes. Et qui fuiſſe creditur æqualis eius Martialis. Dum altaria, inquit, Dæmonum in puluerem redigerentur, aram ignoti Dei ad conſecrationem reſeruari iuſsimus: qua dedicata, in nomine Domini Dei Iſraël, & ipſius teſtis Stephani, qui pro eo à Iudęis paſſus eſt, non hominis cultum: ſed Dei, in ea frequentatis. Stephanus enim non Deus: ſed amicus Dei fuit, qui pro teſtimonio eius,animam ſuam poſuit. Cuius ſanguine ipſa menſa eſt decorata, quia ſuo ſanguine Ieſus Chriſtus comprobatus eſt eſſe Deus, & qui crediderit, ornamenta fidei maiora precipiet. Sacrificium enim Deo offertur,in ara,nõ homini,nec angelo. Quem ſecutus Auguſtinus. Nos autẽ Martyribus noſtris, non templa ſicut Dijs, ſed memorias ſicut hominibus mortuis, quorum apud Deum viuunt ſpiritus, fabricamus. Nec ibi erigimus altaria, in quibus ſacrificemus Martyribus: ſed vni Deo & Martyrum & noſtro ſacrificium immolamus: ad quod ſacrificium, ſicut homines Dei, qui mundum in eius confeſsione vicerunt, ſuo loco & ordine nominantur, non tamen à Sacerdote, qui ſacrificat inuocantur, Deo quippe non ipſis ſacrificat quamuis in memoriam ſacrificet eorum, qui Dei Sacerdos eſt, non illorum.

In vita S. Lucæ quæ eſt adiuncta Oecumenio. Ad Burdenſalenſis cap.2.

Li.22.ca.10.de ciuitate Dei.

Fuerunt igitur etiam in primitiua Eccleſia, & templa fabricata, & altaria erecta, in honorem Dei & ſancti Martyris alicuius memoriam, quæ in ſumma veneratione habita fuiſſe ſemper conſtat. Itaque Dioniſius Areopagita, nunc θεῖον nunc ἁγίον θυ-

De Eccl. Hiera. cap.6.parte. 2.

σιαστηρίων

σηκάσυριον appellat. Itidē & Basilius & Chrysostmus nō solum in Liturgijs, verumetiā & in alijs multis locis. In Calcedonensi concilio vocatur sanctissimum altare: Reuerendum altare dixit Eusebius Emissenus, sacrosanctū appellat Ambrosius, Itidem & Athanasius, sacrosanctam mensam, itidem & Chrysostomus, vocat idem alibi terribilem mensam & horrendum altare. Pro eodem enim accipi vtrumque satis indicat ille Malachiæ locus, vbi post illa verba, offertis super altare meum panem pollutum, sequitur paulò pòst: Mensa Domini despecta est. Recte autem idem & altare dicitur, & mensa, altare propter sacrificium, quod in eo offertur, & mensa propter cibum, qui in ea sumitur: Legimus apud Chrysostomum, Eutropium ad altare tanquam ad verum asylum confugisse, cùm sibi capitis periculum impendere videret. Quod autem altare vocat Chrysostomus & Socrates, hoc Sozomenus eandem historiam scribens appellat sacram mensam. Ad eundem modum quod Socrates de Alexandro Constantinopolitano Episcopo refert, eum ad altare progressum in faciem se coram sacra mensa prostrauisse, hoc Sozomenus his verbis protulit. Prosternens seipsum sub altari, tota nocte iacuit pronus. Satis autem indicat vtraque hæc historia, & de Eutropio, & de Alexandro Constantinopolitano, quanta fuerit altaris, reuerentia. De Ambrosio quoq; scribit Paulinus, quod cum Cresconius, qui similiter vt Eutropius confugerat ad altare Domini, de Ecclesia raperetur, nec eum defendere posset, prostratus ante altare, factum diu fleuit. Qui tamen Cresconius, postea fuit dimissus cum qui rapi eum fecerat Stylliço, facti eum huius sui pœnituisset, Similiter & Ruffinus quod cū à Regina persecutionem pateretur: sub altari positus per obsecrationes defensoré sibi Deum parabat. De militibus quoq; scribit Ambrosius ab Imperatore missis, quod irruentes in altaria, osculis significabant pacis insigne, hoc est osculabantur altaria, qua re pacem esse redditam per Imperatores, significauit. De Gorgonia quoq; sorore sua scribit Gregorius Nazanzenus, quod cum graui quodā morbo laboraret, ante altare cum fide procubuit, super illud caput declinauit, & cum magno clamore & lachrymis, opem Christi implorauit.

Actio. 1.
Hom. 5. de Paschate.
Am de his qui initiantur mysteriis cap. 8.
Chry. de Eucharistia.
In epi. ad vbique orthodoxos.
Epi. 7. tomo. 5.
Socra. li. 6. cap. 5. Hom. 20.
Lib. 8. cap. 7.
Lib. 1. cap. 37.
Lib. 2. cap. 29.
Lib. 2. Eccle. cap. 16.
In vita eius.
Epist. 33. ad sororem.
Oratione 9.

Tertulliani temporibus fuisse morem hunc, vt pœnitentes aris Dei adgenicularentur, ex illius libro de pœnitentia perspicuum esse potest. Neque vero sine causa in tanta veneratione fuerunt semper altaria. Præclarè namque scriptum est, à Gregorio Nisseno. Altare hoc sanctum cui assistimus, lapis est natura communis, nihil differens ab alijs crustis lapideis ex quibus parietes nostri extruuntur, & pauimenta exornantur, sed Dei cultui consecratum & dedicatum est, ac benedictionem accepit. Mensa sancta, altare immaculatum est, quod non amplius ab omnibus: sed à solis Sacerdotibus, ijsque venerantibus, contrectatur. Quamobrem Optatus graniter in Donatistas inuehitur, qui fuerunt altaria demoliti.

De baptismo.
Lib. 6. cap. 5.

Quid est tam sacrilegium, inquit, quam altaria Dei, in quibus & vos aliquando obtulistis, frangere, radere, remouere, in quibus & membra Christi sunt portata, quo Deus omnipotens inuocatus sit, quo postulatus descendit Spiritussanctus, vnde à multis pignus Spiritussancti & tutela fidei, ac spes resurrectionis accepta est? Ac paucis interiectis. Quid enim est altare, nisi sedes corporis & sanguinis Christi? Hæc omnia furor vester, aut rasit, aut fregit, aut remouit. Et iterum post pauca, immane facinus geminatum est, dum fregimus etiam calices, Christi sanguinis portatores. Quorum species reuocastis in massas, & vendidistis. Emerunt forsitan in vsus suos sordidæ mulieres, emerunt pagani, facturi vasa in quibus incenderent Idolis suis. O scelus nefarium, ò facinus inauditum: auferre Deo, quod Idolis præstes, subducere Christo, quod proficiat sacrilegio. Quid autem horum non recte dici potest, de non dissimili sacrilega audacia quorundam nostro quoque hoc infelici seculo?

Lib. 5. cap. 2. de Sacramentis.

Cæterum quod dicit Optatus: altare nihil aliud esse, quam sedem corporis & sanguinis Domini, dixit æqualis illius Ambrosius: Quid est altare, nisi forma corporis Christi? Plus aliquid audet Dionisius. Sacratissimum, inquit, altare nostrum Iesus est. Quod si ita res habet, meritò veneramur illud & adoramus. De qua tamen veneratione, præclarè scripsit olim aduersum Acephales, Rusticus Diaconus, Gregorij Pontificis æqualis. Adoramus omnes, inquit, crucem, & per ipsam illum, cuius est crux, non tamen crucem coadorare dicimur Christo, nec vero per hoc vna est crucis & Christi natura. Similiter adorantes altare, coadorare altari non dicimur Trinitatem, sed potius per altare. Laudat Neapotianum Hieronymus, quod sollicitus fuerit, si niteret altare, si parietes absque fuligine, si sacrarium mundum. A Palladio quoque Melania parua commendatur, quod omnia sua serica superhumeralia tegumenta dedit altaribus, reliqua autem serica indumenta cum conscidisset, res diuersas fecit Eccle-

In historia Lausiaca.

Epist. 9. ad Seuerum.

siasticas. Paulinus quoque conditam fuisse tradit in passionis loco Basilicam, quæ coruscat laquearibus, & aureis diues altaribus, arcano positam sacrario crucem seruat, quam Episcopus vrbis huius quotannis cum pascha Domini agitur, adorandam populo, princeps ipse venerationis promit. Origenes aliquid etiam conferri solitum esse scribit ad ornatum altaris. Cæterum, sicut vetustissimus est altarium vsus: sic nec illud minus vetustum, quod consecrantur & vnguntur altaria. Extat Canon Agathensis Concilij, quod habitum est sub Sixto secundo, ante mille & amplius annos. Altaria placuit non solùm vnctione Chrismatis: sed etiam Sacerdotali benedictione sacrari. Et aliud Epanensis concilij, sub Gelasio, Altaria nisi lapidea, infusione Chrismatis non sacrentur: sunt qui morem hunc altaria consecrandi & vngendi, ad Euaristum referant, qui fuit quartus à Petro Pontifex. Meminit autem huius vnctionis Dionisius quoq;: & in sermone de vnctione Chrismatis Cyprianus.

Ho. 10. in Iosu.

Epistola 11. ad Seuerum.

Canone 26.

Cap. 4. parte 3.

Reliquiarum in altaria repositio.

Lib. 3. epist. 3.

Lib. 5. epist. 50.

Fuit & hoc obseruatum iã inde à multis seculis, quod quãdo consecrabatur Ecclesia vel altare, sanctorum in eo reliquiæ reponebantur, quemadmodum apparet ex Regiſtro sancti Gregorij, qui scribit etiam Palladium Episcopum altaria quædam propterea non dedicasse, quod quas in illis collocaret reliquias, non habebat. Quas etiam Seuerus à Paulino sibi mitti postulabat, cùm Basilicam condidisset, & misit illi particulam sanctæ crucis, in illius consecrationem.

De cæremonijs, quæ sumuntur à tempore.

CAPVT XCI.

De Paschate controuersia. Vide Eusebium lib. 5. cap. 25. Eccles. hist. Socr. li. 5. ca. 25 Nice. li. 4. cap. 36. & sequẽti.

TEmporum in Ecclesia primitiua magis anxia fuit & diligens obseruatio, quàm vel hoc nostro seculo, vel ijs quæ proximè præcesserunt. Documento est ingens & insignis illa de tempore celebrandi festi Paschatis inter Orientis & Occidentis Ecclesias concertatio: Quæ vsque eò etiam progressa est, vt qui tunc fuit Romanus pontifex Victor, totius Asiæ parœcias, vnà cum vicinis Ecclesijs, tanquàm aliena sentientes, à communionis vnitate præciderit: quòd, vt mõitis eius de festo Paschatis eodem cum occidentis Ecclesijs die celebrando parerent, adduci non potuissent. Ac non defuerunt quidam graues viri, quibus hęc tanta Romani pontificis vehementia non probaretur: cùm præsertim traditum sibi per manus ab ipsis Apostolis morem, obseruare se Asiæ Episcopi dicerent: neque tanti esse hęc festi celebrandi discrepantia putaretur, vt illius gratia præcidendum ab Ecclesia quenquam existimarent. Verùm Leoni pontifici non leuiter delinqui visum est, cùm de festo Paschatis tractaret, si in principio sacramenti veritas & vnitas ab vniuersa Ecclesia non teneretur. Quod idem aliquanto ante visum fuit Ambrosio, qui per partes concilij Nicænæ quandam necessitatem celebritatis huius omnibus esse scribit impositam Christianis, cuius etiam æquali cælebri Scriptori Epiphanio tam graue visum est, in hac obseruatione diei Paschatis à more cæterarum orbis Ecclesiarum alios discrepare, vt non dubitauerit in album hęreticorum eos referre, qui quarta decima luna Pascha celebrassent: quos quidem Quartadecumanos vocat. Ac inter alia multa, quæ præclarè gesta sunt à Constantino Imperatore, hæc duo vel maximè laude omnium, prædicationeque digna esse censet, quòd is congregato Nicæno concilio, & Arij dogma subuertendum, & discrepationem ac discrepantiam hanc de celebrando Paschatis die medio tollendam curauit. Fuitque Nicænum concilium, non magis propter eos habitum, qui in Ægypto dogmatis gratia dissidebant, quam propter eos, qui in Oriente in celebrando Paschate discrepabant, conciliandos: quod etiam cùm alibi tùm in epistola, quam scripsit ad Episcopos Aphricanos Athanasius indicat. Decretum itaque fuit à trecentis decem & octo patribus, qui tum Niceæ conuenerant, vt vno eodemque die sanctissimi Paschatis feriæ peragerentur: vtque Orientis Ecclesiæ, quę à Romana, & cæteris occidentis Ecclesijs dissidere visę sunt, eundem quem eę, diem obseruarent: idque duplici de causa (sicut ab Ecclesiasticæ historiæ scriptoribus memoriæ proditum est.) Primum quòd minimè fas esset Christianis Iudæorum sequi consuetudinem: qui posteaquàm conscleratas manus suas nefaria Christi cęde contaminarunt, tanta sunt animorum cæcitate percussi, vt videntes non videant, audientes non audiant, neque quod rectum, quodque salubre sit, intelligant. Deinde quòd graue cum primis & indecorum esse putarerur, quandoquidem vnum corpus, vnus spiritus sumus omnes, vna vocationis nostræ spes, vnus dominus noster, vna fides, vnum baptisma, vnus est Deus & pater omnium, non vno eodemque tempore, anniuersarium redemptionis nostræ diem ab omnibus & singulis eiusdem corporis membris celebrari: sed per eosdem dies alios quidem ieiunijs exerceri, alios verò conuiuijs vacare, & hos quidem feriari & conquiescere, illos verò

Leo epis. 62.

Amb. epist. 83.

Epiph. hære. 51.

Epiph. hære. 20

Paschalis celebrandi vno eodemq; die causa.

Euseb. lib. 3. de vita Constanti.

Isa. 6.

Ephes. 4.

cor-

corporis afflictionibus macerari: Quemadmodum in sua quadam ad Episcopos, qui ad Synodum Nicęnam venire non poterant, & ad omnes vbiq; locorum Ecclesias, epistola fusius ab Imperatore Constantino, & in eo libro, quem aduersus hæreses conscripsit, ab Epiphanio proditum legimus.

Ex eo colligere licet, quæ ratio priscis fuerit, vel obseruandi certa tempora, vel mutandi: duplex nimirùm. Vna, vt ne quid vel cum Iudæis, quemadmodum de Paschate, deq; sublato factum videmus, vel cum gentibus commune haberemus: quæ cùm sextũ hebdomadæ diem, tanquàm Veneri sacrum in ludis, epulis, & omnibus nequitijs consumere solitæ essent, visum est Christianis, vt quem illi diem cùm primis lætum & hilarem ducebant, eum in mœrore & luctu traducerent: non solùm acerbissimos cruciatus & mortem Christi turpissimam, verumetiam peccata sua, quæ causam illis dederunt, deflentes. Altera, quòd sicut à sanctissimo Damaso scriptum, & à Leone repetitum legimus, non aliter vnus grex, & vnus pastor sumus, quàm si, quod iterùm atque iterùm monet Apostolus, idipsum dicamus omnes: si perfecti simus in eodem sensu, & in eadem sententia: si eosdem vno atque eodem tempore ritus obseruemus.

Temporum ratio in ecclesia.
Veneri sexta feria sacra, sabbatum Iudæis.
Dam. epi. 4. De Chorepiscopis.
Leo ep. 4. ca. 2.
1. Cor. 1.

Fuit & hoc à priscis obseruatum, vt à festo Paschatis vsque ad festum Pentecostes, non nisi stantes orarent, & vocabantur ij stationum dies: de militari exemplo nomine sumpto, sicut à Tertulliano scriptum est. Quin & die dominico ieiunium, vt idem auctor est, nefas ducebatur, neque fas erat de geniculis adorare. Qua de re Nicæni quoque concilij decretum interceſsit: quo cautum est, vt die Dominico & in diebus Pentecostes ne quisquam genua flecteret, sed stantes ad orationem vota domino cuncti redderent: cuius ritus etiam rationẽ vt explicaret, dignũ duxit Basilius. Obseruabantur ab ijsdem vigiliæ nocturnæ, quibus & à vino & à carnibus abstinebatur, & aqua sola potũ præbebat, obsonium verò fuit panis cum sale & aqua. In ijs populus consurgens, vt est apud Basilium, antelucano tempore, domum precationis petebat: & cursitabatur ad sepulchra martyrum à pueris, puellis, viris, fœminis, omnisque generis ætatis & conditionis hominibus. Nunc & stationum, & vigiliarum nomen solùm supereſt: Nam neque stantes oramus, neque nocturnas vigilias exercemus, quorum tamen vtrunque apud Græcos adhuc in vsu est: Ieiunamus tantùm pridianis maiorum festorum diebus.

Stationum dies vnde.
Ter. in libel. de oratione. De corona militis. Cap. 20.
Vigiliæ nocturnæ.
Basi. de Spiritu sanct. ca. 27. ad Amphil.
Euse. li. 2. c. 17. Eccl. hist. ep. 36

Deindè verò sanos prisci non baptizabant, nisi in Pascha & Pentecoste: qua de re Synodi quoque Romanæ decretum ante mille trecentos annos interceſsit. Contrà quòd cùm ventum à nonnullis fuisset, grauiter à Syritio Papa fuerunt obiurgati. Sed & Leo sanctissimus non leuiter eos reprehendit, qui in die Epiphaniorum baptizassent quòd sola diceret esse legitima baptizandi tempora, Pascha & Pentecosten, ac nullos alios dies eis miscere licitum esse putaret. Quod ad eundem quoque modum à Gelasio Papa posteà fuit constitutum. Nunc quouis tempore baptizare fas est. Vt vel ex eo perspicuum esse cuiuis possit, obseruantiores fuisse veteres temporum, quàm sit hoc nostrum & proxima superiora secula.

Baptismus quo tempore à priscis fiebat.
Syr. c. 12. in epi. ad Imer.
Leo epist. 4.
Gel. ca. 12. in epi. ad vniuersos episcopos per Luc. 4.

In solis ordinationibus vetus Ecclesiæ mos obseruatur. Neque enim fiunt, nisi quo tempore fieri debere scripsit Gelasius, quarti mensis ieiunio, & septimi, & decimi, sed etiam quadragesimalis initij, ac mediana quadragesimę die sabbati. Quartum mensem vocat Gelasius Iunium, in quem ferè sabbatum Pentecostes incidit (veteres enim annum à Martio auspicabantur) septimum Septembrem, decimum Decembrem, initium quadragesimale, sabbatum post Inuocauit: medianam, sabbatum post Letare: ac deinde sabbatum sanctum Paschæ.

Ibid. c. 15. Ordinationes quibus temporibus celebrentur.

Porrò quod ad Eucharistiæ sacramentum attinet, nullis id fuit aut est vnquam temporum circulis circumscriptum: neque est vllus dies anni, quo non sit fas cuiuis volenti sacramentum Eucharistiæ percipere: quòd qui fuerunt æquales Apostolorum, aut eorum temporibus proximi, quotidie feciſse visi sunt. Nam cùm quotidie mortem suis ceruicibus impendentem expectarent, quò pariores essent ad eam pro Christi nomine fortiter oppetendam, quotidie mortis eius memoriam recolentes, ad sacram Synaxim accedebant. Fuerunt posteà, qui solis id diebus Dominicis facerent. Refrigescente verò paulatim pietate, cùm rarius homines accederent, ante mille centum & amplius annos Agathensis concilij decretum interceſsit, quo cautum est, vt seculares, qui in natali domini, Pascha, & Pentecoste, non communicassent, Catholici non crederentur, nec pro Catholicis haberentur. Quod tamen prope ducentis antè annis, itidem à Fabiano pontifice sancitum, Burchardus Episcopus Vormatiensis, Iuo Episcopus Carnotensis, Gratianus, in suos decretorum libros retulerũt. Qui verò sub ijsdem temporibus, quibus habitum est Agathense concilium, vixerunt, Ioannes Chrysostomus & Aurelius Augustinus, non obscurè in suis scripturis indicant, quòd suo quoque seculo sic refrigeratus erat feruor

Cõmunionis ratio.
Cõmunicare ter in anno fideles. Agathen. concilium. cap. 18.
Bur. li. 5. ca. 17. Iuo lib. 1. Grat. de consec. dist. 2. Etsi nõ.

Eucharistia quomodo & quoties sumēda Chry. in orat. de B. Philogo. Tom. 3.

ille Christianorum, vt vix, quo semel in anno, vel etiā biennio communicarent, adducerentur: idq; casu magis & consuetudine, siue lege, quàm ex animo: Quos illi quidem hoc nomine grauiter obiurgant. Communionis tempus, inquit Chrysostomus, non est festū, neq; celebritas, sed conscientia pura, vitaq; à peccatis repurgata. Quemadmodum enim, qui sibi nullius mali conscius est, hunc oportet singulis diebus accedere: sic qui peccatis occupatus est, nec penitet eum, nec in festis quidē accedere tutum est. Neq; enim semel in anno accedere, liberat nos à peccatis, si indignè accesserimus: quin hoc ipsum potiùs auget damnationē, quòd cùm semel tantū accedamus, ne tū quidē purè accedimus.

Aug. hom. 28. de ver. dom. secundum Lucam

Ad eūdem modū Aug. quoq;: Si quotidianus est panis, inquit, cur post annuū illum sumas? quemadmodū Græci in oriēte facere consueuerūt. Accipe quotidie, quòd quotidie tibi prosit: sic viue, vt quotidie merearis accipere: qui nō meretur quotidie accipere, non

Amb. li. 5. de sacrament. ca. 4.

meretur post annum accipere. Quæ sententia totidem verbis reperitur apud Ambrosium. Sic sancti Patres, cùm viderent elanguisse pietatem hominum, hortabantur eos ad frequentandum Eucharistiæ Sacramentum: non quòd reprehenderent, si quis id semel in anno fecisset: sed quòd vt crebrius fieret, satius esse ducerent. Quod illa quoque Chrysostomi verba non obscurè indicant, cùm in hunc modum loquitur: Hæc dico, non vno &

Chry. serm. 3. in epi. ad Ephes.

annuo vos prohibens accessu, sed vos semper ad sancta accedere volens. Ac paulò superiùs: Quos magis acceptabimus, inquit, eos ne qui semel, an qui sæpiùs, an qui rarò accipiunt? Neque illos qui semel, neque qui sæpius, neque qui rarò: sed eos qui cum munda conscientia, qui cum mundo corde, cum vita irreprehensibili, isti semper accedant: qui verò tales non sunt, neque semel. Nec dissimilia sunt, quæ scribit hac eadem de re ad Ianuarium Augustinus.

Missa sine communicantibus an celebrari debeat.

Optandum quidem foret, vt quoties tremendum illud sacrificium peragit sacerdos, toties non deessent, qui cum eo corpus & sanguinem Christi sacramentaliter quoque manducarent, Sed si desunt sæpè, (sicut hoc seculo deesse verè videmus) non propterea

Spiritualis mā ducatio in Missa

iuge sacrificium hoc intermitti debet. Satis est, si qui præsentes adsunt, spiritualiter manducent, suo tempore sacramentaliter quoq; percepturi, satis est, si manducent corde, etiamsi non premant dente. Chrysostomi quoque seculo sæpè quotidiana fiebat hæc oblatio, quamuis nemo communicaret: Quod his etiam verbis ipse testatur, non sine quadam quærimonia, Frustrà habetur quotidiana oblatio, frustrà stamus ad altare, nemo est qui simul participet. Planum etiam id fieri potest ex eo, quod in Agathēsi concilio, quod Chrysostomi seculo celebratum fuisse videtur, sicut paulò antè meminimus, ter in anno, vt communicarent seculares, sancitum est. Cùm tamen ijsdem ibi præceptum sit, vt die

Missa in diebus festis audire obligamur.

Dominica Missas audirent. Ad sumendam Eucharistiam ter tantum in anno, ad audiendam Missam singulis diebus Dominicis fuerunt obligati. Non ergò quoties audiebant Missam, sacramentaliter Eucharistiam percipiebant. Quamobrem hortati quidem sunt sancti Patres ad crebram communionem populum, sed neque cogendum quenquam, neque propterea cessandum à sacrificio putabant, si nemo communicasset.

Missa omnis publica.

Omnem Missam publicam esse dubium non est, cùm vnicuique volenti, modò sit è cœtu fidelium, ei interesse, & cum sacerdote celebrante Christi beneficia recolere, ac spirituale Deo sacrificium offerre liceat. Sed si priuata Missa dicenda est, quæ in oratorio

Missæ priuatæ.

habetur, tales quoque habitas à mille & amplius annis in Ecclesiastica historia reperire licet. Mille propè anni intercesserunt, cùm Leontius episcopus Neapolis insulæ Cypri, septimæ synodi, Nicænæ secundæ, testimonio comprobatus, post Ioannem & Sophronium scripsit Græcè vitam Ioannis Alexandrini Patriarchæ, qui propter insignem liberalitatem, qua vsus est in pauperes vocatus est misericors siue eleëmosynarius. Narrat de

Ioan. Eleëmosynarij factum.

hoc, quòd cùm sacris operaretur, videretque populum lecto Euangelio è templo exiuisse, ac ociosis in cœmeterio fabulis vacare, exiuerit ipse quoque, & cum turba consederit. Cumque stupore affecti essent omnes, his verbis eos affatus sit: Filioli, vbi oues, illic & pastor, aut intrate intrò, & ingrediemur, aut manete hic, & ego quoq; manebo. Ego pro

Lib. 9. cap. 8.

pter vos descendo in sanctam Ecclesiam, nam poteram facere mihi Missas in Episcopio. Sed & qui ducentis eum annis præcessit Gregorius Nazianzenus, eū in paruo quodam oratorio sacra celebrasse, tripartita narrat historia. Gregorium verò ducentis alijs annis

De consecratione dist. in. Hoc quoque.

præcessit Soter pontifex Romanus, eius quoque decretum refertur à Gratiano, vt nullus presbyterorum Missarum solennia celebrare præsumat, nisi duobus præsentibus, sibique respondentibus: non dicit communicantibus, sed præsentibus tantùm. Ac si priuata Missa est, quæ duobus tantùm præsentibus celebratur, ipsis etiam Apostolorum temporibus priuatæ Missæ vsus: fuisse videtur.

Epist. 1.

Sed mouētur aliqui verbis Anacleti dicentis: Perfecta autem cōsecratione omnes cōmunicēt, qui nolunt Ecclesiasticis carere luminibus: Sic enim & Apostoli statuerunt, &

sancta

ſancta Romana tenet Eccleſia. Vtinã autẽ valeret apud iſtos Anacleti auctoritas: Miſſam eſſe ſacrificium non negarent: Sic enim loquitur Anacletus: Epiſcopus Deo ſacrificans, teſtes ſecum habeat: & plures quam alius ſacerdos: In ſolennioribus quippe diebus, aut ſeptem, aut quinque, aut tres Diaconos, qui eius oculi dicuntur, & Subdiaconos, atque reliquos miniſtros ſecum habeat, qui ſacris induti veſtimentis, in fronte & à tergo, & presbyteri è regione dextra leuaque, corde contrito & humiliato ſpiritu, ac prono ſtent vultu, cuſtodientes eum à maleuolis hominibus: & conſenſum eius præbeant ſacrificio. Ac deinde ſequuntur illa verba: Peracta conſecratione, &c. Mira eſt iſtorum hominum cæcitas. Quod apertè ſcriptum eſt ab Anacleto non vident, quod nos Miſſam vocamus, id ab illo dici ſacrificium: Vident id quod nunquam neque ſcripſit, neque ſenſit Anacletus. Neque enim fuit vnquam hæc Anacleti ſententia, vt omnes præſentes communicarent, ſed ij tantùm omnes, qui miniſtrant Epiſcopo: atque ij nõ niſi in ſolennioribus feſtis: quod ita certè fieri æquum eſt. Sed longè diuerſum eſt Satanæ miniſtrorum ſtudium, à ſanctorum patrum pia ſolicitudine. Nam ij, cùm iuge ſacrificium nullo vnquam die cenſerent intermittendum, vt Chriſti corpori & ſanguini frequentius communicarent, oratione ſua fideles inflammabant: Illi contrà, cùm videant refrixiſſe pietatem, nec eos adduci facilè poſſe, vt crebrò communicent, nõ hoc agunt, vt refrigeratam in illis pietatem accedant, verùm illud potiùs contendunt & elaborant, vt abolere poſsint omne ſacerdotium & ſacrificium: quod ita fieri cõmodè poſſe ſperant, ſi quod iuge debet eſſe ſacrificium, id vt eſſe iuge deſinat, ac paulatim in deſuetudinem quandam abeat, perfecerint. Sicut enim nõ vno loco ſcriptum à nobis eſt anteà, nihil eſt quod minus ferre poſſit Satanas, quàm tremendum hoc ſacrificium: in quo Chriſti beneficia ſimul vniuerſa grata quadam recordatione recoluntur, & ſub eorum oculos, qui præſentes adſunt ſubijciuntur: quæ ipſe modis omnibus obliterata, & ex omni hominum memoria prorſus eſſe cupit ſublata. Quamobrem nulla neceſsitate adiguntur, quoties ſacris operatur ſacerdos, hi qui præſentes adſunt, ſemper ſacramentaliter communicare: etiamſi crebrius id ab eis fieri expediret. Verùm illud neceſſarium iudicatum eſt in concilio Lateranenſi, in quo cùm alij complures Epiſcopi, ex varijs totius orbis Chriſtiani prouincijs, tum Hieroſolymitanus, & Conſtantinopolitanus Patriarcha, præſentes adfuerunt: vt omnis vtriuſque ſexus fidelis, poſtquàm ad annos diſcretionis peruenisſet, omnia ſua peccata confiteretur fideliter, ſaltem ſemel in anno proprio ſacerdoti, & iniunctam ſibi pœnitentiam pro viribus ſtuderet adimplere, ſuſcipiens ad minus in Paſcha Euchariſtiæ ſacramentum, niſi fortè de conſilio proprij ſacerdotis, ob aliquam rationabilem cauſam, ad tempus, ab eius perceptione duceret abſtinendum, alioqui viuens ab ingreſſu Eccleſiæ arceretur, & moriens Chriſtiana careret ſepultura. Non prohibetur iſta cõſtitutione, quominus etiam quotidie, ſi quis velit, peccata ſua confiteatur, Euchariſtiæque ſacramentum percipiat: ſed quoniam reperire plerosque licebat, qui vix ſemel in vita, ac ne ſemel quidem id facerent, pia quadam ſolicitudine, prouidendum eſſe ſancta Synodus in Domino congregata putauit, vt ſi crebrius nõ poſſent, aut nollent, ſemel tantùm in anno fideles, & peccaca ſua confiterentur, & Euchariſtiæ ſacramentum perciperent.

Præſentes in Miſſa cõmunicentur quomodo debet intelligi.

Cap. 21.

Sed negant iſti quenquam ad bonum eſſe cogendum, neque enim placere Deo coacta ſeruitia. Vetus hæc eſt hæreticorum cantilena, & à Donatiſtis Auguſtini ſeculo multum vſurpata: quemadmodum ex ijs quæ ſcripſit ad Vincentium, ad Bonifacium, ad Donatum, contra Creſconium, cõtra literas Petiliani, & contra ſecundam Gaudentij epiſtolam videre licet. Sic enim ad Donatum loquitur: Diſplicet tibi quòd traheris ad ſalutem, cùm tam multos noſtros ad perniciem traxeris. Neminem exiſtimas cogendum eſſe ad bonum. Attende quid Apoſtolus dixerit: Qui Epiſcopatum deſiderat bonum opus concupiſcit: & tamen tam multi vt Epiſcopatum ſuſcipiant tenentur inuiti, perducuntur, includuntur, cuſtodiuntur, patiuntur tanta, quæ nolunt, donec eis adſit voluntas ſuſcipiendi operis boni: quantò magis vos ab errore pernicioſo, in quo vobis inimici eſtis, trahendi eſtis & perducendi ad veritatem, vel cognoſcendam, vel eligendam, non ſolùm vt honorem ſalubriter habeatis, ſed etiam ne peſsimè pereatis? Dicis Deum dediſſe liberum arbitrium: ideò non debere cogi hominem nec ad bonum. Quare ergò illi, de quibus ſuprà dixi, coguntur ad bonum? Attende ergò quod conſiderare non vis. Ideò volũtas bona miſericorditer impẽditur, vt mala voluntas hominis dirigatur. Nã quis neſciat, nec dãnari hominẽ, niſi meritò malæ volũtatis, nec liberari, niſi bonã habuerit volũtatẽ? Nõ tamẽ ideò qui diligũtur, malæ ſuæ voluntati impunè & crudeliter permittendi ſunt, ſed vbi poteſtas datur, & à malo prohibendi, & ad bonum cogendi. Nam ſi voluntas mala ſemper ſuæ permittenda eſt liberati, quare Iſraëlitæ recuſantes & murmurantes tam duris flagellis à malo prohibebantur, & ad terram promiſsionis compeſſebantur?

Ad bonum an quiſquam cogendus ſit.

Aug. epiſt. 204.

1. Tim. 3.

Ad Epiſcopatũ ſuſcipiendum olim compellebantur inuiti.

In Exod. multis locis.

Si

Si voluntas mala suæ permittenda est libertati, quare Paulus non est permissus vti pessima voluntate, qua persequebatur Ecclesiam? sed prostratus est vt excæcaretur: & excæcatus est, vt mutaretur: mutatus est, vt mitteretur: missus, vt qualia fecerat in errore, talia pro veritate pateretur. Si voluntas mala semper suæ permittenda est libertati, quare monetur pater in scripturis sanctis, filium durum non solùm verbis corripere, sed etiam latera eius tundere, vt ad bonam disciplinam coactus & domitus dirigatur? Vnde item dicit: Tu quidem percutis eum virga, animam autem eius liberas à morte. Si mala voluntas semper suæ permittenda est libertati, quare corripiuntur negligentes pastores, & dicitur eis: Errantem ouem non reuocastis, perditam non inquisistis? Et vos oues Christi estis, characterem dominicum portatis in sacramento, quod accepistis, sed erratis & peritis. Non ideò vobis displiceamus, quia reuocamus errantes, & quærimus perditos, Melius enim facimus voluntarem domini monentis, vt vos ad eius ouile redire cogamus, quàm consentiamus voluntati ouium errantium, vt perire vos permittamus. Ad Bonifacium verò scribens, Vbi est quod isti clamare consueuerunt, liberum est credere, vel non credere. Cui vim Christus intulit? quem coëgit? Ecce habent Paulum Apostolum, agnoscant in eo prius cogentem Christum, & posteà docentem, prius ferientem & posteà consolantem. Mirum est autem, quomodo ille, qui pœna corporis ad Euangelium coactus intrauit, plus illis omnibus, qui solo verbo vocati sunt, in Euangelio laborauit. Et quem maior timor compulit ad charitatem, eius perfecta charitas foras misit timorem. Cur ergò non cogeret Ecclesia perditos filios vt redirent, si perditi filij coëgerunt alios, vt perirent? Quamuis etiam illos, quos non coëgerunt, sed tantummodo seduxerunt, si per terribiles, sed salubres leges in eius gremium reuocẽtur, blandius pia mater amplectitur, & de illis multò amplius, quàm de his quos nunquam perdiderat, gratulatur. An non pertinet ad diligentiam pastoralem, etiam illas oues, quæ non violenter ereptæ, sed blandè leniterque seductæ, à grege aberrauerint, & ab alienis cœperint possideri, inuentas ad ouile dominicum, si resistere voluerint, flagellorum terroribus, vel etiam doloribus reuocare? Vbi verò scribit ad Vincentium, Suam quoque primitus fuisse dicit sententiam, neminem ad vnitatem Christi esse cogendum: verbo esse agendum, disputatione pugnandum, ratione vincendum: ne fictos Catholicos haberemus, quos apertos hæreticos noueramus. Sed hæc, inquit, opinio mea, non contradicentium verbis, sed demonstrantium superabatur exemplis. Nam primò mihi opponebatur ciuitas mea, quæ cum tota esset in parte Donati, ad vnitatem catholicam timore legum imperialium conuersa est: quam nunc videmus ita huius vestræ animositatis perniciem detestari, vt in ea nunquam fuisse credatur. Ita aliæ multæ, quæ mihi nominatim commemorabantur: vt ipsis rebus agnoscerem etiam in hac causa rectè intelligi posse, quod scriptum est, Da sapienti occasionem, & sapientior erit. Quàm multi enim, quod certò scimus, iam volebãt esse catholici, manifestissima veritate commoti, & offensionem suorum referendo, quotidie differebant: Quàm multos non veritas (in qua nunquàm præsumpsistis) sed obduratæ consuetudinis graue vinculum colligabat, vt in eis compleretur diuina illa sententia: Verbis non emendabitur seruus durus: si enim & intellexit, nõ obediet. Quàm multi propterea putabant, veram Ecclesiam esse partem Donati, quia eos ad cognoscendam catholicam veritatem securitas torpidos, fastidiosos, pigrosque faciebat. Quàm multi nihil interesse credentes, in qua quisque parte Christianus sit, ideò permanebant in parte Donati, quia ibi nati erant, & eos inde discedere atque ad catholicam nemo tranfire cogebat. His omnibus harum legum terror, quibus promulgandis reges seruiunt domino in timore, ita profuit, vt nunc alij dicant, Iam hoc volebamus. Sed Deo gratias, qui nobis occasionem præbuit, iamque faciendi & dilationum morulas amputauit. Alij dicant, Hoc esse verum iam sciebamus, sed nescio qua consuetudine tenebamur. Gratias domino, qui vincula nostra derupit, & nos ad pacis vinculum transtulit. Alij dicant: Putabamus quidem nihil interesse, vbi fidem Christi teneremus: sed gratias domino, qui nos à diuisione collegit, & hoc vni Deo congruere, vt in vnitate colatur, ostendit. Sic Leo quoque magnus commendare videtur principes, qui sacrilegam amentiam Priscilianistarum hæreticorum ita detestati sunt, vt auctorem eius ac plerosque discipulos legum publicarum ense prosternerent, Et profuit, inquit, olim ista districtio Ecclesiasticæ lenitati: quæ & si sacerdotali contenta iudicio, cruentas refugit vltiones, seueris tamen Ecclesiasticorum principum cõstitutionibus adiuuatur, dum ad spirituale nonnunquam recurrunt remedium, qui timent corporale supplicium. Sic & Chrysostomus, dum resciuit in vicis aliquot adhuc spirare Marcionis pestem, scripsit eius loci pastoribus, vt ex Cæsaris Arcadij edicto, qui Marcionis dogma sequebantur, aut resipiscerent, aut in exilium mitterentur. Contrà literas verò Petiliani scribens Augu-

Ecclc.30. Prouer.23. Ezech.34.

Aug. epist.50. Paulus coactus ad Euangelium venit. 1. Cor.15.

1. Ioan.4.

De hæreticis nõ cogendis ad fidẽ sententiam suam corrigit Aug.

Idem epist. 48.

Hippona timore legum ab errore discessit ad fidẽ

Prouer.9.

Hæretici ad veram fidem compellendi à principibus. Prouerb.29.

Leo.epist.93.

Lib.10. cap.3. hist.tripar. Aug.li.2.c.83.

Augustinus,cum ille dixisset: Quòd si cogi per legem aliquem vel ad bona licuisset, vos ipsi miseri à nobis ad fidem purissimam cogi debuistis: Sed absit à nostra conscientia,vt ad nostram fidem aliquem compellamus. Respondet his verbis: Ad fidem quidem nullus est cogendus inuitus,sed per seueritatem,imò & per misericordiam Dei, tribulationum flagellis solet perfidia castigari. Nunquid quia mores optimi libertate voluntatis eliguntur,ideò mores pessimi non legis integritate puniuntur? Sed tamen malè viuendi vltrix disciplina præposterа est, nisi cùm præcedens bene viuendi doctrina contemnitur. Si quæ igitur leges aduersus vos constitutæ sunt,non eis benefacere cogimini,sed malè facere prohibemini. Nam benefacere nemo potest nisi elegerit,nisi amauerit,quod est in libera voluntate. Timor autem pœnarum etsi nondum habet delectationem bonæ conscientiæ, saltem inter claustra cogitationis coërcet malam cupiditatem. Contra Cresconium verò: Reges cùm in errore sunt,pro ipso errore leges cõtra veritatem ferunt: cùm in veritate sunt,similiter contra errorem pro ipsa veritate decernunt. Ita & legibus malis probantur boni,& legibus bonis emendantur mali. Et paulò pòst: Frustra dicis: Relinquat libero arbitrio. Cur enim non in homicidijs,& in stupris, & in quibuscunque alijs facinoribus,& flagitijs libero te arbitrio dimittendũ esse proclamas? Quæ tamẽ omnia iustis legibus comprimi, vtilissimum ac saluberrimũ est. Dedit quidem Deus homini liberam volũtatem,sed nec bonam infructuosam, nec malam voluit esse impunitam. Contra Gaudentium verò scribens idem Augustinus. Quod autem vobis videtur,inuitos ad veritatem non esse cogendos, erratis, nescientes scripturas, neque virtutem Dei: qui eos volentes facit,dum coguntur inuiti. Nunquid enim pœnitentiam Niniuitæ inuiti egerunt,quia hoc rege suo compellente fecerunt? Iam enim Propheta iram Dei vniuersæ ciuitati,eam triduo perambulans,prænunciauerat. Quid igitur opus erat regis imperio,vt humiliter supplicaretur Deo,qui non intuetur ora,sed corda? nisi quia erant in eis quidam,qui nec curarent,nec crederent prædicta diuina,nisi territi potestate terrena. Ista igitur iussione regiæ potestatis, contra quam voluntarius fit vester occasus, multis ad salutem quæ in Christo est præstatur occasio, qui & si violenter adducuntur ad cœnam tanti patrifamilias,& compelluntur intrare, intus tamen inueniunt, vnde se lætentur intrasse.

Aug.li.3.ca.51.

Idem li.1.ca.17

Mar.12.

Ioan.3.

Luc.14.

Hæc nos ideò pluribus verbis ex Augustino transscribenda duximus, vt cognosceret lector,iam inde à mille ducentis annis,eorum sententiam esse refutatam, qui nec ad veritatem ab errore, nec ad vnitatem à schismate,metu reuocandum, nec ad bonum opus vllum,quenquam esse cogendum affirmabant. Est quidem ita,quòd,qui diligit hilarem datorẽ,nõ placent Deo coacta seruitia: Sed fit persæpè beneficio Dei singulari,vt qui cogũtur inuiti,postea volentes faciant: sicut exẽplo Pauli docet Aug. qui cum pœna corporis ad Euangelium recipiendum compulsus fuisset,plus omnibus posteà qui solo verbo vocati sunt, in Euangelio laborauit: quemque maior timor compulit ad charitatem,eius perfecta charitas foras misit timorem. Est enim timor quasi seruus quidam charitatis,& locum illi persæpè præparat. Cùm enim per timorem se continet aliquis,fit consuetudo iustitiæ, & incipit quod durum erat amari, & dulcescit Deus: & iam incipit homo iustè viuere: non quia timet pœnas,sed quòd amat æternitatem: ac nisi timore Deum incipiat homo colere,non ferè peruenit ad amorem. Timor itaque medicamentum,charitas est ipsa sanitas. Pietas, inquit Augustinus, timore inchoatur, charitate perficitur. Qui etiam alio loco: Sicut videmus,inquit,per setam introduci linum, quando aliquid suitur,sed nisi exeat,non succedit linum: sic timor primò mentem occupat, non autem ibi remanet timor, qui ideò intrauit,vt introduceret charitatem. In quam sententiam apud Optatũ quoq; multa reperiuntur. Quamobrẽ non modò non audiendi, verũetiam valdè reprehendendi sunt, qui volunt omnem disciplinam,omnem coertionem ex Ecclesia sublatam: quæ tamen ea tanquàm indulgens mater, admodum vtitur moderatè. Siquidem in hoc ipso decreto Lateranensis concilij,quanto cum iudicio,quanta est adhibita moderatio? Neque enim coguntur omnes,verùm tantum qui peruenerunt ad annos discretionis: ac ne ij quidem quomodocunque tandem affecti,ad Eucharistiæ perceptionem adiguntur, verùm hoc tantùm præcipitur,vt ne sua voluntate, suoque iudicio se abstineant: sed si iustam aliquam esse causam existimauerint, quamobrem à communione sibi putent abstinendum,ad sacerdotem prius ea de re referant, neque nisi de consilio illius quicquam statuant. Cæterùm si durum hoc videtur, quòd qui semel in anno sub festum Paschatis Eucharistiam non perceperit, is ab Ecclesiæ ingressu viuens,à Christiana verò sepultura mortuus arcetur,certè nihilo mitior videtur Elibertini,quod propè mille annis Lateranense præcesserit,quodque non ita multò pòst subsequutum est, Agathensis concilij sanctio, qua decretum est,eum inter catholicos non habendum, qui non

2.Cor.9. Coactio facit voluntatem.

Videad heb.c.12 Timor seruus charitatis.

Aug.de vera religione.ca.17. Idem tract.9. in epist.Ioan.

Li.3.cõt.Parm.

De consec. dist. 2.omnis homo cap.18.

Catholicum nō haberi quid sit.

non semel,sed ter in anno non communicasset. Quid est autem catholicum non haberi, quàm & ab ingressu Ecclesiæ viuum, & à Christiana sepultura mortuum arceri? Nam qui catholici non sunt,eis ad catholicam Ecclesiam aditus patere non debet: quibus autem viuentibus non communicamus,eis neque mortuis esse communicandum,iā à sancto Leone didicimus. Itaq; non modò non reprehendenda,verumetiam summis præconijs efferenda est salubris hæc Lateranensis concilij sanctio. Nam quod monet scriptura, Diligenter agnoscere vultum pecoris tui,tuosq; greges considera:semper id quidem à pastoribus fieri,aut certè frequenter expediret: sed quoniam homines sumus etiam pastores, datum hoc est infirmitati nostræ quod fieri semper à nobis oportebat, vt vel semel tantū in anno facere teneremur. Quomodo autē cognoscet quisq;vultū sui pecoris? quomodo cōsiderabit greges suos? Dñs est qui cor intuetur. Cæterū homo nō potest videre,nisi ea quæ patēt,quæ sub aspectū cadūt,quæ sunt oculis mortaliū subiecta. Quę sit & quāta fides hois,soli Deo cognitū est:sed sunt interea quædam externa fidei signa,per quæ fideles,tanquā per tesseras quasdā,ab infidelibus discernūtur: atq; ea præcipua sunt sacramenta: quemadmodum in ijs quæ scripta sunt superiùs, pluribus verbis docuimus. Quæ si quis habet despicatui, nec Deum & Ecclesiam eius audit eorum vsum præcipientem,quo nobis habendus est alio loco, quā quo Christus haberi præcepit eum, qui non audit Ecclesiam?nimirùm vt sit nobis tanquàm ethnicus & publicanus. Est aliquis qui communicare cum catholicis non vult,ne censeatur inter catholicos, nihil ei cum sacris nostris,nihil cum tēplis aut cœmeterijs Deo consecratis,vel viuo vel mortuo sit commune. Quid habet iniquitatis hęc tā salubris Lateranensis concilij sanctio?quid nō summæ potiùs æquitatis? Nisi fortè non est hoc æquissimum, vt qualis esse quisq; vult, talis censeatur: neq; commune cum eo quicquam habeant catholici, qui cum Ecclesia catholica communicare recusat.

Prouer.27. Pecoris nostri vultus quomodo agnoscendus

1.Reg.16.

Sacramenta sunt signa fidei externa.

Matth.18.

Maiorū nostrorum mos laudatissimus nunc planè intercidit

Prouer. 27.

Paschatis festo non communicantes ex ædibus suis expellebant.

Fuit autem maiorum nostrorum cùmprimis laudatus ille mos,qui nūc à multis non perinde diligenter obseruatur,quo non modò pastores,quos parœcos,siue parochos vocamus, sedulò vultum sui pecoris agnoscebant, verumetiam paterfamilias quisq; suis in ædibus,quos aleret,diligentius explorabat,ac si qui vel à pœnitentiæ, vel ab Eucharistiæ sacramento,præter sui sacerdotis consilium,sub festum Paschatis abstinuissent,eos è suis ædibus exigebat,nec vel cibum cum eiusmodi sumere dignabatur. Nunc quorsum res reciderit,quis est qui sine lachrymis commemorare queat? Adeò disciplina omnis in Ecclesia dissoluta,adeò frena sunt laxata: tanta permissa licentia dicendi quiduis, & impura lingua Christum blasphemandi: & cum alia,quæ cuiusque libido fert,blaterandi,tùm sanctissimi Christi corporis & sanguinis veritati detrahendi, mendacijq; veritatem ipsam arguendi: vt periculum sit,nisi nos Deus oculis misericordiæ suæ respexerit, aliamq; mentem ecclesiæ prę sidibus & eis qui rerum potiuntur inspirauerit,ne ex Christianismo redeatur ad paganismum. Sed eo vnde deflexit oratio reuertatur.

Orare quouis tē pore fas est.

Euchitæ Luc.18

1.Thess.5.

Orare sine intermissione quid.

Epiph.hære.18.

Au.hæresi.57.

Ibidem.

Anse.in ep.Pau.

Sicut Eucharistiæ sacramentum quouis tempore percipere fas est, sic & orare quouis tēpore fas est. Docemur à Christo, quòd oportet semper orare & nō deficere: monemur & à Paulo, vt sine intermissione oremus. Neq; defuerunt qui Christi hæc & Pauli verba ita accipienda putarent, vt nullum tempus à vocali oratione vacuum esse vellent: qui quidem propter perpetuum orandi vsum, Psalliani, siue Euchitæ sunt vocati: de quibus & Epiphanius & Augustinus pleraque scripserunt. Cæterùm quis est qui possit ita semper orare, & sine defectu vel intermissione precibus insistere, vt nec alimentum sumendi, aut dormiēdi tempus habeat? Quamobrem Augustinus, & eum sequutus Anselmus, sic hæc Christi & Apostoli verba accipienda putauerunt, vt nullo die intermitterentur certa tēpora orandi: quæ si quotidie quisquam obseruasset, iam sine intermissione orare diceretur. Peculiarius tamen ad orandum sine intermissione adstricti sunt sacerdotes & monachi, quorū proprium est officium, iuge sacrificium iugesq; Deo preces offerre: non pro suis tantùm, verumetiam pro populi peccatis.

Sacerdotū & monachorum officium.

Oseæ.4.

Horæ Canonicæ

Bedu in Lucā.

Cuius peccata comedere dicuntur, quādo ex eius viuūt eleëmosynis. Sūt hi tanquā publici quidam totius ecclesiæ ministri, vt quod à singulis & vniuersis præstari semper non potest, eorum saltem expleatur ministerio. Quid autem? Nunquid non eadem infirmitate præditus est sacerdos, aut monachus, qua quisquam alius ex ijs, qui addicti seculo iudicantur? Est reuera. Et ille cibum quandoque capiat, & ille somno temporis non nihil tribuat, & ille corporis sui curam non prorsus abijciat, necesse est. Quamobrem, & huius infirmitati prospiciendum putauit pia mater ecclesia: certas horas constituit, quas Canonicas vocant, quibus non alij rei, quàm præcationi vacaret: Has qui diligenter iuxta ritum Ecclesiasticæ traditionis obseruasset, eum semper orare, & non deficere, Beda venerabilis interpretatur: vt cum Propheta dicere possit: Benedicam dominū in omni tempore,

pore, semper laus eius in ore meo. Neque tamen ex traditione magis Ecclesiastica, quàm è scripturis auctoritatem habere videtur ista certis tẽporibus orãdi consuetudo: quemadmodum id pluribus verbis ostendere conati sunt Cyprianus, Basilius, Hieronymus, Clemens, & alij nonnulli, ad quos lectorem remittimus: Nam exactius hæc omnia persequi non est præsentis instituti.

Psam. 33. Cyp. in expositione Orat. dom. Basi. in ser. Ascbetico & in Aschet. c. 33. Hiè. ad Eust. et in 6. c. Danielis Lib. 8. const. Apost. cap. 40.

Nunc de ieiunio pauca disseramus, quo plurimum orationem adiuuari vel illa Christi verba documento sunt, vbi genus quoddam esse dicit dæmoniorum, quòd non ejicitur, nisi per orationem & ieiunium. Ieiunium orationi deuotionem & fiduciam donat: ac sicut frater adiuuans fratrem, ambo consolabuntur, sic orationi ieiuniũ: Ieiunio multũ adfert adiumẽti oratio. Oratio virtutẽ impetrat ieiunandi, ieiuniũ gratiam promeretur orandi: ieiunium orationem roborat, oratio ieiunium sanctificat, & domino representat. Duas enim alas habet oratio, quibus ad cœlum facilè perfertur: ieiunium & eleëmosynam. Ac præceptum quidem esse ieiuniũ in Euangelicis & Apostolicis literis, videre se scribit Augustinus: quibus autem diebus non oporteat ieiunare, & quibus oporteat, præcepto domini vel Apostolorum, non, inquit, inuenio definitum. Itaq; quod ad sabbatum attinet, ab Ambrosio doctus, ad quamcunque venerit Ecclesiam homo catholicus, eius morem eum obseruare iubet; si non vult aut pati scandalum, aut facere. Die verò dominico ieiunare, scandalum esse magnũ putat: maximè postquàm innotuit detestabilis multumq; fidei catholicæ scripturisq; diuinis apertissimè contraria hæresis Manichæorum: qui suis auditoribus ad ieiunandum istum tanquàm constituerũt legitimum diem: per quod factum est, vt ieiunium diei dominicæ horribile haberetur. Ex quibus Augustini verbis colligimus, indifferens quondam sabbati ieiuniũ fuisse: sed posteà tamen, quàm latè patet Ecclesia catholica, sabbati ieiuniũ obseruari cœptũ est: Cuius causam, ante mille ducentos annos hanc produxit Innocentius, quòd cùm illo die sepultus iacuerit redemptor noster, rectè lugubris dies hic habeatur. Est & alia ratio, quòd cùm præcipuè Iudæi sabbatum habeant in honore, non est ecclesię visum, vt quicquam cum illis nobis commune foret. Habet aliam præterea rationem sabbati ieiuniũ, eandem nimirùm, quàm pridiani festorum dies, quas vigilias vocamus: quibus vt ieiunaremus propterea videtur institutum, quod rectum esse, decereq́ue cum primis existimaretur, quem diem tribuere debemus laudibus & commemorationibus beneficiorum summi Dei, quæ plena manu per eum nobis collata sunt, ad eum nos diem præcipuè castos & sobrios accedere, vt exporrectiore & vigilãtiore animo cogitemus, quantũ ipse de nobis meritus sit, quarũ agendarũ, & ferẽdarũ gratiarũ illi sumus debitores. Potest & hęc assignari causa, quòd cũ festos dies hilares agamus, propterea pridianos dies mœstos ducimus, vt ex eo documentũ capiamus, ad æterna illa gaudia nõ nisi per multas tribulatiões peruenire nos posse: sociosq́ue nos fieri passionum oportere, si consolationis & lætitiæ participes esse volumus. Sed ea de re Bernardi verba adscribemus. Is in sermone, quem habuit in vigilia sancti Andreæ. Sanctorũ, inquit, festa, præcipua patrũ sanxit auctoritas votiuis præuenienda ieiunijs: Vtiliter planè, & non ad insipientiam nobis, si adfuerit qui aduertat. Multa siquidem quotidie peccata contrahimus, & in multis offendimus omnes: Nec tutum omnino est celebrandas susc ipere festiuitates sacras, nisi prius abstinentiæ purificatione præmissa: quò & digniores & capaciores inueniamur spiritualium gaudiorum: Sic enim iustus in principio sermonis accusator est sui. Ac paucis interiectis: Discimus ex hoc, quænã vera sit via festiuitatis æternę. Quid est enim quod ieiunijs solẽnia prę uenimus, nisi quòd per multas tribulationes oportet nos introire in regnum Dei? Indignus quippe solenni lætitia est, qui statutam vigiliæ abstinentiam non obseruat. Planè, inquam, si renuis affligere animam tuam in vigilia, indignus iure censeris requie & exultatione festiua. Est autem vniuersum præsentis pœnitentię tempus vigilia quædam solennitatis magni & æterni sabbati, quod præstolamur. Aciterũm post pauca: Hodierni ieiunij, & eius, quam præstolamur, solennitatis, & lætitiæ causa est beata passio Andreæ Apostoli. Dignum est enim, vt si cum eo pendere non possumus, cum eo vel ieiunemus: nam & ipsum cum biduo penderet in cruce, etiam ieiunasse quis dubiter? Inueniamur ergo vel in exiguo communicantes passioni eius, & si non simul affixi patibulo, simul afflicti ieiunio: vt miserante Deo etiam coronę participes simus, & in præsenti quoque spiritualium socij gaudiorum.

Hieron. in epi. ad Decenium.

Vigiliæ festorũ dierum cur instituæ.

Ieiunij quarta & sexta feria instituti ratio. August. epi. 68. Epi. in cõpendiaria doctrina fidei catholicæ. Matt. 9.

Cur autem quartis & sextis quoque ferijs à carnibus abstineatur, iam ante docuimus ex Augustino: Ante quem ab Epiphanio quoque causa eadem est allata. Quarta, inquit, & pro sabbato ieiuniũ statutũ est. Ná illucescente quarta, traditus est dominus, & pro sabbato, hoc est sexta feria, crucifixus est: & tradiderũt Apostoli, vt in ijs diebus ieiuniũ fieret: ita vt impleatur dictum hoc: Cùm ablatus fuerit ab illis sponsus, tunc ieiunabunt

bunt in illis diebus. Et non vt gratiam aut beneficium exhibeamus illi, qui pro nobis passus est, ieiunium constitutum est: sed vt confiteamur, ad nostram salutem factam esse domini passionem, quàm pro nobis ipse suscepit: & vt pro peccatis nostris ieiunia nobis apud Deum supputentur. Fuit itaque longè vetustissimum hoc institutum quarta & sexta feria ieiunandi, vt Apostolicum esse non dubitet Epiphanius: Ad cuius opinionem confirmandam plurimùm ea facere videntur, quæ de hoc ipso ieiunio scribit Clemens Petri successor, & post eum Ignatius, qui tertius à Petro fuit Anthiochenus Episcopus: & post Ignatium Origenes. Theophilactus quoque propterea nos ieiunare scribit quartis ferijs, quod cõcilium quarta feria conuenit, quomodo per dolũ comprehensus occidi Christus posset. Origenes multis seculis anteà hoc scripsit his verbis in commentarijs in Marcum Euangelistam: Pridie, inquit, quàm pateretur dominus, consilium inierunt de capiendo Iesu: quo factum est, vt & quartæ in hebdomade ieiunium seruemus, eo quòd dies illa dominicæ passionis fuit initium. Apollo qui est LII. inter patres, quorum vitam descripsit Palladius, sic de ieiunio hæc loquitur: Catholica & generalia ieiunia, non licet soluere sine ingenti necessitate. In quarta etiam feria traditur Seruator, & in Parasceue crucifigitur. Qui ergo ea soluit, Seruatorem vna tradit & vna crucifigit. Sed si ad vos veniat frater, qui opus habet vt reficiatur, cum sit ieiunium, ipsi soli mensam apponite.

Li. 5. constit. Apost. ca. vlt.

Ignat. epi. 4. Orig. hom. 10. in Leu. Theoph. in 14. cap. Matt.

Ieiunij quatuor temporum rationes. Calix. epist. 1. ad Bene.

Cæterùm quòd ieiunium quatuor temporum vocatur, & si non videtur ab Apostolis institutum, est tamen & ipsum vetustum cùm primis. Nam cùm aliquando ter in anno celebratum fuisset, visum est Calixto Papæ conuenientius, ante mille trecentos & amplius annos, vt per quatuor tempora obseruaretur: vt sicut annus per quatuor voluitur tempora, sic & nos quaternum solenne ageremus ieiunium per quatuor anni tempora: quæ quidem sunt: ver, æstas, autumnus, hyems: quæ dicere visum est, vt à Dei immortalis honore auspicaremur: ieiunium vernum in quadragesima: æstiuum in Pentecoste: autumnale in mense septimo: hyemale in decimo (Sic enim appellat Leo Septembrem & Decembrem.) Ideò autem ipsa continentiæ obseruantia quatuor est assignata temporibus, quemadmodum ab eodem Leone scriptum legimus, qui complures de ieiunijs quatuor temporum sermones conscripsit: vt in idipsum totius anni redeunte decursu, cognosceremus nos indesinenter purificationibus indigere: semperque esse nitendum, dum huius vitæ varietate iactamur vt peccatum, quod fragilitate carnis & cupiditatum pollutione contrahitur, ieiunijs atque eleëmosynis deleatur. Existimatum est prætereà: Dei præceptum de persoluendis Deo primitijs, hoc ieiunio quadantenus impleri. Nam cùm quatuor sint anni tempora, & in quolibet tres menses, nos in initio cuiusque, tres dies ad gloriam trinitatis ieiunamus, atque ita cuiuslibet primitias Deo persoluimus: quemadmodum hæc & alia pleraque pluribus verbis ab Innocentio tertio sunt pertractata.

Leo ser. 9. de ieiunio septimi mensis.

Quadragesimæ ieiunium à quo & cur institutũ

Max. ser. priori in die Cinerum Amb. serm. 39.

Porrò quadragesimæ ieiunium non ab hominibus constitutum, sed diuinitus consecratum, nec terrena cogitatione initiatum, sed cœlesti maiestate præceptum esse, tradidit, ante mille centum annos vir non doctrina magis, quàm vitæ sanctimonia clarus, Maximus Taurinensis Episcopus (nisi quis Ambrosio sermonem hunc adscribere malit: nam ei quoque legitur inscriptus.) Non tam sacerdotum, inquit, hæc præcepta, quàm Dei sunt: atque ideò qui ea spernit, non sacerdotem spernit, sed Christum, qui in suo loquitur sacerdote. Hieronymus aduersus errores Montani scribens, quadragesimæ ieiunium traditionem esse vult Apostolorum: de quo itidem vt de quartæ & sextæ ieiunio, vetustissimi meminerunt scriptores, Ignatius & Origenes. Sed & Canon extat Apostolorum his verbis conscriptus: Si quis Episcopus, aut presbyter, aut Diaconus, aut Lector, aut Cantor, sacram quadragesimam Paschæ, aut quartam feriã, aut Parasceuen non ieiunauerit, deponitor, præterquam si imbecillitate impediatur corporis: Sin laicus sit, communione priuator.

Canon. 68.

Quadragesima ex tribus causis celebratur. Exod. 34. 3. Reg. 19. Matt. 4. Exod. 22.

Tribus autem ex causis ieiunium hoc in Ecclesia celebratur, & propter trinum exemplũ: & propter diuinum præceptum: & propter numeri mysterium. Exemplum habemus Moysis ante legem, Eliæ sub lege, Christi post legem: quem nos, qui ab illo nomen ducimus, Christianique vocamur, tanquàm auctorem & institutorem huius ieiunij sequimur. Præceptum autem nobis est, vt ex omnibus decimas pẽdamus: Visum est igitur, vt etiã anni temporis decimæ penderentur. Cùm enim annus constet trecentis sexaginta quinq; diebus, siquidem triginta sex dies ieiunauerimus, nec ante rem diuinam absolutam in die Paschatis cibũ sumpserimus, iam totius anni dierum decimas persoluimus: tot nãq; sunt dies quadragesimę, diebus Dominicis exceptis, si à prima Dominica numerare incipias: Nam qui primam Dominicam antecedũt dies quatuor, ad imitationẽ quadragena-

Annus habet 365. dies.

dragenarij ieiunij, quod Christus in solitudine continens & perpetuum seruasse legitur, instituti sunt. Qua de re fusius à Gregorio magno scriptum legimus. Ante quē etiam eandem materiam copiosè tractauit, ex abbatis Theonæ sententia, Cassianus, Ioannis Chrysostomi discipulus: Itidem & Dorotheus serm. 18. de ieiunio.

Greg. hom. 16. in Euang. Cass. Collatione. 21. ca. 25. & sequen.

Deinde verò quadragenarium numerum hunc in tristitia, & mœroribus, à scriptura ferè semper adhiberi videmus: itaque vocat eum Hieronymus numerum afflictionis, pœnæ, ieiunij, luctus & doloris. Sic pluuiæ diluuij quadraginta diebus orbi naufragium intulerunt, sic in deserto populus Israël annis quadraginta commoratus acerba multa tulit, sic nuncij Moysis quadraginta diebus explorasse promissam terram leguntur, sic quadraginta dierum spacio, qui fuerunt Niniuitis ad pœnitendum præscripti, subuersam iri Niniuen Ionas prædicauit, sic post finem quadraginta annorum congregatos iri qui dispersi fuerant, Aegyptios, Ezechiël prædixit, sic ille totidem dierum sommum in dextrum latus pro tribu Iuda obdormiuit, sic quadringentis, hoc est decies quadraginta annis populus in Aegypto seruiuisse nunciatur, vt vel ex ijs antiquarum rerum exemplis & monumentis facilè appareat, hunc præcipuè numerum comprimēdæ corporis carnisque luxuriæ, diuino consilio imprimis quasi consecratum fuisse, vt iure is in ieiunium quadragesimale relatus esse videatur.

Hier. li. 9. in Ezech. & Amos Gen. 7. Exod. 6. Num. 13. Ionæ. 3. Ezech. 29. Ezech. 4.

Neque sine ratione factum est, vt hoc anni tempore ieiunium hoc obseruetur. Cùm enim sub hoc anni tempus propter humorum abundantiam ad malum membra laxentur, visum est opportunum, vt per ciborum abstinentiam à malo refrenarentur, & ad bonum excitarentur. Et sicut hoc tēpore per esum eliciti cibi Adam in mortem descendisse creditur: ita per abstinentiam liciti cibi Christianus ad vitam ascendat, cùm patienti Christo prius compassus fuerit: Oportet enim compati, si volumus conregnare. Sic ab Hilario scriptum legimus, de his, qui iuxta morem in Ecclesia tum obseruatum in pascha baptizabantur. Venturi ad baptismum prius cōfitentur credere se in Dei filiū, & in passione ac resurrectione eius: & huic professioni sacramento fides redditur: atque vt hanc verborum sponsionem quædam rerum ipsarum veritas consequatur, toto in ieiunijs passionis Dominicæ tempore demorantes, quadam Domino compassionis societate iunguntur. Igitur siue ex sponsionis sacramento, siue ieiunio, omne illud passionis Dominicæ cum Domino agunt tempus. Sic à Chrysostomo scriptum legimus: Ecclesia simul ob gratiam ieiunat, Iesu opus agnoscens, vtpote cum crucifixo crucifixa, & vt dum patitur cum domino, & cum domino glorificetur: non vt dominum lugeamus. Viuit enim viuentis filius, sed dispensationis confiteamur beneficium: & si lugemus, quòd crucifixerunt ipsum, non propter ipsum, sed propter audaciam eorum qui ausi fuerunt. Ac paucis interiectis: Iesus crucifixus est, immortalis Dei filius pependit corpore in cruce, non propter seipsum, sed propter te occisus est à ligno, ieiunauit in ligno, accepit quæ non debuit, posuit corpus pro eo, quod accepisti, Concupiscentia victus es, fel bibit pro voluptate, ne sis alienus à regno: Nosti quòd crucifixus est, nosti quòd pro te mortuus est, confitere quòd viuit, pro viuēte, fac martyr sis pro eo, qui pro te martyr fuit, morere pro eo, qui pro te mortuus est. Si autem sic exposcit mortem, paruum est ieiunium, Habes magna, largire parua. Cum gaudio ad festa, cum lætitia ad ieiunium veni. Delitiæ sint ieiunium. Hieronymus quoque, Ecclesiæ consuetudo, inquit, ad passionem Domini & resurrectionem per humilitatem carnis venit, vt spirituali saginæ ieiunio corporis præparemur.

Quadragesimæ in vernum tempus institutæ ratio. Adam tempore vernæ peccauit. Rom. 8. Hila. c. 5. in Matth. Baptizandi in paschate ieiunabant. Chry. ser. de ieiunio. Hieron. in Matt. ca. 9.

Habemus itaque iam, qua ratione, quæ nunc obseruat Ecclesia, ieiunia fuerint ab Apostolis & eorum successoribus instituta, quæ quidem ex quo tempore Christus terras reliquit, quàm latè patet nomen Christianum, tantò semper studio sunt ab omnibus obseruata, hoc præcipuè quadragesimale, nulla vt fuerit orbis pars, in qua prædicatum nō fuerit. Non insula, inquit Basilius, non terra, nō ciuitas, nō gens, nō denique locus vllus tam desertus est, vbi prædicatio de quadragesima nō fuerit audita: sed & exercitus, & iter facientes terra mariq́ue, mercatores quoque omnes similiter audiunt, libenterq́; suscipiunt. Quod igitur tot seculis, tantò mortalium omnium cōsensu, quàm lōgè lateq́ue Christianus orbis diffusus est vniuersus, prædicatum, receptum, ac tanta cura diligentiaq́ue semper ab omnibus fuisse videmus obseruatum, id ad vnius aut alterius apostatæ nutum, qui nihil esse voluerunt, quòd incæstam eorum libidinem, cui nomen coniugij prætexuerunt, retardare possit, reijciendum esse putabimus? Prius omnia nobis Deus eripiat, quàm vt in hanc nos à Satana mentem impelli patiatur.

Quadragesimæ ieiunia per vniuersum orbē annunciatum. Basil. ser. posteriore de ieiunio. Hæreticorū traditiones quibus traditiones ecclesiæ de ieiunio reijciunt.

Sed quas tandem illi rationes adferunt, quamobrem Apostolicas traditiones has à nobis reijci putent oportere? Quas alias, quàm veteres illas cantilenas, quas ante mille propè trecentos annos ab Aërio hæretico, cuius & Philaster & Augustinus meminerunt,

runt, productas olim fuisse scribit Epiphanius: sic enim inducit Aërium loquentem. Quid est Pascha, quod apud vos perficitur? Iudaicis fabulis rursus addicti estis: Non enim oportet Pascha peragere: Pascha etenim nostrum immolatus est Christus. Sed neq; ieiunium, inquit, erit ordinatum: Hæc enim Iudaica sunt, & sub iugo seruitutis. Iusto enim lex non est posita, sed patricidis ac matricidis, & reliquis. Si verò omnino volo ieiunare, qualemcunque eligam diem à meipso, & ieiunabo propter libertatem. Vnde apud ipsos studium est, vt potius in die Dominica ieiunent: quarta verò & pro sabbato (hoc est, feria sexta) edant. Sæpè verò, etiam quarta ieiunant, non ex statuto, sed ex propria, vt inquit, voluntate. In diebus autem Paschatis, quando apud nos fiunt humi dormitiones, castitates, afflictiones, siccorum esus, preces, vigiliæ ac ieiunia, & omnes animarum salutes per sanctas afflictiones: ipsi à summo mane obsonantur, carneque & vino venas suas explentes cachinnantur, ridentes ac subsannantes eos, qui sanctum hunc cultū hebdomadis Paschatis perficiunt: Vocat autem hebdomadam Paschatis, sanctam illam hebdomadam, quæ festum resurrectionis Dominicæ præcedit. Idem de Manichæis quoque scribit Leo magnus: Dominicum, inquit, diem, quem nobis saluatoris nostri resurrectio consecrauit, exigunt in mœrore ieiunij: soli reuerentię hanc continentiam deuouentes, vt per omnia sint à nostræ fidei vnitate discordes, & dies qui à nobis in lætitia habentur, ab illis in afflictione ducantur. Nonne autem hæc ipsa & verba & facta audire & videre licet apud eos, qui nostro hoc infelici æuo contra quam ab Apostolis traditum legimus, & temporum & ciborum discrimen omne tollere sunt & abrogare conati? non vt perpetua quædam esset abstinentia, sed ne quid impedimento esset, quò minus abdomini semper seruire, corporisque voluptatibus perfrui liceret. Itaque bacchanalium apud istos vsus durat nihilominus: cæterùm qui perpetua vult esse bacchanalia, quadragesimæ ieiunium Satanas ferendum esse non putauit.

Epip. hæresi. 75
1. Cor. 5.
1. Tim. 1.
Siccorum esus.
Hebdomada sancta quomodo transigenda.
Hebdomada paschatis.
Epi. 93. cap. 4.
Lutherani bacchanalia seruant, ieiunia reijciunt.

Sed iam, quas ab Aërio productas olim, nostri quoque temporis adferunt hæretici, rationes excutiamus. Iudaicis nos fabulis addictos aiunt, qui ieiunantes vel ciborum vel temporum delectum habemus. Ac, quod ad tempora attinet, enarrans illum Pauli locum Hieronymus: Dies obseruatis & menses & tempora & annos: timeo ne fortè sine causa laborauerim in vobis: Dicat, inquit, aliquis, si dies obseruare non licet & menses & tempora & annos, nos quoque simile crimen incurrimus, quartam sabbati obseruantes, & parasceuen, & diem Dominicam, & ieiunium quadragesimæ, & Paschæ festiuitatem, & Pentecostes lætitiam, & pro varietate regionum, diuersa in honorem martyrum templa constituta. Ad quod qui simpliciter dicit, Non eosdem Iudaicæ obseruationis dies esse quos nostros: Non enim non azimorum pascha celebramus, sed resurrectionis & crucis: nec septem iuxta morem Israël numeramus hebdomadas in Pentecoste, sed Spiritussancti veneramur aduentum: Et ne inordinata congregatio populi fidem minueret in Christo, propterea dies aliqui constituti sunt, vt in vnum pariter omnes veniremus: non quòd celebrior sit dies illa, qua conuenimus: sed quòd quacunque die conueniendum sit, ex conspectu mutuo lætitia maior oriatur. Qui verò propositæ quæstioni acutius respondere conatur, affirmat illud: omnes dies æquales esse, nec per parasceuen tantùm Christum crucifigi, & die Dominico resurgere, sed semper sanctum resurrectionis esse diem, & semper eum carne vesci dominica, ieiunia autem & congregationes inter dies propter eos, à viris prudentibus constitutos, qui magis seculo vacant quàm Deo, nec possunt, imò nolunt toto in Ecclesia vitæ suæ tempore congregari, & ante humanos actus Deo orationum suarum offerre sacrificia. Quotus enim quisque est, qui saltem hæc pauca quę statuta sunt, vel orandi tempora, vel ieiunandi semper exerceat? Itaque sicut nobis licet vel ieiunare semper, vel semper orare, & diem dominicam accepto domini corpore indesinenter celebrare gaudentibus, non ita & Iudæis fas est omni tempore immolare agnum, Pentecosten agere, tabernacula figere, ieiunare quotidie. Et clarius aliquanto, qui non multò fuit Hieronymo posterior, Leo magnus: Cùm vos, inquit, ad quædam, quæ etiam in veteri testamento instituta sunt, cohortamur, non Iudaicæ vos obseruantiæ iugo subdimus, nec consuetudinem carnalis populi vobis indicimus. Excellit super illorum ieiunia continentia Christiana, & si quid illis atque vobis commune est in temporibus, non concordat in moribus: Habeant illi nudipedalia sua, & in tristitia vultuum ostendāt ociosa ieiunia, nos in nullo ad habitus nostri honestatem dissimiles, nec à iustis & necessarijs operibus abstinentes, edendi licentiam simplici parcitate cohibemus, vt in vsu ciborum modus eligatur, non creatura damnetur. Quamuis enim vnicuique nostrum liberum sit voluntarijs castigationibus proprium corpus afficere, & nunc moderatius, nūc verò districtius repugnantes spiritui carnales cōcupiscētias edomare, quibusdā tamen diebus ab omnibus pariter oportet celebrari

Dies festi cur instituti.
Leo ser. 4. de ieiunio septimi mensis.
Ciborum delectus quomodo obseruandus.

lebrari generale ieiunium, & tunc est efficacior, sanciorque deuotio, quando in operibus pietatis totius Ecclesiæ vnus animus, & vnus est sensus. Et alio loco: Debebatur, quidem, inquit, tantis mysterijs ita incessabilis deuotio, & continuata reuerentia, vt tales permaneremus in conspectu Dei, quales nos in ipso Paschali festo dignum est inueniri. Sed quia hæc fortitudo paucorum est, dum carnis fragilitate austerior obseruantia relaxatur, dumq; per varias actiones vitæ huius solicitudo distenditur, necesse est de mundano puluere etiam religiosa corda sordescere, magna diuinæ institutionis salubritate prouisum est, vt ad reparadam mentium puritatem, quadraginta nobis dierum exercitatio mederetur, in quibus aliorum temporum culpas, & pia opera redimerent, & ieiunia casta decoquerent. *Leo. ser. 4. de Quadra.*

Ex his & Hieronymi & Leonis magni verbis videre licet, quòd & ieiunandi & orandi certa tempora sunt instituta, ad Iudaicas obseruationes referri non posse, sed cùm semper nobis ieiunandum, & sine intermissione sit orandum, datum esse hoc fragilitati nostræ, vt quòd semper facere nō possumus, certis tamen tēporibus faciamus. Quemadmodum ab eodem quoque Leone scriptum est alibi. Quia semper, inquit, hanc intentionem necessariam non omnes habere possumus perpetuam, sæpiusque per humanam fragilitatem à supernis in terrena recidimus, istis saltem diebus, qui nobis ad saluberrima sunt remedia præstituti, mūdanis nos occupationibus subtrahamus, & aliquid temporis, quod prosit ad bona æterna, furemur. Licet igitur Christiano semper ieiunare, sed qui semper non possunt, aut nolunt, ijs certa tamen tempora sunt præscripta. Neque dubium est, quin multo sit Deo gratius ieiunium, & ad quiduis impetrandum efficacius, quod ex Ecclesiæ præcepto simul celebratur ab omnibus, quàm si quis, quod nostri temporis Aëriani faciendum censent hæretici, qualemcunque diem eligat à seipso, & ieiunet propter libertatem. Si quidem publica, quemadmodum ab eodem Leone scriptum est, præferenda sunt proprijs, & ibi intelligenda est præcipua ratio vtilitatis, vbi vigilat cura communis. Teneant, inquit, diligentiam suam obseruantiæ singulorum, & contra nequitiæ spiritalis insidias, implorato diuinæ protectionis auxilio, cœlestia quisque arma arripiat. Sed Ecclesiasticus miles, etiam si specialibus prælijs possit fortiter facere, tutius tamen & felicius dimicabit, si contra hostem palàm in acie steterit, vbi non suis tantùm viribus certamen ineat, sed sub inuicti regis imperio, fraternis consociatus agminibus, bellum vniuersale conficiat: Minore enim discrimine plures confligunt cum hoste, quàm singuli: nec facile patet vulneri, quem oppositio scuto fidei, non sua tantùm, sed etiam aliorum fortitudo defendit. Et in præcedenti sermone: Diuinarum, inquit, reuerentia sanctionum, inter quælibet spontaneæ obseruantię studia, habet semper priuilegium suum, vt sacratius sit, quod publica lege celebratur, quàm quod priuata institutione dependitur. Exercitatio enim continentiæ, quàm sibi quisque proprio arbitrio indicit, ad vtilitatem cuiusdam pertinet portionis: Ieiunium verò, quod vniuersa Ecclesia suscipit, neminem à generali purificatione seiungit: & tunc fit potentissimus Dei populus, quando in vnitatem sanctæ obedientiæ omnium fidelium corda conueniunt, & in castris militiæ Christianæ similis ex omni parte præparatio, & eadem est vbique munitio. Ac paucis interiectis: Plenissima peccatorum obtinetur, inquit, abolitio, quādo totius Ecclesiæ vna est oratio, & vna confessio. Si enim duorum vel trium sanctorum pio consensui omnia, quæ poposcerint, dominus præstanda promittit, quid negabitur multorum millium plebi vnam obseruantiam pariter exequenti, & per vnum spiritum cōcorditer supplicanti? Magnum est in conspectu domini, valdeq; pretiosum, cùm totus populus Christi eisdem simul instat officijs, & in vtroque sexu, omnes gradus, omnes ordines eodem cooperantur affectu: cùm in declinando malo, ac faciendo bono par cunctorum & vna sententia est: cùm in operibus seruorum suorum glorificatur Deus, & totius pietatis auctori in multarum actione gratiarum benedicitur. *Idem ser. 3. de ieiunio septimi mensis.* *Ieiunium commune cum alijs gratius est Deo quam solitarium.* *Idē ser. 4. de ieiunio septimi mensis.* *Matth. 18.*

Hinc videre licet, quid spectauerit Dei Spiritus in certis temporibus præscribendis, quibus & ieiunijs & precibus, & quibuscunque alijs pietatis operibus Deus propicius redderetur: hoc nimirùm, vt quicquid eiusmodi fieret à catholicis, quod nomen etiam ipsum sonare videtur, fieret simul ab vniuersis, vno ore, vno animo, vno sensu & consensu: qui non potest Deo non esse gratus, non potest ad quiduis impetrandum non esse cùmprimis efficax. Malè habet Satanam consensus hic, qui nihil aliud magis laborat, quàm vt segreget, vt spargat, vt diuidat. Sicut lupus ouem à grege secernere, sicut accipiter columbam ab agmine volantium separare conatur: sic ille, cùm sibi non satis esse virium aduersus omnes intelligat, circumuenire quærit solitudinem singulorum. Quominus res bona sit ieiunium, non facilè mortalibus persuaderi posse videt: cùm ab ipso Christo commendatum etiam esse legamus. Quid igitur? Vt ieiunes, ferrè potest: verùm *Matt. 6. 17.*

Ieiunium fructuosum.

vt fructuosum,vt sit efficax ieiunium tuum,ferre non potest. Erit autem efficax & fructuosum,si cum vniuersis:minus vtile,si solitarius ieiunes. Quamobrem vis,inquit Satanas,ieiunare?Ieiuna solitarius:Elige tibi diem ipse,quem ieiunes: non ieiuna catholicè,non vniuersè, non cùm alij pij ieiunant omnes. Ieiunant omnes per vniuersum orbem feria sexta, ieiuna tu (quod sine offendiculo catholici fieri non posse putauerunt) die Dominico:Ieiunant omnes quadragesimam, quòd hunc numerum in scripturis afflictioni tributum & pœnæ legimus, ieiuna tu quinquagesimam, qui numerus in scripturis hilaritati consecratus est, animique remissioni. Illud cùmprimis diligenter obserua, ne quid ex obedientia feciſſe, neue vlla in re cum catholica consensisse videare: non illa tibi tu præscribas illi: tuum iudicium illius iudicio præfer: omnes omnium ætatum quamlibet pios, quamlibet prudentes & doctos viros, præ te caudices fuisse puta, qui non intellexerint, se diebus & temporibus obseruandis, ad fabulas Iudaicas esse prolapsos.

Tit.1. Concordia offendit Satanam.

Videmus igitur,quòd sancti Spiritus in certis diebus præscribendis,quòd contrà,Satanæ consilium fuerit in eijsdem antiquandis & inducendis. Ab illo concordia quæsita est,& vnanimitas,vt quicquid eius fieret, concorditer simul ab omnibus in vnitate fieret & charitate:Ab hoc nihil aliud quæritur,quàm dissidium,quàm vt dispergi possint, quos pretioso sanguine suo Dei filius cõgregare dignatus est. Neque verò id in hac re tantùm,verumetiam in alijs plerisque omnibus:sicut de Eucharistia quoque,cùm tractaremus, paucis à nobis commemoratũ est, quemadmodum per membrum quoddã suum

Lutheri superba verba.

non ignobile Satanas aliquando dixerit: Si quo casu concilium statueret, minimè omnium nos vellemus vtraque specie potiri:imò tunc primum in despectum concilij vellemus aut vna, aut neutra, & nequaquam vtraque potiri: & planè eos anathema habere, quicunq; auctoritate talis concilij potirentur vtraque. Non offendit Satanam alterius tantùm speciei vsus:sed hoc offendit,quod ex obedientia fit, quod ex humilitate,quod ex charitate,quod vnanimiter sit ab omnibus. Quamobrem si pij & catholici omnes vtantur altera tantùm,censebit vtendum vtraque: si per catholicam sit vsus vtriusq; permissus,censebit altera tantùm vtendum. Adeò ferrè non potest,vt vniuersè & catholicè fiat aliquid. Sed hæc de temporum discrimine dicta sufficiant.

Ciborum delectus.

Quod verò ad ciborum delectum attinet, ne hac quidem in parte cum Iudæis commune quicquam habemus:Nos enim sicut dierum,ita ciborum quoque nullam,sed sobrietatis tantùm ac temperantiæ nostræ,& erga summum Deum honoris rationem ducimus: cùm illa Iudæorum discrimina nihil ad sanctam & spiritualem hanc abstinentiam facere videãtur. Quid enim aut solidis animantium vngulis, aut multifidis etiam?

Leuit.11. Iudæis cur quædam prohibita.

quid auibus rapacibus?quid squama non contectis piscibus,cum spiritu, cum sanctitate,cum abstinentia negocij est? Quæ si Iudæis vetita sunt, vt in moribus illi erudirentur, humanam redolent philosophiam,non diuinam. Si verò, quoniam insalubria sunt,idcircò fuerunt illis interdicta,quid aliud quàm Aegyptiorum fuisse artibus Moysem imbutum indicant?Sin autem, id quod verius est, simulachra quædam illæ res fuerunt,&

Coloss.2.

velut argumenta quædam ac vmbræ,sicut Paulus loquitur,futuræ veritatis:inducta iam veritate, simulachris & vmbris amplius non indigemus. Iudæi ergò in differentijs ciborum & temporum insistebant, nos ad Deum & ad spiritum omnia referimus, nec aliud in hoc abstinendi vel obseruandi genere sequimur, quàm vt nostrorum laborum interualla diuinorum beneficiorum commemorationi consecremus: & ipsi nos domata carne nostra, & sub rationis imperium subiuncta, ad eadem illa Dei beneficia recolenda, vigilantiores ac paratiores per abstinentiam reddamur. Sed magnum illum Leonem hac de re differentem audiamus. Non ideò negligendum est, inquit,

Leo ser.4. de ieiunio decimi mensis.

quia de obseruantia veteris legis assumptum est, tanquam hoc de illis sit, quæ inter discretiones ciborum, inter bapti smatum differentias, & auium pecudumque hostias esse destiterunt: Illa enim quæ rerum futurarum figuras gerebant, impletis quæ significauere, finita sunt:ieiuniorum verò vtilitatem noui testamenti gratia non remouit, & continentiam corpori atque animæ semper profuturam pia obseruatione suscepit.

Matt.4. Matt.22.

Quia sicut permanet apud intelligentiam Christianam, Dominum Deum tuum adorabis & illi soli seruies,& diliges proximum tuũ sicut teipsum, & cętera talium mandatorum:ita quod in ijsdem libris de ieiuniorum sanctificatione & curatiõe præceptum est, nulla interpretatione vacuatur.

Quæ verò alia loca ex Apostolo per nostri temporis hęreticos proferuntur,ea cùm in Manichæos à catholicis olim torta fuissent, vicissim à Manichæis in illos retorta fuisse

Aug.li.20.cõt. Faustum ca.3.

legimus. Sic enim Faustũ loquentẽ inducit August. De vobis quid dicam,id est,de Christianiorib⁹ apud vos,quorũ nõnulli quidẽ porcina,pleriq; verò quadrupede omni, alij

etiam

etiam cuncti animali penitus abstinent, fertque ob hoc in oculis eos omnis Ecclesia & summa veneratione suscipiens, solùm non deos existimat. Nec videtis indociles, quia si hoc verum, & ab Apostolo dictum testimonium est, dæmoniorum & ipsi sunt ludificati doctrinis. Quid verò & de illo dicemus, quod sanè frustrari quis audeat, aut negare, cùm constet hoc inter omnes, & æquè per orbem terrarum quotannis omni cum studio celebretur in conuentu catholico. Dico autem quadragesimam, quam qui inter vos ritè obseruandam putauerit, abstineat necesse est omnibus his, quę capitulum hoc à Deo ad percipiendum nobis creata dicit, & dæmoniorum insuper doctrinam vocat abstinentiam prædictorum. Quid ergò & vos charissimi, ritune tunc dæmoniorum viuitis, cùm hæc à vobis passionis Christi celebrantur mysteria, & seductorij spiritus fraude decipimini, & in hypocrisi loquimini mendaciũ, & cauteriatâ habetis cõscientiam vestrã? Ac rursus: Vos verò, inquit, qua nũc excusatione vtimini, Paulo clamãte, nihil esse nõ mundum, & doctrinas dæmoniorũ appellante ciborũ abstinentiã, & mente pollutos vocãte, qui aliquid putauerint inquinatum. Non solùm abstinetis, vt diximus, sed etiã gloriam captatis exinde, & eò acceptiores vos creditis Christo, quò eritis abstinentiores à cibis, id est, secundùm hanc sententiam, quò mentibus inquinati magis, & magis conscientia polluti. Quibus Fausti verbis, ad hunc modum respondit Augustinus, Audi ergò, quòd confiteris te non videre, qua mente & consilio hoc aduersum vos capitulum proferamus, non quòd à carnibus abstineatis, nam & hoc primi patres nostri fecerunt, sicut commemoras, non tamen ea damnandi, sed significandi gratia, quod non intelligitis, & Christiani, non hæretici, sed Catholici, edomandi corporis causa, propter animam ab irrationalibus motibus amplius humiliandam, non quòd illa esse immunda credant, non solùm à carnibus, verùm ã quibusdam etiam terræ fructibus abstinent, vel semper, sicut pauci, vel certis diebus atque temporibus, sicut per quadragesimam ferè omnes: Vos autem ipsam creaturam negatis bonam, & immundam dicitis. Ac paulò pòst: Si ad virginitatem sic adhortaremini, quemadmodum hortatur Apostolica doctrina. Qui dat nuptum bene facit, & qui non dat nuptum melius facit, vt bonum esse nuptias diceretis, sed meliorem virginitatem, sicut facit Ecclesia, quæ verè Christi est Ecclesia, non vos Spiritussanctus ita prænunciaret, dicens: Prohibentes nubere. Ille enim prohibet, qui hoc malum esse dicit, non qui huic bono aliud melius anteponit. Et in proximè sequenti libro: Omnia, inquit, munda mundis secundum naturam in qua creata sunt, nõ tamen omnia secundùm significationem munda primo populo Iudæorum, nec vobis omnia, vel propter salutem corporis, vel propter consuetudinem humanæ societatis, apta sunt, sed cùm sua cuique redduntur, & naturalem ordinem seruant, omnia munda sunt mundis, immundis autem & infidelibus (quales præcipuè vos estis, nihil est mundum. Eadem hac apostolica sententia, qua notat hęreticos prohibentes nubere, à Iuliano quoque Pelagij sectatore se perstrictum fuisse scribit Augustinus, quasi dixerit post aduentum Christi turpia esse coniugia, cùm ipse tamen nihil tale dixerit, neque coniugium, sed concupiscentiæ malum, sine quo coniuges non copulantur, esse turpe scripserit. Et contra Adimantum scribens, cùm eadem Apostoli verba produxisset: Hos, inquit, propriè designat, qui non propterea temperant à cibis talibus, vt aut concupiscentiam suam refrenent, aut infirmitati alterius parcant: sed quia ipsas carnes immundas putant, & earum creatorem Deum esse negant. Nos autem teneamus Apostolicam disciplinam dicentem, quod omnia munda sunt mundis: seruata moderatione Euangelica, vt non grauentur corda nostra cruditate & vinolentia. Et alio loco: Non reijciendis generibus ciborum tanquam pollutis, sed concupiscentię perdomandæ ac fratrum dilectioni retinendæ omnis eorum inuigilabat industria. Nec in ipsis rebus quibus vescerentur, sed in animo vim esse quandam persuasum habebant, quæ ad eum valeret maculandum.

1. Tim. 4.
Idem li. 31. c. 2. Tit. 1.
1. Tim. 4.
Lib. 30. cont. Faust. ca. 5.
Cap. 6. 2. Cor. 7. 1. Tim. 4.
Cap. 4. Tit. 1.
Aug. li. 5. cont. Iulianum sub finem.
Cap. 14. Tit. 1. Luc. 21.
Abstinentia Christianorum Iudæorum, & hæreticorum diuersa.
De moribus Ecclesiæ cap. 33.

Docet his verbis Augustinus, quòd alia fuit causa, cur abstinerent Iudæi, alia cur Christiani, alia cur hæretici Manichæi, Taciani, & quicunque tandem alij. Iudæi significandi gratia: Christiani domandi corporis causa: hęretici quòd ipsam creaturam bonam negarent, & immundam dicerent: Quos notare videtur Apostolus, cùm dicit: Venturos in nouissimis temporibus, qui prohibeant nubere, & abstinere à cibis quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione. Quod etiam Hieronymus annotauit, dicens: cum eadem Apostoli verba per Iouinianum obijcerentur: Reprobat, inquit Apostolus, eos, qui prohibebant nuptias, & iubebant cibis abstinere, quos Deus creauit ad vtendum cum gratiarum actione: sed Marcionem designat & Tacianum, & cęteros hæreticos, qui abstinentiam inducunt perpetuam, ad destruenda, contemnenda & abominanda opera creatoris. Nos autem & creaturam omnem laudamus Dei, & maciem saginæ,

Hier. li. 2. cõtrà Iouinianum.

Chry. hom. 12. in priorem ad Tim. epist. Theo. cap. de abstinentia.

abstinentiã luxuriæ, ieiunia præferimus saturitati. Similiter quoq; Ioannes Chrisostomus, enndem Pauli locũ enarrans: De Manichæis, inquit, & Eucratitis, & Marcionistis, omniq; illorum officina hic loquitur. Ambrosius quoque, Marcionistas, Patricianos, & Manichęos ijs verbis notari scribit. Theodoritus quoque in extrema eius libelli parte, quem inscripsit, Diuinorum decretorum epitome: A vino, inquit, & ab esu carnium, & ab alijs eiusmodi abstinentiam, non similiter, vt hęretici amplectitur Ecclesia. Illi enim ab ijs tanquam ab immundis abstinendum esse censent: Ecclesia autem nihil horum decreuit. Ac post quædam interiecta: Encratitarum ergò errorem diuinæ literæ pulchrè conuincunt: Dei autem Ecclesia aduersatur quidem fabulis hęreticorum, diuina verò decreta sequitur. Et qui fuit vetustior his Cyrillus Hierosolymitanus: Ieiunamus, inquit, à vino & à carnibus abstinentes, non quòd oderimus hæc tanquam abominationes aliquas, sed quòd mercedem expectamus: vt cùm ea quæ sub sensum cadunt neglexerimus, fruamur spirituali mensa, quę sola potest mente comprehendi: & vt nunc seminantes in lachrymis, in futuro seculo cum exultatione metamus. Itaque rectè monet Palladius, non esse laudandam aut vituperandam cibi vel potus materiam, sed beatam vel miseram iudicandam esse mentem eorum, qui rectè vel malè vtuntur materia.

Catech. 4. Bisantinorum religio in obseruando quadragesimæ ieiunio. Nice. li. 17. eccl. hist. cap. 32. Pal. in epist. ad Lausum in præfatione eiusdẽ. Chry. hom 6. ad popul. Antioch.

Ante mille annos Iustinianum imperatorem fecisse tradit Nicephorus, cùm fames Bĩsantij increbuisset, vt secunda statim ieiunij hebdomada carnes, in foro venales proponendas promulgaret: & hoc quidem sic per vim actum: Populus autem, inquit, qui pietatem sibi consectandam statuisset, neque eas emebat, neq; edebat: mortem sibi potius àdeundam esse censens, quàm vt quicquam de patrijs motibus & traditionibus mutaret. Ad Antiochenos autem sic loquitur Ioannes Chrysostomus: Quid difficilius, non iurare, vel per totum diem inediam pati, & aquę potu, & tenui victu siccari? Certum est, quòd hoc illo grauius: sed tamen consuetudo res est tam facilis & expedita, quòd aduenientę ieiunio, etiamsi millies quis exhortetur, & infinita crucient, & cogant vinum delibare, vel aliud quid ieiunij lege non concessum gustare, omnia quis mallet pati, quàm prohibitum tangere nutrimentum: & hoc cùm non inuitè nos circa mensam habeamus, tamen propter consuetudinem ex conscientia omnia generosè ferimus laborantes.

Actio. 11.

Ante mille ducentos annos, fuit hæc in Antiochia consuetudo, ex qua ciuitate Christianum nomen sumpsit originem: nam ibi primum discipuli dicti sunt Christiani: neque dubium est, quin eam ab Apostolis per manus traditam acceperint: Nam & Thelesphorus, qui sextus fuit à Petro Romanus pontifex, iam suo tempore statutum fuisse scribit, vt septem hebdomadas plenas ante sanctum Pascha omnes clerici in sortem domini vocati à carne ieiunent. Neque secus in Alexandria fuisse obseruatum testis est Theophilus eius vrbis Episcopus, Chrysostomi æqualis: qui grauiter eos insectatur, qui clàm vinum bibebant, & clausis parietibus, carnibus, diebus quadragesimæ vescæbantur. Simul Danielis & trium puerorum exemplo ad eorum continentiam imitandam suos admonet, ac diligenter hortatur, vt ieiuniorum tempore à vino & carnibus abstineant.

Li. 3. Paschalis

Quid igitur dicemus? doctrinas dæmoniorum docuisse Ioannem Chrysostomum, qui cum verbum Dei prædicabat in Antiochia? doctrinas dæmoniorum docuisse Theophilum Alexandrinum Episcopum? doctrinas dæmoniorum docuisse reliquos omnes totius orbis Episcopos, iam inde ab ipsis Apostolorum temporibus: qui consuetudinem hanc à certis cibis, certis temporibus abstinendi, non modò non reprehenderunt, verùmetiam ad mordicus eam obseruandam, populum tam diligenter sunt cohortati? Quid hoc esset aliud, quàm vniuersam Ecclesiam catholicam Sataniśmi condemnare? cuius rectius arguuntur Sataniani nostri temporis, quàm seculorum omnium à Christo passo ad hæc vsque nostra tempora Christiani. Qui non ignorabant omnia esse munda mundis, ac multo melius intelligebant, quos notaret Paulus, cùm doctrinas dæmoniorum appellauit, prohibentes abstinere cibis, quos Deus creauit, &c. quàm qui nostro seculo sibi cornicum oculos confixisse videntur. Sed nec illud eos interea fugiebat, quòd bonum esset etiam à licitis abstinere, & cùm castigatius viuendum est, ita discernere cibos, vt vsus eorum semoueatur, non natura damnetur. Etiam ante Chrysostomum & Theophilum in Ancyrano concilio legimus constitutum, vt presbyteri & diaconi, quĩ

Cap. 13.

à carnibus abstinent, hoc est, ipsi sibi à carnibus abstinentiam induxerunt, non eas tanquam immundas contemnerent, verùm contingerent, & ita demùm si vellent, abstinerent: quòd si in tantum eas abominarentur, vt si quando cum oleribus carnes essent coctæ, ab ipsis etiam oleribus abstinerent, ordine suo mouerentur. In Gangrensi quoque

Cap. 2. Cap. 19.

concilio, si qui carnem edentem condemnassent, anathema sunt pronunciati: in quo tamen ipso cautum est, Si quis eorum, qui continentiæ studeant, absque necessitate corporea, ieiunia communia totius Ecclesiæ putauerit contemnenda, perfectam in sua scientia

vin-

vindicans rationem, anathema sit. Quod vtrunque contra eos, qui sequebantur Eustachium hæreticum, sancitum videtur. Nam is & ieiunia quæ prædicantur in Ecclesia contemnenda censuit, & nonnullos cibos carnium, tanquam illicitos reputauit. Sic igitur ieiuniorum est obseruantia comprobata, vt extra ieiunij tempus carnium esus illicitus non esse putaretur. In Bracarensi primo concilio decretum est postea: Si quis immundos putaret cibos carnium, quas Deus in vsum hominum dedit, & non propter afflictionem sui corporis, sed quasi immunditiam putans ita abstineat ab eis, vt nec olera cocta cum carnibus pręgustet, sicut Manichæus & Priscillianus docuerunt, anathema sit. *Cap. 14. 32.*

Ac ne quis putet priscis tantum illis temporibus ita creditum & obseruatum esse, etiam Bernardi seculo, qui vixit ante quadringentos vigintiquatuor annos, quo tempore Euangelici volunt extinctam fuisse lucem Euangelij, Fuerunt hæretici, qui doctrinas dęmoniorum docerent, prohibentes nubere & abstinere à cibis, &c. quos ille grauiter insectatur, dicens: Abstinent, inquit, hi (vt prædixit ille) à cibis, quos creauit Deus ad percipiendum cum gratiarum actione. Hinc quoq; hæreticos se probantes: non sanè quia abstinent, sed quia hæreticè abstinent: Nam & ego interdum abstineo, sed abstinentia mea satisfactio est pro peccatis, non superstitio pro impietate. Num redarguimus Paulum, quòd castigat corpus suum & in seruitutem redigit? Abstineo à vino, quia in vino luxuria est: aut si infirmus sum, modico vtor: iuxta consilium Pauli. Abstineo à carnibus, ne dum nimis nutriunt carnem, simul & carnis nutriant vitia. Hæreticus aliter: Nempe horret lac, & quicquid ex eo conficitur: postremò omne quod ex coitu procreatur. Rectè & Christianè, si non idcirco quia ex coitu, sed ne ad coitum prouocent. Cæterum quid sibi vult, quòd ita generaliter omne quod ex coitu generatur, vitatur? Suspitionem generat mihi abstinentia ista ciborum tam signanter expressa. Veruntamen si de regula medicorum hęc profers nobis, non reprehendimus curam carnis, quam nemo vnquam odio habuit, si tamen non nimia fuerit. Si de disciplina abstinentium, id est, spiritualium medicorum schola, etiam virtutem approbamus, qua carnem domas, frenas libidinem. At si de insania Manichæi præscribis beneficentiæ Dei, vt quod illi creauit & donauit ad percipiendum cum gratiarum actione, tu non modò ingratus, sed & censor temerarius immundũ decernas, & tanquã à malo abstineas: non planè abstinentiam collaudabo, sed execrabor malitiam, & blasphemiam: te magis immundum dixerim, qui immundum quid putas. Omnia munda mundis, ait ille rerum optimus æstimator: quia nihil immundum nisi ei qui immundum quid putat: Immundis autem & infidelibus nihil est mundum, sed polluta est eorum & mens & conscientia. Væ qui respuitis cibos, quos Deus creauit, iudicantes immundos, & indignos, quos traijciatis in corpora vestra. Et qui plus minus octoginta annis Bernardum præcesserit Anselmus Cantuariensis Archiepiscopus, Agimnenses hæreticos suo tempore fecisse scribit, vt prohiberent nubere, & à cibis abstinere iuberent. Quorsum autem attinet eos recensere, qui postea sequuti sunt, Petrum Lombardum, Thomam Aquinatem, Nicolaum Lyrensem, Hugonem Cardinalem, & multos alios, qui sunt in Paulum commentati? quos omnes eundem sensum retinuisse constat: Vt miranda sit eorum impudentia, qui fingunt Ecclesiæ fuisse præceptum, vt à certis cibis tanquam immundis homines abstinerent, quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus. Sed in re clariore, quàm vt vllius confutationis indigeat, nihil est quòd simus longiores. *Bern. hom. 66. in Cant.* *Hæreticorũ abstinentia qualis* *1. Cor. 9.* *Ephes. 5.* *1. Tim. 5.*

Producunt & illud veteres ac noui Aëriani, quòd à Paulo scriptum est: Iusto lex non est posita. Quin hoc digito Dei scriptum sit, quis est qui negare audeat? verùm interea quis est ille, qui se iustum audeat profiteri? Nos certè qui à magistro nostro docti sumus orare: Dimitte nobis debita nostra: non inuiti verba sancti Ioannis vsurpamus: Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, nos ipsi seducimus, & veritas non est in nobis. Dixit Christus: Non se venisse iustos sãlnos facere, sed peccatores. Glorientur hi de sua iustitia, quorum causa Christus non venit: nos peccatores & iniustos nos esse libenter agnoscimus: atque ideò legem nobis esse propositã facilè ferimus, qua & à peccatis prohiberi, & in officio contineri queamus. Sed est quædam tamen iustitia Christiana, cui lex posita non est: neq; desunt viri iusti & boni participes Christi facti, qui cum ipsi sibi sint lex, ea quæ legis Christi sunt, sponte faciunt, & à lege coërceri opus non habent. Scripsit ad Timotheum Paulus: Iusto lex non est posita. Da mihi Timotheos omnes? Tantùm abest, vt eis abstinentiæ legem aliquam Ecclesia ferendam esse putet, vt hortetur etiam cum Paulo: Nolite bibere aquam, sed vtimini vino modico. Sed quid si quàm rarissimi tunc Timothei, magna autem ex parte sunt omnes Epicuri? quorum Deus venter est: qui vitam hanc sibi vitalem esse non putant, nisi quotidie vino se ingurgitent, nisi quotidie ventrem suum carnibus farciant: Qui sicut à Propheta scriptum est, manè consur- *1. Tim. 1.* *Iusto lex non est posita.* *Matt. 6.* *1. Ioan. 1.* *Matt. 9.* *Rom. 2.* *1. Tim. 5.* *Philip. 3.* *Esai. 5.*

surgunt ad ebrietatem sectandam, & potandam vsque ad vesperam, vt vino æstuent. Cithara, & lyra, & tympanum, & tibia, & vinum in conuiuijs eorum. Quid hoc ingenio præditis facere debuit mater Ecclesia? Nunquid sineret eos suo arbitratu ferri, & sua libidine frui permitteret? Non potuerunt hoc ferre piæ matris nostræ viscera, nullius rei prę terquam salutis nostræ auaræ: Quin illa, quos ita videbat epulis, vino, luxuriæ, se dedidisse, quibuscunque potuit rationibus ad officium reducendos, & legibus ad abstinentiam & sobrietatem adigendos esse putauit: quo Dei nomen omnipotentis, & vera nostrę fidei ratio, quæ in spiritus libertate, non quæ in carnis licentia posita est, etiam ab inuitis quoquo modo coleretur. Quare si quis Apostolorum temporibus nullam de ieiunijs deque ciborum habendo delectu legem latam fuisse dixerit, cum eo nos non magnopere contendemus. Quid enim ibi lege fuit opus, vbi charitas plus vltrò præstabat, quàm vlla potuisset lex imperare? Non à carnibus modò, verùmetiam ab omni animantium esu sibi tum homines temperabant. Testatur Philo, qui fuit Apostolorum æqualis, tantam fuisse temporibus illis abstinentiam, vt nullus esset prandiorum vsus, neque, priusquam sol occidisset, cibum quisquam caperet: tertio nonnulli, quidam quarto, alij quinto, sexto demùm die corpus alij cibo reficiebant: Erat autem illis potus aqua sola, obsonium panis cum sale & hysopo. Quamuis autem de Essæis Philo hæc scripsisse non nullis videatur, quasi gentem suam laudare voluerit, Eusebius tamen Cæsarium, & eum secuti Hieronymus, Epiphanius, Cassianus, Beda, Suidas, de Christianis illius temporis, nominatim verò de Marci Euangelistæ discipulis, hoc Philionem tradidisse non dubitanter affirmant. Vbi igitur suum quisque corpus cum Paulo castigabat, & in seruitutem redigebat, vbi tota die mortificabantur, & facti sunt tanquàm oues occisionis, vbi tantùm carni detrahebant, vt in carne degentes, extra carnem constituti, & nihil aliud quàm spiritus esse facti viderentur, quid ibi lege, quid fuit opus constitutione, quæ vel ieiunij certum tempus, vel ciborum discrimen aliquod prę scriberet? Frenis illi magis, quàm calcaribus indigebant, atque vt remitterent aliquid de rigore suo, vtque corpori suo nonnihil indulgerent, admoneri necesse habebãt, sicut à Paulo Timotheum admonitum esse iam commemorauimus. Quod ab Attalo quoque martyre factum refert Eusebius, qui cùm vidisset Alcibiadem quendã eadem ex causa, qua, se nimirùm quòd Christum confiteretur in vincula coniectum, eodem vti squalido viuendi genere, quo, cùm liber adhuc à vinculis fuisset, vsus antea fuerat, nihil vt præter panem ederet, nihil præter aquam biberet, quoniam reuelatum illi fuerat, nõ rectè agere Alcibiadem, qui creaturis Dei non vteretur, & alijs prętereà offendiculi occasionem relinqueret, persuasit Alcibiadi, vt intrepidè cuncta vsurparet, sibique cum dicto audientem habuit. Hanc historiam recitat quidam ex hostibus veræ doctrinæ, ad ciborum delectum abrogandum. Mirum autem, qua fronte scribat mihi, cùm dehortatur Attalus Alcibiadem, ab hoc nimio plus austero viuendi genere, rationem hanc additam esse, quòd rudiores existimarent hæc discrimina ciborum esse præstantiorem cultum Dei, quem errorem taxari prosit non confirmari, cùm nihil horum apud Eusebium legatur, qui non aliud meminit, quàm quòd offendiculi relinqueret occasionem. Visus est enim cęteris ansam dare suspicandi, quòd propter eam causam abstineret, quasi reliquos cibos immundos esse iudicaret, qui prę ter panem & aquam nullo vel cibi vel potus genere vteretur. Sed eiusmodi affingere, hostibus euangelicæ veritatis nouum non est. Neq; verò solus tum Alcibiades, verùm omnes ferè, qui Christiani censebantur vt plurimum à carnibus abstinebant: quòd illa verba Biblidis Gallicanæ martyris indicant, quæ cum in eodem Eusebij libro scripta sunt, silentio tamen à veritatis hostibus prętereuntur. Conabantur eam impij tormentis adigere, vt confiteretur, cuius tum criminis Christiani falsò instimulabantur, infantes ab illis edi: illa verò quamuis tormentis victa, Christum anteà negauisset, in temperario tamen illo supplicio de pœna cogitans æterna, contra spem tortoribus contradicens: Quomodo, inquit, infantes ederent illi, qui ne irrationabilium quidem animalium carnibus vtuntur. Quamobrem non magis Alcibiades carnibus tum abstinebat, quàm vel Attalus ipse, vel qui vixerunt seculo illo Christiani magna ex parte omnes. Verùm cùm Alcibiadis vita durior fuisset, qui solo pane & aqua contentus viuebat, non hoc Alcibiadi præcepit Attalus, vt carnibus veseeretur, verùm vt ne nimia hac abstinentia sibi vitæ periculum accerseret, neue quibus vti socios cibis videret eos auersaretur. Verùm vt vnde deflexit, redeat oratio. Da mihi Timotheos, da Alcibiadas, da quales Apostolorum temporibus, quales Antiochiæ fuerunt, qui ne tormentis quidem adigi poterant, vt contrà quam esset moribus obseruatum, cibum aliquem aut potum sumerent: da quales Constantinopoli fuisse commemorauimus, qui mortem subire potius erant parati, quàm vt in quadragesima carnium aliquid imperatore cogente gustarent: quandoquidem & ipsi sibi

Ieiuniorum instituendorum causa.

Philo de vita contempla. siue de supplicibus Christianorum primorum abstinuentia.

Euseb. li. 2. ca. 17 Eccle. hist. Hiero. de viris illustribus. Epiph. cont. Nazareos hæres. 29 Cass. li. 2 ca. 5. de cœnobiorum institutis. Rom. 8.

Euseb. li. 5. Eccle. hist. cap. 3.

Pseudeuangelico vsi sycophantia.

Cap. 2.

Christiana indulgentia.

sibi fuerunt lex, & legis vim apud eos obtinuit consuetudo: non modò non esse ducemus necessarium, legem eis aliquam poni, verumetiam si feruore nimio progressi longius fuerint, magis etiã abstinendo quàm eorũ valetudo ferre posse videbitur, vltrò monebimus, vt aliquid corpori tribuant: reprimendam, non autem prorsus opprimendam carnem esse meminerint. Sic Ioannem quoq; Gersonem ad quendã inclusum in monte Valeriani scripsisse legimus: Non multum refert si quodcunque appositum fuerit tibi comederis, seruata institutione ecclesiæ, & temperantiæ modestia moderata, qualiter expressa est. Qui verò continentiam iure iurando professi, continere se posse negant, qui perpetua viuere volunt Bacchanalia, quales nostro seculo, proh dolor, nimis multos reperire licet, eos durioribus etiam constringi legum vinculis oporteret, vt pro perpetuis Bacchanalibus perpetuas agerent quadragesimas, sic enim (quoniam sine Cere & Baccho friget Venus) à licitis abstinentes, facilius illicitis resisterent, nec impossibilitatem continendi causarentur. Quamobrem fieri potest, vt initio consuetudo tantum fuerit, ieiuniorum temporibus à carnibus abstinendi; quæ cum nihil ea de re in generali concilio constitutum esset, non eadem ab omnibus obseruabatur: Sed posteaquàm in deterius prolapsi sunt mores hominum, factum est, iuxta vetus verbum, vt bonæ leges ex malis moribus procrearentur. Sic cùm in Armenia sabbatis tantùm & dominicis diebus in quadragesima vescerentur ouis & butyro, sexta synodus Constantinopolitana sub imperatore Iustiniano celebrata lege sanxit: Si quis oua aut butyrum edisset in quadragesima, vt clericus deponeretur, laicus ex communicaretur. Sic cùm horrẽda quorundã ingluuies in quadragesima ne à carnibus quidẽ abstineret, non multò pòst sextã illam synodum in prouinciali concilio Toletano octauo hęc est edita constitutio: Quisquis sine ineuitabili necessitate atq; fragilitate & euidẽti languore, seu etiam impossibilitate ętatis, diebus quadragesimę esum carnium præsumpserit attentare, nõ solùm reus erit resurrectionis Dominicæ, verùmetiam alienus ab eiusdem diei sancta communione: & hoc ille cumuletur ad pœnam, vt ipsius anni tempore ab omni esu carnium abstineat gulam, quia sacris diebus abstinentię, oblitus est disciplinæ. Illi verò quos aut ætas incuruat, aut languor extenuat, aut necessitas arctat, non ante prohibita violare præsumant, quàm à sacerdote permissum percipiant.

Ieiuniorum variæ consuetudines & leges.

Cap. 9.

Non est ergò lex iusto posita: Nam si omnes iusti essemus, nihil præscripto legis opus haberemus, cùm sibi quisque lex esset. Itaque quod scripsit Paulus: Iusto lex non est posita: idem cum eo vult esse Clemens Alexandrinus, quod à Socrate dictum fuit aliquando: Legem non esse factam propter bonos. Proinde & alio loco Paulus, cùm spiritus fructus enumerasset, charitatem, gaudium, pacem, patientiam, benignitatem, bonitatem, longanimitatem, mansuetudinem, fidem, molestiam, continentiam, castitatem: Aduersus huiusmodi, inquit, non est lex. Non quòd etiam qui sunt ijs virtutibus prædíti, legi subiecti non sint (nam si sanctus sanctorũ dominus noster Iesus Christus fieri sub lege dignatus est, quis erit tam sanctus, qui subiectus esse legi recuset?) sed quod qui iusti sunt, non terrore legis adacti, quod lege præscriptum est faciunt, sed ipsius potius recti, quod lege præscriptum est amore: sicut etiam à poëta quodam scriptum est: Oderunt peccare mali formidine pœnæ: Oderunt peccare boni virtutis amore. Sic philosophum quendam, cùm ex eo percontaretur Dionysius tyrannus, quid præ cæteris mortalibus eximium haberent Philosophi? respondisse ferunt: vt etiam si omnes leges aboleantur, tamen æqualiter victuri sint. Vulgus enim à peccando legum præscriptis arcetur, Philosophus rationem habet pro legibus: non ideò quod rectum est faciens, quia lex iussit, nec ideò temperans à scelere, quia lex vetuit, sed quia nouit illud per se rectum, hoc esse per se turpè. Atqui multo rectius hoc de Christiana philosophia dici potest: quàm qui sunt amplexi, non ideò Deum vnum colunt, non ideò sibi cauent, ne nomen eius in vanum assumant, non ideò sabbata sanctificant, non ideò parentibus honorem habent, non ideò à cæde, ab adulterio, à furto, à falso testimonio, ab vxoris aut rei alienæ concupiscentia abstinent, quia lex hoc præcepit, quia graues pœnas Deus comminatur, si secus aliquis faciat: verùm facit hoc in illis amor, quo feruntur erga Deum & erga proximum, vt etiam si nulla de rebus ijs lex interceptisset, nihil tamen vnquàm commissuri sint, quo vel Deus, vel proximus offendi queat. Cùm de Gygis annulo mentionem fecisset Ambrosius: Da, inquit, hunc annulum sapienti, vt beneficio eius possit latere cùm deliquerit, non minus fugiet peccatorum contagium, quàm si non possit latere. Non enim latebra sapienti spes impunitatis, sed innocentia est. Denique, lex non iusto est posita, sed iniusto. Quia iustus legem habet mentis suæ, & æquitatis ac iustitiæ suæ normam. Ideoque non terrore pœnæ reuocatur à culpa, sed honesta-

Clem. lib. 4. Strom.

Galat. 5.

Galat. 4.

Philosophiæ vtilitas.

Christiana philosophia.

Lib. 3. cap. 5. de officiis.

Sancti subiecti legibus.

neſtatis regula. Quamobrem etſi conſilium legis fortaſſe non fuit ſanctos comprehendere, qui nullius præceptionis aut admonitionis indigent, comprehenduntur ea tamen. Cùm enim lex in vniuerſum ponatur, nec fieri commodè poſsit iſta diſtinctio, æquius eſt paucos ſanctos legi ſubijci, quàm vniuerſos abſque lege viuere. Tenentur itaque legibus non diuinis magis quàm humanis etiam ſancti quamlibet illis præceptio legis eſſe ſuperuacanea videatur: neque debet quiſquam quantumuis iuſtificatus à mandatorum obſeruatione ſe liberum eſſe putare. Probis enim & rectis non minus eſt neceſſaria virtutis exercitatio, quàm lubricis & inconſtantibus vitij interdictio. Tum autem præclarum eſt, ſi qui iuſtitia cæteros antecellunt, exemplo ſuo parendo, legibus eos in officio contineant: Neque dubium eſt: quin qui ſpiritu Dei aguntur, quoniam non elatione animi & arrogantia, ſed humilitate, ſunt ſobrietateque ſapientes, magna animorum ſuorum alacritate ſubiuncturi ſe ſub legis imperium, atque omnia prius & facere & pati parati ſint futuri, quàm vt cuiquàm eſſe velint offendiculo. Neque ea res quicquam euangelicæ libertati obſtabit: quandoquidem præclarè dictum eſt ab Auguſtino, quod præceptum liber facit, qui libens facit. Sanctus ille rex & propheta, qui dixerat paulò antè: Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilataſti cor meum: ſtatim ſubiunxit: Legem pone mihi domine viam iuſtificationum tuarum. Adeò non dedignabatur ille, qui iam viam mandatorum domini cucurrerat, cui præclarum illud elogiũ à domino tributũ legimus: Inueni Dauid filium Ieſſe virum ſecundũ cor meum: adeò non dedignabatur legi ſubijci, vt vltrò etiam ſibi legem poni peteret, quàm ſciret intelligendo, faceret diligendo: in latitudine amoris non in anguſtijs timoris. Qua de re ſic ex Abbatis Theonę ſententia ſcripſit aliquando Caſsianus: Iuſti quibus lex non eſt poſita, ſic probantur nõ eſſe ſub lege, vt iuſtitias legis non ſolùm implere, verùmetiam ſuperare contendant: ſitque deuotio eorum legali maior imperio: quæ obſeruantiam cumulans præceptorũ, voluntaria addat ad debita. Sic Leo quoq; magnus: Iuſto dicitur lex non eſſe poſita, quia normam præceptionis implet iudicio voluntatis, cùm verus recti amor in ſemetipſo habeat & apoſtolicas auctoritates & canonicas ſanctiones. Et ante eum Auguſtinus: Iniuſtus legitimè lege vtitur vt iuſtus fiat: quod cùm factus fuerit, ea iam nõ vtatur, tanquam vehiculo cùm peruenerit, vel potius tanquam pędagogo, cùm eruditus fuerit. Quomodo enim iuſto lex non eſt poſita, ſi & iuſto eſt neceſſaria, non qua iuſtus ad iuſtificantem gratiam perducatur, ſed qua legitimè iam iuſtus vtatur? Idem alio loco: Iuſto lex poſita non eſt, id eſt impoſita vt ſupra illum ſit. In illa eſt enim potius quàm ſub illa, quia non ſua vita viuit, cui coërcendę lex, imponitur, vt enim ſic dicam ſupra ipſam quodammodo legem viuit, qui cum dilectione iuſtitię, iuſtè viuit, non proprio ac tranſitorio, ſed communi ac ſtabili gaudens bono.

Aug. de gratia Chriſti cont. Pe. lib. 1. cap. 13. Pſal. 118.

Actor. 13.

Caſ. coll. 21. ca. 3. & 29.

Leo epiſco. 90.

De ſpiritu & litera cap. 10.

Idem in cap. 2. ad Galat.

Bern. epiſt. 11.

Sed libet Bernardi quoque verba adſcribere: Nec filij, inquit, ſunt ſine lege: niſi fortè aliquis aliter ſentiat, propter hoc quòd ſcriptum eſt: Iuſto non eſt lex poſita. Sed ſciendũ eſt quòd alia lex eſt promulgata à ſpiritu ſeruitutis in timore, alia à ſpiritu libertatis data in ſuauitate: nec ſub illa coguntur eſſe filij, nec ſine iſta patiuntur. Vis audire quia iuſtis non eſt lex poſita? Non accepiſtis, inquit, ſpiritum ſeruitutis iterùm in timore: Vis audire quod tamen ſine lege charitatis non ſint? Sed accepiſtis, ait, ſpiritum adoptionis filiorum. Denique audi iuſtum vtrunque de ſe fatentem, & quòd non ſit ſub lege, nec tamen ſit ſine lege: Factus ſum, inquit, his qui ſub lege erant, quaſi ſub lege eſſem, cùm ipſe non eſſem ſub lege. His qui ſine lege erant, tanquam ſine lege eſſem: cum ſine lege Dei non eſſem, ſed in lege eſſem Chriſti. Vnde aptè non dicitur, iuſti non habent legem, aut iuſti ſunt ſine lege, ſed iuſtis non eſt lex poſita: hoc eſt, non tanquam inuitis impoſita, ſed voluntarijs eò liberaliter data, quò ſuauiter inſpirata. Vnde & pulchrè dominus: Tollite, ait, iugum meum ſuper vos, Ac ſi diceret: non impono inuitis, ſed vos tollite ſi vultis: alioqui non requiem, ſed laborem inuenietis animabus veſtris. Bona itaque lex charitas & ſuauis, quæ non ſolùm leuiter ſuauiterque portatur, ſed etiam ſeruorum ac mercenariorum leges portabiles ac leues reddit: quas vtique non deſtruit, ſed facit vt impleantur, dicente domino: Non veni legem ſoluere, ſed implere. Illam temperat, iſtam ordinat, vtramque leuigat. Nunquam erit charitas ſine timore, ſed caſto, nunquam ſine cupiditate, ſed ordinata. Implet ergò charitas legem ſerui, cùm infundit deuotionem, implet & mercenarij, cùm ordinat cupiditatem: Porrò timori permixta deuotio ipſum non annullat ſed caſtificat, pœna tantũ tollitur, ſine qua eſſe non potuit, dum fuit ſeruilis, & timor manet in ſeculum ſeculi caſtus & filialis. Nam quod legitur, Perfecta charitas foras mittit timorem, pœna intelligenda eſt, quæ ſeruili, vt diximus, nunquã deeſt timori, illo ſcilicet loquutionis genere quo ſæpè cauſa ponitur pro effectu. Hactenus Bernardus: Ex cuius verbis colligere licet, iuſtos quoque legibus etiam humanis eſſe ſub-

Rom. 8.

1. Cor. 9.

Matt. 11.

Charitas implet legem. Matt. 5.

Pſal. 18. 1 Ioan. 4. Timor qui pellitur à charitate.

subiectos: ac meritò in concilio Viennensi cõdemnatos fuisse Begardos & Beginas, qui eos qui sunt in gradu perfectionis & spiritu libertatis, non esse dicebant humanæ subiectos obedientiæ, nec ad aliqua præcepta Ecclesiæ obligari: quòd vbi spiritus domini ibi sit libertas. Ac rectè quidem Paulus, sed nõ de libertate carnis, verùm de ea libertate intelligebat, quæ legem exequitur, non timore, sed amore. Obedientia enim mollit imperium, nec dura ibi necessitate seruitur, vbi diligitur quod iubetur, sicut à Leone dictum legimus. Qui etiam alio loco de obseruantia ieiunij quadragesimalis neminem vult excipi. Quia nemo, inquit, tam sanctus est, vt non sanctior, nemo tam deuotus, vt nõ debeat esse deuotior. Ante quem etiam Lactantius: Nemo, inquit, tam iustus esse potest, vt nunquam sit ei pœnitentia necessaria.

2. Cor. 3.

Leo ser. 4. de ieiunio septimi mensis serm. 11. de quadra.

Nihil igitur allatum adhuc ab istis videmus, quamobrem tot seculis inueterarum in Ecclesia morem hunc à certis cibis, certis temporibus abstinendi, rectum sit abrogati. Ac intelligunt hoc ipsi quoque, quòd ficulnea sunt planè præsidia quibus nituntur, sciunt ne quicquam hæc à se produci, sciunt consuetudinem hanc maiorum sanctam & salutarem esse, recteque cum fide & humilitate custodiri, quamobrem tolerari posse, quinetiam vtilia esse fatentur exercitia: verùm superstitionem ferendam non esse, qua persuasum sit hominibus, quòd ritus hi cultus quidam Dei sunt: id est, opera quibus Deus iudicet se honore affici. Quid autem? nunquid & hoc à Fausto Manichæo non fuit olim obiectum Catholicis? nunquid non hæc illius verba fuerunt à nobis paulò antè producta? Non solùm abstinetis, inquit Faustus Manichæus, sed etiam gloriam captatis exinde, & eò acceptiores vos creditis Christo, quò eritis abstinentiores à cibis. Ac in proximo superiore libro hæc illius verba recitat Augustinus: Fert, inquit, in oculis eos, qui ab animalibus abstinent omnis ecclesia: & summa veneratione susciplens, solùm non deos existimat. Quid igitur adfertur à nostri temporis hæreticis ad ciborum delectum abrogandum, quod non ab Aërio prius, à Iouiniano, à Fausto Manichæo fuerit ad eundem prorsus modum productum? Qui non in hoc solùm, sed in alijs etiam suis dogmatibus nihil de suo deprompserunt, sed præteritorum temporum erroribus aceruatis, vniuersos repente in ecclesia Dei renouauerunt: & benè sopitos ignes suscitantes, quę totius orbis Christiani consensu quodã admirabili pridem hæreseos conuicta sunt & damnata, ea pro veris vulgò persuadere conantur. Et hoc est præclarum (sic enim vocant) euangelium, quod cùm sub scamno tot sæculis delituerit, nunc tandem è tenebris erutum per se, & in lucem productum esse gloriantur. Quid igitur? Hostes Euangelij vocabimus Hieronymum, Augustinum, Ambrosium, Chrysostomum, Basilium, Theophilum, Alexandrinum, Epiphanium, & alios omnes, quos tanquam clarissima totius Ecclesiæ lumina orbis vniuersus Christianus summa semper admiratione laudeque prosequutus est? Contrà verò prædicatores Euangelij dicemus Aërium, Iouinianum, Faustum, Manichæum, Vigilantium, Eunomium, & alia id genus hæreticorum portenta: quorum doctrinam iam inde à mille ducentis annis pugnare prorsus cum Euangelio indicatum est? Nunc autem eandem illam à tot seculis damnatam, ipsissimum Euangelium, ipsissimum esse Dei verbum vulgò persuadetur. Et tamen illi ipsi, qui veterum hæreticorum dogmata nunc renouare conantur, quoties contra catholicos certandum, veterumque testimonijs vtendum eis est, non Aërij, non Iouiniani, non Vigilantij, quorum dogmata tuentur, sed Augustini, sed Ambrosij, sed Chrysostomi, sed aliorum orthodoxorum patrum, quorum Euangelium oppugnant, auctoritate nituntur: & obtorto, quod aiunt, collo eorum sæpè verba ad suam sententiam confirmandam pertrahere conantur. Sic suo ipsi iudicio, quos auctores sequuntur, eos habent pro hæreticis: cùm quorum verò doctrina pugnant, eos quamuis inuiti, citandis eorum testimonijs, catholicos esse confitentur, vtcunq; minimè ferendo supercilio, non de illorum scriptis modò, verùmetiam de conciliorum decretis sibi censuram arrogare non verentur. Sed si possent de suo supercilio nonnihil demere, suumque iudicium ecclesiæ iudicio submittere, hæretici esse non possent. Verùm vnde digressa est, eò redeat oratio. Doctrinam dęmoniorum esse iudicant hostes euangelij, si quis hoc decus tribuat vel ieiunijs, vel ritibus alijs, quòd sint cultus Dei: id est, opera quæ Deus approbet, ita vt se per ea iudicet honore affici.

Lact. in li. diuinarum institu.

Ieiunium an sit cultus Dei. Aug. lib. 3 cont. Faustum ca. 2.

Cap. 3.

Hæretici contra catholicos patrum testimonijs vtuntur.

Ieiunium cultus Dei, & eius efficacia.

Nunc nos, quæ fuerit veterum orthodoxorum de ieiunio doctrina, videamus. Dixit Ambrosius, quòd ieiunium est culpæ mors, excidium delictorum, remedium salutis, radix gratiæ, norma virtutum, animæ purificatio, sacrificium reconciliationis, & quòd hoc ad Deum gradu citius peruenitur: Quid est autem aliud culpæ mors, excidium delictorum, animæ purificatio, quàm remissio peccatorum? quid aliud sacrificium recon-

De ieiunio veterum orthodoxorum sententia. Am. de ecclesia & ieiunio ca. 3. §. & 9.

ciliationis, quàm cultus, quo non tantũ honore Deus afficitur, verumetiã offensus placatur? Scribit idem ad Vercellensem ecclesiam: Qui sunt qui meritum excludant ieiunij?

Idem epi. 82. Nonne gentilium vox est, ita dicentium: Manducemus & bibamus, cras enim moriemur?

Esaie. 22. Quo loco, suo quoque tempore fuisse demonstrat, qui baptizatis nihil obesse dicerent comessationes, nihil voluptatum affluentiam, insipientes eos esse qui his careant: virgines oportere nubere, filios facere: similiter & viduas iterare, quod semel malè virili admixtione expertę sunt, etiam si se continere possent: errare eas quę nolunt iterare copulam. Atqui hoc est Euangelium, quod hęretici nostri quoq; temporis, è tenebris erutum per se, & in lucem esse reuocatum gloriantur. Quid autem ad hęc Ambrosius? Placet, inquit, vt hominẽ exuentes induamus pecudẽ? & expoliantes Christum, superuestiamur amictum diaboli? Quod isti vocant libertatem euangelicã profiteri, hoc Ambrosius vocat exuere hominẽ, & induere pecudẽ: expoliare Christum, & vestiti amictum diaboli. Ac nonnullis interiectis: O stultum, inquit, Eliseum, qui syluestribus ramis & amaris pascebat prophetas, immemorẽ scripturarum Esdram, qui memoria scripturas reddidit insipientem Paulum, qui gloriatur ieiunijs: si nihil prosunt ieiunia. Idem alio loco: Vt quid

4. Reg. 4.

Am. in cap. 15. epi. 1. ad Corint. enim ieiunia, vigilię, exitus, munda vita, iustitia, misericordia, mors, si pro his nulla merces erit in futuro? Nunquid autem ab Ambrosio discrepat Augustinus? cuius hæc verba

Num. 8. 2. Cor. 11. sunt: Nemo pro laude humana, sed pro peccatorũ indulgẽtia ieiunet. Et alio loco: Quanto plures dies sunt ieiunij, tantò maior est causa remedij: quãtò prolixior abstinẽtia, tantò redemptio copiosior est salutis. Qui etiã alibi ieiunium & orationẽ, cũ plena fide exercetur, pietatem vocat. Quid est autem aliud pietas nisi cultus Dei? Hieronymus verò, cùm dixisset alicubi fundamentũ omnium virtutum esse ieiunium: explicans illum Danielis locum, vbi rex misso Daniele in lacum, dormiuit incœnatus, & somnus recesserit ab eo. Si, inquit, rex nescius Deum, hoc facit pro altero, quem vult de discrimine liberari, quanto magis nos pro peccatis proprijs, inedia & vigilijs debemus Deum ad clementiam flectere. Et contra Iouinianum scribens, cùm inter alios multos, qui Deum

Aug. serm. 60. Ser. 96. Serm. 230. Pietas quid. Hier. ad demetriadem. Daniel. 6.

Ionæ. 3. offensum ieiunio sibi conciliassent, ciuitatem quoque Niniue recenseret, quæ imminentem iram domini miseratione ieiuniorum detorserat: hæc verba subiecit: Quam & Sodoma placasset & Gomorra, si voluissent agere pœnitentiam, & lachrymas pœnitentiæ patrocinante conciliare ieiunio. Et qui præcesserit hos omnes Cyprianus: Quotquot,

Cyp. ser. de ieiunio & tentat. inquit, viros virtutum vidimus, sine ieiunio non legimus ascendisse, nec aliquid magni moliti sunt, nisi prius abstinentia præcessissent. Quoties aliquid obtinere à Deo conati sunt ieiunio incubuêre & lachrymis: nec defuit prouentus. Et quem ille suum appellat magistrum Tertullianus: Omnium, inquit, erga victus macerationẽ hæc est ratio,

In li. de ieiunio contra Psychios qua rursus interdicto cibo, & obseruato præcepto, primordiale iam delictum expiaretur: vt homo per eandem materiam causæ, Deo satisfaciat, per quam offenderat. Et iterum: Non modo naturę mutationem aut periculorum auersionem aut delictorũ oblitẽrationem, verùmetiam sacramentorum agnitionem, ieiunia de Deo merũtur. Et rursus: Sicut primũ vsu cibi, homo amisit salutem: ita iam per eandem materiam, id est, abstinentiam cibi, Deo satisfaciat: atque salutem æmulo modo reaccendat inedia. Paulò verò

Leo ser. 4. de ieiunio decimo mensis. pòst: Delicta dicit expiari abstinentia. Leo quoq; magnus: Magna, inquit, diuinæ institutionis salubritate prouisum est, vt ad reparandã mentium puritatem, quadraginta nobis dierũ exercitatio mederetur: in quibus aliorũ temporũ culpas, & pia opera redimerent, & ieiunia casta decoquerent. Et alio loco: Curandis læsionibus triũ maximè remediorũ est adhibenda medicina: in orationis instantia, in castigatione ieiunij, in eleëmosynæ largitate. Quæ cùm pariter exercentur, Deus propitiatur, culpa deletur, tentator eliditur. Porrò Bernardus, quem isti quoties agit de remissione peccatorum, deq; iustificatione, suarũ esse partiũ gloriantur. Quid est, inquit, condonari commissa, nisi ieiunio

Bern. de oratione & ieiunio. serm. 4. Ieiunij effecta & laudes. breui ieiunia redimi sempiterna? Gehennam enim meruimus, vbi nullus vnquàm cibus est, consolatio nulla, terminus nullus, vbi guttam aquæ diues postulat, & accipere non

Luc. 16. meretur. Bonum ergò & salutare ieiunium, quo redimuntur æterna supplicia, dum remittuntur hoc modo peccata. Non solùm autem abolitio est peccatorum, sed extirpatio vitiorum: non solùm obtinet veniam, sed & promeretur gratiam: non solùm delet peccata præterita, quæ commisimus, sed & repellit futura, quæ committere poteramus. Iam verò illa duo orientis lumina Ioannes Chrysostomus & Basilius magnus, quibus

Chry. ho. 31. in Ioan. Basil. de pœnit. hom. 1. præconijs non affecerunt ieiunium & à cibis abstinentiam? Quorum ille cùm ieiunium vocat purificationem animæ, cùm scribit crapulam post terga ligare manus, vitiorum tyrannidi, velut cuidam prauæ dominæ, seruos nos captiuosque reddere: ieiunium verò, seruos existentes nos atque ligatos inueniens vincula remittere, & tyrannide liberare, pristinamque in libertatem reducere: Hic verò, cùm continentiam à cibis,

dicit

dicit esse peccati ablationem, abalienationem carnalium affectuum, mortificationem corporis & ipsorum quoque naturalium affectuum & desideriorum, initium spiritualis vitæ, conciliationem æternorum bonorum: nunquid non eadem, quæ sancti patres illi occidentis ecclesiæ dicunt? nunquid non istorum, qui Christianæ libertatis assertores videri volunt, insaniç palàm contradicunt? Sed quorsum attinet veterum sententias omnium proferre, quorum plerosque editis etiam ea de re sermonibus, maximis laudibus ieiunium in cœlum tulisse legimus: Cui etiam tantum tributum ab illis videmus, vt quoniam non ieiunauimus in paradiso, eiecti inde simus, ieiunandum esse dicerent, vt vnde sumus eiecti, reuerti liceret. Potuerunt ne maius aliquid ieiunio tribuere, quàm quòd per illud aditum ad cœlos patere docuerunt? Sic enim loquitur Chrysostomus: Cibus è paradiso te eiecit, ieiunium te reducit. Et ante eum Athanasius: Vt ob escam & inobedientiam proturbatus est Adam ex paradiso, ita rursum per ieiunium & obedientiam in paradisum qui volet redibit. Et successor eius Theophilus qui ieiunium, id est, conuersationem Angelicam per continentiam breui ac paruo labore magna sibi & æterna conciliauit prçmia & multo plus accipiunt quàm offerunt, & futuri temporis gloria prçsentes angustia mitigant.

Chry. ho. in Iob & Abraham.
Atha in capitulis temperantiæ.
De virginitate
Li. paschali 3.

Age igitur, perfrica frontem Philippe, & hostes Euangelij fuisse, doctrinas dæmoniorum docuisse dic, Ambrosium, Augustinum, Hieronymum, Cyprianum, Tertullianum, Leonem, Bernardum, Athanasium, Chrysostomum, Basilium, Theophilum, denique veteres omnes orthodoxos, qui docuerunt ieiunium esse culpæ mortem, excidium delictorum, purificationem animæ, redemptionem salutis, sacrificium reconciliationis, peccati abolitionem, æternorum bonorum conciliationem: ieiunandum esse pro peccatorum indulgentia, ieiunio Deum esse placandum, ieiunio redimi æterna supplicia: te verò cum idolo tuo Islebiem si quod adoras, relicto Christo & corpore eius ecclesia, nunc demum Euangelium, verumque Dei verbum, tot seculis reconditum, in lucem protulisse.

Verùm vt ne quis erret, quæ fuerit hac de re sanctorum Ecclesiæ doctorum sententia, quidque sibi voluerint, cùm tantum ieiunio tribuerent, tantisque præconijs illud efferrent, mentes hominum ad abstinentiam capessendam inflammantes, breuibus explicabimus. Neque enim existimandum est, quod isti videre se putant, non vidisse sanctos illos patres, qui vel ante mille annos, vel trecentis his annis vixêre, quibus isti extinctam Euangelij lucem fuisse volunt. Iam antè docere nos meminimus, quod qui propriè dicitur Dei cultus, non constat nisi mente & spiritu: nam qui spiritus est Deus, spiritu colit, spiritu vult adorari. Cçterũ verus hic & proprius Dei cultus, qui constat spiritualibus exercitijs, fide, spe & charitate, quanquam in ipsa mente reconditus est, & abstrusus, fieri tamen non potest, quin per signa quædam & indicia se foras proferat, & ad spectantium oculos traducat. Verum est quod superius ab Augustino dictum commemorauimus, quòd non colitur Deus nisi amando: sed hic amor ocioſus non est: & quamuis in voluntate consistat, externis tamen quibusdam se prodit iudicis: quæ quidem non perinde Deus attendit, atque illam ipsam, vnde prodeunt indicia, voluntatem. Quamobrem non quid adferatur à nobis ad colendum Deum, sed qua mente adferatur, attendit Deus. Affectus est qui pretium rebus imponit. Affectus tuus, dicit Ambrosius, nomen imponit operi tuo, quomodo à te proficiscitur, sic æstimatur. Et alio loco: Dominus non obsequiorum speciem, sed puritatem quærit affectus. Sic ab Idiota quoque viro cumprimis pio scriptum est: Quòd non ieiunium, oratio, eleëmosyna est via recta omnino, sed amor & dilectio est via rectissima absque deuio, via breuis absque tædio. Cui subscribens Bernardus: Non materia, inquit, nec exitus actuũ, sed intentionis propositum culpas discernit & merita. Ante quem etiam in eandem sententiam pleraque scribit Ionas Aurelianensis Episcopus, vbi tractat de cultu imaginum. Quod adeò vulgo fuit etiam non ignoratum, vt in omnium ore passim fuerit versiculus ille volutatus.

Cultus Dei interior.
Ioan. 4.
Epist. 29.
Affectum Deus attendit.
Am. li. 1. de officijs, cap. 30.
Idem lib. 7. in Lucam.
Idem in comẽpl. de amore diuino cap 17.
Bern. epist. 69.
Ionas lib. 3.
Matt. 6.

Quicquid agunt homines, intentio dirigit illos.

Quin & illa Christi verba, Lucerna corporis tui est oculus tuus. Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit, si autem oculus tuus nequam erit, totum corpus tuum tenebrosum erit, sic qui sunt posterioris ætatis, Augustini Gregorijque sequuti sententiam, enarrauerunt plerique omnes, vt per oculum intentionem significari dicerent, per corpus actionem cuiusque. Lucernam itaque corporis esse oculum, hoc est, per intentionem indicari manifestumque fieri, cuiusmodi fit actio cuiusque, Nam si bona est intentio, quod agitur bonum, si mala, quod agitur malum esse. Nec secus de lucerna locum hunc interpretatur Eusebius Emissenus, cuius in explicatione

Au in ser. domini in mõte, li. 2.
Greg. li. 28. mora. cap. 13.

Ho.3. in natali vnius confess soris. loci huius,hæc verba sunt. Sola intentio facit,vt opera nostra vel bona, vel mala domino appareant. Potest enim vnum fieri & simile opus,vt non vna intentione fiat. Palàm enim eleëmosynas dare, bona & non bona intentione fieri potest. Si enim ideo das, vt ab hominibus videaris, non est bona intentio: si verò ideo das, vt bonum exemplum alijs tribuas & deus inde glorificetur, bona intentio est:sic igitur in omnibus, sola intentio quærenda est. Quæ si bona fuerit, totum corpus virtutum, totaque massa operationum lucida erit. Tantum igitur intentioni tributum à sanctis doctoribus legimus, vt bonam voluntatem sufficere dicerent ad meritum: actionem requiri ad exemplum. Quamobrem non fuit quisquam adeò rerum imperitus, vt ieiunium per se consideratum,hoc est abstinentiam à cibis,Dei cultum esse,siue opus quod Deus approbet putauerit:per quod honore se iudicet affici,cui remissionem peccatorum tribuat. Quis enim nescit,abstinentiam eiusmodi non modò sine laude, verùmetiam non sine reprehensione quandoque fieri: vt quod ex se reprehendendum non est,si malè fiat,peccati rationem habeat. Sex eorum genera qui abstinent,vno versiculo visum fuit superiori seculo comprehendere.

Abstinentium genera.

Abstinet æger,egens,cupidus,gula,simia,virtus.

Æger abstinet,vel quòd fastidit cibum omnem: adeò vt nec odorem illius aut aspectum ferre possit: vel quod ratio valetudinis eius postulat, vt per abstinentiam illi medeatur. Hæc abstinentia, quoniam ad corpus refertur, nihil ad Dei cultum pertinet. Abstinet egens,quia quod edat,non habet. Vtraque abstinentia, & si vitio caret, laudem tamen apud Deum non meretur. Abstinet cupidus & auarus,vt ne quid in victum impendere necesse habeat. Abstinet gulosus,vt postridie tanto maiore cum apparatu,& maiore cum volunptate cibum sumat: si præsertim ad conuiuium sit aliquod delicatius inuitatus. Abstinet simia,hoc est,hypocrita,vt ab hominibus videatur. Hæc tria abstinentiæ genera,tantum abest, vt Deo grata sint, vt peccare etiam dicantur, qui ad hunc modum abstinent. Ex tot igitur generibus abstinentię solùm hoc fieri cum virtute dicitur,si quis hoc solo nomine ieiunet, vt vel magis idoneum se reddat ad seruiendum Deo, vel pro peccatis suis satisfaciat.

Sed iam ipsos monachos ea de re differentes audiamus. Hos enim fuisse potissimum dicunt hostes veritatis,qui doctrinas dæmoniorum docuerunt,ieiunijs & alijs id genus corporalibus exercitijs nimio plus tribuentes: si modò corporalis exercitatio ieiunium dici potest,quod negat Ioannes Chrysostomus:quandoquidem id macerat potius & extenuat corpus,quàm nutrit. Ac primum quidem huius ipsius Ioannis Chrysostomi discipulus,Cassianus monachus,alterius monachi vel Abbatis Moysi viri cumprimis celebris hæc adfert verba. Ieiunia,vigilię,meditatio scripturarũ, ac priuatio omniũ facultatum,non perfectio,sed perfectionis instrumenta sunt:quia non ijs cõsistit disciplinę illius finis,sed per illa peruenitur ad finẽ. Ac paulò superius: Ieiunia,vigiliæ,anachoresis, meditatio scripturarũ,propter principalem scopum,hoc est,puritatẽ cordis,quæ est charitas,nos conuenit exercere. Et iterum,ex Abbatis Theonę sententia,inter ea quæ media sunt numerat ieiuniũ,quòd sicut non iustificat custoditum,ita non condemnat interruptum:nisi fortè præcepti transgressio,magis quàm escarum perceptio puniatur. Ac paulò pòst: Nequaquam ieiunium principale bonum à domino iudicari dicit,eò quòd non per seipsum, sed per alia opera bonum ac placidum Deo fiat, rursum ex accidentibus causis,non solùm vanum: verùmetiam odibile censeatur:dicente domino:Cùm ieiunauerint,non exaudiam preces eorum. Sic quoque Marcus Eremita: Ieiunium,vigiliæ,peregrinatio,bona sunt,sed hęc pertinent adhuc ad honestam viuendi rationem. Atqui status Christianorum magis interna respicit quàm hæc: neque debet quisquam in illis collocare fiduciam. Sed hic vetustior videri possit, atque ideò minus absurdè de ijs quæ foris siue externè geruntur, scripsisse. Nunc recentiores videamus. Vixit ante quadringentos annos Anselmus monachus, posteà Cantuariensis Archiepiscopus: is explicans illum Pauli locum, Quorum deus venter est: eos perstringi scribit ijs verbis, qui mortem Christi non sufficere dicerent ad salutem, sine carnalibus legis obseruationibus: qui escas quæ ventris sunt, deum sibi faciunt, dum dicunt eas homines iustificare,& salutem animæ putant in escis. Neque secus eadem illa verba,qui fuit non paulò posterior, interpretatus est Thomas Aquinas. Ideò, inquit, hæc disseminant legalia esse obseruanda, propter lucrum & gloriam propriam, vt satisfaciant ventri. Et paulò post adfert hæc glossæ verba: Dei proprium est iustificare: qui ergo in cibis iustificationem ponebant, dicebant deum ventrem. Quem in eiusdem loci explicatione sequitur eiusdem ordinis monachus Hugo de Prato: Carnales, inquit, obseruantias inducunt, quales erant in lege veteri: Superfluam asserunt crucem Christi,cùm aliunde salu-

De ieiunio recẽtiorũ sententiæ. Chry.ho.12. in primã ad Tim. Cass.coll.1.ca.7.

Cass.colla.21. cap.14.

Hier 14. Marcus in capitulis temperantiæ.

Philip.3.

Hugo in sermonibus sermo 1. Dom. 23. post Trinit.

salutem expectant: Omnis autem salus in cruce existit. Nihil autem est necesse aliorum etiam hac de re monachorum sententias adscribere, quos ab his nequaquam discrepasse certum est, qui non ab escis, verùm à cruce Christi salutem expectabant.

Sed quoniam clarius præ cæteris materiam hanc Bernardus tractauit, illius quòq; verba adscribemus. Is quoniam fratres suos insimulari congnouerat quòd ordini Cluniacensi, qui minus habebat austeritatis, detraxissent, apologiam quandam conscripsit ad Guilhelmum Abbatem, in qua sic suos inducit loquētes: Quomodo, inquiunt, regulam tenent, qui pellicijs induuntur, sani carnibus vescuntur, &c. Ac mox respondet: Regnum Dei intra vos est: hoc est, non in externis vestimentis, aut alimentis corporis, sed in virtutibus interioris hominis: Vnde Apostolus: Regnum Dei non est esca & potus, sed iustitia & pax, & gaudium in Spiritu sancto. Et rursum: Regnum Dei non est in sermone, sed in virtute. De corporalibus itaq; obseruantijs fratribus calumniam struitis, & quæ maiora sunt regulę spiritualia scilicet instituta relinquitis: camelumq; glutientes, culicem liquatis. Magna abusio. Maxima cura est, vt corpus regulariter induatur, & contra regulam suis vestibus anima nuda deseratur. Cùm tanto studio tunica & cuculla corpori procurentur, quatenus, cui deerunt, monachus non putetur: cur similiter spiritui pietas & humilitas, quæ profectò spiritualia indumenta sunt, non prouidentur? Tunicati & elati abhorremus pelliceos, quasi non melior sit pellibus inuoluta humilitas, quàm tunicata superbia: Repleti deinde ventrem faba, mētem superbia, cibos damnamus saginatos: quasi non melius sit exiguo sagimine ad vsum vesci, quàm ventoso legumine vsque ad ructum exsaturari: & præcipué cum Esau non de carne, sed de lente sit reprehensus: & de ligno Adam, non de carne damnatus: & Ionatas ex gustu mellis, non carnis, morti adiudicatus sit, econtrà verò Elias innoxiè carnem comederit: Abraham gratissimè carnibus angelos pauerit, & de ipsis sua fieri sacrificia Deus præceperit. Ac paucis interiectis: Quid ergò inquis? Siccine illa spiritualia persuades, vt etiam hæc quæ ex regula habemus corporalia damnes? Nequaquàm, Sed illa oportet agere, & ista non omittere. Alioqui, cùm aut ista omitti necesse est, aut illa, ista potius omittenda sunt, quàm illa. Quantò enim spiritus corpore melior est, tantò spiritualis, quàm corporalis exercitatio fructuosior. Tu ergo cùm de horum obseruatione elatus, alijs eadem non obseruantibus derogas, nónne te magis transgressorem regulæ iudicas? cuius licet minima quædam teneas, meliora deuitas? De quibus Paulus: Æmulamini charismata meliora: Detrahendo quippè fratribus, in quo temetipsum extollis, perdis humilitatem: in quo alios deprimis charitatem: quæ sunt proculdubio charismata meliora. Ac iterum post pauca: Non hoc dico, inquit, quia hæc exteriora negligenda sint, aut qui se in illis non exercuerit, mox ideò spiritualis efficiatur: cum potius spiritualia, quanquàm meliora, nisi per ista, aut vix, aut nullatenus, vel acquirantur, vel obtineantur: sicut scriptum est: Non prius quòd spirituale, sed quòd animale, deinde quòd spirituale: Sicut nec Iacob, nisi prius cognita Lia, desideratos Rachelis amplexus meruit obtinere: Vnde rursus in Psalmo: Sumite Psalmum & date tympanum: quod est dicere: Sumite spiritualia, sed prius date corporalia. Optimus autem ille, qui discretè & cōgruè hęc & illa operatur. Hactenus Bernardus. Multò antè Bernardū quoq; Beatus Ephrem: Noli existimare in cingulo & veste longa vitam consistere perfectam, aut in eo salutem esse positam quod manus habeas mundas & eloquens sis, quod scripturas interpreteris, quod capite incedas raso, aut comam nutrias, in virtute in bonis operibus sita est. Hæc autem dico, non vt habitui detraham: absit, sed vt ostendam habitui mores & opera debere congruere: habitus enim sine operibus nihil est, vbi eos corrigit qui cùm viciosè viuant, honores petunt.

Bernardus.

Luc. 17.

Rom. 14.

1. Cor. 4.

Matt. 23.

Gene 25.

Gene. 3.

1. Reg. 14.

3. Reg. 17.

Gene. 18.

Exod. 29.

1. Cor. 12.

1. Cor. 15.

Gene. 29.

Psalm. 89.

Habitus sine operibus nihil est

Quid autem? An isti remissionem peccatorum, an iustificationem carnalibus escarum aut vestium obseruationibus tribuūt? Tantùm ab eo abfuit Bernardus, vt quæ foris siue externè geruntur, his aliquid eiusmodi, tribuendum putauerit, vt de omnibus in genere operibus diceret, quòd de ijs sæpè incerta, & ob hoc periculosa sentētia fertur: cùm multoties minus iustitiæ habeant, qui magis operantur. Charitatem esse dicit, cui debentur omnia: de qua exclamās: O quanta est, inquit, fiducia charitatis, Alius operatur nō amās, & alius amat nihil operans: ille quidem suum opus perdit, illius verò charitas nunquam excidit. Quamobrem cùm idem dixit, veteres orthodoxos sequutus, ieiunio redimi æterna supplicia, dum remittuntur hoc modò peccata: de eo ieiunio intellexit, quòd ex charitate procederet, & non alium, quàm charitatis scopum sibi propositum haberet: huic enim peccatorum remissio, non ei quòd externè fit tribuitur. Sicut etiam apud Lucam legimus de Maria Magdalena, quæ cùm stans retro secus pedes Christi, lachrymis rigasset, capillis capitis sui terfisset, osculata fuisset, vnguentoque pedes eius vnxisset:

Luc. 7. Mariæ Magdalenæ seruitus quomodo Christo grata.

grata quidem Christo fuerunt hæc illius officia, quæ, quem erga Christum gerebat, amoris eius non obscura quædam erant indicia : veruntamen cùm ad Simonem, in cuius hæc domo gerebantur, dixisset: Quòd remittuntur ei peccata multa: causam proferens, non ait: quia lachrymis rigauit pedes meos, quia capillis capitis sui terfit, quia osculata est, quia vnguento vnxit: sed remittuntur, inquit, ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Laudata est à Christo, inquit Bernardus, non quia vnxit, sed quia amauit. Adeò non quid fieret, sed quo affectu fieret, considerandũ esse putauit. Charitatem, per quam fides operata est, non opera ipsa renumeratus est, cùm ei remissionẽ tribuit peccatorum: quæ aliunde etiam, quàm à charitate proficisci poterant. Ardor charitatis, rubiginem in ea peccatorum consumpsit. Siquidem vniuersa delicta multitudinemque peccatorum operit charitas. Hoc est quòd historiam hanc recensens Paulinus quoque scribit, quod non tam pretio numerum, quàm obsequij placuit affectu. Non enim vnguentum in illa dominus, sed charitatem dilexit.

In præfatione in tract. de vita solit. ad fratres de Monte Dei.
Prouer. 10.
1. Pet. 4.
Epi. 4. ad Seuerum.

Quamobrem vt cæteræ omnes carnales obseruationes, sic ieiunium quoque medium quiddam est, cuius & si labor sit idem, non idem tamen fructus est, nec eadem retributio meritorum: quemadmodum à Chromatio memorię proditum legimus: Longè enim differt ille, inquit, qui propter Deum ieiunat, ab eo qui propter homines ieiunare proponit: quia huic pro mercede laboris compensatio fit laudis humanę: illi pro deuotione humilitatis, meritum gloriæ in futuro seruatur. Hoc de oratione, hoc de eleëmosyna, hoc de cæteris omnibus, quæ fiunt externè, dici potest: Siquidem omnis pulchritudo filiæ regis intrinsecus: neque quid foris fiat, sed quid intus geratur, Deus attendit. Quamobrem sanctos alios patres sequutus, monet Leo, vt prompta deuotione & alacri fide suscipiamus solenne ieiunium, nõ in sterili inedia, quam plerunque & imbecillitas corporis & auaritiæ morbus inducit, sed in larga beneuolentia celebrandum: vt scilicet simus de illis, de quibus ipsa veritas dicit: Beati qui esuriunt, & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Ac in alio sermone: Nõ in sola, inquit, abstinentia cibi stat nostri summa ieiunij, aut fructuosè corpori esca subtrahitur, nisi mens ab iniquitate reuocetur, & ab obtrectationibus lingua cohibeatur. Ad eundẽ modum Eusebius quoq; Emissenus: Ieiunare & vigilare, & mores non corrigere, sic est, quomodo si aliquis extra vineam aut circa vineam extirpet, & colat: vineam autem ipsam desertam atque incultam relinquat, vt spinas ac tribulos germinet: quæ insistente cultore, iucundissimos fructus ex se proferre potuisset. Agnoscite itaque charissimi, quòd ad salutem perpetuam conquirẽdam abstinentia corporalis sola non sufficit, nisi animæ quoque ieiuniũ per abstinentiam vitiorum fuerit sociatum. Quid enim iuuat, si quispiam sit corpore castus & mente pollutus? Quem malitia deprauat, quem furor iracũdiæ facibus exagitat, quem superbia omni Dei gratia spoliat, quem mendacijs vel maledictis lingua commaculat, nonne ipse se fallit? nonne ipse se irridet & decipit, si credat se solo ieiunio sanctificandum? Et idcircò dilectissimi, ita corpus exerceamus ieiunijs, vt mentem purgemus à vitijs. Quid enim proderit, inquit Gregorius Nissenus, ore carnem non attingere, si maledicentia fratrem lacerres? Quænam erit vtilitas, si dum tua non comedis, ea quæ pauperis sunt per iniuriam surripis? Quæ porrò pietas ista, si aquam bibens struas fraudem, consuas dolos, & ex improbitate sanguinem sitias? Ac paucis interiectis: Quid confert ieiunium corporis, nisi mens pura mũdaq; sit? Nihil enim prosit currum validum ac strenuis quadrigis instructũ esse, si auriga insaniat. Hæc ille. Frater autem eius Basilius: Nec in sola ciborum abstinentia ieiunij bonum consistere puta: verùm enim ieiunium est animi crimine vacare. Et in ea quæ sequitur homilia: Non sufficit, inquit, per se abstinentia à cibis adhoc vt laudabile sit ieiunium, sed ieiunemus ieiunium Deo acceptabile. Deo placens & verũ ieiuniũ est, abstinere à malo, linguam continere, iram temperare à concupiscentijs, alienum esse à detractatione, à periurio, à mendacio. Horum moderatio verum est ieiunium. Et Cæsarius: Noueritis fratres: Nihil prodest, si carnem nostram ieiunijs, ac vigilijs affligimus, & mentem nostram nõ emendemus, aut quæ interiora sunt, nõ curemus. Quid enim prodest affluctio corporalis, si linguam nequitijs & obtrectationibus polluamus? Nonne omnes labores nostri ad nihilum rediguntur? Nõne omnes labores nostri velut fumus, & vmbra euanescẽt, & velut stupæ fauilla in nihilum redigetur?

Chrom. in 6. ca. Matth.
Leo serm. 2. de quadragesimæ ieiuniũ verum.
Matt. 5.
Idem ser. 4 de quadrag.
Euseb. hom. 4. Ieiunium & vigilias non prodesse, nisi mores corrigantur.
In oratione de pauperibus amandis.
Basi. ser. 1. de ieiunio.
Hom. 23.

Neque tamen propterea non rectè dicitur ieiunio placari Deum, ieiunio tribui remissionem peccatorum, quod proposito magis tribuitur ieiunantis, quàm ipsi ieiunio: Alioqui dicere liceret eadem ratione, quòd nõ rectè dixerit Cristus: Date eleëmosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Non rectè dixisset scriptura: Ignem ardentem extinguit aqua, & eleëmosyna resistit peccatis. Et rursum: Eleëmosyna à morte liberat. Et iterum: Peccata tua eleëmosyna redime: quandoquidem non quòd datur, sed animum dantis respicit

Luc. 11.
Eccle. 3.
Tobiæ. 12.
Daniel. 4.

ſpicit & remunerat Deus. Neque ſicut quidam ſomniãt, cùm hæc ita dicuntur, obſcuratur lux doctrinæ de beneficijs Chriſti proprijs, & de fide, cùm non de infidelium, ſed de fidelium, omnem ſuam fiduciam in Chriſti cruce collocantium, ieiunijs, eleëmoſynis, orationibus loquamur: Quæ ſi per ſe ſunt vilia, fides, inquit Leo, ea efficit pretioſa, cum ſi fuerint ab infidelibus miniſtrata, etiamſi fiat magno ſumptu, omni tamen iuſtificatione ſint vacua. Non ergò excluditur fides, non excluditur mortis & paſsionis Chriſti meritum. Neque ieiunium, orationem, eleëmoſynam ita ad mundationem & remiſsionem ſufficere putamus, vt non principaliter opus eſſe miſericordia Dei, & ſanguine Chriſti profiteamur, in quo peccatorum omnium redemptionem habemus, ſi modò dignos pœnitẽtiæ fructus fecerimus: quemadmodum ex Baſilio nos docere anteà quoq; meminimus. Verùm iſti non intelligentes, neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmãt, putant nos de infidelium operibus dicere, quibus certum eſt remiſsionem peccatorum non tribui. Tantùm autem abeſt vt propria Chriſti beneficia per hanc doctrinam obſcurentur, magis etiam vt illuſtrentur. Chriſti enim paſsionis & mortis beneficium eſt, vt ieiunia, vt orationes, vt eleëmoſynæ, vt reliqua id genus pia opera noſtra Deo grata ſint & accepta: Omne meritum quod illis tribuitur, ex Chriſti beneficio, ex Chriſti pendent merito: quod vbi fuerit ſublatum, ſimul erit actionum noſtrarũ meritum omne ſublatum. Mortem enim ſuam & crucem Chriſtus non ociosis & nihil agentibus, ſed ieiunantibus, ſed orantibus, ſed in omni pietatis genere nos exercentibus prodeſſe nobis voluit.

Leo ſer. 6. de quadrageſimæ.

Baſil. in regulis contract. reg. 27

Quòd verò negant iſti cultus eſſe Dei, qui non ſint à Deo mandati, & idololatriam eſſe, ſine verbo cultum inſtituere, iam anteà confutatum à nobis eſſe meminimus: quòd Abel, Noë, Abraham & Iob, quamuis nullum ea de re Dei mandãtum nuberent, tamen & altaribus ædificandis, & primogenitis, adipibus, holocauſtis, alijsque ſacrificijs offerendis piè Deum coluerunt. Ac vt nihil dicamus de ijs, de quibus ſcribit Paulus, quòd circuẽrunt in melotis, in pellibus caprinis, in ſolitudinibus errantes, in montibus, in ſpeluncis, & in cauernis terræ, quos quamuis nullum habuerint de hoc inſtituto viuendi Dei mandatum, niſi tamen fuiſſet illud Deo gratum, nequaquam Paulus ita deſcripſiſſet: vt ſilentio prætereamus Rechabitas quoq;, quos non Dei immortalis, ſed patris ſui mortalis præcepto, cùm ab alijs rebus nonnullis, tum à vino ſic abſtinuiſſe legimus, vt ne iuſsi quidem à Ieremia propheta, vt vinum geſtarent, adduci potuerint: quos non modò commendandos hoc nomine, verumetiam remunerandos eſſe Deus putauit: vt de Nazareis quoque taceamus, qui cum nullo eſſent diuino mandato præ cæteris obligati, arctius tamen quoddam viuendi ſunt inſtitutum ſectati, ac voluntario ſe voto obſtringentes, Deoque conſecrantes: à vino & omni quod inebriare poteſt, abſtinebant: vt mittamus Eliam & Eliſeum & cæteros prophetas, qui nullo Dei mandato obſtricti, & cœlibem vitam agebant, & vigilijs, ieiunijs, laboribus, humi cubitionibus, cæteroq; victu & habitu duriore præ cæteris corpus ſuũ macerabãt: quod nõ feciſſent, niſi Deo gratũ exiſtimaſsẽt. Quod ſpeciale mãdatũ habuit Samuël, precibus Deũ in Maſphat placaturus, vt aquã effunderet in cõſpectu Dei, dieq; illa cũ Iſraelitis omnib⁹ ieiunaret? Quòd Dauid, vt ſeptẽ dierũ ieiunio & fletu in terra decũbens, in cinere & cilitio ſe affligeret? Quòd Ezechias, vt ad impetrandum Dei miſericordiam, obſeſſus ab Aſſyrijs, veſtimenta ſua ſcinderet, ſaccoque operietur? Quòd Sara Raguelis filia, vt ſe triduano ieiunio affligeret? Quòd fuit ſpeciale mandatum de ieiunijs, quibus affligebat ſe populus, cùm Hieroſolymis Nabuchodonoſor excidium per Holophernem minaretur? deq; eo, vt ſacerdotes cilicijs induerentur, & cinere caput aſpergerent? Sed quorſum attinet enumerando ſingulos recenſere, Iudith, Heſter, Danielem, Niniuitas, Machabæos, & complures alios, qui quoties offenſum ſuis aut populi peccatis, Deũ propitium reddere cupiebant, ad orationes, ad ieiunia, ad cineres & cilicia confugiebant. Et tamen in exterioribus & corporalibus his, quod anteà quoq; commemorauimus, proprium eſſe Dei cultũ, nemo fuit etiam ex monachis qui diceret: Sed ſunt hæc indicia mentis à peccatis auerſæ, deteſtantis ea, deque commiſsis illis vltionem ſumentis, ſingulareq; dolorem declarantis, ſimul ad Deũ iuxta prophetæ vocem conuerſæ dicentis: Conuertimini ad me in ieiunio & fletu & planctu: qua mente ſic ad Deum per amorem conuerſa, propriè Deus colitur: Quæ verò fiũt externè, ſigna tantùm quædam ſunt & indicia cultus interioris. Atque ideò haud ſcio an quiſquam vnquam monachorũ dixerit, ieiuniũ eſt cultus Dei: cũ tribus ex cauſis ieiunari, memoriæ prodiderint: vel ad concupiſcentias carnis reprimendas, ſicut à Paulo dictũ legimus, in ieiunijs, in caſtitate, quòd per ieiunia caſtitas conſeruatur, vel ad mentem liberius ad ſublimiorũ contemplationem eleuandam, ſicut Danielem legimus poſt ieiuniũ trium hebdomadarũ, à Deo reuelationem accepiſſe: vel ad ſatisfaciendũ pro peccatis, quemadmodum per Iohelem admonet dominus, vt

Rechabitæ obediunt præcepto patris.

Ieremias.

Num. 6. Nazarei.

1. Reg. 7.

2. Reg. 12.

Eſa. 38.

Tob. 3.

Iudith. 4.

Heſter. 14.

Daniel. 10.

Ionæ. 3.

2. Mach. 13.

Ioel. 2.

Ieiunandi cauſæ tres.

2. Cor. 6.

Daniel. 19.

conuertamur in ieiunio ad se &c. Quamobrem non modò ieiunio vel ab ipsis etiam scholasticis doctoribus aliquid eiusmodi tributum non est, sed nec ipsa quidem adoratio, nec oblatio, nec oratio, vocisque prolatio, nec frontis vultusque demissio, ceruicisq; flexus, vera est ab illis Dei seruitus existimata, quòd hæc omnia contraria animi voluntate ad simulationem fallaciamque conuerti possunt: sola credita est esse voluntas, quæ si totam se Deo dedisset, verus illi cultus veraque seruitus per hæc etiam externa præstaretur. Itaque pertinere magis ad Dei cultum ieiunium videtur, quàm quòd ipse Dei cultus esse putetur.

Ieiunium in sacris literis præceptum.
Ioel. 2.
Rom. 13.
Matt. 6.

Neque tamen est interea ieiunium, de quibus nullum expressum mandatum haberi, verè dici queat. Nam & in propheticis & Apostolicis, & in Euangelicis literis præceptum esse legitur. Siquidem & Iohel, vt ieiunemus monet: & Paulus cùm à comessationibus & ebrietatibus dehortatur, quid aliud quàm ad ieiunium inuitat? Christus autem ieiunandi modum etiam præscribit, ac sicut orationem & eleëmosynam, ita ieiunium appellatione iustitiæ dignatur. Quòd si rectè iustitia Deus coli dicitur, quandoquidem iustitiæ nomen ieiunio Christus tribuit, non rectè ieiunium ad cultum Dei pertinere negatur.

Ieiunij præceptiũ cur pœuale.

Verùm offendit istos necessitatis opinio, quodque non mitis aliqua & moderata pœna adiecta est, vt prouidentia pastorum, aut indulgentia lenitateque patentum agi nobiscum videatur, sed perinde ac si iactura nostrarum animarum parui momenti sit, pœna peccati capitalis, & ademptionis regni cœlestis, qui contrauenerit, punitur, dum iræ Dei æternæ reus pronunciatur. Nos verò quæ fuerit patrum hac de re sententia videamus. Constat duriores hac in parte Græcos quàm Latinos fuisse, neque id hac nostra mo dò, vel proxima superiori ætate, verumetiam ante mille ducentos & amplius annos. Primum enim illi neminem prorsus mortaliũ ab obseruatione ieiunij volebant exceptum: quod illa Basilij verba testantur dicentis: Nemo ieiunantium numero sese subducat, in quo & generationes cunctæ, sexus omnis, ætas, ordo includuntur. Angeli per singulas sunt Ecclesias, eos qui ieiunãt describentes. Vide quæso ne ob breuem ciborum delectationem plectaris: neue te reum & desertorem acie angelo describenti constituas: Minus sanè periculum fuerit aliquem in acie scutum proijcere, quàm arma ieiunij detrectare. Deinde quàm graue periculum esse putauerint ieiunium violare, cùm ex illis Basilij verbis, tum ex ijs, quæ paulò antè produximus, Antiochenorum & Constantinopolitanorum exemplis, facile cuiuis liquere potest, qui nunquam extrema quæque perferre parati prius fuissent, quàm vt cibos ieiunij lege prohibitos gustarent, nisi gustatis illis multo se grauioribus affectos iri supplicijs persuasum habuissent.

Ieiunium præcipiendo Græci Latini duriores

Basil. ser. 2. de ieiun. pridie diei Cineris.

A ieiunio exempti.

Cæterùm Latini, maximè verò qui proximis superioribus sæculis vixerunt, minus hac in parte seueri valdeque moderati fuisse videntur. Siquidem hi non omnem ætatem nec mortales omnes ieiuniorum legibus teneri voluerunt: excipiebant enim pueros, vel quòd indigent alimento multo propter caloris vim, quo facilè cibus omnis consumitur, humoris verò tenuitatem: vel quòd natura essent imbecilliores, quàm vt longioris temporis inediam ferre possint: ita vt cibo cebrius refici necesse haberent, qui non hoc tantùm in illis operatur, vt nutriat, verumetiam vt augmentum præstet. Quamobrem quandiu eo statu sunt vt crescant, quod fieri creditur vsq; ad finem tertij septennij, non fuit visum eos ieiuniorum legibus alligare: etiamsi conducere creditum est, vt intra hanc quoq; ætatem, si non omnibus, certis tamen quadragesimæ diebus, quo ad vires cuiusq; ferre non possent, in ieiunio & abstinentia exercerentur. Idem cauerũt de prægnantibus mulieribus, quæ cum cibo refici necesse habeant, non sua tantùm, verùm & fœtus nutriendi causa, existimatum est ad hoc duplex alimenti genus minimè sufficere, si semel in die cibum sumpsissent. Deinde verò sæpè inordinato quodam desiderio, nunc hoc, nunc illud cibi genus appetunt, atq; id tam ardenter, vt nisi desiderio suo satisfecerint de fœtu periclitari videantur. Itaque nullum est illis ciborum genus interdictum: atque adeò ieiuniorum legibus non tenentur, vt etiam peccare grauiter credantur, si nimis eas arctè obseruantes, de salute fœtus quem in vtero gestant, minus fuerint solicitæ. Aegri quoq; sunt ad eundem modum legibus ieiuniorum soluti, non quòd non plurimum prosit abstinentia his qui morbo aliquo conflictantur, sed quòd eorum valetudini magis expedit, vt bis aut ter modico cibo, quàm semel tantùm in die vtantur immodico. Eadem habita est senum quoque ratio, quando senectus & ipsa morbus est, quam cùm naturalis calor plerunq; deficiat, ad eum fouendum senes cibi frequentioris indigent. Sed & qui mendicant victum ostiatim eodem numero sunt habiti, qui nõ quando & quantum velint, sed cùm illis cibus à locupletioribus fuerit suppeditatus, corpus eo reficere coguntur. Neque dissimilis visa est esse peregrè proficiscentium ratio, qui cùm non sem-

Pueri.

Aetas ieiunando obnoxia.

Mulieres prægnantes.

Aegri.

Senes.

Pauperes.

Peregrini.

per

per eo tempore quo vellent in locum destinatum peruenire queant,ieiunij tempus minimè tenentur obseruare:quin & oblatis quandoque cibis vti coguntur, siquidem eorum quos esuriales dies requirunt,potestas non datur. Idem existimatum est de ijs, qui grauibus premuntur laboribus,quos vt sustinere facilius possent,quo minus bis in die cibum sumerent,nulla visum est lege prohiberi. Quamuis non alij nunc esse videantur, qui quę sunt ab Ecclesia indicta ieiunia,diligentius obseruent, quàm illi, quorum grauissimis laboribus fit,vt fames à cæteris mortalibus propellatur.

Laboribus pressi. Agricolarum pietas maior quàm otiosorũ.

Hinc videre licet, quàm clementer cum suis liberis egerit occidentalis Ecclesia, quæ materna quadam pietate,ætati cuiusque, valetudini, conditioni, & cuicunque tandem necessitati diligẽter prouideri curauit: atq; id quidem non tã priscis illis seculis, quibus maiorem in hominibus duriciem & asperitatem fuisse constat, verùm trecentis his annis quibus rerum nouandarum studiosi nimis duris legibus adstrictos homines fuisse queruntur. Legat qui volet Vincentium Beluacensem, & qui sequuti sunt eum, Thomam Aquinatem,Raynerium,Hugonem de Prato, Alexandrum de Ales, & complures alios(quis enim hæc monachorum non tractauit?) ita rem habere comperiet. Quin & illud apud eosdem inueniet? nunquam eorum fuisse sententiam, vt statim reus æternæ mortis pronunciaretur,si quis indictum ab ecclesia ieiunium violasset. Sed ipsos potius ea de re differentes audiamus. Visum est autem eius verba potissimum adscribere,qui cæteros ætate præcesit Vincentij Beluacensis,qui fuit Monachus ordinis Prædicatorum. Docet is, quatenus institutum est ab Ecclesia ieiunium, esse de iure positiuo: quo iure prohibentur,vel præcipiuntur illa,quæ possunt alias vel bene, vel malè fieri: Et ideò,inquit,legislatoris intentio nõ est,vel esse non debet,in condendo ius aliquod positiuum, obligare homines ad illius iuris obseruantiam,habentes causam legitimam & rationabilem non obseruandi. Præcepta enim quæ per modum statuti communis proponuntur,non eodem modo omnes obligant, sed secundùm quod requiritur ad finem, quem legislator intendit: cuius auctoritatem si quis transgrediendo statutum contemnat, vel hoc modo transgrediatur, quòd impediatur finis quem legislator intendit, talis transgressor peccat mortaliter. Si autem ex aliqua rationabili causa,quis præceptum non seruat, præcipuè in casu, in quo si legislator adesset, non decerneret esse seruandum, talis transgresio non constituit mortale peccatum. Quæ totidem verbis repetit in summa sua Thomas Aquinas: cuius etiam alio loco verba hæc sunt: Præcepta iuris positiui magis obligant ex intentione legislatoris, quàm ex ipsis verbis: & ideò transgressor talis præcepti magis est reputandus,qui obuiat intentioni legislatoris,quàm qui deuiat in ali quo à legis ordinatione,secundùm textum verborum. Intentioni autem legislatoris obuiat,qui ex contemptu vel sine aliqua rationabili causa ordinationem non seruat. Qui verò in casu,in quo probabiliter credi posset,si legislator adesset, quòd eum obligare nõ vellet,à verbis legis deuiat,intentioni legislatoris non obuiat: nec reputandus est statuti transgressor. Et ideò non est necessarium, quòd quicunque diem aliquem ab Ecclesia statutum ieiunare omittit, mortaliter peccet: potest enim hoc aliquando omninò sine peccato contingere,aliquando sine mortali cum veniali, aliquando etiam cum mortali: & hoc secundùm diuersas occasiones,quibus homo inducitur ad ieiuniũ frangendum. In eandem sententiam & Abbas Panormitanus,& alij plerique scripserunt.

Rayn. in Pantheol. cap. 3. vbi tractat de ieiunio.
Hugo de tempore hyemali. serm. 33.
Alex. Part. 4. quæst. 102.
Vinc. speculi moral. parte. 10. distinct. 26.
Tho. 22. q. 147. ad tertiũ in 4. sent. distin. 15. quæst. 3. art. 1.
Abb. super 3. decretal. de obser. ieiunij. Et Gabriel Biel in 4. sent. distt. 16. quæst. 3.

Ex quibus colligere licet, quòd non aliud in Ecclesia proximis superioribus seculis etiam monachi docuerunt,quàm quòd magister Ecclesiæ Christus ipse docuit, cùm dixit: Non quod intrat in os,coinquinat hominem,sed quod procedit ex ore,coinquinat hominem: quia omne quod intrat in os,in ventrem vadit, & in secessum emittitur: quæ autem procedunt ex ore,de corde exeunt: & ea coinquinant hominem. De corde enim exeunt cogitationes malæ,&c. An non, alijs quidem verbis,hoc ipsum tamen dicere videntur,qui negant eum peccare, qui quoquo modo diem ab Ecclesia institutum ieiunare omittat,sed eum tandẽ capitalis criminis reum esse docẽt,qui contẽptu id faciat. Quid enim aliud hi dicere putãdi sunt, quã nõ coinquinat te cibus qui intrat per os,sed quod procedit ex ore,quod exit de corde tuo,cogitatio mala,arrogãtia tua,qua te solũ sapere,cæteros omnes despere persuasum habes: contemptus iste tuus,quo fit,vt auctoritatem Ecclesiæ, vt præcepta maiorum tuorum, quæ tanquam leges Apostolicas obseruari iubet Hieronymus,pro nihilo ducas: ea demùm sunt quæ coinquinant te. Quamobrem sicut Adam non cibus,sed prohibitus cibus perdidit: sicut Esau nepotem sancti Abrahæ,non esca, sed vsque ad contemptum sacramenti quod in primatu suo habuit concupita esca damnauit: Sic te non caro quam sumis, sed Apostolicarum traditionum contemptus condemnat. Sic apud Abdiam quoque dixisse Matthæus Apostolus legitur. Neq; verò manducare crimen est, sed incongruè manducare peccatum est & crimen. Denique si aliquis

Matth. 15.
Hier. in epi. ad Lucinium.
Gene. 3.
Gene. 25.
Li. 7. de vitis Apostol.

aliquis prius cibum carnalem accipiat,& postea ipso die quo iam cibo naturali refectus est,cibum spiritualem præsumat, ex vtroque cibo reus criminis & inhonestatis & præsumptionis efficitur:non ideò quia manducauit,sed quia contra ordinem,& contra iustitiam,& contra regulam Dei cibo carnali primùm refectus est. Non ergò reum facit alia operatio hominum,sed irrationabilitas eius operis suum damnat auctorem. Verè dixit Epiphanius:Non esse considerandum quid factum sit, sed quo tempore,& quomodo,& in quibus,aut quare factum sit.

Epiph. in epi. ad Ioan. Hieros. quam latinã fecit Hieron.

Quamobrem nihil est, quòd nobis obijciant isti, qui tantò rerum nouandarum studio tenentur,Spiridionis exemplum: Quid enim ab eo non piè factum est: Sed Sozomenum ipsum audiamus historiam scribentem. Venit,inquit,ad Spiridionem ex itenere quidam instante iam quadragesima,qua ieiunium cum domesticis suis continuare, certoque die cibum gustare, ac inter medijs diebus ieiunus persistere solebat. Cùm autem peregrinum admodum delassatum cerneret: Age,inquit ad filiam,laua viro pedes,apponeq; quod edat: Respondente virgine,nec panem superesse,nec alphita,quòd talia propter ieiunium parari non solerent:præmissa oratione petitaque condonatione,iussit filiæ carnes porcinas,quas domi sale conditas habebat,coquere:coctis illis,peregrinum vnà secum ad mensam sedere fecit,appositisque carnibus vesci cœpit: virumque hortatus est,vt suo exemplo ederet & ipse.Recusanti, ac se Christianum esse dicenti: Hoc minus, inquit, recusare debes : Mundis enim omnia sermo diuinus munda esse pronunciauit. Quid in hac doctrina legitur,quod non ad confirmationem potius, ab ipsis Apostolis nobis traditæ ieiunij quadragesimalis obseruationis pertineat, quàm vt ex eo contemnendam esse doceri possit? Nam quòd ieiunium cum domesticis in quadragesima continuare,quòd certo die cibum gustare, quòd intermedijs diebus ieiunus persistere solebat,quòd nec panis,nec alphita supererant, quoniam propter ieiunium talia non parantur,nunquid hæc omnia clarè non indicant,Spiridionem Episcopum sanctè quadragesimale ieiunium obseruasse? Quòd verò coctas carnes apponi peregrino de via fesso iusserit,id eũ necessitate,quoniam aliud præ manibus non habebat feciſſe,neque solùm necessitate,verumetiam Christiana quadam charitate,cui legum præscripta cedunt:cùm indignum putaret,itineris labore fatigatum hospitem ad se venientem, cibo quem tum habebat,non reficere. Qua tamen & ipsa in re illustris fuit eius pietas,qui non nisi præmissa oratione,petitaque condonatione, carnes hospiti apponendas esse putauit. Quod Spiridioni licuit,licuit semper, licet, & licebit in ecclesia, si quis ardens erga proximum charitate peregrè venientem longique itineris labore fessum, alium cibum quo reficere possit esurientem, ad manum non haberet. Vsque adeò autem id licitum est, vt vitium esse dicat Prosper Aquitanicus,si secus aliquis faciat. Qui cùm de abstinentia multa scripsisset: Veruntamen,inquit,sic abstinere vel ieiunare debemus,vt non nos ieiunandi aut abstinendi necessitati subdamus,ne iam non deuoti, sed inuiti rem voluntariam faciamus. Si enim quoslibet aduenientes ieiunio intermisso reficio,non soluo ieiunium,sed impleo charitatis officium : Cæterùm si propter abstinentiam spirituales fratres, quos noui mea remissione delectari,contristo, abstinentia mea non est virtus dicenda,sed vitium:quoniam quidem ipsa abstinentiæ ac ieiuniorum continuatio, nisi fuerit quando res exigit prætermissa,& me inflat,& fratrem meum, cui charitas iubet seruire, contristat,vel certè mihi nihil inesse charitatis fraternæ demonstrat:cùm sine abstinentia,quem libet hominem catholicum charitas sola perficiat, & omnes abstinentia aut perdat sine adinuentione charitatis,aut pereat.

Spiridionis exẽplum nõ est contra præceptũ ieiunij quadragesimalis. Lib. 1. cap. 11. eccle. hist.

Prosp. de vit. contempl. l. 1. c. vlt.

Ante trecentos annos Bracharensem Archiepiscopum retulisse legimus ad Innocentium tertium pontificem Romanum de quibusdam,qui diebus quadragesimalibus,cùm tantæ famis inedia ingrueret, quòd magna pars populi propter inopiam annonæ periret,carnes comedere coacti fuerint: quam illis pœnitentiam iniungendam censeret. Rescripsit prudens & doctus pontifex:In tali articulo non credimus illos puniendos, preces tamen pro illis domino & cum illis effundas, ne ipsis aliquatenus imputetur. Quia bonarum mentium est ibi timere culpam,vbi culpa minimè reperitur. Non subiacet ergò legi necessitas,sed neque charitas, modò ne in locum charitatis ingerat se carnalitas. Nunquã nefas est habitũ etiã ob societatẽ ieiuniũ soluere, vel propter infirmũ consolandũ, vel propter peregrinũ reficiendũ, vel propter similẽ causam aliquã. Thomas Aquinas ne monachũ quidẽ peccati mortalis reũ esse vult,si comedat carnes,nisi per inobedientiã id faciat,aut ex cõtemptu. Narrat Ioannes Gerson de fratre quodam, qui cùm ieiunaret, accessit domum quandam,cuius dominus cœnabat(libet autem verbis illius vti) Orauit, inquit,hunc dominus ob amorem Dei & charitatis,vt vellet cœnare. Sic fecit,& comedit optimè,plus quàm hospes voluisset:quia remansit hospiti parua pars. In discessu dixit

Inno. li. 3. decreta constit. 140.

Ioan. Gerson. tomo 4. in ser. dominicæ 1. quadragesimæ. Gerson de fratre quodam.

xit hospes fratri, qui excusabat, se dicens charitatem comedisse: redeas alias, inquit, sed noli ducere tecum charitatem, quia est gulosa nimis.

Nihil est ergò necesse Spiridionis exemplum proferre, cùm etiam proximis superioribus & nostro hoc seculo licuerit semper, & liceat etiam his, qui præ cæteris videntur abstinentiam profesi, cuius generis monachi sunt, indictum ab Ecclesia ieiunium non obseruare: non solùm si qua necessitas vrgeat, verumetiam si postulet id fraterna charitas: ex qua quicquid proficiscitur, tantùm abest, vt iniquitatis aliquid, iustæque reprehensionis habeat, vt inter ea etiam, quæ cum primis rectè facta sunt numeretur. Cõtrà, quicquid ex arrogantia, quicquid ex contemptu proficiscitur, id etiam si speciem aliquam pietatis habere videatur, criminis tamen capitalis reum hominem constituit. Sic ieiunare, quod per se laudabile est, reprehensione non caret, si fiat ex contemptu, quin & mortis æternæ reum hominem facit. Hoc est quod ante mille ducentos & amplius annos in Gangrensi concilio sancitum esse legimus: Si quis tanquàm hoc continentiæ conuenire iudicans, die dominico ieiunauerit, aut in eiusdem diei contemptum, anathema sit. Sed & multo antè, quàm id concilium habitum fuisset, Ignatius qui tertius à Petro fuit Antiochenus episcopus: Si quis dominico die ieiunasset, eum Christi vocat interfectorem: Non quòd abstinere die dominico tantùm sit nefas (cùm rectè scripserit Origines, liberum esse Christiano per omne tempus ieiunare, quod in diebus Pentecostes, & die dominico Paulum Apostolum & cum eo credentes feciss̃e scribit Hieronymus) sed cùm Manichæis, cum Aërianis, cum Lutheranis, & cum alijs id genus hæreticorum portentis in contemptum Ecclesiæ die dominico ieiunare, nõ minus flagitium sit quã Christum interficere. Adeò verùm est, quod ait veritas: Non quod intrat in os, sed quod procedit de ore, quod exit de corde, cogitatio mala, contemptus, fastus, arrogantia, hæc sunt quę coinquinant hominem. Itaque & non ieiunare virtutis, & ieiunare quandoque crimen est capitale, si vel hoc ex contemptu, vel illud fiat ex charitate vel necessitate. Omnia munda mundis: coinquinatis autem nihil est mundum: sed inquinatæ sunt eorum & mens & conscientia. Qui charitatem habet, ei munda sunt omnia: neque peccat si ea vrgente non obseruet indictum ab Ecclesia ieiunium. Qui charitatem nõ habet, ne ea quidem quæ munda videntur, ei munda sunt. Sicà Gregorio scriptum legimus: Maioris enim est meriti charitatis iniuncta refectio, ieiunio propria deliberatione suscepto. Qui enim iussus carnem reficit inuitus, ieiunij præmium deuotione promeruit: & ampliorem mercedem obedientiæ manducando conquisiuit.

Cap. 18. Dominico die non ieiunandũ.
Ign. epist. 4. ad Philip.
Orig. hom. 10. in Lucam.
Hier. ad Lucin.
Tit. 1.
Charitatẽ habenti omnia munda.
Greg. li. 2. ca. 4. in 1. Regum.

Quid igitur de ijs dicemus, qui non aliam ob causam in quadragesima carnibus vescuntur, quàm vt ea re sanctorum patrum sanctiones, & quicquid magno totius orbis Christiani consensu tot seculis in Ecclesia Dei receptum, & singulari studio fuit semper obseruatum, id se contemnere & pro nihilo ducere testatum omnibus faciant? Quid aliud quàm Sataniana esse huiusmodi non Christiana prandia? Dixit alicubi Paulus: Si esca scandalizauerit fratrem meum, non manducabo carnem in ęternum, ne fratrem meum scandalizem: Isti contrà: Quoniam esca scandalizat fratrem meum, manducabo carnem in æternum, vt fratrem meum scandalizem. Nunquid hoc non est Satanam esse? Nunquid hoc non est Christo, qui per Paulum loquitur aduersari? Nisi fortè Christo non aduersatur, qui quòd ab eius corpore, quod ab vna, sancta, catholica, Apostolica Ecclesia, iã inde ab ipsis Apostolorũ tẽporibus, tãto studio videtur fuisse semper obseruatũ, id ob hoc ipsum reijciendũ cẽset, quia tãtò cõsensu videt obseruari. Vult catholica, nolo: Nõ vult catholica, volo: Citius diẽ Dominicũ ieiunauerim, ne cũ catholica resurgente Christo gaudeam, quàm vt cũ catholica feria sexta, ob illius crucifixi memoriam, signum aliquod luctus & mœroris ostendam: Quid est, si hoc non est Satanam esse: Siquidem Satanam vocant Hebræi, quem aduersarium Latini. Digna vox est Augustini quæ celebretur: Turpis est omnis pars, vniuerso suo non congruens. Tu cùm te partem, cùm Christi corporis membrum existimari velis, quæ tamen ab hoc vniuerso Christi corpore, quæ ab omnibus his, qui Christiani, qui catholici, qui orthodoxi censentur, quamlibet magnis & locorum & temporũ interuallis inter se disiunctis, tam admirabili consensu obseruari vides, vt neque temporum diuersitas, neque linguarum varietas, neque locorum ingens intercapedo lædere concordiam eorum potuerit, sed similes lyræ sint semperque fuerint, quę multas quidem & diuersas habet chordas vnam autem symphoniam & sonorum concentum vnum emittit. Tu, inquam, cum hoc vniuerso vsque eo non congruis, vt in despectum vniuersi Christi corporis contraria potius facias omnia. Quid est se potest turpius? quid indignius homine Christiano? aut quæ potest esse nota illustrior, qua te non Christi colligentis, verùm Satanæ spargentis ministrum esse cuiuis constare queat? Si quis cùm vestem omnes in luctu mutasse videret, purpura solus indutus, ostroque

1. Cor. 8.
Satanas aduersarius.
Augu. li. 3. confes. cap. 8.
Luc. 11.

que conſpicuus in medium prodiret, nonne pro inſano haberetur? Vir bonus & doctus Sydonius Aruernus Epiſcopus, quorũdam ſui temporis vitia perſtringens inter alia ſic in eos inuehitur: Procedunt, inquit, albati ad exequias, pullati ad nuptias. Atqui non diſ ſimiles huic ſunt, qui cùm videant vniuerſam Eccleſiam externo quodam abſtinentiæ ſi gno mœrorem ſuum & dolorem iudicare, quem de Chriſti cruciatibus, quibus peccata ſua, cauſam dediſſe intelligunt, conceperunt, eo ipſo die, quo id tanto conſenſu fieri cernunt ab omnibus, ſibi crapulæ indulgendum, lætitiamque præ ſe ferendam eſſe putant.

Rom. 12. Gaudete cum gaudentibus, flere cum flentibus, dicit per Paulum Dei ſpiritus. Vides homines diem hilarem ſumentes in memoriam Chriſti reſurgentis, gaude cum illis. Vides mœſtitiam præ ſe ferentes in memoriam eiuſdem paſsi, crucifixi, & mortui: quod omnes facere cernis amore Chriſti, fac & ipſe: neque velis cum vniuerſo non congruere. Quamobrem pro paterna ſolicitudine noſtra, qua liberorum noſtrorum ſaluti proſpectum ex animo cupimus, hortamur omnes & obteſtamur, vt modis omnibus eorũ conſuetudinem defugiant, quos non aliam ob cauſam, vel quadrageſimæ diebus, vel ſextis ferijs, alijsue temporibus, quibus per vniuerſam Eccleſiam abſtinetur, carnibus veſcentes videre licet, quàm vt hoc ſigno ſe nihil habere cum catholica commune planum omnibus faciant, vt eos fugiant tanquàm viperas & baſiliſcos: ac certò perſuaſum habeant, qui cum vniuerſo per contemptum non congruunt, & indicta ab Eccleſia ieiunia violant, eos reos eſſe mortis æternæ & ad Satanæ Synagogam, non ad Eccleſiam Chriſti peruenire.

Ieiunare qui nõ poteſt, quid facere debeat. Si quis autem aliqua ex cauſa earum quas paulò antè commemorauimus, ieiunium non obſeruauerit: maximè verò ſi morbus quominus ieiunet in cauſa ſit: quandoquidem dominum habemus manſuetum & miſericordem, & nihil ſuper vires noſtras à nobis exigentem: non eſt quòd ſe propterea criminis alicuius affinem eſſe putet, modò id de vtriuſque medici conſilio faciat. Deindè verò ſeruet illud, quod in ſermone quodam

Aug. ſer. 62. de tempore. Auguſtino inſcripto legitur. Cùm Cæſarij Petrus eſſe videatur, apud quem id verbum reperitur. Qui ieiunare non prævalet, ſecretius ſibi ſoli: aut ſi eſt alius infirmus cum ipſo, in domo ſua præparet quod accipiat, & eos qui ieiunare prævalent, ad prandiũ non inuitet: quia ſi hoc fecerit, non ſolùm Deus, ſed etiam homines poſſunt intelligere illum non pro infirmitate non poſſe, ſed pro gula ieiunare non velle. Sufficiat illi quòd ipſe ieiunare non prævalet, & magis cum gemitu & ſuſpirio & animi dolore manducet, pro eo quòd alijs ieiunantibus ille abſtinere non poteſt: Ac iuxta eiuſdem Auguſtini &

Aug. ibidem. Chry. hom. 10. in Gene. Chryſoſtomi conſilium: Qui ieiunare non valet, largiorem det eleëmoſynam, feruentior ſit in precibus, maiorem habeat alacritatem in audiendis diuinis eloquijs, in quibus corporis infirmitas nihil obſtare poteſt: inimicis reconcilietur, omne odium & vindictæ cupiditatem ex animo effuget. Quem ſecutus Cæſarius: Pro eo quod non poteſt ieiunare infirmus, amplius debet erogare pauperibus, vt peccata, quæ non poteſt ieiunando curare, poſsit eleëmoſynas dando redimere.

Caſ. hom. 18.

Eccle. 37. Quanquam quòd ad valetudinis tuendæ rationem attinet, veriſsimum eſt illud quod à Sapiente ſcriptum eſt: Propter crapulam multi perierunt, qui autem abſtinens eſt, adijciet vitam. Hinc eſt quòd medici quoque matrem ſanitatis vocant abſtinentiam. Nam

Abſtinentia mater ſanitatis. vnde pedum dolor? vnde vertigo capitis? vnde ſubitaniæ mortes? vnde cæteri morbi plerique contrahuntur, niſi ex crapula? In paradiſo non erat vinum, neque carnium eſus, ac nec extra paradiſum quidem ad ipſa vſque diluuij tempora: nihilominus ad mille propemodum annos hominum vita producebatur: vt qui ſeptingentos aut octingentos annos vixiſſet, immatura morte deceſsiſſe videretur: Poſteaquàm verò carnibus veſci, vinumque bibere mortales cœperunt, facti ſunt dies annorum noſtrorum ſeptuaginta anni: Si autem in potentatibus, octoginta anni: & amplius eorum labor & dolor. Aegrè

Pſalm. 89. nunc ad tot annorum denarios peruenitur, quot centarijs vixiſſe legimus, qui carnium vſum neſciebant. In deſerto fuit populus Iſraël quadraginta annis: donec manna tãtùm & aqua contenti fuerunt, nullus in eorum tribubus debilis aut æger reperiebatur: Poſteaquàm autem de carnium ollis, quibus alebantur in Aegypto, recordati, deſiderijsque

Num. 11. ſuis in Aegyptum reuerſi ſunt, à terra promiſsionis eos Deus excluſit. Petierunt carnes: dedit illis Dominus carnes. Quid autem dicit ſcriptura? Adhuc carnes erant in dentibus

Pſalm. 77. eorum, nec defecerat huiuſmodi cibus, & ecce furor domini concitatus in populum, percuſsit eum plaga magna nimis, vocatusque eſt ille locus ſepulchra concupiſcentiæ: ibi enim ſepeliuerunt populum qui deſiderauerat carnes. Neque verò tunc ſolùm id ita factum eſſe legimus. Vidimus etiam nos qui præter neceſsitatem in quadrageſima carnibus veſcebantur, eos [illegible]ioniam compati cum Chriſto noluerunt, ad reſurrectionis eiuſdem gaudia non per[illegible]iſſe, mortemque prius cum vita commutaſſe, quàm lætus ille paſchatis

schatis dies illuxisset. Confert verò de Daniële, deque Anania, Azaria, Mizaële diuina refert historia, quòd cùm curæ cuiusdam traditi fuissent, vt eos delicatioribus cibis, qui superfuissent de mensa regia, pascceret, vltrò petiuerunt, vt in suos vsus quæ mittebantur à rege conuerteret, ipsos leguminibus tantùm & palmulis aleret, ac si quid aliud præterea dare vellet inanime, nã se fastiditis illius, cibos appetere tales. Cumq; præfectus eorum, cupere se quidem illis gratificari, dixisset, sed metuere ne si rex deprehendisset maciem, corporibus eorum extenuatis decoreq; vultus immutato, præcipuè si collati cum his essent, qui delicatioribus epulis alerentur, in capitis discrimen veniret. Daniel simul vt in eo quod peteret concedendo minus eum foret difficilem animaduertit: fac, inquit, periculum per decem saltem dies: quòd si nihilo deterius affecta fuerint nostra corpora, perge nos ijsdem pulmentis reficere. Sin autem de pristino vultum nostrorum decore detractum erit aliquid, non recusamus quin regis præcepto satisfacias. Fecit præfectus periculum: ac reipsa comperit, non modò nihil eos maciei contraxisse pulmentorum esu, verumetiam habitiores multo factos & nitidiores his, qui delicatioribus carnibus de mensa regia missis vescebantur. Sed quid opus est Daniëlem, tresue pueros illos commemorare? Videre nunc quoque licet, ex his præcipuè qui monasticam vitam agunt, plerosque, cùm non tantùm quadragesimæ diebus, verumetiam per omne vitæ suæ tempus à carnibus abstinuerint, habitiores multo nitidioresque, quàm qui perpetuò carnium esu, vinoque venas distenderunt. Quamobrem & priscos illos monachos recen sere superuacaneum ducimus, qui cùm admirabili quadam fuissent abstinentia, vt alij ne panem quidem totis annis octoginta gustauerint, alij septem integros dies ieiunando continuauerint, & fuerit eorum ingens multitudo, omnes ferè fuisse longæuos, ac cæteros in seculo degentes ætate longè superasse in Ecclesiastica sua historia narrat Theodoretus. Et in Theophilo: Similiter & Palladius in sua Lausiaca.

Daniel. 1.

Theod. l. 6. c. 38

Quorsum autem attinet externa proferre, cum eius rei domestica multa producere liceat exempla? Quàm religiosè nostri maiores indicta ab Ecclesia ieiunia obseruauerint, ex ijs qui paululum ætate processerunt, quiue sanctæ illius antiquitatis adhuc reliquias vident, ignorat nemo. Atqui multò fuit eorum vita productior, multò valetudo robustior, quàm sit istorum, qui diabolica fraude decepti, nisi carnibus in quadragesima vescantur, ad Paschalium festorum gaudia se pertingere non posse persuasum habent: plus in carnium esu, quàm in Deo, qui solus seruare potest, fiduciæ collocantes. Qui primus ex charissima Iagellonum familia regnauit in Polonia regis huius nostri proauus VVladislaus, cùm annis propè quinquaginta regni gubernacula tenuisset, paulòminus quàm centum annos vixisse memoratur. Atqui tanta regem hunc abstinentia fuisse nostris proditum est annalibus, vt aquæ solius potu contentus, nec viuum, nec siceram per omne vitæ suæ tempus gustauerit vnquã. Sextis verò ferijs omnibus pane solo contentus fuerit. Tantùm abest, vt is, quæ sunt Ecclesiæ consuetudine recepta ieiunia violauerit, duriores vt ipse sibi ieiunãdi leges vltrò, quàm quæ præscriptæ sunt imposuerit. Cuius exemplo filius Cazimirus, nostri regis auus, nihil præter aquam bibebat. Qui cum & ipse non minus quàm pater VVladislaus in obseruãdis Ecclesiæ ieiunijs religiosus fuisset, quamuis annos paternos non attigerit, non ita longo tamen ab illis abfuit interuallo: cùm ad regni gubernacula per annos quadraginta sederit. Porrò Cazimiri filius, pater & cognominis huius, qui nunc habenas regni moderatur, vir cùm alijs virtutibus cum primis illustris, tum insigni pietate magnoq; animi robore, & in prisca religione, fideque catholica tuenda & conseruãda constantia singulari præditus: num & ipse non admirabili quadã fuit abstinentia? quem patris auique exemplo, nihil præter aquã potasse totis annis quadraginta, ac vix tãdem affinis sui Friderici Marchionis Brãdenburgensis, medicorumque consilijs adductum scimus, vt suæ valetudinis tuendæ causa prandij saltem & cœnæ tempore, vino modico, vteretur. Is verò quadragesimã cæteraque ab Ecclesia indicta ieiunia, præter ea, quæ sibi ipse imperauerat, tam sanctè obseruabat, vt priusquàm ad ætatem decrepitam veniisset, ne medicis quidem vt obtemperaret persuaderi sibi facilè passus fuerit, si quando quibus ieiunatur diebus, aut carnibus, aut ouis eum vesci iuberent: quòd solius Dei benignitate, si visum hoc illi fuisset, absque carnibus etiam, se pristinam incolumitatem recuperare posse confidebat. Quid autem? nunquid hæc eum fefellit fiducia? nunquid per hanc tam arctam ieiuniorum obseruationẽ, vel de corporis robore, vel de vultus decore, vel de vitę curriculo detractum fuit aliquid & diminutum? Adeò nihil eorum factum est, vt illud potius acciderit, quod de Daniële, deque tribus pueris paulò antè commemorauimus, quantò maior fuit regis abstinentia, tantò & facies augustior nitidiorque, & membra corporis robustiora, & ætas fuit prouectior: Regnauit annis propè quadraginta duobus, vixit ferè bis totidem: tot

Iagellonũ regũ Poloniæ pietas & abstinentia.

VVladislaus.

Cazimiri.

Sigismũdi primi

victorijs clarus, tot rebus à se domi forisque feliciter gestis illustris, vt earum laude vix vl li maiorum suorum, Poloniæ regum fuerit secundus. Hęc nos non altè petita, sed eorum tantùm regum exempla, quorum stirpis adhuc supereſt, produximus: vt planum omnibus fieret, magis adeò ad augendum robur corporis, vitamque longius producendam, eorum quæ indicta sunt ab Ecclesia ieiuniorum obseruationem facere, quam vt aliquid adferre detrimenti valetudini videantur. Neque verò id non iuxta promissionem Dei dicentis: Honora patrem tuum & matrem tuam, vt sis longæuus super terram. Nam sicut in explicatione Decalogi docere nos meminimus, patris & matris nomine non ij solùm accipiendi sunt, ex quibus prognati secundùm carnem sumus, verumetiam cùm alij qui præsunt, tum hi præcipuè, de quibus Paulus admonet, dicens: Obedite præpositis vestris, & subiacete eis: ipsi enim peruigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri. Quisquis igitur debitum eis honorem non præstat, quisquis eorum dictis audiens non est, quisquis in eorum contemptum vel ieiunia, vel quæcunque tandem alia sunt, admirabili quodam totius Ecclesiæ præpositorum consensu constituta, sub vno traditionum humanarum nomine, reijcienda putat, ad eum hæc promissio non pertinet, quæ solis illis rectè facta creditur, qui patrem & matrem honorant, qui Deo patri & Ecclesiæ matri dicto se filios præstant audientes: quales fuerunt hi, quos iam commemoraui mus, pientissimi reges nostri: & qui ante eos regni gubernacula tenuerunt: Qualem etiam esse videmus ex illis prognatum Regem nostrum, Sigismundum Augustum, qui nihil à maiorum suorum pietate deflexit. Qui cùm honoret patrẽ suum, honoret matrem suam, seque Dei patris & Ecclesiæ matris filium adeò præstet obsequentem, vt nullis persuasionibus adduci se passus fuerit, quo vel interdicto carnium esu, præter necessitatem, sanctæ quadragesimæ diebus vteretur, vel à quibuscunque tandem alijs Ecclesię matris nostræ placitis discederet, ad eum quoque pertinere promissionem hanc minimè dubitamus, quod erit longæuus super terram, neque minus quàm pater eius vitam aget felicem ac diuturnam. Quam spem nostram vt ratam Deus esse velit, pro sui nominis gloria, proque regni totius & Ecclesiæ tranquillitate sedulò precamur. Quominus ferendi sunt, qui ne tam pij quidem regis exemplo mouentur, vt sanctis maiorum suorum vestigijs incedant, nec ea sibi contemnenda putent, quæ summa ratione sunt ab illis instituta: quorum etiam si causas ignorarent, tantam tamen apud filios Ecclesiæ matris auctoritatem esse oportebat, vt semper decretis illius obediendum, non semper eorum quæ decreuisset, rationem esse flagitandam existimarent.

Exod. 20. Patres spirituales.

Hebr. 13.

Sigismundi Augusti pietas.

Verùm de corrupta Ecclesiæ disciplina, deque sublata prorsus omni per audaces & sibi placentes homines obedientia queri, non est præsentis instituti: eò vnde deflexit oratio nostra reuertatur. Illud nobis demonstrare propositum fuerat, qui matris Ecclesiæ decretis obtemperantes iuxta rationem ab illa institutam, vel quadragesimæ, vel quibuscunque tandem statis alijs diebus ieiunassent, & ab interdicto carnium esu sibi temperassent, eos non modò nihil incommodè valetudinis ex eo contraxisse, verumetiam robustiores factos, in multò longiorem ætatem vitam suam produxisse, quàm quanta sit eorum ætas, qui quamlibet leuis tentatiuncula fuerit, non alia ratione, quàm carnibus ieiuniorum diebus edendis, illi se mederi posse persuasum habent. Ac non protulimus nos quidem exempla nisi regum, idque eorum tantùm, qui sunt ex Iagellonum familia prognati, cuius adhuc stirps supereſt, ac regno feliciter præest. Quòd si priuatorum, aut aliorum inferioris status exempla producenda putassemus, finis reperiri potuisset nullus. Vnum tamen commemorabimus. In oppido Srensco, quod viri fuit insigni pietate prædíti, Felicis à Srensco Palatini & præfecti Plocensis, qui non ita pridem in Christo obdormiuit, vita longiore dignus, cùm catholicæ & orthodoxæ fidei cumprimis tenax fuerit: in hoc igitur oppido, memorabili quodam opere sepulchrum constructum videre licet, quod is auo suo paterno posuit: testatur hunc inscriptio sepulchri centum quadraginta annos vixisse: Quem Ecclesiæ ieiunia religiosè obseruasse, nec ea carnium esu contaminasse dubium esse debet nemini, cũ non minor hac in parte maiorũ nostrorum religio fuerit, quàm vel Antiochenorum, de quibus meminit Ioannes Chrysostomus, cùm esset apud eos presbyter, vel regnante Iustiniano Imperatore Constantinopolytanorum. Id quod vel ex eo, quod nostra factum est memoria, colligere licet. Cùm enim ante annos plus minus quadraginta Erasmus Vitellius Plocensis Episcopus ex vrbe rediens diploma pontificium attulisset, quo liberè omnibus potestas permittebatur ferijs quartis carnibus vescendi, non est quisquam in toto Poloniæ regno repertus, qui concessa sibi potestate hac vti vellet. Tanta fuit etiam nostræ ętatis hominum grauitas, tanta constantia, tanta religio in ijs mordicus retinendis, quæ à maioribus nostris nobis per manus tradita accepimus. Sed hæc ista de reiã dicta sufficiant: Satis enim ex ijs demonstrasse

Felix Srensius Palat.

Polonorum religio.

Erasmus Ciolek.

ſtraſſe videmur,quod ad valetudinis tuendæ rationem attinet, prodeſſe magis ad eam rem certis temporibus carnis abſtinentiam,quàm obeſſe.

Cæterùm demus illud,ſi quis à carnibus per quadrageſimam abſtineat,de corporis viribus nonnihil detrahi. Verùm ſi Plato,cùm non eſſet neſcius, quàm grauem aduerſarium carnem noſtram habeamus, Academiam Athenis in loco peſtilenti elegit,vt nimiam corporis ferocitatem velut vitem palmite luxuriantem amputaret. Si fecit hoc ille,quò liberius ei ſapientiæ vacare liceret, quæ ſtultitia eſt apud Deum: quanto magis faciendum nobis eſt,vt eo præſertim anni tempore, quo plus in carne noſtra ferocitatis eſſe conſueuit,(cuiuſmodi vernum eſſe tempus creditur)non eis qui ſunt ſaluberrimi,quiq; maximè nutriunt,cibis vtamur:quo caro noſtra facilius in officio contineri, neque ſpiritum impedire queat,quo minus, quę ſola eſt vera Philoſophia,diuinis beneficijs contemplandis vacare totus poſsit. Teſtantur autem hoc etiam ipſi medicorum libri, bonam valetudinem quæ in ſummo eſt, fallacem & periculoſam eſſe, quòd ſummis negatum eſt ſtare diu: vt qui in offenſo valetudinis ſuæ curſu ad virilem ætatem peruenerunt, eos poſteaquàm aliquo non grauiſsimo morbo correpti fuerint, in extremum vitæ diſcrimen adductos,videre ſæpè licuerit nõ niſi difficulter ex eo recreatos. Cui periculo minus obnoxij videntur, qui ſubinde cum leuioribus morbis cõflictantur:vt nõ omninò nolle debeamus,interpolata potius morbis,quã perpetua quadam incolumitate frui:quòd hæc plerunque non ſolet eſſe diuturna. Sunt itaque longioris æui,quibus athletica illa valetudo perpetua non eſt. Quanquam Chriſtianum hominem corporis quàm minimam habere rationem oportet, cùm quod illius incolumitati detrahitur,animi ſanitate penſetur. Cùm enim qui foris eſt, noſter homo corrũpitur,is qui intus eſt,ſicut à Paulo ſcriptum legimus,renouatur de die in diem. Eum qui foris eſt hominem,corpus noſtrum:eum,qui intus eſt,animum Paulus intelligi vult:vt quantum illi detractum fuerit,tantũ huic virium accedat. Quid autem aliud eſt corpus noſtrũ,quàm carcer noſter:de quo educi animã ſuã Propheta petit? Quantò lautioribus & delicatioribus cibis curatũ & ſaginatum à nobis corpus fuerit,tantò duriorem nobis carcerem præparamus. Non ſunt igitur omnia corpori tribuenda,non eſt nimis delicatè fouẽdus hoſtis noſter domeſticus,quo vix vllus vel periculoſior, vel nobis eſt infeſtior. Quin caſtigandum illud potiùs,& in ſeruitutem redigendum eſt:quemadmodum factitaſſe Paulum ſcimus,quominus rebellare ſpiritui queat. Verùm hæc de ieiunijs,deque cæremonijs dicta ſufficiant. Quoniam verò ſub vno traditionum humanarum nomine omnia hæc externa contemni, & pro nihilo duci hoc infelici æuo noſtro videmus,operæpretiũ eſſe duximus,vt quid ſentiendũ de illis ſit,breuibus explicemus.

Platonis conſiliũ in eligendo loco.

Academiæ in ſalubri.

1. Cor. 1.

2. Cor. 4.

Pſalm. 14.

1. Cor. 9.

De traditionibus humanis.
CAPVT XCII.

Status religionis tẽpore Baſilij in epi. 17.

SVi temporis ſtatum deplorans magnus ille Baſilius: Vnum,inquit,iam crimen eſt, quod vehementer punitur,ſi paternas quis traditiones diligenter obſeruet. Non impugnamur propter pecunias,non propter gloriæ ſplendorem, non propter aliud aliquid rerum temporalium:ſed propter communem theſaurum,propter hæreditatem paternam,propter ſanam fidem,in acie ac certamine ſtamus. Domus precationum clauſæ ſunt, altaria cultu ſpiritali vacant: nulli amplius Chriſtianorum cœtus: nulla amplius doctorum præſidentia: ceſſarunt doctrinæ ſalubres, ceſſarunt panegyres: hymnodiæ nocturnæ non habentur, neque ſupereſt beata illa exultatio, qua domino credentium animæ in ſynaxi & communione ſpiritalium chariſmatum exhilarantur. Nobis iam dicere licet, quòd in hoc tempore non ſit neque princeps, neque Propheta, neque præſes, neque oblatio, neque incenſum, neque locus, in quo coram domino poſsit offerri ſacrificium & miſericordia acquiri. Quæ ſint autem ex eo conſequuta,in ea quæ proximè præcedit epiſtola,narrat idem dicens: Intereà rident nos infideles,nutant qui modicæ ſunt fidei,fides ipſa in ambiguum vocatur,ignorantia mentibus offunditur:propterea quòd formã ad ſpeciẽ veritatis prætexũt,qui verſutè ſermonẽ adulterãt. Silẽt enim piè docentiũ ora,reſoluta verò eſt quæuis blaſphema lingua, prophanata ſunt ſacra,domos orationũ fugiũt,vtpotè in quib⁹ impia docẽtur. In ſolitudinibus verò degẽtes,manus ſuas ad dominũ de cœlis cũ gemitibus & lachrymis extollũt. Ac rurſus in alia epiſtola: Spreta ſunt patrũ decreta,traditiões apoſtolicę nihili fiũt,recẽtiorũ hominũ adinuentiones ad gubernãdas Eccleſias vſurpantur: ex artificio deniq; iã loquuntur homines non theologicè: Sapientia mundi primas obtinet,neglecta crucis gloria:pelluntur paſtores,ſubintroducuntur in eorum locum lupi graues, gregem Chriſti diſcerpentes: ædes oratoriæ concionibus Eccleſiaſticis deſtitutæ, ſolitudines refertæ

Oſeæ. 3.

Baſi. epiſt. 6.

ſunt

sunt plangentibus: seniores lamentantur, vetera præsentibus conferentes: iuniores hoc sunt miserabiliores, quòd quibus bonis priuati sint, ignorant.

Hæc sunt & alia pleraque, quæ scribens ad suos in Italia & Gallia comministros, grauiter deplorat Basilius. Cæterùm si miser tunc fuit & calamitosus Ecclesiæ status, nō minus certè nunc infelix est & calamitosus: neque magis illis, quàm nostris temporibus his hæc Basilij deploratio conuenire videtur. Graue piaculum visum est Basilio, quòd clausæ tum fuere domus orationum: at nunc partim priuatorum domicilia factas, partim in horrea & equorum stabula commutatas, partim prorsus euersas: & quod horrendū est dictu, vix etiam apud posteros credibile futurum, crucē, in quam furti aut alicuius sceleris alterius condemnati aguntur, in eo ipso loco videre licuit collocatam, vbi crucis, qua redempti sumus, & mortis Christi iugis repræsentatio recordatioq; fiebat. Altaria tum spiritali cultu vacabant: nunc diruta sunt & confracta: vt in plerisque locis ne vestigium quidem illorum superstit vllum. Quòd autem spirituali cultu altaria tum vacabant, non ideò factum est, quòd eum improbandum quisquam esse diceret: verùm ob eam potius causam, quòd in graui Sacerdotum orthodoxorum persecutione, non facilè reperire licebat, qui spiritualem cultum hunc Deo præstarent. At nostro tempore, cultus ipse spiritualis, quam propriè Deo debitam seruitutem vocat Augustinus, prorsus abrogatus in plerisque locis esse videtur. Neq; dubitant blasphemi homines, tremendum illud missæ sacrificium, (hoc enim per spiritualem cultum intelligi vult Basilius) horrendam abominationem & idololatriam appellare. Ac quicunque tunc fuerit Ecclesiæ status, plangere tamen his qui agebant in solitudine, Deumq; suis precibus citra cuiusquam interpellationem placatum reddere licebat: nunc non alij sunt qui persequutionem patiuntur grauiorem, quique magis hominum ludibrio sunt expositi, quā qui solitariam vitam degentes, Deo piè colendo se totos dicauerunt. Quòd si nunc Basilius viueret, si, quod vix etiam immanes barbari facerent, in Christi crucifixi simulachra eos, qui Christiani censeri volunt, haud aliter sæuire cerneret, quàm fuit olim à Iudæis in viuentem Christum sæuitum: si Christi corpus & sanguinem in Eucharistia conculcari: si horrenda alia patrari aspiceret, quæ tandem illi lachrymę? qui planctus? quę lamentationes ad præsentes Ecclesiæ statum deplorandum sufficerent?

Horrendum factinus.

Lib. 20. contra Faust. cap. 21.

Quòd autem nobis quoq; nunc obijcitur crimen grauius, quàm quòd ille suo tempore pijs obiectum esse quæritur? Nunquid non hoc solo nomine rei pronunciamur grauissimi criminis idololatriæ, quòd paternas traditiones retinemus, quòd non temerè discedere nos ab eis oportere persuasum habemus? Nonne, quibus verbis populum Israël per Prophetam Dominus olim est hortatus, vt ne in pręceptis patrum suorum incederet, quorum cor post idola gradiebatur, cùm sibi quem adorarent, vitulum aureum in de serto conflauissent, ea verba, obtorto, quod aiunt, collo in nos torquere, ac per ea nos ab eo cultu deterrere conantur, quo maiores nostri piè Deum sunt prosequuti. Quorū nomine si volunt eos intelligi qui ante sexcentos annos in Polonia vixerunt: rectè illi sanè. Nam in illorum præceptis absit vt incedamus. Certò enim scimus, quod illorum cor post idola gradiebatur, à quorum cultu grauiq; Diaboli seruitute, nos per Dei misericordiam liberatos esse gaudemus, & eius hoc immensum beneficium non sine singulari quadam grati animi testificatione, pleno, quod aiūt, ore libenter prędicamus: simul supplices clementiam eius precamur, vt agnita semel veritate, ne nos retrorsum conuerti ab eo quod nobis creditum est sancto mandato, neue doctrinis varijs & peregrinis abduci, & à quatuor Euangelijs, quæ vnū sunt, in quintū aliud, quod ignorauit hactenus Ecclesia Christi, transferri patiatur. Sin autem patrum nomine, vel Apostolos, vel eorū successores ad hæc vsque nostra tempora, quorū nos, qui iam non carnis, verùm promissionis filij sumus, liberos esse gloriamur: si Hieronymū, Ambrosium, Augustinū, Basilium, Athanasium, Gregorium Nazianzenum, si sanctos martyres & Episcopos nostros Adalbertum & Stanislaum, qui Euangelium Christi, per longam sacerdotū & Episcoporum successionem sibi per manus traditū, sanguine suo signatum nobis reliquerūt, si hos patrum nomine volunt intelligi, da Christe, vt in eorū semper præceptis incedamus, da vt ab eorū vestigijs nunquam aberremus: da vt quorū cum admiratione quadam conuersationis exitum intuemur, eorū fidem imitemur, ac prius lucis huius vsuram, prius ea nobis omnia, quæ sunt charissima mortalibus, eripi velimus, quàm in hanc nos mentē impelli patiamur, vt in sanctorum horū patrum nostrorū pręceptis non esse nobis incedendū existimemus. Quam nos isti docuerūt idololatriam, eam fac vt perpetuò retineamus. Verùm non est illa idololatria, sed est pia cūprimis, & salutaris doctrina, quam illi, quos verè patres nostros agnoscimus, à suis maioribus acceptam, per manus nobis tradiderūt. Ea verò est ipsissima idololatria, quā isti tradūt impij, qui nos iubēt sequi deos alienos,

Exech. 20. Exod. 32.

2. Pet. 2. Heb. 13.

Patrum nomine qui intelligendi. Rom. 9.

Heb. 13.

Idololatria quæ. Dij alieni.

hoc

hoc est,noua quædam & aliena ab Ecclesia dogmata quæ si recepta semel fuerint,necesse est,vt fides beatorum patrum nostrorum, aut tota, aut certè magna ex parte violetur: necesse est,vt omnes omniũ ætatum fideles,omnes sancti,omnes casti,continẽtes, virgines,omnes clerici,leuitæ & sacerdotes, tot confessorum millia, tanti martyrum exercitus,tanta vrbium,tanta populorum celebritas & multitudo,tot insulæ,prouinciæ,reges, regna, gentes, nationes, totus postremò iam penè terrarum orbis Christo capiti per catholicam fidem incorporatus, tam longo seculorum tractu ignorasse, errasse, blasphemasse,quid crederet nescisse,& idola coluisse pronuncietur. Quæ est,si non hæc est ipsissima idolatriæ propagatio, cùm tuum ipse verbum pro Dei verbo rudi plebeculæ venditas:cùm tuarum opinionum cõmenta sic incipis admirari,vt ea tanquam diuina quædam oracula,velis ab omnibus adorari?cæteros omnes desipere,te solùm sapere: cæteros omnes cęcos esse,te solùm videre persuasum habes? Profert sententiam suam Lutherus: quò faciliùs imponat imperitis,aliquot eam scripturæ verbis in prauum sensum detortis,adstruere conatur:vocat statim Euangelium,vocat verbum Dei:Profert suam ad eundem modum Zuinglius,aut Caluinus:vocat eam & ipse verbum Dei: Profert similiter sua somnia Balthazarus aut quicunque tandem alius de grege Anabaptistarũ,vocat verbum Dei: Quid si (quod ne cogitare quidem vt in mentem veniat, vnquam homini Christiano, prohibere dignetur Deus)nos Ecclesiæ catholicæ tæderet: si ab ea segregati, sententias istorum nobis amplectendas esse putaremus: nunquid non quot sunt hæreticarum opinionum commenta,tot verba Dei:quot hæreticos,tot sequuti Deos esse videremur?In quam fraudem qui miseros mortales inducere conãtur,quid aliud existimandi sunt dicere,quàm quòd à pseudopropheta dictum in Deuteronomio legimus. Eamus & sequamur deos alienos,quos ignoramus,& seruiamus eis. Nobis verò prius omnia Deus eripiat,quàm hanc mentem, qua semel nobis deliberatum est, omnia prius & facere & pati,quàm vt sequamur deos alienos,hoc est, errores extraneos,nouos & inauditos,quos hactenus ignorabamus,vt seruiamus, hoc est, credamus eis. Quin Deo nos obtemperabimus potius dicenti:Non audies verba prophetæ illius,qui iubet sequi deos alienos:vnum Deum sequemur,vni Deo seruiemus,vnius Dei verbo credemus:eius qui multifariam multisque modis olim locutus in Prophetis,posteà locutus in filio,locutus in Apostolis,locutus est deinceps semper & loquitur adhuc in vna,sancta,catholica,Apostolica Ecclesia: Quicquid ab illa tanquam Dei verbum receptum est,siue scriptum,id est, siue traditum,tanquam Dei verbũ obuijs,quod aiunt,vlnis amplectemur, & qua summa possumus veneratione prosequemur. Neque audiemus istos,qui si quid in scripturis non reperitur,etiam si totius Ecclesiæ quodam admirabili consensu receptum sit & approbatum, sub vno tamen traditionum humanarum nomine, statim reijciendum esse censent:Verum Dei spiritum audiemus potius per Paulum loquentem:Itaq; fratres state,& tenete traditiones quas didicistis,siue per sermonẽ,siue epistolam nostram. Audiemus eundẽ spiritum per Athanasium quoq; monentẽ:Qui ea quæ vltra suas vires indagat,in præcipiti consistit:qui verò traditionibus inhæret,extra periculum versatur. Suademus igitur,inquit,vobis,quod & nobisipsis suademus, vt traditam fidem retineatis. Secutus patres hos Ambrosius.Seruemus,inquit,præcepta maiorũ,nec hæreditaria signacula ausi rudis temeritate violemus,librum signatum illum propheticũ nõ seniores,non potestates,non angeli,non archangeli aperire ausi sunt,soli Christo explanandi eius prærogatiua est seruata. Librum Sacerdotalem quis nostrum designare audeat, signatum à confessoribus,& multorum iam martyrio consecratum. Quem igitur designare coacti sunt, postea tamen damnata fraude signarent. Qui violare non ausi sunt confessores & martyres extiterunt. Quomodo fidem eorum possumus denegare, quorũ victoriam prædicamus.

Verbi Dei prætextu se venditat hæretica.

Deut.13.

Heb.1.

2.Thess.2.

In principio 3. tomi de incarn. verbi Dei.

De fide lib 3. cap.7.

Et auersemini prophana nouitatis verba, & idem reliquis præcipiatis,vt exhorreant tanti mysterij inquisitionem.

Sed videre libet, quid ab istis tandem adferatur, quamobrem traditiones humanas reijciendas putent. Certè quod adducunt ex Ezechiële: In præceptis patrum vestrorum nolite incedere, quid eo potuit proferri ineptius magisque ridiculum, ad pios maiorum nostrorum cultus euertendos ? eorum dico, quos sexcentis his annis, quibus in Polonia Christi receptum est Euangelium,in fide & confessione Christi nominis ex hac vita migrasse constat. Quæ autem est istorum hominum cæcitas, qui non vident,si quis verbis velit vrgere,suis hoc,quos per quintum Euangelium genuerunt,liberis,multo dici posse rectius:In præceptis patrum vestrorum nolite incedere. Nos enim nõ tam in patrum, quàm in auorum,proauarũ, attauorum nostrorum præceptis incedimus:qui mille iam & quingentis annis,eadem qua nos ratione Christũ coluerunt,eiusque

Obiectiones hæreticorum contra traditiones. Ezech.20. In præceptis patrum,&c.

que colendi rationem partim scripto, partim traditionibus ad nos transmiserunt. At istorum liberi (nisi mentem illis dederit Deus meliorem) in quorum aliorum, quàm in patrum suorum præceptis incedunt? quos enim & proauos hoc quidem tempore numerare nullos poterunt. Nisi fortè non habet sua quoque præcepta, non habet suas quoq; constitutiones ista disgregata congregatio, & vndique dissecta secta. Atqui præter alios quosdam scribit de horum cõstitutionibus, is, qui vitã suam inter eos trãsegit, Erasmus Roterodamus, his verbis: Excussum est iugum humanarum constitutionum, sed vbi sunt, qui submiserunt ceruicem suam suaui iugo Christi? Et interim constitutiones humanæ constitutionibus humanis, imò parum humanis mutãtur. Titulus modò mutatus est: Vocantur enim verbum Dei, cæterùm res adeò nihil est mitior, vt complures boni viri præferant vltroneum exilium isti magnificè decantatæ libertati. Atque adeò proceres & antesignani istius factionis, cùm nondum ad Episcoporum dignitatem, opes, ac ditionem peruenerint, tamen eiusmodi specimen de se præbent, vt ego me malim in Episcoporum, quàm in horum potestatem tradere, si detur optio, malimque Cæsaris potentissimi ferre iugum, quàm quorundam magistratuum Euangelicorum, quamuis humili sorte. Sic excutiunt iugum hominum, qui vestro Euangelio submittunt ceruices, magis vereor, ne plerique pro graui iugo hominum, portent grauius iugum Diaboli. Excussa est obedientia Episcoporum, sed ita, vt ne prophanis quidem magistratibus pareatur. Hæc ille de constitutionibus eorum, qui nunc Euangelici vocari malunt, quàm Christiani, quique tantò conatu constitutiones humanas euertere moliuntur, qui certè propheticum illud: In præceptis patrum vestrorum nolite incedere, suis posteris multò verius occinere possunt, quàm nobis, qui traditiones Apostolicas retinemus. Cæterùm quæ certa, stabilis & fixa futura est religio, si nunquam filijs in patrum suorum, qui catholicæ fuerint & orthodoxæ fidei, præceptis incedere licebit? Nisi fortè hoc isti volũt, vt nunquam eandem quam patres religionem filij, nec eosdem ritus obseruent: quo vel hac ratione se quiduis esse potius quàm catholicos testatum faciant omnibus. Verùm aliud nos docet diuina scriptura: Interroga, inquit, patrem tuum, & annunciabit tibi, maiores tuos, & dicent tibi. Non te prætereat narratio seniorum, ipsi enim didicerunt à patribus suis, quoniam ab ipsis disces intellectum. Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui. Termenos autem indubitanter transgreditur, qui statuta patrum postponit, atque confundit: sicut Alexander quartus à Petro pontifex Romanus in prima sua decretali scribit epistola. Tunc autem à nobis fidei limes defenditur, inquit Augustinus, quando termini quos posuerunt sancti patres non transferuntur à nobis, imò obseruantur & defensantur.

Eras. in epi. cõt. pseudoeuang.

Deut. 32. Eccle. 8.

Prouer. 22. Terminos antiquos transgredi quid sit.

Aug. li. 3. Hypognostico.

Sed habent interim isti alia quoque scripturæ loca, quibus rectè persuaderi putant hominibus, vt ne traditiones patrum obseruent. Adferunt magno suorum applausu, quòd olim ab Arrianorum Episcopo maximo productum fuisse legimus, cùm aduersus Augustinum differens, nihil se præter scripturas Canonicas recepturum esse diceret: Sine causa colunt me docentes doctrinas & mandata hominum. Ad quæ ne respondere quidem dignatus est Augustinus, quòd nihil ad causam pertinere iudicasset. Quis enim ignorat de quo traditionum genere Christus ibi loquatur? nimirum de eo, quod aut leue prorsus est ac inutile, nec ad Dei cultum quicquam facit, quale fuit, non lotis manibus manducare, qua de re tum sermo fuerat: aut quòd præceptis Dei palàm aduersaretur, quale fuit, cuius in eodem loco Christus meminit: Quicunque dixerit patri aut matri, munus quodcunque est ex me tibi proderit, &c. Quibus verbis hoc significare velle videbantur, in templo munus offerre satius esse, quàm necessitati parentum subuenire: Quòd apertè fuit illi præcepto Dei contrarium: Honora patrem tuum & matrẽ tuam. Nihil aliud his verbis Christus intelligi vult, quàm quod adnotatum est à Basilio, traditionibus humanis ad mandatum Dei reprobandum, obsequendum non esse. Hoc illa ipsa Christi verba satis indicant, cùm dicit: Rescindentes verbum Dei per traditionem vestram, quam tradidistis. Atqui de quibus traditionibus paulò antè verba fecimus, tantùm abest, vt aut leues, aut inutiles, aut cum verbo Dei sint pugnantes, vt etiam ad cultum Dei promouendum facere plurimum videantur. Cuius generis traditiones non modò non reijciendas aut etiam reprehendendas esse Christus putauit, verumetiam quas ipse obseruaret dignas iudicauit. Encæniorum festum non à Moyse, qui Dei sequester & interpres fuit, sed à Machabæis institutum esse legimus: & tamen quod recens adeò fuit institutum, id sua præsentia Christus honestare dignatus est. Vsque eo ne recentes quidem traditiones siue constitutiones esse duxit.

Li. 1. cont. Maximin.

Isa. 29. Matt. 15.

Sine causa colũt me explicatur.

Exod. 20.

Basi. in Ethicis diffin. 12. Matt. 15.

Encæniorum festum à Machabæis institutum Deut. 5. 2. Mach. 10. Galat. 1.

Verùm est & aliud quod producunt ex Paulo telum: Si quis, inquit, vobis euangelizauerit, præterquã quod accepistis, anathema sit. Quod anteà productũ à Græcis quoq;,

Si quis euangelizauerit.

Petrus

Petrus Lombardus auctor est: & ex ea disputatione quam habuit Anselmus Haulesburgensis episcopus, æqualis Petri Lombardi cum Nechita Archiepiscopo Nicomediæ, manifestum est: tum in concilio Florentino, quo tempore de processione sancti Spiritus controuertebatur, obiectum ab eisdem fuisse, concilij eius acta testantur: fuitq; planè, Græcis etiam ipsis posteà fatentibus, siculneum in hac scriptura præsidium. Quoniam verò proprium semper hoc fuit hæreticorum axioma, nihil esse recipiendum prꝛeter scripturas, dubium non est quin priscis etiam seculis, ad probandum illud, hæc Apostoli verba detorserint. Quamobrem illum ex Euangelico locum enarrans Augustinus: Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modò: Admonitio, inquit, beatissimi Apostoli de vestris cordibus nō recedat. Si quis vobis Euangelizauerit prꝛeterquàm quod accepistis, anathema sit. Non ait, plusquam accepistis, sed prꝛeter quam quòd accepistis: Nam si illud diceret, sibi ipsi prꝛeiudicaret, qui cupiebat venire ad Thessalonicenses, vt suppleret, quæ illorum fidei deerant. Sed qui supplet, quòd minus erat, addit, non, quod inerat, tollit, qui autem prꝛetergreditur regulam fidei, non accedit in via, sed recedit de via. Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modò: adijcienda illis fuerant, quæ nesciebant, non quæ didicerant, euertenda. Quis non facilè perspicit ex his Augustini verbis, non eam fuisse Pauli mentem, vt his quæ per se tradita fuerant & annunciata, nihil adijciendum existimaret, sed hoc eum tantùm cauere voluisse, cùm hęc scriberet, ne quid contrarium his reciperent, quæ prius à se tradita accepissent. Post hanc ad Galatas scriptam epistolam, scripsit prꝛeclarum illud euangelium suum Ioannes, nunquid quotquot illud receperunt, eos, vel auctorem ipsum, anathema Paulus esse voluit? Quare vel cęco perspicuum esse potest, quàm ineptè colligere conentur isti ex hoc loco, nihil scripturis adijciendum, nihil prꝛeter scripturas recipiendum, nihil esse nouarum constitutionum aut sanctionum edendum: In quo tamen, non prꝛeterquàm quod scriptum est à nobis, sed prꝛeterquam quod euangelizauimus vobis, prꝛeter id quod accepistis, traditum & annunciatum à nobis, disertis verbis expressum est: vt magis ad traditionem, quàm scripturam referri queat. Quod etiam apertè declarant hęc Athanasij verba: Si quis prꝛeter hæc ex diuinis scripturis alium esse docet filium Dei, & alium, qui ex Maria adoptatus est in filium: sicut nos. Vel, si quis domini nostri carnem supernè dicat, & non ex Maria virgine: vel conuersam diuinitatem in carnem, vel confusam, vel immutatam, vel passibilem domini deitatem, vel inadorabilem domini nostri carnem vt hominis: hunc anathematisat sancta catholica Ecclesia: obtemperans in hoc diuino Apostolo dicenti: Si quis nobis euangelizauerit, prꝛeter id quod accepistis, anathema sit. Hic Athanasius apertè quem locum Pauli contra traditiones nostri temporis hꝛeretici producunt, hunc adfert ad confirmandas traditiones: dum hoc ostendere conatur, etiam si quis è scripturis cōtrarium docere velit, ei quod in patrum concilijs difinitum, per manus ab illis accepimus, eum non esse audiendum? verùm in eo quod accepimus esse potius permanendum, quamlibet multa proferantur in contrarium scripturarum examina. Quem sequutus Ambrosius ad Valentinianum de Auxentio scribens: Non est, inquit, necesse propter vnum tot Episcopos fatigari, qui etiamsi angelus de cœlo esset, paci ecclesiarum non deberet prꝛeferri. Pacem ecclesiarum vocat, quod vnanimiter à patribus in concilio Nicæno decretum fuerat & approbatum, ei negat quicquam prꝛeferendum esse, etiamsi angelus de cœlo secus euangelizaret. Cum primis absurdum esse Tertullianus existimat, vt Diabolo semper operante, & adijciente quotidie ad iniquitatis opera, opus Dei aut cessauerit, aut proficere destiterit: cum propterea paracletum miserit dominus, vt quoniam humana mediocritas omnia semel capere non poterat, paulatim dirigeretur & ordinaretur, & ad perfectum perduceretur disciplina, ab illo vicario domini, Spiritu sancto: Adhuc, inquit, habeo multa loqui vobis, sed nondum potestis ea baiulare. Quem secutus Vincentius Lirinensis. Quis ille, inquit, est tam inuidus hominibus, tam exosus Deo, vt nullum in ecclesia Christi profectum haberi velit religionis? Sit sanè: verùm ita, vt verè profectus sit ille fidei, non permutatio: siquidem ad perfectum pertinet, vt in semetipsa vnaquæque res amplificetur, ad permutationem verò, vt aliquid ex alio in aliud transuertatur. Crescat igitur oportet & multum vehementerꝙue proficiat, tam singulorum, quàm omnium, tam vnius hominis, quàm totius ecclesiæ ętatum ac seculorum gradibus, intelligentia, scientia, sapientia, sed in suo duntaxat genere: in eodem scilicet dogmate, eodem sensu, eademꝙue sententia. Imitetur animarum religio rationē corporum, quę licet annorum processu numeros suos euoluant & explicent, eadem tamen, quę erant permanent. Multum interest inter pueritię florem, & senectutis maturitatem: sed ijdem ipsi fiunt senes, qui fuerant adolescentes: vt quamuis vnius eiusdemꝙue hominis status habitusꝙue mutetur, vna tamen nihilominus ea-

Li. 1. dist. 11. *Anse. li. 2 contra positor. Cap. 21. & 22.*

Hæreticorum axioma.

Aug. tract. 48. in Ioan.

Ioan. 16.

2. Thess. 3.

Li. 5. epi. 32. de incarnatione Christi.

Tert. de velan. Virginibus.

Ioan. 16.

demq; natura,vna eademq; persona sit: parua lactentium membra,magna iuuenum,eadem ipsa sunt tamen: quot paruulorum artus,tot virorum, & si qua illa sunt, quæ æuî maturioris ætate pariuntur,iam in seminis ratione proserta sunt, vt nihil nouum posteà proferatur in senibus,quod non in pueris iam ante latitauerit.

Heilsberga sedes episcopi varmiensis.

Anselmus Hauelsburgensis Episcopus in ea disputatione,quam cum Nechita Archiepiscopo Nicomedię habuit,quem librum in bibliotheca castri Heilsbergensis,necdum quod sciamus typis mandatum,reperimus,adferens & ipse hunc Euangelij locum: Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis ea portare modò: cùm autem venerit ille Spiritus veritatis,docebit vos omnem veritatem: his verbis vtitur. Spiritus sanctus procedens ab ore veritatis, quæ Christus est, Euangelium prius condidit: postea sanctorum patrum concilijs auctor & doctor omnis veritatis,sicut promissus fuerat,interfuit:fidem quam ipse idem in Euangelio breuiter condiderat,in concilijs sanctorum patrum explanauit:& quæ filius adhuc dicere habuit, ipse procedens à filio veraciter edidit,& pleniter docuit:vt quam tunc soli Apostoli non potuerunt portare, eam nunc simul tota portet ecclesia per vniuersum mundũ diffusa. Itaq; sicut dixi, Spiritus sanctus, sicut promissus fuerat,vt veniens doceret,tunc & nunc,& semper omnem veritatẽ,sanctorum patrũ concilijs interfuit, & tanquàm doctor omniũ præfuit:fidem sanctæ Trinitatis,quam tenemus inter impietatem Arij,qui diuinam substantiam separauit,& impietatem Sabelli,qui personas confudit,docens paulatim omnem veritatem,tradidit,sacramenta ecclesiastica instituit:formam baptismi,quem dominus instituerat,conuenienti moderamine ordinauit:& ritũ quem in consecratione corporis & sanguinis domini tenet sancta ecclesia,disposuit: patriarchas, Metropolites, Archiepiscopos, presbyteros, diaconos,& alios inferiores ordines ecclesiasticos in ministeriũ diuinũ, & ad decorem domus Dei instaurauit:chrismales vnctiones,nec non sacramentũ pœnitentiæ,& impositionis manuũ,ordine sacratissimo & bono distinxit:missarũ solennia,& cętera diuina officia in laudem Dei apposuit:per catholicos doctores,quasi per organum suum,sacras scripturas veteris & noui Testamenti nobis tanquàm extrinsecus pluendo aperuit:arcana quoque diuina sub sigillo diuinarum scripturarum mysterialiter clausa,familiari inspiratione nobis insinuando,tanquàm intrinsecus rorando innotuit: hæreses paulatim succrescentes (quia virtus altissimi est) potenter dissipauit: leges ecclesiasticas,ad conseruandam religionem Christianam,per Apostolicos viros dictauit: & vt singula sub breuitate colligam,totam Ecclesiam in sancta disciplina eruditam, omnem paulatim docẽs veritatẽ,lumine verę scientiæ illustrauit,& adhuc illustrat,& semper illustrabit.Ita quippè promisit,qui non mentitur Deus:Dabo vobis spiritum,vt maneat vobiscum in æternum. Et iterum:Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus,vsq; ad consummationem seculi,videlicet per inhabitantem Spiritus sancti gratiam.

Anselmus Euangeliũ sufficiat ad salutem.

Chry. hom.1.in epist.ad Titum.

Matt.18.

Exod.20.

Matt.15.

Heb.13.

Matt.23.

Luc.10.

Sed nunquid (aiunt)lex Euangelij non est sufficiens ad salutem,vt humanis præterea legibus opus habeamus? Est reuera lex Euangelij sufficiens ad salutem: Verùm est enim quòd à Ioanne Chrysostomo scriptum est:Omnia continet Euangelium, & præsentia, & futura,honorem,pietatem, fidem: simul omnia prædicationis verbo concluſit. Verùm hæc ipsa lex Euangelij docet nos, vt Ecclesiam audiamus, vt parentes honoremus, vt præpositis obediamus,vt quæ dicunt nobis in cathedra Moysi, cui successit cathedra Petri,sedentes,ea faciamus,etiamsi, quod sit non rarò, non faciant ipsi quæ dicunt. Atque hæc tam serio, tamque graui comminatione præcipit, vt qui non audierit ecclesiam,eum velit haberi tanquam ethnicum & publicanum: vt Christum non audiri, Christum sperni dicat,si quis præpositũ non audiat,vt apertis verbis affirmet damnationem acquirere,si quis potestati resistat. Quapropter scribens ad Magnesianos Ignatius,qui Ioannis Euangelistæ discipulus, & tertius à Petro fuit Antiochenus Episcopus:Dignum est,inquit,vos obedire Episcopo vestro,& in nullo ei cõtradicere:terribile est enim tali contradicere. Non enim istum visibilem quis spernit,sed illum inuisibilem in eo contemnit,qui non potest à quoquam cõtemni:hic enim non ab homine, sed à Deo habet promotionem. Dicit enim Deus Samueli de contemptoribus eius:Non te spreuerunt,sed me. Hæc Ignatius etiam in alijs epistolis subindè pluribus verbis inculcat. Nam & ad Trallianos scribens: Episcopo, inquit, subiecti estote sicut domino, ipse enim vigilat pro animabus vestris, tanquàm rationem redditurus. Sicut domino, sic Episcopo vult obediri. Quorsum autem vt obediatur illi, monet, si nullam habet Episcopus præcipiendi facultatem? aut cùm habeat, si nulla penes eos, qui recta præcipienti non obtemperauerint, culpa residebit? Continentur in Euangelio quæcunque sunt ad salutem necessaria præcepta omnia, sed tanquàm in semine, multoque maxima pars Euangelij peruenit ad nos traditione,perexigua literis est mandata. Quamobrẽ &

Rom.13.

Igna.epist.8.

Episcopo obediendum.

1.Reg.8.

Epist.1.

Heb.13.

Chry-

Chryſoſtomus nihil hic de ſcriptura, verùm de Euangelio loquitur. Euangelium autem quid intelligi velit, indicat ipſe cùm dicit, Omnia verbo prædicationis concluſit. Non quòd atramento ſcriptum, ſed quòd verbo prædicationis traditum eſt, vocat Euangelium. Quis autem negat omnia per Chriſtum eſſe prædicata, quæ ſunt ad ſalutem neceſſaria? Quòd autem quæ prædicata ſunt, eadem ſcripta ſint omnia, quis eſt qui affirmare audeat? cùm in extrema Euangelij ſui parte contrarium Ioannes docere videatur. Quòd in Eccleſia docere mulieri fas non eſt: quòd vir nudo, velato capite mulier orare debet: quòd Epiſcopum vnius vxoris eſſe virum oportet, vt qui duxerit alteram, ei iam Epiſcopo eſſe minimè liceat, etiamſi non totos tres dies cum ea vixerit: vbi ſit ea de re vlla in Euangelio mentio? At horum tamen ſuorum præceptorum adeò nullam adfert rationem Paulus, vt ſi quis contradicere velit, ei ſolum hoc reſpondeat: Si quis autem videtur contenſioſus eſſe, nos talem conſuetudinem non habemus. Non ſcripturas, contradicentibus, non rationem aliquam, ſed ſolam opponit conſuetudinem. Et tamen alio loco ſcribit: Qui hæc ſpernit, non hominem ſpernit, ſed Deum.

Ioan.20. *1.Tim.2.* *1.Cor.11.* *1.Tim.3.* *1.Cor.11.* *1.Theſſ.4.*

Quòd ſi nemini fas eſt conſtituere quicquam, præter id quod in ſcripturis aut Euangelio continetur, cur Ioannes Baptiſta præſcripſit ſuis diſcipulis certas preces, certaque ieiunia? cur Iacobus Hieroſolymorum Epiſcopus decreuit de ſuffocato, ſanguine, & immolato ſimulachris, quod nulla ſcriptura gentibus præſcripſerat? Cur poſt hoc decretum auſus eſt dicere Paulus: Omnia munda mundis. Et: Omne quod in macello venit, comedite? Cur idem Paulus non dubitauit quædam ſtatuere, quæ dominus non vetuit? Cur adiecit poſteà quædam de ritu Euchariſtiæ? Quòd ſi verò penes ſolos Apoſtolos hanc conſtituendi poteſtatem fuiſſe volunt, cur illis ipſis auctoribus, qui ſegregauerunt ſemetipſos, viri ac mulieres promiſcuè cantant in Eccleſia? Denique cuius hoc eſt Apoſtoli inſtitutum, vt cantarentur Pſalmi redacti in rythmos in fine concinentes, mutatis etiam, quod eſt neceſſe, multis verbis, cùm id ipſimet ſcripturam prohibere dicant, cùm ait: Non addetis ad verbum quod vobis loquor, nec auferetis ex eo? Cur alios præterea nouos ritus excogitant, quos omnes enumerare longum foret? Scilicet ſibi fas eſſe nouas fingere, nobis verò licere nolunt veteres patrum traditiones retinere? Quamobrem nihil impedit, quominus quędam conſtituantur ab Epiſcopis, & pręſertim ab Eccleſia vniuerſa, quæ Spiritu ſancto nunquam deſtituitur: etiamſi quęcunque nobis neceſſaria ſunt ad ſalutem, ea planè ſunt in Euangelio conſtituta.

Luc.5. *Actu.15.* *Tit.1.* *1.Cor.10.* *1.Cor.11.* *Deut.4.12.* *Apoc.2.*

Scripſit Bernardus præclarum opus de præcepto & diſpenſatione, in quo tractat de eo diligenter, quatenus hominum præceptis obtemperare ſit neceſſe, tum quatenus ea mutare liceat & diſpenſare, & penes quos eius rei ſit poteſtas. In eo, Eccleſiaſtica inſtituta, inuenta eſſe dicit (loquitur autem præcipuè de monaſticis) non quòd aliter viuere non liceat, ſed quod ita magis expediat, nec planè ad aliud, quàm ad lucrum & cuſtodiã charitatis. Quãdiu ergò charitati militant, immobiliter fixa ſunt: Ac ſi è cõtrario cõtraria fortè aliquãdo charitati viſa fuerint, his duntaxat quibus hoc poſſe videre datum eſt, & prouidere creditum eſt, nónne iuſtiſsimum eſſe liquet, vt quæ pro charitate inuenta fuerint, pro charitate quoque, vbi expedire videtur, vel omittantur, vel intermittantur, vel in aliud fortè commodius commutentur? Sicut è regione iniquum proculdubio foret, ſi ſtatuta pro ſola charitate, contra charitatem tenerentur. Tenent ergò fixam firmamque immobilitatem, etiam apud prælatos, quę ex ſtabili neceſſario ſunt, ſed quatenus charitati deſeruiunt.

Bernardus.

Præclara ſunt autem hac ipſa de re Petri Cluniacenſis, qui fuit æqualis Bernardi, verba, quę libuit adſcribere, Diuina mandata, inquit, partim mobilia, partim ſunt immobilia. Diuina verò mandata diximus, non ſolùm ea quę per ſeipſam in carne diuinitas apparens hominibus tradit, aut ea quę per Apoſtolos teneri conſtituit, ſiue illa quę ante ſuſceptam carnem per patriarchas & prophetas mandauit, ſed etiam illa quæ poſt Apoſtolos apoſtolici viri apoſtolica veſtigia ſecuti, vnanimi multorum catholicorum conſenſu ſeruari pręceperunt. Idem enim diuinus ſpiritus, qui priorum patrum cordibus ſe infundens, humanæ ſaluti congruentia per eos dedit pręcepta, per hos quoque qui recentiores videntur, hominum ſalutem operari, ſalubria iubendo, non deſtitit. Per diuerſos igitur præcones domini verba ędita, venerantur, in diuerſis organis eiuſdem ſpiritus ſtatum agnoſcimus. Horum ergo præceptorum (vt diximus) quædam pro ratione cauſarum & temporum mutantur: quædam ſe mutari nulla ratione permittunt. Et, vt ea quę vltima diuidendo fecimus (quia digniora ſunt) exponendo prima faciamus: de immobilium numero dicimus eſſe (nam cuncta non vacat colligere) illud maximum & primum dilectionis Dei mandatum, ſecundum quoq; huic ſimile de proximi dilectione: ſed & humilitatis, caſtitatis & veritatis præcepta, quibus licet ſimilia multa ſint alia, hæc tamen

Petrus Cluniacẽſis ep. 28. l. 3. *Præcepta diuina duplicia.* *Præcepta diuina immobilia.*

tamen ad elucidandum quod volumus nobis sufficere credimus. Ista nanque nulla inueniuntur ratione, nulla vnquam dispensatione immutata. Quis enim catholicorum patrum: ne Deus ex toto corde, ex tota anima, & ex tota mente diligeretur, præcepit: vel parum quid mandato huic detraxit? Quis proximum non vt seipsum à se diligendum esse negauit? Quis vel in modico superbire indulsit? quis fornicari, quis mentiri, quis furari, quis rem proximi concupiscere vnquam permisit? Patet ergo hæc & multa talia esse prorsus immobilia: inter illa verò quæ moueri dispensatiuè possunt: patrum auctoritatem sequentes, ea esse dicimus, quorum pleraque in ecclesiasticis canonibus inuenimus: quæ sicut pro communi totius vel propria alicuius ecclesiæ vtilitate, cùm non existerent, inuenta sunt: sic rursum pro communi totius vel propria alicuius aut gentis, aut ecclesiæ salute, præuia in omnibus charitate, mutata sunt. Et quia nec ista omnia facile numerari possunt, sufficiant illa, quæ in superiori huius opusculi parte posuimus. Quæ quoniam iam scripsimus, iterùm scribere recusamus. Nam qui nosse voluerit, ibi scripta reperiet. Ad hoc autem nos ista ponere, legentes nouerint, vt ostendamus ea regulæ decreta, quæ nos prǫuaricari dicitis, inter ista quæ mobilia vocamus ponenda: atque ideò cùm charitas præcipit, cui in omnibus obediendum est, absque vllius prǫuaricationis timore mouenda. Quid enim coëgit regulam de non transferendis Episcopis à præcedentibus patribus datam immutari, nisi melius prouidens Ecclesijs charitas? Quid hæreticos & criminosos post condignam de criminibus pœnitentiam, quod primi patres prohibuerant, ecclesijs Dei prǫfecit, nisi multorum saluti consulens charitas? Quid presbyterorum filios episcopati, contra sanctorum apostolicorum antiqua decreta aliquando iussit, nisi earundem personarum vtilitatem Ecclesiæ vtilem esse iudicans charitas? Quid Angelis coniugia indulsit, à quibus cæteros inhibuit, nisi nouellǫ eorum fidei timens charitas? Quid multa in hunc modum vetusta præcepta mutauit, quod noua instituit, quid nunc ista, nunc illa mandauit, nisi pro moribus, temporibus, locis: nunc generaliter, nunc specialiter, semper tamen humanæ saluti solicitè inseruiens charitas? Cùm igitur sub iure charitatis omnia canonica mandata, imò secundùm domini sententiã vniuersa lex contineatur & prophetǫ, quis vestrum dicere audebit, beati Benedicti regulã charitatis domino non subiacere? Quomodo charitati regula subdita nõ est, à qua per sanctum illum condita est. Si enim sine charitate condita est, sine Deo condita est. Deũ verò esse charitatem, Ioannes Apostolus dicit: Deus charitas est. Sed etsi sine Deo facta est, sequitur, quia iam nihil est. Nam Deus Christus ait: Sine me nihil potestis facere. Quòd si hoc credere errare est, sequitur vt charitati velut doctrici regula cedat, ac se pro dominantis arbitrio regi permittat. Nam si præteream quicquam sibi vendicare voluerit, nihil iam se sequentibus proderit. Sed fortè adhuc ad priora recurritis, & dicitis. Quoniam beati Benedicti regulam vos seruare vouistis, oportet vt vota reddatis. Ad quod nos. Si millies istud iteraueritis, id millies à nobis responsi accipietis. Regulam vouimus, charitatem à voto non excluſimus. Si charitatem excluſimus, regula dici non potest quod vouimus. Si enim rectitudo regulæ desit, regula iam constare non poterit. Rectitudo autem regulǫ charitas est. Si ergo charitas excluditur, rectitudo excluditur. Si rectitudo excluditur, restat vt tortitudo sequatur. Si tortitudo sequitur, necesse est vt regula destruatur. Simul quippè rectum & distortum consistere nequiunt. Iam regula destructa, quid vos sequi profiteamini, iudicate. Aut enim regulam cum rectitudine, aut sine rectitudine tortitudinem vos sequi oportebit: id est, aut cum charitate regulam, aut sine charitate nebulam retineri necesse erit. Sed sicut nebulam impossibile est teneri, sic sine charitate patet regulam à nemine posse seruari. Vnde constat, quòd quando non ficta charitate, quam Apostolus damnat, sed vera, quàm ipse celebriter collaudat, proximo aliquid impendimus, beati Benedicti regulam absque vllo errore sequimur, quoniam aliter de ea sentire, nihil est aliud quàm errare. Nec regulam igitur sine charitate vouemus, nec eam sine charitate, vt hac ratione probatur, tenemus. Et iterum post varia instituta monastica commemorata. Sic, inquit, de ieiunijs, sic de mensa abbatis cum hospitibus & peregrinis, sic de ferramentis vel rebus monasterij, sic de vniuersis, vt cuncta breuiter explicemus, quǫ in superioribus obiecta sunt, quibus & tunc latius respondebimus, charitas per patres nostros, prout temporibus & moribus ac locis congruere vidit, dispensauit: neque in his voluntatibus vel voluptatibus hominum, sed æternæ eorum saluti inseruire studuit. Hoc sanè vnò ea quæ iusta esse defendimus, iniusta monstrare potestis: hoc vno nos victos vobis victoribus cedere compelletis, si quǫ lege charitatis nobis defendimus, ad charitatem non pertinere rationibus certis ostenderitis. In his enim omnibus (vt sæpe iam diximus) ea solùm protectrice tuti, hostibus cunctis inexpugnabiles permanemus. Nam quia secundùm dominum, hæc est, in qua vni-

Mobilia.

Nota de charitate.

1. Ioan. 4.

2. Cor. 13.

vniuersa lex pendet & prophetæ: & secundùm Apostolum, plenitudo legis ac finis præcepti est: omnem legem plenam, omne præceptum finitum, hoc est, perfectum, ea dispensante existere, quis catholico sensu audeat negare? Et iterum paucis interiectis: Vnum & solum charitatis, inquit, officium est, humanam salutem modis omnibus quærere. Hoc eius esse officium ipse dominus, hoc Apostoli, hoc omnes sancti eius clamant. Iustum esse quicquid illa præcipit, omnes (vt sæpe iam diximus) diuini libri testantur. Et quod maius argumentum? In ipsa vniuersa legem & prophetas pendere dominus dicit. Hanc plenitudinem legis & finem esse præcepti, Apostolus testificatur. De hac beatus Augustinus ait: Si hæc vna desit, inania sunt cuncta: si hæc sola adsit, plena sunt omnia. De hac & ipse alibi. Fructus autem totus est charitas, sine qua nihil est homo, quid aliud homo habuerit. Atque alio in loco. Habe charitatem, & fac quid vis. Igitur vt saluti humanæ consulat, facit quicquid vult. Quòd si ei licet quicquid vult facere, licuit regulam facere, licuit & mutare. Nec iniuria sancto facta dicenda est, quia non ab alio mutata est, sed ab ea, quæ diffusa in corde eius per Spiritum sanctum, qui datus erat ei: ipso in condendo regulam tanquam organo vsa est. Et quia non æmulatur, non inflatur, non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt, hi qui ea pleni sunt, nihil horum sciunt. Et quia æmulatione, inflatione, ambitione carent, indignari nesciunt. Iniuria ergo sancto facta non est, quia suam charitatis regulam pro temporis illius cõgruentia fecit, ac postquàm vtile fore vidit, quod fecerat immutauit, quodque seruari decuit de eadem regula reseruauit. Sicut ergo non esset consequens dicere, iniuriam, notario factam, si quod prius scripserat, vel ab ipso, vel ab alio immutari dictator certa de causa faceret, quam causam fortè ipse solus nosset: sic nec sequitur beato Benedicto factam iniuriam, si vel cuncta, vel aliqua eorum, quæ per eum charitas scripserat, vel per ipsum si sic voluisset, vel per aliũ quia sic voluit, ratione præmissa mutauit. Sed nec indignũ est sancto, charitatis vocari notariũ. Ioannes enim in epistola sua Deũ charitatẽ vocat. Et Gregorius sanctus in Homilijs ait: Spiritus sanctus amor est. Amor verò charitas est, ergo Spiritus sanctus charitas est. Nõ est igitur ei indignũ, Spiritus sancti esse notariũ. Nã & eius notarij prophetæ omnes fuerũt. Non dedecet autẽ eum similem esse prophetis. Si igitur sancto illi, regula immutata, ab immutantibus iniuria facta est, & prioribus, quos supra memoratimus sanctis à subsequentibus & eorum decreta mutantibus iniuria facta est. Et vt maiora dicamus, legi ab Euangelio, Moysi à Christo iniuria facta est. Quòd si idcirco nec Moysi, nec legi, nec canonicis statutis, nunc alicui diuino mandato, nec his per quos ipsa mandata promulgata sunt, aliqua est facta iniuria: quoniam per Spiritum sanctum, quẽ charitatem esse probauimus, quid saluti hominum per diuersa tempora congrueret, prouisum est: &, licet quædam in mandatis sint mutata, & ipsa mandata permutatos sint data, ipse tamen mutatus non est, quia incommutabilis est: patet, quia regula sancti Benedicti in quibusdam suis capitulis, absque ipsius iniuria, à vobis quamuis inuitis concedentibus, mutata est. Per charitatem namque mutata est, per quam verbum caro factum est, vt ait Apostolus. Propter nimiam charitatem suam, qua dilexit nos Deus, filiũ suum misit in similitudinem carnis peccati. Quia igitur mutata sunt quædam in regula, charitas fecit: & quia absque iniuria sancti mutata sunt, charitas fecit.

Matt.22. *Rom.13.* *Tit.1.* *Rom.5.* *1.Ioan.4.* *Ioan.1.* *Rom.8.*

Ex his itaque Bernardi & Petri Cluniacensis verbis docemur, cùm præcipuum sit Christi præceptum charitas, ad quam reliqua referuntur omnia: instituta Ecclesiastica nihil aliud esse, quàm custodes quosdam & administros charitatis, & eatenus tantum esse fixa debere, quatenus ei, cuius custodes & ministri sunt, seruiunt charitati. Quisquis igitur ea conuellere conatur, quid aliud ille, quàm ipsam conatur exterminare charitatem?

Neque verò audiendi sunt, qui per constitutiones Ecclesiasticas, quæ ipsa per se nimis est angusta porta, qua itur ad cœlum, eam angustiorem etiam, ac ingressu magis arduam ac difficilem factam esse contendunt. Quin ea multo potius redditur facilior & expeditior. Huc enim spectant traditiones pleræq; omnes, nec in alium sunt finem institutæ, quàm vt per has ad contemplationem Dei beneficiorum facilius excitemur, ad expeditiores ad ea diligentius recolenda facti, vicissim in amorem eius rapiamur, à quo nos tot & tantis beneficijs affectos cernimus. Ad hunc finẽ sexti, septimiq; ieiuniũ, ad hunc finẽ dierum festorum obseruatio, piorum in templis Deo dicatis conuentus, hymnodiæ, sacerdotũ quando sacris operantur vestitus, ad hunc finem eorundẽ cœlibatus, tum & monastica quædam instituta referũtur: nimirum, vt expeditius vacare soli Deo liceret. Intelligunt hoc isti ipsi, qui perturbata volunt omnia, atq; ideò ipsa vi veritatis adacti tantùm abest, vt reprehendere audeant, vt non possint etiam pleraque instituta Ecclesiæ non laudare: verùm hoc in illis ferri negant oportere, quòd penes quos instituen-

Matt.7. *Traditiones ecclesiæ expeditiorem viam reddunt ad salutem.*

tuendi potestas est, hi statim iræ Dei sempiternę reos faciunt, ac perpetuis gehennę supplicijs cõdemnant eos, qui contra constitutiones eiusmodi venerint. Cæterũ non potestas hoc facit Ecclesiastica, verùm hoc ipsi faciunt, qui potestatem non audiunt, vt aditu regni cœlestis excluſi, quæ pœnæ contumacibus debentur, eas non effugiant. Nunquid quia mandat aliquid potestas, homo propterea mortis reus fit ęternę? Bonũ fac, inquit Paulus, tantùm abest vt fraudem tibi potestas aliquam inferat, habebis etiam laudẽ ex illa. Qui autem resistunt potestati, non dicit, causa condemnationis est eis potestas, sed ipsi sibi damnationẽ acquirunt. Non est igitur quòd in potestatem culpã conferas, quę condendis legibus nihil aliud, quàm saluti tuæ prospectũ cupit: teipsum accusa, qui rebellione tua, & contumacia, quasi tuo tibi ipse iumento mortẽ accersiueris sempiternã. Falluntur autem, qui cùm audiunt. Paulũ dicentẽ: Qui resistunt potestati, ipsi sibi damnationẽ acquirunt, eum de illa tantùm damnatione dicere putant, quo temporaria plectunt principes criminis alicuius capitalis conuictos, nõ autẽ de æterna, qua sontes punit Deus, Nam quòd Paulus de æterna loquatur, vel ea, quæ statim sequũtur verba, planum faciunt, cùm ait: Subditi estote, nõ solùm propter iram, sed etiã propter cõscientiam. Quæ sic enarrat Ambrosius: Rectè dicit subiectos esse debere non solùm propter iram, id est, vltionem præsentem: parit enim ira vindictam, sed & propter futurum iudicium, quia si hic euaserint, illic eos pœnæ expectant, vbi accusante conscientia ipsa punientur. Quapropter dubium esse debet nemini, quin legis humanę præcepta subiectos legi, secundùm præcipientis mentẽ, obligent omnes, etiam in foro, vt dicitur, conscientiæ: ita vt eorum transgressio sine causa rationabili, reum faciat mortis æternæ: si præsertim ex contemptu fiat: qui non tam in hominem præcipientem, quàm in ipsum Deum, à quo præcipiendi potestatem nactus est homo, rectè refertur. Sic Samuëli dixit Deus: Non te abiecerunt, sed me: ne regnem super eos. Et apud Lucam Christus: Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit. Apud Matthæum verò, Quicunq; non receperit vos, neq; audiuerit sermones vestros, tolerabilius erit terræ Sodomorum, & Gomorrhæorum in die iudicij, quàm illi ciuitati. Et apud eundem, Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Quid potest esse hisce scripturę locis euidẽtius ad ostendendum capitulis criminis reos fieri, qui siue spiritualibus, siue secularibus magistratibus, modo iusta præcipiant, dicto audientes non sunt?

Rom.13. Magistratibus obediendum.

Damnatio.

Rom.13.

1.Reg.8. Luc.10. Matt.10.

Matt.18.

Neque mouere quenquam debet illud, quod à Gersone scriptum quidam proferũt: Nulla transgressio legis naturalis aut humanæ, vt naturalis aut humana est de facto peccatum mortale: Nam si Gersonis hæc sententia sanè fuerit intellecta, minimè cum eo, quòd à nobis dictum est, pugnare videtur. Neq; enim sine causa addit, vt naturalis & humana: quia, sicut paulò pòst subdit, eadem lex talis, sæpè cõmunicat cum diuina, quatenus iusta est. Alio verò loco vocem legis, dicit esse vocem Christi pastoris & Episcopi nostri: Ac propriè quidem vocem Euangelicam, vocem esse Christi pastoris nostri, quæ ex ore altissimi prodijt, cuius est oues errantes regere, diligere & formare: Sed esse nihilominus legem quoque canonicam, vocem Christi, per quandam analogiam & attributionem: quatenus vox est Christi vicarij, vox Christi corporis Ecclesiæ, vox eorum quibus dictum est: Qui vos audit, me audit. Quamobrem vt humana, certum est, quòd nos capitalis criminis reos non faciat: sed quoniam communicat cùm diuina, quæ præcipit audiendam Ecclesiam, obediendum præpositis, sublimioribus potestatibus esse subditos oportere, quibus qui resistit, Dei ordinationi resistit: non purè humanam, sed diuinam legem transgreditur quisquis iustam legem, quamuis ab homine latam, transgreditur: quæ si iusta non sit, neminem ligat: nam & lex non videtur, dicit Augustinus, quæ iusta non fuerit. Si verò sint opera aliqua per se licita, quæ nec præcepta nec prohibita sunt lege diuina, simul vt lex aut præceptum eius accesserit, qui cum potestate versatur: quę præstarentur nec ne, nihil prius intereat, ea posteaquam iussa sunt, siue periculo non præstari nequeunt. Verbi gratia: Rus vt colat, vt in forum eat, vt domum custodiat, aut si quid aliud est eiusdem generis, nulla diuina lege facere filius obligatur? sed hæc ipsa nihilominus, solo præcepto patris intercedente, veniunt in obligationem: vt si contumax filius esse voluerit, non iam contra mortalem patrem, sed contra Deum peccet immortalem, qui filios parentibus morigeros esse iusit. Sic Augustinus cùm ait: Aliud est grauare corda crapula & ebrietate, quæ semper malum est: aliud autem est modestia & temperantia custodita relaxare ieiunium, quòd certè cùm sit die Dominico, reprehensionem non habet. Nónne manifestè satis indicat, quòd illicitum per se non est, modestia & temperantia custodita relaxare ieiunium: hoc est, vel carnibus vesci, vel bis in die cibum sumere: id si fiat his diebus, quibus per interdictũ Ecclesię nõ licet, malum esse, iustaq; reprehensione non carere. Hoc est quod à Bernardo

Gerso. de vita spirituali animæ lectione 4. corol.1.

In collatione pro licentiatis in facultate decretorum.

Aug.epist. 66.

dictum

dictum est: Licet ipsa per se iniuncti operis qualitas innoxia sit, adiunctæ tamen auctoritatis pondus, obnoxium mandato, mandatumque peccato facit obnoxium. *Bern. de præcepto & dispensatione.*

Dicet hic aliquis: Quòd si peccat, si quis etiam contra humanum præceptum venerit, quis ergò iam poterit saluus esse? nam etiam diuinæ legi satisfacere non possumus: si præterea tot accesserint humanæ, quid aliud quàm aditum nobis omnem ad regnum cœlorum præcluserint? cùm præsertim scriptum sit: Quasi peccatum ariolandi est repugnare, & quasi scelus idololatriæ, nolle acquiescere. Si reus est idololatriæ, qui non aquiescit, quæ spes nobis erit salutis? qui etiam quò ad diuina præcepta attinet, in multis offendimus omnes. Cæterum si quis hæc scripturæ verba diligentius excutiat, facile perspiciet, non quamuis inobedientiam esse capitalem. Neque enim dicit scriptura: quasi scelus idololatriæ est non acquiescere, sed nolle acquiescere: vt non simplex ipsa iussionis transgressio, sed superba voluntatis contemptio, scelus idololatriæ reputetur. Non est enim idem nolle obedire, & non obedire: Hoc quippe nonnunquam erroris est, interdum & infirmitatis: illud autem odiosæ pertinaciæ, aut minimè ferendæ contumacia: quod & ipsum repugnare & resistere est Spiritui sancto: & si ad mortem vsque perdurauerit, est blasphemia, nec in hoc, nec in futuro seculo remittenda. Non ergò qualiscunque mandati præteritio facit criminalem inobedientiam, sed repugnare, sed nolle obedire. Fortasis hoc Paulus quoque voluit indicare, cùm diceret: Qui resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt. Non dixit, qui non obediunt, sed qui resistunt: hoc est, qui nolunt obedire, qui recalcitrant, qui repugnant, qui se contumaciter opponunt: sicut ille qui dixit: Si quo casu concilium statueret, in despectum concilij contrarium facerem. Hoc est nolle acquiescere, hoc est resistere, hoc est idolatriæ scelus comittere, hoc est in Spiritum sanctum peccare. Sicut etiam ad Aurelium Carthaginensem episcopum scribens, testatur Damasus, cùm ait: Violatores voluntarij canonum grauiter à sanctis patribus iudicantur, & à Spiritu sancto, cuius instinctu ac dono dictati sunt, damnantur, quoniam blasphemare Spiritum sanctum non incongruè videntur, qui contra eosdem sanctos canones, non necessitate compulsi, sed libenter aliquid aut proteruè agunt, aut loqui præsumunt, aut facere volentibus sponte consentiunt: Talis enim presumptio, manifestè vnum est genus blasphemiarum in Spiritum sanctum. Quamobrē rectè Bernardus: Omnis quidem, inquit, inobedientia est inexcusabiliter culpabilis, nulla tamen æternaliter damnabilis, nisi quam remedium pœnitentiæ non sanat: nulla est lethaliter criminalis, nisi quę contēptum superbiæ non euitat. Magna igitur securitas filijs obedientiæ, & rea uera pax hominibus bonæ voluntatis, quando in omni obedientia sola damnatur impœnitentia, quam nescit qui diligit Deum: sola vocatur in crimen superbia, quam facilè cauet qui timet gehennam. Non ipsa peccati species à Deo, sed peccantis intentio spectatur. Sola voluntas est, quemadmodum antea nos ex eodem Bernardo docere meminimus, quæ retributionem meretur. Si quid igitur aut per surreptionem, aut per obliuionem, aut per infirmitatem admittitur, non facit aliquem culpę grauioris affinem: sed si quis prudens & sciens contra legem venit, etiam humanam: si contemnit & pro nihilo ducit, ob hoc ipsum, quod ab homine profecta videtur, & ex eo contemptu non vult ac quiescere, sed repugnat, resistit, recalcitrat: is demùm est, qui longè grauissimi criminis idolatriæ reus tenetur: qui si vsq; ad extremum vitæ suæ diem in hac sua contumacia perseuerauerit peccatum in Spiritum sanctum, nec in hoc, nec in futuro seculo remittendum vnquam, rectè putatur admisisse.

Iacob. 3. Inobedientia nō quælibet damnabilis.

Nolle obedire, & non obedire differunt.

Matt. 12. Rom. 13.

Lutherus.

Ber. in eodē lib.

Quamobrem obturemus aures nostras ad pestilentissimas eorum voces, qui contra manifestum Dei verbum docent ecclesiam non audire, potestati resistere, parentibus non obtemperare, præpositis non obedire, quæ dicunt super Moysi cathedram sedentes, vel ob hoc ipsum quia dicunt & præcipiunt, non facere. Quorum hæc iniqua nefariaq; doctrina, quos fructus attulerit videmus. Licet iam videre non Ecclesiasticam tantū disciplinam collapsam, sed & ciuilium in multis locis magistratuum nō maiorem rationem haberi: fitque iusto Dei iudicio, quales ipsi se gerunt magistratus ciuitatum erga suos præpositos, vt vicissim quibus ipsi præpositi sunt, eos erga se non dissimiles experiantur. Qua fronte autem, quibus præes, ab ijs obedientiam exigis, quàm ipse non præstas his, quos tibi Deus præesse voluit, qui peruigilant pro anima tua, tanquam rationem reddituri Deo? Procul itaque procul ab ijs doctrinis dæmoniorum, & aures & mentes nostras auertamus, ac Paulum potius monentem audiamus: State & tenete traditiones, quas accepistis, siue per sermonem, siue per epistolam nostram. Et in eo, quod proximè sequitur, capite: Subtrahentes vos ab omni fratre, ambulante inordinatè, non secundùm traditionem quam acceperunt à nobis. Qui ad Corinthios quoq; scribens: Laudo vos, inquit, fratres, quòd per omnia mei memores estis; &, sicut tradi-

2. Thess. 2.

1. Cor. 11.

di vobis, præcepta mea tenetis. Neque verò cùm scriberet modò, verùmetiam cùm per-
Actor. 15. transiret ciuitates, tradebat eis Paulus custodire dogmata, quę erant decreta ab Apostolis & senioribus, qui erant Hierosolymis.

Nemo fuit veterum orthodoxorum, qui siue cùm hæretici refutandi forent, non vt scripturarum, ita traditionum vsus fuerit auctoritate: siue quæ fuerunt à maioribus præcepta, ea non sanctè putauerit obseruanda. In synodo Ariminensi congregati patres, ad Constantium imperatorem scribentes, his verbis vsi leguntur: Supplicamus tuę humanitati, vt benignis auribus & sereno vultu nostros legatos intuearis, neque ad contumeliam mortuorum aliquid noui induci permittas, sed nos sinas in institutis decretisque maiorum permanere. Certè res nouę quas isti moliuntur, credentibus in-
In epi. de Synodis Arimini & Seleucia celebratis. credulitatem, incredulis credulitatem inducunt. Quos laudans Athanasius: Quis non approbauerit, inquit, piam prudentiam horum episcoporum, qui tantum itineris laborem, tantaque maris pericula sustinuerunt, vt patrum traditiones integras conseruarent? Quisquis enim eorum sibi persuadebat, si solueret aliquid ex decretis maiorum, occasionem se daturum posteris, vt quod egissent, ipsi rescinderent. Quis autem non vituperaret temeritatem Eudoxij & Acacij, qui honorem patrum suorum Ariomanitarum studio & gratiæ propinant & produnt? Que enim fides in eorũ actis, si decreta maiorum suorum soluant, aut quomodo eos quibus succesſêre, patres suos appellabunt, quorum sententias ipsi culpant? quid docebunt populos ab ipsis institutos? an patres suos lapsos esse? quomodo ipsi veri apud discipulos suos habebuntur, quibus persuadẽt præceptoribus credendum non esse? Quibus porrò oculis intuebuntur monumenta patrum suorum, quos ipsi hæreticos nominant? aut quo iure ipsi episcopi esse poterint, si ab hęreticis quos ipsi criminantur, constituti sunt? Quòd si illi malè senserũt: & scriptis suis orbem terrarum seduxerunt, cesset omninò eorum memoria, & scripta eorum abijciantur. Ite ergò vos ipsi, & eruite eorum reliquias ex monumentis, vt ab omnibus intelligatur, & eos fuisse seductores, & vos parricidas esse. Certè beatus Apostolus laudat Corinthios, quòd vbiq; sui memores essent, & quòd traditiones, quas tradidisset illis, retinerent. Isti igitur cùm talia de suis antecessoribus cogitent, prorsus cõtraria ad popu lum non verebũtur dicere: Non laudamus vos quòd memores estis patrũ, sed eo nomi-
Cap. 4. ne potius vos cõmendamus, quòd eorum traditionés non retinetis. In concilio quoq; 12. Toletano sic à patribus legimus esse dictum: Maiorum constitutionibus ausu temerario contraire, & sanctorum patrum decreta conuellere, & superiorum suorum effrenata libidine contra sanctissimam Apostoli doctrinam sanctionibus eniti, quid aliud est, quàm vinculum societatis Christi abrumpere, & vsurpatę prę sumptionis licẽtia sta-
Sep. Sy. actio. 7 tum ecclesiæ dissipare? Et in 7. synodo vniuersali: Si quis traditionem Ecclesiæ siue scripto siue consuetudine valentem non curauerit, anathema. Grauissimus auctor idem &
Cy. in ser. de ablutione pedum. episcopus & martyr Cyprianus. Nõ minus ratũ est, inquit, quod dictãte Spiritu sancto Apostoli tradiderunt, quàm quod ipse Christus tradidit. Et eum, qui proximè per nos addactus est, locum enarrans Ioannes Chrysostomus, Hinc patet, inquit, quòd non om-
Chr. hom. 4. in epist. ad Thessa. nia per epistolam tradiderit, sed multa etiam sine literis: eadem verò fide digna sunt, tam illa, quàm ista. Itaq; traditionem quoq; ecclesię dignam fide putamus. Traditio est, nihil
Ori. in expla. 1. cap. epi. ad Tit. sicut citatur à Pãphilo martyr in Apol. Orig. quæras amplius. Origenes verò doctorum omniũ iudicio semper habitus doctissimus, tantum traditioni tribuit, vt etiam si quis Christo se credere profiteatur, si tamen aliud de veritate fidei Christianę credat, quàm habet definitio traditionis Ecclesiasticæ, eum hæreticum pronunciare non dubitet.

Sed quid nos Cyprianum, Chrysostomum, & Origenem proferimus? Omnis ortho doxorum scriptorum cœtus, iam indè à mille quingentis annis, eodem propè loco quo scripturas, traditiones habendas existimauit, eas præsertim, quarum consuetudo con-
Tertul. in lib. de corona militis. firmatrix, vt Tertulliani verbis vtamur, & fides esset obseruatrix. Contrà quotquot fuerunt hæretici, iam inde ab ipsis Apostolorum temporibus, ad hęc vsque nostra, cùm de verbo Dei subinde gloriarentur, cùm ad scripturas nunquam non prouocarẽt, cùm sibi solis earum intelligentiam vendicarent, cęteris omnibus detraherent, nihil maiore studio, quàm traditiones oppugnare sunt conati. Hoc itaque filios Belial, tanquam viperas & basiliscos fugiamus, illorum verò quos Dei filios fuisse dubium non est, sancta vestigia persequentes, maiorum decretis reuerenter pareamus, nec vel intentionem illorum discutiamus, vel ipsa præcepta discernamus. Sed Chrysostomum dicentem au-
Greg. lib. 2. ca. 4. in lib. Reg. Bern. de præcepto & dispensatione. diamus: Traditio est, nihil quęras amplius. Hoc vnum bonum credamus, vt præceptis obediamus. Nam rectè Gregorium sequutus Bernardus, imperfecti cordis, & infirmæ voluntatis indicium esse scribit, seniorum statuta studiosius discutere, hærere ad singula, de quibusq; rationẽ exigere, & malè de omni præcepto suspicari, cuius causa latuerit.

Deli-

Delicata satis,imò molesta est huiusmodi obedientia,disputare, hoc est, in astu cordis, non in auditu auris obedire. Quòd si nec vnius patris alicuius in monasterio præcepta discutere fas illi esse putauerunt,quanto minus id nobis licere velle debemus de traditionibus & præceptis, tot seculis, tanto Christiani totius orbis consensu receptis ab omnibus & approbatis?

Nos verò quanto vetustiores traditiones videbimus,tanto maiore cura sartas tectas, quod aiunt,eas perpetuò conseruare studebimus. Hoc vt ita faciamus,ipse nos per prophetam Deus admonet,dicens: State super vias,& videte & interrogate de semitis antiquis,quę sit via bona, & ambulate in ea, & inuenietis requiem animabus vestris. Quæ namq; sunt aliæ semitæ antiquę,quàm semitę patrum nostrorum, quã præcepta in quibus ambulauerunt,quàm obseruationes,quas nobis,à suis maioribus acceptas,per manus tradiderũt, pari qua illi obseruauerũt diligentia nõ modò retinendas, verùmetiam ad posteros nostros transmittendas?In his igitur stare nos iubet fixos & immobiles,vt ne varijs & peregrinis doctrinis abduci nos patiamur, vt ne simus paruuli fluctuantes, ne circũferamur omni vẽto doctrinę,ne prębeamus aures his,qui captant nos, qui nouitate aliqua placere,ac apud simplices & imperitos admirationem sui facere quęrunt: sed interrogemus de semitis antiquis,quæ sit via bona,per quam tot seculis ambulauerunt patres nostri,quam ostenderunt,quam sanguine suo signauerunt tot myriades martyrum,quam docuerunt tot millia confessorum, in ea confidenter ambulemus. Quòd si dixerit nobis aliquis:Ecce hic Christus,ecce illic:ecce in solitudine,non exeamus:ecce in penetralibus,non credamus:Ibi Christus est,vbi corpus eius est Ecclesia. Præclarè locum hunc Euangelij tractans Origens:Dicet,inquit,qui seducere voluerit, & defendere contraria veritari: Ecce hic Christus: demonstrans verbi gratia hunc Euangelij locum. Alterius autem erroris auctor dicet, Ecce hic Christus, adferens exempli gratia, alterum textum, qui defendere videtur illius mendacij verbum, quod proposuit vindicare: & sic ex lege & prophetis & Apostolis profert vnusquisq;, quę mendacium illud defendere videntur. Ac interiectis nonnullis: Quoties autem canonicas proferunt scripturas,quibus omnis Christianus consentit,& credit,dicere videntur:Ecce in domibus est verbum veritatis: sed nos illis credere non debemus,nec exire à prima & Ecclesiastica traditione,nec aliter credere,nisi quemadmodum per successionem Ecclesiæ Dei tradiderunt nobis. Et in proœmio Periarchon. Sicut multis apud Græcos & Barbaros pollicentibus veritatem, desueuimus apud omnes eam quęrere, qui iam falsis opinionibus asserebant,posteaquàm credidimus filium Dei esse Christum,ita cùm multi sunt, qui se putent sentire quæ Christi sunt, & nonnulli eorum diuersa à prioribus sentiant, seruetur verò Ecclesiastica prædicatio per successionis ordinem ab Apostolis tradita, & vsq; ad præsens in ecclesijs permanens: illa sola credenda est veritas,quæ in nullo ab Ecclesiastica discordat traditione. Hanc igitur successionem teneamus, ab hac nos auelli nunquam patiamur:quæcunq; per eam nobis tradita sunt & præcepta, firmiter obseruemus:& quod contra Manichæum scribens dixit olim Augustinus, id contra eos qui nostro hoc tempore segregauerunt semetipsos,dicere ne dubitet, quicunq; se catholicũ & orthodoxum esse profitetur. Sic autem ille loquitur:In catholica Ecclesia,vt omittam syncerissimam sapientiam, ad cuius cognitionem pauci spirituales in hac vita perueniunt,vt eam ex minima quidem parte,quia homines sunt, sed tamen sine dubitatione cognoscant:cęteram quippè turbam non intelligendi viuacitas, sed credendi simplicitas tutissimam facit. Vt ergò hanc omittam sapientiam, quam in Ecclesia esse catholica non creditis:multa sunt alia,quæ in eius gremino me iustissimè teneant: Tenet consensio populorum atq; gentium:tenet auctoritas miraculis inchoata, spe nutrita, charitate aucta,vetustate firmata: Tenet ab ipsa sede Petri Apostoli, cui pascendas oues suas post resurrectionem dominus commendauit,vsque ad pręsentem Episcopatum successio sacerdotum: Tenet postremò ipsum catholicæ nomen,quod non sine causa inter multas hæreses sic ista Ecclesia sola obtinuit, vt cùm omnes hæretici se Catholicos dici velint, quærenti tamen peregrino alicui, vbi ad catholicam conueniatur, nullis hæreticorum vel Basilicam suam,vel domum audeat ostendere. Ista ergò tot & tanta Christiani nominis charissima vincula rectè hominem tenent credentem in catholica Ecclesia: etiamsi propter nostrę intelligentię tarditatem,vel vitæ meritum, veritas nondum se apertissimè ostendat. Apud vos autem,vbi nihil horum est,quod me inuitet ac teneat, sola personat veritatis pollicitatio,&c.

Aurea sunt hæc Augustini verba,digna quæ non legantur modò,verùmetiam ediscantur,& in ore semper à catholicis & orthodoxis habeantur. Fremant licet omnes hæretici,nihil est eo tamen certius,quod asserit Augustinus. In Ecclesia catholica ibi demum

Ierem.6.

Sentẽtiæ antiquæ, quæ sunt.

Heb.13. Ephæ.4.

Matt.24.

Orig.hom.29. in Matt.

Aug contra Manichæos epistò. quã vocant fundamenti,ca.4.

ſynceriſsimam eſſe ſapientiam: In ea eſt enim verbum Dei, quod iſti ſibi falſo arrogant. Nam extra eam eſſe ſcripturę poſſunt: Dei verbum, hoc eſt ſcripturarum omnium verus intellectus, eſſe non poteſt. Etenim nauis illa, in qua ſedit Chriſtus, non eſt alia, ſi quid Hilario credimus, quàm Eccleſia catholica: intra nauim hanc verbum vitę Chriſtus poſuit, & prædicauit, & adhuc prædicat per miniſtros ſuos, in quibus loqui dignatur. Extra nauim hanc qui ſunt, & arenæ modò ſteriles atque inutiles adiacent, nullam diuini ſermonis capere poſſunt intelligentiam. Ad huius itaque ſapientiæ cognitionem pauci ſpirituales in hac vita perueniunt, in qua non licet eam videre, niſi per ſpeculum & in ænigmate. Nam videre ſicut eſt, in illa tantum vita dabitur, qua cum ſpiritibus illis beatis frui licebit ſempiterna. Nunc autem viri ſpirituales ex parte tantum cognoſcunt, & quidem ex minima parte: Cętera verò turba, qui ſunt ex imperita multitudine, quamuis ne minima quidem ex parte ſynceriſsimam illam ſapientiam cognoſcat, tutam nihilominus, imò tutiſsimam illam facit, non intelligendi viuacitas, ſed credendi ſimplicitas. Præclarè idem Auguſtinus: Si propter eos ſolos Chriſtus mortuus eſt, qui certa intelligentia poſſunt, quæ ad finem pertinent, diſcernere, penè fruſtra in Eccleſia laboramus. Nam quod initio quoque libri huius docere nos meminimus, non omnibus ita neceſſarium eſt ad ſalutem, omnem habere ſcientiam, omnia noſſe fidei myſteria, vt ſi quid eorum non penitus perſpectum habuerint, ſtatim de ſalute ſua veniant in dubium. Non vocamur gnoſtici, non ſcientes, non ſapientes: vocamur fideles. Credendi ſimplicitas, non intelligendi viuacitas tutos nos facit, ſaluos nos facit. Si nihil ſcire nos iudicemus, nihil aliud prędicemus, quàm Ieſum Chriſtum & hunc crucifixum, qui traditus eſt propter delicta noſtra, reſurrexit propter iuſtificationem noſtram, etiam ſi propter intelligentiæ noſtræ tarditatem cætera non aſſequamur, modò charitatem habeamus, de ſalute ſecuri ſumus. Charitas omnia credit: omnia quidem credit, ſed non omni homini credit. Scriptum eſt enim: Chariſsimi nolite omni ſpiritui credere. Cui ergo credendum eſt? Ecce docet nos aureis hiſce verbis Auguſtinus: credendum eſſe conſenſui, credendum eſſe auctoritati, credendum ſucceſsioni, credendum eſſe poſtremo Catholicæ. Dicit aliquid pars, ſiue ſit ea Lutherana, ſiue Zuingliana, ſiue quocunq; tandem alio nomine cenſeatur: vel ob hoc ipſum non credas, quia pars dicit: toti credas, vniuerſæ credas, catholicæ credas. At quęnam tandem eſt iſta catholica? nam & hæretici ſe catholicos dici volunt: Volunt quidem, ait Auguſtinus, verùm vſque eo non eſt obſcura catholica, vt ſi quærat peregrinus aliquis, vbi conueniatur ad catholicam, ne ex ipſis quidem hęreticis inueniatur tam audax aut impudens, qui baſilicam aut domum ſuam audeat oſtendere. Neq; enim ignorant ſuas Eccleſias, heri, quod aiũt, & nudiuſtertius natas eſſe: Quę cauſa etiam fuit noſtri temporis hæreſeon architecto, quod ex Apoſtolorum ſymbolo, dum ex bonis Latinis mala facit Germanica, vocem hanc ſuſtulit catholicam. Alio quoque loco ſcribit Auguſtinus: Velint nolint, ipſi quoque hęretici & ſchiſmatum alumni, quando cum ſuis vel extraneis loquuntur, Catholicam nil aliud quàm Catholicam vocant, Non enim poſſunt intelligi, niſi hoc eam nomine diſcernant, quo ab vniuerſo orbe nuncupat.

Hilar. cap. 13. in Matt.

1. Cor. 13.

Aug. epiſt. 120. ad Euodium.

Rom. 4.

1. Cor. 13. 1. Ioan. 4.

Cui credendum

Catholica Eccleſia cur dicta.

De vera religione cap. 7.

De qua ſic Cyrillus Hieroſolymitanus: Catholica vocatur, inquit, quod per omnem diffuſa ſit orbem habitabilem, à finibus terræ vſque ad fines terræ: quòd catholicè ſiue generatim, aut vniuerſè pleneq; doceat abſque vllo defectu omnia dogmata, quæcunq; in notitiam hominum peruenire debent, tam de viſibilibus, quàm de inuiſibilibus: tam de cœleſtibus quàm de terreſtribus: quod omne genus hominum ſibi piè ſubiectum habet: tam eorũ qui cum poteſtate verſantur, quàm eorũ qui priuatam vitam agunt: quod catholicè ſiue generaliter & vniuerſe medetur omnium peccatorum generibus, ſiue quę per animam, ſiue quæ per corpus patrantur: quòd in ea continetur omne genus virtutis, ſiue ſit ea in operibus poſita, ſiue in ſermonibus, ſiue in quibuſcunq; ſpiritualibus charismatibus. Et Auguſtinus: Catholicam dicit tot orbe diffuſam, quia diuerſorum hæreticorum Eccleſię ideò catholicæ non dicuntur, quia per loca atque per ſuas quaſque prouincias continentur: hæc verò à ſolis ortu vſq; ad occaſum vnius fidei ſplendore diffunditur. Itidem & Euſebius Emiſſenus catholicam interpretatur, id eſt, per vniuerſum orbem gratia coruſcante diffuſam.

Cyril. in vlt. catech.

Aug. ſer. 131. de tempore.

Epiſtola 48. ad Vincentium.

Non eſt igitur obſcura catholica, Recteque colligit Auguſtinus: quod neque Chriſtus ei manifeſtus eſſe poteſt, cui Eccleſia non eſt manifeſta: Non poteſt abſcondi ciuitas ſuper montem poſita, non poteſt ignorari mons qui impleuit vniuerſam faciem terræ. Sed ſi tam clara, tam illuſtris, tam eſt omnium oculis expoſita catholica, qui fit vt de ea controuertatur hodie, vt à nonnullis etiam ignorari videatur? Nolite mirari, dicit Auguſtinus, quia ignoratur ab ijs qui oderunt fratres, quia in tenebris am-

Catholica Eccleſia an ſit illuſtris.

Matt. 5.

Aug. hom. 1. in epiſt. Ioan.

Dan. 2.

ambulant & reſciunt quò eunt, quia tenebræ excæcauerunt oculos eorum, Montem non vident, ndo mireris: oculos non habent. Vnde oculos non habent? Quia tenebræ excęcauerunt eos. Vnde probamus? Quia fratres oderũt. Qui autem odit fratrem ſuum, in tenebris eſt, & in tenebris ambulat: quia tenebræ excęcauerunt eum. Dicit hęc de Donatiſtis Auguſtinus, qui ex toto mundo perijſſe, ac in ſola Aphrica, & ea quidem non tota, Eccleſiam remanſiſſe contendebant. Ac noſtro quoque ſeculo repullulauit in multis Germaniæ locis hęc Donatiſtarum hæreſis: quam qui ſequuntur, Græco nomine dicuntur Anabaptiſtę. Cæterùm non ſoli ſunt illi qui fratres oderunt, & propterea in tenebris ambulant: nihilo minore flagrãt erga fratres odio, qui cùm ſe primi noſtra memoria ſegregaſſent, tot ſectarum quot nunc videre licet, actores alijs fuerunt. Quid enim? Sectarum æui noſtri princeps, nunquid non ſpirat in ſcriptis ſuis omnibus implacabile quoddam odium erga fratres? erga eum præcipuè cuius opera ſit, vt fratres eſſe perſeueremus, vt vnanimes in domo Dei habitemus: vt idipſum dicamus, idipſum ſentiamus, idẽ ſapiamus omnes: qui propterea vnus vniuerſę præficitur Eccleſiæ, vt ipſius miniſterio fidei poſita vnitas in ea retineri. Tolle ex libris eius conuitia, ſcommata, læ-dorias, maledicta, quibus & hunc, & cęteros minores pontifices, omnemque ſacerdotum & monachorum venerabilem cœtum incredibili quadam inſectatur petulantia, quantula tandem ſcriptorum eius pars ſupererit? Sed ipſum potius confitentem audiamus, quid maximè propoſitum habuerit, cùm in vulgus noua ſua dogmata ſpargeret. Scribens ad Argentoratenſes, ita loquitur: Hoc diffiteri nec poſſum, nec volo, quòd ſi Carolſtadius, aut alius quiſquam ante quinquennium mihi perſuadere potuiſſet, in ſacramento præter panem & vinum eſſe nihil, ille magno beneficio me ſibi deuinxiſſet: Grauibus enim curis anxius, in hac excutienda materia multum deſudabam, omnibus neruis extenſis me obtricare & expedire conatus ſum, cùm probè perſpiciebam hac re Papatui valde me incõmodare poſſe. Vides quid ille ſecutus fuerit, peregrina ſua doctrina populo inculcanda? Certè non vt Chriſti gloriam propagaret, verùm vt eo qui vnus in Eccleſia iudex eſt ad tempus vice Chriſti, quibuſcunque fieri potuit artibus in odium & inuidiam adducto, atque ita ſciſſa vnitate, gubernatore ſublato, atrocius atque violentius circa Eccleſiæ naufragia graſſaretur: cum odio ipſe excæcatus, eodem odio cęteros inflammaſſet: effeciſſetque vt in tenebris ambulantes, neſcirent quò irent, neq; ciuitatem iſtam ſuper montem poſitam, quæ impleuit vniuerſam faciem terræ, cernere poſſent. Cuius itaque mens tanta fuit infuſcata maleuolentia, Chriſtum vt præſentem in Euchariſtia libenter fuerit negaturus, dum modò Papatui per hunc modum incommodare liceret, quomodo videret is Eccleſiam? quomodo Chriſti corpus agnoſceret, cuius ipſe membrum eſſe deſijſſet?

1. Ioan. 2.

Anabaptiſtæ.

Lutherus ſectarum princeps.

Lutheri maledicentia.

Lutheri propoſitum.

Quare nihil eſt quòd miretur quiſpiam, ſi quorum oculos obcæcauerunt tenebræ, dum ardent erga fratres odio, catholicam Eccleſiam videre non poſſunt: quæ fidelibus & orthodoxis omnibus ita clara, perſpicua, & manifeſta eſt, vt illorum, qui non vident, cæcitatem ſatis mirari nequeant: Horum enim oculos nulla perſtrinxit maleuolentia, nullum excæcauit odium, ſed charitate flagrant potiùs, quæ cùm patiens & benigna ſit, omnia ſuffert, omnia credit, omnia ſperat, omnia ſuſtinet: & eſt ei mortis inſtar ſeparatio. Quamobrem ſuffert omnia potius, quàm vt ſegregare ſe velit: credit omnia, verùm vt diximus, non omni homini: credit catholicę: quam ibi eſſe non dubitat, vbi eſt conſenſio tot populorum, vbi auctoritas miraculis inchoata, ſpe nutrita, charitate aucta, vetuſtate firmata, vbi ſucceſsio ſacerdotum, ab ipſa Petri ſede vſque ad præſentem Epiſcopatum: Has enim tres Eccleſiæ notas ponit Auguſtinus: quę certè ita ſunt illius propriæ, vt eas nulla ſibi hęreſis poſsit vendicare.

1. Cor. 13.

Eccleſiæ 3. notæ

Ac quod ad primã notam attinet, quanta ſit apud nos non eorum tantùm, qui nunc ſunt populorũ in Chriſtum credentiũ, verùmetiam qui multis retro ſeculis fuerunt, vel in dogmatibus, vel in obſeruationibus cõſenſio, quis eſt qui non videat & obſtupeſcat? In quamcunq; veneris orbis Chriſtiani partẽ, vbi in præceptis patrũ noſtrorum incedit-ur, ſiue ſit ea princeps terrarũ Italia, ſiue Gallia, ſiue Hiſpania, ſiue bona pars Germaniæ, quam nõdum tot ſectarum noſtri temporis peſtiferum virus afflauit, ſiue quę nuper eo vnde exciderat reuerſa Anglia, ſiue Hungaria, ſiue Scotia, ſiue noſtra Polonia, & quęcunque ſunt illæ nationes aliæ ſubiunctæ, tantam populorum omniũ conſenſionem videas licebit, vt nõ modò nullum ſit in eis fidei religionisq; diſsidium, verùm & ritus ijdem ex magna parte, eædem obſeruantur cæremoniæ, vna & eadem lingua ſacra peragantur omnia. Idem credunt omnes ijſdem temporibus & ieiunant, & orant omnes, eodẽ ritu ſacris operantur omnes: vt facilè quiuis perſpiciat, multitudinis credentium eſſe cor vnum, & animã vnam. Execratur enim vera cõfeſsio pietatis, iuxta diuerſitates temporũ

Prima conſenſio populorum.

Act. 4.

Malach. 3. Actio. 4.

variari, sic vt nec ipse variari veritatẽ admittit, de quo est ipsa vera confessio, qui dicit: Ego sum, & nõ sum mutatus: quemadmodum in epistola quadam ad Constantinum, quæ actis sextæ synodi Constantinopolitanæ inserta est, scribit Agatho. Nunc ad illos verte oculos, qui se à catholica segregarunt, quãtum inter eos & opinionum & animorum diſsidium? in quot miseri sectas sunt dissecti? quanto ardore pugnãt & digladiantur ipsi inter se? Quod imprecatur talibus Propheta: Præcipita domine & diuide linguas eorum, quia vidi iniquitatem & contradictionem in ciuitate, numquid istis non euenisse videtur? Per humiles Apostolos congregatæ fuerunt linguę, per superbos istos Pseudoapostolos diuisę sunt linguæ. Spiritus sanctus congregauerat linguas: spiritus superbiæ disperſit linguas. Cùm descendisset supra Apostolos Spiritus sanctus, omniũ linguis loquuti sunt, ab omnibus qui cõuenerant ex diuersis orbis terrarum partibus intellecti sunt: & quæ dispersæ linguę fuerant cùm Babel ædificaretur, in vnum omnes congregatæ sunt, nunc isti se mutuò non intelligunt, & qui fuerant ab Apostolis, & eorum successoribus per diuersitatem linguarum multarum in vnitate fidei congregati, miranduin modum linguas eorum dispersas videmus, vt eos agitari Satanæ spiritu dubitandum non sit. Ac interest sanæ Ecclesiæ, vt eorum qui segregauerunt se, linguæ sint diuisæ. Volunt vnam linguam habere? dicit Augustinus, redeant ad Ecclesiam: quia & in diuersitate linguarum carnis, vna est lingua in fide cordis. Primus fuit nostra memoria Martinus Lutherus, qui cum à catholica semetipsum segregasset, dogma suum rudi plebeculę pro puro puto Euangelio, proq; ipsissimo Dei verbo vendicauit. Fuit iuratus illi Carolstadius: is non totos, duos annos in eadem cum eo sententia permansit: discessioneq; facta, sic est alter in alterum debacchatus, vt vterq; sit alteri factus plusquam hæreticus. Interea tamen vterq; sibi gloriam hanc vendicat, quòd primus veritatem Euangelicam in lucem extulerit. Lutherus autem hoc argumento probat in epistola quadam ad Saxonię ducem scripta, se primum Euangeliũ in lucem produxisse, quòd ipse alijs auctor fuerit, nõ verbo magis, quã exemplo, vt monachatum relinqueret. Quasi verò docere perfidiam, & vt violetur iusiurandum Deo præstitum, hominibus persuadere, id sit Dei verbum in lucem proferre. Potuitne dici quicquã imprudẽtius? Sequuti sunt Zuinglius, & Oecolampadius, ipsi quidem ab inuicẽ in multis rebus diſsidentes, sed qui voluminibus tamen aliquot Lutheri de Eucharistia sententiã grauiter oppugnarũt, & quĩ fuerant Lutheranę factionis, eorum non paucos in suã hæresim pertraxerunt. Exortus est posteà Balthasarus, cui fuit ingens cum Zuinglio certamẽ. Primus hic ętate nostra veterem Donatistarum errorem retulit, ac non prodesse paruulis baptismum docuit, atq; ideò rebaptizandos censuit. Extiterunt posteà qui tollerent baptismum, qui de templis imagines eijcerent, qui nudis corporibus incedentes primos parentes nostros referre conarentur. Nati sunt & Sabbatarij: subsecutum est genus quoddam propheticum, vulgo Schuermeros vocãt, qui reuelationibus niterentur. Quis autẽ singulos enumerando recensere queat? Quotidie noua dogmata, noua videmus existere diſsidia: nec intereà tamen quisquàm est inter hos omnes quamlibet dogmatibus discrepantes, qui sibi Christi spiritũ non vendicet, qui se, purum putũ Euangelium asserere non glorietur: quod tamẽ ab orbe condito nunquã impurius, nunquã obscurius, quam ab istis factum est, fuisse constat. Quanquam ipsum quidem Euangelium nihilominus purũ in Ecclesia catholica retinetur, cùm nihil eo sit impurius, quod extra catholicã docetur. Nam vbi tanta est dissensio, nequaquàm ibi catholica esse potest. Quis autẽ ita fuerit excors, vt non rectius existimet cum Augustino consentientẽ auctoritatem Ecclesiæ sequi, quàm istos ita diſsidentes ab Ecclesia, vt ipsi nihilo secius inter se grauissimis de rebus dissentiant?

Hæreticorum secta.

Psal. 54.

Linguarum dispersio & congregatio.

In Psal. 54.

Lutheri hæreseos ortus.

Georgij ducis Saxoniæ dictũ.

Fingamus autem esse non neminem, qui dubitet vbi sit catholica, quemque tędeat huius Ecclesiæ, in qua pleraque cernere licet, quibus non possunt multorum oculi non offendi: cùm videat idem ex vna secta complures indies nasci, nunquid non tutius fecerit, rationibusque suis melius prospexerit, si dum inter ipsos prius conueniat sectarios, expectauerit, quàm vt huic aut illi se addicat? cùm presertim nõ ipsi modò inter se, sed ne secum quidem ipse eorum aliquis persæpè consentiat. Indicant hoc locorum quorundam communes, indicant & commentarij, quos quotannis ferè nouos edunt, cum prioribus illis magna ex parte pugnantes. Tanta est in dogmatibus etiã vnius sectę varietas & inconstantia, vt crebro dictitare solitũ ferant illustrem olim principẽ Georgium Saxonię ducem, qui fuit ad extremum vsque vitæ suæ diem, catholicę semper & orthodoxæ fidei tenacissimus: Scire se quidem quid hoc anno crederent vicini sui Vitembergẽses, cæterũ quid essent anno proximè insequẽti crediturĩ, se nescire. Neq; mirũ: Sicut enim ab eodem Agathone, cuius paulò antè meminimus, scriptum est, quod nulla veritate fundatum est, necesse est, vt erroris inconstantia varietur. Nam vera fides im-

mu-

mutari non poterit,nec aliter tunc, aliter postmodum prædicari: Quia sit sermo vester, vt Apostolus docet,Est,est:non,non:quod plus est,à malo est:Sola est Ecclesia catholica, sicut à Tarasio dictum in Synodo secunda Nicæna legimus, in qua quę sunt hactenus tradita,non sunt,etiam & non,sed etiam tantùm sunt in veritate, manentque infracta, minimeque siculnea in æternum tempus. Quamobrem vbi tanta varietas est & inconstantia,vbi subinde dogmata variari, subinde ritus nouari videmus, qui fieri potest,vt vbi catholica esse rectè credatur? *Iacob.5. Matth.5. Actione.1.*

Aliam quasi notam Ecclesiæ catholicæ ponit Augustinus auctoritatem miraculis inchoatam,quæ dogmatibus fidem adstrueret:qua parte adeò sunt destituti,qui se veritatem Euangelicam, annis iam plus mille sepultam, in lucem reuocasse gloriantur, vt ne claudum quidem equum eorum qui squã adhuc sanauerit.Econtrario quibus & quantis miraculis inchoata sit auctoritas Ecclesiæ nostræ,non ex annalibus modò scriptis,verumetiam ex tabellis,& cereis quibusdam simulachris ad sepulchra martyrum nostrorum appensis,videre licet. Cæterùm isti cùm nihil eiusmodi proferre queant,eò sunt audaciæ & amentiæ prolapsi, vt non dubitent affirmare, miracula sanctorum nihil aliud quàm dæmonum præstigias fuisse. De quibus sic superioribus seculis Guimundum Archiepiscopum Auersanum scripsisse legimus: Quòd si miracula non recipiunt,hostes Ecclesiæ se declarant. Ecclesia enim miraculis quàm maximè & propagata est, & adulta. Quid denique est aliud miracula cassare,nisi Ecclesiam,quantum in se est,auferre? *Secunda nota auctoritas miraculis inchoata. Miracula apud hæreticos nulla. Guim.lib.3. de veritate corporis & sanguinis domini in Eucharistia.*

Tertiam commemorat successionem sacerdotum ab ipsa Petri sede, vsque ad prę sentem Episcopatum.De qua & alio loco sic scribit:Cùm igitur tantùm auxilium Dei,tantùm profectum,fructumque videamus,dubitamus nos eius Ecclesiæ condere græmio, quæ vsque ad confessionem generis humani, ab Apostolica sede per successiones Episcoporum frustra hæreticis circũlatrantibus,& partim plebis ipsius iudicio,partim conciliorum grauitate,partim etiam miraculorum maiestate damnatis,culmen auctoritatis obtinuit? Cui primas dare nolle,vel summæ profectò impietatis est,vel præcipitis arrogantiæ. Nam si nulla certa ad sapientiam salutemque animis via est,nisi cùm eos rationi præcolit fides,quid est aliud ingratum esse opi atque auxilio diuino,quàm tantò labore preditæ auctoritati velle resistere? Et si vna quæque disciplina, quãquam vilis & facilis,vt percipi possit doctorem aut magistrum requirit:quid temerariæ superbiæ plenius, quàm diuinorum sacramentorum libros, & ab interpretibus suis nolle cognoscere, & incognitos velle damnare? Hac isti quoque cùm careant,nihil est quod minus ferre possint,quàm vt ad ordinariã Episcoporum & sacerdotum successionem ecclesia dicatur alligata. Contra verò non solùm Augustinus,verùm etiã Irenæus,Tertullianus,Origenes, Cyprianus, Hieronymus,Optatus,& alij plerique omnes, qui catholici fuerunt & orthodoxi,non aliã quàm hãc notam,qua catholicã agnoscere liceret,illustriorem esse iudicauerunt:quemadmodum vbi de Apostolica nobis Ecclesia sermo fuit, pluribus verbis planum fecimus. *Tertia successio sacerdotum. Aug. de vtilitate credendi.cap. 17.& 46.*

Neque verò nouum,hoc est, quòd ordinem hunc successionis impugnant hæretici. Describens Augustinus pestilentiæ cathedram,his verbis vtitur: Quoniam cathedrã pestilentiæ non esse de Dei ordinatione asseuerauimus, etiam eorum, qui extra ecclesiam, vel contra ecclesiam sedes sibi instituerunt,cathedram pestilentię dicimus. Qui enim incõcessa præsumit, reus est,quantò magis si & corrumpat traditionẽ eius,cuius sedem vsurpat? Nam & ordinem ab Apostolo Petro cœptum,& vsq; ad hoc tempus per traducem succedentium Episcoporum seruatum,perturbant,ordinem sibi sine origine vendicantes,hoc est,corpus sine capite profitentes: vnde congruit etiam eorum sedem cathedram pestilentiæ appellare. Nec enim ideò impunè erit, quia sub Dei nomine hoc agũt. Constat enim,suas illos causas sub Dei nomine agere: Non enim zelo Dei hoc agunt,sed sibi locum volentes defendere. Cùm sciamus Core & ducentos quinquaginta viros per præsumptionem Deo offerentes,hiatu terræ absorptos esse: & Oziam regem cum Deo illicitè obtulisset,lepra in fronte percussum esse. *Aug.in quæstionibus veteris et noui testamenti Quæst.110. Num.16. 2.Par.26.*

Verùm hic isti dicunt: Ergo ne ad hominum commenta vis alligatã ecclesiam? nunquid non multò nos rectius,qui ad scripturam prouocamus? qui ad Dei verbum ecclesiam esse velimus alligatam. Atqui vnde scripturæ? vnde vobis,quod ita frequenter intonatis,Dei verbum? Nunquid non à nobis? nunquid non à patribus nostris? in quorum vos præceptis incedere non oportere,falsò vobis persuadetis: Quorum si vos traditiones omnes putabitis esse respuendas,etiam Euangelio necessario vobis erit respuendum. Cuius enim nisi patrum nostrorum traditio est Euangelium? Quis illud incorruptum tot seculis asseruauit & ad nos vsque transmisit, pari fide per nos ad posteros nostros transmittendum? Nũquid non, à quibus vos ipsos priuata vestra libidine magis quàm *Ecclesia ad quid alligata. Euangelium patrum nostrorum traditione accepimus.*

auctoritate segregastis, patres nostri? Quibus autem auctoribus, hoc Matthæi, illud Marci, aliud Lucæ, Ioannis aliud Euangelium, aut hoc demum quod ipsi scripserunt, non autem quòd vel Thomas, vel Nicodemus, vel Barnabas scripsisse putantur, à Spiritu sancto profectum esse cognouistis? an non illis ipsis, à quibus vos separastis, patribus nostris? Itaque scriptura nostra est, neque vobis quicquam iuris in eam vendicare potestis: nisi prius à quibus discessistis, ad nos patresque nostros redeatis. Quamobrem auferte ista, verbum Dei: verbum Dei: Euangelium: Euangelium: Non est nobis cum verbo Dei, non est nobis cum Euẽgelio pugna, sed cum interpretationibus & asseuerationibus vestris.

Aug. epist. 61. Nam quod olim de Donatistis dixit Augustinus, quòd contra Christũ portant signum Christi, & contra Euangelium de ipso Euangelio quod non intelligunt, gloriantur.

In prologo Hyppogn. Quodque idem de Pelagianis quoque commemorat, quod eorum dogma, arma contra legem sumit ex lege: impugnat Euãgelium ex Euangelio pugnans, & in sui perniciem de veris mendacia fingens: hoc totidem verbis de vobis dicere nobis licet. Verbum Dei toto pectore veneramur & osculamur: sed quod asseueratis vos, hoc esse verbum Dei

Idem tract. 18. in Ioan. constanter negamus: Et cum eodem Augustino dicimus, quod ab alijs anteà quoque dictum esse commemorauimus, quod non aliunde natæ sunt hæreses, & quædam dogmata peruersitatis, illaqueãtia animas & in profundum præcipitãtia, nisi dum scripturæ bonæ intelliguntur non benè, & quod in eis non benè intelligitur, etiam temerè & audacter asseritur. Non pugnat ipsum secum Dei verbum, sed hominum interpretatio cum

Scripturæ interpretationes quæ sint accipiendæ. hominum interpretatione colliditur: deque eo inter nos agitur, vtrum constantis animi sit, deficere ab opinione, quàm tot viri, doctrina, sanctimonia, miraculis celebres, tantò consensu tradiderunt: deficere ab vniuersæ Ecclesiæ decretis & animã vnius alicuius fidei committere, qui nuper cum paucis exortus est: cùm nec ipsius congregationis proceres, vel secum vel inter ipsos consentiãt: imò cùm nec ipsi quidem secum persæpè consentiant, qui aliud plerunque stantes, aliud sedentes loquũtur. Nos qui per Dei gratiam sumus catholici, si minus omnes eruditè, saltem timidè cumque reuerentia sacras literas tractamus, ac quo magis constare possit omnibus, nos esse catholicos, à Sapiente moniti, non innitimur prudentiæ nostræ, non loquimur visiones cordis nostri, non solitariam aut nostram, vnius alicuius mortalis opinionem sequimur: memores illius, quod

Prouer. 3. ab eodem Sapiente scriptum est: Vidisti hominem, qui sibi sapiens videtur? spes est de stulto, quàm eo longè maior: sed orthodoxorum qui nos præcesserunt, vestigijs inhærentes, in eorum interpretationibus acquiescẽtes, ab eius, quæ columna est & firmamẽtum veritatis, Ecclesiæ decretis recedere cumprimis religiosum ducimus, atque ita quod vnanimiter visum est vniuersis, hoc dicere scripturam, hoc esse Dei verbum credimus, nec ab eo nos vlla ratione dimoueri patimur, etiam si millies per membra sua Satanas occinat, quod ipsum aliquando Christo ceciniſſe legimus: Scriptum est enim. Vos contra, violenter irrumpitis, ac submotis omnibus, quod vos vultis, quodque vestris dogmatibus commodum est, hoc sentire scripturam contenditis, Denique sic rem geritis, quasi

1. Cor. 14. non esse dispensatores, verùm domini sacræ scripturæ postuletis. Hanc vestram tyrannidem ferre non possumus: quodque dixit aliquando Paulus obstrepentibus, id à nobis quoque contrà vos rectè dici posse persuasum habemus: An à vobis verbum Dei processit? aut in vos solos peruenit? Vsq; eo certè nõ processit à vobis Dei verbũ, vt quicquid

Matth. 5. ei° habere vos existimatis, à nobis traditũ, à nobis tãta fide custoditũ habeatis, vt ne iota quidem aut apicẽ vnũ in scriptura mutatũ esse verè dicere possitis à nobis, inquam, & à patribus nostris, à quibus vosmetipsos temerè segregastis. Nam quod sanctus Epi-

Cyp. tract. de simplicitate prælatorum. scopus & martyr ille Cyprianus de Nouatianis dixit aliquando: Non nos ab illis, sed illi à nobis recesserunt: id nos non minus verè, quàm ille de Nouatianis, de vobis dicere possumus: Non enim nos à vobis, sed vos à nobis recessistis: quod ipsi, velitis nolitis, fateri necesse habetis: A quo autem recessistis, quando à nobis recessistis? Recessistis à nostris & vestris non ita pridem patribus: nondum enim quadraginta anni interciderũt, cùm eosdem vtrique patres agnoscebamus, in eorundem patrum præceptis incedebamus: à quibus (ô filij desertores) vos certè, vos recessistis. Recessistis à tot millibus sanctorum martyrum, Episcoporum, cõfessorum, sacerdotum, qui, quòd nobis Christi tradiderunt Euangelium, id nos constanter adhuc retinemus, omnia prius & facere & pati parati, quàm vt ab eo nos in aliud Euangelium transferri permittamus. Recessistis, vt vno verbo cõplectamur omnia, recessistis à catholica. Cuius ergò nisi nostrũ proprium est Euãgelium? cuius nisi nostræ propriæ sunt scripturę? Nos enim patrum nostrorum Apostolorum & Apostolicorum virorum vera soboles, nos eorum legitimi sumus hæredes & successores: ab illis nostræ fidei traducẽ, ab illis nostræ doctrinæ semina mutuati sumus: ab illis Euangelium, ab illis scripturas nobis traditas possidemus. Nos eccle-

siarum

siarum nostrarum origines edere,nos Episcoporum nostrorum ordinem euoluere possumus, ita per successiones ab initio decurrentem, vt primus ille Episcopus aliquem ex viris Apostolicis, qui tamen cum Apostolis perseuerauerit, habuerit auctorem:ab ijs in possessionem scripturarum & Euangelij missi sumus. Vos autem qui estis? quando & vnde venistis? quid nostro agitis nō nostri? quo iure syluam nostram cæditis? qua licentia fontes nostros trāsiueritis? qua potestate limites nostros commouetis? Nostra est possessio:quid hic vos ad voluntatem vestram seminatis & pascitis? nostra est possessio: Olim possidemus:priores possidemus:habemus origines firmas ab ipsis auctoribus,quorum fuit res:Nos Apostolorum sumus hæredes:sicut cauerunt testamento suo,sicut fidei cōmiserunt,sicut adiuuarunt,sicut per manus alijs tradiderunt,sicut per longam Episcoporum & sacerdotum successionem, ad nos vsque transmiserunt, sic tenemus: vos certè exhæredauerunt semper & abdicauerunt, vt extraneos,vt inimicos.

Hæretici ad scripturas prouocāt

Cæterùm,quod anteà quoque docere nos meminimus , nihil noui faciunt hæretici, cùm ad scripturas prouocant,cùm eas sibi tanquàm proprias vendicant,cùm earū possessione cæteros excludunt , cùm sibi solis eas interpretandi ius arrogant: idque nouo more,cōtra quam à patribus nostris intellectæ fuerint. Verùm hoc illis ius per catholicos cōcessum fuit nunquàm:qui semper quidem scripturas tanquàm diuinitus inspiratas,reuerenter accipiebant,sed vbi de sensu earum cōtrouertebatur,ad patrum interpretationis prouocabant: quos isti vsque eo aspernātur & respuunt omnes,vt nihil se recipere dicant,nisi scripturas:sed sic,vt penes se solos certam esse velint auctoritatem interpretandi. Quod interpretantur ipsi,hoc sensisse volunt Spiritumsanctum:quod adferūt alij quamuis magni,quamuis multi, à spiritu Sathanæ & ab alienata mente profectum esse blasphemant. Nolunt vt fidamus veteribus orthodoxis,quod nōnunquam inter se variant:cùm inter istos paucos tanta sit cōtrouersia de Prophetis,de imaginibus,de disciplinis,de baptismo,de Eucharistia,de iustificatione,deque cæteris ad religionem pertinentibus. Et volunt nihilominus credi suis dogmatibus , cùm ea tamen quotidie noua expectemus. Quòd si quæ fuisse videtur inter veteres dissensio,non de magnis ea,neque de necessarijs rebus,verùm de ijs fuit,quæ cum non ita magni essent momenti,liceret vnicuique abundare in sensu suo: Stilo illi diuerso,nō fide diuersa scripserūt. Si quę res arduæ fuerunt ad religionem nostram pertinentes , adeò nulla fuit inter eos de illis controuersia,vt cum ijsdem plerique temporibus vixerint , ac maximis locorum interuallis disiunctum & distracti fuerint, haud aliter tamen scriptam suam de illis sententiam ad posteros transmiserint,quàm si vno in loco de ijsdem collatis sententijs, vnum idemque sensisse,& quasi cōspirasse viderentur. Quæ vel sola res documento nobis esse potest,illos ab eo magistro, qui facit vnanimes in domo sua habitare, quæ scripserunt excepisse,vt nulli sit pio dubitandum,hoc sensisse Spiritumsanctum,quod illos esse legimus interpretatos:præsertim quoties in vnam aliqua de re sententiam conueniunt omnes. Nam vt labi singuli tāquàm homines potuerint,certè si quid à pluribus receptum, & vsu totius Ecclesiæ posteà fuit approbatum, in eo labi potuisse credendum non est.

Psalm.67.

Patrū auctoritas in controuersis dogmatibus.

Quoties igitur aliqua de re ambigitur,ad quos alios quàm ad istos rectius prouocabimus,quorum iam inde à mille & amplius annis,in vniuersa Ecclesia maxima semper fuit auctoritas? quàm illis non doctrina magis excellens,quàm admirabilis quædam vitæ sanctimonia comparauit. Sic enim in illis cum eruditione certabat integritas,neutra vt alteri concedere velle videretur. Si quibus causa est iudicio disceptanda , nonne tales dari sibi iudices optant, qui suæ voluntatis non in hanc maiori, quàm in alteram partem inclinatione propendeant:neque vel odium aliquod, vel amorem erga alterutram præ se ferant? quòd affectiones istæ plerunque in causa sunt,vt illis mens hominis impedita quid verùm sit haud facilè perspiciat. Qui possunt autem alij reperiri magis ab omnibus hoc genus affectionibus remoti,quàm fuerunt sancti patres nostri: qui cùm ante tot secula mortalem hanc vitam cum beata illa & immortali commutauerint, literarum monumenta reliquerunt,in quibus testatas & consignatas animorum suorum sententia,de rebus hodie controuersis ad nos transmiserunt:nihil vel gratiæ, vel odio tribuentes,cùm tātò seculorum interuallo,inter quos hæc esse futura disceptatio,scire tum non potuerint? Hos igitur si duces sequemur,nunquàm aberrabimus:horum iudicio si causam nostram permittemus dictum ac factum,eam quam quærimus,& pro qua pugnare videmur,& æquitatem & veritatem inueniemus. Fecerunt hoc (sicut iam non vno in loco demonstrauimus) hi quorū vestigijs libenter incedimus patres nostri,nō minus Ecclesiasticæ traditioni,quàm scripturis inhærentes. Præ cæteris Augustinus contra Iulianum scribens ad istos iudices prouocabat,tanquàm ab omni odio,amicitia,inimicitia,ira, vacuos. Fecerunt item & ducenti patres, qui conuenerant Ephesi , quibus hoc

Lib.2.

catho-

catholicissimum,fidelissimum,atque optimum factu visum fuisse,narrat Vincentius Lyrinensis,vt in medium sanctorum patrum sententiæ proferrentur,quorum alios martyres,alios confessores, omnes verò catholicos sacerdotes fuisse & permansisse constaret: vt scilicet ritè atque solenniter ex eorum consensu atque decreto antiqui dogmatis religio confirmaretur,& prophanæ nouitatis blasphemia condemnaretur.

Eccl.9.1. Libet autem ex Ecclesiastica quoque historia exemplum eius rei proferre. Verùm est enim quod dixit Sapiens: Nihil sub sole nouum,nec valet quisquam dicere: ecce hoc recens est,iam enim præcessit in seculis quæ fuerunt ante nos. Itaque nec hæreses istæ, quæ nunc Ecclesiæ Dei tantùm exhibent negocij, nouæ sunt: cùm eas ante mille & amplius annos confutatas videre liceat: nec iste deploratus nostrorum temporum status, quin fuerit etiam olim deploratior, præcipuè quibus temporibus Arriana viguit impietas: quæ tam longè tamque latè grassata fuerat,vt non iam intra populares homines sese contineret,sed ipsos etiam Ecclesiarum antistites implacabilibus odijs committeret: nec ipsis etiam Imperatoribus,& eorum aulis intactis. In hoc itaque rerum statu,fuisse scribit Socrates catholicum Imperatorem Theodosium,qui tota mente in eam curam incubuerat,vt motus in causa religionis concitati tranquillari, omneque non opinionum magis,quàm animorum dissidium ex Ecclesia tolli,atque optata illi pax & tranquillitas restitui posset. Quamobrem congregata synodo, Nectarium Episcopum accersit: consiliũ ab eo sibi postulat,quẽadmodum effici queat,vt sedatis procellis & tẽpestatibus,quibus tum Ecclesiæ nauis vehemẽter iactabatur & agitabatur, ad optatũ tandẽ aliquando quietis portum peruenire liceret. Sibi quidem videri, non alia via commodius id fieri posse,quàm si quæstiones & controuersiæ, quæ motibus istis excitandis causam dedissent,diligentius excussæ forent. Hæc posteaquàm audiuit ex Imperatore Nectarius,cùm primis anxius & solicitus, cum Agellio primùm, deindè cum Sisinnio rem communicat. Erat Sisinnius egregia quadam dicendi facultate & minimè vulgari sacrarum literarum cognitione præditus: Huc accesserat ingenium solers,& rerum vsus,& experientia, quam fuerat non mediocrem consequutus. Itaque facilè perspiciebat,disputationes non modò nihil ad sanandos motus istos momenti allaturas,verùm illud effecturas potius, vt res in maiorem contentionem exiret. Quapropter hoc Nectario dat consilium,vt omni ope contendat & elaboret,ne disputare sit necesse: sed priscorum tantùm interpretationes in medium producantur,quibus prolatis,quærat ex hæresiarchis Imperator,quo loco,quoue numero doctores illos habeant,quorum nomina, quàm longè lateque patet Christianus orbis, cùm primis celebria semper fuerunt: nunquid ad Ecclesiam eos pertinere putent, aut tanquã alienos à fide Christiana reijciendos censeant? Quòd si,inquit,tanquàm alienos reiecerint,audeant igitur eos anathemate damnare: Quòd si ausi fuerint, statim à multitudine profligabuntur. Sin autem priscos doctores minimè se probare testati fuerint,nostrum erit libros eorum proferre,quorum testimonio doctrina nostra confirmatur. Hoc Sisinnij consilium Nectario probatur. Itaque nihil cũctatus ad aulam properat,Imperatori rem exponit: Is cupidè rem amplexus, accitis hæresiarchis,percũctatur ex illis: an aliquam eorum doctorum Ecclesiæ habeant rationem, quĩ præcesserant ipsorum hæresim: num probandos eos, an reijciendos censeant? Illi,cùm quorsum iret Imperator nescirent,non alio loco,quàm quo suos præceptores eos habere se responderunt. Quærit rursus Imperator: Num eos tanquàm fide dignos Christiani dogmatis testes recipere velint? Tum primùm olfecerunt illi,quid sibi vellet hæc Imperatoris interrogatio: cumque aliter alij erga veterum libros essent animati, ortum est inter eos dissidium,cùm alij recipiendos,alij minimè recipiendos esse censerent. Atque ita quorum hactenus vna tantùm fuerat hæresis,hi iam non à catholicis magis,à quibus discesserant,quàm ipsi à seipsis dissentire cœperunt. Sic eorum concors improbitas (inquit Socrates) haud aliter quàm veterum olim Gigantum lingua dispersa, simul turris eorum improbitatis est euersa. Vel ex hac historia videre licet,minimè nouum esse, vel quòd hæretici priscorum patrum sententias aspernantur & respuunt, vel quòd ad eas catholici libenter prouocant.

Arriani hæresis pestis quam latè serpserit.

Socr.li.5.ca.10 Eccle.histo.

Hæretici quomodo refellendi sint.

Sisinnij consiliũ

Disputationum pernicies.

Hæreticorum successio. Est autem illud cumprimis admiratione dignum, quòd eorum tantopere sententias oppugnant nostri temporis hæretici, quorum testimonijs, quoties ipsis commodum fuerit,libenter vtuntur. Contra quorum dogmata tuentur & defendunt,eorum vti testimonijs erubescunt, Nam non deest illis quoque sua successio,verùm non à sede Petri, neque continuata, sed interrupta successio. Possemus hoc etiam de reliquis erroribus pridem sopitis,ac nunc demùm hoc nostro seculo resuscitatis planum facere: verùm vno tantùm dogmate Lutheri, in quo cardinem rerum & iugulum ipsum esse persuasum habẽt,in præsentia cõtenti erimus,vt successionẽ illius indicemus. Docet ille nostrũ arbi-

trium

trium non esse liberum, sed seruum: & absoluta necessitate euenire omnia. Nūquid hoc à Simonis Petri sede profectum est? & non à Simonis Magi potius, qui grauis Petri fuit aduersarius? Quem errorem, si quid Clementi credimus, ita Petrus Apostolus confutauit, vt in eo adstruendo, nisi centum annis interiectis, nullum Simon habuerit successorem. Nam post centum demùm annos extitit Marcion hæreticus, qui non dubitauit hoc ipsum asserere. Sed explosus est deinceps Marcion quoque, neque repertus est quisquam intra centum alios & triginta annos, qui in falso dogmate tuendo succedere illi vellet: donec ad Manem ventum est, vnde Manichęi nomen traxerunt. Verùm & huius furorem ita compescuit Augustinus, vt octingentis & amplius annis, nullus hanc illius insaniam sequutus esse legatur. Primum ante quadringentos annos exortus est Petrus Adelhardus, qui pridem sepultum errorem hunc in lucem reuocauit: cuius à Bernardo sic est conuictus, vt annis ducentis quadraginta, qui confirmaret hoc ipsum, repertus non fuerit. Post quod temporis interuallum, extitit Ioannes Vicleff, in Constantiensi & Basilienſi Concilio condemnatus. Hunc post annos centum quadraginta succesit Martinus Lutherus. Atque hæc est non continuata, sed sæpius interrupta successio, quod attinet ad hunc articulum Ecclesiæ Lutheranæ, in quo ille summam esse causæ suæ scribit. Primus assertor fuit Simon magus: Simoni post annos centum successit Marcion: Marcioni centum alijs & triginta interiectis Manichęus: Manichæo post octingentos & amplius, Petrus Adelhardus: Adelhardo post ducentos quadraginta, Ioannes Vicleff: Ioanni Vicleff post centum quadraginta annos, Martinus Lutherus: Cuius successionis adeò pudet Lutherum, & sectatores eius, vt in sui erroris huius impij defensionem, nullum ex his auctorem citare audeat: Citius adeò, qui confutarunt hoc dogma, quoties illi commodum videtur, Augustini, Bernardi, & aliorum catholicorum, in aliam quàm ipsi scripserunt, sententiam detorto vsus fuerit testimonio: Sic suo ipse tanquàm forex perit indicio. Catholicos, velit nolit, fateatur necesse est, quorum sententiam oppugnat: quorum verò dogma tuetur, eos hæreticos fuisse negare non potest. Vnus est ex omnibus impij dogmatis huius assertor, quem nominare tamen audet, Ioannes Vicleff, Ecclesiæ iudicio condemnatus: quem (tanta hominis est audacia & impudentia) ob hoc ipsum, quod ab Ecclesia est damnatus, in sanctorum album referre non dubitat. Sed quorum sanctorum? quos iam enumerauimus, Simonem Magum, Marcionē, Manichæum, Petrum Adelhardum: qui, si sancti fuerunt, non fuit ergò sanctus Petrus Apostolus, non alij multi, qui successerunt ei, qui sanguinem suum pro Christo fuderunt, non tot martyres, Episcopi, Doctores, qui à Petri sede se nunquàm auelli passi sunt, qui omnes vsque ad hæc nostra tempora vno ore, liberum esse, non seruum arbitrium docuerunt.

Seruum arbitriū à Simone Mago Actor. 8.
Lib. 3. recognitionum.
Marcion.
Manichæi.
Petrus Adelhardus.
Ioan. Vicleff.
Lutherus.

Atque hæc est successio Sacerdotum & Episcoporum, quæ sicut Augustinum olim, sic & nos in Ecclesiæ catholicæ gremio iustissimè tenet. Cuius quidem successionis, vsq; eo nos nō pudet, vt quos isti nunc errores suscitarunt, siue dum absoluta necessitate fieri docent omnia, siue dum & sacerdotium & sacrificium abrogare, & modò nō Deum ipsum è medio tollere conantur, siue dum solam fidem ad salutem sufficere docent, siue dum sanctos inuocādos negant, dum cœlibatum sacerdotum oppugnant, dū orare pro mortuis, aut mediatoris offerre sacrificium prohibent, dum ieiunia, vel ciborum in illis delectum, dierumque discrimen habendum non esse putant, dum imagines à templis eijciunt, dum Christi corporis & sanguinis veritatem in Eucharistia negant, dum semel baptizatos rebaptizandos esse censent, adeò nos non pudet successionis huius, vt hos & quoscunque tandem errons alios, quos enumerando recensere longum foret, vel hoc ipso nomine tantò vehementius detestemur, quod eos his ipsis auctoribus de quorū successione gloriamur ante tot secula, Christiani totius orbis applausu, videmus esse condemnatos. Contra verò, quæ didicimus, in ijs tantò & libentius, & fidentius permanemus: quod ab istis magistris didicimus, quorum tot seculis sacrosancta semper in Ecclesia fuit memoria: quorum scripta publicitus leguntur in templis, & post diuinæ legis oracula primum locum obtinent: quæ vel ipsi hæretici adeò non sunt ausi prorsus reijcere, vt quoties in sua commodo facere posse videtur, vel obtorto collo (quod aiunt) ad suam sententiam confirmandam ea pertrahere conētur: quòd ea re suis quoque scriptis, permultum auctoritatis accessurum esse persuasum habent. Adeò vel hostes etiam ipsi veritatis, quos esse prȩcones intelligunt veritatis, eorum testimonijs ad falsitatem suam adstruendam vti gaudent. Et dubitamus adhuc vbi sit catholica? Scrupulum hunc eximent nobis Christi verba dicentis: Vbi fuerit corpus, ibi congregabuntur & aquilæ.

Matth. 24.
Corpus Christi Ecclesia.

Corpus Ecclesiam esse docet nos Paulus, & quidem corpus Christi. Sic enim loquitur ad Ephesios: Deus dedit Christum caput super omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius. Aquilas autem, quos esse dicemus alios, quàm, quorum iam facimus mentionem,

Ephe. 17.
Aquilæ in Euāgelio qui intelligendi.

sanctos

sanctos illos Episcopos & doctores: quorum & excelsa virtus, & sublime fuit ingenium, & doctrina singularis: quorum plerique fuso sanguine suo, veritatem eorum, quæ scripserunt, comprobarunt. Quamobrem vbicunque videris illas aquilas congregatas, ibi Christi corpus, ibi catholicam Ecclesiam esse non dubitaueris: Si cubi vnam aliquam in sententiam cõuolant, ex varijs & lõgo locorum interuallo disiunctis totius orbis Christiani partibus sanctæ illæ aquilæ, Dionysius Areopagita, Clemens, Ignatius, Athanasius, Basilius, Gregorius Nazianzenus, Ioannes Chrysostomus, Theophilus Alexandrinus, Epiphanius, Hieronymus, Ambrosius, Augustinus, Gregorius pontifex, Beda, Isidorus, Bernardus, & qui sunt eos sequuti, quos omnes enumerare lõgum foret, quod hæc Ecclesiæ catholicæ sententia sit, nihil est quod ambigas.

Verùm hic isti contradicunt: Nunquid etiam hi, quamlibet docti & sancti viri, non aliquando spiritu Dei destitui potuerunt, vt suo pleraque, hoc est, humano spiritu scriberent? Potuit sanè seorsum eorum aliquis: at non in eo, in quo cũ cęteris idem sentit omnibus: non in eo, quòd est tot seculorum consensu comprobatum. Quoniam verò de Spiritu mentionem fecimus, neque nostra hac ætate ferè quisquam est hæreticorum, qui sibi Dei spiritũ ita non vendicet, vt alijs detrahat omnibus, libet pro libri huius conclusione, quemadmodum dinosci spiritus oporteat, paucis demonstrare. Præclarè monet Ioannes Apostolus & Euangelista: Charissimi nolite omne spiritui credere, sed probate spiritus, si ex Deo sunt. Causam cur ita moneat, addit dicens: Quoniam multi pseudoprophetę exierunt in mundum. Reuera si fuit aliquando, nunc esse tempus illud videtur quo probare spiritus cum primis est necessarium: qua vna re vix quicquam esse potest difficilius: vt inter alia, quæ Paulus enumerat, non minimum Dei donum sit, discretio spirituum. Sed explicet ille difficultatem hanc, qui nos vt spiritus probaremus admonuit: In hoc, inquit, cognoscitur spiritus Dei: Omnis qui cõfitetur Iesum Christum in carne veniisse, ex Deo est: & omnis spiritus qui soluit Iesum, ex Deo est. Hæc verba Iohannis enarrans Augustinus, cuius interpretationem potesimum sequi libet: Quasi eriguntur, inquit, aures ad discernendos spiritus: & tale quiddam audiuimus, vnde nihilominus non discernamus. Quid enim ait? Omnis spiritus qui confitetur Iesum Christum in carne veniisse, ex Deo est. Ergò spiritus qui est apud hæreticos, ex Deo est: quia confitentur Iesum Christum in carne veniisse. Quære ab Arrianis? cõfitentur Iesum Christum in carne veniisse. Quære ab Eunomianis? confitentur Iesum Christum in carne veniisse: Quære à Macedonianis? confitentur Iesum Christum in carne veniisse: Interroga Cataphrygas? confitentur Iesum Christum in carne veniisse: Interroga Nouatianos? confitentur Iesum Christum in carne veniisse. Omnes ergò istæ hæreses spiritum Dei habent? Non ergò pseudoprophetæ sunt? Nulla est ergò ibi deceptio, nulla seductio? Certè Antichristi sunt, qui ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis. Quid ergò facimus? Vnde discernimus? Audiuistis quia dictum est. Qui negant Iesum Christum in carne veniisse, hic est Antichristus. Et ibi quæsiuimus, quis neget, quia nec nos negamus, nec illi negant: Et inuenimus quosdam factis negare, & adhibuimus testimoniũ de Apostolo, qui ait: Confitentur se nosse Deum, factis autem negant. Quæramus igitur in factis, non in linguis. Quis est spiritus qui non est ex Deo? Qui negat Christum in carne veniisse. Et quis est spiritus, qui ex Deo est? Qui confitetur Iesum Christum in carne veniisse. Eia fratres, opera attendamus, non strepitum linguæ. Quæramus quare venerit in carne Christus, & inueniemus, qui eum negat in carne veniisse. Nam si linguas attendas, multas hæreses auditurus es, confitentes Christum in carne veniisse, sed conuincit illos veritas. Quare venit Christus in carne? Venit vt traderetur gentibus, vt illuderetur, vt flagellaretur, vt conspueretur, vt occideretur, venit vt moreretur pro gente, & non tantùm pro gente, sed vt filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in vnum: Charitas illũ de cœlo detraxit: charitas carne vestiuit: charitas, vt acerbã & ignominiosam crucis mortem oppeteret, impulit. Maiorẽ hac charitatem nemo habet, quàm vt animam suã ponat quis pro amicis suis: posuit ille pro inimicis. Quisquis ergò non habet charitatẽ negat Christum in carne veniisse. Nũc iam hæreticos omnes interroga: Christus venit in carne? Venit: hoc credo, hoc profiteor. Imò hoc negas. Vnde nego? Audis quia hoc dico. Imò ego conuinco quia negas corde: dicis verbis, negas factis. Quomodo, inquis, nego factis? Quia ideò venit in carne Christus, vt moreretur pro nobis. Ideò mortuus est pro nobis, quia charitatem multam habuit, per quam filios Dei, qui erant dispersi congregauit in vnum. Tu non habes charitatem, quia non modò non congregas, verumetiam quæ pretioso Christi sanguine congregata sunt, ea dispergis, & pro honore tuo diuidis vnitatem. Ergò hinc intelligite spiritum ex Deo, pulsate, tangite fictilia, ne fortè crepauerint & malè resonent. Videte si integrè sonant, videte si est ibi charitas. Tollis te ab vnitate orbis terra-

1. Ioan. 4. *Spiritus quomodo probandi.*

1. Cor. 12.

1. Ioan. 4.

Aug. in primã Canonicã Ioan. tract. 6.

1. Ioan. 2.

Tit. 1.

Matth. 20.

Ioann. 11.

Ioan. 15.

Tit. 1.

terrarum,diuidis Ecclesiam per schismata,dilanias corpus Christi. Iste venit in carnem, ille mortuus est,vt filios Dei qui erant dispersi, congregaret in vnum:tu ideò clamas, vt congregatos dispergas. Ergò ipse est spiritus Dei,qui negat Iesum in carne venisse:qui dicit non lingua,sed factis,qui dicit non sonando,sed amando. Ille autem non est spiritus Dei,qui negat Iesum in carne venisse:negat & ipse non lingua, sed vita, non verbis, sed factis. Omnis spiritus qui soluit Iesum,ex Deo non est,& hic est Antichristus: Soluere,factis intelligitur. Ille venit colligere,tu venis spargere: Quomodo non negas Christum in carne venisse,qui disrumpis Ecclesiam,quam ille cõgregauit? Contra Christum venis,Antichristus es. *Ioan.11.*

Hæc pluribus verbis ex Augustino transscribere visum est, vt qui sit ex Deo,qui non sit ex Deo spiritus,cognosci possit. Qui etiam alibi eadem verba Ioannis explicãs: Quid est,inquit,negare Christum factis? Superbire & schismata facere: Ita factis negatur Christus: vnitatem quippe amat Christus. Quamobrem non omnis ille spiritus,qui confitetur Christum in carne venisse,qui confitetur,quod vnus ipse mediator Dei sit & hominum:quod sit propitiatio pro peccatis totius mundi:quòd non sit aliud nomen sub cœlo datum hominibus,in quo nos oporteat saluos fieri: nõ omnis,qui confitetur hæc,spiritus ex Deo statim est,si voce tantùm clamat non opere,si lingua confitetur, nõ factis, si non habet charitatem,per quam cum Christo congreget,sed flagrãs odio,quos cõgregauit Christus,eos cum Diabolo dispergit: Habeat Christum in ore,quantùm velit,glorietur de verbo Dei,iactet se de Euangelio,dicit Augustinus, quod est Antichristus. Verùm quid nos hæc Augustinũ dicere dicimus? dicit hoc ipsa veritas: Qui non congregat mecum, spargit. Si congregat Christus, tu quos ille sanguine suo congregauit, spargis: quid hoc est aliud quàm Antichristum esse? Meminimus hoc quoque nos iam ex Augustino docuisse,quod sicut à Paulo traditũ accepimus,totus Christus & caput est, & corpus. Caput est vnigenitus Dei filius,corp⁹ eius est Ecclesia. Nõ satis est si de capite credas, quæcũq; de eo sanctæ scripturæ nobis prodiderant,si te segregas à corpore capitis huius, à sancta catholica Ecclesia, si non communicas eius vnitati,si contra eum,quem tot seculis illa recepit sensum, scripturas interpretaris, si tibi soli plus,quã illi vniuersę credi vis, quid aliud,quàm quantum in te est,soluis Iesum, atq; ita Antichristus es. Qui enim vel Ecclesiam à capite suo Christo,vel seipsum ab Ecclesia,vel Ecclesiam in seipsa separat & diuidit,is verè Christum soluit, & Antichristus verè dici meretur, quia scindit, quod Christus vnitum esse vult.

Aug.ser.31.de verb. Apostol. Tit.1. *Factis negare Christum.* *1.Tim.2.* *1.Ioan.2.* *Actor.4.* *Matth.12.* *Aug.de vnitate eccle.cap.4.* *Christus & caput & corpus.* *Soluere Iesum quid sit.*

Habemus ergò iam,qui sit ex Deo spiritus,qui non sit ex Deo. Quicunque soluit Iesum,hoc est,qui diuidit corpus eius Ecclesiam,non est ex Deo,sed est Antichristus. Non qui scientia,sed qui charitate præstat,is demum ex Deo spiritus est. Scientia enim inflat, charitas est quæ ædificat,nec est aliud quicquã æquè noxium,atq; remota charitate scientia. Quamobrem rectè monet Augustinus. Amate scientiam,sed anteponite charitatem. Scientia si sola sit,inflat,qui verò charitas ædificat, nõ permittit scientiam inflari,quam, si scientiæ coniũxerimus,futurum est,sicut scribit Maximus,vt careamus omni superba inflatione,erimusq; spirituales œconomi, cùm nosmetipsos,tum omnes qui nobis appropinquant ædificãtes. Ibi ergò inflat scientia vbi charitas nõ ædificat,vbi ædificat, solidata est. Non est ibi inflatio,vbi petra est fundamentum. Quando autem tentat inflatio,hoc est elatio? vtique quando charitas deest. Est igitur absque charitate cùmprimis noxia scientia,quæ superbos reddit & inflatos, cuiusmodi sunt dæmones, qui non aliunde nomen apud Græcos,quàm à sciẽtia traxisse creduntur. Qui sicut ipsi superbi sunt & arrogantes,ob quod etiam vitium tanquàm fulgur de cœlo ceciderunt,ita quod ipsis ruinæ causa fuit,per id primis parentibus nostris insidias fecerunt, & vt ex paradiso deturbarentur,in causa fuerunt. Quid enim promisit illis dæmon, quò facilius persuaderet,vt contra diuinum edictum de ligno scientiæ boni & mali manducarent? Eritis,inquit,sicut dij,scientes bonum & malum. Videte inflantem scientiam, vnde ad primos parentes nostros, vnde ad nos etiam eorum posteros innumeræ calamitates & miseriæ redundarunt. Quòd si,quod Paulus monet, noluissent illi altum sapere, vel plus sapere quàm oportet sapere, si contenti fuissent sapere ad sobrietatẽm, si non esse Deo similes inflante scientia contendissent, si quod eis liberaliter à Deo concessum fuerat, in eo acquieuissent,nec ipsi,nec nos eorum proles, ex illo tam felici statu deturbati, in has tantas calamitates recidissemus. Sed homo cùm in honore esset,non intellexit, & ideò comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Sic etiam qui deturbatus est de cœlo, non ex ordine Seraphin, sed ex ordine Cherubin fuisse dicitur. Sic enim loquitur Propheta: Peccasti, & eieci te de monte Dei, & perdidi te ô Cherub,protegens de medio lapidum ignitorum, & leuatum est cor tuum in decore tuo: perdidisti sapientiam in pulchritudine tua,in terram proieci te,ante faciẽ regũ dedi te, vt cernerent

Scientia sine charitate noxia. *1.Cor.8.* *Aug.ser.53.de verbis domini.* *Max.centuria.* *4.cap.50.* *Dæmon vnde.* *Luc.10.* *Gen.3.* *Sap.2.* *Gen.3.* *Rom.5.* *Rom.11.12.* *Psalm.48.* *Ezech.28.*

te. Quod quidem carere mysterio nō videtur. Significatur enim hac re, quòd lapsus eius incitamentum fuerit, nō diuini amoris, verùm scientiæ suę excellentia, Cherub enim plenus scientia, Seraph plenus amore interpretatur. Quid autem? qui nunc Ecclesiam conturbant, qui Christi corpus dilaniant, qui pro honore suo diuidunt vnitatem, quanam alia reputamus eos ad id faciendum adduci, præterquā inflante sine charitate scientia? Quid illis aliud suggerit diabolus, quàm quod suggesit olim parentibus nostris, dicens: Eritis sicut dij, scientes bonum & malum. Nunquid nō se deos esse sibi persuadēt, qui siue de sanctorum patrum scriptis, siue de cōciliorum decretis productum aliquid audiuerint, quod suis dogmatibus aduersetur, illicò tanquàm hominum commentum reijciunt: tanquàm homines & ipsi non sint? Cuius autem ea re se filios esse declarant, ni si Cherub eius qui dixit: In cœlum conscendam, super astra Dei exaltabo soliū meum, ascendam super altitudinem nubium, & ero similis altissimo: qui postea in infernum detractus est in profundum laci. Certè quicunque sunt hoc ingenio prædi ti, quamlibet glorientur se certos esse, quòd habent spiritū Dei, certum est, quòd nō Dei, sed satanæ spiritu agūtur, Nō est ex Dei spiritu quæ inflat scientia, sed quæ per charitatem ædificat, ea demū est ex Dei spiritu: Cæterū quæ charitate vacua est, haud aliter se habet, atq; cibus sine digestione. Sicut enim cibus indigestus, cùm nō fuerit benè concoctus, generat malos humores, & corrumpit corpus, nō nutrit: sic & multa scientia ingesta stomacho animæ, si charitatis igne decocta non fuerit, quid aliud quàm tumores parit & inflationes? Quamobrem rectè monet Apostolus, vbi de scientia meminit inflante: Qui se existimat aliquid scire, nondum scit quomodo oporteat eum scire: nescit enim quomodo vtendum sit scientia, quod præscribit ea, quæ non inflatur charitas.

Cherub. *Seraph.* *Esai.14.* *Scientia ex Dei spiritu.* *1.Cor.8.*

Quisquis igitur ad ędificationem, nō ad destructionem habere vult scientiam, primùm seipsum scire studeat, sic enim futurum est, vt faceſſat omnis tumor & arrogantia. Porrò spirituale ędificium stare nō potest, nisi stabile iactum sit humilitatis fundamentum. Statuat itaque se ante faciem suam homo, suam secum reputet imbecillitatē, mox illud consequetur, vt sit non inter alta sapientes, sed inter humilibus cōsentientes. Nihil aget per contentionem, neque per inanem gloriam, sed in humilitate superiores se alios arbitrabitur, atque aliorum: præsertim verò maiorum, plus quàm suo ipsius iudicio tribuendum esse putabit, non modò, non se præferet vlli, sed sibi potius cæteros anteponet. Siquidem sicut qui per ostium transit, cuius demissum nimis est limen, quantò se demiserit magis, tantò facilius effugiet, ne impingat: quòd si vel transuerso digiti spacio, se, quàm ostij mensura patitur, altius erexerit, euestigio quassato capite collidetur. Ad eundem planè modum habet se mens hominis: quantò se demiserit magis, tantò faciliùs cauebit, ne offendat: quod cauere non poterit, simul vt se vel paululum erexerit. Hoc est quod à Christo quoque dictum legimus: Confiteor tibi pater, domine cœli & terræ, quia abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Et in Prouerbijs clamat sapientia: Si quis est paruulus, veniat ad me. Quisquis ergò scire vult, discat quemadmodum eum scire oporteat. Docebit autem eum, ea quæ non inflatur charitas, ne velit esse sicut Deus ne super nubium altitudinem ascendat, ne similis esse contendat altissimo: sed se cum sui potius generis mortalibus comparet, ac non modò non se illis, verùm sibi potius illos anteponat: Sic secum ipse reputet: Homines fuerunt, quibus hūc aut illum sensum hæc habere scriptura visa est: homo sum & ego: non minus, ac fortasse magis etiam, quàm eorum aliquis errori obnoxius: Ac si forte illi peccatores fuêre, quanto sunt maiores iniquitates meæ, quę supergressæ caput meum, & sicut onus graue, grauatę sunt super me. Fieri potest vt halluciner, vt error sit, quod mihi verū nunc esse videtur: quamobrem non committam, vt ab eo temerè discedam, quod tantò omnium consensu, tot seculis receptum, quòd ab ijs etiam, qui ex vniuerso orbe Christiano, viri doctrina & pietate præ cæteris insignes, vnum in locum hac ipsa de causa congregati fuerunt, vnanimi voluntate definitum esse video. Fortasis illi viderunt aliquid, quod ego peccatis meis impeditus videre nunc non possum: Fortasis si præsens in eorum consessu adfuissem, & quibus illi rationibus, hoc ita statuerunt, audiuissem, idem quod illi sensissem. Hoc spiritu qui præditus est, nihil dubitet, quin is ex Deo sit, qui resistit superbis, humilibus autem dat gratiam.

Natt.11. *Prouer.9.* *Scientiæ comparandæ ratio.* *Prouer.9.* *Psalm.37.* *1.Pet.5.*

Paræneſis cum totius operis Peroratione.

CAPVT XCIII.

HVNC spiritum dari sibi postulent omnes, qui Christiani & Orthodoxi cēseri volunt: quos in extrema operis huius nostri parte, visum est nobis ijsdem verbis affari, quibus Philippenses olim Paulum esse legimus alloquutum. Si qua, inquit ille, consolatio in Christo, si quod solatium charitatis, si qua societas spiritus, si

Philip.2.

tus,si qua viscera miserationis,implete gaudium nostrum.

Scripsit hæc ad Philippenses Paulus, à cuius sanctitate quamuis ita longè nos remotos agnoscamus,vt ne qui corrigiam quidem eius calciamenti soluamus,nos dignos ingenuè fateamur:quibus tamen alijs, quàm doctoris gentium, ex quibus nos originem duximus,verbis rectius alloqui possumus fideles omnes, quorum cura fidei nostræ peculiariter est à Deo commissa:eos præsertim,quibus nihil quod receptum est,placet:qui nouis quibusdam & peregrinis doctrinis abducti, nolunt nobiscum in Christi pace,in Ecclesiæ catholicæ vnitate,in fraterna charitate gaudere,sed ab orbe terrarum,quo Ecclesia catholica, secundùm Prophetica & Euangelica promissa, diffunditur, se dirimentes, in parte esse,& pars dici,quàm à Catholica nomen ducere malunt:nec amant nobiscum idipsum, ad quod nos toties hortatur Apostolus, cùm tamen eundem se dicant nobiscum confiteri Christum: qui altare contra altare erigere, cathedram contra cathedram constituere conantur.Hos itaque præ cæteris vt Paulinis verbis his admoneamus,cogit nos paterna cura & solicitudo nostra,quam pro salute eorum gerimus:Si qua consolatio in Christo,si quod solatium charitatis, si qua societas spiritus, si qua viscera miserationis,implete gaudium nostrum.

Heb.13.

1.Cor.1.

Quatuor sunt,per quæ Paulus Philippenses obsecrat.Primo loco:Si qua,inquit, consolatio est in Christo.Non cuiusuis,verùm eius,quæ est in Christo cõsolationis meminit:in Christo,qui pater est misericordiarum,& Deus totius cõsolationis: qui consolatur nos in omni tribulatione nostra: Ipse enim solus est, per quem abundat consolatio nostra:ipse solus est qui dicit:Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos, & inuenietis requiem animabus vestris. Quærat qui vŏlet ex auro & argento,quærat ex amplitudine possessionum,quærat aut ex doctrina excellenti aut ex eloquentia singulari, quærat ex quacunque tandem earum rerum consolationem, quæ multitudinis imperitæ iudicio cumprimis esse videntur expetendæ:nos extra Christum molestias multas, consolationem scimus nullam. Solus Christus est consolatio nostra, pax,quies & tranquillitas nostra.Sic enim ipsum iamiam ex hoc mundo migraturum, suis dixisse legimus.In mundo pressuram habebitis in me verò pacem. Quamobrem ô filioli,quos iterum in Christo parturimus,si vultis in Christo pacem,si vultis in Christo consolationem habere,quam ipsi cupitis obtinere nobis eandem in Christo & propter Christum consolationẽ adferre. Cõsolemini nos, qui pro Christo legatione fungimur apud vos,vt vicissim Christus consoletur vos:Cõsolemini nos: implete gaudiũ nostrũ.

Consolatio nostra Christus.

2.Cor.1.

Matth.11.

Ioan.16.

Galat.4.

2.Cor.5.

Dicit secundo loco Paulus:Si quod solatium charitatis. Nulla ex re maius esse potest, quàm ex charitate solatium:Siquidem vbi charitas est,ibi Deus est:Deus est enim charitas,Quapropter quod ex charitate,hoc ex Deo solatium est.Si quod igitur est solatium, quod habet fraterna charitas, quæ tristia pariter & læta facit communia, implete gaudium nostrum.

Solatium charitatis.

1.Ioan.4.

Vbi charitas ibi Deus.

Addit tertio loco:Si qua societas spiritus.Societas spiritus aliud non est,quàm coniunctio fidelium,quam efficit Spiritussanctus:per quam vnum corpus,vnus spiritus sumus omnes.Hac societate nulla esse potest neque firmior neque iucundior: De hac societate si esse vultis,si ad corpus Christi pertinere,si membra eius esse cupitis,implete gaudium nostrum.

Societas spiritus quæ sit.

Ephe.4.

Subdit quarto & postremo loco:Si quæ viscera miserationis.Si nondum obriguerũt sensus vestri,si pijs dicũtur adhuc affectiõibus animi vestri, implete gaudium nostrum. Beati misericordes,quoniam ipsi misericordiam consequentur.Capiat itaque vos nunc nostri misericordia,si extremo illo die misericordem iudicem habere vultis:. Nam qua mensura mensi fueritis,eadem remetietur vobis. Quare si quę sunt in vobis viscera miserationis, implete gaudium nostrum.Inchoatum quidem fuit gaudium hoc,ante annos prope sexcentos,& ad hæc vsque nostra tempora cõtinuatum:sed proh dolor,proximis his annis superioribus, est non leui tristitia cõtaminatum. Quantam nos ex eo lætitiam accepisse putatis,quòd cùm iam à sexcentis annis propè Christi receperit Euangeliũ Polonia,tantam in eo tuendo gentis nostræ constantiam videre semper licuit,vt ab eo nunquam in aliud se cuiusuis,quàm Christi potius Euangelium transferri passa sit? Verùm gaudium hoc nostrum valde est imminutũ, posteaquàm paucis his superioribus annis, ab eo, quod nobis traditum est,sancto Dei verbo pleroſque recessisse videmus: quibus melius erat non cognoscere viam iustitiæ,quã post agnitionem retrorsum cõuerti. Curabatis benè:quis vos fascinauit nõ obedire veritati,quam semel amplexi fueratis? Quare si qua cõsolatio in Christo,si quod solatiũ charitatis,si qua societas spiritus, si qua viscera miserationis,implete gaudiũ nostrum:Date operã,vt quod magna cum laude fuit à maioribus vestris inchoatum,& ab illis quidem constanter ad extremũ vsq; vitæ diem,

Viscera miserationis.

Matt.5.

Matt.7.

Gaudium impletum.

Poloni constantes in religione à 600.annis.

2.Pet.2.

Gal.5.& 3.

à vobis autẽ aliquãdiu continuatũ, optato fine terminetis, & ſicut à maiorib⁹ accepiſtis, ad poſteros tranſmittatis. Quod ad nos attinet, qualeſcunque ſumus, indigni quidem, ſed miniſtri tamen Dei ſumus: pro Chriſto legatione fungentes, eorum loca tenemus, qui primi gentem hanc noſtram voluntariè Deo genuerunt verbo veritatis. Non ignoratis Apoſtolos veſtros Adalbertum & Staniſlaum, quorum admirabilis, vitæ ſanctimonia toti eſt orbi teſtata. Quod illi nobis Euangelium ſanguine ſuo ſignatum reliquerunt, quod miraculis propagarunt, quod ipſi ab Apoſtolis, quod nos ab ipſis per longam Epiſcoporum & ſacerdotum ſucceſsionem accepimus, hoc, & non aliud annunciamus vobis. Quod ſi vita noſtra longè diſsidet ab eorum vita, agnoſcimus peccata noſtra, ſed certè doctrina noſtra ab illorum doctrina non diſsidet. Nam quod ab illis creditum, non quod à nobis inuentum eſt: quod ab illis accepimus, non quod ipſi excogitauimus, hoc vobis tradimus. Res eſt non ingenij, ſed doctrinæ: nõ vſurpationis priuatæ, ſed publicæ traditionis: non à nobis prolata, ſed ad nos producta: quam ita vt producta eſt ad nos, adferimus ad vos: non inſtitutores ipſi, ſed ſectatores: nõ ducentes, ſed ſequentes: non auctores, ſed cuſtodes. Memores illius, quòd verum veri Dei cultorem Paulus admonet: Depoſitum cuſtodi, deuitans prophanas vocum nouitates, & oppoſitiones falſi nominis ſcientiæ: quam quidam promittentes à fide exciderunt, quod apud nos ab his qui præceſſerunt nos ſanctis patribus fuit depoſitum, id iuxta Pauli monita, fideliter à nobis cuſtoditum vobis nunc reddimus, Quamobrem ſi nullas ad vos prophanas vocum nouitates adferimus, ſi à Paulo docti, quòd à patribus depoſitum fuit apud nos fidei talentum, id magna fide cuſtoditum, vobis reddimus: iterum atq; iterum rogamus vos, & obſecramus, implete gaudium noſtrum.

1. Cor. 4. 2. Cor. 5. Iac. 1. Apoſtoli Poloniæ. 1. Tim. 6.

Sed vos iampridem noſſe proculdubio cupitis, quanam tandem ratione gaudium noſtrum per vos impleri velimus. Non eſt cur anxio ſitis & ſolicito animo: nihil difficile, nihil durum & moleſtum, nihil quod non cum voluptate potiùs, quàm cum labore coniunctum ſit, vobis præſcribemus. Neque enim aliter nos à vobis, quàm ſicut magiſter noſter Paulus olim à Philippenſibus, impleri gaudium noſtrum poſtulamus. Principio vt idem ſapiatis omnes: deinde vt eandem charitatem habeatis. Quid vobis videtur? Eſtne aliquid in hoc laboris & moleſtiæ? Nunquid non dulce potius cumprimis & iucundum eſt, quòd à vobis exigimus? Non vt maria tranſmittatis, non vt partem aliquam terrarum orbis peruagemini, non vt aut opes abijciatis, aut ſanguinem veſtrum profundatis, aut aliquam corporibus veſtris moleſtiam adferatis, nihil horum aut ſimilium præcipimus. Ac ſi quid tamen huius generis pro Chriſto legatione fungentes præciperemus, certè Chriſti cauſa non modò non detrectare, verumetiam ſumma cum animorum alacritate obire vos oporteret omnia. Nam ſi nullos non profert labores & moleſtias agricola, nulla nõ adit pericula mercator, nullis nõ diſcriminibus vitã ſuã objijcit miles, dum exiguo lucro potiri queant, quo tamen an ſint potituri certum adhuc nõ eſt, & ſi maximè potiti ſint, perſæpè tamẽ citius opinione ſua dimittãt, neceſſe eſt: Si mox perituri cõmodi cauſa perferunt iſti tam acerba multa, tam alacriter, vos non multo maiore alacritate eadem omnia laturi eſſetis, vt infinitum, nec vllo vnquam tempore vobis periturum theſaurum, ibi cõſequi liceat, vbi neq; erugo, neque tinea demolitur, neq; fures effodiunt aut furantur: vbi qua ſemel potiti fueritis vita beata, ea perpetuò frui licebit? Sed tamen nos nullum vobis grauius onus imponemus. Mandatum quod nos pro Chriſto legatione fungentes præcipimus vobis hodie, nõ ſupra vos eſt, neque procul poſitum, nec in cœlo ſitum, vt poſsitis dicere: quis noſtrum valet ad cœlum aſcendere vt deferat illud ad nos, vt audiamus atq; opere cõpleamus? neq; trans mare poſitum, vt cauſemini & dicatis: quis è nobis poterit transfretare, & illud ad nos vſque deferre, vt poſsimus audire & facere quod præceptum eſt? Sed iuxta vos eſt ſermo valde in ore veſtro & in corde veſtro: vt faciatis illum. Breue verbum eſt, & expeditum. Hoc tãtùm hortamur vos, oramus & obſecramus, vt idipſum credatis, vt eandem charitatem habeatis. Quid eſt facilius, quàm credere? quid dulcius, quàm amare? Quid autem vtroque fructuoſius? Videtis quàm ſit expeditum, quod à vobis poſtulamus, modò voluntas adſit, dictum ac factum, gaudium noſtrum per vos erit impletum, Neque enim petentibus deerit eius auxilium, qui operatur in nobis & velle & perficere.

Gaudiũ implere quomodo. Philip. 2. Deut. 30. Matth. 6. Deut. 30. Idipſum credatis eandem charitatẽ habeatis. Phil. 2. Phil. 2.

Sed hic dicet veſtrum aliquis: Quid hoc rei eſt? tanquàm cum infidelibus ita nobiſcum agitis. Nunquid non credimus? Nobis verò, quin credatis dubium non eſt, ſed minimè ſufficere putamus, ſi quomodocunque tandem vos credere profiteamini, verùm ſicut iubet Paulus, ita vos credere velimus, vt idem credendo ſapiatis. Non vt ſingularem ſiue ſolitariam quiſque ſuam, non vt VVirtẽbergenſis, non vt Tigurinã, non vt Auguſtanam, non vt aliam quacunque (ſiam enim proh dolor luditur fidibus, nõ vna

Credere quomodo oporteat.

fides

fides retinetur) sed vt catholicæ fidei confessionē Christianā vnanimiter omnes amplectamini. Quæ malum isthæc est amētia, cùm olim vnum Deum colentes, vno & eodem nomine Christiani fuerimus appellati, quòd nunc plerique tam pręclarum nomen hoc fastidiunt, & Euangelici quàm Christiani vocari malunt? Scilicet extra Christum, Euangelium esse potest? Quid est Euangelium? læta annunciatio. Potest autem extra Christum læta esse vlla annunciatio? Sempiterni væ, & æternæ mortis annunciatio extra Christum esse potest, lætæ alicuius rei nuncius extra Christum esse non potest. Quamobrem vnde discessistis, eò redeatis, neque nomen illud fastidite, quod est super omne nomen, quod solum præ nobis ferre, de quo solo gloriari nos oportet. Nihil prædicari de nobis potest glorioſius, quàm si quemadmodum qui præcesserunt nos omnes, ex quo tempore Christi semel Euangelium recepit Polonia, Christiani simus & vocemur omnes. Christiani non ita pridē vocati estis, Christianis parētibus prognati, à Christianis maioribus profecti, Christiani sicut initio, sic deinceps etiā semper & esse & dici velitis: neq; vos ab illis præcidatis, quos esse & fuisse Christianos negare non potestis. Etiam atq; etiā obsecramus vos per nomen domini nostri Iesu Christi, cuius nominis & ipsi communione gaudemus, & vos nobiscum vna maiorum nostrorum exemplo gaudere cupimus, vt id ipsum dicatis omnes: idipsum sentiatis, idem sapiatis, & non sint in vobis schismata: sitis autem perfecti, in eodem sensu, & in eadem sententia. Memores libertatis, qua semel nos Christus liberauit omnes: quotquot esse & dici Christiani voltis, nolite iterū iugo seruitutis cōtineri: nolite effici serui hominū. Homo est Lutherus, homo est Philippus, homo est Caluinus, quorū alicuius opinionem cùm sequimini, quid aliud quā hominis opinionem sequimini? Atqui mendacem omnem hominem esse, digito Dei scriptū est. Nolite sic eorum alicui vos addicere, vt præ eo, quod ipsi senserunt, totius Ecclesiæ, quæ firmamentum est & columna veritatis, sensum & consensum, posthabendum esse putetis. Iam verò si verbi Dei appellatione, quod nunc (proh dolor) nō rarò fit à multis, verbum hominis dignati fueritis, videte, nunquid non germana sit hæc idololatria? Fugite idola per Deum immortalem. Non est deus Caluinus, nō est deus Lutherus, nō est deus Bucerus, aut quicunque tandem alius ex illis, qui multo crudelius Christi corpus sanctissimum tractauerunt, quàm illi ipsi qui Christum in crucem egerunt. Tunc enim venerūt impij milites, & non fregerunt crura Christi: nunc venerunt isti speciem pietatis habētes, virtutem autem eius abnegantes, & diruperunt, ac in multas partes cōciderunt totū corpus Christi: vnam, sanctam, catholicam, Apostolicā Ecclesiam. Integrum Christi corpus inter manus persequutorum in cruce permansit: & inter manus Christianorum non est iam integrum corpus ecclesiæ. Quamobrem eorum sectatores esse nolite, per quos tam nefarium scelus patratum esse videtis: sed Spiritum sanctum per suum vas electum, vos vt idem sapiatis monentem, audite. Non vt suam quisq; propriam confessionē adferat, sed vt qui vos esse Christianos profitemini (libet enim receptum hoc nōmen potius vobis tribuere, quo superstitibus etiam Apostolis Antiochiæ primùm eorum vsi discipuli leguntur, quàm nouum aliud heri, quod aiunt, & nudiustertius à nouarum rerum studiosis vsurpari cœptum) vt idem sapiatis quod vestros, vel communes nostros potius maiores Christianos, citra dubitationem vllam, sapuisse cernitis, qui nos præcesserunt cum eodem signo fidei, & dormiunt in somno pacis. Procul à vobis absit hæc impietas, vt patres vestros, auos, proauos, atauos idola coluisse, & nunc demum Christum prædicari cœptum esse, nunc demum vestris oculis Euāgelij lucē affulsisse, hostibus veritatis & inimicis crucis Christi credere animum inducatis. Quingenti iam sunt octoginta sex anni, sicut annalibus nostris memoriæ proditū legimus, cū per Christum Deum nostrum ab idolorum errore sumus abducti, & ad veritatis agnitionē perducti, qui postquàm semel nos ab idolorum cultu reuocauit, quæ nunquā satis est prædicanda bonitas illius & misericordia, non permisit deinceps vnquam sanguine suo nos ablutos, eodem luti volutabro fœdari. Idem igitur sapiatis, quod parentes, quod aui, quod proaui, quod ataui vestri, qui piè Christum coluerunt, iam indè à sexcentis annis propè sapuerunt, quandoquidem & ipsi non diuersum ab eo sapuerūt, quod reliquus orbis Christianus ab ipsis Apostolis receptum, & per longam Episcoporum & sacerdotū successionē ad nos vsque perductum sapuit semper, & sapit etiam nunc, & sapiet deinceps vniuersus. Non est Polona fides, non Lithuana, non Germana, quam vt firmiter teneatis, vobis persuadere conamur, Non est huius vel illius nationis aut prouinciæ, vt nationalis aut prouincialis dici queat, Est & vocatur fides catholica, per vniuersum terrarū orbem, quàm latè patet Christianum nomen diffusa, neque triginta his aut quadraginta annis nata, sed quæ ab ipsis primis parentibus nostris simul vt orbis cōditus est, initiū habuerit. Fuit ante legem obscurior, sub lege figuris magis adumbrata, quàm illustriori-

Euangeliū quid.

Euangeliū extra Christum esse non potest. Philip. 2.

1. Cor. 1.

Galat. 5.

1. Cor. 7.

Psalm. 115.

Idololatriaquæ

1. Cor. 10.

Idololatræ hæretici.

Ioan. 19.

2. Tim. 3.

Idem sapiente.

Actor. 11.

Phili. 3.

Poloni quando Christiani facti.

Fides catholica, non Polona, vel Germana.

Tit. 2. strioribus aliquibus notis expressa, posteaquàm verò apparuit gratia Dei saluatoris nostri omnibus hominibus, facta est indies clarior & dilucidior, vt nihil iam ad eius perspicuitatem deesse videatur. Hanc igitur fidei catholicæ confessionem Christianam vobis commendamus, vt quod audistis ab initio, id in vobis permaneat: Quia si in vobis permanserit quod audistis ab initio, & vos in filio & patre manebitis, & societatem habebitis nobiscum, & societas nostra erit cum patre & cum filio eius Iesu Christo. Hanc & Paulus vobis commendat, cum vt idem sapiatis monet. Quid enim est aliud idem sapere, quàm catholicã fidem retinere? Qui catholicus est, idem sapit. Qui schismaticus est aut hæreticus, diuersum sapit. Hoc est idem sapere, sapere ad sobrietatem: hoc est diuersum sapere, sapere plus quã oportet. Certè non oportet sapere plus quã omnes sapiunt: nam sic sapere, desipere est: Sicut etiam dicit Paulus. Dicẽtes se esse sapientes, stulti facti sunt. Credere sanctam Ecclesiam catholicam, hoc est idem sapere. Quisquis hanc non credit, etiam si cætera credat omnia, quæ in symbolo continentur, inanis est fides eius: quando non sapit idem, sicut Paulus admonet. Non est ita necessarium ad salutem habere Prophetiam, nosse mysteria omnia, & omnem scientiam, vt si quid alicui forte parum perspectum sit, de salute animæ suæ periclitetur. Vnum est necessarium dicit Christus: Vnum est ad salutem necessarium: quo si quis vno fuerit destitutus, nihil est, quòd se salutem consequi posse, speret. Quid illud est? Subiungit mox Paulus dicens: Eandem charitatem habentes. Loquatur aliquis linguis hominum aut Angelorum, si charitatem non habuerit, factus est velut æs sonans, aut cymbalum tinniens. Habeat Prophetiam, nouerit omnia mysteria, & omnem scientiam: habeat omnẽ fidem, ita vt montes transferat: si charitatem non habuerit, nihil est. Distribuat in cibos pauperum omnes facultates suas, tradat corpus suum ita vt ardeat, si charitatem non habuerit, nihil ei prodest. Sola est charitas, quam qui habet, nihil ei deest eorum quæ ad benè beateque viuendum pertinent: quam qui non habet, frustra habet cætera omnia. Fratres sumus, vnum Deum inuocamus, in vnũ Christum credimus, vnum Euãgelium legimus, vnum Psalterium recitamus, vnum Amen respondemus, vnum Alleluia resonamus, vnum Pascha celebramus: quid causæ est, quòd vos foris estis, nos intus sumus? Quid causę est, quòd altare cõtra altare erigitis, quòd cathedrã cõtra cathedram cõstituitis? Quid causæ est, quòd Paulum admonentem audire non vultis, vt idem nobiscum, idem cum nostris maioribus, idem cum vniuersa Catholica Ecclesia sapiatis, verùm ab orbe terrarum vos præciditis? Eadem sacramenta nobiscum, eadem scripturas habetis, hoc solum minus habetis, quod minus habet, qui charitatem non habet. Si esset charitas, nulla esset præcisio, nihil esset quod impediret, quominus idem saperemus omnes. Nulli schismata facerent, dicit Augustinus, si fraterno odio non excęcarentur. Ante quem Ambrosius quoque. Nouatianus, inquit, & alij non paruæ scientię fuerunt, sed quia per zelum fœdera charitatis perdiderunt, in schisma versi ad perditionem sui, hæreses creauerũt. Si charitas adesset, quandoquidem non inflatur charitas, nunquàm eo tumoris ventũ esset à quibusdam, totum vt orbem Christianum desipere, se verò solos sapere, se solos videre sibi persuaderent, Si charitas adesset, quandoquidem non cogitat malum charitas, nũquàm hãc de nobis opinionem nõnulli concepissent, quod secus quàm intelligimus ipsi scripturas interpretemur, qua vna, nulla vel cogitari potest maior impietas. Si charitas adesset, causæ nihil esset, quamobrem idem non saperemus omnes. Obsecramus vos per Christũ, nunquid non eundẽ nobiscum in cœlis patrẽ inuocatis? nunquid inuocantes non eadẽ ab eius filio nobis præscripta formula vtimini, dicentes: Pater noster qui es in cœlis? Atqui pater hic noster, vnam tantùm coniugem habere voluit. Qui patrem vnum agnoscimus, quare matrem etiam vnam non agnoscimus? Si primogenitus noster frater diuisus non est Christus, cur ipsi diuidimur, cur segregamur, cur disiungimur? Si membra sumus vnius Christi corporis, cur ab eo vos præciditis? Iterum atq; iterum per Deum vos obtestamur immortalem, implete gaudium nostrum: consonate paci, cohærete vnitati, acquiescite charitati, credite veritati, quò lætari queamus de concordia vestra, & gratias agere Deo de salute vestra, quam non potestis habere, nisi in Ecclesia catholica. Extra Ecclesiam catholicam, quid enim prohibet quominus Augustini verbis vtamur, omnia potestis habere præter salutem. Potestis habere honorem, potestis habere sacramenta, potestis etiam cantare alleluia, potestis respondere Amen, potestis Euangelium tenere, potestis in nomine patris & filij & spiritussancti fidem habere & prædicare: sed nusquam nisi in ecclesia catholica salutem potestis inuenire. Extra hanc haberi possunt omnia: sola ea, quæ sola salutem adfert charitas, extra Ecclesiam haberi non potest: Neq; enim diuidit vnitatem quisquis habet charitatem. Hæc est quæ facit vnanimes: quales vt sitis, cum Paulo vos hortamur: vt vno sitis & eodem animo, quo sumus nos, quo fuerũt olim

1. Ioan. 2. *1. Ioan. 1.* *Phil. 2.* *Idem sapere quid sit.* *Rom. 12.* *Rom. 1.* *Ecclesiam catholicam non credens, nihil credit.* *1. Cor. 13.* *Luc. 10.* *Eandem charitatem habẽtes.* *Philip. 2.* *1. Cor. 13.* *Charitatis laus* *Fratres sumus omnes.* *Charitatem hæretici nõ habent* *Aug. de baptismo paruulorum contra Donatistas. li. 1. cap. 11.* *Rom. 10.* *Amb. in epist. ad Cor. 3.* *1. Cor. 13.* *Malach. 2.* *Matth. 6.* *Rom. 8.* *1. Cor. 1.* *1. Cor. 12.* *Extra ecclesiam salus & charitas haberi non potest.* *In serm. super gest. cũ merito.* *Vnitatis Christianæ laus.* *Phili. 2.*

olim noſtri & veſtri maiores, qui piè Chriſtum coluerunt: vt de vobis quoque dici queat, quod de noſtris aliquando maioribus dictum legiſtis: Multitudinis credentium erat cor vnum, & anima vna. Ecce quàm bonum & quàm iucundum, habitare fratres in vnum. Quàm iucundum accidit auribus, & ſuaue, cùm legitur: Egreſsi ſunt omnes filij Iſraël, & pariter cõgregati, quaſi vir vnus. Stans omnis populus, quaſi vnius ſermone reſpondit. Conuenit vniuerſus Iſraël ad ciuitatem, quaſi homo vnus: eadẽ mente, vno conſilio. Congregatus eſt populus, quaſi vir vnus in Ieruſalem. Vnũ eſt neceſſarium: vnum eſt ad ſalutem neceſſarium: Vnum hocilla ipſa hora, qua iam traditur⁹ erat ſeipſum pro nobis, oblationem & hoſtiam Deo in odorem ſuauitatis, petiuit à patre Chriſtus dicẽs: Pater ſancte ſerua eos in nomine tuo, quos dediſti mihi, vt ſint vnum ſicut & nos. Et paulò pòſt: Non pro eis autem rogo tantùm, ſed & pro eis, qui crediturí ſunt per verbum eorum in me, vt omnes vnum ſint: vt ſicut tu pater in me & ego in te, vt & ipſi in nobis vnum ſint: vt ſint vnum, ſicut & nos vnum ſumus, vt ſint conſummati in vnum. Neq; verò petiuit hæc à patre modò repetitis vicibus, verumetiam hæc fuit cauſa potiſſima, ſicut à Ioanne ſcriptum legimus, quamobrem turpiſsima morte cõdemnari voluit, vt filios Dei, qui erant diſperſi, congregaret in vnum. Quæ cùm ita ſint, cùm ex hac vita migraturus ad patrem ſuum cœleſtem nihil aliud nobis teſtamento Chriſtus reliquerit quàm pacem: cùm non aliud ſit patrem precatus diligentius, quàm vt vnum cum ipſo, vnum & inter nos eſſemus: cùm & mortis illius tam acerbæ tam etiam ignominioſæ, non alia cauſa fuerit: quàm vt diſperſos congregaret in vnum: cur vos, quod nobis teſtamento legatum eſt, id repudiatis? cur Chriſti precationem ex incredibili quadã erga nos charitate profectam, nullum vobis fructum adferre patimini? cur crucis & mortis illius beneficium, quantum ad vos pertinet, irritum & inane redditis? dum quod anteà diſperſum, poſteà ſanguine illius fuit pretioſo congregatum, id vos iterum diſpergere conamini. Eſtne hoc Chriſtianos eſſe? eſtne hoc Euangelium Chriſti profiteri? Chriſtus ex duobus fecit vnum. (Fecit enim vtraque vnum dicit Apoſtolus) vos ex vno facitis duo, ac plura etiam quàm duo. Altare contra altare erigitis, cathedram contra cathedram conſtituitis. Obſecramus vos, quid eſt hoc aliud, quàm Antichriſtos eſſe? quàm non Chriſti Euangelium, ſed Satanæ cacangelium propagare? Sicut enim Chriſtus eſt, qui congregat: ita Satanas eſt, qui ſpargit. Nolite chariſsimi, nolite ſpargere cum Satana, ſed congregare potius cum Chriſto: vel ſaltem, quod ſemel eſt pretioſo Chriſti ſanguine congregatum, id nec ipſi ſpargite, nec ab alijs diſpergi patiamini. Sitis vnanimes, vt quamuis corpora diuerſa ſint, eadem tamen in illis mens, idem animus, eadem voluntas, idem ſit ſenſus omnium. Nolite ſuam quiſque propriam confeſsionem adferre, ſuam quiſque ſolitariam, aut vnius alicuius ex his opinionem ſequi, qui ſicut propria ſua temeritate ſegregauerunt ſemetipſos, ita iuſto Dei iudicio ſunt & ipſi à ſe inuicem ſegregati, & in tot ſectas diſſecti, vt earum vix iam etiam numerum inire liceat. Verùm non eſt niſi vnum. Hoc vnum retinete: ab omni ſectarum genere cauetote. Sitis, vt Paulus monet, vnanimes, & idipſum ſentientes: Nam hi demum ſunt vnanimes, qui ſentiunt idipſum. Sicubi verò ſcinditur incertum ſtudia in contraria vulgus, ſicut (proh dolor) in hac noſtra prouincia fieri non ita pridem cœptum eſſe videmus, ibi vnanimitas eſſe non poteſt. Nihil eſt autem, quod vel ad Romanos, vel ad Corinthios, vel ad Philippenſes ſcribens, tam frequenter inculcet Apoſtolus, quàm vnum hoc, vt idipſum dicamus, idipſum ſentiamus, idem ſapiamus omnes. Quod igitur ille, vel Deus potius per illum toties tam diligenter præcipit, nolite committere, vt in eo parum ipſi dicto audientes fuiſſe videamini. Vultis ædificare ciuitatem? Hieruſalem ædificate, non Babylonem. Siquidem de Hieruſalem legitis, quòd ædificatur vt ciuitas, cuius participatio in idipſum. In Babylone contrà, ſicut linguarum, ita & ſenſuum & rerum omnium horrenda quædam fuit confuſio. Ciuitas Hieruſalem vnum corpus eſt, non quadam corporum confuſione permixtum, vt inquit Hilarius, neque ſingulis indiſcretum aceruum, & informem cumulum vnitis: ſed per fidei vnitatem, per charitatis ſocietatem, per operum voluntatiſq; concordiam, per ſacramenti vnum in omnibus donum efficimur omnes vna ciuitas Hieruſalem: efficimur vnus cœtus ſanctorum: efficimur vnum corpus Chriſti: A quo diſſidentes, & ſe peccatis ſuis præcipitãtibus ſeparantes, participationem ſanctæ huius domus non habent: in qua non facit habitare Deus, niſi vnanimes: cùm ſit participatio ciuitatis huius in idipſum. Quapropetr vbi idem ſapiũt omnes, eandem charitatem habentes, vnanimes idipſum ſentiẽtes, ibi ciuitas Hieruſalem, ibi domus Dei viui, ex viuis lapidibus ædificata, ibi eſt vna, ſancta, catholica, Apoſtolica Eccleſia, firmamentum & colũna veritatis. Hanc itaq; ciuitatẽ ædificate chariſsimi, vel vt ipſi potiùs hæc eſſe ciuitas queatis, elaborate. Fugite verò, fugite de medio Babylonis & ſaluet vnuſquiſq; animam ſuam

Actor.4.
Pſalm.132.
Iudic.20.
Ibidem.
Ibidem.
1.Eſdr.3. & 2.
Luc.10.
Ephe.5.
Ioan.17.
Sapient.2.
Ioan.11.
Chriſtus cur mortuus.
Ioan.14.
Ephe.2.
Vnanimes idipſum ſentientes.
Philip.2.
Rom.15.
1.Cor.1. & 2.Cor.13.
Philip.2.
Pſalm.121.
Gene.11.
In pſal.121.
Pſalm.67.
Pſalm.121.
1.Pet.2.
Tit.3.
Hier.51.
Eſai.13.
Hier.50.51.
Pſalm.13.69

suam. Neque enim ignoratis, quàm horrenda per Prophetas suos Deus Babyloni comminetur. Quę quidem non illi tantùm, de qua propriè scripserunt, verumetiam ei, quàm illa significauit euenisse videmus omnia. Ædificauit memoria nostra Babylonem in Germania Martinus Lutherus, quid supereſt malorum ex his omnibus, quæ Prophetæ ventura prædixerunt, quod in ea iam non euenerit? Neque tamen eorum adhuc finis appareret vllus. Sed & in Anglia fuit ædificata Babylon, quæ iam Mariæ regis Philippi coniugis tempore per Dei gratiam ædificatur iterum vt ciuitas, cuius participatio in idipsum: Quibus non fuit regnum illud iactatum procellis & tempestatibus: quæ non pertulit naufragia? quibus non est iactatum infortunijs, quo ad in ea Babylon ædificabatur? Agite ô fratres, quorum exitus perhorrescitis, eorum imitari facta ne velitis. Nō potest esse falsum, quod dixit veritas: Omne regnum in seipsum diuisum desolabitur. Sic ignis in stipites segregatus, extinguitur: domus in lapides diuisa corruit: nauis in tabulas discissa, demergitur. Quamobrem tanquàm pestem vnam omnium teterrinam, fugite diuisionem, fugite schismata, fugite hæreses. Nolite vos diuidere à nobis, qui patres vestri vocamur, & sumus, ac pro paterna nostra erga vos charitate, nullius rei maiorem, quàm vestræ salutis curam & solicitudinem gerimus. Nolite vos diuidere à sanctis vestris, & ijsdem maioribus nostris. Nolite vos diuidere ab vniuerso terrarum orbe, quàm longè, quamq; latè patet in eo Christiana religio: sed implete gaudium nostrum, vt idem sapiatis, eandem charitatem habentes, vnanimes, idipsum sentientes.

Lutherus Babylonem ædificauit in Germania.

Matt. 12. Luc. 11.

2. Cor. 13.

Cæterū quò minus gaudiū hoc nostrū impleri possit, duo potissimum obstare videntur, à quibus vt vobis diligenter caueatis, cū Paulo nostro paternè vos hortamur & monemus: qui statim subiungit: Nihil per cōtentionem neq; per inanem gloriam. Nihil est quod perinde obstet, quominus homines idem sapiant, eandē charitatem habētes vnanimes, idipsum sentiētes: atq; contentio. Quod etiā ille videtur indicare qui dixit: Vnitatē assequi non meretur: quisquis nō ipsam, sed quod vult ipse tuetur. Hæc enim cōtentio animos irritat, mentes perturbat, odia accendit, ac tantam persæpè caliginem oculis mortaliū offundit, vt cæca mens, quod rectum est videre non possit. Quamobrē etiam alio loco Paulus, pugnas legis, & verborum vitare iubet, quòd ex his oriuntur inuidiæ, cōtentiones, blasphemiæ, suspitiones malæ, conflictationes hominū mēte corruptorum, & qui veritate priuati sunt. Et iterum: His qui sunt ex contentione, & qui non acquiescunt veritati, credūt autem iniquitati, ira, & indignatio, tribulatio, & angustia. Et ad Corinthios scribens: Si quis autē videtur contentiosus esse, nos talē consuetudinem nō habemus, neq; ecclesia Dei. Ad eundē modū & Iacobus, vbi zelus amarus habetur, & contentiones in cordibus, negat eā ibi reperiri sapientiā, quæ desursum est, descendens à patre luminum, sed terrenam, animalem, diabolicam. Vbi enim zelus & contentio, ibi inconstantia & omne opus prauum. Quę autem desursum est, inquit, sapiētia, primū quidem pudica est, deinde pacifica, modesta, suadibilis, bonis cōsentiens, plena misericordia & fructibus bonis. Sectemini charissimi sapientiā, quæ desursum est à patre luminum. Hæc enim est pudica, quoniā castè intelligit: est pacifica, quoniam à proximorum societate propter elationem se non disiungit: est modesta, suadibilis, bonis consentiens, quoniam nihil habet in se præfracti, sed facilè cedit veritati. Contra verò, terrenam illam, animalem, diabolicam sapientiam, qua qui præditi sunt, omnes alios præ se caudices esse putant, modis omnibus auersemini: cùm ipsi vestris oculis videatis, ac modò non manibus etiam contrectetis, inconstantiā & omne opus prauum, vbi zelus est & contentio. Quid enim apud illos constās, quid fixum & stabile cernere licet, apud quos altercatiōes istæ de fide vigent maximè? Satis iam à nobis est superius indicatum, quemadmodum subinde varient sententijs, dogmata sua mutent in annos, quin & aliud hodie nonnunquam, aliud cras affirmant. Suo quoque tempore quæritur Gregorius Nazianzenus, cùm feruerent maximè disputationes, tum refrixisse maximè charitatem, refrixisse pietatem, quæ in credendo, in sperando, in amando consistit. Tum autem & hunc fructum adfert contentio, quod sicut ille dixit: Nimium altercando, veritas amittitur. Neque enim vllum adferri potest maius impedimentum ad veritatem inuestigandam, quàm si supra quàm scriptum est, vnus pro altero infletur aduersus alterum. Præclarè Deum alloquens Augustinus: Veritas, inquit, tua nec mea est, nec illius, aut illius, sed omnium nostrorum: quos ad eius cōmunionem publicè vocas, terribiliter admonēs, vt nolimus eā habere priuatam, ne priuemur ea. Nam quisquis id, quod tu ad fruendum omnibus proponis, sibi propriè vendicat, & suum vult esse, quod omnium est, à communi propellitur ad sua: hoc est, à veritate ad mendacium: Qui enim loquitur mēdacium, de suo loquitur. Obsecramus vos, quod ab Augustino scriptum est, diligenter vobiscum expēdere velitis. Non est, inquit Augustinus, huius aut illius, sed est omnium veritas: omnes ad

Nihil per contētionem, neque per inanem gloriam.

Contētionis fructus.

Phil. 2.

Petrus Cluniacent. lib. 5. Epist. 16.

1. Tim. 6.

Rom. 2.

2. Cor. 12.

Iacob. 3.

Sapientia diabolica.

Sapientia diuina.

Disputationis pernicies.

Greg. Naz. li. 1. Theol.

Veritas altercando amittitur

1. Cor. 4.

Aug. li. 12. confess. ca. 25. & in Psalm. 75.

Veritas est omnium.

Ioan. 8.

eius

eius communionem vocauit Deus publicè. Quod publicum est,nemo faciat priuatum, ne priuetur:quod omnium est per charitatem,nemo sibi propriè vẽdicet, aut suum esse velit per contentionem. Nam qui de suo loquitur,mendacium loquitur,nõ veritatem, sicut ipsa testatur veritas. Atq; hic est fructus contentionis,quod,dum suam quisq; vult esse veritatem,quę omnium est, amittitur veritas: quam non alibi quàm apud omnes, hoc est,in ecclesia catholica reperire licet. Præclarè scriptum est ab Eusebio Emisseno: Fides religionis catholicæ,lumẽ est animæ:ostium vitæ: fundamentũ salutis æternæ. Quicunq; hac derelicta velut pessimum ducem, proprium sequitur intellectum, quicunq; per sapientiæ suæ sensum ad mysteriorum cœlestium, se putat posse peruenire secretum,sic facit, quomodo si absq; fundamento ędificet domum, aut si prętermisso ostio, velit introire per tectum,vel si nocte sine lumine inferat gressum,totum se clausis oculis vrgeat in profundum. Qui loquitur alio quàm omnium,quàm ecclesiæ catholicę sensu, de suo loquitur,mendacium loquitur. Cùm rectè scriptum sit ab Augustino. Quisquis ab Ecclesiæ ventre separatus fuerit,necesse est,vt falsa loquatur.

Fides catholica

In psal.57.

Contentio materia est iracundiæ. Est autem iræ propriũ quòd facilè fallitur fallitq;, ita vt iracundorum ferè neminẽ veracem esse scribat Philo. Quare fugite contentionem, quę priuatum,quæ suum esse vult,quod publicum,quod commune est omnium. Cuius mater,sicut ab eodem Augustino scriptum est, est superbia & humanæ laudis auiditas. Quamobrem fontem ipsum tanti mali cùm obruere vellet Apostolus,posteaquã dixit, nihil per contentionem:adiunxit statim, neq; per inanem gloriam. Tolle gloriam inanem,sublata simul erit omnis contentio:cuius non alia ferè causa est,quã quòd quęritur ab hominibus gloria: Verè namq; dictum est à Sapiente:Inter superbos semper iurgia: Atqui superbiæ filia est inanis gloria,quę plerunq; facit è stultis insanos. Cessabunt iurgia,facessent contentiones,simul vt facesset inanis gloria. Facesset autem inanis gloria,si fuerit illud obseruatum,quod mox apud Paulum sequitur. Sed in humilitate superiores sibi inuicem arbitrantes. Vultis iurgia,vultis lites,vultis contentiones effugere? fugite gloriam inanem: succedat in locum eius humilitas: quæ statim vt accesserit,facessat illa necesse est. Sicut mater hęreticorum superbia,sic mater piorũ omniũ est humilitas. Vultis audire loquentem superbiam? Deponite,inquit,quicquid armaturæ suppeditant orthodoxi veteres,theologorum scholę,auctoritas conciliorum & potificũ,consensus totius seculorũ ac totius populi Christiani. Nihil recipimus nisi scripturas: sed sic,vt penes nos solos sit certa auctoritas interpretandi: Quod nos interpretamur hoc sensit Spiritus sanctus,quod adferunt alij quamuis magni,quãuis multi,à spiritu satanę,& alienata mente profectũ est. Quod orthodoxi docuerunt,quod auctoritas Ecclesiæ tradidit,quod populus Christianus amplexus est,quod scholæ defendunt,exitiabile venenum est Satanę, Quod ego doceo,spiritus est vitæ. Credite in scripturis nihil prorsus esse obscuritatis: vel quòd egeat iudice: aut vt omnesęcutiant,ego non ęcutio. Nam cõscius mihi sum, me habere spiritũ Christi,quo possum de omnibus iudicare,nemo de me. Nolo iudiciũ, sed requiro obsequiũ: Neq; quenquam vel tantillũ moueat multitudo,magnitudo,latitudo,profunditas,miracula,sanctitas ecclesię sanctorũ: omnes perierunt si senserunt,vt scripserunt,nisi qui fortè resipuerunt ante supremũ vitę diem. Qui meis probationibus diffidunt,aut carẽt sensu cõmuni,aut blasphemiã cõmittunt in Spiritum sanctũ,& subuertunt Christianismũ. Hęc est superbię vox. Nunquid autẽ hic hominẽ præ se quenquã iudicat? Tantũ abest,vt se superiorẽ alium arbitretur,vt cæteros omnes præ se fungos esse iudicet. Videtis autẽ,vt hic non omniũ,sed suã priuatã esse vult veritatẽ: vt quod omnibus ad fruendũ Deus proposuit,id sibi propriè vendicet,& suũ esse velit,quod est omniũ. Itaq; à cõmuni propellunt ad sua à veritate ad mendaciũ: nam qui loquitur mendaciũ de suo loquitur. At nihil tale humilitas,nihil priuatũ,nihil vult habere suũ. Quod omniũ est,quod catholicũ est,quod orbis totius Christiani consensu receptum est,in eo libẽter acquiescit: id verùm,id rectum,id amplectendum esse censet: etiamsi propter intelligentię tarditatem pleraq; non assequatur,se tamen non intelligendi viuacitate, sed credendi simplicitate fore tutam persuasum habet,ac non modò se non præfert cæteris, verùm sibi potius cæteros anteponit se cęteros esse superiores arbitratur: eos præsertim de quibus tot seculis tantã doctrinæ,tantam & sanctitatis opinionem fuisse, videt.

Contentio materia iracundiæ. Phil.li.2 allegoriarum epi.60.

Gloria inanis filia superbiæ. Philip.2.

Prouer.13.

Sed in humilitate superiores sibi inuicem arbitrantis. Philip.2.

Superbia mater hæreticorum.

Lutheri superba verba.

Ioan.8.

Nil est quòd vel vnanimitati retinendæ, vel veritati inuestigandæ sit æquè noxium, atq; laudis humanę & inanis glorię cupiditas. Hanc enim qui aucupantur, quicquid omnium,quicquid catholicum,quicquid commune cum multis est,id tanquam tritum iam ab alijs & vulgare,quodq; nullam admirationẽ effecturum,nec aliquam excellentis alicuius ingenij vel doctrinę sit opinionem allaturũ,reijcit & aspernatur: sed singulares quosdã exquirit intellectus,insolitos & hactenus inauditos excogitat sensus,nouas

Inanis gloriæ cupiditas veritati inimica.

& solitarias profert opiniones,quò possit digito mõstrari & dicier, hic est ille, hic ille,qui nobis Euangeliũ, quod ita multis seculis sub scamno iacuit, ingenij sui felicitate nunc tandem in lucem protulit:qui verum illius & germanum sensum aperuit,qui mentes nostras post tantam,quę iam diu nostris oculis offusa fuit,caliginem,nunc demũ luce veritatis illustrauit. Quod ita longo seculorũ interuallo nemo vidit orthodoxorum, vnus hic vidit,vnus hic propè mille iam annis ignoratum orbi Christiano Christũ clarè nobis demonstrauit. Papè quàm longo tempore pro Deo mundus idola coluit? Hic est ille,qui de cœlo descendit,qui nos iam tandem ab idolorum seruitute liberatos, Dei piè colendi rationem cognoscere fecit. Hanc inanis gloriæ dum captat auram infelix homuncio,dum quod Christi proprium est,id sibi vendicare conatur,dum se pro Christo coli vult,minimè contentus est eo,si vna aliqua de re singularem intellectũ,& solitariam suam opinionem proferat,sed cùm in vno sibi videt successisse, mox alia simul peruertit omnia,quæ totius orbis iudicio sunt approbata, ac orbis iudicio suum anteponit,cum eo qui sedet in throno,dicens:Ecce ego noua facio omnia. Videtis quanta sit hæc pestis inanis gloriæ. Hęc est,quæ Cherub angelum,qui cæteris præstare scientia visus est, de cælo deiecit,Hæc est,quæ primos parentes nostros de paradiso deturbauit,Hæc est, quæ nunc etiam non paucos de regno cœlorum,hoc est,de ecclesia Dei,in qua sola sunt pauperes illi spiritu,quorum est regnum cœlorum,præcipitat, Hæc est, quæ facit hæreticos, Hæc est,quę facit schismaticos,ac quos nunc separat à cœtu piorum, hos posteà separabit ab eo,quod pijs promissum est,regno cœlorum. Sic enim hæreticum describit Augustinus. Hæreticus est,qui alicuius temporalis commodi,& maximè glorię principatusque sui gratia falsas & nouas opiniones vel gignit,vel sequitur.

Apo.21. *Ezech.28.* *Gene.3.* *Matt.5.* *De vtilit.cred. cap.1.* *Hæreticus quis.*

Hanc igitur inanem gloriam iure merito pios omnes fugere Paulus,& humilitatẽ amplecti iubet,qua qui præditus est,nõ modò se nulli,sed sibi potius anteponit omnes:nec adduci potest vlla ratione,sic vt de se magnificè sentiat,vt orbem Christianum totũ cæcutiuisse,Christum tot seculis ignorasse,idola pro Deo coluisse credat,se verò solum videre,se solum sapere,se solum veram veri Dei colendi rationẽ tenere persuasum habeat. Vbi tanta est arrogantia,ibi nulla potest esse veritatis agnitio. Verùm est enim, quod ab Augustino scriptum est,eam quam non inuenerit humilem,veritas fugit mentẽ. Resistit superbis Deus,humilibus autẽ dat gratiã. Excelsus Dominus,& humilia respicit,& alta à longè cognoscit. Ad quem respiciam,inquit,nisi ad humilem,& quietum, trementem sermones meos? Vbi humilitas,ibi sapientia: Vbi tumor & inflatio,ibi stultitia. Dicẽtes enim se esse sapientes,stulti facti sunt. Abscondit mysteria sua Deus à sapiẽtibus & prudentibus,& reuelauit ea paruulis. Vultis Dei mysteria cognoscere? Vultis ad veram sapientiam? vultis ad scripturarũ intelligentiam peruenire? Sitis in oculis vestris paruuli:sitis non alta sapientes, verùm humilibus cõsentientes:sitis conualles potius,quàm montes. Nam in conuallibus emittit Deus fontes gratiæ suę. Nolite sic de nobis,nolite sic de vestris & nostris maioribus,nolite sic de cunctis qui per orbẽ Christianum sunt diffusi,& Christi fidem profitentur,existimare: quòd aut fungi quidã & stipites sint & fuerint omnes: aut si quod in eis lumen fuit intelligentiæ, tanta fuerit eorum & nostra sit improbitas,vt agnitam veritatẽ profiteri,& præ nobis ferre nolimus,ac secus quàm intelligamus ipsi,vos doceamus. Extremę cuiusdam arrogantiæ ne dicamus an dementię, an impietatis potius fuerit,hanc de pijs omnibus tam impiam opinionẽ cõcipere. Nunquid quia vos cati vobis & prudentes videmini, ideò stipidi, bardi, trunci sunt omnes quotquot à vobis ipsis inter vos disidentibus dissentiunt? Certè non ita vos Paulus docet:sed in humilitate,inquit,superiores inuicem arbitrantes. Nõ modò,inquit Paulus, nemo præ se stupidos,bardos, truncos alios iudicet: verùm præstantiores arbitratus, se potius pleraq; non assequutum existimet,atq; ideò minus præfractè suam opinionem tueatur: ac sicubi videt consensum omnium,sicubi videt vnanimiter aliquid ab Ecclesia Catholica definitum: tanto seculorum interuallo constanter ab omnibus obseruatum:ne velit orbis totius iudicio priuatũ suũ anteponere:neq; sic sibi soli Dei spiritum vẽdicet,vt cui propriè promissus & missus est,eum Ecclesiæ detrahat vniuersæ. Quin illi se submittat potius,illius placitis obtemperet,in captiuitatẽ redigat intellectum suum, in obsequium Christi & capitis & corporis. Hoc vbi fit,ibi fit simul quod monet Paulus,quod nos à vobis tanto studio petimus,vt idẽ sapiant omnes,eandem charitatẽ habentes,vnanimes,idipsum sentientes: Fieri autem id alibi non potest, quàm vbi præsto adest humilitas,animiq; modestia. Hanc igitur Paulus præ cæteris diligenter commẽdare studet omnibus:ac quominus quenquã illius pudere possit,Christi proponit exemplum,quò libentius illius vestigijs incedamus,Hoc sentire,inquit,in vobis, quod & in Christo Iesu,qui cùm in forma Dei esset non rapinam arbitratus est esse se equalẽ Deo,

Aug.ser.213.de tempore. *Iacob.4.* *Psalm.137.* *Isai.66.* *Prouer.11.* *Rom.1.* *Matt.11.* *Psalm.103.* *Philip.2.* *2.Cor.10.*

sed

sed semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens, in similitudinem hominũ factus, & habitu inuentus vt homo. Humilitauit semetipsum, factus obediens vsq; ad mortẽ, mortem autem crucis. Propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomẽ, quod est super omne nomẽ, vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestriũ & infernorũ, & omnis lingua confiteatur, quia dominus Iesus Christus in gloria est Dei patris. *Hoc sentite in vobis, quod & in Christo Iesu, &c. Philip. 2.*

Vultis, inquit Paulus, ad veram vitam, vultis ad veram & eam sempiternam gloriam peruenire? Christum ducem sequamini, quam vobis ille viam præeundo muniuit, eam ingrediamini. Quid enim ille? Cùm natura Deus esset cùm se factis etiam ipsis Deũ esse declarasset, vt qui vel nutu mortuos vitæ restituebat, qui rerũ elementa vertebat, qui verbo morbos quoslibet propulsabat, qui verbo tempestates quoq; sedabat, qui dæmonibus imperabat, ac alia multa faciebat, quibus apertè se Deũ esse demonstrabat. Hic itaq; talis cùm esset, nunquid per contentionẽ, nunquid per inanẽ gloriam sibi vendicauit, vt haberetur æqualis Deo? Nihil minus, quin humiliauit ac deiecit semetipsum apud homines, à patre gloriã expectans, vt non per ambitionẽ, sed per humilitatẽ aditum ad eã esse demonstraret. Vsq; eo autem se deiecit cùm esset summus omniũ, vt nõ modò velut homo versatus inter homines esuriret, sitiret, lassesceret, inopia laboraret, ac omnibus iniurijs, quibus cæteri mortales oportunus fieret: verùmetiã serui speciem in se, qui dominus est omnium, susciperet: & quidem serui nocentis, cùm ipsa esset innocentia. Nam quod mali serui est, capi, alligari, flagris cædi, conspui: id ipse suscepit in se. Nec eo se demisisse contentus fuit, verũ etiam ad mortis vsq; suppliciũ ceu facinorosus aliquis descendit, & quidem omniũ probrosissimæ crucis mortis. Quid autem ex eo præmij cõsequutus est? Quid aliud nisi quod ipse dixit aliquando: Qui se humiliat, exaltabitur. Nihil sibi ipse quidem apud homines vsurpauit, nec ante tempus maiestatẽ suã iactauit, sed quò se magis ipse deiecerat, hoc eũ euexit magis Deus pater in summã sublimitatẽ, ac per humilitatem & ignominiam crucis illustrato, largitus est nomen quod excellit omnẽ humanam gloriam: nimirũ, vt iam ad illius Iesu consputi & crucifixi nomen, sese flectat ac submittat omne genu, non solùm eorũ, qui sunt in terris, verùmetiã eorũ, qui apud inferos, vel apud superos degunt in cœlis: nec vlla sit vsquã lingua, siue hominũ, siue angelorum, siue dæmonum, quæ non confiteatur Iesum omnium rerum principem ac dominum à dextris assidere Deo patri, vt regni communis gloriæque omnis consortem. *Christus quomodo sequendus. Luc. 14.*

Quotquot igitur eiusdem gloriæ participes esse cupitis, in hunc aspiciatis auctorem fidei & consummatorẽ Iesum, huius vobis exemplũ ad imitandũ proponite: sanctis huius vestigijs incedite: per vitę contemptũ ad vitã: per inanis gloriæ despicientiã, ad gloriam æternã: per mortalia dispendia, ad immortalia cõpendia viã affectate. Vultis similes esse Deo? Pium & honestũ est quod cupitis: Nam propterea Deus factus est æqualis nobis, vt nos illum in terris versantem imitati, Deo vicissim similes esse possimus. Sed ad hanc similitudinem, ne velitis ea via grassari, quàm ostendit serpens primis parẽtibus nostris, nec ea, qua Cherub ingressus est: vt elatis animis plusquam oportet scire & sapere, ac super nubium altitudinem ascendere, ac sic demum esse similes altissimo contendatis. Non hæc est via, qua itur in cœlum: non hęc est via, qua peruenitur ad verã gloriam: ad præcipitium hoc iter est. Contritionẽ enim, inquit Sapiens, præcedit superbia, & ante ruinã exaltatur spiritus. Viam vobis ostẽdit is, qui via nostra fieri dignatus est dominus noster Iesus Christus humiliari ac deijci prius necesse est, vt sic tandẽ liceat exaltari. Hoc est quod nos Petrus monet. Humiliamini sub potenti manu Dei, vt vos exaltet in tempore visitationis: Hoc est quòd à sancto Iob quoq; scriptum legimus. Qui humiliatus fuerit, erit in gloria: & qui inclinauerit oculos suos, ipse saluabitur. Hoc & Sapiens docet, dicens: Antequam conteratur, exaltatur cor hominis, & antequàm glorificetur, humiliatur. Et iterum: Superbum sequitur humilitas, & humilem spiritu suscipiet gloria. Non sumus, hi qui vos quominus scire cõtendatis prohibere velimus: Verùm quod Paulus in hac ipsa epistola scribit, cuius vos verbis ad idem sapiendum nobiscum inuitauimus, illud vehementer optamus, vt charitas magis ac magis abundet in omni scientia vestra. Priore loco posuit Paulus charitatem quàm scientiam: illam abundare vult in scientia. Nam qui se scire putat, si charitas in eius abũdauerit scientia, sublato per illam tumore, superiorem se alium arbitratus, cùm eum recta præcipientem audiuerit, facile de suo sensu cedit. Cæterùm qui vel à se verbum Dei processisse, vel in se solum peruenisse persuasum habet, eiusq; possessione cæteros excludit, adeò sibi ipsi pleruncq; placet, vsq; eo sui cordis visiones admiratur, totũ vt orbem Christianum errasse, blasphemasse, quid crederet, nescisse, citius existimauerit, quàm vt sibi parum aliquid in scripturis intellectum esse credat. Quamobrem scientiam vobis non inuidemus, sed vt nihil ęquè suspectum habeatis, atq; inflantem scientiam: etiam atque etiã diligenter, & mouemus vt filios, *Via in cœlum. Prouer. 16. Ioan. 14. 2. Pet. 5. Iob. 22. Prouer. 18. Prouer. 29. Philip. 1. Charitas præfertur scientiæ. 1. Cor. 14. Scientia inflans perniciosa. 1. Cor. 8.*

lios, & hortamur vt fratres. Hæc est enim, quę segregat, quę diuidit, quę dispergit: sicut contra charitas est, quę ædificat, quæ colligit, quæ congregat. Et sicut ex multis lapidibus architectus vnam domum, sic hæc ex multis fidelibus vnã facit Ecclesiam. Charitas hęc sicut non conseruatur nisi in humilitate, sic nõ tenetur, nisi in vnitate. Nõ illam habent diuisores: sicut dicit Iudas Apostolus: Hi sunt, qui seipsos segregant, animales, spiritum non habentes. Qui seipsos segregant: quærit Augustinus: quare segregant? Quia animales, spiritum non habentes. Ideò defluunt, quia coagulum nõ habent charitatis. Ipsa charitate plena est gallina illa propter pullos infirmata, cum pullis humilians vocem suam extendens alas suas. Quoties, inquit, volui colligere filios tuos? Colligere, non diuidere. Quia habeo, inquit, alias oues, quæ non sunt ex hoc ouili, oportet me & ipsas adducere, vt sit vnus grex & vnus pastor. Merito nõ audiuit fratrem contra fratrẽ interpellantem, & dicentem: Domine dic fratri meo, diuidat mecum hæreditatẽ: Domine, inquit, dic fratri meo. Quid? Diuidat mecũ hęreditatem. Et dominus: Dic homo: Quare enim vis diuidere, nisi quia homo? Cùm enim dicit alius: Ego sum Pauli, alius autẽ, ego Apollo: nónne homines estis? Dic homo: Quis constituit me diuisorem hęreditatis inter vos? Colligere veni non diuidere. Ideò, inquit, dico vobis: Cauete ab omni cupiditate. Cupiditas enim cupit diuidere, sicut charitas colligere. Quid est autem, cauete ab omni cupiditate, nisi impleamini charitate? Nos charitatem pro captu nostro habentes, interpellamus dominum contra fratrem, sicut & ille contra fratrem: sed non hac voce, nõ hac postulatione. Ille enim dixit, Domine, dic fratri meo, diuidat mecum hęreditatem: Nos dicimus, Domine dic fratri meo, teneat mecum hęreditatem. Hæc rectè quidem ab Augustino contra Donatistas dicta sunt: sed à nobis quoq; non minus rectè possunt vsurpari contra vos, qui diuisionẽ hęreditatis postulatis. Quamuis enim, sicut illi quondam à patribus nostris, sic vos à nobis diuidi, & vnum nobiscum caput Christum confitentes, ab eius corpore separari cupiatis, fratres vos tamen nostros agnoscimus: Velitis, nolitis, fratres nostri estis. Tunc esse desinetis fratres nostri, cùm dicere desinetis, Pater noster. Adferens Prophetæ locum illum Augustinus quem ex Esaia citat Ambrosius, & eo vetustior Theophilus ad Autholicum scribẽs: & hoc adhuc vetustior Iustinus Philosophus & martyr qui videtur eum ex Esaiæ capite 66. producere: His qui dicunt vobis non estis fratres nostri, dicite, fratres nostri estis. Circũspicite, inquit, de quibus hoc dicere potuerit. Nunquid de paganis? Non, Neq; enim dicimus eos fratres nostros secundùm scripturas, & Ecclesiasticum loquendi morem. Nunquid de Iudęis, qui in Christum nõ crediderunt? Legite Apostolum, & videte, quia fratres quando dicit Apostolus sine aliquo additamento, non vult intelligere, nisi Christianos. Isti ergò qui dicunt, non estis fratres nostri: paganos nos dicunt. Ideò enim & rebaptizare nos volunt, dicentes nos non habere quod dant. Vnde consequens est error ipsorum, vt negent nos fratres suos esse. Vos etsi Donatistarum exemplo rebaptizare nos nõ vultis, tamen sicut illi patres nostros sic vos paganos & idololatras nos, à quibus verum veri Dei cultum acceperatis, appellatis. Nos nihilominus, quandoquidem eadem sacramenta celebratis, etsi non nobiscum eadem, vnum Amen respondetis, etsi non nobiscũ vnum Amen, eundem Deum patrem inuocatis, etsi non nobiscum eundem patrem: pro fratribus vos nostris libenter agnoscimus, fratres vos nostros appellamus, & vestram, tanquam fratrum nostrorum, salutem quærimus. Quamobrem precamur & nos à domino, vt dicat vobis, quo teneatis nobiscum hæreditatem. Vos verò fratres nostros adiuramus per ipsa viscera charitatis, cuius lacte nutrimur, cuius pane solidamur, per Christum dominum nostrum, per mansuetudinem eius adiuramus vos, vt ne petatis à domino, quo nos diuidere vobiscum velit hęreditatem. Etenim dominus Deus noster nõ diuisionis, nõ dissentionis Deus est, sed pacis, sed dilectionis. Sicut ipse Christus diuisus nõ est, sic hæreditatẽ suam, Ecclesiã suam diuidi nõ vult. Vultis scire quis est, qui diuidit? Diabolus est, de quo dicit Ozeas, quòd ille inter fatres diuidit. Fugite per Deum immortalem, fugite diuisorem istum, ad eum autẽ vos cõuertite, qui quemadmodũ solicita gallina cõgregat pullos suos, fouetq; sub alis suis, sic & ipse, quos pretioso sanguine suo redemit: eos cõgregare conatur. Ipse est pax nostra, ipse facit vtraq; vnũ, non duo de vno. Nolite maceriã iterum interponere velle, quæ semel per ipsum pro nobis mortuũ, est sublata. Si scripturas cõmuniter possidemus, si de eodẽ euãgelio gloriamur, quid causę est, quamobrẽ & Christũ & corpus eius, hęreditatẽ eius Ecclesiã nõ itidem cõmuniter possidiamus? Quid causę est, quò minus idem sapiamus omnes, eandem charitatem habentes, vnanimes, idipsum sentientes?

Verùm hęc his dicta sufficiant, qui sunt adeò diuisionis & segregationis cupidi, pro quibus Deum supplices precamur, vt charitatem in cordibus eorum diffundat per quã ad Ecclesiæ redire possint vnitatem. Qui verò nondum quidem discessistis, verũ quòd

vos

Charitas conseruatur in humilitate, tenetur in vnitate. Vide Chry. ho. de sancto & venerãdo spiritu. Aug. ser. 6. dominica post ascensio. domini in fine 10. tomi

Matt. 23. Ioan. 10. Luc. 12. 2. Cor. 1.

Luc. 12. Cupiditas diuidit, charitas colligit.

Diuisio fugienda.

Fratres sumus inuicem. Matt. 6. Am. in Psa. 32. Am. in cap. 14. prioris, ad Cor. Iustinus in colloquio cum Thiphone Iudæo. Rom. 14. 1. Cor. 6. & 7.

2. Cor. 14. 1. Cor. 3.

Quis diuidat. Ozee. 13. Matt. 23. Ioan. 11. Ephes. 2.

vos pleraq; offendunt in ecclesia,ideò vacillatis animis, ac foras prospectare videmini, oramus vos & obsecramus per viscera misericordię Dei,ne velitis esse paruuli fluctuantes,néue circũferamini omni vẽto doctrinæ,quodq; semel à maioribus vestris traditum accepistis,ab eo vos in aliud Euangelium transferri ne patiamini. Cõsistite firmi in lapide angulari Christo,in quo ædificati sumus in habitaculũ Dei in Spiritusancto. Continete vos in arca,ne pereatis regnante diluuio. Manete in Petri nauicula, ne fluctus vos absorbeãt: perseuerate in ouili ecclesiæ,ne fiatis prædæ lupis. Quod ad doctrinã attinet, quam ad vos afferimus,nõ est ea priuata nostra:nihil de nostro loquimur:quod omniũ est,quod catholicum est,quod orthodoxum est,quod Christianũ est,quod ab ipsis Apostolis,per longam Episcoporum & sacerdotũ successionem, per manus nobis traditum est,id vobis offerimus: vt sine vlla dubitatione recipere possitis. Si verò sunt in moribus nostris nõnulla quæ vos offendũt,si doctrinæ professioniq; nostræ vita nõ respondet,ita vt sermones hominum effugere non possumus,nihil ad vos aliena peccata pertinent, si modò displiceant: neque iustam propterea separationis causam habetis.

Ephe.4. Galat.1. Ephes.2. Gen.7. Marc.6. Ioan 10.

Propter improbã vitam alicuius:doctrina sana non aspernanda.

Sed quo maior sit dictorum fides,non nostris,sed illius verbis vtẽdum existimamus, cuius non doctrina magis quàm vitæ sanctimonia,in toto terrarum orbe,quàm latè patet Christiana religio,prædicatur ab omnibus:sic enim ille loquitur,non temerè Chrysostomus appellatus. Sed longè, inquies, à dignitate Apostolorum tu abes. Fateor, nec vnquam negabo,non solùm non illis,sed ne vmbra quidem eorum me dignum esse:sed tamen,si nostrum officiũ vos cõseruabitis,nullam iacturam hinc facietis: imò magnam etiam vtilitatem consequemini. Nam cùm vel ergà indignos magna sitis affecti charitatẽ,cùm singularem præstetis illis obedientiam,maiora tunc præmia maiorq; vobis debetur retributio. Non enim nostra prædicamus,quoniã est nobis doctor in cœlis:sed quæ recepimus,ea tradimus: & tradẽtes ea,nihil aliud à vobis flagitamus, quã vt diligamur. Quòd si etiam diligi sumus indigni, sed nos dilectione ac charitate vestra dignos citò facietis:quamuis mandatũ sit non amicos solùm,verùmetiã inimicos diligere. Quis ergo sic durus atq; agrestis est,vt cũ huiusmodi mãdata sibi tradita sint,nihilominus amicos auersetur atq; oderit,etiam si mille vitijs mentem irretitam atq; oppressam habeant? Cõmunicamus eadem mensa spirituali: cõmunicemus & spirituali charitate. Nam si latrones cùm alteri alteris sale communicauerint,latrocinãdi ferocitatem deponunt: quibus nos rationibus excusabimus domini corpore communicantes: & latronum consuetudinem atrocitate superantes? præsertim cum multis gentilibus, non quoniam vna mensa vterentur,sed quoniam vnius essent ciuitatis,satis ad amicitiam fuerit: Nos autem,qui eiusdem sumus ciuitatis,vna nobis domus est,eadem mensa,eadem via,ianua, radix,vita,quibus idem caput est,idem pastor,idem rex, vnus & idem magister, iudex, conditor,pater,quæ omnia nobis æquali quadam insunt communitate, qua erimus ita digni,si mente diuisi,alter alterum non diligimus?

Ho.33.in Mat. Vide Optatum lib.1. cõtra Parmenianum hac de re. Simile. Matt.5. 1.Pet.2. Matt.23. Matt.5.

Quæ suis olim Constantinopolitanis dixit vir ille præclarus, eadem à nobis quoque dicta vobis esse putate. Narrat ille,non solùm Apostolis,sed ne vmbra quidem illorum se dignum esse. Nos verò plus etiã fatemur,quòd multò longius ab huius viri sanctissimi sumus integritate remoti,quàm ille fuit ab Apostolorum dignitate disiunctus: Sed num propterea non audire nos,num propterea separare vos à nobis debetis? Nihil est, quod minus esse faciendũ existimet Chrysostomus: Quin quãto nos minus digni,tanto maiorem in cœlis mercedẽ vobis esse positã affirmat,qui nõ in personarũ acceptione fidẽ habiatis,neq; qui simus nos (eadẽ enim sumus nos,qua estis vos infirmitate prædiri) verũ quis & quãtus ille sit,pro quo legatione fungimur, dominus noster Iesus Christus,attendendũ,atq; illi in nobis indignis loquenti parendũ esse putetis. Præclarè dictũ est à Paulino. Quòd etiã in malo seruo,bonus dominꝰ honoratur. Nihil est igitur quod metuatis,modò sitis ipsi boni,quicquam obfuturos præpositos malos. Nunquid obest palea frumẽtis? donec veniat dominus areæ, ferẽs ventilabrum in manu sua, vt mundet areã suam,frumenta recondat in horreũ suum,paleas verò cõburat igni inextinguibili? Nunquid obfuit bonis tanta multitudo sceleratorũ,qui per Ezechielem Prophetã dicti sunt,nimirũ illis,qui gemebãt & mœrebant facinora populi,quę fiebant in medio eorũ? Ab ipso etiã orbe codito,semper bonis mali permixti fuerunt: neq; tamẽ illis quicquã obfuerũt. Vbi erat Moyses & Aaron, ibi murmuratores sacrilegi,quos Deus à facie sua semper se perditurũ esse minabatur: Vbi erat Caiphas & Annas,ibi Zacharias & Simeon,& cæteri boni: Vbi Saul,ibi Dauid, vbi Esaias,vbi Ieremias,vbi Daniel,vbi Ezechiel,ibi sacerdotes mali & populi mali. Sed sarcinã suã vnusquisq; portabat: Vbicũq; boni fuerint,nouit Dominus,qui sunt eius dicit Apostolus,& recedat ab iniustitia omnis,qui inuocat nomẽ Domini. Nõ dicit,recedat ab iniustorũ & malorũ communione,

Ioan.15. Iacob.2. 2.Cor.5. Epi.1.ad Seue. Matt.3. Ezech.9. Mali semper bonis permixti. Num.16. Gal.6. 2.Tim.2. Psal.1.

sed

sed recedat ab iniustitia, recedat à peccatis eorum, quibus si per consensionem non communicauerit, etiamsi societatem eorum corporaliter nõ deseruerit, secutus est, nec ei quicquam aliena peccata præiudicabunt: Fugiat paleam, ne hoc sit, nõ fugiat aream, ne nihil sit. Præclare dictũ est à Clemente: Vnusquisq; de suis operibus rationem est redditurus, Nam neq; Noë pro mundo pœnas pendit, neque Loth pro Sodomitis igne flagrauit, neq; Raab pro Hierichunte interfecta est, neq; Israel pro Ægyptijs. Non enim si cũ iniquis habitent, ea res condemnat iustos, sed si consentientem cum illis voluntatem habeant. Et Chrysostomus: Nec aliena, inquit, quicunque opprimunt crimina, quia nec bona malis, nec mala bonis deputantur aliena.

Li. 2. Constitut. eccles. cap. 15.
Punitur quisq; pro suo crimin.
Hom. de Ioseph tomi. 1.

Nihil itaq; vos moueãt peccata nostra, vt propterea vobis vnitatẽ Ecclesiæ relinquendam esse putetis. Non enim propter malos boni deferendi, sed propter bonos mali tolerandi sunt. Sicut tolerauerunt Prophetæ, contra quos tanta dicebãt: nec sacramentorum illius populi communionem relinquebant. Sicut ipse dominus tolerauit Iudam diabolum, furem & venditorẽ suum vsq; ad condignũ eius exitium, & eum omniũ nocentissimum sacram cœnam cũ innocentibus communicare, & pretiũ nostrũ accipere permisit. Sicut tolerarũt Apostoli eos, qui per inuidiam, quod ipsius diaboli vitium est, Christum annunciabant. Et inter sua quærentes, nõ quæ Iesu Christi. Paulus non sua quærens, sed quę Iesu Christi, cum summa tolerantiæ laude conuersatus est. Sicut tolerauit sanctus Episcopus & martyr Cyprianus collegas suos Episcopos, de quibus plurimos, quos & ornamẽto oportebat esse cęteris & exemplo, diuina procuratione contempta, procuratores rerum secularium fieri queritur, derelicta cathedra, plebe deserta, per alienas prouincias oberrantes, negociationis quęstuosę nundinas aucupari: Esurientibus in Ecclesia fratribus habere argentum largiter, velle fundos insidiosis fraudibus rapere, vsuris multiplicantibus fœnus augere. Horum exemplo tolerare nos quoq; peccatores: & ferte nos, sicut vultis, vt Christus ferat vos. Peccatores sumus: peccatores esse nos libenter agnoscimus. Sed nunquid sanctiores hi sunt, qui discesserunt à nobis? Nunquid minus in eorum vita vitiorum & flagitiorum cernere licet? Nunquid quorundam ex eis, quæ vocant ipsi coniugia, castiora sunt, quàm nostrorum sacerdotum cœlibatus? Deinde verò: An non extremæ cuiusdã dementiæ fuerit, sic Sacerdotes, Episcopos, & Monachos odisse, vt ipse te reddas illis deteriorem, nec illos tamen efficias meliores? Nullum est enim vitium hęresi aut schismate deterius. Congerantur in vnum sacerdotem luxus, libido, ambitio, auaritia, & quicquid prętereà criminum est: omnem hãc vitiorum lernam, vna superat hæresis aut schisma. Longè enim sunt graviores trabes schismatis, quas in oculis gerunt, qui segregauerunt semetipsos, quam qualiacunq; tandem peccata manentium in vnitate Ecclesiæ: quæ schismati comparata, sicut festucę in oculis fratrum esse videntur, vt non immeritò dixerit Augustinus, quòd consilia separationis, & inania sunt, & pernicioſa, atq; sacrilega: quia & impia & superba fiunt, & plus perturbãt infirmos bonos, quàm corrigunt animosos malos. Qui quanto sit grauius schismatis crimen, vel ex eo cuiuis constare posse docet, quod tum prioris populi temporibus & idololatriæ sacrilegium fuisse commissum, & à rege contemptore librum propheticũ incensum esse legamus, vtroq; crimine malum hoc non puniretur atrocius, nisi grauius pederetur. Siquidem schismatis auctores viuos dehiscens terra sorbuit, & eos qui cõsenserant, cœlo irruens ignis absumpsit. Sic ne fabricatum & adoratum idolum, nec sacer liber exustus meruit vindicari. Itaq; diuersitate pœnarum, cuius diuersitatem agnoscere licet meritorum. Et alio quodam loco: Sacrilegium, inquit, schismatis omnia scelera supergreditur. Et libro 2 dicit, non esse quicquam grauius sacrilegio schismatis quia præcidendę vnitatis nulla est iusta necessitas.

Schisma grauius quã idololatriæ crimen.
Matt. 7.
Li. 3. cont. epi. Parmeniani ca. 2. ep. 162. et 72.
Ier. 36.
Num. 16.
Li. 1. cont. epist. Parmeniani ca. 4. & li. 2. ca. 11.

Libet autem etiã quid schismaticus ipse, vel schismaticorum & hæreticorum princeps potius, Martinus Lutherus de cõsilio separationis eiusmodi senserit, paucis adscribere. Nã qualis qualis sit digna tamẽ est vox hęc eius quę celebretur, & quã omnes qui se catholicos profitẽtur, nõ in ore magis quã in pectore semper habeant. Obiectũ illi fuerat ab Eckio in disputatione Lipsica, quòd esset fautor & patronꝰ Bohemorũ schismaticorũ. Tum ille dicitur in hæc verba prorupisse: Nunquã mihi placuit, nec in æternũ placebit quodcunq; schisma. Iniq; faciũt Boëmi, quod se auctoritate propria separãt à nostra vnitate: etiã si ius diuinum pro illis staret: cùm supremum ius diuinum sit charitas, & vnitas spiritus. Sed & illa Pauli verba explicans, Alter alterius onera portate. Hi sanè peruertunt, inquit, hanc doctrinam, qui volunt sua onera portari, & solum commodis aliorum frui & vehi: vt qui indoctos, inutiles, iracundos, ineptos, difficiles, morosos dedignantur habere socios vitæ: Sed quęrunt humanos, suaues, benignos, quietos & sanctos homines. Hoc est, volunt non in terra, sed in paradiso, nõ inter peccatores, sed inter

Lutheri contra se testimonium de schismate.
Ephe. 4.
Gal. 6.

inter angelos,non in mũdo ſed in cœlo viuere.Quibus quoq; timendũ eſt,ne & hic recipiant mercedẽ ſuam,& in hac vita ſuum regnũ cœlorũ poſſederint. Nã cũ ſponſa nolunt eſſe lilium inter ſpinas,nec cũ Hieruſalem in medio gentiũ poſita,nec cum Chriſto dominari in medio inimicorũ.Euacuãt enim crucem Chriſti in ſemetipſis,& ocioſam & ſtertentem, alijsque humeris vectatam charitatem habent. Proinde qui fugiunt talium ſocietatem,vt boni fiant,nihil aliud faciunt,quàm vt peſsimi omnium fiant,quod tamen non credunt: quia propter charitatem fugiunt,germanum officium charitatis: propter ſalutem fugiunt verum compendium ſalutis. Eccleſia enim tunc ſemper fuit optima,quando agebat inter peſsimos. Horum enim onerũ tolerantia,mirè rutilauit eius charitas. Sicut Pſalmus dicit: Poſteriora dorſi in pallore auri. Hoc eſt, tolerantia columbæ Chriſtianæ, quę per dorſi poſteriora ſignificatur, tota eſt rutilantiſsima in aurea charitate. Alioquin cur nõ Moyſes quoq; reliquit duræ ceruicis populum? Cur non Eliſeus & Prophetæ,reges Iſraël idololatras? Conſequẽs eſt quod Bohemorũ diſsidium à Romana Eccleſia,nulla poſsit excuſatione defendi,quin ſit impium,& Chriſti omnibus legibus contrariũ. Quia contra charitatem,in qua omnes leges ſummantur,perſtat. Nam hoc quod vnicè allegant,ſeſe timore Dei & conſcientiæ defeciſſe,ne inter malos ſacerdotes & pontifices viuerẽt,hoc eos maximè omnium accuſat. Et alio loco: Hęc ideò, inquit,commemoro,ne Pighardi noſtri vicini hęretici, infelix populus fœtore Romano gaudeant,ſicut phariſæus ſuper publicanum,non autem cõpatitur. Ne,inquam, illi nos crederent neſcire vitia & labes noſtras,& immenſum aduerſus noſtrã miſeriam ſuperbirent,ſi nos iſta tacere & approbare videremur. Scimus heu noſtrum caſum,& dolemus,non autem ſicut hęretici fugimus, & ſemiuiuũ tranſimus: tanquã alienis peccatis pollui timeamus. Illi fugiunt à nobis Chriſtianis,& repunt ad ſeipſos in angulũ. O blaſphematores Dei,& proditores Chriſti: ſi Chriſtus feciſſet ſicut vos facitis,quis vnquam ſaluatus eſſet? Et in declaratione quorundã articulorũ ſic ait: Quòd Romana Eccleſia ſit à Deo præ alijs omnibus honorata,non eſt dubium. Ibi enim ſancti Petrus & Paulus, pontifices quadraginta ſex Romani,ac tot centena millia martyrum,ſanguinem ſuum fuderunt,infernum & mundum vicerunt,vt vel palpari quæat, quàm ſingularem habeat ad eam Eccleſiam reſpectum Deus. Quòd ſi nunc proh dolor res habet Romę vt expediret habere melius,attamen neq; hæc,neq; alia cauſa vlla tam grandis eſt, nec eſſe poteſt, vt ab Eccleſia illa ſeparatio,aut diſceſsio vlla fieri debeat. Imò quò peius res ibi habet,tãto magis accurrendũ & adhęrendũ eſt. Per ſeparationẽ enim & cõtemptũ,nõ fit melius: nec dimittẽdus eſt Deus propter diabolũ,nec vitandi reliqui boni propter turbã prauorũ. Imò propter nullũ peccatũ aut malũ,quodcunq; excogitari aut nominari poteſt,debet reſcindi charitas nec ſpiritualis vnitas diuidi. Charitas enim omnia poteſt, & vnita nihil niminũ graue eſt. Modica enim charitas & vnitas eſt,quæ ſinit ſe propter aliena peccata diuidi. Et in epiſtola quadam ad duos Pleba nos de anabaptiſmo: Audio, inquit,& video rebaptizationem à quibuſdã vſurpari ex eo fundamẽto,vt in deſpectum Papę faciant,tanquam hi qui nihil ab Anticriſto habere velint. Quemadmodum & Sacramentarij,propterea merum panem & vinum habere volunt in deſpectum Papæ,arbitrantes ſe hoc pacto rectè ſubuertere poſſe papatum. Profectò friuolum eſt hoc fundamentum,ſupra quod nihil boni ædificaturi ſunt: Hoc enim pacto negare eos oportet totam quoq; ſcripturam ſacram,& prædicandi officium,hoc enim totum à Papa nimirũ habemus. Et nouã quoq; ſcripturã ſacrã nos facere oporteret. Sic & vetus Teſtamentum nos dimittere oporteret,nequid ab infidelibus haberemus Iudæis,Stultitia eſt hoc totũ. Nam & Chriſtus in gente Iudaica inuenit phariſiorũ & ſcribarum abuſus,nõ tamen propterea totum reiecit quod illi habuerunt & docuerunt. Nos autẽ fatemur,ſub papatu plurimũ eſſe boni Chriſtiani, imò omne bonum Chriſtianum atq; etiam illinc ad nos deueniſſe. Quippe fatemur in papatu verã eſſe ſcripturam ſacram,verũ baptiſmũ, verum ſacramentum altaris,veras claues ad remiſsionem peccatorum, verum prædicãdi officium,verum catechiſmum, vt ſunt, oratio dominica, decem præcepta,articuli fidei. Dico inſuper ſub papatu veram Chriſtianitatem,imò verum nucleũ Chriſtianitatis eſſe.

Cant.2. Ezech.5. Pſal.109.

Pſal.67.

Bohemorum diſſidium. Rom. eccle. inexcuſabile. In reſolut.ſuper propoſitiões 80.

Luc.18.

Eccleſi. Roma.à Deo præ alijs omnibus honorata.

1.Cor.13. Can.8.

Videtis chariſsimi,quid de ſeparationis cõſilijs ſenſerit ipſe,qui primus ætate noſtra ſeparationis ab Eccleſia Dei cõſilium eſt amplexus,qualem ipſe contra Pighardos,& ſe, ſuiq; ſimiles hęreticos,vi veritatis coactus ſententiam protulit. Quamobrem fugite,fugite ſeparationis conſilia,& in vnitate Eccleſię permanete. Quales quales ſumus, quamdiu tamen catholici ſumus,parata eſt ſemper in Eccleſia catholica remiſsio peccatorum, ſimul vt ex animo patratorum criminum pœnituerit. At in hæreſi,vel ſchiſmate malè viuunt etiã qui benè viuunt,nec eſt, niſi prius vnde diſceſſerit,eo redeat,quòd quiſquam ſe peccatorum ſuorum veniam adipiſci poſſe ſperet. Quiſquis enim ab Eccleſia catho-

In eccleſia catholica remiſsio peccatorum.

lica

Ioan.3. Epist.151. lica fuerit separatus, quãtumlibet laudabiliter viuere se existimet, hoc solo scelere, quòd à Christi corporis vnitate disiunctus est, non habebit vitam, ait Augustinus, sed ira Dei manet super eum. Cùm verè dictum sit ab Adelhelmo: Bonorum operum emolumenta nihil prosunt, si extra Ecclesiam catholicã gerantur. Quisquis autem in hac Ecclesia benè vixerit, nihil ei præiudicant aliena peccata, quia vnusquisque in ea proprium onus portabit, sicut Apostolus dicit.

Adel. in epi. ad Vteruntium Regem.

Galat.6. Quamobrem nemo propter paleas ventilabro iudicis excutiendas relinquat aream domini: nemo propter zizania in messe comburenda excedat agro: nemo propter pisces

Matt.3. malos in littore, hoc est, in fine seculi separãdos, rumpat retia: nemo propter hœdos atq;

Matt.13. hircos, in iudicis aduentu segregandos, deserat gregem: nemo propter vasa in contume-

Ibidem. liam facta, migret ex magna domo domini. Quin illum secũ potius quisq; reputet: cum

Matt.25. in Euangelio dicat Dominus: Nónne duo passeres asse veneunt, & vnus ex illis nõ cadit

2.Tim.2. super terram sine patris vestri voluntate? Si passeres non cadunt in terram absq; volun-

Matt.10. tate Dei, multo minus sacerdotes aut Episcopos dari terris, vel non sciente, vel non per-

Præsides mali cur interdum à Deo dantur. mittente Deo: Siquidem Deus in cuius manu cor est regis, & qui quocunq; voluerit, in-

Prouer 21. clinat illud, aliquando regnare permittit hominẽ hypocritam propter peccata populi: vt

Iob.34. sit sicut populus, ita & sacerdos. Hoc per Prophetam denunciat, dicẽs: Dabo tibi regem

Esai.24. in furore meo. Dat quandoque Deus improbis potestatem, vt & bonorum patientia

Osee.13. probetur, & malorum iniquitas puniatur. Per potestatem enim diabolo datam, & Iob

Iob.1. probatus est, vt iustus appareret: & Petrus tentatus est, ne de se præsumeret: & Paulus co-

Matt 26. laphizatus est, ne se extolleret: & Iudas damnatus est, vt se suspenderet. Vsq; eo autem se

2.Cor.12. cundùm merita subditorum tribui scribit Gregorius, personas regentium, vt sæpè qui

Matt 27. videntur boni, accepto mox regimine, permutentur: sicut scriptura sacra de Saule dicit,

Li.26. moral. cap.20. quia cor cum dignitate mutauit. Sic pro qualitatibus subditorum disponuntur acta re-

1.Reg.10. gentium, vt sæpè pro malo gregis, etiã verè boni delinquat vita pastoris. Ille enim Deo

1.Reg 24. attestante laudatus, ille supernorum mysteriorum conscius Dauid propheta, tumore re-

pentinæ elationis inflatus, populum numerando peccauit, & tamẽ vindictam populus Dauid peccante suscepit. Cur hoc? Quia videlicet secundùm merita plebium, disponuntur corda regentium. Ante quem etiam Ioannes Chrysostomus: Si nos viuimus, nihil

De verbis Esa. homil.1. interest, qualis ille sit, qui principatũ gerit, quãtum ad causam malorum. Qui sic inquis? aut quo pacto? Quoniam si transgressor legum fuerit, si temere nulloq; consilio feratur, nostra incogitantia, nostraq; temeritas talem genuit principem, nostra commissa, plagã accersierunt. Nam quod iuxta corda nostra accipimus principes, nihil aliud est, quàm quod prẽterita peccata nostra talem nobis dederunt præfectum, siue quis fuerit ex con-

Matt.3. secratis, siue ex eorum numero, qui mundanas administrant dignitates. Mutet igitur po-

2.Tim.1. pulus vitam suam, mutabis etiam Deus eorum corda, qui præsident: Qui potens est ex

Matt.9. lapidibus filios Abrahę suscitare: qui potuit ex persequutore Saulo Paulũ Apostolum,

Esai.59. qui potuit ex Matthæo publicano facere Euangelistam: potest is ex mercenarijs, malisq;

Psalm.33. præsidibus bonos facere pastores. Non enim est abbreuiata manus domini, neq; aggrauata auris eius vt nõ exaudiat: dummodo nos declinemus à malo & faciamus bonum, vitaq́ nostra in melius commutata vnanimiter omnes maiestatem diuinam supplices deprecemur, vt suam nobis gratiam impartiat: quo possimus vtriq; dignè ambulare vo-

Ephes.4. catione, qua vocati sumus: vt & vos, oues vos esse recordati, minimè vobis licere velitis,

Oues pastores non iudicent. eos iudicare, & in eorum vitam anxiè nimis inquirere, à quibus ipsi iudicandi venitis:

Galat.6. sed etiam si aliquo fuerimus in delicto prẽoccupati, Christũ nihilominus audiatis præ-

Matt.23. cipientem: Quæ dicunt facite, quę autem faciunt, facere nolite: & nos eius muneris memores, ad quod arduum nimis & periculosum vocati sumus, ita vitam nostram instituamus, vt ne quod verbo ædificamus, moribus nostris destruere videamur.

Ephe.4. Quoniam verò homines vtriq; sumus, & hoc ipso nomine peccatores: quia homines, si qua nos appehenderit humana tentatio, sicut Paulus monet, cum omni humilitate & mansuetudine, cum patientia supportemus inuicem in charitate: ac si qui sunt firmio-

Galat.6. res, imbecillitates infirmorum sustineãt: nec alia magis de re soliciti simus omnes quàm

Ioan.15. vt seruare possimus vnitatem spiritus in vinculo pacis, Hanc enim ad patrem suum mi-

Hebr.12. graturus, testamento nobis reliquit Christus. Hanc sectari nos iubet Paulus: quòd sine ea nemo videbit Deum. Cui si monenti obtemperauerimus, futurum est, vt ex hoc exi-

Hierusalem visio pacis. lio ad manentem illam ciuitatem cœlestem Hierusalem, quæ visio pacis interprẽtatur,

Ephe.2. peruenire mereamur: in qua videre licebit, sicuti est, eum, qui est pax nostra, omnem in-

Philip.4. tellectum nostrum exuperans, Dominum nostrum Iesum Christum, Gratia & misericordia eiusdẽ Domini nostri Iesu Christi: cui laus, honor & gloria in secula seculorum.

AMEN.

CONFVTATIO PROLEGOMENON BRENTII, QVÆ PRIMVM SCRIPSIT ADVERSVS venerabilem virum Petrum à Soto, deinde verò Petrus Paulus Vergerius apud Polonos temerè defendenda suscepit.

Auctore D.D. Stanislao Hosio Cardinale Episcopo Varmiensi in Concilio Tridentino Præside.

Opus elegantissimum, nunc recens æditum, & in quinque libros distributum, nostri temporis hæreses primùm ab origine recensens, dein eas complectens controuersias maximas, quæ nunc de fide & religione potissimum agitantur, vti sexta pagina indicabit.

Vltima æditio, nouis ab auctore aucta accessionibus.

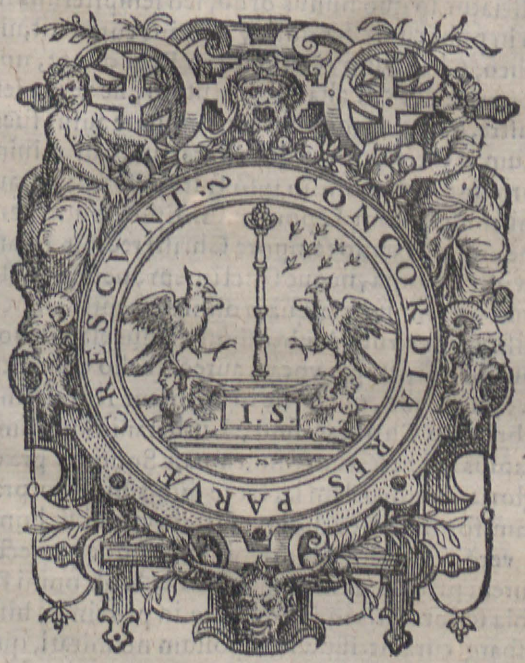

EX LIBRIS
Nr. D.p. 307/2

ANTVERPIÆ.

In ædibus Viduæ & hæredum Ioannis Stelsij.

M.D.LXVI.

CVM GRATIA ET PRIVILEGIO.

SERENISSIMO ET CHRISTIANISSIMO PRINCIPI ET DOMINO, DOMINO SIGISMVNDO AVGVSTO, DEI GRATIA REGI POLONIAE, MAGNO DVCI LITHVANIAE, RVSSIAE, PRVSSIAE, Masouiæ, Samogitiæ, &c. Domino & Hæredi, Domino clementissimo, Stanislaus Hosius Episcopus Varminensis obsequium suum defert.

VIdi, Sereniſsime Rex, Libellum quendam Ioannis Brentij, quem tibi Petrus Paulus Vergerius dicare veritus non eſt: neq; ſine magna animi mei moleſtia legi. Vocat is libellum hunc aureum, ſed ego non facilè credidérim, aurũ illud, quod prouerbio celebratur, Toloſanũ, maiorẽ perniciem ijs attuliſſe, quorum eſt manibus attrectatum, quàm quantam incautis & ſimplicibus, quorum verſabitur manibus hic libellus, adferre queat: Vt ſi dici meretur aureus, non ex alio quàm ex auro Toloſano conflatus eſſe videatur. Quid enim? An non omnem ordinem in eo peruertit? an non policiam omnem deſtruit? an non profert omnia ſedulò, quę ad pacem & tranquillitatem Eccleſiæ perturbandam pertinere videntur. Quòd ſi rectè vir quidam ſanctus, pacem omnium rerum eſſe dixit ordinis tranquillitatem, quæ poteſt ibi eſſe pax, Vbi hoc agitur, vt ne quid ordine fiat, vbi nihil aliud laboratur magis, quam vt ea, quę terribilis eſſe deſcribitur, tanquàm acies caſtrorum ordinata, quæ ſæpè regnum cœlorum in ſcripturis appellatur Eccleſia, locus ille teterrimus efficiatur, in quo nullus ordo, ſed ſempiternus horror inhaditat? Ac quòd libellum talem in publicum edendum Vergerius curauerit, nihil miror: quòd autem eum tibi Catholico, Chriſtiano, Orthodoxo Regi dicare, nomenque tuæ Maieſtatis, quod vbique terrarum, ſicut aliarum virtutum, ſic verę pietatis laude cum primis clarum eſt & illuſtre, per hunc modum contaminare auſus fuerit, id verò eſt, quòd mirari ſatis non poſſum. Cæterùm quid ille vereatur, qui minimè contentus, ita te nuncupando tibi libro hoc, quantum in ipſo fuit, deformaſſe: auſus eſt prętereà virum longè ſui diſsimilem Aloiſium Lipomanum Epiſcopum Veronenſem, quo iam inde à ſexcentis propè annis, ex quo tempore Chriſti recepit Euangelium, nullum ex Legatis Apoſtolicis vidit Polonia, neque ſanctiorem, neque doctiorem: hunc talem virum multò etiam maiore impudẽtia, quàm olim Auxentius hęreticus, grauiſsimum, doctiſsimum, ſanctiſsimum virum Ambroſium, auſus eſt hic homo leuiſsimus prouocare, vt de capitibus in hoc, vt ipſe vocat, aureo libello contentis, te iudice, ſecum diſceptaret. Quid vereatur ille, quem ſic in mentem reprobam abijſſe videre licet, poſteaquàm ſemel abnegato Chriſtianiſmo, Lutheraniſmum amplexus, ex alia in aliam ſectam eſt prolapſus, vt peccatum ſuum quaſi Sodoma prædicet, neque pudeat eum in ſua malicia gloriari, dum palàm iactat ſe quod bis Deo præſtitit iuſiurandum, id violaſſe: cuius etiam formulam excudi typis fecit, vt qui ſit homo, teſtatum orbi faceret vniuerſo. Ego verò, quòd illius tam eminet, tamque proiecta eſt audacia, minus miror, quem & frontem pridem omnem perdidiſſe, & ab omni Dei metu prorſus remotum eſſe, vel ea ſola ſcripta ſatis indicant, quę in proximis hiſce Varſchauienſibus Comitijs in vulgus ſpargi curauit. Illud non poſſum nõ mirari, quod inueniuntur nihilominus, qui non ſine quadã animorũ aſſenſione commenta legãt eius hominis: qui ſic ad omnem leuitatem incubuiſſe videtur, nihil vt cauerit diligentius, quàm ne quid vſquam veri ſcriberet. Nolo cætera commemorare, longum enim foret. Vel hęc vna Epiſtola, quam ad Maieſtatem tuam ſcripſit, quot mendacijs eſt referta? Principio religionis conſtituendę cauſa, te Comitia fingit edixiſſe, cùm tamen neque in literis, quas ad Conſiliarios regni tui ſcribi feciſti, neque in legatione, quę nuncijs ad minora Comitia de more profectis data eſt, vel minima fuerit de religione facta mẽtio: quin & illud ſatis cõſtat, multis in terris Maieſtatis tuę, qui delecti fuerant ad maiora Comitia nũcij, eis mandatum ſeriò fuiſſe, ne quam religionis mentionem inijcerent, néue quid noui de ea decerni paterentur, quòd in veteri libenter eſſent acquieturi. Cuius etiam dati ſibi

ti sibi mandati, cùm ad maiora Comitia veniſſent, nonnulli fuerunt admoniti. Sed nec illud obſcurum eſt, quòd Maieſtas tua nulla alia de re conſultationem in Comitijs haberi per nuncios terrarum ſuarum voluerit, quàm quæ propriè ad Comitia pertineret, nimirùm de ratione qua regnum defendi poſſet, ineunda: quòd rectè iudicares religionis tractationem ad ſynodos Epiſcoporum, non ad regni vel imperij Comitia pertinere. Quamobrem etiam cùm res poſtulare viſa eſt, vt mentio tamen aliqua religionis fieret, ſic per Ioannem Oczieski regni tui Cancellarium, virum non ſolùm ingenio prudentiaque ſingulari & admirabili quadam dicendi facultate, ſed etiam ſumma in Catholica & Orthodoxa fide conſtantia præditum, rem proponi feciſti, diſertis vt verbis id explicari mandares, nolle te, vt de conſtituenda religione, quæ rectè pridem eſſet conſtituta, verum vt de eo tantum ſententię decerentur, quemadmodum abſente à regno Maieſtate tua, prouideri poſſet, vt pax nihilominus & tranquillitas in regno conſeruaretur: ac de communi tandem Senatorum omnium ſententia decreuiſti, ſi quis in religione nouare deinceps aliquid auſus eſſet, vt is hoſtis patriæ, publicæque pacis perturbator haberetur, ac ijſdem, quibus hoſtis patriæ, pœnis eſſet obnoxius. Hæc verò, an non ex diametro, quod aiunt, cùm ijs pugnant, quę narret Vergerius? Quem & illud non puduit in eadem Epiſtola comminiſci, cùm vt emendatio quædam fieret abuſuum & errorum, qui ſunt in Eccleſiam inuecti, nonnulli contenderent negaſſe Proceres, eam rem ad Romani Pontificis & Epiſcoporum cognitionem & diiudicationem pertinere: cùm ex Comitiorum Decreto, quæ ſunt ante biennium Petricouiæ habita, nuncius à te miſſus fuerit ad Pontificem maximum, qui non ſolùm, quod facere Catholicis Regibus & Principibus vſitatum eſt & ſolenne, te fore ſemper in eius auctoritate polliceretur, verumetiam Legatum ab eo mitti peteret, cuius auctoritate, qui ſunt in regno tuo religionis ergò motus excitati, tranquillari poſſent. Cuius legationis decernendæ, princeps in Senatu fuit vir illuſtris Ioannes Comes à Tarnovv, multis rebus, & bello & pace, magna cum laude felicitateque geſtis clariſsimus: qui non dubitauit etiam dicere, quòd à Catholico Senatore dictum oportuit: Si qua facta eſſet quoruncunque tandem rituum mutatio præter aſſenſum Sanctæ Sedis Apoſtolicæ, futurum, vt Schiſmaticorum infamiam gens noſtra non effugeret. Cùm itaque non de tua magis, quàm de ſumma Senatus totius voluntate, decreta fuerit hæc ad Pontificem legatio, quòd iſte, qui tam eſt in aliena Republica curioſus, neſcire non potuit, quæ eſt huius hominis tam perfricta frons, vt audeat ſcribere, negaſſe Proceres, emendationem abuſuum & errorum, ad Romani Pontificis & Epiſcoporum cognitionem pertinere? Cur enim tanto ſtudio mitti nuncium ab Apoſtolica Sede petiuiſſent, ſi nihil harum rerum ad illam pertinere iudicaſſent? iam verò conuicium illud, quo Papam & Epiſcopos, quos veritatis vindices & aſſertores fuiſſe ſemper, & eſſe dubium non eſt, hoſtes veritatis appellat, nunquid à manifeſto veritatis hoſte profectum non eſt? Sed ego quò plures eius legi libellos petulantiſsimè ſcriptos, hoc magis perſpexi, non aliundè quàm ex fraude, fallacijs, mendacijs eum totum conſtare, qui nihil vnquàm verius loquutus eſſe videtur, quàm cùm ſe vocat Exulem Ieſu Chriſti: quandoquidem ex quo tempore ſe tranſtulit in aliud Euangelium, & à Chriſti corpore præcidit, ciuis & domeſticus eſſe Dei deſijt, & extorris à Chriſto factus, in Sathanę ſe poteſtatem ipſe tradidit, cuius ſpiritu cùm agatur, alia quàm quę profert, proferre nequit. Neque enim falſum eſſe poteſt, quod ait veritas? Quomodo poteſtis bona loqui, cùm ſitis ipſi mali? Videtur is ex eorum eſſe numero, quos Ioannes vocat Antichriſtos, de quibus ait: Ex nobis exierunt, ſed non erant ex nobis: nam ſi fuiſſent ex nobis, permanſiſſent vtique nobiſcum. Sic enim fuit iſte aliquando in Chriſti corpore, quomodo ſunt humores mali in humano corpore, qui cùm euomuntur, corpus reuelatur: ſic & iſte, poſteaquàm exiuit, Chriſti corpus Eccleſia multùm eſt relenata, gaudendum vt ſit exiuiſſe talem. Non enim ex carne CHRISTI coporis præciſus eſt, cuius membrum fuit nunquàm, ſed pectus tantùm premebat, quo aderat in corpore: magna vt ſit CHISTI corporis alleuiatio conſequuta, poſteaquàm ex eo humor iſte malus egreſſus eſt. Nos verò facilè patimur, vt ad renaſcentijs quinti Euangelij defenſionem, tales vocentur: vt ſit, quod eſt in prouerbio, dignum patella operculum. Verùm de homine ſatis, idque præter animi mei propoſitum. Nunc breui cauſas accipe, quibus adductus ſum, vt hæc Brentij ſcripta, quæ tantopere ſuſpicit Vergerius, contrario meo ſcripto refutanda cenſerem. Per mihi moleſtum accidit, cùm eum virum, quem non ſolùm propter doctrinam, vitæque ſanctitatem, verùmetiam propter eius perſonæ, quam ſuſtinebat, dignitatem, in ſumma veneratione habitum ab omnibus oportuit, ſic ab homine leuiſsimo, quaſi ad pugnam

quandam prouocari viderem. Sed multò illud molestius, quòd ausum est os impudens, ad te ea de re scribere, te sibi iudicem legere, tibi Christiano, Orthodoxo Regi libellum hunc dicare. Quod cùm ab alijs quoque hæreticis non semel iam factitatum esse deprehenderim, vt dicandis tibi scriptis suis nomen tuum contaminarent, suspicionemque tibi conflare conarentur, quasi non aliena sis ab eis voluntate, qui nouatam vel euersam potius religionem Christianam cupiunt, discruciabar animi, non idem à Catholicis adhiberi studium in hac, qua te grauant isti, tam turpi suspicione diluenda. Quàmuis enim talem te præstes in ea, quàm à Maioribus tuis per manus tibi traditam accepisti, Catholica & Orthodoxa religione tuenda & conseruanda, nulla vt eius generis in te vel minima suspicio hærere queat, cùm tamen, qui te non norunt, & libellos omni genere impiæ doctrinę refertos, tibi dicari vident, & qui mos est quinti huius Euangelij, falsos rumores, ab improbis de industria, de te spargi audiunt, datur illis occasio, secùs aliquid de te suspicandi. Quæ res, credibile non est, quantum animo meo sæpè dolorem attulerit. Tantam enim Maiestatem, non solùm crimine, verùmetiam supicione criminis vacare oportet. Hanc igitur vt amouerem à te, tibique coram orbe terrarum vniuerso, castè & integrè semper à te conseruatæ religionis testimonium perhiberem, laborem hunc non grauatim suscepi. Neque verò me clam est, quę sit istorum hominum petulantia, quamq; procax conuiciandi libido, qui nescio, cuius à quouis alio potius, quàm à Christo profecti, Euangelij assertores videri volunt, quibus maledictis eos insectari cõsueuerint, qui ab ipsorũ opinione dissentiunt, neq; statim, quod ipsis videtur tanquàm Dei verbum adorant. Sed ego nihil moror istorum conuicia, dum nomen tuum ab ea suspicione, quam tibi conflare conantur, vindicare queam. Quin etiam ornari me interpretor, quoties à turpibus nomen meum traducitur: vituperari contrà, si lauder à talibus illaudatis. Deum precor, vt Maiestatem tuam diu seruet incolumem & felicem. Ex castro meo Heilsbergk,

Idibus Octobris, anno Domini

M. D. LVII.

PRÆ-

PRÆMONITIO AD LE-
CTOREM.

EN opus tibi nouum, summaq; laude dignum, Christiane Lector, inde ex Polonia missum & ab obtimis viris exoptatum: quod nos eo tibi damus libentius, quò certius persuasi sumus fore, vt huius libri lectione simul & causa Ecclesiæ Dei maiorem in modum illustretur, & hæreticorum huius ætatis falsitas luce clarius coarguatur. Est eiusdem auctoris opus illud, quod Moguntiæ ante paucos menses accepimus editum, & communi Episcoporum in Polonia nomine publicatum sub hoc Titulo: Confessio Catholicæ fidei Christiana. Vtrobique nihil reperias, quod non purum, pium, sanum, & salutare sit, & hac quidem ætate scitu lectuque dignum prorsus. Illic Catholicæ religionis & doctrinæ syncera & luculenta, vt alibi ferè nusquam, extat assertio, digna profectò, quæ omnium manibus noctes ac dies euoluatur. Hic eiusdem sanæ Catholicæq; doctrinæ accedit defensio, quæ non solùm Brentium, sed etiam eiusdem farinæ Sectarios omnes in præcipuis totius doctrinæ capitibus, & maximis hæreticorum hodie omnium præsidijs atque extremis refugijs, ita refellit ac prosternit, vt si æque iudices, vires illis omnes ademptas, atque ab hoc vno velut Achille, fractas fateare necesse sit: adeò decenter, grauiter, ingeniosè, piè & eleganter excutiuntur, asseruntur, propugnantur, quæ contra hæreses hoc tempore gransantes Catholicè discenda, docendaq; & opponenda sunt. Narratur autem ab initio historia, quam certe nosse refert, & delectat quoque plurimum, quibus gradibus hic in Germaniam Sathanismus irrepens, nihil ferè iam tutum à Sectarum contagijs, & innoxium reliquerit. Vnde noua in orbem Euangelia, sed minime læta & fausta, summa cum animarum pernicie magis & magis passim inuehuntur. De Auctore ipso, vt qui superstes est, non attinet dicere, quem pro dignitate laudare tam sit nobis difficile, quàm præclarum alys Episcopum spectatissimum imitari, Nec potest obscurus vulgarisq; videri, qui tot annis in aula Regia versatus, & à maximo Rege ad negotia grauissima, ad legationes honorificentissimas diu multumq; adhibitus fuit. Is sæpe comprobauit suam fidem, industriam atque virtutem Sarmatis, Lituanis, Russis, Prussis, Masouijs, Bohemis, Germanis Doctrinam verò & eloquentiam eam comparauit, quæ & elegantissimo scriptore, & præstantissimo Theologo, & optimo Episcopo digna sit. Cui rei hoc sane opus argumento est, vbi dici non potest, quã solide confirmetur in veteri pietate Catholicum pectus, præsertim si recta secum quis reputet tot sectas huius temporis horrendas, quot superior ætas vno eodemq; tempore nulla sensit, multisq; iam inter se modis ita dissectas etiam, vt earum neq; modũ, neque finem vllum inuenire possis. Deinde cùm Sectarum harum tanquã pessimarum arborum semina radices fructus atq; germina, quæ nostro & cõmuni Ecclesiæ malo persentiscimus, rite considerantur, mox apparent huius nostræ tẽpestatis densissimæ tenebræ, ac cũ his coniunctæ multiplices pestes, diræq; furiæ cernuntur, quæ nunc agminatim in Ecclesiã irruunt, simulq; magistræ & ministræ sunt omnis impietatis, licentiæ, nequitiæ, barbariei atque vastitatis. Certe si nihil scriptũ extaret aliud, vel ex hoc vno libro perspiceret nõ cæca posteritas, quæ quãtaq; sit ista stultitia, ne dicã insania nostra, qui nihil fere pensi nunc habemus, quid Apostoli & Apostolici viri, quid veteris Ecclesiæ proceres & præclari maiores nostri docuerint, tradiderint, obseruarint. Itaq; (proh pudor) his nouis doctoribus, qui veteem sæpe impietatem, erroresq; iam pridem damnatos & crassos nobis obtrudunt, his, inquam, aures adhuc damus ac fidimus, nimirum perinde ac leues Galathæ illi à Pseudoapostolis persuasi: vt iam in hoc, iam in illud Euangelium, quod non accepimus, neque Patres euangelizarunt, sed hæc infelix ætas effinxit, cito transferamur, omniq; vento nouæ doctrinæ, quæ se Euangelij nomine venditat, huc, illuc instar arundinis circũagamur. Sed ne multis, hoc vnum admonebimus, Petrum à Soto Theologum Hispanũ, qui ab hoc Episcopo nostro hic contra Brentium defenditur, pro se quoq; scripsisse, ac eidẽ Brentio aduersus Prolegomena eruditè respondisse. Defendit autem Sotũ hic Episcopus, priusquàm Soti opus in lucẽ prodijsset, aut certè ad ipsum in Poloniã vsq; peruenisset, non tam quod Soti causam propugnare, quã suis Polonis cõsulere voluerit, apud quos Paulus Vergerius homo æquè fastuosus ac petulans apostata de Brẽtiano opere tantoperè gloriabatur, vt hinc ille etsi non Theologus Catholicis insultare, eosq; ad disputationem coram Rege publicã prouocare, non vereretur. Qua de re lege suprà in Auctoris Epistola Nuncupatoria. Fuit & alius Hosius eiusdem nominis, Episcopus Cordubensis, cuius fidem, & industriam summam probarunt Patres in Synodo Nicæna, cùm Ariana Secta Ecclesiam Dei & Catholicos omnes miserè exagitaret. Nunc habet ætas quoque nostra (Christo gratia) suum Hosium, Episcopum Varmiensem, cui neque simplex pugna est cum Arianis & Seruetianis illis, quæ multis in locis hærent con-

tagijs: sed qui cum omnibus ferè monstris hodie in Ecclesia grassantibus congreditur, eaq; sic dextrè conficit, vt si hunc ducem sequare, reliquias quidem agnoscas veterum, & iampridem damnatarum hæresum superesse, vires autem & robur illis ipsis ineſſe nullum videas, quo inferorum portæ & Sectæ istiusmodi iam inter se dissectæ consistere, ne dum aduersus columnam veritatis Ecclesiam prævalere possint. At quantò rectius causa religionis haberet, quantoq; commodius & impietas disijci, & pietas orbi restitui posset, si multos id genus Hosios hæc ætas ferret, nimirum qui in pascendo seruandoq; grege Dominico, qui in arcendis lupis, & conuincendis hæreticis non dissimili vigilantia pariq; doctrina, copia, grauitate, syncerìtate & fide præstare, seq; muros pro domo Dei aduersus Philistæos istos opponere vellent & possent. Rogandus vtique Dominus messis & princeps Pastorum, vt misertus tandem ouium dissipatarum, quæ passim oberrantes, miserè pereunt, mittat ipse pastores secundum cor suum, & idoneos operarios in messem suam,

Amen.

ARGVMENTA QVINQVE LIBRORVM HVIVS OPERIS.

Liber primus recenset ab origine nostri temporis hæreses.

Secundus agit de legitimis iudicibus rerum Ecclesiasticarum.

Tertius docet de auctoritate Sacræ Scripturæ.

Quartus est de Ttraditionibus.

Quintus tractat de Catholica Ecclesia.

In quorum capitum maximè nunc inter Doctos controuersorum tractatione, præter multiplicem & reconditam eruditionem, habes Confutationem solidam argumentorum, quæ Brentius & similes Ecclesię aduersarij hac ætate potissimùm adferre, & Catholicis obiectare consueuerunt. Nec est vlla ferè materia de religione hoc tempore controuersa, de qua iudicare non possit qui huius auctoris opus excusserit diligenter.

LIBER PRIMVS DE HÆRESIBVS NOSTRI TEMPORIS,

AVCTORE STANISLAO HOSIO EPISCOPO VARMIENSI.

PRIVSQVAM excutiamus argumenta Brentij, visum est de varijs huius temporis sectis nonnulla præfari, quod à præsenti nostro instituto minimè fuerit alienum. Etenim Sathanismus hic, quem in hac præfatione nostra recensebimus, non aliunde sumpsisse videtur originem, quàm ex his quatuor capitibus, quę in hoc libello suo Brentius asserit. Nam dum vnusquisque sibi de doctrina religionis iudicium arrogat, dũ arbitratu suo scripturas interpretatur, dum nihil in eis difficilè, nihil obscurum esse persuasum habet, dum præter eas nihil recipi, traditiones autem Patrũ prorsus reijci debere censet, dum Ecclesiam neque videri, neque cognosci posse credit, ita vt cuique cœtui liberum sit nomen Ecclesiæ vendicare, quis non videt, ex his doctrinæ Brentianæ capitibus, cuius primus auctor fuit Martinus Lutherus, natum esse Satanismum, qui nunc regnat in multis partibus Germaniæ, qui pedetentim etiam in Poloniæ regnum & adiunctas illi terras irrepere conatur? Quamobrem nihil ab instituto nostro fecerimus alienum, si nonnulla de eo præfati fuerimus.

Ante quadraginta hos annos is fuit orbis vniuersi status, quàm latè patet in eo nomen Christianum, vt rectè de illo dici potuerit, quod in Genesi scriptum legimus: Erat terra labij vnius & sermonum eorundem: quodque scribitur in Actis Apostolorum de ijs qui primi in Christum credere cœperunt: Multitudinis credentium erat cor vnum, & anima vna. Sicut vnus Deus ab omnibus colebatur, ita fide vna retinebatur, vna fuit & eadem administrandorum sacramentorum ratio, vnus & idem propè ceremoniarum vbique ritus. Idipsum dicebant, idipsum sentiebant, idem sapiebant omnes, vt facilè ciuitatem illam agnosceres, cuius participatio in idipsum. Quamobrem cum vna & eadem essent omnes mente præditi, nomine quoque non nisi vno & eodem censeri volebant. Non vocabantur alij Gnostici, alij Apostolici, alij Euangelici, non alijs quibuscunque nominibus censebantur, sed à Christo, quem vnanimiter profitebantur omnes, in quo sibi solo fas esse gloriari persuasum habebant, Christiani cuncti nominabantur: quo nomine nullum sibi dari posse nomen glorioſiùs existimabant: Homines enim erant recti & simplices, ac timentes Deum, qui non in contentione sermonis, sed in simplicitate fidei regnum esse Dei crederent, nec aliud scirent Euangelium, nisi quod à Christi spiritu profectum, de Christo per Christi discipulos scriptum esset.

Gene. 11.

Actor. 4.

Orbis Christiani ante 40. annos in religione consensus.

Hic fidei consensus & concors omnium inter se Christianorum doctrina, cùm apud alias nationes, tum apud finitimos nobis Germanos lõgo seculorum interuallo viguit: præcipuè verò apud eos populos omnes: qui sunt imperio Maiestatis tuæ subiecti, siue hi Poloni sint, siue Lituani, siue Russi Catholici, siue Prussi, siue Masonij: ex quo tempore semel hæ gentes omnes Euangelium Christi receperunt, semper apud eas iam inde à sexcentis propè annis consensus hic fidei constans, perpetuus & inuiolatus permansit. Quodque magis admireris, anni plus minùs centum quadraginta intercesserunt, cùm vicinam regno Maiestatis tuæ Bohemiam lepra VValdensis infecit: ex eo factum est, vt bona pars illius ab orbe reliquo Christiano se præciderit. Quæ res quantas ei regno calamitates attulerit, nihil hic opus est cõmemorare. Cùm autem cõmunis nostræ cum illa gente lingua sit, nullis tamen Sathanæ fraudibus adduci potuit, vt sensu & consensu totius Ecclesiæ posthabito, Bohemorum partis esse vellet.

VValdensis secta Bohemos distrahit.

Qua in re quid potissimùm prædicem? Episcoporumne regni vigilãtiam, an sanctorum maiorum tuorum, penes quos tum erant regni gubernacula, religionẽ singularem? Vtrique digni, quorum nomina laudibus omnium celebrentur. Nam & illi memores, in qua essent à Deo specula collocati, nihil curę, solicitudinis, laboris prætermiserunt, quò possent à Christo sibi commissi gregis sui salute prospicere. Neque cuiusquam potentiam reformidarunt, sed se murum pro domo Israël opposuerunt, neque vllum bonorum pastorum officium in se requiri passi sunt. Et hi pientissimi Principes, alter proauus tuus VValdislaus Poloniæ Rex, alter frater eius patruelis Vitoldus, cùm etiam regnum illis esset à Bohemis delatum, qui nuper adeò segregauerant se, & à Christi corpore Ecclesia præciderãt, admirabili quadam animi magnitudine regnum potiùs respuen-

Vigilantia Episcoporum, & Regum pietas in Polonia.

dum sibi esse duxerunt, quàm vt indignum aliquid Christianis Principibus committerent. Quin disertis etiam verbis legatis Bohemorum renunciarunt, sibi religionem esse, apud hæreticos regnare. Quòd si verò illi in viam rectæ religionis, & ad societatem vniuersę Ecclesiæ redire vellent, Reipub. Christianæ causa, alterutrum de ipsis, quin regni gubernacula suscipiat, non esse recusaturum.

Est ne autem, aut fuit multis seculis Principum aliquis, cuius religio cum horũ Principum religione potuerit comparari? Mihi verò nihilo videntur etiam illis inferiores
Matt.19. nostri fuisse, quos olim Christo dixisse legimus: Ecce nos reliquimus omnia, & sequuti sumus te. Quid enim illi nisi nauiculas & retia piscatoria reliquerunt? isti verò delatum etiam sibi regnum repudiandum potiùs esse duxerunt, quàm vt illius consequendi spe, quò minùs liberè Christum sequi possent, impediri se paterentur: quàm vt à Christi corpore, vna, sancta, catholica Ecclesia separati esse vellent. Sonabat procul dubio semper in eorũ auribus vox illa Christi, quam ex tuo quoq; pientissime Rex, ore, in celebri Senatorum totiusq; populi corona prolatam aliquando audiuimus: Quid prodest homini,
Matt.16. si vniuersum mundum lucretur, animę verò suæ detrimentum patiatur? Aut quam dabit homo commutationem pro anima sua? Non illi cœlestia regna terrenis, non sempiterna caducis esse commutanda putauerunt: sed sicubi Christi religio agebatur, nullum eis tam suaue fuit meritum, quin & spiritus ipse vilis erat, quẽ amittere priùs quàm religionis causam deserere, prompto semper & parato animo fuerunt. Hac igitur & Episcoporum vigilantia & singulari principum pietate, qui nec metuendum sibi quẽquam prętер Deum, nec illius charitati quicquam anteponendum esse putauerunt, factum est, vt per annos iam propè sexcentos integra & incõtaminata in terris Maiestatis tuę Christiana, Catholica, & Orthodoxa fides permaneret.

Qua occasione Lutherus noua serit dissidia. Cęterùm annus nunc agitur quadragesimus, cùm in lucem prodijt Martinus Lutherus, à quo primùm nostro hoc infœlici seculo fax est in Ecclesia Dei discordiarum accensa. Ex quâ parua autem scintilla, quę non difficulter opprimi nascens poterat, quãtus ignis exarsit? Initio non alia de re quàm de peccatorum condonationibus, vulgò vocant indulgẽtias, disputari cœptũ est. Eas Lutherus oppugnabat, non quòd legitimũ earum vsum prorsus dãnaret, sed quòd abusum ferendũ non esse putaret. Vt autem in hanc arenam descenderet, non recti zeli feruore, neque studio pietatis adductus est: sed cùm permolestè ferret, quòd sui ordinis fratribus prædicandarum indulgẽtiarum anteà munus mandatum erat, qua ex re non parum etiam emolumenti capiebant, id ad Dominicanos transiatum fuisse, sicque suis commodum illud interuersum: hæc illi causa fuit in certamen istud prodeundi. Quamobrem non aliò prima hæc illius velitatio, quàm ad Deum ventrem referebatur. Quod etiam ipse dissimulare non potuit. Nam cùm ad disputationem cum Eckio ventum esset, ac inflammatus ita Lutherus, modestię fines prætergressus,
Lutheri cõfessio admonitus à quibusdam fuisset, quandoquidẽ Dei causa tractaretur, vt modestius eam in spiritu lenitatis ageret, in hæc verba prorupit: Non propter Deum hæc res cœpta est, neq; propter Deum finietur: Sic ille morbum animi sui celare diu non potuit.

Aug. ser. 44. de tempore. Nunc tu mihi diligenter illud animaduerte, quod ab Augustino scriptum est, duas radices in duobus agris à duobus agricolis plantari. Plantat vnam Christus in cordibus bonorum, plantat aliam Diabolus in cordibus malorum. Quæ plantatur ab hoc, radix
1. Tim. 6. Ephe. 3. est malorum omnium cupiditas: quę plantatur ab illo, radix est bonorum omniũ charitas, de qua dicit apostolus: In charitate radicati atque fundati. Nec de radice charitatis
Ex radice cupiditatis in Luthero plantata fructus nouæ sectæ processit. aliquid mali, nec de radice cupiditatis aliquid boni nasci potest. Simul illud considera, ex vtrâ harũ radice nata sit causa Lutheri, vt quis illius agricola fuerit, intelligas. Quamlibet in eum suauiter effusus fueris, tamen velis nolis fatearis oportet, quòd non ex charitatis, sed ex cupiditatis radice processerit, quam in illius corde plantauit Diabolus. Certum est enim & indubitatum, quod ne mutiuisset illa quidem contra indulgentias, si prædicandarum illarum negotium sui ordinis fratribus datum fuisset: sed quod per alios intercipi videbat, quod suis delatum esse maluisset: ea verò iusta illi causa visa est, quamobrem istas tantas tragœdias excitaret.

Quæ Lutherum fecerint paulatim deteriorem. Habemus itaque iam, ex qua radice processerit prima Lutheri velitatio, nimirùm ex radice cupiditatis, quæ crebris contentionibus magis etiam atq; magis aucta est indies. Nam initiò nõ alia fuit quàm pecuniæ cupiditas: accessit posteà cupiditas gloriæ, quam pernicioſior etiá est cõsequuta cupiditas vindictę, quæ posteà in odium quoddam exarsit implacabile. Satis constat, minùs prefractum initio fuisse Lutherum, vt qui minimè
Lutheri erga Põtificem submissio. recusaret, eorũ, quorum debebat iudicio scripta sua subijcere. Extãt eius in epistola quadã ad Leonem Pontificem hęc verba, quæ scripsit ante annos duodequadraginta: Beatissime pater, postratũ me pedibus tuę beatitudinis offero, cũ omnibus quę sum & habeo:

viuifica,

viuifica, occide, voca, reuoca, approba, reproba, vt placuerit: vocem tuam vocem Christi in te præsidentis & loquentis agnoscam. Sed verum est quod à Philone scriptum est quòd contentio est materia iracundiæ, & ideo contentiosiores quiq; in disceptationibus cæterisque colloquijs ad iram mouentur. Et hoc irę proprium est, quòd facilè fallitur, fallitque: vt non temerè quenquam iracundum veracem reperire liceat, tãquàm deuictum ebrietate animi, non corporis. Quantò maiore contentione actum est de rebus quæ videri poterant initiò non maximo cum periculo coniunctæ, tantò longiùs est à veritate discessum. Et est hoc ita natura comparatum, vt nõ ferè nascatur error aliquis, qui non secum plures trahat alios: vix vt quemquam reperire liceat, qui posteaquàm in vnum aliquem errorem prolapsus est, non discedat indies à recta via longius. Quemadmodum in cantu si vel vna aliqua in re turbata sit harmonia, per omnia confusa quædam existit dissonantia: ita doctrinæ consensus vna aliqua hæresi & dogmate à viri symphonia discrepante interruptus, subinde fit ad maiorem confusionem progressio. Et sicut in humano corpore loco suo mota qualitatum temperata constitutione, ex qua sanitas & partium ac omnium inter se virium integritas consistit, alia ex alijs vitia & morbi consequi solent: ita si vel semel sanitas mentis læsa, nec rectè sit constituta, magis indies atque magis afficitur, & ægrotat homo periculosius. Hoc in Luthero quoque vsu venisse videmus: Sanabilis erat initiò morbus, sed progressu temporis serpebat malum longius.

Phil. lib. 2. Allegoriarum legis.

Error vnus ferè plures secum trahit.

Ac primùm quidem fecit quod est hæreticis omnibus commune, vt Romani Pontificis auctoritatem labefactare, & eum in ordinem cogere conaretur. In hunc rabiem suam conuertit omnem, summaque contentione perficere conatus est, vt plurimorum ab eo voluntates alienaret, & eum in ordinem redigeret, quò sic gubernatore sublato (sicut ait ille) atrocius atque violentius circa Ecclesiæ naufragia sibi grassari liceret. Itaq; facinus ingens aggressus, omnes pontificij iuris libros cum plerisq; literis pontificijs, vulgò bullas vocant, incendit. Nec ita multò post librum scripsit de Captiuitate Babylonica, in quo ne Sacramentis quidem intactis, sursum ac deorsum omnia miscere conatus est. Hanc illius insolentiam cùm per triennium tolerasset Leo Pontifex, ac multùm sæpeque monendo vt in viam rediret, nihil profecisset, fecit tãdem pro officio suo, vt eum hæreseos condemnaret, & è cœtu piorum eijceret: ex quo iam anteà ipse se eiecerat. Hic ille magis atque magis furere, ac rationes omnes inuestigare, quibus odium erga Pontificem suum expleret: quem de gradu suo deiectum, atque omni prorsus auctoritate spoliatum cupiebat. Vna hac in re curæ illius cogitationesque consumebantur omnes. Itaque nõ iam ille scribendis deinceps libris, qui esset, aut quid non esset cũ pietate coniunctum, sed quid incommodare Papatui maximè posset, spectandum esse putauit: vt quicquid scriberet, quicquid diceret, quicquid faceret, omnia in odium & despectum Papæ, Conciliorum & Episcoporum faceret. Fatetur hoc adeò ipse in quadam epistola ad Argentinenses, ad quos in hæc verba scripsit. Hoc diffiteri, inquit, nec possum, nec volo, quòd si Carolstadius aut alius quispiam, ante quinquennium persuadere nihil potuisset, in sacramento præter panem & vinum esse nihil, ille magno beneficio me sibi deuinxisset: grauibus enim curis anxius, in hac excutienda materia multum desudabã, omnibus neruis extensis me obtricare & expedire conatus sum, cùm probè perspiciebam, hac re Papatui valdè me incommodare posse. Nonne hic apertè cõfitetur ipse, peregrina sua doctrina populo inculcanda non hoc se spectasse, vt Christi gloriam propagaret, vtque veritatem illius patefacere, sed vt odio ipse erga Papam excæcatus, eodem illius odio cæteros inflammaret? Tantà autem fuit mens illius infuscata maleuolentia, Christum vt præsentem in Eucharistia libenter fuerit negaturus, dummodò per hanc occasionem incommodare Papatui potuisset.

Lutherus à Põtifice oppugnando exorditur sectam.

Cyp. li. 1. epi. 3. Lutheri certamen contra Ecclesiæ Sacramenta.

Damnatus à Pontifice Lutherus, nihil nisi Papatui incommodare excogitat.

Testimonium Lutheri.

Cùm itaque in omnibus dictis, scriptis, factis suis, non alios quàm iram & odium pessimos consultores adhibuerit, erit adhuc quisquam qui dubitet, quæcunque ab eo profecta sunt, aliunde quàm à Diabolo profecta esse? Si quis est huiusmodi, tollet illi dubitationem hanc Lutherus ipse, qui in libro quem inscripsit de Missa angulari, quem habuerit auctorem doctrinæ suæ, non obscurè fert. Inducit enim ibi Diabolum secum disputantem, ac fortiora contra Missam argumenta proferentem, quàm quæ refelli à se potuerint. Cuius etiam vocem inibi describit, quòd ea grauis & robusta sit, tamque terribiliter insonet, vt vsu quandoque eueniat, quòd post collationem cum Dæmone nocturnam homines postridie manè mortui reperiantur: Nam & corpus, inquit, occidere potest, deinde verò animam ita reddit anxiam, vt in vno momento quandoq; necesse habeat è corpore migrare. Quod sæpè sibi quoque ipsi propemodum accidisse scribit. Quin & accidit ad extremum. Nam qui vespere benè potus erat & hilaris, postridie

Lutherum malo spiritu actum pleraque perfecisse.

ſtridie manè repertus eſt in lecto mortuus, cùm totos annos vndetriginta magnos in Eccleſia Dei motus excitaſſet. Atque hoc eſt illud, quod adeò magnificè prædicatur à quibuſdam, Dei verbum & Euangelium non à Chriſto, ſed ab auctore Sathana profectum, ſicut ipſe fatetur, qui primus id in lucem edidit. Nam ab eo ſibi gloriatur argumenta eſſe ſuppeditata, quibus à ſacerdotium & ſacrificium euerteret. Quibus euerſis, quid aliud quàm Deus ipſe ſublatus è medio, vel ſaltem in ordinem coactus eſſe videtur? Nam vbi nullum ſacerdotium, nullum eſt ſacrificium, ibi conſequens eſt, nullum etiam Deum agnoſci. Quamobrem cùm ſibi conſcius eſſet Lutherus, à quouis alio potius, quàm à Chriſto ſuum Euangelium eſſe profectum (ſi modo tam impiam doctrinam tam præclaro nomine appellare fas eſt) noluit ſectatores ſuos vocari Chriſtianos, quod nomen commune fuit omnium, qui ante quadraginta hos annos, quibus Lutheri dogmata in vulgus ſpargi cœperunt, Chriſtum profeſsi fuerant, ſed vocauit eos Euangelicos, vt vel ipſa hac appellatione ſe ſuosque à Chriſto & à corpore eius vna, ſancta, catholica, Apoſtolica Eccleſia ſegregatos, neque ſibi commune quicquam eſſe cum Chriſto declararet.

Lutheri ſectatores dicti Euangelici.

Cur Lutheri doctrina probari non poſsit. Ioan. 7.

Habet Maieſtas tua, vnde ſit profectum iſtud, quod nunc nonnulli vocant Euangelium, & purum Dei verbum, idque ex propria ipſius auctoris confeſsione, qui ſicut olim dixit Chriſtus: Mea doctrina non eſt mea, ſed eius qui miſit me patris, cœleſtem illum patrem ſuum Deum indicans, ſic & ipſe dicere non dubitauit: Mea doctrina nõ eſt mea, ſed eius qui miſit me patris Diaboli, à quo ſuppeditata gloriatur argumenta, quibus & ſacerdotium & ſacrificium euerteret, atque ita verum veri Dei cultum abrogaret omnem. Quòd ſi non confiteretur hoc ipſe Lutherus, vel res tamen ipſa clamat, quod ille primus in lucem ętate noſtra protulit, nõ Dei, ſed Diaboli verbum eſſe. Etenim Deus noſter ſicut à Paulo ſcriptum legimus, Deus eſt pacis & dilectionis, non diſſenſionis: qui verò diuidit inter fratres, Diabolus eſt, ait Propheta. Cùm igitur ex verbo Lutheri tanta diuiſio, tanta ſeparatio ſit ſubſequuta, quantam nunc in Eccleſia (proh dolor) videmus, cum ex eo tot ſectę tam diſſectæ ſint prognatæ, cuius id alius quàm Diaboli verbum eſſe credemus? Omnis ſpiritus, ait Ioannes, qui ſoluit Ieſum, ex Deo non eſt, & hic eſt Antichriſtus. Soluit autem Ieſum, quemadmodum vbi de traditionibus agebamus, ex Auguſtino pluribus docuimus, qui vel Eccleſiam à capite ſuo Chriſto, vel ſeipſum ab Eccleſia, vel Eccleſiam in ſe ipſa ſeparat ac diuidit. Chriſtus propterea mori dignatus eſt, vt filios Dei qui erant diſperſi, congregaret in vnum. Lutherus propterea & ſcripſit & fecit omnia, vt quos pretioſo ſanguine ſuo Chriſtus congregauerat, eos diſpergeret. Deinde verò mortis etiam ſuæ genere Chriſtus declarauit, quàm ſibi diſpliceret omnis diuiſio. Nam neque Ioannis mortem ſuſtinuit capitis truncatu, neque ſicut Eſaias Propheta ſerra diſſectus eſt, vt in morte ſine mutilatione corpus integrum ſeruaret, & cauſa ſubduceretur ijs, qui cupiunt Eccleſiam in partes diſcindere. At Lutherus per omne vitæ ſuæ tempus nihil aliud maiore ſtudio contendit, quàm vt quod integrum corpus Chriſti in ter manus perſecutorum in cruce permãſerat, id inter manus Chriſtianorum iam deinceps integrum eſſe deſineret: Itaque quod non fecere tum impij milites, vt frãgerent corpus Chriſti, fecit hoc iſte, ſpeciem pietatis habens, virtutem autẽ eius abnegãs, vt in multas partes diuideret totum corpus Chriſti, vnã, ſanctã, Catholicam, Apoſtolicam Eccleſiam. Et erit adhuc, qui dubitet verbum illius verbum diaboli eſſe? Cuius ita proprium eſt diuidere, lacerare, ſpargere, ſicut Chriſti proprium eſt, quæ diſperſa ſunt, congregare.

2. Cor. 13.
2. Cor. 14.
Oſeæ. 13.

1. Ioan. 4. Ieſum ſoluere.

Aug. tract. 6. in Epiſt. Ioannis.

Luth. ſtudia plena diſſenſionis ac diuiſionis in Eccleſia.

2. Tim. 3.

Ne verò putes, temere nos Martinũ Lutherũ arguere diuiſionis et diſperſiõis in Eccleſia Dei factę, audi piętiſsime Rex, in quot ille ſectas quã diſſectas nobiliſsimum Chriſti corpus diſſecuerit: Nã ſimul ac licere ſibi voluit, inflatus ſenſu carnis ſuæ, à cõmuni ſenſu & conſenſu totius Eccleſiæ certis in dogmatibus diſcedere, vide quæſo, quot & quantarum is diſceſsionum ac ſeparationum auctor alijs deinceps fuerit. Erat quaſi frater illius iuratus Andreas Carolſtadius, quem arctiſsima neceſsitudine ſibi deuinctum habebat: is non totos duos annos in eadem cum eo ſententia permanſit. Nam dum abſens à VVittemberga fuiſſet Lutherus, præter voluntatem illius Miſſam abrogauit, habitum religioſum abiecit, ſacroſanctam Euchariſtiã prophanis manibus attrectari fecit, concitatæque plebi fuit auctor, vt quaſi portis effuſa patentibus, infecta ſigna templis & aris inferret, & ex illis imagines eijceret. Quamuis autem VVittembergam reuerſus Lutherus rem ipſam non improbaret, quoniam tamẽ alio quàm ſeipſo auctore factum eſſet, quaſi minùs rectè neque ordine factum, grauiſsimè reprehendit. Adeò ferre non potuit vel ſtatui vel mutari quicquam ab vllo mortalium, ſiue in doctrina, ſiue in ritibus, niſi priùs id per ipſum ita fieri debere ſancitum fuiſſet. Tanta fuit in homine gloriæ cupiditas, vt quod ad illius amorem attinet, rectè dicere potuerit: Riualem poſſum non ego ferre Iouem. Scripſit is duos libros contra cœleſtes Prophetas, in quorum altero monet, vt prædica-

Sectarũ auctor Lutherus.

Andreas Carolſtadius.

Lutherus gloriæ cupidiſs.

dicatoribus qui imagines per plebem eijci iubent, aqua & igni interdicatur, aut tale in eos exemplum edatur, vt abstinere deinceps necesse habeant, quòd ab imaginum demolitione venitur ad cædem. Boni Domini, inquit, non hic est diaboli scopus, vt oppugnentur imagines, sed vult sibi foramen fieri, per quod sanguinem profundat, & cædes faciat in orbe terrarum. Spiritus iconomachorum non est bonus, spirat enim cædes & seditiones, etiam si celet & dissimulet ad tempus, quandiu non videt opportunitatem. Itaque acerbæ inter eum & Carolstadium inimicitiæ exarserunt, & sic est alter in alterum debacchatus, vt vterque sit alteri factus plusquam hæreticus. Inimicitiarum autem & contentionum hęc quoque non minima causa fuit, quòd vterque sibi gloriam hanc vendicabat, quòd primus ipse veritatem Euangelicam in lucem extulisset. Et constat primum fuisse Carolstadium, qui sacerdos cùm esset, vxorem duxit, & ea fecit, quæ paulò antè commemorauimus: quo nomine laudem assertæ veritatis Euangelicæ sibi deberi putabat. Sed cùm anteferri sibi Lutherum videret, qui & ingenio, & doctrina & eloquentia longè præstabat, visum est illi, quò suum quoque nomen celebre ad posteros transmitteret, nouum doctrinę genus proferre: quod cùm Lutherus nondum attigisset, nullã inuentæ huius gloriæ partem arrogare sibi posset.

Primus apud Germanos sacerdos qui duxit vxorem Carolstadius.

Cui doctrinæ proferendæ constat occasionem Lutheri scripta dedisse, qui sicut Caluinus etiam fatetur, transsubstantiationem oppugnans, classicum canere visus est, ad Sacramentariorum hæresim excitandam. Docuit enim Lutherus etiam post consecrationem panis & vini substantiam in Eucharistiæ sacramento remanere. Quod sic nonnullis acceptum est, quasi quem scripturæ produnt incarnatum, eum ipse Christum doceret impanatum, quem etiam extra sumptionem in Eucharistia nefas esset adorari. Quasi verò non verbo Christi, sed sumptione nostra Christi corpus in Eucharistia conficeretur: vt nisi ori nostro foret admotum, tanta vis esse verborum Christi non posset, vt illud Christi corpus efficerent. Quid autem hoc est aliud, quàm scripturæ verba peruertere, & loco illius, quod à Christo dictum est, Hoc est corpus meum, dicere, hoc erit quando sumetur? Cæterùm Buceri fraudibus adductus est Lutherus ante annos viginti, vt in hanc sententiam illius iret: nam non aliter sibi persuaderi passus est, vt corpus & sanguinem Christi in S. Eucharistia substantialiter esse confiteretur, quàm si vicissim hoc sibi Lutherus concessisset, quòd extra vsum non sit ibi corpus & sanguis Domini: quemadmodum articulum Louaniensem decimumtertium explicans vir insigni doctrina pręditus Ruardus Tapper scriptum reliquit. Sic dolis Buceri captus Lutherus, dum in suam factionem pertrahere Bucerum conatur, factus est & ipse Sacramentarius. Nihil est enim quod magis valeat ad confirmandam Sacramentariorum hæresim, quàm hoc Buceri dogma, quod à Luthero fuit approbatum. Qua de re non vno loco Ioannes Caluinus gloriatur. Hactenus progressus erat Lutherus. Huc tamen impietatis nondum proruperat, vt auderet negare, præsens in Eucharistia Christi corpus & sanguinem adesse. Primus hoc ætate nostra negare ausus fuit Andreas Carolstadius, cui Philippus Melanchton hoc tribuit elogium, hac ipsa de re scribens: Carolstadius, inquit, primùm excitauit hunc tumultum, homo ferus, sine ingenio, sine doctrina, sine sensu communi, quem nullum vnquàm humanitatis officium aut intelligere, aut facere animaduertimus: tantùm abest, vt in eo manifestatio aliqua Spiritussancti animaduersa sit. De quo & illud alibi scribit: Quod sicut Lutherus Papæ, sic ille vicissim odio Lutheri non aliqua pietatis opinione controuersiam hanc de Cœna Domini mouerit. Ac addit præclaram sententiam, cui vtinam ex animo faueret: Meo certè iudicio, inquit, magna est temeritas, dogmata serere non consulta Ecclesia veteri. Et tamen, hic talis, qualis à Philippo describitur, ita multos reperit qui nefarium hoc dogma suum approbarent, vt plures iam Sacramentarios, quam Lutheranos, videre liceat: & inter eos non paucos excellenti doctrina, & singulari quadam dicendi suauitate præditos, qui Carolstadium, quàm Lutherum ducem sequi maluerunt. Itaque contra genus hoc hæreseos complures libros edidit, in quorum vno cui titulum fecit, contra Zuinglium, Oecolampadium, aliosque nouos Vicleffistas, grauiter in hoc sectæ genus inuehitur, & eos in decem fermè foramina atque effugia scripturam lacerasse scribit. Neque se legisse turpiorem vnquàm hæresim, quæ statim in initio tot inter sese capita, tot sectas habuerit: etiam si in principali causa, vtpote in persequendo Christum, vnanimes existent. In eo verò libro quem inscripsit, quòd ista verba Christi, Hoc est corpus meum, adhuc firmiter stant, septem: In illo autem, quem paulò antè quàm fuisset mortuus, breuem confessionem inscripsit de venerabili Sacramento Eucharistiæ, enumerat octo diuersas & pugnantes inter se verborum istorum, Hoc est corpus meum, interpretationes. Quarum prima fuerit Carolstadij, secunda Zuinglij, tertia Oecolampadij, quarta Suenckfeldij, quẽ per contumeliam Suenck-

Caluin. in defensi. 2. contra Ioachi. VVest. Luth. scripta sectæ Sacramentariorum occasionẽ dederunt.

In Epist. ad Frider. Miconium.

Præclara Philippi sententia: cui ip paruisset vtinam

Stenckfeldium vocat,ac post alios nonnullos Campani septima, cęterarum enim auctores nominatim non exprimit. Quòd si viueret is adhuc, plures etiam ei enumerando recensere liceret. Eò enim iam amentiæ sunt atque audaciæ nonnulli progressi, vt etiam ipsa Christi verba in consecratione cœnæ Dominicæ mutare, proque eo quod ille dixit, Hoc est corpus meum, non fuerint veriti dicere, Hic est panis meus. Alij verò prorsus omittere verba consecrationis non dubitarunt, sic enim enunciant: Accipite, comedite, hoc facite in mei commemorationem: quemadmodum à Ioachimo VVestphalo, & Erhardo Schneppio legimus annotatum. Quanquam etiam superstite Luthero quendam exortum fuisse terrę filium scribit Iulius Pflug (cuius tanta est pietas cum non mediocri doctrina coniuncta, vt etiam hostes Ecclesiæ Dei, quòd verè Episcopum agat, confiteri necesse habeant) qui negaret, necessaria esse ad Eucharistiam verba Christi, quibus ea consecretur: quin nec speciem panis aut vini necessariam esse, sed satis esse, si motu interiori cordis Eucharistia capiatur.

Ioach. in libello quem inscripsit, Recta fides de cœna Domini.
Schnep. in confessione de Euc.
Iul. Pflug. in epi. ad Eras. Roterod.

Ecce fructus quos nobis attulit quintum istud Euangelium, per quod impij licere sibi volunt, etiam ipsa Christi verba in huius Sacramenti, quod est vnum omnium excellentissimum, consecratione vel mutare, vel prorsus prætermittere. Quod etiã in eius Sacramenti administratione, quod solùm de necessitate salutis est, (vtcunque neget id Caluinus) liberum esse vult hic ipse, cuius hic libellus quem confutandum suscepimus, tibi Serenissime Rex, dicatus est, Ioannes Brentius. Nam cùm disertis verbis hãc nobis formam Christus præscripserit, vt baptizarem⁹ in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, negat is baptismi virtutem ad certa verba Christum alligare voluisse, quòd non instituerit magiam, quæ ad certam verborum formam, aut certos ritus alligata sit. Itaque nihil in eo piaculi fore putat, si mutetur sonus, dummodò remaneat sententia verborũ Christi. Hæc iste, quem numinis instar colit Vergerius, cuius scripta dictaque pro diuinis oraculis haberi vult. Vides autem quàm fœcundi monstroso suo partu sint hæretici? Vix enim eorum quẽquam reperies, qui vel nouam hęresim protulerit, vel veterem aliquam olim damnatam instaurauerit, qui non multis erroribus, portentis & monstris comitantibus stipatus incedat. Est autem hæreticorum hoc proprium, vt corrigi nolint: ac si reprehendi videant errata sua, quę vnicè admirantur, & modò non adorant tanquàm eidola manuum suarum, tantùm abest, vt mitescant aut emendentur eiusmodi reprehensionibus, maiore etiam vt eorũ odio qui reprehenderũt, inflammentur, atque ita proficiunt in peius in dies errantes, & in errorem mittentes. Huc perducit eos scelerata quædam vindicandi cupiditas, qua sic mentes eorum excœcantur, vt verum videre nequeant, sed falsa pro veris amplectantur, Documento nobis esse potest Lutherus, qui scribit ipse, quòd à fratre quodam reprehensus fuerit, quòd senserit aliquando, pulchrum fore, si pro Laicis vtraque Sacramenti species porrigenda statueretur in Cõcilio generali. Nunquid autem satis habuit ille reprehensionem hanc fratris de re non maximi momenti diluisse? Minimè gentium. Sed video, inquit, illis otium & chartas abundare: dabo operam, vt negotium scribendi habeant copiosum: Præcurram enim, vt dum gloriosissimi victores de vna aliqua mea hęresi (vt eis videtur) triumphant, ego interim nouam moliar. Profert mox nouam hæresim, ac impios omnes declarat, qui Laicis vtriusque speciei communionem denegant. Atque illo quidem loco solos eos impietatis arguit, quĩ Laicos arcent à calice. Sed audi, quò paulò pòst progrediatur maiore quodam furoris œstro percitus. Quam penes Concilium prius potestatem esse volebat, vt Laicis vtraque species daretur, statuendi, non ita multò pòst eam abrogat, nec veretur os impudens ita dicere: Si quo casu Concilium statueret, minimè omnium nos vellemus vtraque specie potiri, imò tum primùm in despectum Concilij vellemus, aut vna, aut neutra, & nequaquam vtraque potiri: & planè eos anathema habere, quicunque auctoritate talis Concilij potirentur vtraque. Quid scribi potuit arrogantius? scilicet si Concilium ad quod ex vniuerso terrarum orbe doctissimi, grauissimi, sanctissimi viri conuocati fuerint, nullam esse causam declarauerit, cur à calice diutiùs abstineatur, irritum erit concilij decretum & hoc inane: sin autem hoc ipse Lutherus ita sanxerit, tum demum ratum & firmum erit. Cęterùm posteaquam semel ille veterum doctorum scripta, sanctissimorum Pontificum decreta, Conciliorum etiam Oecumenicorum, hoc est, totius Ecclesiæ Catholicæ placita, contemnere cœpit & pro nihilo habere, tandem eo progressus est, vt sicut paulò antè meminimus, & sacerdotium & sacrificium euerteret, quin ipsum etiam ex hoc sacramento Christum extra manducationem tolleret, ac debitam ei venerationem exhiberi prohiberet: cùm priùs etiam post consecrationem in Eucharistia panem & vinum remanere docuisset. Inde sumpsit originem postea Sacramẽtariorum hæresis. Et quẽadmodũ licere sibi voluit Lutherus priuata sua auctoritate veteres abrogare, nouos

Formam verborum baptismi mutare finit Brentius.

Hæretici reprehendi non sustinent.

2. Tim. 3.

Luth. de Capt. Bab.

Luth. quam fastuosus & arrogans.

Luth in li. de formula Missæ.

Luth. author sacerdotij & sacrificij euertendi.

ritus

ritus instituere: sic sibi quoq; veniam hanc dari debere Caluinus cum suis existimauit, cùm nihilo se Luthero vlla in re inferiorem esse iudicaret. Fecit igitur ille quod adhuc à Luthero & sectatoribus eius factum nõ fuit, vt & sacras vestes, cùm res diuina fieret, & luminarium vsum, & campanarum pulsum prorsus reijceret: ne quod esset inter sacra & prophana discrimẽ: neue si quid esset honoris habitum huic venerabili sacramento, plus aliquid in eo quàm panis & vinum esse crederetur. Quin etiã ex hac vita migraturis sacramentũ Eucharistiæ dari vetuit, quod non sine causa tamen fuit à priscis illis viaticũ appellatum. Neq; enim putauit ad illud admittendos, nisi qui cũ reliquo cœtu communicare possent: quibus neq; confessis neque absolutis dari sacramentum hoc voluit. Dies prætereà festos, tum & Euãgelij & Epistolarum iuxta receptũ Ecclesiæ morem lectiones abrogauit. Ac ne solùm esset Eucharistiæ sacramentum, in quod sibi licerent omnia, etiam de Baptismi sacramento nouam doctrinam protulit. Cùm enim ex Luthero didicisset, eos Christi mortem euacuare, & alium præter Christum mediatorem quærere, qui putãt opera sibi esse ad salutẽ necessaria, quoniã & Baptismus opus quoddam est, visum est illi, quòd aliud præter mortem Christi medium inducant, qui nos Baptismo fieri saluos docent: quodq; Christi sanguini reliquum nihil faciant, qui medicinam peti volunt in aqua Baptismi. Docet igitur infantes, modò sint ex Christianis parẽtibus prognati, citra Baptismũ etiam Christi mẽbra fieri, in Dei filios adoptari, regniq; cœlestis hæredes effici. Itaq; cùm non multùm ad salutem interfit, baptizentur nec ne, facilè fert eos absq; Baptismo ex hac vita migrare. Quid iam nobis intactum isti reliquerunt? Quorsum audaciæ & amentiæ non proruperunt? qui etiam ipsa Sacramenta, sine quibus saluus esse nemo potest, conuellere & labefactare veriti non sunt.

Calu. in quo Lutherũ sequatur & superet impietate.

Habes iam igitur duo Euangelia, si modò tam claro nomine tam impias sectas appellare fas est, Lutheranorũ vnum, Zuinglianorũ alterũ. Nam vtraq; pars quod ipsa sentit, solũ id purũ putũ Dei verbũ & Euangeliũ esse deierauerit. Si doctrinã cõsideres, aut superiores, aut certè nihilò sunt inferiores Zuingliani Lutheranis, nõ pauciora quàm ij scripturarũ examina proferũt, orationis verò splẽdore persuadendiq; vi multò præstare videtur. Si speciẽ spectes pietatis, nõ eunt hoc inficias etiam ipsi Lutherani, quod ea sit maior in Sacramẽtarijs. Sic enim scribit de illis Nicolaus Amsdorffius: Anabaptistę & Sacramẽtarij iã imponũt Germaniæ sua sanctimonia, quemadmodũ imposuerunt monachi vniuerso mundo. Si multitudinẽ inspicias, hac quidẽ longè superant, cùm ex Lutheranis plurimos in suam sententiã pertraxerint. Fatẽtur hoc ipsimet: sic enim scribit Ioachimus VVestphalus: Nulla falsa doctrina tã latè dispergitur, nulla tanto conatu & hypocrisi defenditur, nulla tam multos homines abripit in errorem, quàm falsa doctrina de Eucharistiæ sacramento. Qui etiam alio quodam in libro contra Caluinum scribens, suos propter paucitatem vocat imbellem turbam præ copijs ingentibus, quibus gloriari Caluinum & confidere dicit. Palàm autem illud est, quòd præter Saxonicas ciuitates pauci ad modum Lutheri receperunt Euangelium: omnes alij siue apud Heluetios, siue in Germania, aut Catholici sunt aut Sacramentarij. Quòd si pertinaciam intuearis in errore tuendo, tantùm abest, vt hac in parte Lutheranis cedant Zuingliani, priores vt etiam eos ferre Caluinus glorietur: qui dum alacriter ad mortem imprimis terrificam se obtulissent, suos quàm Lutheranos multò fuisse promptiores asserit ad fidei suæ, sicut ipsi videtur, veritatem sanguine suo obsignandam. Quin si catalogum legas eorum Pseudomartyrũ, qui nostro seculo propter hæresim suam oppetere mortem nõ dubitarũt, plures inter eos Zuinglianos quã Lutheranos reperies. Cũ itaq; nulla in re sint inferiores Lutheranis Zuingliani, neq; minùs ij, quã illi de puro Dei verbo se iactẽt, vtriq; tamẽ sunt alteris plus quã hæretici. Lutherani præsertim sic detestãtur Zuinglianos, vt eos ne quidẽ audiẽdos esse putẽt, ac sceptro potiùs magistratus eorũ blasphemias, quã stilo refutãdas esse cẽsent, vt querãtur etiã de Lutheranis Sacramentarij, quòd nõ sustulerint, sed potiùs ad se pertraxerint Papæ tyrannidẽ: proq; ligneo iugo Papæ collo excusso, ferreũ ab illis impositũ sit. Sed negat Ioachimus VVestphalus, hãc esse tyrannidẽ, si quis obsistat Psychotyrãnis Hæreticis, nec eos tyrannidẽ suã blandã illã quidẽ, sed sæuissimã & nocentissimã in ouile Christi permittat exercere, nõ quidẽ externo gladio, quo corpus tantũ occiditur, sed pestilentis doctrinę veneno, quo Diabolus interimit animas blandiẽdo & mentiendo. Pastor, inquit, non agit tyrannum, qui repellit lupos: magistratus nõ exercet tyrannidẽ, si secundum legem coërcet maleficos, & de fontibus sumit pœnas. Ecclesiastæ nõ sunt accusandi de tyrãnide, qui noxios Ecclesiæ & pertinaces excõmunicant, voce & scriptis seductores reprimũt, gubernatores politicos admonẽt sui officij, edicta & necessariam seueritatẽ magistratus approbant. Minùs Ecclesia affligeretur à Psychotyrãnis, min⁹ acciperet dãni; nõ ita multi, vt nũc fit, seducerẽtur,

Collatio Luther. & Zuing. et vtri alteris præstent.

Nicolaus Amsdorffi.

In lib. Recta fides de cœna.

Ioachi. VVestp.

seducti minus pertinaciter hærerent in suis erroribus, si magistratus & ministri Ecclesiastici seuerioribus remedijs profligarẽt morbos qui grauiores, qui cõtagijs afficiunt mẽbra corporis sani. Hæc ille verisimè non contra Sacramentarios magis quàm cõtra suos quoque. De Sacramentarijs autem Martinus Lutherus hanc tulit sententiam: Hæreticos seriò cẽsemus, & alienos ab ecclesia Dei esse, Zuinglianus & Sacramentarios omnes, qui negant Christi corpus & sanguinem ore carnali sumi in venerabili Eucharistiæ sacramento. Qui etiam in epist. quadam ad illustrem virum Albertum Marchionẽ Brandenburg. in Prussia Ducem, negat cum illis tractatus vllos habendos, quandoquidem ab initio quàm latè patet Christianus orbis, vna fuerit & concors omnium de hoc Sacramento sententia. Proinde, inquit, si quis nunc de eo dubitat, perinde facit, atq; si non credat vnam, sanctam, Catholicam Ecclesiam: qui etiam nõ solùm Ecclesiam vniuersam hæreseos condemnare videtur, verùm etiam Christum ipsum cũ Apostolis & Prophetis suis, quorum grauissimo testimonio corroboratus est hic articulus, quo nos credere profitemur sanctam Ecclesiam Catholicam. Sic enim ait Christus: Ego vobiscum sum vsque ad consummationem seculi. Et Paulus Ecclesiam vocat columnam & firmamentum veritatis. Deinde verò testimonium contra illos fert ipsa eorum propria opinio, cùm in istius textus expositione sic inter de dissident, vt septem propemodum aut octo liceat interpretationes reperire. Hic Lutherus nõ contra Zuinglianos magis quàm contra seipsum suosq; non minùs & dissidentes inter se, & consensum Ecclesiæ pro nihilo ducentes, verissimam tulit sententiam. Pergit autem ad eundem Ducem scribens: Quocircà moneo & peto Illust. vestram, velit eiusmodi homines vitare, nec eos in ditione sua ferre: Nam illud necesse est, vt secum reputet, si permiserit in suis terris versari sectarios eiusmodi, cùm prohibere possit, quod multum grauabit conscientiam suam, ac vix vnquàm eam trãquillare poterit. Sic Lutherus ne receptum quidem à suis dandum esse Sacramentarijs censuit, quos etiam non dubitat vocare Sathanæ ministros, mendaces, imò ipsum mendacium, fucum & simulationem. Et in eo libro, qui inscribitur, Confessio de Cæna Christi, monet vt haud aliter caueant sibi omnes à Zuinglio, quàm à Sathanæ veneno. Hæc est Lutheri de Sacramentarijs censura.

Luth. quo dam nat Sacramentarios etiam se & suos dãnat.

Quid Sacramentarij de Lutheranis iudicent.

In dialogis aduersus Melan.

Nunc audi vicissim, quid illi sentiãt de Luthero, deq; sectatoribus eius: Speciem, inquit Oecolampadius, verbi Dei adferunt Lutherani, verbum Dei non adferunt id quod Hæretici passim facere solent, omnesq; volunt videri verbo Dei niti. Bucerus verò scribit Lutherum ab omnibus accusari imperiosæ & acerbæ dicacitatis, & quòd non patiatur sibi ab aliquo contradici. Si exigit, inquit Bucerus, ne quis à se vlla in re dissentiat, probet se esse Deum. In vertendis & explanandis scripturis manifesti sunt, neque pauci eius lapsus. Sic non minus Zuinghiani sibi fas esse putauerunt dissentire à Luthero, quàm sibi licere Lutherus voluit dissentire ab vniuersa Ecclesia. Tigurini verò ministri, respondentes ei libello, quem paulò antè quàm fuisset mortuus, contra Zuinglianos ediderat Lutherus acerrimè cõtra eos inuectus, inter cætera sic aiũt: Prophetæ & Apostoli Dei glorię, non priuato honori, non suæ pertinaciæ & superbiæ studebant, sed peccatorum salutem quęrebant vnicè: Lutherus autem sua quærit, pertinax est, insolentia nimia effertur, & confestim Sathanæ tradit, quotquot illius sententiæ non ilicò subscribere velint: & in omnibus correptionibus suis plurimum maligni spiritus, quã minimum verò amici & paterni animi deprehẽditur. Hoc est vicissim Sacramentariorum de Luthero, deq; sectatoribus eius, ac Lutheri de Sacramentarijs iudicium. Quin autẽ vtrunque verum & rectum sit, cùm ex eadem vnius magistri Sathanę schola sint vtriq; profecti, dubitandum non est. Ac iactatur quidem à nonnullis, consensionem esse factam inter Zuinglianos & Lutheranos de sacramento Eucharistiæ. Cæterùm ne quis erret, quid hac de re compertum habeamus, paucis perstringere visum est. Quanta fuerit contentio inter Lutherum, qui panem esse affirmabat corpus Christi substantialiter & realiter: & Oecolampadium atque Zuinglium, qui signum & figuram esse tantùm dicebant, iam demonstrauimus. Quæ posteà quàm semel effervbuit, sic progressu temporis adaucta est & inflammata, vt acerbissimè fuerit per annos plus minus quindecim exagitata, cùm sicut scribit Caluinus, neutri alteros æquo animo & placido audire sustinerent: Nam etsi, inquit, semel contulerunt inter se, tanta tamen animorum alienatio fuit, vt re infecta discesserint. Itaq; cùm ad concordiam aliquam accedendum esset, magis ac magis regressi sunt, nihil aliud spectantes, quàm vt opinionem suã tuerentur, & contrariam refutarent. Id cùm videret Caluinus, iudicẽ inter vtrosq; se constituit, haud aliter atque Muncerus inter Papam & Lutherum, neque Zuinglij minùs & Oecolampadij, quàm Lutheri sentẽtiam damnauit, ac suam quandam attulit nouam, & à seculis inauditam, quę non solùm priscis illis Doctoribus, verùm ipsis etiã nostri seculi Sacramentarijs prorsus fuit

Explicatio de Caluini doctrina circa Euch.

inco-

incognita. Docuit enim, panē & vinū in mēsa Domini proposita, nihil aliud esse, quā ar raboné & quasi sigillū, oēs promissiões in Christo nobis factas confirmás & stabiliens: idq; sine scripturarū, sine Patrū, sine collegarū etiā suorū auctoritate. Qua quidem re nō magis Lutherū, quàm schola etiā ipsam Tigurinā offendit: quę cū Vlricū Zuingliū tanquàm primū doctrinæ suæ auctorē colat, ferre nō potuit, eū à Caluino reprehēdi, ac præ ter oēm scripturarum auctoritatē nouā ab eo quandā opinionē de Cœna Dominica adferri: quā vt placeret posteà Caluinus, scripsit epist. in qua conatus est ostēdere, se nō dissentire à Zuinglio, & alijs eius scholæ magistris, in doctrina de Cœna Dominica, cū tamē reuera plurimū ab eis dissentiret. Quin & illud vulgo persuadere conat° est, qui sunt Augustanæ Confessionis, eos habere se coniunctos in sua de Cœna Dominica doctrina. Qua de re ante septem annos libellum quendam edidit, quem inscripsit: Summa confessionis de Sacramentis: in quo conatus est illud demonstrare, quòd qui sunt Confessionis Augustanæ, de sacramento Eucharistiæ nihil diuersum ab eo sentiant, quod hi docent qui sunt Confessionis Tigurinę, cuius est ipse quoque Caluinus. Cùm autem vno vel altero anno nemo contra libellum scripsisse quicquam videretur, plerique sic interpretabantur, quod isto silentio Caluini consilium hoc fuerit approbatum. Iamque voces illæ vulgò iactabātur, eos qui sunt Augustanæ Confessionis, ex Lutheranis factos esse Zuinglianos, Hoc Lutheri quidam sectatores ferre non potuerunt, quòd à Luthero suo defecisse, & in castra Zuinglij transfugisse dicerentur, cùm quanta contentione dogma Zuinglij de Eucharistia Lutherus oppugnauerit, nemini sit obscurum. Itaq; nō defuerunt, qui Caluini scriptum hoc scriptis contrarijs refutarent: contra quos mox Caluinus edidit ante biennium libellum, cui titulum fecit: Defensio sanæ doctrinæ de Sacramentis, quam Pastores & ministri Tigurinæ Ecclesiæ, & Geneuensis ante hac breui Confessionis formula cōplexi sunt, vnà cum refutatione probrorum, quibus eam indocti & clamosi homines infamant. Edidit non multò post alteram quoque defensionem contra Ioachimi V Vestphali calumnias: cuius quidem Ioachimi libros, quos nō minatim contra Caluinum scripserit, nobis adhuc videre non licuit. Verùm cùm hæc scriberemus, incidit in manus nostras libellus Ioachimi V Vestphali hominis Lutherani, cuius hæc est inscriptio, Iusta defensio aduersus insignia mendacia Ioannis à Lasko, quæ in epistola ad Serenissimum Poloniæ Regem, &cęt. contra Saxonicas Ecclesias sparsit. Scribit is in epistola ad Senatores Francofordenses, etiam viuente Luthero fuisse Francoforti ad Mœnum qui insinuarent animis errorē Zuinglij, idque facerent astutè sub vmbraculo & prætextu, quasi à Saxonicis Ecclesijs non dissiderent: à quibus vt sibi diligenter cauerent, scripto quodam suo Lutherus hortatus eos fuerit. Mortuo verò Luthero multò maiore eos licentia & impudentia mendacia eiusmodi sparsisse, quòd de sacramento Eucharistię cum Augustana Confessione consentiant: cùm plurimum interesse dicat inter se Augustanam & Sacramentariorum doctrinam: cùm qui sunt Augustanæ Confessionis, doceant panem verè esse corpus Christi, carnem & sanguinem Christi verè distribui ministri manibus, & sumi in hoc sacramento ore communicantium: Sacramentarij cōtra tantùm esse symbolum seu figuram absentis corporis dicant, & tantùm dispensari & accipi panem & vinum. Quāobrem hortatur Francofordēses, vt consiliū Lutheri sequantur, eiusmodi Pseudoprophetas fugiant, & ex cœtu ciuiū relegent. Morbida, inquit, ouis separatur, ne totum ouile corrūpat: Mēbrum corruptū resecatur, ne noceat reliquis: Separātur corpora hominum, ne immunda lepra vel scabie insi ciant insanos: quantò magis separari oportet immūdos spirituali lepra mēte corruptos, ne oues Christi inficiant & perdāt? Apostolus prohibet in domum recipere nō afferentes doctrinam Apostolicam, ne recipientes cōmunicent ipsorū operibus malis: quomodo admittendi sunt in consortiū populi Christiani, qui afferunt doctrinam Apostolicæ veritati repugnantem? Sepiùs commēdat scriptura hospitalitatē, præcipit opera misericordiæ & charitatis exercere erga exules & peregrinos: verùm ita, ne fides violetur, & ne aduersus multos lædatur charitas. Vt enim charitatis est, hospitio recipere peregrinos, & his benignè facere, si pro hospitalitate & beneficijs non malefacta rependant, si quieti non turbent Ecclesiā & Remp. ita charitati maximè repugnat, præbere hospitiū ingratis, inquietis & noxijs communitati: his parcere, hos fouere, non piæ charitatis obsequium, sed impiæ peruersitatis exitiale nocumentum, non misericordia est, sed crudelitas. Hæc Ioachimus in ea quam ad Frācofordenses hoc ipso anno, 1557. edita scripsit epistola. Qua de re Tymanus quoque pastor Bremensis anno proximè superiore plura scripsit in eandem sententiam. Vidimus autem posteà recens admodū editum à Caluino libellum, cui titulū fecit: Vltima admonitio Ioannis Caluini ad Ioachimum Vvestphalum, cui nisi obtemperet, eo loco postea habendus erit, quo pertinaces Hæreticos haberi iubet Paulus. In quo simul & Magdeburgenses, & Bremenses, & Hildesamenses,

Ioachim. Vvest.

Hæreticos seuerè tractandos et puniendos esse.

Calu. iudicium de plerisque Lutheranis.

& alias quasdam Saxonicas ciuitates, quæ communi consensu dogma suum damnauerant, grauissimis probris & maledictis insectatur: Sic esse dicit errore suo fascinatos, vt quod pueris in Catechismo traditur, veterani Theologi non teneant. Quid valeat Cœna, quorsum spectet, nunquam gustasse brutos istos homines: ne guttam quidem ingenui pudoris in eis esse: nimis largam illis copiam cauillationum profluere, dum Lutheri sui hyperbolas proijciunt, modò plebeculam suosque fraterculos fascinent, popularis theatri plausu contentos, nec Dei nec Angelorum iudicium magnoperè curare. Tribuit illis furiosum impetum, nugatoriam leuitatem, cæcam temulentiam, caninam improbitatem, diabolicam superbiam, quòd eis superbia sit loco pietatis, quòd eos ferocitas omni humanitate spoliauerit, quòd obstinatio nil moderaminis reliquum fecerit. Vocat eos vertiginosos homines, Cyclopes, superbam factionem Gigantum, latratores, phreneticos, bestias, proteruos, fastuosos, pertinaces, & alijs id genus coloribus depingit. Quæritur de illis, quòd se suosq; indignos esse clamitẽt, quos terra sustineat: ita quòd nisi repentè exterminentur è mũdo, non posse cum eis mitiùs agi, quàm vt ad Schytas vel Indos ablegentur: accusare eos Principum segnitiem, quòd non exerto gladio protinus deleant Sacramentariorum memoriam. Hæc in eo libello Caluinus. Ex quibus facilè quiuis perspicere potest, falsum esse quod de cõsensu iactatur, cùm omnes ferè Saxoniæ ciuitates doctrinam Sacramentariorum condemnauerint. Quamuis interea dissimulandum illud non est, quòd in eodem libello duos Saxoniæ oculos VVittembergam & Lipsiam nil simile contra suam doctrinam decreuisse, quodque secum facere Philippum gloriatur: quem non magis à se quàm à proprijs visceribus in hac causa diuelli posse scribit. Sed non propterea statim verum est, quia sic scribit Caluinus: nos verò de Philippo meliora nobis pollicemur.

De tertia secta Anabaptistarũ.

Existimas fortasse duas tantùm sectas has esse: quæ sibi nostro hoc infœlici seculo nomen & auctoritatẽ Euangelij vẽdicare sint ausę? Erras si id putas. Est pernicios ior etiam tertia, quæ quoniã à Catholicis legitimè baptizatos rebaptizat, Anabaptistarum secta vocatur. De quo genere videntur etiam fuisse fratres VValdenses, quos & ipsos nõ ita pridem rebaptizasse constat, quamuis eorum nonnulli nuper adeò, sicut ipsi in Apologia sua testantur, iterare baptismum desierint: in multis tamen eos cum Anabaptistis cõueni re certũ est. Ac scribit quidẽ in suis Dialogis Antonius Coruinus, quòd è Zuingliana secta potissimum haud aliter atq; ex equo Troiano prodierint. Sed si quis rem diligẽtius inspexerit, quàmuis idem illi quòd Zuingliani de sacramẽto Eucharistiæ sentiant, Anabaptismũ tamen suum eos è Lutheri scriptis hausisse reperiet. Certè Balthasar Pacimõtanus, qui primus auctor huius sectæ fuisse videtur, idẽ secum sentire Lutherũ gloriatur: quemadmodum ipse fatetur in libros quẽ scripsit ad duos Parochos de Anabaptismo. Testatur autem etiam Bucerus, vnde Lutheri, inde & Anabaptistarum Euangeliũ prodijsse, nimirum è Saxonia. Cùm ad VValdẽses scriberet Lutherus, inter alios eorũ articulos reprehendebat & hunc, quòd paruulos ad futuram fidem baptizarent, quam adulti cõsequuturi sint. Ait igitur: Præstare prorsus omittere baptismũ in paruulis, quã baptizare sine fide: quia sacramenta neque debeant, neque possint sine fide accipi. Si verò sine fide accipias sacramentum, magno tuo malo accipies. Huic vestræ doctrinæ opponimus nos, inquit, verbũ Christi: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Hinc occasionem arripuerũt Anabaptistæ. Nam cùm absurdũ illis videretur, quod asserebat Lutherus, habere suam propriam fidem actu paruulos, sicuti reuerà est absurdissimum, satius illis visum est, omittere Baptismum in paruulis, & eos non nisi credentes baptizare: quòd hoc se verbo Christi niti dicerent, hoc in æternũ esse mansurum vociferarẽtur, aduersus hoc ne portas quidem inferi prævalituras esse gloriarentur. Quorum etiam vnus Mẽno Phrisius, qui cæteris eruditione præstare videtur: Certè, inquit, hac in re non possum decipi verbo tuo pater cœlestis: credidi, illudque suscepi per Spiritum sanctum, vt certum veritatis verbum. Ac paulò pòst. Ego scio certò & firmiter, quòd hac mea doctrina, quod est verbũ Dei, in die recti iudicij, non solũ dominos & Principes, nõ solùm mundũ, sed ipsos etiam Angelos iudicabo. Sic ille nõ minùs cõfidenter & animosè quã Lutherus de sua doctrina tanquàm de puro Dei verbo se magnificè iactat. Cæterùm sicut Sacramentariorum, sic & hanc sectam Lutherus vehementer est insectatus, & scripsit librum, cuius paulò antè meminimus, ad duos plebanos, in quo inter cætera his etiam verbis vtitur: Quod dicunt Anabaptistę, nusquam in scripturis haberi, quòd aut habeant fidem, aut baptizari debeãt infantes, fatemur nos id nulla scriptura probare posse, quæ clarè & manifestè talibus aut similibus verbis dicat: Debetis pueros baptizare: nam & ipsi credunt: Si quis nos vrgeat ad demonstrandam eiusmodi literam, huic nos tanquã victori cedamus oportet; nusquã enim scriptũ inuenimus. Boni autẽ & ratione

Antonius Coruinus.

Balthasar Pacimontanus.

Bucer. in cap. 3. Matt.

Memno Phrisius.

Luth. cont. Anabaptistas scribẽs se iugulat.

præditi

prædíti Christiani,tale nihil à nobis exigunt:faciunt id contentioſi tantùm & præfracti homines, vt eſſe prudentes videantur. Contra verò nullam ipſi ſcripturam proferunt quæ dicat,Debetis adultos baptizare,nō autem pueros. Mox ex Apoſtolorum traditione ſemper in Eccleſia Dei obſeruata docet,paruulos eſſe baptizandos,etiamſi nulla ſcriptura faciendum id eſſe præcipiat. Ac ſicut nuper in Euchariſtiæ ſacramento, ita nunc in paruulorum baptiſmo defendendo potiſsimum Eccleſiæ nititur auctoritate: quam tamen opponi ſibi non vult, quoties ipſe quacunque tandem de re quamuis diuturna multorum ſeculorum conſuetudine recepta,ſcripturam à nobis exigit.

Anabaptiſtæ reliquis ſectarijs deteriores.

Hoc ergo iam tertium eſt Euangelium quàm illa duo ſuperiora multò peſtilentius. Nam præterquàm quòd cum Lutheranis legitimum ſacrificium & ſacerdotium abrogat,& cum Zuinglianis in Euchariſtię ſacramento realem Chriſti prę ſentiam negat,multa habet alia & blaſphema & ſeditioſa. Publicum enim verbi miniſterium prohibet, Deum humanam ex Maria naturam non ſuſcepiſſe contendit. Chiliaſtarum errorem renouat, dominationem ſpernit,nec legitimæ poteſtati ſubiectos homines eſſe vult. Itaque quocunque perſuaſerit hæc ſecta,turbas & ſeditiones ingentes excitat.Documento eſſe poſſunt cùm aliæ quædam inferioris Germaniæ,tum præcipuè Monaſterienſis ciuitas. Nam ſicut Henricus Dorpius Lutheranus,& qui hiſtoriam eius ex Germanica Latinam fecit Ioannes Sleidanus Zuinglianus literarum monumentis prodiderunt, eò primùm venerant ante annos quatuor & viginti, qui populo pro Chriſti Euangelio Lutheri doctrinam annunciarent: Quos cùm Sacerdotes Catholici non eſſe ferendos putarent, fecit Bernardus Rothmannus cum ſuis, quos ad propagandam Lutheri doctrinam Philippus Lantgrauius Heſsiæ miſerat,quod Hæretici facere conſueuerunt, vt certis doctrinæ Catholicæ capitibus conſcriptis, Catholicos ad diſputationem prouocarent, idque iudice profano ciuitatis magiſtratu:coram quo ſe probaturos oſtendebant, falſam eſſe catholicorum doctrinam. Cùm autem Catholici Sacerdotes diſputationem refugiſſent,migrarunt è ciuitate,poſteaquàm eis officio Dei verbi prædicandi fuerat interdictum. Vnus integer annus non interceſsit,cùm ſuam quoque doctrinam in eadem ciuitate pro Chriſti Euangelio diſſeminare cœperunt Anabaptiſtæ. Cumque itidem alteri alteros ad diſputationem prouocaſſent, ſed eadem illa lege quæ Catholicis anteà lata fuerat, vt nihil præter ſcripturas Canonicas adduceretur: ecce qui paulò antè eadem hac lege Catholicos ad diſputandum prouocauerat Bernardus Rothmannus,primus in illa ciuitate Lutherani Euangelij buccinator, conditionem non accepit. Sic factum eſt vt nulla diſputatione habita, Lutherani qui non ita pridem eiecerant è ciuitate Catholicos,fuerint & ipſi non ita multò poſt per Anabaptiſtas ex ea exterminati. Nam & Senatus loco motus eſt,& templa direpta atque incenſa,& quicunque factionis Anabaptiſtarum eſſe noluiſſent,per vim ciuitate pulſi ſunt. Bernardus verò Rothmannus, Henricus Rolius,& Godefridus Strallen ex Heſsia miſſus,ſicut ex Chriſtianis Lutherani,ſic paulò pòſt ex Lutheranis facti ſunt Anabaptiſtæ,& Anabaptiſtarum Euangelium ſumma vi propagarunt, verumque illud eſſe oſtenderunt, quod ſcriptum eſt: Impius cùm in profundum venerit,cōtemnit. Nam ſi ſemel aliquis deſerit religionem Chriſtianam, cuicunque tandem ſectæ nomen dederit, ei ludus quidam eſſe videtur, de vna ſecta in aliam tranſilire.

Exemplum à cīuitat. Monaſterienſi.

Anabaptiſtæ inter ſe diſſecti.

Eſt autem & hęc Anabaptiſtarum ſecta valdè diſſecta: Neque enim doctrinę capitibus inter ſe conueniunt. In quibuſdam Germaniæ ciuitatibus quidam tanquàm œſtro perciti nudi circumcurſabant, populum ad pœnitentiam hortantes: in omnem intereà ſeditionis excitandæ occaſionem intenti. Neque heri aut nudiuſtertius hæc hæreſis nata eſt,fuit etiam Auguſtini ſeculo,& ſicut alię pleræque omnes hæreſes,ſic & hæc ſtatim ab initio multas in partes fuit diuiſa. Nam alij vocabantur Donatiſtæ, alij Rogatiſtæ, alij Maximianiſtæ,Circenſes alij,qui conuerſi tandem ſunt à factione Donatiſtarum (hoc enim nomen cæteris erat celebrius) ad Eccleſiæ Catholicæ ſocietatem: alij Circumcelliōes qui haud aliter atque noſtro ſeculo Monaſteriēſes reliquos omnes immanitate ſuperabant,quemadmodum & Auguſtinus non vno loco,& qui vitam eius conſcripſit Poſsidonius memoriæ prodiderunt. Sed neque nunc pauciora ſunt huius hydræ capita: Sunt enim alij Muncerani,alij Orantes,alij Silentes, Somniantes,pueris ſimiles, Synceri, Impeccabiles à Baptiſmo,Liberi,Binderliani, Sabbatarij, Maderani, Hoffmannici, & poſt eos exorti Circūciſi: fortaſsis & Adamitæ ad Anabaptiſtarū ſectā pertinent. Sunt qui originem huius ſectæ ad Thomam Muncerum quàm ad Balthaſarum referre malunt,qui ante annos triginta duos ſeditionem Ruſticorū in Thuringia excitauerat: quo nomine cū debitas pœnas perſoluiſſet,priuſquam capitis ſupplicium lueret, non mediocrē dolorem oſtendiſſe dicitur deſeducta plebe: quin & errores ſuos reuocaſſe,& peccata ſua ritu

Aug. epiſt. 50. et 30. & de hæreſibus hær. 69. Poſsid. in vita Aug. cap. 10. Thomas Muncerus ex Anabaptiſta Catholicus.

Catholico confessus sub vna specie Sacramentum venerabile Eucharistiæ percepisse. Sed qui scripsit eius historiam Philippus, nullam eius rei mentionem facit, quòd rebaptizare docuerit. Immanis hæc est Anabaptistarum secta, si vlla alia. Intereà tamẽ qui nomen illi dederunt, æque vt Lutherani vel Zuingliani, firmiter credunt & certò statuunt, sibi peccata propter Christum esse remissa, se esse in gratia, seq; possessuros omninò regnum cœlorum: & idem vt quilibet credat, certoq; statuat, à suis omnibus exigunt.

Falsò doceri fidem specialem, qua certò quisque statuat remissa sibi esse peccata.

Ex quo videre licet, quàm falsum sit Lutheranorum illud axioma, cuius homini ad peccatorum remissionem assequendam esse necessarium vt firmiter credat, certoq; statuat, absque vlla hæsitatione propriæ infirmitatis & indispositionis esse peccata sibi remissa. Quod sicut omnibus Hæreticis inter ipsos fuit semper & est commune & proprium, sic apertè scripturis fideique Catholicæ aduersatur. Quid esse potest illa scriptura apertius: De propitiato peccato noli esse sine metu? Etiamsi certò sit remissum peccatum, non vult tamen Spiritus sanctus, vt omninò securi simus. Isti cõtrà capitale crimen esse putant, si quis vel minimùm dubitet, sibi remissum esse peccatum. Dicit eadem scriptura: Nõ te iustifices ante Deum, quoniã agnitor cordis ipse est. Huic scripturæ an non contradicunt, qui certò de se statuere & pronunciare audẽt, sibi peccata esse remissa, seque esse in gratia? cùm præsertim iustificatum esse, nihil aliud sit apud illos, quàm peccatorum remissionem esse consequutum? Loquitur alia scriptura: Prauum est cor hominis & inscrutabile, quis cognoscet illud? Ego Dominus scrutãs cor & probãs renes. An verò isti non sibi quod Dei proprium est arrogant, qui se corda sua scrutari & cognoscere posse confidunt? quod ille certè sibi non fuit ausus arrogare qui dixit: Delicta quis intelligit? Ab occultis meis munda me: Neq; ille qui dixit: Verebar omnia opera mea, sciẽs quòd non parceres delinquenti. Si lotus fuero quasi aquis niuis, & fulserint velut mundissimæ manus meæ, tamen sordibus intinges me, & abominabuntur me vestimenta mea. Monet Paulus: Nolite ante tempus iudicare, quoadusq; veniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium. Ac ne quis putet ipsum de eo tantùm quo alios, non autem quo nos ipsos iudicamus iudicio, loqui, quæ paulò antè præcedunt, de quo loquatur, manifestum faciunt: Sed neq; meipsum, inquit, iudico. Nil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum: Qui autem iudicat me, Dominus est. Ecce Paulus vas electionis nihil habebat, in quo reprehenderet eum cor suum, eò tamen audaciæ progressus non est, vt ipse se iudicare vellet, Domini qui solus agnitor cordis est iudicium de se esse voluit. Et tu quod solius Domini proprium est, audes tibi vendicare? audes illius de se sententiam anteuertere? audes pronunciare certoq; statuere, te iustificatum esse, hoc est peccata tibi remissa esse? Monet Christus: Cùm feceritis omnia quę præcepta sunt vobis, dicite: Serui inutiles sumus: & tu cõtra præceptum hoc Domini, te seruum vtilem esse pronunciare non dubitas? Quisquis enim certò statuit, sibi remissa esse peccata, se esse in gratia, quid is aliud quàm se seruum vtilem esse pronunciat? Ait scriptura: Nescit homo an amore, vel odio dignus sit: & tu contra scripturam scire te, quòd sis amore dignus affirmas? Nam si certò scire te gloriaris tibi peccata esse remissa, teque esse in gratia, quid aliud quàm scire te quòd sis amore dignus asseris, & mẽdacij Dei spiritum arguis. Dicit beatus Iob: Si iustificare me voluero, os meum condemnabit me: si innocentem ostendero, prauum me comprobabit: etiamsi simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea. Num illo tu sanctior? num de prædestinatione diuina quàm ille certior? vt quòd ille suam animam ignorasse fatetur, tu quòd simplex & innocens sis, certò statuere de te audeas? Non metuis, ne quod olim audiuerunt Pharisæi, quos de albata sepulchra Christus vocat, idem audias tu quoque: Vos estis, inquit, qui iustificatis vos coram hominibus: Deus autem nouit corda vestra, quia quod hominibus altum est, abominatio est apud Deum? Nulla potest esse apud Deum maior abominatio quàm sit Hæreticorum hęc tanta præsumptio.

Falsò doceri fidem specialem, qua certò quisque statuat remissa sibi esse peccata. *Eccle. 5.* *Eccle. 7.* *Hier. 17.* *Psalm. 18.* *Iob. 9.* *1. Cor. 4.* *Luc. 17.* *Eccle. 9.* *Iob. 9.* *Matth. 23.* *Luc. 16.*

Obiectio prima soluitur, vt fides specialis negetur.

Dicet aliquis: Quid igitur? tu me non iubes credere, quam in symbolo profitemur, remissionem peccatorũ? Absit, Imò iubeo te firmiter credere certoq; statuere, quòd sit remissio peccatorum in Ecclesia, quodque remissionem hanc & mihi, & tibi, & Iudæ proditori, & singulis adeò mortalibus, etiam ijs qui vel iam sunt, vel deinceps etiam futuri sunt apud inferos, abundè Christus promeruit vniuersis: qui pendens in cruce factus est propiciatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantùm, sed etiam pro totius mundi: qui per mortem suam nos Deo patri suo reconciliauit. Vt autem credas, omnes hanc remissionem esse consequutos, omnes aut possidere iam, aut possessuros regnum cœlorum, non ego, sed scriptura te prohibet credere. Gustauit quidem ille mortem pro omnibus, sed mortis illius fructum non omnes in se transferre conantur: factus est causa salutis omnibus: sed addit scriptura, obtemperantibus sibi patefecit ingressum

1. Ioan. 2. *1. Cor. 5.* *Heb. 2.* *Heb. 5.*

ad

ad vitam omnibus,sed adiecit Christus ipse,Si mandata seruauerint.Si quis autem non obtemperauerit,si quis eius mandata non seruauerit,si quis ad finem vsque non perseuerauerit, eum qui nihilominus certò saluum fore statuit,quid is aliud,quàm negat vocem Euãgelij,quam audituri sunt ad læuam inter hœdos collocati:Discedite à me maledicti in ignem æternum,qui paratus est Diabolo & Angelis eius?Ita vt docere, necessarium esse vnicuique ad salutem consequendam vt firmiter credat,certoque statuat,sibi propter Christum peccata esse remissa,se esse in gratia,se certò possessurum regnum cœlorum,nihil aliud sit,quàm docere, nullas esse gehennæ pœnas impijs constitutas, quos ad illas peruenturos nemo dubitat,qui Christo credit: non Christi culpa, quasi crux illius & mors parùm efficax fuerit ad salutem illis adferendam, sed suo ipsorum vitio, qui per digna pœnitentiæ opera, passionis & mortis Christi fructum in se transferre non sunt conati. Quamobrem si non teneor de omnibus credere, quòd sunt remissionem peccatorum consequuti,si non teneor de hoc aut de illo,certè neque de me credere teneor,nisi mihi specialiter fuerit à Deo reuelatum. *Matt.25.*

Hic dicent isti: Tu perindè nobiscum agis,ac si nos impios in impietate sua perseuerantes firmiter credere iuberemus,quòd sint in gratia,cùm nos de conuersis loquamur. Atqui huc ibam,hanc à vobis confessionis vestræ vocem extorquere cupiebam.Aliquid igitur in nobis esse conceditis,quod nos firmiter credere certoque statuere faciat, nimirũ vt à peccatis auersi,ad Deũ autẽ simus cõuersi. Sed obsecro vos, quid si cõuersus sibi videatur,qui conuersus nõ est?verbi gratia:videtur sibi cõuersus peruersus Lutheranus, videtur sibi cõuersus magis etiã peruersus Zuinglianus,videtur sibi cõuersus peruersissimus omniũ Anabaptista,vel Seruetus,vel Suenckfeldius,vel quicunq; tandẽ alius pestilentissimus Hęreticus, num ideo dices eum esse cũ Deo in gratia? Sicut autem nulli magis opinione doctrinæ sunt inflati, quàm qui quàm minimam illius partem habent, vt non sine causà prouerbio celebratum sit illud,quod à Thucydide scriptũ est: Inscitia confidentiam, eruditio cunctationem parit: sic non raro fit, vt firmiter credant certoq; statuant,se conuersos esse,qui vel maximè sunt peruersi. Vidit hoc etiam ille sapiens,qui dixit: Sunt impij qui ita secuti sunt, quasi facta iustorum habeant. Saulus dum adhuc spiraret minas & cædes in discipulos Domini, & ignorans Ecclesiam persequeretur, nónne sibi visus est singulari quodam zelo pietatis ardere? nónne securus erat se toto corde Deum quærere?se persequendis Christianis obsequiũ illi gratissimum præstare? cùm quicquid eius fecerit,fecerit sicut ipse fatetur,secundũ æmulationẽ,quod abundantius æmulator existeret paternarum suarum traditionum.Habuit igitur zelum,sed non secundum scientiam,& ideo misericordiam consequutus est, quia ignorans fecit: Verum igitur est quod scribit Sapiens:Est via quæ videtur homini iusta,nouissima autem eius deducunt ad mortem. Et rursus: Omnis via viri recta sibi videtur, appendit autem corda Deus. Mittamus autem infideles & Hæreticos, quàmuis æquè sibi nõ videntur Hęretici Zuingliani vel Anabaptistæ,atque Lutherani.Sed loquamur iam de Catholicis. Etiam in illos reperire licet,qui sibi conuersi videntur,cùm non sint.Præclarè Sapiens: Quis possit dicere,mundum est cor meum,purus sum à peccato? In multis offendimus omnes. Ac si maximè toto corde ad Deum essemus conuersi, non id nosipsi certò statuere,sed in misericordia Dei fiducia nostra collocata,illius qui scrutatur corda & renes, iudicio rem permittere debemus. Quamobrem,exoranda est istorum superbia,qui dum se conuersos pronunciant,certò sibi peccata remissa seque esse in gratia statuunt. *Obiectio secũda. Thuc lib.1. belli Peloponnesiaci. Eccle.5. Actor.9. Philip.3. Gala.2. Rom.10. 1.Tim.1. Prouer.14. Prouer.21. Prou.20. Iacob.3.*

Dices iterùm: Nos non dignitati nostræ,sed misericordię Dei & promissionibus fidimus,& insulsam vestram cauillationem ridemus, cùm dicitis, dubitandum esse propter nostram indignitatem. Nam ideo filius Dei mediator constitutus est,quia nos indigni sumus, & vt pater propter ipsum passum, resuscitatum & deprecantem pro nobis,& habitantem in nobis,ac vestientem nos iustitia sua certò sit propitius huic miserę massæ,indignę,& plenæ sordium,iuxta illud:Nulla nunc condemnatio est ijs, qui in Christo Iesu ambulant. Rectè vos quidem,si nuda Christi esset promissio,si dignaretur ille misericordiam impartiri etiam non conuersis. Nunc autem cùm promissio sit:Si vis ad vitam ingredi,serua mandata,cùm non alijs præstet misericordiam,quàm qui pœnitentiam egerint,quique conuersi fuerint à peccatis suis, vestrum hoc dogma constistere non potest.Insulsa vobis cauillatio videtur, si quis dicat, rectè nos dubitare posse propter nostram indignitatem: quid igitur? Num insulsum iudicatis illum, quo Christus neminem maiorem surrexisse testatur, qui dixit:Facite fructus dignos pœnitentiæ. Insulsum Paulum,qui gentibus annunciabat,vt pœnitentiam agerent, & conuerterentur ad Deum,digna pœnitentiæ opera facientes? qui ad Corinthios quoque de Eucharistia scribens:Quicunque manducauerit panem hunc, & biberit calicem Domini indignè, *Obiectio tertia de fide speciali. Verba sunt confessionis Ecclesiarum Saxonicarum. Rom.8. Matt.19. Matt.11. Matt.3. Actor.26. 1.Cor.11.*

reus erit corporis & sanguinis Domini: Qui enim mãducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit. Digna pœnitentiæ opera à nobis Paulus & Ioannes exigunt: ne indignè ad Sacramentum accedamus prohibent: & vos non vultis nos de dignitate nostra esse sollicitos? Quin vos potiùs non insulsi modò, verùm & impij censendi estis, qui Spiritum sanctum per electa sua vasa loquentem, insulsitatis arguere non dubitatis, quòd is dignos fructus, à pœnitentibus exigit, quòd indignè sumi Sacramentum prohibet. Est ita, quòd propterea filius Dei mediator cõstitutus est, quia nos indigni eramus: sed nunquid vt indigni permaneremus? Minimè gentium: sed vt nos ex indignis dignos faceret, sicut scribit Paulus, in partem sortis sanctorum. Nam nisi mediator ipse no ster factus esset, nisi dedisset semetipsum redemptionem pro nobis indignis, etiamsi & faceremus & pateremur omnia, etiam si traderemus corpus nostrum ita vt arderet, nun quam dignos pœnitentiæ fructus faceremus. Sunt itaque digni fructus pœnitentiæ faciendi, si volumus remitti nobis peccata, & cum Deo esse in gratia: quos an fecerimus, nos ipsi certò statuere nec possumus, nec debemus, illius est ea de re iudicium, qui solus cordis est agnitor. Si verò fecerimus (quod ipse iudicet, nõ nos) tunc pater cœlestis propter filium passum, resuscitatum, & deprecantem pro nobis, & habitantem in nobis, ac non tam vestientem nos, quàm quod nostræ deest donatæ nobis ab illo iustitiæ, iustitia sua compensantem, certò propitius erit huic massæ, non iam indignæ, & plenæ sordibus. (Absit à piorum cordibus hæc tam impia vox, vt de cruce & morte Christi tam indignè sentiamus: quasi non potuerit nos facere dignos in partem sortis sanctorum in lumine, vt iam digni habeamur illo seculo: quasi non potuerit abluere sordes filiarum Sionis, de quo scriptum est, quòd lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo. Et iterùm: Sanguis Iesu Christi emundat nos ab omni peccato. Et iterùm: Sanguis Christi emundabit conscientias nostras ab operibus mortuis. Non ita sanguini Christi detrahemus, vt eum abluere sordes nostras potuisse negemus. Tum autem quomodo Deus habitabit in nobis, si pleni sordibus fuerimus? cùm scriptum sit, In maleuolam animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis? Quę enim participatio iustitiæ cum iniquitate? quæ societas luci ad tenebras? quæ conuentio Christo ad Belial?) Non igitur habitabit Deus in massa, neque propitius erit massæ plenæ sordium: Sed in ijs habitabit, ijs erit propitius, qui fuerunt quidem aliquando pleni sordium, sed posteaquàm conuersi ad Dominum, dignos pœnitentię fructus fecerunt, sanguinis Christi beneficio sunt abluti, vt eis dici deinceps queat: Et hæc quidem fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine Domini Iesu Christi. Quoniam verò nos an fecerimus dignos fructus pœnitentię, nescimus, remissa nobis peccata, & esse nos in gratia, certoque possessuros regnum cœlorum, certò statuere non possumus, vel propterea ipsa verba, quæ vos ad axioma vestrum confirmandum adfertis: Nihil damnationis est ijs qui sunt in Christo Iesu, qui non secundùm carnem ambulant. Nam etsi nos per fidem & fidei sacramentũ simul vt in Christo baptizati Christum induimus, incorporatos nos esse Christo non dubitamus: vtrum tamen in illo manserimus, dubitamus: maximeque nos terrent illa verba, qui non secundum carnem ambulant: cùm non solùm conscij nobis simus, sæpè secundum carnem nos ambulasse, verum etiam in eo ipso tempore, quo nobis conuersi videmur, satis perspectum habere non possimus, nihil restare in nobis de carnis reliquijs. Scriptũ autẽ est: Qui sunt in carne, Deo placere nõ possunt.

Colos.1. *Luc.20.* *Esai.4.* *Apo.1.* *Ioan.1.* *Heb.9.* *Sap.1.* *2.Cor.6.* *1.Cor.7.* *Rom.8.* *Rom.8.*

Obiectio quarta de fide speciali Hæreticorum.

Dicent iterum isti: Quid igitur? desperare nos iubes? Absit. Imò sicut constanter nego teneri quenquam, firmiter vt credat, certoque statuat peccata sibi remissa esse, sic non minùs constanter affirmo, teneri fidelem quemlibet, facientem quod in se est, vt firma & certa spe expectet, in hac quidem vita per sacramentum baptismi & Pœnitentiæ peccatorum remissionem: in seculo autem futuro, vitam æternam. Quam spem nisi firmam & solidam habuerimus, frustrà Christiani sumus. Spes autem hæc nostra non in nos, sed in Deum defixa esse debet: quem cùm spectamus, certissimum nobis est, eum esse fidelem & in promissis, & in comminationibus. Cùm autem nos ipsos respicimus, fieri non potest, quin horrorem quendam concipiamus, etiamsi nihil nobis conscij simus, vel propter infirmitatem saltem nostram. Cùm enim lapsum esse sciamus Cherub Angelorum nobilissimum, Solomonem hominum sapientissimum, Israëlem populorum electissimum, cùm & hoc intelligamus, non magis debere nobis Deum perpetuam nostri tutelam & gratiam, qua nos ab omni casu præseruet, nec vnquam cesset viam salutis æternæ deducere, quàm aut illis, qui iam sunt à nobis nominati, aut Iudæ vocato Apostolo, aut Saul electo Regi, aut Nicolao constituto Diacono, non possumus omni metu prorsus esse vacui: cùm præsertim per electum suum vas nos Deus moneat: Noli altum sapere, sed time. Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit, ne fortè nec tibi parcat, cùm per

Rom.11.

eundem,

eundem, vt cum timore & tremore salutem nostram operemur, hortetur: cùm per alium, beatum hominem pronunciet, qui semper est pauidus: Per alium autem dicat: Qui sine timore est, non poterit iustificari. Hęc tamen trepidatio nostra non debet animos nostros deijcere, sed magis Christo subijcere, & fiduciam erga illum nostram excitare: vt cum beato Iob dicat vnusquisque nostrum: Etiamsi occiderit me, in eum sperabo. Quòd si verò paradoxum hoc alicui videtur, quòd firmiter credere certoque statuere non iubemus, firma autem & certa spe vnumquenque esse iubemus, quòd in præsenti peccatorum remissionem, in futuro verò seculo sit vitam æternam consequuturus, is ita rem accipiat: Nihil à nobis rectè credi (de fide Catholica loquimur) cui subesse falsum potest: Speramus autem etiam ea recte, quæ secùs nonnunquã euenire possunt. Quoniam igitur fieri potest, vt credat aliquis firmiter, certoque statuat se esse in gratia, & vitam æternam consequuturum, & hæc eum opinio sua fallat, sperare iubemur magis quàm credere: Fidei enim ratio in veritate tanquam à Deo reuelata, sita est: spei autem sufficientissima ratio sita est in possibilitate eius acquirendi, quod secundùm Dei mandatum & promissum speres. Deinde verò si fidem pro fiducia accipias, quemadmodum accipere videntur isti, fiducia timorem excludit, spes comitem ducit metum. Quamobrem rectius certa spe, quàm certa fide iubemur expectare peccatorum remissionem, vt non omninò simus absque metu. Quanquam nec credere quidem quisquam prohibetur, absit modò nimia securitas. A qua sententia ne Caluinus quidem abhorrere videtur, cùm dicit: Sic certos Dominus suos esse iubet, vt tamen securos esse nolit: Et iterum alio loco: Nos dum fidem docemus esse debere certam ac securam, non certitudinem aliquam imaginamur, quæ nulla tangatur dubitatione: nec securitatem, quę nulla sollicitudine impetatur: Quin potiùs dicimus, perpetuum esse fidelibus certamen cum sua ipsorum diffidentia: tantùm abest, vt eorum conscientias in placida aliqua quiete collocemus, quę nullis omninò turbis interpelletur. Rursus tamen qualemcunque in modum afflictentur, decidere ac descindere negamus à certa illa, quam de misericordia Dei concepimus fiducia.

Philip. 2. Prouerb. 28. Eccle. 1. Iob. 13. Calu. in 1. Io. 5. Idem Institut. suæ. cap. 5.

Verùm libet, quid hac de re Patres in Concilio Tridentino congregati decreuerint, adscribere. Verba eorum hæc sunt: Quamuis necessarium sit credere, neque remitti, neque remissa vnquam esse peccata, nisi gratis diuina misericordia propter Christum: nemini tamen fiduciam & certitudinem remissionis peccatorum suorum iactanti, & in ea sola quiescenti, peccata remitti vel remissa esse dicendum est: cùm apud Hæreticos & Schismaticos possit esse, imò nostra tempestate sit, & magna contra Ecclesiam Catholicam contentione prædicetur vana hęc, & ab omni pietate remota fiducia. Sed neque illud asserendum est, oportere eos qui verè iustificati sunt, absque vlla omninò dubitatione apud semetipsos statuere, sic esse iustificatos, neminemque à peccatis absolui ac iustificari, nisi eum, qui certò credat se absolutum ac iustificatum esse, atque hac sola fide absolutionem & iustificationem perfici: quasi qui hoc non credit, de Dei promissis, deque Christi mortis & resurrectionis efficacia dubitet. Nam sicut nemo pius de Dei misericordia, de Christi merito, deque Sacramentorum virtute, & efficacia dubitare debet: Sic quilibet dum seipsum, suamque propriam infirmitatem & indispositionem respicit, de sua gratia formidare ac timere potest: cùm nullus scire valeat, certitudine fidei, cui non potest subesse falsum, se gratiam esse Dei consequutum. Non quamuis hic Patres certitudinem excludunt, verùm fidei tantùm certitudinem, cui non potest subesse falsum. Ista certitudine scire quenquam posse negant, quòd sit gratiam Dei consequutus. Quominus autem vel morali, vel probabili certitudine scire queat, aut ex facta sibi diuinitùs reuelatione, sicut de Maria virgine, deque Apostolis certò creditur, de eo pugnare non videntur. Deinde non iubent hic Patres dubitare, quod isti falsò asserunt: sed posse dicunt quemlibet, dum seipsum suamq; propriam infirmitatem & indispositionem respicit, de sua gratia formidare & timere: nihil vt ea res impediat, quominus aliquis in gratia sit, etiam si de propitiato reuerà peccato non sit sine metu. Hęc nobis propterea visum est pluribus persequi, quòd in proximis superioribus comitijs grauiter à quibusdam minùs rem intelligentibus, Louaniensium hunc articulum, qui tamen est in Concilio Tridentino confirmatus, reprehensum audiuimus. Qui sic habet: Fides qua quis firmiter credit, & certò statuit, propter Christum sibi remissa esse peccata, seque possessurum vitam æternam, nullum habet in scripturis testimonium, imò eisdem aduersatur. Etiamsi firma & certa spe expectare debemus, in hac quidem vita, per Sacramentum Baptismi & Pœnitentiæ remissionem peccatorum, in seculo autem futuro vitam æternam. In huius igitur articuli defensionem hęc obiter adscribere libuit. Nunc vnde deflexit, eò redeat oratio.

Conc. Trident. sessi. 5. cap. 9. Explicatio verborum Synodi. Articulus Louanien.

Quam-

Anabaptiſtæ reliquis promptiores ad quæuis perferenda.

Quamuis magis etiã impij ſint Anabaptiſtę, quàm vel Lutherani, vel Zuingliani, nõ minus tamen & ipſi firmiter credunt, certoq; ſtatuunt, ſibi peccata propter Chriſtum eſſe remiſſa, ſe Dei gratiam eſſe conſequutos, ſe vitam æternam poſſeſſuros, quàm vtrique hi: neq; verò verbis id magis quàm factis etiam ipſis. Ad mortem enim oppetendam, ac duriſsimos quoſq; cruciatus pro fide ſua perferendos, non paulò quàm vtrique ſunt alacriores. Nam ad quæuis quamlibet horrenda ſupplicia non aliter quàm ad epulas currunt: vt ſi quis inde velit argumentum ſumere vel doctrinæ veritatis, vel eorum gratiæ certitudinis, facilè poſsit in eam opinionem adduci, nullam vt aliam ſectam eſſe credat, in qua tanta ſit vel fidei veritas, vel gratię certitudo. Sed verum eſt, quod à Paulo ſcriptum eſt: Etiam ſi tradidero corpus meum, ita vt ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt. Non habet autem charitatem, quiſquis diuidit vnitatem. Tales, inquit Cyprianus, etiamſi occiſi in confeſsione Chriſti nominis fuerint, macula iſta nec ſanguine abluitur: inexpiabilis & grauis culpa diſcordiæ nec paſsiõe purgatur. Eſſe martyr non poteſt, qui in Eccleſia non eſt: ad regnum peruenire nõ poterit, qui eam quæ regnatura eſt, derelinquit. Pacem nobis Chriſtus dedit, concordes atque vnanimes eſſe præcepit: dilectionis atque charitatis fœdera incorrupta atque inuiolata ſeruari mandauit: Exhibere ſe non poteſt martyrem, qui fraternam non tenuit charitatem. Beati qui perſequutionem patiuntur, dicit Chriſtus, ſed addit, propter iuſtitiam. Non ergo qui propter iniquitatem, inquit Auguſtinus, & propter Chriſtianæ vnitatis impiam diuiſionem, ſed qui propter iuſtitiam perſequutionem patiuntur, hi martyres veri ſunt. Ipſe Dominus cum latronibus crucifixus eſt, ſed quos paſsio iungebat, cauſa ſeparabat. Poteſt impiorum ſimilis eſſe pœna, ſed diſsimilis eſt martyrum cauſa. Et ea eſt quæ facit martyres non pœna, ſicut non loco repetens docet Auguſtinus. Quamobrem nihil eſt, quòd hoc nomine ſe ſuoſque magnificè Caluinus efferat, quodq; propterea Lutheranis eos anteferendos eſſe putet, quòd promptiores paratioresque ſint ad quæuis genera ſuppliciorum perferenda. Nam ſi vt quiſque promptiſsimus eſt ad mortem pro fide ſuæ partis obeundam, ſic eius fidei veritas cenſeri debet exploratiſsima certiſsimaque, nulla fides erit certior, neque verior, quàm ſit Anabaptiſtarum, cùm nulli ſint neque fuerint iam inde à mille ducentis annis, de quibus pœnæ fuerint expetitæ grauiores, quique fortius, conſtantius, alacrius ad eas, tum ad mortem etiam ipſam quamlibet horrendam, vltrò ſe obtulerint. Etiam Auguſtini ſeculo, quemadmodum ipſe narrat, prodigioſa quædam fuit in illis mortis cupiditas. Nam quo tempore cultus adhuc idolorum durabat, ad Paganorum celeberrimas ſolennitates ingentia Donatiſtarum agmina ſæpè veniſſe ſcribit, vt à cultoribus idolorum interficerentur. Quidam etiam, inquit, ſe trucidandos armatis viatoribus ingerebant, percuſſuros eos ſe, niſi ab eis pertinerentur, terribiliter comminantes. Nonnunquam & à iudicibus tranſeuntibus extorquebant violenter, vt à carnificibus, vel ab officio ferirentur. Vnde quidam illos ſic illuſiſſe perhibetur, vt eos tanquàm percutiendos ligari & dimitti iuberet, atque ita eorum impetum incruentus & illæſus euaderet. Iam verò per abrupta præcipitia, per aquas & flammas occidere ſeipſos, quotidianus illis ludus fuit. Neque verò tantùm Auguſtini ſeculo tales fuerunt: Ante quadragintos etiam annos, quibus Bernardus vixit, fuerunt Anabaptiſtæ non minùs vitæ prodigi, quàm Donatiſtæ. Mirabantur, inquit, aliqui, quòd non modò patienter, ſed & læti, vt videbatur, ducebantur ad mortem: ſed qui minùs aduertunt, quanta ſit poteſtas Diaboli, non modò in corpora hominum, ſed etiam in corda quę ſemel permiſſus poſſederit. Nõne plus eſt hominem ſibimet manus injicere, quàm id libenter ab alio ſuſtinere? Hoc autem in multis potuiſſe Diabolum frequenter experti ſumus, qui ſeipſos aut ſubmerſerunt, aut ſuſpenderunt. Deniq; Iudas ſuſpendit ſeipſum, Diabolo ſine dubio immittente. Ego tamen maius exiſtimo, magisque admiror, quòd potuit immiſiſſe in cor eius, vt traderet Dominum, quàm vt ſeipſum ſuſpenderet. Nihil ergo ſimile habet cõſtantia martyrum & pertinacia horum: quia mortis contemptum in illis pietas, in iſtis duritia cordis operatur. Nec à maioribus ſuis degenerarũt noſtri quoque temporis Anabaptiſtæ, neq; minus fortes fuerunt & alacres in omni mortis genere pro fide ſua ſubeundo, quemadmodũ inter alios oculatus etiã eius rei teſtis Iuſtus Menius in eo libro, quo errores eorum confutat, ſcripto prodidit. Sic ſtatim ab initio feruere cœpit Anabaptiſtarum hæreſis, neque deinceps etiã quoties exarſit, de feruore ſuo quicquam remiſit. Non ita Sacramentarij, quorum primus auctor cùm fuerit ante quingentos plus minùs annos Berengarius, tantùm abeſt, vt qui fuerunt eius tam ſectatores, patri alacritate quibuſuis diſcriminibus vitam ſuam obtulerint, vt ipſe etiam eorum Doctor, bis aut etiam ter errorem ſuum recantaſſe legatur & abiuraſſe. Qui cũ aliquãtò pòſt graui morbo oppreſſus, ex hac vita migraturus eſſet, non medio-

1. Cor. 3.

Cyp. tract. 3. de ſimplicitate Prælatorum. Extra Eccleſiã nullum martyrium.

Matt. 5. Non pœna ſed cauſa facit martyrẽ. Au. ep. 50 Calu. iactat ſuorum in patiẽdo alacritatem.

Aug. epiſt. 50. Donatiſtæ mortis oppetendæ cupidi.

Bernardus ſer. 66. in canti.

Aliud cõſtantia martyrũ, aliud duritia Hæreticorum.

Iuſtus Menius.

Berengarius & eius pœnitentia

mediocrem dolorem præ se tulit moriens, quòd ita multos in tam fœdum errorem hûc adduxisset, ac suspirando dixisse fertur: Deus meus, hodie mihi apparebis ad meam saluationem, vt spero, propter pœnitentiam meam: aut ad duram meam damnationem, sicut timeo, propter eos, quos peruersa doctrina decepi, quos nequiui reducere ad veram viam tui Sacramenti: quemadmodum contra Romantium de Rosa scribens narrat Ioannes Gerson. Hac primùm tempestate nostra gloriari de suis martyribus cœperunt: quos tamen & numero & laude tolerantiæ longè superarunt semper, & hoc etiam nostro seculo superant Anabaptistæ, vt si suorum illi martyrologium conscribere vellent, multò maiora quàm Sacramentarij volumina conficere possent. Nihil est igitur, quòd glorietur de doctrinæ suæ certitudine Caluinus, quòd illius fiducia nec mortis terrores, nec Dei tribunal formidet: nihil est quòd iactet persequutiones, quas patitur, quodque suos esse dicat oues mactationi destinatas. Et dicunt, & faciût hæc omnia fortius etiam Anabaptistæ, & fecerunt multis antè seculis, quàm vel auditum fuisset nomen Sacramentariorum. Leget qui volet epistolam Petiliani, quâ confutat Augustinus, videbit quàm ille multa conquestus fuerit de persequutione suorum: quomodo Sacerdotes etiam Catholicos carnifices vocauerit, qui fuerint auctores Imperatoribus, vt in ouiculas innocentes tam grauiter sæuirent, quas etiam suis pœnis & sanguine æternas diuitias cœli mercari gloriatur. Legat & duas epistolas Gaudentij, contra quas & ipsas duos libros scribit Augustinus inueniet ibi, quòd suos ille gaudere scribit, quòd persequutores in fide Christi constituti sustineant, quòd pro sua parte verba Christi & Apostoli vsurpant: Beati qui persequutionem patiuntur: Qui piè volunt viuere in Christo Iesu, persequutionem patientur. Sed præclarè Augustinus. Si semper esset laudabile persequutionem pati, sufficeret domino dicere: Beati qui persequutionem patiuntur, nec adderet, propter iustitiam. Item: Si semper esset culpabile persequutionem facere, non scriptum esset in sacris literis: Detrahentem proximo suo occultè hunc persequebat. Aliquando ergo & qui eam patitur, iniustus est, & qui eam facit, iustus est. Sed planè semper & mali persequuti sunt bonos, & boni persequuti sunt malos: illi nocendo per iniustitiam, illi consulendo per disciplinam: illi immaniter: illi temperanter: illi seruientes cupiditati, illi charitati. Nam qui trucidat, non considerat, quemadmodum laniet: qui autem curat, considerat quemadmodum secet: ille enim persequitur sanitatem, ille putredinem. Occiderunt impij Prophetas, occiderunt impios & Prophetæ: flagellauerunt Iudæi Christum, Iudeos flagellauit & Christus: traditi sunt Apostoli ab hominibus potestati humanæ, tradiderunt & Apostoli homines potestati Sathanę. In ijs omnibus quid attenditur? nisi quis eorum pro veritate, quis pro iniquitate, quis nocendi causa, quis emendandi. Non ergo similitudo pœnæ facit martyres: Sceleratus enim potest habere similem martyris pœnam, sed tamen dissimilem causam. Tres erant in cruce, vnus Saluator, alter saluandus, alius damnandus. Quamobrem quisquis ad Hęreticos & Schismaticos ab Ecclesia transit, etiam si occisus propter nomen Christi postmodum fuerit, extra Ecclesiam constitutus, atque à charitate diuisus, coronari, inquit Cyprianus, in morte non potest. Cum Deo manere non possunt, qui esse in Ecclesia Dei vnanimes noluerunt. Ardeant licet flammis & ignibus traditi, vel obiecti bestijs animas suas ponant, non erit illa fidei corona, sed pœna perfidiæ: nec religiosæ virtutis exitus gloriosus, sed desperationis interitus. Occidi talis potest, coronari non potest. Nihil igitur, habent, cur martyrum sibi gloriam vendicent, qui tam procul absunt à martyrum causa, qui pro impia diuisione mortem oppetere non dubitarunt.

Aug. li. 2. cont. lit. Petil. ca. 19.
Ibidem. ca. 99.
Idem li. 1. ca. 5.
lib. 2. cap. 12.
Matth. 5.
2. Tim. 3.
Aug. epist. 48.
Psalm. 100.
Non pœnæ sed causæ similitudo martyres facit.
Cyp. li. 4. epi. 2.
Cypr. de simplicitate Prælatorum.

Habes itaque iam tria Euangelia, & ea quidem inter se valdè pugnantia. Si spectes alacritatem in tolerandis persequutionibus, longo post se interuallo cæteros vtrosque relinquunt Anabaptistæ. Si numerum inspicias, verisimile est, nisi tam grauiter in eos animaduerteretur, quòd eò quòq; futuri essent superiores: Si speciem pietatis, quod vtrique fateri necesse habent, longè eos antecellunt: Si de verbo Dei iactantiam, non minus & isti confidenter prædicant, quàm Caluinus, quòd doctrinam suam super omnem mûdi gloriam sublimem, supra omnem potestatem inuictam, stare oporteat: quòd non eorum sit, sed Dei viuentis. Neque minus clara voce denunciant quàm Lutherus, quòd etiam Angelos doctrina sua, quod est verbum Dei, iudicaturi sint. Et certè quotquot contra hæresim hanc scripserunt siue Catholici, siue Hæretici, non tam scripturis, quæ satis euidentes viderentur, quàm Ecclesiæ auctoritate eam conuincere potuerunt.

Finem iam fortasis Euangelium horum esse putas? Longiùs adhuc absumus à fine. Quartum etiam Euangelium edidit in lucem Suenckfeldius, contra quem scriptos vidimus lingua Germanica quinque libros, quibus Flaccus cum eo rixatur. Is cùm videret & Lutheranos, & Sacramentarios, & Anabaptistas, & omnes non huius modò tempestatis

De quarta secta Suenckfeldij.

pestatis, verùm etiam priscorum seculorum Hæreticos è scripturis errores suos confirmare: quod vsque adeò verum & certum est, vt etiam nostri temporis hæreseon architectus Martinus Lutherus id inficias ire non potuerit, qui propterea dicit ad extremum, nomen hoc esse consequutum scripturam Canonicam, quòd vocetur liber Hæreticorum, quòd ex eo ducant originem omnes hæreses quandoquidem omnes Hæretici scripturæ præsidio nituntur. Hoc igitur cùm animaduertisset, ac fortasis in ipsis, etiam Lutheri libris legisset Suenckfeldius, excogitauit & ipse nouam hæresim, ac scripturarum nixus præsidio scripturis auctoritatem omnem abrogare conatus est. Sic enim loquitur cum suis: Non oportet legis aut scripturæ esse peritum, sed à Deo doctum, Etiam si millies percurreris Bibliorum lectionem, tamen non nisi scripturæ peritus euades, & nunquam à Deo doctus, Vanus est labor qui scripturæ impenditur: scriptura enim creatura est. Non conuenit Christiano nimium creaturæ addictum esse. Deum audire oportet: huius voces de cœlo expectandæ sunt, vt erudiant. Beatus vir, inquit Dauid, quẽ tu erudieris Domine. Æquè nos docet hodie, atque olim Patriarchas & Prophetas, visionibus, somnijs attendendũ: illis enim loquitur nobis Deus. Vox Dei rectè docet, scriptura non est verbum Dei, sed mortua tantùm litera, & inter alias creaturas reputanda. Ne putes te ex scripturis doctum: è cœlis illud expectandum erit, non è libris. Spiritus sanctus è supernis delabitur citra omne medium, non per externum auditum & vocalem prædicationem, seu scripturarũ lectionem. Etsi autem visionum, somniorum, & reuelationũ eiusmodi primus auctor fuisse videtur Thomas Mũcerus, qui primus etiam à Lutheri secta desciuit, quẽadmodum in historia, quam de illo scripsit, narrat Philippus: ita vt nõ minùs Lutherum quòd nimiùm laxasset, quàm Papam quòd nimiùm adstrinxisset conscientias, damnandũ esse putaret: tamẽ inter errores, quos illi tribuit Philippus, hos tantùm enumerat, quòd amplectendæ pietatis Christianæ vias has & rationes cõmonstrarit: Primùm vt à manifestis criminibus, qualia sunt, adulteria, cædes, blasphemiæ, sibi tẽperarent homines: Deinde vt corpus castigarent ieiunijs, vilitate vestium, pauca loquendo, toruũ obtuendo, barbam non radendo. Tum vt secreta loca peterent, deque Deo sæpè cogitarent: quid sit? num nostri curam gerat? nũ vera sit fides nostra? signa simul à Deo postularent, quibus ostenderet, quòd sumus illi curæ, quodq; nostra fides recta sit. Scripturis non fiderent: accepti verò Spiritus sancti somnia certissima esse signa persuasum haberent. Dicebat Muncerus idem. Habere se mandatum, vt mutaret regimen seculare. Quamobrem cùm esset Alsteti, codicem cõfecit, in quo conscripsit omnes, qui secũ coniurassent ad castigandos minimè Christianos Principes, & magistratum Christianum instituendũ. Hęc sunt quę Muncero tribuuntur à Philippo. De Suẽckfeldio verò, quem per contumeliam Stenckfeldiũ vocat, scribit idem in præfatione commentariorum, quos anno proximo superiore edidit in epistolam ad Romanos. Stenckfeldius centimanus est: Habet milites passim, qui ipsius nomine non solùm scribunt, sed etiam seditiones mouent: iactitant afflatus, & abducunt homines à publico ministerio, & à lectione & cogitatione doctrinæ? Ac nunc quoque aduersus me editis aliquot pagellis nomine Stenckfeldij, repetitur ille κοκίσμος gratissima cantilena fanaticis hominibus, non cogitatione scriptæ doctrinę Deum communicare se hominum mentibus, sed sine medio. Neque solùm Philippus, verùm & Caluinus, & alij nonnulli videntur hæc ad Suenckfeldium tanquàm primum auctorem referre. Quamuis enim ante eũ fuerunt cœlestes Prophetæ, contra quos iusta duo volumina conscripsit Lutherus, quorum dux & antesignanus fuisse creditur Thomas Muncerus, non tamen ij tam apertè à publico verbi ministerio, & à lectione scripturarum homines deterrebant, sicut nunc facit cum suis Suenckfeldius, qui non dubitant etiam ad patrocinium insaniæ suæ trahere Pauli locum illum, vbi confert præsentis vitæ cognitionem, quę est per verbum, cum perfecta & reuelata cognitione, qualis erit in altera vita. Hæc isti detorquent ad hanc vitam, tribuentes quod est ex parte, scripturæ sacræ, quod perfectum est, spiritus reuelationibus: ad quas cùm peruẽtum fuerit, illud quod est ex parte, puta tractationem & vsum scripturę, somniant aboleri. Huc pertrahitur etiam ille quamlibet repugnans eorũ enthusiasmo Petri locus, vbi monet, vt attendamus Prophetico sermoni tanquam lucernæ lucenti in tenebroso loco, donec exoriatur Lucifer in cordibus nostris. Sathanæ illusiones habent pro illuminatione Spiritus sancti & pro Lucifero: quo exoriente, iam nihil sit opus lucerna Prophetici sermonis. Proferunt & illas scripturas, quas in libello quoque suo de abroganda Missa produxerat Lutherus, ad confirmandum errorem suum: Non docebit vnusquisque proximum suum, & vnusquisq; fratrem suum, dicens: Cognosce Dominum. Omnes enim scient me à minore vsq; ad maiorem eorum. Nolite plures magistri fieri, vnus est enim magister vester in cœlis. Non habetis necesse, vt aliquis

docear

Quòd hæc verba Christi, Hoc est corpus meũ, adhuc firmiter stant contra Suermeros.

Psalm. 93.

De Thom. Mũc.

Philip. in historia Munceri.

Philip. de Stẽckfeldio.

Cœlestes Proph.

1. Cor. 13.

Quibus scripturis pro sua secta nitantur Stẽckfeldiani.

2. Pet. 1.

Hebr. 8. Hier. 31. Iacob. 3. Matth. 23. 1. Ioan. 2.

doceat vos, vnctio eius docet vos. Ad hunc igitur magistrum, qui in cœlis est, confugere iubent, vt ab eo doceantur, non à scriptura mortua, aut ab hominibus.

Vide pientiss. Rex, quò tandem isti rem perduxerint. Posteaquàm exemplo Lutheri licere sibi quisque voluit, à sensu & consensu totius Ecclesiæ recedere, & peculiari suo sensu scripturas interpretari, vt quod ipse sensisset, id esse Dei verbum existimaretur. Eò ventum est ad extremum, vt scripturarũ auctoritate scripturis auctoritatẽ omnem detraherẽt, hominesq; docerent non tam scripturis, quàm somnijs & reuelationibus fidere. Sustulerat Lutherus externũ sacerdotiũ & sacrificiũ: hoc ei cũ nõ impunè modò cedere videret Suenckfeldius, verumetiã probari factũ à multis: ipse quoq; sustulerit externũ verbi ministeriũ, eadẽ auctoritate, qua sacrificiũ Lutherus abrogauerat. Cur enim Lutheri auctoritas maior esse debet, quàm Suenckfeldij, cũ præsertim scripturarum hic maiore præsidio niti videretur? Nã sacrificare plures nulla scriptura prohibuit, magistros autẽ fieri plures apertè nõ vno loco prohibuit. Cũ enim vnus magister noster sit in cœlis, videtur eius obscurari gloria, videtur eius dignitati detrahi, si quis alius audiatur prætereà, quasi patũ idoneus ille sit ad docendum nos, neq; tantùm sit in eo facultatis, vt citra ministerium hominis id præstare queat. Sic quod Euangeliũ per Lutherum orsus est Sathanas, absoluit per Suenckfeldiũ, vt sublato sacerdotio, sublato sacrificio, sacris omnibus in summum contemptum adductis, externum quoq; verbi ministerium sublatum iam esse videamus: Scripturas autem Canonicas vsque adeò dignitate sua prorsus omni spoliatas, nihil vt illis fidere iubeamur: quòd scriptura non sit verbũ Dei, sed mortua tantùm litera, quæ sit inter alias creaturas reputanda, cui nimis addictum esse, minimè Christianũ decere videatur. Neq; verò contemnendus aliquis est Suenckfeldius hic. Scribit Philippus eum esse centimanum habere milites passim, qui non solùm scripta spargant ipsius nomine, sed etiam seditiones moueant. Grassatur lues ista Suẽckfeldiana, nõ modò per Germaniã vniuersam ferè, verumetiam per Heluetiam: & est ingens eorum numerus, qui iactant hunc afflatum, ita vt ex vulgo plures in maioribus nonnullis ciuitatibus Suenckfeldiani reperiri dicantur, quàm vel Lutherani vel Zuingliani. Equidem neque noui hominẽ, nec eius scripta vidi: sed quod scripsit olim de ijs, qui se falsò iactant Euangelicos Erasmus Roterodamus, quotquot ad eorum se cœtum adiunxerunt, neminem se scire, qui non seipso sit factus deterior: Cõtrarium eius cùm tuæ Maiest. nomine legatione fungerer, apud Christianissimum Imperatorem, vereque Catholicum Regem Carolum Quintum de Suenckfeldio dici audiui, idque à viris quibusdam grauibus, & omni fide dignis: quotquot eius essent amplexi doctrinam, eos de repente quasi numine quodam afflatos in alios viros mutari, veterem hominem exuere, nouum induere, neque secundum carnem iam, verùm spiritu deinceps ambulare, carnem vt suam cum vitijs & cõcupiscentijs in specie crucifixisse videri possint. Hic videre licet, quemadmodum Sathanas non rarò se transfigurat in Angelum lucis, vt per vmbram sanctitatis audientium decipiat simplicitatem. Quomodo quasdam illecebras escarum aucupes proponunt, vt facilius aues per oblectamenta gulæ capiant: sic est quædam etiam Diaboli sanctitas, id est, decipula humanæ animę, per quàm facilius capere possit, & falsis sermonibus irretire: sicut Ezechiẽlem enarrans pluribus verbis persequitur Origenes. Talem sanctitatem olim in Psallianis, Euchitis, Antropomorphitis, Ebionitis, Tacianis, & alijs eiusdem generis hæreticis: nunc autem in Picardis & Suenckfeldianis videre licet: quę nihil aliud est, sicut ab illo viro doctissimo dictum est, quàm decipula quædam humanarum animarum, insidijs Diaboli collocata.

Quòd Euangelium per Lutherum orsus est Sathanas, absoluit per Suenckfeldium.

Stenckfeldianorum ingens multitudo ac vis.

Sanctitas hæreticorum diabolica decipula animarum.

Origines.

Quatuor iam habes Euangelia, sed non secundũ Matthęum, Marcum, Lucam, Ioannem, sed secundũ Lutherũ, Zuinglium, Muncerũ, Suenckfeldiũ: Portentosa nomina, sed ipsa magis Euãgelia portẽtosa, quæ Cacãgelia rectiùs quã Euãgelia dicere possis, vt quæ malorũ secùm Illiadẽ tulerint: non à Christo, verũ ab auctore Diabolo profecta. Quam etiam ob causam Euangelici malunt, quàm Christiani vocari: quòd conscij sibi sunt, nihil habere secum Christo cõmune. Quam parua autem scintilla, quæ simul vt emicuit, nullo prorsus negotio restingui statim initio potuit, ecce quantum (proh dolor) nobis incendium conflauit: quàm multis in loco etiam cum puluisculo (quod aiũt) Christianam pietatem omnem euertit?

Epilogus de quatuor Euangelijs nouis.

Absolutum existimas iam Euangeliorum numerum? ingens adhuc eorum restat aceruus. Cùm enim peccandi magna quædam sit illecebra impunitas, hac proposita certatim proruperunt, qui vetera fastidientes, noua facere omnia, ac nouo aliquo doctrinæ genere excogitando, nomen suum immortalitati consecrare contenderent. Sed quis enumerando singulos recensere, vel cuiusque proprios errores explicare queat? cùm primis id operosum, neque præsentis est instituti. Quamobrem nolo esse longior in com-

memorandis trecentis illis apud Apocellam in Heluetijs, qui post decantatas Dei laudes extinctis lucernis cùm brutorum instar fœda se libidine contaminassent, in montem nihilominus quendam editum ascenderunt, vnde se cum corporibus & animis sublimes raptos iri persuasum habebant. Sed neque de alijs quibusdam cõuenticulis quicquam dicam, quorum Erasmus meminit, in quibus matres vltrò tradebant suos infantes occidendos: & tam immane facimus hilari vultu spectabant, persuasæ, sic interfectos inter præcipuos sanctos habendos. Quare quid magis horrendum dici potest: Quin & de Sacerdote quodã in Sueuia capto, nihil est quòd multa dicam, qui finem iam instare Christianę fidei docebat: quòd cùm lex Moysi mille quingentis annis durauerit, Christi quoque lex non sit diutiùs duratura: quamobrem adesse iam tempus, vt alia lex, aliaq; fides hominibus tradatur. Deq; alio quodam non procul à VVittemberga, qui certum diem & horam colonis significauerat, quo Dominus ad iudicium esset venturus. Quod adeò verum esse persuasum illis fuit, vt ab omni opere rustico cessarent, horã illam expectantes: cumque frustrati expectatione sua fuissent, in discrimen veniebant, ne fame morerentur, quòd cùm nihil seminassent, nihil erat, quod meterent. Deque Dauide tertio, qui in oppido Embda veterem Saducęorum hęresim renouauit, cùm & resurrectionem carnis negaret, & extremum iudicium, Angelos, Dæmones, Baptismum, Matrimonium, scripturas, regnum cœlorum. Itidem de Apostata illo Pręmonstratensi, qui docuit, nõ esse infernum, neq; descendisse Christum ad inferos, sanctos Patriarchas & Prophetas in inferno nõ fuisse, quin Christum etiam ipsum: quoniam cùm diceret, Deus Deus meus, quare me dereliquisti? desperare visus est, hoc nomine condemnatum esse. Potuitne dici magis blasphemum aliquid? Sed & illos præteribo silentio, quibus horror est, si quis Mariam vocet Deiparam, à quibus in Ephesino Cõcilio pridem damnata hæresis Nestorij resuscitata videtur. Sed nec illorum mentionem faciam, qui decies per diem diabolum adorant, quam etiam ob causam Dæmoniaci vocantur, cæterùm exorti sunt demùm à schola Lutheri Ioannes campanus, & ex Hispanijs Michaël Seruetus, qui libros aliquot de Trinitatis erroribus, plenos erroribus & blasphemijs ediderunt: in ijs nunc tandẽ veteres Arrij & Macedonij errores in lucẽ reuocare, fidemq;, quàm in Nicæno & Constantinopolitano primo cõcilijs, Patres congregati nobis tradiderunt, labefactare conantur. Solùm enim Deum patrem, & neminem alium adorari & inuocari debere cõtendunt, quòd ille solus videt corda nostra, quod nulla creatura facere potest: & est præceptum veteris legis, vt qui quenquam alium adorauerit præter Deum solum, occidatur, Ad quem, Deum alium intercessorem, procuratorem, & mediatorem habemus nullum, prętęr vnum Dominum Iesum Christum. Quid autem aliud his verbis, quàm adoratio inuocatioq; Dei filij, & Dei Spirituſsancti prohiberi videtur?

Horrendæ & obscuræ sectæ sub Luthero natæ, de quib. Erasm. de amabili Ecclesiæ concordia.

Dauid tertius.

Apostata præmonstratensis.

Noui Nestoriani.

Dæmoniaci.

Ioannes Campanus.

Michael Seruetus.

Ecce quò ventum est ad extremum? Abrogato sacerdotio, euerso sacrificio, Sacramentis omnibus modò nõ cõculcatis, eò tãdem res perducta est, vt nec infernus, nec cœlum esse credatur, & Christus à multis Deus esse negetur. Quis vnquam futurum existimasset, vt ex tam paruis initijs ad has tam horrendas blasphemias, quas paucis perstrinximus, ad extremum perueniretur? Sed scitum est illud:

Principijs obsta, serò medicina paratur,
Cùm mala per longas inualuêre moras.

Ex Lutheri initijs quã horrenda impietas prodierit.

Quòd si venienti morbo statim occursum fuisset ab initio, minùs magnis nunc difficultatibus Ecclesia Dei præmeretur. Longè lateq; sparsa sunt & hæc Seruetica contagia. Atque vtinam serenissimè Rex, sicut aliæ, quas recensuimus, hæreses ex magna parte, sic & hæc regni tui fines nõ attingesset: quæ cum impietate superare cæteras videatur, nulla tamen est ex omnibus nostri temporis hæresibus, quàm sit hæc scripturarum armis instructior: nihil enim crepat aliud, nisi scriptura, scriptura, Euangelium, Euangelium. Ac vide quæ fuerit hominis confidentia. Quãuis Caluini scriptis fuerit error hic ipsius oppugnatus, ausus est tamẽ proficisci Geneuam, & cum eo sermonẽ cõferre. Tandem post multam & acerbam disputationem, cùm dogma suum pertinaciter tueretur, capitis est damnatus: quod vrgente Caluino factum esse, dubium nõ est: qui mox librum etiam edidit, quo doctrinam eius explicat, & rem omnem, quemadmodum acta sit, describit, simulque in Hæreticos rectè gladio vindicari docet. Neq; dissimilia scripsit pastor quidam Bremensis, sic enim se vocat. Timannus in faragine sententiarũ, quas collegit, non solùm ex priscorũ Patrum, qui fuerunt Christianæ, verumetiam ex eorum scriptis, qui sunt Cõfession. Augustanæ: vbi Lutheri, Philippi, Vrbani Regij, Nicolai Amsdorffij, Viti Theodori, productis testimonijs ostendit, Caluinũ cũ Sacramẽtarijs omnibus & Anabaptistis, ac alijs hæreticis sceptro magistratus potiùs, quã vel stylo vel disputatiõibus esse refutandos. Interea tamen de se suisque tacet, quasi non in eadem & ipsi causa sint,

Seruetus à Caluino damnatus & occisus.

Timannus Bremensis docet puniri hæreticos.

cùm

cùm quod Lutheranorum de Sacramentarijs, idem sit Sacramentariorum iudicium de Lutheranis. Nam quòd Lutherus inde sumit argumentum, Sacramentariorum doctrinam ab auctore Sathana profectam esse, quòd hæc secta in ipso statim exordio in tot capita est dissecta, tam inter se disidentia, de verborum horũ interpretatione. Hoc est corpus meum, prudenter id quidam & verè colligit. Verisimum enim est, quod à Gregorio Nazianzeno scriptum est: Verùm enim quod est, vnũ est, mendacium autem multiplex. Ante quem etiam Athanasius: Ibi est, inquit, vt Patres tradiderunt, veræ disciplinæ & magisterij argumẽtum, vbi eadem confitentur omnes, nec à se inuicem aut à maioribus dissentiunt. Qui autem hoc animo non sunt improbi potiùs quàm veri doctores appellari debent. Certè Ethnici cum nec eadem profiteantur, sed inter se discrepant, veram disciplinam non habent: sancti contra syncerę sunt veritatis præcones, eò quòd sententijs inter se conueniunt, & nullo disidio inter se laborant, qui tametsi diuersis temporibus vixerunt, æquè tamen simul eodem tendunt, vt eiusdem Dei Prophetæ, & eiusdem sermonis interpretes. Est itaq; certissimum argumentum hoc eorum inter ipsos dissidium, quòd non Dei sed Sathanæ spiritu agitentur. Sed quid? Si eadem ratione probare contendunt Sacramentarij quoq;, quòd Lutherus Euangelium in lucem à se productum esse gloriatur, id similiter à Sathana profectum esse? quandoquidem non minus inter Lutheranos, quàm inter Zuinglianos disidiorum videre licet. Ac illi quidẽ, quamuis hæc Christi verba non ad eundem modum interpretentur, in hoc tamen vnanimiter idem sentiant omnes, quòd in Eucharistiæ Sacramento præsens adesse Christi corpus & sanguinem, impiè negant. Lutherani verò non de vnius alicuius scripturæ sensu, sed de dogmatibus ipsis mirabiliter inter se pugnant.

Nazia. Athan. in epist. de syn. Nic. decre. cont. Arrianam hæresim.

Hæreticorum inter se disidiũ arguit, quo spiritu agitentur.

Vis autem eorum dissensiones & pugnas audire? Equidem recensere non grauabor, verùm non ita vt ordinem temporum obseruem, verùm vt à leuioribus exordio sumpto, deinceps ad grauiores progressum faciam. Biennio postquàm ex hac vita migrauit Martinus Lutherus, cùm quasi de tribunali pronuncians Deus apertè causam Lutheri condemnasset, admirabili quadam victoria Christianismo Imperatori CAROLO contra factionis eius homines concessa, quorum ingentem exercitum, nullo prælio commisso, perexigua manu, solius Dei præsidio adiutus, in fugam conuertit: neque multò pòst paucis comitatus Angeli ductu Albi fluuio transmisso, multò numerosiores eorum copias fudit, ac Principem etiam ipsum factionis in potestatem suam redegit. Post hanc igitur admirabilem victoriam, in qua Deus ipse pro ministro suo Cæsare causam suam agente pugnauit, statim in tres sectas Lutherana secta dissecta est. Nam alij facti sunt Interimistæ, alij Adiaphoristę. Interimistæ porrò duplices, vni ex permissu Cæsareæ Maiestatis, qui nulla in re alia se Lutheranos profitebantur, præterquàm quòd neque calicis vsum à Laicis intermitti, nec vxores à Sacerdotibus relinqui volebant. Quod ad reliquos ritus & doctrinam attinet, quin per omnia cum orbe reliquo Christiano consentirent, non recusabant. Hos ex comitiorum decreto saltem ad Oecumenicum vsque concilium tolerandos esse Cæsar censuit. Sed vbi Christiani totius orbis Oecumenici decreta non valent, cur ibi plus ponderis habere debeat, quod in vno aliquo regno aut imperio fuerit constitutum? Quamuis itaque Mauritius Princeps Elector, non grauatim comitiorum imperialium decreto se pariturum ostenderat, ausi tamen hoc sibi sunt arrogare Lipsici Theologi, vt libellum, qui comitiorum decreto fuerat approbatus, arbitratu suo corrigerẽt, & nouum Interim conscriberent. Ac quod ad ritus quidem & cæremonias attinet, de ijs non magnoperè cum Christianis contendebant, sed plus tamen aliquid sibi de Luther. doctrina, quàm fuit in Interim illo Cęsareo permissum, reseruare conabantur. Quamobrem in hoc Imperiali libello subscripserunt, vt contenti docere, fide nos iustificari iuxta Paulum, quod erat additum à Luther. sola fide, id reijcerent: quòd addi aliquid verbo Dei, nefas esse indicarẽt. Visum est autem illis & hoc Ecclesiæ, quàm diuersum Luther. dogma potius amplectendum, ad iustificationem opera esse necessaria, neque totam nostram iustitiam in solius Christi iustia ponendam esse. De pœnitentia quoque receptam Ecclesiæ partitionem admiserunt: septem esse Ecclesiæ Sacramenta concesserunt: Missam abolitam restituerunt, vulgares Lutheri cantilenas fermè prorsus aboleuerunt: Episcoporum etiam iurisdictioni quominùs paterent, causam non dixerunt. Hæc sunt quæ in illo Lipsico Interim contineri scribit Matthias Flaccus Illyricus in quadam adhortatione sua ad Ecclesias Misnicas. Porrò VVittembergenses, etsi non diuersum sentire viderentur à Lipsensibus, quod inde colligit Flaccus, quia scriptum eorum non oppugnauerant: quoniam tamen ex eorum schola cœperat initium Euangelium Lutheri, fuit illis religio tam ab eo subito discedere, quamuis pridem nonnullos, Philippum præsertim, pertæsum eius fuerit. Quare

Lutherana secta in tres sectas dissecta.

Interimistarum genus primum.

Lipsi. Theologi nouum condunt Interim vt sint secundi generis Interimistæ.

VVittembergenses Adiaphoristæ

nõdum esse tempus opportunum rati, traditum ab ipso doctrinę genus mutare, saltem ritus nouos, quod induxerat, abrogandos censuerunt, & veteres ex magna parte restituendos iuxta formam in libello cæsareo præscriptam. Vocauerunt autem hæc Græco nomine ἀδιάφορα, Latinè dicere possis indifferentia, vt quæ natura sua sunt eiusmodi, nihil vt ad salutẽ interesse videatur, seruet quis ea, nec ne. Nam & nos in his, quæ siũt externè, summã Christianæ pietatis positam esse negamus, cùm omnis gloria filiæ regis sit intrinsecus. Intus videt Christus, intus amat, intus alloquitur, nec vel punit, vel coronat, nisi quæ fiunt intus. Sed vbi verè Deus intus colitur, non ferè fit, vt eiusmodi cultus per signa quædam & indicia se foras non proferat, & ad spectantium oculos traducat. Habent autem & hoc isti ritus externi, quòd sicubi similiter ab omnibus obseruantur, vnanimitatis cuiusdam & consensus testes sunt. In ijs igitur maxima ex parte sibi VVittembergenses cũ Christianis consentiendum esse duxerunt: vt ijs quasi signis à Luther. quandã ad Christũ inclinationem se feciſſe declararent, simul spẽ facerent, successu temporis futurum, vt reiecta Lutherana, christianam & catholicam doctrinã in omnibus amplecterẽtur. Odoratus est hoc Flaccus, vt est minimè mucosis naribus: itaque summa contentione, ne qua mutatio fieret, obstitit, cumq; se nihil proficere monendo, orando, obsecrando videret, multis maledictis & probris etiam præceptores suos, præ cæteris autem Philippum, nunc obscurius, nunc apertius incessere veritus non est, quòd Christi sui, hoc est, Lutheri causam eos deserere quiritaretur: Nam ille Christum aliũ non nouit prẽter eum, qui natus est Islebij: neque dubitauit eos Epicuri de grege porcos appellare, non veritatem, sed ventrẽ respicientes, vt quorum Deus venter esset. Ad extremum, cùm neque precibus, neque conuitijs eos à cœpto deterreri posse videret, ditis deuouit omnes. Cumq; nomen eis Adiaphoristarum priùs imposuisset, hac tandem eos sententia, quasi pro tribunali sedens condemnauit. Cùm videam eos in sua impœnitentia manere, & præsentes Adiaphoricas constitutiones contra conscientiam promouere, & Papatui sequuturos fenestras fabricare non desinere: pronuncio, impœnitentes Adiaphoristas esse pro Ethnicis & Publicanis habendos: ideſt, neminem piũ debere cum ipsis vllam familiaritatem, conuersationẽ, amicitiam habere: & ei qui præsertim nulla iuris necessitate eis adstrictus aliter fecerit, denuncio lepræ eorum contagium, & ita haud dubiè, iram diuinã. Vides quàm sibi Flaccus auctoritatem arrogat, qui non dubitat scholam VVittembergensem vniuersam, ex qua prodijt etiam is, quem ipse pro Christo adorat, Martinus Lutherus, anathema pronunciare, & eorum consuetudine pijs omnibus interdicere. Quod interdictum vtinam valuisset, cùm apud alios pios omnes, tum apud eos præsertim, qui subsunt imperio Maiestatis tuę: minus nunc turbarum in regno videremus. Verùm quæ causa est, quòd adeò damnat istas Adiaphoricas mutationes? Alia nulla, quàm quòd olfecerit per eas Papatui sequuturo fenestras fabricari. Scilicet, nefas est fabricare fenestras Papatui: fenestras fabricare Sathanismo, nefas non est? quas fabricasse Lutherum negare non potest mutationibus istis, quas priuata sua fecit auctoritate. Nam vnde Sacramentarij, vnde nobis Anabaptistæ, vnde Suenckfeldiani, vnde prodierunt Seruetiani? non aliunde certè, quàm ex ijs mutationibus, quas Lutherus instituit. Huic debemus quòd in Eucharistię Sacramento non esse Christi corpus & sanguis docetur: quòd à baptismo paruuli prohibentur: quòd scripturis Canonicis auctoritas omnis detrahitur: quòd nec infernus, nec esse cœlum creditur: quòd Christus verus Deus Deique filius esse negatur. Fatetur hoc ipse Caluinus, fatetur & Balthasar Pacimontanus, vt in superioribus demonstrauimus, quòd è Lutheri scriptis doctrinã suam hauserint. Lutherum scribit Caluinus rudimenta posuisse, viamque cõmonstrasse: sed interim præpostero eum esse dicit ingenio, qui rectam ingressus viam, simulac viæ demonstrator iter suum reflectit, in eodem loco pedem obstinatè figens vltrà progredi recusset. Progressus igitur est vltrà Caluinus ab illis rudimentis & incunabulis Lutheri, cœpitque fieri politior & instructior ac esse Christum in Eucharistia præsentem negauit. Progressus est vlterius etiam Balthasar, qui sicut Eucharistiæ Sacramento Caluinus, sic & ipse, non sine Caluino tamen, baptismi quoque Sacramento, præsertim quod ad infantes attinet, virtutem omnem detraxit. Progressus est longiùs adhuc Suenckfeldius, qui scripturis auctoritatem abrogauit. Tandem eò quò tendebat initio Sathanas, perueneruũt eius ministri Campanus & Seruetus, vt Christum verum esse Deum, Deique filium negarent: atque ita cui rudimenta posuerat Euangelio Lutherus, ei colophonẽ adderent. Sic factũ est, vt cùm aggeres validis aquis oppositos pauxillum initiò Lutherus aperuisset, mox tota moles aquarum incũberet, & aggere perrupto, latè campos, segetes ac pagos subuerteret. Prudenter admodum, sicut etiam tu meministi Flacce, monet Aristoteles, quòd etiam ante eum docuit Præceptor eius Plato lib. 7. de legibus, cauendas esse

Quid Catholici sentiant de ritibus externis, et quatenus conueniant cum illis Adiaphoristæ. Psalm. 44.

Illyricus flagellat Adiaphoristas.

Illyr. sententia excõmunicatoria in Adiaphoristas.

Luth. Sathanismo feneſtras fabricauit.

Illyr. in epist. ad illustrissimũ D.

esse legum ac policiarum labefactiones: ac prestare nonunquam, vt errata legum latorum ac magistratuum tolerentur. Neque enim tantùm vtilitatis allaturum, si quis corrigat aut mutet, quantùm ex eo detrimenti redundat, quòd assuefiunt paulatim homines, nō obedire magistratui. Proinde veteres leges nouis legibus facilè commutare, nihil alium fuerit, quàm eis robur omne detrahere, & homines assuefacere ad mutandum plura maioraq́; cùm quę videntur in speciem esse res minimæ, maximorum causæ sint malorum. Quod in mutationibus per Lutherū fieri cœptis, euentus ipse docuit, quæ fenestras huic, quem nunc in Germania videmus, Sathanismo fabricatæ sunt. Contrahas igitur quiritari, his fortiter initio resistere oportebat. Nunc verò nihil erat Flacce, quòd immemor officij, tam acerbè, tamq́; cōtumeliosè, benè de te merentem Præceptorem tuum acciperes, quòd is, quum necessarium esse videret, ordinem ac disciplinam in Ecclesia quę per Luther. vtraque sublata fuêre, pro virili sua perficere conatus est, vt pedetentim eò reditus fieret, vndè facta est discessio. Pium fuit hoc institutum hominis non omninò deplorati, cui violentæ mutationes istæ per Luther. factæ nunquam placuerunt: cuius tyrannide se tandem aliquando liberatum esse nō molestè ferre visus est, cùm scribēs ad Carlouitium, se deformiter ei seruiuisse fateatur. Tuā verò religionem hanc pientiss. Rex, non possum, quin laudem: quòd cùm à te quoq; nonnulli periuissent, vt mutationes aliquas in regno tuo fieri permitteres in rebus, vt quibusdam visum est, adiaphoris, nulla ratione vt id faceres, adduci potuisti, ne signum id videri posse defectionis à religione Christiana, quàm à sanctis maioribus tuis per manus tibi traditam accepisti, & inclinationis ad Satanismum, quem nunc in multis Germaniæ locis florere, &, proh dolor, in nonnullis etiam regni tui partibus pullulare vides. Possunt alicui videri leuiora, quæ sunt petita, de quibus magnoperè pugnare non oporteret: sed vt nihil in rebus ipsis esset vitij, tamen in præcisione ab orbe reliquo Christiano tantum est crimen, vt alia omnia cum hoc vno collata, festuca sint cum trabe comparata. Atque hæc est, quam petunt nonnulli: Præcisionem enim petunt, nō res ipsas, quas nihil ad salutem intelligunt pertinere. Quod ipse quoque Verg. confitetur in Scholijs, quæ improbus homo scripsit in epist. Pontificis, ad regni Consiliarios. Rectè fraudes istas Flaccus, quę veræ pietati struuntur, cuneo similimas esse scribit, qui prima parte tenuissimus est, nec videtur in lignum impactus magnam ligni disruptionem facere: sed tamen, quantumuis prima sit acies tenuis, nihilominus aditum facit sequenti crassitiei, ita, vt cum illa prima pars recepta sit, necessariò tandem & sequentia recipiantur, donec lignum penitùs discindatur. His fraudibus vsum esse Sathanam videmus in Germania. Prima exitialis istius cunei acies fuit disceptatio de indulgentijs: Secunda iam erat aliquantò crassior, quando calix Laicis, vxores concessæ fuerunt sacerdotibus. Media pars Augustanæ Confess. approbatio: Postremò, Satanismus hic vniuersus, & quo iam verba fecimus, quo tantam esse factam disruptionem videre licet, vt nisi Deus oculis misericordiæ suę nos respexerit, non facilè medicina reperiri queat, Quamobrem non piè magis quàm prudenter fecisti Rex optimè, quòd ab isto tam exitiali cuneo tibi regnoq́; tuo tam diligenter hactenus cauisti, à quo deinceps etiā quātū tua tibi regniq́; tui salus curæ est, tātū cauere debebis.

Albertum in Prussiā Ducem. Aristot. Polit. lib. 2.

Phili. cōt. Illyricum defensio. Testimoniū Philippi de Luthe.

Constātia et pietas Regis Polo.

Quàm periculosum, etiam de leuioribus, à veteri religione deficere.

Quibus gradibus Satanismus Germaniā occuparit.

Habemus itaq; iam tres vel quatuor sectas Lutheranorū secundum Flaccum: Nam & Lipsicos Interimistas vult esse duplices, quod vnū sit excerptū Interim, aliud ipsum verum Interim. Erunt igitur triplices Interemistæ, & vni Adiaphoristæ, quibus omnibus consuetudine piorum interdixit Flaccus. Quinta iā non est de adiaphoris, verùm de rebus grauioribus. Extiterunt enim VVittembergæ anno ab hinc propè 20. qui sicut antèa docti fuerant Luthero, legem operum reijciebant. Contra quos ille multis disputationibus contendit, & eos probrosò nomine vocat Antinomos.

Aliæ sectæ Lutheranorum.

Antimoni.

Sexta est Confessionistarum, qui sunt Confess. Augustan. non de veste linea, cuius causa tantas tragœdias excitauit Flacc. quam etiam esse vult primam exitialis cunei partem, sed de summa Christianarum rerum, de eo quòd Euangelicæ doctrinæ caput esse putat Luther. in quo pendere dicit & periclitari cognitionem sui ipsius, cognitionem & gloriam Dei, quale est iuxta sententiā ipsius dogma de libero arbitrio, de quo semper ita docuit, quod patiatur tantùm, non autem agat, quòd sit res de solo titulo, vel potiùs figmentum in rebus, seu titulus sine re, quia nulli est in manu sua quidpiam cogitare mali aut boni, sed omnia, vt VVicleffi articulus constantię damnatus rectè docet, de necessitate absoluta eueniunt. Vnde non dubium Sathana magistro in Ecclesiam venisse hoc nomen liberum arbitrium, ad seducendos homines à via Dei in vias proprias: Et mala, inquit, opera in impijs Deus operatur. Cuius doctrinæ subscripserat etiam Philipp. Melant. in ijs Locis communibus, quos edidit VVittēb. an. 20. non sine quadā arrogantia iuuenili minimè ferenda. Nam & de sanctis Doctoribus ausus est censuram ferre.

Confessionistæ.

Luth. in li. quē inscripsit, Operationes in Psal. De libero arbit.

Philip. quā arroganter primum negarit liberum arbitrium.

Scripsere,inquit,de libero arbitrio Augustinus & Bernardus,& ille quidem sua posterioribus libris,quos aduersus Pelagianos edidit,multipliciter retractauit.Bernardus nõ est similis sui.Sunt hac de re apud Græcos quoque quædã,sed sparsim.Ego quandoquĩ dẽ non sequor hominũ opiniones,& simplicissimè & planissimè rem exponã,quã ferè obscurarunt auctores tam veteres,quàm noui:quia sic interpretabãtur scripturas, vt simul vellent tamen rationis humanæ iudicio satisfieri. Parùm ciuile videbatur docere, necessariò peccare homínem,crudele videbatur reprehendi voluntatem, si non posset se à vitio ad virtutem conuertere.Ideò & plura viribus humanis, quàm par erat tribuere: & mirè variarunt,cùm rationis iudicio viderent vbique refragari scripturas. Et in hoc quidem loco cùm prorsus Christiana doctrina à philosophia & humana ratione dissentiat, tamẽ sensim irrepsit philosophia in Christianismũ:& receptũ est impiũ de libero arbitrio dogma,& obscurata Christi Beneficentia per profanã illam & animalem rationis nostræ sapientiam. Vsurpata est vox liberi arbitrij, à diuinis literis, à sensu & iudicio spiritus alienissima,qua videmus sanctos viros non rarò offensos esse. Additum est è Platonis philosophia vocabulum rationis æquè pernitiosum.Nam perinde atque his posterioribus Ecclesiæ temporibus Aristotelem pro Christo sumus amplexi,ita statim post Ecclesię auspicia per Platonicam philosophiam Christiana doctrina labefacta ta est:ita factum est,vt præter Canonicas scripturas nullæ sint in Ecclesia synceræ literæ. Redolet philosophiam,quicquid omninò commentariorum extat. Et pacis interpositis:In quæstionem vocatur, sit ne libera voluntas? respondeo, quandoquidem omnia quæ eueniunt, necessariò iuxta diuinam prędestinationem eueniunt, nulla est arbitrij nostri libertas.Quid igitur inquies,Nullane est in rebus(vt istorum vocabulo vtar)contingentia?nihil casus?nihil fortuna?Omnia necessariò euenire scripturæ docẽt. Vallam, ait Eckius,quòd scholarum sententiam de libero arbitrio confutauit, plura voluisse scire quàm didicisset.Et in fine huius loci summam colligẽs,dicit: Si ad prędestinationem referas humanam voluntatem, nec in externis, nec in internis operibus vlla est libertas, sed eueniunt omnia iuxta prædestinationem diuinam. Si ad opera externa referas voluntatem quædam videtur esse iudicio naturæ libertas:si ad affectus referas voluntatem, nulla planè libertas est,etiam naturę iudicio. Concludit tandem: Vides lector, quantò simplicius de libero arbitrio scripserimus, quàm vel Bernardus, vel vlli Scholastici. Et in annotationibus in epistolam Pauli ad Romanos,explicans illum Pauli locum, Iuxta prædestinationem Dei, posteaquàm confirmauit, quòd nulla est rerum contingentia, nec libertas arbitrij,sic tãdem loquitur:Nos verò docemus,nõ solùm permittere Deum creaturis,vt operentur, sed ipsum omnia propriè agere: vt sicut fatentur proprium opus Dei fuisse Pauli vocationem, ita fateantur opera Dei propria esse: siue quæ media vocantur, vt comodere,bibere, communia cum brutis: siue quæ mala sunt, vt Dauidis adulterium, Manlij seueritatem animaduertentis in filium: cùm constet Deum omnia facere non permissiuè,sed potenter,vt Augustini verbo vtamur,vt sit eius proprium opus Iudæ proditio,sicut Pauli vocatio. Hæc Philippus in ijs libellis, quos adolescens etiamnum scripsit, Quorum alterum de Locis communibus inuictum libellum esse dicit Lutherus,contra Erasmum de seruo arbitrio scribens:non solùm immortalitate,sed Canone quoque Ecclesiastico dignum: cui tuus libellus, inquit, comparatus ita mihi sorduit ac viluit,vt tibi vehementer compaterer.In alterum vetò præfatus,non dubitat eum doctiss. Thomæ Aquinatis Commentarijs anteferre.Hieronymi autem & Origenis Commen.meras esse nugas & ineptias, si illius annotationibus comparentur. Ac parum abest,quin eum Paulo superiorem faciat, certè proximum illi esse vult. Verùm vtrumque libellum hunc toties variãdo Philipp. ipse posteà multis in locis erroris condemnauit:in hoc præsertim capite de lib. arbitr.Nam sæpè deinceps vtrumque excudi fecit,multa detrahens,addens,mutans, corrigens, vt postremi cum primis nulla ferè in parte conueniant. In ijs autem locis,qui sunt impressi anno trecesimosexto Argentorati,trecesimo octauo VVittembergæ.46.Lipsiæ,quinquagesimo quinto,VVittembergę, apertè recantauit ea,quæ in primis illis scripserat de libero arbitrio.Sic enim loquitur: Valla & plerique alij detrahunt voluntati hominis libertatem, ideò quia fiant omnia decernente Deo.Addit in locis,anno 46.& 55.excusis: Hæc imaginatio orta ex Stoicis disputationibus deducit eos ad tollendam contingentiam bonarum & malarum actionũ,imò omniũ motuũ in pecudibus & elemẽtis.Dixi autẽ suprà,nõ esse in Ecclesiã inuehendas illas Stoicas opiniones, nec defendendam esse necessitatem fatalẽ omnium, sed aliquam contingentiam concedendam. Non necesse fuit Alexandrum interficere Clytum.Nec miscenda est disputatio de determinatione diuina quæstioni de libero arbitrio.Et iterum in Locis anni 36.& 38.ac posterioribus:Cùm in natura hominis reliquum

Allud Philippi testimoniũ cõt. liberũ arbitriũ.

Luth.quãti scripta Philip. fecerit, quorũ tamẽ nõnulla dogmata ipse postea Philippus damnarit.

In scriptis posterioribus Philippus confirmat liberum arbitr.

liquum sit iudicium & delectus quidam rerum, quæ sunt subiectæ rationi aut sensui, reliquus est etiam delectus externorum operum ciuilium: quare voluntas humana potest suis viribus sine renouatione, aliqua externa legis opera facere. Hæc est libertas voluntatis, quam Philosophi rectè tribuunt homini. Nam & Paulus discernens iustitiam carnis à spirituali, fatetur non renatos habere delectum aliquem: manus à cæde, à raptu, à furto continere. Et hanc vocant iustitiam carnis: imò hanc disciplinam etiam non renatis præcipit Deus. Ac interiectis nonnullis: Hæc sententia de libero arbitrio nihil habet absurdi: & est germana cùm aliorum Scriptorum Ecclesiasticorum ac synodorum, tum verò etiam Augustini sententia: nec adigit ad desperationem bonas mentes, nec deterret eas quominus conentur: imò & amplificat Spiritus sancti auxilium, & acuit curam ac diligentiam nostræ voluntatis. Non probo deliramēta Manichæorum, qui prorsus nullam voluntati tribuebant actionem, nec quidem adiuuante Spiritu sancto: quasi nihil interesset inter statuam & voluntatem. Scribit etiam concurrere tres causas bonæ actionis, verbum Dei, Spiritum sanctum, & humanam voluntatem assentientem nec repugnantem verbo Dei. Posset enim excutere, vt excutit Saul sua sponte: sed cùm mens audiens, ac se sustentans non repugnat, non indulget diffidentiæ, sed adiuuante etiam Spiritu sancto conatur assentiri, in hoc certamine voluntas non est otiosa. Et iterū post pauca: Vidi multos non Epicureos, qui cùm essent in mœrore propter suos lapsus, disputabant, quomodo sperem me recipi, cùm non sentiam in me transfundi nouam lucem & nouas virtutes? Prætereà si nihil agit liberum arbitrium, intereà donec sensero fieri illam regenerationem, de qua dicitis, indulgebo diffidentiæ & alijs vitiosis affectibus. Hæc Manichæa imaginatio horribile mendacium est: & ab hoc errore mentes abducendæ sunt, & docendæ, agere aliquid liberum arbitrium. Pharao, Saul, non coacti, sed volentes & liberè repugnant Deo: nec fit conuersio in Dauide, vt si lapsis in ficum verteretur: sed egit aliquid liberum arbitrium in Dauide, cùm audiuit obiurgationem & promissionem: volens iam & liberè fatetur delictum: & egit aliquid eius voluntas, cùm se sustentat hac voce: Dominus transtulit peccatum tuum. Et iterum post pauca: Cùm promissio sit vniuersalis, nec sint in Deo contradictoriæ voluntates, necesse est esse in nobis aliquam discriminis causam, cur Saul abijciatur, Dauid recipiatur, id est, necesse est aliquam esse actionem dissimilem in ijs duobus. Et in capite præcedenti, quod est de causa peccati & contingentia. Est autem hæc pia & vera sententia, vtraque manu, ac veriùs toto pectore tenenda, quòd Deus non sit causa peccati: & quòd Deus non velit peccatum, nec impellat voluntates ad peccandum, aut approbet peccatum. Sed causæ peccati sunt voluntas Diaboli, & voluntas hominis, qui sua voluntate abuti potuit, seque à Deo auertere: quæ quidem longiùs ibi persequitur.

Philipp. se Manichæū fuisse re ipsa declarat.

Ex quibus planum cuique fieri potest, quemadmodum Philippus Melanchthon, quicquid ab eo peruersè scriptum fuerat de libero arbitr. in Loc. Commu. anni 21. simul & magistri sui Martin. Luther. eadem de re sententiam, tanquàm impiam & cum hæresi Manichæorum congruentem condemnauit: quod pluribus etiam verbis ab eo factum est in Epitome philosophiæ moralis, quam edidit Argentorati anno. 38. vbi similiter damnat ingenia turbulenta, quæ multas de libero arbitrio ferunt contentiones, & Vallæ absurdas imaginationes, quæ propter diuinam gubernationem adimūt libertatem voluntati. Sed & in Comment. in epistol. ad Roman. posterioribus expungi fecit ea, quæ scripserat anno 24. quòd essent Dei propria etiam mala opera, vt Dauidis adulterium, & quòd æquè proprium eius opus esset Iudæ proditio, sicut Pauli vocatio. Quin enarrat illum locum: Tradidit eos Deus in desideria cordis eorum. Nec vult, inquit, nec approbat, nec efficit peccatum Deus. Et quoniam Augustanæ Confessionis est auctor idem Philippus, in ea quoque discessum est à Lutheri sententia, quo ad hoc doctrinæ caput, quod ille tamen ad finem vsque vitæ suæ tanta pertinacia defendit, vt mori se priùs paratū ostenderet, quā ab hac sua sentētia discederet: In qua quantū positū esse putauerit, & in exordio, sicut paulò ante commemorauimus, & in fine libri, quē scripsit contra Erasmum, satis declarauit. Sic enim propè calcem eum alloquitur: In hoc te vehementer laudo, quòd solus præ omnibus rem ipsam es aggressus, hoc est summam causæ: nec me fatigaris alienis illis causis de Papatu, indulgentijs, purgatorio, ac similibus nugis potius, quàm causis, in quibus me hactenus omnes venati sunt frustrà. Vnus tu & solus rerum cardinem vidisti, & ipsum iugulum petiuisti. In eo igitur quod rerum cardo, quod causę totius est iugulum, ausus est Philippus cum suis, qui Augustanæ sunt Confessionis, à magistro suo Martino Luthero se palàm diuersum sentiendo segregare. Quod quid aliud fuit, quàm eum hæreseos & impietatis condemnare? Et reuerà cardo Lutheranę doctrinæ vertitur in hoc vno dogmate de libero arbitrio, quod ruere non

Cardo Lutheranæ doctrinæ est de libero arbit.

poteſt,quin ſimul eodem motu labefactata concidant omnia,quæ de iuſtificatione præſertim,deque rebus ad illam pertinentibus ab eo ſcripta ſunt. Lutheri ſententiam tuetur etiamnum Caluinus,& in ea perſtat. Neq; ſibi prorſus eam ſordere Brentius oſtendit in prima pericope,quam ſcripſit contra venerabilem virũ Petrum à Soto. Vidimus autem & Galli cuiuſdam ſcriptum,quo grauiter inſectatur præceptorem ſuum Philippum,quòd in hac tanta re à magiſtro ſuo Luthero diſſentiat. In quo ſcripto Philippum etiam inſimulat,quòd Caluinizet.

1. In Apol. Confeſſi. Aug. 2. in Locis communi.

Habemus ergo iam huius hydræ Lutheranæ ſex capita, quorum' ſextum reuerà caput eſt: agitur enim de ſumma rei. Sed neque minoris momenti eſt ſeptimum,de quo immane quantum eſt inter Lutheranos diſsidium? Neque enim agitur de linea veſte, ſed de eo, quem præcipuum doctrinæ Chriſtianæ locum vocat Philippus, quem ſummam Euangelij continere ſcribit,nimirum de iuſtificatione. Nec à ſcopo multùm aberrat,cùm illi tantum tribuit. Intereà tamen & de hoc ingens eſt inter eos dimicatio. Nam cum in Auguſtana Confeſsione minus dilucidè fuerit locus hic explicatus, fas ſibi eſſe putauit Andreas Oſiander, clariùs de eo aliquid differere: quod cùm feciſſet non relata priùs re ad Philippum & eos qui Confeſsionis Auguſtanæ præcipui ſunt Doctores, tantæ fuerunt excitatæ tragœdiæ, vt non longè res abfuerit à ſeditione. Cuius criminis non eſt inſimulatus Oſiander? quæ conuitia & maledicta in eum iactata non ſunt? Vocatus eſt, vt ipſe ſcribit, Hæreticus, Antichriſtus, Iudæus, niger Diabolus, Draco, homo nefarius, conſceleratus, hoſtis Chriſti. Fuit etiam de eo confictum, quacunque incederet, quòd eum in ſpecie canum duo Diaboli comitarentur, quos tamen non cuiuis videre liceret: quòdque quo tempore cibum & potum in inferiore cum ſuis hypocauſto ſumebat, vbi vacare ſolitus erat literarum ſtudijs, in ſuperiore ſedens in illius loco Diabolus viſus fuerit ſcriptitare. Et alia id genus pleraque. Tum & illud ſparſum de illo fuit, quòd affirmaret Chriſti paſsionem & mortem nullum nobis fructum attuliſſe, cùm tamen in ſcriptis illius diuerſum reperiatur. In ſumma, tantum fuit odium homini conflatum,vt non ipſe modò tanquam impius haberetur, verùm etiam qui ſermones eius audiebant, à communione cæterorum, qui ſe pios exiſtimabant, arcerentur, ac ne ſepultura quidem communi digni ducerentur.

Oſiander male tractatus à Confeſſioniſtis.

Oſiandri doctrina VVittembergæ damnata, VVirttembergæ approbata à Cõfeſſioniſtis.

Miſſum fuit VVittembergam,vt de doctrina eius iudicium fieret, damnata eſt per Philippum, Pomeranum, Forſterum, & alios. Miſſum eſt VVirttembergam, approbata eſt per Brentium, & qui ſunt eiuſdem ſectę. Hic vides, de vna eademque doctrina, quàm diuerſum fuerit iudicium Vittembergenſium & VVirttembergenſium Doctorum,cùm tamen inter vtroſque non ſit niſi vnius literæ diſcrimen, cùm prolatis etiam è Lutheri libris locis aliquot planum facere conetur Oſiander, quod ipſe ſcripſerit, idem de iuſtificatione ſenſiſſe Lutherum, nimirùm eſſentialem Dei iuſtitiam habitantem in nobis, & excitantem nos ad benè agendum eſſe iuſtificationem noſtram. Cęterùm contra ſcriptum illud, quod editum contra ſe fuerat à Philippo & collegis eius, edidit ipſe quoque ſcriptum contrarium Oſiander: in quo cauſam adfert, cur hanc ipſius doctrinam illi non approbarint. Narrat igitur,neminem VVittembergæ vel Theologiæ Doctorem, vel artium fieri Magiſtrum, niſi priùs conceptis verbis iuxta formulam ſibi prolatam iurauerit, ſe tria ſymbola, Apoſtolorum, Nicænum, & Athanaſij retinere firmiter, ac tueri ſimul & defendere velle. Quòd ſi quid inciderit, quod in ijs tribus Symbolis & Auguſtana Confeſsione ſatis determinatum non ſit, nolle ſe quicquam de eo concluſiuè (quod vulgò dicitur) dicere, niſi re priùs ad ſeniores Doctores, qui conſtanter huic adhærent Confeſsioni, relata, & conſilio cum illis communicato. Seniores autem iſti cùm ſint Philippus & eius ſimiles,ſi quid incideret,quòd in hac Auguſt. confeſſ. ſcriptum non ſit, neceſſe habent, qui iurauerunt in Confeſsionem, nihil de eo ſtatuere, niſi quod viſum illis fuerit. Ita vt quod ipſi probauerint, id recipere ſint adſtricti,etiamſi diuerſum aliquid in ſcripturis Canonicis reperiatur: quandoquidem non in ſacræ ſcripturæ, ſed in Auguſtanæ confeſsionis vnanimi conſenſu ſe conſtanter eſſe permanſuros, iurauerint. Itaque ſi ſcripturas potiùs ſequerentur,periurij reatum non effugerent. Confeſsionem autem hanc Philippus ipſe ſcripſit,penes quem etiam eſt eam interpretandi poteſtas. Ex quo conſequitur,quòd omnes qui iurarunt in eam confeſsionem,neceſſe habeant illam eo ſenſu accipere,quem Philippus attulerit,vt ſic reiecta ſcriptura ad tria ſymbola tantùm,& ad Philippi doctrinam ſint alligati. Hęc de Philippo Oſiander:qui parentes etiam diligenter monet, vt etiam atque etiam ſecum deliberent, num ſuos filios mittere VVittembergam debeant,vt ibi Magiſtri vel Doctores efficiantur. Coguntur enim,inquit,abiurare verba Dei,& in Philippi verba iurare. Iurat enim, inquit,quilibet,quòd de grauoribus rebus ad fidem pertinentibus,nihil velit ſtatuere, niſi

Iurandum eſt VVittembergæ in Confeſsionem Auguſtanam & verba Philippi.

Oſiander de Cõfeſs. Auguſt.

Tanti autè Confeſsionem iſtam fieri ſcribit toã. à Lasko, vt nõ deſint inter Lutheranos, & quidem non poſtremi, qui dicant ſe malle de Pauli

nisi de sententia seniorum confessionis Augustanę, etiamsi contrarium dicat scriptura: Quam si sequi potiùs voluerit, erit periurij reus. Ita secreta fit quędam, inquit, conspiratio, quę magis hominum, quàm Dei verba respicit: atque ideò Christianę reipublicæ non parum adfert detrimenti. Philippi verbum plùs apud eos ponderis habet, quàm Dei verbum. Sex & triginta Scripturarum loca produxi, quibus habitare Deum in nobis ostendi, creditum non est. Simul vt Philippus paruam schedam scripsit, qua testatus est ita se rem habere, statim creditum est. Ac paulò post: Vox audita est, inquit, de cœlo Patris de Christo dicentis: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi benè complacui, hunc audite. Hunc, inquit, audite, non Philippum, non alios homines, qui tibi os obturant, & volunt, vt secundum eorum consilium, non autem secundum scripturas, pronuncies: Sic Osiander ferre non potuit, vt homines ad Confessionem August. quòd Philippi verbum est, alligarentur potiùs quàm ad Dei verbum, cùm quod ipse, nō quòd Philippus doceret, id esse Dei verbum credi vellet: cùm se nulla re Philippo inferiorem esse iudicaret: nulla vt causa esset, quamobrem non ipsius verbum, vt Philippi verbum, pro Dei verbo haberetur: cùm præsertim Philippus, quemadmodum alijs plerisque in rebus, ita & in doctrina de iustificatione, nunquam sibi satis constiterit. Viginti dicit esse diuersas opiniones de hoc vno dogmate: ac Philippi discipulorumque eius quatuordecim enumerat in eo libello, quem contra Nycticoracem quendam scripsit. Nam simul vt, inquit, locum aliquem in Scripturis viderunt, in quo iustitię mentio fieret, statim nouam ex eo iustificationem sunt fabricati. Verbi gratia: legit aliquis, Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam, iam ex hoc vno loco duo collegit iustificationis genera, vnum ex verbo credidit, vt diceret fidem esse nostram iustitiam, alterum ex verbo reputatum est, vt diceret, Deum iustitiam suam nobis imputare, nos pro iustis habere, etiam si non simus, atque hanc esse iustitiam nostram. Legit alius: Iustificati sumus per sanguinem eius, statim ex eo collegi, quòd pretiosus Christi sanguis sit nostra iustitia. Legit alius: Sicut per vnius inobedientiā peccatores constituti sunt multi, ita per vnius obedientiam iusti constituentur multi: mox docuit, Obedientia Christi est iustitia nostra. Legit alius, Resurrexit propter iustificationem nostram: Resurrectio, inquit, Christi est iustitia nostra. Legit alius, Spiritus sanctus arguet mundum de iustitia, quia vado ad patrem, affirmauit illicò, quòd Christi transitus ad patrem est iustitia nostra. Legit alius, quòd efficimur iusti absque meritis ex gratia Dei, non dubitauit affirmare, quòd gratia & misericordia Dei sit iustitia nostra. Legit alius, Ad ostensionem iustitię suę propter remissionem præcedentium delictorum, euestigiò docuit, remissionem peccatorum esse iustitiam nostram. Legit alius, Liuore eius sanati sumus, asseruit illico, quòd vulnera Christi sunt iustitia nostra. Iam igitur remuneratus se scribit nouē genera iustificationum è scripturis collecta, malè inter se cohærentia, neque tamen omnia se adhuc recensuisse. Enumerat deinceps, quæ è suo quisq; capite confinxit. Aliqui, inquit, dicunt, quòd iustitia sit opus Dei, quod ipse in Christo operatur: alij, quod nos Deus ad æternam vitam recipit: alij, quod meritum Christi: alij de media quadam iustitia loquuntur, quàm tamen explicare nequeunt. Alij docent, quòd essentialis iustitia Dei creat in nobis aliam nouam creatam iustitiam. Sic Osiander quatuordecim opiniones de iustificatione recensēt, & quam ipse profert est quintadecima. Iuxta numerum autem cuius meminit in confutatione scripti, quod contra se Philippus ediderat, erunt omnes viginti & vna.

ipsius Apostoli, quam vel de Lutheri Confessionis Augustanæ doctrina dubitare.

Alligari ad Philippi verbum.

Viginti opiniones Confessionistarum de vno dogmate iustificationis.

Nunc tu vide Serenissime Rex, quandoquidem sic ipsi dissident inter se non de lana caprina, quod dici solet, sed quod ipsimet fatentur, de præcipuo doctrinæ Christianæ loco, qui summam Euangelij totius in se continet, quàm tutum sit, de quocunque tandem Christianæ doctrinę capite disceptetur, à sensu & consensu totius Ecclesiæ desicere, & animam vnius alicuius istorum fidei committere, qui nuper exortus non modò cum suæ congregationis proceribus, sed ne secum quidem ipse persæpè consentiat, sicut in hoc ipso capite de iustificatione toties est à Philippo variatum. Certum esse dicit argumentum Lutherus: quandoquidem septem aut octo sectas enumerauit Sacramentariorum, doctrinam eorum ab auctore Satana profectam esse, quòd in ipso statim exordio sit in tot capita dissecta. Atqui nos non septem, sed bis aut ter septem Lutheranorum sectas de vno saltem iustificationis articulo, qui summam Euangelij continet, recensuimus. In vniuersum autem de rebus etiam alijs dissidentes, quater septem vna minus. Collegit ciuis quidam Hallensis homo Laicus Caspar Querchamer triginta sex loca Lutheri inter se pugnantia super vno duntaxat articulo, qui est de communione vel vtriusque vel alterius speciei sacramenti Eucharistiæ. Quòd si triginta sex has opiniones ad istas viginti septē, quas enumerauimus, addendas aliquis putauerit, erūt 63.

Quàm periculosum fidere Sectarijs, tantopere disceptantibus de maximis rebus.

Triginta sex pugnantes opiniones de communione vtriusque vel alterius speciei.

Quàm

Quàm multæ sunt autem sectæ, quæ nos adhuc fugiunt? Et erit quisquam qui dubitet, quin & hæc Lutheranorum doctrina sit ab auctore Satana profecta?

Quid venentur noui sectarum assertores. Psal. 48.

Caue putes pientissime Rex, Christi causam ab istis agi, aut hoc eorum esse studium, vt verbum Dei propagare queant. Nihil est, quod eis curæ sit minori: suam vt gloriam propaget, suum vt verbum pro Dei verbo rudi populo venditet, id verò est quod eorum quisq; studet maximè. Vocauerunt, ait Propheta, nomina sua in terris: in hoc eorum cura consumitur omnis, vt sit nomen eorum in terris celebre, vt dicatur, hæc est confessio Philippi, hæc Brentij, hæc Osiandri. Nihil enim nunc loquar de Zuinglianis, quos ipsi itidem: vt Anabaptistas, habent pro hæreticis: de Lutheranis tantùm loquor, quos illi vicissim iudicant hæreticos: neque diuersum est Christianorum omnium de illis iudicium. De ijs igitur dico, quòd & ipsi quàmlibet induti sint ouium vestimenta, tamen quæ sua sunt quærunt, non quæ Iesu Christi: de sua quisque, non de Christi gloria sollicitus est. Quamobrem & ipsi, quamuis ex eadem Lutheri schola profecti, non eandem tamen confessionem habent, omnes constat enim quod Augustanam confessionem non receperunt nisi Saxonicæ Ecclesiæ. Ne in ipsa quidem Augustana ciuitate, vbi Cæsari primùm fuit exhibita, recepta est: Nam ea magis in Zuinglij partem propendere videtur, ac plures in ea reperiri dicuntur, qui Suenckfeldianæ, quàm qui sint Confessionis Augustanæ. Quàm etiam causam fuisse puto, quòd cùm ante sex annos iterum à Philippo scripta fuisset confessio Synodo Tridentinæ offerenda, sic librum inscripserunt: Confessio doctrinæ Saxonicarum Ecclesiarum.

In schola Lutheri non omnibus placet Augusta. Confessio.

Consiliũ Brentij in edenda noua confessione.

At Brentius quàmuis & ipse præ se ferat à Lutheri doctrina se non esse alienum, minimè tamẽ in eo voluit acquiescere: quod in illo scriptum fuit oppido, ex quo primùm Lutheri prodijt Euangelium. Verùm scripsit & ipse peculiarem suam cõfessionem non sub suo, sed sui Principis nomine, quam etiam congregationi concilij Tridentini proposuit. Est autem illud scitu dignum, quod nec Brentius, nec Vrbanus Regius, nec Osiander in confessionis August. verba iurauerunt. Indignum enim illis videbatur, vt præscriptam à Philippo fidei formulam sequerentur, cùm quilibet eorum de se persuasum haberet, quòd in sacris literis maiores etiam quàm Philippus, progressus fecisset: Atque ideò se quoque non minus idoneum quisque iudicabat, qui peculiarem etiam suæ fidei confessionem conscriberet. Sic isti dum sui quisque nominis illustrandi, quàm inuestigandę propagandæque veritatis est studiosior, licere sibi volunt, vt non ipsi modò à se inuicem, sed etiam à magistro suo Luthero nonnullis in rebus, etiam ijs, in quibus cardo Christianæ rei vertitur, dissentientes nouam sibi quisque fidem conderent, ac singularem suam confessionem exhiberent.

Petrus à Soto cur aduersus Brentij cõfessionem scripserit.

Vidit hoc homo quidam Hispanus Petrus à Soto, qui nullam aliam prẹter Catholicam fidem didicerat, quòd aliam confessionem Philippus, aliam proferret Brentius: mirari satis non potuit, quando quidem vterque magistrum suum esse Lutherum profitebatur, quòd fidei suæ nihilominùs diuersas confessiones adferebant. Visum est ei quiddam portenti simile. Quòd si quemadmodum ante annos viginti septem factum est, quo tempore suam Cæsari confessionem protestantes obtulerunt, Zuingliani seorsum suam confessionem produxissent, minùs id illi mirum accidisset. Nam sicut iam à nobis dictum est, habentur à Lutheranis pro hæreticis: quales vicissim, ab illis Lutherani iudicantur. Sed cùm id fieret ab ijs, qui quod à Luthero fuit inuentum, idem Euangelium se profiteri iactarent, id verò instar esse monstri videbatur, quòd ex eadem schola profecti, non eandem confessionem adferrent. Quoniam verò magna fuit opinio, Ducem VVirttembergensem, sub cuius nomine confessionem suam Brentius ediderat, à Christiana & Orthodoxa fide non abhorrere, ab ea, inquam, fide, quam à maioribus nostris, sicut ipsi ab Apostolis acceperunt, per manus nobis traditam habemus, viro pio & zelo Christianę religionis ardenti vehementer doluit, quòd eò se Brentij & collegarum eius consilijs adduci passus est Princeps ille, qui singulari quadam suæ voluntatis in Catholicam fidem inclinatione propendere putabatur, vt singulariter suę fidei potiùs confessionem Synodo proponeret, quàm in Catholica, quàm à suis maioribus accepisset, acquiesceret. Quamobrem tenere se non potuit, quin ipse quoque suam assertionem ederet, sed nõ singulariter tamen suæ, verùm Catholicæ fidei. Quem librum ita scribi curauit, vt ex vna facie concionatorum Ducis Confessionem ostenderet, ex altera Catholicam. Et doctriuę Ducis, Catholicam doctrinam: auctoritatibus scripturę, auctoritates non pauciores: testimonijs Patrum, testimonia pariter opponeret.

Quem scribendi rationem Petrus à Soto seruauerit.

Dux VVirttembergensis ne fallatur scripto Brẽtij, qui Confes-

Scripserat autem in eo libro Princeps, testificari se velle coram Deo & Ecclesia studium suum in excitanda & propaganda verè pia doctrina. Quæ verba Petrus in scholijs excipiens: Priùs, inquit, ea fuit agnoscenda, priùs erat statuendum, vt ea doctrina cui

pro-

propagandæ datur opera, sit verè pia: maximè nunc, quando constat omnibus in dubium verti, quæ sit vera doctrina. Non vt lateat, inquit, Princeps optimè, quòd sicut tui impiam doctrinam iudicant, quam Catholici sequuntur: sic eam Catholici vicissim, cui tui propagandæ das operam. Nec sunt apud eos pauciores aut minus fide digni testes, quàm apud vestros, vt minimum ergo, non veræ & piæ doctrinæ propagandæ das operam, sed aut impiæ, testibus Catholicis, aut certè dubiæ, necessaria ratione. Nonne igitur satius est ab hoc studio cessare, & vel saltem suspendere iudicium, & expectare humiliter à Deo illustrari, idque exigere pijs operibus & precibus ad Deum? Subiunxerat Princeps: Etsi enim non ignoramus suum esse discrimen inter politicam & Ecclesiasticam functionem, tamen cum Psalmus nos grauissimè hortetur, Nunc Reges, inquit, intelligite, erudimini qui iudicatis terram: seruite Domino in timore & tremore, non debuimus cœlestem vocem contemnere, &c. Et hæc verba Petrus excipiens. Quod verò, inquit, sit hoc discrimen, oportebat benè exploratum habere: certum est, alienum esse à Principe Rempub. administrante definire dubia circa fidem: hoc verò pertinere ad eos, qui Ecclesiam gubernant: ab illis oportet Principes accipere, & eorum expectare sententiam: alio qui timere debent, quod sequitur post verba hic citata, Nequando irascatur Dominus contra eos, & pereant de via iusta: hoc enim comminatur Principibus, qui non apprehendunt disciplinam. Quid verò magis indisciplinatum & inordinatum, quàm dubiam doctrinam sequi, & intrudere subditis ante iudicium Ecclesiæ: E religione verò post alia pleraque sic scripserat: Nihil maiore discretione moderandum est, quàm zelus illæ agnoscendę & retinendæ veritatis, qui quò maior fuerit, eò in grauiora pericula & discrimina deducit hominem: vt testis est Paulus supra modum æmulator paternarum suarum traditionum, atque ideò iam expertus correctionem verè paternam Dei, de alijs dicit: Testimonium illis perhibeo, quod zelum Dei habent, sed non secundum scientiam. Ideoque pro illis tristitiam magnam & continuum dolorem cordi suo inesse asserit. Debet igitur quisque primò gradum suum agnoscere, & iuxta illum sequi & non præire, duci, & non ad se ducere Dei Spiritum & ordinationem: ne dicatur illi, Vade post me Satana, scandalum mihi es: non enim sapis quę Dei sunt.

fionem illius nomine edidit, humaniter à Soto admonetur.

Psal. 2.

Non confundenda functio ciuilis cum Ecclesiastica.

Non cuiuis zelo fidendum in causa religionis. Galat. 1. Rom. 10.

Matt. 16.

Quid est in ijs verbis non modestè, non piè, non verè, Catholiceque dictum? Et ea tamen exaggeranda sibi Brentius putauit, ac modò non cœlum terræ miscendum, quòd ausus fuerit Principi dicere vir pius, Vade post me Satana: cùm tamen is nihil eiusmodi Principi dixerit, verùm admonuerit tantùm, vt agnoscat quisque gradum suum, ne si præire velit, & non sequi Spiritum sanctum, dicatur illi: Vade post me Satana. Vide autem impotentiam hominis: Qui scripsit assertionem hanc fidei Catholicæ contra singularem Brentij Confessionem, ei nomen est Petro, cognomen à Soto. Loci nomen id sit an familiæ, mihi non satis liquet. Sed est insignis Brentij petulantiáne dicam, an improbitas. Non ei dignatur cognomen suum tribuere, sed eum per contumeliam vocat Asorum. Dicuntur autem ἀσώτοι Græcè, qui Latinè decoctores, nequam homines, luxu, ganeæque studio perditi, qui bona sua abligurierunt omnia. At cui viro probrum hoc obijcit Brentius, vt eum per summam iniuriam Asotum vocet? Ei, quo vix quenquam hominem hęc nostra secula tulerunt sanctiorem: qui non verbis magis quàm factis pridem huic seculo nequam nuncium remisit: ac quò magis vacare pietati posset S. Dominici sequutus institutum, ante complures annos in illius familiam transijt, non alijs, quàm sacrarum literarum studijs deditus: Cuius & doctrinæ & vitæ piè sancteque traductæ tanta fuit fama, vt eum sibi præ cęteris omnibus eligeret Christianiss. Imperator, cui secretiora suæ conscientię vulnera detegeret, à quo sanandis illis medicinam peteret, cuius ministerio remissionem peccatorum se consequuturum speraret. Solent autem potentiss. quique Reges non alios ad id munus asciscere, quàm qui sunt excellenti doctrina, vitæque sanctimonia commendati. Quò magis autem intelligas, quòd minimè sit suo de illo iudicio frustratus pientiss. Imperator: inter cætera hac quoque in re integritatis suę specimen de se præbuit singulare, quòd cùm vltrò fuisset episcopalis illis dignitas delata, respuit, ac pauperē vitam potiùs elegit, in qua reliquum ætatis suæ tempus consumeret. Equidem vidi hominem, cùm abs te sereniss. Rex missus ad M. Imperatoriam proficiscens, Dilingam ad Cardinalem Augustanum, virum cùm prędaris à Deo multis dotibus ornatum, tum Catholicę & Orthodoxæ fidei propugnatorem acerrimum, diuertissem. Is nunquam satis eximias & singulares hominis virtutes apud me prędicare potuit. Hunc igitur talem virum audet impurus homo Asotum appellare. Quid est hoc aliud quàm lucem tenebras, bonum malum dicere? Sed vnde liceret agnoscere Lutheri discipulum è Satanę scola profectum, nisi mendacijs

Brentius quomodo Sotum aggreditur.

Brentij petulantia Asotum vocantis.

Laus Petri à Soto.

Cardinalis Augustanus.

dacijs eiusmodi tam sancti hominis famam contaminarit? Quid autem ei deinceps erit credendum, qui statim in ipso limine sic impegit, vt apertè falso conuitio vti non vereretur: Neque tamen illi satis libidini suæ feciſſe se existimabat, nisi quo falso probro virum summa pietate religioneque preditum affecerat, eodem etiam vniuersum Episcoporum & Sacerdotum ordinem perstringeret, quos vocat Prælatos Asoticos. Quasi verò non plures Asotos inuenire liceat apud Lutheranos, quorum plerique tam sunt inexhausta libidine, vt ne coniunx quidem illis vna sufficiat quàm apud Catholicos: præcipuè si partem istorum exiguam cum toto conferas orbe Christiano. Sed non possunt isti sibi temperare, quin ex qua schola sint profecti, planum omnibus faciant, & exemplo magistri sui, sannis, scommatis, dicterijs, conuitijs, calumnijs parum Christianis, libros suos omnes infarciant.

Brentij probrū in magistratus Ecclesiasticos.

Virulentum libelli Brentiani proœmium.

Sed audi quæso, quale sit, quamque virulentum huius libelli proœmium? Orditur à fabula quadam de seruis, qui contra suos dominos insurrexerint, & eos alicubi peregrè redeuntes oppresserint, Tales esse vult Episcopos Catholicos, seruos flagriones, con scelerata mancipia, qui sint ausi mouere seditionem contra suos dominos, & eos de gradu suo deturbare.

Prima Brentij probatio.

Rom. 13. Esa. 10.

2. Cor. 3.

Ac vide, quàm bellè primùm eos eiusmodi seruos esse probet? Scriptum est, inquit, Quis est Paulus? quis Apollo nisi ministri per quos credidistis? Nunquid autem non rectè dici potest ex aduerso: Quis est Carolus Imperator? Quis Ferdinandus Cęsar? quis est Sigismundus Rex, nisi ministri, per quos ius cuique suum tribuitur? quorum ministerio fit, vt in pace & tranquillitate vitam agamus: nisi fortè de seculari quoque Principe scriptum non est: Dei minister est tibi in bonum. Non sine causa gladium portat: Dei enim minister est, vindex in iram ei, qui malum agit. Longè potentissimus fuit Senacherib Rex, eum non modò ministrum, verùmetiam virgam furoris sui & baculum vocat Dominus: atqui nullum est tam vile mancipium, quod non virgę sit & baculo præferendum. Nunquid ideo Reges & Principes subesse debent populo, non præesse? quia per eorum ministerium ius cuique suum Deus tribuit: bonos præmijs, malos debitis afficit supplicijs? Profertur & alia scriptura: Omnia vestra sunt, siue Paulus, siue Apollo, siue Cephas, siue mundus. Quid igitur ex eo colligis? Ergo Paulus, Apollo, Cephas & mundus vniuersus, fuit subiectus Corinthijs? Etiam Sigismundus noster est, sed nunquid tanquàm qui subiectus sit nobis? Absit, sed tanquam is, qui legitimè nobis imperat Rex & dominus noster. Hic videre quilibet potest, quàm verum sit, quod

Secunda probatio. 2. Cor. 3.

Hilarius in libro ad Cōstantium Augustū.

de Hæreticis ab Hilario scriptum est? Omnes scripturas sine sensu loquuntur. Atqui talibus è scriptura petitis vocibus, classicum isti cecinerunt rusticis, quo sunt ad arma capienda contra suos dominos excitati, cùm dicerent: Omnia vestra sunt, siue Paulus, siue Apollo, siue Cephas, siue mundus, siue Reges, siue Principes, omnes sunt serui vestri, vos autem Christi, vt in ipsum Brentium, & eius similes ea rectius quadrate videantur, quæ de seruis præfatur, qui contra suos dominos insurrexerint. Affertur & tertia scriptura.

Tertia probatio.

2. Cor. 4.

Non enim nosmetipsos prędicamus, sed Iesum Christum Dominum nostrum, nos autem seruos vestros. His tribus locis ex Paulo productis, probat Brentius, quòd Paulus Episcopos Ecclesiæ subijcit, & facit eam dominam: Nos autem adeò non pudet seruos & ministros Ecclesię dici, vt qui Princeps est Episcoporum, & in terris Christi vicarius, hoc titulo maximè glorietur, quòd seruorum Dei se seruum esse scribit: cùm scriptum

Gen. 25. Rom. 12. 1. Cor. 9.

sit: Maior seruiet minori. Et est ita reuerà, quòd nulla maior est seruitus, quā sit eorum qui præsunt in solicitudine: qualis fuit hic ipse, cuius hęc testimonia proferuntur, qui cùm liber esset, se fecit seruum omnium, vt plures lucrifaceret: qui non leuiter affligebatur animo, cùm eum quotidie premeret vrgeretque solicitudo Ecclesiarum omnium: ita vt non posset etiam, quin exclamaret: Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis scandalizatur, & ego non vror? Tales serui quin sint Episcopi, quis est qui velit inficias ire?

1. Cor. 11.

Reges etiā quodammodo serui

Eccle. 32.

Quin & ipsi Reges & Principes, non dissimili seruitutis genere premuntur. Nam si non seruiunt vtilitati subditorum, si nulla cura tanguntur salutis eorum, si voluptatibus, tantùm, aut suis priuatis commodis inseruiunt, certum est, quòd eiusmodi nec Reges veri Reges, nec Episcopi veri dici merentur Episcopi. Monet Sapiens: Rectorem te posuerunt, noli extolli. Esto in illis quasi vnus ex ipsis: curam illorum habe. Hoc igitur est seruum esse, non subiectum esse, quibus præsis, non vt eos pro dominis agnoscas, qui tibi

Apostoli & horum successores Episcopi simul serui & domini Acto. 20.

fidei formulam præscribant: sed vt ne te propterea extollas, verùm curam eorum geras, eis prodesse studeas, quibus te præesse Deus voluit. Ad hunc modum serui fuerunt Apostoli, & sunt etiam nunc eorum successores Episcopi, quos ita Paulus alloquitur: Attendite vobis & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei. Regere, inquit, non regi: præesse, non subiectum esse. Ad gregem autem his verbis

bis vtitur: Obedite præpositis vestris, & subiacete eis, ipsi enim peruigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri. Nunquid ait, regite eos? imperate eis? tanquàm eorum Domini: præscribite eis docendæ fidei formulam? Nihil horum: Sed obedite, inquit, subiacete eis. Quæso te, potuitne dici planius aliquid? potuit ne clarioribus verbis ostendi discrimen inter pastores & oues, quàm quòd illos regere, hos vult obedire & subiacere? Et tu non reformidas Spiritui sancto repugnare, tam dilucidè sententiam suam per Paulum explicanti? Verùm videamus Brenti, qualis fuerit seruus hic, qui cùm liber esset seruum se fecit omnium. Scribens ad Corinthios quorum se seruum esse profitetur, ita loquitur: Quid vultis? in virga veniam ad vos? Scilicet in virga venire serui solent ad Dominos? Ac paulò post: Auditur, inquit, inter vos fornicatio & talis fornicatio, qualis nec inter gentes, ita vt vxorem patris sui aliquis habeat. Et vos inflati estis, & non magis luctum habuistis, vt tolleretur de medio vestrum, qui hoc opus fecit. Ego quidem absens corpore, præsens autem spiritu, iam iudicaui vt præsens, eum qui sic operatus est, in nomine Domini nostri Iesu Christi tradere Satanæ in interitum carnis, &c. Vides in quali virga venerit, qualem seruum se gesserit erga suos Dominos, non hos modò, verùm etiam alios quosdam, nominatim autem Alexandrum & Hymenæum, quos & ipsos Satanæ se tradidisse scribit, vt discant nō blasphemare. Non dixit ille: Vade post me Sathana: sed quod multò durius est, Satanæ tradidit in interitum carnis. Num tu propterea sceleratum eum fuisse dices mancipium, qui contra suos dominos insurrexerit? Habes iam, qualis fuerit seruus Paulus. Quid autē Petrus? Num huius dissimilis? Ananias cum Zalphira vxore sua vendiderat agrum, & fraudauit de pretio agri, conscia vxore sua, & afferens partem quandam ad pedes Apostolorum posuit. Dixit autem Petrus ad Ananiam: Anania, cur tentauit Satanas cor tuum, mentiri te Spiritui sancto, & fraudare de pretio agri? Nonne manens tibi manebat, & venundatum in tua erat potestate? Quare posuisti in corde tuo hāc rem? Non es mentitus hominibus, sed Deo. Audiēs autem Ananias hęc verba, cecidit & expirauit. Introiuit & vxor eius, nesciens quod factum fuerat. Dixit ei Petrus: Dic mihi, si tanti agrum vendidisti? At illa dixit: Etiam, tanti. Petrus autem ait ad eam: Quid vtiq; conuenit vobis tentare Spiritum Domini? Ecce pedes eorum, qui sepelierunt virum tuum ad ostium, & efferent te. Confestim cecidit ante pedes eius, & expirauit. Vides qualis & hic seruus fuerit qui mortis vitęque potestatem in suos dominos haberet.

Heb. 13.

Qualis seruus fuerit Paulus Apostolus.

1. Cor. 4.

1. Cor. 5.

1. Tim. 1.

Qualis seruus Petrus Apostolus.

Actu. 5.

Sed & qui successerunt in Apostolorum locum, nihilo minore fuerunt, sicubi res postulabat, libertate. Scribit de quodam Euseb. (verisimile est Fabianum fuisse Ponti. Roman.) quòd cùm Philippus Imperator, qui primus Christo nomen dedit, in die qua vltimæ Paschæis vigiliæ celebrabantur, in precationibus Ecclesiasticæ multitudini, tanquam concors adiungi vellet, admissus ab eo non fuerit, nisi prius confiteretur, & ijs qui propter peccata inquirebantur, & in pœnitentiæ loco fuerant constituti, se coniungeret: alioquin nisi hoc faceret, non ipsum admittendum fore, quòd in multis culpabilis foret. Quid autem pius Imperator? num à seruo de gradu se deijci quiritabatur? Imò scribit Eusebius eum propter obediuisse, syncerumque ac religiosum animum erga Deum ipsis operibus declarasse. Non ita Constantius Imperator, qui graui persequutione catholicos Episcopos premebat, dum quotannis ferè nouam fidei confessionem conscribi vellet, ita vt nouem sub eo fides fuisse constitutas recenseat Socrates. Adeò fuit illius seculi status, nostris temporibus ijs non dissimilis. Verùm & qui tum fuerunt Episcopi, fortiter illius tyrannidi repugnabant. Incitauerat is Liberium quemadmodum ipse scribit Athanasius, per Spadonem suum, vt contra Athanasium subscriberet, & munera pollicitus si fecisset, & supplicia comminatus, nisi paruisset. Quid adhęc Liberius? Non ita se habet, inquit, Ecclesiasticus Canon, neque vnquam accepimus talem à Patribus traditionem. Quòd si omninò Imperator curam suam pro ecclesiastica pace interponere quærit, aut scripta à nobis pro Athanasio deleri iubet, deleantur quoque ea quę contra eum scripta sunt, fiatq; deinde Ecclesiastica synodus longè à palatio, vbi nec Imperator præsto sit, nec Comes se ingerat, nec Iudex minetur, &c. Post hæc traditur Liberius ad Imperatorem, quò cum peruenisset, magna & ibi libertate dicendi vsus est: Desine, inquiens, persequi Christianos, ne tenta per me hęreticam impietatem in Ecclesiam introducere, ad omnia potius sustinenda parati sumus, quàm nos Christiani eò deueniamus, vt Arriani appellemur. Ne coge nos fieri Christi perduelles, &c. Tales fuit seruus Liberius, multos cruciatus perpeti, quin & in exilium abire paratior, quàm vt suo munere strenuè non fungeretur. Similibus & promissis & minis adortus erat idem Constantius Hosium Cordubensem Episcopum. Verùm is scriptis ad eum literis, proposito fratris exemplo; Quid tale, inquit, à Constante actum

Euseb. li. 6. ca. 34. hist. Eccle. Exemplum de auctoritate pontificis in Imperatorem.

Constantius Imperator à Pontifice Liberio correptus.

Socrat. li. 2. ca. 41. eccles. histo.

Athanasius in epistola ad solitariam vitam agentes.

Hosius Cordubensis Episcopus.

Ibidem Athanasius.

est? aut quis ibi Episcopus relegatus? aut quis ipsius Palatinus vim adhibuit? Desine quæso, & memineris te mortalem esse, reformida diem iudicij, serua te in illam diem purum: ne te misceas Ecclesiasticis, neque nobis in hoc genere præcipe, sed potius à nobis ea disce. Tibi Deus Imperium commisit, nobis quę sunt Ecclesiæ concredidit. Et quemadmodum qui tuum imperium malignis oculis carpit, contradicit ordinationi diuinæ: ita & tu caue, ne quæ sunt Ecclesiæ, ad te retrahens, magno criminis fias obnoxius. Date, scriptum est, quę sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo. Neque dissimilis fuit horum Hilarius Pictauien. Episcopus: Proclamo tibi, inquit, constanti, quòd Neroni loquuturus fuissem, quod ex me Decius & Maximianus audirent: Contra Deũ pugnas, contra Ecclesiam sæuis, sanctos persequeris, prædicatores Christi odis, religionem tollis, tyrannus non iam humanorum sed diuinorum. Hæc tibi à me atque illis socia atque communia sunt. Tu verò nunc propria tua accipe: Christianum te mentiris, Christi nouus hostis es, Antichristum præuenis, & arcanorum eius mysteria operaris. Condis fidem, contra fidem viuens, doctor prophanorum es, indoctus piorum, subrepis nomine blandienti, occidis specie religionis, impietatem peragis, Christi fidem Christi mendax prædicator extinguis. Et aliquot paginis interiectis: Hoc nunc à te constanti requiro, in qua tandem fide credas? ego enim nunc fidem tuam ignoro, per demurationis tuę tempora, quibus quisquam in vnum blasphemiæ suæ barathrum descendens, per gradus præcipites cucurrit. Namque post primam verę fidei synodicem congregato rursum Antiochię concilio, fidem tibi renouas. Sed accidit tibi, quod imperitis ædificatoribus, quibus sua semper displicent, vt accidere solet: vt semper destruas, quod semper ædifices. Et in sequenti libro: certè voces exclamantium à tua mansuetudine exaudiri decet: catholicus sum, nolo esse Hæreticus: Christianus sum non Arrianus: & melius est mihi in hoc seculo mori, quàm alicuius priuati potentia dominante, castam veritatis virginitatem corrumpere.

Aliud exemplũ. Hilar. in lib. ad Constant.

Serm. 1.

Et qui sequutus est hos trecentis pòst annis, & amplius Ioannes Damascenus, cùm Leo Isaurus Cõstantinopolitanus Imperator cum Imaginibus bellum suscepisset, easq; è templis eiecisset, his verbis contra eum scribens vsus est: Cùm iam inde ab initio plurimi sacerdotes & reges Christiani à Deo dati fuerint, qui & sapiẽtia & pietate, & non sermone magis quàm vita excellerent, cùm plurimæ præterea fuerint Sanctorum Patrum Synodi, cur nemo tale quid facere aggressus est? Non patiemur, vt nos aliquis nouam fidem edoceat: Ex Syon enim egredietur lex, ait per Prophetam Spiritus sanctus, & verbum Domini ex Hierusalem. Non patiemur, vt aliàs aliter sentire, temporumque vicissitudine fidem variare liceat, vt ea ijs qui sunt extra Ecclesiam ridiculi appareat. Non patiemur, vt regio subiaceat edicto, si forte conatus is fuerit morem à maioribus nostris traditum euertere. Non est enim piorum regum, subuertere sanctiones ecclesiasticas: non Patrum hæc, sed latronum & prędonum sunt, quæ vi extorquentur, non libera persuasione fiunt: Non regibus dixit Dominus, Vbi congregati fuerint duo vel tres in nomine meo, ibi ego sum in medio eorum: Non regibus ligandi & soluendi potestatem tradidit Christus, sed Apostolis & eorum successoribus. Et proximè in sequenti sermone, Non est regum prędscribere leges Ecclesię. Vide quid dicat eximius ille Apostolus: Et alios quidem posuit Deus in Ecclesia, primùm Apostolos, deindè Prophetas, tertiò Pastores & Doctores ad ædificationem Ecclesię: non addit reges. Et iterum: Obedite præpositis vestris & subiacete, ipsi enim peruigilant pro animabus vestris, tanquam rationem reddituri. Et iterum: Mementote præpositorum vestrorum, qui loquuti sunt vobis verbum, quorum contemplantes conuersationem imitemini fidem. Non sunt vobis loquuti sermonem Reges, sed Apostoli, sed Prophetæ, sed Pastores, & doctores. Cùm præcepisset Deus Dauid, vt sibi curaret ædificandam domum, dixit ei: Non tu ædificabis mihi domum, quandoquidem vir sanguinum es. Reddite vnicuique debitum, clamat Paulus Apostolus, cui honorem, honorem: cui timorem, timorem: cui vectigal, vectigal: cui tributum, tributum: Regum cura est, vt benè sit Reipublicæ, Ecclesiarum constitutio ad pastores, & doctores pertinet: eiusmodi aliena functionis inuasio, prædonum est & latronum, ò fratres. Saul Samuelis pallium discidit. Quid autem ei posteà euenit? Scidit DEVS regnum ipsius, & dedit illud Dauid regi mansuetissimo. Etiam Iesabel persequuta est, & linxerunt sues & canes sanguinem ipsius. Herodes Ioannem sustulit, & à vermibus erosus exanimatus est. Quin & hac ætate nostra beatus Germanus, non vita solùm, verùm & sermone illustris, alapis cæsus, & in exilium relegatus est. Et alij multi Episcopi & Patres, quorum nescimus nomina, an hoc latronum & prædonum facinus non est? Dominus, cùm audijssent eum Scribę & Pharisæi, vt tentarent, laqueo sermonis eum irretituri, quærebant

bant, Num licet dare censum Cæsari? respondit eis, Exhibete mihi numisma: cùm autem illi protulissent, Cuius, inquit, habet imaginem? illis autem respondentibus: Cæsaris: Reddite, inquit, quæ sunt Cæsaris, Cęsari: quæ autem Dei, Deo. Tibi ò Rex, in ijs quæ pertinent ad præsentis vitæ negocia libenter paremus, qualia sunt, vectigalia, tributa, & id genus largitionum acceptiones, quorum gratia administratio Reipublicę nostrę tuę fidei concredita est: In constituendo autem Ecclesiæ statu, habemus pastores, qui loquuti sunt nobis verbum, & ritus atque instituta ecclesiastica nobis expresserunt. Non transferimus terminos, ab orbe condito nobis præscriptos. Sed tuemur & retinemus traditiones quemadmodum accepimus: Nam si cœperimus Ecclesiæ structuram vel in minimo demoliri, paulò post moles vniuersa corruet. Ac paucis interiectis: Non recipio, inquit, regem, qui per tyrannidem sibi sacerdotium vsurpat. Non reges acceperunt potestatem ligandi & soluendi. Et iterum post pauca: Non assentior, vt regum legibus gubernetur Ecclesia, sed patrum potius traditionibus, siue scriptæ re sint, siue non scriptæ.

Collatio veteris Ecclesiæ cũ hac nostra in vindicanda potestate & doctrina Ecclesiastica.

Habes, quales illo tempore serui fuerint Episcopi, Liberius, Hosius, Athanasius, Hilarius: quàm fortiter non vnius alicuius terrę Principis, verùm totius orbis Imperatoris, impijs conatibus obstiterint: quàm intrepidè dicere fuerit ausus vnus ex illis: Ne te misceas Ecclesiasticis Imperator, neque nobis in hoc genere præcipe, sed potiùs à nobis ea disce. Tibi Deus imperium commisit, nobis quæ sunt Ecclesiæ concredidit. Quid si viuerent illi nostro hoc, non minus propè quàm fuit illud, infelici seculo: si viderent, non modò Prouinciam, verumetiam ciuitatem ferè vnamquamque singularem fidei suę confessionem adferre, ac synodo facienda decernendaque prescribere: quid eos facturos fuisse putas? Dicerent procul dubio eadem illa, quæ tum ab eis dicta sunt: Catholici sumus, non Hæretici: Christiani sumus, non Lutherani, non Brentiani. Melius est nobis in hoc seculo mori, quàm alicuius priuari potentia dominante, castam veritatis virginitatem corrumpere. Nunquid autem aliter se post hos in simili causa gesit Ambrosius? Valentinianus Imperator iunior, Iustinę matris impulsu, cùm puer adhuc esset, propemodum sibi de fide iudicium vsurpare conatus est. Quid ad hæc Ambrosius: Dalmatius (inquit) me Tribunus & Notarius mandato, vt allegauit, clementiæ conuenit tuæ, postulans, vt ipse iudices legerem, sicut legisset Auxentius. Nec tamen expresit eorum nomina, qui fuerant postulati: sed id addidit, quòd in consistorio esset futura contentio, arbitro pietatis iudicio tuæ. Cui respondeo, vt arbitror, competenter, nec quisquam contumacem iudicare me debet, cùm hoc asseram, quod augustæ memorię pater tuus, non solùm sermone respondit, sed etiam legibus sanxit suis: In causa fidei vel Ecclesiastici alicuius ordinis, iudicare eum debere, qui nec munere impar sit, nec iure dissimilis. Hæc enim verba rescripti sunt: Hoc est, Sacerdotes de Sacerdotibus voluit iudicare. Quinetiam si alias quoque argueretur Episcopus, & morum esset examinanda causa, etiam hanc voluit ad episcopale iudicium pertinere. Quis igitur contumaciter respondet clementiæ tuæ, ille qui te patri similem esse desiderat, an qui vult esse dissimilem? Nisi fortè vilis quibusdam tanti imperatoris existimatur sententia, cuius & fides confessionis constantia probata est, & sapientia melioratæ Reipublicæ profectibus prædicatur. Quando audisti, clementissime Imperator, in causa fidei Laicos de Episcopo iudicasse? Ita ergo quadam adulatione curuamur, vt sacerdotalis iuris simus immemores, & quod Deus donauit mihi, hoc ipse alijs putem esse credẽdum? Si docendus est Episcopus à Laico, quid sequitur? Laicus ergo disputet, & Episcopus audiat, Episcopus discat à Laico. At certè si vel scripturarum seriem diuinarum, vel vetera tempora retractemus, quis est qui abnuat, in causa fidei, in causa, inquam, fidei Episcopos solere de Imperatoribus Christianis, non Imperatores de Episcopis iudicare? Eris, Deo fauente, etiam senectutis maturitate prouectior, & tunc de hoc censebis, qualis ille Episcopus sit, qui Laicis ius sacerdotali substernit. Pater tuus, Deo fauente, vir maturioris ęui dicebat, non est meum iudicare inter Episcopos. Tua nunc dicit clementia: Ego debeo iudicare. Neq; verò scripsit hęc modò verùm & dixit Ambrosius, quemadmodum ad sororem scribens ipse narrat: Nolite grauare (inquit) Imperator, vt putes te in ea, quæ diuina sunt, imperiale aliquod ius habere. Noli te extollere: Esto Deo subiectus. Scriptum est: Quæ Dei Deo, quæ Cæsaris Cæsari. Ad Imperatorem palacia pertinent, ad sacerdotem Ecclesię: Publicorum tibi mœnium ius commissum est, non sacrorum. Num & is aliud, quàm quod Petrus à Soto dixisse videtur: Vade post me Satana? Neque id per epistolam tantùm, quæ minùs erubescit, verùmetiam præsenti coràm. Quàmuis autem æquè Caluinus infestus ordini nostro sit atque tu Brenti, singularem tamen hanc sancti huius hominis moderationem ac prudentiam, cum animi

Exemplum Ambrosij. Am. li. 5. ep. 32.

Ambro. epi. 33.

Matt. 22.

Cal.cap.8.inſti. ſuæ.

magnitudine fiduciaque coniunctam vehementer commendat. Negat, inquit, Imperatorem idoneum eſſe cognitorem tantę controuerſię, id quod illius temporis neceſsitas poſtulabat, & ipſa etiam perpetua rei natura. Perpetuam rei naturam poſtulare dicit Caluinus, vt ne cauſarũ Eccleſiaſticarum, fidei pręſertim, iudex eſſet Imperator. Nec erga

Theodoretus li. 5.cap.8. Eccle. hiſtoriæ.

Valentinianum ſolùm ſe talem geſsit Ambroſius, verùm & Theodoſium Imperatorem, poſt cædem Theſſalonicę patratam, ingreſſu templi prohibuit: deinde iam reconciliatum, cancellos egredi iuſsit, iuxta quos myſteria peragebantur, quòd ea ſolis patere Sacerdotibus diceret. Purpuram autem Imperatores facere, Sacerdotes non facere. Quod eius factum adeò patienter tulit Imperator, vt diceret etiam poſteà, neminem ſe noſſe, qui ſciret Epiſcopum agere, præter vnum Ambroſium. Fecit autem hæc Ambroſius nihil exemplum veritus, quod anteà fuit ab Imperatore quodam editum in martyrem Babilam à Ioan. Chryſoſto. celebratum: qui cùm Imperatorem tanquã vtile quoddam & nullius pretij mãcipium, ſic è Dei templo exegiſſet, ſicut paſtor ſcabioſam & morbidam ouem excludit ab ouili, capitis luit ſupplicium, Cuius veſtigijs inceſsit etiam vni-

D. Staniſlaus Cracouienſis Epiſcopus & martyr.

cum in gente noſtra, ſingulareq; ſanctitatis exemplar Staniſlaus Cracouien. Epiſco. qui cum impio tyranno Boleſlao propter multa flagitia deſignata, ſacris interdixiſſet, glorioſam pro Chriſti nomine mortem oppetere non dubitauit.

Collatio Eccleſiaſticæ in Epiſcopis & ciuilis poteſtatis in Principibus.

Hosne tu omnes, quorum laus in vniuerſa celebratur Eccleſia, quos cum Chriſto nũc in cœlis beatam vitam agere nemo pius dubitat, hos, inquam, tu & eorum ſimiles alios, quos longum eſſet omnes commemorare, ſcelerata mancipia vocabis? quæ ſeditionem contra ſuos Dominos mouere, quę de gradu ſuo eos deijcere minimè vereantur: dum aut eos, propter patrata ſcelera, Sathanæ tradunt, aut non patiuntur, vt in ea ſe, quæ ſui muneris non ſunt, ingerant, modò non eadem iſta verba proferentes: Vade poſt me Sathana? Serui quidem ſunt Epiſcopi, ſed de quibus ſcriptum eſt, Conſtitues eos Principes ſuper omnem terram. Qui eorum principatus tantò eſt omni regno excellentior,

Pſalm. 44. Chryſo. lib. 3. de ſacerdotio, et de verbis Eſaiæ hom. 4.

ſicut & à Chryſoſtomo, & à Gregorio Nazianzeno in oratione, quam habuit de Hieremiæ dictis pręſente Imperatore, ſcriptum legimus, quantum inter ſpiritum & carnem, inter cœlum & terram, inter diuina & humana diſcrimen & interuallum eſſe poteſt. Sed audi, quo loco illos habeat ſanctiſsimus ille martyr Ignatius: Scriptum eſt,

Ignatius epi. 7. ad Smirnenſes.

inquit, Honora fili Deum & Regem. Ego autem dico: Honorate quidem Deum vt auctorem omnium & Dominum, Epiſcopum autem tanquam Principem Sacerdotum, imaginem Dei ferentem, principatum quidem ſecundùm Deum, ſacerdotium verò ſecundùm Chriſtum. Et poſt hunc honorare oportet etiam regem. Nemo enim potior eſt Deo, neque ſimilis ei, neque Epiſcopo honorabilior in Eccleſia, ſacerdotium Deo gerenti pro mundi ſalute, neque Regi, qui ſimilis eſt in exercitu pacem & beneuolentiam omnibus Principibus cogitanti. Qui enim honorat Epiſcopum, honorabitur à Deo, & qui inhonorauerit Deum, à Deo inhonorabitur. Quoties autem inculcat ille, vt obediatur Epiſcopo? vt in nullo ei contradicatur terribile enim eſſe tali contradicere. Non enim iſtum viſibilem quis ſpernit, ſed illum inuiſibilem in eo contemnit, qui non poteſt à quoquam contemni: hic enim non ab homine, ſed à Deo

1. Reg. 8. Exod. 16.

habet promotionem: dicit enim Deus Samueli de contemptoribus eius: Non te ſpreuerunt, ſed me. Et Moyſes populo aduerſus ſe murmuranti. Non aduerſus nos murmuraſtis, ſed aduerſus Dominum Deum. Proponit pœnas, quas dederunt Chore, Dathan & Abiron: quin & Oſias & Saul reges, dum ſibi ſacerdotium vſurparent. Itaque nulla fuit vnquam gens tam barbara, quæ Sacerdotes ſuos & Epiſcopos non ſummo honore proſequendos putaret. Sacerdotium Iudæorum vmbra fuit cum noſtro Chriſtianorum ſacerdotio comparatum: tanta fuit nihilominus Epiſcoporum in eo reuerentia, vt non ipſi modò Iudęi, verùm & gentiles nonnulli ſumma eos veneratione proſequerentur. Scribit Ioſephus, repetit Origenes, & ex ijs etiam non-

Exemplum de Alexandro. Ioſeph. li. 11. ca. 8. de antiquitatibus Iudæorũ. Orig. contra Celſum lib. 5.

nulli, qui res geſtas Alexandri conſcripſerunt, quòd Alexander Macedonum Rex, cum quæ petiuerat ab Iaiado Pontifice Iudæorum, non obtinuiſſet, iratus ei vehementer, Hieroſolymam cum exercitu profectus erat, ciuitatem euerſurus, in ipſum verò Pontificem omne credulitatis genus exprompturus. Cui cùm vltrò Pontifex ſacra ſtola indutus cum agmine Sacerdotum & populi progreſſus fuiſſet obuiam, ecce Rex qui venerat iratus, ſimul vt Pontificem conſpicatus eſt, compreſſo furore, magno cum circunſtantium ſtupore propius ad Pontificem accedens, eum adorauit. Cumque poſtea Rex à Parmenione fuiſſet interrogatus, cur cùm ipſe adoraretur ab omnibus, nunc ipſe adoraret, Pontificem Iudæorum? Non eum ſe reſpondit adoraſſe, verùm Deo, cuius pontifex eſſet, honorem hunc habuiſſe. Quid autem? an huic ſimile non eſt, quòd de barbaro Rege Attila ſcribitur, qui cùm bonam Italię partem occupaſſet,

&

& omnia cæde, rapinis, incendijs vastasset, nec vllum in quenquam crudelitatis genus prętermisisset cùm non ita procul ab vrbe iam abesset, itidem illi sanctissimus pontifex Leo processit obuiam, ac ne progrederetur vlterius, petiuit. Homo, ferus alioqui, crudelis & atrox, qui ne germano quidem fratri pepercisset, quem cùm regni consortem ferre non posset, obtruncauerat, non modò magnam Pontifici, sicut scribit Paulus Diaconus, reuerentiam adhibuit, verùm etiam ad omnia, quæ sibi imperasset, obtemperauit.

Attila rex barbarus Leonem Pontificem reuereur.

Paul.li.15. rerum Rom.

Vide per Deum immortalem, quale sit hoc? quibus etiam barbari Reges, ijdem & hostes infestissimi tantum honorem habendum esse putauerunt, vt haud aliter quàm si pro suis Dominis ipsos agnoscerent, ipsorum imperata facerent, hos Brentius, qui, si Dijs placet, videri vult Euangelicus, non honestioris tamen alicuius serui, sed mancipij loco vult haberi. Nunquid hic extremè barbaros, barbarie sua longo post se interuallo non relinquit? Possem hic commemorare de Petro à Cornelio adorato, de diuinis honoribus Paulo & Barnabæ habitis, sed ego tibi concedam, quoduis Brenti, seruui sumus Episcopi: neque seruorum genus vllum est, quod grauiores labores exantlet, quod maiores ęrumnas perferat. Quibus enim curis & solicitudinibus non excruciantur Episcopi, dum peruigilant pro animabus fidei suæ concreditis, de quibus rationem se Deo reddituros sciunt, cùm eorum vnicuique dictum sit: Custodi virum istum, qui si lapsus fuerit, erit anima tua pro anima eius. Tum & illud apud Ezechielem: Fili hominis, speculatorem dedi te domui Israel: Si dicente me ad impium, morte morieris, non annunciaueris ei, vt auertatur à via sua impia, ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram. Hæc & alia, quæ per eundem Prophetam terribiliter Deus malis Pastoribus comminatur, cùm Episcopi non ignorent, ingens reuera labor eorum, & maior quàm credi queat, cordis est afflictio, cùm fore quisque sciat, vt ei dicatur aliquando: Vbi est grex, qui datus est tibi, pecus inclytum tuum? Quid dices, cùm te visitauerit? Tu enim doces aduersum te, & erudis in caput tuum. Nunquid non dolores apprehendent te, quasi mulierem parturientem? Crede mihi Brenti, quando pius hæc secum Pontifex reputat, de sua suorumque salute solicitus, quòd incredibiles animi cruciatus profert: hoc pręsertim tempore, quo vos multò grauissimam seruitutem hanc nostram effecistis, dum vnus vestrum dicit: Ecce hic est Christus: alius ecce ibi: tertius, ecce in penetralibus: quartus, ecce in deserto. Quibus vestris vocibus ita miseras oues dementastis, vt iam vbi sit Christus, multis in locis ignorent, præcipuè posteaquàm à vobis edoctæ sunt, contra clarum & apertum Dei verbum non obedire Præpositis suis. Ex quo factum est, vt eò iam audaciæ atque amentiæ nonnulli proruperint, vt dicant se ipsos animarum suarum Episcopos & Pastores esse: se pro illis non Episcopos suos rationem Deo reddituros. Ita facti sunt ipsi sibi Doctores, Pastores, Episcopi, concilia: ipsi ligant, ipsi soluunt conscientias suas arbitratu suo, & quoniam per vos de doctrina iudicandi potestas eis conceditur, in qualem quisque libellum inciderit, talem fidem sequitur: Hic est confessionis Augustanæ, alijs Brentianæ, alius Osiandrinæ, alius Tigurinæ, alius Anabaptistarum siue Monasterienſis, alius Suenckfeldianæ, alius fratrum VValdensium siue Picardorum, alius Seruetianæ. In summa, quod de suo seculo scribit Hilarius, hoc de nostro quoque rectè dici possit. Tot nunc fides existunt, quot voluntates: tot doctrinæ, quot mores: tot causæ blasphemiarum pullulant, quot vitia sunt, dum aut ita fides scribuntur, vt volumus, aut ita intelliguntur. Et cùm secundum vnum Deum & vnum Dominum, & vnum baptisma, fides etiam vna sit, excedimus ab ea fide, quæ sola est: & dum plures fiunt, ad id cœperunt esse, ne vlla sit. Huc vos rem perduxistis Brenti, dum suam quisque peculiarem Confessionem adferre studetis: hunc tam periculosum, tamque miserabilem Ecclesiæ statum perfecistis: & si qua premebantur ante hac Episcopi seruitute, multis eam accessionibus auxistis. Sed quantò grauior seruitus, quantò labor eorum est maior, tantò plus eis honoris meritò debetur. Semper itaque sicut sub impijs tyrannis, siue qui Christum apertè persequebantur, siue qui Christi fidem Christi mendaces prædicatores extinguebant, non alio quàm seruorum numero sunt habiti, & ijsdem quibus nequissimi serui ac maioribus etiam supplicijs miserandum in modum excruciati: sic quotquot fuerunt pij Reges & Imperatores, modò non diuinis honoribus eos prosecuti sunt: quemadmodum cùm ab alijs, tum à Constantino illo verè Magno factitatum esse legimus. Qua de re fortasis alio loco dicendi dabitur occasio. Nunc ad rem ipsam veniamus, ac quibus rationibus probet Brentius, ostendamus, quòd non ad Prelatos tantùm, imò ne quidem vlla ex parte ad ipsos, quippe qui iam non sint Ecclesiæ membra, sed præcipuè ad

Acto.10.

Acto.14.

Episcopi secundùm officij sui rationem maximè serui.

3.Reg.20.

Ezech.3.

Hier.13.

Hæretici nunc Episcoporum labores immensum augent.

Matt.24.

Quantam vulgo licētiam sectarij attulerint

Hilarius ad Constantium libro vltimo.

pios Principes, & ad eos qui tam ex ministrorum Ecclesię numero, quàm ex reliquo hominum, qui doctrinam Christi agnoscunt, cœtu, in consilium adhibentur, pertineat de doctrina religionis cognoscere, & iudicare, idque non iuxta arbitrium humanæ prudentiæ, sed iuxta oracula Spiritus sancti, quæ quantum ad æternam nostram salutem satis est, in libris (quos ita vocant) Canonicis sacrę scripturę continentur.

PRIMI LIBRI FINIS.

LIBER SECVNDVS DE LEGITIMIS IVDICIBVS RERVM ECCESIASTICARVM, AVCTORE STANISLAO HOSIO EPISCOPO VARMIENSI.

NE temerè factum à nobis esse putes, pientissime Rex, quòd dum hæreses nostri temporis enumerando, resensemus, longiore paulò quasi præfatione vsi videmur. Nam qua de re sermo nobis nunc erit, ad eam quæ proximè sunt à nobis recensita, plurimum ea pertinere paulò post intelliges. Omnes enim isti quos enumerauimus, siue sint tot tam dissectę sectæ Lutheranorum, siue Sacramentariorum, siue Anabaptistarum, siue Suenckfeldiani, siue Picardi, siue Campani vel Seruetiani, siue quocunque tandem alio nomine vocentur, omnes, inquam, isti quamuis in multis & præcipuis fidei nostræ Christianæ dogmatibus, quemadmodum iam audiuisti, grauissimè dissentiant inter se: nec minus atrocia alteri contra alteros, quàm contra Christianos, Catholicos & Orthodoxos prælia gerant, in hoc tamen vno consentiunt, quòd ordinem ex Ecclesia sublatum cupiunt. Terribilis enim est illis castrorum hæc acies ordinata. Videt Sathanas, quoad ordo saluus est in Ecclesia, nihil se posse proficere. Hunc itaque quo summo studio potèst, perturbare nititur. Quod igitur, & anteà sæpè fecit, id nunc quoque cùm per alios, cùm per satellitem hunc suum Brentium in hoc libello perficere conatur, vt iudicium de rebus Ecclesiasticis, à suis iudicibus ad alienos transferri queat. Atqui grauissimis viris Hosio Cordubensi, & Ambrosio Mediolanensi Episcopis, tam hoc est visum absurdum, vt nihil magis: iudicium vt sibi in causa fidei, aut quacunque tandem alia ad sacerdotes pertinente laici sumerent. Interea tamen in hoc suos neruos omnes contendit Brentius, vt proprium hoc esse laicorum munus asseueret. Qua tamen in re sibi non satis constat. Nam nunc ad principes, nunc ad promiscuam plebem, nunc ad singulos quosque priuatos homines iudicium de doctrina religionis pertinere dicit. Sed iam quo progrediatur ordine videamus.

Hæretici quãuis in aliis mutuò inter se dissentientes, tamen conspirant contra ordinem Ecclesiæ.

In constantia Brentij.

Pluribus initiò verbis docere conatur, pios principes esse inter præcipua membra Ecclesiæ. Quasi verò controuersum id sit. Affirmamus & nos Brenti, pios principes esse præcipua membra Ecclesiæ, Sed quid si tibi pij non videntur quos Ecclesia Catholica pios esse iudicat? Romanorum, Hispaniarum, Galliarum, Angliæ, Lusitaniæ, Hungariæ, Poloniæ, Bohemiæ, Scotiæ reges, & omnes præterea principes Christianos, qui cum illis in doctrina religionis consentiunt, pios esse principes non dubitanter asserimus. Qui verò dissentiunt ab ijs, vt idem illis affirmemus, religione quadam prohibemur. Te contrà sentire dubium non est: quin si quis horum principum iudicium sibi de doctrina tua sumere vellet, iudicem eum proculdubio recusares. Atqui inter alias regum horum pietatis laudes, hanc quoque nos minimè postremam ducimus, quòd eorum nemo, etiamsi tu deferres vltrò, de causa fidei sibi iudicium arrogaret: verùm exemplo aliorum sanctorum Regum, & Imperatorum, qui multis antè seculis vixerunt, ad eorum te quisque, quorum id proprium esse munus intelligit, iudicium remitteret. Probauit ergo iam Brentius productis scripturæ locis, de quo nemo pius dubitauit vnquam, esse pios principes Ecclesię membra.

Conceditur Brẽtio pios principes membra Ecclesiæ esse. Reges hoc tempore Catholici, & verè pij.

Ex-

Expectabas lector, vt iam deinceps ostenderet, quandoquidem Ecclesiæ membra principes esse docuit, ad eos de doctrina religionis iudicium pertinere, tum quibus id argumentis probaret cognoscere cupiebas. Ecce autem quò nunc se proripit ille? Non satis illi fuit Ecclesiasticum abrogare magistratum, etiam ciuilem sublatum esse cupit. Nam & hunc simul ab hoc iudicio repellit, ac non solùm ad vniuersam Ecclesiam Dei, & ad eum cœtum, qui nomine Christi publica auctoritate conuenit, verumetiam ad vnum quemuis hominẽ priuatum qui est Ecclesiæ membrum, pertinere dicit de doctrina religionis iudicare, & veram à falsa internoscere. Vides qui paulò antè omnes voluit esse Episcopos & sacerdotes, quemadmodum is eodem supercilio reges etiam esse vult omnes. Neq; id sine scriptura. Scriptũ est enim: Feciſti nos Deo nostro reges & sacerdotes. Qui sacerdotes, idem sunt & reges omnes. Itaque iam solis pijs principibus, verùm & cuiuis è vulgò cognoscere de doctrina licebit secundùm Brentium, & veram à falsa discernere. In promptu est scriptura, Cauete, inquit Christus, vobis à pseudoprophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, sed intrinsecus sunt lupi rapaces. Hoc non solùm ad Apostolos, sed etiam ad reliquos discipulos, hoc est, ad vniuersam Ecclesiam & ad singula eius membra dictum est: cuiuscunque quisque ordinis fuerit, necesse habet, quoquo modo potest, sibi à pseudoprophetis cauere. Necesse habet cauere, sed nunquid ideo potestas illi iudicandi permissa est? Nunquid quibus verbis dixit Christus: Attendite à falsis Prophetis, hoc dicere voluisse visus est, Iudicate de doctrina prophetarum, vera sit an falsa? An idem est attendere & cauere, quod iudicare & cognoscere? Sed quomodo sibi cauebunt à pseudoprophetis, inquit Brentius, quomodo impios doctores à suis regionibus prohibebunt, si non iudicauerint ac cognouerint, qui verè sint pseudoprophetæ ac impij doctores? Hic remittit principes Asotus ad iudicium suorum prælatorum. Rectè vir ille venerabilis Petrus à Soto, quem tu petulantissimè conuiciator falsò vocas Asotum. Quid enim aliud ille, quàm quod verbo Dei consentaneum est? Siquidem Dei digito scriptum est, Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem ex ore eius requirẽt, Angelus enim est Domini exercituum. Ex ore sacerdotis legẽ requirere iussit Deus, nõ ex ore principis, aut populi, aut cuiuscunque tandem vnius alicuius laici. Vidit hoc etiam ille, quamuis impius rex Herodes, qui cùm vbi Christus nasceretur nosse cuperet, non ab aulæ suæ ministris, non ab aliquibus de communi populo, sed à principibus sacerdotum & scribis de eo scisciţabatur. Nunquid autem non ipse tu dicis in confessione tua, quam ex hæretica facere Catholicam conat⁹ est vir ille venerabilis, quem tu cum veritate superare nequeas, maledictis incessis. Non ignoramus suum esse discrimen inter politicam & ecclesiasticam functionem. Quod est autem discrimen istud? Quod esse dices aliud, nisi quod ipsa nomina declarant? vt politicæ res politico, ecclesiasticæ contra curæ sint ecclesiastico magistratui. Iudicet policitus magistratus de ijs, quę ad statum politicum pertinent: iudicet Ecclesiasticus de ijs quæ ad Ecclesiasticum. Quamobrem in fidei causis quod rectè dictum est à te, solum est hoc principum officium, ne dent vllum locum pseudoprophetis ac impijs doctoribus id Ecclesijs suarum regionum. Qui verò sint Pseudoprophetæ, non est ipsorum officium iudicare, verùm sicut Deus ipse præcepit, ex ore sacerdotis requirere debent. Hoc in Ecclesia Dei iam inde à mille trecentis annis, ex quo tempore Reges & Imperatores Euangelium Christi receperunt, ita semper & non aliter obseruatum fuisse, paulò pòst docebimus.

Ad priuatum quemq; vult Brentius pertinere iudicium de religione.

Apoc. 1.

Matt. 7. Responsio de loco, Cauete à falsis prophetis.

Rursus instat. Brentius.

Responsio.

Malæ. 2.

Matth. 2.

Discrimen inter functionem politicam & Ecclesiasticam.

Exigis igitur, inquit Brentius, vt prælatorum iudicio sine iudicio credat princeps? Non hoc exigimus Brenti. Non credit sine iudicio, qui credit ei quod iam præcesserit legitimo iudicio. Quod nisi præcessisset, reuerà credere princeps non teneretur. Etiam in causis ciuilibus credit vnum iudicium alteri. Vis autem scire quid exigamus Bręti? Hoc exigimus, quod Hosium Cordubensem Episcopum olim Constantio Imperatori dixisse scribit Athanasius: Ne te misceas Ecclesiasticis princeps, neque nobis in hoc genere præcipe, sed à nobis ea disce: Tibi Deus imperium cõmisit, nobis quæ sunt Ecclesiæ concredidit. Quod illius exemplo dixit Valentiniano quoque posteà Mediolanensis Episcopus Ambrosius: Noli te grauare Imperator, vt putes te in ea quæ diuina sunt imperiale aliquod ius habere: noli te extollere: sed si vis diutius imperare, esto Deo subditus. Scriptum est: Quæ Dei Deo, quæ Cæsaris Cæsari. Ad Imperatorem palacia pertinent, ad sacerdotem Ecclesiæ. Hoc est Brenti quod exigimus, vt se dux ducem esse meminerit, non Episcopum, nec officij sui limites excedat: doceri se ab Episcopis debere sciat, non Episcopos docere. Quanquam si quid per inuidiam fieret ac maleuolentiam, & sic factum esse principi constaret: verbi gratia, si condemnaretur aliquis tanquam hęreticus, qui ne cogitasset quidem vnquam de hæresi cuius insimulatur: cuius generis etiam est exemplum hoc, quod tu de Christo commemoras, qui tanquàm malefactor traditus est prę-

Obiectio Brentij, Nõ esse principum, sibi sumere iudicium de doctrina religionis.

sidi,cùm esset summus benefactor,& fons totius beneficentiæ, reuerà nihil alienum ab officio suo princeps faceret,si non statim crederet. Cumque non iuris hæc,verùm facti sit quæstio,factum sit necne,prius ei cognoscere liceret, quàm quæ sunt sui muneris exequeretur. Vt autem de doctrina religionis cognoscat, per nullas ei nec diuinas,nec humanas leges licuit vnquam. Proprium hoc iam est Episcoporum officium. Cæterùm si quis non expectato Ecclesię iudicio,ipse quasi sententiam contra se tulit,ac quod ab Ecclesiastico iudice factum oportuit, sed de cœtu piorum eiecit ipse, nec eorum vti communione vult,quęso te,quid hic opus est multa cognitione? Certè quando suo arbitrio de Ecclesia recessit, quod tu Brenti cum tuæ farinæ hominibus fecisti, hæc ipsius recessio, sicut ab Hieronym. scriptum est propriæ conscientiæ videtur esse condemnatio.

Hie.in epist.ad Titum.3.

Quid igitur iam impedit, etiamsi nullum de tali iudicium intercedat, quò minùs officium principis imploret Episcopus? ac ne locum ei det vllum in regione sua, petat: verùm pro tali potius habeat,qualē se fecit ipse: nimirum pro hæretico, qui sit sicut Paulus loquitur,à semetipso damnatus? Qualem esse te tuosque omnes, qui recesserunt ab Ecclesia Dei,negare non potes. Nam quòd recesseritis à nobis, qui sumus in eadem Ecclesia in qua fuerunt nostri maiores, ex quo tempore semel Christo nomen dederunt, apertius est, quàm vt inficias ire queatis. Sed ab impijs vos recessisse dicitis. Quæso te Brenti,in quo iudicio pronunciatum est,esse nos impios? Nullum proferre potest, vide autem quæ hęc sit tua iniquitas. Vis vt princeps tuus tibi credat,totum orbem Christianum in impietatem prolapsum à Christo defecisse,tot seculis Christum ignorasse,eidola pro Deo coluisse: Vis vt princeps credat tuo iudicio sine iudicio: & non vis vt credat orbis Christiani totius iudicio, qui tot sententijs legitimè latis, toties tuam tuorumque doctrinam cōdemnauit? Neque enim profertur à vobis ferè quicquā, quod pridem orbis totius Christiani iudicio non sit hæreseos condemnatum. Tu es ergo ille Brenti, qui exigis vt princeps tuus credat tuo iudicio sine iudicio: nō nos,qui credi nobis nō postulamus,nisi prius auditis partibus causam cognouerimus. Datur apud nos causę dicendi potestas. Est nō cognoscendi modò, verumetiam ignoscendi locus. Si lapsus est aliquis,modò suum errorem agnoscat,nec ad eundem(quod aiunt) lapidem deinceps offendat,lapsum suum cōfitenti,resipiscentię signa profitenti,nō difficulter venia concedit: Tu verò principi tuo persuades, vt nos inauditos,hoc est,orbem vniuersum Christianum, vt eos etiam qui iam à mille & amplius annis vita functi, solius Dei iudicio sunt subiecti,nō nostros magis quàm suos ipsius maiores,reos eidololatriæ pronuntiet: tuam doctrinam esse piam, maiorum nostrorum & suorum qui Christum piè coluerunt,quorum nos vestigijs incedere gloriamur,impiam esse,te accusante nemine respondente,decernat. Certè,quando nostra doctrina nō est vnius alicuius ciuitatis aut populi,sed est Catholica, hoc est, eorum omnium qui se per vniuersum orbem Christianos esse profitentur. Si princeps tuus hoc sibi sumere volebat;prius eum cōuocare Christianum orbem vniuersum oportuit,tum te accusantem, orbem Christianum causam pro se dicentem,audire, atque ita demum vel tuam, vel Catholicam doctrinam cōdemnare: sic aliqua tamen iudicij forma seruata videretur, si modò pro legitimo iudice principem tuum totus orbis agnoscere dignaretur. Nunc verò, quando neminem audit præter te,quid aliud,quàm sine iudicio, tuo credit iudicio? Quòd etiam Ethnico præsidi turpe & indignum visum est.

Vult Brentius, vt sui principes sine iudicio credant hominibus nullius aut depranati iudicij.

Apud Catholicos locus datur cognoscendi & ignoscendi,non apud hæreticos.

Obiectio Brētij.

Sed audiamus iterùm loquentem Brentium. Cicero, inquit, alias dicit: Maioribus etiam nulla ratione reddita credendum est. Sed hæc vox iamdudum ad suum auctorem reiecta est. Nobis enim,quibus cœleste oraculum de filio Dei dicit, Hunc audite: & de Apostolico,& diuinis miraculis cōfirmato Euangelio,Si nos,aut angelus de cœlo prędicauerit vobis Euāgelium præter id quod accepistis, anathema sit: nullo modo licitum est in causa æternæ salutis alienæ sententiæ ita inhærere, vt eam siue nostro ipsorum iudicio amplectamur. Paulus vrget vt pro anathemate habeamus,si vel Apostolus,vel angelus quispiam aliud Euangelium prædicauerit, ac eo ipso exigit, vt diligenti iudicio expendatur, vtrùm Apostoli aut angeli prædicio conueniat aut pugnet cum Euangelio, quod antè prædicatum, & diuinitus confirmatum est. Quomodo ergò non exigeret vt decreta & statuta Prælatorum, qui (non iam dicam qualem ducant vitam) sed qui vt homines in explicanda Ecclesiæ doctrina,fallere possunt & falli, ac sæpenumero & fefellerunt,& falsi sunt,summo quisque studio iudicet, nū vel anathemate,vel obseruatione digna sint. Si dederimus tibi Brenti quod vis, nullomodo licitum esse in causa ęternæ salutis alienæ sententiæ ita inhærere, vt eam sine nostro ipsorum iudicio amplectamur,quæso te quid ex eo consequetur aliud,quàm quod apud vos in Germania videmus esse consequutū? Vbi dū de totius orbis Christiani iudicio suū quisq; iudi

Gala.1.

Responsio.

cium

cium interponere, quin & hoc illi anteponere veritus non est, tot fides extitisse videmus, quot iudicia, quot sunt voluntates hominum. Vide autem, ne sit hoc extremæ cuiusdam arrogantiæ, vel amentiæ potiùs, si quis de Prælatorum decretis, & statutis, quæ præsertim in Synodis Oecumenicis facta sunt, rectè nec ne facta sint, sibi iudicandi potestatem vsurpet: certè ad Sataniſmum propagandum, qui per vos tam longè tamque latè sparsus est in Germania, nihil fieri possit accommodatius. Qua de re posteà dicetur à nobis vberiùs. Nunc Brenti, quas tu scripturas adfers, eas pro eo, vt debemus, & libenter & reuerenter accipimus. Et quemadmodum Osiander tuus, cuius tu de iustificatione sententiam approbasti, lectores aliquando suos admonuit, dicens: Vox audita est Patris de cœlo dicentis: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi benè complacuit, hunc audite: hunc, inquit, audite, non Philippum: sic & nos eadem illa verba repetentes, dicimus: Hunc audite, non Brentium. Hunc audite per Prophetam suum dicentem: Legem ex ore sacerdotis requirent: non Brentium, qui iubet ex ore principis requirere. Hunc audite per Apostolum dicentem: Quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia, primò Apostolos, secundò Prophetas, tertiò doctores: Nunquid omnes Apostoli? Nunquid omnes Prophetæ? Nunquid omnes doctores? nõ Brentium omnes ordines cõfundentem, sursum & deorsum omnia miscentem, quæ sunt Apostolorum propria, magistratui profano tribuentem. Hunc audite per eundem loquentem. Si quis Euangelizauerit vobis præter id quod accepistis, anathema sit. Cùm itaque certum sit, Brentium aliud euangelizare, quàm quod à maioribus vestris, à sanctis Apostolis, & eorum legitimis successoribus accepistis: cum, inquam, certum hoc sit & indubitatum, nõ ex vnius alicuius hominis priuati, nõ ex vnius etiam principis, aut Regis, aut Imperatoris, nõ ex vnius prouinciæ aut regni, sed ex orbis totius Christiani iudicio, sit vobis anathema, tanquàm pestem aliquam exitialem, ita doctrinam eius fugite.

Osiander.

Mala. 2.

1. Cor. 12.

Sed possunt, ait Brentius, in decretis suis, & statutis ferendis Prælati & falli, & fallere vt homines: quare summo quisque studio iudicet, num vel anathemate, vel obseruatione digna sint. Vbi fuit mens tua Brenti, cùm hæc scriberes? mihi quidem prorsus ab ea desertus fuisse videris. Homines sunt Prælati. Quis negat? Fallere possunt & falli. Demus hoc tibi. Quid autẽ? ex vulgo quispiã, cui tu iudicãdi potestatẽ de statutis eorũ tribuis, nũquid & ipse homo nõ est? Nũquid & ipse nõ æquè & fallere & falli potest? Nisi fortè quẽ tu iudicẽ ex vulgo Prælatis das, eius esse similẽ vix, qui dixit: In cœlũ conscendã, super astra Dei exaltabo soliũ meũ, ascendam super altitudinem nubium, & ero similis altissimo. Sed audi, quid paulò pòst de eodem dicitur: Veruntamen ad infernum detraheris in profundum laci. Qui te viderint, ad te inclinabuntur, teque prospiciẽt. Nunquid iste est vir, qui conturbauit terram? Iste reuerà Brenti, non fuit homo, sed fuit ex ordine Cherubim: non defuit illi scientia quæ inflat, quę vulgo tamen imperito deesse solet: sed charitate quæ ædificat, itidem vt tu, fuit destitutus. Itaque rudentibus inferni detractum in tartarum, tradidit eum Deus cruciandum. Sed, o Brenti, quid est verisimilius, priuatum aliquem hominem laicum, qui cùm se existimet scire aliquid, nondum cognouit quemadmodũ oporteat eum scire, & fallere & falli: an eos ex quorum ore legem requirere populus iussus est? quibus dixit Christus, Non vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis. Ac paulò pòst: Qui vos audit, me audit: qui vos spernit, me spernit. Quibus iterum dixit: Si duo ex vobis consenserint super terram, de omni re quamcunque petierint, fiet illis à patre meo, qui in cœlis est. Vbi enim sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum: quibus denique dixit. Ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi. Dixit autem hæc omnia, non ad turbas, verùm ad Apostolos tantùm: Qui cùm vsque ad seculi consummationem in terris versati non sint, manifestum est, quòd etiam de legitimis eorum successoribus hæc verba intelligi voluerit. Quod clariùs etiam demonstrauit, dicẽs: Et ego rogabo patrem, & alium paracletum dabit vobis, vt maneat vobiscum in æternum, spiritum veritatis. Hunc igitur audite loquentem in Ecclesiæ Prælatis, nõ spiritum vertiginis loquentem in Brentio, & in alijs eiusdem generis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces. Quid sunt vestimenta ouium? quid aliud, nisi quod Athanasius, Ambrosius, Vincentius Lirinensis, & alij nonnulli interpretantur, prophetarum & Apostolorum proloquia, quæ ijdem ouili quadam syncerita te agno illi immaculato, qui tollit peccata mundi, tanquàm vellera quędam texuerũt. Qui sunt lupi rapaces? Nisi sensus hæreticorum feri & rabidi, qui caulas Ecclesię semper infestant, & gregem Christi quaqua possunt dilacerant. Sed vt fallaciùs incautis ouibus obrepant, manente luporum ferocia, deponunt luporum speciem, & sese diuinæ legis sententijs velut quibusdam velleribus obuoluunt, vt cùm quisque lanarum molli-

Argumentatio Brentij Responsio, Prælatis omnem deberi reuerentiam & obedientiam.

Esai. 14.

2. Pet. 2.

2. Cor. 8.

Matth. 10.

Ibidem.

Mar. 18.

Matt. 28.

Ioan. 14.

Matt. 7.

Athan. Oratione 1. cõtra Arrianos.

Quid vestimenta ouium?

Quid lupi rapaces.

ciem

ciem pręsenserit, nequaquam aculeos dentium pertimescat. Sed quid ait Saluator? Ex fructibus eorum cognoscetis eos: id est, cùm cœperint diuinas illas voces non iam proferre tantùm, sed etiam exponere: nec adhuc iactare solùm, sed etiam interpretari, tunc amaritudo illa, tunc acerbitas, tunc rabies intelligitur, tunc nouitium virus exhalatur, tũc profanæ nouitates aperiuntur. Tunc primũ scindi sepem videas, tunc transferri patrum terminos, tunc finem Catholicam cædi, tunc Ecclesiasticum dogma lacerari. Tales erant hi, quos percutit Apostolus Paulus, ad Corinthios dicens: Eiusmodi pseudoapostoli, operarij subdoli, transfigurant sese in Apostolos Christi. Quid est, transfigurant se in Apostolos Christi? Proferebant Apostoli diuinæ legis exemplа, proferebant & illi: proferebant Apostoli Psalmorum auctoritates, proferebant & illi: proferebant Apostoli sententias prophetarum, & illi nihilominus proferebant. Sed cum ea, quæ similiter protulerant, nõ similiter interpretari cœpissent, tunc simplices à subdolis, tunc infucati à fucatis, tunc recti à peruersis, tunc postremò veri Apostoli à falsis Apostolis discernebantur. Ab ijs igitur falsis Prophetis, falsis Apostolis, & subdolis operarijs attendite vobis, caue te vobis diligenter, & eos haud aliter ac viperam aliquam aut basiliscum, fugere: Christum autem & eius spiritum in Ecclesiæ prælatis loquentem hunc audite.

2. Cor. 11.

Mos hæreticorũ scriptura iactare.

Sed alium tandem è Psalmis locum adfert Brentius, quem propriè iam vult ad reges pertinere. Dauid dicit: Nonne qui oderunt te Domine, oderam, & super inimicos tuos tabescebã? Perfecto odio oderam illos, inimici facti sunt mihi? Rex suo ipsius exemplo significat, hoc esse verè officium regum & principum, vt impiam doctrinam ex animo detestentur, & crudeles hypocritas, qui sunt viti sanguinum, seueriter persequantur. Sed quomodo poterit princeps impiam doctrinam detestari, & viros sanguinum odisse, nisi antè cognouerit & iudicauerit quæ doctrina sit impia, & qui sunt viri sanguinum? Vis scire quomodo Brenti? Non quomodo per te Satanas, verùm quomodo per Prophetam Deus ipse docet: Ex ore sacerdotis legem requiret: ab eo de genere doctrinæ quod profitetur, ille qui vir sanguinum esse dicitur, certior fieri volet. Quod si doctus ab illo (neque enim principum est docere Episcopos, sed doceri ab Episcopis) cognouerit, eum verè virum esse sanguinum, & impiam doctrinam in vulgus spargere, detestabitur eum, ac seueriter persequetur, nec in suarum regionum Ecclesijs locum vllum dabit. Sed audi Brenti, quos Augustinus, & eius diligens sectator Prosper, viros sanguinum hic intelligi velit. Viri sanguinum aiunt qui sunt? nisi qui oderunt fratres: sicut Ioannes dicit, Qui odit fratrem suum, homicida est. Isti ergo ab vnitate Ecclesiæ per superbiam recedentes, qui quasi offensi permixtione palearum ante discretionis ventilabrum, triticum deserunt, accipient in vanitate ciuitates suas, id est, in reprobam societatem, & in vana se conscilia congregabunt, quia quod charitate Catholica non vnitur, hæretica vanitate dispergitur. Hos ergo sic oportet odio habere, vt priuatas eorum odiosa sit potiùs quàm natura: quia aliud est in illis quod ipsi faciunt, aliud quod creator instituit. Hoc est ergo perfectè, id est, scienter odisse, vt nec homines propter vitia oderit, nec vitia propter homines diligat. Vides Brenti, quemadmodum ipse contra te, tuosq; veritatis testimonium produxisti? vos enim hi estis viri sanguinum, qui fratres vestros, quibuscum eundem in cœlo patrem inuocatis, capitali quodam odio prosequimini: qui propter paleas ventilabro iudicis excutiendas, relinquitis aream Domini: propter zizania in messe comburenda exceditis agro: propter pisces malos in littore, hoc est, in fine seculi separandos, rumpitis retia: propter hædos atque hircos in iudicis aduẽtu segregandos deseritis gregem: propter vasa in contumeliam facta, migratis ex magna domo Domini. Quamuis enim & alias quasdam causas prętexitis, tamen & hoc nõ obscurè fertis, quod propter peccata nostra, quæ frequenter nobis obijcitis, nõ paucioribus ipsi neque leuioribus flagitijs cooperti, vos à nobis præcideritis. Quamobrem suo ipsius exemplo monet principes Christianos Rex Dauid, vt vos hoc ipso nomine, quia retia pacis vnitatisque dirupistis, detestẽtur, odio habeant, ac seueriter persequantur: ita tamen, vt crimen hoc separatiõis in vobis potiùs, quàm vos ipsos persequantur: semper vt vobis veniæ locus detur, simul vt cõsilia separatiõis abijcere, & vnde vos impiè pręcidistis, ad Ecclesiæ gremium redire volueritis.

Ex psalm. 138. Brentius ratiocinatur.

Responsio qui princeps nosse possit doctrinã impiã, & virũ sanguinum.

Aug. & Prosp. in psalm. 138. 1. Ioan. 3.

Qui hodie viri sanguinum.

Prosequitur Brentius: Ioannes Euangelista scribens ad maiores & minores natu: Nolite, inquit, credere cuiuis spiritui, sed probate spiritus an ex Deo sint. Hoc præceptum pertinet tum ad singulos, vt cognoscant & iudicent, quam doctrinam probare, quam refutare: tum præcipuè ad principes, vt sciant quam doctrinam in populo suo tueri, quam profligare debeant. Hic iam contrarium ei facere videtur Brentius, quod initiò fuerat pollicitus: pollicitus enim erat, ostensurum se, quòd ad pios principes pertineat de doctrina religionis cognoscere ac iudicare. Nunc à principibus ad quemuis è populo cogni-

1. Ioan. 4.

Responsio ad illud, Probate spiritus.

cognitionem & iudicium transfert, vt quam doctrinam singuli è populo probauerint, eam principes tueantur: quam refutauerint, eam profligare studeant. Ac in hoc quidem nõ possumus, quin probemus Brẽtij sententiam, quòd is nõ cognoscendæ iudicandæq; sed probatæ tantum doctrinę tuendæ, reprobæ verò profligandę partes principis esse vult. Laudamus te Brẽti, quod saniorem tandem aliquando sententiam protulisti, neq; dissimulasti diutius, quod esse piorum principum officium existimares. Est enim hoc reuerà quod cõmemoras, & nõ aliud, vt probatam doctrinam tueantur, damnatã profligent. Cęterùm quod penes vulgum de doctrina cognitionem & iudicium esse vis, vt quam singuli de vulgo probauerint, eam tueantur, quam refutauerint, eam profligent principes, hic iterum delirare videris. Vel Cicero, cuius tu sententiam paulò antè protulisti, docere te potuit, si fortè nõdum vsu rerum didicisti, quòd nõ est in vulgo cõsilium, nõ ratio, nõ disciplina, nõ diligentia, semperque sapientes ea quæ fecisset populus ferenda, non semper laudanda duxerunt. Et ex huius tu beluæ multorum capitum iudicio pendere principes potiùs vis, quàm ex eorum quibus Ecclesiam suam regendam, quibus oues suas pascendas commisit Deus? ex quorum ore, nõ modò populum, verùm & principes ipsos legem requirere iussit. Certè Deus in Exodo præcepit Mosi, ne pateretur populum in montem ascendere, ne periret: solum Aaron subire cum Mose, neque tamen intra nebulam admitti vult: Nadab autẽ ac Abiud, & presbyteros alios subire quidem, verũ procul à nebula subsistere. Qui verò sunt è vulgo, eos infernè vult in mõtis crepidine manere. Tu verò vis, vt populus ascendat in montẽ, vt secreta Dei rimetur, vt sacerdotum & Episcoporum officium sibi sumat. Nescire procul dubiò videris, quid sit populus. Est enim, sicut apud Chrysostomum legimus, quiddam tumultus perturbationisq; plenum, è stultitia, maiore ex parte constans per maris fluctus varia & pugnanti sententia sæpè iactatum. Et ex huius tu potius, quàm ex eorum, quorum proprium est hoc munus, Episcoporum iudicio vel tueri, vel profligare doctrinam principes vis?

Penes vulgum de doctrina iudicium relinquere quam inconsultum. Cicero pro Plancio.

Actor.10. Ioan.12. Mala.2. Exod.19.et 24.

Chrys.hom.2. in Ioan.

Prosequitur Brentius. Cùm autem Asotus postea suscipit hunc locum Ioannis excutiendum, negare non potest quin sit generale præceptum. Quin sit generale præceptum, inficias it nemo, sed quòd Conciliorum spiritus probari Ioannes iusserit, id negamus. Quin etiam si quis id asserat, eum blasphemare dicimus in Spiritum sanctum. Quid enim est in Concilijs, nisi, Visum est Spiritui sancto & nobis. Velle autem iudicare de eo quod visum est Spiritui sancto, iam non est velle esse similem altissimo, quod cupiebat Cherub ille, qui detractus est in profundum laci: sed est velle esse supra altissimum, vt nisi tu probes quod ab altissimo, qui spiritus est veritatis, dictum est, falsum sit quod dixit veritas: verum autem sit quod dixit homo, nõ modò mendax, verum & mendacium ipsum, quando spiritu veritatis est destitutus. Quid est, quæso Brenti, si hoc nõ est in Spiritum sanctum blasphemare? Ac ne nostram putes hanc esse tantùm sententiam, Sanctus ille Põtifex Damasus ante mille ducentos annos ad Aurelium Carthaginensem Episcopum scribens, hoc ipsum testatur. Blasphemare Spiritum sanctum (inquit) nõ incongruè videntur, qui cõtra sanctos canones patrum, qui Spiritus sancti instinctu dictati sunt, libenter aliquid aut proteruè agunt, aut loqui præsumunt, aut facere volentibus sponte cõsentiunt: talis enim præsumptio manifestè vnum genus est blasphemiarum in Spiritum sanctum. Ecce huc tandem progressus est Brentius, vt quod peccatum, nec in hoc, nec in futuro seculo remitti Christus dicit, ad hoc patrandum inuitet mortales omnes. Quid autem dici potest rectiùs, quàm quod à viro venerabili Petro à Soto dictum est? quãlibet enim improbetur à Brentio, pijs tamen omnibus nõ potest nõ probari. Quando demum, inquit, vir ille nõ doctrina magis quàm pietate singulari præditus, erit finis probandi? Hæc probatio facta iam est in Cõcilio. Vultis igitur vt priuatus quilibet iterum ad iudiciũ deducat, quæ cõcilium iudicauit? Imò videte, rogo, ex hoc ipso verbo cõtrarium sequi. Nam si iubet nos scriptura probare spiritus, vtrum ex Deo sint, vt illud cum fructu fiat, necesse est rationem efficacem probandi spiritus dari in Ecclesia. Non potest autem efficax esse, si in infinitum tendat. Standum igitur in definitione concilij, quod Spiritus sanctus nos docuit esse viam propriam definiendi dubia. Hic exclamat Brentius: Hoccinè est scripturam catholicè explicare? Hoc Brenti. Qui verò secus explicat, nõ catholicè, sed hæreticè explicat. Nam catholica doctrina, quæ per omnia loca, per omnia tempora, per nationes omnes diffusa est, semper est eadem & inuariabilis. Vestra verò, hoc est, hæretica, mutatur in annos ferè singulos: quod & commentarij vestri, & loci cõmunes, quos nouos quotannis editis, cũ prioribus magna ex parte pugnãtes nõ obscurè iudicant. Quare quod à spiritu priuato proficiscitur, id probari vult Ioannes, nec facile cuiuis spiritui credi. Nam qui citò credit leuis est corde. Quod verò profectum est à Spiritu sancto, quem concilijs Oecumenicis legitimè congregatis præesse nemo pius dubi-

Probandi spiritus sed non conciliorum. Actor.15. Esai.14.

Damasus pontifex.

Blasphemia in Spiritum sanctũ à quibus hodie committatur. Matth.18.

Argumentatio Petri à Soto.

Interpellatio Brentij.

Quæ doctrina catholica, & qualis nunc hæreticorum.

dubitat,iterum id probare velle, quid est aliud,quàm dubitare,num Spiritus sanctus sit spiritus veritatis? Sed vos hoc fortasse vultis,vt sicut commentarios vestros & locos communes,modò non in singulos annos mutatis, idem de doctrina quoq; catholica facere vobis liceat,vt eam quotannis nouam habeamus.

Etiam veteres hæretici non acquiescebant in decretis Conciliorum. Socrates lib.2. cap.20.

Quò magis autem intelligas Brēti, catholicè rem exposuisse Petrum à Soto,quid hac ipsa de re prisci patres illi catholici & Orthodoxi senserint,paucis accipe. Neque enim existimare debes,nouum hoc esse, quòd in legitimorum conciliorum decretis non acquiescunt hæretici, & quæ semel in eis rectè constituta sunt de ijs denuò disceptari volunt. Non soli faciunt hoc nostro seculo Lutherani,faciebant pridem priscis etiam seculis illis cum alij hæretici nonnulli,tum præ cæteris Arriani. Sed quid narrat de eis Ecclesiastica historia? cùm quibus de rebus Nicęnæ synodi decretum interceserat,de ijs vt inī retur noua disputatio postulassent,decretum est, inquit, à pijs,debere sufficere Nicænæ synodi decreta,nec in illis quicquam esse deinceps curiosè diuexandum. Legimus in eadem historia,quam ex Athanasio descripsit Sosomenus,quòd Valens & Vrsacius cū suis itidem & nunc tu Brenti cum tuis, nouam quandam scripturam, siue (quod nunc loquuntur) nouam fidei confessionem protulerant, quam non vnius alicuius terrę principi,verùm orbis totius Imperatori probari dicebant,atque ideò debere eam necessariò recipi, affirmabant. Quid autem ad hæc sancti patres Arimini congregati? Nos,inquiūt, non quia fide indigeremus huc cōuenimus: habemus enim sanam fidem, sed vt eos qui veritati contradicunt & noua moliuntur,confunderemus. Si igitur vos quasi nunc incipientes credere ista scripsistis,nondum clerici haberi potestis,vt qui nunc rudimenta fidei condiscere incipiatis. Quòd si eo animo quo nos huc venistis, sit omnium concordia,& hæreses anathemate execremur,& quę Patrum sunt teneamus,ne posthac captatæ conciliorum occasiones obuersentur, cùm semel illi qui Nicęæ conuenerunt,omnia præoccuparint, & nihil non egerint pro Catholica fide. Itaque nihil aliud Patres tum, quàm iusserunt,vt & aliarum hæresium, & Nicęni quoq; concilij expositio legeretur,

Sosom. lib.4. cap.17.

Non reuocanda in dubium quæ concilio semel definita, ad nos pernenerunt.

vt alijs hæresibus damnatis, Nicænis decretis consentirent,& in posterum nemo de illis conquereretur,aut synodum flagitaret,sed præteritis contentus esset. Imperatori autem rescripserunt ijs verbis. Supplicamus tuæ humanitati,vt benignis auribus & sereno vultu nostros legatos intueatis, neque ad contumeliam mortuorum aliquid noui induci permittas,sed nos sinas in decretis institutisq; maiorum permanere,quos magno ingenio,prudentia & Spiritu sancto omnia fecisse asseueramus. Certè res nouæ quas isti moliuntur,credentibus incredulitatem,incredulis credulitatem inducunt.

Athan. in epist. de synodis Arimini & Seleuciæ celebratis.

Nunc audi Brenti,quod elogium tribuat sanctis illis patribus,quorū legitima soboles est Petrus à Soto,magnus ille Athanasius. Quis(inquit)non approbauerit piam prudentiam Episcoporum Arimini congregatorum? qui tantum itineris laborem, tantaq; pericula maris sustinuerunt, vt Arrianicè sapientes ab Ecclesia detraherent, & patrum traditiones integras conseruarent,sancta & canonica decreta facientes. Quisq; enim eorum sibi persuadebat,si solueret aliquid ex decretis maiorum,occasionē sedaturum posteris,vt quod ipsi egissent rescinderetur. Audi contra,quod elogium aduersæ parti,cuius tu soboles es,tribuat: Quis autem, inquit, non vituperaret temeritatem Eudoxij & Acacij (posset hic addi,Philippi & Brentij)qui honorem patrum suorum Arriomanitarum siue Lutheromanitarum gratiæ propinant & produnt? Quæ enim fides in eorum actis,si decreta maiorum suorum soluant? Aut quomodo eos, quibus succedere,patres suos appellabūt,quorum sententias ipsi culpant: Audi quid iterum alio quodam in loco scribat idem Athanasius. Quę nunc,inquit,à tot ac talibus Episcopis probata sunt & decreta,clareq; cōstituta,superuacaneum esse denuò reuocare in iudicium,nemo nō confitebitur,ne si nunc quoque examinentur & denuò iudicentur, ac rursus examinentur, atque iterum,in infinitum exeat ista curiositas. Et alio loco: Sancta synodus quę Sardis conuenit,decreto sanciuit,ne quid vlteriùs de fide scriberetur,& sese contentos esse Nicæna fide declarauerūt,neque edendam esse aliam profectionem fidei,ne illa quæ Nicææ scripta est,suos numeros non habere videretur,neue illis quibus libido est semper noua statuere,occasio huiusmodi suppeditaretur,vt iterū atq; iterum de fide definiant. Quæso te Brenti,quid hic aliud scribit Athanasius,quàm quod tu tanquam parum Catholicè dixisse Petrum à Soto reprehendis? Neq; verò solus ita sensit Athanasius: in eadē sententia fuit æqualis etiam eius Hilarius, qui scribens ad Constantium quanta mala peperit fides subinde nouata & conscripta, pluribus verbis demonstrat. Idem sensit Leo quoq; magnus ille pōtifex: qui scribēs ad Imperatorē: Prænoscat,inquit, pietas vestra venerabilis Imperator,hos quos spondeo dirigendos nō ad confligendum cū hostibus fidei,nec ad certandū cōtra illos à sede Apostolica profecturos,quia de rebus apud Nicęā

Idem Apologetico.2.

Item ad Antiochenses tom.12.

Hilarius ad Constantium. Leo epist.78.

& apud

& apud Chalcedonem ſicut Deo placuit definitis, nullum audemus inire tractatum, tan quam infirma & dubia ſint, quæ tanta per Spiritum ſanctum fixit auctoritas. Et in alia quadam epiſtola: Quotienſcunq; diuina gratia adminiſtrante illos qui foris ſunt, fonte doctrinæ aut ſubmergimus aut purgamus, in nullo ab illis quas Spiritus ſancti diuinitas in Chalcedonenſi Concilio protulit, fidei regulis recedentes, inter vtrumque hoſtem nouellæ perfidiæ, ſermonem noſtrum cum omni cautela libremus, non iam (quod abſit) tanquàm de dubijs diſſerentes, ſed auctoritate ſua quæ benè definita ſunt adſtruentes. Et iterum in alia: Quæ patefacta ſunt (inquit) quęrere, quæ perfecta ſunt retractare, & quæ ſunt definita conuellere, quid aliud eſt, quàm de adeptis gratiam non referre, & ad interdictæ arboris cibum, improbos appetitus mortiferæ cupiditatis extendere. Ac ne ſolos pontifices ita ſenſiſſe putes, audi quæ fuerit etiam Imperatorum eiuſdem ſeculi hac ipſa de re ſententia. Extat edictum Imperatoris Valentiniani ſimul & ipſius collegæ Martiani, in quo decreta Synodi Chalcedonenſis rata ab omnibus haberi volunt vbi his verbis vtuntur: Ceſſet igitur iam prophana contentio: Nam verè impius atque ſacrilegus eſt, qui poſt tot ſacerdotum ſententiam, opinioni ſuæ tractandum aliquid relinquit. Extremæ quippe dementiæ eſt, in medio & perſpicuo die commentitium lumen inquirere. Quiſquis enim poſt veritatem repertam aliquid vlterius diſcutit, mendacium quęrit. Nemo itaque vel clericus vel militaris, vel alterius cuiuſlibet conditionis, de fide Chriſtiana publicè turbis adunatis & aduenientibus tractare conetur in poſterum, ex hoc tumultus & præſidiæ occaſionem requirens. Nam iniuriam facit iudicio religioſiſſimæ Synodi, ſi quis ſemel iudicata ac rectè diſpoſita reuoluere & publicè diſputare contendit: cũ ea quæ nunc de fide Chriſtiana ſtatuta ſunt, iuxta apoſtolicas expoſitiones & ſtatuta ſanctorum patrum trecentorum decem & octo, & centũ quinquaginta, definita eſſe noſcuntur. Nam in contemptores diuinæ legis pœna non deerit, quia non ſolùm contra fidẽ benè compoſitam veniũt, ſed etiam cum Iudæis & paganis ex huiuſmodi certamine profanant veneranda myſteria. Quibus verbis etiam ad Palladiũ ſcribens Martianus vſus fuiſſe videtur, ſicut in codicem Iuſtiniani relatũ eſſe legimus: Eſt & aliud Martiani ad Conſtantinopolitanos edictum, in quo ſic loquitur: Admonuimus vniuerſos, vt de religione diſputare deſinerẽt, quoniam vnus & alter tanta ſecreta inuenire non poteſt, maximè cùm ſummo labore, & ampliſsimis orationibus tot venerabiles ſacerdotes, niſi Deo (vt credendum eſt) auctore ad indaginem veritatis non potuerint peruenire. Videſ Brenti, quemadmodum etiam Imperatores noluerint in dubium reuocari, quæ ſemel in Oecumenico Concilio decreta ſunt. Sic & in Chalcedonenſi Concilio non fuit permiſſum, vt in decreta Nicęnæ Synodi inquireretur, quin clamauit ſancta Synodus: Si quis retractat, anathema ſit: ſi quis ſuper iſta inquirit, anathema ſit. Maledictus qui addit, maledictus qui aufert, maledictus qui innouat. Ibidem cùm eſſet propoſita Leonis epiſtola, nihil aliud quæſitum eſt, quàm illud: Num expoſitionibus trecentorum octodecim patrum, & centum quinquaginta apud Conſtantinopolim, & in Epheſino Concilio à Sanctiſsimo Cyrillo expoſitæ fidei concordaret? Cumque omnes Epiſcopi concordare dixiſſent, ita ſtatim recepta eſt, vt qui contra ſentirent, pro hæreticis haberentur. Iam verò Gelaſius Pontifex, cuius & ipſius nomen celebre eſt: Patres (inquit) noſtri Catholici docti Pontifices in vnaquaque hæreſi quolibet tempore conſtituta, quicquid pro fide, pro veritate, pro communione Catholica atque Apoſtolica ſecundùm ſcripturarum tramitẽ prædicationemque maiorum facta ſemel congregatione ſanxerunt, inconuulſum voluerunt deinceps firmumque conſtare: nec in eadem hac cauſa denuò quę præfixa fuerant retractari, quamlibet recenti præſumptione permiſerunt, ſapientiſsimè prouidentes: quoniã ſi decreta ſalubriter cuiquam liceat retractare, nullum contra ſingulos quoſque prorſus errores ſtabile conſiſtere Eccleſiæ conſtitutum, ac ſemper ijſdem furoribus recidiuis omnis integra definitio turbaretur. Nam ſi limitibus etiam præfixis poſitarum ſemel ſynodalium regularum non ceſſant eliſæ peſtes, reſumptis certaminibus contra fundamentum ſeſe veritatis attollere, & ſimplicia quæque corda percutere, quid fieret, ſi ſubinde fas eſſet perfidis inire conſilium, cùm quamlibet manifeſta ſit veritas, nunquam deſit, quod pernicioſa depromat falſitas, tametſi ratione vel auctoritate deficiens, ſola tamen contentione non cedens. Quæ maiores noſtri diuina inſpiratione cernentes, neceſſarie præcauerunt, vt quę contra vnamquanque hæreſim coacta ſimul Synodum pro fide, communione, & veritate Catholica atque Apoſtolica promulgaſſet, non ſinerent nouis poſthac recitationibus mutilari: ne prauis occaſio præberetur, quæ medicinaliter fuerant ſtatuta pulſandi: ſed auctore cuiuſlibet inſaniæ ac pariter errore damnato, ſufficere iudicarunt, vt quiſquis aliquando huius generis communicator exiſteret, principali ſententia damnationis eius eſſet obſtrictus. Quod etiam exem-

Idem epiſt. 63.

Imperatores edicunt. Conciliorũ decretis ſtandum, nec de illis dubitandũ aut diſputãdum eſſe. Actio. 3. Concilij Chalcedon.

Codice de ſumma trinitate & fide Catholica. Actio. 3. Concilij Chalcedon.

Actione. 1. Immotam conſtare fidem & dignitatem decretis Eccleſiæ & Synodorum

Gelaſ. ad Epiſcopos Dardaniæ

plis productis,posteà facit planum. Quid autem aliud dicit Petrus à Soto, quàm quod ante mille & amplius annos à Gelasio dictum est? qui & ipse finem aliquem esse probandi spiritus cupiebat. Et qui successit illi Symmachus: Quando paternarum (inquit) regularum despiciuntur inuenta, nec eorum quæ benè instituta sunt firmitas vindicatur, huiusmodi impietatem necesse est fidei semper venire. Nam vbi facilis est dissolutio rationabilis constitutionis, ibi omnis sanctitatis forma corrumpitur, Christus impetitur. Et quis hoc fidelium patienter accipiat? Instituta Patrum reuerenda calcãtur, & quis nõ vitæ mortem iusta electiõe pręponat? Huius verò successor Ormisda: Nec ambigi, inquit, conuenit de rebus ita per fidem definitis sæpius, & penè superuacanea est allegatio, quæ adhibetur instructis. Qui verò successit his Gregorius, quatuor Concilia quæ suam æ-tatem præcesserunt, sicut sancti Euangelij quatuor libros se suscipere & venerari fatetur, quorũ fidei si quis addere vel adimere aliquid pręsumpserit, eum anathemate ferit. Cunctas (inquit) personas quas illa respuunt, respuo: quas venerantur, amplector: quia dum vniuersali sunt consensu constituta, se & non illa destruit, quisquis præsumit aut soluere quos ligant, aut ligare quos soluunt. Et qui Gregorio successit Agatho, sicut in sextæ synodi quarta actione legimus, vnum vel pręcipuum id esse bonum iudicat, vt nihil de eis quæ regulariter definita sunt, minuatur, nihil mutetur vel augeatur, sed eadem & verbis & sensibus illibata custodiantur. Habes iam Brenti, quæ fuerit priscorum Patrum hac ipsa de re sententia, qui cùm Ecclesiam Catholicam repræsentarint, in Concilijs præsertim Oecumenicis cõgregati, etiam atq; etiam tecum considera, si nõ Catholicè Petrus à Soto explicat, qui sic explicat, sicut sanctos istos, tot, tam Catholicos & Orthodoxos Patres, tãtis & locorum & temporum interuallis inter se disiunctos, pridem vno quasi ore, nimirum ab eodẽ spiritu afflatos explicasse vides. Quibus omnibus iniquum visum est, vt quæ semel essent rectè definita, de ijs vel ambigere quisquam auderet: quod modum & finem tamen aliquem probandi spiritus esse volebant: id quod nusquam alibi, quàm in concilijs Oecumenicis rectiùs fieri posse persuasum habebant.

Symm. ad Clerum Dardaniæ

Ormisd. in epist. ad Epipha. Greg. in regist. li. 1. ca. 24. li. 2. c. 49. li. 3. c. 33.

Agatho Pont.

Quando sit finis probandi secundum Brentium. Coloss. 2. Responsio.

Sed audiamus iam ipsum explicantem Brentium. Quęrit (inquit) quandò finis erit probandi. Respondemus, Tunc finis erit, cùm Spiritus sanctus certificauerit nos de vera sententia, & cùm implebitur in nobis quod Paulus dicit: Instructi in charitate in omnes diuitias plerophorię intellectus ad cognoscendum mysterium Dei patris & Christi. Hoccine est Brenti Catholicè explicare? imò hoc est fenestras fabricare sataniśmo, quem, immanè quantum in vestra Germanica Babylone iam progressum videre licet. Nihil nunc dicam de vobis Lutheranis, qui cùm hæretici censeri nolitis, patres tamen vos esse nostri temporis hæreticorum apertiùs est, quàm vt negare possitis. Dicam de ijs qui se à vobis ortos gloriantur Sacramẽtarijs: num est eorum quisquam, qui nõ palàm iactet, quod se Spiritus sanctus de vera sententia certificauerit, quodq; sit instructus in charitate, &c. quinetiam eos vestri sæpè miseret, qui claram Euãgelij lucẽ videre nondum possitis. Nũ autem idem etiam non fit ab Anabaptistis, qui sibi certiores etiam videntur quàm Sacramentarij? quòd eos de vera sententia Spiritus sanctus certificauerit, pro qua magis etiam alacriter, & intrepidè, quàm vel illi vel vos, non modò supplicij quoduis genus, verùm & mortem ipsam quamlibet horrendã oppetere sunt parati. Iam verò Suenckfeldiani, quid iactant, quid crepant aliud, quàm afflatum Spiritus sancti, quo, se quidem plenos, vos verò magis etiam esse destitutos affirmant, quàm nos, qui Patrum nostrorum vestigijs incedentes, nec à via regia declinãtes, per Dei gratiam Catholici sumus & Orthodoxi. Idem & alij faciunt, ac fecerunt semper hæretici. Vides igitur quid ex eo sit consequuturũ, si quod tu vis Brenti, penes priuatum quemq; probãdi spiritus Conciliorũ pręsertim, futura sit potestas: cùm non rarò, sicut iam antè dictum est à nobis. Satanę spiritus transfigurat se in angelum lucis, & si quicquam aliud, tũ discretio spirituum sit longè difficillima. Quid enim consequetur, aliud quàm quod esse cõsequutum videmus, vt tot sint fides, quod voluntates, vtque maiores indies progressus faciat Sataniśmus? Rectè verò citas illud ex Paulo: Instructi in charitate. Nũquid autem instructi sunt in charitate, qui se diuidunt ab orbis totius veritate? Certè nõ diuidit, sed coniungit charitas. Quanam itaque ratione possunt esse instructi in omnes diuitias plenitudinis intellectus, qui nõ sunt instructi in charitate, qui inflati sensu carnis suæ, se diuidunt ab orbis terrarum vnitate? Num autem vel tibi Brenti, vel cuicunque tandem alij priuato, certiùs est promissus Spiritus sanctus, quàm Ecclesiæ vniuersæ? Quam cùm ab illo regi certũ sit, rectè Paulus eam columnam vocat & firmamentum veritatis. De quouis autem homine priuato dicit Dei spiritus: Omnis homo mẽdax. Præclara sunt Augustini verba, quibus Deũ alloquitur: Veritas (inquit) tua, nec mea est nec illius aut alius, sed omniũ nostrum, quos ad eius communionẽ publicè vocas terribiliter admonẽs, ne veli

Instructi in charitate.

Spiritus sanctus non vni, sed Ecclesiæ promissus Aug. li. 12. Confessionũ. ca. 25.

mus

mus eam habere priuatam,ne priuemur ea.Nam quisquis id, quod tu ad fruendum omnibus proponis,sibi propriè vẽdicat,&suum esse vult quod omniũ est,à cõmuni pellitur ad sua,hoc est,à veritate ad mendaciũ. Qui enim loquitur mendacium,de suo loquitur. Nõ mea est veritas,dicit Augustinus,sed neque tua Brenti, neq; Philippi, neque cuiusquam alterius,sed est omniũ. Vbi omnes legitimè conueniunt,quandoquidem ad fruendũ omnibus proposita est, & omnes ad eius communionem Deus publicè vocauit,ibi demum est veritas. Nõ vult igitur vt quod publicum est, id priuatum quisquam faciat,ne priuetur:nõ vult vt quod omnium est per charitatem,id sibi propriè vendicet, aut suum quisquam esse velit per cõtentionem: quòd qui de suo loquitur, mendacium loquitur,non veritatem,sicut ipsa testatur veritas. Tu cõtra non vis,vt ea sit veritas, quæ est omnium: vis vt priuato cuiq; de eo spiritu veritatis qui datus est omnibus,iudicium suum interponere liceat,vt quod publicum est,priuatum quisque faciat: vt quod omnium est,id suum quilibet esse velit. Quid igitur aliud vis,quàm vt dum de suo quisque loquitur mendacium loquatur? Atqui Catholicus est, non suum, sed qui omnium est, qui Catholicæ Ecclesiæ missus & promissus est, spiritum sequitur, memor illius quod ab Ezechiele scriptum est: Vę prophetis insipientibus, qui sequũtur spiritum suum, & nihil vident. Itaque suspectum habet,si quid sibi seorsum ab alijs videtur,nihil vult habere suum. Quod omnium est,quod Catholicum est,quod orbis totius Christiani consensu receptum est,in eo libenter acquiescit,id verum,id rectum, id amplectendum esse censet. Etiam si propter intelligentiæ tarditatem pleraque non assequatur, se tamen non intelligẽdi viuacitate,sed credendi simplicitate tutũ fore persuasum habet:ac non modò se non præfert cæteris, verùm sibi potiùs cæteros anteponit, se cæteros esse superiores arbitratur,eos præsertim, de quibus tot seculis tantam doctrinæ, tantam & sanctitatis opinionem fuisse videt,quosque Patrum suorum vestigijs incedentes, in Oecumenico Concilio congregatos vnanimes,vno ore,idem sentire perspicit. Non ita tu Brenti, qui dicis: Quòd si probatio iam facta est in Concilio,quid est quòd priora concilia posterioribus emendantur: & quid opus est Concilijs posterioribus,si omnia sunt probata? An non Ioannes,cùm ait: Nolite cuiuis spiritui credere,huc etiam spectat, ne cuiuis Concilio credamus,sed Concilia quoq; ipsa probemus?

Brentius priuatum esse vult quod Augustinus vult publicum.

Ioan.8.

Catholicus quælem sequatur spiritum in iudicando.

Ezech.13.cap.

Obiectio Brentij contra Concilia.

Nos verò Brenti, priora Concilia posterioribus nonnunquam emendari non inuiti fatemur. Verùm ita sicut ab Augustino scriptum est: cum aliquo rerũ experimento aperitur quod clausum erat, & cognoscitur quod latebat. In ijs enim quæ in facto sunt, fieri potest vt fallatur quandoque Concilium: vt autem erret in ijs quæ sunt fidei, modò sit legitimè congregatum, fieri non potest. Profer Brenti, vel vnum aliquod Concilium plenarium legitimè congregatum, in quo prioribus plenarijs Cõcilijs itidem legitimè congregatis contrarium sit aliquid constitutum in ijs quæ ad fidem pertinent: nullum certè proferre poteris. Nã si quæ vel Arimini,vel Seleucię,vel Syrmi,vel Antiochiæ,vel iterum Ephesi congregata sunt, protuleris, quandoquidem auctoritate Romani Pontificis vel congregata vel comprobata iuxta Canones Nicæni Concilij non sunt legitimè congregata, Concilia dici non possunt,sed conuenticula potius,& conciliabula. Quamobrem in ijs quæ sunt iuris positiui, quæ vel ad externum aliquem ritum, vel ad Ecclesiasticam pertinent disciplinam,quoniam pro personarum,locorum & temporum circunstantia mutationem aliquando requirunt,fit nonnunquam vt priora Concilia posterioribus emendentur, quòd quædam superioribus seculis quadrare poterant, quæ posterioribus minimè conuenire,vel ipsa magistra rerum experientia compertum est. Itaque cùm longè sint omnium vetustissimi canones, qui vocantur Apostolorum, quoniam tamen in eorum plerisque nimio plus inerat seueritatis,quàm posteriora secula ferre non posse viderentur,factũ est vt posterioribus Concilijs emendarentur mitigarenturq;. Est Canon Apostolicus,deponi debere presbyterum fornicantem,quem in Gangrensi Concilio,sicut à Gratiano citatur,legimus emendatum,pœnamque mitigatam. Sic in Concilio Nicæno constitutum fuit,vt Alexandrinus Patriarcha proximum à Romano pontificè locum teneret: cui non ita multò pòst in Constantinopolitana Synodo prima, prælatus est Constantinopolitanus. Adeò verum est quod Isidori, Gregorij, Hieronymiq; productis testimonijs docet Gratianus, in plerisque decernendis causam, locum, tempus, personas,considerari oportere. Quę quoniam perpetua non sunt,fit, vt eiusmodi etiam plenariorum Conciliorum decreta nonnunquam priora posterioribus emẽdentur: quę tamen in ijs quę pertinent ad fidẽ, fixa & immobilia esse oportet,ac sempiterno tẽpore duratura. Neque propterea non est opus posterioribus Concilijs, quòd omnia iam sunt probata. Certum enim est, pleraque non esse probata. Ad hoc igitur indicuntur Concilia, vt si qui noui errores emergunt, primo quoque tempore extirpentur. Qui-

Responsio, quomodo Concilia priora posterioribus emendẽtur.

Aug.li.2. cõtra Donatistas de baptismo parulorum cap.3.

Nullum Concilium legitimũ erauit in ijs quæ fidei: in alijs Concilia variare possunt.

Can.Apo.75.

Distin.82. cap. presbyter.

Cap.6.

Synod.Constan. cap.5.dist.29.

Cap.3.

bus autem de rebus ad fidem pertinentibus ſemel eſt aliquid in Concilio conſtitutum, de ijs iterum in alio deliberationem ſuſcipi planè ſuperuacaneum eſt. Nīſi fortè ſolum hoc quæratur, num ea doctrina, cuius cognoſcendæ cauſa Concilium edictum eſt, cum expoſitionibus priorum conciliorum conueniat, necne: vt ſi eam conuenire cognitum fuerit, recipiatur: ſi minùs, reijciatur: Quemadmodum in Chalcedonenſi cōcilio, & quæ deinceps ſequuta ſunt, factum videmus.

Ioānes nō vult probari ſpiritū Conciliorum, ſed priuatum potius illum hæreticorum.

Non huc ergo ſpectat Brenti, Ioannes cùm dicit: Nolite omni ſpiritui credere, ne cuiuis concilio, quod quidem legitimè congregatum eſt, credamus, ſed ipſa quoq; concilia probem⁹. Abſit, vt cuiuis priuato ſpiritui, qui & fallere poteſt & falli, de ſpiritu cōciliorum, qui neque fallere poteſt, neque falli, iudicandi poteſtas hæc permittatur. Quid eīm fide noſtra incertiùs? quid inſtitutis mutabilius? quid Eccleſiæ ſtatu futurum eſſet perturbatius? Quis quærendi, quis diſputandi finis expectandus foret? cùm ſemper vnicum remediū finiendarum, ſi quæ ſunt exortæ de fide controuerſiæ, Concilium Oecumenicum habitum fuerit. Vis autem ſcire Brenti, quò ſpectauerit Ioannes, cùm hæc diceret? Præuidebat is venturum te tuiq; ſimiles, veſtimentis quidē ouium indutos, intrinſecus autem lupos rapaces. Prolaturum te diuinæ legis oracula, quibus prauę detortis, à vera te mentes hominum abducere conareris. Cùm itaq; nulla ſit ad fallendum via facilior, quàm vt vbi nefarij erroris ſubinducitur fraudulentia, ibi diuinorum verborum prætendatur auctoritas, monuit pios omnes, ne ſtatim tibi tuiq́ue ſimilibus omnibus fidem haberent, ſed probarent ſpiritus, ſi ex Deo ſint: neq; mouerentur, ſi frequens eſſet in ore tuo

Matt. 4.

ſcriptura, quam etiam diabolus aduerſus ipſum ſcripturarum auctorem Chriſtū produxiſſe legitur: verùm etiam atq; etiam ſecum illud expenderent, quando quidem non in legendo, ſed in intelligendo ſcripturæ conſiſtunt, tuone proprio, an vniuerſalis Eccleſiæ ſenſu, & iuxta Catholici dogmatis regulas ſcripturas interpreteris: illudne quod vbique, quod ſemper, quod ab omnibus creditum eſt, an diuerſum aliquid proferas. Quòd ſi de tuo te loqui, propriumq́; tuum ſcripturæ ſenſum adferre conſtaret, quin id mendacium eſſet, nihil ambigerent. Nam qui loquitur mendacium, de ſuo loquitur, ſin autem de eo loquereris quod eſt omnium, ſi communem Eccleſiæ ſenſum adferres, ſi quod ſemel per eam eſt in Concilio plenario definitum, nihil ab eo diſcrepares, certum haberent hunc ſpiritum ex Deo eſſe, nec quod ab eo profectum eſt, verum eſſe dubitarent. Hic ſanus eſt & catholicus verborum Ioannis intellectus.

Quomodo ſpiritus hæreticorū probandus.

Obiectio ex Actor. 17.

Pergit Brentius: In Actis Apoſtolicis Paulus & Silas ingrediūtur Berrhœæ in Synagogam Iudæorum: Et additur, Eos, qui ſummo genere nati erant, recepiſſe ſermonem cum omni animi promptitudine, quotidiè ſcrutantes ſcripturas, an hæc ita ſe haberent. Principes Iudæorum Berrhœæ probāt & exigunt ad ſcripturas ſacras ſpiritum tantorum Apoſtolorum: & Aſotus prohibet noſtris principibus, ne conciliorum ſpiritum, ad normam ſacræ ſcripturæ exigant? Quæ hæc eſt impudentia? Quorſum hæc Brenti? Scribitur in Actis, quòd nobiliores eorum, qui Theſſalonicæ fuerunt, ſuſceperūt verbum, ſcrutantes ſcripturas, ſi hæc ita ſe haberent. Quid hoc facit ad rem, qua de nunc agitur? Num ideo ſibi de doctrina Apoſtolorum iudicandi poteſtatem arrogauerunt, quia ſcrutati ſunt ſcripturas? Quam ſæpè autem accidit, vt ſermonem alicuius ex verbi miniſtris excipiat aliquis, & loca ſcripturarum, ſi quę per eum adferūtur, inſpiciat. Num ideò ſe iudicem illius doctrinæ conſtituit? Nemo prohibet Brenti, quò minùs vel tu, vel quicunq; tandem alius velit, ſcripturas ſcrutemini: & an ita ſe res habeat, quemadmodum in decreto Concilij ſcriptum eſt, inſpiciatis. Sed ſi fortè ſecùs alicui veſtrum videatur, vt propterea decreta concilij damnandi poteſtas penes eum ſit, id verò ferendum eſſe non putamus, quin illud eſſe Chriſtianæ modeſtię fraternæq́; charitatis exiſtimamus, vt ſe potius aliquis propter intelligentiæ tarditatem pleraque non aſſequutum credat, quàm ita ſe cunctis, qui vnum aliquem in locum ex vniuerſo terrarum orbe cōgregati de cauſa fidei diſceptaturi venerunt, anteponat, vt aut à ſe ſolo proceſsiſſe, aut ad ſe ſolum peruenisſe Dei verbum perſuaſum habeat.

Reſponſio.

De loco. Deut. 17.

Brentij cēſura.

Proſequitur Brentius: Scilicet quia in lege Moſi ſcriptum eſt, difficilia & ambigua referenda eſſe ad ſacerdotes Leuitici generis, & ad iudicē qui fuerit illo tēpore: & qui non obedierit imperio ſacerdotis, ex decreto iudicis moriatur: idcircò ſpiritus Conciliorum non ſunt probandi an ſint ex Deo, idcircò omnia decreta Romani Pōtificis agnoſcenda ſunt ſine vllo vel priuatorum, vel principum iudicio, pro oraculis Spiritusſancti. Hic certè iuſtificat Aſotus Concilium Caiphæ & Annæ, qui filium Dei crucifixerunt. Non iuſtificat vir venerabilis concilium Caiphæ & Annæ, ſed verba legis profert. Impletū autem fuit eo tempore quod à Propheta ſcriptum eſt: Peribit lex à ſacerdote: nihil vt mirum ſit, ſi à Caipha quoque & Anna, quos non rectè neq; ordine ſacerdotium adeptos

Reſponſio.

Ezech. 7.

eſſe

esse constat,lex perierit. Quid autē Brēti,si quo tu exemplo ex Euangelica historia producto tibi places maximè,id causam tuam oppugnet maximè? Quid si nihil potuit adferri validius ad eam,quā nos tuemur,sententiam confirmandam? Quòd si vsquàm alibi,hic maximè iustificatur in sermonibus suis Deus,vt vincat cùm à vobis impijs iudicatur. Quid enim est quod vel tu conaris,vel Caluinus,vel Ioannes à Lasco,vel quicunque tandem alij,qui locum hunc tanquam Achillem quendam in aciem producunt,ad eam quæ propria est Episcoporum iurisdictionem euertendā? Quid aliud, quàm vultis ostendere,falsum esse quod dixit Deus de sacerdotibus Leuitici generis: Ipsi indicabunt tibi iudicij veritatem? Atqui o mirabile quoddam ac stupendum diuinæ sapientiæ consilium. Nusquam illustrior apparuit,quàm hic diuinæ promissionis veritas: nusquā conuincuntur magis mendacij,quàm hoc loco, qui facultatis veritatem arguere non verentur. Hic vel ipsa luce clariùs Deus demonstrauit,nullam esse posse tantā hominum iniustitiam,quæ iustitiam ipsius in gubernatione suæ ciuitatis,quæ est Ecclesia,quæ promissionum ipsius veritatem labefactare queat. Quid esse potuit Anna & Caipha sceleratius? quid iniustius? & horum tamen scelus ac iniustitiam conuertit Deus in occasionem gloriæ iustitiæque suæ. Noluit morti adiudicari,nisi per horū sententias: noluit redemptionis nostræ beneficium absoluere,nisi per horum ministerium: horum iudicij exitum ad generis humani salutem deduxit,ac veram esse promissionem suam declarauit, qua dixit de sacerdotibus Leuitici generis: Qui indicabunt tibi iudicij veritatem. Nam in hoc etiam quamlibet iniusto iudicio, fuit nihilominus iudicij veritas. Paradoxon hoc tibi videtur Brenti,quod iniustum fuisse iudicium, iudicij nihilominus in eo fuisse veritatem affirmamus? Sed nihil est facto facilius,quàm vt hoc tibi manifestissimis argumentis demonstremus. Quod iniustum fuerit iudicium concedis tu quoque, & clamat hoc res ipsa,iudices fuerunt iniustissimi: testes qui producebātur,falsi: crimina quæ proferebantur,falsa. Nam neque populum seduxerat Christus, neq; cēsum dari Cæsari prohibuerat,neque blasphemauerat,neque de templo demoliendo vel cogitare illi in mentem venerat,& tamen in hoc iniusto iudicio,per iudices iniustissimos veritas iudicij indicata,vera sententia fuit pronunciata. Quænam illa? Reus est mortis. Hanc sententiam à Spiritu sancto profectam fuisse dubium non est. Vnde autem istud tibi probabimus? Non recipis nisi Scripturas canonicas. Atqui principem inter eas locum tenet Ioannis Euangelium,in quo consilium illud Pontificum & Phariseorum de Christo comprehendendo describēs Euangelista,narrat dixisse Caipham: Expedit vt vnus homo moriatur pro populo,& nō tota gens pereat. Ac mox subdit,Hoc autem à semetipso nō dixit, sed cùm esset Pontifex anni illius,prophetauit. Vides Brenti,quēadmodum hoc ipso Euangelista teste,non defuit sacerdotio Leuitico spiritus propheticus,Spiritus sanctus,spiritus veritatis,ad id vsque tempus, quo seipsum Christus cruentum sacrificium offerrēs Deo patri,sacerdotio & sacrificio illi finem imposuit. Tunc enim primùm spiritu prophetico destitui cœperunt, cuius rei figura fuit velum templi scissum Christo mortuo. Simul testata est hoc vox Christi,dicentis: Ecce dimittetur domus vestra deserta. Neque verò dubium est, quin ipse Caiphas verba sua non intellexit, eius nihilominus lingua cùm Pontifex esset, ea proferri Deus voluit: sicut cymbalum, sic ille magnum quendam & sonorum tinnitum edidit,quem tamen ipse non sensit. Sed expectas, vt hoc tibi demonstremus,quomodo verè pronunciari potuerit,eum fuisse mortis reum,quem constat peccatum nullum feciſse, nec inuentum esse dolum in ore eius? Paucis rem accipe. Ex quo tempore primus parens noster,nihil interdictum Dei reueritus, de vetito ligno gustauit,factus est mortis reus Christus Dei filius. Non quòd ipse mortem commeruerit,qui fuit ipsa innocentia, sed quòd reatum & maledictionem peccato primi parentis debitam,quod ad omnes pertransijt in condemnationem,in se susceperit,vt eam coram Deo expiaret: eadem hac reum se pro nobis ipse constituit, vt pœnam solueret cui obstricti eramus. Itaque sic ipso volente, posuit in eo Deus iniquitates omnium nostrum. Nostra fuit maledictio, nostra fuerunt peccata quæ pertulit ille in corpore suo super lignum: quamque pœnam debebamus nos, eam ipse pro nobis tolerauit: vt sicut per inobedientiam vnius hominis peccatores constituti fueramus, sic per vnius ipsius obeditionem iusti constitueremur. Itaque sicut in Apocalypsi scriptum legimus,ab origine mundi,occisus est agnus hic innocens: vel vt Petrus hic ait,precognitus ante mundi constitutionem. Siquidem ab eterno fixum fuit, & immobile patris decretum,vt proprio filio suo non parceret, sed pro nobis omnibus eum traderet morte turpissima condemnandum. Cui decreto se filius vltro submisit. Oblatus est enim,quia ipse voluit, & factus est obediens patri vsque ad mortem, mortem autem crucis. Decretum igitur hoc, quod ante mundi constitutionem in mente fuit, & ideo diuinæ præscientiæ, per

Explicatur locus.

Deut.17.

Ipsi indicabunt tibi iudicij veritatem.

Iudicij veritas etiam penes iniustos Christi iudices Pontifices fuit.

Ioan.11.

Matt.23.

Quomodo Christus reus mortis dici posſit.

1.Pet.2.

Esai.53.

1.Pet.2.

Rom.5.

Apoc.13.

1.Pet.1.

Rom.8.

Esai.53.

Phil.2.

legitimos iudices,hoc est,per sacerdotes Leuitici generis pronunciari Deus voluit,& horum iudicio,quamlibet impij, quamlibet nefarij fuerint & scelerati, se tamen Dei filius vltro subijcere dignatus est,vt exemplo suo doceret,suum in cathedra legitima sedentibus, qualescunque tandem hi forent, honorem habendum esse. Nec falsum illud fuit quod dixerunt: Nos legem habemus, & secundùm legem hanc debet mori. Fuit enim reuerà lex illa Dei patris, quam vltro suscepit filius, vt moreretur pro peccatis nostris. Quæ lex ex decreto Pontificum cum cruci Christus affigeretur,fuit consummata. Quod ipse confessus etiam est Christus, cùm pendens in cruce, iamiam inclinato capite spiritum traditurus,dixit: Consummatum est,Consummatum est,inquit,fixum illud & immobile Patris decretum:consummatum est quod lex & Prophetæ futurum prædixerũt, iam vmbræ sublatæ, iam figuræ sunt impletę, iam illud sacrificium vitæ peractum est, quo solo reconciliari Deo mundus potuit. Neque moriens hoc solùm ita dixit Christus,verumetiam cùm à mortuis surrexisset,ac se comitem duobus illis in Emaus euntibus adiunxisset,O stulti,inquit, & tardi corde ad credendum in omnibus quæ loquuti sunt Prophetæ:Nonne hęc oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam? Et incipiens à Moyse & omnibus Prophetis, interpretabatur illis in omnibus scripturis quæ de ipso erant. Iam ex ijs Brenti perspicis,quàm stupendo miraculo suam Deus iustitiam & veritatem inuiolatam conseruet in illorum iudicijs,quos ipse in cathedris ad iudicandum constituit, quamlibet hi sint ab omni iustitia veritateque remoti. Simul & illud vides,quòd ipse nobis tela suppeditaueris,quibus rectissimè configi posses. Quod enim illustrius exemplum adferri potuit ad probandum, quòd nulla possit esse tanta pontificum improbitas,quæ impedire queat,quo minùs vera sit illa Dei promissio: Qui iudicabunt tibi iudicij veritatem?

Ioan.19. Christus secundum legem debebat mori.

Ioan.19. Consummatum est cur in cruce dixerit Christus

Luc.24.

Obiectio Brẽtij.

Sed quid ad hæc Brentius? Verborum quibusdam præstigijs fumum lectorum oculis offundere conatur:Hic iustificat,inquit,Asotus concilium Caiphæ & Annæ, ac omnes eos qui iuxta sententiam illorum filium Dei crucifixerunt:damnat autem Ioseph & Nicodemum, quòd nõ consenserint in sententiã Caiphę,& reliquos omnes,qui impietatem & crudelitatem huius concilij improbarunt. An non Caiphas erat summus sacerdos? An non concilium erat auctoritate Caiphæ,hoc est,legitimè,vt Asotici sentiunt, congregatum? An non Caiphas & Concilium definierunt filium Dei blasphemasse, ac reum mortis esse? Dicamus igitur iuxta verba legis: Qui superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio,qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, (hic tum erat Caiphas) ex decreto iudicis moriatur. Moriantur ergo Ioseph & Nicodemus:moriantur Ioannes & Maria:moriantur Apostoli omnes. Talibus verborum præstigijs perstringit imperitorum animos Brentius. Verùm iam antè diximus,quòd non iustificat consilium Caiphæ & Annæ Petrus à Soto. Nã vt iustum fuerit decretum quo reum esse mortis Christum pronunciatum est,non propterea iustificati sunt impij iudices,à quibus nihil iure, nihil ordine factum esse constat,cùm quod ipsi quoque Pilato minimè fuit obscurum, ex odio & inuidia fecissent omnia. Sed nihilominus per nefarios hos & sceleratos operari Deus nostram salutem in medio terræ dignatus est:quam pio quidem,sed humano tamen affectu,quantum in ipsis fuit,Ioseph,Nicodemus,& Apostoli cupiebant impedi tam. Quo affectu Petrum etiam dixisse Christo legimus,cùm eum de passione,& morte sua loquentem audiuisset: Absit à te Domine,non erit tibi hoc:cõuersum autem Christum dixisse,Vade post me Sathana:scandalum es mihi,non enim sapis ea quæ Dei sunt, sed quæ hominum. Itaque sicut pius in ijs affectus veniam,sic impius in illis damnationem merebatur sempiternam. Vtrique arcanum Dei consilium visi sunt ignorare. Nam quòd mors Christi tãtam esset mundo salutem allatura,neque Pontificibus, neque discipulis fuit satis exploratũ. Sed sicut illi suum odiũ erga Christũ explere cupientes,eum morti adiudicarunt: sic ij vicem innocentis dolentes, magno quodam pietatis affectu seruatum cupiebant. Atque hic est quem in operibus hominum spectat Deus. Affectus tuus,inquit Ambrosius,nomen imponit operi tuo:quomodo à te proficiscitur,sic æstimatur. Clariùs autem Bernardus: Non materia,inquit,nec exitus actuum,sed intentionis propositum culpas discernit & merita. Sic euenit nonnunquam, vt cùm res vna sit, intentio tamen diuersa,facta quoque faciat diuersa, quod exemplo de Christo tradito producto planum facit Augustinus. Cùm enim illud attulisset ex Paulo, proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Ecce,inquit, Christum tradidit pater,& tradidit Iudas,nunquid non quasi simile factũ videtur? Traditor Iudas,traditor est & Deus pater. Absit,inquit,Nõ dico,sed Apostolus dicit: Qui proprio filio non pepercit,sed pro nobis omnibus tradidit illum. Et pater illum tradidit,& ipse se tradidit. Ait idẽ Apostolus: Qui me dilexit,& tradidit semetipsum pro me. Si pater tradidit filium,

Responsio. Alij Iudæorum piè,alij impiè in Christum patientem affecti.

Matt.16.

Amb.li.1.de officijs ca.30. Bern. Ex affectu nostro opera & merita æstimantur.

Rom.8. Aug.de Christo, quod aliter sit traditus. Gal.1.

filium,& tradidit seipsum filius, Iudas quid fecit? Facta est traditio à patre,facta est traditio à filio,facta est traditio à Iuda. Vna res facta est, sed quæ res discernit patrem tradentem filium,seipsum filium tradentem,& Iudam discipulum tradentem magistrum suum? Quia hoc fecit pater & filius in charitate, fecit autem hoc Iudas in proditione. Videtis quia non quid faciat homo considerandum est,sed quo animo & voluntate faciat. In eodem facto inuenimus Deum patrem,in quo inuenimus Iudam: Patrem benedicimus,Iudam detestamur. Quare Patrē benedicimus, Iudā detestamur? Benedicimus charitatem,detestamur iniquitatē. Quantū enim præstitū est generi humano de tradito Christo,nūquid hoc cogitauit Iudas vt traderet? Deus cogitauit salutem nostrā qua redēpti sumus: Iudas cogitauit pretiū quo vendidit Dominus: Filius ipse cogitauit pretiū quod dedit pro nobis,Iudas cogitauit pretiū quod accepit vt venderet. Quòd si vbi res vna est,diuersa tamen facta cēsentur ex intentione diuersa,quantò magis vbi res quoq; diuersæ sunt? Iā igitur intelligis Brenti,quā ineptè dictū sit à te,Moriantur Nicodemus, Ioseph & Apostoli? quin moriantur potius crudeles & impij Pontifices illi,qui non ad salutem & redemptionē humani generis respicientes,verùm vt odio suo satisfacerent, Christum innocentem Gentibus crucifigendum tradiderunt. Quod autem attinet ad Apostolos & discipulos Christi,sinant eos abire Pontifices illæsos, vt impleatur sermo quem dixit Christus: Quia quos dedisti mihi non perdidi ex eis quenquam. Nondum enim ita confirmati fuerant, vt si grauior aliquis terror ingruisset,constanter Christum fuerint confessuri: cùm qui princeps eorum fuit Petrus, ad vnius ancillæ vocem ipsum negauerit: deinde verò prius illud impletum oportuit, quod à propheta scriptum est: In omnem terram exiuit sonus eorum,& in finem orbis terrę verba eorum. Ipsi debebant esse testes eorum quæ viderant & audierant: per ipsos prædicandum fuit Euangelium hoc omni creaturæ. Postremò,potuisset existimari, non suffecisse Christi mortem ad expianda peccata nostra,si sub idem tempus discipulorum quoque mors accessisset, quamobrem alij tempori fuerunt reseruandi, vt sicut Christus non prius mortuus est, quàm expleuisset omnia propter quę missus erat à patre: Sic & ipsi non prius pro Christo sanguinem suum profunderent, quàm expleuissent ea propter quæ missi fuerant à filio. Nihil igitur morte dignum fecerunt Apostoli,quòd in sententiam Cayphæ non consenserūt,quin eorum pius affectus hic remuneratione potius dignus fuit, sicut impietas Annæ & Cayphæ nullum supplicij genus non merebatur.

Ioan.17.

Apostoli antè Christum mori non debebant. Psalm.18.

Quid autem proferre potuit Petrus à Soto magis aptum & appositum ad id quod instituerat probādum,quàm locum hunc ex Deuteronomio,quo cuique sit planissimum non aliunde quàm ex ore sacerdotis legem esse requirendam? Qui cùm docuisset,quem in lege gradum & reges & populi erga doctrinam tenerent,& quemadmodum principi præscribitur,vt nouerit se discipulum esse legis,non doctorem: & à sacerdotibus Leuitici generis accipere princeps iubetur exemplar legis: Ad eos,inquit, non ad reges aut principes mittit eo loco Deus difficilia omnia & ambigua circa legem definienda. Ascende,inquit,ad locum quē elegerit Dominus Deus tuus,venieśq; ad sacerdotem Leuitici generis,& iudicem qui fuerit illo tempore,quæreśque ab eis,qui iudicabunt tibi iudicij veritatem. Vbi & apertissimè qui sit locus non tantùm principum, sed & populi circa legis doctrinam, ostensum est. Et facies, inquit, quæcunque dixerint qui præsunt loco,quem elegerit Dominus, & docuerint te iuxta legem eius,sequeriśque sententiam eorum nec declinabis ad dextram,nec ad sinistram. Hic igitur est,inquit,gradus populi, dubia fidei inquirere à legitimis templi ministris: eorum doctrinam sequi, non quòd tam eorum sapientię & pietati inniti debeant, illi enim homines erant, fallere & falli poterant,quàm diuinæ promissioni,cui non difficile est vera docere suos,per quoscunque demùm ministros. Iam ne quid desit principi,audiamus quid circa subditos illi incumbat in doctrina legis: Qui autem,inquit,superbierit,nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, ex decreto iudicis moriatur homo ille: & auferes malum de Israël: cunctisque populus audiens timebit, vt nullus deinceps intumescat superbia. Hoc igitur restat principi erga populum eius, superbiam & inobedientiam erga Dei ministros & doctores legis compescere, atq; seueritate legum, sententiam eorum exequi, ne videlicet in contemptum veniat. Hæc sunt verba Petri à Soto,non aliunde quàm è scriptura sumpta,quæ vel ipsa luce clarior est. Verum hic videre licet, quàm verum sit quod à Tertulliano scriptum est. Quòd nihil proficiat congressio scripturarum aduersus hæreticos, nisi planè, vt aut stomachi quis ineat euersionem, aut cerebri. Ista hęresis,inquit,non recipit quasdam scripturas: & si quas recipit,adiectionibus & detractionibus ad dispositionem instituti sui interuertit: & si recipit,non recipit integras; & si aliquatenus integras præstat, nihilominus diuersas expositiones com-

Soti sententia de loco. Deut.17.

Tertul li. de præscriptionibus ad uersus hæreticos. Hæreticorum in scripturæ libros arrogans & impudens iudicium.

commentata,conuertit. Tantum veritati obstrepit adulter sensus, quantum & corruptor stilus. Quid horum non rectè competit in nostri temporis hæreticos? quorum qui princeps est & architectus,nunquid non apertè Iacob reijcit Epistolam, quòd ea suo dogmati de solius fidei iustificatione manifestè contradicit? Itaque vocat stramineam, nec in libro suo tolerare vult. Sed nec Apocalypsim recipit,nec Ecclesiasticum, nec Machabæorum, nec alios quosdam libros,quos habuit semper & habet pro canonicis Ecclesia Catholica. Iam verò quas recipit scripturas,nonne dum ex bonis Latinis mala facit Germanica, suis eas adiectionibus & deprauationibus ad sui instituti dispositionem interuertit? Si quas autem integras præstat, diuersas expositiones commentatur, quod facilè quiuis in hoc ipso scripturæ loco perspexerit. Nam cùm Deuteronomij librum neque reijcere possit, cùm nunquàm de eo quin sit canonicus dubitatum fuerit, neque vel adiectionibus, vel detractationibus verba quæ ex eo citantur, ad institutum suum interuertere, quid illi restabat aliud quàm vt diuersam expositionem commentaretur, & quæ clara sunt & perspicua scripturæ verba, tenebras eis offundere conaretur.

Explicatio Brentianæ loci. Deut.17.

Hoc igitur facit explicans hunc in Deuteronomio locum: hoc facit & eius discipulus Brentius,quem loquentem audiamus: Quam legem Asotus ex Deuteronomio citat,partim est cæremonialis,partim moralis. Neque enim talis lex est, cui κατὰ τὸ ῥητὸν & singulas circũstantias,omnes aliæ respublicæ sint obnoxiæ. Et disertè additur: Quod cunque docuerint te iuxta legem Domini. Iuxta legem,inquit, Domini,non iuxta proprium arbitrium. Nec solis sacerdotibus permittit iudicium, sed adiungit eis iudicem, qui certè non semper erat de tribu Leui, vt testatur liber Iudicum nec reges qui sequuti sunt iudices ante Babylonicum exilium,ex ea tribu genus suum docebant: vt perspicuè videas principes,quos isti vocant Laicos, non habere tantùm vocem consultiuam, verùm etiam definitiuam. Et cùm hæc cæremonialis constitutio cogat tam pontificem quàm iudicem intra limites legis Domini, ac definiat eis certam regulam quam sequantur, dubium non est, quin concedat reo grauato libertatem iudicandi & definiendi, num de causa ipsius pronunciatum sit iuxta legem Domini. Ac si quidem persuaserit diuina adiutus clementia iudices, vt sententiam aduersus legem Dei latam, &c. Quid hoc ad rem faciat quod dicit Brentius, legem hanc partim cæremonialem, partim esse moralem, equidem non intelligo, nisi fortè hoc dicere vult, quod magister eius dixit Lutherus,Mosen hic agere non de verbo aut doctrina vel quæstionibus fidei,sed de sententia publicorum & profanorum criminum. De quibus quin agat hic Moses, non repugnamus: sed legis nomen apud Hebræos latius patet, quàm vt de criminibus tantùm intelligi debeat,vt omnes etiam dogmatum controuersiæ sub eo comprehendantur. Et si scriptura per aliam scripturam,sicut isti volunt,necessario venit explicanda,clara sunt & apud Aggæum, & apud Malachiam scripturæ verba, quibus interrogare legem à sacerdotibus,& ex eorum ore requirere populus iubetur. Proferant isti contrà vel vnum scripturę locum,vbi legem ex ore principis requirere iussus sit. Interroga sacerdotes legem,dixit Aggæus, non interroga principes. Cæterùm vt demus hoc Luthero de criminibus hic agere Mosen,non de doctrina legis, vel sensus hoc ipse communis iudicare Luthero potuit,si de criminibus iudicium pertinet ad sacerdotes, multò magis pertinere de lege Dei,cùm præsertim tot scripturę locis,quos iam produximus,manifestum id cuiuis esse queat, ita vt hæc illius tergiuersatio planè sit ridicula. Quòd verò negat Brentius, huic legi omnes alias respublicas obnoxias esse, si dicit de illis, quæ non credunt in Messiam,quem venturum Iudęi, nos iam venisse credimus,audiri fortasse posset. Quanquam & apud illa gentes quæ Deum non agnouerunt, sed eidola coluerunt, alia fuerunt pontificum & sacerdotum,alia regum & principum officia: quòd illis sacræ,his profanæ res curæ essent. Cęterum illud pius nemo negabit, quòd Ecclesię quædam vmbra fuerit Synagoga. Estne autem verisimile, quòd vmbræ illi Deus prospicere voluerit de ratione,qua subortæ de lege quæstiones & controuersiæ terminari possent: & non pari studio prouidere sit dignatus Ecclesiæ sponsę suę,quam ita charam habuit, vt eam sanguine suo sibi mundaret,acceptabilemq; faceret? Cùm præsertim apud hanc tantò maior eius rei sit necessitas,quantò difficilius est immensam multitudinem,quæ ex omnibus gentibus, nationibus, linguis, populis constat, in vnitate fidei contineri, quàm vnum cognatum populum,qualis ille fuit Hebręorum? Qui cùm in Esau præfiguratus fuerit,quem Deus odio se dicit habuisse,noster contra in Iacob, quem dilexit, quis est qui credere queat, maiori populum illum quem reprobauit posteà, curę Deo fuisse, quàm hunc quem in locum elegit: qui non secundùm carnem: sed secundùm promissionem ex Israël prognatus esse dicitur? Non sustulit ordinem ex Ecclesia Deus,

Responsio.

Luberi interpretatio ridicula.

Aggæ.2.

Rom.9.

quem

quem esse voluit etiam in Synagoga. Sed adiunxit, ait Brentius, iudicem sacerdotibus, qui non semper erat ex tribu Leui. Fac hoc ita esse, cæterùm cognoscendi iudicandiq́ue potestas non fuit nisi penes sacerdotes Leuitici generis, & iudicem eiusdem tribus: vt si casu aliquo ex alia tribu iudex adiungeretur, non alio quàm exequutoris munere fungeretur. Quod illa verba clarè videntur iudicare: Qui superbierit nolens obedire sacerdotis imperio, ex decreto iudicis morietur. Sacerdos sententiam legis explicans imperabat: si quis non obtemperasset, iudex vt mortis de eo supplicium sumeretur, decernebat. Quid potuit magis perspicuè dici ad discrimen inter sacerdotum & regum officio demonstrandum? Quid ad hęc Brentius? Videt nullum esse tergiuersationi locum, quęrit igitur aliud effugium. Hac enim cæremoniali constitutione iam pontificem, quàm iudicem cogi dicit intra limites legis Domini, vt iudicet iuxta legem, non iuxta proprium arbitrium. Quamobrem dubium non esse, quin concedat ista constitutio reo grauato libertatem iudicandi & definiendi, num de causa ipsius pronunciatum sit iuxta legem Domini. Quid si verba illa Brenti. (Et docuerint te iuxta legem eius) quibus tu potissimum niti videris, nec in translatione septuaginta, nec in interpretatione Chaldaica, nec in Hebręo textu reperiuntur? quemadmodum à viro doctissimo Alberto Pigio legimus animaduersum. Iam igitur conciderit omnis hæc tua argumentatio. Sed quis vnquàm audiuit, eundem & rei & iudicis personam sustinere debere? Certè si res ad hunc modum habet, nemo condemnabitur vnquam. Quis enim erit, qui in sua ipsius causa iudex constitutus, condemnare seipsum velit? Quorsum autem attinet, aliquem ad iudices remitti, si de eorum iudicio reus ipse posteà iudicare debet, num iuxta Dei legem, an secus pronunciauerit: Quid opus est isto circuitu? Suo quisque iudicio potius relinquatur, neque frustrà vel Episcopo, vel principi negotium faceſſat.

Brentius vult eundem & rei & iudicis personam sustinere.

Hic non possum quin te appellem, Serenissime Rex Auguste. Tibi enim libellũ hunc Brentij dicare, coram te capita doctrinæ, quæ tractantur in eo se defensurum iactare, te iudice virum longè sui dissimilem, non doctrina magis quàm vitæ sanctitate conspicuum Aloysium Lipomanum Episcopum Veronensem, qui sanctæ sedis Apostolicę legatum apud te agebat, ad disputandum de illis prouocare veritus non est Vergerius. Te igitur appello, atque vt quorsum spectent istorum hominum conatus, etiam atque etiam diligenter tecum reputes hortor, moneo, oro & obsecro. Nihil enim est aliud, in quo cura eorum omnis consumitur, quàm vt ordinem perturbare, vt auctoritatem legitimi magistratus conuellere queant & labefactare. Erras autem Serenissime Rex, si de sola pontificia iurisdictione abroganda, solicitos eos esse putas. Etiam regiam sublatam cupiunt, vt sit rerum status is, quem in historia Iudicum fuisse legimus, vbi scribitur his verbis: In diebus illis non erat Rex in Israël, sed vnusquisq; quod sibi rectũ videbatur, hoc faciebat. In summa, hoc volunt, vt quod cuiq; rectũ videtur, id credere, id facere cuiuis liceat. Verbo quidẽ cõcedunt illi magistratui iudicandi potestatẽ, sed re ipsa prorsus adimũt, cùm reo grauato libertatẽ permittunt iudicãdi & definiendi, nũ de causa ipsius pronunciatum sit iuxta legem Domini. Verbi gratia: Proponatur in comitijs coram Rege, & amplissimo senatu illius, doctrinę caput hoc, Solus Deus pater, & nemo alius adorari & inuocari debet, quòd ille solus videt corda nostra, quod nulla creatura facere potest. Et est præceptum veteris legis, vt qui quenquam alium adorauerit præter Deum solum, occidatur. Ad quem Deum alium intercessorem, mediatorem, procuratorem habemus nullum, præter vnum Dominum Iesum Christum. Fingamus autem regem de senatorum suorum consilio in hanc sententiam decretum fecisse. Dogma hoc falsum est, ac pridem ab Ecclesia damnatum, cùm ante mille ducentos annos pronunciatum sit in concilio Nicæno, Filium eiusdem esse cum Patre substantię, atque ideò æquè adorandum, æquè inuocandum vt patrem, cùm in forma Dei nihilo sit patre inferior. Quamobrem qui contrà sentiunt, eos hæreticos pronunciamus, & ijs quæ debentur hæreticis pœnis afficiendos esse decernimus. Quid hic faciendum docet Brentius? quid verò defendit Vergerius? Licere dicunt reo grauato per eiusmodi sententiam contra se latam, iudicare & definire, quod de causa ipsius non sit iuxta legem Domini pronunciatum: cùm nusquam scriptum sit in vniuersa lege tam veteri, quàm noua, quòd filius patri sit consubstantialis, nec nomen hoc in scripturis vsquam reperiatur. Confidenter igitur & intrepidè dicet reus Regi & senatui: An iustum est in conspectu Dei vos potius audire, quàm Deum? Oportet obedire Deo magis quàm hominibus: Clara sunt Dei verba: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies. Clara sunt Christi verba, Pater maior est me, & vos iubetis me contrarium dicere, Pater non est maior. Quem hic oportet audire? Nonne illum de quo patris de cœlo vox audita est. Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui hunc audite. Hunc igitur audiam, non vos, qui non iuxta

Ad Regem Apostrophe.

Quo spectent conatus sectariorum.

Iudic. 17.

Sicut solus Deus pater adorãdus & inuocandus.

Act. 5. Deut. 6.

Ioan. 14. Matt. 17.

legem

legem Domini pronunciatis. Ita reus faciet, si Brentium & Vergerium audierit, ac si minus virium habebit, quàm vt magistratus legitimi potentiæ resistere valeat: faciet quod Geneuę Seruetus fecit, occidi se potiùs patietur, quàm vt magistratus decreto pareat, qui sicut sibi videtur, non secundùm legem Domini pronunciauit. Hæc est Brentij doctrina, quam tuendam suscepit Vergerius, plena seditionis, plena rebellionis contra legitimam potestatem à Deo constitutam. Volunt enim, vt de iudicio iudicium iudicare subditis & reis liceat, vt siquidem decreuerit reus iustum esse, diuinęque legi consentaneum, quod à principe pronunciatum est, recipiat: si minus, reijciat: Hoc est, si pronunciauerit iuxta voluntatem rei, sit ratum: si contra, sit irritum. Volunt, vt princeps & senatus ex populi, non populus ex principis & senatus iudicio voluntateque pendeat. Dicam vno verbo: Volunt vt sit anarchia, vt Ecclesiæ absque Episcopis, vt regna sint absque regibus, vt credat quisque, vt faciat quisque quicquid visum cuique fuerit. Hunc regni tui statum esse vult Vergerius, hęc est aduentus illius in regnũ tuum causa: vult vt sibi quisque rex, vt sibi quisque sit Episcopus, vt in sua quisque causa sit iudex. Neque id sine scriptura: Scriptum est enim, Fecisti nos Deo nostro regnum & sacerdotes, & regnabimus super terram. Hic status perdidit ferè finitimam nobis Germaniam: hoc eodem statu vult Vergerius vt pereat regnum hoc quoque tuum, quod sanctus pater tuus florentissimum tibi reliquit. Et tu scelus hoc ferendum in terris tuis putabis? & non au ferendum potius curabis?

Incommodæ doctrinæ Brentij atque Vergerij.

Apoc. 5.

Erasmi testimonium de secta Lutheri ferociẽte, in epistol. de pseudoeuangelicis.

Quamuis autem oculis multorum testatius sit, quem hoc doctrinæ suæ genere Germaniæ statum isti reddiderint, nonnulla tamen verba visum est hic adscribere Erasmi Roterodami, qui diligentius Germanię statum hunc descripsit in epistola quadam, quam edidit contra pseudoeuangelicos, tanto maiore fide dignus, quòd inter eos ipsos vitam degebat, qui se maximè iactabant Euangelicos, vt oculatus eorum testis fuerit. Sic autem ille scribit: Excussum est iugum humanarum constitutionum, sed vbi sunt qui submiserunt ceruicem suaui iugo Domini? Et interim constitutiones humanæ constitutionibus humanis, imò parum humanis mutantur. Titulus modò mutatus est: vocantur enim verbum Dei. Cæterùm res adeò nihilo est mitior, vt complures boni viri prę ferãt vltroneum exilium isti magnificè decantatæ libertati. Atq; adeò proceres quidam, & antesignani istius factionis cùm nondum ad Episcoporum dignitatem, opes & ditionem peruenerint, tamen eiusmodi specimen de se prębent, vt ego me malim in Episcoporum, quàm in horum potestatem tradere, si detur optio. Malimque potentissimi Cęsaris ferre iugum, quàm quorundam magistratuum Euangelicorum, quamuis humili sorte. Sic excutiunt iugum hominum, qui vestro euangelio submittunt ceruicem: magis vereor ne plerique pro graui iugo hominum portent grauius iugum diaboli.

Aliud testimonium Erasmi.

Vides quæ fuerit illius sententia de magistratibus istis Euangelicis, quemadmodum eorum intolerabilem quandam tyrannidem & insolentiam descripserit, quæ tanta est, vt etiã ciuilis magistratus ab illis metuere sibi necesse habeat, ne si quando sit eis visum, cõtra se populi seditionẽ concitent. Sed audi quæ sequuntur: Excussa est obedientia Episcoporum, sed ita, vt ne prophanis quidem magistratibus pareatur. Iusto Dei iudicio factum est, vt qui datis à Deo sibi suarum animarum pastoribus & Episcopis parere noluerunt, eorum vicissim iugum, qui subiecti sunt eis, ferendum esse non putent. Audiui ex magistratu cuiusdam ciuitatis, qui sibi videbatur Euangelicus, cùm diceret, magnam olim senatus fuisse reuerentiam, populi quoque magnam obedientiam, nunc eò rem recidisse, nulla vt sit senatus auctoritas, populi verò summa licentia. Sic isti suis vident oculis ac modò non manibus etiam suis contrectant, fructus quos nobis tulit hoc Euangelium, neque tamen adduci possunt, vt ad officium sanitatemq; redeant. Pergit Erasmus: Olim Christiani sub Ethnicis principibus quietè viuebant, studiosè cauentes, ne quam seditionis occasionem darent, exhibentes honorem, cui debebatur honor: vectigal, cui vectigal: tributum, cui tributum: hortabantur Christo initiatos, vt eidololatris etiam magistratibus obtemperent: pro illorum incolumitate quotidiè Deum orabant: At iste populus tam Euangelicus, etiam Turcarum principi dicitur esse detestabilis, quem ait seditioni natum. Quos subinde tumultus excitat? Quoties quàm leuibus de causis procurrit ad arma? ne suis quidem Ecclesiastis satis obtemperans, nisi dicant blanda auribus: profligandi etiam, si liberius in vitam eorum inuehantur, aut ab opinione dissentiant. Ecce quorsum res redijt. Cùm isti qui se vocant verbi ministros, omne iudicium ac propemodum imperium omne traduxerint ad vulgum, eò tandem ventum est, vt iam doctrinæ suæ non auditores, sed iudices habeant eos qui sunt de vulgo: vt ex illius iudicio pendêre cogantur, nec alia quàm quæ sunt illi gra-

grata prędicare audeant. Non possum hic quin commemorem, quid mihi quandoque acciderit. Agebam cùm quodam verbi ministro, qui quamuis homo fuerit rudis & indoctus, quoniã tamen ex ijs libris ad populum conciones habebat, quos ei mercatores & opifices nõ nulli suppeditauerãt, nõ mediocrem sibi gratiam & auctoritatem apud multitudinem imperitã conciliauerat: Sed volebat is tamen videri Catholicus. Quærebam ex illo, qui fieret, quòd cùm esset in templo populus, nulla prorsus in eo signa pietatis & religionis apparerent, atque haud aliter, quàm si nullis Christianę fidei mysterijs initiati forent ita se gererent: plerique ne caput quidem aperirent, si quando sacrosanctum Christi corpus & sanguis ostenderetur? Respondit ille: sua culpa nõ fieri: sæpè se contra eos hanc ob causam è superiore loco in Ecclesia detonasse, verùm non proficere quicquam. Sed audiuisti, inquit, sermones meos: Dic si quid in eis reprehendendum esse putes, facilè me corrigi patiar. Audiui, inquam, sermonem vnum & alterum. Non reprehendo quæ tunc à te dicta sunt. Sed cùm sancta nunc sit hebdomada, qua solent homines delicta sua per confessionem sacerdoti factam expiare, & ad sacramentum altaris accedere, mirari satis non potui, quòd neque de pœnitentiæ, neque de Eucharistiæ sacramento mentionem vllam feceris. Tum ille, si quid, inquit, illis dicerem, quod in libellis suis non haberent, eueſtigiò cuncti se proriperent de templo. Ego verò, Tu ergo, inquam, ea de superiore loco prędicas, quæ continentur in libris, quos ipsi tibi suppeditant, quorum exemplaria & ipsi domi suæ habent: & non ea potius, quæ præscribit Episcopus, qui & ipse tibi librum misit, iuxta quem populum institueres? Nunquid non æquius esset ab Episcopo tuo te doceri, quales tibi sermones ad populum habendi essent, quàm ab aliquo de fęce vulgi? Obstupuit ille miser, nec habebat quod responderet: ac verbi quod ei imprudenti exciderat, vehementer eum pœnituit. Quàm est autem res ista præpostera? Doctorem legis ex imperitæ multitudinis iudicio pendêre, ac ad illius nutum sermones suos accommodare? Sed audiamus adhuc Erasmum loquentem: Initiò, inquit, tantùm non erat Deus illis Lutherus, nunc ijsdem prorsus delirat, quòd nouum de Eucharistia dogma non recipiat. Nouam verò libertatem Euangelicam, impunè facere, sentireque quod cuique libitum est, &c. En quale iudicium est imperitæ multitudinis. Principiò Lutherum omnia iuxta legem Domini docere iudicauerat. Posteaquàm exortus est Zuinglius, iam Lutherum secus quàm est in lege Zuinglium contra iuxta legem Domini docere maior vulgi pars definit. Hi sunt iudices ad quos remittunt principes Brentius & Vergerius, qui aliud hodie, aliud cras pronunciant. Ex horum & non è sacerdotum ore contra clara & aperta scripturatum testimonia legem eos requirere iubent.

Profert autem & alias scripturas Brentius: Quid pluribus, inquit, opus? cùm Psalmus dicat: Confiteantur tibi Domine omnes reges terrę, quoniam audierunt verba oris tui. Et Christus: Omnis qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo: perspicuum est, quòd vt priuatus priuatam, ita princeps publicam habeat de doctrina religionis potestatem iudicãdi & decidendi. Quod est hoc per Deum immortalem nouum collectionis genus? An idem est Brenti, Confiteri Domino, vel confiteri Christum, quod iudicare vel decidere de doctrina religionis? Idem, inquit Brentius: Nemo enim potest ex vera & certa fide, idque periculo omnium rerum suarum terrenarum confiteri Christum filium Dei, & Euangelium eius coram hominibus, nisi antè cognouerit Christum, & statuerit Euangelium quod sequitur, esse verum & certum Euangelium Christi. Est ita Brenti, tenetur quisque cognoscere Christum, tenetur statuere quod sequitur Euangelium, esse verum Euangelium Christi: sed nunquid è suo ipsius, & non ex Ecclesiæ totius iudicio? Nunquid priuatus priuatam, princeps publicam debet habere iudicandi potestatem? Quid ex hoc sequetur aliud, quàm vt tot sint fides, quot voluntates, quot hominum iudicia? Possem tibi prouinciam ostendere Brenti, vbi princeps cùm paucioribus tuam, reliquus verò populus multo maiore ex parte Philippi doctrinam de quodam religionis capite veram esse iudicauit & decidit. Neque multum res abfuit à seditione. Talis est doctrina vestra ad seditiones excitandas facta. Atqui Brenti, non tenetur è vulgo quiuis omnem religionis doctrinam exactè nosse, multominus de ea iudicare. Simplicium fides in maiorũ fide saluatur. Documento nobis esse potest vereris Testamenti populus, cuius maxima pars quantæ fuerit simplicitatis, vel Phariſęorum illa verba planum faciunt. Turba hæc quæ non nouit legem, maledicti sunt. Atqui ex hac turba multi saluati sunt ex Phariſæis illius temporis vix quisquam. Ex hac turba sibi Christus elegit Apostolos, rudes piscatores: ex Phariſęis ad munus Apostolicum ex duodecim adsciuit neminem. Quæ stulta sunt mundi elegit Deus, vt confunderet sapientes. Tu verò Brenti, vis tuos omnes esse sapientes, vis esse

Alia Brentij ratiocinatio. Psal. 137. Matt. 10.

Responsio.

Alia pars argumenti Brentiani.

Responsio.

Non est necesse quosuis nosse omnia de religione. Ioan. 7.

esse doctores, vis esse iudices, & decisores? Sed audi quod ab Augustino scriptum est:

Aug. de verbis Apostoli ser. 20 1. Cor. 8.

Melior est, inquit, fidelis ignorantia, quàm temeraria scientia.

Idem li. 3. Confessionũ cap. 8.

Scientia enim inflat, charitas ædificat.

Irenæ. lib. 2. cap. 45.

Surgunt indocti (dicit idem alio loco) & rapiunt cœlum, & nos cum doctrinis nostris sine corde, ecce vbi volutamur in carne & sanguine. Ante quem etiam Irenæus, Melius est, inquit, nihil omnino scientem quempiam credere Deo, & perseuerare in eius dilectione, quæ hominem viuificat, nec aliud inquirere ad scientiam, nisi Iesum Christum filium Dei, qui pro nobis crucifixus est, quàm per sermones & multiloquium in impietatem cadere.

Luc. 8.

Fides tua te saluum fecit, dicit Christus, non exercitatio scripturarum.

Hilarius lib. 8. de Trinitate.

Habet, inquit Hilarius, non tam veniam quàm præmium, ignorare quod credas: quia maximum fidei stipendium est, sperare quæ nescias.

Credendi simplicitas à vulgo requirenda.

Tantùm abest vt ijs præstantes doctrina viri, iudicandi decidendique potestatem de causa fidei vulgo tribuendam esse putauerint, vt eius etiam ignorantiam nõ venia modò, verùm etiam præmio dignam iudicauerint. Non enim habet necesse quiuis de vulgo nosse omnia mysteria fidei: charitatem habere illi necessarium est, quæ etiam absque literis discitur, sicut apud Clementem presbyterum Alexandrinum legimus.

Clem. li. 2. Pædagog. cap. 11.

Itaque si sciat is qui de vulgo est, Dominicam orationem, Angelicam salutationem, Symbolum, Decalogum, & nonnihil præterea de sacramentis, baptismi præsertim, pœnitentiæ, & Eucharistię, deque ritibus & præceptis Ecclesiæ, alia eum nosse mysteria de necessitate salutis non est.

Quæ sint simplicibus de Regione scitu magis necessaria.

Turbam enim sicut rectè dicit Augustinus, non intelligendi viuacitas, sed credendi simplicitas tutissimam facit. Ex qua si quis etiam ea quæ iam commemorauimus, non exactè nouerit omnia, modò sciat & credat Iesum Christum & hunc crucifixum, qui traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram: iam confessus est Christum, & confitebitur eum vicissim Christus coram patre suo, qui in cœlis est.

Aug. contra epistolã Manichæi quam vocant fundamentum, ca. 4. epist. 102 ad Euodium.

Nam sicut alia omnia, sic & hoc præclarè dictum est ab Augustino: Si propter eos solos Christus mortuus est, qui certa intelligentia possunt, quæ ad fidem pertinent, discernere, penè frustra in Ecclesia laboramus, plures enim sunt qui non possunt. Quare nihil dubitandum est, quin simplices in fide maiorem saluentur. Quod etiam figuratum esse docet Gregorius in eo, quod scribitur in libro Iob, Boues arabant, & asinæ pascebantur iuxta eos. Asinæ quosdam significant simpliciter viuentes: quæ rectè pasci iuxta boues dicantur, quia mentes simplicium etiam cùm alta capere non possunt, eò magis vicinę sunt, quò & fraterna bona, sua per charitatem credunt, cumque inuidere alienis sensibus nesciunt, quasi in pastu se minimè diuidunt. Simul ergo se asinæ cum bobus reficiunt, quia prudentibus coniunctæ tardiores, eorum intelligentia pascuntur.

Greg. lib. 1. cap. 25. moralium.

1. Cor. 2.

Iudicet igitur idiota, se nihil scire nisi Iesum Christum, & hunc Crucifixum: credat prętereà sanctam Ecclesiam Catholicã: quicquid ab ea traditur, id pro certo & indubitato habeat. Absit autem vt de doctrina illius, quam in omnibus assequi non potest, iudicare velit, quin se potiùs, quantus quantus est, illius iudicio submittat, nec secus aliquid, quàm ab ea traditum est, vnquam sentiat. Hoc sufficit idiotę, quem iudicandi de doctrina religionis decidendique partes sibi sumere fas non est.

Brentius profert locum. Matt. 15.

Prosequitur Brentius: Et quid sibi grauissima illa cohortatio Christi, Omittite illos, cæci sunt, & duces cæcorum. Quòd si cæcus cæco dux fuerit, ambo in foueam cadunt: aliud vult, quàm vt summa cura & studio caueamus, ne cæcum ducem sequamur? Quare hic est limes, hic est gradus principum, vt curent doctrinam non tantùm politicæ honestatis, verùmetiam spiritualis religionis ac pietatis. Et vanissimum est quod Asotus in scripto suo nunc huc, nunc illuc balbutit, principes & populos nec posse nec valere, nec debere dissensionem hanc circa fidem, vt ipse loquitur definire.

De cæcis ducibus cæcorum omittendis.

Responsio.

Rectè locum hunc adducis Brenti, audiendus enim est Christus, quando monet vt omittantur aliqui, quòd sint cęci & duces cæcorum. Monet autem Christus, non per mendaces hęreticos, quorum ora, sicut apud Origenem legimus, diabolus aperit, verùm per Catholicos Episcopos & sacerdotes. Per hos igitur cùm hortatur populum, vt te tuique similes omittat, qui percussi estis cæcitate & amentia, dum vos ipsos nimio plus amatis, & orbis terrarum iudicio vestrum iudicium anteponentes, ab eo vos per summam impietatem pręciditis, tenetur populus Christũ in illis loquentem audire & omissis vobis, ad eos se conferre, à quibus sanam doctrinam perdiscere queat.

Orig. Hom. 2. in Exodum.

De exemplo Regis Oziæ.

Iterum Brentius reprehendit venerabilem virum Petrum à Soto, quòd is exemplo regis Oziæ conatur deterrere principes à suscipienda cognitione & iudicio de doctrina religionis. Atqui nullum exemplum versatur crebriùs in ore Catholicorum omnium, quoties hoc argumenti genus tractãt: quod etiam vetustissimum illum Dionysium Areopagitam Pauli discipulum, sanctum Martyrem Cyprianum, beatũ Ioannem Chrysostomum, & alios produxisse legimus. Cæterùm Chrysostomi verba libet adscribere:

Rex

Rex, inquit, cùm esset sacerdotij principatum vsurpat: Volo, inquit, adolere incensum, quia iustus sum. Sed mane intra tuos terminos. Alij sunt termini regni, alij termini sacerdotij. Ille quidem ea quæ sunt in terris sortitus erat administranda, cęterum sacerdotij ius è supernis descendit. Quęcunq; ligaueritis super terram, erunt ligata & in cœlo. Regi ea quę hic sunt, cõmissa sunt, mihi cœlestia. Mihi cùm dico, sacerdotem intelligo. Itaq; cùm videris sacerdotem indignum, ne traducas sacerdotium: non enim oportet damnare res, sed eum qui re bona malè vtitur. Quando quidem & Iudas proditor fuit, verùm non ob id accusatur ordo Apostolicus, sed illius animus. Nec crimen est sacerdotij, sed malum animi. Et tu igitur ne sacerdotium vituperes, sed sacerdotem malè re bona vtentem. Et enim siquis tecum disputet, dicatq;, vidisti illum Christianum? respondeto: At non ego de personis, sed de rebus tibi loquor. Alioqui quot medici facti sunt carnifices, ac venena pro pharmacis dederunt? non tamen artem vitupero, sed malè vtentem arte. Quot nautæ malè rexerunt nauigia? verùm non ars nauigandi mala est, sed illorũ animus. Si Christianus fuerit improbus, ne incuses professionem & sacerdotium, sed re bona vtentem malè. Regi corpora commissa sunt, sacerdoti animæ. Rex maculas corporum remittit, sacerdos autem maculas peccatorũ. Ille bellum gerit cum Barbaris, mihi bellum est aduersus dęmones. Maior hic principatus. Propterea rex caput submittit manui sacerdotis. Et vbiq; in veteri scriptura sacerdotes vngebant reges. Verùm rex ille sua transiliens sępta, nondumq; regni transgressus, conatus est aliquid addere, atque ingressus est templum, cum auctoritate incensum adolere volens. Quid igitur sacerdos? Non licet tibi Ozia, adolere incensum. Vide libertatem, vide mentem seruire nesciam, vide lingnam cœlos attingentem. Non licet tibi rex adolere incensum. Non est fas venire in sancta sanctorum: transcendis sępta tua, quæris tibi non concessa, eaque quæ accepisti perdes. Non licet tibi adolere incensum, sed sacerdotibus istud datum est. Non tuum hoc est, sed meum. Num mihi tuam vsurpaui purpuram? ne vsurpes meum sacerdotium. Vides quemadmodum non aliud Petrus à Soto dixerit, quàm quòd à Chrysostomo dictũ audis. Sic enim Petrus loquitur: Huius rei exemplum in Ozia rege scriptura nobis ostendit. Legimus enim eum lepra grauissima percussum, nõ quòd quic quam detraheret diuino cultui, sed quòd potiùs nimio pietatis zelo sacerdotum munus præoccuparet, velletque incensum offerre, quem magis decebat expectare, vt pro eo sacerdotes offerrent. Sed & exemplum Ozę deterrere debet eò vehementius, quò simplicius ille, & præter omnem temeritatem, manum admouere vt arcam Dei iam-iam se inclinantem ad ruinam teneret, credidit sibi licere, sed tamen occisus est à Domino, qui docere hoc exemplo voluit, neminem ita pro Dei æmulari debere, vt transgrediatur terminum suum. Quod dixerat Chrysostomus: Mane intra tuos terminos, non licet tibi adolere incensum, transcendis sępta tua: hoc dixit Petrus à Soto, neminem ita pro Deo æmulari debere, vt transgrediatur terminum suum. Intereà tamen grauiter à Brentio redarguitur. Quam tandem ob causam? Quia non cogitauit de vero discrimine vocationum. Arguit eum impudentiæ & mendacij, quòd dixerit, nihil Oziam diuino cultui detraxisse. Quid autem dicturus es Brenti, de Dionysio Areopagita, qui maius etiam quiddam ausus est dicere?

Chry. de verbis Esaiæ com. 4. Coloss. 1.

Distinguendum inter vitia & ordinem, personam et officium sacerdotum.

Aliud officium Regis aliud sacerdotis.

Exemplũ Oziæ. 2. Par. 26.

Alterum exemplum Oziæ.

Diony. in epist. 8. ad Demophilum.

Sic enim loquitur: Quid enim inconueniens Ozias faciebat Deo incensum offerẽs? Quid autem Saul sacrificans? Quid violenti nimium dęmones, cùm Iesum Dei filium verissime prędicarent? Sed profectò à Theologia omnis alienus interdicitur Episcopus: vnusquisque enim ministerij sui ordinem seruare debebit. Plus aliquid à Dionysio dictum est, quàm à Petro. Nam nõ modò nihil Oziam diuino cultui detraxisse, sed nec inconueniens quidem aliquid fecisse narrat. Num & hunc impudenter & mendaciter scribere dices? Verissimè Brenti, Petrus à Soto negat Oziam diuino cultui quicquàm detraxisse. Verissimè & ante eum Dionysius negat eum inconueniens, aliquid fecisse. Nam si rem ipsam spectes, nihil diuino cultui detractum, nihil est incõueniens factum: in persona peccatum est, non in re. Fecisset hoc sacerdos aut Episcopus, quandoquidem officio suo functus esset, gratum Deo munus præstitisset. Quoniam verò fecit rex, præter, vel contra potiùs vocationem suam, ideò pœnas debitas luit, quòd ordinem sui ministerij non seruauit: Sed malo vt Basilium te docentem audias. Potest, inquit, fieri vt sit aliquid propria sua ratione & voluntas Dei & bonum: quando verò præter personæ vel temporis rationem vsurpatur, iam Deo acceptum non sit. Vt exempli gratia: Voluntas Dei erat & bonum erat incensum offerre Deo, verùm acceptum illi non erat, cùm fieret à Dathan & Abiron. Vides Brenti, quàm nullam causam habueris, cur tam acerbis conuitijs in virum pietate pręstantem debacchareris? Sed quid faceret aliud progenies viperarum?

Basil. in regulis contractioribus regula 276.

Neq; scripturis neq; praxi Ecclesiæ consentaneum est principes de doctrina cognoscere.

Falsum est autem, quod nõ rectè regis hoc exemplum accommodari dicis ad eos qui cognoscunt de doctrina: quòdq; asseris cognoscere doctrinam verę religionis, & iudicare in controuersia, de varijs sententijs partim in doctrina verbi Dei, non est solius familiæ Aaronis, sed cuiusuis pij hominis in populo Dei, ac præcipuè regũ & principum: illius quidem vt priuati, horum autem vt publici magistratus. Profer quæso vel vnum scripturæ locum Brenti, vbi ex regis ore legem requirere Deus iusserit. Sicut nos ex Malachia, ex Aggæo, ex Deuteronomio testimonia produximus, quibus docuimus, sacerdotes interrogandos esse legem: ad sacerdotes referendum esse, si quid fuerit difficile & ambiguum: herbam tibi non inuiti dabimus. Non scriptura modò, verùm & Ecclesiæ totius praxis iam indè ab Apostolorum temporibus ad hæc vsq; nostra, huic tuę sententiæ reclamat, sicut suo loco demonstrabimus. Quamobrem non minus peccat princeps cùm cognoscit doctrinam veræ religionis, & iudicat in controuersia de varijs sententijs partium in doctrina verbi Dei, quàm cùm vsurpat sibi officium adolendi thymiamatis. Quòd si verò tantum hoc peccatum est in principe, quãtò maius est flagitium in priuato? Fides nostra Brenti, non est huius aut illius prouinciæ, multominus huius aut illius priuati hominis, sed vocatur, & est, Catholica: verùm apud vos, aut suam quisq; priuatam & solitariam fidem habet, aut ita credit, sicut princeps iusserit.

Brentius probare conatur, priuato fas esse de doctrina iudicare.
Deut. 13.

Pergit docere Brentius, quòd etiam priuatum hominem de doctrina religionis iudicare fas est. Lex, inquit, Moysis armat manus cuiusuis etiam priuati hominis, aduersus eum qui suadet idololatriam sectandam. Si tibi, inquit, voluerit persuadere frater tuus clàm, dicens, Eamus, & seruiamus dijs alienis, quos ignoras tu & patres tui, non acquiescas ei, nec audias, nec parcat ei oculus tuus, vt miserearis & occultes eũ: sed statim interficies. Sit primum manus tua super eum, & post te omnis populus mittat manum. Qui iubet quemuis etiam priuatum hominem in Ecclesia populi Dei tam seueriter animaduertere in suasorem idololatriæ, an non eadem seueritate exigit, vt de idololatria iudicet, ac alienos deos à vero Deo diligenter discernat? Quòd, si maiores nostri exercuissent seueritatem huius legis aduersum eos, qui primi diserta doctrina prophetica & Apostolica, introduxerunt in Ecclesiam filij Dei noua, & aliena sacra, quæ ignorauerunt patres nostri, nouas & impias sectas monasticas, quas detestatur verbum Dei, nouam & Aristotelicam doctrinam religionis, quam abominatur Euangelium Christi, non dubitamus quin rectius sese haberent res Christianorum, & trãquilior esset Ecclesia filij Dei.

Responsio.

Quid autem Brenti, si non modò priuatus aliquis ex vulgo, verùm & tu, qui tibi præ cęteris cautus & prudens esse videris, idololatriam esse iudices, qui est ipsissimus Dei cultus? Nunc audi qui sint hi dij alieni, quos prohibet sequi scriptura. Audi autem nõ me, qui mihi nullam auctoritatem arrogo, sed eos, qui vixerunt ante mille ducentos propè annos, in quibus Dei spiritum loquutum esse persuasum habemus. Ac primo loco virum illum excellenti pietate doctrinaq;, ac singulari quadam persuadendi vi præditum Vincentium Lirinensem: Vetus, inquit, Testamentum allegorico sermone deos alienos appellare consueuit noua dogmata: eò quòd scilicet ita ab hæreticis ipsorum opiniones sicut à gentilibus dij sui obseruentur. In quam sententiam etiam scribit æqualis eius Augustinus: Est, inquit, alius deterior & inferior cultus simulachrorum, quo phantasmata sua colunt, & quicquid animo errante, cum superbia vel tumore cogitando imaginati fuerint, religionis nomine obseruant. De cuius generis phantasmatibus illum etiam Iosue locum exponit: Auferte deos alienos de medio vestri, & inclinate corda vestra ad Dominum Deum vestrum: Et illum Ezechielis, De auro meo, & argento meo, feciśti tibi imagines. Itidem & Hieronymus explicans illud Oseæ: Argentum & aurum suum fecerunt sibi idola vt interirent. Sed & illum locum enarrans: Repleta est terra idolis, opera manuum suarum adorauerunt, & incuruauit se homo & humiliatus est vir: idola interpretatur dogmata veritati contraria. Et iterum alio loco: Non ea tantùm quę manu fiunt artificis, de quibus scriptum est: Simulachra gentium argentum & aurum, opera manuum hominũ, rectè vocari dicit idola, verùm etiam hęreticorum peruersam doctrinam, quę quodcunq; simulauerit, vertit in idolum, & pro Christo facit adorari Antichristum.

Vincent. Lirin. Hæreses & errores idola ac dij alieni.
Iosue 23.
Aug. Quæst. 29. super Iosuæ: & de baptismo cõtra Donatistas cap. 23.
Hier. in Oseæ 8.
Idẽ in Esaiæ 2.
Hiero. in Zachariæ cap. 13.

Hæretici dogmata sua velut idola adoranda proponunt.

Aduersus vos igitur Brenti, lex ista Moysi manus cuiusuis armat: vos enim estis qui dogmata vestra noua imperitæ multitudini colenda, & adoranda tanquam idola quædam proponitis. Dicit Lutherus: Quod ego doceo, Dei verbum est, & purum Euangelium: statim sectatores eius adorant & incuruantur coram idolo. Dicunt idem Zuinglius & Caluinus, dicunt Anabaptistæ, dicunt Seruetus & Campanus, dicunt alij nonnulli hæretici: proferunt examina scripturarũ in prauũ sensum detortarum: mox hominis, vel diaboli potius per hominem loquentis verbum pro Dei verbo, proque Christi

Euan-

Euangelio miseri homines amplectuntur,& adorant,& coram idolis incuruãtur. Horrenda hæc est idololatria Brenti,contra quam lex Moysi meritò manus armat omnium. Quid enim ex eo consequitur aliud, quàm cùm vnaquęq; secta suum verbum, verbum Dei esse iactet, vt miseri mortales qui seducuntur ab istis, tot deos habeant, quot sunt hęresiarchę? Sed audi quemadmodum hunc locum tractet Vincentius: Scribit,inquit, in Deuteronomio beatus Moyses,Si surrexerit in medio tui propheta, aut somnium se quis vidisse dicat: id est, magister in Ecclesia constitutus, quem discipuli vel auditores sui ex aliqua reuelatione docere arbitrantur: & dixerit tibi, Eamus & sequamur deos alienos,quos ignoras,vt seruiamus eis: Qui sunt dij alieni,nisi errores extranei? quos ignorabas,id est,noui & inauditi: & seruiamus eis, id est, credamus eis, sequamur eos. Quid ad extremum? Non audias,inquit,verba prophetæ illius. Vos notat hæc lex Brenti: vos non audiri iubet: de vobis hoc statui pręcipit,quod tu maioribus literis scribi fecisti. Quod si factũ fuisset anno ab hinc quadragesimo ferè,quando primum deserta doctrina Prophetica & Apostolica, introduxistis in Ecclesiam filij Dei noua & aliena sacra,quę ignorauerunt Patres nostri, nouas & impias sectas Ærij, Manichęi, Iouiniani, Vigilantij,Berengarij,Ioconomachorum,Petrobrusianorum,Henricaniorum,Valdensium,VVicleffi,& aliorum pridem damnatorum hæreticorum,quas detestatur verbum Dei, quas execrata semper est Ecclesia Dei, nouam & hęreticam doctrinam religionis, quam abominatur Euangelium Christi,si statim initiò qui cũ potestate versabantur exercuissent seueritatem huius legis aduersus vos nec impia vestra dogmata, posteaquã semel Pontificis,cuius propriũ hoc est munus,iudicio damnata sunt,radices in multorum animis agere permisissent,non dubitamus,quin se rectius haberent res Christianorum, & tranquillior esset Ecclesia filij Dei. Certè nunquam in magnas istas calamitates incidisset Germania,quas tantas tulit ex istis sectis vestris tam dissectis,vt si cũ numerosissimo exercitu Turcarum tyrannus eã peragrasset,maiores inferre nõ potuisset. Nam non corpora modò miserorum hominum vos occidistis, verùm & innumerabiles animas gehennæ sempiternis incendijs tradidistis. Sed ad institutum.

Vincent. Lirinen.

Quas hæreses ex antiquis illis sectarij resuscitarint.

Plus calamitatis illa tum Germaniæ ab hæreticis, quàm inferre Turcæ potuissent.

Profert legem Brentius ex Deuteronomio: Docete,inquit lex,filios vestros,vt illa,videlicet legis verba,meditentur. Verùm quid ad rem? Monemus & nos patres familiâs, vt suos pueros doceãt Orationem Dominicam, Salutationem Angelicam,Symbolum, Decalogum, quæ si quis eos non docuerit, graui repræhensione dignus censetur. Num autem ideò datur eis facultas de doctrina religionis iudicandi? Nihil igitur aliud hactenus,quàm quod prouerbio dici solet: Extra chorum saltauit Brentius. Nunc tandem aliquid ad rem velle dicere videtur. Proponit enim nobis Dauidis,Salomonis, Ezechię,Iosaphat,Iosiæ regum exempla. Liceret nobis ad ea respondere,quod in decretis canonicis legimus. Miracula & maximè veteris Testamenti sunt admiranda, non ad exemplum nostrę actionis trahenda. Possemus & illud dicere quod à Gregorio Nazianzeno scriptum est: Non continuò legem Ecclesijs dari, si semel aliquando, aut rarò aliquid tale factum est: quodque discipulus eius scripsit Hieronymus: Priuilegia paucorum non faciunt legem cõmunem. Sed prius facta singulorum,excutiamus,& num aliquid ad rem faciãt,qua de agitur,videamus. Quãtus,inquit,iste Dauid in docenda pietate & constituendis sacris? At nos exemplum eius rei nobis ostendi cupiebamus,vbi iudicasset Dauid de doctrina religionis. Docuit pietatem Dauid, nunquid in Ecclesia publicè? Profer scripturã, vbi doctoris officio sit functus in Ecclesia. Scripsit Psalmos aliquot,si quid Athanasio credimus quinque tãtùm. Quid ni scriberet? Ne nunc quidem regi prohibetur,aut principi,quò minus aut rythmos,aut Psalmos,aut carmina scribat, quibus Dei laudes celebret. Scribimus indocti,doctique poëmata passim. Scripsit Iustinus philosophus,qui nullo sacerdotio functus legitur,præclara volumina,quibus fidem Christi contra Gentes tutatus est. Scripsit & Apollonius vrbis Romanæ Senator. Scripsit Minutius causidicus quidã Romę. Scripserũt & alij multi,quos enumerat Hieronymus. Nemo est,qui non laudi hoc illis potius,quàm vitio tribuendum existimet. Mittamus veteres: nostro quoque seculo scripsit Henricus rex Angliç cõtra vestrũ idolum Islebiense,& egregiè doctrinã Ecclesię de sacramentis tutatus est. Num quis factũ hoc illius reprehensione dignum iudicauit? Ipsa quoque sedes Apostolica tantùm abest vt reprehenderet, vt etiam elogium illum illi defensoris fidei tribueret. Vtinam autem is qualis cœperat vsque ad finem perseueraſſet: neque dum se caput Ecclesiæ constituit Anglicanę,ab orbe se Christiano præcidisset: certè laude sibi debita non caruisset. Fecit idem & Albertus pius Carporũ princeps: fecit & ille Ciceronis diligens imitator Christophorus Longolius,homo priuatus,neq; sacris vllis initiatus, vt intereà silentio prætereã & alios multos,& Picos illos Mirãdulanos comites,viros excellenti doctrina præditos:

Responsio. Obiectio ab exemplis veteris legis.

2. Quæst. 7. Petrus paragrap. Daniel.

Nazian. in sermone in sancta luminaria Epiphaniorum.

Hiero. in 1. cap. Ionæ.

De exemplo Danielis.

Atha. in Synopsi diuinæ scripturæ.

Iustinus Philosophus.

Apollonius.

Minutius.

Hiero. de viris illustribus.

Henricus Rex Angliæ.

Albertus pius. Christo. Longolius Pici Mirandul.

ditos: Nemo est qui studium hoc illorum non esse putet laudibus efferendum, Quamobrem & sanctum Dauid laudamus, quòd spiritu Dei plenus Psalmos conscripserit, quibus Dei laudes celebraret, & homines ad pietatem inuitaret. Ac quò minùs id faciant illius exemplo alij quoq; reges, & principes, quibus dona sua Spiritus sanctus impartiri dignatus est, non prohibemus. Quod autem dicis eum sacra cõstituisse, nunquid talia constituit qualia vos? Nunquid abiecit vetera, noua fecit omnia? Nunquid sibi sacerdotale munus aliquod vsurpauit? Nihil tale loquitur de eo scriptura. Quin si quid tale fecisset, Oziæ & Ozæ pœnam non effugisset. Verùm dicit scriptura, eum constituisse quater mille ianitores, & totidem psaltes canẽtes Domino in organis, quæ fecerat ad canendum. Pium opus & laude dignum. Fecit etiam hoc sanctus pater tuus, Serenissime Rex, non ita pridem in Christo defunctus: Ædificauit sacellum, quod facere Dauid prohibitus est, egregio quodam opere, magnoque sumptu: instituit in eo psaltes, qui Deo laudes decantarent: dotauit etiam non paucos Ecclesię ministros, qui quotidie sacrum illud pergerent: quo fit eius rei memoria potissimùm quemadmodum angelus Gabriel parituram virginem, ex qua mundi salus nasceretur, annunciauit. Fecit idem & auia tua Alberti Romanorum Hungariæ & Bohemiæ regis filia, soror regis, vxor regis, mater quatuor regum: instituit & ipsa psaltes, qui singulis diebus officium de passione Dominica decantarent, & sacrum, in quo potissimùm eius fit commemoratio, peragerent. Fecerunt & alij maiores tui, quos enumerare nunc necesse non est. Fecerunt autem summa cum laude pietatis & religionis. Sed nunquid similia sacra constituerũt ij, quorum causam suscepit Brentius? nihil minùs. Quin ea quę sunt per maiores suos constituta, auctore Brentio, euerterunt potiùs. Itaq; contra se testimonia proferre videtur Brentius, ac eos ipsos damnare, quorum auctoritatis assertor videri vult. Sic suo se ipse gladio iugulat. Nihil igitur ostendit adhuc, vbi de doctrina religionis iudicium sibi Dauid sumpserit: quin illud potiùs iudicauit, quæ sacra sunt à pijs principibus instituta, ea per summam impietatem à suis esse euersa. Quod autem diximus de Dauide, idem de Solomone quoque sibi responsum esse putet.

1. Par. 13. *Pietas patris & auiæ regis Poloniæ Sigismundi.*

Responsio. De exemplo Iosaphat.

Sed Iosaphat, inquit, abstulit excelsa & lucos de Iuda, & reformauit missis in vrbes regni sui non saccerdotibus tantùm, sed etiam principibus suis. Ecclesiam Dei. Abstuliſſe excelsa & lucos de Iuda Iosaphat legimus, quòd autem reformauerit Ecclesiam, nec in Regum, nec in Paralipomenon libris alicubi reperitur. Sic autem legitur in libro Paralipomenon: Quòd misit Iosaphat de principibus suis Benhail, & Obdiam, & Zachariam, & Nathanalem, & Micheam, vt docerent in ciuitatibus Iuda, & cum ijs Leuitas, Semeiam, Nathaiam, & cætera, & cum eis Elisama, & Ioram sacerdotes, docebantque populum in Iuda, & cæt. Misit igitur Prophetas, Leuitas, & sacerdotes, qui populum docerent: misit cum eis etiam, sicut scribit commentator, aliquot ex principibus suis, vt populum inducerent ad obediendum, & punirent rebelles, si quos inuẽnirent. Et hic locus Brenti, magis aduersatur tibi, quàm, vt quam tu vis, eam sententiam confirmet. Sed audi quid sequatur in eodem libro: Constituit, inquit, Iosaphat leuitas, & sacerdotes, & principes familiarum ex Israël, vt iudicium & causam Domini iudicarent, præcepitque eis: Omnem causam quæ venerit ad vos fratrum vestrorum, vbicunque quæstio est de lege, de mandato, de cæremonijs, de iustificationibus, ostendite eis, &c. Amarias autem sacerdos & Pontifex vester, in ijs quæ ad Dominum pertinent præsidebit. Porrò Zabadias filius Ismahel, qui est dux in domo Iuda, super ea opera erit, quæ ad regis officium pertinẽt. Quid hæc sibi verba volunt Brenti? An non apertissimè sententiam tuam oppugnant? Quid enim hic aliud facit Iosaphat, quàm quod in Deuteronomio præceptum fuisse commemorauimus? Vult vt omnis quæstio de lege, de mandato, de cæremonijs, de iustificationibus non ab alijs decidatur, quàm à Leuitis & sacerdotibus. Deinde verò, potuit ne magis apertè, quàm hoc loco fecit, quod sit sacerdotis & pontificis ac regis discrimen indicare? quando dicit, Amariam Pontificem in ijs, quę ad Dominum Deum: Zabadiam in ijs, quæ ad regis officium pertinent, præsidere debere. Quæso te Brenti, pertineréne putas ad Deum religionem, siue doctrinam religionis? Quod si putas, id quod res est, ad Deum pertinere, cur à rege potiùs, quàm à pontifice iudicari vis, contra tam manifestam scripturam? Sed qui tantoperè de scripturis gloriaris, hunc scripturæ locum nunquam inspexisse videris. Vide autem nùm & nos ijsdem te ledorijs hoc loco perstringere possemus, quibus tu, cùm nullam etiam legitimam causam habeas, venerabilem virum Petrum à Soto toties perstrinxisti? Verùm de re proposita dicere malumus. Nihil fecerunt ab officio piorum regum alienum, Iosaphat, Ezechias, Iosias, quòd ab Episcopis & sacerdotibus admoniti, excelsa & lucos

2. Par. 17.

2. Par. 19.

Exemplo Iosaphat Brentius redarguitur, suoque telo iugulatur.

lucos de Iuda abstulerunt,quòd aliquos etiam de suis principibus miserunt,qui populum in ijs quæ sunt ad Deum parêre pontifici iuberent, qui iuxta legem in Deuteronomio conscriptam,non ab alijs quàm Leuiticis & Sacerdotibus,de lege, de mandato,de ceremonijs,de iustificationibus iudicium fieri procurarent. Quid autem & priscis illis seculis, & hoc nostro, maiore studio contenderunt à suis regibus & principibus sacerdotes & Episcopi catholici & Orthodoxi, quàm vt exemplo piorum istorum regum auferrẽt excelsa & lucos de Iuda,vt iudiciũ de lege Domini ne permitterent alijs,quàm ad quos propriè pertinere videtur,sacerdotibus & Episcopis? vt si viderent alicubi sacrilegum altare contra legitimum erectum,pestilentiæ & mendacij cathedram contra veritatis cathedram constitutam, euestigiò nulla prorsus mora interposita, demolirentur & euerterent. Hoc semper ab Imperatoribus & regibus Christianis Episcopi petiuerũt, hoc petunt etiã nunc. Quid enim possumus nos episcopi,qui nullã nostrã habemus priuatam,sed Catholicã fidem tuemur & retinemus? Quid aliud possumus quàm docere, monere deq; doctrina religionis iudicare? Si cõperta fuerit impia & hæretica,eam condemnare,sectatores eius è cœtu piorũ eijcere. Verùm est autem quod à Paulo scribitur: Quod suo ipsius iudicio cõdemnatus est hæreticus,ipse pridem è cœtu se piorum eiecit. Quamobrem,cùm nihil hac rãtione proficimus,quid aliud nobis faciendũ restat,quàm vt regum & principum nostrorum officium imploremus, vt & eos hortemur,oremus, & obsecremus,quò piorum regum horum exemplo excelsa vestra, hoc est,altitudinem vestram hęreticorum extollentẽ se aduersus scientiam Dei (qui sic inflati estis sensu carnis vestrę,vt iam non contenti sitis esse similes Altissimo,sicut Cherub ille, qui propterea detractus est in profundum laci : verùm etiam supra Altissimum esse contendatis, dum de Altissimi,hoc est,de Spiritus sancti decretis in Concilijs,quę legitimè congregata sunt sancitis,iudicandi potestatem vobis arrogatis) vt hanc altitudinem vestram destruant,vt auferant hęc excelsa vestra simul & lucos. Nam quoties ad Catholicorum ciuitates venitis,non ferè nisi in lucis,hoc est,in tenebris, in opacis locis, in angulis excelsa ista dogmata vestra,in quibus mirum in modum vobis placetis,rudibus inculcare consueuistis. Hoc si fecisset Carolus Imperator, si statim initiò excelsa ista vestra & lucos de Iuda,de Ecclesia Dei abstulisset, meliore nunc statu esset religio Christiana, neque tot fuisset infortunijs Germania mactata. Verùm nihil est, quòd quis religiosissimo Imperatori quasi negligentiæ crimen obijcere velit. Fuit ille voluntate magis promptus,quàm facultate paratus ad excelsa ista vestra,& lucos auferendos. Sed peccatis nostris factum est,vt per quos minimè oportebat,sanctę cogitationes illius,quò minus ad rem conferri possent,impedirentur.

Episcopi principum implorant auxilium aduersus hæreticos & illorum idola.

Ad Tit. 3.

Hæreticorum plus quàm Satanica superbia

Imperatoris animus erga Ecclesiam.

Tu verò Sigismunde Rex Auguste,potes adhuc exemplo piorum regum horum,excelsa ista,& lucos istos ac Lukiskos de Iuda,hoc est,de Ecclesia verè Deum cõfitentium, quam tibi tuendam ille commisit,auferre. Potes vel nutu saltem magno tui nominis decore,magna subiectæ tibi Polonæ gentis infamia cathedras contra cathedras constitutas euertere: potes altaria contra altaria erecta demoliri: potes non ita magno negotio, modò velle te homines intelligant,efficere,vt multitudinis credentium sit cor vnum,& anima vna. Nam in regno tuo (Deo sit gratia) nondum eò res processerunt, quò, proh dolor,in finitima nobis Germania progressas esse videmus. Facilius nascens malum opprimi potest,quàm quod iam est inueteratum. Quamobrem principijs obsta,ne quod sequitur occini tibi,quod absit,posteà queat,sero medicina paratur. Vidisti iam quæ loca protulerit è scripturis Brentius. Quod autem is aliud, quàm tela nobis, quibus oppugnari per nos posset,suppeditauit? Mihi certè nonnunquam in mentem venit subuereri,ne sibi Petrus à Soto pręuaricatorem eum apposuisse videatur. Sic omnia, prudens an imprudens diuinare non possum,diligenter produxit,quæ ad eam, quam confirmandam suscepit causam,infirmandam pertinere videntur.

Ad Poloniæ Regem adhortatio Episcopo digna

Incipit iam tandem ἀλλεγορικῶς explicare legem illam, quę iubet Sacerdotes tantum Aaronis sacrum adolere thymiama. Quamuis autem nihil hoc ad præsens institutum faciat,ne sibi tamen allegorica ista interpretatione nimis placeat,simul vt pij fraudes istorum intelligant,nec eorum illecebris inescari se patiantur, libet hac quoque de re pauca verba facere. Adolere,inquit,thymiama,significat placationem cœlestis iræ. Ac voluit Spiritus sanctus, vt soli Aaronici sacerdotes thymiama adolerent, quo significaretur, solum Iesum Christum filium Dei,cuius illi vmbra fuerunt, solo suo thymiamate, sola sua intercessione, passione & morte, placare iram Dei patris, & reconciliare ei hominum genus. Sorbonici autem & Asotici tribuunt hanc maiestatem & virtutem non soli personę Christi,sed etiã operibus aliorũ hominũ: Nec tamen ijs operibus quæ fiunt ex præscripto verbi Dei,verumetiã ijs,quæ ipsi somniant,& ad gloriã Dei illustran-

Obiectio Brentij ab allegorico sensu legis.

dam suo ipsorum excogitant. Etsi enim nugantur, opera habere hanc virtutem non ex se, sed ex gratia, tamen anteà demonstratũ est, quòd impietas & idololatria sit, creaturæ tribuere quod soli diuinę maiestati, & soli personæ Christi cõuenit. Quare manifestum est, quòd Sorbonici & Asotici legem de adolendo thymiamate ita perstringunt, vt digni sint non corporali tantùm lepra, sicut Ozias, verumetiam æterna ignis gehenna. Quod sanè publicum, nisi resipiscant, proculdubio euadere non possunt.

Responsio. Quòd adolere thymiama significauerit placationem cœlestis iræ, non grauatim tibi concedimus. Sed nec illud diffitemur, sacerdotium Aaronis figuram & vmbram fuisse sacerdotij, quo functus est Christus in ara crucis, vbi semetipsum tradidit oblationem & hostiam Deo in odorem suauitatis, cui nos per sacrificium hoc reconciliauit: vnum cum illo manens, cui offerebatur: vnum in se faciens, pro quibus offerebatur: vnum existens ipse qui offerebat, & quod offerebatur. Quod autem asseris, propterea solos Aaroniticos sacerdotes thymiama adolere, quo significaretur solùm Iesum Christum filium Dei, cuius illi vmbra fuerunt, solo suo thymiamate, sola sua intercessione, passione, & morte placare iram Dei patris, & reconciliare ei humanum genus, Sorbonicos autem & Asoticos prælatos tribuere hanc maiestatem & virtutem non soli personæ Christi, sed etiam operibus hominum, &c. Quos tu Sorbonicos & Asoticos voces, aut quid ijs verbis tibi velis, non satis assequimur. Nam si quia sacerdos in æternum secundũ ordinem Melchisedech Christus est, ideò nullos iam dici & esse vis sacerdotes: si quia mediator & reconciliator noster Christus est, ideò nullos vis dici mediatores alios & reconciliatores: si quia sedens ad dexteram patris Christus interpellat pro nobis, ideò non vis vt ipsi quoq; alter pro altero interpellemus, vide, ne quos fortasse non vis, eos Sorbonicos & Asoticos prelatos voces. Quid est enim, aut quid fuit ab Apostolorum temporibus magis vsitatum in Ecclesia, quàm vt Ecclesiæ ministri sacerdotes vocarentur, ex eo præsertim tempore, quo desijt Iudęorum sacerdotium?

Etiam sacerdotes vocari mediatores & reconciliatores. Cyp. lib. 1. epi. 3. Nazian. in Apologet. Hier. in Malachiæ cap. 2. Ambr. in oratione priore præparatoria ad Missam. Chry. de verbis Esaiæ hom. 5.

Iam verò quòd mediatores & reconciliatores ijdem vocantur, non minus & illud verus est. Sanctus ille martyr & Episcopus Cyprianus, Sacerdotibus, inquit, maior labor incumbit in asserenda, propitianda, & procuranda Dei maiestate. Apertius autem Gregorius Nazianzenus, qui speciale sacerdotis officium esse dicit, populi mediatorem apud Deum effici. Qui & Basilium vocat mediatorem inter Deum & hominem. Quem præceptorem suum sequutus Hieronymus, vocat sacerdotem Dei sequestrum & hominum. Et æqualis horum Ambrosius Iesum alloquens: Quoniam, inquit, me peccatorem, inter te, & eundem populum medium esse voluisti, licet in me boni operis testimonium non agnoscas, officium dispensationis creditæ non recuses: nec per me indignum famulum tuum, eorum salutis pereat pretium, pro quibus victima factus, salutaris dignatus es esse redemptio. Ad eundem modum Ioannes quoque Chrysostomus, medium stare dicit sacerdotem inter Deum & humanam naturam, illinc venientia beneficia ad nos deferentem, & nostras petitiones illuc proferentem, Dominum iratum vtrique naturæ reconciliantem, & nos, qui offendimus, ex illius manibus eripientem. Vides quid iste sacerdoti tribuat? Sed audi quid alio loco dicat: Sacerdotem enim ait, pro vniuerso orbe legatum intercedere, deprecatoremq; esse apud Deum, vt hominum omnium non viuentium modò, sed etiam mortuorum peccatis propitius fiat. Itaque quasi mundus vniuersus illi concreditus, atq; omniũ fit pater, sic ipsum ad Deum accedere. Ac paulò pòst: Cùm autẽ ille & Spiritum sanctũ inuocauerit, sacrificiumq; illud horrore ac reuerentia plenissimum perfecerit, cõmuni omnium Domino manibus assiduè pertractato, quæro ex te, quoto illum in ordine collocabimus? Per id tempus & angeli sacerdoti assident, & cœlestium potestatem vniuersus ordo clamores excitat, & locus altari vicinus, in illius honorem qui immolatur, angelorum choris plenus est. Et qui fuit his omnibus vetustior Anacletus, quartus à Petro Pontifex Romanus. Sicut, inquit, ipse filius Dei mediator fuit Dei & hominum, ita & vos vice illius in Ecclesia estis cõstituti, vt inter Deũ & homines legatione eius fungamini. Hęc ille, scribens ad Episcopos per diuersas regiones constitutos. Et qui fuit successor eius Celestinus: Cùm, inquit, sanctarum plebium præsules mandata sibi legatione funguntur, apud diuinam clementiam humani generis agunt causam, & tota secum ingemiscente Ecclesia, postulant & precãtur, vt infidelibus donetur fides. Gregorius quoq; Magnus successor huius: Quid Antistes, inquit, ad Dominum, nisi pro delictis intercessor quidam eligitur? Vides quemadmodum hi omnes & mediatores, & reconciliatores, & sacerdotes, ac legatos, & intercessores vocant eos, quos vos nihil aliud esse vultis, quàm Ecclesię ministros. Nùm & hos tu Sorbonicos & Asoticos prælatos esse dices?

Ibidem li. 6. de sacerdotio.

Anacletus Põt.

Celestin. epi. 1.

Gre. li. 1. ep. 24.

Neq; tamen vel horum, vel posteriorum quisquam, qui vulgò vocantur Scholastici, tri-

tribuit hoc vnquàm Ecclesiæ ministris, quod proprium est filij Dei munus, vt eos ad eundem modum legatos, mediatores, intercessores, reconciliatores esse diceret, quemadmodum ipsi Christo vero Dei filio hæc omnia competunt: Nihil enim aliud eis tribuũt, quàm quod à Paulo tribuitur: Deus, inquit ille, nos reconciliauit per Christum, & dedit nobis ministerium reconciliationis: quoniam quidem Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, & non reputans illis delicta ipsorum, & posuit in nobis verbum reconciliationis. Pro Christo ergo legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos, obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo. Quid autem dixit aliud Apostolus, quàm quod anteà dixerat ipse Christus? Pax, inquit, vobis. Sicut me misit pater, & ego mitto vos. Quam autem ad rem pater misit filium, nisi vt inter Deum & homines pacem faceret? Ad hanc ipsam rem suos quoque filius misit in vniuersum orbem sacerdotes & Episcopos, vt eorum ministerio reconciliarentur Deo: si qui se ab illo disiunxissent, peccatisq; suis eum offendissent. Quod ergo dixit Christus, Misit me pater, idem est cum eo, quod dicit Apostolus, Deus erat in Christo, mundum reconcilians sibi. Quod verò subiungit, Ita & ego mitto vos, idem est cum eo quod idem dicit Apostolus: Posuit in nobis verbum reconciliationis: Pro Christo legatione fungimur: & Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo. Quamobrem non contentus semel dicere, dixit repetita vice, Pax vobis, vt indicaret se & pacem illis fecisse, & pacem per illos mittere nobis.

Scholastici non tribuũt sacerdotibus quod vni Christo ferri debet acceptum. 2. Cor. 5.

Ioan. 20.

Videsigitur qua ratione dicatur Sacerdos, Mediator, Legatus, Reconciliator Christus Dei filius, qua rursus ratione eadem omnia ministris Ecclesiæ sacerdotibus tribuantur. Christus hæc omnia est, virtute sua, qui per sanguinem suum reconciliauit nos Deo patri. In homine sacerdote nihil est præter ministerium: Quo quidem fungitur is primùm, cùm annunciat populo per Christum in cruce pro nobis passum & mortuum, peccatorum remissionem nobis obtentam, ac Deo Patri nos esse recõciliatos. Deinde cùm eum admonet, quandoquidem facta iam sunt per Christum omnia, quę ad reconciliandum Deo patri genus humanum pertinerent, vt ex ipsius Christi patre nihil desit hominibus ad salutem consequendam, vt ne sibi deesse velint ipsi, sed pro se quisque reconciliari Deo studeat: nec existiment solum hoc sufficere, si sciant & credant, quòd cùm inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filij eius, sed requiri præter ea, vt ipsi adferant aliquid ad reconciliationis illius in cruce factæ fructum in se transferendum, vt peccata sua detestentur, vt conuertantur ad Dominum, vt in illo spem & fiduciam suam collocent, vt illius amore inflammentur, ac per fidem viuam, & per sacramentorum susceptionem illud efficere conentur, vt quem fructum vniuerso mundo Christi mors attulit, eius participes esse queant: quo quidem tempore legatione fungitur, & reconciliationis ministerium exequitur sacerdos apud homines pro Christo capite. Quando autem stãs ad altare, eam quę per fusum in cruce Christi sanguinem facta est reconciliationem, Deo patri offerens, atque illius eum commonefaciens, in totius Ecclesiæ persona supplex rogat, vt illius reconciliationis virtute populo suo propitius esse, ac fructum illius ad ipsum redundare velit: legatione fungitur, & recõciliationis ministerium exequitur apud patrem cœlestem pro Christi corpore, Ecclesia. Nihil hic igitur Christo detrahitur: nisi fortè quia Christus interpellat pro nobis, ideò detrahitur Christo, quòd sacerdos etiam interpellat: qui non solùm tunc legatus est, & reconciliationis minister, quando prędicat Euangelium, verumetiam cùm baptizat, cùm pœnitentem absoluit, cùm Eucharistiæ sacramentum porrigit, cùm orat pro populo, cùm corporis & sanguinis Christi sacrificium offert. In omnibus his reconciliationis est minister: quam non modò verbis prædicat, verumetiam habitu & actione repræsentat: ac quemadmodum ea facta sit in cruce sub aspectum astantis populi, subijcit, atque omnia facit, vt fidei suæ commissus populus, reconciliationis in cruce factæ fructum consequi possit: Quam ad rem non alio vtitur mediatore, quàm ipso Christo. Illius enim corpus, illius sanguinem offert Deo patri: illius precij quo redemptus & reconciliatus est ei mundus, ipsum commonefacit, nec per alium petit, quàm per Dominum nostrum Iesum Christum, per quem preces suas omnes concludit: quandoquidem illum esse verum sacerdotem, verum mediatorem, reconciliatorem, interpellatorem agnoscit. Ille est qui baptizat, ille est qui peccata remittit, ille est qui reconciliat, ille est qui interpellat pro nobis, ille est qui docet, ille est qui consecrat Eucharistiam, ille est qui porrigit sumere volentibus, ille est qui offert corporis & sanguinis sui sacrificium, sacerdos manus tantùm & linguam accommodat. Itaque virtus omnis & efficacia, non est vnquam tributa nisi vnico mediatori Christo, nisi vnico illi sacrificio, quo se ille obtulit in ara crucis. Sacerdoti nihil est attributum præter ministerium.

Aliter atq; aliter Christo et sacerdotibus cõpetunt hæc nomina sacerdotis, mediatoris, legati, reconciliatoris.

Rom. 5.

Quamobrem nihil habes quod quiriteris Brenti: Non tribuimus creaturæ, quod

est solius diuinæ maiestatis, quodque soli conuenit Christi personę. Quò magis autem ita rem habere cognoscas, omnem nos gloriam in solum Christum trasferre, etiamsi peccator sit minister, non ideò minus valere putamus, quòd manibus illius offertur sacrificium. Nihil enim tribuimus hominis operi per se considerato, sicut falsò tu nos insimulas: sed omnia referimus ad illud Christi solius opus, quo se pro nobis Deo patri victimam obtulit in ara crucis. Et hoc est quod à scholasticis dicitur, missam valere ex opere operato, nō autem ex opere operantis. Opus operans appellare placuit, siue sacerdotis actionem, quod Antisidiorensi visum est, siue sacerdotem ipsum sacris operantem. Sic enim loquitur Innocentius: Nō ergo sacerdotis iniquitas effectum impedit Sacramenti, sicut nec infirmitas medici virtutem medicinę corrumpit. Quamuis igitur opus operās aliquando sit immundus, semper tamen opus operatum est mundum. Opus operans vocat hic Innocentius ministrum sacerdotem. Opus autem operatum vocant Scholastici, rem immolatam. Cùm itaque docent missam ex opere operato valere, quid aliud videntur docere, quàm nō esse personam aut actionem sacerdotis attendendam, verùm ipsam, quæ præsens est in altari, rem immolatam, ipsum verum Christi corpus, quod pro nobis traditum est, ipsum verum Christi sanguinem, qui pro nobis fusus est in remissionem peccatorum nostrorum. Huius pro nobis traditi corporis, huius pro nobis fusi sanguinis virtute, nō merito sacerdotis aut actione fieri, vt cum Deo recōciliationem, peccatorum remissionem, & ea quæ petimus cōsequamur omnia. Potuit autem dici magis pium aliquid, aut veritati Christianæ magis cōsentaneum? Quid enim? An nō omnem hac ratione fiduciam ab homine transferunt, & in sola Christi passione, (nam passio Christi est sacrificium quod offerimus) collocari iubent? cum Propheta dicentes: Maledictus homo qui cōfidit in homine, & ponit carnem brachium suum. Benedictus vir qui cōfidit in Domino, & erit Dominus fiducia eius. Nolunt vt quisquam in sanctitate vel in externo sacerdotis opere spem suam defixam habeat, verùm in agno illo immaculato, cuius pretioso sanguine redempti sumus: Hic est, qui tollit peccata mundi: hic est in cuius nomine si quid petierimus patrem, dabit nobis. Hic est verus aduocatus, mediator, & recōciliator noster. Homo sacerdos, ministertantùm est recōciliationis: ministerium enim recōciliationis dedit illi Deus. Vera propitiatio, vera pro peccatis nostris recōciliatio, verus sacerdos in æternum, solus sanctus & immaculatus pōtifex, qui & exauditus est, & exauditur semper pro sua reuerentia, nō est alius quā ille, qui per proprium sanguinem introiuit semel in Sancta, qui sedens ad dexteram patris, etiam nunc interpellat pro nobis Dominus noster Iesus Christus. Cuius corporis & sanguinis sacramentū, cùm præsens adsit in altari, cū subijciatur sub oculos adstantium, quemadmodum ille semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata: in huius sacramenti præsentia, sicut à sancto martyre Cypriano scriptum est, non superuacuè mendicant lachrymæ veniam, nec vnquam patitur contriti cordis holocaustum repulsam.

Omnis gloria in solū Christū à sacerdote, quāuis mediatore, transfertur.
Quid scholastici opus operans & operatum.
Antisidi. in prima parte summæ.
Innoc. li. 3. mysteriorum Missæ cap. 5.
Missæ valet ex opere operato Scholastici quātum Christo Mediatori tribuūt, eosque indignè taxari.
Hier. 17.
1. Pet. 1.
Ioan. 1.
Ioan. 15.
2. Cor. 5.
Hebr. 3.
Heb. 9.
Rom. 8.
Hebr. 9.
Cyp. serm. de cœna Domini.

Hæc est eorum doctrina, quos tu Asoticos & Sorbonicos Prælatos vocas. Quæso autem te, num tribuunt creaturæ, quod soli diuinæ maiestati, & soli personæ Christi cōuenit? Quò certiùs autem cognoscas, ita rem habere sicut diximus, quamuis multi sint, qui tractent quæstionem hanc, vtrùm sacerdotis mali Missa tantundem valeat, quantum boni (tractant enim eam, 1. Thomas de Aquino, 2. præceptor eius Arbertus, 3. Bonauentura, 4. Ioannes Gerson, 5. Gabriel Biel, & alij nōnulli) nos tamen vel vnius Ioannis Scoti testimonio cōtenti erimus, & eius verba paucis adscribemus: Missa, inquit ille, non solùm valet virtute meriti siue operis operantis, sed etiam virtute sacrificij & operis operati. Vel nō solū valet virtute meriti personalis sacerdotis offerētis, verumetiā virtute meriti generalis Ecclesiæ, in cuius persona per ministrū cōmunem offertur sacrificium. Alioqui missa mali sacerdotis, qui in illo actu non meretur personaliter, sed demeretur, nulli valeret in Ecclesia: quod reputatur communiter inconueniens. Et rationabiliter iuxta illud Ioannis: Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Quandoquidem enim Christus vt summus sacerdos offert, panis quem dat, id est, caro eius, est mundi vita. Hic dices Brenti: Vel hæc ipsa verba planum faciunt ita esse, quemadmodum à nobis cōmemoratum est, quòd virtutem recōciliationis nō soli personę Christi tribuitis, verumetiam operi sacerdotis. Audi quæso Brenti: Duas personas sustinere sacerdotem docemus: vnum Christi capitis, cùm cōsecrat, siue sanctificat, offert, distribuit. Tunc manus, lingua, ministerium, hominis est mortalis, ipsa verò cōsecratio, siue sanctificatio, oblatio, distributio, denique virtus omnis & efficacia, nō est nisi æterni sacerdotis illius & immortalis, Domini nostri Iesu Christi. Aliam Christi corporis Ecclesię: vt oblationis in cruce factæ per filium, cuius fit in altari repræsentatio, fructum ad fideles omnes redundare faciat. Hoc igitur dicit Scotus, siue sacerdotem cōsideres, tanquam Christi capitis,

1. Part. 2. qu. 82. artic. 6.
2. In li. 4. sent. dist. 13. art. 3.
3. In 4. li. sent. dist. 13. qu. 4.
4. ser. 2. de die mortuorum.
5. In expositione sacri canonis missæ, lectione 26. in quotlibetis quæst. 20.
Ioan. 6.
Sacerdos duas sustinet personas.

pitis,siue tanquam Christi corporis ministrum, vtroque modo valet Missa. Nam quod ad prius illud ministerium attinet, non refert quo sit vitæ merito sacerdos: Christus est enim summus ille sacerdos,qui semetipsum offert. Panis quem dat, id est, caro eius, est mundi vita. Quamobrem non hominis sacerdotis actio,verùm Christi sacerdotis oblatio,Christi caro,quam semel in ara crucis pro nobis in mortem obtulit,illa est vita mundi,illa est per quam salutem cõsequimur:hominis autem sacerdotis,nihil aliud est quàm ministerium. Virtus omnis penes carnem illam est,quę cùm propter nostram salutem in cruce pependisset,nunc ad dexteram Dei collocata pro nobis interpellare nunquam intermittit. Rectè enim ab Augustino dictum est: Qui fuerit superbus minister, cum diabolo reputatur,sed non contaminatur donum Christi. Quod per illum fluit,purum est: quod per illum transit, liquidum venit ad fertilem terram. Puta quia ipse lapideus est, quia ex aqua fructum ferre non potest: per lapideum canalem transit aqua ad areolas:in canali lapideo nihil generans,sed tamen hortis plurimum fructum adfert. Spiritalis enim virtus sacramenti,ita est vt lux,& ab illuminandis pura excipitur,& si per immundos transeat,non inquinatur. Quod verò spectat ad posterius ministerium, quo sacerdos fungitur pro Christi corpore Ecclesia, si dicit Scotus, aliquid valere ministri meritum,si bonus sit,quid aliud dicit,quàm quod scriptura loquitur: Multum valet deprecatio iusti? Sed si nullum etiam sit sacerdotis meritum personale, valere tamen dicit sacerdotis preces,virtute meriti generalis Ecclesiæ,cuius personam agit:quæ tamen non aliter valent, nisi pro nobis interpellet verus ille sacerdos, mediator, & reconciliator noster, Dominus noster Iesus Christus, ita vt omnis virtus & efficacia precum etiam nostrarum,ex illius interpellatione pendeat:qui nisi pro nobis interpellaret,nullum esset precum nostrarum pondus,quæ quicquid valent,in illo & per illum valent. Hæc est Ecclesiæ doctrina Brenti,quæ si quid aliquando tribuit operibus,hactenus tribuit, quatenùs eius qui passus est,& mortuꝰ pro nobis,pretioso sanguine sunt respersa, ex quo precium suum omne mutuantur: omnem vt virtutem & efficaciam soli tribuat pro nobis fuso Christi sanguini. Verùm hac de re scripsimus vberiùs in Confessione nostra Christiana, vbi & quale sit sacerdotium sacrificiumque nostrum,quod hoc loco perstringere tu videris,& quid operibus hominum ab Ecclesia tribuatur, copiosè disseruimus. Fortassis autem legisti Brenti,quid scribat Basilius locum illum adducens Euangelij,Date eleëmosynam,& ecce omnia munda sunt vobis. Sic enim ille loquitur: Non quòd per se ista ad mundationem sufficiant,cùm principaliter opus sit misericordia Dei & sanguine Christi:in quo & aliorum omnium redemptionem habemus, si in vno quoque dignos resipiscentiæ fructus fecerimus. Quod ille dixit de eleëmosyna,hocidem nos quoque sentimus de omnibus alijs pijs operibus. Quibus si quando mundari,vel reconciliari quenquam Deo dicimus (nam & ieiunia & preces ad placandam iram Dei non sine scripturarum auctoritate rectè adhiberi docemus) principaliter tamen egere nos misericordia & sanguine Christi profitemur:per quem & in quo valent, quicquid valent opera nostra omnia. Hæc vos aut ignoratis Breti, atq; ita neq; quæ dicitis,neq; de quibus affirmatis,intelligitis:aut si nõ ignoratis nos ita docere, tãto maior est improbitas vestra: qui cũ secùs rẽ habere sciatis,apud multitudinẽ tamẽ imperitã nos traducere nõ veremini,quasi nos per summam impietatem creaturæ tribuamus, quod soli diuinæ maiestati, soliq; personæ Christi conuenit: & cùm veritate non possitis, eiusmodi confictis calumnijs perficere studetis, vt quàm plurimos à Christi corpore, quæ est Ecclesia Dei, segregare queatis. Verùm hæc extra causam hac quidem de re dicta sufficiant.

Sacerdotum improbitas non derogat efficatiæ sacramentorum

Aug. tract. 5. in Ioan.

Iaco. 3.

Quatenus Ecclesia operibus nostris tribuat aliquid.

Basil. in regulis cõtractioribus, quæst. 27.

Quomodo dicamur operibus mundari, Deoq; reconciliari.

Redit iterum ad conuitia Brentius, & grauiter inuehitur in Petrum à Soto quòd scripserit Osam licere sibi credidisse simplicius & præter omnem temeritatem arcæ manus admouere. Quasi verò multum hoc ab eo dissimile fuerit,quòd à Gregorio Nazianzeno, quem Theologum Græci vocant scriptum est, Osam hunc arcam iamiam lapsuram manu sedula & solicita sustentasse. Certè quod sedulò,quod solicitè fit,non omninò temere fieri videtur. Adeò veteres etiam illi Theologi,non se putauerunt vlla necessitate adstrictos esse, vt ijsdem semper verbis scriberent, quæ in Canonicis libris continentur. Sed cùm validiora, quæ proferat, argumenta non habeat, cauillis eiusmodi virum & bonum & doctum vexare conatur. Nos autem conuitia, iocos & scommata Brentij missa faciamus,ac silentio præteritis ijs,quæ vel non multum ad rem faciunt,vel abundè iam à nobis confutata sunt, de re potius ipsa sermonem nostrum instituamus. Itaque nihil est quòd de Osa quoque plura verba faciamus, quandoquidem quæ dicta sunt de Osia,rectè huc accommodari queunt. Quin & de gradu principum & Episcoporum in Ecclesia(qua de re petulanter admodum cum venerabili viro Petro à Soto rixatur Brentius)non est necesse nunc agere pluribus:erit alius locus ea de re dicendi magis op-

Controuersia de Osa manus arcæ admouente. Responsio. Naz. in Apolog.

gis opportunus, vbi quem in Ecclesia Dei quisque gradum obtineat, ex Ecclesiæ praxi, Deo bene iuuante, demonstrabimus.

Ephe. 4. 1. Cor. 12. Nisi saluus in Ecclesia sit ordo, hæreses non expugnabuntur.

Nihil autem erat quod offenderetur Brentius, quòd ex Pauli sententia Petrus ordinatissimam esse scribit Ecclesiam. Hac quidem de re cum Paulo rixari Brentium oportebat, non cum Petro. Quid autem potuit verius dici, quàm quod à Petro dictum est? Tolle, inquit, ordinem in docendo, & necesse est tot esse doctrinæ diuersitates, quot aurę flatus, quibus non minùs instabiliter circunferantur paruuli, quàm arundo à vento agitata. Nonne clamat hoc res ipsa Brenti, vt si minus Petro scribenti, saltem sectis istis tam dissectis, modò non ipsam vocem hanc emittentibus, ac re ipsa ita esse declarantibus, fidem habere te oportuerit? Satanismum enim hunc, quem operis huius initio recensuimus, quæ res nobis alia peperit, quàm quòd Apostoli, pastoris, doctoris officio fungi quisque vult? etiamsi legitimè vocatus non sit. Verùm intelligit hoc Brentius, si saluus sit ordo in Ecclesia, hæreses consistere non posse: quamobrem hunc sibi præcipuè censet oppugnandum.

Virulenta Brentij obiectio circa principum potestatem.

Quid autem non fecit Brentius, vt quàm possit maxima Catholicis Episcopis principum odia conflare queat? Quàm virulenta sunt hæc illius verba? Nam autem Asotus omnem honorem & dignitatem auferat à regibus & principibus, facit eos auctoritate legis, quæ de ambiguis & difficilibus causis ad sacerdotes referendis extat, sacerdotum apparitores & lictores. Hoc restat, inquit, principi erga populum eius, superbiam & inobedientiam erga Dei ministros & doctores legis compescere, atque seueritate legum, sententiam illorum exequi, ne videlicet in contemptum veniat. Quęso te Brenti, quoties aliquis fidem principis implorat, vt quem non sine causa portat gladium in maleficum aliquem stringi iubeat, num statim eum apparitorē & lictorem facit? At vos, inquit Brentius, vultis, vt hoc sine vllo suo iudicio & cognitione faciat. Quotus quisque princeps autem est, qui de cædibus & maleficijs ipse cognoscat, & non aliorum iudicio stringi gladium in sontes faciat? Nam à quocunque tandem iudicatum fuerit, gladius certè non stringitur, nisi principis auctoritate: sicut nec iudicium vllum fit de seculi rebus quibuscunque tandem, nisi principis auctoritate. Quàm pauci verò fures, quàm pauci sicarij, quàm pauci grauiorum etiam scelerum conuicti, supplicium capitis luerent, si non liceret id de quoquam sumere, nisi cuius causam princeps ipse iudicasset? Credit princeps à se constituto legitimo iudicio, habet apparitores & lictores suos, per quos, quas commeruerit quisque, pœnæ de quoque sumuntur. Quòd si credit princeps iudicibus à se constitutis, quid ni credat iudicibus in ipso Deo constitutis? vt faciat quod in Deuteronomio præcepit Dominus: Qui superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio, ex decreto iudicis moriatur homo ille. Docebimus autem hoc suo loco, quod ex quo tempore penes Christianos esse cœpit imperium, ad hoc vsque nostrum seculum nemo fuerit regum & principum Christianorum, qui sibi de causa fidei iudicium arrogare sit ausus, de qua liberam semper cognoscendi potestatem penes solos Episcopos, quotquot de Christianos profitebantur, esse voluerunt. Quos illi pronunciassent hæreticos, eos pro hæreticis habuerunt, & ab omnibus tales haberi, nec receptum illis in suis terris dari sanciuerunt: Quam verò fidei doctrinam in concilio congregati Patres approbassent, eam firmiter ab omnibus obseruari mandauerunt: si qui contra venire ausi fuissent, seueritate legum in eos animaduertunt. Nunc vnicam Imperatoris Iustiniani constitutionē, quam in actis quintæ Synodi inserta reperimus, ea de re produxisse contenti erimus. Rem, inquit, non insolitam imperio & nos facientes, ad præsentem venimus legem. Quoties enim sacerdotum sententia, quosdam indignos sacerdotio de sacris sedibus deposuit, quemadmodum Nestorium, Eutychen, Macedonium, Arrium & Eunomium, ac quosdam alios ad iniquitatem non minores illis: toties imperium eiusdem sententiæ & ordinationis cum sacerdotum auctoritate fuit. Audis hic Brenti, quòd rem non insolitam imperio se facere dicit Imperator. Nam ita factitabant anteà quoque Constantinus, Theodosius, Valentinianus, Martianus, & alij quidam Imperatores Romani. Quid autem factitabant? Num de causis fidei cognoscebant? num hæreticum quemquam pronunciabant? num indignos sacerdotio de sacris sedibus deponebāt? nihil minus. Quin illi ab hac temeritate tam longè abfuerunt, quàm qui longissimè, vt quę propria sunt sacerdotum, ea sibi sumerent: quod vererentur, ne quas pœnas de Ozia, deque Oza propter non dissimilem causam sumptas legerant, ijsdem afficerentur & ipsi. Suum itaque iudicium sacerdotibus liberum permittebant. Si quos illi cōdemnatos hęreseos de suis sedibus deposuerant, ei iusdem sententiæ & ordinationis cum sacerdotum auctoritate fuerunt: hoc est, quicquid sacerdotum sanxisset auctoritas, id cùm ipsi firmum & ratum habuerunt, tum ab alijs omnibus imperio suo subiectis, firmum & ratum haberi iusserunt,

Responsio.

Iudicij de causa fidei semper penes Episcopos fuit.

Iustin. Imperat.

Imperatores an tiqui de fidei causa non cognoscebant.

runt,& vt executioni debitæ mandaretur ordinauerunt. Metuebat enim eorum quisque,si præire quàm sequi:si ducere potiꝰ ad se Dei spiritum, quàm ab eo duci maluisset: ne vocem Christi sibi dicentis audiret:Vade post me Satana. Quamobrẽ nullus eorum de hæresi iudicauit vnquam, sed quos legitimè congregati Episcopi hæreticos pronunciassent,in eos quod iuris erat statuerũt:nihil veriti,ne Brentius, aut eius similis aliquis, eos qui nõ castrorũ & oppidorũ aliquot principes, verũ orbis totius Imperatores fuerũt,apparitores & lictores vocaret:si cũ Dei ministri essent,neq; sine causa gladiũ portarẽt, vindices in iram,id quod sui fuit muneris exequerentur. Vsq; adeò autem nihil eorum hac re maiestati detrahebatur, vt quantò se gerebant hac in parte submissius, tantò & apud homines honoratiores, & apud Deum essent sublimiores. Quos enim in ministris suis quamlibet iuxta mundum vilibus & abiectis tantopere Deum honorare videbant,ijs maiore cum alacritate reuerentiam & obedientiam omnem præstabant. Fit enim non rarò,quales se principes gerunt erga supremum omnium regem Deum, vt populi sibi subiecti talia vicissim erga se studia expiantur.

Obiectio alia.

Sed hic obstrepit Brentius, Quid si sacerdos definiret aliquid contra legem Domini? Quid si ij qui iactant se esse Dei ministros & legis doctores,superbi ipsi & arrogantes essent, & nollent legi Domini obedire: an non liceret principi seueritate & gladio suo vti? Quid autem Brenti,si princeps à te persuasus, putaret aliquid contra legem Domini sacerdotes definiuisse, quod orbis totius Christiani consensus non esse contra legem Domini definitum testaretur?Nunquid non orbis potius totius consensui, quàm principis alicuius sensui,ex tuo, vel tui similium sensu pendentis,fides habenda foret? Sed quid(inquit) si summus sacerdos fuerit pseudopropheta & somniator, & iuberet alienos deos sequi, haberetque suæ sententiæ suffragatores maximam partem sacrificulorum:an tum nõ liceret principi vnà cum paucis reliquis siue secularibus,vt vocant, siue spiritualibus,de impietate sacerdotis & suorum suffragatorũ iudicare, & iuxta seueritatem legum in eos animaduertere?Hic iam, inquit, respondet nobis Asotus, quòd in Ecclesia non possit deesse legitima sacerdotum successio, nec in illis doctrinæ veritas: quippe quòd habeat promissionem sempiternæ præsentiæ Spiritussancti. Quid autem dici verius potuit, quàm quod à Petro dictum est ? Nisi fortè non sunt veræ voces illæ Christi: Ego vobiscum sum vsque ad consummationem seculi: Rogabo Patrem, & alium paracletum dabit vobis,vt maneat vobiscum in æternum:quodque dixit idem de Ecclesia:Portæ inferi non præualebunt aduersus eam.Quòd si potuit non verum dicere veritas, falsum scripsisse Petrum à Soto confitebimur. Neque enim solis hac Apostolis, verùm & eorum successoribus dicta sunt. Sed nihil est quod minùs ferre possint hæretici,quàm vt aliquid sacerdotum legitimæ successioni tribuatur:quæ si quam debet auctoritatem retinuerit,iam sectas suas consistere non posse facilè perspiciunt. Atqui demonstrauimus hoc alibi,quòd & ibi est Ecclesia, vbi est legitima sacerdotũ & Episcoporum successio: & ab hac successione semper doctrinæ veritas est petita. Testatur autem hoc aureus ille Vincentij Lirinensis libellus, quem ante mille ducentos plus minus annos, hac ipsa de re conscripsit:neque fuit ferè veterum quisquam,qui quoties esset de dogmatibus Ecclesię exorta disputatio,non ad hanc tanquam ad sacram anchoram quandã sibi confugiendum esse putaret.

Responsio.

Quid si Põtifex impia mandet, quærit Brentius.

Soti sententia.

Responsio.

Matt.28.

Ioan.14.

Matt.16.

Ibi Ecclesia, vbi sacerdotũ legitima successio in sede Petri.

Vincent. Lirin. Testimonia Patrum.

Longè vetustissimus fuit Irenæus Lugdunensis Episcopus, qui docet, agnitionem veram esse doctrinam Apostolorum,& antiquum Ecclesię statum in vniuerso mundo,secundum successiones Episcoporum,quibus illi eam quæ in vniuerso loco est,Ecclesiam tradiderunt,quæ peruenit vsque ad nos custodita. Et in eodem libro aliquãtò superiùs: Eis tantùm in Ecclesia Episcopis obedire iubet,qui successionem habent ab Apostolis: qui cum Episcopatus successione charisma veritatis certum secundum placitum patris acceperunt.Reliquos verò qui absistunt à principali successione, quocunque loco colligantur,suspectos haberi vult, vel quasi hæreticos & malæ sententię, vel quasi scindentes & elatos,& sibi placẽtes.Audin'tu Brenti,quid Irenæus dicat? Cum successione,inquit, Episcopatus charisma veritatis certum acceperunt. Quò autem aliò remittit nos Tertullianus,quàm ad successionem hanc? Quid aliud exigit ab hæreticis, quàm vt ostendãt ex qua auctoritate prodierunt?Edant,inquit,origines Ecclesiarum suarum,euoluant ordinem Episcoporum suorum,ita per successiones ab initio decurrentem, vt primus ille Episcopus aliquem ex Apostolis, vel Apostolicis viris,qui tamen cum Apostolis perseuerauerit,habuerit auctorem & antecessorem.Hoc enim modo Ecclesiæ Apostolicæ census suos deferunt. Sicut Ecclesia Smyrneorum Polycarpum à Ioanne collocatum refert, sicut Romanorum Clementem à Petro ordinatum edit.Proinde vtique & cæteræ,exhibent quos ab Apostolis in Episcopatum constitutos, Apostolici seminis traduces habeant.

Irenæus li.4. cap.63.

Ibidem ca. 43.

Terrul. de præscriptionibus hæreticorum.

beant. Confingant tale aliquid hæretici. Num autem ab hoc dissensit Cyprianus, cùm di-
Cyp. li. 1. epi. 6. cit, Ecclesia vna est, quæ vna intus esse & foris nõ potest? Nam si apud Nouatianum est,
Patres cõmemorant successores Petri. apud Cornelium non fuit. Quòd si apud Cornelium fuit, qui Episcopo Fabiano legiti-
Hier. ad Damasum scribens. ma ordinatione successit, Nouatianus in Ecclesia non est. Iam verò cùm Cathedræ Petri
Aug. cõtra epistolam Manichæi cap. 4. se consociari dicit Hieronymus, cùm qui iungitur illi, eum suũ esse dicit, cæteros se nosse
negat: quid aliud quàm ibi Ecclesiam, ibi charisma veritatis esse innuit, vbi est legitima
Episcoporum successio, quæ à Petro sumpsit initium? Quàm frequens autem est Augu-
stinus in hac Episcoporum & sacerdotum successione commemoranda? Multa sunt, in-
quit, quæ me in Ecclesiæ gremio iustissimè tenent. Tenet consensio populorum atque
gentium, tenet auctoritas miraculis inchoata, spe nutrita, charitate aucta, vetustate firma
ta. Tenet ab ipsa sede Apostoli Petri, cui pascendas oues suas Dominus commendauit,
vsque ad præsentem Episcopatum sacerdotum successio. Et alibi: Numerate, inquit, sa-
cerdotes, vel ab ipsa Petri sede, & in ordine illo Patrum, quis cui successit, videte. Ipsa
Idẽ in Psal. cõtra partem Donati. est petra, quam non vincunt superbæ inferorum portæ. Quod autem in eo Psalmo scri-
psit, in epistola ad Generosum ipse fecit, ad Romanos Episcopos inuicem sibi succeden-
Idem epist. 165 tes, enumerauit, à Petro vsque ad Anastasium. Quibus enumeratis, In hoc ordine, in-
Opt. li. 2. contra Donatistas. quit, successionis nullus Donatista Episcopus inuenitur. Quod idem & ab Oprato, qui
fuit æqualis Augustini, factum legimus. Is contra Parmenianum scribens, eum scire di-
cit, Petro primum Cathedram Episcopalem esse collatam, in qua sederit omnium Apo-
stolorum caput Petrus, inde Cephas appellatus est, in quo vno Cathedræ vnitas ab om-
nibus seruaretur: vt iam schismaticus, esset qui contra singularem Cathedram, alteram
collocaret. Ergo Cathedra vnica, quæ est prima, sedet prior Petrus, cui successit Linus.
Ac enumeratis vsque ad Syricium, qui tum in Cathedra Petri sedebat, Romanis pon-
tificibus: Vestræ, inquit, Cathedræ vos originem reddite, qui vobis vultis sanctam Ec-
clesiam vendicare. Simili enumeratione successionis Pontificum Romanorum vsus est
Iren. li. 3. ca. 3. de auctoritate Romanæ Eccle siæ. antiquissimus Irenæus. Quo in loco simul illud asseuerat, quòd ad Romanã Ecclesiam,
propter potentiorem principalitatem necesse est omnem conuenire Ecclesiam, hoc est,
eos qui sunt vndique fideles, in qua semper conseruata est, ea quæ ab Apostolis est, tradi-
Eus. li. 5. cap. 6. Eccle. histor. tio. Enumerationem autem hanc Irenæi transcripsit etiam in Ecclesiasticam historiam
suam Eusebius.

Vides itaque iam Brenti, quantum huic successioni tribuendum putauerint viri do-
ctissimi sanctissimiq;, Irenæus, Tertullianus, Cyprianus, Hieronymus, Augustinus, Op
tatus, & alij, quos longum esset omnes enumerando recensere. Sed adhuc Augustinum
Aug. de vtilitate credendi. cap. 17. & 49. audiamus: Cùm igitur (inquit) tantum auxilium Dei, tantum profectum fructumque
videamus, dubitabimus nos eius Ecclesiæ condere gremio, quæ vsque ad confessionem
generis humani ab Apostolica sede per successionem Episcoporum, frustrà hæreticis cir
cum latrantibus, & partim plebis ipsius iudicio, partim Conciliorum grauitate, partim
etiam miraculorum maiestate damnatis, culmen auctoritatis obtinet? Cui primas dare
nolle, vel summę profectò impietatis est, vel præcipitis arrogantiæ. Nam si nulla certa ad
sapientiam salutemque animis via est, nisi cùm eos rationi præcolit fides, quid est aliud
ingratum esse opi atque auxilio diuino, quàm tanto labore præditæ auctoritati velle re-
sistere? Et si vnaquæque disciplina quanquam vilis & facilis vt percipi possit, doctorem
aut magistrum requirit, quid temerarię superbię plenius, quàm diuinorum sacramento-
rum libros, & ab interpretibus suis nolle cognoscere, & incognitos velle damnare? Et i-
Idẽ de quæstionibus veteris et noui Testamẽti quæstion 110. Cathedra pestilentiæ apud hæreticos. terum alio loco, describens pestilentiæ Cathedram: Quoniam, inquit, Cathedram pesti-
lentiæ non esse de Dei ordinatione asseuerauimus, etiam eorum qui extra Ecclesiam, vel
contra Ecclesiam sedes sibi instituerunt, Cathedram pestilentiæ dicimus. Qui enim in-
concessa præsumptione reus est, quantò magis si & corrumpat traditionem eius, cuius
sedem vsurpat? Nam & ordinem ab Apostolo Petro cœptum, & vsque ad hoc tem-
pus per traducem successionum Episcoporum seruatum, perturbant, ordinem sibi sine
origine vendicantes, hoc est, corpus sine capite profitẽtes: vnde congruit etiam, eorum se
dem Cathedram pestilentiæ appellare. Nec enim ideò impunè erunt, quia sub Dei nomi
ne hoc agunt: constat enim suas illos causas sub Dei nomine agere. Non enim zelo Dei
hoc agunt, sed sibi locum volentes defendere: cùm sciamus Core, & ducentos quinqna-
ginta viros, per præsumptionem Deo offerẽtes, hiatu terrę absorptos esse: & Oziã regem
cùm Deo illicitè obtulisset, lepra in fronte percussum. Quam graphicè verò depingit vos
Augustinus Brenti? Cathedrã vestrã, vocat Cathedram pestilentiæ: vel hoc ipso nomine,
quòd ordinem ab Apostolo Petro cœptum, & vsque ad hoc tempus per traducem succe
dentium Episcoporum seruatũ, perturbatis: ordinẽ sine origine vobis vendicantes, hoc
est corpus sine capite profitentes. Nec ideò vobis id impunè futurum dicit, quòd sub

Dei

Dei nomine hoc agitis, quasi verbum & Euangelium eius vindicare volentes, cum constet, vestras vos causas agere sub Dei nomine, vestrum vos verbum sub verbi Dei prætextu propagare velle. Potuitne dici quicquam aptius ad vos describendos? Tales enim vos esse, quales describit Augustinus, negare non potestis.

Sedibus Apostolorum pereuntibus sola perstat inuicta sedes Petri Romana.

Neq; verò nos hoc dicimus Brenti, quod nos tu dicere fingis, ideò statim Apostolico spiritu quēq; præditum esse, quòd sit in Apostolorum sedibus collocatus: neq; sic vnum aliquē Episcopum sempiternæ Spiritussancti præsentiæ promissionem habere dicimus, vt errare iā nō possit. Scimus errasse, qui Iacobo Hierosolymis, qui Andreæ in Achaia, qui Matthæo in Æthiopia, qui Philippo in Phrigia, qui Ioanni in Asia, qui Bartholomæo in India, qui Iudę in Persida, qui Paulo successerūt in Græcia. Sola est Romana Ecclesia, ad quā nunquā accessum habuisse perfidiā scribit Cyprianus: in qua semper Apostolicæ Cathedræ viguisse principatū narrat Augustinus: in qua Patrum auctoritatē incorruptam seruari testatur 1. Hieronymus: neque dubitat Romanam fidem, Catholicam fidem 2. appellare: sicut & Ambrosius Episcopos Catholicos vocat Romanā Ecclesiam. Ad Pammachium verò & Oceanum scribēs Hieronymus, Quisquis es, inquit, assertor nouorum dogmatū, quæso te vt parcas Romanis auribus, parcas fidei quæ Apostolico ore laudata est. Cur post quadringentos annos docere nos niteris quod anteà nesciuimus? Cur profers in mediū, quod Petrus & Paulus edere noluerunt? Vsq; ad hūc diem sine ista doctrina mundus Christianus fuit. Illam senex tenebo fidē, in qua puer natus sum. Quid tibi videtur Brenti: An nō ijsdem verbis rectè nos vti cōtra vos possemus. Cur post mille quadringentos annos docere nos conamini, quod antè nesciuimus? Cur profertis in medium, quod neq; Petrus, neque Paulus, neque quisquam legitimus eorum successor edere voluit? Vsque adhunc diem sine ista doctrina vestra mundus Christianus fuit. Illam adulti fidem tenebimus, in qua pueri nati sumus. Vsque adeò autem Romana fides, catholica semper fides est habita, vt Gratianus Imperator, quo imperante vixit Hieronymus, quemadmodum in Ecclesiastica historia scriptum, & in codicem Iustiniani relatum esse legimus, noluerit de fide disputari: verùm edictum fecerit, vt cuncti subditi eam religionem retinerent: quam vertex Apostolorū Petrus initiò tradidisset, ac tum Damasus Romanus Pontifex custodiret. In Chalcedonensi quoq; cōcilio sic legimus acclamatum: Omnes ita credimus: Papa Leo ita credit: Cyrillus ita credit: Papa Leo sic interpretatus est. Et iterum: Omnes sic credimus: Papa Leo sic credit Anathema ei qui partit, & ei qui diuidit. Hæc fides Leonis Archiepiscopi: Leo sic credit. Leo & Anatolius ita credūt. Et iterū: Petrus per Leonē ita loquutus est: Apostoli ita docuerunt, piè & verè Leo docuit, Ac paulò post: Omnes ita credimus: sicut Leo ita credimus.

Laus Romanæ Ecclesiæ. Cyp. li. 1. epist. 3 Aug. epist. 142.

1. ad Damasum 2. Li. 1. contra Ruffinum. Amb. in oratione funebri de obitu fratris.

Romana fides Catholica fides Sozo. li. 7. c. 4. Codic. de summa Trinitate.

1. Cunctos populos. Actio. 2. Concilio Chal.

Ex ijs & alijs multis facilè cuiuis perspicuum esse potest, quantum fuerit successioni sacerdotum tributum: in ea præsertim sede, in qua semper viguit Apostolicæ: Cathedræ principatus, ad quam de fidei causis referri semper fuit solitum: non à Catholicis tātùm, verumetiam ab ipsis non rarò hæreticis, quòd ibi potissimùm sarcita iri damna fidei spes esset, vbi non posset fides sentire defectum: quam solius sedis huius prærogatiuam esse dicit Bernardus. Fatetur autem hoc etiam Caluinus vester, quod res ipsa loquitur, magnum Romanæ Ecclesiæ honorem vbique detulisse veteres, Reuerenterque de ea loquutos: vel quòd fundata & constituta fuisset Petri ministerio: vel quòd in ea caput esset imperij: vel quòd, cùm Orientales & Græcæ Ecclesiæ Africanæ etiam, multis opinionum dissensionibus inter se tumultuarentur, hæc sedatior alijs & minùs turbulenta fuerit: Ita factum est, inquit, vt pij & sancti Episcopi sedibus suis pulsi, illuc se velut in asilum, aut portum quendam sæpè reciperent. Nam quo minùs, inquit, acuto & celeri sunt ingenio Occidentales Asiaticis & Aphris, eo etiam sunt rerum nouarum minùs cupidi. Hoc ergo Romanæ Ecclesiæ plurimum addidit auctoritatis, quòd non ita dubijs illis temporibus tumultuata est vt reliquæ, ac doctrinæ semel traditæ fuit omnibus alijs tenacior. Hactenus Caluinus. Ad hanc igitur nos quoque more maiorum nostrorum confugimus, quoties de dogmate aliquo fidei conuertitur, vt illa nos doceat, quid per longam Episcoporum in ea successionem traditum de eo fuerit. In qua traditione libenter acquiescimus, nec temerè nobis ab ea discedendum esse putamus. Hęc est successio sacerdotum Brenti, de qua nos gloriamur: quam sempiternę Spiritussancti præsentiæ promissionem habere, persuasum firmiter habemus: quam vos heri, quod aiunt, & nudiustertius nati, cùm proferre non possitis, mirandum non est, si in ea oppugnanda neruos vestros omnes contenditis. Verùm erit alius hac de re dicendi locus magis opportunus.

Bern. epist. 190. Calu. quantum tribuat Romanæ Ecclesiæ.

Confugiendum in dubijs fidei ad Eccl. Rom.

Quòd autem Vriæ exemplo, qui voluntati regis Achas obsequutus instituit in templo Dei altare Damascenorum, demonstrare, conatur Brentius, qui succedunt generi di-

4. Reg. 16. Exemplum Vriæ & falsum

Prophetarũ legis non fauet Brentio.
Esa.56.
Ezec.22.
Hier.5.
3.Reg.12.

gnitati officio Aaronis, non statim eos eodem esse Spiritu sancto præditos: quodque prophetarum testimonijs idem ostendere conatur, qui pontifices & sacerdotes sui temporis vocant speculatores cæcos, ignaros, canes mutos, qui dicunt Prophetas prophetasse mendacium, sacerdotes applausisse manibus, contempsisse legem, polluisse sanctuaria, possumus hæc vno verbo refutare, si negemus, aut Vriam pontificem, aut eos, de quibus Prophetę loquuntur, sacerdotes Aaroni successisse. Leuiticique generis fuisse. Quod non obscurè nobis indicant illa scripturæ verba, vbi de Hieroboam dicitur: Fecit fana in excelsis, & sacerdotes de extremis populi, qui nõ erãt de filijs Leui. Quo in loco commentator causam etiam reddit, quamobrem de qualibet tribu indifferenter sacerdotes fecerit: Quia tribus, inquit, Leui noluit consentire ei, & ideò dixit populo, quod non

Idololatria non fuit in successione sacerdotum Leuiticorum.
4.Reg.17.
Li.8.antiq.c.8.

oportebat habere sacerdotes de tribu Leui. Vides Brenti, quemadmodum vbi fuit ordinaria successio sacerdotum, ibi non est assensus præstitus ad idololatriam. In eo verò, quod proximè sequitur capite, scribitur de eodem Hieroboam, quòd fecit de nouissimis populi sacerdotes excelsorum. Et in sequenti libro de populo dicitur: Fecerunt sibi de nouissimis sacerdotes excelsorum, & ponebant eos in fanis sublimibus: Iosephus verò sic inducit loquentem Hieroboam, posteaquam fecerat duas vitulas aureas: Constituam ex vobis ipsis sacerdotes earum atque Liuitas, vt tribu Leui nequaquam, neque

Loca Prophetica de pseudoprophetis ad hæreticos pertinent.
Heb.5.
Hier.13.

filijs Aaron indigeatis, sed qui voluerit vester esse sacerdos, offerat vitulum, &c. Iamne perspicis Brenti, quemadmodum ipse contra te produxeris testimonia? De vobis enim dixerunt ista prophetæ, qui sacerdotes estis excelsorum, apud quos nulla est ordinaria successio: qui contra quàm à Paulo præceptum est, ipsi vobis honorem sumitis, & curritis, cùm vos non miserit Dominus. Vos cæcos cæcorum duces vocant, vos prophetare mendacium, vos contemnere legem, vos polluere dicunt sanctuaria. Verùm demus hoc tibi, quòd Aaronis dignitati successerit Vrias: quæso te, quid ille fecit aliud, quàm quod

Marcell. Pont.

aliquando factum à Marcellino pontifice legimus? qui in horribili illa Christianorum sub Maximiano & Diocletiano persequutione, metu suppliciorum, quæ fuerant illi intentata, thura adoleuit, arisque iniecit. Non ab Vria pontifice processit facinus hoc, sed à rege, cuius voluntati pontifex obsequutus esse scribitur, non autem vltrò contra legem veniisse. Vel hoc solum exemplum docere te Brenti potuit, quàm sit periculosum quod tu fieri debere contendis, principi de religione statuendi potestatem permittere: quem hac in parte sequi, quàm præire, subiectum esse pontifici, potiùs oportet, quàm illi præscribere velle. Quamobrem etiam hoc, quod tu pro defendenda causa tua produxisti, contra te magis facere videtur: Non enim pontifex decreuit, vt altare Damascenorum in templo constitueretur, sed penes quẽ tu vis esse de talibus decernendi potestatem, Regi præcipienti paruit: vt metu magis, quàm vel errore, vel inscitia, vel temeritate, peccatum à pontifice fuerit. Quem si posteà sicut Marcellinum feciisse commemoratur, facti sui pœnituisset, eandem proculdubio, quàm ille peccati sui veniam fuisset consequutus. Verùm nihil de eius pœnitentia narrat historia: quòd imperio iubentis Regis paruerit, hoc tantum commemorat.

Respondetur obiectioni de filijs Heli.
1.Reg.2.
2.Reg.4.

Cæterùm quòd addis de filijs Heli summi sacerdotis, & iudicis in Israël, quòd filij eius generi quidem & dignitati parentis successerint, sed scriptura dicat eos fuisse filios Belial, nescientes Dominum, neq; officium sacerdotum ad populũ, vbi quęso legisti, quòd parentis dignitati successerint? cùm in historia Regum legamus, vtrunq; superstite patre in bello occisum, & priùs quàm pater vita functum esse? nec alium successorem patrem eorum habuisse, quàm Samuëlem, quem ipse sibi Dominus elegerat. Cuius tamen & ipsius filios propter eorum peccata reiecit posteà Dominus.

4.Reg.8.

Pro legitimo successore habendus etiam qui vitã adfert indignam officio.
Matt.23.

Neque verò non est pro legitimo successore statim habendus, neque iugum eius est illicò detrectandum, qui non ambulat in vijs eorum quibus successit, qui longiùs abest ab eorum vitæ sanctimonia. Non ita nos Christus docuit. Super cathedram, inquit, Mosi sederunt Scribæ & Pharisæi, omnia ergo quæcunque dixerint vobis, seruate & facite, secundum opera verò eorum nolite facere: dicunt enim, & non faciunt. Multi sunt qui non successerunt in eam vitæ sanctitatem, qua præditi fuerunt Apostoli, sed successerũt nihilominus in eam doctrinę veritatem, quam prædicauerunt Apostoli. Hoc est, quod ab Hieronymo. lib. 1. contra Iouinianum quoque dictum est: Episcopus, presbiter, diaconus, non sunt meritorum nomina, sed officiorum. Quamuis igitur non habeant eandem vitæ sanctitatem, quam habere sine innocentia nemo potest: quædã tamen est, sicut

Aug. contra literas Petiliani lib.2.cap.48.
Etiam improbi Pontifices rectè sancti dicuntur.

ab Augustino scribitur, sanctitas vnctionis: quædam est & sacramenti sanctitas: qua duplici sanctitate rectè vocantur sancti pontifices, etiam illi qui sunt eadẽ qua cęteri mortales infirmitate præditi. Quamobrem quod nõ obscurè videtur enarrãs illum Euangelij locum Hieronymus indicare. Qui recipit Prophetã in nomine Prophetæ, mercedem

Prophetæ

Prophetæ accipiet: in quocunque tandem Pontifice non persona, sed nomen attendendum & suscipiendum est: hoc est, non qualis persona sit, quóue vitę merito, considerandum est, cuius ministerio Deus vtitur, siue in Ecclesia sua gubernanda, siue in doctrina propaganda, siue in sacramentis administrandis. Non illud attendendum est. Iudasne sit an Petrus, an Paulus: sed solùm hoc spectandum est, quòd sedet in Cathedra Petri, quòd Apostolus, quòd Christi legatus, quòd sacerdos, quòd pontifex, quòd angelus est Domini exercituum, de cuius ore legem Dei requirere iussus es. Si Iudas est, quandoquidem Apostolus est, & pro Christo legatione fungitur, nihil te moueat quòd fur est: audi nihilominus reuerenter, audi diligenter, audi legationem eius obedienter: quæ dixerit, facito: quæ fecerit, facere nolito. Non ad ipsum refer animum, verùm ad illum cuius nomen gerit. Euangelium (dicit Augustinus) fur quoque Iudas sine detrimento fidelium prædicauit. Ac quicunque non recepit illum, Christum ipsum non recepit: qui æquè Iudæ dixerat atque Petro vel Ioanni: Qui vos reijcit, me reijcit. Si verò Petrus est, aut Ioannes, qui eadem legatione fungitur, & dictis pareto, & facta imitare. Incerta erit salus nostra, si ex sanctitate pendebit docentium, aut sacramenta ministrantium. Prauum est & inscrutabile cor hominis, vt qui sanctus, quiue minus sanctus sit, non possit nisi solus ille scire, qui scrutatur corda & renes. Itaque fit non rarò sanctus vt esse videatur, qui non est, quique prosequutor est aut Publicanus hodie, cras fiat Apostolus. Quamobrem à Propheta rectè dictum est: Maledictus homo qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suum. Etiamsi quis certò sciat iustum aliquem & innocentem esse, atque omni prorsus macula carere: tamen si in illius sanctitate spem suam collocat, si salutem ab illo expectat, maledictus est. Nam Domini est salus. Et, Vana salus hominis. Nihil igitur impedit Brenti, quo minus habeat Spiritum sanctum Episcopus aut sacerdos: quo si minus ipse sanctus est, sanctos tamen alios faciat, vel docendi vel baptizandi ministerio.

Matt.10.
Hier. Non vitæ meritū, sed officium spectandū in ecclesiasticis.
Etiā Iudas quia Apostolus honorem merebatur.
Ioan.12.
Aug. li.2. cōtra epist. Parm. c.11.
Luc.19.
Hier.17.
Ibidem.
Psalm.3.
Psalm.59.
Malus etiā sacerdos habet spiritum sanctum.

Nec est quòd eorum responsionem reprehendas, qui magis apertas præsentiæ Christi & Spiritus sancti promissiones habere dicunt cœtus pontificum Christianorum, quàm habuerunt pontifices Iudæorum. Nam sicut illustriora nunc sunt fidei mysteria velo sciſſo Christianis, quàm quibus velata cuncta fuerunt Iudæis: sic illustriores nunc habemus promissiones Christi & Spiritus sancti præsentiæ, quàm habuerunt olim Iudęi. Quin hęc ipsa testimonia quæ profers ex scripturis: Statuam pactū meum inter me & te: Ponam tabernaculum meum in medio vestri: Ego sum Dominus qui habito inter filios Israël: Habitabo in medio filiorum Israël, & si quæ sunt similia, non magis ad Iudæos pertinent quàm ad nos Christianos. Nam sicut ipse tu more tuo testimonium adfers cōtra te: Non omnes qui ex circuncisione sunt Israël, hi sunt Israëlitæ: neque qui semen sunt Abrahę, omnes filij, sed in Isaac vocabitur tibi semen: id est, nō qui filij carnis, ij filij Dei, sed qui filij sunt promisionis, æstimantur in semine. Quæcunque sunt igitur in veteri Testamento promissiones eiusmodi, vel populo Israël vel Leuitis factæ, nostro Christianorum cœtui, qui verus Israël sumus, nostrorum sacerdotum & Episcoporum congregationi factæ sunt.

Responsio ad aliā obiectionē.
Gen.17.
Leuit.26.
Num.35.
3.Reg.6.
Rom.9.
Hier.7.

Neque quia frustrà confidebant quidam Hieremiæ temporibus in verbis mendacibus, dicentes: Templum Domini, Templum Domini, Templum Domini, propterea nostris temporibus minus confidenter clamare nobis licet, Ecclesia, Ecclesia. Si quidem diuersa fuit illorum ratio: qui cum non corda solùm, sed & manus haberent pollutas furto, homicidio, periurio, adulterio, sacrilegio, & cultu eorum deorum, quos nesciebant: audacter nihilominus ingrediebantur domus Dei limen, & erecta ceruice stantes, exauditas iri preces in eo suas persuasum habebant. Nō hac ratione nos clamamus, Ecclesia, Ecclesia: non in manufacto templo confidimus: sed cùm Ecclesiam esse dicat Paulus columnam & firmamentum veritatis, cùm non præualituras aduersus eam portas inferi Christus promittat, eius promissioni qui fallere nescit fidentes, quicquid est vnanimi totius Ecclesiæ consensu constitutum, id ab ipso spiritu veritatis cùm esse profectum indubitanter credamus, ei firmiter innitimur, deque eo gloriamur. Quamobrem etiam si consurgant omnes inferorum portæ, si velint irritum reddere quod semel per os Ecclesiæ suæ ratum & firmum esse voluit Spiritus sanctus, nos qui nihil veremur etiam in symbolo nostro nos credere sanctam Ecclesiam Catholicam profiteri: fremant licet omnes hæretici, non aliud tamen præ nobis ferimus, non alia de re magis gloriamur, quàm de Ecclesia: ac magna subinde voce ita vt omnes exaudiant, summaque confidentia clamamus, Ecclesia, Ecclesia. Hæc est à qua nobis tradita sunt quæ tenemus, & quæ docemus alios, hæc est quam in symbolo credere nos profitemur: hæc est quam qui non audierit, eum tanquàm Ethnicum & Publicanum haberi iubet Christus: hæc

Rectè Christiani fidunt Ecclesiæ, & de ea gloriantur, sed non Iudæorum more, vt obijcit Brentius.
1.Tim.3.
Matt.16.

est aduersus quam idem ne portas quidem inferi prævalituras esse dicit: hæc est quam firmamentum & columnã veritatis vocat Paulus: hæc est quam cùm ducem sequimur, errare nos nulla ratione posse, certum & in dubitatum habemus. Quamobrẽ etiamsi rumpantur vobis illa Brenti, tamen hæc est prædicatio, hęc est gloriatio nostra: neque nos pudebit vnquam Ecclesiæ Dei, neque sicut vos feciſtis, ab ea discedemus vnquam. Animas nostras priùs à corporibus nostris separari patiemur, quàm vt ab ea nos vnquam separari permittamus. Nihil est igitur quòd ijs Hieremiæ verbis nobis insultes Brenti: quin illud vide potiùs, ne multò nos veriùs objcere tibi possimus ex eodem Hieremia, quod ille non vno loco scribit de te tuique similibus mendacibus Prophetis, quòd currebant, cùm eos non misisset Dominus, quòd prophetabant, cùm non esset ad eos loquutus Dominus, quòd subinde vociferabantur, Verbum Domini, Os Domini loquutum est, Hæc dicit Dominus, cùm tamen hæc Dominus loquutus non esset quæ ipsi dicerent: quos etiam ille fures verborum suorum vocare non dubitat. Qui sunt enim alij, qui magis aures nostras obtundant ijs vocibus, Verbum Dei, Verbum Dei, Euangelium, Euangelium, quàm vos profertis, verbum Dei non sit, cùm aliud sit longè loquutum os Domini, quàm quod vos per ea scripturarũ verba quæ producitis, eum loquutum fuisse vultis. Verùm enim est quod scripsit ille: Scripturæ non in legendo sunt, sed in intelligendo: non in præuaricatione sunt, sed in charitate. Quòd si charitatem haberetis Brenti, nunquam ab Ecclesia vos diuideretis: cuius si gremio conderemini, tum demum verum scripturarum sensum assequeremini. Nam rectè quidam ex vestris admonet (vestros autem appello Sacramentarios quoque, cùm ex vobis eos prognatos esse constet) rectè igitur Caluinus vester admonet, & peculiariter notandum esse dicit, quòd non est extra Ecclesiam sanæ intelligentiæ scripturarum lux. Hanc igitur cùm vos deseruerit, quin & nobis tanquam probrum aliquod objciatis, quòd clamamus Ecclesia, Ecclesia, quòd eam nos ducem sequi præ nobis ferimus, fieri nulla ratione potest, vt sanæ scripturarum intelligentiæ lucem habere queatis, quę extra Ecclesiam, cui tam acerbè vos insultatis, nulla est. Quamobrem Andabatarum (quod aiunt) more pugnatis in tenebris. Et quamuis frequẽter nobis idẽ occinatis, quod magistro nostro Christo magister vester Satanas, olim occinebat: Scriptum est enim, quandoquidem extra Ecclesiam constituti, quod scriptum est intelligere non potestis, quid aliud, quàm aẽrem (quod est in prouerbio) verberatis?

Hier.23.
Hier.14.
Hier.27.et 29.
Hil.in libro ad Constantium.
Calui. in epist. ad Heb.
Matt.4.

Objcitur locus. Deut.20.

Profert iterum Brentius locum ex Deuteronomio, vbi promittit Deus se fore in medio exercitus Israëlis. Non tinebis, inquit, eos, quia Dominus Deus tecum est. Et mox: Dominus Deus vester in medio vestri est, & pro vobis contra aduersarios dimicabit, vt eruat vos de periculo. Quid hac, inquit, promissione clarius? Et tamen quoties sunt ab hostibus cæsi & oppressi? Dicemus igitur promissiones Dei esse vanas & irritas? Nullo modo, sed ostendimus tales promissiones Dei non pertinere ad incredulos, ad impios, ad sceleratos, inobedientes, impœnitentes: ne fruſtrà glorieris de successione, & promissione, si non succedas pietati, & non accipias promissionem fide, atque fidei obedientia. Atqui promissio hæc Brenti, non est de Spiritussancti præsentia, qui custodiat ab errore, sed de felicitate terrena, cuius generis esse videntur veteris Testamenti promissiones, quas sub conditione factas esse constat omnes: quod etiam ex eo, quod proximè præcessit, capite liquere cuiuis potest, vbi dicit Moyses: Cùm autem dederit tibi Dominus cunctam terram, quam patribus tuis pollicitus est, si tamen custodieris mandata eius, & feceris quæ hodie præcipio tibi, vt diligas Dominum Deum tuum, & ambules in vijs eius omni tempore. Manifestiùs autem id videre licet in capite vigesimo octo eiusdem libri, vbi sic loquitur: Si audieris vocem Domini Dei tui, vt facias atque custodias omnia mandata eius, quæ ego præcipio tibi hodie: faciet te Dominus Deus tuus excelsiorem cunctis gentibus, &c. Et recenset benedictiones multas. Quibus recẽsitis, subdit: Quòd si audire nolueris vocem Domini Dei tui, vt custodias & facias omnia mandata eius, venient super te omnes maledictiones istæ: quas maledictiones deinceps enumerat. Nunquam igitur irritæ fuerũt promissiones Dei: quoties enim ambulauerunt in vijs Domini, fuit semper Dominus cum illis: dimicauit pro illis contra aduersarios, & eruit eos de periculis omnibus. Cæterùm si quando dereliquerunt vias Domini, dereliquit eos vicissim Dominus, nec vnquàm eius promissio vana fuit & irrita. Euangelium contra diuersam habet promissionem: non enim terrena ista & caduca, sed sempiterna fœlicitas nobis promittitur: neque tamen absque conditione, sicut vos docetis, sed sicut Christus docet, Si vis ingredi in vitam, serua mandata. Si hæc scitis, beati eritis, si feceritis ea: sicut imitator Christi Paulus docet, qui compati nos oportere scribit, si conglorificari: cõmori, si conuiuere: sustinere, si conregnare volumus. Quòd si tu nunc ab ista tuorum

Respondetur. Differunt promissiones veteris & noui testamenti. Deut.29.

Promissiones noui Testamenti non sine conditione. Matt.19. Ioan.3. Rom.8. 2.Tim.2.

doctrina

doctrina discedis, & non solùm ad incredulos & impios, verumetiam ad sceleratos & inobedientes, qui mandata non seruant, eiusmodi promissiones pertinere negas: laudamus te, qui cum Ecclesia Catholica tandem aliquando sentire cœperis, & Christi quàm Lutheri doctrinam vel hac saltem in parte sequi malueris: neque sola fide, sed adiuncta ei obedientia Christianos hoc genus promissiones assequi posse doceas. Verùm non de hoc promissionum genere nunc inter nos agitur: libenter hoc tibi cõcedimus, quòd sicut sub lege terrenam, sic etiam hoc tempore gratiæ cœlestem beatitudinem non incredulus tantùm & impius, verùm sceleratus ac inobediens assequitur nullus.

Non ob pastores malos deserenda Cathedra, aut scindenda vnitas.

Quòd autem priuilegiũ Petri præcipuè Cathedræ promissum statim aliquis amittat, simul vt criminis alicuius affinis factus fuerit, nec in eorum, quorum locum tenet, pietatem sanctitatemque successerit, id verò tibi concedemus nunquã. Etiam qui super Moysi Cathedram sedebant Scribas & Pharisæos, quamuis dicerent tantùm, & non faceret, audire tamen Christus voluit: & non magis audiri debebunt qui sedent super Cathedram, quam illa Mosi figurabat, etiamsi dicant & hi, non autem faciant? Dicunt em quæ Dei sunt, faciunt quæ sua sunt: dicunt bona ex Cathedra Christi, faciunt mala ex pestilentia sua. Absit autem vt Cathedræ sanctitas deseratur, & propter pastores malos gregis vnitas diuidatur. Monet Iacobus, ne Christi fidem in acceptione personarum habeamus. Augustinus autem etiam à perfido fidem aliquem percipere posse docet. Per asinam loqui Dominus dignatus est, qui minus loquatur per hominem quamuis grauibus flagitijs coopertum? Spiritus vbi vult spirat, etiamsi voluntati eius is qui loquitur, non semper conueniat. Balaam precio conductus vt populo Dei malediceret, profectus fuerat: contra tamen atque animo destinauerat, simul ac in conspectum populi venit, ei benedixit. Saul rex ad occidendum Dauidem properauerat, cuius posteaquam potestas ei fuit facta, contra quàm proposuerat veniens ad cuneum prophetarum, in quo Dauid erat, prophetauit & ipse coram Samuële cum cæteris, cùm factus esset super eum spiritus Domini. Quis ignorat quales fuerunt sacerdotum principes & Scribæ temporibus Herodis? qui tamen vbi nasceretur Christus interrogati, semota quauis cunctatione dixerunt, In Bethlehem Iudæ. Caipha quid potuit esse nequius? qui quem sceleratè nactus erat pontificatum precio redemptum, gesit etiam sceleratius. Et tamen is cùm diceret. Expedit vobis, vt vnus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat: non à semetipso hoc dixit, quemadmodum Ioannes testatur, sed cùm esset pontifex anni illius, prophetauit. Si non destituebatur dono prophetiæ, quàmlibet esset impius qui sedebat in Moysi Cathedra, certè multò minùs eo destitui credendus est, qui sedet in Cathedra Petri, super quem Christus ædificauit Ecclesiam suã, cuius à Domino cura suscipitur singularis, pro cuius fide propriè supplicatur: tanquàm aliorum status certios sit futurus, si mens principis victa non fuerit, aduersus quem nunquam esse portas inferi præualituras promisit veritas. Sed audi Brenti, quid de Vigilio Papa traditum sit annalibus: Per scelus ad Pontificatum is peruenerat. Syluerium enim Papam, cuius erat Diaconus, instigante Augusta, de sede sua deturbandum atque in exilium deportandũ curauerat, quòd is omnia se prius & facere & pati paratum diceret, quàm vt quod Augusta tanto studio postulabat, Anthemium, qui propter Eutychetis hæresin de sede Constantinopolitana per anteces sorem suum Agapetum deiectus fuerat, in sedem illam restitueret. In huius autem Syluerij locum opera Augustæ suffectus, ac Pontifex Romanus designatus est, ea lege, vt quod Syluerius constanter facere detractabat, id ipse facturum se, atque Anthemium ad Ecclesiam Constantinopolitanam restituturum promitteret. Res est admiratione digna: Statim vt Petri Cathedrã ascendit, idem illi quod Sauli euenit: nam super eum quoq; factus est spiritus Domini. Cumq; longè alio animo ad Ecclesiæ gubernacula accessisset, posteaquàm promissi fuit admonitus ab Augusta, prius extrema quæque se passurum respondit, quàm vt hæreticum in sedem, ex qua merito suo deturbatus fuerat, restitueret. Cumq; multa probra, multos etiam graues cruciatus famemq; diuturnam in carcere pertulisset, passus est omnia fortiter, quòd multò se grauiora supplicia commeritum diceret, qui malis artibus pontificatum assequutus, horrendum facinus contra sanctum pontificem Syluerium designasset. Non fuit hic pontifex in primo suo ingressu Caiphę dissimilis: efficit tamen sedis huius Apostolicę priuilegium, vt à fide non potuerit aberrare: quodque prius impiè promiserat, id piè posteà negauit: ac eo, quo Christianum pontificem decebat animo, tulit omnia potius fortiter quamlibet acerba, quàm vt aliquid indignum Petri successore de religione statueret.

Iaco. 2.

Aug. li. 1. ca. 2. cõtra literas Petiliani.

Num. 22.

Ioan. 3. Dei spiritus etiam per malos prophetat, & vera sanctaq; prædicat.

1. Reg. 19.

Matt. 2.

Ioan. 11.

Matt. 16. Sedens in Cathedra Pet. nõ destituitur assistẽtia Dei in ijs quæ sunt fidei.

Exemplum de Vigilio Papa.

Ex quo videre licet, quantum sit Romanæ sedis priuilegium. Nam vt ab alijs peccatis nõ semper immunes fuerint Romani põtifices, obtinuit tamẽ hoc venerabilis & efficax oratio Christi, quẽadmodũ scribit sanctus Leo, quod hacten⁹ fides Petri nõ defecit,

Quantũ sit priuilegium Rom. Pontificis.

nec defectura creditur in throno illius in seculum. Quæ propriè sunt inferorum portæ, nunquàm aduersus hanc sedem hæreses vllæ prævalvere, nec deinceps etiam per Dei misericordiam prævalebunt. Recensentur quidem à nonnullis, qui cùm in Cathedra Petri sedissent, in fidem eius non successisse, nec ab hæresi dicantur alieni fuisse: verùm falsò notam hanc eis inuri dubitandum non est.

Marcellinus Papa falsò accusatur impietatis.

Nam quòd primo loco Marcellinus numeratur, de quo paulò ante fecimus mentionem, eadem ratione dicatur hæreticus Apostolus Petrus, quem & ipsum Christum negasse constat: sed sicut is crimen hoc posteà nõ lacrhymis modò, verùm & fuso pro Christi nomine sanguine, cùm eum constanter ad mortem vsque cõfiteretur, expiauit: sic fecit imitator & successor eius Marcellinus. De Liberio negari non potest, sparsum fuisse rumorem, quòd is in constantij gratiam Arianorum errori subscripserit. Verùm id Arianorum commentum fuisse, dubium non est, qui ad confirmandam hæresim suam plurimum id momenti allaturum intelligebant, si tantus ei pontifex subscripsisse crederetur. Certè qui scripserunt Ecclesiasticam historiam, quamuis Græci, & hoc nomine Romanis Pontificibus minùs æqui, nullam subscriptionis eius mentionem feciſſe videntur. So

Li. 2. c. 37. hist. crates quidem Constantium Imperatorem præter animi sui sententiam consensisse scribit, vt qui fuerat ab eo pulsus in exilium Liberius, reuocaretur. Feciſſet autẽ hoc ille præter animi sui sententiam, si quod vnum tanto studio ab eo extorquere conabatur, Liberius ipsius voluntati de subscribendo assensum præbuisset? cũ nõ alia fuerit causa quam-

Lib. 2. cap. 17. obrem exilio multaretur, nisi quòd id facere recusabat. Porrò Theodoritus quoq; nihil de subscriptione meminit, sed matronarum (inquit) precibus flecti se passus est Imperator, vt optimũ Liberiũ ab exilio reuocaret. Quid autẽ opus erat, matronarum precibus Imperatorẽ flecti, si quod ille mãdauit, fecerat Liberius? vt nulla causa foret, cur diutiùs exiliũ sustineret. Deinde verò, vocasseine Theodoritus optimum Liberiũ, si cõsensisset

Lib. 4. cap. 15. in hæresim? Sozomenus minùs dilucidè rem explicat: Scribit enim, quòd coëgerit Imperator Liberiũ confiteri, non esse patri filiũ homousion. Sed non propterea statim fecit Liberius, quia cogebat Imperator. Hoc quidem à Sozomeno nõ scribitur. Narratis paulò pòst, quòd Basilius, Eustachius & Eleusius, in vnum scriptum collegerunt, quæ contra Paulum Samosatenum, & Photinum Syrmiensem decreta, & fidem quæ in dedicatione Antiochenæ Ecclesiæ exposita fuerat, quòd nonnulli sub prætextu homousij hæresim clanculum confirmare conarentur, atque hoc pacto Liberium, Athanasium, Alexandrum, Seuerianum, & Crescentem, ad consentiendũ adduxerunt. Sunt hæc obscuriùs aliquantò scripta, citiùs tamen ex ijs verbis collegeris, in condemnationem Pauli Samosateni & Photini, quàm in subscriptionem hæreseos Arrianæ Liberium consensisse: cùm præsertim paulò pòst idem scribat Sozomenus, quòd confessionem à Liberio reportabant, excommunicantem eos, qui non secundum essentiam & omnia, filium patri similem pronunciarunt. Cùm enim, inquit Eudoxius, & qui cum eo Antiochiæ Aetianæ hæresi fauebant, epistolam Hosij accepissent, falsò spargebant, quòd & Liberius homousion reprobasset. Fatetur hic Sozomenus, tumorem quidem ea de re, sed falsum tamen sparsum fuisse, cùm non modò non reprobasset homousion Liberius, verũetiam eos qui

Lib. 9. cap. 57. reprobauerant, è cœtu piorum eiecisset. Sed hæc dilucidiùs tractantur à Nicephoro & ipso Græco qui multis pòst seculis, cùm omnes Ecclesiasticæ historiæ scriptores diligenter priùs legisset, Sozomenum auctorem sequutus, in hunc modum de Liberio scribit: Imperator suadere Liberio, vt filium non esse patri consubstantialem opinaretur, tentauit. Egit id quoq; Basilius, & qui cum eo erant, eamq; rem illi Imperatori, apud quẽ in magno erant pretio, suggessere: & afferẽtes ea, quæ vel de Paulo Samosateno, vel de Photino apud Syrmium constituta fuerunt omnia: & præterea formulam fidei Antiochiæ in Ecclesiæ consecratione ob ὁμούσιον causam editam allegantes, veluti contenderent quidam hæresim propriam per prætextũ & occasionem homousij instituere, in sententiam suam adducere statuere Liberium, & Athanasium, & Alexandrum, & Seuerianum, & Crescentem, Africanos Episcopos. Non minùs id quoq; conabantur Vrsicius & Valens, & Germinius Syrmiensis Episcopus, & qui præterea ex Oriente ibi aderant. Liberius autem aliam quoque seorsim fidei cõscripsit professionem, quæ omnes ab Ecclesiæ communione arcebat, qui filium patri non secundum substantiam, & per omnia æqualem dicerent. Id propterea fecit, quòd Eudoxius, & qui factionis eius fuere, non ita pridem Antiochiæ propter Aetij hæresin congregati, cùm Hosij epistolam in manibus haberent, plurimùm verborum fecerant, quibus Liberium per calumniam traduxerant, perinde atque τὸ ὁμούσιον cõsubstantiale repudiasset, & patri filium omninò inæqualem dixisset. Quid scribi potuit euidentius ad innocentiam Liberij declarandam? Spargeba-

Lib. 1. cap. 27. tur quidem rumor de Liberio, sed eum per calumniam traductũ fuisse narrat Nicepho-

rus.

rus. Quamobrem cùm ijsdem temporibus, quibus Socrates & Theodoritus, ecclesiasticam historiam scripsisset Ruffinus, regressum quidem in vrbem fuisse Liberium viuente Constantio commemorat: Sed hoc, inquit, vtrùm quòd acquieuerit voluntati suæ ad subscribendum, an ad populi Romani gratiam, à quo proficiscens fuerat exoratus, indulserit, pro certo compertum non habeo. Vixit autem ijsdem temporibus Hieronymus quoque: sed si qui temporis illius historiam scribebat, ac diligentius omnia proculdubio scrutabatur, nihil Ruffinus pro certo ea de re compertum habere potuit, verisimile est, multò minus Hieronymum scire potuisse, qui solitariam ferè vitam in desertis locis agebat. Ac fieri potest, quòd quẽ de Liberio rumorẽ falso sparsum fuisse scribit Sozomenus, & eum sequutus Nicephorus, quasi reprobasset homousion, & acquieuisset Imperatoris voluntati, perlatus is ad Hieronymum quoque fuerit. Ex quo factum est, vt scriberet is, Fortunatianum Liberium Romanæ vrbis Episcopum pro fide ad exilium pergentem, primùm solicitasse ac fregisse, & ad subscriptionem hæreseos impulisse. Simile quiddam euenisse potuit Athanasio quoque, ad quem & ipsum hac de re falsus rumor peruenisse videtur: propterea confictus ab Arrianis, quò & ipse facilius adduci posset, vt homousion reprobaret, cum id à tanto Pontifice factum accepisset. Quę causa fuit illi scribendi, quòd Liberius post exactum in exilio biennium inflexus est, miniſque mortis ad subscriptionem adductus est. Quare quicquid ea de re scribant, vel Hieronymus, vel ante eum Athanasius, quandoquidem id parùm certo rumore cognouerunt, cùm variè rem à variis narratam fuisse constet, maius meritò pondus eorum habere debent testimonia, qui cum temporis illius res gestas literis mandarent, diligentius omnia sunt explorare conati. Certè Augustinus & Optatus in catalogo Episcoporum Romanorum, quem recensent, etiam Liberij meminerint: quod nequaquam fecissent, si quòd hæresi Arrianæ subscripserit, certò constitisset: Dixisset autem Ambrosius, Tempus est soror sancta, ea quæ mecum conferre solis, beatæ memoriæ Liberij præcepta reuoluere, vt quò vir sanctior, eo sermo accedat gratior: si quòd hæresi subscripserit, exploratum habuisset? Verùm demus factum esse, quod rumore falso tum spargebatur, quòd inductus fuerit ad subscriptionem, certè factum hoc eius ipse excusat Athanasius. Illud ipsum, inquit, & eorum violentiam, & Liberij in hæresim odium, & suum pro Athanasio suffragium cùm liberos affectus habebat, satis coarguit. Quę enim per tormenta contra priorem eius sententiam extorta sunt, eæ iam non metuentium, sed ita cogentium voluntates habendæ sunt. Negat Athanasius, Liberij, sed eorum, qui coëgerunt in subscribendo consensionem fuisse, ita vt si maximè verus fuisset rumor hic, qui confictus de eo erat, non alió tamen loco haberi oportuerit propterea Liberium, quàm quo Petrum Apostolum qui Christũ negauit: & quo Marcellinum, qui thura idolis admouit: nec ei crimen hæreseos vlla ratione impingi potuerit, cùm hæreticus is propriè dicatur, qui suo ipsius iudicio condemnatus, sua sponte seipsum eijcit ab Ecclesia, nec eam audire dignatur: quòd se rectiùs quàm vniuersam habet. Idem enim est hæresis Græcè, quod electio Latinè. Quamobrem is dicitur hæreticus, qui sibi nouum doctrinę genus aliquod elegit, qui singulares quasdam opiniones adfert à communi totius Ecclesiæ sensu & consensu discrepantes, quas ita pertinaciter tuetur, vt orbem vniuersum Christianum cæcitatis potiùs condemnare non dubitet, quàm semel & iterum admonitus errorem suum agnoscere, & ab eo discedere velit. Vbi verò non est electio voluntaria, sed metu quis adigitur, ibi propriè hæresis esse dici non potest. Quod ad Felicem attinet, is, cùm in Liberij viuentis locum suffectus fuisset, non est habitus pro pontificè Romano, nec quisquam ciuium Romanorum in ædem orationis est ingressus, cùm ipse intus foret. Quãquam & huic testimonium dant, 1 Ruffinus, 2 Theodoritus, 3 Sozomenus, quòd non tam sectę diuersitate, quàm communionis & ordinationis conuenientia fuerit maculatus: cùm expositam Nicææ fidem incorruptam seruauerit, & in religione prorsus inculpatus manserit: in hoc tantùm accusatus, quòd præter ordinationes, communionem etiam eorum, qui Nicænam fidem violassent, tulerit, Quamuis Socrates coactè fuisse scribat ordinatum.

In libr. de viris illustrib.

Ad solitariam vitam agentes.

Epi. 165. lib. 1. contra Donatistas.

Lib. 2. de Virginibus.

Hæreticus quis propriè dicatur.

Defenditur Felix Papa.

1. lib. 1. ca. 22.
2. lib. 4. cap. 11.
3. vbi supra.
Soc. li. 2. cap. 37
Distin. 19. cap. Anastasius 1. quæstione 1. ca. Dictum est.

Anastasio pontifici suspicionẽ hanc primus cõflasse videtur Gratianus, cuius errorẽ, vt fit, alij posteà sunt sequuti. Narrat is fabulam quandam, quòd multi clerici se à communione ipsius (sic enim loquitur Gratianus) abegerunt, eò quòd communicasset sine consilio Episcoporum, vel presbyterorum & clericorum cunctæ Ecclesiæ Catholicæ, Diacono Thessalonicensi nomine Photino, qui communicauerat Achatio. Et quia voluit occultè reuocare Achatium, & non potuit, nutu diuino percussus est. Vnde fabulam hanc Gratianus descripserit non satis constat: verùm qui libros eius legerit attentius, riuulos eum potius aliorum compilatorum confectatum, quàm ex ipsis fontibus

Anastasio pontifici iniquus est Gratianus in decretis.

Cur Gratianus alicubi erret.

hausisse pleraque reperiet. Nam compilarunt ante eum quoque similes sententias Isidorus, Iuo Carnotensis, & qui præcesit eum Burchardus VVormariensis, Episcopi. Sed commentum hoc Gratiani refellit ipsius Anastasij Epistola, ex qua perspicuum cuiuis esse potest, quod etiam in glossa textus illius legitur, antequàm factus esset Anastasius pontifex, Achatium defunctum fuisse. Qui potuit autem fieri defunctum vt reuocare voluerit pontifex? Nam quod scribit glossator, vt orationes pro eo in Ecclesia fierent, eum Achatium reuocare voluisse: prorsus id absurdum est: & contrarium eius ostendit epistola, quam ad cognominem suum Anastasium Imperatorem scripsit, in qua specialiter Achatij nomen taceri vult: quę sola sufficit ad commentum hoc Gratiani refellendum. Ac adfert is alio loco piam quãdam & Catholicam Anastasij sententiam ex illa eius epistola, quam parum Catholicè refutare conatur. Videtur autem eam ex aliquo compilatore potiùs excerpsisse, quàm integram epistolam Anastasij legisse. Nam si legisset integram, in errorem hunc prolapsus non fuisset.

8. Quæst. 1. cap. Dictum est.

Honorius ab hæresi Monotheli-tarũ vindicatur Blond. libr. 9. decad. 1. Sylui. Æneid. 8. 6.

Rencensetur inter hæreticos etiam Honorius, quòd is Monothelitarum errorem approbauerit. At vindicant eum ab isto crimine, quotquot ferè temporum illorum res gestas monumentis literarum consignarunt, Blondus, & eius abbreuiator, Æneas Syluius, Sabellicus, Nauclerus, Platina: qui primum hunc pontificem fuisse volunt, qui Monothelitarum hæresim condemnauerit: ac ipso factum auctore narrant, vt Imperator Heraclius in hanc hæresim lapsus, ab errore suo resipisceret, ac Pyrrhum, per quem seductus fuerat, in Aphricam relegaret. At in sexta Synodo Oecumenica condemnatus est, aiunt, Honorius, tanquàm hæresis huius approbator. Quid igitur ad hæc dicemus? Num auctoritati tantæ Synodi detrahendum esse putabimus? Absit. Verùm hoc potius dicemus, quòd in huius ipsius sextæ Synodi duodecima & quartadecima actione dictum fuit de actis quintæ Synodi, quæ sextam hanc præcesserat: quòd in septima eius actione pleraq; per falsarios inserta fuerunt, quæ ne cogitare quidem in mentẽ venerat vnquam Patribus in illa Synodo congregatis. Quod Græcis facere non insolitum fuisse, testatur etiam Nicolai pontificis epistola ad Michaelem Imperatorẽ scripta: testatur & Anastasij prefatio in octauam Synodum: quin & ipsi confitentur hoc Græci, qui conuenerant in Concilio Florentino. Questus est autem etiam ante mille annos Leo primus Pontifex Romanus tale quiddam de sua, quam ad Flauianum Constantinopolitanum Episcopum dederat epistola, factum fuisse. Cęterum quod potest adferri fortius argumento ad hoc crimen, quod impingitur Honorio, diluendum, quàm ipsius Agathonis epistola? cuius Patres in sexta Synodo congregati sententiam sunt sequuti, quòd in ea per Agathonem Petrum loqui dicerent. In qua cùm Agatho perstrinxisset hæreseos Monothelitecæ Cyrum Alexandrinum, Sergium, Pyrrhum, Petrum, Paulum, Constantinopolitanos Episcopos, ad Imperatores his verbis vtitur. Eximenda proinde, ac summis conatibus cum Dei præsidio liberanda est sancta Dei Ecclesia Christianissimi vestri imperij de talium doctorum erroribus, vt Euangelicam atque Apostolicam Orthodoxę fidei rectitudinem, quę fundata est supra firmam petram, huius beati Petri Apostolorum principis Ecclesiæ, quæ eius gratia atque præsidio ab omni errore illibata permanet, &c. Ac non procul ab initio eiusdem epistolæ: Hæc est, inquit, veræ fidei regula, quam & in prosperis & in aduersis viuaciter tenuit ac defendit hæc spiritalis mater vestri tranquilissimi imperij, Apostolica Christi Ecclesia: quę per Dei omnipotentis gratiam, à tramite Apostolicę traditionis nunquam errasse probabitur, nec hæreticis nouitatibus deprauata succubuit: sed vt ab exordio fidei Christianæ percepit ab auctoribus suis Apostolorum Christi principibus, illibata finetenus permansit: secundum ipsius Domini Saluatoris diuinam pollicitationem, quam suorum discipulorum principi in sacris Euangelijs fatus est, Petre Petre, inquiens, Ecce Sathanas expetiuit vt cribraret vos, sicut qui cribrat triticum. Ego autem pro te rogaui, vt non deficiat fides tua: & tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos. Considerat itaque vestra tranquilla clementia, quoniam Dominus & Saluator omnium, cuius fides est, qui fidem Petri non defecturam promisit, confirmare eum fratres suos admonuit, &c. Quęso te Brenti, aususne fuisset sic sanctus ille Pontifex in facie totius Ecclesiæ gloriari, quòd ab omni errore Petri sedes illibata permanserit, quòd à traditionis Apostolicæ tramite nunquam errauerit, nec vnquam hæreticis nouitatibus deprauata succubuerit, si eius ipsius hęreseos, quam in illa epistola confutauit primus approbator fuisset Honorius? inter cuius mortem, & illud tempus, quo sexta synodus est habita nondum anni sexaginta intercesserant. Nonne veritus fuisset, ne quis ei obijceret? Quàm tu tantopere Cathedram extollis, quàm nunquam hæreticis nouitatibus deprauatam succubuisse scribis, ab ea ipsa quam nunc tu refellis, hæresis est approbata. Certè nec tam rudis fuit Agatho pontifex,

Octa. syn. sessione. 20.

Sex. syno. Actione. 4. Ibidẽ Actio. 18. Agathonis Epi scopi verba pro Cathedra Petri.

Luc. 22.

tifex,vt ignorare potuerit, si quid eiusmodi factum esset: nec tam audax, vt si sciuisset aliquid,ita confidenter de eo gloriari vellet,quòd semper ab omni errore illibata sedes hæc permanserit.Deinde verò scripsit Photius Patriarcha Constantinopolitanus epistolam ad Michaëlem Bulgariæ principem de septem Synodis. Oecumenicis, & qui sint in singulis hæreseos condemnati,recenset.Vbi ventum est ad sextam, omnes quidem alios hæreseos Monotheliticæ condemnatos enumerat, Honorij verò nullam prorsus facit mentionem. Quem silentio non præterijsset homo Græcus, & Romanorum Pontificum æmulus, si quid eiusmodi de eo compertum habuisset. Ac vt verum esse concedamus,quod eius generis aliquid scripserit Honorius, certè priuatas is literas ad Sergium dederat, nihil de Concilij sententia, nihil ea de re maturè fratrum Concilio decreuerat. Quòd si quid verò tale facit Pontifex, si priuatim tradit aliquid, non est id petræ protinus impingendum,de qua illa Christi verba sunt:Portę inferi non præualebunt aduersus eam.

Quod adfertur de Benedicto vndecimo,non indiget longa refutatione,cùm nusquā reperiatur aliquando ei hæreticum dogma obiectum fuisse, quin nouem illis mensibus,quibus Ecclesię præfuit,piè sanctèque pontificatum administrasse perhibeatur.

Sed neq; de Ioanne vigesimo secundo,quicquam eiusmodi verè dici potest,quin illi potiùs, qui hanc illi notam conati sunt inurere, Marsilius Patauinus, & Guilhelmus Okkam,hæretici sunt habiti.

Repertus est autem qui Eugenium quoque quartum inter hæreticos recenseret: Sed quę profertur illius hæresis? Censuit Ferrariā Basilæa conciliū esse transferendum.Scilicet in hoc fidei cardo vertebatur, Basilæane, an Ferrariæ Concilium haberetur? Iusta certè causa,quamobrem hæreticus cēseretur.Sic istos nihil non comminisci pudet,dum pontificum auctoritatem eleuare queant.Quis autem hanc Basilienſi Concilio dedit auctoritatem?quod Oecumenicum fuisse non constat:neq; ratum deinceps est habitum, quod in illo fuerat,hac quidem de re constitutum.Quin magis illud est agnitum pro legitimo Concilio,quod sub id ipsum tempus Ferrariæ fuit celebratum,ac paulò pòst Florentiam translatum: in quo tamen factum est operæprecium, quod erat inter Græcos & Latinos dissidium,eo sublato.

Nullus pontificum à fide Petri aberrauit.

Hinc videre licet,quàm anxiè quærentes hæretici, quàm doctores nihil inuenire potuerint,quo demonstrarent in Cathedra Petri, per mille quingentos annos & amplius sedisse quenquam aliquando,qui diuersum à Petri & successorū eius doctrina docuisset, quique conuictus alicuius hęreseos fuisset:cùm tamen intereà vel ipsa luce sit clarius,ex Cathedra Lutheri intra non totos quadraginta annos prodijsse sataniſmum illum omnem,quem initio libelli huius enumerauimus. Successerunt igitur omnes pontifices Romani,si minus in pietatem & sanctitatem, saltem in fidem & doctrinā Petri: quam & non aliam publicè semper sunt professi.Nam quid in corde cuiusque clausum fuerit,eius est solius iudicium,qui scrutatur corda & renes. Exigit autem hoc à nobis Christiana charitas, vt benè de cunctis existimemus, & pro Catholicis omnes habeamus,quos nihil Catholicæ fidei contrarium apertè proferri videmus. Cuius vos charitatis si vel micam haberetis Brenti, ab istis tam scurrilibus iocis abstineretis proculdubiò.Quę est enim ista dicacitas, vel scurrilitas potiùs, Petrum à Soto Petrum Asotum, Cardinales vocare carnales? Scilicet vos estis homines illi verè spirituales, quibus nihil est commune cum carne & sanguine: qui sic omnem carnis curam abiecistis, vt etiam ad Euangelium prædicandum parum vobis idonei esse videamini, nisi per incæstum sacrilegium sub honesto coniugij prætextu, cum nonnis etiam monachi plerique copulemini? Tales cùm sitis,alios vocare carnales nihilominus audetis: & legitimi successores Apostolorum vobis esse videmini: cùm Apostolos etiam legitimas vxores abiecisse constet, simul vt Christum sequi cœperunt, quò magis esse possent ad Euangelium prædicandum expediti.Non imus hoc inficias Brenti,errare nonnunquam in eligendis pontificibus & Cardinales & Canonicos:quid autem si vulgus eligat belua multorum capitum, si magistratus, si princeps? num & isti non æquè sunt errori obnoxij? num eos carnis & sanguinis expertes esse putas? Si legisti quæ scribit ea de re in tertio libro de sacerdotio Ioannes Chrysostomus, qualis melioribus etiam illis temporibus populi fuerit electio,cognoscere potuisti,cuius Babylonicam confusionem veritus Augustinus,quemadmodum ipse non successerat, sed accesserat: Valerio, sic viuens adhuc Ecclesiæ suę de successione prouidere maluit,quàm vita functus plebis iudicio rem permittere.Prauum est & inscrutabile cor hominis. Fieri potest,etiam cùm nihil aliud in eligendo spectatur quàm pietas & sanctitas,vt erretur nihilominus,piusq; videatur & sanctus,qui pius & sanctus non est.Fieri potest & hoc,vt vel carni & sanguini vel affectioni

Hier.17.

Christianæ charitatis est neminem facile damnare, nedum pōtificem.

Dicacitas et maledicentia Brentij.

Lutheri discipuli quam spirituales.

De pontificum electione.

Chrysost.

Aug.epist.110.

Hier.17.

ctioni plusculum indulgeatur in eligendo. Cæterùm vt aut eligatur hęreticus, aut qui Catholicè electus est sedens in Petri cathedra pontifex, hęresim apertè profiteatur, non facilè fieri posse credent hi, quibus persuasum est, efficatiorem fuisse, quàm pro Petro fudit ad patrem suum cœlestem orationem Christus, vt ne deficeret fides eius, quàm vt pro sua reuerentia non exaudiri potuerit.

Pontifex factus hæresim non profitetur.

Luc. 22.

Quamobrem nihil est quòd illas contra nos sententias coacerues: Non sanctorum filij sunt, qui tenent loca sanctorum, sed qui exercent opera eorum. Non omnes Episcopi sunt episcopi. Non facit Ecclesiastica dignitas Christianum. Auferet Dominus nomina sacerdotum cum sacerdotibus, qui frustrà sibi blandiuntur in Episcopali nomine, & presbyterij dignitate, & non in opere, qui malis operibus sua nomina destruunt. Nam & nos tibi cum tuo magistro Luthero respondebimus, quod ille Picardis aliquando respondit: Scimus heu nostrum casum & dolemus, non autem sicut hęretici fugimus, & semiuiuum relinquimus, tanquam alienis peccatis pollui timeamus. Illi fugiunt à nobis Christianis, & repunt ad seipsos in angulum. O blasphematores Dei, & proditores Christi. Si Christus feciſſet sicut vos feciſtis, quis vnquam saluatus esset? Sic Picardis vicinis suis hęreticis Romano fœtore gaudentibus (sic enim ipse loquitur) respondit aliquando Lutherus. Vtinam autem quas tu sententias produxisti, minùs in mores nostros quadrare possent. Sed intereà non minùs verè contra vos eadem omnia proferri possunt, qui cùm nouum quoddam Euangelium, quod sub scamno tot seculis latuisse dicitis, in lucem nuper adeò produxeritis, nullum tamen adhuc nouum & eximium sanctitatis vestræ specimen exhibuistis. Vide autem Brenti, num dogmati vestro consentanea scribas. Fidem enim tantùm à vestris exigitis, & eam sufficere solam putatis: cur à nobis opera prætereà requiritis?

De indignis sacerdotibus distinctione. 40. cap. Non est facile. Hier. ad Heliodorum epist. 1. Hier. in Zoph. 1. Lutherus in resolutionibus super propositionem. 80.

Estne autem hoc modestiæ Christianæ, quòd venerabilem virum Petrum à Soto tam scurriliter insectaris, quòd dixerit, Totam quidem Ecclesiam, non autem singula membra, certam habere promissionem Christi & gubernationis Spiritussancti? Sic enim insultas homini: Quid hic noui? Imò quid blasphemiæ auditur? Amabo te existimásne Asotum adhuc sana esse mente? Ecclesia habet promissionem præsentię Christi, & gubernationis Spiritussancti: tota quidem, non autem singula eius membra. Cùm ergo Asotici Prelati conueniunt, necesse habet Christus iuxta promissionem suam prę sto adesse, necesse habet & Spiritussanctus eum conuentum gubernare: cùm autem inuicem à se iterum digrediuntur, & ad sua quisque reuertuntur, digreditur etiam Spiritussanctus, & reuertitur ad sinum Trinitatis suę, vt ne plumam quidem apud Prelatos post se relinquat. Immanè, quantus hic est stupor, quantus furor. Toti Ecclesię prę sens est Christus, non autem singulis eius membris. Tota Ecclesia gubernatur à Spiritusancto, non autem singula eius membra. Ac si quidem sermo est de Ecclesia Asotica, certè nec Christus, nec Spiritussanctus prę stò adest vel toti, vel singulis membris eius. Si autem sermo est de vera Ecclesia Christi, profectò sicut Christus adest toti, ita adest etiam singulis eius membris. Et sicut Spiritussanctus gubernat totam, ita etiam gubernat singula eius membra. Si quis, inquit Paulus, Spiritum Christi non habet, hic non est eius, &c. Nonne scurram hic agere potius videtur Brentius, quàm qualis videri vult Euangelij prę conē? Sed quò melius res intelligi queat, ipsa Petri verba adscribemus. Dixerat Brentius in confessione sua quòd Ecclesia certam habet promissionem perpetuę prę sentię Christi, & gubenatur à Spiritusancto. Petrus hoc scholion addidit. Verùm est, tota, non verò singula membra. Quòd si tota, maximè vbi tota conuenit, veraciter curatura & inquisitura quæ ad salutem pertinent: quod fit in concilijs. Vnde illa specialem promissionem habet: Vbicunque sunt duo vel tres, &c. Quæcunque igitur concilia sint, siue Prouincilia, siue Episcopalia, hanc habent promissionem: sed Vniuersalia hanc, quæ sit toti Ecclesiæ: Portæ inferi, &c. Quid est quod in ij verbis pium lectorem offendere queat? Num quód in veritate inuestiganda, cuius rei causa potissimum concilia cōuocantur, certiorem promissionem perpetuę præsentiæ Christi, qui veritas est, habere dicit Petrus totam Ecclesiam, quàm vnum aliquod eius membrū? Id si falsum est, cur igitur tu Brenti, in ijs quæ proximè prę cesserūt, magnam esse legitimorum Conciliorum auctoritatē scripsisti? quę certè nihil habebunt eximium, si peræquè certā Christi perpetuæ prę sentiæ promissionem habent singula mēbra, si peræquè perpetò gubernantur à Spiritusancto, quo ad veritatem inuestigandam. Cur autem dixit Christus, Vbicunq; sunt duo vel tres: at non potius: Vbicunque est aliquis vestrum: si perinde præsens est semper singulis, atq; multis in vnum locum congregatis? Quorsum autem attinet Concilia congregare, si perinde prę sens est perpetuò Christus vnicuique membro seorsum, atque toti corpori Ecclesię? Quin Ecclesiæ membra sint etiam agri-

Scurrilis Brentij oratio in Sotum.

Responsio, promissionem perpetuæ præsentiæ Christi & gubernationis spiritussancti esse penes totam Ecclesiam, & non eius membra singula, quo ad veritatem inuestigandam.

agricolæ,credo non negabis. Cùm itaque iuxta tuam sententiam, etiam eorum quisque promissionem habeat perpetuæ Christi præsentiæ,quid ex eo consequitur aliud,quàm vt ęquè possit etiam agricola, quibuscunque de rebus ambigitur, in causa fidei definire,atque legitimum concilium: nec minor illius,quàm legitimi Concilij sit auctoritas? Stulti igitur fuerunt Apostoli, qui Concilium Antiochiæ primum congregauerunt: stulti Patres illi, qui Nicææ, Constantinopoli, Ephesi, Calcedone tot numero de causa fidei definituri cõuenerunt. Quid enim erat necesse tantos facere sumptus, tot itineris molestias, tot labores perferre, si perędquè certam Christi præsentię promissionem habuerunt singuli seorsum habitantes, atque vnum in locum omnes congregati? Deinde verò si certam habent perpetuæ Christi præsentiæ promissionem singula veræ Ecclesiæ membra, qualem tu putas esse vestram Lutheranam: quæso te Brenti,fuit ne tum in singulis præsens Christus,cùm plurima & ea prędstantiora Ecclesiæ vestræ membra, partim ad Zuinglianam, partim ad Munceranam,partim ad Suenckfeldianam,partim ad Campanam,fidémne dicam an perfidiam, ab errore vestro defecerunt? Aut fatearis oportet Brenti, præsentem etiam tum Christum istos habuisse, cùm hos tam fœdos errores vestris erroribus reiectis, amplexi sunt, etiam tum eos à Spiritusancto fuisse gubernatos: aut verũ scripsisse Petrũ cõcedas,qui negat,certã perpetuę Christi præsentię promissionem habere singula membra, quàm certum est habere totam Ecclesiam. Vidésne iam quorsum tibi tua dicacitas reciderit?in quas ipse te salebras conieceris? quemadmodum ex illis explicare te non possis? dũ homini pio piè de rebus diuinis differenti grauissimum blasphemiæ crimen impingere,stuporem,furorem adscribere, sanamque mentem & sensum communem detrahere non vereris. Neq; verò negauit Petrus,præsentem esse Christum singulis membris, & à Spiritusancto singula membra gubernari: verùm de re proposita loquebatur,de eo quod scriptum à te fuerat, Ecclesiam habere certam promissionem perpetuæ præsentiæ Christi & gubernationis Spirituſſancti. Quòd perpetuò sit præsens Christus, quòd sic ab eo perpetuò gubernentur singula Ecclesiæ membra, vt à fide nunquam aberrare possint,sicut gubernari Concilium legitimè congregatum nemo pius dubitat,hoc est quod Petrus à Soto rectè negat. Neque verò tu ignorabas hoc Petrum dicere,verùm ad inuidiam illi conflandam feciſti more vestro,vt calumniam hanc adhiberes,& ipse cõminiscereris aliquid,quod rectè posses oppugnare. Quę causa etiam fuit,vt quod in confessione tua sic scripseras:Ecclesia certam habet promissionem perpetuæ prędsentię Christi: sublata vocabula Perpetuæ, poneres in confutatione Promissionem præsentiæ Christi. Atqui quin præsens adsit Christus in veris membris suis etiam singulis,quæ templa sunt eius,in quibus habitare dignatur,neque Petrus à Soto,neque pius quisquam, qui modò sanę sit mentis, negat. Quòd autem perpetuò prędsens adsit, quòd ęquè præsens adsit ad veritatem inueniendam singulis, atque præsens adest vniuersis in concilio legitimo congregatis:id verò negat Petrus:negant etiam omnes qui vel sensu communi sunt prędditi. Itaque nihil ad rem faciunt quæ in testimonia profers è scripturis. Si quis spiritum Christi non habet,hic non est eius,&c. Nemo enim contradicit. Sed audi quid idem dicat Apostolus: cùm enim præmisisset: Nemo potest dicere Dominus Iesus,nisi in Spiritusancto, subiunxit: Diuisiones autem gratiarum sunt,idem autẽ spiritus: & diuisiones ministrationũ sunt, idem autẽ Dominus: & diuisiones operationũ sunt,idem verò Deus,qui operatur omnia in omnibus. Vnicuique autem datur manifestatio spiritus ad vtilitatem. Alij quidem per spiritum datur sermo sapientiæ: alij autem sermo scientiæ secundum eundem spiritum: alteri fides in eodem spiritu: alij gratia sanitatũ in vno spiritu: alij operatio virtutum: alij prophetia: alij discretio spirituum: alij genera linguarum: alij interpretatio sermonum: Hæc autem omnia operatur vnus atque idem spiritus, diuidens singulis prout vult. Adhoc igitur vt dicamus, Dominus Iesus, ex ęquo Spiritumsanctum accepimus omnes, quotquot membra sumus Christi corporis Ecclesiæ. Nam qui non confitetur hunc Ecclesiæ membrum non est. Ad hoc autem vt prophetemus, vt scripturas interpretemur, vt de fidei controuersijs definiamus, non ex ęquo Spiritumsanctum accepimus omnes. Nam nec Episcopi, nec doctores, nec prophetæ sumus omnes. Quin & ipsis prophetis non semper prædstò adfuisse Spiritumsanctum legimus, quo nonnunquam eos destitui, documento nobis esse potest Helisæus, qui cùm flentem vidisset Sunamitidem, causamque nesciisset,ad puerum qui volebat eam prohibere dixit: Dimitte illam, anima enim eius in amaritudine est,& Dominus celauit à me,& non indicauit mihi. Neque tum solùm,verùm etiam cùm de fururis eum requisiuisset Iosaphat, spiritus ei prophetiæ defuit,vt necesse haberet psaltem adhibere. Sic alteri prophetæ prędstò quidem adfuit Spirituſſancus,quando missus contra Samariam,quæ fuerant illi ventura mala nunciauit:

Act.15.

Rom.8.

1.Cor.12.

Etiam Prophetæ ſpiritu nonnunquam deſtituuntur.

4.Reg.4.

4.Reg.3.

4.Reg.13.

2.Reg.7.

non

non autem adfuit,cùm pseudoprophetæ cuiusdam persuasionibus adductus,panem in eius domo comedit,quod eum facere Dominus prohibuerat. Cuius mandati transgressi pœnas luit à leone occisus. Sic & Nathan Propheta visus est Spiritusancto destitutus, cùm interrogatus à Dauide rege,num ędificare sibi templum liceret,respondit,nihil impedire,quò minus faceret quod in corde suo deliberatum haberet: quem errorem suum posteà correxit, cùm eum ædificare prohibuisset. Ex his cuius perspicere licet, si prophetis etiam non semper præstò adest Spiritussanctus,multò minùs eum præstò adesse perpetuò singulis Ecclesiæ membris,qui non solùm vbi vult,sed etiam quando vult,& per quos vult spirat: sæpe vt sanctos deferat, inspiret autem eos, qui sunt procul ab omni sanctitate remoti, sicut inspirasse legitur Balaam,Saulem,virum illum arrogantem Heliu,Caipham,& alios peruersos homines. Est quidem ita, quòd sicut nullum est membrum in corpore quod non sit particeps aliquo modo sensus & motus à capite,sic nullus est mortalium in Ecclesia,qui non sit particeps alicuius gratiæ Spiritussancti. Cæterùm in quo simul omnes gratiæ concurrent,præter vnum Christum Deum & hominem,nemo fuit mortalium: quanquam spiritum veritatis Apostolis præstò semper singulis adfuisse non negamus. Vbi verò simul conueniunt omnes,ibi prędsens adest Christus,ibi præsens adest Spiritussanctus cum omni genere gratiarum. Nam quod vni deest,pensatur in altero: ac sæpe quod non reuelatur ducentis aut trecentis viris excellenti prudentia doctrinaq; præditis,vni alicui nō doctissimo reuelatur: in cuius posteà sententiā sic impellente Spiritusancto,pedibus eunt alij multò doctiores,Sic absondit pleraq; Spiritussanctus à vobis sapiētibus & prudētibus,& reuelat ea paruulis. Quod etiā in synodo Nicæna factum legimus,vbi quidam ex Confessoribus (libet autem Ruffini verbis vti) simplicissimæ naturæ vir,& nihil aliud sciens nisi Iesum Christum,& hunc crucifixum,qui fuerat inter cæteros auditores Episcopos,insignem quendam philosophum,quem ex doctoribus nemo disputando superare poterat,sic breui quadam oratiuncula costrinxit,vt obstupefactus ille virtute dictorum,ad alia mutus omnia,solùm hoc respondere potuerit,ita sibi videri,nec aliud verum esse,quàm quod Episcopus ille dixerat,Iámne igitur intelligis Brēti,quàm verè Petrus dixerit,certam perpetuę Christi præsentiæ & gubernationis Spiritussancti promissionem, quo ad inuestigandum veritatem,de qua potissimùm agitur in Concilijs,habere quidem totam Ecclesiam,nō autem singula membra? Nihil enim dixit aliud Petrus, quàm quod etiam Caluinum vestrum fateri veritas coēgit: qui se minimè negare scribit,quin tota fidelium societas, multiplici donorum varietate instructa,longè ampliori & vberiori cœlestis sapientiæ thesauro prædita sit,quàm seorsum singuli: quodque multo antè dictum ab Augustino fuisse commemoramus,qui Deum alloquens his verbis vsus est: Veritas tua nec mea est,nec illius aut illius: sed omnium nostrum,quos ad eius communionem publicè vocas. Hoc enim dicere videtur Augustinus,quod ibi semper prędsto Christus adest,qui veritas est,ibi semper Spiritussanctus præsto adest,qui spiritus est veritatis,vbi conueniūt omnes,vbi simul in vnum locum tota congregatur Ecclesia: cæterùm in singulis membris,neque Christus veritas,neque spiritus veritatis præstò semper adest,cùm de singulis membris scriptum sit,quòd omnis homo mendax: de tota verò Ecclesia,Portæ inferi non prævalebunt aduersus eam. Iudica nunc tu Brenti, vter vestrum fuerit cùm ista scriberet, sensu communi destitutus? Petrusne,qui dixit idem quod scripturæ consentaneum dictum anteà fuerit ab Augustino, quod & lumen ipsum rationis indicare videtur: an tu,qui tam scurriliter manifestam veritatem oppugnas? Quod si verum est,singula membra certam habere promissionem perpetuæ præsentiæ Christi, & gubernationis Spiritussancti,falsum sit oportet quòd à Propheta dictum est: Omnis homo mendax. Nam simul in eodem & veritas Christus,& mendacium, cuius pater est diabolus, inesse non possunt: Nec erit vllum Ecclesiæ membrum,quod labi,errare,decipi queat,si nunquam prędsentia Christi,qui veritas est,destituitur. Vnde ergo tot hæreses quot enumerauimus? quæ non aliunde ferè,quàm ex vestra schola VVittembergensi prodierūt? Quin & illud falsum sit oportet,quod ex Augustino proferre sæpè soletis,solis scripturarum libris, qui canonici vocantur, hunc timorem honoremque deferendum esse, vt nullus eorum auctor scribendo aliquid errasse firmissimè credatur. Cur enim nō idem credamus de singulorum Ecclesię membrorum & scriptis & dictis, si certam habent singula promissionem perpetuæ prædsentię Christi: qui cùm sit veritas, neque falli potest,neque fallere? Nos verò libenter Augustini sentētiæ subscribimus,vt quem ille vult, honorem scripturis Canonicis habeamus, cæterùm sicut singula Ecclesiæ mēbra, quam libet excellenti fuerint & vitæ sanctimonia & doctrina prædita, posse tamen errare credimus: sic vbi tota cōuenit Ecclesia: quam certam habere promissionem perpetuę prędsentię

Ioan.3.

Num.22.
1.Reg.10.
Iob.27.
Ioan.11.

Christus maximè præsens in Concilijs.

Matt.11.

Ruff.li.1.ca.3. Eccles.histor.

Psal.115.
Matt.16.

Aug.in epistola ad Hieronymū.

sentię Christi, & gubernationis Spirituſſancti, nemo pius ambigit, ibi nullum in fidei dogmatibus errorem admitti posse, certum & indubitatum habemus. Quamobrem illius Decretis proximum à scripturis canonicis locum tribuimus, & ab eodem ea Spiritusancto profecta credimus, quo fuerunt inspirati, qui scripturæ canonicæ libros ediderunt. Sed de re quæ vel ipsa luce clarior est, plura nos verba facere necesse non est.

Facit iam deinceps Brentius, quod facere solent qui malas causas defendendas susceperunt, & consarcinatis è scriptis Gregorij Nazianzeni, Basilij, Nicephori, Socratis, Bernardi, Adriani Papæ, delectorum quorundam cardinalium & legatorum sedis Apostolicæ, qui præsidebant in concilio Tridentino, quibusdam sententijs contra vitam & mores corruptos Episcoporum, & eorum qui sedent ad Ecclesiæ gubernacula, quandoquidem alia ratione non potest, vel hac saltem ordinem Episcoporum & sacerdotum & odium, inuidiam & contemptum omnium adducere conatur: quod in causa suæ diuisionis defendendæ facere semper hæreticis vsitatum fuisse, in quadam epistola scribit Augustinus. Cur autem non à Paulo potius exorsus es Brenti, quàm à Gregorio Nazianzeno? quò sic iam inde à Pauli temporibus nunquam Episcopis præstò Spiritum-sanctum adfuisse demonstrares. Nam & ipse de ijs qui suo tempore Dei regebant Ecclesiam, ad eundem propè modum questus est. Cùm enim dixisset, Spero me Timotheum citò mittere ad vos, vt & ego bono animo sim, cognitis quæ circa vos sunt subiunxit euestigiò. Neminem enim habeo tam vnanimem, qui syncera affectione pro vobis solicitus sit. Mox & rationem addidit: Omnes enim, inquit, quæ sua sunt quærunt, non quæ Iesu Christi. Vides quòd eadem ferè fuit Pauli de suis collegijs querimonia. Neque tamen ideò tales omnes fuerunt, qui cum Paulo tum erãt. Erat enim cum eo Lucas & Epaphroditus, quos constat non quæ sua sunt quæsiuisse, sed quę Iesu Christi: sed quia plures eiusmodi fuerunt in eius societate, nimirum Demas, qui dereliquerat eum, diligens hoc seculum: Hymenæus, Alexander Ærarius, qui multa mala ei ostenderat, & alij, quorum in hac ipsa meminit epistola, qui ex contentione Christum annunciabant non syncerè, existimantes pressuram se suscitare vinculis eius ideò, qui scripturæ mos est, dixit de nonnullis, tanquàm de omnibus, quemadmodum etiam Hieremiam feciſſe legimus: A minore vsque ad maiorem, inquit, omnes auaratiæ studẽt, & à propheta vsq; ad sacerdotem cuncti faciunt dolum. Quid ergo dicemus: quia tales erant etiam Pauli temporibus magna ex parte verbi ministri, num eis propterea Spiritussanctus defuit? num ideò iugum eorum fuit ab omnibus excutiendum? Non ita docuit Apostolus: sed cùm questus esset de ijs, qui Christum ex contentione prędicabant, non syncerè. Quid enim, inquit: Dum omni modo siue per occasionem, siue per veritatem Christus annũcietur, & in hoc gaudeo, sed & gaudebo. Qui tum annunciabant Christum, faciebant id animo minimè Christiano: nihil enim aliud spectabant, quàm vt capto vinctoque Paulo, maiorem adderent afflictionem: vt ex Euangelij profectu maius illi conflarent odium, & eum in vitæ suę discrimen adducerent. Neq; tamen ideò Paulus eos audiri prohibuit: quin quacunq; tandem occasione Christum per eos annunciari gaudebat. Huius exemplum imitari te Brenti oportebat, vt gauderes potius cũ Paulo, si vel per occasionẽ Christus esset annunciatus, quàm tot virorũ doctorũ sententias coarceruares, quibus, quorũ opera fit vt Christus annuncietur, eos in odiũ & cõtemptũ adduceres. Quanquam quod ex Gregorio Nazianzeno profers & Basilio, de vestris hi scribunt, hoc est, de hęreticis non de Catholicis Episcopis. Fuit enim idẽ propè tunc qui nunc est Ecclesiæ status: quin deterior etiã, quàm sit hoc nostro seculo, cùm nõ aulę tantùm & ciuitates infectæ, verùm ne ipsi quidem Reges & Imperatores ab hęresi fuerint intacti. Sicut igitur subinde nũc instituũtur. Colloquia, sic illo quoq; tempore fuisse factũ, etiã ante Gregoriũ quęsti sunt, Athanasius & Hilarius. Tales igitur Synodos siue cõgressus deinceps fugere se velle scribit Gregorius. Nunc audi quid in ea, quę proximè sequitur epistola, scribat Basilius: Vnũ iam crimẽ est, inquit, quod vehementer punitur, si paternas quas traditiones diligenter obseruet. Nõ impugnamur propter pecunias, nõ propter gloriæ splendorem, nõ propter aliud aliquid rerum temporaliũ, sed propter cõmunem thesaurum, propter hæreditatem paternam, propter sanam fidem in acie ac certamine stamus. Domus precationũ clausæ sunt, altaria cultu spirituali vacant, nulli ampliùs christianorum cœtus, nulla ampliùs doctorum præsidentia. Cessarunt doctrinę salubres, cessarunt panęgytes, hymnodię nocturnę non habentur. Nobis iam dicere licet, quòd in hoc tempore non sit neq; princeps, neq; propheta, neq; prędes, neq; oblatio, neq; incensum, neq; locus, in quo coram Domino possit offerri sacrificium. Quæso te Brenti, quos hic notat Basilius? vosne, an nos, qui per Dei gratiam sumus Catholici? Quod nobis grauius crimen obijcitis, quàm quòd paternas traditiones diligen-

Hæreticorũ mos est de cleri vitijs & abusibus libenter loqui.

Aug. 137. epist. Etiã ætati Patrũ Clerus non cærebat vitijs.

Philip. 2.

2. Tim. 4.

1. Tim. 1.

Philip. 1.

Hier. 6.

Deterior olim Ecclesiæ status quàm hodie Colloquia de Religione patribus improbata.

Greg. in epi. ad Procopium.

Basil. epist. 70.

Quod nũc fit ab hæreticis, olim quoque factum

ter obseruamus? Deinde qui sunt alij quàm vos apud quos altaria spirituali cultu vacant, apud quos cessarunt doctrinę salubres, nec habentur hymnodiæ nocturnæ: apud quos neq; oblatio est, neq; incensum, neq; locus, in quo coram Domino possit offerri sacrificium: apud quos ipso etiam sacrificij nomine nihil est abominabilius? Vides igitur quòd de vestris hæc maioribus, non de nostris scripsit Basilius: quodque sicut anteà semel & iterum, sic & nunc testimonium ipse contra te produxisti. Iam quod adfers ex Nicephori & Socratis Ecclesiastica historia, demus tibi hoc erratum fuisse à Theophilo, & ab illo alio, quid aliud ex eo consequetur, quàm verum esse quod Petrus à Soto scripsit Ecclesiam totam, non autem singula eius membra: falsum autem esse quod asseris, tu singula Ecclesiæ membra certam habere promissionem perpetuæ præsentię Christi & gubernationis Spiritussancti. Certè neq; Petrus à Soto affirmauit hoc vnquam, neque nos in ea sententia sumus, vt putemus errare non posse, si quis successit Episcopo Catholico: qui si quod à suis antecessoribus sibi traditum per manus accepit, id ipse non retinet, quin ei contrarium docet, aut facit aliquid, grauiter eum errare non diffitemur. Non enim satis est in locum Episcopi Catholici successisse, nisi catholicam etiam eorum doctrinam, quibus successisti, retineas. Et vos Brenti, quo iure, quáue iniuria successistis in Ecclesijs plerisq; sacerdotibus Catholicis, neq; tamen propterea vos non delirare dicimus, quandoquidem ab eorum pia doctrina recessistis, neq; patrum nostrorum, qui ijdem & vestri fuerunt, traditiones retinetis: quin quòd ab eis non discedere nolumus, per summam iniuriam grauissimum nobis idololatrię crimen obijcitis: haud aliter atq; Catholicis olim Arrianos feciśe scribit Basilius. Quę verò proferuntur ex Bernardo & alijs, qui de corruptis moribus nostris nostro seculo scripserunt, vt inam ea refellere liceret, sed veriora sunt pleraq; de multis, quàm vt refutari queant. Verùm (quod aiunt) ab ouo tibi Brenti exordiri licebat. Nam ab orbe condito semper in Ecclesia bonis mali permixti fuerunt. Quòd enim eadem sit eorum qui præcesserunt, & qui sequuti sunt Christum natum Ecclesia, nec ignoras tu, nec diffiteris proculdubio: temporum tantùm discrimen, fides fuit prorsus eadem. In venturum illi credebant, nos in eum qui iam venit Messiam credimus. Quamobrem si vel à primo parente nostro sumas initiũ, cùm is duos filios habuerit, alterum fraterna cæde manus suas contaminasse reperies. In arca verò sua cum tribus tantùm filijs suis fuit Noë: quorum tamen vnus tam fuit ab omni pietate remotus, vt verenda detegere sui patris, & eum habere ludibrio veritus nõ sit. Abraham & ipse duos habuit filios, quorum reprobus alter eijci vnà cum matre sua iussus est. De liberis autem Isaac nonne dicit Dominus per Prophetam: Iacob dilexi, Esau autẽ odio habui? Iam in domo Iacob quàm turpe flagitium vnus ex filijs designarit, ex Geneśis libro, quàm ex nostra commemoratione te cognoscere malumus. Sed & reliqui fratres ferè omnes cum ere paruo fratrem suum Ioseph vendidissent, quantum in ipsis erat, eum perpetuæ seruituti manciparunt. Sanctus autem ille Dauid (vt interim silentio prætereamus, quæ de Heli, deq; Samuelis filijs narrat historia) quot & quantis sceleribus coopertos filios habuerit, ex eadem Regum historia videre licet. Quid verò faciunt aliud sancti Prophetæ ferè omnes, quàm quòd sui quisque seculi mores perditissimos accusat? in quos ita sæpe grauiter inuehuntur, vt neminem superesse dicant, qui non declinauerit, qui non auaritię studeat, qui non dolum faciat. Quid autem nato Christo, num esse vitia desierunt? Elegit ipse sibi Christus duodecim, vnus ex eis erat diabolus. Elegerunt septem diaconos Apostoli, fuit vnus ex eis longè spurcissimus hęreticus. De Paulo iam diximus, quemadmodum is questus fuerit, neminem habere se, qui germanè de grege foret solicitus, quòd omnes quæ sua sunt quęrerent, non quæ Iesu Christi. Vetus itaque fuit hic rerum status Brenti. Ab orbe condito semper in Ecclesia bonis mali permixti fuerunt, & sicut huius seculi sapiens quidam dixisse fertur, plures mali. Quod ipsius dictum etiam æterna sapiẽtia comprobauit, cùm diceret: Multi sunt vocati, pauci verò electi. In cœlum conscendas oportet, si vis locum, vbi nulli sunt mali, reperire, quanquam & ex illo ceciderunt angeli. Quòd si qui seruiunt Deo, non sunt stabiles, & in angelis suis reperit prauitatem, quantò magis hi qui habitant domos luteas, qui terrenum habent fundamentum, consumentur velut à tinea? Omnes declinauimus Brenti, & inutiles facti sumus: non est qui faciat bonum: non est vsque ad vnum. Ante bis mille annos dictum est hoc, & fuit multò antè verum, quàm dictum esset, & est nunc quoque verius quàm vellemus. Quid igitur? Num propterea dicemus, ex quo tempore conditus est orbis ad hunc vsque diem, non fuisse Spiritum sanctum in Ecclesia, quòd semper in ea fuerunt mali, & plures mali: quin & qui pręsidebant fuerunt sæpe mali? Absit. Quin propter hos malos, non propter vos iustos venit Christus in mundum neque sic semper in Ecclesia mali fuerunt, vt non essent illis boni quoq; permixti: qui

Semper in Ecclesia boni permixti mali.

Gen. 4.

Gen. 9.

Gen. 29.

Mala. 1.

Gen. 49.

Gen. 37.

1. Reg. 2. In secunda Regum.

Ioan. 6.

Act. 6. 1 Phil. 2.

Matt. 20.

Iob. 4.

Matt. 9.

qui licet essent numero pauciores, sæpe tamen eorum causa Deus etiam malorum est misertus. Et ipsi mali, quemadmodum anteà scripsimus, quamuis non haberent spiritum quo ipsi sancti essent, habebant tamen spiritum, quo sanctos alios facerent, siue sacramenta ministrando, siue Dei verbum prædicando. Fatentur autem hoc etiam tui Brenti (si modò tuus est Philippus) non modò Catholici, quòd fieret incerta fides, si vis Euangelij & sacramentorum penderet ex dignitate ministrorum: cùm Euangelium & sacramenta efficacia sint propter promissionem Dei, non propter ministri personam. Reuocat mentes nostras & fidem nostram Christus à persona ministri ad sese, inquiens: Qui vos audit, me audit: quasi dicat: Nec Euangelium est vestrum, nec opus vestrum est saluos facere auditores, sed Dei opus est: qui hoc mirabili modo sparsa voce Euangelij colligit sibi æternam Ecclesiam. Hoc vestri dicunt Brenti. Quorsum igitur attinet sic nobis exprobrare peccata nostra, quasi verò vos non sitis grauioribus flagitijs cooperti? Sed audi quid scribat de vobis, qui versatus fuit multis annis inter vos, nec valdé nonnullis visus est alienus à doctrina vestra, ita vt quasi vulgò diceretur illud, Aut Erasmus Lutherizat, aut Lutherus Erasmizat. Audi quid ille de vobis dixerit, Erasmus Roterodamus: Vos, inquit, strenuè clamatis in luxum sacerdotum, in ambitionem Episcoporum, in tyrannidem Romani pontificis, in garrulitatem sophistarũ in preces, ieiunia & missas: nec ista purgari vultis, sed tolli: nec omnino quicquam in receptis placet, sed zizaniam euellitis cum tritico: aut, vt melius dicam, triticum euellitis pro zizania. At quid interim nobis profertis melius & Euangelio dignius, vt ab assuetis recedamus? circunspice populũ istũ Euangelicũ & obserua, num minus illic indulgeatur luxui, libidini & pecuniæ, quàm faciunt hi quos detestamini? Profer mihi, quem istud Euangelium ex comessatore sobrium, ex feroci mansuetum, ex rapaci liberalem, ex maledico benedicum, ex impudico reddiderit verecundum. Ego tibi multos ostendam, qui facti sunt seipsis deteriores. Et post pauca: Nunquam eorum Ecclesias sum ingressus, sed aliquando vidi redeuntes à concione, veluti malo spiritu afflatos, vultibus omniũ iracundiam ac ferociam miram prę se ferentibus. Sic, opinor, discedunt milites à concione ducis ad prælium exhortati, Quis vnquam vidit in eorum cõcionibus quenquam fundentem lachrymas, tundentem pectus, aut ingemiscentem? Et iterum nonnullis interiectis: Circunspice mihi sodalitatem istam Euangelicam, quot habet adulteros, quot temulentos, quot aleatores, quot decoctores, quot alijs vitijs infames? Et hos habent etiã in delitijs, tantum abest vt vitent. Apostoli quò magis vacarent Euangelio, aut abstinebant ab vxoribus, quas ducere licebat, aut legitimè ductas vertebant in sorores. Nunc floret Euangelium, quod sacerdotes & monachi contra certè leges humanas, contra professionem suam ducunt vxores. Condonetur hoc: Circunspice, num castiora sint eorum coniugia, quàm aliorum, quos ducunt pro Ethnicis. Agnoscis, opinor, quas fabellas tibi possim referre, si liberet. Profert autem in epistola, quam scripsit ad fratres inferioris Germanię: Efferunt, inquit, honorabile coniugium & thorum immaculatum. Sed innui nonnullos Euangelicos (nam in genere loquutus sum) nihilo castiùs colere coniugium, quàm Catholicos. Iubet me proferre fabulas: quid attinet: cùm vulgò narrentur. Negat esse notissima, cùm falsa sint, & tamen ipse fatetur de duobus. Ego noui monachum, qui pro vna duxerit tres. Noui sacrificium virum alioqui probũ, qui duxit vxorem, quam pòst comperit alteri nupsisse: similia permulta de monachorum & monacharum cõiugijs referuntur, qui ductas repudiarunt, eodem iure quo duxerãt. Iam an inter Euangelicos minus indulgeatur libidini, an minus sit adulteriorum? Quid Argentorati fiat nescio. Quid alibi cõpertum sit, mecum nouit populus. Iam vt donemus, istis Euangelij præconibus esse fas vxores ducere, quis non admiretur, ouiculas mactationi destinatas, nihil in hoc mundo quærentes præter Christi gloriam, tot curis districtos, tot afflictionibus obnoxios (quibus accedit & paupertas, onus cum miserum, tum graue) non posse viuere sine vxoribus? quas tam multi ob leuiores causas aut nõ ducunt, aut ductas nollent. At istis omnis tragœdia exit in catastrophem comicam. Vbi cõtigit vxor, occinitur, Valete & plaudite. Quę malum est ista tanta salacitas, quam tot mala non possunt excutere? vnde tanta carnis rebellio in ijs, qui se iactant agi spiritu Christi? Et in eadem epistola: Sacerdotem, inquit, Basileę virgis cęsum, mox vrbe eiectum non nomino. Quid refert, quando desierit concionari? Istius erat professionis. Is, vt publicus ferebat rumor, & in carcere, & extra portam cùm à carnifice dimitteretur, publicè testatus est, se postea quam se illi sectę addixerat, in omne flagitiorum genus proruisse. Quid de tota secta dixerit, non referam. Et iterum in epistola in pseudoeuangelicos: Dices, Nihil tam fuit vnquam felix in rebus humanis, quin malorum admixtu vitiaretur. Ad bonos verte oculos. Fieri potest vt mea sit hæc infelicitas. Mihi adhuc

Mali etsi nõ habent in Ecclesia spiritũ quo sint sancti, habent tamen spiritum ad alios sanctificandos. Philip. in locis communibus. Luc. 10.

De Lutheri sella Erasmi testimonium. Eras. in epistola in pseudoeuangelicos.

Aliud Erasmi testimonium.

neminem contigit nosse,qui non videatur seipso factus deterior:Et iterum:Euangelica pietas à minimis initijs paulatim creuit in maius & melius, & optimus quisque se illi iungebat: hanc doctrinam ferè leuissimus quisque amplectitur. Et in alio quodam libro: Adeò per hoc quod vos vocatis Euangelium, non corrigi scribit homines, vt potiùs videantur deteriores,nec fieri vt peccare desinant,sed vt peccent impunitiùs. Sic ille,feneſtram ad omnem nequitiam aperuisse vestrum Euãgelium iudicauit. Possem hic ex Georgio quoque VVicelio viro non vulgari doctrina prædito nonnulla referre: sed quoniã is cùm fuisset anteà blasphemus,persequutor & contumelioſus, misericordiam Dei consequutus,ex persequutore tandem Apostolus,& ex Lutherano factus est Christianus,minus apud vos ponderis habiturum est eius quamlibet verum testimonium. Itaque nolo verbis eius recitandis esse prolixior. Extat libellus eius qui inscribitur,Retectio Lutherismi. Ad eum vos remitto,cuiusmodi sint sectę vestrę mores,ibi verissimè scriptum reperietis. Sed irrefragabile testimonium Islebiensis idoli vestri non possum quin producam. Nam illi fidem quin habeatis indubitatam,causam dicere non potestis,præsertim cùm Dei verbum non aliud agnoscatis,nisi quod ab illo scribitur. Audiatis igitur Deum vestrum loquentem:Mundus,inquit,indies fit deterior. Sunt nunc homines magis vindictæ cupidi, magis auari, magis ab omni misericordia remoti, magis immodesti & indisciplinati, multoque deteriores, quàm fuerint in Papatu. Alio verò loco suos increpans,decies eos esse dicit Sodomitis peiores. Habésne quod ei possis cõtradicere, cuius verba nihil aliud sunt iudicio vestro, nisi verba Dei? Si mentiri potest Deus vester,mentiri potest hæc scribens de vobis Lutherus:qui nusquam scripsit veriùs, quàm vbi quem fructum attulerit doctrina sua,planum fecit orbi vniuerso. Qua fronte igitur audet Asotus iste Brentius nobis decies Sodomitis peiores obtrudere, qui sint Ecclesiasticæ doctrinæ iudices, & eos reijcere, quorum hoc proprium semper in Ecclesia fuit munus, in cuius possessione plus quàm mille quingentis annis fuerunt? quin si spectes Iudęorum etiam sacerdotes,plus quàm bis totidem alijs annis. Nam ex quo tempore sacerdotium Iudęorum sumpsit originem ad hunc vsq; diem,nunquam apud omnes eos,qui vel in venturum,vel in eum qui iam venit Christum crediderũt,penes alios quàm penes Episcopos & sacerdotes de religionis doctrina iudicandi fuit potestas. Quamobrem nihil est Brenti,quòd nobis iudicandi potestatem hanc adimas,quòd nõ sumus omnes absque crimine,cum nihilo sint vestri nostris meliores:quin si vestro idolo credimus,multis etiam partibus deteriores. Quod si scriberet etiam nullus,res tamen ipsa clamat:Possem historiam tibi proferre Brenti,de quodam,qui cùm trium superstitum vxorum esset maritus, à vestris tamen magno cum applausu fuit exceptus, & in pretio habitus,ob hoc solùm,quòd contraria Christianæ fidei Lutherana vestra dogmata in vulgus spargebat. Possem & aliũ in eadem ciuitate nominare, de quo publica fuit fama,quòd è schola carnificis profectus,itidem non vnius vxoris esset maritus. Quamuis autem vnam secum tantùm adduxisset vndecunque tandem raptam (nam variè res narratur) inter scorta nihilominùs perpetuò volutabatur,vxore etiam inspectante. Adeò nec vxoris commercium vllum ei contra fornicationem attulit remedium: fuit tamen habitus præclarus,& idoneus cùmprimis Euangelij vestri minister. Sic autem iam hoc est moribus receptum apud Euangelij vestri præcones, simul vt duas aut tres vxores habeant,vt iam pro crimine propemodum non habeatur,ac modò non in laude ponatur. Possem & carnificem pastoris apud vestros officio functum recensere. Et hos tu tales Ecclesiasticę doctrinę iudices vis esse potiùs, quàm qui sunt à tot millibus annorum legitimè ad eam rem vocati? Et intereà nostra nobis obijcis peccata, nihil veritus, ne tibi quoq; dicatur illud ex Euangelio: Quid vides festucam in oculo fratris tui,& trabem in oculo tuo non vides? Aut quomodo dicis fratri tuo: Frater,sine eijciam festucam de oculo tuo,& ecce trabs est in oculo tuo? Hypocrita,eijce primum trabem de oculo tuo,& tunc videbis eijcere festucam de oculo fratris tui.

Idẽ in hiperaspiste secundo.

Geor. VVicelius

Lutherus testatur suos Catholicos deteriores esse.

Luth. in Postilla super Euangelium Domin. prima aduẽtus.

Et in veteri, & in noua lege iudicium de religione penes sacerdotes fuit.

Flagitia non rara ministrorum noui Euangelij

Matt. 7.

Luc. 6.

Hic verum te pientissime Rex appello, cui Brentij libellum hunc dicauit Vergerius, coram quo se doctrinam illius defensurum obtulit. Si locum hunc defendendum coram te susciperet Vergerius,quandoquidem non sic in pietatem & sanctitatem,sicut in loca sedesque maiorum nostrorum succesimus, non esse nos idoneos Ecclesiasticæ doctrinæ iudices,quem hic esset accusaturus alium præter te? Cuius enim alius arbitrio præterquàm tuo, & à Canonicis eliguntur,& à pontifice Romano confirmantur Episcopi? Certè nec eligunt Canonici,neque confirmat pontifex,nisi quos tu nominaueris: vt quęcunq; crimina iaciuntur in Episcopos siue sint vera siue falsa,non in alium quàm in teipsum iaciantur? Cuius enim nisi tua culpa sit,vt Ecclesiasticę doctrinæ nos idonei iudices esse non possumus,si verum est quod de nobis scribit Brentius,quodque se defen-

Ad Regem apostrophe, perstringens Vergerium

Reges Poloni eligunt Episcopos regni.

fensurum offert Vergerius? Nam si vel suo iudicio Canonici eligerent, vel suo iudicio Pontifex Episcopos constitueret, iustam tamen videri possent habere causam Brentius & Vergerius, vel Canonicos, vel Pontificē insectandi. Nunc cùm tuo solius iudicio fiat Episcoporum & electio & confirmatio, quam ad rem venit huc Vergerius, nisi vt tibi insultaret? vt populi contra te seditionem excitaret: cuius opera in regno & adiunctis illi terris imperio tuo subiectis, tales Episcopi constituti sint, qui doctrinę Ecclesiasticæ iudices idonei esse non possint? Verùm nos etsi non successimus omnes in pietatem & honestatem maiorum nostrorum, quoniam tamen in eorum doctrinam successimus, à qua Brentium & Vergerium cum suis discessisse certum est, vel hoc satis esse debet pijs omnibus, vt nos Ecclesiasticę doctrinę iudices agnoscere non recusent.

Tractat deinde locum Euāgelij de portis inferi Brentius, & negat Episcopos siue Prælatos (vt ipse vocat) Ecclesiam illam esse aduersus quam portas inferi non pręualituras dixit Christus. Iam enim demonstratum est, inquit, quòd prævaluerint: cùm tamen eius nihil demonstrauerit. Sperare se deinde dicit, pios aliquot viros inter Episcopos inueniri, quibus Asotica impudentia & impietas vehementer displiceat. Est ita Brenti: disciplet pijs omnibus vehementer Asotica ista vestra impudentia & impietas, qui cōtra manifesta scripturę verba legem ab alijs, quàm à sacerdotibus requiri, doctrinęq; religionis alios quàm sacerdotes & Episcopos iudices esse vultis. Petri verò à Soto pietas probatur vehementer pijs omnibus, qui sicut alijs de rebus ita de hac quoq; non aliud, quàm quod verbo Dei consentaneum est, docere videtur. Pergit posteà Brentius, ac pios Episcopos, quod ad priuatam eorum personam attinet, membra quidem Ecclesiæ, nō autem ipsam totam esse dicit Ecclesiam. Quod verò ad publicum eorum officium attinet, ministri sunt, inquit, Ecclesiæ, non Domini. Non est Brenti, priuata persona Episcopus: Petrus, Paulus, Andreas priuatę personę sunt: Episcopus præterquam quòd publicum in Ecclesia reconciliationis ministerium gerit, in hoc quoq; sustinet personam publicam, quòd mandatum est illi à Deo munus pascendi oues, & Ecclesiam Dei regendi. Interea tamen illud tibi concedimus, quòd si sint vnius prouincię vel nationis Episcopi, non rectè dicantur totam Ecclesiam repręsentare, sed illius tantū prouinciæ vel nationis Ecclesiam, vbi sunt vnum aliquem in locum congregati. Cæterum vbi conuocatur Oecumenicum Concilium, quicunq; veniūt ad illud ex toto orbe acciti Episcopi, etiamsi non omnes conuenerint, quòd alij morbis, alij sint alijs causis impediti, qui tamen prę sentes adsunt è singulis prouincijs & nationibus eos totā Ecclesiam repręsentare dubium non est. Quod etiam Augustinus non obscurè videtur iudicare, cùm plenarij Concilij sententiam, totius Ecclesiæ consensionem vocat. Et ante eum Athanasius: Ea, inquit, causa fuit, cur vniuersus orbis in Concilium coiret. Vniuersum orbem vocat trecentos, decem & octo Patres in Concilio Nicæno congregatos. Sic & Leo Pontifex Canonum Nicæę habitorum decreta, quo trecenti tantùm, decem & octo Episcopi conuenerant, à totius mundi sacerdotibus dicit esse constituta. Quin & in octaua Synodo, quę quarta fuit Constantinopolitana, sic Photium Bachaius alloquutus esse legitur: Loquere Domine Photi totus mundus hic est: totum mundum vocauit Synodum Oecumenicam. Quamobrem & quę constituuntur in tali Synodo, totius mundi constitutiones rectè vocari possunt, cū eis totus mundus, quàm latè patet nomen in eo Christianum, ligetur. In Prouinciali non item: non enim ligantur Synodi prouincialis decretis, nisi qui sunt eiusdem prouinciæ. Quam etiam ob causam à Gratiano scriptum esse legimus: Episcoporum Concilia sunt inualida, ad definiendū, & constituendum, non autem ad corrigendū. Corrigi mores possunt & cleri, & populi in Synodis prouincialibus: de fide constitui quicquā nō potest. Mores enim habent suos cuiusq; prouincię & nationis homines: qui quemadmodū corrigendi sint, nemo scire potest meliùs, quàm qui sunt ex eadem prouincia. Fidem autem suam peculiarem nō habet vlla diœcesis aut prouincia, sed Catholici vocamur omnes. Sicut de vna Ecclesia Catholica, sic de vna etiam fide Catholica gloriamur: nec licet de fide quicquam definire, nisi vbi simul omnes ex omnibus totius orbis Christiani prouincijs conuenerint Episcopi: qui posteaquam vnū aliquem in locum congregati sunt, tota Ecclesia conuenisse dicitur. Legimus in libris Regum, post descriptam illam magnifici templi à Salomone fabricationem hæc verba: Tū congregati sunt omnes maiores natu Israēl ad regem Salomonem in Hierusalem, vt deferrent arcam fœderis Domini de ciuitate Dauid. Ac paulò pòst: Cōuertitq; rex faciem suam, & benedixit omni Ecclesiæ. Omnis enim Ecclesia Israēl stabat. Omni Ecclesiæ benedictum, omnem Ecclesiam Israēl stetisse dicitur, cùm anteà maiores natu tantùm, principes tribuum, & duces familiarum commemorati fuerint. Quid aliud ijs verbis indicatū est, quàm quòd illi repræsentabant omnē Ecclesiam? nam reliquus ferè cœtus

De loco Mat. 16.

Episcopi nō priuatæ personæ, sed qui collecti totam Ecclesiā repræsentant.

Aug. li. 1. ca. 18. de baptismo parulorum contra Donatistas.

Athan. epi. de gestis Synodi Arimini et Seleutiæ congregatur.

Leo epist. 24.

Octa. syn. actione 5.

Distin. 18. ca. 1. Ecclesia dicitur conuentus potiorum Ecclesiam ipsam repræsentium.

3. Reg. 8.

omnis ex primarijs pendere consueuit. Tales itaq; cum sint Episcopi, quos posuit Spiritus sanctus regere Ecclesiam Dei, quemcunq; tandem in locum ex orbe Christiano vniuerso congregati fuerint, tota Ecclesia cõueniſſe dicitur, quandoquidẽ hi conuenerunt, quorum Deus ministerio gubernat Ecclesiam: quam etiam ob causam Ecclesiæ ministri vocantur: quod nomen etiam regibus & principibus tribuit scriptura. Nam & horum in rebus pollicitis ministerio Deus Ecclesiam suam gubernat: qui tamen & ipsi non arcentur à Synodis, imò vocari consueuerunt à Pontifice, præsertim quoties de causa fidei disceptatur, cùm habeant & ipsi suam in synodis functionem. Si quos enim tanquam indignos sacerdotio de sacris sedibus deposuit sententia sacerdotum, eorum doctrina reprobata debent esse principes, præ cæteris autem Imperator, eiusdem sententię & ordinationis cum sacerdotum auctoritate, sicut in epistola sua scripsisse Iustinianum paulò antè commemorauimus: vt externa disciplina contra tales vtantur, quodq; fuerit ab Episcopis constitutum, exequutioni mandandum curent.

Actо.20. Ecclesiæ ministri dicũtur magistratus Ecclesiastici, tum & politici.

Brentius Episcopos verbo scripto vult alligatos esse.

Quod autem ait Brentius, Episcopos Ecclesiæ seruire debere, non iuxta suum ipsorum arbitrium, non iuxta fictitias traditiones, sed iuxta certum & verum verbum Domini sui scripturis propheticis & Apostolicis comprehensum: itaq; si hanc regulam vel rè sequuntur, tunc nec Spiritus sanctus eis deest, nec errant: quòd si hanc regulam & metam transiliunt, non aliud reliquum est, quàm spiritus ignorantię, cæcitatis, & erroris, &c. Quid si faciant hoc Episcopi Brenti, neq; tamen facere vobis videantur? Quęso te, qua de re nunc agitur? nonne iuxta verũ & certum verbũ Domini nostri scripturis propheticis & Apostolicis cõprehensum docemus? Vis audire scripturas propheticas? Audi quid in Leuitico dixerit Dominus ad Aaron: Præceptum, inquit, sempiternũ est in generationes vestras, vt habeatis scientiam discernendi inter sanctũ & prophanũ, inter polutũ & mundũ, doceatisq; filios Israël omnia legitima mea. Cui dedit hic Deus discernendi, cui docendi facultatem? Nonne Aaron & filijs eius sacerdotibus? Rursus in Deuteronomio: Si difficile & ambiguũ apud te iudiciũ esse perspexeris, venies ad sacerdotes Leuitici generis, &c. Et in eodem libro: Accedent sacerdotes filij Leui, quos elegerit Dominus Deus tuus vt ministrẽt ei, & benedicant in nomine eius: & ad verbum eorum omne negotium pendebit. Ad verbum, inquit, sacerdotum omne negotium pendebit. Audi & Ezechielem: Sacerdotes, inquit, Leuitę filij Zadoc, populum meum docebunt quid sit inter sanctum & pollutum, & inter mundum & immundũ ostendent eis: & cum fuerit controuersia, stabunt in iudicijs meis, & iudicabunt, &c. Potuitne dici quicquam apertius? Sacerdotes, inquit, docebunt, sacerdotes iudicabunt, non reges, non quicunq; tandem laici, sartores, sutores, agricolę. Sic & Aggæus: Interroga, inquit, sacerdotes legẽ, non principes. Sic & Malachias: Labia sacerdotis custodient scientiam, & legem requirent ex ore eius. Nunquid hæ non sunt scripturæ propheticę? Vis & Apostolicas audire? Quosdam quidem, inquit Paulus, posuit Deus in Ecclesia, primùm Apostolos, secundò prophetas, tertiò doctores. Nunquid omnes Apostoli? Nunquid omnes prophetæ? Nunquid omnes doctores? Et alio loco: Ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem prophetas, alios verò Euangelistas, alios autem pastores & doctores. Vides quemadmodum hic officia distinxerit? Et iterum: Attendite vobis, & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos, regere Ecclesiam Dei. Et hic Episcopos esse positos dicit ad regendam Ecclesiam, non principes, multò minùs mercatores aut sordidos aliquos opifices. Nonne iam intelligis Brenti, nos iuxta verum & certum verbum Domini nostri scripturis propheticis & apostolicis comprehẽsum, Ecclesię seruire? Tu contra, quod adfers Dei verbum, quo requirere legem ex ore principis aut laici, populus iubeatur? quod docendi legẽ, quo iudicãdi de doctrina religionis potestas illi permittatur. Interea tamen cum eiusmodi nihil proferas, te videri vis tuosq; qui iuxta Dei verbum Ecclesiæ seruiant: nos ab eius possessione repellis: cùm tamen nemo sit qui grauius Dei verbum quàm vos oppugnet. Cæterum vtrùm ad scripturas tantùm, an ad traditiones quoque Deus Ecclesiam suam voluerit alligatam, alius erat ea de re dicendi locus magis opportunus.

Responsio. Catholicos ex verbo Dei docere & defendere, penes magistratus Ecclesiasticos esse de sacris iudicium atque sententiam.

Leuit.10.

Deut.17.

Ibidem 21.cap.

Ezech.44.

Aggæ.2.

Mala.2.

1.Cor.12.

Ad Ephe.4.

Actо.20.

Brentius Ecclesiam fingit inuisibilem.

Matt.16.

Responsio. Phil. in locis cõmunibus, & in cap.8. ad Rom.

Matt.18.

Quòd autem horrendum esse dicit Brentius quòd scribit Petrus Ecclesiam, cui promissio illa Christi facta est, Portæ inferi non præualebunt aduersus eam, visibilem esse: nec ex electione Dei, aut vera fide & charitate internis pendere, vt quis ad Ecclesiã pertineat: quis est qui tenebras huius Asoti mirari satis queat? Si licet idæã nobis quandam fingit Platonicam, dum visibilem Ecclesiam esse negat. Atqui concedunt hoc etiam tui Brenti, quòd cœtus vocatorum Ecclesia sit visibilis: nec alibi sint electi, nisi in hoc cœtu visibili. Nisi fortè tuus non est Philippus, qui manifestum esse dicit, esse aliquam visibilem Ecclesiam Dei. Cùm enim dicit Christus, Dic Ecclesiæ: deducit

nos

nos ad visibilem cœtum,à quo neq; Caluinus dissentire videtur ca. 8. Institutionis. Verùm & hac de re suo loco tractare malumus,cum de Ecclesia sermo nobis erit.

De loco Matt.18. Vbi sunt duo vel tres.

Profert deinceps Brentius & illum Euangelium locum: Vbi sunt duo vel tres congregati in nomine meo,ibi sum in medio eorum,& eum ad Ecclesiæ prælatos pertinere negat. Primùm enim,inquit,non simpliciter dicit,Vbi sunt duo vel tres congregati,sed addit,In nomine meo. Non conuenitur autem in nomine Christi, si verbis tantùm iactetur Christus & gloria Christi. Hactenus verè,sed contra vos ipsos Brēti. Qui sunt enim alij,qui verbis tantùm iactant Christum & Euangelium,& gloriam Christi,præter vos? Vbi ergo duo vel tres vestrum, quin & duo aut tria millia vestrum congregata fuerint, ibi non esse Christum certum est, cùm non sitis in Christi nomine congregati. Addit Brentius: Non conuenitur in nomine Christi,si initio conuētus cantetur Missa de Spiritusancto. Quam hic audio blasphemiam? Scilicet non est inuocandus Spiritussanctus, quando conuenitur in nomine Christi? At talibus,inquit,moribus & cæremonijs pellitur potiùs,quàm inuocatur Spiritussanctus. Quos tu mores narras? Quas cæremonias? Nos quidem neque moribus, neque cęremonijs alijs vtimur, quoties tremendum Deo sacrificium offerimus, quàm quibus vsi sunt sancti patres nostri iam inde à mille quingentis annis. Quamuis enim successu temporis accesserit precum nonnihil,& pleraq; ad decorem addita sint, & ad excitandos homines ad deuotionem: de re tamen ipsa nihil est mutatum. Subiungit, Non conuenire in nomine Christi, si cōuenerint impœnitentes. Hoc vt verum esse concedamus,qui sunt impœnitentes isti,nisi vos? Quod est enim aliud impœnitentiæ peccatum, nisi peccatum in Spiritumsanctum? quod vos non modò committitis ipsi,verumetiam alij vt committant auctores estis: dum nec auditis Ecclesiam ipsi,nec ab alijs audiri vultis: dum traditiones eius, ad quas tenendas non vno loco nos hortatur Apostolus,contemnitis,& contemni iubetis. Ac tantùm abest vt vos alicuius malefacti pœniteat, vt tanquam Sodoma peccatum vestrum prædicetis. Fecit hoc Vergerius tuus Brenti,qui formulam iurisiurandi typis excudi curauit,quo pontifici fidem suam obstrinxerat, cui non modò tanquàm Episcopus, verùm etiam tanquàm vnus ex eius clientibus & ministris, subiectus erat. Hanc fidem quòd violauerit, quòd iusiurādum Deo datum fregerit,effert se magnificè, nec pudet eum hoc nomine gloriari,perfidiamque suam orbi testatam facere vniuerso. Fecit hoc & is, cuius verbum tanquam Dei verbum accipitis,Martinus Lutherus: qui cùm abiecta cuculla contra fidem Deo præstitam,& iureiurando firmatam,sibi monachus monacham copulasset,nō modò non eum flagitij pœnituit,verumetiam incœstum suum sacrilegum ausus est, honorabile connubium & immaculatum thorum appellare. Fecerunt idem illius exemplo alij quoque multi. Tales igitur impœnitentes vbi conueniunt,non grauatim tibi Brenti assentimur,quòd in cuiusuis alius potius,quàm in Christi nomine conueniant: quibus grauis etiam illa prophetæ comminatio metuenda est: Væ qui dicitis malum bonum,& bonum malum,ponentes tenebras lucem & lucem tenebras: ponentes amarum in dulce,& dulce in amarum. Quod autem ad nos attinet, qui non alia re magis in Domino gloriamur, quàm quòd per illius gratiam Catholici sumus & Orthodoxi: peccatores nos conuenire non imus inficias, sed non tamen impœnitentes. Nam non modò non prędicamus peccata nostra,non modò nō gloriamur in malitia nostra,sicut à vobis fit: verum subinde quæ mala patrantur à nobis, ea detestamur: atque vtinam tam facilè cauere nobis ab illis possemus, quàm sępè nobis ex toto corde nostro displicēt: quamq; frequenter Deum precamur, vt infirmitatis nostræ memor,ea clementer nobis remittere dignetur.

Missam de Spiritusancto ridet Brentius.

De missæ cæremonijs.

Peccatum impœnitentiæ,sed peccatum in Spiritumsanctum apud quos propriè.

Vergerij impudentia.

Lutheri pernicacia.

Esa.5.

Addit Brentius: Non conueniunt in nomine Christi, qui hoc vnum pręcipuè agunt, vt consulant potiùs dignitati, opibus gloriæ,otio & voluntati prælatorum ex traditionibus non scriptis,& ex somnijs monachorum,quàm saluti Ecclesiæ ex verbo Domini, & è scripturis Propheticis atque Apostolicis. Quo quisque animo conueniat, Deo soli, qui scrutatur corda & renes,cognitum est: nec minùs ista verè de vobis, quàm de nobis dici possunt. Nisi fortè quod attinet ad non scriptas traditiones, quas reiecisse semper hæreticos mordicus autem tenuisse catholicos constat (quod suo loco,si Deus voler,docebimus) eas non amplecti fatemur. Somnia verò Philippi sunt vestri Melanchtonis,& ea diuini quiddam habere credunt eius discipuli. Quamobrem illi, non nobis ea obijcias. Incipit nunc docere Brentius,quando cōueniatur in nomine Christi: Tunc,inquit, verè conuenitur in nomine Christi, cùm conueniunt qui Christum vera fide cōplectuntur. Quid autem Brenti, si Christum vera fide se complecti dicant, qui quàm longissimè ab eo absunt? Tuos tu putas esse, qui Christum vera fide complectantur: ac nos persuasum habemus, quādoquidem Christiani vocamur, non Lutherani: & quod voca-

Obijcit Brentius contra Prælatos Responsio.

Quid sit Brētio in Christi nomine conuenire.

mur, id esse pro virili nostra contendimus, nos esse potiùs quibus id verè competere queat. Arrogant autem sibi hoc Zuingliani quoque, arrogant & Anabaptistæ, arrogant & cœlestes Prophetæ, arrogant & Pikardi, arrogant omnes ferè non priscorum solùm seculorũ, verùm & nostri temporis hæretici. Quare si tunc verè conuenitur in nomine Christi, cum conueniunt, qui suo ipsorum iudicio Christum vera fide complectuntur, omne genus hoc hæreticorum quod iam recensuimus, nõ minùs in Christi nomine verè conuenire videbitur, quàm vos, qui proprium id vestrum esse vultis Lutherani: quan doquidem æquè illi ac magis etiam quàm vos, Christum vera fide se complecti glorian tur. Addit Brentius: Et inuocant solùm patrem Domini nostri Iesu Christi: quod est hoc nouũ loquutionis genus, Inuocãt solùm patrẽ? Quid si inuocẽt filiũ? quid si Spiritũ sanctũ inuocẽt? iá eos nõ cõueniſſe dices in Christi nomine? An hoc est quod paulò antè di xeras, quòd nõ cõuenitur in Christi nomine, si cãtetur Missa de Spiritu sancto? Huius inuocationem excludi vis? Fortasis aliquid cũ Serueto cõmune habes, nisi fortè dicas te Sanctorum inuocationem excludere. At nos quemadmodum nõ alium imitatur, nõ alium veneramur in sanctis, nisi Christum: ita non alium inuocamus in illis & per illos, nisi Cristum: qui si vixit, & habitauit in illis, dum adhuc corpus istud mortis circumfer rent, sicut à Paulo docti credimus, multò magis nunc eum in illis carnis ergastulo solutis viuere & habitare persuasum habemus. Quamobrem Christum inuocamus in sanctis & per sanctos, siue qui nobiscum adhuc in terris degunt, siue qui cum Christo iam in cœlis triumphant, Illum largitorem agnoscimus, his deprecatoribus tantùm vtimur. Qua de re copiosiùs in confessione christiana differuimus, ad quam lectorem remitti mus. Pergit Brentius: Atque conferunt inter se de vero Dei timore, de doctrina Ecclesiæ, & de alijs rebus necessarijs. Verum timorem nõminùs habere se putat hæreticorum illa fæx, quam enumerauimus, quàm vos Brenti. Subiungit: Non ex humana ratione, non ex confictis traditionibus, sed è scriptura propherica & Apostolica, quæ est cœlestibus miraculis confirmata. Talem autem cœtum nemo potest vel ex vestitu, vel ab externa facie, vel ex eruditione, vel ex potentia, vel ex sapientia iudicare. Possunt enim honestis simè vestiti, ac persona insignes, & doctissimi, & potẽtissimi, ac sapientissimi non fœdè tantũ errare, verũetiá in doctrina æternę salutis extrema cæcitate laborare. Quod scribis Bréti, Nõ ex humana ratione, cõcedimus: magis enim à Deo reuelatis credendũ est, quàm rationi nostræ. Damus & illud, Non ex cõfictis traditionibus, modò ne veras excludas, Absit autem vt ab isto conuentu scripturas propheticas & Apostolicas reiectas velimus, dummodò sana sit earum interpretatio. Cæterùm quid sibi volunt ea quæ sequuntur? Talem autem cœtum nemo potest vel ex vestitu, &c. Num inuisibilẽ eum esse vis? Num neque vestes videri, neque personas agnosci, neque vocem audiri vis? An ferendos in eo non esse putas qui sint honestè vestiti, qui vel oris dignitate, vel eruditione, vel splendore generis, aut potentia vel sapientia cęteros antecellunt? Itane non modò Sacerdotes & Pontifices, quia veste talari sunt indũti, verumetiam reges & principes, virosque doctos omnes (inter quos tu quoque non es indoctissimus) ab isto cœtu repellendos esse censes? ac sartores tantùm, sutores, zonarios, baiulos, & reliquam fæcem vulgi, ei putas interesse vel præesse debere, vt illi conferant de doctrina Ecclesiæ, deque ea sibi iudicium, arrogent? Non hoc (ais) volo, verùm non esse quenquam, dico vel ex vestitu, vel ab externa facie, vel ab alijs rebus quas enumerauí, iudicandum. Quis hoc nescit Brenti? Nemini Spiritum sanctum talaris vestis impertit, multò minùs curta & scissa: sed nec oris dignitas, nec opes si adsint, participes, nec eadem si absint, expertes nos faciunt Spirituſſan cti, quo sapientes etiam & eruditi persæpe destituuntur. Sed conatur tandem clariùs rem explicare: cognoscendus est, inquit, pius cœtus ex fructibus eius. Quos fructus attu lerint cœtus vestri, vel ex eo, quem recensuimus initiò, Sataniſmo, cognoscere lector po tuit: quem quidem Sataniſmum vestros istos cœtus peperisse manifestius est, quàm vt negare queatis. Nam simul vt vos licere vobis voluistis, seorsum ab orbe reliquo Chri stiano cœtus congregare, seorsum ab illo singulares quosdam scripturarum intellectus proferre, voluerunt idem alij quoque sibi licere. Inde natus est is, quem nunc in Germa nia videtis, qui paulatim ad nos quoque serpit, Sataniſmus. Nunc fructus Brentius de monstrat. Quod tunc, inquit, præcipuè fieri solet, cum spiritus, seu decreta eius iudican tur & exiguntur ad regulam sacræ scripturæ, manifestè animaduertitur, quòd cum ea conueniant. Atqui Brenti, gloriantur & Sacramentarij, gloriantur & Anabaptistæ, glo riantur & Seruetiani, gloriati sunt olim & Arriani & Macedoniani, & Nestoriani, & Eutychiani, & alij ferè omnes hæretici, quòd spiritus, siue decreta cœtuum suorum iudicarent, & exigerent ad regulam sacræ scripturæ, quodque cum ea conuenirent: quam etiam ita sibi solis arrogabant, vt eius possessione Catholicos & Orthodoxos omnes

Inuocari vult Brentius solum Deum patrem.

Christum in sanctis inuocamus. Galat. 2. Ephe. 3.

Quos Brentius velit conuenire in Christi nomine expenditur singulatim.

Responsio.

Cognoscendum cœtus pius ex fructibus.

Qui fructus à Brentio requirantur. Non satis ad scripturæ regulam exigere omnia.

exclu-

excludere niterentur. Hęretici nihilominus fuerunt, & sunt, & erunt: non quòd scriptu
ris nõ crederent, non quòd earum auctoritatem contemnerent, cùm nihil creparent a-
liud, quàm scripturas: verùm quòd Ecclesiæ non crederent, quòd Ecclesiasticam traditio-
nem itidem, vt vos nunc pro nihilo ducerent. At quicunque fuerunt Catholici, fidem ve
ram duobus ijs modis approbandam existimabant: primùm diuini Canonis auctori-
tate, deinde Ecclesiæ catholicæ traditione: non quòd Canon solus non sibi ad vniuersa
sufficiat, sed quòd verba diuina pro suo plerique arbitrio interpretantes, varias opinio-
nes erroresque cõcipiunt, atque ideò necesse fuit semper existimatum, vt ad vnam Eccle
siastici sensus regulam scripturæ cœlestis intelligentia dirigeretur, vt diuinum Canonem
secundum vniuersalis Ecclesiæ traditiones interpretarentur. Hunc sanctorum patrum
nostrorum morem, & nos Brenti libenter sequimur, ac eorum nos vestigijs incedere
gloriamur. Verùm alius erit hac de re differendi locus. Prosequitur Brentius: Deinde,
Etsi Christus solet esse in medio eorũ, qui verè in nomine suo congregantur, tamen non
facit ex carne eorum spiritum, sed relinquit in eis suas imbecillitates, quamdiu sunt in
hoc seculo, præsertim cùm nõ ponunt verbum eius lucernam pedibus suis. Qui potest
ex lapidibus facere filios Abrahæ, potest etiam ex carne Brenti, facere spiritum: quod si
facere visum ei non sit, potest tamen etiam carni spiritum suum vel ad inuestigandam &
denunciandam saltem veritatem impertineri. Nisi fortè non fuerunt caro Balaam, Saul,
Caiphas, Heliud, & alij quos antè recensuimus, quos prophetasse tamen etiam inuitos
demonstrauimus. Intereà tamen verum est quod scribis, quod relinquit in eis suas im-
becillitates, quamdiu sunt in hoc seculo. Verùm hę non impediunt, quò minùs veritas
eis reuelari queat, præsertim in Oecumenico Cõcilio legitimè congregato. Nõ dubium
est, inquit Brentius, quin Petrus & Barnabas fuerint prædíti Spiritusancto, & cùm Hie
rosolymis ad exonerandas gentes à iugo legis Mosaicæ conuenirent, Christus in medio
eorum fuerit. Sed & hoc negari non potest, quin aliquid humani passi sint, cùm se ma-
gno Gentium offendiculo subducerent propter Iudæos quosdam à Gentium conuictu,
quemadmodum Paulus ad Galatas testificatur, Petrum & Barnabam optimo animo fe
cisse, quòd se subduxerint à Gentium conuictu, nec aliud ea re quæsiuisse, quàm vt
quamplurimos Christo lucrifacerent, dubium non est. Itaque non fert Hieronymus vl-
lum eis errorem attribui: quin eiusdem secum sententiæ septem alios doctissimos grau-
issimosq; viros testes citat. Profert aliud exemplum è Nicęno Concilio: Nec dubium
est, quin cùm patres Nicæni Concilij definierunt Christum filium Dei æqualem esse Pa
tri essentia & maiestate, Christus fuerit in medio eorum: quia tum sequuti sunt nõ suas
ipsorum opiniones, sed sententiam Spiritussancti in sacra scriptura traditam & patefa-
ctam. Libenter hoc tibi concedimus Brenti, sed non concedebant Arriani, neq; conce-
dunt etiam hoc nostro seculo Seruetiani, quin & ex vestra schola profecti Campani.
Negabant enim eos sentẽtiam Spiritussancti in sacra scriptura traditam & patefactam
sequi: sed quod vos obijcere nobis crebrò soletis, hominum tantùm traditionibus eos
niti: cùm ea vox Homousij, quam tum proferebant Patres, in scripturis non reperiretur.
Et certè scribit hoc Theodoritus, quòd ex non scriptis sermonibus, piè tamen intelle-
ctis, Arriani fuerint damnati. Certè Athanasius cùm produxisset Patrum traditiones,
quas vos reijcitis, Ecce nos demonstramus, inquit, istiusmodi sententiam à patribus ad
patres, quasi per manus traditam esse: vos autem noui Iudæi & discipuli Caiphæ, quos
verborum vestrorum patres ac maiores demonstrabitis? cùm ne vnum quidem ex pru-
dentibus aut doctis in auctorem citare possitis. Cũcti enim vos præter diabolum istius
vobis defectionis à Christo auctorem auersantur. Ille & olim vobis hanc impietatem
inseuit, & nunc vobis auctor est, vt orbis terrarum concilium vituperetis, non alia de
causa, quàm quòd in eo concilio non quæ vestræ factioni patrocinentur, sed illa sint scri
pta, quæ ab initio ipsi qui testes oculati & ministri verbi fuere, tradiderunt. Fides enim
quæ scriptis decretisque Synodi sancita est, ea est totius Ecclesiæ. Hanc cùm asserere vel-
lent beati Patres, istis verbis concipiendam putauerunt, condemnaruntque Arrianam
hęresim. Vides quemadmodum is Patres, Ecclesiam, Traditiones obijciat Arrianis? De
quibus quid alio loco scribat audi: Ista, inquit, omnium hæreseon vltima, & nunc rectẽs
egressa, & anteambulo, & præcursatrix Antechristi, cui nomen est ab Arrio, dolosa, & va
fra, cùm videret sorores suas, cæteras, inquam, hæreses, ætate grandiores publicè palamq;
probrosas haberi, speciem suam dissimulat, & literarum sacrarum vocibus quasi hone-
sto cultu induitur, vt pater eius diabolus: ac satagit denuò intrare in paradisum Ecclesiæ,
quò sub specie Christianismi nonnullos seducat, vt credibilitate falsarum rationum
persuasi, contra Christum sentiant. Ac nonnullis interiectis: Tametsi subinde (inquit)
serpentis more sursum deorsumque sese voluat, non tamen effugere potuit, vt non ca-

Fides duobus modis approbanda.

Luc. 3.

Petrus & Barnabas Brentio errasse videtur

Gal. 2. Responsio.

Hier. in epist. ad Augustinũ. Iudicij Brentij de Nicæno Concilio.

Responsio.

Theo. li. 1. ca. 8. historiæ. Athan. in libro quem inscripsit Synodi Nicænæ, contra hæresim Arrianam decretæ.

Idẽ Oratione 2. cõtra Arrianos. Arriani ad scripturas vt nunc hæretici prouocabant.

deret

deret in errorem Phariſeorum: Quemadmodum enim illi cùm legem præuaricari vellent, legis tamen verba prætendebant: & cùm eius animi eſſent, vt expectatum hactenus & iam præſentem Dominum abnegarent, Deum quidem in ore habebant, ipſum tamen blaſphemare deprehenderentur, cùm his vocibus vtebantur, Cur tu homo cũ ſis, Deum te facis? & dicis: Ego & pater vnum ſumus: ita quoque fucatus Arius ſimulat ſe quidem de Deo loqui, cùm interponat verba ſacrarum literarum deprehenditur tamen ἄθεος, &c. Et iterum: Si igitur ea de cauſa, quòd voculas aliquot ſacræ ſcripturæ ab illis ſcriptas videant, arbitrẽtur blaſphemias benedictiones eſſe, prorſus futurum eſt, vt cùm *Ibidem.* Iudæos noſtri temporis videant legem, & prophetas euoluere, vnà cum Iudæis Chriſtum abnegent. Forſitan quoque audientes Manichæos loqui particulas aliquot Euangeliorum, inficiabuntur cum illis & legem, & prophetas. Sin autem ex ignorantia ita æſtuant & garriunt, diſcant è ſcripturis, excogitatorem inuentoremque hæreſeon diabolum metu ſuæ graueolentiæ ſcripturarum voces vſurpare, vt illis obtectus, aſperſo veneno ſuo ſimplices decipiat. Ita enim Euam decepit, ita etiam illos hæreticos in errorem abduxit, ita nunc quoque Arrio perſuaſit, vt quaſi ſub ſpecie aduerſarij contra hæreſes loqueretur, quò meliùs falleret, ſuam ipſius hæreſim ſubijciens. Ex his Athanaſij verbis liquere cuiuis poteſt, quod ſcripturarum ſententijs tanquàm velleribus quibuſdam agni illius immaculati Chriſti obuolebant ſe lupi Arianici: & ſicut Ambroſius alicubi dixit, per *Amb. in cap. 3. ad Titum.* verba legis legem impugnabant, dum proprium ſenſum verbis legis adſtruerent, vt ſuæ mentis prauitatem legis auctoritate commendarent. Contra quos catholici traditiones Patrum Eccleſiæque ſenſum & conſenſum opponebant, ſcripturas canonicas iuxta catholici dogmatis regulas interpretantes.

Brentius Nicænum Concilium reprehendit ob damnatam militiam. Reſponſio. Oſtendit nunc Brentius, in qua re fuerit erratum à Patribus Nicæni Concilij. Cùm autem, inquit, poſteà iudicarent eos qui Chriſtum profeſsi ad militiam redirent, damnatione dignos, certè humani aliquid paſsi ſunt, quòd damnauerint legitimam militiam, quam Ioannes ipſe Baptiſta approbauerat, nec Chriſtus reiecerat. Et hunc eorum canonem ab auctore Spiritu ſancto profectum dubium non eſt. Quid enim in eo non piè, non ſanctè conſtitutum eſt? Vtinam autem retineretur adhuc priſca illa diſciplina, ſed ea pridem luxata, per vos iam tandem prorſus eſt euerſa. Quæ res cauſam dedit tot ſceleribus & flagitijs, quibus ita nunc æſtuat orbis Chriſtianus vniuerſus, vt vix vllo alio tempore magis refrixiſſe charitas, abundaſſe verò videatur iniquitas. Quod autem inter alia crimina magis eſt deteſtandum, quàm hoc, de quo verè dixit ille Poëta: Nulla fides pietasque viris qui caſtra ſequuntur. Venalesque manus, ibi fas vbi maxima merces? Neque tamen id Patres Concilij Nicæni prorſus damnauerunt, ſicut ſcribis tu: ſed ſi qui ſolennem pœnitentiam egiſſent, ad militiam ſecularem, cui ſemel iam renunciauerant, eſſent reuerſi, non ita facilem illis aditum ad veniam eſſe voluerunt, ſed eis paulò duriorem pœnitentiam iniungendam eſſe putauerunt. Qua tamen in parte, quàm fuerit ipſorum verè paterna lenitas, ex ipſius Canonis verbis videre licet, quæ ſic habent: Quicun- *Can. 12. Nicæni concilij.* que vocati per gratiam, primum quidem impetum monſtrauerunt, deponentes militiæ cingulum, poſtmodum verò ad proprium vomitum ſunt relapſi, ita vt quidam & pecunias tribuerent, & beneficijs militiam repeterent, hi decem annis poſt triennij tempus, quo inter audientes erunt in afflictione permaneant. Sed in his omnibus propoſitum & ſpeciem pœnitentiæ conuenit explorare. Quotquot enim metu & lachrymis, atque patientia, vel bonis operibus, rebus ipſis, conuerſionẽ ſuam, non ſimulationem demonſtrant, hi definitum tempus auditionis implentes, tum demum fidelibus in oratione communicent: poſtmodùm verò licebit Epiſcopo de his aliquid humanius cogitare. Quicunque verò indifferenter tulerunt, & aditum introeundi Eccleſiam ſibi arbitrati ſunt ad conuerſionem poſſe ſufficere, hi definitum modis omnibus tempus impleant. Nónne ſumma moderatione Patres hic vſi ſunt? Neque verò Canon hic de cunctis loquitur qui militiam exercent, verùm de his tantùm, qui depoſito ſemel militiæ cingulo, poſt actam publicè pœnitentiam, tanquam canes ad vomitum redeunt: in hos aliquod exemplum tamen edendum eſſe cenſuerunt.

Cùm hanc poſteriorem editionem adornaremus, legimus quæ ſcripſit ipſe vir venerabilis Petrus à Soto, contra eadem hæc Prolegomena Brentij, qui locum hunc expendens, arguit inſcitiam Brentij, qui Canonem hunc Nicæni Concilij parum intellexit: quo patres non militiam, ſed abnegationem fidei damnaſſe, tantisque pœnis afficere voluiſſe ſcribit. Vidimus autem ſimul poſtremam pericopen Apologiæ Brentij, in qua ſicut alios multos, ſic & hunc errorem tueri pertinaciter, quàm patefactę veritati cedere mauult. Etſi autem nos in eodem in quo Brentius errore ſumus verſati, procul tamen abſit à nobis, vt in eo perſiſtere velimus. Quin eum libenter agnoſcimus, & hanc Petri à

Soto

Soto ſententiam approbamus: quòd vt minus dubitanter faceremus adducti ſumus, cum ijs argumentis,quæ profert in libro ſuo Petrus,tum Græcorum quorundam ſcholijs,quæ communicauit nobiſcum,vir cùm primis pius & doctus, ac inſigni trium linguarum peritia præditùs,Guilhelmus Scirletus, Prothonotarius Apoſtolicus. Illuſtrarunt enim Canones Nicęni Concilijs ſcholijs ſuis Theodorus Balſamon,Diaconus Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ, & eiuſdem bibliothecarius ante quadringentos annos, & aliquantò antè Ioannes Zonara. Libet autem vtriuſque verba adſcribere. Sic itaque loquitur Canonem hunc explicans Theodorus: Ἐπεὶ τίνες στρατιῶται ἐν καιρῷ διωγμοῦ, ζήλῳ θείῳ κινηθέντες, τὰς ζώνας τῶν στρατειῶν αὐτῶν ἀπέθεντο, καὶ πρὸς μαρτυρίαν ὥρμησαν. ὕστερον δὲ ὑπὸ δαιμονιώδους μεταμελείας συνωθηθέντες ἀπέσχησαν τοῦ μαρτυρίου, καὶ τοῖς ἀπίστοις διώκταις ἠκολούθησαν ᾧ χρήμασιν, ἢ ἄλλοις δωρήμασι, τοῦτο γὰρ ὅτι τὸ βενεφικίοις ὥσπερ εἴρηται, τὰς προτέρας αὐτῶν στρατείας ἔλαβον, καὶ εἰς τὸν οἰκεῖον ἔμετον ἀνέδραμον, φησὶν ὁ κανὼν, ὡς εἴπερ καὶ οὗτοι μετὰ εἰλικρινοῦς κατανύξεως, προσέλθωσι τῇ ἐκκλησίᾳ, δεχθήσονται ὀφείλοντες, τρία μὲν ἐπὶ ἔτη τῆς ἐκκλησίας ἔξωθεν ἑστάναι, ἀκροᾶσθαι τῶν θείων γραφῶν. δεκὰ δὲ ἔτη ὑποπίπτειν, ἤτοι ἑστάναι ὄπισθεν τοῦ ἀμβωνος, καὶ ἐξέρχεσθαι μετὰ τῶν κατηχουμένων. μέτα δὲ ταῦτα, συνεύχεσθαι μετὰ τῶν πιστῶν, πάντως δὲ τῶν ἁγιασμάτων οὐκ ἀξιωθῶσιν, εἰ μὴ διετία παρέλθῃ, καθὼς καὶ ἄνωθεν ἔφημεν, ὅτι καὶ οὗτοι ἐκ τῶν ἑκουσίως παραπιπτόντων εἰσιν, ἐνέδωκε δὲ ὁ κανὼν τῷ ἐπισκόπῳ μεῖον τὰ ἐπιτίμια, κατὰ τὸν τῶ ἐπιτιμηθέντος ἐπιστροφήν. Hoc eſt, Quoniam nonnulli milites tempore perſecutionis zelo quodam diuino permoti cingulos ſuos militares abiecerunt, magno quodam animorum impetu martyrium ſubire parati. Paulò pòſt verò dæmoniaca quadam impulſi pœnitentia,martyrij conſilium abiecerunt, & infideles perſequutores illos ſequuti, pecunijs & alijs largitionibus (hoc enim ſignificat quod Latinè dictum eſt beneficijs) priores militias ſuas recuperarunt, & ad propriũ vomitũ reuerſi ſunt: dicit canon, quòd ſi & ij cũ vera cõpunctione ad Eccleſiã acceſſerint, recipiantur, ita tamẽ, vt annos tres extra Eccleſiã foris ſtare, & audire tantùm diuinas ſcripturas teneantur: decẽ verò annis procũbere & ſtare retro amboni, & exire cũ catechumenis. Poſt hæc autem orent licet cum reliquis fidelibus, verùm interea tamen Euchariſtiæ communione digni non habeantur, niſi biennium pręterierit, ſicut ſuperiùs diximus: quandoquidem & ij ſunt ex eorum numero, qui volũtariè lapſi ſunt. Conceſſit nihilominus Canon Epiſcopo poteſtatem pœnas mitigandi, pro eo, vt eũ qui punitur, ex animo conuerſum pœnitentiam agere viderit. Zonaræ verò verba ſunt hæc: Περὶ στρατευομένων ὁ κανὼν διαλέγεται, καὶ ἀποῤῥιψάντων μὲν τὰς ζώνας ἤγουν τὰ τῆς στρατείας παράσημα, ὁρμημα δὲ πρὸς μαρτύριον ἐνδεξαμένων, οὓς καὶ ὑπὸ τῆς θείας χάριτος κληθῆναι φησίν, ὡς δὴ ἐκείνης ἐπιῤῥωσθέντας πρὸς τὴν ἔνστασιν τῆς ὁμολογίας τῆς ὁμολογίας τῆς πίστεως, εἶτα ὑπὸ μεταμελείας γενομένων, καὶ αὖθις εἰς τὴν προτέραν ἐπανελθόντων στρατείαν, καὶ ταύτην ἀργυρίοις ἀναλησαμένων, ἤ βενεφικίοις: διὰ μὲν γὰρ τῶν ἀργυρίων, δηλῶσαι τὰ χρηματα διὰ δὲ τῶν βενεφικίων, ἅπαν εἶδος χαρίτος τε καὶ δεξιώσεως δηλοῦ δὲ πάντως, ὅτι οὐδεὶς τοιοῦτος ἀναστρατεύσασθαι ἠδυνήθη ἂν εἰμὴ τῇ πλάνῃ συνέδετο, τοὺς γὰρ τοιούτους μετὰ τὴν τριετῆ ἀκρόασιν ἐπὶ δέκα ἔτιαν ὑποπίπτειν ὁ κανὼν διασάττεται. Hoc eſt, De militantibus Canon hic diſſerit, deque ijs, qui ſemel zonas abiecerunt, quę militiæ fuerint inſignia, & impetu ſe quodam ad martyrium ferendum duci oſtenderunt, quam etiam ob cauſam eos vocatos eſſe dicit à diuina gratia, vt qui per eam impulſi ſint, vt initium facerent confeſsionis fidei ſuæ. Quòd ſi facti eos poſteà pœnituerit, & iterum ad militiam priorem redierint, quam argento ſint adepti ſiue beneficijs (per argentum autem ſignificare vult pecunias: per beneficia verò omne genus gratiæ & humanitatis) quoniam conſtat hoc manifeſtè, quòd nullus eiuſmodi repetere militiam potuit, niſi priùs errori conſenſiſſet. Præſcribit Canon talibus, vt poſteaquàm tres annos inter auditores fuerint, ſint per decennium inter procumbentes. Ad eundem modum interpretatur Matthæus quoque monachus. Quid autem dici potuit euidentius, ad Petri ſententiam confirmandam? quòd non propter militiã, ſed propter negatam fidem, quam exorſi fuerant confiteri, poſteaquàm cingulum, quod erat inſigne militiæ abiecerunt, hæc illis ad priorem vomitum redeuntibus tam grauis pœnitentia fuerit impoſita? Manifeſta ſunt verba Zonaræ, quòd militiam talem repetebat nemo, niſi priùs errori conſenſiſſet, & ad priorem ſuum vomitum reuerſus fuiſſet: Quis autem hic furor eſt? quæ cęcitas? quæ plus quam ſataniana ſuperbia? cum non tãtùm ratione manifeſta comprehendas, verũ & oculis ipſe tuis videas, & modò non manibus contrectes, perſpicuam veritatem, nolle tamen cedere, nolle acquieſcere, ſed pedibus nihilominus & manibus obnixè iam agnitæ veritati reniti? Sed ſic eſt hæreticorum ingenium, quibus nunquã perſuaſeris, ne ſi perſuaſeris quidem, vt facilè coniecturam ex eo facere liceat, ex cuius matris vtero prodierint. Mater enim hęreticorum omnium eſt ſuperbia, qua impulſi citiùs dixerint.

Nil

Nil intra est oleam, nil extra est in nuce duri,

Quàm vt vel minimùm de sua quamlibet falsa sententia, quam semel tuendam susceperint, discesserint. Error hic non erat grauissimus. Humanum aliquid passus erat Brentius, si quod ipsum aliquando legisse dubium non est, id ei scribenti non statim succurrebat: verùm hæc tanta superbia, tantaque perfractæ mentis in errore suo tuendo pertinacia, non iam est humana, sed sataniana. Nos verò non modò cedimus libenter agnitæ veritati, verùm agimus insuper gratias venerabili viro Petro à Soto, quòd nobis errorem hunc nostrum detexit: nec tam erasse turpe, quàm errorem nostrum agnouisse, nobis honestum esse ducimus, cùm humanum sit errare, diabolicum autem, in errore perseuerare.

Conclusio Brentij contra Synodorum auctoritatem. Responsio.

Tandem Brentius locum hunc ita cõcludit: Quare Christus non tradidit se simpliciter duorum aut trium, aut etiam plurimum congregationi captiuum. Sed videndum est, num fiat congregatio verè in nomine Christi, & num iudicetur ex spiritu Christi, qui se scriptis propheticis & Apostolicis patefacit. Quæ est hæc verborum petulantia? Quis dicit quòd se captiuum alicui Christus tradat? Nos hoc dicimus Brenti, quòd cùm sit veritas Christus, fallere nequit, neque potest non præstare quod semel est pollicitus.

Audiuisti iam lector, huc & illuc vertentem se Brentium, dum Euangelij locum hunc tractat: Vbi duo vel tres, &c. & quo magis extricare conatur, hoc se magis inuoluentem. Nunc audi quemadmodum explicet eundem hunc locum sanctus ille martyr & Episcopus Cyprianus, qui quamuis ante mille trecentos annos pro Christi nomine mortẽ gloriosam oppetit, perinde tamen acsi viueret adhuc, sermonem suum ad nostri temporis hæreticos conuertere videtur. Sic enim loquitur: Nec se quidam vana interpretatione decipiant, quòd dixerit Dominus, Vbicunque fuerint duo aut tres collecti in nomine meo, ego cum illis sum. Corruptores Euangelij atque interpretes falsi, extrema ponunt, & superiora prætereunt: partim memores, partim subdolè corrumpentes: vt ipsi ab Ecclesia scissi sunt, sic vnius capituli sententiam scindũt. Dominus enim cùm discipulis suis vnanimitatem suaderet & pacem: Dico, inquit, vobis, quoniam si duo ex vobis conuenerint in terra de omni re quamcunque petieritis, continget vobis à patre meo, qui in cœlis est. Vbicunque fuerint duo aut tres in nomine meo, ego cum illis sum. Ostendens non multitudini, sed vnanimitati deprecantium plurimum tribui. Si duo, inquit, ex vobis conuenerint in terra: vnanimitatem priùs posuit, concordiam pacis ante præmisit: vt conueniat nobis, fideliter & firmiter docuit. Quomodo autem potest ei cum aliquo conuenire, cui cum corpore ipsius Ecclesiæ, & cum vniuersa fraternitate non conuenit? Quomodo possunt duo aut tres in nomine Christi colligi, quos constat à Christo, & ab eius Euangelio separari? Non enim nos ab illis, sed illi à nobis recesserunt. Cùm hæreses & schismata post modùm nata sint, dum conuenticula sibi diuersa constituunt, veritatis caput atque originem reliquerunt. Dominus autem de Ecclesia sua loquitur, ad hos qui sunt in Ecclesia loquitur, vt ipsi concordes fuerint, si secundum quod mandauit & monuit, duo aut tres licet collecti vnanimiter orauerint, duo aut tres licet sint, impetrare possint de Dei maiestate quod postulant. Et paucis interiectis: Quando ergo in præceptis suis ponit, & dicit: Vbi fuerint duo aut tres collecti in nomine meo, ego cum eis sum: non homines ab Ecclesia diuidit, qui instituit & fecit Ecclesiam: sed exprobrans discordiam perfidis, & fidelibus pace sua voce commendans, ostendit magis esse se cum duobus aut tribus vnanimiter orantibus, quàm cum dissidentibus plurimis. Et post pauca: Quam sibi igitur pacem promittunt inimici fratrum? quæ sacrificia celebrare se credunt æmuli sacerdotum? An secum esse Christum cùm collecti fuerint opinantur, qui extra Christi Ecclesiam colleguntur? Audisne Brenti, de quibus hic sanctus martyr Euangelij locum hunc intelligi voluerit? nimirum de ijs qui se non diuiserunt ab Ecclesia, sed in ea pacem cum fratribus retinẽtes, vnanimiter cum illis Deum precantur. Vobis contra, qui vos ab Ecclesia Dei separastis, quandoquidem extra Christi Ecclesiam colligimini, etiamsi quàm maximo numero congregemini, minimè verba ista conuenire docet.

Cypr. de vero sensu illius Vbi sunt duo vel tres, &c. Cyp. tract. 3. de simplicitate Prælatorum.

Sententia Brentij de loco Mat. 28. Ego vobiscum sum vsque ad consu. seculi. Responsio.

Tractat deinde Brentius tertiam Christi promissionem, Ego vobiscum sum vsq; ad cõsummationem seculi. Manifestum est, inquit, quòd Christus hęc verba loquatur, non ad impios & impœnitentes, qui etiam si habent titulum populi Dei & Ecclesię, tamen non sunt verè Dei populus & Ecclesia: sed loquatur ea ad suos discipulos, hoc est, ad eum cœtum, qui verè est populus Dei & Ecclesia eius. Manifestum est Brenti, quòd non loquatur ad impios & impœnitentes, qui vobis arrogatis titulum populum Dei & Ecclesiæ, à qua vos vltrò separastis: cùm idem & nos verè vobis dicere possimus, quod Nouatianis paulò ante dixisse Cyprianum audiuisti: Non nos à vobis, sed vos à nobis

recess-

receſsiſtis. Sed loquatur ad nos, qui quamuis eſſe nos peccatores agnoſcimus, quoniam tamen eundem, quem patres noſtri, Deum colimus, nec ab eorum traditionibus diſceſſimus, verè nos eſſe populum Dei & Eccleſiam eius confidimus.

Iam incipit docere Brentius, qui ſint verè diſcipuli Chriſti, & quæ ſit vera eius Eccleſia: Hic, inquit, reſpondemus non noſtris verbis, ſed Chriſti. Si vos, inquit Chriſtus, manſeritis in ſermone meo, verè diſcipuli mei eſtis, & cognoſcetis veritatem. Et iterum: Qui diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligam eum, & aperiam meipſum. Ac mox: Si quis diligit me, ſermonem meum ſeruabit, & pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & manſionem apud eum faciemus. Hæc omnia Brenti rectiùs nobis, quàm vobis competere perſuaſum habemus. Nam in Chriſti ſermone manere nos indubitanter credimus: quem ſi minùs omnes ex toto corde, ex tota anima, ex omnibus viribus noſtris diligimus, vel hac ſaltem in re noſtram erga illum dilectionem declaramus, quod nos ab illius corpore nõ ſeparamus: quòd alter alterius onera portamus: quòd vinculum pacis & fraternæ charitatis non rumpimus. Quod ſi retinere vos quoq; potuiſſetis Brẽti, nun quàm per ſummam impietatem ab orbe terrarum vos prȩcidiſſetis.

Brentius de vera Eccleſia.
Ioan. 15.
Ioan. 14.
Ibidem.
Reſponſio.

Occinit iterum atq; iterum eandẽ cantilenam cuculi more, totiesq; repetita crambe, modò nõ enecat lectorem. Sed quorſum attinet eadem tam ſæpè iterare? cùm prȩſertim alius erit ea de re commodior dicendi locus.

Redire tandem videtur ad propoſitum: Proprium eſt, inquit, officium principum, non vt quæuis ſacrificulorum & monachorum ſomnia pro oraculis Spiritusſancti agnoſcant: non vt populum ſuum tyrannicè cogant impia decreta Prælatorum tanquam Dei mandata obſeruare: ſed vt audiant miniſtros Eccleſiæ docentes, & legant ipſi quoque prophetica & Apoſtolica ſcripta, atq; conferant cum ijs doctrinam miniſtrorum. De ſomnijs, Brẽti, cum Philippi diſcipulis agas, qui ſomnia ſui prȩceptoris diuini quiddam habere iactant. Nos non alio loco ſomnia habemus, quàm quo debent haberi ſomnia, ſiue ſint ea monachorum, ſiue Philippi, ſiue cuiuſcunque tandem alterius. Sed nec ad impia mandata obſeruanda cogi quemquam per principes poſtulamus, verùm ad retinendi pias patrũ noſtrorum traditiones. Philippus eſt Brenti, qui cùm & ipſe libellũ eodem argumento ſcripſiſſet, hortatus eſt principes, vt cùm eſſent impios veſtros cultus amplexi, pios noſtros mutarent, ac vi etiam ſuos ad impia veſtra dogmata ſuſcipienda cogerent. Qui tamen in eo libello non tantùm principibus tribuit, quantùm in hoc tu. Nam ſpiritus miniſterium illis admittit, nec vſquam de doctrina religionis iudicandi poteſtatem permittit: ſed externæ tantùm eis diſciplinæ conſeruandæ tribuit officium, etiam in ijs, quæ ad primam tabulam pertinent. Neq; diuerſum ab eo ſentit Caluinus, qui & ipſe, quandoquidem Eccleſiam cogendi ciuili exercitatione poteſtatem habere negat, piorum regum ac principum partes eſſe dicit, legibus & edictis religionem ſuſtinere, iudicandi verò partes illis adimit, & Ambroſij factum, de quo ſuprà mentionem fecimus, vehementer probat. Quamobrem hac in re nobiſcum potiùs, quàm tecum ſentire videtur. Nam & nos magiſtratum itidem vt ille, cuſtodem eſſe primæ & ſecundæ tabulæ legis, quod ad externam diſciplinam attinet, profitemur. Debet enim prohibere externa ſcelera, punire ſontes, prohibere idololatriam veſtram & blaſphemias, vt ne pro verbo Dei verbum veſtrum populo vos venditare, neue adorari illud tanquam Dei verbum ab imperita multitudine permittat, propter voculas aliquot è ſcriptura per vos productas, & in prauum ſenſum detortas. Debet magiſtratus, quàm à Patribus ad patres quaſi per manus accepit piam doctrinam, eam tueri & promouere, impiam verò veſtram vnà cũ impijs cultibus veſtris abolere.

De officio principum in rebus Eccleſiaſticis iudicium Brentij.
Reſponſio.
Philippus & Caluinus non tantùm principibus tribuunt, quantùm Brentius.
Calu. ca. 8. inſtitutionis.
Officiũ Catholicorũ principum quale.

Redit ad conuitia Brentius, quandoquidem rationibus deficiſe videt. Dixerat Petrus à Soto, Principum hoc ſit munus, vt legitimos ſacerdotes agnoſcant, tradita ab eis & ipſi teneant, & populos ſibi commiſſos ſeruare curent, atque ita vtrique & principes & populi ſatisfacient muneri ſuo. At verò ſibi proprios magiſtros & doctores adſciſcere, aut quacunque demum ratione nothos & ſpurios miniſtros, de quibus loquitur Dominus, Non mittebam eos, & ipſi currebant, vel ſuſtinere, vel ſequi, quid aliud eſt quàm totum ordinem Eccleſiæ confudiſſe? Et in ſcholio, Principis Chriſtiani eſt, à legitimis Prȩlatis fidem ſuſcipere, & agere, vt ſui ſuſcipiant. Sed coaceruare ſibi impios, vel eos audire, qui non legitima miſsione & auctoritate ab Apoſtolis deriuata docent, quid aliud eſt, quàm fures & latrones, qui non veniunt, niſi vt perdant & mactent admittere? Pupugerunt hȩc verba Brentium vehementer, vt eſt amara veritas. Itaque conatur illud demonſtrare, quòd in noſtros potiùs illa verba quadrent: Currebant, & ego non mittebam eos, qui ad Eccleſiaſticos honores malis artibus contendere ſoleant. Vtinam autem pauciores eſſent in noſtris, in quos & ipſos eadem quadrare poſſent. Sed intereà tamen

Sotus quale principum eſſe munus velit.
Hiere. 23.
Ioan. 10.
Brentius interpretatur illud, Currebant, & ego non mittebam.

optant hoc omnes pij vehementer, vt quod in hac parte peccatur à noſtris quoque nonnunquam, id aliqua tamen ratione corrigi quandoque poſsit. Sed non minùs hic in vitio eſt magiſtratus ipſe, quàm qui ad Eccleſiaſticos honores hac via graſſantur: quandoquidem à Principibus alicubi nominantur in Epiſcopos eligendi, quorum quaſi prærogatiuum ſuffragium ſequuntur canonici: nec ab eo ferè diſſentire ſolent Romani Pontifices, qui & ipſi cùm eliguntur, ſi penes quos imperium eſt orbis propè totius Chriſtiani, minùs in electione contentionis adhiberent, meliore loco res eſſet Eccleſiaſtica, minusq; multa haberent hæretici, quę contra Pontificum electiones tanquàm vitio factas obijcere poſſent. Verùm vtcunque ſe res habet, ordinem in Eccleſia retineri cum primis eſt neceſſarium: nam aliter obuiari Sataniſmo nequit, quem in Germania tantas iam radices fixiſſe videmus: vbi ſi non alij verbi miniſterio functi eſſent, quàm quibus hoc munus ab ordinarijs eorum Epiſcopis mandatum fuiſſet, nunquam iſtam, quàm, nunc videmus in ea Babylonem, ædificatam eſſe miraremur. Quoniam autem in Confeſsione Chriſtiana ſatis copioſè de Ordine ſcriptum eſt, ad eam lectorem remittimus. Ardens ira in odio Brentius, ne Chriſma quidem ſacrum intactum relinquere potuit. Nam quod exiſtimat, inquit, eos non eſſe legitimos Eccleſię miniſtros, qui non ſunt vncti Chriſmate Epiſcopali, etiamſi reliqua omnia in ordinatione eorum verè legitimeque conficiantur, prodit partim inſcitiam ſuam, quòd non intelligat quæ ſit vera miniſtrorum Eccleſiæ ordinatio: partim incogitantiam ſuam, quòd non conſiderat, qui ſit huius controuerſiæ ſtatus. Non eſt quòd miretur pius quiſquam, ſi tam exoſum habent ſacrum Chriſma, quos etiam nominis pudet Chriſtiani: malunt enim Euangelici vocari, quàm Chriſtiani: quaſi poſsit extra Chriſtum Euangelium eſſe vllum. Meritò igitur inuiſum habent Chriſma, quos Chriſtianorum appellationis pudet. Nam Chriſtiani nomen ducunt à Chriſto: Chriſtus à chriſmate, hoc eſt, ab vnctione vocatur vnctus. Ne quid igitur habere commune cum Chriſto videantur, nihil magis apud illos abominandum eſt, quàm vngi Chriſmate: quo & reges & ſacerdotes vngi ſolitos eſſe in lege, manifeſtum eſt omnibus. Cùm itaque Deus noſter Chriſtus & rex eſſet & ſacerdos, vnctus eſt & ipſe non ab hominibus, verùm ab ipſo Deo: non confecto oleo, ſed diuino ſpiritu. Sic enim de eo Propheta loquitur. Spiritus Domini vnxit me: quemadmodum præter alios multos, copioſiùs id ab Euſebio quoque ſcriptum legimus. Neque verò propterea tantùm vocari Chriſtus voluit, verumetiam quòd vnctionis gratiam in alios diffuſurus eſſet, cuius qui volunt expertes eſſe, eis ab vnctione ſiue chriſmate licet abſtinere. Ac non ignoramus nos quidem, inuiſibiliter aliquem vngi poſſe, etiamſi non accedat oleum viſibile. Verùm iſta viſibilis, inuiſibilis illius vnctionis ſignum eſt, quæ ſanctis patribus tam eſt viſa non eſſe negligenda, vt ſine chriſmate presbyterum ne baptizandi quidem ius habere ſcribat Hieronymus. Conſtat autem vetuſtiſsimum eſſe morem hunc ſacerdotes vngēdi. Anacletus Petri fuit ſucceſſor, cuius hæc verba ſunt: Ordinationes Epiſcoporum auctoritate Apoſtolica ab omnibus qui in prouincia ſint Epiſcopis, ſunt celebrandæ: qui ſimul conuenientes, ſcrutinium diligenter agant, ieiuniumque cum omnibus celebrent precibus, & manus cum ſanctis Euangelijs quæ prædicaturi ſunt imponentes, dominica die hora tertia orantes, ſacraque vnctione exemplo prophetarum & regum, more Apoſtolorum & Moyſi vngentes: quia omnis ſanctificatio conſtat in Spiritu ſancto, cuius virtus inuiſibilis ſancto chriſmati eſt permixta: & hoc ritu ſolennem celebrent ordinationem. Et qui præceſsit eum Clemens: Omnis, inquit, Pontifex ſacro chriſmate perunctus, & in ciuitate cōſtitutus, ſcripturis ſacris eruditus, charus & pretioſus hominibus oppidò eſſe debet, quem quaſi Chriſti locum tenentem honorare debent omnes, eique ſeruire, & obedientes ad ſalutem ſuam fideliter exiſtere, ſcientes quòd ſiue honor, ſiue iniuria quæ ei infertur, in Chriſtum redundet, & à Chriſto ad Deum. Scribit Egeſippus, cum Romam proficiſceretur, cum plurimis Epiſcopis in varijs ciuitatibus in itinere ſe congreſſum, tandem Romam veniſſe, & ibi manſiſſe, donec Aniceto Soter, & Sotheri ſucceſsit Eleutherius. In omnibus, inquit, iſtis ordinationibus, vel in cæteris, quas per vrbes reliquas videram, ita omnia habebantur, ſicut lex antiquitùs tradidit, & prophetæ iudicauerunt & Dominus ſtatuit. Quimos obſeruatus fuit legis & prophetarum tempore, quo reges & ſacerdotes vngi conſueuerant, eundem in ordinationibus obſeruatum fuiſſe tum quoque narrat. Nam ſicut præclarè ſcriptum eſt à Cypriano: Ceſſantibus ijs, quæ ritu antiquo inoleuerat, cùm iam in populo Chriſtiano circunciſio videretur damnabilis, & ſacrificia idololatriæ imputarentur, vnctionis myſterium religio Chriſtiana nō contemſit, ſed cæteris generali ſanctorum conſenſu damnatis, non ſolùm in regibus & ſacerdotibus vnctionis honor permanſit, ſed in omnem populum Catholicum effuſa eſt huius gratiæ plenitudo. Et

Principes et magiſtratus faciūt quo minus idonei Eccleſijs præficiantur.

Brētius ſacrum Chriſma reprehendit.

Reſponſio.

Cur hæretici nolint ferre Chriſma.

Eſa. 61.

Euſeb. li. 4. demonſtrationis. cap. 15.

Hie. contra Luciferianos.

Anacl epiſt. 2. Quàm vetus & celebris mos ſit vngendi ſacerdotes.

Clem. epiſt. 2. ad Iacobum fratrē Domini.

Egeſippus li. 4.

Cyp. inſerm. de vnctiōe chriſm. Impoſitio manuum probata eſt cæremonia.

ſicut

sicut Christus à chrismate dictus est, eò quòd singularis excellentiæ oleo vnxerit eum Deus: ita & participes eius quotquot sunt, consortes sint tam vnctionis, quàm nominis, vt dicantur à Christo Christiani. Cæterùm si quis propterea reijciendũ esse putat Chrisma, quòd cæremonia fuerit aliquando Iudæorum, is & manuum impositionem eadem ratiõe reijciat, licebit: nam & ipsa Iudæorum fuit cæremonia quibus familiare fuit cum aliquid cõmendabatur aut offerebatur Deo, manus imponere. Sic Iacob manus imposuit Duobus filijs Ioseph: sic super caput hostiæ immolendæ manus imponebantur. Sed manuum impositionis, aiunt, fuit vsus in lege noua, Chrismatis non item. Nihil in lege noua scriptum esse de Chrismate fatemur. Verùm absit, vt nihil nisi quod scriptũ est, sicut hæretici docent, recipiendum esse putemus. Nõ ita nos Paulus docuit: State, inquit, & tenete traditiones, quas accepistis siue per sermonem, siue per epistolam nostram. Et scriptas, & non scriptas traditiones teneri vult. Esse autem hanc Apostolicam traditionem, inter alios Basilius quoque testatur. Fabianus verò sanctus ille Pontifex & martyr, Christum ipsum scribit postquam cœnauit, chrisma cõficere docuisse: cuius nõ apud Latinos magis, quàm apud Græcos vsus fuit frequentissimus. Meminerunt enim eius 1. Dionysius Areopagita Pauli discipulus, 2. Tertullianus. 3. Chrysostomus, 4. Gregorius Nazianzenus, 5. Augustinus, 6. Ambrosius. Theophilactus: ac vix quisquam est veterum scriptorum, qui Chrismatis mentionem nõ faciat, ac plerique non sine honoris præfatione. Intereà tamen non desunt homines imperiti, qui per summum nefas cachinnis prosequi non dubitant, quod à cunctis priscis illis sanctis Patribus in summa semper veneratione fuit habitum. Adeò mysteria ferè iam omnia in summum contemptum venerunt, quæ si in vllo alio visibili signo, tum in ista Chrismatis vnctione plurima concurrunt. Quid enim aliud baptisma suscepturus, quàm Christo nomen dat? nõ vt ocio marcescat, sed vt sub signis illius militet? Quamobrem sicut ante certamen vnguntur athletæ, quò sint ad luctandum expeditiores: ita scribit Chrysostomus oleo Chrismatis vngi baptizandum, vt sibi tanquam athletæ spirituali luctandum esse sciat contra diabolum. Maius autem certamen incũbit ijs, qui sacris initiantur, qui reges quidam sunt spirituales, quamobrem iterum atque iterum vnguntur. Est autem in oleo fructus, est & pinguedo: ramus cum fructibus quasi pacis interpres, pinguedo luminis est ministra. Cùm itaque sacerdos pacis & reconciliationis minister sit, sicut iam à nobis dictum est: cùm idem cæcorum quoque lumen esse debeat: per vnctionem hanc, quæ fit Chrismatis oleo, sui muneris admonetur, vt ministerium pacis & reconciliationis frequentet: siue populo Dei voluntatem annuncians, vt scire possit quæ sit reconciliationis ratio: siue pro populo Deo preces offerens & sacrificia, quibus propitius reddi queat: simul etiam quasi lucernam gestans manibus, & doctrina & exemplo populo præeat, viamque salutis commonstret. Miscetur autem oleo balsamum, cuius arbor cùm primis est odorifera, quò meminerint sacerdotes ita se gerere, sic vitam suam inter homines instituere, vt cum Paulo dicere possint: Christi bonus odor sumus Deo in omni loco. Quod nemo nisi præditus virtute, cuius odor fragrantissimus est & suauissimus, rectè sibi potest vsurpare. Verùm hac de re satis.

Gen. 48.
Leuit. 1.
Chrisma etsi non scriptura probetur, reuerenter tamen habendum.
2. Thes. 2.
Basi. de Spiritu san. ca. 28. ep. 2
1. Ecclesiastica Hierar. cap. 7.
2. De carnis resurrectione.
3. Hom. 5. in Matt. Op. im.
4. In Apologetico. 5. Tract. 33. in Ioannem & sermone 43. de verb. Domini & li. 2. contra literas Petiliani c. 104.
6. De ijs qui initiantur mysterijs cap. 6.
Multa in Chrismate mysteria concurrunt.
Chrys. hom. 5. in Matt. Op. im.
2. Cor. 4.

Explicat nunc nobis controuersiæ statum Brentius: Non quæritur, inquit, num liceat alicui ministerium docendæ & administrandæ Ecclesiæ priuato suo arbitrio, sine legitima & ordinata vocatione inuadere: scimus ne in politia quidem, nedum in Ecclesia filij Dei licere cuiquam publicas functiones absque legitima vocatione & auctoritate vsurpare. Sed hoc quæritur, num Asotus & Prælati eius, qui sunt hoctes doctrinę Propheticæ & Apostolicæ, & qui hanc doctrinam omni crudelitatis genere persequuntur, sint vera illa filij Dei Ecclesia, à qua ministri ordinationem petere debeant. Hostes doctrinæ Propheticę & Apostolicę vos estis Brenti, non nos: nec ad veram illam filij Dei Ecclesiam vlla ratione pertinetis, cũ à Christo & ab eius corpore vos præcideritis, quod suo loco docebimus. Pergit Brentius: Hoc quæritur, num Petrus, Ioannes & reliqui Apostoli non priùs debuerint Hierosolymis prædicare Euangelium Christi, quàm ordinarentur ab Anna & Caipha? An non Caiphas erat ordinarius successor Aaronis? Nihil est Brenti, quòd nobis Annam & Caipham toties obijcias: iam enim tum impleta fuit illa scriptura, Perijt lex à sacerdote. Iam venerat ille sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech, qui & legi & sacerdotio Aaronis finem imposuit, & in illa nouissima cœna nouum sacerdotium secundum ordinem Melchisedech instituit. Ab hoc ordinati sunt Apostoli, ab Apostolis deinceps alij. Et hæc est legitima successio, de qua gloriamur, quæ à Christo & ab eius Apostolis sumpsit originem: cum Anna verò & Caipha nihil nobis est rei. Itaque non minùs absurdè fecissent, qui cùm semel ordinati, & ad prędicandum Euangelium missi fuissent à Christo Pontifice, qui fuit sacerdos in

In quo statum controuersiæ Brētius ponat.
Responsio.
Odiosa Brentij quæstio.
Responsio.
Hier. 7.
Heb. 7.

æternum secundum ordinem Melchisedech, si nihilominus ab Anna & Caipha ordinari petiuissent: quam si quis nostro æuo ab Episcopo suo legitimè ordinatus, à te Brenti, vel à Caluino, aut quocunque tandem alio de grege vestro sibi manus imponi postularet. Quid ergo, inquit Brentius, si Romanus Pontifex fiat Caiphas? an non sine auctoritate & vnctione eius licebit pio & docto viro in Ecclesia, ad quam consensu magistratus & populi eius vocatus est, Euangelium Christi annunciare, & sacramenta eius administrare? Quid si cœlum ruat Brenti? Pontificem fieri posse Caipham, vt apertè Christum oppugnet, nemo pius credet, qui modò Christi preces quas ad patrẽ fudit, vt ne Petri fides in successoribus eius deficeret, efficaces fuisse, & eum exauditum esse pro sua reuerentia, persuasum habet. Ac demus fieri posse quod vos vultis, quòd non exaudiuerit Christũ deprecantem pater: quodque non attentis illius precibus, Petri fidem in eius aliquo successore deficere permiserit: non ideo statim in omnibus alijs Episcopis defecisse putabitur: neque propterea licebit magistratui populoq; sibi quenquam adsciscere, & ei prædicandi verbi Dei, ministrandorumq; sacramentorum potestatem permittere, nisi priùs examinatus ab Episcopo suo diœcesano fuerit & approbatus: cuius, & non magistratus aut populi munus est, de doctrina religionis iudicare, quiue sit idoneus reconciliationis minister decernere. Nusquam in Prophetica & Apostolica doctrina reperies, quòd magistratus aut populus potestatem habuerit sibi ministros constituendi: quin illud in Actis Apostolorum reperies, quòd prophetis & doctoribus ministrantibus Domino & ieiu-

Acto.13. nantibus, dixit illis Spiritus sanctus: Segregate mihi Saulum & Barnabam in opus, ad quod assumpsi eos. Tunc ieiunantes & orantes, imponentesq; eis manus, dimiserunt illos. Et ipsi quidem missi à Spiritu sancto, abierunt Seleuciam: & cùm venissent Salami-

Acto.14. *Tit.1.* nam, prædicabant verbum Dei, &c. Reperies de eodẽ Paulo iam non Saulo, & Barnaba, quòd cùm constituissent per singulas Ecclesias presbyteros, & orassent cũ ieiunijs, commendauerunt eos Domino. Reperies, quòd Paulus Timotheum, & Titum constituit Episcopos: quodq; Tito mandauit, vt ipse, non vt populus, qui docendus, non sequẽdus est, non prophanus magistratus aliquis, constitueret per ciuitates presbyteros. Quòd autem quicquam hac in parte sibi iuris vel populus, vel magistratus vsurpauerit, nusquam in scripturis Propheticis & Apostolicis inuenies: vt vos illarum hostes illis omnia contraria docere, non autem nos, vnicuique perspicuum esse queat.

Brentius conuitiosus. Redit ad conuitia Brẽtius: Dicit à Bernardo vocari Prælatos seruos Antichristi. Quasi verò suos non dixerit Lutherus, decies esse Sodomitis peiores. Sed quorsum attinet

Num.11. cum homine furioso conuitijs certare? Profert exemplum de Iosue, qui voluerit prohiberi quosdam à Mose, ne prophetarẽt, & audiuerit ab illo: Quid æmularis pro me? Quis tribuat vt omnis populus propheret? Deque discipulis qui querebantur quendam eij-

Mar.9. cere dæmonia, nec sequi ipsos. Et audiuerunt, Ne prohibeatis illum: qui non est aduersus vos, pro vobis est. Videris oblitus eorum Brenti, quę paulò antè dixeras: Negabas e-

Responsio. nim illud in disceptationem venire, num liceat alicui ministerium docendæ & administrandæ Ecclesiæ priuato suo arbitrio sine legitima & ordinaria sua vocatione inuadere, cùm sciant omnes, ne in politia quidẽ publicas functiones & administrationes absq; publica auctoritate vsurpare cuiquam sibi licere, nedum vt id liceat in Ecclesia filij Dei. Nũc productis scripturæ locis, cõtrarium demõstrare conaris, vt licere credatur, quod anteà non licere scripseras. Quid est quòd sic ipse tecum pugnas Brenti? Quòd si populum omnẽ prophetare voluit Moses, cur tu nefas esse putas, vt priuato suo arbitrio sine legi-

Ephe.4. *1.Cor.12.* *1.Cor.14.* tima & ordinaria vocatione docendæ & administrandę Ecclesiæ ministeriũ quis inuadat? Deinde cur dicit Paulus: Alios dedit Apostolos, quosdam autem prophetas, alios verò Euangelistas? Nunquid omnes Apostoli, nunquid oẽs prophetæ? Cur idẽ honestè iubet ac ordine fieri omnia, si populum omnẽ prophetare fas est? Videtur hæc Brenti, per excessum quendã dixisse Moses, nõ quòd efficaci voluntate cũctos prophetare voluerit: aut quòd vel ipsius, vel Domini fuerit hæc ordinatio. Nam si voluisset Dominus omnem populum prophetare, quorsum septuaginta viros de senioribus eligere Mosen iubeat? quos, inquit, tu nosti, quia senes populi sunt & magistri: & auferam de spiritu tuo, tradamque eis. Quare sic hęc Moses dixisse videtur, sicut à Gregorio scriptum legitur: Fi-

Lib.22. Moralium cap.24. delis prædicator optat, si fieri valeat, vt veritatem, quam solus loqui nõ sufficit, ora cunctorum sonent? Si fieri, inquit, valeat: Aliud enim Dei & Ecclesiæ ordinatio exigit. Sed cur non prohibuit, inquis, Moses duos illos prophetare? Cur autem prohiberet? cùm testetur scriptura, quòd fuerint de numero septuaginta: quam etiam ob causam requieuit super eos spiritus Domini: nam & ipsi descripti fuerant inter septuaginta. Quòd autem in castris remanserant, & ad tabernaculum non exierant, non ex contemptu fecêre, sed sicut etiam Procopio scriptum est, ex quadam animi submissione, quòd se perceptio-

ceptione tanti muneris indignos iudicarent. Euenit igitur illis, quod euenerat Thomę: qui cùm Spiritum sanctum in sufflasset Christus Apostolis, præsens non aderat. Quoniam autem se non malitiosè subduxerat, æquè Spiritum sanctum ad remittenda peccata accepit, atque alij Apostoli: cùm anteà iam Apostolorum numero fuisset inscriptus. Nihil igitur hi duo fecerunt contra Dei & Mosis ordinationem: quamobrem causa non erat, cur eos prophetare Moses prohiberet. Cærerùm ex hac ista doctrina vestra Brenti, natus est Sataniſmus hic in Germania, de quo scripsimus initio. Nam dum omnes Apostolos, omnes prophetas, omnes doctores esse vultis, & quod proprium est munus Episcoporum, constituere ministros Ecclesiarum, id ad magistratum secularem & populum transfertis, factum est, vt in tot sectas tam dissectas dissectos vos esse videamus, quarum vix iam etiam numerum inire licet. Quòd si salua fuisset Episcopis sua iurisdictio, nec impediuisset quisquam quò minùs ipsi iuxta morem ab Apostolis traditum, & ad hoc vsque tempus in Ecclesia semper obseruatum, pastores & doctores ac presbyteros constituerent, nunquam ea quæ terra non ita pridem fuit vnius labij & eorundem sermonũ, in hanc, quã nunc videmus Babylonẽ transformata, nec sic miserandũ in modũ nobilissima gens tot & tãtis cladibus effecta & afflicta fuisset: quæ quicquid protulit calamitatum per hos annos quadraginta, non est quòd alij cuipiam acceptum ferat, quàm istis tam multis prophetis, qui currunt vltrò, cùm eos nemo miserit, qui quidem mittendi potestatem habuerit. In hunc igitur statum vos Brenti Germaniam perduxistis, quorum oẽs curæ cogitationesq; nũ aliò collatæ fuerũt, quã vt sederet populus vester absq; rege, absq; lege, absq; sacerdotio, absq; Ephoth & Teraphin. Sublato igitur per vos ordine, omni disciplina luxata, omnibus legibus dissolutis, quid aliud quàm horrendam istam rerum omnium cõfusionem sequi necesse fuit? dum vnaquæque ciuitas, quin & Satrapa ferè quisque pruriens auribus coaceruat sibi magistros, & quod quisq; vult, id pro Dei verbo prædicari mandat.

Ioan. 20.

Vnde natus in Germania Sataniſmus.

Oseæ. 3.

Insectatur iterùm Brentius Petrũ à Soto, quòd is commemorauerit hoc loco legẽ Imperatoris Theodosij, qui iubet subditos eam agnoscere religionem, quam Petrus docuit, & quam sequuntur Damasus Pontifex Romanus, & Petrus Episcopus Alexandrinus. Non videt, inquit, præ animi sui impotentia, quid pro se, quid cõtra se dicat. Primũ enim Petrus Apostolus verã & rectam docuit religionem. Ac Damasus Romanus & Petrus Alexandrinus rectam fidem de Triade (de hac enim tum præcipuè agebatur) sequuti sunt. Nos autem nunc loquimur de pontificibus & Episcopis, qui docent & sequuntur impiam religionem, & qui tantum abest vt veram de pietate doctrinam agnoscant, vt etiam eã ferro, igne, laqueis persequantur: vultne Asotus vt etiam tales sequamur magistros & sacerdotes? Det nobis Petros Apostolos, det nobis Damasos Romanos, & Petros Alexandrinos, qui veram & synceram Apostoli Petri doctrinam sequuntur, & habebit pios Principes, non auditores tantùm, sed etiam adiutores. Imò tu Brenti, præ animi tui impotentia, dum iuxta nomẽ tuum ardes odio Romanæ sedis & Catholicorum Episcoporũ, non vides quòd ipse contra te loquaris. Quos enim tibi damus alios, quàm Petros Apostolos, Damasos Romanos, Petros Alexandrinos? Quamuis enim inficias ire non possimus, ab istorum sanctitate Pontifices nostros longiùs esse remotos, certum tamen illud est & indubitatũ, quòd non in alia religione versantur, quàm in ea, quàm diuum Petrum Apostolum tradidisse Romanis, quamque Damasum Pontificem, & Petrum Alexandriæ Episcopum sequutos esse constat. Ac primùm, quod ad Petrum Apostolum attinet, quis est alius, de cuius in doctrina successione magis gloriemur: cuius etiam epistolas Canonicas vnde vos habetis præterquam à nobis, à quibus discessistis? Quod autem ad Petri successorem Damasum Romanum Pontificem attinet, producemus aliquot è scriptis eius loca, ex quibus planum fieri cuique possit, vósne an nos in ea religiõe versemur, quam ipsum esse sequutum scripta eius indicant. Extat eius epistola numero tertia ad Stephanum Archiepiscopum & ad Concilia Africana, in qua Romanam sedem petram & firmamentum à Deo fixum & immobile, ac verticem vocat Ecclesiarum. Ad quam tanquam ad caput cuncta quæ possunt aliquam recipere dubitationem, referri debere: absque cuius auctoritate causarum Ecclesiasticarum querelas definire minimè licere, & ad eam appellare debere censet. Synodum sine eius auctoritate fieri non esse Catholicum dicit: nec vlla Concilia rata haberi, quæ non sint illius auctoritate fulta. Ecce tibi damus Damasum Brenti. Num autem idem tu quod ille hac in parte doces? qui sic es implacabilis odij cuiusdam facibus erga Romanam Ecclesiam accensus, vt citiùs eam quæ graui Turcarum iugo premitur Hierosolymitanam, quã hanc, cuius ipse etiã vnus omniũ Christianissimus Imperator Carolus se filium esse profitetur, ac præ se fert, atque adeò gloriatur, pro matre vestra agnoscas: cùm tamen non solus sit Damasus

Alia Brentij in Sotũ suggillatio

Responsio Romanæ Ecclesiæ vindicans dignitatem.

Dama. epist. 4.

sus,qui de Romana sede tam magnificè senserit.Fecerunt idem pij omnes & qui præcesserunt,& qui sequuti sunt Damasum. Quorsum autē attinet omnium testimonia proferre? Qui præcesit Damasum Iulius ita scribit: Sicut B. Petrus primus fuit omnium Apostolorum,ita & hæc Ecclesia,Domino instituente,prima & caput est cæterarum,vt ad eam quasi ad matrem atque apicem,omnes maiores Ecclesiæ causæ & iudicia Episcoporum recurrant. Vides, vt hic matrem aliarum Ecclesiarum esse dicat Romanam ? Ante quem etiam Cyprianus sanctus martyr & Episcopus, matricē eam ad radicem Ecclesiæ Catholicæ vocat.Quid autem Bernardus?ex quo tu pleraque collegisti, quibus Romanos Pontifices in odium & inuidiam adducere posses.Est ita,quod illi sicut alijs pijs omnibus Romanæ curiæ vitia vehementer displicuerunt,&ea grauissimè,si quisquam alius,quinque libris ad Eugenium conscriptis, est insectatus. Sed nunquid ideo sanctæ sedis huius auctoritati quicquam detrahit?Imò verò in secūdo libro tantùm illi tribuit, quod ad personam attinet quam gerit,Romani Pontificis, vt etiam ipsi Petro plura tribuere non potuerit.Et in alio quodam libro matrem nihilominus Ecclesiarum Romanam Ecclesiam appellat. Dolet multis pijs Brenti, quòd qui succedunt in cathedram & doctrinam Petri, non æquè succedunt omnes in sanctitatem Petri, plurimaque Romanæ curiæ vitia multorum oculos vehementer offendunt. Sed qui sumus nos, qui seruos iudicemus alienos? suo illi Domino stant aut cadunt,statuet ille de quoque suo tēpore quod meritus quisque fuerit. Nobis certè iusta causa non esse videtur,cur separationis consilia sequamur,quòd malos in Ecclesia nonnunquam præsidere videmus. Nam quò nos tandem vertemus,vbi meliores inuenire liceat? Quod ad vos attinet, non magis in scriptis quorundam legimus, quàm oculis ipsi nostris, in moribus vestris cernimus, nō esse quenquam ferè,qui vestrum Euangelium sit amplexus,qui non seipso sit factus deterior.Ad Picardos autē vel Anabaptistas,vel Suenckfeldianos,apud quos maior elucere videtur sanctimoniæ species,vt à matre nostra Romana Ecclesia deficiamus, vos nobis auctores futuros non arbitramur. Verùm ad Damasum nostrum redeamus. Docet idem Damasus in eadem epistola,iudices Episcoporum iuxta decreta canonum,Episcopos esse debere. Tu Brenti contra decreta Canonum,etiam Laicos Ecclesiasticarum causarum iudices esse vis. Meminit ibidem & sacerdotum & sacrificij: & in ea quæ proximè sequitur epist. Missę quoque nominatim. At vos à Satana magistro vestro docti,sicut fatetur dux & antesignanus vester Martinus Lutherus: qui secum hac de re disputasse diabolum,& fortiora quàm quæ refellere posset contra Missam argumenta produxisse scribit:ab hoc magistro docti vos,& sacerdotiū,& sacrificium prorsus omne sustulistis: neq; Missæ vel sacrificij nomine quicquam est apud vos magis abominandū. Et interea dicis:Da mihi Damasos,& audiam. Meminit idem in quarta epistola consecrationis virginum de erectione altaris,de vnctione sacrationeque,de Ecclesiæ dedicatione,de Chrismatis confectione,de baptizatorum frontibus Chrismate signandis, de formatis epistolis mittendis,de populo benedicendo. Quid? An hæc omnia vos Brenti, propria vestra temeritate non abrogastis?Meminit etiam,sicut ab Iuone qui Gratianum præcesit,scriptum est,quòd metropolitanus infra tres menses consecrationis suæ ad fidem suam exponendam,palliumque suscipiendum,ad Apostolicam sedem mittere teneatur.Num idem vos Brenti,faciendum esse putatis? Iam de traditionibus audi quæ sit Damasi sententia: Quæ Apostolorum, inquit, prędicatione, & patrum institutione percepimus, semper tenere debemus,ne aliqua noua semper cudere videamur. Et alio loco: Sanctorum Canonum voluntariam transgressionem, blasphemiam esse dici in Spiritumsanctum.Num hęc Brenti, cùm vestro de traditionibus dogmate consentiunt? Et interea clamas,Da mihi Damasos.Vis autem vt etiam tibi dem Petros Alexandrinos?Mihi quidem nihil scriptorum eius videre licuit, præter Canones quosdam ex sermone de pœnitentia,quibus præscribitur,quæ sit iniungenda pœnitentia his,qui tempore persequutionis à fide exciderunt. Ac in primo Canone ad reliquam pœnitentiam adijci vult quadringenta dies,quibus ieiunent. Cedo Brenti,num vos talem pœnitentiam iniungere cuiquam consueuistis?quin cachinnis eam potiùs exploditis.Docetis enim, quando quidem Christus pro peccatis nostris semel satisfecit,nulla deinceps opus esse satisfactione nostra. Atqui non ita Petrus Alexandrinus, non ita quem ille ducem sequutus est Petrus Apostolus:Christus,inquit,passus est pro nobis,vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius. Exigit à nobis Euangelium fructus & opera digna pœnitentiæ.Dicit idem Petrus Apostolus: Satagite vt per bona opera certam vestram vocationem faciatis:vos excluſis bonis operibus,fidem solam sufficere docetis.Est ne consentiēs hæc vestra doctrina,non iam dicam Petri Alexandrini aut Damasi,verùm Petri Apostoli doctrinæ?Iámne vides Bręti,nos esse,qui versamur in ea religione: quam vertex Apostolorum

Iulius Pont. ad Orientales Episcopos.

Cyp.li.1. epist.8

Bern. ad Euge.

Bern. lib.4. ad Eugen.

Rom.14.

Cauenda separationis cōsilia, dum mali Ecclesiæ præsunt.

Damasus Brētij sectam damnat.

Luthe.de Missa angulari.

Iuo lib.1.decretorum.

Dam.epist.3.

Idem ad Aurelium Carthaginen.Episcopum.

De Petro Alexandrino.

1.Pet.2.

Matt.3.

2.Pet.1.

ſtolorum Petrus initiò Romanis tradidit? quamque Pontifex Romanus Damaſus, & Petrus Epiſcopus Alexandriæ ſunt ſequuti? Vos autem in quauis alia potiùs, quàm in eadem hac religione verſari: cùm eam partim riſu proſequamini, partim horrendis blaſphemijs inſectemini, nec ſit eà quicquam apud vos execrabilius. Et audes intereà vociferari: Da mihi Petros Apoſtolos, da Damaſos Pontifices Romanos, da Petros Alexandrinos, & habebis nos non auditores tantùm, verumetiam adiutores. Ecce dedimus eos tibi Brenti, non in corporibus ſuis viuentes, nec viua voce ſententiam ſuam exprimentes, ſed ſpirantes adhuc in monumentis literarum, quæ poſt ſe reliquerunt, & in eis quæ fuerit eorum religio declarantes: cum qua nos quidem per omnia cõſentire, vos autem ex diametro cum ea pugnare, negare non poteſtis. Nam ſi maximè negare velitis, vel ipſi libri veſtri vos mendacij conuincent, omni genere blaſphemiarum referti.

Tandem aliquando Brentius ad cauſam accedere videtur, nec adhuc vnquam in hoc ſcripto ſuo propriùs acceſſit: nam extra cauſam ferè cętera loquutus eſt, nec multum ad rem, qua de agitur, pertinentia. Nunc autem ex Eccleſiaſtica hiſtoria demonſtrare conatur, quod in cauſa fidei Theodoſius iudex inter Epiſcopos fuerit. Mirum eſt autem, ſi potuit hoc Ambroſium latere, qui vixit eodem illo tempore, qui funebrem etiam orationem illi conſcripſit. Qua confidentia autem auſus ille fuiſſet ſcribere Valentiniano, qui cum Theodoſio ſimul imperauit: Quando audiuiſti Imperator, in cauſa fidei laicos de Epiſcopo iudicaſſe, ſi quid eiuſmodi factum à Theodoſio fuerat? Nonne reſpondere potuiſſet Imperator: Audiui quòd fecerit hoc imperij mei cõſors nuper adeò Conſtantinopoli Theodoſius? Deinde verò hoc ipſo Theodoſio imperante, fuit habitum Concilium Aquileienſe, priuſquam Oecumenicum illud Conſtantinopoli: vbi hęc Imperatoris verba recitantur: Ambigua dogmatum reuerentia, ne diſſideant ſacerdotes, quam primùm experiri cupientes, conuenire in Aquileienſem ciuitatem Epiſcopos iuſſeramus. Neque controuerſiæ dubiæ ſententiæ rectiùs poterant experiri, quàm ſi obortæ altercationis iudicium in interpretes ipſos conſtituiſſemus Antiſtites, vt videlicet à quibus proficiſcuntur inſtituta doctrinæ, ab eiſdem diſcordis eruditionis repugnantia ſolueretur. Quæ cùm eſſent lecta, dixit Ambroſius, qui præſens adfuit in illo Concilio: Ecce quod Chriſtianus conſtituit Imperator, noluit iniuriam facere ſacerdotibus, ipſos interpretes cõſtituit Epiſcopos. Hic laudat eo nomine Theodoſium Ambroſius, quòd is non alios, quàm Epiſcopos iudices eſſe voluerit: quod idem paucis interiectis facit Euſebius quoq;. Inde cõiecturam facere licet, quòd ſibi in cauſa fidei nunquam iudicium Theodoſius arrogauerit: qui quid ſui, quid Epiſcoporum eſſet muneris, vel ex his quæ geſſerat anteà Conſtantinus anteceſſor eius, cognoſcere potuit. Quid igitur de Socratis hiſtoria dicemus? Quod ſi Brentius ea fide, qua oportuit, Socratis verba recitaſſet: nec prętereritis quibuſdam ea ſola produxiſſet, quæ ad ſuum inſtitutum probandum facere videntur: facilè cuius perſpicere licuiſſet, nihil præter officium ſuum Imperatorem feciſſe. Nam in exordio capitis illius, ex quo nõnulla profert Brentius, omnia Theodoſium de Nectarij Conſtantinopolitani Epiſcopi conſilio feciſſe ſcribitur, ex quo perſpicuum illud fit, quòd non ſibi de cauſa fidei iudicandi poteſtatem vllam Imperator vſurpauerit: ſed quòd à Catholicis Epiſcopis præſcriptum fuit & iudicatum, id pro Catholici Imperatoris officio & ipſe ratum habuerit, & ab omnibus ſibi ſubiectis haberi ratum inuiolateque ſeruari iuſſerit.

Theodſi. Imper. an iudex inter Epiſcopos fuerit

Expenditur locus in hiſtoria Socratis.

Sed quoniam vrget nos hic Brentius: quæ fuerit Eccleſiæ praxis hac de re, quidque ſit in ea moribus receptum iam inde à mille trecentis fere annis, paucis perſcribemus. Ante mille trecentos annos congregatum fuit primum Nicææ concilium, quò conuenerant ex vniuerſo terrarum orbe trecenti, decem & octo patres. Venerat eò Conſtantinus etiam Imperator. Sed quomodo? Scribit hoc Euſebius, quòd cum paucis poſtremus omnium ingreſſus, poſita modica quadam ſede, non priùs conſedit, quàm annuiſſent Epiſcopi. Cumque de concordia & pace plæraque diſſeruiſſet, diligentiorem dogmatum inquiſitionem ipſorum ſententiæ permiſit. Quod ita factum eſſe, præter Euſebium, Socrates etiam & Theodoritus memoriæ prodiderunt. Vides quemadmodum iſte nullas iudicandi ſibi partes ſumpſerit, ſed ad monitione facta de pace & concordia dogmatum inquiſitionem Epiſcoporum ſententiæ permiſerit. Cui teſtimonium hoc Auguſtinus quoque tribuit, quòd cum Donatiſtæ cauſam Ceciliani ad Imperatorem Conſtantinum detuliſſent, non fuerit auſus de cauſa Epiſcopi iudicare, ſed eam diſcuciendam ac definiendam Epiſcopis delegarit: quod & factum eſt in vrbe Roma, præſidente Melchiade Epiſcopo illius Eccleſiæ, cum multis collegis ſuis. Scribit de eo Ruffinus quoque quòd cum Epiſcopi, qui Nicææ congregati fuerant, libellos ei quoſdam protuliſſent, quibus ſe accuſabant inuicem, ſuſcepit à ſingulis libellos & eos omnes in

Praxis & mos veteris Eccleſiæ de iudicãda cauſa Religionis. Conſtantini ex emplum.

Euſe. li. 3. de vita Conſtantini. Socr. li. 1. cap. 8. Theod. li. 1. ca. 7

Aug. epiſt. 166. & epiſtola. 48. & 166.

Ruffi. li. 1. ca. 2.

Constantini oratio ad Episcopos contentiosos.

sinu suo continens, nec quid in eis cõtineretur aperiens ait ad Episcopos: Deus vos constituit sacerdotes, & potestatem vobis dedit de nobis quoq; iudicandi. Et ideo nos à vobis rectè iudicamur, vos autem non potestis ab hominibus iudicari: propter quod Dei solius inter vos expectare iudicium: & vestra iurgia, quęcunq; sint, ad illud diuinum re

Psal. 81.

seruentur examen. Vos etenim nobis à Deo dati estis dij: & conueniens nõ est, vt homo iudicet deos: sed ille solus de quo scriptum est: Deus stetit in Synagoga deorum, in medio autem deos discernit. Et ideo ijs omissis, illa quæ ad fidem Dei pertinent, absque vlla animorum contentione distinguite. Cùm hæc dixisset, omnes simul querimoniarum libellos iussit exuri, ne innotesceret vlli hominum simultas sacerdotum. Hæc Rufsinus. Habuitne tanquam seruos Episcopos Imperator hic Brenti? Num autem est verisimile, quòd cùm recens hoc fuisset illius exemplum, secùs aliquid facere Theodosius in animum induxisset, quàm ab hoc Imperatore laudatissimo factum esse meminerat? In actis Nicænæ Synodi, quæ in libro Conciliorum extat, reperiuntur subscriptiones

Episcopi subscribunt Synodo, nõ Imperator.

Episcoporum trecentorum, decem & octo. Cęsaris Constantini subscriptio nulla reperitur. Quamuis autem interfuerint in ea Synodo, vel præfuerint potius legati Syluestri Romani Pontificis, Hosius Cordubensis, Victor & Vincentius: dederunt nihilominus Patres literas ad Syluestrum, quibus ab eo, non autem ab Imperatore confirmari petiue runt, quod in Synodo fuerat ab illis constitutum.

Aliud exemplũ de Synod. Constantinop.

In secunda Synodo quæ enumeratur inter Oecumenicas Constantinopolitana, nihil aliud actum est à Patribus, quàm quòd sententiam Damasi, quam ille paulò ante cõgregato Romę Concilio contra Macedonium, Sabellium & Eunominum tulerat, probarunt, & eam sunt sequuti. Quo nomine scriptis ad Damasum literis, vt sibi cõgauderet ab eo popoſcerũt. Quicquid igitur à Theodosio factum esse scribit Socrates, iuxta Nectarij cõsilium ex auctoritate Damasi Papæ factum est: quę causa fuit etiam, vt vna cùm

De summa Trinitate Cunctos, et Zoso. lib. 7. cap. 4.

collegis suis ediceret, vt in tali religione cuncti populi sibi subiecti versarentur, quam pontifex Damasus sequeretur. Subscripsisse centum quinquaginta Episcopi leguntur: quod Imperator subscripserit, in actis non inuenitur.

Tertium exemplum.

In tertia Synodo, quę fuit habita Ephesi, Celestini Romani Põtificis nomine præfuit Cyrillus Alexandrinus: ac lecta fuit epistola Celestini: quam sequuti Patres Nestorium cõdemnauerunt, & ab Episcopali dignitate vniuersoq; sacerdotij collegio alienum esse

Euag. li. 1. ca. 4.

decreuerunt: sicut in historia sua scribit Euagrius. Ad hanc Synodum Imperator Theodosius misit loco suo Candidianum. Sed nũquid vt iudicaret de causa fidei? Audi Brenti scribentem ipsum qua de causa miserit. Deputatus est, inquit, Candidianus magnificus comes strenuorum domesticorum, transire vsque ad sanctissimam Synodum vestram: ac in nullo quidem quæ facienda sunt de pijs dogmatibus quæstiones communicare. Illicitum namque est, eum qui non sit ex ordine sanctissimorum Episcoporum,

Verba Theodosij

Ecclesiasticis immiscerì tractatibus. Vide Brenti, quemadmodum ipse Theodosius formulam à se deputato præscripserit, vt ne se tractatibus Ecclesiasticis, immiscęret, néue de causa fidei sibi iudicium arrogaret, sed tuendę conseruandæque tantùm tranquillitatis causa Synodo interesset: quemadmodum is illicitum esse iudicauerit Imperatorem Ecclesiasticis se negotijs immiscere. Et est verisimile, quòd illicitum esse iudicauit ipse, hoc aliquando ab ipsomet factum esse, vt se pro iudice in causa fidei gereret? Qua

Cur Cæsares & principes mittãt Legatos ad cõcilia Oecumenica

autem ex causa mittantur ab Imperatoribus, Regibus & principibus ad Synodos nuntij, planum tibi Brenti, faciet eiusdem Imperatoris epistola, quam scripsit ad Elpidium comitem, & Eulogium tribunum, quos miserat ad aliam Synodum, quæ fuit iterum Ephesi congregata, cuius acta sunt in Concilio Calcedonensi rescissa: quos mittere se scribit, non vt de causa fidei iudicent. Sed valentes, inquit, nostris iussionibus ministrare, de ijs quæ in Epheso à sancta Synodo fuerint constituta: & nullum fieri tumultum permittere: sed & si quem videritis conturbationibus & tumultui studentem ad læsionem sanctæ fidei, hunc custodiæ mancipare. In quam sententiã scripsit idem Imperator ad Proclum quoq; Asiæ proconsulem. Extat eiusdem Imperatoris etiam ad Cy-

Cyrillus epi. 4.

rillum epistola, quæ habetur in operum Cyrilli tomo quarto, cuius hæc verba sunt: Nos sanè non patiemur, vt simul & vrbes & Ecclesię turbentur, neq; vt in excussa nobis sit ea doctrina, cui dijudicandæ pręfici oportet eos, qui circumquaq; sacerdotio prędident, & per quos in sententia veritatis firmiores sumus, & post hac erimus. Et hic fatetur Theodosius, de controuersia religionis non ad se, sed ad eos qui prędident sacerdotio iudicium pertinere. In hac tertia Synodo subscripserunt ducẽti Episcopi: quòd subscripserit Imperator, ex actis non apparet.

Quartum exemplum Martiani Imper.

Quarta fuit Synodus Calcedonensis: Interfuit in ea Martianus Imperator ipse, sed à legatis Leonis Papæ petitus, vt sui præsentiam præstaret Concilio: quod ipso absente se

te se ad Concilium non occursuros dicerent, sicut in Breuiario suo scripsit Liberatus. Nunc audi quam ad rem interfuerit. Narrat enim ipse: Ad confirmandam (inquit) fidem, non ad ostendendam virtutem: vt nunc per hanc sanctam Synodum deposita nebula, quæ in his paucis annis ex prauitate quorundam & auaritia visa est exoriri, semper seruentur quæ statuta sunt. Ad hoc se scribit venisse, vt quę decreta essent à Synodo, ea quemadmodum rata haberentur, & ab omnibus obseruarentur, auctoritate sua Imperiali prouideret. Extat autem epistola Pulcheriæ Augustę inter præambulares epistolas in Synodum Calcedonensem: qua monet Bythinię Strategum, vt clericos, monachos, laicos, quos nulla ratio ad concilium vocat, omnino de ciuitate, deque locis ipsis vbi concilium haberetur, expelleret. Fuit autem hæc Pulcheria, sicut vitæ sanctitate perpetuaque virginali pudicitia insignis, ita summa auctoritate prædita. Nam cùm ad fratrem eius Theodosium recens ablactatum orbis terrarum imperium fuisset deuolutum, & fratris, & imperij procuratrix erat à Deo constituta: cumque de ipsius sententia mortuo fratre Martinus fuisset Imperator designatus, fuit nihilominùs imperij consors: ac vna cum illo Calcedonensi Concilio interfuit. Quę cùm nòdum esset quintumdecimum annum egressa, scribit Sozomenus, eam supra ætatem sapientissimum ac diuinum spiritum accepisse, eiusque studio & sapientia perfectum esse narrat, vt suis temporibus hæreses non obtinerent. Neque verò non paritum est huic Pulcherię mandato. Nam in actis Concilij Calcedonensis semel & iterum voces hæ fuerunt emissæ: Synodus Episcoporum est, non clericorum: superfluos foras mitte: vt quod à Pulcheria præceptum, id auctoritate Synodi cõfirmatũ esse videamus. In eadẽ Synodo scriptum reperitur, quòd cùm ad Martinũ Archimandritã directa fuisset chartula, vt subscriberet, nõ acquieuerit, dicẽs: Nõ est meũ subscribere. Episcoporũ tantum est. Subscripserũt nihilominus in ea Synodo sic Episcopis volentibus, etiã presbyteri. Sed ita tamẽ, vt esset inter eos & Episcopos discrimẽ. Nã Episcopi subscripserũt hac forma. Flauius Episcopus Cõstantinopolitanus iudicans. Et alio quodã loco, definiens subscripsi. Presbyteri verò simpliciter: Eusebius presbyter subscripsi. Sic vt iudices agnoscerẽtur Episcopi soli presbyteri verò tanquam decretis eorum consentientibus subscriberent. Fuerunt in eadem Synodo iudices quoque seculares, sed nihil aliud quàm legi preces, quę acta essent recitari, autentica monumenta proferri, ad obiecta responderi, si qui cupiebant audiri, eos intromitti mandabant: vociferationes prohibebant: si qua vis allata, si quid per tumultum factum esset cognoscebant: vbi de fide agebatur, Synodo iudicium permittebant. Quod vel illa verba indicant ex actione prima Calcedonensis Concilij, vbi iudices & senatus dixerunt: Dicat sancta Synodus, si canonicis epistolis sanctę memorię Cyrilli consonat interloquutio Eustathij reuerendi Episcopi. Et in octaua actione ijdem iudices: Omnis iam dubitatio de Theodoreto reuerendo est soluta, quippe & Nestorium coram nobis anathematizauit, & à sanctissimo Leone susceptus est, & definitionem fidei suscepit, & epistolæ sanctissimi Leonis subscripsit. Deest igitur, vt sententia proferatur à Deo amabilitate vestra, vt cuncta sua priùs & Ecclesiam recipiat, sicut & sanctissimus Leo archiepiscopus iudicauit. Qua sententia per Episcopos lata, dixerunt iudices, Secundum decretum sancti Concilij Theodoretus sanctissimus Episcopus Ecclesiam ciuitatis Cyri recipiat. Similiter & de Iba, & de alijs nonnullis factum est. Hic iam vide Brenti, quod fuerit discrimen inter seculares & Ecclesiasticos iudices: Hi decernebant quid credendum, quidne faciendum esset: illi, vt quod esset ab eis decretum exequutioni debitæ mandaretur, procurabant: ipsi autem nullas sibi iudicandi partes sumebant. In hac quarta Synodo quidam resipiscentes Ecclesiæ sunt restituti, quemadmodum Theodoritus, Ibas, & alij nõnulli. Dioscorus autem & Eutyches condemnati, factaque sunt omnia iuxta sententiam, quæ fuit ante Concilium illud lata per Leonem primum Pontificem Romanum. Ac tenebant in ea locum Romani Pontificis Legati Pascasinus, Lucentius, & Bonifacius. Nihilominus missum fuit ad Pontificem, & à Synodo petitum, vt quæ fuerant à patribus cõstituta confirmaret: quod ille fecit non grauatim, Cæterùm decretum illud, quo Constantinopolitanum archiepiscopum proximum à Romano Pontifice locum habere pronunciatum est, præter legatorum suorum consensum, vt ratum haberet, adduci nulla ratione potuit. Scripserunt in Concilio sexcenti triginta Episcopi: Quòd autem Imperator, aut ex iudicibus quispiam subscripserit, acta non indicant.

Libera. cap. 3.

Pulcheriæ Augustæ auctoritas & sanctitas.

Sozo. li. 9. ca. 2.

Actio. 2. Syn. Chalcedon.

Ibidem Acti. 1.

Discrimen inter seculares & Ecclesiasticos iudices.

In quinta quæ est Constantinopolitana secunda Synodo nec Imperator, nec ab eo missus quisquam, quantum ex actis cognoscere licuit, interfuisse videtur. Ac fuit imperator tum Iustinianus, cuius extat epistola, in qua se pro executore gerit, non pro iudice: nam eosdem illos quos damnauerat Synodus, Agapeti Romani Pontificis auctori-

Quintum exemplum.

ta-

tatem sequuta, Zoaram, Anthimum, Seuerum, Petrum, proscribit, & exilio mulctat. Ac scribit Photius in epistola ad Michaelem Bulgariæ principem, de septem Concilijs Oecumenicis, quòd fuit in vrbe Constantinopolitana tum Vigilius Romanus Pontifex: verùm Concilio non aderat, & quamuis ad sacri cœtus conuentum promptus non esset, communem tamen Patrum fidem libello cõprobauit. Subscripserunt centum sexaginta quinque Episcopi, Imperatorem subscripsisse non constat. Subscripserunt autem & presbyteri, sed Episcopi hac forma, Definiui & subscrisi presbyteri hac, Sequendo definita subscripsi.

Sextũ exemplũ. In sexta, quæ fuit Constantinopolitana tertia, & Imperator Constantius interfuit, & multi cum eo viri illustres: qui itidem vt in Chalcedonensi Synodo, gloriosissimi iudices vocati fuerunt: verùm nec Imperator, nec quisquam eorum qui vocati sunt iudices, hoc sibi arrogauit, vt de causa fidei iudicaret: sed sicut in Chalcedonensi, ita & in hac sexta Synodo non aliam ad rem & Imperatorem, & ordines istos interfuisse liquet, quàm vt ordine agi omnia procurarent. Sic enim scribitur: Imperator & sanctum concilium dixerunt. Discurrat Georgius codices: Proueniat lectio: Fiat lectio: Alter liber relegatur. Itidem & gloriosissimi iudices nunc hunc, nunc illum intromitti iusserunt. Posteaquàm verò ventum est ad sententiam contra Macarium ferendam, iam nec Imperator loquitur, nec iudices, sed sola sancta Synodus: quemadmodum ex duodecima, & sedecima actione videre licet. Sed & in actione decima octaua, posteaquàm subscripserant centum septuaginta Episcopi, in ipso fine subscripsisse legitur Imperator in hæc verba, Et subscriptio pijssimi & Christo dilecti Constantini Imperatoris: Legimus & cõsensimus. Ac mox, Pijssimus Imperator Constantinus dixit, Edicat sanctum & vniuersale concilium, si consensu omnium Episcoporum promulgata est definitio, quæ ad præsens celebrata est. Cumque sanctum concilium exclamasset, Omnes ita credimus, edictum scribi fecit Imperator, vt quòd fuit à concilio definitum, id firmiter omnes obseruarent. Ac primus hic fuisse videtur (quantum quidem ex ijs quæ extant Synodorum actis cognoscere licet) qui concilij definitioni subscripserit: sed non iudicans, verùm consentiens tantùm. Quod aliquot antè seculis etiam in Arausicano secundo concilio factum legimus à viris quibusdam illustribus, vbi sic illi subscripserunt: Petrus, Marcellinus, Felix, Liberius, viri clarissimi præfecti prætorij, consentientes subscripserunt. Quanquam in octaua Synodo generali, cùm postularetur ab Imperatore Basilio, vt primus ipse subscriberet Concilij decretis, respondisse legitur: Tranquillissimum imperium nostrum sequutum præcedentes & iustissimos Imperatores: Constantinum videlicet Magnum, & Theodosium ac Martianum & cæteros, vult subscribere post subscriptionem omnium Deo amabilium Episcoporum. Sed quoniam postulat præferri nos sanctitas vestra, subscribam post subscriptionem omnium sanctissimorum vicariorum. Edocti enim sumus à Christo vero Deo nostro, habere exaltantem humilitatem. Ex quibus Basilij verbis colligitur, quòd in prioribus etiam Oecumenicis concilijs Imperatores subscripserint post omnes Episcopos. Cæterum in ijs actis quæ typis excusa sunt, præterquàm in sexta & octaua Synodo, nullius Imperatoris subscriptionem reperire licet. In hac sexta Synodo condemnati sunt, qui tantùm vnam voluntatem & actionem in Christo esse contendebant. Pyrrhus ab Honorio pridem è cœtu piorũ electus, & ab Heraclio relegatus: deinde Cyrus Alexãdrinus, & Sergius à Theodoro & Martino Pontificibus iam anteà cõdemnati. Tum Theodorus Pharensis, Paulus Constantinopolitanus, Macarius, Polychronius. Hi sunt quos Photius quoque recenset inter damnatos. De Honorio verbum facit nullum, quem non præterijsset procul dubio silentio, si quid de eo compertum habuisset: vt inde falsitas actorum sextæ Synodi: quod ad Honoriũ attinet, elici facilè queat. In omnibus autem hæc Synodus Agatonis Pontificis præscriptum est sequuta, cuius extat in actis pulcherrima epistola, de cuius sententia Patres omnia decreuerunt.

Primus eximp. Constantinus in Concilio subscripsit non vt iudicans, sed vt consentiens, & extremo quidem loco.

Septimũ exemplum ex Synodo Nicæna secũda. Septima Synodus habita est iterum Nicææ, de qualibet quæ scripsit Photius, quamuis verbis paulò prolixioribus abscribere, quoniam ad hęc quoque nostra tempora valde sunt accommodata. Hoc sacrum, inquit, magnumque concilium recens patefactam & barbaram hæresim, quæ ab impijs & execrandis hominibus parta erat, diuina communique sententia simul cum ipsius auctoribus condemnauit. Infelices enim homines isti, verbis non confitentes se Christo vero Deo nostro maledicere, factis omnia in eum maledicta, & linguæ petulantiam congressserunt. Cumque illum sine medio, & sine aliquo velo contumelia afficere nõ auderent, per venerandã imaginẽ omnẽ Christo inimicæ mentis cupiditatem expleuerunt. Adorandam enim Christi imaginem, per quam idolorum error excluditur (proh nefarium sceleratæ atque impiæ linguę, cogitationisque

Contra demolitores & contemptores imaginũ Christi & sanctorum.

que ſonum) idolum appellauerunt, & omnibus ipſam ignominijs afficientes, & per plateas ac vias publicas trahentes, & pedibus conculcantes, in ignem coniecerunt, ſpectaculũ Chriſtianis hominibus miſerandum, & ſola Chriſti hoſtiũ impietate dignum. Eadem & in reliquas ſacras imagines contulerunt, cùm celeribus pedibus ſanguinẽ funderent, dirisque manibus ac impuris labris petulantiam exercerent, nec vllam tanti furoris atque dementię ſatietatem caperent homines peſsimi. Sacras Chriſtianorum notas & effigies non minùs quàm ſi gentium eſſent abominationes, imò verò magis publicè deteſtabantur: Ex quo bellum gratiſsimum aduerſus Chriſtum & ſanctos eius commouebatur. Omnibus enim perſpicuum eſt, honorem imaginibus habitum ad eos tranſire quos illę referunt. Verùm iſti noua Iudęorum Chriſti hoſtium progenies, dum Chriſti atque ſanctorum eius imagines afficiunt contumelia, ea proficiunt, in quibus patres ipſorum defecerunt. Irruunt enim in facinora Iudęorum, ſingularique alacritate patres ſuos ſuperare conantur. Et dum non audent in medio Chriſtianorum labris etiam Chriſtum abnegare, in eundem ipſum Iudaicum paternumque zelum deprehenduntur incidere, & adulterinam etiam hanc oſtendunt imitationem: nec vllo conſiſtunt loco, ſed tanquam veneno hęreſis ebrij, hucilluc iactantur & ruunt: Chriſtianos enim ſe eſſe profitentur, & aduerſus Chriſtum debacchantur: Iudæos appellari ſe nolunt, & imagines oppugnantes zelum ipſorum Chriſto inimicum imitantur & ſuperant: idololatriæ nomen vitant, & ſe in ipſos Chriſtianos diuinaque Chriſtianorum ſanctaque myſteria nihilò idololatris leuiores prębent. Quamobrem ſanctum & Oecumenicum concilium eos qui adulteræ iſtius & multis ſeminibus commixtę opinionis ignobilitatem fugere noluerunt, tanquam nothos & à fidelium nobilitate alienos inſolubilibus anathematis vinculis conſtringendos iudicauit. Imaginem autem Chriſti veri Dei noſtri, ex Apoſtolorum & ſanctorum Patrum traditionibus, & ſanctorum oraculorum teſtimonijs, ad honorem & venerationem illius, quem ipſa refert, adorandam atque colendam ſuffragijs omnibus cenſuit & confirmauit. Cùm adoratio nimirum atque honor adhibeatur eodem modo, quo in alijs ſacris notis & formis ſanctiſsimæ latriæ vtimur. Neque enim in illis conſiſtimus, honoremque & adorationem concludimus, neque ad alios & diuerſos fines diſtrahimur, ſed per diuerſum & ſingularem ipſorum cultum & adorationem, quę cernitur, ſacra conuenientique, ac minimè diuiſa ratione animos noſtros ad inuiſibilem illam ſingularemque atque vnicam diuinitatem dirigimus. Sic venerabilem crucem adoramus, in qua Dominj corpus extenſum eſt, & ſanguis ille, quo mundus vniuerſus purgatus eſt, emanauit: & ligni natura illius fluxibus irrigata, pro morte vitam perpetuam tulit. Sic crucis ſignum adoramus, quo dæmonum agmina fugantur, & varij curantur morbi. Cùm ſemel in ipſo exemplari gratia & virtus exhibita ſit, & vſque ad exępla ſimilis vis ſe diffundat. Hæc igitur ſingula, nempe Chriſti imaginem, & ipſam crucem, cruciſque notam, cultu adorationeque proſequentes, honorem & adorationem non in ipſis concludimus, ſed ad eum dirigimus, qui propter incredibiles diuitias amoris erga nos, factus eſt homo, & mortem propter nos pertulit cõtumelioſam. Sic & ſanctorum templa, & ſepulchra, & reliquias, ex quibus morborum curationes emanant, fideliter adoramus, Chriſtum verum Deum noſtrum, qui gloria ipſos affecit, collaudantes & celebrantes. Et ſi quid ijs in myſticis & ſanctis noſtris ſacrificijs ſimile eſt, per munus & gratiam in illis exhibitam, præcipuum auctorem & principem cauſam agnoſcimus & commendamus. Quapropter & diuinus ac ſanctus ille beatorum atque ſacrorum virorum cœtus, non ſolùm imaginem Chriſti, quemadmodum diximus, verùm etiam immaculatiſsimę ſemperque virginis Mariæ & Dominæ noſtræ Dei genitricis, & ſacras ſanctorum omnium imagines, pro ratione excellentiæ & ſanctitatis exemplarium colendas & adorandas communium oraculorum decretis conſtituit & confirmauit. Per ipſas enim ad præſentiam quodammodo atque congreſſum, animi ducimus intentionem: & per hanc diuina naturamque ſuperante coniunctione copulamur cum illo, qui ſummus eſt rerum expetendarum. Hæc igitur ſapienter diuineque ſeptimum illud Concilium decreuit, atque conſtituit. Quo quidem facto, omnem hæreticam peſtem ac turpitudinem à grege ratione prædito depulit: propriumque decus & pulchritudinem Eccleſiam recipere oſtendit: & tanquam ſponſam non in fimbrijs aureis, ſed intelligibilibus decoratam imaginibus, ad Chriſti ſponſi dexteram conſtitutam, hilaribus & lætis oculis toti fidelium multitudini conſpiciendam honorandamque demonſtrauit. In hac Synodo præſidebant Adriani primi Pontificis Romani nomine, Petrus protopresbyter Eccleſiæ Romanæ, & alter Petrus prępfectus ſancti Sabæ. Fuerat autem iam anteà damnata hæreſis hæc Iconomachorum à Gregorio Tertio, qui Leonem etiam Imperatorem, per quem euerſę fuerant ima-

Sententia Synodo Nicænæ contra Iconoclaſtas

De veneratione ſanctæ crucis.

Qua ratione honos imaginibus tribuatur & reliquijs, & templis, & ſepulchris ſanctorũ.

Hucuſque Photius.

Leo Impe. eiecit imagines, eiusque filius Constãtius vnde vterque excommunicatus.

imagines & eiectæ, percusit anathemate. Quod idem statuit contra filium eius Cõstantium, qui sui patris impietatem fuerat imitatus, Stephanus Papa tertius. Ac interfuerũt quidem in hac Synodo duo Senatores, sed initiò tantùm pauca loquuti, non leguntur posteà se tractatibus Ecclesiasticis immiscuisse. Subscripserunt Episcopi trecenti sexaginta septem, alium quenquam subscripsisse non apparet.

Octa. exemplũ.

In octaua Synodo, quæ fuit Constantinopolitana quarta, interfuit quidẽ Basilius Imperator & subscripsit, sed quàm ab eo fuerit alienus, vt aliquas in iudicando sibi partes de fide sumeret, demonstrant verba quæ tum habuit ad eos, qui præsentes aderant in Synodo, quos in hunc modum alloquitur: De vobis autem laicis, tam qui in dignitatibus, quàm qui absolutè versamini, quid amplius dicam nõ habeo, quàm quòd nullo modo vobis licet de Ecclesiasticis causis sermonẽ mouere: neq; penitus resistere integritati Ecclesiæ, & vniuersali Synodo aduersari. Hęc enim inuestigare & quærere, Patriarcharum, Pontificum & Sacerdotum est, qui regiminis officium sortiti sunt, qui sanctificandi, qui soluendi & ligandi potestatem habent, qui Ecclesiasticas & cęlestes adepti sunt claues, non nostrum qui pasci debemus, qui sanctificari, qui ligari, vel à ligamẽto solui egemus. Quantęcunq; enim religionis & sapientiæ laicus existat, vel etiamsi vniuersa virtute interiùs polleat, donec laicus est, ouis vocari non desinet. Rursusq; quantumcunq; sit Episcopus irreuerentia plenus, & nudus omni virtute, donec antistes est, & veritatis verbum rectè prædicauerit, pastoris nominis & dignitatis damna non patietur. Quæ ergo ratio est in ordine ouium constitutis, pastores verborũ subtilitate discutiendi, & ea quæ supra nos sunt quęrendi & ambigendi: Oportet ergo nos cũ timore & fide syncera hos audire, & à facie eorum vereri, cùm sint ministri Domini omnipotentis, & huius formam possideant, & nihil amplius quàm ea quæ nostri ordinis sunt, requirere. Nunc autem vt videmus, adeò multos malitia in insaniam accendit, vt obliuiscentes proprij ordinis, & quod pedes sint minimé cogitantes, legem ponere velint oculis. Oculos vocare Basilius videtur Episcopos, quos Ambrosius oculorum in Ecclesia fungi scribit officio: de quibus etiam in octauo concilio Toletano legitur: Dum secundum carnis assumptæ mysterium, Ecclesiæ suæ fuerit dignatus caput existere Christus, meritò in membris eius intentio Episcoporum, officia peragere cernitur oculorum. Sic & Augustinus sanctos Apostolos vocat oculos. Quantacunque religione sit & sapientia laicus, etiamsi vniuersa virtute polleat, fas tamen non esse censet Basilius, illi de causis Ecclesiasticis sermonem mouere, quòd proprium hoc sit Episcopi munus: etiamsi multò sit is in virtute sapientiaque inferior. Idque Gregorij, quem Theologum Græci vocant, sententiam sequutus, qui in oratione sexta, qua se excusat quòd ab Ecclesiastica functione tam diu abstinuerit, sic populum affatur: Vos oues nolite pascere pastores, neque super terminos eorum eleuemini: satis enim est vobis, si rectè pascimini. Nolite iudicare iudices, nec legem feratis legislatoribus. Deus enim nequaquàm Deus est seditionis & confusionis, sed ordinis & pacis. Nemo igitur caput sit, qui vix manus aut pes esse possit, siue membrum aliquod corporis honorabilius: sed vnusquisque fratres in eo ordine in quo vocatus est, permaneat, licet etiam dignior existat: in illoque magis præsentem amet claritatem, quàm vt eam quam non accepit quærat. Nemo qui sine periculo subesse potest, imperare desideret: nec subiectionis lex soluantur, qua tam terrestria quàm cœlestia sunt alligata. Vides quæ fuerit hac de re, de qua nunc inter nos agitur, Basilij sententia: in qua Gregorius quoque Nazianzenus fuisse videtur, qui fas esse non putat, vt iudices iudicentur. Sed audi quid de hoc ipso in hac Synodo decretum fuerit. Illud tanquam perosum quiddam ab auribus nostris repulimus, quod à quibusdam imperitis dicitur, non posse Synodum absque principali præsentia celebrari, cùm nusquam sacri canones conuenire seculares principes in concilijs sanxerint, sed solos Antistites. Vnde nec interfuisse illos Synodis, exceptis concilijs vniuersalibus, inueniemus. Neque enim fas est, seculares principes spectatores fieri eorum, quæ sacerdotibus Dei nonnunquam eueniunt. Iam autem diximus, quemadmodum Imperator subscribere noluerit: subscripserunt autem primo loco legati, quos Adrianus Pontifex Romanus miserat, hac forma: Ego Donatus Dei gratia Episcopus Ostiensis Ecclesiæ, locum obtinens Domini mei Adriani Pontificis & vniuersalis Papæ, omnia quæ superiùs leguntur, huic sanctæ & vniuersali Synodo præsidens: ad voluntatem eiusdem eximij Præsulis promulgaui, & manu propria subscripsi. Qua forma & reliqui duo collegæ eius vsi sunt. Ignatius verò hac: Ignatius misericordia Dei Episcopus Constantinopoleos nouę Romæ, sanctam hanc & vniuersalem Synodum suscipiens, & omnibus quæ ab ea iudicata & scripta sunt concordans & definiens, subscripsi manu propria. Quam eandem formam in subscribendo sequuti sunt Ioseph vices agens patriar-

Basilij Imp. oratio pijssima.

Etiam sanctissimi laici indignosplanè pastores reuereantur & timeant magis quàm iudicent.

Episcopi dicti oculi Concil. Tol. cap. 4. De dignitate sacerdotali cap. 6. Psal. 87.

Greg. Nazianz. de officio laicorum erga pastores.

Actio. 10. Non est principum & secularium, se causis & Synodis Episcoporũ immiscere

Nota subscriptio nem Episcopi.

chę

chæ Alexandrini, Thomas Antiocheni, Elias Hierosolymitani. Post quos tandem subscripserunt Imperatores hac forma: Basilius, Constantinus & Leo perpetui Augusti, in Christo Deo fideles principes Romanorum, & magni Imperatores, sanctam hanc & vniuersalem Synodum suscipientes, & omnibus, quæ ab ipsa definita & scripta sunt concordantes, subscribimus manu propria. Ex eo videri licet, quòd Imperatores, vel quicunque tandem alij non Episcopi, etiam in subscriptionibus suis diligenter cauerunt, ne quid tanquam iudicantes in fidei, aut quacunque tandem Ecclesiastica causa feciſſe viderentur.

Atque hæ sunt octo Synodi generales, quas enumerat Gratianus: neque enim plures ante ipsius tempora habitæ fuerunt. In ijs omnibus non reperies Brenti, quod quisquam Imperatorum aut principum, aut quorumcunque tandem laicorum in Ecclesiastica causa iudex esse voluerit, quòd Apostolicam hanc esse traditionem non ignorarent, vt ne laici se causis Ecclesiasticis immiscerent. Nam & in illo Hierosolymitano Concilio nemo sententiam dixit, præter Apostolos, quorum loca tenent Episcopi. Sic enim Lucas loquitur: Conuenerunt Apostoli & seniores (qui Græcè presbyteri vocantur) videre de verbo hoc, Mox inducit Petrum loquentem, quem rectè scribit Hieronymus principem in eo Concilio lati decreti fuisse. Post eius orationem tacuit (inquit) omnis multitudo, & audiebant Barnabam ac Paulum narrantes, quanta fecit Deus signa & prodigia in Gentibus per eos. Et postquam tacuerunt, respondit Iacobus, &c. Hi sunt omnes, quos dixisse sententiam scribit Lucas, Petrum primo loco, tum Barnabam, Paulum, Iacobum. Omnis, inquit, reliqua multitudo tacuit. Quid his verbis esse potest euidentius? Hunc itaq; morem Apostolorum sequuta semper est in Cõcilijs Ecclesia Dei, vt illi soli sententiam dicerent in causis Ecclesiasticis, qui loca tenent Apostolorum, reliqua verò multitudo taceret. De Valentino Imperatore scribit Sozomenus, cùm per Episcopum Hypatianum verbis Episcoporum per Hellespontum & Bythiniam agentium fuisset rogatus, vt Episcopis ad corrigendum dogma conuenire permitteret, sic eum respondisse: Mihi qui sum in sorte plebis, fas non est talia curiosius perscrutari: sacerdotes quibus ista curæ sunt, inter seipsos quocunq; loco voluerint, cõueniant. Hic est ille Valentinianus, qui nec interesse voluit, cùm Sixto pontifici quædam crimina fuissent obiecta, sed surgens à Concilio, dedit in arbitrio Sixti Episcopi, vt iudicaret iudicium suum. Simile quiddam à Carolo Magno factum fuisse dicitur, in causa Leonis tertij Pontificis.

Distin. 16. cap. Sancta.

Nonũ exemplũ est in primo Cõcilio Apostolorũ.

Act. 15.

Hier. in epistola ad August.

Sozo. li. 6. ca. 7. Ecclesiast. hist. Valentiniani Imp. erga Episcopos reuerẽtia.

Vsque eò autem Imperatores Catholici iudicium in Ecclesiasticis causis sibi non arrogarunt, vt ne hæretici quidem id facere voluerint. Vnus fuit Valentinianus iunior Imperator, qui Iustinæ matris impulsu, cùm puer adhuc esset propemodum, sibi de fide iudicium vsurpare conatus est. Sed quibus verbis eum adortus fuerit Ambrosius, iam antè commemorauimus, pœnituitque eum facti non multò pòst, ac informatus fide & institutis Catholici principis Theodosij, tanto in Ambrosium affectu pòst incubuit, vt quem anteà persequebatur, eum diligeret: quem ante vt aduersarium repellebat, eum vt parentem putaret, sicut ipse in quadam epistola scribit Ambrosius. Nõ dissimile quiddam ausus fuit etiam Imperator ille, & re & nomine Basiliscus, qui circulares dedit literas, quibus Calcedonense Concilium, & Leonis libellum per anathema damnauit. Quod tamen ipsum fecit, Episcoporum suorum, qui non pauci numero fuerunt congregati, sententiam sequutus, qui circularibus etiam literis eiusmodi subscripserunt, vt magis exequutoris, quàm iudicis officio functus videri possit. Sed has tamen ipsas literas circulares non ita multò pòst aboleri & eis contrarias scribi iussit, sicut apud 1. Euagrium, 2. Liberatum, 3. Nicephorum scriptum reperimus. Ad eundem modum & Constantius, quo nihil in religione fuit inconstantius, qui primus ex Imperatore Christiano factus erat Arianus, quicquid egit contra Catholicos, non propria sua, sed Episcoporum auctoritate, quos frequenter cõuocabat, faciebat, & quotannis ferè nouam fidem condi procurabat. Quamuis autem auctoritate Synodi iam fuerat Athanasius condemnatus, tamen vide Brenti, quantum ille positum putabat in vno Pontifice Romano Liberio, quem partim vi & minis, partim etiam pollicitatione munerum, sicut ipse scribit Athanasius, pertrahere conabatur, vt Athanasij damnationi subscriberet. Tam ardenti desiderio nitebatur auctoritate Episcopi æternæ vrbis firmari, quod iam impletum esse sciebat: sicut ab Ammiano quoque Marcellino memoriæ proditum est. Intelligebat enim irrita fore omnia quæcunque acta ab alijs fuissent, nisi Romani Pontificis consensus accessisset. Athanasius autem ferendum non esse putauit: vt quicquam sibi iuris arrogarat Imperator in Synodis Episcoporum. Qui sic alicubi scribit: Qua fronte talem conuentum synodum appellare audent, cui Comes

Etiam hæretici Imp. non arrogarũt sibi iudiciũ de religione.

Ambro. epi. 34.

1. lib. 3. cap. 4. historiæ Ecclesi. 2. cap. 16. Breuiarij. 3. lib. 18. cap. 3.

Ath. in epist. ad solitariam vitã agentes. Ammi. lib. 15. Ath. Apolog. 2. Atha. principes omnino remouet à cognoscendis causis Ecclesiasticis.

præsedit? Et in epistola ad solitariam vitam agentes: Obtendit, inquit, in speciem Episcoporum iudicium, sed interim facit quod illi volupe est iudicium Episcoporũ, quid commune cum eo habet Imperator? Sin contra ista minis Cæsaris conflantur, quid opus est hominibus titulo Episcopis? Quando à condito æuo auditum est, quòd iudicium Ecclesię auctoritatem suam ab Imperatore accepit? aut quãdo vnquam hoc pro iudicio agnitum est? Plurimæ anteà Synodi fuere, multa iudicia Ecclesiæ habita sunt: sed neque Patres istiusmodi res principi persuadere conati sunt, nec princeps se in rebus Ecclesiasticis curiosum præbuit. Paulus Apostolus habebat amicos in Cęsaris familia, & per eos in literis salutabat Philippenses, non tamen eos in iudicio socios assumpsit, &c. Et prope finem, dicit eum Antichristi imaginem induisse. Quis enim videns eum, inquit, in decernẽdo principem se facere Episcoporum, & præsidere iudicijs Ecclesiasticis, nõ meritò dicat, eum, illam ipsam abominationem desolationis esse, quę à Daniele prędicta est? Nam cùm circumamictus sit Christianismo, & in loca sancta penetret, & inibi consistens deuastaret Ecclesias, abrogans Canones, vi cogens vt sua obtineant, quis vnquam audebit dicere, hoc tempus Christianis pacatum esse? Vides Brenti, quæ fuerit Athanasij sententia de eo, si quis, nõ dico satraparum aut ducum, sed regum etiam & Imperatorum, principem se facere vellet Episcoporum. Et fecit tamen omnia Constantius, obtendens in speciem, sicut idem scribit Athanasius, iudicium Episcoporum, quod ad se minimè pertinere sciebat: Quare sequi non præire, exequi quod esset ab Episcopis decretum, non ipse decernere videri volebat.

Ab exemplis tyrannorũ, vt Hunerici & Theodorici Victorli. 2. persequutionis Vandalicæ. In 4. Synodo Romano sub Symacho Papa.

Quid autem crudelissimus ille fidei Catholicę persequutor Hunericus? cùm imperasset Eugenio Carthaginensi Episcopo, vt pro disputatione fidei constituta die vnà cum Episcopis suis veniret, conflictum cum suis, hoc est, Arianis Episcopis initurus: Eugenius verò respondisset: disputationem legis cum adiutorio Dei se nullatenus declinare vel fugere: sed sine vniuersitatis assensu se non debere causas assumere eius fidei asserendę: num ipse iudex in ea causa esse voluit? Quamlibet sæuus tyrannus, hoc sibi tamen non vsurpauit. Sed cùm diceret Eugenius: Quis erit cognitor? quis examinator? Notarius regis respondit, Patriarcha Cyrillus. Similiter & alius quidam Rex Theodoricus, minùs quidem ille sæuus, sed Arianus tamen vltrò vocatus ad iudicium Ecclesiasticum: in Synodali arbitrio esse dixit, in tanto negotio sequenda prescribere, nec aliquid ad se præter reuerentiam de negotijs Ecclesiasticis pertinere. Quantò fuit modestior hic Arianus, quàm tu Lutheranus?

Ab exemplis Lutheranorum

Vis autem etiam Lutheranorum ea de re sententiam audire: Proferam: vt vestris vos telis confodiam. Gloriantur se Lutheranos esse, qui sunt Confessionis Augustanæ, Atqui disertis verbis in ea scriptum est: Secundum Euangelium, seu vt loquuntur, de iure diuino, nulla iurisdictio cõpetit Episcopis vt Episcopis, hoc est, ijs quibus est commissum ministerium verbi & Sacramentorũ, nisi remittere peccata, item cognoscere doctrinam: & doctrinam ab Euangelio dissentientem reijcere, & impios, quorum nota est impietas, excludere à communione Ecclesię. Neq; verò dissentit ab hoc sententia suę confessionis Philippus in breui quodam scripto, quod de hac ipsa materia edidit. Nam sicut antea meminimus, non permittit is principibus de doctrina iudicandi potestatem, verùm custodes eos tantùm esse vult primę & secundæ legis tabulæ, quòd ad externam disciplinam attinet, hoc est, sicut nos interpretamur: vt meminerint se non sine causa gladium portare, prohibeant idololatriam & blasphemias: néue ferant pro Dei verbo verbum suum hęreticos populo venditare, néue propter voculas aliquot è sacris literis productas, & in prauũ sensum detortas, quod ab ipsis profertur, adorari tanquàm Dei verbum patiantur. Quanta per Deum immortalem est vis veritatis, vt etiam per hostium veritatis iugula nonnunquam erumpat?

Ab exemplis Ethnicorum.

Vis autem Brenti, vt etiam Ethnicorum exemplo demonstremus, fas non esse, quod tu fas esse doces, vt secularis magistratus Ecclesiasticis se causis immisceat? Difficile quidem id esse videtur, sed periculum tamen faciemus. Fuerat à Catholicis Episcopis propter hæresim ex communione piorum eiectus & Episcopatu priuatus Paulus Samosatenus, quo tempore imperij gubernacula tenebat Aurelianus Imperator Christianæ fidei persequutor. Paulus quoniam videbat Imperatorem esse Ethnicum, Episcoporum decretum contempsit, nec ab Ecclesiæ domo voluit abstinere. Quid fecerunt Catholici? Confugerunt ad Imperatorem Ethnicum. Ille verò, quamuis Ethnicus, non esse tamen sui muneris intelligebat, vt inter Episcopos iudicaret. Sed conuenientissimè decreuit, sicut scribit Eusebius, vt illis ea domus adiudicaretur, quibus Episcopi Italiæ & Romę in dogmate concordes scriberent. Ita Paulus per summam ignominiam Ecclesiam pulsus est. Vides Brenti, quemadmodum nec Ethnicus Imperator

Euseb. li. 7. cap. 30. Eccles. hist.

licere

licere sibi putauit, vt Episcoporum se iudicem constitueret, verùm ad suos iudices eos remiserit. Et quod nõ modò Catholici, verùm ne hęretici quidem quamlibet sęui nonnulli tyranni, quin etiam ne graues quidem Christianæ fidei persequutores, Imperatores Ethnici fas esse sibi putauerunt, vt inter Episcopos de causa fidei cognoscerent: id tu Brenti fas esse contendis, non modò regibus aut principibus, verumetiam cuiuis de fæce vulgi. Quæ est hæc animi tui impotentia? quod est istud tam ardens Apostolicę sedis & catholicorum Episcoporum odium? vt & superioris, & huius ętatis nostrę hæreticos, quin & ipsos Ethnicos peruersitate superare coneris, dummodò odio tuo plusquam Vatiniano satisfacias?

Cõcluditur aduersus Brentiũ elegantes.

Putat autem admirator ille tuus Vergerius, quod peruerse docetur à te, id sapientissimo regi & Domino meo probare posse? Errat Brenti, & quidem toto cœlo, quod aiunt, errat. Nescit fortasse, quàm sanctis parentibus, auis, proauis, & paternis & maternis prognatus sit, quamque semper abhorruerit, & nunc etiam abhorreat ab hoc vestro Sataniſmo. Quæ fuerit in Christiana, Catholica & Orthodoxa religione domus Iagelonię constantia, in ipso operis huius initiò paucis attingimus. Neque verò sicut in alijs præclaris multis virtutibus, sic & in hac, sua laude caret inclita domus Austrię, cuius quanta fuerit semper, & nunc etiam sit pietas, religio, sanctimonia, manifestum est orbi Christiano vniuerso. Atqui sic domus hæc cum Iagelonia coniuncta est, vt vna propemodum esse vtraque videatur. Nam sicut pientissimus auus Seremissimi Regis mei Casimirus Rex ante centum annos ex Austrię familia, qua nulla est in orbe terrarum illustrior, Alberti Romanorum, Hungariæ, Bohemiæ regis & Archiducis Austriæ filiam Elizabetham, qua vix vllam vidit Polonia fœminam religione præstantiorem, vxorem duxit: sic & hic Serenissimus nepos eius excellentissimi illius, & vnius omnium religiosissimi Principis Ferdinandi Romanorum, Hungariæ, Bohemiæque regis & Archiducis, itidem Austriæ filiam Catharinam sibi matrimonio coniunctam habet, quę & ipsa pietate, religione, sanctimonia, nulla ex parte proauia sua Elizabetha inferior esse videtur. Cùm igitur hoc inter se certamen tuendæ Catholicæ religionis vtraque familia susceperit, nec altera alteri hac in parte concedere velle videatur, crede mihi Brenti, quòd ad extremum vsque vitæ suæ spiritum, Dei vires suppeditante, in eo quod cœpit, præstabit.

Laus domus Austriacæ.

Elizabetha & Catharina ex Austriæ familia Reginæ Poloniæ.

Vis autem ex Austriaca domo recens exemplum tibi proferam? Non te clàm est proculdubio, quemadmodum Leo decimus Pontifex Romanus, Martinum Lutherum ante annos plus minus triginta sex, errãtem in viam reuocare conatus fuerit. Apud quem cùm nihil paternis adhortationibus profeciſſet, de consilio Patrum amplissimorum, & eorum qui sacrarum literarum doctrina præstabant, Martinum vestrum Lutherum, hęreticum pronunciauit. Ac misso nuncio ad vnum omnium Christianissimum Imperatorem, vereque Catholicum regem Carolum, postulauit ab eo tanquam primario filio & aduocato, vt sedis Apostolicę sententiam sequutus, pœnas contra eum decernerer, quibus hæretici condemnati consueuerunt, iuxta morem à priscis Imperatoribus Christianis & Orthodoxis obseruari solitum. Quid ad hæc pientissimus Imperator, auitæ religionis & puri verbi Dei propugnator acerrimus? Minimè grauatim se facturum ostendit, quod à primario Ecclesiæ filio & aduocato factum oportebat. Quoniam verò nonnulli vehementer instabant, vt prius hominem ad se vocaret, quàm ad exequutionẽ decreti à sancta sede Apostolica lati processisset, nec illis negare, nec aliquid quod personæ suæ non esset admittere voluit. Quamobrem ne secùs aliquis factum hoc illius interpretari posset, in suo proscriptionis edicto, quod promulgari fecit, causam cur eum accersiri voluerit, his verbis adscripsit: Non vt nos, inquit, de negotio hoc iudicaremus aut cognosceremus: cùm id proculdubio ad Romanum Pontificem & sedẽ Apostolicam pertineat: neque vt res sacrosanctę fidei nostræ tandem post tot secula per nouas altercationes cum magno fidelium scandalo & perturbatione, ac infidelium derisione in controuersiam vocari pateremur: sed vt cum vulgi, & plurimorum ita perentium satisfactione hominis animum percunctantes, cum bonis monitionibus & suasionibus ad rectam semitam, si fieri posset, reduceremus. Vides quemadmodum & hic non obscurè tulerit, sui non esse muneris, de doctrina religionis cognoscere? Clarius autem etiam id ostendit, cùm ei ante annos viginti septem libellus Augustanæ confessionis oblatus, iudiciumque fuisset illius requisitum. Tum enim nulla circuitione vsus, respondit his qui hoc à se postulauerunt: non velle se quicquam determinare, neque posse concludere de negotio religionis, verùm apud Pontificem Romanum pro officio suo diligenter se daturum operam de cõgregando Concilio generali. Agnoscis, opinor, verba vestræ confessionis Augustanę, Sic sibi religiosissimus hic Imperator nihil eorũ

Exemplum postremi Imperat.

Testimoniũ Imperatoris Caroli, nõ suum esse de Religione cognoscere, sed Põtif. & Synodi.

vsurpare volebat, quæ sui non esse muneris intelligebat.

Aliud exemplũ Regis Poloniæ Sigismundi.

Nunc audi non diuersum de Iagelonia familia. Sanctus ille pater Sereniſsimi regis huius nostri Sigismundus primus qui ex qua Carolus Imperator paternum, ex eadem clariſsima Austriæ familia maternum suum genus duxit: sanctus, inquam, ille Rex, qui ante annos non ita multos in Christo obdormiuit, cùm alijs hæroicis virtutibus multis clarus, tum in tuenda fide Catholica constantia quadam & animi robore singulari præditus, pro qua mortem etiam oppetere paratus fuisse videbatur, cùm ab eo postularent itidem nonnulli, (quibus rectè dici potuit: Nescitis quid petatis) vt purum Euangelium in regno suo prædicari permitteret: respondit, officij sui non esse de puritate verbi cognoscere, ad Episcoporum id munus pertinere, quorum quidem hac de re iudicio, se etiam ipsum libenter maiestas eius submitteret, eorumque iurisdictionem saluam in omnibus esse vellet. Num autem ab eo degenerauit Sereniſsimus hic filius eius, qui nunc habenas regni moderatur? Is verò nihil facit libentius, quàm vt sanctis sancti sui parentis vestigijs incedat, quem sui nominis gloria totum terrarum orbem impleuisse non ignorat. Itaque cùm anteà semel & iterum eadem illius quæ diui patris vox audita est, tum in proximis superioribus comitijs Varsauiensibus, cum itidem peterent nonnulli, quò de causa religionis cognosceret, constanter admodum recusauit, quòd non esse sui muneris diceret: sibi satis esse cum prophanis causis negocij, nec eis omnibus dijudicandis vnum se sufficere posse: Regem agere se, non Pontificem velle. Has illius voces Christiano, Catholico & Orthodoxo Rege dignas cùm præsentes in comitijs adfuissemus, auribus ipsi nostris audiuimus. Tantùm autem is ab eo abfuit, vt de doctrina religionis cognoscere vellet, suam vt etiam voluntatem omnibus declararet, quòd de ijs rebus tantùm quæ propriè ad Comitia pertinerent, præcipuè verò de ratione regni defendendi deliberationem suscipi cuperet: cùm tractatio de religione ad Synodos Episcoporum, non autem ad comitia spectet. Cùm autem omninò res postularet, vt aliqua fieret religionis mentio, sic rem proponi fecit, vt disertis verbis nolle se diceret, vt de constituenda religione, quę rectè pridem esset constituta: verùm vt de eo tantùm sententiæ dicerentur, quemadmodum absente se à regno prouideri posset, vt pax nihilominùs & tranquillitas in regno conseruaretur. Et putat Vergerius, qui non semel iam suæ constantis voluntatis tot nobis tam illustres dedit significationes, eum vel à Christianiſsimi Imperatoris, vel ab eius quem tanquam alterum patrem colit & obseruat, Sereniſsimi & excellentiſsimi Romanorum Regis: vel ab illius, quem iam æterni cœlorum gaudijs esse potitum confidimus, sancti sui parentis institutis discessurum, aut suijpsius disimilem futurum: vt suæ oblitus, alienam personam induat: & quibus de rebus semel iam orbis Christianus iudicauit vniuersus, de ijs rectè an secùs iudicata sint, cognoscendi sibi ius arroget? Priùs oporteret, vt ei subderet orbem vniuersum, ac tum demum hoc ei persuadere conaretur. Quanquàm si feciſset illud etiam, ne sic quidem sibi sumeret Rex pientiſsimus, quod etiam eos Imperatores, sub quorum potestate redactus fuit orbis vniuersus, arrogare sibi nunquam ausos fuisse, perspectum habet.

Exemplum Regis præsentis Poloniæ, quam sedulo curet is Religionem & obseruet Episcopos

Quæ Vergerij te meritas.

Ad Regem Poloniæ apostrophe.

Vide autem Sereniſsime Rex, quàm ineptum, quamque sit absurdum, & ab omni ratione prorsus alienum, quod admirator Brentij postulat Vergerius. Fides de qua controuertitur, non est huius aut illius nationis, multò minùs huius aut illius hominis: verùm dicitur & est Catholica, est omnium, omnium, inquam, gentium, regnorum, nationum: est orbis vniuersi Christiani. Et de eo quod omnium est, quod est orbis totius Christiani, vult Vergerius, vt vnus aliquis princeps aut rex (qui quotam illius partem obtinet) sibi iudicium vsurpet. Nunquid hunc hominem tu vel micam sanæ mentis habere putas? Etiã cõmuni sensu destitutus esse videtur. Fingamus autem, vt in regno tuo (quod pro sua misericordia procul Deus auertere dignetur) quocunque tandem iudice seorsum aliquid ab orbe reliquo Christiano de fide constituatur: cedo Brenti, cedo & tu Vergeri, quo nomine fidem hanc appellabimus? Polonámne, an Lithuanam, an Russicam, an Prussicam? Certè Catholicam vocare non poterimus, si fuerit ab orbe reliquo Christiano diuersa. Quid igitur aliud restabit, quam vt expungamus illum articulum nostræ fidei, Credo sanctam Catholicam Ecclesiam? Et illius loco dicamus: Credo Polonam, aut Lithuanam Ecclesiam: quæ sancta dici non poterit, si fuerit à reliquo Christi corpore, sancta Ecclesia Catholica separata.

Fides de qua cõtenditur hodie, quomodo Catholica censenda et vindicanda sit.

Epilogus ad Regem adhortatorius.

Aug. li. 3. contra epist. Parmeniani cap. 2.

Videsne iam Sereniſsime Rex, quàm sint inepta, quàm absurda, quàm cum ipsa ratione pugnantia, quæ isti persuadere tibi conantur? Nulla sunt eorum alia, quàm separationis consilia, quæ vir ille sanctus, prudens & doctus Aurelius Augustinus, pernicioſa sacrilega, & impie vocat. Hæc vt amplectaris, vt ab orbe terrarum te diuidas, vt

seor-

Matt. 20.

seorsum ab illo, seorsum ab Ecclesia Catholica, nouam tibi fidem condas, nouos ritus, nouas ceremonias instituas, vt maiores tuos ac nostros etiam omnes, quin orbem Christianum vniuersum, aut cęcitatis, aut impietatis condemnes, quòd aut in clara luce scripturarum hallucinati sint, aut si quid in scripturis fortè viderunt, apertè contra eas venire non dubitauerint: dicam vno verbo, vt schismaticus sis & hæreticus, auctores tibi sunt ipsi schismatici & hæretici Brentius & Vergerius. Et horum tu pestilentissimis vocibus aures tuas accommodabis? horum pernitiosis consilijs locum dabis? Si rectè noui pietatem tuam, quàm & in publicis comitijs omnibus, & in priuatis colloquijs mihi non semel testatam fecisti, non facies pientissime Rex, non facies. Quin istas pestes tu haud aliter atque viperam & basiliscum vitabis, nec eis in regno tuo receptum dari patieris: cùm eorum scripta dictaque non aliò, quàm & ad seditionem excitandam, & ad sempiternum animarum interitum spectent omnia. Etiam atq; etiam tecum considera, quem istiusmodi consilia rerum statum effecerunt in Germania, quem ante annos non ita multos in Anglia quoque, vt ne vetustiora proferam exempla. Alieno quàm tuo ipsius periculo disce potiùs, quantam secum ea res malorum iliadem adferat, si qua gens à Christo, à quo semel vocata est in gratiam, in aliud Euangelium transferri se patiatur. Sed nolo pluribus, ne de constantia tua, deque animi tui robore dubitare videar. Nunc de eo quod proximè sequitur capite, differere incipiam.

LIBRI SECVNDI FINIS.

LIBER TERTIVS DE AVCTORITATE SACRÆ SCRIPTVRÆ, AVCTORE STANISLAO HOSIO EPISCOPO VVARMIENSI.

DE quo capite sermo nunc instituitur, in eo permultum esse positum facilè quiuis intelliget, qui vel Ecclesiasticam historiam, vel acta Conciliorum, vel sanctorum Patrum eos libros diligenter legerit, in quibus illis cum hæreticis certamen fuit. Semper enim hi sic ad solas scripturas prouocabant, sic solis illis innitebantur, vt præter eas nihil recipiendum esse censerent, nec vllas Patrum interpretationes admitterent, sed quem ipsi sensum attulissent, eum obtinere vellent. Horum igitur maiorum suorum vestigijs incedunt etiam nostri temporis hæretici. Quemadmodum illi, sicut à Tertulliano dictum est, de scripturis agebant, de scripturis suadebant, scripturas obtendebant, & hac sua audacia statim quosdam mouebant, in ipso verò congressu firmos quidem fatigabant, infirmos capiebant, medios cum scrupulo dimittebant: sic isti quoque nunc faciunt scripturarum contortores, sanæque fidei & bonorum operum extortores.

Mos hæreticorũ, ad solas prouocare scripturas.

De præscriptionibus hæreticorum.

Quos eo quidem nomine quòd scripturas adferunt, damnat nemo: sed quòd sicut Ariani, sic Macedoniani, sicut Nestoriani, sicut Eutichiani, sicut alij pleriq; omnes hæretici præter scripturas recipiendum esse putant nihil: quòd prauam earum interpretationem adferunt: quòd penes quã solã veræ scripturarũ intelligẽtiæ lux est, Ecclesię sensum & consensum pro nihilo ducunt: hoc est, quamobrem eos damnãdos censemus: hoc est, quamobrem eos hæreticos pronunciamus. E scripturis probare conabantur Iudæi, quòd Christus ne Propheta quidem esset. Dicebant enim: Scrutare scripturas & vide, quia Propheta de Galilæa non surgit. E scripturis ijdem eum esse morte dignum demõstrare contendebant. Nos legem, aiunt, habemus, & secundum legem debet mori, quia filium Dei se fecit. Quis autem eos vnquam propterea reprehendendos esse duxit, quòd scripturas adducebant? Nemo sanus certè. Sed quòd eas non intellectas, quòd in

Catholici cũ hæreticis, nõ de scriptura, sed sensu scripturæ contendunt.

Ioan. 7.

Ioan. 19.

prauum sensum detortas, quòd contra scripturarum auctorem Christum producebant, hoc est quod eis meritò crimini datur.

Catholici plus quàm Hæretici scripturis tribuunt.

Quamobrem ne credat pius lector, inter Catholicos & hæreticos nostri temporis, vllam esse de scripturis controuersiam, aut eam à nobis tanquam Dei verbum summa cum reuerentia nõ recipi. Nulli sunt, qui plus ei tribuendum putent quàm nos, qui per Dei gratiam & vocamur & sumus Catholici. Sed quod pridem ab Hilario dictum est aduersus eiusdem generis homines, cuius est Brentius cum suis. De intelligentia hæresis est, non de scriptura, sensus non sermo fit crimen. Vnde autem Brentius? vnde cæteri, qui fuerunt ex nobis, sed non permanserunt nobiscum, scripturas habent? An non ab ijs ipsis, à quibus discesserunt? A nobis, à nobis, inquam, & à Patribus nostris Catholicis. Possunt ne vel iota vel apicem vnum proferre, qui fuerit, à nobis, vel à Patribus nostris in Scriptura mutatus? qui sicut à suis acceperunt Maioribus, ita vicissim nobis suis posteris integras eas & incorruptas tradiderunt, vt eas quales accepimus, ad nostros quoque posteros transmittamus. Res est euidentior, quàm vt demonstrationis alicuius indigeat.

Lib. 2. de Trini.

1. Ioan. 2.

Hæretici à Catholicis scripturis mutuantur.

Luthe. in epist. quadã ad duos plebanos de Anabaptismo.

Proferemus nihilominus hac de re Brenti, Islebiensis idoli vestri testimonium. Sic enim ille loquitur: Audio, inquit, & vidio rebaptizationem à quibusdam vsurpati ex eo fundamento, vt in despectum Papę faciant, tanquam hi qui nihil ab Antichristo habere velint. Quemadmodum & Sacramentarij propterea merum panem & vinum credere volunt in despectum Papæ, arbitrantes se hoc pacto rectè subuertere posse Papatum. Profectò friuolum est hoc fundamentum, supra quod nihil boni ędificaturi sunt. Hoc enim pacto negare eos oporteret totam scripturam sacram, & prædicandi officiũ: hoc enim totum à Papa nimirum habemus, & nouam quoq; scripturã sacram nos facere oporteret. Sic & vetus testamentum nos dimittere oporteret, ne quid ab infidelibus haberemus Iudæis. Stultitia est hoc totum. Nam & Christus in gente Iudaica inuenit Pharisæorum & Scribarum abusus, nõ tamen propterea totum reiecit, quod illi habuerunt, & docuerũt. Nos autem fatemur, sub Papatu, plurimum esse boni Christiani, imò omne bonũ Christianum atq; etiam illinc ad nos deueniisse. Quippe fatemur in papatu veram esse scripturam sacram, verum Baptismum, verum Sacramentum altaris, veras claues ad remissionem peccatorum, verum prędicandi officium, verum Catechismum, vt sunt oratio Dominica, decem præcepta, & articuli fidei: dico insuper sub papatu veram Christianitatem, imò verum nucleum Christianitatis esse agnoscis verba Dei vestri Brenti? Quod autem pro causa nostra testimonium luculentius adferri potuit, etiam ab eo qui suauissimè in nos effusus esset, quàm quod allatum est ab hoc vno mortalium omnium nobis infestissimo? Adeò per Prophetæ huius vestri, sicut per Balaam olim iugulum, vel inuito eo veritas erupit.

En Lutheri testimonium.

Num. 23.

Fraudulenta Brẽnij Rhetorica

Quare non credat pius lector impio Brentio sic suam causam proponenti, quasi Petrus à Soto vir pius, Catholicus, & doctus secus aliquid de maiestate scripturarum senserit, quàm sentire virum catholicum oporteret. Rhetorem agit Brentius, atque ita rem proponit, vt omni ratione summum odium & inuidiam viro pio & docto conflare queat. Sed nos arte Rhetorica sepositа, & confessionis Brentianæ verba, & quæ ex aduerso scripsit Petrus à Soto, ponemus, ex quibus facilè Lector æquus iudicabit, quanta venerabili viro fiat iniuria ab eo viro, qui nihil aliud quàm ardens odio, odium in illum suum expleri cupit.

Confessio Vvitembergensis.

Confess. Cathol.

Sic habet Confessio Brentiana, quam sub nomine sui Ducis edidit: Sacram Scripturam vocamus eos canonicos libros veteris & noui Testamenti, de quorum auctoritate nunquam in Ecclesia dubitatum est. Sic habet ex aduerso Catholica assertio: Scripturam sacram illam Catholica fides agnoscit, quę continet noui & veteris instrumenti libros, quos à Spiritusancto editos Ecclesia agnoscit, & veneratur. Et quanquam inter hos illi primum locum teneãt, de quibus nunquam dubitatũ est, quosq; semper omnes susceperunt Ecclesiæ: nec tamen propterà quos non omnes susceperunt, extra Canonem habere debent consentientes Ecclesiæ filij, si eos posteriori tempore constat susceptos esse in Ecclesia vt Canonicos.

Ezech. 13.

Ioan. 20.

Iudicet hic æquus Lector, vter de scriptura scribat reuerentius, is ne qui vel recipit, vel reijcit quosuis libros Canonicos, arbitratu suo, an is qui recipit omnes, quos à Spiritusancto editos Ecclesia recipit ac veneratur: qui non sequitur hac in re Spiritum suum, quod faciunt insipientes Prophetæ, sed Ecclesiæ Spiritum sequitur: & quos illa Canonicos esse quocunq; tandem tempore iudicauit, eos pro Canonicis recipit. Nam etsi de nonnullis dubitatum fuit aliquando, num ideo dubitari perpetuò debet? Dubitauit etiam Thomas de Christi resurrectione, num in hac sua dubitatione permanere nihil-

nihilominus debuit etiam, postquàm suas illi cicatrices Christus ostendit? Sed sicut dubitatum est à Thoma, ne dubitaretur à nobis: sic etiam de quibusdam Canonicæ scripturæ libris dubitatum aliquando fuit, vt per eorum quorum intereat, præsertim verò Patrum in Concilio congregatorum sententiam, dubitationi quandoque finis imponeretur. Ad hoc enim Concilia congregantur, vt quibus de rebus dubitatur, de ijs quid pro certo teneri debeat, decernatur.

Veterum dubitatio de scripturæ libris prodest posteris.

Dubitatum fuit olim de libris veteris Testamenti Iudith, Tobiæ, Sapientiæ, Ecclesiastico, duobus etiam primis Machabęorum, & Baruch. Noui verò, de Apocalypsi, epistola ad Hebræos, epistola Iacobi, secunda Petri, secunda & tertia Ioannis. Ac de libro Iudith Cõcilium Carthaginense sub Aurelio Carthag. Episcopo, Innocentius primus, Gelasius cum septuaginta Episcopis, Concilium Florentinum sub Eugenio quarto, pronunciauit quòd sit Canonicus: itidem & de Tobiæ libro, & de Ecclesiastico, & Sapientia. Quod ad Machabæorum duos libros attinet, extant canones Apostolorum, quorum auctor fuisse putatur Clemens Petri successor, in eorum extremo tres libri Machabęorum in Ecclesiastico Canone numerantur. Ab Innocentio primo duo tantùm, itidem à Carthaginensi Concilio, prouinciali quidem, sed quod à sexta Synodo generali cõfirmatum est: vt iam illius decreta, pro Synodi generalis decretis habẽda sint. Similiter & à Florentino & à Tridentino concilio duo tantùm libri Machabæorum in canone recensentur. De quibus ab Augustino scribitur, quòd Machabæorum libros non Iudęi, sed Ecclesia pro Canonicis habet. Et alio loco, cùm de Rhasia testimonium ex historia Machabæorum produxisset: Hanc, inquit, scripturam non habent Iudæi sicut legem & Prophetas & Psalmos, quibus Dominus Testimonium perhibet tanquam testibus suis, dicens: Oportebat impleri omnia, quæ scripta sunt in lege & Prophetis & Psalmis de me: sed recepta est ab Ecclesia. Itaque non solus Augustinus ex hac historia testimonia producit, verùm & Irenæus, & Tertullianus, & Origenes, & Cyprianus, & Chrysostomus, & alij, ita vt dubitare de ijs libris, num sint Canonici, post factam ab Ecclesia determinationem sit Iudæum esse, nõ Christianum. Nam nõ recipiunt Iudæi, recipiunt iam à mille ducentis annis Christiani. Eadem est ratio (ne longum faciamus) de libris noui testamenti. Nam etsi fuit aliquando de nonnullis dubitatum, tamen ex quo tempore totius Ecclesiæ cõsensu recepti semel, & inter canonicos numerati sunt, dubitari ampliùs deinceps non debet.

De quibus libris Scripturæ dubitatum.

Cano. 47. Epist. 3. ad Exuperium cap. 3. Li. 11. Machabæorum Canonici.

Lib. 18. de ciui. Dei, cap. 26. Contra Gaudentij ep. li. 2. c. 23.

Prosequitur in sua cõfessione Brentius: malumus enim verba cõfessionis ipsius adferre, quàm quæ scripsit in hoc libello, cuius magna pars nõ aliunde cõstat quàm è sannis, dicterijs, conuitijs: in quo sic etiam ludit scripturis, sic eas tractat ioculariter, vt verè de illo dici possit, quod venerabili viro Petro à Soto falsò impingit, eum haud aliter scripturis, quàm Æsopi fabulis vti. Deinde verò cõfusè tractat omnia, subinde eadem repetens, vt scopas (quod est in prouerbio) dissolutas agnoscere liceat. Sic igitur loquitur in sua Cõfessione Brentius: Hanc scripturam credimus, & cõfitemur esse oraculum Spiritussancti, cœlestibus oraculis ita cõfirmatum, vt si angelus de cœlo aliud prędicauerit, anathema sit. Quare detestamur omnem doctrinam, cultum & religionem pugnantem cum hac scriptura. Ex aduerso verò Petrus à Soto sic: Hanc sacram scripturam non dubitamus Spiritussancti esse reuelationem: sic Ecclesiam omnesque ad plenam sibi adhibendam fidem obligantem, vt nõ dubium sit, omnem doctrinam illi contrariam reijciendam esse. Hic nihil videtur esse cõtrouersię. Nam & Catholici detestantur omnem doctrinam, cultum, & religionem pugnantem cum scriptura: nisi quòd Brentius & cæteri qui segregauerunt semetipsos, iudicant nõnunquã pugnare cũ scriptura quę nõ pugnãt.

Brentius quantum sibi permittat in scripturis, & quã confusus.

Pergit Brentius: Sed quod nõnulli sentiunt, in hac scriptura nõ contineri omnem doctrinam, nobis ad veram & perpetuam salutem cognitu necessariam, & ius interpretandæ huius scripturæ in potestate summorum Pontificum ita situm esse, vt quod hi pro suo arbitrio pronunciant, amplectendum sit pro sententia Spiritussancti, videtur faciliùs posse dici, quàm probari. Petrus ex aduerso: Hanc scripturam agnoscit vera fides admirabili Spiritussancti concilio scriptam, vt maximè saluti hominum conueniebat. Quare multa in ea & difficilia, & obscura: partim hoc ipsum intendente Spiritusancto ad exercendos pios, & repellendos impios, partim permittente malitia hominum, constat inueniri. Quò fit, vt ad vnitatem fidei tenendam, necesse sit esse in Ecclesia ius & potestatem certam & constantem ad interpretanda hæc dubia: & hæc apud summos eius gubernatores: non vt quisque pro arbitrio suo id faciat, sed pro ipsius Spiritussancti sensu. Ea quoque Spiritussancti dispensatione mirabili, ita in hac scriptura iacta sunt fundamenta omnium, quę ad salutem sunt necessaria, vt tamen multa extra eã credenda tradita sint Ecclesiæ.

Hæretici iudicãt cum scriptura pugnare, quod non pugnat.

In his Petri verbis tria ſunt, quę offendunt Brentium: Primùm quòd dixerit, in ſcriptura difficilia & obſcura eſſe multa. Secundò, quòd extra eam credenda pleraque tradita ſint Eccleſiæ. Tertiò, quòd ius interpretandi dubia voluit apud ſummos eius gubernatores eſſe: Nugantur, inquit, ſcripturam eſſe obſcuram, ideoque indigere interpretatione: Interpretationem autem eſſe penes Eccleſiam. Negari quidem non poteſt, quin aliquoties nonnulla in ſacra Scriptura obſcuritas imperitis occurrat, propter phraſim eius linguæ, qua Scriptores vſi ſunt. Atqui Brentij, phraſis eius linguæ fuit cognita legentibus epiſtolas Pauli, Petro ſuperſtite. Dicit illi nihilominùs, quòd in illis quædam ſunt intellectu difficilia, quæ indocti & inſtabiles deprauant, ſicut & cæteras Scripturas ad ſuam ipſorum perditionē. Nec negari, inquit Brentius, poteſt, quod & res ipſa teſtificatur, quòd impijs & incredulis ſcriptura ſit maxima ex parte obſcura. Si adhuc, inquit Paulus, velatum eſt Euangelium noſtrum: videlicet quod Apoſtoli prædicarunt, & mox literis mandatum eſt: in ijs qui pereunt, velatum eſt, in quibus Deus huius ſeculi excæcauit ſenſus incredulorum, ne luceſceret illis lumen Euangelij. Et Ionanes: Lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non apprehenderunt. Sed pijs credentibus in Chriſtum, atque Spiritu Chriſti donatis præcipua capita Chriſtianæ doctrinæ ita nota & manifeſta ſunt: vt audeant etiam de ijs cum Satana ipſo certamen inire.

De ſcripturę obſcuritate & difficultate.

2. Pet. 3.

2. Cor. 4.

Ioan. 1.

Eſt ita, quòd impijs & incredulis opertum eſt Euangeliū, cùm non ſine cauſa dictum ſit à Propheta: Credite, & intelligetis. Verū non ſolis impijs & incredulis. Cur em̄ alioqui tātum operæ poneretur à fidelibus in aſſequenda Scripturarū intelligentia? Inter fideles nō poſtremus erat Hieronym. & linguis omnibus inſtructus, & doctrina non vulgari præditus, ſæpè tamē hærebat, ſæpè ſudabat in explanandis Prophetis. Idē occidebat Auguſtin. quoq; non rarò, præcipuè cùm locum illū explicaret de peccato in Spiritū ſanctum: & cū alia multa ſcripturæ loca enarraret, in quibus ipſe ſibi perſępè nō ſatisfaciebat. Et certè fatetur ipſe, quòd pleraq; ſint in Scripturis obſcura: quòd ita diuinitùs etiā ꝓuiſum eſſe ſcribit ad edomandā labore ſuperbiā, & intellectū à faſtidio reuocandum: cui facilè inueſtigata plerunq; vileſcūt. Sed & Hieronymus: Omnis, inquit, prophetia in obſcuritate continet veritatem, vt diſcipuli intrinſecùs audiant, vulgus ignobile & foris poſitum, neſciat quid dicatur: Quid autē opus eſt Doctorum teſtimonijs? Clamat hoc etiam res ipſa. Vnde enim tot & tam variæ interpretationes trium tantùm verborum, Hoc eſt corpus meum, ſi nihil eſt in ſcripturis obſcuritatis? de quibus ipſi etiam inter ſe Sacramentarij non conſentiunt. Quare nihil cum Brenti, quòd cum ſatana de doctrinæ Chriſtianæ præcipuis capitibus certamen inire velis. Tentauit hoc Magiſter quoq; tuus Martinus Lutherus de non poſtremo Chriſtianæ doctrinæ capite, de Miſſæ ſacrificio: volebat cum Satana de eo certamen inire: verùm turpiter victus manus dedit. Abſit igitur, vt ingenij ſui fiducia fretus quiſquam, cum eo diſputare animum inducat. Eſt enim is in ſcripturis exercitatiſsimus, neque ſine cauſa Dæmon à Græcis appellatur: qui ſi charitatem, quæ non inflat, ſcientiæ coniunctam habere poſſet, minùs multos in errorem induceret: ſed cùm alia omnia habere poſsit, ſola eſt, quæ non inflat, charitas, quam nec ipſe, nec membra eius habere poſſunt.

Non ſolum infidelibus ſed fidelibus etiam obſcura Scriptura.

Libr. 2. de doct. Chriſtiana. cap. 6.

In Ezech. c. 45.

Matt. 26.

Exemplū Luth.

Quærit Brentius, quomodo peccatum, quomodo mortem, quomodo horrores inferni, adeoque Satanam ipſum vincerent, ſi ignotum, ſi obſcurum eis eſſet verbum Domini, quod firma fide apprehendere, & quo tanquàm gladio aduerſus ſpirituales aſtutias in cœleſtibus vti debent? Non ſemper Brenti ſcientia, vel intelligentia Scripturarum peccatum, mortem, horrores inferni, denique Satanam ipſum vincere licet. Firma fides ea demùm eſt, qua victoria ſemper contingit: quam ſolidiorem nonnunquam reperire licet in ijs, qui minorem habent Scripturarum intelligentiam. Qui cùm ſe nihil aliud ſcire iudicent, quàm Ieſum Chriſtum & hunc crucifixum, in illo ſolo fiduciam ſuam omnem collocatam habentes, articulum hūc toto corde profitentur: Credo ſanctam Eccleſiam catholicam. Non ſcripturas in quibus pij multi non multum exercitati ſunt, ſed vnicum hunc articulum opponunt Satanæ, quoties ille cum eis certamen inire cupit: eo præcipuè tempore quo grauis eſt cum morte lucta, quod non ſine cauſa Græci vocauerunt agonem. Nihil eſt periculoſius, quàm velle tum de Scripturis cum Satana contendere, quas meliùs ille callet, ac dilucidiùs & veriſimilius explicare nouit, quàm quiſquam mortalium, ſingulari ſancti Spiritus auxilio non adiutus, quamlibet fuerit in ſcripturis exercitatus. Præclarè ſcriptum eſt à Tertulliano: Fides tua te ſaluum fecit, non exercitatio ſcripturarum. Scimus quēadmodum certamen hoc ſucceſſerit magiſtro veſtro Martino Luthero, qui cùm de Scripturis cum Satana contenderet, ſic ſe ab illo ſuperatum eſſe confitetur, vt argumentorum illius vi compulſus, & ſacerdotium & ſacrificium vllum eſſe negaret. Neque dubium eſt, quin eum vt Chriſtum quoquè negaret, facilè fuiſſet addu-

Quomodo vincatur Satan cum ſuis copijs.

Qua fide Satan deuincatur.

De præſcriptionibus aduerſus hæreticos.

Luther. à Satana victum ſe fatetur.

adducturus; verùm causæ suæ nondum id expedire videbat. Priùs per Lutherum animos hominum præparari necessarium esse duxit sacerdotij & sacrificij simul abrogatione: quòd sic per gradus quosdam eò tandem perueniretur, vt esse Deus quoque Christus negaretur. Has itaque partes, Lutheri discipulo Campano & Serueto reseruauit. Nam si per Lutherum omnia sua mysteria simul Satanas reuelasset, plus adeò causæ suæ detrimenti attulisset. Quis enim nondum satis Lutheri dogmatibus instructus, aures suas Satanæ præbere voluisset, si tam apertè rem ageret, vt Christum verum Deum esse, deique filium negaret? Quamobrem nihil est, quod maiore cum periculo sit coniunctum, quàm si quis de Scripturis cum Satana certamen inire velit: præcipuè quo tempore grauis agon instat, cùm anima venit à corpore separanda: tum verò tutissimum fuerit exemplum sequi Carbonarij cuiusdam: ex quo cum animi causa vir quidam doctus quæsiuisset, quid crederet, symbolum recitauit. Cùm interrogaret ille, quid prætereà crederet, respondit: Quod Ecclesia credit Catholica. Ille verò: Quid credit Ecclesia? Quod ego, inquit, credo. Cumque subinde ille quæreret, circulo hoc vsus Carbonarius, nihil aliud respondit, quàm se credere, quod Ecclesia credit, Ecclesiam credere, quod ipse crederet: nec aliud ab illo quicquam elicere potuit. Fertur autem euenisse posteà, vt vir ille doctus, & sacrarum literarum peritus in grauem morbum incideret, deque vita sua periclitaretur: Orsus est cum eo quoque tum Satanas disputare: quidque crederet, ex eo quærere. Cumque nimis vrgeret Satanas, neque se miser ille satis explicare posset, venit ei in mentem Carbonarij, nec alia fuit eius vox audita præter hanc, Vt Carbonarius. Qui verò assidebant, eũ propter morbi vim errore mentis affici putabant: posteaquàm verò fuit ex morbo confirmatus, interrogabant eum, quid sibi voluerit, cùm toties clamaret, Vt Carbonarius? Ille rem omnem explicat ordine, quemadmodum in illa sua cum Diabolo disputatione, sicut olim audiuerat ex Carbonario quodã, non alio sibi confugiendũ esse duxerit, quàm ad fidem Ecclesiæ Catholicæ, tanquàm ad asylum vnum omnium tutissimum: quodque plus in ea præsidij tum inuenerit, quàm in omni scripturarum exercitatione, quas tota vita sua meditatus erat diligenter. Acceptum se ferre diuinæ misericordiæ, quòd in simplicem illum carbonarium inciderit: cuius nisi sibi succurrisset exemplum, ingens fuerit periculum & discrimen aditurus. Siue autem vera sit hæc historia, siue se res aliter habeat, certum tamen illud est & indubitatum, quòd cùm omnibus ex æquo fides ad salutem sit necessaria, nulli citiùs & grauius offendunt, quàm qui cum abũdent ingenio, plus alijs in scripturis videre se persuasum habent, nisi captiuent intellectum suum in obsequium Christi & corporis eius Ecclesiæ. Quam qui credit, qui se totum illi permittit, illam audit, illam secundum Deum ipsum veretur, etiamsi propter intelligentiæ suę tarditatem pleraque non assequatur, tutissimum tamen illum facit, non intelligendi viuacitas, verùm credendi simplicitas. Verè enim dixit ille, quòd pietas diuina non attendit, quanta cognitione credatur, sed magis, quanta deuotione quod creditur, diligatur. Et alius quidam: In die, inquit, examinis nouissimi non interrogabimur, quantum fuerit intellectus noster acutus & eruditus, sed qualis fuerit affectus noster ad Dominum Deum nostrum: hoc est, quàm simplex, quàm rectus, quàm pius, humilis & deuotus, quàm spontaneus & fidelis in Dei seruitio.

Exemplum fidelis Carbonarij imitandum.

2. Cor. 12. Ecclesiæ credendum.

Hugo de S. Victore lib. 1. part. 10. capit. 6. de Sacramentis. Gerson in libel. An monachus pro studio possit negligere diuina, cõsideratione 9.

Pergit Brentius: Hoc autem verbum Domini habet sua clara, aperta, dilucida & perspicua testimonia in sacra scriptura. Testimonia hæc excutientur suo loco. Imo, inquit, vniuersa scriptura in hoc data est diuinitùs, vt quæ sunt saluti nostræ necessaria ex ea cognoscamus. Hoc verum esse libenter concedimus: verùm & hoc non minùs verum est, quòd etiam scripturas omnes non adamussim aliquis intelligat, salutem nihilominùs consequi possit. Non enim intelligendi viuacitas, verùm credendi simplicitas nos tutos & saluos facit. Quid enim, inquit Brentius, prodesset, si nobis talis scriptura, qualis est Timæus Platonis, obtruderetur? Iam ex Augustino docuimus, quòd nonnihil obscuritatis in sacris voluminibus propterea Deus residere voluit, quod expedire iudicaret, cœlestis philosophiæ mysteria sic velari impijs, porcorum exemplo conculcaturis margaritas, vt pijs tamen ac docilibus pateret aditus. Simul quod id excitandæ quoque mentis humanæ socordiæ conduceret. Nam quod in promptu est, negligimus, iuxta Græcorum prouerbium: In foribus hydriam: ad recondita semotaque sumus auidiores. Et vt magis illa iuuant, quæ pluris emuntur: ita chariora sunt nobis, quæ cum labore sumus assequuti, quàm quæ vltrò obtigerunt.

Non intelligendi viuacitas, sed credẽdi simplicitas saluum facit.

Cur obscura scriptura.

Quòd si alicubi, inquit Brentius, obscuriora videtur, extant alia eiusdem scripturæ loca, quibus obscuriora illustrantur, vt verbum quod Dominus nobis cognoscendũ proposuit, non sit supra nos, neque procul positum, vt verbis Mosis vtar, nec in cœlo, multò minus in Roma situm, vt possis dicere: Quis nostrum possit in cœlum ascendere, vt deferat

De loco. Deu. 30. & Rom. 10.

rat illud ad nos, vt audiamus atque opere cõpleamus? Neq; trans mare aut vltra montana Antiochiæ aut Romæ positum, vt causeris & dicas: Quis è nobis poterit transfretare mare, aut montes superare, & illud ad nos vsque deferre, vt possimus audire & facere, quod præceptũ est? Sed iuxta nos est sermo in ore nostro, & in corde nostro vt faciamus illũ. Hic enim sermo tã perspicuè nobis in scriptura propositus est, vt de eo & loqui ore, & cogitare corde possimus. Atqui Bręti quod profers ex Deuteronomio testimonium, id sancti Doctores de ea, quàm vos negatis procliuitate seruãdorum Dei præceptorum interpretantur non recentiores magis quàm illi prisci, Philo in libello de victimas offerentibus, Tertullianus, Origenes, Antonius apud Athanasium, Ambrosius & alij. Quin & Paulus in hunc sensum citare videtur hoc ex Mose testimonium, quòd omnem ille populo velut excusationem ademptam, si quod præceptum est, seruare negligat: quandoquidem sic est exhibitum, vt sit in prõptu, nec illud è longinquo petere sit necesse. Quod non modò Chrysostomus & Theophilactus in hunc sensum à Paulo productum esse volunt: verùm & ipse Pauli verborum contextus id iudicare videtur.

Lib. 4. contra Marcionem. Lib. 10. in epist. ad Rom. ca. 12.

Sed demus tibi Brenti, veram esse quam vos profertis interpretationem, quòd verbum quod Dominus nobis cognoscendum proposuit, non sit supra nos, neque procul positum, nec in cœlo, multò minùs in Roma situm, vt nihil necesse sit montes superare: certè, si non est Romæ situm, nec in oppido VVittembergensi, nec in ducatu VVittembergensi positum est. Si itaque tam propè est vnicuique mortalium vbicunque locorum degat, verbum hoc, qui fit quòd qui vel Theologiæ Doctores VVittembergæ, vel artium fiunt Magistri, conceptis verbis iurare coguntur, quòd nihil in doctrina religionis de rebus dubijs constituere velint, nisi re priùs ad Seniores Confessionis Augustanæ, quos VVittembergę degere certum est, relata? Quorsum autem attinet etiam à longinquis & remotis locis de quopiam Christianæ doctrinæ loco VVittembergam referre, si nihil in Scriptura difficile, nihil est obscurum? Si tam propè est vnicuique verbum Domini, si tam clarum est & dilucidum omnibus? Non ignoras Brenti, quanta fuerit alicubi de iustificationis articulo disceptatio, quem vos præcipuum Christianæ doctrinæ locum esse, quem summam Euangelij continere vultis. Certè, summam Euãgelij claram & perspicuam esse oportet, cùm nusquam periculosius erretur, quàm in summa Euangelij. Atqui hæc vestris etiam, quos tu pios esse vis Brenti, tam est obscura, vt viginti de ea diuersas sententias maxima ex parte vestrorum, protulerit Osiander, quas cum reiecisset omnes, suam tandem ab omnibus illis discrepantem attulit, & eam obtinere voluit: deque verbo Domini, quod vos tam expeditum, tam vnicuique propinquum esse vultis, admirabilis quædam exorta fuit altercatio, dum Osiandrina factio quod ipsa diceret. Merliniana contra quod ipsa sentiret, id esse verbum Dei contenderet. Quis est autem qui satis admirari queat, cùm tam claram esse Scripturam lucem velitis, cum nihil in eis obscuritatis inesse, cùm earũ intelligentiã obuiã omnibus esse tã asseueranter dicatis, vnde dẽrum est: posteaquàm re ipsa comprobatum est, non esse tam propè verbũ Domini, quàm vos vultis, vt necesse fuerit de eius sensu cognoscendo longiùs mittere: missum est longius ad eam, quæ Roma vestra est, VVittembergam: ibi condemnata est Osiandri sententia. Erant, qui non acquiescerent in Decreto VVittembergæ lato. Mittendum censuerũt adhuc longiùs: appellatum est ad te Brenti. Tibi verò fuit religio, sententiam Osiandrĩ condemnare, quin eam approbare visus es. Cedo Brenti, si nihil est in Scripturis obscuritatis, cur de præcipuo Christianæ doctrinæ loco hoc, deq; summa totius Euangelij sic ambigitur? Si tã propè est verbum Domini, quàm vos vultis, cur illius explicandi causã tam longè mittitur? Si tam est apertum, tam clarum, tam perspicium, qui fit, vt aliud de eo Philippo, aliud tibi videatur? nec inter vos qui proceres estis & Antesignani Lutheranæ factionis, de summa Euangelij adhuc conueniat? quam obscuriorem etiam effecit hoc vestrum dissidium, quam visa fuerit anteà.

Seipsum & sectam suã confixit Brentius.

Iuramentum VVittembergæ magistrorum.

Viginti sententiæ de iustificatione variantes Osiãder à VVittembergensibus damnatus, à Brentio non improbatus.

Dissensiones intestinæ Lutheranorum.

Quòd si iuxta receptum à maioribus nostris morem iam inde à mille quingentis annis, quem non tantùm à catholicis & Orthodoxis, verùm ab ipsis etiam hæreticis persæpè legimus fuisse obseruatum, de hac quæstione fuisset ad sedem Apostolicam relatum, sicut Apostolos ipsos iussione Saluatoris statuisse narrat Anacletus, vt maiores & difficiliores quæstiones ad eam deferrentur: si hoc, inquam, ita factum fuisset, & quam semper habuit à Petri Pontificatu ad hæc vsque nostra tempora sedes ista auctoritatem, eam apud vos quoq; retinuisset, vel adhuc quoque retineret: iam pridẽ direpta lis hæc, & quorum fluctuant cõscientiæ, iã pridẽ in viam essent reductæ, animiq; tranquillitatem cõsequuti. Sed vos ad eas, quæ heri (quod aiũt) & nudiusterti[o] natę sunt Ecclesias de causis eiusmodi referri mauultis, quã ad illã cuius solius propriũ semper fuit de cõtrouersia

Brenii & legitima ratio de fide quæstiones dirimendi. Anacletus epist. 1.

religio-

religionis iudicium, ex quo tempore in eum, qui iam venit, Christum credi cœptum est. Inde tot sectæ, inde tot hæreses natæ sunt, inde Sataniſmus hic exortus est, quem in huius libelli initio recensuimus.

Profert & alias scripturas Brentius: Hoc illud est, inquit, quod Esaias de filijs verę Ecclesiæ ait: Dabo vniuersos filios tuos doctos à Domino. Et Hieremias: Dabo legẽ meam in viscеribus eorum, & in corde eorum scribam eam, & ero eis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum. Et non docebit vltrà vnusquisque proximus suum, & vir fratrem suum, dicens: Cognosce Dominum. Omnes enim cognoscent me, à minimo vsque ad maximum, ait Dominus. Hoc dicto non extenuat, non reijcit Propheta sacram Scripturam, sed potiùs commendat eam, & docet, quòd Dominus daturus sit populo suo Spiritum sanctum, vt Scripturam rectè intelligant, & ex ea Dominum verè cognoscant. Aperuit, inquit Lucas, illorum mentem, vt intelligerent Scripturas. Rectè tu quidem nõ extenuari, neque reijci Scripturas dicis per hæc Esaiæ & Hieremiæ verba, quæ produxisti. Sed quid, si secùs ea Suenckfeld. interpretetur cum suis cælestibus Prophetis, qui per ea volunt externũ verbi ministeriũ abrogatũ: quò certè nihil opus est, si tã apertè, tã faciles, tam omnibus obuiæ sunt scripturę, quàm vos vultis. Frustra ergo dedit Deus, quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios verò Euangelistas, alios autem Pastores & Doctores, si omnes à Deo docti sunt, si non debet vltrà docere vir proximum suum, si non habemus necesse, vt aliquis doceat nos, sed vnctio Spiritussancti docet nos de omnibus. Sed & te Brenti frustrà Princeps tuus alit, cum ipse doctus à Deo, te docto re non egeat. Nec omninò vanum est, quod Suenckfeldius docere dicitur, Deũ non vti medijs ad iustificationem hominis, non per instrumenta salutem nostram operari. Spiritum sanctum siue medijs docere. Ex tali doctrina vestra prodijt ille nobis: ex tali doctrina prodierunt cœlestes quoq; Prophetæ. Vera sunt autem, quæ per Esaiam & Hieremiam dixit Dominus, sed ea partim iam sunt in Apostolis impleta, quo tempore Spiritusancto repleti, cœperunt loqui varijs linguis, partim in illa cœlesti Hierusalem implebuntur, vbi quasi mercedis loco promittitur nobis ipsius Dei beatissima contemplatio. Tunc enim fiet, quod dicit Apostolus: Siue prophetię euacuabũtur, siue linguę cessabũt, siue scientia euacuabitur: illa scilicet paruulorũ scientia, in qua hic viuitur, qua ex parte per speculum Deus in ænigmate videtur: propter hãc enim necessaria est prophetia, cùm adhuc præteritis futura succedũt: propter hanc linguę, id est, multiplicitas significationum, cùm ex alio atq; alio, aliud atq; aliud admonetur, qui nõdum ęternam lucem perspicuæ veritatis mente purgatissima cõtemplatur. Cùm autem venerit quod perfectum est, & totum hoc quod ex parte est, fuerit euacuatum, tũc quod adsumpta carne carni apparuit, ostendit seipsum dilectoribus suis: tũc erit vita æterna, vt cognoscamus vnũ verum Deũ: tunc similes ei erimus, quoniam tũc cognoscemus, sicut & cogniti sumus: tunc non docebit vnusquisq; ciuem suũ aut fratrem suũ, dicens: Cognosce Dominum: Omnes enim cognoscent eũ à minore vsq; ad maximũ eorum: erit enim Deus omnia in omnibus. Ita verba hæc Augustin. interpretatur. Quamobrem nihil est, quòd ad præsentis sęculi homines ea torquere velis, vt sic perspicuam esse scripturam affirmes, nemo vt interpretis aut Doctoris egeat. Quamuis & in hoc sęculo fieri possit, vt alicui ex paruulis reuelet Deus, quæ abscondit à sapientibus. Sed priuilegia paucorum, non faciunt legem communem. Vna hirundo, vt est in prouerbio, non facit ver.

De locis Esai. 54. & Hier. 31.

Cap. 24.

Suenckfeld.

1. Ioan. 2.

Interpretatio locorum Esaiæ & Hieremiæ.

1. Cor. 13.

1. Cor. 15.

De spiritu & litera, cap. 24.

Profert iá Brentius præcipua capita verbi Dei, quod in scriptura continetur, & quod ad æternam nostram salutem cognitu necessariũ est: Nimirùm quatuor hęc, decalogum, symbolũ Apostolorum, orationem Dominicam, Sacramenta. Negat in ijs aut in scripturis, vnde sumpta sunt hæc quatuor, esse quicquam obscuritatis. Sed si nihil est in illis obscuritatis Brenti, qui fit ergo, quòd Decalogi, quòd symboli, quòd orationis Dominicæ, quòd Sacramentorũ tot fuerint: semper & nũc etiam sint explicationes? Certè quæ clara sunt, explicationis non indigent. Vnde igitur tot tã prolixi Cõmentarij? non à prisćis illis modo, verùmetiam ab ijs, qui vixerũt ante aliquot secula, quiq; nunc etiam viuũt conscripti? non à Catholicis tantùm, verùm & ijs qui se ab Ecclesia Catholica præciderũt, siue Lutherani sint, siue Zuingliani, siue quocunq; tandem alio nomine vocentur. Vnde tot hęreses partim de Sacramentis, cùm alijs tum Eucharistiæ præsertim: partim de ijs, quæ & in Symbolo, & in Decalogo continentur. Duo tu tantùm Sacramenta enumeras, Catholici septem.

Etiam præcipua scripturæ capita egẽt explicatiõe.

Quòd verò scribis, verba quæ sunt in Scriptura de institutione Sacramentorum, nihil habent obscuritatis, nisi si quam inferant Sophistæ importunis suis disputationibus, & Asotici impijs suis deprauationibus. Quid magis, inquis, perspicuè dici potest, quã quod Christus ipse de poculo Cœnę Dominicæ dicit: Bibite ex eo omnes, & tamen Asotici inue-

Explicatur locus ille, Bibite ex hoc omnes.

inueniunt artificium, quo ex omnes, faciant non omnes. Reuera Brenti, minus habebãt obscuritatis verba de Sacramentorum institutione, priusquam vos homines Asotici, & in arte Sophistica diligenter versati tantam, quantam nunc videre licet, rerum omnium caliginem inuexistis. Quid enim perspicuè magis dici potest, quàm quod Matthæus dixit: Vespere autem facto discumbebat cum duodecim discipulis: quodq; Marcus dixit, Vespere autem facto venit cum duodecim & quod similiter Lucas dixit, Et cùm facta esset hora, discubuit, & duodecim Apostoli cum eo. Ad hos igitur dupdecim, quos ita diligenter enumerant omnes Euangelistæ, quin dixerit Christus, Bibite ex eo omnes, dubitatum fuit nunquam: quod etiam eos fecisse scribit Marcus. Nam biberunt, inquit, ex eo omnes. Nec potes proferre quenquam Brenti, qui vel dixerit vel scripserit aliquando, quòd aut non iusserit bibere Christus duodecim Apostolos omnes, aut non biberint omnes. Quare falsum est, quod asseris de Catholicis, quos tu facetissimus homo per quàm lepido tuo dicto vocas Asoticos, eos artificium inuenisse, quo ex, omnes, facerent, non omnes. Nunquam enim quisquã dixit è nostris, quòd aut nõ biberint, aut nõ iussi fuerint bibere duodecim Apostoli, omnes. Cæterùm fuerunt, qui claris verbis caliginem quandam offundere conarentur, vt quod ad omnes Apostolos dictũ est, id de Christianis omnibus dictum intelligi vellent, quasi sic esset præceptum omnibus etiam Laicis de calice bibere, vt nisi facerent, de salute sua in dubium venirent. Hac de re Brenti, duorum decreta Conciliorum intercesserunt, in quibus vnanimiter ab omnibus definitum est, quòd non sit de necessitate salutis, vt de calice bibant omnes Christiani.

Cap. 26. Cap. 14. Cap. 22.

Summa controuersiæ de calicis sumptione in quo versetur.

Quod rectè decretum esse, vos quoq; negare nõ potistis. Nam & vestra eadẽ est sententia. Magister enim vester Lutherus, quàm frequenter hoc idem docuit. Quĩ illud ẽm addidit, vsq; eò vtrãq; speciem nõ esse de necessitate salutis, vt etiã extra omnẽ sacramentalem Eucharistiæ perceptionẽ saluus homo fieri possit. Qua in re nec à nostris multum dissentire videtur, qui & ipsi vnicum tantùm esse Sacramentum necessitatis Baptismum, non diffitentur: quòd extra cęterorum vsum, dummodo contemptus absit, homo salutem consequi possit, sicut saluari pueros constat, etiamsi Sacramentum Eucharistiæ non perceperint, etiãsi quem tu hoc nomine reprehendere videris, secùs Augustinus aliquando sensisse videtur. Cuius hanc sententiam cùm tibi displicere non obscurè præ te feras, tu es Brenti, qui artificium hoc inuenisti, vt ex omnes, facias non omnes. Nam si nõ cæteros omnes, certè infantes excludis, quos tamen actu fidem habere contendis. Iam verò Philippus vester nónne sicut edere suillam, aut à suilla abstinere, sic medium esse scribit alterutra signi parte vti? Hanc enim quàm receptam Ecclesiæ vocem vsurpare maluit, ne quid habere cõmune cum Catholicis videretur. In eadem est sententia Bucerus quoque, qui in colloquio Ratisbonensi, quod habitum est ante annos plùs minùs decimoquinto inter alios articulum hunc assensu suo comprobauit. Ad controuersiam quæ est de vna aut vtraque specie tollẽdam cùm primis conducturum, vt sancta Ecclesia liberam faceret potestatem sacramentum hoc in vna, vel in vtraq; specie sumendi: ea tamen lege, vt nulli per hoc detur occasio, quem vsum tanto tempore retinuit Ecclesia, temerè condemnandi, aut inuicem iudicandi. Certè qui liberum esse vult sub vna, aut sub vtraque specie sacramentum hoc percipere, qui veterem vsum alterius tãtùm speciei non esse condemnandum censet, nihil ea de re tanquã ad salutem necessarium à Christo præceptum esse, satis aperte confiteri videtur.

Lutherus, Philippus & Bucerus concedunt Laicis necessariam non esse vtriusq; speciei communionem.

Philip. in Hypotyposi Locorum communium.

Neque tu Brenti diuersum ab ijs intelligis, qui si nihil in eo piaculi fore censes si quis mutet præscriptam à Christo baptizandi formulam, dummodò ne mutet sententiam: scilicet in eo permultum esse positum putabis, si quis altera tantùm specie sacramenti velit vti, dummodò nihil in altera de Christi corporis & sanguinis integritate deesse credat? Plus vos in verbis Brenti, quàm in elementis positum esse iudicatis. Quare si certa verba mutare, quę Christus ipse baptizaturis præscripsit, non fas esse tantùm existimas, verumetiã eos, qui anxiè illa obseruant, modò non magiæ insimulas: éstne verisimile tã ex animo te superstitiosum esse in altero elemento tuendo & retinendo, de quo ab omnibus sumendo certò scis nihil esse tãquam ad salutem necessarium à Christo præceptum? Quæ oculis ipsi vestris videtis, certiora vobis non sunt Brenti, quàm sit hoc, nihil ad salutem referre, altera quis, an vtraq; Sacramenti specie Laicus vtatur: neq; dubitatis, quin verisimum sit, quod in Constantiensi & Basiliẽsi Concilio decretum est, non esse de necessitate salutis, vt de calice bibant Laici.

Etiam præscriptam à Christo baptizandi formam mutari licere vult Brentius.

Sed quia Conciliorum hoc decretum est, non quòd diuersum ab illis sentiatis, sed vt assuefaciatis homines ea contemnere quæ decernuntur in Concilijs, vt eos Ecclesiam non audire doceatis, vt separationis ab illa consiliorum auctores sitis: hæc est & non alia causa, quamobrem tantoperè calicem vrgetis: quem si permittendum esse Concilium statue-

Sectarij non quod esse necessariam iudicẽt, sed in contemptum Ecclesiæ

ſtatueret,vel ob ſolam cauſam hanc, quòd ita Concilium ſtatuiſſet, negat eo ſe magiſter veſter vſurum,ſed in deſpectum Concilij,velle ſe aut vna,aut neutra,& nequaquam vtraque ſpecie potiri,& planè eos anathema habere,quicunque auctoritate talis Concilij potirentur vtraque. Quodque Sacramentarijs & Anabaptiſtis alicubi vitio dat, facit ipſe dum nonnulla quæ recta eſſe ſcit, in Papæ Conciliorumque deſpectum abrogare conatur. Dat enim alicubi conſilium,vt homo Chriſtianus tempore Quadrageſimæ & Paſchatis non confiteatur,nec ad Sacramentum accedat,& cogitet ita: Ecce quando hoc præcepit homo,Papa ſcilicet, ob idipſum non faciam: & ſi non præcepiſſet vellem facere. Faciam autem alio tempore, quo non præcepit, quando & quomodo mea libera voluntas me tetigerit. Non diſsimilia de ieiunijs alicubi ſcribit, exemplum imitatus Aërij hæretici, qui & ipſe ante mille ducentos annos negauit ſe ieiunaturum cum Eccleſia,ſed ſi omninò,inquit,volo ieiunare,qualemcunque diem eligam à meipſo & ieiunabo propter libertatem.

defendunt communione vtriuſque ſpeciei vt homines aſſueſaciant Conciliorũ decreta contemnere.

Idem de Confeſſione part. 3. parag. 14.

Contemptores præcepti Eccleſiaſtici de ieiunijs Aëriani.

Huc igitur ſpectatis eiuſmodi ſcriptis veſtris, vt & Conciliorum & Pontificum auctoritatem omnem contemnere doceatis. Et hoc eſt, quod ſibi ferendum non eſſe putat viri Chriſtiani, Catholici & Orthodoxi, qui cùm ſciant ſicut alijs de rebus nonnullis, ita de calice ſumendo à Laicis nullum eſſe Chriſti præceptum aut interdictũ: de audienda verò Eccleſia manifeſtum eſſe Chriſti præceptum, & quidem tale, vt niſi quis ei paruerit,eodem quo Ethnicum loco Chriſtus eum haberi iubeat,cùm primis indignũ eſſe iudicant,id quod à vobis decernitur,tanquam à Deo præceptum obſeruari vos ab omnibus velle. Quod verò citra dubitationem omnem à Chriſto præceptum eſt, contemni, & pro nihilo duci. Intolerabilis hæc eſſe videtur pijs omnibus arrogantia veſtra,ſumma cum amentia coniuncta: qui quod vobis videtur, id eſſe Dei verbũ,id haud aliter quàm ſi præceptum eſſet à Deo,vultis ab omnibus obſeruari: manifeſtum verò Dei verbum,homines aſpernari docetis.

Sectarij docent cõtra verbũ Dei contemnendam eſſe Eccleſiam.

Matt. 18.

Addit Brentius: Quòd ſi de illis capitibus piæ doctrinæ, quæ iam recenſuimus, aliquid obſcuritatis reliquum eſt: hoc ſi fuerit in homine pio quidem, ſed in erudito, certè tes ipſe quantum ſatis eſt,notæ ſunt ei, & quod adhuc ignorat, docebit eum vnctio, ſicut Ioannes loquitur. Hoc verum eſt Brenti de nobis, qui nos Catholicos eſſe profitemur,& ſumus per Dei gratiam. Sed & illud quod ſubiungis, (Si verò fuerit in Aſoticis,non mirùm eſt,quandoquidem Deus huius ſeculi ſolet mentes incredulorum excæcare,ne illuceſcat illis lumen Euangelij,) verum eſt de vobis. Vos enim eſtis Aſotici illi, quorum Deus huius ſeculi mentes excæcauit, qui ſi cæci eſſetis, hoc eſt, ſi vos eſſe cæcos agnoſceretis, peccatum non haberetis: nunc autem ob hoc ipſum quia vos videre in Scripturis præ cæteris perſuaſum habetis, perpetua cæcitas in vobis manet. Sed abeant, inquit Brentius, Aſotici. Nos cùm loquimur de perſpicuitate ſacræ ſcripturæ, non reſpicimus ad Eccleſiam Aſotorum,ſed ad Eccleſiam piorum,cui ſcriptura in rebus ad æternam ſalutem cognitu neceſſarijs tam clara,tam perſpicua eſt,vt iuxta Prophetam: Gentes ambulent in lumine eius, & Reges in ſplendore ortus eius. Et nos Brenti cùm loquimur de perſpicuitate Scripturæ, non reſpicimus ad veſtram Aſotorum Eccleſiam, ſed ad Eccleſiam piorum,in quo noſ eſſe confidimus. In ea quàm plurimos eſſe certum eſt, qui fidem de quatuor iſtis à te propoſitis certiſsimam habent: quorum pars multò maxima cùm ſacrę Scripturæ libros non viderit quidem vnquam, tantùm abeſt, vt quæ ſunt in illis abſtruſa,intelligat: perſæpè tamẽ inter eos reperire licet non paucos,qui ſunt in fide conſtantiores, quàm ex ijs multi, qui ſibi plurimum eſſe videntur in Scripturis exercitati.

1. Ioan. 2. Quos vnctio de ſcriptura doceat, quos non.

2. Cor. 4. Ioan. 9.

Eſa. 60.

Proſequitur Brentius: Quemadmodum Deus populum ſuum Iſraëliticum quõdam ita gubernauit,vt etiãſi nõ haberent Monarchã,tamen in ſummis periculis excitaret Iudices,quos nos Heroas vocare ſolemus,qui populum ab iniuria hoſtium mirando modo vindicarent: ac poſteà cùm iam Monarchia & ſucceſsio inſtituta eſſet,excitauit tamen Prophetas,qui in extrema neceſsitate viam euadendi demonſtrarent: ita Deus hiſce temporibus gubernat Eccleſiam ſuam,vt etiamſi aliquæ tenebræ inciderint,& ordinarij ſucceſſores non ſint ampliùs Eccleſiæ amici, ſed hoſtes & perſequutores, tamen in tantum non deſerat eã,vt ſi non ſit alius,qui tenebras diſcutiat & hoſtibus obſiſtat,Heros quiſpiam ſiue Eccleſiaſticus, ſiue Politicus ex lapidibus excitetur. Fatemur & nos Brenti quòd varijs modis Eccleſiæ ſuæ proſpexit ſemper Deus,non ſolùm ante,verùmetiã poſt Chriſtum natum & mortuũ. Defecerunt Monarchæ nonnunquàm, ſicut Conſtantius, Iulianus,& alij: quin & ordinarij ſucceſſores (non tamen in Cathedra Petri) deſierunt eſſe Eccleſiæ amici,ſed hoſtes & perſequutores facti ſunt. Quod & nunc vſu veniſſe alicubi nõ ignoramus,vbi & Principes defecerũt, & Catholicis & Orthodoxis Epiſcopis

Deus nũquam non excitat inſignes Eccleſiæ ſuæ propugnatores, & quamvis illi potiſsimùm.

& sacerdotibus Lutherani vel Zuingliani successerunt: neq; tamen vel deseruit vnquam Deus Ecclesiam suam, vel nunc etiam deserit. Surrexerat Arrius, excitauit Deus Heroas illos, Liberium, Athanasium, Hilarium. Exortus est Macedonius, produxit in aciem contra eum Damasum, Gregorium Nazianz. & Basilium. Erupit alicunde Nestorius, emisit Cælestinum Roma. Pontif. & Cyrillum Alexandrinum Archiepiscopum. Emersit è nescio quibus tenebris Eutyches, opposuit illi fortissimum Leonem. Sic aduersus Valentinum, Irenęum: contra Marcionem, Tertullianum: contra Celsum, Origenem: contra Nouatum, Cyprianum: contra Heluidium, Iouinianum, Vigilantium: Luciferianos, Hieronymum: contra Donatistas & Pelagianos, Augustinum: contra Monothelitas, Agathonem: contra Iconomachos, Tarasium: contra Berengarium, Lanfrancum, Guimundum, Algerum: contra Henricianos & Petrobrusianos, Petrum Abbatem Cluniacensem: contra Petrum Adelhardum, excitauit Bernardum: ac quocunque tempore hæreses emerserunt, semper extiterunt singulari Dei beneficio viri, ingenio, doctrina, eloquētia præstantes, qui partim scripturarum eas auctoritate, partim ecclesiastica traditione confutarūt. Nec hoc infelici nostro seculo defuit Ecclesiæ suæ Deus. Nam cùm erupissetis alicunde vos Lutherani, & ex vobis nati Zuingliani, mox Muncerani, siue Pacimontani, & alia plurima hæreticorum portenta, produxit contra vos in aciem Deus multos ingenio minimè vulgari & excellenti doctrina præditos, per quos insana rabies vestra comprimeretur. Inter alios insignem etiam illum pietate virum Ioannem Episcopum Roffensem, qui pro fide atque Ecclesia Catholica vitam etiam suam cum sanguine profundere non dubitauit.

D. Ioannes Roffensis.

Conatur nunc ostendere Brentius, scripturam non obscuram, sed perspicuam, nō tenebris inuolutam, sed luce illustratam esse. Profert igitur ex Psalmo primùm: Lex Domini immaculata conuertens animas, testimonium Domini fidele, sapientiam præstans paruulis. Iustitiæ Domini rectæ lętificantes corda, præceptum Domini lucidum illuminans oculos. Quomodo autem erit lucidum, inquit, quomodo illuminabit oculos, si est obscurum? Rectè Dauid præceptum dicit lucidum, non vniuersam scripturam, quæ etiamsi lucida est Dauidi, aut alijs afflatis prophetico spiritu, non statim dilucida est omnibus, qui tenent Grammaticam, & habent sensum communem. Præceptū autem Dei vnicum est, Dilige: quo quid esse potest lucidius? Cæterùm an hoc ita vt præceptum est, expleri in hac vita possit, quantæ sunt ea de re contentiones? Negatis vos, & impossibilia Deum præcepisse vultis: aiunt Catholici, qui certò persuasum habent, nihil minùs in eum cadere posse, qui summa bonitas est, cuius misericordiæ non est numerus, quàm quòd exigat à nobis, quæ nos præstare non posse scit, & nisi præstiterimus, transgressi præcepti sui pœnas expetat. Est itaque dilucidum hoc Domini præceptum, quo lex impletur vniuersa, cui si per nos fuerit satisfactum, iam nō modò scimus, verū & habemus omnia quæ sunt nobis ad salutem necessaria. Neque tamen propterea non multa nobis in scripturis occurrunt obscura. Cæterùm hoc præceptum, sicut ex Clemente Alexandrino paulò antè docuimus, etiam absque literis discitur, & est spirituale quoddam decretum in cordibus hominum scriptum.

Psal. 18.

Præceptum Domini lucidū, lucerna item et lumen, etsi multa in scripturis obscura.

Rom. 13.

Lib 3. pædagogi cap. 11.

Profertur & alius locus: Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis. Quomodo verbum Dei est lucerna, quomodo lumen, si est obscurum? Hic quoque sanctus Dauid non de perplexis tractat quæstionibus, quales de scripturis existūt non paucæ, sed de præceptis rectè viuendi, quæ prælucent & indicant, quid expetere, quid fugere debeamus, præcipuè verò de præcepto dilectionis, quod qui seruat, securè ambulat. Præclarè enim dictum est ab Augustino: Dilige & fac quod vis. Qui docet etiam alio loco, summam & scopum Scripturę totiùs nihil aliud esse, quàm charitatem. Quam si quis ita intelligat, vt sententiā adferat ædificandi charitati vtilem, etiamsi non hoc dixerit, quod ille quem legit, eo loco sensisse probatur, non pernitiosè fallitur, quandoquidem ea sententia fallitur, qua ædificat charitatem, quæ finis est præcepti: sed ita fallitur, ac si quisquam errore deserens viam, eò tamen per agrum pergat, quò etiam via illa perducit. Hæc lucerna si vobis quoque præluceret Brenti, minùs & vos pernitiosè falleremini, nec inflati sensu carnis vestræ, vltrò à Christi corpore Ecclesia separaremini. Cæterùm si maximè quis hęc Psalmi verba torquere velit ad legem totam, non propterea quadrat in quemlibet Grammatices peritum, ac multò minùs in laicum imperitum, quod quadrat in sanctum Prophetam Dauid. Neque quia dixit Dauid: Super senes intellexi, Super omnes docentes me intellexi, statim idem aut idolo vestro Islebiensi, aut cuiuis è vulgo dicere licebit.

De doctrina Christiana li. 1. cap. 35. & 36.

Psalm. 118.

Matt. 5.

Lucida quidem Apostolorum prædicatio, sed non æquè scriptura.

Adfert & alium locum: Vos estis lux mundi: ergo, inquit, prædicatio Apostolorum, quæ est ab ipsis excepta & literis mandata, non est obscura. Et si alicubi locus est obscurus

ſcurus tamen alius eſt apertus & perſpicuus. Erant reuerà lux mundi Apoſtoli, qui cùm eſſent Spiritu Dei pleni, quod erat in Prophetis obſcurum, ſic eos explicaſſe dubiũ non eſt, omnem vt caliginem ex animis hominum deterſerint. Quare libenter illud tibi concedimus Brenti, quòd eorum prædicatio nõ obſcura, ſed lucida fuerit: Sed quòd æquè ſint lucida, quæ ab ipſis excepta, literisq; mãdata ſunt, nemo tibi ſanus conceſſerit, cùm non ſine cauſa dictum ſit ab Hieronymo, quòd habet neſcio quid latentis energiæ viua vox, & in aures diſcipuli de doctoris ore trãsfuſa fortiùs ſonat, & plus afficit, & alit pleniùs, & altiùs in animo ſedent, quæ pronunciatio, vultus, habitus, geſtus etiam dicentis affigit. Vita quædam orationis eſt actio, qua cùm ſcriptura deſtituta ſit, quæ quaſi factitia vox quædam eſſe videtur, veræq; vocis vtcunque imitatrix, perinde efficax vt viua vox eſſe nõ poteſt, vt nec illud celebratum temerè fuerit, in ſcriptis Demoſthenis magnã Demoſthenis partem abeſſe. Quod poteſt de Paulo quoq; totidem verbis dici, quem non ſine cauſa Mercurium appellatum fuiſſe ſcribit Lucas.

In prologo Bibliæ.

Act. 14.

Quamobrem nihil erat Brenti, cur venerabilem virum Petrum à Soto tam grauiter inſectareris, quòd is verbum ſiue ſermonem, aut prædicationem à ſcriptura diſtinxerit, quodque plus in verbo ſiue viua voce lucis eſſe dixerit, quàm in Scriptura, cùm ita ſe rem habere vel ſenſus ipſe communis indicet. Nec erat cauſa, quamobrem ipſe te ridendum inſulcis tuis iocis præberes, dum nobis ridiculum Petrum facere conaris. Nam vt verum ſit, quod à te ſcribitur, quòd ſententiæ ac res, quæ continentur literis ſacrorum Scriptorum, manent eędem, ſiue prædicentur voce, ſiue comprehendantur ſcriptis, ſiue recitentur lectione, non hac tamen de re agebatur inter te & Petrum. Nunquam enim is negauit, quòd ſententiæ acres, quæ continentur literis ſacrorum Scriptorum, manent eædem, ſiue prædicentur voce, ſiue comprehendantur ſcriptis. Cur enim id negaret, quod indubitanter verùm eſt? Cæterum duo ſunt, quæ negauit Petrus. Vnum, quòd omnia ſcriptis eſſent comprehenſa, quæcunque ſunt voce prædicata. Alterum, quòd perinde lucida ſint, quę ſcripto comprehenſa nunc habemus, atque fuere tum, cùm ipſi ea voce ſua prædicarent Apoſtoli. Hæc fuit cauſa Brenti, quamobrem ille verbum, ſermonem, Euangelium, prædicationem, à Scriptura diſtinguenda eſſe putaret, vt & latiùs patere verbi ſiue Euangelij, quàm Scripturæ nomen indicaret, & non perinde clara nũc eſſe, quæ comprehenſa ſcriptis habemus, atque tum fuerunt, cùm eſſent Prophetarum & Apoſtolorum voce prædicata, demonſtraret, atque ita duplicem veſtrum errorem confutaret, qui & nihil in ſcripturis obſcuritatis eſſe, & ſicut Patres olim veſtri priſci illi hæretici perſæpè feciſſe leguntur, nihil pręter Scripturas recipi debere contenditis. Nunc tu Sophiſtam quendam agere videris, nec aliud quicquam niſi tenebras offundis lectori, dum aliud impugnas, quàm quod à Petro dictum eſt, ioco interea quoſdam & fabulas admiſcent, ſcura quàm Theologo digniores.

Non male diſtingui Scripturam à prædicatione verbi Dei

Adfert iterum aliam ſcripturam: Habemus, inquit, firmiorem ſermonem Propheticum, cui dum attenditis ceu lucernæ apparenti in obſcuro loco, rectè facitis. Vocat Propheticum ſermonem lucernam lucentem in obſcuro loco, hoc eſt, illuſtrantem obſcura: quomodo autem illuſtraret obſcura, ſi ipſa eſſet obſcura? Sed ſi tam clara ſunt & illuſtria Prophetica ſcripta Brenti, ſi nihil in eorum oraculis, ſi nihil in figuris legis obſcurum eſt, cur vmbræ vocantur? cur lucem vocamus Euangelicam? niſi quæ figurarum involucris tegebantur in lege, per Euãgelium ſunt in apertum prolata. An erant omnibus clariſsima, quæ de Chriſto fuerũt à Prophetis prædicta? Legerat vir Æthiops Eunuchus lucum ex Eſaia Propheta: Tanquam ouis ad occaſionem ductus eſt, &c. Clara ſunt verba: num ideo ſtatim intelligebat, quòd eſſent de Chriſto dicta? Imò niſi Philippus acceſſiſſet, & ei locum explicuiſſet, de ſe ne Propheta dixerit, an de alio aliquo, vir Aethiops ille neſciuiſſet. Quin & ipſi Domini diſcipuli, poſt tot ſermones auditos, poſt tot viſa miracula, poſt tot notas & indicia, quæ de Chriſto Prophetæ prædixerant, non priùs intellexere Scripturas, quàm Chriſtus illis aperiret ſenſum, vt illas intelligerent. Iam Paulus ad Corinthios de claritate Moyſi Chriſtique diſputans, tantùm eminentis claritatis Euangelio tribuit, vt dicat, id quod claruit in hac parte (de lege loquitur) ne glorificatum quidem fuiſſe. Quid quod data opera Deus vaticinia de Chriſto non quibuſlibet eſſe perſpicua voluit, quemadmodum etiam in terris prædicari noluit ante mortem quod eſſet Meſsias? quòd ſic expediebat ad peragendum humanæ ſalutis negotium. Cæterùm vbi iam Apoſtoli nunciarunt, ea eſſe peracta, quæ prophetæ prędixerãt, tum & lex collata cum factis erat dilucidior, factumque eſt, vt & lex adſtrueret fidem Euangelio, & Euangelium illuſtraret legis ænigmata. Et hoc ſenſit Petrus, cùm propheticum ſermonem ſimilem facit lãpadi lucenti in caliginoſo loco: cuius Prophetici ſermonis quin pleraque dilucida ſint, quis eſt qui eat inficias? Sed quòd omnibus ex æquo clara ſint omnia

2. Pet. 1.

Quomodo ſermo propheticus Petro lucerna lucens & ſcriptura tamen ſæpè obſcura.

Act. 8.

Eſai. 53.

Luc. 24.

2. Cor. 4.

Matt. 16.

& perſpicua,hoc ne tu quidem Brenti affirmare audes,qui dum Scripturæ locos obſcuriores per alios magis apertos explicari vis,an nō apertè eſſe quædam in Scripturis difficilia & obſcura confiteris? Nemo eſt qui dubitet,quin certiſsima ſit in libris Canonicis veritas,intereà tamen certum eſt & hoc,quòd ea nōnunquam figurarum & ænigmatum inuolucris obtecta eſt,vt egeat ſcrutinio & interprete: ſiue quòd Deus ita voluerit exercere ſimul,& excitare noſtram tarditatem, ſicut ex Auguſtino paulò antè demonſtrauimus:ſiue quòd iucundior eſt veritas,& acriùs afficit animos hominum, cùm eruta fuerit,& per tenebras inuolucrorum nobis illuxerit,quàm ſi fuiſſet quorumlibet oculis expoſita:ſiue quòd illum ſapientiæ thezaurum noluerit quibuſlibet proſtituere,nec margaritas ante porcos proijcere.Planum igitur iam eſt,quòd ſint in Scripturis obſcura pleraque. Quid enim ſibi vult illud, quod Chriſtus apud Ioannem Iudæis dixit: Scrutamini Scripturas,ſi nihil habent obſcuritatis? Certè ſolem ſcrutari nō dicimur, qui cunctorum oculis eſt expoſitus:quod autem abditum eſt,id rectè ſcrutari dicimur.

Vtilis nobis ſcripturæ difficultas.

Ioan.5. Obſcuram eſſe ſcripturam Hæretici vel inuiti probant ſuis ſcriptis, ſuorumque diſſidijs.

Vnde autem iſtæ tenebræ Brenti inter vos? vnde tanta de ſenſu trium verborum: Hoc eſt corpus meum,digladiatio,ſi ſacra Scriptura vndequaque eſt clariſsima? Vos probatis è ſacris literis in Euchariſtia eſſe corpus Domini naturaliter: qui ſunt partis Zuinglij ſiue Caluini,docent ex ijſdem,quòd ſit in ſigno tantùm. Si nihil eſt in Scripturis obſcuritatis,cur ſic inter vos tanta de re diſsidetis ? cur etiam de iuſtificationis articulo, quem præcipuū eſſe vultis Chriſtianæ doctrinæ locum,ſic inter vos ipſi dimicatis ? Verùm hac de re ſatis.Iam enim abundè nobis demonſtratum eſſe videtur,quòd multa in Scripturis difficilia ſunt & obſcura,quodque qui contrarium aſſerunt,non modò mundo req; ipſa reclamante,verumetiam ſuis ipſorum ſcriptis ac ſuorum diſsidijs refellentibus, falſi conuincantur.

De traditionibus præter Scripturam recipiendis.

2.Tim.3.

Nunc ſecundo loco de eo nobis diſſerendum venit, an extra ſcripturam pleraq; credenda tradita ſint Eccleſiæ. Negat Brentius,ait Petrus. Profert Brent. ex Pau. Omnis ſcriptura diuinitùs inſpirata,vtilis eſt ad docendum,ad arguendum,ad corripiendum,ad erudiendum in iuſtitia,vt perfectus ſit homo Dei ad omne opus bonum inſtructus. Illuſtrat hoc ſcholio ſuo Petrus: Vtilis eſt,inquit,ſed non inde habetur, quòd omnia contineat. Quòd ſi dixeris ex illis verbis,vt perfectus ſit homo Dei,& ad omne opus bonum inſtructus: quia ſi perficit & inſtruit ad omne op⁹,nihil reſtat: reſpōdemus ita eſſe: quia

2.Theſſ.2.

inſtruit Scriptura traditiones ipſas ſequendas eſſe,vt Paul. ipſe ad Theſſ. teſtatur. Sunt autem ex oppoſito verba Pauli hæc: Itaq; fratres ſtate,& tenete traditiones, quas didiciſtis,ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam noſtram. Et de traditionibus frequens eſt in

Actor.16.

ijs Pauli ad Theſſalonic. epiſtolis mentio. Et in Actibus Apoſtolorum de Paulo,& qui cum illo erant,dicitur: Cùm tranſirent ciuitates,tradebant eis cuſtodire dogmata,quę erant decreta ab Apoſtolis & ſenioribus. Producto iterum Pauli loco Brentius in hoc ſuo libello,quem cōfutandum ſuſcepimus, Quid poteſt,inquit, de ſufficientia & perfectione Scripturæ clariùs dici? Sed hic mihi vide ſophiſmata Aſoti. Cùm enim cōfeſsio Principis recitaſſet hunc Pauli locum, & alia ad ſtabiliendam auctoritatem & perfectionem ſacræ Scripturæ, Aſotus concedit quidem, quòd omnis doctrina ad ſalutem neceſſaria contineatur in ſcriptura in genere,& vniuerſali quadam ratione. Sunt hæc quidē verba viri venerabilis Petri à Soto, ſed non ſuper hūc Pauli locum, quem produxit Brentius, verùm ſuper illa verba Brentij, quibus affirmat contineri omnem doctrinam nobis ad veram ſalutem cognitu neceſſariam in ſcriptura: ibi loquitur iſta Petrus, & contineri fatetur omnem doctrinam in genere, dum docemur Eccleſiam eſſe columnam & firmamentum veritatis,& obſeruanda eſſe,quæ ab Apoſtolis vel per ſcripturam,vel per ſermonem pręcepta ſunt. At verò hęc omnia,inquit,in ſpeciali nō continentur in ſcriptura,ſed in traditione Apoſtolorum,vel in explicatione poſteriorū Conciliorum. Et adducit exempli loco nomen ὁμοούσιον, Chriſma atq; vnctiones,quæ adhibentur in Baptiſmo,& eiuſmodi alia. Alioqui,inquit,qui nihil vultis recipere, niſi quod ſcriptū eſt: ipſum Euangelium Matthæi,vbi ſcriptum eſt,à Spiritu ſancto eſſe,& nō Thomę,vel Nicodemi,indicate: idemq; de cæteris omnibus libris ſcripturæ. Quòd ſi in illis ſtatis iudicio Eccleſiæ, quæ fundamentum eſt fidei,cur non in cæteris eius ſtabitis auctoritati? Hæc quidē Petrus. Cæterùm Brentius vt fumum offundat oculis legentium,confundit omnia, nec ordinem eum ſeruat, quo & ipſe in ſua confeſsione & Petrus vſus eſt in Catholica aſſertione. Hoc eſt illius omne ſtudium,vt dicterijs,ſannis,ſalibus, cachinnis in Petrum ludat,& eum impotentibus ſuis conuitijs exagitet: quibus nos relictis,quoniam ſcurram quàm Theologum decere magis videntur,ordine rē explicabimus,atq; ita tractabimus, vt qua de re agitur,in ea maximè verſemur,& eam ſic ſub oculos legētium ſubijciamus, vt quod ait Petrus,id eſſe veriſsimum,facilè cuiuis conſtare queat.

Brentio

Brentio fuit propositum probare, quòd in Scriptura contineatur omnis doctrina, nobis ad veram & perpetuam salutem cognitu necessaria: Quod eo consilio fecit, vt vetus illud hæreticorum axioma tueri posset, neque credi, neque recipi præter scripturas quicquam oportere: quod cùm alijs hæreticis, tum Arrianis præcipuè fuit valde familiare. Petrus à Soto minimè negauit omnia contineri in scripturis, sed in genere. Nam & hoc inter alia docet scriptura, seruandas esse traditiones, audiendam esse Ecclesiam. Itaq; profert exempli causa nomen homousion, quod Arrianis ideo visum est recipi non oportere, quòd in scripturis nusquam reperiretur. Porrò Brentius, priusquam de eo concedat aliquid, quod semel in animum induxit, ab Arrianorũ sententia se non multum abhorrere, sicut olim & magister eius Lutherus, non obscurè præ se ferre videtur. Sic enim loquitur: Nam quòd existimat Concilijs acceptum ferendum esse, quòd habeamus nomen homousij, satis perspicuè significat, quàm oscitanter doctrinam veræ Ecclesiæ expendat. Laudamus maiorum nostrorum studium & diligentiam, quòd operam dederint, vt doctrina de vera & æterna diuinitate Christi, pura & syncera ad posteros transmitteretur: sed quantas turbas hoc homousij nomen excitauerit, non est obscurum. Fingamus autem nihil periculi ex vocabulo ortum: quid, si rem ipsam probè tenuissemus, num nouum vocabulum fuisset nobis necessarium? Nicænum concilium, & pij Scriptores illustrarunt æternam diuinitatem filij Dei, idq; non è suis ipsorũ somnijs, sed è sacra scriptura. Num ergo Ecclesia amisisset huius necessariæ rei cognitionem, nisi nouum homousij vocabulum fuisset excogitatum? Fortasis omnia fuissent tranquilliora, si maiores vt veterem Scripturæ sacræ doctrinam, ita etiam vetera rerum vocabula retinuissent. Quare non video, quàm magnus sit Conciliorum vsus, si nihil aliud egerint, quàm vt noua veterum rerum vocabula excogitent.

Propositum & fundamentum Brentij in traditionibus reijciẽdis.

De nomine homousij.

Verba Brentij.

Quæ est hæc animi impotentia? quod contentionis studium? quæ libido non tam veritatis inuestigandæ, quàm victoriæ quoquo modo consequendæ? Nicæni quoque Concilij, quod semper sacrosanctum est habitum, auctoritatem eleuare, nec obscuram in Arrianos voluntatis inclinationem potiùs indicare velle, quàm vt de sententia tua moueri te patiare. Quid enim aliud hæc scribens Brentius, quàm Arrianis patrocinari videtur? Qui enim fuerunt, quos magis homousij nomen offenderet, quàm Arriani? de quibus narrat Ruffinus, quòd cùm fuissent Arimini congregati, tanquam ignotum & à Scripturis alienum sermonem auferendum id esse putauerũt. Quod ipsum ab ijs quoq; factum esse scribit Socrates, qui Philippis ciuitate Thraciæ constituti seperatim concilium fecerant, & manifestè homousion anathemate damnauerant. Contra Catholici, Liberius, Athanasius, Hilarius, & qui cum eis faciebant, extrema quæq; sibi perferenda esse priùs putauerunt, quàm hanc sibi vocem eripi paterentur. Nec alio fuit animo Basilius, de quo testatur historia Theodoriti, quòd cùm Cæsariæ Præfectus eum placidè alloquutus hortaretur, vt tempori cederet, neque tot Ecclesias in discrimen adduceret vellet tenui dogmatis exquisitione, multa Cæsaris verbis promittens, si nomen homousij reliquisset. Respondit vir ille sanctus, Adolescẽtulis tales sermones congruere: nam hos & ijs similes huiusmodi rebus inhiare. Qui verò diuinis essent literis inuutriti, nullam eos illarum syllabam in discrimen venire pati posse, solereque si res ita postulet, nullum genus mortis pro illis subeundum recusare.

Brentius Arrianis fauens, Concilio Nicæno detrahit.

Lib. 1. cap. 21.

Lib. 4. cap. 19.

Vide Brenti, quemadmodum etiam pro syllaba, priusquàm eam in discrimen venire permitterent, oppetendam esse pijs mortem Basilius existimauerit. Quin & de iota vno, quantum certamen fuit inter Catholicos & Arrianos? qui sic inter se iam conuenire visi fuerunt, vt propter accessionem vnius tantùm iota dissiderent. Quem enim confitebantur Catholici esse Patri homousion, eum Arriani iota tantùm addito, dicebant ὁμοιούσιον, sub hac vnica litera suum errorem occultantes, cùm filium intelligi vellent similem Patri largitate gratiæ, non proprietate naturæ. Exigebatur à Catholicis, ne tantoperè digladiarentur de vna litera: ne nimio studio contentionis impedire velle concordiam viderentur: verùm id insignes heroes illi, Liberius, Athanasius, Hilarius nulla ratiõe sibi persuaderi passi sunt. Nec mouebantur quicquam ea re, quòd offensurum plerosq; nomen homousij, magnasque turbas esset excitaturum.

Religio Patrũ etiam pro syllaba & iota vno certantium contra Hæreticos.

Sed ipsum potiùs loquentem Athanasium audiamus: Definite, inquit, causificationibus istiusmodi contra Patres grunnire: alioqui restat, vt etiam cruci Domini obmurmuretis: quoniam ea Iudeis scandalum est, gentibus vero stultitia, vt dixit Apostolus. Cæterùm quemadmodum crux mala non est, nobis enim credentibus Christus est Dei virtus & Dei sapientia, etiamsi Iudæi insaniant: ita quoque Patrum verba mala non sunt, sed vtilia ijs qui ea legitimè perlegunt, vimque in se continent omnis hæresis extinguẽdæ, etiamsi Ariani subinde rumpatur semetipsos condemnantes. Quẽ sequutus

Athanasius in epist. de Synodis Arimini & Seleuciæ.

1. Cor. 1.

Hilarius de Synod. aduersus Arrianos.

Hilarius quoq;: Male, inquit, sanctis rebus præiudicatur, si quia non sanctæ à quibusdam habentur, esse non debeant. Non ergo gloriemur in cruce Christi, quia scandalum est mundo neq; in viuente Deo mortem prædicemus, ne ab impijs mortuus Deus arguatur. Malè intelligitur homousion: quid ad me benè intelligentem? Quàm diuersa fuit istorum sententia Brenti, quàm pugnans cum ea quam tu profers? Cùm enim viderent Arrianos non aliam ob causam hanc vocem homousion repellere, quàm quòd & eorũ hæresim aperiret, & sanam Ecclesiæ doctrinã, quę minùs apertè fuerat in Scripturis expressa, claram & perspicuam redderet omnibus: quantò magis de ea abolenda laborabant Arriani, tantò vehementiùs obstabant Patres Catholici, tantoq; diligentius eam, quasi pro munimento quodam & arce contra illorum impias commentationes inscripta referendam curabant: nihil ea re deterriti, quòd sicut nunc Lutherani, sic tum quoq; clamabant Arriani, quæ sunt ad salutem necessaria, contineri in Scripturis omnia: non oportere nouas voces proferri: non debere præter Scripturas quicquam recipi.

Etiã Arriani vociferabantur sicut nunc Lutherani quòd in scripturis omnia continẽtur, quòd præter eas recipi nihil oporteat.
Psalm. 49.
Matt. 4.
Tit. 1.
Act. 17.
1. Cor. 15.
Hil. li. 1. aduersus Constantiũ.

Quid enim ad hæc Athanasius? Nihil id refert, inquit, si quis voces in Scripturis non repertas vsurpet, quàmdiu pias sententias complectitur. Contra hæreticus tametsi voces suas è sacris literis mutuetur, nihilominus suspectus animoque corruptus audiet à Spiritu sancto: Quare tu enarras iustificationes meas, & assumis testamentum meum per os tuum? Ita quoq; Diabolo de Scripturis loquenti, os à Domino obturatum est. Contra beatus Paulus etsi ex alienis literis loquatur, Cretenses semper mendaces: & illud, Ipsius & genus sumus: & illud, corrumpunt bonos mores colloquia praua: tamen sanctus cùm sit, pium animum gerit, & Christi mentem tenens, magister gentium est in fide & veritate: & quæ loquitur, cum pietate loquitur. Num autem ab hoc dissensit Hilarius? Is verò cùm induxisset Constantium loquentem: Nolo verba, quæ non scripta sunt, dici: Dic, inquit, priùs, si rectè dici putas? Nolo aduersus noua venena, nouas medicamentorũ comparationes: nolo aduersus nouos hostes noua bella: nolo aduersus nouas insidias consilia recentia? Si enim Arriani hęretici idcirco homousion hodie euitant, quia priùs negauerunt: nónne tu hodie idcirco refugis, vt hi nunc quoque denegent? Nouitates vocum, sed profanas, deuitari iubet Apostolus: tu cur pias excludis? cum præsertim ab eo dictum sit: Omnis Scriptura diuinitùs inspirata vtilis est. Innascibilem scriptum nusquam legis: nunquid & hoc negandum erit, quia nouum est? Decernis similem patri filium. Euangelia non prædicant: quid est, quòd non refugis hanc vocem? In vno nouitas eligitur, in alio submouetur: vbi impietatis occasio patet, nouitas admittitur: vbi autem religionis maxima & sola cautela est, excluditur. Sed Diabolici ingenij tui fallentem subtilitatem non tacebo: Similem, quod scriptum non est, decernis patri filium prædicari, vt æqualem Christum Deum, quod est scriptum, taceas.

Imputatiuã iustitiam hæretici statuunt sine scriptura.

Quæso Brenti, non eadem rectè vobis quoq; dici possunt? Num & vos à nouis vocibus abstinetis, quę sacris literis non continentur? Imputatiuam iustitiam vestram vbi legistis in Scripturis? Reputari nobis fidem ad iustitiam, beatum esse cui non imputauit Dominus peccatum, propter Christũ non reputari nobis delicta nostra, legimus in Scripturis. Quòd verò docetis vos, iustitiam Christi nobis ad iustitiam reputari, ac si nostra esset, non solùm in Canonicis, verùm ne in veterum quidem Orthodoxorum libris temerè quisquam scriptum reperiet. Intereà tamen hoc vos dogma vestrum ita vestris obtruditis, vt nisi quis id firmiter credat, eum salutem consequi posse negetis. Sic ipsi falsum esse demonstratis axioma vestrum, quòd in Scripturis omnia continentur ad salutem necessaria, quodq; præter eas credi nihil, recipi nihi oporteat. Nam certè nõ verè nos esse iustos, sed imputatiuè, vel non esse iustos, sed pro iustis imputatione haberi, quatenus Christi iustitiam per fidem possidemus, neq; scriptum neque pictum est vsquam in scripturis Canonicis. Ac ne in vllis quidem vel veterum, vel etiam recentiorum Doctorum scriptis, qui ante quadraginta hos annos vixerunt.

Quid autem quòd asseritis, omni homini ad remissionem peccatorum assequendam necessarium esse, vt credat certò & absque vlla hæsitatione propriæ infirmitatis & indispositionis peccata sibi esse dimissa, nec esse quenquam verè iustificatum, nisi qui credit se esse iustificatum, & hac sola fide iustificationem & absolutionem perfici: hominẽ renatum & iustificatum teneri ex fide ad credendum se certò esse in numero prædistinatorum, & in finem vsq; magnum illud perseuerantiæ donũ habiturum, absoluta quadam & infallibili certitudine. Hæc & alia pleraq;, quæ vos non alio prope loco, quàm quo fidei articulos in symbolum Apostolorum relatos haberi vultis, vt nisi quis ea crediderit, saluũ fieri posse negetis, vbi in scripturis reperiũtur? Quin aduersantur illis potiùs, quẽadmodũ in exordio huius libelli demonstrauimus. Conaris tu quidem Brenti commentum hoc vestrũ strenuè defendere, productis etiã nõnullis & scripturæ Canonicę & sanctorum

ctorum Patrum testimonijs,sed quæ si quis diligentius expendat,non magis ex illis elici potest quod asseritis,quàm ex pumice lac. Quod facilè demonstrare possemus:verùm non est præsentis instituti.

Ne vestris quidem omnibus commentum hoc vestrum probatur. Vester est Bucerus, at is,neque solus,verè docet humanam esse cogitationem sine Deo verbo natam, quod vos asseueratis, tranquillitatem & pacem conscientiæ fieri per absolutionem siue annunciationem Euangelij. Sunt,inquit Bucerus, ex nostris, qui affirmant singularem energiam habere, si quis priuatim Euangelium audiat, & sese pronunciari absolutum. Tum demum, inquit, certus es, id propriè ad te pertinere, cum tu priuatim ac propriè absolueris. Sed quòd priuatim absolui ab homine, hoc est, seorsum audire gratię promissionem,per se momentum aliquod ad confirmandam conscientiam habeat, & tum demùm certum habeas,Euangelium ad te pertinere,cùm tu propriè ac priuatim absolueris,cogitatio humana est sine verbo Dei. Vides Brenti, quemadmodum vestri quoq; confitentur, commentum hoc vestrum humanam esse cogitationem sine verbo Dei? Hanc tamen vos cogitationem vestram, hanc visionem cordis vestri, summo studio & auribus & animis hominum inculcare studetis: nec alio loco, quàm quo Dei verbum ab omnibus recipi vultis & adorari. Et est certè Bucerus inter vestros nõ postremi nominis: doctrina idolo vestro Islebiensi nihilò inferior, linguarum verò peritia, tum & Latinè scribendi facultate multò superior. Noli putare Brenti,quòd sine causa Deus,sicut extremi iudicij diem,ita iustificationem quoque nostram,gratiæque suæ consequutionem nobis non esse certissimam voluerit: imbecillioribus enim ista certitudo superbię quædam esset occasio. Nam si qui persuasum habent apud Regem aliquem aut Principem se esse in gratia, quàmlibet animi sui affectionibus imperare sciant, effugere tamen vix possunt,quin efferantur animis,éstne verisimile, quòd quiuis de vulgo si certò scire queat se esse in gratia apud Deum, ab hoc elationis crimine cauere sibi possit? Monet Paulus, vt in humilitate superiores nobis alios arbitremur. Scilicet hoc facilè pręstaret quiuis è turba: Posteaquam certè perspectum haberet, se iustificationem, se Dei gratiam,se Dei filiorum adoptionem esse consequutũ,nec impedire iam quicquam, quò minùs regni cœlestis hæres efficiatur? Sicut autem vsuenit nõnuquam,vt qui serui de gratia suorum dominorum sunt secuti,minùs diligenter eis inseruiant,quin & contemnere nonnunquam incipiant: sic in viris imperfectis hæc, quam tanta contentione vos asseritis,gratię certitudo,quid aliud quàm inertiæ cuiusdam,socordię,vitæq; laxioris esset occasio futura: Quis enim de pœnitentię fructibus,quis de gratię profectu solicitus foret,si certò se iustificationem,Deique gratiam esse consequutum persuasum haberet? Quamobrem quod considerationes Patres & Domini nonnunquam faciunt, vt gratiam suam erga filios & seruos dissimulent, nec eos omninò certos de ea esse velint, quò sic illos in officio contineant,ne si nimium de ea sint securi,negligentiores reddantur idem erga seruos creaturasque suas Deum facere,credi rectè potest.

Buce. Brentio cõtradicit de certitudine gratiæ In cap. 3. Matt. 4.

Buce. Luthero doctrina & linguarum peritia non inferior.

Phil. 2. vtiliter ignorat homo se in Gratia Dei esse.

Meritò igitur dogma hoc vestrum damnatum est ab Ecclesia,quòd homines natura imbecilles & ad malum pronos ad licentius peccandum inuitare videntur. Quam autem causam aliam esse dicimus,cur vt quisque mortalium vestrum hoc Euangelium amplectitur,statim seipso reddatur deterior, pręter inanem istam, quam vos docetis fiduciam? Quid enim respondere vos docet Magister vester Martinus Lutherus,si quem ex vobis aliquando pungit conscientia propter peccata, quę patrauit? Iubet his verbis vti, Quid peccatũ,peccatũ: attamen ego sum sanctus: si ego probus non sum, Christus tamen est probus. Quasi verò propterea vos iã probos esse necesse nõ sit, quia Christus probus est? quasi probitas illius etiã illi sufficiat ad salutẽ,qui improbus esse perseuerat? Nũquid autem tu diuersum ab eo sentis,quando negas nos propter indignitatẽ nostrã trepidare debere,sed nullo meritorum nostrorũ habito respectu, solius Christi meritis nitidicis oportere? vt iam quoniam Christus probus est, improbo cuiuis esse liceat,neque tamen interea de iustificatione,de gratia,deque salute sua dubitare fas sit,quasi Christum,cùm in terris versaretur, probum fuisse sufficiat, & illius probitate confidere quisque debeat etiam improbissimus, quòd sit æternam salutem consequuturus. Quantam verò Brenti commento hoc vestro fenestram ad omnem improbitatem aperuistis? vt mirandum non sit, quòd idem ille Dux vester & antesignanus queritur, posteaquàm suum istud Euangelium prędicare cœpit, factos esse vos decies Sodomitis peiores. Fecerunt itaque pro officio suo Patres in Concilio Tridentino cõgregari, quòd hanc vestram doctrinam anathemate condemnarunt, qua videbant homines sua sponte procliues ad scelera,magis etiam ad illa incitari. Rectè Sapiens ille beatum esse pronunciat, qui semper est pauidus. Nam qui sine timore est,iustificari non potest. Contrà verò infœlix est

Contra inanem fiduciam hæreticorum.

Prou. 28. Eccle. 1.

ille, quem vos, cùm hac inani vestra fiducia securum descendere facitis ad gehennã. Verùm de hoc satis: nunc vnde deflexit, eò redeat oratio.

Non omnia contineri in Scripturis, quæ sunt ad salutem necessaria, dum conatur demonstrare Petrus à Soto, profert vocem homousion, quam propterea reijciendam esse censebant Ariani, quòd in Scripturis non contineretur, extra quas recipi quicquam debere negabant. Atqui sic fuit semper & est ad salutem necessarium credere, quod sit patri filius ὁμούσιος, vt qui non credit, anathema sit à Christo & à corpore eius Ecclesia, nec vllam habere possit spem æternę salutis adipiscendæ. Produxerat secundo loco Petrus Chrisma atque vnctiones quæ adhibentur in Baptismo. Hic Brentius: Quid autẽ est, inquit, quod Asotus adiũgat etiam Chrismata & vnctiones, quæ sint Baptismo adhibenda? Hóccine est officium conciliorum? vt definiant quid præter ea, quæ Christus ipse instituit, Sacramentis sit addendum? Mirabor si has ineptias & hæc Asotica exempla sui ipsi Prælati non rideant, cùm scriptores eorum doceãt, hæc ad substantiam Baptismi non esse necessaria. Congregemus igitur concilio Prælatorũ magno sumptu, nec minori periculo, vt constituantur aut non necessaria, aut puerilia spectacula. Sed de talibus ceremonijs tum tractabitur Deo volente, cùm illud Christi, Frustrà colunt me docentes doctrinas & pręcepta hominum, explicabimus.

Brentius contra Chrisma & vnctiones quæ in Baptismo.

Responsio.

Imò verò Brenti, Conciliorum hoc est officiũ, vt non solùm de doctrina religionis, verùm etiam de ritibus cognoscant, quos vel in Sacramentorum administratione, vel in diuinis officijs adhiberi oporteat, vt qui sint Apostolicæ traditionis, qui non sint: quos deceat, quos non deceat seruari, planum fiat omnibus. Quamobrẽ ante mille ducentos plùs minùs annos in Arausicano primo Concilio definitum fuit, vt vngerentur Chrismate baptizati. Quin & in posterioribus Concilijs, Lugdunensi, Valentino, Beluacensi, Martini Papæ, multæ sunt editæ constitutiones de Chrismate, quas recitat Gratianus. Neque tibi mirum hoc videatur Brenti, cùm etiam Apostoli de rebus non maioris momenti, nimirùm vt abstineretur à contaminationibus simulachrorum, & suffocatis, & sanguine, si statuerent aliquid in concilio, se facturos operæpretium existimauerint. Intereà tamen fatemur verum esse, quod scribis, ad substantiam Baptismi non esse necessarium vngi chrismate. Cæterùm ad salutem fidelium necessarium est, non contemnere, quæ præcepit Ecclesia. Sit infans aliquis vel adultus etiam, qui de vita periclitetur, non est ad manum Chrisma, si nihil aliud quàm aspergatur aqua, cùm accesserit verbum ad aspersionem hanc, iam est baptizatus, nec ei quicquam deest, quod ad substantiam Baptismi pertinet: ad quam adeò chrisma non est necessarium, vt ne Sacerdotis quidem in baptizando ministerium, si fortè qui baptizandus est, ei vitę periculum imminet, nec Sacerdotis haberi copia possit, sit necessarium: & æquè pro baptizato talis habeatur, qui sit à fœmina, cùm vrget necessitas, atque si sit à Sacerdote baptizatus, nec iterari baptismum liceat. Neque tamen ideo non grauiter peccat, si quis nulla necessitate cogente, malit à Laico, quàm à Sacerdote baptizari. Non minùs autem & ab illo peccatur, qui sciens prudensque per contemptum Chrismatis vsum prætermittit.

Cap. 1. De consecrac. di. 4. ca. Si quis voluerit cap. 1. Si quis de alio cap. 2. omni tempore. Act. 15. Aliud est contẽnere, aliud ex causa omittere ceremonias Ecclesiæ.

Vis autem scire, quantum sit hoc peccatum? quem tibi potissimum proferemus, cuius testimonium aliquod apud te põdus auctoritatis habeat? Cupiebas nõ ita pridem dari tibi Damasum. Vis autem hunc tibi demus? Audi quid ille scribat ad Aurelium Carthaginensem Episcopum: Violatores, inquit, canonum voluntarij, grauiter à sanctis Patribus iudicantur, & à Spiritu sancto, cuius instinctu ac dono dictati sunt, damnantur: quoniam blasphemare Spiritum sanctum non incongruè videntur, qui contra eosdem sanctos canones non necessitate compulsi, sed libenter aliquid aut proteruè agunt, aut loqui pręsumunt, aut facere volentibus spontè consentiunt. Talis enim præsumptio manifestè vnum genus est blasphemiarum in Spiritum sanctũ. Audisne, quantum hic facinus esse iudicet, non Chrismatis vsum omittere, quod vrgente necessitate sine crimine fieri potest, sed proteruè contra canones Ecclesiasticos venire.

Proteruè contra Canones Ecclesiasticos venire est Spiritum sanctum blasphemare.

Ecce autem quo tẽpore locum hunc tractabamus, venit in manus nostras liber Brentij contra hunc ipsum virum venerabilem Petrum à Soto scriptus. Cui titulum hunc fecit, Apologię Confessionis VVirtembergensis pericope secunda. Deum immortalem, quàm est effrenis in hoc homine cõuitiandi libido, & plus quàm scurrilis dicteriorum, sanarumque petulantia? Quæ autem est hęc Euangelij docendi tam non Euangelica ratio? haud aliter is libellum hunc suum scommatis, conuitijs, calumnijs parùm Christianis impleuit, atque solent ij, qui capos aut fasianos infarciunt alijs. Ab his incipit, per hæc pergit, in hæc definit. Erit autem quisquam, qui possit animo suo imperare, vt credat hæc à Christi, & non à Satanæ potiùs Spiritu esse profecta? Commendata mihi fuit

De secundo Brẽtij scripto Apologetico.

à quis-

à quibusdam Brentij modestia: cæterùm in hoc suo scripto tam longè ab ea videtur abesse, quàm qui longissimè. Furere dicas hominem, non dicere vel scribere. Quàm iocularitèr in eo Chrisma tractat? quos risus excitat lepidis suis fabellis recitandis? Quàm procaciter insultat sæpè venerabili viro Petro à Soto? quàm petulanter etiam in sanctos Patres iam vita functos debacchatur? Mimum quendam eum agere dicas, non Theologum, vt ego satis mirari non possim, si quisquam est mortalium, qui modò non sit ab omni prorsus pietate, grauitateq; remotus, qui tali homine Theologo malit vti, quàm ludione. Sed quale Euangelium, tales Euangelistæ, sicut veteri iactatur prouerbio: Similes habent labra lactucas. Vnde autem Lutheri discipulum agnoscere liceret? Nobis verò non est hoc loco propositum de Chrismate multa scribere, & ad insulsas hominis cauillationes respondere: sed quin strictim breuiterque de nonnullis agamus, tenere nos non possumus.

Sacri chrismatis vsus contra Brentium defenditur.

Ac fatetur hoc initiò Brentius ipse, Chrismatis vsum in Baptismo à nonnullis scriptoribus & Concilijs celebratum, & in Ecclesia post diuulgatum Euangelium solennem fuisse. Verùm negat hoc modò, hoc consilio traditum Ecclesiæ, quo eum Ecclesiæ scriptores obtrudunt. Scilicet melius exploratum habere potest hesternus hic homo, quo modo, quoue consilio sit Ecclesiæ chrisma traditum, quàm illi prisci sancti Patres, qui temporibus Apostolorum proximi fuerunt, à quibus illud per manus Episcoporum inuicem succedentium traditum esse dubium non est, quàmlibet reclamet Brentius. Qui ferri tamen posse posteà Chrismatis vsum scribit, verùm illud ferri non posse, quod Petrus à Soto vociferetur, eos qui non vtantur Chrismate, ab vnitate Ecclesiæ recessisse, & esse Schismaticos & Ecclesiæ hostes. Atqui non Petrus ita censet Brenti, verùm Christus ipse. Vis audire Christi sententiam hac de re? Qui non audierit, inquit, Ecclesiam, sit tibi tanquam Ethnicus. Si sunt Ethnici in Ecclesia, erunt etiam in Ecclesia, qui Chrismate non vtuntur: quos tamen nemo propterea iudicat alienos ab Ecclesia, quòd non vtuntur Chrismate, cùm accidere nouum quam possit, vt omittatur Chrisma sine crimine, sed quòd Ecclesiam non audiunt, quòd prudentes & scientes ex incredibili quadam arrogantia, legumque Ecclesiasticarum contemptu, contra ea venire audent, quæ sunt vnanimi totius orbis Christiani consensu recepta, perpetuoque tot seculorum vsu comprobata, hoc est, quamobrem ab Ecclesia censentur alieni. Quid quisque credat, quid in pectore suo clausum quisque gerat, scire potest nemo, præter eum solum, qui corda scrutatur & renes, cuius oculis etiam ea nuda sunt & aperta omnia, quæ sunt nostri cordis intima. Cæterùm homo, sicut Scriptura dicit, non videt, nisi ea quę patent, quę sub aspectum cadunt, ex facie iudicat, ex ritibus istis externis pronunciat. Obseruat aliquis ritus, quos per orbem Christianum vniuersum obseruari videmus ab omnibus, quicunque Christiani censeri volunt, nihil iam impedit, quominùs inter Christianos, & Christi corporis Ecclesiæ membra numeretur. Nam quæ sunt in animis hominum recondita, Deo iudicanda relinquimus. Quòd si verò sit aliquis, qui non modò non obseruat, verùmetiam fastu quodam intolerabili reijcit & aspernatur, quicquid est rituũ, quibus homines Christiani fidem suam erga Christum orbi testatam faciunt vniuerso, non habet is iam, cui potiùs imputet, quã sibiipsi, quòd pro Schismatico habetur, quod inter Ecclesię membra non censetur, quòd inter Christianos non numeratur. Omnes Christiani iam inde à mille quingentis annis, præter Baptismi & Eucharistiæ Sacramentum, duobus etiam his signis visibilibus se ad Christum crucifixum pertinere, & eius membra esse testari voluerunt, Chrismatis vsu, & crucis signo, quorum vno de Christi nomine, altero de Christi cruce se gloriari, nec in alia sibi re, quàm in Christo pro se crucifixo placere, ex illo pendere, in illo spem suam & fiduciam omnem collocatam, in illo rerum suarum omnium præsidium constitutum habere, publicè profitentur. Hæc signa si quis respuit, quid aliud is de se suspicandi præbet occasionem, quàm quòd neque cum nomine, neq; cum signo Christi crucifixi commune quicquam habere velit, quòd eum & nominis & crucis Christi pudeat? Cuius vt minimè pudere, quin etiã vt in ea se gloriari Christiani demonstrarent, ipsam frontem, quæ pudoris & verecundię sedes est, & Chrismate vngendam, & identidem cruce signandam esse duxerunt, vt in quo membro erubescitur, ibi figeretur, vnde non erubescitur, imò gloria potius omnis quæritur.

Matt. 18.

Hier. 17. Heb. 4. 1. Reg. 16.

Schismaticum est, solennes Ecclesiæ probatosque ritus aspernari.

Quid nos doceãt chrismatis vsus, & crucis signum.

Quamobrem nihil est Brenti, quòd ita grauiter feras, vos pro talibus haberi, quales vos ipsi facitis. Ab Ecclesia Dei vos ipsos præciditis, altare contra altare erigitis, cathedram contra cathedram constituitis, veteres ritus abrogatis, nouos instituitis, non à priuata vnius alicuius ex priscis illis Doctoribus sententia, sed à communi omnium opinione totius Ecclesiæ consensu comprobata, discedere vobis fas esse ducitis, vt ita vos non solùm à nostri temporis, quæ tamen diuersa non est, verùmetiam ab illa, quę fuit

Vnde schismatici hodie dignoscantur.

Apo-

Apostolorum prisci temporis Ecclesia, in qua fuerunt præclara illa lumina, Hieronymus, Augustinus, Cyprianus, Basilius, Chrysostomus, Ioannes Damascenus, Theophilactus, & alij multi viri sancti, esse separatos doceatis. Et intereà molestè fertis si quis eo nomine vos appellet, quod non modò scripta vel dicta, verùmetiam ipsa facta vestra vobis imposuerunt.

Augusti. contra Brentium vindicatus. Ad Hier. epi. 19

Sed quæ est frons tua Brenti, qui Chrismatis vsum tãquàm impium, Augustini quoque conaris auctoritate damnare? cum non ignores quàm sæpè, quàm honorificè, quàm multis in locis vnctionis istius meminerit. Dixit is de veteribus Sacramentis, non esse sopitos cineres eruendos, quin ea cum honore sepulta à Christianis omnibus irreparabiliter esse deserenda. Num autem in tota illa epistola vel verbo Chrismatis facit mentionem? De circuncisione, sabbato, capitis rasione, tum de sacrificijs veteris legis loquitur ibi Augustinus, atque hęc sunt, quæ censet irreparabiliter esse deserenda: cæterùm sicut manuum impositionem, sic & Chrismatis vsum in Ecclesia retinendum Apostoli censuerunt. Sed vos iam pridem Brenti depuduit, cùm de eorum esse numero videamini, quos dixisse scribit Propheta: Posuimus mendacium spem nostram, & mendatio protecti sumus.

Esa. 28.

Pius vsus Chrismatis, & ab omnibus retinendus.

Neque verò nos vel in Chrismate, vel in signo crucis nostrę salutis spem collocamus: verùm in solo Christo crucifixo, quem signis istis visibilibus denotamus: quamobrem etiam absque signis his fieri posse credimus, vt salutem aliquis ęternam consequatur. Verùm si, quod vos facitis vsum eorum, aliquis contemnat, eum in Spiritumsanctum peccare, à sanctis Patribus docti persuasum habemus. Nam vt demus hoc, quamuis ritè fieri posse non credamus, quòd hæc visibilia signa, vel vsus eorum potius rectè possit abrogari, non tamen hoc vnius alicuius priuata, verùm publica totius Ecclesiæ auctoritate factum oporteret. Nunc autem cùm vnus aliquis hoc sibi per summã superbiam arrogat vt suum ipsius priuatum sensum totius Ecclesiæ sensui & consensui præferendum esse iudicet, quid de eo aliud existimari rectè potest, quàm quòd sit singularis, sit schismaticus, sit hæreticus? cũ qui tali præditus est ingenio, nõ quod omnibus, sed quod seorsum & sigillatim sibi videtur, id sentiat, à reliquo cœtu fidelium se præcidat, deniq; diuersam quandam sententiam eligat ab ea, quæ totius est orbis Christiani.

Quid Catholicis Brentius affingat, in Chrisma contumelioſus.

Sed factus iam tandem mitior Brentius, vel vi potius veritatis coactus, Tolerabile esse, inquit, si in Baptismo, in Pontificali confirmatione, & in alijs sacris adhiberetur Chrisma simplex, & nulla incantatione sordidatum, ac vsus eius permitteretur liber. Nunc autem hoc intolerabile ac detestandum est, quòd non solùm vsus eius tanquam ad salutem necessarius exigatur: verùm etiam non adhibeatur in vsum, nisi magicis execrationibus turpificatum. Quæ est hęc istius incircuncisi Philisthæi blasphemia, qui verba Dei magicas execrationes vocare non reformidat? Verum hoc Euangelium eiusmodi gaudet ieporibus. Nam non multùm dissimilibus verbis vtitur, quando de illa formula verba facit, qua nos vti Christus in baptizando voluit. Sic istorum lingua nihil esse potest impurius.

Patres pro Chrismate contra Brentium testã tur Dio. cap. 7. Hierar. Eccles.

Quibus autem contumelijs nõ afficit & Clementem & Dionysium, & sanctos alios Pontifices, quos omnes fictitios esse vult? Cuius rei nos cõtrarium docere possemus, nisi pigeret in ijs rebus diutius immorari, quæ præsentis instituti non sunt. Reprehendit Brentius Dionysium, quòd scripseritis, diuinos Duces nostros, quos nos Apostolos interpretamur, hanc vnguenti consecrationem tanquam eiusdem ordinis, & eiusdem efficacię cum sacris cęremonijs. Synaxeos, ijsdem vt plurimùm figuris & mysticis dispositionibus, ac sacris benedictionibus constituisse. Sed si qui scripsit hęc, fictitius illi Dionysius videtur, num Augustinum quoque dicet esse fictitium, qui scriptum reliquit in eo libro, quem edidit contra literas Petiliani, quod in genere visibilium signaculorum, Sacramentum Chrismatis sacrosanctum est sicut Baptismus? Num fictitium esse dicet hoc vetustiorem etiam Cyprianum, qui cum alijs multis ad fratres quosdam suos scribens, primum de aqua Baptismi sic loquitur: Oportet mundari & sanctificari aquã prius à Sacerdote, vt possit Baptismo suo peccata hominis, qui baptizatur, abluere. Et paucis interiectis: Vngi quoq; necesse est eum, qui baptizatus sit, vt accepto Chrismate, id est, vnctione, esse vnctus Dei, & habere in se Christi gratiam possit. Porrò autem Eucharistia, & vnde baptizati vnguntur, oleum in altari sanctificatur. Sanctificare autem nõ potuit olei creaturam, qui nec altare habuit, nec Ecclesiam. Vides quemadmodum Cypriani verba nõ multùm ab ijs, quæ scripsit Dionysius, dissidere videantur? Simul & illud ex ijs cognoscere potes, nõ vngendi solùm, verùmetiam aquam Baptismatis, & oleum Chrismatis consecrandi, quàm vetus fuerit institutum. Qua de re sic etiam ab Ambrosio scriptum est: Vidisti aquam, sed non omnis aqua sanat, sed aqua sanat, quæ

Au. li. 2. ca. 108

Cyp. epi. 12. li. 1.

Cõsecratio aquæ Baptismatis & olei Chrismatis Am. li. 1. de Sacramentis ca. 5.

quæ habet gratiã Christi. Aliud est elementũ, aliud consecratio, aliud opus, aliud operatio. Non sanat aqua, nisi Spiritus sanctus descenderit, & aquam illam consecrauerit. Ac nonnullis interiectis: Vbi primum ingreditur Sacerdos, exorcismum facit, secundò super creaturam aquæ inuocationem: posteà & precem defert, vt sanctificetur fons, & adsit præsentia Trinitatis æternæ. Augustinus quoque, Benedicimus, inquit, aquam Baptismatis & oleum vnctionis. Basilius itidem: consecramus aquam Baptismatis & oleum vnctionis. Et horum æqualis Sulpitius, quemadmodum diuus Martinus oleum benedixerit, commemorat, vbi simul & exorcismi meminit, dialogo tertio, de vita diui Martini. Quorsum autem attinet reliquos omnes proferre? cùm Apostolorum hanc esse traditionem, vt primùm consecrentur aqua & oleum, deinde baptizentur homines & vngantur, tam sit ex veterum Scriptorum consentienti testimonio perspicuum, vt de eo dubitari fas non sit? Quòd si liber extaret, quem Ignatium scripsisse de Traditionibus Apostolorum narrat Eusebius, inde verò certo certius ita se rem habere cognoscere liceret. Porrò qua forma consecrari fuerit solitus fons Baptismatis, vel olium Chrismatis, non satis constat ex veterum scriptis. Intereà quæ nobis in Pontificali Romano præscripta est, ea rectè vtimur.

Aug. lib. 15. de Trinit. cap. 26. Basilius ad Amphilochiũ, ca. 27

Et admirabilem Brentij fastum & arrogantiam execrari satis nõ possumus, qui quod tanto consensu tot seculis ab vniuersa receptum est Ecclesia, non magnis Latinorum quàm Græcorum, non occidentis magis quàm orientis, tot sannis tam scurriliter exagitare non veretur. Scilicet si quid ineesset in ea re vitij, quòd exorcizatur & consecratur aquę, salis, & olei creatura, iuxta receptum tot seculis Ecclesiæ morem, ignorassent hoc illa præclara orbis totius Christiani lumina, Cyprianus, Ambrosius, Augustinus, Basilius, vt nihil intereà dicam de Clemente & Dionysio: nec fuisset hoc tanto temporis interuallo mortalium cuiquam reuelatum, nisi nunc demum filijs istis desertoribus: qui quamuis de spiritu se iactent, nihil tamen aliud quàm caro sunt? Et indicant hoc eorum libri, quibus tam procaciter insultant, tam petulanter cõuiciantur, tam scurriliter sannis & dicterijs in quosuis ludunt, nullo minùs eos, quàm Dei spiritu agi. Sed nolumus esse longiores in Chrismatis vsu defendendo: ad institutum redeamus.

Arrogantia Brẽtij qui se totiveteri Ecclesiæ opponit.

Profert aliam scripturam Brentius: Vos dixi amicos quia omnia, quæcunque audiui à Patre meo, nota vobis feci. Ac subdit: Quę autem Apostoli acceperũt à Christo, ea vulgauerunt prædicatione sua in toto orbe terrarum, & tradiderunt ea posteritati scriptis suis. Manifestum igitur est, quòd omnia, quæ ad salutem cognitu necessaria sunt, in scriptis Propheticis & Apostolicis contineantur. Profert è regione Petrus ex epistola ad Thimotheum: Quæ audisti, inquit, à me per multos testes hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere. Non dixit, inquit, quę scripsi vel scripto tradidi, sed verbo tantùm, quæ audisti. Non dixit. Tu commenda monimentis literarum, sed hominibus fidelibus. Lex Euangelica magis est cordibus indita Spiritus sancto interiùs docente: Docebit vos omnem veritatem. Apostoli huic Spiritus sancti interiori instinctui innixi sunt. Vnde Paulus: Epistola estis Christi, ministrata & scripta non atramento, sed spiritu Dei viui: non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. Quare iniuriam facit dignitati Euangelicæ & Apostolicæ, & apertè imponit, qui docet, Apostolos scripto tradidisse cuncta, quę verbo docuerunt, & acceperunt à Christo. Addit in scholijs: Mirandum est, quòd tam audacter hoc asseratis & tam facilè, meritò eadem facilitate contemnendum. Nam primùm constat, non omnes Apostolos scripsisse, & tamen prædicarunt omnes. Deinde neque ipsi qui scripserunt, probantur omnia scripsisse, imò Paulus apertè contrarium dicit ad Timotheum, vt habes in assertione Catholica ex opposito. Et testatur Dionysius, Eusebius, & antiquorum plurimi pauca esse scripta ab Apostolis. Neque Christus præcepit vnquam eis, vt scriberent, sed prædicate, inquit. Et quàm indignè sentit de animis hominum, de Ecclesię firmitate, de operatione Spiritus sancti, qui non putat solidius & firmiùs teneri posse, quæ cordibus mandantur fidelium, dicente Paulo: Hæc commenda, &c. quã quæ membranis aut tabulis. Denique Euãgelica lex, testante Ezechiele Propheta, nõ scripta, sed indita est cordibus, nec ad eius essentiã pertinet scriptura aliqua. Quanto enim tempore sine scriptura Euangelica lex fuit annũciata? Imò vt antiquissimus Iræneus diligentissimè & verissimè considerauit vsque hodie ad omnes barbaros sine scriptura est lex Euangelica. Neq; enim quicquam Apostoli ipsis scripserunt. Sicut enim Græcè loquens aut Hebraicè non loquitur Barbaris, ita eisdem linguis scribens: Ordinationi enim, inquit, assentiunt multæ gentes Barbarorum, eorum qui in Christum credunt, sine charactere vel atramento scriptam habentes per Spiritum in cordibus suis salutem, &c. Hæc à Petro scripta & apertiora sunt, & veriora, quàm vt refelli queant.

Ioan. 15. Nõ omnia contineri scripturis, vt vult Brẽtius

2. Timo. 2.

2. Cor. 3.

Quam

Ridiculus in respondendo Brentius.

Quid igitur Brentius? cum videat se nihil habere quod contradicere possit, incipit nobis narrare lepidam fabellam de Synodo Monialium. Ludit etiam elenchis quibusdam sophisticis. Monachus Dominicaster portentum in rerum natura, quia simul est albus & ater, sed portentum est generis neutri, igitur & Monachus. An non lepidum scurram agit hic Theologus? Sed quid faceret, cùm sibi sic occlusum os esse videret, vt quod contra mutiret, non haberet? Posteà tamen, ne nihil dicere videretur, non se loqui dicit de literis & syllabis, siue in membrana, siue in papyro scriptis, sed de sententia, quæ ijs literarum & syllabarum notis significatur. Quid autem hoc ad rem, de qua agitur? Docet posteà. Easdem res manere, siue voce nuncientur, siue literis mandentur: quòd productis Scripturarum exemplis ex Genesi, Exodo, Deuteronomio, planum facere conatur. Verùm & hoc quid ad Rombum? Quærit deinde, Num Moses scribendo legem & Euãgelium susceperit vanum laborem, quippe qui cœlestem vocem mandauerit membranis rei fragillimę? Quasi verò dixerit hoc Petrus, aut quasi quisquam sit homo Christianus, qui vel Prophetas vel Apostolos reprehendat, quod legem & Euangelium literarum monumentis consignarint. Non de hoc agitur Brenti. Verùm cùm dixisset Petrus, quòd apertè imponit hominibus, & eos decipit, qui docet Apostolos scripto tradidisse posteritati cuncta, quę verbo docuerunt, hęc illius à te sententia refutanda: simul demonstrandum erat, quòd nihil docuerint, quod nõ scripserint. Nunc tu de alijs loqueris, cùm ille de cœpis verba faciat.

Tandem videtur aliquid velle dicere: Euangelium, inquit, quod prædicauerunt Apostoli, non voce tantùm vulgatum est, sed erat anteà in Scriptura prophetica comprehensum, & iam tum mandabatur literis Apostolicis. Quid autem Brenti, si priùs fuit Euangelium de Christo, quàm non modò Scriptura, verùmetiam vlla literarum esset cognitio? Inter primum hominem & Mosen, qui primus legem scripto mandabat, duo millia, trecenti, septuagintatres anni interceśisse creduntur, num toto illo tempore nullum fuisse putas Euangelium? Ac vt demus tibi, quod in scriptura prophetica comprehensum anteà fuerit Euangelium, quàm prędicassent Apostoli, num Euangelium illud fuit de eo, qui iam venerat, & non potiùs de venturo Christo? Sunt graues auctores, qui totis sedecim annis negant fuisse Scripturam vllam de eo, quòd Christus venerat in hunc mundum, vt saluos faceret peccatores, deque rebus ab illo gestis, quæ per omne tempus id, voce tantùm prędicabantur ab Apostolis.

Euangeliũ ante scripturam omnem fuisse.

Euangelio scripto caruit Ecclesia primitiua, 16. annis.

Docet posteà Brentius, quo consilio fecerit Spiritus sanctus, vt scripto mandaret Euãgelium: quasi verò sit quisquàm qui consilium hoc Spiritus sancti reprehendat. Profert paulò pòst conciones aliquot Apostolorum, quibus auctoritas & maiestas Scripturæ sacræ commendatur. Quasi de dignitate illius detractum aliquid quisquam cupiat. Sic ille cum extra rem dicat omnia, nullum tamen facit dicendi finem. Quorsum enim attinet congerere tot Scripturarum loca, quibus vsi fuerunt Apostoli: quasi verò sit aliquis, qui neget Scripturarum testimonijs aliquid rectè probari posse? Imò quoties Apostoli de Christo sermonem habuerunt, ad Iudęos præsertim, necesse fuit vt eum Prophetarum oraculis confirmarent. Cæterùm cùm de Synaxi loquitur Paulus, quas adfert scripturas: Ego enim accepi à Domino, inquit, non legi in hoc aut illo. Nihil igitur adfert præter traditionem acceptã à Christo. Quòd in Ecclesia mulieri docere fas non est, quòd nudo capite vir, velato mulier orare debeat, quòd Episcopum vnius vxoris virum esse oporteat, quibus docet scripturis? Quin ille nec rationem quidem adfert vllam, sed solam contradicentibus consuetudinem opponit: Si quis, inquit, videtur contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus. Et alio quodam loco dicit: Qui hæc spernit, non hominem spernit, sed Deum.

1. Cor. 11.
1. Tim. 3.
Etiam à sola cõsuetudine Paul. vatiocinatur.
2. Cor. 11.
2. Thes. 4.

Nemo pius reprehendit Brenti, si quis ad scripturas appellet: nos verò laudamus id, quin & facimus ipsi. Verùm si scriptura sit ambigua, si diuersæ vel contrariæ nonnunquam illius interpretationes proferantur, quæso quid facere tum oportebit? Tu scripturam hoc sentire vis, mihi contrarium verius esse videtur: vnde veritas nobis erit eliciendа? Verbi gratia, de tribus nunc verbis valdè cõtrouertitur, Hoc est corpus meum, quorum quem tu sensum esse velis, fateor me nõ satis intelligere. Nam affirmas tu quidem in confessione tua, quin & alijs quibusdam scriptis tuis, quòd verum corpus & verus Christi sanguis in Eucharistia distribuatur, sed quòd realiter & substantialiter ibi sit verum Christi corpus & sanguis, nusquam expresse quod quidem ego legerim, scribis. Quin cùm ita de pane dixisse Christum asseris, Hoc est corpus meum, sicut ab Ezechiele de vrbe Hierusalem in latere descripta dicitur: Ista est Hierusalem, non obscurè significare videris, quòd sis in Sacramentariorũ partes propensior. Qui sicut in latere illo nõ fuit realiter vera ciuitas Hierusalem, sed illius figura tantùm & imago, sic in Eucharistia

Sola Scriptura non dirimit omnes cõtentiones.

Brentius fauere videtur Sacramentarijs, ca. 5

ſtia negant eſſe realiter verum corpus Chriſti,ſed illius figuram tantùm. Itaq; ſicut in alijs nonnullis,ita & in hoc videris ab Auguſtana confeſsione diſſentire,quæ ſubſtantialiter in pane contineri Chriſti corpus affirmat:ſi modò eo ſenſu prolata eſt de Euchariſtia confeſsio,quem in Apologia ſua Philippus adfert.

Nunc igitur videamus quanta ſit de tribus ijs verbis inter eos qui Auguſtanæ,quiq; Tigurinæ ſunt confeſsionis,diſceptatio. Qui ſunt Auguſtanę cõfeſsionis,ſicut iam dixi, tribus ijs verbis hoc ſignificari volunt,quòd panis verè,ſubſtantialiter & realiter ſit corpus Chriſti,quod in pane (ſic enim illi loquuntur) præſens adeſt. Contrà qui ſunt Tigurinæ,ſecùs illis videtur:nam concedunt illi quidem, quòd in Synaxi ſit corpus Chriſti,verùm in ſigno tantùm efficaci,non autem ſubſtantialiter. Quanta verò de re,quàm eſt hæc ingens diſcrepantia?Et certè pertinet ad ſalutem,vt de Euchariſtia certam fidem habeamus. Quid igitur hoc loco faciendum?Doces tu Brenti,docuit prior etiam Luthe rus,ſi qua videtur obſcurior eſſe ſcriptura, quòd per minùs obſcurã aliam explicari debeat. Conditionem hanc accipiunt ſacramentarij. Sic,aiunt,dictum eſt à Chriſto. Hoc eſt corpus meum,ſicut ſcriptum eſt à Paulo:Petra autem erat Chriſtus. Ecce faciunt ſacramentarij,quod vos docetis Brenti. Quorum anteſignanus hoc æuo noſtro Caluinus negat in diſceptationem venire Chriſti auctoritatem quam vos quoq; ſimiliter vt nos, illis obijcitis,ſed verborum duntaxat ſenſum,de quibus cùm diſceptetur, Scripturam, quæ videtur obſcurior,per minùs obſcuram aliam iuxta præſcriptum veſtrum interpretatur. Num autem in eo vos acquieſcitis?Minimè gentium. Imò panem ſubſtantialiter eſſe corpus Chriſti modis omnibus cõtenditis,& plurimum ad ſalutem intereſſe,ſi hoc ita credatur, perſuaſum habetis. Quid ad hęc ſacramentarij?Sicut nunc tu doces Brenti, ſicut anteà docuit magiſter tuus Martinus Lutherus,contineri dicunt in ſcripturis omnia,quæ ſunt ad ſalutem neceſſaria:quamobrem nihil ad eas addi,nihil præter eas recipi dicunt oportere. Nam ſi neceſſarium eſſet ad ſalutem credere: quòd in pane ſubſtantialiter & realiter ſit corpus Chriſti,prouidiſſet proculdubio Spiritusſanctus per Apoſtolos & Euangeliſtas, quòd vbi Cœnę Dominicę faciunt mentionem, vocem hanc non prętermiſiſſent. Vides Brenti,quemadmodum veſtris contra vos telis pugnẽt Sacramentarij?negant addendam eſſe vocem,ſubſtantialiter,quòd ea ſacris literis expreſſa non ſit: intereà tamen addunt ipſi,quòd ibi ſit in ſigno efficaci,cùm ne hoc quidem exprimant ſacræ literæ. Quò igitur hoc rerum ſtatu confugiunt hi, qui ſunt Confeſsionis Auguſtanæ? Quoniam aliò, niſi quò Catholici confugere ſolent:ad ſanctos Patres, quos tamen quoties eorum auctoritas à nobis producitur,reijcendos eſſe cenſetis: quoties verò vobis id expedit, multum apud vos valet eorum & Eccleſiæ totius conſenſus: cuius auctoritate potiſsimum pugnant veſtri,non contra Sacramentarios modò,verùmetiam contra Anabaptiſtas. Qua tamen ſi Catgolici contra vos vtantur,ferendum non eſſe putatis,nec eam valere vultis.

Quanta diſceptatio de veritate corporis Chriſti in euchariſtia.

Patrum auctoritas modò placet,modò nõ placet Sectarijs.

Proferemus & aliud exemplum,quò res fiat illuſtrior: Dixit Chriſtus:Bibite ex hoc omnes. Tu Brenti ex,omnes,facis,non omnes: Nam excludis infantes, & Auguſtinum reprehendis,qui communicet infantes corpore & ſanguine Chriſti. Bibite, inquis, ex hoc omnes, qui iudicium,quique rationes vſum habetis. Hic meritò quiritabuntur Bohemi,non eſſe quicquam addendum ad Scripturas: contineri id illis omnia ad ſalutẽ neceſſaria: ſi viſum eſſet Spirituiſancto,nemo particeps vt eſſet Euchariſtiæ, niſi quia rationis compos eſſet,additurum id in libris canonicis proculdubio fuiſſe. Cæterùm ſi ſufficit infanti baptiſmum ſuſcepturo fides Eccleſię, cur non eadem illi ſufficiat Euchariſtiam percepturo? Porrò ſi quibus alijs,tum vobis minimè licet,vt infantes arceatis ab Euchariſtia,qui fidem eos actu habere contenditis:quàm qui adfert ad hoc Sacramentum,in eo nihil prætereà requiritis. Tum autem in primitiua Eccleſia dabatur infantibus Euchariſtia,ſicut ex Dionyſio, Cypriano,Innocentio,Zoſimo,Auguſtino,tum ex prouincialibus aliquot concilijs liquet:quæ ſub idipſum tempus infantibus dari deſijt, cùm vos extincto Euangelio nullam fuiſſe vultis Eccleſiam. Ecce Brenti, quemadmodum & hi ſcripturis vrgent, à ſcripturis diſcedi nolunt,ad ſcripturas addi, præter ſcripturas aliquid recipi,nefas eſſe ducunt. Quid autem vos contra hæc? Equidem non video quid aliud, quàm Eccleſiæ auctoritatem obijcere poteſtis. Iam ergo non conſtare poſſe dogma tuum intelligis, quo vel apertas omnibus ſcripturas eſſe profiteris, vel ſic omnia in illis ad ſalutem neceſſaria contineri aſſeris, nihil vt addi ad eas,aut recipi præter eas oporteat.

Quãta diſceptatio de verbis Bibite ex hoc omnes.

De Euchariſtia, ſit ne danda infantibus.

Non ſumus autem hi Brenti,qui quod abs te falsò nobis impingitur, auctoritatem ſcripturarum eleuare,diuinæq; legis maieſtate detrahere quicquam velimus. Nihil poteſt de ea dici tam manificum, quin maiorem etiam illius eſſe dignitatem aſſeramus:

Plus deferunt Scripturis Catholici hodie, quàm Sectarij.

quæ tanta est, vt nullis verbis exprimi satis queat. Quid enim Dei verbo fieri potest excellentius? quod his libris, qui Canonici vocantur, mandatum esse libenter confitemur. Sed interea tamen illud nec tu negabis, quòd sicut hoc nostro, sic & priscis illis seculis, ad scripturas canonicas æquè semper hæretici prouocarunt atq; Catholici. Itaque si detrahitur scripturis, sicut tu velle videris, quando dicitur, Mos est hæreticorum ad scripturas prouocare, quis magis illis detraxit, quàm ille magister vester, & hæreticorum nostri temporis dux & antesignanus Martinus Lutherus, qui adeò non veretur scribere quòd omnes hęretici Scripturæ præsidio nituntur, quodque ex illis hæreses omnes originem duxerunt, vt ausus fuerit hoc etiam addere, Scripturam canonicam ad extremum hoc esse nomen consequutam, vt vocetur liber hæreticorum: quod nomen haud scio an quisquam illi tribuerit vnquam præter hunc magistrum, non nostrum, sed vestrum.

Fingamus autem nũc verum esse, quod tu scripsisse, nescio quem narras: nam nomen non exprimis, ac fieri potest vt sit commentum tuum: Scripturas valere quãtum fabulas Æsopi, si destituantur auctoritate Ecclesię. Cedo Brenti num hic minùs reuerenter de Scripturis loquutus est, quàm qui vocat eam librum hęreticorum, cùm tamẽ nullorum sit minùs quàm hæreticorum: est enim Catholicorũ propria, qui tot seculis in eius possessione pręscripserunt. Et potuit illud tamen pio sensu dici, quem homo pius qui charitatem habet, quæ non cogitat malum, ex ijs verbis eliceret. Nam reuerà, nisi nos Ecclesiæ doceret auctoritas hanc scripturam esse canonicam, perexiguum apud nos pondus haberet. Tu ne eas quidem scripturas valere vis, quas non recipit canon Hebræorum, & vis, vt eius apud nos aliqua sit auctoritas, quam non reciperet canon totius Ecclesiæ? Cęterùm quæ Scripturæ tanquàm canonica semel est ab Ecclesia recepta, nomen ei tribuere, quòd sit liber hæreticorum, immanè quanta est hæc blasphemia? Verùm tu, dum te transuorsum rapiunt ira atq; odium, etiam quę piè dicta esse scis, in sensum impium detorques. Sed reliqua persequamur.

2. Cor. 13. Non Canon Hebræorum sed Ecclesiæ, scripturas facit Canonicas.

Produxerat in confessione sua Brentius locum ex Chrysostomo, Manifestauit temporibus suis verbũ suum in prædicatione quæ credita est mihi. Hęc est prędicatio: Omnia enim Euangelium continet, & pręsentia, & futura, honorem pietatem, fidem. Omnia prędicationis verbo cõclusit. Illustrauit hoc scholio suo Petrus: Euangelium, inquit, verbum est, sed non scriptura Euangelica. Vbi statim obserua, Chrysostomum hic nihil de Scriptura Euangelij dixisse, imò magis de prædicatione tantum loqui. Nostri verò Doctores, consuetudine illa, qua Euangelium ad scripturam semper referunt, ita cæcutiunt, vt vbicunq; verbum, Euangelium audierunt, mox quasi Scripturam audiant, putant se triumphasse. Sed quis non videat quàm longè hæc diuersa sint? & quis non intelligat ex tantis testimonijs in assertione Catholica, multa tradita esse verbo, quæ nõ sunt scripta? Chrysostomus hic inquit, Omnia verbo prędicationis concluſit, nihil dixit de scriptura. Testimonia verò quorũ meminit, è regione sunt hęc adscripta: Primum Dionysij, Substãtia sacerdotij nostri scriptura sacra est nobis diuinitùs tradita. Porrò huiusmodi plena venerationis eloquia dicimus, quæq; à beatissimis Patribus nostris, à quibus sacris misterijs imbuti sumus, in sanctis ac Theologicis commendata sunt libris, ac præterea quæque ab ijsdẽ sanctissimis viris sacratiore & purgatiore, & propinqua quodammodo cælesti Hierarchiæ doctrina, sancti duces & præceptores nostri didicerunt, ex animo in animum medio inter currente verbo, corporali quidem sed quod carnis penitus excedat sensum, sine literis transfusa sunt. E regione autem illius, Sine auctoritate scripturarum garrulitas non habet fidem, collocauit Petrus testimonium Eusebij, cuius hæc verba sunt: Venerabiles & Deo digni Apostoli Christi, cùm essent in omnibus puritate vitæ & animæ virtutibus clari, non magni pendebant sermonis ornatum, &c. parui ducentes plures libros condere, quòd huiusce modi prædicationis assertio non argumento humani sermonis, sed adstipulatione diuinę virtutis indigeat. Posteà dicit de Paulo, quàm pauca scripserit. Sed & reliqui, ait, Domini discipuli, si qui sermonem aliquem diuinitùs inspirati memoriæ reliquerũt, breuem hunc & succinctum esse voluerunt. Ad Hieronymi verò sententiam hoc addit scholion: Hic apertiùs nominat scripturam, reijciamus ergo ex hoc verbo Traditiones Apostolorum, si non habent auctoritatẽ scripturæ. At verò Paulus iubet seruari tradita etiam verbo sine scriptura: & Timotheo præcipit, quæ audiuit à se commendare fidelibus hominibus, non scribere. Bene autem dicit Hieronymus garrulitas sed non grauitas Patrum testimonia scilicet eorum, quos Apostoli docuerunt, non auctoritas Ecclesię, non denique certa ratio. Hęc enim omnia fidem habent, etiamsi ea quæ asserunt, non sint in scriptura. Est enim in scriptura, Ecclesiam esse columnam & si firmamentum veritatis, audiendos Patres, &

Ad Tit. homi. 1. Aliud verbum Euãgelij, aliud Scriptura Euangelica.

Dio. Eccl. Hier. cap. 1 Apostoli pauca scripserunt, & multa sine scripto tradiderunt.

Hie. ad Tit. c. 1. Euse. li 3. ca. 24 Eccles. hist.

2. Thess. 2. 2. Tim. 2.

& obtemperandum rationi. Quicquid sine ijs est, garrulitas est: videat quisque, ne garriat in rebus tam serijs. Quorsum autem attinet omnia transscribere?

Adfert autem & in Apologia suę Cõfessionis Brentius nonnulla Scripturæ loca, quibus idipsum probare cõtendit. Sed qua de re tãdem ita cõtendis Brenti? Num de eo, an scripturæ sufficiant ad salutem? Ecce vel tedio tandem victi, concedimus tibi quod vis: quin etiam plus concedimus, quàm tu etiam postulare sis ausus. Si nullas etiam scripturas viderit aliquis, eum salutem nihilominùs consequi posse dicimus, dummodò si cætera propter intelligentiæ tarditatem assequi non potest, vel hoc solùm sciat, quòd Iesus traditus est propter delicta nostra, resurrexit propter iustificationem nostram, ac ineffabilis huius beneficij memor, redemptorem suum diligat, & propter eum proximo suo benè velit. Hoc qui fecerit, etiamsi quid contineatur, aut non contineatur in scripturis, nescierit, nihil est quòd propterea de salute sua dubitet. Idem enim sentimus, quod ab Augustino scriptum fuit aliquando: Si propter eos solos Christus mortuus est, qui certa intelligentia possunt, quæ ad fidem pertinent, discernere, penè frustrà in Ecclesia laboramus. Quodq; idem alibi dicit: Homo itaq; fide, spe, & charitate subnixus, eaque inconcussè retinens, non indiget scripturis, nisi ad alios instruendos. Addimus & hoc, quòd qui talis est (quandoquidem proprium est istud charitatis, vt submissum reddat hominem, & ad parendum superioribus promptum & alacrem, nullam vt ab eis præceptorum rationem exigat) quòd is de salute sua multò certior esse potest, quàm qui inflatus scientia contemnit omnes præ se, nec quam audire iussit Christus Ecclesiam, ei parêre dignatur, nisi Scripturarum examina proferat.

Saluat charitas etiam sine Scripturæ scientia. Roma. 4.

Aug. epist. 102. ad Euodium.

Iam igitur & hęc est sublata controuersia. Nam cùm tu Brenti præfractior sis, quàm vt de eo, quod semel tuendũ suscepisti, vel vnguem (quod aiunt) latum decedas: nos qui non de victoria consequenda, sed de veritate inuenienda laboramus, vltrò tibi plus etiam quàm tu postulas, largimur: quòd etiamsi quis nesciat, quę cõtineantur in scripturis, modò sciat Iesum Christum & hunc crucifixum, sufficit ei ad salutem. Ignorasse literas Antonium scribit Athanasius: vocat eum nihilominùs columnã Ecclesiæ. Quem ita suos etiam admonuisse narrat: Confugite ad crucifixi legem, nosque eius imitamini famulos: & hoc scientiæ fine contenti, nulla deinceps secularis imprudentiæ argumenta quæratis. Porrò crucifixi lex, quæ est alia, quàm charitas: Nam & crux illius quid aliud quàm charitatem, qua nos ille complexus est incredibili, designat: ad quam vicissim hoc exemplo suo nos inuitat. Hanc igitur quisquis habet, iam non solùm nouit, verùmetiam impleuit legem vniuersam: & est ad salutem ęternam instructior, paratior, expeditior, quàm tu Brenti cum omni caterua sodalium tuorum. Qui cùm scientiæ quadam opinione sitis inflati, quandoquidem hac vnica crucifixi lege destituti estis, à Christo & à corpore eius Ecclesia præcisi estis & separati. Damus itaque tibi plus quàm ipse postulas, & clara voce pronunciamus, non solùm sufficere Scripturas ad salutem, verùmetiam si quis nunquam Scripturas legerit, ac ne viderit quidem, nec quid in eis contineatur sciat, dummodò sciat Iesum & hunc crucifixum, eiusque crucifixi legem obseruet, iam eum nosse omnia, quæ ad veram & æternam salutem cognitu sunt necessaria, neque nosse modò, quę cognitu verùmetiam habere prorsus omnia, quæ sunt ad illam assequendam necessaria, de qua certus est, si legem obseruet crucifixi, quæ verbo tantum vno continetur, & sicut scribit Clemens Alexandrinus, absque literis discitur, cùm sit decretum spirituale scriptum in cordibus nostris. Cæterùm hoc tibi nunquam concedemus, vt qui non credit sanctam Ecclesiam Catholicam, qui non audit illam, qui non obedit Præpositis, qui non facit ea, quæ dicunt sedentes in Cathedra à Deo constituta, possit ad salutem ęternam peruenire, cùm eum apertè contra legem crucifixi venire constet.

Aug. de doctrin. Christiana li. 2. cap. 39.

Ath. in vita Antonij Magni.

Charitas lex crucifixi, quæ sola homini sufficere potsit ad salutẽ.

Clemens.

Sed hac de re longiores esse nolumus. Iam enim satis multa de duobus capitibus his dixisse, clareque demonstrasse videmur, falsum esse quod Brentius, verùm quod affirmat Petrus à Soto. Primùm etsi summa scripturæ totius & scopus, ad quem omnes in Christum credentes collimare oportet, neminem latere possit, cùm vno tantùm verbo, eoque claro, perspicuo & aperto contineatur, quod est Dilige, quo nihil esse potest lucidius, vt rectè dictum sit à Propheta: Præceptum Domini lucidum illuminans oculos: non ideo tamen ita clara sunt in scripturis omnia, vt ad intelligendum obuia sint omnibus, cùm scribat de Pauli epistolis Petrus, quòd in eis multa sunt difficilia. Quod etsi nemo scriberet, clamat hoc tamen res ipsa: Quin istæ quoque tam acerbæ nostri seculi de causa fidei contentiones, (vt interim de priscis illis taceamus, quæ non aliunde, quàm è scripturarum tam diuersis, & inter se pugnantibus interpretationibus exortę sunt,) vel ipsa luce clariùs demonstrant, in plurimis scripturæ locis permultùm

Summaria repetitio de tractatis capitibus duobus.

Horatius.

tum obscuritatis esse: vt dicere, nihil est in scripturis obscurum, non aliud esse videatur, quàm dicere, nil extra est oleam, nil intra est in nuce duri. Deinde, quãuis in genere contineantur in scripturis omnia, quæ sunt ad salutem necessaria, cùm vnicum præceptum hoc, Dilige, de quo iam diximus, quod obscurum esse nemini potest, in Christũ credenti sufficiat ad salutem, sunt nihilominùs etiam alia pleraque extra scripturam necessariò sic credenda, vt si quis cõtrarium asseruerit, anathema sit. Cuius generis sunt (vt ne quid dicam de nostri temporis controuersis dogmatibus) filium & Spiritum sanctum eiusdem esse cum patre substantiæ eiusdem potẽtię, ac per omnia illi æqualem: Mariam Deiparam non solùm Christiparam dici oportere: duas in Christo naturas, duas itidem esse voluntates & operationes. Quæ cùm in Scripturis non ita fuissent expressa, quin diuersum vel contrarium potiùs ex illis Arius, Macedonius, Nestorius, Eutyches, Petrus Antiochenus, Sergius Constantinopolitanus docere conarentur, sic in Concilijs Oecumenicis, Nicęno, Constantinopolitano, semel, iterum, & tertio habito, Ephesino & Chalcedonensi nobis credenda tradita sunt, vt nisi quis crederet, è cœtu piorum extorris haberetur. Hæc itaque duo satis iam à nobis copiosè tractata sunt, & error Brentij sic est omnium oculis euidenter expositus, vt nihil apud quenquam scrupuli iam residere persuasum habeamus.

Argumenta Brẽtij contra Põtifi cum potestatem in dubijs interpretandis.

Nunc tertio & eo postremo loco dicendum nobis restat de eo, penes quos ius sit interpretandi dubia, si qua de doctrina religionis existant. Qua de re quàmuis multa iam dixerimus in capite pręcedenti, vbi, quorum sit munus de causa fidei cognoscere, satis copiosè disseruimus: quoniam tamen visum est Brentio, idem nunc quoq; repetere, nobis quoq; quę proferuntur ab eo, refellere necesse est. Negat Brentius, ius interpretãdę Scripturæ esse penes summos Pontifices, quòd donum interpretandæ Scripturæ non sit humanæ prudentiæ, sed sancti Spiritus. Quod probat producto loco ex epistola Pauli ad

1. Cor. 12.

Corinthios de diuisione donorum Spiritus sancti: Qui cùm sit liberrimus, non est, inquit, ad certum genus hominum alligandus, sed distribuit dona hominibus, pro suo beneplacito. Producit locum ex libro Numerorum, quo contendere vult, omnem populum prophetare debere, quem iam excussimus. Producit & alium ex libro Iudicum de Debora muliere, quę excitatur in Prophetam. Producit & tertium ex Amos Propheta,

Cap. 11.
Cap. 4.
Cap. 7.

quòd is fuerit armentarius. Quasi verò priuilegia paucorum legem faciant communem, & propterea mulieres omnes & pastores armentorum omnes debeant prophetare, quia prophetarunt Debora & Amos.

Argumenta Soti contraria.

Contrà Petrus à Soto concedit hoc, nulli generi hominũ alligatum esse Spiritum sanctum, à quo recta interpretatio scripturæ proficiscitur: quia tamen, inquit, vna omnium Christianorum debet esse fides & vnica confessio, ne quisq; sensum suum sequatur, necessarium est, vt sit publicum magisterium, & certi ministri, ad quos pertineat docere in Ecclesia. Inter quos cùm ordinem oporteat esse, non dubitamus ad summos pertinere, quę inter alios de scripturæ sensu & fide dubia sunt, definire. Profert & ipse Pauli testi-

Cap. 4.
1. Cor. 14.

monia ex Epistola ad Ephesios, quòd dedit alios Apostolos, &c. ex epistola ad Corinthios, quòd omnia honestè & secundum ordinem fieri debeant: ex epistola Ioannis:

1. Ioan. 4.

Non omni spiritui esse credendum.

De quibus dicturus auctor.

Sed nos ne simus longiores, nec ex confessione Brentij, nec ex ea quàm è regione collocauit assertione catholica Petri, plura verba recitabimus. De ijs tantùm dicemus, quę cõtinentur in hoc scripto Brentij, quod confutandum suscepimus. Quæritur is remitti se à scriptura ad traditiones Apostolorum. Ad quas autem, inquit, Traditiones? num ad eas, quæ pugnant cum Prophetica & Apostolica scriptura? quæ iam cœlestibus testimonijs confirmata est? num ad eas, quæ scripturis sunt consentaneæ? Proferant igitur eas, & sinant eas exigi ad scripturam, num cum ea aut conueniant aut pugnent. Nam vt cuiuis, quasuis nobis traditiones pro Apostolicis obtrudenti sine iudicio credamus, integrum nobis non est: & iubet Apostolus prouidere, ne quis nos seducat per inanem deceptionem secundum traditionem hominum.

An hodie traditiones ad scripturam exigendæ.

Mirari satis non possum Brenti, si tu credis Apostolos aliquid tradidisse, quod cum Prophetica, vel cum ea, quæ propriè ipsorum est, Scriptura pugnaret: quos certum est eodem spiritu fuisse plenos, cùm per sermonem, quo vsi fuerunt, cùm per literas nonnulla traderent: quamobrem ipsi secum vel cum Prophetis pugnare non potuerunt. Cæterum quod exigi vis ad scripturam traditiones quę sunt illi consentaneę, factum id est, in plerisq; concilijs: vt iterum fiat, necesse non est. Filium & Spiritum sanctum esse consubstantialem patri, Mariam Deiparam esse, non Christiparam tantùm, esse duas naturas, esse duas voluntates & operationes in Christo, traditiones fuerunt scripturis consentaneæ, quas tamen hæretici consentaneas esse illis negabant. Exurgat nunc Seruetus

aut

aut Campanus vester, spargat in vulgus, non esse eas Scripturis consentaneas: num ea de re nouum celebrari concilium necesse erit? Quis ergo finis erit dubitandi? quid erit in fide nostra certum & stabile? Sed audi quod ab Augustino scriptum est: Licuit, inquit, loquendi & disputandi necessitate tres personas dicere, nō quia scriptura dicit, sed quia scriptura non contradicit. Si vis exigere ad scripturam, non inuenies alicubi in scriptura dici, tres personas: sed quia non contradicit scriptura, conuenire cum scriptura, & ei consentaneum esse visum est, si tres personas diceremus. Quod igitur satis fuit Augustino, satis esse debet cuiuis homini Catholico. Non sunt omnia seuerè nimis ad scripturam exigenda. Si non dicit scriptura, sufficiat quòd non contradicit. *Augu. lib. 7. de Trinitate, ca. 4.*

Neq; verò sumus hi Brenti, qui quasuis traditiones pro Apostolicis obtrudenti, sine iudicio credi velimus, sed hac in parte seruādum esse censemus, quod ab Augustino scriptum est: Illa autem, inquit, quę non scripta sed tradita custodimus, quæ quidem toto terrarum orbe obseruantur, dantur intelligi, vel ab ipsis Apostolis, vel plenarijs Concilijs, quorum est in Ecclesia saluberrima auctoritas, commendata atque statuta retineri: Sicut quòd Domini passio & resurrectio, & ascensio in cœlū, & aduentus de cœlo Spiritussancti anniuersaria solennitate celebrātur. Deinde enumeratis alijs multis de sumptione Eucharistiæ, de ieiunijs, sic tandem loquitur: Ad hæc ita respondeo, vt quid horū sit faciendum, si diuinę scripturæ præscribit auctoritas, non sit dubitandum, quin ita facere debeamus, vt legimus. Similiter etiam si quid horum tota die per orbem frequentat Ecclesia: Nam hoc quin ita faciendum sit, disputare insolentissimę insanię est. Has ergo traditiones, quæ per totum orbem vnanimiter tot seculis obseruantur, quoniam vel ab Apostolis vel à plenarijs Concilijs commendatæ sunt, violare nefas ducimus. Sed de ijs suo loco. *Nō quasuis traditiones recipiūt Catholici. Aug. epi. 118. ad Ianua. cap. 1. Cap. 5.*

Queritur deinde Brentius, remitti se ad Concilia: & iterum quærit: Ad quæ obsecro? Ad posteriora & legitima. Cur ergo non etiam ad priora? Quia aliquoties errarunt, ideoque aliquoties emendata sunt per posteriora. Sed quis nos certiores reddet, quòd & posteriora concilia non errent? Si legitima sunt, fieri, inquiunt, non potest, vt deferantur à Spiritusancto. Priora Concilia posterioribus esse nonnunquam emendata legimus apud Augustinum: quod autē Oecumenica cōcilia, siue quis plenaria dicere malit, legitimè congregata, in ijs quę ad fidem pertinent, aliquando errauerint, nusquam legimus, nec vel factum esse, vel fieri posse credimus. Saltem vnum aliquod proferres Brenti, & eius errorem indicares, verùm sat scio, quòd proferre nullum potes: neq; enim id facere, prętermisisses, si quem errorē in eorum aliquo reperire potuisses. Nisi fortasse vel Arimi nense, vel Ephesinum secundum proferas. At ea non modò Catholici pro legitimis concilijs non agnoscunt, verùm ne vos quidem. *De Concilijs Brentius. Responsio.*

Sed audiamus lepidum scurram reliqua persequentem. Quibus ergo notis, inquit, cognoscemus ea esse legitima? si videlicet Romanus Pontifex legitimè electus & confirmatus conuocauerit Concilium, & primatem in eo locum habeat: Deinde si adiungantur illi Cardinales, Archiepiscopi, Episcopi, & reliqui Prælati, qui sunt ordinarij successores Apostolorum: postremò si cantauerint Missam de Spiritusancto, & ieiunauerint aliquot diebus à summo mane vsq; ad horam diei sextam, aut Germanicorum horologium more, vsque ad vndecimam seu duodecimam. Tali nimirum cœtui, præsertim si suis etiam Episcopalibus infulis ornati fuerint, Spiritussanctus deesse, neq; quidem si velit, potest. *Brentij sermo scurrilis de Concilijs.*

Piget me pridem ad hoc scripti genus contra leuissimum hominem descendisse, qui nihil Scripturis, nisi fortè extra causam productis: nihil agit solidis argumentis, verùm ludit tantùm & lasciuit. Sed sic est hominū istorum ingenium: qui dici volunt Euangelici: nihil aliud apud eos quàm ludus esse religio videtur: quamobrem quęcunque ad illam pertinent, omnia ferè tractant per quam ioculariter. At interea non desunt similes labris lactucæ. Quid autem? an non videtur scurra hic noster omnia Concilia deridere, quæ sunt à Catholicis vnquam habita? quæ nunquam aliter habita fuisse constat, quàm sicut iste per iocum hic recensēt. Semper enim eis præfuit Romanus Pontifex: cùm Ecclesiastica regula, sicut est in historia tripartita, iubeat non oportere prętер sententiam eius Concilium celebrari, cuius & Iulius, & Damasus, & Athanasius meminerunt. Et fuit hoc etiam ante Nycęnam Synodum ab ipsis apostolis, sic vt Marcellus testis, institutum, vt præter auctoritatem Romanæ sedis nulla synodus haberetur. Demus autem hoc, quòd Imperatores aliquando Synodum conuocauerint, penes quos orbis Oecumenici totius fuit imperium: tamen qui si Catholici fuerunt, non fecerunt id nisi de Romanorum Pontificum sententia. Quin etiam ille hæreticus Imperator Constantius, per vim adigere Liberium Pontificem conabatur, vt acta *Responsio. Romanus Pontifex Concilijs semper præfuit, lib. 4. cap. 9. In 2. Apologet.*

Synodi Ariminensis calculo suo comprobaret, quòd ea alioqui minimè rata fore perspectum haberet. Præsidebat igitur semper Pontifex Concilijs, sicut in superiore capite demonstrauimus, & eius latus ex vtraque parte cingebant Patriarchæ, Archiepiscopi & Episcopi, quos pro legitimis in causa fidei iudicibus Ecclesia Catholica semper agnouit: quamobrem Episcoporum etiam concilia sunt vocata, sicut in confessione nostra Christiana ex Marcelli, Leonis, August. & aliorum testimonijs abundè nobis demonstratum est.

Iam si nefas esse putat Brentius inuocare Spiritum sanctum, quoties de causa religionis agitur, hic iam certe videtur exorcistæ magis quàm refutatoris indigere. Quoties Apostoli conueniebant, vel ob hanc solam causam, vt Ecclesiæ ministros instruerent, orationes & ieiunia præmittebant, quibus placatus Deus gratiam suam impartiret. At huic lepido scurræ nostro ridiculum esse videtur, si quis vbi sempiterna salus agitur orbis totius christiani, seriò velit diuinum auxilium implorare. De hoc genere Dæmoniorum, quo Brentius agitatur, dicit Christus, quòd non eijcitur nisi oratione & ieiunio: quamobrem nihil mirum est, si contra se Dæmonium, quo Brentius agitatur, agi quicquam non patitur. Sed nec infulas intactas prætermittere potuit. Scilicet ita vestitum incedere præstat, vt secta sint omnia, vt sicut in veste, sic in animo quoque ne sit quicquam integrum quàm decenti habitu iuxta vetustissimum Ecclesiæ morem ornatum prodire?

Actor. 13.

De infulis Episcoporum.

Pergit Brentius: Non possum mirari, quòd in tanto splendore Euangelij Christi, & tot eruditissimis scriptis aduersus primatum Romani Pontificis in lucem editis, audeat adhuc Asotici de suo primatu gloriari. Ego quoq; nõ possum satis mirari, quòd in tam clara luce veritatis, & tot eruditissimis scriptis per catholicos in lucẽ editis, quibus mendacia vestra pridem refutata sunt, audetis nihilominùs vos Asotici manifestam veritatem oppugnare. Nuper adeò prodijt in lucem Nili nescio cuius liber, quẽ Matthias Flacus Illyricus non est veritus Sereniss. Regi meo dicare, quo conatur ille quidẽ, quàm; uis leuissimis argumentis, Romanę sedi iurisdictionem in quatuor sedes reliquas Patriarchales abrogare. Sed interea tamen quin sit Occidentalis Ecclesiæ totius Oecumenicus Episcopus, minimè negat. Cæterum in concilio Chalcedonensi legimus Pontificem Leonem Oecumenicum siue vniuersalem Patriarcham appellatum. Sed in re perspicua nihil est necesse plura verba facere.

Nili liber ab Illyrico editus.

Ioan. 15. Argumentatio Brentiana.

Redit ad conuitia Brentius (iam enim ea pridem intermiserat) iterum & successionis meminit, ac videtur tandem scurræ personam deponere, serioq; rem agere velle. Itaque proposito Euangelij loco: Si manseritis in me, & verba mea in vobis manserint, quicquid volueritis petetis, & fiet vobis. Duo, inquit, exigit Christus ab Apostolis & successoribus eorum, vt impetrent Spiritum sanctum, & non errent: Vnum est, vt maneant in Christo. Hoc fit, si verè in Christum crediderint, & à Christo per peccatum vastans cõscientiam, non exciderint. Alterum est, vt maneat in ipsis verbum Christi, vt ministerio suo fungantur, non iuxta humana somnia, nõ iuxta ementitas traditiones, sed iuxta verba Christi, iuxta sacram scripturam, quam Christus ipse nobis commendauit, & in manus tradidit. Quare nisi concilium Prælatorum manserit in Christo, & verba Christi in eo, nec est legitimum concilium, nec Spiritus sanctus præstò adest, etiamsi omnes Prælati teneant loca Apostolorum, &c.

Responsio.

Si peccatores Brenti, à iure scripturæ interpretandæ excludendos censes, qui vestrùm sine peccato est, is primus hoc sibi ius vendicet: sed magis etiam nos quam vos à Christo, per peccatum vastans conscientiam, excidistis. Quamobrem si non erit fas cognoscere de doctrina religionis, nisi ijs, qui sine peccato sunt, solius Dei propemodum erit ea de re cognitio: quod etiam in fine capitis huius tu velle videris, quò maiore cum spe impunitatis mentes hominum omni genere peruersę doctrinæ imbuere queas. Quòd autem vis, vt fungantur Antistites ministerio, non iuxta humana somnia, non iuxta ementitas traditiones, id equum esse libenter concedimus, verbaque tua sic interpretamur, quandoquidem ementitarum traditionum meministi, te veras non excludere, sicut nos, non modò non excludimus verba Christi, sacramque Scripturam, verùmetiam primas illi partes tribuimus. Non esse autem legitimum Conciliorum eorum, qui non manserint in Christo, fortasis aliquo sensu verè dici potest. Nam quos apertè constat à Christo discessisse siue capite, siue corpore, Concilium eorum non esse legitimum, certum est & indubitatum. Discesserunt autem à Christo capite, sicut ab Augustino memoriæ proditum legimus, qui vel de diuinitate, vel de humanitate eius secùs sentiunt, quàm è Scripturis docti sumus: quales fuerunt Arius, Apollinaris, Nestorius, Eutyches, Sergius, & alij nonnulli veteres hæretici: nostro verò seculo, Campanus, Seruetus, Suenckfeldius, & ex Anabaptistis quidam. A Christi verò corpore discesserunt, qui quàm-

Concilium eorum, qui à Christo, vel capite, vel corpore discesserunt, illegitimum.

Aug. de vnitate Eccle. cap. 1.

quamuis de ipsò capite: Scripturis sacris consentiant, Ecclesię tamen vnitati non communicant: quales fuerunt priscis illis seculis, Iouinianus, Vigilantius, Pelagius, Donatus, & alij nonnulli: quales estis hoc nostro seculo vos Lutherani cum alijs quibusdam, qui è ludo vestro prodierunt. Si verò sic vis intelligi, non esse legitimum Concilium eorum, qui non manserint in Christo, hoc est, quos iniquitates à Christo separauerunt, vix vllum fuit aut erit vnquam concilium legitimum. Nam si inter eos quos ipse sibi Christus duodecim elegit, vnus tamen fuit Diabolus, qua ratione caueri poterit, quò minùs vbi tam frequens est Episcoporum & Sacerdotum cœtus, aliquot etiam reperiantur Diaboli? Non erit felicior neque melior eorum congregatio, qui nunc in Christi nomine conueniunt, quàm fuit illorum, quos cùm præsens in terris adesset Christus ipse congregauit.

Nullũ vnquam Concilium sine peccatoribus fuit. *Ioan. 6.*

Sed audiamus ea, quæ dixit accommodantem Brentium: Cùm Asotus, inquit, amandat nos à scriptura ad Concilia Prælatorum suorum, considera mihi quęso, à quanta luce in quantas tenebras, à quanta certitudine in quantam obscuritatem adducat. Non enim dubium est, quin sacra Scriptura non possit rectè ac verè intelligi, nisi ab ijs qui Spiritu sancto sunt diuinitùs donati. Etsi enim impij possunt quædam scripturæ loca & præsertim iudicialia & moralia, adeoque quæ ad legem pertinent, & quæ historica sunt, cognoscere: tamen quis sit verus finis legis, quid Euangelium de Christo sibi velit, quid Christus ipse sit, & quantum in eo thezaurum per fidem habeamus, & quæ sunt id genus alia sacræ Scripturæ, non possunt nisi soli pij per Spiritum sanctum iudicare. Verum est Brenti, quod dicis sacram Scripturam non posse rectè ac verè intelligi, nisi ab ijs, qui Spiritu sancto sunt diuinitùs donati. Sed sunt non pauci, qui cùm sint vacui Spiritu sancto intùs habitante & sanctificante corda ipsorum, habent nihilominùs Spiritum sanctũ forinsecùs illuminantẽ & ponentẽ verba Dei in ore ipsorũ, si minus ad ipsorũ, saltẽ ad Ecclesiæ vtilitatẽ. Hoc est quod rectè docẽt Scholastici, præter gratiã sancti Spiritus gratum facientẽ, hoc est, sanctificantẽ homines, esse & alias gratias gratis datas, ad vtilitatem aliorum, de quibus in epistola priore ad Corinthios multa scribit Paulus. Sed & apud Matthæum legimus, etiam eos quos vocat Christus operarios iniquitatis, nõ fuisse dono Prophetiæ, virtutũq; faciendarum destitutos. Quod est autẽ aliud Prophetiæ donũ, nisi donum interpretãdi Scripturas, quod etiã operarijs iniquitatis nõ deesse, testatur Euãgelium? Quare falsum est, quòd negas, impios alia scripturæ loca, quàm quæ sunt vel iudicialia, vel moralia, vel ad legem pertinentia, vel historica, cognoscere posse. Sciunt etiam hi, qui sit verus finis legis: didicerunt ex Paulo, quòd finis legis Christus est ad iustitiam omni credenti: didicerunt ex eodem, quòd finis præcepti est charitas: sciunt igitur, quòd hæc est summa totius Euangelij, quòd Christum, qui finis legis est, de cœlo detraxit charitas, vt exemplo suo nos ad charitatem inflammaret, quò, per quam viam ipse descendit ad nos, per eandem oportere nos ad ipsum ascendere, certum haberemus. Hoc nemo tam impius est, ex his dico, qui non sunt prorsus rudes Euangelicæ doctrinę, qui nesciat, ac tanto magis est impius, quòd cùm sciat, quod Christi consilium, quæ summa sit Euangelij, quę via sit ad cœlum perueniendi, quamuis tamen alia via potiùs incedere vult, quã ea qua videt Christũ incessisse, qui nobis via factus est. Et in hoc est impietas, nõ quòd nesciat, nõ quòd non intelligat, sic eũ venia dignus videri posset, sed quòd sciẽs prudensq; contra Domini sui voluntatẽ venit, quam etiam ob causam tantò pluribus & grauioribus plagis vapulabit. Scitis & vos Brenti, quod hæc sit Euangelij summa, tantoque maior est impietas vestra, quòd obliti vię, cuius ipse nobis Christus dux fuit, quòd immemores Christianę charitatis, quàm solam à Christianis exigit, quin ardentes ira, odio, maleuolentia, vos ab orbe Christiano separastis.

Scripturam non intelligi, nisi à pijs Spiritu sancto donatis, ait Brentius.

Responsio.

1. Cor. 12.

Matt. 7.

Etiam qui minus pij sunt, sensum aliquando scripturarum cognoscunt.

Rom. 10.

1. Tim. 1.

Quæ summa Euangelij.

Luc. 12.

Congerit posteà Brentius loca Scripturæ: Vsque in hodiernum diem idem velamen in lectione veteris Testamenti manet: Sapientiam loquimur inter perfectos, sapientiam autem non seculi huius: Nos non spiritum mundi accepimus, sed spiritum qui est ex Deo: Animalis homo non percipit ea, quæ sunt spiritus, stultitia quippe illi sunt. Ex quibus colligit, Scripturam non posse verè cognosci nisi à spiritualibus. Atqui loquitur ibi Paulus de Iudæis & gentilibus, non autem de malis Christianis, qui fidem & professionem habent piorum, vitam impiorum, vt videantur velut ex Ethnico & Christiano conflati. Confitentur enim Christum, decantant, laudant, celebrant: at omnis vitæ ratio longè à Christi præceptis dissidet. Vident hi, quid sit optimum, at affectibus corrupti, ad pessima deflectunt: de quorum numero si quis est, rectè potest illud vsurpare: Video meliora proboque, deteriora sequor. Quorum tanto maior est damnatio, quòd videntes & scientes contra Dei legem veniunt. Interea tamen de talibus non est hominum, verùm Dei solius iudicium. Cùm enim cernimus baptizatos, audiuimus confiten

2. Cor. 3.

1. Cor. 3.

Scriptura possitne cognosci etiam à non spiritualibus.

Pseudochristiani spiritũ sæpè habẽt illuminãtem, licet non sanctificantem.

tes,videmus orantes,nomen etiam in eis Christianorum agnoscimus, etiamsi facta mi-
Rom.14. nimè congruere cum nomine videantur,qui sumus nos, qui seruos iudicare velimus a-
Ioan.3. lienos?De talibus dixit Christus:Hoc est iudicium,quia lux venit in mundum,& dile-
Rom.8. xerunt homines tenebras magis quàm lucem.Viderunt ij lucem Christi per fidem,at te-
nebras magis amplexi sunt.Vtcunque peccatores Christũ tamen diligunt:sed magis illa
diligunt,ob quorum cupiditatem à Christi præceptis desciscunt. Cupiunt neminem læ
dere,sed dulcis est honor:nolunt fraudare,sed vincit lucrum. Cupiunt compati cũ Chri
sto,vt conregnent,sed auocant voluptates:nolunt bello conflictari,sed ad imperium di-
latandum non patet alia via. Tales igitur etsi vacui sæpè sunt Spiritu intùs habitante,&
eorum corda sanctificante,non rarò tamen fit,vt spiritu forinsecùs illuminante,& ver-
ba sua in ipsorum ore ponente,minimè destituantur.

De Ecclesia Brentius. Tandem incipit Brentius tractare de Ecclesia,de qua suo loco rectiùs dici potuit:sed quando sic illi visum est confusè omnia nulloque ordine scribere , ne quis existimare queat,nos consultò locum hunc præterire voluisse,quem etiam in superiore capite addu xerat,agè verba illius excutiamus.Operæpretium,inquit,est audire,quid Asotus de Ec-clesia prælatorum suorum,ad quorum Cõcilia nos reijcit, scribere sibi permisit: & qui-dem libet verba ipsius recitare. Oportet Ecclesiam ipsam certam esse, visibilem scilicet, & sensibus ipsis corporeis perspectam,non minus quàm sunt aliæ humanæ respublicæ: auctoritas etiam ministrorum & gubernatorum eius certa & manifesta esse debet,qua-re nec gratia,nec certè interior aliqua virtus occulta requirenda est vel in membris , vel in ministris eius, præter publicam & legitimam professionem fidei & vocationem, vt ad eam pertineant,& vt eius munera integra perficiant.Hic primùm vide,inquit, quòd Asotus faciat Ecclesiam visibilem & sensibus corporeis perspectam. Delendus igitur il-le erit articulus fidei, Credo sanctam Ecclesiam catholicam, & erit sic reponendus, Vi-deo & sentio.

Responsio Ecclesiam esse visibilem. Matt.5. Matt.18. Actor.20. Atqui non Petrus à Soto Brenti, sed Christus est, qui dicit Ecclesiam esse visibilem: hunc igitur,non Petrum reprehendis. Christus enim est, qui vocat eam ciuitatem supra montem positam,quæ abscondi non potest.Si non potest abscõdi, est igitur hominum oculis exposita,Deinde dicit idem Christus.Si peccauerit frater tuus,dic Ecclesiæ.Quæ-so te,cui dici iussit?num his qui vederi non poterant?Dicit enim Christi spiritus, quòd Episcopos posuit Spiritussanctus regere Ecclesiã Dei:Quos regent?Nũ eos quos non vi dẽt?De se scribit Paulus,quòd sitEcclesiã Dei persequutus : poteratne persequi quã non videbat? Iã cùm idem Paulus scribit Ecclesiæ,quæ est Corinthi,Ecclesię Galatię,Ecclesiæ
1.Cor.15. Gal.1. Thessalonicensiũ: cedo Brẽti,quibus redditæ literæ,si videri nõ potuit Ecclesia? Ac vt ex veteri quoque lege proferamus aliquid:legimus in libris Regum,quòd Salomon bene-
3.Reg.8. dixerit omni Ecclesię Israël. Omnis,inquit,Ecclesia Israël stabat.Quibus benedixit?His-ne quos videre non potuit:Vidésne iam,quàm sit absurdum, quàm ab omni ratione a-lienum,quàm ab ipso etiam communi sensu remotum,quod tu scribis Brenti , non ca-dere sub aspectum Ecclesiam ? Sensit hoc aliquando Philippus quoque magistrum

Melanchton contra Brentium Ecclesiam facit visibilem. suum sequutus, verùm absurditate rei victus , sententiam mutauit , & esse visibi-lem Ecclesiam confessus est, quemadmodum aliquanto superiùs ex illius libro, quem inscripsit Locos communes, indicauimus . Quid autem aliud isti , dum asserunt, quòd Ecclesia sit inuisibilis , quàm errori suo latebras quærunt ? Intelligunt se ad hunc visibilem cœtum non pertinere , quem esse veram Catholicam Ecclesiam ne-mo pius dubitat : proinde quandam aliam sibi fingunt , quæ nec videri nec ag-nosci queat.

Quomodo Ecclesiam simul videamus & credamus. Neq; verò propterea delebimus illum articulum symboli, Credo sanctam Ecclesiam, & loco illius dicemus,video & sentio,sicut per quàm acutè sibi dicere videtur Brentius. Nam & si videmus Ecclesiam quam credimus,interea tamen multa complectitur hic ar-
2.Tim.2. ticulus, quæ credimus & non videmus. Qui sint electi in hoc cœtu vocatorum , quem Græci vocãt Ecclesiam,nec videmus nec agnoscimus.Nã solus Dominus nouit,qui sunt eius:credimus nihilominùs firmiter,quòd non alibi sint electi, quàm in isto cœtu voca-torum.Deinde credimus hanc Ecclesiam regi Spiritusancto,quàm etiam ob causam er-rare non posse: credimus eam esse columnam & firmamentum veritatis : credimus ex-tra eam non magis quenquam saluum fieri posse, quàm qui fuerunt olim extra arcam Noë: credimus vera esse omnia, quæ in scripturis omnibus canonicis ab illa receptis scripta continentur, iuxta sensum , quem ipsa nobis adfert . Hæc & alia pleraque cre-dimus Brenti,quæ tamen neque videmus, neque sentimus. Quare nihil est,quòd pro-pterea symbolum esse mutandum censeas , quòd aspectabilem esse dicimus Ecclesiam, quæ non sine causa Catholica vocatur:cùm præsertim nihil impediat, quominùs etiam

ea,quæ videntur, rectè credi dicantur. Sicut dicit vnuſquiſque oculis ſuis ſe credidiſſe, quemadmodum latiùs idem etiam proſequitur Auguſtinus. Etiam baptiſma, quod videmus,credere nos profitemur. *Tract. 79. in Ioannem.*

Sed eſt & aliud, quod in verbis Petri Brentius reprehendit: Palàm,inquit, & impudenter affirmat, non requirendam eſſe gratiam & interiorem aliquam occultam virtutem,vel in miniſtris,vel in membris Eccleſiæ, præter publicam & legitimam profeſsionem fidei & vocationem. Scilicet ſi Prælati eius ſint animo ſuo Epicuræi,& vita Sardanapali,tamen ſi ſciant verba ſymboli recitare, & ſunt à Cardinalibus & Canonicis ad prælaturas electi,pertinent ad Eccleſiam,& ſunt ordinati,vt in rebus æternæ noſtræ ſalutis ab ipſorum iudicio pendeamus. Scimus quidem veritatem Sacramentorum Chriſti non pendere è dignitate miniſtrorum,ſed non eſſe requirendam gratiam Dei, aut virtutem Spirituſſancti in ijs,qui de vera ſententia ſacræ Scripturæ ſeu verbi Dei iudicare debent,hoc demũ eſſe cœleſtia oracula Spirituſſancti ſubijcere Epicureis & Sardanapalis. *Prælatis neceſſariam eſſe gratiam inhabitantem, vt Prælati agnoſcantur vult Brentius.*

Et hæc abs te tam petulanter dicta,in quem recidunt Brenti? nónne in Chriſtum ipſum? Cuius enim illa verba ſunt, Petrine à Soto,an Chriſti? Super cathedram Moſi ſederunt ſcribæ & Phariſæi: Omnia quæ dixerint vobis, ſeruate & facite: ſecundum opera verò eorum nolite facere: dicunt enim,& non faciunt? Quẽ igitur hic alium,quàm Chriſtum ipſum reprehendis? Ille enim eſt,qui iubet eos audiri,qui ſedent ſuper Moſi cathedram,etiamſi non faciant,quæ dicunt,etiamſi contraria faciant ijs quæ dicunt,etiamſi ſecundum legem docentes,contra legem viuant. Quid autem,an ipſe non concedis, quòd ſacramentorum dignitas non pendet à dignitate miniſtrorum? Quæ ratio diuerſitatis eſt,vbi de verbo agitur? Qui magis pendere debet doctrinę veritas ex dignitate miniſtrorum? Cùm præſertim ſicut in ſacramentis non alium agnoſcimus,qui baptizet,qui conficiat Euchariſtiam,qui peccata remittat,qui per ſacramenta, tanquam per vaſa quædam gratiam ſuam fidelibus impartiat,quàm Chriſtum: ſic etiã vbi prędicatur Dei verbum, vbi de illo iudicium fit, non alium Doctorem & magiſtrum agnoſcimus, quàm eũdem ipſum Chriſtum: vt ſicut in ſacramentorum, ſic in verbi diſpenſatione, nihil nobis obeſſe queat,quàmlibet ſcelerati ſint & impij miniſtri: quandoquidem verus ipſe & ſacramentorum ſuorum diſpenſator,& verbi ſui magiſter ac iudex,nõ tam ſanctus eſt,quàm ipſa ſanctitas. Præclarè ſicut alia multa,ſic & hoc Auguſtinus: Magiſteria,inquit,forinſecùs adiutoria quædam ſunt & admonitiones: cathedram in cœlo habet,qui corda docet: Interior magiſter eſt,qui docet,Chriſtus docet,inſpiratio ipſius docet. Vbi illius inſpiratio & illius vnctio non eſt,forinſecùs inaniter verba perſtrepunt. Sic ſunt iſta verba quę forinſecùs dicuntur,quomodo eſt agricola ad arborem: forinſecùs operatur, adhibet aquam & diligentiam culturæ: quælibet forinſecùs adhibeat,nũquid poma format: nunquid nuditatem lignorum veſtit vmbra filiorum? nunquid tale aliquid intrinſecùs agit? ſed quis agit hoc? audite agricolam Apoſtolum,& videte quid ſumus, & audite magiſtrum interiorem: Ego plantaui, Apollo rigauit,ſed Deus incrementum dedit. Neque qui plantat, eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus. Hoc ergo vobis dicimus,ſiue plantemus,ſiue rigemus loquendo,non ſumus aliquid, ſed ille qui incrementum dat Deus,id eſt,vnctio illius docet vos de omnibus. *Responſio. Matt. 23.* *Ex dignitate miniſtrorũ non pendet aut doctrinæ,aut Sacramentorum veritas.* *Aug. in epiſtol. Ioan. tract. 3.* *1. Cor. 3.*

Vides Brenti, quemadmodum ſacerdotis non eſt niſi miniſterium? ipſe verò verus Doctor & magiſter,ipſe verus iudex & interpres ſcripturarum qui docet efficaciter, Dei ſpiritus eſt,ſicut etiam ipſe Chriſtus dixit: Non vos eſtis,qui loquimini,ſed ſpiritus patris veſtri, qui loquitur in vobis. Hic ſpiritus poteſt loqui per Balaam, poteſt per Caipham,poteſt per Iudam proditorem, denique poteſt etiam per aſinam: nec ideo verbi Dei dignitati doctrinæque veritati quicquam detrahetur, quæ non magis ex miniſtrorum pendet dignitate,quàm ipſa veritas ſacramentorum. Nam ſicut ſacramentorum,ita verbi quoque miniſtri vocantur,& ſunt ſacerdotes & Epiſcopi: qui quali vita ſunt,ipſorum quidem plurimùm refert miniſtrorum, ſed auditorum nihil intereſt. Nam qui mali ſunt,dum ea quæ bona ſunt,adminiſtrant,ſe tantummodo lædunt, ſicut fax accenſa,ſibi quidem detrimentum præſtat, alijs verò lumen in tenebris adminiſtrat: & vnde commodum alijs præſtat, inde ſibi diſpendium parit. Doctrinę veritas à quocunque proficiſcatur homine,Dei,non hominis eſt. Et ſicut ſolis lux etiamſi per immunda loca tranſeat, non inquinatur, ſed ab ijs qui illuminantur pura accipitur: ſic Dei verbum etiamſi nonnunquam ex ore prodeat hominis impuri, purum nihilominus ab ijs qui audiunt,accipitur,nec ex docentis impuritate labis aut ſordium quicquam contrahit. *Confirmatio ab exemplis & ſimilibus. Matth. 10.*

Hæc tu Brenti,non es tam hebes,vt non intelligas,ſed ita malitia cor tuum excæcauit, vt aliud nonnunquam ſcribas,quàm quod ſentis ipſe, dum odium erga Petrum tuũ expleturus,omnem anſam illum calumniandi quæris.

Neque

Epicuræi & Sardanapali plures apud Lutheranos quam Christianos.

Neque verò propterea Petrus cœlestia oracula Spiritus sancti subiecit Epicuræis & Sardanapalis, quòd negat ab ijs qui iudicant de sententia scripturę, gratiam Dei gratum facientem esse requirendam. Non sunt Epicuræi, sed neque Sardanapali, à quibus publica & legitima professio fidei & vocatio requiritur. Porrò de animo cuiusque, quid in pectore suo clausum quisque gerat, Dei solius est iudicium. Si quis autem Ecclesiæ iudicio tanquam Epicuræus & Sardanapalus est comdemnatus, is ad iudicium de sententia scripturæ non admittitur, quin è cœtu piorum eijcitur? quoad verò legitimi iudicis decreto talis pronunciatus nõ fuerit tolerari, debet quamdiu toleratur ab Ecclesia, nec alicuius priuati sententia condemnari. Docuimus autem in priori capite, Martini Lutheri, qui dux vester est & antesignanus, testimonio, nõ pauciores inter vos Epicuræos & Sardanapalos reperiri quàm inter nos, qui cathololi vocamur & sumus per Dei gratiã, præcipuè si paucitatem vestrorum cum nostrorum conferas multitudine. sed audi quid ex vestris quidam scribat, vestrum enim voco Ioannem à Lasko, qui priùs vestrum, postea gradu facto dogma sacramentariorum est amplexus, quod amplexus nunquam fuisset, nisi vestro exemplo suum priuatum sensum publico totius Ecclesiæ sensui & consensui anteponere fas esse iudicasset. Is igitur in epistola quadam quam ad serenissimum Regem meum scripsit, ijs verbis vtitur: Summa, inquit, diligentia ac circumspectione opus est, ne sub prætextu ac fuco Euangelij, aut nouum rursus aliquod tyrannidis genus inuehatur, aut sectis alioqui omnibus, atque ita demùm atheismo fenestra aperiatur, ad quem nunc maxima ferè hominum pars nescio quomodo inclinare videtur. Audin tu Brenti, quemadmodum hic inter vos diu multumque versatus, non obscurè fatetur, quòd sub prætextu ac fuco Euangelij vestri, (nihil iam dicam de tyrannide, de qua vehementer queritur) maxima ferè pars hominnm ad atheismum quendam inclinare videtur. Ad quem non inclinant modò multi, verumetiam apertè ruunt, & præcipites in eum feruntur: quam ad rem gradum illis doctrina vestra fecit. Et hos tu iudices de sententia scripturæ dare nobis vis, quos palàm ad atheismum inclinare, vel reuere potius, etiam is qui sunt factionis vestræ, profitentur.

A testimonijs Lutheri & Ioannis à Lasko.

Cõuitiator Brẽtius affingit Sotio, quæ lubet. Responsio.

Sed audiamus iterum ardentem ira atque odio Brentium, & impotenti quadam conuitiandi libidine prorsus furentem. Profert ex capite de Concilijs verba Petri, quæ sic habent: Ecclesia cui promissio illa Christi facta est: Portę inferi non præualebunt aduersus eam, visibilis est, nec ex electione Dei aut vera fide & charitate interiùs pendet, vt quis ad Ecclesiam pertineat, siue vt subditus, siue vt Prælatus, sed vt viuum Ecclesię membrum sit, hæc requiruntur. Ac mox insultat. Macte virtute Asote, sic defenditur Catholica Ecclesia, sic conuincuntur nouatores illi hæretici. Os impudentissimum, audes tu Ecclesiam illam, aduersus quam non præualent portæ inferi, hoc est, veram & firmam, ita infamare, vt affirmes eam nec ex electione Dei, nec ex vera fide & charitate pendere? Dicit quidem Asotus hęc requiri, vt quis sit viuum Ecclesiæ membrum, non autem vt sit eius Ecclesiæ membrum, aduersus quam non præualent portæ inferi. Quæso autem te, an non is aduersus quem non præualent portæ inferi, est viuum Ecclesię membrũ? Quid? Portæ ne inferi tam imbecilles, tam eneruatæ sunt, vt ne quidem aduersus mortua Ecclesiæ membra præualeant? Ne tu mihi concionaris de stramineis portis inferi, quæ sic computruerunt, vt ne mortuum quidem superare queant. O bellum defensorem Catholicæ Ecclesiæ. Quàm improbum autem Sophistam hic agit Brentius? qui præterquàm quòd cùm diceret, negare Petrum, quòd Ecclesia pendeat ex vera fide & charitate, sustulit hãc vocem, interiùs, diuersum quiddam ex verbis Petri colligit, quàm quod illi vel cogitare in mentem venit vnquam, cùm tamen quid sibi voluerit Petrus ijs verbis, obscurum illi non sit. Vbi verò dixit hoc vnquàm Petrus, quod aduersus aliquod Ecclesiæ membrum portæ inferi non præualeant, quamlibet id etiam viuum fuerit: quòd certè tu magis fortiter quàm veraciter affirmas? Nam viuum fuit Ecclesiæ membrum Cyprianus, præualuerunt nihilominùs aduersus eum portæ inferi, vt in errorem inciderit: quem aut correxit posteà, sicut putat Augustinus, aut si minùs correxit, tamen quòd quam secùs sese res habebat, senserat, quandoquidem in Catholica nihilo seciùs vnitate permãsit, & charitatis vbertate compensatum, & passionis falce purgatum est: cùm præsertim illis temporibus, nihil adhuc plenarij concilij sententia, quid hac de re sentiendum esset, Ecclesiæ totius consensio confirmasset. Origenes verò sanctitas, cui nota non est? Idem & de Tertulliano & de alijs nonnullis dicere licet. Quæ igitur est ista collectio Brentij, quandoquidem non præualent aduersus Ecclesiam portæ inferi, non eas etiam aduersus Ecclesiæ membrum aliquod præualere, cum omnis homo per se consideratus sit mendax: Ecclesia contra vbi sunt fideles omnes in vnum congregati, columna sit & firmamentum veritatis. Nunquam igitur ea fuit sententia Petri, quam adfert Brentius, qui sibi finxisse videtur,

Inferorũ portæ contra mẽbrum etiam viuũ Ecclesiæ præualere possunt. Cyp. Au. epi. 48.

Origenes. Tertullianus.

tur,quod impugnaret:sed hoc dixit isto loco Petrus,quod alio loco dixerat, quem protulit Brentius ex capite de Ecclesia, vt quis pertineat ad Ecclesiam illam, cui promissio facta est,Portæ inferi non prævalebunt aduersus eam, non pendere ex lectione Dei, aut charitate & fide interiùs, verùm sufficere publicam & legitimam professionem fide & vocationem:cæterùm vt viuum sit aliquis Ecclesiæ membrum,illa requiri. Quo magis autem res intelligi queat,vnde Petrus occasionẽ sumpserit hęc scribendi,paucis aperiemus.

Collatio rationũ Brentij & Soti.

Brentius in sua confessione dum vehementer metuit, ne quid in fide certum habere queamus,conciliorum auctoritatem,per quæ sit vt certa sit & vna fides nostra,modis omnibus eleuare conatus est:primum quòd non quiuis hominum cœtus pro vera Ecclesia haberi potest:deinde quòd in ea pauci sunt electi,quòd non omnium fides,quòd plerunque maior pars vincit meliorem : Postremò quod Spiritussanctus non facit populum suum impeccabilem,sed relinquat in ipso multas & varias imbecillitates. Ad hæc è regione Petrus ea verba posuit,quæ per Brentium adducta sunt, quibus illud ostendere conatur, Ecclesiam non ex electis tantùm constare, quibus nihil intùs desit, quod ad fidem & charitatem pertineat,sed constare ex vocatis, ex ijs qui publicè se Christianos & fideles profitentur,de quibus dicit etiam Christus:Multi sunt vocati, pauci verò electi: *Matt.20.* fieri posse,vt qui se publicè Christianos profitentur animo quiduis potiùs, quàm Christiani sint,esse huius Christi corporis,quę vocatur Ecclesia, partim viua,partim etiã putrida & mortua membra, atque hęc quamdiu aut ipsa se non pręciderint, aut Ecclesiæ iudicio præcisa non fuerint à Christi corpore membra illius vocari & esse,quamuis mortua. Quid erat hic Brenti quod arroderes? Primùm si vocem ipsum Græcam consideres, certè Ecclesia non est electorum sed vocatorum cœtus, in quo multi vocati, pauci sunt electi. Deinde verò fateris hoc ipse, quòd huic Ecclesiæ, de qua loquimur, in hac terra multi mali & hypocritæ sunt admixti. Qui sunt autem alij hypocritæ,quàm qui publicè Christianam fidem profitentur,cùm intùs fide sint charitateque destituti? Cùm igitur idem dixerit Petrus in capite de Ecclesia,quod à te dictum fuerat,fuit ne locus hic tragicis istis exclamationibus? Fuitne locus impotentibus conuicijs? quibus ita petulanter in grauem hunc & pium virum debaccharis,& cùm ipse sis effrons, homini pudentissimo falsum impudentiæ crimen obijcere non vereris. Sed vnde nobis Lutheri discipulum, vnde quinti Euangelij assertorem agnoscere liceret,nisi ex festiuis hoc genus leporibus?

Rationes Soti defenduntur.

Boni & mali in Ecclesia,sed diuersa ratione.

Manifestius est,quàm vt negare possis Brenti,quòd in Ecclesia non boni tantùm, sed & mali sunt,ac plures mali, sed longe diuersa ratione quàm boni. Siquidem boni sunt in ea tanquam viua membra, quæ vitam suam habent à Spiritu Christi, & viuifico illo influxu,qui est per viuam fidem & charitatem. Contrà mali sic sunt in Christi corpore Ecclesia,sicut sunt in humano corpore sanguis noxius,humores mali,capilli,vngues,mẽbra arefacta,quę tametsi vitam à spiritu non recipiunt,sunt nihilominùs in corpore. Cæterùm si nimis exundat sanguis noxius,phlebotomia tollitur, ne totum corpus pereat: si nimis luxuriat,cæsaries capitis aut barba tondetur:si nimis extant vngues indecorè,resecantur:si redundet corpus malis humoribus,per vomitum releuarur: Si denique membrum aliquod cancro sit infectum,ense rescinditur, ne pars syncera trahatur. Eadem est etiam ratio eorum, qui mali sunt in Christi corpore Ecclesia. Nam si nimis exundat eorum effrenis petulantia,vel castigatione comprimitur,vel excommunicatione prorsus resecatur. Quoad autem qui sunt tales,aut Ecclesię iudicio per excommunicationem separati non fuerint,aut ipsi sponte sua foràs non prosilierint,dum vel persequuntur, vel contemnunt Ecclesiam, aut à Deo non fuerint per mortem exterminati, tolerantur in Ecclesia, & quàm diu non præciduntur, sunt eius Ecclesiæ membra, cui facta est illa promissio : Portæ inferi non prævalebunt aduersus eam, haud aliter illi adhærentia, quàm adhæret palea tritico, vel capilli membraque arida corpori humano. Et contra hanc Ecclesiam, in qua sunt & boni & mali, non prævalere portas inferi firmiter credimus. De qua quoties agitur, non tam fidimus hominum sanctitati, quàm ipsius Christi promissioni,qui fallere nescit: qui cùm possit ex lapidibus filios Abrahæ suscitare, potest etiam per lapides salutem nostram procurare. Hęc nobis visum est crassiùs explicare pingiore (quod aiũt) Minerua, non tua Brenti, cui satis ista perspecta sunt & explorata,nec secùs rem habere certo scis:quo nequior es, qui sciens manifestam veritatem oppugnas. Non igitur tua, sed eorum causa fusiùs ista diximus, qui nostro seculo veterem Donatistarum errore renouantes,manifestos peccatores esse negant in Ecclesia. *Matt.7.*

Quàm diu mali Ecclesiæ maneant membra.

Sed audiamus reliqua prosequentem Brentium : Scimus, inquit, multos impios dicturos. Domine per nomen tuum prophetauimus, per nomen tuũ dæmonia eiecimus, ac alias virtutes præstitimus : sed iudicium de doctrina æternæ nostrę salutis deferre ad eos, qui ipsi palàm fatentur, sibi ea in re non opus esse nec electione Dei, nec vera fide atque

Vindicatur Sotus ab iniuria Brentij calumniosa.

que charitate, quid hoc alium est, quàm spiritum ipsum sanctum à suis ipsius oraculis diiudicandis excludere, & in locum eius homines Epicuræos & Sardanapalos reponere? Scis tu Brenti, nihil alienum à vero docuisse Petrum, sed cum veritate non possis, mendacijs eum oppugnare conaris. Quando dixit hoc vnquam Petrus, quòd ad eos deferendum sit de doctrina iudicium, qui palàm fatentur sibi non opus esse nec electione Dei, nec vera fide atque charitate? An ille non potiùs disertis verbis contrarium dixit, nimirùm requiri in eis publicam & legitimam professionem fidei? Non te pudet vanitatis? An non pugnant inter se, profiteri publicè fidem, & dicere, nõ est mihi opus fide? Quòd si quis ausus esset dicere, tantum abest, vt ad eum iudicium de doctrina deferretur, vt is à Christi corpore tanquam putridum membrum resecaretur potiùs, & è cœtu piorum exterminaretur. Obijcis alicubi Petro, quòd is non satis explicet, quid velit dicere: Est au-

2. Cor. 11.

tem is reuera de eorum Theologorum numero, qui sunt rerũ quàm verborum studiosiores, vt cum Paulo dicere possit: Etsi imperitus sermone, sed non scientia: Quamobrem ne quis erret, quid nos eum, existimemus dicere voluisse, paucis iudicabimur.

Explicatio sententiæ Soti.

Certum est eum in hac sententia nunquam fuisse, vt putaret, quibus de doctrina iudicandum est, eos non opus habere gratia, non fide & charitate interna, cùm nulli magis indigeant ijs rebus, quàm qui doctrinæ religionis iudices constituendi sunt. Cæterùm hanc illius fuisse sententiam omninò persuasum habemus, quòd officium in ijs, non meritum spectatur, quibus de scripturæ sensu iudicandum est: ita vt si puis ad hoc iudicium sit vocatus, hoc est, Apostolorum in Ecclesia locum teneat, quem Episcopi tenent, habeat præterea à publicam & legitimam fidei professionem, is ad iudicandum de doctrina sit idoneus. Nihil vt aliud senserit, quàm quod ab Imperatore Basilio dictum aliquando fuisse in superiore capite commemorauimus: Quantæcunque religionis & sapientiæ Laicus existat, vel etiam si vniuersa virtute interius polleat, donec Laicus est, ouis vocari non desinet: rursus quantuncunque sit Episcopus irreuerentia plenus, & nudus omni

Officium non meritum spectãdũ in Prælatis. Basilius Imper. Pastorum non ouium est de doctrina iudicium

virtute, donec Antistes est, & veritatis verbum rectè prædicauerit, pastoris nominis & dignitatis damna non patietur. Quæ ratio est in ordine ouium constitutis pastores verborum subtilitate discutiendi, & ea quæ super nos sunt quærendi? Pastorum esse vult de doctrina iudicium Petrus, non ouium: ita vt si præstet etiam vel sanctitate vel doctrina aliquis ex ouibus, quod vsu venire quandoque potest, nihilominùs ei de doctrina sibi iudicium arrogare fas non sit. Est autem aliquid in hac sententia, quod abs te Brenti meritò reprehendi queat? nisi fortè velis Dei spiritum per Paulum loquentem reprehendere. Nunquid omnes Apostoli? nunquid omnes Prophetæ? nunquid omnes Doctores? Oportet vt ordo sit in Ecclesia, nec omnes omnia sibi arrogent. Quæ ciuilis, eadem

Vt in ciuili sic in Ecclesiastico magistratu iudicandi potestas est penes iudices, quamuis imperitos.

Ecclesiastici quoque magistratus est ratio. Reperire nonnunquam de plebe licet, & iurisprudentia & integritate maiori præditos, quàm plerique sint ex politico magistratu, qui iudicium officio funguntur? num ideo legitimos iudices de gradu suo deturbabũt? num ideo cuiuis de vulgo qui sibi castus & prudens videbitur, iudicis officium vsurpare sibi licebit? Minimè gentium. Quàm diu toleratur à superiore magistratu iudex inferior tam diu necesse est ab ijs quoque toleretur, quorum iudex est. Ac sit aliquis sanctissimus, sit iuris consultissimus, iudicis tamen ordinarij sibi munus non sumet, quoad alius hoc officio fungitur. Cæterum quò minùs in consilium abhibeatur à iudice, nemo prohibebit. Hanc nos Petri sententiam fuisse non dubitamus: quod ipsum etiam tibi demonstraturum existimamus, si modò te responso suo dignum iudicauerit. Nam & nos in hanc arenam nunquam descendissemus, nisi nos incircunci si illius Philistæi admiratoris tui vergerij procacitas & iactantia impulisset, qui Sereniss. Regi nostro libellum hunc tuum dicare, & virum illum sanctum Aloysum Lipomanum ad disputandum de capitibus in eo contentis ipso iudice prouocare veritus non est. Quamobrem non tam Petrum à Soto contra te defendere, quod si volet ipse, multò præstabit meliùs, nec hac in parte nostra opera indiget, quàm Serenissimo Regi nostro, quæ sit ijs de rebus Ecclesiasticæ doctrinæ veritas, indicare voluimus.

Argumentum Brentij.

Pergit Brentius: Si Asotus seriò reponit librum Sapientiæ in Catalogo Canonicorum librorum, miror quòd nõ audiat quid ibi dicatur: In maleuolam animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis. Spiritus enim sanctus fugiet dolum, & auferet se à cogitationibus insipientibus. Si Asotus iudicat hoc verum

Sap. 1.

esse, quomodo audẽt nobis eos Christianę disciplinę iudices proponere, in quorum maleuolam animam non ingreditur sapientia, & quos Spiritus sanctus fugit? Paulus ait: Qui

Rom. 8.

non habet spiritum Christi, hic non est eius. Non habent autem spiritum Christi, qui non sunt à Deo electi & non habent veram fidem & charitatem, quomodo ergo hi possunt esse de doctrina Christi iudices?

Sapien-

Sapientiæ liber, sicut superiùs à nobis demonstratum est, quamuis ab Hebræis exclusus, à Christianis tamen in catalogum Canonicorum librorum à mille ducentis & amplius annis est repositus: quàm etiam ob causam testimonium eius libenter accepimus. Verùm quem tu sensum eius adfers, eum respuimus. Quòd in maleuolam animam non intrat sapientia, quodque non habitet in corpore subdito peccatis, minimè negamus. Quæ sit autem ista sapientia, fortasis nobis tecum non cõuenit. Nam nos à scriptura docti dicimus, Ecce pietas est sapientia. Quam autem pietatem Latinus interpres, eam septuaginta verterunt θεοσεβειαν, quasi tu dicas cultum Dei. Quis autem est cultus Dei, inquit Augustinus, nisi amor eius? Hic igitur non introibit in maleuolam animam, nec habitabit in corpore subdito peccatis. Nam peccatum, mortale præsertim, cum charitate consistere non potest, cum fide quæ est ex auditu & intelligentia scripturarum, potest. Potest habere peccator scientiam scripturarum, potest habere fidem, charitatem habere non potest. Et certè diuersa dona sunt Spiritus sapientiæ & Spiritus scientiæ, sicut etiam ex Esaiæ illo loco patet, vbi dona Spiritussancti enumerantur. Quod etiam Paulus indicat dicens: Alij quidem per spiritum datur sermo sapientiæ, alij autem sermo scientiæ secundum eundem Spiritum. Sermo sapientiæ nõ datur illi, cuius corpus peccatis est subditum: sermo scientiæ, donum prophetiæ datur. Itaque queritur alicubi Augustinus: Surgunt indocti & rapiunt cœlum, & nos cum doctrinis nostris, ecce vbi volutamur? Potest habere quis scientiam & cum illa mergi in profundum inferni: sapientiam, hoc est, veram pietatem quæ charitas est, habere non potest, nisi is, cui regna cœlestia sunt prępa rata. Sed audi, quid ea de re scribat Augustinus: Spiritus, inquit, sanctus in Ecclesiæ præposito vel ministro sic inest, vt si fictus nõ est, operetur per eum Spiritussanctus, & ad eius mercedem in salutem sempiternam, & eorum regenerationem vel ædificationem, qui per eum siue consecratur, siue euangelizatur. Si autem fictus est, quoniam verissimè scriptum est: Spiritus enim sanctus disciplinæ effugiet fictum, deest quidem saluti eius, vt auferat se à cogitationibus, quæ sunt sine intellectu, ministerium tamen eius non deserit, qui per eum salutem operatur aliorum. Propter quod Apostolus ait: Si enim volens hoc facio, mercedem habeo: si autem inuitus dispensatio mihi credita est: id est, illis prodest, quibus hoc dispenso, non mihi qui fictus sum. Qui enim inuitus facit propter commoda gaudiaque carnalia, quæ si aliter habere posset, illud desereret, ipse vtique fictus est, ideoque inuitus facit, sed eis prodest, erga quos facit. Se autem tantùm à mercede salutis alienat, nõ etiam illos priuat, quibus cibaria dominicus etiã malus seruus impendit. Intereà tamen illud libenter concedimus, quòd mysteria sua citius ijs, qui mundo sunt corde, Deus reuelat, quàm illis qui varijs sunt flagitijs cooperti. Atque vtinam hoc præstari posset, vt ad munus Apostolicum, cuius propriũ est de doctrina religionis iudicare, non vocarentur, nisi quorum esset perspecta vitæ sanctimonia: fortasis tanti motus in Ecclesia non fuissent excitati: qui verò sunt excitati minore negotio sedari possent. Verùm nemo propterea putet se iustam habere causam ab Ecclesiæ vnitate discedendi, vel eorũ qui præsunt iudicium declinãdi, quòd sicut populus, ita est & sacerdos, nec sanctitate cæteros, qui præsunt, excellãt. Quàmuis enim hi spiritum Christi non habeant, quo sancti sint ipsi, habent tamen spiritum Christi, quo sanctos reddant alios, siue cùm baptizant, siue cùm peccata remittunt, siue cùm Dei verbũ annunciant, deque scripturæ sententia iudicãt. Nã quod sancti fiunt homines, siue baptismus id sit, siue absolutio, siue Dei verbum, non ministrorũ est, sed ipsius Domini. Præclarè Gregorius Nazianzenus, vbi docere conatur, non esse curiosè dignitates eorũ, qui nos purgant, expendas, nec esse iudices iudicandos: Sint, inquit, duo annuli, aureus hic, ferreus alius: vterque regia imagine sculptus, ceræ ambo imprimãtur, quid inter signum hoc & illud interererit? Nihil. Discerne materiam in cera, etiamsi sapientissimus existas, dic quódnam ferri, quodue sit auri signaculum. Vnum est vtrunque, materia est diuersa, character vnus est. Quę baptismi, eadem & absolutionis, eadem & doctrinæ est ratio. Idem est baptismus, eadem absolutio, eadem doctrina, idem Dei verbum, siue à probo, siue ab improbo ministro proficiscatur. Dic autem tu Brenti, qui potest per ministrum, quàmuis improbum, peccata remittere, qui minùs, posit per eundem doctrinæ veritatem indicare? An maius quiddam esse putas interpretari Scripturas, quàm peccata remittere? Verè dictum est ab Ambrosio, quòd quicquid verum à quocunque dicitur, à sancto dicitur Spiritu, quodque gradus charismatum sunt officijs Ecclesiæ, non vtique meritis humanis indulti. Sicut igitur qui dicit Dominum Iesum, in Spiritusancto dicit, qualis vis sit, ita & in loco ordinis officij ecclesiastici positus, gratiam habet qualis vis sit: nõ vtique propriam, sed ordinis per efficaciã Spiritussancti. Nam neq; qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. Quid autem aliud vult Petrus à Soto, nisi quod ab Ambrosio dictum est, Gratiam charismatum officijs Ecclesiæ, non meritis humanis indulgeri,

Responsio.
Liber sapientiæ, Canonicus & à Brentio malè intellectus.
Sapientia quid. Iob. 28.
Aug. li. 2. de trin. cap. 14.
Scientia cũ peccato esse, non autem sapientia potest.
Esai. 11.
1. Cor. 12.
Aug. li. 3. confess. capit. 8.
Lib. 2. cõtra epi. Parmenia. c. 11.
1. Cor. 9.
Pium votum auctoris.
Esai. 24.
Greg Nazia. in orat. in sanctũ lauac. Iudices non iudicandi.
Amb. in 12. ca. 1. ad Corinth. Gratia charismatum officijs Ecclesiæ, non meritis humanis indulgetur.

quàm qualiſcunque ſit, habere tamen poſsit qui eſt in loco ordinis eccleſiaſtici poſitus. Sed ſi nullum apud vos pondus habent veterum Orthodoxorum teſtimonia, proferam veſtri cuiuſdam non ignobilis ea ipſa de re ſententiam. Ioannes is eſt Caluinus: Quæritur hic, inquit, cùm impij præclarè interdum de Chriſto & ſplendidè diſſerant, an habeant Dei ſpiritum? Reſpõdeo: Eos proculdubiò habere quod ad effectum illum ſpectat: ſed aliud eſt donum regenerationis, aliud donum nudę intelligentiæ, qua Iudas quoque præditus fuit, cùm Euangelium prædicaret. Verùm de ijs ſatis.

In cap. 12. 1. ad Cori.

Matt. 16. Brentius contra auctoritatem clauium.

Ad confirmandam Conciliorum & Epiſcoporum auctoritatem adduxerat Petrus & illa loca: Tibi dabo claues regni cœlorũ. Et: Quicquid ſolueritis in terra, &c. Quibus productis Brentius: Sed hæc, inquit, loca non ſolùm ſacræ ſcripturæ, verumetiam Eccleſiaſticorum ſcriptorum teſtimonijs à vanis & impijs Sophiſtarum commentis ita vindicata ſunt, vt exiſtimem Aſotum in alio orbe hactenus commoratum, quòd neſciat, quid in hoc orbe aduerſus Romanenſium adulatorum deprauationes dictum, ſcriptum, ac etiam pictum ſit. Claues enim Eccleſiæ datæ ſunt Petro & Confeſſoribus petræ, quæ eſt Chriſtus. Non ſunt datæ Lyberio Arriano, aut Marcellino idololatriæ: datæ ſunt miniſtro, non hoſti Eccleſiæ: datæ ſunt ſeruo Chriſti, non ſeruo Antichriſti. Etiamſi ſit inter vos aliquandiu Petrus cõmoratus, eſt reuerà tamẽ in alio quodã orbe natus. Quàm fœlix eſt autẽ orbis ille, in quo natus eſt? Nam ſolus hic eſſe propemodum orbis nunc videtur, vbi Pelopidarũ, hoc eſſe Lutheranorum, & aliorum noſtri temporis hæreticorum nec facta videntur, nec vel nomen ipſum auditur. Nullum eſt enim regnum noſtro hoc infœlici ſeculo magis ab hæreſibus intactũ, quàm ſit vel hoc ſolo nomine fœliciſsimum Hiſpaniarum regnum, cui propter hanc in fide Catholica conſtantiam & eius tuendæ diligentiam alias prętereà multas fœlicitates Deus largitur. Quæ laus olim penes Germanos fuit, quoad illi non aliud erant quàm Chriſtiani, nec in aliud Euangelium ſe transferri paſsi ſunt ab eo, quod à Patribus acceperant, vt eſſe gens armis inuicta crederetur, ea poſteaquàm Lutherus in Germania Babylonem ædificare cœpit nunc eſt ferè ad Hiſpanos trãſlata. Eſt autem ita, quòd nuſquàm ſunt pauciores, quàm in felici orbe illo, qui deprauationes veſtras & ſcripturarum contorſiones vel ſcriptas, vel pictas viderint: tantùm abeſt, vt de ijs quicquam dici audiuerint. Ac tantò maior eſt illius regni tranquillitas, in quo & Rex pientiſſ. legitimè imperat, & qui ſunt eius poteſtati ſubiecti, ſic in omnibus ei dicto ſunt audientes, nullum vt fidelium & obſequentium ſubditorum officiũ in ſe requiri patiãtur, quos erga Regẽ ſuũ, cuius opera fieri vident, vt non ab externis hoſtibus modò, verumetiã ab ijs, qui multò ſunt pernicioſiores domeſticis inimicis (hæreticos dico) tuti eſſe queant, tanto ſtudio & obſeruãtia eſſe cõſtat, vt quoties id vel ſalus illius vel dignitas poſtulet, ad quoduis vitæ diſcrimen ſubeundum non minore animorum alacritate, quàm alij ſolent ad epulas, accurrant. Etſi autem in felici orbe illo vana & impia commenta veſtra non à quibuſuis leguntur, lecta ſunt ea tamen & à Petro, & ab alijs viris doctis quos cum iudicio legere poſſe exiſtimatum eſt, & quæ contra clauium auctoritatem à veſtris adferuntur, pluribus doctiſsimorum virorum ſcriptis pridẽ confutata ſunt, nihil vt ea nunc à nobis repeti ſit neceſſe.

Commendatio regni Hiſpaniarum.

Reſponſio.

Pag. 280. Brentius iniquè facit Liberium Arrianum & Marcellinũ idololatram.

Cæterùm quòd Liberium fuiſſe ſcribis Arrianum, id in proximo ſuperiore capite falſum eſſe docuimus. Sed neque Marcellinum rectè dixeris idololatram, etiamſi metu compulſus, thura idolis admouiſſe legitur. Nam vt lapſus in crimen hoc aliquando fuerit, martyrio tamen illud expiauit. Peccauit vt Petrus, pœnituit vt Petrus. Et ſicut Petrus non inter eos, qui negauerunt Chriſtum, ſed inter eos qui conſtanter eum confeſsi, nullum ſupplicij genus ſubire, ad extremum vitam etiam pro nomine illius profundere non dubitarent: ſic & Marcellinus non inter idolatras, verùm inter ſanctos martyres ab Eccleſia Dei numeratur. Intereà tamen illud libenter tibi concedimus, quòd claues datæ ſunt Petro, & ſucceſſoribus eius Petræ cõfeſſoribus, Eccleſiæ miniſtris, & quamlibet indignis, ſeruis tamen Chriſti: non ſunt autem datæ vobis hoſtibus Eccleſiæ & ſeruis Antichriſti.

Citat Brentius Hiero. cõtra claues Eccleſiæ Hier. in ca. 16. Matt.

Pergit Brentius: Et quæcunque ligaueritis in terra, erunt ligata & in cœlo: Quæcunque ergo præceperint Prælati, erunt præcepta Dei, & quoſcunque abiecerunt ex Eccleſia, erunt & abiecti à Deo. Quid eſt igitur illud, quod Hieronymus de priore dicto apud Matth. ſcribit? Iſtum locũ inquiens, Epiſcopi & Presbyteri nõ intelligentes, aliquid ſibi de Phariſæorum aſſumunt ſupercilio, vt vel damnent innocentes, vel ſoluere ſe noxios arbitrentur, cùm apud Deum non ſententia ſacerdotum, ſed reorum vita quæratur. Hic Aſotus iterum habebit paratas ſuas regulas interpretandi dicta Patrum. Quid ſi nos Brenti Hieronymo oppoſuerimus aliquanto vetuſtiorem ſanctum illum Martyrem Cyprianũ? Sic enim loquitur: Nec fas erat Eccleſiã pulſantibus claudi, cũ permiſerit

Reſponſio. Cyp. li. 1. epi. 2.

ipſe

ipse qui legem dedit,vt ligata in terris,etiam in cœlis ligata essent:solui autem possent illic,quæ hic priùs in Ecclesia soluerentur. Clariùs autem Hilarius Petrum alloquens: O in nuncupatione noui nominis felix Eccieſię,fundamentum, dignaque ædificatione illius petra, quæ infernas leges & tartari portas, & omnia mortis clausura dissolueret. O beatus cœli ianitor, cuius arbitrio claues æterni aditus traduntur, cuius terrestre iudicium præiudicata auctoritas fit in cœlo,vt quæ in terris aut ligata sunt,aut soluta,statuti eiusdem conditionem contineant & in cœlo.Ioannes quoque Chrysostomus: Sacerdotum,inquit,vinculum ipsam etiam animam attingit, atque ad cœlos vsque peruadit. Vsque adeò,vt quęcunque infernè sacerdotes confecerint, illa eadem supernè Deus rata habeat,ac seruorum sententiam Dominus confirmet. Quos sequutus Bernardus,vbi de Petro loquitur:Claues,inquit,regni cœlorum tam singulariter accepit, vt præcedat sententia Petri sententiã cœli. Et eius ęqualis Hugo de sancto Victore:Sententiam, inquit, Petri non præcedit,sed subsequitur sententia cœli. Vides igitur,quàm multos habeamus, quos vni Hieronymo opponere possimus. Verùm & is non pugnat cum istis, æquè vt ipse fuit catholicis & Orthodoxis. Sunt enim duæ claues, vna scientiæ, quam in Paulo: potestatis altera,quam in Petro fuisse scribit Ambrosius:quarum vtranq; synagogæ quoque Christus tribuit,sed interim Scribis & Pharisæis abusum earum exprobrat:Væ vobis,inquit,legisperitis,qui tulistis clauem scientiæ:ipsi non introistis, & eos qui introibant,prohibuistis. De claue autem potestatis dicit:Super cathedram Mosi sederunt Scribæ & Pharisæi:omnia ergo quæcunque dixerint vobis,seruate & facite. Vtramque clauem in Ecclesiastico iudice coniunctam esse oportet. Nam ita demùm ratum erit in cœlo,quod aut ligauerit,aut soluerit in terra,si claue non errante fecerit:alioqui periculum est,ne rectè dicatur illud Prophetæ:Mortificabant animas,quæ non moriuntur:& viuificabant animas,quę non viuunt. Scientiæ clauis haud aliter est necessaria potestatem habenti,quàm lucerna in tenebris ambulanti,qua si destitutus fuerit, quid aliud consequetur,quàm quod dicit Christus:Si cæcus cæco ducatum pręstet,ambo in foueam cadunt. Quamobrem quod à Bernardo & Hugone dicitur, sententia Petri pręcedit sententiam cœli,non aliter intelligendum est, quàm sicut à Chrysostomo scriptum est: Sententiam seruorum Dominus confirmat,quatenus ea tamen iusta fuerit. Nam si iusta non fuerit, nihil potest dici verius,quàm quod ab Hieronymo scriptum est,quodque ante eum dixit Origenes: Si quis non recto iudicio eorum qui præsunt depellatur, si ipse non anteà exigit,hoc est,si non ita egit,vt mereretur exire,nihil læditur in eo,quod non recto iudicio ab hominibus videtur expulsus. Et ita fit, vt interdum ille qui foras mittitur, intùs sit: & ille foris,qui intùs retineri videtur. Quamobrem rectè monet vir ille sanctissimus Gregorius Pontifex, magno moderamine pastores vel soluere debere, vel ligare: Sed interea siue iustè siue iniustè obliget pastor, pastoris tamen, inquit, sententia gregi timenda est,ne is qui subest,& cũ iniustè forsitan ligatur ipsam obligationis suę sententiam ex alia culpa mereatur. Pastor ergo vel absoluere indiscretè timeat, vel ligare. Is autem qui sub manu Pastoris est,ligari timeat vel iniustè,nec pastoris sui iudicium temerè reprehendat, ne & si iniustè ligatus est, ex ipsa tumidæ reprehensionis superbia, culpa quæ non erat,fiat. Non vult Gregorius, vt de iudicio sui pastoris ouis iudicet, etiam si fortè error aliquis sit admissus,quin sententiam ab illo latam ne contemnat: Quam si tulerit insons æquanimiter,coram Deo reus non erit:si verò contempserit,hoc ipso nomine coram Deo quoque reus efficitur. Sed hæc sicut alia multa, sic volente Brentio extra causam dicta sunt.

Hil. Canon. 16. in Matth.

Chrys. li. 3. de sacerdotio.

Ber. in ser. 3. in die Apost. Petri & Pauli.

Hugo li. 2. de Sacra. Duæ claues.

Amb. serm. 66.

Luc. 11.

Matth. 23.

Ezech. 13.

Sententia Petri præcedit sententiam Dei.

Orig. hom. 14. in Leuiticum.

Greg. homi. 26.

Pergit is:Si quicquid præceperint Patres in terris, erit pręceptum Dei, quid est quod Propheta ait:In præceptis Patrum vestrorum nolite incedere: nec iudicia eorum custodiatis, nec in idolis illorum polluamini ? Si non est incedendum in præceptis Patrum Brenti,quid est quod Paulus & Silas,cum perambularent Syriam & Ciliciam,præcipiebant custodire præcepta Apostolorum & seniorum? Quid est, quod ijdẽ ipsi cum pertransirent alias ciuitates,tradebant eis custodire dogmata,quæ erant decreta ab Apostolis & senioribus? Quòd si verbo libet vrgere,nos in auorum,proauorum,atauorũ præceptis incedimus,qui mille quingentis annis non polluebantur in idolis, verùm eadem qua nos ratione,Christũ coluerunt,eiusq; colendi rationẽ partim scripto,partim traditionibus ad nos transmiserunt. Quare liberis vestris cantilenam hanc rectius occinetis, qui nisi mentem illis Deus dederit meliorem,non in aliorũ,quàm in Patrum suorũ præceptis incedẽt:auos enim & proauos suos præceptorum vestrorum sectatores edere non poterũt. Sed quid quæso vobis vultis,cùm hæc verba toties nobis obijcitis?nũ vt quam Patres religionem seruarũt,quos ritus tenuerũt,ab ijs discedãt liberi: semperq; diuersam religionẽ,diuersos ritus quos ignorauerũt Patres eorũ,sequantur: quò vel sic se quiduis

Ezę. 20. Excutiatur locus, In præceptis patrum vestrorũ nolite incedere.

Acto. 25.

Acto. 16.

esse potiùs, quàm Catholicos, testatum faciant omnibus? Quid esse potest absurdius?
Prou.32. Non ita nos docet Dei Spiritus: Interroga, inquit, patrem tuum, & annunciabit tibi:
Eccle.8. maiores tuos, & dicent tibi. Non te prætereat narratio seniorum: ipsi enim didicerunt à patribus suis, quoniam ab ipsis disces intellectum. Ne transgrediaris termi-
Prou.22. nos antiquos, quos posuerunt patres tui. Terminos autem indubitanter transgreditur, qui statuta patrum postponit, atque confundit: Sicut Alexander quartus à Petro
Hier. 6. Pontifex Romanus, in prima sua decretali scribit epistola. State super vias & videte, & interrogate de semitis antiquis, quæ sit via bona & ambilate in ea, & inuenietis requiem animabus vestris.

Matt.15. Profert & illud Brentius: Frustrà colunt me docentes præcepta & doctrinas hominum. Habet, inquit, Asotus suum cœnũ, quo hunc locum aspergat. Sed ne sit mora longa sua occasione probè (ne dubitet) eluetur. Locum hunc Maximinus etiam Arrianus aliquando protulit cum Augustino congressurus, ad eandem sententiam tuendam, quam hoc loco suscepit Brentius defendendam. Sic enim loquitur Maximinus: Si quid de diuinis scripturis protuleris quod commune est omnibus, necesse est vt audiamus. Hæ verò voces quæ extra scripturam sunt, nullo casu à nobis suscipiuntur, cùm ipse Dominus moneat nos, & dicat: Sine causa colunt me docentes mandata & præcepta hominum. Ni hil itaque noui profertis Brenti. Docebimus hoc suo loco, quòd vetus hæc fuerit hæreti corum cantilena, qui nihil pręter scripturas recipiendum esse censerent. Verùm quid ad hæc Augustinus? Si ad ista omnia, inquit, respõdere voluero, id etiam ego agere videbor, ne veniatur ad causam. Proinde vt citò agamus, dic mihi fidem tuam. Sic Augustinus ne respondere quidem dignatus est ad hunc locum, quòd alienus à causa videretur, cùm æquè recipi traditiones Apostolicas oporteat atque scripturas. Quare nihil est, quòd dicat Brentius, dictum hoc Christi sudem esse in Catholicorũ oculis. Assueuerunt illi pridem, cùm nihil hæreticorum ore sonet frequentiùs. Rectè autem Petrus, solum illum cultum dicendum esse scribit secundum doctrinas & præcepta hominum, qui fidei nõ consonat. Nam & ante eum Basilius indicauit, nihil aliud ijs Christi verbis intelligi, quàm quod humanis traditionibus ad mandatum Dei reprobandum obsequendum non sit. Quòd autem promittit Brentius confutare se velle, quod à Petro de verborum horum sensu scriptum est, id facit in secũda pericope, verùm frigidiùs quàm vt respõderi sit necesse, cum pręsertim in Confessione nostra Christiana pluribus & de hoc, & de præcedenti scripturæ loco tractauerimus, ad quam lectorem remittimus.

Responsio ad locum Frustrà me colunt do. præ & do. hominũ.

Au. li.1. contra Maximinum.

Basi. in Ethicis definit.12.

Coloss.2. Profert & aliam Scripturam Brentius: Si mortui estis cum Christo ab elementis mundi, quid quasi viuentes in mundo decretis tenemini? Ex mox iuxta præcepta & doctrinas hominum, quæ verbotenus quidem habent speciem sapientiæ, &c. Quatenus elementis hoc genus teneantur homines, docuimus in eadem illa Confessione. Quoniam verò nihil ea res pertinet ad præsentem causam, minimè necessarium esse duximus, hac de re pluribus nunc agere. Pergit Brentius: Fingamus autem Christum dedisse hoc dicto, Quicquid ligaueritis in terra, &cæt. potestatem præcipiendi: non tamen dedit eam hostibus Ecclesię, non seruis Antichristi, qui præcipiunt quęlibet: sed veris ministris Ecclesiæ, & seruis Christi, qui præcipiunt, non quæ ipsis libent, sed quæ Deus præcepit. Quæ igitur sic in terris præcipiuntur, erunt certè præcepta coram Deo in cœlo, quæ vt Deus verbo suo antè constituit: ita nunc per ministros suos verbo prædicata confirmat. Hac in parte libenter tibi subscribimus, quòd non dedit hanc potestatem vobis hostibus Ecclesiæ & seruis Antichristi, qui præcipitis, quæ vobis libent: sed nobis quamuis peccatoribus, veris tamen Ecclesiæ ministris & indignis seruis Christi, qui præcipimus, non quæ nobis libent, sed quæ Deus præcepit. Nam vbi præcepit Deus, vt crederemus imputatione Christi iustitiæ nos iustos esse, etiam si nihil eius nobis adhæreat? Vbi præcepit, vt tanquàm articulum fidei crederet vnusquisque, sibi certò remissa esse peccata, neque vel minimum de eo dubitare auderet, verùm contra Scripturam, de propitiato peccato securus esset? Vbi præcepit credi, quòd absoluta necessitate fiant omnia, & alia pleraque, quæ vos traditis, quòd vobis ita libet, non quòd Deus ita præceperit? Nos contra nihil tradimus, nisi quod à Deo traditum est vel in sacris literis præcipiente, vel in legitimis Concilijs inspirante. Ieiunium præcepisse Deum constat, cæterùm quibus temporibus, quóue modo ieiunandum sit, ordinandum Ecclesię suę reliquit. Quę quamuis tempora modumque ieiunandi præscribit, nihil tamen aliud tradit, quàm quod à Domino pręceptum est. Idem & de oratione, idem & de Sabbato sanctificando, deque alijs præceptis Dei dici potest, de quibus nihil mutat, sed quemadmodum decenter & ordine fieri possint omnia, docet nos nostra mater Ecclesia. Quam autem sibi nõ constat Brẽtius? Paulò superiùs non abnuere visus est in ijs verbis: Quic-

Alia obiectio.

Responsio.

Lutherani docent præceptis Dei non consentanea.

Ecclesiæ præcepta cum Dei præceptis congruunt.

Non constat sibi Brentius.

quid

quid alligaueritis,&c. datam esse potestatem ministris Ecclesiæ præcipiendi: nunc diuersum eorum sensum adfert. Sic enim loquitur: Hoc dicto Christus non loquitur de auctoritate præcipiendi aut mandandi, sed de ministerio Euangelij prædicandi: vt qui Euangelio, quòd à ministris Ecclesiæ in terra audit, crediderit, soluatur in cœlo: qui verò non crediderit, ligetur in cœlo. Mox profert scripturam, iuxta illud: Ite in mundum vniuersum, prædicate Euangelium omni creaturæ. Qui crediderit Euangelio, saluus erit: qui verò non crediderit, condemnabitur. Quod cùm ita verè se habeat, iniquissimum est, quòd Asotus remittat nos à sacra scriptura ad suorum Canonum explicationes. Nouum verò genus interpretationis ac totis mille quingentis annis Orthodoxis omnibus inauditum, quibus vnanimiter visum est, iudiciariam quandam potestatem absoluendi, condemnandi, præcipiendi, prohibendi ijs verbis Apostolis & eorum successoribus esse concessam. Atqui de ijs qui foris sunt, hoc est, de infidelibus, negat suum Paulus esse iudicium. Verùm hoc vobis commentum placuit ad falsum dogma vestrum de solius fidei iustificatione defendendum.

Marc. vlt.

Confutatio.

2. Cor. 5.

Pergit Brentius: Remittuntur ad Patres: Ad quos obsecro? ad veteres & iam mortuos? nominentur ergo, vt sciamus, quorum interpretatio sacrosancta & inuiolata haberi debeat. Græca Ecclesia suos habuit Patres, Origenem, Chrysostomum, Basilium, Nazianzenum, & alios. Habuit & Latina suos, Tertullianum, Cyprianum, Lactantium, Hieronymum, Augustinum, & alios. Habuit etiam posterior ætas suos, Thomam Aquinatem, Albertum, Scotum, & id genus multos. Ad quos ergo Asotus inter hos aut illos nos remittit? num ad omnes & singulos indiscriminatim? & non permittit nobis eorũ scripta cum iudicio legere. An verò omnia eorum absque iudicio vt sacrosancta agnoscenda sunt? Quin cum iudicio legenda sunt, causam dicit nemo, sed non tuo Brenti, neque Philippi iudicio, qui quod Catholicum est redarguitis, & non rarò sententiam è scriptis eorum aliquam profertis, quæ cum vestro dogmate facere videatur, cùm tamen ab eo longissimè dissideat. Non tuo igitur, non Philippi iudicio, sed cum Ecclesiæ iudicio legenda sunt scripta Patrum, atque ea est regula obseruanda, quam in aureo suo libello (quem vtinam legisses Brenti) tradit Vincentius Lyrinensis. Quòd si in ipsa, inquit, vetustate duorum aut trium hominum, vel certè ciuitatis vnius aut etiam prouinciæ, error deprehendatur, tunc omninò curabit, vt paucorum temeritati vel insciticæ, si qua sunt vniuersaliter, antiquitùs, vniuersalis concilijs decreta præponat. Quòd si tale aliquid emergat, vbi nihil eiusmodi reperiatur, tunc operam dabit, vt collatas inter se maiorum consulat interrogetque sententias, eorum duntaxat, qui diuersis licet temporibus & locis, in vnius tamen Ecclesiæ Catholicæ communione & fide permanentes, magistri probabiles extiterunt. Et quicquid non vnum aut duos tantùm, sed omnes pariter vno eodemque consensu apertè, frequenter, perseueranter tenuisse, scripsisse, docuisse cognouerit, id sibi quoque intelligat absque vlla dubitatione credendum. Quod etiam exemplis deinde facit illustrius. Ad extremum autem concludit, nos cum Ecclesia Doctores recipere, non cum Doctoribus Ecclesiæ fidem deferere debere: patrumque sententijs ea tandem lege credi iubet, vt quicquid vel omnes vel plures vno eodemque sensu manifestè, frequenter, perseueranter velut quodam consentiente sibi magistrorum concilio, accipiendo, tenendo, tradendo firmauerint, id pro indubitato, certo ratoque habeatur. Quicquid verò quàmuis ille sanctus & doctus, quàmuis Episcopus, quàmuis confessor & martyr, præter omnes aut etiam contra omnes senserit, id inter proprias, priuatas & occultas opiniunculas, à communis & publicæ generalis sententiæ auctoritate secretum sit: nec cum summo æternæ salutis periculo iuxta sacrilegam hæreticorum & Schismaticorum consuetudinem vniuersalis dogmatis, antiqua veritate dimissa, vnius hominis nouitium sectemur errorem. Habes iam quomodo legenda sunt patrum scripta, & quantum sit eorum auctoritate tribuendum.

Brentius non vult premi Patrũ auctoritate.

Responsio. Quo iudicio scripta Patrum legenda.

Vincentius Lyrinensis.

Tandem arrepta censoria virgula Brentius, de Patribus iudicium sibi sumit, & eos erroris insimulat. Negari, inquit, non potest, quin in Patribus sint errores, & alienæ à sensu Scripturæ interpretationes. Origenes fuit insignis pietate & eruditione, tamen habet quædam dogmata, quæ non sunt sacræ Scripturæ consentanea, & si nonnullis historijs creditur, abiectus est ab Ecclesia. Tertullianus Montanizat, Cyprianus Anabaptizat, Hieronymus Origenizat, & Digamizat: Putat enim Digamiam, qualem quidam nunc intelligunt, hoc est, si quis post mortem prioris vxoris ducat alteram, parùm aut nihil à scortatione differre. Augustinus scribit ipse libros retractationum, ac præterea communicat infantes corpore & sanguine Christi. Longum esset singulos percurrere. Adnotemus etiam quędam loca Scripturarum, in quibus interpretatio Patrum pugnat, Ioannis sexto: Amen dico vobis, nisi mãducaueritis carnẽ filij hominis, & biberitis eius

Brentius insimulat Patres erroris.

sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Alij Patres putant Christum de spirituali tantùm manducatione loqui. Augustinus exponit etiam de sacramentali, vnde necessariò communicat infantes corpore & sanguine Christi. Ad cuius ergo Patris interpretationem remittet nos Asotus? Matt. 16. Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Alij per petram intelligunt Petrum ipsum, alij intelligunt Christum, quam igitur interpretationem agnoscemus? Vide quàm probè consulat Asotus saluti nostræ, quòd abducat nos à Scriptura ad Patres?

Responsio. Imò consilium hoc venerabilis viri Petri à Soto, longè saluberrimum est: idem enim, iam commemorauimus, monuit Vincentius Lyrinensis, idem ante eum quoque Clemens Petri successor, qui cùm lex Dei legitur, illud seruari dicit oportere, ne secundum ingenij propriam intelligentiam legatur, seu doceatur. Sunt enim multa in Scripturis diuinis, quæ possunt ad eum sensum trahi, quem vnusquisque sibi præsumit. Et ideo Scripturarum intelligentiam, inquit, oportet ab eo discere, qui eam à maioribus secundum veritatem sibi traditam seruat. Hoc fecisse Basilium & Gregorium præcipuos Græcorum Theologos narrat Ruffinus. Qui cùm omnium Græcorum secularium libris remotis, solis diuinæ scripturæ voluminibus operam dedissent, eorum intelligentiam, non ex propria præsumptione, sed ex maiorum scriptis & auctoritate sequebãtur: quos & ipsos ex Apostolica successione regulam intelligendi suscepisse constat. Nihil itaque noui consulit Petrus à Soto, quando nos ad patres remittit, modò vt illud teneamus, quod à Vincentio scriptum est, vt cùm Ecclesia Doctores recipiamus, nõ cum Doctoribus Ecclesiæ fidem deferamus. Quare si cuius ex sanctis Doctoribus dogma aliquod est ab Ecclesia reprobatum, sequamur illius iudicium, vt quæ per illam damnata sunt, reijciamus. Negari non potest, quòd Origenes habeat quædam dogmata, quæ quamuis hæreticis visa sunt sacræ Scripturæ cõsentanea, præsertim Arianis, ab Ecclesia tamen sunt explosa. Quàmuis, si Ruffino credimus, dogmata illa falsa non tam Origenis fuerũt, quàm hæreticorum quorundam, qui libros illius corruperunt. Verum est & de Tertulliano, quòd is iam natu grandior incidit in hæresim Montani. Cyprianum etiam errasse manifestum est, quem nihilominùs inter sanctos martyres numeramus. Cæterùm quòd scribis Hieronymum Origenizare, quid ijs verbis tibi velis, non satis assequimur. Nã quòd is fuerit Origenis aliquantò studiosior, quòd eius libros nõnullos in linguam Latinam verterit, quòd in Commentarios etiam suos ex illis pleraque transtulit, clarum est & manifestum. Sed fecerunt idem Hilarius, Victorinus, Ambrosius, cuius penè omnes libri sermonibus Origenis pleni sunt, & alij multi Catholici & Orthodoxi, tã Græci, quàm Latini. Cæterùm si virum sanctum hunc insimulas, quòd fuerit errores Origenis amplexus nihil abs te dici potest à vero magis alienum: cùm vix quisquam alius errores illius vel diligentius annotauerit, vel vehementius fuerit insectatus. Quod non modo libri contra Ruffinum ab eo scripti planum faciunt, verumetiam epistolę testantur, quas de erroribus Origenis ad Pammachium, Ocianum, & Auitum conscripsit. Testantur etiam Theophili & Epiphanij libelli, ab eodem Hieronymo versi, quibus Origenis dogmata damnantur. Sed & illud non minùs falsum est, quòd cum arguere videris digamiæ condemnatę, cùm in eadem illa epistola, quam tu notare visus es, posteaquàm pluribus verbis Geruntiam viduam à secundis nuptijs dehortari conatus est, his tandem verbis vtatur: Quid igitur? Damnamus secunda matrimonia? Minimè, sed prima laudamus. Abijcimus de Ecclesia Digamos? Absit, sed Monogamos ad continentiam prouocamus. In Apologia quoq;, quã pro libris aduersus Iouinianũ ad Pammachiũ scripsit: Nõ damno, inquit, Digamos, imò nec Trigamos, & si dici potest, Octogamos. Habeat cuilibet octauũ maritũ, & esse desinat prostituta. Nõ te pudet vanitatis? Quod de Augustſcribis, vtinã nõ essent grauiores errores vestri, quã quales ij fuerũt, quos ille retractauit, hæretici iure dici non posſetis. Cũ autẽ vestri planè sunt hæretici, & omni genere blasphemiæ pleni, vel in hoc saltem vtinã imitaremini virum sanctũ, vt illius exemplo de retractandis illis cogitationem aliquando susceperitis. Mirum est autem eum abs te reprehendi, quòd communicat infantes corpore & sanguine Christi, cùm quasi necessario præcepta nos vrgeas, Bibite ex hoc omnes. An infantes quoque baptizati non sunt inter omnes? Itáne solis vobis licere vultis, vt cùm vobis commodum est, ex, omnes, faciatis, non omnes: Ecclesiæ verò potestatem hanc non permittatis? Nos, quòd Augustinus communicat infantes, nõ probamus, cũ ex Vincentio Lyrinensi didiceremus, cum Ecclesia doctores recipere, non cum Doctoribus Ecclesiæ dogma deserere nos debere. Quanquam non solius hæc Augustini, verùm & Innocentij, Zosimi, Cypriani, Dionysij, ac plurimorum aliorum in Ecclesia primitiua fuerit de communicandis infantibus sententia.

Clem. ad Iacobum fratrem Domini.

Ruffi. li. 2. ca. 9 in Eccles. histo.

De Origen.

Ruffi. Inuectiua prima cõtr. Hie. De Tertulliano. De Cyprian. De Hieronymo quod non Origenizauerit.

Falsò dicit Brẽtius, ab Hiero. digamiam condemnari.

De Augustino.

Quod

Quod quæris de Ioannis loco, responsum accipe: Vtraque sana est interpretatio tam eorũ qui de spirituali, quàm eorum qui de sacramentali manducatione hæc verba volunt intelligi. Siquidem ab Augustino docti sumus, nihil prohibere, quò minùs idem locus in scripturis variè possit intelligi. Miror autem, cur cæteris Patribus hoc tribuas, quod ipsi de spirituali, soli verò Augustino, quòd is de sacramẽtali manducatione hæc verba exposuerit, cùm 1. Origenem. 2. Chrysostomum, & 3. Cyrillum Græcos. 4. Cyprianum autem & 5. Hilarium Latinos ea de sacramentali: Augustinum verò non magis de sacramentali, quàm de spirituali exposuisse legamus. Nam vt locum illum præteream in libris de Ciuitate Dei, lib. 1. cap. 25. vbi obiter hæc verba Augustinus tractat, certè vbi ex professo Ioannis Euangelium enarrat, de spirituali manducatione hæc verba exponit. Etiamsi sunt alia quædam loca, vbi de sacramentali contra Donatistas, & præcipuè contra Pelagianos scribens, vbi necessariam infantibus Eucharistiam esse censet.

De loco Ioan. 6 Aug. lib. 3. de doctri. Chri. ca. 26. 1. Ho. 7. in Nu. 2. Hom. 46. in Ioan. 3. Li. 3. ca. 13. & 14. in Ioan. & li. 10. c. 13. 4. in expos. orat. Domin. 5. Li. 8. de Trin. Aug. tra. 26. in Ioannem.

Neque diuersum tibi respondebimus de loco Matthæi. Poteras autem ibi etiam tertiã interpretationẽ addere, vt petrã esse diceres non solum Christum aut Petrum, verumetiam fidem de Christo, quam confessus est Petrus. Nam super hanc fidem ædificasse Christum Ecclesiam suam, quidam ex patribus interpretantur. Neque verò pugnant hæc inter se: Christus, fides de Christo, Petrus confitens Christum. Quin seiungi rectè non possunt. Certum est & indubitatum, quòd fundamentum aliud nemo potest ponere præter id quod positum est, quod est Christus Iesus. Intereà tamen & illud falsum esse nequit, quod ab eodem Paulo scriptum est: Superedificati super fundamentum Apostolorum & Propheratum ipsum summo angilari lapide Christo. Quod magis etiam explicatè legimus in Apocalypsi: Murus ciuitatis habens fundamenta duodecim, & in ipsis duodecim nomina duodecim Apostolorum. Fundamentum Christus, fundamentũ & Apostoli. Fundamentũ fundamentorũ, quod per se soliditatẽ habet, sicut rupes aliqua, super quã ædificiũ cõstruitur, non est aliud, quàm Christus Iesus. Ipse est petra illa, de qua dicitur in Euangelio, quòd domus fundata erat supra firmam petrã. Ipse est summus lapis angularis, in quo omnis ædificatio cõstructa crescit in templũ sanctũ. Sed sunt interim & Apostoli fundamẽta, quę nõ ex se, sed ex illo summo lapide angulari soliditatem habent, sicut lapides qui primò ponuntur supra solidam petram. Inter hæc fundamenta primariũ est Petrus, cui præ cæteris dictũ est: Tu es Petrus, & super hãc petrã, hoc est, te confitentem me ædificabo Ecclesiam meam. Inter alios multos præclarè Leo Pontifex Euangelij locum hunc explicans: Tu es, inquit, Petrus, id est, Cùm ego sim inuiolabilis petra, ego lapis angularis, qui facio vtraque vnum: ego fundamentum, præter quod nemo potest aliud ponere, tamen tu quoque petra es, quia mea virtute solidaris, vt quæ mihi potestate sunt propria, sint tibi mecum participatione communia. Et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Super hanc, inquit, fortitudinem æternum extruam templum, & Ecclesiæ meæ cœlo inseranda sublimitas, in huius fidei firmitate consurget. Hanc Confessionem portæ inferi non tenebunt, mortis vincula non ligabunt. Vox enim ista vox vitæ est. Et sicut confessores suos in cœlestia prouehit, ita negatores ad inferna demergit. Vides, quemadmodũ simul hæc tria pulchrè sanctus iste pontifex cõiunxerit, Christum, fidem & Petrum. Absit enim, vt aliud fundamentum ponamus quàm Christum: ipse est caput inuisibile, qui gubernat inuisibiliter: ipse est petra inuisibilis & inuiolabilis, quæ virtute sua continet molem Ecclesiæ. Sed quemadmodum in sacramentis cùm ipse solus inuisibiliter operetur omnia, ministerio tamen vtitur visibilium sacerdotũ: sic visibilẽ in terris elegit ministrũ, per quem Ecclesiæ molem hanc sustineret, per quem gregem suum visibilem inuisibilis ipse gubernaret. Est igitur petra Christus: est petra fides de Christo, quam confessus est Petrus: est Petra Petrus ipse cõfitens Christũ.

Leo homilia 3. in anniuersario die assumptionis suæ, et Ho. 2. in natiuita. Apostolo. Petri & Pauli.

Christus, Petrus & fides petra dicuntur, sed nõ eadem ratione.

Nam & hoc procul à nobis absit, vt iuxta commentum tuum esse dicamus ædificatam Ecclesiam super talem Petrum, qui publicè fateretur sibi nõ opus esse fide, sed sicut Petrus à Soto dicit, in quo nõ desideretur publica & legitima professio fidei, qui Christum pro fundamento agnoscat: qui summo illi lapidi angulari innitatur: super talem Petrum ædificatam Ecclesiam credimus. Hic est, per quem à Christo gubernatur Ecclesia, cuius ministerio fit, vt vna fides in ea retineatur. Quod nostris temporibus his clamat etiam res ipsa. Nam vbi discessum est ab hoc Petro Christum confitente, Deum immortalem, quot ibi sectas quàm dissectas? quot schismata? quot hæreses? quam varias & multas blasphemias videre licet & audire? Contra vbicunque terrarum Petrus hic agnoscitur, vbi dictis eius paretur, vbi in doctrina eius acquiescitur, ibi ciuitas vnius labij, ibi multitudinis credentium videtur esse cor vnũ & anima vna. Hoc & vos

Figmentũ Brentij contra Petrum Ecclesiæ Petram explodit.

A Petro petra discedere quam periculosum.

Brenti,quàmuis inuiti,fateri tamen neceſſe habetis.Nam ſi taceant homines,vel ipſi lapides loquentur.Videmus enim,quid ſit conſequutum,poſteaquàm ab hac petra pars ædificij diuulſa eſt,in quam multas deinde particulas fuerit comminata. Iam ne intelligis,qua ratione Petram vocemus Chriſtum,qua verò Petrum,quamque nihil hæc inter ſe pugnent? Chriſtus petra eſt,quæ virtute ſua molem hanc Eccleſiæ ſuſtinet.Petrus petra eſt,cuius id miniſterio Chriſtus facit.Petrum autem cùm dicimus,publice & legitimè Chriſtum confitentem dicimus:quod niſi faciat,Petrum negamus.

Auguſt. epiſt. 19.ad Hieroni. Brent. Auguſtinum Soto oppanit.

Pergit Brentius:Quantò rectius Auguſtinus, qui nos potiùs à Patribus ad ſcripturã, quàm à ſcriptura ad patres ducit?Ego,inquit,fateor charitati tuæ,ſolis eis ſcripturarum libris,qui iam Canonici appellantur,didici hunc timorem honoremq; deferre, vt nullum eorum auctorem ſcribendo aliquid erraſſe firmiſsimè credam. Ac ſi aliquid in eis offendero literis,quod videatur cõtrarium veritati,nihi aliud quàm vel mendoſum eſſe codicem,vel interpretem non aſſequutum eſſe,quod dictum eſt, vel me minimè intellexiſſe,non ambigam. Alios autem ita lego, vt quantalibet ſanctitate doctrinaque præpolleant,non ideo verũ putem,quia ipſi ita ſenſerunt,ſed quia mihi vel per illos autores Canonicos,vel probabili ratione, quòd à vero nõ abhorreat, perſuadere potuerunt. Hactenus Auguſtinus. Sed Aſotus maiori prudentia & pietate ornatus, quàm Auguſtinus, non remittit nos à patribus & ſcriptoribus ad ſcripturam, ſed a patribus mortuis ad prælatos viuentes,vt ſi hæſitauerimus in ſcriptura, adeamus patres mortuos: ſi & in ijs aliquid ambigui occurrit,accedamus ad prælatos viuentes.

Reſponſio.

Quàm tu malitioſè rem agis Brenti;Scis quid ſenſerit petrus,& quoniam in eo nihil reprehenſione dignum inuenire potes,fingis eum dicere,quæ nuſquàm ſenſit,vt habere tamen poſſis,quod reprehendas. Quando enim à ſcriptura ſic ille duxit ad patres, vt maiorem eorum quàm ſcripturarum autoritatem eſſe voluerit? Scilicet ignorauit is, quod nemo neſcit,etiam ex illis,qui ſacras literas primoribus(quod aiunt) labris deguſtarunt,quid libris,qui vocãtur canonici, quidue Patrum ſcriptis debeamus? Verùm nõ hoc agebatur,an parem cum ijs,quę in libris Canonicis continentur,ſcripta Patrum autoritarem haberent,ſed ſi quid aut non expreſſum,aut parùm dilucidè expreſſum eſſet in ſcripturis,ſi quis occurreret ſcripturæ locus obſcurior, quem aliter vos interpretaremini,qui diſceſsiſtis à nobis,aliter nos qui in Eccleſiæ vnitate permanſimus,quid eo rerum ſtatu faciendum,quòue cõfugiendum eſſet. Hic docet Petrus, quod olim docuit Auguſtinus,qui locum illum enarrans Prophetæ.Recedite, exite inde, & immundum ne tetigeritis: Attendite,inquit:in facta ſanctorum,ne fortè noſtra videatur interpretatio,Quomodo hæc verba intellexerunt Sancti,ſic vtique intelligenda ſunt. Quid autem aliud vult Petrus, quàm vt ſic intelligantur verba ſcripturæ, ſicut ea ſancti Patres intellexerunt? Neque verò ſecùs ipſe fecit, quàm docuit Auguſtinus: Ab Eccleſia docti credimus, quòd ex Adam trahimus originale peccatum, quod per lauacrum regenerationis non ſolùm in maioribus, verùmetiam in paruulis ſoluitur. Quàmuis autem hoc dogma diuinæ legis oraculis adſtruitur, ſecùs ea tamen Iulianus interpretatus eſt, nec dubitauit, quin hoc ſentirent, eis Manichæorum errorem impingere. Quid hic Auguſtinus? Ad Patres confugit:profert quid ea de re ſenſerint Irenæus,Cyprianus, Rheticius, Olympius, Hilarius, Ambroſius, Gregorius Nazianzenus, Hieronymus,Baſilius.Chryſtomus.Et cùm illud attuliſſet è Salluſtio,quòd omnes iudices ab odio,inimicitia,ira vacuos eſſe decet,paucos dicit inueniri tales potuiſſe: Verùm Ambroſium,inquit,alioſque collegas eius,quos cum eo commemoraui,tales fuiſſe credendum eſt.Etſi tales non fuerunt in ijs cauſis,quas ad ſe delatas, & inter partes cognitas,cùm hic viuerent,ſuo iudicio definierunt,ad hanc tamen cauſam tales erant, quãdo de illa ſententias protulerunt.Nullas nobiſcum vel vobiſcum amicitias prætenderunt,nullas inimicitias exercuerunt,neque nobis neque vobis irati ſunt, neque nos neque vos miſerati ſunt quod inuenerunt in Eccleſia,tenuerunt:quod didicerunt, docuerunt: quod à Patribus acceperunt, hoc filijs tradiderunt. Nondum vobiſcum apud iſtos iudices aliquid agebamus, & apud eos acta eſt cauſa noſtra. Nec nos, nec vos eis noti fueramus,& eorum pro nobis latas cõtra vos ſententias recitamus. Nondum vobiſcum certabamus, & eis pronunciantibus vicimus.Dicis,me ſi ſub poteſtate iudicum premerer,non habiturum fuiſſe quod facerem,quò confugerem. Ego planè haberem, quod facerem,haberem quò confugerem: à Pelagianis enim tenebris ad hæc tam clara Catholica lumina prouocaui, quod & nunc iam facio. Tu ergo reſponde quid facias? dic quò confugias?ego à Pelegianis ad iſtos,tu ab iſtis ad quos? An quia non numerãdas ſed põderandas eſſe cẽſes ſentẽtias, etiam iſtos cæcos dicere audebis? Et vſque adeò permiſcuit ima ſummis longus dies,vſq; adeo tenebræ lux,& lux tenebræ eſſe dicuntur

Auguſt. lib.18. de verbis Domini.Eſa.52. Augu.Patrum autoritatẽ ſuſpicit acſequitur

Aug.lib.1 contra Iulianum.

vt vide-

vt videant Celestius, Pelagius, Iulianus, & cæci sint Gregorius, Hilarius, Ambrosius, &c.

Quo sensu Augustinus scripturis Canonicis indubitatam fidem haberi velit.

Vides quemadmodum non docuerit modò faciendum, verùm & ipse fecerit Augustinus, vt quibus de rebus ambigebatur, de ijs ad Patrum iudicium prouocaret: qui tamẽ etiã in eo ipso loco, quẽ tu citas, longè aliud quã quod infers tu, sensisse videtur. Non enim hoc vult, vt ad Patrũ iudicia ne quis cõfugiat, ad quæ cõfugit & ipse nõ semel: sed vt primas partes deferendas esse scripturæ quisque sciat: patribus autem tantùm tribuat, quantùm vel scripturis, vel aliqua probabili ratione persuadere possint. Non scripturarum hic tantùm, verùm & probabilis rationis meminit Augustinus. Fieri autẽ potest vt aliud mihi, aliud tibi probabile videatur. Quam igitur aliam probabilem rationem intelligemus, nisi quæ tot seculis Ecclesiæ probata atque illius iudicio fuit recepta? Cuius iudicio si qua Doctoris alicuius, quamlibet magni, sententia reiecta fuerit & explosa, quales pleræque sunt Origenis, qualis & illa de Monogamia Tertulliani, qualis de rebaptizãdis hæreticis Cypriani, qualis de communicandis infantibus est Augustini, quàmlibet multis diuinæ legis oraculis nixa sit, nihilominùs non modò non sequenda, verumetiam velis est (quod aiunt) remisq; fugienda. Sic hoc Augustini testimoniũ contra te magis, quàm contra nos facere videtur.

Brentius quatenus recipiat Patres.

Tandem Brentius mitior factus, non omninò Patres reijciendos esse censet: quin consulendos & audiendos potiùs, non tamen Scripturæ æquandos. Quasi quisquam æquandos eos esse dixerit. Si quidem, inquit, interpretantur scripturam per scripturam, & obscuros locos scripturę per manifestos & claros, interpretatio eorum amplectenda est. Sin autem interpretantur Scripturam contra scripturam, & reddunt scripturæ locos obscuriores, refutanda est eorum interpretatio. Non enim tanti nobis esse debet vlla humana auctoritas, vt præferamus eam diuinæ.

Responsio.

Postremum hoc libenter tibi concedimus. Sed nec illud negamus, rectè facere, si quis per scripturam scripturam interpretatur. Nolumus autem hoc loco vel de nobis Christianis, vel de vobis Lutheranis quicquã dicere. Ex eorum scriptis exẽpla proferemus, quos æquè vos atq; nos pro hæreticis habetis. Quod vos rectè monetis, per scripturã esse scripturã interpretandã, id se strenuè facere clamant Sacramentarij, Profert & à nobis & à vobis scriptura, Hoc est corpus meum: eam interpretantur illi per aliam scripturam, Petra erat Christus: & iterum per aliam: Ego sum vitis. Hac itaque ratione dicunt secundum nos speciem, secundum vos autem substantiam panis vocari corpus Christi, quà ratione Christus ipse petra vocatur & vitis. Num in hac interpretatione vos acquiescitis. Certè si qui vestrum in ijs manent, quæ didicerunt à Luthero (nam Philippo sunt qui crimeni dent, quòd Caluinizet, quodque sicut in alijs plerisque, sic & in hoc à magistri sui placitis discesserit) cæterùm qui constanter Lutheri doctrinam tuentur, nunquam acquiescent, sed neque nos, qui ducem sequimur Ecclesiam, quæ columna est & firmamentum veritatis. Proferemus & aliud exemplum: Anabaptistæ docent, neminem esse baptizandum, nisi qui crediderit. Neque desunt illis diuinæ legis oracula, Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Vna fides, vnum baptisma: præcedit fides, sequitur baptisma. Ac si quis dubitet, qualis fides, ne putetur esse infusa, per aliam scripturam interpretãtur, Fides ex auditu Et iterum, Docete omnes gentes, baptizantes eos. Et quoniam infantes, æquè sunt idonei, qui doceantur, atque paries aut saxum aliquod, negant eos qui non credunt, baptizari debere. Num & in hac interpretatione vos acquiescitis? Æquè vt nos. Quin itidem vt nos, & à Sacramentarijs & ab Anabaptistis ad Patres confugitis, ad Patrum iudicia prouocatis. Lege quæ scripserunt Lutherus, Philippus, Vrbanus Regius, Ioachimus V Vestphalus, tam contra Sacramentarios, quàm contra Anabaptistas, nihil eos magis crepare, quàm Patres, Patres, & Ecclesiæ cõsensum, inuenies. Et obiectum hoc sibi fuisse scribit Ioachimus, eadem ratione suos quoque Patrum & Ecclesiæ iudicio damnari. Sed audi, quàm festiuè respondet: Confiteſcet, inquit, facilè ille clamor, modò velit attendere non quis dicat, sed quid & quàm verè aliquid dicatur, aut secus. Quæ dicta sunt à me, veritati consonant, quicquid tandem Papa dicat, definiat, damnet aut probet. Non ideo oportet honestæ matronæ sermonem per se verum aspernari & reijcere, quòd scortum similem proferat dissimili animo, & in dissimili causa. Iniqua fuerit comparatio, si bona matrona comparetur cum scorto, & boni viri rectè facta computentur cum malè factis viri peruersi, specie aliqua boni fucatis. Quid conuenit luci cum tenebris? quæ conuentio est Christi cum Belial? Quid confert, Pseudolus, seruos Christi cum Antichristo? Sic ille in libello, quem inscripsit aduersus insignia mendacia Ioannis à Lasko.

Sectarij omnes scripturam per scripturã se interpretari profitentur.

Matt. 26.

1. Cor. 10.

Ioan. 15.

De Sacramentarijs.

Philippum Caluinizare.

De Anabaptist.

Marc. 16.

Ephe. 4.

Rom. 10.

Matt. 28.

Sectarij crepant Patres, cum eos causæ suæ fauere putant.

Ioachimus V Vestphalus.

Bellum autem responsum: Scilicet quod volumus sanctum est. Num autem hæc, & quidem verisimè totidem verbis in vos retorqueri non possunt: Scilicet quæ dicuntur à

tur à Luthero vel à VVestphalo, veritati consonant, non autem quæ ab Ecclesia dicuntur vniuersa?

Hier. 2. Ezech. 16. Duo dicta Prophetica in nostros hæreticos bellè quadrant.

Scilicet non vos estis potius illa, de qua dixit Hieremias: In omni colle sublimi, & sub omni ligno frondoso tu prosternebaris meretrix? De qua & alius Propheta scribit: Fabricata es lupanar tuũ in capite omnis viæ, & diuaricasti crura tua omni transeunti, & multiplicasti fornicationes tuas? An non posternunt se in omni colle sublimi & sub omni ligno frondoso, qui posteaquàm semel à sponso Christo se diremerunt? & sponsæ eius Ecclesiæ membra esse desierunt, posteaquàm fidem semel ei datam fefellerunt, subinde mutant ac nutant? ac simul vt viderint collem aliquem sublimen, aut lignum frõdosum, hoc est simul vt quempiam conspexerint, qui scientiæ habet opinionem, quæ inflat, quique verbis ornatis ea quæ praua sunt, edisserere queat, statim illi adherent. Initio sublimis illis visus est collis Martinus Lutherus, & lignum valdè frondosum, illicò sub eo prosternebantur, & verbum eius tanquam Dei verbum adorarunt. Non ita multò post extitit Zuinglius, Visus est & illé collegis magis etiam sublimis: ac mox sub eo quoque prosternebantur, proque Dei verbo, verbum eius receperunt. Tertius fuit sublimis collis Balthasar Pacimontanus. Quartus Suenckfeldius. Quorsum autem attinet omnes enumeranbo recensere? coram quolibet eorum statim se prostrauerunt, & verbum cuiusque tanquam Dei verbum adorauerunt: ita nunc ad hunc, nunc ad illum declectentes, omni transeunti crura sua diuaricauerunt. Quæ potest esse maior, quæ turpior, quàm sit hæc vestra fornicatio, vel mœchia potius? Sed audi, quid super Ezechielis verba, quæ produximus, dicat Hieronymus?

Hierony.

In omnibus, inquit, viarum principijs fabricatur lupanar suum, qui ad peruersitatem doctrinæ testimonijs malè vtitur scripturarum: & dicit, Hæc ait Esaias, hæc dicit Osee, hæc loquutus est Moyses, hæc Daniel. Et pulchrè non in medijs vijs nec in viarum terminis ponit lupanar suum, sed in principio, Si enim ad scientiam & profunda diuinorum venerit librorum, errare non potest. Et paucis interiectis. Quicquid de Hierusalem diximus, refert ad Ecclesiam animasque credentium, quæ munera maritalia, aurum videlicet in sensu, argentum in eloquio & vestimẽta, quibns fœditas nostra ac turpitudo velatur, dant amatoribus suis, vel contrarijs fortitudinibus, vel magistris dogmatum peruersorum: quando asserunt nihil nocere luxuriam, cibis omnibus indifferenter vtendum, quia ad hoc facti sunt, vt sumãtur, &c. An his verbis Hieronymus vos graphicè depingere non videtur? ex quibus quis est, qui non facilè perspiciat, quæ sit honesta matrona, quæ contrà sit mulier adultera & impudens meretrix? Hanc nimirum esse vos, apud quos nullus est legitimus thorus, sed vagi sunt concubitus: qui crura vestra diuaricastis omni transeuenti: in qualemcunque libellum incideritis, talem fidem pleriq; profitemini: apud quos nulla constãs confessio, nulli sunt ritus perpetui, sed in annos propè singulos mutantur omnia. Contra, nos honestam illam esse matronam, qui posteaquàm semel fidem nostram Christo despondimus, nunquàm in huius sponsi nostri cubile quenquam alium admisimus, nec vnquàm sponsæ illius Ecclesiæ membra esse desijmus, sed illi fidem inuiolatum seruamus, ad extremum etiam vsque spiritum seruaturi.

Brentius vult audire Ecclesiã, sed ita vt de illius iudicio sibi iudicare liceat

Tandem (vt est fortissima veritas) eius vi superatus Brentius, eò inclinare videtur, vt Ecclesiæ iudicio nõnihil trubuat, verùm ita vt conferre magis velit cum viris modestis & eruditis, quàm quòd se cuiusquam iudicio totum submittat. Vult audire Synodos piorum, sed non sine iudicio suo: hoc est, Si iudicauerit ipse rectũ esse, quod in Synodo piorum decretum erit, ratum sit: si secùs ipse iudicauerit, sit irritum. Illius ergo Synodi iudicium audire vult, cuius ipse iudex esse queat, vt simul & litigatoris & iudicis personam sustineat.

Lutheri dictũ.

Estne hoc iudicio se submittere, & nõ potius dicere, quod Lutherus olim dixit: Nolo iudicium, sed requiro obsequium? Et hunc nos plusquàm barbaricum fastum vestrum Brenti feremus? Deinde quò plures habeat rimas, quibus elabi queat, eã in qua fuerunt aui, proaui nostri, in qua continemur & nos, qui Catholici vocamur, & sumus per Dei gratiã: Ecclesiam esse negat: quin plaustris quibusdam conuitiorum in eam inuehitur: cùm ea tamen non alia sit, quàm ea in qua fuerunt Apostoli & eorum successores, in qua fuerunt præclara illa lumina, Basilius, Athanasius, Gregorius, Chrysostomus, Cyprianus, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus: quorum nos iudiciũ non defugimus. Hanc igitur Ecclesiam esse negat, sed suam quandam fingit, quæ nõ ex alijs constet, quàm ex electis: itaq; nec videri, nec agnosci possit. Quoniã verò qui sint electi, nemo scire potest præter vnũ Deũ, hos potissimùm iudices dari sibi vult: vt si secùs quid quàm ipsi visum erit, decreuerint, eos vel hoc nõmine reijcere possit, quòd electos esse neget. Sed quia propriũ erit caput de Ecclesia, magis opportunũ nobis visum est, cùm ad illud ventum erit, pluribus de eo differere, nunc autem reliqua persequi.

Figmentũ Brentij, Ecclesiam tantum ex electis constare.

Post

Post interiecta plæraque de perspicuitate scripturæ, quę satis, iam diluisse videmur, tandem quærit iterum: Quis erit huius controuersiæ finis: & quod erit vltimum iudicium? Ac respondet ipse sibi: Nos negamus ea esse legitima cõcilia, quæ ex Asoticis Prælatis congregãtur. Totidem verbis & nos negamus esse ea legitima concilia, quæ ex vobis Asoticis congregantur. Adfert causam quare conuentus nostrorum non agnoscat pro legitimus Concilijs: Quia canones etiam ipsi describunt ex Apostolo Paulo, quales debeant esse Episcopi, re ipsa autem videmus maximam partem Episcoporum, qui hisce temporibus suprema loca in Ecclesijs occupant, haudquaquàm respondere ijs cõditionibus, quas Paulus & Canones exigunt, non possimus affirmare, quod taliũ Prælatorum conuentus sit legitimum Concilium. Si non alios Espicopos dari tibi iudices vis, quam quales describit Paulus, qui sint irreprehensibiles, etiam Petrus Apostolus talis iudex non erit, vt contra eum excipere non possis, Scribit enim Paulus, quòd in faciem illi restiterit, quia repræhensibilis erat. Omnes declinauimus Brenti, & inutiles facti sumus. Si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Et certè si non reperiuntur inter nos, multò minùs inter vos, qui sint irreprehensibiles.

Cur Brẽtius cõcilia defugiat.

Responsio.

Gal. 2. Psal. 13. 1. Ioan. 1.

Quærit iterum Quis igitur hanc litem componet? quis hic erit iudex? Vos Asotici contenditis (exempli gratia) de hoc loco scripturæ. Tu es Petrus. &c. Quod ad hunc scripturæ locum attinet, iam diximus, vtrocunque modo interprete, nihil referre: nos enim Ecclesiam ædificatam esse credimus super Petrum confitentem petram Christum, nec petrum à petra Christo, & ab eius confusione disiungimus. Profert & alium locum scripturæ de poculo cœnæ Dominicę, Bibite ex eo omnes. Vos Asotici per Omnes, intelligitis sacrificulos tantum. Bis crambe, vt est in prouerbio, mors. Cæterùm qua vos auctoritate licere vobis vultis, per Omnes intelligere tãtum adultos, & infantes à communione Christi corporis & sanguinis excludere, multò maiore auctoritate licere sibi putat sancta mater Ecclesia, vt per Omnes intelligat sacris tantùm operantes, quibus solis poculum Christus ministrauit, cęteris neque ministrauit, neque ministrari præcepit, nulla vt sint necessitate ex eo bibendi Laici adstricti. Quærit iterum, quis ergo diremet iudicio suo hanc litem? Ante centum quadraginta annos in Constantiensi, & non ita multis annis post in Basiliensi iam est dirempta.

Alia Brentij obiectio.

Responsio.

De verbis Bibite ex eo omnes.

Rursum quærit, quòd nos in tanto dissidio vertemus? quem tandem iudicem, quod iudicium agnoscemus? Ac tandẽ aliquãdo promit, quod ita diu premebat. Breuissimis, inquit, & perspicuè respondebo: Eũ agnoscimus iudicem, quem in symbolo Apostolorum iam inde ab incunabulis, & paterna atq; auita traditione (vt & nos aliquid traditionibus demus) didicimus iudicem viuorum ac mortuorum. Quid autem aliud optarint omnes parricidę, sicarij, venefici, fures, latrones, & quotquot sunt criminis alicuius rei capitalis, quàm vt nullus esset in tertis iudex alius prẽter eũ, quem profitemur è cœlo venturum iudicem viuorum & mortuorum, vt illis interea liceret in quorumuis fortunas & capita liberè grassari? Atqui multis modis vos istis estis sceleratiores, qui nõ in corpora, verùm in animas piorum grassamini, ac dum eis pestiferum doctrinæ vestræ virus afflatis, in ima tartara miseras præcipitatis. Sed quorsum tandem res Brentio redijt? de principum officio scribere cùm instituerit, ac proprium eorum munus esse docere, de doctrina religionis iudicare, nunc & eorũ & mortalium omniũ iudicium excludit, neque putat doctrinæ suæ quenquam idoneum esse iudicem, præter solum Christum, Sed verè dictũ est illud, quòd omnis qui malè agit, odit lucem. Si te bonam habere causam Brenti consideres, legitimũ Ecclesię iudiciũ non defugeres. Quoniã verò ipse tibi conscius es impiæ doctrinæ, sacrilegæq; separationes tuæ: præstabilius tibi videtur, vt sit anarchia quędã inter Christianos: nec sit quisquã, qui vel cognoscat de sacrilegijs vestris, vel conuictos debitis pœnis afficiat, quò sic omnia vobis impunè licere queant.

Brentius ad Deum iudicem prouocat.

Responsio.

Queritur posteà de persequutione Atqui ad eundem modum questi sunt ante mille ducentos annos Gaudentius, Petiliadus, & alij Donatistę. Quod illis respondet Augustinus, hoc sibi suisque responsum esse putet Brẽtius. Quin & nostro seculo querentur Sacramentarij de vobis, quòd non sustuleritis Papæ tyrannidem, sed potius ad vos pertraxeritis, quodq; pro ligneo Papæ iugo collo excusso, ferreum imposueritis. Reperies has & apud Ioannem Caluinũ, & apud Ioannem à Lasko querimonias. Quod vtriq; respondit Ioachimus VVestphalus, sibi quoq; dictũ id existimet Brentius. Porrò quod queruntur Sacramentarij de Lutheranis, queruntur idem Seruetiani de Sacramentarijs. Quid factum sit auctore Caluino de Seruetǫ, scimus. Is libellum etiam edidit, quo docet, hæreticos gladio rectè vindicari. Scilicet vobis fas est, in Sacramentarios, Anabaptistas, Seruetianos, & alia huius generis hæretiçorum portenta animaduertere, eis in

Iniqua Brentij querela de persequutione.

Etiam hæretici docent hæreticos gladio rectè vindicari.

eis in terris vestris receptum non dare, deniq; aut exilio mulctare, aut capitis supplicium de illis sumere: Catholicis idem in vos statuere fas non est.

Profert ad extremum è scripturis loca nonnulla, quibus non rarò fecisse Deum ostendit, vt victoria parti meliori concessa, quos approbaret, nõ obscurè quasi prolata sententia declararet. Atqui si ex eo coniecturam facere vis, vtrius partis causa sit melior, nihil est opus longius exempla petere, & ea quæ ante duo vel tria millia annorũ gesta sunt, cõ memorare. Recens nos exemplũ proferemus, ex quo vel cæco possit apparere, quod secũdum nos contra vos Deus pronunciauerit, nostramque causam esse miliorem declarauerit. Ante decem hos annos quid factum sit, recens est hominum memoria. Quale fuerit fœdus vestrum Schmalcaldicum, vos Brenti scire meliùs potestis, Erat certè tuendi & armis propagandi Euangelij vestri causa percussum, cuius potentia freti, non dubitastis contra legitimum vestrum Dominum & Imperatorem Carolum eius nominis quintũ, non bellica laude magis, quàm pietate clarum, arma capere, Fuit exercitus vester, & numero lectissimorũ militũ, & omnibus rebus bello necessarijs instructissimus: Fuit ænearum machinorum tanta vis, vt cœlum impleri mugitibus videretur. Tanta fuit opinio rei benè gerendæ, tam nihil deerat ad victoriam consequendam, vt eam certa spe iam deuorasse videremini. Quoties perlatus est ad nos rumor, pientissimum Cæsarem, fusum, fugatum, & castis exutum esse? Sed fuit is tam verus, quam verum est Euangelium vestrũ. Erat ex altera parte Dominus & Imperator vester, quod ad robur militum & ad victorię spem hominum opinione consequendam attinet, nulla re cum exercitu vestro conferendus, cũ essent illius copię perexiguæ, cumque magna ex parte totius Imperij ferè præsidiis esset destitutus, ita vt si quis ex apparatu bellico vtriusque partis iudicium de belli euentu facere vellet, fieri nulla ratione posse putaret, quin ex eo victus Imperator discederet. Visum est vobis, vos Christi causam agere, nam sub huius obtentu bellum contra Dominum & Imperatorem vestrum suscepistis. Visum est & Imperatori Christianissimo, quòd Christi causam contra infestissimos Christi hostes propugnandã suscepisset. Sedit pro tribunali Deus: vtra pars causam suã ageret, quasi lata sententia pronunciauit, pietissimũ Imperatorem Euangelij sui propugnatorem esse declarauit, eique victoriam incruentam concesit. Fugistis Brenti nemine persequente. Cumq; postea bellum iterum instauraset is, alterum contra vos sententiam pronunciauit Christus, cuius minister Imperator ingentẽ exercitũ vestrum, quamuis Albis fluuius esset interiectus, ductu tamẽ Angeli, vado reperto, perexigua manu vicit, fugit, fugauit, quin & ipsos belli Duces in potestatem suã redegit. Vides Brenti, quàm apertè indicauerit Deus, vos cuiusuis potiùs, quàm suã causam agere? Ac minister quidem eius inuictissimus Imperator, vt est natura propensus magis ad misericordiam, quàm ad seueritatem implicatus, editis cõpluribus clementiæ, lenitatis, moderationis exẽplis, victoriæ laudem, quam Dei beneficio fuerat consequutus, multò reddidit illustriorẽ. Cæterùm multò maiores ipsi grauioresque de vobis inuicem pœnas sumpsistis, Deo suam iniuriam apertè vindicante, Nónne statim initio nascentis Euangelij vestri, rusticorum contra Dominos fuit seditio concitata, cui libellos vestros occasionem dedisse certius est, quàm vt negare possitis? Quibus ibi cladibus Deus Germaniã non afflixit? Quin & post insignem illam Imperatoris Christianissimi victoriam, cùm perexiguo tempore cessatum ab armis fuisset, quandoquidem clementer ab illo castigati, nulla tamen resipiscentiæ signa dedistis, nónne Deus apertiora contra vos tulit iudicia? Nónne concurrere fecit Ægyptios contra Ægyptios? nónne pugnauit vir contra fratrem suum, & contra amicum suum? Nónne sic vos ipsi mutuis vulneribus concidistis, sic ipsi cædibus inuicem confeciſtis, tantis patriã ipsi vestram infortunijs mactastis, vt si quamlibet eam truculentus hostis grandi cum exercitu peruasisset, vix vobis maiores calamitatis inferre potuisset? Potuitne Deus manifestiora iudicia proferre, quibus causam vestram damnaret, quàm quæ vobis per tot annos tam grauiter affligendis protulisse videtur? Sed accidit vobis illud, quod à Propheta scriptũ est: Percussisti eos, & non doluerunt: attriuisti eos, & renuerũt accipere disciplinam. Indurauerũt facies suas supra petram, & noluerunt reuerti. Clamat Dominus, reuertimini ad me, & ego reuertar ad vos: reuertimini & viuite. Plagis etiam vos ad reuertendum impellit, vos nihilominus mori mauultis in peccatis vestris, quàm eò vnde vos per nefariam diuisionem præcidistis, reuerti. Quę vestra cæcitas, cordisque duritia, pœna & ipsa est impiæ vestræ & conscelerateq; ab Ecclesia Dei separationis: manentque vos, nisi resipueritis, multo pœnæ grauiores, Siquidem quàm crudelis, quàmque potens hostis ceruicibus vestris immineat, non ignoratis: qui quos nunc populos acerbissimo seruitutis iugo premit, eos ex magna parte non priùs potestati suæ subiecit, quàm ipsi se à Christi corpore vna,

Vtrius partis, Catholicorũ ne an Lutheranorũ causa sit melior, ex victoria alteri parti concessa, vt vult Eremius, colligi potest.

Euidens Dei iudicium in Germanos hæreticos.

Seditio & cædes rusticorum in Germania.

Esa. 19.

Hier. 5. Zach. 3. Ezech. 18. Germania propter sectas tot modis afflicta non resipiscit.

sancta

ſancta, Catholica, Apoſtolica Eccleſia diuulſos, in Satanæ poteſtatem tradidiſſent. Quorum ſi vos exitus per horreſcitis, in eorum quę fecerunt imitatione perſtare nolite. Habes iam Brenti, quod ſententijs promulgatis iudex ille viuorum & mortuorum cauſam veſtram apertè damnauerit: quarum etſi iam ex parte facta eſt exequutio, tamen præijs quæ vobis adhuc impendent malis, perexigua ſunt ea, quibus iam eſtis mulctati. Sed quę vobis immirent, effugere tamen adhuc ea liceret, ſi poſſetis animo veſtro imperare, vt vnde diceſiſtis, ad Chriſtum & ad corpus eius vnam, ſanctam, Catholicam, Apoſtolicam Eccleſiam redieritis, ac vno ore atque animo Deum & Patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti nobiſcum glorificaretis. Quam vt vobis Deus mentem inſpiret, diuinam illius miſericordiam implorare nunquàm intermitto.

Eccleſiæ deſertoribus Turca imminet.

Hactenus refutata ſunt per nos argumenta Brentij, quibus demonſtrare conatus eſt, quòd nihil ſit in ſcripturis obſcuritatis, quòd ea ſic omnia continent ad ſalutem neceſſaria, nihil vt vel recipi vel credi præter eas oporteat: Quòd ſi quid reperiatur illis controuerſum, nec ad eorum Patrum, qui deceſſerunt ex hac vita, nec ad eorum qui ſucceſſerũt illis, iudicium prouocari debeat. Ac eſſe quidem in ſcripturis obſcura plæraque, præterquàm quòd ſatis id à nobis copioſè demonſtratum eſt in ipſo propè capitis huius exordio, clamat hoc etiam res ipſa. Reſtat igitur, vt de poſterioribus duobus, quæ praxis Eccleſię Catholicę, quid contra ſemper fuerit ab hæreticis obſeruatum, paucis nunc differamus, quò ſic cognoſcere poſsis pientiſſ. Rex, cui potiſsimum labor hic noſter deſudat, vtra ſit honeſtæ matronæ, hoc eſt, eius in qua nati vel renati ſumus potius Eccleſię piorum: vtra verò ſit vox mulieris adulteræ, hoc eſt, eius quæ à viro ſuo Chriſto diuertit, quę ſe à corpore eius præcidit, Eccleſiæ malignantium. Pertinebit autem hoc plurimùm ad cognoſcendum vtra vera ſit Eccleſia, ſi linguam vtriuſq; cognitam habueris. Quamobrem quod in fine præcedentis capitis fecimus, faciemus hic quoque, & ex actis 4. Conciliorum Oecumenicorum, quæ nec ipſe Brentius improbare videtur, quæ fuerit Patrum catholicorum, quæ verò vox hæreticorum, breuibus oſtendemus.

Repetitio prædictorum cũ tranſitione.

In primo concilio, quod eſt habitum Nicæę, quid Arrius, qui fuit in eo condẽnatus, qui poſt eũ loquuti fuerint ſectatores eius, iam non vno loco demonſtrauimus, productis Athanaſij, Hilarij, Auguſtini, Theodoriti, & aliorum quorundam teſtimonijs, quæ nunc repetere nihil eſt neceſſe. Vocem homouſion propterea recipere noluerunt Arriani, quòd in ſcripturis ea non inueniretur, extra quas recipi nihil debere contendebant: eandem illã cantilenã cantantes, quã nunc occinunt nobis Lutherani: Sine cauſa colunt me docentes doctrinas & mandata hominum. Cõtra Catholici, ad Patres confugiebãt, ac Patrum iudicia prouocabãt, qui priuſquàm natus eſſe Arrius, & ij qui cum illo tum contendebant, qua de re controuertebatur, iam ſententias tulerãt. Quamobrem ex illorum ſententia pronunciatum eſt, fruſtrà reclamantibus Arrianis, rectè Patri filium homouſion appellari. Habes hic quæ fuerit vox honeſtę matronæ, quæ mulieris adulteræ, cuius vocem nunc ſemen etiam illius audis proferre, dum præter ſcripturas nihil recepi debere contendit: patrum verò iudicia traditionesque reſpuit.

Quæ praxis Catholicorũ, quæ item hæreticorũ in primo Cõcilio

In ſecundo Concilio, quod eſt habitum Conſtantinopoli, quid fecerit Imperator Theodoſius ex Nectarij ſuggeſtione, ſcribit in hiſtoria ſua Socrates. Accitis enim hæreſiarchis percontatus eſt illos, an aliquam eorum Doctorum rationem haberent, qui præceſſerunt ipſorum hæreſim. Illi cùm quorſum iret Imperator, neſcirent, non alio loco quàm quo ſuos præceptores, eos habere ſe reſponderunt. Cùm autem iterum quæreret, num eos tanquam fide dignos Chriſtiani dogmatis teſtes recipere vellent, tum illi primum olfecerunt, quid ſibi vellet hæc Imperatoris interrogatio, cumque aliter alij erga veterum libros eſſent animati ortum eſt inter eos diſsidium, cùm alij recipiendos, alij minimè recipiendos eſſe cenſerent. Et hic vides pientiſsime Rex, quòd illius quoque temporis hæretici non aliter, quàm noſtri nunc, deferre Patrum auctoritati recuſabant. Fuit autem in illo quoq; concilio Macedonius condemnatus, qui propterea Deum eſſe Spiritum ſanctum negabat, quòd ſcripturæ nomen hocilli nõ tribuerent. Quid ad hæc Gregorius ille Nazianzenus, non ſine cauſa Theologus à Græcis appellatus, qui maxima pars fuit illius Concilij, quem etiam auctorem eſſe volunt ſymboli, quod cantatur in Eccleſia? Quòd Spiritus ſanctus in ſcripturis apertè nominari Deus non legatur, viſus eſt inficias non ire: cæterùm vt hac in parte ſubleuaret imperitos, quemadmodũ rebus & nominibus vtatur ſcriptura, paucis edifferit. Rerum, inquit, aliæ cùm non ſint, dicuntur tamen: aliæ cùm ſint, non dicuntur: aliæ neque ſunt neque dicuntur: aliæ & ſunt, & dicuntur. Primi generis exemplum ponit, quòd ſcriptura dicit Deum dormire, & vigilare, & iraſci, &c. cùm tamen nihil eorum ſit in Deo, ſed pro noſtro captu nomina ad res diuinas traducim⁹: Secũdi, quòd vocam⁹ Deũ ingenitũ: quod in ſcripturis nõ reperitur, ſed è

De ſecundo Concilio. Hiſt. Tri. lib. 5. cap. 10.

Naz. li. 5. Theologiæ.

scripturis tamen colligitur: Tertij, Deum esse malum aut mali auctorem: hoc nec est nec dicitur. Quarti, Deum esse, hominem esse, angelũ esse: hæc & sunt & dicuntur. Secundi generis vult esse, quod Spiritum sanctum Deũ esse dicimus: quod quanuis ijsdem verbis in scripturis non reperiatur, è scripturis tamen colligitur. Sic & Cyrilus ex illo scripturæ loco, Ego sum qui sum, colligit Filium esse consubstantialem Patri, quamuis nomen ipsum in scripturis nusquàm reperiatur. Sic & nos ex plerisq; scripturæ locis inuocandos esse Sanctos, orandum pro defunctis, esse purgatorium, colligimus, etiam si non omnia ijsdem verbis in libris Canonicis scripta reperiantur. Vides & hic Serenissi. Rex, quòd illo quoq; tẽpore Macedonius cum alijs hæreticis recipiendum esse negauit, quod nominatim in scripturis expressum non esset, nec in Patrum testimonijs acquiescẽdum esse putauit. Sed alia fuit vox honestæ matronæ, quàm illius mulieris adulteræ, facilè vt cognoscere licet, vtrius ij semen sint, qui eadem nunc illas voces edunt, quas tunc Arrius & Macedonius edebant, qui tamen suis illis clamoribus nihil profecerunt. Nam sicut scribit Photius, Spiritum sanctum tãquàm eiusdem naturæ & essentiæ simul cũ Patre & Filio adorandum & conglorificandum, ex Patrum Theologorumq; doctrina, qui fuerant in Synodo Constantinopolitana congregati Episcopi declarauerunt.

Cyrillus lib. 1. dialogorum de Trinit. Vt olim, sic hodie Catholici docent quædam nõ expressa Scripturis In epistola ad Michaelem Bulgariæ Principem de septem Oecumenicis cõcilijs.

De tertio Concilio.

Tertium Concilium habitum est Ephesi. Ibi cõdemnatus est Nestorius, quòd vnum Dominum nostrum Iesum Christum ausus est in duas secare atque diuidere personas, alium nudum hominem, alium Deum tantùm esse dicens: quam etiam ob causam voluit Mariam virginem Christiparam: quòd nudum Christum peperisset, non autem Deiparam vocari, ne Deum quoq; peperisse crederetur. Quæ nunc hæresis pientissime Rex, in tuo quoq; regno reuixisse, paululumq; pullulare videtur, in quo nõ desunt, quibus abominatiò quædã est, Mariã virginem Dei matrẽ appellare. Quid autem aliud illo tempore Nestorius, quàm scripturas crepabat? cõtra quas venire quiritabatur, cùm semel & iterum Iesu matrem vocari Mariam in Euangelio legatur, Dei verò matrem nominari, nusquam in scripturis reperiatur? Quid autem ad hæc sanctissimus ille Cyrillus? Hãc nobis, inquit, fidem diuini tradere discipuli, & licet nullam fecerint dictionis huius mentionem, ita tamen sentire à sanctis Patribus edocti sumus. Confitetur is nusquam scriptum esse, sed quia sic Patres docuerunt, ideo monet amplectendum. Sed audi quæ scripsit de hoc concilio Vincentius Lyrinensis, triennio postquàm habitum fuisset. Cùm, inquit, de sanciendis fidei regulis disceptaretur, vniuersis Sacerdotibus, qui illo ducenti ferè numero conuenerant, hoc Catholicissimum, fidelissimum atque optimum factu visum est, vt in medium sanctorum patrum sententiæ proferrentur: vt ex eorum consensu atque decreto antiqui dogmatis religio confirmaretur, & prophanę nouitatis blasphemia condemnaretur. Deinde patribus recensitis, quorum sententiæ tum prolatæ fuerunt: Hi sunt, inquit, omnes apud Ephesum sacrato Decalogi numero magistri, consiliarij, testes, iudicesque producti: quorum beata illa Synodus doctrinam tenens, consilium sequens, crendens testimonio, obediens iudicio, absque odio, præsumptione & gratia, de fidei regulis pronunciauit. Ac paucis interiectis: Admirati sumus, quanta fuerit illius Concilij humilitas & sanctitas, qui cùm essent tot numero, tantæ eruditionis tantæque doctrinæ, nihil tamen nouarent, nihil præsumerent, nihil sibi penitùs arrogarent, sed omnimodis præcauerent, ne aliquid posteris traderent, quod ipsi à patribus non accepissent, & non solùm in præsenti rem benè disponerent, verùm etiã pòst futuris exempla præberẽt, vt & ipsi scilicet sacratæ vetustatis dogmata colerent, prophanæ verò nouitatis adinuenta damnarent. Inuecti sumus etiam in Nestorij sceleratam præsumptionem, quòd sacram scripturam se primùm & solum intelligere, & omnes eos ignorasse iactaret, quicunque ante se magisterij munere præditi diuina eloquia tractauissent, vniuersos scilicet sacerdotes, vniuersos confessores & martyres, quorum alij Dei legem explanassent, alij verò explanantibus consensissent & credidissent, totam postremò nunc errare, & semper erasse asseueraret Ecclesiam, quæ, vt ipsi videbatur, ignaros erroneosque Doctores & sequuta esset, & sequeretur. Quid autem de Nestorio dixit Vincentius, quod nõ totidem verbis verisimilè dici possit de Martino Luthero, deque Ioanne Brentio? Vides pientissime Rex, quę fuerit in hoc quoque Concilio vox honestæ matronę, quæ verò mulieris adulteræ? Defugiebat hæc Patrum auctoritatem, illa contra suos parentes libenter agnoscebat, ex eorum iudicio pendebat, in eorum placitis acquiescebat.

Matt. 1. Luc. 2. Ioan 19. Act. 1. Cyril. epi. 1. quarti tomi.

Vince. Lyrin. de Concilio Chalc.

Nestorij arrogãtia & philautia

Nestorio tota erat Ecclesia.

De quarto Concilio.

Quartum Concilium habitum est Chalcedone. Fuit in eo condemnatus Eutyches, qui duas in Christo naturas esse negabat: Audi Serenissime Rex, quæ tum quoque fuerit vox mulieris adulterę? quærebat Eutyches, in qua scriptura iacent duæ naturæ? Ego, inquit, à sanctis scripturis nõ didici de duabus naturis: ac subinde se de reb⁹ eiusmodi so-

las

las inquirere scripturas vociferabatur, tanquàm sanctorum Patrum doctrinis & expositionibus firmiores. Audi rursus vocem honestæ matronæ: Reuerendissimi Episcopi clamauerunt: Ea quæ sunt Patrum, teneantur. Ac rursus in definitione quam fecerunt: Sequentes igitur sanctos Patres, vnum & ipsum confiteri filium Dominum nostrum Iesum Christum consonanter omnes docemus, perfectum ipsum in deitate, & perfectum ipsum in humanitate. Quidam autem ex Episcopis in eodem Concilio congregatis, Eudoxius nomine, præclaram dixit sententiam: Omnis, inquit, qui non consentit expositionibus sanctorum Patrum seipsum alienat ab omni sacerdotali communione, & à Christi præsentia. Nihil dici potuit verius. Quid enim aliud quàm semen adulteræ & fornicariæ se esse declarant qui Patrum placitis non consentiunt? Iudicat hoc etiam Athanasius, cùm dicit: Aequum est, vt benè de Patribus illis sentiamus, à quibus rectè viuendi instituta, & pietatis doctrinam accepimus, nisi volumus nos esse filios adulterinos, declarare. Tales isti se manifestè declarant, qui patrum traditiones respuunt, in eorum præceptis incedere nefas esse putant, & grauissimum illis idololatriæ crimen, impingere non verentur: illis, inquam, quos certò constat, ex quo tempore semel se Christo desponderunt, illi se perpetuò virginem castam exhibuisse, nec vnquam varijs & peregrinis doctrinis abductos, in aliud Euangelium se transferri passos fuisse. Contrà verò isti, qui pietatis omnis obliti, tanti sceleris Patres suos filij degeneres condemnare sunt ausi, quibus cum idolis fornicati non sunt? posteaquàm in Patrum suorum præceptis incedere, & quod illlos fuisse dubium non est, esse Christiani desierunt? Facti sunt initio Lutherani, paulò pòst Zuingliani, mox Pickardi, deinde alij Seruetiani, alij Nestoriani, alij Iconomachi, in quot hæreticorũ libellos inciderũt, tot idolorũ se stupris polluerunt, dũ vniuscuiusq; verbũ, tãquàm Dei verbum adorauerũt. Et erit quisquam, qui vocem hanc adulteræ potiùs & fornicariæ esse putauerit audiendam, quæ nihil recipiendum præter scripturas, Patrum expositiones, traditionesque respuendas, & eorum iudicia clamat esse declinanda, quàm honestissimæ matronæ, sanctæ matris nostræ Ecclesiæ, quę nos Deo filios generauit, quę iubet quidem, vt scripturis tantùm tribuamus, quantum si Deum ipsum loquentem audiremus: sed interea iubet eadem, si quid repertum sit in scripturis ambigui, Patrum vt potiùs & Ecclesię sensum atque consensum sequamur, quàm interpretationi seminis istius adulteræ loci quicquam demus. Deinde iubet, vt istis ipsis scripturis docti, non ea modò quæ per chartam & atramentum, verùm & ea quæ per sermonem nobis tradita sunt, firmiter teneamus. Sicut vnus etiam ex pijs istius honestissimæ matronæ filijs Augustinus contra Cresconium scribens, docuit: Quamuis, inquit, huius rei de scripturis de Canonicis non proferatur exemplum, earundem tamen scripturarum etiam in hac re à nobis tenetur Veritas, cùm hoc facimus, quod vniuersæ iam placuit Ecclesiæ, quam ipsarum scripturarum commendat auctoritas: vt quoniam sancta scriptura fallere non potest, quisquis falli metuit, huius obscuritate quæstionis, eandem Ecclesiam de illa consultat, quam sine vlla ambiguitate sancta scriptura demonstrat. Quàm verò dissimilis est vox huius ab ea, quam prolatam audiuimus à Brentio, qui verè dici potest semen mulieris adulteræ? Si quid in Scripturis canonicis non reperitur, non statim id propterea reicendum esse censet Augustinus, quin potiùs, quandoquidem in ijsdem scripturis Ecclesiæ nobis commendatur auctoritas, cùm ea vocatur à Paulo firmamentum & columna veritatis, cùm à Christo dicitur: Qui non audierit Ecclesiam, sit tibi tanquàm Ethnicus & Publicanus: quid aliud ait Augustinus, quàm scripturarum tenet auctoritatem, quisquis hoc facit, quod vniuersæ iam placuit Ecclesiæ? Sensibus hæc imis pientissime Rex, res est non parua, repone. Cùm hoc facit aliquis, quod vniuersæ iam placuit Ecclesiæ, scripturarum eum tenere Veritatem docet Augustinus. At qui vir? cuius & pietas & doctrina sic spectata cunctis est & probata, vt etiam filij desertores hæretici nostri seculi, nulli ex omnibus Catholicis Doctoribus, quàm huic vni, plus tribuere videantur. Neque verò non verissimè dixit hæc Augustinus. Est enim Ecclesia viuum Euangelium. Nam ea quæ per chartam & atramentum Prophetæ scripserunt & Apostoli, non modò viua voce suis tradit liberis, verumetiam dierum obseruatione, signis, simulachris, habitu, gestu, siue actione sacerdotum, præcipuè sacris operantium, ac vario rituum ac cæremoniarum genere, quasi prę mansum infantium ori cibum inserere cupiens, pijs omnibus quamlibet imperitis inculcare conatur.

Act. 1. Concil. Chalc. & Act. 5

Eudoxij præclara sententia.

Atha. in epist. de Synod. Arimini & Seleuciæ celebratis.

Ecclesiæ desertores ex sectis in sectas ruunt.

Aug. cont. Cresc. lib. 1. cap. 27.

Ecclesia viuum est Euangelium.

Sed audi Serenissime Rex, quid in eandem propè sententiam alius ab Oriente, cuius & ipsius prę cipua semper in Ecclesia Dei fuit auctoritas, dixerit. Athanasius is est, qui Alexandrinę Ecclesiæ sedẽ, sicut scribit Cyril. integros quadraginta sex annos cũ decore

Atha. epist. 1. Athanasij laus.

moderatus est, & loquacibus hæreticorum impiorum nugis inexpugnabili quadam & Apostolica prudentia restitit, quasique fragrantissimo quodam vnguento ipsum cœlum scriptis suis exornauit, & ob dogmatum rectitudinem & integritatem, optimum ab omnib⁹ sortitus est testimonium. Hic igitur, cui tale Cyrillus tribuit elogium, in libro de incarnatione Christi, quemadmodum ab eodem Cyrillo citatur, his verbis vtitur: Si quis præter hæc ex diuinis scripturis alium esse docet filium Dei, & alium, qui ex Maria adoptatus est in filium, sicut nos: vel si quis Domini nostri carnem supernè dicat, & non ex Maria virgine, vel conuersam diuinitatem in carnem, vel confusam vel immutatam, vel passibilem Domini dietatem, vel inadorabilem Domini nostri carnem vt hominis, hunc anathematizat sancta & Catholica Ecclesia, obtemperans in hoc diuino Apostolo dicenti: Si quis vobis euangelizauerit præter id, quod accepistis, anathema sit. Obserua quæso diligenter, quid ab hoc sanctissimo viro dicatur: simul expende, num eadem sit Brentij quoque vox, vt ex eo iudiciũ facere queas, honestæ ne matronæ, an mulieris adulteræ semen sit Brentius. Certa quædam capita profert Athanasius, quæ si quis ex diuinis scripturis docere sit conatus, eum anathematizati dicit à sancta Catholica Ecclesia. Sed quánam auctoritate, si docet hoc ex diuinis scripturis? Pauli inquit, auctoritate dicentis, Si quis vobis euangelizauerit, &cæter. Res mira: quod Pauli testimonium pro scripturis contra traditiones nostri temporis hæretici producunt, hoc ad confirmandas traditiones adfertur ab Athanasio, vt etiam si quis è scripturis contrarium docere conetur ei quod in Patrum Concilijs definitum, per manus ab illis accepimus, non sit audiendus: verùm in eo quod accepimus, nobis potiùs sit permanendum: quamlibet, ille multa proferat in contrarium scripturarum examina. Non vult Athanasius iudicare filios de Patrum decretis, nisi declarare se velint adulterinos: non vult etiam ad normam scripturarum ea exigi, sicut semen istud adulteræ mulieris in hoc libro docuisse audiuisti. Sed etiamsi quis quamlibet multa proferat scripturarum loca, quibus infirmare conetur, quæ tradita nobis à Patribus accepimus, iubet eum iuxta Pauli doctrinam anathematizari, quoniam aliud euangelizat ab eo, quod accepimus. Hic vides, quantum traditioni tribuendum putauerit Athanasius, quam etiam ipsi scripturæ non dubitauit anteferre: scripturæ, inquam, non quomodo à Catholicis, sed quomodo profertur ab hæreticis. Nam quomodo profertur à Catholicis, verbum est Dei, cui absit vt quicquam anteponendum esse putemus: quomodo profertur ab hæreticis, verbum est Diaboli. Nam sicut per membra sua Christus, ita per membra sua loquitur & Diabolus, & sunt vtrisque scripturæ communes, quæ non in legendo, sed in intelligendo consistunt. Omnes hęretici, (inquit Cyrillus) de scriptura diuinitus inspirata sui colligũt erroris occasiones, ea quę à sancto Spiritu rectę dicta sunt, sua malitia corrumpentes, & super sua capita flammam inextinguibilem excitantes. Quæ verba & in septima Synodo proferuntur, & est hæc Cyrilli epist. Synodi quoque Chalcedonensis actis inserta. Quoniá verò proprium ei rei caput dicauit Brentius, quod de traditionibus inscripsit, cui proximum ab hoc locum tribuit, quod nunc est à nobis tractatum de auctoritate scripturarum, agè quò nos Brentius vocat, sequamur, & eius de traditionibus quoque vocem expendamus, vt honestæ ne matronæ sit, an mulieris adulteræ, cognosci queat.

Cyr. ad Reginas de recta fide.

Explicatio verborũ Athanasij.

Scriptura quomodo profertur ab hæreticis, verbum est Diaboli Cyr. epist. 28.

Act. 6.
Act. 1.

LIBRI TERTII FINIS.

LIBER

LIBER QVARTVS DE TRADITIONIBVS.

QVI docēt omni & soli Dei verbo fidē deberi, qua Christi fideles vocamur & sumus, hoc est, eā fidē cui falsum subesse nō potest, horū sentētiæ tātùm abest, vt nos repugnare velimus, vt etiā clara voce pronūciemus, nihil verius, nihil homine Christiano dignius dici posse. Dñs em̄ Deus verax est, quin ipsa potius Veritas, omnis aūt homo mēdax. Quare soli & omni Dei verbo, qui mentiri nescit & fallere, fidem eam debemus, quæ Catholica vocatur, vt indubitanter verū esse, nec ei subesse falsi quicquā credamus, quod à Deo, qui Veritas est, proficiscitur. Cæterū quid sit illud quod vocamus verbū Dei, diligētiùs nobis venit expendendū. Nā si quis putat hoc tātū esse verbū Dei, quod scriptū in ijs libris cōtinetur, quos canonicos vocamus, quod nostri tēporis hæretici nō iā putare, sed asseuerare videntur, ab eorū opinione nostra lōgissimè dissidet ratio, nihil vt dici posse credamus, quod magis à veritate sit alienū. Quis em̄ est, qui nesciat, quod multis ante seculis fuit Dei verbū, quàm esset vlla scriptura nō modò sacra, verumetiā, vt quorundā est opinio, profana? Primus qui literis mādauit Dei verbū, fuisse Moses creditur, quin eū primū literas inuenisse, nec ante ipsum vllū earū vsum fuisse, etiam Ethnicorū testimonio probare conatur Eusebius. Inter Mosen autē & primū hominē cōditum, sicut anteà quoq; meminimus, interceſſerunt annorū plus quàm duo millia, ac toto illo tēpore non fuit alia lex quàm lex naturæ. Nā lex scripta sumpsit exordiū à Mose, sicut à Christo lex gratiæ. Fuit igitur multis ante seculis Dei verbum, quàm vel natus esset Moses, per quem primum literarum est monumentis consignatum. Quod verbum Dei, siue quod ipse loquutus est ad Adam, Noē, Abraham, siue quod sanctis illis Patriarchis inspirauit, sola traditione peruenit ad posteros, & ad Mosen etiam ipsum, præcessitque scripturam traditio plùs quàm 2000. annorum. Lex verò gratiæ non fuit scripta, sed à Christo, viua voce tradita, qui nec eam scribi mandauit, sed prædicari tantùm. Prædicate, inquit, Euangelium: hæc enim est lex gratiæ. Quare si quis tum aliqua de re contendere voluisset, non illi dicebatur: Sic scriptum est, aut, sic legisti: sed quomodo? Siue, inquit Paulus, ego, siue illi sic prædicauimus, et sic credidistis. Tu verò permane in ijs quæ didicisti, sciens à quo didiceris. Sic visum est Spiritui sancto & nobis. Si quis autem videtur contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus. Sic illi non scripturas, verùm traditiones & consuetudinem allegabant, & in eo pij non grauatim acquiescebant.

Soli verbo Dei credendum, quo modo vere dicatur. *Hier. 10.* *Rom. 3.* *Psal. 13.*

Verbum Dei longius patet quā scriptura Canonica.

Euſeb. li. 9. ca. 4. & li. 10. cap. 3. præparationis Euangelicæ.

Verbū Dei non scriptum ad Mosen vsque.

Etiam Euangeliū traditione constat. *Marc. 16.*

1. Cor. 15. *2. Tim. 3.* *Act. 15.* *1. Cor. 11.*

Verbum igitur Dei non sola scriptura, verumetiam traditione continetur, cui si quis fidem non habet, is non omni, sed scripto tantùm Dei verbo fidem habet. At qui verè dici vult & esse Christianus, is sicut soli, ita & omni Dei verbo credere tenetur, siue scriptum id sit, siue traditum. Certè multò maxima pars eorum, qui priscis etiam temporibus illis hæretici ferunt declarati, non propterea sunt hæretici declarati, quòd scripto, sed quod tradito Dei verbo fidem non habuerunt, sicut in proximo superiori capite pluribus demonstrauimus. Eiusdem esse substantiæ cum Patre filium, ex verbo Dei Patres Catholici docuerunt. Negabant id esse scriptum hæretici: cōcedebant illis catholici non esse scriptum, sed esse traditum. Vides, quæ res catholicos ab hæreticis discreuerit? illi nō recipiebant verbum Dei, nisi quod esset scriptum: ij nō modò scriptum Dei verbum, verùm & traditum recipiendum esse putauerunt. Certè Felix Pontifex, qui centum quinquaginta plùs minùs annis Nicænum Cōcilium præcesserit, ad Benignum scribens, Apostolorum esse traditionem scribit, quòd Filius eiusdem sit cum Patre substantiæ. Ad eundem modum, quod Spiritus sanctus eque sit adorandus & glorificandus, vt Pater & Filius, cùm eiusdem sit cum Patre & Filio substantiæ, demonstrabant ex verbo Dei Catholici. Quærebant, vbi scriptum esset, hæretici. Caholici cùm ijsdem verbis scriptum non possent, verbum Dei traditum proferebant. Id hæretici recipere noluerunt. Sed quorsum attinet reliquos commemorare? Magna ex parte quotquot fuerunt hæretici, solum esse Dei verbum asseuerabant, quòd scripturis contineretur, cui fidem habere Christianum quemlibet oporteret. Contrà Catholici contendebant, & soli & omni Dei verbo, siue scriptum id, siue traditum esset, fidem haberi debere. Ex quo cuiuis perspicuum esse potest, quę sit honestæ matronæ, quæ contra vox adulteræ mulieris & fornicariæ, tum vtrius semen sit Brentius. Qui cùm & ipse non aliud esse Dei verbum recipiendum,

Priſci hæretici credebant verbo Dei ſcripto, ſed non item traditio.

Felex Pontifex.

Brentius verbū Dei traditum reijcit.

quàm quod his libris continetur, quos Canonicos vocamus, quòd verò per Traditionem accepimus, id esse reijciendum doceat, quid aliud se, quàm semen adulterę mulieris esse demonstrat? Sed audiamus, quibus modis opinionem suam tueatur.

Initium obiectionum Brentij cõtra traditiones.

Sumit exordium à cabala Iudęorum, quos in tantam Rabinorum suorum seruitutem coniectos narrat, vt quicquid illis fabularum quàmuis incredibilium nomine cabalæ, quam receptionem siue Traditionẽ interpretatur, obtruditur, necesse habeant tanquam cœlestia oracula excipere & adorare. Itaque tanta premuntur, inquit, tyrannide, vt si Rabinus quisquam dixerit, dextrum esse sinistrum, & sinistrum esse dextrum, non est in misero vulgo, qui contra dicere audeat. Hanc, inquit, Iudaicam seruitutem & tyrannidem suscipiunt hisce temporibus in Ecclesiam filij Dei inducendam hi, quos à traditionibus

Responsio.

dicere possis traditionarios, aut si breuiori vocabulo delectaris, traditores, &c. Quid autem Brenti, si vestri magis de hac vestra tyrannide queruntur? Produximus in præfatione libri huius querimoniã Osiandri, qui sex & triginta scripturarum loca se protulisse scribit, quibus habitare Deum in nobis demonstrauit, neque tamen fidem habitam esse: scripsisse breuem schedam Philippum, qua testatus est ita se rem habere, statim esse creditum. Quęritur & hoc Osiander, sicut ibidem indicauimus, quòd qui vel Theologiæ Doctores, vel artium VVittembergæ magistri creantur, iurare coguntur conceptis

In confessionem suam magis quã in scripturam iurãt VVittẽb.

verbis, non in sacrę scripturæ, verùm in Augustanæ Confessionis vnanimi consensu se constanter esse permansuros. Coguntur, inquit, abiurare verba Dei, & in Philippi verba iurare, dum iurant, de grauioribus rebus ad fidem pertinentibus nihil se statuere velle nisi de sententia Seniorum Confessionis Augustanæ, etiamsi contrarium dicat scriptura. Vides ergo Brenti, vestros esse traditores illos, qui multitudinem imperitam induxerunt in eam seruitutem, vt quicquid ipsis tradere visum fuerit, necesse habeant tanquam cœlestia oracula excipere & adorare, vt si vos eorum Rabini, si vel tu Brenti, vel Philippus dixerit, dextrum esse sinistrum, & sinistrum esse dextrum, non sit in misero vulgo qui contradicere audeat, cùm iureiurando etiam adstringantur, quibus docendi munus imponitur, ne contradicant. Magis hæc igitur in vestros quàm in nostros tua quadrat oratio: ac tantò minùs ferendi estis, quòd vestra quędam inculcatis auribus nostris, quæ

Tot hodie Dij adorantur, quot Hæreseiarchæ.

tot seculis Ecclesiæ Dei fuerunt ignota: eaque pro cœlestibus oraculis haberi, & tãquam Dei verbum adorari vultis: vt quibus persuasum est vt ab Ecclesiæ gremio se separarent, eos iam tot deos, quot sunt nouarum hęreseon auctores, adorare videamus: dum vnaquæque secta sui Rabini verbum, Dei verbum esse contendit. Iamne intelligis Brenti, quòd vos estis, qui seruitutem hanc & tyrannidem in Ecclesiam Dei induxistis: quodque multò verius hæc de vobis dici possunt, quàm de Iudæorum Rabinis, vel Catholicis Episcopis?.

Traditiones fundamenta fidei quodam modo dici posse.

Neque verò causam video, cur Petrum à Soto reprehendas, quod is dixerit, traditiones esse certissimum fidei fundamentum. Nam si quod primo loco ponitur in ædificatione domus, id rectè fundamentum dicitur, constat in ædificatione domus Dei viuentis, quę est Ecclesia, primas fuisse traditiões, & illis ædificatam esse Ecclesiam, priusquam extaret scriptura vlla, nihil vt absurdè loquatur, si quis eas fidei fundamentum esse dicat. Deinde verò manifestum est & hoc, quòd labefacto fundamento, quod reliquum est operis extructum, ruere necesse est. An non hoc ipsum accidisse videmus labefactatis traditionibus? Non potes dicere Brenti, nobis vllam esse vobiscum de scripturis controuersiam, recipimus omnes: tanquàm Dei verbum veneramur & adoramus omnes.

Non de scripturis, sed de earũ sensu contẽditur

Quæ de re itaque agitur inter nos? Agitur de eo, quo sensu nobis recipiendæ sint, eóne quem vos adfertis, an eo, quem à Patribus nostris traditum accepimus? Deinde an simul cum scripturis traditiones quoque Patrum sint nobis retinendæ? Scripturæ saluæ sunt apud nos etiam vestro ipsorum testimonio. Iota vnum aut apex vnus ex illis per nos sublatus aut mutatus non est. Nam de vestris in Germanicam linguam versionibus, hoc loco mihi sermo non est. Posteaquàm verò traditiones Patrum reijciendas esse putastis, tanquàm conuulso fundamento, quæ sit, & quanta ruina consequuta, quàm variæ, quàm multæ, quàm horrendæ sectæ ex eo natæ sint, vestris oculis ipsi videtis. Nihil igitur erratum est à Petro, quòd suo modo quodam fundamentum fidei traditiones esse dixit. Interea tamen & fidei & domus, quæ supra hanc fidem ædificata est, aliud fundamentum nõ esse, quàm illud, de quo scribit Apostolus: Fundamentum aliud nemo potest ponere præter

1. Cor. 3.

id, quod positum est, quod est Christus Iesus, Petrus vnà cum Ecclesia Catholica libenter confitetur. Quare quęcunque sunt ædificata siue tradito, siue scripto Dei verbo, non super aliud fundamentum ædificata sunt, quàm quod à Paulo, quod & à cæteris Apostolis fuit positum super Christum Iesum: in cuius gloriam & tradita & scripta sunt omnia. Quò res fiat illustrior, exemplum proferemus. E scriptura didicim⁹, Iesum traditum esse

propter

propter delicta nostra, resurrexisse propter iustificationem nostram: quorum alterum luctus & mœroris, alterum gaudij est & lætitiæ. Vide quemadmodum hocipsum traditione quadam & cæremonia sit expressum, quò magis memoria tantorum beneficiorum animis fidelium inculcari posset. Quoniam feria sexta passus est Christus, die verò Dominico resurrexit, quò tenaciùs infigi id posset mentibus mortalium, visum est Ecclesię statuendum, vt quo die passus est Christus, abstinentes à cibis delicatioribus, & ieiunio corpus macerantes, passionis illius & mortis beneficium, quasi compatientes illi pro nobis passo, grata quadam recordatione prosequeremur. Contrà verò, quia gauisi sunt Discipuli, cùm Christum vidissent à mortuis resurgentem, quo die factum id est, vt eum ipsi quoque sumeremus hilariorem, & plùs etiam aliquid reficiendo recreandoque corpori tribueremus. Vides quemadmodum & scripturæ & traditionis idē est fundamentum Christus. Et impletur illud, quod ab Apostolo scriptum est: Siue manducatis, siue bibitis, siue quid aliud facitis, omnia in gloriam Dei facite. Et alio loco: Omne quodcunque facitis in verbo & in opere, omnia in gloriam Dei facite. Quòd abstinemus, in gloriam facimus Christi, qui pro nobis passus est: quòd manducamus, in gloriam facimus eiusdem Christi, qui resurrexit propter iustificationem nostram. Fundamentum igitur tam scripturæ quàm traditionis Christus est, quodque per chartam & atramētum scriptura, hoc per cæremonias quasdam & obseruationes docet nos traditio.

Dies Solis & Veneris quomodo nos admonent de Christo idq; ex traditione.

Ioan. 20.

1. Cor. 10.

Col. 3.

Sed quam tandem causam adfert Brentius, quamobrem Petri sententiam de traditionibus refutandam esse putet? Quid, inquit, miseriùs, quid çrumnosiùs esset Ecclesia filij Dei, quid incertiùs esset salute Ecclesiæ, si fundamentum eius penderet ab Asoticis traditionibus? An non hac via conijceretur Ecclesia in extremam seruitutē ambitiosissimorum Prælatorum, & superstitiosissimorum hypocritarum, qui prætextu Apostolicarum traditionum obtruderent Ecclesię, non solùm vanissimas quasque nugas & ineptias, verumetiam horribiles errores amplectendos? Atqui tale aliquid obtrudi sub Apostolicarum traditionum prætextu negamus: quod cùm tu dicas tantùm, & non doceas, eadem facilitate contemnimus, qua dicitur abs te. Tandem Brentius de quo traditionum genere loquatur, definit. Non loquimur, inquit, nunc de ea traditiōne, qua nobis sacra scriptura, & quæ in ea continentur, à maioribus per manus tradita sunt. Hāc vult esse certam, necessariam, & modis omnibus amplectendam. De hac loqui dicit Irenæum, cùm recenset symbolum Apostolorum & successionem ordinariam. Nam in hoc prodest, inquit, cognitio ordinarię successionis, non vt liceat Episcopis noua dogmata aduersus sacram scripturam fingere, sed vt habeamus ordinaria testimonia, quibus scimus hanc esse illam scripturam, in qua contineatur vera Prophetarum & Apostolorum doctrina. Miror Brenti, quomodo sis ausus dicere, quòd de scripturæ traditione loquatur Irenæus in eo loco, quem citauerat Petrus à Soto. Dicerem te librum Irenæi non inspexisse, nisi ex ijs, quæ paulò pòst ex eo adfers, malitia magis quàm errore te peccare cognouissem. Qua de re cùm eò ventum erit, agam pluribus. Certè vel ex illis ipsis verbis, quę citauit Petrus, vbi dicit Irenæus. Quam habent ab Apostolis traditionem, & annunciatam hominibus fidem: quandoquidem annunciatam dicit, non scriptam, colligere tibi licuit, quòd non de traditione scripturæ loqueretur, verùm de traditione viua voce facta. Itidem ex ijs quę præcesserunt, habemus annumerare eos, qui ab Apostolis instituti sunt Episcopi Ecclesijs, & successores eorum vsque ad nos: qui nihil tale docuerunt, neque cognouerunt, quale ab ijs deliratur. Non dixit, nihil tale scripserunt, sed nihil tale docuerunt, neque cognouerunt. Iam verò quando iubet ad successores Episcoporum, & Cathedras Apostolorum recurrere, quam ad rem id iubet? num vt scripturas ibi legant? Quasi verò domi libros habere non possint. Certum est, quòd eo consilio remiserit eos Irenęus ad successores Episcoporum, & ad Cathedras Apostolorum, vt si quid fortasse scripturis canonicis comprehensum non esset, vt si quid obscuritatis haberet aliqua scriptura, vel propter intelligentiæ nostræ rarditatem, vel quòd hæreticorum peruicacitas perplexam redderet quæstionem, doceret non esse ad vnius alicuius oppidi Doctorem siue ministrum recurrendum: quale est, verbi gratia, VVittemberga in Saxonia, Tubinga in Ducatu VVittembergensi, Geneua in finibus Heluetiæ: sed ad Cathedras Apostolorum, vt quem sensum quámue doctrinam per manus ea de re traditam accepissent, per longam Sacerdotum & Episcoporum successionem dubitantibus patefacerent. Sed audiamus adhuc loquentem Irenæum: Quid autem, inquit, si neque Apostoli scripturas reliquissent nobis, nōne oportebat ordinem sequi traditionis, quam tradiderunt, quibus committebant Ecclesias? Cui ordinationi assentiunt multæ gentes Barbarorum, eorum qui in Christum credunt, sine charactere vel atramento scriptam habentes per Spiritū in cordibus suis salutem, & veterem traditionem diligenter custodientes. Quibus si aliquis annunciauerit

Quur Brentius traditiones oppugnet.

Responsio.

Quales traditiones Brentius recipiat.

Responsio de Irenæo quid cōtra Brentii senserit de traditionibus Iren. li. 3. cap. 3.

Quæ nunc Cathedræ Sectariorum.

Idem. li. 3. ca. 4. Traditioni credendum etiam sine Scriptura.

ea,quæ ab hæreticis adinuenta sunt proprio sermone eorum colloquens,statim concludentes aures, longè longiùs fugient, ne audire quidem sustinentes blasphemum colloquium. Sic per illam veterem Apostolorum traditionem, ne in conceptionem quidem mentis admittunt, quodcunque eorum portenti loquium. Potuitne clarioribus verbis indicare,se non de scripturæ,sed de ea,quæ viua voce facta est,traditiõe loqui? Simul ex ijs verbis collige,quòd ipsius etiam seculo,hoc est,centũ octoginta annis post Christum natum,nulla fuerit apud plerasq; gentes Euangelij scriptura,sed sola tantùm Apostolorum viua voce facta traditio. Sed de hoc paulò pòst pluribus.

Apud multas gẽtes fuit Euangelium sine scripto

Quòd autem in hoc modo prodesse dicis ordinariæ successionis cognitionem,vt habeamus ordinaria testimonia, quibus scimus hanc esse illam scripturam, in qua contineatur vera prophetarum & Apostolorum doctrina,alium etiam eius vsum fuisse reperies,cùm apud alios sanctos Patres,tum apud hunc ipsum Irenæum. Neque enim de veritate scripturæ,sed de veritate doctrinæ,si qua noua proferebatur,num ad eundem modum,qui Cathedras Apostolorum tenuerunt, inuicem sibi succedentes Episcopi docuerint ordinaria testimonia,perquirebant. Sic in epistola quadã ad Florinum hic idem Irenæus: Hęc dogmata,inquit,Florine,sanam doctrinam non habent,hæc dogmata dissentiunt ab Ecclesia,hęc dogmata tibi,qui ante nos fuerunt Presbyteri, qui & Apostolorum extiterunt discipuli, non tradiderunt. Hic Irenæus non de scripturarum,sed de dogmatis veritate traditionem profert. Sic in Concilio Nicæno, de eo quòd Filius est Patri consubstantialis: in Constantinopolitano de eo, quòd Spiritussanctus æquè sit adorandus & glorificandus, vt Pater & Filius: in Ephesino, quòd Maria virgo rectè vocetur Deipara: in Chalcedonensi, quòd duæ sunt naturæ in Christo: in tertio Constantinopolitano, quòd duæ sint in eo voluntates & operationes in secundo Nicæno, quòd imaginibus rectè vtitur Ecclesia: in eo quod ante centum annos habitum est Florentiæ, quòd Spiritussanctus à Patre Filioque procedat, cùm de rebus ijs in illis Concilijs disceptaretur,quandoquidem solis hæretici scripturis nitebantur,quas iuxta suam voluntatem interpretabantur,visum est faciendum catholicis, vt quæ fuerit ijs de rebus inuicem sibi succedentium sacerdotum & Episcoporum sententia, diligentiùs inquirerent: & quod ordinariæ successionis testimonio tot seculis vnanimiter ab illis traditum esse constabat, id tanquàm Dei verbum reciperent. Cæterùm quòd scribis: Non in hoc prodesse cognitionem ordinariæ successionis, vt liceat noua dogmata aduersus sacram scripturam fingere, verisimum esse confitemur, quin hanc solam causam esse dicimus, cur ordinarię successionis testimonijs tantoperè nitamur, vt si quæ doctrina profertur,vetus an noua sit,cognoscere possimus. Verbi gratia. Docet aliquis absoluta necessitate fieri omnia,profert scripturæ testimonia, quibus adstruere sententiam suam conatur, quæritimus num hæc fuerit Apostolorum traditio? Recurrimus ad eorum, qui successerunt illis,veterumque Doctorum testimonia: inuenimus quòd primus eius sententiæ auctor fuerit Simon Magus,ei successerit Marcion,Marcioni,Manichæus, Manichęo,Petrus Adelhardus,Petro Adelhardo Ioannes VVicleff, VVicleffo Dux & antesignanus hæreseos vestræ Lutherus: cõtrà quotquot fuerũt sancti Põtifices & Sacerdotes, eos contrarium docuisse. A quibus cùm hoc dogma vestrum incredibili quodam cunctorum consensu pridem damnatum esse videamus,audemus pronunciare,quod illi inuicem sibi succedentes Episcopi tot seculis, tam consentienter tradiderunt, id esse verbum Dei: quod verò profertur à vobis,aut à Magistro vestro,verbum esse Diaboli. Deinde,profertis vos iustitiam nescio quam imputatiuam: profertis & fidem quandam speciale,de qua iam antè plura verba fecimus. Scrutamur scripturas,nihil tale in illis inuenimus. Quærimus deinde diligenter,num apud Patres aliqua eiusmodi doctrina reperiatur,contraria reperimus potiùs omnia. His igitur ordinarijs testimonijs freti, quod ab illis docetur,tanquã Dei verbum recipere: quòd verò profertur à vobis,tanquam Diaboli verbum execrari & anathematizare nihil dubitamus. Adfertis etiam noua quædam vocabula. Nam quod nos pœnitentiam,hoc vos terrores conscientiæ: quod nos Eucharistiæ Sacramentum & sacrificium,hoc vos cœnam vocatis Dominicam. Excutimus Patrum scripta: videmus ijsdem eos nominibus vsos,quibus vtimur nos, vestras verò voces prorsus ignorasse. Nam & si cœnæ Dominicæ mentionem faciunt nonnunquàm,sacrificij tamen apud illos nomen multò est vsitatiùs. Quid igitur? facimus,quod Paulus monet,depositum custodimus,& profanas vocum nouitates deuitamus. Similiter statuimus de reliquis vestris dogmatibus. Negatis vos Missam esse sacrificium, negatis pro defunctis orandum,aut sanctos inuocandos esse,vota monastica cœlibatumque sacerdotum damnatis: Nos priusquàm aliquid de vestra sententia definiamus, quæ sint ijs de rebus ordinariæ successionis testimonia,diligẽter indagamus: quibus perscrutatis, inue-

Synodi ex traditione multa constituerunt.

Ad discernenda dogmata prodest cognitio successionis ordinariæ.

Quomodo cõuincendi,qui negãt liberum hominis arbitrium.

Contra iustitiã imputatiuam & fidem specialem.

Sectarij nomen pœnitentiæ & Eucharistiæ mutant.

1. Tim. 6.

inuenimus vos noua quædam dogmata, contra scripturam sacram, contra sensum & & consensum Patrum nostrorum fingere. Quamobrē quod à vobis adfertur, tanquam Diaboli verbum repudiamus: quod verò per longā sacerdotū & Episcorum successionem per manus nobis traditum accepimus, id mordicùs tanquàm Dei verbum retinemus. Vides igitur, ad quid nobis profit ordinariæ successionis cognitio? nimirùm ad hoc, vt cognoscamus quæ noua sit, quæ vetus doctrina.

Brentij sententia.

Ostendit iam Brentius, de quibus traditionibus loqui velit de ijs enim loquimur, inquit, quas nonnulli scriptores & alij tribuunt Apostolis, quæ tamen ab Apostolis nō sunt scripto mandatæ. Concedit igitur & Christum fecisse dixisseque multa & Apostolos nonnulla tradidisse & instituisse, quæ ab ipsis non sunt literis comprehensa. Cæterum duo nobis, inquit: hic consideranda veniunt: vnum est, quæ sint illæ Christi aut Apostolorum traditiones, quæ sermone & non scripto posteritati sunt commendatæ. Alterum est, si constiterit, eas traditiones esse Apostolicas, cuius, sint generis aut conditionis, & quo consilio sint traditæ. Videlicet num sint traditæ vel ad tempus tantùm vel ad externam tantùm disciplinam, vel, num sint eius condiones, vt sine ipsarum, obseruatione veram & æternam salutem consequi non possimus. Omninò enim ac diligentissimè cauendum est, ne nobis humanæ ac fictitiæ traditiones pro Apostolicis obtrudantur. Partitio tua Brenti, nobis non displicet: sed nec illud improbamus, quòd ex Paulo mones, cauendum esse, ne fictitiæ traditiones pro Apostolicis nobis obtrudantur, nam hac in parte nos quoq; tecum sentimus, Cæterùm Irenæi testimonium expendamus: Scribit, inquit Irenæus, hæreticis solemne fuisse cùm vrgerentur scripturis, ad traditiones confugere, Cùm è scripturis, inquit, arguuntur, in accusationem conuertuntur ipsarum scripturarum, quasi non rectè habeāt, neque sint ex auctoritate, & quia variæ sint dictæ, & quia non possit ex ijs inueniri veritas ab ijs, qui nesciunt traditionem. Sicut ipse sciſsus es ab Ecclesia Brenti, sic vnius capituli sententiam scidisti, dum superiora ponis, extrema verò præteris, partim memor, partim subdole corrumpens. Cur enim illud non adiunxisti, quod nō totis octo versibus interiectis sequitur? Cùm autem ad eam iterum traditionem, quæ est ab Apostolis, quæ per successiones presbyterorum in Ecclesijs custoditur, prouocamus eos, qui aduersantur traditioni, dicent, se non solùm presbyteris, sed etiam Apostolis existentes sapientiores synceram inuenisse veritatem. Quæ per Deum immortalem est hæc animi tui peruersitas? quæ frontis duritia? quod eum Irenæi locum ad opinionem tuam confirmandam ausus es producere, quo vix aptior alius ad eam infirmandam proferri potuisset? Contra quem enim ibi loquitur Irenæus? Nónne contra turbam vestram Asoticam, quam nullus pictor tam graphicè depingere penicillo suo potuisset, quam ille calamo suo descripsit? Nam cùm duplex ratio sit congrediendi cum hæreticis, aut scripturis, aut traditione, queritur Irenæus, neutra contra eos quicquam profici. Cuius etiam hæc verba sunt. Euenit, inquit, neque scripturis iam neque traditioni consentire eos. Aduersus tales certamen nobis est, ô dilectissime, more serpentum, lubrici vndique fingere conantes. De vobis igitur queritur. Quod si quis proferat contra vos scripturas, verbi gratia, locum aliquē ex epistola Iacobi aut ex Apocalypsi, aut ex Ecclesiastico, aut ex duobus libris Machabeorum, statim aut excipitis, contra scripturas has, quòd non sint ex auctoritate, quàmlibet nos ordinarijs testimonijs, quod sint ex auctoritate, quodque libros hos tanquam Canonicos iampridem receperit Ecclesia, demonstremus: Aut si nulla datur excipiendi potestas, variè dictum causamini quod scriptum est, & eius alienum quendam sensum adfertis. Si verò traditio vobis obijcitur Apostolica, si Patrum sententia contra vos profertur, non dubitatis vos illis profiteri sapientiores, & cum idolo vestro dicere: Nihil est, quòd quenquam tantillum moueat multitudo, magnitudo, longitudo, profunditas, miracula, sanctitas, Ecclesiæ sanctorum: omnes perierunt, si senserunt vt scripserunt, nisi fortè qui resipuerunt ante supremum vitæ diem. Difficilis est igitur, inquit, ratio vobiscum congrediendi. Nam neq; scripturas recipitis: nisi quas vultis, & quo sensu vultis: neque traditionibus Apostolicis loci quicquā datis. Vbi fuit frons tua Brenti, cùm istud testimonium produceres? quo vides vel maximè tuam sententiam oppugnari. Et certè si quisquam Irenæus fuit is, qui traditionibus plurimum esse tribuendum putaret, quique subinde ad eas prouocaret, quod etiam ex ijs verbis, quæ paulò antè produximus ab Eusebio citata, ex epistola eius ad Florinum, cognoscere cuiuis licet.

Responsio.

Responsio Brentium in citando Irenæo improbum esse.

Nec scripturis nec traditione proficitur contra hæreticos Iren. lib. 3. ca. 2.

Euseb. li. 5. cap. 20. histo. Eccle.

Quærit posteà Brentius, quomodo cognoscere liceat, num aliqua traditio sit Apostolica? Num sufficiat nobis auctoritas siue testimoniū vnius & alterius Ecclesiastici scriptoris? Profert, quod Eusebius de Papia scribit, eum fabulosa quædam & peregrina tanquàm ex viua traditione Apostolorum ad se relata, vnde Chiliastæ quoque sunt erro-

Quæstio Brentij.

Euse. li. 3. cap. 39. hist.

rem

rem suum mutuari scripsisse: cuius exemplo monet, ne temerè traditionibus, quæ Apostolorum & maiorum nomine proponi solent, credamus. Perfacilis est ad id, quod quærit Brentius, responsio, Nam si quid nobis obtruditur Apostolicæ traditionis nomine, quod non modò non est ab Ecclesia receptum, & eius vsu cõprobatum, verùmetiam statim ab initio fuit illi reclamatum, siue Papias id produxerit, siue quicunq; tandem scriptor alius Ecclesiasticus, quantæcunq; sit auctoritatis, pro fabula potius, quàm pro Apostolica traditione habendum est. Cæterùm illa, quæ non scripta, sed tradita custodidimus, quæ quidem toto terrarum orbe obseruantur, datur, inquit Augustinus, intelligi, vel ab ipsis Apostolis, vel à plenarijs Concilijs, quorum est in Ecclesia saluberrima auctoritas, commendata ac statuta retineri. Nam si quid tota per orbem frequentat Ecclesia, hoc quin ita faciendum sit, disputare, insolentissimę insaniæ est. Vides quam regulam dederit August. cognoscendæ traditionis Apostolicæ? hanc sequere & non errabis.

Responsio.

August. epist. 11. cap. 1

Narrat deinceps Brentius, quemadmodum in concilio Africano petunt Legati Rom. Pontificis, vt liceat Episcopis Romam prouocare, & proferunt Canonẽ Nicæni Concilij, cuius auctoritate exigunt, vt Africanæ Ecclesię subijciantur Romanæ, sed Patres Africani Concilij petunt ab Ecclesia Alexandrina & Constantinopolitana vera exemplaria Canonum Nicæni Concilij, & deprehendunt Rom. Pontificem ambitione excitatum designasse in proferendis Canonibus Nicænis crimen falsi. Quare inuehuntur in eum grauissimè, & arguunt eum apertè mendacij. Vt aliqui, inquiunt, tanquàm à tuæ sanctitatis latere mittantur, nulla inuenimus Patrum Synodo constitutum, quia illud quod pridem per eundum Coepiscopum nostrum tanquàm ex patre Nicæni Concilij exinde transmisistis, in Conciliis verioribus quæ accipiuntur Nicæna, à sancto Cyrillo Coepiscopo nostro Alexandriæ Ecclesiæ, & à venerabili Attico Constantinopolitano Antistite ex autentico missis, quæ etiam ante hoc per Innocentium Presbyterũ & Marcellum Subdiaconum, per quos ad nos ab eis directa sunt venerabilis memoriæ Bonifacio Episcopo prædecessori vestro à nobis transmissa sunt, in quibus tale aliquid non potuimus reperire. Exequutores etiam clericos vestros, quibusq; petentibus nolite mittere, ne fumosum typum seculi in Ecclesiam Christi (quę lucem simplicitatis & humilitatis diem videre cupientibus prefert) videamur inducere. Hoc exemplo monet, cautè iudicandum esse de traditionibus, quæ Apostolorum nomine iactantur.

Brentij narratio de actis in Concil. Afri. contra Pont. Rom.

Sed quę est hæc animi tui impotentia Brenti? quam ardens odium erga sedem Apostolicam? quanta mentiendi libido? Scribis Patres Africani concilij deprehendisse Romanum Pontificem desiguasse crimen falsi. Quando autem hoc illi crimen obiecerunt? An quia meminerunt veriorum conciliorum, quæ fuerunt aliunde missa, ideo Pontifici falsi crimen impegerunt? Num quia dico verius habere me exemplar quàm tuum sit: falsi te statim insimulo quasi tu codicem tuum adulteraueris? Videris ex te Patres illos longe tui dissimiles metiri. Sed illi quàmuis certis ex causis appellationes ad illum fieri nollent, quem tamen honorem deberent Romano Pontifici, non ignorauerunt. Itaque non modò quod falsò scribitur à te, grauissimè in eum inuecti nõ sunt, non modo mendacij non arguerunt, verùmetiam reuerenter ad eum scripserunt. Tota epistola nihil habet in se amarulentiæ, nihil acerbitatis, sed est modestissimè scripta. Cur autem illiud quoq; non adiecisti, quod in extremo positum est? Nam cùm negarent se Faustinum in Africa sustinere velle, clausulam illam adiecerunt, probitate ac moderatione tuæ sanctitatis salua. Sic illi sententiam suam Romani Pontificis moderationi subiecisse videntur. Hæc ita dicta sunt à nobis, ac si vera esse concederemus, quæ tum Patres illi scripserunt: simul etiam vt indicaremus, quæ tua sit vanitas & mentiendi voluptas. Quid autem Brenti, si quę Patribus illis veriora visa sunt esse consilia, minùs vera fuerunt, quàm quæ proferebantur à Romano Pontifice? Vis hoc tibi probemus? Quem autem eius rei testem dari tibi vis, qui sit exceptione tua maior? Vt Latini tibi satis faciant metuo, ex Orientalibus aliquem Græcæ linguæ produci voles, si fides illi, per te sit habenda. Difficile est, quod à nobis exigis, vt ex ijs testes proferamus, quos Ecclesię Romanę semper iniquiores fuisse constat. Sed accipimus tamen conditionem, quàmlibet ea dura videatur. Ecce tibi producimus ex Orientalibus testem omni maiorem exceptione Græcæ linguæ Magnum illum Athanasium, qui non solus, sed cum reliquis etiam Ægyptiorum Episcopis ad Marcum Syluestri successorem scribens, queritur Arrianos omnia vastasse, libros etiam vsque ad minimum incendisse, ne iota quidem vno relicto. Precamur, inquit, Pater beatissime, quia non dubitamus apud vos plenaria esse Nicæni Cõcilij exemplaria, vt illa nobis, quæ (sanctę recordationis) prædecessoris vestri Syluestri fuerunt, sub tuta mittatis stipulatione. Nam quod à prædicta Synodo cum Pontifice nostro, id est, Alexãdrinę magne ciuitatis Episcopo in Diaco-

Responsio de alia Brentij peruersitate in citandafide historiæ.

Athanasius de tyrãnide Arrianorum in concremandis libris Episcoporum.

Diaconatus interfuimus officio, sub nostræ præsentiæ testimonio per beatos viros Victorem & Vincentium presbyteros, missa sunt prędicto Papæ Syluestro cum adstipulatione subnexa capitula septuaginta. Audis hic Brenti, quòd incensi fuerunt per Arrianos omnes Aegyptiorum Episcoporum libri, ne iota quidem relicto, quorum impietate & fraude factum est, cùm præsertim nec Imperatoris Constantij studium illi deesset, vt paucis pòst annis quàm celebratum esse Nicænum Concilium, de plenarijs eius Cõcilij exemplaribus dubitari cœptum sit, nec vllum integrum esse putaretur præter id, quod Romæ fuit asseruatum: ex quo & Iulius & Innocentius & Leo primus hunc ipsum canonem citant, de quo nunc agitur. Est ne autem verisimile, quòd Iulius Pontifex non plùs quàm viginti pòst annis quàm habitum fuit Nicænum concilium, ausus esset falsum aliquem canonem citare, cùm illo tempore supersesse testes non pauci potuerint, quibus eum de crimine falsi conuincere licuisset, quòd Arriani proculdubio facere non prætermisissent? Produxissent autem post hunc etiam Innocentius & Leo Canonem hunc ipsum, si falsi crimen obiectum à quoquam Iulio cognouissent? Sed quos tu semen adulteræ tanti patrati sceleris audes arguere? An non eos Pontifices, quorum sanctitas, honestas, grauitas in toto celebratur orbe Christiano? Patres Africani cõcilij potuerunt vt homines errare, de re præsertim sibi minùs nota: tam sancti verò Pontifices ij, falsi crimen committere nunquàm potuerunt. Misit Cyrillus exempla canonum Patribus Africanis, verùm vnde? ex Alexandria. Atqui magnus Athanasius incensos ibi libros fuisse queritur ab Arrianis. Quod ergo mittere potuit Cyrillus exemplar aliud, quàm quod ab hæreticis fuerat corruptum certis canonibus omissis? Atticus porrò viuenti Ioanni Chrysostomo, cùm is in exilium pulsus fuisset, successerat, qui facilè ferre potuit diminutum esse canonum numerum, eum præcipuè sublatum, quo libera permittebatur ad Romanum Pontificem appellatio, cùm sub idipsum tempus Innocentius Rom. Pont. Chrysostomum perhonorificè suscepisset, deque eo restituendo in sedem suam laborasset. Sed extat Athanasij quoque & Aegyptiorum, Thebaidorum, & Lybiorum Episcoporum in sancta Alexandr. Synodo congregatorum epistola, in qua canõ hic ipse Nicæni concilij profertur. Satis ne iam tibi docuisse videmur Brenti, quod lapsi fuerint Patres Africani concilij, cùm esse veriora putarent exemplaria Nicæni concilij, quæ Cyrillus Alexa. & Atticus Constantinopol. miserant, quàm ea quibus Roman. Pontifices nitebantur? Quid autem si ex abundanti docuerimus, etiam Africanos Episcopos errorem posteà suum agnouisse? & qui sub Bonifacio primo suas contra sedem Apostolicam ceruices erexerant, eas sub Bonifacio secundo demisisse, pœnitentiaque ductos totos se potestati Romani Pontificis subiecisse, prædecessorumque suorum errorem hunc damnasse? Lege quæ scripsit hic ipse Bonifacius secundus ad Eulalium Alexandrinum Episcopum, tum & eam epistolam, quæ sequitur mox Eulalij Carthaginẽsi Episcopi ad Bonifacium, ita rem habere comperies. Habes itaque iam satis, vt opinor, demonstratum, non solùm Roman. Pontificum testimonio, quos apud Catholicos omnes magnum semper auctoritatis pondus habuisse constat, verùm & magni illius Athanasij, aliorumq; multorum Orientalium, quin & ipsorum Africanorum Episcoporum quodammodo propria confessione, quòd veriora fuerint, quæ Roma, quàm quæ vel Alexandria, vel Constantinopoli producta sunt actorum. Nicæni Concilij exemplaria.

Alia probatio. Africani Episcopi Rom. Pont. se submiserunt.

Monet iterum Brentius, vt de traditionibus, num sint Apostolicæ, cunctanter iudicemus. Aliquando enim, inquit, proponuntur nobis diuersæ de eadem re traditiones, quarum vna huic, altera illi Apostolo tribuitur. Traditiones de tempore obseruationis Paschæ extant. Et alij quidem affirmant Petrum & Paulum tradidisse Pascha celebrandum esse die Dominico post Lunam decimamquartam: alij autem scribunt, Ioannem Apostolum & Philippum tradidisse Pascha celebrandum esse Luna decimaquarta. De coniugio Sacerdotum aliter se, inquit Stephanus, traditio habet Orientalium Ecclesiarum, aliter huius sanctæ Romanæ Ecclesię. In eiusmodi casu Brenti, quid aliud faciendum est, quàm quod factum esse legimus ab Imperatore Constantino, qui concilium congregari, cuius auctoritate, quę fuit de tempore obseruationis Paschę controuersia, dirempta est? Porrò de coniugio Sacerdotum, audi quid dicat celebris apud Græcos Epiphanius: Reuerà, inquit, non suscipit sancta Dei prædicatio post Christi aduentum, eos qui à nuptijs, mortua eorum vxore, secundis nuptijs coniuncti sunt, Et hæc certò sancta Dei Ecclesia cum sinceritate obseruat. Sed & adhuc viuentem & liberos gignentem vnius vxoris virum non suscipit, Sed eum qui se ab vna cõtinuit, vel in viduitate vixit, Diaconum & Presbyterum & Episcopum & Hypodiaconum, maximè vbi sinceri sunt Canones Ecclesiastici. At dices mihi: Omninò in quibusdam locis adhuc liberos gignere presbyteros & Diaconos & Hypodiaconos. At hoc non est iuxta Canonem, sed iuxta hominum

Obiectio de traditionibus diuersis, & quasi contrarijs.

Responsio.

De coniugio Sacerdotum. Epip. hæresi. 59. li. 2. Thom. 1.

Græci sacerdotes ducunt vxo-

res de facto, non de iure.

num mentem, quæ per tempus elanguit. Sic & hæc Stephani dubitatio iam est sublata. Nam quamuis aliter hac in parte se gerant Orientales, non faciunt hoc tamen iuxta Canonem, qui idem est, si quid Epiphanio credimus, apud Orientales, & Occidentales, sed faciunt pro libidine sua. Verùm ea de re pluribus in Confessione Christiana disseruimus, vbi de impedimentis matrimonij tractauimus, eò lectorem remittimus.

Brentij sententia.

Monet iterùm Brentius: Cùm à scriptore quopiam traditio tãquam Apostolica proponitur, eam non ideo agnoscendam esse, quòd scriptor ille, quantalibet sit sanctitate aut eruditione, affirmat: sed quia doctrina Prophetica & Apostolica, quæ sacris literis continetur, diuinitùs nobis commendata & confirmata est: quamobrem expendendum esse, num ea traditio conueniat cum ijs sacris literis, quæ sunt cœlestibus testimonijs ad nos propagatæ. Nam si cum hac scriptura pugnauerit, dubitari amplius nec potest, nec debet, quin scriptor ille aut alios fallere voluerit, aut ab alijs falsus fuerit, & pro veritate mendacium acceperit. Fieri enim nõ potest, quòd Apostoli Spiritu sancto prẽditi, tradiderint verbis pugnantia cum ijs quæ mandauerunt scriptis. Hoc quin verum sit, non dubitamus, quòd nihil tale verbis tradiderunt Apostoli, quod cum ijs, quæ scriptis tradiderunt, pugnaret. Sed quid si pugnare videbitur hæretico Traditio cum Scriptura, quam Ecclesia tota pulchrè conuenire cum ea censet?

Responsio.

Brentij sententia de iudicandis Apostolorũ traditionibus.

Aggreditur iam tandem ad alteram suæ partitionis partem, Si certò cõstiterit, inquit, traditionẽ esse verè ab Apostolis profectam, proxima cura erit, quo consilio & in quẽ vsum ac finem ab Apostolis, sit instituta. Non possimus autem hoc cognoscere, nisi ex ipsa Apostolorum doctrina, & perpetuo eius doctrinæ, quæ scripto est mandata, consensu, Quare siue dubitemus, siue non dubitemus, de traditione, semper nobis ad sacram scripturam recurrendum est, & ex ea iudicium petendum. Quod excuti vis ab omnibus, quo consilio traditio sit ab Apostolis instituta, nos minimè necessarium ducimus: quin illud magis probamus, quod à Ioanne Chrysostomo scriptum est? Traditio est, nihil quæras amplius. Præclarè scriptũ est à Gregorio Pontifice: Vera obediẽtia nec Præpositorũ intentionẽ discutit, nec præcepta discernit: quia qui omne vitæ suæ iudiciũ maiori subdidit, in hoc solo gaudet, si quod sibi præcipitur, operatur. Nescit enim iudicare, quisquis perfectè didicerit obedire, quia hoc tãtùm bonũ putat, si præceptis obediat. Quem sequutus Bernadus quoq;, Imperfecti, inquit, cordis & infirmæ volũtatis indicium est, statuta Seniorum curiosiùs discutere, hærere ad singula, quæ iniunguntur, exigere de quibusq; rationẽ, & malè suspicari de omni præcepto, cuius causa latuerit: nec vnquàm libenter obedire, nisi cùm audire contigerit, quòd fortè libuerit, aut quod non aliter licere seu expedire monstrauerit, vel aperta ratio, vel indubitata autoritas. Delicata sanè, imò nimis molesta est huiusce modi obedientia: disputare, hoc est, in aestu cordis, non in auditu auris obedire. Ac loquuntur quidem hi duo de monasticis institutis: cæterùm si Patris vnis alicuius, qui cæteris prẽest in monasterio prẽcepta discutere, fas isti non esse putant, quantò minùs fas esse debet, vt eas traditiones curiosius quiuis excutiat, quas Apostolicas esse certò constiterit? Certè decretis Apostolorũ tãquam à Deo profectis parere semper, eorum autem quę decreta sunt, rationem ab illis flagitare semper nõ debemus. Illud verò nobis vel maximè persuasum esse debet quæcunq; lex vel ab Apostolis, vel ab eorũ successoribus lata est, eã respectu charitatis latã esse: nec in ea præscribi quicquã, nisi quantũ charitatis interest, nec aliud esse legis eiusmodi trãsgressionẽ, quàm charitatis violationẽ. Docet id etiã Bernadus, vbi de monasticis loquitur institutis, quòd ea inuẽta fuerũt, nõ quia aliter viuere nõ liceret, sed quòd ita magis expediret: nec planè ad aliud, quã ad lucrũ & custodiã charitatis. Quamdiu ergo charitati militãt, immobiliter fixa sunt, mutariq; omnino ne ab ipsis quidẽ præpositis fine offẽsa possũt. At si è cõtrario cõtraria aliquãdo charitati visa fuerint, nõ tibi Brenti, dicet Bernardus, neq; tuæ farinæ alicui, sed ijs dũtaxat, quibus hoc posse videre datũ est, & prouidere creditum est nònne iustissimum esse liquet, vt quæ pro charitate inuenta fuere pro charitate quoque vbi expedire videtur, vel omittantur, vel in aliud forte commodius demutentur? Sicut è regione iniquum proculdubiò foret, si statuta pro sola charitate contra charitatem tenerentur. Tenent ergo fixam firmamq; immobilitatem etiã apud Prẽlatos, quæ ex stabili necessario sunt, sed quatenus charitati deseruiunt. Si de monasticis institutis rectè visum est Bernado, quòd non ad aliud quàm ad lucrum & custodiã charitatis inuẽta sunt, quãto magis nobis persuasum esse debet, quæ sunt ab Apostolis & eorũ successoribus instituta, itidẽ non ad aliud, quàm ad lucrum & custodiam charitatis esse instituta? Cùm in omnibus ijs quæ decreuerũt, nihil aliud, quàm eam, quæ finis est prẽcepti, charitatem spectauerint: quam solã præcepit Christus, cuius lex nõ est, nisi lex charitatis: ad quam prẽcepta referũtur omnia, ita vt si quis dixerit, omnia mandata, siue quę

Responsio.

Chrys. ho. 4. in 2. ad Thessalo. Gre. lib. 2. in li. Reg. cap. 4.

Bernar. de præcepto & dispensatione.

Quàm reuerenter sentiendum de tradit. Apost.

Idem vbi suprà.

Idẽ scopus scripturæ & traditionum charitas. 1. Thim. 1.

scripta

scripta in libris Cononicis,siue quę tradita sunt nobis ab Apostolis & eorũ successoribus,vnũ esse mandatum charitatis à vero nihil aberrauerit.Hoc itaq; cõsilio, in hunc vsum & finẽ institutæ sunt omnes Traditiones,quæ non ab Apostolis modò, verumetiã ab eorũ successoribus profectę sunt, quã denotat Bernardus, ad lucrum & custodiam charitatis:quam etiam ob causam non diutiùs immobiliter fixa sunt,quàm quoad charitati militant: cui simul vt militare desierint, iam nihil impedit, quò minùs vel omittantur,vel intermittãtur, vel in aliud aliquid fortè commodius cũmutentur. Nam quæ pro charitate statuta sunt, ea contra charitatem retineri, prorsus iniquum fuerit. Sed num ideo cuiuis de fęce vulgi iudicare licebit,quando traditiones militant,quando non militant charitati? Tantum abest,vt id vnicuique de plebe liceat,vt ne tibi quidem Brẽti fas id sit,quamlibet cautus & prudẽs esse tibi videaris:verùm ijs tãtùm,inquit Bernardus,quibus id posse videre datum & prouidere creditũ est.Non satis est,si datum alicui sit posse videre,nisi creditũ etiã sit posse prouidere.Quamobrẽ etiam si tu, qui prudẽs es in oculis tuis,posse te videre iudices,quando militet,quando nõ militet charitati traditio,quoniã tamẽ tibi non est creditũ prouidere,nullã habes legitimam potestatem, quæ sint eius generis traditiones cognoscendi,& eas arbitrio tuo vel abrogandi, vel cõmutandi,sed inuitis etiam omnibus portis inferi,penes eos solos potestas hæc est, qui sedẽt in Petri Cathedra,qui cùm semper ad manũ habere queãt viros & prudentia & doctrina singulari præditos,quorũ vtantur consilio,datũ est illis posse videre multorum oculis adiutis, quando deseruiat, aut non deseruiat, charitati traditio, simul posteaquàm ad munus Apostolicũ vocati sunt,creditũ est illis prouidere, quo si traditionẽ aliquam nõ ampliùs charitati seruire iudicauerint, aut eam omitti deinceps,aut intermitti posse decernãt,aut in aliud aliquid cõmodius cõmutent. Absit autẽ,vt penes quemuis de vulgo potestas sit ea de re iudicãdi. Interest enim Reip.vt non modò scriptæ leges,verùm & quæ moribus receptæ,diuturnaque consuetudine sunt approbatæ, non temere mutentur aut corrigantur,nisi eorum,qui cum potestate versantur,auctoritas accesserit.

Quorũ sit de traditionibus iudicare,an seruiãt charitati.

Perstringit posteà Brentius traditiones aliquot, & expendit eas iuxta sacræ scripturæ regulam, vt quid de ipsis sentiendum sit cognoscamus. Non vesci, inquit,nec sanguine,nec suffocato,nec idolothito,traditio est.Et quia ex actis Apostolicis,manifestum est quòd Apostoli ipsi tradiderint hoc Decretum Ecclesijs gentium, non ampliùs de hac traditione quęrendum est, num sit Apostolica, sed quo consilio & quo fine Apostoli eam Ecclesiæ commẽdauerint.Quæritur ergo,num Apostoli tradiderint eã hoc consilio, vt imponerent Ecclesiæ perpetuã legem, cuius operum meritis consequerentur homines coram Deo remissionem peccatorum? Nihil certè minùs, Quis autem vnquàm eo consilio traditiones instituit, vt imponeret perpetuam legem, è cuius operum meritis consequerentur homines coram Deo remissionem peccatorum? Iam audiuisti quid ea de re scripserit Bernardus,quo consilio,& quo fine pleraſque traditiones institutas esse docuerit, nimirùm ad lucrum & custodiam charitatis: per quam charitatem consequuntur homines coram Deo remissionem peccatorum, sicut à Christo dictùm est: Dimissa sunt illi peccata multa,quoniam dilexit multum.Nam quod ad ipsa opera per se considerata attinet, non puto quòd quemquam reperies, qui doceat, quod meritis eorum remissionem peccatorum aliquis consequi possit. Non est obscurum, quid de ea re scripserit Thomas Aquinas, à quo non dissentit omnis reliqua Theologorum schola. Si consideretur,inquit, opus hominis meritorium,secundum substantiam operis, & quatenùs ex libero proficiscitur arbitrio, vita æterna dignum non est. Cæterùm præclarè dicit Augustinus: Radix nostra est charitas nostra, fructus nostri opera nostra, opus est, vt opera tua de charitate procedant: tunc est radix tua in terra viuentium. Radicem Deus inspicit, non opera. Sunt autem, sicut idem Augustinus docet, duæ radices. Radix omnium bonorum charitas: radix omnium malorum cupiditas, Sicut in charitate nihil vnquã mali,sic in cupiditate nihil vnquã boni poterit inueniri. Istæ duæ radices in duobus agris à duobus plantantur agricolis: vnam in cordibus bonorum plantat Christus,aliam in cordibus malorũ plantat diabolus. Nec de charitatis radice nascitur aliquid mali, nec de radice cupiditatis aliquid boni. Non attendit igitur Deus ad id,quod foris apparet,verùm radicem intuetur:vtrùm ex cupiditate, an ex charitate facias,solùm id spectandũ esse putat:vsq; eò etiã, vt homicidiũ laudatum, de eo verò qui misericordia ductus abstinuisset à cędę, pœnas expetitas esse legamus. Phinees vno pugione duos cõfecerat, à Domino cõmendatus, ęterni sacerdotij testamentũ accepit.Nõ quod ipsum bonũ per se sit homicidiũ, quod lege prohibitum esse scimus, sed quòd illud zelando zelum Dei patrauerat. Ita charitas opus quod natura siue substantia sua malum est, fecit esse bonum.Contrà,Saul non occidit Agag Regẽ pinguissimum,

Brentius de traditionibus Apostolicis.

Actor.15.

Luc.7.

Thomas cap.12. quæst.114. Merita nostra non substantiæ operis, sed vi charitatis nituntur.

Aug.in Psal. 51.

Idẽ serm.44. de tempore.

Num.25.

1.Mach.2.

Exemplũ Phinees & Saul.

1.Reg.15.

mium,& optimis gregibus ouium & armentorum,& veſtibus,& arietibus, & vniuerſis quę pulchra erant,pepercit,nec voluit ea diſpergere. At is in tam grauem ex ea re Dei indignationem incurrit, vt cùm dies noctesq; precibus & lachrymis iram eius placare conatus fuerit,nihil tamen proficeret,neq; pœnam ſibi conſtitutam euadere poſſet,non quòd malus eſſet affectus miſericordiæ,ſed quod contra Dei præceptum pepercit,deque rebus Amalech concupiuit. Non eſt in Phinees laudatum homicidium,ſed charitas, ſed zelus:non eſt in Saule damnata miſericordia, ſed concupiſcentia partim laudis, partim rerum optimarum Amalech,de quibus prohibuit Deus,nequid concupiſceret, qui radi cem,non quod foris apparet,inſpicit. Vnum eſt igitur opus charitatis,quo remiſsionem peccatorum & vitam æternam,conſequimur,de qua & illud prę clarè ſcriptum eſt ab Auguſtino,quòd omnia bona opera noſtra vnum opus eſt charitatis. Tũc enim recta ſunt opera,cùm ad hunc vnum finem diriguntur. Opus ergo vnum eſt,in quo ſunt omnia,ſi des quæ per dilectionem operatur. Quem ſequutus Thomas de Aquino: Omnium, inquit,humanorum actuum regula,lex eſt charitatis diuinæ. Sicut enim videmus in artificialibus,quòd vnumquodque opus tunc bonum & rectum dicitur, quando regulę coæquantur:ſic etiam quodlibet opus humanum tunc rectum eſt & virtuoſum, quando regulæ diuinæ dilectionis concordat:quando verò diſcordat ab hac regula, nõ eſt bonum nec rectum. Quamobrem nihil contra nos faciunt, quæ ſcribis, quòd Apoſtoli docuerunt remiſsionem è ſolo Chriſto per fidem petendam. Nam & nos aliter non docemus: ſolus enim eſt Chriſtus,qui peccata nobis remittit:quam remiſsionem per fidem conſequimur,ſed non ſolam, ſicut vos docetis: verùm ſicut Apoſtolus docet, fidem quæ per charitatem operatur. Si quid igitur operi tribuimus,hactenus tribuimus,quatenus ex fide charitateq; procedit. Tolle fidem in Chriſtum, tolle charitatem ex operibus noſtris, condemnare nos poſſunt,iuſtificare non poſſunt. Nihil igitur operum ſubſtantiæ tribuimus,ſicut è contrario nihil non tribuimus charitati.

Charitatis opus quale et quãtũ. Aug. in pſa. 89.

Gal. 5. Tho. opuſculo 4.

Gal. 5.

Addit Brentius,quòd Apoſtoli liberauerunt Euangelio ſuo gentes à iugo legis Moſaicæ,quod productis aliquot Pauli teſtimonijs probat. Atqui nihil eſt neceſſe Pauli auctoritate id comprobare. Nã & hoc libenter cõcedimus,quòd Apoſtoli liberauerũt gentes à iugo legis Moſaicæ. Non autẽ liberauerũt ab eo legis iugo, de quo dixit Chriſtus: Iugum enim meũ ſuaue eſt,& onus meũ leue. Eſt lex vetus,eſt & lex noua. Ab illius iugo ſumus liberati,ab huius nequaquam. Vis autem ſcire, quod ſit inter vtramq; diſcrimen? Fuit illa timoris,eſt hæc amoris. Cohibebat illa manum,cohibet hæc animum. Ob ſeruabatur illa ſpe præmiorum temporalium,quæ ferè ſola tunc promittebantur:obſeruatur hæc ſpe præmiorum æternorum,quę prolixè Chriſtus pollicetur. Quantò minùs autem grauia ſunt,quæ ex amore proficiſcuntur,& quorum labores ingentibus præmijs penſatos iri certa ſpes eſt,tantò ſuauius eſt iugum nouæ legis,& onus illius leuius,quàm fuit iugũ veteris legis. Quin & in hoc libenter aſſentimur Brentio, quòd Apoſtoli non tradiderũt hoc decreto perpetuam legem,cuius opera expient peccatũ, ſed tantùm præſcripſerint præſenti ſuo ſeculo regulam ad tempus duraturam, donec offendiculum inter gentes & Iudæos tolleretur. Etenim quæ vel ad externum ritum aliquem, vel ad Eccleſiaſticam pertinent diſciplinam,quoniam pro perſonarum,locorum,temporum,cauſarumq; circunſtantia, mutationem aliquando requirũt,non ferè ſolent eo conſilio conſtitui,vt perpetua ſint: nec ſi charitas id exigat, ea vel intermitti vel omitti fas ſit. Docet hoc etiam Auguſtinus, quòd charitatis opera non ſemper debent permanere, charitas autem ſemper. Quotquot itaque ſunt inſtituta, quotquot ſunt humanæ traditiones, vni charitati militant omnes. Quamobrem quoties hoc illa flagitat, vel intermitti, vel omitti,vel in aliud melius commutari poſſunt, ſed non pro cuiuſque tamen libidine. Meritò commendatur ab Euſebio præclara illa Platonis ſententia: Vobis quidem, inquit,ſi rectè conſtitutæ ſunt leges,vna certè erit præclariſsima, quæ iubeat, ne quis iuuenum quærere audeat, recténe an contra ſe leges habeant,ſed vno omnium ore, vnaq; voce,rectè tanquã à Dijs poſitas cõcedi præcipiat, nec vllo modò aliter pati quicquam à iuuenibus cogitare. Senem autem ſi quid excogitarit, Principibus & æqualibus nemine iuuenum audiente referre. Vides quàm ille vir prudentiſsimus Cretenſium aut Laconum legibus religionem adhibendam eſſe putauerit. Iuuenes ne quærere quidem de illis vult,quo conſilio latæ ſint:ſenibus,quos Græci Presbyteros vocant, aliquid concedit tamen,ſed quid illud? num vt figant & refigant arbitratu ſuo? Nihil minùs: verùm vt referant Principibus,vt per quos lex eſt ſancita, per eoſdem decernatur (ſi iuſtas & graues cauſas è ſenib⁹ aliquis attulerit,quamobrẽ id rectè fieri poſsit) vel intermitti vel omitti,vel in aliud aliquid commodius eam cũmutare debere. Id autem fieri vult Plato, nemine iuuenum audiente,quòd hęc ætas affectionibus magis, quàm rationis magiſterio guber-

Apoſtoli quam legẽ ſuſtulerint

Matt. 11.

Veteris & nouæ legis differentia

Aug. hom. 8. in epiſt. Ioan.

Euſeb. li. 12. de præpar. Euangelica. cap. 2. Plat. li. 1. de legibus.

Non eſt iuuenũ, quærere de legũ ratione cur latæ ſint.

gubernari consueuerit. Quam etiã ob causam Aristoteles, humanæ philosophiæ minus eos idoneos auditotes esse cẽset. Quid autẽ dici potuit prudẽtius? quid ad legũ auctoritatem conseruandã, quibus regna stant & Respub. accommodatius? Cõstat autem de nõ scriptis legibus ibi loqui Platonem, quales fuisse Laconum leges dubium non est, quas propterea scripto mandandas esse Lycurgus non putauit, quòd eas multò diutiùs duraturas, longeq; plùs firmitatis habituras esse persuasum haberet, si moribus & institutis quodammodo mentibus hominum essent inscriptæ. Sic ille magis fixum fore credidit, quod per manus traditũ, quàm quod literis esset consignatũ. Nunc tecum Brẽti reputa, si Cretensiũ aut Laconũ leges tãquam ab ipso Deo sancitas haberi Plato voluit, quibus etiam hanc ob causam Rhetrarum nomẽ imposuisse Lycurgus existmatur, si ne mutire quidem aduersus illas permisit: quantum nos honorẽ habere legibus ijs oporteat, quas dubiũ nõ est à Spiritu sancto latas esse, qui Concilijs præsidet, afflatuq; suo fouet ac vegetat Ecclesiã, nec eam in errorẽ vllum labi permittit? Si non vult Plato in legẽ inquiri ab hominibus latam, quãtò minùs fas est in legẽ inquiri à Spiritu sancto latã? Quamobrem nihil dici potuit pernitiosius, quàm quod affirmatur abs te Brenti, cuiuis etiam de fęce vulgi fas esse, quo cõsilio, quóue fine lata sit lex, inuestigare, iudicium de illa suũ interponere, ac si quid animo suo non arriserit, statim eam conuellere & labefactare. Quod nunc, proh dolor, quantò quisq; minùs habet intelligentiæ, tãtò maiore facit audacia. Intereà tamẽ presbyteris nefas nõ est, ad eos qui præsunt Ecclesiæ, referre, si quid eiusmodi videatur in aliqua lege, quod mutationis alicuius indigeat. Per quos in vnum congregatos, quæ vel ad ritum, vel ad mores pertinent, pro eo vt præsens rerum status postulat, vel de retinenda, vel de conmutanda illa decerni aliquid rectè potest. Sic & alijs de rebus & de Eucharistiæ Sacramẽto factum esse videmus. Fuit hoc moribus aliquãdo receptũ, vt infantibus daretur Eucharistia, mos hic posteà fuit abrogatus. Catholicis etiam vsum apud veteres fuisse scimus: verùm & hic ritus non alio magis quã charitatis respectu mutatus est. Nã etsi fuerunt aliæ quoq; causæ, nimirùm periculũ effusionis, & ne quid habere cum Nestorianis commune. Catholici viderentur: fuit tamen & hæc non postrema, quòd cùm apud plerosq; populos, qui recens ad Christi fidem ante sexcentos & septingentos hos annos conuersi fuerãt, aut nullus, aut rarus admodum esset vini vsus, vt sine difficultate tãtum vini suppeditari vix posset, quantum ad bibendum omnibus ex calice sufficere valeret, ne quid ex eo offendiculi oriretur, si vterentur calice ditiores, non vterentur egeni, visum est à charitate Christiana non alienum, vt ab eo communiter omnes abstinerent, cùm æquè sub vna specie Christus integer sumeretur, atque sub vtraque. Neque tamen interea Christi violata est institutio. Nam quibus id mandatum est, Sacerdotes, quando faciunt hoc, quod in illa nouissima cœna Christus fecit, hoc est, quando conficiunt & offerunt, non aliter sumunt, quàm sicut ipse Christus, qui tum conficiebat & offerebat, sumpsit, & sumendũ illis dedit. Verum nos ad Brentium reuertamur.

Arist. 1. lib. Ethicorum.

Nil pernitiosius quã suum cuique iudicium de legibus permittere.

Presbyteri recte ad Præpositos suos referũt corrigenda.

De Vsu calicis adempto Laicis in cõmunione

Expendit is traditionẽ de Paschate: Num Apostolica sit, in dubiũ reuocat, idq; propter eã causam, quòd Asiani qui celebrabãt Pascha decimaquarta Luna, retulerint hãc traditionẽ in Ioannnem Euangelistã & Apostolum: Occidentales, qui celebrabant Pascha die Dominico post quartam decimã Lunam, retulerint eam in Petrũ & Paulũ. Hęc ipsa diuersitatas, inquit, quã scriptores de tẽpore celebrandi Paschatis referunt, suspicionẽ incijt, quod Apostoli nihil tale Ecclesijs tradiderunt. Et Paulus dicit: Nequis vos iudicet in parte diei festi, aut nouilunij, aut sabbati. Et iterum: Dies obseruatis & menses. Et Socrates: Erat, inquit, Apostolorum institutũ, nõ de diebus festis sancire, sed rectã vitã & pietatem docere. Atqui diuersitas hæc non impedit, quò minùs hæc traditio semper Apostolorũ habita fuerit, vt die Dominico post Lumã decimamquartã Pascha celebraretur: quod & si secus ab Asianis aliquãdo legimus obseruatũ, errore tamẽ id factũ esse scribit Epiphanius, quòd malè dictũ Apostolorũ interpretarẽtur, & per ignorantiã aliter intelligerẽt. Quòd verò profers Pauli verba, quib⁹ probare niteris nihil eiusmodi Apostolos instituisse, suo quoq; seculo scribunt, 1 Epiphanus, 2 Hieronymus, 3 Ambrosius, 4 Augustinus, 5 Leo Magnus à quibusdam hęreticis ea prolata fuisse, quibus quæ respondent illi, eadam vobis etiam Brenti responsa esse putato. Nam nos vel hanc ob causam in ijs veterum etiam hæreticorum argumentis refutandis longiores esse nolumus, quod in confusione nostra Christiana satis copiosè sunt hæc à nobis tractata. Iam quòd a Socrate dictum adfers, quòd erat scopus Apostolis non de festis diebus sancire, sed rectam vitam & pietatem docere, hoc verisimum esse confitemur. Nam in omnibus quæ tradiderunt Apostoli, scopum hunc eorum fuisse certum est, vt charitate mentes hominum inflammarent, que sola recta vita est ac pietas. Charitatem, inquam, & Dei & proximi.

Brẽtij sententia de traditione celebrandi Paschatis.

Coloss. 2. Gala. 4.

So. li. 5. cap. 22. histor. Responsio.

Epiph. hæresi. 90.
1. Hær. 73.
2. In. 2. ca. ad Galat.
3. Epist. 83.
4. Epistol. 119. cap. 7.
5. Serm. 4. de ieiunio septimi mensis.

Scopus traditionum Apostolicarum, præsertim in dierũ festorum institutione.

proximi. Charitas erga Deum flagitabat, vt eius beneficiorem, quæ nobis, immensa præstitit, memoria nulla apud nos vnquàm obliuione obrueretur. Cùm autem nulla fuerunt illius erga nos beneficia maiora, quàm quod vnigenitum filium suum misit, qui traderetur propter delicta nostra, resurgeret autem propter iustificationem nostram, illa conati sunt animis hominum diligentius inculcare, quò sic ad eum redamandum vehementis accenderemur, quem nos priorem sic dilexisse cognouissemus, vt

Rom.8. Matt.20.

proprio filio suo non parceret, verùm pro nobis omnibus traderet illum: traderet autem ad illudendum, flagellandum, crucifigendum, & morte turpissima condemnandum, qui tamen tertio pòst die resurgeret à mortuis, quo sic nos de nostra quoque resurrectione certos redderet. Hæc præ cæteris memoriæ nostræ tenacius infigi voluerunt. Quare non contenti quartæ & sextæ ieiunium diemque Dominicum festum instituisse, quadragesimam etiam & sanctam hebdomadam, quam in luctu & mœrore transigeremus, deinde verò Paschatis festa, quæ solenni quadam lætitia celebraremus, nobis obseruanda tradiderunt. Quorum obseruatio quid est aliud, quàm Euangelij quædam viua explicatio, quam si quis abrogandam putat, eadem ratione qua viuum hoc etiam scriptum Euangelium abroget, licebit. Hic igitur fuit, Apo-

Rom.15.

stolorum scopus, quo ad charitatem, quam Deo debemus, in animis nostris excitandam. Fuit & alter scopus, vt inter nos quoque mutuam charitatem conseruaremus, qua sola maximè alitur amicitia. Est autem hoc amicorum proprium, idem velle & idem nolle, gaudere cũ gaudentibus & flere cum flentibus. Volebãt igitur Apostoli, vt quos in fratres sibi Christus cooptasset, quicunque nomen ab illo ducere, deque illo gloriari cuperent, vt fraternam inter se charitatem retinerent, simul flerent Christi passi & mortui, simul gauderent Christi resurgentis memoriam celebrantes, & sicut fidem vnam & eandem haberent, sic eam ijsdem etiam ritibus & cæremonijs, ijsdem etiam, quo ad eius fieri posset, obseruationibus mentibus fidelium, vt ita dicam, inscribere conarentur, nec vlla in re inter se discreparent. Habes iam Brenti, qui fuerit Apostolorum scopus. Ad quem etiam collimarunt patres in Synodo Nicæna congregati:

Athan. in Epist. de Synodis Arimini & Seleuciæ congregatis, & in epist. ad Episcopos in Africa. Ibidem.

Quam duabus de causis fuisse conuocatam scribit Athanasius: Primùm, vt festum Paschatis eodem die celebraretur: deinde vt hæresis Arriana, quæ suppullulauerat, anathemate percuteretur. Vides quantùm eo tempore fuerit existimatum in eo positum esse vt hæc de tempore celebrandi Paschatis discrepantia tolleretur, vt vniuersus orbis (sic enim loquitur Athanasius) in Concilium propterea coiret, vt eodem die Pascha celebraretur, & hæc prima congregandę Synodi causa fuerit. Nunc audi quibus rationibus adducti fuerint illi sancti Patres, vt vno eodemque die sanctissimi Paschatis ferias peragi, & orientis ecclesias, quę à Romana & cæteris occidentis ecclesijs dissidere visæ sunt, eandem cum ijs, à quibus dissidebant, diẽ obseruare vellent. Duas enim

Euseb. lib. 3. de vita Constanti. Socr. lib. 5. cap. 22. Solo. li. 7. ca. 18 & 19. Theo. li. 1. cap. 10

Ecclesiasticæ historiæ scriptores commemorant. Primam, quòd minimè fas esset, Christianos Iudæorum sequi consuetudinem, qui posteaquàm conscelerata manus suas nefaria Christi cæde contaminarunt, tanta sunt animorum cæcitate percussi, vt videntes non videant, audientes non audiant, neq; quod rectum est intelligãt. Deinde, quòd gra

Ephe. 4.

ue cumprimis & indecorũ esse putaretur, quandoquidem vnum corpus, vnus spiritus sumus omnes, vna vocationis nostræ spes, vnus Dominus noster, vna fides vnũ baptisma, vnus est Deus & pater omniũ, non vno eodemq; tempore anniuersarium redemptionis nostræ diem ab omnibus & singulis eiusdem corporis membris celebrari: sed per eosdem dies alios quidem ieiunijs exerceri, alios verò conuiuijs vacare. & hos quidem feriari & conquiescere, illos verò corporis affectionibus macerari: quemadmodum in

Constantinus. Epiph. hæresi. 70.

sua quadam ad Episcopos, qui ad Synodum Nicænam venire non poterant, & ad omnes vbique locorum Ecclesias, epistola, fusiùs ab Imperatore Constantino, & in eo libro quem aduersus hæreses conscripsit, ab Epiphanio proditũ legimus. Ex eo colligere licet,

Duæ causæ priscis obseruandi vel mutandi tẽpora.

quæ ratio priscis fuerit, vel obseruandi certa tempora, vel mutandi: duplex nimirum, vna, vt ne quid vel cum Iudęis, quẽadmodum de Paschate deque sabbato factum videmus, vel cum gentibus haberet cũmune Christiani: quę cùm sextum hebdomadæ diem tanquam Veneri sacrũ, in Iudis, epulis, nequitijs cõsumere cõsueuissent, visum est Christianis, vt quem illi diem cũprimis lætum & hilarem ducebant, eum in mœrore luctuq; traducerent, non solùm acerbissimos cruciatus & mortem Christi turpissimã, verumetiam peccata quæ causam illi dederunt, deflentes. Altera, quòd sicut à Damaso Papa scriptum, & à Leone magno repetitum legimus non aliter vnus grex & vnus pastor sumus,

Dam. epist. 4. de Chore piscopis. Leo epist. 4. cap. 2. 1. Cor. 1.

quàm si, quod iterum atque iterum monet Apostolus, idipsum dicamus omnes, si perfecti sumus in eodem sensu, & in eadẽ sententia, si vno atq; eodem tempore, ritus etiam eosdem obseruemus. Eundem igitur quem Apostoli, sancti quoque Patres in Synodo

Nicæni

Nicæna congregati, scopum sibi propositum habuerunt, cùm hoc de tempore celebrandi Paschatis decretũ promulgarent, nimirum eam, quæ finis est præcepti.

Brẽtius iterum de traditione Paschatis celebrandi. Rom. 14.

Ponamus, inquit Brentius. Apostolos aliquid de tẽpore celebrandi Paschatis quibusdã Ecclesijs tradidisse, manifestũ tamẽ est, quod nõ tradiderint legem necessariã, sed disciplinam liberrimam, qua Ecclesia tãtisper vteretur, dum vtilitati ipsius seruiret. Paulus enim dicit: Hic quidem iudicat diem ad diem conferens, ille autem idem iudicat de quouis die, &c. Demus autẽ hoc tibi Brẽti non tradisse legem necessatiã Apostolos de tẽpore celebrãdi Paschatis: Posteaquàm verò totus orbis in Conciliũ coiuit, quæso te, nũ propterea tanta labore coiuit in locũ vnum, vt postquàm decreuissent aliquid, liberũ esset nihilominùs vnicuique parere si vellet, aut nõ parere? Quorsum autẽ attinebat, vt laudatissimus Imperator ille Constantinus tãto sumptu suo tot sanctos patres ita fatigaret, quorum alij ætate, alij valetudine affecta, alij longissimè fuerunt ab eo loco remoti, in quẽ illis conueniendũ erat: vt sine magna difficultate & molestia sua tam longũ iter perficere plerique nõ possent? quorsum inquã, attinebat tãtos facere sumptus, & ita fatigare sanctos patres illos, si quod tu vis, liberrimã esse nihilominùs disciplinã hanc oportuit? Scilicet, ijs verbis ad illos Imperator vsus est: Decernite Patres aliquid de tempore Paschatis obseruandi, verùm ita, nihil vt hac de re tradatis tanqã necessariũ, sed liberrimã tantùm disciplinã, qua tãtisper vtatur Ecclesia, dum ipsius vtilitati seruiat. Si diceres. Nihil tradatis perpetuo tenedũ, colorem tamen haberet aliquẽ oratio tua: sed si hoc vis, vt etiam post decretum factum liberrima sit nihilominùs disciplina, & liceat cuiuis iudicare, quàm diu seruiat vtilitati Ecclesiæ, quid dici potest absurdius? Nos verò nihil dubitamus, quòd etiam Apostoli quã hac de re legem tradiderunt, non tanquã liberrimam disciplinam tradiderint, sed ita necessariò voluerint ab omnibus abseruari, ne pro sua priuata libidine cuiuis eam rescindere liceret. Quòd si quid aliquãdo dubitationis incidisset, eius eximendæ non penes vnum aliquem, quamlibet sibi prudens is videretur, sed penes vniuersam Ecclesiam, aut certè penes eùm qui Petri tenet cathedram, potestatem esse voluerunt. Quorsum autem adducis locum illum Pauli, Alius iudicat diem, &c. Scilicet ignorabant illũ Patres in Synodo Nicæna cõgregati? Denique totus orbis Christianus quis Pauli verborum horum sensus esset, nesciebat, quandoquidem iam inde ab Apostolorum temporibus in occidentis ecclesijs: totis verò mille trecentis annis in toto orbe, quàm longè quamque latè Christiana fides fuit propagata, summa concordia semper ab omnibus Paschatis festum eo die, quem Patres Nicænæ Synodi præscripserũt, ab omnibus Christianis ad hunc vsque diẽ semper fuit celebratum, ac deinceps etiã nunquam aliter celebrabitur vsq; ad mundi finem? Legebatur, ante vos quoque Brenti, Paulus in Ecclesia, legebatur, inquam, & intelligebatur, neque de Christianorum: verùm de Iudæorum obseruationibus hæc Pauli verba sancti Patres nostri sunt interpretati. Nam cùm Iudaicæ fuerint vmbræ venturumque Christũ figurauerint, obseruationes nostrę venisse, iam natum, passum, & mortuũ, tertio die resurrexisse, quadragesimo pòst in cœlum ascẽdisse, decimo pòst hoc est, ab eo quo resurrexit quinquagesimo, Spiritum sanctum misisse, nobis in memoriam reuocant. Quod non scriptum, sed nobis traditum per sanctos Apostolos, quasi viuum Euangeliũ, si sublatum aliquis cupiat, quid is aliud quàm Christum nobis ereptum, & omnem beneficiorum eius memoriam extinctam cupit?

Responsio.

Apostoli suas traditiones non liberã esse disciplinam voluerunt.

Quod verò scribis, Victorem Romanum Pontificem grauiter à maioribus reprehensum esse, quòd suscepisset eos, qui decimaquarta luna Pascha celebrabant, ex Ecclesia abijciendos: Tradunt hoc auctores Ecclesiasticę historię, non omnibus Episcopis factum hoc eius placuisse, Verùm interea Leoni quoq; Pontifici Romano, cum de festo Paschatis tractaret, nõ leuiter delinqui visum est, si in principio Sacramẽti veritas et vnitas ab vniuersa Ecclesia non teneretur. Sed & ante eum scriptor celebris Epiphanius tam esse graue iudicauit in hac obseruatione diei Paschatis, à more cæterarum orbis Ecclesiarum alios discrepare, vt nõ dubitauerit in album hæreticorum eos referre, qui luna quartadecima Pascha celebrassent, quos quidem quartadecumanos vocat.

De Victore Pontifice. Euse. lib. 5. capit. 25. Socr. lib. 5. cap. 22. Nice. li. 4. ca. 36 Leo epist. 64. Epiph. hæresi. 70.

Excutit nunc censor noster Basilij dictũ de traditionib⁹, quod scriptũ his verbis legimus: Dogmata quę in Ecclesia prędicãtur, partim ex cõscripta doctrina habemus, partim ex Apostolorũ traditone ad nos delata in mysterio recepimus, quæ vtraq; eandẽ ad pietatẽ vim habẽt, et nemo ijs cõtradicit, qui vel saltẽ modicã Ecclesiasticarũ legũ experiẽtiã habet. Et iterũ Apostolicũ arbitror esse, etiã in nõ scriptis traditionib⁹ perseuerare. Quid autẽ in his & quæ sequũtur verbis, nõ piè, non catholicè, non orthodoxè scriptũ est? Et hunc tamẽ audet momus hic veriùs quàm Aristarchus reprehẽdere? At quẽ virum? Quẽ Theodoritus lumen orbis terrarum, quem Socrates columnam veritatis, quem Grego-

Brentius contra Basilium, Basi. de spiritu sãcto capit. 27. Cap. 29.

Laus Basilij. Theod. lib. 4. cap. 19.

Soc lib. 4. ca. 23 epist. 26. rius ille Theologus à Græcis vocatus, orbis oculũ vocat, neque dubitat cũ veteris & noui testamenti Patribus conferre, ac tantas illius fuisse virtutes narrat, nulla vt vis orationis esse tanta queat, quæ pro dignitate eas exprimere possit. In hunc talem virum, cuius tot seculis in Ecclesia summa semper fuit auctoritas, audet sibi cẽsuram sumere Brẽtius. Neque verò non intelligit Peccatum suum: rem esse videt indignã, neque posse non offendi piorum aures, cùm virum tantum homo ab eius doctrina pietateque longissimè remotus, reprehẽdere non veretur. Itaque longa quadam vtitur præfatione, qua crimen à se temeritatis & arrogantiæ repellere conatur. Etsi Basilius, inquit, vir est in oculis nostris magnus, quẽ, & agnoscimus, & veneramur, tam doctrina, quàm pietate insignem, & agimus Deo gratias, quòd excitauerit hunc, per quẽ multa & magna sua beneficia in Ecclesiã suã cõferret: ac dolemus, quòd necessitas cogat nos ab ipsius sentẽtia hac in parte recedere? Tamen non debet nobis esse fraudi, quòd in seria, & ad salutem nostram pertinenti, malumus diuinam quàm humanam auctoritatem sequi. Animaduertistine Lector, quẽadmodum hic altera quidẽ manu caput demulcet, altera verò maxillam ferit. Reuereri se dicet insignem doctrina pietateque virum: hactenùs caput demulcet: Sed in re seria, & ad salutem pertinenti, malle se dicit diuinam quam humanam auctoritatem sequi: hic pugno maxillam ferit, Scilicet is fuit Basilius, qui diuinam auctoritatem sequutus non est, aduersus hæreticos præsertim scribens in re seria, in re ad sempiternam salutem pertinenti. An non est diuina auctoritas, quam sequutus est Basilius? cùm post illa verba, quæ producta per te sunt: Arbitror Apostolicum esse, etiam non scriptis traditionibus inhærere, subiungit: Laudo, inquit, vos, quòd omnia mea meministis, & quemadmodum tradidi vobis, traditiones obtinetis, quas accepistis, siue per sermonem, siue per epistolam. An hæc nõ est diuina auctoritas? Qua fronte igitur hominũ arrogantissime tibi tribuere audes, quòd diuinam auctoritatem, quàm humanam sequi malis: quasi Basilius quoq; non diuinam sequutus fuerit? Nisi fortè prẽterquàm quod vos dicitis, nihil diuinum censeri vultis, vt quàmlibet cum Dei verbo pugnantia loquamini, nihilominus acclamari vobis à populo velitis, quemadmodum Herodi quõdam acclamatum fuisse legimus, Dei voces non hominis. Verùm sicut illum, sic & vos aliquando, nisi resipueritis, Angelus Domini percutiet: Adfert iam causam Brentius, qua fuerit adductus, vt sibi censuram sumeret in Basilium. Nos quidem, inquit, honorificentiæ tanti viri libenter parcimus, sicut & hactenùs eius sententiam de Apostolicis traditionibus dissimulare, & silentio potius obruere, quàm exagitare voluimus: Sed quid faciamus? Aduersarij nostri propugnatores Pontificiæ superstitionibus & impietatis hunc Basilij locũ ita proferre solẽt, & videantur sibi auctoritate eius triumphare. Atqui sanctus Basilius, vt illi parcas, abs te nõ petit: quin quò magis illum vituperaueris, hoc se laudari magis interpretatur. Neque enim minùs glorioſum est ab impijs reprehendi, quàm à pijs laudari. Sed quam tu nobis impietatẽ obijcis? Fuerit aliquid superstitionis apud quosdã qui Romani Pont. auctoritatẽ agnoscũt, cuius nos esse mẽbra profitemur, impietas certè non aliunde, quàm à vobis originem sumpsisse videtur, per quos apertã esse fenestram Sataniſmo, quo referta nũc est Germania, manifestius est, quàm vt negare possitis. Nam eò pedetentim rem perduxistis, vt multos iam repetere liceat, qui Christũ apertè Deum esse negent. Ita dum Papiſmum (sic enim vobis appellare Christianiſmum libuit) exterminare conati estis, in eius locũ induxistis atheiſmũ. Qua de re vos ipsos ali quando querentes audire licet. Cur autẽ nos auctoritate Basilij non triumphemus, qui cùm eandem nos fidem, eadem instituta tenere gloriamur?

Qui sunt Chami Brentio. Gen. 9. Verùm audiamus adhuc Brentium sermonem suum prosequentem: Quanquam autem Asotus, inquit, obijcit nobis alicubi Chamum parentis sui derisorem, tamen re ipsa ostendam, Asotum & collegas eius multò impudẽtiores & sceleratiores esse Chamo. Verissimè Chamum vobis obijcit vir venerabilis Petrus à Soto, qui parentes vestros ridetis, & in eorum præceptis incedere nefas esse ducitis. Nunc videamus, quàm vere tu id in illum retorqueas. Hic enim inquit, etsi non tegebat nuda verenda senis Noë, non tamen ipse denudauerat, nec contendebat ea esse pulcherrimam & venustissimam corporis partem, sed potius quia sentiebat esse turpitudinem, derisit. Illi autem immundi porci non solum ipsi denudant verẽda Basilij, viri de Ecclesia optimè meriti, verumetiam contendunt ea esse honestissimum membrum corporis eius. Atqui Brenti, quæ tu verẽda vocas, quæ turpitudinẽ et scabiẽ appellas, & hoc nomine tegi vis, ea nos in Basilio summã esse puritatẽ cõtendimus, & nõ modò tegẽda, verùmetiã prę nobis esse ferẽda putamus: Neq; soli nos. Quis enim fuit priscorũ Patrũ iam inde ab Apostolorum tẽporibus vsq; ad hæc nostra, qui non idem, quod Basilius, senserit, scripserit, docuerit? An Origenes omniũ Doctorũ iudicio nõ fuit semper habitus longè doctissimus? At is

Iterum Brẽtius.

Responsio Patres omnes Basilio consonare Orig. in explanatione 1. cap. epist. ad Titum, sicut citatur à Panphilo martyre in Apolo. Origenis.

etiam

etiam, si quis Christo se credere profiteatur, si tamen aliud de veritate Christianæ fidei credat, quàm habeat definitio traditionis Ecclesiasticæ, hæreticum eum pronũciare non dubitat. Et alio loco de hęreticis loquens: Quoties, inquit, Canonicas proferunt scripturas, quibus omnis Christianus consentit & credit, videntur dicere: Ecce in domibus verbum est veritatis. Sed nos illis credere non debemus, nec exire à prima Ecclesiastica traditione, nec aliter credere, nisi quemadmodum per successionem Ecclesiæ Dei tradiderunt nobis. Hic Origenes plùs aliquid dicit quàm Basilius. Nam etiamsi scripturæ Canonicę proferantur, traditionibus tamen inhærere iubet. Et alio loco dicit: Illa sola credenda est veritas, quæ in nullo ab Ecclesiastica discordat traditione. Quid autem Cyprianus? cùm dicit non minùs ratum esse, quod dictante Spiritu sancto Apostoli tradiderunt, quàm quod ipse Christus tradidit, an non & ipse plus aliquid tribuit traditionibus quàm Basilius? Num autem ab eo dissentit Hieronymus cùm scribit, multa quæ per traditionem in Ecclesijs obseruantur, auctoritatem sibi scriptæ legis vsurpasse? Quid hic ego proferam Athanasium? qui quoties illi res est cum Arrianis, maxima ex parte traditionibus niti videtur, qui suadet etiam omnibus, vt traditam fidem retineant, & tanti mysterij inquisitionem exhorreant. Nam qui, inquit, quę vltra suas vires sunt, indagat, in præcipiti consistit: Qui verò traditionibus inhæret extra periculum versatur. Profertis etiam epistolam, in qua Patres in Synodo Arimini congregati supplicant Imperatori, ne ad contumeliam mortuorum aliquid noui induci permittat: sed eos sinat in institutis decretisq; maiorum permanere. Laudat etiam Patrum illorum piam prudentiam qui tantum itineris laborem, tantaque maris pericula sustinuerunt, vt Patrum traditiones integras conseruarent. Quisque enim eorum, inquit, sibi persuadebat, si solueret aliquid ex decretis maiorum, occasionem se daturum posteris, vt quod ipsi egissent, rescinderetur. Vituperat contrà temeritatem Eudoxij & Acacij, qui honorem Patrũ suorum, Ariomanitarum studio ac gratiæ propinarent & proderent. Quæ enim fides, ait, in eorum actis, si decreta maiorum suorum soluant? Aut quomodo eos, quibus succedere, Patres suos appellabunt, quorum sententias ipsi culpant? De Ignatio scribit Eusebius, quod is docebat Ecclesię populos, vt diligentius ac tenacius Apostolorum traditionibus inhærerent, quas etiam scriptas reliquerit. Sed quorsum attinet, omnes hic enumerare? Totius Ecclesiæ vox eadem fuit, quam in hoc Basilij libro legimus, Et hæc tuos impurum verenda vocare? hanc turpitudinem & scabiem audes appellare, hanc regi vis: cùm nihil magis præ se tulerint, nulla de re magis gloriari fuerint catholici Patres omnes & Orthodoxi? quòd hac vna re, se legitimos honestæ matronæ sanctæ matris Ecclesiæ filios esse declinauerint.

Idem hom. 29. in Matth.

Orig. in præfat. lib. Periar.

Cyp. in serm. de ablu. pedum.

Hier. aduersus Luciferianos.

Athan. in princ. tom. 3. de incarnatione verbi Dei.

Idem in epi. de synodis Arimini & Seleuciæ celebratis.

Euseb. li. 3. ca. 35. hist. Eccle.

Pergit Brentius: Negari non potest, quin quod Basilius dixit Traditiones istas quas paulò ante commemorauimus, ἄγραφα ab Apostolis esse acceptas, & eandem habere vim ad pietatem, quam habent ea, quæ scripta sunt, referendum sit in catalogum eorum dictorum, quę patribus ignosci potiùs quàm probari debent. Atqui contrarium iam ex nobis didicisti. Et extat liber Vincentij Lyrinensis, quem non alia de re conscripsit ferè quàm vt doceret, cum diuinæ legis auctoritate coniungendam semper esse traditionem Ecclesiæ Catholicæ, neque minus huic quàm illi tribuendum. Nostri igitur officij est, inquit Brentius, vt ista dissimulemus, & tegamus. Nihil est in Basilio Brenti, quod tegendum sit. Quicquid est in toto corpore librorum, quos edidit, est honestissimum. Sed si pergemus, inquit, actiones Basilij diligenter intueri, sese ipse tegit, & quod in cogitanti forsitan excidit, haud obscurè alias emendat. Oportet, inquit, omne verbum aut rẽ confirmare testimonio sacræ scripturæ, ad certitudinem quidem & perfectionẽ bonorum, ad confusionem autem malorum. Et iterùm: In quacunque re vnusquisque se indignum senserit, si in illis scripturis cõuersetur, velut ex communi medicamentaria officina, medicamentum ægritudini commodum reperit. Audis, quanti sacram scripturam faciat Basilius? Ait omne verbum testimonio sacrę scripturæ confirmandum esse. Vult igitur, vt etiam traditiones, quæ nomine Apostolorum circumferuntur, ad sacram scripturam exigantur. Et iterum ait: Scripturam esse commune Pharmacopolion aduersus omnem indigentiam. Sed & alias vetus & nouum testamentum vocat thesaurum Ecclesiæ. Qui tam præclarè sentit de doctrina scripto veteris & noui testamenti comprehensa, nũ existimas eum, si seriò admonitus fuisset, Traditiones illas pœdagogicas & pueriles, quæ nullo scripto continentur, æquaturum aut cum auctoritate sacræ scripturæ, aut cum Sacramentis Christi in scriptura traditis? Sed quod est istud collectionis genus Brenti? Magni facit sacram scripturam Basilius, præclare sentit de doctrina scripto comprehensa, non igitur æquat cum illa traditiones? An propterea quòd præclarè sentit aliquis de re aliqua, nihil est, quòd æquare cum ea possit? Detrahitur ne quicquam scripturarum dignitati

Atrox Brentij censura in Basilium.

Responsio Vinc. Lyrin.

Brentius citat loca Basilij.

Basi. in Ethicis definitio. 26.

Idem in præfatione in psa. 1.

Responsio.

Collatio scripturæ & traditionum.

gnitati, si quis dicat, eandem habere vim traditiones ad pietatem, si præsertim traditiones istę nihil aliud sint, quàm quędam scripturarum explicatio: vel si mauis, quædã eorum scriptura, qui literas nesciunt. Nam quod scripto mãdatum est, id sub oculos quodammodò subijciunt, representantque traditæ nobis ab Apostolis cæremoniæ: sicut iam planum fecimus, & vberius posteà suo loco demonstrabimus. Nil igitur incogitanti Basilio excidit, quòd tegere & emendare voluerit ijs verbis, quæ tu ex alijs eius locis produ
2. Thess. 2. cis. Nisi fortè quia dixit Paulus: Tenete traditiones, quas didicistis, siue per sermonem, siue per epistolam: cùm dixit, per epistolam, tegere voluit & emendare, quod sibi priùs imprudenti exciderat, cùm diceret, per sermonem. Quin ille potius eodem loco haberi
Basi. de pondere traditionum. voluit, quæ per sermonem, quo illa, quę per epistolam tradiderat. Vides igitur, quàm non consistat hæc tua collectio? Incipit iam excutere Brentius traditiones, quarum Basilius meminit, qui cùm docuisset, parem vim ad pietatem habere dogmata scripta & non scripta, rationem simul dicti sui profert. Nam si consuetudines, inquit, quæ scripto proditæ non sunt, tanquàm haud multum habentes momenti reijcere conemur, imprudentes & ea damnabimus, quæ in Euangelio necessaria ad salutem habentur, imò potiùs ipsam fidei prædicationem ad nudum nomen contrahemus. Quod genus est, vt eius quod
De signo crucis. primum est & vulgatissimum primo loco commemorem, vt signo crucis eos qui spem collocarunt in Christum signemus, quis scripto docuit? Potuitne verius dici aliquid, quàm quod à Basilio scriptum est? Est enim illud verissimum, quòd reiectis traditionibus, ipsum etiã Euangeliũ reijci videtur. Quid enim aliud sunt traditiones, quã viuum
Traditiones Euangeliũ viuũ. quoddam Euangelium? Hoc ipsum cuius primo loco meminit signum crucis, quid aliud est quàm summa totius Euangelij? Quo magis moror hoc nescire tam insignem Rabinum hunc, qui sibi tamen ignorare nihil videtur. Quid, inquit, hoc facit ad honestam disciplinam, vel ad veram pietatem? Tu es magister in Israël, & hæc ignoras? Imo verò
Ioan. 3. Brenti, omnis propemodum Euangelica disciplina, quin & vera pietas omnis, hoc vno
Quid significet impressio crucis signo crucis quodammodo comprehenditur & explicatur. Quod cùm apud nos ne pueri quidem ignorent, est ne verisimile te nescire Brenti? Sic apud nos matres puerulos instituunt, simul vt inceperint talem qualem rationis vsum habere: Posteaquàm è summo fueris expergefactus, surgens è lecto cruce te signa: Similiter facies cùm iueris cubitum. Duces autem signum hoc à vertice capitis siue à fronte, ad vmbilicum vsque, simul cogitationem tuam ad Christum referes, qui de summo cœlo egressus descendit in viscera matris, atque ex purissimis illius sanguinibus carnem nostram assumpsit. Deinde collocabis manum in sinistro brachio, & duces ad dextrum, simul causam animo tecum repetes, quamobrem eò se dimittere Dei filius dignatus fuerit, vt relinquerer domũ suam,
Hier. 12. dimitteret hæreditatem suam, daret dilectam animam suam in manus inimicorum suorum in cruce pro nobis moriens. Fecit enim hæc, vt nos qui pro meritis nostris cum hædis à sinistris eramus collocandi, transferret ad dexteram inter oues suas, vbi vocem il-
Matt. 15. lam desideratam audire nobis liceret: Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. Facies autem hoc signum tribus digitis, ad significandum trinitatis mysterium, & vteris his verbis: In nomine Patris, & Filij, & Spiritussancti, quo sic in recordationem eius rei venias, quòd salutem nostram, quæ crucis beneficio nobis obtigit, tota trinitas, cuius insęparabilia sunt opera, in medio terræ operata est. Pater filio, sicut ipse filius testatur, calicem passionis dedit, & ipse Filius animæ suæ in potestate sua propinauit, sicut ipse ait: Potestatem habeo ponendi animam meam. Oblatus
Ioan. 18. est enim quia ipse voluit. Et Spiritussanctus illi propinari fecit, Apostolo teste, qui di-
Ioan. 10. cit, quòd Christus per Spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo. Vi-
Esa. 53. Heb. 9. des quanta fidei nostræ mysteria vnica hac signandi nos cruce forma nobis Apostoli tra-
Quanta fidei mysteria signaculum crucis complectatur. didetint? vt si rudis aliquis & agrestis homo propter intelligentiæ suæ tarditatem assequi cętera non possit, vel hoc illi propè solum ad salutem sufficere queat. Hic enim incarnatio, hic passio Christi, hic causa passionis, hic extremnm illud iudicium, & spes nostræ vocationis, hic mysterium trinitatis, per quam redempti sumus, vnica signatione crucis exprimitur. Sic puerulos matres apud nos instituunt: sic etiam agricolas in villis docent Sacerdotes. Qui verò liberalius in ciuitatibus educantur, admoneri solent, vt ne sibi sufficere putent, si crucis hoc signo facto, memoriam illius crucis, quam Christus pro nobis pertulit, sibi repræsentent, verùm eadem & ipsi cogitatione armati, simul ad crucem cùm vsus fuerit, pro illius nomine terẽdam semper parati, crucifigere carnem suam cum vitijs & concupiscentijs suis assuescant, vt dicere quisque possit, Christo confixus
Gal. 5. Gal. 2. Gal. 6. Rom. 8. sum cruci per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. Sic futurum, si compassi fuerint, vt conglorificentur. An non verè dixit Basilius, quòd omnia quæ sunt in Euangelio ad salutem necessaria damnat, qui traditiones hoc genus Apostolicas reijcit?

Siqui-

Siquidem quicquid est Euangelicæ disciplinæ,quicquid est veræ pietatis,hac vna Traditione contineri videtur,vt eam reiecisse,nihil sit aliud,quàm vniuersum Euangeliũ condemnasse, fideiq́ prædicationem omnem radicitùs, euertisse. Et audes dicere Brenti, quòd summam hanc Euangelij Paulus infirmum elementum vocauerit? Quod si in solo hoc signo hæreretur,si nihil præterea sublimiùs cogitaretur,aliquid tamen dixisse videri posses. Nunc non iubemur in hoc visibili signo consistere,verùm ad illud quod non videmus, cuius nobis memoriam hoc signũ repręsentat, immensum crucis Christi beneficium cogitationem nostram auocare, quò sic nullo vnquam tempore illius apud nos memoria intermoriatur. Hoc beneficium,quo nullũ est nobis à Deo maius præstitum, solicita de salute nostra mater Ecclesia non contenta fuit scriptis consignasse,verbis prędicasse,certis diebus instituẽdis inculcasse,verùm hoc etiam signum addere voluit, quo non tam oculis,quàm animis nostris illud perpetuò repręsentaret. Quamobrem ad omnem progressum atque promotum,vt Tertulliani verbis vtamur,ad omnem aditum & exitum,ad vestitum & calceatum,ad lauacra,ad mensas,ad lumina,ad cubilia, ad sedilia, quęcunque tandem homines exerceret conuersatio, frontem crucis signaculo terere fuit vsitatum. De qua Chrysostomus quoque sic loquitur: Neque enim sic regia corona ornatur caput,vt cruce:subinde, omnes ea se signant, inscribendo in nobilissimum membrum nostri,in frõte enim nostra quasi in columna quotidiè figuratur: Sic in sacra mensa,sic in Sacerdotum ordinationibus, sic iterum cum corpore Christi in mysticis cœnis fulget,hanc vbique celebrari videre licet,in domibus,in foro,in solitudine,in vijs,in mari,in nauigijs,in vestibus, in armis, in corporibus brutis malè affectis, in corporibus à Dæmonijs obsessis,adeò certatim bonum hoc mirabile rapiunt omnes. Mira est hæc ratio:nullus confunditur,nullus erubescit. Et huius te signi pudet Brenti,cuius in Ecclesia primitiua iuxta traditionem Apostolorum,tam frequentem vsum fuisse vides? At vide quàm illius non puduerit virum longè tui dissimilem, doctissimum & sanctissimum Augustinum,qui sic de ea scripsit,quasi de te loqui videretur. Insultat,inquit ille,crucifixo Christo: videam ego in frontibus regum crucem Christi:quod irridet,ibi saluor. Nihil est superbius ægroto,qui deridet medicamentum suum. Si non derideret, acciperet & ipse, & sanaretur. Crux illa signum est humilitatis,illa autem superbia non agnoscit vnde sanetur tumor animæ suæ. Si autem ego agnosco,in via ambulo: vsque adeò de cruce non erubesco, vt non in occulto loco habeam crucem Christi, sed in fronte portem. Multa Sacramenta aliter atque aliter accipimus, quædam ore,quædam per totũ corpus. Quia verò in fronte erubescitur, ille dixit, qui me erubuerit coram hominibus, erubescam & ego eum coram Patre meo:ipsam ignominiam quodammodò, & quam Pageni derident,in loco pudoris nostri constituit. Quam tu Brenti erubescis, quam infirmum elementum à Paulo vocari vis, quam etiam risu prosequi videris, ecce quomodo de ea gloriatur Ecclesiæ columna sanctus Augustinus? quomodo eam in loco pudoris in fronte sua collocat? Sed audi quid adhuc ille de signo hoc loquatur: Quid est,inquit,quod omnes nouerunt signum Christi? quod signum nisi adhibeatur,siue frontibus credentiũ, siue ipsi aquę qua regeneramur,siue oleo quo chrismate vnguntur, siue sacrificio quo aluntur,nihil eorum ritè perficitur. Et alio loco: Crucis mysterio rudes Cathechizantur, fons regenerationis consecratur, per manus impositionem baptizati dona gratiarũ accipiunt,basilicæ dedicantur,altaria consecrantur,altaris Sacramenta cũ interpositione Dominicorũ verborum conficiuntur,sacerdotes & Leuitæ ad sacros ordines promouentur, & omnia Ecclesiastica Sacramenta in huius virtute conficiuntur. Audin'tu Brenti,quantum huic infirmo (vt vos vultis) elemento tribuat Augustinus, nihil vt sacramentorum absque eo ritè perfici dicat,simul illud adhiberi docet,non frõtibus modò credentium, verùm & aquę,& oleo,& sacrificio,& basilicarum,altariũ q́ue consecrationi. Num similiter vos docetis Brenti? Verùm vnde nobis constare posset, quòd estis adulteræ semen, si cum Patribus nostris eadem doceretis?

Gal.4.

Tert.de corona militis.

Chrys.in demonstratione aduersus Gentiles, quod Christus sit Deus. Tom.3.

De signo crucis Aug.in ps.140.

Idem tract.118. in Ioan.

Idem sermo.19 de Sanctis.

Iterùm nobis occinit Brentius eandem illam cantilenam,quam ex Ecclesiastica Socratis historia paulò antè contra nos produxerat,Institutum Apostolorum fuisse, non festos dies sancire &c. Itáne nullum habes,cuius nobis auctoritatem obijcere queas,præter hunc quem Nicęphorus fuisse scribit hęreticum? Qui tamẽ si sanè intelligatur,nihil à vero dixisse videtur alienum. Nam sicut antea scripsimus, certum est,non hunc Apostolorum fuisse scopum,vt Iudaico more tantùm festa celebrari vellent, sed vt cùm alijs, tum præcipuè festis diebus,contemplationi diuinorum beneficiorum homines totos vacare, nec à corporis magis laboribus,quàm ab animi vitijs quiescere docerent. Certum est illos vt in externa cæremonia spem suam quisquam collocaret,noluisse, verùm vt per hæc

Socr.scriptor. Nicæ.li.6.cap.37.hist.& lib.9.cap.13.

signa

signa visibilia mentes hominum, inuisibilium amore raperentur: hic fuit scopus eorum, cùm hæc instituissent.

Brentius in signum crucis blasphemus.

Occurrit obiectioni tacitæ Brentius. At enim aliquoties Satan talibus crucibus fugatus est. Scio hoc de Iuliano & alijs commemorari, sed scimus etiam, Satanam esse mendacem, & impostorem, qui idcirco fingat se talibus crucibus fugari, vt superstitionem confirmet, & magiam doceat. Vna enim tantùm cruce fugatur Satan, nimirum cruce Domini nostri Iesu Christi, eaque non digitis in aëre aut corpore afficta, ac ne illa quidem lignea in qua Christus pependit, sed ipsa passione in cruce peracta, & à nobis per fidem suscepta. Quare non est dubium, quin Apostoli longè occupatiores fuerint in explicanda passione Christi, quæ veram nobis salutem attulit, quàm vt vacauerit illud de cruce digitis formanda, Ecclesiæ tradere: quæ res per se ad pietatem nihil magis facit, quàm si manibus in aëre circulum describeris.

Responsio.

Quis hanc hominis blasphemiam non horreat? si modò dici meretur homo, portentum hoc in vltimas terras deportandum. Audes tu magiam appellare signum hoc, cuius metu dæmones fugere, vaticinia conquiescere, magiam & veneficia irrita iacere, nõ vno loco scribunt Athanasius, Chrysostomus, Augustinus, & alij. Quod autem dicis mendacem esse Satanam, vtinam quàm id verum est, tam facilè persuaderi potuisset magistro vestro Martino Luthero, qui illius argumentis conuictus, quem etiam in eo libro ab hac nota liberare conatur, & Sacerdotium & Sacrificium sustulit, Seruetoque viam muniuit, ad verum sacerdotem & Pontificem nostrum Christum Deum negandum. Scilicet fingebat se fugari cruce satanas? Audi quid ea de re scribant, qui nobis rem gestam hanc literarum monumentis consignatam reliquerunt. Gregorius Nazianzenus, cui Theologi nomen Græci tribuunt, scribit de Iuliano: Ad crucem confugit, ac ob timorem signatur, adiutoremque facit quem persequebatur: præualuit signaculum, superantur Dæmones, soluuntur timores, respirat malum, animatur rursus: iterum impetus, denuoque signaculum, compescuntur dæmones. Theodoritus verò celebris & ipse inter Græcos, sic de eo loquitur: Apparentibus Dęmonibus cogitur ille metu inscribere fronti signũ crucis. At Dæmones conspecta figura dominici trophæi, & stragis suę memores, mox euanuerunt. Zosomenus verò sic: Ex consuetudine pristina symbolo se Christi clanculum obsignauit: quo facto, spectra illa subitò euanuerunt. Quam diuersa verò fuit vox Patrum nostrorum [illegible], quam profert semẽ istud adulteræ? Quid autem dici potuit atrocius ab ijs, qui fuerunt ex professo Christi crucis inimici, quàm dictum est ab hoc, qui vocari vult Euangelicus? Ne mystagogo quidem, qui Iulianum in aditũ illud introduxerat, hoc tam impiũ commentum in mentem venit, cùm admirari crucis vim, cuius figura territi, fugatique fuissent Dæmones, Iulianum videret. Caue, inquit ille, causam hanc eorum fugæ fuisse suspiceris. Non illi formidine, sed odio facti tui fugerunt. Veram ille fugam fuisse non diffitebatur, timorem autem vt attribueret ijs, quos pro Dijs colebat, religione prohibebatur. An non autem ipsos etiam Ethnicos impietate superat Cacangelicus hic, qui quod illi non fuerunt ausi, nihil est veritus cõminisci? Sed quo non progreditur impietatis? Non est contentum blasphemum os, crucem, quæ digitis effingitur, derisisse, nec illam intactam relinquit, in qua Christus clauis affigi, quam attactu sui corporis & aspersione sui sanguinis consecrare dignatus est & sanctificare, quam tot miraculis illustrem sancti Patres nostri tot pręconijs extulerunt, cuius etiam & inuentionis & exaltationis dies vt anniuersaria celebritate festus ageretur, ante mille annos instituerunt.

Athan. de humanitate Christi & aduentu eius in carne.

Chrys. vbi sup. & oratione 5. aduersus Iudæos, & hom. 55. in Mat.

De Iuliano quẽ crucis signum defendit.

Naz. in oratione priore, quã scripsit contr. Iulia.

Theo. li. 3. ca. 3. hist. Eccl.

Brentius ligno sanctæ crucis iniquus.

Brent. prosequitur Dionysium.

Pergit Brentius: Dionysius affirmat hunc morẽ signandi baptizatos cruce, idcirco vsurpatum, vt homines admonerentur ad ferendam crucem. Christus autem docuit, hoc prædicatione verbi sui, non signaculis digitorum. Quare cùm Apostoli claris & perspicuis verbis Ecclesiæ tradiderit, non est verisimile, quòd postea in hac clara luce induxerint tenebras vmbrarum. Habet huius sententiæ suæ adstipulatorem Brentius, qui sicut impietate non est inferior, sic Latinè scribendi facultate Lutheranos omnes longè superare videtur, Ioannem Caluinum, cuius & ipsius hæc verba sunt: Quorsum attinebat tot passim in templis cruces erigi, si probè & fideliter illuc inculcaretur, Christum esse mortuum, vt in cruce maledictionem nostram sustineret, peccata nostra expiaret, corporis sui sacrificio sanguineque ablueret, nos denique reconciliaret Deo Patri: ex quo vno plùs discere poterant, quàm ex mille crucibus ligneis aut lapideis. Sed o genimina viperarum, quinam estis vos, qui præscribere Spitituisancto, vt non alio modo quã hoc verbi gratia, prędicatione, mysteria sua fidelibus nota faciat, voluntatemque suam explicet, audiatis? Quid autem? Si fuerint & alij Prophetæ post vos exorti, qui nec hunc modum ferendum esse putent, num his locum dabitis? Quid si dicant, Deum audiendum, nõ hominem,

Responsio.

Caluinus.

Non sat est prædicatio ne nos commoneri de religione, opus est signis.

minem,cùm scriptum sit:Beatus vir, quem tu erudieris Domine, non quem hic aut ille homo erudierit. Cùm scriptum prætereà sit,Vnum esse magistrum nostrum,& non debere fieri plures magistros,Detrahi enim cœlestis magistri dignitati, & eius gloriam obscurari, si quis alius audiatur prætereà, quasi parum idoneus ille sit ad docendum nos. Quamobrem è cœlo cœlestis Doctoris voces expectandas esse,cùm nihil impediat, quò minùs æquè nos docere queat, atque docuit olim Patriarchas & Prophetas. Nō esse ad creaturā cōfugiendū,hoc est,ad scripturā:ne nos obiurgare videatur Apostolus, dicens: Quomodo cōuertimini iterū ad infirma & egena elemēta? Quæ em̄ esse alia infirma & egena elemēta,nisi literas,vel ipsis Grāmaticis testibus,qui literas elemēta vocāt? Nō ex istis igitur egenis & infirmis elemētis,quibus cōtinetur scriptura,sed ab ipso Deo doctri nā petendā,illius esse vocē audiēdā,quod ille nobis reuelauerit,siue per visiones,siue per somnia,tanquā Dei verbū esse suscipiendū. An autē tales Prophetæ iā exorti nō sunt? An ipsi vos graues de illis querimonias non contexitis? Sed quis eis ad hos errores in vulgus spargendos fenestrā aperuit prēter vos ? Voluistis externa signa sublata omnia, ne quid infirmis & egenis elemētis tribui videretur. An literæ quoque externa signa nō sunt? an verba quoque & elementa non sunt signa rerum,quæ illis significantur? A vobis igitur docti sustulerūt illi externa signa omnia,sustulerunt scripturas,sustulerūt & prædicationē,siue externum verbi ministerium, quòd soli Deo gloriam hanc esse tribuendam putarēt, vt ipsum,& non quenquam alium Doctorem & magistrum agnosceremus. *Psal.93. Marc.23. Iacob.5.* *Gal.4.*

Prosequitur Brētius: Concedamus, quòd Apostoli tradiderint talem crucis affictionem,num dicemus igitur,hanc traditionem idem robur habere,quod habet vel baptismus,vel cœna Dominica? Certè nemo de vera Apostolorum doctrina admonitus hoc affirmare potest. Quare etiam si hæc esset manifestè traditio Apostolorum,tamen è scripta eorum doctrina iudicandum est de ea,quòd non sit necessaria obseruatio,nec magica consecratio,sed tantùm pædagogica,eaque liberrima obseruatio. Etiam si tu non concedas Brenti,nemo tamen pius dubitabit,quin Apostoli nobis tradiderint istam crucis affictionem, vel expressionem potiùs. Extat Abdiæ liber à Iulio Africano Latinus factus, quem ille scripsit de rebus gestis Apostolorum,quarum conscius ipse fuit, cùm eorum esset Discipulus & assecla,ibi non vno loco reperies,quàm frequenter illi & se & alios in frontibus cruce signarint. Cæterùm quod quęris, num idem robur habere debeat hæc traditio,quod habet vel baptismus vel Cœna Domini,nunquam hoc dictum est à Basilio,nusquàm ille comparauit traditiones Apostolorum cum Sacramentis à Christo institutis,sed hoc dixit Basilius,quòd quæ sunt ex Apostolorum traditione,parem vim habēt ad pietatem cum ijs,quę scripta sunt. Quid hic habes quod arrodas? Nisi fortè quòd minus dixerit quàm ab eo dictum oportuerit. Nam quę subijciuntur oculis,magis excitare solent homines,quàm quæ vel dicuntur, vel scribuntur tantùm . Itaq; celebratur illud Poëtæ cuiusdam: *Responsio. Abd. probat signum crucis traditionem Apostolicam esse.* *Magis mouent visa quam audita vel lecta.*

Segnius irritant animos demissa per aurem,
Quàm quæ sunt oculis subiecta fidelibus.

Scimus etiam quid ab artis Rhetoricę scriptoribus traditum sit,vbi docēt, qua ratione sint mentes hominum permouendę, vbi meminerunt etiam prætextę Cæsaris , quæ fuerat in foro prolata,quantos ea motus fecerit in animis spectantium: quòd vestis illa sanguine madens ita repræsentabat imaginem sceleris,vt non occisus esse Cæsar,sed tum occidi maximè videretur. Nihil igitur absurdi scripsit Basilius, cùm docuit , eandem ad pietatem vim habere traditiones non scriptas quæ fiunt per signa,quàm habent scriptę: cùm ipsa nos doceat experientia , quòd simplex præsertim & imperita plebecula , plùs persæpè mouetur signis istis externis, si quādo Christi crucifixi simulachrum ostēditur, quàm si tota passionis historia ex Euangelista aliquo recitetur. Atqui Brenti , non vobis tantum magnis Rabinis consultum Apostoli voluerunt , verùm & ijs , quorum pars est multò maxima,qui ad eam sapientiæ perfectionem,quam vos consequuti vobis esse videmini,nondum peruenerunt:qui simulachris eiusmodi plus persæpè,quàm vllis verbis afficiuntur . Huc accedit, quòd eiusmodi signa multum faciunt ad memoriam rerum, quarum signa sunt,excitandam. Si sermo sit aliquis auditus,facilè excidit: Signum subinde repræsentatū oculis,nō facilè rei memoriā,quā repræsentat,excidere patitur. Quàm sit autem hæc obseruatio necessaria,nihil est quod multis in ptæsentia de eo disseramus. Nemo cogitur vt se cruce signet,neq; tanquā necessariū id cuiquā præcipitur , etiāsi fieri potest,vt si quis intermiserit vbi locus postulet,quoniā secus de se suspicādi præbet occasionē,non leuiter peccet. Cæterùm si quis Episcopus aut sacerdos in vsitatis cæremonijs nō adhibet signū crucis,idq; prudens facit,peccat grauiter: si verò prætermittat ex cōtemptu,sicut à vobis fit,multò grauissimè peccat: peccat enim in Spiritum sanctum. *Signa iuuant memoriam.*

Exa-

De traditione precandi ad Orientem.

Examinat aliam quoque traditionem, vt ad Orientem in precatione conuertamur Itáne, inquit, putat Apostolos solicitos fuisse ad quam partem mundi faciem nostram in precatione vertamus, & non potiùs vt in spiritu & veritate precemur? Primam curam Apostolorum fuisse, vt in spiritu & veritate precari fideles docerent, dubium nō est: ex eo namque vis pendet omnis precationis. Intereà tamen nec illud visum est negligendum, ob certi mysterij significationem, quam ad patrem versos orare nos oporteat. Sed audi quid ea de re scripserit Ioannes Damascenus: Non simpliciter, inquit, & fortuitò ad Orientē adoramus, sed quia ex visibili & inuisibili, id est, intellectuali & sensibili conflati sumus natura, duplicē adorationē Cōditori nostro offerimus, vt & mēte psallimus, & corporalibus labijs, & baptisamur aqua & Spiritu, & dupliciter Domino vnimur, mysterijs participantes & gratia spiritus. Quia igitur Deus est lux intelligibilis & sol iustitię, & Oriens in scripturis nominatur Christus, dedicandus illi Oriens est ad adorationem. Nam omne prętantius magisque bonum illi offerendum, à quo omne bonum benignè largitur. Dicit autem diuinus Dauid: Regna terræ cantate Deo, psallite Domino, qui ascendit supra cœlum cœli ad Orientem. Et quia dicit scriptura: Plantauit Deus paradisum in Edem ad Orientem, vbi hominem, quem plasmauit, posuit, quem transgredientē exilio mulctauit, & è regione paradisi ipsum habitare fecit, ab Occidente vi delicet. Antiquam igitur patriam requirentes, & ad ipsam suspirantes Deum adoramus. Iudæis quondam, inquit Brentius, qui adhuc sub elementis mundi erant, præscriptum fuit, vt in exilium eiecti, verterent in precatione faciem suam aduersus Ierusalem: hoc erat tempus noctis & vmbrarum: nunc postquàm nox pręterijt, & corpus absolutum est, Apostoli ne diei & veritatis præcones, nouas tenebras & vmbras inducerent? Atqui Brenti, meminit huius traditionis antiquior Basilio Origenes, ex quo pleraque transcripsisse Basilius videtur. Meminit hoc etiam vetustior Iustinus Martyr, qui mouet hanc quæstionem: Si Deus, cùm fecerit omnia secundum naturæ circuitum, est omnium Dominus, ideoque Dauid in omni loco ditionis Domini iubet nos celebrare Dominum: similiter & Apostolus in omni loco iubet nos attollere pias manus ad Deum, cur nos Solis tractum pro venerabili opere & domicilio diuino habentes in eum intuemur, dum Deo laudes & preces mittimus: aut quinam consuetudinem hanc docuere Christianos? Et ei tandem respondet: Quoniam nostrorum honorabilissima quęque ad Dei honorem seponimus, & est hominum opinione Solis ortus honorabilior, quàm aliæ partes mundi, propterea tempore precum spectamus omnes ad Orientem: quemadmodum dextera manu in nomine Christi consignamus eos, qui hoc signo egent, quia honorabilior existimatur quàm sinistra, tametsi situ non natura ab ea differt. Sic & ortus tāquàm mundi pars honoratior adorationi Dei destinatus est. A quibus autem orandi morem accepit Ecclesia, ab ijsdem etiam locum accepit, videlicet ab Apostolis. Meminit Athanasius quoq;, nam & ipse quærit, quare nos Christiani adoramus versus Orientem, & Iudæi ad Meridiem? Qui duplicem adfert responsionem, quòd aliter Iudæis, aliter Græcis responderi velit: Iudæis, quòd ita nos instituerit Spiritus sanctus per Dauid Prophetam, cùm dicit: Adoramus ad locum, vbi steterunt pedes tui Domine. Et propheta Zacharias docet nos dicens: Et stabunt pedes Domini in monte Oliuarum contra Ierusalem: Græcis, quòd non quasi in Oriente circumscriptus sit Deus, indè versus Orientem adoramus: sed cùm Deus sit & nominetur lux vera, ob id respiciendo ad lucem creatam, iam nō quidē illā ipsam, sed factorē eius adoram⁹, videlicet ex lucidiore elemēto ipsum, qui est ante oia elementa & ante omnia secula, illustrissimū Deū honorātes. Tertiam adfert responsionē pro fidelibus, quam etiā ei capiti, ex quo sibi Brentius hæc excutienda sumpsit, Basilius inseruit. Hac, inquit, de causa beatissimi Apostoli fecerunt, Christianorum Ecclesias intendere versus Orientem, vt ad paradisum respicientes vnde cecidimus, scilicet ad veterem patriam & regionem nostram, petamus Deum & Dominū nostrum reducere nos illuc vnde eiecti exulamus. Ad Austrum verò intendere Iudæis Prophetæ præceperunt, quòd ex Austro quò ad Ierusalem, scilicet ex Bethlehem nasciturus erat Dominus: ideò dixit Propheta, Deus ab Austro veniet. Meminit & Augustinus huius traditionis. Cùm ad orationes, inquit, stamus, ad Orientem conuertimur, vnde cœlum surgit, non tanquàm ibi sit Deus, & quasi cæteras mundi partes deseruerit, qui vbique præsens est, non locorum spacijs, sed maiestate potentiæ: sed vt admoneatur animus ad naturam excellentiorem se conuertere, id est, ad Dominum, cùm ipsum corpus eius quod est terrenū ad corpus excellētius, id est, ad corpus cœleste cōuertitur. Vides quēadmodū & Athanasius, & qui fuit Apostolorum tēporibus proximus Iustinus Martyr, sicut alias plærasq;, quas omnibus quidē facere necesse est, inquit Origenes, nec tñ ratio rerū omnibus patet, sic & hanc traditionē Apostolorū esse docuerunt, & eius rationes assignarūt.

Li. 4. de orthodoxa fide ca. 13.

Ori. hom. 5. in Nume. Iust. quæst. 118.

Athan. in quæst. quæst. 37.

Ioan. 2.

Lib. 2. de serm. in monte.

Vbi suprà.

Sed

Sed demus, inquit, etiam hanc predicationem esse Apostolicam. Quid? Habebit'ne ad pietatem hanc eandem virtutem, quam habet illud quod scriptum mandatum est, Oportet Patrem in spiritu & veritate adorari? Quod est hoc genus quæstionis? An contulit aliquando Basilius orationem ad Orientem, cum Christi præcepto, quo vult nos in spiritu & veritate Deum adorare? Quis autem de eo dubitat, etiamsi totos dies aliquot ad Orientem spectemus, nec vllum orandi finem faciamus, nisi tamen in spiritu & veritate precati fuerimus, & oleum (quod aiunt) & operam nobis perituram. Non itaque cum hac scriptura parem vim habet traditio, sed cum illa potiùs, qua iubemur, quæ sursum sunt quærere, qua iubemur ad cœlestem illam patriam vnde excidimus, anhelare. Quod igitur illa scriptura nos monet, ad hoc nos excitat ab Apostolis nobis tradita cæremonia. Quærit iterum Brentius. Quid? Peccabit'ne aduersus Deum, qui in precatione sua verterit se potiùs ad meridiem & septentrionem, quàm ad orientem? Certè si esset traditio Apostolica, quę eandem haberet vim ad pietatem cum ijs, quę sacra scriptura mandat, fieri non posset, quin esses peccati reus, si te aliò quàm ad Orientem in precibus tuis verteres. Atqui si diligenter excusseris, quę scribuntur ab Athanasio, non fuit hæc eorum intentio, vt omnes preces ab hominibus ad Orientem versis fierent, sed publicè tantùm, hoc est, vt templa ædificarentur fronte ad Orientem conuersa, vt eò se quoque, cùm publico totius Ecclesiæ ministerio fungitur Sacerdos, orant conuerteret. Quare nihil peccat, si quis, priuatim orans, aliò se vertat, quàm ad Orientē. Quin & altaria, in quibus publicum fit sacrificium, & ad Austrum, & ad Boream versa nonnunquàm vidimus: qua in re si quid erratum est imprudentia, veniale peccatum est, ac dissimulatur non rarò. Cæterùm vt frons templi verteretur aliò quàm ad Orientem, non temerè quenquam vidisse putamus. Quamobrem quòd in orbe vniuerso, quàm longè, quamque latè propagata est fides Christiana, tanto consensu videmus in omnibus terris obseruari, quis est, qui traditionem hanc Apostolicam esse dubitare queat? In quam nihil à vobis peccatur Brenti. Nam vos tantùm abest vt ædificanda vobis esse templa putetis, ex quo tempore quinti vestri Euangelij lux vobis affulsit, vt etiam ea, quæ sunt à Patribus vestris ædificata, partim euerteritis ipsi, partim in solitudinem redacta, sponte sua ruere passi sitis, partim etiam in priuatas ædes, inque stabula conuerteritis. Sed si quis tamen sit, qui templum ædificare velit, fronte versus Occidentem conuersa in despectum traditionis huius Apostolicæ, eum in Spiritum sanctum peccaturum, certum est & indubitatum: neque video, quo possit alio peccatum hoc, quàm Sataniśmi nomine rectiùs appellari. Satanam enim Hebræi vocant, quem aduersarium Latini: Aduersari autem ei, quod ab Apostolis traditum, tam est vnanimiter ab omnibus per orbem Christianum vniuersum in Ecclesia Dei totis mille quingentis annis semper obseruatum, quid est aliud, quàm Satanam agere: cuius non aliud est studium, quàm vt ob hoc ipsum pleraq; reijciat, quòd ea videt tanto Christianorum omnium consensu obseruari. Sic ferè fecit ille vester, qui se plurimum salis cum Satana comedisse gloriatur: qui pleraque, quàmuis esse laudanda sciret, non aliam tamen ob causam à suis respui voluit, quàm quòd auctoritate Conciliorum sancita, summoque totius orbis consensu recepta essent ab omnibus & approbata. Quam enim ille causam habet, quamobrem calicem dari Laicis tantoperè nonnunquam exigat? Num quia de necessitate salutis esse putat vt ex eo bibant omnes. Atqui non vno ex loco illius colligere licet, longè aliam ipsius esse sententiam, sed quoniam illius vsu fuit à Patribus in Concilio congregatis interdictum, ea sola visa est illi causa legitima, quamobrem eum restituendum omnino Laicis esse censeret. Quin etiam si quo casu, inquit, Cōcilium statueret, minimè omnium nos vellemus vtraque specie potiri, imò tunc primum in despectum Concilij vellemus aut vna aut neutra, & nequaquam vtraq; potiri, & planè eos anathema habere, quicunque auctoritate talis Concilij potirentur vtraque. Sic & alio loco de Confessione scribens: Fidele, inquit, consiliū meum est, vt homo Christianus tempore quadragesimæ & paschatis non cōfiteatur, nec ad Sacramentū accedat: & cogitet ita, Ecce quādo hoc præcepit homo, Papa scilicet, ob idipsum non faciā: & si nō præcepisset, vellē facere. Faciā autem alio tempore, quo non præcepit, quādo & quomodo mea libera volūtas me tetigerit. Et iterū alio loco: Videns quæ esset Ecclesia, quæ determinasset in altari nō esse verum panem verumque vinum, sed sola accidentia, nempe Thomistica, hoc est, Aristotelica, audacior factus sum, & stabiliui tandē conscientiā meam sententia priore, esse videlicet verum panem, verumque vinum, &c. Simile quiddam scribit etiam de eleuatione Eucharistiæ. Ad hunc modū decretis & traditionibus Ecclesiæ repugnare, & ob hoc ipsum eas aspernari, quia sic visum fuit Ecclesiæ & Spirituisan. hoc est, idololatriæ scelus admittere, hoc est in Spiritum sanctum peccare, hoc est hominem exuere, & Satanam induere. Et

Obiectio Brētij. Ioan. 4.

Responsio.

Coloss. 3. Heb. 13.

Publicæ preces & structuræ templorum versus Orientem fiunt ex traditione.

Irreuerentia sectariorum in templa.

Sataniśtæ qui obmittunt ex contemptu traditionem Apostolicam, peccāt in Spiritum sa.

Luth. docet ex contemptu peccare in Ecclesiā

Luth. in lib. de formula Missæ.

Idem de Confes. par. 3. para. 14.

Luth. de Cap. Bab. cap. de Eucharist.

Idem in libello, quem inscripsit. Breuis confessio de Eucharist.

Sataniśtæ qui.

qui tali sunt ingenio prediti, non alio sibi magis apposito nomine possunt appellari, quàm si vocentur Sataniſtæ.

De traditione trinæ immersionis circa Baptiſmum. Canon Apoſt.

Ad tertiam traditionem Brentius aggreditur, quæ est ter immergere hominem in Baptiſmo: de hac etiam re extat Canon inter eos, qui Apoſtolorum nomine circumferuntur: Si quis Presbyter aut Episcopus non trina immersione vnius mysterij, sed semel emergat in baptiſmate, quod dari à quibusdam dicitur in morte Domini, deponatur. Mirabor, si seriò cogitare potes hanc traditionem ab Apoſtolis ipsis profectam esse. Baptizantur vno die Penthecoſtes ter mille homines: si ergo Apoſtoli necesse habuerunt iuxta suam ipsorum traditionem singulos ter immergere, num existimas vno omnes die baptizari potuisse? Sed fortasse hæc est causa, quia dies tum longiores fuere quàm circa brumam. Quo tempore ter mille homines baptizauerunt Apoſtoli, nondum hoc ab illis traditum fuerat: quod si maximè traditum etiam fuisset, non habere tamen legem, sed facere legem rectè dicitur necessitas, & quod aliâs licitum non esset, sæpè necessitate cogente fit licitum. Quod multis exemplis docere possumus, verùm non est præsentis instituti lõgiùs in ijs immorari. Christus ipse, quibus dixit, vt eũtes docerẽt & baptizarẽt? Certè Apoſtolis, nõ Laicis. Quoniam tamen vnicũ hoc est Sacramentũ necessitatis, sine quo nemo saluus fieri potest, etiamsi contrarium Caluinus cum suis sentiat: contra Christi, sicuti alicui videri possit, institutionem permissum est Laicis, neque viris magis quàm fœminis, si quando mortis periculum instat, baptizare. Adeò verum est, quòd omnes traditiones vni militent charitati. Nam & si requirit hoc ordo, requirit ipsius Christi institutio, vt non baptizet nisi sacerdos, tantùm tamen valet charitas, quæ finis præcepti est, ad quam solam omnia vel Christi, vel Apoſtolorum & Ecclesiæ totius instituta referuntur, vt quoties id proximi salus flagitare videtur, non quod institutum est, sed quod charitas exigit, id spectemus potissimùm: cùm certum sit & indubitatũ, nihil vel à Christo, vel ab Apoſtolis & eorum succeſſoribus esse traditum, nisi quod pertinet ad salutem fidelium. Annotarunt hoc etiam ij, quos vos habetis ludibrio Brenti, scholastici Doctores, qui volunt in eiusmodi, non tam legem ipsam, quàm legislatoris intentionem spectari. Sic enim loquitur ea de re Vincentius Beluacensis, qui fuit Monachus ordinis Prædicatorum: Legislatorum intentio non est, vel esse non debet in condendo ius aliquod positiuum, obligare homines ad illius iuris obseruantiam, habentes causam legitimam vel etiam rationabilem non obseruandi. Præcepta enim, quæ per modum statuti communis ponuntur, non eodem modo omnes obligant, sed secundum quod requiritur ad finem, quem legislator intendit. Cuius auctoritatem si quis transgrediendo statutũ contemnat, vel hoc modo transgrediatur, quòd impediatur finis quem legislator intendit, talis trãsgressor peccat mortaliter. Si autem ex aliqua rationabili causa quis præceptum, non seruat, præcipuè in casu, in quo si legislator adesset, non decerneret esse seruandum, talis transgressio non constituit mortale peccatum. Quæ totidem verbis repetit in sua summa Thomas Aquinas, cuius etiam alio loco sunt hæc verba: Præcepta iuris positiui magis obligant ex intentione legislatoris, quàm ex ipsis verbis, & ideo transgressor talis præcepti magis est reputandus, qui obuiat intentioni legislatoris, quàm qui deuiat ab aliquo in legis obseruatione secundum textum verborum. Intentioni autem legislatoris obuiat, qui ex contemptu, vel sine aliqua rationabili causa ordinationem non seruat. Qui verò in casu, in quo probabiliter credi posset, si legislator adesset, quòd eum obligare non vellet, à verbis legis deuiat, intentioni legislatoris non obuiat, nec reputandus est statuti transgressor. Non dissimilia scribit Abbas Panormitanus, & alij nonnulli. Quamobrem cùm certum sit, Apoſtolorum intentionem non fuisse, vt cuiusquam salus negligeretur, quam absque Baptiſmo consequi nemini licet, sicubi magna est baptizandorum frequentia, & est in mora periculum, non solam hanc traditionem, verùm & ipsius Christi institutionem, qui Sacerdotibus tantùm baptizandi potestatem fecisse videtur, sicubi eorum copia haberi non potest, rectè licet intermittere. Quàmuis enim à verbis legislatorum nonnihil discedatur, nihil tamen contra eorum intentionem fieri videtur.

Reſponſio.

1. quæſt. 1. Remiſſionem. Neceſsitas non habet, sed facit legem. Marc. vlt. Caluin. Baptiſmi neceſsitatem negat.

Legislatoris magis quam legis spectanda mens iuxta ſcholaſticos. Vincent. ſpeculi moralis part. 10 diſtin. 26.

Tho. 22. qu. 147 ad tertium. In 4. ſent. diſt. 15. quæſt. 3. art. 1.

Panor. ſuper. 3. Decret. de obſeruatione ieiunij.

Proſequitur Brentius: Paulus ad Timothæum & Titum scribens, cõmemorat dotes, quibus is qui Episcopatu dignus est, ornatus esse debet. Non præfractus, inquiens, non iracundus, non vinosus, non percussor, non turpiter lucro deditus: sed hospitalis, bonarum rerum studiosus, & quæ sequuntur. Quod si is Episcopus, qui tantùm semel eum, qui baptizatur, mergit, meretur ab Episcopatu deijci, an non debuisset Paulus in hoc virtutum Catalogo addere, mergens eum, qui baptizatur, non semel tantùm, sed ter?

1. Tim. 3. Tit. 1. Obiectio Brentij iocularis.

Reſponſio.

Satis hæc ioculariter Brenti, sed sic est ingenium vestrum. Atqui si quis præfractus non est, is facilè paret Maiorũ institutis: itaque satis Paulo fuit hoc vno verbo rem denotasse.

Subijcit

Subijcit Brentius: Iam si hoc est Apostolicum Decretum, cur posteri mutarunt, an non Apostolica Decreta ἄγραφα eandē habent vim, vt vos asseritis, cum ijs quæ sunt ἔγγραφα, ideoq; debent esse inuiolata? Sic Gregorium scripsisse testatur Thomas: Reprehensibile esse nullatenus potest, infantem in baptismate vel tertiò vel semel immergere: & quidem addit Decretum Concilij Toletani, in quo ita scribitur: Propter vitandum schisma tis scandalum, vel hæretici dogmatis vsum simplam teneamus Baptismi immersionem. Sed si ter immergere est Apostolica traditio, reprehendatur, aut damnetur schisma seu hæreticum dogma prędicatione potiùs verbi Dei, quàm mutatione traditionis Apostolicæ, quæ cũ Christus dixit: Qui vos audit, me audit, debet esse sacrosancta. Quærit Brentius: Cur mutarunt posteri Decretum Apostolicum? Quis autem prohibebit, quò minùs & nos vicissim ab eo quæramus, cur ipsi mutarunt Apostoli Decretũ Christi? Christus decreuit, vt baptizarent in nomine Patris & Filij & Spiritussancti, sancti Apostoli baptizauerunt in nomine solius Iesu. Cur mutauerunt posteri Decretum de baptizando? cùm in plerisque locis perfundantur modò vel aspergantur, non autem baptizẽtur? Cur mutarunt aliud Decretum de docendo: Quis enim est qui doceat, aut docere possit infantes, priusquam baptizentur? Quam igitur illæ scriptæ vim habuerunt, eandem vim habet hæc non scripta traditio: Et tamen quam quærit causam adfert ipse Brentius ex Decret. Concil. Tolet. quarti, quod Gregor. Pontificis auctoritate potissimùm nititur. Sic enim habent verba Decreti ante nongentos annos lati: Beatæ memorię Gregorius Romanæ Ecclesiæ Pontifex, qui non solùm partes Italiæ illustrauit, sed & longè existentes Ecclesias sua doctrina perdocuit, efflagitante sanctiss. Leandro Episcopo de hac Hispaniæ diuersitate, quid potiùs esset sequendum, inter cætera rescribens ei, sic ait: De trina verò mersione baptismatis nihil responderi verius potest, quàm quod ipsi sensistis, quia in vna fide nihil officit sanctæ Ecclesiæ consuetudo diuersa. Nos autem quòd tertiò mergimus, triduanę sepulturę sacramenta signamus, vt dum tertiò infans ab aqua educitur, resurrectio triduani temporis exprimatur. Quòd si quis fortè etiam pro summæ Trinitatis veneratione existimet fieri, neque ad hoc aliquid obsistit, baptizando semel in aquis mergere: quia dum in tribus personis vna substantia est, reprehẽsibile esse nullatenus potest, infantem in Baptismate vel ter, vel semel immergere: quando & in tribus mersionibus personarum trinitas, & in vna potest diuinitatis singularitas designari. Sed si nunc vsq; ab hęreticis in baptismo infans tertiò mergebatur fiendum apud vos esse non censeo, ne dum mersiones numerant, diuinitatem diuidant, dumque quod faciebãt, faciunt, morem vestrum se vicisse glorientur. Ex huius itaq; sententia Decretum hoc tulerunt Patres in illo Concilio congregati, cuius tu meministi. Intereà tecum reputa Brenti, quanta cum honoris præfatione nominetur à Patribus istis Gregorius, quem vos mirè exagitatis: pręcipuè verò impurus ille Vergerius tuus, quibus conuitiorum Plaustris in hominem hunc & sanctitate & doctrina conspicuum non inuehitur? Sed & illud consydera, quòd iusta fuit illis causa visa, quamobrem ab Apostolica traditione discederent, ne quid habere cum hęreticis commune viderentur. Neque satis fore iudicarunt, si prædicatione verbi Dei iuxta consilium tuum schisma damnaretur, sed hac insuper Traditionis mutatione, magis id animis hominum infigere libuit: efficaciùs enim res imprimitur, quando cum prædicatione signum etiam aliquod concurrit.

Greg. li. 1. epist. 41. in Registro. Tho p. 3. qu. 66. art. 8. ca. 5. Luc. 10.

Matt. 28.

Apostoli mutarunt Decreta Christi.

Conc. Tol. ca. 5.

Gregor. inuisus sectarijs.

Prosequitur Brentius: Agitè, dum autem sit sanè certum, hanc esse Apostolicam traditionem non scriptam, num parem habebit vim ad pietatem cum ijs, quæ scripto sunt mandata? Baptismus ipse diligenter est nobis in Scriptura commendatus, num ergo tantum peccabit is, qui in baptismo hominem non ter immergit, quantum ille qui hominem Baptismum legitimè petentem, omninò baptizare recusat? At hoc necessariò sequetur, si Traditiones non scriptæ eandem habent vim ad pietatem, quam habent ea quæ scripto sunt mandata, quis autem hoc diligenter admonitus sentiat. Quare hæc de trina immersione Traditio, aut non est Apostolica: aut si est, pertinet tantùm ad pædagogiam, quę sit liberrimæ obseruationis, & quauis oportunitate mutabilis. Videmur ad hæc iam antè respondisse. Non fuit ea mens Basilij, quòd cæremoniam hanc cum Baptismo, quod est vnum omnium maximè necessarium Sacramentum, parem vim habere diceret, cùm absque cæremonia hac saluum hominem fieri posse constet, absque Baptismo verò nulla sit spes salutis. Cæterùm quod scriptum est, tertio die Christum à mortuis resurrexisse, cum eo parem vim habet hæc traditio. Nam sicut à Leone Magno & à Ioanne Damasceno legimus annotatum, sepulturam triduanam imitatur trina dimersio: & ab aquis eleuatio, resurgentis instar est de sepulchro. Quod itaque dictum est à Paulo: Quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus. Consepulti enim sumus cum illo per baptismũ in mortẽ, vt quomodo Chri

Brent. iterum aduersus dictã traditionem.

Responsio.

Leo epi. 4. ca. 3. Damas. li. 4. cap. 10.

Rom. 7.

ſtus ſurrexit à mortuis per gloriam Patris, ita & nos in nouitate vitę ambulemus. Si em̃ complantati facti ſumus ſimilitudini mortis eius, ſimul & reſurrectionis erimus. Quod his verbis Paulus ſcripſit, hoc expreſsit iſta non ſcripta traditio, paremque cum hac ſcriptura vim habet: cum Baptiſmo autem parem vim non habet. Nam & abſque hac cæremonia conſtat Baptiſmus, quam eſſe mutabilem non negamus, ſed nõ pro cuiuſuis tamen libidine mutabilem.

Epiph. hære. 61. Abſoluit tandem Brentius cenſuram ſuam in Baſilium: nunc incipit in Epiphanium quoque cenſorem agere, ac profert quidem hæc eius verba: Quòd oportet & traditione vti, non enim omnia à diuina Scriptura accipi poſſunt. Subijcit Epiphanius, quæ reticet Brentius: Aliqua in Scripturis, aliqua in traditione ſancti Apoſtoli tradiderunt, quemadmodum dicit S. Apoſtolus: Sicut tradidi vobis. Et alibi: Sic doceo, & ſic tradidi in Eccleſijs. Et, Si continetis, niſi fruſtrà credidiſtis. Quàm pulchrè verò cum Baſilio concinit Epiphanius? Cuius tu ſententiam hanc Brenti quandoquidem non oppugnas, quàmuis à teipſo prolata ſit, in eam id partem accipimus, vt à priore tua ſententia diſceſsiſſe te credamus, qua ſic omnem doctrinam nobis ad veram & perpetuam ſalutem neceſſariam in ſacra ſcriptura contineri docuiſti, nihil vt prætereà requirendum eſſe putares. Quod ſi ita eſt, gratulamur tibi, quòd nonnihil de tua pertinacia remiſeris, errore-

1. Cor. 11.
1. Cor. 14.

Brent. examinat Epiphanij verba.

que tuo correcto, concedendum aliquid eſſe veritati putaueris. Nũc de traditione quam oppugnas, videamus. Excutit enim cenſor noſter illa verba Epiphanij. Tradiderunt ſancti Dei Apoſtoli peccatum eſſe poſt decretam virginitatem ad nuptias conuerti. Et vt veriſimile faciat hanc eſſe Apoſtolicam traditionem, allegat ſimilem doctrinam ex paulo de viduis: Iuniores viduas, inquit Paulus, reijce: cùm enim laſciuire cœperint aduerſus Chriſtum, nubere volunt, habentes condemnationem, quòd primam fidem reiecerint. Expendamus igitur, num hęc traditio ſit Apoſtolica. Affirmat quidem Epiphanius, eam eſſe Apoſtolicam, & iudico eum tam bonum, tam pium virum, vt hac aſſeueratione non voluerit Eccleſiam Domini ſcienter fallere: ſed cùm non fuerit admodum vicinus temporibus Apoſtolorum, cogito multa ad eum publica, ſed incerta fama nomine Apoſtolorum relata eſſe, quæ fortaſsis alij de Apoſtolis, vt eſſent plauſibiliora confinxerunt. Non cupit Epiphanius abs te laudari Brenti. Nam etiamſi tu ſecùs de illo ſentires, nos tamen ex Eccleſiaſticę hiſtoriæ ſcriptoribus didicimus, eum inſigni fuiſſe pietate prædi-

1. Tim. 5.

Reſponſio Socr. lib. 6. cap. 10. Zoſ. li. 7. ca. 26 Laus Epiphan. Hier. de viris il luſt. & li. 2. contra Ruffi. Au. de hæreſib.

tum. Sed ei doctrinæ quoque laudem non mediocrem, variarum linguarum peritiam, & multiiugam lectionem tribuunt Hieronymus & Auguſtinus. Quin clamant hoc ipſi libri quos edidit, fuiſſe virum longè doctiſsimum. Quò minùs ferendus es tu, quòd ab eo, quem bonum & pium virum eſse fateris, quem eruditionis laude quoque celebrem fuiſse negare nõ potes, in eo diſsentire nõ dubitas, in quo ipſe cum Eccleſia cõſentit vniuerſa. Cæterùm quas tu coniecturas adfers, quamobrem traditionem hanc Apoſtolicam non eſse dicas? Non fuit admodum vicinus temporibus Apoſtolorum. Quid autem vicinior ne tu? Certè mille ducentis annis te præceſsit. Potuit hæc incerta forma cognouiſse. Quid ſi cognouit ex certa lectione grauium & fide dignorum auctorum, in qua diligenter eum verſatum fuiſſe, teſtis eſt etiã aduerſarius eius Ruffinus: Scribit, ais, Euſebius de Clemente, quòd ſignificauerit quædam à presbyteris, id eſt, à ſucceſsoribus Apoſtolorum voce ſolà ſibi tradita eſse. Quod ergo presbyteri, hoc eſt, vt Euſebius ipſe interpretatur, ſucceſsores Apoſtolorum tradiderunt, fieri poteſt, vt pro ipſorum Apoſtolorum traditiõe vulgatum fuerit. Magis autem fieri poteſt, vt hoc falſum ſit, quod opinaris tu. Nam presbyteros illos non eſt veriſimile tam fuiſse vanos, vt maximè ab illis aliquid eiuſmodi profectum fuerit, vt alijs ſub Apoſtolorum nomine traderent, quę ab ipſis nõ accepiſſent. Incipit iam de traditione iudicare, num ſit Apoſtolici Spiritus. Non eſt certum, inquit, quòd temporibus Apoſtolorum fuerit tale genus vouendæ aut definiendæ, vt Epiphanius loquitur, virginitatis, quale eſt vſitatum apud Monachos. Tibi certum nõ eſt Brenti, ſed nobis certũ eſt, qui legimus hæc apud Apoſtolorum æquales, apud eos qui Chriſtum vidiſſe, ex numero ſeptuagintaduorum Diſcipulorum fuiſſe, & cum Apoſtolis cõſuetudinem habuiſſe creduntur: Quorum vnus Abdias, qui res geſtas Apoſtolorum conſcripſit, quibus ipſe præſens intererat, & ex magna parte teſtis fuit oculatus, de Matthæo ſcribit, quòd Iphigenia filia defuncti Regis Æthyopiæ ſacrum vetamen acceperat de manu eius, præpoſita iam virginum, inquit, ampliùs quàm ducentarũ. Audi verò, quæ fuerit Matthæi Apoſtoli & Euangeliſtæ hac ipſa de re, de qua ſermo nobis nũc eſt, ſententia: Docuit is, aliqua opera ſic mala eſſe, vt nõ per naturam mala ſint, ſed per intemperantiam noſtram. Nam ſi præſumat Sacramentorum myſteria ſumere is, qui nondum eſt cœleſti aqua perfuſus, rem bonam cõuertit in crimen, & inde reatum æternæ pœnę incurrit, vnde à reatu ętetnæ pœnæ potuerat liberari. Ita & nuptiarum

Ruff. in inuectiua contr. Hiero. Euſeb. li. 6. c. 13. Reſponſio.

An votum virginitatis fuerit in vſu tempore Apoſtolorum.

Abdi. lib. 7. Apoſt. hiſt.

Matt. Euangel.

bona,

bona,cum à Deo benedicantur coniugia,à Deo sanctificentur,ac per Sacerdotũ benedictiones à Deo specialiter consecrẽtur,videntur aliquibus aliquam habere diuinæ indignationis offensam,Ac paucis interiectis:Videte filioli & fratres, inquantum sermo noster proruperit, vt etiã homicidium bonum posse fieri probaremus, cùm hic occiditur, qui si non esset ipse solus occisus nocens,multos potuisset occidere innocentes. Sicut est occisus Golias,& sicut est occisus Sisara,sicut occisus est Aman,sicut est truncatus Holofernes,& sicut denique sunt occisi cum laude,qui vestris sedibus inimicabantur & regnis. Sic ergo & matrimonia dum copulantur, boni operis honestate ornantur, si sanctè,& iustè,& integrè,& irreprehensibiliter copulentur. Nam si hodie desponsatam regis,seruus regis vsurpare audeat, non solùm offensam, sed etiam crimen tam grande incurrisse dignoscitur,vt meritò viuens tradatur flammarum incendijs:Nõ ideo quidem, quia duxerit vxorem, sed quia spõsam sui regis accepisset.Ita etiam tu, ò fili charissime Rex Hirtace,sciẽs Iphigeniam filiam Regis decessoris tui spõsam Regis cœlestis effectam esse,& sacro velamine cõsecratam,quomodo quæso poteris spõsam potentioris te tollere,& tuo eam matrimonio copulare? Audis hîc Brenti,virginem Christo dicatam,audis de manu Matthęi sacrum velamen accepisse,audis præpositam virginum plùs quàm ducentarum fuisse,audis quantum crimen incurrat, qui spõsam cœlestis Regis effectam sacroque velamine consecratam,tollere, matrimonioque suo copulare fuerit ausus? quod ab idolo vestro Islebiensi,quod ab Oecolampadio, quod à Pelicano, quod à Bucero ter marito,quod ab alijs vestris nõ paucis factitatum esse non ignoras. Audis, qualem contra vos non quiuis homo,sed Apostolus & Euangelista Christi sententiam tulerit? quæ si quis esset apud vos residuus Dei timor,meritò vos cõmouere deberet. Quoniam verò scriptum est, quòd in ore duorum aut trium testium stet omne verbum, adhibebimus & alium testem huius æqualem. Martialis hic est Lemouicensis Episcopus, vnus & ipse è 72. Christi discipulis,qui scribens ad Tolosanos: Virgo,inquit,Valeria spõsa Regis terrestris,sed meliùs spõsa Regis cœlestis,quæ per meam prædicationem virginitatem mentis & corporis deuouerat, &c. Audis & hic, quòd virgo Deo virginitatem deuouerit, quodque fecerit hoc prædicatione S. Martialis:qui nunquam id ausus fuisset prædicare, nisi traditum ab Apostolis accepisset. Sufficiuntne tibi duo testes hi? Lex quidem plures nõ requirit,sed si tu contentus ijs non es,tertium producemus,& ipsum Apostolorum æqualem Philonem Hebręum. Meminit & is grandeuarum virginum, nõ coactæ castitatis,sicut apud Græcos quædam sunt Sacrificulæ, sed spontè continentium amore sapientiæ. Vis & quartum? Fuit Ignatius à Petro tertius Episcopus Antiochiæ:Hortatur ille virgines,vt agnoscant, cui se cõsecrauerint. Quin & in Actis Apostolorum fit mentio quatuor virginum Philippi filiarum, quarum duas in virginitate cõsenuisse narrat apud Eusebium Polycrates. Ephe. Episcopus,& ipse temporibus Apostolorum vicinus. Vides iam,quòd etiam Apostolorum temporibus nõ defuerint virgines,quæ Deo virginitatem suam deuouerent. Sed neq; viduæ idem institutum vitæ professæ,quas suo tempore Nõnas fuisse vocatas ad Eusto. scribit Hieron. de quibus esse videtur locus hic Pauli,quem tu mirabiliter torques. Sed præstat verba tua ponere,

Homicidiũ aliquando laudabile.

Hæretici ex Monachis mariti facti hac ætate

Deut.19. Matt.18.

Martial. cap.8.

Philo.de vita contemplatiua.

Ignat. epist.12. Actu.21. Euſ.li.3.ca.31.

Nam quod Paulus,inquis,de viduis scribit,nõ loquitur de Nonnabus,sed de mulieribus,quæ orbatæ viris,tradebant sese in ministerium pauperum Ecclesiæ:idque ea tantùm fide & promissione,qua solent ancillæ sese in ministeria dominarum tradere. Nec cùm dicit eas reijcere primam fidem, intelligit monasticum genus vouendi, cùm nondum tale votum fuerit: sed intelligit fidem in Christum, quam in Baptismo dederant: eæ enim lasciuæ viduæ, de quibus Paulus scribit, postquàm saginatæ essent facultatibus Ecclesiæ,& metuerent,ne si nuberent,inferiori loco,quàm anteà inter Christianos habe rentur:maluerũt à Christianismo prorsus ad Ethnicismũ deficere,quàm inter Christianos cõtemptiores esse. Hoc significat Paulus,cum dicit eas lasciuisse aduersus Christum, & cõuersas esse ad Satanam. Cùm igitur nõ sit certum, quòd tale genus vouendæ virginitatis aut viduitatis fuerit temporibus Apostolorum vsitatum, quale nunc est monasticum,nõ potest etiam certum esse,quòd hæc traditio, decreta virginitate sit vere Apostolica. Est ne hoc interpretari scripturas Brenti? Quid autem est obtorto collo(quod aiunt)in quã velis tu in sentẽtiam eas pertrahere,si hoc nõ est? Ne per somniũ quidẽ cogitare Paulo venit in mentẽ vnquàm ea, quæ proferũtur abs te:sed neq; contextus orationis patitur, is vt sensus verborum sit,quem elicere tu conaris. Tum autẽ, est ne quisquam veterum Orthodoxorũ, qui Pauli verba hæc ad eundem nobis modum interpretetur? Totis mille quingentis annis non puto fuisse quenquam, non modò priscorum, verùm ne recentiorum quidem Theologorum præter vos quadraginta his annis natos, qui sic ea putaret intelligenda. Reuerà consultò facitis Brenti, quòd tantoperè traditiones

Brent.de loco Pauli. 1.Tim.5.

Responsio.

Quo consilio Sectarij scripturas solas vrgeant.

tiones oppugnatis, quòd veterum simul & recentium scriptorum, qui vos præcesserunt, omnium auctoritatem eleuatis, quòd nihil præter scripturas esse recipiendum asseuera tis, verùm ita, penes vos vt solos eas interpretandi sit auctoritas. Interest vestra plurimum, vt hoc quàm plurimis persuadere possitis. Nam sola hęc est, & non alia ratio, qua quicquid vultis, obtinere queatis. Nam si quid habebit momenti priscorum auctoritas, si quid valebit sensus horum Pauli verborum per illos nobis traditus, receptus tot secu lis Ecclesiæ si quid totius vsus, denique si verum erit, quod dicitur, Optima scripturarum interpres est consuetudo, iam quidem causa nobis est peiorata, cùm quod vel verbo respondere nobis queatis, omnium seculorum Orthodoxis nobiscum facientibus, & ab hac interpretatione vestra dissentientibus habere nihil possitis. Sin autem illud va lebit, quod vos vultis, nihil recipiatur præter scripturas, & penes vos solos certa fuerit au ctoritas eas interpretandi, vt quemcunque sensum earum attuleritis, ab eo nobis discrepare fas non sit, vestra nimirum est victoria. Quid autem Brenti? sine ij quidem, qui vestræ farinę sunt, in horum Pauli verborum interpretatione vobiscum cõsentiunt? Nam quod negas tu de Nonnabus Paulum hæc dixisse, concedit Caluinus vester. Sic enim lo quitur: Ego verò illis minimè nego, viduas, quę sese, suasque Ecclesiæ operas addicerent, perpetui cœlibatus legem simul suscepisse, non quia in eo religionem aliquam statuerẽt, vt posteà fieri cœptum est, sed quoniam nisi sui iuris, & iugo maritali solutæ, functionem illam sustinere non possent. Quòd si data fide ad nouas nuptias respectarent, quid hoc erat aliud, quàm Dei vocationem excutere? Non igitur mirum, quòd talibus desiderijs lasciuire in Christum eas dicit. Postea verò amplificãdi causa subiungit, Adeò ipsas, quod Ecclesiæ pollicitæ sunt, non præstare, vt primam quoque fidem in Baptismo datam violent, ac irritam faciant, in qua hoc comprehenditur, vt vocationi quisque suæ respondeat. Nisi fortè hoc mauis intelligere, quòd velut amisso pudore, omnem deinde honestatis curam abijcerent, ad omnem lasciuiam & petulantiam se prostituerent, licentiosa dissolutaque vita, nihil minùs quàm Christianas mulieres prę se ferrent: qui sensus mihi perplacet. Respondemus ergo, quæ tunc ad publicum ministerium recipiebantur viduæ, eas sibi perpetui cœlibatus conditionem imposuisse: si posteà nuberent, facilè intelligimus accidisse, quod dicit Paulus, vt proiecto pudore insolentiores fierent, quàm deceret mulieres Christianas. Ita non solùm peccasse fidem Ecclesiæ datam fallendo, sed à communi piarum mulierum lege desciuisse. Vides, quemadmodum vi veritatis compul sus Caluinus, quamuis & ipse similiter vt vos, vota reprehendat, in huius loci tamẽ expositione à vobis apertè dissentiat. Dicit enim, viduas illas perpetui cœlibatus legem suscepisse: dicit, si data fide ad nouas nuptias respectarent, nihil hoc fuisse aliud, quàm Dei vocationem excutere: dicit postremò, si posteà nuberent, accidisse quod scribit Paulus, vt proiecto pudore insolentiores fierent, quàm deceret mulieres Christianas. Quid autem postremum hoc, an non esse verisimum Sacerdotum vestrorum periculo, qui nuptias incœstas contraxerunt, didicimus? Quis enim eorum fœminæ, quas vxores vocari volunt, an non omnem honestatis curam magna ex parte abiecerunt? an ad omnem lasciuiam & petulantiam se non prostituerunt? quiduis vt potiùs, quàm Christianas mulieres præ se ferre videantur. Verùm de hoc satis. Quòd autem primam fidem interpretaris, fidem in Christum, quam in Baptismo dederant, quàm coactum id est? quàm contortum? quàm à Pauli cogitatione longè remotum? qui Baptismi ne verbo quidem hoc loco meminit. Primam fidem irritam fecerunt, exponit Augustin. id est, voluntate ad nuptias à proposito continentiæ deflexerunt. Irritam quippe fecerunt fidem, qua priùs vouerant, quod implere perseuerantia noluerunt. Et alio loco: Quid autem ais de quibusdam, quæ vouerunt, & non reddiderunt? Habentes, inquit, damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Quid est, primam fidem irritam fecerunt? Vouerunt & non reddiderunt. Nemo ergo positus in monasterio frater dicat: Recedo de monasterio, neque enim soli qui sunt in monasterio, peruenturi sunt ad regnum cœlorum, & illi qui ibi non sunt, ad Deum non pertinent. Respondetur ei: At illi non vouerunt, tu vouisti, tu retrò respexisti. Et iterum alio loco: Apostolus de quibusdam, quæ continentiam vouent, & postea nubere volunt, quod eiusdem, antequam vouissent vtique licebat, habentes, inquit, damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Idem Augustinus conuersas retrò post Satanam interpretatur, quæ ab illo excellenti vidualis castitatis proposito in posteriora respiciendo ceciderũt & interierunt. Quorsum autem attinet aliorum etiam interpretationes huius loci producere? qui sicut cum Augustino ferè consentiunt, sic à vobis dissentiunt omnes. Verùm nos in eorum verbis discribendis longiores esse nolumus, cùm præsertim vnus propè sit Augustinus inter omnes, cui vos tamen tribuere aliquid videmini.

Calu. cap. 4. institutiõis religionis suæ sect. 19.

Aug. ad Iulianã de viduitate cap. 8.

Idẽ in psal. 75.

Idẽ ad Polentiũ de adulterinis coniugijs, lib. 1. cap. 14.

Idẽ de viduitate. cap. 8.

Pergit

Pergit Brentius: Apostolorum officium fuit, non imponere nouam legem Ecclesiæ, sed potiùs liberare eam à iugo veteris legis. Quid tentatis, inquit Petrus, Deum, vt imponatur iugum super ceruicem discipulorum? Et Paulus: In libertate qua Christus nos liberauit, state. Nullam nouam legem Apostolos imposuisse, libenter tibi concedimus. Verùm quisq; sibi legem hanc imposuit. Certũ est, quòd neminem Apostoli coëgerunt, vt perpetui cœlibatus legem susciperet, cùm ne nunc quidem, vt id faciat, compellatur quisquã. Cæterùm vetus erat lex: vouete & reddite. Ad vouendum nemo: ad ea quæ vouit præstanda, rectè quisque cogitur. Nõ fuit, inquit Brentius, Apostolici officij, vt eximerent Ecclesiam ab obedientia legis naturalis: hãc enim obedientiam diligenter vrserunt. Sed hoc magna cura, quantùm in ipsis fuit, prouiderunt, ne ex rebus per se liberis, & in libertatem per Euangelium restitutis, nouæ fierẽt leges, & noui cõscientiarum laquei. Ne quis vos iudicet, inquit Paulus. Et mox: Si mortui estis cum Christo, &c. Virginitatem autem seruare, & cœlibem vitam ducere, res est per se libera: Quare tantum abest, vt Apostoli docuerint, virginitatem ad cultũ & gloriam Dei vouendã, & sibi ipsi necessitatem seruandæ virginitatis lege voti imponendam, vt potiùs vniuersam Ecclesiam ab hoc instituto doctrina sua deterruerint, & libertatem conseruandã consuerint. Quicquid blateres tu Brenti, maior est apud nos auctoritas Epiphanij, cui præsertim totius Ecclesiæ cõsensus accessit hac in re quam vt nugis istis tuis aures nostras præbeam⁹. Nõ dubtitat Origenes mulieri cuidã suadere, quò superstite etiam marito suo dicat: Hoc voueo atq; promitto: si quid humanitùs acciderit marito meo, quod nõ opto, nihil aliud faciã quã vt incontaminata viduaq; perseuerem. Ausus autẽ fuisset Origenes hoc facere, si nõ modò nõ suasisset tale quid Apostoli, verùmetiam vniuersam Ecclesiã, quod admodũ imprudẽtur abs te fingitur, ab hoc instituto doctrina sua deterruissent? Quod ille certè tanto meliùs quàm tu scire poterat, quanto fuit Apostolorum temporibus propinquior.

Brentius adfert Scripturas.
Actor.15.
Gal.4.
Responsio.
Psalm.75.
Coloss.2.
Gal.4.
Hom.17.in. Lucam.

Pergit Brentius: Quòd si quę virgo temerè contra ipsorũ doctrinam coniecisset se voto suo in hos laqueos cõscientię putásne detinuissent eã in ijs nolentẽ, inuitã, & conditione sua ad coniugiũ magis quàm ad cœlibatũ idoneam? Certé quantũ intelligi potest è dicto Christi, Non omnes capiunt verbum hoc. Et è dictis Pauli: Meliùs est nubere quàm vri. Et vnusquisq; proprium donum habet à Deo, alius quidem sic, alius autẽ sic: non solùm non detinuissent virginem in illis laqueis, verùmetiam hortati eam essent ad suscipiendũ coniugium. Cedo Brenti, quam vnquam virginem hortati sunt ad suscipiẽdum coniugiũ Apostoli? cùm suis etiã proprijs vxoribus eos persuasisse cõstet, vt ab omni viri copula abstinerent, nec alij rei quàm orationi vacarent, Quas etiãsi quidã circunducebant, loco tamẽ sororum eas habebant. Quòd nemini mortaliũ temere vouẽdi fuerint auctores, certũ est: sed quæ semel spõtè virginitatẽ suã Deo deuouissent, eas vt hortarentur, quò resilirent ab instituto suo, nullis neque precibus, neque comminationibus aut supplicijs adduci potuissent vnquam. Quæ autem causa fuit Matthæo Apostolo, quãobrem capitis de eo supplicium sumeretur, nisi quòd Iphigeniam, quæ semel cõtinentiã suam Christo deuouerat, cũ Hirtaco Rege nuptias contrahere nõ permittebat? Nihil igitur est, quòd quisquã pius dubitet etiam si cui virgini cũ carne sua grauior esset conflictatio, quin eã ad pugnandum fortiter oratione sua inflãmassent, simul ad eũ, qui dat omnibus affluẽter cõfugere docuissent, vt ipsa daret quid iuberet, iuberet deinde quod vellet. Nam quòd in hanc sententiã pleraque scripta sunt ab Athanasio, Hieronymo, Basilio, Ambrosio, Chrysostomo, Augustino, & alijs plerisque sanctis Episcopis & Doctoribus, Apostolorum illi proculdubio vestigijs insistebant, & eorum exemplo quàm plurimos ad virginitatem siue continentiam hortabantur. Libet autem hic adscribere, quæ in epistola quadam scripta sunt ab Augustino: Priusquã esses, inquit, voti reus liberum fuit, quò esses inferior, quàmuis non sit gratulanda libertas, qua fit vt non debeatur quod cum lucro redditur. Nunc verò quia tenetur apud Deum sponsio tua, non te ad magnam iustitiam inuito, sed à magna iniquitate deterreo. Non enim talis eris, si non feceris quod vouisti, qualis manssisses, si nihil tale vouisses. Minor enim tunc esses, non peior: modò autem tantò (quod absit) miserior, si fidem Deo fregeris, quantò beatior, si persolueris. Nec ideo te vouisse pœniteat, imò gaude iam tibi sic non licere, quod cum tuo detrimento licuisset. Aggredere itaque intrepidus, & dicta impletis factis, ipse adiuuabit qui vota tua explet: Fœlix est necessitas, quæ ad meliora compellit. Sic & Chrysostomus ad Theodorum lapsum: Sic & Ambrosius ad virginẽ lapsam: Sic omnes prisci Patres quoduis aliud potius remedij genus adhibuissent, quàm vt violãdi voti continẽtiam profesis auctores fuissent, Ambrosius verò accusatũ se fuisse scribit, sibiq; tanquam crimen obiectum, quòd suaderet castitatẽ, & persuaderet plurimis.

Argumentatio Brentij.
Matt.19.
1.Cor.7.
Responsio.
Nõ est suadendũ coniugiũ ijs, qui cœlibatum profitentur.
Aug.epi.45.
Chrysost.epi.6.
Amb.ca. vltim.

Quid autem is ad hæc? Vtinam autem conuincerer, vtinã tanti criminis probaretur effectus. Non vererer: inuidiam, si efficaciam recognoscerẽ. Atq; vtinã me exemplis potiùs argueretis, quàm sermonibus cæderetis. Sed vereor, ne præuaricatores mihi apposuisse videar, qui me alienis cõmendent laudibus. Initiatas, inquit, sacris mysterijs, & cõsecratas integritati puellas, nubere prohibes. Vtinã potuissem reuocare nupturas. Vtinã possem flammeũ nuptiale pio integritatis velamine mutare. An indignũ videtur, vt sacratæ virgines à sacrosanctis altaribus non abducantur ad nuptias? Et quibus licet sponsum eligere, non licet Deum præferre? Cæterùm quę tu adfers à Christo & ab Apostolis dicta, pridem à Catholicis eorum verborũ vera sententia producta, vestra verò validis est argumentis refutata. Scripsimus & nos in Confessione nostra Christiana pleraq;, quo nunc lectorem remittimus. Nam eadem iterare nihil est necesse.

Brent. patrocinatur incæstis nuptijs.

An non vouere virginitatem, inquit Brentius, humani tantùm est arbitrij, non diuinĩ

1. Cor. 7.

præcepti? coniugium autem seruare, præcepti est diuini. Coniugatis, inquit Paulus, præcipio non ego, sed Dominus: Vxor à viro nõ separetur, & maritus vxorem non dimittat. Cùm igitur Apostoli audierint à Christo de Pharisæis: Cur vos transgredimini præceptũ Dei propter traditionem vestram? certè nunquam in animum induxissent, vt propter humanũ votũ prohibuissent cõiugium diuinitùs ordinatum, aut dissoluissent iam

Matt. 15.

contractũ. Vouere virginitatem humani tantùm arbitrij, non autem esse diuini præcepti, docet nos etiam Paulus, dicens: De virginibus præceptum Domini non habeo, consilium autem do. Quare non inuiti verum id esse cõcedimus quod abs te scriptum est, virginitatem seruare, & cœlibem vitam ducere, rem esse per se liberam. Verùm & illud non

Responsio. 1. Cor. 7.

minùs verum est, quod scribit Augustinus: Multa sunt facienda non iubente lege, sed

Augu. de adulterinis conciliis ad Polẽt. lib. 1. cap. 14.

libera charitate: & ea sunt in nostris officijs gratiora, quæ cùm liceret nobis etiam non impendere, tamen causa dilectionis impendimus. Quod cùm productis plerisq; scripturæ locis confirmasset, in hæc tandem verba concludit: Quæ licita sunt, id est nullo præcepto Domini prohibentur, sicut expedit potius tractanda sunt, non præscripto legis, sed cõsilio charitatis. Hęc sunt, quę amplius erogãtur saucio, qui curandus Samaritani illius miseratione ad stabulum perductus est: & ideo dicuntur non à Domino præcipi, quàmuis à Domino moneantur offerri, vt tanto intelligantur esse gratiora, quantò magis ostenduntur indebita. Vides, quàm lõgè dissentiat hic à vobis, qui voluntarios omnes cultus, qui fiunt absque expresso mãdato, Deo abominabiles esse contenditis? Hic verò tantò censet esse gratiores, quantò magis fuerint voluntarij. Neq; verò solus ita sentit

Hier. li. 1. aduersus Iouinianũ.

Augustinus. In eadem sententia fuit Hieronymus quoque: Plus amat inquit, virgines Christus, quia sponte tribuunt, quod sibi non fuerat imperatũ, maioriśq; gratiæ est offerre, quod non debeas, quàm reddere, quod exigaris. Et alio loco: Virginitas propterea

Idem in epist. ad Philemonem.

maiore præmio coronatur, quia præceptũ Domini nõ habet, & vltra imperata se tendit. Quo maior est illius impudentia, qui dixit, veteres omnes vna voce clamare, nullam penitùs voculam à Christo emissam, cui non sit necessariò obtemperandũ. Et hæc ipsa nominatim, quæ nos Christũ consuluisse dicimus, iussa esse, nulla dubitationi vbique docere. Cùm tamen longè diuersum doceant Augustinus, Hieronymus, & in plerisque

Hom. 8. de pœnitẽtia. Sermo. de charita. & Homi. 19. in epi. ad Hebr.

locis Chrysostomus. Cæterùm Brenti, non solùm virginitatem siue continentiam vouere, verùmetiam coniugium inire, humani tantùm est arbitrij. Sed sicut seruare coniugium, sic & virginitatem seruare, quam semel vouisti, diuini est præcepti. Nam quare præcipit Dominus coniugatis, vxorem à viro non discedere, & vt vir vxorem non dimittat, nisi propter votũ, quòd interceserit, cùm inuicem sibi desponsi sunt? Atqui simile votum interceserit, etiam cùm te virginem Deo castam despondisti. Quamobrem si non est fas à sponso mortali posteaquã cõtracta sunt sponsalia, discedere, multò minùs à sponso discedere fas est immortali. Nam & illi, qui Christo virginitatẽ vouent, sicut verè scri-

Aug. trac. 9. in Ioannem.

ptum est ab Augustino, quàmuis ampliorem gradum honoris & sanctitatis in Ecclesia teneant, tamen sine nuptijs non sunt. Pertinẽt enim & ipsi ad nuptias cum tota Ecclesia, in quibus nuptijs sponsus est Christus. Non minùs igitur nefas est illis cœlestibus nuptijs irretitis à spõso suo Christo discedere, quàm ijs à suis, qui mortalibus sponsis iuncti sunt. Verùm tu sophistica quadam captione lectori fumos offundere conaris. Nam cùm virginitatem cum coniugio cõferas, alio termino vteris cùm de virginitate, alio cùm de coniugio loqueris. Ibi enim dicis, vouere virginitatem, hic, seruare coniugium. At vtrobique eodem vti termino oportuit, sic enim veram inferre conclusionem licuisset.

Diuini præcepti est seruare quod voueris. Deut. 23.

Nam sicut vouere virginitatem humani tantum est arbitrij, sic & vouere, siue mauis, inire coniugiũ. Et sicut seruare coniugium, diuini est pæccepti, sic & seruare virginitatem. quã voueris, diuini est prçcepti. Multis enim scripturæ testimonijs doceri potest, quod vouerit aliquis, id esse seruandum. Nam & in lege scriptum est; Cùm votum voueris

Domino

Domino Deo tuo,nõ tardabis reddere,quia requiret illud Dñs Deus tuus:& si moratus fueris,reputabitur tibi in peccatum.Dauid quoq; cecinit: Vouete & reddite. Similiter & filius eius.Si quid vouisti Deo,ne moreris reddere:displicet enim illi infidelis & stulta promissio,sed quodcunque voueris,redde,multòq; melius est non vouere,quàm post votum promissa non reddere.Vides,quòd æquè diuini præcepti est,Christo sponso virginalem,atq; mortali spõso coniugalem castitatem reddere.Nihil itaque causæ fuit, cur illud à Christo dictum in nos detorqueres:Cur vos trãsgredimini præceptum Dei propter traditionem vestram? Nam de nulla hîc traditione agitur, sed de præcepto Dei. Vtrobique præceptum Dei est,& in seruando voto virginalis,& in seruando voto castitatis coniugalis. *Psal.75. Eccle.5.*

Conatur iam tandem Brentius docere,quòd etiam ijs,qui sunt obstricti voto continentiæ,matrimonium inire liceat idque ipsius Epiphanij testimonio.Est autem & nostris in oculis magnus Epiphanius,sed sicubi licere sibi putat, vt à se dissideat ipse, dabit nobis hanc veniam, si potiùs ab illo sibi non satis constante,quàm ab Ecclesia dissentire voluerimus vniuersa,cùm præsertim à Vincentio Lyrinensi docti simus,cum Ecclesia Doctores recipere, non cum Doctoribus Ecclesiæ sententiam deserere nos debere. Quod est autem hoc remedij genus, peccato peccato mederi velle? Certè Paulus, perquàm ferebat molestè sibi tribui, quòd esse mala facienda doceret, vt euenirent bona. Quod certè docere quodammodò videtur hic Epiphanius. Libet autem eius hac de re verba,sicut abs te citantur,adscribere. *Examinatur alius Epiphanij locus. Rom.3.*

Epiphanius,inquis,in hoc ipso capite,quo commemorat hãc traditionem, sic addit: Meliùs est vnũ peccatum habere quàm plura: meliùs est lapsum à cursu palam sibi vxorem sumere secundum legem, & à virginitate multo tempore pœnitentiam agere,& sic rursus ad Ecclesiam induci,velut qui mala operatus est,velut lapsum & fractum & obligatione opus habentem: & non quotidie occultis iaculis sauciari ab improbitate, quæ à Diabolo ipsi infertur.Hic iterum,inquis,manifestè affirmat Epiphanius,quòd peccet qui post decretam virginitatẽ ad nuptias adspirat, non tamen sentit,tantum esse robur decreti aut voti,vt si quis coniugium ineat, dissoluendum sit:sed aperte dixit Melius esse vxorem ducere,& in Ecclesia pœnitentiam agere, quàm peccatum peccato cumulare: hoc est scortationi operam dare, & ex Ecclesia excidere. Agnoscimus Epiphanij verba sed cùm ipse pugnare secum videatur,Ioannis illius sententiam sequi maluimus, qui nõ sine causa Chrysostomus est apellatus,cuius & nomen in orbe toto celebrius & maior est apud omnes auctoritas.Fecerat hoc monachus quidem Theodorus, quod tu suadere vis Epiphanium.Audi, quid illi scribat Chrysostomus. Bonum quidem nuptias & ipse confiteor.Honorabiles, inquit, nuptiæ & cubile immaculatũ: fornicatores autem & adulteros iudicat Deus. Sed te iam seruare nõ conuenit priuilegia nuptiarum. Angelorum enim semel societate iunctum illud relinquere,& vxoris laquies implicari,adulterij crimen incurrere est. Quanuis frequenter hoc ipsum nuptias voces, ego tamen & adulterio illud tantò peius affirmo,quanto maior & melior mortalibus Angelus. Nec vllus tibi fortè persuaserit, dicens: Nihil de non accipienda vxore Dominus præcepit. Nec me ignorare confiteor,quòd adulterium interdixit, non nuptias vetuit, verùm in te adulterij nomen accipiet,si volueris nunquàm, quod absit, nuptias cogitare.Et quid mirum, si nuptiæ tales quibus offenditur Deus adulterio comparantur? Maius longè audies:Homicida iustorum laude donatur,& misericors plùs quàm homicida punitur, quoniam hoc vetante fit Domino,illud volente.Et Phinees quidem ad iustitiam reputatum est,quòd impudicum cum turpi fœmina virum vno gladio percussisset. Saulem autem Samuel sanctus Dei in luctibus,lachrymis precibusque pernoctans,damnatione, cui illum addixerat Deus, liberare non potuit, quòd hostium duci, quem debuerat trucidare,inuito parcendũ credidit Deo.Cùm hæc ita sint,stupere desiste,si nuptiæ peiores adulterio iudicantur, quoties Christus offenditur: Atque vt illud repetam, quod in principio posui Epistolæ, si militiæ vincula non tenerent, quis tibi desertionis crimen obijceret? *Brentij sententia. Responsio. Chrysost.epi.16 Heb.13. Num.25, 1.Reg.15.et.19*

Nunc autem nihil in te penitùs tui iuris est, quippe qui tanto Imperatori militare cœpisti. Nam si mulier proprij corporis non habet potestatem, sed vir,multò magis ij, qui Christo potiùs quàm sibi viuunt,conditionem sui corporis habere non possunt. *In Monachos ducẽtes monachas.*

An autem eadem verba non quadrabunt in apostatas vestros, quos vos Deorum loco habere videmini?Nisi quòd sceleratiores ij,qui monachi monachas duxerunt, quàm Theodorus,qui quàmuis monachus,nullo tamẽ continẽtiæ voto duxit obstrictã,quam tamen admonitùs posteà reliquit.Geminatum itaque scelus vestri,designarunt. Sed audiamus, quid hac ipsa de re scribat magnus etiam ille Basilius, qui sicut Chrysostomo doctri-

Basilius Magnus.

doctrina non inferior, sic & ipse multò celebrior est, quàm sit Epiphanius. Extat eius de virginitate oratio, in ea sic loquitur de ijs quibus hocloco tibi patrocinari visum est. Cùm inquit, virginitatem Domino professæ sint, carnali posteà voluptate maleblanda delinitæ, ac deuictæ, stupri scelus honesto coniugij nomine obtegere cupiunt. Ac paucis interiectis: Coniugiũ quippe illi in peccatum reputabitur: primùm quidem, quia pessimum coniunctionis huius fundamentũ voluptatem iecit, præuaricationisque malum: Deinde, quia causa non esset libera. Neque enim mortuus est vir eius, vt cui vult, nubat, viuente immortali viro, meritò censetur adultera, quæ mortalem hominem ob carnis vitia Domini thalamis intulit. Et iterum post pauca: Si connubium istud & processu & testibus, cunctis denique iudicijs illustre & apertum est, nec est vir eius mortuus, mœchatur, quæ huiusmodi admittit scelus, viuente viro semper adultera. Nec sanè video, qua ratione, imò quo sacrilegio ipsa pro immortali viro Dei filio, mortalem hominem in malum suum ambire præsumat, ante viri oculos in ipsum impuris ac nequissimis semper amplexibus impia. Quo itẽ furere homo ille cubili Domini conscendere ac violare non metuat. Quæso quo cruciatu digna censeretur mulier, quæ nobili coniuncta viro, seruo suo seipsam violandam impudicè substerneret, ac seruum insidioseè nequiterque Domini thoris inueheret? quo item seruus ille damnandus examine, qui Dominæ suæ Dominique cubili se concitatus libidine, adeò petulanter immiscuit?

Accedit nunc propiùs ad rem qua de agitur: Sed enim vafræ istæ quid faciunt? quæ tantum impietatis contra seipsas per carnis flagitia admittere non timuerunt. Non modò non lachrymantur aut ingemiscunt, vt vel lachrymis remittant peccatum suum, minoresque suscipiant pœnas, verùm virginitatem quoque, quàm anteà professæ fuerãt, abnegant. Quippe virginitatis limites transgredi, vt voluptatibus inseruiatur, turpissimum esse, plenumque dedecoris non ignorantes, huiusmodi negatione, maiore scilicet scelere, virginitatem solari sese arbitrantur amissam. Homines miserè & infeliceter eligunt, sub quibus ad excusationem præuaricationis abnegent, quod fuerant antè pollicitæ, nec Dominum metuunt, cum quo fœdera castitatis inierant, cuiq; dederant dextras, eò quòd in malorum profunda deciderint. Ignorant miseræ, quia apud Deum & apud homines contra se crimẽ exaggerant. Christus præter violata virginitatis fœdera huiusmodi negationem, quam vice pœnitentiæ patrocinium criminis sumunt, acriùs ac seueriùs suo illo iudicio vindicabit. Neque prolapsæ ad voluptatem quicquã ad excusationem proderit vmbra, solatiumque connubij. Nec sanè incongruè ijs, quæ sunt eiusmodi, illud Apostolicum aptari potest: Quoniam cùm fornicatæ à Christo fuerint, nubere volunt, habentes damnationem, quoniam primam fidem irritam fecerunt, non coniugium, sed adulterium malè cõsumantes. Nullus itaque seruus ad id impietatis erumpat, vt sponsam Domini contingere audeat: nullus adeò insanus ac sacrilegus sit, vt immaculatam hostiam impudicis manibus tractet: nemo in tantum audaciæ temeritatisque prosiliat, vt eiusmodi vltionem sacrilegis impendere considerans, non vasa exanima ex auri argentique materia elaborata, sed animata ipsa & viua donaria, latronis more profanis manibus temerare atque incœstare præsumat. Et si sponte sua se virgo sponsi fœdera transgressa substernat, cunctaque simul & templum, & donaria, & charitatõ sponsi, communionemque ac societatem regni pernicioſæ voluptatis gratia confundere atque calcare nitatur: noli huiusmodi ad scelus vti, neque te peccati communione commacules. Quòd si te viuente alij se virgo in matrimonij consortium tradiderit, ille pœnas fœderis luat: tu teipsum mundum atque integrum serua, ne sceleris impij in Dominum particeps fias. Oportet, inquit, filium hominis tradi: væ autem illi, per quem tradetur: vtile illi esset, si natus non fuisset. Nónne de illa pari ratione iudicabitur, quę virginitatem antè professa, postmodum pœnitens, fruendę voluptatis gratia, mortali se viro immunda coniunxit? Et si dixerit: Oportet me viro coniungi in matrimonium, quemadmodum oportebat filium hominis tradi, verùm væ illi per quem illa sponsi fœdera transgressa, suam impleuerit impura libidinem. Vtiliùs fuerat (audeo dicere homini illi) non esse natum, quam socium tanti in Dominum flagitijs damnari. Non audis, quoniam qui dimissam duxerit, mœchatur? etsi enim pro culpa dimissa est, viuit tamen vir eius. Quid ergo dimissam perturbas: cur ei spacium non das, vt & de ijs agat pœnitentiam, quorum gratia dimissa est, & vir à se dimissæ pœnam emendationemque miseratus, ad se rursus proprium reuocet membrum? Quid emendandi se spacium præripis viuente viro sic dimissam ducens? Permitte, inquit, aut ad viuentem virum remeare meliorem factam mulierẽ, aut certè cùm neq; vidua neque vxor sit, pro remissione culpæ, quæ peccauit in virum, semper pœnas dare. Tu cur antequam peccatum suum proquo demissa est, planè intelligere possit eam ad coniugium rapiens, impudentiorẽ ad

2. Tim. 5.

Luc. 22.

Mat. 19.

rapi-

rapiens, impudẽtiorem ad ſcelera deinceps facis? nempe viuente viro, alienam adulteras coniugem, facilemq; illi ad nequitiam reditum per cõnubium pandis. Si autem qui dimiſſam à viro mortali ducit, adulter atq; impius eſt, quiimmortalis viri ſpõſam nũquàm dimiſſam violare præſumit, multò profecto funeſtiùs adulter atq; impius erit. Itaquè etſi illa peſsima ſe mutatione deijciat, ad carnis vitia vltro deuoluta: tu tamen eam noli tangere: viuit enim vir eius, neque illam dimittere vult. Permitte, vt ſe inſpiciat, vnde ſit lapſa, vbinam iaceat. Digerat vitium, diluat amorem carnis, conſideret diligentiùs indulto ſpacio, cuiuſmodi crimen admiſerit, quantumque molita ſit ſceleris. Redibit prorſus ad ſponſum ſuum. Quid infelicis anticipas lapſum? quid conſiderandi peccati tempus intercipis? quid conſilij ſpacium tollis? Cur non dimiſſam à Domino ducens, non virum te, ſed adulterum impié Domini cubile violando manifeſtas? Hactenùs Baſiliùs.

Quid autem acriùs, quid vehementiùs, quid aptiùs ad rem qua de agitur, quid magis appoſitum ad incœſta veſtra ſacrilegia, quibus honeſtum coniugij nomen prætenditis, condemnanda dici potuit, quàm eſt dictum ab hoc ſancto viro? Num autem is diſdiapaſon, quod aiunt, ab Epiphanij ſententia non diſcrepat? Nuptias hoc genus virginitatis abnegationẽ vocat, & maius id eſſe ſcelus, exaggeratiq; crimen ea re, quin & Chriſtum acriùs id & ſeueriùs in illo ſuo iudicio vindicaturum ſcribit. Deinde verò, ſi dimiſſa ſit etiam à viro ſuo Chriſto, hoc eſt, ſi ſit ad carnis vitia deuoluta, tangi tamen eam vetat, ſed ſpacium illi pœnitentiæ concedi vult. Vides, qualem de coniugijs veſtris tulerit ſententiam vir hic, non doctrina magis admirabilis & ſapientia, quàm vitæ ſanctimonia cõſpicuus, cuius cùm ſumma ſemper in Eccleſia Dei fuerit auctoritas, meritò maius hęc illius, quàm cuiuſquam alterius diuerſa ſententia pondus auctoritatis apud pios omnes habere debet. Qui cùm ſicut vitæ quondam, ſic & huius ſentẽtiæ ſociũ habuerit Ioannem Chryſoſtomum, duos hos celebres Græcos, contra Græcum & ipſum Epiphanium à te productum, collocamus. Et horum duorum ſententententiam tantò nos amplecti libentiùs profitemur, quantò magis cum ea, quæ totius eſt Eccleſiæ ſententia, conſentire videntur. Quamobrem nemini dubium eſſe debet, ſiue quis virginalem aut vidualem, ſiue continentiam vouerit coniugalem, eum vtrumque præſtare teneri, neque licere poſt emiſſum votum continentiæ matrimonium cuiquam contrahere. Cæterùm illud eſſe debet cuique perſuaſiſsimum, quòd cùm alia, tum monaſtica ſimul inſtituta, non in alium vſum inuenta ſunt, quàm ſicut ſcribit Bernardus, ad lucrum & cuſtodiam charitatis. Hæc eſt enim, quemadmodum ab Auguſtino quoque ſcriptum eſt, quæ præcipuè cuſtoditur in monaſterijs. Charitati victus, charitati ſermo, charitati habitus, charitati cultus (addemus nos vero) charitati cœlibatus aptatur. Coitur in vnam conſpiraturq; charitatem. Hanc violare tanquàm Deum, nefas ducitur: huic ſi quis reſiſtit, eijcitur atque vitatur: hanc ſiquis offendit, vno de die durare non ſinitur: hanc ita cõmendatam ſciunt omnes à Chriſto & ab Apoſtolis, vt ſi hæc vna abſit, inania: ſi hæc adſit, plena ſint omnia. Cùm itaque ſicut Scripturæ, ſic & traditionum, cùm aliarum, tum earum, quibus vtuntur hi, qui monaſticam profitentur, non ſit alius ſcopus, quàm charitas, nec aliud ſpectatum ſit, cùm inſtituta monaſtica fuerunt inuenta, quàm lucrum & cuſtodia charitatis, ab eorum ſententia non diſcrepamus, qui ſicubi charitas hoc poſtulat Chriſtiana (verbi gratia, ſalus alicuius regni, quod alioqui neceſſe foret interire, aut aliud aliquid eiuſdem genereris) rectè poſſe putant aliquem lege cœlibatus ſolui, modò ne ſit ipſe in ſua cauſa iudex, ſed eius ea de re iudicium requirat, cui ſicut à Bernardo ſcriptum eſt, poſſe videre datum, & poſſe prouidere creditum eſt. Vt autem pro ſua quis libidine reſiliat ab eiuſmodi voto, ſeq; propria ſua auctoritate lege ſoluat, quã ipſe ſibi tulit (quod à veſtris apoſtatis, quos vos Apoſtolos agnoſcitis, factum eſt) ſcelus id eſſe prorſus inexpiabile iudicamus.

Poſt emiſſum cõtinentiæ votũ nulli licet cõtrahere matrimonium.

Bernar. de præceptis & diſpẽſatione.

Auguſt. de moribus. Eccleſiæ, capite. 33.

In caſu ſalui poteſt lex cœlibatus.

Profert canonem Ancyrani concilij Brentius, qui ſic habet: Profeſsi virginitatem qui ſunt, ſi hanc mittentes irritam faciunt, inter Digamos cẽſeantur. Digamia autem, inquit, qualem illis temporibus intelligebant, videlicet, cùm quis poſt prioris vxoris mortem duxiſſet alteram, non iudicabatur quidem ex omni parte commendabilis, non tamen damnabatur. Quare cùm hoc Concilium cenſet eos qui profeſſam virginitatem coniugio violant, inter Digamos habendos, etſi non laudat eorum facta, tamen non audet damnare, & vel ipſorum coniugia diſſoluere, vel ipſos ex Eccleſia proſcribere. Quid ſibi vult Brenti, quod ais, digamia qualem illis temporibus intelligebant, videlicet cùm quis poſt prioris vxoris mortem duxiſſet alteram? An aliam nunc intelligitis digamiam, quàm intelligebant tum? Digamos ad Epiſcopatum prouehi non vult Paulus. Quod ſi vos vultis aliam intelligi digamiam, quàm intelligebatur tum, & nunc intelligitur à Catholicis, quid aliud quàm duas vxores habere ſimul ijs, qui Laici ſunt, permittitis. Nam ſolĩ

Conci. Ancyr. capit. 18.

Quæ ſit digamia prohibita.

1. Tim. 3.

soli illi excludentur ab honoribus Ecclesiasticis, qui duas simul habent vxores: quandoquidē qui mortua vna, duxit aliam & tertiam, apud vos digamus non est, nec excluditur à sacerdotio. Scimus etiam libros à vobis editos, quibus polygamia fuit à vobis approbata. Cæterū, contra Canonem, quē tu profers Ancyrani Concilij, nos vicissim obijciemus canonē cōcilij Chalcedonensis: Virginē, quæ se Deo cōsecrauit, similiter & Monachū, non licere nuptialia vota cōtrahere: Quòd si hoc inuenti fuerint perpetrantes, excōmunicentur. Et quoniā verū est illud Augustini, cōcilia, quæ per singulas regiones vel prouincias fiunt, plenariorū cōciliorum auctoritati, quæ fiunt ex vniuerso orbe Christiano, sine vllis ambagibus cedere, cedat necesse est Chalcedonensi concilio Ancyranum.

Sectarij polygamiā defenderūt Cano. 16. Conc. Chalcedonem.

Augu. de baptismo paruulorū, contra Donatistas. lib. 2. cap. 3.

Obijcit posteà Brentius auctoritatem Cypriani, cuius hæc verba profert: Si se cum fide Christo dedicauerunt, pudicè & castè sine vlla fabula perseuerent, ita fortes & stabiles præmium virginitatis expectent. Si autem perseuerare nolunt, vel non possunt, melius est vt nubant, quàm vt in ignem delicijs suis cadant. Huic vni Episcopo Africano opponimus nos Patres itidem Africanos, qui fuerunt in Concilio Carthaginensi quarto congregati ante annos mille ducentos, quorum hoc est Decretum: Sicut bonum est castitatis præmium, ita & maiori obseruantia custodiendum est, vt si quæ viduæ, quātùmuis adhuc in minoribus annis positæ, & matura ætate à viro relictæ se deuouerunt Domino, & veste Laicali abiecta, sub testimonio Episcopi & Ecclesiæ religioso, habitu apparuerint, posteà verò ad nuptias seculares transierint, secundùm Apostolum damnationē habebunt: quoniam fidem castitatis, quam Domino vouerunt, irritam facere ausæ sunt. Tales ergo personæ sine Christianorum communione maneant, quæ etiam nec in conuiuio cum Christianis communicent. Nam si adulteræ coniuges reatu sunt viris obnoxiæ, quāto magis viduæ, quæ religiositatem mutauerunt, crimine adulterij notabuntur, si deuotionē, quā spontè Deo non coactè obtulerunt, libidinosa voluntate corruperint, atque ad secundas nuptias trāsitum fecerint. Sed nos adduci non possumus, vt credamus hoc sensisse cyprianum, quod vos vultis. Nam cùm is Christi sponsam esse dicat Deo dicatam virginem, & si cum viro reperta fuerit, Christi vocet adulteram, non est verisimile, quòd ei adulterium permittendum esse censuerit. Quamobrem eandem illius fuisse sententiam existimamus, quam apud Gelasium legimus, qui sic scribit: Si viduæ propria voluntate professam pristini coniugij castitatem mutabili mente calcauerint, multum earum interierit, quali Deum debeant satisfactione placare, quia iuxta Apostolum primam fidem irritam fecerunt. Sicut enim, si se forsitan continere non poterant, secundū Apostolum nullatenùs nubere vetabantur: sic habita secum deliberatione, promissam Deo pudicitiæ fidē debent custodire. Ante quem etiā Innocētius in hęc verba scripsit: Quæ Christo spiritualiter nubunt, & à Sacerdote velantur, si posteà vel nupserint publicè, vel occultè corruptæ fuerint, non eas admittendas esse ad agēdam pœnitentiam, nisi is, cui se iunxerāt, de hac vita decesserit. Hæ verò, quæ necdum sacro velamine tectæ, tamen in proposito virginali semper se simulauerunt permanere, si fortè nupserint ijs agenda aliquando pœnitentia est. Aut igitur de nondum velatis loquitur Cyprianus, quæ tamen in proposito virginali se permanere simulauerunt, aut illius verba retro trahi oportet ad id tempus, quo nondum velatæ fuerunt.

Brētius ex Cyp. votum cælibatus oppugnat.

Cyp. li. 1. epi. 11. Responsio. Con. Car. Can. 104.

Gela. c. 23. epistola. pro.

Innoc. epi. 2. cap. 12.

Idem cap. 13.

Profert ad extremum Brentius auctoritatem Augustini. Quidam, inquit Augustinus, nubentes post votum, asserunt adulteros esse: Ego autem dico vobis, quòd graiter peccant, qui tales diuidunt. Et iterùm: Qui dicunt talium nuptias non esse nuptias, non mihi videntur satis acutè ac diligenter considerare, quid dicant. Ac mox: Fit autem per hanc minùs consideratam opinionem, qua putant lapsarum à sancto proposito fœminarum non paruum malum, vt à maritis separentur vxores, quasi adulteræ sint, non vxores, & cæt. Tandem concludit ita Brentius: Ex hac Patrum sententia, & ex alijs rationibus, quas suprà cōmemorauimus, apparet, quòd hæc traditio, quā ex Epiphanio proposuimus. aut non sit Apostolica, aut si est Apostolica, per peccatum non sit intelligendum tale peccatum, quòd natura sua conijciat hominem in æternam damnationem, & propter quod dissoluendum sit coniugium eorum, qui post decretam virginitatem contraxerunt: sed pro nota inconstantiæ, quę etsi honesto homini non est omninò decora, tamen non est abiectione & damnatione digna. Et quæ etiam ipsa nonnunquàm est honesta consilij mutatio, si iustæ & piæ rationes ita ferant. Vellem adscripsisses locum, vbi scribit hęc Augustinus, quę tu citas: nam hæc in libro illius te legisse non credo. Citat quidem hæc verba Gratianus ex libro de bono coniugali ad Iulianam, cæterùm ad Iulianam de bono viduitatis, non de bono coniugali scripsit Augustinus. In libro autē illius de bono coniugali hęc verba non reperiuntur, fortassis autem nec vsquàm alibi. Quæ tamen posteriùs adfers, qui dicunt talium nuptias, &c.

Augu. de bono viduitatis, cap. 10. Quomodo Bren. Augustinū citet de coniugio eorum qui vouerunt cælibatum.

Responsio. Dist. 27. capit. Qui dicunt.

ea le-

ea leguntur apud Augustinum in libro de bono viduitatis. Quamobrem autem non adscripsisti que statim sequuntur? Non possum, inquit Augustinus, dicere, à proposito meliore lapsas si nupserint fœminas adulteria esse, non coniugia, sed planè non dubitauerim dicere, lapsus & ruinas à castitate sanctiore, quæ vouetur Deo adulterijs esse peiores. Si enim quod nullo modo dubitandum est, ad offensionem Christi pertinet, cùm membrum eius fidem non seruat marito, quanto grauius offenditur, cùm illi ipsi non seruatur fides, in eo quod exigit oblatum, qui non exegerat offerendum. Cùm enim quisque non reddit, quod non imperio compulsus, sed consilio commonitus vouit, tanto magis fraudati voti auget iniquitatem, quantò minùs habuit vouendi necessitatem. Hæc tu prætermisisti Brenti, quòd ad rem tuam non faciebant. Egregium verò nuptijs vestris elogium tribuit Augustinus, quas cùm adulteria quidem esse non dicat, quòd tamen sint adulterijs peiores, dicere non dubitat. Nec diuersum ab eo sentit Ioannes Chrysostomus, qui & ipse tales nuptias affirmat esse peius quiddam adulterio. Quomodo autem peius quiddam intelligi debeat, docet Hieronymus, dicens: Virgines, quę post consecrationem nupserint, non tam adulteræ sunt, quàm incœstæ. Porrò ab Augustino sumus edocti, quòd sicut fornicatione peius adulteriũ, sic adulterio peior est incœstus. Ambrosius, Basilius. Theophylactus, vocant hoc genus nuptias adulterium: Hieronymo, Augustino. Chrysostomo visum est, non satis pro eo ac ipsius turpitudo meretur, facinus istud appellari, si vocassent id adulterium: itaque peius quiddã adulterio, hoc est, incœstum sacrilegium, eas nuptias appellandas putauerunt, quibus contaminauit se primus auctor sectæ vestræ, & complures alij, qui eum posteà sunt sequuti. Sed Augustinus ais, nihilominùs has esse nuptias contendit, nec à maritis separari vxores, quasi adulteras permittit. Est ita, sed eas Cyprianus, Ambrosius, Basilius, Theophylactus, quin & ipse Chrysostomus alio quodã loco vocat adulteria. Sed audi quid de nuptijs eiusmodi senserit, Syritius, qui fuit æqualis Augustini: Manachorum inquit, quosdam atque monacharum abiecto proposito sanctitatis, in tantam potestatis demersos esse lasciuiã, vt prius diluculo, velut sub monasteriorum prætextu illicita se ac sacrilega cõtagione miscuerint: posteà verò in abruptum conscientiæ desperatione perducti, de illicitis complexibus liberè filios procrearint, quod & publicæ leges, & Ecclesiastica iura condemnãt. Has ergo impudicas detestabilesque personas, à monasteriorum cœtu, Ecclesiarumq; conuentibus eliminandas esse mandamus: quatenùs retrusæ in suis ergastulis, tantum facinus continua lamentatione deflentes, purificatorio possint pœnitudinis igne deco qui, vt eis vel ad mortem saltem, solius misericordiæ intuitu, per communionis gratiam iudulgentia subuenire possit. Adferunt autẽ ex Gregorio Burchardus, & post eũ Petrus Lõbardus, & frater eius Gratianus verba hęc: Viduę à proposito viduitatis recedentes, super quibus nos cõsuluisti, credo te nosse à sancto Paulo, nisi conuertantur, olim esse damnatas: quas & nos Apostolica auctoritate dãnandas, & à communione fidelium, atque à liminibus Ecclesiæ arcẽdas esse censemus, vsq; quò obediant Episcopis suis, & ad bonum quod cœperant, inuitè aut voluntariè reuertantur. Quid igitur dicemus? Num ij quos protulimus, dissentiunt ab Augustino? Num inter sanctos Doctores pugna est? Nulla prorsus, modò rectè rem accipias. Dissoluunt enim nodum hunc Petrus Lombardus & Gratianus, qui duplex votum esse docent, quòd aliud sit priuatum aliud solenne: Priuatum est in abscondito factum. Solenne verò, in conspectu Ecclesiæ factum. Priuatum votum si violetur, peccatum est mortale: solẽne verò violare, peccatum & scandalum est. Qui priuatum faciunt votum continentiæ, matrimonium contrahere non debent, qui contrahendo mortaliter peccant, si tamen contraxerint, non separentur, quia probari non potest, quod occulte factum est. Qui verò solenniter vouent, nullatenus coniugium inire queant: & si iniuerint, separantur. Videntur autem ij Doctores Innocentium sequuti, cum quo propemodum idem sentire videtur Epiphanius. Is enim adferens locum illum Pauli, de viduis, ita loquitur: Quæ promiserunt, & reprobauerunt, iudicium habent: quæ verò non promiserunt, sed coniunctæ sunt propter debilitatem, iudicium non habent: Si nanque iudicium siue condemnationem habituræ essent, quomodo dixisset, Nubant, domum gubernent? Quid autem aliud ab Innocentio quoque dictum est? Quod enim dixit Epiphanius, quæ promiserunt, dixit Innocentius, quæ Christo spiritualiter nubunt, & à sacerdote velantur, si posteà nupserint publicè, non eas admittendas esse ad publicam pœnitentiam, nisi is cui se iunxerint, de hac vita decesserit. Quod verò dixit Epiphanius, quæ non promiserunt, sed coniunctæ sunt propter debilitatem, hoc dixit Innocentuis, quæ necdum sacro velamine tectæ, tamen in proposito virginali semper se simulauerint permanere: ab ijs si nupserint, agi

Aug. capi. 10.
Ibid. ca. 11.
Post votũ cœlibatus contrahere, peius est adulterio.
Chrysost. epi. 6. ad Theodulum lapsum.
Hier. li. 1 aduersus Iouinianum.
Aug. de bono coniugij ca. 8.
Ambros. ad virginẽ lapsam ca. 5. Basi. de virginitate.
Thc. in ca. 7. 1. ad Corinth.
Amb. vbi suprà.
Basili. vbi suprà.
Theo. vbi suprà.
Syri. epi. 1. ca. 6.
Bur. li. 8. ca. 45.
Lom. li. 4. senten. distin. 18.
Gratia. 23. quæst. 1. viduas.
Lomb. ibi 27. distin. presbyt.
Votũ æliud priuatũ, aliud solenne cõtinẽtiæ.
Epiph. hæresi. 48 cõtra Brent. defenditur.

vult aliquando tempore pœnitentiam. Idem vult & Epiphanius, cùm dicit in eo loco, quem tu citas, eam à virginitate multo tempore pœnitentiam agere, & sic rursus ad Ecclesiam induci debere. Quàm pulchè conuenit Epiphanio Græco cum Innocentio Latino? vt facilè cuiuis constare possit, Orientis & Occidentis eandem ea de re sententiam fuisse. Simul autem explicat Epiphanius ipse, quo sensu dixerit ea, quæ producta sunt per te: quin & quæ videtur inter sanctos Doctores esse pugnantia, tollitur. Nam & Epiphanius in eo loco, quem tu profers, & concilium Ancyranum, & Cyprianus, & Augustinus, etiamsi de professis loquantur, non de ijs tamen quæ publicè professæ sunt & velatæ, sed de ijs tantùm, quæ necdum sacro velamine tectæ in proposito virginali, vel viduali semper se simulauerunt permansuras, loqui videnter. Contrà, qui sunt à nobis producti, de ijs dicunt, quæ publicè professæ, & habitum religionis indutæ, solenni se voto obstrinxerunt. Talibus, tantùm abest vt nuptias permittant, vt nè ad agendam quidem pœnitentiam permittendas censeat, nisi is, cui se iunxerint, ex hac vita decesserit, hoc est, sicut Petrus Lombardus & Gratianus interpretantur nisi ab incœsta copula discesserint. Tunc enim ille, qui se coniunxerat Monachæ, defunctus erit, cùm ab illius illicitis amplexibus ea penitùs recesserit. Sicut mundus ei dicitur mortuus, quem suis illecebris non adstringit: & ille perhibetur mortuus esse mundo, qui nihil in mundo concupiscit. Hæc igitur distinctio, quam non modò Petrus Lombardus & Gratianus, verùm & vetustiores ijs Innocentius & Epiphanius adferunt de voto priuato & solenni, si diligenter expendatur, efficit. vt quæ tu profers testimonia, cum ijs, quæ sunt à nobis producta, nihil prorsus pugnare videantur. Nec est, quòd eam contemnendam existimes. Nam præterquàm quòd maiore deliberatione fit solenne votum quàm priuatum, nullus vt esse locus tergiuersationi queat, grauiore cum offendiculo violatur. Plures enim offenduntur, si quod publicè solenniterque, quàm si quod priuatim promissum est, non præstetur. Quid autem est quod sibi charitatas magis cauendum esse putet, quàm offendiculum? Hinc est, quod Paulus ait: Si esca scandalizauerit fratrem meum, non manducabo carnes in æternum, ne fratrem meum scandalizem. Vides, vt nos exemplo Pauli ad charitatis regulam omnia moderemur, cui soli apud nos aptantur omnia, quam haud aliter quàm Deum ipsum violare nefas ducimus. Num similiter & vos estis animati? Quin vobis in contrarium potiùs recidunt omnia: qui si minùs lingua, factis tamen dicitis: Quoniam esca scandalizat fratrem meum, manducabo carnes in æternum, vt fratrem meum scandalizem. Sic omnia facitis, vt omnibus offendiculo sitis, ac ne micam quidem charitatis vobis inesse, planum orbi faciatis vniuerso. Quæ causa est, quòd hãc quoque distinctionem inter priuatum & solenne votum risu prosequimini. Nos verò cùm ex hac Patrum sententia, tum ex alijs rationibus quas commemorauimus, perspicuum nos feciſſe iam putamus, quòd hæc traditio sit Apostolica. Deique verbo nitatur, Vouete & reddite: quodque peccatum sit vtrumque siue quis pòst priuato, siue pòst solenni & publico voto decretam virginitatem nuptias contraxerit. Sed priùs tamen illud pœnitenti remitti posse, contractasque nuptias dirimi non licere: cæterùm quæ solenni voto virginitatem siue continentiam decreuerunt, si nuptias contraxerint eas ne ad pœnitentiam quidem admitti, nisi discesserint ab incœsta copula: & eorum nuptias non tantùm adulteria, verumetiam incœsta esse sacrilegia.

Distin. 38. li. 4. sentẽ. 27. quæst. 2. Si quis.

Grauiùs peccatur contra votũ solenne quàm priuatum.

1. Cor. 8. Catholici charitate omnia moderantur, eam non seruant Sectarij.

Epiph. hæresi. 75. Et in cõpendiaria doctrina de fide.

De traditione ieiuniorũ disputat Brentius ex Epiphanio.

Excutit iam aliam traditionem Brentius: Epiphanius, inquit, recitat etiam aliam traditionem, tanquàm ab Apostolis datam, quòd quarta & pro sabbato ieiunandum sit, & quòd sex diebus Paschæ nihil accipiendum sit præter salem, panem & aquam. Quæso autem te, quis verè peritus Apostolicæ doctrinæ posset hanc traditionem pro Apostolica agnoscere? Fieri quidem potuit, quod Apostoli ipsi aliquoties ijs diebus ieiunauerint, & in diebus Paschæ nihil præter salem, panem & aquã acceperint: sed quòd hoc suum exemplum tanquam firmum Decretum Ecclesiæ tradiderint & mandauerint, hoc demum certis rationibus demonstrari non potest. Apostolorum enim doctrina est, quòd non vno tantùm & altero die, sed perpetuò ducenda sit sobria vita: Non in comessationibus, inquit Paulus, & ebrietatibus. Eorum etiam doctrina est: Mundis omnia munda. Quomodo igitur præscripsissent Ecclesiæ certos dies ieiuniorum, & certum genus cibi? Quartæ & pro sabbati ieiunium tam strictũ, vt ab Ephiphanio describitur, verisimile est Apostolos exemplo magis tradidisse, quàm quòd legem aliquam ita ieiunandi necessariò seruandam ab omnibus sancire voluerint, cum ad eam ferendam non omnium vires ex æquo sufficerent. Et certè ea fuit Christianorum pietas Apostolorum temporibus, vt eiusmodi legibus opus non habuerint: plus vltrò præstabat charitas, quàm vlla potuisset lex imperare. Quicquid Apostolos eorum Discipuli facientes

Rom. 15. Tit. 1.

Responsio de primitiuæ Ecclesiæ abstinentia.

vide-

videbant, id eis legis loco fuit: quòd ad eorum exemplũ se libenter omnes componebant. Itaq; tanta fuit tum Christianorum abstinentia, sicut à Philone memoriæ proditum legimus, nullus vt esset prandiorum vsus: neque priusquàm Sol occidisset, cibum quisquã caperet. Tertio nonnulli, quidam quarto, alij quinto, sexto demùm die corpus alij cibo reficiebant. Quamobrem hortati sunt magis non verbo modò, verùmetiam & exemplo ad ieiunium hoc, de quo scribit Epiphanius, eos qui Christum sequebantur, quàm quòd strictiorem aliquam legem illis imposuerint. Cæterùm credibile non est, quanto studio pij omnes hanc illorum traditionẽ amplexi fuerint, vt à temporibus Apostolorum ad hæc vsque nostra fuerit ab omnibus ferè gentibus ad Christianam fidem conuersis, ieiunium hoc diligenter obseruatum. Scis autem illud, quòd diuturni mores consensu vtentium approbati legem imitantur: aut si mauis nostrorum nos vti sententijs, nec illud ignoras, quòd in ijs rebus, de quibus nihil certi statuit diuina scriptura, mos populi Dei, & instituta maiorum pro lege tenenda sunt. Et sicut præuaricatores diuinarum legum, ita contemptores Ecclesiasticarum consuetudinum coercendi sunt. Adeò non minùs graue flagitium visum est, Ecclesiasticam consuetudinem contemnere, quàm diuinã legem præuaricari. Quod autem scribis, Apostolos docuisse, perpetuò ducendam esse sobriam vitam: quis est qui neget? nec aliud nunc quoque docet Ecclesia. Verùm non omnes capiunt verbum hoc. Quare nostræ datum est hoc infirmitati, vt quoniam perpetuò non poteramus, certis tamẽ diebus abstineremus, quibus Christi simul passi pro nobis & mortui memoriã recoleremus. Neque verò propterea certo ciborum genere abstinemus, quòd omnia munda mundis esse negemus: ipsi vos non ignoratis Brenti, quòd nullos cibos esse immundos credimus, quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione: nisi quòd vos omnem occasionem detrahendi nobis quæritis. Abstineo, inquit Bernardus, à carnibus, ne dum nimis nutriunt carnem, simul & carnis nutriant vitia. Vides, quæ Monacho fuerit à carnibus abstinendi causa: eadem est & nobis, eadem fuit Apostolorum seculo, & aliquot post magnæ parti fidelium, quos non vno aut altero die, sed toto vitę suæ tempore ieiunasse testantur illa Biblidis apud Eusebium verba, quæ cùm interrogata fuisset, cum infantes ederẽt Christiani, cuius tum falso criminis insimulabantur, Quomodo, inquit, infantes ederent illi, qui ne irrationabiliũ quidem animalium carnibus vtuntur? Adeò tum non à quadrupedum magis aut volatilium, quàm & à piscium carnibus bona pars fidelium abstinebat, pane tantùm & leguminibus contenta. Cæterùm qui perpetuò non possent, quarta saltem & pro sabbato, sicut erant ab Apostolis docti, ieiunabant. Nam quòd hæc fuerit Apostolorum traditio, videtur etiam scribens ad Philippenses Ignatius indicare, qui tertius à Petro fuit Antiochenus Episcopus & eum sequutus Origenes.

Philo in lib. de vita cõtemplatiua.

De iustitia & iure, parag. in scripto. Aug. epistol. 86.

De loco. Omnia mũda mundis.

Bern. ho. 66. in Cantica. Euseb. li. 5. hist. eccl. cap. 3.

Ign. epi. 4. Orige. ho. 10. in Leuiticum.

Quale autem est hoc Brenti, quod subdis? quod Epiphanius de ieiunio quartæ & pro sabbati affirmat, hoc Augustinus apertè negat. Ego, inquiens, in Euãgelicis & Apostolicis literis, totoque instrumento, quod appellant testamentum nouum, animo id reuoluens, video præceptum esse ieiunium: quibus autem diebus nos oporteat ieiunare, & quibus non, præcepto Domini vel Apostolorum non inuenio definitum. Quęso te Brenti, num his verbis negat Augustinus, Apostolicã hanc esse traditionẽ? Num quia dicit, quòd eã non inuenerit in Euangelicis & Apostolicis literis, viua voce traditã esse negat? Vbi fuit mens tua, cùm hæc scriberes? Nos verò nihil de temporibus ieiunij scriptum esse confitemur, & propterea traditionẽ esse dicimus, non scripturã. Vis autem, vt ex Augustino doceamus, quod hæc traditio sit Apostolica? Scribit is contra Donatistas: Quod vniuersa tenet Ecclesia, nec Concilijs institutũ, sed semper retentũ est, nõ nisi auctoritate Apostolica traditũ rectissimè creditur. Et alio loco: Illa quæ nõ scripta, sed tradita custodimus, quæ quidẽ toto terrarũ orbe obseruantur, dantur intelligi, vel ab ipsis Apostolis, vel plenarijs Concilijs, quorum est in Ecclesia saluberrima auctoritas, commendata atque statuta retineri. Quin is etiam alio loco causam adfert, quamobrẽ quarta & prosabbato ieiunent, hanc nimirùm: Quòd considerato Euangelio, ipsa quarta sabbati, quàm vulgò quartam feriam vocant, consilium reperiũtur ad occidendum Dominum fecisse Iudæi. Intermisso autem vno die, cuius vespera Pascha Dominus cum Apostolis manducauit, qui finis fuit eius diei, quem vocamus quintam sabbati, deinde traditus est ea nocte, quæ iam ad sextam sabbati, qui dies passionis eius manifestus est, pertinebat. Quam eandẽ de quarta feria rationem adfert Theophylactus quoque. Pergit Brentius: Fieri quidem potuit, quòd eæ consuetudines paulatim apud Apostolicos successores pro externa & libera disciplina inoleuerint: sed non est sentiendũ, quod Apostoli ipsi has tãquam leges Ecclesiæ necessariò seruãdas imposuerint. Non difficulter tibi cõcedimus, quòd ita necessariò seruãdas leges has Apostoli nõ imposuerint, vt si quis ex

Aug. epistol. 86. à Brentio citatur.

Responsio falli Brentiũ in Augustini sententia indicanda.

Aug. li. 2. cap. 7. li. 4. ca. 24. li. 5. cap. 23. de Baptismo parvulor. Idem in epistol. 118. cap. 1. Idem epistol. 86. Cur die mercurij et veneris ieiunetur.

Theoph. in cap. 14. Marci.

legitima causa cibi sumpsisset aliquid constitutis ieiunij temporibus, is æternæ mortis reus esset: cæterùm si quod vos facitis, cõtemptu legum faceret aliquis, vt à carnibus non abstineret, peccatum hoc rectè Satanisimum dici persuasum habemus. Omnis pulchritudo filiæ Regis, dicit Psaltes, abintùs, Non esca est, quę vel commendet, vel cõdemnet: non peccatur edendo, non peccatur abstinendo, intùs in animo peccatum est, Potest quis abstinere cum peccato, potest edere sine peccato. Non quod intrat in os, sed quod exit de corde, coinquinat hominẽ: quod intùs est, hoc vel punit, vel coronat Deus, voluntatem scilicet hominis, quia quis manducat, vel abstinet. Verùm hac de re scripsimus in Confessione nostra Christiana copiosè, ad quam lectorem remittimus.

Psal.44.

Matt.15.

Absoluit iam censuram suam Brentius in sanctos Episcopos, Basilium & Epiphanium Græcos: nunc se confert ad Latinos, vt in eos quoque censuram suam exerceat. Ac primo loco Cyprianum aggreditur, virum non doctrina magis insignem, quàm laude martyrij celebrem, quem haud aliter adoritur, atque Ioab adortum aliquando legimus Amazan, ad quem dixit. Salue mi frater, & tenuit manu dextra mentum Amazæ, quasi osculaturus eum, & percussit eum in latere, & effudit intestina eius in terram. Expendamus, inquit Brentius, & eam traditionem, quam Cyprianus de mixtura vini cum aqua in calice dominico scribit: hanc tanti faciunt Asotici, vt eam etiam inter suos canones retulerint. Meritò quidem Catholici traditionem hanc maximi faciunt, non solùm quia tanti martyris testimonio, qui non multum fuit à temporibus Apostolorũ remotus, eam à Christo profectam esse didicerunt, verumetiã quòd Ecclesiæ totius moribus receptam esse vident. Scribit autem inquit Cyprianus, aquam esse in Dominico calice miscendam ex ipsius Christi præcepto & tradione. Reueremur quidem huius sanctissimi martyris auctoritatem, & amamus eum ex animo. Agnoscis Brentium dicentem. Salue mi frater, & osculum dantem, aspice nunc eundem sancti illiùs viri latus transfigentem. Sed hoc non est ferendum, inquit, quòd Asotici abutantur auctoritate eius, ad stabiliendas suas partim ineptias, partim superstitiosas & impias traditiones. Potuítne vulnus illi magis infligere capitale? Quid autẽ ineptum, quid superstitiosum, quid impium ex huius viri sanctissimi scriptis haurire licet? Cui non satis fuit semel impiorũ gladijs occubuisse, nisi blasphemæ tuæ linguæ mucrone Brenti, feriretur iterum. Verùm ad felicitatis illius cumulum accedit & hoc, quòd abs te Christi crucis & veritatis hoste maiore, quàm fuerunt illi quorum opera supplicio capitis affectus erat, nunc incessitur. Nam abs te accusari, laudari est. Dissimulari non potest, inquit, quòd hic martyr fuerit aliquoties in asserendis suis opinionibus paulò acrior & vehementior, id quod testificatur exemplum de Baptismo hæreticorum: sed quia diuersum sentientes nec ignibus, nec Satanæ tradidit, ignoscendum illi erit, quantum salua pietate fieri potest. De Asoticis autem longè aliter sentiendum est: ij enim sua dogmata ita asserunt & tuentur, vt qui diuersum docuerit, anathemate deuoueatur, hoc est, igni & aqua interdicatur, & Satanæ tradatur. Itaque quod in Cyp. est tollerabile, hoc in Asoticis est abominabile. In hac vna sua opinione asserenda, fatemur Brẽti, quòd hic S. Martyr acrior paulò fuerit, nec ex omnibus, quæ scripserit, præter vnum hoc, quicquam est reiectum: cætera omnia totius Ecclesiæ iudicio sunt approbata sicut & hoc inter alia, quod nunc reprehendendum esse putas. Cæterùm quid sibi vult, quod scribis, quod Asotici sua dogmata & suas traditiones, ita asserũt, &c. Nullus ex Catholicis, quos tu lepidus admodùm scurra vocas Asoticos, habet sua dogmata, vel suas traditiones: Ecclesiæ dogmata sunt, quæ tuemur: à qua si qui diuersum docent, si propereà fuerint anathema pronunciati, vel Satanæ traditi, quid fit aliud, quàm quod præcepit Christus, dicens: Si non audierit Ecclesiam, sit tibi tanquàm Ethnicus, Quod Paulus quoque monuit, cùm scriberet ad Galatas: Si quis euangelizauerit aliud præter id, quod accepistis, anathema sit. Quod etiam ipse fecit Paulus, qui Satanæ se tradidisse scribit Hymenæum & Alexandrum, vt discant non blasphemare. Quid autem? An non idem vos quoq; facitis Brenti, si quis ab opinione vestra dissentiat: Nũ opus est hic recẽsere, quibus aqua & igne fuerit Vuittẽbergæ interdictum, quòd ad idolo vestro dissentirent. Iam verò nónne querũtur Sacramẽtarij de grauiore iugo suis ceruicibus per vos impositio, quàm fuerit Pontificiũ? deque maiore propemodùm persequutione. Scilicet si quis diuersum à vobis doceat, in eum arbitratu vestro vobis animaduertere fas est? Si quis verò pugnãtia cùm Ecclesiæ dogmatibus adferat, durius aliquid in eum statuere fas non est? Sed non est ita sæuitum Cypriani temporibus in hæreticos. Demus hoc tibi, sed statum illorum temporum considera. Durissimo tum seruitutis iugo Christiani premebantur, quãdo suberant Ethnicis Principibus, nullũ supplicij genus in horas non expectabant, cùm toto die mortificarẽtur, æstimati sicut oues occisionis. Hoc rerũ statu,

2.Reg.20. Brentius Cypria num infectatur. De conse. distin. 2. Sicut. De traditione mixtionis vini & aquæ in calice. Cyp. li.1. epist.3. Responsio pro Cypriano contra Brentium.

Brentius in Cyprian. & Catholicos.

Responsio.

Matt.18. Gal.1. 1.Tim.1.

Cur ætate Cypr. non puniti hæretici.

putas

putas tu aliud aliquid eos in hæreticos statuere potuisse, quàm vt eos anathemate damnarent, & è cœtu piorum eijcerét? Cæterùm posteaquàm ad Christianos imperium fuit translatũ, quos insanabiles esse videbant, non satis habebant eos anathema pronunciasse, simul illis & bona confiscabantur, & aqua & igni interdicebatur. At Cyprianus, ais, ne anathema quidem quenquam pronunciauit. Quo iure autẽ id faceret, cùm orbis magnã partem à se dissentire videret? In quo Concilio statutũ fuit esse rebaptizandos hæreticos non Oecumenicum id erat, sed prouinciale: quamobrẽ nihil in eo definiri potuit, quod sub anathematis pœna seruare tenerentur omnes. Quòd autem errauerit Cyprianus, cùm hæreticos esse rebaptizandos censeret, libenter tibi concedimus. Cæterùm cùm nondũ illà quæstio satis diligenter pertractata, nec ab Ecclesia vniuersa quicquam de ea fuerit definitũ, ignoscí sibi Cyprianus merebatur. Cæterũ, quod in eo tu reprehendis, in eo sibi ignosci per te non postulat, cum quod ipse sentit, idem Ecclesia sentiat vniuersa.

Pergit Brentius: Sed audiamus, quam traditionis suę rationem afferat Cyprianus: Si vinum, inquit, quis offerat, sanguis Christi, incipit esse sine nobis: si verò aqua sit sola, plebs incipit esse sine Christo. Habes verba Cypriani. Et si autem sentimus ipsi, non esse aqua tantùm in cœna Dominica vtendũ, propterea quòd manifestum est Christũ vsum esse in vino: nec existimamus per se pernicioſum esse vinum aqua parumper diluere, ac fortasis ipse quoque Christus aut ministri cœnæ diluerunt pro more vinum aqua: sed negamus hanc traditionem vel à Christo ipso datam, vel obseruatu necessariam esse. Quæ est hæc aduersandi sanctis Patribus libido? Rectum esse confitetur, oppugnat nihilominùs. Duo verò potissimùm oppugnat, quòd à Christo sic institutum, & quòd obseruatu sit necessarium, At priùs illud asseueranter admodum affirmat Cyprianus, eadem illa vestris auribus occinens, quæ vos nostris soletis: Si quis vobis annunciauerit, prẽter quàm quod accepistis, anathema sit. Reijcitis mandatũ Dei, vt traditionem vestram statuatis. Hic est filius meus dilectissimus, in quo bene sensi, ipsum audite. His ille Scripturis intonans, vrget, vt solum Christum audiamus, cui pater de cœlo contestatus, vt in eo quod ipse fecit, eum imitemur, nec ab eius præceptis & monitis recedamus, qui calicem docuit exemplo magisterij sui, vini & aquæ commixtione misceri. Neq; verò solus hoc ita sensit Cyprianus. Qui fuit quintus à Petro Pontifex Romanus Alexander: Non debet, inquit, vt à Patribus accepimus, & ipsa ratio docet, in calice Domini aut vinum solum, aut aqua sola offerri, sed vtrumque permixtum, quia vtrumque ex latere eius in passione sua profluxisse legitur. Testantur autem etiam Patres in tertio Carthaginen. Concilio ante 1200. anno cõgregati, Dominum tradidisse, vt in Sacramentis corporis & sanguinis Domini, panis & vinum aqua mixtum offeratur. Vides igitur, quòd non solùm Cyprianus, sed & Patres Carthag. Concilij, & eum qui videtur æqualis Apostolorum fuisse Pontif. Alexandrum, grauissimos eius rei testes habeamus, quòd hæc Christi fuerit traditio. Quàm quòd obseruatu necessariã esse negas, perquàm est ridiculum. Scilicet in hoc à Christo & Apostolis eius pleraque tradita sunt, vt ea minimè sit obseruari necesse. Sed intereà tamen verum est, quod à Petro Lombardo scribitur: Si quis non intendens hæresim introducere, obliuione vel ignorãtia aquam prætermiserit, non videtur esse irritum Sacramentum, sed ille grauiter est corripiendus. Quòd si quis autem ex contemptu prætermittit, sicut ex vobis nonnulli faciunt in despectum Ecclesiæ, quin grauissimum crimen designet, dubium non est. Excutit iam censor noster traditionis rationem, quam adfert Cyprianus: Multò minùs, inquit, iudicamus hanc rationem quam adfert Cypri. esse probabilem. Quid enim? Num Christus in passione sua colligauit sibi Ecclesiã suam tam fragili vinculo, vt si fortè minister Ecclesię vtatur in cœna vino tantum, statim Christus incipiat esse sine Ecclesia, & non habeat ampliùs Ecclesiã: aut si quis vtatur tãtùm aqua iã protinus Ecclesia priuetur suo Christo? At Paulus dicit: Mihi persuasum est, quòd neq; mors, neq; vita poterit me separare à dilectione Dei. Et Christus ipse ait: Nemo poterit oues meas rapere de manu mea. Quid ergo de illis verbis iudicari aliud possit, quàm quòd incogitanti exciderint? Nihil excidit in cogitanti Cypr. Brenti, verũ improbè tu facis & arrogãter, qui sancti verbis alienum sensum affingis. Certũ est, quòd in passione sua Christus Ecclesiã suam fortissimo sibi vinculo alligaris, verùm ad hãc nõ pertinet, qui traditionẽ illius contẽnit. Nec incipit esse sine Ecclesia Christus, si minister secùs offerat, quàm ille docuit. Habet ille nihilominùs Ecclesiã suã, quę vocem eius audit: sed eorũ caput esse recusat, à quibus mandata sua negligi videt. Sensum autẽ horũ verborum non aliunde rectiùs intelliges, quàm ex ijs, quæ scripsit Beda venerabilis in Marcũ: Quia inquit, & nos in Christo et in nobis christũ manere oportet, vino Dominici calicis aqua miscetur: Attestãte enim Ioanne, aquę populi sunt. Et neq; aquam solam, neque solum vinum sicut

Cur Bren. Cypr. suggillet.

Responsio.

Gala.
Matt. 15.
Mat. 17.

Alexander epist...

Conc. Carthag. cap. 24.

Lib. 4. distinct. 11.

Ratio Brẽtij cõtra Cyprianũ.

Rom. 8.
Ioan. 10.

Responsio.

Bed. c. 14. in Marc. Apoc. 17

nec granum frumenti solum sine aquæ admixtione & confectione in panem cuiquam licet offerre: ne talis videlicet oblatio, quasi caput à membris secernendũ esse significet: & vel Christum sine nostræ redemptionis amore pati potuisse, vel nos sine illius passione saluari, ac Patri offerri posse confingat. Ex his Bedæ verbis, hanc Cypr. sententiam fuisse conijcimus, quod quando vel vinum tantùm offertur, vel aqua sola, Christus caput à corpore suo Ecclesia, vel Christi corpus Ecclesia à capite suo separari significatur: quod prorsus alienum est ab institutione Christi. Hanc igitur significationem Christi capitis cum corpore suo Ecclesia coniunctionis non exprimi, quando vel vinum tãtum, vel aqua tantùm offertur, dicit Cyp. Vinum enim significat passionem Christi, cui nomen calicis tribui legimus non semel in Euangelio: aqua populũ Christi sanguine redemptum. Quãdo igitur in calice aqua vino miscetur, Christo populus adunatur, & credentiũ plebs ei, in quẽ credidit, copulatur & iungitur: quæ significatio prętermittitur omissa mixtione. Hoc quin senserit Cyprianus, dubitandum non est. Interea tamen & illud verum est, quòd si quis data opera ex mero contẽptu traditionis diuinę vinum tantùm offert, & oblationi tali plebs cõsentit, quòd eius generis oblatio nullum fructũ adfert, vel ipsi offerenti, vel plebi consentienti. Est enim Christus pro nobis passus & mortuus, causa salutis factus omnibus: sed obedientibus sibi. Cũ autem id ex mero fiat contẽptu traditionis, cuius ipsum Christum auctorẽ fuisse credimus, nullus ex ea fructus est sperandus: Nam separare se tales à Christo videtur: quare quẽ ille pro nobis fudit in ara crucis sanguinẽ cuius rei sit in altari repræsentatio, fructũ aliquẽ ex eo capere non possunt, cùm sint omniũ Christi meritorum expertes. Cęterum si per obliuionem aqua sacerdos vinũ nõ miscuerit, ipse quidẽ grauiter peccat, ad plebẽ verò, pro qua fit oblatio, nihil ex eo detrimenti redundat. Neq; verò propterea Christus erit absque Ecclesia, si vel Vvittembergenses, vel Vvirtembergenses ab eo deficiant, quin si, quod absit, tota Europa deficeret, relinquet sibi nihilominùs septem millia, quæ nõ curuauerũt genua ante Baal: & malis malè perditis, sicut factum videmus de omnibus illis, qui ab Ecclesia defecerunt, vineã suam Iocabit alijs agricolis, qui reddent illi fructum temporibus suis: quod nunc propemodum fieri videmus in istis, quæ repertæ dicuntur, nouis insulis. Sed vos, qui præcidistis vos ab Ecclesia Dei absque Christo esse, certum est & indubitatum.

Heb.5.

3.Reg.19. Matt.21.

Quomodo Brẽtius simul flagellet, ac excuset Cyprianum.

Pergit Brentius: Sed hęc potiùs dicta esse volumus aduersus Asoticos, seueros, suarũ traditionum exactores. Quid autẽ ijs verbis an non ludere videtur Brentius? Sùntne cuiusquam alterius hæc verba, quàm Cypriani? Num quisquam alius eis quàm tu, tam absurdum sensum affinxit? Videtur Mimus hic noster illum Retiarium repræsentare, dicentem: Non te peto: piscem peto: cur me fugis galle? Cypriano colaphos impingit, & alios interea se petere fingit. Adfert ipse tandem Cypriani verborum interpretationem, verùm sic, vt illum innuat voluisse magis hoc dicere quàm dixisse, vt nisi nobis interpretationem hanc Brentius attulisset, Cypriani verborum sensum assequi nemini licuisset. Libenter, inquit, verba eius sic interpretamur, quòd cùm dicit: Si quis vinum tantùm offerat, sanguis Christi incipit esse sine nobis, voluerit dicere, solum vinum non significare, Ecclesiam esse cum sanguine Christi coniunctam, sicut significaret, si ei aqua admisceretur. Et tamen ne hic quidem sensus tanti momẽti est, vt cogat vinum necessariò miscendum aquæ. Quàm necessariò miscendum sit aqua vinum, ex Petro Lombardo iam docuimus. Sed audi quid ea de re Theophilactus quoque sentiat: Confundantur, inquit, Armenij, qui non admiscent in mysterijs aquam vino: non enim credunt, vt videtur, quòd aqua ex latere egressa sit, quod admirabiliùs, sed sanguis tantùm. Tametsi enim, inquit Brentius, coniunctio sanguinis Christi & Ecclesiæ eius, non significaretur per vinum mixtum aqua, tamen Christus ipsa cœnæ suæ institutione & commendatione significauit se coniungere nos ipsi, & nos ipsi coniungi, quòd faciat nos sanguinis & corporis sui participes. Significauit Brenti, quodque fecit ipse, nobis quoque faciendum præcepit, vt ipsius exemplo vinum aqua miscendo, significationem hanc exprimeremus. Sed quid est hoc Brenti, quòd cùm in hac epistola benè longa toties Cyprianus oblationis & sacrificij faciat mentionem, cœnæ verò nunquàm tu, tractans illius verba, cœnę subinde meministi, sacrificij nunquam? Sudes est in oculis vestris oblationis siue sacrificij nomen, quo tamen vix quisquam est veterum scriptorum, qui non vtatur frequentissimè. Sed vnde liceret agnoscere semen adulteræ, si Patrum voces non respueritis? Hoc illud est Brenti sacrificium, quo copulæ illius ineffabilis admonemur, qua se nobis & sibi nos coniungere Christus dignatus est, vt sicut ipse caput corporis Ecclesiæ, sic Ecclesia corpus esset capitis Christi, tam ipsa per ipsum (vt inquit Augustinus) quàm ipse per ipsam suetus offerri, vnum cũ illo manens cui offertur, vnũ ipse facies pro quibus offertur, vnus ipse qui offert, & quod offertur: ipse & sacerdos & sacri-

Theoph. in cap. 19.18.annis.

Brentius subdolè tacet de sacrificio.

Lib. 10. de ciuit. Dei. ca. 20. Libr. 4. de Trinitate cap. 14.

sacrificium. Hanc admirabilem vnionem, peculiariter nobis exprimit vinum aqua mixtum: ad quam vos non pertinetis Brenti, qui non modò mixtionem hanc ridetis, verumetiam in tremendum sacrificium hoc impiè non rarò blasphematis: & vt Satanæ vobis gratiam demereamini, qui nihil magis horret quàm sacrificium hoc (passio est enim Domini sacrificium quod offerimus, inquit Cyprianus) omnem lapidem mouetis, vt illius memoriam abolere queatis. Vide autem viperam hanc quomodo locum istum concludat? Et alioqui, inquit, apud Esaiam malè audit mixtura vini cum aqua: exprobrat enim Propheta Ecclesiæ suæ impostura & rerum corruptionem: Argentum, inquiens, tuum versum est in scoriam, & vinum tuum mixtum est aqua. Non potest quin aculeum infigat, & suum virus effundat. Multa Scripturæ loca produxit Cyprianus, quibus hanc vini cum aqua mixtionem asserere conatus est, quam hic vno hoc prolato nihil ad rem qua de agitur, pertinente, nititur infirmare: & sicut est in prouerb. infixo aculeo fugit. Ac de ista quidem traditione hactenus.

Libr. 2. epist. 3.

Esa. 1.

Vltimo loco sibi sumpsit arrodendum celeberrimum Ecclesiæ doctorẽ Augustinum. Sed quid est in quo tibi non satis faciat Brenti? Enumerat, inquit, & alicubi Augustinus aliquot festos dies, & affirmat eos ab Apostolis traditos. Quo nomine rectius hos homines appellaueris, quàm progeniem viperarum? de quibus traditur, quòd nisi dilacerato & dirupto materno vtero, in quo conceptæ sunt, nasci non possint. Sic isti non se putant in lucem prodire, nomenque suum celebre posse reddere, nisi lacerent & proscindant eos quibus debent, si quem habent in sacris literis progressum: verè degeneres filij, & quantum in ipsis est, parricidæ. Sed adscribamus Augustini verba, quò magis liquere possit, num sit aliquid in ijs reprehensione dignum: Illa, inquit, quæ non scripta, sed tradita custodimus quæ quidem toto terrarum orbe obseruantur, datur intelligi, vel ab ipsis Apostolis, vel plenarijs Concilijs, quorum est in Ecclesia saluberrima auctoritas, commendata atque statuta retineri. Sicut quòd Domini passio & resurrectio, & ascensio in cœlum, & aduentus de cœlo Spiritussancti anniuersaria solennitate celebrantur. Quid est in his verbis, quod non stellulis potius illustrandum, quàm obeliſco notandum sit? Sed hoc non ostenditur, inquit, firmis argumentis. Quid? an potest vllum esse firmius argumentum, quàm sit vsus totius Ecclesiæ? Sed teneamus, inquit, quod ipse scribit, non hoc ideo verum putandum, quòd ipse ita senserit, sed tũ demùm accipiendum, cùm id vel per Canonicos auctores, vel probabili ratione verum esse docuerit. An autem probabilis ratio non est, quæ totius Ecclesiæ moribus est recepta, cùm ab Apostolorum temporibus vsq; ad hæc nostra semper ij dies fuerint singulari quadam solẽnitate celebrati. Deinde manifestum est, inquit, quod Paulus scribit? Nemo vos iudicet in parte diei festi: nõ est autem verisimile, quòd alij Apostoli aliud aut diuersum docuerint, De Iudæorum festis diebus loquitur Paulus: Christiani verò quò minùs certos dies festos agerẽt, quibus memoriam Christi beneficiorum recolerent, nusquàm Paulus vetuit. Postremò testificãtur, inquit, alij scriptores, quòd nõ fuerit institutum Apostolorum, leges de diebus festis, cõdere, sed veram pietatem docere. Quàm delectatur hæreticus hæretici sententia? Quoties autem hoc iam admonuimus, huiusmodi dies festos ad excitandam in animis hominum pietatem plurimum facere? Concludit tandem: Quare aut hæc traditio nõ est Apostolica: aut si est, nõ est data in perpetuã legẽ & singularem cultum Dei, sed tantùm ad externam eamque liberam disciplinam, quæ tanti sper obseruari possit, dum exercitio pietatis vtilis esset: mutari autem possit, cum inciperet pietati magis obesse quàm prodesse. Nos verò traditionem hanc Apostolicã esse teneamus, quam ipsis etiam Apostolorum temporibus obseruatam fuisse docet Ignatius: simul & illud persuasum habeamus, quòd data sit in perpetuam legem & singularem cultum Dei, nam hac ratione beneficiorum illius innumerabilium memoria nobis repræsentatur, & ad gratias pro illis agendas mentes hominum excitantur. Quare quoniam nihil esse potest exercitio pietatis vtilius, perpetuò nobis hæc traditio veniet obseruãda. Et quia nullum vnquam tempus euenire poterit, quo pietati officere queat beneficiorũ Dei recordatio, nunquam eam nobis mutare licebit.

Quàm iniquè tractet Brent. Augustin. de seruijs Ecclesiæ Aug. epist. 118.

Col. 2.

Igna. ad Philip.

Audiamus iam Epilogum Brentij: Quæ cùm de traditionibus ita se habeant, inquit, manifestum est, quòd cum Asotici dicunt, veritatem Euangelij non tantùm in scriptura sacra, verùm etiam in traditionibus sine scripto contineri & sacram scripturam per traditiones interpretandam, adeoque traditiones certissimum fidei fundamentum esse, Satan meditetur primùm quidem abolitionem, aut saltem extremum contemptum sacræ scripturæ, deinde æternam Ecclesiæ internetionem. Cogitat enim Ecclesiam à certissimis ad incertissima, à cœlestibus ad elementa huius mundi, à diuinis ad humana, deniq; ab oraculis Spiritussancti ad somnia & deliria prophanæ carnis abducere. Ne istud

Epilogus Brentij.

Responsio. Deus clementissimus sinat, Ecclesiam sanguine filij Dei redemptam, & electã eius sponsam, ac scripturam cœlestibus testimonijs confirmatam, & Ecclesiæ summi thesauri loco diuinitus commendatam in tantum periculum venire, vt illa quidem fundamenta æternæ suæ salutis ex incertissimis hominum dogmatibus petat, hæc autem vanissimis *Epilogus.* Asotorum somnijs subijciatur. Vide quæ sit hominis impietas? De traditionibus Apostolorum loquitur, & audet eas vanissima Asotorum somnia vocare? Etiam Apostoli iam illi sunt Asoti. Sed nostrum vicissim epilogum Sereniss. Rex audire ne graueris.

Ex ijs, quæ de traditionibus hactenus per nos dicta sunt grauissimorum, doctissimorum, sanctissimorumque Patrum testimonijs, quorum iam inde à mille trecẽtis & amplius annis in Ecclesia Dei sacrosancta semper fuit auctoritas, planum à nobis factum est, quòd veritas Euangelij non tantùm in scriptura sacra, verùm etiam in traditionibus sine scripto continetur: quodque non aliũdè magis hæreses natæ sunt, quàm ex eo, quòd secundum suum sensum, non autem secundum eum, qui nobis per longam successionem Episcoporum & Sacerdotum à Patribus nostris, per manus traditus est, scripturas interpretari licere sibi quisque voluit: vt si quis certissimum fidei fundamentum esse traditiones dixerit, à verò nihil aberrauerit. Nam & primæ fuerunt in ædificatione domus Dei, quæ est Ecclesia, cum illis ædificata fuerit Ecclesia, priusquàm extaret vlla scriptura. Et sicut labefactato fundamento, quicquid superstruxeris, corruit: sic vbi labefactatę sunt traditiones, nihil ibi firmum in fide, nihil fixum & stabile videre licet. Has igitur traditiones cùm summo studio Satan abolere meditatur, nihil aliud quàm æternam internecionem Ecclesiæ meditetur: cuius cùm salus non aliunde magis pendeat, quàm ex iugi & ea grata beneficiorum Christi recordatione, qua fit vt eius ineffabilem in nos amorem animis nostris subinde recolentes in illius vicissim amorem rapiamur, à quo sic nos amatos esse recordamur, cùm non modò quos amaret, indigni, verùmetiam quos æternis afficeret supplicijs, digni fuissemus. Quę cum vnica sit via eò ascendendi, vnde nostra causa Dei filius descendere dignatus est, vt sicut illum de cœlo charitas detraxit, sic nos vicissim in cœlum charitas attraheret: hanc nobis felicitatem Satan inuidet, quòd nihil ei molestius accidere possit, quàm vt ex quibus ille meritò suo deiect⁹ est, illis nos potiri sedibus contingat. Quamobrem hæc agit sedulò, quandoquidem ad accendendum in cordibus nostris amorem redemptoris nostri nihil ęquè facit, atque iugis memoria beneficiorum illius, vt ea prorsus extinguat, & obliuione quadam obruat sempiterna. Intelligit autem hoc sibi tantò difficilius esse, quòd ea non modò monumentis literarum consignata, verùmetiam prędicatione, dierum obseruatione, signis, imaginibus gestu, habitu, varioque ritu & cæremonijs sic auribus inculcata, sic oculis ingesta, sic mentibus hominũ impressa videt, vt sine magno negotio, quod meditatur, præstare nõ possit. Quid igitur? Verissimè scriptum est: Erat autem serpens callidior cunctis animantibus. *Gen. 2.* Nulla est astutia tanta, quæ cum Satanæ possit astutia comparari, qui non aliunde, quàm ex fraude, dolis & fallacijs constat. *2. Cor. 11.* Nunquàm is aperto Marte congreditur, verùm quibuscum illi res est, eos ex insidijs adoritur. Transfigurat se plerumque in Angelum lucis, nihil minùs præ se ferens, quàm quod animo clausum gerit. Perspicit ille, quòd istis dierum obseruationibus, quibus beneficia Christi natiuitatis, passionis, resurrectionis, in cœlum ascensionis, Spiritussancti missionis, nobis in memoriã reuocãtur: tum & signis ac cæremonijs ab Ecclesia receptis altiùs infigitur nostris pectoribus eorum recordatio quàm vel scripturâ, vel prædicatione, vt quoàd istæ, quæ traditiones nõ scriptæ vocantur, abolitæ non fuerint, nulla sit spes ea quæ meditatur, perficiendi. Quare fingit se maiestatem diuinorum oraculorum, quę literis mãdata sunt, tueri velle, cui per hoc genus traditiones plurimum detrahatur: de illis itaque conuellendis prima illi cura est, quòd per eas beneficiorum Christi memoriam penitus mentibus hominum infigi videt, cùm præsertim in Ecclesia multò maxima sit pars rudium & imperitorum, qui neque scripturas legere sciunt, neque sermonibus audiendis vacare semper possunt. Sic itaque secum cogitat: Si sustuleris ea initiò, quę cùm nunquàm non ingerantur oculis rudium, memoriam Christi beneficiorum eis excidere non patiuntur, non parum profeceris. Nam quod ad scripturas & ad prædicationem attinet, non perinde mouetur ijs vulgus, cùm non æquè intelligat, vel quæ dicuntur, vel quę scribuntur omnia: & sunt multò plures, qui legere nesciunt, neque datur omnibus audiendi facultas. Deinde verò suus erit & ijs euertendis locus, nisi quòd non omnia simul tentanda sunt, verum ille potius imitandus est, qui caudę pilos equinę paulatim vellebat. Quid autem? An non successit Satanæ suum consilium? Qui nihil aliud initio se meditari simulabat, quàm vt externos ritus & cæremonias, vt dierum obseruationes, vt externum sacerdotium & sacrificium abrogaret, num in hoc acquieuit? Quin is vlterius progressus, tandem fa-

Quibus artibus Satan memoriam & reuerentiam sacrorum abolere conetur

cesse-

cessere iussit externum quoque verbi ministerium, quò sic locus esset internæ Dei inspirationi. Quantum autem hac in parte profecerit, obscurum non est, cùm auctoritate verbi Dei, sublata sit apud multos prædicatio verbi Dei. Sed nec intra has metas consistit: Posteaquàm sustulit externa signa, sustulit & prædicationem externam, simul etiam ad scripturas ipsas abolendas studium suum contulit. Nam cùm persuasisset hominibus, omnia hæc externa signa, infirma quędam & egena esse elementa, ad quę conuerti, quibus seruire Paulus vetuerit, quoniam & literas infirma vocant elementa Grammatici, quibus constant scripturæ diuinæ, etiam has tanquàm infirma & egena elementa conatur in contemptum adducere, quò sic tandem & ijs abolitis, eò perueniat, quò statim initio cogitabat, vt memoriam Christi beneficiorum omnem funditùs deleat. Vides pietis. Rex, quorsum eat Satanas? Initiò traditiones tantùm oppugnabat, mox & prædicationem & scripturam abolere conatur. Elementa sunt traditiones? elementa sunt & literæ, quibus constat scriptura. Quamobrem vbi prohibet Paulus, ne conuertamur ad egena & infirma elementa, quid aliud secundum istos, quàm ne ad scripturas conuertamur, prohibet? quæ magis etiam vsitatè vocantur elementa, quàm quæcunque tandem cæremoniæ. Vides, quemadmodum euertere traditiones, ad scripturam etiam abolendam est feneſtram aperire? Inde cœlestes Propheræ, inde nobis nati sunt Suenckfeldij. Euangelium igitur abolet, quisquis traditiones abolet, ac quod verisimè scriptum est à Basilio, fidei prædicationem ad nudum nomen contrahit. Quare tutissimum fuerit Asotorum istorum vanissima somnia contemnere, qui tantoperè traditiones oppugnant, & Spiritum sanctum audire per Paulum nos monentem: Itaque state, & tenete traditiones, quas didicistis siue per sermonem, siue per epistolam nostram. Nihil est, quòd separemus ab inuicem, quæ coniuncta Deus esse voluit. Non abducit à scriptura, qui cum scriptura teneri vult traditiones, per quas scripturas permultum & lucis & roboris accedit. Nam sicut scripturæ traditionibus, ita scripturis traditiones illustrantur, & esse firmiora consueuerunt, quæ varijs modis inculcatur, quàm quæ per solam scripturam ad memoriam hominum reuocantur, cùm præsertim non defuerint viri sapientes, qui magis probarēt contemplationem, traditionemque veritatis in animos, quàm in libros, quòd minùs tenaciter hærerent in memoria, quę scripta, quàm quæ tradita essent. Quæ causa etiā fuisse Lycurgo putatur, quod quas considerat leges, eas literis mādari nolebat: quòd si ex animis in animos tranfusæ essent, plus eas firmitatis habituras persuasum haberet, quàm si fuissent in literas redactæ. Quæ non ideo commemorantur à nobis, quasi nos cōsilium sancti spiritus non laudemus, qui quæ principio per Patriarchas & Prophetas, deinde per ipsum Dei filium Dominum nostrum Iesum Christum, postremò per Apostolos & Euangelistas dicta sunt & facta, monumentis literarum consignari voluerit: sed quòd hoc quoque nomine satis laudare sancti Spiritus consilium non possumus, quòd non contentus hac vna ratione nobis ea patefeciſſe, traditiones etiam non scriptas adiungendas putauerit, quibus magis etiam atque magis & explicarentur & inculcarentur, simul tenaciùs mentibus nostris infigerentur, quæ sunt nobis ad salutem nostram necessaria.

Gal. 4.

Basil. de Spiritu sancto. cap. 27.

1. Thess. 2.

Plato in Phædro, & epist. 2.

LIBRI QVARTI FINIS.

LIBER

LIBER QVINTVS DE CATHOLICA ECCLESIA, AVCTORE STANISLAO HOSIO EPISCOPO VVARMIENSI.

Hæretici quoq; sibi nomen Ecclesiæ vendicãt

SIMIÆ cùm sint simiæ, videri tamen homines affectant: sic hæretici cùm sint hæretici, cùm sint suo ipsorum iudicio cõdemnati, cùm ipsi se præciderint, ipsi se è cœtu piorum, quem vocamus Ecclesiam, eiecerint, dici tamen & videri volunt Ecclesia. Neque verò nouum hoc est & inusitatum. Mille iam & trecenti propè anni interceſſerunt, cum scriptum est à Lactantio, quòd singuli quiq; cœtus hæreticorum, se potissimum Christianos, & suam esse Catholicam Ecclesiam putant. Quo vetustior etiam Cyprianus de Nouatiano memoriæ prodidit, quòd more simiarum, quæ cùm homines non sint, homines imitãtur, cùm ipse in Ecclesia non esset, imò adhuc insuper contra Ecclesiam rebellis extitisset, hoc sibi vendicabat, vt apud se Ecclesiam esse diceret, ac nos hæreticos faceret. Suo quoque seculo narrat Hilarius, quòd Antichristi synagoga se Christi Ecclesiam esse mentiebatur. Et de Donatistis scribit Augustinus, quòd Ecclesiam in Africa tantùm esse, eaque non tota, sed in parte Donati modò contenderent. An autem Bernardi quoque temporibus non fuerunt quidem, qui se vocabant Apostolicos, qui se Ecclesiam esse dicebant? sed contradicebant ei, qui dixit: Non potest ciuitas abscondi supra montem posita. Horum temeritatem imitati sunt proximis superioribus seculis pauperes de Lugduno, quorum nunc Picardi sunt soboles, qui & ipsi seorsum Ecclesiam colligunt, & ab ea Catholicos & Orthodoxos excludunt. Nihil itaque noui fecit nostra tempestate Martinus Lutherus, qui cùm se nefario scelere ab vnitate Catholica, tanquàm ab area Dominica separasset, suo cœtui, quem collegerat, Ecclesiæ nomen vendicauit. Sed præclarè de Donato scripsit Augustinus, quòd sicut is Christum diuidere conatus est, sic ipse à suis quotidiana concisione diuiditur. An autem idem Luthero non accidit? Conatus est is diuidere corpus Christi, an vicissim à suis quotidiana concisione non diuiditur? Primus hic orbem Christianum in dicta causa condemnauit, & ab eo se nefaria præcisione separauit. An autem quod ipse licere sibi voluit, idem sibi quoque licere debere non contendebant Carolstadius, Zuinglius, Oecolampadius, Caluinus, & alij, qui sunt sectæ Sacramentariæ? cùm nec doctrina, nec impietate minus profeciſſent, quàm Lutherus. Fecerunt & ipsi sibi profana conuenticula, quam vocauerunt Ecclesiam: seque non minus ab ipso Luthero, quàm ab orbe toto Christiano diuiserunt. Neque id non optimo iure. Nam si licere sibi voluit Lutherus orbem Christianum inauditum condemnare, & ab eo se per nefarium scelus separare, quid ni licere sibi vellent itidem viri illi docti, vt sicut in alijs multis ab orbe Christiano, sic in præcipuo quodam religionis nostræ capite ab ipso etiam Luthero dissentirent? Qui certè molestè ferre non debuit, quando-quidem ipse persuasum habuit, se plùs in scripturis videre, quàm tot seculis viderit orbis Christianus vniuersus, sic persuasum de se quoque viri illi docti habuerunt, se vidisse aliquid, quod videre Luthero nondum contigisset. Hallucinari potuit, quin hallucinatus est, si Luthero credimus, in multis totus orbis Christianus: cur non æquè potuerit hallucinari, vel vna saltem aliqua in re, Martinus Lutherus? Doctus ille quidẽ, cautus & prudens apud semetipsum, sed homo tamen. Certè scriptum est: Si alij reuelatum fuerit sedenti, prior Propheta taceat. Nulla fuit Luthero causa, quamobrem sic excandesceret contra sodales suos, cùm præsertim hunc ei honorem haberent, quòd eum sibi viæ demonstratorem fuisse faterentur, sicut in operis huius initio demonstrauimus. Eundem honorem habet illi quoque Balthasar Pacimontanus, quem primum volunt ætate nostra pridem sopitos ignes Anabaptistarum excitasse. Vidit is habere suam factionem Lutherum, habere suam & Zuinglium, non impunè modò, verumetiam cum quadam sui nominis laude. Cogitabat & ipse secum: Quid impedit, quò minùs & nos celebre nomen nostrum ad posteros transmittamus? Cur & ipsi non congregemus cœtum aliquem, sicut Lutherus & Zuinglius fecerunt, seorsum ab orbe Christiano, sic nos quoque seorsum & ab orbe, & ab illis? vt habeamus & ipsi nostram Ecclesiam, & ad istorum impietatem amplius etiam aliquid addamus. Quid autem? Nũ idem à Suẽckfeldio quoque,

Lact. li. 4. cap. 30. diuinarum institutionum. Cyp. ad Iubaianum.

Hilar. ad Constantium. Aug. epist. 50. 166. & alibi. Bern. ser. 66. in Cantica. Matt. 5. Pauperes de lugduno Picardi. Lutherus.

Aug. de agone Christiana c. 29

Lutheri soboles quamuis dissentiat Ecclesiæ nomen arrogat sibi.

Suenckfeld.

quoque,num idem à Campano & Serueto,& alijs pleriſque factum nõ eſt?Et eſt quiſquam ex ijs,qui ſuum cœtum non vocari velit Eccleſiam?Verùm dicet aliquis,Hos pro ſuis Lutherus non agnoſcit. At illi ex magna parte Lutherum ducem & anteſignanum ſuum agnoſcunt. Sed veniamus ad eos,qui ſunt circa controuerſiam Lutherani. Flaccus nónne ſeorſum colligebat Magdeburgi? quandoquidem & Interimiſtas Lipſenſes, & Adiaphoriſtas VVittembergenſes è cœtu ſuo eiecit . An alibi non idem fecit Oſiander, qui ſuos etiam hortatur,vt ne credant Philippianis contra ſe, propterea quòd ſunt plures:alioqui Papæ,inquit,credetis & Concilio contra Philippianos, cùm ſint multò plures,quàm Philippiani. Ita ſeorſum Philippus,ſeorſum Flaccus,ſeorſum colligit Oſiander.

Campanus. Serueto. Illyricus. Oſiander. Philippiani.

Sed & Brentium ſeorſum à Philippo colligere, non obſcurè indicat ſeorſum ab eo conſcripta Confeſsio,& Patribus in Synodo Tridentina oblata,tum quòd in iuſtificationis articulo non cum Auguſtana, ſed cum Oſiandrina confeſsione ſentire videtur. Sic ſuam Philippus,ſuam Brentius,ſuam Flaccus,ſuam Oſiander habet factionem, nec eſt iſtorum quiſquam, qui ſuam non cupiat vocari Catholicam Eccleſiam. Sic eueniſſe videmus, quod ſcripſit Auguſtinus, quod à ſuis quotidiana conciſione diuiditur Lutherus,nam in dies plures eorum ſectas expectamus. Neque verò mirum id alicui videri debet,quòd hæretici tantoperè contendunt id, quod non ſunt, videri. Nam ſicut ad impugnandam legem verba legis,quemadmodum ab Ambroſio ſcriptum eſt,ſic ad euertendam Eccleſiam nomen Eccleſiæ obtendere conantur: adeò quòd de ſe ſuisque profert ex Paulo Brentius:Angelus Satanæ tranſigurat ſe in angelum lucis. Nam ſi talem ſe, qualis eſt,exhiberet,non facilè cuiquam imponere poſſet. Quamlibet infeſti ſint hoſtes Eccleſiæ,non tamen ignorant,quanta ſit illius auctoritas. Sciunt eam eſſe corpus & plenitudinem Chriſti,columnam & firmamentum veritatis, perpetuum habitaculum Dei viui. Sciunt ab illa ſe ſcripturas habere: ſciunt illi peculiariter ſanæ intelligentiæ lucẽ eſſe promiſſam:ſciunt,qui in ſinu eius continentur eis,non poſſe non conſtare veritatem: denique ſciunt,quòd extra illam haud aliter,atque olim extra arcam Noë, ſalus non eſt. Hæc itaque cùm eos minimè lateant,cupiunt & ipſi membra corporis huius videri,neque minus quàm Orthodoxi,nomen Eccleſiæ Catholicæ ſibi vendicãt, quod inter alios Brentius quoq; magnoperè contendit. Sed ipſum ea de re diſſerentem audiamus.

Brentius. Cur hæretici laborent Eccleſiæ nomen arrogare ſibi. Amb. in cõmet. epiſt. ad Tit. c. 3 1. Cor. 11. Ephe. 1. 1. Tim. 3. Gen. 7.

Si quidem,inquit,nomen ipſum tam Eccleſiæ,quàm Catholicæ conſideraueris, non eſt eruditis ignotum,quòd latiſsimè pateat. Pſalmus meminit Eccleſiæ,hoc eſt,congregationis malignantium, & odit eam. In Actis Apoſtolorum Scriba vocat cœtum ſuum Ethnicorum Eccleſiam. Catholicum autem ſignificat vniuerſale. Et quia in cœtu humani generis iam inde à condito orbe nihil eſt magis Catholicum,nihil vniuerſalius & generalius,quàm peccare hypocriſi,& idolamaniæ ſtudere, rapere, furari, occidere,inuidere,adulterium committere, impoſturis operam dare, & alia ſcelera deſignare: idcirco ſi quis hypocrita aut idololatra,aut raptor,aut homicida, aut adulter, aut impoſtor ſe in impietate & ſcelere ſuo ſectari Eccleſiam Catholicam profitetur, ſceleratè quidem faceret,nõ autem falsò loqueretur. Quòd ſi hac ſignificatione Aſotus & ſodalitium eius iactauerint ſe eſſe membra Eccleſiæ,& ſi de ſorte eorum dolemus,tamen nemo hominum credo,impediet, quò minùs catholici vocentur.

Brent. ſcr. de Eccleſia,& Catholicis. Pſal. 25. Actu. 19.

Videtur hic homo non aliunde quàm ex felle conſtare, tantum eſt in illo amarulentiæ. Cæterùm vtrumque tam Eccleſiæ quàm Catholicæ nomen,latiſsimè patere,dubium non eſt. Quam enim Eccleſiam Græci vocant,Latinè dicere poſsis euocatam cõcionem, ex quibuſcunque tandem ea ſit euocata,ſiue ex Ethnicis,ſiue ex Chriſtianis,ſiue ex pijs, ſiue ex impijs. Sed & Catholica Græcè dicitur,quæ Latinè vniuerſalis,hoc eſt,ſicut Auguſtinus interpretatur,toto orbe diffuſa: Quia diuerſorum, inquit, hæreticorum Eccleſiæ ideò Catholicæ non dicuntur,quia per loca atque per ſuas quaſque prouincias continentur: hæc verò à Solis ortu vſque ad occaſum fidei ſplendore diffunditur. Dicimus autem,catholica fides,catholica Eccleſia,catholicus homo. Cæterum catholicus adulter,catholicus impoſtor, catholicus homicida, non dixit quiſquam catholicus. Brentius eſt qui ita loquitur, quem nos cuperemus quidem, fidem habere catholicam, vt ad Eccleſiam catholicam pertineret, & catholicus dici poſſet: ſed ſi non vult quicquam habere cum Catholicis commune,præter quorundam in Eccleſia Catholica crimina,qui ſumus nos,qui quo minus nouę doctrinæ aſſertor nouo loquendi genere à ſe excogitato ſit catholicus,impedire queamus.

Reſponſio. Quid Eccleſia, & cur catholica dicta. Au. ſer. 131. & ſer. 151. de tempore.

Pergit Brentius: Quibus autem temporibus Arrius ſumma Chriſtianiſmi calamitas, cœpit virus ſuum in veram Eccleſiam Domini euomere, obtinuit vſus, & publicæ leges poſteà confirmarunt, vt Catholici dicerentur, qui vniuerſam doctrinam Prophetarum & Apoſtolorum de vera & ęterna diuinitate Chriſti filij Dei ſequebantur: hæretici ve-

Brent. de nomine Catholico.

ro,qui

rò,qui Arrianam impietatem,aut aliam doctrinam pugnantem cum Prophetica & Apostolica profitebantur. Itaque si hoc vsu de Catholica Ecclesia loquendum est, nihil minus quàm catholici cognomen in Asotum & sodalitium eius competit. Imò verò in te tuumque sodalitium Asoticum, nihil minus quàm Catholicæ nomen competit.

Responsio. Sed causam expendamus, quamobrem in nos Catholici cognomen competere negat. Etsi enim, inquit, videntur,sibi egregiè de æterna diuinitate Christi sentire, tamen quia transferunt officium,quod solus habet Christus verus Deus & homo, in humana opera,idcircò aut habent Ethnicas de diuinitate Christi cogitationes aut aliud verbis profitentur, aliud in latebris cordis sentiunt:& sequuntur multas impietates, quæ manifestè cum vera doctrina Prophetarum & Apostolorum pugnant.Hoc verò falsum est Brenti,quòd nos transferamus officium quod solus habet Christus in humana opera. Quicquid est propitiationis, Christo tribuimus, qui factus est propitiatio pro peccatis nostris: illud subinde Psalmi vsurpantes,Apud te propitiatio est:& ab eodem Dauide docti sic Deum alloquentes, Domine misericordia tua in æternum, opera manuum tuarum ne despicias. Quæ verba sic intelligimus, quemadmodum ea celebris Ecclesiæ Doctor Augustinus interpretatus est: qui cum his verbis Deum deprecans quisque nostrum vtimur. Non dico, Domine ne despicias opera manuum mearum, non me iacto de operibus meis. Exquisiui quidem Dominum manibus meis nocte coram eo, & non sum deceptus: sed tamen non commendo opera manuum mearum. Timeo, ne cùm inspexeris, inuenias plura peccata quàm merita: Hoc solum rogo,hoc dico,hoc impetrare desidero, opera manuum tuarum de despicias. Opus tuum in me vide,non meum. Nam meũ si videris,damnas:tuum si videris,coronas:quia & quæcunq; sunt bona opera mea,abs te mihi sunt,& ideo tua magis quàm mea sunt. Num ita dicentes aliquid operibus tribuimus,quod solius est Christi? Nostra de operibus doctrina Brenti, hæc est,quòd quatenus nostra sunt, quamlibet esse bona videantur, nihil tamen nobis prosunt ad vitam æternam consequendam: quatenùs autem Dei sunt, quatenùs opera sunt manuum illius, ex ipsius beneficentia singulari,& iustitiæ titulo, & mercede regni cœlestis digna habentur, Dei autem sunt, & quòd ea Deus operatur in nobis, & quòd quicquid est in eis dignitatis, non est aliunde, quàm ex eo quòd sunt respersa pretioso Christi sanguine: cui debemus, quòd ea facientes, regni cœlestis præmia consequimur. Nam absque eo si esset, quicquid per omne vitæ nostrę tempus & faceremus & pateremus, ne minimum quidem nobis prodesset ad gaudia regni cœlestis assequenda. Quare sicut ab Alberto Magno scriptum est, iustitia meritorum Christi fulget in virtutibus Sãctorum. Tolle iustitiam hanc ex eorum virtutibus, damnari poterunt, seruari non poterunt. Remota enim illa, omnis iustitia nostra, mera erit iniustitia. Nullum enim à hominibus exire potest opus, quod si in se censeatur, confusionem iustam non mereatur. Docemus igitur nos, quod in Scripturis legimus, datam iri mercedem regni cœlestis operibus nostris: verùm non propter eorum, quatenùs à nobis proficiscuntur,dignitatem,sed propter Christum,cuius manuum opera sunt: ipse est enim, qui viuens & habitans in nobis operatur ea: propter Christum, ad quem operantes respicimus: propter Christum,qui dixit: Merces vestra copiosa est in cœlis:propter Christum,de quo seculis iam aliquot cantatum fuit apud vos vernacula gentis vestræ lingua, quòd nisi natus puer ille fuisset,omnes eramus perituri. Nam nisi factus homo lauisset nos à peccatis nostris in sanguine suo, nisi dedisset semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate,& mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum quid aliud essent vniuersæ iustitiæ nostræ, nisi pannus menstruatæ? Quæso te Brenti, quid est in hac doctrina nostra,quod arrodere queas? Num ita dicentes transferimus in opera humana,quæ solius Christi sunt? Certè quicquid in illis dignitatis esse dicimus, id omne non in alium, quàm in Christum transferimus. Sic autem docti sumus,non à priscis tantum illis Patribus, verumetiam ab ijs quos vos contemnitis, sanctis monachis & doctoribus,Thoma Alberto,Bonauentura, Scoto, Guilhelmo Parisiensi, Guilhelmo Durandi,Gabriële Biël,Gerſone,Dionysio Carthusiano, qui floruerũt illis temporibus,quibus vos Euangelij lucem extinctam fuisse vultis: quorum testimonia produximus in Confessione nostra Christiana, vbi copiosè locum hunc tractauimus.Falso itaque nos insimulas,quòd transferamus officium, quod solus habet Christus,in opera humana.Quin vos estis potiùs Brẽti,qui Christi glorię detrahitis, qui crucem eius,quantum in vobis est,euacuatis, qui sanguinis eius pretium imminutis. Cui namq; detrahitis,quando regeneratorũ operibus detrahitis? Cui,nisi Christo qui viuit, qui habitat,qui operatur in illis? Cuius,nisi Christi meritis & dignitati detrahitis, cùm operum,quæ fiunt ab illis,meritis detrahitis? Vnde enim meritũ operũ nostrorum? vnde di-

Augustin.

Summa doctrinæ Catholicæ de operibus.

Alb. Mag. art. 3. q. 2. in 29. dist. Petri Lõb. li. 2.

Matt. 5.

Apoc. 2. Tit. 2.

Esa. 64.

Confess. Polon. cap. 73.

Qui Christi crucem, meritis et gloriæ propriè detrahant.

de dignitas eorum? Non aliunde, nisi ex precio sanguinis Christi, quo respersa sunt. Illius itaq; dignitati derogatis, quando nostrorum operum in fide factorũ dignitati derogatis. Tolle pretiũ hoc ex operibus nostris, non erit in illis meritũ, nisi fortè gehennæ. Habes, quæ sit nostra de operibus sentẽtia, simul & illud ex his intelligis, impudens esse mendacium tuum, quòd scribis, habere nos Ethnicas de diuinitate cogitationes, & aliud verbis profiteri, aliud in latebris cordis sentire. Vestrum fuit hoc semper, & est hęreticorum proprium: nos quod corde credimus, ore confitemur. Est & illud falsissimum, quod scribis, sequi nos multas impietates, nullam enim proferre potes.

Ex his itaque falsis præmissis tuis, falsam esse constat conclusionem illam tuã. Quare cùm nos diuina clementia eam teneamus de Christo & diuinitate ac officio eius, ac de omnibus reliquis articulis veræ religionis sententiam, quam nobis tradit Prophetica & Apostolica doctrina, & quam tenuit semper vniuersa verè piorum Ecclesia, iam inde ab initio totius orbis, nomen Catholicæ Ecclesiæ illis quidem optimo iure adimimus, nobis autem rectè vindicamus. Quæ est huius hominis arrogantia? quæ sui obliuio? Quis autem Brenti iudicem te constituit? & quidem orbis totius Christiani iudicem, quem ausus es etiam inauditum condemnare. Sed si vera est de articulis religionis sententia, quam tenuerunt Simon Magus, Marcion Manichæus, Petrus Adelherdus, Ioannes VVicleff, Quintiliani, Pauperes de Lugduno, Eunomius, Iouinianus, Eustachius, Vigilantius, Pertrobusiani, Aërij, Felix, Iconomachi, Berengarius, & qui cum istis alij faciebant, rectè vobis nomen Catholicæ vendicatis Brenti: Hi sunt enim Patriarchæ vestri, de quorum successione gloriari verè potestis, cùm in eorum impios errores successeritis. Sin autem ea potiùs est vera sententia, quam de religionis articulis tenuerunt. Simon Petrus cum Apostolis, cum Clemente successoribusq; suis omnibus in hunc vsque diem Ambrosius, Augustinus, Hieronymus, Chrysostomus, Epiphanius, Bernardus, & alij sancti Doctores Ecclesiæ (longum enim esset omnes enumerando recensere) quos etiam vos pro Catholicis habetis: quandoquidem ab horum doctrina discessistis, illorum autem errores apertè profitemini, dicìam ipse tu Brenti, qui fuerunt illi, quorũ vestigijs inceditis? Pudet te proloqui? At magis pudere debebat, quòd eorum errores amplexus es. Sed quando tu non vis, dicemus nos: Fuerunt orbis totius Christiani iudicio hæretici. Et vos igitur, quando cum illorum doctrina consentitis, à Patrum verò nostrorum sentẽtia dissideris, quos tamen Catholicos fuisse negare non potestis, hæretici estis, non Catholici, falsoque vobis Catholicorum nomen arrogatis.

Conclusio Brentij.

Responsio, Brentium cum suis falsò sibi vendicare nomen Catholicum.

Nunc incipit nobis Brentius Catholicam Ecclesiam definere: Nos nunc, inquit, nomine Catholicę Ecclesiæ, intelligimus eum hominum cœtum, qui verè credit in Christum, Patriarchis olim promissum, per Prophetas annunciatum, & per Apostolos in vniuerso mundo prædicatum ac diuulgatum. Producit posteà loca scripturæ, quibus id probare conatur. Atqui Brenti in Christum Patriarchis olim promissum, per Prophetas annunciatum, per Apostolos prædicatum, credere se verè profitentur nostro seculo, qui nõ à nobis magis, quàm à vobis de pręcipuis dogmatibus religionis nostræ dissentiunt, Sacramentarij, Anabaptistæ, Picardi, cœlestes Prophetæ, Suenckfeldius, & alij: Quin & olim in Christum verè se credere professi sunt Manichæi, Pelagiani, Donatistę, Nouatiani, & multi alij hæretici: num igitur omnes ij sunt, & fuerunt Ecclesiæ Catholicæ membra? quod tu quidem concedere videris, qui nomen Ecclesiæ Catholicæ tam latè patere vis, vt omnes in Christum credentes ad eam pertinere dicas. Quamuis enim illud negari non possit, quòd qui verè credit in Christũ, Ecclesię Catholicæ membrum sit, quis est tamen hæreticorum, qui se non verè profiteatur in Christũ credere. Quamobrem rectè Augustinus inimicũ & defensorẽ, cuius in Psalmis fit mentio, vult hęreticũ intelligi. Nam & ipse, inquit, est inimicus & defensor, qui fidẽ Christianã cùm oppugnet, videtur defendre. Non multos reperias hæreticos, qui se non profiteantur in Christũ credere, tanto nocentiores, quòd hoc solo nomine minùs cauentur à fidelibus.

Quid Brentio Catholica Ecclesia. Responsio.

Augu. in Psal. 8.

Ac fatemur quidem, inquit Brentius, quòd præcipuè in publica pace & tranquillitate multi impij, hypocritæ, & impœnitentes, qui verbis tantùm Christũ & Euangeliũ eius confitentur, corde autem alieni sunt à Christo, non tantùm admisceantur veræ Catholicę Ecclesię, sed etiam tanta sint hypocrisi, tanta potentia & auctoritate, vt fiant externi gubernatores Ecclesiæ, ac videantur in vero populo Dei, qui est verè Catholica Ecclesia, longè omnium primi. Si fateris hoc Brenti, cur igitur paulò antè, cùm idem diceret venerabilis vir Petrus à Soto, sententiam illius damnabas, & solos electos ad Ecclesiã pertinere, nec ad alios, quàm ad illos iudiciũ de doctrina religionis referri debere contendebas? Verùm audiamus eũ reliqua persequentem. Sed hoc vtcunque se habeat, inquit, certè firmũ fixũque manet, quòd qui nõ verè credit in Christũ, non sit verũ veræ

Brentij verba.

Catholicæ Ecclesiæ membrum, nec verè fruatur eius Ecclesiæ beneficijs ac prærogatiuis coram Deo, etiamsi videatur summus in Ecclesia monarcha.

Responsio de malis in Ecclesia.

Certum est, quòd viuum Ecclesiæ membrum non est, qui non verè credit in Christum: quoniam verò quis credat, quis non credat, solus ille scit, qui scrutatur corda & renes: nihil impedit, quò minùs eum, in quo publicam & legitimam professionem fidei & vocationem agnoscimus, pro vero Ecclesiæ membro habeamus, etiamsi coram Deo verum membrum non sit: Quin si talis ad Ecclesiæ gubernacula sederet, propter hypocrisim eius non erit statim irritum, quod ab eo gestum fuerit. Nam vt verum illud sit, quòd coram Deo non recte fruatur Ecclesiæ beneficijs & prærogatiuis, rectè tamen fruitur coram hominibus, & siue baptizauerit, siue cõsecrauerit, siue absoluerit, siue ius dixerit, hypocrisis hęc eius nihil impediet, quò minùs Ecclesiæ munera integra perficiat. Hactènus autem coram Deo non rectè fruitur, quòd dum talis est, non aliam habet, quàm expectet suæ functionis mercedem, quàm pœnas gehennæ sempiternas. Docet hoc autem Caluinus vester, quòd etiam, qui mala conscientia ad ministerium accessit, coram Ecclesia ritè nihilominùs vocatus est. Verùm arrige nunc aures, & collationem audi, quam facit Brentius, videtur enim propiùs iam ad causam accedere.

Caluin. institutionis suæ Cap. 8.

Agedùm, inquit, conferamus inter se Ecclesiam verè catholicam & Ecclesiam Asoticam. Catholica Ecclesia, ea videlicet, de qua nunc nobis est sermo. Constat ex gratuita & clementi electione Domini Dei nostri, per vnigenitum filium eius Iesum Christum in Spiritu sancto: (Hoc probat Scripturis, quas nihil est necesse recitare) Asotica autem Ecclesia non constat ex electione Dei, sed sufficit, quòd ore confiteatur Christum, etiamsi corde sit Epicureo, & vita Sybaritica: sic enim Asotus scribit: Ecclesia cui promissio illa Christi facta est: Portæ inferi non præualebunt aduersus eam, visibilis est, nec ex electione Dei, aut vera fide & charitate internis pendet, vt quis ad Ecclesiam pertineat, siue vt subditus, siue vt prælatus. Et iterùm: Nec gratia, nec certè interior aliqua virtus occulta requirenda est vel in membris, vel in ministris eius præter publicam & legitimam professionem fidei & vocationem, vt ad eam pertineant, & eius munera integra perficiant. Hic nunc expende mihi, quo iure Asotus vendicet suæ Asoticæ Ecclesiæ, quæ ad solam verè Catholicam Ecclesiam pertinent.

Responsio.

Quoties autem eadem literas Brenti? vel ipsa vox Ecclesiæ, cuius tibi significatio non est obscura, cùm sis Græcæ linguæ minimè rudis, admonere te potuit, à vocatione dictum esse nomen, non ab electione: quod certò scio te non ignorare. Verùm exæcauit malitia cor tuum. Quis autem est, qui neget electos in Ecclesia esse? Sed Ecclesiam esse tantùm electorum, hoc est quod constanter negamus: Quin cum Christo, qui veritas est, dicimus, quòd multi vocati, pauci sunt electi. Simul ex his verbis illud colligimus, quòd in Ecclesia plures peccatores quàm iusti, plures mali quã boni, plures reiecti sunt, quàm electi. Interea tamen & illud asserere non dubitamus, quotquot electi sunt, eos non alibi, quàm in hoc vocatorum cœtu reperiri. Nam etsi possunt etiam esse alibi secundum Dei præscientiam & prædestinationem, ad vocatorum tamen cœtum eos aggregari necesse est. Si quidem electionem, quam in seipso alioqui absconditam habet, vocatione demùm sua tanquã certa testificatione Dominus manifestat & comprobat, & velut sigillo quodam consignat, vt in electis vocatio quædam sit electionis testificatio. Vidit hoc etiam Philippus vester Brenti: qui cùm admonuisset, in conspectu omnibus semper esse debere Pauli dictum hoc: Quos elegit, hos vocauit: quotiescunq;, inquit, de Ecclesia cogitamus, intueamur cœtũ vocatorum, qui est Ecclesia visibilis, nec alibi electos vllos esse somniemus, nisi in hoc ipso cœtu visibili. Non electorum, sed vocatorum cœtum is vocat Ecclesiam, iuxta nominis ipsius etymõ: nec alibi, quam in isto cœtu visibili vocatorum, electos esse dicit. Nam vocatos quidem videre nobis & agnoscere licet: electos etiamsi videre possimus, non tamen agnoscimus. Solus est Dominus, qui nouit, qui sunt eius: secundum cuius hanc præscientiam & prædestinationem, quàm multæ oues foris sunt, inquit Augustinus, quàm multi lupi intùs: & quàm multæ oues intus, & quàm multi lupi foris? Quid est, quòd dixi, quàm multæ oues foris? Quàm multi modò luxuriantur casti futuri? quàm multi blasphemant Christũ, crediturí in Christum? quàm multi se inebriant, futuri sobrij? quàm multi rapiunt res alienas, donaturi suas? verùm tamen vocem alienam audiunt, alienos sequuntur. Item quàm multi intùs laudant, blasphematuri: casti sunt fornicaturi, sobrij sunt, se vino posteà sepulturi: stãt casuri, & nõ sunt oues? De prędestinatis enim loquimur. Ex his verbis discimus, quòd alij sunt in Ecclesia secundũ Dei prædestinationẽ, & ij soli electi: alij secũdum præscientiã vocati tantùm. Illos nemo nouit nisi Deus. Nam etsi videatur aliquis hominib⁹ elect⁹, ac sic etiã pro tẽpore: fieri tamẽ potest, quòd qui hodie intus est, cras foris:

Ecclesia non est electorum tantùm.

Matt. 20.

In locis communibus. Rom. 8.

Qui sint electi soli Deo cogniti. 2. Timo. 2.

Aug. tractatu. 45. In Ioannem.

Duplex hominum genus in Ecclesia.

ris: qui hodiè ouis, cras lupus: qui hodiè electus, cras sit reiectus. De suis Apostolis dixit Christus: Nónne ego vos duodecim elegi, & ex vobis vnus est diabolus? Fuit igitur inter electos etiam Iudas, fuit ouis, fuit intùs, verùm posteà progressus foràs, factus est lupus. Æquè fuit Apostolus Iudas atque Petrus, æquè prædicauit vt Petrus, æquè baptizauit vt Petrus, nec impediebat quicquam ea res eius ministerium, quo minùs æquè foret efficax, quòd fur erat, quodque traditurus erat Dominum. Verùm hæc tu, sicut dixi, Brenti, non ignoras. Quò nequior es, qui sciens, prudensque contra manifestam veritatem venire non vereris. Scis tu, quòd incerta esset salus Ecclesiæ, si ex ministrorum dignitate sanctitateq; penderet: scis, quòd à vocatione nomen trahit Ecclesia, non ab electione, & multos in ea vocatos esse, paucos electos. Hæresis ab electione nomen ducit, non Ecclesia: Non quòd à Deo electi sint hęretici, sed quòd, sicut Hieronymus ait, eorum vnusquisque id sibi eligit, quod illi melius esse videtur. Non acquiescit in Ecclesiæ doctrina, sed illius iudicio suum iudicium anteponens, ipse sibi dogma eligit quod pertinaciter tueatur, vel nouum aliquod, vel alicuius ex ijs qui pridē damnati sunt, quales ij sunt quos paulò ante recensuimus, ex quibus vos quoque consarcinastis ea dogmata, quæ nūc in vulgus spargitis. Ex tali electione vestram Ecclesiam constare non negamus, sed hæc non Christi, verùm Diaboli est electio. Cæterùm Ecclesia Catholica, etsi pertinent ad illam electi quos vocatione sua signat Deus, non ita tamen ex electione Dei constat, vt soli ad eam pertineant electi: nisi forte electos vocatos intelligi velis, quomodo fuit electus etiam Iudas: quomodo etiam Ambrosius interpretatur illud Pauli: Vocauit vocatione sancta. Vocatio, inquit, sancta est, cùm electi sunt ad gubernandum populum sanctum Dei. Ex tali gratuita Dei electione quin constet Ecclesia, non negamus. Cæterùm si prædestinatos electos intelligis, Ecclesia illa triūphantium, quæ est in cœlis, ex solis constat electis: sicut infernus ex solis reprobis. Hæc autem nostra Ecclesia, quæ est super terram, in qua perpetua quædam est militia, quam etiam ob causam vocatur militans, habet per Dei gratiam electos, quos cœlo Deus dignatur: habet alios vocatos quidem Dei misericordia, sed sua posteà culpa reiectos: quos iure suo sibi vendicat infernus. Sed nihil est quòd hac de re plura verba faciamus, cùm res vel ipsa luce sit clarior, & venerabilis viri Petri à Soto sententia, cùm caput illud de autoritate Scripturæ tractaremus, copiosè sit à nobis defensa.

Ioan. 6.

Hier. in Epist. ad Tit. 3.

Ambros. 2. Tim. 1.

Iob 7.

Pergit Brentius: Catholica Ecclesia renascitur non ex carne & sanguine, non ex humana electione aut successione, sed ex Deo, per sermonem Dei viuentis (quod scripturis probat) Asotica autem Ecclesia fit ex humana electione & successione. Dicit enim Asotus, confugiendum esse ad successionem non interruptam. Et, vbi est, inquit, hæc Ecclesia Apostolis succedens, ibi est verum Dei verbum. Scilicet hoc vult Asotus, quod vbicunque possit successio ab Apostolorum tempore in Ecclesia numerari, ibi sit vera Ecclesia & verum verbum Dei. Quasi verò successores Apostolorum & auditorum ipsorum non possint esse impijssimi & sceleratissimi nebulones. Quid igitur ad Ecclesiam Catholicam, quæ filius Dei suę Ecclesię Catholicæ promisit & prestare solet.

Responsio.

Et hic locus de successione tractatus est à nobis anteà pluribus: quem sicut oppugnant omnes hæretici, sic asserunt diligenter omnes Catholici. Sed ego non video Brenti, quomodo possis Catholicorum vobis nomen vendicare, quandoquidem dum successionem hanc oppugnas, in eorum, quos Catholicos fuisse negare non potes, doctrinam vos minimè successisse, confiteris. Siquidem non quod ad vniuersa loca, ad vniuersa hominum genera, ad vniuersas nationes pertinet, id solum Catholicum dicimus, verùmetiam quod pertinet ad vniuersa tempora. Cùm autem de successione loquimur, non hic dicimus, quod tu vis, simul vt fuerit demonstratum, aliquem in locum alicuius Apostoli aut eius successoris successisse, vt statim esse Catholicus existimetur. Successerunt aliquot in locum Athanasij, qui fuit citra controuersiam Episcopus Catholicus: locus eos non fecit Catholicos, quandoquidem à doctrina Athanasij dissenserunt. Quando igitur nos de successione gloriamur, de eo gloriamur, quod in Episcoporum Catholicorum, quorum loca tenemus, doctrinam successerimus. Verbi gratia: Negatis vos inuocandos esse Sanctos, asseueramus nos: probamus hanc doctrinā esse verā ex eo, quòd quibus successimus nos, idem hoc docuerunt, nō à centum, non à ducentis annis, sed ab ipsis propemodū Apostolorū tēporibus: nō in hoc aut illo orbis terrarū loco, sed in omnibus, quàm late patet Christianū nomē. Hac nos ratione Catholicos nō esse demōstramus: quod quia vos facere nō potestis, ideò successionem hanc oppugnatis. Quod autē dicis, Ecclesiam nostrā ex humana electione & successione constare: si credentes omnes in Christum accipis Ecclesiæ nomine falsum est: Talis enim Ecclesia fit ex Dei vocatione, non ex humana aliqua electione. Sin autē Ecclesiam

Catholicum vniuersa loca & tempora complectitur.

Quemodo Catholici de successione gloriantur.

An Ecclesia consistet ex humana electione & successione.

Matt.18. intelligis Præsules & Præsidentes Ecclesiæ,sicut illum locum apud Matthæum, Dei Ecclesiæ Chrysostomus interpretatur & alij nõnulli,fatemur, quòd ex humana electione & successione,quæ fit per electionem, catholica nostra constat & Apostolica Ecclesia. Hominum enim ministerio Deus in eligendis Ecclesiæ pastoribus vtitur. Quid autem hic sit,quod te offendat,equidem non intelligo. Nisi fortè hoc apud nos quoque fieri vis,quod vos facere propheta scripsit:Ipsi currebant,inquit,& ego non mittebam eos. Requiritur apud nos missio,requiritur vocatio siue electio:Sic enim nos docuit Apostolus,dicens: Ne quisquam honorem sibi sumat, sed qui vocatur à Deo: qui autem rectè eligitur,is à Deo vocatur. Sic vocatus est Matthias, quem vt in Iudæ locum succederet,electum ab Apostolis esse legimus:quos homines fuisse non negabis. Num & hunc eijcies ex Ecclesia,quòd ex humana electione sit factus Apostolus? Sed huic electioni præstò adfuit,inquies,Spiritussanctus. Quanquam autem nos ab Apostolorum sanctitate quàm longissimè remotos esse confitemur,nec cum hac Apostolica nostras electiones comparamus,tamen & à nostra electione non abesse Spiritumsanctum cõfidimus. Sed electione vestra fit,ais,vt in Apostolorũ locum succedat impius aliquis & sceleratus. Atqui,si quos ipse Christus duodecim tantum elegit, fuit vnus ex eis Diabolus: si quos minore etiã numero septem tantùm Diaconos elegerũt Apostoli,fuit ex illis quoque similiter vnus Diabolus:qui præstari potest ab ijs,qui puri homines,quiq; tã longè sunt ab Apostolorum dignitate disiuncti,quò minùs inter eos,quos tanto numero eligunt,sint etiam aliquot Diaboli?Homines quidem eligunt homines ad munus Apostolicum,ad quod electus à Christo fuit Iudas:Ad salutem verò non eligit,nisi solus Deus, qui non de omnibus loquitur,Ego scio,quos elegerim. Optimè igitur & salubriter Gregorius cùm dixisset,quoniam vocati sumus,nouimus:si sumus electi, nescimus. Tantò igitur,inquit,necesse est,vt vnusquisq; nostrum in humilitate se deprimat,quantò si sit electus,ignorat:quia & si iam nouit hodie qualis sit,adhuc cras, quis futurus sit, nescit. Quia ergo nulli de se certum est,electum se esse,restat,vt omnes trepident,omnes de sua actione formident,omnes in sola diuina misericordia gaudeant. Eligunt igitur homines ad ministerium tantùm,quos eo dignos iudicant:eligit Deus non tantùm ad ministerium,verumetiam ad cœlestis regni cõsortium quos ipse dignos iudicat. Ad ministerium electos videmus,& noscimus:ad regni cõsortiũ electos,solus Deus nouit. Quamlibet autem sit indignus,qui vocatur ad ministerium,si Cypriano credimus, nõ fit absque Deo talis vocatio. Sic enim ille loquitur: Non aliunde hæreses obortæ sunt,aut natæ sunt schismata,quàm inde,quòd sacerdoti Dei non obtemperatur, nec vnus in Ecclesia ad tempus Sacerdos, nec ad tempus iudex vice Christi cogitatur. Cui si secundum magisteria diuina obtemperaret fraternitas vniuersa, nemo aduersus Sacerdotũ collegium quicquam moueret,nemo post diuinum iudicium, post populi suffragium, post Coëpiscoporum consensum, iudicem se non iam Episcopi, sed Dei faceret: nemo dissidio vnitatis Christi Ecclesiam scinderet, nemo sibi placens ac tumens, seorsum foris nouam hæresim conderet. Nisi si ita est aliquis sacrilegæ temeritatis ac perditæ mentis,vt putet sine Dei iudicio fieri Sacerdotes, cùm Dominus in Euangelio suo dicat: Nónne duo passeres asse væneunt, & neuter cadit in terram sine Patris vestri voluntate? Cùm ille nec minima fieri sine voluntate Dei dicat, existimat aliquis summa & magna, aut non sciente,aut non permittente Deo in Ecclesia Dei fieri? & sacerdotes,id est, dispensatores eius,non de eius sententia ordinari?Hoc, fidem non habere, qua viuimus,hoc est, Deo honorem non dare, cuius nutu & arbitrio regi & gubernari omnia scimus & credimus. Audin'tu Brenti, quàm grauiter sanctus martyr in eos inuehatur, qui sine Dei iudicio fieri sacerdotes putant? quos quidem sacrilegæ temeritatis & perfidæ mentis esse dicit, & fidem habere quodammodò negat,neque suum honorem Deo tribuere. Asserit is omninò de sententia Dei Sacerdotes ordinari, idque aut sciente,aut permittente Deo. Sciente Deo fiunt electi, permittente reprobi, dat enim aliquando Deus reges in furore suo. Electos nouit Dominus, de quibus dicit Paulus: Nouit Dominus, qui sunt eius. Et Dauid: Nouit Dominus viam iustorum. Et ipse Christus: Ego cognosco oues meas. Reprobos autem se nescire fatetur ipse, dicens illis: Nescio vos vnde sitis. Et fatuis virginibus: Amen dico vobis, nescio vos. Quamobrem siue reprobi Sacerdotes & Pontifices eligantur, de voluntate tamen Dei eligi eos affirmat Cyprianus. Facit enim quandoque Deus hypocritam regnare propter peccata populi, vt sit sicut populus, ita & Sacerdos. Solos autem eos Episcopos non de voluntate Dei fieri docet, qui extra Ecclesiam fiunt. Quamobrem etiamsi sit Episcopus non ea pietate,qua eum esse præditum oporteret,tamen si constat,quòd is in antecessorum suorum, qui quidem Catholici fuerint, piam doctrinam successerit, nihil impedit, quò minus

Hier.23.
Hebr.5.
Actu.1.
Ioan.6.
Actu.6.
Alia hominũ, alia Dei electio Ioan 13.
Greg. ho.38.in Euangel.
Cyp.li.1.epist.3. Vnde schismata nascantur. & hæreses.
Mat.10.
2.Tim.2.
Psal.1.
Ioan.10.
Luc.13.
Matt.25.
Iob.34.
Isa.24.

Episcopi

Episcopi muneri fungatur, nec ex eius improbitate quicquam ad eos, quibus præest, detrimenti peruenit. Sibi malus est, si malus est: tibi nihil officit, si factis eius malis non communicaueris. Verùm hæc ad fastidium vsque sic te cogente, quoties à nobis dicta sunt?

Pergit Brentius: Ecclesia Catholica agnoscit synceram prædicationem verbi Dei, & verùm ac rectum vsum Sacramentorum eius, sicut ea tradit Prophetica & Apostolica scriptura, & vbicunq; in toto terrarum orbe hæc prædicantur, & peraguntur, ibi veram esse Ecclesiam Catholicam, iudicandum est. *De signis & notis veræ Ecclesiæ.*

Quod scripturis probat, quasi quisquam sit, qui neget. Cæterùm hoc negamus, quòd dicis, nostram Ecclesiam, quam tu bellus scurra vocas Asoticam, non relinquere verbum Dei in sua synceritate, sed deprauare ipsum alienis interpretationibus, & peruertere verum vsum Sacramentorum. Vestra hoc facit Asotica Ecclesia, non nostra Catholica. Nam quod addis, nos negare, quòd synceritas verbi Dei & verus sacramentorum vsus sint certa signa, quibus vera Ecclesia cognoscatur, non omninò negamus Brenti: verùm Petri à Soto sententiam probamus, qui scripsit, fraudulenter & subdolè dici à vobis, signa certa quibus Ecclesia dignosci potest, esse synceram Euangelij prædicationem, & rectam atque secundum Christi institutionem Sacramentorum administrationem. Sunt hæc quidem Ecclesiæ signa, sed non ita certa sicut vos vultis, quandoquidem vix vlla est, aut fuit aliquando hæresis, quæ sibi signa ista non arrogaret. Qui magis vnquàm de synceritate verbi gloriati sunt, quàm Arriani? Num ideo penes eos fuit Ecclesia? Verùm autem vsum Sacramenti Baptismatis, an ita sibi solis Donatistæ non vsurparunt, vt sicut Ariani, synceri, verbi Dei possessione Catholicos excludebant, sic isti verum vsum Baptismi penes eos esse negarent, & ob eam causam vtrique se esse Ecclesiam contenderent? Veniamus ad nostri temporis hæreticos? Nònne de præcipuis religionis nostræ dogmatibus dissident à vobis & Sacramentarij, & Anabaptistæ, & Picardi, & Seruetiani, & eiusdem generis hæreticorum alia portenta? Atqui omnes ij sic ista sibi signa arrogant, vt ea non magis nobis Christianis, quàm vobis detrahant Lutheranis. Non igitur vel Petrus à Soto, vel Catholicus quisquam negat has esse notas Ecclesiæ: cùm hæc Petri verba sint: Fatemur hæc duo semper esse coniuncta, veram Ecclesiam & synceram prædicationem verbi. At verò synceritas verbi magis agnoscitur ex veritate Ecclesiæ, quàm econtrà, quod præcipuè Irenæus & Tertullianus notarũt, quorum ibi verba profert, quòd apud solam veram Ecclesiam vera est sacra Scriptura & vera traditio: atque idem dicit de Sacramentorum vsu. Videtis Brenti, in Rhetoricis præceptis non infeliciter esse versatus: vel ex ijs discere poteras, esse vitiosum argumentationis genus, quod commune vocant, quod nihilò magis ab aduersarijs, quàm à nobis facit. Tale est, quo tu nunc vteris: dicis in Ecclesia tua synceram esse prædicationem verbi Dei, & verum vsum Sacramentorum. Dicimus nos, vtrunque verius esse in Ecclesia nostra Catholica, cùm in vtroque præscripserimus, neque nos à vobis, sed vos à nobis discesseritis. Sed quid tandem tu vocas verbum Dei Brenti? Scripturas? Atqui eas à nobis, à quibus discessistis, habere vos negare non potestis. Quin id ingenuè fatetur architectus hæreseos vestrę. Quamobrem hoc verbum Dei, quod scriptum est, nostrum est: nec in eo quicquam iuris vendicare vobis potestis. Nam quòd eo vtimini, faciunt hoc omnes hæretici, faciunt & Iudæi, denique facit hoc etiam ipse diabolus: vt vsus Scripturarum non possit esse propria nota, qua Ecclesia Christi à vestra malignantium Ecclesia discerni queat. Sin autem verbum Dei vocatis cum Scripturæ sensum, quo Deus per Prophetas & Apostolos loquutus est (quod solum verè Dei verbum vocare licet) nos quidem certi sumus verbum hoc apud nos esse: & sicut Scripturas à nobis accepistis, sic verbum Dei, quod est in Scripturis, à nobis, hoc est, à Patribus & concilijs, vos petere debere. Quoniam vero vos id vocatis in controuersiam, quomodo vultis vt certa nota sit, quod ipsi controuersum feciſtis? quod eodem iure quo vos, æquè sibi alij hæretici non minùs à vobis, quàm à nobis dissidentes arrogant? Vel sensus ipse communis admonere vos potuit, quod certum signum Catholicos discernens ab hæreticis esse non potest, de quo inter vtrosque controuertitur. Sed audiamus quomodo prius illud probet Brentius, quòd Catholica nostra Ecclesia non relinquat verbum Dei in sua synceritate, sed deprauet ipsum alienis interpretationibus. *Responsio.* *Scriptura non potest propria esse nota Ecclesiæ.*

Non enim recipit, inquit, scripturam, nisi & addat traditiones, & sicut à Patribus & Concilijs exponitur. Constat autem, quòd multæ traditiones quæ Apostolicæ iactantur, pugnent cum sacra Scriptura, quemadmodum suprà explicuimus: & quòd Patres atque Concilia scripturam sæpè & multum sint interpretati, non iuxta sensum spiritussancti, sed iuxta sensum humanæ prudentiæ. *Brentius imprudens de sensu Scripturæ laudat Catholicos.*

Vide Brenti, ne quis ex tuis meritò tibi crimen præuaricationis impingat. Noſtram
Reſponſio. enim, non eorum quos tuendos ſuſcepiſti, cauſam tueri videris. Quod enim potuiſti nobis dare teſtimonium illuſtrius, eſſe penes nos verbum Dei, quàm cùm dixiſti, nos non recipere ſcripturas, niſi addamus & traditiones? Hoc eſt, nos non tantùm ſcriptum, verumetiam viua voce traditum Dei verbum recipere: quod vt ita faciamus,
2.Tbe.2. admonemur Dei verbo ſcripto: Tenete trâditiones quas accepiſtis, ſiue per ſermonem, ſiue per Epiſtolam. Quod verò addis, nos non recipere ſcripturam niſi ſicut à Patribus & Cõcilijs exponitur, potuit'ne quiſquam clariùs demonſtrare, nos verbum Dei ſyncerum recipere, quàm his verbis abs te demonſtratum eſt? Nam qui recipit ſcripturas eo ſenſu, quo Patres interpretati ſunt & concilia, is demùm eſt, qui ſyncerum Dei verbum recipit: qui verò recipit ſcripturam, non Eccleſiæ, hoc eſt, Patrum & cõciliorum, ſed ſuo proprio ſenſu, is recipit quidem ſcripturam, ſed verbum Dei non recipit, quin pro verbo Dei, nonnunquàm recipit verbum Diaboli: quando non eam quæ Dei, ſed quæ Satanæ ſpiritu facta eſt, ſcripturarum interpretationem recipit. Neque verò mirum hoc tibi videatur, quòd multos recipere Scripturam dicimus, verbum autem Dei non recipere. Nam hoc ita fieri videtur etiam Paulus innuere, cùm alibi, tum ad
2.Theſſ.2. Theſſalonicenſes ſcribens: Neque terreamini, inquit, neque per Spiritum, neque per
Cap.4. ſermonem, neque per epiſtolam tanquàm per nos miſſam, quaſi inſtet dies Domini. In priore, quam ad eos dederat epiſtola, dixerat Paulus: Nos qui viuimus, qui reſidui ſumus in aduentu Domini, non præueniemus eos, qui dormierunt. His verbis terrebant eos nonnulli, quaſi iam inſtaret dies Domini. Monet igitur Paulus, ne terreantur, quòd non fuerit hoc verbum ipſius, nec Spiritus ipſius hoc ſenſerit. Vides hic, quòd qui terrebant per hanc epiſtolam Theſſalonicenſes, tenebant illi quidem Scripturam Pauli, verbum verò, quod per Paulum Deus loquebatur, non tenebant, cùm ſuo, non Pauli ſenſu: ſuo non Pauli ſpiritu, Pauli ſcripturam interpretarentur. Quamobrem rectè eos monet Paulus, Ne quis vos ſeducat eo modo, proferens ſcripturam noſtram, & alienum ſenſum illius adferens. Quod itaque tu probri loco nobis obijcis, hoc eſt quod nos prædicamus, quod præ nobis ferimus, de quo gloriamur: nos non aliter ſcripturam recipere, niſi ſicut à Patribus & Concilijs exponitur: hac vna re maximè nos
Ezech.13. ab hæreticis diſcerni perſuaſum habemus, de quibus ſcriptum eſt: Væ Prophetis inſipientibus, qui ſequuntur Spiritum ſuum, & nihil vident. Nullus itaque noſtrum in ſcripturis interpretandi ſequitur ſpiritum ſuum, multò minùs Lutheri, vel Caluini, vel tuum Brenti: quòd eum eſſe Satanæ ſpiritum non dubitamus: verùm Eccleſiæ, hoc eſt, Patrum & Conciliorum ſpiritum ſequimur: quod eundem eſſe Chriſti ſpiritum, cer-
Ephe.2. tum & indubitatum habemus. Nam cùm Eccleſia ſit corpus Chriſti, Chriſtus autem caput huius corporis, fieri non poteſt, quin capitis & corporis vnus atque idem ſit ſpiritus. Hoc itaque ſpiritu Patrum & Conciliorum ſcripturas interpretamur: & quod ij ſenſerunt, eſſe Dei verbum indubitanter aſſerimus. Quomodo autem in contrarium tibi res recidit? Videbaris velle nos ex numero Catholicorum eijcere, intereà vero, contra quàm tibi fuerat deliberatum, inuicto hoc argumento nos eſſe Catholicos declaraſti: quandoquidem ſcripturas non aliter recipimus, niſi ſicut eas Patres Catholici, & Catholica Concilia exponunt. Sic tuo ipſius teſtimonio ſumus Catholici, ſicut contra vos hæretici: qui dum ſuum quiſque ſpiritum in ſcripturis interpretandis ſequimini, Patrum & conciliorum ſpiritu neglecto, quem nunc videre licet in Germania, ſataniſmum inuexiſtis. Quod vero dicis, multas traditiones, quæ Apoſtolorum nomine iactantur, pugnare cum ſacra ſcriptura, in proximo ſuperiore capite falſum id eſſe demonſtrauimus. Et quamuis fieri poſsit, quod Patrum aliquis non iuxta Spiritum ſancti, ſed iuxta ſenſum humanæ prudentię ſcripturam fuerit aliquando interpretatus: tamẽ ſicubi plures in eandem ſententiam conueniunt, & ſi Patres in Concilijs Oecumenicis præſertim congregati, ſcripturam aliquam vnanimiter interpretantur, eorum ſenſum, ſpiritum ſancti ſenſum fuiſſe, minimè dubitamus.

Vſum verũ Sacramentorum peruerti, quomodo Brent. probet Reſponſio. Probat deinde Brentius, in Eccleſia noſtra Catholica verum vſum Sacramentorum peruerti. Sordidat enim, inquit, Baptiſmum fictitijs appendicibus & humanis traditionibus. At quas tu vocas fictitias appendices & humanas traditiones? Cur nominatim non exprimis? Intelligis, quibus vtimur nos, earundem ipſis etiam temporibus Apoſtolorũ vſum fuiſſe: quæ cauſa eſt, quod proferre nõ audes: alioqui neceſſe haberes affirmare totis mille quingẽtis annis Eccleſiã nõ fuiſſe: cùm quæ peruertit vſum Sacramẽtorum Eccleſiã eſſe neges: nec alium fuiſſe Baptiſmatis vſum per omne tẽpus id conſtet, quàm qui nunc eſt. Ac baptizat, inquit, non tantũ homines, quod Chriſtus inſtituit verumetiam campanas, quę eſt impietas magica. Baptizari campanas mihi quidem inauditũ eſt.

Benedi-

Benedicuntur quidem iuxta formã in Pontificali Romano prescriptam, verùm de Baptismo ne verbo quidem fit vlla mentio. De poculo, inquit, cœnæ Domini, cùm Christus dicat: Bibite ex eo omnes, & sic Ecclesia Catholica vtatur. Asotica Ecclesia dicit, Nolite ex eo omnes bibere. Imò & vestra hoc dicit verè Asotica Ecclesia Brenti, Nolite ex calice omnes bibere: Arcetis enim paruulos cõtra manifestum, vt Bohemis & Armenis videtur, Christi verbum, dicentis: Sinite paruulos venire ad me. Cõstat autem etiam Apostolorum temporibus, calicem non omnibus esse ministratum. Concludit iam tandem Brentius: Cùm ergo tantum sit discrimen Catholicæ & Asoticæ Ecclesiæ, qua fronte audet hæc sibi vendicare, quæ illi tantum conueniunt: Reuerà nulla frons est in vobis Asoticis Brenti, qui vobis Ecclesiæ nomẽ vendicare audetis, & Catholicis detrahere. Non multum frontis habere Caluinus quoque videtur, neque magis nobis æquus est quàm sitis vos: nondum tamen eò impudentiæ progressus est & audaciæ, vt nobis, qui Romani Pontificis auctoritatem agnoscimus, Ecclesiæ nomen adimeret. Quamuis enim ille pro more vestro plurimis conuitijs debacchetur in Pontificem, his tamen verbis vtitur. Hinc igitur patet, nos minimè negare, quin sub Papæ quoque tyrannide Ecclesia maneat. Sic tu Sacramentarios etiam impudentia superas & audacia.

Ecclesia nõ baptizat cãpanas.

Matt. 20.

Matt. 20.

Calui. c. 8. institutionis suæ.

Prosequitur Brentius: Catholica Ecclesia interpretatur Patres, traditiones & concilia per scripturam, & scripturam interpretatur per scripturam, hoc est, eo sensu, quem Spiritus sanctus in scriptura tradidit: Si nos aut Angelus de cœlo prædicauerit vobis Euangelium præter id quod prædicauimus vobis, & quod nunc instinctu Spiritus sancti literis sacris mandatum est, anathema sit. Habemus firmiorem Propheticum sermonem, &c. Asotica autem Ecclesia interpretatur scripturam per Patres, per traditiones, & per Concilia. In scriptura, inquit Asotus, vera fides quærenda est, sed prout à Patribus traditur. Quid ergo commune est Asoticæ Ecclesiæ cum Catholica?

Brentij verba.

Gala. 1.

2. Pet. 1.

Imò quid tibi filio Belial cum sponsa Christi? Multa iam ad rauim vsque diximus hac de re. Etiam Sacramentarij scripturam interpretantur per scripturam, num ideo statim illos eo sensu dices interpretari, quem Spiritus sanctus in scripturis tradit? Num quem ipsi sensum adferunt, eum vos recipitis? Proferebant aduersus Arrianos Catholici locum illum: Ego & pater vnũ sumus: interpretati sunt eum Arriani per aliam scripturam: Vt sint vnum, sicut & nos, num hic fuit sensus Spiritus sancti? Quis non videt, quàm hæc inepta sint? Facimus autem & nos Brenti, vt scripturam per scripturam interpretemur: Sed ficubi non semper occurrit scriptura, quæ scripturam explicet, aut ficubi diuersum sensum adferunt hæretici, confugimus ad Patrum traditiones, & eorum interpretationem proferimus. Quod & vestri faciunt, quando contra Sacramentarios & Anabaptistas scribunt, & fecerunt priscis etiam illis seculis Sancti Patres nostri, quoties illis vel cum Arrianis, vel cũ hæreticis alijs fuit dimicatio, sicut superiùs à nobis copiosè demonstratum est. Verùm vide, quid agas Brenti, peccas ipse contra legem, quam hoc ipso loco nobis fers. Intelligis, quam adfers scripturam, eam pro nobis contra te facere: sunt enim verba Pauli: Si nos aut Angelus de cœlo prædicauerit vobis præter id, quod prædicauimus. Non dixit, præter id quod scripsimus. Traditionem nobis, non scripturam commendauit. Id cum te non fugeret, addis de tuo, Et quod nunc instinctu Spiritus sancti literis sacris mandatum est. Vbi nunc est illud, quod totis contra nos profertis: Non addetis ad verbum, quod vobis loquor, nec auferetis ex eo? Nihil addi vis ad Scripturas, & interim tamen addis ipse, quod in verbis Pauli non est. Nos verò quod explicandi gratia additum est per te, non reprehendimus: sed idem iuris nobis quoque, quoties res postulat, non permitti: hoc est quod molestè ferimus. Cæterum qua tu nota nos excludere vis à Catholica, hæc nos vel maximè Catholicos esse designat: Catholicum est enim in Scriptura, veram fidem quærere. Quoniam verò falsam quoque fidem suam in scriptura quætũt hæretici, nõ hæc satis adhuc illustris est nota, qua Catholici discerni possint ab hæreticis. Cùm autem illud adiunxit Petrus à Soto, quod per te reprehenditur, vt quæratur in scriptura, prout à Patribus traditur, hoc demùm verè Catholicum demonstrat. Nam à Patrum sensu & consensu discedere, & iuxta suum ipsius sensum scripturã interpretari velle, quod vos facitis, hæreticũ est Brenti, non Catholicum, neque legitimę prolis, sed seminis mulieris adulteræ.

Responsio.

Scripturam per scripturã interpretari quatenùs probandum.

Ioan. 10.

Ioan. 18.

Deut. 4.

Pergit Brentius: Catholica Ecclesia, si de doctrina sermo est, fundatur super doctrina Prophetica & Apostolica, nec tradit vlla dogmata extra eam doctrinã, quæ scriptis Propheticis & Apostolicis continetur. Superstructi super fundamentum Apostolorum & Prophetarum ipso summo angulari lapide Christo Iesu. Auxilium nactus Dei, &c. Asotica autem Ecclesia fundatur super traditionibus & dogmatibus extra scripturam: Sic enim dicit Asotus: Traditiones sunt certissimum fidei fundamentum. Et iterum: Ec-

clesia tradit dogmata fidei extra scripturam. Quare cùm Asotica Ecclesia sit structura alterius fundamenti, non habet commune habitaculum in ædificio Catholicæ Ecclesiæ.

Responsio. Qua ratione Venerabilis vir Petrus à Soto traditiones certissimum esse fidei fundamentum docuerit, iam abundè diximus. Hoc ipsum autē nobis est testimonio, quòd Ecclesia nostra fundatur super doctrina Prophetica & Apostolica, quòd non solùm scriptū, verùmetiam traditum Dei verbū recipimus. Sic enim nos docuerūt Prophetę: Interroga patrem tuū, & annunciabit tibi: maiores tuos, & dicent tibi. Non te prætereat narratio seniorum, ipsi enim didicerunt à patribus suis, quoniam ab ipsis disces intellectum: sic nos docuit Apostolus: state, & tenete traditiones, quas didicistis, siue per sermonem, siue per epistolam. Vestra autem Asotica Ecclesia, non fundatur super doctrina Prophetica & Apostolica, quandoquidem iuxta doctrinā illius traditiones non recipit. Neque est Ecclesia nostra, sicut tu cauillaris, alieni fundamenti structura. Nos enim aliud fundamentum non ponimus, præter id, quod positum est, quod est Christus Iesus: super hoc superstructi sumus, & superstruimus ipsi: nec ab eo diuelli nos vnquam patiemur.

Deute. 32. Ecclesia. 8. 2. Thess. 2.

Catholica Ecclesia, inquit Brentius, agnoscit vnum solum caput æternæ suæ salutis tam in cœlo, quàm in terra, Dominum nostrum Iesum Christum: & ad hunc solum Seruatorem suum alligata est: atque in hoc solo quærit veram & æternam suam salutem per fidem. Et vtitur quidem ministris suis, non vt dominentur, sed vt seruiant ipsi: idque non pro suo arbitrio, sed iuxta regulam à sacra scriptura præscriptam. Solum autem Iesum Christum filium Dei agnoscit Dominum & sponsum suum: & ex eo solo tam viuens, quàm moriens pendet. (Hoc probat scripturis: quasi probationis res egeat: cùm omnes Christum, & caput, & Dominum confiteamur) Asotica autem Ecclesia agnoscit in his terris pro capite suo Rom. Pontificem & est alligata ad Prælatos, qui sunt Romano pontifici subiecti, quos & Dominos suos, non seruos agnoscit. Nec pendet ex solo Christo, nec quærit in eo solo salutem per fidem: sed quęrit etiam eam in contritione, in ieiunio, in horis canonicis, & in omnibus suis operibus quibus confidit se gratiam Dei mereri. Dicit enim Asotus apertè: Ecclesia est humana congregatio, & habet Prælatos & superiores suos. Et addit quidem Asotus: Hi sunt ministri Christi, & dispensatores mysteriorum Dei, Quæ verba scribit Paulus, sed nihil ad Asoticos Prælatos. Mox autem subiungit: Alligata est ijs tota Ecclesia non minùs, quàm quælibet alia respublica suis capitibus & gubernatoribus. Ac mox: Sine illis, hoc est, Prælatis (quod ipse vocat, sed falsò, ministros Christi legitimos) non est Ecclesia.

Responsio. Quantum ingredieris mare Brenti? sed nobis propositum est breuibus tecum agere. Nam si tractanda forent omnia, iustum volumen vix sufficeret. Propterea negas penes nos esse Catholicam Ecclesiam, quòd agnoscimus in terris pro capite nostro Romanum Pontificem, cùm Ecclesia Catholica solum vnum caput agnoscat Christum. Quasi verò qui pro capite Pontificem agnoscit, non agnoscat caput Christum. Dicis etiam de catholica Ecclesia, quòd solum Christum Dei filium agnoscit Dominum. Num igitur nullus est in terris Dominus agnoscēdus, quia solum Christum Ecclesia Dominum agnoscit? Num ideo sapientissimus Princeps SIGISMVNDVS AVGVSTVS REX, & Dominus noster esse desinet, quia Christum Regem & Dominum nostrum esse confitemur? Eiusmodi vocibus Brenti, rusticos contra Dominos concitastis, & seruile bellum in Germania conflastis. Est caput Ecclesiæ Christus: neque tamen propterea nō est caput Ecclesiæ Pontifex. Est Rex & Dominus noster Christus, neque tamen propterea non erit Rex & Dominus noster SIGISMVNDVS? Quis est, qui nesciat, solum Christum regere ac regnare in Ecclesia, & imperium hoc solo illius verbo exerceri atque administrari? Sed quia visibili præsentia inter nos non habitat, vt voluntatem suam ore suo coram nobis declaret, hominum in hoc ministerium adhibet, & quasi vicariam operam: non ad eos ius honoremq; suum transferendo, sed vt suū tantùm per eos opus agat ipse, qualiter ad opus quoque faciendū artifex vtitur instrumento. Quare manet ipse caput Ecclesiæ nihilominùs: regit, regnat, & imperium exercet ipse nihilominùs in Ecclesia: verùm opus hoc suum per Pontificem agit ministū suum: non quòd non posit id per se ipsum sine alio quouis aut adminiculo, aut organo præstare: sed hoc modo visum est illi, suā erga nos dignationem declarare, cùm ex hominibus sumeret, qui pro se in mundo legatione fungerētur, qui arcanæ suę voluntatis essent interpretes, qui personā denique suam repræsentarent. Deinde visus est hic illi firmissimus vnitatis retinendæ nodus, quo Ecclesiam suam adstringeret, si vnum aliquem illi præfecisset, cuius in ea gubernanda visibili ministerio vteretur. Vides Brenti, nihil detrahi Christo capiti, si subiectum illi Romanum Pontificem, caput in terris agnoscamus? Non magis, quàm si caput Regni Poloniæ, Regem & Dominum nostrum

Ecclesia et si solum Christum caput agnoscat, nō negat tamen Christi vicariū Pontificem. Christus nobiscum agit per suos vicarios, et Prælatos Ecclesiæ.

Sigismun-

Sigiſmundum Auguſtum eſſe profiteamur. Non propterea non erit caput, non propterea non erit Rex & Dominus noſter Ieſus Chriſtus Dei filius: cui ſicut Eccleſiæ, ſic &, regni caput ſubiectum eſt. Nam cùm proprium ſit capitis munus, ſubiecta ſibi membra gubernare, facit hoc ipſe quidem Chriſtus virtute ſua: ſed interea tamen ſicut in Sacramentorũ adminiſtratione, ſicut in verbi ſui prædicatione, ſic in Eccleſię ſuæ, regnorumque & prouinciarum gubernatione, hominum vti miniſterio dignatur: Principũ quidem, Regum, & Imperatorum, in regnis & Prouincijs moderandis: Romani verò Pontificis in Eccleſia ſua gubernanda, quæ ſi non ex vnius alicuius auctoritate pendeat, nec Eccleſia, nec fides vna retineri poteſt, quemadmodum in confeſsione noſtra Chriſtiana fuſiùs eſt à nobis demonſtratum: eadem illa nunc repetere, nihil eſt neceſſe. Neque verò inuſitatum eſt hoc in Scripturis, quòd capitis nomen hominibus tribuitur. Sic Sauli dixit Samuel: caput in tribubus Iſraël factus es: Sic de ſe Dauid: conſtituit me in caput gentium. Sic apud Oſeam legimus: Ponent ſibimet caput vnum. Sic apud Paulum: Vir caput eſt mulieris. Quid autem Brenti? cùm ſemel atq; iterum dixit Apoſtolus. Vir caput eſt mulieris, num ideo Chriſtum eſſe caput mulieris negauit? Minimè gentium: Verùm hoc dicere voluit, Chriſtum caput mulieri conſtituiſſe virum, vt eam gubernaret. An autem ideò non gubernat eam Chriſtus? Imò gubernat: ſed per virum, cui vult mulierem eſſe ſubiectam. Sic etiam cùm dicitur, Pontifex caput eſt Eccleſię: abſit vt Chriſtũ excludamus, qui verè caput exiſtens, verè gubernat Eccleſiam. Sed ſicut mulieri virum, ſic huic ſponſę ſuę caput conſtituit Petrum & eius ſucceſſorem, cuius miniſterio illã gubernaret, quando dixit, Paſce oues meas. Ipſe caput, ipſe gubernator eſt Eccleſiæ ſuæ, ipſe paſtor & Epiſcopus animarum noſtrarum: Sed interea Petrum elegit. Petriq́ue ſucceſſorem, cuius in ea paſcenda gubernandaq́ue miniſteriò vteretur. Quem qui pro capite non cognoſcunt, in quot ſectas quàm diſſectas diſſecti ſint, vides ipſe Brẽti. Ac niſi te datum iam in reprobum ſenſum totum Satanas poſsideret, non poſſes non fateri, quòd vna Eccleſia, quin & vna fides apud eos eſſe nulla ratione poteſt apud quos ſub inuiſibili capite Chriſto viſibile quoque caput in terris Pontifex vnus non agnoſcitur. Nec obſcurum eſt, quòd idem aliquando Philippus quoq; veſter ſenſerit, cum ipſa magiſtra rerum experientia doctus, aliter conſentientem in Eccleſia doctrinam vnitatemq́ue fidei conſeruari non poſſe videret. Quid enim? ſi quod vos velle videmini, quiſque Rex in regno, quiſq; Princeps in ditione ſua, ſe caput Eccleſiæ regni ditioniſq; ſuæ conſtituat, quod poſt hominũ memoriã factum vnquam aut vſquam neſcimus, præterquam hoc infelici ſeculo noſtro in Anglia: quã tamen oculis miſericordiæ ſuæ tandem reſpexit Deus, errantesq; in viam reduxit, & ad ouile ſuum aggregauit. Sed quid? ſi tale quiddam peccatis noſtris offenſus Deus permittat, per Deum immortalem, quale futurum eſſet monſtrum Eccleſia? quot capita? quod fides? quot confeſsiones eſſet habitura? Hæc eſſet Auguſtana vel Saxonica potius, illa VVirtembergenſis, alia Oſiandrina, alia Tigurina, alia Suencfeldiana, alia Picardina, alia Moncerana ſiue Menoniana, aut ſi mauis, Pacimontana: alia Seruetiana confeſsio: Quot principum voluntates, tot fides, tot confeſsiones videre liceret: ſicut nunc in iſta Babylone Germanica, quam ędificauit Lutherus, videmus omnes. Tale monſtrum ne ferre cogeremur in Eccleſia, cumprimis vtile viſum eſt & neceſſarium ad conſeruandam in ea tranquillitatem ordinemque retinendum, vt vnum aliquod ſub Chriſto capite caput Eccleſiæ ab ipſo Chriſto conſtitutum agnoſceretur, ad quod iuxta traditionem Apoſtolorũ, & ſicuti ab Anacleto ſcribitur, iuxta iuſsionẽ ipſius Chriſti, de cauſis difficilioribus referretur, quòd non alia quàm hac ratione, vt vna apud omnes & eadem eſſet fidei confeſsio, prouideri poſſet. Hunc vos ordinem Brenti ferre non poteſtis, quòd eo ſaluo ſaluos eſſe vos, & errores veſtros diu conſiſtere non poſſe videtis. Quamobrem vt eum euertere queatis, omnes neruos veſtros contenditis. Neque verò noui quicquam in hoc facitis. Fecerũt hoc etiam ante vos Patres veſtri priſci illi hæretici. Veteres hæ ſunt & vſitatæ Satanæ artes, qui ſicut à Cypriano ſcriptum eſt, ob hoc Eccleſiæ Præpoſitum infeſtatione ſua perſequitur, vt gubernatore ſublato, atrociùs atq; violentiùs circa Eccleſiæ naufragia graſſetur. Sed quid accidit aquod vos Brenti: Principiò nihil aliud quàm Pontificem Romanum Eccleſiæ caput agnoſcere noluiſtis, & eum reieciſtis: num intra fines hos conſtitit furor veſter? Nequaquam, ſed idem poſteà de nunquam ſatis laudato Imperatore quoque veſtro Carolo quinto feciſtis. Sicut Eccleſiæ Pontificem, ſic illum Imperij caput agnoſcere noluiſtis, & eadem auctoritate qua Pontificem, Imperatorem quoque veſtrum reieciſtis: contra quem etiam arma cœpiſtis, & eum iam non Imperatorem, ſed Carolum à Gandauo, viſum vobis fuit appellare. Verùm non defuit fideli miniſtro ſuo Deus, deq́ue hoſtibus Euangelij ſui iuſtas eſt pœnas perſequutus. Sed de his ſatis. At verò

Capitis nomen hominibus tribuiter in ſcripturis.

1. Reg. 15. Pſal. 17. Oſeæ. 1. 1. Cor. 11. & ad Ephe. 5.

Ioan. 21. 1. Petr. 2.

Neceſſarius Eccleſiæ Pontifex & paſtor ſupremus.

Princeps idẽ & caput Eccleſiæ Anglicana non diu duranit.

Cyp. lib. epiſt. 3.

Primò Pontificẽ deinde Cæſarem ſectarij negarũt eſſe caput.

verò Brenti, vel hoc nomine nos id quod sumus dici debere Catholicos cẽsemus, quòd sicut semper à Catholicis fuit factitatum, & Ecclesiæ caput Pontifex Romanus apud nos & regni caput Rex à suis quisque agnoscitur. Et est apud nos Ecclesia, sicut scribis alligata ad Episcopos suos, qui sunt Romano Pontifici subiecti: quod ante mille trecẽtos annos Cypriani quoque seculo sic fuisse legimus obseruatũ. Sic enim loquitur sanctus ille martyr post illa verba: Loquitur illic Petrus, super quem ædificanda fuit Ecclesia: docens, quia etsi contumax & superba obedire nolentium multitudo discedat, Ecclesia tamen Christianorum non recedit, & illi sunt Ecclesia, & plebs Sacerdoti adunata, & pastori suo grex adhærens. Scire debes, Episcopum in Ecclesia esse, & Ecclesiam in Episcopo, & si qui cum Episcopo non sint, in Ecclesia non esse: & frustra sibi blandiri eos, qui pacem cum sacerdotibus Dei non habentes obrepunt, & latenter apud quosdam communicare se credunt, cùm Ecclesia, quæ Catholica & vna est, scissa non sit, neque diuisa, sed sit vtique connexa, & cohærentium sibi inuicem Sacerdotum glutino copulata. Vides, quemadmodum hic ad Episcopos Ecclesiam alligauerit, & qui cum Episcopo non sint, eos in Ecclesia esse negauerit? est autem hoc moribus receptum in Ecclesia Patrum vt nomen Episcopis tribuatur, qui quantò magis Ecclesiæ seruiunt vtilitati, tantò minùs pro seruis agnoscuntur, quin eos pij Dominorum appellatione dignantur: de quibus per os Prophetæ loquutum aliquãdo Dominum esse sciunt: Cõstitues eos Principes super omnem terram: verùm sic tamen, vt intereà memi nerint Episcopi, quod scriptum est ab eo, quem primum in terris Episcopum Dominus instituit: Non vt dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo. Pendet autem Ecclesia nostra ex solo Christo: quærit in eo solo salutem per fidem: sed non per vestram illam specialem, charitateque destitutam: sed per eam, de qua Paulus loquitur, fidem quæ per charitatem operatur. Per hanc fidem, qua fit, vt conteramur in corde nostro, vt conuertamur ad Dominum in ieiunio, & fletu, & planctu: vt accedentes ad thronum eius gratiæ, supplices misericordiam eius imploremus: per fidem hanc quærit salutem in solo Christo. Neque confidit se primum gratiam vllis operibus mereri posse: nam si gratia, iam non ex operibus. Et est hoc vulgatissimum etiam eorum doctorum, quos vocant Scholasticos, axioma, quòd primam gratiam nemo meretur. Cæterùm gratiam pro gratia se consequi posse confidit, hoc est, pro operibus in gratia factis sperat adipisci se posse vitam æternam, quam & ipsam gratiam vocat Paulus: non quia meritis non datur, inquit Augustinus, sed quia data sunt & ipsa merita, quibus datur. Data sunt autem gratis: nam primam gratiam, qua fit, vt mereri possimus vitam æternam, nullis meritis assequi licet. Talem Ecclesiam, cuius nos esse membra profitemur, & præ nobis ferimus, etiam tu Brenti Catholicam esse negare non posses, nisi malitia cor tuum excæcasset, vt auribus audias, & nõ intelligas, videns videas, & nõ vidias? Sed quid habet, quæso, quod arrodas in Petri verbis? An hoc, quòd hominum congregationẽ esse dixit Ecclesiam? Certè non est angelorum, & multò minùs quadrupedum. An quod addidit, habet Prælatos & superiores suos? Quin tu cum Paulo iurgaris potiùs, qui dixit: Dedit quosdã quidem Apostolos, quosdam Prophetas, alios verò Euangelistas, alios Pastores & Doctores ad confirmationem sanctorum. Iam verò illa quæ sequuntur. Hi sunt ministri Christi, & dispensatores mysteriorum Dei, reuerà sicut dicis, nihil ad vestros Asoticos, sed permultùm faciunt ad nostros Prælatos Catholicos: quibus verè scribit Petrus, alligatam esse totam Ecclesiam non minùs, quàm aliam quãuis Rempublicam suis capitibus & gubernatoribus. Eadem est sententia sanctissimi quoque martyris illius Cypriani, sicut paulò anteà cõmemorauimus: qui & hoc in eadem illa scribit epistola, quòd sine Prælatis, hoc est, Episcopis, quos Petrus à Soto verè vocat ministros Christi legitimos, non est Ecclesia. Reuerà diſsipationẽ, vel ruinam potiùs, exitium Ecclesiæ molitur, quisquis ordinem hunc vel abolere studet, vel quasi minùs necessarium eleuat. Neque enim vel Solis lumẽ ac calor, vel cibus ac potus, tam sunt præsenti vitæ fouendæ ac sustinendæ necessaria, quàm est conseruandę in terris Ecclesię Apostolicum & pastorale munus.

Ecclesia ad Episcopos aligata.
Cyp. lib. 4. epist. 9.
Episcopi vetè etiam Patres dicuntur.
Psal. 44.
1. Pet. 5.
Quomodo eccle sia ex solo Christo per fidem pendeat.
Gala. 5.
Ioel. 2.
Heb. 4.
Rom. 11.
Ioan. 1.
Rom. 6.
Matt. 13.
Ephe. 4.
Sine Episcopis nõ est Ecclesia.

Hactenùs collationem suam absoluit Brentius, quam sic à nobis esse tractatam existimamus, planum vt omnibus factum sit, cuius ipse partis est, eam Asoticam, Ecclesiam verò nostram esse Catholicam. Aggreditur nunc ad promissiones, quæ factæ sunt Ecclesiæ Catholicæ, quas verè docet ad Asoticam, hoc est, suam Ecclesiam nihil pertinere. Quamobrem hac in parte non grauatim eius sententiæ subscribimus, nec locum hunc vllius confutationis indigere putamus: est enim verissimum, quod scribit, Asoticam suam Ecclesiam non esse sponsam Christi, non acceptam Deo, non sanctam, non formosam, neque consistere posse contra portas inferi, sed expositam

esse

esse libidini Satanæ,& omnium Angelorum eius, nihil in ea inueniri nisi mendacium & vanitatem:ac si quando veritatem profert, in mendacio eam profanari ac deprauari, non habere spiritum sanctum,nõ habere Christum præsentem tutorem & seruatorem,non habere pium vllum commercium cum Catholica,non habere vllam autoritatem iudicandi & probandi quamuis doctrinam, & de eius veritate vel vanitate testificandi:nõ exaudire preces eius,nec fructũ eam aliquem Christi promissionem capere, sed necesse habere in morte perire, & in tartarum perpetuò affligendam præcipitari. Hæc est sors,hæc est hereditas Asoticæ Ecclesiæ. *Quæ sors & hæreditas Ecclesiæ apud hæreticos.*

Proponit tandem Brentius dubitationem quandam,sed pridem à nobis discussam. At enim,inquit,dices: Quid si Asoticus quispiam impio & Lucianico corde admisceat se veræ Ecclesiæ Catholicæ, & profiteatur vnà cum pijs doctrinam Christi tanta eloquentia,tanta prudentia,tantaque externæ vitæ honestate, vt eligatur publico suffragio in ministrum,adeoque Episcopum Ecclesiæ, num ministerium huius esset veræ Ecclesiæ inutile & inefficax? An qui per eum baptizarentur, non verè essent baptizati? an qui per hunc audirent cœlestem doctrinam,non possent spiritum sanctum accipere?an qui ab hoc cœnam Domini sumerent,non sumerent verum corpus & sanguinem Christi? Dixi suprà, quòd fieri soleat,vt impij hypocritæ admisceantur veræ Ecclesiæ: ea enim est sors Euangelicæ sagenæ, vt cùm in mare huius mundi iacta fuerit, contrahat ex omni genere piscium, malorum pariter & bonorum. Sed & hypocritæ sunt in externa congregatione & societate veræ Ecclesiæ,tamen cùm sint animo impio,Lucianico & Epicureo,nihil certius est,quàm quòd non sunt illa Catholica Ecclesia, aduersus quam non prævaleant portæ inferi,quemadmodum Asotus alicubi nugatur.Nihilominùs autem si fuerint ad ministerium Ecclesiæ vocati, & docuerint, quæ pia sunt, atque administrauerint sacramenta iuxta institutionem Christi,ipsi quidem sunt Deo abominabiles, ministerio autem eorum efficitur id, ad quod Dominus ordinauit. Incrementum enim non est ordinis ministri, sed Spiritus sancti: qui cùm sit liberrimus donorum suorum dispensator, & misereatur cuius vult, non respicit, quod ad se attinet, organi indignitatem, sed suam ipsius clementiam & liberalitatem. Itaque repudiamus Donatistas, qui docuerunt Spiritum sanctum non esse per ministerium malorum efficacem. *Fatetur Brentius Ecclesiæ hypocritas et impuros planè admisceri, idque contra Donatistas.*

Et hac de re Brenti,nihil est quòd plura tecum verba commutemus. Nam & rixis his immorari diutiùs nolumus,quarum nos pridem est pertæsum:& videris nunc propiùs tandem ad veritatem accedere:nisi quòd cùm veritate non possis, mendacio & calumnia Petrũ à Soto superare conaris. Neq; enim hoc dixit vnquam Petrus,quod eum tu dixisse fingis:quòd qui sunt animo impio,Lucianico & Epicureo,sint illa Catholica Ecclesia aduersus quam non prævaleant portæ inferi:verũ verba illius hæc sunt: Ecclesia,cui promissio illa Christi facta est,Portę inferi non pręualebunt aduersus eam,visibilis est:nec ex electione Dei aut vera fide & charitate internis pendet, vt quis ad Ecclesiam pertineat,siue vt subditus,siue vt prælatus:sed viuum membrum sit,hæc requiruntur. Quid igitur aliud dixit Petrus à Soto quàm quod à te quoq; nunc dicitur? etiam hypocritas esse in externa congregatione & societate veræ Ecclesiæ,quàmlibet animo sint impio. Quòd autem hi sint illa ipsa Catholica Ecclesia, aduersus quã non prævalebunt portæ inferi,hoc nunquam dixit Petrus:sed pertinere tantùm dixit ad illam externam congregationem & societatem, & admisceri illi veræ Ecclesiæ, cui hæc promissio facta est:esse illius mortua,non viua membra. Ac si quis talis in ministrum Ecclesiæ,siue Episcopum,sit electus, efficax esse ministerium eius.Si quando cõgregatur Concilũ,fieri potest,vt inter Episcopos reperiãtur,qui sint impio corde & externa vitę honestate impietatẽ suam regant:num ideo non erit illis dicendæ sententię locus? Certè de talibus nõ est hominis iudicium,cùm scriptũ sit:Homo videt ea,quæ parent.Dominus autem intuetur cor. Non est hominis, vt secùs iudicet de homine,quàm videt: cordis iudicium Deo relinquendum est.Neque fas est,cuius non videas nisi bona opera,de eo secus iudicare:cùm etiam quę sunt ambigua in meliorem partem interpretari, Christianę sit charitatis. Ac rectè monet Augustinus: Quæ vides,iudica: quæ non vides, Deo cõmitte. Tu autem eò audaciæ prorupisti,vt etiam de corde hominis, quod solius Dei proprium est, tibi iudicium arroges. Verùm scopus vester, cùm ista scribitis, hic est:vt si quis fortè sit externa vitæ sanctitate prędituς, qui dissentiat à vobis, & impia vestra dogmata condemnet, excipere contra eum posῖtis, quòd impio corde sit & Lucianico. Quid autem esse potest à modestia charitateque Christiana magis alienum? Sed si charitatem haberitis,ab Ecclesia Dei vos nunquam præcideretis. *Responsio.* *Soto quid affingat Brentius.* *1. Reg. 16.* *Aug. ser. 238. de tempore.*

Quod autem addis Brenti: Si impij hypocritæ docuerint pugnantia cum cœleste doctrina *De malis Doctoribus ferendis, an etiam*

exterminandis.

doctrina, & peruerterint verum vsum Sacramentorum Christi, quòd nulla ampliùs nec reuerentia, nec obedientia obstricta est eis Catholica Ecclesia, etiamsi fuerint anteà legitimè vocati: quin potiùs necesse habet Ecclesia eos fugere & vitare, ac si fieri potest, ab ouili Christi tanquàm lupos arcere: verisimè scriptum est à te Brenti. Nam quoàd aliquis fuerit externè quidem Christianus, corde verò Lutheranus, quando quidem quæ non videmus, Deo committere iubemur, qui scrutatur corda & renes, ferendus est in externa ista congregatione & societate veræ Ecclesiæ. Simul vt autem in lucem proferre cœperit impia vestra dogmata, & peruertere more vestro verum Sacramentorum vsum, etiam si pastor alicuius Ecclesiæ, & ad hoc munus legitimè fuerit vocatus, iam oues ei nulla neque reuerentia, neque obedientia sunt obstrictæ: quin cum fugere debent, & ab ouili tanquàm lupum arcere: præcipuè postquàm iudicis Ecclesiastici sententiam pronunciatus fuerit impiorum Lutheri dogmatum assertor, & è cœtu piorum exterminatus. Vides quàm pulchrè nobis in hoc extremo actu tecum conueniat?

De loco 1. Ioan. 2. Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis.

Cæterùm nihil est, quòd stomacheris venerabili viro Petro à Soto, quòd in vos accommodauerit illa verba ex epistola Ioannis: Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis: nam si fuissent ex nobis, permansissent vtique nobiscum. Quid enim potuit magis aptè & appositè de vobis dici? Quæso te Brenti, vt ipse diligentiùs hæc verba excutias, & videas, an non rectissimè quadrant in vos. Primum illud, nunquid verissimum nõ est, quòd à nobis prodieritis? Est hoc certè manifestiùs, quàm vllo modo negare possitis. Ante quadraginta hos annos certum est & indubitatum fuisse vos nobiscum in eodem ouili Christi: vnanimes in eadem domo Dei nobiscum habitasse: in qua simul agnum comedebatis: cõmune fuit vobis nobiscum altare, communis Cathedra, communia sacra omnia. Non audiebantur tum illæ voces: Ego sum Lutheri, ego Zuinglij siue Caluini, ego Balthasaris Pacimontani siue Memnonis, ego Suenckfeldij, ego Serueti siue Campani, ego Philippi Melanchthonis, ego Brentij, ego Osiandri, ego Flaccij, ego nescio cuius alterius Suermeri: nihil horum ante quadraginta proximos superiores annos fuit auditũ: sed vnanimes vno ore honorificabamus Deum & Patrem Domini nostri Iesu Christi. Terra labij fuit vnus, & eorundem sermonum. Multitudinis credentium erat cor vnum & anima vna: & sicut horrendum Dæmonibus, sic iucundum fuit Angelis spectaculum, cùm viderent habitare fratres in vnum: cùm cernerent illum verè populum Israël de quo scriptum est: Egressi sunt omnes filij Israël, & pariter congregati quasi vir vnus. Stans omnis populus, quasi vnius sermone respondit. Conuenit vniuersus Israël ad ciuitatem quasi homo vnus, eadem mente, vnoque consilio. Congregatus est populus quasi vir vnus in Hierusalem. In hoc itaq; populo Israël in hac vnitate fidelium, in hac Ecclesia nostra Catholica vos aliquãdo Brenti fuistis. Ipsa vos genuit, ipsa vos in sinu suo fouit aliquandiu, in ipsa veram fidem professi estis, sed ex ea posteà per schisma sacrilegum excessistis, vt rectè possimus de vobis illud Psalmi dicere: Si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem vtique, & si is qui oderat me, super me maligna loquutus fuisset, abscondissem me forsitan ab eo: Tu verò homo vnanimis, dux meus & notus meus, qui simul mecum dulces capiebas cibos, in domo Dei ambulauimus cum consensu. Cedò Brenti, non ambulauimus in domo Dei cum consensu ante quadraginta hos annos? Vnde ergo nunc ista dissensio? Qui intus erat, inquit Augustinus, foris factus est: ambulauit mecum in domo Dei cum consensu: aliam domum erexit cõtra domum Dei. Quare illa relicta est, vbi ambulauimus cum consensu? Quare illa deserta est, vbi dulces capiebamus cibos? Constat ergo iam Brenti quòd ex nobis prodistis, quòd intùs aliquãdo nobiscum fuistis, nunc autem foris facti estis. Restat iam, vt videamus, an illud quoque de vobis rectè dictum sit, quòd non eratis ex nobis. Probat hoc Ioannes his verbis: Nam si fuissent, inquit, ex nobis, permansissent vtique nobiscum. Cùm in Ecclesia nobiscum fuissetis, corporibus tantùm fuistis, non autem spiritu: falsoq; fidelium nomen obtendebatis. Nam si verè fideles fuissetis, nunquam ab Ecclesia defecissetis. Quare sicut paleæ licet in eadem area tritico sint permixtæ non tamen in tritico censentur: ita vos, licet in eadem Ecclesia, quæ Christi corpus est, veris membris permixti fueritis, in illis tamen censeri nõ potuistis: Præclarè Augustinus: Omnes Hæretici, omnes Schismatici ex nobis exierunt, id est, ex Ecclesia: sed non exirent, si ex nobis essent. Antequàm exirent ergo, non erant ex nobis. Sic erant, inquit, in corpore Christi, quomodo humores mali: quando euomũtur, tunc releuatur corpus. Sic isti quando exeunt, tunc Ecclesia releuatur: & dicit, quando eos euomit, atque proijcit corpus, ex me exierunt humores isti, sed non erant ex me. Quid est, Non erant ex me? Non de carne mea præcisi sunt, sed pectus mihi premebat cùm inessent. Vides, quàm & hoc bellè quadret in vos, qui cùm ambu-

Consensus & pax Ecclesiæ ante Lutheranismum.

Rom. 15. Gene. 11. Acto. 4. Psal. 132. Iudic. 20.

Psal. 54.

Augustinus in Psal. 54.

De loco Ioannis, Non erant ex nobis.

Aug. in epist. Ioan. tractatu.

Psal. 130.

laretis

laretis in magnis & mirabilibus super vos, nouas quasdam opiniones inuexistis, vt vos à Christi corpore, nefario schismate separare, quam ab illis discedere malueritis.

Sed non potes ferre Brenti, quòd in vos hæc Ioannis verba accommodentur. Dicis accusasse vos Catholicos Antichristianismi, quòd impia doceamus, quòd institutionem Sacramentorum Christi deprauemus: necessitatem itaque salutis vestræ exegisse, vt colluuiem eorum, qui in Apostolica doctrina non permanserunt, detestaremini, & quàm contento possetis, cursu, fugeretis. Accusastis nos Antichristianismi Brenti? Quid autem? Num sufficit accusasse? Num causam propterea legitimam habuistis, discessionem à nobis faciendi? Conuictos certè tanti criminis, non accusatos tantùm oportuit. Quin vos Antichristianismi multò veriùs estis accusati: neque defuerunt insignes aliquot Academiæ, quæ doctrinam vestram impiam iudicarent. Penes quem autem hac de re & est, & fuit, & erit semper statuendi potestas, frustrà portis omnibus inferi reluctantibus. Romanus Pontifex, hæreticos vos pronunciauit. Sed & in comitijs Imperialibus VVormatiæ proscriptionis decretum contra vos latum est. Tot eorum sententijs, penes quos fuit legitima iudicandi potestas, vos Antichristos illos esse declaratum est, de quibus in hac Epistòla scribit Ioannes. Cæterùm vos Brenti, quis iudices constituit orbis totius Christiani? Quando autem dies illi dicta? quando causæ dicendæ potestas facta? quando quisquam eorum obseruatum est, quæ in legitimis iudicijs obseruari consueuerunt? Quis autem nos condemnauit? Idem ille qui accusauit. Ergo & accusatorum, & iudicum officio ijdem vos functi estis. Quibus hoc legibus cautum, quibus moribus receptum fuit vnquàm? Etiam apud immanes Barbaros iudicis officio non fungitur, nisi cui legitimè potestas hæc fuerit mandata. Deinde citatur tamen reus, causę dicendę potestas illi permittitur, neque & accusatoris & iudicis personam eidem sustinere fas est. Ita ne soli vos licere vobis vultis, contra ius gentium venire, naturæ ordinem peruertere, diuinas humanasque leges conculcare, Barbaros etiam ipsos immanitate superare? Sed vide Brenti, posteaquàm vos per summam iniuriam ius vobis arrogastis, orbem Christianum in auditum Antichristianismi accusandi simul & condemnandi, quemadmodum exemplo vestro prouocati, idem sibi ius in vos vestri quoque paulò post vsurpauerunt. Quis inter omnes magis fidus Achates Martini Lutheri fuerit, quàm Carolstadius? Verum vix toto biennio durauit hæc inter eos amicitia. Sicut Lutherus orbem Christianum, sic ipse pari auctoritate vicissim Antichristianismi Lutherum accusauit, simul & condemnauit. Idem fecit Mouncerus, idem non de vobis magis Lutheranis, quàm de Corolstadianis siue Zuinglianis, non ita multò post statuerũt Balthasar Pacimontanus & Memno: idem de omnibus vobis posteà Suenckfeldius, Campanus, Seruetus, & hoc genus hæreticorum alia portenta. Sed & Flaccius Illiricus, quam sententiam tulerit contra Interimistas & Adiaphoristas, obscurum non est. Permisistis vos vobis, cùm nullam haberetis auctoritatem publicam, Antichristianismi Christianum orbem non vocatum, non auditum accusare, simul & condemnare, & ab eo vos nefario schismate separastis? Sibi quoque idem eodem iure permitti voluerunt isti. Nam si fas est vnicuique de doctrina iudicare, & quam ipsi visum fuerit, tanquàm impiam condemnare, sibi quoque fas esse putauerunt, vt idem de vestra doctrina statuerent, quod de totius orbis Christiani doctrina per vos fuerat constitutum. Hæc res nobis peperit Sataniſmum hunc, quo nunc æstuat Germania, dum se pro Papa quisque gerere vult, dum sibi fas esse putat & accusatoris & iudicis officio simul fungi, dum & illud licere sibi cupit, vt quos impios ipsa indicta causa iudicauerit, ab eis discessionem faciat, seorsum cœtum congreget, sacrilegũ altare contra legitimum erigat, Cathedram pestilentiæ contra Cathedram salutis constituat. Vbi sic omnis ordo peruertitur, ibi florere Sataniſmum, & ordine sublato, horrorem necesse est consequi sempiternum. Sed de his satis.

Catholici accusantur antichristianismi per Brentium.

Lutherani quot modis iudicati.

Sectarij simul accusatores & iudices orbis.

Pro Papa se quisque gerit in Germania.

Proponit aliam quæstionem Brentius, sed priusquàm ei respondeat, interrupto orationis cursu, aliò delabitur. Vehementer enim eum illa verba pupugerunt, quæ Petrus à Soto verisimè scripsit: Vnitas certum signum est Ecclesiæ, discessio autem proprium signum hæresis. Quamobrem omnes neruos contendit, vt ea refutare possit. Si intelligit, inquit, vnitatem per se certum esse signum Ecclesiæ, & discessionem per se proprium esse signum hæretici, quid furiosius? Quid enim? Itáne certum est, ibi esse Ecclesiam, vbi est vnitas? Fateor nihil esse amabilius, nihil iucundius vnitate, mutuaque charitate & concordia. Et in hoc, inquit Christus, cognoscent omnes, quòd discipuli mei sitis, si charitatem habueritis inter vos mutuò. Sed num quæuis charitas, quæuis concordia, quæuis vnitas certum

An vnitas signum certum Ecclesiæ.

Ioan. 13.

Responsio. & infallibile signum est veræ Ecclesiæ, vt quæuis discessio proprium signum hæresis?

Sudes est in oculis hæreticorum nomen charitatis, & vnitatis: quot quoties audiunt suam sibi diuisionem exprobrari putant. Neque malè conijciunt. Quamobrem nulla de re minùs libenter dici audiunt, quàm de vnitate & charitate, de qua etiam quoties de iustitia loquuntur, ne verbo quidem fieri volunt mentionem, sed sola fide se iustificari contendunt. Fidem enim habere se posse cum Dæmonibus communem intelligũt: charitatem si haberent, neque Dæmones, Dæmones, neque hæretici essent hæretici. Verè autem dictum est ab Augustino: Non existimo quenquam ita desipere, vt credat ad Ecclesiæ pertinere vnitatem, qui non habet charitatem. Non autem, ait idem, habet Deĩ charitatem, qui Ecclesiæ non diligit vnitatem. Atqui non est alia certior Ecclesiæ nota, quàm sit vnitas, quam etiam ob causam in symbolo Canstantinopolitano, quod post lectum Euangelium in Ecclesia cantari consueuit, cùm quatuor notis Ecclesia Dei describatur, quibus eam ab Ecclesia Satanæ discernere liceat, primo loco ponitur, quòd sit vna. Nam sicut fides non est nisi vna, vt quicquid præter vnam fidem est, perfidiam esse, non fidem dicat Hilarius: sic Ecclesia quoque non est nisi vna, vt quicquid præter vnam est Ecclesiam, Satanæ synagoga, non Ecclesia rectè vocetur. Neque verò non intelligit hoc Brentius, esse certissimum & maximè proprium Ecclesiæ signum vnitatem: quare cùm sit res manifestior, quàm vt ambigi de ea possit, rixam nobis de nomine suscitat. Etiam inter Turcas, etiam inter latrones esse dicit vnitatem. At nobis Brenti, non de Turcis, non de Iudęis, non de latronibus, sed de Catholica Ecclesia sermo nunc est: itaque non de illorum, sed de huius vnitate nunc loquimur. Scimus & malis non deesse suam vnitatem, qua nihil Ecclesiæ pernicioſius esse posse, in suis moralibus docet Gregorius. Verùm nos nunc non loquimur de vnitate carnis, de qua scriptum est: A scintilla vna augetur ignis, & ab vno doloso augetur sanguis: sed loquimur de spiritus vnitate, quam diligenter nobis commendat Paulus, atque vt eam, supportantes inuicem in charitate, seruare solliciti simus in vinculo pacis, hortatur. Hanc autem vnitatem ab eo seruari docet Hieronimus, qui non rapitur omni vento doctrinæ, neque in morem stulti, quasi luna mutatur. Hic locus, inquit, vel maximè contra hęreticos facit, qui pacis vinculo dissipato atque corrupto, putant se tenere spiritus vnitatem, cùm vnitas Spiritus in pacis vinculo seruetur. Quando enim non idipsum omnes loquimur, & alius dicit, Ego sum Pauli: Alius, Ego Apollo: alius, Ego Cephæ: diuidimus spiritus vnitatem, ac eam in partes ac membra discerpimus. Quibus verbis, quàm his, clariùs depingi potuistis? An non rapimini vos omni vento doctrinæ? An non in morem stulti quasi luna mutamini modò non in horas? nunc Lutheristę? mox Caluinistæ, non ita multò post Anabaptistæ: sicut in Monasterienſi ciuitate factum esse iam commemorauimus, & fieri quotidiè videmus. Deinde verò: Nónne fuimus omnes ante quadraginta hos annos pacis vinculo colligati? Eramus vnum corpus, vnus spiritus, sicut vocati fuimus in vna spe vocationis nostræ: vnus Dominus, vna fides, vnum Baptisma, vnus erat Deus & Pater omnium. Cedò Brenti, quis dissipauit, quis rupit hoc vinculum pacis? quo primùm auctore factum est, vt non idipsum omnes loqueremur? vt diceret hic, Ego sum Lutheri: alius, Ego Zuinglij, rursus alius, Ego Pacimontani, vel Suenckfeldij, vel Serueti. Perfrica frontem, & ex tuis auctorem fuisse nega. Scio, tibi quàm minimum frontis esse, nondum te tamen ita pudorem omnem abiecisse puto, vt quod vel ipsa luce scis esse clarius, id negare audeas. Est igitur Ecclesiæ præcipua dos vnitas, & vnum omnium certissimum signum, quo Catholica dignoscitur ab hęretica, quam quanto studio commendatam nobis Christus voluerit, indicat illius precatio, qua vsus est ad Patrem suum cœlestem illa ipsa hora, qua iam erat semetipsum traditurus pro nobis oblationem & hostiam Deo. Quid enim aliud precatus tum est, quàm vt vnum cum ipso, vnum & inter nos essemus? quod non pro ijs tantùm orauit, qui tum prę-sentes aderant, verùm & pro ijs, qui crediturí essent per sermonem eorum: quotquot in præsenti crederent, quotquot posteris etiam ætatibus alij per alios essent credituri: hos vt consertam coronã patri tum offerẽs vnionis Ecclesiasticæ cathena verè aurea colligari petiuit vniuersos, vt omnes vnũ essent: ex vniuersis qui continua successione Euãgeliũ susceperuri erant, vnã congregationẽ constituens, quæ propterea Catholica, hoc est, vniuersalis Ecclesia nominatur, vt quę non in aliqua orbis parte, sicut veteris religionis populus, sed vniuerso orbe: neq; ad certũ aliquod tempus, sed ad consummationem vsque seculi: neq; peculiariter ex Israëlitis, sed ex omniũ hominũ nationibus esset congreganda, ad incomprehensibilem inter sese & cum ipso vnionem: quam quò diligẽtiùs retinere studeremus inter nos, nihil aliud quàm vinculum illius pacem testamento nobis legare

Contra Crescon. lib. 1. cap. 29.

Libr. 3. de Baptismo contra Donatistas, capite 16.

Ad Constantinum.

Greg. libr. 41. cap. 3. Eccle. 11.

Quæ vnitas arguat Ecclesiam.

Ephe. 4.

Hiero. in epist. ad Ephe. c. 4.

1. Cor. 1.

Hæretici nunc quasi lunæ mutantur.

Ephe. 4.

Commendatio vnitatis Ecclesiasticæ.

Ioan. 17.

Ioan. 15.

Ioan. 11.

legare dignatus est: quin & mortis illius tam acerbæ, tam etiam ignominiosæ, non alia causa fuit, quàm vt filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in vnum. Sed vos Brenti, & quod nobis testamento per illum legatum est, repudiastis: & precationem ipsius ex incredibili quadam erga nos charitate profectam, nullũ vobis fructum afferre passi estis: & immensum illud crucis & mortis illius beneficium, quantùm in vobis est, irritum & inane reddidistis: dum quod anteà dispersum, posteà sanguine Christi precioso fuit congregatum, id vos iterum dispersistis. Est ne hoc Brenti Christianos esse? éstne hoc Euangelium Christi profiteri? Christus ex duobus fecit vnũ (fecit enim vtraque vnum, dicit Apostolus) vox ex vno feciſtis duo, ac plura etiam, quàm duo. Altare contra altare erexistis, cathedram contra cathedram constituistis. Obsecro vos per Deum immortalem, quid est hoc aliud, quàm Antichristos esse? quàm non Christi Euangelium, sed Satanæ Cacangelium profiteri? Sicut enim Christus est, qui congregat: ita Satanas est, qui despergit. Impios illos milites, qui Christum in crucem egerunt, immanitate vestra superasse videmini. Venerunt enim impij illi, & non fregerunt crura Christi: venistis vos speciem pietatis habentes, virtutem autem eius abnegantes, & dirupistis, ac in multas partes concidistis totum corpus Christi, vnam, sanctam, Catholicam, Apostolicam Ecclesiam. Integrum Christi corpus inter manus persequutorum in cruce permansit, & inter manus Christianorum non est integrum corpus Ecclesię, pro qua verum & viuum corpus suum in mortem Christi tradere dignatus est.

Ephe. 2.

Hæretici crudeliores militibus Christum crucifigẽtibus. Ioan. 19. 2. Tim. 3.

Sed hic diuisionis siue discensionis suę causam affert Brentius, quòd priores nos à pia doctrina discesserimus. Quid autem Brenti, an non eandem suæ quoque discessionis à vobis causam adferunt Sacramentarij? qui quod vos nobis horrendum idolatriæ crimen impingitis, idem & ipsi vobis obijciunt, vt non magis nos vobis, quàm vos illis idolatræ sitis. Lege quam scripsit epistolam ad Serenissimum Regem meum Ioannes à Lasko, cui respondet Ioachimus VVestphalus: ita rem habere comperies. Deinde verò an vtrosque & impiæ doctrinę, & peruersi Sacramentorum vsus non similiter condemnant Anabaptistæ, Suenckfeldiani, Seruetiani & Picardi? an idem sibi ius non esse dicunt, se à vobis separandi? Si satis est dicere, estis & vos non modò Catholicæ Ecclesiæ, verùm & istorum hæreticorum, qui paulò ante iurati fratres vestri fuerunt, iudicio impij & idolatræ. Sic nihil adfertur à vobis contra nos, quod non similiter ab alijs hæreticis adferatur contra vos. Nec secùs æquum est fieri, vbi permittitur vnicuique de doctrina iudicandi potestas, vbi accusasse, vicisse est. Sed si quis Brenti, recta ratione rem expendat, huius discessionis, qua vos à nobis nefario schismate separastis, arrogantiam, fastum, proteruiam vestram præcipuam fuisse causam dixerit. Nam cùm nonnihil gratiarum donorumque suorum Deus in vos sua benignitate contulisset, cùm nec ingenium vobis, nec doctrina, nec linguarum peritia, nec præclara plerisque dicendi scribendique facultas deesset: has esse Dei gratias obliti (quas ille sicut non paucis Catholicis, ita vestrum quoque nonnullis largitus est) sic vos ipsos amare, sic vobis ipsi placere, sic magnificè vos efferre cœpistis, atque eò insolentiæ prorupistis, vt haud aliter, quàm si à vobis verbum Dei processisset, aut in vos solos peruenisset, illius possessione reliquos omnes excluderetis, & vniuersum orbem Christianum aut cæcitatis, quòd non videret in scripturis ea, quæ vos videre vobis videmini, aut impietatis, quód sciens, prudensque agnitum veritatem oppugnaret, condemnaretis. Hæc arrogantia vestra præclarum illud pacis vinculum rupit, quo fueramus inter nos in vnitate spiritus colligati. Nam cum illo, qui posteà detractus est in infernum in profundum laci, visi estis in cœlum condescendere, super astra Dei exaltare solium vestrum, ascendere super altitudinem nubium, & esse velle similes altissimo, Quicquid à sanctis Patribus traditum, quicquid incredibili totius orbis Christiani consensu, tot seculis est receptum, id tanquàm hominum commentum reijci: quod autem vobis placuisset, id tanquã Dei verbũ ab omnibus adorari voluistis. Quorsum autẽ aliò spectabant hæc, quã quòd vos pro dijs coli ab imperita multitudine cupiebatis? Et certè queritur Osiander, quòd triginta sex loca produxerit è Scripturis, quibus habitare Deum in nobis demõstrauit, neque tamen pro Dei verbo, quod è Scripturis protulerat, habitũ fuerit: simul vt idẽ hoc à Philippo dictũ est, statim tanquã Dei verbũ adoratum esse. Hæc itaque diuinitatis affectatio, quæ & Cherub illum sapientia præstantem de cœlo, & primũ parentem nostrum de paradiso deturbauit, vos à compage Christi corporis vna, sancta, Catholica, Apostolica Ecclesia diuulsit. Ac initium quidem huius rei, sicut ostendimus in præfatione nostra, profectum est ab ea, quàm rectè Paulus vocat idolorum seruitutem, auaritia, cùm quem sibi suisque deberi quæstũ Lutherus putabat, eum ab alijs intercipi ferre non posset. Sed fuit ista causa quædam discessionis remotior.

Non Catholici prius à pia doctrina discesserunt.

Schismatis hodierni patris factus & arrogancia nouorum Doctorũ.

1. Cor. 14.

Esa. 14.

Osiander.

Ephe. 5.

Lutherum auaritia & inanis gloria perpulit ad schisma.

tior. Cæterùm postquàm ei non defuerunt applausores, qui cùm illum solida plaustra conuitijs onusta, in mores vitámque nostram effundentem viderent, subinde Euge, euge, acclamabant: ea demùm res animum homini addidit, quò minùs cunctanter ab vnitate Ecclesiæ discederet. Non igitur doctrina nostra iudicio vestro parum pia, sed superbia vestra non minor, quàm fuit illius Angeli, quem de cœlo deiectum esse paulò antè commemorauimus, discessionis huius causam dedit. Quòd si spiritus minùs altos gessissetis, si quemadmodum nos esse dicitis, ita & vos homines, atque hoc ipso errori obnoxios esse, recordari voluissetis: si quod monet Paulus, nihil per contentionem, neque per inanem gloriam, sed in humilitate superiores sibi inuicem arbitrantes, ei parêre, in animum inducere potuissetis, nunquàm hæc tam perniciosa & sacrilega separationis consilia amplexi fuissetis.

Phil. 2.

Brentius exemplo se tuetur à nota schismatis.

Verùm hic profert nobis exemplum Brentius ex historia Regum: In regno, inquit, Israëlitico Rex Achab, Principes Sacrificuli Baal, & maxima pars populi coniungebantur concordia & vnitate in cultu Baalitico. Elias autem discedebat ab eis: ergòne illi vera erant Ecclesia, quia consentiebant? Elias autem hæreticus, quia hanc consensionem deserebat? Atqui neque Cęsares vestri Brenti, verè Catholici Reges, neque pientissimus Rex noster Sigismundus cum Achab impio Rege commune quicquam habent: neque nos sacrificuli sumus Baal, nec in cultu Baalitico, sed in cultu veri Dei populus Christianus concordia nobis & vnitate coniungitur. Et quantum est inter Eliam & iudicium venturi Christi, & Lutherum Antichristi præcursorem, tantum est discrimen inter pios Reges hos, & impium Regem Achab: inter Sacrificulos Baal, & institutos à Christo Sacerdotes nostros: inter eum populũ, qui tum fuit illis, & qui nunc est istis vnitate coniunctus. Quòd si quemadmodum olim Donatistæ, sic vos nunc etiam de paucitate vestra gloriari vultis, & propterea vos cum paucis illis cum Elia coniunctis verè comparari posse putatis, quòd multò maior Catholicorum, quàm vestrorum est numerus: cur eandem licentiã non permittitis de suorum quoque paucitate gloriandi viro non minùs docto, quàm sitis vos, Osiandro? qui & ipse ab ijs, qui sunt confessionis Augustanę, non aliter quàm Elias ab impijs Prophetis Achab discessit: & suos hortatur, si propterea minùs auctoritatis tribuere velint doctrinę suæ, quàm Philippianæ, quòd plures sint, qui Philippum siue Confessionem Augustanam sequantur, vt eadem ratione se ad Pontificios conferant, qui multitudine Philippianos multò superant. Sic ille Philippianos non alio loco, quàm quo Prophetas Achab, habuisse videtur. Intereà tamen vide Brenti, quàm verè dicas, quòd ab Achab & eius Prophetis Elias discesserit, cũ illis coniunctus nunquam fuerit. Vos autem & pientissimis Regibus & Episcopis Catholicis ante triginta hos & quadraginta annos ita doctrinæ religionisque concordia coniuncti fuistis, vt idipsum sentiremus omnes, idipsum diceremus, idem saperemus.

Responsio.

Aliud Brentij exemplum de Caipha & alijs in necem Christi conspirantibus.

Ioan. 11.

Matt. 26.

Luc. 23.

Psal. 2.

Cæterum nullum est exemplum, in quo sibi magis placeant omnes ferè nostri temporis hęretici, quàm sit hoc, quod & initiò proposuit, & nunc libellũ hunc suum claudens, repetit Brentius ex Euangelio, quod subinde contra nos inculcat: cùm tamen non magis ad nos pertineat, quàm illud quod ex historia Regum proximè prolatum est. In occidendo Christo, inquit Brentius, conueniebant vnanimi consensu Cayphas, Annas, Pilatus, Principes, Pontifices, Sacerdotes, Senatores, & vulgus. Quare fremuerunt, inquit Psalmus, gentes, & populi meditati sunt inania? Astiterunt Reges terræ, & Principes conuenerunt in vnum aduersus Dominum & aduersus Christum eius. Vtamur ergo Dialectica Asoti, & dicamus hos esse Ecclesiam Dei: Iosephum autem & Nicodemum esse hæreticos, quod ab ijs discesserint.

Responsio.

Prædictum de Christo vt occideretur, non quòd occisus ignoraretur in Ecclesia.

Hier. 4.

Ezech. 7.

Mich. 3.

Quorsum autem hæc Brenti? Vide quantùm absis à blasphemia: dum Synagogæ statum, quæ cum honore fuerat sepelienda, cum Ecclesiæ statu confers, quam fundauit Deus in æternum. Scilicet ad nouum aliquem Christum nos ducere vultis, vt quod semel de Christo Dei filio factum est, id fiat iterum? Futurum vt occideretur Christus, vt sacerdotium legis transferretur, & alio Deo magis grato commutaretur: vt cæremonię Iudeorum ad coruscantem Euangelij lucem velut vmbræ quædam euanescerent, Prophetarum vaticinijs prædictum erat: deque temporibus illis, quibus hęc facta sunt; scripserunt Prophetæ, quòd in die illa peribit cor Regis, & cor Principum: & obstupescent Sacerdotes, & Prophetæ consternabuntur. Lex peribit à Sacerdote, & consilium à Senioribus. Nox vobis pro visione erit, & tenebræ vobis pro diuinatione. Et occumbet Sol super Prophetas, & obtenebrabitur super eos dies. Quæ omnia, sicut scripta, sic tum impleta sunt. Sed quis vnquam Prophetarum prædixit hoc futurum, vt posteaquam semel occisus est Christus, in credentium cordibus in ęternum victurus, eum nihilominùs ab Apostolis prædicatum totus orbis ignoraret, & pro Deo coleret

leret idola: tum quotquot in Apostolorum vices successerunt, excæcati, nihil viderent in sacris literis: deinde post mille quadringentos annos, à nescio quibus vobis Euangelistis, ad veritatis cognitionem reuocaretur. Hoc est Brenti; quod vos vulgo nimis (heu) credulo persuadere conati estis, per omne tempus id Ecclesiam caruisse Christo: stertenteque sponso, sponsam pro Deo coluisse laruas & idola, in sacris literis enarrandis fuisse prorsus cæcam: miracula Sanctorum nihil aliud fuisse, quàm præstigias Dæmonum. Cedo Brenti, quibus Prophetarum oraculis hæc ita futura prædictum est: Nam quæ tu de Christo facta scribis, multis antè seculis prædixisse Prophetas legimus. Quòd si soluere Christum, hoc est, occidere Christum (Soluit autem Christum, si quid Augustino credimus, qui dirumpit Ecclesiam, qui schismata facit, qui vel Ecclesiam à capite suo Christo, vel seipsum ab Ecclesia, vel Ecclesiam in seipsa separat ac diuidit) quid potuit verius dici, quàm quòd in occidendo Christo conuenerũt vnanimi consensu Lutherus, Philippus, Brentius, Flaccius, Corolstadius, Zuinglius, Oecolampadius, Caluinus, Moncerus, Pacimontanus, Menno, Suenckfeldius, Campanus, Seruetus, Pastores, atque ministri illis coniuncti? Nunquàm illi, quos tu commemorasti, tam atrociter sæuierunt in verũ & viuum corpus Christi: nunquàm illud ita lacerauerunt & conciderunt, sicut à vobis laceratum, concisum, & in partes innumeras dissectum videre licet mysticum Christi corpus Ecclesiam.

Aug. in 1. Ioan. Canonicam, tract. 6. Christum soluere quid.

In necem Christi conueniunt hæretici non minùs quam olim Iudæi.

Et intereà de persequutione querimini, & agnosci vultis in vobis veterem Ecclesiæ fortunam, de qua dictũ est: Non est seruus maior Domino suo: si me persequuti sunt, & vos persequentur. Et quoniam coram huiusmodi tribunali causa cadere videbimini, ad aliud quod reliquum est, Christi tribunal appellatis, coram quo sicut nunc magna cum fiducia stare vos gloriamini, sic fore confiditis, vt in illa die summa cum alacritate stetis aduersus eos, qui vos angustiauerunt. Quid autẽ horũ Brenti non pari ac maiore etiam fiducia dicitur à Sacramentariis, ab Anabaptistis, & à reliquis hæreticorum portentis? Num & hi minùs gloriantur, sicut nunc magna fiducia, ita nunc summa cum alacritate se staturos coram Christi tribunali: Num de persequutione minùs querũtur, non solùm quam à christianis, verùmetiam quam à vobis ferunt Lutheranis? quos ferreum iugum suis ceruicibus imposuisse quiritantur, cùm à Pontificijs ligneo tantùm presi fuissent: sicut ex ijs, quæ scripsere Ioannes Caluinus, & Ioannes à Lasko cõtra Ioachimum Vvestphalum, iam anteà demonstrauimus. Ac sic isti quidem de vobis querũtur, nihilò tamen & ipsi mitiores in alios non solùm hæreticos, verùmetiam Catholicos: quorum nonnullos publica lege lata extremo supplicio damnandos senserunt, quĩ ad cor redeuntes, ad eam quã deseruerant, religionem sunt reuersi: quos etiam extinctos humoque sepultos exhumari curauerunt. Docuit hoc (inquit Robertus Præsul Aboricensis in libello, quem hoc anno scripsit, De compescenda hæreticorũ petulantia) cuiusdam personę triste cadauer, post sepulturam vestro iussu cruci affixum, quòd præteritæ eius mens conscia culpæ, ad cor rediens, peteret ac repeteret sibi ministrari Ecclesiæ Catholicæ Sacramenta. Parco, inquit, nomini, quod me etiam tacente norunt omnes Lutetiæ municipes. Parcit ille quidem nomini, sed palàm est, id à Sacramentarijs factũ esse, Geneuæ proculdubio: nã ibi fas non est morituris Eucharistiæ Sacramentũ dare. Quid autem crudelius & immanius fieri potuit? Quas vos non excitaretis tragœdias, si quid eiusmodi fieret à Catholicis? apud quos vt exhumentur aliquando mortui, supplicium tamen de exhumatis non sumitur. Quod autem ita graue facinus fuit admissum, vt in exhumatum cadauer tantoperè sæuiendum esse putarẽt? Moriturus Christianus, viaticum sibi Christi corporis & sanguinis administrari cupiebat. O facinus plùs quã Tragicum. Cæterum de Serueto quid statuerit idem Caluinus, & quemadmodum edito libello rectè in hæreticos gladio vindicari docuerit, à nobis est superiùs commemoratũ. Cuius discipuli clamãt, cùm scripturis eum superare non posset, à vi & armis præsidium Caluinum esse mutuatum. Verum absit, vt nos Caluini de Serueto factum improbemus, quin laudamus potiùs. Si quod ille de Serueto fecit, factum idem fuisset ante triginta annos de primo hæreseon harum omnium architecto, nullum insigne magis exemplum diuinæ cuiusdam clementiæ edi potuisset. Seruatæ fuissent tot myriades rusticorum, quibus libertas Euangelica, quam vos prædicastis, non solum libertatem eripuit, seruitutemque duriorem effecit, verùmetiam & corporum & animarum exitium quam plurimis attulit sempiternum. Neque tot Principes partim cæsi, partim capti, neque tot viri nobiles interfecti, neque tot & tantæ fuissent in Germania calamitates consequutæ: nec haberemus nunc Psychotirannos istos Brentios, Caluinos, Suencfeldios, & qui sunt de grege Picardorum & Anabaptistarum: qui cum longè grauissimè sæuiant in animos plurimorum mortalium, iniuriam sibi tamen fieri

De vana fiducia hæreticorum.

Ioan. 15.

Vi comprimendos esse primos hæreticorum conatus, ne vel paucis noceãt.

putant,si quas à Christianis & Orthodoxis persequutiones patiãtur: cũ ipsi tamen hæretici persequantur hæreticos,neq; cum ipsi discrepent ab orbe terrarũ,ferant ab opinione sua dissentientes. Præclarè scriptum est ab Hieronymo: Scintilla res parua est,& penè,dum cernitur,non videtur,sed si fomitem comprehẽderit,& nutrimenta sui quàmuis paruus ignis inuenerit, mœnia, vrbes, latissimos saltus, regionesq; consumit. Fermentum quoq; res modica videtur & nihili, sed cùm farinæ conspersum totam massam suo vigore corruperit, in illius vim transit omne quod mixtum est. Ita & doctrina peruersa ab vno incipiẽs,vix duos aut tres primũ in exordio reperit auditores: sed paulatim cancer serpit in corpore,& iuxta vulgare prouerbiũ, vnius pecudis scabies totum commaculat gregem. Igitur & scintilla statim, vt apparuerit, extinguẽda est,& fermentum à massæ vicinia semouendum: secandæ putridæ carnes,& scabiosum animal à caulis ouium repellẽdum: ne tota domus,massa,corpus & pecora,ardeat,corrumpatur,putrescat,intereat. Arius in Alexandria vna scyntilla fuit: sed quia non statim oppressa est, totem orbem eius flamma populata est. Sic & in Saxonia Lutherus vna scyntilla fuit: sed quia non statim oppressa est,quantũ ex ea sit incendiũ excitatum, quis est,qui siccis oculis cõmemorare queat? Digna vox est Bernardi,quæ celebretur: Auferatur malus, ne malos generet. Melius est, vt pereat vnus, quàm vnitas. Sed & Chrysostomus: Si quis inquit, arrepto igne, domum hanc demoliri & incendere, altareq; hoc diruere conaretur, nunquid quotquot hic estis, lapidibus eum velut sceleſtũ & improbũ obrueretis? Quid igitur agendũ cũ eo,qui flammam infert tali igne voraciorẽ, non lapidibus ædificatas domos demolientem,neq; altare aureũ diruentem, sed quod longè parietibus & hoc altari pretiosius est. Doctorum ædificium subuertentem ac deuastantem? Hoc faciens, qua quæso venia dignus erit? Quid verius dici potuit? Quod si fax illa furialis priùs extincta fuisset, quàm vel vnam domum aliquam inflammasset, non ita multa nunc in orbe Christiano passim incendia videremus. Adeò verum est, quod ille dixit: Sæuit in bonos,qui parcit malis. Sæuit in pios,qui parcit impijs hæreticis. Nulla est maior crudelitas,quàm in arcendis hæreticis benignum & clementem videri velle. Quòd si Saul Rex graues dedit pœnas, qui præpostera quadam sua misericordia pepercit Agag Amalechitarum Regi: quantò maiora supplicia manent eos Principes, qui non modò parcunt hęreticis,verùmetiam receptum illis in terris suis dari permittunt, nec mouentur ea re quicquam, si quàm plurimos pestilentissimis eorum erroribus infici videant? Certè non minorem hi culpam sustinent, quàm illi ipsi, per quos miseri mortales doctrinis varijs & peregrinis abducti, in barathrum inferni præcipitantur, & incendijs gehennæ traduntur sempiternis: neque minus ab illis,quàm ab his in illa tremẽda die, quando cœli mouendi sunt & terra, suppliciorum exigetur. Rectè nanque dictum est ab Ennodio: Non est grandis differentia,an lethum inferas vel admittas: mortem enim languentibus probatur infligere, qui hanc, cùm possit,non excludit. Error,cui non resistitur,approbatur: & veritas cùm minimè defensatur, opprimitur. Negligere quippè, cùm possis perturbare peruersos,nihil est aliud, quàm fouere. Nec caret scrupulo societatis occultæ,qui manifesto facinori desinit obuiare. Quid prodest, inquit Pius Pontifex,illi suo errore non pollui,qui consensum pręstat erranti? Consentire autem videtur erranti (si quid Gregorio credimus) qui ad resecanda, quæ corrigi debent, non occurrit. Verùm hac de re Principes ipsi viderint, quemadmodum suæ suorumq; saluti prospiciant,neque corporũ saluti modò, verùm & quæ multò sunt pretiosiores animarũ.

Nam coram quo in futurum scribis, vt vos magna cum fiducia stetis,omnes nos manifestari oportet coram tribunali Christi. Qua vos in re fiduciam vestram collocaturi tum sitis,nescio,qui vos ab ipsius iudicis Christi corpore separastis: nos certè non in alia magis re spem nostram omnem defixam sumus habituri, quam quòd vniuscuisque nostrum portio, caro & sanguis est in eo ipso, quem iudicem expectamus, Iesu Christo Domino nostro. Vbi portio nostra regnat, ibi nos quoque regnaturos credimus: vbi caro nostra glorificatur, ibi nos fore glorioſos confidimus: vbi sanguis noster dominatur,ibi dominaturos & nos persuasum habemus: Etsi peccatores nos agnoscimus, de communione tamen ista confidimus: & si peccata nostra nos prohibent, substantia tamen requirit: & si delicta nostra nos excludunt,naturæ communio non repellit. Non est tam immitis Dominus,vt obliuiscatur hominis,quem ipse gestat,quem nostra causa suscepit, propter quem horrendum ignominiosæ mortis supplicium adire dignatus est. Non est tamen asper & crudelis, vt non diligat carnem suam, membra sua, viscera sua. Caro tua sumus. O Iudex viuorum & mortuorum, sanguis tuus sumus, membra tua sumus: qualiacunque tandem,sed membra tamen esse tua nunquàm desijmus: nunquàm nos à corpore tuo,nunquàm ab Ecclesia sancta tua, vel per hæresim aliquam, vel per

Hieron. in cap. 5. ad Galat.

Bernardus epist. 120. Chrysost. hom. 7. in Epistolam ad Rom.

Principum est in hæreticos animaduertere.

Ennodius in libro defensorio duarum Synodorum sub Papa Symmacho habitarum. Damasus Epistola 3. Pius Epi. 1.

2. Cor. 5. Quanto maior & melior fiducia Catholicorum quam Sectariorum coram tribunali Christi.

Autoris ad iudicem Christum pia precatio, & Catholica simul protestatio.

per schisma precidimus. Carnem tuam Domine ne despexeris, carnem tuam odio ne habueris, carnem tuam ne condemnaueris. Nulla est maior spes, fiducia, gloriatio nostra, nisi quòd tu caro nostra es, quòd nos caro tua sumus. Non gloriamur de meritis nostris, non habemus in illis præcipuè fiduciam nostrã collocatam: de hoc solo præcipuè gloriamur, in hoc solo maximè cõfidemus, quòd mẽbra sumus illius corporis tui, quod pro nobis passum, crucifixum & mortuum, abundè pro peccatis totius mundi satisfecit. Quamobrem si merita à nobis requiris, ecce proferimus tibi merita corporis tui, quod cùm de nostro sit, nostra sunt & illius merita: proferimus tibi meritũ passionis tuæ, meritum crucis tuæ, meritum mortis tuæ. Hæc sunt merita nostra, quæ tu clementissime Domine nobiscum pro immensa benignitate tua cõmunicare dignatus es: secundum hæc merita abs te iudicari postulamus: his meritis freti, coram tribunali tuo nos intrepidi sistimus. Nostra sunt, quia nostri sunt capitis: nostri sunt corporis, à quo nos nefario schismate nunquam præcidimus, Hęc merita interponimus inter nos & inter iudicium tuum: aliter iudicio tecum contendere nolumus: de quo solenniter protestamur. Cum hac fiducia Brenti, nos accedemus ad tribuual Christi: hoc solo freti, quòd caro illius quòd sanguis illius, quòd membra sumus corporis illius, nec aliter coram illo causam nostrã perorabimus, Cęterùm vos Brenti, num aliquid in illius carne & sanguine spei collocare, num pari cum fiducia illius corporis merita vobis vendicare poteritis? à quo non ipsi modò vos per sacrilegum schisma præcidistis, verùmetiam tot præcisionum, tot sectarum alijs duces & auctores fuistis: ac multò crudeliùs mysticum Christi corpus tractastis, quàm impij milites viuum illud, quod in crucem egerunt. Nam illi, sicut prædictum erat, os non comminuerunt ex eo: vos autem quas ex eo particulas non feciſtis? Ego verò non dubitauerim affirmare, quàmuis nihilò sitis nobis meliores, si tamen admirabili quadam essetis vitæ sanctimonia conspicui: si fidem, de qua sola gloriamini, tantam haberetis, vt ea etiam montes tranferre posſetis: si facultates vestras omnes in cibos pauperum erogaretis: denique quod magis mirum est, si corpora etiam vestra omni genere suppliciorum excruciãda pro Christi nomine traderetis: nihil hæc vobis omnia coram illo Christi tribunali profutura: si quidem extra Christi corpus nulla sunt merita, quæ prodesse queant. In Christi corpore valent, quicquid valent merita nostra.

Misera fiducia Brẽtij, qua sese & suos coram Christi tribunali consolari tentat. *Exod. 12.* *1. Cor. 13.*

Quamobrem redite Brenti, redite eò, vnde discessistis. In Ecclesia nostra Catholica nati, vel renati potiùs, Christi corporis membra facti estis. Ab hoc vos corpore nefaria præcisione separastis, quando ex ea, in qua renati estis, exiuistis. Nolite existimare, quòd vos Ecclesia Dei persequatur: errorem vestrum persequitur, non vos. illum extinctũ cupit, non vos. Nihil est hac matre nostra clementius, nihil indulgentius. Simul vt errores vestros agnoueritis, & aliqua resipiscentiæ signa dederitis, summa cum alacritate vos haud aliter atque prodigum filium benignus ille pater obuijs (quod aiunt (vlnis redeuntes excipiet: & erit maius gaudium super vno peccatore cõuerso, quàm super nonagintanouem iustis. Hanc vt vobis mentẽ Deus tribuat, supplices clementiam illius imploramus. Vtinam autem ille nobis aliquando dies illucescat, quo vos ab erroribus vestris resipiscentes, ad Ecclesiæ gremium reuersos videamus, & gaudeamus. Nullum spectaculum oculis nostris iucundius accidere posset. Tum primùm agnosceretis, quas vos nunc persequutiones vocatis, eas medicinas tantùm fuisse, quibus sitiens vestræ salutis mater Ecclesia vos ad sanitatem reuocare conabatur.

Ad Brentium & cum eo errantes adhortatio Episcopo digna. *Luc. 16.*

Sed hæc aduersus Prolegomena Brentij scripta sufficiant: cuius nos, cùm caput illud tractaremus, de auctoritate scripturæ, secundum Pericopen vidimus, Posteaquàm verò finem huic operi imposuimus, peruenit & prior in manus nostras. Nobis verò propositum non fuit, nisi ea tantùm confutare, quæ Serenissimo Regi nostro per Petrum Paulum Vergerium dicata sunt. Non defuturos confidimus, qui laborem etiam reliqua confutandi minimè grauatim suscipiant.

De consilio suscepti operis admonitio.

PERORATIO.

HAbes iam pientissime REX, quòad eius fieri potuit, pauciſsimis confutata, quæ Petrus Paulus Vergeriùs à Brentio, ſcripta, ſe coram tua Maieſtate defenſurum obtulit. Neceſt, quòd hæc eius generis eſſe putes, quaſi non maximum in ſe pondus habere videantur: quin hæc talia potiùs eſſe iudicabis, vt ſi per eos, qui diſceſſerunt à nobis, obtenta ſint, nihil iam impedire queat, quominùs & alia quæcunq; velint, obtineant omnia: neque prohibere quiſquam poſsit, quò minùs quàm longiſsimè, quamque latiſsimè Sataniſmus ille, quem in exordio libri huius recenſuimus, propagetur. Qui quòd paſsim iam in orbe Chriſtiano tantos progreſſus fecit, cui rectiùs acceptum feremus, quàm iſtis, qui iudicandi de cauſa fidei poteſtatem cuiuis, etiã de fæce vulgi, permiſerunt? & quòminùs ab eo quiſquam deterreri poſsit, quòue maior eſſet id audendi cuiuis licentia, nihil in ſcripturis obſcuritatis, nec præter eas recipiendum eſſe quicquam perſuaſerunt? Traditiones etiam Apoſtolicas in contemptum adduxerunt, vt aut Apoſtolicæ non eſſe crederentur, aut ſi maximè tales putarentur, nulla tamen earum obſeruandarum neceſsitati quiſquam adſtrictus foret: Patribus & Epiſcoporum Concilijs auctoritatem omnem detraxerunt. Denique vnicuique conuenticulo ſe per ſummũ ſacrilegium ab Eccleſia Dei ſeparandi, ſuoque cœtui nomen Eccleſiæ vendicandi, poteſtatem fecerunt. Ex iſtiuſmodi dogmatum propagatione quid potuit aliud cõſequi, quàm quod (proh dolor) cõſequutũ eſſe videmus? Iam enim tot ſunt fides, quot voluntates, tot Eccleſiæ, quot hæreticorum cœtus: iam à compluribus nihil certi creditur, dum à Sectarijs quotidie propè fidei dogmata mutãtur. Deniq; iam eò ventum eſſe, veriſsimè Ioannes à Lasko queritur, vt in atheiſmum homines inclinẽt, vel ruant potiùs. Et hic eſt ſcopus, ad quem tendit Satanas, ad quem intelligit ſe collimare non poſſe, niſi vijs & rationibus, quas in hoc libro ſuo, quem confutandũ ſuſcepimus, præſcripſit ſatelles eius Brentius. Nihil eſt Satana ſuperbius, ipſam vt ſuperbiã ſuperbia ſua ſuperare videatur: quin ipſe potiùs ipſa ſit ſuperbia. Quamobrem non alia re magis offenditur, quàm quòd is, qui propter nos, noſtramq; ſalutem vſque eò ſe deiecit, vt ſerui ſpeciem in ſe, cum Dominus eſſet omnium, ſuſciperet, & quidem nocentis ſerui, & haud aliter, quàm è ſeruis facinoroſiſsimus quiſpiam capi, alligari, flagris cædi, conſpui, ad extremum omnium probroſiſsimo, & eodem longè acerbiſsimo crucis ſupplicio affici dignatus ſit: quòd is eò ſublimitatis euectus, adeò per humilitatẽ hanc ſuam & crucis ignominiam illuſtratus eſt, vt ad huius Ieſu conſputi & crucifixi nomen ſeſe flectat & ſubmittat omne genu, nõ ſolùm eorum qui ſunt in terris, verùmetiã eorum, qui vel apud inferos, vel apud ſuperos degũt in cœlis: nec vlla ſit vſquam lingua, quæ non confiteatur Ieſum omnium rerum Principẽ ac Dominum à dextris aſsidere Deo Patri, vt regni communis gloriæq; omnis conſortem. Eſt hoc illi mortis inſtar, quòd qui cõſputus, qui flagris cæſus, qui cruci fuit affixus, eum tanquã Deum ab omnibus coli videt, inuocari, adorari, glorificari. Quãobrem omnia facit, vt hanc illius gloriã, quam ſibi potiùs deberi putat, infringat, hoc eſt, in quo neruos ſuos omnes ſibi contendendos eſſe putat. Nec verò ſtatim ordit ab eo, quod imprimis habet propoſitum, nõ ipſum ſtatim caput aggreditur, cùm non ignoret, quòd ſi ſumptum inde fuerit exordium, ſe non facilè quicquam eſſe profecturũ. Sic enim hoc mẽtibus mortalium eſt infixum, quòd mediator Dei & hominũ homo Chriſtus Ieſus per omnia Deo Patri ſit æqualis, quodque par honos, par ei gloria debeatur, vt ſi quis populo cõtrarium perſuadere ſit conatus, non aures ei modò nõ accommodẽt, quicunq; Chriſtiani cenſeri gaudent, verum etiam vt ab eo manus abſtineant, ſibi temperare non poſsint. Hoc itaque cùm exploratiſsimum habeat ille, quo nihil eſt calidius, non ſtatim prorũpit, quò cogitat: ſed priùs animos hominũ ſibi præparat, quò faciliùs impias & blaſphemas opiniones ſuas illis inſerere, queat. Porrò præparandi ratio hæc eſt, vt aſſuefaciat homines nihil nõ agere per contentionem & inanem gloriam, de quouis doctrinę genere iudicandi ſibi poteſtatem arrogare, neque moueri quicquam ea re, quòd de hoc aut illo dogmate ſemel iudicium Eccleſiæ interceſsit, quin eò potiùs audaciæ atque amentiæ progredi, ſuum vt iudicium orbis totius Chriſtiani iudicio anteponant: nihil apud eos Patrum, nihil Conciliorum & Pontificum auctoritas, nihil tot ſeculorum totius populi Chriſtiani cõſenſus valeat: neque recipiant quicquã præter ſcripturas: in quibus cum nihil obſcuritatis eſſe perſuaſum habeãt, ſibi quiſque eas interpretãdi auctoritatem vſurpet: nec ſenſu ſuo cuiquam cedant, etiãſi ſecùs eas eſſet ſanctorum Patrum cœtus omnis interpretatus iã inde ab Apoſtolorum tempore:

priuatum

Vnde Sataniſmus ortus hoc tempore.

Quomodo maximè Satanas offendatur.

Philip. 2.

Quibus gradibus nũc Satan orbem ſeducere, & à Chriſto auertere ſtudet.

priuatum suũ sensum publico totius Ecclesię sensui & consensui anteponant, ac priùs ab Ecclesia Discessionem faciant, prius Cathedram cõtra Cathedrã constituant, & altare contra altare erigant, quàm vel in minimo de sua sentẽtia dimoueri se patiãtur. Posteaquàm verò discessio semel facta fuerit vel in re non maximi momenti, quę naturâ sua iudicari possit indifferens: posteaquàm eò ventũ erit, vt in qua Christi fide imbutus, & per Ecclesiæ Sacramenta mẽbrum corporis eius factus est aliquis, eam Ecclesiam non tantùm deserat, verùmetiam Ecclesiam esse neget, ac seorsum colligat, iam omnibus insidijs Satanæ magis fit oportunus, & proficit in peius indies, errans, & in errorum mittens: nec est iam doctrinæ genus vllum tam pernicio sum, tam impium, tam blasphemũ quod tali, qui se vltrò ab Ecclesia Dei præcidit, non facilè persuaderi queat. Quamobrẽ 2. Tim. 3. in hoc Satanæ studium omne consumitur, vt sicut lupus ouem secernit à grege, sicut accipiter columbam ab agmine volantium separat: sic & ipse possit aliquem à cœtu fidelium, quæ vocatur Ecclesia, segregare. Quod vbi perfecit, iam eum sic suæ potestati subiectum habet, nihil vt sit, quod ei rectè non possit imperare. Docuit hoc ipsa magistra rerum experientia. Non enim vsquã ferè factum videmus, vt subitò Satanas ad ea prosiliret inculcanda, quæ simul vt essent prolata, mentibus hominum horrorem incuterent: qualia sunt, nullum vt esse Christianorum sacerdotium, nullum sacrificium crederetur, vt Christi corpus realiter esse prẽsens in Eucharistiæ Sacramento negaretur, & si quę sunt alia magis etiã impia. Ab his grauioribus nunquàm illi visum est exordiri, quòd id causæ suæ minimè iudicaret expedire: verùm in leuioribus quibusdam sic eos assuefacere voluit, à sensu & cõsensu totius orbis Christiani discrepare: sic quòd ipsi contrà sensissent, id solũ rectum putare tueriq; mordicùs & defendere, vt impia & sacrilega separationis cõsilia sequi mallẽt, quã ab eo discedere, quod semel in animũ induxissent. Posteaquã verò semel ad separationis cõsilia vẽtum est, iam nihil ei fuit negotij, separatis ab Ecclesia Dei cætera quæ vellet omnia persuadere. Neque verò nostris tantum temporibus hoc ita factũ est: etiam priscis illis seculis idem legimus euenisse. Nihil autem est necesse vel altiùs rem repetere, vel abire longiùs, cùm à finitimis nobis Boëmis & Germanis exempla recẽtiora rectè peti possint. Patrum nostrorum memoria Boëmi & Moráui in re, quæ non maximi momenti videri poterat, ab orbe reliquo Christano discessionem fecerũt: num hac vna in re discessionem feciſſe cõtenti fuerũt? Nihil minùs: quin qua diceſſerant illi, qui priuata sua libidine potiùs, quàm auctoritate sibi calicem vsurparunt, eadem sacrilega audacia discesserunt ab illis vicissim alij, multò iam grauioribus erroribus inuoluti. Itaque multa videre licet oppida in Boëmia & Morauia, vbi posteaquàm in vsu Sacramẽti Eucharistiæ discessum est ab Ecclesia Catholica, multę sunt alię discessiones consequutæ, ita vt vel in vna domo aliqua, varias fides inuenire liceat, dum aliud maritus, aliud vxor, aliud liberi, aliud credit familia? Quid autem? An idem in Germania non accidit hoc nostro quoque infelici seculo? An idem nuper adeò posteaquàm è sui corporis diuersorio sanctos ille pater tuus cœlestem in domum migrauit, in tuo quoque regno & adiũctis illi terris pientissime REX, non vsu venit? Vnde enim factum est discessionis initium? quod fuit istarum tot sectarum, quas in tuis quoque terris tam dissectas videre iã licer, exordium? A minutioribus quibusdam in speciem cœptum est. Sed euenit illud quod scriptum est. Qui modica spernit, paulatim decidit. Modicum quiddam visum est initiò, vesci carnibus in Quadragesima vel Prosabbato: quod cùm necessitate fit exigente, certum est nihil in eo piaculi committi. Cùm autem id ex contemptu fieret, cùm Ecclesiasticas traditiones pro nihilo ducere, homnes audaces & sibi placentes assuescerẽt, paulatim decidentes, vide quò tandem sint impietatis prolapsi. Magna iam ex parte non de calice laborãt, aut de vxoribus Sacerdotibus permittendis, neq; contenti sunt plerique deiecisse imagines, Christi crucifixi simulachra nullo contumeliarum genere non affecta concidisse, & sacerdotium & sacrificium abrogasse, sacra simul omnia peruertisse, ipsum etiam sacrosanctum in Eucharistiæ Sacramẽto Christi corpus è templis eiecisse, & (proh facinus horrẽdum) pedibus conculcasse, & eius generis alia pleraq; patrasse, quæ vix vlli, quamlibet etiam immanes barbari, fuerant designaturi: quos immanitate sua nonnulli superasse minimè contenti, huc tandem impietatis proruperunt, vt inter capita suæ confessionis hoc etiam ponere nõ dubitarent: solum Deũ Patrem & neminem alium adorari & inuocari debere, quòd ille solus videt corda nostra, quod nulla creatura facere potest. Et est præceptum veteris legis, vt qui quẽquam alium adorauerit præter Deum solum, occidatur. Ad quem Deum, alium interces sorem, procuratorem & mediatorẽ habeamus, nullum, præter vnum Dominũ IESVM CHRISTVM. An autem hæc non est ipsissima Serueti hæresis? qui pridem iam extinctos Arij & Macedonij errores, hoc infelici se-

De Boëmis & Morauis.

De Germanis et Polonis.

Eccle. 19.

lici seculo nostro nobis in lucem reuocauit? Potuisset autẽ huc audaciæ progredi quisquam, vt hæc assereret, à quibus piorum aures abhorrent omnium, nisi priùs ei persuasum fuisset, quod in hoc suo libello docet Brẽtius, etiam ea, de quib⁹ decreta legitimorum Conciliorum interceſſerunt, iterũ in disceptationem vocari fas esse? quòd nihil Patrum nihil Conciliorum, sed Scripturę solius valere debet auctoritas: extra quam recipi nihil oporteat, de qua cuiuis etiam è vulgo iudicare liceat, quæ cùm obuia sit cuiusque sensui, quò minùs eam interpretetur arbitrio quisq; suo, prohiberi nemo debeat. Hæc fere summa est eorum, quæ in suis his Prolegomẽnis persuadere conatur Brentius: quæ se coram tua Maiestate defensurum offert Vergerius. Quæ si recepta sint (quod pro sua misericordia prohibere Deus velit) si benè sopitos Arianorum ignes suscitare, deque doctrina religionis, quin & de Cõciliorum decretis vnicuique sibi iudicium arrogare licitum fuerit, credat Maiestas tua, quòd breui tempore Christiani esse desinemus, & pro Christianis non iam Lutherani tantum aut Zuingliani, verùmetiam & vocabimur, & erimus Ariani: neq; deinceps ampliùs Christum esse Deum profitebimur. Verùm absit, vt in pij cuiusquam mentem hęc tam impia cogitatio veniat vnquàm. Quin autem huc spectent consilia Satanæ, dubium non est, quãdo per Brentium & eiusdem factionis alios ea profert, quę nos hoc scripto nostro confutanda suscepimus. Neq; verò causam video, si permissa fuerit potestas Zuinglianis aut Lutheranis, ea quæ semel auctoritate Conciliorum rectè definita sunt, in dubium reuocandi, cur eadem Seruetianis quoque, siue nouis Arianis permitti non debeat, Quod si factum sit, nihil est quod quisquam hæsitet, quin Ecclesię Dei plus negotij sit exhibitura Seruetiania, quàm vlla hęresis alia: cùm nulla sit vel in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis exercitatior, vel diuinæ legis oraculis instructior, vt semper cum eis disputationem Catholici declinauerint: quam quoties effugere non licuit, Patrum illis traditiones obiecerunt potius, quàm vt scripturarum armis congredi voluerint, sicut in hoc scripto nostro locis aliquot à nobis demonstratum est.

Summa Prolegomenorum Brentij.

Ad Regem abhortatio.

Cùm itaque non obscurè videat Maiestas tua, quorsum tendant Satanæ conatus, nimirũ vt Christi gloriam obscuret, & illius immensi beneficij memoriã, quo nos pro nobis in cruce moriẽs afficere dignatus est, obruat obliuione sempiterna, quam etiam ob causam & Chrismatis vsum, & cruce sinãdi morẽ, tot ledorijs, & scomatis insectatur, hę inquã, cũ vel ipsa luce clariùs perspiciat Maiestas tua, cùm ab alijs impijs dogmatibus, tum ab ijs quę traduntur in hoc Brẽtij scripto, quod refellimus, diligẽter tibi cauẽdum esse putabis. Hęc enim sunt, quę Sataniſmo feneſtrã aperiunt. Quem si tu voles ex regno tuo terriſque tibi subiectis exterminatũ, sicut velle certè debes (nam & Catholici Regis officium hoc abs te requirit, & patriæ leges exigunt, & fides, quã iureiurando firmatã, quando capiti tuo diadema regiũ imponebatur, cum Ecclesiæ Dei, tum regno tuo obstrinxisti, modò non edita voce flagitat, vt hoc tam periculoso tempore præstes tandem, quod iuratus promisisti) si voles igitur exterminare Sataniſmum ex ijs populis, quos clementiæ tuæ regit imperium, laudatiſsimorum Imperatorũ Gratiani, Valentiniani, Theodosij, Martiani, vestigia sequutus, nõ modò non feres, vt iudicãdi sibi potestatem de religionis doctrina quiuis arroget de populo, verùm ne disputare quidem, nec in disceptationem ea vocari permittes, quæ semel in Concilijs Oecumenicis iudicata, rectęq; sunt disposita: sed cũctos populos tibi subiectos in ea religione versari iubebis, quam Petrus Apostolus tradidit Romanis, quam successores eius Pontifices Romanos semper esse sequutos, ac nũc etiã sequi claret, quã ex quo tempore Christi susceperunt Euãgelium maiores tui Polonię reges, vnà cum subiectis imperio tuo populis, non tantùm ab ea non defecerunt vnquam, verũ sic in ea se per hos propè sexcẽtos annos gesserũt, vt ex integrè inuiolateq; conseruata Christiana religione, summã pietatis & constantiæ laudem retulerint. Quare si tibi dixerit aliquis, Ecce hic est Christus, Ecce illic, Ecce in solitudine, nõ exeas: Ecce in penetralibus, nõ credas, quin ibi poti⁹ Christum esse persuasum habeas, vbi corpus eius est, Ecclesia. Porrò Ecclesiam ibi esse ne dubites, vbi sancti maiores tui piè sanctęque tot seculis Deum coluerunt: vbi tu quoque Christi corpori per Baptiſmi Sacramentũ insitus, Christi nomen primum audiuisti, & Euangelicis præceptis institutus, Christianus dici & esse cœpisti. Hanc & nõ aliam Ecclesiam esse Dei sic tibi persuasum sit, nunquam vt secùs aliquid persuaderi tibi patiare. Nec vlla tibi magis, quàm separationis cõsilia fugienda esse putes, quę verisimè pernicioſa vocat Augustinus & sacrilega: quę quantoperè Deus execretur, vel exemplum in Chore, Dathan & Abiron editũ documẽto nobis esse potest. Sed quid est necesse lõgiùs exẽpla petere? Quę Petricouiæ, vbi Comitia regni maiora haberi consueuerunt, proximo superiore anno acciderũt, tenes proculdubio memoriâ. Dom⁹ illa in qua de separationis

Matt. 24.

Augu. lib. 3. cõtra epistolam Parmeniani cap. 2.

Nume. 16. Omẽ de ædibus Polonicis, turbine nuper disiectis.

tionis consilijs actũ est, quemadmodũ turbine disiecta sit, non ignoras: neq; dissimile quiddã factum est de magnificis regni consiliariorũ ędibus, simul de ea domo, in qua tu cũ illis de rebus ad salutẽ regni tui pertinẽtibus deliberationem suscipere consueuisti: quin & regia tua non fuit intacta. Noli putare fortuitò hæc ita euenisse. Nam quid impediuisset alioqui, quò minùs idem fieret de oppidanorum ædibus, quæ magis etiam esse videbãtur eiusmodi casibus opportunæ? Sed quòd in illam potissimùm domũ tempestas desæuijt, in qua de separationis cõsilijs deliberatio fuit habita, quòd reliquarum etiam tecta disturbauit, vox quædam fuit Dei, consilia separationis detestãtis, simul & tibi, & ijs qui tibi sunt à consilio denunciatis, nisi fortiter illis restiteritis, nisi grauiter Catholici Regis, Catholicorumq; Senatorum officio functi fueritis, futurum, vt sicut nunc in fastigia domorũ, sic non ita multò post in capita quoq; vestra multò grauior tempestas desęuiat. Siquidem approbari videntur sacrilega separationes cõsilia, dum viriliter eis nõ resistitur: per eos pręsertim, qui et possunt & debent. Vtinam sim falsus vates, sed nisi maturè prospectũ, nisi tempori pestilentibus ijs consilijs obuiam itum fuerit, quæ Germaniã, quæ non ita multò antè Angliam quoque calamitates peruaserunt, eædem & nobis veniunt expectandæ. Mirũ est autem, quorũ exitus perhorrescimus omnes, eorum imitari facta plerosque minimè formidare.

Sed hęc, quorum in hoc seculo nobis metus impendet, leuiora videri possunt. Nam quantacunq; sint, finẽ tamen aliquando consequuntur. Cæterùm ea quàm sunt horrenda, quę Iudex ille viuorum & mortuorum ab ijs expetiturus est, qui cùm semel corpori suo fuissent insiti, ab eo se per sacrilegium schismatis præciderunt? Nulla potest esse vis orationis tanta, quæ pro dignitate possit eorũ atrocitatẽ explicare. Quãtò pluris est anima, quàm corpus, quãtò sunt æterna & nunquam finienda caducis istis ac momentaneis grauiora, tãtò sunt futuri seculi supplicia quàm huius, atrociora. Quamobrem vt pœnas istas temporarias effugere liceret, ab ęternis tamen illis, quis est, qui liberare queat? quæ tantò sunt horribiliores expectandæ, quantò maior fuerit in hac vita peccatorum impunitas. Tarditatem nanque Deus supplicij grauitate compensare consueuit. Quam etiam ob causam celebre dictum illud habetur, quòd nihil est infelicius felicitate peccantium, qua pœnalis nutritur impunitas, & mala voluntas, velut hostis interior roboratur. Sed nolo pluribus, ne de tua constituta dubitare videar. Hoc tantùm abs te peto, nostrum vt laborem hunc tua potissimùm causa susceptum, boni consulas. Qui non alio magis consilio susceptus à nobis est, quàm quòd honori tuo quodq; saluti tuæ pro virili nostra prospectum esse cupiebamus.

Ex sententijs Augu. sententia. 42.

Est ne mortalium quisquam, qui tibi pluribus & maioribus, quàm ego, sit beneficijs obstrictus? in quẽ tu tot tam illustra minimè vulgaris gratiæ tuæ documenta dederis? Quæ iudicio multorum esse cum primis expetenda videntur, an ea plena manu (quod aiunt) in me non contulisti? In me, inquam, non modò nihil tale cogitantem, verùm etiam vt alijs potiùs honores istos mandares, quibus imparem esse me iudicabã, semel atque iterum precibus abs te contendentem. Ego verò quæ tãtopere vulgus admiratur quorum adipiscendorum causa, nullos à pleriſque labores non suscipi, nulla pericula non adiri video nunquã ea mihi maximi faciẽda esse iudicaui. Quin si qua necessitas id exigat, pręcipuè verò, si Christi causa postulet, huius ipsius Christi fretus auxilio, maiore cum alacritate, quàm suscepi, fumos istos dimiserim, quibus multorũ oculi perstringuntur. Quamobrẽ nõ hæc sunt, quæ mihi maximi facienda esse putaui, non opes, non honores, qui Dei primũ beneficio, deinde tua quoque liberalitate mihi meritis meis ampliores obtigerunt, sed iudicium istud tuum de me, sed voluntas ista tam propensa augendi & honestandi mei: hæc verò sunt, quæ me tibi sic deuinxerunt, vt cum dignitatis, tum salutis tuæ causa nihil non & facere, & pati semper sim paratus. Quamobrum cùm hoc ab hęreticis agi viderẽ, quandoquidem intelligunt se pietatẽ tuam in suas partes petrahere nulla ratione posse, vt saltem nuncupandis nomini tuo libellis, quasi cum illis faceres, tibi suspicionem conflarent: simul omnes machinas adhiberent, quibus de tuo statu dimoueri tamen aliquando posses, credibile non est, quanto dolore exarserim, cùm eos in contaminandum nomen tuum, in oppugnandam salutem tuam, tanto studio incumbere perspexissem. Qua quidem in re nemo fuit ex omnibus audacior Vergerio, qui tibi Christiano, Catholico, & Orthodoxo Regi, persuadere se posse putauit, vt Ecclesiæ Polonæ caput constitueres, deq; doctrina religionis iudicandi tibi potestatem arrogares, quò sic, qui profitemur hactenùs nos credere sanctam Catholicam Ecclesiam, profitemur iam deinceps, nos non crede Catholicam, sed Polonam Ecclesiam, sacrilega diuisione nos ab orbe reliquo Christiano separaremus: quod pro sua misericordia procul Deus auertat. Hanc effrenatam hominis audaciam

Integritas & modestia præclaræ Scripturis.

Studium Pauli Vergerij.

tuli

tuli graniùs, quàm vt silentio dissimulare possum. In hanc igitur harenam, prouocatus ab eo, discendi, vt quam ille nomini tuo labem inferre conatus est, eam abstergere pro virili mea contenderem.

Nouisti me pientissime Rex: in tuis & sancti tui parentis oculis assiduè versatus, bonam vitæ meæ partem traduxi: non ego tibi vel opibus, vel oris dignitate, vel fumosis imaginibus, vel alijs: hoc genus aut corporis, aut fortunæ bonis fui commendatus vnquàm: cæterùm si qua fuerunt in me, quibus hæc ornamẽta deberi putares, quæ tu pro bonitate magis tua, quàm pro meritis vllis meis tam prolixè, tamque liberaliter in me contulisti: si quæ fuerunt, in quam, quæ tu spectanda iudicares in me, quo tempore tantam tuam solicitudinem de me in Episcoporũ Collegium cooptando declarasti, nihil eorum decessit, posteaquam sum Episcopus designatus: ad studium verò sacrarum literarum permultum accessit. Etenim vocationis meę memor, totos octo annos hos, quibus indignus ego, sic Deo permittente, sic te modò non compellente, Episcopum ago, non in alia re magis, quam in meditatione diuinæ legis cõsumpsi: neque studij, laboris, diligentiæ quicquam prætermisi, quò possem eorum dogmatum non omnino rudis esse, de quibus hoc infelici seculo nostro tam graues cõtrouersias excitatas esse videmus. Quò sum autem illa perscrutatus diligentiùs, hoc in ea fide Catholica & Orthodoxa magis acquieui, quam à sanctis Maioribus nostris per manus nobis traditam accepimus. Non te fallo pientissime Rex, non te fallo: Sic in extremo die meo propicium, experiar iudicem illum viuorum & mortuorum, non te fallo. Cur autem fallerem? quam vtilitatem inde caperem? Egóne & tuam & meam ipsius animam Orco tradere conarer? Nullum tam suaue meritum est. Errare possum: prudẽs & sciẽs agnitam veritatem oppugnare non possum. Extremæ fuerit hoc cuiusdam improbitatis, quam in mores meos non cadere, à qua vitam meam omnem obhorrere, tu scis ipse Domine mi Rex. Quòd si me talem existimas, vt secùs loqui, secùs me scribere credas quàm sentio, dignus non sum, quem vel in terris tuis feras, vel huius lucis vsura frui patiaris. Sed ego nihil ambigo, quin idem sit nunc etiam iudicium de me tuum, quod fuit ante annos octo, quando me tanta voluntate tua vnum ex ijs esse iussisti, quibus de doctrina religionis iudicãdi potestas est permissa. Iudicium hoc tuum neque fefelli, neque fallo, neque fallam quòad vixero. Sed nec errare pernicioſè queo pientissime Rex, quandoquidem eam ducem sequor, & illius me iudicio submitto, quæ neque fallere scit, neque falli potest, quæ calumnia est & firmamentum veritatis, vnam, sanctam, Catholicam, & Apostolicam Ecclesiam. Equidẽ precari Deum sæpè soleo, priùs vt mihi mentẽ omnem eripiat, quàm vt hac me præditum esse mente velit, vt orbem totum Christianum desipere, me verò solum sapere persuasum habeam, vtque priuatum meum sensum publico totius Ecclesiæ sensui & consensui anteponam. Non igitur eorum incedo vestigijs, quos insipientes Prophetas vocat Ezechiel, qui sequuntur Spiritum suum, & nihil vidẽt. Non ego vel meum, vel cuiuscunque tandem alterius priuatum, sed eum, qui publicè promissus & missus est, Ecclesię spiritum sequor: quem esse spiritum veritatis manifestius est, quàm vt vllus dubitationi locus esse queat. Interà verò Deo gratias ago, cuius & hoc agnosco beneficium, quòd etiam priuatus sensus meus cum publico totius Ecclesiæ sensu pulchrè congruit, vt indubitanter ex animo esse vera credam omnia, quæcunque illâ magistra didici. Quamobrem cùm idem nunc sim, qui fui tum, quando tam illustri gratia, tamque propenso studio tuo, statim vt ad regni gubernacula accessisti, me in Episcoporũ album referri voluisti: si ad sacrarum literarum studia accessio potiùs aliqua ex eo tempore facta est, quàm vt quicquam decesserit: si quàm longissimè ab eo absum, secùs vt aliquid sentire velim, quàm aut loquor aut scribo: si & in loquendo, & in scribẽdo non meum aut cuiusquam alterius priuatum, qui falli potest & fallere, sed Ecclesiæ Dei spiritum sequor, quem constat spiritum esse veritatis: si denique fides erga te mea, si studium & obseruantia spectata tibi satis est & probata: ne dubita pientissime REX, mihi potius credere, quem nosti, quàm nescio quibus alijs, qui tibi vel ignoti sunt, vel in pessimam partem plùs quàm satis noti: & quæ vel scribuntur, vel etiam dicuntur à me, sic accipe: secùs vt non possim, etiamsi coram ipso Deo, qui scrutatur cordis abdita, sit dicendum: cùm nihil sit quod minùs in me cadere queat, quàm vt aliud in lingua promptum, aliud in pectore clausum habeam. Quòd si vel morte mea salus ac tranquillitas Ecclesiæ repræsentari posset, equidem non dubitanter eam oppeterem, illius auxilio fretus, qui cùm inimici essemus, mori pro nobis & horribili supplicio crucis nos ab æternis gehẽnę supplicijs liberare, Deoque Patri cœlesti morte sua reconciliare dignatus est. Sed ego nullam aliam repræsentandæ salutis, & restituendæ tráquillitatis Ecclesiæ Dei viam & rationẽ inuenio, quàm si ordo in illa retineatur, si ad quod

Episcopi Hosij sedulitas et industria.

Obtestatio Episcopi ad Regem seria.

Præcatio Catholicis imitanda.

Cap. 3.

quod quisque ministerium vocatus est, illud implere conetur: si prima quidem Scripturis auctoritas tribuatur, sed proximum ab ea locum Ecclesiasticæ Traditiones obtineant: nec in Scripturarum interpretatione suum quisque priuatum, sed Ecclesiæ catholicæ sensum & consensum sequatur: sacrilega separationis consilia haud aliter atque præsentissimum venenum fugiantur: si denique omne studium ab ijs, qui debent & possunt, impensum fuerit in vnitate spiritus in vinculo pacis retinenda: quò sic omnes vnum corpus & vnus spiritus effecti, vnanimes vno ore honorificemus Deum & Patrem Domini nostri Iesu Christi: cui sit laus, honor & gloria in sempiterna secula.

FINIS.

LECTORI CANDIDO.

ABsolutum iam hoc est opus Christi summa gratia, quod non solùm peritis & studiosis litterarum sacrarum, verùmetiam iis omnibus, qui de Religione doctrinam nunc inter homines maximè controuersiam scituque nulli non necessariam velint cognoscere, non potest non vtilissimum & gratissimum esse. Lege Magnum hunc HOSIVM Episcopum, quisquis es veritatis & pietatis amās, confirmabis profectò pectus præsenti velut ac diuino quodam antidoto aduersus grassantes hodie Pestes & Sectas, cauebis à Pseudoprophetis, nec in sanis illis vocibus mouebere: Ecce hîc est Christus, ecce illic quin potiùs & sano intellectu, & Christiano affectu præditus amplecteris eam, quæ secundum pietatem doctrina est, & scies, quam lucem in tanta errorum caligine, qualem aduersarij nobis offundunt tutò sequare. Et si verò, vt nihil celemus, dignissimus hic Auctor, quem sua virtus & doctrina ita commendat, vt alieno precone non admodum egeat, & si, inquam, is non distinxerit hoc opus in libros & paragraphos, vt quidam vocant, sed continuam textus seriem amanuensis illius vbique sit sequutus, & capita tantùm posteriora maiusculis expressérit, nimirum de Auctoritate scripturæ, de Traditionibus, & de Catholica Ecclesia: Tamen quoniam sic visum est eruditis, quorum hac in parte iudicium, vt speramus, Auctor non contemnet, accessit ea, quam vides, totius operis in libros quinque distributio, Tum vt minore negotio & maiore cum fructu omnia legantur, facta est illa sectio linearum seu versuum, vt vbi noui aliquid sensus, aut alterius tractationis est initium, initiales etiam literæ proponantur. Quæ res mirum quantoperè Lectorem iuuet ac recreet, non solùm in legendo, sed multò magis in intelligendo. ac de mente quidem verbisque scriptoris nihil decedit, nisi quòd sensus vbique magis perspicuè & ordine quodam accipiatur. Quare laborem hunc nostrum & studium in hoc opere illustrando, si gratus es Lector, boni consules, nec spernes opinor, quæ marginibus adscripsimus, summam fere argumenti, quo de agitur paucis complectentes. Vale in Christo semper, & Catholicum Episcopum in Catholica Ecclesia Catholicè sanctéque docentem audi Catholicus: alienorum, vt Brentij & Vergerij, vocem nec audi, nec sequere Sectarius.

*

DE EXPRESSO DEI VERBO, LIBELLVS, HIS TEMPORIBVS ACCOMMODATISSIMVS,

Ab auctore recens auctus & recognitus, atque domini Henrici Ziberti Dunghen opera cum exemplari Romano collatus.

ITEM.

DIALOGVS TRIMEMBRIS,

De sacræ Eucharistiæ sub vtraque specie communione.
De sacerdotum coniugio.
De celebrando sacro vulgari lingua.

Auctore Reuerendiss. D. Domino Stanislao Hosio Cardinale Varmiensi Episcopo.

Cum indice copiosissimo.

ANTVERPIÆ,
In ædibus Viduæ & hæredum Ioannis Stelsij.

M. D. LXVI.

CVM GRATIA ET PRIVILEGIO.

D.p 307/3

SERENISSIMO PRINCIPI, ET DOMINO, DOMINO SIGISMVNDO AVGVSTO, DEI GRATIA REGI POLONIÆ, MAGNO DVCI LITVANIAE, RVSSIAE, PRVSSIAE, MASOVIAE, SAmogitiæq; Domino & hæredi, Domino suo clementissimo, STANISLAVS HOSIVS, Episcopus Varmiensis, orationes & obsequia sua reuerenter commendat.

Effrenata nostri tẽporis hæreticorum audacia, arrogantia & sui obliuio.

DE expresso Dei verbo, vt aliquid ad te scribere aggrederer, Sigismunde Rex Auguste, fecit effrænata nostri temporis hæreticorum audacia, qui quamuis ipsi mirabiliter inter se dissecti, sic illud nihilominus certatim ad se singulę sectę rapiunt sic sibi solis vsurpant, vt eius possessione, cùm alios omnes, quotquot ab ipsis dissentiunt, tum Catholicos etiam & orthodoxos excludere conentur. Tanta enim est istorum hominum arrogantia, tanta sui obliuio, vt alios omnes stupidos, bardos, ac truncos esse, nec in scripturis videre quicquam: se verò solos sapere, se solos esse persuasum habeant, qui sint veram earum intelligentiam assequuti. Est ne autẽ verisimilè vbi tantus est animi tumor, tanta mentis inflatio, quòd ibi possit esse spiritus ille, qui non requiescit, nisi super humilem & mansuetum, & trementum sermones suos? Præclare dixit sapiens: Vbi humilitatis, ibi sapientia: vbi tumor & inflatio, ibi stultitia: dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt. In conuallibus, vt ait sanctus ille Rex & Propheta, non in montibus emittit gratiæ suæ fontes Deus. Abscondit à sapientibus & prudentibus mysteria sua, reuelat autem ea parvulis. Itaq; nulli minùs intelligunt, quid sit expressum Dei verbum, quàm qui de eo maximè gloriantur, quiq; sic sibi solis illius intelligentiam arrogant, vt quod est in prouerbio, cornicum oculos configere velle videantur.

Esa. 66.

Pro. 12. Roma. 1. Psal. 103. Matt. 11.

Cornicum oculos cõfigere dicuntur, qui ea quæ antiqui approbant magno consensu, dãnant ac rescindunt.

Neque verò nouum est hoc: Proprium hoc semper fuit hæreticorum, de expresso Dei verbo gloriari, sibique solis illud vendicare. Quin & ante Christũ natum, quo alio quàm verbi Dei obtentu, speudoprophetę populum seducebant? Cùm Hieremiàs Propheta tristia multa prædiceret, sicut alios Prophetas Dei, sic & illum, ijs ferè verbis prefari solitum legimus: Hæc dicit dominus. An autem ijsdem verbis prefatus non est Ananias quoq; speudopropheta, cum longè diuersa falsò vaticinaretur: quem à se missum esse dominus negabat.

Hier. 28.

Hier. 14.

Quem etiam alio loco sic de pseudoprophetis istis loquentẽ audimus. Falsò Prophetę vaticinantur in nomine meo, non misi eos, & non præcepi eis, neque loquutus sum ad eos: Visionem mendacem, & diuinationem fraudulentam, & seductionem cordis sui prophetant vobis. Et alio loco: Nolite, inquit, audire verba prophetarũ, qui prophetant vobis, & decipiunt vos, visionem cordis sui loquuntur, & non de ore Domini: Dicunt ijs, qui blasphemãt me: Loquutus est Dominꝰ: pax erit vobis. Ac paulò pòst, dicit eos furari verba sua. Quem locum Hieronymus interpretatur: Semper, inquit imitatur mendacium veritatẽ, & nisi habuerit aliquam similitudinem recti, decipere non potest innocentes. Quomodo igitur in priori populo mentiebantur prophetæ, atque dicebant: Hęc dicit dominus. Et vidi dominum: Et verbum domini factũ est ad illum, siue illum: Sic hæretici assumunt testimonia scripturarum de veteri & nouo testamẽto, & furantur verba Saluatoris, vnusquisq; à proximo suo, Prophetis, & Apostolis, & Euangelistis, & assumunt linguas suas, vt cordis venena ore pronũtient. Præclarè Hieronymus cum prophetis illis mendacibus confert hæreticos, & imitari dicit mendacium veritatem. Sicut enim prophetæ Dei dicebant: Verbum domini: Os domini loquutum est: Hæc dicit dominus: Iisdem vocibus vtebantur & Pseudoprophetæ.

Ibidem.

Hæriticorum mendacium, et furtum.

Prophetæ Dei.

Sed quid vtrique vaticinati sint, nonnihil expẽdamus. Arguebant prophetæ Dei peccata populi, ad resipiscentiam hortabantur, simul imminere grauem indignationẽ Dei denunciabãt, quòd eos gladio, fame, peste cõsumpturus, quòd seruitute durissima pressurus, quòd ad internecionẽ esset deleturus. Cõtrà, mẽdaces illi, quos non miserat dominus, neque præceperat eis: Non videbitis, dicebant, gladium, & fames non erit in vobis: Sed pacem veram dabit vobis dominus. Curabant, inquit Propheta, contritionem filiæ populi cum ignominia, dicentes: Pax, pax, & non erat pax. Et sicut dicit alius propheta, de mendacibus istis qui dicebant: Ait dominus: cùm dominus non esset loquutus. Cõsuebant puluillos sub omni cubito manus, & faciebant ceruicalia, sub capite vniuersæ ætatis, ad capiendas animas. Quam fuit istorum diuersa prædicatio? dum illi terrent, vt ser-

Hiere. 14.

Prophetæ falsi.

Hiere. 6.

Ezech. 13.

Prophetarum verorũ & falsorũ discrimen.

vt seruent: hi verò palpant, vt perdant. Intereà tamen vtrique vaticinabantur in nomine domini, de verbo domini gloriabantur vtrique.

An autem simillima non est nostri quoque temporis Prophetarum ratio? Quid aliud agunt, qui legitimè missi sunt à Chatholica ecclesia, quàm quòd eadem illa populo annunciant, quæ Esaias, Hieremias, Ezechiel, Daniel. Ioël, Ionas, & alij prophetæ Dei olim annunciabant? Arguebant illi scelera populi: hortabantur, vt expergiscerentur ebrij, vt flerent, vt vlularent, terroresque magnos denunciabant. Quos ita perterrefactos hortabatur, vt se cõuerterent ad dominum, vt dignos pœnitentiæ fructus facerẽt, quò sic tota mente correctis, pœnas eis effugere liceret, quas dominus fuerat comminatus. Conuersis autẽ ad dominum in ieiunio & fletu, & planctu, sic demũ domini & misericordiam annunciabãt: simul vetabãt, ne quis propter magnitudinem scelerum, veniam desperaret, quoniam benignus est dominus & misericors, patiens & multæ misericordiæ, & præstabilis super malitia: Non vult mortem peccatoris, sed magis vt cõuertatur, & viuat, nec humanam imitatur impatientiam, sed longo tempore nostrã præstolatur pœnitentiam, vt, si nos dignos pœnitentię fructus fecerimus, pœniteat & ipsum suæ comminationis, & mala quæ denunciauit, nõ inferat, nostræq; sententiæ mutatione mutetur & ipse. Sic erectis in meliorem spem animis mortalium, ne fortè prædicata diuinę clemẽtię magnitudo, negligẽtes eos & securos redderet: vide quemadmodum sermonẽ suum temperauerit: Quis scit, inquit Ioël, si conuertatur, & ignoscat, & relinquat post se benedictionem? Quasi dicat, inquit, Hieronymus: Nos quidem hortamur, quod nostrum est, ad pœnitentiã, quòd ineffabiliter clementem esse Deum nouimus: quoniam verò profundum sapientiæ & scientiæ Dei nosse nõ possumus, sentẽtiam temperamus, & optamus potiùs, quã præsumimus ignota nobis iri peccata. Hieronymũ verò sequutus Remigius. Altisiodorensis episcopus, ante septingentos, plus minus annos: Poterãt illi, inquit, respondere, quia dominus patiens est, & multæ misericordiæ, sicut tu dicis, non est necesse vt affligamus nos, & agamus pœnitẽtiam, quia ipse miserebitur nostri, quicquid egerimus. At contrà Propheta: Quis hominum, inquit, scit, si cõuertatur è furore iræ suæ ad misericordiam? Impossibile est hominem scire. Meliùs est vt agẽtes pœnitentiã, mereamur veniam peccatorum assequi, & quod post actam pœnitentiam remissione peccatorum adepta, tunc offeramus sacrificium, & libamen domino.

Ad eundem modum ante quadringentos annos, enarrãs eadem verba Rupertus Abbas Tuitiensis: In ipsa, inquit, pœnitentia, cautos esse cupit, & securitatem tollit.

Neque diuersum sensit ab ijs ante trecentos propè annos, Albertus quoque, non temerè Magnus appellatus, qui eadẽ verba explicãs: Quamuis, inquit, certũ sit, quòd contrito ignoscat Deus, tamen incertum est vtrum aliquis verè contritus sit. Videbit quòd corrigi non possit, quem ille despexit, Orabat scelestus dominum, à quo non misericordiam cõsequutus. Cain quidẽ obtulit, sed Deus ad munera eius non respexit. Moyses de quibusdam dixit: Ne respicias ad sacrificia eorum. Hactenus Albertus. Vides quomodo Iohel prædicauerit, & quomodo iam inde à mille ducentis annis per longam sacerdotum & Episcoporum successionem, ad hanc ætatẽ vsque nostram, hæc illius verba fuerint intellecta. Neq; verò solus Iohel ita prædicauit, verùm & Daniel, cum Regi Nabuchodonosor somnium suum exponeret, an eum grauiter initiò non perterrefecit, cùm quæ mala euentura illi essent, prædicaret? Neque tamen propterea statim desperare iussit, quin viam ostendit, qua pœnas, quas fuerat comminatus, effugere liceret. Placeat tibi inquit, Rex cõsilium meum, peccata tua eleëmosynis redime, & iniquitates tuas misericordijs pauperum. His verbis perterrefacto, consolationis nonnihil attulit, neque tamen securum eum esse voluit. Non dixit, certo statue tibi remissa fore peccata: sed forsitan inquit, ignoscet Deus dilectis tuis. Quæ verba tractans Hieronymus: Cùm Daniel, inquit, præscius futurorum de sentẽtia Dei dubiter, rem temerariam faciunt, qui audacter veniam pollicentur peccãtibus. Glossa verò ordinaria, intollerabilem esse dicit hanc istorum temeritatem. Sic itaq; Iohel, sic Daniel. Quid autem Rex ille Niniuæ, cum Ionas Propheta fore prædixisset, quòd post quadraginta dies Niniue subuerteretur, indutus ipse sacco, & in cinere sedẽs, an populũ ad pœnitentiam hortatus non est? vt operirentur saccis homines & iumenta; vt clamarent ad dominum in fortitudine, vt conuerteretur virà via sua mala, & iniquitate, quæ est in manibus eorum. Num autem post eiusmodi conuersionem statim iubebat certum esse de venia? Nequaquam, sed sicut Iohel, sicut Daniel, sic & hic: Quis scit, inquit, si conuertatur, & ignoscat Deus. Quem locum exponẽs Hierosolymus: Ideo, iniquit, ambiguũ ponitur & incertum, vt dum homines dubij sunt de salute, fortiùs agant pœnitentiã & magis ad misericordiã prouocẽt Deum, Quæ totidem verbis repetuntur à Remigio

Iohel. 1.
Iohel. 2.
Ezech. 33.
Iohel. 8.
Hieron.
Remigius Altisiodorensis episcopus.
Rupertus Abbas Tuitiensis.
Albertus Magnus.
Eccle. 7.
2. Mach. 9.
Gene. 4.
Num. 16.
Dan. 4.
Hiero in Dan.
Niniuitarum regis pœnitentia.
Daniel. 4.

migio,& à Ruperto, & in gloſſa ordinata, vt nunquam ſecùs in eccleſia Dei Prophetarum horum verba quiſquam interpretatus fuiſſe videatur.

Quorum hunc prædicandi modum etiam Apoſtolos ſequutos eſſe legimus. Sic enim Simonem Magum, qui donũ Dei exiſtimabat pecunia poſsidere poſſe, Petrus affatus eſt: Pœnitentiam age ab hac nequitia tua,& roga Deum,ſi fortè remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui. Si fortè,inquit,Certũ & & ſecurum eſſe non iuſsit.

Act.8.

De ſalute nemo vnquã ſecurus.

Hanc Prophetarum & Apoſtolorum doctrinã retinet adhuc Eccleſia Catholica,quę terrorem peccãtibus incutit, quò ſic eos ad pœnitentiam prouocet,quàm cùm egerint, non eos propterea ſtatim eſſe iubet abſque metu, quin à noxia ſecuritate deterret potiùs modis omnibus,ac ſperare quidẽ iubet in domino,et facere bonitatem: cæterum fiduciam,certitudinemq; remiſsionis peccatorũ iactare,& in ea quieſcere vetat. Quãuis enim de miſericordia Dei,de promiſsis eius,de Chriſti merito,de ſacramentorũ virtute, & efficacia nemo pius debeat dubitare,tamẽ,dum ſeipſum quilibet, ſuamq; propriam infirmitatem reſpicit,de ſua gratia formidare ac timere poteſt.

Pſal.36.

Hæc eſt Eccleſię Catholicæ prędicatio cum Eſaię,Hieremiæ.Ezechielis,Danielis,Iohelis,Ionæ: quin & Petri Apoſtoli prædicatione pulchrè congruens.

Ab Eccleſia Dei auulſi, de ſua ſalute ſe certos eſſe falsò exiſtimant.

Num autem cum ea cõſentiunt etiã ij,qui ante triginta hos annos diſceſſerint à nobis? quin ab ea potiùs ex Diametro,quod aiũt,diſtare videntur. Quid enim aliud ij,quã quod Ananias,quod Semeias,quod reliqui mẽdaces prophetæ,quibus nõ erat loquutus dominus: Non videbitis, aiunt,gladium,non erit fames in vobis,ſed pacem veram dabit vobis dominus: pax,ſubinde vociferantur,cùm non ſit pax,ac ingẽtem quandam ſecuritatem annunciantes,multorũ animas decipiũt. Docent enim, qualiacunque ſint opera noſtra,dũ tamen fixa,firmaq́ue ſit fides noſtra,certos nos eſſe ſalutis noſtræ,quan doquidem opera Deus non reſpicit. Cùm aperta ſint ſcripturæ verba, vbi de placato Niniuitis Deo loquitur: Vidit Deus opera eorũ,quia conuerſi ſunt de via ſua mala, & miſertus eſt. Vidit Deus opera,Dicit Propheta. Iſti contrà: Non reſpicit Deus opera. Alius verò Propheta: Vide,inquit,humilitatem meam,& laborem meum,& dimitte vniuerſa delicta mea. Et in alio Pſalmo: Vide humilitatẽ meã,& eripe me,quia legem tuam non ſum oblitus. Vide quoniam mandata tua dilexi domine,in miſericordia tua viuifica me. Quæ verba enarrans Hilarius: Reſeruans,inquit,omnia iudicio diuino,eripi ſe ob humilitatis meritũ depoſcit. Quem ſequutus Ambroſius. Quaſi is,inquit, qui humiliauerit cor ſuum,quaſi is,qui plurimum laborauerit,ibi ſibi dimitti peccata deſiderat,hîc erui ſe precatur. Ac nonnullis interiectis: Athleta bonus mẽbra ſua monſtrat, vt ſuæ conuerſationis approbet diſciplinam, monſtrat etiam tunc membra ſua, quando poſt aliqua certamina grauiora iterũ certare compellitur,vt iudex videns feſſum corpus, nequaquam eum certare compellat. Et tu oſtende cordis tui humilitatem, vt titulos Virtutis oſtendas: oſtende corporis tui certamina,vt dicas: Certamen bonũ certaui,curſum conſummaui,vt videns ſpiritualis iudex certaminis agonem,coronam iuſtitiæ decernat, quoniam legem agonis impleſti. Precatur Propheta Deum, vt reſpiciat humilitatem ſuam,laborem ſuum,& quòd legẽ Dei nõ ſit oblitus,& quòd eius præcepta dilexerit, quæ per nos etiam oſtendi Deo præcepit Ambroſius. At noſtri temporis Pſeudoprophetæ,& Pſeudoeuãgeliſtæ negãt Deum opera noſtra reſpicere,negant illis ei curæ quicquam eſſe: quicquid ſit de illis,certò nihilominus vnunquemque ſtatuere debere, quòd gratis propter Chriſtum peccata ſibi ſint remiſſa, quòd acceptus Deo, quòd vitæ ſit hæres æternæ: quandoquidem omnis iuſtitia & ſanctitas noſtra merum ſit peccatũ,& res damnata: Cõtritio verò,vſque eò nihil profit,vt magis etiam faciat peccatorem. Quòd ſi quem arrodit propter peccatum conſcientia,ſic eum reſponſare iubent: Quid peccatum,peccatum: attamẽ ego ſanctus ſum: Si ego probus non ſum Chriſtus tamen probus eſt. Quaſi verò iã eſſe cuiuis improbo liceat,quoniã Chriſtus probus eſt? Huius iuſtitia nos iuſtos,huius probitate probos eſſe docent, etiã ſi non modò micam nullam eius probitatis in nobis habeamus: verùm inſuper omni flagitiorum genere cooperti ſumus. Quo turpior es,ait vnus ex his, eò citiùs impertit gratiam Deus. Qui ſuos etiam ita dicere iubet: Peccata mea non meam conſcientiam, ſed Chriſtum premunt.

Ab Eccleſia Dei auulſi, de ſua ſalute ſe certos eſſe falsò exiſtimant.

Hæreticorum doctrina.

Ionæ.3.

Pſal.24.

Pſal.118.

Hilarius.

Ambroſ.

2.Tim.4.

Opera noſtra curare deũ negant noſtri tẽporis pſeudo prophetæ.

Contritio.

Hæreticorũ impiæ voces & ſententiæ.

Cap.5.

Quid autem,an cum Hieremia Propheta nobis quoque dicere non licebit? Stupor & mirabilia facta ſunt in terra: Prophetæ prophetabant mendacia, ſacerdotes applaudebant manibus ſuis & populus meus dilexit talia. Reuera dilexit populus talia,Nam ſic homines, mẽdacium Prophetarum iſtorũ blandis vocibus,tanquam Syrenarum dulcibus cãtilenis,iam dementatos videre licet, vt ſi quis vera magis & ſalutaria, quàm quæ grata ſint auribus eorum,& iucunda prædicare velit,explodatur. Itaque non dubitant

rudes

rudes etiam asini, nonnunquam Prophetis, quid vaticinari debeant, præscribere, & à quibus docendi veniunt, eos docere. Nolite, inquiunt, videre, nolite aspicere in nobis, ea, quæ recta sunt loquimini nobis placentia, videre in nobis errores, Solam fidem nobis prædicare, gehennæ flammas ne comminemini, sed promittite nobis regna cœlorum, vt post luxuriam & delicias, post incestas nuptias, pandatur nihilominùs nobis Paradysus. Quid nobis ostenditis viam Domini, per quam non libenter ingredimur? quod replicatis nomen sancti Israël: quod nostri pectoris arcana non penetrat? *Idiotarum quorundam huius seculi præscriptum, Esaiæ 30. Hieron.*

Vides pientissime Rex, qualis eorum; qui se nostro seculo vocant Euangelicos (cum nihil cum Euangelio commune habeant) qualis contra sit Catholicorum prædicatio. Nihil aliud illi quàm credere iubent vnumquemque, certoque statuere, quòd sit in gratia, quod sit indubitatus hæres regni cœlorum, quicquid sit de operibus. Et cũ hac inani sua fiducia deducunt homines ad æterna gehennæ supplicia: Nostri contrà: quamuis de Domini misericordia sperare iubeant, securos esse tamen homines vetãt: simul monent, ne satis esse credant, quòd à peccatis resipuerint, nisi dignos etiã pœnitentiæ fructus fecerint, & quam profitentur fidẽ, eam ex operibus ostenderint: Quòd cùm ad extremum illud iudicium ventum fuerit, non quæretur ex nobis, quid crediderimus, verùm quid credentes in corporibus nostris, vel boni vel mali gesserimus. *Catholicorum exhortatio & assensus.*

An autẽ alterutri diuinæ legis oraculis instructi non sunt? quin de expresso Dei verbo glorianter vtrique. Clamant vtrique: Verbũ Domini, os Domini loquutum est: Hæc dicit dominus. Proferunt scripturas Catholici: Facite fructus dignos pœnitentiæ: Nisi pœnitentiam habueritis, omnes similiter peribitis. Compati oportet, si conglorificari: commori, si conuiuere: sustinere, si conregnare volumus. Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Si hæc scitis, beati eritis, si feceritis ea. Tu reddes vnicuique secundum opera sua. Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis, prout, gesit, siue bonum, siue malum. Omnis misericordia faciet locum vnicuique secundum meritum operum suorum. Ego venio citò, & merces mea mecum est, reddere vnicuique secundum opera sua: Procedent, qui bona fecerũt, in resurrectionem vitæ: qui verò mala egerunt, in resurrectionem iudicij. Nescit homo, vtrum amore, an odio dignus sit. Delicta quis intelligit? Ab occultis meis munda me. Quis potest dicere, mundum est cor meum: purus sum à peccato? Verebar omnia opera mea, sciens quòd non parceres delinquenti. Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum. De propitiatio peccato noli esse sine metu. Ne dicas: Misericordia domini magna est, multitudinis peccatorum meorum miserebitur. Misericordia enim & in ira ab illo citò proximant, & in peccatum respicit ira illius. Cum timore & tremore salutem vestram operemini: Beatus homo, qui semper est pauidus: Qui sine timore est, non poterit iustificari. Hę sunt, & complures aliæ scripturæ, quas longum esset omnes recensere, quibus, tanquàm expresso Dei verbo, probare conantur, Orthodoxi, non satis esse, si quis credat sibi remissa esse peccata propter Christum, se esse in gratia, se esse hæredem vitæ eternæ, quicquid sit de operibus suis: sed sicut ipsum Christum pati priùs oportuit, atque ita demum intrare in gloriam suam, sic & nos pati priùs oportere, quàm ad illam gloriam perueniamus, oportere sicut ambulauit ipse, sic ambulare nos quoque: oportere per bona opera certam facere vocationem nostram: & cùm omnia fecerimus, non propterea statim securos esse debere, sed vereri omnia opera nostra & dicere, quòd serui sumus inutiles, vsque eò etiam, vt ne de propitiato quidẽ peccato simus absq; metu. *Matt. 3. Luc. 13. Rom. 8. 2. Tim. 2. Matt. 19. Ioan. 13. Rom. 2. 2. Cor. 5. Eccle. 6. Apoc. 12. Ioan. 5. Eccle. 9. Psal. 18. Prou. 20. Iob 9. 1. Cor. 4. Eccle. 5. Philip. 2. Prouer. 28. Ezec. 1. Scripturæ pro nostræ salutis incertitudine. Luc. 24. Ioan. 12. 2. Pet. 1. Luc. 17. Scripturæ pro salutis nostræ certitudine. Mar. 16. Ioan. 3. Deut. 31. Psal. 26. Esa. 35. 1. Pet. 5. Ephe. 6. 1. Petri. 5. 1. Ioan. 4. Rom. 5. Psal. 22. Psal. eodem. Psal. 26. Psal. 30. Rom. 8. Ioan. 5. Roma. 10. 2. Ioan. 5.*

Proferunt autem & suas scripturas, qui segregauerunt seipsos, & contrariam sententiam tuentur: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Sic dilexit Deus mundũ, vt filiũ suum vnigenitũ daret, vt omnis, qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Viriliter agite, nec paueatis ad aspectum eorum. Viriliter age, & conferretur cor tuum. Dicite pusillamines, confortamini, nolite timere. Assumite vniuersam armaturam Dei, vt possitis resistere in die malo. Cui resistite fortes in fide. Filium suum misit in mundum, vt viuamus per eum. Commendat Deus charitatem suam erga nos, quòd cum adhuc essemus peccatores, Christus pro nobis mortuus est. Dominus regit me, & nihil mihi deerit. Si ambulauero in medio vmbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es. Dominus protector vitæ meę, à quo trepidabo? In te domine speraui, non confundar in æternum. Certus sum, quia neque mors, neque vita, neque Angeli, neque vlla creatura poterit me separare à charitate Dei. Omne quod dat mihi pater, ad me veniet, & eum qui venit ad me, non eijciam foras. Quisquis inuocauerit nomen domini, saluus erit. Omne quod natum est ex Deo, vincit mundum, & hæc est victoria nostra, quæ vincit mundum, fides nostra. Hæ sunt scripturæ, quas adfert Brẽtius ad confirmandam certitudinem suam, & inanem fiduciam. Verùm eius generis, vt ex pumice lac ex- *Deut. 31. Psal. 26. Esa. 35. 1. Pet. 5. Ephe. 6. 1. Petri. 5. 1. Ioan. 4. Rom. 5. Psal. 22. Psal. eodem. Psal. 26. Psal. 30. Rom. 8. Ioan. 5. Roma. 10. 2. Ioan. 5. In 2. Pericope apologiæ suæ, contra Petrum à Soto.*

presseris citiùs, quàm ex illis hoc, quid vult Brentius, elicueris. Vides itaque, quàm sit vetus hoc, quod de expresso Dei verbo gloriãtur hæretici, cùm etiam Hieremiæ & Ezechielis temporibus fuerit hoc vsitatum. Quid autem nato iam Christo, num idem factitatum non est? Notissima est Euangelica illa historia, qua scribitur: Iesum, simul vt fuit baptizatus, in desertum à spiritu ductum, & ibi à Diabolo fuisse tentatum. Quibus autem alijs ille, quàm scripturarum armis cũ Christo congressus est? Statuit eum, dicit Mattheus, supra pinnaculum templi, & dixit ei: Si filius Dei es, mitte te deorsum, scriptum est enim: quia angelis suis mandauit de te, in manibus tollẽt te, ne fortè offendas ad lapidem pedẽ tuum. Quem locũ tractans Ambrosius, valdè salubriter admonet: Disce hic quoque, quia Satanas transfigurat sẽ in angelum lucis, & de scripturis ipsis sæpè diuinis laqueũ fidelibus parat. Sic hæreticus facit, sic euiscerat fidem, sic iura pietatis impugnat. Ergo non te capiat hæreticus, quia potest de scripturis aliqua exẽpla proferre: ne sibi arroget, quòd doctus videtur, vtitur & Diabolis testimonijs scripturarũ, non vt doceat, sed vt circũscribat & fallat. Tractat eundẽ locũ lõge pulcherrimè ęqualis Ambrosij. Vicẽtius Lirinẽsis, in illo aureo suo libello, quẽ inscripsit pro Catholicæ fidei antiquitate & vniuersitate. Libet autem altiùs illius verba repetere, cùm digna sint, quę non legantur modò, vetùmetiam ediscantur. Hic fortasse aliquis interroget, inquit, an & hæretici diuinę scripturę testimonijs vtantur. V tuntur planè, & vehementer quidẽ. Nam videas eos volare per singula quæque sanctæ legis volumina? per Mosi, per Regnorum libros, per Psalmos, per Apostolos, per Euãgelia, per Prophetas. Siue enim apud suos, siue apud alienos, siue priuatim, siue publice, siue in sermonibus, siue in libris, siue in conuiuijs, siue in plateis, nihil vnquã penè de suo proferunt, quòd non etiã scripturę verbis adumbrare conentur. Lege Pauli Samosateni opuscula. Priscilliani, Euuomij, Iouiniani, reliquarũque pestiũ, cernes infinitã exemplorũ congeriẽ, propè nullã omittẽ paginam, quæ noui ac veteris testamenti sententijs fucata & colorata non sit. Sed tantò magis cauendi & pertimescendi sunt, quantò occultiùs sub diuinæ legis vmbraculis latitant. Sciunt enim fœtores suos nulli ferè citò esse placituros, idcirco eos cœlestis eloquij velut quodam aromate, aspergunt, vt ille qui humanum facilè despiceret errorem, diuina non facilè contemnat oracula. Itaque faciunt quod hi solent, qui paruulis austera quædam temperaturi pocula, priùs ora melle circumlinunt, vt incauta ætas, cùm dulcedinem præsenserit, amaritudinem non reformidet. Quod etiam ijs curæ est qui mala gramina, & noxios succos, medicaminum vocabulis præcolorant vt nemo, ferè, vbi suprascriptum legerit remedium, suspicetur venenum. Idem denique & Saluator clamabat: Antendite vobis à Pseudoprophetis, qui veniunt ad vos in vestitu ouium, intus autem sunt lupi rapaces. Quid est vestitus ouium? nisi Prophetarum & Apostolorum proloquia, quæ ijdem ouili quadã sinceritate, agno illi immaculato, qui tollit peccata mundi, tanquàm vellera quædam texuerunt. Qui sunt lupi rapaces? nisi sensus hæreticorum feri & rabidi, qui caulas Ecclesiæ semper infestant, & gregem Christi, quaquà possunt, dilacerant. Sed vt fallaciùs incautis ouibus obrepant, manente luporum ferocia, deponunt lupinam speciem, & sese diuinæ legis sententijs veluti quibusdam velleribus obuoluunt, vt cùm quisque lanarum molliciem persenserit, nequaquam aculeos dentium pertimescat. Sed quit ait Saluator? Ex fructibus eorum cognoscetis eos. Id est, cùm cœperint diuinas illas voces, non iam proferre tantùm, sed etiam exponere: nec adhuc iactare solùm, sed etiam interpretari: tunc amaritudo illa, tunc acerbitas, tunc rabies intelligitur, tunc nouitium virus exhalatur, tunc profanæ nouitates aperiuntur, tunc primùm scindi sepem videas, tunc transferri patrum terminos, tunc Catholicam fidem cædi, tunc Ecclesiasticum dogma lacerari. Tales erant hi quos percutit Apostolus Paulus, in secunda ad Corinthios, dicens: Nam eiusmodi, inquit, Pseudoapostoli, operarij, subdoli, transfigurant se in Apostolos Christi. Quid est transfigurant se in Apostolos Christi? Proferebant Apostoli diuina legis exempla, proferebant & illi. Proferebant Apostoli Psalmorum auctoritates, proferebant & illi. Proferebant Apostoli sententias Prophetarum, & illi nihilominus proferebãt. Sed cũ ea, quę similiter protulerãt interpretari non similiter cæpissent, tunc simplices à subdolis, tunc infucati à fucatis, tunc recti à peruersis, tunc postremò veri Apostoli à falsis Apostolis discernebantur. Et non mirum, inquit: ipse enim Satanas transfigurat se in angelum lucis, non est ergo magnũ, si ministri eius transfigurẽtur, sicut ministri iustitiæ. Ergo secũdum Apostoli Pauli magisteriũ quotiescunq; vel Pseudoapostoli, vel pseudoprophetæ, vel pseudodoctores diuinæ legis sententias proferũt, quibus malè interpretatis, errores suos adstruere conentur, non dubiũ est, quin auctoris sua callida machinamenta sectẽtur, quæ ille nunquam profectò comminiscereturnisi sciret omnino nullã esse ad fallendũ faciliorẽ viã, quàm,

Matt. 4.

Iesus ductus tentatus.

Psal. 90. Ambr. Lib. 4. in Luc.

Hæretici in Angelos lucis transfigurati.

Vincentius Lirinensis. Hæretici ad confirmanda sua dogmata testimonijs sacræ scripturæ vtuntur.

Perelegantes Metaphoræ.

Matt. 7. Luc. 6.

Ouium vestitus quid. Lupi rapaces qui.

Matth. 7. Hæreticorum fructus.

2. Cor. 1. Hæretici transfigurati in Apostolos Christi.

Satanas trãsfiguratus in Angelum lucis. Diabolus sacræ scripturæ exemplis ad fallendum vtitur.

vt

vt vbi nefarij erroris subinducitur fraudulentia, ibi diuinorum verborum prætẽdatur auctoritas. Sed dicet aliquis: Vnde probatur, quòd sacræ legis exẽplis diabolus vti soleat. Legat Euangelia, in quibus scribitur: Tunc assumpsit eum diabolus, id est, Dominum saluatorem, & statuit eum supra pinnam tẽpli, & dixit ei: Si filius Dei es, mitte te deorsum: scriptum est enim, quod angelis suis mandauit de te, vt cỹstodiant te in omnibus vijs tuis. In manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. Quid hic faciet misellis hominibus, qui ipsum dominum maiestatis, scripturarũ testimonijs appetiuit? Si, inquit, filius Dei es, mitte te deorsum, Quare? Scriptũ est enim, inquit. Magnopere nobis doctrina loci istius attendenda atque retinenda est, vt tanto Euangelicæ auctoritatis exemplo, quando aliquos Apostolica seu Prophetica verba proferre contra Catholicam fidem viderimus, diabolum per eos loqui minimè dubitemus. Nam sicut tunc caput capiti, ita nunc quoque membra membris loquuntur: membra scilicet diaboli membris Christi: perfidi, fidelibus: sacrilegi, religiosis: hæretici postremò, catholicis. Sed quid tandem dicit? Si, inquit, filius Dei es, mitte te deorsum. Hoc est. Filius vis esse Dei, & hæreditatem regni cœlestis accipere, mitte te deorsum, id est, ex istius te sublimis Ecclesiæ, quæ etiã tẽplũ Dei putatur & doctrina & traditione demitte. Ac si quis interroget quẽpiam hęreticorũ sibi talia persuadentẽ. Vnde probas? vnde doces, quòd Ecclesiæ Catholicæ vniuersalẽ & antiquã fidẽ dimittere debeam? Statim ille: Scriptũ est enim. Et continuò mille testimonia, mille exẽpla, mille auctoritates parat, de lege, de psalmis, de Apostolis, de Prophetis, quibus nouo & malo more interpretatis, exarce Catholica, in hęreseos barathrũ infelix anima prȩcipitetur. Iã verò illis, quæ sequũtur, promissionibus, miro modo hæretici incautos homines decipere cõsueuerunt. Audent etenim polliceri & docere, quòd in Ecclesia sua, hoc est, in cõmunionis suę cõuenticulo, magna & specialis ac planè personalis, quædã sit Dei gratia: adeò, vt sine vllo labore, sine vllo studio, sine vlla industria, etiãsi nec petãt, nec quærãt, nec pulsent, quicũq; illi ad numerum suum pertinent, tamen ita diuinitus dispensentur, vt angelicis euecti manibus, id est, angelica protectione seruati, nunquam possint offendere ad lapidem pedem suum, id est, nunquam schandalizari, hactenus Vincentius. Potuit autem Vincentius hic illustrioribus notis nostri temporis hæreticos depingere, quàm quibus eos hoc loco depictos esse videmus? Quid enim aliud est, quod magis per eos moliatur Satanas, quàm vt persuadere possit hominibus, vt mittãt se deorsum? vt ab sublimis huius Ecclesiæ (quam ciuitatem supra montem positam vocat Christus) doctrina traditioneque se demittãt? Quod simul vt persuasit, iam indubitatam est victoriam consequutus. Nam quòad aliquis ex hac sublimi ciuitate se non demiserit, quamlibet eum grauiter Satanas oppugnet, irriti tamen cadunt conatus eius omnes. Simul vt autem aliquis miserit se deorsum, simul vt ab ouili discesserit, & à reliquo se grege segregauerit, euestigiò præda fit lupo. Quamobrem in hac vna re neruos suos omnes intendit satanas, vt homines adducat, quò se mittant deorsum, vt à sublimi Ecclesiæ doctrina discedant, vt eius traditiones pro nihilo ducant, vt suum, aut cuiuscunque tandem alterius priuatum spiritum potiùs quam Ecclesiæ totius, cui promissus est spiritus veritatis, sensum & consensum sequãtur. Neque desunt illi scripturę, quibus id persuadere conetur. Scriptum est enim, inquit: In præceptis patrum vestrorum nolite incedere: Sine causa me colunt, docentes doctrinas & mandata hominum. Quòd, si vel vna aliqua in re persuaserit alicui, quo se mittat deorsum, & à maiorum præceptis & institutis, & ab Ecclesiastica traditione discedat, iam eum in potestatem suam redactũ habet, iam nullo negocio perficit, quò magis indies, atque magis mittat se deorsum, nec vllũ est doctrinæ genus tã ab omni pietate remotum, quo non facilè mentem illius imbuat. In hoc igitur vno studium illius omne consumitur, vt homines assuefaciat mittere se deorsum, ac sensum & consensum totius Ecclesię ne pili quidem facere: quin illius placitis aduersari maximè. Quod, cùm ab alijs hæreticis, tum ab illo, qui dux eorum fuit & antesignanus, hoc nostro seculo Martino Luthero, summa diligentia curatum esse videmus. Quid enim aliud ille crepat in scriptis suis omnibus, quàm vt se mittant homines deorsum: vt ab Ecclesia se præcidant: vt eius placitis aduersentur? vt, si quid illa præceperit, in despectum eius contraria faciant omnia? Verbi gratia: iubet Ecclesia, vt ieiunes tẽpore quadragesimæ, vt sub festũ Paschatis peccata tua confitearis, & ad Eucharistiæ sacramentum accedas. Quid hic docet Lutherus? Quandoquidem sic ab Ecclesia constitutum est, ob hoc ipsum non faciam: & si non præcepisset, vellem facere: fàciam autem alio tempore, quo non prȩcepit, quando, & quomodo mea libera voluntas me tetigerit. Ad eundem modum, adiaphoron esse censet, eleuetur Eucharistia, nec ne. Sed quoniam sic Ecclesiæ visum est, vt eleuaretur, in despectum illius ab eleuatione docet abstinendũ esse. Itidem sub vna quis, an sub vtraque

Matt. 4. *Psal. 90.*

Notandum.

Diaboli & Hæreticorum in citandis scripturis eadẽ vis & par auctoritas.

Hæreticorum conuenticula.

Mitti deorsum, est sese ab Ecclesia Catholica subducere.

Sathanæ neruus.

Ezec. 20. *Matt. 15.*

Omne Satanæ studium quò tendat.

Martinus Luther Satanæ antesignanus.

Ecclesiæ præcepta.

Lutheri præcepta.

que specie sumat Eucharistiam, pluribus in locis nihil referre scribit, quòd mihi sit ea de re tanquam necessarium à Deo præceptum. Intereà tamen in eo libro, quem inscripsit, De formula missæ: Si quo casu, inquit, Concilium statueret, minimè omnium nos vellemus vtraque potiri, imò tum primùm in despectu Concilij, vellemus aut vna, aut neutra, & nequaquam vtraque potiri, & planè eos anathema habere, quicunque talis Concilij auctoritate potirentur vtraque. Quid autem aliud concilium, quàm Ecclesiam representat? in huius itaque, sancientis aliquid, despectum, contraria potiùs omnia facere iubet, per non ignobile membrũ hoc suũ Sathanas, per quod clamat etiá nunc: mitte te deorsum. An enim is non mittit se deorsum, qui non hoc sequitur, quod omniũ est, quod Catholicum est, quod orbis totius Christiani consensu receptum est, & approbatum: sed in eo libentiùs acquiescit, quod vni alicui fanatico nonnunquàm homini visum est, qui quàmlibet etiam cautus & prudens existimetur, tamen cùm de suo loquitur, nihil aliud sicut ipsa veritas testatur, quàm mendacium loquitur? Potest autem aliquis magis mittere se deorsum, quàm si ab eo, qui est omnium, ad eum qui priuatus est, alicuius sensum, hoc est, à veritate prolabatur ad mendaciũ, quod homo de suo loquitur? Quam igitur cantilenam ipse per se Christo Sathanas occinebat in deserto, eandem nunc quoque per membra sua Christianis occinit, nec aliud vrget maiore studio, quã vt mittant se deorsum, vt vniuersalem & antiquam Ecclesiæ Catholicæ fidem dimittant. Pollicetur per ea nunc etiam, & docet, quòd in suæ communionis conuenticulo, magna quędam & specialis, ac planè personalis Dei sit gratia. Persuadet imperitis, si quis fidem suorum specialem sit amplexus, † quòd is, non modò si sit bonis operibus destitutus omnibus, verumetiam nullo sit flagitiorum genere non coopertus, certus tamen esse debeat, se esse in gratia, ac futurum olim, vt tollant eum angeli manibus suis, & in cœlum rectà perducant: vt illorum protectione seruatus, ne lenissimè quidem ad lapidem vllum offendat: sed esse apud Deum in gratia, si ad finem vsque vitæ suæ perseueret. Hoc à suis ita certum haberi vult, & indubitatum, nullum vt scelus admitti posse putent grauiùs, quàm si vel minima quis eius rei dubitatione tangatur. Quæ persuasio cõmunis est omnibus hæreticis. Nam non magis id à suis exigunt Lutherani, quàm à suis idem requirunt & Zuingliani & Anabaptistæ (cùm intereà non magis inter se dissideant ignis & aqua, quàm istorum inter se pugnant dogmata) fieri vt nulla ratione possit, quin vel ij, vel illi, vel isti manibus dæmonum in barathrum inferni præcipitentur potiùs, quàm vt suis eos manibus cœlestes angeli dignentur. Qui cùm æquè sint omnes à Christi corpore sua voluntate præcisi, nihil commune cum eis cœlestes Angelos habituros, certiùs est, quàm vt ambigere quisquam possit.

Concilium ecclesiam repræsentat. Mittit se deorsum, qui non assentitur Ecclesiæ Catholicæ.

Ioan. 8.

Quid Satanas hæreticis polliceatur, & persuadeat.

Lutheranorum, Zuinglianorum, & Anabaptistarum schisma.

Vidimus ergo iam, quemadmodum etiam Christum expresso Dei verbo Sathanas fuerit oppugnare conatus. An autem idem non fecit per membra quoque sua contra eundem Christũ filium Dei? An expresso Dei verbo demonstrare conatus non est, quod Christus non modò non esset Propheta, verumetiã reus esset mortis? Legimus in Euangelio, quòd cùm audissent Christi sermones Iudæi, alij dixerunt, hic est Propheta: alij verò, hic est Christus: neque defuerunt intereà, qui dicerent: Nunquid à Galilæa venit Christus? Nónne scriptura dicit, quia ex semine Dauid, & de Bethleem castello vbi erat Dauid, venit Christus? Ad Nicodemum verò Pharisæi: Scrutare scripturas, aiunt, & vide, quia à Galilea Propheta non surgit. Nec eo cõtenti, quòd cũ scripturis prolatis Prophetam esse negassent, vociferabantur prętereà: Nos legem habemus, & secundum legem debet mori, quia filium Dei se fecit. Quis est qui non obstupescat hæc legens? Legem & Prophetas, contra legis & Prophetarum auctorem ac dominum, diaboli membra proferebant: & sicut ipsis videbatur, expresso Dei verbo, quòd non modo non esset Propheta, verum etiam tanquã facinorosus aliquis legis trãsgressor dignus esset morte, demonstrabant. Quòd si verò contra Christum ipsum, cum adhuc inter homines versaretur, sic est non ab ipso Sathana modò, verùm etiam à membris eius, scripturarum armis pugnatum, quid non fieri putandum est misellis hominibus? aut quid erit, quod Sathanas è scripturis persuadere se non posse sperabit, qui Christum & non esse Prophetam, & esse mortis reum, è scripturis docere se posse persuasum habebat? Iam Igitur & hoc factum est, quemadmodum ipsum etiam Christum Dei filiũ in terris degentem, & per se, & per membra sua, scripturarum armis appetere Diabolus non dubitauit, & quem ex illis produxit sensum, expressum Dei verbum haberi voluit.

Ioan. 7.

Aliud Sathanæ ex diuinis scripturis testimonium.

Ioan. 5.

Ioan. 19.

Sathanas non minùs Apostolos, quàm Christum suis armis aggressus est.

2. Cor. 11.

Quid autem Apostolos? Nunquid eisdem armis aggressus non est? Hos verò maximè. Quid enim sibi volunt illa Pauli verba? Eiusmodi Pseudoapostoli sunt operarij subdoli transfigurantes se in Apostolos Christi. Et non mirum: Ipse enim Sathanas transfigurat se in angelum lucis; non est ergo magnum, si ministri eius transfigurentur,

tur, ſicut miniſtri iuſtitiæ. Quàm graphice Paulus depingit ſui tẽporis Pſeudoapoſtolos? Nolebant illi videri aliud, quàm Chriſtũ, quàm Euangelium prędicare. Quin ſicut Eccleſiæ Catholicæ doctrinæ noſtri temporis hæretici, ſic illi Pauli prædicationi, Euangelij nomen detrahere, ſibiq́ue viſi ſunt illud arrogare. Nunquid hoc apertè Paulus non ſignificat, cùm ita ſcribit Galatis? Miror quòd ſic tam citò transferimini ab eo, qui vos vocauit in gratiam Chriſti, in aliud Euangelium, quod nõ eſt aliud, niſi ſunt aliqui, qui vos conturbant, & volunt conuertere Euangelium Chriſti. Quem locum enarrans Pauli germanes interpres Ioannes Chryſoſtomus: Huiuſmodi diaboli, inquit, fraus eſt, haud quaquã nudos proponere laqueos, quibus venetur homines. Etenim ſi dixiſſent: Diſcedite à Chriſto Galatæ, vitaſſent eos velut impoſtores & corruptores. Nunc verò ſinentes in fide manere, & interim fraudi prætexentes Euangelij nomen, impunè, ſummaq́ue audacia perfodiebant domum, videlicet ijs, quæ dixi, obtentis velamentis, per hæc nomina celantibus parietum perfoſſores. Quoniam igitur illi ſuam impoſturam, appellabant Euangelium, ipſe etiam aduerſus nomen repugnat, &c. Vides quemadmodum etiam tunc, ſicut nunc, fraudi ſuæ quidam nomen Euangelij prętexebant, & impoſturam ſuam Euangelium appellabant: quod ipſi docerent, non quod Paulus prædicaret, hoc Euangelium videri volebant: & ſub huius honeſto protextu, fucum hominibus facientes, in eorum animos irrepere cõnabantur. Sic Sathan ad illaqueandos homines, aliquo ſemper abutitur integumẽto: neque ſtatim, ſicut vulgò loquuntur, oſtendit cornua: ſed ſcripturarũ diuinarũ, ſed verbi Dei, ſed Euangelij nomen prætendit, quò faciliùs incautos in ſuas naſſas pertrahat. Decet autẽ fideles non ſtatim eiuſmodi laruas moueri, neq; ſi quis impoſturã ſuã vocet Euangeliũ, eo loco protinus eã habere debẽt.

Pſeudoapoſtolorum in primitiua Eccleſia calliditas. Cap. 1.

Chryſoſtomus.

Hæreticorum prætextus & impoſtura.

Sathanæ integumentum.

Ac meminit idem Paulus ad Theſſalonicenſes ſcribens, fuiſſe quoſdam qui per Epiſtolam, tanquàm à ſe miſſam, terrerent homines, quaſi iamiam inſtaret dies Domini: cùm tamen à Paulo nihil tale ſcriptum fuerit. Sed cum is in priore ſua ad eoſdem Epiſtola ſcripſiſſet: Nos qui viuimus, qui reſidui ſumus, in aduentu Domini, non præuenimus eos, qui dormierunt, iſtis eius verbis alienum ſenſum hunc affingebant, cum ea Pauli mens fuiſſet nunquam. Sic etiam, ſuperſtite Paulo Pauli verba ſecus quidam interpretari veriti non ſunt.

2. Theſ. 2.

1. Theſ. 4.

Scribit autem hoc & Petrus Apoſtolus de Pauli Epiſtolis, quòd quædam in eis ſunt difficilia intellectu, quæ indocti & inſtabiles deprauant, ſicut & cæteras ſcripturas ad ſuum ipſorum perditionem. Si quum adhuc in terris degeret Paulus, inuenti ſunt, qui eius verba deprauarent & inuerterent, quid mirum eſt, ſi tot ſeculis, poſtquàm ille mortuus eſt, idem hoc de illis factitatum eſt, & fit etiam nunc? Quid autem illud fuerit, quod indocti quidam & inſtabiles in Epiſtolis Pauli deprauare, ſiue peruertere ſunt conati, docet in eo libro, quem inſcripſit, de fide & operibus, Auguſtinus. Quum enim ſcripſiſſet Paulus: Arbitramur hominem iuſtificari per fidem, ſiue operibus legis: Sic hæc verba quoſdam indoctos & inſtabiles accepiſſe dixit, vt mala quadam ſecuritate, cùm ſuam, tum aliorum ſalutem perderent, dum ad ſalutem obtinendam, ſolam fidem ſufficere putarent. Quam etiam cauſam fuiſſe narrat, quòd aliæ Apoſtolicæ Epiſtolæ, Petri, Ioannis, Iacobi, Iudæ, contra ſententiam hanc maximè dirigunt intentionem, vt vehementer adſtruant, fidem ſine operibus nihil prodeſſe. Sicut etiam ipſe Paulus non qualem libet fidem, qua in Deum creditur, ſed eam ſalubrem planeq́ue Euangelicam definiuit, cuius opera ex dilectione procedunt: Et fides, inquit, quæ per dilectionem operatur. Vnde illam fidem, quæ ſufficere ad ſalutem quibuſdam videtur, ita nihil prodeſſe aſſeuerat, vt dicat: Si habeam omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil ſum. Vbi autem hęc fidelis charitas operatur, ſine dubio bene viuitur: plenitudo enim legis charitas. Hactenus Auguſtinus. Vide autem, quàm vetuſta ſit hæc hęreſis, quæ ſolam fidem ad ſalutem ſufficere dicit. (Fuit enim adhuc illo Paulo ſuperſtite) quàm expreſſo Dei verbo, quod ille per electum ſuum vas Apoſtolorum protulit, probare quidam ſunt conati, cùm tamen hæc Pauli mens nunquam fuerit: ſed, ſicut ſcribit Petrus, indocti quidem & inſtabiles, ſenſum verborum illius peruerterint. Quid autẽ aliud, per Deũ immortalẽ, & auribus, & animis hominum nunc quoq; Sathan per mẽbra ſua magis inculcare ſtudet, quàm quod (cum adhuc in terris Paulus verſaretur) per ſuos inculcabat, nimirũ, vt ſolam fidẽ, & ad iuſtitiam & ad ſalutem ſufficere perſuaſum habeãt? Quòd ſi tum Petrus queſtus eſt, inuerſa fuiſſe Pauli verba, quantò magis nunc idẽ quereretur, cùm dogma hoc tã pernicioſum, tanta contentione aſſeritur, cum ingeruntur & auribus, & oculis hominum voces illæ peſtilentiſsimę, Euangeliũ pati non poſſe, vt prædicetur de bonis operibus, ouiculam Chriſti horrere, vbi prædicari ea audit? Fidem nullũ opus bonũ poſſe iuxta ſe ferre? Qui bonis

2. Pet. 3.

Indocti & inſtabiles deprauant ſcripturas.

Cap. 14. Rom. 3.

Fidem ſine operibus ſufficere ad ſalutem aſſerunt hæretici, quod falſum oſtendit.

Vera fides quæ per dilectionem operatur. Galat. 5. 1. Cor. 13. Rom. 13.

2. Pet. 3.

Hæreticorum voces peſtilentiſsimæ.

operibus

operibus cooperti sunt, eos vix posse cœlum penetrare, quòd ea iustificationem consequentia, sint impura, cùm opus optimè factum, sit peccatum? Pestilentes esse magistros, & radicem germinantem fel, qui in nouo Testamento conscientias operibus vexant, nec esse simul in Ecclesia, fidei magistrum, & operum? Huic tam impuræ doctrinæ, si nomen Euangelij prætendi Petrus nunc audiret: Si Paulus pestilentissimos homines iactare se videret, quòd eam è suis epistolis hausissent, in quibus constat illum tanto studio bona opera nobis commendasse, & ad ea amplectenda fideles omnes excitasse, quid vtrunque dicturum, quid facturum existimamus: Verùm de ijs satis: nobis enim hoc loco nihil aliud, quàm hoc demonstrare fuit propositum, quòd etiam Apostolorum tẽporibus non defuerint, qui fraudi suæ prætexerent nomen Euangelij, quique ex ipsis Pauli verbis, dum sensum eorum peruertunt, contrario Paulo doctrinam profiteri, minimè formidarent. Quòd si verò scripturas contra scripturarum auctorem Christum, si Pauli verba in prauum sensum detorta contra Paulum ipsum producere sathanas, & ipse per se, & per membra sua veritus non est, quis iã erit, qui magnoperè miretur, si posterioribus sæculis maiori cum audacia id facere aggressus est? vetustissimus est scriptor Tertullianus, ab Apostolorum temporibus non ita longo interuallo disiunctus, is de præscriptionibus aduersus hæreticos, præclarum librum conscripsit, in quo frequens illud in eorum ore fuisse refert: Quærite, & inuenietis: Scrutamini scripturas. Ac hortatur fideles, vt finem tamen aliquem esse quærendi velint, simul fidẽ exercitationi scripturarum præfert. Tandem ijs verbis vtitur: De scripturis agunt hæretici, de scripturis suadent: aliunde scilicet suadere possent de rebus fidei nisi ex literis fidei? Venimus igitur ad propositum, huc enim dirigebamus & hoc præstruebamus ad locutionis præfationem, vt iam hic de eo congrediamur, de quo aduersarij prouocant. Scripturas obtendunt, & hac sua audacia maximè quosdam mouent: In ipso verò congressu, firmos quidem fatigant, infirmos capiunt, medios cum scrupulo dimittunt. Mox docet, quid contra eos, quando scripturas obtendunt, faciendũ sit: Hunc igitur, inquit, potissimum gradum obstruimus, non admittendo eos ad vllam de scripturis disputationem. Si hę sunt illę vires eorum, an ne eas habere possint, dispici debet, cui cõpetat possessio scripturarum, ne is admittatur ad eas, cui nullo modo competit. Ne verò putaret aliquis hoc eum propterea sic scribere, quòd causæ diffidat, illico subiungit: Hoc de consilio diffidentiæ, aut de studio aliter iucundæ constitutionis induxerim, nisi ratio constiterit in primis illa, quòd fides nostra obsequiũ Apostolo debeat, prohibenti quæstiones inire, nouis vocibus aures accommodare: Hæreticum post vnam correptionem cõuenire, non post disputationem. Adeò interdixit disputatione correptionem designãs, causam hæretici conueniendi: Et hoc vnà, scilicet, quia non est Christianus, ne more Christiano semel & iterum, & sub duobus aut tribus testibus castigandus videretur: cùm ob hoc sit castigandus, propter quod non sit cum illo disputandum. Deinde quoniam nihil proficiat congressio scripturarum, nisi planè, vt aut stomachi quis ineat versionem, aut cerebri. Ista hæresis non recipit quasdam scripturas: & si quas recipit, adiectionibus & detractationibus ad dispositionem instituti sui interuertit: & si recipit, non recipit integras: Et si aliquatenus integras præstat, nihilominus diuersas expositiones, commentata, conuertit. Tantum veritati obstrepit adulter sensus, quantum & corruptor stylus: variæ præsumptiones necessariò nolunt agnoscere ea, per quæ reuincuntur. His nituntur, quæ ex falso composuerunt, & quæ de ambiguitate cœperunt. Quid promouebis exercitatissime scripturarum, cum si quid defenderis: negetur ex diuerso, si quid negaueris, defendatur? Et tu quidem nihil perdes, nisi vocem in contentione: nihil consequeris, nisi bilem de blasphematione. Ille verò, si quis est, cuius causa in congressum descendis scripturarum, vt eum dubitantem confirmes ad veritatem, an magis ad hæreses deuerget? hoc ipso motus, quod te videat nihil promouisse, æquo gradu negandi & defendendi diuersa parte statutum. Certè de pari altercatione, incertior discedet, nesciens quam hæresim iudicet. Hæc vtique & ipsi habent in nos retorquere. Necesse est enim & illos dicere: à nobis potiùs adulteria scripturarum, & expositionum mendacia inferri, qui proinde sibi defendant veritatem. Ergo non ad scripturas prouocandum est, nec in ijs constituendum certamen, in quibus aut nulla, aut incerta victoria est, aut parum certa. Nam & si non ita euaderet collatio scripturarum, vt vtramque partem sisteret, ordo rerum desiderabat: illud prius proponi, quod nunc solùm disputandum est, quibus competat fides ipsa, cuius sint scripturæ, à quo, & per quos, & quando, & quibus sit tradita disciplina, qua fiunt Christiani. Ad eundem modum æqualis eius Clemens Alexãdrinus: Quòd si, inquit, propheticis quoque scripturis vti, qui sectantur hæreses, ausi fuerint, primùm quidẽ non omnibus, deinde nec integris vtuntur, neq; vt dictat corpus

Auctoris huius libelli propositum.

Tertulliani vetustissimi scriptoris locus ex libro de præscriptionibus aduersus hæreticos. Cap. 4.

Hæreticorum aduersus orthodoxos congressus.

Cum hæreticis non disputandum, duæ rationes. 1. Tim. 6. Tit. 3. Matt. 18.

Hæresis peruersitas in corrumpendis scripturis.

Clemens Alexandrinus contra hæreticos.

&

& contextus prophetiæ, sed quæ ambiguè dicta sunt eligentes, in priuatas suas transferunt opiniones, sparsim paucas voces carpentes veluti flosculos, nec quod significatur per eas, considerantes, sed ipsa nuda dictione abutentes. In omnibus ferè verbis quæ proferunt, reperias eos solis hominibus inhærentes, ac significata variantes. Quid autem scribi potuit melius? quid ad rem, qua de agitur, accommodatius? quàm quod à viro doctissimo Tertulliano scriptum legimus? Ostendit is, de scripturis agere, de scripturis suadere, scripturas hæreticos obtẽdere solitos fuisse, verùm intereà monet, vt eis gradus hic obstruatur, néue admittantur ad vllam de scripturis disputationem, quod scripturarum ius illis non competat, cùm in earũ possessione Catholici præscripserint. Simul Pauli testimonium producit, qui cum hæreticis confligendo, tempus terere vetat, quòd semper pugna pugnam, & disputatio disputationem pariat, nullus vt sit iurgijs & altercationibus finis futurus, si quis velit obstinatos vincere disputando: quòd nec eis desunt vnquam, & addit illis animos improbitas, ne pugnando fatigentur: vt longè præstat omnem, quam captare videntur, digladiandi cum illis ansam defugere, & à pugnis istis verborum abstinere, cùm non rarò verum illud fiat, quod quasi prouerbio celebratur: Nimium altercando veritas amittitur.

Hæretici solis nominibus inhærent, & significata variant.

1. Timo. 6.

Cęterum quòd à Tertulliano scribitur: Ista hæresis quasdam scripturas non recipit, & quæ sequuntur, an de nostri temporis hæreticis verisimè dici non potest? Quarum qui primus auctor, an is palam, quod de Marcione scribit idem Tertullianus, machæra vsus non est, dum ad materiam suam cædem scripturarum confecit? Docuit is, fidem solam nobis ad iustitiam, & ad salutem sufficere. Vidit hoc dogma suum consistere non posse, si quam haberet auctoritatem Canonica Iacobi Epistola mox arrepta machæra, prȩcidit eam è libro suo: Nolo, inquit, eam habere in meis biblijs. Satis pro imperio. Vocat autem biblia sua, vt indicet, nihil nisi commune cum ijs esse quæ sunt Ecclesiæ Catholicæ. Docuit idem orationes & sacrificia pro defunctis esse superuacanea. Vidit huic doctrinæ suæ palàm aduersarij scripturam, quam plerique omnes veteres scriptores orthodoxi ex libro Machabæorum producunt; arripuit machæram, & hunc quoque librum resecuit. Docuit absoluta necessitate fieri omnia, tam certos & securos esse nos debere de gratia, deque salute nostra. Pugnabant cum hac illius sententia, quæ in libro sapientiæ, & Ecclesiastico leguntur: præcidit & hos libros machæra sua. Idem fecit de nonnullis alijs libris canonicis, & quibus dogmata sua confutari cernebat. Sic ille, quę materiæ suæ non seruirent, eas Scripturas non recipiebat: quin arrepta machęra, de biblijs suis refesebat. Quas verò scripturas recipiebat, nónne dum ex bonis Latinis mala facit Germanica, suis eas adiectionibus & detractationibus ad instituti sui dispositionem interuertit? Quòd ei non à Catholicis magis, quàm ab ipsis etiam sectarijs crimini datur. Iam verò, si quas recipiebat integras, an diuersas vel aduersas potiùs, planeque contrarias expositiones non est commentatus? Quod idem & à cæteris hæreticis fieri videmus, qui non ipsi minùs inter se diuersi, quàm Catholicis aduersi sunt in scripturis interpretandis. Quod suo quoq; tempore, similiter ab hæreticis factitatum fuisse Tertullianus meminit: A suis, inquit, ipsi regulis variant inter se, dum vnusquisq; proinde suo arbitrio modulatur, quę accepit, quemadmodum suo arbitrio ille composuit, qui tradidit. Cum talibus igitur, qui non, nisi quas ipsi volunt scripturas, recipiunt: adiectionibus & detractationibus ad instituti sui dispositionem interuertunt, aut diuersas expositiones commentati, conuertunt: disputare Tertullianus de scripturis prohibet, sed eos ad Ecclesiasticam traditionem remitti iubet. Cuius hanc sententiam Lutherus etiam ipse, quando cum Sacramentarijs & Anabaptistis ei res est, approbare videtur. Sed libet illius verba adscribere: Legimus, inquit, quid sancti patres in Concilio Nicæno fecerint. Simul vt Arrianorum hæresim legi audiuerunt, exibilarunt eam vnanimiter neque dignati sunt eam audire, nec passi sunt, vt eam defenderent, sed condemnarent eos euestigiò, absq; vlla disputatione, tanquã manifestos blasphematores. Moyses etiam in sua lege præcepit, vt tales falsi doctores lapidentur. Ad eundem modum & hic non est multum disputandum, sed inauditi, & indicta causa condemnati sunt tales manifesti blasphematores: Sicut etiam præcepit Paulus ad Titum 3. Debere hæreticum vitari post vnam atque alteram admonitionem. Et Timotheo prohibet contentiones & disputationes, quæ nihil aliud efficiunt, quàm quòd auditores perturbant. Nam tales communes articuli totius Christianitatis, sunt iam satis auditi, declarati, & concluſi, scripto & confessione totius communis Christianitatis. Sunt multis miraculis confirmati: sunt multo sanguine sanctorum martyrum consignati: sunt omnium doctorum libris defensi, neque deinceps vllius indigent magisterio aut artificio.

Martinus Luther eadem Machæra vsus qua Marcion quondam hæreticus.

Primus error M. Lutheri.

Secundus error.

Tertius error.

Scripturarum depranatio per M. Lutherum.

Vbi supra.

Disputandum de interpretatione scripturarum non esse, sed ea remittenda ad traditionem Ecclesiasticam.

In Psal. 28, alias. 82.

Deut. 13. 17.

Hæretici aperte blasphematores inauditi condemnati fuerunt.

Tit. 3.

2. Timo. 6.

Neq; tñ ex omni parte verũ est, quod fecisse sanctos patres in cõcilio Niceno narrat iste

doctor hyperbolicus,quasi condemnauerit Arrium in auditum & indicta causa. Quãuis enim extet apud Socratem & Nicephorum:Epistola Nicænæ synodi ad Alexandrinam Ecclesiam,& eos,qui in Ægypto sunt,& Lybia,& Pẽtapoli,in qua scribunt,quòd ne audire quidem impiam opinionem Arrij,mentisque vecordiam, & blasphema verba sustinuerunt: ex Epistola tamen Imperatoris Constantini, quæ mox ibidem sequitur,satis liquet,quòd eius doctrina diligenter fuerit excussa.His enim verbis vtitur Imperator: Sunt omnia & dicta,& scripta diligenter examinata, quæ propter amphibologiam vel dissensionem prętextum generare videbantur. Si diligenter omnia fuerunt examinata, qui fieri potuit, vt non audiretur Arrius? Quamobrem quòd scribunt patres,ne audire quidem se blasphema illius verba dignatos fuisse, fortasis hoc sensu rectiùs accipietur,quòd posteaquàm semel eius doctrina fuit examinata, cũ blasphemias ille suas voces nihilominus ingeminare pergeret,patres illũ audire dignati non sunt, sed anathemate percusserunt.Nam quòd auditus fuerit,indicat Socrates,quando scribit in eodem loco, significasse populo Alexandrino Imperatorem,definitionẽ fidei non simpliciter ac temerè factam, sed multa cum inquisitione & examinatione dictatam esse, & quòd non quædam duntaxat dicta,quædam verò silentio pressa sint,sed quòd quæcunque ad corroborationem dogmatis dici conuenerit, in mediũ allata sunt, quòdque non simpliciter determinarũ, sed exactè primùm inquisitum sit, & quęcunq; occasionem disidij & seditionis creare possent, ita sunt reiecta, vt contradici quicquam non posset.Itaque vocat,inquit,Imperator concordem Episcoporũ synodi sententiam, Dei sententiam ac spiritui sancto tot patrum concordem sententiam acceptum refert. Sozomenus quoque (cùm dicit quod Episcopi assiduè conuenientes Arriũ in medium adducebant,ac propositiones illius diligenter inquirebant: cauebant autem,ne in alterutram partem sententiam præcipitarent) satis manifestè declarat, Arriũ auditũ fuisse: Posteaquàm verò diligenter eius causa fuit examinata, dubitandum non est, quòd is disputare longiùs permissus non fuerit.

Lib.11.c.9. Lib.8.cap.24.

Constantini Imperatoris verba de condemnatione Arriana hæresis.

Concors Episcoporum synodi sententia, Dei sententia est. Li.2.c.19.

Sed illud interea verisimum est, quòd sicut semper ad disputandum hæretici prouocabunt,nouásque fides proferebant,sic ferè semper disputationes Catholici defugiebant,& in patrum fide libenter acquiescebant: quemadmodum apud scriptores Ecclesiasticæ Historiæ,Socratem,Somozenum,Victorem,Nicephorum videre licet. Qua de re semel synodi decretum intercesserat, vt in disceptationem iterum ea vocaretur, nunquam esse Catholici permittendum putauerunt. Scribit Athanasius,quòd Germinius, Auxentius,Valens,Vrsacius,Demophilus & Caius chartulam quandam suę confessionis exhibuerunt,& eam synodis omnibus anteponi postulauerunt.Quid autem ad hęc Catholici patres Arimini congregati? Nos, inquiebant, non quia fide indigeremus, huc conuenimus (habemus enim sanam fidem) sed vt eos, qui veritati contradicunt, & noua moliantur confunderemus. Si vos igitur, quasi nunc incipientes credere, ita scripsistis, nondum clerici haberi potestis, vt qui nunc redimenta fidei condiscere incipiant. Quod si eo animo, quo vos huc venistis, sit omnium concordia, & hæreses anathemate execremur,& quæ patrum sunt,teneamus,ne posthac captatæ conciliorum occasiones obuersentur, cùm semel illi, qui Nicæę conuenerunt omnia præoccuparent. Absurdum quiddam patribus illis visum est vt noua fides aliqua, siue fidei confessio produceretur, & in dubium ea reuocaretur: quam à suis maioribus accepissent: quam etiam ob causam,in Epistola,quam ad Constantinum Imperatorem scripserunt,ijs eos verbis vsos fuisse refert: Supplicamus tuæ humanitati, vt benignis auribus & sereno vultu nostros legatos intuearis, neque ad contumeliam mortuorum aliquid noui induci permittas,sed nos sinas in institutis,decretisque maiorum permanere, quod magno ingenio, prudentia, & Spiritu sancto omnia feciisse asseueramus. Certè res nouæ, quas isti moliuntur, credentibus incredulitatem, incredulis credulitatem inducunt.

Li.5.c.10. Li.7.c.12. Li.2.de persecutione. Li.12.cap 15. In Epist. de Synodis Arimini & Seleuciæ congregatis.

Noua fides, vel fidei noua confessio patribus semper inuisa & absurda fuit ibidem.

Quid autem facerent patres illi,si nunc viderẽt, modò non singulas ciuitates in Germania suam quamque seorsum fidem siue fidei confessionem adferre,& eam,reiecta fide maiorum,approbari velle,tanquam ij Christiani non fuerint?Potestne magis absurdum aliquid, & magis impium cogitari?Scilicet, patres nostri, Christianã fidem ignorarunt? & nunc demum opera quorundam Christi perduellium Christus nobis est cognoscendus? Quamobrem laudanda est hæc Lutheri sententia, qui tales audiendos negat, verumetiam indicta causa condemnandos esse censet. Verùm ita, quam tulit legem contra Sacramentarios & Anabaptistas, eam patiatur ipse quoque: quum præsertim ipse sit ille,quem isti se ducem sequutos esse profitentur,cùm ipse primus discessionis auctor,quũ ipse tot sectarũ pater sit,quarũ iã vix etiã numerũ inire licet: quodq; de Donato scripsit Augustinus, sicut is Christũ diuidere conatus est, sic ipsum à suis quotidiana

Lutheri quædam sententia laudanda de reijciendis hæreticis indicta causa. Lutherus Sacramentariorum & Anabaptistarum dux & sectarum Author, De agone Christiano, Cap.29.

tidiana concisione diuidi, hoc idem ipsi quoque Luthero nunc euenisse videmus. Conatus est ille diuidere Christi corpus Ecclesiam. an à suis vicissim quotidiana concisione non diuiditur? Vt nihil dicamus de sacramẽtarijs, de Anabaptistis, de Cãpanis, quos fortasis ad se pertinere Lutherus negabit, an Philippus, Brentius, Osiander, Illiricus, de professo Lutherani non sunt? Quàm autẽ infensæ sunt inter eos inimicitiæ? quã accerbę graui ssimis de rebus dissensiones? An Philippũ querentẽ non audimus, quòd cùm ipse scripserit confessionem Augustanã, de tollendo nunc auctore deliberatur? Hanc enim ad serapiunt Illiracyani, & ab ea Philippianos vnà cum auctore suo conantur excludere: Quem cum in alijs multis à magistri sui Lutheri placitis discessisse, tum in dogmate de Eucharistia, ad Caluini sententiam accessisse palàm iactat. Qua de re non obscurè Caluinus etiam ipse gloriatur. Iam in eo capite quòd summam esse volunt Euangelij, nimirum de iustificatione, immanè quantum inter se dissident Philippus & Brentius, cùm Osiandri sententiam hic tueatur, qua Philippiani nihil fieri posse putant execrabilius. Sic etiam inter ipsos Lutheri discipulos de præcipuis religionis nostræ dogmatibus parum conuenit, de quibus pugnaciter inter se certant, & ipsi sibi sunt inuicem hæretici, vt alijs eos elogijs ornare necesse non sit, quàm quibus ornant ipsi se mutuo. Quare pati meritò debet, quam ipse tulit legem Lutherus, vt qui sunt eis doctrinæ sectatores, nulla cum illis ineatur disputatio, sed simul vt eos tales esse constiterit, statim indicta causa condemnentur, vt non de Zuinglianis magis, quàm de Lutheranis verum sit, quòd à Lutheri discipulis dicitur, eos non stylo, sed sceptro magistratus coërcendos esse: quum præsertim non ferè quicquam adferant & hi, quod ante mille annos non fuerit hæreseos condemnatum. Sed longius ab instituto digressi videmur, quamobrem vnde deflexit, eò redeat oratio.

Lutheri Conatus.

Hæreticorum inimicitiæ & dissentiones.

Disputatio nulla iucunda cum hæreticis.

Hæretici sceptro magistratus & non stylo & disputatione coërcendi hæretici.

Demonstratum est à nobis, quòd etiam illo tempore, quo floruit antiquissimus ille doctor Tertullianus, de scripturis agebant, de scripturis suadebant, scripturas obtendebãt hæretici: quodque Tertullianus, eos ad disputationem de scripturis admitti, & in eis certamen constitui vetat, verùm ad Ecclesiasticam traditionem remitti iubet. An autem & Cyprianus de insidijs Diaboli non queritur? qui se transfigurat: velut angelum lucis, & ministros subornat suos velut ministros iustitię, asserentes noctem pro die, interitum pro salute, desperationem sub obtentu spei, perfidiam sub prætextu fidei, Antichristum sub vocabulo Christi: vt dum verisimilia mentiuntur, veritatem subtilitate frustrentur. Nihil verius dici potuit, quàm quòd à Cyrillo scriptum legimus: Omnes hæretici de scriptura diuinitus inspirata sui colligunt erroris occasiones, ea, quæ à sancto Spiritu rectè dicta sunt, sua malitia corrumpẽtes, & super sua capita flammam inextinguibilem excitantes. Augustinus quoque non aliunde natas esse dicit hæreses, & quædam dogmata peruersitatis illaqueantia animas, & in profundum prȩcipitantia, nisi cum scripturæ bonæ, intelliguntur non benè, & quòd in eis non bene intelligitur, etiam temeræ & audacter asseritur. Quam etiam ob causam, hæreticos Ambrosius ita describendos esse putauit: Hæretici, inquit, hi sunt, qui per verba legis legem impugnant: Proprium enim sensum verbis adstruunt legis, vt prauitatem mentis suæ legis auctoritate commendent. Sciens enim impietas auctoritatem multum valere, fallaciam sub nomine eius componit, vt quia res mala per semetipsam acceptabilis esse non potest, bono nominis commendetur? Qui fuerint in Carthaginensi concilio, quod erat per Agripinum congregatum, cùm, quod dant hæretici & schismatici, non esse verum baptisma, dicerent, an id in scripturis sanctis vbique declaratum esse non affirmabant, expressoq; Dei verbo sententiã suã sibi probasse visi sunt? Quæ tamen Ecclesiæ auctoritate posteà fuit exposa. Sed Vincentiũ Lirinensem ea de re loquentẽ audiamus: Tanta inquit, in patribus illis ingenij vis adfuit, tãta eloquentiæ flumina, tantus adsertorum numerus, tãta veri similitudo, tãta diuinæ legis oracula, sed planè nouo ac malo more intellecta, vt mihi omnis illa conspiratio, nullo modo destrui potuisse videatur, nisi sola tanti moliminis causa ipsa illa susceptа, ipsa defensa, ipsa laudata nouitatis professio destituisset. Non igitur illi diuinę legis oraculis, sed eorum vero sensu fuerunt destituti. Quamobrem rectè monet Hilarius: Memento neminem hæreticorũ esse, qui se non secundũ scripturas prędicare ea, quæ blasphemat, mentiatur. Hinc enim Marcion verbum Dei, cùm legit, nescit: hinc Photinus hominem Iesum Christum cum loquitur, ignorat: hinc & Sabellius, dũ quòd, ego & pater vnũ sumus, non intelligit, sine Deo patre, & sine Deo filio est: hinc & Montanus: per insanas fœminas suas paracletum alium defendit: hinc & Manichæus, & Marcion legem odit, quia litera occidit, & mundi princeps diabolus est. Omnes scripturas, sine sensu loquuntur, & fidẽ sine fide prætendunt. Scripturę enim nõ in legẽdo sunt, sed in intelligẽdo: non in prȩuaricatione, sed in charitate.

Nihil nunc adferunt quod ante mille annos non fuerit hæreseos condemnatum.

De vnitate Ecclesiæ diaboli deceptiones. Epist. 28.

Tract. 28. in Ioan.

Amb. in cap. 3. ad Tit.

In Concil. Carthag.

In lib. ad Constant.

Hilarius.

Hæretici falsa vbique prætexunt scripturas.

Marcion.

Photinus.

Sabellius.

Montanus.

Manichæus.

Hieron. Quem sequutus Hieronymus contra Luciferianos scribens: Neque sibi blandiantur, inquit, si de scripturarum capitulis vident sibi affirmasse, quòd dicunt: cum & diabolus de scripturis aliqua sit loquutus, & scripturæ non in legendo consistant, sed in intelligendo. Sic de Arianis quoque scribit Athanasius. Si ea de causa, quòd voculas aliquot sacræ scripturę ab istis scriptas videant, arbitrẽtur blasphemias benedictiones esse, prorsus futurum est, vt quum Iudęos nostri temporis videant legem & Prophetas euoluere, vnà cum Iudæis Christum abnegent: forsitan quoque audientes Manichęos loquiparticulos aliquot Euangeliorum, inficiabuntur cum illis, & legem & Prophetas. Sir autem ex ignorantia ita æstuant, & garriunt, discant è scripturis excogitatorem, inuentoremque hæreseon diabolum, metu suæ graueolentiæ scripturarum voces vsurpare, vt illis obtectus, aspersos veneno suo simplices decipiat. Ita enim Euam decepit, ita etiam alios hæreticos in errorẽ abduxit, ita nũc quoq; Arrio persuasit, vt quasi sub specie aduersarij contra hæreses loqueretur, quò melius falleret, suammetipsius hæresim subijciens. Quem sequutus Chrysostomus: Aperi, inquit, Arri sepulchrum gutturis tui, impletum mortuis sermonibus, non enim habes verbum illud viuificum, quod tuis rationibus factum & creatum fabricas. At ille statim, cùm accersitur, à scripturis discendi facit initium. Verùm tu vt fidelis, ne timueris eum cùm videris ipsum è scripturis loquentem. Nam & diabolus cùm accederet ad Christum & tentaret eum, per scripturas loquutus est cùm eo, dicens: si filius Dei es, mitte te deorsum: Scriptum est enim: quia angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus vijs tuis, & in manibus portabunt te. Constat autem, Arrium quadraginta scripturarum loca produxisse, quibus adstruebat, filium non eiusdem esse cum patre substantiæ, nec aliud vel ipse crepabat, vel sectatores eius quàm scripturas, quàm Euangelium, quàm expressum Dei verbum. Ad scripturas subinde prouocabat, nec aliunde secum quàm de scripturis agi permittebat. Cum Augustino congressurus Maximinus, hanc ei disputandi legem pręscripsit, vt si quid de diuinis scripturis protulisset, id audire necesse haberet. Eæ verò voces, inquit, quæ extra scripturam sunt, nullo casu à nobis suscipiuntur, cùm ipse dominus moneat nos, & dicat. Sine causa colunt me, docentes mandata & præcepta hominum. De donatistis autem scribit idem Augustinus: Sicut Diabolus contra latorem legis proferebat verba legis: sic & vos ex verbis legis accusatis homines quos ignoratis, vt Dei promissis quæ in ipsa lege scripta sunt, resistatis. Ac paucis interiectis: Verba legis dicitis sed in quos dicatis, non attenditis. Sicut Diabolus verba legis dicebat, sed cui diceret non agnoscebat: Ille caput nostrum sursum ascensurum, deorsum volebat deijcere: nos autem corpus eiusdem capitis, quod per totam terram diffusum est, ad exiguam partem vultis redigere. Ad eundem modum egit Macedonius quoque, sicut ex eo sermone, quem de spiritu sancto scripsit Gregorius Nazanzenus, colligere licet. Neque secus rem gessit Nestorius: Nam is, expresso Dei verbo, Mariam Iesu Matrem fuisse, atque ideo nudum hominem tantùm peperisse, demonstrare se putabat, cùm Iesu matrem in scripturis Canonicis aliquoties eam appellatam esse constet, nusquam autem Deipara sit vocata. Quam etiam ob causam, vocem hanc tanquam alienam à scripturis, explodendam, & Mariam Christiparam tantùm, non autem Deiparam esse dicendam censuit. Itidem & Eutiches, cùm duas in Christo naturas esse negaret, expresso Dei verbo sibi niti videbatur, & subinde quærebat ex Catholicis, in qua scriptura iacent duæ naturæ? Ego, inquit, à sanctis scripturis non didici de duabus naturis: ac de rebus eiusmodi se solas inquirere scripturas vociferabatur, tanquàm sanctorum patrum doctrinis & expositionibus firmiores. Quorsum autem attinet in re manifesta, plura verba facere? cùm nihil dici possit verius, quàm quod scriptum est ab Augustino: Non posset error oboriri palliatus nomine Christiano, nisi de scripturis non intellectis. Neque enim aliundè tentare audet diabolus, quemadmodum apud Originem quoque legimus, quàm ex diuinis Scripturis. Quem, cùm produxissent Origenes illa Psalmi verba, proferentem: In manibus portabunt te: &c. vnde tibi, inquit, Diabole hoc scire, quòd ista scripta sunt? Nunquid legisti Prophetas, vel diuina eloquia cognouisti? Licet tu taces, ego pro te respondeo. Legisti, non vt ipse ex lectione sanctorum melior fieres, sed vt simplicitate eos, qui amici sunt literæ interficias. Scis, quia si de alijs eius voluminibus loqui volueris, non decipies, neque habere poterunt auctoritatem assertionis tuæ. Sic legit Scripturas Marcion, vt Diabolus, sic Basilides, sic Valentinus, vt cum diabolo dicerent Saluatori: Scriptum est enim, &c. Si quando testimonia de scriptura audieris, vide, ne statim loquenti acquiescas, sed considera illum, cuius sit, ac cuius sententiæ, cuius sit voluntatis, ne fortè simulet sanctum se esse, quod non est, & venenis infectus hæreseos, sub ouis pelle lupus latitet, ne fortè loquatur in

Athanas. Orationes contra Arianos.

Hieron. Diabolus excogitator & inuentor hæresum.

Chrysost. In sermone aduersus hæreticos. Tob. 3.

Matth. 4.

Arrius quadraginta scripturarum loca produxit ad suam hæresim constituendam.

Aug. li. 1. contra Maximinum.

Matth. 15.

Macedonius. Greg. Naz. Nestorius.

Eutiches.

Augusti.

Origines. Hom. 31. in Lucam.

Testimonijs scripturarum adductarum statim acquiescendum non est.

co

eo diabolus de scripturis. Hæc originis admonitio nobis in imo pectore recondenda est, ne quando excidat, vt, ne statim, si scripturas proferat aliquis, ac de expresso verbo Dei glorietur, omni spiritui credamus. An soli sunt hoc nostro sæculo Lutherani, qui tam confidenter expressum Dei verbum iactando nostras aures obtundunt. An idem sibi pari ac maiori etiam confidentia non arrogant Sacramentarij? Quónam alio Caluinus, quoties cum Lutheranis illi res est, quàm ad scripturas prouocat? Quid est, quod minus ferre queat, quàm cùm æquè à Lutheranis, atque à Christianis patrum & Conciliorum auctoritatem obijci sibi videt? Cùm scripsissent Madeburgēses: Iubemur cœlesti oraculo filium Dei audire, respondet eis Caluinus: Malignè nec minùs improbè Christi auctoritatem nobis obijciunt, quasi à pura germanaque eius doctrina, nobis vel minimum deflectere propositum sit: qui non minùs re ipsa semper demonstrauimus, quicquid ex sacro domini ore prodijt, nos reuerenter excipere, quam ipsi verbis iactant. Sit ergo nobis filius Dei absque contrauersia summus, perfectissimus, & vnicus magister, in cuius doctrina verbum aut syllabam mutare fas non sit. Sed non impedit fidei obedientia, quò minus ad sanam verborum intelligentiam attenti simus: Sit ille quamuis impius & blasphemus: sibi tamen mihi obijci minùs fert, quā quòd filiū Dei non audiat: quòd ab eius pura, germanaq; doctrina, vel minimū deflectat. Quid autē? An remissiùs id fit ab Anabaptistis? ex quibus quendam sic patrem cœlestem alloquentem legimus: Certè hac in re non possum decipi: Verbo tuo pater cœlestis credidi, illudque suscepi per spiritum sanctum, vt certū veritatis verbū. Ac paulò pòst: Ego scio certò & firmiter, quòd hæc mea doctrina, quod est verbum Dei, in die recti iudicij, non solùm dominos & principes, non solùm mundum, sed ipsos etiam angelos iudicabit. An hic tibi minus certus esse videtur, doctrinam suam expressum esse Dei verbum, quàm aut Lutherus, aut Caluinus? cùm tamen & huius, & Lutheri, & Caluini verbum expressum sit verbum Diaboli.

Sacramentarij.
Caluinus.
Madeburgenses.
Caluinus.
Anabaptistæ cuiusdam oratio ad Deum Patrem.
Verbum suum, expressum Dei verbum esse firmiter hæretici statuere audent.

Quorsum autem ad extremum res redit? Stupor & mirabilia: dum sic vnaquæque secta verbum ad se Dei rapere, sibique soli veram illius intelligentiam arrogare conatur. Natum est nouum quoddā Prophetarum genus, qui non sunt veriti, scripturarum auctoritate, scripturis auctoritatem omnem detrahere. En quò perduxit rem tandem Sathanas. Posteaquam eò miseros mortales adduxit, vt quam quisque doctrinam esset amplexus, eam expressum esse Dei verbum, certò sibi persuaderet, nec vllis rationibus ab ea deduci pateretur. Iam igitur hoc est constitutum, quòd nullus ferè fuit vnquam hæreticorum, qui suum errorem scripturis non confirmaret: quique suam opinionem, Dei verbum non esse diceret. Et clamat hoc quidem res ipsa, nihil vt opus illa demonstratione fuerit, sed testatur hoc tamen princeps etiam nostri tēporis hæreticorum: qui propterea nomen hoc etiam ad extremum, scripturam sacram esse consequutam scribit quòd vocatur liber hæreticorum, quòd ex ea ducunt originem omnes hæreses.

Prophetarum quoddam nouum genus.
Scriptura sacra ab Hæreticorum principe dicitur liber hæreticorum.

Quorsum autem hæc dicit aliquis? Num tu Dei verbum extenuare, num omnem ei auctoritatem detrahere conaris? An hæc ita multa propterea produxisti, vt ostenderes, hæreticum esse, si quis testimonio scripturarum vteretur? Procul à nobis absit, vt vel cogitemus hæc, quę sunt ab homine Christiano aliena, quin quod ab Hilario dictum est olim, idem & nos dicimus: De intelligentia hæresis est, non de scriptura, Sensus, non sermo, fit crimen. Nihil scriptura sanctius, nihil augustius, nihil secundum Deum omni veneratione dignius. Verùm quid esse potest tam sanctum, quo non in perniciem hominum, humani generis hostis abutatur? Non est quod quisquam existimet, qui verba Dei loquuntur, qui diuinę legis oracula proferunt, quod eorum ora semper Deus aperiat. Annotauit hoc doctissimus Origenes, quòd non rarò, qui Dei verba loquuntur, eorum ora diabolus etiam aperiat: Qui mendacium loquitur, inquit, certum est quòd diabolus aperit os eius, vt mendacium loquatur. Sed quomodo potest, inquis, loqui mendacium, qui scripturarum testimonia profert? quas à Spiritu sancto proficisci, qui spiritus est veritatis, à quo manat omne verum, nemo pius dubitat? Breuis est ad hæc, & expedita responsio: In scripturis quidē ipsis, quas diuinitus inspiratas esse scimus, nullum esse potest mendaciū, cæterū in sensu, quē adfert homo, de quo scriptū est: Omnis homo mēdax: qui mendaciū esse posse negauerit, quid is aliud, quā Dei vocē negare, si mul mendacij spiritum sanctum arguere videbitur? Quid igitur, dicet aliquis? Si omnis homo mendax, num igitur quicquid homo loquitur, quicquid etiam ex diuinæ legis oraculis profert, mendacium est? Absit. Non hoc dico. Qui sciam igitur, quando loquitur mēdacium? Docebit nos hoc ipsa, quæ mentiri non potest, veritas. Qui loquitur, inquit mendaciū, de suo loquitur. Nemo habet de suo, nisi mendaciū & peccatū: Si quid autem habet homo veritatis & iustitiæ, à Deo habet. Is igitur loquitur veritatem,

Li. 2. de Trinit. hæresis vnde nascitur.
Origenes Ho. 3 in Exodum. Ioan. 8.
In scripturis sanctis nullum est mēdacium, sed in earum sensu, quem adfert homo. Psal. 115.
Mendacium.

qui non de suo, sed de Deo loquitur. Dices iterum: An non loquitur de Deo, qui Dei verba, qui scripturarũ testimonia recitat? Atqui iã audiuisti, nõ semel à me dictũ, quòd etiam Diabolus testimonia scripturarum recitat, neq; tamen propterea veritatẽ loquitur, quia de suo loquitur. Quid est hoc, de suo loquitur? Suum scripturæ, non Dei sensum adfert. Hoc autẽ est hæreticũ esse, sicut iã ex Ambrosio docuimus, propriũ sensum verbis adstruere legis, & per verba legis, legẽ impugnare. Sed quomodo discernã, quando suum quis propriũ, quando verò Dei sensum adfert? Docebit hoc nos celeberrimus Ecclesiæ doctor Augustinus, qui sic Deũ alloquitur? Veritas tua: nec mea est, nec illius, aut illius, sed omniũ nostrũ, quos ad eius communionẽ publicè vocas, terribiliter admonẽs vt nolimus eã habere priuatã, ne priuemur ea. Nã quisquis id, quod tu ad fruẽdum omnibus proponis, sibi propriè vẽdicat, & suũ vult esse, quod omniũ est, à cõmuni propellitur ad sua, hoc est à veritate ad mendaciũ, qui enim loquitur mendaciũ, de suo loquitur. Iam ne intelligis, quis de suo, hoc est, quis mẽdacium loquatur. Veritas non est huius, aut illius, sed est omniũ. Omnes ad eius cõmunionẽ Deus publicè vocauit. Quisquis ergo, quod publicũ est, facit priuatũ: quisquis, quod omniũ est per charitatẽ, id sibi propriũ vendicat, & suum esse vult per cõtentionẽ, is de suo loquitur, mendaciũ loquitur. Veritas enim alibi non est, quã apud omnes, hoc est, in Ecclesia Catholica: quãobrem, quicunq; singulares aliquos intellectus exquirit insolitos & hactenus inauditos sensus excogitare, nouas & solicitarias opiniones adfert, etiã si sexcẽta proferat è scripturis testimonia, quandoquidem ea non omnium, hoc est, non eo, qui receptus est in Ecclesia Catholica sensu vult intelligi, sed suum illis proprium sensum adstruit, de suo loquitur, atque ideò mendacium loquitur. Veritas enim non est apud vnum aliquem, sed apud omnes, hoc est, in Ecclesia Catholica, cui sanæ scripturarum intelligentiæ lux à Deo promissa est, nullum vt certius argumentum esse queat, aliquem de suo, hoc est mendacium loqui, quàm si quis ab huius sensu & cõsensu recesserit, quamlibet is multa diuinæ legis oracula recitet, expressum diaboli verbum proferre potest, expressum Dei verbum proferre non potest. Nam qui Dei verba loquuntur extra Ecclesiã, eorum ora Diabolum aperire certum est: sicut econtrario, qui loquũtur eadem intra Ecclesiam, quin eorum ora Deus aperiat, dubitandum non est. Atque hæc est causa, quoties Euangelistæ, aut insignis alicuius doctoris memoria fit in Ecclesia, quod & in introitu missæ, & in horis canonicis illud ex Ecclesiastico legitur, In medio Ecclesiæ aperuit os eius: quo significatur nõ aperire cuiusquã os Deũ, nisi sit in medio Ecclesiæ, à cuius sensu, qui discrepat, eius os non Deus, verũ Diabolus aperit. Quãuis celebris fuerit aliquis Ecclesiæ doctor, nisi fuerit in medio Ecclesiæ, nisi cum Ecclesiæ sensu cõsenserit, os eius Deum non aperuisse certum est. Quòd si quis verò contra sensum illius & consensum loquatur, non dubitanter affirmauerim, quòd os eius diabolus aperuit. Quisquis igitur de suo loquitur, mendacium loquitur, quisquis autem de Deo loquitur, veritatem loquitur. De Deo autẽ loquitur, nõ quicunque scripturas quomodolibet profert, sed qui scripturas non suo proprio, sed omniũ, hoc est, Ecclesiæ Catholicæ sensu profert. Atq; hoc est, quod propriè dicitur verbũ Dei, quãdo scripturę verbis nõ proprius adstruitur sensus, verùm is, qui omniũ, qui Ecclesiæ Catholicæ est, quẽ eundẽ esse Dei sensum ambigendũ non est. Sic annotatũ à Socrate legimus, quòd Imperator Constantinus, omniũ eorũ, qui conuenerãt in Concilio Nicæno, sententiã, Dei vocat sententiã. Vox enim Ecclesiæ, vox est Dei per illã loquẽtis Catholicus igitur & orthodoxus est, neque mendacium vlla ratione loqui potest, qui memor illius, quod scriptum est: Væ Prophetis insipientibus, qui sequuntur spiritũ suũ, & nihil vidẽt: non suũ, sed Ecclesiæ spiritũ: non suum, sed Ecclesiæ sensum & consensum sequitur. Etiam si minus aperta videri possent alicui scripturæ verba, quæ talis profert, quoniam tamen Ecclesiæ sensu profert expressum Dei verbum profert. Si quis verò suum illis proprium sensum adstruit, si suo sensui scripturas attemperat, non suum scripturis iungit, si non pro sentẽtia scripturarum diuinarum, sed pro sua ita dimicat, vt eam velit scripturarum esse, quæ sua est: cùm potius eam, quę scripturarum est, suam esse velle deberet: si pertinaciter eiusmodi sententia contra communem totius Ecclesiæ sensum & consensum tuetur hęreticus est & schismaticus & quamlibèt multa scripturarum testimonia producit, non tamen expressum Dei, sed expressum diaboli verbũ producit. Nihil itaq; scripturarũ auctoritati detrahitur, quando non tam ex illis, quàm ex earũ praua intelligentia hæreses natas esse dicitur. Verus est hęc & Basilij querela, quòd veritatis deprauatores, non suã scripturæ mentem accommodant, sed ad suam voluntatẽ mentem scripturarũ trahunt. Præclarũ autem est Clementis consilium, vt cùm lex Dei legitur, non secundum ingenij proprij intelligentiam legatur seu doceatur; sunt enim multa in scripturis diuinis, quæ possunt ad eum sensum

Quãd sit de suo loqui in diuinis scripturis.
Au. li. 12. confes. c. 25.
Veritas qualis.

Ioan. 8.
Veritas omnium est, non alicuius priuati.

Veritas in sola Ecclesia Catholica.

Sanctorum memoria cur in medio Ecclesiæ celebretur? 8. Eccle. 15.
Os quorundam aperit Diabolus.

De Deo quis loquitur.
Verbum Dei proprie dicitur.
Lib. 1. Histor. Eccle. Cap. 9.
Ecclesiæ vox est Dei vox.

In Hexameron. Hom. 8.
Lib. 10. Recognitionũ, & Epist. 5.

sensum trahi, quem vnusquisque sibi præsumit. Et ideo scripturarum intelligentiam oportet, inquit, ab eo discere, qui eam à maioribus, secundum veritatem sibi traditam seruat. Quod consilium sequutos esse scribit Ruffinus illa duo Græciæ lumina, Basilium magnum & Gregorium Nazianzenum, qui, cùm omnibus Græcorum seculariu libris remotis, solis diuinæ scripturæ voluminibus operam dedissent, eorum intelligentiam, non ex propria præsumptione, sed ex maiorum scriptis & auctoritate sequebantur, quos & ipsos ex Apostolica successione regulã intelligẽdi suscepisse constabat. Quantũ autem ab horũ dissident sententia, qui temerè quamlibet volunt expendere scripturã, & iuxta suum iudicium ei credere, neque patrum sensu moueri: ad quos remitti, nefas esse putant. Quid autem istis rectiùs à nobis dici poterit, quàm quod Manicheis aliquando dictum ab Augustino fuisse legimus? Videtis inquit, id vos agere, vt omnis de medio scripturarum auferatur auctoritas, & suus cuique animus auctor sit, quid in quaque scriptura probet, quid improbet: id est, vt non auctoritati scripturarum subijciatur ad fidem, sed sibi scripturas ipse subijciat. Non vt ideò illi placeat aliquid, quia hoc in sublimi auctoritate scriptũ legitur, sed ideò rectè scriptum videatur, quia, hoc illi placuit. Quò te committis anima misera, infirma carnalibus nebulis inuoluta, quò te committis? An & horum alicui non rectè dicemus: Quò te committis anima misera, infirma, carnalibus nebulis inuoluta, quò te committis? itáne quod tibi placet, id vis vt sentire scripturam credamus, & pro expresso Dei verbo habeamus? Cur non id potiùs, quod omnibus, hoc est: quod Ecclesiæ placuit vniuersæ? Quis est hic superbiæ tumor? quæ arrogantia animi? quæ mentis inflatio? Tu ne sic tibi soli Dei Spiritum vendicabis: sic reliquis detrahes omnibus, vt quem tu scripturæ sensum esse vis, eũ totius Ecclesiæ sensu posthabito sequi teneamur? Potéstne maior esse, quam sit hæc, tyrannis vlla? Adlubuit monacho monacha, visum est illi, quod hunc aut illum sensum, hæc aut illa scriptura haberet. Quicquid igitur à patribus traditum, quicquid auctoritate conciliorum sancitũ, quicquid Ecclesię totius diuturna consuetudine receptũ est & approbatum, id omne cõtemnite, reijcite, pro nihilo ducite: neque vel tãtillum moueat quempiam multitudo, magnitudo, latitudo, profunditas, miracula, sanctitas Ecclesiæ sanctorum: sed quod illum interpretari videtis, hoc sensisse Spiritũ sanctum ne dubitare, quod autem orthodoxi docuerunt: quod auctoritas Ecclesię tradidit, quod populus Christianus tot iam seculis amplexus est, quod scholę defendunt, exitiabile satanæ venenum esse putare. Quàm verè dictum est à Paulo: Scientia inflat, caritas autem ędificat? quamuis opinio scientiæ magis inflet, quàm ipsa scientia. Quòd si vel micam isti caritatis haberent, num ita turgescerent, vt omnes præ se cæcos esse, stupidos, bardos, truncos, persuasum haberent? sed sicut vinum, nisi temperatum aqua fuerit, mentem alienat: sic scientia, si temperata Caritate non fuerit, fastu quodam ebrium & prorsus insanum hominem reddit. Quamobrem rectè subijcit Paulus: Si quis autem se existimat scire aliquid, nondum cognouit quemadmodum oporteat cum scire. Nã si cognouisset, nunquam opinione scientiæ sic insolesceret, vt se præferret alijs, ac tanquam ex alto, reliquos despiceret. Principium enim veræ scientiæ est Dei cognitio, quæ parit in nobis humilitatem & submissionem, & prosternit potiùs hominem, quàm erigit. Vbi vero tanta est superbia, quantam in ijs hominibus videre licet, quid ibi aliud esse potest, quàm ignoratio Dei? Docet autem alibi Paulus, quemadmodum scire nos oporteat: Nemo, inquit, se seducat. Si quis videtur inter vos sapiens esse in hoc sæculo stultus fiat, vt sit sapiens. Ita demum sapientem fore dicit aliquem Paulus, proprio sensu non nitatur, si apud se vltro stultus fiat, si seipsum examinat si quam habere videtur prudentiam, eam in obsequium redigat Christi capitis & corporis, vt illi credat, & quod ille docet, cum timore & reuerentia potiùs amplectatur, quàm vt, quod sibi ipsi probabile fuerit, sequatur. Quod vbi non fit, quid ibi aliud agitur, quàm quod scribit Augustinus, vt omnis è medio scripturarum auferatur auctoritas? An autem hoc ita factum iam esse non cernimus?

Lib. 2. Hi. Eccles. cap. 9.

Lib. 32. contrà Faustũ, ca. 19.

1. Cor. 2.

Scientia sine Caritate insania est.

Dei cognitio principium scientiæ veræ.

1. Corint. 3.

Aug.

Exortus fuit hoc infœlici seculo nostro Martinus Luthetus violenter in scripturas irrupit, ac submotis omnibus, quod ipse vellet, quodque suis dogmatibus commodum esset, sentire scripturam contendit: denique sic rem gesit, quasi scripturæ sacræ non dispensator, verùm dominus esse postularet, Obsequium ab omnib⁹ requisiuit in eo, quem ipse protulisset, scripturæ sensu amplectendo. Natus est posteà Carolstadius, & ex eo Zuinglius, Oecalampadius, Caluinus: & sicut Lutherus Catholicos omnes & orthodoxos, sic ipse vicissim vnà cum illis, Lutherum etiam ipsum submouit: & non hoc sentire scripturam, quod Lutherus diceret, sed quod ipse doceret, magnis clamoribus contendit. Erupit alicunde non ita multò pòst Balthasar Pacimontanus: is non à Lu-

thero magis, quàm à Zuinglio in certis scripturarum locis interpretandis dissensit, ac, quod ipse, non quod illi vellent, hoc sentire scripturam contendit. Viderunt hoc Prophetæ cœlestes (quorum nunc princeps est Suenckefeldius) quòd isti suo sensu scripturas attemperarent, nec pro scripturarum, sed pro sua sententia dimicarent, vt non quod (verbi gratia) Matthæus, aut Marcus, sed quod ipsi sensissent, id pro expresso Dei verbo populo venditarent, atque, ita, dũ vnicuique suus animus auctor est, quid in quaq; scriptura probet aut improbet, non eos auctoritati scripturarum subijci, sed sibi subijcere scripturas, & sibi dominium in eas arrogare velle, sic secum cogitare cœperunt.

Verbum suum pro dei verbum haberi volunt.

Quousque tandẽ hanc excuculatorum istorum tyrannidem feremus: vt, quod productis è scriptura voculis aliquot, eorum alicui visum est, id tanquam expressum Dei verbum statim adorare necesse habeamus: cum tamen sic ipsos inter se pugnantes videamus, dum hoc quisque cõtendit, vt non, quæ Apostoli aut Euangelistæ, sed quæ propria ipsius est sententia, eam pro expresso Dei verbo sectatores habeant. Siccine iam isti se tanquam numina coli volunt? quid aliud restat, quam vt incuruemur coram hoc, aut illo? & quicquid eorum aliquis dixerit, è vestigio tanquam Dei vocem adoremus? Nos verò Dei de cœlo sententiam potius expectabimus, actum istos pro sua, non pro scripturarum sententia dimicantes, tum ipsas etiam scripturas, quarum tot iam, non diuersas modò, verum & contrarias interpretationes adferri videmus, facessere iubebimus, & quod nobis cœlestis ille magister dignatus fuerit reuelare, tanquam expressum Dei verbum, ea, qua par est, reuerentia recipiemus: ac ipsum loquentem potius audiemus (sicut etiam propheta dicit: Audiam quid loquatur in me Dominus) quam vt ad egena ista elementa nos cõuertamus, & in illis, quę nunc in hunc, nũc in illum sensum inflecti videmus, salutem nostram constituamus. Non oportet legis aut scripturæ esse peritum, sed à Deo doctum, vanus est labor, qui scripturæ impenditur, scriptura enim creatura est, & egenum quoddã elementum. Non conuenit Christiano, nimium creaturæ addictum esse, Deum audire oportet, huius voces de cœlo expectandæ sunt, vt nos erudiant: Beatus vir, inquit Dauid, quem tu erudieris. Æquè nos docet hodie, atque olim Patriarchas & prophetas. Prohibuit Christus, ne plures magistri fiant, quòd vnus est magister noster in cœlis.

Hæreticorum argumenta ridicula.

Psal. 84.

Psal. 93.

Mat. 23.

Vides pientissime Rex, quò tandem res reciderit, & quàm verè dictum est ab Augustino, quòd omnis de medio scripturarum aufertur auctoritas, quando non auctoritati scripturarum subijci vult aliquis ad fidem, sed sibi subijcere scripturas: neque de scripturæ, sed de sua sententia dimicat, vt, quod ipse sentit, solum id, etiam si contrà sentiant omnes, expressum Dei verbum haberi velit. Nimium altercando, dicit ille, veritas amittitur. An autem amissa non est veritas? an, in quibus solis est indubitata veritas omnis, apud quosdam scripturarum auctoritas sublata non est, ex quo tempore sibi quisque iudicium de scripturis arrogare, & submotis omnibus, quem ipse seorsum ab ecclesia sensum attulisset, eum tanquam expressum Dei verbum adorari voluit? Fuisset autem in hunc statum aliquando res perducta, si isti homines se esse memores, Ecclesiæ potiùs iudicium sequi, & illi se reuerenter submittere maluissent, quàm vt sui cordis visiones pro Dei verbo amplecti homines iuberent? cum nemo possit esse mortalium tam excellenti doctrina, tamque insigni vitę sanctimonia præditus, cuius sententiam pro expresso Dei verbo nobis amplecti fas sit. Contrà verò, vbi consentiens est Ecclesiæ totius vox, si quis id expressum esse dei verbum, certissimamque veritatem dubitat, quid is aliud, quàm, an verax sit Deus, quem per os Ecclesiæ suæ loqui certum est & indubitatum, ambigere videtur.

Aug.

Grego.

Sententiam priuati doctoris pro dei expresso verbo nemo amplectatur.

Habes itaque iam, Sigismunde Rex Auguste, quod non statim expressum Dei verbum est, si quid è scripturis Profertur, ex quarum praua interpretatione hæreses omnes natas esse constat: cùm etiam diabolum dixisse legamus: Scriptum est enim, cùm tamen, quo ille sensu scriptas protulit, ipsius diaboli proprium, non Dei verbum fuerit. Sacrosanctæ sunt scripturę, nec dubium est, in illis verbum Dei contineri. si sanus earum adsit intellectus. Cæterùm de intelligentia hæresis est, non de scriptura: sensus, non sermo fit crimen. Nulla cum ijs, qui discesserunt à nobis, qui se de expresso Dei verbo iactant, sibique solis illud arrogant, de scriptura nobis est disceptatio, quam ipsi non aliunde, quam à nobis, à quibus discesserunt, habere se vltrò fatẽtur, quin scripturas canonicas nõ reuerenter omnes recipimus: illi contrà, quandoquidem non auctoritati scripturarum subijci volunt ad fidem, sed sibi scripturas subijcere conantur, non recipiunt in illis nisi quod suis dogmatibus commodum est. Non est igitur inter nos de scripturis, verum de scripturarum sensu controuersia, qualem iam inde à multis seculis semper inter catholicos & hæreticos fuisse legimus.

Psal. 90.

Mat. 4.

Profere-

Proferebat scripturam Arrius: Pater maior est me, qua tanquam expresso Dei verbo, rudi populo persuadere conatus est, Christum Dei filium patre minorem, nec eiusdem esse cum illo substantiæ. Et certè, si quis imperitior nuda verba expendat, aliquid illi dixisse videbitur Arrius. Quid autem ad hæc catholici & orthodoxi? Scripturam reuerenter accipiebant, sed, quod Arrius ex ea colligebat, expressum esse Dei verbum constanter negabant, cum nunquam eo sensu protulerit hęc verba Christus quasi nō æquè Deum, neque per omnia se patri æqualem esse dicere voluerit, cùm, quatenus Dei filius, euiusdem sit cum patre substantiæ: inferior autem sit, quatenus hominis filius. Quare quod Arrius per hæc verba demonstrare conabatur, nō patri consubstantialem filium, quamlibèt id ipsi, & sectatoribus eius, expressum Dei verbum visum est, expressum tamen illud esse diaboli verbum Catholici non dubitanter affirmabant. Non dissimilis est etiam hoc nostro seculo, de controuersis dogmatibus inter Catholicos & hæreticos concertatio: neque enim nobis cum ijs, qui discesserunt à nobis, vlla est de scripturis disceptatio, verùm de sensu tantum. Quò meliùs autem res intelligi queat, vnicum scripturæ locum tractabimus, qui nunc passim ab omnibus profertur.

Pater maior me est. Arrius.

Math. 26.

Expressum Dei verbum esse dicitur: Bibite ex hoc omnes. An autem nos expressum id esse Dei verbum negamus? quin libenter id concedimus: verùm, quòd eo sensu sit expressum Dei verbum, quem ex eo loco, qui discesserunt, hoc est, quod constanter negamus. Quid enim illi colligunt ex hoc scripturæ loco? Quòd omnes, etiam laici communicantes, adstringantur ex præcepto Domini ad suscipiendam Eucharistiā sub vtraque specie. Hoc sensu protulisse Christum hæc verba, non concedimus. Quin, quod ipse dixit aliquando Lutherus, idem & nos dicimus, nihil hac in re tanquam necessarium laicis Christum præcepisse, quòd hæc verba non alijs dicta sint, quàm Apostolis. Vides, quòd hic non de scripturis ambigitur, sed de intelligentia. Nam non minùs, imò magis etiam reuerenter, quàm ij, qui segregauerunt seipsos, nos catholici scripturam hanc tanquàm Dei verbum recipimus: verùm, sicut illi pro sua, ita nos pro Ecclesiæ sententia dimicamus. Amant illi, quam adferunt sententiam, non quia vera, sed quia sua est, & eam tuentur mordicus: nos quam adfert Ecclesia Dei, sententiam amamus, non quia nostra est, sed quia scripturæ eam esse confidimus: quòd non vno aliquo priuato homine, sed cui missus est spiritus veritatis, quam columnam & firmamentum veritatis appellat Paulus, Ecclesia nos ita docente didicimus. Sed scripturam ipsam paulò diligentiùs expendamus. Aiunt, expressum esse Dei verbum: Bibite ex hoc omnes. Omnibus igitur ex calice necessariò bibendum est: quòd, si qui secus fecerint, institutionis Christi violatę Rei sunt. Libet hic propius cum istorum aliquo pedem conferre. Cedò, quid vocas Dei verbum? Scripturam. Quid autem expressum? Clarum, dilucidum, omnium oculis expositum, quod nemo tam hebes est, qui non videat. Sed obsecro te, si tam clarum est & dilucidum, quàm illud haberi tu vis, qui fit, quòd de eo nunc ambigitur? De rebus, quæ claræ sunt & perspicuæ (verbi gratia, de eo, num dies nunc sit, quandoquidem solem illuxisse videmus) est ne quisquam, qui disceptandum esse puter? Oportet igitur non tam expressum esse verbum hoc, quam tibi videtur, quando de eo sic ambigitur. Mirum est autem, si tam expressum est, quòd sexcētis annis ijs, quibus Euangelium Christi recepit Polonia, cùm hæc verba Christi semper in Ecclesia lecta fuerint, & recitata, quòd nemo repertus est, non iam dicam in Polonia, sed in orbe vniuerso, quam latè patet in eo nomen Christianum, cui visum fuerit, hoc expressum Dei verbum esse, quo sensu profertur à te nimirum quòd adstringantur eo laici, tanquam præcepto Domini, ad necessario suscipiendam Eucharistiā sub vtraque specie. Ne Græci quidem, quamuis bibant apud eos ex calice laici, sic ista verba sunt vnquam interpretati: Qui, cùm in concilio Florentino cum Latinis, ante centum annos conuenissent, ac alijs de rebus nonnullis cum eis contendissent, de calicis vsu, ne tria quidem verba cum illis commutarunt, quòd scirent, nullum esse Christi præceptum de eo, ab omnibus laicis necessariò sumendo. An igitur tu cæcos, stupidos, bardos, truncos fuisse putas omnes, qui tot seculis, imò ex quo tempore scriptum est hoc Euangelium, tam expressum Dei verbum non viderunt? Tu verò tecum etiam atque etiam considera, num sit hoc pietatis & modestiæ Christianæ, sic de patribus sentire, quorum non pauci, qui calicis vsum, præterquàm sacris operantes, ignorabant, sanguine suo signatum nobis Euangelium Christi reliquerunt: ita ne tu, aut cæcitatis, aut impietatis eos omnes condemnabis qui vel non viderint hoc tam expressum Dei verbum, vel quod minùs etiam esset ferendum, viui, videntesque contra illud venerint? Sed clara sunt ais, verba Bibite ex hoc omnes. quicquid tandem, sit de patribus: qui dicit, omnes, neminem excludit. Qua audacia facitis, ex omnes, non omnes? Sed si neminem excludit, qui dicit omnes,

2. Timoth. cap. 2.

Verbum dei quid.

Expressum quid.

Concil. Flo.

Omnes quid.

Sacramentorũ participatio ad vlos fideles pertinet.

omnes,num igitur ex calice bibere vis etiam infideles? Absit, inquis. Ad solos fideles Christi sacramentorum participatio pertinet. Atqui paulò antè dicebas,qui dicit,omnes,neminem excludit,qua igitur fronte nunc excludis infideles,& ex omnes,facis non omnes? Verum hac in parte tibi rectè sentienti libenter subscribimus, ac non inuiti restrictionem hãc tuam accipimus. Nunc tu dic,amâbo? Infantes baptisatos, esse ne fideles censes? Maximè. Quid igitur? Num & hos ex calice bibere iubebis? Minime. Atqui paulò antè dicebas,omnibus fidelibus esse bibendum. Cur nunc iterum ex omnes, facis non omnes? Cur tibi permittis, quod Ecclesiæ Dei licere non vis? Tu paruulos ab omni sacramentali participatione Christi corporis: & sanguinis arceri, fas esse credis & si laicis adultis altera tantum species detur (cùm tamen sub altera, quæ datur, totus & integer Christus accipiatur) grande sacrilegium admitti queritaris. At

Infantes à communione excluduntur. 1.Cor.11.

quòd infantes, inquis, ab Auchariſtiæ communione rectè arceri credam, Pauli me monet auctoritas, qui scripsit: Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Quomodo autem se probabit infans? aut quomodo corpus Domini dijudicabit, qui rationis est expers? Quid autem, si superuacaneum est, vt ipse probent, quos constat esse mundos, & sacro baptismate purificatos,atque recens in Christi familiam inscriptos? Quid, si paruuli corpus Domini,quod sumunt,

Infantibus susceptorum & Ecclesiæ fides fuisset. Ruardus Tapper.

dijudicare possunt in suis tutoribus? qui, priusquàm baptizentur, eorum nomine se credere profitentur, imò & puerum credere, & abrenunciare Satanæ. Si sufficit ad baptismum percipiendum susceptorum, & Ecclesiæ fides, cur non æquè sufficiat ad sumendam Euchariſtiam eorundem dijudicatio? Certè Ruardus Tapper, vir doctus, non aliam causam adfert, quamobrem à sacramentali participatione Christi corporis & sanguinis arcentur paruuli,nisi quia plerumque,quod in os ingeritur, non deglutiunt, aut ingestum reijciunt. Sed absit, vt illud reprehendam, quòd magis etiam restringis hanc vocem, omnes, ac infantes etiam, ad communionem admittendos esse negas: quandoquidem eadem est Ecclesiæ sententia, etsi secus in Ecclesia primitiua fuisse legimus obseruatum. Cæterùm si iusta ratione factum esse putas quòd

Cyprian.

ab omni Sacramentali participatione Christi corporis & sanguinis arcet infantes Ecclesia,cur non itidem de illa tibi persuadet,quòd calicem quoque dare laicis intermisit, non eam feciſſe,nisi iustissimis grauissimisque rationibus adductam?

Sed excutiamus adhuc verba Christi, quæ si rectè volumus intelligere, necesse est,vt

Mat.26.

quæ præcesserunt videamus, quo sic, quibus ea dicta sint, cognoscere queamus. Cœnam Dominicam describens Matthæus,ita loquitur: Vespere autem facto,discumbebat

Cap.14.

cum duodecim discipulis: Marcus ita: Vespere autem facto, venit cum duodecim.

Cap.22.

Lucas ita: Et cùm esset facta hora, discubuit, & duodecim Apostoli cum eo. Expressum in superiori loco tibi visum est verbum, omnes: quî fit, vt non æquè tibi videatur expressum verbũ hoc duodecim? Num autem esset aliqua litiganda materia,si,quam

Duodecim quid.

acutè cernis illam,tam acutè cerneres & hanc,quæ præcesit,vocem? An vtrumque non eiusdem Dei verbum est, & omnes, & duodecim? vt sit sensus hic: Bibite ex hoc omnes vos duodecim, qui mecum discubuistis. Constat plures alios in domo Simonis leprosi,vbi cœna facta est,fuisse,solos tamen duodecim Apostolos discubuisse:quos,cùm nouos noui sacrificij sacerdotes instituisset, dicens: Hoc facite in meam commemorationem, solos eos ex calice bibere iussit. Quod etiam fecerunt, sicut scribit Marcus: Et biberunt ex eo omnes, An ex eo tibi colligere non liceret,quod quamuis sacramentum Christi corporis & sanguinis ad omnes pertineat, verba tamen hæc Bibite ex hoc

Consecratione oblatione & cõmunione sub vtraque specie vtuntur solicõsecrantes.

omnes, non pertineant, nisi ad solos Apostolos, & eos, qui successerunt illis, Episcopos & sacerdotes: vt expressum Dei verbum sit, quoties hoc faciunt sacerdotes, quod ipsum tũ Christus faciebat,& eos facere iubebat,hoc est,quoties consecrãt Christi corpus & in memoriam passionis eius offerũt,necesse eos habere, vtraque specie vti, & in consecrando,& in offerẽdo,& in sumendo,ita,vt si prætermiserint alterã,grãde sacrilegium admittere videantur. Vel vnum autem verbum profer,nõ iam dicam expressum,sed quamlibèt obscurum, ex quo conijcere tamen vtcunque liceat, quòd vel iusserit vnquam ex calice bibere laicis, vel saltem bibendum illis ex eo sanguinem suum Christus dederit. Et interea nobis obijcis expressum Dei verbũ,& inflatis buccis illud subinde crepas,cum nec vmbra illius vllam in scripturis inuenire possis. Nos verò, siue spectare velis vmbram & figuram, siue rem ipsam & veritatem, contrarium è scripturis ostendere tibi possumus. Vmbrã & figurã Euchariſtiæ sacramenti fuisse Manna, quod de cœlo Iudæis erat suppeditatum, simul & agnum illum paschalem, non ignoras:de ijs comedebant omnes,liquida verò nunquam in aliorum,quam in sacerdotum vsum veniebant,neque sibi laici portionem eorum vllam vsurpabant. Veniamus

ad rem

ad rem & veritatem. Duobus illis in Emaus euntibus, appropinquans Christus, ibat cum illis. Cùm ad castellum peruenissent, mansit cum illis, ac recumbens cum eis, accepit panem, benedixit, & fregit, ac porrigebat eis. Et aperti sunt oculi eorum & cognouerunt eum, & ipse euanuit ex oculis eorum. Panem hunc interpretantur sancti patres, sacramentum Christi corporis & sanguinis. hic de calice nulla fit mentio. Iam ne vides expressum Dei verbum, quòd sub specie panis tantùm, Eucharistiam Christus dederit, qui non erant Apostoli? Quòd autem vel dare iusserit, vel dederit ex calice sanguinem suum bibendum laicis, tantum abest, vt hoc expressum sit Dei verbum, vt ne vmbram quidem eius rei vsquam in scripturis reperire queas. Intellexerũt hoc Boëmi, quòd ex ijs Euãgelij locis, vbi cœna Domini describitur, errorem suum defendere non possent, quo priuata sibi auctoritate calicem vsurparunt, quamobrem ad illum adstruendum, visum est illis magis expressum Dei verbum, quod est apud Ioannem: Nisi mãducaueritis carnem filij hominis, & bibertis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Quod verbum, qui se nostro tempore segregarunt, negant ad cœnam dominicam quicquam pertinere, neque de sacramentali, sed de spirituali manducatione intelligi volunt. Sic quod Boëmis expressum, hoc Lutheranis non est expressum Dei verbum, qui, cùm & sacerdotium, & sacrificium ex Ecclesia sustulerint, quòd à Boëmis tamen factum non est, quandoquidem omnes esse volunt sacerdotes, omnibus esse dictum volunt, Bibite ex hoc omnes. Cæterũ ad hoc, quod ex capite sexto Ioannis adferunt Boëmi, præclarè quidam vir piùs & doctus, ante centum annos respondit: Nullus fidelis catholicus dicit, dictum hoc Ioannis: Nisi manducaueritis &c. vel alia mandata Christi, non esse seruanda: sed catholicus dicit, quòd vniuersalis Ecclesia meliùs intelligit, quæ sint Christi mandata, & qualiter sint seruanda, quàm Husitæ: non igitur de verbis Christi, quæ nemo pius non summa veneratione recepit, sed de sensu verborum eius disceptatur. Nostri quidem temporis hæretici, sicut paulo ante diximus, negant ea de sacramentali Christi corporis & sanguinis mãducatione rectè accipi, quam etiam ob causam, auctoritate loci huius ad asserendum calicis vsum non vtuntur. Nos verò, qui libenter ea, quæ patrum sunt, sequimur, quin de vtraque rectè possint intelligi, minimè negamus. Interea tamen, etiam cùm sola species panis sumitur, & manducari corpus & bibi sanguinem Christi, constantur asseueramus. Manducauerunt, inquit, Cyprianus, & biberunt de eodem pane, secundum formam visibilem. Vides, quemadmodũ hîc, non manducari tãtùm, verùm & bibi, dixerit de eodem pane: Quin & edi sanguinem in scripturis legimus. Manducatur igitur Christi corpus, & bibitur Christi sanguis, cum sola species panis sumitur, etiamsi nihil in ora fidelium de calice fundatur. Quamuis enim neque dentibus atteratur, neque glutiatur, fide tamen & caritate manducatur & bibitur. Mirum est autem, quòd ex illo Euangelij loco suum institum probare Boëmi nituntur, in quo neque calicis, neque vini fit vlla mentio, sed solius panis tantum, quem etiam solum ad salutem sufficere verba Christi declarant, dicentis: Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum, Et panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Qui manducat hunc panẽ, viuet in æternum. Vides, quemadmodum æternæ vitæ promissio, non calici, sed pani facta est. Ac in illo toto sexto capite, ne minimo quidem verbo Ioannes, aut calicis, aut vini meminit. Qua de re igitur queritaris, ô Satana, Quid hac inani tota, de expresso Dei verbo, iactãtia, toties aures nostras obtundis? cũ quicquid è scripturis profertur, modò sanus adsit earũ intellectus, magis ad receptũ Ecclesiæ morẽ comprobandũ, quàm vt tuum istum errorem tuẽdum facere videatur. Verùm nihil est, quòd homo Christianus existimet de calice tantoperè satanã laborare. Non ignorat ille, nihil ad salutẽ referre, vtatur quis calice, nècne, quum per mẽbra sua, Lutherum, Bucerum, Philippum non obscurè fateatur, nihil de calice sumendo tanquam ad salutem necessarium à Christo præceptum esse. Scit ille, lõgè verimisimũ esse, quod à patribus in cõcilio Basilienſi quod hac quidẽ in parte receptum & approbatum esse constant, decretum fuit: siue sub vna, siue sub vtraque specie quis communicet, secundum ordinationem & obseruantiam Ecclesiæ, proficere dignè communicantibus ad salutem. Itaque non hoc eum offendit, quòd sub vna specie communicatur, nec hoc vrget, vt sub duplici communicetur: Sed quod fit secundum ordinationem seu obseruantiam Ecclesiæ: quoniam sic demum, non aliter proficere communicantibus ad salutum intelligit, hoc est, quod eum offendit maximè: ac ne communicetur hoc modo, nimirum secundum ordinationem seu obseruantiam Ecclesiæ, hoc est, quod instat & vrget maximè. Satanas vult esse Satanas: Satanam Hebræi vocant aduersariũ: vult igitur aduersari Christo, & menti & corpori. Est ordinatio seu obseruantia Christi corporis Ecclesiæ, vt sub vna communicetur; vult sub vtraque. Est ordinatio seu ob-

Luc. 24.

Bohemi communionem sub vtraque specie. Cap. 6.

Cap. 6.

In ferm. de cœna domini bibitur & manducatur de eodem pane.

Ioan. 6.

Ioan. 6.

Vitæ æternæ promissio non calici, sed pani facta.

Concil. Basil. decretum de Eucharistia Satanæ conatus ad ecclesiæ ordinationẽ subruendam.

Satanas aduersarius interpretata.

seu obseruantia Christi corporis Ecclesiæ, vt sub vtraque specie communicetur: vult, vt sub vna, vel sub neutra communicare. Vis autem audire bestiam ipsam verba sua sonantem? Recitauimus ea superiùs aliquantò, sed quid impedit, quò minùs ea nũc quoque recitemus? sic per electum quoddam suum vas loquitur: Si quo casu concilium statueret, minimè omnium nos vellemus vtraque potiri, imò tum primum in despectum cõcilij, vellemus aut vna, aut neutra, & nequaquam vtraque potiri, & planè eos anathema habere, quicunque auctoritate talis concilij potirentur vtraque. Vides, quorsum eat Satanas? Non calicis vsum laicis ille permissum, sed in despectum Ecclesiæ, contraria sanctionibus illius facta cupit omnia. Satanas est, Christi capitis, & corporis aduersarius est, antichristus est: quamobrem quicquid per eos ecclesiæ suæ Christo decernere visum est quamlibet id esse rectum, verboque Dei consentaneum intelligat, ei tamen obnixè, manibus (quod aiunt) pedibusq; semper aduersari conatur, & quam olim capiti nostro Christo (caput ipse sui corporis) eandem nunc per membra sua membris Christi cantilenam occinit: Mitte te deorsum, hoc est, sicut Vincentium Lyrinensem interpretatum audiuimus, ex istius te sublimis Ecclesię, quæ templum Dei putatur, doctrina & traditione demitte. Non hoc, quod Ecclesiæ, sed quod mihi visum est, sequere: Priuati alicuius, qui cum spiritu meo sit afflatus, nihil sibi non arrogabit, nihil alijs non detrahet, non orbis totius Christiani, cui spiritum Christi non deesse certum est, sensum & consensum amplectere. Quoties igitur profert ex Euangelio Satanas: Scriptum est enim: Bibite ex hoc omnes, toties eum nihil aliud dicere putato, quàm quod Christo dixit: Mitte te deorsum. Ho cenim est, quod ille persuadere conatur hominib⁹, vt Ecclesiam, quæ firmamentum & columna est veritatis, contemnant, vt in scripturis interpretandis priuato suo, quàm illius iudicio plus tribuant, vt sanctiones eius pro nihilo ducant, vt ab eis corpore se præcidãt. Quamobrem, quod ad vsum attinet Eucharistiæ, quod olim Donatistis dixit Augustinus: Non ita sacramentis, sed in præcisione vitium est, hoc istis & nos modò non totidem verbis dicere possumus: Non in vsu sacramenti, sed in præcisione vitium est. Non in eo vitium est, sub vna, nec in eo, si sub duplici specie communices, sed si contra ordinationem seu obseruantiam Ecclesiæ communices, in hoc solo vitium est, & quidem tantum vitium, vt omnia flagitia alia cum hoc vno collata, festuca sint cum trabe comparata.

Lutherus vas Satanæ electũ.

Vincent. Lyrinensis.

Mittere se deorsum quid.

Matth. 26.

Timoth. 3.

Aug.

Non in vsu sacramentorum, sed in præcisione vitium est.

Quæ (malum) igitur hæc est quorundam religio, qui se Dei timore, verbique saluificantis (sic enim loquuntur) amore facere dicunt, vt de calice sibi necessariò putent esse bibendum? Scilicet, sexcentis ijs annis, quibus Christi fidem recepit Polonia, cum adiunctis sibi terris, nemo fuit, qui Deum timeret, nemo fuit, qui verbum saluicans amaret, ac ne nunc quidem est quisquam in orbe toto Christiano, nisi qui Lutheri spiritu fuerit afflatus. Quis est hic animi tumor? quæ plusquàm satanica mentis inflatio? Sic, vt soli tibi Dei timorẽ: sic, vt soli tibi verbi saluificantis amorem arroges, vt cęteris omnibus, quamlibet ij fuerit insigni pietate prædĩti, prorsus detrahere videaris. Qui sunt autem isti, nisi filij degeneres, & sicut à propheta vocantur, semen mulieris adulteræ? qui sanctis patribus & matribus suis, extremæ cuiusdam impietatis notam inurere non verentur, quasi nullus in eis timor Dei, nullus fuerit amor verbi saluificantis: & quidem eos patres, quibus acceperũt & rectè viuendi instituta, & pietatis doctrinam, quam eorum plerique sanguine suo nobis obsignatam reliquerunt, quorum opera facta est, vt Christi primùm nomen audiremus, & è densissimis dolorum tenebris eruti, luce veritatis eius illustraremur. Scilicet, secundum expressum Dei verbum hoc illi faciunt, quo nobis dicitur: Honora patrem tuum & matrem tuam.

Lutheranorum animi tumor.

Isa. 57.

Dei timor, quo perculsi sunt Lutherani.

Sed expendamus, quis ille Dei timor sit, quo se perculsos, à calice negant abstinere posse. Num illi similimus non est, quo Iudęi quoque prohiberi videbantur, ne prætorium ingrederentur, vt ne contaminarentur: Grandis apud eos religio fuit in prætorium ingredi, quod hoc ingressu grauiter se contaminatos iri putarent, Christum autem tradere gentibus ad illudendum, ad flagellandum, ad crucifigendum nulla fuit eis religio, quin secus etiam facere, fuit religio. Sic enim sibi persuadebant, se Dei præceptum implere, si Dei filium extremis afficiendum supplicijs, gentibus tradidissent. Nos legem habemus, inquiebant, & secundum legem debet mori, quia filium Dei se fecit. Expresso Dei verbo sibi demonstrare videbantur, se iure Christum gentibus tradere, morte condemnandum: ac vsque eò nullo hac in re conscientiæ scrupulo premebatur, vt se grandi scelere obstrictos iri putarent, si secus fecissent. Quid autem? An illi non multo leuiore piaculo, quacunque tandem ex honesta causa fuissent in prætorium ingressi, quàm quo Christum Dei filium in crucem egerunt? Talis nimirum est istorum religio, qui se conscientia sua prohiberi dicunt, quominùs altera tantùm sacramenti specie sint contenti.

Ioan. 18.

Iudæorum simulata religio.

Hæreticorum religio.

tenti. Rectè quadrat in eos illud ex Psalmo: Trepidauerunt timore, Vbi non erat timor: quodque Christus ipse dicit in Euãgelio: Culicem colantes, camelum autem glutientes. Timere Deum videri volunt, ſicubi (quod expreſſum Dei verbum, & præceptum eſt) Eccleſia audienda, & receptus ac probatus ab ea ritus retinendus eſt: vbi verò corpus Chriſti myſticum, quod ſic ille dilexit, vt pro illo viuum & verum ſuum corpus in mortẽ traderet, Eccleſia ſancta catholica in multas partes diſſecanda, neque minùs crudeliter lanianda venit, quàm viuum & verũ Chriſti corpus à Iudæis fuit laceratum, ibi nullũ Dei timorẽ oſtendunt. Quin ſicut Iudæi, cum verũ Chriſti corpus dilaniandum tortoribus traderent, ſecundũ expreſſum Dei verbũ id facere ſe vociferabãtur, dicentes: Nos legem habemus. & ſecundum legem debet mori. Sic & iſti, cum idem de myſtico Chriſti corpore concilium capiãt, cũ vias omnes & rationes perſequãtur, quibus id inquã plurimas partes diſſecari queat, qui conatus eorum (proh dolor) nimium eis ſucceſſit, à calice ſumpto initio, ſecundum expreſſum Dei verbum id facere videri volunt, clamantes & ipſi: nos legem habemus, bibite ex hoc omnes, & ſecundum legem hanc ſcindi debet, ac lacerari myſticum corpus Chriſti Eccleſia. Quàm ſunt autem admirabiles iſtę Satanæ fraudes? quanta eſt inſidiarum eius calliditas? Ex eo, quòd Chriſtus eſſe voluit ſacramentum pietatis, ſignum vnitatis, vinculum caritatis, conatur ille facere, cauſam diſsidij, materiam diuiſionis, fomitem odij. Quid enim aliud agitur in hoc ſacramento, niſi quod Paulus dicit: Mors domini annunciatur? Quam autem ob cauſam ille mortuus eſt? vt filios dei, inquit Ioannes, qui erant diſperſi, congregaret in vnum. Chriſtus propterea mortuus eſt, vt congregaret, vt nos vnum corpus efficeret cuius rei ſymbolum etiam eſſe voluit hoc ſacramẽtum: vnus enim panis & vnum corpus multi ſumus, qui de vno pane participamus: hic verò, nõ magis nomine quàm re Satanas, verus antichriſtus, verus aduerſarius Chriſti, propterea de calice contentionen hanc iniecit, vt ſegreget, vt diuidat, vt diſpergat, & in quàm plurimas partes diſſecet, quam ille præcioſo ſanguine ſuo ſibi collegit Eccleſiam, quò ſic in eis, qui ſacrilega ſeparationis conſilia ſequuti fuerint, crucis & mortis Chriſti beneficium irritum, & inane reddat. Nos, ait Auguſtinus, in hoc ſacramento Dominus deſignauit, nos ad ſe pertinere voluit, myſterium pacis & vnitatis in hac menſa conſecrauit: qui accipit myſterium vnitatis, & non tenet vinculum pacis, non pro ſe myſterium, ſed contra ſe teſtimonium accipit.

Pſal. 13.
Matt. 23.
Eccleſiæ corpus Chriſti myſticũ ab hæreticis in multas partes diſſectum.
Ioan. 18.
Satanæ fraus atque calliditas, quàm admirabilis.
1. Corint. 11.
Ioan. 11.
1. Cor. 10.
Auguſt.

Vis autem ſcire, quanto ſe ſcelere talis obſtringat? Paulum dicentem audi, quòd reus erit corporis & ſanguinis Domini, hoc eſt, non leuius deſignabit facinus, nec minoris erit ſupplicij reus, quàm illi ipſi, qui ſuis manibus Chriſtum flagellauerunt, qui ſanguinem ipſius profuderunt, qui corpus eius in crucẽ egerunt, qui graui ſupplicio mortis illum affecerunt. Et hoc eſt, quod vult Satanas, vt in hoc vnitatis ſacramento diuiſio quæratur, quò ſic denuò Chriſtus crucifigatur, & oſtentui habeatur.

1. Cor. 11. Reus eſſe corporis domini, quid ſignificet.

Hoc autem erit, qui verbum vocare ſaluificans audeat? Scilicet verbum ſaluificãs dici meretur, quod reum facit mortis æternæ? Non eſt hoc verbum ſaluificans, Bibite ex calice. Bibit ex calice Iudas, & condemnatus eſt: biberunt hæretici multi, biberunt falſi fratres plurimi, Chriſtum quidem confitentes, virtutẽ autem eius abnegãtes, verùm ad mortem & condemnationem æternam, non ad vitam & ſalutem æternam.

Vis autem, quod ſit verbum ſaluificans, cognoſcere? Breue verbum eſt, & expeditum: Ama, Caritas eſt verbum ſaluificans, quã qui non habet, bibat ex calice quantum volet, mortem æternam conſequetur, ſalutem æternam nunquàm conſequetur. Verum eſt enim illud, quòd qui non diligit, manet in morte: qui verò diligit proximum, legem impleuit. Videtur autem tibi diligere proximum, qui ſic ſentit de præpoſitis ſuis, quibus obedire iuſſus eſt, quod nullo ſint aut fuerint vnquam Dei timore, nullo verbi ſaluificantis amore præditi, quin illud conati ſemper ſint, ac, nunc etiam oppugnare conentur? Certè non dilectionis hæc ſunt, ſed odij. Videtur is diligere proximum, qui ſe non ab vno aliquo, verùm ab omnibus, qui Chriſtum verè profitentur, ab vniuerſa catholica Eccleſia ſeparat: patresque ſuos, & maiores omnes impietatis condemnat, tanquam qui ſpiritui ſancto reſtiterint, nec agnitam veritatem amplecti voluerint: Caritatis quidem & dilectionis proprium eſt vnire, non diuidere. Non eſt igitur verbum ſaluificans: Bibe ex calice, ſed verbum ſaluificans eſt, dilige, hoc eſt, non te ſepara à compage Chriſti corporis, ab Eccleſiæ vnitate: quin illam obedienter & reuerẽter audi: ſenſum tuum illius ſenſui & conſenſui libenter ſubijce, nec vnquam tibi tantum arroges, vt illius iudicio tuum iudiciũ anteponas. Præclarè ſcriptum eſt ab Auguſtino: Dilige, & fac quod vis. Siue bibas ex calice, ſiue non bibas, modò in dilectione & vnitate vel bibas vel abſtineas, iuxta ordinationem ſeu obſeruantiã Eccleſiæ proficit tibi ad ſalutem.

Verbum ædificãs eſt caritas.
1. Ioan. 4.
Rom. 13.
Hæretici caritate vacui.
Auguſti. Tract. 7. In epiſtolam Ioan.

Contrà verò siue bibas ex calice, siue non bibas in diuisione, reus eris corporis & sanguinis Domini: quãdoquidem tibi quæris diuisionem, vbi Christus vel maxime commendare nobis voluit vnitatem.

Sigismundus Poloniæ rex maximè catholicus.

Quę cum ita sint, quis est Sigismũde Rex Auguste, qui factũ hoc tuum satis prædicare posit, quòd cùm tibi quoque dictum nõ semel fuisset: mitte te deorsum, hoc est, è sublimis Ecclesiæ doctrina, traditioneq; te demitte, ac vel in solius Eucharistiæ cõmunione contrarium ei, quod ab illo sancitum est, seorsum ab orbe Christiano fieri permitte, nunquã adduci potuisti, vt istis separationibus consilijs loci dares aliquid? Quin, cùm

Eiusdẽ responsio ad legatos protestantium.

personæ tuæ nõ esse, de rebus ad religionem pertinẽtibus quicquam statuere, semel & iterum publicè professus esses (quãdoquidem etiam Imperator filius est Ecclesiæ, & intra Ecclesiam, non supra Ecclesiam sanctissimamque matrẽ suam reuerenter & obediẽter audire, non autem illi præscribere tenetur) ad futurum Oecumenicum concilium, aut saltem ad sanctę sedis Apostolicæ iudicium rem omnem reijciendam esse iudicasti. Feciſti rem, tua maiorumque tuorum pietate dignam. Quid enim est, quod minus regem deceat Christianum, Catholicum, & Orthodoxum, quàm ea sibi velle, quæ propria sunt sacerdotum & Episcoporũ vsurpare? Quod facinus, quoties à principibus est

Episcopis & sacerdotibus legis, qui præscribunt principes sæculis semper à deo punni.

admissum, semper ab eis grauissimas pœnas Deum expetiuisse legimus.

Equidem non iuerim inficias, iustis ex causis, calicis vsum, in Oecumenico concilio permitti laicis rectè posse: cæterùm, si quod regnum, seorsum ab orbe reliquo Christiano sibi velit illum vsurpare, quid aliud, quàm nefario schismate, se velle videbitur contaminare? Et hoc est, quò tendit satanas. Non calicem ille, sed schisma vult:

Schisma vult Satanas, non calicem.

quin si calix vnanimi totius Ecclesiæ consensu permittatur, eum repudiandum esse iudicabit. Adeò nihil aliud, quàm separationem, quàm diuisionem quærit in eo sacramento, quòd symbolum est vnitatis: Ipse est enim ille, de quo dixit. Propheta, qui diuidit inter fratres: de quo dixit ipse Christus: Qui non colligit mecum, spargit. Contrà verò, Deus noster, non diuisionis, non dissensionis, sed pacis, sed dilectionis Deus

Oseæ. 24. Luc. 10.

est, vt nemo pius dubitare debeat, quòd expressum diaboli verbum sit, in quo nihil aliud, quàm diuisio quæritur.

Et sunt intereà, qui persuadere populo conantur, vnam hanc esse viam & rationẽ, qua disidijs istis religionis mederi, simul id efficere liceat, vt in regno tuo, fidei dogmatum consensus & vnitas retineatur, si calix laicis permittatur. Ne isti, quæ sunt Satanæ fraudes, nondum satis didicisse videntur. Potéstne sanus aliquis credere, quòd

Satanæ vafricies.

Errore permisso errores non tolli.

errore permisso, errores tolli: quodque separatione concessa, vnitas retineri queat? Errorem voco, si tanquàm necessarius ad salutem calix exigitur: separationem voco, si seorsum ab orbe Christiano permittatur. Mihi quidem hoc, etiam cum ipsa ratione, sensuque communi, pugnare videtur. Longè secus visum est sanctis patribus nostris: Non illi permisionibus, verùm contrarijs constitutionibus, hæreses extinguendas esse putauerunt. Quid habebat ea res iniquitatis, quòd Mariam Nestorius Christi-

Fraus Nestorij hæretici.

param vocari volebat? An ea Christum nobis non peperit? An parum id frequens est in scripturis, quòd Iesu Mater esse dicitur? in quibus nusquam deipara vocata legitur: sanctis nihilominùs patribus, in Ephesino concilio congregatis, hoc decretum ferre visum est, vt si quis eam Christiparam, & non deiparam appellasset, anathema esset;

Maria Christipara, appellari prohibita in concilio.

nec quicquam ea re mouebantur, quòd vociferabatur Nestorius, expresso Dei verbo se niti, quodque vocem hanc, deiparam, negaret in scripturis Canonicis vsquam reperiri, nec extra illas recipiendum aliquid esse diceret, cum hæresim Nestorij, qua is Mariam, nudum tantùm hominem peperisse Christum, contendebat, non alia re, quàm contraria constitutione citiùs aboleri posse persuasum haberent. Neque verò frustrati sunt opinione sua. Tantas enim radices egit hoc sanctorum patrum in animis mortalium decretum, vt ne nunc quidem, tanto seculorum interuallo, vlla gens vsquam esse videatur (quæ modò Christi recepit Euanglium) cuius vernacula lingua, Maria virgo, non deipara potiùs, quàm Christipara vocetur. Iam Apostolorum canonem esse scimus, vt baptizandi, ter mergantur: propter vitandum tamen schismatis scandalum, vel hæretici dogmatis vsum, in quarto Concilio Toletano decretum fuisse legimus, vt simplex teneretur baptismi mersio, ne viderentur, qui tertiò mergunt, hæreticorum assertionem probare, dum sequuntur & morem: Sed nec illud ignoramus, quòd

Baptismi simplex mersio, cõcil. Toletano constituta.

in Azymo pane Sacramentum Eucharistiæ Christus confecit, qui ritus aliquandiu etiam fuit obseruatus in Ecclesia: & obseruatur nunc quoque: simul vt autem exorti fuerant Ebionitæ, qui legalia simul cum Euangelio seruari debere contendebant (quã etiam ob causam, in fermentato pane, sacramentum istud confici posse negabãt, quod omnis oblatio, quæ offertur Domino, iuxta legem, absque fermento esse debet)

Eucharistiæ sacramentũ quare nũc in azymo pane, nunc in fermentato confici iussum.

contra-

contrarium est constitutum, nimirum, vt fermẽtato pane conficeretur Eucharistia, cùm natura tamen sua, sit indifferens, nec referre quicquam videatur, in Azymo ne conficias, an in fermẽtato. Posteaquàm verò cessauit Ebionitarũ hæresis, ad intermissum in Azymo consecrandi morem, Latina quidem Ecclesia sibi redeundum esse putauit. Sic sancti patres nostri, non permissionibus alendas, verùm contrarijs sanctionibus opprimendas hæreses esse censuerunt. *Hæreses nõ permissionibus sed contrarijs edictis opprimẽdæ.*

Sed multitudini petentium, aiunt, concedendum est aliquid. Quid, si caput hoc doctrinæ, proponat multitudo: Solum Deum patrem adorandum & inuocandum esse? Christum autem pro procuratore tantùm habendum: Num statim, quia petit multitudo, concedendum esse dicemus? Pessimè res agitur, vbi multitudinis imperitæ potius, quàm eorum iudicio standum esse putatur, qui propriè sunt ad munus hoc vocati, cùm verè dictum sit ab illo, quòd multitudo mater est seditionis & contumacię, paucitas verò magistra disciplinæ. Regi, non regere: præscriptis parere, non præscribere debet multitudo. Actum est de illo regno, in quo penes multitudinem est imperium. Cùm in alijs rebus omnibus, tum præsertim, vbi causa religiones agitur, non, quis petat, neque quàm multi petant, sed, quid petatur, attendẽdum est. Postulauit olim ab apostolis & eorum sectatoribus multitudo Christum vt negarent, vt idolis thura admouerent, idem ab illius & potestas contendebat. Quid ad hæc illi? Oportet, aiebant, obedire Deo magis, quàm hominibus, ac quæuis adire supplicia, quin & iugula priùs offerre parati fuerunt, quàm, vt postulata facerent. Quæ tuæ sint partes, pientissime Rex, in hæresibus propulsandis, non ignoras: docent hoc te patriæ quoque leges, in quas, cùm regno inaugauratus esses, iurasti. Ac omnibus quidem, qui Christiani censeri volunt, nobis tamen Episcopis præcipuè, qui duces religionis esse debemus, millies mortem oppetere præstat, quàm semel Christum negare. Negat autẽ Christum, non is modò, qui Deum esse illum nõ confitetur, & pro procuratore tantum cognoscendum esse putat, aut qui non credit eorum aliquid, quæ nobis aut de diuinitate, aut de humanitate illius Canonicarum scripturarum auctoritas credenda præscripsit: verùm & is, qui vnitati Ecclesiæ non communicat. Christus enim est & caput, & corpus: Caput est vnigenitus Dei filius, corpus Ecclesia, sponsus & sponsa, duo in carne vna. Quamobrem æquè Christum negat is, qui ab eius corpore, quæ est Ecclesia, ita dissentit, vt eius communio non sit cum toto, quacunque diffunditur, sed in aliqua parte separata inueniatur, atque is qui de capite Christo à scripturis sanctis dissentit: sicut non vno in loco docet Augustinus. Extat apud Eusebium epistola Dionisij Alexandrini ad Nouatum, in qua non minoris esse glorię scribit martyrium, Ecclesiæ non scindendæ gratia toleratum, quàm quod fertur propter idolatriæ recusationem: imò, meo inquit, iudicio maioris est gloriæ. Nam illic quidem pro vna anima martyrium toleratur, hîc verò, pro vniuersa Ecclesia. Ex quo videre licet, non minus esse crimen Ecclesiam scindere, aut assensu, schisma comprobare, quàm idolis thura admouere. Procul igitur absit hoc à quouis homine Christiano, præsertim ab Episcopo, quum vel multitudo, vel magnitudo separationem ab Ecclesia Dei petit, vt statim assensum ad eam suum præbat. Optandum est, vt hanc nobis Deus mentem det, quo priùs à corporibus nostris animas nostras separari velimus, quàm vt sacrilega consilia separationis à Christo, & corpore eius, assensu nostro comprobemus. Hoc animo, cùm alios omnes, quotquot Christianorum appellatione gaudent, tum Episcopos præsertim, præditos esse decet, si bonorum pastorum officio fungi volumus. *Multitudini aliquid petenti contra morem ecclesiæ nihil concedendum.* *Seditionis mater multitudo. Chrysost. Hom. 1. Oper. imper. in Matthæum.* *2. Mach. 7. Act. 5.* *Moriẽdum potius millies, quã Christum & eius fidem negandum.* *Notandum.* *Negare Deum qui dicantur.* *Aug. De vnitate Ecclesiæ cã. 4. In. 1. Canonicam Ioan. tract. 6. & sermo. 31.* *Euseb. Lib 6. Eccles. histor. cap. 45.* *Boni pastoris functio.*

Quo tempore primùm ad regni gubernacula, pientissime rex, accessisti, memoria tenemus, cùm itidem à te postularetur quiddam, quod ad seperationem attineret, placidè quidem pro eo, vt mansuetudo tua fert, sed negasse tamen te, quòd ne faceres postulata, religione prohiberi te diceres: simul in celebri senatorum totiusque populi corona Christi vocem illam vsurpasse: Quid prodest homini, si mundum vniuersum lucretur, animæ verò suæ detrimentum patiatur? aut quam dabit homo commutationem pro anima sua? Non tibi tanti fuerat regium diodema, non regni tam ampli, tamque copiosi, non tot illi terrarum adiunctarum imperium, vt eorum amittendorum metu faceres aliquid, quod facere te salua fide, religioneque tua non posse putares. Quid autem impedit, quò minùs ijsdem & nunc verbis vtaris, nisi forte minus tibi grauis, quàm, illa, videtur hæc separatio, cùm, vt, Christi corpore, sancta catholica Ecclesia, præcisionem fieri permittas, abs te postulatur? *Matt. 16.* *Animaduertẽdũ diligenter.*

Sed publicæ trãquillitati dandũ est (aiunt) aliquid. An verò tum quoq;, publica regni tranquillitas non prętendebatur? An summa rerum perturbatio, nisi postulata feciſſes,

Mori millies latius fuerit, quàm aliquid aduersus ecclesiam cõcedere, aut pati fieri.

consequutura non esse denunciabatur? Prospexit nihilominus regni tui tranquillitati Deus, Ac si tanta tot animarum iactura regni tranquillitas est redimenda: cœlum, quod est in Prouerbio, terra miseri præstat, & si fractus illabatur orbis, illius opprimi ruina satiùs fuerit, quàm à Christi corpore præcisos, beatam aliquandiu (vulgi iudicio) vitam in terris agere, quæ paulò pòst, sempiterna morte, & nunquam finiendis gehennæ supplicijs commutanda sit. Leuior est fortunarum, leuior & corporum, quàm animarum iactura, quarum irrecuperabile damnum est.

Matt. 20.

Atque hæc sic à nobis dicta sunt, quasi verum illud iam esset, quod persuadere nonnulli conantur, ad regni tui tranquillitatem plurimum interesse, si quibusdam (quibus rectè dici potest: Nescitis quid petatis) quod petunt, de calice concedatur: cùm interea certum illud sit & iudubitatum, si quid petitur, cõcessum sit, multò maiorem id regno tuo perturbationem allaturum. Etiam huius sæculi sapiẽtes, qui de Repub. scripserunt,

Plato li. 7. de legib.

cùm aliarum rerum omnium præterquàm malarum, tum legum præsertim, veterumque morum mutationem, cùm primis Reipublicæ periculosam esse docuerunt, quòd à corporibus humanis sumpta similitudine comprobarunt: quòd hi, qui à consueta victus ratione discedant, & nouam aliquam sibi constituant, non sine discrimine suæ valetudinis id faciant. Quamobrem præstare putant, vt etiam errata quædam & legumlatorum, & magistratuum tolerentur: cùm persæpe, non tantum in eo boni sit, si corrigatur error, quantum inde redundat detrimenti, quòd paulatim assuescãt homines magi-

Arist. lib. 2. Polit. 6.

stratui nõ parêre: vt subinde leges mutare, nihil aliud esse videatur, quam omne robur eius detrahere, vt paulatim homines ad mutandum plura maioraque assuefacere, cùm non rarò, quæ videntur in speciem esse minima, maximorum causa sint malorum. An autem hoc oculis ipsi nostris non ita cernimus euenisse? cum apud finitimos nobis populos, tum apud eos, qui in regno tuo non ita pridem nouãdas res animum adiecerunt. Possem ego nominatim quosdam recensere, qui nihil aliud initio sibi, præter calicem permitti postulabant, quem sibi paulò post etiam vsurparunt: num autem in eo acquieuerunt? Quin illi posteà Confessionem Augustanam integram sunt amplexi. Mox ea

Legum mutatio quid mali vehat.

Geneuensis ecclesia est Gehẽnensis.

reiecta, Picardiam, proximè verò Gehennensem (Geneuensem dicere volui, nisi quod eadem est & Geneuensis & gehennensis) quàm publicè profitetur Apostata Lysmanius, à te Sigismunde Rex proscriptus. Quid illis ad extremum sit futurũ, nescio. Fortasse ad Suencfeldium tandem inclinabunt. Vellem autem, vnam mihi terram aliquam ostendi, vbi priuata libidine calix vsurpati cœptus est, in qua non è vestigio multæ sunt aliæ, & quidem horribiles hæreses subsequutæ. Auorum nostrorum memoria, primùm in finitimo nobis Boëmiæ regno incidit ista de calice contentio, quem sibi nonnullæ ciuitatis quo iure, qua iniuria vsurparunt? Quæ verò mox hæreseon portenta subsequuta non sunt? Quàm rara in Morauia & Boëmia oppida reperire licuit, vbi ca-

In Morauia & Boëmia sex aut septem sectæ, inter se dissectæ.

licis vsus receptus est, in quibus non simul sex aut septem sectas, mirabiliter inter se dissectas videre liceret? In Germania verò, satanismus hic omnis, quẽ non sine magno dolore & stupore cernimus, vnde, nisi à calice, sumpsit exordium?

Satanæ fraudes, cuneo simillimæ.

Videntur fraudes istæ, quæ per satanæ membra verę pietati struuntur, esse cuneo simillimæ: qui prima parte tenuissimus est, nec videtur in lignum impactus, magnam ligni disruptionem facturus. Verùm quamlibet illius prima sit acies tenuis, aditum tamen facit sequenti crassitiei, ita vt cum prima pars illa recepta fuerit, necessariò tandem & sequentia recipiantur, donec lignum penitus discindatur. Huius igitur exitiabilis cunei, si quis primam partem tenuiorem, calicem fuisse dixerit, à vero non aberrauerit.

Similitudinis in signis accommodatio.

Augustana confessio.

Nam vbi receptus hic est, iam altera cunei pars est subsequuta crassior, Augustana confessio, quæ nobis & sacerdotium & sacrificium abrogauit, ac Deum ipsum, in ordinem quodammodo coëgit, nullus vt ei præ cæteris mortalibus excellentior honos haberetur.

Tigurina & Laskana confessio.

Mox ingressa est pars altera crassior adhuc, Tigurina & Laskana confessio: quæ duo, quæ nobis reliqua tamen fecerat Augustana confessio, sacramenta sustulit. Eucharistiam, & baptismũ: vt sicut illa suos absque sacerdotio & sacrificio, sic hæc esse suos quosque faceret, absque sacramentis. Neque nos magis Christianos, quàm Lutheranos, idololatriæ condemnauit, quòd vtrique persuasum haberemus, quamuis diuerso modo,

Blasphemia quanta huius temporis Hæreticorum in Deum & eius ecclesiã suẽckfeldius impientissimus.

verum Christi corpus & sanguinem in Eucharistię Sacramẽto contineri: Itaque cùm ex illo quoddam idolum faceremus, tum ex baptismi quoque sacramento, dum ei peccatorum remissionem tribuimus, & perlauacrum regenerationis, nos fieri saluos credimus. Sic, quod nos Lutheranis, hoc sacramentarijs vicissim sunt Lutherani, nimirum idololatræ. Venit ad extremum Suenckfeldius, qui & scripturas omnes, & extremum omne verbi ministerium sustulit, & æquè sacramentarios, vt Lutheranos, & nos Christianos idololatriæ reos fecit, qui conuersa ad egena elementa, hoc est, ad scripturas

Canonicas

Canonicas, ex illis salutem peteremus. Et hæc fuit nouissima cunei pars, cuius prima parte, quamlibet illius acies tenuis erat, recepta, quicquid erat reliquum sathanismi, paulatim irrupisse cernimus, sicut in alio quodã scripto nostro pluribus demonstrauimus.

Vides pientissime Rex, quorsum ad extremum res producta sit? posteaquàm in despectum Ecclesiæ calix initio fuit impactus, quanta ex hoc solo facta est ad reliquum sathanismum inclinatio? Quisquis est homo Christianus, qui pietate tamen aliqua præditus est, non facilè potest animum inducere, vt à sensu & consensu totius Ecclesiæ discedat. Cæterùm, simul vt vel vna aliqua in re dissensionis initium fecerit, iam difficilius est multo finem illius, quàm fuit initium, inuenire: vt non sine causa prouerbio celebratum semper illud fuerit: Principium plus esse, quàm dimidium totius: quod etiam ad oculum videre licet in ijs, qui solius in calicis vsu, se ab Ecclesiæ compage principiò diuulserũt, apud quos, si minus aliæ sectæ statim omnes, certè Lutheranismus omnis simul est euestigiò receptus. An eius rei periculũ non esse factum scimus in Germania? Conscripta fuit tibi quædam interim religio (quàm rectè, nolo dicere) sed fuit auctoritate comitiorum ab omnibus propè recepta, paucis quibusdam exceptis: num autem, à quibus recepta est, apud eos legitimum sacerdotium & sacrificium, iuxta formulam, in eo libello præscriptam, fuit restitutum? Nihil minus. Etiam Interimistæ æquè sunt & fuerunt, vt alij Lutheristę, nisi quòd à carnibus alicubi abstinẽt in quadragesima prosabbatho, & rem diuinam, vel prophanam potius, ne dicam sacrilegam facientes, lineis ac sacerdotalibus alijs indumentis, nonnullis in locis vtuntur. An autem idem in regno tuo factum esse non vidimus, vbi calix per summum sacrilegium vsurpatur? an similiter & sacerdotium, & sacrificium ibi non abrogatur? an laici sibi sacerdotalia munera non arrogant? an conficiendi Christi corporis, quam nullam habent, sibi potestatem non vsurpant? & pro Christi corpore dant communicantibus merum panem pistorium. Nam quomodo conficient Christi corpus, quibus potestas eius conficiendi nulla data est? In summa, nihil aliud dicit Satanas, quando contra ordinationem & obseruantiam Ecclesiæ iubet de calice bibere, quàm quòd Christo dixit aliquando: Mitte te deorsum, hoc est, Ecclesiæ traditionem relinque, obedientiam illius omnem abijce, conciliorum auctoritatem pro nihilo ducito. Ac metuit quidem homo Christianus mittere se deorsum, & quoniam cum periculo coniunctum id esse videt, diu secum deliberat nõnunquam, vtrum sibi sit faciendum: posteàquam verò semel se mittere deorsum cœperit, iam non est in illius potestate, vt se ruentem sustineat, nec impedire potest vllo modo, quò mimùs ad imum vsque præceps cadat. Enarrans illud ex Psalmis Augustinus, Fundauit terram fundamentum eius, non inclinabitur in sæculum sæculi: terram interpretatur Ecclesiam, aquam verò decurrentem, quæ ad nihilum deueniet, in alio quodam Psalmo significare vult hæreses: Quò minùs aquæ decurrere possint ad Ecclesiam, hoc est, quò minus illam obruere queant hæreses, impediunt aggeres illis oppositi, quos rectè conciliorum sanctiones intellexeris. Cæterùm quamuis aggeres validi fuerint, si quis tamen vel paruum in illis foramen aperuerit, statim eo tota moles aquarum incũbit, ac perruptis aggereribus, longè, lateque campos, segetes, pagosque subuertit, nihil vt sit quod aquarum decursum remorari queat.

Lutheranismus quo tandẽ productus est ex paruo principio.

Intermistæ æquè sacrilegi, vt alij Lutheristæ.

Non potest corpus Christi conficere, cui eius conficiẽdi nulla data est potestas.

August. in Psal. 103.

Psal. 77. Ecclesia.

Aqua notantur hæreses.

Similitudo insignis.

Hoc igitur foramen tunc aperitur, quando contra ordinationem seu obseruantiam Ecclesiæ calix permittitur. Quis enim impedire queat, quò minùs per hoc ipsum foramen, quamlibet exiguum videatur, perruptis aggeribus, hoc est, conciliorum, decretis violatis, omne genus hæreseon in Ecclesiam impressionem faciat?

Quò magis mirum est, non deesse quosdam, qui tranquillitatem Ecclesiæ regnoque tuo promittant, si contra ordinationem seu obseruantiam Ecclesiæ calix laicis cõcedatur. Si potest saluum & integrum esse lignum, in quod prima cunei pars, quamlibet illius acies tenuis sit, impacta est, si caueri potest, quò minùs crebris ictibus reliqua crassitie impulsa, lignũ illud prorsus diffindatur: si possunt esse saluæ segetes & prata, in quę, foramine facto in aggeribus, magno impetu aquæ defluxerint, nec exitũ facilè reperire possint: si potest saluus esse homo, qui semel de sublimi turri aliquã se præcipitem dederit: si potest ipse ruentem se sustinere, quò minùs in imã vsque terram præcipitatus, aut ceruicem frãgat, aut reliqua corporis membra collidat, poterit saluum, integrum, ac trãquillum esse regnum illud, in quo in despectum concilij, calix fuerit vsurpatus.

Mira nec minùs pia auctoris vehementia.

Postulatur à multis cõcilium, quã autẽ ad rem? quis illius vsus erit? si posteaquã rectè fuerit in eo cõstitutum aliquid, postremis etiam hominibus in despectum illius cõtraria facere licebit omnia. Num autem sanctior erit posteà comitiorum, quã conciliorum auctoritas? An ipsi nostris oculis nõ cõspeximus? in despectũ regis & Comitiorũ ali-

cubi quædam contra decreta Comitiorum facta esse, quæ priusquam in Comitijs decreta fuissent, facere tamen illi ipsi non audebant? Et ibi tranquillitatem fore sperabimus, vbi nulla conciliorum, nulla comitiorum, nulla pontificum, nulla principum est auctoritas? vbi hoc agitur, Vt simus sine lege, sine rege, sine sacerdotio, sine sacrificio, sine sacramentis, sine Deo, vbi tanto studio laboratur, vt quæ ciuitas vnius hactenus labij fuit, & eorundem sermonum, ex ea Babylonem ædificare liceat, in qua tanta sit & est iam linguarum confusio, vt non audiat vnusquisque vocem proximi sui.

Babylonis, hoc est, confusionis constructio. Gene. 11.

Sed quid opus est pluribus? Ipse nosti, pientissime Rex, quòd cùm nonnulli, clamosis quibusdam offerendum esse calicem, censuissent, modò in eo acquiescerent, repudiatus est. Pauciss imi iam sunt in regno tuo, qui solo velint esse calice contenti. Sed & confessionis Augustanę non ita multi.

Quotquot à nobis discesserunt, magna ex parte, vel Picardi sunt, vel Caluiniani, aut Laskani, aut Nestoriani, aut Seueriani, quibus, concedendo calicem, nemo satisfaciet.

Picardorum apologia.

Qui legit apologiam Picardorum, reperiet in ea, quòd Picardi non minùs propè Boëmas illos infectantur, qui in sola vtriusque speciei communione acquiescunt, cætera verò catholici videri volunt, quàm eos, qui per omnia sunt catholici.

Petrus Vergerius Hæreticus non modò seditiosus, imò ad seditiones excitandos natus.

Iam verò Petrus Paulus Vergerius, qui proximo superiore anno, non aliam ob causam in regnũ tuum venerat, quàm vt in eo seditionẽ concitaret, protulit in mediũ litteras ad quosdã scriptas, quas etiã typis excudi fecit. An autẽ hoc fuit boni viri officium? Certè si quid frõtis habuisset, si qua mica probitatis in eo fuisset, tale aliquid facere nunquã aggressus fuisset. Sed videtur hic homo expers humanitatis, & vitæ communis ignarus esse, quum in medium proferre litteras ab aliquo scriptas, nihil aliud sit, quàm quod ille dixit: Tollere è vita, vitæ societatem: tollere amicorum colloquia absentium. Verùm ad rem. Etiam Pauli quarti Põtificis litteras, & quidem binas, typis excusas peruulgauit, quin & scholijs quibusdã suis obscurauit ac mirabiliter deformauit, quæ piè, sanctęque scripta fuerunt, secus interpretando. Audi quid scribat in suis in priorem Epistolam scholijs.

Ci. 2. Phi.

Vide huius euãgelistæ sacrilega verba.

Dixerit, inquit, quispiam: Si quidem possemus Papam eò adigere, vt velit assentiri, vt ministri Ecclesiarum haberent vxores, lingua vernacula in administratione sacramentorum vterentur, atque, vt vtramque speciem populo exhiberẽt, in reliquis verò articulis & doctrinis cum Romana Ecclesia cõsentiremus, quemadmodũ hactenus consensimus, an non cõsultum putares, vt tũc acquiescerem us? atq; vt hæc prius lucro apponeremus, deinde paulatim labente tẽpore, vt etiam de reliquis articulis lucrifaciendis cogitaremus? Respondeo. Minimè mihi consultum videri. Neque enim in eo res sita est, vt minister vxorẽ habeat, vt populari lingua in Ecclesia vtatur, vt vtramque speciem porrigat: sed vt habeat viuam fidem, vt sit membrum Christi Ecclesię, atque vt eam rectam doctrinam teneat, populoque annunciet, quam filius Dei dominus noster Iesus Christus attulit è sinu patris. Quæ esset isthæc contaminatio doctrinæ? quod monstrũ? si cõsentiremus, vt esset pastor animarum nostrarum, missarius, sacrificulus, vnctus & inauguratus ab aliquo Episcopo & Antechristi mẽbro, &c. Per hunc verò satellitem suum apertiùs multò causam suam agit Satanas, quam per illos, qui de calice tãtùm, deque rebus alijs, quæ non perinde magni momenti videri possunt, tantopere contendunt. quorum etiam detegit insidias, ac superuacaneum esse ducit, longioribus ambagibus vti,

Ad obiecta Vergerij responsio.

Hæretici volũt Deum in ordinem cogere.

mox ipsum petit iugulum, vt citra moram aliquam, Deus in ordinem cogatur, nec vllum, aut sacerdotiũ, aut sacrificiũ externũ habeat, per quod esse Deus cognoscatur. Hoc est, quod statim initiò sibi satanas per Vergeriũ efficiendũ esse putat: & est reuera verissimè dictũ, quòd frustra fit per plura, quod fieri potest per pauciora. Quorsum enim opus est lõgo circuitu, si quo vis, cõpendio peruenire possis? Verùm audi quid paucis interiectis addat: Postquàm enim hic homo nimis in aliena republica curiosus, & ad seditiones excitandas natus, hortatus fuerat Polonos, vt, si maximè cõcederentur illis hæc tria, constanter ea respuerent.

Scias, inquit Polonia, causam hanc, quæ de religione cõtrouertitur, minimè posse vllam moderationem aut concordiam pati. Vide quid dicam & memori mente teneto. Sunt enim qui dicant: An non posset aliqua ratio inueniri, qua concordia sanciretur? Respondeo. Nullam prorsus posse inueniri. Si enim Papatus maneat incolumis, non potest doctrina Iesu Christi manere incolumis. Et rursus: si videret, quam nos profitemur, Iesu Christi doctrinam, corruat totus Papatus ab radicibus necesse est, ita vt nulla alia sit stabiliendæ veræ Christi Ecclesiæ & concordiæ ineundæ ratio & spes, quàm si vniuersus Papatus, cum omni sua tyrannide & impia doctrina tollatur è medio.

Impia contra Ecclesiæ summum Episcopum.

Ac quòd scribit Vergeri⁹ causam religionis moderationẽ seu concordiã pati nõ posse, quin

quin verissimè scribat, inficias ire nō possumus. Nā aut totus Christian⁹ oportet sis, aut totus Lutheranus: nihil est, quòd in vtramq; parte claudicare velis. Æquè cōdēnaberis, si semichristianus sis, seu semilutheranus, atq; si totus esses Lutheranus. Semichristianū autem voco, qui cùm de Christo capite credat, quæ credenda sunt omnia, priuata sua libidine, certis in ritibus ab eius corpore se diuidit. Tenere is quidem caput se putat, non autem tenet corpus. Itaque dimidia ex parte vult esse Christi, dimidia ex parte Lutheri, hoc est, Sathanæ, cùm tamen (ipso Christo dicēte) nemo duobus dominis seruire queat: Quæ participatio iustitię cum iniquitate, ait Paulus? aut quæ societas luci ad tenebras? quæ autem conuentio Christi ad Belial? Et in Apocalypsi legimus: Scio opera tua quod neque frigidus es, neque calidus: vtinam frigidus esses aut calidus. Sed quia tepidus es, nec frigidus, neque calidus incipiam te euomere ex ore meo: æquè eijcitur, æquè euomitur ab ore Dei, qui tepidus est, atque is, qui in contrariam partem peccat. Quamobrem non mediocriter reuera falluntur, qui de religione concordiam iniri posse putant. Coangustatum est stratū, dicit Propheta, ita, vt alter decidat: & pallium breue, vtrumq; operire non potest. Non possunt in eodem esse strato, hoc est, in eodem hominis corde Christus & Lutherus, alter excidat, necesse est, non possunt eodem operiri pallio. Quāobrem, vna parte rituum Christum, altera Lutherum profiteri, nihil est aliud, quàm totum Christum abnegare. Verisimū igitur illud est, quòd causa religionis concordiam non patitur. Profitemur in Symbolo fidei nostræ, nos credere sanctam Ecclesiam Catholicam. Ab hac, si quis dicesserit, si docentem illam & præcipientem non audiuerit, si suo plus, quam illius iudicio tribuendum esse putauerit, etiam si cætera credat omnia, quæ continentur in Symbolo, si credat & recipiat pręterea scripturas omnes, si tanquam Dei verbum (quod reuera sunt, modò sanus adsit intellectus) eas adoret, nihilominus non est ei cum Christo capite quicquam commune, qui se à Christi corpore separauit, ethnicus est, publicanus est, Christianus nulla ex parte dici meretur.

Semichristianus qui censendus.

Matt. 6. Luc. 16. 2. Cor. 6. Apocal. 3.

Tepidus eijcitur.

Isa. 28.

Qui se à Christi corpore separauit Christianus nullo modo dici potest.

Quoties tentatum fuit ab Arrianis, vt aliquam cum Catholicis concordiā inire possent? ad quam, vt accedere tamen viderentur, facilè se passuros dicebant, vt ὁμοούσιος esse patri filius credetur, modóne diceretur ὁμούσιος. De vno tantùm iota res agi videbatur inter Christianos & Arrianos, neq; tamen concedendum Arrianis esse Christiani iudicabant, quòd sub hac vna litera viderent eos errorem suum occultare, quò largitate gratiæ, non proprietate naturæ, filium patri similem intelligi volebant. Quibus autem artibus Cæsareæ pręfectus Basilio persuadere non conabatur, vt tempori cederet, neque tot Ecclesias in discrimen adducere vellet, tenui dogmatis exquisitione? Quid autem ad hæc Basilius? Adolescentibus, inquit, tales sermones congruere: nam & hos & his similes, huiusmodi rebus inhiare: Qui verò diuinis essent literis innutriti, nullam eos earum syllabam in discrimen venire pati posse: solereq;, si res ita postulet, nullum genus mortis pro illis subeundum recusare. Ac visus quidem fuit hæreticis esse pertinax Basilius, itidem vt ante eum Athanasius, atque Hilarius: sed quam Hæretici pertinaciam, eā Catholici & orthodoxi constantiam esse iudicabant. Quò minus & ego molestè fero, si quibusdam pertinax esse videor, qui nego, coire posse concordiam inter Catholicos & Hæreticos, nisi qui discesserunt à nobis, redeant, vnde discesserunt, ad gremium sanctæ matris Ecclesiæ: illam credāt, illi se totos permittant, illius iudicio suum iudicium subijciant. Malo pertinax videri cum Athanasio, Hilario, Basilio, quàm vt esse dicar arundo ventis agitata: Et hæc quidem vetustiora.

Inter Christianos & Arrianos discordia de vno iota tantum.

Theod. li. 4. c. 9.

Orthodoxorum constantia.

Nostro verò seculo, quoties inter Lutheranos & Zuinglianos actum fuit de concordia? Quàm autē ea res feliciter cessit Lutheranis? Qualis enim illa fuit inter Lutherum & Bucerum concordia? Fecit in gratiam Lutheri Bucerus, vt concederet, corpus & sanguinem Christi substantialiter esse in sacra Eucharistia, modò vicissim in suam gratiam faceret Lutherus, vt concederet, ibi non esse Christi corpus & sanguinem, nisi cùm sumitur. Vter Martinorum hic alterum in suam pertraxit sententiam? Martinúsne Lutherus Sacramentarius, an Martinus Bucerus è sacramentario factus est Lutheranus? Certè Ioannes Caluinus, non aliunde sumit efficacius argumentum ad probandum in Eucharistiæ Sacramento non esse substantialiter corpus Christi, quàm ex hac Lutheri concessione: ex qua etiam colligit, quòd secundum virtutem, tantùm & efficaciam, non autem secundum eorum substantialem præsentiam, exhibentur nobis corpus & sanguis domini: quomodo adsunt & exhibentur in baptismo & pœnitentia: imò quandocunque Christi mors aliquem in nobis effectum operatur. In quam suam sententiam pedibus ire Philippum quoque Melanchtonem gloriatur. Egregia verò cōcordia, qua fit, vt qui sunt herætici, magis etiam fiant hæretici, & sacrilega sua audacia, blasphemijs & erroribus inualescentes, proficiant in peius, errantes, & in errorem mittētes. Missos au-

Buceri & Lutheri concordia.

Ioan. Calu. in Eucharistiæ Sacramentum rabies.

Hæreticorum Sacrilega audacia, & impietas. 2. Tim. 3.

Tamen ferre non possunt adèo. 2. Ioan.

tem faciamus Sacramentarios, quorum impietatem ipsi quoque Lutherani, quamuis eorum nonnulli minus ab ea remoti sint, adeò detestantur & execrantur, vt eis nec Aue quidem dicere dignentur, & à congressu suo repellant, nec receptum eis dare velint, sed simul vt aliquem sacramentarium esse constiterit, statim è suis ciuitatibus exterminandum esse putent.

Inter Lutheranos & Christianos quoties actum fuit de concordia? Quæ causa verò fuit, cur interim religio constitueretur? nisi quòd non deerant qui minimè dubiã spem ostenderent, forè, vt per hanc viam & rationem, coiret inter Christianos & Lutherianos concordia. Num autem eum, quem sperabant homines, res est exitum consequuta? Minimè gentium. Quin quod omnium ferè iudicio (pauciſsimis exceptis) in Comitijs imperij fuerat approbatum: quod summa eorum voluntate constitutum, hoc paulò post ab illis ipsis, à quibus fuit receptum, non est seruatum. Lipsenses, ne viderentur non esse prudẽtiores, quàm vniuersum imperium, quamuis in plurimis ad illam in Comitijs præscriptam Interim religionem, assensi fuerãt, pleraque tamen sua, magistriq́ue sui Martini Lutheri, retinenda esse putauerunt: ac duplex Interim conscripserunt, quod in quibusdam consentiret, in alijs ab eo, quod erat constitutum in Comitijs, discreparet. VVittembergenses verò, quanquam & vicini Lipsensium, & eidem principi, qui subscripserat Interim religioni, subiecti, quoddam & ipsi scriptum ediderunt: nec Interimistæ, verùm Adiaphoristæ dici & esse voluerunt, & in minùs multis, quàm Lipsenses à magistri sui Lutheri doctrina discesserunt. Porrò Saxoniæ ciuitates, cùm faces illis adderet Mathias Flaccus Illiricus, ne latum quidem vnguem à Magistri sui Martini Lutheri placitis sibi discedendum esse duxerunt: cum quicquid ab illo dictum esset aut scriptum, id tanquam expressum Dei verbum recipiendum & adorandum esse censerent. Itaque post concordiam tentatam, quæ facta iam etiam esse putabatur, maior est discordia consequuta. Nam sicut ipsi Lutherani nefario scelere ab vnitate Catholica se tanquam ab area dominica separarũt, sic & suam paulò pòst vnitatem discordijs furialibus dissiparunt. Vel de sola alba veste linea, cuius vetus vsus est sacerdotibus in templis, quantæ fuerunt, quàm acerbæ contentiones inter Germanos Lutheranos, quales videri volunt ij, qui sunt à Flacco: & inter degeneres Lutheri discipulos, quos ille vocat Adiaphoristas, & Interimistas, cuiusmodi sunt, qui Philippum sequuntur? Quæ fuit autem causa, cum tam hostiliter se mutuò minutis adeò de rebus insectarentur? Non alia, quàm quòd metuebant Germani Lutherani, si quis fuissent ex priscis ritibus illis & cęremonijs in Ecclesiam restituti, ne qua à Luthero ad Christum inclinatio facta, neue sequuturo Papatui, fenestræ fabricari viderentur.

Lipsenses.

VVittembergenses.

Adiaphoristæ. Quare Saxones nunquam à placitis magistri sui Lutheri discedendum duxerũt. De alba linea, cuius vetus vsus est Sacerdotibus in templis, maximæ contentiones inter Lutheristas.

Si, qui veri Lutherani dici gaudent, tanto studio cauerunt, ne vetustis Ecclesiæ ritibus restitutis, Papatui fenestræ fabricarentur: quanto maiore studio prouidendum nobis est, qui non alio magis, quàm Christianorum nomine gloriamur, ne fabricẽtur Sathanatui, cui fabricantur omni dubio, cùm assuefiunt homines Ecclesiam non audire: si quæ fuerint ab illa decreta, pro nihilo ducere, tum illius iudicio suum priuatum iudicium anteponere. Certum est & indubitatum, Sathanatum, siue Sathanismum istum omnem, qui nunc (proh dolor) ita floret in Germania, qui pullulat etiã in regno tuo, pientissime Rex, hinc potissimum esse natum, quòd Ecclesię iudicio contempto, sibi quisque licere vult, vt & scripturas interpretetur, & ritus cæremoniasq́ue mutet arbitratu suo. Quamobrem in hoc, Vergerij sententię non inuiti subscribimus, quòd causa, quæ de religione controuertitur, minimè possit, qualem isti cupiunt, moderationem & concordiam pati: quum verisimè scriptum sit à sancto martyre Cypriano: Nulla societas fidei & perfidiæ esse potest. Qui cum Christo non est, aduersarius Christi est. Qui vnitati & paci eius inimicus est, nobiscum non potest cohærere: Si cum precibus & satisfactionibus veniunt, audiantur: si maledicta & minas ingerunt, respuantur.

Satanismus, qui per totam germaniam nunc floret vnde natus.

Cyprianus Epist. 3.

Cæterùm quòd scribit, impurus ille Vergerius, non aliam ineundę concordiæ rationem & spem esse, quàm si Papatus vniuersus tollatur è medio: Vide, per Deũ immortalem, quæ sint istæ Sathanæ insidiæ; quorsum ille spectet, quum tanto studio Papatum euersum cupit? Quò maior autem orationi nostræ fides habeatur, malumus illius de papatu testimonium proferre (cui, quoad vixit, cũ Papatu bellum fuit irreconciliabile, cuius etiã verbũ, tanquã Dei verbũ, adorat Vergerius) quã nostris verbis vti. Sic igitur scribit Lutherus in epistola quadã ad duos plebanos de anabaptismo: Audio, inquit, & video rebaptizationẽ, à quibusdã vsurpari ex eo fundamẽto, vt in despectũ Papę faciãt, tanquã hi, qui nihil ab Antichristo habere velint, quemadmodũ & Sacramentarij propterea merum panẽ & vinũ habere volunt in despectũ Papæ, arbitrãtes se hoc pacto rectè subuertere posse Papatũ. Profectò friuolum est hoc fundamentũ, supra quod nihil

Quò tendit Sathanas cum Papatum tanto studio euersum cupit. M. Lutherus de Papatu.

boni

boni ædificaturi sunt: hoc enim pacto negare nos oportet, totam quoque scripturam sacram & prædicandi officium: hoc enim totum à Papa nimirum habemus, & nouam quoque scripturam sacram nos facere oporteret: Sic & vetus testamentum nos dimittere oporteret, ne quid ab infidelibus haberemus Iudæis. Stultitia est hoc totum. Nam & Christus in gente Iudaica inuenit Pharisæorum & Scribarum abusus, non tamen propterea totum reiecit, quod illi habuerunt & docuerunt. Nos autem fatemur, sub Papatu plurimum esse boni Christiani; imò omne bonum Christianum: atque etiam illinc ad nos deuenisse. Quippe fatemur, in Papatu veram esse scripturam sacram, verum baptismum, verum sacramentum altaris, veras claues ad remissionem peccatorum, verum prædicandi officium, verũ Catechismum, vt sunt oratio Dominica, decẽ præcepta, articuli fidei: dico insuper, sub Papatu veram Christianitatem, imò verum nucleum Christianitatis esse. Ac ne quis fortè dicat, hęc inter initia scripsisse Lutherũ, cùm nondum illi, de qua tantopere gloriatur, lux Euangelicæ veritatis affulsisset, sciant hanc Epistolam ab eo scriptam fuisse, decimo pòst anno, quàm ab Ecclesia Dei se pręciderat; quo tempore nomen eius, hæreseos fama cum primis fuit celebre. Sic per illius tanquam per Balaam Prophetæ iugulum, quamuis hostis esset veritatis, vel inuito tamen illo veritas eripuit. Iámne igitur vides pientissime Rex, quorsum spectent Sathanæ Concilia, quando per satellitem suum Vergerium, & per alios eiusdem generis, Papatum vniuersum è medio sublatum cupit? Cupit enim sublatam veram scripturam sacram, cupit sublatum verum baptismum, verum sacramentum altaris, veras claues ad remissionem peccatorum, verum prædicandi officium, verum Catechismum, veram Christianitatem, imò verum nucleum Christianitatis. An autem non successerunt illi sua Concilia? Primus è medio tollere Papatum conatus est Lutherus, & ei rei fundamenta quędam iecit, sicut anteà commemorauimus. Nam in despectum Papæ & Concilij, calicẽ laicis initiò concessit: deinde ritus vereres abrogauit, nouos instituit, nec ita multò pòst, de numero Sacramentorum, quinque sustulit: postremò sacrificium simul & sacerdotiũ euertit. Quid autem ex eo consequutum est? Post breue temporis interuallum exorti sunt Sacramentarij & Anabaptistę, qui duo reliqua sacramenta, baptismum & Eucharistiam, quæ reliqua tamen Lutherus fecerat, nobis abstulerunt: neque magis id in Papę, quàm in ipsius etiam Lutheri (si Philippo credimus) odium siue despectum: Qui cùm pro Papa se gerere, quin plus etiam aliquid quàm Papa videri vellet, hanc impotentem hominis tyrannidem ferendam non esse censuerunt. Nati sunt posteà cœlestes Prophetę, qui nobis & scripturas, & externum prędicandi ministerium è medio sustulerunt. Emerserunt ad extremum, nescio è quibus tenebris Campanus & Seruetus, qui Christum saluatorem nobis eripere conati sunt, eius diuinitati detrahentes. Hunc tandem exitum consequuti sunt, qui Papatum euertere, & in despectũ Papæ facere conati sunt omnia.

In Papatu veram esse scripturam sacram fatetur Lutherus.
Catechismus quid.
Num. 22.
Cùm Vergerius Papatum vniuersum è medio sublatum cupit, quid sibi velit.
Lutheri tyrannis.
Sacramentarij & Anabaptistæ exorti à Luthero.
Cœlestes.
Campanus & Seruetus hæretici.

Soleo, pientissime Rex, nonnunquam etiam eorum hæreticorum nænias legere, qui nullã habent nominis celebritatẽ, vt quid inter illos agatur cognoscam. Incidi in quendam Germanũ Lutheranũ, Erasmũ nomine, neq; cognomine magis, quã re ipsa Alberum, qui libellum scripsit contra Corolstadium, & alios Sacramentarios, Anabaptistas, Iconomachos. Ibi narrat de quodam Iacobo Schenck, qui, cùm Berlini verbum Lutheri, pro Dei verbo, populo venditaret, nulla ratione potuit adduci, vt in solenni die paschatis de resurrectione domini sermonem faceret, verùm ipso die resurrectionis de passione prædicabat. Ac de alio quodam, qui Francoforti ad Menum, diem natalis Christiani festum agere nolebat. Cur autem hæc? In despectum Papæ, ne quid habere cum Papatu; hoc est, cum Christianismo, commune viderentur. Magis adeò cupiebant omnem esse memoriam Christi beneficiorum abolitam, quàm vt cùm ijs, qui Papam agnoscunt, Christianis, eam celebrarent.

Impietas cuiusdam Iacobi Schenck, in despectum Papæ.
Alia.

Vides, pientissime Rex, quæ sint consequuta, posteaquam apud quosdam Papatus fuit sublatus? Et hunc rerum statum, in regno tuo Vergerius, vel per satellitem suum Vergerium Sathanas potiùs, efficere conatur: cuius verus hic mos fuit semper, sicut à sancto quoque martyre Cypriano scriptum legimus, vt Ecclesiæ præpositum infestatione sua persequeretur: ob hoc tantùm, vt gubernatore sublato, atrociùs atque violentius circa Ecclesiæ naufragia grassetur. Neque enim aliunde sunt hæreses obortæ, sicut ibidem ait Cyprianus, aut nata schismata, quàm inde, quòd sacerdoti Dei non obtemperatur, nec vnus in Ecclesia ad tempus sacerdos, & ad tempus iudex, vice Christi, cogitatur: cui si secundum magisteria diuina, obtemperaret fraternitas vniuersa, nemo aduersus sacerdotum collegium, quicquam moueret, nemo post diuinum iudicium, post populi suffragium, post coëpiscoporum consensum, iudicem se non iam Episcopi, sed Dei faceret: nemo dissidio vnitatis Christi Ecclesiam scinderet, nemo sibi placens & tumens

Vetus mos Sathanæ.
Epist. 3 lib. v.
Hæreses obortæ ex contemptu summi pontificis.

Hieronym. contra Lutheranos. mens, seorsum foris nouam Ecclesiam conderet. Quem sequutus Hieronymus, Ecclesiæ salutem à summi sacerdotis dignitate pendere docet, cui si non exors quædam, & ab omnibus eminens detur potestas, tot in Ecclesia efficientur schismata, quot sacerdotes.

Vergerij hæretici mens. Ex ijs colligere potes pientissime Rex, quid sibi velit Vergerius, quando Papatum è medio vult sublatum: vult enim sublatum, quicquid adhuc in regno terrisque tuis superest Christianismi. Vult schismata introducta, vult hæreses propagatas, vult Christum ex omni ditione tua proscriptum: vult, vt in terris tuis omnibus quā longissimè quamque latissimè grassetur Sathanismus hic omnis, quē tanto gentis malo, tantas iam egisse radices videmus in finitima nobis Germania. Hinc eius volūtati, quò minùs ad rē cōfe ratur, nihil magis obstat, quā vnitas. Hāc igitur omnibus, quod aiunt machinis oppugnat, Itaque cuius ministerio fit, vt vnitas in Ecclesia Dei retineatur, de eo tollendo laborat, quòd, quoad salua est illius dignitas & auctoritas nihil se proficere posse videt.

Hæretici quod de Papatu conantur efficere idem de omni dominio & regnis tollendis eos moliri tenendum est. Sed expende tecum intereà Rex optime, posteaquàm è medio quidam sustulerant Papatū, an ijdem illi de Cæsareatu quoq; tollendo consilia posteà non cœperunt, quum non minùs apud eos probrum esset Cæsarismam, quàm Papismam appellari? Quid ante non ita, multos annos factum sit in Germania, non ignoras. Verùm hęc odiosa silentio præterire malo. Tu fac vt illius vulgo iactati versiculi nunquàm obliuiscaris.

Felix, quem faciunt aliena pericula cautum.

Quò hæreticorum spectant consilia. Etiam atque etiam vide, ne paulò pòst non minùs habeatur ignominiosum, Regismam, quàm Papismam vocari. Hucenim spectant istorum consilia, vt ordinem omnem è medio tollant: vt principum auctoritatem in odium & contemptum adducant, vt Anarchiam quandam inducant. Quorum cùm fax quædam sit Vergerius, nec aliud spiret, quàm seditiones, quandoquidem ipse profitetur, & quidem verisimè, quod sit exul Iesu Christi, cùm nihil ei cum Christo commune sit: sicut ipse se fecit exulem Christi Iesu, sic enim ex regno terrisque tuis extorrem esse iubeto. Negat is, quam ipse profitetur Iesu Christi doctrinam, eam si Papatus maneat incolumis, incolumem esse posse. quasi verò quisquam sit ex omnibus nostri temporis hæreticis (qui sola hac in re mirabiliter inter se consentiunt, quòd Papatum è medio sublatum cupiunt) qui non se profiteri iactet doctrinam Iesu Christi, quamlibet omnes & singuli, & ipsi inter se dissidere, & ex Diametro quod aiunt, cum illa pugnare videantur? Quòd si queras ex hoc locutuleio, quam doctrinam Iesu Christi profiteatur? quæ ruditas est hominis & insciti? non habiturum arbitror quod respondere queat. Nam quantum é scriptis illius colligere licet, modò cum Zuinglianis, modò cum Lutheranis, modò cum Picardis facere videtur: Augustanæ quidem confessionis eum esse, nemo rectè poterit iudicare, quandoquidem Brentij confessionem, quem admiratur vnicè, reliquis omnibus eum anteferre constat: Brentium autem Osiandri dogma de iustificatione, quę summa totius est Euangelij, comprobare, manifestum est. Hoc autem dogma quantopere detestentur, qui confessionis Augustanæ censeri volunt, cùm ex VVittembergensium doctorum censura, tum ex Mathiæ Flacci, & Ioachimi Merlini non scriptis magis, quam factis, abundè cuiuis perspicere licet. Nam quo loco Merlinus habuerit eos, qui quum sui gregis essent, Osiandri sermones audiebant, obscurum non est: nec sepultura mortuos dignabatur, nec infantes eorum, vt baptizaret, adduci potuit. Et erit quisquam, qui sibi persuaderi patiatur, Iesu Christi doctrinam esse quam profitetur Vergerius, quam non Christiani modò detestātur, verùm ipsi etiā Germani Lutherani vsq; eò execrantur, vt qui sunt eam amplexi, cum ijs nec viuis, nec mortuis communicandum esse putent? Sed nolo plura de Vergerio, cuius propterea mentionem hic iniecimus, vt intelligere quiuis posset, apertiùs per hunc, voluntatem suam sathanam explicasse, quàm per illos, qui per cuniculos quosdam vnitatem oppugnare conantur, dum nihil aliud præter calicem esse petendum suggerunt: totoque cœlo, quod aiunt, errare, qui dicunt: Si calix laicis, vxores sacerdotibus permittantur, inter Christianos & Lutheranos facilè cōcordiam esse coituram. Egregia verò concordia, per quam non vitia Papatus, quod ferri tamen posses, verùm ipse Papatus vniuersus euertitur, hoc est, Christianismus omnis aboletur.

Vergerij inconstantia.

Osiandr. dogma.

Merlini hæretici impietas.

Vergerij mendacio cur.

Quoniam verò satis multa iam hac de re diximus, vnde defluxit, eo redeat oratio, De expresso Dei verbo sermo nobis fuit institutus; de quo docuimus, non minùs hæreticos, quam Catholicos & orthodoxos, quin magis etiam hæreticos persæpe fuisse gloriatos, Demonstrauimus & illud, non cum expresso Dei verbo, neque cum Euangelio nobis pugnā esse, sed cū interpretationibus & asseuerationibus eorū, qui discesserunt à nobis, vt, quod olim de Donatistis dixit Augustinus, quòd contra Christum portant signū Christi, & cōtra Euangelium, de ipso Euāgelio, quod non intelligunt, gloriantur, hoc

Augustin. epist. 61.

hoc totidem verbis de istis quoque nobis dicere liceat: Simul & hoc ostendimus, nos scripturas omnes canonicas recipere reuertenter: illos contrà quandoquidem non auctoritati scripturarum subijci volunt ad fidem, sed sibi subijcere scripturas conantur, non recipere in illis, nisi quod suis dogmatibus commodum est: ac scripturarum verbis proprium sensum adstruere, deque sua, non de scripturarum sententia nobiscum dimicare, cum nos prius omnia & facere & pati parati simus, quam vt, quod ipsi cõtra communem totius Ecclesiæ sensum & consensum dicunt & sentiũt, tanquam Dei verbum adoremus: quòd non aliud hoc forè, quàm Germanam quandam idololatriam persuasum habemus.

Hæretici non scripturarum auctoritati subijci, sed scripturas subijcere cupiunt.

Euangelij ratio quare cum hostibus non consentiendũ. Galat. 1.

Hæc itaque cùm satis à nobis copiosè dicta iam sint: quamobrem cum hostibus istis Euangelij consentire non possumus, qui per verba Euangelij, Euangelium oppugnant, & pro sua, non pro scripturarum sententia nobiscum pugnant, causam breuiter disseremus. Cogunt enim nos ab illis dissentire seueriſsima Dei mandata, iuxta hæc dicta: Si quis vos Euangelizauerit præter id quod accepistis, anathema sit. Item, si quis dixerit blasphemiam contra spiritum sanctum, non remittetur ei. Item, fugite idola. Cùm igitur ipsi sint, qui præter id quod accepimus, nobis Euangelizant: qui dicũt blasphemiam contra spiritum sanctum: qui tanquam idola quædam à nobis adorari contẽdunt: meritò diuinis istis mãdatis parẽtes, quò minùs cũ illis consentire queamus, deterremur.

Matt. 12.

Ezech. 14.

1. Cor. 10.

Ac ne quis putet scripturis istis propriũ sensum nos adstruere velle, quò magis perspicuum cuiuis esse possit, nos illis verisimè contra hostes istos Euangelij vti, quemadmodum eis vsi sint veteres orthodoxi, paucis ostendemus. Ac primùm quidẽ: quis est, cui nomen Athanasij non sit in optimam partem cognitum? qui quasi fragrantissimo quodam vnguento, sicut à Cyrillo scriptum est, ipsum etiam cœlum scriptis suis exornauit: hic igitur in libro quem inscripsit de incarnatione Christi, quemadmodũ à Cyrillo citatur, ijs verbis vtitur: Qui præter hæc ex diuinis scripturis aliũ esse docet filium Dei, & alium, qui ex Maria adoptatus est in filium, sicut nos: vel si quis Domini nostri carnem supernè dicat, & non ex Maria virgine: vel vniuersam diuinitatem in carnem, aut confusam, aut mutatam: vel passibilem Domini deitatem: vel inadorabilem Domini nostri carnem vt hominis, hunc anathematizat sancta & Catholica Ecclesia, obtemperans in hoc diuino Apostolo dicenti. Si quis vobis euangelizauerit præter id, quod accepistis, anathema sit. Ecce sanctus iste vir, cuius immortalis est in Ecclesia & sacrosancta memoria, si quis etiam è diuinis scripturis illa, quę protulit capita, docere conatus esset, cum anathematizari dicit à sancta Catholica Ecclesia. Verùm, ô sancte pater, quánam id auctoritate fieri posse censes, si quis hęc ex diuinis scripturis docuerit? Pauli, inquit, auctoritate, qui dixit: Si quis vobis euangelizauerit præter id, quod accepistis, anathema sit. Res mira. Quam Pauli sententiam in ore semper habent nostri temporis hæretici, qua se tanquam ariete quodam expugnare & euertere posse putãt omnem patrum & Conciliorum auctoritatem: eam tu contrario sensu producis, nimirum, vt si quis etiam è scripturis contrarium ei dicere sit conatus, quod in legitimis patrum concilijs, Oecumenicis præsertim, definitum, & per manus ab illis traditũ accepimus, eum non modò non audiendum, verumetiam anathematizandum esse putes, ac in eo quod accepimus firmiter esse permanendum censeas, quamlibet in contrarium aliquis multa protulerit examina scripturarum. Non vult Athanasius, vt filij de patrum decretis iudicent: non vult, vt quæ semel per illos ad normam scripturarum exacta sunt, iterum ad eandem exigantur: nisi forte se non legitimos esse filios, sed semen adulteræ & fornicariæ mulieris declarare velint. Quòd si facere sint ausi (clament licet ad rauim vsq;, scriptum est enim, sicut cum Christo congressus pater hæreticorum aliquando fecit) iuxta Pauli doctrinam eos anathematizare non dubitat, quoniam aliud Euangelizant ab eo, quod acceperunt. Nunquid autem cùm hæc scripsit sanctus Athanasius, expressum Dei verbum contemnere, & pro nihilo ducere docuit? Absit. Nunquam hoc illi vel cogitare in mentem venit, sed non quod hæretici, sed quod Catholici produxissent: non quem hæretici, sed quem Catholici, sensum è scripturis attulissent, id expressum Dei verbũ habere voluit. Præclarè scriptum legimus ab Hieronymo, non in scripturarum verbis Euangelium est, sed in sensu: non in superficie, sed in medulla, non in sermonum folijs, sed in radice rationis. Habes igitur iam, quemadmodum Catholicę & orthodoxæ fidei propugnator accerrimus, hæc Pauli verba produxerit: Cuius vnius auctoritate, ne simus longiores, contenti erimus: cùm præsertim sit vnus hic instar multorum. Quanuis autem, ne quid præter decorum feciſse videamur, metuimus, quò magis tamen rei veritas eluceſcat, etiam hæretici cuiusdam expositionem horum Pauli verborũ, in medium proferemus: & quidem eius, in cuius de Eucharistia sententiam Philippus Melanchthon

Nomen Athanasij in optimam partem semper cognitum.

Ad reginas de rectâ fide.

Galat. 1.

Si quis præterquam quod in concilijs Oecumenicis receptũ est, adducit, anathematizandus est.

Esa. 57.

Oseæ. 3.

Euangelium in quo Hiero. in 1. Cap. ad Galat.

inclinare

Verborum Pauli anathematizando hæretico, cuiusdam Lutherani expositio.

inclinare dicitur. Sic igitur ille loquitur, enarrãs eadem hæc Pauli verba. Nota, verbum accepistis: semper enim huc incumbit, ne ignotum Euangelium imaginatione sua quasi in aëre suspendant, sed teneant certam eius definitionem, illud, quod illis traditum est, & amplexi sunt, verum Christi esse Euangelium. Præcipit itaque pro diabolis haberi, quicunque Euangelium aliud à suo adferre ausi fuerint: Aliud nominans, cui aliena commenta assuuntur. Et huius quamuis hæretici, sententiam, hoc quidem in loco, non possumus non probare. Non vult enim is ignotum Euangelium recipi, verùm quod nobis traditum est, quod amplexi pridem sumus: Atqui, quod nunc vocatur Euangelium, & expressum Dei verbum, id cùm heri, quòd aiunt, & nudiustertius in lucem prodierit, patribus nostris prorsus fuit ignotum. An igitur qui tanto studio nobis illud obtrudere nituntur, eis non rectè cum Hieronymo dicere quisque nostrum poterit: Quisquis es assertor nouorum dogmatum, quæso te, vt parcas Romanis auribus, parcas fidei, quæ Apostolico ore laudata est. Cur post quadringentos annos (nos autẽ rectiùs, post mille quadringentos & amplius) docere nos niteris, quod antè nesciuimus? Cur profers in medium, quod Petrus & Paulus edere noluerunt? Vsque ad hunc diem sine ista doctrina mundus Christianus fuit. Illam senex tenebo fidem in qua puer natus sum.

Hiero. in Epist. ad Pamachium & Oceanum.

Illa fides nobis senibus tenenda, quam pueri didicimus.

Euangelium hæreticorum quale.

Quanta fuerit hæc mentis vecordia, si recipiamus ignotum Euangelium, reijciamus verò, quòd à sanctis patribus nobis traditum habemus? Quòd si nomen Euangelij tribuunt ijs libris, quos ab Euangelistis & Apostolis, quos etiam à Prophetis antè scriptos habemus, hoc verò iam inde à sexcentis annis propè recepit Polonia, nec est quisquam, qui dubitet, quin sit in eis expressum Dei verbum: Quamobrem, quod ad scripturam attinet, non est aliud Euangelium, quod hodie nobis obtruditur ab hæreticis, ab eo, quod nos profitemur. Quin ipsi scripturam omnem canonicam à nobis habere se palam fatentur. Quod igitur est aliud illud quod Euangelizant? illud nimirum, cui (sicut scribit Caluinus) aliena commentata assuunt, cuius alienum quendam & hactenus inauditum in Ecclesia Dei, sensum adferunt. Et hoc est, quod nos monet Paulus: Si quis vobis aliud Euangelizauerit, præterquam quod accepistis, anathema sit: Hoc est, si venerit Lutherus, Caluinus, aut Philippus, & alio sensu vobis prædicauerit Euangelium, quam quem à sanctis patribus accepistis: si quid ab eo diuersum annunciauerit, quod ab illis traditum habetis, anathema sit.

Peccare in spiritum sanctum quid.
In Epist. ad Aurelium. Carthag. Episcop.

An ijs Pauli verbis non meritò deterremur, quò minùs istorum commentata pro Dei verbo recipiamus? Cùm præsertim hoc esse rectè dicatur in spiritum sanctum peccare, & eum blasphemare, quæ sunt nobis à sanctis patribus tradita, contemnendo violare. Quod ijs verbis docet sanctus ille Pontifex Damasus: Violatores voluntarij canonum, grauiter à sanctis patribus iudicantur, & à Spiritu sancto, cuius instinctu ac dono dictati sunt, damnantur: quoniam blasphemare spiritum sanctum non incongruè videntur, qui contra eosdem sanctos Canones, non necessitate compulsi, sed libenter aliquid aut proteruè agunt, aut loqui præsumunt, aut facere volentibus sponte consentiunt. Talis enim præsumptio, manifestè vnum genus est blasphemiarum in spiritum sanctum. Vides quemadmodum sanctus hic vir, vnum genus blasphemiarum in spiritum sanctum esse dicat, si quis contra ea, quæ sunt nobis à patribus tradita, proteruè agere aut etiam loqui præsumat. Huius igitur blasphemiæ ne rei efficiamur, nulla ratione consentire cum ijs audemus, qui, quod orthodoxi veteres tot seculis docuerũt, quod auctoritas Ecclesię tradidit, quod populus Christianus amplexus est: quod scholæ theologorum defendunt, id haud aliter quàm exitiabile venenum Satanæ fugiendum esse censent: somnia verò sui capitis, eodem loco quo Dei verbum, & quidem expressum, à nobis haberi volunt: cùm præsertim repetitis vicibus à Paulo moneamur: Si quis aliud nobis Euangelizauerit, quàm quod accepimus, vt is nobis anathema sit.

Proteruè agere contra ea quæ à sanctis patribus nobis tradita sunt, blasphemia est in spiritum sanctum.

Galat. 1.

Ezech. 14. 1. Cor. 10. 1. Ioan. 5. Idola.

2. Cor. 10. 2. Thes. 2.

Quid idolorum nomine patres significari voluerunt.

Multò maximè verò nos terret, quod à Propheta dictũ est: Recedite ab idolis. Quod iterat Paulus quoque clamãs: Fugite à cultura idolorum. Quod repetit Ioannes Euangelista, præclaram suam Epistolam concludens ijs verbis: Filioli, custodite vos a simulachris. Quid enim? An verè non sunt idola Lutherus, Caluinus, Philippus, Brentius? An in illis non est ingens quædam altitudo, extollens se aduersus scientiam Dei? an (quod est Satanæ proprium) non aduersantur, an non extolluntur super omne, quod dicitur Deus, aut quod colitur? ita vt in templo Dei sedeant, ostendentes se tanquam sint Deus, & quicquid scribunt, quicquid dicunt, hoc tanquàm expressum Dei verbum ab omnibus adorari contendunt. Verùm & hic, ne, quod hæretici facere consueuerunt, cordis nostri tantùm visiones adferre videamur, quid in scripturis idolorum nomine sæpe significari sanctæ patres nostri docuerunt, paucis edisseremus. Hieronymus

explicans

explicans illud è Zacharia: disperdam nomina idolorum de terra, nõ solum illa, dicit ijs verbis idola significari, de quibus in Psalmis legitur: Simulachra gentiũ argentũ & aurũ, opera manuum hominũ: verumetiã illa, de quibus Paulus loquitur: Spiritus autem manifestè dicit, quia in nouissimis tẽporibus recedent quidam à fide, attendentes spiritibus seductoribus, & doctrinis dęmoniorum, in hypocrisi falsiloquorũ, cauteriatam habentium conscientiam, Sicut enim, inquit, idola fiunt manu artificis, ita hæreticorum peruersa doctrina, quodcunque simulauerit, vertit in idolum, & facit pro Christo adorari Antichristum. Similiter & illum locum enarrans ex Esaia: Repleta est terra idolis, opera manuum suarum adorauerunt, quod fecerunt digiti eorum, & incuruauit se homo, & humiliatus est vir: Idola interpretatur dogmata veritati contraria. Neque secus intelligi vult, quod ab Osea scriptum est: Argentum suum & aurum suum fecerunt sibi idola, vt interirent. Augustinus quoque, posteaquam de simulachris manufactis pleraque dixerat: Est, inquit, alius deterior & inferior cultus simulachrorũ, quo phantasmata sua colunt, & quicquid animo errante cum superbia & tumore, cogitando imaginati fuerint, religionis nomine obseruant. De cuius generis phantasmatibus illũ etiam Iosue locũ exponit. Auferte Deos alienos de medio vestri, & inclinate corda vestra ad dominum Deum vestrum. Itidem & illum Ezechielis locũ: De auro meo & de argento meo fecisti tibi imagines. Ad imagines, inquit, phantasmatum suorum cũ quibus voluntari carnalis anima delectatur, conuertit omnia sacramenta & verba sanctorũ librorum. Nec tamen quia illæ, imagines falsæ sunt, propterea & illa Sacramenta, & illa diuina eloquia sic exhonoranda sunt, vt illorum esse putentur, cũ dominus dicat: De auro meo, & de argento meo. Quorum æqualis Vincentius quoque Lyrinensis, aliena ab Ecclesia dogmata, vetus Testamentorum deos alienos appellare scribit: quòd ab hęreticis ipsorum opiniones haud aliter obseruentur, quàm à gentibus Dij sui: Quod itaque legitur in Deuteronomio: Si surrexerit in medio tui Propheres & prædixerit signum atque portẽtum, & euenerit, quod loquutus est, & dixerit tibi: Eamus, & sequamur deos alienos, quos ignoras: non audies verba Prophetæ illius, quia tentat vos dominus Deus vester, vt palàm fiat, vtrum diligatis eum an non, in toto corde & in tota anima vestra. Per Deos alienos extraneos errores dicit significari, nouos quosdã & inauditos, quos propterea spargi nonnunquam patitur Deus, vt probat constantiã nostrã in diligendo se, & in adhærendo sanæ doctrinæ, quemadmodum etiam à Paulo scriptum est: Oportet & hæreses esse. Ob hoc, ait Vincentius, hæreseon non statim eradicantur auctores, vt probati manifesti fiant: id est, vt vnusquisque, quàm tenax, & fidelis, & fixus Catholicæ fidei sit amator, appareat. Et reuera, inquit, cùm quæque nouitas ebullit, statim cernitur frumentorum grauitas, & leuitas palearum. Tunc sine magno molimine excutitur ab aëre, quod nullo pondere intra aream tenebatur. Namque alij prorsus euolant, alij verò tantummodo excussi, & perire metuunt, & redire erubescunt, saucij, semineces, semiuiui, quippe, qui tantã hauserint veneni quantitatem, quæ nec occidat, nec digeratur, nec mori cogat, nec viuere sinat. Ex ijs perspicuum esse potest, quid in scripturis idolorum nomine significari prisci patres existimarunt: nimirum, cùm ipsos hæreticos, tum eorum peruersa dogmata. Siquidem hominis alicuius verba, contra totius Ecclesiæ receptam doctrinam pleraque omnia docentis, tanquam Dei verbum amplecti, quodque vel dictum vel scriptum ab eo fuerit, adorare, seque coram eo incuruare, quæ est, si non hæc est Germana idololatria? Quod qui faciunt, quid aliud faciũt, quã quòd pro Christo adorant Antichristum? Dicit Lutherus, quod ego doceo, Dei verbum est & purum Euangelium: statim adorant, & incuruantur coram idolo. Dicunt idem Zuinglius & Caluinus, dicunt Anabaptistę, Picardi, Suencfeldius, Seruetus, Campanus, & alij nonnulli hæretici: proferunt examina scripturarum in prauum sensum detortarum, ac mox hominum, vel diaboli potiùs, per homines loquentis, verbum, pro Dei verbo, proque Christi Euangelio, miseri mortales amplectuntur & adorant. Horrenda hæc est idololatria, & sicut Prophetæ monent & Apostoli, velis, quod aiunt, remisque fugienda. Quid enim ex eo consequitur aliud, quàm cùm vnaquæque secta, suum verbum, expressum Dei verbum esse iactet, vt isti tot Deos habeant, quot sunt hæræsiarchæ?

1. Timo. 4.

Cap. 2.

Idola quid. Cap. 8.

De vera religione. Cap. 38.

Quæst. 29. super Iosuæ. cap. 23 lib. 3. de baptis. contra Donatistas cap. vlt.

Cap. 13.

Dij alieni extranei errores sunt.

1. Cor. 11.

Probati quomodo manifesti fiunt.

Germana idololatria. Antichristi Hæresiarchæ.

Mala quæ ex hæreticorum idololatriæ proficiscuntur.

Iam ne vides, pientissime Rex, quo consilio, per varia membra sua subinde iactet Satanas expressum Dei verbũ? Nullus est nostri tẽporis hæreticorũ, qui semper illud in ore non habeat, qui de eo nõ glorietur, qui sibi nõ illud propriè vẽdicet, qui cęteros ab eius possessione submouere nõ conetur. Vult igitur Satanas, vt modò corã hoc, modò corã illo incuruemur, vt nũc huius, nunc illius verbũ tanquã Dei verbũ amplectamur, vt pro vno Deo idola multa colamus, vt pro vno Christo, multos adoremus Antichristos.

Fugiendi Hæretici non minùs, quã Idolorum cultura.

Nos verò Prophetarum & Apostolorum vocem audiamus clamantium: Fugite idola: fugite idola, Fugite Lutheri, fugite Caluini, fugite Philippi, fugite Brentij peruersa dogmata: fugite quotquot sunt alij, qui plantasmata sua tanquam idola coli volunt, qui quod ipsi dicunt & sentiunt, id tanquam expressum Dei verbum, & purum Euangelium adorari debere contendunt.

Hæreticorum bella intestina.

Ac vide, Rex optime, quàm ipsi mutuò se ferre iam non possunt, Istidij Germanici, quos haud aliter atque deos Homericos, infestis armis inter se concurrentes cernimus. Non hic iam loquor de funestis illis prælijs, deque cladibus innumeris, quibus infelix Germania miserandum in modum afflicta fuit, ex quo tempore deos istos colere, quodque dictum aut scriptum ab illis esset, pro Dei verbo recipere cœpit. Ipsi dij, qui verbum suum pro Dei verbo venditant imperitæ multitudini, quemadmodum inter se dimicent, audi.

Zuinglianiin Lutheristas.

An Zuinglium, & qui sunt eiusdem sectę, itidem & Anabaptistas, Lutherus hostiliter non inuasit? An impium vtriusque sectæ dogma pro virili sua iugulare conatus non est? quos etiam non stylo magis, quàm sceptro magistratus coërcendos esse iudicauit. Itaque non solùm apud Christianos, verùm & apud ipsos Lutheranos, tam est detestabile Zuinglianorum & Anabaptistarum nomen, vt eis aqua sit & igni interdictum: ac, si quis receptum eis dederit, graues in eum pœnæ sint constitutæ.

Caluinus in VVestphalum. Bucerus in Lutherum.

Num verò Zuingliani multò sint in Lutheranos mitiores? At ij pari quidem eos sæuitia non prosequuntur? non quòd voluntas prompta non sit, sed quòd facultate se vident destitutos. Neque enim sibi tantum adhuc esse virium intelligunt, vt id sine magno suo discrimine facere queant: Quemadmodum autem sint erga eos animati, facilè cuiuis è scriptis illorum liquere potest, cùm non alio loco Lutheranos habeant, quàm quo habentur ab illis. Testantur hoc scripta Ioannis Caluini, & Ioannis à Lasko contra Ioachimum VVestphalum, & contra Saxonicas ciuitates, Scripsit autem aliquando Bucerus quoque Lutherum ab omnibus accusari imperiosę & acerbæ dicacitatis, & quòd non patiatur ab aliquo sibi cõtradici. Quod ipsum ei crimini dant Tigurini quoque. Si exigit (inquit de Luthero Bucerus) ne quis à se vlla in re dissentiat, probet se Deum esse: Tacitè innuens, quòd se pro Deo coli, quodque suum verbum tanquam Dei verbum ab omnibus adorari cuperet, ac nemini mortalium à sua tanquam à diuina sententia discrepare, fas esse vellet. Sic hunc illius incredibilem fastum, quo haud aliter in templo Dei sedere conabatur, quàm si Deus esset, ne socij quidem eius ferendum esse putauerunt. An autem & Caluinus non queritur, imperiosè Lutheri placitis Ecclesiam Dei adstringi? Quam verò molestè fert illud, quòd eum Ioannis Baptistę spolijs exornant, quòd Heliam illum esse dicant, per quem restituenda fuerint omnia. Qua falsitate, non minùs eos fœdasse Lutheri nomen scribit, quàm Hieremiæ corpus Ægyptij, sepulchrum eius adorando, Ac si maximè, inquit, concedendum esset Luthero nomen Helię, sacrilegæ tamen temeritatis est, asserere vltimum Heliam: ac si præcisa esset Deo manus, ne quem vel præstantiorem, vel parem posthac mittat. Nam quo oraculo illis patefactum est, in vnius hominis persona, sic exhaustos vel imminutos esse potentiæ Dei thesauros, vt nemo similis prodeat, ex illa immensa & incomprehensibili scaturigine? Non potuit hic dolorem suum dissimulare Caluinus, quem ex eo conceperat, quòd vltimus Helias Lutherus esse diceretur: quòd nullum iam sibi locum relictum esse videret, cùm tamen se nulla re Luthero iudicaret inferiorem: quin superiorem etiam existimaret. Ioannes autem à Lasko, qui cum Caluino consentire propemodum videtur, præterquàm quòd pluribus in locis pessimè de Luthero sensit (sicut adnotatum est ab Erasmo Albero) de Lutheranis quoque scribit, quòd cùm aliud nihil supereſt, ad Augustanam Confessionem, tanquam ad sacram, quod dicitur, anchoram, confugere consueuerunt: & tanti (inquit) illam faciunt, vt non desint inter ipsos, (& quidem non postremi) qui dicant, se malle de Pauli ipsius Apostoli, quàm vel de Lutheri, vel de Confessionis Augustanæ doctrina dubitare.

Caluini de Luthero conquestio.

Lutherus pro Helia à suis habitus.

Doctrina Lutheri à suis discipulis credita præstantior & verior ea, quæ diui Pauli est.

Vides quemadmodum etiam ipsi non possunt ferre Sacramentarij, quòd pro verbo Dei recipiatur (quin pluris etiam fiat, quàm Dei verbum) quod vel in Lutheri libris, vel in Augustana confessione scriptum continetur? Et feremus nos Christiani, quòd non possunt ferre quamlibet impuri Zuingliani? ac pro expresso Dei verbo nobis obtrudi patiemur, quod expressum esse Diaboli verbum certò certiùs exploratum habemus? Sed erunt fortasse, qui minùs hac in parte tribuendum esse Zuinglianorum iudicio putabant, quòd ij non obscurè videantur à Lutheri doctrina dissentire.

Confessionistæ.

Videamus igitur, quod ipsorum Lutheranorum de se mutuum sit iudicium Confessionistæ, quin Lutherani sint, non opinor quemquam inficias iturum: quorum

vnus

vnus cùm sit Andreas quoque Osianderan, an & ipse non queritur, plus apud suos habere ponderis confessionem Augustanam, quàm Dei verbum? Et, qui VVittembergę magistri creantur artium, aut sacræ Theologiæ professores, eos abiurare verba Dei, & iurare in verba Philippi. Vides quemadmodum & hic, Philippi discipulos idololatrię condemnat, ac vt fugiant hoc idolũ, admonet? Iam Philippus ipse, nónne dogmata illa Lutheri, (Quod nullum sit hominis liberum arbitrium: quòd absoluta necessitate eueniant omnia: quòd non plus homo sentiat, quid in se Deus agat, quàm sentit incus, quid agat malleus: quòd opera non sunt ad salutẽ necessaria, quòd nulli ritus aut cęremoniæ debent in Ecclesiam admitti) mordicus initio defendebat, nec alio loco quàm quo Dei verbum habebat? Posteà tamen turpiter se Luthero seruiisse questus, hæc illius phantasmata reiecit, ac ad mentem redijt meliorem. Quo nomine, tantum sibi, suorum etiam discipulorum odium constauit, vt cum & quàm plurimis conuitijs exagitarent, & cuius ipsum auctorem esse constat, ab Augustana confessione sint excludere conati. Mathias quidem Flaccus, plus etiam aliquid arrogare sibi veritus non est, qui benè merentem præceptorem, & omnes eius sententiæ adhærentes, pro ethnicis & publicanis habendos pronunciare non dubitauit: hoc est, vt ipsemet interpretatur, neminem pium debere cum ipsis vllam familiaritatem, conuersationem, amicitiam habere, & ei, qui præsertim nulla iuris necessitate eis adstrictus, aliter fecisset, denunciauit lepræ eorum contagium, & ita haud dubiè iram diuinam. Quam etiam fuisse causam suspicor, quòd in proximo colloquio VVormacienſi, Schneppius, Merlinus, Strigelius, Sarcerius, & alij quidam Illiriciani, rebus infectis inde discesserunt, quòd Philippi & Brentij (quorum vtrumque Flaccus ab Ecclesia sua pronunciauit alienum) communionem sibi fugiendam esse putarent: cùm præsertim ij, qualem exigebant ipsi, nulla resipiscentię signa darent.

Verbum Dei abiurant pro Philippi verbis VVittenbergenses magistri.

Philippus Melanchthon turpiter se seruisse Luthero conqueritur & conuiciatur.

Mathias Flaccus contra Lutherum & eius assectatores.

Schneppius Merlinus. Strilegius. Sarcerius contra Philippum Melãchthonem.

Quis igitur iam vel ipsa luce clarius non perspicit, quòd hæc sunt idola, quæ Prophetæ, quæ & Apostoli tanto studio nos vt fugiamus, hortantur: hæretici nostri temporis, Lutherus, Caluinus, Philippus, Brentius, Flaccus? hos tanquam viperam & Basiliscum deuitare nos iubent? quod ipsi faciunt etiam inter se, mutuoque iudicio suo se condemnant. An autem id non multò iustiùs faciemus nos, vt pro talibus eos habeamus, quales ipsi non Ecclesiæ Catholicæ modò, quam audire iussi sumus, verum, & suo ipsorum iudicio facti sunt? Et erit intereà quisquam, qui nobis (qui Deũ vnum tantùm scimus & colimus) persuadere conetur, vt istorum hæreticorum verbum, tanquam expressum Dei verbum adoremus? O Christe, qui mentes nostras Euangelij tui luce iam inde à sexcentis propè annis illustrasti: priùs fortunas nostras omnes, priùs suauissimè lucis huius vsuram, priùs ea cuncta, quæ sunt in hoc seculo mortalibus charissima, nobis eripe, quàm vt ab hac nos mente dimoueri patiaris, qua semel nobis deliberatũ est: omnia priùs & facere & pati, quàm vt ab eo, quod ab annis propè sexcẽtis nostrę genti traditum est, sancto tuo verbo discedamus: & horum, (qui se tanquam dij quidam ostentant) verbum illius loco recipiamus, atq; ita horrendę cuiusdam idololatrię grauissimo crimine nos obstringamus.

Via ad Christum oratio, quantum precetur vt illi dei in Orthodoxa fide perseuerantiam.

Verũ ad rem: Satis iã demonstrasse nobis videmur, quòd nunc imperitæ multitudini tanquã Dei verbũ, ab hæreticis venditatur: id nõ Dei, sed diaboli, verbũ esse, à quo mentes piorũ omnium abhorrere, quòd haud aliter eos fugere, quã exitiabile venenũ oporteat, iuxta Prophetarũ & Apostolorũ vocẽ clamantiũ: Fugite idola. Nunc tẽpus instat, vt receptui canamus, nisi quòd priùs, de eo, quod sit expressum Dei verbũ, paucis disserere decreuimus: quò magis eo cognito, quod sit expressum Diaboli verbũ, eluceſcat.

Verbum Dei expressum quid.

Sunt quidem in diuinis scripturis multa Dei verba, sed omnia tamen illa, sint vnum Dei verbum: Dilige. Omnis enim lex, in vno sermone impletur, inquit Apostolus. Diliges proximum tuum sicut teipsum. Nec vniuersa modo lex in hoc pẽdet, verùm & Prophetæ, sicut ipse testatur Christus: Itaque plenitudo legis, & finis omnis præcepti, charitas est, ad eam enim refertur omne prȩceptum. In nullis scripturis, inquit Augustinus, aliud inquiratis, nemo vobis aliud præcipiat: Quicquid obscurum est in scriptura, hæc ibi occulta est: quicquid ibi planum est, hæc ibi aperta est: Præceptum istud charitatis est super omnes cœlos, est super omnes libros: ei subdũtur omnes libri, ei militat omnis lingua sanctorũ, & omnis motus dispensatorũ Dei, & animi & corporis: Quicquid habeas, hanc solam si non habeas, nihil tibi prodest. Alias si non habeas, hanc solam habe, & implesti legem. Si vna hæc absit, inania: si vna hæc adsit, plena sunt omnia. Sola hæc est, quæ ad salutem sufficit, & ad eam sic est necessaria, nihil vt sit, quod quisquam speret, quòd eam assequi possit absque charitate. Hoc igitur verbum consummans & breuians, verbum saluificans, verbum charitatis

Ephe. 5. Galat. 5. Matt. 23. Rom. 13. 1. Tim. 1. In Prologo Psal. 140. In Ps. 130. Serm. 1.

Vis charitatis. 1. Corinth. 13.

Rom. 10.

& dilectionis tam expressum est & dilucidum, vt illud etiam absque scripturis discì

Lib.3.pædagogi cap.11.21. scribat Clemens presbyter Alexandrinus, cùm sit spirituale quoddam decretum, cordibus fideliũ (quãlibet rudes ij sint) inscriptũ. Itaq; nemo potest esse tã hebes, qui verbũ

Psal.118. hoc non intelligat: nec ab illius ignorantia quisquam excusatur. Hoc est illud verbum, de quo dicit Psaltes: Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis. De

Psal.18. quo loquitur idem: Præceptum tuum lucidum illuminans oculos. Reuerà, illuminantur oculi cordis nostri charitate, sicut excæcãtur econtrariò cupiditate. Siue sit ea carnis, siue oculorũ, siue laudis & gloriæ cupiditas. Vbi fuerit hæc, ibi nihil nisi meræ tenebræ, nihil nisi tetra caligo. Vbi contrà fuerit charitas, ibi splendida lux, ibi tam clarũ lumen, nihil vt sit, quod obscurum esse queat habenti charitatem. Quamobrem præclarè dic-

August. tum est ab Augustino: Qui vult habere notitiam Dei, amet: Frustra accedit ad legendum, ad meditandum, ad prædicandum, ad orandum, qui non amat. Quoniam autem perfecta charitas alibi non erit, quàm in illa cœlesti patria beatorum, etiam cognitio nostra, ibi demum, & non alibi perfecta est futura: hic interim ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus.

2.Cor.13. Quare, si quis miratur, quòd cum inter alios hæreticos, tum inter ipsos etiã Confessionistas tanta caligo tantaque nox est, vt Andabatarum more pugnent in tenebris,

Hæreticorum caligo cur tanta. nec possint ad veritatis agnitionem peruenire: mirari desinet, posteaquàm hanc esse causam didicerit, quòd sunt ea, quæ sola credentibus lucem adfert, destituti charitate: non enim diuisissent vnitatem, si non priùs amisissent charitatem, quæ vinculum

Coloss.3. est pacis & vnitatis. Sunt autem ideò destituti charitate, quoniam sunt pleni cupiditate, quùm alia, tum præcipuè laudis & gloriæ: Quemadmodum à Poëta scriptum

Superbia præcipuum inuestigandæ veritatis obstaculum. est, Qui velit ingenio cedere ratus erit. Nihil æquè officit inuestigandæ veritati, atque ea quæ mater est omnium hæreticorum, superbia: semper enim inter superbos iurgia

Prouer 23. sunt: Ad capessendam autem veritatem non est alia via quàm humilitas, per quam fouetur charitas, & retinetur vnitas. Et ea est (inquit Augustinus) prima humilitas,

Epist.56. secunda humilitas, tertia humilitas, & quoties interrogares, hoc dicerem, sicut de pronuntiatione dixisse legitur aliquando Demosthenes. Hac via cùm non incedant hæretici, quis est, qui magnopere miretur, quòd ad manifestę veritatis agnitionem peruenire nequeunt? De expresso Dei verbo tantas nobiscum, tantas & inter se cient pugnas, & intereà quò nihil est in scripturis expressius, vt vel sol ipse minùs esse clarus

Scripturæ diuinæ scopus dilectio. videatur, quodque solùm ex illis didicisse, nobis abundè sufficit ad salutem, expressissimum Dei verbum non vident, quod est: Diligite, quæ summa, qui scopus est

Lib.1. de doctrina Christiana. Cap.3.6. scripturæ totius: Vt præclarè scriptum sit ab Augustino: Quisquis scripturas diuinas, vel quamlibet earum partem intellexisse sibi videtur, ita vt eo intellectu non ædificet

1.Tim 1. istam geminam charitatem, Dei, & proximi, nondum intellexit. Quisquis verò talem inde sententiam duxerit, vt huic ædificandæ charitati sit vtilis, nec tamen hoc dixerit, quòd ille, quem legit, eo loco sensisse probatur: quandoquidem ea sententia

Legendo scripturas charitas nos ædificat. fallitur, quæ ædificat charitatem, quæ finis est præcepti, non pernicioſè fallitur, nec omnino mentitur: sed ita fallitur, vt si quis errore deserens viam, eò tamen per agrum pergat, quò etiam via illa perducit. Charitatem ędificare nos intellectu nostro, scripturas legendo, vult Augustinus, si pernicioſè falli nolumus.

An autem hoc est istorum studium, qui nihil magis habent in ore, nostro tempore, quàm scripturas & expressum Dei verbum, sic vt in scripturis intelligentia sua versentur, vt nihil aliud quàm charitatem ædificare studeant? Quis non contraria potiùs ab illis fieri videt omnia? Quod etiam indicant illæ voces, quibus nihil est apud illos magis vsitatum. Trotz, trotz, in despectum Papæ, in despectum Concilij. An hoc est ædificare charitatem? Vnde autem nobis tot lites? tot contentiones? tot seditiones? tot

Hæreticorum voces impiæ in despectum Papæ & Concilij. pugnæ? tot hæreses? tot sectæ? quibus miserandum in modum dissectam Ecclesiam videre licet, nisi ex eo, quòd dum expressum Dei verbum ad se quisque rapit, dum sibi quisque propriè conatur illius intelligentiam vsurpare, scripturis legendis, nihil minùs quæritur, quàm vt charitas ædificetur? Rude vulgus etiam & indoctum, intolerabili quadam superbia manibus (quod aiunt) & pedibus illotis, impudenter ad sacrarum literarum lectionem accedere, quin & stultas hoc sibi mulierculas arrogare videmus, vt reiectis patribus, contẽptis pastoribus & doctoribus, totius Ecclesię sensu &

Rudis & indocti vulgi stultarumque quarundam mulierculorum superbia. consensu ne pili quidem facto, suam interpretationem etiã eorum interpretationibus anteponere nõ reformidẽt: quos in lege Domini diebus ac noctibus versatos esse, nec in eius vera intelligentia assequenda, studij, laboris, diligentiæ quicquam prætermisisse

Heb.13. sciunt, quos sibi præpositos esse, quibus subiacere se debere, quandoquidẽ peruigilant quasi rationem pro animabus eorum reddituri, non ignorant? Est ne illud charitatem

ędificare?

ædificare? Sed sic visum est hæresiarchę nostri temporis, qui primus dare sanctum canibus, & ante porcos ausus est proijcere margaritas; quorum pedibus quàm fœdè conculcentur, quis est qui sine lachrymis aspicere queat? Preclara est Gregorij Nazianzeni sententia, quòd non omnium est de rebus diuinis differere, sed nec quouis tempore, nec apud omnes, nec de omnibus disputare fas est. Sed est, quando, & apud quos, & quo fine fieri id conueniat. Quod ille pluribus verbis persequitur. *Matt. 7.* *Lib. 1. Theologiæ.*

Nihil est scripturarum lectione melius, nihil vtilius: sed arbor quædam esse dicitur Rhododaphne, cuius folia quadrupedibus venena sunt, hominibus pręsidia aduersus serpentes. Eadem est sacræ quoque scripturæ ratio, quæ sicut sobrijs ac prudentibus salutarem præbet alimoniã, ita stultis & impijs hęreseos & maioris impietatis ministrat occasionem. An autem quadrupedes istos, quibus dare sanctum Christus vetuit, etiam à lectione sacrarum scripturarum arcere non præstaret, quàm permittere, vt aranearum in morem nihil ex illis præter exitiale venenum sugerent. Porrò fœminę, quantò rectiùs facerent, si colum versarent eo tempore, quò de expresso Dei verbo disputant? Nunquid omnes Apostoli? nunquid omnes Prophetę? nunquid omnes pastores & doctores, dicit Apostolus? At nunc omnes Apostoli, omnes Prophetæ, omnes Pastores esse volunt & doctores, quin etiam pastrices & doctrices. Noluit Christus vt suum corpus esset vnum membrum, sed vt essent in eo multa membra: nunc isti contrà volunt, vt omnia sint vnum membrũ, vt sit vnius tantùm formæ massa, nulla varietate distincta, sit inutilis quædam congeries, sit confusum & dissipatũ chaos, omnis ratione symmetria sublata. Qua quidem, non tantùm corpus labefactatur, nec ordo tantùm naturæ peruertitur, sed ipsius etiam Dei palam auctoritas conuellitur, quando plus quisque quàm sibi datum est, vsurpat. Inde dissidia, inde sectæ, inde rixæ, quibus tumultuatur orbis Christianus, dum neque manus, neque pes, officio suo fungi dignatur, verùm oculi sibi linguæque munus, vnumquodque membrum vsurpare conatur, ac proprio suo neglecto, se in alienũ officiũ impudenter ingerit: Sed hęc extra causam fortassis dicta videri possint, quamuis non omnino dicta sint extra causam. Nunc ad institutum redeo. *Rhododaphne Dioscor. 4. Plinii. lib. 24. ca. 11.* *Hæretici araneorum in morem nihil ex diuinis scripturis sugunt quam exitiale venenum.* *1. Cor. 12.* *Corporis Ecclesiæ Christi dissipatio.*

Vis cognoscere, pientissime Rex, quod expressum Dei verbũ sit, quod expressum Diaboli verbũ? Ex vna quidẽ, eademq; scriptura, sicut copiosè iam à nobis demonstratum est, vtrumq; produci potest. Verùm intereà discrimen paucis accipe: Si quis ita scripturam intelligat, vt intellectu suo caritatem ædificet, Dei verbũ est: Si verò sic eã intelligat, vt intellectu suo, quod est caritati contrarium ædificet, diaboli verbũ est. Quod maius etiam est accipe: Si quis è scripturis diuinis eam sententiam duxerit, quæ sit ædificandæ caritati vtilis, etiam si hoc non dixerit, quòd ille, quem legit, puta Matthæus, Marcus, Lucas aut Paulus, eo loco sensisse probatur, non perniciose fallitur, nec aberrat à verbo Dei: sed sic fallitur, quẽadmodũ is, qui viã errore deserit, ac per agrũ pergẽs, eò nihilominùs peruenit, quò fuerat illũ via, quã deseruit, perductura. Sicut igitur ęquora sulcantes Cynosurã aspiciunt, sic qui versantur in scripturarũ lectione, non aliò suæ mentis oculos quàm ad charitatem dirigere debent, ad quam, si referant intellectũ suum, à verbo Dei nunquam aberrare possunt, cùm (sicut paulò antè dictum est à nobis) omnia Dei verba sint vnum verbum, Dilige. Quo nihil est, nec esse potest in scripturis expressius. *Expressum Dei verbum esse potest, & expressum Diaboli verbum sub diuerso sensu.* *Cynosura ad Dei verbum venusta comparatio.*

Qui (malum) igitur furor hic est? quæ dementia? quæ mentis cæcitas? Expressum Dei verbum quæritur, de expresso Dei verbo litigatur, & cùm ipsum se nostris oculis expressum Dei verbũ ingerat, non cernitur: cùm ipsum se nostris auribus inculcet, non auditur: cùm ipsum vltrò se modo non contrectandum nostris manibus offerat, non agnoscitur, neque recipitur: quin & ex oculis, & ex auribus, vel cordibus potiùs, & ex manibus illud suis effugere miseri mortales facile patiuntur: dum in sciendo & disputando, non autem in credendo & amãdo, salutem suam esse constitutam, falsò sibi persuadent. An autem in hos non rectè quadrat illud ex Psalmis: Oculos habent, & non videbunt: aures habent, & non audient: manus habent, & non palpabunt? Charitas, charitas, charitas nusquam in scripturis non obuia nostris oculis, expressissimum Dei verbum est, qua remota, si quis credit scientiam sibi salutem allaturam, toto (quod aiunt) cœlo errat. Verissimè dixit vir quidam pius & doctus: Pietas diuina non attendit, quanta cognitione credatur, sed magis, quanta deuotione quod creditur, diligatur. Et alius non minùs & ipse pius. In die examinis nouissimi, non interrogabimur, quantum fuerit intellectus noster acutus & eruditus, sed qualis fuerit affectus noster ad dominum Deum nostrum, hoc est, quàm simplex, quàm rectus, quàm pius, humilis, & deuotus: quàmque spontaneus & fidelis in Dei seruitio. *Hæreticis quanta ineest mentis cæcitas.* *Psal. 103.* *Vide Auctoris vehementiam.* *Hugo de S. Victo lib. 1. par. 10. cap. 6. de Sacramentis.* *Gerson in libel. An monachus pro studio negligere possit diuina, Considerat. 9.*

Quę cũ ita sint, cur nõ in hoc vnũ potiùs omne studiũ nostrũ impẽdimus, quod vnũ & solũ ad salutẽ nobis necessariũ esse scimus, vt quę propriè est filiorũ Dei nota, mutuã

inter nos fraternam charitatem retineamus? quandoquidem scripturarum intelligentia non est omnibus peræquè necessaria. Turbam imperitam credendi simplicitas, non intelligendi viuacitas tutissimam facit. Et sicut idem scribit Augustinus: Homo fide, spe, & charitate subnixus, easque inconcussè retinens, non indiget scripturis, nisi ad alios instruendos. Itaque per hæc tria, multi etiã in solitudine sine codicibus viuunt. Nunc scrutari scripturas, deque sensu earum disceptare volunt omnes, ad quam verò tanquam ad scopum quendam scripturæ cunctæ referuntur: quam oculis, auribus, animis nostris nusquam inculcare non conantur: quæ sola salutem nobis adfert, charitatem retinere cupit nemo. Quin, quantò magis de scripturis deque expresso Dei verbo feruet disputatio, tantò magis in animis mortalium, quam solam scripturæ sonant omnes, refrigescit charitas.

Aug. contra epist. Manichæi quam vocant Fundamenti. Li. 1 cap. 39. De doctrina Christ.

Expressum Dei verbum penes hæreticos esse non posse.

Est autem verisimile, quòd scripturarum sanus intellectus, quòd expressum Dei verbũ ibi sit, vbi sic refrixit charitas, vbi sic exarsit odium, vbi præter conuicia, maledicta, scommata, lædorias vix quicquam ferè legere licet aut audire; vbi illi ipsi etiam, qui discesserunt à nobis (qui malunt Euangelici, quàm Christiani vocarij) non modò nobiscum, verùm & inter se tam infestis minimeque Christianis animis tam hostiliter confligunt, vt quamlibèt immanes barbari, Christique crucis inimici, magis hostiliter non possint. Certè priusquàm exortum esset hoc Euangelium (à quouis alio potiùs auctore, quàm à Christo profectum) nec tantas animorũ acerbitates, nec tam atroces pugnas vidimus vnquam, inter eos præsertim, quorũ hoc erat munus, Euangeliũ Christi propagare. Et vocabimus hoc Euangelium, vocabimus expressum Dei verbum? à quo sic omnis exulat charitas, quæ sola nobis expressè præcipitur in Euangelio, quòd qui se primi, pridem (vt ipsi dicunt) sepultum in lucẽ protulisse gloriantur, tantis ipsi certant odijs inter se, tanta flagrant inuidia mutua, sic ipsi se mordent inuicem, vt non longum sit nobis tempus illud expectare, quo consumentur ab inuicem. Expressum hoc est Diaboli, non est expressum Dei verbũ, cùm sicut iam toties à nobis dictũ est expressum Dei verbum sola sit CHARITAS. Hæc est quæ complectitur vnitatem, hęc est, quę nos omnes vnum corpus facit, hæc est, quæ veram pacem habet, quam puro corde custodit. Neque enim charitas Christiana, nisi in vnitate Ecclesiæ custodiri potest, vt frustrà se tenere glorietur charitatem, si quis non amplectitur vnitatem. Quòd si verò non custoditur expressum Dei verbum (charitas) nisi in Ecclesiæ vnitate, quis iam erit qui dubitet, quòd extra vnitatem hanc expressum Dei verbum haberi non potest? Et hoc est quod superiùs diximus, vnam & eandem scripturam si duo proferant, euenire nonnunquam, vt vnius Deus, alterius os diabolus aperiat. Nam qui profert in Ecclesia iuxta sensum Ecclesiæ, Deus os eius aperit, & est Dei verbũ. Qui verò profert separatus ab Ecclesia, suo, non Ecclesiæ, non omnium sensu (quoniam de suo loquitur, etiam si scripturã loquitur, mendaciũ tamen loquitur) diabolus os eius aperit, & est verbũ diaboli. Cæterũ quod Ambrosiũ sequuti diximus charitatẽ esse, quę cõplectitur vnitatẽ: & quæ nos omnes vnũ corpus facit, nolemus eo sensu accipi quasi malos & iniustos exclusos à Christi corpore (quę est ecclesia) velimus. Quãuis enim charitas, quã præcipuè scriptura nobis cõmendat, propria nota sit eorũ qui piè Deũ colunt, qua filij Dei discernuntur à filijs diaboli. Et ij soli sint qui ad electorum cœtum pertineant. Est tamen etiam quidam cœtus siue Ecclesia vocatorum, à qua non excluduntur ij qui sunt vera charitate destituti, modò retineant illam quam vocat Augustinus charitatem vnitatis, per quam sibi membra Christi copulari scribit: Cuius effectus est quòd omnia tolerat. Vt sit, sicut scribit idem Augustinus, vis quædam tolerantiæ tenax vnitatis, quæ per bitumen significata est: quò Deo intus & foris, arca, quæ fuit Ecclesiæ typus, illita est. Quia & intus & foris mali tolerandi sunt, ne pacis compago soluatur. De qua charitate alio quoque loco scribit Augustinus: Non existimo quenquam ita desipere, vt credat ad Ecclesię pertinere vnitatem eum, qui non habet charitatem: cùm certum sit, quòd pertinent ad Ecclesiæ vnitatem, quam diu ab illa præciſi non fuerint, etiam qui cæteris effectibus charitatis destituti sunt, dummodò vim illam tolerantiæ retinentes, sint inter illos de quibus scribit Paulus: Supportantes inuicem in charitate, soliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis. Verùm hic isti negabunt eam Ecclesiam esse Dei, quam nos profitemur, cuius nos filios esse gloriamur, & eius nomen suo cœtui vendicare conabũtur. Ostẽdant autem nobis Ecclesiam suam, non iam de Sacramentarijs loquimur, nec de Anabaptistis, nec de cœlestibus Prophetis, nec de Campanis & Seruetis, quos omnes a suo quoq; cœtu reiecerunt: sed ostendãt Confessionistæ nobis Ecclesiã suã. Philippus quidẽ cũ suis, & Brẽtius cũ suis, ab eius ecclesię cõmunione sunt eiecti, quę cõfessionis Augustanæ (non Christianæ) censeri vult, sicut ex Mathię Flacci, &

Sola charitas est, quæ vnitatem complectitur. Ambros. in cap. 3. ad Colos.

Expressum Dei verbum quomodo verè cognoscatur. Ioan. 8.

1. Ioan. 1.

De vnitate Ecclesiæ cap. 2. 1. Cor. 3. vbi supra, Caput. 5.

Lib. 1. contra Cresonium. Cap. 29.

Ioachimi

Ioachimi, Merlini scriptis, qui se germanos esse Lutheranos gloriantur, videre licet. Quòd si quis verò Philippi, vel eius disciplini Iusti Mænij plus quàm horũ iudicio tribuendum esse putabit, non meliùs illi iudicabunt de Flacco, quàm Flaccus de illis. Vbi iã igitur inueniemus Ecclesiã istã Lutheri? Philippus quidem, vt sit apud Illiricianos, non concedet: Illiriciani contrà negabunt eam apud Philippianos aut Brentianos reperiri, quos ex Ecclesiæ suæ communione pridem eiecerunt. An & suam vnitatem Lutheri sectatores furialibus discordijs non dissiparunt? sicut anteà magister eorum per summum sacrilegium ab vnitate se catholica tanquàm ab area dominica separauit. Vbi igitur quæremus iam illorum Ecclesiam, quam nec apud hos, nec apud illos alterutri esse concedent? *Hæretic. pro suæ cuiusque ecclesiæ constitutio.*

Quis erit sic ab omni mente desertus, qui non multò magis elegerit in qua natus & in Christo feliciùs est renatus, in ea Ecclesia manere potiùs, quàm vt ad eam, de qua sic inter ipsos ambigitur, se conferre velit, Absit autem vt homo Christianus, catholicus, & orthodoxus dubitare velit, vtrum ea sit Ecclesia Dei, in qua non ipse modò, verùm & parentes eius, quin & aui, & proaui Christi fide sunt imbuti. Quid enim hoc aliud fuerit, quàm dubitare, num sit Christianus, & Christianis parentibus prognatus, & sicut à Propheta scriptum est: Impingere in meridie quasi in tenebris. In solo posuit Deus tabernaculum suum. Super montem collocauit ciuitatem suam Ecclesiam, quæ abscondi non potest. De qua nobis hoc loco pluribus differere propositum non est, cùm præsentis instituti non sit, & cùm in confessione nostra Christiana tum in scripto, quod contra Prolegomena Brentij nuper edidimus, copiosè de ea tractauerimus, vbi docuimus quæ sint ecclesiæ notæ: nimirum vt sit sancta, sit catholica, sit vna, sit apostolica, vt, nisi præsit illi vnus, cuius auctoritatem agnoscant omnes, Petri legitimus successor in Romano cathedra, & indubitatus Christi vicarius ecclesia Dei dici non possit. Nunc itaque longiores esse nolumus, quandoquidem satis iam demonstrasse videmur, quòd qui maximè de expresso Dei verbo gloriantur, apud eos expressum diaboli, non expressum Dei verbum est: quum expressum Dei verbum sit Charitas, quam vt in cordibus nobis diffundat Deus per spiritum suum sanctum, vt hæreseon & schismatum finem aliquando faciat, vt optatam Ecclesiæ suæ tranquillitatem restituat, supplices misericordiam eius deprecemur. Faciet ille proculdubio, non pro meritis nostris, quibus grauissima supplicia debentur, sed pro immensa bonitate sua, modò vitam nostram in melius commutemus, & adeuntes ad thronum eius gratiæ cum fiducia, nullum deprecandi finem faciamus. *Vera Dei ecclesia.* *Esa. 59. Psal. 18. Matt. 5.*

HÆc habui, clementissime Rex, quæ de expresso Dei verbo ad te scriberem, quo tempore varijs curis mirabiliter fui distractus, cùm profectionem in vrbem adornarem. Vt autem hunc scribendi laborem caperem, fides me mea, qua tibi sum obstrictus, impulit. Impulerũt & beneficia, quibus me tantis immerentem affeciſti, quantis haud scio, an ab vllo Polonię rege mortalium quisquam affectus fuerit vnquam. Quamobrem, quò plura tibi me debere profiteor, & prę me fero, hòc magis de salute tua, & quidem æterna salute sum solicitus: cuius tuendæ causa, non modò labores nullos defugerim, verùm & vitæ meæ discrimen non dubitanter adierim. Fortasis enim non desunt, qui tuas quoque aures vocibus ijs obtundant: Mitte te deorsum: Scriptum est enim. Sed mihi tantum de tua constantia, tantum etiam de diuina misericordia polliceor, quòd adiutus ea, nunquam facies, vt sacrilega concilia separationis amplectaris, & aliquid apud te, pestilentibus locum persuasionibus esse loci patiaris. Ego verò, si (quod pro sua misericordia procul Deus auertat) de sublimi Ecclesiæ turri labentem te viderem, etiam si certa mihi mors esset oppetenda, Christo tamen robur mihi suppeditante, corpore meo te ruentem excipere, & illius interitu salutem animæ tuæ redimere nihil hæsitarem. Scis pientissime Rex, quoties operam tibi meam, in sana Ecclesiæ doctrina tuenda detulerim: Scis, quòd per hos annos aliquot quibus episcopum renunciari me voluisti, neque sumptus, neque labores, neque pericula vlla defugerim, dum labanti in regno terrisque tuis religioni succurrere, eam nutantem pro virili mea fulcire possem ac sustentare. Quis esse mihi potest, quàm ipse tu testis locupletior in veteri nostra Christiana Catholica & orthodoxa religione asserenda, nihil à me studij, laboris, ac diligentię prętermissum esse? Quoniã verò iustè peccatis nostris irascitur Deus, quantũ adhuc profecerimus, est quod nos vehementer pœniteat. Sumit Satanismus vires indies maiores. Posteaquam semel homines mittere se deorsum cœperunt, magis indies atque magis in profundum errorum barathrum præcipites feruntur. Nam in quorum potestate fuit mittere se deorsum, simul vt semel id facere sunt aggressi, nõ perinde iam *Epilogus.* *Hosij pro Ecclesiæ defensione labores & pericula.* *Satanismi vires.*

est in eorum potestate,vt se ruentes queant sustinere. Quis itaque nunc sit regni tui status vides, dum non alia ferè de re, quàm de expresso Dei verbo disceptatur ab omnibus,dum sibi quisque cognitionem illius arrogat, dum sua quisque phantasmata,tanquam expressum Dei verbum vult adorari,neq; raro fit, vt quò quisque est indoctior, hoc maiore cum audacia de eo,quòd non intelligit,expressum tumẽ Dei verbum videri vult,differat. Quàm verò metuo,ne paulò pòst non minùs multos Polonicos,quàm nunc Germanicos Deos numeremus,dum quod quisque dicit & sentit, expressum Dei verbum haberi cupit, vtinam autem adduci posses, pientissime Rex, vt Prophetas & Apostolos audires nusquam non clamentes: Fugite idola: Quid enim aliud quàm idola sunt,qui diuinum honorem ad se transferũt, quodque vel dixerint ipsi vel senserint, eodem loco, quo Dei verbum, haberi volunt? Hanc tu tam horrendam idololatriam procul à regni terrarumque tuarum finibus arcere debes & propulsare, nec, vt se quisquam tanquam Deum ostentet,ac imperitos homines coràm suo,tanquam coràm Dei verbo,incuruare se iubeat,permittes. Quod sit expressum Dei verbum,iam ex me didici sti:hoc quidem quamuis nihil eo lucidius,nihil sit expresiius,prorsus tamen extinguitur,quando quisque sibi de expresso Dei verbo disputandi potestatem sumit. Quę fuerunt mearum partium, feciſſe me puto. Nam si minus doctè, clarè tamen, & perspicuè demonstrasse videor,quantam ea res Ecclesiæ Dei perniciem adferat,quòd etiam imperitissimi quique, de expresso Dei verbo sibi iudicium vsurpant. Simul & hoc ostendi,quod sit illud verbum Dei,quod tam clarum,tam perspicuum,tam expressum est,vt etiam absque scripturis disci possit à quamlibet rudibus, neque sit necesse credentibus in Christum de eo disputare,verùm necesse sit firmiter in cordibus illud retinere,nec vt vnquam elabatur,permittere. Nunc tuæ partes esse videntur, vt hanc de expresso Dei verbo contentionem tuis hominibus interdicas, ac si qui volent, quod sit expressum Dei verbum cognoscere, iuxta scripturæ verba, legem eos ex ore sacerdotis requirere iubeas. Illud autem imprimis cauebis, ne tuæ quoque vocibus istis hæreticorum aures obtundantur: Si filius Dei es,mitte te deorsum. Scriptum est enim: expressum est Dei verbum. Satanæ sunt istæ voces per membra sua loquentis, quas caue, peius & angue odisse debes. Quod Ecclesia docet,expressum Dei verbum est, quod contra sensum & consensum Ecclesiæ docetur,expressum diaboli verbum est. Quamobrem ad horum tu voces haud aliter ac Vlysses olim aduersum Syrenum cantilenas, aures tuas obturabis, nec obscura signa dabis quoties illas audire contigerit, nihil Sic auribus tuis molestius accidere posse. Sic maiores tui reges olim nostri,cùm aliarum virtutum laude clari,tum pietate quadam & in tuenda fide catholica & orthodoxa constantia singulari præditi, sanctus pater,auus,proauus tuus factitarũt,quos ab hæreticorum consuetudine sic abhorruisse nostris annalibus proditum legimus,vt eorum nonnulli,vltro etiam ab hæreticis sibi delata regna repudiarint, quòd eis esset religio cum illis cummune quicquam habere. Horum si tu sanctis vestigijs incedere voles, quod facturum te non speramus minùs,quàm optamus,nondum ita sunt res in regno tuo deploratæ,quin propitio nobis Deo, optata tranquillitas Ecclesiæ restitui queat. Qui nobis vt aliquando tandem dies illucescat,iterum atque iterum supplices Deum deprecamur.

Sap.14. Eccles.30. Esa.1. Hier.2. Exec.14. 18.& 20. Ose.8. Amos.2. Miche.1. Zach.13. Act.12.

Locorũ in hoc libello contentorum compẽdiosa collectio.

Mala.2.

Regum Poloniæ religio quanta.

MICHAEL SCRINIVS DANTISCANVS CATHOLICO LECTORI.

Danda sit an laicis specie sub vtraque synaxis.
(Vt multi affirmant)perdocet iste liber.
Deinde sacerdoti nunquid ducenda sit vxor,
Explicat,& magna cum ratione negat.
Improbat & sacrum celebratum idiomate vulgi:
Diuersum quamuis plurima turba facit.
Redde pio Hæroi grates pro munere lector,
Cuius ab ingenio prodijt iste liber.
Inclyta si multos pareret Germania tales,
Hæresis exigno tempore pulsa foret.

EIVSDEM DIALOGVS PIVS ET DOCTVS DE COMMVNIONE SACRÆ EVCHARISTIÆ SVB VTRAQVE SPECIE, PANIS SCILICET ET VINI: CONIVGIO SACERDOtum & Sacro in vulgari lingua celebrando.

INTERLOCVTORES.

Arator & Harpagus.

QVID ais Harpage? Túne receptam consuetudinem, Ecclesiæ totius auctoritate comprobatam, qua laici tantum altera specie sacramenti Eucharistiæ contenti sunt, & esse iubentur, damnandam esse censes? (Har.) Tua fuit hæc Arator, nõ mea sententia. (Ara.) Scilicet Aratoris est de tantis rebus disserere, & ea quæ sunt Ecclesiæ totius auctoritate cõstituta, priuato suo iudicio conuellere, vel saltem in dubium velle reuocare? Nunquid non legisti?

Nauita de ventis, de tauris narrat Arator.

Equidem si de pecorum cura, deque agri colendi ratione, sermo foret institutus, possem & ipse de rebus his non ineptè dicere. De sacramentis verò, præcipuè contra morem Ecclesiæ receptum disputare, cuiusuis potiùs, quàm Aratoris esse videtur. Nunquid omnes Apostoli? (dicet ille) Nunquid omnes prophetæ? Nunquid omnes doctores? At qui ego tibi factus sum ex Aratore, propheta, Doctor, Apostolus? (Har.) Hócne tibi mirum adeò videatur, Ad Dauid, Amos, Danielem, Petrum, Paulum, Matthæum, oculos verte. Ex chytaredo psalmographum, quo nemo scripsit diuinius: Ex Armentario pastore Sycomoros vellente, Propheram egregium: Ex puero senum iudicem prudentia singulari præditum. Ex piscatore, prædicatorem, & Apostolorum principem: Ex persecutore gentium doctorem vnum omnium excellentissimũ: Ex pulicano, factum videbis Euangelistam eximium. Denique cæteros etiam Apostolos intuere, videbis Dei spiritum non per oratores docuisse piscatores: sed mira potentia, per piscatores subegisse non tantùm oratores, verùm ipsos etiam imperatores. Quid Heliseus, in quo duplex fuit Heliæ spiritus? Nunquid ad prophetæ munus ab Aratro vocatus non est? Elegit Deus infirma vt confunderet fortia: eligit stulta huius mundi vt confunderet sapientes. Admirabilis quidam artifex est spiritus sanctus magister singularis: non habet ad docendum opus mora, simul vt mentem tetigerit, solum tetigisse docuisse est. Simul vt illustrauerit animum, immutat è vestigio, tollit repentè hoc quod erat, & exhibet subitò quod non erat. Nescit tarda molimina sancti spiritus gratia. (Ara.) Non sunt à vero prorsus aliena quæ narras Harpage. Sed nunquid vna hyrundo facit ver? Nunquid priuilegia singulorum legem possunt facere cõmunem? Factus est olim ex armentario pastore propheta. Nunquid ideò statim omnes armentorum pastores, erunt Prophetæ? Locuta est Asina cui Balaam insidebat. Nunquid ideò loquentur omnes Asinæ? Quis nescit quòd admirabilis artifex est spiritus sanctus, qui vbi vult, & quando vult spirat? Sed ego me audire memini sacerdotem dicentem, spiritum sanctum extra Ecclesiam non dari: Tu verò sic mecum sermonem instituebas, cùm de venerabilis Eucharistæ sacramenti speciebus esset inter nos disceptatio, vt auctoritatem Ecclesiæ sepositam esse velles, extra quam vel potius contra quam differenti qui fieri potuit, vt suum donum spiritus sanctus impartiret. Quamobrem nihil est quod ita de me magnificè sentias, vt vniuersa Ecclesia sapientiorem me putes. Ego meo me pede metior: Aratorem me esse, non doctorem memini. Præclarè mecum actum iri puto, si vel dominicæ præcationis formulam, cum articulis fidei in symbolo (quod vocant) Apostolorum contentis, cumque decalogi præceptis memoria teneam, etiam si non omnium verborum sensum assequar, cæteris de rebus si quis rationem à mè reposcere velit, nihil aliud quod respondeam, habeo, quàm quod est in symbolo nostro, Credo sanctam Ecclesiam Catholicam. Illi me permitto: illi credo: illam audio: illam secundum Deum ipsum veneror: quæ de diuinis præscribit sequenda, quæ prohibet sine vlla dubitatione fugienda esse censeo: Quam cùm ducem sequor, errare me non posse confido. Etiam si pleraque propter intelligentiæ meæ tarditatem non assequar, sic me tamen à pastore meo discere memini, qui sunt mei loci atque ordinis, quòd eos non intelligendi viuacitas, sed credendi simplicitas tutissimos facit. Quamobrem ne mihi tribuas Harpage quod meum non est

Ouidius. De sacramentis ab ecclesia receptis, disputare non est literarum imperiti.

1. Cor. 12.

Spiritus vbi vult spirat.

2. Reg. 17.

Amos. 1.

Dani. 13.

Matt. 8.

Ioan. 1.

Matt. 9.

Mira Dei potentia.

3. Reg. 19.

1. Cor. 1.

Spiritus sanctus mirabilis artifex & magister singularis

Singulorum priuilegia legem communẽ facere nequeũt Num. 22. Ioan. 3.

Quibus contenti esse debeant simpliciores & indocti.

Ecclesiæ catholicæ auctoritas.

Credendi simplicitas non intelligendi viuacitas tutissimos reddit homines.

non est. Harpagi proprium est, non Aratoris nihil ad se non rapere, nihil sibi non arrogare, cũctos præ se stupidos, bardos, truncos iudicare, deniq; totius Ecclesiæ iudicio suum vnius iudiciũ anteponere. Tum autem Aratoris nomen latinũ, Harpagi Græcũ est, à te Græcorum ritum defensum potiùs, quàm à me Latinorum vsum reprehẽsum oportuit. (Har.) Quid autem Arator, si quam tu tuam, eam ego quoque meam fuisse nego sententiam. (Ara.) Quasi verò quis auctor illius fuerit obscurum sit. Nunc tu vide, quantum illius iudicio tribuendum existimes, qui nobis nihil tale cogitantibus tam temerè personas istas imposuit. Nũ autem ferendum esse putas, vt is de totius orbis iudicio, iudicãdi potestatẽ sibi sumat, qui in personis vtrique nostrũ imponendis, tã nullo fuit iudicio? Scilicet Aratorem de Ecclesię iudicio, iudicium suum interponere. Latinum cum Græco disputantem, Latinorum ritum reprehendere decuit? (Har.) Missa faciamus isthæc Arator, ac de re potiùs ipsa, si tibi videbitur, sermonem instituamus. (Arat.) Quid vis, ineptus vt sim? Nunquid non audisti iam ex me, de rebus tantis verba facere cuiusuis potius esse quàm Aratoris? (Har.) Atqui prouerbium illud non ignoras, Sepè etiam est olitor, valdè oportuna loquutus. Si potest olitor, cur non potest Arator quoque interdum oportuna loqui? (Ara). Nunquam ita insaniam, vt mẽ Aratorem esse oblitus, Doctorem profitear? Sed quando sic vrges, dicam equidem, non quòd ego intelligam, qui talium rerum cognitionẽ habere me nullam fateor, sed quid, quendam, de quo nonnulla est opinio doctrinæ, hac de re differentem audiuerim. Ne verò à me exigas, vt illud subinde repetam, dixit aut narrauit, aut inquit ille, iniucunda enim futura esset oratio, sed quicquid dixero tanquam ex illius ore me dicentem, illius verba referentem, non meam aliquam opinionẽ inculcantem audire te putato. Quanquam sic quoque vix effugiam, quin meritò possim ineptus videri, sed aliquid amico importunè petenti tribuendum est, in cuius gratiã etiam ineptire quandoq; nefas non est. (Har.) Nihil est quòd metuas Arator. Etiã si quid ageres minus aptè, quãdoquidem soli duo sumus, quis est qui te redarguere queat? Per me quidem hæc tibi venia facilè conceditur. Quin tu semota cunctatione, quæ audiuisti refer. Omnis enim mora mihi lõga est. (Ara.) Narrauit is à se lectum dialogum esse, quo nos quidam facit de vsu sacramẽti Eucharistiæ cõtendentes: neque se mirari satis potuisse, quòd qui sibi tantum arrogat, vt plus videre se persuasum habeat, quàm omnes hactenus tot seculorum Catholici & orthdoxi, cùm doctrina, tum pietate viri præstantissimi videre potuerunt, cum hoc non vidisse, quod inanem operam sumeret, contra id tanta contentione differendo, de quo nec esset, nec fuisset vnquã vlla controuersia. Quin & illud addidit Paulinum, hoc rectè de eo vsurpari posse: Conuersi sunt in vaniloquium volentes esse legis doctores, non intelligentes neque quę loquuntur, neq; de quibus affirmant. (Har.) Dic sodes cur inanem illum operã sumpsisse putas? (Ara.) Nunquid non apertè cõfitetur se genus hoc argumenti semota ecclesiæ auctoritate tractare velle? Atque si segreges auctoritatẽ Ecclesiæ, nulla est disputandi causa. Quis enim est qui nesciat illa semota, illius interdicto sublato, licitum cuiuis fore, siue sub vna, volet, siue sub vtraque specie vti Eucharistia? Quorsum igitur tanti conatus isti? Nunquid non extra viam currit, quantiscunque tandem viribus lacertos mouere videatur. Quod fuit Apostolorum temporibus ἀδιάφορον, erit ἀδιάφορον nunc quoque semota auctoritate ecclesiæ. Qua de re Har. igitur tanta fuit inter nos altercatio? Nónne sic currebamus quasi in incertum? nónne sic pugnabamus quasi aërem cædentes, & nebulas diuerberãtes? (Har.) Est ita vt dicis, quorsum enim attinebat tot, tam longos sermones facere in ijs rebus vel confirmandis, vel confutandis, de quibus nullus ambigit? ociosos esse præstabat quàm adeò nihil agere. (Ara.) Deinde verò, visi sumus nos, vel is potius qui nobis personas has imposuit, visus est de rebus planè incognitis, verba facere. Nam vsum vtriusque speciei somniat in concilio Basilien si primùm interdictum fuisse, cùm ego ex viro illo audiuerim quòd viginti quatuor plus minùs annos Constantiensis concilij decretum præcesserit, in quo consuetudo ab ecclesia & sanctis patribus rationabliter introducta & diutisimè obseruata (sic enim habent verba Decreti) comunicandi sub altera tantùm specie confirmata, ac sine ecclesiæ auctoritate mutari pro libito prohibita fuerit. Ex quibus decreti verbis in Constantien si concilio lati, illud videre licebit, non tum primùm sed multis antè seculis, vsum vtriusque speciei fuisse abrogatum. Quando autem, & quo auctore, sit abrogatus siue immutatus, etiam hi qui sunt Augustanæ confessionis, constare sibi negant. Adeò non solùm Decreti verbis in concilio Cõstant. lati, verumetiam ex eorũ qui segregauerũt semetipsos propria confessione, cũ primis vetustã esse mutationẽ hanc manifestum est. Sexcenti iam propemodum anni dicuntur interces isse, cùm Christi fidẽ & Euangeliũ recepit Polonia, nũ quã aliter in vniuersa prouincia subiectisque reg-

Nemo sibi de totius, orbis iudicio iudicandi potestatem sumere debet.

Est sepe olitor valdè oportuna loquutus.

Indocti est non de se aliquid, sed quæ vel à doctis didicerit, vel audierit proferre.

Narratio.

Semota ecclesiæ auctoritate nulla disputãdi causa.

1. Cor. 9.

Visus sub vtraque specie communicandi quandiu in ecclesiæ prohibitus.

Sessio. 3.

que regnò terris omnibus, quàm sub vna specie communicatum fuisse, vel ex eo perspicuum cuiuis esse potest, quod si fuisset apud maiores nostros aliquando vsus vtriusque speciei, annalium nostrorum scriptores, quos cætera quæ ad religionem pertinent diligenter persecutos esse constat, nunquàm commisissent, quin quo tempore fuerit intermitti cœptus, litterarum monumentis consignatum reliquissent. Quin & ante mille & ampliùs annos Ephesi concilium Oecumenicũ aiunt fuisse congregatũ: in quo iussi fuerunt laici, panis tantùm specie esse contenti. (Har.) Equidem nũquam credidissem, tam vetustum esse morem hunc, sub altera tantùm specie cõmunicandi, quod ex te nunc dicì: sed obsecro, potest ex actis Ephesini Concilij doceri quod asseris? (Arat.) Fortasis posset si ea integra extarent. Sed eius concilij tantùm fragmentum habemus typis excusum, in quo fatetur is, ex cuius hæc ore narro, nullam eius rei fieri mentionem. (Har.) Qui scit igitur ita se rem habere? (Ara.) Etiam eos id non ire inficias dixit, qui se præcidêrunt ab Ecclesia catholica, nominatim autem testem eius rei citabat Vrbanum Regiũ, qui suis in locis communibus ita se rem habere confessus fuerit. Itaque non Basilienſe, quod isti putant & rerum & temporum imperiti, Sed quod vetustius est Constantiense, aclongè vetustissimum Ephesinum concilium Oecumenicum, cuius in Ecclesia Dei sacrosancta semper fuit auctoritas, oppugnant qui, contra interdictum hoc obgannire audent. (Har.) Eius ne testimonio tribuendum aliquid ille putat, quem catholicum esse negat? (Arat.) Nunquam is tantum isti tribuendum existimasset, sed cùm videret multos catholicos in ea fuisse sentẽtia, quòd inter alios errores Nestorij moneretur hic quoque, quod is docuerit, sub specie panis corpus sine sanguine: sub specie vini, sanguinem sine corpore contineri: quandoquidem dubium illud non est, in Ephesino concilio Nestorium hæreseos fuisse condemnatum, verisimile sibi videri dicebat, quòd ad hæresim hanc tollendam illo tempore sublatus fuerit vsus vtriusque speciei. Cuius rei & hanc coniecturam adferebat. Inter Ephesinum concilium & Leonem Papam intercessisse dicebat annos propè tringinta, totidem verò inter Leonem & Gelasium. Atque nõ solùm ad Leonis, verùm ad ipsa etiam vsque Gelasij tempora, sic increbuerat vsus alterius tãtùm speciei, vt ipsi quoque sacerdotes sacris operãtes à calice abstinerent, quamobrem & populum Leo Pontifex, & sacerdotes Gelasius admonere necesse habuit, vt ad calicis vsum redirent. A quo quod abstinuerint multis, totis ferè sexaginta annis, quam aliam causam eius rei fuisse putabimus, quàm Ephesini concilij, quod posteà tamen sublatum fuit interdictum? (Har.) Non reijciendæ sunt coniecturæ quas adfers, sed quoniam Gelasij mentio per te facta est, & huius auctoritate potissimum niti videntur hi, qui de calice restituendo tantopere laborant, quod eum seriò præcepisse dicant, vt aut integra sacramenta percipiant, aut ab integris arceantur: Quæso te quid eis respõdebimus? (Arat.) Mirum est, quòd siue scripturarum, siue doctorum sentẽtias proferunt, hi qui se nostro hoc seculo, ab Ecclesia Dei præciderunt, non ferè conueniunt cum his qui ante centum annos solius calicis causa segregauerunt semetipsos, qui si scissent hæc Gelasij verba, pro se facerere, citra dubitationẽ vllam eius auctoritate libenter vsi fuissent. Cæterùm quod de verbis cœnę Domini, hoc de Gelasij sententia sensisse videntur, ad solos ea sacerdotes pertinere. Quamobrẽ scripturæ locum ex Ioanne potiùs quàm ex alijs Euangelistis cœnam Domini describentibus protulerunt, pontificis verò Leonis quã Gelasij auctoritate niti maluerunt. (Har.) De verbis Christi posteà videbimus. Verùm illud vnde constat Gelasij verba non ad alios quàm ad sacerdotes pertinere, cùm nulla fit mentio in eis sacerdotum? (Arator.) Inter ea scripta Gelasij quæ conciliorum voluminibus inserta, aut quę typis aliquando sunt excusa, cùm diligenter quæsiuerit, negauit ille se quicquam reperire potuisse, quod ad Mauricium & Ioannem Episcopos scripserit. Sed Gelasij sententiam hanc ex Gratiano proferri dixit, qui multis eius generis, sanctorũ pontificum, & doctorum sententijs collectis librum compilauit, quem Decretorum inscripsit. Quòd si Gelasij epistolam vnde hæc verba produxit Gratiano, integram videre liceret, contra quos eis vsus sit, manifestiùs cerneremus. Nunc quando nihil ex ea epistola habemus, præter fragmentum istud quod adfert Gratianus, quo alio sensu verba hæc accipi oportet, quàm quo Gratianus eis vsus esse videtur? Porrò, quo sensu sit eis vsus, ex aliquot canonibus qui præcesserunt in ea distinctione, facilè quiuis perspexerit quòd non de alijs, quam de sacrificantibus loqui videntur. Itaque glossator de conficiente etiam ea vult intelligi. Ad eundem modum & Thomas Aquinas, & Archidiaconus explicans illa verba ab integris arceantur, vt aut ambo accipiant inquit, aut abstineant à celebratione missæ vt neutrum conficiatur. Nihil igitur his Gratiani verbis adiuuãtur qui per ea sibi calicem concessum esse putant. Vtinam autem apud istos Gelasij valeret auctoritas, nulla nunc de sacramenti speciebus esset altercatio. (Har.)

A sexcentis annis quibus Polonia Christi fidẽ suscepit, non fuisse nisi sub vna specie communicatam.

Ephesinum cõcilium ante mille annos.

Error Nestorij de Eucharistiæ sacramento in Concilio Ephesino cõdẽnatus.

Sermo. de quadrag.

Ad solos sacerdotes pertinet sub vtraque specie panis & vini vti in Eucharistiæ sacramento.

De consec. dist. 2 c. Comperimus.

Liber decretorum à quo scriptus.

In 4. sententiarum dist. 12. 3 ar. 2. Et parte. 2. quæst. 88. ar. 12.

Qui

Gelasius Papa, vir insignis.

Qui nam istud? (Arat.) Magnus fuit hic vir ô Harpage, & omni laude dignus: qui cùm ad episcopos Dardanię quandoque scripsisset, his verbis vsus esse legitur. Patres nostri, catholici videlicet, docti pontifices, in vnaquaque hæresi quolibet tempore suscitata quidquid pro fide, pro veritate, pro cõmunione catholica atq; apostolica secundũ scripturarum tramitẽ, prædicationemque maiorum facta semel congregatione sanxerunt, inconuulsum deinceps voluerũt firmumq; constare, nec in eadem hac causa, denuò quę prę fixa fuerunt retractari, qualibet recenti præsumptione tractari, qualibet recęti præsemptione permiserunt, sapientissimè prouidentes, quoniam si decreta salubriter cuiquàm liceret retractare, nullum contra singulos quosque errores, stabile persisteret eccle siæ constitutum, ac semper ijsdem furoribus recidiuis, omnis integra definitio turbaretur. Hæc Gelasij sententia si quod meritò debet pondus apud omnes haberet, putásne futurum vt vel auderet quisquam, ea quæ salubriter in Constantiensi & Basiliensi concilio decreta sunt, auctoritate sua priuata retractare, vel si quis ausus esset, pij cuiusquam aures ei paterent? (Har.) Reuera si quòd habere debet pondus auctoritas Gelasij, per eum id facere nemini liceret. (Ara.) Atqui si Gelasij valere nolũt auctoritatem in re non maximi momenti, nimirum in vsu specierum sacramenti Eucharistiæ, ex quibus non est salus, cur non ibi potiùs valere velle deberẽt, vbi totius Ecclesiæ salus & tranquillitas agitur? quæ certè in eo consistere videntur, vt quæ sunt de consensu omnium constituta, ea non modò conuellere aut labefactare, sed ne in dubium quidẽ reuocare priuata cuiquam liceat. Quis enim non videt, quæ sit ex eo rerum & diuinarum & humanarum confusio sequutura, si cuiuis arbitratu suo, secus aliquid de his, quàm in concilijs constituta sunt, decerne fas fuerit? Quid fide nostra incertius? quid institutis mutabilius? quid ecclesiæ statu futurum est perturbatius? quis quęrendi, quis dubitandi finis erit expectandus? (Har.) Non possum quin tibi vera dicenti assentiar, sed obsecro te, damnarúntne ista duo concilia, vsum vtriusq; speciei? (Arat.) Minimè gentium, sed aliquot ante seculis receptum alterius tantùm speciei vsum approbarunt, neque temerè mutandum esse decreuerunt. Nihil est in vtroque noui constitutum, sed quod moribus in vniuersa Ecclesia multo fuit antè receptum, id habendum esse pro lege decretum est, quam non liceret approbare, aut sine Ecclesiæ auctoritate pro libito mutare. (Har.) Atqui ego putabã inter damnatos Ioannis Hus articulos, etiam hunc fuisse, quòd sub vtra que specie communicandos esse laicos censuerit. (Arat.) Erras Harpage. Nihil enim actis concilij Constantiensis reperitur. Alij fuerunt errores pernicioſi, de quibus meritò damnatus est Ioannes Hus, quorum aliquos etsi defendere conantur, qui seipsos hoc æuo nostro segregauerunt, nonnullos tamen iure fuisse damnatos, inficias ire non audent. Fuit Ioannes Hus Vicleffi sectator, & eius impios errores tuebatur, itaq; iusta in eum damnationis lata est sententia. Verum cum ei multa alia legamus obiecta fuisse, de speciebus eucharistiæ sacramenti nullum esse verbum factum reperimus. Quinetiã narrat Æneas Syluius, quoad superstes erat Ioan. Hus, nondũ errorem illum de sacra altaris irrepsisse. Nouam autem hanc pestem attulisse Petrum Dresdensem, qui quoniam Valdensi læpra fuit infectus, patria pulsus, Pragam venit, persuasitque Iacobello cuidam qui fuerat ibidem à sacris cõcionibus, producto Euangelij loco: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis: erratum fuisse grauiter ab Ecclesia Catholica, quæ speciei vnius tantùm communione laicos esse contentos iussisset. Hunc itaque Iacobellum primum fuisse qui publicè populum admoneret, ne deinceps communionem calicis, sine quo saluari nemo posset, quoquo pacto negligeret: Cui statim assensi sunt omnes hæretici, non mediocri gestientes lætitia, quòd articulum in Euangelica lege fundatum inuenissent, per quem Romanæ sedis vel ignorantia vel nequitia argui posset: Neque solus id plus ille pontifex, fatentur idem etiam impij Picardi quorum in Apologia suæ confessionis hæc verba sunt. Atque hic est Iacobellus ille, qui primus vtriusque speciei communionem in Boëmia exorsus est, iam tum Husso ad concilium Constantiense accersito. Ex quibus verbis facile cuiuis liquere potest, quòd sicut in Polonia nunquam, sic nec in Boëmia quisquam ante Iacobellum vtriusque speciei cõmunione laicus sit vsus vnquam. (Har.) Mihi verò pergratum est hæc ex te cognouisse, simul & illud intellexisse, quòd multis ante seculis quàm Constantię concilium fuit celebratum, vtriusque speciei mutatus, & alterius tantum vsus est receptus. Verum quo tempore id factum esse putas? (Arat.) Non habeo quod pro certo possum affirmare. Sed ex quo tempore Germaniæ pars, quæ nobis est vicinior, Christi recepit Euangelium, ex eo vsus vtriusque speciei tacito quodam consensu totius ecclesiæ catholicæ fuisse videtur abrogatus. (Har.) Potésne docere qua ex causa? (Ara.) Quamuis in genere causæ aliæ nonnullæ proferantur, tamen cur sub id potissimùm

Si cuilibet pro voto liceret patrũ sancita rescindere nullũ stabile persisteret eccleſiæ cõstitutum.

Rerum & diuinarũ & humanarum cõfusio, ex conuulsione eccleſiæ decretorum.

Concilium Cõstantienſe & Basilienſe nihil noui constituerunt.

Ioannes Hus sectator Vicleffi.

In historia Bohemica, c. 35. Petri Dresdenſis hæresis.

Iacobelli peruersum dogma.

Impij Picardi.

potiſsimum tempus à calice viſum fuerit abſtinere, coniectura magis aſſequi licet, quam de eo certũ aliquid affirmare. Cũ enim ea pars orbis Chriſtiani, quæ vergit ad ſeptẽtrionem, paulatim Chriſtum agnoſcere, & ad eius ſe corpus aggregare cœpiſſet, quoniam in ea vini penuria laborabatur (ſcimus enim quòd ne nunc quidem pleriſque in locis vineę coluntur in parte Germaniæ citeriore) ne qua eſſet in eius ſacramenti vſu inæqualitas, ſi duplici diuites, altera tantùm ſpecie pauperes vterentur, exiſtimatum eſt ad Chriſtianam caritatem pertinere, vt ęqualiter omnes alteram tantùm, nimirum panis ſpeciem ſumerent. Cæteræ verò nationes, quę vino abundabant, tantò minùs grauatè fecerunt, vt à calice ſibi temperarent, quòd metuebãt ſi qua fuiſſet ritus diuerſitas animaduerſa in eo ſacramento, per quod admirabili quadam ratione coniungimur, conſociamur, & vnum Chriſti corpus omnes efficimur, ne quam ea res, non magis animorum quã opinionum quoque diſiunctionem pareret, præſertim apud rudem adhuc populum, nec dum ſatis fidei myſterijs imbutum. Itaque quò plures ex hac orbis parte, in qua nunc degimus, Euangelium Chriſti receperunt, hòc magis alterius tantum ſpeciei vſus increbuit. (Har.) At ego me quoſdam videre memini, qui quod à te dictum nunc eſt, id cachinno proſequuntur. (Ara.) Facilè crediderim. Et enim hoc noſtro ſeculo multos reperire licęt, quibus quæ ſumma cum veneratione maiores noſtri coluerunt, ea ridicula prorſus eſſe videntur. Sed ſunt hi proculdubio ex eorum numero, qui cùm habere ſe putent ſcientiam quæ inflat, charitate, quæ ædificat, ſunt deſtituti: cuius cùm ne micam quidem habeant, nihil mirum eſt, ſi quę ſit vis illius, ignorant. Hæc eſt quę nihil magis quàm Schiſmata deteſtatur, quæ haud aliter quam pullos gallina ſub alas ſuas pios omnes congregare ſtudet ſub vno paſtore Chriſto. Huius itaque vi adacti maiores noſtri, diligenter ſibi cauendum eſſe putauerunt, ne quod ſacramentum eſt vnitatis, id cauſa fieret alicuius diuiſionis & diſsidij, quod non ita facilè licuiſſet effugere, ſi qua fuiſſet inter Neophitos & inter eos, qui multò antè Chriſtum agnouerunt in tanti ſacramenti communione diuerſitas. Cæterùm qui rident hæc verba noſtra, quid hi dicerent ſi audirent Albertum in Germania natum, neque ſine cauſa magnum appellatum, ante annos propè trecentos in ſuo de miſſa tractatu dicentem, quod in terris vbi non habetur vinum, expediret vt diſpenſaretur, quod corpus Chriſti ſine calice conficere poſſent corpus enim non eſt ſine ſanguine, anima & Deitate. Sic ille non ſumendi tantùm laicis, verum & conficiendi ſacerdotibus ſub altera tantùm ſpecie ſacramentum euchariſtiæ poteſtatem eſſe permittendam cenſuit, in his terris vbi vini penuria laboraretur. Mihi verò tua iſta coniectura probabilis eſſe videtur, verùm dic amabo, damnatúſne eſt in aliquo concilio calicis vſus? (Ara.) Iam dixi. Verùm quo certiùs rem omnem agnoſcas, verba decreti vtriuſque concilij proferam. In Conſtantienſi concilio pronunciatum eſt his verbis: In nomine ſanctæ & indiuiduæ trinitatis, patris & filij & ſpiritus ſancti. Cùm in nonnullis mundi partibus quidam temerariè aſſerere prę-ſumant, populum Chriſtianum debere ſacramentum Euchariſtiæ ſub vtraque ſpecie panis & vini ſuſcipere: & nõ ſolum ſub ſpecie panis, ſed etiam ſub ſpecie vini populum laicum paſsim cõmunicent etiam poſt cœnam, vel aliâs non ieiuni, & communicãdum eſſe pertinaciter aſſerant contra laudabilem eccleſiæ conſuetudinem rationabiliter approbatam, quam tanquam ſacrilegam damnabiliter reprobare conantur: hinc eſt, quòd hoc præſens concilium ſacrũ generale Conſtantienſe in ſpiritu ſancto legitimè congregatum, aduerſus hunc errorem ſaluti fidelium prouidere ſatagens, matura plurium doctorum, tam diuini quàm humani iuris deliberatione præhabita, declarat, decernit, & definit, quòd licet Chriſtus poſt cœnam inſtituerit, & ſuis diſcipulis adminiſtrauerit, ſub vtraque ſpecie panis & vini hoc venerabile ſacramentum, tamẽ hoc non obſtante, ſacrorum canonum auctoritas laudabilis, & approbata conſuetudo eccleſiæ ſeruauit & ſeruat, quòd huiuſmodi ſacramentum, non debet confici poſt cœnam, neque à fidelibus recipi non ieiunis, niſi in caſu infirmitatis aut alterius neceſsitatis à iure vel eccleſia conceſſo, vel admiſſo. Et ſicut hæc conſuetudo ad euitanda aliqua pericula & ſcandala, eſt rationabiliter introducta, quòd licet in primitiua eccleſia huiuſmodi ſacramentum reciperetur à fidelibus ſub vtraque ſpecie, poſteà à conficientibus, ſub vtraque & à laicis tantummodo ſub ſpecie panis ſuſcipiatur. Cùm firmiſsimè credendum ſit & nullatenus dubitandum, integrum Chriſti corpus & ſanguinẽ, tam ſub ſpecie panis quàm ſub ſpecie vini veraciter cõtineri. Vnde cùm huiuſmodi conſuetudo, ab eccleſia & ſanctis patribus rationabiliter introducta, & diutiſsimè obſeruata ſit, habenda eſt pro lege, quam non licet reprobare, aut ſine eccleſiæ auctoritate pro libito mutare. Quapropter dicere quòd hanc conſuetudinem aut legem obſeruare ſit ſacrilegum aut illicitum, cenſeri debet erroneũ & pertinaciter aſſerentes oppoſitum præmiſſorum, tanquàm hę-

Qua de cauſa vſus vtriuſque ſpeciei in ſacramento euchariſtiæ ab eccleſia catholica abrogatus fuerit.

Euchariſtiæ ſacramenti efficacia.

Quidam hoc ſeculo ſcientia inflati, omnia rident quæ noſtri maiores coluerunt. Matt. 23.

Albertus Magnus.

Seſsio. 13.

Cenſura concilij Cõſtantienſis, ſuper Euchariſtiæ ſacramento.

Poſt cœnam nõ communicandum niſi infirmis, & alterius neceſsitatis cauſa.

Conſuetudo eccleſiæ pro lege habenda.

retici arcendi sunt,& grauiter puniẽdi per dioceſanos locorũ ſiue officiales eorum, aut inquiſitores hęreticæ prauitatis in regnis ſeu prouincijs in quibus cõtra decretum hoc aliquid fuerit forſitan attentatum aut pręſumptũ,iuxta canonicas & legitimas ſanctiones,in fauorẽ catholicæ fidei cõtra hæreticos & eorũ fautores ſalubriter adinuẽtas. Hęc ſunt verba Decreti cõſtantienſis,in quo nõ calicis vſum prorſus dãnatum, ſed eos tanquã hęreticos videre licet reprobatos,qui pertinaciter aſſererẽt,ſacrilegum & illicitum eſſe,laudabilẽ Eccleſiæ conſuetudinẽ obſeruare,qua neq; cõficiebatur ſacramentum hoc poſt cœnam,neq; ſumebatur à fidelibus laicis,niſi ieiunis,& ſub ſpecie panis tantũ.Porrò de vtraq; ſpecie,nihil eſt in perpetuũ cõſtitutum,verũ hoc tantùm,ne cui receptã conſuetudinẽ pro libito mutare liceat. Sed Baſilienſis quoq; Concilij decretum audiamus, cuius hęc verba ſunt: Vt lucidius videatur,pro declaratiõe catholicę viritatis, quid circa perceptionẽ ſacræ Euchariſtię tenendũ ſit & agendũ pro vtilitate & ſalute populi Chriſtiani,poſt diligentẽ perſcrutationẽ diuinarũ ſcripturarum ſacrorumq; canonũ & doctrinarũ à ſanctis patribus & doctoribꝰ traditarũ,in hac ſancta ſynodo lõgis tẽporibus habitã,conſideratisq; omnibus quæ pro declaratione huius rei cõſideráda fuerunt, decernit & declarat eadẽ ſancta ſynodꝰ,quòd fideles laici ſiue clerici cõmunicãtes & non cõficientes, non adſtringuntur ex pręcepto Domini ad ſuſcipiendũ ſub vtraque ſpecie, panis ſcilicet & vini ſacrũ Euchariſtię ſacramẽtum. Sed eccleſia quæ regitur ſpiritu veritatis ſecũ mãnente in æternum,& cũ qua Chriſtus manet vſq; ad conſummationẽ ſeculi,ſicut ait diuina ſcriptura,ordinare habet quomodo ipſis nõ conficiẽtibus miniſtretur,prout pro reuerẽtia ipſius ſacraméti,& ſalute fideliũ viderit expedire. Siue autẽ ſub vna ſpecie,ſiue ſub duplici quis cõmunicet,ſecundum ordinationem ſeu obſeruãtiam eccleſiæ proficit dignè cõmunicantibus ad ſalutem. Nec vllatenus ambigendũ eſt,quòd nõ ſub ſpecie panis caro tantùm,nec ſub ſpecie vini ſanguis, ſed ſub qualibet ſpecie eſt integrè totus Chriſtus. Laudabilis quoq; conſuetudo cõmunicandi laicum populũ ſub vna ſpecie,ab eccleſia & ſanctis patribus rationabiliter introducta,& hactenus diutiſſimè obſeruata,& à doctoribus diuinæ legis ſacrarũ ſcripturarum atque canonum multam peritiam habentibus,iam à longæuo tempore cõmendata,pro lege habenda eſt,nec alicui licitum eſt eam reprobare, aut ſine auctoritate eccleſiæ ipſam immutare. Hactenus patres Baſileæ congregati. Vides autẽ & hîc vſque eo non damnati ſpeciem vtramque: vt diſertis verbis ſcriptum ſit, ſiue ſub vna ſpecie, ſiue ſub duplici quis cõmunicet, proficere dignè cõmunicantibus ad ſalutem,hoc tantùm adiecto, vt ſecundum ordinationẽ ſeu obſeruantiam eccleſiæ faciat,ſine cuius auctoritate, mutare cõſuetudinem eccleſiæ,qua laici ſub vna ſpecie tantùm cõmunicantur,fas non ſit.(Har.)Video,neq; ſatis mirari poſſum hoc illum nõ vidiſſe,qui nos de rebus incognitis diſſerentes facit. Videtur is nec prius illud nec poſterius decretũ hoc legiſſe vnquam. (Ara.)Si legiſſet,inanem hanc operam nũquam ſumpſiſſet in eo tãta contentione aſtruẽdo, quod nunquã damnatum eſſe reperitur. (Har.) Sed queruntur tamẽ multi cũ ſub vtraque ſpecie Chriſtus hoc ſacramentum inſtituerit,eius inſtitutionem,alteram tantũ ſumendo violari.(Ara.) Non eſt violata Chriſti inſtitutio Harpage. Sicut ille cõficiendum,poſt conſecrationem offerendum,oblatione facta ſumendum inſtituit,ſic & non aliter ab omnibus, qui ſacris operantur,obſeruari videmus.(Har.)Ergo tu verba illa,Bibite ex hoc omnes,ad ſolos pertinere ſacerdotes exiſtimas?(Ara.)Non ita ad ſolos ſacerdotes pertinere cẽſeo,vt illicitum laicis prorſus eſſe calicis vſum cõtendam,dummodo non priuata cuiuſque libidine,ſed publica totius eccleſiæ auctoritate vſurpetur. Verùm quod in Concilio Baſilienſi patres decreuerunt,id indubitatè eſſe verum aſſero. Quòd fideles laici,ſiue clerici cõmunicantes,& nõ conficiẽtes,non adſtringãtur ex pręcepto Domini,ad ſuſcipiẽdum ſub vtraque ſpecie, panis ſcilicet & vini ſacrum Euchariſtiæ ſacramentũ. Itaque ſi quid eſt,in illis verbis præcepti,Bibite ex hoc omnes,quo tanquam neceſſariò ab bibendum ex calice compellantur omnes,ad ſolos id ſacerdotes pertinere dico. Non quòd alijs tãquam illicitus calicis vſus, à Chriſto fuerit prohibitus,ſed quòd quoad laicos nullum, quò ad ſacerdotes ſacris operantes omninò præceptum eſt de calice ſumendo neceſſarium. His enim aliter fas non eſt conficere quàm ſub vtraque ſpecie nec aliter offerre,nec oblatione facta ſumere. (Har.)Nullum igitur tu Chriſti pręceptum eſſe putas de ſumẽdo neceſſario calice ab omnibus etiã laicis?(Ara.)Nullũ. Neque verò ſolus ego. Etiam in quorũ tu partis es,Lutherus,Philippus,Bucerus & alij nonnulli,mecũ hac in parte, vel cum catholica potiùs faciunt.(Har.) Noli me partis alicuius eſſe dicere. Nã niſi catholicus eſſem, nunquam ex te quæ ſit Eccleſiæ Catholicæ hac de re ſententia tãto ſtudio cognoſcere laborarẽ. Sed quid ego audio? Etiam Lutherus,Philippus,Bucerus,de vſu calicis aliquid tanquam neceſſarium præceptũ eſſe negãt?(Ara.)Negãt Harpage. Sunt hæc

Pro reprobis habendi qui laudabili eccleſiæ conſuetudini obluctãtur.

Seſſio.30.

Eccleſia regitur ſpiritu veritatis.
Ioan.14.
Matt.28.

Secundum ordinationem ſeu obſeruantiam Eccleſiæ omnia noſtra fieri debent.

Chriſti ordinationẽ non violari,cum altera tantùm ſpecierum ſumitur à laicis.
Non illicitus calicis vſus laicis,dummodo publica totius eccleſiæ auctoritate vſurpatur.

Sacrificis non aliter fas eſt corpus dominicum conficere, offerre, aut ſumere quàm ſub vtraque ſpecie.

Verba Lutheri de alterutra ſacramenti Euchariſtiæ ſpecie ſumenda.

diſerta

disertaverba Lutheri. Quãuis pulchrum quidem esset vtraq; specie Eucharistiæ vti, & Christus hac in re nihil tãquam necessarium præcepit, præstare pacem & vnitatẽ, quam vbiq; Christus præcepit, sectari, quã de speciebus sacramẽti cõtendere. (Har.) Mihi verò si scripsit hæc Lutherus, pia cumprimis & catholico viro digna sententia videtur. (Ara.) Scripsit, quin & aliũ libellũ edidit quẽ vocat Eucharistiæ declarationẽ, in eo verbis istis vtitur. Nõ dixi neq; cõsului, neque est intẽtio mea, vt vnus vel aliquot Episcopi propria auctoritate alicui incipiant vtramque speciem porrigere, nisi ita constitueretur & mandaretur in concilio generali. (Har.) Oportuit hæc scripsisse Lutherum priusquã spiritus numine afflatus. (Ara.) Nondum omnes illos cum satana salis modios consumpserat, quos potestà se commedisse gloriatur. (Har.) Nunquid ab eo diuersum scripsit posteà? (Ara.) Imò quod ex diametro, planè cũ hac sentẽtia pugnaret. Neque enim sibi sicut in alijs rebus, ita & in hac vnquã constitit, collegit ciuis quidẽ Halensis homo laicus Gaspar Quethamer, triginta sex loca inter se pugnantia, super vno duntaxat hoc articulo, qui est de communione Eucharistiæ, sub vna aut sub vtraque specie. Neque verò propterea diuersum scripsit, quod secus posteà sentiret quam initiò senserat, sed vt odium suum expleret. Nam cùm frater quidam eius hac de re sententiam oppugnasset, in libro de captiuitate Babylonica, sic de eo scripsit. Rogas fortè quænam furiæ hominem agitent, aut contra quem scribat, cùm ego non damnarim vnius speciei vsum, & Ecclesiæ iudicio reliquerim vtriusque vsum statuendi. Ac nonnullis interiectis curaturum se scribit, vt dum glorioſissimi doctores de vna aliqua eius hæresi triumphant, ipsi interim nouam moliantur. Mox hæresim profert, seque pollicetur ostensurum omnes esse impios, qui vtriusque speciei communionem laicis denegant, & post pauca manifestè indicat, se non ex animi sui sententia, sed prouocatum ac per vim raptum in hanc arenam descendere. Sic fatetur ipse. Non quod sentiret se scribere, sed quod ita & odium pessimi consultores suasissent, quorum vi quadam impulsus prioribus contraria scripserit. Quid enim aliud sibi volũt illa verba prouocatus: imò per vim raptus? Magna vis est impotentis iræ atque odij, cui cùm resistere non posset, contra animi sui sententiam illa scribere fuit coactus. Atqui certum est illud, omnes homines qui de rebus dubijs consultant, ab odio, misericordia, ira vacuos esse debere. Et Paulus nihil per contentionem agi vult. Cùm ita per contentionem egerit Lutherus cum ira, atque odio suo nimio plus indulserit: Cùm (vt ipse fatetur) prouocatus & per vim raptus, prioribus contraria scripserit, quis dubitauerit illis potiùs eius scriptis fidẽ habere vbi sedato animo causam egit, quàm vbi scripsit prouocatus & per vim raptus? cùm nihil officiat magis inuestigandę veritati quam ira, quàm contentio, quàm odium, vt non sine causa quidam dixerit:

Gloriatur Lutherus cum satana plures salis modios comedisse.

Ira & odium Lutheri in summum pontificem.

Plura scribere coactus fuit Lutherus contra animi sui sententiam impotentia quadam iræ atque odij. Philip. 2. Tit 3. Iaco. 3.

Impedit ira animum, ne possit cernere verum. *Cato.*

Ac vide quò tandem illius Furor sit progressus. Qui priùs in cõcilio statui cupiebat, vt sub vtraq; specie sacramentũ Eucharistiæ sumere liceret, is posteaquàm plus quàm salis modium cum satana comedit, ausus est in hæc verba prorumpere. Si quo casu concilium statueret, minimè omnium nos vellemus vtraque specie potiri, imò tunc primum in despectum concilij vellemus, aut vna, aut neutra, & nequaquam vtraque potiri & eos planè anathema habere, quicunque talis concilij auctoritate potirentur vtraque. Potuit ne dici quicquam arrogantius, aut his quę priùs ab eo scripta fuêre magis contrarium? (Har.) Posterioribus aiunt melioribus. Itaque si quid anteà fuit ab eo minùs considerate scriptum, id si posteà correxit, quis est qui hoc ei crimini rectè dare queat? Sed nec arrogantiæ meritò potest accusari, qui vt pluris fieret, quod ab hominibus quam quod ob ipso Deo foret institutum, ferẽdum esse non putauit. (Ara.) Atqui quod ita sacramentum hocà Christo institutum, vt ab omnibus etiam laicis necessariò sub vtraque specie sumi debeat, id cum ipse paulò antè negauit, tum negat etiam nunc vniuersa catholica ecclesia, quæ non vsum, sed necessitatem vsus vtriusque speciei condemnasse videtur. Quum igitur certum sit, nihil Christum hac de re tanquàm necessarium præcepisse, quod adeò queritatur incircunciſus iste Philisteus? Verùm intellexit is proculdubiò nihil referre, alteráne tantum an vtraque specie sacramenti potiaris, & esse de eo quod in hac parte magis expediat, liberam penes ecclesiam statuendi potestatem. Quoniam autem illius iudicio se damnatum hæreseos esse videbat, omni ope contendit & elaborauit, vt illius auctoritatem quàm posset maximè labefactaret, & eam despicatissimam apud omnes redderet, simul hominibus persuaderet inflatis sensu carnis suæ, totius orbis iudicio, suum vnius iudicium anteponerent, vt quod ipse diceret, spiritum vitæ crederent, quod auctoritas ecclesiæ tradidit, quod populus Christianus amplexus est, id exitiabile Satanæ venenum esse persuasum haberent.

M. Lutheri in fide inconstantia, & contrarietas.

Suo iudicio se damnatum hæreseos esse vidit Lutherus.

Damnanda hæreticorum persuasio.

Itaque longe diuersum spectauit pro sua libidine mutans, in huius sacramenti communione receptam ecclesiæ consuetudinẽ ab eo quod in eius institutione spectauit Christus. Quid enim hic aliud, quàm quod ab Aug. scriptum est mysterium pacis & vnitatis in hac mensa consecrauit? Contrà, quid aliud Lutherus, quàm cuius rei mysterium sacramentum hoc esse Christus voluit, pacem & vnitatem vt rumperet, vt quàm plurimos à Christi corpore sancta ecclesia segregaret, in sacramenti huius ritu mutando laborauit? Non ignorauit ille nihil ad salutẽ referre sub vna quis an sub vtraq; specie sacramentum hoc sumeret, modò secundum ordinationem & obseruantiam ecclesiæ id faceret: sed quoniam erat ex eorum numero, de quibus aliquando Paulus prædixit. Scio quòd intrabunt post discessionem meam lupi rapaces in vos, non parcentes gregi: & ex vobis exurgent viri loquentes peruersa, vt abducant discipulos post se: hæc illi præ cæteris via visa est commodior qua posset abducere discipulos post se, si tragica quadam vociferatione persuadere credulis potuisset institutionem Christi violatam contra præceptum eius ventum esse, dum effusus Christi sanguis sublato calice laicis est ademptus. Hoc & nihil aliud ab eo quæsitum esse, dum tanta contentione receptam ecclesiæ consuetudinem oppugnare nititur, certius est, quàm vt vllus ambigendi locus esse queat. Quo minùs autem dubites Lutherum ἀδιάφορον semper iudicasse, altera quis an vtraque sacramenti specie iteretur, etiam discipulus eius Philippus, sicut edere suillam aut abstinere à suilla, sic alterutra signi parte vti (hanc enim quam receptam ecclesiæ vocem ne quid habere cum catholicis commune videretur vsurpare maluit) medium esse scribit. (Har.) Vbi scribit hæc Philippus? (Ara.) In locis communibus. (Har.) Atqui diligenter locos illius communes legi, nec id vsquam ab eo scriptum reperi. (Ara.) Nihil mirum quotannis enim dogmata sua mutat, ita vt nouissima cum primis multis in locis pugnare videantur. Si legisses Hypotiposes ab eo recognitas, quas ante cõplures annos scripsit, ibi reperisses. (Har.) Atqui mendacij proprium hoc esse volunt, sibi non constare. (Ara.) Quid autem aliud nisi mendacium loquitur, qui de suo loquitur? Istos autẽ de suo loqui dubium non est, cùm suo non ecclesiæ Catholicæ sensu scripturas interpretantur. (Har.) Quid autem Philippus? Adhúcne perstat in sua sententia, medium vt id esse putet? (Ara.) Oppugnauit is quidem aliquot in locis vsum alterius speciei, sed in priuatis, tamen colloquijs & concilijs non rarò coram suis discipulis confessus est, quòd sit indifferens. Cumque nonnulli Catholici ex eo quæsissent, num salua fide religioneque sua, altera tantùm sacramenti specie vti possent, citra dubitationem vllam posse respondit. Quòd ille responsum dedisset nunquam, si quod ea de re tãquam necessarium à Christo præceptum esse iudicasset, cùm quod à Deo præceptum est, indifferens haberi non possit. Vis autem audire quid ea de re Bucerus quoque senserit? In colloquio Ratisponensi, quod habitum est ante annos plus minus quindecim, inter alios articulum hunc assensu suo comprobauit. Ad controuersiam, quæ est de vna aut vtraque specie tollendam, cumprimis conducturum, vt sancta ecclesia liberam faceret potestatem, sacramentum hoc in vna vel in vtraque specie sumendi. Ea tamen lege, vt nulli per hoc detur occasio, quem vsum tanto tempore retinuit ecclesia, temerè condemnandi aut inuicem iudicandi. Certè qui liberum esse vult: sub vna aut sub vtraque specie sacramentum percipere, non obscurè videtur iudicare, nihil ea de re tanquam necessarium à Christo præceptum esse. Sic videre licet quicunque sunt apud eos qui segregauerunt semetipsos aliquo iudicio præditi, quòd hi citra dubitationem aliquam intelligunt nihil referre sub altera quis an sub vtraque sumat Eucharistiam. Sed si receptum Ecclesiæ morem acrius nonnunquam oppugnant, faciunt id non quòd in eo retinendo peccati sentiant, sed quod hac via potissimum efficere se posse persuasum habent, vt homines adducant, quominùs grauatim à Christi corpore à sancta Catholica Ecclesia se præcidant. Neque enim illud non perspiciunt, quoad initium discessionis factum non fuerit, quia sunt alia multò duriora, à quibus piorum omnium aures adhorrent, ea nulla ratione persuaderi à se posse, sed quos in eius sacramenti vsu, quod signum vnitatis, & vinculum charitatis est, à recepto Ecclesiæ more discessisse vident, eos idoneos iudicant, quibus omnes alios grauissimos errores inculcent. Quamobrem hoc iacto fundamento discessionis, & sacerdotium & sacrificium euertunt, & Deum ipsum ex hoc sacramento tollunt, aut nullum, aut certè non incarnatum, sed inpanatum in eo Christum esse blasphemantes. Iam ergo quod sit eorum institutum in veteri ecclesiæ ritu tanto conatu oppugnando perspicis. Proferam autem etiam Bohemi cuiusdam testimonium ante centum viginti annos & amplius hac ipsa de re conscriptum. Est is Ioãnes Przybxam, qui cùm ex verbis Christi, nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habetis vitam in

Lutheri conatus.

Act. 20.

Lupi rapaces.

Philippus Melanthon discipulus M. Lutheri.

Quotannis dogmata sua immutat Philip. Melanthon.

Ioan. 8.

Quod à Deo præceptum est indifferens haberi non potest. Bucerus.

Iacto fundamento discessionis ab vnitate ecclesiæ, quid superstruant hæretici.

In lib. de professione fidei Catholicæ. cap. 19.

tam in vobis, vsum vtriusque speciei conatus fuisset approbare, his tandem verbis vsus. Veruntamen hîc Deum timens, & mores impios aliorum præcauens fateor, quòd quaslibet personas de Ecclesia communioni fidelium sub vtraque specie repugnantes, damnare aut hæreticare non intendo. Atqui si præceptum est Dei vt sub vtraque specie sumatur Eucharistia, quid est quòd ipse Dei timore prohiberi se dicat, quominùs mores aliorum impios imitatus eos damnet qui huic communioni repugnant? Cùm certè qui contra præceptum Dei venerit, meritò damnari debeat. Quamobrem vel huius quoque testimonio ἀδιάφορον est, altera aut vtraque sacramenti specie vti. Vis autem vt etiam Græcorum testimonia proferam quibus planum faciam, quòd & ipsi ἀδιάφορον id esse iudicauerunt? (Har.) At vtuntur vtraque Græci. (Ara.) Vtuntur; quò maius pondus eorum testimonium habere debet. Non ignoras proculdubiò quanta fuerit inter Græcos & Latinos animorum acerbitas, quemadmodum illi à Latinorum communione se præciderint, idque propter vnã voculam ad Symbolum Constantinopolytanum adiectam, quos vsque eo abominabantur, quemadmodum in actis Lateranensis concilij scriptum esse dicitur, vt si quando sacerdotes Latini super eorum altaria celebrassent, non priùs ipsi sacrificare vellent in illis, quàm ea tanquam per hoc inquinata lauissent. Quin & Baptizatos à Latinis, ausu temerario rebaptizare præsumebant. Quos itaque tanto persequebantur odio, num eos prætermissuros fuisse putas, si qua in re violatæ Christi institutionis conuincere Latinos potuissent, quin id sedulò fuerint facturi, quò iustiorem habere causam possent eos persequendi & ab eorum communione separandi? (Har.) Verisimile est quod dicis, nihil eos intentatum relicturos fuisse. (Arat.) Atqui si Florentinum concilium legeris, ante centum & amplius annos habitum, hac sola de voce, filioque ad Symbolum Constantinopolitanum adiecta, longam fuisse disceptationem videbis: de Sacramenti Eucharistiæ vsu, ne iota quidem reperies. Adeò homines illi & docti & ingenioſi, nihil ad rem pertinere putauerunt, vterentur laici calice nécne: plus adeò positum in eo iudicauerũt in azymóne an in fermentato pane Christi corpus conficeretur. Itaque de hoc fuit nonnihil controuersiæ, de speciebus sacramenti prorsus nihil: decretumque est quod ad azymum attinet, sicut suo Latinos, sic suo quoque ritu Græcos rectè conficere. Quin & in Lateranensi concilio fuit constitutum, vt mores & ritus Græcorum quantum cum Deo possent Latini sustinerent. Adeò nullum in eo visum est committi piaculum, quem vel hi vel illi ritum obseruarent. Cùm autem (sicut paulò antè commemorauit) tantopere Græci cuperent à Latinis esse disiuncti, ac Vatiniano quodam odio eos persequerentur, quos etiam pro schismaticis habebant, nunquid aut ingenium illis defuisse putas, aut eloquentiam, qua planum omnibus facere potuissent, quàm horrendum ab eis flagitium fuerit designatũ, qui non modò nõ custodierint quod fuit apud eos depositum, verumetiam verbum institutionem contempserint, & conculcauerint, qui Dei filios ab effuso sanguine, sine quo nõ est remissio peccatorum prohibuerint, & eos à poculo quod Christus ipse bibi iussit, arcuerint? Nunquid non hæc & hoc genus alia tragicis verbis exaggerare potuissent? Et certè non deerat in illo Florentino Concilio vir inter alios & doctus & eloquens Marcus Ephesius, implacabili quodam odio flagrans erga Latinos, cuius non alia in re cura consumebatur omnis, quàm si qua ratione potuisset efficere ne cõueniret inter Græcos & Latinos, cum se mori priùs paratum ostenderet, quàm vt ei decreto subscriberet, quod vnanimi sententia Græcorum & Latinorum omnium de spiritus sancti processione fuerat promulgatum. Cùm is videret, quoad hunc articulum, nihil se posse proficere, nónne latissimum habuit campum exclamãdi contra mutatũ in Eucharistia Christi institutum, contra præceptum eius violatum, contra fusum è Christi latere sanguinẽ, Dei filijs ereptum, vt vel hanc solam esse iustam causam diceret, quamobrem pro schismaticis & hæreticis Latini & occidentales omnes haberentur, & ab eorum cõmunione Græci vel eousque abstinerent, dum ereptum laicis calicem restituerent? Crede mihi, nec animus illi, nec ingeniũ nec verba defuissent, si quid rectè dici cõtra totius occidentis receptum vsum in Eucharistiæ perceptione putasset. Quem ignorare non poterat, cùm paucis ante annis Constantiense, & modò sub illud ipsum tempus, Basiliense concilium fuerit habitum: in quibus duobus concilijs, quod in nullo alio factum anteà legimus, multa fuit de vsu sacramenti huius quæstio. Cæterùm sicut alij Græci plerique omnes, sic & Marcus hic Ephesius quãtocunque erga Latinos odio flagrabat, nec præceptum tamen vllum de calice necessario sumendo à laicis extare, nec vlla ex parte si ab eo abstineretur, ventum esse contra Christi institutionem intelligebat, atque ideò vel tria verba cum Latinis hanc quidem ob causam cõmutare visum illi non est. (Har.) Aliquid mihi tu dicere videris, & permouit animum meum

Græcorum hæreſis de communione Sacramenti Euchariſtiæ.

Græcorum & Latinorum acerbitas. Cap. 4.

Græcorũ auſus temerarius.

Concilium Florentinum.

Græcorum cõtrouerſia circa corporis Chriſti confectionem.

Marcus quidam Epheſius, implacabili odio flagrans in Latinos, in cõcilio Florentino.

Nullũ præceptũ de calice neceſſario ſumendo à laicis, nec ſi ab eo abſtineant, cõtra Chriſti inſtitutionem fieri.

meum hæc oratio tua vehementer: sed intereà tamen etiam ipse fateri necesse habes clara esse Christi verba, Bibite ex hoc omnes. (Arat.) Fateor esse clara: verùm & illud clarum esse, tu quoque negare non potes, quòd hi omnes quibus hoc dixit Christus, non fuerunt omnium Euangelistarum testimonio qui cœnam Domini describũt, nisi duodecim Apostoli, de quibus dicit Marcus, quòd biberunt ex eo omnes. (Har.) Quid igitur inde colligis: institutionem cœnæ dominicæ ad solos pertinere sacerdotes? (Ara.) Non hoc Harpage colligo. Verùm quod ipse fassus est nulla prouocatus ira Lutherus, quod Græci, quod qui antè centum annos ab ecclesia Dei se præciderunt Boëmi fateri videntur, nihil tanquàm necessarium omnibus laicis à Christo esse pręceptum de vtraque specie sacramenti percipienda: nisi fortè totum Christianum orbem cęcutire, te verò solum videre putas. (Har.) Quantum ego te dicentem intelligere mihi videor, indifferens esse censes alteráne an vtraque sacramenti specie laici potiantur. (Ara.) Natura quidem sua eiusmodi est, vt nihil ad salutem adipiscendam referat sub vna quis an duplici specie communicet: sed posteaquàm Ecclesię decretum intercesit, quòd recepta cõsuetudo hoc pro lege sit habenda, iam indifferens esse desinit: quin magno se scelere obstringit, si quis venire contra legem hanc ausit. (Har.) Quid habet ea res iniquitatis, si quis de eo quod natura sua indifferens est, quod sibi magis expedire visum fuerit, id faciat, & in suo quod Paulus ait sensu abundet? (Arat.) Bernardi tibi verbis quã meis respõdere malo, viri tum docti, tum pij. Licet per se, inquit ille, ipsa iniũcti operis qualitas innoxia sit, adiunctæ tamen auctoritatis pondus obnoxiũ mandato, mandatumque peccato facit obnoxium. Simul vt enim lex aut præceptum eorũ accesserit, qui cum potestate versantur, quæ pręstarẽtur, nécne, nihil prius intererat, ea postquam iussa sunt, sine periculo non præstari nequeunt. Verbi gratia. Rus vt colat, vt in forum eat, vt domum custodiat, aut si quid aliud est eiusdem generis, nulla diuina lege facere filius obligatur, sed hæc ipsa tamen solo præcepto parentũ accedente, veniunt in obligationem, vt si contumax filius esse perrexerit, non iam contra mortalem patrem, sed contra Deum peccet immortalem, qui filios parentibus morigeros esse iussit. Quæ autem præcepti, eadem est & interdicti ratio. Cæterum si carnis nostræ patribus tanta debetur à nobis reuerentia & obedientia, quantò maior debetur communi matri nostræ omnium ecclesiæ, quę nos Deo seruat, quæ filios regno quos generauit, assignat? quantò grauioris peccati reus est qui contra præceptum illius aut interdictum venire audet? Non igitur in vsu alterius aut vtriusque speciei, sed in eius præcepti transgressione peccatur, quo iubemur honorare patrem & matrem, Deum & ecclesiam, & eius dicto audientes esse. (Har.) Quid si diuersum pręcipiat mater ab eo quod est mandatũ à patre? (Ara.) Quid si cœlum ruat? fieri nulla ratione potest vt à spõso suo Christo, sponsa dissideat Ecclesia mater nostra. (Har.) Atqui certum est vtramque speciem Apostolis Christum porrexisse. (Ara.) Certum: at quod ad eundẽ modum omnibus alijs porrigere iusserit, certum nõ est. Quin illud certum est potiùs quòd quadraginta dies ieiunauerit, vos nihilominùs quadraginta dierum ieiunium prorsus omne sustulistis, in eo solo vt de eius calice bibatis, Christum vobis imitandum proponitis. Christus circuncidi se fecit, nunc nemo circunciditur. Christus pransis hoc sacramentum dedit, vos itidem vt Catholici non datis nisi ieiunis. Christus in azymo confecit, in fermentato Græci, nec est qui tria verba cum eis propterea commutanda putet. Christus cœna facta, lauit pedes discipulorum, vos risu prosequimini si quis hoc genus cæremoniæ velit obseruare. Atqui Bernardus lotionem hanc magnum vocat sacramentum, quod ante eum quoque sic appellasse videtur Ambrosius. Cyprianus verò, cùm Christus lauit pedes Apostolis, hoc eum solenni deuotione omni tempore agendum instituisse scribit, quod etiam illa verba non obscurè videntur iudicare, si ego magister & Dominus laui pedes vestros, & vos debetis alter alterius lauare pedes: exemplum enim dedi vobis, vt quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis. Non minùs expressum hoc esse mandatum videtur de lauãdis pedibus, quàm illud, bibite ex hoc omnes & tamen tantum abest vt vos illud obseruari velitis, vt si quis etiam pius id faciat, eum cachinno prosequendum putetis, in solo calicis vsu tam estis anxiè superstitiosi. Quàm multa autem recensere liceret, cùm in veteri tum in noua lege præcepta, quę vel mutata nonquam vel non ita sunt anxiè obseruata? Nihil dicam de circuncisione sublata, de Sabbato in diem dominicum, præter vel (quod alicui videri possit) contra præceptum Dei translato, nec illud commemorabo: sub lege quoque circuncisionem in deserto, sabbati sanctificationem, ingruente bello fuisse à Machabæis intermissam. Nõne Moyses ex præcepto Domini posuit serpentem æneum, cuius etiam in Euangelio fit mentio, quẽ posteà fregit Ezechias? Nónne manifestum Dei præceptũ est, Nõ occides? perfodit nihilominus Phinees duos,

Matt. 26. Mar. 14. 1. Cor. 11.

Nihil tanquam necessariũ omnibus laicis à christo præceptũ

Magno se scelere obstringit, qui consuetudi niecclesiæ obluctatur. Rom. 14.

De præcepto & dispensatione.

Si patribus carnis debetur reuerentia, multò maior debetur cõmuni matri omnium Ecclesiæ.

Fieri non potest vt à sponso suo christo, sponsa dissideat ecclesia mater nostra. Matt. 4. Luc. 2. Matt. 26. Mar. 14. Luc. 22. Ioan. 13. Inser. de cœna Do. Inser. de Chrisma. Li. 5. de Sacramen. cap. 1. Ioan. 13. Christi exemplum.

Multa præcepta in veteri & noua lege mutata, vel non obseruata. Iosue. 1. 1. Mac. 3. Num. 21. Ioan. 3. 4. Reg. 18. Deut. 10.

nees duos, quos simul occidit contra præceptum hoc, & à Deo laudatur. Saul contrà plectitur, quòd Agag regem pinguissimum non occiderit. Sed ad Sacramenta nostra veniamus. Nónne Christus apertè dixit: Ite docete omnes gentes, baptizantes eos. Vos itidem, vt nos, baptizatis eos, qui non docentur atque adeò qui nec doceri possunt. At Gregorius Nazianzenus quem Theologum Græci vocant, & si baptizati infantes, maximè si periculum imminet, non prohibet, Consilium tamen dat, vt qui sunt extra periculum constituti, saltem triennium plus minùs expectent, vt mysterium aliquid audire & respondere queant, & si non perfectè, saltem singulariter intelligant, atque ita sanctificent animos & corpora magno isto sanctificationis mysterio. In qua sententia fuit Ioannes Chrysostomus, aut quisquis ille fuit auctor operis imperfecti in Matthæum. Sic his quoque non postremi nominis Theologis visum est priùs vt docerentur baptizandi, quo Christi præcepto satisfieret, quod clariùs esse videtur, pro his qui baptizandos infantes esse negant, quàm quod adferunt hi pro se qui pro calice tantoperè pugnant. Iam verò iussit Christus baptizare, nunquid seruatur id apud omnes? Quid est aliud baptizare, nisi immergere? At quùm alijs multis in locis, tum in patria nostra præsertim, non merguntur infantes, verùm perfunduntur tantùm. Non defuerunt autem etiam Cypriano seculo, qui sic perfusos etiam pro baptizatis habendos esse non putabant. Quos ille reprehendens, negat in vsu Sacramenti sic esse gratiam externis ritibus alligatam, vt non totũ credentibus, conferant diuina compendia. Sed & forma baptizandi, quam Christus ipse præscripsit, nunquid exactè fuit ab Apostolis obseruata, quos non in patris & filij & spiritus sancti, sed in solius Christi nomine baptizasse legimus? Siquidem Christi appellatio, sicut à Basilio scriptum, & ab Ambrosio videtur esse repetitum, totius deitatis est professio. Quippe quæ simul declarat, & Deum patrem qui vnxit, & filium qui vnctus est, & spiritum sanctum qui est vnctio. Et repertus est nostro seculo, qui diceret quòd Christus non collocauit fundamentũ Baptismi sui super certis literis, syllabis & dictionibus, nec alligauit nos ad certa verba. Non enim instituit magiam, quæ ad certam verborum formam, & ritus alligata est. Sed instituit cœlestia sacramenta, quæ constant sua ipsius sententia & voluntate ijs vel illis verbis nobis significata. Quod negat ad certam formam alligare nos Christum voluisse, quamuis eam exigere eũ seriò videatur. Quòd verò visum fuit spiritui sancto vt abstinerent homines à contaminationibus simulacrorum, & suffocato, & sanguine, nunquid vel nunc obseruatur, vel ipsorum etiã Apostolorum temporibus, per omnia fuit ab omnibus obseruatum? Prętereo nunc illa quæ minutiora videri possunt, quòd virum aperto, mulierem velato capite vult orare Paulus, num & hoc apud omnes in vsu esse videmus? (Har.) Quantum ex hoc sermone tuo colligere licet, nullum esse nefas putas contra Dei præceptũ venire. (Ar.) Non ita insanio vt hoc putem. Verùm quod ante centum & ampliùs annos à quodam viro pio & docto, cùm hoc ipsum genus argumenti tractaret, scriptum est, idem tu quoque tibi dictum esse puta. Nullus, inquit ille, fidelis Catholicus dicit, dictũ hoc Ioannis: Nisi manducaueritis, &c. vel alia mandata Christi non esse seruãda: sed Catholicus dicit, quod vniuersalis Ecclesia melius intelligit, quę sunt Christi mandata, & qualiter sint seruanda, quàm Husitæ. Iámne rem intelligis: An vis vt exemplis etiam illustriorem reddam? Proferam vnum & alterũ exemplum. Dictum est: Nolite iurare. Hic dicit aliquis ex fratribus Vvaldensibus (vulgo Picardos vocant) esse Christi mandatum, vt ne quisquam omnino iuret quacunque tandem ex causa. Respondebit Catholicus: Non tam esse mandatum quàm consilium: aut si mandatum sit, hoc esse mandatũ vt ne iuretur per cœlum aut terram, non autem vt ne iuretur per Deum, consuetudinemque iurandi potiùs quàm iuramentum his verbis interdictũ esse, præcipuè si quis non voluntariè, sed necessitate coactus, verũ iuret. Similiter: Non occides, quin sit mandatũ Dei, nemo Catholicus negabit: Sed quòd ita obseruandũ sit, sicut Picardis videtur, vt etiam præcepti iudicio neminem sit fas occidere, id verò negat vniuersa Catholica Ecclesia. Ad eundem modũ & illud quod à Christo dictum est: Si oculus tuus scandalizat te, erue eum & proijce abs te, si quis ad literã intelligere velit, sicut facere Picardos fertur, quorum etiam nonnulli oculos sibi eruisse dicuntur, Catholicus & si Christi mandatũ hoc esse non ibit inficias, sic tamen vt Picardi volunt, intelligendum esse negabit. Verum audi Harpage quod sit præceptum Dei, neque toties illud nunc deinceps obijcito. Vnicum est Dei præceptũ, dilige. Verbum est abreuiatum. Dilige, inquit Augustinus, & fac quod vis. Ad hoc vnum præceptum referuntur omnia quæcunque de rebus siue tribus exteriùs constituta sunt: de quibus nullam ferè præceptũ est adeò necessarium, quod, si res postulat, non cædat aliquando charitati, quæ sola necessaria est. Nam absq; Sacramentis, modò ne quis ea contemnat, saluus ho-

Num. 25. 1. Reg. 15.
Matt. 28.
In oratione in sanctum lauacrum.
Hom. 49. Adulti prius docendi Christi mysteria quam baptizandi.
Baptizare quid.
Lib. 4. Epistola. 7.
Act. 8.
De spiritu sancto. Cap. 12. Brent. in Catheciſ. ſuo.
Act. 15.
1. Cor. 11.
Dan. 5. Iacob. 5. Vualdenſes dicti vulgò Picardi.
Deut. 20.
Matt. 5.
In Epistola Ioannis Tract. 7.
Notandum.

mo fieri potest in necessitatis articulo: absque charitate, etiãsi millies omnia sacramenta perceperit, saluus esse nemo potest, vt rectè dictũ sit à Thoma Aquinate, quod omniũ actuum humanorum regula, lex est charitatis diuinę. Quod vidit etiam Lutherus, qui cum nondum in sensum reprobum datus fuisset, ijs verbis, quorum antè paulò meminimus vsus est. Quoniam nihil de vtraq; specie tanquam necessaria prȩcepit Christus, præstaret pacem & vnitatem, quam vbiq; præcipit Christus, sectari, quàm de speciebus sacramenti contendere. Quæ (malum) est, ista tua Harpage religio? trepidare timore vbi timor non est? Certùm est & indubitatum etiam illis ipsis confitentibus qui segregauerunt semetipsos, quòd nihil de vtraq; specie, tanquam necessarium, Christus præcepit: certum est & indubitatũ, quòd pacem & vnitatem vbiq; præcepit, nónne culicem colare, camelum autem deglutire videris, qui contra id venire non audes, quod nusquam Christus præcepit, cõtrà illud verò minimè reformidas, quid vbiq; tanquã necessarium ad salutem Christum præcepisse constat? Contra pacem, sine qua, sicut Paulus ait, nemo videbit Deum, sine vtraque specie multi viderunt Deum, & videbunt, nisi fortè putas condemnatos esse omnes qui sexcentis propè annis his vixerunt, quibus Christi fides in Polonia recepta est: quorum neminem præterquam his superioribus vtraque specie vsum fuisse constat sine pace & vnitate, quam nobis discessurus ex hoc mundo Christus ad patrem suum celestem quasi testamento legauit, neque vidit neq; videbit Deum quisquam. Sed quò magis tibi satisfieri queat, paulò diligentius Christi verba, quibus nos vrges, excutiamus. Si, cum dixit Christus, Bibite ex hoc omnes, præter Apostolos, quos tum bibere iussit, omnibus etiã alijs vt ex calice biberent præcepit, cur eos itidem & vos infantes ab eo arcetis? cùm præsertim vsus obtinuerit Ecclesiæ primitiuæ, vt ipsi sacramenti huius participes fierent, sicut apud Dionysium & Cyprianum, & Augustinum, Innocentium, Zosimum & alios videre licet? (Har.) Christus ipse videtur infantes arcere, qui cœnam in sui memoriam celebrari præcepit, vt qui memoriam Christi celebrare non queant, ab ea cœna excludi debeant. (Ara.) Quid si eadem hac ratione paruulorum quoq; baptismum Anabaptista conetur abrogare, & dicat: Christus ait: Qui crediderit & baptizatus fuerit. Euntes docete baptizantes: quamobrem qui doceri non possunt vt credãt, à baptismo excludi debent, nunquid ideo non baptizabimus infantes? scilicet quod vobis videtur Harpage rectum est: quod Ecclesię videtur vniuersæ, rectum non est. (Har.) Obsecro te, nunquid in eo Dialogo in quo fingimur esse colloquuti, non satis tibi rationes omnes confutatæ videtur, quæcũq; ad approbandũ alterius speciei vsum allatę fuerunt? (Ara.) Mihi verò nequaquam: etenim quę primo loco sunt posita, doctorum iudicio nihil ad causam pertinere videntur, neque enim propterea desitum est sub vtraque communicare, quòd æquè sub vna atq; sub vtraq; Christus integrè sumitur, sed magis hoc factum est, cùm ad effugienda quædam pericula, tum ad abolendum errorem Nestorij, qui sub specie panis solam carnem Christi, sub specie vini solum sanguinem esse credebat: cùm Ecclesię veritas hæc sit, quòd sub qualibet specie totus sit Christus viuus & integer, caro, sanguis, anima & diuinitas: & sub specie panis totus est Christus viuus & integer, & sub specie vini non est tantùm sanguis, sed totus Christus viuus & integer. Vt igitur huic errori obuiam iretur, & mentibus fidelium rei veritas magis imprimeretur, quòd sub qualibet specie totus est Christus, dum id non solùm verbo, sed etiam ipso signo indicaretur, visum est vtilè sub vna tantum specie sacramentũ hoc Eucharistiæ ministrare. Effaciùs enim imprimitur, quando cum doctrina, quæ verbis fit, signũ etiam coniungitur quod sensu percipitur. (Har.) Quòd si in populi communione tollitur calix. causa hæresis huius, cur etiam non in presbyterorum? Certè hæretici idem cauillabuntur in sacrificantibus vesci eos mortuo corpore, quod sit sanguinis expers, quandoquidem illi corpore non contenti, seorsum bibant sanguinem? (Ara.) Alia est Harpage ratio sacra operantium, alia eorum qui sumunt Eucharistiam extra sacrificium, siue sacerdotes hi sint, siue laici. Illis enim ex institutione, neque conficere neque confectum offerre, nec oblatum sumere Christi corpus licet, nisi sub vtraque specie, vt quod faciunt, præcepti necessitate quadam faciant, qua laici non tenentur, nihil præceptum est tanquam necessarium de vtraque specie sumenda. Quamobrem institutionem Christi mutare visum Ecclesiæ non est, sed ea salua, prouidere voluit, vt error hic tolleretur, solis à calice laicis arcendis, quò sic planum fieret omnibus, his præsertim qui seduci faciliùs possunt, & propterea etiam signis externis id genus admoneriquæ præ cæteris necesse habent: verùm interim est nos & viuum Christi corpus cum sanguine, anima, & diuinitate sub sola panis specie sumere. (Har) Si nobis hanc licentiam permittimus vt propter hæreticos mutemus institutionem CHRISTI, quis tandem erit modus huius licentiæ? surgat hæreticus

Opusculo. 4.

Verba Lutheri de vtraque specie sumenda.

Psal. 13.

Matt. 23.

Sine pace nemo vnquam Deum visurus est.

Ioan. 14.

Bibite ex hoc calice omnes, quomodo est accipiendum.

Mat. 16.

Mat. 28.

Hæretici id rectum esse quod sibi videtur: quod verò Ecclesiæ videtur vniuersæ, non rectum putant.

Quare desitum est sub vtraque specie communicare.

Ecclesiæ veritas de Sacramento Eucharistiæ.

Signum cum doctrina coniunctum, efficacissimum.

Alia ratio sacra operantium, alia eorum qui sumunt Eucharistiam extra sacrificium.

Viuum Christi corpus cum sanguine, anima, & diuinitate sub sola panis specie sumitur.

reticus quispiam, qui quòd videt templa extructa ad orandum & laudandum Deum, dicat Deum omni in loco laudandum & adorandum, an propter illum templa deseremus? an potiùs docebimus vsum legitimum templorum? Surgat item hæreticus vt olim Arrius, qui dicat Christum non esse parem patri, nec potentia nec vlla re propter verba illa. Pater maior est me, an verba illa expungemus? (Ara.) Audiuisti iam semel ex me & iterum quòd sibi licentiam hanc Ecclesia non permisit vt mutaret institutionem Christi. Nam cùm instituerit Christus, vt hoc sacramento necessariò sub vtraque specie conficientes vterentur, nihil de hac eius institutione detraxit. Quos verò pari ex calici bibendi necessitate Christus adstrictos esse noluit, eos rectè ab eo abstinere posse decreuit. Neque verò faciet vnquam Ecclesia, vt propter hæreticos vel institutionem Christi violet, vel vnum ex scripturis apicem expungat. (Har.) Quantum ex tuo sermone colligere licet, ad solos sacerdotes institutionem cœnæ dominicæ pertinere censes. (Ara.) Vsum Eucharistiæ ad laicos quoque pertinere dubium non est: cæterùm quod instituit Christus vt consecrarent, vt offerrent, vt oblatum sumerent, ad solos id pertinere sacerdotes affirmo. Quod autem ad vsum attinet extra sacrificiũ: siue sub vna specie siue sub duplici quis communicet: perinde valere me docuit Ecclesia, modò secundum ordinationem seu obseruantiam eius id faciat. (Har.) Atqui clara sunt illa Christi verba dicentis: accipite, comedite, bibite ex hoc omnes, hoc facite in meam commemorationem. (Ara.) Si clara sunt, quid igitur causæ est quòd de eis nũc ambigimus? Certè de eo num dies nunc sit, quandoquidem clarum est, nemo est qui ambigat. Quid causæ est quòd ex quo tempore Christi recepit Euangelium Polonia, nunquàm eo sensu, quem tu profers, intellecta sint? Quid autem dico de Polonia? vel vnum aliquem profer ex quo tempore Christus hæc verba protulit, qui sic ea sit interpretatus, vt esse de necessitate salutis diceret, omnes etiam laicos vtriusque speciei participes fieri. Certè qui sit Catholicus profers neminem cùm etiam illi ipsi, qui segregauerunt se nostro hoc æuo, & scripserint & senserint vt audiuisti contrarium, Vide autem ne sit hoc extremæ minimæq; ferendę cuiusdam arrogantiæ, si te solum videre Christianum, autem orbem vniuersum tot seculis in tam clara scripturarum luce cæcutiuisse persuasum habeas. Sed obsecro te, clara tibi videntur hæc verba Christi? Quid autem? nunquid & illa clara non sunt, Euntes docete omnes gentes baptizantes eos: Euntes in mundum vniuersum prædicate Euangelium? Num ideò baptizare, docere, prædicare, ad omnes pertinere dicemus etiã laicos? Certè negat hoc Apostolus dicens: Nunquid omnes Apostoli? Nunquid omnes Prophetę? Nunquid omnes Doctores? Quòd si verba omnia, quibus in cœnæ institutione Christus vsus est, ad omnes etiam laicos pertinent, & consecrabunt igitur & offerent laici. Cùm enim dicit Christus, hoc facite, quid aliud dicere videtur, quàm hoc cõsecrate, hoc offerte, hoc sumite? Consecrabunt igitur & offerent omnes, & erunt ęquè sacerdotes laici, etiam pueri, & fœminę, atq; hi qui se peculiariter diuino cultui manciparũt, nec vllum erit inter sacerdotes & laicos discrimen, non sumendi modò, verùm & consecrandi, & offerendi, & distribuendi, potestate cunctis non concessa tantùm, verùm & præcepta. (Har.) Sed si propter hæresim abolendam vsus vtriusq; speciei fuit aliquando prohibitus, quandoquidem nullus est Christianorũ, qui hodiè putet in Eucharistia mortuum corpus dari, nulla causa est cur interdictũ hoc duret diutius. (Ara.) Mirum est quod hoc Author dialogorum audet affirmare, cùm ab eo ipso, cui dialogos hos dicauit, secùs rem habere cognouerit. Neq; enim ignorat quanto studio fuerit laboratum proximis his annis superioribus, vt hi quoq; Boëmi qui calice vtuntur, nec vllo præterea errore alio sunt implicati, ad vnitatem Ecclesię reduci possent, quibus iuxta conuenta Concilij Basileæ habiti, permissus fuit calicis vsus, ea conditione adiecta, vt communicaturos instruerent sacerdotes, non sub specie panis corpus Christi tantum, nec sub specie vini solum sanguinem, sed sub qualibet specie totum & integrum Christum. Quam conditionem Boëmorum sacerdotes non receperunt, quin scriptum esse dicerent: Hoc est corpus meum, non additũ, & sanguis. Hic est sanguis meus, non additum, & corpus. Verbis Christi sicut detrahi nihil, sic addi nihil oportere. Videntur autem tibi totum & integrum verè viuentem & viuificantem Christũ in Eucharistiæ sacramento confessi, qui corpus absque sanguine sub specie panis: sanguinem absq; corpore sub specie vini contineri contendebant? (Har.) Nequaquam. (Ara.) Quid autem Lutherus. Quamuis Boëmorum hunc errorem aliquando grauiter impugnasset, nunquid ad eundem postea lapidem ipse quoque offendit, vt erat in omni genere doctrinæ sũę non Protheo mutabilior? Legat qui volet, quę contra Misnensis Episcopi mandata scripsit, ibi reperiet, eum pridem sopitam hæresim Nestorianam resuscitasse. Noster autem hic, qui nos in illo dialogo facit arbitrio suo de sacramenti speciebus contendentes, nunquid

Ecclesia non mutat institutionem Christi in sacramentorum vsu: sed ordini tantum & modo expediori præstantioriq; prouidet.

Ad solos sacerdotes spectat Christi institutio de sacramento Eucharistiæ.

Mar.14. Luc. 22. Ioan.13.

Nemo fidelium vnquam dixit, de necessitate salutis esse, laicos vtriusque speciei participes fieri.

Matt.28. Mar.16.

2.Cor.12.

Hoc facite, quid significat. Ioan.3.

Boëmorum error.

Verbis Christi sicut nihil detrahere, sic addere nihil oportet.

Lutherus omni Protheo mutabilior.

Cuiusdam Lutheristæ execrãda in Deum blasphemia. Heb.10.

quid & ipse non se Nestorianum apertè profitetur? Quid enim illa sibi verba volunt, Sanguis bibi non potest nisi effundatur? Homines acuti non vident adimi illis sanguinem effusum? Vt etiam si sumant sanguinem, nequaquam tamen bibant sanguinem effusum, illum inquam, quo Christus & peccata purgauit in æternumq; consummauit sanctificatos, & eundem bibi iussit? Et iterum: Difficilè est non credere, cum specie rem ademptam esse, hoc est, sanguinem effusum. Ac post pauca, & sanguinem effudit, & sanguinem effusum bibi iussit. Nam vt corpus voluit edendum, ita sanguinem effusum bibendum. De hac igitur iniuria queruntur filij Dei, quòd à sanguine effuso prohibentur. Qui toties vociferando queritur effusum sanguinem adimi laicis, qui difficilè dicit esse, non credere cum specie rem ademptam esse, hoc est, sanguinem effusum, nónne videtur eum à corpore separare, nec aliud quam exangue mortuum corpus sub specie panis relinquere? (Har.) Quid ego audio: An non effusum sanguinem bibimus? Nunquid falsum est, quod scriptum à Prospero legitur? Cùm frangitur hostia, cùm sanguis de calice in ora fidelium funditur, quid aliud quàm dominici corporis in cruce immolatio, eiusque sanguinis de latere effusio designatur? (Ara.) Rectè Prosper, modò tu rectè quod scribit intelligas, certum est, & indubitatum in Eucharistię sacramento verum & viuum Christi sanguinem realiter contineri. Cæterùm fractio corporis & effusio sanguinis vera non est, sed est quædam, vt ipse Prosper ait, dominici corporis in cruce immolati, & sanguinis de latere effusi designatio. Itaq; non frangitur, non masticatur: non effunditur, non bibitur vini species. Christus autem ipse sub vna non minùs quam sub vtraque specie manet integer, nec sumptus consumitur, nec vnquam vel corpus eius à sanguine, vel sanguis à corpore quoties fideles eũ sumunt, separatur. Christus enim resurgens à mortuis, iã non moritur, mors illi vltrà non dominabitur. Non ampliùs frangitur corpus eius, non ampliùs funditur sanguis eius, qui semel pro nobis fusus, semel pro peccatis totius mundi satisfecit, vt eũ iterũ effundi necesse non sit. Crassus hic fuit Caphernaitarũ error, qui cũ carnẽ suam Christus manducandã esse diceret, sic intelligebãt quomodo in cadauere laniatur, aut in macello vẽditur, non quomodo spiritu vegetatur. Quibus rectè Christus: Caro non prodest quicquã: Spiritus est qui viuificat. Nihil est igitur quod aliquis de corporali mãducatione somniet. Hęc mãducatio & bibitio partim est sacramẽtalis, partim spiritualis. Mãducatione sacramẽtali sumitur quidẽ verũ corpus & sanguis Christi, sed non masticãtur neq; bibũtur nisi species. Cęterũ quando Christum ità sumimus vt in eo maneamus & ipse in nobis, ea manducatio spiritualis est: de qua dicit Augustinus, vt quid paras dentes & ventrem? crede & manducasti. Credere in Christum, hoc est manducare Christum. Ac nisi quis manducauerit ad hunc modum, nisi Christi capitis & corporis per charitatem effici membrum studuerit, nihil ei proderit dentibus presisse sacramentaliterque manducasse, quin potiùs iudicium sibi manducat & bibit, non diiudicans corpus Domini. (Har.) Oppidò quàm lubens hęc audiui ex te. Sed obsecro te, ad id responde quod interrogaueram, nunquid non effusus Christi sanguis bibitur? (Ara.) Bibitur effusus, & non effusus. (Har.) Hoc quidem ænigma est, Dauus sum, non Oedipus: Explices necesse est si vis vt intelligam (Ara.) Si effusum à corpore separatum intelligis, à nemine sanguis eiusmodi bibitur. Nã qui semel pro nobis est effusus Christi sanguis, nec funditur, nec fundetur deinceps vnquam. Sin autem effusum sanguinem, eum intelligis, qui fuit quidem aliquando à Christi corpore separatus, verum ad resurgentis Christi corpus redire sanguinem hunc sacramentaliter bibi dubium non est, quin posteaquam semel ad corpus Christi resurgentis redijt, ab eo separari deinceps nunquam potest. Neque enim existimare debes, eum qui pro nobis effusus est, Christi sanguinem esse alicubi extra corpus eius. Legimus quòd resurrectio nostra sit conformis futura resurrectioni Christi. Reformabit enim, ait Paulus, corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ. Quòd si certa fides est Ecclesiæ, cum corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem, futurum vt redeat totum id quod fuit de veritate humanę naturæ, ita vt etiam quæ martyribus membra fuerunt amputata & abscissa, in resurrectione restituta illis iri scribat Augustinus. Cùm scriptũ sit quòd capillus capitis vestri non peribit: quòd vsque eò verum esse contendit, vt etiam quæ comestæ sunt carnes hominum, quod famis tempore nonnunquam vsu veniisse legimus, ea his quorum primitus erant redditas iri censeat, ab illo quippè altero tanquàm mutuò sumptas deputari, quę sicut ęs alienum, ei reddendæ sint, vnde sumptæ sunt. Si de nostris corporibus ita futurum speramus, quantò magis factũ iam de eo credere debemus, quem Paulus primitias vocat dormientium domino nostro Iesu Christo: quòd nihil ei defuerit resurgenti, quod ad integritatem corporis humanæq; naturæ veritatem pertineret. Præcipuè

Cùm frangitur hostia, quid hac re designatur.

In Eucharistiæ sacramento verum & viuum Christi corpus continetur realiter.

Christus non minus sub vna specie, quàm sub vtraque manet integer. Rom.6.

Caphernaita. Ioan.6.

Manducatio corporis, exhibitio sanguinis Christi partim sacramentalis, partim spiritualis. Tract. 25. in Ioan.

1.Cor.11.

Quomodo sit intelligendum, quòd effusus sanguis Christi bibitur.

Effusus Christi sanguis non est alicubi extra corpus eius. Philip.3. 1.Cor.15.

Integra Christi, & nostra futura resurrectio. Luc.21. 4.Reg.6.

2.Cor.15.

verò

verò, non potuit, neque potest vnquam illud corpus eo sanguine destitutum esse, per quem IESVS vt sanctificaret populum suum, extra portam passus est: quo nihil vel ad ipsius CHRISTI gloriam illustrandam, vel ad nostram spem corroborandam aptius esse potest. Humanitas CHRISTI, quemadmodum à Ioanne Damasceno scriptum legimus, salutiferam virtutem habuit, ex virtute verbi sibi vniti. Cùm autem salus non aliundè nobis contigerit, quàm ex profuso pro nobis CHRISTI sanguine, poterit-ne quisquam dubitare, sanguinem illum, qui precium est redemptionis nostræ, in quo solo fiducia nostra omnis nobis est collocata, ad CHRISTI corpus resurgentis redijsse, ac vnitum diuinitati, cæteris humanitatis partibus adiunctum esse, nunquam ad eo disiungendum? (Har.) Nemo pius dubitauerit. (Arar.) Quid igitur iste somniat de effuso sanguine, quasi denuò fundatur, cùm ex calice bibitur, cùm effusus ille sanguis non alibi sit quàm in illo corpore glorificato, in quo resurgens Christus non ampliùs moritur, nec sanguis eius fundetur ampliùs, sed sicut in cœlo localiter, in verbo personaliter, sic sub panis & vini speciebus est sacramentaliter, vt siue quis sub vna, siue sub vtraque specie sumat, totum CHRISTVM sumat cum carne, sanguine, anima, & diuinitate, cùm hæc ab inuicem separari nequeant. Sed sic plerunque solent, qui de speciebus sacramenti Eucharistiæ contendunt: Nimium altercando veritas amittitur, dixit ille. Dum contendunt de his quæ videntur speciebus, amittunt eum qui carnis oculis non videtur, verè sub illis latentem, qui verè salus nostra est. Dominum nostrum IESVM CHRISTVM, ex vtraq; specie, quando seorsum corpus, seorsum dari sanguinem imaginantur, & imprudentes in errorem Nestorij prolabuntur. (Har.) Quid tu ais imprudens? nunquid non hic ipse scriptor, qui nos de vtraque specie facit contendentes, apertè negat panis & vini substantiam, in corporis & sanguinis Christi substantiam conuerti, & cum suis Martinis pridem ab Ecclesia damnatum Berengarium ducem sequutus, quem nos auctoritate scripturarum adducti, Christum credimus incarnatum, eum præter scripturarum auctoritatem facit impanatum (Ara.) Audiui quòd scripsit de Ecclesia librũ, quã plurimis erroribus scatentem, & his quidem grauibus, in eo fortasse hoc quod dicis, asserit. (Har.) Et hæc & alia multa, absurda blasphema, impia (Ara.) Nunc tu vide quorsum tandem euadant altercationes istę. Sicut altercatio de sanctorum inuocatione, produxit nobis Seruetianos, hoc est, nouos Arrianos, qui Christo Deo, Deique filio negant eundem quem patri honorem habendum, dum solum Deum patrem adorandum & inuocandum esse censent: ita contentio de vtraque specie genuit nobis Zuinglianos qui vocantur sacramentarij. Siquidem ab ijs initijs res progressa est, vt primùm exangue corpus manducandum, & cruor potius quàm sanguis nobis bibendus dari crederetur. Qua quidem arte cùm effecisset Satanas, vt huic venerabili Sacramento minus iam honoris haberetur (quis enim aut veneratione prosequendum, aut vitam ab eo putat expectandam, quod vita caret?) serpsit longiùs, nec statim eò prosilijt, vt negaret esse corpus Christi. Sed quæ fuit olim Ioannis VVicleffi, cuius erat sectator Ioannes Hus, pridem ab Ecclesia damnata sententia, panem in Eucharistia simul esse cum Christi corpore docuit: Progressus est mox vlteriùs, & cũ in pane corpus esse Christi concederet, non alio tamen tẽpore, quã, quo sumeretur esse Christi corpus affirmauit, vt si quis extra sumptionem adorasset, is grauissimũ crimen idololatriæ non effugeret. His progressibus ita factis, posteaquàm isthęc ex animi sui sententia cedere videt, iam euertit simul omnia: tollit sacerdotium, tollit sacrificium omnem beneficiorum Christi memoriam, sempiterna quadam obliuione conatur obruere, dum hoc agit modis omnibus, ne qua summi illius ac immensi beneficij quo semetipsum Christus redemptionem dedit pro nobis, memoria fiat & representatio. Quibus ita iuxta voluntatem suam confectis, tum demum impetu facto pro rumpit eò, quò tacitus initio tendebat, vt etiam apertè dicat impius, dicat insipiens in corde suo, non est Deus. Non est Deus in hoc Sacramento, non est in eo viuum & verum corpus Christi, sed merus est panis pistorius, cui diuinos honores tribuere, scelus, est idololatriæ committere. (Har.) Quã belle nobis artes Satanæ detexisti, nunc demum intelligo, cum tanta contentione calix exigitur, nihil aliud quæri, quàm occasionem ab Ecclesia Catholica discedendi atque vt aliquod initium eius rei fieri possit (Ara.) Rectè conijcis Harpage, sed posteaquàm dissessio semel facta est, nil difficiliùs quã finis eius inueniri potest. Si quis omnes nostri temporis hæreses consideret accuratiùs, inde sumpsisse eas videbit exordium. Quamobrem errant vehementer meo quidem iudicio, qui putãt hoc religionis disidium, quod apud nos per Satanæ ministros proximis his superioribus annis excitatũ est, hoc mõdo sedari posse, si laicis calix, presbyteris vxores permittãtur. Alere hoc fuerit magis, quàm sedare disidium. Quid enim est aliud quod

Corpus Christi non potest sanguine destitutum esse. Heb. 13.

Sanguis ad Christi corpus resurgentis rediit, ac vnitus est diuinitati.

Caro, sanguis, anima, & diuinitas in Christo, ab inuicem separari nequeunt.

Sacramentiarum error.

Seruetiani, hoc est, noui Arriani.

Zuingliani sacramentarij.

Sententia Ioannis Vvicleffi, atque Ioannis Hus damnata ab Ecclesia.

Ioannis Vvicleffi impietas.

Sacramentariorum Catechismus. Psal. 13. & 52.

Hæreticorum quò tendat intentio.

hi

hi qui segregauerunt se, votis ardentibus expetant, quàm vt vel vna aliqua in re ab vniuersa Ecclesia Catholica separare se licitum ipsis esse queat? Hoc fundamento separationis iacto, quò non eos progressuros putas? Arguerit erroris totam Ecclesiam, sibiq; potestatem esse datam, interpretabuntur ab eius decretis cæteris etiam in rebus discedendi. Quid enim impediat quò minùs æquè in alijs atque in vno hoc id eis liceat? Mentiar si hoc res ipsa non clamat, vbi facta est in huius sacramenti vsu ab Ecclesia Catholica separatio, quàm non multi sint alij errores consequuti: Non Lutherani modò, sed & Zuingliani, & Anabaptistæ, & quotquot alij sunt hæretici, vnde etiam nisi ab vtraque specie desciscendi ab Ecclesia sumpserunt initium? Nunquid autem in eo acquieuerunt? Nunquid non simul & sacerdotium, & sacrificium, & Deũ ipsum posteà ex hoc sacramento sustulerũt? Nunquid non & Picardi, & Seruetiani, hoc est, noui Arriani facti & diuersas alias formas imitati sunt? Quare nihil fuerit homini Christiano tutius, quã sicut alijs in rebus omnibus, sic & in hac Ecclesię sensum, & consensum sequi: quod qui faciat errare nulla ratione potest. Vociferetur aliquis ad rauim vsq; : Verbum domini : verbum domini : Euangelium, euangelium, nihil ea re moueatur pius quilibet, ac orthodoxus, etiam si multa scripturarum examina produci videat. Nam & suo tempore pseudoprophetas, minimè defuisse scribit Hieremias, qui & ipsi vociferati sunt: Verbum domini, Os domini locutum est, hæc dicit Dominus: cùm tamen nec misisse se eos, nec aliquid eiusmodi locutum illis esse, per Prophetam suum dicat dominus: eosque fures verborum suorum appellat. Iam verò Pharisæi, Nunquid non è scripturis Christum non esse Prophetam: Christum esse morte dignum probare contendebant? Quorũ enim hæ voces sunt: Scrutare scripturas, & vide quia Propheta è Galilæa non surgit. Et alio loco: Nos legem habemus, & secundum legem debet mori, quia filium Dei se fecit. Nunquid scripturas contra scripturarum auctoritatem Deum nostrũ proferebant? Nunquid non è scripturis Christum non esse Deum, Deiq; filium, sed ne Prophetam quidem, quin potius morte turpissima dignum, pronunciabant? Num autem statim fuit verum, qui scripturas adducebant? Scripturę quidem, quarum vtebãtur testimonio, veræ sunt, & à spiritusancto profectæ: sed sensus quem ex illo proferebant, quàm longissimè à veritate fuit remotus. Quamobrem nihil pij moueantur, si cum Satana Christũ in deserto tentante dicat membrum eius aliquod: scriptum est enim. sed si quis nimium obtundat scripturas, reuerenter accipere se respondeant, ac ab eo procul abesse, vt ei vel in minimo contradicere velint. Cæterùm vnde didicerint hanc scripturam esse canonicam, cuius apud omnes auctoritatem esse summam oporteat, inde se quoq; didicisse hunc ei non alium sanum illius sensum esse, à sancta Ecclesia Catholica. Quare, cui fidem habuerint de scriptura hac, quæ canonica quodque sit à spiritusancto profecta testificanti, eidem se fidem habere, hunc & non aliũ esse scripturæ eius sensum asserenti. Ad hunc modum si se gesserint, facilè Satanæ laqueos effugerint. Neque enim inter nos & eos qui exierũt à nobis, vlla est de Scriptura controuersia, sed eo tantum agitur, vtrũ in ea interpretanda suam aliquam propriam, aut vnius alicuius solitariam opinionem, an verò totius Ecclesię sensum & consensum sequi oporteat. Quum posterius longè sit tutius, non arbitror esse quenquam tanta præditum impudentia, qui inficias ire audeat. (Har.) Nunc demum Arator qua de re agatur intelligo. Nihil enim scripturis detrahitur, vt audio, sed sua manet illis auctoritas integra. Cæterùm quod vnanimi omnium consensu diuturnaque totius Ecclesiæ consuetudine receptum est & approbatum, de eo priuata sua auctoritate secus quempiam constituere vel nefas esse putatur, cũ eiusmodi de rebus Ecclesiæ iudicium exspectare sit necesse, in quo acquiescere omnes oporteat. (Ara.) Probè sententiam meam assequutus es Harpage. Nam hoc etiam sibi volunt illa & Constantienſis & Basilienſis decreti verba, vbi dicitur: Quod sine auctoritate Ecclesiæ laudabilem consuetudinem laicum populũ sub vna specie communicandi ne sit alicui licitum immutare. Nunquid autem non Andabatarum more gladios in tenebris ventilasse videmur, cum esset hæc tam inanis à nobis de speciebus Eucharistię Sacramenti disputatio suscepta? (Har.) Nos quidem extra culpam sumus Arator, sed qui sibi tam cautus & prudens videtur, vt omnes perstupidos, bardos, & truncos iudicet, mirum est hoc, eum animaduertere non potuisse. (Ara.) Nihil est quod mireris Harpage, non sine causa dixit Apo. Dicentes se esse sapientes stulti facti sunt. Sed & illud scitum est Salomonis, vidistine hominem qui sapiens esse videtur, spes est de stulto, quàm de eius correctione multò maior. Nullos labi & errare contingit periculosius, quàm qui sic apud semetipsos prudentes sunt, vt cęteros omnes præ se caudices esse putent. (Har.) Hac quidem de re mihi propemodum abs te satis iam factum est.

Omnia sibi volunt licere hæretici nostri temporis.

Qui Ecclesiæ Catholicæ sensum & consensum sequitur, nullo modo errare potest.

Hie. 23. 28. & 29.

Pharisæi scripturarum testimonio Christum non esse Prophetam, & esse morte dignum contendebant.

Ioan. 7.

Ibidem. 19.

Membra Satanæ hæretici.

Non de scriptura sed de scripturæ sensu inter nos & hæreticos solum est controuersia.

In Ecclesiæ iudicio acquiescere omnes oportet.

Rom. 1.

Prou. 26.

De

De Sacerdotum coniugio.

SEd non ignoras fortasis quæ sint apud nos religionis ergo motus excitati, peruenit & illud ad aures tuas proculdubio non deesse quosdam, qui sedari motus istos existiment, si quorundam importunitati tria concedãtur, calix laicis, Vxores sacerdotibus, & vt vernacula lingua res diuina fiat. (Arar.) Audiui hominem etiã de reliquis duobus nonnulla differentem, sic enim ille dicebat. Tantũ abesse, sperandũ, vt sit concordiam rebus his concessis esse coiturã, vt maior etiam sit discordia metuẽda. (Har.) Qui sic? (Ara.) Nunquid ex me iam non audiuisti, simul vt semel vna aliqua in re discessum est ab eo quod aut legibus constitutũ, aut moribus Ecclesiæ totius est receptũ, non fore finem, sed discensionis initiũ, quamobrem qui petunt isthæc, sibi seorsum ab orbe reliquo Christiano concedi, nihil aliud quã initium sibi discedẽdi permitti petunt: quo concesso finem sibi nullum præscribi patiuntur, vt maximè daretur illis quod postulant, crede mihi quòd in eo nunquam acquiescent. Sed quid in conuiuio quodam acciderit, in quo & ego præsens adfui, paucis tibi narrabo. Erant inuitati duo ex eorum numero, quibus quod Catholicum est non probatur. Cumq; de religione (quod peruersæ ætatis nostræ more nunquam crebrius fit, quã inter pocula) sermo incidisset, dixit vnus qui minùs à Catholica tunc erat alienus, sibi nihil aliud mutandũ videri de his quæ recepta sunt, & diuturna patrũ consuetudine approbata, quã vt calix cõcederetur laicis, quo si potiri liceret, abundè sibi satis-factũ iri. Mox alius in eorum scriptis qui segregauerũt semetipsos versatus diligentiùs, atq; ideo animo in prauis opinionibus magis obfirmato: Mihi verò, inquit, etiã si de calice bibere liceat, nequaquã erit satisfactum. Alia cogitabat ille proculdubiò, nimirũ de subuertẽdis aris, de tollẽdis imaginibus, de seruitute Deo debita (Græci λατρειαν, Latini vocant sacrificiũ) prorsus abroganda, deq; similibus alijs, quæ nisi confecta vidisset, nunquam erat animus illius acquieturus. Si vbi duo tantùm aderãt, dissentire visi sunt, nec vtriq; satisfieri potuit, his quæ putãtur Adiaphora concedendis: quid futurũ putas in tanta turba, quæ magna ex parte ex Lutheranis, Caluinianis siue Sacramentarijs, Seruetianis, siue nouis Arrianis, & (quod hæreticorum genus non apud orthodoxos modò, verùm & apud ipsos hæreticos summæ semper fuit abominationi) ex Picardis constare videtur? Quamobrem non dubitanter dixerim, quòd hoc alere sit religionis disidiũ, nõ ei sedando medicinã aliquã adferre, si tria illa concedantur, quæ sunt à nonnullis postulata, quibus rectè dici possit: Nescitis quid petatis. Imprudentes enim diuisionem & separationem quandã petunt à Christi corpore, quæ est sancta Catholica Ecclesia, quę non vno aliquo angulo cõtinetur, sed per vniuersum orbem Christianum est effusa. (Har.) De calice multa iam dicta sunt, nec est iterare necesse. Quem intelligo nisi in Concilio Oecumenico, idq; grauibus ex causis rectè laicis concedi non posse. Cæterũ quid esset in eo piaculi, si sacerdotibus vxores permitterentur, his præsertim qui continere non possunt? (Ara.) Nunquid est aliquis qui continere non posit? (Har.) Quasi verò tuis oculis multos ipse non videas ita ventri & his quæ sub ventre sunt deditos, vt magis pecudum quã hominũ vitam agere videantur. (Ara.) Vtinam pauciores cernere liceret: verùm hi mihi nolle magis quàm non posse videntur. (Har.) Erras Arrator, non desunt qui velint, sed vincuntur à carnis cõcupiscentia. (Ara.) Facilè est vincere non repugnantes. Quòd si se viros præstarent, possent proculdubiò. (Har.) Fieri potest vt sint non pauci, qui sua vincantur desidia. Sed crede mihi, reperiri nonnullos, qui cùm omnia sedulò faciant, quæ ad frenandam libidinem pertinere videntur, victi nihilominus descendant. Scis ipse Christum dixisse, non omnes capiunt verbum hoc. (Ara.) Verè dixit veritas, quid enim eo verius & certius, quòd non omnes capiunt. Sed nunquid dixit veritas, quòd non omnes possunt capere? (Har.) Imò hoc dixisse videtur (Ara.) Imò hoc dixisse non videtur. (Har.) Quid, si Christus ipse hæc verba sic interpretatur cum subdit, qui potest capere, capiat. (Ara.) Quid si his ipsis verbis nihil aliud significare Christus voluit, quàm qui vult capere, capiat, cùm non sit inusitatum hoc dicendi genus in scripturis, vt posse pro velle accipiatur? Ac ne putes meam hanc esse solitariam opinionem, priscorum patrum sententiam tibi proferam: Inter quos qui in primis celebris habetur Ioannes Chrysostomus, enarrans illum scripturę locum. Propterea non potuerunt credere, quia dicit Esaias: Non potuerunt, hoc est, noluerunt. Neque te admiratio capiat. Alibi enim inquit: Qui potest capere, capiat. Ita nonnunquàm potestate pro voluntate vtitur, Et iterum: Non potest vos mundus odio habere: me autem odio habet. Hoc & communi sermone vsurpatũ videmus, Non possum asperum hominem diligere. Vehementiam voluntatis potestatem appellans. Et iterum, Non potest ille fieri bonus. Et Propheta: Si mutabit Æthiops pellem suam, & pardus varietatem suam, & populus hic poterit benefacere, qui didicit mala? Non

Ergo, id est, causa.

Tria quæ sibi concedi postulabant hæretici in comitijs Poloniæ.

Mos, peruersus inter pocula, de diuinis sermonem habere.

Subdola cuiusdam hæretici cogitatio.

Discordi genus hæreticorum, & Orthodoxis & ipsismet hæreticis maximè inuisum. Matt. 20.

Qui dicunt se continere non posse, nolunt potius quàm non possint.

Hom. 5. in Ioan.

Ioan. 7.

Vehementia voluntatis potestas dicta. Hiere. 13.

dicit quòd impossibile sit ei bene operari: sed quia nolūt, ideo nō possunt. Vides quē-admodū Chrysostomus ex multis scripturę locis, inter quos hunc etiā produxit, de quo nunc sermo nobis est, & ex cōmuni vsu loquēdi sępè posse pro velle docet accipi. Quod ante eū quoq; fecit Gregorius Nazianzenus, & vtroq; vetustior Clemēs presbyter Alexandrinus, velis, inquit, & poteris: & libro sequēti, posteaquā statim à principio tractauit hūc Euāgelij locū, velit tantū, inquit, quod bonū est petere, & assequetur. Nonnūquam autem ore quidē dicimus, nolumus peccare: cogitatio autē nostra defixa est in peccato. Sed obsecro te, num tu fati rem esse putas, cōtinere? (Har.) Imo futile esse dico quòd tu Christū ideo nō dixisse credis, non omnes possunt capere, ne quis fati rē esse putaret, cū ijs quæ sequuntur verbis, eos tantū continere posse significauerit, quibus datū est. Atqui quòd tu futile dicis, id homines minimè futiles, quin potius totius orbis Christiani iudicio doctissimi, grauissimiq; monumētis literarū consignarūt: Verba sunt Hieronymi, Euāgelij locū explicantis, qui quidem sententiā sequutus esse videtur Origenis: Nemo putet sub hoc verbo, vel fatū vel fortunā introduci, quòd ij sint virgines quibus à Deo datū sit, aut quos quidā ad hoc casus adduxerit: sed ijs datū est, qui petierūt, qui voluerunt, qui vt acciperent, laborauerūt. Omni enim petēti dabitur, & qui quærit inuenit, & pulsanti aperietur. Nec diuersum sensisse videtur Io. Chrys. cū ait: Non oēs capiunt, sed quibus datū est, vt singulare id esse certamen perdiscas, non vt forè datā necessitatē suspiceris. Ijs enim datur qui sponte id eligunt. Quod ideò dixit, vt ostenderent superiore nobis auxilio esse opus, quod quidē omnibus paratū est, si volumus in hac luctatione superiores euadere. Solitus quippe est quandocunq; res ardua ponitur, hoc vti modo dicendi, vt etiā quando dicebat, vobis est datū nosse mysteria regni cœlorū, quòd maximè ita esse prę̄senti loco approbauit. Nā si datū solūmodò superius est, ac nihil penitus, qui se in perpetua virginitate cōseruant, cōferre vidētur, superfluè ipsis regnū cœlorum pollicetur, ac immeritò à cęteris Eunuchis distinguit. Iámne igitur intelligis quorum tu sentētiā futilē voces, nimirū eorū, quorū in Ecclesia Dei summa semper fuit auctoritas? (Har.) Atqui ego nullius addictus iurare in verba magistri, puto mihi hāc veniā concedi oportere, vt momenta rationū pluris faciā in disputando quā auctoritates. (Ara.) Insanum caput. Quasi vel illi momentis rationū fuerint destituti, quos tanquā summa ratione nixos orbis Christianus admiratur vniuersus vel solus tu sis qui momēta rationū adferre queas. Scilicet tu is es, qui cornicū oculos (quod est in prouerbio) cōfinxisti. Sed quæ tandem adfers momenta rationū, quāobrem hanc doctissimorū virorū interpretationē reijciendā esse cēseas? (Har.) Quæris quasi non ipse videas quā pauci sint cœlibes, qui castè viuāt. (Ara.) Quasi verò non & ipse videas, quàm sint multi matrimonio iuncti, quos coniugalis castitatis oblitos videre licet. (Har.) Quid ergo, negas tu Dei donum esse continentiā? (Ara.) Non eorū tantū qui cœlibem vitā professi, verū & eorum qui sunt irretiti coniugio, continentiā siue castitatem esse Dei donū assero, neq; magis præstare coniuges, vt castitatē seruent coniugalem, nisi datū sit illis, quàm continentiam cœlibes indubitanter affirmo, cū æquè donū Dei sit castitas coniugalis atq; cœlibū continentia. (Har.) At coniuges paratū habent incontinētiæ suæ remediū, quo destituti cœlibes esse videntur. (Arat.) At quàm multos reperire licet, quibus hoc remediū nullā adfert vtilitatem: Deinde verò tu Dei potentiæ fines prę̄scribis, quasi non potuerit ille nisi vnicum hoc incontinentię remediū dare, si ad nuptias confugiatur. Quid autē? nunquid non potest euenire, vt coniugem sortiatur aliquis diuturno languore marcescentem, & hoc ei remedio, quod tu solum esse vis, vti non liceat? Quid si longiore sit ab ea locorum interuallo disiunctus, vt corporis eius potestatem habere non possit? Quid si illicita quadam animositate continere se velle dicat vxor: num propterea statim ad nuptiarum remedium confugiet maritus, & vna vxore superstite, ducet aliam? (Harpagus) Hoc equidem fas non esse puto. (Arator.) Atqui negabit is se posse capere, negabit sibi datum esse, vt sit capax castitatis coniugalis. Et illud ex Paulo tibi occinet: Melius est nubere quàm vri. (Har.) De ijs qui cœlibes sunt, loquitur Paulus, non de coniugio irretitis. (Arat.) Atqui eadem est causa eorum qui Deo suam continentiam dicarunt. Habent & illi sponsum suum Christū, & eū quidem immortalem, cui quū semel se deuouerint, fas illis non est vt sui corporis potestatē cuiquā deinceps faciāt: verūm eo se loco potius esse cogitare debent, quo sunt ij coniuges, quorū alteruter, vel diuturno morbo affectus, vel interuallo locorum absens longiore, vel illicita quadam animositate continere nolens, alterius corporis potestatem habere non potest. Itaque sicut illis esse nefas intelligit ad secundas nuptias confugere, priore vxore superstite, sic sibi quoque sine multo maiori flagitio minimè licere persuasum habeat, vt superstite immortali sponso Christo, cum mortali quapiam inire matrimonium possit. Sed quum sciat,

Lib. 4. Theo. Lib. 2. Str.

Continere non esse fati rem, sed Dei donum.

Hier. tract. 7. in Matth.

Matt. 7. Luc. 11. Chrysost.

Matt. 13. Mar. 14. Luc. 8.

Hæretici pluris momenta rationum in disputando quam sanctorum patrum auctoritates facere solent.

Continentia siue castitas omnium cuiusque sit conditionis, Dei donum est.

1. Cor. 7.

Fas non est ijs qui semel Christo se adouerunt, vt cuiquā deinceps faciāt sui corporis potestatem.

sciat,quòd nemo potest esse continens nisi Deus det,nec illud ignorare debeat,dare illũ omni petenti:aperire omni pulsanti,ab illo supplex precetur,qui paratior est ad dandũ quã sumus nos ad accipiendũ,vt auxiliũ suum impertiat. Qua fretus nõ dicat,non possum,non est mihi datũ,non habeo Dei donũ. Nã eadẽ ratione quandoquidẽ,quicquid à nobis boni agitur,Dei donũ est,etiã de cæteris dicere possit,nõ est mihi datũ. Sunt alij natura magis elati,sunt qui manus,ab alieno non facilè queãt abstinere,sunt ad irã non nulli proniores:quid igitur faciet,si quis vel ad hoc,vel ad illud vitiũ propẽsior est?mihi dicet,nõ est mihi datũ,vt humilis,vt alieni minùs appetẽs,vt minùs iracũdus esse queã. Quid hoc fuerit aliud quã fatũ introducẽtes,& in Mercuriũ potiùs,aut Martẽ,aut Venerem,culpã cõferre?quã suum ipsius peccatũ agnoscere:& ad Deũ confugere nolle?quo iuuante,nihil est quod nos possimus quãlibet nobis vel Mercurius,vel Mars,vel Venus aduersarij videatur. Non prorsus quidẽ ineptè dixit nostri tẽporis hæreseon archiectus, ad homines à virtute deterrẽdos plus vnũ posse dæmonẽ quã omnes homines. Sed multò verius nec minus appositè dici potest ad homines in officio retinẽdos, & ad studia virtutũ inflãmandos plus posse Deũ vnũ,quã omnes dæmones,in quo & per quẽ vnũ, oĩa se posse rectè gloriari potest quilibet homo christian⁹. Scriptũ est à Poëta quodam:

In eos qui culpam suam in fatum reijciunt.

Deo nos iuuante, nihil est quod nobis aduersari possit.

Nemo adeò ferus est, vt non mitescere possit:
Si modò culturæ, patientem accommodet aurem.

De Stilpone quoque Megarensi memoriæ proditum est,cùm natura fuerit & ebriosus & mulierosus,vitiosam tamen naturam ab eo sic compressam & edomitam esse doctrina, vt nemo vnquam vinolentum illum, nemo in eo libidinis vestigium vllum viderit. Socratem quoque legimus (quemadmodum notauit Sopyrus Phisiognomon, qui se profitebatur hominum mores naturasq; ex corpore,oculis,fronte,vultu pernoscere) quòd is cum alijs multis vicijs affectus,tum esset præterea mulierosus. Quum verò nec alia vitia,nec mulierositatem,præcipui Socratis familiares, in eo agnoscerent, derisus ab illis fuisse Sopyrus traditur. Sed à Socrate posteà subleuatus est, cùm illa sibi signa, sed ratione à se deiecta, diceret. Si Poëta, si Philosophi qui Deum ignorauerunt, tantùm voluntatis studio,disciplinæ rectè tribui posse putauerunt,vt etiam ad que vicia maximè propensus esset aliquis, ab ijs eum auocari posse ratione, neque minùs animi quàm corporis morbos esse sanabiles dicerent, quantò rectius id gratiæ Dei tribuerit homo Christianus vt adiutus illa, quæ præstò cuique volenti adest, nihil se non posse glorietur: Si soli tibi contra carnem, contra mundum, contra diabolum pugnandum foret,fortasis non temerè diceres,non possum. Nunc autem (sicut à Ioanne Chrysostomo præclarè scriptum est) In tua pugna Dominus congreditur, Dominus dimicat, Dominus præliatur, & victoria tibi adscribitur:certamen tuum,Dei certamen est:prælium tuum,Christi prælium est. Quid trepidas? quid formidas?quasi tua virtute deuincas. Prehende arma, procede in bellum, fortiter dimica, vt dimicanti adsit ille qui vinci non nouit. Quem sequutus Augustinus quoque: Non enim, non habes, inquit vnde pugnes,Deus tuus in te est, Spiritus bonus datus est tibi. Spiritus Dei est qui pugnat in te,aduersus te, aduersus illud quod est in te, contra te. Quem igitur tu non posse dicis Harpage? Nunquid non intelligis,Deo te,non homini potentiã hanc detrahere: Deum te, non hominem imbecillitatis arguere? Deus enim est qui viuit in nobis. Deus est qui congreditur, qui dimicat, qui præliatur in pugna nostra. Deus est qui pugnat in nobis aduersus nos, aduersus illud quod est in nobis contra nos. Hunc tu tam esse credis imbecillem, vt hostem nostrum domesticum, carnem nostram spiritui nostro repugnantẽ,superare non posse affirmare audeas? (Har.) Quòd si quẽadmodum tu dicis, ita se res habet:qui fit igitur,quòd adeò pauci reperiũtur, quos in hoc certamine, superiores cursisse videre liceat? (Ara.) In promptu causa est (dicit ille) desidiosus erat. Nostra fit hoc Harpage desidia, qui Deum vera fide non inuocamus, atque ideò nec adiutorem eum habere meremur, non aliqua Dei culpa, qui nunquam non prẽsto adest petentibus. Omnia possibilia sunt, sed nunquid omnibus minimè gentium. Sed omnia possibilia sunt credenti,dicit Christus,cuius hanc sequutus sententiam Augustinus,Non vos terreat,inquit,sarcina continẽtiæ,leuis erit,si Christi erit. Christi erit si fides aderit, quę impetrat à iubente quod iusserit. Si adesset fides, fides autem viua non mortua, minùs multos reperire liceret, qui sic tanquam sues in cœno libidinis volutarentur. Verùm in ea tempora nunc incidisse videmur, de quibus prædixit olim Christus: Filius hominis veniẽs, putas inueniet fidẽ in terra? Quare cum elanguit in hominibus fides quę impetrat à iubente quod iusserit, mirum videre debet nemini,si paucis datum est vt continere queant. Pauci enim sunt qui velint, pauci qui petant ab eo qui dat omnibus affluenter qui petant in fide nihil hæsitantes. (Har.) Nolo

Stilpo Megarensis.

Socrates.

Chrysost. In ser. de Martyr.

Augustin. in Hom. 43. de verbis Domini.

Mar. 9.

De adulterinis coniugijs ad Pollentium lib. 2. cap. 19.

Luc. 18.

Iacob. 1.

tecum hac de re pluribus contendere, sed quum in oriente sacerdotibus vxores permissas videamus, obsecro te, quid impedit quò minus idem apud nos quoq; liceat? (Arat.) Cũ ab occidentaliũ sentẽtia ad orientales prouocasset aliquãdo Iulianus qui fuit partis Pelagij, ijs ad eum verbis Augustinũ vsum esse legimus: Non est cur prouoces ad orientis antistites, quia & ipsi vtique Christiani sunt, & vtriusque partis terrarum fides ista vna est, & te occidentalis terra generauit, occidẽtalis regenerauit Ecclesia. Quid ei quęris inferre, quod in ea non inueneristi, quando in eius membra veneristi? Scripsit hæc Augustinus eo tempore, quo fuit vna fides orientis & occidentis Ecclesiarum. Nunc verò quando grauissima de re, nimirum de processione sanctispiritus, diuersa est orientalis Ecclesiæ, præcipuè verò Græcorum fides, ab ea quam nos orthodoxam retinemus: Idem quod Augustinus, elogium orientalibus tribuere nos possumus. Quo maiore cũ pondere, contra te ô Harpage, verba hæc Augustini nobis contra te vsurpare liceret. Non est quòd prouoces ad orientis Antistites, te certè occidentalis terra generauit, occidentalis regenerauit Ecclesia, quid ei quæris inferre, quod in ea non inueneristi, quando in eius membra veneristi? Ac vt maximè te septentrionalis terra generauit, & hæc tamen in qua tu natus es, non alij fuit vnquam Ecclesiæ, quàm occidentali subiecta, vt ad occidentis potiùs quàm ad orientis Antistites prouocare te oportuit. Quos autem tu vis vt sequamur Auctores? Eos ne quos toties doctrinis varijs & peregrinis abductos à fide defeciſſe, quos quaterdecies ab Ecclesiæ corpus redeuntes totidem vicibus ab ea se præcidisse, quos præcisionis huius fideique suæ tam sæpe violatæ dura turcarum tyrannide pressos grauissimas pœnas vides expendisse? Scilicet quorum exitus perhorrescimus, eorum tu nobis imitanda facta proponis? Quid autem Harpage, si nec apud illos licitum fuit vnquã sacerdotibus vxores ducere? quid si grauis auctor Epiphanius, qui fuit vnus ex orientalibus illis Episcopis, negat apud eos vnquam sacerdoti fieri licuisse, nisi aut virgini, aut ei qui se contineret à propria vxore, aut qui ab vnis nuptijs viduitatem seruasset? Quid si quibus in locis essent reperti, qui cum his quas ante sacerdotium vxores duxissent matrimonio copularentur, eos non iuxta Canonem, sed iuxta mentem hominum, quæ per tempus elanguit, hoc feciſſe? Quid si huic eius sententię & Socrates itidem Gręcus, & Hieronymus noster adstipulantur? Itaque nec orientalis Ecclesiæ consuetudo pro te facere videtur, in qua æquè vt in nostra, sacerdotibus nuptias contrahere fas non est, etiam si peruerso magis more quorundam, quàm quod per Canones Ecclesiasticos, id liceat: quas ante sacerdotium vxores duxerunt cum his alicubi copulati permittantur. Et quod ab ipsis etiam Apostolorum temporibus ad hæc vsque nostra, quàm latè patuit nomen Christianum, semper nefas est habitum, id tu nunc demum fas vt sit contendes? Tu sicut is es, cui soli videre contingit quod in orbe Christiano vniuerso tot seculis videre potuit nemo, mille quingentis & ampliùs annis absque eo sacerdotes in Ecclesia Dei fuerunt, vt sibi ducendas vxores existimarent, quin se graui scelere si id feciſſent obstrictos iri persuasum habebant. Nunc demùm quando multò breuius tempus est quàm fuit anteà, propter vnum & alterum impuros monachos, qui iurisiurandi quod Deo præstiterunt immemores, hac ratione frena libidini suę laxare conati sunt, bonam Ecclesiæ legem tot seculorum vsu receptam & approbatam propter non bonos mores hominum abrogandam esse censebis? Atqui ex malis moribus bonæ leges procreatæ, non propter malos mores abrogandæ sunt. (Har.) Habenda est horũm temporum ratio. Maior fuit apud priscos hominũ continentia quàm nunc sit. (Ara.) Atque homines idem fuerunt qui nunc sunt ex eadem carne compacti, eadem infirmitate prædiți. Quòd autem plures tũ continentes, quàm hoc æuo nostro licuit inuenire, partim fides in causa fuit feruentior, partim disciplina, qua continebantur homines in officio. Nunc & fides elanguit, & disciplina per tuos Harpage, qui se nescio cuius Euangelicæ libertatis assertores esse gloriantur, sic sublata propemodum omnis & euersa videtur, vt ijdem magnificè (si dijs placet) libertatis huius assertores, non vno in loco grauiter de eo querantur, quòd suos in officio nulla ratione continere queant: quorum nunc multò corruptiores esse mores quàm fuerunt sub regno Romani Pontificis (sic enim appellas Ecclesiam Dei, Princeps & Architectus nostri temporis hæreseôn) ingenuè fatentur, ac decies eos Sodomitis esse peiores affirmant. Quin igitur hoc non potiùs contendis, & elaboras Harpage, quàm ita collapsam videre licet disciplinam Ecclesiasticam, vt ea restitui queat? Id si factum erit reuiuiscet in hominibus ilico, quæ iam intermortua videtur, illa priscorum integritas & continentia. Nam quibus nondum eò peruenire datum est, vt virtutis amore peccare odisse queant, vel pœnæ saltem formidine peccare oderint, Est Pauli præscriptum de Episcopis & Presbyteris eligendis. Sunt Canones quibus quid fieri de his oporteat, qui

quam

Augusti. lib. 1. contra Iulianum.

De processione sanctiSpiritus orientalium, ab occidentalibus fides diuersa.

Hebr. 13.

Græci quaterdecies ab orthodoxa Ecclesia sese præciderunt.

Epiph. Hæresi. 48. contra Montanistas, hæresi. 59.

Lib. 5. cap. 22. Histo. Eccles.

Ab Apostolorum temporibus semper nefas est habitum, vt sacerdotes vxores ducerent.

Bonæ leges non propter malos hominum mores abrogandæ.

Hæretici propter libertatem sibi indultam, decies. Sodomitis peiores.

quam profesi sunt continentiam, eam non seruant, sancitum est, seruentur prescripta Canonum, adhibeatur delectus in sacerdotibus ordinandis, vt ne temerè manus cuiuis imponantur, sit aliqua iuxta sanctiones legum Ecclesiasticarum in earum prævaricatores animaduersio, mox alia rerum facies apparebit, ac minùs multos videbis qui tam turpem & flagitiosam vitã ducant. Idem nunc est Deus Harpage qui fuit illis priscis temporibus, nec est abbreuiata manus eius: æquè nunc est propensus ad impertiendum omni petenti gratiam, atque tum fuit: neque natura nostra diuersa est, minus vt possumus nunc carnis nostræ motus, Deo nos adiuuante, compescere, quàm prisci illi potuerunt. Nisi quod etiam à me dictum est, & fides elanguit, & disciplina laxata est. Sed quantum ex vultu tuo conijcio, videris Harpage quædam adhuc obijcere velle. Mihi verò quoniam inclinata iam est dies, & restat nobis de eo dicendum, quod tertio loco postulatum fuit. Num rectum sit vernacula lingua rem diuinam fieri, hac quidem de re satis iam dictum esse videtur, neque est quòd de matrimonio Sacerdotibus permittendo pluribus mecum agere velis. Extat confessio fidei Catholicæ Christianæ de patrum, qui fuerunt ante annos quatuor in synodo prouinciali Petricouiensi congregati, consensu edita, ad eam te remitto, lege quæ ibi sunt scripta de impedimentis matrimonij, si quis adhuc extat scrupulus, eum tibi, si diligenter legeris, exemptum iri spero. (Har.) Atqui audiui ex doctore quodam irrefragabili, minimè satisfactum esse refellendis argumentis quę contra cœlibatum adducta sunt. (Arat.) Contentioso nunquam satisfieri potest: quid autem impedit, quò minùs & nos ijsdem quibus Paulus olim verbis contra talem vtamur: Si quis, inquit ille, contentiosus esse volet, nos consuetudinem talem non habemus, neque Ecclesia Dei. (Har.) Verùm ille quum alijs in rebus sibi satisfactum esse negabat, tum in eo maximè, quod qui scripsit confessionem illam, in qua conatus est argumenta refutare, quibus ille sacerdotum cœlibatum oppugnat, cùm in alijs plerisque refellendis multum laborauerit, integrum Ancirani Concilij Canonem (Diaconi) omiserit in Canone Nicæna: & Canone (quoniam) fuerit prorsus mutus. Atqui satis est, inquit ille, nos vna lege comprobasse nostrã sententiam. Aut omnia à nobis adducta erunt refellenda, aut nihil. Quid enim si vnum aliquem aut plures vincas, postremò ab vno vincaris certè inter victos numeraberis? (Ara.) Dicerem tamen aliquid. Inuictus & infragabilis iste doctor, Non de veritate cognoscenda, sed de victoria tantum consequẽda solicitus. Nam reuerà si quis quod probare contendit, id obtinere cupit, in primis ei necessarium fore videtur, quæ contra suam sententiam dicuntur: eorum nihil non confutatũ relinquat. Sed quid si quæ sint ab isto producta, ea nihil ad rem qua de agitur faciunt? Quid si leuiora sunt quàm vt ea confutari sit necesse? Deinde verò, nónne tuus iste doctor vehementer probat quod à Gratiano scriptum est de Synodis prouincialibus Episcoporum. Concilia sunt inualida ad definiendum & constituendum: atque huius generis fuit hæc Ancirana synodus, quam non Oecumenicam, sed vnius tantùm prouinciæ fuisse constat. Qua quidem ex causa nihil ad definiendum & constituendum auctoritatis & roboris habere potuit. Ac vt habere maximè potuerit: non ignorat doctor iste tuus quòd ab Aug. scriptum est: Concilia quæ per singulas regiones & prouincias fiunt, plenariorum conciliorum auctoritati quæ fiunt ex vniuerso orbe Christiano, sine vllis ambagibus cedere. Quare cũ quæ fuerit plenarij Concilij Calcedonensis hac ipsa de re sententia non sit nescius, quod Ancirana synodo seculis aliquot fuit posterius: quorsum attinebat quod in vna aliqua prouincia fuit constitutum proferre, & vnam vrbem orbi vniuerso præferre? Sed ne tergiuersari tibi videar, profer Canonem integrum Ancirani Concilij, quem doctor iste tuus in confessione omissum fuisse dicit. (Har.) Verba Concilij sunt hæc: Diaconi quicunque ordinantur in ipsa ordinatione protestati sunt dicentes, se velle habere vxores, nec posse se continere, si posteà ad nuptias venerint, maneant in ministerio propterea quod ijs episcopus licentiam dederit (Arat.) Estne Canonis integer? (Har.) Mihi quidem integer videtur: neque enim plus in libro doctoris illius reperio. (Ara.) An non mihi quoque cum Cypriano rectè licebit exclamare? Corruptè Canonum atq; interpres falsè suprema ponis, extrema præteris, partim memor, partim subdolè corrumpens. Sicut ipse ab Ecclesia scissus es, sic vnius capituli sententiam scindis. Quin tu quæ sequuntur ea simul recitas? Sequuntur autem hęc verba: Quicunque sanè tacuerint & susceperint manus impositionem, professi continentiam, si posteà ad nuptias peruenerint à ministerio cessare debebũt. Atqui hoc est quod maximè facere videtur ad eam rem de qua nobis sermo est institutus. Nam prior Canonis pars an fuerit aliquando in vsu, quis est qui pro certo possit affirmare? Posterius autem hoc & obseruatum fuit semper, & nunc etiam seruari videmus. (Har.) Non putauit doctor ille fuisse

Si iam præterlapsa Ecclesiastica disciplina esset restituta, omnia reuiuiscerent.

Contentioso nunquam satisfit. 1. Cor. 11.

Ei, qui quod probare contendit, obtinere cupit, quid necessarium. Dist. 18. cap. 1.

Lib. 2. de Baptismo contra Donati. Cap. 3.

Cyprianus de simpli prælatorum.

necessarium vt illa produceret quę pro se non facerent: Itaq; priore canonis parte contentus fuit. (Ara.) Quid, sine illa quidem cum eo facit? Nam vt illud silentio præteream, quòd Canon non de sacerdotibus, sed de Diaconis loquitur, qui sunt vno gradu inferiores. Certè quæ per se licita sunt, ea dispensationis alicuius non indigere tu ipse fatearis oportet. Quòd si, quemadmodum tu contendis, licitum est sacerdoti nuptias contrahere, cur illis tantùm licere Canon voluit, quibus Episcopus licentiam dederit? quid opus est dare vbi res est ipsa per se licita? vides igitur quemadmodum ille ipse Canon quem tuus doctor iste adfert, pro sua sententia confirmanda contra eũ magis facere videtur. (Har.) Quid autem ad Canonem Nicęnam, vbi scribitur quòd Nicæna Synodus volens corrigere hominum vitam in Ecclesijs commorantium, posuit leges quas Canones vocant, in quorũ tractatu videbatur aliquibus introducere legem, vt Episcopi, Presbyteri, subdiaconi, diaconi, cum coniugibus, quas ante consecrationem duxerunt, non dormirent. Surgens autem Paphnutius confessor contradixit, honorabiles confessus nuptias & castitatem esse ducens cum propria vxore concubitum. Suasit itaque Concilio, ne talem poneret legem, grauem esse causam asserens quæ aut ipsis, aut eorum coniugibus occasio fornicationis existeret. (Ar.) Quorsum hæc adfers? Extra scopum iaculari mihi videris. Neque enim de eo inter nos agitur. Licuerítne aliquando aut liceat etiam nunc sacerdotibus orientalibus, præsertim posteaquàm sacris initiati sunt, vxores retinere, quas ante susceptum sacerdotium duxerint: Verùm qui iam facti sunt sacerdotes fuerítne tempus vllũ quo nuptias eis in Ecclesia Catholica contrahere liceret. Quid autem si cuius tu testimonio niteris, huius ipsius Paphnutij auctoritate docuero, etiam ipsius seculo Sacerdotibus vxores ducere minimè licuisse? Præstat autem ex fontibus haurire, quàm ex Gratiano nescio quæ mutila producente. Scribunt hęc quę citat Gratianus de Paphnutio, Socrates, & Zosomenus, vterque autem post ea quæ recitat Gratianus addit hoc, quod auctor fuerit Paphnutius patribus in Concilio congregatis, vt secundum antiquam Ecclesiæ traditionem, qui clericatu ante nuptias potiti essent, eis præciperent, ne matrimonium deinceps inirent, non autem seiungeretur quisque ab ea quę semel iam antea cùm laicus esset, duxisset. Vides quemadmodum etiam Paphnutij sententia pro nobis facit, & eorum errorem confutat., qui sacerdotibus nuptias contrahere licere volunt? Cuius autem Paphnutius meminit antiquæ traditionis, ea est Apostolorũ traditio. Verba Canonis quod cõscripserunt hęc sunt: Ex ijs qui cœlibes in clerũ peruenerũt, iubemus vt lectores tantũ & cantores si velint nuptias contrahant. Nunc tu vide, quę sit importunitas istorũ hominũ, qui traditionẽ hanc Apostolicã vnanimi totius orbis Christiani consensu mille quingentis annis in ecclesia Dei obseruatã, nunc demũ tanto studio cupiunt abrogarã, cũ rectius multo quã Pauli tẽporibus dici potest, Tẽpus breue est. Certũ est enim, quòd minùs longè nũc absit supremus ille dies, quã abfuit illo tẽpore quo Paulus admonebat vt etiã hi qui vxores haberent, cogitantes instare diem illũ, neglectim illas haberent perinde quasi non haberent, & quoad posset salua fide coniugali ab earum commercio abstinerent, eisque tanquàm sororibus vterentur, sicut etiam ministros verbis tum fecisse Clemens Alexandrinus testatur. (Har.) Ego verò nihil de eo audiueram, quod illud quoque suaserit in Concilio Paphnutius, vt qui cœlibes in clerum peruenissent, ij matrimonium contrahere ne permitterentur. Verùm illud modò ne separarentur à sacerdotibns vxores. (Ara.) Plura sunt alia Harpage quæ non audiuisti. Solent enim corruptores isti sicut ipsi integra fide non sunt, ita non sententias auctorum integras proferre. (Har.) Sed obsecro te, quid ad Canonem dices (Quoniam?) quo non in perpetuum, sed tempore oblationis ab amplexu suarum coniugum sacerdotes abstinere præcipiuntur. (Ara.) Tedet me iam ineptiarum. Citat Canonem hunc Gratianus è sexta synodo, quàm tamen Canones edidisse nullos, & septima synodus & Anastasius Bibliotecarius Adriani pontificis in suæ præfatione in octauam synodum testantur: sed quinque pòst annis Episcopi congregati Constantinopoli in Trullo, vbi centum & duo Canones æditi sunt, inter quos etiam hic numeratur, qui tantundem ad rem facit, de qua sermo nobis est institutus, quantum priores illi, ita vt noua confutatione minimè videatur indigere. Tantum enim abest vt ea synodo, quę fuit inter sextam & septimam interiecta, permissum fuerit sacerdotibus vxores ducere, vt ne ductam quidem retinere fas esset, decretum fuerit ei, cui minus Episcopi delatum esset. Nam inter alios hic quoque Canon legitur. Vxor eius qui ad Episcopalem dignitatem promotus est, communi viri sui consensu priùs separata, postquàm in Episcopum ordinatus est ac consecratus monasterium ingrediatur, procul ab Episcopi habitatione extructum, & Episcopi prouidentia fruatur. Extat & alius Canon his verbis conscriptus: Quoniam in Apostolicis Canonibus

Quæ per se licita sunt, ea dispensatione non egent.

Canones sunt leges.

Lib. 1. c. 11.
Lib. 1. ca 23. Historiæ Ecclesiasticæ.

Can. 25.

1. Cor. 7.

Lib. 3. stromatum.

Actione. 6.

Can. 48.

Can. 6.

nibus dictum est,eorum qui non ducta vxore in clerum promouentur, solos lectores & cantores vxorem posse ducere,& nos obseruantes decernimus,vt deinceps nulli hypodiacono vel diacono, vel presbytero post sui ordinationem coniugium contrahere liceat. Si autem,hęc quis facere ausus fuerit,deponatur. Quoniam autem canones Apostolorum, quorum auctoritate potissimum hæc synodus nititur,à Clemente Petri successore conscripti putantur: quæ fuerit huius quoque hac de re sententia videamus. Sic enim ille scribit ad Iacobum fratrem Domini: Ad Dominica mysteria tales ordinentur, qui ante ordinationem suam coniuges nouerint. Quòd si post ordinationem ministrum altaris contigerit propriæ inuadere cubile vxoris, sacrarij non intret limina, vt nec sacrificij potitor fiat, nec altare contingat, nec ab offerentibus holocausti oblationem suspiciat, nec ad dominici corporis portionem accedat, sed aquam sacerdotum porrigat manibus: ostia forinsecus claudat, minora tantum gerat officia. Quis autem potuit interpres esse melior eius canonis, quo sancitum est, vt episcopus, aut presbyter, aut diaconus vxorem suam prætextu religionis non abijciat: Si abijcit, segregetur à communione: quàm ipse Clemens, qui conscripsisse canones istos creditur. Quid si hoc intelligi vult verbis his, vt etiam fraudare eos se inuicem nō permittat, suiąue corporis potestatem alterutrum facere iubeat: cur ab omni sacerdotij functione prohibet eum,qui propriæ vxoris cubile inuaserit. Quamobrem rectè quidem Apostoli non debere presbyterum, aut episcopum abijcere propriam vxorem statuerunt. Sed rectè etiam Hubertus ante quingentos plus minus annos, Nicetæ monachi scripta refellens: Omnino,inquit,confitemur,non licere episcopo, presbytero, diacono, & subdiacono,vxorem propriam causa religionis abijcere à cura sua: scilicet,vt ei victum & vestitum prouideat, non vt cum illa exinde carnaliter iaceat. Hoc est quod etiam in paulò superiùs citato canone dicitur, à sancta Synodo,vxorem ab episcopo separatam, Episcopi prouidentia frui debere, ita vt eam nihilominus non abijciat, neque deserat in ijs quæ ad victum & amictum pertinent. Sic & Epiphanius canonem hunc intellexisse videtur, sicut superiùs à nobis est demonstratum,sed cùm satis iam refutata videantur,quæ contra sacerdotum cœlibatum ab irrefragabili doctore tuo scripta sunt,si quid aliud præterà vis,dicito. Nam hac de re nihil est quòd expectes vt plura verba faciam: ad confessionem catholicæ fidei Christianę te remitto. (Har.) Quandoquidem neque de calice,neque de cœlibatu sacerdotum sermonem fieri vis lōgiorem, iam ad illud venia- mus de quo nobis tertio loco differendum restat. Cùm in sua Pau. ad Cor. epistola disertis verbis prȩcipere videatur, vt vernacula cuiusque generis potiùs quàm peregrina lingua publicè precationes in templis fiant,quid impedit,quęso, quò minùs huic illius præscripto pareatur? Mihi quidem grauiter peccare videntur,qui Christo, quem in Paulo loqui manifestum est,non obtemperāt. (Ara.) Quid si Pauli præsciptum est hoc, magis ad prędicationes ad precationes pertinere videtur? Verum demus hoc etiam,precationes publicas eum vulgari lingua fieri voluisse, num ideo statim peccare censenda est ecclesia,si quæ fuerunt eius generis ab Apostolis aliquando decreta, probabilibus ex causis mutat. Neque enim omnia quæ statuerunt Apostoli,hoc animo ab eis fuisse cōstituta credendum est,vt ea perpetuò sic ab omnibus obseruari, neque licitum esse vellent, ecclesiæ prout tempus aut ratio postularet, ea nonnunquam variare. Iam audisti decretum ab Apostolis fuisse,vt à sanguine suffocato,& idolothytis abstinetur, nūquid obseruatū hoc posteà fuit,aut nunc etiam obseruatur? Præcipit Paulus, vt mulier velato, vir oraret aperto capite,nunquid & hoc apud omnes in vsu est? Temporibus Apostolorum cibi afferebantur in templū,& in commune fideles possidebant omnia: nunc si quis id necessariò ab omnibus fieri sic oportere contenderet, alienus ab Ecclesia catholica censeretur,Scribit Ambrosius quòd vt crescceret plebs & multiplicaretur omnibus inter initia concessum fuit Euangelizare,& baptizare, ac scripturas in Ecclesia explanare. At vbi omnia loca circumplexa est Ecclesia,conuenticula constituta sunt,& rectores, & cætera officia in ecclesijs ordinata sunt: vt nullus de clero auderet, qui ordinatus non esset,præsumere officium, quod scirent non sibi creditum vel concessum. Aut cupit alio ordine & prouidentia gubernari ecclesiam: quia si omnes eadem possent, irrationabile esset,ac vulgaris,atque vilissima res videretur. Itaque non statim oportet in exemplum trahi, si quid sic aut aliter fuit Apostolorum temporibus obseruatum. nam fides Apostolorum esse volumus,nec minima ex parte violanda. Ritus Apostolorum si vel temporum,vel locorum,vel personarū ratio postulet,mutari non modò nefas non est,verumetiam expedit nonnunquam, dum modò id non alicuius priuata libidine, sed ecclesiæ totius publica fiat auctoritate. Vnicum est Christi præceptum,contra quod qui venerit,reus fit criminis capitalis: Hoc est verbum illud abbreuiatum,Dilige: hoc

Canones Apostolorū à Clemente Petri successore conscripti. Epist.2.

Apostoli statuere,nō debere presbyterū aut episcopum reijcere propriam vxorem.

1.Cor.14. Vtrum precationes quæ in tēplis fiunt publicè vernacula lingua fieri debeant edisserit.

Act.15.

1.Cor.11.

Ambro.in epist. 4. ad Ephesios.

Fides apostolorum necessariò nobis retinēda, si salui esse volumus.

ſaluo,quæ pertinent ad ritus,quando res ita poſtulat, citra tumultum eccleſiæ mutare, nunquam eſt nefas habitum,fieri namque poteſt,vt quod expediebat illo tempore,non expediat hoc.

De ſacro vernaculè legendo.

HAr.) Quid autem an non expedit nunc quoque ſicut Apoſtolorum temporibus vt intelligat populus quid precetur ſacerdos? Cùm enim ſacerdos benedixerit, qui
1. Cor. 14. ſupplet locum, idiotæ,quomodo dicet amen,ſuper eius benedictione, quoniam quid dicat neſcit? (Arat.) Quid ſi qui minus intelligunt, ea quæ dicuntur à ſacerdote, maiorem in eis perſæpe videre licet pietatis affectum:contrà,frigus in illis ingens qui nõ verba magis quàm ſententiam quoque verborum aſſequuntur? Non omnia in intelligendo conſiſtunt. Præclarè Auguſtinus de turba ſcribit,quòd eam non intelligendi viuacitas, verùm credendi ſimplicitas tutiſsimam facit. Qui etiam alio loco: Si propter ſolos eos Chriſtus mortuus eſt qui certa intelligentia poſſunt quæ ad fidem pertinent diſcernere,penè fruſtra in eccleſia laboramus. Non ergo quantum intelligas,ſed quãtum credas,& quantum credendo ames,quærit Deus. Fit non rarò vt qui intelligunt, contemnant:qui non intelligunt, amplius admirentur & piè magis ad ea quæ non intelligunt afficiuntur,vt non ſine cauſa Chriſtus in parabolis loquutus eſſe turbis,legatur. Quod ſi qui eo animo vel ad depromenda, vel ad audienda cantica & preces eccleſiaſticas accedunt,vt ſuam Deo gloriam,laudem & honorem præſtare,deque perceptis muneribus illi gratias agere,ſimul ea quæ vel præſenti vel futuræ fidei conductura ſint, ab eo cupiant impetrare,tam eſt Deo grata hęc in eis animorum affectio,nulla vt verborum intel
Mat. 21. ligentia cùm ea conſeruari queat: Putáſne tu pueros Hebræorum intellexiſſe quæ agerent,cùm in templo clamarent,oſanna filio Dauid? Atqui hęc eorum quamlibet imperitorum,pietas,adeò Chriſto non ingrata accidit,adeò non eſt aſpernatus, non intelligentium laudem,vt cùm principes ſacerdotum & ſcribæ indignati dixiſſent,audis quid iſti dicunt? non obſcurè tulerit ſe laude illorum delectari,ac iampridem à propheta fuiſſe prædictum admonuerit. Ex ore infantium & lactantium perfeciſti laudem,qui vel ſolus ſcripturæ locus docere nos poteſt, non quòd ab eorum ſupercilio proficiſcitur, qui ſibi nihil non arrogant, ſed infantium & lactantium laudem gratam eſſe Deo,ex-
Ex diuinis officijs vernaculè decantatis, plus diminutũ pietatis, quàm acceſſerit. perientia magiſtra didicimus quid fructus ea res attulerit, quòd in pleriſque locis officia diuina,in linguam vernaculam ad verbum tranſlata decantentur. Tantùm abeſt, vt acceſſerit ad pietatem aliquid plus,vt etiam diminutũ eſſe videatur:vt non temerè fuerit ac ſit etiam nunc apud quoſdã populos moribus receptum,vt qui priuatas ad Deum preces funderent non vernacula,ſed latina lingua,tantùm ipſam etiam dominicam orationem & mares & fœminæ pronunciarent. (Har.) Sed quis eius orationis fructus eſt,ſi quod vel precantem ſacerdotem audis, & quid precaris ipſe non intelligas. (Ara.) Pro
Origens Hom. 20. in Ioſue. me tibi reſpondebit vir totius orbis Chriſtiani iudicio ſemper vnus omnium doctiſſimus habitus Origenes Adamantius,cuius verba,niſi moleſtum eſt,proferam: tractat
Animaduerte hæc diligẽtius. enim ea paulò pluribus. (Har.) Tu verò profer quod ille dicit. (Ara.) Docet is non parum ex hoc ipſo vtilitatis animæ conferri, quod verba diuinarum ſcripturarum aures noſtras licet obſcura videãtur,penetrant. Si enim creditum eſt,inquit, à gentibus quòd quædam carmina,quas per præcantationes appellant, quibus iſtud artis eſt inſuſurrantes nominibus quibuſdam compellatis,qui ne illi quidem qui inuocant norunt,ex ſolo vocis ſono vel ſopiantur ſerpentes,vel etiam de cauernis protrahantur abſtruſi: ſæpè etiam & in corporibus humanis,tum mores aut alia eiuſmodi voce ſola reprimere dicuntur,interdum etiam animæ ſtuporem quendam ſenſus infligere,vbi tamen Chriſti
Contrariæ virtutes, hoc eſt, dæmones, carminibus & præcationibus, parent. non reſtiterit fides:quantò magis totius precationis & carminis validiorem & potiorem dicendam credimus,quamcunque illam ſcripturæ ſanctæ vel ſermonum, vel nominum appellationem? Sicut enim apud infideles contrariæ virtutes audientes illa vel illa nomina in carmiuibus & præcantationibus adſunt, & exhibent famulatum, & dant operam in hoc ad quod inuocari ſe ex illo vel illo nomine ſenſerint, officij ſui rem quodammodo ac miniſterij,cui ſemetipſos mancipauerint,dependentes,eò magis vtique cœleſtes virtutes & angeli Dei qui nobiſcum ſunt. Sicut & Dominus de paruulis Eccleſię dicit,quia Angeli eorum ſemper aſsiſtunt in conſpectu Domini videntes faciem eius. Libentes & grati accipiunt,ſi ſemper verba ſcripturæ, & horum nominum
Virtutes cœleſtes ſacrũ nominum appellatione delectantur. appellatione,velut carmina quædam & precationes ex noſtro ore promamus. Quę etſi nos non intelligimus quæ de ore proferimus,illę tamen virtutes quæ nobis adſunt,intelligunt,& velut carmine quodam inuitatæ,adeſſe nobis, & ferre auxilium delectantur. Quia autem ſunt,non ſolùm circa nos multæ diuinæ virtutes, ſed etiam intra nos indicat propheta, cùm dicit in pſalmo: Benedic anima mea Dominum, & omnia inte-

riora

riora mea nomen ſanctum eius, hoc eſt, omnia quæ intra me ſunt. Conſtat ergo multas eſſe virtutes intra nos, quibus vel animarum noſtrarum cura, vel corporum permiſſa eſt, quæ vtique ſi ſanctæ ſcripturę leguntur à nobis, delectantur & validiores erga noſtri diligentiam fiunt, ſi linguis loquamur & ſpiritus noſter oret, ſenſus autem noſter ſine fructu ſit. Dixit enim & hoc ſanctus Apoſtolus & mirum quodammodo myſterium, humanis auribus protulit dicens, aliquando fieri poſſe vt ſpiritus qui in nobis eſt oret, & ſenſus noſter ſine fructu ſit. Intellige ergo ex hoc quia ſit aliquando noſter quidem ſenſus ſine fructu, ſpiritus autem, id eſt, virtutes illæ quæ animæ noſtræ in adiutorium datæ ſunt, paſcuntur & reficiuntur ex auditu ſcripturæ ſanctæ, velut ex diuinis & rationabilibus cibis. Quid dico quia diuinæ virtutes paſcuntur & epulantur in nobis, ſi nos verba diuinæ ſcripturę proferamus ex ore? Ipſe Dominus noſter Ieſus Chriſtus, ſi nos inueniat ijs vacantes, non ſolùm paſci & refici dignatur in nobis: verumetiam ſi has epulas apud nos viderit apparatas, patrem ſecum dignatur adducere. Ego & pater, inquit, veniemus, & cœnabimus apud eum. Sed ſicut ex huiuſmodi meditationibus diuinarum erga nos virtutum officia & conſortia prouocamus, ita & ecõtrario malignarum virtutum inſidias & peſsimorum dæmonum incurſiones ex huiuſmodi ſermonum appellationibus effugamus. Verbi gratia, vt ſi quis noſtrum aliquando perſpexit prȩcantationibus ſopitum ſerpentem portari in manibus vel pertrahi de cauernis nihil valentem nocere venenis, vtpote incantationis virtute torpentibus, ita etiam lectionis diuinæ virtute, ſi quis intra nos eſt contrariæ poteſtatis ſerpens, ſi quis ad inſidiandum coluber latet, ſi patienter feras, ſi non tedio fatigatus, auertas auditum ſcripturæ, canonibus, & diuini ſermonis aſsiduitate, depellitur. Si ergo vides, ô auditor, aliquando legi ſcripturam in auribus tuis, quam non intelligis, & ſenſus eius tibi videtur obſcurus, interim hanc primam ſuſcepiſſe vtilitatem, quòd ſuo auditu velut præcantatione quadam noxiarum virtutum quæ te obſident, & quę tibi inſidiãtur, virtus depellitur & fugatur, obſerua tãtum ne efficiaris ſicut Aſpides ſurdę & obturantes aures ſuas ne audiant voces incantationis & veneficij, quo incantantur à ſapiente. Hæc autem idcirco diximus, ne faſtidium capiamus, audientes ſcripturas, etiamſi non intelligimus. Sed fiat nobis ſecundum fidem, credentibus: quia omnis ſcriptura diuinitus inſpirata vtilis eſt. Si ergo diuinitus inſpirata eſt, & vtilis, etiamſi non ſentiamus, credere tamen debemus quia vtilis eſt. Solent medici Prębere interdum cibum aliquem, interdum etiam potum dare (Verbi gratia) ad diſcutiendum caliginem viſus, nec tamen in edendo ipſo cibo vel in potando ſentimus, quia vtile eſt & prodeſt oculis, ſed cùm tranſierit viſum cibi illius & poculi virtus, paulatim purgat aſpectum, & tum demum ſentire incipimus, quia cibus ille & potus profuit oculis: hoc ergo modo credendum eſt etiam de ſcriptura ſancta, quia vtilis eſt & animę prodeſt, etiamſi ſenſus noſter ad præſens intelligentiam non capit, quoniam & bonæ virtutes quæ nobis adſunt reficiuntur, & contrariæ torpeſcunt, his meditationibus & effugantur: Hactenus Origenes. Vides autem Harpage, quemadmodum ille & rationibus & appoſitis quibuſdam ſimilitudinibus etiam non intellecta ſcripturarum verba prodeſſe, vel promentibus ea, vel audientibus, planum facit? Idque ex eo ipſo Pauli capite prolato teſtimonio, quod tu pro tua ſententia confirmanda citaſti. Sed audi quæſo. Si non promendę ſunt vel non audiendę præcationes niſi quas intelligas, quid ex eo conſequetur aliud, quàm nullum fore in eccleſia Dei pſalmorum vſum quos Dauid conſcripſit? quotumquemque enim reperies, etiam ex doctoribus, qui ſententiam eorum aſſequatur quacunque tandem lingua promantur? Deinde verò qua nos alia prȩcandi formula magis vti fas eſt, niſi quam nobis Chriſtus ipſe præſcripſit, quæ propter hanc etiam cauſam oratio dominica vocatur? Habemus eam in linguam vernaculam conuerſam, quàm multos autem inueniri putas, qui vel tertium illius verbum, ſaltem, ad litteram intelligant? certè ex imperita multitudine vix centeſimum quemque (vt interim de ſenſu taceam, quem ne ij quidem aſſequuntur omnes, qui ſibi cauti præ cęteris eſſe videntur) qui litteram intelligat reperies. Apud Ruſſos, neque Græcę neque Latinæ linguę in ſacris vſus eſt. Nunquid autem quæ pronunciat ſacerdos, è populo quiuis intelligat? Plęraque ne ſacerdotes quidem ipſi. Nemo apud eos queritatur officia diuina non intellecta decantari. Sexcenti iam & amplius anni interceſſerunt, cum Cirulus & Methodius à ſede Apoſtolica impetrarunt, vt eis rem diuinam facientibus, lingua Sclauorum vti liceret. Ac ne nunc quidem fortaſſe deſunt qui meminiſſe queant, etiam in templo ſanctæ crucis, quod in Clepardia eſt, Sclauorum lingua ſacerdotes ſacris operantes vſos fuiſſe. Sed veri ſimile eſt quòd plures fuerint qui Latinam, quàm qui Sclauorum linguam intelligerent. Itaque cùm eam ob rem, tum alijs ex cauſis factum eſt, vt ea lingua rem diuinam facientes vti deſinerent.

Multæ virtutes intra nos noſtri curã habentes.

2. Cor. 14. Senſus noſter aliquando inter orandũ ſine fructu, ſpiritus autem paſcitur ex auditu diuinæ ſcripturæ.

Ioan. 14.

Aſpides ſurdæ & obturantes aures ſuas, dicũtur hæretici. Pſal. 57. 2. Tim. 3.

Si non promẽdæ ſunt precationes, niſi quas intelligas, ſequeretur in eccleſia De ſpalmorum vſum fore inutilem. Matt. 6.

Lingua Cirulum & Methodius.

Multis de causis apud plerosque effectum, vt vernacula lingua sacra fierent.

nerent. Constat autem in Morauorum gratiam id potissimum impetrasse Cirulum & Methodium, quòd ea gens ipsis auctoribus in Christum credere cœpisset. Sed nec apud Morauos, quorum tamen lingua propiùs ad Sclauorum dialecton accedit, nec apud nos diu mos ille durauit, quòd plus adferre detrimenti quàm emolumenti visus est. Quamobrem & apud Morauos etiam illos qui catholicæ sunt communionis, eadem qua apud nos, hoc est, Latina lingua rem diuinam facientes vtuntur. Ac vix est vlla lingua sub sole, quæ latiùs quàm nostra pateat, cùm plus etiam quam quartam Europę partem complecti videatur. Hac enim vtuntur & Boëmi, & Moraui & Cassubi, & Russi,

Nationes septemtrionales quæ lingua Polonica vtuntur.

& Moschi, & vnde nos originem duxisse putamus, Sclaui, Suetij, Dalmatæ, Boznenses, Croatæ, Bulgari, Rasciani, Serbi: & alię gentes nonnullæ. Cęterùm sic inter se nationes hæ dialectis variant, vt minùs etiam Saluum, aut Dalmatam Polonus intelligat, quàm Hollandum aut Burgundum, Sueuus aut Heluetius. Quàmlibet autem non ipsos amemus, tamen illud fateamur necesse est: Sclauorum aut Dalmatarum linguam esse multò elegantiorem quàm sit nostra, ita, vt si precationes & sacras lectiones in vernaculam transferri linguā oporteret, in eam potissimùm transferędę sint à qua nostra duxit originem, quæ prę stat etiam cæteris elegantia. Cùm præsertim Dalmatica lingua sacros libros Hieronymum vertisse constet, vt in eius vsu minùs esse periculi videatur. Cùm autem & illud manifestum sit, quòd in diuinis officijs vsus illius aliquando fuerit, quis est qui dubitare queat, non sine causa eum non apud nos magis quàm apud ipsos etiam Boëmos & Morauos, qui modo catholici sunt, itermissum fuisse? (Har.) Quid autem impediret, quò minùs sua quæque gens dialecto vteretur in eiusmodi sacris lectionibus, & precantationibus conuertendis? (Ara.) Atqui hoc nec Russi faciunt, quos tanta constet esse religione in diuinis officijs ea dialecto peragendis, quam à maioribus suis traditam acceperunt, vt si quid ab illa variarent, grandi se piaculo obstrictos iri persuasum haberent. Nunc tu vide Harpage, dum nimiò plus de eo solicitus es, vt omnes omnia intelligant, si fortè concessum tibi sit quod optas, ne, qui capiti mederi potissimum debebas, non sine magno capitis discrimine rem diuinam tantùm curare videaris. Caput enim est, vt verum diuinarum scripturarum sensum retineamus, quod ita multis & varijs translationibus vix rectè prouideri poterit. Quis enim præstabit, si sua quęque gens dialecto sacras precationes & lectiones versas habuerit, nullus vt error in vertendo committatur? Atqui nusquam erratur, quàm in hac parte periculosiùs, & est vsu compertum, versiones istas litterarum sanctarum in linguam gentis alicuius vernaculam, multum ecclesiæ Dei incommodi attulisse. Nam prę terquam quòd ista omnium omnia intelligendi, ac plusquam oportet sapiendi nimia quædam auiditas eundem propè nostris temporibus fructum attulisse videtur, quem attulerat primis parentibus nostris esus ligni scientiæ boni & mali, dum ex bonis Latinis mala Germanica fecit Martinus Lutherus, sacris biblijs vertendis, plus eum quàm sexcentos errores admisisse, à catholicis animaduersum est. Nec id à catholicis tātum. Confer Zuinglij translationem cum ea quam Lutherus edidit, non paruis de rebus magnam discrepantiam, vel pugnantiam potius inuenies, vt si nulla alia, vel hęc sola causa deterrere nos deberet à diuinis oraculis in vernaculam linguam vertendis. Paulus etiam loqui non permittit mulieribus in Ecclesia. Nunc translationibus istis in linguam vernaculam factum esse cernimus, vt quas lanam texere sub id tempus magis expediebat, eę sibi docendi quoque potestatem iam arrogauerint, ac si quis eas ad officium sanitatemque reducere velit, plus cum illis, quàm cum ipsis viris negotij sit habiturus, cùm ne viris quidem per vxores catholicos esse liceat, & sæpe quod vult vxor, credere maritus cogatur. Nunquid omnes Apostoli, nunquid omnes prophetæ, nunquid omnes doctores, dicit Apostolus? nunc hæc scripturarum prophanatio veriùs quàm translatio, non solum Zonarios, Bouilos. Pistores, Sartores, Sutores, Verùmetiam Zonarias, Bouilas, Pistrices Sartrices, Sutrices, facit nobis Apostolas, prophetissas, doctrices & omnem propemodum ordinem, ex ecclesia Dei sustulit, vt Hierusalem loco, quæ ædificatur vt ciuitas, cuius participatio in idipsum, Babylonem quandam extructam videre liceat, in qua rerum omnium horrenda quædam est confusio. Hunc fructum & apud finitimos, & apud nos quibusdam in locis videmus nunc & ingemiscimus, ex hac diuinarum scripturarum in vernaculam linguam versione. Quin audire etiam quosdam licet dicentes: Ego ipse pastor esse animę meæ, & eius curam gerere teneor, si quid erratum à me fuerit, episcopus pro me supplicium gehennæ non luet. Estne autem hoc illi Dei verbo cōsentaneum? Fili hominis speculatorem dedite domui Israël, & audies de ore meo verbum, & annunciabis eis ex me. Si dicente me ad impium, morte morieris, non annunciaueris ei, neque locutus fueris vt auertatur à via sua impia & viuat, ipse impius in iniquitate

Quare sit orandū potiùs lingua Latina quā vernacula.

Gene 3.
M. Lutheri errores plusquam sexcenti à catholicis animaduersi in sacris biblijs vertendis.
1. Cor. 14.
Mulierum nostri temporis audacia simul & arrogantia impudētiaque.
1. Cor. 15.
Quid nobis attulit scripturarum in vulgarem linguam translatio, nedicam prophanatio.
Psal. 121.
Ezech. 3.
Pastores Ecclesiæ tum pro se, tum pro omnibus sibi concreditis reddere Deo rationem tenentur.

quitate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram. Aut illi quod per Paulum locutus est, obedite præpositis vestris & subiacete eis, ipsi enim peruigilant quasi rationem reddituri pro animabus vestris. Comminatur Dei spiritus per prophetam, quòd de speculatoris, hoc est, episcopi manibus animã sit illius requisiturus, quem à via sua impia non fuerit auerrere conatus. Loquitur idem per Paulum, quòd præpositi siue episcopi peruigilant, quasi rationem pro animabus sibi commissis reddituri. Et isti quoniam legerunt aliquid ex veteri aut nouo testamento, per Lutherum aut Zuinglium in vernaculam linguam verso, negant Dei vocem se requisiturum sanguinem populi de manibus prælatorum, eosq; de sibi commissis animabus rationem reddituros, dicentis: Ipsi sibi doctores, ipsi suarum animarum episcopi sunt, & pastores ipsi ligant, ipsi soluunt cõscientias suas arbitratu suo, ipsi sibi non episcopi modò, verùm & Papæ sunt & concilia, neque viri magis quàm fœminæ, quarum petulantia minùs etiam est ferenda. Sic transferendis in vernaculam linguam sacris biblijs effectum est, vt omnis ex ecclesia sublatus ordo iam esse videatur. Non temerè autẽ dictum est ab eo quem propter singularem diuinarum scripturarum peritiam theologum Græci vocant, quòd nõ omnium est de Deo deque rebus diuinis disserere, quodque neque omni loco, neque omnibus, neque omnia sunt propalanda. Ignorare pleraque satius est, inquit Tertullianus, ne quid quod non debeas, noris: quia quod debeas: nosti. Quem sequutus Hilarius. Habet, inquit, non tam veniam quàm præmium ignorare quod credas: quia maximum fidei stipendium est sperare quæ nescias. Et æqualis Tertulliani Clemens Alexandrinus: Fides, inquit, non sapientum secundum mũdum, sed eorum qui secundum Deum sunt sapientes, est possessio: illa autẽ etiam absque litteris discitur, eius autem scriptum, quod & ad rudes ignarosque homines pertinet, & est diuinum, vocatur charitas, quæ est decretum spirituale. Vides quemadmodum etiam absque litteris disci posse fidem docet Clemens, & eius scriptum, quod etiam diuinum appellat, vocari dicit charitatem? Ex eo discere licet, non in eo quantum, intelligas, sed in eo quantum credas, & credendo ames, permultum esse positum: cùm certum sit, etiam si pleraq; non assequantur, in fide maiorum suorum saluos fieri minores. Nulla itaque est huius rei necessitas, vt officia diuina, vernacula lingua celebrentur: cùm præsertim qui sibi nouandi omnia licentiam potius, quàm auctoritatem arrogarunt, apud eos non eundem hac in re morem obseruari videamus, apud quos quot ciuitates, tot cernere licet rituum diuersitates. Nam alibi vernacula lingua cantantur omnia, Latina nihil. Alibi Macaruneam quãdam videre licet, dum Germanicis Latina miscentur. Neque desunt qui prorsus reijciunt omnem cantum ecclesiasticum. In hac igitur istorum varietate qui rerum nouandarum cupidi segregauerunt seipsos ab ecclesia Dei, etiam si quid mutare nobis propositum esset, nõne satius fecerimus, vt dum inter ipsos priùs conueniat expectemus, quorum sibi plerique vestigia persequenda putant? (Har.) Atqui in Lateranensi Concilio cum decretum sit vt sua cuiq; genti lingua, diuina officia celebrentur, quî fit quod huic tam salubri decreto non paretur? (Ara.) Quid si quod in Lateranensi concilio decretum est, tu non intelligis? verba decreti sunt: Quoniam in plerisque partibus intra eandem ciuitatem atque diocœsim, permixti sunt populi diuersarum linguarum, habentes sub vna fide varios ritus & mores, districtè præcipimus, vt pontifices huiusmodi ciuitatum siue diocœseõn sibi prouideant viros idoneos qui secundum diuersitatem linguarum & rituum diuina illis officia celebrent & ecclesiastica sacramenta ministrent, instruendo eos verbo pariter & exemplo. Prohibemus autem omninò, ne vna eademque ciuitas seu diocœsis diuersos pontifices habeat. Quæso te, nunquid sancitum hic aliquid est de ritibus nouandis, & non de conseruandis potius, qui recepti sunt? Non est dubium quin Græca lingua multò antè quàm Latina, diuina officia in orientali præsertim ecclesia peragi cepta fuerint, qua scripturas omnes canonicas noui testamenti, præter vnum Matthæi euangelium, traditas nobis esse non ignoramus, ita vt à Græcis ad Latinos Christiana fides fuerit propagata. Quin & illud iam docuimus trecentis annis antè decretum hoc latum, Sclauis permissum fuisse, vernacula suâ lingua rem diuinam facere. Quòd autem ex quo tempore Hispaniæ, Galliæ, Germaniæ, cæteraque prouinciæ Christi fidem receperunt, fuerit vnquã apud has, vel alias occidentis aut septentrionis ecclesias in diuinis officijs vernaculę linguæ vsus, à quoquam doceri posse non puto. Hoc igitur constitutum est in concilio Lateranensi, vt ne ciuitas aut diocœsis vna duos episcopos habeat, sed vnum tantùm, qui secundum diuersitatis rituum & linguarum prouideat de viris idoneis vnicuique populo. Verbi gratia: Venetijs, quæ est ampla & copiosa ciuitas, ac orbis totius Christiani florentissimum emporium, sunt varij ritus, variæ linguæ, mores quoque diuersi. Sunt Græci & hi quidem catholici (nam & inter Græcos,

Hebr. 13.

Omnis ex Ecclesia sublatus ordo iam prope modũ esse videtur.

Lib. 1. Theologiæ.

Tertullianus.

Hilarius.

Clemens.

Absque litteris fides discitur.

In fide maiorum salui fiunt minores.

Vide quæso omnium rerum germanæ confusionis descriptionem.

Interpretatio cõcilij Lateranensis, quo decernitur vt vnaquæque gens sua lingua diuina officia celebret.

A Græcis ad Latinos Christiana fides propagata.

Vna ciuitas aut diocœsis, duos episcopos habere non debet.

Græcos, catholicos adhuc reperire licet) suo ritu ac lingua: sunt Sclaui, qui sua, sunt reliqui populi occidentales, qui Latina lingua, rem diuinam facientes, in templis vtuntur. Decretum igitur in concilio Lateranensi vult, vt quocũque ritu ac lingua celebrata fuerint officia diuina, ne quisquam ad ea se ingerat, cui non fuerit ab episcopo ciuitatis aut diocœsis prouisum. Vt autem sacerdotibus rem diuinam facientibus, præterquam vbi vetus iam obtinuit consuetudo, vernacula vti cuiusque lingua liceat, de eo verbum extat nullum. (Har.) Nónne verba decreti sunt vt prouideant pontifices viros idoneos, qui secũdum diuersitatem linguarum & rituum diuersorum populorum diuina illis officia celebrent? quid autem aliud his verbis, quàm illud sancitum esse videtur, vt sua cuique genti patria lingua diuina officia celebrarentur? (Ara.) Erras Harpage. Non ea fuit mens patrum, qui fuerunt in concilio Lateranensi congregati. Nam si hoc illi sensissent quod tu vis, iam inde à trecentis & quinquaginta annis (sub hoc enim tempus concilium illud est habitum) & in Germania, & in Anglia, Vngaria, Polonia, Boëmia, Dania, Scotia, Suetia, Noruegia, & in reliquis omnibus his Christianis regnis, vsus latinæ linguæ in diuinis officijs intermissus vel potiùs abolitus prorsus fuisset: quem tamen citra cuiusquam interpellationem sicut ab initio, ex quo tempore Christi fidès in ijs terris recepta est, ita post concilium hoc Latheranense retentum, & ad nostram hanc ætatem vsque transmissum ac propagatum esse videmus. Sed si quis temporum rationem diligenter expendat, facilè quæ causa fuerit huius decreti ferendi cognoscet: qua cognita quæ fuerit in eo ferendo patrum intentio, planum fiet. Concilium cuius hoc decretum profertur, habitum fuit sub Innocentio tertio: quo tempore & Constantinopolitana, quæ dudum Græcorum imperio patebat, & Hierosolymitana ciuitas in Latinorum potestatem peruenerat. Itaque præsentes in eo tum Constantinopolitanus & Hierosolymitanus patriarchæ adferunt, quod Græci tum ad obedientiam Apostolicę sedis reuersi fuerant. Quorum mores ac ritus, quantum cum Deo possent sustinendos esse, patres decreuerunt. Quamobrem non erat visum patribus, vt impedirent Græcos, quominus, quemadmodum sua lingua suoque ritu Latini, sic illi quoque (quamuis sub Latinorum potestate reducti) sua & ipsi lingua, suoque ritu rem diuinam facientes, vterentur: sed hoc tantum vt constitueretur necessarium esse putauerunt, ne propter diuersas linguas & ritus, duos aut plures episcopos vna ciuitas au diocœsis haberet. Ná capta per Latinos Cõstantinopoli, Francorũ & Venetorum opera, sic inter Francos & Venetos cõuenerat, vt si designatus esset ex Francis Imperator, Veneti darent Antistitẽ, ne penes vnam gentẽ vtraq; esset dignitas. Ac designatus tum erat Imperator Balduinus Flandrensis Comes. Antistitẽ verò siue patriarchã dederant Veneti Thomam Maurocenũ. Neque dubiũ est quin suæ quoq; gentis, suique ritus & linguæ patriarchã episcopũ habere Græci cupiuerint, quibus vt sua lingua, suoque ritu vterentur, facilè concessum est: Duos autẽ vt haberet episcopos vna ciuitas & diocœsis, concessum non est. (Har.) Video te promptiorẽ ad omnia refellenda quæ per me adferuntur, quam vt contradicere tibi queam. Sed obsecro te (quando quidem hæc tria, quę tanta contentione nunc expetuntur inter ea multi numerant, etiam catholici, quę Græci vocant ἀδιάφορα, Latinè dicere licet indifferentia) est ne quod impediat quò minus tantoperè flagitantibus concedi possit? (Arat.) Vtinam autem in flagitatores istos non rectè quadret illud quod à Christo dictum est, nescitis quid petatis. Verùm hac de re concilij sententiam expectare præstiterit, cuius cognitionem, vt vnius alicuius aut hominis, aut etiam prouinciæ, aut regni, calculo anteuertat, ferendum esse non videtur. Non est nostrum Harpage, quid vnaquaque de re decernere debeat Oecumenico Concilio præscribere, sed quod ab illo præscriptum fuerit, ei parêre nostrum est. Verùm interea tamen tenere me non possum, quin ex August. proferam nonnulla, quæ qua de re nunc agimus ab ea non esse videntur aliena. Sicut enim nunc sunt qui nimio plus ventri & abdomini seruientes, ieiunia prorsus abrogata cupiunt, præcipuè quòd vel ad dierum obseruationem, vel ad ciborum discrimen attinet: sic fuit Augustini seculo quidam Vrbicus qui longè diuersa ratione peccaret. Is enim non modò non detractum aliquid de ieiuniorum diebus, verùm auctos illos potius cupiebat, nam cum quarta tantùm & sexta feria ieiunaretur per totum orbem Christianum, exceptis quadragesimæ diebus, ille quoniam Romæ & apud paucos occidentales non pranderi sabbatis videbat, damnabat omnes quicunque sabbatis à prandio non abstinuissent. Quo nomine grauiter ab Augistino obiurgatus: Quis ferat, inquit, per omnes orientales, & multos etiam occidentales populos Christianos, de tot tantisque famulis famulabusque Christi sabbato sobriè modesteque prandentibus, ab illo dici, quod in carne sunt, & Deo placere non possint? & quòd de illis sit scriptum: Recedunt iniqui à me: & quòd sint ventricolæ?

Quo tempore habitum est Concilium Lateranense.

Concilium Lateranense habitum fuit sub Innocentio.

Adiaphora seu indifferentia.

Matt. 29.

Concilijs parendum, non eis quid præscribendum.

August. Epist. 86. ad Casulanum.

colæ ? Iudæam Ecclesiæ præponentes, & ancillæ filios & lege non iusta, sed voluptaria consulentes ventri, non disciplinæ succumbentes, & quod caro sint, & mortem sapiant, & cætera huiusmodi ? Quæ si de vno quopiam Dei famulo diceret, quis eum audiret, quis eum non deuitare deberet ? quum ergo his operibus atque maledictis insectatur Ecclesiam per totum mundum fructificantem atque crescentem & die sabbati penè vbique prandentem, admoneo vt sese cohibeat, &c. Quod de Vrbico dixit August. nunquid non multò rectius dici potest de his, qui laicis calicem, qui sacerdotibus vxores dari, qui diuina officia vernacula celebrari lingua postulant ? Quid enim ? an isti quoque maledictis & probris Ecclesiam non incessunt ? an in eam insultabundi non inuehuntur, qui non dubitant sexcentis his annis (ex eo enim tempore ferè suaue Christi iugum recepit Polonia) quotquot fuerunt maiores nostri, ac non nostri magis quàm omnium aliorum populorum qui Christiano nomine censentur, eos aut cæcitatis, aut impietatis omnes condemnare ? qui non viderint clara scripturæ verba, Bibere omnes ex calice iubentis, prohibere nubere, doctrinam esse dæmoniorum affirmantis, linguis quibus intelligi possint, loqui aut orare præcipientis ? aut si viderunt, eò sunt impietatis prolapsi, vt ea contra suam ipsorum conscientiam interpretati fuco imperitioribus facto, contra tam aperta & manifesta Dei verba venire non dubitauerint ? Non putauit Vrbico concedendum Augustinus in re multo minore. Quid enim in eo momenti est. prandeatur sabbato nécne, cum alicubi pransum, alicubi non pransum, vtrobique rectè fuerit, & nunc vbique non prandeatur modò, verùm & cœnetur, exceptis quadragesimæ, vigiliarum, & quatuor temporũ diebus ? Nam qua de re nihil certi statuerat diuina scriptura, nec Ecclesiæ (quam ille præcipit audiendam) decretum vllum interceserat, in ea suo quemque sensu voluit abundare, & ad quamcunque veniisset Ecclesiam, eius morem obseruare, ne vel pateretur scandalum, vel faceret. Si in re tam leui, nihil esse concedendum Vrbico putauit Augustinus, quid eum, si nunc viueret, facturum fuisse putas, si qui sunt ex imperita multitudine, eos tanto studio contendentes audiret, vt qui tot seculis in Ecclesia Dei recepti sunt ritus, ac plenariorum conciliorum auctoritate confirmati, nulla legitima ex causa nunc tandem in vna aliqua prouincia seorsum ab orbe reliquo Christiano abrogentur ? Qui si bono tamen animo, bonoque consilio peterent, sicut Cyrillum & Methodium aliquando fecisse scimus, fortasse non indigni videri possint qui audirentur. Nunc autem cum præclarè moneat Athanasius, id quod pietas etiã suadet, vt benè de patribus illis sentiamus, à quibus rectè viuendi instituta & pietatis doctrinã accepimus, nisi nos adulterinos esse filios declarare velimus, isti nõ aliam ob causam, hæc petere videntur, quàm vt patres quondam suos, quos nos etiam nunc patres esse nostros agnoscimus, ac deinceps etiam semper agnoscemus, iam inde à sexcẽtis propè annis, aut cæcos aut impios fuisse planũ omnibus facere queant: atq; hunc sibi quasi gradum atq; aditum faciãt, ad reliqua sua impia dogmata propaganda. Qui enim sunt qui tãtopere ista flagitãt ? nunquid nõ multò maxima ex parte aut Lutherani omnes aut Zuingliani siue Caluiniani quos vocant Sacramentarios, aut Picardi, aut Seruetiani siue noui Arriani, qui solum Deum patrem, & neminem alium adorandum, & inuocandũ esse contendunt, quòd ille tanquam solus Deus videt corda nostra quod nulla creatura facere potest ? Et est præceptum veteris legis, vt qui adorauerit alium quempiam præter Deum solum, occidatur : ad quem Deum intercessorem, mediatorem, & procuratorem alium habemus nullum, quàm solum dominum Iesum Christum. Quasi verò nõ æquè sit ipse Deus atque pater, & non æquè sit adorandus & inuocandus atque pater. Tales itaq; cùm sint qui sibi concedi ista postulant, quid aliud eos importuna sua petitione quærere verisimile est, quàm à Christi corpore ab vna sancta catholica apostolica Ecclesia, separationẽ ? Intelligit Satanas concordiam simul iunctam omninò vinci nõ posse. Itaque sicut lupus ouem à grege secernere : sicut accipiter columbam ab agmine volantium separare conatur : sic ille cùm sibi non esse satis viriũ aduersus omnes perspiciat, solitudinẽ quærit circumuenire singulorum, atque hoc maximè laborat, vt quos potest à reliquo Christi corpore segregret, quò sic segregatos magis habeat suis insidijs opportunos. Hanc itaque segregationem summo semper studio sibi cauendam esse patres omnes catholici & orthodoxi putauerunt, inter quos Augustinus adeò nulla in re communicandum esse dixit cum ijs qui segregauerunt semetipsos, vt ne magna quidem exigente necessitate, ieiunandum esse die dominico censeret. Non quod ieiunando peccare quempiam existimaret: sed posteaquàm hæretici impijssimi Manichæi die dominico, non aliqua necessitate occurente peragere, sed quasi sacra solennitate statuta dogmatizare cœperunt & innotuerunt populis Christianis, grande nefas arbitratus est, aliquid commune cum hæreti-

Hæretici schismatici maledictis & probris ecclesiam Dei incessunt.

In eo quod diuina scriptura nõ præcipit, nec ecclesia Dei, quisque suo sensu abũdare potest.

Prisci ritus ecclesiæ non abrogandi.

Anastasius.

Patres nostri semper agnoscendi.

Qui sint illi, qui volunt sacrum ac reliqua officia, lingua vernacula celebrari.

Deut. 30.

Venusta similitudo luporum & accipitrum Ad Satanam & eius ministros.

Segregatio ab ecclesia summopere cauenda Augustin. Epist. 86.

Ad Cassulanũ Manichæi impijssimi hæretici.

Nihil commune cum hæreticis habendum. Exod. 20. Cano. 8.

cis habere. Sic apostolorum auctoritate, ne communicare cum Iudæis Christiani viderentur, Sabbati loco dominicus dies, vt sanctificaretur, sancitum est, cùm tamẽ scriptura dicat: Sabbata sanctifices, non diem dominicum. Sic eorundem auctoritate cõstitutum est eadem ex causa: Si quis ante vernale equinoctiũ sanctum paschæ diem cum Iudæis celebraret, episcopus aut presbyter, vt abijceretur. Quin & illud obseruatum est, quandiu durabat sacerdotium Iudæorum, vt qui ministri reconcilationis Apostolorum temporibus fungebantur, non sacerdotes, verum presbyteri vocarentur. Adeò ne nomine quidem appellari Christianorum, quo Iudæorum sacerdotes dignabantur. Ab Ioanne quoque Chrysostomo grauiter eos reprehensos esse legimus, qui ieiunassent ijsdem diebus, quibus Iudæi solenniter ieiunabant. Sic in Ephesino Concilio cum Nestorius Christotocon non autem Theoton esse Mariam virginem asseueraret, sub anathematis pœna fuisse legimus interdictum, ne quis eam Christotocon auderet appellare, non quòd hoc quoque nomen illi rectè tribui non possit, sed quòd obuiandum errori patres putauerunt, quò Nestorius purum hominem Christum, non autem Deum & hominem Mariam peperisse contendebat. Ac queritabatur Nestorius contra verbum Dei veniri, quòd matrem Iesu vocari Mariam legamus in euangelio, matre Dei vocari nusquam in scripturis reperiatur. Obtinuit nihilominùs concilij decretum, adeò vt nunc etiam vix vlla sit vernacula gentis cuiusque lingua, quæ modò Christo no mẽ dederit, qua Maria nõ Dei potiùs, quã Christi mater vocetur. Sic in Toletano quoque quarto cõcilio, propter vitandum schismatis scandalũ vel hæretici dogmatis vsum, decretum est, vt simplex tenetur baptismi mersio: ne viderentur qui tertiò mergunt, hęreticorum approbare assertionem, dum sequuntur & morẽ: quod quidem auctoritate Gregorij magni factum est. Vides igitur quid in eiusmodi ritibus patres nostri sequuti potissimùm fuerint, duo nimirum. Vnum, vt ne quid Christiani vel cum Iudæis vel cùm hæreticis commune haberent: Alterum, quod à sanctissimo Leone scriptum est, non aliter vnus grex & vnus pastor esse possumus nisi (quod iterum atque iterum monet Apostolus) idipsum dicamus oẽs: Nisi perfecti simus in eodem sensu & in eadem sententia: nisi ritus etiam eosdem obseruemus. Nuncisti propter duas contrarias causas veteres ritus mutatos cupiunt. Primùm, vt cum hæreticis potiùs quam cum sanctis patribus nostris catholicis & orthodoxis cõmunicare videamur: deinde vt nos ab orbe reliquo Christiano diuidamus. Terribilis est Satenæ castrorũ hæc acies ordinata. Quamobrẽ nihil aliud cõtendit magis & elaborat, quàm vt rumpat ordines, vt segreget, vt diuidat: quòd simul vt perfecerit, iá optatam erit victoriam consequutus, Atqui conatibus hisce Satanæ fideles omnes omni ope resistere oportet. Nam vt nihil sit in ipsis rebus, quæ petuntur, mali, tamen in separatione tantum est mali, nihil vt fieri possit pernicioſiùs, cum principium separationis, quã finem reperire multò sit facilius. Deinde verò nullum est crimen quod multis modis ab hoc vno crimine non superetur. Itaque res est non admiratione magis, quàm cõmiseratione digna, quòd audire quosdam licet dicentes, religione quadam, vel (vt magis trito verbo vtamur) conscientia suã prohiberi, quò minùs à calice sibi temperent aut altera tantùm specie contenti sint. Nunquid non hæc peruersa quædam est religio, siue conscientia? Nunquid non illi Iudæorum simillima, quibus religio fuit in prætoriũ ingredi ne contaminarentur: cæterùm Christum illudendum, flagellandum, crucifigendum tradere, nulla fuit religio. Ad eundem modum isti quoque conscientia præmi se dicunt, si à calice abstineant. Si verò corpus Christi mysticum lanient, pro quo corpus ille suum viuum & verũ in mortem tradidit: si sanctã ecclesiam catholicam lacerent, quam Christus acquisiuit sanguine suo, si multas in partes eam dissecent, nulla religione tanguntur, nullo conscientiæ scrupulo premũtur. Tu verò Harpage, si sapis, ab eiusmodi peruersa religione tibi diligenter cauebis, ne tu quoque numerari queas inter eos, de quibus scriptum: excolantes culicem, camelum autem glutientes. Nulla autem in re maiori tangaris religione, nec vnquam te magis tua grauet cõscientia, quàm cùm discessionem, cùm separationem cùm præcisionẽ à Christi corpore tibi sit aliquis persuadere conatus, tum verò dicito religione prohiberi, conscientiã tibi tuam non permittere, vt quòd certò persuasum est post habeas: & quemadmodum olim qui fuerunt extra Arcam Noë, regnante diluuio perierunt, sic extra catholicam ecclesiam saluum esse posse neminem. Quamobrem intra huius te septa contineto, quem sensum & consensum illius esse vides, ab eo temerè ne discedito, Quamlibèt vociferetur per membra sua Satanas. Scriptum est enim. Et qui non es ex doctissimorum numero, nihil aliud ei clara voce respondeas, quàm, credo sanctam ecclesiam catholicam: Sicut ab illa doctus sum, credo: quam scripturam adfert, eam canonicam, eam diuinitùs inspiratam, eam esse tanquam Dei verbum recipiendam, sic non alio

Ministri reconciliationis presbyteri, non sacerdotes ab apostolis vocati.

Maria nõ Christotocos, sed theotocos, id est, Dei genetrix, iussa appellari in concilio Ephesino. Mat. 1. Luc. 2.

Cano. 5.

Greg. lib. 1. epis. 41. in Registro.

Leo papa Epist. 4. cap. 2. 1. Cor. 1. epist. 41.

Duæ causæ quare hæretici veteres ritus mutari cupiunt. Cant. 6.

Nihil perniciosius quàm separationis principium.

Peruersa hæreticorum religio & conscientia. Ioan. 18.

Actor. 20.

Piæ exhortationes. Matt. 23.

Extra ecclesiam non est salus.

Nihil aliud credendum, quã quod credit ecclesia.

non alio sensu,quàm quem illa me docuit,hanc ipsam scripturam verbum esse Dei credo, & tanquam Dei verbum recipio. Si quis autem contrarium sensum adferat, eum tanquàm à malo spiritu profectum repudio. Ad hunc modum si egeris Harpage,nō errabis,nec de regia via deflectes vnquā. Quoniam verò iam adueſperascit, satisque multa verba de rebus ijs feciſſe videmur,de quibus sermo nobis fuerat inſtitutus,finem iam dicendi faciam, si priùs ex Augustino paucis admonuero, quid ille maximè sequendum,in scripturarum interpretatione censeat. Docet is summam & scopum scripturæ totius,nihil aliud esse quàm charitatem. Quisquis igitur(inquit)scripturas diuinas, vel quamlibet earum partem intellexisse sibi videtur,ita vt eo intellectu, nō ædificet istam geminam charitatem,Dei & proximi,nondum intellexit. Qui verò talem inde sententiam duxerit,vt huic ędificādæ charitati sit vtilis,nec tamen hoc dixerit,quod ille,quem legit,eo loco sensisse probatur, (quandoquidem ea sententia fallitur, quæ ædificat charitatem quæ finis præcepti est)nō pernicioſè fallitur,nec omninò mentitur. Sed ita fallitur,ac si quisquā errore deserens viam,eò tamen per agrum pergat, quò etiam via illa perducit.Ex ijs Augustini verbis illud discimus,ita demū à nobis rectè scripturas intelligi,si intellectu nostro charitatē ędificemus,ad quam quoties intellectum nostrum referimus,etiamsi non omni ex parte sensum scriptoris assequamur,ad scopum tamen illum,quem scriptura vult,peruenimus. Sed qui fieri potest, vt charitatem ædificet, quī separationis,qui diuisionis,qui schismatis auctor est?quum nullum sit signum charitatis euidentius,quàm vnanimitas,quàm multitudinis credētium est cor vnum & anima vna. Quamobrem hanc Augustini regulam Harpage sequamur, sic enim facilè cauebimus nè vnquam periculoſè fallamur, néue à scopo, quem scriptura sibi propositum habet,aberremus. (Har.) Tu verò mihi iam persuasisse propemodum videris, atque in tuam me sententiam pertraxisse. (Ara.) Persuasissem proculdubiò,nisi Harpagus esses: Verùm Harpago,ne,si persuasum quidem fuerit,persuaderi potest. Harpag. Semestre spatium ad deliberādum dari mihi peto. (Arat.) Nulla opus est deliberatione. Sed ego tamen intererà Deum precabor,vt auferat abs te cor lapideum,& det tibi cor carneum,quò facilius doctrinam sanam recipere queas.

Epilogus.

Augustinus lib.1.de doctrina Christiana, cap.35. Charitas scripturarum scopus.

Actō.4.

Ezech.11.

FINIS.

EPISTOLA D. STANISLAI HOSII CARDINALIS VVARMIEN. AD ILLVSTRISS. BRVNSVICI DVCEM HENRICVM.

ILlustrissime principes, & Domine, dedit ad me non ita pridem Augustâ litteras Dominus Ludolphus Haluerius Illustritatis vestræ Vicecancellarius, quibus perhumaniter illius verbis me salutauit, simul à me petiuit, vt in quo statu res hîc versentur, Illustritati vestræ perscriberem. Quod ego tantò maiore cum alacritate faciẽdum esse mihi putaui, quantò plures causæ sunt, quibus Illustritati vestrę me plurimùm esse deuinctum profiteor. Inter quas est illa quidem minimè vulgaris, quòd cùm sororem Serenissimi Regis mei, sibi matrimonio iunctam habeat, non possum illam hoc nomine non plurimùm obseruare. Sed est alia maior etiam, quòd cùm inter eos vitam degat, qui doctrinis varijs & peregrinis abducti, in aliud nescio quod Euangeliũ se transferri passi sunt, constanter nihilominùs in eo permanet Illustritas vestra, quod à puero didicit, & se verè Catholicum & Orthodoxum Principem esse declarat. Quo nomine meritò colitur à pijs omnibus, & in oculis fertur. Ego verò quanti faciam hanc illius in fide Catholica constantiam, quanta in illam vel propter vnam hanc causam meæ voluntatis inclinatione propendeam, nulla satis oratione consequi possum. Itaque non solùm in hoc vulgari admodùm officij genere lubens Illustritati vestræ gratificabor, verùm etiam si quod esse possit aliud obsequij seruitutis genus quo magis animum erga illam meum testatum Illustritati vestræ facere possim, hoc certò de me sibi persuadeat, quòd nullum in me addictissimi seruitoris officium requiri vnquàm patiar. Quamobrem de statu Concilij quod hoc tempore scribam aliud non est, quàm apertum id esse XV. Calen. Februarij, quod Ecclesiæ suæ fœlix, faustum & fortunatum Deus esse velit, & habitam esse primam sessionem ad iiij. Calen. Martij: Alteri sessioni diem esse dictam, Xvij. Calen. Iunij. Quot verò hîc Oratores adsint & Episcopi, è scheda præsentibus inclusa Illustritas vestra cognoscet. Ac adferebantur huc gratissimi nobis rumores, etiã Illustrissimos Principes Electores Saxoniæ & Brandeburgesem, hunc suos citò missuros, quibus vehementer fuimus exhilarati, nisi quòd ea de re certi nihil adhuc habemus. Deum autem precamur, vt & horum, & aliorum Principum mentes in hanc voluntatem impellat, quò suos Oratores mittere ne recusent, cùm causam recusandi nullã habeant. Nec enim aliud nos cupimus vehementiùs, nec aliam ob rem tam frequentes in hanc Germaniæ ciuitatem conuenimus, quàm vt quod infirmum est consolidare, quod ægrotum sanare, quod confractum alligare, quod abiectũ reducere, quod perierat quærere possimus: non cum austeritate imperando, & potentia, sed in spiritu lenitatis omnes qui voluerint instruendo, quò cognoscant, nihil à nobis præter salutẽ ipsorum quæsitũ esse. Quem suæ discessionis à nobis fructum tulerint, nõ sine magno suo periculo multi iam in Germania didicerunt. Nam vt reliquas calamitates taceã, quibus per hos annos quadraginta grauiter afflicta fuit nobilissima hæc prouincia, quo auctore primùm ab Ecclesia Dei discessio facta est, is quemadmodum ipse Christum diuidere conatus est, sic & ipsum à suis quotidiana concisione diuidi videmus, vt vbicunq; doctrina ipsius recepta est, ibi tot fides, quot voluntates, tot esse doctrinas, quot mores, cernere liceat. Et quemadmodùm præclarus quidam Ecclesiæ doctor scripsit, posteaquàm ita fides scribi cœptæ sunt, vti volumus, aut ita vti volumus intelligi, tandẽ eò res redacta est, vt vbi excessum est ab ea fide, quæ sola est, dum plures fiunt, ad id cœperint esse, ne vlla sit. Quod etiam ipsimet queruntur non vno loco, qui segregauerunt semetipsos, ad atheismũ tandem apud plerosq; ventum esse. Vidimus hic Ducũ Vinariensium librum, quo nouem, vidimus alium ministrorũ Mansfeldensium, quo sectæ sunt vndecim condẽnatæ, quæ ferè oẽs non aliundè, quàm a Luthero duxerũt originem. Ex his duobus libris cognouimus, Ienenses & Mãsfeldenses ministros, nõ magis à nobis Christianis, quos per contumeliam, vt ipsis videtur, Papistas vocant, abhorrêre, quàm à Vvitembergensibus & Lipsensibus, quibus visum est in certis doctrinæ Christianæ capitibus, ab ipsis etiam Lutheri placitis nõ leuiter dissidere: nec illius sentẽtiç, quæ nõ alio loco, quàm quo Dei verbũ à multis habetur, in omnibus subscribere. An autẽ non præstaret, si qua secta cõdemnanda est, vt id publicè toti⁹ orbis decreto fieret potiùs, quã in aliquo Saxoniæ angulo? Certè quod Catholicũ esse debet, de eo nihil nisi in Ecclesia Catholica, quã Cõciliũ Oecumenicũ repręsentat, statuere fas est: alioqui Catholicum dici non poterit. Non

est Vvir-

est Vvirtembergensis fides nostra, sed neque Vvirtembergensis, neq; Ienensis, neq; Tygurina, neq; Geneuensis: sed est & vocatur Catholica fides, nusquā vt aliquid statuere de ea liceat, nisi in eo Cōcilio, quod propterea vocatur Oecumenicum, quòd ex vniuerso orbe Christiano conuocantur ad id omnes, quotquot se Christianos esse profitentur, vt quod oēs tangit, ab omnibus approbetur. Vidimus & Flacci, & Galli, & Amsdorffij, & Vvigādi, & Heshusij, & Matthæi cuiusdam iniquissimi seditiosissimiq; iudicis, (qui sceptro magistratus potiùs coërcendus, quàm stylo refutandus esset) conuicia & maledicta: quibus grauissmis afficiunt nō ministros tantùm, verùm & Principes Electores omnes, quāuis suppressis eorum nominibus: nec minùs illos, quàm nos, pro condēnatis habent, & eorum communione cōsuetudineque suis interdicunt. Legimus & Philippi Melanchthonis, (qui miser, cùm ei Lutherus in plerisq; non satisfaceret, iuit de virtute in virtutem, & ex Lutherano factus est ad extremum Caluinianus), graues querimonias de hoc mirabilium hominum genere, qui suo arbitratu damnant quidliber, neque personis auditis, neque rebus diiudicatis, cum quibus nihil agi posse dicit. Cogunt, inquit, Concilia, quando & vbi ipsis placet, atque vendicant sibi maiorem, magis intolerabilem, & minùs excusabilē auctoritatem ac potestatē, quàm Papa Romanus vnquā, Quę quò tandē euasura videantur, cogitetur, inquit. Paulò antè verò scribit, quòd in anarchiā euaserint. An autē id verum, sit, scire meliùs possunt, quorū res oculis est subiecta. Quāquàm & ego mihi videor animaduertisse quibusdā in locis, vbi suaue Christi iugū per ministrū suum Pontificē Ecclesiā gubernantis excussum est, etiā Principum iugū nō ferè tolerari. Vidimus & Clebitij quendā libellū, qui inscribitur, Victoria veritatis, & ruina Papatus Saxonici, contra Heshusiū scriptū, in quo Lutheranos ad synodū, & ad disputationem de præsentia vel absentia potiùs, vt ille sentit, Christi corporis et sanguinis in Eucharistię Sacramēto prouocat, ac easdē illis leges pręscribit, quas ipsi nobis Christianis præscribere cōsuerunt. Quorsum aūt res redijt per Deū immortalē? Putauit Lutherus euersurum se Papatū Romanum, qui mille quingētis annis in Ecclesia Dei durauit, duraturus etiā iuxta Christi promissum, ad finē vsq; seculi: ecce autē ipsius Lutheri Papatum, quē vix dū annos quadraginta durasse cōstat in Saxonia, saluo Romano, iā euersum priùs esse non temerè Sacramētarij gloriātur, cū bona pars eorū, qui Lutheri fidem fuerāt amplexi, reiecta ea, Zuinglij siue Caluini doctrinā sit sequuta: Ac plurimos in Germania videre liceat, qui de præsentia Christi corporis in Eucharistia nō solū ab Ecclesia Dei, verùm ab ipsius etiam Lutheri placitis discesserūt: multoq; nūc latiùs Caluini doctrinā propagatam videre licet, quàm fuit vnquā Lutherana. Quo libētiùs adduci deberēt hi, qui dici volūt Cōfessionis Augustanæ, vt quib⁹ de rebus inter se disceptāt, de his iudiciū penes hoc Oecumenicū Conciliū esse vellēt. Et habituri hīc essent æquiores iudices opiniōe sua. Vidimus Flacci supplicatorios quosdā libellos quibus instat & vrget mirabiliter, vt in Germania, vel potiùs in Saxonia Synodus congregetur: à qua tamē arceri vult primùm Christianos oēs, quos illi visum est vocare Papistas, deinde Seruetianos, Suenckfeldianos, Antinomos, Anabaptistas, & Osiādrinos: neq; sibi cū alijs, quàm cū Synergistis, Maioristis, & Adiaphoristis rē esse vult, ac miras tragœdias excitat de Cōfessiōe Augustana, quā esse multis in locis mutatā ad deprauatā quiritatur: neq; dubitat alicubi falsi crimē impingere Philippo, quòd nō magis Confessionē Augustanā, quā ipsos etiā Lutheri libros plurimis in locis adulterauerit. Nec id sine causa. Nā cōtuli ego quoq; aliquod exēplaria Cōfessionis Augustanę, & ita se rē habere cōperi: Nec vlla mihi visa est propiùs accedere ad eā, quæ fuit Augustę oblata Christianissimo Imperatori Carolo, cuius memoria in benedictiōe est, quā ea, quæ Flacci opera Ienæ typis est excusa, & extat in librorū Lutheri tomo quarto. Cū itaque de Confessionis etiā ipsius Augustanę fide inter istos disceptetur, quā toties mutatā & deprauatā esse, nō modò Zuingliani siue Caluiniani, verùm & ipsi vociferātur veri Lutherani, qui cothurnū quendā eam appellāt, vtriq; pedi aptū, cùm auctor ipsius, qui suis eā conscripsit manibus, & in alijs multis, & in eo, quod pręcipuū est Christianę doctrinę caput, de pręsentia Christi corporis & sanguinis in Eucharistia, nō ab Ecclesia modò, verū & à seipso, à magistro suo Luthero diuersum sentiat, & cū Caluino cōsentiat, nōne satius foret, vt de hac Cōfessiōe, quid in ea rectè recipi posset, quòd nō, huic Oecumenico potiùs Cōcilio iudicādi potestatē isti permitterēt, eiq; se subijcerēt, quā vt vni⁹ hominis arbitrio toties mutata tantā ipsis etiā Lutheranis de ea disceptādi & altercādi materiā prębere⁹? Mihi verò si cuiusquā alteri⁹, certè Lutheranæ sectæ vel maximè videtur interesse, doctrinā vt suā siue Cōfessionē huic Oecumenico Cōcilio diiudicādā permittat: quādoquidē nō solū per Sacramētarios ea nōnullis locis vehemēter oppugnatur, ac pro pemodū expugnatur, verū etiā ipsorū Lutheranorū inter se mutuis dissidijs extinguitur. Cu-

Mutata Confessio Augusta ab ipso Melanchthone.

tur. Cuperet Flaccus hoc iudicium in Saxonia fieri: cur autē non ibi potiùs, vbi totus congregatur orbis Christianus? Scilicet, Saxonica fides cōdenda, & non Catholica potiùs nobis est retinenda. Certè magis ex vsu, magis etiam ex dignitate foret Principum istorū, vt controuersias istas ministrorum suorum, eorum iudicio potiùs disceptandas permitterēt, quos pro legitimis iudicibus agnoscunt, & Dominus eorū Cęsarea Maiestas, & quotquot sunt alij per orbē vniuersum Christiani & orthodoxi Reges & Principes, quàm vt vel Flacco se, vel Gallo, vel qui sunt eiusdem farinę, submitterent. Neque dubitare debent, quin Patres hos multò essent æquiores habituri, quàm illos nescio quos. Esset hîc non magis cognoscendi, quàm ignoscendi locus, idque tolerabilioribus cōditionibus, quàm quas præceptoribus suis proponit Flaccus. Et cū in Symbolo profiteamur oēs, credere nos sanctam Ecclesiā Catholicam, nónne magis velle deberēt Catholicam confessionē habere Principes isti, quàm vel Saxonicā, vel Augustanam, vel nescio quam aliam? Iam enim nō modò prouinciæ, verū & ciuitates ferè singulæ, proprias & priuatas suas confessiones adferunt. Qua de re vbi statui potest melius, quàm in hoc Oecumenico, quod Catholicā Ecclesiam repræsentat, Concilio? Quamobrem quod sua sponte facturam Illustritatem vestram non dubito, maiorem in modum ab illa peto, vt instare velit apud Principes istos Germaniæ, & eis persuadere, quos præsertim habet aliqua sibi propinquitate, familiaritateque cōiunctos, vt suos huc Oratores primo quoque tempore mittant. Audio, quòd non ita pridem Illustrissimi Domini Marchionis Brandenburgen. Electoris filia nupsit Illustritatis vestræ filio, quod illi matrimonium fœliciter euenire cupio. Cùm autem is non alienus ab Ecclesia Catholica sit visus, promiserit etiam proximè superiori anno Nuntio Apostolico se suum huc Oratorem missurum, facilè perfecerit apud illum Illustritas vestra, auctoritate sua, vt præstet, quod promisit. Scio non defuturos, qui dehortentur Illustritatem eius ne faciat, vel hanc solam ob causam, quòd à Pontifice Romano Cōcilium hoc est indictum, cuius iugum excussum ab omnibus cuperent: nec alia de re magis laborant, quàm vt nomen illius quàm maximè odiosum & inuisum reddant omnibus, quòd sublato gubernatore, faciliùs circa Ecclesiæ naufragium grassari se posse persuasum habent. Sed quis tandem est, qui posset, præter hunc, Oecumenicum Concilium conuocare? Nihil iam de eo dicā, quòd semper hæc fuerit ecclesiastica regula, iā inde à mille trecētis & ampliùs annis, ne præter sententiam Romani Pontificis Concilium vllum celebrare liceret. Fingamus licere, vt alius quisquam indicet. Quis erit ille, qui possit hoc præstare? Num Imperatoria Maiestas? Est quidem is Regum omnium & Principum excellentissimus, verùm nec à Gallis, nec ab Hispanis, nec ab Anglis, nec à Polonis, nec à multis alijs eo loco habetur, vt ei tanquàm superiori, dicto audientes esse velint, qui Regnorum horū, & aliorum, gubernacula tenent. Contrà verò, Pontifici Romano libenter hunc honorem habent, & ipsa Maiestas Imperatoria, & oēs Reges & Principes, quotquot Catholici & Orthodoxi censeri volūt, vt eum tanquàm superiorem agnoscant, & ei debitā reuerentiam & obedientiā præstent, atque ab eo vocati, vel ipsi veniāt ad Cōcilium, vel saltem suos Oratores mittant. Quod iā à plerisque factum esse, ex ea, quam Illustritati vestræ mitto, scheda cognoscet. Cùm itaque vel ipsa luce sit clariùs, quòd Oecumenicum Concilium nemo possit alius congregare præter Pontificē, cùm suos ad illud Oratores Imperatoria Maiestas iam ablegauerit, qui subiecti sunt illi Germaniæ Principes, cur id facere detrectent, quod ab Imperatore & Domino suo factum iam esse vident? Nihil honori suo detrahi persuasum habet Maiestas Imperatoria, quin aliqua potiùs illum accessione cumulari credit, si gloriam hanc Deo det, vt quem illi visum est suum in terris Vicariū constituere, debitam ei reuerentiam tribuat. Et certè nulla res est, in qua piorum Principum vel fides magis exerceatur, vel Christiana quædam humilitas, qua nihil Deo gratius est, clariùs enitescat, quàm cùm non hoc ab illis attenditur, quis ille sit quem in Petri Cathedra Deus collocauit, cum fieri quandoque possit, vt eadem qua cæteri præditus in firmitate, nec vitæ prorsus inculpatæ, nec omnibus his rebus, quibus libētius homines honorem quendam & venerationem tribuunt, sit satis instructus: verùm id solum spectatur, quòd Christi Vicarius, quòd Petri legitimus successor est: vt honos omnis non ad hominem, qui & infirmus est, & suis ipse persæpè vitijs non caret, verùm ad ipsum Deum referatur, per quem in ista Cathedra collocatus est. Nec in homine fiduciæ quicquā ponitur, quod qui facit, eum Propheta maledictū esse dicit, sed in solo Domino, qui potest per quālibet indignum peccatorē, contra spem etiā, & expectationē multorū, ea præstare, quæ maximum ipsius Ecclesiæ fructū adferre queant: quò sic perspicuum fiat omnibus, non id hominis virtute contigisse, verùm excelsi dextra factum esse. Quā itaque Deo gloriam dat Imperatoria Maiestas, & eius exemplo cæteri Reges & Principes Christiani,

Christiani,cùm eandem gloriam Deo non dent, etiam subiecti Maiestati illius Germaniæ Principes,vt ipsi per ministrũ suum Pontificem ad Concilium eos vocanti pareant, & suos huc Oratores primo quoque tempore mittant? Dicãt illi quicquid volent,vnus vt Ecclesiæ prę sit necesse est,si debet vnitas in ea retineri. Et quàm verum sit illud,quòd non aliunde schismata & hæreses obortæ sunt,quàm inde, quòd sacerdoti Dei non obtemperatur,dum Episcopus,qui vnus est, & Ecclesiæ præest, superba quorundam præsumptione contemnitur, & homo dignatione Dei honoratus, ab indignis hominibus iudicatur, non iam in Cypriani tantùm libris legimus, verùm etiam in his quę facta sunt in Germania, oculis ipsi nostri cernimus. Excussisse quidam sibi videntur iugum Pontificis:quid autem ex eo consequutum est? Tot fides, quot voluntates : & pro vno Papa, multos iam esse nacti videntur. Nolo iam dicere de his, qui Caluini verbum pro Dei verbo sunt amplexi,quemadmodũ hi querantur de illis,qui Lutheri potiùs, quàm Caluini verbum tanquàm Dei verbum adorare malunt,quòd non sustulerint,verùm ad se pertraxerint Papæ tyrannidem,proque ligneo iugo Papæ collo excusso,ferreum ab illis impositum sit? Nihil itaque dicam de Sacramentarijs, quibus nihil est impurius : an autem ad eundem modum de se mutuò non queruntur Lutherani? Quàm grauiter ferat Philippus,quòd maiorem magisque intolerabilem & minùs excusabilem auctoritatem ac potestatem, quàm Papa Romanus vnquam, sibi vendicent Flaccus & Gallus, paulò antè commemoraui. Nunc audiat Illustritas vestra,quid vicissim de Philippo præceptore suo,quamuis suppresso illius nomine,scribat Gallus.

Est verò id mùneris & officij mei,haud secùs atque illorum,vt veritati patrociner,& ei contradicentes reprehendam, qualescunq; demùm sint illi, etiamsi sit angelus è cœlo. Adeoq; persuasum habeo,hoc ipso plus me eis honoris & beneficij deferre coram Deo, dum illos culpito,suorum errorum admoneo,atque ad pœnitentiam eos inuito, quàm illos ipsos adulatores & palpones omnes, qui sua adulatione illos in erroribus confirmant, atque in pœnitentia detinent. An verò persuasum habent eiusmodi se esse præceptores,vt ipsorum dictis omnibus necesse sit fidem commodare discipulos? aut id genus sanctos,qui errare non possint? Atqui sanè nec apud Ethnicos quidem nouum isthuc est,vt interim discipulo diuinitùs veritas patefacta sit, atq; etiamnum patefieri possit præ illius præceptore, in qua etiam non dubitet à suo dissentire Magistro. Vnde illa nata est sententia, Amicus Plato, amicus Socrates, magis amica veritas. Atque ante illos quidam insigni præditi sanctimonia errauêre,& in errorem alios induxére. Tum quoque necesse est Lutherum itidem vt sinãt adhuc esse præceptorem, & præceptorem omnium præceptorem Christum, à quibus ipsi defecerunt, quemadmodum in hoc omnis nostra superior disputatio acquiescit: Quibus ipsimet iam præceptoribus sese opponunt,planeque ingratos declarant pro veritate manifestata. Pergunt interim, mittuntq; in errorem,& mittuntur, idque sub Præceptorum titulo,perinde vt olim Iudæi sub legis,& Pontificij sub Ecclesiæ titulo.

Atque illi lepidam hanc & seriam collationem(à Doctore,tenebat tantummodò)accipiant, qui sic dicere solitus erat:estque sanè salutaris oratio, quam operæ precium sit non ignorare modò Christianos pro sui fida commonitione. Quemadmodũ Iudęi,ait, clamabant,Templum Domini,Templum Domini,& Papistę hactenus clamitarunt,& neque dum clamitare desinunt,Ecclesia,Ecclesia:ita nimirum etiam nostri iam crepitant Magistri & Scholastici Vvittembergenses: neq; ex ipso fundamento quicquam norunt aliud,nisi,Præceptores,Præceptores. Interim præceptoris Christi, cui testimonium reddit Deus,Hic est filius meus,ipsum audite:tum quoque præceptoris Lutheri,cui & scripta & opera testimoniũ afferunt, diuinitùs illum ceu postremũ vltimi temporis huius Eliam Ecclesiæ & doctrinæ reformandæ excitatum:horum,inquam, præceptorum tum Papistas, tum Adiaphoristas magna cœpit obliuio.

Huc etiam illud pertinet,quòd nos nouos Pontifices siue Papas & Ecclesię reformatores criminantur. Atqui verò isthuc ipsum in illos equidem quadrare puto. Vt enim Romanus Pontifex id sibi arrogat,se errare non posse,se esse vniuersalem totius Ecclesię Episcopum,quicquid ipse dicat & statuat, id valere oportere, & mera esse diuina oracula,de quibus nemini ambigere, nec cuiquam contradicere fas sit: idque eò, quòd Cathedræ Petri ipse hæres sit,aut esse velit: haud aliter profecto Vvittẽbergenses sese comparant,dum, Lutheri & spiritus eius ex sede hæredes esse volunt : cuius tamen spiritus, vt iam cœptum est, tantundem propemodùm apud illos residêre videatur, quantum spiritus Petri Romę apud Pontificem, Cardinales,Episcopos,& illorum gregem,&c.

Nec pauca eiusdem generis apud Flaccum & Amsdorfium reperire licet, nisi quòd omnia nunc in medium adferre, necesse non est. Hoc tantũ ostẽdere volui, posteaquàm

Papæ iugum excussum est in Germania, multos ibi natos esse Papas, & eos magis intolerabiles, si quid Philippo credimus, quàm fuit vllus vnquàm Papa Romanus. Inde sunt istæ sectę tam inter se mirabiliter dissectę, dum quisque se pro Papa gerit, dum quisque quod ipse docet, id tanquàm Dei verbum ab omnibus adorari vult, vt iam tot habere Germania Deos videatur, quot habet nouę doctrinæ magistros, dum vniuscuiusq; eorum verbum, tanquàm Dei verbum & Christi recipit Euangelium (sic enim doctrinam suam appellari volunt.) Nec erit sectarum istarum finis vllus, nisi priùs eò redeatur, vnde discessum est. Incidi nuper in libellum quendam Ioannis Spangembergij, quem edidit anno proximo superiore, cuius inscriptio hęc est.

Verax narratio beneficiorum per. D. Martinum Lutherum, piæ memoriæ, præsertim Germaniæ diuinitùs præstitorũ, & detestandæ ingratitudinis erga eiusmodi ingentia beneficia & munera. &c.

Inter alia Lutheri beneficia, numerat & hoc, quòd Antichristum reuelauerit. Quòd si nihil aliud fecisset, vel hoc solo nomine dignum eum fuisse scribit, cui summus honos haberetur. In fine verò libelli prophetias quasdam (sic enim vocat) ex libris Lutheri congerit, inter quas ponit & hanc de fructibus reuelati Antichristi.

Vetus verbum est, & à multis doctoribus repetitum, quòd post reuelationem Antichristi tam erunt homines feri, quòd iam deinceps nollent Deum agnoscere, nec vllam illius rationem habere: sed iuxta suam quisque voluntatem faciet, quicquid diabolus & caro suaserit. Hoc tempus iam impletum videmus. Posteaquàm enim admirabili quadam & singulari Dei gratia Antichristianismi, siue Papatus horrenda mendacia ac doli, deceptionesque manifestatæ sunt, incipiunt iam homines nihil ampliùs credere: & posteaquàm à vinculis Papatus se liberos esse vident, volunt etiam esse liberi & soluti ab Euangelio, & à præceptis Dei: & volunt vt deinceps rectũ sit & iustum, quicquid vnicuique visum fuerit.

Obsecro diligẽter Illustritas vestra secum expendat hęc verba. Nec enim verius fuit, quòd Caiphas olim dixit, quã quod nunc hic Pseudopropheta scribit. Quamuis enim falsò Papatum vocet Antichristianismum, cùm hic status, qui nunc est in multis Germanię locis, multò sit hoc nomine dignior: hoc tamen verisimũ est, quòd posteaquàm Christi suaue iugum per Papam Ecclesiam suam gubernantis excussum, & ipsum Papam Antichristum esse falsò persuasum est plurimis, & Christi iugum simul est excussum, ac eò res redacta (proh dolor) quòd qui diruperunt vincula Papatus, ijdem illi nec Euangelij, nec Dei præceptorum vinculis vllis alligati iam esse volunt: ac diruptorum vinculorum fructum hunc ferunt, vt iam deinceps nihil credant, & faciat quisq;, quod sibi videtur. Qua de re queritur etiam Hieronymus Menczelius, cuius libellum de pastoribus legi, eodem illo anno impressum Islebij, quam isti nouam Bethleem esse volũt, in qua nouus Christus natus sit, vel Antichristus potiùs. In cuius libri præfatione sunt hæc verba:

Posteaquàm per sanctum Euangelium à Papæ tyrannide, & potestate liberati sunt, & assueuerunt omnes illius constitutiones reijcere, progrediuntur vlterius, & volunt prorsus eandem consuetudinem in alijs quoque rebus omnibus, siue sint bonæ, siue malæ, retinere. Volunt esse liberi, necà quoquam prohiberi, quominùs arbitratu suo viuant, haud aliter, quàm si Euangelium esset talis doctrina, quæ vnicuique concedat potestatem faciẽdi, quod illi placet, quę nullum ordinem, nec vllam disciplinam ferre possit. Quòd si quis eis resistere fuerit ausus, eò veniunt audaciæ, vt non solùm odia suscipiant erga suos prædicatores, & eos cõtumelijs afficiant, verùm etiam pro virili sua tyrannicè persequantur. Ac si quem volunt ordinem prædicatores constituere, statim vim esse dicunt minimè Christianam, & nouationem quandam, & introductionem veteris Papatus, per quam prędicatores propriam suam potestatem & dominationem in cõmissum sibi gregem stabilire velint. Qui si pergant vrgêre exequutionem eorum quę constituerunt, non solùm conuicijs afficiuntur, verùm etiam ad extremum expelluntur.

Neque dissimilia queritu r Heshusius in eo libello, quem & ipse de pastoribus scripsit. Videt igitur Illustritas vestra, quo loco sit Germaniæ status, posteaquàm ea multis in locis Papæ iugum excussit: quod commutatum, non excussum esse videtur, cùm alio cuiusuis potiùs, quàm Christi, multò grauiore iugo, prematur. Accusat autẽ Spangembergius in eo libello, ex quo paulò antè nonnulla produxi, non Christianos, quos ipse vocat Papistas, verùm illos ipsos accusat ingratitudinis, qui Lutheri verbum, tanquàm Christi verbum quadraginta his & ampliùs annis adorarunt, Vvittembergenses potissimùm, Lipsenses, & qui sunt sub Duce Vvirtembergensi. Hos igitur grauiter accusat, quòd acceptorum à Luthero beneficiorum immemores, ausi fuerint in decem aut vndecim doctrinę capitibus ab ipsius doctrina, quam purum Dei verbum esse persua-

sum

sum omnes habere cupit, discedere, quodque his eum elogijs ornauerint:

Vocant eum Philautum, id est, eiusmodi hominem, qui non nisi de se vno præclarè senserit, sibi vni plurimum tribuerit: cuique nihil arriserit præterquã quòd ipse dixisset & fecisset. Appellant item Philonicũ & Eristicum, id est, hominem vsq; adeò rixosum, vt semper suam tueatur sententiam tanquàm æquam, nemini quicquam concedere, nulli cædere velit, suam duntaxat aucupetur gloriam, nec quenquam præter se ferre sustineat. Itemq; Doctorem Hyperbolicum, puta, qui ex culice possit efficere camelum, qui mille iactitet, & vix quinque cogitet: effutiat quicquid in buccam venerit, flocci pendens num vel verum, vel falsum sit quod dicit: denique qui duplo plus asserat, quàm ipsa habeat rei veritas. Nuncupant etiam illum Polypragmenicum, qui se procaciter, & petulanter negocijs omnibus immisceat, qui plura sibi expedienda sumat, quàm ipsius poscat prouincia, rebusque omnibus, quæ tamen nihil ad illum pertineant sese ingerat. Tum quoque ingenij ostentatorem eum nominant, qui non nisi ingenij acumen præter necessitatem ostentare, seseq; vẽditare voluerit. Sed & Stoicum, durum capitonem, qui non nisi suo vixerit cerebro, atque alios tyrannica continuerit, & presserit seruitute. Denique Somniatorem eum vocant, & proh dolor miserandum in modum isthæc coquunt, atque permiscent, &c.

Quòd si discipulorum Lutheri tale de Luthero fuit iudicium, & certum est, non deesse quosdam etiam Principes, qui Melanchthonis doctrinã sibi potiùs amplectendam esse putant, quàm Lutheri: ac rectè ab eo factum existimãt, quòd non in omnibus cum Luthero consenserit, sed in quibusdam ad nos Christianos, in alijs verò nonnullis dogmatibus ad Zuinglianos, siue Caluinianos deflexerit, vel hæc ipsa res, calcar addere posset Germaniæ Principibus, vt ne vel Melanchthonis, vel Spangembergij, vel Illyrici iudicio de doctrina Lutheri stare, sed eam Oecumenico potiùs Concilio disceptandam permittere vellent. Sic enim & dissidia, quæ sunt inter ministros eorum, tolli faciliùs, & ipsi Principes ad agnitionem veritatis redire celeriùs possent. Sic autem in eodem illo libello de Luthero scribit Spangembergius, vt eum exæquare Christo videatur, nec alio ferè loco, quàm quo scripturas Canonicas, eius libros haberi velit. Accusant nos idololatriæ. Potest'ne autẽ esse maior, ac manifestior idololatria, quàm sit hæc, vnius alicuius hominis verbum, in quo nec doctrina excellens, nec vlla est vitæ sanctimonia, tanquàm Dei verbum recipere, & coram illo incuruari, ac si quis ab eo discesserit, eum è cœtu suo eijcere? Vtinam vellent isti Principes memores esse verborum, quibus in Propheticis & Apostolicis literis idola fugere monentur, & cùm intelligant, nihil aliud esse, quàm mera quædam idola, Lutherum, Philippum, Flaccum, Brentium, remis, quod aiunt, & velis illa fugerent, deq; eo, quæ doctrina Verbum Dei censeri debeat, penes Ecclesiam Catholicam, quam Concilium Oecumenicum repræsentat, iudicium esse mallent, quàm penes Flaccum, vel Brentium, vel nescio quos alios Saxonicos ministros. Etiã extra Saxoniam leguntur & intelliguntur scripturæ, & rectiùs ibi iudicari potest, qui sit germanus scripturæ sensus, vbi totus orbis conuenit in Christi nomine, quàm in paucorum conuenticulo. Quod Catholicum dogma censeri debet, in Ecclesia Catholica debet approbari: quàm frustrà se credere in symbolo profitentur, qui malunt vnius alicuius priuati hominis, aut etiam paucorum in angulo aliquo conuenientium, ac diuersum ab illa statuentium, quàm illius sententiam sequi. Sæpè iam periculum fecerunt, multa sunt inter eos colloquia, multa sunt habita conuenticula. Quid autem aliud lucri fecerunt, quàm quod magis ex illis incerti, quàm fuerant anteà, discesserunt, magis etiã inter se pugnantes? Huc itaque suos mittant potiùs Principes: hîc quæ doctrina cum verbo Dei consentiat, quæue cum illo pugnet, doceri velint. Nam sicut in ministrorum suorum conuenticulis, siue, vt ipsi vocant, colloquijs iam experimento didicerunt, quòd miscuit Deus in medio eorum spiritum vertiginis, vt errare facerent Ægyptum in omni opere suo: ita præsentem hîc adesse Spiritus sancti gratiam cognoscent. Non erit hîc Deus ille dissensionis, qui regnat in his locis, vbi suaue Christi iugum, per ministrum suum Pontificem Ecclesiam gubernantis, excussum est: sed erit Deus pacis & dilectionis, qui faciet vtraq; vnum, & per diuersitatem linguarum cunctarum, gentes in vnitatem fidei congregabit. Quod vt ita eueniat, supplices misericordiam illius implorabimus. Hæc ego propterea pluribus Illustritati vestræ scribenda putaui, vt si visum illi fuerit communicet cũ Illustrissimo Principe Domino Ioachimo Electore Brandeburgensi, qui non alienus à nobis esse videtur: Quo nomine Illustritatem illius plurimùm obseruo: præcipuè cùm & ipse, serenissimi Regis & Domini mei sororem in matrimonio habeat, quam constanter in fide Catholica perseuerare, non sine magna animi mei voluptate audio. Sed quòd ab ea defecisse, & in aliud nescio quod Euãgelium translatus esse dicitur filius eius Illustrissimus

ſtriſsimus Dominus Archiepiſcopus Magdeburgenſis, ingẽtem ex eo dolorem accipio, neq; poſſum tamen adhuc animum inducere, vt credam factum id ab eo fuiſſe. Quæſo Illuſtritatem veſtram, velit ea de re me certiorem reddere, & apud quoſcunque Germaniæ Principes aliquid auctoritate valet, prẽcipuè verò apud affinem ſuum Illuſtriſsimũ Dominum Marchionem Electorem, efficere conetur, vt ſuos huc Oratores primo quoque tempore mittat. Nam quòd ipſa factura ſit hoc Illuſtritas veſtra, omni prorſus cunctatione ſemota, mihi quidem dubium non eſt. Præclarè merebitur de matre ſua Eccleſia, ſi quàm plurimos in eandem voluntatem impulerit, & cùm apud homines laudem, tum apud deum ingentem ex eo gratiam conſequetur. Qui vt Illuſtritatem veſtram pro Eccleſiæ ſuæ defenſione quam diutiſsimè ſeruet incolumem & felicem, diuinam illius maieſtatem ſupplex oro, meque gratiæ illius commendo. Datum Tridenti XXIIII die Martij, Anno Domini. M. D. LXII.

Illuſtritatis veſtrę
Seruitor deditiſsimus,
Staniſlaus, Card. Varmien.

AD REGEM, PROCERES, EQVITESQ. POLONOS, IN COMITIIS VARSHAVIENSIBVS CONGREGATOS, EPISTOLA MARTINI CROMERI.

REM Virtute veſtra dignam, & moribus maiorum veſtrorum conſentaneam facitis REX inclyte, & vos Proceres Equitesq; Poloni, quòd vobis religionem Dei opt. max. cuius ope regnum hoc ſeptum barbaris gentibus tam diù ſtat incolume, in primis curę eſſe oſtenditis. Qua in re quantum extiterit ſemper ſtudium maiorum veſtrorum dicerem, ſi vos ignorare exiſtimarem. Ex eo quidem tempore, quo ij Chriſto Ieſu Deo & ſeruatori noſtro populariter nomina dedêre, eiusque ſanctiſsimas leges atque cæremonias à multis alijs populis longè ante ſuſceptas, & eius ipſius numine per continuam multorum ſeculorum ſucceſsionem ab ipſis vſque Apoſtolorum temporibus conſeruatas, ſibique ad extremum, cùm Deo placuit, non tam ſcriptis, quàm viuis vocibus quaſi per manus traditas ſuſcepêre: ex eo, inquam, tempore dimoueri ſe ab ijs nunquàm paſsi ſunt. Quarum alias quaſdam gentes minùs tenaces fuiſſe non ignoramus. Quò verò cęteris quoque hominibus teſtatius facerẽt illi ipſi maiores noſtri, omnia pro retinenda ac defendenda, quam ſemel ſuſcepiſſent, religione ſe facere & pati paratos eſſe, ſtringere ij gladios, quibus pręcingebantur, cum Euangelium quæ lex Chriſtĩ eſt, publicè in templis legi inciperet, ſoliti eſſe memorantur. Nec id ſignis & verbis profitebantur magis, quàm re pręſtabant. Vltrò enim & alacres arma ſumebant contra barbaras gentes, ſicubi eas, quamuis longè à ſe, nomini Chriſtiano graues & infeſtas imminére ſenſerant. Itaque & cum Pruſsis atque Lithuanis & conſanguineis ſuis Pomeranis olim, priuſquàm eæ gẽtes Chriſto nomina dedére, multa geſſerunt bella, nõ tam de imperio, quàm de religione: & regnante apud ſe Vladiſlao Iagellone, cũ Vitoudo Lithuanorum duce in intimam Tartariam expeditionem ſuſceperunt. Et verò eodem Iagellone & filijs eius Vladiſlao & Cazimiro regnantibus, non modò in Valachiam & ad Brailouiam Danubiumque, verùm etiam in Thraciam vſque armati contra Turcas penetrarunt, vt Valachis, Raſcijs, Bulgaris atque Gręcis laborantibus ſubuenirent. Quid igitur? An vos degenerastis ab hac virtute maiorum veſtrorum? Minimè verò. Nam vt mittam recentiores quaſdam expeditiones in Vngariam & Auſtriam, regnante nuper optimi & benigniſsimi huius regis patre diuo Sigiſmundo, à vobis eodem ſtudio & voluntate ſuſceptas, iſtud certè ſtudium veſtrum, quo ſanctiſsima Chriſti inſtituta, infelici hac noſtra atque etiam ſuperiori ætate cupidorum & ambitioſorum hominum partim incuria, partim improbo ſtudio vel contaminata, vel ſuppreſſa vindicare cupitis, (Neque enim cum ijs ſentio, qui vel odia, vel inuidia, vel ambitione cuiuſquàm, & potentiæ

tentiæ auctoritatisque contentione hæc agi suspicantur:) istud igitur studium vestrum eò maioris est pietatis, quò magis pernicioſa sunt religionib. praua & impia dogmata, quàm arma: propterea quòd hęc quidem corpus modò petunt in animum, in quo sita est religio, nihil iuris habent: illa verò rectas de Deo deq; cultu ac cæremonijs eius opiniones, quæ Resp. quoque maximè conseruant, tollunt ex animis, & pro ijs barbaricam quandam feritatem ingenerant: qua fit, vt relaxatis semel audaciæ ac temeritatis habenis, sibi quisque placeat, alterum non modò contemnat damnetque, verumetiam pro inimico & hoste ducat. Atque hinc existunt feralia inter homines dissidia, quę florentissimas etiam Respub pessundant penitùs, & euertunt longè faciliùs, quàm arma hostilia. Quod & pluribus verbis, & non obscuris exemplis demonstrari posset, nisi esset luce meridiana clarius. Iam verò sicut vtilius, ita difficilius est radicatas in animis multorum opiniones, pestilentes præsertim, eradicare, quàm hostem non modò ab alienis verumetiam à suis finibus arcére. Est igitur si non superior, certè par pietas ista vestra pietati maiorum vestrorum. Videte modò etiam atq; etiam, ne cui falso pietatis prætextu imponatur, neu quis pro vera religione, pestem religionis & Reipublicæ, superstitionem vel impietatem asserendam & vindicandam suscipiat. Quod quidem iudicium, tot ac tam diuersis & inter se pugnantibus de religione opinionibus, longè est difficillimum. Fallit enim (vt rectè inquit sapiens quidam) vitium specie virtutis & vmbra, ita vt plurimi, cùm ad religionis dogmata & instituta disceptanda ventum est, errare, non pauci scientes volentesque falsa pro veris affirmare, & ad augendas vel stabiliendas opes suas, tegendas'ue turpes cupiditates & flagitia sua sanctissimo religionis nomine apud imperitam multitudinem facilè abuti possint. Vt enim naturâ omniũ hominũ quamuis ferorum & barbarorum mentibus quidam de diuino numine, eiusque cultu sensus insitus est, ita certam & absolutam eius cognitionem assequi eæ per se ipsæ nequeunt. Idq; intelligens Deus opt. max ipse cælitùs certissimam sui notitiam cultumq; primùm quidem angelorum ministerio, vel secretiore quadam piorum & sibi charorum hominum inspiratione: deinde verò per filium suum sapientia, bonitate, & potestate sibi parem in vno ferè populo informauit: Ad extremum verè per discipulos eius, eorumq; successores, non modò pietate & integritate vitę conspicuos, verumetiam mirabilium, & vires humanas excedentium operum patratores per omnes gentes atque ætates, totumq; orbem terrarum, nequicquam aduersantibus impijs dęmonibus, mirabiliter eam diffudit & propagauit. Et sedulò quidem conati sunt inuidi dæmones cum ipsi per se, tum per satellites & administros suos tyrannos errorumq; magistros, vel delère penitùs, ex animis hominum illam ipsam notitiam cultumq; Dei, vel deprauare: sæpeq; ij conatus permissu & arcano quodam consilio Dei nonnullum successum habuére. Nam & ipse Satanas, transformans se in angelum lucis, vt inquit D. Paulus, sæpè multos in impias & absurdas de Deo opiniones induxit, vel cultum eius ad se traduxit, nefandis'ue ritibus & cęremonijs polluit, & ministri eius falsi Propheę, & magistri mendaces sub specie ministrorum iustitiæ & veritatis fallentes, multos seduxerunt, partim derogando fidem veræ ac diuinitùs proditæ doctrinæ: partim nouis ac domi suę natis interpretationibus, eam deprauando, & sua dæmonum'ue commenta pro ipsissimo Dei verbo venditando. Itaque & in Hebræo populo fuerunt olim, qui dicerent: Hæc dicit Dominus, cum ille eos non mitteret, & in Christiano ipsa, quę mentiri non potest, Veritas prædixit, multos in suo nomine venturos esse, dicturosque: Ego sum Christus: aut, Ecce hîc, vel illic est Christus: & multos ab eis seductum iri. Quod quidem re ipsa etiam impletum esse nemini dubium est. Iam inde enim à temporibus Apostolorum fuëre inter Christianos Hymenæus, Alexander, Menander, Ebion, Cherintus, ac deinde alij post alios magistri mendaces, segregantes semetipsos, introducentes sectas perditionis, & speciem quidem pietatis habentes, virtutem autem eius abnegantes. Ne modò quidem desunt cùm alibi, tum apud nos eiuscemodi pestes: habentque suos satellites tyrannicos, homines mente corruptos, qui cæteros minis mulctis ac supplicijs vel inuitos à vera pietate in errorem secum abstrahunt, nonnulli quidem arbitrantes obsequium se præstare Deo, complures verò idem duntaxat simulantes, sed suum interim negotium agentes veriùs, quã Dei. Quod quidem non tenui quadam coniectura, sed ipsa rei euidentia probari potest. Sed ego ita nunc agam, vt quasi in re dubia à qua parte stet veritas & pietas suum cuique de omnibus iudicium saluum relinquam. Certè non idem omnes nunc sentiunt de doctrina, institutis & ritibus religionis. Non conuenit, vt scitis, multis magnisq; de rebus inter eos qui se Euangelicos vocant, & qui Papistę appellãtur. Inter eos autem, qua volunt esse medij, & ipsi ab vtrisque dissentiunt, & in vtrisque multa damnant. Quid verò isti ipsi Euangelici, quemadmodum videri volunt, verbi Dei siue illustratores, siue

vindices?

vindices ? Idémne omnes sentiunt? Minimè gentium. Alióqui vnde quæso nata sunt nobis tam diuersa nomina, quibus illi inter se distinguuntur, vt alij quidem dici velint Protestantes vel Augustanæ confessionis, alij Tigurinæ, siue Geneuensis, quos etiam Zuinglianos & Caluinianos & Sacramentarios appellant: alij Picardi, Anabaptistę, alij vocitentur? Vnde autem est, quòd quidam quasi fastidientes iam hæc vulgaria, partim Osiandri, partim Serueti doctrina & nomine gloriantur? Mitto Russos, siue Bulgaros, & Boëmos Calixtinos: qui quàm valdè dissentiant ab ijs, quos iam enumeraui, non dico modò, certè ipsi sese ab omnibus segregant, & penes se solos veram & incorruptã religionem vigére contendunt: à cæteris autem ferè improbantur. Sunt & alij prætereà, nisi fallor, neque cum superioribus, neque inter se ipsi de rebus non parui momenti consentientes, sed nobis adhuc minùs cogniti. Et omnes quidem hi verbo Dei se niti perse, ferunt & asseuerant, sed non eodem id modo omnes intelligunt, aut interpretantur: verùm sua quisque vel à se excogitata, vel vndelibet arrepta opinione impensiùs, delectatus, alterius sensum vix, ac ne vix quidem fortasse cognitum, non tam supercilioſè quàm hostiliter dãnat. Atq; hinc sanè existunt vulgò neglectus & profanationes cultus diuini, cum diuini nominis contumelia coniunctę, exultantibus & insultantibus nobis atque religioni Christianæ, quasi falsæ vel incertæ duntaxat, Iudæis & Mahometanis. Hinc offensiones mutuæ & iritationes animorũ, non solùm inter ciues, & eiusdem linguæ eiusdemque iuris homines, verumetiam inter cognatos & necessarios, citò in extremum florentissimi huius regni exitium, quod ipsi vos non obscurè cernitis, erupturæ, nisi celeriter Deus opt. max. & tua, Rex clemẽtissime, ac vestra pariter Proceres Equitesq; sapientia salutarem opem attulerit. Quid igitur facto opus est? Vos quidem id rectè sapienti consilio vestro expedietis: dicam tamen & ego quod sentio: & dicam verè, & ex animo, pro mea in communem patriam fide & officio: vos quæso benignè ac diligenter attendite. Si de legibus & institutis Reipub. vestrę hæc esset controuersia, rationibus & argumentis non cuilibet, sed ijs modò, qui in hac Repub. multum diuq; versati sunt, inter ipsos contendendum ad disceptandum esse censerem auctore Platone clarissimo Philosopho, quænam esset recta, & moribus maiorum virorum consentanea, & vobis, liberis posterisque vestris ac toti Reip. salutaris sententia: eamque cùm vestris omniũ iudicijs & assensu publico esset comprobata, grauibus pœnis à vobis sanciendam esse iudicarem. Quòd si quis communi placito vestro temerè aduersaretur, intelligitis opinor, quę ibi vestræ, quæ magistratuum essent partes. Quin si ego, aut quispiam alius videri vellet indulgentior, meritò metuere deberet, ne laxanda disciplina publica ad perniciem Reipub. hoc eius consilium spectare aliquatenus existimaretur, neue pro populari pręuaricator, pro leni legum patriæque hostis iudicaretur. Quamobrem quia penes vos est omne legum & institutorũ ad hanc Rempub. pertinentium arbitrium, vos quæ huic regno vtilia & salutaria esse iudicatis, prouidere, in cõmune consulere & statuere conuenit: me meique similes non modò priuatos homines, verũ etiam magistratus publicos, capessere iussa ac decreta vestra, non meo, priuatiue cuiusquam vel paucorum commodo & arbitrio mutare, aut indulgenter præterire decet, ne si publicè quidem vtile id fore videretur: propterea quòd nunquàm tantum boni Reipublicæ conciliari potest vnius alicuius paucorumue salute, quantum conflatur mali, si principis & populi maiestas iminuatur, legumq; auctoritas ac disciplina publica labefactetur & elangueſcat. Etenim vtilitas indulgentiæ etiãsi in plures redundet, ad vnum quidem tempus pertinet, exemplum verò præuaricationis non modò ad multos homines, sed ad omnes leges, & omne tempus. Itaq; de Zaleuco, Lycurgo. L. Bruto, Manlio Torquato, & alijs quibusdam Græcis, Latinis atque barbaris legumlatoribus, aut alioqui principibus & sapientibus viris cum sempiterna eorũ laude memoratur, quòd ij disciplinam publicam partim charissimorum liberorũ suorum cædibus, partim etiam membrorum suorum mutilatione exilioque suo sanxerunt, pluris faciẽtes stabilimentum legum quo Rerumpu. salus continetur, quàm ea, quę mortales in hac vita ducunt charissima. Sed quorsùm hæc tam longè repetita? Nempe vt intelligatis, quod tamen per vos ipsi probè intelligitis, quæ vestræ omnium, quęue priuati alicuius vel paucorum essent partes, si de ijs rebus esset controuersia, quæ peculiariter ad Rempub. vestram pertinent. Quid igitur, cùm de religione eiusque ritibus ac cæremonijs disceptatur, idemne existimandũ est? Equidem si his de rebus, sicut de illis superioribus, placita vniuscuiusq; populi propria esse debere, aut omninò posse arbitrarer, idem de his, quod de illis, vobis faciendum esse censerem. Sed alia longè est religionis, alia Reipub. ratio. Hæc sua est cuique genti, illa multis, atque adeò toti terrarum orbi communis. Illa ab hominibus constituitur, hominumque iudicio diuersis pro ratione temporum legibus & institutis

temperatur:

temperatur: hæc verò diuinitùs constituta certas habet leges & immobiles, quas nulli neque homini, neque populo, ac ne omnibus quidem simul abrogare, antiquare aut mutare licet. Quod si quis conetur modo merito impius & sacrilegus habeatur. An non faciunt hoc igitur Pontifices & Episcopi, dicet aliquis? Negant illi, tu ais. Quis igitur controuersiam hanc dirimet? Verbum Dei, inquies. Rectè sanè. Vnde autem id petes? Cœlitùs? At procul cœlum abest. Reuelationem ostende si potes, verùm ita, vt nobis certum sit, eam diuinam esse. Ab auctore Christo? At is iampridem inter mortales loqui desijt. E scriptis Propheticis, Euangelicis, & Apostolicis? Non malè, quamuis non è solis fortasse, sed mitto id modò. Cæterum scriptorum illorum genuinus sensus & interpretatio, de qua est omnis ferè controuersia, penes quem erit? Non penes Episcopos quidem, inquies. Cur obsecro magis penes te, tuique similes? At penes hos omnes. Vnde id probas? videris habere aliquid è sacris scripturis. Sed in eadem salebras nostra relabetur sermocinatio. Negabo enim ego eum esse, quem tu vis, illarũ scripturarum sensum. Negas tu vicissim vllam esse in sensu earum percipiendo difficultatem. Cur igitur non conuenit inter nos? Cur non olim inter Arium & Athanasium, Eunomium & Basilium, Iouinianum & Hieronymum, Donatistas & Augustinum? Cur autem scribit Petrus de Pauli Epistolis, quòd in ijs sunt quædam difficilia intellectu, quæ indocti & instabiles deprauant, sicut & cæteras scripturas, in suam ipsorum perditionem? Sed mitto disputatorem. Ad te Rex & vos Proceres, Equitesque sapientissimi redeo. Nullæne igitur vestræ sunt partes in componendo religionis dissidio. Sunt profectò, & magnæ quidem. Sed tamen non arbitrandi & statuendi, quid sequi quemque oporteat, ac ne illud quidem, quę sit de quaque re congruentior verbo Dei sententia. De quibus duobus illud quidem iam dixi, nec vos aliter existimatis, ne omnium quidem populorum, nedum vnius alicuius esse: hoc verò cuiusnam sit, nondum dico. Sed vt sit vniuersi cœtus Christiani, quod quidam contendunt, vos certè, quamuis non viles animæ, vt quidam fortasis externi putant, nec in angustissimo & obscurissimo angulo terræ positi, soli tamen Germanis, Vngaris, Boëmis, Gallis, Anglis, Scotis, Hispanis, Græcis, Armenis, Moschis, Indis, Æthiopibus, & fortasse multis alijs nationibus & populis Christianis prę iudicare in eo non potestis, vt vel hîc, vel in nationali, quod ita vocant, Concilio statuatis, hoc esse consentaneum verbo Dei, hoc non esse. Quota enim pars Christianorum nos Poloni sumus? Addam etiam Prussos, Lithuanos, Russosque, si lubet. Alioqui iure illi populi, quos dudum enumeraui, vobiscum expostularent, sicut D. Paulus Apostolus cum Corinthijs: An à vobis verbum Dei processit, aut in vos solos peruenit? Taceo cęteram fratrum vestrorum Equitum honestissimorum, qui hinc absunt, multitudinem. Mitto mulieres, mitto etiam opificum turbam, & omninò oppidanos & aratores & pastores vestros: qui licet nullam huius Reipub. partem capessant, cæterùm quod ad religionem attinet, sciunt in Christo Iesu non esse Iudæũ, neq; Græcũ, non seruũ, neq; liberũ, non masculũ neq; fœminam, sed omnes nos vnũ esse. Nec vos ignoratis, stulta mundi elegisse Deũ, vt confunderet sapiẽtes: infirma, vt cõfunderet fortia: ignobilia & contẽptibilia, & ea quę non sunt, vt ea quę sunt, destrueret. Ne his quidem igitur prę iudicare hac in parte debetis, etiamsi possetis. Quod si facere pergitis, cur non itidem vestro exemplo Srodensis vel Prossouiensis, aut si mauultis, totius Masouiæ generalis conuentus (quos honoris causa nomino) vobis vniuersis ac totius Regni comitijs in constituenda Repub. prę iudicet, legesque condat, quibus cuncti teneamini? aut à suis & vestris maioribus, quamlibet rudibus & rerum imperitis, vt isti nouatores dictitant, conditas arbitratu suo mutet vel interpretetur? Aut si numerum spectatis, cur non oppidani & agricolæ vestri ex vniuerso Regno coëuntes idipsum faciant? Quales quidem fructus, proh dolor, istud, quod à nonnullis iactatur, Euangelium nostra memoria non nusquam germinauit. An hîc satis est multos esse, & non imperitos legum & rerum humanarum, addo & nobiles, si desit publica & legitima auctoritas? quam quidem vos neque penes Senatum cum Rege, neque penes vniuersum maiorum vel minorum Polonorum conuentum, etiam cum Palatinis ac cæteris magistratibus, extra locum ac tempus comitiorum esse vultis. Cur autem non modò à terrestribus iudicijs, verumetiam à colloquijs ad te Rex & ad comitia fiunt prouocationes? Vt enim priuatos præteream, inter quos non desunt iuris & iustitię consulti, an non habent iudices & Palatini, quique his assident magistratus leges & constitutiones Regni? an eas non legunt? an non intelligunt? An, obsecro, facilior est cuilibet magis obuia rerum cœlestium, sacrorumque mysteriorum, quę verbo Dei continentur, ac mentium, nedum

1. Cor. 14.

Gal. 3.

2. Cor. 1.

dum sensuum humanorum captum excedunt, intelligentia, quàm de iure villagiorum, vt verbis statuti vestri vtar, scultetorum, Golotarum, fugitiui cmetonis, ac cæterarum omnium legum vestrarum cognitio? aut magis cuiusquam refert in his, quàm in illis falli & errare? At id quidem vel lippis, quod aiunt, ac tonsoribus notum est, hîc exiguum quiddam agelli vel fortunarum, vel iuris personalis, vel denique vitam hanc fluxam & momentaneam, illic animarum æternam salutem & beatitudinem periclitari: hæc non tam cogitatione, quàm sensu cuiusuis percipi, illa si humana aut angelica mente comprehendi potuissent, non fuisse necesse DEVM hominis naturam assumere, doctoremque veræ iustitiæ, quæ religione cultuque DEI maximè continetur, nobis fieri. Ac nihil ille quidem vsquam scriptum reliquit: verbis modò enarrauit, quę voluit, idque partim promiscuæ multitudini, partim delectis à se Apostolis: quibus
Luc.8. *Luc.18.* *Luc.14.* ait solis datum esse nosse mysteria regni DEI. Et tamen nec ij omnia (ne dicam nihil, quod certè alicubi Euangelista quidam dicere non veretur, tunc intellexerunt, donec ipsemet eis aperuit sensum, ac Spiritusancto eos impleuit. Quo magistro illi demum & intellexerunt omnia, & cæteris hominibus partim viua voce, partim literis prodiderunt. Sed ita vtrumque fecerunt, vt ad eorum dicta scriptaque penitus percipienda eodem nihilominus interprete Spiritusancto nobis quoque opus sit: nisi fortè non dico vnius ex ijs D. Petri scriptis, sed communis omnium illorum iuxtà ac nostrûm præceptoris verbis fidem non habemus. At enim putamus, inquietis, quòd & nos spiritum DEI habeamus. Sit ita sanè: Verùm is, cùm & ipse sit DEVS, non est dissensionis, sed pacis DEVS. Contemnere autem aliorum iudicia, in re præsertim communi, & ad omnes ex æquo pertinente, non pacis est, verùm dissensionis: quæ ex DEO non est, sed ex Diabolo, & inter opera carnis, quorum auctor & effector est diabolus, à D. Paulo nominatur. Quid autem fiet, si ijsdem de rebus diuersum à vobis apud se statuant vicini vestri Germani? quod quidem non semel his paucis annis fecerunt, cùm à vobis & ab alijs populis, tum à se ipsi diuersa statuentes. Quid si Galli aut Hispani idem faciant? Quid si vniuersi Christiani populi? Scilicet præponderabunt vestra omnium illorum iudicijs, aut desinet esse verbum DEI, quod vobis fuit anteà.
2.Petri.1. *Ioan.14.* Verum enimuerò, inquiunt quidam, non erit hęc nobis cum quoquam causa diśidij.
1.Cor.7. *1.Cor.14.* *Gal.5.* Nam si quid ab vniuerso Christianorum cœtu in commune statuetur posteà, illud sequemur potiùs, repudiata priore nostra sententia: interim autem dum id fit, suo quisque, nos etiam nostro sensu abundemus, & aliquid hominum desiderijs indulgeamus, quò eos in cæteris concordes in officio contineamus. Præclarè verò & sapienter. At quàm multa fuerint hac vna in re peccata? Primum omnium (ignoscite quæso in libera Republ. liberè in medium consulenti) arrogantia, ne dicam temeritatis, in statuendo ijs de rebus, quæ si non alieni, certè non solius vestri officij sunt, & iam pridem maturo longè plurium iudicio constitutæ sunt, & non vestro tantùm, aut vnius alicujus & alterius populi, sed multorum, ne dicam omnium, publico & longo vsu approbatę. Deinde vel pertinacia in retinendo contra sententiam aliarum gentium, vel certè leuitas in mutando, quod semel placuerit. Postremò frustratio eius, quem præ vobis fertis, euentus consilij vestri, atque adeò longè diuersus & contrarius exitus. Quæ enim beneuolentia aut concordia potest esse inter eos, qui non de leui aliqua re, sed de maximis, quamuis liberè & sine vllo metu, dissentire se arbitrantur? Religio est enim, quæ animos hominum non solùm cum DEO, sed inter ipsos etiam inprimis consociat & religat. Quæ vbi non eadem est, dissociat ea maximè dissidentium voluntates & studia, tantùm abest, vt consocict. Possem hîc disertus esse, si illustrare hoc exemplis cùm veteribus, tum recentioribus vellem. Demonstrarem sanè ex huiusmodi dissensionibus, non dico de summa religionis, verùm de vno aliquo aut altero eius capite, nec eo quidem grauissimo aut euidentissimo, pernicioſa dissidia & capitalia odia cùm inter diuersas gentes, tum inter eiusdem linguæ Reipublicę ciuitatis, familiæ, domusque: homines sæpè extitisse, & vix multo sanguine, multorumque, ne dicam vniuersorum, interitu restincta esse. Commemorarem ea tempora, quibus furor Arianorum in Ægypto & Oriente, Manichęorum atque Donatistarum in Africa, Monothelitharum & Iconomachorum in Græcia, Nouatianorum ijsdem & alijs in locis, Rusticorum nuper auctoribus Luthero, Munzero, Corolstadio & Zuinglio, in Germania grassatus est. Adderem de Russis nonnihil. Sed non est necesse diutiùs his immorari. Nolite autem putare statim se daturos vos esse inquieta ingenia, si quid eis paululum concesseritis aut indulseritis, accendetis magis: nec ea modò, quæ iam tumultuantur, sed quæ adhuc quiescunt etiam: nec modò vt quæ iam concupierunt

cupierunt obtineant, sed quę prętereà videbuntur, quoties libebit, si non impetrabunt, vt frustrà aduersantibus vobis extorqueant. Quis enim statuet modum laxatæ semel licentiæ? Cur autem non contendant, aut cur non ipsi sibi sumant quicquid collibuerit, recenti exemplo inuitati, cùm vos ipsis quædam nullo exemplo concesseritis? Quæ enim gens, quæ natio, Christiana duntaxat rectéque de religione sentiens, vnquam sibi sumpsit dogmatum & rituum Ecclesiasticorum commutandorum arbitrium? Sumpsére quodam tempore nonnullæ infectæ prauis opinionibus, eodem siue prętextu, siue consilio, pacandorum videlicet animorum, componendarumque dissentionum inter homines. Nec tamen id sine Episcoporum auctoritate, quàm in religionis negocio plurimùm valere intelligebant, nec isti Euangelici hodiè diffitentur. Quale fuit, cùm propter ὁμοούσιον, hoc est, consubstantiale, sicut verterunt Latini, Theologi, totus ferè tumultuaretur orbis terrarum, malebant nonnulli principes & populi auctoribus Episcopis pro homousio homœousion, hoc est, æqui substantiale, vt ita dicam, contentiosis hominibus concedere, quàm de vno, (vt videbatur) verbo non magis verbis quàm armis digladiari: Aut cum Boëmi Husso incentore efferati, diuina & humana omnia sursum ac deorsum miscerent, vsurparunt ij quidem vulgò, adstipulante Rochesana Pseudarchiepiscopo suo, sacrum calicem, quod inusitatum fuerat superioribus aliquot seculis, & indulserunt eis, qui Basileę ad Concilium congregati erant Episcopi, cùm Boëmi in eo acquieturi, in cæterisque concordes & in officio futuri esse viderentur. Quid igitur? Conquieuerunt ne tunc ea indulgentia motus illi vel apud Boëmos, vel apud Græcos? Imò efferbuerunt magis, exultantibus nouatoribus, se aliquid quasi iniustè à maioribus suppressum aut interuersum, vi veritatis expresisse, & in cæteris etiam institutis maiore deinceps confidentia damnantibus Ecclesiam Catholicam, quæ se ipsa iam in quibusdam damnasse videretur. Nam qui modus vel hęreseon, vel turbarum ac tumultuum posteà fuit apud vtrosque: Non ne Eunomiani, Aëriani, Macedoniani, Luciferiani, Nestoriani, Græciam totumque Orientem postea miserè exercuere: Non ne Thaboriturum & Orphanorum, Picardorum, & Adamitarum, & nescio quorum non monstrorum furor apud Boëmos posteà magis exarsit, ita vt ne calicis quidem communio quenquam ab eorum iniurijs, cædibus atque direptionibus, aut regnum ab ędium publicarum & sacrarum, arcium, oppidorumque vastationibus & incendijs vindicaret? Hodieque Boëmi (de ijs dico, qui se à veteris Ecclesię societate & institutis præciderunt) calicem quidem mordicùs retinent, cæterùm de præiudicatis opinionibus nihil remittunt, ac ne ea quidem præstant, quæ receperant: & quanquam suis ipsi viribus confecti, torpent magis quàm quiescunt, non idem tamen omnes sentiunt: & qui dissident opinionibus, odijs quoque implacabilibus inter se nihilominùs certant. Quid autem aliud nobis quoque expectandum est, si quid nouarum rerum cupidis indulgendum esse duxeritis? Quid autem eis indulgebitis? Calicem? At quàm multi negant eo sanguinem Christi contineri? quam multi (horreo dicere) calicem dæmoniorum eum esse autumant, nosque, qui verum ex eo Christi Dei & hominis sanguinem potari profitemur, non solùm stultitiæ aut insanię, sed idololatriæ prorsus damnare non verentur? Sacra vernacula? At quàm multi sunt, qui hæc quoq; contemnunt, imò execrantur, & id magis contendunt, vt nulla sint omninò sacra? Vxores sacerdotibus? At illi partim tollunt sacerdotium, seque omnes vna cum mulierculis & pueris ex æquo sacerdotes esse asseuerant: partim referre sua negant, cœlibes ne sint, an mariti sacerdotes. Ecquid Germani Principes cum Christianissimo Imperatore Carolo eiusdem modi indulgentia, quod Interim vulgò vocant, in Germania profecerunt? Ecquid acceptarunt id, quibus dabatur? Ecquid in cæteris conquieuerunt? Cur autem si ista vos quibusdam indulgetis, non eodem exemplo Stancarianis etiam promiscua, quamuis leui de causa, diuortia, & noua, quoties collibuerit, prioribus solutis matrimonia, Osiandrinis derogationem meriti sacrosancti sanguinis Christi, Caluinianis & Sacramentarijs Sacramenti eius, quod est omnium præcipuum & saluberrimum, sanctissimi, inquàm, corporis & sanguinis Christi profanationem. Seruetianis maiestatis atq; diuinitatis Christi filij Dei & Spiritus sancti vel negationem vel imminutionem, & neque vos, neque maiores vestros, neque vllos prorsus populos iam inde ab Apostolorum temporibus CHRISTIANOS fuisse, quibusdam alijs incarnati, vt ita dicam, verbi DEI negationem, Picardis & Anabaptistis non modo iterationem Baptismi, sed & omnium ciuilium magistratuum sublationem, Lutheranis libertatem humani arbitrij tollentibus, omnium scelerum impunitatem & legum solutionem: cur, inquam, his quoque hæc omnia, & si qua prætereà contendunt vel deinceps contendent, pacis & concordiæ publicæ conseruandæ causa non concedatis?

Exhorruistis horũ commẽmoratione: nec iniuria profectò. Nam quæ maior impietas, aut quę præsentior pestis Rerumpub. excogitari potuit? Et tamen nihil hîc fingo. Conrendunt hęc illi vt quę maximè & facilius est licentiæ principium, quàm exitum inuenire. Cur autem vos magis in his, quàm in calice, vxore sacerdotis, & sacris vernaculis religiosi sitis, & maiorum institutis receptisque antiquitùs moribus præiudicare vereamini? Certè his quoque dogmatibus, non minùs quàm illis, auctoritas verbi Dei prætexitur. Quàm verè, non dico modò: illud dico, Si vos huiusmodi controuersiarum disceptatores, & arbitros eorum institutorũ, quę ad religionẽ pertinent, semel constitueritis, non defuturos esse, qui ista quoque recta esse, & verbo Dei consentanea subtiliter conclusis, ratiunculis, adductisq; detortis scripturę sacræ testimonijs, vel inuitis vobis extorqueant. Quod tunc ibi chaos, quæ esset Babylonica Reipub, vestrę facies, vestro, quod omnem auertat Deus & liberorũ vestrorum sanguine expianda? An putatis, quæ plus triginta annis Germaniam tam miserè diuexans nefanda & impia & inter se pugnantia dogmata, omnia simul extitisse? Erratis, si ita existimatis. A reprehẽdendo abusu pontificiarum indulgentiarum orsus est Lutherus, cùm ei pinguis illa offa promulgandarum earum prærepta esset. Non tollebat initiò, imò asserebat etiam receptum antiquitus numerum & virtutem sacramentorũ, vsum & efficatiam sacrificij Christiani, merita bonorum operum, auctoritatem Episcoporum & Pontificis maximi, purgatorium, curam & preces pro mortuis: Boëmos propter hęc sublata, & propter vulgatum vsum calicis reprehendebat: Vxores non dabat sacerdotibus & monachis, quamuis impurum eorum cœlibatum exagitaret. Quæ in scriptis eius deprehendere cuiq; licet. Aliquanto posteriùs contentione & aura populari elatus, non hæc modò, sed multa alia Ecclesiæ & Apostolorum, ne dicam Christi ipsius instituta labefactauit. Quæ vbi viderunt eum secundo populo facere Corolstadius Munzerus & Zuinglius, maiora ausi studuerunt eum impietate superare, & sectatores eius pro religiosulis & Papisticæ hypocriseos vel superstitionis non exortibus damnarunt. Posteà nullus fuit in ea natione, neque est etiam nunc impietatis, contentionum, tumultuum, bellorumque ciuilium modus & finis. Quid in Boëmia superiori seculo? Statim'ne initiò sese omnis effudit impietas, & portentosa illa sectarum varietas, quæ quamuis coërcita posteà legum seueritate, adhuc tamen multis in locis cernitur? Modica fuerunt, & in speciem æqua & pia Husi initia, ab indignitate quadam & odio sacerdotum indignorum eo nomine honoreque profecta. Non mutabat is sacrorum ritus, non dabat vxores sacerdotibus: ne calicem quidem vnquàm porrexit populo, qui nunc tantoperè expetitur. Posteriùs infinita illa malorum lerna, & multiceps hæreseon hydra magno impetu cum summa rerum priuatarum atque publicarum perturbatione inuasit in Boëmiam, eamq; gentem aliquandiù miserè diuexauit. Quid igitur, inquiet aliquis? Damnas'ne tu vsum sacri calicis in populo? Ego verò neque sacerdotum coniugia, neque sacra vernacula. Sed nego vestrum esse his de rebus statuere, maiorumq; instituta mutare. Cuius'nam igitur: Dicerem sacerdotum, nisi metuerem inuidiam, domoq; allata quorundam præiudicia: Et magnos certè, atque, vt ita dicam, irrefragabiles haberem sententiæ huius adstipulatores, vel auctores potiùs, non modò Malachiam & Mosen & alios Prophetas Dei, verùmetiam ipsum Dei filium & magistrum nostrũ Christum Iesum, eiusque sententiæ peritos imprimis atque tenaces Apostolos, non vnum & alterum, sed simul vniuersos, perpetuumq; superiorum omnium seculorum consensum, &, si his adiungere fas est, istorum ipsorũ, quos nunc nouos veteris scilicet religionis magistros multi sequuntur, indubitatam sententiam: qui & ipsi de sacrarum scripturarum sensu, totoq; religionis negotio sacerdotum siue Episcoporum, quos ipsi ministros verbi vocant, proprium esse volunt iudicium. Sed mitto nunc sacerdotes. Si totius Ecclesiæ id est, vt volunt quidam, certè non vnius alicuius duorũue ordinũ, sed omniũ (quod ipsi quoq; fateri videtur, necesse quidem habent, si ipsi sibi constare volunt) non ordinũ modò, & sexuum, & ętatum, verumetiam populorum. At enim priusquàm omnes, qui Christiano censentur nomine, populi coëant, & has controuersias definiant, nos dissensionibus intestinis peribimus, inquiũt. Meliora, quæso, ominare. Ita'ne amice ex tuo ingenio Deum metiris: Ita'ne facilem & expeditã rationẽ subueniendi populo suo, quem precioso charissimi filij sui sanguine sibi acquisiuit, excogitare eum non potuisse, aut noluisse arbitraris: Quin ipse eius fili⁹, ipsissima ei⁹ dextera & sapiẽtia, omnibus diebus vsq; ad consumationem seculi secũ suis fore promisit, ne quis modò ipse sese ab eo subtrahat. Subtrahit autem, quisquis pacem testamento eius relictam non seruat, rumpitque mutuam cum cæteris hominibus concordiam & beneuolentiam, quod ille suorum symbolum esse voluit. Quis autem id facit? Ii'ne, qui magistratibus à Deo constitutis obsecundant,

cundant, & receptos a Christianis maioribus suis multorumque populorum & seculorum consensu & vsu approbatos mores & instituta tuentur, an qui ea priuata auctoritate, ne dicam temeritate sua conuellunt, & multa nouare studeant? Hi certè dicere de illis superioribus rectè non possunt illud, quod est apud Ioannem in Epistola: E nobis prodierũt. Illi verò de his non hoc solùm, sed etiam quæ sequuntur: Sed non fuerunt è nobis. Nam si fuissent è nobis omnes, mansissent vtique nobiscum. Certè his demum triginta vel quadraginta annis in Germania Lutherus, Zuinglius, Munzerus & quidam alij segregarunt sese damnato antiquissimo Christiani orbis consensu, à quo priùs non dissenserant. Vultis igitur redintegrare inter dissidentes concordiam? Nolite qualescunq; (nihil enim nunc refert) sed veteres tamẽ dominos in gratiam, nolo dicere inuasorũ, sed litigatorum seu petitorũ de possessione depellere. Reponite potiùs per vim iectos, aut retinẽtes adhuc possessionẽ defendite, vel tantisper duntaxat, dum de re tota ab ijs, ad quorum iudicium ea spectat, legittimè cognoscitur, si iusti & æquĩ amantes, si pacis & concordiæ studiosi, ac non partium fautores videri vultis. Alioquĩ si cuiusquam istorum agrum aut villam violentior quispiam vindicare volet, nihil prohibebit, quò minus in eo quodcunque ipse ediderit foro causa disceptetur, siue adeò amoto fine disceptatione iuris priore domino, concordiæ retinendæ causa ille alter in possessionem rei cõtrouersæ mittatur, ac tum demum iectus per quæuis fora de proprietate litigare iubeatur. At hîc statim isti vociferarentur, Indignum facinus, leges moresque violari: vel pereat mundus, dummodò fiat iustitia, cœlumque terræ miscerent. Cur igitur magis æqui sunt in re sua quisq; quam in aliena? in propria, quàm in communi? in priuata, quàm in publica? & vt ne dicam in humana, quàm in diuina, certè in minoris momenti atq; precij, quàm in ea, qua salus omniũ & singulorum, & publica tranquillitas continetur? Cur aũt tu REX sapientissime, vosque grauissimi Senatores, & Equites honestissimi istorum contentione eò vos impelli patimini, vt iuris cum omnibus ordinibus & populis Christianis vobis communis disceptationem inter dissidentes, nullo more, nullo probato exemplo, nullo denique operæprecio soli vsurpetis? vel non cognita etiam causa, ipsos in alienam per multas gentes, multaque secula consentientis Ecclesiæ possessionem immittatis? Cur hîc non valent leges concordiæ charitatisque Christanæ, si fortè indignum cuiquam videtur teneri legibus Conciliorum & Canonibus Ecclesiasticis? Cur non interdictũ illud, quod valet in priuatis causis apud omnes gentes, quæ non prorsus expertes sunt humanitatis, *vti possidetis, ita possideatis?* Hæ vestræ sunt partes in componendo hoc religionis dissidio, hoc vestrum officium. Hîc, hîc vos, inquam, Proceres & Equites vna cum Rege mitissimo maiorum vestrorum virtutem & pietatem imitamini, eosque non adæquare modò, sed etiam superare contendite. Quid igitur ij fecerunt in simili causa? Ante centum annos, cùm tumultuaretur sectarum & religionis dissidio Boëmia, *sicut nunc tumultuatur Germania*, multumque opus haberent ac vterentur etiam Boëmorum armis & auxilijs maiores vestri contra vim & potentiam Teutonum Crucigerorum, regnum hoc & Lithuaniã diuexantium, cumq; multi nostrates nobiliores etiã & potentiores, eorum consuetudine (vt fit) deprauati, eadem dogmata profiterentur & propagare in hoc Regno conarentur, disputatum ne est in comitijs de controuersis dogmatibus & ritibus? Nequaquam. Efflagitatum ne nationale, quod vocant, concilium? Ne id quidem. Indultum ne quicquam nouarum rerum cupidis? Multò minùs. Imò ne Regnum quidem, ab illis ipsis Boëmis vltrò oblatum, acceptum est, non aliam ob causam, quàm propter diuersam religionem, quamuis id non tam vtilitas publica suaderet, quam necessitas propemodum exigeret. Imò etiam bellum eis denunciatum est, ni resipiscerent, & ad Ecclesiæ Catholicæ societatem redirent. Et aduersus Boëmos quidem ita tunc se gessere maiores vestri. Quid aduersus ciues & indigenas? Leniores ne fuere? Imò verò conuentu instituto, & cunctis Regni ordinibus adhibitis, summo cõsensu obstrinxerunt ij suam quisque fidem & honorem: *Si quis indigena Regni huius, habens in ipso regno bona, hæreticales errores,* (agnoscite confœderationis verba) *facere aut promouere vellet.* De quibus autem hæresibus & erroribus id intelligendum est? Nempe de ijs, qui tunc regnante Vladislao Iagellonis filio è Boëmia importabantur. Præfatur enim lex: *consideratis nonnullis discordinationibus, quæ in ipso regno Poloniæ suboriri cœperant.* Constat autem ex historia illius temporis, nullas alias, nec aliunde tunc subortas fuisse, quàm à quibusdam non obscuris hominibus, Boëmica labe infectis. Excludit ne autem lex quempiam hominẽ aut ordinem vllo priuilegio? Imò disertè addit: *cuiuscunque status, gradus, conditionis, & præeminentiæ fuerint:* Adiungit etiam, *siue spirituales, siue seculares.* Quid igitur, si quis tale quid ausit? Negant se ei auxilio, consilio, vel fauore patrocinari velle. Et hoc

quidem (adduntque) *etiamsi sanguine, affinitate, & quacunque propinquitate forent nobis aut alicui nostrum coniuncti.* Sed prouehuntur etiam longiùs: *nec pro eis loqui volumus aliquod verbum,* inquiunt. Ac ne hoc quidem satis est. Sed, *in eorum destructionem consurgere, eosq; & quemlibet talem punire* se velle promittunt *absq; dolo & fraude.* O pietatem illius temporis, ò disciplinam, ò consensum & constantiam maiorem vestrorum Proceres & Equites. Addam etiam, ò sapientiam. Intelligebant illi fundamentum esse rerum publicarum religionem, qua non dico euersa aut mutata, sed labefacta duntaxat aut in dubium reuocata, concidere illas necesse esset. Itaque nullo respectu priuatarum necessitudinum, nullo metu vel potentiæ cuiusquam vel dissidiorum, grauissimis pœnis, & suis ipsi fide & honore, (quibus homini ingenuo nihil est antiquius,) religionis maiestatem sentiebant, & extirpare nascens malum vel cum charissimorum suorum periculo malebãt, quàm indulgentia sua alere. Quid igitur? Eadem' ne nunc à vobis seueritas exigitur? Non peccaret opinor, si quis diceret: Moribus antiquis stat res Polona, virisque vosque ad maiorum vestrorum leges & instituta seruãda hortaretur, quorum vos perquam obseruantes esse subindi in alijs longè leuioribus causis ostenditis. Et causa quidem iustior etiam est vobis conseruandi ac defendendi placita maiorum vestrorum, tantò consensu ac diligentia sancita, quàm illis sanciendi fuit, indulgendi verò iustior illis fuit. Neque enim tantam impietatem tulere illa tempora, ad quantam nunc prouehuntur nonnulli, ita vt non multum à Iudaica ac Turcica abesse videantur. Sed fuerit illa seueritas illorum temporum, & priscæ grauitatis, aut si quis mauult simplicitatis. Non omnia omnibus temporibus, locis, hominibusque conueniunt. Sint sanè nunc iniquiora tempora, quàm tunc fuere, cùm non modò domi nobiles & factiosi homines turbas ciebant, sed foris etiam Germania penè omnis à crucigeris Prussiensibus concitata grauis huic regno imminebat, Boëmique vel indulgendo ad societatem belli inuitandi, vel aduersando iritandi maioribus vestris erant. Habebant illi tunc arma in manibus, valebant viribus reiq; militaris peritia, grauiter Silesios, Morauos, Austrios, Bauaros, Turingos & Saxones vicinos, atq; etiam Vngaros infestabãt, & in finibus ferè huius regni castra habebant. Sed maior sanè habeatur huius temporis nostri ratio, quàm illius tunc habenda fuit. Indulgeatur & hîc, vt in multis, hominum licentiæ, vel, si mauultis, alicuius ordinis libertati atq; prærogatiuis, quas tamen non intelligo quomodo à legibus separari possimus. Remittatur aliquid de seueritate legis illius, nõ Regia vel vnius alicuius ordinis constitutione, sed omnium confœderatione conditæ, & fide ac honore omnium sancitæ, dummodò ne penitus ex laxatis licẽtiæ frænis antiquetur, aut contraria lege abrogetur. Qua'nam autem indulgentia temperari ea debeat, tibi id REX clementissime vnà cum his cogitandum & æstimãdum relinquã. Ego Deum huius Regni protectorem & conseruatorem precabor, vt eam vobis mentem inspiret, qua consilia vestra primum ad ipsius laudẽ & gloriam, deinde ad Regni huius & Reip. salutem, postremò cùm ad ordinis equestris amplitudinem, tum ad omnium incolumitatem & mutuam inter ipsos atque etiã cum cæteris Christianis populis & nationibus concordiam vel stabilendam, vel redintegrandã dirigãtur. Quod si fiet, tũc demum vobis, liberisque & posteris vestris rectè consuletis, & nõ modò veræ & constantis pietatis ac sapientiæ, verumetiam seruatæ patriæ laudem ac decus immortale apud omnes gentes vobis comparabitis, & ad longam posteritatem transmittetis. Sin aliter vobis videbitur, ferendum fortasse nobis erit id quicquid erit: sed vos cauete etiam atque etiam primum, ne & domi pro concordia maiorem discordiam propagetis, & foris cæterum Christianarum gentium voluntates & studia, imò & auxilia, si quando res postulabit, à vobis alienetis: deinde ne breui quibus minimè speratis aut expectatis, colla subdatis, & qui nunc vestri ferè ordinis Episcopos atque sacerdotes, religionis cultusque diuini quales quales moderatores, dedignamini, profligatissimorum nescio quorum Ziscarum, atque adeò ex infima fece vulgi fabrorum, sutorum, & coriariorum arbitrio non tantum in religione, verumetiam in Repu. leges duras & intolerabiles vobis imponi sentiatis. Quod in Boëmia quondam, & in Germania nuper, & aliàs alibi ex eiusce modi initijs & indulgentia siue conniuentia magistratuum vsu venisse constat. Ad extremum, ne isthæc nouandi & mutandi dogmata & instituta Ecclesiastica licentia, sicut olim in Græcia, & vereor ne mox apud quosdam vicinos nostros, in barbaricam & Mahometicam impietatem: aut fœdam seruitutem desinat. Sed me terra dehiscat potiùs, quàm aliquid eiusmodi vobis liberisque vestris & amplissimo huic regno ac Reip. vnquam eueniat.

FINIS.

Si quem

SI quem offendit illa Chrysostomi sententia, quæ est prope finem capitis. 36. quod ante crucem nusquã prorsus extitit remissio peccatorum, is ita rem accipiat. Quod licet prius etiam, quàm Christus pro nobis fuisset crucifixus, & mortuus, & ante legem per fidem in illum venturum, & sub lege per circunciſionem peccata remittebantur, non tamen illa fuit plena remissio. Nam culpa quidem condonabatur, at non pœna. Quamlibet iusti fuerunt illi sancti Patriarchæ, & Prophetæ, qui Christi mortem præcesserunt, nulli tamen eorum ingressus, in illam cœlestem Hierusalem patebat, in quam nihil coinquinatum introibit, cùm omnes eorum iustitiæ, tanquam pãnus menstruatę fuerint, priusquã lauisset eas Christus in sanguine suo. Quod simul, vt ab eo factum est, statim reconciliatis illis & emundatis per crucẽ, & sanguinem Christi, ianua regni cœlorũ est aperta. Quare verisimum est, quod à Chrysostomo dicitur, quod ante crucem nusquam prorsus extitit plena remissio peccatorum, siquidem vbique hoc est non solum hoc tempore gratiæ, verumetiam & ante legem, & sub lege Christi sanguini deputatur, ante quem pro nobis crucifixum, & mortuum quotquot erant credentes in Christum, spe salui facti sunt, non re, nec est quisquam eorum perennem illam gloriam, de qua canit Ecclesia, quod præmium est mortis sacræ, consecutus, priusquam illa mors sacra intercessisset, & in remissionẽ ac ablutionem peccatorũ nostrorum sanguis profusus fuisset, ita vt quotquot fuerunt, sunt, & erunt, qui remissionem peccatorum & perennem gloriam consecuti sunt, vel deinceps etiam consequentur, non alij quam cruci Christi beneficium hoc acceptum ferre debeant.

Remissio peccatorum ante crucem nusquam extitit Christi misericordia exponitur.

Remissio plena peccatorum & pœnarum antẽ mortem Christi nõ erat.

SCRIPTVRAE SACRAE LOCA SPARSIM QVAE IN HAC CONFESSIONE CATHOLICA SVNT EXPLICATA.

Genesis.

11 Et Idcirco vocatum est nomen eius Babel, quia ibi confusum est labium vniuersæ terræ. 25.a.200.a

Exodus.

14 Credidit populus Deo & Moysi seruo eius 107.b

20 Non habebis deos alienos contra me 148.a

20 Non concupisces. 156.a.b

Deuteronomium.

6 Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo. &c. 146.b

13 Si surrexerit in medio tui prophetes & prædixerit signum atque portentum, & cætera. 13.b.148.b

Primus Regum.

1 Non est sanctus vt est dominus. 138.b

9 Ecce quod remansit pone ante te & comede. 77.b

10 Mutaberis in virum alium. 132.b

15 Quasi peccatum ariolandi est repugnare & quasi scelus Idololatriæ nolle acquiescere. 191.a

III & IIII Regum.

8 Conuertit Rex Salomon faciem suam & benedixit omni ecclesiæ. 18.b

19 Protegam hanc Ciuitatem propter me, & propter Dauid puerũ meũ. 31.b

Paralipomenon.

26 Elatum est cor Oziæ. 12.b

Psalterium.

2 Ne pereatis de via Iusta. 143.b

Iudica me domine secundum iustitiam meam. ibidem.b

16 Propter verba labiorum meorum ego custodiui vias duras. 122.a

25 Odiui ecclesiam malignantium. 14.a

30 In tua Iustitia libera me. 126.b. 138.a

30 Statuisti in loco spatioso pedes meos. 122.a

31 Beatus vir cui non imputauit dominus peccatum. 131.a

44 Pro patribus tuis nati sunt tibi filij. 20.a.

45 Vacate & videte quoniam ego sum deus. 150.a

50 Amplius laua me ab iniquitate mea. 75.b.

54 Præcipita domino, diuide linguas eorum. 193.b

75 Vouete et reddite domino deo vestro. 92.a.

78 Misericordia eius præueniet me. 139.b

88 Visitabo in virga iniquitates eorum & in verberibus peccata eorum & cętera. 74.b

99 Iubilate deo omnis terra. 24.a

109 Tu es sacerdos inæternũ secundum ordinem Melchisedech. 59.b

113 Bonitatem fecisti cum seruo tuo domine. 130.a

113 Non dominetur me omnis iniustitia. 158.a.

139 Imperfectum meum viderunt oculi mei. 146.a

142 Non intres in iudicium cum seruo tuo domine. 139.a

Prouerbia.

1 Audi fili mi disciplinam patris tui, & ne dimittas Legem matris tuæ. 152.a

22 Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui. 187.b

24 Septies in die cadet iustus & resurget. 143.b

31 Mulierem fortem quis inueniet? 116.b

Ecclesiastes.

10 Si momorderit serpẽs in silentio, non est amplius habenti linguam. 71.a

34 Sacrificia impiorum execratio est domino. 162.a

Cantic. I.

1 Filij matris meæ pugnauerunt contra me. 9.b

Esaias.

2 Repleta est terra idolis, opera manuum suarum adorauerunt. 148.a

28 Coangustatum est stratum ita vt alter decidat. ididem.a

33 De Sion exibit lex, & verbum domini de Hierusalem. 119.b

Ieremias.

2 In omni colle sublimi, & sub omni ligno frondoso tu prosternebaris meretrix. 145.b

6 State super vias, & videte & interrogate de semitis antiquis. 192.a

Ezechiel.

19 Accepisti vestimenta varia & operuisti illa. 154.b

16 De auro & de argento meo feciſti tibi imagines. 148.a.b

20 In præceptis patrum vestrorum nolite incedere. 186.b

28 Peccasti & eieci te de monte dei, & perdidi te ô Cherub. 197.a

36 Faciam vt in iustificationibus meis ambuletis. 122.b

Abacuc.

2 Væ ei qui multiplicat non sua, vsquequo aggrauat cõtra se densum lutum. 155.a.

Malachias.

1 Non est mihi voluntas in vobis, dicit dominus exercituum, & munus non suscipiam de manibus vestris. 54.b

Zacharias.

4 Exequabit gratiã gratiæ. 139.b. 140.a

6 Ab istis sumes argentum & aurum & facies coronas. 136.b

Matthæus.

3 Facite fructus dignos pœnitentiæ. 78.a

5 Non periurabis, reddes autem domino iuramen-

iuramenta tua. 94.a
6 Pater noster qui es in cœlis & cætera. 151.b
6 Lucerna corporis tui oculꝰ tuus. 180.a
10 Intrate per angustam portam, & cætera. 121.b
10 Non enim vos estis qui loquimini. 135.b
10 Qui recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet. 30.b
10 Quicunq; potũ dederit vni ex minimis istis calicem aquæ & cætera. 134.a
15 Quicunq; dixerit patri aut matri munus quodcunque est ex me. 187.b
15 Sine causa colunt me docentes doctrinas & præcepta hominum. ibid.b
16 Tu es Petrus & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. 26.a
16 Quodcunq; solueris super terram erit solutum & in cœlo. 72.a
19 Non omnes capiunt verbum hoc. 154.b.93.a.
19 Qui potest capere capiat. 154.b
19 Ecce nos reliquimus omnia & secuti sumus te. 96.a
32 Super cathedram Moysi sederunt scribæ & Pharisei. 30.a
24 Tunc si quis dixerit, ecce hic est Christus atque illic & cætera. 192.a
24 Vbi fuerit corpus, ibi congregabuntur aquilæ. 196.a
26 Hoc est corpus meum. 44.a

Marcus.

6 Et egressi prædicabant, vt pœnitentiam agerent, & dæmonia multa eijciebant & vngebant oleo multos egros. 78.a
16 Qui crediderit & baptizatus fuerit saluus erit. 39.b

Lucas.

9 Aue Maria gratia plena dñs tecũ. 117.a
6 Perfectus autem erit si sit sicut magister eius. 145.a
10 Neminem salutaueritis in via. 102.b
12 Domine dic fratri meo, diuidat mecum hæreditatem. 202.b
14 Vos cum sitis mali, nostis bona dare filijs vestris. 139.a
21 Cœlum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt. 152.a

Ioannes.

1 De plenitudine eius omnes accipimus gratiam. 140.a
3 Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto non potest introire in regnum Dei. 36.b.
4 Venit tempus, quando veri adoratores adorabunt patrem & cætera. 164.b
8 Ille erat homicida ab initio. 153.a
8 Deus peccatores non exaudit. 162.a
12 Propterea non potuerunt credere & cæt. 154.b
14 Amen amen dico vobis, quia qui credit in me opera quæ ego facio & ipse faciet, & maiora horum faciet. 105.b.
14 Pater maior me est. 12.a
14 Iam mundi estis, propter sermonem meum. 33.a
16 Adhuc habeo multa vobis dicere, sed non potestis portare modo. 188.a
16 Mulier cum parit tristitiam habet. 3.b.
20 Sicut misit me pater, ita & ego mitto vos. 80.b

Actus Apostolorum.

6 Saule Saule quid me persequeris. 77.a
16 Conuenerunt apostoli & seniores videre, de verbo hoc. 18.b

Ad Romanos.

3 Arbitramur hominem iustificari sine operibus legis. 117.b
4 Christus traditus est propter delicta nostra & surrexit propter iustificationem nostram. 3.b
5 Propterea Deus misit filium suum in similitudinem carnis peccati vt quod legi præstare fuit impossibile, posteaquam de peccato damnauit peccatum & cætera. 146.b
6 Diligentibus omnia cooperantur in bonum. 143.a
6 Ne regnet peccatum in vestro mortali corpore. 145.a
7 Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ. ibid.a
7 Velle adiacet mihi, perficere autem bonum non inuenio ibidem.b
10 Ignorãtes dei iustitiam, & suam quærentes statuere, iustitiæ Dei non sunt subiecti. 126.b
13 Qui resistit potestati Dei ordinationi resistit qui autem resistunt ipsi sibi dãnationem recipiunt. 191.a
13 Qui diligit proximum legem impleuit. 147.a
13 Induimini dominum Iesum Christum. 128.b.35.b

Prima ad Corinthios.

5 Iudicaui huiusmodi hominem tradere Sathanæ in interitum carnis. 32.b
6 Maledici regnum Dei non consequentur. 29.b
7 Propter fornicationem autem, vnusquisque habeat vxorem suam & vnaquæque virum suum. 78.b
7 Melius est nubere quam vri. 100.a
7 Si nupserit virgo non peccat. ibid.a
11 Laudo vos fratres, quod per omnia mei memores estis, & sicut tradidi vobis præcepta mea tenetis. 191.a.b
11 Oportet hæreses esse. 148.b
11 Quod si nos ipsos iudicaremus, non vtique iudicaremur. 8.b
11 Cætera cum venero disponam. 27.a
12 Si habuero omnem fidem, charitatem autem non habuero nihil sum. 119.b
14 Nam si orem lingua, spiritus meus orat mẽs autem mea sine fructu est. 111.b
15 Non ego autem, sed gratia Dei mecum. 123.b

Secunda ad Corinthios.

4 Cum enim qui foris est noster homo corumpitur, tum is qui intus est renouatur de die in diem. 2.b
5 Scimus autẽ quoniam si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur quod ędificationem ex Deo habemus, & cætera. 111.a
5 Pro Christo legatione fungimur. 80.b
5 Eum qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit. 127.b

Ad Galathas

1 Miror quod tam cito transferimini ab eo, qui vos vocauit. 49.b
1 Si quis vobis euangelizauerit, præterquam quod accepistis, & cætera. 43.a
3 Quicunque baptizati estis Christum induistis. 128.b
4 Dies obseruatis & menses & tempora & cætera. 174.b
5 Spiritu ambulate, & desideria carnis non perficietis. 157.b
6 Mihi autem absit gloriari nisi cum cruce domini nostri Iesu Christi. 8.a
6 In Christo Iesu neque circumcisio valet aliquid neque præputium, sed noua creatura. 126.b
2 Viuo autem iam non ego, viuit autem in me Christus. 144.b

Ad Ephesios.

2 Gratia saluati estis per fidẽ, & hoc non & cætera. 117.b
4 Et ipse dedit quidem quosdam apostolos, quosdam autem Prophetas: alios verò Euangelistas & cæt. 90.a.
4 Renouamini spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem qui secundum Deum creatus est. 126.a
4 Qui furabatur iam non furetur. 78.a
5 Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo & cætera. 90.b

Ad Philippenses.

2 Si qua cõsolatio in Christo, si quod solatiũ charitatis, si qua societas spiritus si qua viscera miserationis, &c. 198.a
2 Hoc sentite in vobis quod & in Christo Iesu. 201.b
2 Omnes quæ sua sunt quærũt, non quæ Iesu Christi. 94.a
3 Ego me nondũ existimo comprehendisse. 146.b

Ad Colossenses.

1 Adimpleo ea quæ desunt passionum Christi in carne mea. 77.b

Prima ad Thessalonicenses.

5 Sine intermissione orate. 172.b

Secunda ad Thessalonicenses.

9 State & tenete traditiones, quas didicistis per sermonẽ, siue per epistolam nostram. 26.b.187.a

Prima ad Thimotheum.

1 Finis præcepti est charitas ex puro corde, & conscientia bona, & fide non ficta. 125.b
1 Iusto non est lex posita. 177.a
2 Vnus est mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus. 107.b
2 Volo viros orare in omni loco. 164.b
3 Oportet episcopum esse vnius vxoris virum. 98.b
5 Qui bene præsunt presbyteri, duplici honore digni sunt. 151.b

II ad Timotheum.

2 Nam nisi commortui fuerimus, non conuiuemus. 2.b
2 Nouit dominus qui sunt eius: & recedat ab iniustitia omnis qui inuocat nomen domini. 203.a

Ad Titum.

3 Non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos & cætera. 34.a

Ad Hebræos,

6 Impossibile est eos qui semel sunt illuminati & cætera 48.b
10 Vna oblatione consummauit in ęternum sanctificatos. 99.a
11 Credere enim oportet accedentem ad Deum. 1.a

Iacobi.

2 Fides sine operibus mortua est. 118.b
2 Dæmones credunt & contremiscunt. 133.a
5 Confitemini alterutrum peccata vestra. 71.b
5 Infirmatur quis inter vos, inducat presbyteros ecclesiæ. 78.a

I Petri.

2 Vos autem genus electum, regale sacerdotium & cætera. 82.a

Prima Ioannis.

2 Charisimi filij Dei sumus, & nondũ apparuit quid erimus. 128.b
4 Nolite omni spiritui credere, sed probate si ex Deo spiritus sunt. 196.b
4 Omnis qui confitetur Iesum Christũ in carne venisse, ex Deo est. 150.
4 Si quis dixerit quoniam diligo Deũ, & fratrem suum odit, mendax est. 147.a

Apocalypsis.

16 Commanducaucrunt linguas suas. 25.b
22 Qui iustus est iustificetur adhuc. 128.b

SCRIPTVRAE LOCI IN LIbello de expresso Dei verbo explicati.

Si surrexerit in medio tui prophetes & prædixerit signum atque portentum, & euenerit quod locutus est, & dixerit tibi eamus, & sequamur deos alienos &cę. 336.
Omnis homo mendax, fugite eidola. 337.
Forsitan ignoscet deus delictis tuis. 321.a
Quis scit si cõuertatur & ignoscat De⁹, et relinquat post se benedictionẽ. 321.a
Si filius Dei es, mitte te deorsum. 323.a 326.a.330.b
Attendite à falsis prophetis qui veniunt ad vos in vestimentis ouium. 336.b
Si quis dixerit blasphemiam in spiritum sanctum, non remittetur ei. 336.a.b.
Bibite ex hoc omnes. 329.a
Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinẽ & cætera. 330.a
Nunquid à Galilæa venit Christus. 323.b
Cum loquitur mendacium ex proprijs loquitur 323.b
Pater maior me est. 329.a
Nos legem habemus. 330.b
Arbitramur hominem iustificari per fidem sine operibus legis. 324.a
Si quis videtur inter vos sapiens esse in hoc seculo stultus fiat. 328.a
Scientia inflat, charitas ædificat. ibidem.
Oportet hæreses esse. 337.a
Pseudo apostoli operarij subdoli, transfigurant se in apostolos Christi. 323.b
Miror quod sic tam cito transferimini ab eo qui vos vocauit. 324.a
Si quis vobis euangelizauerit, præter id quod accepistis, anathema sit. 336.a.b
Hæreticum post vnam & secundã correctionem deuita. 325.a
In quibus sunt quædam difficilia intellectu, quæ indocti & instabiles depravant. 324.a

SEQVITVR INDEX EORVM OMnium quæ in his libris obseruatione sunt digna, copiosus.

A

Aronis sacerdotiũ & sacrificium quale quando cessare debuit. 54.a.b
Ab apostolorum temporibus semper nefas est habitum vt sacerdotes vxores ducerent. 350.b
Ab ecclesia Dei auulsi de sua salute se certos esse falso existimant. 321.b
Abelis sacrificij & Cain discrimen. 111.a
Abraham, Isaac & Iacob, & cætera Patriarcharũ nomina ab hominibus inuocata sunt. 108.b
Abrenunciatio baptismũ præcedere debet. 39.b
Abrenunciatio antiquissimę traditionis ibidem.
Absolutio & confessio à Deo constituta. 71.b
Absolutio quid sit, & quomodo à quibusdam intelligatur. 72.b
Absolutio sine peccatorũ cõfessione, nisi certa quadã ratione fieri nequit. 71.b
Absolutio ignotorum peccatorum. 71.b
Absolutio forma pœnitentiæ. 69.a
Absolutio omnibus est necessaria. 72.a
Absolutionem confert sacerdos. ibidem.
Absque literis fides discitur. 354.a
Abstinentia virtuosa quæ. 177.a.b
Abstinentia mater sanitatis. 185.a
Abstinentia hæreticorum qualis. 177.a
Abstinentia Christianorum, Iudæorum & hæreticorum diuersa. 176.b
Abstinentia primitiuæ ecclesiæ quanta. 301.b
Abstinentium sex genera. 180.b
Acolithi, ceroferarij. 85.a
Actuum humanorum regula, lex est charitatis diuinæ. 147.b
Adam veterem exuere & nouum induere oportet. 69.a
Adeo nos doctos & nõ solum legis, aut scripturæ peritos esse oportet. 328.b
Ad martyrium puerum mater secum trahit. 124.a
Adimplere quæ desunt passionũ Christi quid sit. 77.b
Adoratio angelis & hominibus facta Dei gloriã nunquã obscurauit. 105.b
Adoratio quid, & quotuplex. 106.a
Ad obiecta Vergerij responsio. 333.b
Ad solos fideles Christi sacramentorum participatio pertinet. 329.b
Ad solos sacerdotes pertinet sub vtraque specie panis & vini vti in Eucharistię sacramento. ibidem.
Ad solos sacerdotes spectat Christi institutio de sacramẽto Eucharistiæ. 341.a
Aduentus tempus cur institutum, primáque & secunda dominica aduentus cuius rei admoneant. 2.a.5.
Adulterij & stupri pœna capitalis. 91.a 153.a
Adulterij nomen quam late pateat. 91.a
Adulterij prohibitio non sancit matrimonium. ibidem.b
Adulterium spirituale grauius quã carnale. 145.a
Adulterium quomodo punitum olim, & eius nostro æuo impunitas. 153.a
Aegrotis Eucharistiam dari prohibuit Caluinus. 211.a
Aequalitas duplex. 136.a
Aequitas simulata duplex iniquitas. 159.a
Aërij hæretici error. 77.a
Aerius ieiunium ecclesiæ reiecit. 265.a
Aetas ieiunando obnoxia. 182.b
Affectum Deus pensat, non effectũ. 37.a
Affectus nomen operi imponit. 180.a
Affricani Episcopi se Romano Pontifici subiecerunt. 288.a
Agni paschatis immolatio apud Iudæos quid repræsentabat. 54.a.b
Agnus paschatis figura Christi. ibid.a.b
Agnus quomodo ab origine mundi occisus dicatur. 131.a.b
A Græcis ad latinos fides Christiana propagata. 354.a
Agonis extremi pulchrũ exẽplũ. 138.a.b
Agricolarum pietas maior quàm ociosorum. 183.a
Albati in primitiua ecclesia. 40.a
Albertus Magnus præceptor Thomę de Aquino. 137.a
Albertus Magnus. 217.
Alexandri Magni erga Pontificem Iudæorum reuerentia. 224.b
Alia ratio sacra operãtiũ, alia eorũ qui sumũt Eucharistiã extra sacrificiũ. 346.b
Altaria Deo in memoriã martyrum nõ ipsis martyribus erigũtur. 167.b.110.a
Altaris sacramentum, Vide infra de Eucharistia.
Altercando veritas amittitur. 52.b.200.b
Ambrosij morientis verba. 138.b
Ambrosij Episcopi constantia. 224.a
Amicis bene faciendum. 151.b
Amicitia christiana qualis esse debeat. 290.b
Amor sui quam pernicioſus. 103.b
Amor arguit cuius ciuitatis sum⁹. 124.b
Amor Christi fortissimus. 123.b.131.b
Amor mundi laboriosus. ibidem
Amoris causa, visio. 123.b
Anabaptistarum dogma de puerorum baptismo falsum. 50.b
Anabaptistæ cur nolũt pueros baptizari. ibidem.b
Anabaptistæ cuiuspiam ad Deum patrẽ oratio. 307.a
Anabaptistæ fiunt ante Lutherani, Bernar. Roman. Henricus Rollius. Godef. Stralen. 213.a
Anabaptistæ reliquis hęreticis deteriores. 212.b
Anabaptistæ reliquis paratiores ad quęuis perferenda. 215.b
Anabaptistę varij & nunc & Augustini tempore. 213.a
Anabaptistæ vnde orti. 212.b
Anabaptistarum auctor quis. ibidem b
Anabaptistas cõfutat Iust⁹ Men⁹. 215.b
Anarchiam hæretici introducere moliuntur. 236.a
Anastasius papa temere hæreseos insimulatur. 244.a
Andreæ apostoli desiderium pro Christo patiendi. 92.b

Angeli & archangeli interſunt ſacrificio Miſſæ. 81.a
Angeli ſciunt vota noſtra. 110.b
Angeli Deo preces noſtras offerũt. ibi.b
Angeli in templis habitant. 166.b
Anglicanæ eccleſiæ caput non rex diu. 311.a
Animæ ſunt in purgatorio. 76.a.b.
Anime vident facta noſta, & ſciunt petiones noſtras. 110.b
Animarum à corpore abſtractarum perſpicacia. ibid.b
Animalia occidere licet 152.b
Animus rationalis virtutis habitaculum eſt. 30.a
Anna typus eccleſiæ. 112.a
Annus cur in certa tempora diſtributus. 2.a
Anomei hæretici quando fuerunt & eorum opinio. 118.a
Antichriſti hæreſiarchæ 337.a
Antinomi quales ſint. 219.a
Antiochenorum religio in obſeruando quadrageſimi ieiunio. 167.b
Apoſtoli amanuẽſes ſpirituſſancti. 118.b
Apoſtoli quam legẽ ſuſtulerunt. 289.b
Apoſtoli ſacerdotes à Chriſto in vltima Cœna inſtituti. 49.b
Apoſtoli auctores ordinis monaſtici. 159.b.
Apoſtoli diuinis rebus intẽtisſimi. 144.b
Apoſtoli præ diuinarum rerum cõtemplatione quandoque vix ſexto aut ſeptimo die cibum capiebant. ibid.b
Apoſtoli Chriſtum ſequentes reliquerunt vxores. 96.a
Apoſtoli non debere Presbyterum aut epiſcopum reiicere propriam vxorem cur ſtatuerint. 253.a
Apoſtoli cur ante Chriſtum mori non debuerint. 232.a
Apoſtoli quædam Chriſti decreta mutauerunt. 297.a
Apoſtoli quale fuerunt fundamentum. 280.a
Apoſtoli ſunt domini, et ſerui 222.b
Apoſtolica doctrina non ſcripto tantum verum & traditione conſtat. 26.b
Apoſtolica eccleſia quæ, & vnde dicta. ibidem. b
Apoſtolicæ eccleſiæ auctoritas. 27.a.b
Apoſtolici quales hæretici. 31.a
Apoſtolici qui. 208.
Apoſtolis ſolis dictum, bibite ex hoc omnes. 270.a
Apoſtolorum canones cur plærique in conciliis emendati. 230.a
Apoſtolorum pietas cum regum pietate in Polonia confertur. 210.
Apoſtolorum inſtituta in dubium reuocare grande nefas. 10.b
Apoſtolorum & Epiſcoporum principatus ſublimis. 19.b.20.a
Applicatio ſacrificij. 162.b
Aqua in baptiſmo quid efficiat. 34.a.b.& ſequent.
Aqua ſacramento baptiſmi cur adhibita. 33.a.34.b.35.a
Aquæ furtiuæ doctrinę hęreticorum. 155.b
Aquæ benedictæ vſus. 163.b
Aquilæ in Euangelio qu intelligendi. 196.a.b.
Aquo tempore Polonia recepit Chriſti Euangelium. 3.9.a
Arca Noë figura Chriſti. 38.b
Arcana fidei non ſtatim omnibus prodenda. 55.b
Arcæ virtus quanta fuerit apud Iudæos. 166.b
Archiepiſcopi principes Epiſcoporum. 9.a
Archiepiſcopo præfertur crux. ibidem.
Archiepiſcoporum inſtituendorum ratio. 87.b
Arriana hæreſis quam late ſerpſerit. 23.a
Arriani vocem homouſios non recipiebant. 12.b
Arrij hæreſis de Chriſto. ibid.
Arrij in Chriſtum blaſphemia. 329.a
Arriani noui. 217.b
Arrius quadraginta ſcripturarum loca produxit ad ſuam hæreſim conſtituendam. 326.b
Arrij in Chriſtum blaſphemia. 329.a
Armenij in myſterio aquam vino non miſcent. 303.b
Articulos Louanienſes explicat Tapper. 210.a
Aſoti qui ſint. 222.a
Articulus, credo ſanctam eccleſiam Catholicam diſcernit catholicos & hæreticos. 10.b
Aſcenſio Chriſti cur in quadrageſimam diem dilata à reſurrectione. 4.b
Aſcenſionis Chriſti vtilitas. ibidem.
Aſcenſionis Chriſti memoriæ cur externi iudicij mentionem Eccleſia adiunxerit. ibid.b.5.a
A ſexcentis annis quibus Polonia Chriſti fidem ſuſceperit, non fuit in ea niſi ſub vna ſpecie communicatum. 342.a
Aſpides ſurdæ & obturantes aures ſuas dicuntur hæretici. 353.a
Athanaſij laus. 284.a.b.
Athanaſius nõ admittit principes ad cognoſcendas cauſas Eccleſiæ. 259.a. b
Attilæ regis erga Leonem papam reuerentia. 235.a
Auguſtana confeſsio de Epiſcoporum auctoritate et poteſtate citata. 23.b.24 a
Auguſtana confeſsio. 221.b.332.b
Auguſtana confeſsio ſecum pugnat. ibidem. &c. 221.b
Auguſtinenſibus primum prædicandarum indulgentiarum munus fuit mãdatum. 208.b.& ſeq.
Auguſtini dictum de radicibus duabus. ibidem.
Auguſtini ſententia, an cogi quiſquam ad fidem debeat. 171.a.b
Auguſtinus valerio Epiſcopo non ſucceſsit, ſed acceſsit. 86.a
Auguſtinus an errarit, & quomodo. 279.b
Auguſtinus patrum teſtimoniis ſua approbat. 280.b
Aulici dei, pauperes. 166.a
Aurelianus Cæſar noluit de epiſcopis iudicare. 259.b
Aures & nares baptizandis cur liniantur. 39.b
Aurium & linguarum pruritus in magiſtris & diſcipulis hoc tempore. 131.a
Auſtriacæ domus laus. 260.a
Auctoris huius libelli propoſitũ. 328.b
Auctoritas Eccleſiæ facit, vt Euangelio credamus. 11.a.b
Auctoritas Eccleſiæ prior quàm ſcripturæ. ibiden.
Auctoritas Eccleſiæ mutare quædã interdum contra mandatum dei poteſt. 50.b
Auctoritas ſedis Apoſtolicæ quanta. 27.a

B.

Babilon ab hæreticis extruitur, & quid ſignificet. 26.a.85.b.200.a.b
Babilonicam ciuitatem ſcripſit Lutherus. 209.a
Babilonis, hoc eſt, confuſionis conſtructio ibidem.
Balaam vt malediceret conductus, benedixit populum dei. 30.a
Balſamum cur chriſmati miſcetur. 254.a
Balthaſar pacimontanus. 238.a.b
Balthaſar pacimontanus auctor Anabaptiſtarum. 212.b
Balthaſarus Anabaptiſta primus hoc æuo donatiſtarum hæreſim reſuſcitauit. 193.b
Baptiſmi aqua prius conſecranda. 269.b
Baptiſmi quid ſignificet immerſio. 297.a
Baptiſmus an in tribus, an vna conſiſtat immerſione. ibidem.
Baptiſmus fidei ſacramentum, & ianua ad vitam intrantium. 33.b
Baptiſmus quorum nos admoneat. ibidem.
Baptiſmus Chriſtianæ iuſtificationis vi ſibile principium inter ſacramẽta primum locum, quid conferat. ibidem.
Baptiſmus infirmitatem carnis non tollit, ſed ſolum iniquitatem. 34.b
Baptiſmus quomodo remiſsionẽ peccatorum tribuit. ibidem. et 156.a
Baptiſmus cur in nomine & non in nominibus tribuatur. 34.a
Baptiſmus ianuam regni cœleſtis aperit. 35.a
Baptiſmus quomodo à diuo Cypriano definitur. ibid.b
Baptiſmus omnibus ad ſalutem conſequendam neceſſerius. 36.b
Baptiſmus paruulorum. ibid.b
Baptiſmus aufert non radit peccata. 34.b.
Baptiſmus Catholicis & hæreticis cõmunis. 38.a
Baptiſmus triplex. 37.a
Baptiſmus extra eccleſiam non prodeſt. 38.a
Baptiſmus apud veteres non porrigebatur niſi feſtis paſchæ & pentecoſtes. 40.a:170.b
Baptiſmus Ioannis baptiſmo Iudæ inferior. 38.a
Baptiſmus primũ in ſolius Ieſu nomine conferebatur, poſtea in nomine patris & filij, & ſpiritus ſancti. 50.b
Baptiſmus redemptionis noſtræ beneficium non obſcurat. 58.b
Baptiſmus laborioſus pœnitentia. 73.a
Baptiſmi ſignum & forma. 33.b
Baptiſmi ritus & cæremoniæ an ſint neceſſariæ & cur adhibeantur. 39.a
Baptiſmi vicem implet paſsio. 37.a
Baptiſmi inſtrumentum ac miniſter eſt ſacerdos. 37.b
Baptiſmi bonorum epilogus. 36.a
Baptiſmi mira efficacia. 128.a.b
In baptiſmi adultorum propria fides & pœnitentia eſt neceſſaria. 37.a
In baptiſmo multa mutata ſunt. 50.b

Inter

Inter baptiſmum & pœnitentiam diſcrimen. 76.a
Baptizandi poteſtas fœminis permiſſa. 37.a.
Baptizandi forma à Chriſto præſcripta, ab apoſtolis immutata. 50.b
Baptizandi an immergantur, an perfundantur nihil refert. 50.b
Baptizãdi cur Chriſmate vngãtur. 254.a
Baptizandus cur non mox templum ingrediatur. 39.a
Baptizare quid ſit. 50.b.346.a
Baptizare in neceſsitate quilibet poteſt. 37.b.
Baptizati ab hæreticis non rebaptizandi. 38.a
Baptizati cur ſint confirmandi. 40.b
Baptizatis cur remittãtur, peccata, & omne gratiarũ genꝰ infunditur. 33.b.35.a
Baſilicæ cur ſanctorum nominibus vocentur. 167.b
Baſilij de ſtatu Eccleſiæ querimonia. 347.a.
Baſilij magni laus. 291.a
Baſilij querela contra deprauatores veritatis. 12.b.186.b
Baſiliſci imperatoris circulares litteræ. 21.b.
Bellum hæreticorum pax Eccleſiæ eſt. 25.a.
Benedictio cum impoſitione manuum quid ſignificet. 39.b
Benedictio cur in ordinandis abhibetur. 78.b.
Benedictionis vis maior quã naturę. 43.b
Benedictionis vſus ab hoſtibus Eccleſiæ irridetur. 10.a
Benignitatis ratio. 151.b
Berengarij dogma hæreticum de Euchariſtia. 47.b
Berengarij error & pœnitentia. 215.b
Bernardus Rothmannus diſputationem cum Anabaptiſtis cur manaſterij refugerit. 213.a
Bernardus Rothmannus primus monaſterij Lutheranã doctrinam prædicauit. ibidem.a
Bernardus Rothmannus Lutheranus fit Anabaptiſta. ibidem.a
Bibite ex hoc omnes quomodo ab hæreticis accipiatur. 329.a
Bibibite ex hoc calice omnes quomodo eſt accipiendum. 346.b
Bibite ex hoc omnes ſolis apoſtolis eſt dictum. 49.b
Biſantiorum religio in obſeruando quadrageſimæ ieiunio. 176.b
Blaſphemia Phi. Melancth. dicentis Dauid adulterium eſſe opus Dei. 122.b
Blaſphemi & falſi doctores lapidandi. 18.a.
Blaſphemi in ſpiritum ſanctum qui hodie ſint. 228.a
Boëmia & Morauia hæreſibus infecta. 25.b.
Boëmorum diſſidium à Romana Eccleſia inexcuſabile. 204.a
Boëmi volunt eſſe omnes ſacerdotes. 330.a
Boëmorum error. 347.a
Boëmiam quando infecerit lepra Valdenſis. 208.a
Boëmiæ regum
Vvladiſlaus
Vitoldus
Poloniæ reges
poſsidere recuſarunt. ibid.a.b
Boëmi multi à Chriſtiano orbe ſe præciderunt. ibid.a
Boëmorum & Polonorum lingua eadem. ibid.
Bohemorum partis Poloni eſt noluerunt. ibidem.
Bona opera quæ ſint. 78.a.b
Bona mala fiunt ſi non bene fiant. 102.b.
Bonæ leges non propter malos hominum mores abrogandæ. 350.b
Boni paſtoris functio. 332.a
Boni natura omnibus ſe proponere. 127.b.
Bonis mali permixti nihil nocent. 203.a.
Bonis ſemper mali permixti. 247.b
Bonitati domini omnia adſcribenda. 136.b.
Ad bonum cogi à malo prohiberi ſanctum eſt. 171.a
Bonum nullum Deus relinquit irremuneratum. 76.a
Bonus vt quis dici poſsit. 139.a
Bremenſes damnantur à Caluino. 212.b.
Brentianæ doctrinæ auctor Lutherus. 208.a.
Brentianæ doctrinæ quæ ſint capita. ibidem,
Brentij de verborum baptiſmi forma impia doctrina. 210.b
Brentij impudentia. 227.a
Brentij ſententia de iudicandis apoſtolorum traditionibus. 288.b
Brentij inconſtantia. 225.b
Brentij in Eccleſiæ præpoſitos probrum. 122.b
Brentij liber Poloniæ Regi dicatus. 210.b.
Brentij petulantia in Petrum à Soto. 222.a.
Brentium inſtar numinis colit Vergerius. 210.b
Brentius Baptizandi formam mutare putat. 210.b.264.b
Brentius fauens Arianis Concilio Nicæno detrahit. 267.a
Brentius fauere videtur Sacramentarijs. 270.b.
Brentius quàm corrupte citet Ireneum. 287.a.
Brentius Oſiandri doctrinam probauit. 220.b.
Brentius patres erroris inſimulat. 278.a.
Brentius imprudens laudat catholicos. 309.a.
Brentius patres in concilio lapſos ait. 251.b.
Brentius quàm imprudenter vanus. 287.b.
Brentius vult eundum & rei & iudicis perſonam ſubſtinere debere. 233.a
Buceri fraude Lutherus adductus male de Euchariſtia docuit. 210.a
Bruceri & Lutheri concordia. 334.a
Bucerus Brentio contrarius de certitudine gratiæ. 368.a
Bucerus de Luthero. 211.b
Bucerus & Lutherus alter alteri conceſſit. 210.a
Bucerus Luthero eſt doctrina non inferior, linguarum peritia ſuperior. 268.a
Bullas Lutherus incendit. 209.a

C.

CAcangelorum blaſphemia. 130.b
Cadauer exhumatum cur alibi ab hæreticis cruci affixum. 315.a
Calicem cur vrgeant Lutherani. 270.a
Calicem plebi adimere an ſit contra inſtitutum Chriſti. 50.a
Calicis vſum non eſſe de neceſsitate ſalutis Lutherani fatentur. 270.b
Calicis vſus licet allquando fuerit, nunquam tamen fuit vniuerſalis. ibid.a
Calicis vſus cur laicis ablatus. 290.a
Calix dominicus vinum aqua mixtum habere debet. 302.b
Caluini de Luthero teſtimonium. 210.a.
Caluini impiè geſta ac ſcripta. ibidem.
Caluini iudicium de Lutheranis. 212.a.
Caluini in Vveſtphalum, & Buceri in Lutherum pugna. 337.b
Caluini de Luthero conqueſtio. ibidem.
Caluini error circa Euchariſtiam damnabilis. 42 & ſequen.
Caluinis Euchariſtiam dare vetuit ægrotis. 211.a
Caluinus & Zuinglij & Lutheri ſentẽtiam condemnauit. 211. & ſequent.
Caluinus in quibus ſequatur Lutherum. ibidem.a.
Caluinus reicit
ſacras veſtes,
luminarium vſum,
campanarum pulſum. ibidem.
Caluinus iactat ſuorum in patiendo alacritatem. 215.b
Caluinus quantum tribuat Romanæ Eccleſiæ. 241.a
Caluinus quomodo certos nos velit eſſe ſalutis. 215.a
Calumnia hæreticorum aduerſus pontifices. 29.b
Calumnia ſacerdoti illata Chriſto infertur. 87.a.b.88.a
Campanas an Eccleſia baptizet. 310.a
Canales beneficiorum Chriſti. 58.a.b
Candela ardens cur baptizato adhibetur. 40.a
Canones Eccleſiaſtici non ſine grauiſsimo ſcelere contemnuntur. 268.a
Canones quidam Apoſtolorum cur à poſterioribus concilijs emẽdari. 230.b
Canones ſunt leges Eccleſiaſticorum. 351.b.
Canones apoſtolorum à Clementi Petri ſucceſſore conſcripti. 352.a
Canonici cur inſtituti in cathedralibus Eccleſijs. 86.b
Canonicam ſcripturam vocari librum hæreticorum dicit Lutherus. 216.b
Cantilenas vulgares quaſdam canere eccleſia nunquam prohibuit. 64.a
Capillorum reſectio in ordinandis quid ſignificet. 79.a
Capita ſcripturæ etiam præcipua egent explicatione. 270.a
Capitis nomen hominibus tribuitur in ſcripturis. 311.a
Capitis vnius in Eccleſia neceſsitas. 25.b.
Captiuitatem Babylonicam Lutherus ſcripſit. 209.a
Caput Eccleſiæ eſt Romanus etiam Põtifex. 310.a
Carbonarij cuiuſdam exemplum ma-

ximè morituris imitandum. 269.a
Carcer purgatiorum. 76.a
Cardinalis Augustini laus. 222.a
Cardo Lutheranæ doctrinæ quis. 220.a
Carnibus cur abstineāt Catholici. 302.a
Carnibus vescentes in quadragesima ex contemptu, Satanæ mancipia. 184.a
Carnifices etiam nostri seculi apud hæreticos prædicant, consecrant. &c. 82.b
Carnis opera. 113.b
Carnis bellum cum spiritu implacabile. 186.a
Carnis resurrectionem cur in symbolo profitemur. 104.a.b
Carnis nomine quid intelligendū. ibid.a
Carnium esus cōsideratio. 176.a.b.181.a
Carnium esus quam noxius. 184.b
Caro, sanguis, anima & diuinitas in christo ab inuicē separari nequeūt. 348.a
Carolstadij à Luthero dissensio, eiúsque causa. 209.b
Carolstadij res gestæ. 210.a
Carolstadio cur Lutherus sit præpositus. ibidem.
Carolstadius, Zuinglius. Oecolampadi⁹,
Caluinus M. Lutheri filij. 328.a.b
Carolstadius Luthero aduersus. 193.b
Carolstadius à Melancthone vt describitur. 210.a
Carolstadius cur sacramentariorum hæresim excitarit. ibid.
Carolstadius Lutheri amicus quandiu. ibid.
Carolstadius
Missam abrogauit,
habitum religiosum iecit,
Imagines eiici fecit,
Eucharistiam profanis manibus attrectari fecit. 209.b
Carolstadi⁹ primus duxit apud Germanos vxorem. 210.a
Carolstadius prim⁹ in Eucharistia Christi corpus adesse negauit. ibidem.
Caroli Quinti Imperatoris catholici factum præclarum. 22.b
Caroli Quinti laus. 282.b
Carolus Imperator defenditur cur hereticos in initio non profligarit. 282.b
Castitatem seruari posse. 92.a
Casuum reseruatio vnde originem habeat & quò referatur. 84.b
Carolus Imperator noluit de religione iudicare. 260.a
Catechismus quid. 335.a
Catechumenus quomodo fiat. 39.a.b
Catenæ Pauli quanto fuerunt in honore Chrisostomo. 167.a
Cathedra non deserenda ob malos pastores. 243.a
Cathedra pestilentiæ quæ sit. 240.a
Cathedram Petri obtinens non destituitur assistentia Dei. 243.a
Cathedræ Romanæ sanctitas non deserenda propter culpatam vitam præsidis. 29.b
Catholica Ecclesia cur & vnde dicatur, quàmque latè pateat. 14.a.15.b.192.b
Catholica Ecclesia an sit illustris. 192.b
Catholica dictio, per Lutherum è symbolo sublata. ibid.
Catholica doctrina quæ. 226.b.228.a
Catholica fides in Polonia cur diu integra permanserit. 208.a
Catholicæ Ecclesiæ, lux sanę intelligentię promissa. 136.b
Catholici cum hæreticis non de scriptura, sed sensu scripturæ contendunt. 261.a
Catholici ex verbo Dei docent. 249.b
Catholici vox quibus rebus, & quibus non attribuitur. 306.a
Catholicorum consensus. 322.a
Catholicorum & orthodoxorū de scripturis intelligentia. 329.a
Catholicum quid dicatur. 306.b
Catholicus & orthodoxus quis sit. 13.b.16.a
Catholicus vt ab hæretico & schismatico possit dignosci. 16.a
Catholicus qua nota discernatur ab hæretico. 310.a
Catholicus quem in iudicando spiritum loquatur. 230.a
Catholicus quomodo se gerat. ibid.
Causas fidei ne imperatores iudicent. 23.a.
Causæ grauiores ad Pontificem Romanum referuntur. 85.a
Cazimiri regis Poloniæ abstinentia. 185.a.
Cædes non omnis mala. 152.b
Cœlibatus sacerdotum. 159.b
Cœlibatus votum pium, deoque gratum. 92.a
Cœlibatus non est cultus Dei, sed via ad seruiendum Deo expeditior. 159.b
Cœlibes multi vitam suam egerunt. 153.b.
Cœlum quomodo à nobis emi possit. 141.b
Cœna Dominica in priuatis ædibus celebranda non est. 165.b
Cœnobiorum auctores Apostoli. 160.a.
Cereorum vsus antiquissimus & probatissimus. 163.b
Cærei accensi cur Euāgelij lectioni præferantur. ibid.b
Ceremoniæ Ecclesiæ non contemnendæ. 268.b
Cæremoniæ circa baptismum quæ, & cur fiant. 39.a
Cæremoniæ Natalis Domini quid significent. 2.a
Ceremoniæ missæ in quem finem sunt institutę. 6.b 9.a
Ceremoniæ Ecclesiæ & ritus quid indicent. 9.a
Cæremoniæ externæ quatenus vtiles & fructuosæ. 161.a
Cæremonię cur institutæ, vnde sumantur, & ad quid prosint. ibidem
Cæremoniarum instituendarum causa. 159.
Censura Concilijs Constantiensis super Eucharistiæ sacramento. 343.a
Ceroferariorum officium. 79.b
Certamen Christianorum cum diabolo. 40.b
Certitudine quali scire possimus esse nos in gratia. 215.a
Charitas Christiana quid exigat à nobis. 245.a
Charitas etiam sine scripturæ scientia saluat. 272.a
Charitas lex crucifixi. ibid.a
Charitas quantum habeat efficacie. 123.b
Charitas scopus traditionum & scripturæ. 265.b
Charitas summa & scopus toties scripturæ. 265.b
Charitas scripturarum scopus. 356.a
Charitas est vita fidei. 118.b
Charitas fidei & spei necessaria. ibid.b
Charitas fortior morte. 113.b
Charitas sola nos vnit Deo. ibidem
Charitas conseruatur in humilitate, tenetur in vnitate. 202.b
Charitas via ad Deum, & Dei ad homines. ibidem
Charitas duplex. 125.a
Charitas à charitate, id est, Deo. 199.b
Charitas extra Ecclesiam nulla. 124.b
Charitas cum peccato mortali consistere nequit. 66.a
Charitas Dei & nostra. 125.a
Charitas iustificat & sanctificat. ibi.a
Charitas est anima fidei. 118.b
Charitas quæ sit, cui perfectio tribuatur. 119.a.125.b
Charitas finis præcepti. 147.b
Charitas operit multitudinem peccatorum. 124.125
Charitas est Christianorum iustitia. 126.b
Charitas salutis precium. 142.a
Charitas præfertur scientiæ. 202.a
Charitatem quis non habeat. 215.b
Charitatis alia ratio quam fidei. 129.a
Charitatis laus. 147.b
Charitatis radix plantari nequit, nisi eiecta prius cupiditatis radice. 158.b
Charitatis præceptū vnum, sed duo continet. 147.b
Charitati omnia facilia. 124.b
Cherub plenus scientia. 197.b
Chiliastarum errorem renouant Anabaptistæ. 213.a
Chore Datham & Abiron quomodo puniti. 87.b.103.b
Chrisma cur non ferant hæretici. 253.b
Chrisma in Baptismo adhibendum. 268.b
Chrisma reuerenter habendum. 154.a
Chrismatis multa mysteria. ibid.a
Chrismatis vsus quid significet. 269.a
Chrismatis antiquitas, consecratio & materia. 40.b
Christiana indulgentia. 177.b
Christiana amicitia qualis esse debeat. 290.b
Christiani à Christo cur dicti. 254.a
Christiani ante 40. annos omnes idem sentiebant. 208.a
Christiani cur ab vno nomine vocari voluerint. ibidem
Christiani nomine nihil glorioſius. ibi.
Christiani prima vox, credo. 1.a
Christiani nominis origo vnde, & qui primo dicti ita sint. 176.b.199.a
Christiani non omnes sacerdotes. 82.a.
Christiani sub malo pastore officium. 88.a
Christiani qua iustitia iusti. 126.a
Christiani fiunt non nascuntur. 128.a
Christiani quid. ibidem
Christianismi finis. ibidem.b
Christianorum primorum abstinentia. 177.b
Christiano credendum non disputandum. 48.a
Christianum esse quid. 128.a
Christianus tanto magis quisque est, quanto magis Christi particeps est. ibidem.a
Christi grauiores passiones fuere quam totius

totius mundi peccata. 77.b
Christi persequutionum nondum finis ibid.a.b.
Christi sarcina leuis. 92.a
Christi nauicula dormientis allegoria. 31.a.192.b.
Christi ineffabilis charitas in Eucharistia declaratur. 42.a
Christi mors victoria Christianorum. 8.b.
Christi resurrectio, nostra est iustificatio. 4.a
Christi morti contristari debemus. 3.a.b
Christi diuinitas & humanitas probatur. ibidem.
Christi membra quomodo esse possumus. 52.b
Christi passionibus communicare qui dicantur. 2.b
Christi sermo operatorius. 43.a
Christi passionis mysterium summa omnium credendorum. 7.a.b
Christi auxilio omnia possumus. 124.b
Christi corporis veritas astruitur. 41.b
Christi corpus manet post consecrationem, etiam extra vsum. 42.a
Christi decreta mutarũt Apostoli. 297.a
Christi proprium quid. 209.b
Christi ordinationem non violari cum altera tantum specierum sumitur à laicis. 343.a
Christi legem esse mille quingentis annis nec amplius duraturam quis docuerit. 217.b
Christi oblatio duplex. 49.a
Christo commori non sufficit, sed cum eo resurgere oportet. 2.b
Christum caput & Christi corpus qui relinquant. 273.b
Christum desperasse ac damnatum esse quis docuerit. 217.b
Christum extra sumptionem in Eucharistia non adesse neque adorari debere, recte docuerit Lutherus. 210.a
Christum induimus duobus modis. 128.b.
Christum quis soluat. 315.a
Christus cur sic dici voluerit. 254.a
Christus à chrismate dictus. ibid.
Christus Luthero impanatus. 210.a
Christus quando sequendus. 202.a
Christus cur mediator. 1.a
Christus quale fundamentum. 280.a
Christus quare natus sit. 209.b
Christus secundum legem debebat mori. 231.b.
Christus vt fuerit mortis reus. ibid.b
Christus non minus sub vna, quàm sub vtraque specie manet integer. 50.a
Christus mediator Dei & hominum. 1.a
Christus duplici modo seipsum obtulit. 58.
Christus meretur in mẽbris suis & quomodo. 77.b
Christus non tantum redemptor, sed & legislator. 119.a
Christus orare nos docuit. 105.a
Christus quod propriũ ei erat sacerdotibus communicauit. 54.b
Christus in nobis operatur & nos in Christo. 135.b
Christus carnis suæ mundissimæ tactu, aquis vim purgatiuam ac regeneratiuam contulit. 34.b
Christus vsque in finem seculi patitur in membris suis. 77.a
Christus legis finis. 34.b
Christus Rex & sacerdos. 82.b
Christus sub specie panis duobus discipulis in Emaus corpus & sanguinem suum dedit post resurrectionem. 50.a
Christus sub qualibet specie totus & integer. 51.b
Christus sacerdos secundum ordinem Melchisedech, & quando eo sacerdotio perfunctus sit. 54.b
Christus sacrificium Eucharistiæ in vltima cœna instituit. ibid.
Christus venit quod imperfectum erat perficere. 82.a
Christus & Ecclesia duo sunt in carne vna. 77.a
Christus sacerdos secundum ordinem Aaron cum sacerdotio finem imposuit. 54.b
Christus neque scripsit, neque scribere præcepit, sed prædicare. 8.
Christus qualis causa iustificationis nostræ. 128.a
Christus per sacerdotem omnia facit in ministerijs ecclesiasticis. 81.b
Christus in hunc mundum venit etiam, vt se nobis imitandum proponeret. 127.b.
Christus quo precio nos emerit, de quo Paulus 1.corinth. ait. 154.a
Christus quomodo à Paulo peccatum nominetur. 156.a
Christus cur in mundum venit. 158.b
Christus non ex sapientibus Iudæorum Apostolos elegit, sed ex turba. 54.
Christus nostri causa esurijt. 2.b
Christus quadragesimam ieiunando sacrauit. ibid.
Christus vt caput non destituit sponsam. 28.29
Christus quomodo solus sufficiat & quomodo non. 115
Christus sponsus & sponsa quomodo. 47.b
Christus in missa quomodo dicitur immolari. 56.a
Christus duplici modo oblatus. ibidem
Christus inuisibiliter Sacramento salutem confert. 52.b
Christus corpus suum quomodo nobis manducandum dederit. 43.a
Christus non nascendo sed moriendo à morte nos redemit. 2.b
Christus scopus ad quem omnia referuntur. 9.b
Christus dies & sol dictus. 115
Christus offert per Ecclesiam & Ecclesia per Christum. 53.b
Christus quibus modis est in Eucharistia. 45.a
Ciborum delectus quòmodo obseruandus. 174.b
Ciborum delectus qualis nunc apud Christianos, & qualis olim apud Iudeos fuit. 176.a
Cibus mortis & cibus vitæ qnid sit. 65.b
Cicatrix peccati. 75.b
Circuncisio spiritualis. 32.a
Circuncisio quale signum. ibidem.b
Ciuiles functiones non cum Ecclesiasticis confundendæ. 222.a
Claues Ecclesiæ quid sint. 72.a.b
Claues duæ. 278.a
Clauis triplex. ibidem.a
Clauium potestas maior penes Episcopum quàm sacerdotem. 84.b
Clementia Dei ingens. 61
Cleri vicia hæretici libenter commemorant. 247.a
Clerus non caruit vitijs etiam Pauli temporibus. ibidem.a
Clinicorum aspersio efficax. 50.b
Coactio ad bonum salutis. 171.a
Cœlestes Prophetæ. 335.a
Cœlibatum profelsi si nuptias celebrent adulteris deteriores. 299.a
Cœlibatus lex in casu solui potest. 300.a
Cognatio spiritualis contrahitur in baptismo. 40.a
Cognitio Dei homines à brutis discernit. In procœmio confessionis.
Collatio Lutheranorum & Zuinglianorum. 211.a
Collectæ Ecclesiæ docent nos fidem & omnem fiduciam in solum Christum collocare. 136.b
Colles sublimes mysticè sunt hæresiarchæ. 281.b
Colloquia de religione patrib⁹ improbata. 247.a
Colluctatio carnis & spiritus. 75.a.b
Comitiorum auctoritas quàm Conciliorum maior esse non debet. 51.b
Commanducare linguas suas qui dicantur. 25.b
Communicare passionibus Christi quomodo possumus. 2.b
Communio sanctorum quæ. 31.b
Communio bonorum in Ecclesia. ibidem
Communicandi vetus mos. 50.a
Communionis alterius speciei vsus quãdo inoleuerit. 31.a
Communionis ratio. 170.a.b
Communio vtriusque vel alterius speciei triginta sex opinionibus pugnantibus docetur. 221.a
Communio vtriusque speciei cur defendatur ab hæreticis. 264.b.365.a
Compati & commori Christo quid. 2.b
Compunctio pœnitentibus necessaria, & quæ sit eius vis. 70.b
Concilia an possint errare. 18.a
Concilia legitima absq; Romani Pontificis sententia celebrari nequeunt. 19.b.
Concilia cur instituta. 18
Concilia quatuor Gregorius & Christiani omnes tanquam quatuor Euãgelia recipiunt. 17.b
Concilia Episcoporũ quomodo à Gratiano dicantur inualida. 19.b
Concilia nationali. ibidem
Concilia œcumenica octo, & quid in eis actum. 17.18
Concilia Episcoporum sunt. 18.b
Concilia repræsentat vniuersam Ecclesiam. ibid.a
A Concilijs definita non esse reuocanda in dubium. 17.a
In Concilijs Imperatorũ & Regum officium. 19.a
In Concilijs an locum habeant laici docti. ibidem.b
In Concilijs Principes non iudicant. 21.a.
In Concilijs Imperatores interfuerunt ibidem.b
In Concilijs iudices. ibid.b
In Concilijs subscriptiones. 21.b.22.a

Concilia cur celebrentur. 230.a
Concilia quantopere spreuerit Lutherus. 264.b.265.a
Concilia generalia ex traditione multa constituerunt. 286.b
Concilia generalia a prouincialibus vt differant. 249.a
Concilia generalia in dubium reuocare quam impium. 229.a
Concilia in quibus possint errare. 230.a
Concilia legitima quæ non sunt. ibid.
Cõcilia priora quomodo à posterioribus emendentur. ibid.
Concilia dicta velut aggeres hæresibus oppositi. 333.a
Concilij Basilienſis decretum de Eucharistiæ sacramento. 330.a
Concilijs Christus maximè præsens. 246.b.
Concilijs nõ acquiescunt hæretici. 228.b
Concilijs parendum non eis quid præscribendum. 354.b
Concilio Tridentino proximè celebrato quales interfuerint. 20.b
Conciliorum definitioni standum. 229.a
Conciliũ an sine peccatoribus sit. 274.a
Concilium legitimum an errare queat. 230.a.246.b.247.a
Concilium Ecclesiam repræsentat. 323.b
Concilium quorum sit illegitimũ. 273.b
Concionatores hæretici ad vulgi libidinem, suas conciones accommodant. 233.b.234.a.
Concionari verbum Dei ad quos perti neat. 84.a
Concordia quanta ante annos quadraginta. 208.a
Concordia in Sacramento Eucharistiæ spectanda. 47.b
Concordiæ vis quanta 18.19
Concors episcoporum in synodis sententia, Dei sententia est. 325.b
Concupiscentia carnis est pœna peccati originalis. 35.a
Cõcupiscẽtia prohibita quomodo. 156.a
Concupiscentia remanens post baptismum non est peccatum. ibidem.a
Concupiscentia carnis quomodo in baptismo dimittatur. 34.b
Non concupisces quomodo intelligendum. 145.a
Concupiscere & velle differunt. 156.b
Concupiscere facere est. 157.b
Ex condigno merendi vitam æternam causę octo. 137.a
Confessio & communio in sacram passionis septimanam cur ordinata. 2.b
Cõfessio soli Deo facta nõ sufficit. 71.a.
Confessio institutionis diuinæ. ibid.b
Confessio Augustana à quibus recepta. 221.b
Confessiones variæ hæreticorum .ibid.
Confessiones pestiferæ. 332.b
Confessionistæ hæretici. 219.a
Confessor prudens eligendus. 71.a
Confirmatio Sacramentũ est. 33.b.40.b
Confirmatio recte Sacramentum dicitur. ibid.8
Confirmatio pertinet ad baptismi perfectionem. ibid.b
Confirmatio à Christo quãdo & quomodo instituta. 41.a
Confirmatio necessaria. 40.b
Confirmatio perfectè tribuit spiritum sanctum. ibid.b
Cõfirmationis minister episcopus .41.a.
antiquitas. 40.b
Confirmari Christo debemus, si cum illo regnare volumus. 40.41
Confiteri soli Deo non sufficit. 72.a
Confusio aliquando bona. 70.a
Coniugalis copulatio latebras quærit. 95.b
Coniugalis pudicitia, etiam donum Dei est. 93.a
Coniugibus castis Dei gratia præsto adest. ibidem.
Coniugium fuit inter Ioseph & Mariam. 97.b
Coniugium inire quibus nõ liceat. 288.a
Coniugatis quæ liceant. 154.a
Consensus apud hæreticos nullus. ibid.b.
Consensus doctorum de sacrificio missæ. 62.a
Conscientia bona nisi aduigilemus facillime superbiam gignit. 141.a
Conscientia pro spe à Paulo posita. 125.b.
Consolatio nostra Christus. 198.a
Constantini magni Imperatoris pietas & modestia, eius reuerentia erga sacerdotes. 31.a
Constantini Imperatoris verba de condemnatione Arrianæ hęresis. 325.b
Constantinopolitanę synodi quando & quot. 21.a
Constantinus Imperator quam rẽuerẽter senserit de episcopis. 256.a.b
Constantinus primus definitioni concilij subscripsit. 21.b
Constantinus primus Imperatorum synodo subscripsit. ibidem.
Constantio Imperatore nouem fuerunt fides conscriptæ. 223.a
Constituere suam iustitiam quid. 126.b.
Consuetudo obseruanda. 189.a
Consuetudo Ecclesiastica pro lege diuina habenda. 302.a
Consuetudo Ecclesiæ pro lege habenda. 343.a
Cõtemptum sui aut suorum Deus grauissime vlciscitur. 89.a.b
Contemptus Ecclesię mortale peccatum. 183.a
Contentio est materia iracundiæ. 201.a. 209.a.
Contentioso nunquam satisfit. 351.a
Continentia siue castitas hominum cuiusque conditionis sit, Dei donum est. 93.a.b
Continentiæ votum Deo gratum. 92.a
Continentis voluptas maior quam incontinentis. 93.b
Continentia impossibilis non est. 90.b 91.a.
Continentia an possit seruari, & an sit contra naturam. 153.b
Continere non esse fati rem, sed Dei donum. 149.b
Contrariæ virtutes, hoc est, dęmones carminibus & præcantationibus parent. 352.b
Contra præceptum Dei aliquando ab Ecclesia ventum est. 50.b
Contritio quid, quomodo fieri debeat, eiúsque præceptum. 69.b.70.b
Controuersia cum hæreticis non est de scriptura, sed de intellectu. 105.b. in fine.
Copulari matrimonio quid sit. 98.a
Cornicum oculos configere quid. 320.b.
Corpus & sanguis Christi quomodo in missa offeratur. 160.b
Corpus Christi quomodo sumendum. 68.b
Corpus Christi in Eucharistia quomodo nobis datur. 42.a
Corpus Christi duplex. 80.b
Corpus Christi in Eucharistia tribus modis. 45.a
Corpus Christi in Eucharistia non figuratiuè sed essentialiter. 42.a
Corporis Christi veritas & figura. 43.a
Corporis Christi veritas post benedictionem etiã extra vsum manet. 42.a.
Corpus Christi post resurrectionem nõ est corporale. 45.b
Corpus nostrum abluitur aqua in baptismo, spiritu sancto intus cooperante. 34.a
Corpus nostrum est carcer, & hostis domesticus. 186.a
Corporis ratio quàm minima habenda Christiano. ibidem.
Corporis Ecclesiæ Christi dissipatio. 339.a.
Corpus Christi non potest sanguine destitutum esse. 347.b
Crapula multi pereunt. 184.b
Credendi simplicitas non intelligendi viuacitas turpissimos reddit homines. 341.a.b.
Credere commune est & Christianis & dæmonibus. 133.a
Credere in sanctos quomodo dicamur. 107.a
Credere quid & quomodo oporteat. 1.b.198.b.
Credens in Iesum Christum eumque crucifixum & resuscitatum & Ecclesiam catholicam cuncta ad salutem necessaria credit. 11.a
Christiano credendum, non disputandum. 48.a
Credo, prima Christianorum vox. 1.a
Credo sanctum Ecclesiam cur dicatur, & non: credo sanctum Euangelium. 152.a
Credo in sanctam Catholicam Ecclesiam recte dici posse. 107.a.b
Cruce signandi mos antiquus & apostolicus. 6.b.in fine.
Crucem cur gestant Episcopi. 9.a
Crucem Christi euacuant, qui operibus Christianorum derogant. 137.a
Ad crucem quæ pertinent hæreticorum oculi ferre non possunt. 9.b
Per crucem in cœlum ascendere debemus. 292.b
Crucem Christi vt adoremus. 258.a
Crucis signum cur nobis imprimamus. 292.b
Crucis & mortis Christi beneficium præ cæteris insigne. 2.b
Crucis signo surgentes & cubitũ euntes cur Christiani se munire debeãt. 6.b.7.a
Crucis Christi efficatia maxima eaq; in omnibus actionibus adhibenda. ibi.
Crucis signum tribus digitis fieri debet & cur. ibidem.
Crucis signo omnia Christi beneficia exprimuntur. ibid.
Crucis simulachrum grauibus de causis ab Ecclesia erectum. 7.a.b
Crucis signum cur in baptismo fiat. 7.a. 39.a.

Crucis vsus in omnib⁹ sacramentis maximus. 6.b.7.a.
Crucis vexillo mors victa. ibidem.
Crucifixi imago morituris cur ostendatur. 8.b.
Crux facinorosis præfertur. ibid.b.
Crux archiepiscopo cur præfertur. 9.a.
Crux Christi & Sacramentū & exemplum. 128.a.
Crux cur in supplicationibus præferatur. 8.a.
Crux via ad gloriam. ibidem.
Cruces quatuor in Missa quid designent. 137.a.
Crux cur fronti imprimatur. 269.a.
Cuiusdā Lutheristæ execranda in Deū blasphemia. 347.b.
Cultus Dei quibus absoluitur. 52.b. 164.a.b.180.a.
Cultu externo quomodo homo Deum colere debet. 180.a.
Cultus præcipuus quem Deus requirit, & qui ei vel imprimis debetur. 106.a.
Cultus Dei sine verbo Dei. ibidem.
Cultus triplex. 106.b.
Cultus diuinus sanctis non tribuitur. 106.a.
Cum frangitur hostia quid hac re designatur. 347.b.
Cum Vergerius Papatum vniuersum è medio sublatum cupit, quid sibi velit. 335.a.
Cur infantes ab Eucharistiæ cōmunione arcentur. 329.b.
Cur plerisque interim religio constituta rata visa sit. 334.b.
Cynosuræ ad Dei verbū venusta comparatio. 339.a.
Cyprianus errauit & tamen martyr. 279.a.
Cyprianus quando mortuus. 252.b.
Cypriani locus excussus de virginibus lapsis. 95.a.
Cyrilli commendatio. 127.b.

D

DAEmon à scientia dictus. 110.b.
Dæmoniaci hæretici cur sic dicti. 217.b.
Dæmones aliter credunt, aliter homines. 133.a.
Dæmones credunt, sed non saluantur. 124.a.
Da quod iubes, & iube quod vis. 64.a.
Damnatur nemo nisi merito malæ voluntatis. 178.a.b.
Damnanda hæreticorū persuasio. 344.
Damnādis in extremo iudicio non obijcietur, quod non crediderunt, sed quod pietatis opera non exercuerunt. 118.b.
Danielis & sociorum eius abstinentia. 185.a.
Danielis locus de iugi sacrificio per Antichristum abolendo. 55.a.
Dauid etiam mortuus suis profuit. 31.b. 32.a.
Dauid rex ter vnctus, & quid designet. 78.a.
Dauid commisso adulterio non amisit fidem. 188.b. & seq.
Dauid tertius & eius errores. 217.b.
Dauidis peccatum cur translatum legatur, cur tam grauiter sit punitum. 75.
De alba linea cuius vetus vsus est sacerdotibus in templis maxime contentiones inter lutheristas. 234.b.
Debita nostra cur dimitti nobis petamus. 114.a.
Debita nostra peccata intelligūtur. ibi.
Debitū vxori aut marito reddere quid sit. 79.a.
Decreta Conciliorum non sunt in dubium vocanda. 17.a.
De decretis maiorum non iudicandum. 51.b.
Decretorum liber à quo scriptus.
Defunctorum memoria cur fiat in missa. 67.a.
Defunctorum merita nobis adiumento sunt. 77.b.105.a.
De Deo loqui, quomodo intelligendū. 327.b.
Dei Prophetæ. 320.b.
Dei cognitio principium veræ scientiæ. 328.a
Dei gloriā non quærit Lutherus. 209.a.
Dei regnum in quo consistat. 208.a.
Dei cognitio omnium virtutum caput. in proœmio confess.
Dei singulare beneficium in Eucharistia erga homines. 61.b.
Dei disciplina nunquam à lege Ecclesię dissidet. 152.a.
Deificatio quid. 128.b.
Deo nos iuuante nihil esse quod nobis aduersari possit. 550.a.
Deo per charitatem inhæremus & ipse nobis. 124.b.
Deum ex toto corde quomodo diligimus. 144.a.
De processione sanctispiritus Orientalium ab Occidentalibus fidei diuersitas. 350.b.
Deprauatio scripturarum per M. Lutherum. 325.a.
De sacramentis ab Ecclesia receptis disputare non est literarum imperiti. 341.a.
Deus est spiritus. 126.a.
Deus laudatur & honoratur in sanctis. 106.a.
Deus non præcepit impossibilia. 120.b.
Deus quomodo nobiscum vsq; ad consummationem seculi. 185.a.b.
Deus quomodo operetur in nobis. 122.b
Deus nisi deseratur deserit nullum. 123.a.b.
Deus si nos deserit, sit culpa nostra. ibi.
Deus quomodo in fidelibus habitet. 125.a.
Deus vbique & quomodo. ibidem.
Deus vult & potest omnia. 105.a.
Deus quomodo clemens & bonus. ibi.
Deus est forma animæ ratione præditę, & quomodo imprimatur. 147.a.
Deus in nomine sicut rex in imagine honorari debet. ibidem.a.
Deus considerat non quid, sed propter quid faciamus. ibid.
Deus non patitur sibi quicquam anteponi. 148.a.
Deus tanquam pater audiendus: Ecclesia tanquam mater. 152.a.
Deus non locum sed mentem requirit quomodo intelligendum. 164.b.
Deum vbiq; esse quomodo intelligendum. 125.a.
Deus & si sit vbique, non tamen æqualiter vbique operatur. 167.b.
Deus sua beneficia per ministros nobis porrigit. 81.b.
Deus quomodo est in reb⁹ creatis, 125.a
Deus non est mali operator. 122.b.
Deus non agnoscitur, vbi nullum est sacrificium vel sacerdotium. 209.b.
Deus in quibus habitet. 214.b.
Diaboli quid proprium. 209.b.
Diaboli vox qualis. ibidem.b.
Diaboli & hæreticorum in citandis scripturis eadem vis & par auctoritas. 323.a.
Diabolum qui adorent. 217.a.b.
Diabolus docuit Luth. argumenta quibus missam euerteret. 208.b.209.a.
Diabolus Luthera. doctrinæ ipso Luthero confitente auctor. ibidem.
Diabolus quantopere nitatur è cordibus hominum beneficiorum Dei memoriam abolere. 304.b.
Diabolus qua re maxime offendatur. 316.b.
Diabolus quibus gradibus nunc orbem seducere conetur. ibidem.
Diabolus excogitator & inuentor hæresum. 326.b.
Diabolus etiam scripturam prætendit tentans. 49.a.
Diabolus vel solo auditu sacræ scripturæ etiam non intellectæ velut incantatur. 124.
Diabolus nihil aduersus nos potest, nisi Deo permittente. 114.b.
Diabolus post baptismum vehementius quam antea oppugnat. 40.b.89.b.
Diabolus ex ordine Cherubin deturbatus. 197.a.b.
Diabol⁹ maxime hæreticos incitat contra Ecclesię caput, & cur. 51.b.83.a.
Diaconi qui sint quodque eorum officium. 79.b.
Diaconi Sacerdotibus Sacramenta non porrigant. 60.b.
Dies certi cur ab Ecclesia ad seruiēdum Deo instituti. 2.a.6.a.174.b.
Dies festi recte obseruantur. 304.a.
Dierum discrimen nullum nouit Ecclesia quomodo. 6.b.
Difficultas quæ est in Paulinis Epistolis quomodo tolli possit. 134.a.b.
Differentia inter deos alienos & sculptile. 148.a.
Dignitas Episcoporum æqualis, potestas verò inæqualis. 84.b.
Dij alieni qui sint. 135.b.
Dij alieni extranei errores sunt. ibid.
Dilectio proximi quid requirat. 147.a.
Dilectionis genus aliquod in hac vita præstari nequit. 143.a.
Disciplina Ecclesiastica & ciuilis simul collapsa. 126.a.
Discretio spirituum maximæ difficultatis. 196.b.
Dispensatio indulgentiarum ad quem pertineat. 77.b.
Disputatio de Sacramento Eucharistiæ fugienda. 44.
Disputationum pernicies. 195.b.
Distinctio ordinum in Ecclesia maximè necessaria. 85.a.
Distinctionum commoditas. 161.a.
Dissimilitudo causa displicentiæ. 66.
Diuini qui dicti. 110.b.
Diuortium inter coniuges non permittitur. 90.b.
Doctores falsi à quibus declarādi. 226.a.
Doctrina quæ Catholica, quæ hæretica. 227.b.
Doctrina in sacerdotibus non vita spectanda.

ctanda. 30.b.31.a.bb.a
Doctrina prædicatorum recipienda, non mala vicia imitanda. ibidem
Doctrinæ Ecclesiæ de bonis operibus. 134.b.135.b
Doctrinam sanam hæretici non sustinent. 131
Doctrinæ conseruandæ ratio. 87.b.
Doctrina Lutheri à suis discipulis credita præstantior & verior ea, quæ Diui Pauli est. 337.b
Domesticorum ratio habenda, quiq; eo nomine intelligantur. 151.b
Domi non tam bene oratur quã in Ecclesia. 64.b.164.b
Dominica prima & secunda Aduentus cuius nos admoneant. 2.a
Dominica in albis vnde dicta. 40.a
Dominicales processiones quid designant. 4.b
Dominicæ diei beneficia. ibidem
Dominicanis post Augustinienses mandatum munus prædicandarum indulgentiarum. 208.b
Dominico die missam audire debent seculares. 65.a.b.151.a
Dominico die non ieiunandum. 173.a 175.b
Dominicus dies vnde dictus & in quem finem institutus. 4.b.150.a
Dona virtutum & Dei sunt, & nostra sunt. 135.b
Donatistæ seipsos occidebant. 315.b
Donum Dei est quicquid à nobis rectè geritur. 93.a.b
Dubia fidei ad quem referenda. 84.85
Dubitatio veterum de quibusdam scripturæ libris vtilis fuit posteris. 262.a
Duæ causæ quare hæretici veteres ritus Ecclesiæ immutare cupiant. 355.b
Duæ rationes, quare non veniunt intendendæ quæstiones cum hæreticis. 324.b
Dulia sanctis debetur. 67.b.106.a
Duo maxime fidelibus inculcat Ecclesia. 4.b
Duodecim Apostoli tantum cum Christo discubuerunt in cœna. 44

E

EBrietas diaboli opus. 94.b
Ecclesia vide à capite. 13. fo. 9. vsque ad caput 32.
Ecclesiam contemnendam esse docent hæretici. 265.a
Ecclesia Catholica & cognoscit & ignoscit. 226.b
Ecclesiam Catholici quam dicat Brentius. 269.b
Ecclesia Deo excitante suos semper habet propugnatores. 265.a.b
Ecclesiam non ex electis tantum sed vocatis constare. 276.a
Ecclesia columna & firmamentum veritatis. 329.a
Ecclesia corpus Christi mysticum ab hæreticis in multas partes dissectum. 331.a
Ecclesia regitur spiritu veritatis. 343.b
Ecclesia non mutat institutionẽ Christi in sacramentorum vsu, sed ordini tantum & modo expeditiori, præstantioriq; prouidet. 347.a
Ecclesiam vt simul videamus & credamus. 274.b
Ecclesia est ad Episcopos alligata. 311.b
Ecclesia est visibilis. 274.b
Ecclesia non solum constat electis. 307.b.276.a
Ecclesia non deserenda propter malos prælatos. 255.b
Ecclesia num ex humana electione & successione constat. 308.a
Ecclesia quid & cur Catholica dicta. 306.a
Ecclesia Romana in dubijs fidei consulenda. 241.b
Ecclesia tota, non eius membra singula promissionem habet perpetuæ præsentiæ Christi. 245.b
Ecclesia vbi sit. 240.a
Ecclesia vetus qua praxi vsa fuerit in decernanda causa religionis. 275.b
Ecclesia viuum est Euangelium. 284.a
Ecclesia vt bonos ac malos contineat. 276.a
Ecclesia cur dicta Catholica. 192.b
Ecclesia nullum dierum discrimen nouit vniuersa. 174.b
Ecclesia antiquior quam Noui & Veteris testamenti scriptura. 194.
Ecclesia triumphans quales sit. 165.a
Ecclesia Cathedralis à Cathedra dicta. 89.a.b
Ecclesia hic in terris est imago sempiternæ gloriæ. 165.a
Ecclesia habet potestatem cogendi hæreticos. 171.b.172.a
Ecclesia occidentalis & septentrionalis sacrificia linguâ peragit latina. 63.b 64.a
Ecclesia plus gratulatur de resipiscentibus quam de illis qui nunquam ceciderũt. 146
In Ecclesia docendi ratio quæ. 134
Ecclesiæ traditiones expeditiorem reddunt viam ad salutem. 190.a
Ecclesiæ notæ tres ex Augustino. 193.a
Ecclesiæ status à Basilio verè qualis nũc est descriptus. 186.a
Ecclesiæ oratio quam efficax. 164.b
Ecclesiæ auctoritas pro ratione temporum, aliqua etiam contra mandatum Dei mutauit & mutare potest. 50.b
Ecclesiæ doctrina de præceptis decalogi. 146.b.& 147
Ecclesiæ contemptus ad Christum redundat. 152.a.b
Ecclesiæ bona non sunt alienanda. 32.b
Ecclesię cur & vnde dictę. 192.b
Ecclesię præcipua lumina fuerunt olim monachi. 160.a
Ecclesię merita supplent quod ministro deest. 162.a
Ecclesię vetus mos in solis ordinibus adhuc seruatur. 170.a
Ecclesię Cęremonię non contemnendę. 268.b
Ecclesię an scriptura & Sacramentum administratio verè sunt notę. 309.a
Ecclesię Catholicę nomen cur sibi hæretici arrogent. 305.b
Ecclesię encomium. 242.a.b
Ecclesię etimologia. 307.a
Ecclesię ministri sunt & politici & Ecclesiastici magistratus. 249.b
Ecclesię pax & consensus ante Lutheranismum. 233.b
Ecclesię prępositis Brentius maledicit. 222.b
Ecclesię primitiuę abstinentia. 301.b
Ecclesię rectę nos fidere & de ea gloriari. 285.a.b
Ecclesię Romanę fides semper Catholica fuit. 241.a.
Ecclesię Romanę laus. ibidem
Ecclesię Romanę quid tribuatur à Caluino. ibidem
Ecclesię simpliciter credendum. 269.a
Ecclesię statim deplorat Basilius. 247.a
Ecclesię status olim quàm nunc deterior. ibidem
Ecclesię pręcepta. 222.a
Ecclesię Catholicę auctoritas. 341.a
Ecclesię veritas de sacramento Eucharistiæ. 346.b
Ecclesię typus Iacob. 232.b
Ecclesiam tanquam matrem deserentes non possunt habere Deum patrem. 169. 170.
Ecclesiarum Orientalium & Occidentalium altercatio de festo Paschatis. 169
Ecclesiastica consuetudo seruãda. 302.a
Ecclesiasticę sanctiones non cõfundendę cum ciuilibus. 222.a
Ecclesiasticas causas Athanasi⁹ non permittit principibus. 159.a
Ecclesiastici canones non sine peccato contemnuntur. 269.a
Effrenata nostri temporis hæreticorum audacia arrogantia, & sui obliuio. 320.b
Effusus Christi sanguis non est alicubi extra corpus eius. 347.b
Ei qui quod probare contendit, obtinere cupit quid necessarium. 351.a
Electio alia dei, alia hominum. 308.b
Eleemosina necessaria ad orationem. 166.b
Eleemosina quę fit ex rapina vel bonis pauperum Deo ingrata. 116
Eleemosyna est vita ieiunij. 166.b
Eleemosynę temporariam vitam auertunt 78.b
Eleemosynarum vis. 166.b
Elementum & verbum cur in Sacramentis concurrant. 33.a
Elementa in Sacramentis materiæ vini obtinent, formæ autem verbum Dei. ibidem
Eleuatio Eucharistiæ. 63.b
Eleuatio sacrificiorum in veteri lege. ibi.
Elizei cadauer prophetauit. 110.b
Elizeus facta Giesi absens cognouit. ibi.
Enceniorum festum à Machabeis institutum. 187.b
Ephesinum Concilium ante mille annos institutum. 342.a
Ephrem commendatio. 70.a.b
Epiphanij laus. 297.b
Episcopalis benedictio quid sibi velit. 90.a
Episcopi aliter quàm presbyteri subscribunt in synodis. 256.b
Episcopi à quibus iudicandi. 224.a
Episcopi etiam mali eliguntur à Deo. 308.a
Episcopi Ecclesiæ oculi. 158.b
Episcopatum olim qui desiderabant martyrem fieri desiderabant. 86.a
Episcopi in œcumenico Concilio congregati totam representant Ecclesiam. 249.a
Episcopi principũ implorant auxilium contra hæreticos. 237.a
Episcopi quàm necessarij Ecclesię. 311.b
Episcopi qua ratione creentur apud Polonos. 248.b

Episcopi

Episcopi quomodo in Concilijs subscribant. 257.a
Episcopi sunt serui & domini. 222.b 25.a
Episcopi vt sint honorati à Constantino. 256.a
Episcopi cur propendentẽ de collo crucem gestent. 9.a
Episcopi Poloniæ Concilijs & constantiensi & Basilienſi interfuerunt. 51.a
Episcopi sunt oculi Ecclesiæ. 20.b
Episcopi vnde dicti, à quo constituti, eorum munus. 85.b
Episcopi patrum locum in Ecclesia tenent. 18.a
Episcopi institutio penes Romanum Pontificem. 85.b.86.a
Episcopi primo in suas diœceses intrãtes cur obuios signo crucis salutent. 6.b.7.a
Episcopi officia. 84.b
Episcopi contemptus hæresim generat. 87.a
Episcopi sunt iudices fidei. 21.a.86.b
Episcopi iudicant de principibus in causis Ecclesiasticis. 23.a
Episcopi, Archiepiscopi, Pontifices & sacerdotes in quo differant. 84.b
Episcopis honor & obedientia debetur. 27.b
Episcopis solis permissum est confirmare. 41.a
Episcopis quantus habendus honor. 224.b
Episcoporum legitima successio vbi sit, ibi esse Apostolicam sedem. 27.b
Episcoporum & Sacerdotum corrupti mores nos ab eis separare non debent. 87.b.203.a
Episcoporum iurisdictio secundũ protestantes. 86.b
Episcoporum ordo & series in Ecclesia Catholica. 17.b
Episcopatum desiderare olim erat velle fieri martyrem. 86.a
Episcoporũ in Polonia vigilantia. 208.a
Episcoporum quanta seruitus. 222.b
Episcopos Aurelianus imperator iudicare noluit. 259.b
Episcopum deserens, Ecclesiam deserit. 87.a
Episcopus qualis esse debeat. 86.a
Episcopus si erret quid faciendum. 86.b
Episcopus est pastor. 22
Episcopus cur maiorem soluendi potestatem habeat, quàm alij sacerdotes. 84.b
Episcopus sit vnius vxoris vir, quomodo intelligendum. 98.a.b
Episcopus non est nomen ordinis sed honoris. 84.b
Erasmi testimonia de hæreticis nostri temporis. 248.a.&.b
Erasmus Vitellius Episcopus Plocensis. 185.b
Erasmus Roterodamus de vita & doctrina Lutheranorum. 131.b.100.b.83.a
Error errorem parit. 93.b
Error de vnica Christi operatione damnatus. 21.a
Error vnius aut alterius non præiudicat Ecclesiæ. 13.b
Error Principij tandem longe à recto abducit. 13.b
Error vnius ex patribus in interpretatione scripturarum reliquis non præiudicat. 13.b
Error vnus plures secum trahit. 209.a
Errore permisso, errores non tolli. 331.b
Errores Lutheranorum. 193.a
Errores circa sacramentum Eucharistiæ damnantur. 42.a.b.& sequent.
Erroris mater acceptio personarũ. 30.a
Errorum causæ. 13.b
Esaiæ locus exponitur. 270.a
Esau typus Iudæorum. 232.b
Esse sempiternum, Dei est proprium. 130.a
Est pro significat exponi in verbis Christi nequit. 44.b.45.a
Est sæpe olitor valde opportuna loquutus. 341.b
Ethnicum esse quid sit. 103.b.in fine
Euangelia quatuor noua. 217.a
Euangelici. 208.a
Euangelici cur Lutherani dicti. 209 b
Euangelici nostri de suis flagitijs gloriantur. 250.a
Euangelici nostri quã sint flagitijs cooperti. 248.a
Euangelici sunt polygami. 148.b
Euangelici qua intentione Euangelium prædicent. 93
Euangelici ordinem Ecclesiæ turbant. 187.a
Euangelici ex templis faciunt horrea. 186.b
Euangelicorum ministri quales. 85.b
Euangelij noui fructus. 13.b
Euangelij vox traditionis non scripturarum. 11.b
Euangelij summa quæ sit. 274.a
Euangelij verbum & scriptura Euangelica vti differant. 271.b
Euangelio scripto quot annis caruerit Ecclesia primitiua. 170 b
Euangelium omnia ad salutem necessaria quomodo contineat. 188.b
Euangelium ante scripturã omnem esse. 270.b
Euangelium an ad salutem sufficiat. 188.b
Euangelium præcipit vt Ecclesiam audiamus. 188.b
Euangelium quid significet. 199.a
Euangelium quando audiendum. 165.a
Euangelium non tantum annunciat remissionem peccatorum, sed & mandatorum obseruationem. 120.a.b
Euangeliũ an extra Ecclesiam esse possit. 199.a
Euangelium à quo & de quo datum. 208.a
Euangelium Lutheri à paucis receptum. 211.b
Euangelium Lutheri vnde profectum. 209.b
Euangelium quintum quodnam sit, & quos afferat fructus. 210
Euangelium suum diabolus per Lutherum orsus, per Suencfeldium absoluit. 217.b
Euangelium viuum, est Ecclesia. 284.a
Euangelium Catholicis & hæreticis commune. 38.a
Euangelium hæreticorum quale. 336.b
Eucharistia data aliquando infantibus. 271.a
Eucharistia quantas inter Tigurinos & confessionistas habeat contentiones. ibidem.a
Eucharistia charitatis est sacramentum, & vires resumentium. 44.a.52.b
Eucharistia symbolum vnitatis. 42
Eucharistia non est in vsu tantum. 42.a
Eucharistia cibus est ibid. quale corpus in Eucharistia. ibidem.a
Eucharistia quomodo rem sacram in se contineat & quomodo alia sacramẽta. ibidem.a
Eucharistia Sacramentum Sacramentorum. 52.b.53.a
Eucharistia quid sit. ibidem.
Eucharistia si solo cordis interiori motu sumatur, satis esse docent quidam. 210.b
Eucharistiæ Sacramentum panis & vini substantiam continere docuit Lutherus. ibid.a
Eucharistiæ Sacramentum viaticum dictum 42.a
Eucharistiæ Sacramentum recte sacrificium dicitur. 53.a
Eucharistiæ venerationẽ prohibuit Lutherus. 210.b.
Eucharistiæ appellationes. 53.a
Eucharistiæ vtraque species à Christo non est præcepta tanquam saluti necessaria. 49.b
Eucharistiæ tantum alteram speciem laicis dandam, sacerdotibus vtramque figuræ veteris testamenti aperte præ se ferunt. ibidem.
Eucharistiæ olim vsus quotidianus fuit. 78.79.
Eucharistiæ altera species ex instituto Concilij Ephesini. 51.a
Eucharistiæ eleuatio cur ab antiquis instituta. 63.a.b
Eucharistiæ Sacramentum quare nunc in azimo, nunc pane fermentato, confici à patribus iussum. 331.b
Eucharistiæ effectus qui. 65.b.66.a
Eucharistiæ sacramenti efficacia. 343.a
Eucharistiæ sumptio quomodo remittat peccata. ibidem.
Eucharistiam participantes quomodo affectos esse deceat. 66.a
Eucharistiam dari ægrotis vetuit Caluinus. 211.a
Eucharistiam extra sumptionem non esse adorandam, an recte docuerit Lutherus, ibid.a.210.a
Eucharistiam profanis manibus attrectari fecit Corolstadius. 209.b
Eucharistiam verum esse corpus Christi primus negauit hoc tempore Corolstadius. 210.a
Eutichetæ siue Psaliani hæretici. 172.b
Eudoxia noua Iudith. 18.b
Eudoxij Episcopi de patrum auctoritate vera sententia. 284.a
Eugenius quartus non fuit hæreticus. 245.a
Excommunicatio quid sit in Ecclesia. 32.a
Excommunicati qui & cur. ibid.a.b
Excommunicati ab Ecclesia præcisi. ibi.
Excuculatorum tyrannis. 328.b
Ex diuinis officijs vernacula lingua decantatis, plus diminutum pietatis quam accessum. 352.b
Exomologesis quid. 70.a
Exorcismus quid & cur ab Ecclesia baptismo adhibetur. 39.a
Exorcistæ qui, & quo officio fungangantur. 78.a
Exorcistæ quæstuarij nihil suo nomine peragunt

peragunt sed Christi. ibidem
Expressum Dei verbum quid. 329.a
Expressum Dei verbum esse potest: & expressi diaboli verbum sub diuerso sensu. 339.a
Expressum Dei verbum penes hereticos esse non potest. ibidem.b
Expressum Dei verbum, quomodo vere agnoscatur. ibidem.b
Externa opera, signa sunt interioris cultus. 168.b
Extra Ecclesiam qui sint. 32.a
Extra Ecclesiam non est salus. 356.a
Extremæ vnctionis consyderatio. 78.a

F

FAcere pro offerre vsurpatur. 54.a
Facinorosi & hæretici extra Ecclesiam sepeliendi. 168.b
Falsi Prophetæ. 320.b
Fas non est his, qui semel Christo se deuouerunt, vt cuiquã deinceps sui corporis potestatem faciant. 349.b
Felix neque fuit Pontifex neque hæreticus. 244.a
Feria quarta & sexta cur ieiunijs dicata. 4.b
Feriæ quintæ in hebdomada sancta mysteria. 2.b
Feriæ sextæ abstinentia à carnibus. 152.a
Festa sanctorum ieiunijs præuenienda. 151.a
Festis an laborare liceat. ibidem.a
Festorum dierum opera. ibidem.a
Fide, spe, & charitate cultus Dei proprius absoluitur. 180.a
Fidei quantus vbiq; consensus ante annos quadraginta. 208.a
Fidei pluralitas facit, ne vlla sit fides apud hæreticos. 25.a
Fidei ratio in quo sita. 215.a
Fidei conditio duplex. 17.b
Fidei varietas magna in vna familia. 25.b
Fidei Christianæ summa. 1.a
Fidei articuli omnes credendi. 1.b
Fidei nostræ compendium signo crucis inclusum. 7.b
Fidei maximum stipendium. 10.a
Fidei nostræ scopus quis sit. 9.b
Fidei gradus. 1.b
Fidei sig illum baptismus. 33.b
Fidei, sp i, charitatis diuersa ratio. 118.b
Fidei o ectum. 104.b
Fidei c ditio duplex. 17.b
Fidei e am profectus est in Ecclesia. 18[illegible]
Fidei rcana non statim omnibus prodenda. 55.b
Fide[illegible] causæ maiores vbi & qualiter tractandæ. 19.a. 85.a
Fidei [illegible]spei comparatio. 104.b
Fide p[illegible] charitatem operante, reparatur in nobis imago. 126.a
Fideles defuncti ad corpus Ecclesiæ pertinent. 31.b
Fideles bonorum operum communionem habent. 31.b
Fideles omnes olim sancti vocati. ibid.b
Fidem sine operib⁹ sufficere ad salutem. falso asserunt hæretici. 324.a
Fidere quomodo debeamus bonis operibus. 136 a.b
Fides fundamentum & initium Christianæ religionis. 1.a
Fides quę hominibus necessaria. 1.b
Fides Ecclesiæ omnia ad salutem necessaria includit. 10.a.b
Fides saluatoris ante lapsum minimè necessaria. 1.b
Fides Catholica non Polona, Lituana vel Germana. 199.a
Fides Romana est Catholica fides. 29.a
Fides simplex magis saluat quam anxia disputatio & arrogans scientia. 63.b
Fides Ecclesiæ non deserenda propter præsides vitæ minus inculpatæ. 29.b
Fides omnibus fidelibus primo datur virtute Ecclesiæ. 33.b
Fides aliena quomodo adulto prosit vel non. 37.a
Fides aliena quomodo paruulis infantibus baptizandis sufficiat. ibid.b
Fides Petri nunquam defecit, neque deficiet. 30.a
Fides non sufficit ad vitã æternam. 34.a
Fides cum ad oẽs pertineat, num præterea etiam iudicium de fide ad omnes pertinet. Vide caput. 24. per totum
Fides iustificans quæ sit Paulo. 125.a
Fides est in voluntate. 118.a
Fides quolibet peccato mortali non amittitur. 118.b
Fides non sufficit ad vitã æternam. 34.a
Fides & spes inesse possunt illis etiam, qui non sunt in gratia. 125
Fides vna. 24.b
Fides prodesse nequit, nisi iungatur illi spes & charitas. 125.a.b
Fides de Christo mediatore antiquissima. 1.b
Fides potest esse sine charitate, sed non prodest. 119.
Fides mediatoris quandiu fuit tam diu etiam fuit Ecclesia. 11.a
Fides Catholica in Polonia cur integra diu permanserit. 208.a
Fides Catholica quæ. 241.a
Fides modis duobus approbanda. 251.a
Fides & spes vti differant. 213
Fides hodie varia & multiplex. 225.a
Fides qua quis certo sibi statuit peccata remissa, vana est. 213.b
Fides Satanam vincens cuiusmodi sit. 268.b
Fides simplicium in maiorum fide saluatur. 234.a.b
Fides vnde tam multiplex in Germania. 227.a
Fides Apostolorũ necessaria nobis obtinenda si salui esse volumus. 352.a
Fides vera ea est, quæ per dilectionem operatur. 324.a
Fiducia Catholicorum in qua re sita. 315.a.
Fiducia inanis Euangeliorum quæ mala peperit. 278.a
Fiducia Christianorũ perpetuo in Christo locata. 136.137
Fieri non potest, vt à sponso suo Christo sponsa discedat Ecclesia mater nostra. 345.b
Figuræ Iudaicarum cæremoniarum cessant in Euangelio. 149.b
Filij Dei qui sint. 35.a.b
Filij Dei nominamur & sumus. 128.b
Filij iræ fiunt per Baptismum filij gratię. 34.b
Filius Dei causa meritoria est salutis nostræ. 24.a.b
Flaccus Illyricus quinque libros lingua Germania scripsit contra Suencfeldium. 216.a.b
Fœminis etiam in necessitatis articulo baptizare permissum. 39.a
Fœminis ne loqui quidem in Ecclesia permissum. 85.a
Fomes concupiscentiæ nobis indit⁹ non est peccatum. 34.b
Fomes manet post Baptismum. ibid.
Fons Baptismatis. 34
Fons aquę vitalis in latere Christi apertus in passione, & quomodo eius fructum percipiamus. 58.a
Foris esse qui dicantur. 32.a
Forma Sacramentorum omnium, est verbum Dei. 33.a
Forma pœnitentiæ verbum absolutionis. 69.a
Fornicatio minoris est culpæ quam arrogantia. 103.a
Fornicatio quale crimen. 153.b
Fornicatio vt castigetur. 78.b
Fornicatio spiritualis. 154.a
Fratres sumus omnes homines. 151.b
Fratris osor membrum Christi non est. 68.b
Fraus Nestorij hæretici. 331.b
Fructus hæreticorum. 227.b
Fructus Eucharistiæ si dignè sumatur. 66.67.a
Fructus pœnitentiæ digni satisfactio est vera. 72.b
Fructus digni pœnitentiæ qui. 73
Fugiendi hæretici non minus quam idolorum cultura. 337.b
Functiones ciuiles & Ecclesiasticæ non confundendæ. 222.a
Functio politica vt ab Ecclesiastica differat. 226.a
Fundamentum idem scripturæ & traditionis. 279.
Fundamentum Christus Apostoli. 280.a
Furti nomine quid intelligendum. 155.a
Furtum non dimittitur, nisi ablatum restituatur. ibidem
Furtum pernicioſissimum. ibidem.b

G

GAlea salutis spes. 105.a
Gedeonis vellus Mariam designauit. 116.a
Gehennæ addictis suffragia nostra non prosunt. 76.b
Generalis iudicij vsus. 111.a
Generatio casta & syncera fuisset, si non intercessisset transgressio. 95.b
Geneuensis & Gehennensis confessio idem. 332.b
Genus electum regale sacerdotium qui dicantur. 82.b
Germana idololatria. 337.a
Germania quando Euangelium receperit. 51.a
Germania propter hæreses in multa pericula incidit. 282.b
Germania quando inceperit colere vites. 51.a
Germania vnde in tot hæreses inciderit 255.a
Germaniæ plus mali illatum ab hæreticis quàm à Turcis potuerit. 236.a
Germaniæ bellum rusticum vnde. 83.a
Germani longo tempore in religione concordes fuerunt. 208.a
Germani quàm constantes olim in fide. ibidem
Gersonis narratio de quodam fratre ieiunante. 183.b
Gladius spiritualis excõmunicatio. 32.a

Gladius flammeus ante paradiſum quid ſignificat. 76.b
Gloria æterna, merces charitatis. 142.a
Glorię cupiditas in Luthero quanta. 209.b
Gloriam & honorem ſuum deus nobiſcum communicat. 105.b
Gloriatur Lutheros, cum Sathana plures ſalis modios commediſſe. 344.a
Gnoſtici. 208.a
Græci quaterdecies ab orthodoxa Eccleſia ſeſe præciderunt. 350.b
Græcorum cum latinis conuentus in florentino concilio. 329.a
Græcorum hæreſis de communione ſacramenti Euchariſtiæ. 345.a
Græcorum & Latinorum acerbitas. ibidem.a
Græcorum conſuetudo in epiſcoporum & ſacerdotum matrimonio. 99.a
Græcorum auſus temerarius. 345.a
Græcorum controuerſia circa corporis Chriſti confectionem. ibid.a
Gratia inuiſibilis abunde nobis in ſacramentis datur. 33.b
Gratia renouationis an præcedat vel ſequatur remiſsionẽ culpę curiosè magis quàm fructuosè quæritur. 126.a.b
Gratia quę in ſacramento nobis confertur multiplex: item quo ordine nobis conferatur. 34.a
Gratia gratis data quæ. 136.a
Gratia quid. 140.a
Gratia ſancti ſpiritus nobis non collata quomodo æqualis ſit gloriæ. 136.a
Gratia in aqua non ex natura aquæ, ſed ex præſentia ſpiritus ſancti. 34.a
Gratia charismatum officiis Eccleſię nõ meritis humanis indulgetur. 277.a
Gratia dei cum inſit nobis, vtiliter nos ignorare. 268.a
Gratia gratum faciens quæ. 274.a
Gratiæ incrementum. 138.b
Gratię vaſa, ſacramenta dicuntur. 34.b. & ſequent.
Gratiam triplicem diuinitus accipimus. 140.a
Gratiam nos conſecutos vt ſcire poſsimus. 215.a
Gratiam pro gratia quid. 140.a
Gratiam primam num quis mereri poſsit. 311.b
Gratiam pro gratia conſequi vt intelligatur. ibidem.b
Gratiani locus de ſacerdotum matrimonio excuſſus. 95.a
Gratiani error, & erroris cauſa 244.a.b
Gratianus falsó Anaſtaſiũ hęreſeos accuſat. ibidem.
Gratis qui boni ſint, admodum pauci. 94.b
Grauia peccata vt extinguantur. 134.a
Gregorius Romanus Pontifex & monachus dirè à Luthero proſcinditur. 133.a
Gregorius papa quanti fecerit quatuor generalia concilia. 229.b

H.

HAbere vxorem ſuam quid ſit. 96.b
Habitus & geſtus orantis qualis eſſe debeatur. 112.a
Hæreſeos condemnat Lutherum Leo papa. 209.a
Hereſes oborte contẽptu & deſpicientia ſummi pontificis. 335.a
Hereſes huius temporis vnde originem duxerunt. 20.b.a.212.a
Hereſes quoties ortę, ſemper à præclaris viris confutatę. 265.a.b
Hereſes iu ſcriptura vocantur dij alieni. 235.b
Hereſes vnde maxime obortę. 194.b
Hereſes adulterę dicuntur. 154.b
Hereſes & errores quare patitur deus. 248.b
Hereſes nõ ſunt nouę quibus hodie Eccleſia vexatur. 195.b
Hereſis Huſsi qualis. 42.b
Hereſis peruerſitas. 324.b
Hereſis de intelligentia & ſenſu non de ſcriptura fit. 328.b
Hęretica doctrina quę. 228.a
Hęretici à catholicis ſcripturas mutuãtur. 226.b
Hęretici Anarchiam introducere moliuntur. 236.
Hęretici cõcionatores vulgo placere ſtudent. 234.a
Hęretici corrigi nolunt. 210.b
Hęretici cur defendant communionem vtriuſque ſpeciei. 264.b.265.a
Hęretici cur non ferant chriſma. 255.b
Hęretici cur ſibi eccleſię catholicę nomẽ vendicent. 306.a
Hęretici cur ſolas ſcripturas vrgeant. 298.a.b.
Hęretici de ſectis in ſectas ruunt. 284.a
Hęretici docent Eccleſiam contemnendam. 265.a
Hęretici dogmata ſua velut idola adorari volunt. 235.b
Hęretici dum parua initio contemnunt, mox in grauiſsima ſcelera prolabuntur. 317.a
Hęretici epiſcoporum labores augent plurimum. 225.a
Hęretici libenter ſacerdotũ vicia in ore habent. 247.a
Hęretici militibus Chriſtum crucifigẽtibus crudeliores. 314.a
Hęretici mox initio vi comprimendi. 315.a
Hæretici neque ſcripturis, neque traditione conuincuntur. 287.a
Hæretici non acquieſcunt conciliis. 228.b
Hæretici noſtri temporis mutuo ſe accuſant & condemnant. 313.a
Hæretici nolunt reprehendi. 210.b
Hæretici noſtri vt mutuo ſe perſequantur. 211.b
Hæretici omnes in quo conſentiant. 225.b.
Hæretici peccant in ſpiritum ſanctum. 250.a
Hæretici quàm impudenter ſcripta quędam diuina reiiciant. 232.a
Hæretici legum & imperatorum minis potius quàm diſputatione conuertũtur. 215.b
Hæretici quantum ſibi tribuant. 229.b
Hæretici quantumuis peruerſi, tamen conuerſi ſibi videntur. 214.a
Hæretici qui brutorum more libidine ſe contaminarint. 217.a.b
Hæretici quid præcipuè moliantur. 233.a
Hæretici quomodo ex ſententia Vueſtphali tractari debeant. 213.a
Hæretici quoque docent hæreticos gladio recte vindicari. 282.a
Hæretici à prophetis dicuntur Sacerdotes exceſſorum, Cæci, cæcorum duces, prophetæ mendaces, Contemnentes legem, polluentes ſanctuaria, Colles ſublimes. 281.a.b
Hæretici ſcripturas iactant. 227.a
Hæretici ſcripturas ſine ſenſu loquuntur. 222.b
Hæretici ſimul accuſatores Iudices. 313.a
Hæretici ſoluunt Chriſtum. 315.a
Hæretici verbo dei ſcripto non tradito credunt. 285.a
Hæretici verbum dei falſo iactitant. 242.b
Hæretici vt ſe in omni colle ſublimi proſternant. 281.a.b
Hæretici vt in peius proficiant. 219.b
Hæretici vt olim etiam patrum auctoritatem eleuarint. 283.a
Hæretici vt ſibi nomen Eccleſiæ vendicent. 305.b
Hæretici in angelos lucis transfigurari. 322.b
Hæretici quales fures. 155.b
Hæretici ad confirmanda ſua dogmata teſtimoniis ſacræ ſcripturæ vtuntur. 322.b
Hæretici quomodo ſcripturas recipiant. 194.b
Hæretici trãsfigurati in apoſtolos Chriſti. 322.b
Hæretici ſoli inhærent nominibus. 325.a
Hæretici cœleſtes prophetæ volunt dici. 328.b
Hæretici charitate vacui. 331.a
Hæretici volunt Deum in ordinem cogere. 333.b
Hæretici non ſcripturarum auctoritati ſubiici, ſed ſcripturas ſibi ſubiicere cupiunt. 336.a
Hæretici in aranearum morem, nihil diuinis ſcripturis ſugunt, quàm exitiale uenenum. 339.a
Hæretici id rectum eſſe quod ſibi videtur, quod vero Eccleſiæ videtur vniuerſæ, non rectum putant. 346.b
Hæretici pluris momenta rationum in diſputando, quàm ſanctorum patrum auctoritates facere ſolent. 349.b
Hæretici propter eam quam ſibi indulſerunt libertatem decies Sodomitis nequiores. 349.
Hæretici & ſchiſmatici maledictis & probris Eccleſiam dei inceſſunt. 355.a
Hæretici bacchanalia ſeruant reiicientes ieiunia. 174.b
Hæretici in Eccleſia non ſepeliendi. 168.b
Hæretici ſcripturã & verbum Dei prætexunt ſuis dogmatibus. 48.a.195.a
Hæretici ſuas origenes ad Apoſtolos aut Eccleſiam Catholicam referre nequeunt. 195.b
Hæretici ad ſcripturas prouocant. 195.a
Hæretici quo meliores vitæ eo deteſtabiliores. 88.a
Hæretici moderni Deum auctorẽ mali faciunt. 93.b
Hæretici non poſsident ſcripturam. 155.b
Hæretici ab errore retrahendi. 171.a
Hæretici periuri propter violatum votum. 160.a
Hæretici quomodo refellendi ſint. 195.b

Hæretici diuinitatis nomen affectant. 148.b
Hæretici patrum sententias oppugnãt, quorum tamen, cum visum fuerit, auctoritatibus vtuntur neglecto eorum testimonio, quorum hæreses tuentur. 195.a.196.
Hæreticis omnibus deteriores sunt Anabaptistæ. 213.a
Hæreticorũ optima vita nihil illis proderit ad salutem. 204.a.b
Hæreticorum successio. 195.b
Hæreticorum sententia de Romani Põtificis auctoritate. 29.a
Hæreticorum dissidia. 85.b
Hæreticorum confessiones variæ. 221.b
Hæreticorum dissidium quid coarguat. 218.a
Hæreticorum in conciliis generalibus praxis. 183.a
Hæreticorum mos ad solas scripturas prouocandi 261.a
Hæreticorum mendacium. 320.b
Hæreticorum doctrina quò tendat. 321.b
Hæreticorum conuenticula. 323.a
Hæreticorum voces impiæ. 321.b
Hæreticorum voces pestilentissimæ. 196.b
Hæreticorum inimicitiæ & dissensiones. 326.a
Hæreticorum aduersus orthodoxos cõgressus. 324.b
Hæreticorum superbia, arrogantia, mẽtis inflatio & tyrannis. 328.a
Hæreticorum religio qualis. 331.a
Hæreticorum nostri temporis sacrilega audacia & impietas. 334.a
Hæreticorum bella inter se intestina. 337.b
Hæreticorum voces impiæ in despectũ Papę & conciliorum. 338.b
Hæreticorum pro sua cuiusque Ecclesia conflictatio. 148.
Hæreticorum quò tendit intentio. 148.a
Hæreticos antiquos quos imitentur nostri. 236.a
Hæreticos cur Carolus quintus non profligarit. 237.a
Hæreticus Lutherus Papatui solum obesse studet. 209.a
Hæreticus propriè quis sit. 244.a
Hæreticus vnde nomen ducat. ibidem.
Hæreticus & schismaticus quis censendus. 327.b
Hebdomada Paschatis est ea, quæ resurrectionem præcedit. 174.b
Hebdomada quot horas habeat. 65.b
Hebdomadæ sanctæ obseruatio. 174.b
Hebreorum pueri non intelligebant quid agerent, cum clamabant, osanna filio Dauid. 63.a
Henriciani hæretici. 61.a.76.b
Henricus rex angliæ scripsit contra Lutherum. 236.b
Hieremias fuit mediator inter Deum & hominem. 108.a
Hieremiæ locus exponitur. 270.a
Hieronymus sacros libros in linguam Dalmatiam vertisse dicitur. 353.b
Hieronymus an digamiam omnem improbet. 279.b
Hieronymus an Origenizet. ibidem.
Hilarij episcopi constantia. 223.
Hildesemenses damnantur à Caluino. 212.
Hispaniarum regni commendatio. 277.b
Hoc facite, quid significet. 347.a
Hoc sentite in vobis bonum à religione maxime dignoscũtur, in proœmio cõfessionis.
Homicida laudatus, misericors punitus. 299.a
Homicida quis. 153.a
Homicidium multiplex. ibidem.
Homicidium maximum si quis vita sua contaminata corrumpat alios. ibidem.
Homicidium quodnam bonum. 298.a
Homines à pecoribus religione maxime dignoscuntur. in proœmio confess.
Hominibus capitis nomen vt tribuatur. 311.a
Homo quomodo ad imaginem Dei factus. 126.a
Homo in quo statu ante & post lapsum ibidem.a
Homo perfectus qui dicatur. 147.a
Homo factus ad imaginem trinitatis. 126.a
Homo vnde dictus. 151.b
Homo homini consultum vt velit maxime omnium secundum naturam est & è conuerso. 152.b
Homo habet duas radices. 147.b
Homo non est capax omnium virtutũ. 129.b
Homousij vocem Arriani reiiciebant. 12.a.b
Honesta quædam prohibentur. 102.b
Honoris æqualitas pacem turbat. 89.b.90.a
Honor & gloria quomodo Deo et quomodo hominibus detur. 106.a
Honor sanctis tributus Deo confertur. ibidem.
Honor Dei & sanctorum. 105.b
Honorius Papa ab hæresi vindicatur. 244.b
Honos quid significet. 151.b
Horæ canonicæ à Daniele seruatæ. 173.a
Horæ canonicæ mysterium trinitatis significant. ibidem.
Hore missæ in secularia & ridicula negotia insumendæ non sunt. 65.a
Hosij auctoris in explicãdo consilij Nicæni canone error agnitus. 251.a
Hosij pro Ecclesiæ tuitione labores & pericula susceptra. 340.a
Hosius auctor cur de hæresibus quædã præmittat. 208.a
Hosius auctor cur de certitudine salutis disputet. 215.a
Hosius auctor regis Poloniæ legatus ad Carolum Quintum. 117.a
Hostia in ara crucis oblata, eadem est cum ea, quæ in missa offertur, differt tamen offerendi modo. 56.b
Hostia quę immoletur. 77.b
Hostia vna Christianorum non multæ. 49.a
Hostiæ omnes cessauerunt immolato agno Christo. 77.b
Hostiam offerre Deo placentem quid sit. 161.a
Hugo suo seculo alter Augustinus dictus. 133.a
Humana iustitia ad diuinam comparata est iniustitia. 138.b
Humanæ constitutiones quatenus obligent 186.
Humanitas vnde dicta. 151.b
Humilitas mater piorum. 201.a

I.

Iacobelli peruersum dogma. 342.a
Iacob typus Ecclesię. 232.b
Iacobi Apostoli epistolæ scribendæ occasio. 16.b
Ianitorum, clericorum officium. 79.a.b
Ianua cœli baptizatis aperitur. 35.a
Iagellonum regum Poloniæ pietas & abstinentia. 185.a
Idem sapere quid sit. 199.b
Idiotæ vt in negotio fidei gerere se debeant. 246.b
Idola quid. 337.a
Idola dogmata contraria rectę fidei. 148.b
Idololatræ sunt hæretici. 19.b.199.a
Idololatria quæ. ibidem.
Ieiunandi causæ tres. 182.b
Ieiunando ætas obnoxia. ibid.b
Ieiunare qui non potest quid facere debeat. 184.b
Ieiunia reiicientes Catholici non sunt. 3.a
Ieiunia obseruamus non secundum Iudęorum obseruationem. 173.a
Ieiunia cur ordinationes sacras præcedunt. 79.a
Ieiunia temporariam pœnam auertunt. 77.a
Ieiunia ad satisfactionem pertinent. 173.182.a
Ieiunij transgressio an sit punienda. 182.b
Ieiunij sextæ feriæ ratio. 152.a
Ieiunij præceptum cur pœnale. ibidem.
Ieiunij contemptor Aërius. 265.a
Ieiunio quomodo remissio peccatorum tribuatur. 182.a
Ieiunio præcipiendo Græci Latinis duriores. ibidem.b
A ieiunio exempti. ibidem.b
De ieiunio veterum orthodoxorum sententiæ. 180.b
De ieiunio recentiorum sententiæ. ibidem.
Ieiuniorum instituendorũ causa. 177.b
Ieiuniorum variæ consuetudines & leges. 178.a
Ieiunium quadragesimale quo consilio ab Ecclesia institutum & quis eius auctor. 2.b.173.b
Ieiunium generale præfertur priuato. 175.a
Ieiunium virtuosum quod. 180.a
Ieiunium quartæ & sextæ feriæ cur seruetur. 302.b
Ieiunium à cibis tantũ an sit cultus Deo placens. ibidem.
Ieiunium non est corporalis exercitatio. 182.a
Ieiunium in propheticis, Apostolicis, & Euangelicis literis præceptum. 173.a.182
Ieiunium est cultus Dei. 179.a
Ieiunium vniuersale Deo gratum 182.a

Ieiunium quæcuot temporum cur institutum. 173.b
Ieiunium sabbati quo tempore cœperit eiusque instituti rationes. 173.a
Ieiunium quadragesimale tribus de causis in Ecclesia celebratur. 173.b.182.a
Ieiunium & vigilias non prodesse nisi mores corrigantur. 181.b
Ieiunium quartæ & sextę feriæ cur seruetur. 173.a
Iesu appellatio est totius trinitatis confessio. 50.b
Iesum soluere quid sit. 209.b.315.a
Ignorantia quali scientię prępononda. 234.a.b.
Illa fides nobis senibus tenenda quam pueri didicimus. 336.b
Illyricus probris insectatur Adiaphoristas. 218.b
Imagines Christi & sanctorũ à quibus olim contemptæ. 157.b
Imagines Christi & sanctorum venerandę. ibidem.
Imagines ex templis eiecit Carolstadius. 209.a
Imagines qui è templis eiiciunt quam audierint à Luthero sententiam. ibid.
Imago Dei verbum. 126.a
Imago Dei quomodo in homine restituatur. ibid.a
Imago verbi homo. ibid.a
Imago Dei in anima. ibidem.
Imago Dei post lapsum in homine plane deformata. ibidem.a
Imitandi sancti quomodo. 107.a
Immersio terna in baptismo quid significet. 40.a
Imperatores etiam heretici non vsurpãt sibi iudicium de religione. 258.a.b
Imperatores & principes cur legatos mittant ad concilia. 256.b
Imperatores in concilijs non nisi post omnes episcopos subscribunt. 257.b
Imperatores prisci de fidei causa non cognoscebant. 239.b
Impię Ecclesiæ contra summum Pontificem. 333.b
Impij Picardi Apologia. 342.b
Impietas cuiusdam Iacobi Schenclr. in despectum papæ. 335.a
Impossibile nihil Christianis præceptum 120.b
Impunitas multorum causa errorum. 217.a.
Imputari quomodo à Dauide vsurpatum. 131.a
Imputationis vox noua in sensu quo Lutherani vtuntur. 130.b
Inanis gloria filia superbiæ. 201.a
Inanis glorię cupiditas veritati inimica. ibidem.
Incarnationis Christi memoria quomodo & quando cum gaudio à fidelibus celebretur. 2.a
Incontinentibus an post votum nubere liceat. 95.a
Indignitas ministrorum sacramentis nihil derogat. 161.a
Indocti & instabiles deprauant scripturas. 324.a
Indocti est non de se aliquid, sed quę à doctis didicerit vel audierit tantum proferre. 341.b
Indulgentię vnde ortæ. 77.b
Indulgentiæ valent ad impetrandam remissionem peccatorum. ibid.
Indulgentię quomodo latinè dicantur. 208.b.
Indulgentiarum prædicandarum munus Augustinienſibus primum mandatum. ibid.b
Indulgentiarum prædicandarum munus Dominicanis, post Augustinenses mãdatum. ibidem.
Indulgentiarum vis quæ. 77.b
Indulgentias quomodo Lutherus, & an pietate oppugnarit. 208.b
Inedia Apostolorum prę contemplatione. 177.b
In Ecclesia esse quid. 103.b
In Ecclesię iudicio acquiescendum. 148.b
Infantes quomodo credant. 37.a
Infantes baptizandi. 36.b
Infantes cur aliena fide intercedente baptizantur. 37.a
Infantib⁹ cur sal in os imponitur, & aures narésque sputo liniuntur. 39.b
In fide maiorũ salui fiũt minores. 354.a
Infirmis in extremis constitutis proponenda. 138.a
Inimici crucis Christi iniustè sacrificium missę idololatriam vocant. 49.
In Morauia & Boëmia sex aut septem sectæ inter se dissectæ. 332.b
Iniust⁹ an persecutionę pati queat. 216.a
Inobedięţia nõ quælibet dãnabilis. 191.a
In Papatu veram scripturam esse fatetur Lutherus. 335.a
Inscitia confidentiam parit. 214.a
In scripturis sacris nullum est mendacium, sed in earum sensu, quem adfert falsus interpres. 327.a
Insufflatio in baptismo quid significet. 39.a.
Integra Christi & nostra futura resurrectio. 347.b
Intentio dirigit actus. 180.a
Inte.matrimonij qualis esse debeat. 91.a
Intentio opinionem imponit. 133.b
Intentio imponit nomen operibus nostris. 231.b
Intentio legislatorum potius, quàm verba spectanda. 296.b
Intentionem vel affectum spectat Deus in operibus hominum. 131.b
Inten.in voto factam Deus attẽdit. 92.a
Interimistæ varij. 218.b
Interimistæ æquè sacrilegi, vt alij Lutheristæ. 333.a
Intercessio sanctorum efficax. 31.b.111.b
Interna Deus considerat eaque vel punit vel coronat. 110.b
Inuidiæ malum. 103.a
Initio etiam facilia sunt difficilia. 94
Inuocatione sanctorum non obscuratur gloria Christi. 105.a.b
Inuocatio sanctorum non est inuocatio mortuorum, neq; derogat glorię Christi. 107.a
Inuocatio sanctorum in scripturis corroborata. 106.a
Ioachimi Vuestphali de hæreticis persequendis vera sententia. 211.a
Ioan. Cãpanus qualis in religione. 217.b
Ioannes Gerson de Berengario. 216.a
Ioannes Patriarcha Alexandrinus cur dictus Eleemosynarius. 170.b
Ioannes Hus sectator Vuicleffi. 142.b
Ioannes xxii. an fuerit hæreticus. 245.a
Inter Christianos & Arrianos discordia de vno iota tantum. 334.a
Ioannis Vuicleffi impietas. 348.a
Ioannis Caluini in Eucharistiæ sacramẽto rabies. 334.a
Ioannis locus exponitur. 280.a
Ioã. Scoti de missę valore sentẽtia. 238.b
Ioannis Gersonis professio fidei. 138.a b
Ioannis caput sextum nullã neq; calicis neq; vini mentionẽ facit. 44.b.45.a
Iosias rex Israel cur gentili gladio occisus. 75.a
Ira & odium Lutheri in summum Pontificem. 344.a
Iracundiæ materia est contentio. 210.a
Ira fallit & fallitur. 209.a
Iræ proprium falli & fallere. 201.a
Iræ quid proprium. 201.a.209.a
Iracundus ferè nemo verax. 201.a
Is qui de totius Ecclesiæ consensu dubitat, ambigere quoq; videtur, an Deus verax sit. 328.b
Israel secundum spiritum, & Israel secũdum carnem. 60.a
Iteratio sacramẽti altaris quam causam habeat. 61.b
Iudæi non omnes intelligebant quò tendebant ritus ac cæremoniæ sacrificiorum. 63.a
Iudæis quomodo aliqua animalia interdicta. 175.b
Iudæorum sacrificia qualia. 54.b.55
Iudæorum testimonia de sacrificio noui testamenti. 54.
Iudæorum simulata religio. 330.b
Iudæorum sacerdotiũ vmbra erat. 54.a
Iudicare seipsum quid sit. 88.b.89.a
Iudicij generalis vsus. 111.b
Iudicij veritas penes iustos Pontifices. 231.a
Iudicium de causa fidei semper penes sacerdotes fuit. 239.a
Iudicium extremum cur in die ascensionis recolatur. 5.b
Iudicium extremum ad quid futurum sit. 70.b.139.a
Iudicium de doctrina ad Episcopum pertinet. 85 b
Iuge sacrificium quid. 55.a
Iulij Phlugij laus. 210.b
Iurare quatenus liceat. 149.b
Iuratio Dei incredulorum est increpatio. 60.a
Iusiurandum quale prohibitum. 149.b
Iusiurandum Dei de sacrificio æterno Melchisedech. 59.a
Ius canonicum incendit Lutherus. 209.a
Iustificari quid Paulo sit &, Ecclesiæ. 4.a 127.a
Iustificatio hominis quæ secundum Augustinum & Græcos. 126.b.127.a.b
Iustificationes 20. à confessionistis constituuntur. 221.a
Iustificationis nostræ causa meritoria quæ. 127.b.128.a
Iustificationis nostræ causa exemplaris Christi. 128.a
Iustiniani imperatoris dictum de carnibus publicè vendendis, ac edendis, in fame à Catholicis contemptum diebus quadragesimæ. 176.b
Iustitia nostra Deus est. 124.a.b
Iustitia nostra charitas est. ibidem
Iustitia absoluta est in fide, spe, & charitate. 125.b
Iustitia Dei quare dicatur, & quomodo nostra nominetur. 129.a.b
Iustitia imputatiua. 130.a
Iustit. Dei & creaturarum diuersa. 139.b

Iustitia Christi. 35.b
Iustitia nostra ex participatione cum Christo est. 138.b
Iustitia Dei, Christi & nostra quomodo dicatur. 129.a
Iustitia Dei per filium in spiritu sancto transit ad omnes. ibidem.a
Iustitia absoluta in quibus consistat. 125.b.
Iustitia legis vniuersa est dilectio. 129.a
Iustitia Christi non tantum imputatione, sed realiter nobis inhærente iusti sumus. 130.a
Iustitia nostra non tantum remissione, sed interna mentis renouatione fit. 126.b.132.a.
Iustitia fides est illa, quæ per charitatem operatur. 124.b.125.a
Iustitia duplex. 129.a
Iustitia nostra perfecta, & quomodo imperfecta. 145.b
Iustitia imputatiua ab hæreticis sine scriptura asseritur. 167.b
Iustitia nostra quæ. 146.b
Iustitiæ nostræ omnes quasi pannus mēstruatæ quatenus ex nobis. 133.a.140.a
Iustitiæ nihil nos habere dicentes mentimur. 132.b
Iustitiæ nostræ vis. ibid.a
Iustitiæ perfectio. 143.a.b
Iustitiam extra nos esse asserentes errant. 132.b
Iusti lapsus qualis. 143.a.b
Iusti quomodo nos. 126.b.127.
Iusto non est lex posita quomodo intelligatur. 177.a
Iusto quotidianus victus deesse non potest. 114.a
Iustum esse quid sit, & quis dicatur iustus. 127.b
Iustum se nemo iudicet. 88.
Iustus quomodo Deus. 126.127
Iustus Menius confutat Anabaptistas. 215.b.
Iuuenes non debent in leges inquirere. 289.b
Iuuenes de lege non disputent. 52.a

K.

Καχαγγίλια multa & varia inueniuntur hodie. 217.a.b.
Καχαγγίλια quatuor præcipua Lutheri, Zuinglij, Munceri, Suenckfeldij. ibid.

L.

Labor in iniquitate maior, quàm in Dei præceptis. 122.b
Lachrymarum vis in pœnitente. 70.b
Lachrymarum fructus. ibidem.
Laica communio vnde traxit nomen. 51.a.
Laici docti an in concilijs locum habeant. 19.b
Laici neque debent neque possunt determinare de fide. 19.b
Laici etiam sanctissimi prælatos suos vel improbos reuereri debent, non iudicare. 258.b
Laici non tenentur vtramque speciem sumere. 270.b
Laicis cur calicis vsus ablatus. 290.a
Laicis sub vnáne an sub vtraque communicandum. 49.b
Laicorum oblationes. 98.b
Laicorum sacerdotium, baptismus est. 82.b.
Laicus populus quomodo gens sancta & regale sacerdotium. ibidem.
Lapsus iusti & peccatoris differūt. 145.a
Latina lingua celebrantur sacra in occidentali & Septentrionali Ecclesia. 63.b.64.a.
Latro in cruce credēs propter fidem saluatus. 70.b
Latus Christi apertum fontē nobis saluificum effudit. 58.a
Lectores qui & quod illorū officiū. 79.b
Legati Christi qui sint. 80.b
Legem apud Iudæos pauci intelligebant. 63.a.
Legendo scripturas, charitas nos ædificat. 338.b
Leges bene constitutas iuuenibus conuellere non licet. 52.a
Legis nouæ & veteris discrimen. 156.a.189.b.
Legislator etiam noster Christus, non solum redemptor. 119.a
Legum humanarū & diuinarum discrimen. 156.a
Legum mutatio quid mali vehat. 332.b
Leo.x. Lutherum hæreseos condemnauit. 209.a
Leo papa honoratur à rege Attila. 224.b
Leo Papa beatissimus à Luthero dicitur. 208.b
Leo Papa per triennium tolerauit Lutherum. 209.a
Leuitarum ordo. 80.a
Lex Euangelij an ad salutem sufficiat. 147.a.b.
Lex quibus posita. 184.a
Lex vniuersa quomodo ex duobus præceptis pendeat. 147.a
Lex vetus & Euangelica quomodo differant. 11.b.
Lex crucifixi vno verbo cōtinetur. 272.a
Liberari nos à malo cur petamus. 114.b
Liberij Pontificis constantia. 223.a
Liberius Papa non fuit hæreticus. 143.b
Libertatis Euangeliorum fructus qui. 187.b
Libri scripturæ de quibus vnquam dubitatum, recitantur, & canonici probantur. 305.a
Libros legis Dei combustos Esdras restituit. 152.a
Lingua locutio, quæ lingua sit. 154.b
Lingua etiam vernacula in templis cantari cantilenas suis locis & temporibus permittit Ecclesia. 64
Linguæ detractricis malum. 155.b
Liuguarum dispersio & congregatio. 24.b.193.b
Lipsicorum theologorum nouum interim. 218.a
Litania quomodo ab Ecclesia cantatur. 107.b
Litaniæ formula antiqua & vsitata à patribus accepta. ibidem
Litera vna quantam inter Catholicos & hæreticos olim turbā excitarit. 267.a
Lituani quamdiu Christiani fuerint, & quàm constantes in religione. 208.b
Liturgia quid. 83.b
Loca Deus sibi elegit. 166.b
Locorum hoc in libello contentorum compendiosa collectio. 340.b
Locus & tempus diligenter vbique obseruanda. 164.& sequent.
Loquitur spiritussanctus in sanctis, loquuntur & ipsi. 135.b
Louanienses articulos explicauit Tapper. 219.a
Luciferi superbia punita. 103.b
Luminariū vsum reiecit Caluinus. 211.a
Lupi rapaces qui. 227.a
Lupi rapaces hæretici appellati. 322.b. 344.b
Lutherana dogmata de operibus. 136.a
Lutheranæ doctrinæ auctor, Luthero etiam confitenti diabolus. 208.b. 209.a
Lutheranæ doctrinæ cardo. 220.a.b
Lutherani omnes baptizatos esse sacerdotes, falso dicunt. 82.b
Lutherani Domini scripturæ esse volūt. 195.a
Lutherani contra imperatorem. 83.a
Lutherani cur vrgeant calicem. 264.b
Lutherani bacchanalia seruant, ieiunia reijciunt. 174.b
Lutherani fatentur calicis vsum non esse de necessitate salutis. 164.b
Lutherani pauciores sunt, quàm sacramentarij. 210.a.b
Lutherani quale iudicium à Caluino acperint. 212.a.b
Lutherani quot modis iudicati. 313.a
Lutherani seditiosi & hoc nomine etiam Turcarum principi detestabiles. 233.b
Lutherani vbi cum Arrianis consentiāt. 267.b
Lutheranorum & Zuinglianorum consensio. 337.a
Lutheranorum constitutiones quales. 102
Lutheranorum rationes contra traditiones Apostolicas de ieiunio. 174.a.b
Lutheranorum doctrinam non nisi leuissimus quisque amplectitur. 131.b
Lutheranorum Zuinglianorum, & Anabaptistarum schisma. 323.b
Lutheranorum animi tumor. 330.b
Luther vas Sathanæ electum. ibidem
Lutheri sententia de vtraque specie sacramenti altaris ad Bohemios. 50.a
Lutheri contra se testimonium de schismate. 210.a
Lutheri scripta inter se pugnant. 210.b
Lutheri superba verba. 152.b.201.a
Lutheri maledicentia. 193.a
Lutheri præpositum. ibidem.a
Lutheri successio. 195.b.& sequent.
Lutheri doctrina homines fieri deteriores. 131.b
Lutheri amicus quandiu fuerit Carolstadius. 209.b
Lutheri auctoritas an Suenclkfeldij auctoritate sit maior. 217.a
Lutheri causa vnde nata sit. 108.b
Lutheri de hæreticis vera sententia. 210.a
Lutheri de sacramentis sententia. 210.a
Lutheri de sua maleuolentia dictum. 210.b
Lutheri discipuli dicti Euangelici. 209.b
Lutheri discipuli, quàm spirituales. 245.a
Lutheri dogma initio non oppressum quò impietatis progressum sit. 217.b
Lutheri erga Papatum maleuolentia. 209.a
Lutheri erga Pontificem submissio. 208.b.209.a
Lutheri & Carolstadij inimicitiæ. 209.b
Lutheri ex verbo quanta subsecuta sit diuisio. 232.b
Lutheri fastus & arrogantia. 210.b

Lutheri libri cõtra cœleſtes prophetas. 209.b.210.a.
Lutheri obitus qualis. 209.a.b
Lutheri quanta gloriæ cupiditas. 209.b
Lutheri ſcripta Sacramentariis occaſionem dederunt. 210.a
Lutheri teſtimonium verum de papatu. 261.b
Lutheri verba, quibus non tam Suinglianos quàm etiam ſe condẽnat. 211.b
Lutheri præcepta. 323.a
Lutheri conatus. 326.a.344.b
Lutheri decretum. 328,a
Lutheri tyrannis. 335.a
Luthero Chriſtus eſt impanatus. 210.a
Lutherum ad ſchiſma quæ impulerint. 314.a
Lutherũ in quibus ſequatur Caluinus. 211.a
Lutherus non liberum, ſed ſeruum arbitrium docet. 195.b. 196.a
Lutherus Sacramentariorum, & Anabaptiſtarũ dux et ſectarũ auctor. 211.a
Lutherus pro Helia Propheta à ſuis habitus. 337.b
Lutherus omni Protheo mutabilior. 347.a
Lutherus à diabolo inductus, ſacerdotiũ et ſacrificiũ euertere eſt conatus. 210.b
Lutherus ad qualẽ Deum ſua retulerit. 208.b
Lutherus Anabaptiſtis Eccleſiæ auctoritatem opponit, quàm aliàs non curat. 212.b
Lutherus an bene docuerit Euchariſtiam extra ſumptionem non eſſe adorandam. 210.a
Luther⁹ Anabaptiſtis erroris cauſa fuit. 212.b
Lutherus architectus hæreſeon. 216.b
Lutherus à Pontifice impugnando ſectã orditur. 208.a
Lutherus argumenta cõtra miſſam producta didicit à diabolo. 209.a
Lutherus an ſectarum auctor ſit, et quarum. 209.b
Lutherus auctor doctrinæ Brentianæ. 210.b
Lutherus Buceri fraude adductus male de Euchariſtia docet. 210.a
Lutherus cum Eccio diſputans quibus verbis animi ſui morbum oſtenderit. 208.b
Lutherus cur Carolſtadio præpoſitus. 209.b
Lutherus cur ſuos Euangelicos vocauerit. ibidem.b
Lutherus de miſſa angulari ſcripſit. ibi.a
Lutherus & Bucerus ſibi inuicem concedunt. 210.a
Lutherus Euchariſtiæ veneratione prohibuit. 210.b
Lutherus gloriæ cupidiſsimus. 209,b
Lutherus hæreticus declaratus nihil aliud conatur quàm vt Papatui incõmodet. ibidem.a
Lutherus impudentiam ſuam & arrogantiam erga conciliũ generale quibus verbis declararit. 210.b
Lutherus in dies ſe ipſo deterior, vnde. 208.b
Lutherus in ſacramẽto Euchariſtiæ panis & vini ſubſtantiã permanere docuit. 210.a
Lutherus ius canonicum & bullas incendit. 209,a
Lutherus multarũ auctor ſectarũ. 209.b
Lutherus multos contra Sacramẽtarios edidit libros. 210.a
Lutherus non querit Dei gloriam. 209.a
Lutherus Pontificis auctoritatem primum infirmare conatus eſt. ibid.a
Lutherus qualis aduerſus eos, qui imagines è templis eiiciunt. ibidem.b
Lutherus qualis erga Papatum ſuo teſtimonio docet. ibid.a
Lutherus quàm contemnat Papam & concilia. 264.b.265.a
Lutherus quãdo in lucẽ prodierit. 208.b
Lutherus quanti fecerit ſcripta Philippi. 219.b
Lutherus qua occaſione diſcidia excitarit. 208.b
Lutherus quibus rebus paulatim factus deterior. ibidem.
Lutherus quomodo indulgentias oppugnarit. ibidem.b
Lutherus Sathaniſmi architectus. 218.b
Lutherus ſcripſit captiuitatem Babylonicam. 209.a
Lutherus teſtatur ſuos eſſe Catholicis deteriores. 153.
Luther⁹ diſſentiõi ſerẽdẽ deditus. 209.b
Lutherus Vt affectus à Carolſtadio in religione Vuittenbergæ multa vides immutata. ibidem.b
Lutherus vt docuerit ex cõtemptu peccare in Eccleſiam. 295.a
Lux Chriſtus eſt, lux & Apoſtoli. 26.a
Lycurgus Laconum leges conſcribi noluit. 290.a.305.a

M

Macedonij errores qui reuocent. 217.b
Magdeburgẽſes damnantur à Caluino. 212.b
Magiſter vnus. 82.a
Magiſtratibus obediendum. 190.b
Magiſtratibus licet occidere. 153.a
Magiſtratum omnem hæretici profligatum cupiunt. 233.a
Magiſtratus politici Eccleſiæ ſunt miniſtri. 23.a
Magiſtratus ſi fontes non punit homicida eſt. 153.a
Magiſtratus prophanus presbyteros eligere nequit nec debet. 85.b
Magno ſe ſcelere obſtringit qui conſuetudini Eccleſiæ obluctatur. 345.b
Maiora opera fecerunt Chriſti diſcipuli, quàm ipſe Chriſtus. 105.b
Mala quæ ex hæreticorum idololatria proficiſcuntur. 337.b
Malachiæ prophetia de ſacrificio Eccleſiæ quomodo à patribus & quomodo ab hæreticis intelligatur. 54.b
Mali cum bonis permixti nihil nocent. 203.a
Malorum fons inæqualitas. 90 a
Mali bonis ſunt permixti. 247.b
Mali quãdiu Eccleſiæ ſunt mẽbra. 276.a
Malis præſidentibus quid agendũ. 31.a
Mandata omnia in vno charitatis mandato. 147.a
Mandatorum Dei perfecta expletio quę. ibidem.
Manducatio corporis & bibitio ſanguinis Chriſti, partim ſacramẽtalis, partim ſpiritualis. 367.b
Manducatio & potio corporis & ſanguinis Domini duplex. 50.a
Mane orandum, orandũ & veſpere. 115.b
Manichæi hæretici. 196.a
Manichæi impiiſsimi hæretici. 355.a
Manuum impoſitio & Iudæorum & Chriſtianorum probata eſt cæremonia. 258.a
Marcellinus Papa falſo arguitur hæreſeos. 243.b
Marcellinus Papa thura adoleuit, ſed poſt pœnitentiam egit. 241.b
Marcionis error. 196.a
Marcus quidam Epheſius implacabili odio flagrans in latinos in concilio florentino. 345.a
Maria ſignum magnum apud Ioannem. 120.b
Maria theotocos & non Chriſtothocos appellari cur debeat. 150.a
Maria mediatrix optima apud Deum. 117.a
Maria non Eua, mater reuiuiſcentũ. ibi.
Maria à ſanctis patribus ſummè honorata. ibidem
Maria multis indiciis & figuris præſignata. ibid.
Maria ſpes, aduocata ab Ephrem appellata. ibid.
In Maria fuit clauſa porta virginitatis. 120.b
Maria Chriſtipara appellari prohibita in cõcilio Epheſino, ſed Deipara. 331.b 355.b
Mariæ & Euæ collatio. ibid.
Mariæ Magdalenæ ſeruitus quomodo Chriſto grata. 181.a
Mariæ honeſtè meminiſſe decet. 117.a
Maria virgo Aaron & Gedeonis vellus niueum. ibidem.
Maritum & ſacerdotem eſſe quomodo concedat Eccleſia. 79.a
Martyr extra Eccleſiã eſſe nequit. 215.b
Martyrem quid faciat. ibidem.
Martyres pro nobis orant: ipſi vero noſtris orationibus non indigent. 67.b
Martyres quo cultu colant Catholici. 100.b
Martyrij deſiderium in muliere Ediſſena. 124.a
Martyrium interdum baptiſmi vicem ſupplet. 36.b
Martyrium ſolemnia cur & quomodo celebrantur. 76.b
Martyrum conſtantia diuerſa à pertinacia hæreticorum. 215.b
Martinus Luther Sathanæ anteſignanus. 323.a
Martinus Luther eadẽ macera vſus qua Marcion quondam hæreticus. 325.a
Martini Lutheri errores. ibid.
Martini Lutheri pernicies. 328.a
Martinus Lutherus de Papatu. 334.b
Martinus Lutherus in fide conſtantia & contrarietas. 344.a.b
Martini Lutheri errores pluſquam ſexcenti à catholicis animaduerſi in ſanctis Bibliis vertendis. 253.b
Maſouij in religione quales. 208.a
Materia omnium ſacramentorum, ſignũ vel elementum. 32.b.33.a
Materia duplex in pœnitentia. 69.a
Mathias flaccus contra Lutherum & eius aſſectatores. 338.a
Matres vt infantes ſuos tradiderint occidendos. 217.b
Matrimonij myſtica ſignificatio. 90,
Matrimonij ſignificationum explicatio. ibidem.b
Matrimonij inſtituti cauſæ. ibid.a
Matrimonij impedimenta. 91.b.92.a

Matrimonij tria bona. 91.a
Matrimonium temperantiæ ſacramentum. 90.a
Matrimonium ſacramentum magnum, myſterium magnum. ibid.a
Matrimonium Chriſtianorum ſacramenti nomen ferè ſolum obtinet: eius commoda. ibid.
In matrimo. ſacramento gratia infunditur. 90.b
Matrimonium & ordo quomodo conueniant, in quo aduerſantur. ibid.
Matrimonium ſuſcipientes quomodo affectos eſſe oportet. 91.a
Matrimonium contrahere quibus liceat. 153.b.
Matrimonium triplicis rei ſignum. 91.a
Matrimonium quomodo violetur. 154.a
Matthæi loci exponuntur. 226.a
Mediator cur ſit Chriſtus. 214.a
Mediator aliter de Chriſto & aliter de ſanctis dicetur. 108.a
Mediatorem futurum quomodo oportuit credere in lege. 1.a.b
Mediatoris nomen aliter Chriſto, aliter ſacerdoti tribuitur. 238.a
Medicina animæ pœnitentia. 70.a
Medicus animarum ſolus eſt Chriſtus. 33.a.
Melancthon de Carolſtadio. 210.a
Melancthon Eccleſiam viſibilem facit. 274.b.
Melchiſedech ſacrificium, figurauit ſacrificium Eccleſiæ. 54.a.59.a
Melchiſedech ante Leui & Aaron ſacerdos fuit. 55.a
Melchiſedech Chriſtiani ſacrificij typus. ibid.a
Melchiſedech ſacerdos erat gentium. 59.a.
Membra Sathanæ hæretici. 348.b
Memno Phryſius mundum & angelos iudicaturum ſe dixit. 212.b
Memoria paſſionis Chriſti quàm neceſſaria Chriſtiano. 61. ea vt retineatur ſignis opus habet. ibid.
Memoria defunctorũ in miſſa ex Apoſtolica traditione. 67.a
Memoria redemptionis noſtræ in ſacrificio miſſæ celebratur. ibid.
Memoriæ humanæ labefactatio. 126.a
Mendax filius diaboli. 155.b
Mendacij tria genera. ibid.b
Mendacium filia ſuperbiæ. ibid.
Mendacium quale peccatum. ibid.
Mendici apud templa cur aſſideant, & quorum nos admonere debeant. 165.b
Mendici vulnerum noſtrorum medici. 166.a.
Merces bonorum operum gloria æterna. 136.b
Mercuriales ſtatuæ cur antiquitus ad biuia poſitæ. 8.b
Mercurialibus ſtatuis abrogatis crux Chriſti ſuffecta. ibid.
Merita noſtra vnde exiſtant. 122.a
Merita ſanctorum nobis ſuffragantur. 77.b.
Merita operum quomodo ſint in regener. 122.b
Merita alia paruuli, alia adulti. 140.b
Merita noſtra nulla ſunt ante fidem. 115.b.
Merita duplicia. 136.a
Merita operum arrogantiam excludunt, non autum fiduciam. 141.b
Merita operum. 137.a
Meriti perfectio non tam operi quam voluntati adſcribitur. 133.b
Meritis ſanctorum non eſt detrahendum. 77.b
Meritorum ad præmium comparatio. 133.a.
Meritorum penuria periculoſa paupertas. 140.b
Meriti ratio duplex. 36.a
Meritum non tollit ſcriptura, ſed preſumptionem. 135.
Meritum congrui & condigni quod. 135.a.
Meritum paſſionis Chriſti abundantius omnibus totius mundi flagitiis. 77.b
Merlini hæretici impietas. 335.b
Michael Seruetus in religione quas turbas excitarit. 217.b
Michaelis epiſc. Mensburgenſis conciones. 63.b
Migrantibus è vita grauiſsimum inſtat certamen. 89.b
Miniſtri malicia non impedit bonum opus perſonæ. 162.a
Miniſtris etiam malis Deus vtitur. 88.b
Miniſtri reconciliationis presbyteri, non ſacerdotes ab Apoſtolis vocati. 355.b
Miniſtrorum Eccleſiæ differentia. 90.a
Mira nec minus pia auctoris vehementia. 333.a
Mira Dei potentia. 341.a
Miracula apud hæreticos nulla. 194.a
Miracula in ſe facta vt teſtabantur olim antiqui. 109.b
Miſericordiæ domini neque tempus neque menſura præfinienda. 70.b
Miſericordiam quibus præſtet Chriſtus. 214.a
Miſſa quibus argumentis euerti debeat dicit Lutherus à Diabolo. 209.a
Miſſa Baſilij & Chryſoſtomi. 68.a
Miſſa quàm aptè officium dicatur. 83.b.
Miſſa ab Euangelio non diſcrepat ſed omnia Chriſti beneficia nobis ob oculos ponit. 61.b.62.a
Miſſa eſt ſacrificium. 62.a.& ſequent.
Miſſa cur in Occidentalibus & Septentrionis Eccleſijs latine fiat. 25.a
Miſſa quid. 53.b.54.b
Miſſáne an concio præſtat. 64.a
Miſſa cur poſt concionem audienda. ibidem.
Miſſa mali ſacerdotis non eſt negligenda. 161.a
Miſſa ſine neceſsitate in locis profanis fieri non debet. 165.b
Miſſa omnis publica. 170.b
Miſſa an ſine communica. celebrari poſſit. ibid.b
Miſſa omni die audienda, vel ad minus dominica. 65.a.b
Miſſæ ſacrificiũ pro mortuis valet. 162.b
Miſſæ ſacrificio adſtãt angeli. 64.b.65.a
In Miſſæ ſacrificio congregantur tam qui cum Chriſto triumphant, quàm corporibus præſentes, & qui purgatione indigent. 67.a
In Miſſæ ſacrificio quid vulgus agere, meditari ac precari debeat. 65.a
Miſſæ tremenda myſteria. ibid.a
Miſſæ ſacrificium à Chriſto inſtitutum, & cur quotidie celebretur. 53.b
Miſſæ ad finem intermanendum ſtatuto Agathenſis & Aurelia, conciliorum cautum. 65.a.b.151.a
Miſſę priuatæ non ſemper inuentæ aut ſeruari cœptæ ſunt. 170.b
Miſſam ex opere operato prodeſſe quomodo intelligendum. 161.a.53.a
Miſſam audire vtilius ne ſit an concionem. 64.a
Miſſam audire quomodo oporteat. 63.b.149.a.160.b.
Miſſam Baſilius et Chryſoſt. propter excellentiam liturgiam dixerunt. 83.b
Miſſam celebraturus quid facere debeat. 149.a.
Miſſam exterminantes grauiſsime contra primum præceptum peccãt. ibid.
Miſſam abrogauit Carolſtadius. 209.b
Miſſam de ſpiritu ſancto ridet Brentius. 250.a.
Miſſam quã angularem vocat, libro oppugnat Lutherus. 209.a
Mittere ſe deorſum quid. 323.a.330.a
Mœchia ſpiritualis hæreticos in iſtas abſurditates abduxit. 154.a
Mœchiæ nomen quàm latè patet. 153.a.b
Monachatus non eſt cultus Dei, ſed eſt via expeditior ad colendũ Deum. 159.b
Monachatus non eſt Idololatria. 160.a
Monachatus in colendo Deo nihil à reliquis Chriſtianis differt. 159.b
Monachi fides non eſt alia quam coniugati Chriſtiani. ibid.b
Monachi priſci quam dediti fuerint diuinis contemplationibus. 144.b
Monachorum habitum primus Carolſtadius abiecit. 209.b
Monaſteria charitatem præcipue ſeruãt. 300.a.
Monaſteria honeſtatis & ſanctitatis loca, Semnia apud Euſebiũ dicta. 164.a
Monaſterij vt inter ſe hæretici pugnarint. 213.a
Mons magnus apud Danielem Mariam præfigurauit. 116.b
Morientibus maxime inſideatur Diabolus. 78.a
Mors Chriſti quibus vtilis & quibus inutilis. 213.b
Mors Chriſti humanitatem eius declarauit. 4.b
Mors Chriſti fidelibus lugubris eſſe debet. 3.b
Mortis memoria in miſſæ ſacrificio ſacramento nobis relicta. 53.a
Mortui fideles ad Chriſti corpus pertinent. 67.a
Mortuorũ memoria in ſacrificio. ibid.a
Mos peruerſus inter pocula de diuinis ſermonem habere. 349.a
Mos laudatiſsimus patrum noſtrorum nunc plane intercidit. 172.a
Moyſes quot annis fuerit poſt primum hominem. 285.a
Moyſes primus verbum Dei ſcribere cœpit. ibid.
Moyſes fuit inter Deum & hominẽ mediator. 107.b.108.a
Moyſes poſtquam prophetauit non amplius vxori coniunctus eſt. 96.a
Moyſi diffidentia vt ſit punita. 75.a
Moyſi rubus Mariam figurauit. 116.a
Mulier fortis apud Salomonem quæ. ibidem.
Mulieres in neceſsitate baptizare poſſunt. 37.a
Mulieres hæretice quàm procaces. 85.a
Mulierum officiũ inter viros ſuos. 90.b

Mulierum nostri seculi audacia, simul & arrogantia impudentiaque. 353.b
Multa præcepta veteri & noua lege mutata vel non obseruata. 345.b
Multæ virtutes intra nos, nostri curam habentes. 353.a
Multis de causis apud plerosque effectum, vt vernaculâ linguâ sacra fierent. 353.b
Multitudinis concordis oratio quàm efficax sit. 64.b
Munceri errores. 216.b
Mutari in virum alium quid sit. 132.b
Mysteria vnde dicta. 55.b
Mysteria non omnibus manifestanda. ibidem.
Mysteria Christmatis multa. 254.a
Mysteria in silentio tradita. 55.b
Mysterium græcè, sacramentum latinè. 90.a

N.

NAtalis Christi cæremoniæ. 2.a
Natiuitatis Christi vtilitas. 34.b
Natura etiam ipsa benedictione mutatur. 44.a
Nauis in qua Christus sedit typus Ecclesiæ. 31.a
Nazareorum vita & continentia. 182.a
Necessitas non habet legem sed facit. 296.b
Negare Deum qui dicantur. 332.a
Nemo vnquam de salute secur⁹ dici potest. 321.b
Nemo vnquam fidelium dicit de necessitate salutis esse, laicos vtriusque speciei participes fieri. 347.a
Nemo sibi de totius orbis iudicio iudicandi potestatem sumere debet. 341.b
Nero impurissimus neminẽ pudicũ esse censebat. 94.b
Nestoriani noui. 217.b
Nestorij arrogantia & Philautia. 283.b
Nestorij error de Eucharistiæ sacramẽto in concilio Ephesino condemnatus. 342.a
Nicæno concilio canon exponitur. 252.a
Nicæno cõcilio detrahit Brentius. 267.a
Nicænum concilium quomodo celebratum. 256.a
Nicænum concilium quot habuerit patres. ibidem.
Nihil aliud credendum, quam credit Ecclesia. 355.b
Nihil nunc adferunt hæretici quod ante mille annos non fuerit hæreseos condemnatum. 326.a
Nihil tanquam necessarium de calicis vsu laicis à Christo præceptum. 145.b
Nihil commune cum hæreticis habendum. 355.a.b
Nihil perniciosius quàm separationis principium. 355.b
Nihil liber ab Illyrico editus. 273.b
Niniuitarum regis pœnitentia. 321.a
Nocturnæ preces non sunt negligendæ. 115.b
Nolle obedire, & non obedire differunt. 191.a
Nomen Dei quomodo frustra vsurpatur. 124.b
Nomen sanctum sine sanctis moribus non prodest. 128.a
Nomen Athanasij in optimam partem semper cognitum. 336.a
Nomine Christiano nihil gloriosius. 208.a.
Nomine vno cur Christiani censeri voluerint. ibid.
Non posse, id est, nolle. 154.b
Non est scriptum, frequẽter hæretici oclamant. 130.b
Non disputandum de interpretatione scripturarũ, sed ea remittenda ad traditionem ecclesiasticam. 325.a
Non statim scripturarum adductarum testimonio acquiescendum. 326.b
Non in vsu sacramentorũ, sed in præcisione vnitatis ecclesiasticæ vitium est. 330.b.
Non multitudini aliquid petenti contra morem Ecclesiæ cõcedendum. 332.a
Non potest corpus Christi conficere, cui eius conficiendi nulla data est potestas. 333.a
Non illicitus calicis vsus laicis dum modo publica totius Ecclesiæ auctoritas vsurpetur. 343.b
Non de scriptura, sed de scripturę sensu inter nos, & hæreticos solum controuersia est. 348.b
Nostri temporis pseudoprophetæ negant Deum operum nostrorum curam habere. 321.b
Noua fides, vel fidei noua confessio, patribus semper inuisa & absurda fuit. 315.b
Noua creatura quid sit. 35.b
Noua vita institui nequit nisi veteris prius pœniteat. 37.b
Nouati error circa Pauli verba de iterando baptismo. 48.b
Nouatores mandata Dei non tantum difficilia, sed & impossibilia faciunt. 120.b
Nouatores Deum auctorem malorum faciunt. 122.b
Nouatores omnem ordinem rerum cõfundunt. 122.b.152.a
Nouatorum cæcitas. 136.a
Noui Euangelici Martyres delicati. 92.b
Nouum quoddam prophetarum genus nostris temporibus emersum. 327.a
Nulla ineunda cum hæreticis disputatio. 326.a.
Nullum præceptum de calice necessario sumendo & laicis, nec si ab eo abstinerant contra Christi institutionem fieri. 345.a
Numisma nostrum charitas est. 142.a
Nuptiæ quomodo bonæ, & quomodo non. 96.a
Nuptias vocat Hieronymus indulgentias. 97.a
Nuptiarum munus in paradiso concessum, & earum vsus extra paradisum sumpsit exordium. 96.a

O.

OBedientia vera quæ. 298.a
Oblatio duplex. 57.a.b
Oblatio Ecclesiæ qualis. 10.a.57.a.b
Oblatio mũda in Ecclesia quę. 53.a.60.b
Oblationes Laicorum. 98.b
Oblationes soli Deo fiunt non martyribus. 67.b
Oblationes varię sunt. 98.a.b
Oblationis nomen Diabolus ferre nequit. 67.a
Odium proximi Dei amorem excludit. 147.a.b.
Oecolampadius quid de Luthero sentiat. 211.b
Offerendi vsus antiquissimus. 98.b
Offertoria in missa fieri solita vnde. ibi.
Officium etiam apte vocatur sacrificium. 83.b
Officiantes etiã dicti sacerdotes. ibid.b
Olei vnctione multos sanabant Apostoli. 78.b
Oleum in chrismate quid significet. 41.a.
Omnia munda mundis vt intelligatur. 184.a.
Omnia sibi volunt concedi nostri temporis hæretici. 348.b
Omnis ex Ecclesia sublatus ordo iam propemodum esse videtur. 354.a
Opera nostra quatenus vitam mereamur æternam. 306.b
Opera quomodo valeant. 239.a
Opera bona quatenus meritoria. 142.a
Opera siue bona siue mala habebunt iudicium. 120.a
Opera bona necessaria in Christiano. ibi.
Opera nostra opera Dei sunt, & quomodo nostra, quomodo Dei. ibidem. &. 73.
Opera renatorum & infidelium differunt. 134.b
Opera quæ fidem præcedũt dispositiones sunt ad gloriam. 120.a.&.134.b
Opera Deus exigit non verba. 149.a
Opera seruilia Sabbato prohibita, & quomodo licitè fieri possint. 150.a
Opera sunt testimonia voluntatis internę. 119.
Opera fidei & charitatis quomodo ad remissionem peccatorum sufficiant. 47.48.
Opera sunt meritoria si ex fide fiũt. 143.a
Operũ duplex genus quæ gratiam præcedunt non sunt meritoria. ibid.b
Opera quænam sint meritoria. Vide meritum.
Operum iustificationem præcedentium vis. 135.a
Operibus quomodo mundemur. 239.a
Operum bonorum qualis catholica doctrina. 306.b
Opus operans & opus operatum quid vocent scholastici. 236.b
Opus operans & opus operatum quid & quomodo differant. 53.b
Oportunitas vbique spectanda. 55.b
Orandi adorandique modus. 112.a
Orandi ratio. 105.a
Orantium non multido sed vnanimitas exauditur. 252.b
Orare ad Orientẽ cur nos Apostoli voluerint. 294.b
Orate sine intermissione quomodo intelligendum. 172.b
Oratio multorum in Ecclesia efficax. 115.c.d & sequen. 64.a.b.164.b
Oratio concionem præcedere & subsequi debet. 64.a.b
Oratio Ecclesiæ prodest fidelibus defunctis Purgatorio detentis. 73.74.
Oratio sacerdotis plurimum prodest. 64.b.
Oratio fructuosa. 118.b
Oratio Christiana spe & fide firmata esse debet. 105.a.b
Oratio priuata efficax. 64.b
Oratio qualis esse debet. 105.a.112.a
Oratio dominica cæteris anteferenda. ibidem.a.
Oratio Dominica cur publica & cõmunis 112.b

Oratio Dominica breuibus verbis collecta, sed multis spiritualibus bonis referta. ibid.b
Oratio duas alas habet quibus ad cœlum perfertur. 173.a
Orationem quomodo docuit Christus. 112.a
Orationes Ecclesiæ omnes per Iesum Christum concluduntur & patri offeruntur. 137.138.
Orationi magis quam audiendo Euangelio templa dicata videntur. 165.a.
Orationi quomodo mens præparanda. 114.b.
Orationis dominicæ explicatio per Cyprianum facta eiúsque efficacia, quodque ea Deus præ omnibus alijs inuocari malit. 105.a.111.b.112.a. & seq.
Orationis anima est ieiunium. 172.
Orbis Christiani ante 40. annos consensus. 108.a
Ordinandis calix cur porrigatur. 80.a.
Ordinatio sacerdotum præsente populo fieri debet, & cur. 86.a.b
Ordinationes quibus temporibus celebrentur. 170.a
Ordinationes hæreticorum quales. 85.b
Ordines cur certo temporis interuallo conferantur. 79.
Ordines post ieiunium cur conferantur. 159.b.
Ordinis Episcopus est minister. 84.b.
Ordinis sacramentum quatenus consistat in matrimonio. 96.a
Ordinis sacramentum non iterandum. 79.a.
Ordinis in Ecclesia necessitas. 239.b
Ordo sacerdotalis sacramentum est. 84.b.
Ordo in Ecclesia necessarius. 9.a.84.85.
Ordo in sacerdotibus, Episcopis & Pontificibus generalis est, sed dignitas, auctoritas & potestas specialis atque inæqualis. 78.b.79.a
Ordo ministrorum institutionis diuinæ. ibid.
Ordinum sacrorum conferendorum cęremoniæ. 159.a.b
Origenes an sit hæreticus. 279.b
Originalis peccati fomes. 75.b
Orthodoxorum constantia. 334.a
Osiander malè tractatus à Confessionistis. 220.b
Osiandri doctrina à Vvittembergensibus damnata & approbata. ibid.
Osiandri doctrinam approbauit Brentius. ibidem.b
Osiandri dogma. 235.b
Ostiarij qui & quod eorum officium. 79.a.
Oues pastoris sui vita non debent offendi. 151.b
Ozias rex exemplo est principibus, ne sibi quæ sacerdotum sunt, vsurpent. 135.a.

P.

PAlpones. 156.a
Panem & vinum cur Christus voluerit retinere colorem & saporem suum. 42.a.& seq.
Panem nostrum quotidianum cur petamus & quomodo intelligendum. 113.b.135.b
Panis & vinum vere transsubstantiantur in Eucharistia. 42.a.& seq.
Papa vnde dictus. 85.a
Papa de dubijs fidei discernere debet. 29.b.& seq.
Papa caput Ecclesiæ quomodo. 310.b
Papæ seu Pontificis maximi eminentia. 28.a.29.a.30.a
Papæ cur sanctissimi dicantur. 30.b
Papam quàm contemnat Lutherus. 265.a.
Papatui incommodare solum studebat Lutherus. 209.a
Papatum cupiuit tollere vt ipse testis est Lutherus. ibidem.
Papatus nullomodo relinquendus. 204.a.
Parentes cumprimis honorandi. 151.b.
Parentum nomine qui intelligendi. ibid.b.186.b.
Paruuli in fide Ecclesiæ (quia non habent proprie acquisitam) Baptizantur. 37.a
Paruuli absque baptismo non saluantur. 36.b
Pascha nostrum Christus. 53.b
Pascha cur vno die patres celebrari voluerint. 290.a
Paschæ controuersiam sustulit conscribendo concilio Constantinus imperator. 288.a
Paschæ celebratio ab Apostolis. 149.b.
Paschatis celebrandi vno eodemque die causæ. 196.b
De Paschate controuersia. ibid.b
Passio Christi fuit verum sacrificium. 56.a.
Passio Christi abundè satisfecit. 49.a.
Passiones Christi passiones nostræ. 135.b.
Passionis Christi memoriam Christiani sedulo habere debent. 62.b.73.b
Pastor Ecclesiæ totius, vnus esse debet qui cæteris præsit. 27.a
Pastores Ecclesiæ cum pro se, tum pro ouibus sibi creditis reddere rationem Deo debent. 353.b.in fine.
Pastor malus quatenus ferendus. 312.a.b
Pater maior Christo, quomodo Ecclesia intelligit. 12.a
Pater causa principalis efficiens salutis nostræ. 34.a
Pater spiritualis omnium est Deus, mater Ecclesia. 152.a
Pater carnalis est omnium Adam. 151.b
Patibulum erectum vbi solebat fieri sacrificium & crucis Christi recommemoratio. 186.b
Patrem cur appellamus Deum. 112.b
Patres docuerunt rectam fidem. 13.a
Patres quomodo hæreticos confutarunt. ibidem.
Patres stilo quidem diuerso, non autem diuersa fide scripserunt. 195.a
Patres insimulat erroris Brentius. 279.a
Patres nostri semper recognoscendi. 264.a.b.
Patres prisci quomodo populum instituerunt. 120.b.121.a
Patroni Ecclesiarum quid iuris habeant. 86.b.
Patrum auctoritas in controuersis dogmatibus. 195.a
Patrum errores quales fuerint. 13.b.195.a
Patrum orthodoxorum interpretationes non sunt reiiciendæ. 11.b
Patrum scripta quantum habeant auctoritatis. 279.a.283.b
Patrum sententias affert Augustinus. 280.b.
Pauli loci exponuntur. 214.a
Pauli tempore clerus non fuit sine vitijs. 298.a.
Pauli sudaria & semicinctia plerosque à demoniis liberarunt. 105.b
Pauli amor in Christum quàm vehemens. 144.b
Paulus non reiicit bona opera. 118.b
Paulus quomodo imperfectionem suam accusat. 144.b
Paulus sub sua persona de quouis homine nonnunquam loquitur. ibid.
Paulus qualis seruus fuerit. 223.a
Pauperes & calamitosos à foribus templi arcere conantes, merito reprehendi. 166.b
Pax Ecclesię quibus modis reformari possit. 316.b
Pax nostra mutua Deo, maximum sacrificium. 108.
Peccare in spiritum sanctum quid. 336.b.
Peccata nostra ostium regni cœlorum claudunt. 72.b
Peccata carnalia maioris sunt infamiæ, sed minoris culpæ quam spiritualia. 103.a.
Peccata sacerdoti manifestanda. 71.a.b.
Peccant grauissimè qui Deum mendacij testem producunt. 103.
Peccantes non omnes iustitiam amittunt. 143.a.b
Peccantes contra primum præceptum qui. 147.a.b. contra secundum, & sic ex ordine omnia. 149.a.b
Peccati primorum parentum quanta vis. 130.b
Peccatum non imputari quomodo intelligendum. 131.a
Peccatum animi morbus grauissimus. 147.b.
Peccatum grauissima seruitus. 151.a
Peccatum nullum sine voluntate. 156.a
Pelagianorum error circa paruulorum baptismum. 36.b
Peregrinationes Deo non ingratæ. 167.a
Perfectio fidei quæ sit. 146.a
Perfectio duplex. 143.a
Perfectum vt se dixerit Paulus. 144.b
Perfectus discipulus quis dicatur in Euangelio. 145.a
Periurij pœna in veteri testamento qualis. 155.b
Periurium grauissimum crimen. ibidem.
Persecutionem facere an iustus queat. 216.a.
Persona in sacerdote non est spectanda. 30.a
Personæ non suscipiendæ sed nomina. ibidem.b.
Personarum acceptio erroris est mater. ibidem.a.
Peruersa hæreticorum religio & conscientia. 355.b
Petra Christi, fidem & Petrum Christum confitentem significat. 26.a
Petra vocatur, Christus, Petri Fides. ibi.

Petri à Soto encomion. 222.a
Petri vmbra ægros sanauit. 108.b
Petri locos exponitur. 266.a
Petri sedem obtinens, præsentem habet Christum. 243.b
Petri Dresensis hæresis. 342.b
Petrum à Soto, Brentius conuiciis aggreditur. 222.a
Petrus Apostolus qualis seruus fuerit. 223.a.
Petrus à Soto cur aduersus Brentij confessionem scripserit. 221.b
Petrus humaniter admonet ducẽ Vvittembergensem. 221.a
Petrus à Soto quem in confutando Brẽtio sequutus sit ordinem. 221.b
Petrus Christum negãs fidem non amisit. 118.b
Petrus totius Ecclesiæ figuram gessit. 24.a.
Petrus Lombardus immerito reprehenditur. 142.b
Petrus Vergerius hæreticus supra modũ seditiosus imò ad seditiones excitandas natus. 333.b
Pflugij laus. 210.b
Pharisæi scripturarum testimonio Christum non esse propheram, & esse morte dignum concludebant. 348.b
Philippi Melancthonis blasphemiæ. 93.b.
Philippi de Suenckfeldio sententia. 216.b.
Philippus Melancthon in articulo iustificationis quaterdecies variauit. 132.b
Philippus liberum arbitrium nunc negat, nunc asserit, 219.a
Philip. libros suos variando condemnat. ibid.b
Philippus primus Christianus Imperator quàm subditus romano pontifici. 223.a.
Philip. se Manichæum fuisse declarat. 220.a.
Philippus Melancthon turpiter se seruisse Luthero conqueritur eidemque cõuiciatur. 338.a
Philip. Melanct. discipulus Martini Lutheri. 344.b
Phinees homicidum cur Deo gratum. 101.b.158.a
Pia auctoris ad Christũ oratio. &c. 338.a
Piæ exhortationes. 355.b
Picardi genus hæreticorum non solum orthodoxorum, sed hæreticorũ etiam maxime inuisum. 349.a
Picardorum Apologia. 333.b
Pietas quid & vnde dicta. in proœmio confessionis.
Pietas Dei cultus est. 158.b
Pighij sententia de sacerdotibus vxores ducentibus. 100.b
Pighius immeritò à Melancthone reprehensus. ibidem.
Piscinæ probaticæ prærogatiua. 166.b
Plurima scribere coactus fuit Lutherus contra animi sui sententiam impotẽtia quadam iræ atque odij. 344.a
Platonis concilium in eligendo loco academiæ insalubri. 186.b
Pœna æterna sanctificatione Christi in cruce aboletur, temporaria verò nostra. 72.b.73.a.b
Pœna non semper remittitur cum culpa. 74.b
Pœnæ timore cogendi quidã ad rectam fidem. 171.a
Pœnæ temporariæ pro æternis nonnunquam à Deo infliguntur. 72.b
Pœnitentia duplex. 3.a
Pœnitentia interior index interioris. 73.a.74.b
Pœnitentia publica our die cœnę dominicæ habeatur. 3.a
Pœnitentia tres actus, qui materiæ loco sunt, habet. 69.a
Pœnitentia baptismus lachrymarum à Gregorio Nazianzeno dicitur. 70.b
Pœnitentia laboriosus baptismus. 72.b
Pœnitentia agenda. 215.b
Per pœnitentiam non statim penitus culpa aboletur. 75.b
Pœnitẽtiæ sacramentũ à Christo institutum, quæ illius materia & forma. 69.a
Pœnitentiæ fructus. 70.b
Pœnitentię partes. 69.b
Pœnitentiæ nullum tempus incommodum. ibid.
Politica functio quomodo differat ab Ecclesiastica. 226.a
Polonia quandiu Christiana sit. 87.a
Poloniæ episcoporum vigilantia. 208.
Poloniæ reges eligunt episcopos. 248.a.
Poloniæ reges fuerũt Vitoldus & Vuladislaus fratres patrueles. 208.a.b
Poloniæ reges Vuladislaus & Vitoldus, Poloniæ regnum sibi oblatum, quibus verbis propter hæresim respuerit. ibid.
Poloniæ regi dicatus est liber Brentij. 210.b.
Poloniæ regum pietas cum Apostolorum pietate confertur. 208.a.b
Poloniæ rex qua voce in conuentu vsus sit. 208.b
Poloni studiosi linguæ latinæ. 64.a
Poloni cõstantes in religione à 600. annis, 198.a
Poloni Bohemorum partis nũquam esse voluerunt. 208.a
Poloni quando Christiani facti. 199.a
Polonorum fides cur diu integra permãserit. 208.a.b
Poloni quandiu Christiani & quam cõcordes semper fuerint. ibid.a
Polonorum religio. 185.b
Polonorum & Bohemorum lingua vna. 208.a
Polycarpi corpus quando venerabile habitum. 109.b
Polygami Euangelici. 148.b
Polygamiam approbantes hæretici. 100.a.
Pontifex Roman. semper prefuit concilijs. 273.a
Pontifex summus quam necessarius Ecclesię. 311.a
Pontifices etiam improbi rectè sancti dicuntur. 242.a
Pontifices calices vsum non ademerunt. 50.a.
Pontifices mali reuerenter audiendi. 242.a.
Pontificis decreto in rebus fidei assentiẽdum. 29.a
Pontificis Romani auctoritatem primum infirmare conatus est Lutherus. 209.a.b.
Pontificis non vitæ meritum, sed officium spectandum. 242.a
Pontificum Rom. nullus à fide Petri aberrauit. 145.a
Pontificum Catholicorum successio veritatem Ecclesiæ testatur. 23.a
Populi officium. 232.a
Portæ infero. contra ecclesiam non possunt pręualere, sed contra vnum alli quod Ecclesiæ membrum. 275.b
Posse pro velle sępe in scripturis vsurpatum. 154.b
Possibilia sunt credenti. 143.a
Post cœnam non communicandum, nisi infirmis, & alterius necessitatis causa. 343.a
Potestatis Ecclesiasticę & ciuilis collatio. 214.b
Præcepta Dei impossibilia non sunt. 143.b.
Præcepta diuina duplicia. 189.a
Præcepta Dei quomodo & quibus grauia. 123.a
Præcepta Ecclesię cum Dei præceptis congruunt. 278.b
Præcepta patrum seruanda. 285.a
Præceptorum trium ratio. 148.a
Præceptorum diuinorum qualia cõpendia nobis Deus dederit. 146.
Præcepto concupiscens, non prohibetur inclinatio mala seu fomes, qui nobis insitus est. 145.a.b
Præceptum dilectionis expleri potest. 246.b.
Præceptum Domini lucidum, & tamen in scripturis multa obscura inueniuntur. 265.b
Præceptum dilectionis vnum videtur, sed duo continet. 146.b
Præceptum dilectionis diuinæ tribus modis transgredimur. 148.a
Præceptum non occides, quatenus se extendat. 152.b
Prædicationis munus olim solis presbyteris dabatur. 84.a
Præfatio qua de re instituta. 208.a
Prelati officium spectandum non meritum. 276.a
Prælati si sint mali an Ecclesia sit deserenda. 255.b
Prælatis reuerentia præstanda & obedientia. 227.a
Prælatos etiam non piè viuentes non debent subditi iudicare. 258.b
Premonstratensis Apostata qualis. 217.b
Presbyteri vnde dicti, item cur nomen hoc præ sacerdotum nomine Apostoli elegerint. 83.a.b
Preces quę fiunt in tẽplo sunt Deo gratiores. 164.b
Presbyteri nõ in hoc ordinantur, vt sint ministri verbi. 86.
Princeps sibi vsurpans iudicium religionis quàm immaniter peccet. 235.a
Principes de doctrina religionis iudicare nefas est. 235.b
Principes non debere sibi sumere quæ sacerdotum sunt, exemplis probatur. 235.a.
Principes immites nimiis vectigalibus suos subditos exugẽres rei fiunt septimi præcepti. 155.a
Principes executores decretorum Ecclesiasticorum. 22.b
Principibus duplex honos debetur. 151.b.
Principibus non permittit Ecclesię causas Athanasius. 259.a
Principum catholicorum quod sit officium. 228.a

Principum opem postulant episcopi cõtra hæreticos. 237.a
Prisci ritus Ecclesiæ non abrogandi. 355.a.
Probati quomodo manifesti fiant. 337.a.
Processio singulis dieb⁹ dominicis quare ab Ecclesia peragatur. 4.b
Promissiones Dei vt nunquã irritæ fuerint. 242.b
Promissiones veteris testamenti quibus potissimum factæ. ibid.b
Prophetas falsos cauendos, qnomodo intelligendum. 226.a
Prophetis non semper præsto fuit spiritussanctus. 146.a
Prophetis etiam malis vtitur Deus. 88.b.
Pro reprobis habendi qui laudabili Ecclesiæ consuetudini obluctantur. 343.b.
Proteruè agere contra ea quæ à sanctis patribus tradita sunt blasphemia est in spiritum sanctum. 336.b
Proximi odium, odium Dei. 147.a.b
Proximi duo sunt. ibidem.
Proximis reconciliari debemus si corpore Christi inseri volumus. 68.b
Prusi in religione quales. 208.a
Psalliani siue Euchitæ. 172.b
Psaphonis cuiusdam mira impostura. 149.a
Pseudoapostolorum in primitiua Ecclesia callliditas. 324.a
Pseudo Euangelicorum sycophantia. 131.b.177.b.
Pseudo prophetæ à quibus declarandi 226.a
Publica & communia preferenda sunt priuatis. 175.a
Pudenda patrum non detegenda. 31.a.
Pulcheriæ Augustæ prædicatio. 257.a
Pulcheriæ nomen celebre. 18.b
Purgatorium esse post vitam. 76.a

Q.

QVa de causa vsus vtriusque speciei in sacramẽto Eucharistiæ ab Ecclesia catholica abrogatus fuerit. 343.a
Quadragesimę ieiunium tribus de causis institutum. 173.a
Quadragesimæ in vernum tempus institutę ratio. 174.b
Quadragesimę tempus dies afflictionis, pœnę, meroris, &c. ibidem, & seq.
Quadragesimę violatores grauiter peccant. 173.a
Quadragesimę obseruatę exempla. 2.b.174.a.
Quadragesimę ieiunium per vniuersum orbẽ adnunciatũ teste Basilio. 174.a
Quadragesimæ ieiunium à Deo potius quàm ab homine institutum. 173.b
Quadragesimę vltima septimana qua pietate à veteribus obseruata. 2.b
Quadraginta dies cur Christus à resurrectione cum discipulis suis conuersatus. 4.b
Quanta huius temporis hæreticorum in Deum & eius Ecclesiam blasphemia. 332.b.
Quanta in est in hęreticis mentis cęcitas. 339.b
Quare Saxones nunquam à placitis magistri sui Lutheri discendum duxerunt. 334.b
Quare in alicuius Euangelistę aut insignis doctoris recolitur memoria cani soleri, in medio Ecclesię aperuit os eius. 327.b
Quare tãta caligo inter hæreticos. 338.b
Quare desitum est ab vtriusque speciei communione. 346.b
Quare in hoc libro auctor de Vergerio mentionem fecerit. 235.b
Quare sit orandum potius linguâ latinâ quàm vernacula. 353.b
Quatuor esse Euangelia vnde constet. 27.a
Quatuor temporum ieiunium institutum. 173.b
Quę per se licita sunt ea dispensatione non egent. 351.b
Quęstiones de fide quomodo facile dirimi queant 269.b
Querelę Basilij de statu Ecclesię. 247.a
Quatuor temporum ieiunium cur institutum. 173.b.
Quibus contenti esse debent simpliciores & indocti. 341.a
Qui restunt potestati, ipsi sibi damnationem acquirunt, quomodo intelligendum. 190.b
Qui Ecclesię Catholicę sensum & consensum sequitur nullo pacto errare potest. 348.b
Qui se à Christi corpore separauit Christianus dici non debet. 334.a
Qui se dicunt continere non posse, nolunt potius, quàm non possint. 349.a
Qui sunt illi qui volunt sacrum ac reliqua diuina officia linguâ vernacula celebrari. 355.a
Quid sit credere penes hæreticos. 322.a
Quid Sathanas hęrecis polliceatur. 323.b
Quid sit de suo loqui in diuinis scripturis. 127.a
Quid sub idolorum nomine sancti patres significari voluerint. 336.b in fin.
Quidnam hoc seculo scięntia inflati, omnia rident quę maiores nostri coluerunt. 343.a
Quis diuidat. 202.b
Quid attulit nobis scripturarum in vulgarem linguam translatio, ne dicam prophanatio. 352.b
Quinquaginta dies interiecti à Pascha ad Pentecostem, cur ieiunio liberi. 4.b
Quo Dei timore perculsi sunt Lutherani. 330.b
Quò tandem productus est Lutheranismus ex paruo principio. 333.a
Quò tendit Sathanas cùm Papatum tãto studio euersum cupit. 334.b
Quod legis sacrę exemplis diabolus ad fallendum vtatur. 322.b.323.a
Quo tempore habitum est concilium Lateran. 354.b
Quod à Deo præceptum est indifferens haberi non potest. 344.b
Quod de Papatu conantur efficere hęretici idem de omni dominatu, & regnis tollendis, quò hęreticorum spectant consilia eos moliri censendum est. 336.b
Quomodo intelligendum, bibite ex hoc omnes. 329.b
Quomodo non quęrendum Christiano. 48.a.
Quomodo sit intelligẽdum, quod effusus sanguis Christi bibitur. 329.b
Quorum Deus venter est, quomodo intellig. 180.b.
Quorundam huius seculi idiotarũ præscriptum. 322.a
Quotannis immutat dogmata sua Philippus Melancthon. 344.b

R.

RAdices bonarum & malarum rerum. 208.b
Rapina grauior quàm furtum. 155.a
Ratio quare cum hostibus Euangelij nõ consentiendum. 336.a
Rationis humanæ obtenebratio. 126.a
Rationis signa in multis animantibus deprehenduntur. in procœmio confess.
Reatus manet etiam in renatis remissa culpa. 75.a
Rechabitæ vinum non biberunt etiam præcipiente Propheta Ieremia. 182.
Reconciliatio mortis Christi in Eucharistia nobis proposita. 67.
Reconcilatio quomodo contigerit nobis. 68.b
Reconciliationis ministerium duplex. 81.a.
Recordatio mortis Christi in Eucharistia nobis proposita. 67.
Reddere debitum vxori, & reddere debitum Deo iuge sacrificium offerendo, pugnantia sunt. 97.b
Reges nostro tẽpore Catholici qui sunt & qui non sint. 125.b
Reges quomodo serui. 222.b
Regnum cœleste ac terrestre. 113.a
Regnum cœlorum quomodo vernale. 141.b.
Regnum Dei cur aduenire petimus. 113.a.
Regnum Dei in quo consistat. 208.a
Regula humanarum actionum quæ sit. 289.b.
Regula omnium actuum humanorum lex est charitatis diuinæ. 147.b
Regum Poloniæ religio quanta. 340.b
Religio vnde dicta. in procœmio confess.
Religio animorum imitatur rationem corp. 188.a.b
Religio vna. 24.b.25.a
Reliquię Sanctorum venerandæ ex antiquissima institutione. 109.b
Remedia fugiendæ libidinis. 93.b.94.a
Remissio peccatorum extra Ecclesiam nulla confertur. 104.a
Remissio peccatorum sola non est iustitia nostra. 126.b
Remissio peccatorum in Eucharistia quomodo datur. 127.
Remittere proximis nolentes ab Ecclesia excommunicantur. 2.b
Renati ad graue certamen vocantur. 40.b.
Renouatio nostra quando incipiat. 126.b.
Renouari quid sit. ibidem.
Rerum diuinarum & humanarum confusio ex conuulsione decretorum Ecclesiæ. 342.b
Resipiscentię fructus qui. 166.b
Restitutio quæ sit. 74.a
Resurrectionem carnis credens non est Christi. 104.a
Resurrectionis Christi duplex vtilitas. 4.a.
Resurrectionis nostræ spes. ibid.

Resurrectio Christi est iustificatio nostra. 104.a
Resurrectio Christi diuinitatem eius declarauit. ibid.b
Resurrectio ex mortuis nostræ fidei basis. 104.a
Reum esse corporis Domini quid significat. 331.a
Ritus noui in Ecclesiam à priuato aliquo non inducendi. 64.a
Ritus Ecclesiæ qui contemnit schismat. est. 269.a
Ritus externi quid habeant. 218.a.b
Roffensis pro fide mortuus. 265.b
Roma regalissima vrbium. 109.b
Romana Ecclesia nunquam à fide defecit. 244.b
Romanæ Ecclesiæ commendatio. 255.a
Romanæ Ecclesiæ quid à Calui. tribuatur. 241.a
Romanæ sedis quantum priuilegium. 243.a
Romani Pontificis auctoritatẽ primum iufirmare Lutherus studuit. 209.a
Ruardus Tapper articulos Louanienses explicauit. 210.a
Ruardus Tapper vir doctus. 329.b
Rudis & indocti vulgi stultarumq; quarundam mulierculam superbia. 338.b
Rusi Catholici quales in religione. 208.a
Rusticorum bellum in Germania vnde ortum. 83.a

S

Sabbati præceptum & ad cæremonias & ad mores pertinet. 149.b
Sabbati Iudaici triplex significatio. ibi.b
Sabbati opera quæ præstanda. 151.b
Sabbatum æternum quando. 149.b
Sabbatum ex Sabbato. ibid. & 151.a
Sabbatum cur dominicum diem vocitemus. 150.a
Sabbatum violant Apostatæ. 151.a
Sacerdos futurus quid prę oculis habere debet. 159.b
Sacerdos prudens & doctus eligendus confitenti. 71.a.b
Sacerdos dum consecrat, duas sustinet personas. 238.b
Sacerdos qui primus vxorem duxerit in Germania. 210.a
Sacerdos quomodo sit minister reconciliat. 138.a
Sacerdos non suum, sed Christi opus applicat in missa. 162.b
Sacerdos legatus Christi. 80.b
Sacerdos minister reconciliationis. 80.b 161.b
Sacerdos quomodo se ad missam reconciliare debeat. 160.b
Sacerdos minister Christi capitis & Ecclesiæ corporis, quomodo. 80.b
Sacer. malus etiam si cum diab. computetur non tamen contaminatur donum Christi per eum. 161.a
Sacerdotem esse maritũ quomodo concedat Ecclesia. 69.a.b
Sacerdotes Euangelicorum sunt laici, baiuli, zonarij. 87.88
Sacerdos in omnibus officijs suis symb. tantum implent, Deus verò omnia per illos operatur. ibidem
Sacerdotes quomodo peccata populi comedere dicantur. 172.b
Sacerdotes à quibus constituendi. 254.b
Sacerdotes cur Chrismate vtantur. ibid.a
Sacerdotes etiam mali habent spiritum sanctum. 242.a
Sacerdotes Græci an iure ducant vxores. 288.
Sacerdotes recte dicuntur mediatores. 237.b
Sacerdotes regibus excellentiores. 235.a
Sacerdotibus solis ligandi soluendique potestas à Christo. 71.b
Sacerdotibus nunquam licuit neque licebit vxores ducere. 98.b.99.a
Sacerdotij dignitas. 80.b
Sacerdotis institutio non est penes magistratum profanum, sed penes Episcopum. 85.b
Sacerdotio quando functus Christus. 54.a.b
Sacerdotio Leuitico quandiu Spiritus sanctus adfuerit. 231.a
Sacerdotium Ecclesiæ Catholicæ vnde cœperit. 254.a.b
Sacerdotium & sacrificium vbi nullum est, ibi nec Deus agnoscitur. 209.b
Sacerdotium ob vicia Sacerdotum non est reprehendendum. 235.a
Sacerdotium & sacrificium tollunt, qui Eucharistiam sola sumptione constare asserunt. 42.a.b
Sacerdotium Christi duplex secundum ordinem Melchisedech & secundum ordinem Aaron. 54.a.b
Sacerdotium & sacrificium ex Ecclesia tolli nequeunt: vno sublato alterum tollitur. 82.a
Sacerdotium & Sacrificiũ Melchisedech quale. 54.a.b
Sacerdotium vbi, ibi & sacrificiũ. 53.a.b
Sacerdotum officium. 80.b
Sàcerdotum & monachorum proprium officium iuge Sacrificium, iugésque preces Deo offerre. 172.b. & seq.
Sacerdotum improbitas non derogat efficaciæ Sacramentorum. 139.a
Sacerdotum prestantia & dignitas. 237.b. & sequent.
Sacra vasa & sacrę vestes & huiusmodi ad sacrificium missę pertinentia quo in honore habenda sunt. 163.a
Sacramenta Ecclesiæ communio sunt fidelium. 32.a
Sacramenta Ecclesię sigilla sunt siue signa, quib⁹ Christiani à nõ Christian. dignoscuntur. ibid.b
Sacramenta mysteria sunt. 90.a
Sacramenta ad septem genera accommodantur. 33.b
Sacramentarij aliqui consecrationis verba omittunt. 210.a
Sacramentarlj qui. 327.a
Sacramentarij & Anabaptistæ exerti à Lut. 335.a
Sacramentarij Luthero sunt Sathanæ ministri, mendaces, ipsum mẽdacium, fumus, Simulatio, Sathanæ venenum. 211.b
Sacramentarij plures sunt quàm Lutherani. 210.a
Sacramentarij præcedunt Lutheranos Doctrina, Pietate, multitudine. 211.a
Sacramentarij quidam in consecratione non dicunt: hoc est corpus meum: sed hoc est panis meus. 210.a
Sacramentarijs dederũt occasionem Lutheri scripta. ibidem.a
Sacramentariorum error. 348.a
Sacramentorum Atheismus. ibidem
Sacramentariorum de Lutheranis sententia. 211.b
Sacramentariorum hæresim cur Corolstadius excitarit. 209.b. & seq.
Sacramentariorum hæresis vnde originem sumpserit. 211.a
Sacramentarios in decem foramina scripturam laceraſſe Lutherus auctor est. 210.a
Sacramentarios multos libris oppugnauit Luth. ibid.a.b
Sacramenti causa est commemoratio Christi. 61.b
Sacramenti extremæ vnctionis vis. 78.a
Sacramenti spiritalis virtus. 161.a
Sacramentis vim præbet verbum Dei, & hoc ipsum sacramentorũ forma. 33.b
Sacramentorum administratio an vera Ecclesiæ nota. 309.b. in fine.
Sacramentorum Anacephaleosis. 89.b
Sacramentum corporis Christi siue passio admonet nos factæ reconciliationis. 42.a.b
Sacramentum Eucharistiæ sacræ rei signum quomodo. ibidem.a
Sacramentum Eucharistiæ non in sumptione aut vsu, sed in verbis Christi vim suam habet. ibi.a.b
Sacramentum corporis Christi reliquis omnibus præstat. 52.b
Sacramentum Eucharistiæ cur sub speciebus panis & vini dare voluit Christus. 66.a
Sacramentum corporis Christi & sanguinis est sacrificium, diciturque Eucharistia, synaxis, viaticum & cætera. 53.a
Sacramentum Eucharistiæ quomodo sit sacrificium. ibidem
Sacramentum corporis Christi Sacramentum Sacramentorum est. 52.b
Sacramentum corporis Christi vitam præstat. 65.b
Sacramentum corporis Christi sumere omnibus diebus licitum. 170.b
Sacrificia multa. 160.a.b
Sacrificij & sacramenti vsus. 58.a
Sacrificij applicatio longe vetustissima. 162.b
Sacrificio missæ Deo perfecte adhæremus. 160.b
Sacrificio quotidiano quid tribuat Ecclesia. 58.a
In Sacrificio missæ præsentes quomodo affecti esse debeant. 160.b
Sacrificiorum Christi Ecclesiæ Catholicæ & Iudæorum discrimen. 53.b
Sacrificium quotidianum Christus intulit. 53.a
Sacrificium Ecclesiæ visibile quod. 53.a
Sacrificium duplex. 54.a
Sacrificium signum est visibile rerum inuisibilium. 160.b
Sacrificium secundũ ordinem Melchisedech Ecclesia indies celebrat. 58.a
Sacrificium Aaronis cessare debuit. 54.a.b. 60.a
Sacrificium vetus & nouum quomodo differant. ibidem
Sacrificium quotidianum quantum valeat. 6.a.b
Sacrificium translatũ non sublatum docet Paulus, & obseruat Ecclesia. 82.a
Sacrificium Ecclesiæ habet testimonia scripturæ clara. 54.a.b
Sacrificium durabit vsq; ad finem mundi.

di. 158.b
Sacrificium nullo die intermittendum. 160.b
Sacrificium Christi in omni loco. 158.b
Sacrificium temporibus Augustini oppugnatum. 60.b.162.b
Sacrificium verum quod. 160.b
Sacrificium sine bono motu non valet. 161.a
Sacrificium propiciatorium in missa applicatur. 162.b
Sacrificijs non aliter fas est corpus Dominicum conficere, offerre aut sumere, quàm sub vtraque specie. 343.b
Saliua infantiũ ori cur imponatur. 39.b
Salis aspersio quam efficax. 163.b.
Salus nostra omnis in cruce Christi. 6.b.7.a
Salus nulli vnquam contigit nec contingere potest nisi per agni Christi immolationem. 53.b
Salutatio Apostolis à Christo in via cur sit prohibita. 102.b
Salutatio Angelica dominicæ orationi subiungi debet. 116.a
Sancta cur dicatur Ecclesia. 14.b
Sancti subiecti legibus. 178.a.b
Sancti inuocantur non vt largitores, sed tanquam intercessores. 107.a.b
Sancti & peccatoris lapsus quomodo differant. 143.a.b
Sancti peccantes non amittunt sanctitatem. ibidem
Sancti operibus suis non plane diffiderunt sub tempus mortis. 137.b.138.a
Sancti patres ab humanis affecti, remoti. 195.a
Sancti viuunt. 105.a
Sancti fideles sponte cruci subiecti. 123.b
Sancti quomodo imitandi, cur nobis ad imitandum propositi. 107.a.b
Sancti sciunt petitiones nostras. 110.b
Sancti quo cultu coluntur. ibi. b. & 106.a
Sancti quomodo dicantur castra Dei. 15.a
Sancti vt inuocentur à Catholicis. 250.b
Sanctificari nomen Dei cur & quomodo petamus. 113.a
Sanctificatio à quo sit. 125.a
Sanctificationem, quæ eadem est & iustificatio tribuit Rupertus charit. ibi.
Sanctitas multiplex. 141.b
Sanctitas hæreticorum diabolica. 217.a
Sanctorum intercessio & inuocatio. 105.a
Sanctorum meritis nihil derogandum. ibidem
Sanctorum intercessio prodest multum. ibidem
Sanctorum merita & passiones ad remissionem valent. 77.b
Sanctorum inuocatio non recipit idololatriam. 106.a
Sanctorum inuocatio non prohibetur primo præcepto. 148.b
Sanctorum inuocatio non obscurat gloriam Christi. 105.b
Sanctorum inuocatio non est contra verbum Dei. ibidem
Sanctorum cultus ad Christum pertinet. ibidem
Sanctos quomodo inuocemus. 105.a.b
In sanctos quomodo credimus. 106.a
Sanctus nemo est sicut Dominus. 139.a
Sanctus, dictio cur magis Deo spiritui tribuatur quàm patri & filio. 125.a
Sanæ intellgentiæ lux soli Eccle. promissa. 136.b
Sanguis ad Christi corpus resurgentis redijt, ac iunctus est diuinitati. 348.a
Sapiens quis in Ecclesia Dei dicatur. 328.a
Sapientia non est cum peccato. 277.a
Sapientia quid. ibidem
Sapientiæ liber est canonicus. ibidem
Sapientiam non intrare in malueolã animam, quomodo intelligendum. ibid.
Satham cur dicatur dæmon. 268.b
Sathanæ nerui. 323.a
Sathanæ studium omne quò tẽdat. ibid.
Sathanæ integumentum. 324.a
Sathanæ conatus ad Ecclesię ordinationem subruendam. 330.a
Sathanæ fraus atque calliditas quàm admirabilis. 331.a
Sathanæ vafricies. ibidem
Sathanæ fraudes cuneo simillime. 332.b
Sathanam ad disputationem an admittere debeamus. 268.b
Sathanam vincens qualis fides sit. ibid.
Sathanas transfiguratus in angelum lucis. 322.b
Sathanas quid hæreticis polliceatur, & persuadeat. 323.b
Sathanas nõ minus Apostolos, quã Christum suis armis aggressus est. ibidem
Sathanas aduersarius interpretatur. 331.b
Sathanissimi vires 340.a
Sathanismus qui per totam Germaniã nunc floret vnde natus. 334.b
Sathanismus qui regnat in Germania vnde sumpserit originem. 208.a.255.a
Sathanismus quibus gradibus Germaniam occuparit. 219.a
Sathanistæ qui. 198.a.b
Satisfacere quomodo oporteat. 74.a
Satisfactio quomodo fiat & quare. 72.b
Satisfactio necessaria pro tẽporaria pœna auertenda. 73.
Satisfactio tertia pars pœnitentiæ. ibid.
Satisfactio nostra satisfactioni Christi non derogat. 74.a
Satisfactionem quomodo Luthe. reijciant. ibidem
Satisfactionis nostræ & Christi discrimen. 73.74.b
Satius fuerit mille mortibus occumbere quàm aliquid aduersus Ecclesiã concedere, aut pati, aut fieri. 332.b
Saulis inobedietia quàm grauiter punita. 101.b
Saxonicis theologis Caluinus quæ epitheta tribuat 212.a.b
Scamalcaldicum fœdus quale. 282.b
Schisma quantum discrimen. 103.b
Schisma graujus quam idololatria crimen. ibidem.
Schisma vult Sathanas non calicẽ. 332.b
Schismata vnde maxime oriantur. 103.a.b.203.b
Schismata fugienda. 313.b
Schismata vnde nostro tempore orta. 314.a
Schismatici vnde hodie dignoscantur. 269.a.b
Schismatis crimen quàm grauiter punitum olim. 103.b.203.b
Schneppi, Merlini Stigelij, Sarcerij, cõtra Philippum Melanct. bellum. 338.a
Scholastici theologi contra hæreticorũ calumnias defenduntur. 238.b
Scholasticorum theologorum sententia de meritis bonorum operum 137.a
Sholasticorum doctrina de opere operato. 162.a
Scientia sine charitate noxia. 197.b
Scientia inflat, charitas ædificat. 10.b 199.b
Scientia potest esse cum peccato. 277.a
Scientia inflans pernicioſa. 202.a
Scientia diabolica. 200.b
Scientia quænam in vita futura destruetur. 269.b
Scopus diuinæ scripturæ dilectio. 338.b
Scientiam habere cupiens primum seipsum scire studeat. 197.b
Scripta Lutheri referta calumnijs. 209.b
Scire & nescire Dei quid sit. 30.b
Scriptura quomodo contineat omnia saluti necessaria. 266.b
Scriptura sacra etiã non intellecta vtilissima. 63.b
Scriptura plæraque habet intellectu difficilia. 268.b
Scriptura an sit vera nota Ecclesiæ. 309.a
Scriptura Euangelica & verbum Euangelij vti differant. 271.b
Scriptura sacra nihil certius nec verius. 12.b
Scriptura vnde habeat authoritatem. 271.b
Scriptura sacra non omnia continet. 82
Scriptura quemadmodum ab hæreticis profertur verbum est diaboli. 284.b
Scriptura cur quædam habeat obscura. 262.a.269.a
Scripturæ vti recipiantur à catholicis. 309.b
Scripturę frustra contra hæreticos proferuntur. 232.a.b
Scripturæ priuato sensu interpretari non debent neque possunt. 12.a
Scripturæ præcipuæ capita egent interpretatione. 270.a
Scripturæ possunt etiam ab impijs intelligi. 274.a.b
Scripturæ sacræ non omnia continent. 270.a
Scripturæ auctoritas dependet ab Ecclesia. 11.b
Scripturæ eo quo scriptæ sunt spiritu debent intelligi. 12.a
Scripturarum interpretationes quę sunt accipiendæ. 194.b
Scripturam esse obscuram hæretici suis diſsidijs probant. 266.b
Scripturam recte distingui à prædicatione Dei verbi. 266.a
Scripturam per scripturam interpretari quatenus probandum. 310.a
Scripturam sacram quam vocet ecclesia. 261.b
Scripturarum possessio non competit hæreticis. 155.b
Scripturarum intelligentia vnde petenda. 279.b
Scripturas non esse legendas qui doceãt. 216.b
Scripturis plus Catholici, quàm hæretici tribuunt. 261.b
Scripturis vt se tegant hæretici. 251.b
Secta Lutherana in tres sectas dissecta. 218.a
Sectæ quædam horrendæ sub Luthero natæ. 217.b
Sectari crepant patres. 281.a
Sectarij quid venentur. 221.b

Sectarij se scripturam per scripturā interpretari iactant. 281.a
Sectarijs nō sine periculo creditur. 221.a
Seculum nostrum corruptissimum. 131.a.b.186.a
Secundum ordinationem seu obseruantiam Ecclesiæ omnia fieri nostra debent. 343.b
Segregatio ab Ecclesiæ summopere cauenda. 355.a
Semen arboris gratię spiritussancti comparatum. 136.a
Semi christianus quis censendus. 334.a
Semina virtutum nobis innata. 145.b in fine.
Semitæ antiquæ quæ sunt. 192.a
Semota Ecclesiæ auctoritate nulla disputandi causa. 341.b
Sensibilia in cognitionem inuisibilium perducunt. 33.a
Sensus scripturæ genuinus non nisi in Ecclesia est, etiā Caluino teste. 242.a.b
Sontes qui in supplicijs tolluntur quomodo adnortandi. 8.b
Spei definitio à Petro Lom. tradita, defensa. 142.a
Spei ratio in quo posita. 214.b.215.a
Species sacramenti non confert salutem neque damnationem. 50.b
Spes quid sit. 142.b
Spes nostra cuiusmodi esse debeat. 214
Spes galeæ & ancoræ comparata. 105.a
Spes firma semper retinenda. 214.b
Spes Christianorum qualis esse debet. 120.a
Spes nostra vt ne inanis sit quid agendum. ibidem
De speciebus sacramenti Eucharistię nō contendendum. 52.b
Spiridionis episcopi præclarum exemplum. 183.b
Spiritum sanctum qui blasphement hodie. 228.a
Spiritus in nobis orat. 201.b
Spiritussanctus cur quinquagesimo die post resurrectionem datus. 5.a
Spiritussanctus adiuuat infirmitatem nostram. 40.b
Spiritussancti missionem cur proponat fidelibus Ecclesia. 5.a
Spiritussanctus in baptismo datur in remissionem peccatorum, in confirmatione in robur contra hostes. 40.b
Spiritussanctus causa efficiens vitæ æternæ. 34.a
Spiritussanctus quomodo & quādo nobis dari dicatur. 63.b
Spiritussanctus quomodo in Apostolis loquitur. 135.b
Spiritus sanctorum etiam absentium facta nouerunt. 110.b
Spiritus quomodo probandi. 196.a
Spiritus vertiginis inter hæreticos. 132.a
Spiritus vbi vult spirat. 241.a
Spiritussanctus mirabiliter artifex vt magister singularis. ibidem.b
Spiritus Dei etiā per malos diuinat. 243.a
Spiritus hæreticorū vt probandus. 230.b
Spiritus quinam probandi sint. 228.a. 230.b
Spiritussanctus non hæreticis sed Ecclesiæ catholicæ promissus. 229.a
Spiritussanctus in quibus rebus nobis omnibus adsit, & in quibus non. 246.a.b
Spiritus Sapientiæ & Scientiæ, differunt. 277.a
Sponsæ Christi, Christiani. 154.a
Spōsus & spōsa Christus quomodo. 46
Stanislai Episcopi Cracouiensis martyrium. 214.b
Stationum dies vnde dicti. 170.a
Stephani Papæ verborum sensus de matrimonio. 90.a
Subdiaconi qui, & illorum officiū. 80.a
Subdiaconis olim non permittebantur vxores. 98.a
Subdola cuiusdam hæretici cogitatio. 349.a
Successio legitimæ sacerdotum quantū habeat momenti. 241.b
Successio quomodo Catholici prædicent. 308.a
Successor legitimus habendus etiam qui non imitatur eos, quibus successit. 241.a
Succinctorium Adæ. 78 b
Suenckfeldiani describuntur. 216.b
Suenckfeldiani quibus vtantur scripturis. ibidem.b
Suenckfeldiani sanctissimi videntur. ibi.
Suenckfeldij errores. ibidem
Suenckfeldius vocatur à Melancthone Stenckfeldius. ibidem
Sumptio nō facit sacramentum sed Dei verbum. 63
Suo iudicio se damnatum hæreseos esse vidit Lutherus. 344.a
Superbia præcipuum inuestigandę veritatis obstaculum. 338.b
Superbia mater contentionis & inanis gloriæ. 201.a
Superbia in recte factis cauenda. 140.b
Superbiæ quatuor species. 136.b
Superbia hæreticorum Diabolica. 237.a
Superbiam odit Deus. 140.b.165.b 201.a.b
Sursum corda, dum cātatur à sacerdote, quid meditandum. 169.b
Susurrones. 256.a
Symbolum quid 9.a
Synagoga Ecclesiæ vmbra. 232.b
Synaxis seu communio. 53 a
Synodi prouinciales cur institutæ. 87.b
Syrarum mulierum pudicicia. 100.a

T

TAbulæ prioris tria præcepta quæ. 148.a
Tapper explicauit articulos Louanienses. 210.a
Templa christian. cur ad orientem spectent. 295.a
Templa memoriæ martyrum ab Augustino dicuntur. 167.a
Templa cur Ecclesiæ dicta. 165.a
Templa sanctis non erigi. 167.a
Templa & cœmiteria etiam corporibus hominum sepeliendis cōsecrata. 168.a
Templorum antiquitas & vsus. 165.b
Templi prærogatiua. 166.b
Templum domus Dei. ibidem
In templis angeli habitant. 166.b
Tēpora certa cur prisci mutarint. 290.b
Tempor. obseruandi vel mutandi duplex causa. 170.a
Temporis nostri status calamitosus à Basilio describitur. 186.a
Temporum in Ecclesia primitiua diligens obseruatio. 169.b
Tempus de quo predixit Paul. 2. Tim. 4. venit. 176.a
Tempus hoc vigilia magni illius festi, scilicet fœlicitatis æternæ. 173 a
Terminos antiquos transgredi quid sit. 187.b
Tertulliani vetustissimi scriptoris de prescriptis aduersus hæreticos. 324. b
Tertullianus montanizat. 279.b
Testamenti libros quosdam cur auctores plerique non esse canonicos existimarint. 261.b.262.a
Testis falsi pœna. 156.b
Theodosius imperator an iudex inter Episcopos fuerit. 156.a
Theologastrorum nostri temporis arrogantia. 52.a
Thomæ Munceri errores. 216.b
Thomas Muncerus Catholicè obijt. 213.a
Thomas Aquinas celebris inter scholasticos. 137.a
Tigurina schola Caluino incensa. 212.a
Tigurina & Laskana confessio. 332.b
Tigurini de Lutherō. ibidem.a
Timanus Bremensis docet rectè puniri hæreticos. 217.b
Timor qui pellatur à charitate. 178.b
Timor etiam seruilis ad charitatem disponitur. ibidem
Tonsura clericalis. 79.a
Traditiones Apostolorum & patrum seruandæ. 187.a
Tradit. Ecclesiasticæ non reddunt viam aut portam ad salutem angustiorem, sed expeditiorem. 190.a
Traditiones maiorū reijcere nihil aliud est quàm Ecclesiæ statum velle dissipare. 187.a
Traditiones Apostolicæ æquè ac scripturæ obseruandæ. 278.a. & sequentia.
Traditiones Apostolicæ vt cognoscamus. 287.a
Traditiones cum scriptura conferuntur. 292.a
Traditiones Ecclesiasticæ retinēdæ. ibi.
Traditiones non scripturæ eandem ad pietatem vim habent, quàm scriptæ. 294.a
Traditiones num hodie ad scripturam exigendæ. 273.a
Traditiones quales tradat Ecclesia. ibi.a
Traditiones quantam habeant vim ad pietatem. 293.b
Traditiones quanti faciendæ. 284.a.b
Traditiones quomodo mutari possint. 289.b
Traditiones sunt vnū Euangeliū. 292.b
Traditiones vt sint fidei fundamentū. 285.b
Traditiones quis iudicare possit. 289.a
Traditioni credendum sine scriptura. 286 a
Traditionibus hæretici conuicti 27.a
Traditionibus pœnæ adiectæ. 190.a
Traditionibus Ecclesiasticis nō acquiescens ab Origene hæreticus pronunciatur. 191.b
Traditionū Apostolicarū scopus. 290.b
Traditionum scopus charitas. 288.b
Traditus est Christus multis modis. 231.b
Trāsformari in Deū vt possimus. 146.a
Transgressores legis humanæ ex contemptu grauiter peccant. 190.a.b
Transmutatio seu transelementatio, aut transsubstantiatio in sacramento altaris.

taris. 42.a
Tria ad perfectionem sacramẽtorum requiruntur. 33.b
Tria quæ sibi postulant hæretici concedi in concilijs Poloniæ. 349.a
Tridentini concilij decretum & describitur, & explicatur. 215.a
Trinitas in homine quæ primi parentis vicio deformata, per Christum reparata. 126.a
Trinitas soli comparata. 129.a
Trinitas à christianis cur creditur. 5.a. 34.a
Trinitatis fides sine dono spiritussancti haberi nequit. 5.a
Trinitas opera inseparabilia. 5.a.34.a
Trinitatis festum cur mox spiritussancti missionem ab Ecclesia celebretur. 5.a
Trinitatis operum distinctio. 34.a.125.a
Tunica Christi inconsutulis veritatem Ecclesiæ significat. 154.a

V

Valẽtiani iniqua lex de duabus vxoribus ducendis. 91.b
Valentiani imperatoris erga Episcopos reuerentia. 259.a
Valetudo athletica non omnino optima. 186.a
Varietas doctrinæ inter hæreticos. 132.a
Vasa sacra quo in honore haberi debeant. 163.a
Velatæ virgines si nubant quo loco habendæ. 299.b
Veneris die our ieiunemus. 286.a
Venusta similitudo luporum & accipitrum ad Sathanam & eius ministros. 355.b
Venus. 91.b
Vera Dei Ecclesia. 340.a
Verba Lutheri de alterutra sacramenti Eucharistiæ specie sumenda. 346.b
Verbi Dei ministeriũ ad Episcopos propriæ pertinet. 85.b
Verbi Dei prætextu se venditant hæretici. 181.a.192.a
Verbis Christi sicut nihil detrahere, sic addere non oportet. 347.a
Verbo Dei soli credendum vt vere dicatur. 285.a
Verborum Christi, hoc est corpus meũ, octo pugnantes interpretationes Lutherus numerat. 210.a
Verborum Pauli de Anathematizando hæretico cuiusdam Lutherani expositio. 336.b
Verbum Christi sacramentis omnibus vim præbet. 33.a
Verbum Dei quod verè censendũ sit. ib.
Verbum saluificans est charitas. 331.a
Verbum Dei longius, quam scriptura canonica. 285.a
Verbum Dei non fuit scriptum vsque ad Moysem. ibidem.a
Verbum Dei non sola scriptura, sed etiã traditione continetur. ibidem
Verbum Dei syncerum quis recipiat, & quis non recipiat. 309.b
Vergerij impudentia. 250.a
Vergerij hæretici mens. 235.b
Vergerij inconstantia. ibidem.b
Vergerius Brentium instar numinis colit. 210.b
Vergerius Pontificis minister fuit. 250.a
Veritas doctrinę aut sacramentorum nõ pẽdet à dignitate ministrorum. 275.a
Veritas omnium vel multorum est, non vnius. 230.a.327.b
Veritas promissionum Dei nulla hominum iniustitia labefactari potest. 231.a
Veritas multiplex esse nequit. 25.a.b
Veritas vbi sit. 229.b
Veritas non est priuata. 200.b
Veritas credenda est. 327.a
Veritas in sola Ecclesia catholica. ibidẽ
Veritatis vis quanta. ibidem
Verorum & falsorum prophetarum discrimen. 320.b
Verum vnum est, mẽdacium multiplex. 218.a
Vesperi cur orandum. 119
Vestes ouium quæ sunt. 227.a
Vestes sacras reiecit Caluinus. 211.a
Vestigijs Christi baptizatos incedere oportet. 40.a
Vestis candida quare baptizatis induitur. 40.a
Veteris & nouæ legis differentia. 289.b
Vetus mos Sathanæ. 335.a
Via qua dissidium religionis commode tolli possit. 195.b
Viaticum est veteribus Eucharistia. 66.a
Viduæ olim professæ castitatem & solicitudinem. 228.a
Vigiliæ nocturnæ quomodo obseruabãtur olim à Christianis. 173.a
Vigiliæ festorum dierũ cur institutæ. ib.
Vigilanti error explosus de intercessione sanctorum. 105.a
Vigilij Papæ memorabile dictum. 243.a
Vincentius Lirinensis quando scripserit libellum suum. 240.a
Vini vsus iam olim Germaniæ incognitus. 51.a
Vinum aqua mixtum offerre oportet. 302.b
Vinum aqua mixtũ quid significet. 303.b
Vir vnde dictus. 153.a
Vir dux mulieris. ibidem
Virga Aaron Mariam figurauit. 116.a
Virgines post votum nubentes fiunt adulteræ. 95.a
Virgines Deo sacratas violare quàm sit impium. 299.a.b
Virginitas libera est. 298.b
Virginitas quàm sit Deo grata. ibidem
Virginitatis votum quoque Apostolorũ tempore vsu fuit. 296.b
Virginum, Monachorum, Sacerdotum nuptiæ sunt peccata peiora adulterio. 301.a
Viri sanguinum qui sint. 227.b
Virtus & efficacia sacramentorum solius Dei non sacerdotum est. 80.b
Virtus omnis absque Dei cognitione vana in procœmio confess. 1
Virtutes cœlestes nominum suorum appellatione delectatæ. 352.b
Vis charitatis. 147.b
Visum D. Bernardi in excessu mẽtis extremum iam spiritum trahentis. 137.b
Visus magis mouet homines, quàm auditus. 35
Vita æterna est in gratia sicut arbor in semine. 136.a
Vita duplex gratiæ & gloriæ. 65.b
Vita nostra bona, Dei gratia. 140.a
Vita æterna finis regenerationis Christia. 34.a
Vita æterna gratia, & gratia quomodo. 140.a
Vitæ æternę promissio non calici sed pani facta. 330.a
Viuere in Deo quid. 123.a
Vltimus in regno. 136
Viuum Christi corpus cum sanguine, anima & diuinitate sub sola panis specie sumitur. 347.a
Vmbra & figura Eucharistiæ sacramenti. 329.b
Vna ciuitas aut diœcesis duos Episcopos habere non debet. 354.a
Vnctio extrema sacramentum perseuerantiæ, & ex hac vita migrantiũ. 78.a
Vnctio baptizandis cur adhibetur. 39.b
Vnctio sacerdotum quàm sit antiqua. 253.b
Vnctio chrismate in fronte quare cruce fit. 39.b
Vnctio extrema recte sacramentum dicitur. 78.a
Vnctio in ordinandis cur fit. 78.b
Vnde fiat hęresis. 327.a
Vnitas Ecclesiastica prædicatur. 313.a.b
Vnitas Ecclesię retineri nequit, nisi vnus præsit cui pareant omnes. 25.b
Vnitas signum verum Ecclesiæ. 313
Vnitas in orando apud Deum multum valet. 112.b.165.a
Vnitas spiritus à quibus non seruetur. 309.b
Vnitas diabolo inimica. 200.a
Vnitatis christianæ laus. ibidem
Vocatio cuilibet expectanda. 78.b
Voluntas à Deo iudicatur. 156.a
Voluntas coronatur quæ non facultatẽ habet. 158.b
Voluntas humana à Deo præparatur. 122.b.123.b
Voluntas charitatis maxima. 123.b
Voluntas magna charitas est. 123.b.133.b
Voluntas omnium factorum meritorũque mensura. 133.b
Volũtas mala suæ libertati permittenda non est. 171.a.b
Voluntas nostra adsit oportet ad iustitiam Dei impetrandam. 123.a.b.133.a.b
Volũtatem Dei fieri cur petimus & quę sit eius voluntas. 113.b
Voluntatem coronat Deus quę non habet facultatem. 133.b
Vota quomodo fiere debeant. 94.a.b
Vota Deo præstita credenda. 297.b
Vota præstringere quàm sit impium. 298.a
Vota seruanda diuini est præcepti. ibi.b
Votum temere non est faciendum. 94.b
Votum cœlibatus an sit relaxandũ. ibi.
Votum cœlibatus dispensationem non admittit. 95.a
Votum facere pium est, Christianum & Deo gratum. 92.a
Votum duplex solemne & priuatum. 301.a
Vox viua magnam habet energiam. 265
Vox Ecclesiæ, vox Dei. 327.
Vsus sub vtraque specie communicandi à quo tempore in Ecclesia est prohibitus. 341.b
Vtramque speciem Eucharistiæ omnibus indifferenter porrigere à Christo non est præceptum. 49.b
Vtriusq; speciei communio à Paulo tertio Pontifice maximo nonnullis concessa. 51.a
Vtrum precationes quæ in templis fiunt publicè vernaculâ linguâ fieri debeãt. 352.a

Vualdenſes fratres Anabaptiſtæ habentur. 212.b
Vualdenſis lepra quando Bohemiam infecerit. 208.a
Vueſtphalus damnatur à Caluino. 212.a
Vuiceli laus. 248.a
Vvittembergenſis dux à Petro à Soto humaniter admonetur. 222.a
Vvittembergæ promouendi quid iurare cogantur. 220.b
Vuladiſlai & Vitoldi regũ Poloniæ pietas cum Apoſtolorum pietate confertur. 208.a
Vuladiſlai Iagellonis regis Poloniæ abſtinentia. 158.a
Vuladiſlaus & Vitoldus reges Poloniæ regnum Bohemiæ ſibi oblatum quibus verbis propter hæreſim reſpuerint. 208.a.b
Vuladiſlaus & Vitoldus fratres Patrueles Poloniæ reges fuerunt. ibidem
Vuladiſlaus & Vitoldus in fide quàm cõſtantes. ibidem
Vulgo minime permittendum de doctrina iudicium. 228.a
Vulgo quæ noſſe ſufficit. 234.b
Vulgo quantam licentiam hæretici attulerint. 225.a
Vulgus quid ſit. 228.a
Vulpes hæreticos ſignificant. 27
VxorEpiſcopi electi in monaſterium ingrediatur. 96
Vxorem deſerens ſterilitatis gratia & fœcundam ſuſcipiens adulterium committit. 90.b
Vxores qualiter habendæ. 154.b

X

XEnia cur noui anni auſpicio dantur. 2.a
Xiſti ſententia de adulterio in matrimonio commiſſo. 154.a

Z

ZAchæi publicani ſatisfactio. 78.a
Zelus non omnis admitti debet. 222.a
Zuingliani & Lutherani ſibi inuicem hæretici ſunt. 211.a
Zuingliani ſacramentarij. 348.a
Zuinglianorum in Lutheriſtas bellum. 337.b
Zuinglianorum & Lutheranorum collatio. 211.a
Zuinglij error circa Euchariſtiam ab Ecclefia conuictus. 12.a
Zuinglius & Oecolampadius hæretici. 193.b

FINIS INDICIS.

IN HIS ERRATIS CORRIGENDIS, PRIMVS *numerus folium, & ſecundus lineam eam, in qua erratum eſt, litera autem a. priorem pag. b. ſecundam f. fol. & m. marginem deſignat.*

F. 1. a. 32. ſic, & 38. poſt patientem etc. vide Origenem etcæ. omnia ponantur in margine ad principium ſecundi cap. b. 21. videretur 23. vero 24. viuos f. 2. a. 34. nobis f. 3. b. 35. ſuum f. 8. a. 42. parte b. 1. vijs 14. ſe dantium 20. propter crimen f. 13. b. 35. permanens f. 14. b. 38. quædam f. 15. a. 45. æqualis 51. vincit b. 12. dogmata f. 17. b. 50. Sed iſti pro vidiſti f. 18. a. 15 poſt prohibitum eſt, adde Hactenus Lutherus f. 20. a. 1. cautus 8. Moſes pro mos eſt 41. pro Qui eorum principatus etc. lege, principatus autem hic Eccleſiæ, de quo tractat Clemens) tanto eſt omni etc. b. 39. legendum eſt, Certe in eo Concilio, quod (omiſſa negatione non) f. 21. b. 3. verbis 9. iudicarent f. 22. a. 27. ſubſcripſi f. 23. b. 20. oppetere 34. gladiatorio f. 24. a. 21. Odioſum 26. diffunditur 42. ſegregauerunt f. 25. a. 18. mutuo f. 26. b. 30. totus f. 27. a. 34. dicis b. 30. Chariſma f. 28. a. 10. itaque b. 28. ſolitudinem 46. auctoritas 47. poſt ſcribens adde Hieronymus f. 29. b. 14. profanetico f. 30. b. 37. ſitis pro ſcitis f. 34. b. 15. deſcenſu 17. Bernardus: Baptizatus non te in aquis ſed aquas. etc. f. 35. b. 57. ſanctorum f. 38. a. 8. Bapti zator f. 39. a. 6 non in aqua, pro nos f. 45. a. 4. demutatione f. 48. b. 8. ſententiam f. 49. a. 58. tranſſig. m. ſeducebat b. 40. domum m. matris f. 51. m. ſeſſione 13. ſeſsione 30. f. 52. a. 31. contra eas 36. firmate f. 53. b. 53. Ioannes f. 54. a. 51. functus f. 55. m. Prouerb. 20. b. 48. ad Chriſti f. 56. a. 13. fuit f. 65. a. 1. efflares f. 66. m. Hil. lib. 8. f. 67. a. 52. vt pro vel f. 69. b. 34. admonuit, vt abijcerent f. 71. a. 29. poterunt f. 73 a. 19. redimuntur b. 29. redimi f. 75. a. 29. Aegypti Regi. b. 21. Si enim nos 23. diſtring. 26. ipſe dominus 44. inſcru. b. 60 exami natur f. 77. b. 4. ita patitur in membris ſuis ita meretur in membris ſuis ita ſatiſ. f. 78 53. inducat preſ b. b. 9. cum impre. f. 79. b. 29. accendẽdæ f. 80. b. 22. reconciliationis f. 81. a 31. οἱ μεθίται f. 83. a. 16. omnes, tum futurum 17. ijdem b 21. λειτουργούντων f. 84. b. 48. iudicium f. 86. b. 6. iam in ordinand. f. 87. a. 20. per nos f. 88. a. 17. audacius 37. quemp. f. 90. a. 36. relinquet f 91. a. 37. m. Aug. de bono coniugali f. 92. a. 49. adij dominum f. 93. a. 33. poſtuland. b. 35. iud. f. 95. b. 16. repugnat 43 Pontifice f. 96. a. 1 ſeriorum 44. ſuarum. 71. habuerint b. 69. fraud. f. 100 b. 50. appellat. f. 101 b. 13. funeſtior 38. ſtupere f. 103. a. 36. atrocius 42. dignatus f. 104. b. 14. ſemini f. 105. a. 9. anchora f. 108. b. 25. concludit 40. confirmare m. inuocandi f. 119. b. 14. orationem 47. funduntur 47. honeſtantur f. 110. a. 4. quod 16. vercel. 21. deferendam f. 111. a. 31. domum 40. ardore f. 116. b. 11. promiſiſſe f. 118. a 6. quorum hæretici delendum eſt 7. principes pro participes f. 119. a. 30 Dauid b. 41. acceſſerint f. 123 a. 54. Nullam infidelium f. 124. a. 25. m. ſe quis. f. 126. b. 29. quidem f. 127. a. 41. fictilibus b. 48. noſtris f. 128. b. 37. Ioannis 42. qua f. 137. a. 17. m. Marcus b. 3. beneficentiam 18. omnes 25. viuens 27. omne f 138. a. 20. excuſus b. 51. iniuſtitia f. 139. b. mens f. 141. a. 11. ſiue 33. poterunt f. 142. a. 13. lac deuotionis, imo 32. iuſticiæ f. 143. a. 15. explere 40. officijs b. 24. Ne ſumma 44. inexperientiam f. 144. a. 41. colligi m. dilexerint f. 146. b. 3. ſic eum f. 148. a. 40. Dominis b. 19. excutitur f 149. a. 37. filij b. 11. quod ijs b. 55. durabat pro dubitabat 56. fungebatur 150. b. 1. moleſtæ f. 152. a. 4. Apoſtolos 42. conati f. 153. a. 28. corrump. b. 44. vxoriæ f. 154. a. 40. ſtupendũ b. 29 inflat 30. ornatis 60. deſunt hæ duæ lineę, quod quidem omnibus paratum eſt, ſi volumus in hac luctatione ſuperiores euadere. Et in Opere imperfecto f. 155. b. 14. recti f. 157. b. 5. cuiuis f. 158. a. 33. cedit 37. adijcitur f. 159 a. 26. Quas qui in f. 160. a. 9. quo Deos 40. Qui vero peruerſas 41. prauum 43. ab idololatriæ 53. cenſuit b. 31. benefico 161. a. 11. nos eius 32. confinxerunt f. 162. b. 28. tantum prop. f. 164. a. 6. poſt officijs. Editum fuit & à Ioanne Bellero Antuerpiæ anno 62. Rationale diuinorum Ioannis Belethi qui vixit anno 1165. ſub Frederico primo Imperatore inter eas, etc. 14. Deum cum quaſi 50. patriar. f. 165. a. 40. vt ad eandem f. 166. a. 2. aſsident. 33. aulici f. 166. b. 5. Baſilius f. 167. a. 4. perſcru. 7. ſanct. 47. Philoro 49. ſuppeditaui 52. ſolitud. 53. appar. b. 3. addantur poſt lætitia. Euſebius Emiſſenus in Homilia, quam ſcripſit de ſanctis martyribus Ephipodio & Alexandro, poſtquam dixit, quod plurimæ populorum Eccleſiæ etiam illa ſanctificatione cõtentæ ſunt, quam de angelicis mẽbris, ſacri amictus, vel duri catenarum nexus contingendo rapuerint: vt quod fuit inſtrumentum pœnæ, ſit gloriæ teſtimonium, & dolor materni tranſeat ad inſigne meritorum. Paucis interiectis: de fructu peregrinationis ad ea loca vbi paſsi ſunt ſancti martyres, præclarè diſſerit in hunc modum. Et quidem beati martyres quorũ precioſus puluis per diuerſas vſq; quaq; regiones

ERRATA.

regiones in populorum disseminatur salutem, plenum quocunque loci cultum de honore Dei impensa sibi religione suscipiunt, & quanto celebratum fuerit fide ditiori, tanta erit eis gratia celebritatis acceptior. Sed absq; dubio multo eis gratius multo iucundius est, si eos ibi potissimum feruor excolat pietatis, vbi super eos furor incubuit passionis. Si illic eis supplicationum sacrificia deferantur, vbi in Dei sacrificium procubuerunt si illic eis vota fundat prædicanda posteritas, vbi innocentem sanguinem feralis profudit immanitas, Si denique eos ille Christiani nominis inimicus vbi credidit interemptos, illic videat consecratos. Dulcius inquam est, probatur obsequium, si ibi eos laudum concelebret benedictio, vbi super eos tribulationum desæuit magnitudo. Si inde inuocentur in suffragium, vnde primò resurrectionis signo euocabũtur ad præmium, Quæ cum ita sunt charissimi, ad tenendam fidem, ad excolendam religionem, non nobis aliqua de longinquo sunt expectanda documenta, paternis instruimur magisteriis, ac domesticis admonemur exemplis. Num nobis ad cor nostrum clamat cognati viua vox sanguinis? Discite, inquit, ex nobis fidem quærendo acquirere, viuendo excolere, moriendo seruare: discite plus peccatum timere, quàm gladium, discite propter vitam magis iustitiam amare, quàm vitam, fidemque & timorem Dei. Quem nos in media belli tribulatione seruauimus, obseruate, ne vos in pace, vel pacis securitate perdatis. Cauete ne vitam bonam, si quando afflictionibus subditam videritis, miseram iudicetis. Cauete ne in arena mundi in qua ad subeundos agones missi sumus, aliquã fœlicitatem expectandam puteris, Beatitudo parari hic potest, nõ potest acquiri. Non hic queras quod hic nullus sanctorũ consummatus, vel consummato labore nullus cõfessor obtinuit: non hic quæras, quod hic nec Christus inuenit, si mundus pacem haberet, gloriam martyres non haberent. Si examinatio non præcederet, tribulationis periret occasio. 41. anathematizarentur. f. 168. b. 49. percip. 169. b. 40. die de medio. f. 170. a. Sabbatho. f. 174. a. 21. illiciti. f. 175. b. 26. fit. f. 179. b. 38. Merebuntur. f. 180. a. 16. angustias. 39. indiciis. f. 181. a. 8. pelliceis. b. 8. remuneratus. 12. numerum. 52. afflictio. f. 182. a. 23. haberet. 42. operiretur. b. 28. aciei. 45. lege. ferre possent, et dele nõ. f. 183. a. 12. intermed. f. 184. b. 20. pertinere. 26. potius, quem ad verbum. 42. subitanea. f. 185. a. 1. Contra. 59. prouectior. f. 186. b. 42. testificatione. f. 187. b. 58. lege, duxit contemnẽdas. f. 188. a. 8. Euangelio. f. 189. b. 21. episcopari. 22. Quid Anglis. 24. quid noua. f. 190. a. 35. per mutatos. b. 29. capitalis. f. 191. a. 14. contumaciæ. 17. obedire. b. 39. adductus. f. 192. a. 46. gremio. b. 7. intelligentiã. 50. toto. f. 193. a. 12. fit. f. 194. a. 57. Euãgelium. f. 195. a. 5. quid in nost. 10. adiurarunt. 11. sic, sic tenemus. 19. recitationes. 32. disiuncti. f. 196. a. 60. fecimus. b. omni spe. 25. qui soluit Iesum, ex Deo nõ est. 26. potiss. f. 197. a. 38. quia vero. b. 59. Vvittenbergensem. f. 201. b. 44. stupidi. 59. sentite. f. 202. a. 60. monemus. b. dissensionis. f. 103. a. 54. condito. b. 8. quemquam. f. 204. a. nimium graue. f. 327. a. 1. Origenes.